ରାଧାନାଥ

ଗ୍ରନ୍ଥାବଳି

http://oaob.nitrkl.ac.in

CUTTACK

ମ ଧ୍ର ମ ଷ ଘ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମାଧୁରୀ

ସେ ଦିନ ଶନିବାର । ରବିବାରରେ ପାଠ ନ ମେଳ ହେତୁ ଶନିବାରଟା ଛାତ୍ରଜୀବନର ଗୋଟାଏ ସୁଖମୟ ଦିନ । ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନଟା ବଡ଼ ମଧୁର । ଭୋଗରେ ସୁଖ ଥାଏ ନାହିଁ—ଭୋଗର କଳ୍ପନାରେ ପ୍ରଚୁର ସୁଖ ଥାଏ । ସୁଖର ଦିନ ଯେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଏ, ତାହା ପ୍ରତି ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଏବଂ ମନର ଆକର୍ଷଣ ତେତିକି ବଢ଼ୁଥାଏ । ସେହି ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଭିତରେ ହିଁ ସୁଖ ଥାଏ । ସୁଖ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଉପଭୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ—ମନର ଉପଭୋଗ୍ୟ । ସୁଖ ଜଗତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଗୋଡ଼ାଇଥାଏ; ମାତ୍ର ସୁଖ ତାହାକୁ ଧରିଦିଏ ନାହିଁ—ସେ ଆଗେ ଆଗେ [illegible]ଶିଆଳି ଦାଣ୍ଡି ଲୁଚକାଳି ଖେଳି ଖେଳି ବୁଲୁଥାଏ । ସୁଖ ବେଳେବେଳେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଛୁଇଁ ଦେଇ କୁଆଡ଼େ ମିଳେଇଯାଏ, ତାହା ବାରି ହୁଏ ନାହିଁ । ରବିବାରରେ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ମିଳିବ ବୋଲି ଛାତ୍ରମାନେ ସେହି ଦିନଟାକୁ ଟାକିବସି ଥାଆନ୍ତି; ମାତ୍ର ବିଶ୍ରାମ ସୁଖ କାହିଁ ? ତାହାର ସ୍ୱପ୍ନଦର୍ଶନ ତ ମିଳେ ନାହିଁ । ସୋମବାର ପାଇଁ ସେ ରବିବାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହେବ । ତେବେ ସେ ଦିନ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ—ଏଥିରେ ଯେବେ କିଛି ସୁଖ ଥାଏ, ତେବେ ତାହା ହିଁ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ନାହିଁ ମାମୁଁଠାରୁ କଣାମାମୁଁ ଭଲ ।

ବସନ୍ତ ଯାଉଅଛି, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଆସୁଅଛି । ଦୋହଳରେ ତପୌର ମିଶୁଅଛି । ସୃଷ୍ଟି ରୁଦ୍ରସୁନ୍ଦର ଶୋଭାସମ୍ଭାରରେ ଅପୂର୍ବ ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରିଅଛି । ତାହାର ଏକ ଅଧରରେ ଆନନ୍ଦର ମୃଦୁମଧୁର ହାସ୍ୟ ଲାଗି ରହିଅଛି, ଅପରଟି ହାସର ଖରନିଃଶ୍ୱାସରେ ପାଣ୍ଡୁରିମା ଲାଗିଅଛି । ଏକ ଚକ୍ଷୁର ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଶୀତଳ ଏବଂ ଅପର ଚକ୍ଷୁର ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାଡ଼ବାନଳ ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ନାସିକାର ଗୋଟାଏ ରନ୍ଧ୍ରରୁ ପୁଷ୍ପ-ଚନ୍ଦନ ଗନ୍ଧର ମଧୁର ସୁରଭି ଶ୍ୱାସ ନିର୍ଗତ ହେଉଅଛି, ଅନ୍ୟ ରନ୍ଧ୍ରରୁ ଜ୍ୱାଳାମୟ, ଶୁଷ୍କ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଉଦ୍‌ଗୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଅଛି । ପଲ୍ଲବାର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗରେ ସାଇସାଲେଶ୍ୱରୀ ପଦ୍ମଫୁଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟାର୍ଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଜାପତି କାରପଦ୍ମଢ ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଶାନ୍ତ ରୌଦ୍ର, ତା କଟିତଟ ସୁନ୍ଦରର ମିଶାମିଶି ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ । ମସ୍ତକରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁକୁଟ ଶୋଭାୟମାନ । ମୁକୁଟର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ପ୍ରାଗ, ନୀଳା, ମଣି, ମାଣିକ୍ୟରେ ଏବଂ ଅପରାର୍ଦ୍ଧ ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ସାର୍ଥ ଏବଂ କୀର୍ତ୍ତିରେ ଗଠିତ । ଲଲାଟର ଏକାଂଶରେ ଚନ୍ଦନ-ଚର୍ଚ୍ଚିତ ତିଳକରେଖା ଏବଂ ଅପରାଂଶରେ ରୁଧିରରଞ୍ଜିତ ସ୍ୱଳିଟିକା ବିଦ୍ୟମାନ । ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଅଗ୍ନିତାପ, ଅବସନ୍ନ ରବି ପଶ୍ଚିମତଟବର୍ତ୍ତୀ ଦୂଳରେ ଢଳି ପଡ଼ିଲେଣି । ବେଳ ରତ ରତ ହୋଇଆସୁଅଛି । ବାରୁଣୀରାଣୀ ଅର୍ଦ୍ଧଲଜ୍ଜା ଅର୍ଦ୍ଧଅନୁରାଗଭୋଳା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅସ୍ତାଚଳମୁଖ ରବିଙ୍କୁ ଚାହିଁ ମୁହୁ ମୁହୁ ହସୁଅଛି ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁରେ ଫଗୁ ମିଶାଇ ପ୍ରକୃତି ମୁହଁକୁ ମୁଠା ମୁଠା ଲଗାଇଦେଉଅଛି । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡର ଅଗ୍ନିବାଣରେ [illegible] ଶିମିଳୀ କଣ୍ଠାରୁ ପ୍ରଖର ବାୟୁ ତୁଳା ନେଇ [illegible] ଦନ୍ଦୁ-କ୍ରୀଡ଼ା କରି ବୁଲୁଅଛି । ସେ ସୋଷ୍ଣ ବେଳା ବାଲୁକାରେ ଗୁଡ଼ିକ ଧାବମାନର ଛବି ମନରେ ଆଙ୍କି ଦେଉଅଛି । ଲୂଣୀ ଯୋଲକଷ୍ଟଙ୍କ ନକ୍ଷେପର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଅସଂଖ୍ୟ କେଥ୍ୟାରଷ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗଛ ନକ୍ଷତ୍ର ପରି ଏଣେ ତେଣେ ଉଡ଼ିବୁଲୁଛନ୍ତି । ଗଛ ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କୁ କ୍ଷୋଭ ଘେରିଲା ପରି ହେନ୍ଦ୍ରୁ ମଞ୍ଜି ଟିକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଶୁଭ୍ର ତୂଳା ଘେରି ରହିଅଛି । କ୍ରମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା; ମାତ୍ର ଅନ୍ଧକାର ହେଲା ନାହିଁ—ତାକୁ ଅଳ୍ପ ପୃଥିବୀ ଛୁଇଁବାକୁ ମନା । ତେଣେ ପୂର୍ବ ଆକାଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଚନ୍ଦ୍ରର ମଧୁର ମନୋରମ ଉଜ୍ଜଳ ଉଜ୍ଜଳ କାନ୍ତି ଉଦ୍ଭାସିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ବକ୍ଷର କଳଙ୍କ ଦାଗ ତାହାର ଶୋଭାକୁ ବହୁଗୁଣ ବଢାଇଦେଲା । ଆହା, ବାସ୍ତବରେ କି ଅପୂର୍ବ ସୁଷମା ! ଚନ୍ଦ୍ର ବକ୍ଷର ସେହି କଳଙ୍କରୂପ ଥାଳିଆରେ ଦଳା କସ୍ତୁରୀ ଥୁଆ ହେଲା ପରି ବଡ ବାହାରିଆ ଦିଶେ । ଯୁଇ ଫୁଲ ପରି ଜ୍ୟୋସ୍ନା ଝରିପଡ଼ିଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ସ୍ୱଚ୍ଛ ପୀୟୂଷତୋୟା ସାଲନ୍ଦୀ ନଦୀର ତଟ, ପଠା, ପୁଳିନ ଚନ୍ଦ୍ରିକା-ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରି ଆଲୋକମୟ ହୋଇଉଠିଲା । ବାଲୁକାରାଶି ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଚୁମ୍ବନରେ ବୋଲନ୍ତ ହୋଇ ରତ୍ନରେଣୁର ସୁଷମାକୁ ପରିହାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ! ତେଣ୍ଟେଇ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ "ଜଳ ପିଇଁ-ପିଇଁ ଜଳ ପିଇଁ-ପିଇଁ" କହି ସେହି ଜ୍ୟୋସ୍ନା-ସାଗରରେ ସନ୍ତରଣ କରି ବୁଲିଲା ଏବଂ ଥରେ ଥରେ ନଦୀଜଳରେ ଝାସ ଦେଇ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୀନର ବଂଶ ନିପାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାକୁ ଜଳ ପିଇବା ପାଇଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀର ଏତେ ଆଗ୍ରହ ଅନୁରୋଧ, ଉତ୍କଟ ମିନତି, ତାହା ସେହି ଜାଣେ । ବନ୍ଧୁଗଣ ଗଛ ନଇ କୂଳେ କୂଳେ ବୁଲି ଶୀତଳ ସମୀରଣ ସେବନ କରୁଥିଲେ । ଶନିବାର ହେତୁ ପଢାପଢିର ବ୍ୟସ୍ତତା ନାହିଁ; ସୁତରାଂ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ମନ-ସୁଖରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ନଦୀଜଳରେ ହାସ୍ୟମୟୀ ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ଅପୂର୍ବ ସ୍ନାନ ଏବଂ ସଂମୋହନ କ୍ରୀଡା ପଲ୍ଲଟି ଦେଖି ଦେଖି ସେମାନେ ଆସି ନଦୀ ପୁଳିନର ବାଲୁକାଶଯ୍ୟାରେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ସମସ୍ତେ ଏକ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହି ସ୍ଥାନୀୟ ଉଚ୍ଚଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।

ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କର ନାମ—ଶିବ, ସଦୁ, ଅମର ଓ ଜଗନ୍ନାଥ । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ବଡ଼ ଖାଣ୍ଟିବୁଢ଼ା । ସେ ବୁଢ଼ା ପରି ଚିପି ଚିପି କଥାର ମଞ୍ଜି ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଅପର ବନ୍ଧୁବନ୍ଧୁ "ବୁଢାଭାଇ" ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ସହପାଠୀମାନଙ୍କର ଏ କୌତୁକ ସମ୍ବୋଧନକୁ ସେ ହତମାନ ମଣେ ନାହିଁ; ବରଂ ଗୋଟାଏ ଗୌରବ ଜ୍ଞାନ କରେ । ବନ୍ଧୁବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ଢେର ଢେର କଥା ପଡ଼ିଗଲା । ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡ ବଡ଼ କଠିନ, ଯାହାକୁ ଘୋଷି ଘୋଷି ମନ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକର ଜ୍ଞାନ ଗରିମା କେତେ ଦୂର, ତାହାର କି କି ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ଗୁଣ ଅଛି, ପଢ଼ାଇବା ବିଷୟରେ କିଏ ଖୁବ୍ ଧୁରନ୍ଧର, ଏହିପରି ନାନା ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ପରେ ଶିବ କହିଲା—"ଭାଇ, ଏଥର ଗ୍ରୀଷ୍ମଛୁଟିରେ କଲିକତା ଯିବା ।" ସଦୁ ତାହା ସମର୍ଥନ କରି କହିଲା—"ହଁ, କଲିକତା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସହର । ସେଠାରେ ଦେଖିବାର, ଶିଖିବାର କଥା ଯଥେଷ୍ଟ ଥିବ । ତାହା ଥରେ ଦେଖିବା ଦରକାର ।" ଜଗନ୍ନାଥ ଆଉ ତାହାକୁ କିଛି କହିବାକୁ ନ ଦେଇ ଅପୂର୍ବ ଭଙ୍ଗୀରେ ହାତ ହଲାଇ କହିଲା—"ହେଇନା ବୁଢ଼ା ଅଛି କଲିକତାରେ, ଖାଲି କୋଠାଘରର ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗମ ଅରଣ୍ୟ । କହନ୍ତି ପରା—'ଯେଉଁ ନୁଆଁ ଯେଉଁ ମିଛ କଥା—ଏ ତିନିଙ୍କ ଲାଗି କଲିକତା'; କଲିକତାରେ କଣ ଦେଖିବ, ଛାଡ଼ ସେ କଥା । ମୁଁ ଗୋଟାଏ କଥା କହୁଛି, ସମସ୍ତେ ମନଦେଇ ଅବହିତ ହୋଇ ଶୁଣ ।" ଅମର କହିଲା—"ଆଜ୍ଞା ବୁଢା ଭାଇ, ଆମେ ବଗଟି ପରି ଛକି ଟାକି ବସିଛୁଁ, ଆପଣଙ୍କର ଶ୍ରୀମୁଖରୁ କଥା ବାହାରିଲା କ୍ଷଣି ତାକୁ ମାଛ ପରି ଝାମ୍ପି ନେବୁଁ ।" ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା—"ଟୋକା ବୁଦ୍ଧି ଟୋକେଇରେ ପଶି, ଅଟା ଲାଗିଛି ରେ ଅମର ? ହେଉ, ତୁ ବି ଦିନେ ବୁଢ଼ା ହେବୁ । ଏବେ କଥାଟା ଶୁଣ, ମୁଁ କହୁଛି କଣ କି—ମୁଠାଏ ଟଙ୍କା ବୁଲାବୁଲିରେ ଉଡ଼ାଇ ନ ଦେଇ ବନ୍ୟା ପାଣ୍ଠିରେ ଦେଲେ କ'ଣ ଅପକ୍ଷୟରେ ପଡ଼ିବ ? ଯେ ଆମର ଭାଇ, ଯାହାଙ୍କ ଦେହରେ ଆମର ରକ୍ତ ଅଛି, ସେହି ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତ ଲୋକମାନେ ଆଜି କଳବଳ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଛଟପଟ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖି ଆମୋଦପ୍ରମୋଦରେ ଅର୍ଥ ଧ୍ୱଂସ କରିବା କି ନ୍ୟାୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧର୍ମର କଥା ? ଦେଶ ଭ୍ରମଣ ଯେ ବୃଥା, ଏକଥା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ଅସୀମ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ ହୁଏ; ମାତ୍ର ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକାନ୍ତ ଆଶୁ ପ୍ରୟୋଜନ ନୁହେଁ । ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପାଇଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ଢେର ସମୟ ଅଛି । ଶିବ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସି ଉଠି କହିଲା—"ଉଃ, ସମୁଦ୍ରକୁ କୁଶାଗ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦାନ ସେଥିରେ ତାର କେଉଁ ଅଂଶ ପୂରି ଉଛୁଳି ପଡ଼ିବ ? ମୋ ବିଷୟରେ ଯେବେ କିଛି ଦୈନିକ ସାହାଯ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରନ୍ତେ, ତେବେ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତା । ଆମେ ସ୍କୁଲ୍‌ଜଣ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ରୋଜ ଦୁଇ-ଅଣାର ଜଳଖିଆ ଖାଉଁ, ତେଣିକି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଆମେ ମାସରେ ପନ୍ଦରଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇପାରିବା । ବିପନ୍ନ ଗରିବ ଭାଇମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଏତିକି ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କଣ ଆମେ କରିପାରିବା ନାହିଁ ?" ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା—"ଅହା, ଅଙ୍କୁ ପିଲାଟା ଏତେ ଅଣସ୍ୱାର୍ଥୀ ହେଲେ ବୁକୁ ଖଣ୍ଡିପିବ ରେ ! କଲିଜା ଜଳିଯିବ, ଏତେ ତ୍ୟାଗ ଦେହରେ ହଜମ ହେବ ନାହିଁ । ଏକାବେଳକେ ଜଳଖିଆ ଛାଡ଼ିପାରିବା କିପରି ? ସ୍କୁଲରେ ଛଘଣ୍ଟା ତାଲ ଖଟି ଖଟି ଆସି ପୁଣି ଏ କିଛି ନ ଖାଇଲେ ତ ମୋର ଶରୀର ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆଉ ତୁମେ ଜାଣି ମୂର୍ତ୍ତି ଏ ମୋଟାକୁ ବଳି ଦେବୁ ! ଏଥିରେ କେତେ-ଦିନ ସଂକଳ୍ପ ଅଟଳ ରହିହେବ ? ନିଜ ପେଟ ଶୁଖାଇ ପର ପେଟ ପୂରାଇବାଟା ଯେ ଗୋଟୁ ମାତ୍ର ସୋଡା ଦାନ କରିବା ପରି ଗୋଟାଏ ମହତ୍ ପୁଣ୍ୟାର୍ଜନର କଥା, ଏଟା ବୋଧହୁଏ ତୋର ଅବାନ୍ତ ଧାରଣା । ତା ହେଉ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲଗାଣି ପେଟ ଜନ ସ୍ଥିତିରେ ତୋର ସେ ଧାରଣା ଖଣ୍ଡିଦେବ । ସେ ଯାହାହେଉ, ମୁଁ କହୁଛି ସ୍କୁଲ ସମସ୍ତେ ପଣ୍ଡିତ ହେବା । ପଣ୍ଡିତମାନେ ସର୍ବନାଶ ନ କରି ଅଧେ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି, ଆଉ ଅଧକରେ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି । ଆମେ ସେହି ପରି ଜଳଖିଆ ପଇସାରୁ ଅଧେ ଦାନ କରିବା, ଅନ୍ୟ ଅଧକ ପେଟ ପୂଜାରେ ଲଗାଇବା । ତେବେ ସବୁ ଜଳଖିଆ କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ସରୁ କଣ୍ଠିରେ ସିନା ମୋଟା ଜଳଖିଆ ଗଲେ ନାହିଁ, ଆମର ତ ମୋଟା କଣ୍ଠି, ସେଥିରେ ମୋଟା ଜଳଖିଆ ଅଟକି ରହିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ଜଳଖିଆ ନିର୍ବାଚନରେ ବିଶେଷ ବିବେଚନା ଦରକାର । ତାହା ପୁଷ୍ଟିକର ହେବ—ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହେବ—ଲଘୁପାକ ହେବ—ଉପାଦେୟ ହେବ—ରସନା ତୃପ୍ତି ପ୍ରଦ ହେବ; ଅଧିକନ୍ତୁ ସେଥିରେ ପେଟ ପୂରିବ ଓ ଅଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ । ଏପରି କଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପେଟକଷ୍ଟ ଅନୁଭବ ହେବ ନାହିଁ, ଅଥଚ ବନ୍ୟା ପାଣ୍ଠିକୁ ମାସରେ ସାତେ ସାତଟଙ୍କା ଦେଇ କିଛି କିଛି ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରି ପାରିବା ।" ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନୋନୀତ ହେଲା । ତହୁଁ ରାତି ଅଧିକ ହୋଇଯିବାରୁ ସୁବିବନ୍ଧ ଉଠି ବସା ଅଡ଼କୁ ଗଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରବିବାର ଦିନ ବେଳ ଓଳି ଯିବାଟା ସମୟରେ ଛାତ୍ରାବାସ ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ତ୍ରଣା ସଭା ବସିଲା । ସୁବିବନ୍ଧୁ ତଥି ଜଳଖିଆ ନିର୍ବାଚନରେ ଚିନ୍ତା ନିବେଶ କଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସ୍ୱ ଇଚ୍ଛ ଜଳଖିଆର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ କାଳ୍ପନିକ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ି ଠିଆ କରାଇଲେ । ତହୁଁ ସମାଲୋଚନା ଲାଗିଲା, ବାଦପ୍ରତିବାଦ ହେଲା । କେତେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଯୁକ୍ତିତର୍କର ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତରେ କୂଳକିନାରା ନ ପାଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୃଣ ପରି ଭାସିଗଲା । ହାସ୍ୟରେ କେତେ ଉଡ଼ିଗଲା, ବାଧାରେ କେତେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ଶେଷରେ ସବୁ କହିଲା—'ମୂଳ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ବୁଢ଼ାଭାଇଙ୍କର, ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ତାଙ୍କ ବିନା ଆଉ କେହି ଅନୁମତି ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ଜଳଖିଆ ଦେଶ-କାଳ-ପାତ୍ର ଅନୁକୂଳରେ ନିର୍ବାଚନ କରିଦେବେ, ତାହାକୁ ସମସ୍ତେ ମୁଣ୍ଡଧାର୍ଯ୍ୟ କରି କଣ୍ଠଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।' ଜଗନ୍ନାଥ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କଣ ଭାବୁଥିଲା, ସତେ ଯେପରି ଏ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନରେ ତାହାର ମନ ପ୍ରାଣ ଲାଗି ହୋଇ ରହିଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯଦୁର କଥା ଶୁଣି ସେ ମୁହଁ ବୁଲି କହିଲା—"ଦୁଇଅଣାର ଗରମ ମୁଢ଼ି ଅଣା ଏ ମୂଲ୍ୟର ଗୋଟିଏ ନଡ଼ିଆ, ତିନିପଇସାର ନବାତ ଆଉ ପଇସାକର ଅଦା ବଜାରରୁ କିଣିଆଣ । ଏସବୁ ସ୍ୱଦେଶୀ ଉପାଦାନ। ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ନୂତନ ଧରଣର ଜଳଖିଆ ତିଆରି କରିବା ।" ଅନନ୍ତର ଯଥାସମୟରେ ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ କିଣା ହୋଇ ଆସିଲା । ମୁଢ଼ି ଗୁଡ଼ିକୁ ଅଳ୍ପ ଗୁଣ୍ଡା କରି ସେଥିରେ ନଡ଼ିଆକୋରା ନବାତ, ସାନସାନ କଟା ଅଦାଖଣ୍ଡ ମିଶାଇ କିଛିକ୍ଷଣ ଚକଟିବାକୁ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଖାଇ ଦେଖିଲେ, ତାହା ସ୍ୱାଦୁ, ସୁରୁଚି, ସୁଗନ୍ଧ । କୌଣସି ଅଂଶରେ ଊଣା ନୁହେଁ । ଅଥଚ ପରମ ଓ ଅଧିକ । ଅଦା ମିଶ୍ରିତ ଥିବାରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କ୍ରିୟାରେ ମଧ୍ୟ ସହାୟତା କରିବ । ସମସ୍ତେ ତୃପ୍ତି ବୋଧ କଲେ । ନୂତନ ଜଳଖିଆ ଏବଂ ତାହାର ଉଦ୍ଭାବନକାରୀ ଜଗନ୍ନାଥର ପ୍ରଶଂସା ଆଉ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିଲା ନାହିଁ । ନୂତନ ଜଳଖିଆର ଗୋଟାଏ ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ଦେବା ସକାଶେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟଗ୍ରତା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ତାଙ୍କୁ ନାମ ବଡ଼ ଲାଗିଲା । ନାମଟି ନୂଆ ହେବା ଦରକାର—ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯଦୁ କହିଲା—"ନୂଆ ଜଳଖିଆରେ ଅମ୍ଳ ମଧୁରାଦି ଷଡ଼ରସ ସ୍ୱାଦ ଅଛି । ସୁତରାଂ "ଷଡ଼ରସମୟୀ" ବୋଲି ନାମ ଦେଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ତେବେ ନାମଟା ଟିକିଏ ଲମ୍ବା ହୋଇଯିବ । ଆଗ ଷଡ଼ କାଟିଦେଇ ଖାଲି "ରସମୟୀ" ଲେଖିଲେ ତ ଖୁବ ସୁନ୍ଦର, କୋମଳ ଆଉ ମଧୁର ହୋଇଯିବ । ଆହା ରସମୟୀ ନାମଟି କାନକୁ କେଡ଼େ ମିଠା ଲାଗୁଛି !" ଶିବ ଏହା ଶୁଣି ପରିହାସ କରି କହିଲା—"ବାଃ, ଶୁଖିଲା ମୁଢ଼ିକୁ ରସମୟୀ ନାମ ଖାପ ଖାଇଯିବ ଏତ ! ରସ ତ ତାହା ଭିତରେ ଭସ ଭସ ହେଉଛି !" ଅମର କହିଲା, "ତେବେ 'ରସମଞ୍ଜୁଷା' ହେଉ ।" ଜଗନ୍ନାଥ ପଣ୍ଡିତ ପରି ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା—"ଠିକ୍ କଥା ରସଗୁଡ଼ାକ ପେଡ଼ି ଭିତରେ ନ ଥାଇ ଆଉ କାହିଁରେ ଥାଏ କି ?" ସମସ୍ତେ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ଅମର ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସେହି ଲଜ୍ଜା ଢାଙ୍କିବା ସକାଶେ ଶକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ତେବେ ନିଅଁ ପାଉଁଶ ବୋଲି ନାଁ ଦିଅ ।" ଜଗନ୍ନାଥ ତାହାର ଝୁର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅବଜ୍ଞାତ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ହଁ, ନିଅଁ ପାଉଁଶ ବୋଲି କହିଲେ କୌଣସି ଯତି ଥିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତାକୁ ଯେ ଖାଇବାକୁ ହେବ—ସେହି ତ ବିଷମ କଥା ।" ଏଥର ଅମର ନ ହସି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । କହିଲା, 'ବୁଢ଼ାଖଇଟିକୁ କଥାରେ ପାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।' ସୁବିବନ୍ଧୁ ଏହିପରି ବାଦାନୁବାଦରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ରାଗିଯାଇ ଗାଳି ଦିଅ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରୀତିରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତି । ସ୍ନେହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ନିକଟରେ କିଣା । ବନ୍ଧୁତାର ଅତୁଳ୍ୟ ସୂତ୍ରବନ୍ଧନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୃଦୟକୁ ମିଶାଇ ଏକ କରି ଦେଇଥିଲା ।

ପରିଶେଷରେ ବହୁ ଆଲୋଚନା, ବହୁ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ପରେ ଜଳଖିଆର ନାମ "ମାଧୁରୀ" ରଖାଗଲା । ନାମଟି ସମସ୍ତଙ୍କର ପସନ୍ଦଯୋଗ୍ୟ ହେଲା । ତାହା ଯେଉଁ ପରି ଶ୍ରୁତିମଧୁର, ସେହିପରି କୋମଳ । ନୂତନ ଜଳଖିଆର ଅପୂର୍ବ ମଧୁର ସ୍ୱାଦ ହେତୁ "ମାଧୁରୀ" ବୋଲି ତାହାର ନାମକରଣ ହେଲା । ଚପଳ ଜଗନ୍ନାଥ ମନକୁ 'ମାଧୁରୀ' ନାମ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ଆକର୍ଷଣ କଲା । ସେ ତର ତର ହୋଇ ପଦେ ଗୀତ ବାନ୍ଧି ପକାଇଲା—

"ଜୟ ଜୟ ମାଧୁରୀ ଗୋ ପେଟଦାଣ୍ଡଖଣ୍ଡିନୀ;
ଅଣ୍ଡା-ମଣ୍ଡା-ମୁଣ୍ଡା ଖାଇ କ୍ଷୁଧାଦର୍ପଦଣ୍ଡିନୀ ।"

ସେହି ଦିନଠାରୁ ପଞ୍ଚବନ୍ଧୁ ମାଧୁରୀ ସେବାରେ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ—ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ଯେତେ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ହେଉନ୍ତୁ ପଛେ, ମାଧୁରୀ ବ୍ୟତୀତ କେବେ ଅନ୍ୟ ଜଳଖିଆ ଖାଇବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପ୍ରତିମାସରେ ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତଙ୍କୁ ସାତେ ସାତଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦେଖା ଦେଖି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ "ମେସ"ର ଛାତ୍ରମାନେ ତାଙ୍କର ପଦାଙ୍କାନୁସାରୀ ହେଲେ । ପବିତ୍ର ମଙ୍ଗଳ ଆଦର୍ଶ ଦେଖିଲେ କିଏ ତାହା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ମନ ନ ବଳାଏ ? ଏହି ସୂତ୍ରରେ କେବଳ ଛାତ୍ରମାନେ ମାସିକ ଶତାଧିକ ଟଙ୍କା ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଅର୍ଥରେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ତତଃ ଜଣେ ମାତ୍ର ଦୁଃସ୍ଥ ଲୋକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବହିଯାଉଥାଏ, ତେବେ ତାହା ହିଁ ଅଳ୍ପ ପୁଣ୍ୟ ନୁହେଁ ! ଛାତ୍ରଜୀବନରେ ଏପରି ମହାପ୍ରାଣତା ଜାତ ହେଲେ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ଗୌରବ-ମଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୁଏ ।

ଛୁଟିଦିନରେ କି ମଧୁ ଅଛି କେଜାଣି, ସମସ୍ତେ ସେଥିପାଇଁ ଲାଳାୟିତ । ହାକିମଠାରୁ ପିଅଦା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସର୍କାରଠାରୁ କୁଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଟି କାହାର ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ? ପଢୁଆ ପିଲାଏ ତ ଛୁଟି ପାଇଁ ବାଇ, ସେମାନେ ଜୀବନର ସବୁ ସୁଖ ଛୁଟିରେ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ବୋଲି ମଣନ୍ତି । ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ସଂସାରରେ ଆନନ୍ଦମୟ ଜୀବ, ଆନନ୍ଦର ସନ୍ତାନ; ସୁତରାଂ ଆନନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଲୋଡ଼ା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସେଟା ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ଛୁଟି । ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରମାନେ ଘରକୁ ଯାଇ ଛୁଟି କେତେଦିନ ପିତାମାତାଙ୍କର ସ୍ନେହ-ଉପଭୋଗର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା ବିଶ୍ରାମ ସୁଖ ତ ଇଚ୍ଛାନୁବର୍ତ୍ତିତା ସ୍ୱାଧୀନତା ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖି ନାହିଁ । ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍କୁଲରୁ ଯେଉଁ-ପାଠ ଶିଖିଯାଇଥାନ୍ତି ଛୁଟିସମୟରେ ଘରେ ବସି ତାକୁ ପାକୁଳି କରନ୍ତି । ଶିବ, ଯଦୁ, ଅମର, ଜଗନ୍ନାଥ, ଚାରିହେଁ ଯାକ ମୋଫସଲବାସୀ । ଛୁଟିରେ ସେମାନେ ଘରକୁ ବାହାରିଲେ । ସିଏ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ସପ୍ତାହରେ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ପତ୍ର ଲେଖିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ । ଘରେ ରହି ନିଜ ନିଜ ଗ୍ରାମର କି କାମ କରିବେ, ସେଥିର ଆଲୋଚନା ଲାଗିଲା । ଶିବ କହିଲା—"ଆମ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ଅଛି, ସେ ବୁଦିଟିଯାକ ଦଳପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେହି ଦୂଷିତ ଜଳ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସେହିହେତୁ ଗ୍ରାମକୁ ମେଲେରିଆ ଜ୍ୱର ଗୋଡ଼ ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମର ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲେ ସେମାନେ ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେବେ, କେତେ ଠାଣ୍ଟି ଠାପସ କରିବେ, ଶ୍ଲେଷ ବିଦ୍ରୂପ କରି କେତେ ରସିକତା ଦେଖାଇବେ । ମୁଁ ଭାବୁଛି କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ମୋର ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଗେ ସେହି ପୋଖରୀ ଭୂଇଁଟା ସଫା କରିବି । ପ୍ରତିଦିନ ଗାଧୋଇଲାବେଳେ ଘଣ୍ଟାଏ ଲେଖାଏଁ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ପନ୍ଦରଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଦଳ ବାହାର ହୋଇଯିବ ।" ଯଦୁ କହିଲା—"ମୋତେ ନୂଆ କିଛି କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଆମେ କେତେଜଣ ପିଲା ମିଶି ଆମ ଗାଁ ଷାଣ ସାହିରେ ଗୋଟାଏ ପାଠଶାଳା ବସାଇଅଛୁ । ସେଥିରେ ପାଣପିଲାମାନେ ପଢନ୍ତି । ମୁଁ ଆଉ ମୋର କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁ ପାଳିକରି ପଢାଉ । ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶରେ ମୋର ପାଳି ପଡ଼େ । ମୁଁ ଯାଇ ସେହି କାମରେ ଲାଗିବି ।" ଅମର କହିଲା—"ଏ ବର୍ଷ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟାରେ ଆମ ଗାଁର ଅଧେ ଘର ଭାସିଯାଇଛି । ଯାହାଙ୍କର ଅର୍ଥବଳ ବା ମନୁଷ୍ୟବଳ ଅଛି, ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଘର ଛାଉଣି କରି ସାରିଲେଣି । ଖାଲି ଗରିବଗୁଡ଼ିକ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୋଇ ବାରଉଳ ଖୁଣ୍ଟିପିଣ୍ଡାରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଇ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ଆମ ଗାଁ ଆଉ ପାଖ ଗାଁମାନଙ୍କରୁ ବାଉଁଶ ଛଣ ପ୍ରଭୃତି ମାଗି ଆଣି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବି । ଏହା ପରେ କାଦୁଅ ଚକଟାଠାରୁ କାନ୍ଥଉଆ, ଘରତୋଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କାମରେ ନିଜେ ପରିଶ୍ରମ କରି ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ।" ଶେଷରେ ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା, "ମୁଁ ଆଉ କଅଣ କରିବି, ମାଧୁରୀ ଦେବୀଙ୍କ ସେବାରେ ମନ, ପ୍ରାଣ, ମୁଖ, ଜିହ୍ୱା, ଉଦର ସାର୍ଥକ କରନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ପଖାଳ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ହେତୁରୁ ତ ତାହା କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘକାଳ ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ମିଳନ;ସେ କି ଆଉ ମନକୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଛାଡ଼ିଦେବେ ! ତୋରାଣି ମଣ୍ଡାକ ତ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅମୃତ, ତହିଁରେ ନୂଆ-ବୋହୂଙ୍କ ସ୍ନେହସ୍ପର୍ଶ ମିଶି ଅଦ୍ଭୁତ ଉପାଦେୟ ହୋଇ-ଉଠେ । ତାକୁ ଛାଡ଼ି ମାଧୁରୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରିହେବ ନାହିଁ । ତେବେ ଗୋଟାଏ କାମ କରିବି, ଆମ ଗ୍ରାମ-ଦେବତାଙ୍କର ମନ୍ଦିର ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ଉପରେ କୁଆ କୁକୁର ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହା ଦେଖି ମୋ ମନରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେବତାଙ୍କ ପରି ରଖିଲେ ସିନା ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ବଢ଼େ । ଭକ୍ତିରେ ଦେବତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ । ଅଭକ୍ତି ବା ଅନାସ୍ଥାରେ ଦେବତା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମଧ୍ୟ ପଥର ହୁଅନ୍ତି । ମୁଁ ଏଥର ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ମୁଷ୍ଟିଭିକ୍ଷା ସଂଗ୍ରହ କରି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ମନ୍ଦିର ତିଆରି କରିଦେଇପାରିବି ।” ଏ ପ୍ରସ୍ତାବଟିକ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଘେନିଲା । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ କରତାଳି ଧ୍ୱନି କଲେ । ଅନନ୍ତର ସୁରବନ୍ଧୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ସୁସ୍ତ କ-ପାହାଡ଼ ଧରି ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଗ୍ରାମାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରାକଲେ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଯଦୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦୁହେଁ ତୁଳସୀ ପତ୍ରରେ ସଙ୍ଗାତ ବସାଇଥିଲେ । କେହି କାହାରି ନାମ ଧରି ଡାକନ୍ତି ନାହିଁ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗାତ ବୋଲି ଡକାଡକି ହୁଅନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଏକ ଜାତି ଏବଂ ଧନିସନ୍ତାନ । ଦୁହିଙ୍କର ଅଭେଦ ପ୍ରୀତି, ସେମାନେ କେବେକେବେଳେ ସାଙ୍ଗଛଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ଯେଉଁଠି ଯଦୁ ସେଇଠି ଏବଂ ଯଦୁ ଯେଉଁଠି ଜଗନ୍ନାଥ ବି ସେଇଠି । ଏହି ହେତୁ ସଙ୍ଗୀମାନେ ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ କାୟା ଛାୟା ବୋଲି କହି ପରିହାସ କରନ୍ତି । କେହି କେହି ଯୁଗଳମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି ମଧ କହନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ସବୁ ବାଜେ କଥାରେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦୁର ବାପମା ଅଛନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ ଶୈଶବରୁ ପିତୃମାତୃହୀନ । ଭାଇ ଭାଉଜ ତାର ମୁରବି । ଭାଇ ଜଗମୋହନ ବିଷୟ କର୍ମରେ ଖୁବ୍ ଦକ୍ଷ । ସେ ଘରେ ଥାଇ ପୈତୃକ ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ସାନ ଭାଇ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ସେ ପ୍ରାଣାଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ଘର ଭଲ ଚଳେ, ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭକ୍ତି ସମ୍ମାନ କରେ । ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଜଗମୋହନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୀଳାବତୀ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟା ରମଣୀ । ସେ ଯେଉଁ ପରି ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗୀ ସେହିପରି ଫର୍ ଫରି । ତାହା କଥାର ଲଗାମ ନାହିଁ । ଯାହା ମନକୁ ଆସେ ଭଲ ମନ୍ଦ ନ ବିଚାରି ତାହା କହି ପକାଏ । ଲାଜ ସରମ ବିଧାତା ତାହା କୋଷ୍ଠୀରେ ଲେଖି ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯୁକ୍ତି କରିବା ବିଷୟରେ ସେ ଅଦ୍ୱିତୀୟା । ଲୀଳାବତୀ ଭାରି ଗର୍ବିତା ଏବଂ ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ଅଭିମାନିନୀ । ସେଥିର କାରଣ ଏହି ଯେ, ସେ ଶିକ୍ଷିତା, ବାପଘର ଗାଁ ପାଠଶାଳାରୁ ସେ ମଧ୍ୟବୃତ୍ତି ପାସ କରି-ଅଛି । ତାହା ପରି ବିଦୁଷୀ, ତାହା ପରି ଭାଗ୍ୟବତୀ ଗାଁରେ କେହି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ତାର ବିଶ୍ୱାସ । ସେ ବିନା ସୂତାରେ ହାଟ ବସାଇପାରେ, ବିନା ମେଘରେ ବିଜୁଳି ସର୍ଜ୍ଜନା କରିପାରେ । ଖଟେଇ, ଡବଡବୀ ବୋଲି ତ ସର୍ବଜ୍ଞ । ସେଥିପାଇଁ ନାରୀସମାଜରେ ତାହାର ନାମ "ନାରୀ ନାରଦ" ହୋଇଅଛି । ଏହିସବୁ ଦୁର୍ଗୁଣ ସକାଶେ ଜଗମୋହନ ତାକୁ ଅନ୍ତରରୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବେ, ଯାହାକୁ ହାତ ଧରି, ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ବିବାହ କରିଅଛନ୍ତି, ତାକୁ ତ ଆଉ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମାରି ପିଟି ଘଉଡ଼ିଦେବେ ନାହିଁ । ଲୋକଲଜ୍ଜା ଭୟରେ ନୀରବରେ ପତ୍ନୀରୂପିଣୀ ପେତୁଣୀର ସବୁ କୁକର୍ମ ସହ୍ୟ କରି ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦରି ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ପୋତି ରହନ୍ତି । ସ୍ୱୈରିଣୀର ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହିପରି ବିରୋଧ ମିଳନ ବାସ୍ତବରେ ଜୀବନକୁ ବିଷମୟ କରିଦିଏ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟିରେ ସୁରବନ୍ଧୁ ନିଜ ନିଜ ଘରଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଅନୁସାରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଚିଠିପତ୍ରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଲାଗି ରହିଅଛି । ପତ୍ରରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ, ହର୍ଷ ବିଷାଦ ପ୍ରଭୃତିର ବିନିମୟ, ହୃଦୟର ବିନିମୟ ଲାଗିଅଛି । ଏହି ବିନିମୟ ବ୍ୟାପାର ଯଦୁ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଉପରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ଚିଠି ଲେଖାରେ ସେ ଦୁହେଁ ଢେର ସମୟ କଣ୍ଠ ଚିପି ମାରନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ ଚିଠି ଲେଖାରେ ସକାଳ ଓଳିଟା କଟାଇଦିଏ । ତାହାର ଚିଠିଲେଖାଟା ଅପୂର୍ବ ଧରଣର । ସେଥିରେ ସାତକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ, ଅଠର ପର୍ବ ମହାଭାରତ ସବୁଥାଏ । ସେ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡିକ ଗ୍ରାମର ଖଣ୍ଡେ ବିଶାଳକାୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ର । ସେଥିରେ ଗ୍ରାମର ତାବଜଣସ୍ତୁ କଥା ଥାଏ । ସ୍ଥୂଳରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ତାହା ପତ୍ରରେ ଯାହା ନାହିଁ ତା ଗାଁରେ ନାହିଁ । ତାହାର ଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯାଉଁ ପତ୍ର ଲେଖା ପ୍ରତି ଜଗମୋହନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥାଏ; ମାତ୍ର ଲୀଳାବତୀର ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟି ଥାଏ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବେ—"କିଏ ଏତେ ପତ୍ର ତାହାକୁ ଲେଖେ, କାହିଁକି ଲେଖେ, ଏଥିରେ କିଛି ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ନାହିଁ ତ ? ଯୌବନରେ ଯତି ବି ଭୁଲିଯାଏ, ତାହା ମାୟା କଅଣ ତାହା କିଏ କହିପାରିବ !" ଦିନେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ପଚାରିଲା—"କିଏ, ତୁମ ସେଇ ଏତେ ଚିଠି ତାହାକୁ ଲେଖେ ?" ଜଗନ୍ନାଥ ମୃଦୁକି ହସି କହିଲା—"ଆଉ ତାହାକୁ ଲେଖିବ ନୂଆବୋଉ, ସଙ୍ଗୀ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଲେଖେ । ସେମାନେ ମୋତେ ଲେଖନ୍ତି, ମୁଁ ନ ଲେଖିଲେ ସୁନ୍ଦର ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଲେଖେ ।" କିନ୍ତୁ ଏ କୈଫିୟତରେ ଲୀଳାବତୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଯେ କୁଟିଳ, ତାହାର ମନ ଏବଂ କଳ୍ପନା ସର୍ବଦା କୁ ପଥକୁ ଧାବିତ ହୁଏ; ସୁତରାଂ ସରଳ ସତ୍ୟ କଥାକୁ ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ କାହିଁକି ? ସେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ଆଉ କିଛି ପଚାରିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ମନେ ମନେ କଥାଟା ଘାଣ୍ଟା ଚକଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ଘରେ ନ ଥିବା-ବେଳେ ତାହାର ପେଟେରା ଖୋଲି ସେଥିରେ ତାହାର ଚିଠି ଅଛି କି ନାହିଁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବସିଲା । ଢେର ବେଳଯାଏ ଢେର ଥର ଘାଣ୍ଟାଘାଣ୍ଟି କରି କୌଣସି ପତ୍ର ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ବଳବତ୍ତର ପ୍ରମାଣ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ କୌଣସି ପତ୍ର ସାଇତି ରଖେ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପତ୍ର ପାଇଲେ ପଢ଼ିସାରି ଚିରି ପକାଏ; ସୁତରାଂ ତାହା ପେଟେରାରେ ପତ୍ର ଖୋଜିବା ଦରିଦ୍ର କୁଟୀରରେ ରତ୍ନ ଖୋଜିବା ପରି ପଣ୍ଡ ପରିଶ୍ରମ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେ ।

"ବାବୁ ଚିଠି ଅଛି, ଘରେ ଅଛ ନାହିଁ—ବାବୁ ?" ଦିନେ ସକାଳଓଳି ମୁସଲମାନ ପୋଷ୍ଟପିଅନ ଆସି ଜଗମୋହନଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲା । ଜଗମୋହନ ବା ଜଗନ୍ନାଥ କେହି ଘରେ ନ ଥିଲେ । ଲୀଳାବତୀ ଘର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି କହିଲା, "କଅଣ ମିଆଁ ପୁଅ, ଚିଠି କାହା ନାଁରେ ଆସିଛି, କାହିଁ ?" ପିଅନ କହିଲା, "ସାନ ବାବୁଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଅଛି, ଏହି ନିଅ ମା !" ଏହା କହି ଚିଠିଖଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ଥୋଇଦେଇ ଚାଲିଗଲା । ଲୀଳାବତୀ ତାକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଶିରୋନାମା ପଢ଼ି ଜାଣିଲା—ସେ ଜଗନ୍ନାଥର ଚିଠି । ତହୁଁ ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଲୁଗା କାନିରେ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଲୁଚାଇ ସଳଖେ ସଳଖେ ଚଞ୍ଚଳ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା । ପୁଣି କଅଣ ଭାବି ଫେରିଆସି ଦାଣ୍ଡ କବାଟ କିଳିଦେଇଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଏ ଚିଠି ଖଣ୍ଡକରେ କିଛି ସୂଚନା ଅଛି କି ନାହିଁ, ଖୋଲି ଦେଖିଲେ ମନ୍ଦ କଅଣ ହେବ ? ଏହିପରି ବାରମ୍ବାରକୁ ନଜର ନ ଦେଲେ ମୂଳ ସୂତ୍ର ଧରା ପଡ଼ିବ କିପରି ? ଯଦି ଏଥିରେ ସେପରି କିଛି ସଙ୍କେତ ମିଳେ, ତେବେ ଏ ଚିଠିଖଣ୍ଡ କାହାକୁ ଦେବି ନାହିଁ । ଗୁଣଧରଙ୍କ ଭାଇସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଦେଖାଇବି ।" ଅନନ୍ତର ଲୀଳାବତୀ ପତ୍ରଖଣ୍ଡ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହୋଇ ଯୋଗ୍ୟତାର ସହିତ ଫଟାଇ ମନେ ମନେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିରେ ଏହିପରି ଲେଖାଥିଲା—

"ପ୍ରିୟ ସଙ୍ଗାତ,

ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ ଗ୍ରହଣ କର । ତୁମ ପତ୍ର ପାଇ-ଅଛି । ବୋଧହୁଏ ତୁମେ ମାଧୁରୀକୁ ଭୁଲିଗଲଣି । ତୁମ-ଠାରୁ ଯେତେ ପତ୍ର ପାଏଁ, ମାଧୁରୀର କଥା କାହିଁରେ କିଛି ନ ଥାଏ । କି ପାଷାଣ ହୃଦୟ ତୁମର !

ଜୟ ଜୟ ମାଧୁରୀ ଗୋ ପଞ୍ଚଦଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡିନୀ,
ଅଣ୍ଡା-ମଣ୍ଡା-ମୁଣ୍ଡ-ଖାଇ କ୍ଷୁଧାଦର୍ପ ଦଣ୍ଡିନୀ ।

ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା— ଏ ସ୍ତୁତି ଶ୍ଲୋକଟି ତୁମେ ପାସୋରି ଯାଇଛ; ନହେଲେ ଏତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୁଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଏହି ଦୋଷରେ ମାଧୁରୀ ଦେବୀ ଯେବେ ତୁମକୁ ଛଡ଼ପତ୍ର ଦଅନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ବେ-ଆଇନ ହେବ ନାହିଁ । × × × × ଚିଠିରେ ଆହୁରି ଢେର କଥା ଲେଖାଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଅନାବଶ୍ୟକ ଜ୍ଞାନରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେଲା ।

ତୁମର ସୁହୃଦ
ଶ୍ରୀ ଯଦୁନାଥ ।"

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଲୀଳାବତୀ ପଦ୍ମ ପଢ଼ିସାରି ଗାଲରେ ହାତଦେଇ ବସିପଡ଼ିଲା । ତାହାର ମୁଖରେ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତାରେଖା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, "ମାଧୁରୀ କ'ଣ ? ତା ନାଁରେ ପୁଣି ଗୀତ ଲେଖାଯାଇଛି ! ସେ ଗୀତର ମାନେ ବି ତ କିଛି ବୁଝିହେଉ ନାହିଁ । "ପେଟ ଦଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡିନା", "କ୍ଷୁଧାବର୍ଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡିନୀ" କିଏ ? ମାଧୁରୀ କ'ଣ ଗୋଟାଏ କିଛି ଖାଇବା ପଦାର୍ଥ ? ଛି, ପୋଡ଼ାଯାଉ ମୋ ନଷ୍ଟାମିଆ ବୁଦ୍ଧି ! ଖାଇବା ପଦାର୍ଥକୁ ପୁଣି ଦେବୀ ବୋଲି କିଏ କହେ ? ସେ ଫେର ଗୁଡ଼ପିଠ ଦେବ, ଏ କି ଅଘଟଣ କଥା ଲୋ ମା ! କେ ଜାଣି ? ଆଉ ଅଣ୍ଡା ଖାଇ, ମଣ୍ଡା ଖାଇ ବୋଲି କିଏ ସେ ସବାଖାଇ ? ଏଥିରେ କିଛି ଠାର ଅଛି । ଯାହାହେଉ, ମାଧୁରୀ ନିଶ୍ଚେ ଜଣକର ନାମ । ଆଜିକାଲି ତ ସମସ୍ତେ ସୁରୁଚି, ମାଧୁରୀ, ଆଦରୀ ଏହିପରି ବଙ୍ଗାଳିଆ ନାଁ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହି ମାଧୁରୀ ପୋଡ଼ାମୁହିଁ ଆମ ଇସ୍ୱର ମୁଣ୍ଡ ଖାଉଛି । ନ ହେଲେ ଇସ୍କୁଲ ଖୋଲିବାକୁ ତ ଅହୁରି ଚାରି ଦିନ ଅଛି, ଏଣୁ ତୁଣ୍ଡ ସିବ ସିବ ବୋଲି ଅଥୟ ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସତେ ଅମିଛ କିଏ ଡାକପାଣି ଦେଉଛି । ମୁଁ ଯାହା ଭାବୁଥିଲି, ସେଇଆ ହେଲା । ଖାଲି କେଉଁ ଦିନ ମରିବି, ତାହା ସିନା ଜାଣେ ନାହିଁ, ନ ହେଲେ ଆଉସବୁ କଥା ମୋ ନଖ ଦର୍ପଣରେ । କହନ୍ତି ପରା—"ଯେଉଁ ଲୋକର ଯେମନ୍ତ ଠାଣି, ତାହା ବୁଲିଗଲେଠାରୁ ଜାଣି ।" ଆଉ ଏ ଯଙ୍ଗାତ ଗାତପଣ୍ଡାଠା କିଏ ? ସବୁ ସେହି କୁତୀ ଖଣ୍ଡିଆର କୂଟ, ଅଗ ହେଉ, ଦେଖିବି— ତାର କେତେ ବୁଦ୍ଧି । ଆଗେ ମାଧୁରୀ କିଏ, ତାହା ଜାଣିବା ଦରକାର ।" ଲୀଳାବତୀ ଏହିପରି ଅନେକ ଭାବି ଚିଠିଖଣ୍ଡ ନେଇ ଘରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଦେଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ସେ ଚିଠିକଥା ଆଦୌ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଉପରଓଳି ଜଗନ୍ନାଥ ଗାଁରେ ବୁଲି ବୁଲି ଆସି କହିଲା, "ନୂଆବଉ, ହଁସା ଉଡ଼ିଗଲାଣି, ମତେ ତୋରାଣି ଦିଅ ।" ଲୀଳାବତୀ ବେଲାଏ ଭାତତୋରାଣି ଆଣି ଥୋଇଦେଲା । ତୋରାଣିରେ ଗୋଟାଏ ଅମ୍ବକଷି ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା । ସବାଳିଆ ଖରଡ଼ା ଶାଗ ଥିଲା, ସେଥିରୁ ମେଞ୍ଚାଏ ଆଣି ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ କଞ୍ଚା ଲଙ୍କା ମରିଚ ଚକଟିଦେଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ଆଗେ ଚକ ଚକ କରି ଏକ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ତୋରାଣିତକ ପିଇଦେଇ ତୃପ୍ତିର ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଫଁ କରି ପକାଇ କହିଲା— "ନୂଆବଉ, ଆଃ ଆତ୍ମା ଥଣ୍ଡା ହୋଇଗଲା । ଲୀଳାବତୀ ହସି ହସି କହିଲା—"ତୁମେ ମରଦପୁଅଙ୍କ ପଖାଳର ମହିମା କ'ଣ ବୁଝିବ, ତା ବୁଝୁ ଆମେ ।" ଜଗନ୍ନାଥ ପଖାଳ ଶାଗର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା, ଲୀଳାବତୀ ବସି ଗଳ୍ପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦିଅର ଭାଉଜ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ କଥା ହେଲା । ବୁଦ୍ଧିମତୀ ଲୀଳାବତୀ ଏହି ସୁଯୋଗରେ କଥା ବାହାର କରିନେବାକୁ ବସିଲା । ସେ କହିଲା—"ଭାଇ, ତୁମ ସାଙ୍ଗାତ କିଏ ? ତାଙ୍କୁ ଥରେ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଲ ନାହିଁ ?" ଜଗନ୍ନାଥ କହିଲା—"ବଡ଼ ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ନୂଆବଉ, ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଡାକିନେଇ କେତେ ସ୍ନେହ ଆଦରରେ ଖୁଆଇ ପିଆଇ ଶାନ୍ତସୁରି ଯଥା ବେଭାର କରିଥିଲେ । ମୁଁ ସେ ବେଭାର ଫେରାଇ ନାହିଁ ।" ଲୀଳାବତୀ କହିଲା, "କ'ଣ ଆଜିଯାଏ ବେଭାର ଫେରି ନାହିଁ ? ମୋତେ କହିଥିଲେ ତ ମୁଁ କେଉଁ ଦିନରୁ ପଠାଇଦେଇ ସାରିଥାଆନ୍ତି ଅଛ, ମୁଁ କାଲି ସଜିଲ କରି ପଠାଇଦେଉଛି । ସେ ବଡ଼ଲୋକ, ମନରେ କ'ଣ ଭାବୁଥିବେ କେଜାଣି ? ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ପରି ତୁମର ବ ଖେଳା ମନ୍ଦେହଣପଣ ଗଲା ନାହିଁ । ଦ'ଭାଇଙ୍କର ଏହା ଗାତକର ଗୁଣ ନା କ'ଣ ? ମୁଁ ମନେ କରିବି ତ ହେବ, ନ ହେଲେ କୌଣସି କଥା ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେବେ ମରିଯାଏଁ, ତେବେ କିମିତି ଘର କରିବ ?" ଜଗନ୍ନାଥ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇ କହିଲା— "ଛି, ନୂଆବଉ, ଏତେ ଅଶୁଭ କଥା କି ମୁହଁରେ ଧରନ୍ତି ? ତୁମେ କି ଦୁଃଖରେ ମରିବ, ତୁମର ଶବ ତୁମ ଦେହକୁ ଅଲେଇ ବଲେଇ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ନେଇ ମରୁ । ତୁମେ ମଲେ ଭାଇ ଅନାଥ ହେବେ, ଦୁତାଟିକୁ ମର୍ଜିବାଈରେ ଉପାଇବାଅ ନାହିଁ ନୂଆବଉ ! ତୁମେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଚିଲାବାଳରେ ସିନ୍ଦୂର ନାଥ, ମସ୍ତକ ପରି ଚୁଳ ଉପରେ ରହିଥିବ ଦିଅ, ତୁମ ହାତପଟି ଅକ୍ଷୟ ହେଉ ।” ଲୀଳାବତୀ ବୁଢ଼ୀର ଏହିପରି ଆଶୀର୍ବାଦ ଶୁଣି ହସି ହସି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଛଳନାରେ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲା; ଜଗନ୍ନାଥ ଅଟକେଇ ସାରି ପାନଖଣ୍ଡେ ମୁହଁରେ ପୁରାଇ ଦାଣ୍ଡଆଡ଼କୁ ବାହାରିଗଲା ।

ତହିଁ ପରଦିନ ଲୀଳାବତୀ ମୂଳିଆ ମା ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ ହାତରେ ହାଣ୍ଡିଏ ମିଠେଇ ଉଖୁଡ଼ା ଆଉ ଗୋଟାଏ ମାଣିଆବନ୍ଧୀ ଯଥା ଜଗନ୍ନାଥର ସଙ୍ଗାତ ଘରକୁ ପଠାଇଦେଲା । ସେ ମୂଳିଆ ମାକୁ ନିରୋଳାରେ କହିଲା, “ବାରିକଝିଅ, ଜମା ସଙ୍ଗାତ ଘରେ ବାହାହେବା ଭଳି ଝିଅ ଅଛନ୍ତି କି ନା ବୁଝିବୁ । ଥିଲେ ତା ନାଁ କଅଣ ବୁଝି ଆସିବୁ । ଖୁବ୍ ଗୋପନରେ ବୁଝିବୁ, ଖବରଦାର କେହି ଯେପରି ନ ଜାଣନ୍ତି ! ଏତିକି କାମ କରିଆସିଲେ ତୋତେ ପାଞ୍ଚଗୌଣୀ ଧାନ ଦେବି—ତୋ ନାତି ପିଠା ଖାଇବ ।” ମୂଳିଆମା ମୋଟା ପୁରସ୍କାରର ଆଶା ପାଇ ମନେ ମନେ ଭାରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ସେ କହିଲା, “ମା ସାଆନ୍ତାଣି, ତୁମ କାମରେ କି ମୁଁ ହେଳା କରିବି ନା ? ଠିକ୍ ଠିକ୍ ବୁଝିଆସି କହିବି, ତାହା ତୁମ ମୋ ଛଡ଼ା ଆଉ ଚଉଥ କେହି କେବେ ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ । କାହିଁକି ମା ସାଆନ୍ତାଣି, ସାନ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ବାହା କରାଇବ କି ? ହଁ, ମୁଁ ଏବେ ଆଗରୁ କହିରଖୁଛି — କନ୍ୟାଣୀ ବକସିସ୍ ନ ନେଇ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।” ଲୀଳାବତୀ ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ କହିଲା—“ତୁ ସଣ୍ଡଝିଅ ଆଗେ ବୁଝିଆସି କହ, ତଥି କଥା ବେଳ କଅଣ ଉଣ୍ଡୁଛି ? ସେ ବେଳ ତ ଅଛି ଦେଖାଯିବ ।” ନାପିତବୋହୂଟି ଖୁସି ହୋଇ ଚାଲିଗଲା ।

ଯଥାସମୟରେ ମୂଳିଆମା ଫେରିଆସି ଲୀଳାବତୀକୁ କହିଲା—‘କଅଣ କହିବି ମା, ଘର ପରି ଘରଟାଏ ଏକା ! ସବୁବେଳେ ମାହାଳିଆ କାରଖାନା ଲାଗିଛି, ଗହଳ ଚହଳର ସୀମା ନାହିଁ । ମାଇପଙ୍କ ଦେହରେ କେତେହେ ଲେଖାଏଁ ଗହଣା, ସବୁ ସୁନା ସାଆନ୍ତାଣିଏ, ଟିକିଏ ହେଲେ ରୁପା ନାହିଁ । ଚୌପାଢ଼ୀରେ ଲୁଣ୍ଠି ମୋଟରେ ବେଢ଼ିଆ ଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିଛି । ମୋତେ ତ ଆଦର ଗୌରବରେ ବସାଇଦେଲେ । ମୁଁ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ଆମ ସାନ ସାଆନ୍ତଙ୍କର ସେ ସଙ୍ଗାତ ହେବେ, ତାଙ୍କ ମା କାଠୁଏ ବଟା ହଳଦୀ ଆଣି କହିଲେ—“ଭଣ୍ଡାରି ଝିଅ, ତୁ ବାଟଫୁଟା ହୋଇଛୁ, ଗୋଡ଼ହାତ ଘୋଳାଇ ହେଉଥିବ—ଏଇ ହଳଦୀଟିକକ ଦେହରେ ମାରିହୁ ।” ଆଉ ଖାଇବା କଥା କଅଣ କହିବି ଗୋ ମା, ମୁଁ ତ ଜନ୍ମରେ ତାହା ସବୁ ଖାଇ ନ ଥିବି । କେତେରକମ ତୁଣ, କେତେ ପିଠା, ତାହା ନାଁ । ବା ତ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଲୀଳାବତୀ ତାକୁ ଆଉ ଅଧିକ କହିବାକୁ ଅବସର ନ ଦେଇ ଟିକିଏ ରୁଡ଼ସ୍ୱରରେ କହିଲା—“ହଉ ଲୋ, ପ୍ରୌଢ଼ୀ ତାଡ଼ିବା ଲେଶିକ ଥାଉ, ମୁଁ ଯାହା କହିଥିଲି, ତାହା କଅଣ ବୁଝିଆସିଲୁ କହ ।” ମୂଳିଆ ମା କହିଲା, “ହଁ ସାଆନ୍ତାଣି କହୁଛି—ତୁମକୁ ତ ସମସ୍ତେ ପଞ୍ଚ-ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ପୋତି ପକାଇଲେ ।” ଲୀଳାବତୀ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ, କହିଲା—“ମୁହଁରେ ନିଆଁ ତୋର, ମୁଁ ଯାହା ପଚାରୁଛି ତାହା ନ କହି ଏତେ ବାଗରେ କଥା ଲୁଲାଇବାରେ ଲାଗିଛୁ କାହିଁକି ?” ଏଥର ମୂଳିଆ ମା ଟିକିଏ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ କହିଲା, “ହଁ ମା, ଯାହା ଲାଗି ଯାଇଥିଲି, ତାହା କଅଣ ନ ବୁଝି ଖାଲି ମୁହଁ ଦେଖାଇବାକୁ ଆସିଛି । ତାଙ୍କ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ପାରିକରି ଅଛି । ଝିଅଟି ସୁନା କୁଣ୍ଢେଇ ପରି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥଳରେ ଗଢ଼ା । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମୂକୁଲି ବୋଲି ଡାକୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କ ଦାସୀର କୁଆଡ଼େ ଝିଅ ।” ଲୀଳାବତୀ କହିଲା—“ତୁର ଉଚାଟା, ମୂକୁଲି ନା ମାଧୁରୀ ଲୋ ?” ମୂଳିଆ ମା କହିଲା—“କିଜାଣି ମା, ସେଇଆ ହୋଇଥିବ ପରା ।” ତହୁଁ ଲୀଳାବତୀ କହିଲା—“ହଁ, ଏବେ ବୁଝିଲି, ତୁ ଆଜି ଯା, କାଲି ଟୋକେଇ ଆଣି ପାଞ୍ଚ ଗଉଣୀ ଧାନ ନେଇଯିବୁ ।” ଏହା କହି କଅଣ କରିବାକୁ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଲୀଳାବତୀ ଅଦ୍ୟାବଧି ଏହି ଅବଶ୍ୟ ଆଶୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କରି ନ ଥିଲା। ହାତରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରମାଣ ନ ରଖି କିଏ ବା ହାକିମ ପାଖରେ ଦରଖାସ୍ତ କରେ ? ପ୍ରମାଣ ଅଭାବରେ ଆଇନ ଖଟିବ କିପରି ? ଏ କାଳରେ ତ ଷୋଢତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରମାଣ ପରି ସବୁ କଥାରେ ପ୍ରମାଣ ଆବଶ୍ୟକ । ଛଙ୍କା ସତ୍ୟ ଘଟଣା ବି ବିନା ପ୍ରମାଣରେ ମିଥ୍ୟା ହୋଇଯାଏ । ଆଇନ ଯେତେ କଡ଼ା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଭିତରେ ଫାଙ୍କ ବାହାର କରିବାର ଲୋକ ବି ଅଛନ୍ତି । ଲୀଳାବତୀ ବଳବତ୍ତର ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଜି ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ କହିବାକୁ ସାହସ ବାନ୍ଧିଲା । ସେ ଯାଇ ଜଗମୋହନଙ୍କୁ କହିଲା– "ଶୁଣିଲଣି ଗୋଟାଏ କଥା ।" ଜଗମୋହନ କହିଲେ—"କି କଥା ?" ତହୁଁ ଲୀଳାବତୀ ଉଦାସ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—'କଥା ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଆଉ ଗଣ୍ଡି ।' କ୍ଷଣକେ ସେ ସ୍ୱର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଉତ୍ତେଜିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"କଳିକାଳରେ ଟୋକାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ତ ମୁସ୍କିଲ ହେଲା । ସେ ଲୁଚ୍କ ଚୂନାମୁହାଁ ବାଙ୍କ, ପୋଖରୀର ମାଛ ଖାଇବେ, ଗୋଟାଏ ଆଇଁଷକାଣ୍ଟି ମୁହଁରେ ଲଗିବ ନାହିଁ । ପେଣ୍ଟା ଲାଇ ପିନ୍ଧେ ଅଞ୍ଜୁଳା ଅଞ୍ଜୁଳା ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛ, ଲାଭ କଅଣ ହେଉଣି ତାହା ବୁଝୁଛି କିଏ ? ସେ ବିଦ୍ୟାସମୁଦ୍ରରୁ ଉଠି ଏବେ ପ୍ରେମ-ସମୁଦ୍ରରେ ଝାମ୍ପ ଦେଲେଣି-କରି ଗୁଡ଼ ସମ୍ପ ଖୋଜିଲେଣି । ତୁମେ ମୁଣ୍ଡ ଝାଳ ତଳପାରେ ମାରି ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଥାଅ, ସେ ପାଠପଢ଼ା ବାହାନାରେ ତାହା ସବୁ ଉଡ଼ାଉଥାଉ । କେତେ କଷ୍ଟରେ ଟଙ୍କା ଆସେ, ତାହା କିଏ ଜାଣେ ? ପର ରୋଜଗାରୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତେଲ ହେଲା ପରି ଲାଗେ ।" ଜଗମୋହନ ତ ସ୍ତ୍ରୀର ଅବ୍ୟାପାରରେ ବ୍ୟାପାର କରିବା କଥା ଜାଣନ୍ତି, ସେ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ଭାବ ଗୋପନ କରି କହିଲେ—"ଲୀଳାମୟି, ବନ୍ଦନାରେ ତ ତୁମର ସତ୍ତା ପାଇଲି ଆଉ ଲୀଳା କରିବ କେତେବେଳେ ?" ଲୀଳାବତୀ ହସିଉଠି ଲଜ୍ଜିତ ହେଲା ପରି କହିଲା—"ଏଇ ନିଅ ଗୋ ନିଅ, ପଢ଼ିଲେ ସବୁ ଜାଣିପାରିବ ।" ଏହା କହି ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଫିଙ୍ଗି-ଦେଲା । ଜଗମୋହନ ସେ ଚିଠି ନ ଛୁଇଁ କହିଲେ, 'ଏ କାହାର ଚିଠି, ପର ଚିଠି ମୁଁ ପଢେ ନାହିଁ ।" ଲୀଳାବତୀ କହିଲା—"ପରଚିଠି ନୁହେଁ, ତୁମ ଗୁଣଧର ପୁଅଙ୍କ ଚିଠି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗାତ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।" ଜଗ-ମୋହନ କହିଲେ, 'ଜଗୁର ଚିଠି ? ତାହାର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ତାକୁ କଅଣ ଲେଖିଛି, ମୁଁ କାହିଁକି ତାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଯିବି ?' ଲୀଳାବତୀ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଉଠାଇନେଇ କହିଲା—'ଆଚ୍ଛା, ସବୁ ନ ପଢ଼ିଲ ତ ନାହିଁ—ଏହି ଗୋଟାଏ ଧାଡ଼ି ପଢ଼ ।' ଅନନ୍ତର ଚିଠଖଣ୍ଡ ଖୋଲି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଧରି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଦେଲା । ଜଗମୋହନ ଅନିଚ୍ଛା-ସତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ତ୍ରୀର ମନରକ୍ଷା ସକାଶେ ସେହି ଅଂଶଟା ପଢ଼ି କହିଲେ—"ଏ କଅଣ, ମାଧୁରୀ କିଏ, ଲଭପତ୍ର କିଏ କାହାକୁ ଦେବ ? ତହୁଁ ଲୀଳାବତୀ ନିଜର ମନଗଢ଼ା କଥାଗୁଡ଼ାକ ବହୁ ଅଳଙ୍କାରରେ ଲସିବାନ୍ତ କରି ସବୁ କହିଗଲା ଏବଂ କି ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳରେ ଏ ଦୁରୁହ ତତ୍ତ୍ୱ ସେ ଆବିଷ୍କାର କରିଅଛି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲା । ଜଗମୋହନ ସବୁ ଶୁଣି ତାଟଙ୍କା ହୋଇଗଲେ । କ୍ଷଣକ ପରେ କହିଲେ—"ତୁମେ କେତେବେଳେ ଏହା ସବୁ ଆବିଷ୍କାର ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲ ? ଏ ତ ବଡ଼ ବିଷମ କଥା, ସତେ କଅଣ ଆମ ଜଗାଟା କୁସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ି ବିଗିଡ଼ିଗଲା ? ମୋର ଏତେ ଟଙ୍କା କଅଣ ଅକାରଣେ ମାଟି କଲି ।" ଲୀଳାବତୀ କହିଲା, କଳିକାଳ ଅଣ୍ଡା ଓଳିଆରୁ ଗଲା, ତୁମେ କଅଣ ବୁଝିବ ? ତୁମ ମନେ ମନେ ତୁମେ ଯିମିତି ସାଧୁ, ସମସ୍ତେ ସେମିତି ପରା ! ଯା ହେଉ, ତୁମେ ପାଦୀ ଅଳସା କର, ଏହି ବୈଶାଖ ମାସରେ ଜଗୁକୁ ବାହା କରାଇ-ପକାଇବା ନ ହେଲେ ସେ ଚୁଲିପଣା ସଙ୍ଗାତ ତାକୁ ଖରାପ କରି ଦେବ । ଇସ୍କୁଲ ଫିଟି ନାହିଁ ଆସିରୁ ସେ ପିଇ ପିଇ ବୋଲି ପାଣି ପିଉ ନାହିଁ, ଏଇଥିରୁ ତାହାର ମତି ଗତି, ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ ?" ଜଗମୋହନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—"ଯାଉ ବା ମରୁ, ମୁଁ ତାକୁ କିଛି କହିବି ନାହିଁ । ତୁମ କହିଲା ପରି ତାକୁ ଘାତଚନ୍ଦା କରି ପଢ଼ାଇଲେ ମୁଁ ଖଲାସ । ମୋତେ କେହି ଦୋଷ ଦେବାକୁ ନ ଥିବ । କେଣିକି ସେ ପଢ଼ୁ ବା ଯାହା କରୁ ତାହା ତୁମ୍ଭେ ।" ଜଗମୋହନ ଏତିକି କହି ଉଠି ବାଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେହିଦିନଠାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରତି ଜଗମୋହନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଘୃଣା ଏବଂ ବିରକ୍ତି ଜାତ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେ ତୁଣ୍ଡ ଫିଟାଇ ଅନୁଜଙ୍କୁ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ପରି ସେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ସ୍ନେହ କଲେ ନାହିଁ କି ମିଠା କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । ଲୀଳାବତୀ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ଦେଖିଲେ ମୁହଁଟା ଫଣ୍ ଫଣ୍ କରେ । ଭଲ କରି କଥା କହେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ପରି ଆଦର ଯତ୍ନ ବି କରେ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କର ଏହି ଆକସ୍ମିକ ଅନାସ୍ଥାର କାରଣ କିଛି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ତାର ମନ ସନ୍ଦେହ-ଦୋଳାରେ ପଡ଼ି ଏପାଖ ସେପାଖ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କ ଆଦର ସ୍ନେହରେ ସେ ବାପମାଙ୍କୁ ଭୁଲିଯାଇ ଥିଲା ସେହି ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମପୀଡ଼ା ଅନୁଭବ କଲା । ତାହାର ଦୋଷ କଣ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କୁ ପଚାରିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସାହସୀ ହେଲା ନାହିଁ । ଅବରୁଦ୍ଧ ଜିଜ୍ଞାସାର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ସେ ପୀଡ଼ିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ଜାଣି ଜାଣି ତ ମୁଁ କିଛି କରି ନାହିଁ, ଅଜାଣତରେ ଯଦି କିଛି ବିରକ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥାଏ, ତହିଁକି ମୁଁ ନାଚାର । କଥା ତ କେବେ ଲୁଚିରହିବ ନାହିଁ, ଅବଶ୍ୟ ଦିନେ ବାହାରି ପଡ଼ିବ । ବାଘକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବ କିଏ ? ସେଥିପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା ଦରକାର । ଜଗନ୍ନାଥ ଏହିପରି ଭାବି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ରହିଲା ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟି ଶେଷ ହୋଇଆସିଲା । ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବାକୁ ଆଉ ଦିନେ ମାତ୍ର ଅଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ଆଜି ବଦ୍ରଖ ଯିବ । ପୁସ୍ତକପତ୍ର ବାନ୍ଧି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଭାଇଙ୍କ ପାଖକୁ ବିଦାୟ ମାଗିବାକୁ ଗଲା । ଜଗମୋହନ ଘର ଭିତରେ ଥିଲେ, ଲୀଳାବତୀ ବି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କରି କହିଲା—"କାଲି ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବ, ମୁଁ ଆଜି ଯାଉଛି ।" ଜଗମୋହନ କ୍ରୋଧରେ ଥରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ଆନଜ୍ଞାନ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲେ, "କଣ ଚୂଲିକି ଯିବୁ ବଦମାସ, ପାଜି, ସଇତାନ, ତୋ ମୁଣ୍ଡ ପଢ଼ିବୁ ?" ଜଗନ୍ନାଥ ଶୁଣି କାଠ ହୋଇଗଲା, ଥରେ ଭାଇଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଥରେ ନୂଆବୋହୂଙ୍କ ମୁହଁକୁ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଜଗମୋହନ ରୁକ୍ଷ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ମୁଁ ସବୁ ସହିପାରେ; ମାତ୍ର ଚରିତ୍ର ଦୋଷ କେବେ ସହିବ ନାହିଁ । ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ର ମୋର ଚକ୍ଷୁର ବିଷ । ମାଧୁରୀ କିଏ, କହ ଅଲକ୍ଷଣା, ତାହା ସଙ୍ଗରେ ତୋର କି ସମ୍ପର୍କ ? ଏତ ଏ ତାହାର ଚିଠି ।" ଏହା କହି କ୍ରୋଧରେ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଜଗନ୍ନାଥ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ କମ୍ପିତହସ୍ତରେ ଚିଠିଖଣ୍ଡ ଧରି ମନେ ମନେ ପଢ଼ିଗଲା । ପଢ଼ିସାରି ଫିକ କରି ହସିଉଠି କହିଲା—"ମାଧୁରୀ ଗୋଟାଏ ଭଲଶିଆ ଭାଇ ! ଆମେ କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁ ମିଶି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଭଲଶିଆ ଗଠନ କରି, ତାହାର ନା ମାଧୁରୀ ବୋଲି ଦେଇଛୁ ।" ଅନନ୍ତର ଜଗନ୍ନାଥ ମାଧୁରୀର ଇତିହାସ ଆମୂଳ କହିଗଲା । ଜଗମୋହନ ସବୁ ଶୁଣି ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟରେ ଘର ଫଟାଇ ଦେଲେ । ତାଙ୍କର କ୍ରୋଧ ନିଆଁରେ ପାଣି ଢାଳିଲା ପରି ଲିଭିଗଲା । ସେ ଅନୁଜକୁ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇ ତାହା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ଲୀଳାବତୀଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ—"ଛି ଲୀଳା, ତୁମେ କେତେ ଲୀଳା ଲଗାଇ ପାର ? ତୁମ କଳ୍ପନାଘୋଡ଼ାଏ ଯୋଡ଼ି ଗୋଟାଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଠିଆକରିଦେଲ । ମୋର ନିର୍ମଳ ଫୁଲ ପରି ଭାଇଟିକୁ ଗୋଟାଏ ମିଥ୍ୟା କୁତ୍ସିତ ଅପବାଦରେ କଳଙ୍କିତ କଲ । ଏହିପରି ଇତର କୁଟୁସ୍ଥିଆ ବୁଦ୍ଧି ତୁମର ଡର ଲାଜ ଗଲା ନାହିଁ ! ଛି, ତୁମର ଏ ଆଚରଣ ଭଲ ନୁହେଁ ।" ଲୀଳାବତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ତିରସ୍କାର ଶୁଣି ନିଜର ଗୁରୁତର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ଲଜ୍ଜାବନତ ବଦନରେ ସେ ଘରୁ ବାହାରିଗଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ହସି ହସି ବହିପତ୍ର ଧରି ସ୍କୁଲକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଏ ରହସ୍ୟ ଯାଇ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପାଖରେ କହିଲା । ସମସ୍ତେ ଶୁଣି ସାତଦିନ ସାତରାତି ଯାଏ ହସି ଆମୋଦ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ ।

ଧର୍ମବଳ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଧନୁର୍ଜୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ ବୟସ୍କ ଲୋକ । ବୟସ ପ୍ରାୟ ପଚାଶରୁ କିଛି ଅଧିକ ହେବ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଳ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୋଲି କହିଲେ ସତ୍ୟ-ନ୍ୟାୟଧର୍ମର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା ହେବ ନାହିଁ । ବର୍ଣ୍ଣ ମଳିନ ଗୌର । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ନ ହେଲେ ହେଁ ଯୌବନରେ ସେ ସୁନ୍ଦର ସୁପୁରୁଷ ଥିଲେ, ଏ ଅନୁମାନ ବ୍ୟର୍ଥ ନୁହେଁ । ଯୌବନ ସ୍ପର୍ଶମଣି, ତାହା ସ୍ପର୍ଶରେ ସୁନ୍ଦର ତ ଅଧିକତର ସୁନ୍ଦର ହୁଏ, ଅଧିକନ୍ତୁ କୁତ୍ସିତ କୁରୂପ ମଧ୍ୟ ଲାବଣ୍ୟମୟ ତଳ ତଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଏ । ଯୌବନ ବସନ୍ତକାଳ, ଜୀବନରେ ତାହା ଥରେ ମାତ୍ର ଆସେ । ସେ ତାହାର ସୁନାକାଠିରେ ଛୁଇଁଦେଲେ ଶୁଷ୍କ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କଦର୍ଯ୍ୟ ତରୁଲତାଦି ପୁଷ୍ପ-ପଲ୍ଲବ ସମ୍ପଦରେ ସୁଶ୍ରୀ ଏବଂ ମନୋହର ଦିଶେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜରା ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ଆସୁଅଛି । ବୀଭତ୍ସ ବିକୃତରୂପା ଜରାର ହାତ ଯହିଁରେ ଲାଗେ, ସେ ବିକୃତ ହୋଇଯାଏ । ସେହି ଜରା ପ୍ରସାଦରୁ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଶିରଃକେଶ, ମସ୍ତକରେ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ପ୍ରବାହିତ ହେଲେଣି । ଚକ୍ଷୁର ଡୋଳା ଶୁଙ୍ଖିବାକୁ ଧରି ଆସିଲାଣି । ମୁଖରେ ଦନ୍ତ ଖୁବ ଅଳ୍ପ, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ; ସୁତରାଂ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ତାହାର ବାକ୍ୟାଳାପର ସୁବିଧା ନାହିଁ । କଥା କହିବାବେଳେ ଦୁର୍ବଳ ଜ୍ଞାନୀର ବିଶ୍ୱାସ ପରି ସେଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଦା ଟଳ ଟଳ ହୁଅନ୍ତି । ନିର୍ଲିପ୍ତ ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବନ ଯେସନ ସେଗୁଡ଼ିକ ତୋଷିପମରେ ଶଙ୍କି ରହିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରୌଢତାର ଏତେ ଲକ୍ଷଣସତ୍ତ୍ୱେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ନିଜକୁ ପ୍ରୌଢ ବୋଲି କହିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଅସମ୍ମତ । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁବକ । ଉପସ୍ଥିତ ଅବସ୍ଥା ତାଙ୍କର ଅକାଳ-ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ାକ ସରସା ହେବାରୁ ଚଞ୍ଚଳ ପଡ଼ିଗଲା, ଆଉ ବାଳ ପାଚିଯିବାର ମଧ୍ୟ ଯେଉଁପରି ଗୋଟାଏ କିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣ ଥାଇପାରେ—ତାହା ଅଜ୍ଞାତ । ସେ ସର୍ବଦା ମନକୁ ଏହିପରି ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ଆକାଙ୍କ୍ଷା-ତୁଳି ଧରି କଳ୍ପନା ପଟ୍ଟରେ ଭାବୀ ଜୀବନର ଅନେକ ବହୁବର୍ଣ୍ଣୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଛବି ଅଙ୍କିଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେହି କଳ୍ପନାର ସମ୍ମୋହନ ଛବି ଦେଖି ସେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । କଳ୍ପନା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇରଖେ । ସହସ୍ର ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ସେହି କଳ୍ପନା ହିଁ ତାହାର ସୁଖ, ସେହି କଳ୍ପନା ହିଁ ତାହାର ସମ୍ପଦ । ବାସ୍ତବ ଅପେକ୍ଷା କଳ୍ପନାରେ ସୁଖ ଅଧିକ, ଏ ଉକ୍ତି ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ଜରା ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କର ବଳ, ଶକ୍ତି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସବୁ ହରଣ କରୁଥିଲା; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କୁଟିଳତା, ଅଧର୍ମିତା, ପ୍ରବଞ୍ଚନା ପ୍ରତିହିଂସାପ୍ରବୃତ୍ତି ହରଣ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା ।

ନିଶାଖୋରମାନଙ୍କର ନିଶା ନ ହେଲେ ଯେପରି ଚଳେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଅନେକ ମାମଲାଖୋର ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମାମଲା ନ ହେଲେ ଚଳେ ନାହିଁ । ବର୍ଷରେ ୩୬୫ ଦିନ ତାଙ୍କର ମାମଲା ଲାଗିରହିଥାଏ । ଧନୁର୍ଜ୍ଜୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଠିକ୍ ସେହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ । ସେ ଜଣେ କୁଳୀନ ମାମଲାବାଜ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ପିତା, ତସ୍ୟ ପିତା, ତସ୍ୟ ପିତା ସମସ୍ତେ ମାମଲାବାଜ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀମାନ୍ ଧନୁର୍ଜ୍ଜୟ ମଧ୍ୟ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ପଦାଙ୍କାନୁସରଣ-ପୂର୍ବକ ସେହି କୌଳିକ ପଦବୀ ବୃତ୍ତି ଧାରଣ କରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ସେହି କାମ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଉଥିଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ପକ୍ଷରେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଆଦର୍ଶ, ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ପୁଣ୍ୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଧନୁର୍ଜୟଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନ ଦେବତାଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟ । ସେ ବିଷକୁମ୍ଭ ପୟୋମୁଖ । ତାଙ୍କର ବାହ୍ୟାବରଣ ସଦାପ୍ରଫୁଲ୍ଲ; ମାତ୍ର ଭିତର ଆବର୍ଜନାମୟ । ସେ ପାଣିରେ ସର ପକାଇ କଥା କହିପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ, ମୁଖ ବା କଥାରୁ ମାୟାବିତା ବା କୁଟିଳତାର ଆଭାସ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଚିହ୍ନିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ନିଜକୁ ଦେଶର ଗର୍ବ, ଗୌରବ, ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଅଳଙ୍କାର ବୋଲି ମନେ ମନେ ଭାବନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଭାବ ପଦାକୁ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ନାହିଁ । ପର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ କି ରସ ଥାଏ କେଜାଣି ଅନେକଙ୍କୁ ସେଥିରେ ରସିକ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଧନୁର୍ଜୟ ସେହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଜୀବବିଶେଷ । ପରଘର ଭଙ୍ଗା ଏବଂ ପରର ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତାକୁ ସେ ଜୀବନର ମହତ୍ ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ତାହା ହିଁ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନର ସରଳ ସୁଗମ ପନ୍ଥା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରଜନୀର ଶେଷ ପ୍ରହରର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଅନନ୍ତ ଯୌବନା ରୂପସୀ ଉଷାର ମଣିମୟ ମୁକୁଟ କୋଣରେ ପୂର୍ବଦିଗ ଫର୍ଚ୍ଚା ଦିଶିଆସିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଲୋକ-ସମୁଦ୍ର ମାଡିଆସିଲା । ପତି ଅଦର୍ଶନରେ ସତୀ ପ୍ରାୟ ଅସ୍ତଗତ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶେଷ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିଛବି ସେହି ଆଲୋକ ସମୁଦ୍ରରେ ଝାସ ଦେଲା । ତାହାର ଇଚ୍ଛା, ସେ ପରଜନ୍ମରେ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପତିରୂପେ ପାଇବ । ସତୀର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପରଦିନ ସେ ପତି ସଙ୍ଗ ଲାଭ କରେ । ଏହି ସମୟଟି ବଡ଼ ମଧୁର, ବଡ଼ ପବିତ୍ର । ଏହି ସମୟରେ ଉଷା ପ୍ରଭାତର ଶୁଭ ବିବାହ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦିତ ହେଲେ । ବାଳ ରବିର ତଳ ତଳ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଜଳାଶୟରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଧାରଣ କଲା । ସତେ ଯେପରି ପ୍ରାଚୀ ଦେବୀ ଉଷା ପ୍ରଭାତର ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ରାଙ୍କିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଘଟରେ ଜଳ ଉତ୍ତୋଳନ କରୁଅଛି । ଉଦ୍ୟାନମାନ ବାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟର କନକ କିରଣରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କବଳିତ ହୋଇଉଠିଲା । ପକ୍ଷୀ କଣ୍ଠ-ବାଦ୍ୟ କୋଳାହଳ ସୃଷ୍ଟିକରି ଉଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି । କିଏ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇଲା, କିଏ ଘଣ୍ଟାସ୍ୱନ କଲା, କିଏ ଭୂରୀ, କିଏ ଭେରୀ, କିଏ ବା ମଙ୍ଗଳ ମହୁରି ମଧୁର ମନୋହର ଛନ୍ଦରେ ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । କେତେ ହୁଳାହୁଳି ଦେଇ ନବବଧୂଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କଲେ । ଅନନ୍ତର ବର-କନ୍ୟା ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ନୀତ ହେଲେ । ବାହାଘରର ଉତ୍ସବ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ଉପରେ ନୀଳାମ୍ବରର ଅଭିନୟ, ତଳେ ସାଗରର ଅଭିନୟ, ଚିତ୍ ବିସ୍ମିତ ଦୃଶ୍ୟ । ଶିଶିରସିକ୍ତ ଫୁଲଗୁଚ୍ଛ ଅସ୍ଫୁଟମୁଖୀ ଅବଗୁଣ୍ଠନବତୀ ନାୟିକା ପରି ଧୀର ବାୟୁରେ ମୃଦୁ ମୃଦୁ କମ୍ପୁଅଛି । ଦୁର୍ବାଦଳ ଉପରେ ଶିଶିରକଣିକାଗୁଡ଼ିକ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଜକ ଜକ ହୋଇ ପ୍ରକୃତିର ଛିନ୍ନ ହାର ମୁକ୍ତା ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଅଛି । ଅଥବା ତାହା ବିରହିଣୀ ରଜନୀର ବିରହ ଅଶ୍ରୁ ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଅଛି—ଅଦ୍ୟାପି ଶୁଖି ନାହିଁ । ଏହି ବେଳଟା ଧନୁର୍ଜୟ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କର ଶିକାର ବେଳ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଏହି ସମୟରେ ଉଦ୍ଧବାନନ୍ଦ ସ୍ମରଣ କରି ଘରୁ ବାହାରିପଡ଼ନ୍ତି । ଗାଆଁକୁ ଥରେ ବୁଲି ନ ଆସିଲେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମପୁରୁଷ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ଆପଦ ବିପଦ, ହାନି ଲାଭ ବୁଝିବା ତାଙ୍କର ଏହି ଗ୍ରାମ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ପରୋପକାର-ରୂପ ଦୁଷ୍କର୍ମକୁ ସେ ଦୂରରୁ ଜୁହାର କରନ୍ତି । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ନାହିଁ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟର କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା ସେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆତ୍ମୀୟ ହେଉ ବା ପର ହେଉ, ଯେ ହେଉ ପଛକେ, ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଦ୍ୱାର ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ବଡ଼ ବାଧେ । ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଦ୍ୱାର କାହିଁକି ହେବ ? ପାଠ ଅଛି—"ଯେତେ ଭାଇ ସେତେ ଘର, ଯେତେ କନ୍ୟା ସେତେ ବର ।" ଦୁଇ ଭାଇର ଦୁଇଟା ଦ୍ୱାର ନ ହେଲେ ଗ୍ରାମର ଘର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବ କିପରି, ଆଉ ଉନ୍ନତି ବା ହେବ କିପରି ? ଗ୍ରାମର ଉନ୍ନତି ଉନ୍ନତିକାମୀ ନ ହେଲେ ଉନ୍ନତିର ଏ ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କିଏ ଅବସ୍ଥାର କରିପାରିବ ? ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଂ ଗୋଟାଏ ଦ୍ୱାରକୁ ଦୁଇଟା କରିବା ସକାଶେ ସେ ପ୍ରାଣପଣରେ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି । ସେହି ଯତ୍ନର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଦୁଇଅଣ୍ଟା ତାଙ୍କର ଉନ୍ନ ଲାଭ ହୁଏ । ମାଲିମୋକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ପରି ପ୍ରବୀଣ ମାମଲତକାର ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ଲୋକେ କହନ୍ତି— "ଧନ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଆ ମାଇମାମଲାର ଯୋଦ୍ଧା; ତାଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରେମ ଯେତେ, ସେ ମାମଲା କଲେଣି ସେତେ ।" ଏହି ଦୁର୍ଲଭ ସୁଖ୍ୟାତି ଯାହା ନାମରେ ରଟେ, ସେହି ଏକା ସଂସାରରେ ଧନ୍ୟ । ଯାହାର ମାଲିମାମଲା ପଡ଼େ, ସେ ଯାଇ ଖଣ୍ଡିଆଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞ ବାହୁଚ୍ଛାୟାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୁଏ । ଖଣ୍ଡିଆ ମଧ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ପାରିଶ୍ରମିକ ନେଇ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ପରି ତାହା ସମାଧାନ କରନ୍ତି । ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ଲୋକେ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ମାମଲା ଜୟ କରନ୍ତି । ଖଣ୍ଡିଆ ଅମୃତହସ୍ତ; ସେ ଯେଉଁ ମାମଲାରେ ହାତ ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ଜୟ ନ କରି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ସୂତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଆୟ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ହୁଏ; ମାତ୍ର ସେ ବଡ଼ ସାହାଖର୍ଚ୍ଚୀ । ସଞ୍ଚୟ ତାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା ଆୟ ହୁଏ, ସେହି ଦିନ ତାହା ବ୍ୟୟ ହୋଇଯାଏ—ବାସି ରହେ ନାହିଁ । ଜାଲ ଜୁଆଚ୍ଚୋରି ପ୍ରକରଣରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଯୋଗ୍ୟତା ଅଛି । ସେହି ଯୋଗ୍ୟତାବଳରେ ସେ ଢେର ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି କରିଗଲେଣି । ଫୌଜଦାରି ଆଇନର ଧାରାଗୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ । ଲୋକେ କହନ୍ତି— "ଧନ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଆର ବିଦ୍ୟା ସାଧ୍ୟା ନଳସାଏ । ତେଣ୍ଡକର ପ୍ରସ୍ତାବ ତ ସହିହେବ ନାହିଁ, ଆଉ ଅସଲ ହବୁଯାଏ ଯାଇଥିଲେ କି ନୁହନ୍ତା ? ଦେଖୁ କହେ—ସେ ଓକିଲ ହୋଇଥିଲେ କୁବେରର ସମ୍ପତ୍ତି ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିଥାଆନ୍ତା ।" ଖଣ୍ଡିଆ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ, ସେ ପଇସାକର ମୁଢ଼ି ଖାଇ ଦିନରେ ଦଶକୋଶ ବାଟ ଚାଲିଯାଇପାରନ୍ତି । ଜରା ତାଙ୍କର ଦେହର ଶକ୍ତି ହରଣ କରିଅଛି; ମାତ୍ର ସେ ମନର ଶକ୍ତିରେ ବାଟ ଚାଲନ୍ତି ।

ଆଜି ଖଣ୍ଡିଆ ସକାଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ଗ୍ରାମ ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଅଛନ୍ତି । ରାତି ଉପବାସୀ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟାଘ୍ର ପରି ଏପାଖ ସେପାଖ, ଆଗ ପଛ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ବାଟ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଘନିଆ ଗଉଡ଼କୁ ଦେଖି ହର୍ଷ-ବିସ୍ମୟମିଶ୍ରା ମୃଦୁ ହାସ୍ୟରେ କହିଲେ—"କି ରେ ଘନିଆ ! ଘନ ! ଘନଶ୍ୟାମ ! କଲିକତାରୁ କେବେ ଆସିଲୁ ବାପ ?" ଘନିଆ ଗୋଟାଏ ଦଣ୍ଡବତ କରି କହିଲା—"ଆଜ୍ଞା, କାଲି ସଞ୍ଜରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି ।" ଖଣ୍ଡିଆ ସ୍ନେହାର୍ଦ୍ର କଣ୍ଠରେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କହିଲେ—"ଅଚ୍ଛା କଲୁ ବାପ, ବେଶ୍ କଲୁ, ଖୁବ୍ କଲୁ—ଚାଲି ଆସିଲୁ । ଚାରି ମାସ ଚାକିରି କର, ଚାରିମାସ ଘରେ ରହ; ସବୁଦିନେ କଅଣ ବିଦେଶରେ ପଡ଼ିଥିବୁ ? ଆଉ ସଂସାରରେ ଘରକରଣା କରିବୁ କେବେ ? ତୋ ମନରେ ଥାଏ କି ନ ଥାଏ କେଜାଣି, ହେଲେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ତୋତେ ମନେ କରେ । ତୁ ନ ଥିଲୁ ଦାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥିଲା, ନା ଗାଁଟା ଗାଁ ପରି ଲାଗୁଥିଲା ? ମୁଁ ସବୁବେଳେ କହେ—"ଅଚ୍ଛା, ଗାଁରେ ତ ଏତେ ପିଲା ଅଛନ୍ତି ଆଉ ଘନିଆ ଭାଟରେ କାହାକୁ ଦେଖିଛ ନା ? ସେ ପିଲାଟିଏ ନୁହେ ଯେ—ସୁନାମୁଣ୍ଡେ । ମୋ କଥା ଶୁଣି କେହି କେହି ଥଟ୍ଟା କରନ୍ତି । ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ କି ବାପ, ଏ କାଳରେ ପେଙ୍କଟିଆଙ୍କୁ ଶାଗଶିଆ ଦେଖି-ପାରୁ ନାହିଁ । ହେଲେ ଆଗରେ କେହି ଭରସି କରି କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଗରେ କହିଲେ ଦାନ୍ତ ଝାଡ଼ିଦେବ ନାହିଁ ? ପଛରେ ଯେ ଯାହାକୁ କହୁ, ସେ କଥାକୁ ମୁଁ ପୋଛିଦିଏ । ଏ କାନରେ ଶୁଣି ସେ କାନରେ ବାହାର କରିଦିଏଁ । ପରଲୋକ କଥା ଛାଡ଼, କିଏ ତାହା ଗିଲି ଦେଖିପାରେ ? କେହି ଚୁରି ପଇସା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରି ସୁଖରେ ଚଳିଲେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ହିଂସା କରନ୍ତି; ତାହା ସଂସାରର ରୀତି । ଆଉ ତୋ ଲାଗି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବଳେ । ତୁ ଆଖି ଲୁହା କରି, ଛାତି ପଥର କରି, ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ମୁଠା ମୁଠା ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରି ପଠାଉ, ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କ ଲାଗି ଲୁଗାପଟା ପଠାଉ, ତା ମୁହଁକୁ ଦିନେ ତୋ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରଶଂସା କେବେ ଶୁଣିଛୁ ନା ? ଅଦ୍ଭୁତ ତୋ ବୋହୂଟିକୁ ପାଳପୋଷଣା ସହିବାକୁ ହୁଏ । ଏମିତ ବୋହୂଟେ ପଲ୍ଲୀଘରେ କାହିଁକି, ଅଚ୍ଛା ଅଚ୍ଛା ଜମିଦାରଙ୍କ ଘରେ ଖୋଜିଲେ ମିଳିବ ନା ? ରୂପକୁ ତ ପଚାରିବାର ନାହିଁ — ଏମିତ ଗୋଟିଏ ସୁଢଳରେ ଗଢ଼ା । ପଲ୍ଲୀଘର ଝିଅ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ବଣରେ ଏଭଳି ଫୁଲ ଫୁଟେ, ତାହା ସଉଦ୍ୟାନରେ ନ ଥାଏ । ଯେପରି ସଂସାରର ସବୁ ଶୋଭା ବେଢ଼େଇ ଝିଅଟିକୁ ଘେରିରହିଛି । ବେଶୀ କଅଣ କହିବି ବାପ, ରୂପ ଯେମିତି, ଗୁଣ ବି ସେମିତି । ଆହା, ସତେ ଯେପରି ବିଧାତା ତାହା ଦେହ-ଲତାକୁ ସୁନ୍ଦର ପଦ୍ମଫୁଲରେ ମଣ୍ଡାଇ ଦେଇଛି । ଯେପରି ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟପୁରରେ ଦୁର୍ଲଭ । ସେପରି ମଧୁର କଥା ମନୁଷ୍ୟ କହିପାରେ ନାହିଁ । ଏତେ ଦୟା, ଏତେ ଭକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଠିକ ସେ ତୋହରି ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳା । ବିଧାତା ମନ ଜାଣି ତୋତେ ଗୁଣବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଇଛି । ଏହା ଲଭିଲ ତୋ ମନଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଲେ ନାହିଁ ! ନ ହେଉନ୍ତୁ, ତଏ ସଂସାରରେ ସ୍ୱଇ ସ୍ୱଉଳ ଘେନ ସବୁଦିନେ ଘର ଚଳିଣି ? ଛୁ ମୁଣ୍ଡଖାଲି ଗୋଡ଼ରେ ଶୁଖାଇ ଟଙ୍କା ସେଇଠାର ଭବ ପଠାଇବୁ, ଆଉ ସେମାନେ ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ପକାଇ ବସି ଖାଇବେ, ଆଉ ତୋତେ ନିନ୍ଦିବେ । ହେଉ ରେ ବାପ, ଧର୍ମ ଅଛି । ଅଳ୍ପ ପାଣି ଛଡ଼ା ଆଣିଲୁ ନା ବାପ ? ଦାନ୍ତ ଗଲା, ଅନ୍ତ ଗଲା, ଆଉ ତ କିଛି ଖାଇପାରେ ନାହିଁ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଅଳ୍ପ (ନାଇନତାଇ ଅଳ୍ପ) ଚଟଣୀ ହେଲେ ଭାତ ଦୁଇଟା ଚିଳିପଡ଼ାଏ ।" ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଏତେ ଉଶ୍ୱାସ ଯେ, ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଶଂସାରେ ସେ ଦଶହାତ ବଢ଼ିଯାଏ । ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା , ଗର୍ବଶୂନ୍ୟ ସୌଜନ୍ୟ ଏବଂ ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ଘନଆର ଛାତି ଫୁଲେଇ ମୋଟ ହୋଇଗଲା । ସେ କହିଲା—"ହଁ ଆଈ, ତମ ଲାଗି ଅଳ୍ପ, ଅଦ୍ଭୁତ କେତେ ଜିନିଷ ଆଣିଛି । ଆଜି ଉପରଓଳି ନେଇ ଘର ପାଖରେ ଦେଇଆସିବି ।" ଖୁଣ୍ଟିଆ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ହସି ହସି କହିଲେ, "ହେଉ ବାବା, ହେଉ, ବୁଢ଼ାଟିଏ ହୋଇଥା, ତୋର ଲକ୍ଷେ ବର୍ଷ ପରମାୟୁ ହେଉ । ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି ବାପ, ଖବରଦାର ପାଶୋରିଯିବୁ ନାହିଁ କି । ଖାଇବେଳେ ଯିବୁ, ଅଦ୍ଭୁତ ଢେର କଥା ଅଛି କହିବି ।" ଏହା କହି ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଅତଃପର ଘନଆ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର "ଢେର କଥା" କଅଣ ହେଲା, ତାହା ସେ ଏବଂ ଘନଆ ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ କେବଳ ଏତିକି ସମ୍ବାଦ ପାଇଅଛୁଁ ଯେ, ତାହାଙ୍କ କେଙ୍ଗାଣି, ଏହି କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଠିକ ଆଠଦିନ ପରେ ଘନଆ ଗଉଡ଼ ଘର ଦାଣ୍ଡଦ୍ୱାର ଗୋଟାକ ଦୁଇଟା ହୋଇଗଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବାଟପାଖରେ ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘର । ମିଶ୍ରେ ପ୍ରୌଢ଼, ପ୍ରାୟ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ସମବୟସ୍କ । ସେ ଜଣେ ଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଦେଖିବାକୁ ଠିକ ଗୋଟିଏ ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତିକ ଋଷି ପରି । ସେ ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷିଣୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ନିତାନ୍ତ ଅପରିଚିତର ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ପବିତ୍ର ଚରଣଧୂଳି ମସ୍ତକରେ ବୋଳିହେବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ । ନେତ୍ରର ଜ୍ୟୋତି ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚାୟକ । ବ୍ରାହ୍ମଣୋଚିତ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା, ନିର୍ଭୀକତା ଏବଂ ନୈତିକ ସାହସ ତାଙ୍କ ବିଶୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ରର ବିଶେଷତ୍ୱ । ତାଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ୱାନ୍, ବହୁଦର୍ଶୀ ଗ୍ରାମରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଏହା ଗ୍ରାମର ଅସ୍ତାୟମାନ ଗୌରବ-ରବିର ଶେଷ କନକ-କିରଣ । ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ । ସଂସାରର ସୁଖ ସୌଭାଗ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କୁ ଘେରି ରହିଛି । ଯେ ସଂସାର ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ, ସେହି ଏହା ସୌଭାଗ୍ୟଧର; ମାତ୍ର ଅନେକେ ସେହି ସୌଭାଗ୍ୟର ସଦ୍ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମିଶ୍ରେ ସେ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ସେ ସଂସାର-ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରତ୍ରିକ ଚିନ୍ତାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଚିକିତ୍ସା-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜନସ୍ତଣତା ଶତମୁଖରେ ପ୍ରଶଂସିତ । ସେ ନାନାପ୍ରକାର ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବିତରଣ କରନ୍ତି । ତ୍ୟାଗରେ ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତି, ଦାନରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ । ଦେଶସେବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ହୋଇଅଛି । ମିଶ୍ରେ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଖଣ୍ଡେ ତାଳପତ୍ରରେ କଅଣ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଧନୁର୍ଜୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଗାଁରେ ବୁଲି ବୁଲି ଆସି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏବଂ ଦୁଇ ହାତ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇ କହିଲେ—"ପ୍ରଣାମ, ମିଶ୍ର ଆପଣେ !" ମିଶ୍ରେ କଲ୍ୟାଣ କରି କହିଲେ—"ଧର୍ମରେ ମତି ଅଚଳା ହେଉ ।" ଏଥିଉତ୍ତାରୁ ହସି ହସି ପଚାରିଲେ—"କି ଧନୁ ବାବୁ, ସକାଳୁ କୁଆଡେ ଆସିଲ ?" ଖୁଣ୍ଟିଆ କହିଲେ—"ବୁଲୁଁ ବୁଲୁଁ ଏ ଆଡେ ଚାଲିଆସିଲି । ଆପଣଙ୍କୁ ଢେର ଦିନୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଭାବିଲି ଟିକିଏ ଯାଇ ଦେଖିଆସେ ।" ମିଶ୍ରେ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ଅଚ୍ଛାହେଉ, ଭଲ କଥା, ସବୁବେଳେ ଏହିପରି ଅନୁଗ୍ରହ ଥାଉ ।" ଖୁଣ୍ଟିଆ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ—"ହୁଁ, ଅନୁଗ୍ରହଟା ମୋର ନା ଆପଣଙ୍କର ।" ଏହା କହି ପିଣ୍ଡାରେ ବସିପଡିଲେ । ଏଣୁ ତେଣୁ କଥା କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ କେତେ କ୍ଷଣ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ବେଳ ପ୍ରହରକରୁ ଅଧିକ ହୋଇଗଲା । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଯିବା ପକାଶେ ଉଠ ଉଠ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଡାକପିଅନ ଆସି ଖଣ୍ଡେ ଲଫାଫା ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଗଲା । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଶୀଘ୍ର ହସ୍ତରେ ଖୋଳପା ଚିରି ପତ୍ର ଖଣ୍ଡ ବାହାର କରି ମନେ ମନେ ପଢିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଢୁଁ ପଢୁଁ ତାଙ୍କର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ବାରମ୍ବାର ପତ୍ରଖଣ୍ଡି ଓଲଟ ପାଲଟ କରି ପଢିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଢାର ଆଉ ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମୁଖ ଓ ଚକ୍ଷୁର ଭାବରୁ ବୋଧ ହେଲା ଯେପରି ସେ ଅକ୍ଷରଗୁଡାକରୁ କି ସାଫଲ୍ୟ-ଅମୃତ ବହିପଡୁଅଛି ଏବଂ ସେ ଏକନିଃଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ତାହା ଅବାଧେ ପାନ କରୁଅଛନ୍ତି । କି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟୋତ୍ସବ ଲଗାଇଦେଇଅଛି, କି ମଙ୍ଗଳ ରାଗିଣୀ ପ୍ରାଣ-ବୀଣାରେ ବାଜିଉଠୁଅଛି, ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ ପତ୍ରଖଣ୍ଡି ଚାରି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇ ପୁଣି ଖୋଳ ଭିତରେ ରଖିଦେଲେ ଏବଂ ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହସି ଗର୍ବିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଆପଣେ, ମୋର ସେହି ହାଇକୋର୍ଟ ମୋକଦ୍ଦମା ଜୟ ହେଲା, ଓକିଲ ଚିଠିରେ ସେହି କଥା ଲେଖିଛି ।" ମିଶ୍ରେ କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭର ଧର୍ମବଳ ଅଛି, ଜୟ ନ ହୋଇ କୁଆଡେ ଯିବ ? ଶାସ୍ତ୍ରରେ କହିଛି ପରା, "ଯତୋଧର୍ମସ୍ତତୋଜୟଃ ।" ଶାସ୍ତ୍ରବାଣୀ କଅଣ ମିଛ ? କିନ୍ତୁ ଏ କଥାରେ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କର ମନ ପୂତ ହେଲା ନାହିଁ, ସେ ଦର୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ଉଃ, ଧର୍ମବଳରୁ ଜୟ ହେଲା; କେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି ଜାଣ ନା ? ଏହି ମୋକଦ୍ଦମାରେ ମୋର ଦେଢ ହଜାର ଟଙ୍କା ଉଡିଯାଇଛି । ଅଣ୍ଟି ବୁଲି ପାଣି ପରି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ନ ଥିଲେ, ମୁଁ ପଛୁ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଧର୍ମବଳ କଅଣ କରିବ, ଅର୍ଥବଳରେ ସବୁ ହୁଏ । ଅର୍ଥବଳଠାରୁ ବଡ଼ କେହି ନୁହେଁ ।"

ମିଶ୍ରେ—ନା ବାବୁ, ତୁମ୍ଭର ବୁଝିବାର ଭୁଲ । ଅର୍ଥବଳ ବଡ଼ ନୁହେଁ, ଧର୍ମବଳ ବଡ । ଅଚ୍ଛା କହିଲ ଭଲା, ଲଙ୍କେ ସ୍ୱଜାର ମନୁଡମଣି; ସସାଗରାଧରାର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଠାରୁ ଅଧିକ ଧନୀ କିଏ ? ତେବେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ କଲେ କାହିଁକି ? ଆଉ ତ୍ରିଭୁବନବିଜୟୀ ରାକ୍ଷସଗୌରବ ରାବଣ ଧନବଳ, ଜନବଳ, ବାହୁବଳ, ମାୟାବଳସମ୍ପନ୍ନ କେଉଁ ବଳରେ ବା ଊଣା ଥିଲା ? ନଗଣ୍ୟ ଋକ୍ଷ ବାନର ଯୁଦ୍ଧରେ ତାହାର ବଂଶ ଧ୍ୱଂସ ହେଲା କାହିଁକି ?

ଖୁଣ୍ଟିଆ—ଅଚ୍ଛା ଧର୍ମବଳ ବଡ଼ ପରା, ମୁଁ ଯେଉଁ କୌଶଳରେ ପକ୍ଷକୁ ଦୁଇଶ ପଚାଶ କରି ଏ ମୋକଦ୍ଦମା ଚଳାଇଛି, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ।

ମିଶ୍ରେ—ତେବେ ତୁମେ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛ, ଜାଲ କରିଛ, ମିଥ୍ୟା ମୋକଦ୍ଦମା କରିଛ ? ତାହା ହୋଇ ପାରେ । ଅନ୍ୟାୟ କରିଥିଲେ ସେଥିର ଫଳ ପଛରେ ଭୋଗ କରିବ ; ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ଧର୍ମବଳରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟୀ ହୋଇଅଛ ।

ଖୁଣ୍ଟିଆ—ଏ ତୁମର ବ୍ରାହ୍ମଣିଆ ଯୁକ୍ତି, ବାକ୍ୟର ଆଡମ୍ବର; କିନ୍ତୁ ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତିତର୍କରେ କଳାକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧକା କରିଥାଏ । ହଜାରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଦେଖାଇଲେ ମୁଁ ସୁନାପୁଅଟି ପରି ତୁମ ମତ ସମର୍ଥନ କରିବି ନାହିଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ—ଅର୍ଥବଳ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବଳ । ଓଃ ଧର୍ମବଳ, ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଧର୍ମବଳକୁ ଘୋରି ପିଅ । ମୁଁ ସେ କଥାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଘଷିଦିଏଁ, ପଙ୍କରେ ପକାଏ ନାହିଁ କି ଖାତିର କରେ ନାହିଁ । ଓଃ,ଭାରି ତ ଧ—ର୍ମ—ବ—ଳ । ତୁମେ କହିଲେ ମୁଁ ମାନିବି ?

ଧର୍ମର ଅବମାନନା ଶୁଣି ମିଶ୍ରେ କ୍ରୋଧରେ ଥରି ଉଠିଲେ । ଯେପରି କି ତାଙ୍କ କଲିଜାରେ କିଏ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ଲୋମକୂପରୁ ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ନିର୍ଗତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଆତ୍ମସମ୍ବରଣ କରି ଧୀର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଯେ ଧର୍ମକୁ ନିନ୍ଦା କରେ, ସେ କୃତାନ୍ତର ସହୋଦର, ନଚେତ୍ ନରକର ଦ୍ୱାରପାଳ । ଇତର ପରି ଶ୍ଳେଷ, ବିଦ୍ରୂପ କରିବା ସଜ୍ଜନର ସ୍ୱଭାବ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ନିଜର ନୀଚତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଗରିବ କଥା ବାସି ନ ହେଲେ ମିଠା ଲାଗେ ନାହିଁ । ଧର୍ମବଳ ବଡ଼ କି ଅର୍ଥବଳ ବଡ଼, ଦିନେ ତୁମ୍ଭ ମନ ତୁମ୍ଭକୁ ସେ ଶିକ୍ଷା ଦେବ । ତେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ନିଜକୁ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ । ସେ ଦିନ ବୁଝିବ, ମନୁଷ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର, ତାହାର ଶକ୍ତିର ସୀମା କ୍ଷୁଦ୍ର; ସବୁବେଳେ ଧର୍ମବଳ ତାର ସହାୟ । ସେହିଦିନ ଆହୁରି ବୁଝିବ—ଧର୍ମବଳରେ ସବୁ ହୁଏ, ଅର୍ଥବଳ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ଧର୍ମବଳସାପେକ୍ଷ ।" ମିଶ୍ରେ ଏହା କହି ପିଣ୍ଡାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ, ଖଣ୍ଡିଆ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ଟିକିଏ ହସିଦେଇ ନୀରବରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଖଣ୍ଡିଆଙ୍କ କଥାରେ ଯେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି କରେ, ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର; ମାତ୍ର ଯେ ପ୍ରତିବାଦ କରେ ତାହା ଉପରେ ସେ ହାଡ଼େ ହାଡ଼େ ଜଳନ୍ତି, ଏଠା ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଖାଣ୍ଟି ସଦ୍‌ଗୁଣ ବୋଲି ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏ ଗୁଣଟାକୁ ସେ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବାହାରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ, ମହାବନ୍ଧୁ, ପରମ ବନ୍ଧୁ । କେହି ତାଙ୍କର ଦଶପଦ ଗାଳିଦେଲେ ବି ସେ ତାହା ଦେହକୁ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ହସି ହସି ଉଡ଼ାଇଦିଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ଭିତରେ ଭିତରେ ତୁଷାନଳ କୁହୁଳୁଥାଏ, ଦିନେ ତାହା ବିପୁଳ ଶିଖା ବିସ୍ତାର କରି ଜଳିଉଠେ । ମିଶ୍ରଙ୍କ କଥା ଖଣ୍ଡିଆଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ବଡ଼ ବାଧିଲା । ରୁଦ୍ଧମୁଖ ଆଗ୍ନେୟଗିରି ପରି ସେ ଭିତରେ ଭିତରେ ଦଗ୍‌ଧ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାଟରେ ଚାଲୁଁ ଚାଲୁଁ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—ଉଃ, ସେଗା ବ୍ରାହ୍ମଣର କି ତେଜ ରେ ବାବା ! କଥା କହୁଁ କହୁଁ ଶମନର ସହୋଦର, ନରକର ଦ୍ୱାରପାଳ, ନୀଚ, ଇତର, ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କହିଗଲା ! ଆଚ୍ଛା, ତାର ଦିମାକ ଭାଙ୍ଗୁଛି । ଇମିତି ଗୋଟାଏ ପେଞ୍ଚରେ ପକାଇଦେବି ଯେ, ବଇଦ ହୁତ ଚିଣ୍ଡ ପାରିବ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ପୁଲାଏ ବାହାରିଗଲେ ଗୋସାଇଁ ବୁଝିବେ ଯେ, ଅର୍ଥବଳ ବଡ଼ କି ଧର୍ମବଳ ବଡ଼ । ତାହାର ବଡ଼େଇ ଭାଙ୍ଗିବି, ଭାଙ୍ଗିବି, ଭାଙ୍ଗିବି, ଏହା ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା । କେଉଁ ଧର୍ମବଳ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବ ଦେଖିବି ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଘଟଣାର ଦୁଇମାସ ପରେ ମିଶ୍ରେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟରଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ସମନ ପାଇଲେ । ସେଥିରୁ ଜାଣିପାରିଲେ—ଗ୍ରାମର ହନୁମନ୍ତ ମଠର ଭଣ୍ଡସ୍ୱ ତାଙ୍କ ନାମରେ ନାଲିସ କରିଛି । ସମନ ପୃଷ୍ଠରେ ମୋକଦ୍ଦମାର ବିବରଣ ଲିଖିତ ଥିଲା । ସେଥିର ମର୍ମ ଏହି ଯେ, "ମିଶ୍ରଙ୍କର ଗୋରୁ ହନୁମନ୍ତର କୃଷି ନଷ୍ଟ କରିବାରୁ ସେ ତାକୁ କାଞ୍ଜିହାଉସକୁ ନେଉଥିଲା। ମିଶ୍ରେ ତାକୁ ମାରି ବାଟରୁ ଗୋରୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଲେ । ସେଥିର ସାକ୍ଷୀ ଧନୁର୍ଜ୍ଜୟ ଖଣ୍ଡିଆ । ମିଶ୍ରଙ୍କର ଆଉ କିଛି ବୁଝିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ। ସେ ଭାବିଲେ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏହା ଖୁଣ୍ଟିଆର କାଣ୍ଡ । ସେ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଟାର କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ କରି ନିଜେ ଏ ବିପଦ ଡାକିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ବିପନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଏହି ମିଥ୍ୟା ମୋକଦ୍ଦମାର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—"ଓଃ, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଡରିବି ନା କଅଣ ? ସତ୍ୟ ଯେବେ ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ମିଥ୍ୟାର ପରାଜୟ ନିଶ୍ଚୟ ଘଟିବ । ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମୋର ଯେବେ ଧର୍ମବଳ ଥିବ, ତେବେ ସେହି ଧର୍ମ ମୋତେ ଏ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବ । ସୁନା ବିଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ ତାକୁ ଯେତେ ପୋଡ଼ିବ, ସେ ତେତେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବ । ମୋତେ ଅକାରଣ ବିପନ୍ନ କରି କେହି ଯଦି ପେଟ ପୋଷିପାରେ, ତେବେ ତାହା ହିଁ ତ ମୋର ପରମ ଲାଭ । ମୁଁ ଜାଣିବି ଯେ—ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଣୀ ମୋ ଯୋଗୁ ବଞ୍ଚିରହୁଛି । ଆଉ ମୋର ନିନ୍ଦା ରଟନା କରି କେହି ଯେବେ ପରକାଳର ପାଥେୟ ସଞ୍ଚୟ କରିପାରେ, ତେବେ ତାହାଠାରୁ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ସେ ମୋ ଯୋଗୁ ତରିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଲାଭର ଅଧିକାରୀ ହେବି । ସତ୍ୟର ମହିମା, ସତ୍ୟର ଶକ୍ତି ବୁଝି ନାହିଁ ମୂଢ଼ ! କେଣ୍ଟ ମିଥ୍ୟା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନିର୍ଭର କରିଛି ପରା । ସତ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନଳ । ସହସ୍ର ମିଥ୍ୟା ସେଥିରେ ଭସ୍ମହୋଇ ଉଡ଼ିଯିବ ସିନା !" ମିଶ୍ରେ ଏହିପରି ଭାବି ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ ଏବଂ ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦରେ ଅବିଚଳିତ ରହିଲେ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ-ନିପୁଣ ବହୁଦର୍ଶୀ ଗୋଇନ୍ଦା ଲଗାଇ ଜାଣିପାରିଅଛୁଁ ଯେ, ହନୁମନ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ପୁଅର ବିଭାଘର ବେଳେ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ପାଖରୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା କରଜ ନେଇଥିଲା । ତାହାର ନାତିର ବୟସ ଗତ ମାର୍ଗଶିର ମାସ ତେରଦିନଠାରୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପୂରିଗଲାଣି; ମାତ୍ର ଅଦ୍ୟାବଧି ସେ ଋଣ ଶୁଝାପରି ନାହିଁ । ହନୁମନ୍ତ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଦିଏ, ତାହା ସୁଧ ରାକ୍ଷସର ପେଟକୁ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ । ନିଜେ ହନୁମନ୍ତ କହେ, ସେ ଅଞ୍ଜୁଳାଏ ଟଙ୍କା ଦେଇସାରିଲାଣି, ମହାଜନ ତାହା ସବୁ ସୁଧକୁ କାଟିନିଅନ୍ତି । ଖୁଣ୍ଟିଆ ହନୁମନ୍ତକୁ ଡାକ ତାକୁ ଋଣମୁକ୍ତ କରିଦେବାର ଆଶା ଦେଖାଇ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ଏ ମିଥ୍ୟା ମୋକଦ୍ଦମା କରାଇଅଛନ୍ତି । ମୋକଦ୍ଦମାର ଖର୍ଚ୍ଚ ସେ ନିଜେ ବହନ କରିଅଛନ୍ତି । ହନୁମନ୍ତ ଖାଲି ନାମରେ ହନୁମନ୍ତ ନୁହେଁ—ଅକୃତରେ, ବଳରେ ମଧ୍ୟ ସାର୍ଥକନାମା ହନୁମନ୍ତ । ସେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରେ । ପଇସା ପାଇଲେ ତାହାର ଅକରଣୀୟ କିଛି ନାହିଁ । ସେ କହେ ପାପ ବା ପୁଣ୍ୟ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ—ତାହା ଖାଲି ଲୋକଙ୍କର ମିଥ୍ୟା ଡରାଣ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ମୋକଦ୍ଦମା ଲଗାଇଦେଇ ସେଥିର ଶେଷ ଫଳ ଦେଖିବା ସକାଶେ ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ କାଳ ହରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଯଥାଦିନରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ କଚେରୀରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହାକିମ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—"ଆପଣ ମୁକ୍ତିଆର ଦେଇଛନ୍ତି ?" ମିଶ୍ରେ କହିଲେ—"ନା ହଜୁର, କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟକୁ ମୁକ୍ତିଆର ଦେଇ ନାହିଁ । ମୋର ମୁକ୍ତିଆର ସତ୍ୟ ଆଉ ଧର୍ମ । ଏ ରାଜଗାଦି ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ପବିତ୍ର ସିଂହାସନ, ସତ୍ୟ-ଧର୍ମ-ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏ ସିଂହାସନର ମହା ଜ୍ୟୋତି ମିଥ୍ୟାପ୍ରବଞ୍ଚନାର ରଙ୍ଗ ସହି-ପାରିବ ନାହିଁ, ସେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯିବ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ସେହି ସତ୍ୟ, ସେହି ଧର୍ମ ମୋର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବ, ସୁତରାଂ ଅନ୍ୟ ମୁକ୍ତିଆର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ହାକିମ ଏହା ଶୁଣି ଟିକିଏ ହସିଦେଇ ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଅନନ୍ତର ହନୁମନ୍ତ ପକ୍ଷର ମୁକ୍ତିଆର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—"ତୁମ ନାମ କଅଣ ?"

ମିଶ୍ରେ—ମୋର ନାମ ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ।

ମୁକ୍ତିଆର—ତୁମ ବାପର ନାମ ?

ମିଶ୍ରେ—କି, ଏଠି କଅଣ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପଡ଼ିବ କି ? ମୋ ନାମରେ ମୋକଦ୍ଦମା, ମୁଁ ନିଜେ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛି, ବାପଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏଠି ସମ୍ପର୍କ କଅଣ ?

ମୁକ୍ତିଆର—ତୁମର ଗୋରୁ ଅଛନ୍ତି ?

ମିଶ୍ରେ—ହିଁ ।

ମୁକ୍ତିଆର—କି କି ପ୍ରକାର ଗୋରୁ ଅଛନ୍ତି ?

ମିଶ୍ରେ—ଦୁଧିଆଳୀ ବଳଦ, ଅଣ୍ଡିରି ଗାଈ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମିଶ୍ରଙ୍କର ଏ ଉତ୍ତର ଶୁଣି ସ୍ୱୟଂ ହାକିମ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ଜନମଣ୍ଡଳୀ ଉଚ୍ଚରବରେ ହସିଉଠିଲେ । ମୁକ୍ତିଆର ଲଜ୍ଜିତ, ବିରକ୍ତ ଏବଂ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ କହିଲେ, "ଆସ୍ତ ତ ଥଟ୍ଟା କରୁଛ !" ମିଶ୍ରେ ଧୀର ଶାନ୍ତଭାବରେ କହିଲେ—"ନା, ଥଟ୍ଟା କରି ନାହିଁ, ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଇଛି । ତୁମର ଯେପରି ବେହେଦା ପ୍ରଶ୍ନ, ମୋର ସେହିପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଉତ୍ତର । ଅଣ୍ଡିରା ମଣ୍ଡ ଛଡା ଆଉ କେତେ ପ୍ରକାର ଗୋରୁ ଅଛନ୍ତି କି ?" ଏଥର ମୁକ୍ତିଆର ଅପ୍ରତିଭ ହେଲେ । ହାକିମ ତାଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ନିଷେଧ କରି ନିଜେ ପଚାରିଲେ—"ଆପଣଙ୍କ ନାମରେ ଯେଉଁ ମୋକଦ୍ଦମା ହୋଇଛି, ତାହା ସତ୍ୟ କି ମିଥ୍ୟା ?" ମିଶ୍ରେ କହିଲେ—"ହଜୁର, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା ! ମୁଁ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲିଣି । ଏ କାଳରେ କଣ୍ଡରକୁ ଛୁଇଁ ମାଡ଼ ମାରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ କେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ, ତାହା ହଜୁର ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।" ଏହି ସମୟରେ ହନୁମନ୍ତ କାଠ ବେଡା ଭିତରେ ଥାଇ ହାତ ଯୋଡି କାନ୍ଦ୍ କାନ୍ଦ୍ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ହଁ ଧର୍ମାବତାର, ମୋତେ ସେ ମାରି ଗୋରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛନ୍ତି ।" ହାକିମ ଆଉ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ—"ତୋତେ ଭାଙ୍ଗି ଗଢିଲେ ବି ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରି ଶହେ ମନୁଷ୍ୟ ହେବେ । ତୋ ଠାରୁ ତାଙ୍କର ବଳ ଅଧିକ ନୁହେଁ ଯେ ସେ ତୋତେ ମାରି ଗୋରୁ ଛଡ଼ାଇନେଲେ—ଏହା ଅସମ୍ଭବ, ଅତି ଅସମ୍ଭବ । ଦୟା, ଧର୍ମ, ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ବିନୟ, ସୌଜନ୍ୟ, ଶିଷ୍ଟତା, ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ପ୍ରଭୃତି ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ଯେ ମଣ୍ଡିତ, ଯାହାଙ୍କର ଶାନ୍ତ ସୌମ୍ୟ, ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନର ସ୍ପଣ୍ଡସିଂହାସନରେ ବସାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ, ସେହି ସିଦ୍ଧ ସାଧକ ଋଷିକଳ୍ପ ନିଷ୍ଠାପର ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଇତର ଜାତି କଣ୍ଡରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବେ, ଏହା ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏ ମୋକଦ୍ଦମା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟାରେ ଗଠିତ ।" ଏହା କହି ମୋକଦ୍ଦମା ଖାରଜ କରିଦେଲେ ।

ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ରାଘାତ ହେଲା । ସେ କଚେରୀରୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଚାଲିଆସି ଗୋଟାଏ ଗଛମୂଳରେ ବସିପଡିଲେ । ତାଙ୍କର ଏତେ ଚେଷ୍ଟା, ଏତେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ସବୁ ଅକାରଣ ହେଲା । ଚେଷ୍ଟାର ନିର୍ମମ ବ୍ୟର୍ଥତାର ନିଦାରୁଣ ବ୍ୟଥାରେ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ଆଶା ହତାଶାର ବଜ୍ରକଠୋର ଶୈଳ ପ୍ରାଚୀରରେ ପ୍ରତିହତ ହୋଇ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । କିଏ ଯେପରି ଭିତରେ ଭିତରେ ହାତୁଡ଼ି ଆଘାତ କରି ହୃଦୟ-ପଞ୍ଜର ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା । ସେ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଉଠି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୃହାଭିମୁଖୀ ହେଲେ । ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ଚାଲୁ ଚାଲୁ ଗୋଟାଏ ଭୂଆଁ ଗାତରେ ଗୋଡ ଖସିଯିବାରୁ ସେ ବୃକ୍ଷ କାଟିଲା ପ୍ରାୟ ମୁହଁ ମାଡି କଚଡ଼ି ହୋଇପଡିଲେ । "ବାପ ଲୋ ମରିଗଲି" ବୋଲି ଗୋଟାଏ କରୁଣ ଚିତ୍କାର ଛାଡି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲେ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ନିର୍ଜନ ପ୍ରାନ୍ତର, କେହି କେଉଁଠି ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ଚିତ୍କାର କିଏ ଶୁଣିବ ? କେବଳ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି "ବାପ ଲୋ ମରିଗଲି" ବୋଲି କହି ଖେଳେଇ ହେଲା । ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଭାଙ୍ଗିଲା, ଖୁଣ୍ଟିଆ ଲେଙ୍ଗେଇ ଲେଙ୍ଗେଇ ଯାଇ ରାତି ଅଧରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଘରର ଦୀପାଲୋକିତ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କକ୍ଷ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖାଗଲା । ସେ ଅସୁସ୍ଥତାର ଛଳନା କରି ରାତିରେ କିଛି ନ ଖାଇ ଶୋଇପଡିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଆଜି ଆନନ୍ଦର ସୀମା କୂଳ ନାହିଁ । ସେ କି ଏକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରେମରେ ବିହ୍ୱଳ । ସେ ବାରମ୍ବାର କହୁଅଛନ୍ତି—"ସତ୍ୟ-ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ମିଥ୍ୟା କୁହୁଡ଼ି କେତେ କ୍ଷଣ ଢାଙ୍କିରଖିପାରିବ ?" ତାଙ୍କର ମନ ଆଜି ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ—ସେ କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନ ସୁଷମାମୟ ଅନାବିଳ ପବିତ୍ର ଆନନ୍ଦଧାମରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ସତ୍ୟର ମହିମା, ଧର୍ମର ମହିମା ଗାନରେ ସେ ଆଜି ଶତ-ମୁଖ । କେତେବେଳେ ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାଣର ବିହ୍ୱଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ ଜଣାଉଅଛନ୍ତି । ମନର ଦୁର୍ବଳତା ମନୁଷ୍ୟକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କରି ରଖେ । ତାହାରି ହେତୁ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ଶକ୍ତି ଭୁଲି ରହିଥାଏ । ସେହି ଦୁର୍ବଳତାଟିକ ଦୂର ହୋଇଗଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ଅମୃତ-ମୟ ନୂତନ ଜୀବନ ଲାଭକରେ । ମିଶ୍ରଙ୍କର ତାହା ହିଁ ହୋଇଅଛି । ସେ ଆଜି ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରବଳ । ସେ କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ ସରଳ ହୃଦୟରେ ଅନାଡମ୍ବର ଭାଷାରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରାଣର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ କହିଲେ—"ହେ ଅନନ୍ତସମଷ୍ଟି ଏକ, ହେ ଏକର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଅନନ୍ତ, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭର କରୁଣା ! ହେ କରୁଣାମୟ ହରି, ମୁଁ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ତୁମ୍ଭର ସଜୀବ ସମୂର୍ତ୍ତି ମହା କରୁଣା ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ଜୀବନରେ ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଦେଖିଛି—ମୋର ଯାହା ପ୍ରାର୍ଥନା, ତୁମ୍ଭେ ତାହାର ବହୁଗୁଣ ଦିଅ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଲଜ୍ଜିତ ଏବଂ ଅନୁତପ୍ତ ହୁଏ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ଏହି ହଟହଟାରେ ପକାଏ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଜନ୍ମଦାତା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା ଏବଂ ପରିରକ୍ଷକ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର କ୍ଷଣକେ ହୁଏ ଏବଂ କ୍ଷଣକେ ପୁଣି କେଉଁଆଡ଼େ ମିଳେଇଯାଏ । ହେ ଦେବତା, ମୋର ସେହି ମାନବ-ସୁଲଭ ଟଳଟଳ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଦୃଢ଼କର—ମୁଁ ଆଉ ତୁମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ ନ ରହୁ । ମୋର ଏହି ଅବିଶ୍ୱାସ ପାଇଁ ମୋତେ କ୍ଷମା କର । ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୟରୂପରେ ଅନୁ-କ୍ଷଣ ପ୍ରାଣରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଅ । ତୁମ୍ଭ ପାଦପଦ୍ମରେ ମୋତେ ମିଶାଇଦିଅ । ହେ ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦର, ସତ୍ୟର ଆଲୋକରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ଆଲୋକିତ କର, ଦୁର୍ବଳତା ଦୂର କର, ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିଦିଅ । ଦିନ ଆସିଗଲା—ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି ଆସିଲାଣି; ହେ ଅନନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ, ପଥ ଦେଖାଅ; ପ୍ରଭୁ, ପଥ ଦେଖାଅ । ମୁଁ ଶକ୍ତି ମୋର ଉଣା । ଏ ଆପଦ ତୁମ୍ଭେ କାହିଁକି ଯୋଗାଅ ପ୍ରଭୁ ? ତାହାରି ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଭୁଲିଯାଏ । ସେହି ମୋତେ ଶିଖାଇ ବୁଝାଇ ତୁମ୍ଭଠାରୁ ଅନ୍ତର କରି-ଦିଏ । ସେ ନିଜକୁ ତୁମ୍ଭଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ମଣେ । ଭକ୍ତି ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସବୁ କରେ ବୋଲି କହେ । ମୁଁ ତାହାରି ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ଦୁର୍ଗତି ଲାଭ କରେ । ସେ ଦୁଷ୍ଟ ବିପଦରେ ନ ପଡ଼ିଲେ ତୁମ୍ଭକୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ । ବିପଦବେଳେ ସେ ନିର୍ମାୟୁ ନିରଞ୍ଜନ ହୋଇଯାଏ, ଭକ୍ତି ବୈରାଗ୍ୟ ଦେଖାଏ; ମାତ୍ର ବିପଦ ଉତ୍ତୁରିଗଲେ ପୁଣି ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେହି କଥା । ସେ ଅସ୍ଥାୟୀ ବୈରାଗ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ-ଯାଏ । ସେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ମତି ଦୁଷ୍ଟଟାକୁ ପ୍ରାଣ ଭିତରୁ ଦୂର କରିଦିଅ ପ୍ରଭୁ ! ମୋର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଉପାରୁଣୀ ଆଶା । ସେ ଦୁଷ୍ଟା ଆକାଶକୁ କେତେ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ତୋଳି ଆଣି ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖାଏ; ମାତ୍ର ସେ ଫୁଲ ପାଇଁ ପ୍ରଲୋଭିତ ହୋଇ ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ ତାକୁ କେଉଁଠି ନେଇ ଲୁଚାଇଦିଏ । "ଆକାଙ୍କ୍ଷା" ବୋଲି ତାହାର ଗୋଟିଏ ପେଟୁକୀ ଭଉଣୀ ଅଛି । ସେ ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀର ପେଟ କହିଲେ ନ ସରେ । ସାତ ସମୁଦ୍ର ତାହାର ତଳକୁ ନିଅଣ୍ଟ । ସେହି ଦୁଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ହୃଦୟ, ମନ, ଆତ୍ମା ଏରୂପ ନିବିଡ଼ ମିଶ୍ରଣରେ ମିଶ୍ରିତ ଯେ, ସେଥିରେ ଅସି ସ୍ପେଟ ବସାଇଲେ ଦାଗ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସେ ସ୍ୱପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟା ମୋତେ ତିଳେ ଛାଡ଼ି କେଣେ ଯାଉ ନାହାନ୍ତି । ହେ ରକ୍ଷସୂଦନ, ସେ ଦୁଇଟାକୁ ନିପାତ କରି ମୋର ପଥ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ କରିଦିଅ । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବେଳ ଅଛି, ସେ ଦୁହିଙ୍କ ପାଲରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲେ ମୁଁ ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟ ପାଥେୟ ସଂଗ୍ରହର ଅବକାଶ ପାଆନ୍ତି । ସମ୍ଭୁ ପ୍ରଭୁ ଦୁଣାଗନ୍ଧ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିଲେ ନି ଲଭ । ଖାଲି ହାତରେ ତୁମ୍ଭ ପାଖକୁ କପରି ଫେରିଯିବି ପ୍ରଭୁ ? ଯିବାକୁ ବସିଲି; ମାତ୍ର ଦାମ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ବିଶ୍ୱରାଜ୍ୟରେ ଦୁଇ ଦିନ ବେଠି ଖଟିଥିଲେ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ମଣିଥାଆନ୍ତି । କାହିଁ ତାହା ବି ତ କରି ନାହିଁ । ମୁଁ ସଂସାରରୁ ଅନେକ ନେଇଛି; ମାତ୍ର କିଛି ଦେଇପାରି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଖାଇ, ପିଇ, ଯଥେଚ୍ଛା ଉଡ଼ାଇ ଋଣୀ ହୋଇ ବୁଲୁଥିବି କିନା ! କାହିଁ, କେବେ ତ କଥାପଦକରେ ଗୋଟାଏ କୃତଜ୍ଞତା ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ କରି ନାହିଁ, ବରଂ ଖାଇନିନ୍ଦା କୁକୁର ପରି ଯେତେ ଖାଇଲେ ବି ଲଙ୍ଗଡ଼ ହଲାଉଛି । ମୁଁ ସାରା ଜୀବନଟା ବ୍ୟର୍ଥ କରିଅଛି । ସେହି ବ୍ୟର୍ଥତାର ହାହାକାର ମୋର ପଞ୍ଜରାହାଡ଼ ଫୁଟି ବାହାରିଆସୁଛି । ମୁଁ କେବଳ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ଦୀର୍ଘପଥ ଅତିକ୍ରମ କରିଅଛି— ଫଳ କିଛିମାତ୍ର ପାଇ ନାହିଁ । ଏ ମରୁମୟ ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତିସୁଧା ସେଚନ କର ଦୟାମୟ !” ଏହିପରି ଅନେକ ଚିନ୍ତା, ଭାବନା, ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ମିଶ୍ରେ ସେ ଦିନଟି ଅତିବାହିତ କଲେ ।

ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୋକଦ୍ଦମାର ସମାଲୋଚନା ଲାଗିଲା । ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଶତ୍ରୁମାନେ ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ରସିକତା କରିବାର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶୁଭ ଅବସର ପାଇଗଲେ । କେତେ ଠଟ୍ଟା ବିଦ୍ରୂପ-ବାଣ ବର୍ଷଣ କରି ବୀରତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠା ଦେଖାଇଲେ । କେହି କେହି ବିକୃତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀରେ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, କେହି କେହି ଉପସ୍ଥିତ କବି ପାଲଟିଯାଇ ନାନା ସ୍ୱରରେ ଗୀତ ରଚନା କରି ଗାଇଲେ । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତରେ ଅନିପୁଣ, ସେମାନେ କରତାଳି ମାରି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେହି କହିଲା—“ବ୍ରାହ୍ମଣ କିଛି ମର୍ମଜଳା କଥା କହୁଛି, ନ ହେଲେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଏତେ ରାଗନ୍ତା ନାହିଁ ।” କେହି କହିଲା—“ତେଲିଙ୍ଗାଦେଶ ଚଟଣୀ ପରି ବ୍ରାହ୍ମଣର କଥା ଖୁବ୍ ସ୍ୱାଦୁ; ମାତ୍ର ଅନ୍ତ ଜଳିଯାଏ ।” ଏହିପରି ନାନା ଲୋକେ ନାନା କଥା କହିଲେ । ଜଗତରେ ନରଚରିତ୍ର ସର୍ବତ୍ର ଏହି ରୂପ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ତାହା ସବୁ ଶୁଣି ଲଜ୍ଜାରେ ଘରୁ ବାହାରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସବୁବେଳେ ତନ୍ଦ୍ରାର ଶର ଶଯ୍ୟାରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଚିନ୍ତାରେ ଝାଉଁଯାଇ ଠାକୁରି ଆମ୍ବୁଲ ପରି ଶୁଖି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଗଲେ; ମାତ୍ର ମନ ମଧ୍ୟରେ କ୍ରୋଧର ଯେଉଁ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଜଳୁଥିଲା, ତାହା ଦୁଇଗୁଣ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଦୁର୍ଜ୍ଜନର ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲେ ସେ ଦୁଷ୍କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାର ଗୋଟାଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲେ ସେ ଆଉ ଗୋଟାକର ଆଶ୍ରୟ ନିଏ । ତାକୁ ଷଡଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜେତା ପ୍ରତି ପରାଜିତର ବିଜାତୀୟ ଘୃଣା, ବିରକ୍ତି, ଆକ୍ରୋଶ ଏବଂ ବିଦ୍ୱେଷ ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚ ବିପନ୍ନ କରିବା ସକାଶେ ଅକାଟ୍ୟ, ଅବ୍ୟର୍ଥ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲେ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କର କେତେ ଖଣ୍ଡ ବାସନ ଚୋରିଗଲା । ଯଥାରୀତି ପୋଲିସ ଅନୁସନ୍ଧାନ ହେଲା; ମାତ୍ର ଚୋର ବା ଚୋରି ମାଲ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ଲୋକ କହିଲେ—“ଏ ଚୋରି ମିଥ୍ୟା, ଏହି ଛଳନା ମୂଳରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ରହସ୍ୟ ଅଛି ।” ଲୋକଙ୍କର ଏ ଅନୁମାନ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା ନାହିଁ । ଠିକ୍ ଦୁଇମାସ ପରେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର ହେଲା । ସେଥିର ମର୍ମ ଏହି ଯେ, ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଚୋରି ମାଲ ମଧ୍ୟରୁ ଖଣ୍ଡେ ଥାଳୀ ମିଶ୍ରେ କିଣିଅଛନ୍ତି । ଚୋର ବିକିବାବେଳେ ହନୁମନ୍ତ ମଳିକ ଦେଖିଅଛି; ମାତ୍ର ଚୋରକୁ ଚିହ୍ନିପାରି ନାହିଁ । ଯଥାସମୟରେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘର ଖାନତଲାସ ହେଲା, ତାଙ୍କର ପଟେ ଥାଳୀକୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ନିଜର ବୋଲି ଦାବୀ କଲେ । ଚୋରି ମାଲ ମିଳିଲା, ତେଣିକି ମୋକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ଡେପୁଟି ହାକିମ ବିଚାର କରିବେ । ତାରିଖ ଦିନ ଉଭୟ ପକ୍ଷ କଚେରୀରେ ହାଜର ହେଲେ । ଦରଖାସ୍ତ ପଢି ହାକିମଙ୍କର ଘୋର ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—‘ସେ ଦିନ ହନୁମନ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇଥିଲା, ଆଜି ଖୁଣ୍ଟିଆ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ହନୁମନ୍ତ ସାକ୍ଷୀ; ଏଥିରେ କିଛି ଚକାନ୍ତ ଥିଲା ପରି ଜଣାଯାଉଛି । ଗୁପ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନ ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟାପାର ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏହା ଭାବି ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦିନ ବିଚାର ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଦିନକୁ ତାରିଖ ପକାଇଲେ । ଅନନ୍ତର ହାକିମ ଦିନେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଯାଇ ଗ୍ରାମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏବଂ ଗ୍ରାମର ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଉଭୟଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଓ ମୋକଦ୍ଦମାର ପ୍ରକୃତ ହାଲ ବୁଝିନେଲେ । ଏରୂପ କୌଶଳରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ, ମୁଦେଇ ମୁଦାଲ କେହି ତାହା ଜାଣି-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ବିଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବାଦୀ, ପ୍ରତିବାଦୀ ଏବଂ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣିସାରି ହାକିମ ରାୟ ଲେଖି ପେସ୍କାର ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ଓ ତାହା ପେସ୍କାର ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଦେଲେ । ରାୟରେ ଲେଖା ଥିଲା, "ଧନୁର୍ଜୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ମିଥ୍ୟା ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଏବଂ ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିବା ହେତୁ ହନୁମନ୍ତ ମଲ୍ଲିକଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା କରାଗଲା । ମିଶ୍ରେ ବୃଥା କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି, ସେ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଜୋରିମାନା ଟଙ୍କାରୁ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପାଇବେ ।"

ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ରେ ଯଥାସମୟରେ ମୋକଦ୍ଦମାର ଖର୍ଚ୍ଚସ୍ୱରୂପ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ । ସେହିଦିନ ସେ ଟଙ୍କା ଘେନି ଧନୁର୍ଜୟ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଘରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଧନୁ, ଏହି ତୁମ ଟଙ୍କା ନିଅ, ତୁମର ଯଥେଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ଅର୍ଥର ଦାସ ନୁହେଁ, ଧର୍ମର ଦାସ ।" ଏହା କହି ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ିକ ତଳେ ଥୋଇଦେଲେ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି କି ଗୋଟାଏ ଗଭୀର ଚିନ୍ତାରେ ନିମଗ୍ନ ଥିଲେ । ହଠାତ୍ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ଦେଖି ତାଙ୍କର ସେହି ଚିନ୍ତା-ସୂତ୍ର ଛିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ସେ ନିର୍ବାକ୍ ବିସ୍ମୟରେ ଅନାଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁହଁ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ମୁହଁରେ ଶ୍ୱାସାଗତ ଯନ୍ତ୍ରଣାର କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ନିଜର ଅବମୃଷ୍ୟକାରିତାଜନିତ ହୃଦୟ ବେଦନା ଅଶ୍ରୁରୂପ ଧରି ଝରିପଡ଼ିଲା । ସେ ଗଳବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧରି ଲମ୍ବ ଖମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ ଏବଂ ଅନୁତାପଦଗ୍ଧ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, "ହେ ଦେବତା, ଏ ଅଧମର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅକାରଣ ବିପଦରେ ପକାଇଅଛି । ଆଶୀର୍ବାଦ କର—ମୋର ସେ ପାପ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ । ଆଜିଠାରୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଗୁରୁ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଅଧମ ଅଯୋଗ୍ୟ ସେବକ । ନଗଣ୍ୟ ତୁଚ୍ଛ ତୃଣ ନଦୀ ପ୍ରବାହକୁ ମହାସାଗର ଦର୍ଶନ କଲା ପରି ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ସହାୟତାରେ ମୁକ୍ତିର ମୁଖାବଲୋକନ କରିବି । ମୁଁ ମନେ କରିଥିଲି, ସଂସାରରେ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ଧର୍ମ ଶବ୍ଦ ଖାଲି ସମାଜର ଡରାଣ କମ୍ପା ଭୀରୁ ଦୁର୍ବଳର ବ୍ୟର୍ଥ କଳ୍ପନା; ମାତ୍ର ଏତେ ମୋର ସେ ଭ୍ରାନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଦୂର ହେଲା । ମୁଁ ଏବେ ବୁଝିଲି, ଧର୍ମ ଏକା ଜଗତରେ ସାର ସତ୍ୟବସ୍ତୁ, ଧର୍ମବଳ ଏକା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବଳ । ମୁଁ ଯେଉଁ ମହାଶିକ୍ଷା ପାଇଲି, ତାହା ଅଗ୍ନି ଅକ୍ଷରରେ ହୃଦୟରେ ଲେଖା ରହିଲା । ମୁଁ ମୋର କୃତ ପାପ ଲାଗି ଆଜୀବନ ଅନୁତାପ କରିବି । ସେହି ଅନୁତାପରେ ସୁଦ୍ଧା ଗୋଟାଏ ବ୍ୟଥାଭରା ସୁଖ ଅଛି । ମୁଁ ଜୀବନରେ ଅନେକ ପାପ କରିଛି, ହେ ଗୁରୁଦେବ, କୃପାକରି ମୋତେ ସେ ପାପରୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।" ମିଶ୍ରେ କହିଲେ—"ଭଗବାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ଦେବାର କ୍ଷମତା ଅନ୍ୟ କାହାରି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାଣର ବାଣୀରେ ଆହ୍ୱାନ କର. ସେ ତୁମ୍ଭର କାତର କ୍ରନ୍ଦନ ଶୁଣିବେ । ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ର, ମୋର କ୍ଷମତା କି କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅତଏବ ମୋଦ୍ୱାରା କଅଣ ହୋଇପାରେ !" ଖୁଣ୍ଟିଆ କହିଲେ—"ଆପଣ ଯାହା କହନ୍ତୁ ପଛେ; ମାତ୍ର ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆପଣ ହିଁ ଭଗବାନ । ଆପଣ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ମୋର ପାପ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯିବ, ଏହା ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।" ଏ କାକୂତି ଶୁଣି ମିଶ୍ରଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣସୁଲଭ ସଦୟ ହୃଦୟ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୋଇଗଲା । ସେ ହସି ହସି ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ହସ୍ତ ରଖି ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ—'ଭଗବାନ୍ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିର୍ମଳ କରନ୍ତୁ, ଧର୍ମରେ ତୁମ୍ଭର ମତି ସର୍ବଦା ଅଚଳା ହେଉ ।"

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସା ରି ଆ

—୧—

ଜୀବନସମସ୍ୟା ଅତି ଦୁରୂହ, ତାହା ବୁଝିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତାହାର ଜୀବନରେ ଦୁଇଟି ଦିନ ଏକାପରି କଟିଥିବାର କେହି ଶପଥ କରି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଜୀବନ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଶୁଭ ଅଶୁଭ ଝୁଲୁଛି, କେତେବେଳେ କେଉଁଟା ଛିଣ୍ଡିପଡ଼ିବ, ଆଗରୁ ତାହା ଜାଣିହୁଏ ନାହିଁ । ରଘୁ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଭଉଣୀ ସାରିଆର ଯେତେବେଳେ କପାଳ ଫାଟିଲା, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀ ତାକୁ ଅନ୍ଧାର ଦିଶିଲା । ଏହି ଅତର୍କିତ ବିପଦରେ, ତୋଫାନର ପ୍ରଥମ ଆଘାତରେ ଗବ ଗଛ ପରି ସେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । ତାହାର ଜୀବନ ତାକୁ ଏତେ ଭାରି ଲାଗିଲା ଯେ, ସତେ ଯେପରି ସେହି ଭାରରେ ସେ ମରିଯିବ; କିନ୍ତୁ ସାରିଆ ମଲା ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ତ ତାହାର କିଣା କିଙ୍କର ନୁହେଁ ଯେ, ଡାକିଲାମାତ୍ରେ ପୋଷା କୁକୁର ପରି ଧାଇଁଆସିବ ! ତାହାର ଦରକାର ନ ପଡ଼ିଲେ ସେ କାହାରି ପାଖକୁ ଆସେ ନାହିଁ କି କାହାକୁ ଛୁଏଁ ନାହିଁ । ରୋଗ ଶୋକାଦିର ଆଧିକ୍ୟ ସମୟରେ ଲୋକେ ଅନୁତାପ କରି କହନ୍ତି, "ହାୟ, ମୋତେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ନାହିଁ, ମଲେ ମୁଁ ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ତରିଯାଆନ୍ତି ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ଯେବେ ମୃତ୍ୟୁ ଧାଇଁ ଆସୁଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଏରୂପ ଅନୁତାପ କେହି କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଜନ୍ତୁ ! ସେ ଡାକହାକ ଯେଉଁ କଥା କହେ, ତାହା ତାହାର ପ୍ରାଣର କଥା ନୁହେଁ । ଅନେକତ ଦେଖାଯାଏ, ପ୍ରାଣର କଥା ତାହାର ବିପରୀତ । ଅନେକ ବୃଦ୍ଧ କହନ୍ତି—"ମୁଁ ଆଉ କେତେ ଦିନ ? ଆଜି ଅଛି କାଲି ନାହିଁ, ଘରଦ୍ୱାର, ବିଷୟ ବାଡ଼ିରେ ମୋର ଆଉ କି ମମତା ?" କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଦେଖାଯାଏ, ମମତା ସେହିମାନଙ୍କର ଅଧିକ । ବଡ଼ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେ ଆମିଷ ଛାଡ଼ିଦିଏ ନାହିଁ, ବରଂ ଅଧିକ ଆମିଷଲୋଭୀ ହୁଏ । କେହି କହେ—"କିଏ କାହାର ହୋ ! ସବୁ ମିଛ ମାୟା !" କିନ୍ତୁ ସେହି ମିଛମାୟା ତାହାର ଜୀବନରେ ଜୀବନ୍ତ ସତ୍ୟ ସ୍ୱରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ସେ ଯାହାହେଉ, ସାରିଆର ଜୀବନଦ୍ୱର ଅରୋଗ୍ୟମୁଖୀ ରୋଗ ପ୍ରାୟ କମେ କମେ ହାଲୁକା ହୋଇଆସିଲା । ଶୋକ ଯେ ଆଣିଦିଏ, ଶୋକର ସାନ୍ତ୍ୱନା ସେହି ଆଣିଦିଏ, ଆଉ ଶେଷରେ ଶୋକର ଶାନ୍ତି ବି ସେହି ଆଣିଦିଏ । ଏହା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ଯାଚ୍ଞା କରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ସାରିଆ ବିଂଶତି ବର୍ଷରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଅଛି, ଉଗ୍ର ନଦୀ ପ୍ରାୟ ରୂପ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ୁଛି—ସେଥିରେ ପୁଣି ଯୌବନର ଜୁଆର ଉଠିଛି । ଶ୍ୱଶୁର କୁଳରେ ତାହାର କେହି ନାହିଁ । ଜ୍ଞାତି, କୁଟୁମ୍ବ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି; ସାରିଆ ଏକୁଟିଆ । ସେ ଭାବିଲା—"ଏହି ବୟସରେ ମୁଁ କଅଣ କରିବି, ଆଉ ଏ ରୂପକୁ ବା କଅଣ କରିବି ? ଏ ରୂପ ଘେନି ମୁଁ ଏକାକୀ ଘରେ ରହିବି କିପରି ? ଯାହାର କପାଳ ଫଟା, ପୋଡ଼ା ବିଧାତା ତାକୁ ପୋଡ଼ା ରୂପ କାହିଁକି ଦିଏ ? ଏହା ତାହାର ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟ ନା କଅଣ ? ଏ ରୂପକୁ ମୁଁ କାହିଁରେ ଢାଙ୍କିବି ? ନିଆଁକୁ ଶତପ୍ରସ୍ତ କରି ଢାଙ୍କିଲେ ସେ କି ଲୁଚି ରହିବ ? ସବୁ ଢାଙ୍କୁଣୀ ପୋଡ଼ିଦେଇ ସେ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତ । ପୋଡ଼ା ରୂପକୁ ଫିଙ୍ଗିବାର ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ଫିଙ୍ଗିଦିଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ତ ହେବାର ନୁହେ ।" ସାରିଆ ଏହିପରି ଭାବୁ ଭାବୁ କାହିଁକି କେଜାଣି ତାହା ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା—"ନା, ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ନାହିଁ, ଏହିଠାରେ ରହିବି । ନ ହେଲେ ମୋର ଶ୍ୱଶୁରବଂଶର ବଳି ପୁରୁଷର ଗୃହରେ ସଞ୍ଜବତି ଜାଳିବ କିଏ ? ମୁଁ ଜୀଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମୋର ଶ୍ୱଶୁର ଘର ଅନ୍ଧାର ହେବ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏହା ମୁଁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ । "ମନ ଯେବେ ଚଙ୍ଗା, ଗୋବର ଗଡ଼ିଆ ଗଙ୍ଗା" । ତେବେ ରୂପ ମୋର କଅଣ କରିପାରିବ ? ମୋର ମନ ନିର୍ମଳ ଥିଲେ ସେଥିରେ ପାପ ପଶିପାରିବ ନାହିଁ । ନିର୍ମଳ ଜଳରେ କାଠ ବୁଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ—ଖାଦ୍ୟ ନ ପାଇ ମରିଯାଏ । ମନ ସବଳ ଥିଲେ କେଉଁ ପାପ ମୋତେ ଛୁଇଁ ପାରିବ ନାହିଁ । ଦୁର୍ବଳର ଉଣ୍ଡି ସିନା ସମସ୍ତେ ଡପନ୍ତି; ମାତ୍ର ପ୍ରବଳ ଦେଖିଲେ ଦୂରରୁ ଜୁହାର କରନ୍ତି । ଆଉ ପେଟ ଲାଗି ବା ଚିନ୍ତା କଅଣ; ସୁଣି ବଧିବାର ଅଭାବ ବା କଅଣ ? ଭାତ ତୋରାଣି ପିଆଣେ, ଲୁଣ ଚିମୁଟେ ହେଲେ ମୋର ଢେର । ଆଉ ଯେବେ ତେନ୍ତୁଳି ପତ୍ରେ ମିଳେ, ତେବେ ତାହା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ । ଘର ଜମି ଖଣ୍ଡିମାନ ଅଛି, ତାକୁ ବଖରା ଲଗାଇଦେଲେ ଭାତବାଡ଼କ ଚଳିଯିବ —ଗାଈ ଦୁଇଟିର ଦୁଧ ବିକି ଲୁଣ ତେଲ, ଲୁଗାପଟା କିଣିବି । ଆଉ କେତେ ଲୁଗା ବା ଦରକାର—ଦୁଇଟା ଖଣ୍ଡ, ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା ହେଲେ ବର୍ଷେ ଯିବ । ସୂତା କାଟିବାରୁ ଯାହା ମିଳିବ, ତାହା ଲୁଟ ଭିଖାରୀଙ୍କି ଦେବି, ଆଉ ମୋର ଅଭାବ କଅଣ ?" ସାବିଆ ଏହିପରି ଭାବି ମନ ସ୍ଥିର କରି ରହିଲା ।

ଅପରଣୀମା ଗୁଡ଼ିଆଣୀ ସାବିଆର ଧର୍ମ ମା । ସାବିଆ ମନକଥା ତାଙ୍କୁ କହିଲା । ଅପରଣୀମା ଶୁଣି ବଡ଼େଇ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ଖୁବ୍ ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ଧରିଛୁ ଝିଅ, ମୋ ମନକୁ ବେଶ୍ ଆସିଲା । କଉଠିକି ଯାଆନ୍ତୁ ମା, ଧାଇଁ ଧାଇଁ ତ ବାପଘରକୁ ? ବାପ ଅଛି, ନା ମା ଅଛି ଯେ, ତୋ ଆସିବୁ ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ କୋଳକୁ ଟାଣିନେବେ । ଯେତେ ହେଲେ ଭାଇ ଭାଉଜ, ସେ କଅଣ ତୋ ଦୁଃଖ ବୁଝିବେ ? କଥାରେ କହନ୍ତି, "ଭାଇ ଭାଉଜ, ଭାତ ଖାଇସାରି ବଅନ୍ତି ପେଜ ।" ପହିଲୁ ପହିଲୁ ଲୋକଦେଖାକୁ ଦିନାକେତେ ହିଁ ଭଲ ଭାବ ଦେଖାଇବେ, ଆଉ ପଛକୁ ଛାଇଁ ଶୁଣ୍ଡୀ ଥାଇବ । ତୋର ଘରଦ୍ୱାର ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତୁ କାହିଁକି ଯାଇ ତାଙ୍କ ଓଳିରେ ଆଉଜିବୁ ମା ! ତୋର ଏତେ କିଛି ଡର ଭୟ ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡରେ ପଣତ ଥିଲେ ନବାବ ସୁଅ ଦାଣ୍ଡରେ ଶୁଇଗଲେ ଆମର କି ଯାଏ ? ମୁଁ ଆସି ରାତିରେ ତୋ ପାଖରେ ଶୋଇବି । ତୋର ସୁଅ ନାହିଁ ନା ବାସ ନାହିଁ—କଅଣ ନାହିଁ ଯେ ଗୋଟାଏ ପେଟ ଉପାସ ରହିବ । ଗହଣା ଗାଣ୍ଠି ଯାହା ଅଛି, ସେଥିରେ ହାତ ଦେ ନା । ତୀର୍ଥବ୍ରତ କରିବୁ, ତହିଁ ପାଇଁ ଅଛି । ଯେତେବେଳେ ଯେ କାମ ଆସିବ । ଧାର କରଜ କିଛି ତ ନାହିଁ, ଆଉ ଭାବନା କଅଣ ? ଶଶୁର ଭିଟ ଛାଡ଼ି ତୁ କୁଆଡ଼େ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ ନା ମା, ଏଇଠି ମଲେ ତୋର ମୁକ୍ତି ଅଛି ।" ସାବିଆ ଅପରଣୀମାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ ହେଲା—ପୁଲକିତ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ସ୍ୱମତ ସଙ୍ଗେ ପର ମତ ମିଳିଲେ କିଏ ବା ପୁଲକିତ ନ ହୁଏ ?

—୨—

ସାବିଆର ବାପ ମା ନାହାନ୍ତି, ପୂର୍ବରୁ ପାଠକମାନେ ଏହା ଅପରଣୀମା ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭାଇ ଅଛି—ନାମ ରଘୁ ମିଶ୍ର । ରଘୁ ପୁରୋହିତ କରନ୍ତି ବୋଲି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ରଘୁ ପୁରୋହିତ କହନ୍ତି । ସେ ସାବିଆର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସହୋଦର । ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତ ନମ୍ର; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱଭାବ ସ୍ତୈଣତ୍ୱରେ ଗଢ଼ା । ଚଣ୍ଡିକା ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ପକ୍ଷ ଗୃହିଣୀ । ଚଣ୍ଡିକାର ନାମ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱଭାବର ସୁନ୍ଦର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ଯେ ନାମକରଣ କରିଥିଲା, ମାନବ ସ୍ୱଭାବ ଚିହ୍ନିବାର ଶକ୍ତି ତାହାର ଅସାଧାରଣ । ଚଣ୍ଡିକାର ଦୁର୍ବାର ଲାଳସା ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଗ୍ରାସ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ମେଣ୍ଟିବାର ନୁହେଁ । ଆଜି ଏହା ଲୋଡ଼ା, କାଲି ତାହା ଲୋଡ଼ା, ଏହି ପରମାସ ତାହାର ଲାଗିଥାଏ । ଆଜି ଗୋଟାଏ ଅଳଙ୍କାର ତିଆରି ହୋଇଆସେ, ପସନ୍ଦ ନ ହେଲେ କାଲି ତାହା ଭଙ୍ଗା-ଯାଇ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଗଢ଼ାହୁଏ । ପ୍ରତିବେଶିନୀର ଖଣ୍ଡେ ନୂଆ ଶାଢ଼ୀ ଦେଖିଲେ, ଚଣ୍ଡିକାର ସେହିପରି ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡେ ତହିଁଦିନ ଦରକାର ହୁଏ । ସ୍ୱାମୀ ବୟସ ବଚସ୍ତର ଭୃତ୍ୟ ପରି ଯାହା ପାରେ ଆଣି ଯୋଗାଏ । ଅକ୍ଷମ ସ୍ଥଳରେ କନ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀଠାରୁ ଯାହା ଲୋକେ ପାଆନ୍ତି, ରଘୁ ତାହାର ସେହି ପ୍ରାପ୍ୟ ଗଣ୍ଡାକଡ଼ୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପାନରୁ ଚୂନ ଖସିଲେ ଚଣ୍ଡିକା ନିଜରୂପ ଧରେ । ତାହାର ଫରମାସ ତୁଲାଇବା ଲାଗି ସ୍ୱାମୀ ପକ୍ଷେ ସ୍ୱେଚ୍ଛ କରୁ, ସେଥିରେ ତାହାର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଏକେ ବୁଝେ ଯେ, ତାହାର ମନ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀର ଜନ୍ମ । କୈବର୍ତ୍ତ କୁଳବଧୂ ପରି ସ୍ୱାମୀକୁ ସେ ତୁ ତାକରି, ରେ ସ କରି ଡାକେ । ପ୍ରତିବେଶିନୀମାନେ ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ଢେର ଥର ଶେଖାଇଲେଣି; ମାତ୍ର ସେ ତାହାଙ୍କ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବାର ପାତ୍ରୀ ନୁହେ ।

ବାପମା ମଲାଦିନୁ ଖୁଡ଼ି ଖୁଡ଼ୀକ ସାବିଆକୁ ପଚାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରଘୁ କେବେ ସାବିଆ ଘରକୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ଗଲେ ତ କିଛି ଦ୍ରବ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ନେବାକୁ ହେବ, ଖାଲି ହାତରେ ଭଉଣୀ ଘରକୁ ଗଲେ ଲୋକେ କଅଣ କହିବେ; ସୁତରାଂ ନ ଯିବା ହିଁ ଭଲ । ରଘୁର ଏହିପରି ଭାବ ଥିଲା କି ନାହିଁ ତାହା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀଙ୍କୁ ଗୋଚର; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ଜଣକୁ ଦୁର୍ନାମ ଦେଇ ସେପରି କହିପାରିବୁ ନାହିଁ । ସାବିଆର କପାଳ ଫାଟିଲା ପରେ ରଘୁ ଏଣିକି ଘନ ଘନ ଭଉଣୀ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ବିପଦବେଳେ ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ଠିଆହୁଅନ୍ତି, ଏ ଉକ୍ତିର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇବା ଲାଗି ଯାଏ ନାହିଁ; ଚଣ୍ଡି ତାର ଆଦେଶରେ ଯାଏ । ଚଣ୍ଡିକା ତାକୁ ଏହିପରି ଶିଖାଇ ପଢାଇ ପଠାଏ, "ଭଉଣୀ ଘରକୁ ଯାଇ ଖାଲି ଦେଖା ମାରି ଫେରିଆସିବୁ ନାହିଁ । ସାବିଆକୁ ବୁଝାଇ ଶୁଝାଇ ଆମ ଘରକୁ ଘେନିଆସିବୁ । ସେଠି ତାର କିଏ ଅଛି ଯେ, କାହା ବଳରେ ରହିବ ? ଜମି ଖଣ୍ଡମାଣ ଅଛି, ବିକିଲେ ଛଅଶ ଟଙ୍କା ହେବ, ଆଉ ଗାଈ ଗୋରୁ, ଗହଣାପତ୍ର, ଘରକରଣା ଜିନିଷ ବି ଢେର ଅଛି । ତାକୁ ସବୁ ଫରଖାଇବ କାହିଁକି ? ସେ ଘରର ଝିଅ, ଘରେ ଆସି ରହୁ ।" ରଘୁ ଏ ପାଠ ଘୁଣ୍ଟିକି ଅଭ୍ୟାସ କରି ସାବିଆ କାନରେ ଢାଳେ । ସାବିଆ ସବୁ ଶୁଣେ; ମାତ୍ର କିଛି କହେ ନାହିଁ—ଖାଲି ହିକିଏ ହସିଦିଏ । କେବେ ବା ଶୁଣିସାରି ଉଦାସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଭାଇ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଦେଇ ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଆଡକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇନିଏ । ରଘୁ ବିଫଳପ୍ରୟତ୍ନ ହୋଇ ଫେରିଆସି ଚଣ୍ଡିକାକୁ ଜଣାଏ ଏବଂ ତାହାଠାରୁ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ପାଏ, ତାହା ପାଠକେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତୁ । ସବୁ କଥା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବା ଲାଗି ବସି ରହିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଅନୁମାନଦ୍ୱାରା ବି କେତେ କଥା ବୁଝିନେବାକୁ ହେବ ।

ଥରେ ସାବିଆକୁ ଭାରି ଜ୍ୱର ହେଲା । ଏପରି କି ବଞ୍ଚିବା ଅଠୋର । ରଘୁ ଆସି ଅଠଦିନ ଯାଏ ଜଗି ରହିଲା । ଧାଁ ଦଉଡ କରି ଔଷଧପତ୍ର ଆଣି ଦେଲା । ନିଜ ହାତରେ ସଞ୍ଜ ସେ ରୋଗୀକୁ ପଥ୍ୟ ଖୁଆଇଲା, ପ୍ରାଣପଣରେ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କଲା । ସାବିଆ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କଲା । ତେଣେ ରଘୁ କହିଲା, 'ସାବିଆ, ଏବେ ମୋ କଥା ମାନ୍, ଆମ ଘରକୁ ଚାଲ୍ । ଆଚ୍ଛା ଭଲ କହିଲୁ, ଏଥି ଯେ ତୁ ବେରାମ ପଡିଲୁ, ମୁଁ ଆସି ତଦାରଖ କରି ନ ଥିଲେ କି ତୁ ବଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତୁ ? ଏଠି କାହିଁ କି ନଶାଖା ହୋଇ ପଡି ରହିବୁ ଭଉଣି, ଦେଖୁଥା ତ ଅଛୁ, ପୁଣି ଯେବେ ଭଲ ମନ୍ଦ ହୁଏ, ତେବେ ତୋ ମୁହଁରେ ପାଣି ଦେବାକୁ କିଏ ଅଛି ? ଜମିବାଡି ବିକି ଦେଇ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଚାଲ, ତୁ ମୋ ମା ପେଟର ଭଉଣୀ, ତୋତେ କଅଣ ମୁଁ ଅସହ୍ୟ କରିବି ? ମୁଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତୁ ଏଠି ପଡି କଷ୍ଟ ପାଇବୁ, ଏହା ମୁଁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ ସାବିଆ !" ରଘୁ ଏହିପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଅନେକ ଆତ୍ମୀୟତା ପ୍ରକାଶ କରି କାନ୍ଦପକାଇଲା । ଭାଇ ଚକ୍ଷୁରେ ଲୋତକ ଦେଖି ସରଳା ସାବିଆ ଆଉ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ମାୟାବୀର ଅଭେଦ୍ୟ ମାୟାରେ ଭୁଲିଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାଇର କଥା ଆଲୋଚନା କଲା । ସେ କଥାଗୁଡାକୁ ସର୍ବାଂଶ ସତ୍ୟ ମଣିଲା । ସ୍ୱାଭ କଥାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୁଲିଯାଏ । ସାବିଆ ତ ସଂସାରଜ୍ଞାନ ଅନଭିଜ୍ଞା ବାଳିକା ମାତ୍ର । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା, "ସତ କଥା ତ, ଏଠି ଜରନୁଆରରେ ପଡିଲେ ମୁହଁରେ ପାଣି ଦେବ କିଏ ? ଆଉ ମଲେ ଉଠାଇବ ବା କିଏ ?" ସାବିଆ ଯିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲା । ସେ କହିଲା, "ନନା, ହଁ, ମୁଁ ତମ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି; ମାତ୍ର ଘର କି ବିକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜମି ଭଳି ବଳକା ନାହିଁ । ବୃଷକୁ ଧାନ ମିଳିବ, ଘରୁ ଭଡ଼ା ମିଳିବ, ସେ ଥାଉ । ଅଛି ଗୋରୁ ଗାଈ, ବେଲ ବାସନ ଯାହା ଅଛି ସବୁ ନେଇଯିବା ।" ରଘୁ ଭାବିଲା, ଯଥା ଲାଭ—ତଳକୁ ଯାଉ ପାଖେଇ ପାଖେଇ ଖାଇବା ଉଚିତ । ଜମିବାଡ଼ି କବା ହୋଇଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ଙ୍କ ନଗଦ ହସ୍ତଗତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ତାହା ପକ୍ଷେ ନ ହେଲା ନାହିଁ । କେହି ତ ଘେନି ପଳାଇବ ନାହିଁ ! ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଧାନ ମିଳିବ, ଘର ଭଡ଼ା ଟଙ୍କା ବି ମିଳିବ, ତେବେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ସାବିଆ ଆଗେ ଯାଉ ଘରେ ରହୁ, ଜମିବାଡ଼ି କବି କଥା ପରେ ବୁଝାଯିବ । ସେ ଫିକର ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଭଲ ଜାଣେ; ସେ ଅବଶ୍ୟ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ରଘୁ ସାବିଆର କଥା ଶୁଣି ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କଲା ଏବଂ ଭଉଣୀକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ କଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀର ସାମଗ୍ରୀ ବୋହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସାବିଆ ନିଜର ଘରଟି ଭଡ଼ା ଲଗାଇଦେଇ ଭାଇ ସଙ୍ଗରେ ବାପଘରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଭାଇ ଭଉଣୀ ଯାଇ ଦାଣ୍ଡଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କ୍ଷଣି ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନଣନ୍ଦକୁ ଫୁଲଟି ପରି ଟେକିନେଇ ଘରଭିତରକୁ ଛୁଟି ଚାଲିଗଲା । ପୂର୍ବରୁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଥିଲା—ମନେ ମନେ ନାନା ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲା, କାଳେ ତାହାର କିଖାଣରେ ପଡ଼ି ସାବିଆ ନ ଆସେ, କାଳେ ଗହଣା-ଗୁଣାକ ତାହାକୁ ଦେଇଆସେ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଆଶଙ୍କାକୁ ବିଧାତା ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଲା । ନଣନ୍ଦକୁ ସେ ଘରକୁ ନେଇ ବସାଇଲା; ଅନନ୍ତର ନାନା ଭଙ୍ଗୀରେ ଗୁଣିଗୁଣି ଚଡ଼ାଇ ବାହୁନି ବସିଲା । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଭୁରି ଭୁରି ପଦାଳୀ ଯୋଡ଼ିଦେଇ-ଗଲା । ନମୁନା ଯଥା—"ମୋ ସାର ସୁନ୍ଦର ଲୋ । ତତେ ବିଧାତା ଏ ଦଣ୍ଡ ଦେଲା—ମୋ ସାର ସୁନ୍ଦର ଲୋ ! ମୋ ସୁନା କଣ୍ଢେଇ କଳା ପଡ଼ିଗଲା, ହାୟ ଖଳ ବିଧାତା ରେ ! ତୋ ହାତ ଲଙ୍ଗଳା ଦେଖି ମୋ ଛାତି ଫାଟି ଫାଟି ହୋଇ ଫାଟିଯାଉଛି—ମୋ ସାର ସୁନ୍ଦର ଲୋ ! ମୋ ଯୋଡ଼ା କପାଳରେ ତୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବେଶ ଦେଖିବାକୁ ଥିଲା—ମୋ ସାର ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ଲୋ !" ତାହାର କାନ୍ଦଣା ଶୁଣି ମାଈ ପଡ଼ୋଶୁଣୀ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ସାବିଆକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ତାକୁ ବିବିଧ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପ୍ରଦାନ କଲେ । କେହି କେହି ଦୂରଦର୍ଶୀ ତାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ଅଦୃଷ୍ଟରେ କଅଣ ଦେଖି କେଜାଣି ଫୁସୁର ଫାସର ହେଲେ—ହାୟ ହାୟ, ଭଙ୍ଗାକପାଳୀ ପଲମକୁ ଛିଡ଼ିକି ଚୁଲିରେ ପଡ଼ିଲା । ଭଉଜ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଖପର ଦାଉକୁ ଆଗେ ବଞ୍ଚୁ । ଫେରିଯିବାବେଳେ କେହି କହିଲା—"ଶୁଣିଲ ନା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ବାହୁନା ଭୁଲୁଣି ନେଇବା ? କେତେ ଛଟକ ଜାଣେ ଛଟକୀ । କେତିଲବେ ତାକୁ କିଏ ସନ୍ଦେହେବ ଲୋ ମା ସଣି !" ସୁଲି ଅପା ପାଟିରେ କଣ୍ଡାଏ ଲୁଗା ଗୁଞ୍ଜି କଷ୍ଟରେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ଭାଳି କହିଲା, "କାନ୍ଦିବା ତ ଶୁଣିଲ, ଆଖିରୁ ଲୁହ ବହୁଥିଲା କି ?" ରେମୀ ଆଈମା ଟିକିଏ ଶାସନ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲା, "କଅଣ ଲୁହ ବହୁଥିଲା ନା ? ଲୁହ ବହୁ ନ ଥିଲା, ଏକଥା ତାହାର ଶତ୍ରୁ ବି କହିବ ନାହିଁ । କହିଲେ ତୁ ପରତେ କରିବୁ ନାହିଁ—ସୁଲି ଅପା, ତତେ ସତ, ମତେ ମିଛ, ମୁଁ ଏ ଆଖିରେ ଦେଖିଛି ପରା—ତା ଗୋଡ଼ତଳେ ଲୁହଗୁଡ଼ାକ ଅଣ୍ଟାଏ ଉଞ୍ଚରେ ଗଦା ହୋଇଥିଲା ! ତୁ ଯେବେ ମୋ କଥା ମିଛ ମଣୁଛୁ, ତେବେ ଆ ମୋ କଣ୍ଠକୁ, ତୋ ଆଖି ଛୁଇଁ ନିୟମ କରିବି ।" ରେମୀ ଆଈମାର ଏ ଉପାଭିନୟରେ (ଫାର୍ସ) ସମସ୍ତେ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଗଲେ । ସେମାନେ ଯାହା ଦେଖିଗଲେ, ତାହା ଶତଗୁଣ କରି ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରଚାର କଲେ । ତହୁଁ ଗ୍ରାମସାରା ଆଲୋ-ଚନା ଲାଗିଗଲା । କଥା ତ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ, ତାହାର ବ୍ୟାପ୍ତି ଅଛି, କ୍ଷାନ୍ତି ନାହିଁ । କେହି କହିଲା—"ସାବିଆ ଖଡ଼ବୁହା ଅଖାରେ ଅଖାଏ ଟଙ୍କା ଆଣିଛି, ରଘୁ ପୁରୋହିତ ଏଥର ଯଶ ପାଲଟିଯିବ ।" କେହି କହିଲା—"ଖାଲି ରୂନାସୁନା ପୁଞ୍ଜିଏ ଆଣିଛି । ପୁରୋହିତ ଘର ପରା, ପୁଣି ଆଜିକାଲିର ନୁହେଁ—କେଉଁ କାଳର ପୁରୁଣା ଘର ! ଲୋକେ ତିଳ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦାନ କରନ୍ତି, ସେହି ସୁନା ଏତେ ଜମି ଥିଲା ।" ଜଣେ ଅଧେ ନୁହେଁ—ଏହିପରି ଆଲୋଚନା ଗ୍ରାମରେ ମାସେ ଯାଏ ଲାଗିଥିଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

—୬—

ବସ୍ତୁତଃ କୁକୁରକୁ ପୋଷ ମନାଇବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ତାହାର ସେବା ଯତ୍ନ ଅତିରକ୍ତ ପରିମାଣରେ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଏ ସୂତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଜାଣେ। ପୋଷ ମାନିଗଲେ ଟିକିଏ ମାରିପିଟି ଘଉଡ଼ି ଦେଲେ ବି ସେ ଘରକୁ ଫେରିଆସି ରହୁବ। ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନଣନ୍ଦକୁ କୋଳେଇ ସାଉଁଳେଇ କହେ—"ସାବିଆ, ତୁ କଅଣ ମୋର ଧର କି ତୋତେ ଫିମାଡ଼ି ଦେବ ? ମୋର ଯେଉଁ ପେଜପାଣି, ତୋର ବି ସେହି ପେଜପାଣି। ବୁଝିବାକୁ ଗଲେ ଏ ତ ତୋହରି ଘର। ମୁଁ ସିନା ବାହାରୁ ଗୋଟାଏ ଆସି ତମ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିଛି। ତାହା ତ ବିଧାତାର ସୃଷ୍ଟି ଲୋ ଭଉଣି, କିଏ ଆନ କରିବ ? ଦୁଇଟି ଭଉଣୀ ପରି ରହିବା, ସୁଖ ଦୁଃଖର ସାଥି ହେବା। ସଂସାରରୁ ଆଉ କିଏ କଣ ବାନ୍ଧି ନେଇ ଯିବ। ତୋ ନନା କଥା ତ ଜାଣୁ, ସେ ବାଇଗଣ ପରିବା—ଯେଉଁ ଭୁଣରେ ପକାଇଲେ ମିଶି ମିଳେଇ ଯିବ। ମୋ କଥା ଆଉ କଅଣ କହିବି, ନଷ୍ଟ ଜାଣେ ନାହିଁ କି ଛଅ ଜାଣେ ନାହିଁ। ତୋହରି ହାତରେ କୁହୁକାଠି ଦେଉଛି, ତୁ ନେଇ ତୋର ବାପ ଘର ଚଳା। ଆମ ଦି ପ୍ରାଣୀଙ୍କି ମୁଠେ ମୁଠେ ଖାଇବାକୁ ଦେ, ସେହି ଆମର ଢେର। ଯେଉଁ ଦିନ ଶୁଣିଲି, ତୋ କପାଳ ଫାଟିଲା, ସେହି ଦିନୁ ସାତ ଦିନ ସାତ ରାତି ଯାଏ ମୁଁ କାନ୍ଦିଛି। ତୋ ନନା ଯେତେ ବୁଝାବୁଝି କଲେ ବି ଖିଆପିଆ କିଛି କଲି ନାହିଁ। ପେଟ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ମଶାଲ ଜଳି ଉଠିଲା ପରି ଜଣେ, ମୁଁ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଖେଳ କରି କାନ୍ଦି ପକାଏ। ଯେତେ କାନ୍ଦିଛି, ସେ ଲୁହ ଧରି ରଖିଥିଲେ ଗୋଟାଏ ପୋଖରୀ ପୂରିଯାଇ ଥାଆନ୍ତା। ତୁ ଆଉ ମନରେ ଦୁଃଖ କର ନା ସାବିଆ, ଖାଇପିଇ ଖେଳ ବୁଲି ଖୁସି ହୋଇ ରହ। ଘରଭଙ୍ଗୀ ସବୁଏ ଏ ଗାଁରେ ଢେର ଅଛନ୍ତି, ତୋତେ ଆସି ଶିଖା ବୁଝା କରିବେ, ଏଣୁ ତେଣୁ ଲଗାଇ ଯୋଡ଼ାଇ ନାନା କଥା କହିବେ। ସେସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଖରାପ ବୁଦ୍ଧି ଦିଅନ୍ତି। ତୁ ତାହାର ମେଳକୁ ଯିବୁ ନାହିଁ କି ତାହାର କଥା ଶୁଣିବୁ ନାହିଁ।"

ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନଣନ୍ଦକୁ ଏହିପରି ସ୍ନେହବାକ୍ୟରେ ଆଦର ସୋହାଗ ଦେଖାଏ, କେତେବେଳେ ବା ସାଧୁ ଉପଦେଶାବଳୀ ପ୍ରଦାନ କରେ। ସେ ସାବିଆକୁ କିଛି କରିବାକୁ ଦିଏ ନାହିଁ। କହେ, "ତୁ ପିଲାଟା କ ପାଇଁ କରିବୁ ? ଉଚ୍ଛୁଣିକା ତୋର ପାଇଁ କରିବା ସମସ୍ତ ତୁହେଁ—ଖେଳ ବୁଲି ଖୁସି ଖୁସି ହେବାର ସମୟ।" ଚନ୍ଦ୍ରିକା ସାବିଆକୁ ସଙ୍ଗରେ ଖୁଆଏ, ପାଖରେ ଶୁଆଏ, ଟିକିଏ ନ ଥିଲେ ବି ଖୋଜ କରି ଡାକେ। ସାବିଆକୁ ସେ ମଇଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇଦିଏ ନାହିଁ। ବ୍ୟବହାରରେ ଏରୂପ ଭାବ ଦେଖାଏ ଯେ, ସତେ ଯେପରି ନଣନ୍ଦ ଦେହରେ ଧୂଳି ଲାଗିଲେ ସେ ଜୀବରେ ବୃଷ୍ଟି ପରିହାର କରିଦେବ। ଭାଉଜର ଯତ୍ନ, ସ୍ନେହ ଏବଂ ଆଦର ପାଇ ସାବିଆ ମନେ ମନେ କୃତଜ୍ଞ ବଡ଼ିଗଲା। ସେହି ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ଭୁଲିଯାଇ ଗହଣା ପେଡ଼ିଟି ଭାଉଜ ହାତରେ ଦେଇପକାଇଲା। ସେହି ଅଳଙ୍କାର ସୁଖରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷକର ଦ୍ବିଗୁଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି।

ଗେଣ୍ଡେଇ ସାବିଆର ବାଲ୍ୟ ସଙ୍ଗିନୀ। ପିଲାଦିନେ ଦୁହେଁ ତୁଳସୀପତ୍ରରେ ସଙ୍ଗାତ ବସାଇଥିଲେ। ଦୁହିଁଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ସମାନ। ଗେଣ୍ଡେଇର ସ୍ୱାମୀ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସେ ବାପଘରେ ଥାଏ। ସାବିଆ ଆସିଲା ଦିନୁ ସେ ରଘୁ ପୁରୋହିତ ଘରକୁ ଟିକିଏ ଯିବା ଆସିବା କରେ। ସାବିଆ ବାଲ୍ୟସଙ୍ଗିନୀକୁ ପାଇ ବିଶେଷ ପୁଲକିତା, ତାକୁ କଥା କହିବାକୁ ସ୍ଥାନ ମିଳିଲା। ସେ ହୃଦୟ ଖୋଲି ବ୍ୟଥା ଦେଖାଇ ଏଣିକି ବଞ୍ଚିପାରିବ। ଯେଉଁ ବ୍ୟଥା ଦେଖାଇବାକୁ ସ୍ଥାନ ମିଳେ ନାହିଁ, ସେହି ବ୍ୟଥା ବଡ଼ ନିଦାରୁଣ। ସାବିଆ ଭାଇଘରେ ଯେତେ ସୁଖରେ ଥାଉ ପଛେ, ସଂସାରର ଅଗ୍ନି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ସୁଖର ଉତ୍ସ ଶୁଖିଯାଇଅଛି। ଗେଣ୍ଡେଇର ମଧ ସେହି ଦଶା, ତାହାର ସବୁ ଥାଇ ମଧ କିଛି ନାହିଁ। ତେବେ ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ, ଗେଣ୍ଡେଇ ଆଶା ମୁମୂର୍ଷୁର ପ୍ରାଣ ପରି ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଅଛି; ମାତ୍ର ସାବିଆର ଆଶାଦୀପର ଶଳିତା ସୁଦ୍ଧା ଜଳିଖାକ୍ ହୋଇଯାଇସାରିଲାଣି। ଗେଣ୍ଡେଇ ପ୍ରତ୍ୟହ ଖରାବେଳେ ସାବିଆ ପାଖକୁ ଆସେ। ଯେଉଁ ଦିନ ଆସିବା ଉଚ୍ଛୁର

ହୁଏ, ସେ ଦିନ ସାବିଆ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଆଗେ । ଦୁଇ ସଖୀ ବସି ନାନା ପ୍ରକାର ଗଳ୍ପ କରନ୍ତି, ହାସ୍ୟ ପରିହାସ ଲାଗେ, କେବେ କେବେ ବଡ଼ ଜଣି, ସାନ ଜଣି ଖେଳନ୍ତି । ଗେଣ୍ଡେଇ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପଢ଼ିଅଛି; ମାତ୍ର ସାବିଆର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ସଙ୍ଗରେ ସଉତୁଣୀ ସମ୍ପର୍କ । ଗେଣ୍ଡେଇ ଡୋଳିଲି, କପଟପାଶା, ଚୌତିଶା ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକ ଆଣି ପଢ଼େ; ସାବିଆ ପାଖରେ ହାତ ଦେଇ ବସି ଶୁଣେ । ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ଗେଣ୍ଡେଇ ତାକୁ ବୁଝାଇଦିଏ । ଥରେ କପଟପାଶା ପଢ଼ୁଁ ପଢ଼ୁଁ ସାବିଆ ପଚାରିଲା—"ସଙ୍ଗାତ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ରଜାର ବାପ କୁରୁ ପାଣ୍ଡବ ନା ?" ଗେଣ୍ଡେଇ ହସି ହସି କହିଲା—"ଦୁର ହୁଣ୍ଡୀ, ଆଉ ନାଆଁ ଟା ବୁଝୁ ନୁ ! ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ରଜାର ବାପ ନାଁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ।" ସାବିଆ କହିଲା, "ହଁ ହଁ, ଧୂତରାଷ୍ଟ୍ର, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ଠିକ—ଠିକ୍ ମୁଁ ଭୁଲିଯାଇଥିଲି ।" ଗେଣ୍ଡେଇ କହିଲା, "ଧୂତ ନୁହେ ଲୋ, ସୁନ୍ଦର, ଧୃତ-ରାଷ୍ଟ୍ର ନା ଧୂତରାଷ୍ଟ୍ର ।" ସାବିଆ କହିଲା—"ହଁ ଲୋ ପଣ୍ଡିତ, କେତେ କହୁଛୁ, ମୋର ନ ହେଲା ତ ନାହିଁ, ମୋ ତୁଣ୍ଡରେ ଯାହା ଆସିଲା,ମୁଁ ତାହା କହିଲି ।" ଆଉ ଥରେ ପଚାରିଲା—"ଦୁର୍ପଦୀଙ୍କର ପରା ପାଞ୍ଚ ଗେରସ୍ତ ? ସେ କାଳରେ ସିନା ସିମିତି ହେଉଥିଲା, ଆଉ ଏକାଳରେ କଅଣ ହେବ ନା !" ଗେଣ୍ଡେଇ କହିଲା—"କି ଲୋ, ତୁ 'ଦୁର୍ପଦୀ' ହୁଅନ୍ତୁ କି ?" ସାବିଆ କହିଲା—"ନା ଲୋ ସଙ୍ଗାତ,ତୋହରି ଲାଗି ପଚାରୁଥିଲି ।" ଗେଣ୍ଡେଇ କହିଲା, "ମୋର ତ ଲଗା ବଦଳି ଯାହାହେଉ ଗୋଟିଏ ଅଛି ।" ସାବିଆ କହିଲା, "ମୋର କଅଣ ନାହିଁ ?" ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି କହିଲା—"ମୋ ସ୍ୱାମୀ ସେଇଠି ଅଛି ।" ଗେଣ୍ଡେଇ ପଚାରିଲା—"ସେଇଠି ଅଛି କିଏ ଲୋ ?" ସାବିଆ କହିଲା—"ଯମ, ସେ ମୋତେ ଦ୍ୱିତୀୟ କରିଛି ପରା !" ଗେଣ୍ଡେଇ ହସି ହସି କହିଲା—"ମରଣ ନାହିଁ ଚାଣ୍ଡାପଣି !" ଦୁଇ ସଖୀ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଏହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଏ ।

—୪—

ଦୁଇ ସଖୀଙ୍କର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଚଣ୍ଡିକାର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହେଲା; ମାତ୍ର ମୁହଁ ଫିଟାଇ କହିବାକୁ ତାହାର ସାହସ କୁଳାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ରକ୍ତ ସ୍ୱଢ଼ଳ ଦ୍ୱେବାଇହୋଇ ରହିଲା । କିଛିଦିନ ଏହିପରି କଟିଗଲା, ଏଣିକି ଆଉ ନୀରବ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଗରଗର ସରସର ହେଲା, ରନ୍ଧାଇ ଖିଆଇ ହେଲା, ଗେଣ୍ଡେଇ କି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଛଟାଡ଼ଟା ମେଲିଲା । ସବୁ ରାଗ ତାର ଗେଣ୍ଡେଇ ଉପରେ, ସେ ଉପସର୍ଗ କାହିଁକି ଆସେ ? କେତେ ଯତ୍ନରେ ସେ ପୋଷ ମନାଇଛି, ଗେଣ୍ଡେଇ ଯଦି ସେହି ପୋଷା ଜନ୍ତୁଟିକୁ କୁପରା ଦେଇ ପୋଷ ଛଡ଼ାଇଦିଏ, ତେବେ ତ ସର୍ବନାଶ । ଜମିବାଡ଼ି ହସ୍ତଗତ ହୋଇ ନାହିଁ, ଏ ସମୟରେ ଶିକାର ହାତରୁ ଖସିଗଲେ ଚଣ୍ଡିକାର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦାମ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ କିପରି ? ତାହାର ଇଚ୍ଛା, ସେ ଗେଣ୍ଡେଇକୁ ଖୁବ୍ ଦୁଇଚାରି ପଦ ଝାଡ଼ିଦେବ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କାଳେ ସାବିଆ ମନରେ ଆଘାତ ଲାଗିବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ଇଚ୍ଛା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଣେ କଥାଗୁଡ଼ାକ ପେଟ ଭିତରେ ରହିବାକୁ ନାରାଜ । ଘାଣ୍ଟି ଚଟକି ହୋଇ ଥରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ବାହାରିପଡ଼ିଲା । ଚଣ୍ଡିକା ଗେଣ୍ଡେଇକୁ କହିଲା—"ଅଲୋ ଗେଣ୍ଡେଇ, ତମ ଘରେ ସିନା ଛଟା, ନଟା ଅଛନ୍ତି, ପାଉଟି ଚଳିଯାଉଛି, ଆମର ତ ଗରିବ ଘର, ଆପେ ନ କଲେ ନ ହେବ । ତୁ ସବୁବେଳେ କାହିଁକି ଆସି ସାବିଆକୁ ଓଗାଳି ବସୁଛୁ ? ସେ ସିନା ମୁହଁ ଫାଙ୍କାରେ କିଛି କହିପାରୁ ନାହିଁ, ଆଉ ତୁ କଅଣ ଏତିକି ବୁଝିପାରୁ ନାହୁଁ ! ମାଇକିନିଆ ଝିଅ ହୋଇ ଟୀକା ପଢ଼ିବା, ହାଡ଼ ଗଢ଼ାଇବା—କଉଡ଼ି ଗୁଡ଼ାକ ହାଡ଼,ନା ଆଉ କଅଣ ? ଶୁଣି ରସ ବାସୁଲୀ ପରି ଦାଣ୍ଡ ଘାଟରେ ବୁଲିବା କଅଣ ଭଲ କଥା ? ସେଥିରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛାଡ଼ିଯାଏ ।" ଗେଣ୍ଡେଇ ଏ କଥା ଶୁଣି କିଛି କହିଲା ନାହିଁ, ଶୁଷ୍କ ମୁଖରେ ସଖୀ ମୁଖକୁ ଥରେ ଚାହିଁ ଦେଇ ଉଠି ଚାଲିଗଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଆଉ ରଘୁ ସୁବେହିତ ଘରକୁ ଆସେ ନାହିଁ, ସାବିଆ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ ।

ଚଣ୍ଡିକା ସବୁବେଳେ ସାବିଆକୁ ସାଲୁଖି ସାଲୁଖି କରି କହେ—"ମଣିଷ ଜୀବନ ଅଳ୍ପ ଅଛି, କାଲି ନାହିଁ ଭରସି, ତୋ ଜମିବାଡ଼ି ସବୁ ତୋ ସ୍ୱଇ ନାଁରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲେଖିଦେ, ନ ହେଲେ ବିକିଦେ । ତାହା ନ କଲେ ପଚିଶ୍ଟ ଖଣ୍ଡ ଖାଇବେ ସିନା ! ମୋ ସୁନା ବଉଣୀଟା, ମୋ କଥା ମାନ୍ ତୋ ଗୋଡରେ କଣ୍ଟା ଭୁଷିଲେ ମୁଁ ଦାନ୍ତ ଲଗାଇ କାଢିବି । ମୁଁ ତୋହରି ଭଲ ପାଇଁ କହୁଛି, ଲୋକ ଦେଲେ କେତେ ଲୋକେ କେତେ ପ୍ରଶଂସା କରିବେ । ପଞ୍ଚ ମୁଖେ ହରି, ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଭଲ ବୋଲି କହିଲେ ତୁ ତରିଯିବୁ ସାଉଆ ! ନ ହେଲେ କହିବେ ପେଟକୁ ଖାଇଲା ନାହିଁ, କି ମା'ପେଟ ଲୋକକୁ ବି ଦେଲା ନାହିଁ, ମରିଗଲା—ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣ ହାଣ୍ଡି ଖାଇଲେ । ଏ ଅପବାଦରେ ତୋର ନରକରେ ବି ଠାବ ହେବ ନାହିଁ ।" ସାଉଆ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ହସେ ଏବଂ ହଁ ହେବ ବୋଲି କହି ଟାଳଟୁଳ କରେ । ଚଣ୍ଡିକା ଅତି ଜିଦର କରିବାରୁ ଦିନେ କହିଲା—"ବୋହୂ, ତରତର ହେଉଛ କାହିଁକି ? ମୁଁ ମଲେ ତ ସବୁ ତୁମର । ଜମିରୁ ତ ଧାନ ଆସୁଛି, ତାକୁ ବିକିବ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଖାଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଜମି କେବେ ବିକିବି ନାହିଁ ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ଚଣ୍ଡିକା ହତାଶ ହେଲା ନାହିଁ—ସେ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ଧରିଲା । ସାଉଆର ଯେଉଁ ଗହଣାଗୁଡିକ ଦେହେ ପିନ୍ଧିଥିଲା, କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ବାହାର କରି ଗୋପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସବୁ ନିଃଶେଷ ହେଲା ପରେ ଦିନେ କହିଲା, "ସାଉଆ, ତେ ହଜି ଗହଣାଗୁଡାକ ବନ୍ଧା ପକାଇ ଏତେ ଦିନ ଚଳିଲା, ଏଣିକି କଅଣ ହେବ ? ସୁବୋଧିତଅ ଅର୍ଜନ ପର୍ବତଶିଖରରେ ସୁଖ ପଡି । ବର୍ଷା ହେଲେ ତ ହେଲା, ନ ହେଲେ ମଲା । ବଢ଼ି, ବ୍ରତ ହେଲେ ନ ହେଲେ ଯମକରୁଣୀ ଯୋଗ ଘଟିଲେ ସିନା ସୁବୋଧିତ ଦୁଇ ପଇସା ଅର୍ଜନ କରିବ ? ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ତ ବଢ଼ି, ବ୍ରତ ଲଣା, ପୁଣି ଯମକରୁଣୀ ଯୋଗ ଜମାରୁ ନାହିଁ । ଯଜମାନ ଘରୁ ପୋଷେ ଚାଉଳ କି ଖଣ୍ଡେ ପାଟି ନ ହେଲେ ଭଙ୍ଗା ଗୋଟାଏ ଅଧଲା ବି ମିଳିଲା ନାହିଁ, ଖାଇବାକୁ କୁଆଡୁ ଆସିବ ? ଅର୍ଜନ ସିନା ନାହିଁ, ଆଉ ଖର୍ଚ୍ଚ ତ ବନ୍ଦ ନାହିଁ । ଭଲା ତୋହରି କଥା କହୁନି, ତୋ ପିଲେ କଅଣ ଅଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ? ଗୋଟାଏ ପେଟ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ବର୍ଷକୁ କେତେ ହେଲାଣି ଲେଖାକର । ସେଥିଲାଗି କହୁଛି— ଜମି ଖଣ୍ଡମାଣେ ବିକିଦେ, ଗହଣା ମୁକୁଳାଇବା, ସେଣିକି ତୋର ସୁନ୍ଦରସଂସାର, ଆଉ ଯାହା ବଳିବ ସେଥିରେ ଶାଗ ପେଜ ଖାଇ ଚଳିବା ।" ଚଣ୍ଡିକା ଏହିପରି ଅନେକ କୌଶଳ କଲା; କିନ୍ତୁ ସିଦ୍ଧମନୋରଥ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସାଉଆର ସେହି ଏକ କଥା— "ଖାଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମୁଁ କେବେଁ ଜମି ବିକିବି ନାହିଁ ।" ଚଣ୍ଡିକା ନାନା ଚେଷ୍ଟାସତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧିର ସମ୍ଭାବନା ନ ଦେଖି ସାଉଆ ପ୍ରତି କଠୋର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସାଉଆ ଏଣିକି ଅନେକ କାମ କରେ । ଘର ଯାକର କାମ ଏକା ତାକୁ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଚଣ୍ଡିକା ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ଚାଉଳ ଦେଇ ମୁଠାଏ ଅଧିକା ଦିଏ, ତାହା ସାଉଆର ଭାଗ । ସାଉଆ ସନ୍ଧ୍ୟା ଜାଳି ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କୁ ଦିଏ, ଯାହା ବଳେ ତାହା ଖାଇ ରହେ । ଏ ତ କୁତ କର୍ମର ଫଳ, କହିବ କାହାକୁ ? ସେ ଭାତ ଅଳ୍ପ ଖାଏ; ମାତ୍ର ବକାବକି, ତିରସ୍କାର ଅଧିକ ଖାଏ । ସେଥିରେ ତ ହାର ପେଟ ପୁରେ । ଭାଉଜ ତାହା ନାମରେ ଲଗାଇ ଯୋଡାଇ ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ କହେ; ସାଉଆ ତେଣୁ ବି ଗାଳି ଖାଏ । ଚଣ୍ଡିକା ତାହାର ଛିଦ୍ର ଖୋଜି-ବୁଲେ । ଛୁଞ୍ଚିମୁନ ପରି ଛିଦ୍ର ପାଇଲେ ତାକୁ କୁଲା ପରି କରେ । ମଳାବାସନରୁ ପାଉଁଶ ଦାଗ ଛାଡ଼ ନାହିଁ, ଚୁଲି ଦେବାଟା ଛିଟିକିଟିକା ହେଲା, ଲୁଣ ସୁସ୍ୱାଦୁ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିସ୍ୱାଦୁ ବା କୁସ୍ୱାଦୁ ହେଲା, ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଖୁଣ ବାହାର କରି ଚଣ୍ଡିକା ନଣନ୍ଦକୁ ଗାଳିଗୁଲଜ କରେ । ସାଉଆ ନୀରବରେ ସବୁ ସହ୍ୟ କରେ ଏବଂ ନୀରବରେ ନିର୍ଜ୍ଜନରେ ଅଶ୍ରୁପାତ କରେ ।

—୫—

ଗଞ୍ଜଣା ଅସହ୍ୟ ହେଲେ ସାଉଆ ତାହାର ସଙ୍ଗାତ ଘରକୁ ପଳାଏ । ସେ ତେଣେ ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦିଏ— ତାହାର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିକୁ ତିରସ୍କାର କରେ, ଆଉ ଧଇମାଣ ଚୁଡ଼ାପାଣି କରାଏ । ଦିନେ କହିଲା, "ତୋର ଅର୍ଜିଲା ଧନ୍ତ ତୁ ଭୋଗ କରୁନୁ । ତୁ କଅଣ ଭାଇ ଭାଉଜ ଗୁଣ ଜାଣି ନ ଥିଲୁ ? ଜାଣି ଜାଣି ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡକୁ ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇଲୁ କାହିଁକି ?" ସାଉଆ କହିଲା— "ଯାହା ତ ହେବାର ହେଲାଣି, ଗଲା କଥାକୁ ମାଗିଲେ କଅଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେବ ? ଏଣିକି ମୋର ଉପାୟ କଅଣ କହ ।" ଘେଣ୍ଟେଇ ହାତ ହଲାଇ ବିରକ୍ତ ହେଲା ପରି ହୋଇ କହିଲା, "ଉପାୟ ତୋ ମୁଣ୍ଡ । ତୋର ଘର ଅଛି, ଜମି ଅଛି, ଆଉ ଉପାୟ ପୁଣି କଅଣ ? ତୁ ଏଠି କାହିଁକି ଝାଡ଼ୁଣୀ ପାହାର ଖାଉଛୁ, ଚାଲିଯାଇ ତୋ ଘରେ ଯିମିତି ଥିଲୁ, ସିମିତି ରହୁ ନାହୁଁ ! ଗୋରୁ ଗାଈ, କଂସା-ବାସନ, ଗହଣାଗଣ୍ଠି ସବୁ ତ ହରାଇଲୁ ! ଘରକରଣା ଛାଡ଼ିକି ଦେଲୁ, ଆଉ ମାଣେ କଣେ ଯାହା ଅଛି, ତାହା କି ଭାଇ ପେଟରେ ପୂରାଇ ଶେଷରେ ଭିକ ମାଗିବୁ ନା କଅଣ ? ଯେବେ ଭଲ ଗତି ଅଛି, ତେବେ ଏଠୁ ପଳା ।" ସାବିଆ କହିଲା, "ତାହା କଅଣ ଭଲ ଦିଶିବ ? ଲୋକେ କଅଣ କହିବେ ସଙ୍ଗାତ ! ଭାଇ ଭାଉଜଙ୍କ ଗଞ୍ଜଣାରେ ତ କଲିଜା ଘା ହୋଇଗଲାଣି, ତାହା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଅପଖ୍ୟାତି-ଲୁଣପଟି ଲଗାଇବି ?" ଘେଣ୍ଟେଇ କହିଲା, "ତେବେ ମର । ଅପଖ୍ୟାତି କଅଣ, ତୁ କିଛି ଚୋରି କରି ନେଇ ପଳାଇବୁ କି ? ଅପଖ୍ୟାତି ରହିଲେ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ରହିବ । ଲୋକେ କହିବେ, ଭଉଣୀ ସମ୍ପତ୍ତି ଖାଇ ଶେଷକୁ ଦାଣ୍ଡର କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ କରି ଛାଡ଼ିଦେଲା । ସେଥିରେ ତୋର କଅଣ ?" ସାବିଆ ଆଉ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ, ମନେ ମନେ କଅଣ ବସି ଭାବିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନଣନ୍ଦ ନାମରେ ଗୋଟାଏ କୃତ୍ରିମ ଅପବାଦ ଗଢ଼ି ସ୍ୱାମୀର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କଲା । କଥାର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନାବିଧ କଳ୍ପିତ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସ୍ୱାମୀ ମନରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇଦେଲା । ରଘୁ କ୍ରୋଧରେ ଗର୍ଜି ଉଠି ସାବିଆକୁ କହିଲା, "ଦୂର୍ ହ ପାପିଷ୍ଠା ମୋ ଘରୁ, ତୋ ଲାଗି ମୋ ବଂଶରେ କଳଙ୍କ ଲାଗିବ । ତୋ ପରି ପତିତାର ମୁହଁ ଚାହିଁଲେ ପାପ ।" ଚନ୍ଦ୍ରିକା ସ୍ୱାମୀ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦେଇ କହିଲା—କଳଙ୍କି ନା କାଟି, ଉଚ୍ଛୁଣି ଦୁର ହ, ନ ହେଲେ ମୁଣ୍ଡି ଝାଡ଼ୁଣୀରେ ପଣେ ପିଟିବ ।" ସାବିଆ ତେର ସହୁଥିଲା, ଆଉ ସହି-ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବାଳବିଧବା; କିନ୍ତୁ ସତୀଲକ୍ଷ୍ମୀ । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା—"ଛି, ଏ ପାପପୁରରେ ଆଉ ପାଣି ଛୁଇଁବି ନାହିଁ ।" ଅନନ୍ତର ସାବିଆ ଭାଇଘରୁ ବାହାରି ଚାଲିଗଲା ।

ସାବିଆ ତାହା ଘରେ ଯାଇଁ ରହିଲା । ପ୍ରତିବେଶୀ-ମାନେ ତାହାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କଲେ; କିନ୍ତୁ ଏତିକିରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟର ପଟ୍ଟପତନ ହେଲା ନାହିଁ । ଘରକୁ ଆସି ସାବିଆ ଶୁଣିଲା, ତାହା ଅଜ୍ଞାତରେ ରଘୁ ପୁରୋହିତ ତାହାର ତିନିମାଣ ଜମି ବନ୍ଧାଦେଇ ଜଣେ ମହାଜନଠାରୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ନେଇ-ଅଛି । ରଘୁ ସହଧର୍ମିଣୀର ସତ୍‌ପରାମର୍ଶରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିଅଛି । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ ପରାମର୍ଶ କରି ସାବିଆକୁ କହିଲେ—"ମା, ତୋର ତ ଆଉ କେହି ନାହିଁ, ମୂର୍ତ୍ତି ଏ ଠାକୁର ଆଣି ଆମେ ତୋତେ ଦେଉଛୁଁ । ତୁ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କର । ତୋ ଜମି ଆମେ ଦଖଲ କରି ସେହି ଠାକୁରଙ୍କ ନାଁରେ ଲେଖିଦେବୁଁ । ତୁ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ଭୋଗ କରିବୁ, ତେଣିକି ଯେ ଠାକୁର ପୂଜା ନୀତି ଚଳାଇବ ସେ ଭୋଗ କରିବ । ଶେଷବେଳେ ତୁ ଏଇ କାର୍ଯ୍ୟ ରଖିଯା, ମା !" ସାବିଆ ଏ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଆନନ୍ଦରେ ସମ୍ମତ ହେଲା । ତହୁଁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଠାକୁର ମୂର୍ତ୍ତିଏ ସ୍ଥାପନ କରି ବଳାତ୍କାରରେ ଜମି ଲୁଟ କରି ସାବିଆକୁ ଆଣି ଦେଲେ । ମହାଜନ ଭୟରେ ଜମି ପାଖକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଦେଶମେଳ କି ରଜାମେଳ ଇଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ମହାଜନ ବା କଅଣ କରିବ ? କିନ୍ତୁ ସେ ଫତୁ ହେଲା ନାହିଁ । ନାଲିସ କରି ରଘୁ ପୁରୋହିତର ପୈତୃକସମ୍ପତ୍ତି ନିଲାମପୂର୍ବକ ମୋକଦ୍ଦମାର ଖର୍ଚ୍ଚା ସହିତ ଅସଲ ସୁଧ ଆଦାୟ କରିନେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାଦୀପାଲା

—୧—

ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ଇନ୍ଦୀବରଶ୍ୟାମଳ ମହାଯୋଗୀ ଆକାଶ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ବିଭୂତି ବୋଳିହୋଇ ଗଭୀର ଧ୍ୟାନରେ ନିମଗ୍ନ । ଭୀଷଣ ସ୍ଥଳଜଳରେ ଅଗ୍ନି, ପବନ ପାଉଯାଉଛି, ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ଭିତରେ ଅଗ୍ନିସ୍ରୋତ ବହିଯାଉଛି । ଯୌବନମଦମତ୍ତ, ଉଦ୍ଧତ ସ୍ୱଭାବ ସ୍ୱଳ୍ପ ପରି ତପ୍ତକାଳରେ ସବୁ ତପ୍ତ । ରୌଦ୍ରର ଉତ୍ତାପ ଅସହ୍ୟ, ବାୟୁ ତପ୍ତ, ଧୂଳି ବାଲି ତପ୍ତ, ବୃକ୍ଷର ଶାଖା ପତ୍ର ତପ୍ତ, ବାଲୁ ବାଡ ତପ୍ତ, ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତାପର ହ୍ରାସବଳର ସର୍ବଦା ବସିଯାଇଅଛି । ମେଘ ଜଳଧାରା ବର୍ଷିଲା ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ଦେବ ତରଳ ଅନଳଧାରା ଅନର୍ଗଳ ବର୍ଷୁଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳ ନିଶୀଥ ପରି ନୀରବ ଏବଂ ନିସ୍ତବ୍ଧ । କ୍ୱଚିତ୍ ଯାମଘୋଷୀ ପକ୍ଷି-ବୃନ୍ଦର ଦୂର ସ୍ୱର-ଲହରୀ ତପ୍ତବାୟୁରେ ଭାସିଆସୁଅଛି । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ ସହ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ । ଦେହରୁ ଅନବରତ ଝାଳ ବହୁଅଛି । ଶୀଅନ୍ତା ମାଛ ତପ୍ତ ତରେଇରେ ପଡି ଛଟପଟ ହେଲା ପରି ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟ, ମେଦପୁଷ୍ଟ ମାନବଗଣ ଘରେ ବାହାରେ ସର୍ବଦା ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ-ଉଠିଲେ । କେହି କେହି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ବିଧାତାପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅଭିସମ୍ପାତ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟରେ ଦୁର୍ଗାପୁର ଗ୍ରାମଖଣ୍ଡ ଶୂନଶାନ, କୁଆ କୋଇଲିର ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି କାହାର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଶାସନରେ ଗ୍ରାମଟି ନୀରବ ହୋଇ ରହିଅଛି କିମ୍ବା କିଏ ମାୟା-ମନ୍ତ୍ରରେ ଗ୍ରାମର ଜୀବନ କାଢିନେଇଅଛି । ଏହି ନିର୍ଜୀବ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ସଦେଇ ସାହୁଙ୍କର ଘରଟି ସଜୀବତାର ପ୍ରମାଣ ଦେଉଅଛି । ସଦେଇର ବଗିଚାରୁ 'କଚେବାରୁ, ପଚାର, ପଞ୍ଚାୟତ୍ ନଅ ଅଠର' ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଗଗନପବନ ଉଠୁ-ଅଛି । ସେଠାରେ ପଶାଖେଳ ଜମିଅଛି; ଗ୍ରାମର ଅନେକ ଲୋକ ଜୁଣ୍ଡ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କେହି ଖେଳୁଅଛି, କେହି ଖେଳାଳି ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଅଛି, କେହି ବା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରୂପରେ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରୁଅଛି । ଆଉ କେତେ ଲୋକ ଫଲ୍‌ଫଲ୍ ହୋଇ ବୁହୁଁ ବସିଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦର୍ଶକ । ଖେଳ ଦେଖି କୌତୁକ ଉପଭୋଗ କରିବା ଏବଂ ତାଳି ମାରିବା ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଖେଳ ଖୁବ୍ ଆଟୋପରେ ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରବୀଣ ଖେଳୁଆଳିମାନଙ୍କର ସଦର୍ପ ଚିତ୍କାରରେ ବଗିଚାଟି ମୁଖରିତ । ସାରକୁ ସାର ମାରିବା ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳ ପରି ଅବିରାମ "ମାର", "ମାର" ଶବ୍ଦ ଉଠୁଅଛି ।

ଖେଳ ଖୁବ ଗାଢସ୍ୱରରେ ଲାଗିଅଛି, ଖେଳୁଆଳି-ମାନେ ପଶାକାଟି ତଳି ଦାନ ପକାଇବାରେ ତନ୍ମୟ ଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ କପିଳ ଲେଙ୍କା ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ଆସି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କପିଳ ଅର୍ଦ୍ଧକୋଶ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ବଳାସପୁର ଗାଁରୁ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସିଅଛି, ଦେହରୁ ଗମଗମ ହୋଇ ଝାଳ ବହୁଯାଉଛି, ସେ ଦପ୍ କରି ବସିପଡି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ଛାଡିଲା । ଗାମୁଛାଖଣ୍ଡ ଭିଡିକୋଣିଆ ଭାବରେ ଉଡାଇ ବିଞ୍ଚିହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଥରେ ଥରେ ଭ୍ରୂଲତା ଏବଂ ଅସହ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ପଡୁ ନଥ ଦେଇ ବହୁପଡୁଥିବା ଝାଳ ପୋଛିହେଉଥାଏ । ଉପସ୍ଥିତ ଜନମଣ୍ଡଳୀର ଦୃଷ୍ଟି ଆପେ ଆପେ ଆସି ତାହାର ଉପରେ ଅଟକି ରହିଲା । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ସଦେଇ ସାହୁ ପଚାରିଲା—"କି ଲେଙ୍କାପୁଅ, ଏ ଦୁମଦୁମିଆ ଖରାଟାରେ କୁଆଡ଼େ ଆସିଲୁ ?" କପିଳ କ୍ଷୀଣକଣ୍ଠରେ କହିଲା, "ଆଗେ ଲୋଟାଏ ପାଣି ଆଣ, ପଛେ ସବୁ କହିବି । କହିବା ଲାଗି ତ ଏ ଅଗ୍ନିସମୁଦ୍ର ପହଁରି ପହଁରି ଆସିଛି । ଉଃ, କି ଖରା ଲୋ ବାପ, ଶୋଷରେ ଛାତି ଫାଟି ଯାଉଛି ।" ଏଥିମଧ୍ୟରେ ସଦେଇର ସଙ୍କେତ ଅନୁସାରେ ଜଣେ ଲୋକ ବଡ଼ ଲୋଟା ପାଣି ଆଣି ରଖିଦେଇ କହିଲା, "ଆଗେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇପକାଅ, ଝାଳ ମରୁ, ପଛେ ପାଣି ପିଇବ ନ ହେଲେ ସର୍ଦ୍ଦି ଗରମ ହୋଇଯିବ ।" କପିଳ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବ କଅଣ, ଅଧଗଣ୍ଡା ଭଳି ଗୋଟାଏ ଢୋଟା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଟେକିନେଇ ଏକ କାଂସ୍ୟପାତ୍ରରେ ପାଣିଚକ କୃଷ୍ଣନାଳୀ ପଥରେ ଉଦର ନାମକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗର୍ତ୍ତକୁ ପ୍ରେରଣ କରି କହିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅନନ୍ତର ବ୍ୟଥାକୋଳା ସ୍ୱରରେ ଖେଦୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ହାୟ, ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ହେଲା ଦୁର୍ଗାପୁର ସବୁ କଥାରେ ତାହାର ଟେକ ରଖିଆସିଛି, ଆଜି କଅଣ ତା ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ହେବ, ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ବୁଡ଼ିବ ? ବଳାସପୁରଅଙ୍କ ଚୌଦ ପୁରୁଷ ଆମକୁ ଜିଣିପାରି ନାହାନ୍ତି,ଏବେ ସେ ଇମିତି ସବଳିଆ ହୋଇଗଲେ ଯେ, ଆମକୁ ତଳକୁ ଦବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍କଣ୍ଠା ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଘଟଣା କ'ଣ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଅଧୀର ଜିଜ୍ଞାସୁନେତ୍ରରେ ସମସ୍ତେ କପିଳକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ସଦେଇ ବସନ୍ତ ପୁସିଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା,"କଥା କଅଣ ଲେଙ୍କା ପୁଅ ?" କପିଳ କହିଲା, "କଅଣ କହିବି ବାବାଜି,ଆମ ବାପ ଗୋସେଇବାପଙ୍କ ନାଁ-ପାଣି ବୁଡ଼ିଲା । ବାସଧାନ ବନ୍ଧନ କିଣିବା ପାଇଁ ଆଜି ବଳାସପୁର ଯାଇଥିଲି, ଶୁଣିଲି ସେ ଗାଁ ଲୋକେ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦା ଉଠାଇଅଛନ୍ତି । ଆଉ ପାଞ୍ଚଦିନ ପରେ ଭାଗବତ ସପ୍ତା ବସିବ, ଠିଆ ଗାଆଣ ପୂଜାହେବ, ମଉଚ୍ଛବ ହେବ, ଖୁବ ଟହକରେ ଯାହା ଲାଗିବ । ତାଙ୍କ ପିଲାଛୁଆ ଆନନ୍ଦରେ ମାତିବେ, କେତେ ଗାଁରୁ ଲୋକେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିବେ, ବଳାସପୁର ନାମରେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପଡ଼ିଯିବ । ଆମ ପିଲାଛୁଆ ଶୁଣି ହାଇଁପାଇଁ ହେବେ ସିନା ! ବଳାସପୁରକୁ ମେଳା ଯାତ୍ରା ଦେଖିଯିବା ତ ଆମର କେଉଁ ପୁରୁଷରେ ନାହିଁ । ଆମ ପିଲାପିଲି ଯଦି ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ଲୋକେ ହସିବେ । ସେ ଲଜ୍ଜା ସେ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତିଠାରୁ ବଳିବ । ମୁଁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଆଉ ବହନ କିଣିବି କଅଣ,ଖସୁଏ ଖସୁଏ ତ ଧାଇଁଛି । ଆମ ଗାଁରେ ଯେବେ ସପ୍ତା ନ ବସେ, ତେବେ ବଡ଼ ନିନ୍ଦାର କଥା ହେବ ।" ସଦେଇ ଏହା ଶୁଣି ଅବଜ୍ଞାବ୍ୟଞ୍ଜକ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଓଃ, ଏଇ କଥା ପରା ! ସେ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ ଆମେ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦୁଇଗୁଣ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସପ୍ତା ଯାତ୍ରା କରିବା ।" କୁରୁପ ସାଆନ୍ତ କହିଲା—"ଇସ୍,ଛୋଟ ଗାଁ ଖଣ୍ଡେ ତ ବଳାସପୁର, ଫୁଙ୍କିଦେଲେ ଉଡ଼ିଯିବ , ସେ ପୁଣି ଆମ ଗାଁକୁ ବଳିଯିବ । ସେ ଅଢ଼େଇ ଘରିଆ ଗାଁରୁ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦା ଉଠିଲା, ଆମ ଗାଁରୁ କଅଣ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଉଠିବ ନାହିଁ ! ତେଣିକି ସେ ଗାଁରେ ଦୁଇଟା ବଡ଼ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଆମ ଗାଁରେ ସେଭଳି ବଡ଼ ଲୋକ ନାହାନ୍ତି । ନ ଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ମାନ ବଡ଼ ନା ପଇସା ବଡ଼ ? "ଯାଉ ଜାନ୍, ଥାଉ ମାନ୍" ପରା କଥାରେ କହନ୍ତି । କଂସାବାସନ ବନ୍ଧା ପକାଇ ଚାନ୍ଦା ଦେବା ପଛେ, ମୁଣ୍ଡ କେବେ ତଳକୁ ନୁଆଁଇବା ନାହିଁ । ତୋଫାନରେ ଗଛ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ, ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼େ, ହେଲେ ମୁଣ୍ଡ କେବେ ତଳକୁ ନୁଆଁଏ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ମୁଁ ଆଗରୁ କହି ରଖୁଛି—ଆମେ ଯେ ପଲ୍ଲୀ ପାଲା-ଦଳ ଆଣିବା ନାହିଁ । ସେରପୁର କୃଷ୍ଣ ନାଥ ଦଳର ଖୁବ ଡାକ ନାମ, ଆମେ ତାକୁ ଆଣିବା । ସେ ଶୁଣିଛେ ଦଶ ଟଙ୍କା ନେଉ ପଛେ ତାହାର ପାଲା ଶୁଣିଲେ ପଞ୍ଚ ଆତ୍ମା ଶୀତଳ ହୋଇଯିବ । ଗଲା ବର୍ଷ ସେ କଲିକତା ଯାଇ-ଥିଲା । ଉଃ, କଅଣ କହିବି, କଲିକତା ସହରକୁ ଲୁଟିଆଣିଛି ପରା ! ଖାଲି ପାଟଶାଢ଼ୀ ପଚିଶ ଖଣ୍ଡରୁ ଊଣା ଆଣି ନାହିଁ, ଆଉ ଟଙ୍କାର ତ କଳଣା ନାହିଁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେ ସିନ୍ଦୁକେ ଟଙ୍କା ଆଣିଥିଲା ।" ପୂନ ବାରିକ ଏହା ଶୁଣି ହସି ହସି କହିଲା—"ଆରେ କୁରୁପା, ପଚିଶ ଖଣ୍ଡ ପାଟଶାଢ଼ୀ ଆଉ ସିନ୍ଦୁକେ ଟଙ୍କାରେ କି କଲିକତା ସହର ଲୁଟି ହୋଇଗଲା ! କଲିକତା କାଳିଆ କି ଗୋରା କୁ ଦେଖିଛୁ ନା ? କୃଷ୍ଣନଅ ଯୋଗୀଟା କି ପାଲା ଗାଇବ, ଯେବେ ପାଲା ଶୁଣିବ, ତେବେ ଦକ୍ଷିଣର ହରି ଶଙ୍ଖୁଆ ଦଳକୁ ଆଣ ।" ଏ କଥାର ଅନେକ ବାଦାନୁବାଦ ହେଲା, ପରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମତିରେ ହରି ଶଙ୍ଖୁଆ ଦଳକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

—୨—

ଦୁର୍ଗାପୁର ଏବଂ ବଳାସପୁର ପରସ୍ପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମ । ଦୁଇ ଗ୍ରାମର ବ୍ୟବଧାନ ଅର୍ଦ୍ଧକ୍ରୋଶ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଅଛି । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଦୁଇ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଅଦମ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଆସୁଅଛି । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଉନ୍ନତିମୂଳକ ହେଲେ ପବିତ୍ର ଏବଂ ଈର୍ଷା ବା ଅଭିମାନମୂଳକ ହେଲେ କଳଙ୍କିତ ହୁଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୁର୍ଗାପୁର ଏବଂ ବଳାସପୁରର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଶେଷୋକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀୟ । ହୋଲିଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଉଭୟ ଗ୍ରାମବାସୀ ଦେବଦେବୀମାନ ଘେନି ଅଗରେ ଯିବା ସକାଶେ ଦାବୀ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଉଭୟ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ପିଟାପିଟି ଲାଗେ । ତାହାର ହାତଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗେ, କାହାର ତାଳୁ ଫଟା ହୁଏ; ତଥାପି ନିଜର ଜିଦ୍ କେହି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏରୂପ ଅନିଷ୍ଟକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ସେମାନେ ବାହାଦୁରି ମଣନ୍ତି । କେହି ପଚାରିଲେ କହନ୍ତି, "କଅଣ କରିବୁଁ ହୋ, ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ଅମଳରୁ ଯାହା ଚାଲିଆସୁଛି, ତାହା କଅଣ ଆମେ ବୁଡ଼ାଇପାରୁ ? ଆମ ଦେହରେ କଅଣ ରକ୍ତ ନାହିଁ ଯେ, ଆମେ ତାଙ୍କ ପଛରେ ଯିବୁ ? ମାଲି ମୋକଦ୍ଦମା ପଛେ ହେଉ, ଖର୍ଚ୍ଚ ପଛେ ହେଉ, ଘର ବିକିବୁ; କଅଣ କରିବୁ ? କହନ୍ତି ପରା—"ସବୁ ଯାଉ ମହତ ଥାଉ, ମହତ ଗଲେ ନ ମିଳେ ଆଉ ।" ବାସ୍ତବରେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କର ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଅମୂଲ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି ସେମାନେ ବୁଡ଼ାଇଦେବେ କିପରି ? ତାହାହେଲେ ଯେ ଖ୍ୟାତି ତାଲିକାରେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ନାମ ଉପରେ ଗାର ଟଣାହୋଇଯିବ । ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ କି ଏହା ସହ୍ୟ ହେବ ? ମାଡ଼ ଖାଇବା କିମ୍ବା ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବାକୁ ସେମାନେ ମାନହାନିକର ମଣନ୍ତି ନାହିଁ; ବରଂ ତାହାକୁ ଜାତୀୟ ଉତ୍ସବ ବା ଆମୋଦରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । କେଉଁ ସଦାଶୟ ଦେବତାର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଯେଉଁ ବର୍ଷ କଳହ, ଅଶାନ୍ତି ନ ଘଟେ, ସେ ବର୍ଷ ଯାହା ସୁଖକର ହୁଏ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଫିକା ପଡ଼ିଯାଏ । ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ଉଚିତ; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଦୋଷକୁ ଗୁଣରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ମାରାତ୍ମକ ବିପଜ୍ଜନକ । ଏହିପରି କୁ-ଆଦର୍ଶର ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣଦ୍ୱାରା ଅନେକ ନିର୍ବୋଧ ବଂଶଧର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନକୁ ସାଦରରେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ରଖିବାକୁ ଯାଇ ତାହାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରି ବସନ୍ତି । ଅନ୍ୟଠାରୁ ବଳାତ୍କାରରେ ସମ୍ମାନ ଆଦାୟ କଲେ ସମ୍ମାନ ମିଳେ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟକୁ ସମ୍ମାନିତ କଲେ ସମ୍ମାନ ମିଳେ ।

ଦୁର୍ଗାପୁର ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶ ଘର କୃଷକ ବାସ କରନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ନିରକ୍ଷର; ମାତ୍ର ଗାଁଯାକ ଖୋଜିଲେ ଦୁଇ ଚାରି ଜଣ ଖଣ୍ଡିଅକ୍ଷରିଆ ବାହାରିବେ । ସଦେଇ ସ୍ୱାଇଁ ଏବଂ କପିଳ ଲେଙ୍କା ସେ ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ କଥା କେହି ଏଡ଼ିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗାଁରେ କାହାରି ବାହାଘର ବା ସୁଆଣୀଘର ହେଲେ କିମ୍ବା କୌଣସି ଧର୍ମ ପଡ଼ିଲେ, ସେ ଦୁଇଜଣ ଯାଇ ଖର୍ଚ୍ଚର ତାଲିକା କରନ୍ତି । କେହି କଳିକଜିଆ ଲଗା ଦେଖିଲେ ସେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ପରାମର୍ଶ କରି ପଞ୍ଚ ରଚନା କରନ୍ତି । କେହି ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ କିଣିଲେ ତାହା ମୂଲଇ କରନ୍ତି, କେହି କିଛି ବିକିବାକୁ ଆଣିଲେ ତାହାର ଦର ବାନ୍ଧିଦିଅନ୍ତି । ଏହିପରି ଅନେକ ବିଷୟରେ ସେ ଦୁହେଁ ଗ୍ରାମର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ବସି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ଗୋଟାଏ ଚାନ୍ଦାଫର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ ସକାଶେ କେତେଜଣ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ଅନାହୂତ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଘରେ ଘରେ ବୁଲି ଆହାର ନିଦ୍ରା ଭୁଲି ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ଉତ୍ତେଜନାର ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକେ ମନେ ମନେ ଭଙ୍ଗା ଯାତ୍ରାର ଜାଗ୍ରତ-ସ୍ୱପ୍ନ-ସୁଖ ଉପଭୋଗ କଲେ । ସମସ୍ତେ ଯାତ୍ରା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଖେଳିଗଲା । କେହି ଡାମଦାମ ଛତି ଚାନ୍ଦୁଆ, ବାଜଣା ପ୍ରଭୃତି ଯାତ୍ରାର ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗିଲା, କେହି ମଇଳା ଲୁଗା କୁଜୁଳା ଧରି ଧୋବାଘରକୁ ଧାଇଁଲା ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳ ସଫା କରିଦେବା ସକାଶେ ବାରମ୍ବାର ତାଗିଦ କରିଦେଇ ଆସିଲା । ଭଲରୂପେ ଲଢ଼ିବ କଲେ ଦୁଇ ପଇସା ପାରିତୋଷିକ ମିଳିବାର ପ୍ରଲୋଭନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇ ଆସିଲା । ତାହାର ଜାମାଖଣ୍ଡି ଚିରି ଯାଇଥିଲା, ସେ ତାହା ସିଇଁବା ପାଇଁ ଦରଜି ଖୋଜିବୁଲିଲା । ରମଣୀସମାଜର ଉତ୍ତେଜନା ଚତୁର୍ଗୁଣ । ସେମାନେ ସାଜସଜ୍ଜାର ସଂସ୍କାରରେ, କେହି ବା ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗିଲେ । କାହାର ଦଣ୍ଡି ଗୁଣାରୁ ପଥର ଖସିପଡ଼ିଥିଲା, ବଣିଆ ଘରକୁ ଯାଇ ତାହା ଲଗାଇ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଣିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଅଭିମାନ ପ୍ରକାଶ କରି ପରେ ଅଳି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେହି ବସ୍ତ୍ରାଣାଗୀ ଲାଗି ରୁଷି ବସି ଶାଶୂ ସଙ୍ଗରେ କଳି-ଲଗାଇଲା । କେହି ଯା-ଯାଉଳାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆପଣା ମାଆକୁ କହିଲା, "ବୋହୂ ଝିଅବୁଣୀମାନେ ଅଛନ୍ତି, ପର୍ବଣିରେ ସେମାନଙ୍କର ଦେହ ଦିଶୁ ନାହିଁ, ଆଉ ମୋ ପୋଡ଼ା କପାଳ ଇମିତ ଯେ, ଅଣ୍ଟାସାଏଁ ନାକରୁ ନଅକାଠି ବି ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ବାପମା ଇମିତ ଘରୁ ବାର ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧା ଅଭିମାନ ତୁଟିଲା ନାହିଁ, କି ଥରେ ନାଇ ଅଭିମାନ ମେଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ ।" ଏହିପରି ଯାହାର ଯାହା ଅଭାବ ଥିଲା, ସେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା, ଆଉ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ନ ପାରିଲା, ସେ ହାଣ୍ଡି ପରି ମୁହଁ କରି ବଖାଣିହେଲା । କେହି ବା ପ୍ରତି-ବେଶିନୀର ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରାଲଙ୍କାର ଦେଖି ରଡ଼େଇ ଖଡେଇ ହେଲା—କାନ୍ଥବାଡ଼କୁ ଉପଲକ୍ଷ କରି ଛଅଟା ତଗ ମେଲିଲା । ପିଲାମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବେ, ପେଟ ପୂରାଇ ଭୋଗ ଖାଇବେ, ଆଉ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଖେଳି ବୁଲିବେ, ଏହା ଅପେକ୍ଷା ବାଲ୍ୟଜୀବନର ବାଞ୍ଛନୀୟ ପ୍ରିୟ ଆମୋଦ କଅଣ ଅଛି ? ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପିଲାମାନେ ପିତାମାତା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତ ସମୟରେ ଘରୁ ଚାଉଳ ଚୋରି-କରି ନେଇ ସୁନ୍ଦା ପଣ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି କଲେ । କେହି ବାଡ଼ର ଫଳଫୁଲ ବିକି ସୁନ୍ଦାବୃଦ୍ଧିର ସହାୟତା କଲା । ଘରେ କେହି ପଚାରିଲେ ମାଙ୍କଡ଼ ଉପରେ ଦୋଷ ଲଦାଇଦେଇ ଆଖି ବୁଜି ରାଣ ପକାଇ ସ୍ୱୀୟ ସାଧୁତା ସପ୍ରମାଣ କଲା । ସୁନ୍ଦା ଆଦାୟକାରୀମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଆୟାସ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ତିନି ଚାରିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସାତଶ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୋଇଗଲା । ତହୁଁ ସଭାର ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ତିନିଖଣ୍ଡ ଜମିରେ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ତାହା ଶୁଣି ବଳାସପୁର-ବାସୀଏ ପାଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡ ଜମିରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ପକାଇଲେ । ସେମାନେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବରଣୀ କଲେ । ଦୁର୍ଗାପୁରର ଲୋକେ ଏକୋଇଶଜଣ ବରଣୀ କଲେ । ଏହିପରି ବୃଦ୍ଧିମାତ୍ରାରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ସଭା ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା ।

—୩—

ଯଥାସମୟରେ ଉଭୟ ଗ୍ରାମରେ ସଭା ବସିଲା, ଠିଆ ଗାଆଣ ପାଲା ହେଲା, ଅଷ୍ଟପ୍ରହରୀ କୀର୍ତ୍ତନର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥୂଳ ବାଦ୍ୟରୋଳ ଏବଂ "ହରେ କୃଷ୍ଣ ହରେ ରାମ, ଗୌର ନିତାଇ ରାଧେ ଶ୍ୟାମ" ଶବ୍ଦରେ ଗ୍ରାମ ଆକାଶବର୍ତ୍ତୀ କମ୍ପିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗ୍ରାମ ଦୁଇଟି ସଜୀବ ହୋଇଉଠିଲା । ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ପବିତ୍ରତାର ସୁରଧୁନୀ ହିଲ୍ଲୋଳ ନିରନ୍ତର ଖେଳିବୁଲିଲା । ସମସ୍ତେ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଉତ୍ସବରେ ମାତିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଉତ୍ସବମୟ, ଚିନ୍ତା ଉତ୍ସବମୟ । ସେ ଚିନ୍ତାରେ କାମନାର ଛାୟା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତୃପ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦର ବିମଳ ଜ୍ୟୋତି ବିଦ୍ୟମାନ । ଯାତ୍ରାଦଳମାନେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ମାଳ ପରି ଦୁଇ ଗ୍ରାମକୁ ଧାଇଁଦେଲେ । ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରରୁ ଦୋକାନୀମାନେ ଆସି ଯାତ୍ରାଦେଖା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କିଛି ଲାଭ ମଧ୍ୟ କରିନେଲେ । ଏକ ଯାତ୍ରାରେ ଏକାଧିକ ଫଳଲାଭ ଅବଶ୍ୟ ଚତୁରତାର ପରିଚାୟକ । ପିଲାଙ୍କର ତ ପରବାର ଯୋଡ଼ଯାତ୍ରା ଏବଂ ପ୍ରସାଦରେ ସେମାନଙ୍କର ପେଟ ପୂରିଲା । ଅନେକ ଅ-ପିଲା ମଧ୍ୟ ପିଲାଙ୍କ ମେଳରେ ପଶି ପିଲା ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ଚୁଲି ଜଳିଲା ନାହିଁ ।

ଦକ୍ଷିଣରୁ ହରି ଶଙ୍ଖୁଆ ଦଳ ଦୁର୍ଗାପୁରକୁ ଆସିବେ ବୋଲି ଶୁଣି ବଳାସପୁରର ଲୋକେ ଆଗରୁ ଯାଇ ଉକ୍ତ ଦଳକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଆଣିଲେ । ଶଙ୍ଖୁଆ ଜାତିରେ ତନ୍ତୀ । ସେ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ଗାୟକ । ବାରବର୍ଷ ବୟସ ବେଳୁ ପାଲା ଗାଇଆସୁଅଛି; ଏହେତୁ ସେ "ବାର-ବର୍ଷିଆ ଗାଆଣ" ନାମରେ ସର୍ବତ୍ର ସୁପରିଚିତ । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସେହି ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିବୁଁ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର କାବ୍ୟ ନାଟକ ତାହାର କଣ୍ଠସ୍ଥ । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଭକ୍ତ । ଦୁର୍ଗାପୁରବାସୀଙ୍କର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବିଫଳ ହେଲା, ସେମାନେ ବଳାସପୁରବାସୀଙ୍କ ଉପରେ ମହାବିରକ୍ତ ହୋଇ ବଣିଆ ଗ୍ରାମରୁ ଶଙ୍କର ନାୟକ ଦଳକୁ ଆଣି ପାଲା କରାଇଲେ । ଶଙ୍କର ଜାତିରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ, ସେ ସାରଳାଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ବର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯାଉଅଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱମଧାଠିଆ ବଙ୍ଗାଇ ପାଲି ଗାଏ । ତାହାର କଣ୍ଠ ଖୁବ୍ ମଧୁର । ସେ ଜୀବନରେ ଅନେକ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ଗାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଜୟଲାଭ କରିଅଛି । ଅନେକ ପୁରସ୍କୃତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ତାହାର ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ଅସାଧାରଣ, ବହୁଦର୍ଶିତା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆ ଏବଂ ଶଙ୍କର ନାୟକ କେହି ତାହାକୁ ଊଣା ନୁହନ୍ତି । ଉଭୟେ ରସଜ୍ଞ, ଉଭୟେ ଆଶୁକବି ଏବଂ ଦୁହେଁ ଦୁହେଁ କବିତା ରଚନା କରିବାରେ ଉଭୟେ ସମକକ୍ଷ । ଉଭୟେ ବିଦ୍ୱାନ ; ମାତ୍ର ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆ ସ୍ୱଭାବ ହେତୁ "ନମ୍ରନ୍ତି ଫଳିନୋ ବୃକ୍ଷାଃ" ନ ହୋଇ କିଛିଟା ଉଦ୍ଧତ, ଆଉ ଶଙ୍କର ପ୍ରୌଢତ୍ୱସୁଲଭ ଶାନ୍ତ, ସଂଯତ ଏବଂ ମୃଦୁମଧୁରଭାଷୀ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେ ପାଲି ଗାଇବାବେଳେ ମଧୁ ବୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଏ ।

ଅତି ଆଡମ୍ବରରେ ଦୁଇଗ୍ରାମରେ ପାଲି ଯାତ୍ରା ଲାଗିଲା । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଭୟ ଦଳର ତୁଳନାମୂଳକ ସମାଲୋଚନା ଲାଗିଲା । କିଏ ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆକୁ ଉଚ୍ଚାସନ ପ୍ରଦାନ କଲା, କେହି ବା ଶଙ୍କରକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲା । ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହିପରି ଘଟିଥାଏ । ଦଳେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଆଉ ଦଳେ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଭାବରେ ମନୋମତ ହେବା ଭଳି କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ନ ଥିଲା ବା ହେବ ନାହିଁ । ରୁଚିଭେଦ ଚିର କାଳ ଅଛି ଏବଂ ଥିବ । ଦୁର୍ଗାପୁରିଆମାନେ ଶଙ୍କରର ପ୍ରଶଂସାରେ ଶତମୁଖ ହେଲେ; ତଥା କଳାପଥରବାସୀଏ ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆର ପ୍ରଶଂସା ଗାଇବୁଲିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏକ କଥା—ନିଜ ନିଜ ଦଳର ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ଅପର ଦଳର ନିନ୍ଦା । ସମସ୍ତେ ପରଗୁଣରେ ବ୍ୟବସାୟୀ କରିବସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସେମାନେ ପାଲିଦଳର ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ସଚଳ, ସଜୀବ, ସବାକ୍ ବିଜ୍ଞାପନପତ୍ର । ଏହି କଥା ଯେପରି ଉଭୟ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମୁଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ବାଗ୍‌ବିତଣ୍ଡା ଲାଗିଲା । କ୍ରମେ ତାହା ବିବାଦରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଥରେ ଦୁଇଥର ମଧ୍ୟରୁ ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା; ମାତ୍ର ସୁଖର କଥା, ବିବାଦ ଅଧିକ ଦୂର ବିସ୍ତୃତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଦୁଇଗ୍ରାମର କେତେ ଜଣ ପ୍ରୌଢ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ କହିଲେ, "ଦୁଇଗ୍ରାମର ଦୋଷମାଳରେ ଦୁଇଦଳର ଚାରି ପାଲି ହେଉ, କିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କିଏ ନିକୃଷ୍ଟ ତେଲେ ବଳେ ଜଣାପଡ଼ିବ ।" ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଉଭୟ ଗ୍ରାମବାସୀ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ସକାଶେ ନିଜ ନିଜ ଦଳକୁ ସତର୍କ କରାଇଲେ । ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆ ଶୁଣି ତୀବ୍ର ପରିହାସ କରି କହିଲା, "ଓଃ, କଥଣ କହିବ, ସୋରିଷ ଖୋଳି ପଶିବ ପରା ! ଶଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗାଉଁଣ, ସେ ପୁଣି ମୋତେ ଜିଣିପାରିବ !" ଏହି ସଦର୍ପ ଉକ୍ତି ଶୁଣି ଶଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ଭରସା ଦେଇ କହିଲା—"ହଉ, ତନ୍ତୀଟୋକାର ଏତେ ଗୁମାନ ! ତାହାର ବୟସ କେତେ, ବିଦ୍ୟା କେତେ, ଜ୍ଞାନ କେତେ, ସେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ସମକକ୍ଷ ହେବ ? ଗୋଟାଏ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରଶ୍ନରେ ତନ୍ତୀବାପୁତାକୁ ଠେକିଏ ପାଣି ପେଇଦେବି, ନ ହେଲେ ମୋ ନାଁରେ କୁକୁର ପାଳିବ ।"

—୪—

ଦୁଇ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଡ଼ିଆ ଅଛି । ତାହା ଦୁଇଗ୍ରାମର ଦୋଷମାଳ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ "ଦୋଠ ପଡ଼ିଆ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେହି ଦୋଠ ପଡ଼ିଆରେ ଦୁଇଟା ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ବନ୍ଧାଗଲା । ନିରୂପିତ ଦିନ ଦୁଇ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ପାଲିଦଳ ଘେନି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଗାଇଣ ଦୁହେଁ ବର ଯଥ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆସିଲେ । ନିଶାଣ ଉଡ଼ିଲା, ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲା, ଶଙ୍ଖ ହୁଳାହୁଳି ଉଚ୍ଛୁଳିପଡ଼ିଲା । ଗାଇଣମାନେ ଫୁଲମାଳରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ମଞ୍ଚରେ ବସିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚାରିପାଖରେ ଘେରି ବସିଲେ ଚାରିପାଲି ନାମ ଶୁଣି ଲୋକେ ଚୂଡ଼ା ଗୁଡ଼ ବାନ୍ଧି ଧାଇଁଲେ । କେତେ ଜଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରିବା ସକାଶେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ପାଲି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଦୁଇ ଦଳଯାକ ରଣୋନ୍ମତ୍ତ ବୀର ପରି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଛାତ ଉଡ଼ା କଥା ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେପରି ଉଡ଼ା

ଲୁଦା ହନୁମାନ ବଂଶଧରଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟ । ପ୍ରଥମତଃ ଦୁଇ ଦଳଯାକ ପାଲା ଗାଇଲେ । ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଘର୍ଷଣ ଲାଗିଯାଉଥାଏ । ସେହି ଘର୍ଷଣ ଶେଷରେ କଳହରେ ପରିଣତ ହେଲା । ତହୁଁ ଧୀବର-ବଧ୍ ସ୍ଥଳର ନାନାବିଧ ଅଶ୍ରାବ୍ୟ ଗୀତର ଗାନ ହେଲା । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କୁତ୍ସିତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ—ଜାଣି ଗୋଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଖୋଲାଖୋଲି ହେଲେ । ଏ ସବୁ ପଦ୍ୟରେ ହେଲା; ଗଦ୍ୟର ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ ; କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଅନେକଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ କହିଲେ, "ଏପରି ଇତର ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦିଅଦେଇ ହେଲେ ନିଜ ନିଜ ରୁଚି କଳୁଷିତ ହେବ ସିନା ! ଗୁଣ-ଗରିମା ଦେଖାଅ, ତେବେ ଯାଇ ଜୟ ପରାଜୟ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହେବ ।" ଏହା ଶୁଣି ଗାଆଣ ଦୁହେଁ କଳହରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ପରସ୍ପର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରା ପଚରି ହେଲେ । ଛନ୍ଦ, ଅଳଙ୍କାର, ପାଦପୂରଣ, ଅନ୍ତର୍ଲାପି, ବହିର୍ଲାପି ପ୍ରଭୃତି ନାନା ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ଲାଗିଲା । ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରୁ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଚାଲିଲା; ମାତ୍ର କେହି କାହାକୁ ପରାଜୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟର ଚର୍ଚ୍ଚା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶଙ୍କର ନାୟକ ପଚାରିଲା—"ବିପିନରେ ପୀନଉରଜା ଅପୂର୍ବ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖି ନ ମାଗିବୁ" ଏ ପଦ୍ୟାଂଶ କେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନ୍ତର୍ଗତ, କିଏ କାହାକୁ କହୁଛି ଏବଂ ଏହାର ଅର୍ଥ କଅଣ ? ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆ କହିଲା—"ଏହା ବୈଦେହୀଶବିଳାସରେ ଅଛି । ସୀତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନକୁ ଯିବାବେଳେ ସୁମିତ୍ରା ତାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହୁଛନ୍ତି—"ହେ ସ୍ଥୂଳସ୍ତନି ସୀତେ, ତୁ ବଣରେ ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ମାଗିବୁ ନାହିଁ ।" ଶଙ୍କର ଏ ଅର୍ଥ ଶୁଣି ସଗର୍ବ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ କହିଲା—"ହେ ସଜ୍ଜନ ବନ୍ଧୁବୃନ୍ଦ, ଆପଣମାନେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯେ, ଏହା ସଖୀର ଉକ୍ତି, କି ମାତାର ଉକ୍ତି । ସଖୀ ସଖୀକୁ 'ସ୍ଥୂଳସ୍ତନି' ବିଶେଷଣ ଦେଇ-ପାରେ; ମାତ୍ର ସୁମିତ୍ରା ସୀତାଙ୍କର ଶାଶୁ; ସୁତରାଂ ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା, ମା କି ଝିଅ ପ୍ରତି ଏପରି ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରେ ? ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ, ସୁମିତ୍ରା କହିଲେ, "ହେ ପୃଥ୍ୱୀକନ୍ୟେ ବନରେ ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ମାଗିବୁ ନାହିଁ । 'ପୀନଉରଜା' ଅର୍ଥ—ପୃଥ୍ୱୀକନ୍ୟା । ପୀନ ଉର ଯାହାର, ସେ ପୀନଉର; ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶାଳବକ୍ଷା ପୃଥ୍ୱୀ । ସୀତା ତାଙ୍କଠାରୁ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିବାରୁ ସୁମିତ୍ରା ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସମ୍ବୋଧନରେ ତାଙ୍କୁ ପୀନଉରଜା କହିଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ଉଭୟ ଅର୍ଥ ବୁଝି କିଏ ସଙ୍ଗତ କିଏ ଅସଙ୍ଗତ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।" ମଧ୍ୟସ୍ଥମାନେ କହିଲେ—"ଶଙ୍କର ନାୟକ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ କଲେ ତାହା ହିଁ ସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଠିକ୍ ।" ଦୁର୍ଗାପୁରବାସୀମାନେ ଏହା ଶୁଣି 'ଆମର ଜୟ, ଆମର ଜୟ" କହି ଜୟଦର୍ପରେ ମତ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କେତେ ଜଣ ଧାଇଁ ଆସି ଶଙ୍କରକୁ ଟେକି-ନେଇ 'ଜୟ ଦୁର୍ଗାପୁରର ଜୟ' କହି କହି ଗ୍ରାମାଭିମୁଖରେ ଚାଲିଲେ । ଦୁର୍ଗାପୁରର ଅନ୍ୟ ଅଧି-ବାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଜୟ ଶବ୍ଦ କରି କରି ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଉତ୍ସବ କରି ଧାବିତ ହେଲେ । ହର୍ଷ କୋଳାହଳରେ ଜୟ କୋଳାହଳ ମିଶି ଆକାଶ, ବତାସ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶୁକ ଶାରୀ-ବିବାହ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସଦାନନ୍ଦ ସିଂହ ଯେଉଁ ଦିନ ସଦ୍ୟପରିଣୀତା ସ୍ତ୍ରୀ ସହ ମହା ଆଡମ୍ବରରେ ପଟୁଆର କରି ଘରକୁ ଫେରି-ଆସିଲେ, ସେହି ଦିନ ଫୁଲ ପିନ୍ଧା ପରି ଗୋଟିଏ କିଶୋରୀ ଆସି ବୃନ୍ଦାବନ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଗୃହ ଆଲୋକିତ କଲା । ଏକ ଦିନରେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଏକା ଦିନକରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ସେ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଏରୂପ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭୀଷ୍ମପ୍ରତିଜ୍ଞା ପରି ଦୁରୂହ ନୁହେଁ; ତଥାପି ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ସାଫଲ୍ୟରେ ଉଭୟେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଉପଭୋଗ କଲେ । ଜୀବନର ଗୌରବରେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତଙ୍କର ଛାତି କୁଣ୍ଢେ ମୋଟ ଫୁଲିଉଠିଲା । ନିଜକୁ ଶକ୍ତିମାନ୍ ବୋଲି ସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା କି ନାହିଁ ତାହା ସେହି ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ବଳବତ୍ତର ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ପାଇ ନାହୁଁ । ଖାଲି ଅନୁମାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି କଥା କହିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି-ବିରୁଦ୍ଧ ।

ସାଳନ୍ଦୀ ନଦୀର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ପୂର୍ବ ଉତ୍ତରାଭି-ମୁଖରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନରୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଏଁ ସେ 'ସୁନାମୁହାଁ' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ତହିଁ ପରେ କାହିଁକି କେଜାଣି "କୁଣ୍ଡୀ" ନାମରେ ପରିଚିତ ହୁଏ । ସେହି କୁଣ୍ଡୀ ନଦୀର ଦୁଇ କୂଳରେ ପୂର୍ବେ ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ଆମ୍ରୋଦ୍ୟାନ ଥିଲା । ଲୋକେ ତାକୁ "କୁଣ୍ଡୀବାଗ" କହୁଥିଲେ । ପରେ ସେଠାରେ ଗ୍ରାମ ବସିବାରୁ ଗ୍ରାମର ନାମ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଡୀବାଗ ରହିଲା । ଆମ୍ବ ଏବଂ ଜାମୁକୋଳି ସକାଶେ କୁଣ୍ଡୀବାଗ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାହାର ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଦ୍ୟାପି ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିବିଡ଼ ନୀରନ୍ଧ୍ର ଆମ୍ବ ବଗିଚା ନାହିଁ, କେତେଟା ବଡ ବଡ଼ ପୁରୁଣା ଗଛ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରହି ବଗିଚାର ଅତୀତ ଗୌରବର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ସେହି କେତୋଟି ବୁଢାଗଛ କୁଣ୍ଡୀବାଗର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷୀ । କାଳର ସର୍ବଧ୍ୱଂସୀ କରାଳ ଉଷ୍ଣ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ସେହି ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ ବଗିଚାର ନାମ ଲୋପ ପାଇବ । ଗଛଗୁଡ଼ିକର ଗଣ୍ଡି ପଞ୍ଜର ଦେଖି ବୋଧ-ହୁଏ, ସେହି ଧ୍ୱଂସର ଦିନ ସୁଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ନୁହେଁ ।

ସେହି କୁଣ୍ଡୀବାଗ ଗ୍ରାମରେ ସଦାନନ୍ଦ ଏବଂ ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କର ଘର । ଦୁହେଁ ଜମିଦାର । କଥିତ ହୁଏ, ଏହି ଜମିଦାରୀ ବିକ୍ରୀ ହେବା ସମୟରେ ଦୁହିଁଙ୍କର ପ୍ରପିତାମହ ଅଧେ ଅଧେ କିଣିନେଇଥିଲେ । ଦୁହେଁ ଯୁବକ । ଆଧୁନିକ ଧରଣରେ ଶିକ୍ଷିତ ନ ହେଲେ ହେଁ ଅଶିକ୍ଷିତ ନୁହନ୍ତି । ବିଷୟ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା, ଯୋଗ୍ୟତା, ଅନୁଭୂତି ଏବଂ ବହୁଦର୍ଶିତା ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ଜମିଦାରୀ ପରି ଯୋଗ୍ୟତା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି । ତାଙ୍କ ବଂଶରେ ଯେଉଁ ଧାରା ଚାଲିଆସୁଥିଲା, ସେ ଦୁହେଁ ସେହି ଧାରା ଧରି ଚଳୁଥିଲେ । ସଦାନନ୍ଦ ପିତୃମାତୃଶୂନ୍ୟ; ମାତ୍ର ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କର ମାତା ଅଛନ୍ତି । ପତିବିୟୋଗ ପରେ ସେ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରି ତୀର୍ଥବାସିନୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଯୌବନ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ନିରଙ୍କୁଶ ଆଧିପତ୍ୟ ଏହି ତ୍ର୍ୟସ୍ପର୍ଶ ଯୋଗ ଅନେକ ଯୁବକଙ୍କ ଜୀବନ ହାହାମୟ କରିଦେଇଅଛି, କେତେ ସମୃଦ୍ଧ ଗୃହ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଇଅଛି, ସେଥିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅପ୍ରଚୁର ନୁହେଁ ; ମାତ୍ର ସଦାନନ୍ଦ ଓ ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କର ସେହି ଦୁର୍ଯୋଗ କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରି ନ ଥିଲା । କେବଳ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବ୍ୟର୍ଥ ଖିଆଲ ବା ଆମୋଦରେ ସେମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ବାଟ କଣା ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ଏହା ସେହି ଦୁଇବନ୍ଧୁ ନୁହନ୍ତି—ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଏହିପରି ବାଟ କଣା କରୁଅଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବୃଥା ହାସ୍ୟକର କୌତୁକରେ ସେମାନେ ଯେତେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରନ୍ତି, ସେହି ଅର୍ଥରେ ଦେଶର ଅନେକ ମହଦନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଯାହାର ଅର୍ଥ ଅଛି, ସେ ଅର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅର୍ଥରେ ଦେଶର, ଜାତିର ବା ସମାଜର ଅଭାବ ପୂରଣ ହେବ, ସେହି ଅର୍ଥରେ ଅନେକେ ନିଜର ଅଭାବ କିଣିବସନ୍ତି । ଅଭାବକୁ କିଣିଲେ ଅଭାବ ବଢେ, ଏହା ତାହାର ସ୍ୱଭାବ ।

ଦୁଇବନ୍ଧୁଙ୍କର ଖୁବ୍ ସଦ୍‌ଭାବ । ଭାଇ ଜମିଦାର ବୋଲି କାହାରି ପ୍ରତି କାହାର ଈର୍ଷା ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ; ମାତ୍ର ଜମିଦାରୀ ଥିଲେ ଘର୍ଷଣ ଅଛି । ସମୟ ସମୟରେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦୋଷରେ ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଘର୍ଷଣ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ; ତେତେ-ବେଳେ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ବସି ବିଚାର କରି ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ମୀମାଂସା କରନିଅନ୍ତି, କୌଣସି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀର ଦୋଷ ହୁଏ, ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ । ଦୁହିଁଙ୍କର ଏହିପରି ଅକପଟ ସଦ୍‌ଭାବ ଦୁଷ୍ଟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଛରେ ଦୁହିଁଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । ଦିନେ ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କ ବଡ଼ ଗୁମାସ୍ତା ଖୁବ୍ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଗୃହିଣୀକୁ କହୁଥିଲା—"ମୁଁ କଅଣ କରିବି କହ, ତୋତେ ଗହଣା ଗଢାଇଦେବାକୁ ମୁଁ କଅଣ ମନା କରୁଛି, ନା ମୋର ସେ ସାଧ ନାହିଁ ? ମାଲିମାମଲା ଲାଗିଲେ ଯିନା ମୋର ହାତ ଚଳନ୍ତା ? ଆମ ଜମିଦାର ତ ମାମଲାର ନାଁ ଶୁଣିଲେ ଭୁଗାପଟାରେ ଅଧର୍ମ କରିପକାନ୍ତି । ତେଣିକି ପାଣିକି ନେଲା ଭଳି କଚେରୀ ମାଡ଼ିବାକୁ ସେ ଖୁବ୍ କାତର । ଜମିଦାର ପୁଅ, ବାଘର ବଚ୍ଚା, ସେ ଯିନା ନଖ ଫୁଲାଇ ଚୌଆ-ଖିଆ ହୋଇ ରହିଁଲେ ଲୁଚନ୍ତା ; ଆଉ ଅଣହାଡୁଆ ଛୁଆ ପରି ଢଳ ଢଳ ହେଲେ ଶିକାର ମିଳିବ କୁଆଡୁ ? ଜମିଦାର ଏବା ସେହି ବରପଦା ଜମିଦାରଙ୍କ! ତିନିଶ ଷାଠିଏ ଦିନଯାକ ମୋକଦ୍ଦମା ଲାଗିରହିଛି । ସୁକର କରିବ ତ ତାହାର ପିରସ୍ତାରେ କରିବ । ଦରମାକୁ କିଏ ପଚାରେ, ଉପୁରି ରୋଜଗାରରେ ତ ପେଟ ଓହ୍ଲଣ-ପଡିବ ।" କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏହିପରି ନାନା କଥା କହି ପ୍ରଭୁଭକ୍ତିର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ସେ ସବୁ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବା ଶିଷ୍ଟାଚାର ନୁହେଁ; ସୁତରାଂ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସଦାନନ୍ଦ ଏବଂ ବୃନ୍ଦାବନ ଉଭୟେ ଜମିଦାର, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବୋଲାଯାଇଅଛି । ଦୁହିଁଙ୍କର ଅକପଟ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନୁକରଣୀୟ । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ । ଜମିଦାରୀସଂକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଲାଟବନ୍ଦ ସମୟରେ ଏକପକ୍ଷର ଟଙ୍କା ଅକୁଳାଣ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ତାହା ତୁଲାଇଦିଅନ୍ତି । ଜମିଦାରବାବୁ ତ ପ୍ରଜାନୁରାଗ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣଗଣ ଦୁହିଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ସେମାନେ ଶୋଷଣନିପୁଣ ନୁହନ୍ତି; ପ୍ରତ୍ୟୁତଃ ପୋଷଣନିପୁଣ ବୋଲି ଉଭୟଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଖ୍ୟାତି ଅଛି । ତାହାରଠାରେ ଖଜଣା ବାକି ରହିଲେ, ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ହିସାବରେ ସୁଧ ଲଦାଯାଇ ଆଦାୟ ହୁଏ, ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଦୋଷ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଏହି ଧାରା ଚଳିଆସୁଅଛି । ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଧାରା ସେ ଉଚ୍ଛେଦ କରିବେ କିପରି ? ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ଗୋଟାଏ ସୃଷ୍ଟି ଯେ ଅନାହାରରେ ମରିଯିବ । ସେହି ବଂଶର ବଂଶଧର ହୋଇ ବଂଶୀୟ କୀର୍ତ୍ତି ଲୋପ କରି ସେ ପାପଭାଗୀ ହେବେ କାହିଁକି ? ସେ ଯାହାହେଉ, ବିବାହ କରି ଉଭୟେ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରେମ-ବିପଣୀର ପ୍ରଥମ ଗ୍ରାହକ, ଉପଯୁକ୍ତ ସଙ୍ଗିନୀ ପାଇ ଇଚ୍ଛାସୁଖେ ପ୍ରେମ-ବନମୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାମ ପାର୍ବତୀ ଏବଂ ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କ ନାମ ସୁକୁମାରୀ । ପାର୍ବତୀ ଚତୁର ଏବଂ ସୁକୁମାରୀ ଉଦାସୀନା । ଗୋଟିଏ ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟା, ଅନ୍ୟଟି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆଗ୍ରୀବ ନିମଗ୍ନା । ଗୋଟିଏ ନିରଭିମାନିନୀ, ଅନ୍ୟଟି ଧନ ମାନ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଗର୍ବର ଉଲଗ୍ନ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି । ଗୋଟିଏ ରୂପ-ଗନ୍ଧମୟୀ ଶେଫାଳିକା, ଅନ୍ୟଟି ରୂପେଶ୍ୱରୀ କୁରୁବକ ଫୁଲ । ପାର୍ବତୀ ଗୃହକର୍ମରେ ଏବଂ ଦାସଦାସୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ସର୍ବଦା ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ ଏବଂ ସୁକୁମାରୀ କୁଟାଖଣ୍ଡିକ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରେ ନାହିଁ । ସେ ବିଳାସୀ ସୁନାଜରି ପାଟଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଗାଲେ ପାନ ଠେସିଦେଇ ସବୁବେଳେ ଖଟରେ ଶୋଇବାକୁ ଭଲପାଏ । ତାହା ନଜରରେ ଅସାର ଖଳ୍ପ ସଂସାରରେ ପାଠ, ଖଟ, ପାନ ଏହି ତିନୋଟି ସାର ; ସୁତରାଂ ସେ ଭକ୍ତି ସହିତ ସେହି ତିନି ଦେବତାଙ୍କ ଆରାଧନା କରି ନିଜର ଜନ୍ମ, ଜୀବନ ଏବଂ ସୁକୁମାରୀ ନାମ ସାର୍ଥକ ମଣେ । ତାହା ମତରେ ନାରୀଜନ୍ମର ଚରମ ପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏହି ତିନି ଜାଗାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

ଦୁଇ ଜମିଦାରଗୃହିଣୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଭିନ୍ନ ହେଲେ ହେଁ ମନ ଖୁବ୍ ମିଳେ । ପହିଲୁ ପହିଲୁ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି "ତୁମେ" ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ଘନିଷ୍ଠତା ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଥିର ଶେଷ ଅକ୍ଷରଟି ଉଡ଼ିଯାଇ ଏଣିକି କେବଳ ମୂଳ ଅକ୍ଷର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ବାସ୍ତବରେ ସ୍ନେହାନୁପ୍ରାଣିତ ହେଲେ 'ତୁ' ଶବ୍ଦଟି ବଡ଼ ମଧୁର ହୁଏ । ସେ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରାଣ ମିଶାଇଦେଇ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଆତ୍ମୀୟତାକୁ ଗଣ୍ଠି ପକାଇଦିଏ । ତୁକାରର ମୂଲ୍ୟ ସମ୍ମାନଠାରୁ ଅଧିକ । ଭକ୍ତ ପ୍ରେମ-ଭକ୍ତିବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ 'ତୁ' ବୋଲି କହିପକାଏ । ସେତେବେଳେ ଭକ୍ତର ସେ ଅବସ୍ଥା ଏକାନ୍ତ ଆତ୍ମୀୟଭାବରେ ତନ୍ମୟ । ସେତେବେଳେ ଭକ୍ତ ଭଗବାନ୍ ଏକ ପରିବାରସ୍ଥ, କେହି କାହାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ 'ତୁ' ଶବ୍ଦ ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ହେଲେ ବଡ଼ କଟୁ ହୁଏ ଏବଂ ଆତ୍ମାକୁ ବାଧେ । ପାର୍ବତୀ ଏବଂ ସୁକୁମାରୀର ମନ ଏପରି ମିଶିଗଲା ଯେ, ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦିନେ ନ ଦେଖିଲେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟହ ଦୁହେଁ ସୁଆରିରେ ଯାଇ ପରସ୍ପରକୁ ସଙ୍ଗୋଳ ଆସନ୍ତି । ଦୁହେଁଯାକ ତ ଗଉଡ଼ମାହାଲର ରାଣୀ; ସୁତରାଂ ବାହାରର ଅନ୍ତର କଅଣ ? 'ବେଟି' ଶବ୍ଦଟା ଏ କୁକ୍ଷଣରେ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିଲା କେଜାଣି, ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦୈତ୍ୟର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ପାର୍ବତୀ ପ୍ରତ୍ୟହ ଖଜା-ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ଭଲ ଜଳମାନ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଉଆସକୁ ପଠାଇଦିଏ । ମଙ୍ଗରାଜଗୃହିଣୀ ସୁକୁମାରୀ ମଧ୍ୟ ଖିରୀର ସେ ଋଣ ଦ୍ୱିଗୁଣ କରି ପରିଶୋଧ କରିଦିଏ । ଦୁହିଙ୍କ ଗୁଣରେ ଦୁଇ ପରିବାର ମିଶି ଏକ ହୋଇଗଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗାତ ସମ୍ପର୍କ ଧରି ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟା-ପରିହାସ କରି ଆମୋଦ ଆହ୍ଲାଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ସେ ବୟସରେ କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନୁହେଁ; ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କର ପଟାନ୍ତର । ସେମାନେ ପରସ୍ପରର ନାମ ଧରି ଡକା ଡକି ହୁଅନ୍ତି । ପାର୍ବତୀ ସୁକୁମାରୀକୁ 'ସୁକୁ ଅପା' ବୋଲି ଡାକେ ଏବଂ ସୁକୁମାରୀ ପାର୍ବତୀକୁ 'ପାରି ଅପା' ବୋଲି ଡାକେ । ତାସ, ପଶା ଏବଂ କଉଡ଼ି ଖେଳରେ କିଏ କାହାର ଗୁରୁ ବା କିଏ କାହାର ଶିଷ୍ୟ, ତାହା ବାରି ହୁଏ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ, ଉଭୟେ ଉଭୟର ଗୁରୁ ପୁଣି ଶିଷ୍ୟ । ଏହିପରି ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି ଏବଂ ଆତ୍ମୀୟତାରେ ଉଭୟ ପରିବାରର ଦିନ ସୁଖରେ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

"ହୁଁ ଶୁଣ ରେ—ଖବର କହ ରେ—ତାହାଣେ-ଉଡ଼ ରେ-ବାଆଁକୁ ଡାଳ ରେ-ହାବୁଡ଼ା ବାଟ ରେ-ସମାଳ ହୁରୁ ରେ ।" ଠିକ୍ ଦୁମୁଦୁମିଆ ଦୋପହର ସମୟରେ ଶୁଆର ଗଭୀର ଡାକ ଶୁଭିଲା । ପାର୍ବତୀ ସେ ଡାକ ଶୁଣି ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, "ଏ ତ ସୁକୁ ଅପାର ଆସିବା ବେଳ ନୁହେଁ, ସେ ଯାଇ ଘରର କେଉଁ କୋଣରେ ଲୁଚିଥିବ, କାହିଁକି ବା ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଖରାରେ ଘରୁ ବାହାରିବ ? ତେବେ ଆଜି କାହା ଖବର ଆସିଲା ?" ଏହି ସମୟରେ ସୁକୁମାରୀ ସଶରୀରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତାହାର ଚାଲିଚଳଣ, ଭାବଭଙ୍ଗୀରୁ ବୋଧ ହେଲା, ଯେପରି ସେ କି ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଅଭିନବ ଉଦ୍ଦୀପକ ଆନନ୍ଦୋର୍ମି ଅତି କଷ୍ଟରେ କଣ୍ଠମଧ୍ୟରେ ସଂରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିଛି । ପ୍ରିୟସଖୀ କଣ୍ଠରେ ତାହା ଢାଳିଦେଲେ ସେ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇବାକୁ ଟିକିଏ ତର ପାଇବ । ପାର୍ବତୀ ତାକୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲା, "କି ଲୋ ସୁକୁ ଅପା, ଏ ମୁଣ୍ଡଫଟା ଖରାଟାରେ କାହିଁକି ଆସିଲୁ ? ତୋ ବର ତୋତେ ମାରି ପିଟି ଘରୁ କାଢ଼ିଦେଲେ କି ଲୋ ?" ସୁକୁମାରୀ ଈଷତ୍ କୋପ କଲା ପରି କହିଲା—"ଏତେ ଯମତା କାହିଁକି ଲୋ, ବର କି ଔଷଧ ମୁଁ କାହାକୁ ଡରେ ନାହିଁ; ତୁ ଆଜି ବରି ବରି ହୁ ନା, ମୋ ଶୁଭ କାମନାରେ ବାଧା ଦେ ନା । ଗୋଟାଏ ଖୁସିଖବର ଶୁଣିବୁ ? ସେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତ କଥାରେ ସତ୍ୟ କରିଛନ୍ତି—ଆମର ପୁଅ ଝିଅ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ସେ ବାହା କରାଇ ସମୁଧୀ ମେଳନ କରିବେ ।" ପାର୍ବତୀ ଫଁ କରି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟଥାସିକ୍ତ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲା, "ସେ ସୁଖ କି ଆମ କର୍ମରେ ଅଛି ଲୋ ଭଉଣି ! ଆମେ ହୀନକର୍ମୀ ! ସେ ମା ହୋଇ ନ ପାରିଲା, ତାହାର ନାରୀଜନ୍ମ ବୃଥା । କହୁଁ କହୁଁ ତାହା ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ସୁକୁମାରୀ ନେତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନାର୍ଦ୍ର ରହିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେ ଆଘାତ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଖୀର ଅଶ୍ରୁ ପୋଛିଦେଇ କହିଲା, "ଛି କାନ୍ଦନା ଭଉଣି, ମା ହେବା ବୟସ କଅଣ ଆମର ଗଡ଼ିଗଲାଣି ? ତୁ ମୁଁ ଦୁହେଁ ତ ଏକାଠିକେ ଏ ଗାଁକୁ ଆସିଥିଲେ, ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ନା ଦଶବର୍ଷ ହୋଇଗଲା ? ଏଇ ତ ଜମା ତିନିବର୍ଷ ବି ପୂରି ନାହିଁ ! ଆମ କପାଳରେ ଥିଲେ ପୁଅ ଝିଅ ହେବେ, ସେଥିଲାଗି ଏତେ ଭାବନା କାହିଁକି ? ଭଗବାନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଉଁ-ଛନ୍ତି, ଆମକୁ କଅଣ ଦେବେ ନାହିଁ ?" ସଖୀର ଏହି ଆଶ୍ୱାସନାରେ ଶୋକ ଉଭେଇଗଲା, ଆଶା ଆସି ହୃଦୟରେ ଦ୍ୱାର ମାଡ଼ିବସିଲା । ତହୁଁ ପାର୍ବତୀ ମୃଦୁ ହସି କହିଲା—"କାହାରି ତ ପୁଅ ଝିଅ ହୋଇ ନାହିଁ । ତୁ ବାହା କରାଇବାକୁ ଏତେ ଠାଉ ଠାଉ ହୋଇ ଧାଇଁ ଆସିଲୁ କାହିଁକି ?"

ସୁକୁମାରୀ—ସମୁଧୁଣୀ ହେଲି ତ ତଡ଼ାତଡ଼ି ହୋଇ ଆଗରୁ ମନର ଅଭିମାନଟା ମେଣ୍ଟାଇ ନେବା ଲାଗି ଆସିଲି ।

ପାର୍ବତୀ—କଅଣ କହିଲୁ, ସଉତୁଣୀ ବୋଲି ତଡ଼ାତଡ଼ି ହେବା ?

ସୁକୁମାରୀ—ମରଣ ନାହିଁ, ସଉତୁଣୀ ହେବାକୁ ଏତେ ସାଧ କାହିଁକି ?

ପାର୍ବତୀ—ସାଧ ନୁହେଁ ଲୋ, ତୋତେ ପରଖି କରିବି । ଏବେ ତୁ ମୋତେ ଯିମିତି ଦେଖି ପାରୁଛୁ, ସଉତୁଣୀ ହେଲେ ଠିକ୍ ସିମିତି ଦେଖିପାରିବୁ କି ହିଂସା କରିବୁ ସେଇଟା ବୁଝିନେବି । ତାହା ନ ହେଲେ ମନ ବଡ଼ିବାର ସୁବିଧା ହେବ କିମିତି ?

"ଶୁକଶାରୀ କିଣିବ ହୋ ଶୁକଶାରୀ ! ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ମାସିଆ ପିଲା, ଖୁବ୍ ବୁଦ୍ଧି ବୋଲି ଧରିବ, ଆଜି ତେର ଦିନ କି ବଞ୍ଚିବ ।" ଦୁଇ ସଖୀଙ୍କର ରହସ୍ୟାଳାପ ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ, ଜଣେ ଶବର ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ନେଇ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତମତେ ଦାଣ୍ଡରେ ଡାକ ଦେଲା । ଦୁଇ ସଖୀ କୌତୂହଳୀ ହୋଇ ଦାସୀଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟି ଅଣାଇ ଦେଖିଲେ, ଦୁଇଟିଯାକ ସୁନାକାଣ୍ଟି । ସୁଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ଦୁହିଙ୍କର ଲୋଭ ହେଲା । ତହୁଁ ଦରଦାମ କରି ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟି ସେମାନେ କିଣିନେଲେ । ଶୁକଟି ପାର୍ବତୀ ଭାଗରେ ଏବଂ ଶାରୀଟି ସୁକୁମାରୀ ଭାଗରେ ପଡ଼ିଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ସୁନନ୍ଦା ପରି ଦୁଇ ସଖୀ ପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବନ୍ଧ୍ୟାନାରୀର ହୃଦୟସଞ୍ଚିତ ଅପତ୍ୟସ୍ନେହ ବୃଥା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ରୁଚି ଅନୁରୂପ ପଶୁଟିଏ ବା ପକ୍ଷୀଟିଏ ପାଇ ତାହାରି ଉପରେ ସେହି ସ୍ନେହାମୃତ ଅଜାଡ଼ିଦିଏ ଏବଂ ତାହାକୁ ନିଜ ଗର୍ଭଜ ସନ୍ତାନ ମଣି ମୋହ, ମାୟା ଏବଂ ସ୍ନେହର ବଶୀଭୂତ ହୁଏ । ତାହାର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ହର୍ଷ ବିଷାଦ ଅନୁଭବ କରେ । ଏହି ବୃଥା ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ି ସେ ନିଜେ ଭାଲ ବୁଝି ସେଥିରେ ଛନ୍ଦିହୁଏ । ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ଯାଏଁ ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟି କିଛି ଖିଆପିଆ କଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ମନେ ମନେ ପୂର୍ବପରିଚିତ ଫଳର ରସ ଏବଂ ଜଳାଶୟର ଜଳ ପାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଅପହୃତ ହେଲେ କ୍ଷୁଧା ତୃଷା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଅରଣ୍ୟର ଅଜ୍ଞାନ ଅବାକ୍ ପକ୍ଷୀ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ବୁଝେ । ପକ୍ଷୀଦୁଇଟି ଶୂନ୍ୟ ସଙ୍କଳ୍ପକୁ ଖାଇ ଅବା କେତେ ଦିନ ବଞ୍ଚିବେ, ଉଦର ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି କେହୁ ଜିଣିପାରି ନାହିଁ । ଉଦରର ଜୟ ହେଲା । ପକ୍ଷିଦ୍ୱୟ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଆହାର ଧରିଲେ । କେତେ ଦିନ ପରେ ଦୁଧ ଭାତରେ ବଣଫଳକୁ ଭୁଲିଗଲେ । ଦୁଇସଖୀ ବସି ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟିର ନାମକରଣ କଲେ । କଳ୍ପନା-ସାଗରରେ ପଶି ନାମ-ରତ୍ନ ଖୋଜି ବୁଲିଲେ । ଅନେକ ରତ୍ନ ସଂଗୃହୀତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଅପସନ୍ଦ ହେବାରୁ କେତେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେଲା, କେତେ ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନରେ ଅବଜ୍ଞାତ ହେଲା ଏବଂ ଅନେକ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ବାଛବିଚାର ପରେ ଶେଷରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା—ଶୁକର ନାମ ନଟବର । ଏବଂ ଶାରୀର ନାମ ବନରାଣୀ । ତିନି ଚାରିମାସ ପରେ ପକ୍ଷୀଦୁଇଟି ବୋଲି ଧରି ଶିଖିଲେ, ଯାହା ଶୁଣିଲେ ତାହା ଅନୁକରଣ କଲେ । ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ସରଳ ଉପବାକ୍ୟ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରି ରଖିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଷା ପରି ସେମାନଙ୍କ ଖୁବ୍ ଶ୍ରୁତି-ମଧୁର ହେଲା । ଯାହା ଶିଖିଲେ ତାହା ଆବୃତ୍ତି କରି-ଦେଲେ । ପକ୍ଷିମୁଖରୁ ହରି ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶୁଣି ଲୋକେ ବଡ଼ କୌତୁକ ଅନୁଭବ କଲେ । ପାର୍ବତୀ ଏବଂ ସୁକୁମାରୀର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସନ୍ତାନର ଯୋଗ୍ୟତା ଦେଖିଲେ ଜନନୀ ଯେପରି ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୁଏ, ଦୁଇ ସଖୀ ତତୋଽଧିକ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲିତା ହେଲେ । ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଗଲେ ପକ୍ଷୀଦୁଇଟିର ମାୟାରେ ସେମାନେ ଅପତ୍ୟଚିନ୍ତା ଭୁଲିଗଲେ ।

ଦିନେ ଦୁଇ ସଖୀ ବସି ଘର ଭିତରେ "ଚଉପଟି" ଖେଳୁଥିଲେ । ଦୁହିଁଙ୍କର ପରିଚାରିକାମାନେ ଦୁଇପଟେ *ଥାଇ ସାର ଗଳାଉଥାଆନ୍ତି*—ବିକ୍ଷିପ୍ତ କଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟାଇ ସାଆନ୍ତାଣୀ ଦୁହିଙ୍କ ହାତରେ ଦେଉ-ଥାଆନ୍ତି । ପୁଣି କେତେବେଳେ ବା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ ବିଚାରକ ପାଲଟିଯାଉଥାଆନ୍ତି । ସାଆନ୍ତାଣୀ-ମାନେ କେବଳ ଦାନ ପକାଇବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ପକ୍ଷୀଯୋଡ଼ିକ ମୁଖାମୁଖି ହୋଇ ପିଞ୍ଜରା ମଧ୍ୟରେ ବସି ପରସ୍ପରକୁ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ରହିଅଛନ୍ତି । ନୟନର କାତର କରୁଣ ମୌନ ଭାଷାରେ କିଏ କି ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଅଛି, ତାହା ସେହିମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ମୌନତା ଭଙ୍ଗ କରି "ମାର୍ ମାର୍", "ଚାଲ୍ ଚାଲ୍" ବୋଲି କହୁଉଠୁଛନ୍ତି । ନିତି ଶୁଣି ଶୁଣି ଖେଳର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ସେମାନେ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । କେତେବେଳେ ବା ହରିନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶୁକ କହୁଛି—"ହରେ କୃଷ୍ଣ", ଶାରୀ କହୁଛି—"ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ହରେ ।" ଥରେ ଥରେ ସ୍ୱଜାତୀୟ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ କଅଣ ଗୁଡ଼ାଏ ବକ ହେଉଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଖେଳର ଏକାଗ୍ରତା ଭାଙ୍ଗି-ଯାଉଅଛି । ପାର୍ବତୀ କୃତ୍ରିମ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, "ଉଃ, ଏ ଦୁଇଟା କେତେ କଟର ମଟର ହେଉଛନ୍ତି, ପାଶି ଖେଳାଇ ହୋଇପଡ଼ୁ ନାହିଁ ।" ବୃନ୍ଦୀ ନାମ୍ନୀ ଦାସୀ ହସି ହସି କହିଲା—"ନା ମା, ସାଆନ୍ତାଣୀଏ, ସେ ଦୁହେ କଟର୍ ମଟର୍ ହେଉ ନାହାନ୍ତି ସେ, ବାହା ହେବା ଲାଗି ଅଳି କରୁଛନ୍ତି ।" ଏହା ଶୁଣି ଖେଳସଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟର ସ୍ରୋତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କହିଗଲା । ସେ ହାସ୍ୟ ଶୁଣି ପକ୍ଷୀଟିଏ ମଧ୍ୟ "ହର୍ ହର୍ ହୋଇ" ହସିପକାଇଲେ । ସୁକୁମାରୀ କହିଲା—"ନଟବରଙ୍କୁ ବନଶ୍ରୀ ଖୁବ୍, ମାନନ୍ତି ।" ପାର୍ବତୀ କହିଲା—"ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତଙ୍କର ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା କରୁଥାନ୍ତି ।" କଇଁନ୍ତା ଦାସୀ ଜିଭ୍ କାମୁଡ଼ିପକାଇ କହିଲା—"କ, ତୁମେ ତ ସାଆନ୍ତାଣୀ କଣ ବୁଢ଼ୀ-ହାଡ଼ୀ ହୋଇଗଲଣି ଯେ, ଚଢ଼େଇ ଖଞ୍ଜି ଦେଇ ସାଆନ୍ତମାନଙ୍କ ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବ ?" ସୁକୁମାରୀ କହିଲା—"ନା ଲୋ କଇଁନ୍ତା, ତାହା ନୁହେଁ ଯେ, କେତେ ଗୋଟାଏ ମଜଳ କରୁଥାନ୍ତା ! ଏ ଗୋଟାଏ ନୂଆ କଥା ସିନା ! କେତେ ଆଡ଼ୁ କେତେ ଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତେ । ଆମେ ବି ଆଖିପୁରାଇ ଦୃଶ୍ୟ-ଟାଏ ଦେଖି ମନର ସାଧ ତୁଟାଇନଥାନ୍ତେ, ଯାହା ଗୋଟାଏ କୌତୁକ ହୁଅନ୍ତା । କ ଲୋ ପାର ଅପା, ତୋ ମନକୁ କମିତି ଆସୁଛି ?" ପାର୍ବତୀ ଟିକିଏ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହିଲା—"ମନ୍ଦ କଅଣ, କେତେଆଡ଼େ କେତେ ବହୁଯାଉଛି, ଆଉ ଏଥିରେ ବା କେତେ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଯିବ ? ତେବେ ସାଆନ୍ତମାନେ ମଙ୍ଗିଲେ ସିନା ହେବ, ନ ହେଲେ ଆମେ କଅଣ କରିପାରିବା ?" ସୁକୁମାରୀ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ସଖୀଙ୍କୁ ମଧୁର ଭର୍ତ୍ସନା କରି କହିଲା—"କଅଣ କହିଲୁ, ମଙ୍ଗିବେ ନାହିଁ ? କି ଲୋ ପୋଡ଼ାମୁହିଁ, ତୋର କଅଣ ଏତକ ବିଦ୍ୟା

ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମଙ୍ଗେଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ତେବେ ତୁ ଆଉ କି ଘରଣୀ ? ଅଚ୍ଛା, ତୁ ଯେବେ ସେ ପାଠ ନ ଜାଣୁ, ତେବେ ମୁଁ ତୋତେ ଶିଖାଇଦେବି । ତୁ କଅଣ ରାମାୟଣ ଶୁଣି ନାହୁଁ ? କୈକେୟୀ କୋଠ ଗମ୍ଭିରୀରେ ଟିକିଏ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇ ଜଗତର ମହୁଡ଼ମଣି କେଡ଼େ ବଡ଼ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କୁ ବଶ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ପୁଅଙ୍କୁ ବନକୁ ପଠାଇଲା । ଆଉ ତୁ ସେହି ନାରୀ-ଜାତିରେ ଜନ୍ମହୋଇ ସ୍ୱାମୀ ପାଖରୁ କଣ୍ଟି ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କରିପାରିବୁ ନାହିଁ ? ବୁଝିବା ସିନା ସ୍ୱାମୀ ବଶୀକରଣର ଅବ୍ୟର୍ଥ ମନ୍ତ୍ର । ସେ ମହାମନ୍ତ୍ର ଯେ ନ ଜାଣେ, ସେ ନାରୀକୁଳର କଳଙ୍କ । ତୁ କେଡ଼େ ଘରର ଝିଅ, ଏହା କଅଣ ଜାଣୁ ନାହିଁ ? ଆଗେ ଅଭିମାନ କରିବୁ, ଅପଶା ମାରିବୁ । ସେଥିରେ ଯେବେ ଫଳ ନ ହୁଏ, ତେବେ କାନ୍ଦିବୁ । ଅଶ୍ରୁ ସିନା ଆମ ଜାତିର ଅଣବାହୁଡ଼ା ଅସ୍ତ୍ର । ସେଥିରେ ପଥର ବି ପାଣି ହୋଇଯାଏ । ମାନିନୀର ନେତ୍ରରେ ଅଶ୍ରୁ ଦେଖିଲେ କେଉଁ ପୁରୁଷ ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରହିପାରିବ ? ଥରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲେ ସ୍ୱାମିଜୟୀ ମହାସ୍ତ୍ର ଅଶ୍ରୁର ମହିମା ବୁଝିପାରିବୁ ।" ପାର୍ବତୀ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସି କହିଲା, "ଅଚ୍ଛା ହେଉ ଗୁରୁଦେବ, ତୁମ ବିଦ୍ୟା ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବି ।" ଅନନ୍ତର ସଭାଭଙ୍ଗ ହେଲା, ସମସ୍ତେ ସେଠାରୁ ଉଠିଗଲେ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବେଳ ଅନ୍ଦାଜ ସାଢ଼େ ତିନିଘଣ୍ଟା ହେବ, ଜମିଦାର ସଦାନନ୍ଦ ରାୟ ସୁସଜ୍ଜିତ ବିଶ୍ରାମକକ୍ଷରେ ବସି ସିଗାରେଟ୍‌ରୂପୀ ମର୍ମର ବଂଶୀ ବାଦନରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଶାଗୁଣା ଚକ୍କମାରି ଉପରକୁ ଉଠିଲା ପରି ସିଗାରେଟର ଧୂଆଁ କୁଣ୍ଡଳୀ ବାନ୍ଧି ଶୂନ୍ୟକୁ ଉଠି-ଯାଉଅଛି । ବୋଧହୁଏ ସେ ଅ-ସିଗାରେଟ୍ ରାଜ୍ୟରେ ସିଗାରେଟର ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚାର କରିବ । ସଦାନନ୍ଦ ଖଣ୍ଡିଏ ଆରାମଚୌକିରେ ବସି ଆରାମ ଉପ-ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ବୃନ୍ଦାବନ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଘରର ଚାକର ହରିଆ ଆସି ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ଚୌତା ଦଣ୍ଡବତ ପକାଇ କହିଲା—"ଆଜ୍ଞା, ସାଆନ୍ତେ ଆସୁଛନ୍ତି ।" ତାହା ମୁହଁରୁ କଥା ନ ସରୁଣୁ ଘୋଡ଼ାର ଟାପୁଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ଅଳକ୍ଷଣ ପରେ ମଙ୍ଗରାଜେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସଦାନନ୍ଦ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସାଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ନେଇ ଚୌକିରେ ବସାଇଲେ । ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ମୁଖାମୁଖୀ ହୋଇ ବସିଲେ; ହରିଆ ସେଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲା । ସଦାନନ୍ଦ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଦାଳାପରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ପ୍ରେମାଳାପ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରହସ୍ୟାଳାପ ମଧ୍ୟ ବାଦ୍ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତହିଁପରେ ମୃଦୁ ହସି ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—"ସଙ୍ଗାତ, ଶ୍ରୁତଶାସ୍ତ୍ର ସଂବାଦ ପ୍ରସ୍ତାବଟା ଶୁଣିଛ କି ?" ବୃନ୍ଦାବନ କହିଲେ—"ହଁ ଭାଇ, ଶୁଣିଛି । ସେ ତ ଖୋଦ୍ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ହୁକୁମ୍, ତାହା ଅନ୍ୟଥା କରିବାକୁ କିଏ ସାହସୀ ହେବ ? ଏ ତ ଆଉ ଅଶରୀରୀ ଦେବତାର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ନୁହେଁ—ସଶରୀର, ସଚଳା ଦେବୀଙ୍କର ଶ୍ରୀମୁଖ ଆଜ୍ଞା, ସେଥିରେ ଟାଳଟୁଳ କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯାହା ମୁହଁରେ ଟିକିଏ ମିଠା ହସ ଦେଖିଲେ ସବୁ ଦୁଃଖ ପାଶୋରିଯାଏ, ଯାହାର ଅଲଣା ଦରସିଝା ତିଅଣଟିକ ଅମୃତ ପରି ସ୍ୱାଦୁ ଲାଗେ, ତାହା କଥା କି ଟଳେ ପଡ଼ାଇହୁଏ ? ବିଶେଷତଃ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେଇ କି ଲାଭ ପାଇବା ? ଯେଉଁ ପୃଷ୍ଠର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ସେ ପୃଷ୍ଠକୁ ମଣ୍ଡଳାଇଦେଲେ ସୁଖ କଅଣ ?" ସଦାନନ୍ଦ କହିଲେ—"ରସିକତା ତେର ହେଲାଣି, ଏବେ ତୁମର ମତ କଅଣ କହ ।" ବୃନ୍ଦାବନ କହିଲେ—"ନା ଭାଇ, ରସିକତା ନୁହେଁ, ସତ କଥା । ଆଉ ମୋର ମତ ପଚାରୁଛ ପରା ? ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋର ମତ ଅଠରପଣ । ତାହିଁକି ନା—ବିବାହିତ ପୁରୁଷ ପରି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଜୀବ ଆଉ ଦୁନିଆରେ ନାହିଁ । ବିବାହ ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ଭୟଙ୍କର ଅଭିଶାପ । ପ୍ରଣୟିନୀର ମନ ନ ଯୋଗାଇଲେ ତାହାର ନିସ୍ତାର ନାହିଁ । କଥାକଥାକେ ତାକୁ କେତେ ଅଭିମାନ ବୁଝା, ଧମକାଣି, ତାଡ଼ଣା, ମୁଣ୍ଡଦୋଳାର ଅଭିନୟ ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ଖାଲି ଦେଖିବା କଥା ନୁହେଁ, ପାନରୁ ଚୂନ ଖସିଗଲେ ଅଜୁହ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ସହିବାକୁ ହୁଏ । କେହି କେହି କେତେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ଏକାବେଳକେ ଅ-ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କେହି ନାହିଁ । ଫରମାସ ନ ଯୋଗାଇଲେ ଅନେକ ମାଇପ ଅସ୍ତ୍ରବର୍ଜନର ଭୟ ଦେଖାନ୍ତି । ଆଉ ସବୁକୁ ବଳ ଅଛି; ମାତ୍ର ଏ କଥାକୁ ବଳ ତାହାର ? ସ୍ୱତସ୍ତ୍ୱ ତାଙ୍କ ଆଦେଶର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି କରିବା ଛଡ଼ା ଉପାୟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟାଏ ମଜାର କଥା ଶୁଣିଲଣି ସଙ୍ଗାତ ! କାଲି ଆମର ସେ କହୁଲେ ପରା—ତୁମର ସତ୍ୟ ପାଳିବା ଲାଗି ଆମେ ଏହା କରୁଛୁ ସିନା, ନ ହେଲେ ଆମର ଏ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ବେପାରରେ ଲାଭ କଅଣ ? କଥାର ଛଟା ଦେଖିଲ ତ ?" ଅନନ୍ତର ବୃନ୍ଦାବନ ହୋ ହୋ କରି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସଦାନନ୍ଦ କହିଲେ—"ନାନା ଲୋକର ନାନା ଖିଆଲ ଅଛି; ସେହିପରି ଆମ ସାଆନ୍ତାଣୀ-ମାନଙ୍କର ଏ କ ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ । ସେଥିରେ ଯେବେ ସେମାନେ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଆମର ବାଧା ଦେବା କି ଦରକାର ? ଆଉ ସେଥିରେ କ୍ଷତି ବା କେତେ ହେବ ? ତେବେ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟର୍ଥ ଆମୋଦ । ତାହା ହେଉ—ବଡ଼ଘରକୁ ସବୁ କଥା ସୁନ୍ଦର । ଏହିପରି କଣ୍ଢେଇ ବଜା, ବାସ୍ତୁ ବଜା, ମାଙ୍କଡ଼ ବାହା ପ୍ରଭୃତି କେତେ କୌତୁକ ବିବାହ କଥା ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣାଅଛି, ଏବେ ତାହା ଆଖିରେ ଦେଖି ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା । ଆମର ସେ କି କହୁଥିଲେ—ଏହାଦ୍ୱାରା ଗୋଟାଏ ଭଲ ନାମ ହେବ । ତାହା ହେଉ ବା ନ ହେଉ ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟାଏ ବଡ଼କା ଆମୋଦ ଆଉ ନୂତନ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବାର ସୁବିଧା ହେବ । ଏତେକାଳ ଯାଏ ଆମେ ଦୁହେଁ ସଙ୍ଗାତ ଥିଲେ, ଏଣିକି ସମ୍ବନ୍ଧୀ ହୋଇପଡ଼ିବା । ଆଃ, କି ମଜା, ଏହାଠାରୁ ଆଉ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଆନନ୍ଦ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? କିନ୍ତୁ ବିବାହ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଥିଲାଗି ଆଜିଠାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଉଚିତ । ସବୁ ଆଜ୍ଞା, ଖାଲି ପକ୍ଷିପିତା ହେବାକୁ ହେବ । ତାହାହେଉ । ଯତ ଜୀବ ତତ ଶିବ, ଜୀବ ଶିବରେ ପ୍ରଭେଦ କଅଣ ? ତାହା ତ ଗୌରବ ଉପାଧି ।" ଏହି ଉକ୍ତିରୁ ଦୁଇଜଣ ଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗର କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିବାହର ଦିନ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଆୟୋଜନରେ ଲାଗିଲେ । କଟକରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଛଟି ଧରି ପିଆଦାମାନେ ମୋଫସଲକୁ ବାହାରିଲେ । ସେମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଚୂଡ଼ା, ଚାଉଳ, ରଙ୍ଗରସାଣ ପନପରିବା, ମାଛ, ଦୁଧ, ଦହି, ଛେନା, ଘିଅ, ଗୁଡ଼, ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଯାହା ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ସେଥିର ବରାଦ ଦେଇଆସିଲେ । ଜମିଦାରୀର ପ୍ରତି ତଉଜିର ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଉପରେ ନୋଟିସ ହେଲା । ସେମାନେ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣି କରି ପଠାଇବେ, ସେଥିର ମୂଲ୍ୟ ସରକାରୀ ଖଜଣାରେ ମଜୁରା ଦିଆଯିବ । ବେଣ୍ଡ ବାଜା, ତେଲିଙ୍ଗି ବାଜା ପାଇଁ ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ବରାତ ଗଲା । ବାଣ, ଗ୍ୟାସ, ଫୁଲଝାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ରୋଶନୀ ସାମଗ୍ରୀ କିଣିବା ଲାଗି କଟକ ଏବଂ କଲିକତାକୁ ଲୋକ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ । ଏହିପରି ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ଜମିଦାରଙ୍କ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାର ବିବାହ, ଆୟୋଜନର ପଟାନ୍ତର ଦେବାକୁ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ କନ୍ୟାପକ୍ଷରୁ "ନିର୍ବନ୍ଧ ଚିଠାଉ" ବର ଘରକୁ ଆସିଲା । ସେଥିରେ ଏହି କଥା ଲେଖାଥିଲା—

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜିଉଙ୍କ ଚରଣେ ଶରଣ ।

ଶ୍ରୀଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜମିଦାର ସଦାନନ୍ଦ ସିଂହଙ୍କୁ ଜମିଦାର ଶ୍ରୀ ବୃନ୍ଦାବନ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଯଥାବିଧି ସମ୍ମାନ ପରେ ନିବେଦନ ଏହି କି, ଆମ୍ଭର ପାଳିତା ପକ୍ଷିକନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ବନସ୍ୱଣୀ ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ପାଳିତ ପକ୍ଷିପୁତ୍ର ଚିରଞ୍ଜୀବ ଶ୍ରୀମାନ୍ ନଟବରର ଶୁଭ ବିବାହ ସମ୍ପର୍କ ମେଷ ଶୁକ୍ଳ ପଞ୍ଚମୀ ବୁଦ୍ଧବାର ଦିନକୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଏ ନିର୍ବନ୍ଧ ଚିଠାଉ ପଠାଉଛୁଁ । ଆପଣଙ୍କର ସମ୍ମତି ସମ୍ବାଦ ପାଇଲେ ବିଶେଷ ଅନୁଗୃହୀତ ହେବୁ । ଇତି । ସନ ୧୩୧୫ ସାଲ ମେଷ ୧୨ ଦିନ ମଙ୍ଗଳବାର ବେଳ ସାତଘଡ଼ି ସମୟରେ ଶୁଭବେଳା ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ଏ ମଙ୍ଗଳ-ଚିଠାଉ ଲିଖିତ ହୋଇ ପ୍ରେରିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ଶୁଭମସ୍ତୁ, ଶ୍ରୀ ଶୁଭମସ୍ତୁ, ଶ୍ରୀ ଶୁଭମସ୍ତୁ ।

ନାନାବିଧ ଉତ୍ସବ ଆଡ଼ମ୍ବର ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନିର୍ବନ୍ଧ-ଚିଠାଉ ବରଗୃହରେ ପଠିତ ହେଲା । ଶଙ୍ଖ ହୁଳାହୁଳି ଶବ୍ଦରେ ନଅର କମ୍ପି ଉଠିଲା । ତହୁଁ ପରଦିନ ଠିକ୍ ସେହି ମର୍ମରେ ନିର୍ବନ୍ଧ ଚିଠାଉ ରୁପାଥାଳୀରେ ସିନ୍ଦୂର-ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ଏବଂ ପୁଷ୍ପାସ୍ତୃତ ହୋଇ, କୁଙ୍କୁମ ଅତରରେ ସ୍ନାନ କରି କନ୍ୟାଗୃହକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲା ।

ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ବିବାହ ଦିନ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଦୁଇ ଜମିଦାରଙ୍କର ନଅର ଉତ୍ସବମୟ ହୋଇଉଠିଲା । ସୁଆ ମଙ୍ଗଳା, ଜାଉ ମଙ୍ଗଳା, ଢିଙ୍କି-ପେଷା-କୁଲା-ସୁଲୁଣୀ ମଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଦିଅଁ ମଙ୍ଗଳାର ଶଙ୍ଖ ହୁଳାହୁଳି ଶବ୍ଦରେ ଗ୍ରାମସାରା କମ୍ପି-ଉଠିଲା । ବେଠିଆ ଗଉଡ଼, ଭଣ୍ଡାରୀ, ଧୋବା, ଲଆରି ପ୍ରଭୃତି ପଞ୍ଚ ସୁଆଳ, ହାଣ୍ଡି, ଡାଠ ଘେନି, କିଏ ଗଛ ମୂଳରେ କିଏ ନଈ କୂଳରେ ରାନ୍ଧି ଖାଇଲେ । ଦିଅ ଦିଅ, ନିଅ, ନିଅ, ଖାଅ ଖାଅ ଶବ୍ଦର ହାଟ ବସିଗଲା । ଡାଲି ଭାତ, ଖିରି ପିଠାର ବିପୁଳ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୋଟିଏ ହାତୀ ବହୁମୂଲ୍ୟ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ମଣ୍ଡିତ ହେଲା । ତାହା ପିଠିରେ ରୁପା ହାଉଦା କଷାଗଲା, ବନାରସୀ ଘଟାଟୋପଦ୍ୱାରା ହାଉଦା ଆବୃତ ହେଲା । ଶ୍ରୀମାନ୍ ନଟବର ବରବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ତାହାର ଦୁଇଗୋଡ଼ରେ ସୁନାବଳା ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଗଲା, କଣ୍ଠରେ ମୁକ୍ତାହାର ଲମ୍ବିତ ହେଲା; ମାତ୍ର ନଟବର ତାକୁ ପକ୍ଷ ବେତଦୋଳା ଜ୍ଞାନରେ ଥଣ୍ଟାଘାତରେ ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରିପକାଇଲା । ତହୁଁ ଗୋଟା ସୁନାହାର ତାହା ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦିଆଗଲା । ପୁରୋହିତ ଏବଂ ଗ୍ରହବିପ୍ର ମଙ୍ଗଳାଷ୍ଟକ ପାଠକଲେ । ବର ସିଞ୍ଜିରିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ହାତୀ ଉପରେ ବସିଲା । "ବର ଖେଚର" ବୋଲି ଯେଉଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ତାହା ସାର୍ଥକ ହେଲା । ଶୁଭ ମାହେନ୍ଦ୍ର ବେଳାରେ ବର ଅନୁକୂଳ କରି ଯାତ୍ରା କଲା । ଛତା, ଚାମର, ନିଶାଣ, ଫୁଲଝାଡ଼ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲା । ତୁରୀ, ଭେରୀ, ଢୋଲ, ଜଗଝମ୍ପ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେଲିଙ୍ଗିବାଜା, ରଙ୍ଗବାଜା, ବେଣ୍ଡବାଜା ପ୍ରଭୃତିର ସୁଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦରେ ଆକାଶ ବତାସ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସାଆନ୍ତ କୁଣିଆମାନେ କେହି ଘୋଡ଼ାରେ, କେହି ଯାନରେ ଚଢ଼ି ବରର ଅନୁଗମନ କଲେ । ଗ୍ୟାସ ଆଲୋକରେ ରାତି ଦିନ ପରି ଦିଶିଲା । ନାନା ପ୍ରକାର ବାଣ ଲଗାଗଲା । ଖୁବ୍ ଉତ୍ସବରେ ବର ଯାତ୍ରା କଲା । ବରଯାତ୍ରୀ ଏବଂ ଦର୍ଶକ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ଅଧିକ ହେଲା ଯେ, ସୋରିଷ ପକାଇଲେ ତଳେ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖ ଆନନ୍ଦରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; କିନ୍ତୁ ଯାହା ପାଇଁ ଏତେ ଆୟୋଜନ, ଏତେ ଆମୋଦ ଆହ୍ଲାଦ, ସେହି ବର ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ସାଜସଜ୍ଜ ହୋଇ ନୀରବରେ ବସିଥାଏ । ବୋଧହୁଏ, ମାନବକୃତ କାଣ୍ଡ କାରଖାନା ଦେଖି ତାକୁ ଭେଲ୍‌କି ମନେହେଉଥିବ । ଅଜ୍ଞାନ ପକ୍ଷୀ, ସେ ମାନବ-ସୁଲଭ ବିବାହର କଥା କଅଣ ବୁଝିବ ? ଏ ଉତ୍ସବ, ଆଡମ୍ବର ତାହା ପକ୍ଷରେ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ନୁହେଁ—ଘୋର ଯନ୍ତ୍ରଣାପ୍ରଦ ।

ଯଥାସମୟରେ ବର ଏବଂ ବରଯାତ୍ରିଗଣ କନ୍ୟାଗୃହରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ବୃନ୍ଦାବନ ମଙ୍ଗରାଜ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପକ୍ଷୀୟ ଲୋକମାନେ ସମାଦରପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବାଟବରଣ ପ୍ରଭୃତି ସାମୟିକ ଯାହା ଯାହା କରିବାର, ତାହା ସବୁ କରାଗଲା । ଅନନ୍ତର ବର ଯାଇ ବେଦୀରେ ବସିଲା । କନ୍ୟା ପିଞ୍ଜରାବଦ୍ଧ ହୋଇ ତାହାର ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆସି ବସିଲା । ଯଥାବିଧି ବିବାହକ୍ରିୟା ଶେଷରେ ବର-କନ୍ୟା "ଶୀତଳଭୁଞ୍ଜି" କରିବାକୁ ଗଲେ । ସୁକୁମାରୀ କନ୍ୟା ଓ ଜାମାତାକୁ ଘେନି ଆନନ୍ଦ ଆହ୍ଲାଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସି ପକ୍ଷିଜାମାତାକୁ କୋଳରେ ବସାଇ ଝିଅ ସଅଁପିଦେଇ କାନ୍ଦଣା କାନ୍ଦିଲା, "ମୋ ବାପ ଧନ ହୋ, ମୋ ସୁନାମୁହାଁ ବନସ୍ତଦେଈ ତୁମକୁ ଲଟିଲା, ମୋ ବାପ ଧନ ହୋ ! ତା ଦଶ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବ ମୋ ରତ୍ନ ଶୀ ନିଧି ହୋ ! ସେ ଅଲେଖ ବାଳୁତ ଝିଅ, ଭାତ ଖାଇ ଆଁଇ ଜାଣେ ନାହିଁ, ମୋ ରଙ୍କପସରା ହୋ !" ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଅଭିନୟ ଦେଖି ମାଇକିନିଆମାନେ ମୁହଁରେ ଲୁଗା ଗୁଞ୍ଜି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ ଯେ, ସୁକୁମାରୀ ଅଭିନୟ କରୁ ନାହିଁ, ଆବେଗର ଆତିଶଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦକୁ ସେ ଆକାର ଦାନ କରୁଅଛି । ଅବାସ୍ତବକୁ ବାସ୍ତବ ମଣିବା ତାହା ପକ୍ଷରେ କେତେବେଳେ ଅସଙ୍ଗତ ବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ସନ୍ଧି ପ୍ରହରକ ବେଳେ ବର ବିଦାୟ ହୋଇ କନ୍ୟା ଏବଂ ପ୍ରଭୂତ ଯୌତୁକ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲା । ବୃନ୍ଦାବନ ଘୋଡ଼ା, ପାଲିଙ୍କି, ଖଟ, ସିନ୍ଦୁକ, ଶଯ୍ୟା, ବାସନ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଯୌତୁକ ଦେଇଥିଲେ । ଭାରକୁ ଭାର ଅଧକୋଶଯାଏଁ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ପାର୍ବତୀ ଆନନ୍ଦରେ ବଧୂବରଣ କରି ଶ୍ରୀମତୀ ବନସ୍ତଦେଈକୁ ଘରକୁ ନେଇଗଲା । ଦୁଇ ନଅରରେ ଏହି ବିବାହ ଆନନ୍ଦୋତ୍ସବ ସାତଦିନ ସାତରାତିଯାଏ ଲାଗିଥିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱାସସୂତ୍ରେ ଅବଗତ ହୋଇଅଛୁ ଯେ, ଏହି ବିବାହରେ ଏକ ପକ୍ଷର ଖର୍ଚ୍ଚ ସାତ ହଜାର ଛଅଶ ପଞ୍ଚାନବେ ଟଙ୍କା ପାଞ୍ଚଅଣା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷର ବ୍ୟୟ ତାହାଠାରୁ ଛଅହଜାର ନଅଶ ସତାବନ ଟଙ୍କା ଅଣାନାସ୍ତି ସାଢେ ସାତପାହୁଲ ଅଧିକ ହୋଇଥିଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭାଗ୍ୟ-ବିପର୍ଯ୍ୟୟ

—୧—

ସୁଲୁଣିଆ ଗ୍ରାମରେ କେଳୁ ବାରିକର ଘର। କେଳୁ କାନ୍ଧରେ ଭଣ୍ଡାର, ବଡ଼ ଗର୍ବ। ଗାଁଗଣ୍ଡାରେ କ୍ଷୌର କର୍ମ ଯାହା ପାଏ, ତାହା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ। ମଫସଲ ଗ୍ରାମରେ ନଗଦ ପଇସା ଦେଇ କ୍ଷୌର ହେବା ଲୋକ ବା କେତେ ଜଣ ଅଛନ୍ତି ? ଜମିଦାର, ମହାଜନ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କର ତ ଲାଗିରଖିଆ ଭଣ୍ଡାରି ଅଛନ୍ତି। ଆଉ ସମସ୍ତେ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଭଣ୍ଡାରି ଦରମା ଦିଅନ୍ତି। କେହି ମାଘ ମାସରେ ଧାନ ଦିଏ, କେହି ବା ଧାନକଟା ବେଳେ ବିଲରୁ ଭାଗ ଦିଅନ୍ତି। ଆଉ ଯାହାଙ୍କର ସୁଖ ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ମୂଲ ମଜୁରି ଲଗିଥାଆନ୍ତି, ସେହି ସାମାନ୍ୟ କେତେ ଜଣଙ୍କଠାରୁ ଅଧଲାଏ ପାଉଲାଏ ଯାହା ମିଳେ କେବଳ ମାତ୍ର କେଳୁର ଦୈନିକ ଆୟ। ମର୍ଦ୍ଦନ କରିଜାଣିଥିଲେ ସେବାଟରେ କିଛି ଆୟ ହୁଅନ୍ତା; ମାତ୍ର କେଳୁ ସେ ବିଦ୍ୟାରେ ନିତାନ୍ତ ଅପାରଦର୍ଶୀ। ଥରେ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ମର୍ଦ୍ଦନ କରୁ କରୁ ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡାରୁ ଗଡ଼ାଇ ପକାଇଥିଲା। ସେହି ଆଘାତରେ ସାଆନ୍ତଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିଲା। ସାଆନ୍ତେ ଉଃ କୁଃ ହୋଇ ଉଠିପଡ଼ି ଗାଳିବର୍ଷଣ ପରି ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ଦୁଇଟି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଚପେଟାରେ ତାହାର ଦୁଇ ଗାଲ ଗୋଲାପ ଫୁଲର ରଙ୍ଗରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଦେଲେ। ସେହିଦିନୁ ମର୍ଦ୍ଦନ ନାମ ଶୁଣିଲେ କେଳୁକୁ କଡସ୍ୱଭୋଡ଼ା ଜ୍ୱର ଆସେ। କେଳୁ, ତାହାର ଦଶମବର୍ଷୀୟ ପୁତ୍ର କଣା ଏବଂ ଗୃହିଣୀ କଣା ମା, ଏହି ତିନି ଜଣରେ କେଳୁର ପରିବାର ଗଠିତ। କଣା କ୍ଷୁର ଧରିଶିଖିଲାଣି, ସେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କ୍ଷୌର କରେ; କିନ୍ତୁ ସବୁ ପିଲାଙ୍କୁ କ୍ଷୌର କରେ ନାହିଁ—ଯାହା ମୁଣ୍ଡର ଚୁଟି ଖୁବ୍ କରଡ଼ା, ତାକୁ ସେ କ୍ଷୌର କରିପାରେ ନାହିଁ। ଦୈବାତ୍ ସେରୂପ ଗ୍ରାହକ ଯୁଟିଲେ ସେଦିନ ତାହାର କପାଳ ବାମ। କଣା ତାକୁ କ୍ଷତବେଣ୍ଟିଆ କରି ଲହୁଲୁହାଣ କରି ଛାଡ଼ିଦିଏ।

ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଅଭାବ ପୂରଣ ପକ୍ଷରେ କଣା ମା କେଳୁକୁ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ କରେ। ଯାଜକଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକଙ୍କର ଗୃହିଣୀମାନେ ଘର କୋଣରେ ବସି ନ ରହି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି। ସହଧର୍ମିଣୀ ଆଖ୍ୟା ତାଙ୍କର କେବଳ ସାର୍ଥକ। ସେମାନଙ୍କର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ମମତା ଅତି ଗମ୍ଭୀର ଏବଂ ସଜୀବ। ଜଣକର ପ୍ରାଣରେ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ପ୍ରାଣ ଗଢ଼ା। ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ଅନାବିଳ ଏବଂ ପବିତ୍ର। ଇତର ଶ୍ରେଣୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବ୍ୟବସାୟ କରି କିମ୍ବା ମୂଲ ମଜୁରି ଲଗି ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନପୂର୍ବକ ସ୍ୱାମୀକୁ ଅଧେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି। କଣା ମା ଅଳତା ପାତିଆ କାଖେଇ ଘରେ ଘରେ ବୁଲି ବୋହୂ ଝିଅଶୁଣୀଙ୍କ ନଖ କାଟିଦିଏ, ଚମ ତୋଳିଦିଏ, ଗୋଡ଼ରେ ଅଳତା ପିନ୍ଧାଇଦିଏ। ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାହାର ସେରେ ମାଣେ ଉପାର୍ଜନ ହୁଏ। ଅଧିକନ୍ତୁ ବୋହୂ ଝିଅଶୁଣୀଙ୍କୁ ଫୁଝୁଲି ଫୁସୁଲି କରି କାହାଠାରୁ ବଡ଼ିଗଣ୍ଡେ, କାହାଠାରୁ ପିଠାପଟେ, କାହାଠାରୁ କଇ ତଳଟାଏ କଣା ଲାଗି ମାଗି ନେଇଯାଏ। କଣା ମା ଖୁବ୍ ଚତୁର; ସେ ପାଣିରେ ଘର ପକାଇପାରେ। ବୋହୂ ଝିଅଙ୍କୁ ଠେକାଠେକି କରି କଥା କହିବାରେ ସେ ସୁବିଚକ୍ଷଣା। କାହାକୁ କହେ—“ସ ଅପ୍ସରାଣୀ ଏ, ତମ ପରି ମଣିଷ ଗୋଟାଏ ଏ ତଲାଟାରେ ଅଛି ନା ? ଅମଳ ମନ କରି ହାତ ଟେକି ଯାହାକୁ ଯାହା ଦିଅ, ତାହା ମନ ବୋଧ। ତମ କଥାପଦକ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଗୋ, ଯେଉଁଠି ଶୁଣ, ତମରି ପରିସ୍ୱେଷ। କାହିଁ ଆଉ କାହା ନାଁରେ ତ ଏତେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପଦ ପଡ଼େ ନାହିଁ ! ପଚରତବି, ଛତରଖାଇଗୁଡ଼ାକ, କେଉଁ ଗୁଣରେ କିଏ ତୁମକୁ ଇର୍ଷ୍ୟାହେବ ? ସକାଳୁ ଉଠି ସକଳଖାଇଙ୍କ ନାଁ ଧରିଲେ ଭାତ ମିଳିବ ନାହିଁ। ସେହି ଯେ ବଡ଼ଲୋକ ବୋଲାଉଛି, ରାଣୀଅଙ୍ଗୁଳି ଫୁଲି ବସି ଅଙ୍ଗୁଳି ହୋଇଛି—କଣ୍ଡୁର ଶହାଡ଼ୀ ନା ହାଣ୍ଡି କୃପଣ ସମ୍ ସ୍ୱମ୍, ତା ନା ପଡ଼ିଲାଣି—ଆଜ କପାଳରେ କି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଅଛି ! ଖଜୁରିଗଛ ମୂଳକୁ ଯାଉଛି ଯାଉଛି। ସେ ଘରକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମସ୍ତେ ଏକା ପରି ମିଳନ୍ତି । ତାଙ୍କ କୋହ୍ନୁଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସେ ଦିନ ମାଟିଆ ତେଲ ଟିଣେ ମାଗିଲି ଯେ, କଅଣ କହିବି ମାଉସୀ, ଛୁଞ୍ଚା ମୁହଁ ହଲେଇଲ ସିନା— ସେତେ ତେଲ ଦେଲ, ତାହା ଗୋଟାଏ କାନରେ ଢାଳିବାକୁ ନିଅଣ୍ଟ । କି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ ଗୋ ମା, ଛି-ଛି-ଛି ! ! ! ତମ ଗୋଡଘଷା ପଥରକୁ ସେ ସଜ ହେବ ନାହିଁ ।" କାହାକୁ ବା କହେ—"ଆଜି ତମର ହାତରୁ ରାନ୍ଧ ଖାଇବି ବୋଲି ପହିଲୁ ଏଠିକି ଆସିଛି । ଯେଉଁ ଦିନ ତମ ହାତ ବାଜିଥାଏ, ସେ ଦିନ ମୋ ପଳତା ପସରି ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼େ ।" ଅନୁଗ୍ରହାର୍ଥିନୀ ରମଣୀମାନେ ତାହାର ସ୍ତୁତିବାକ୍ୟରେ ଗୌରବ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି, ତାହାର ମଧ୍ୟ ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ । ସୁତରାଂ କେହି ଯାହା ଉପାର୍ଜନ କରେ, କଣାମା ତାହାର ଦୁଇଗୁଣ ଉପାର୍ଜନ କରେ । ଯେଥିରେ ଜଣଟା ପେଟ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଚଳିଯାଏ । କଥାରେ କହନ୍ତି, "ମାଗଣହୁଣ୍ଡୀ ଘଇତା କେବେ ଛୁଞ୍ଚା ଅଲଣା ଖାଏ ନାହିଁ ।"

—୨—

ତାହାର ସୁଖ ଚିର ନୁହେଁ, କି ଦୁଃଖ ଚିର ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସୁଖ ଦୁଃଖର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ମଧ୍ୟମାବସ୍ଥା ବି ଚିର ନୁହେଁ । ନିୟତି-ଚକ୍ର ସବୁ ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଓଲଟ ପାଲଟ କରିଦିଏ । କେହି ଦିନେ ମୃତ୍ୟୁର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇ ନବକଳେବରରୁ ସ୍ଖଳିଗଲା । କଣା ମା ସ୍ୱାମୀର ରୂପ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତେର ବାହୁନି କାନ୍ଦିଲା, ପୋଡ଼ା ଅଦୃଷ୍ଟକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଗାଳିଦେଲା, ଯମରାଜାର ଅବିଚାରକୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ନିନ୍ଦା କଲା । ଆଉ ଯମ ଦେବତା ବି ପୋଡ଼ାମୁହାଁ, ରଇଜଳା, ଡାକୁଣୀ-ଖିଆ, ଅଣ୍ଟକୁଟୀ ପୁଅ, ରାଣ୍ଡି ଘଇତା ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ମହା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବିଶେଷଣ ଲାଭରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା ନାହିଁ । ତାହା ତ ତାହାର ଉଚିତ ପ୍ରାପ୍ୟ, ସଂସାରରେ ଏତେ ଲୋକ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଏକା କେହି ଲାଗି ତାହାର କି କାମ ଅଟକିଗଲା ଯେ, ସେ ଆଗେ ତାହାକୁ ବାଛି ନେଇଗଲା । ପ୍ରତିବେଶୀମାନେ କଣାମାକୁ ଅନେକ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ, ମୃତ ନିମନ୍ତେ ଦୁଃଖ କରିବା ବୃଥା ବୋଲି ସେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲା; ସୁତରାଂ ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଶୋକର ଆଘାତ ସହିଗଲା । କଣା ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଲେ ତାହାର ସବୁ ଦୁଃଖ ଘୁଞ୍ଚିଯିବ, ଏହି ଆଶା ତାହାର ଆଘାତର ବ୍ୟଥା ହରିନେଲା । ସେ ପୂର୍ବ ପରି ଦୁଃଖଧନ୍ଦା କରି ପୁଅଟିକୁ ମଣିଷ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ରକ୍ମୁଣୀ କଣାମାର ସାନ ଭଉଣୀ । ସେ ଅନପତ୍ୟା ବିଧବା, ପିତୃକୁଳରେ ତାହାର କେହି ନାହାନ୍ତି । ଭଉଣୀର ଆକସ୍ମିକ ବିପଦ ଶୁଣି ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ଭଉଣୀକୁ ଅନେକ ବୁଝାଇ ଶାନ୍ତ କଲା । ଦିନେ ସେ କହିଲା, "ନାନି, ମୋର ଆଉ କିଏ ଅଛି ଯେ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ? ଏଇଠି ଏକା ସଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିରହି କଣ୍ଢେଇକୁ ମଣିଷ କରିବା । ସେ ତୋର ପୁଅ, ମୋର ବି ପୁଅ, ମରିଗଲେ ମୁହଁରେ ଲୁଣ୍ଡାଏ ନିଆଁ ଦେବ, ତେଣିକିରେ ଆମେ ତରିଯିବା । ଦୁଃଖଧନ୍ଦା କରି ତୁ ବି ପୋଷେ ମାଣେ ଆଣିବୁ, ମୁଁ ବି ସେରେ ପାଏ ଆଣିବି; ଦୁହେଁ ଏକାଠି ପକାଇ ମୁଠାଏ ଫୁଟାଇ ଖାଇବା। ମୋ ପାଖରେ ଚଉଦଗଣ୍ଡା ଟଙ୍କା ଅଛି, ସେଥିରେ ପୁଅକୁ ବିଦ୍ୟା କରି-ପଢ଼ାଇବା ।" କଣା ମା ଭଉଣୀର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେଲା । ଦୁଇ ଭଉଣୀ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ରହିଲେ । ଯଥା-ସମୟରେ କଣାର ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ସେ ଏବେ ଦୁଇଟି ସ୍ନେହଧାରାର ଅଧିକାରୀ । ମା, ମାଉସୀ ଦୁହିଙ୍କର ସ୍ନେହାମୃତ ସେ ଅକଣ୍ଠ ପାନ କରେ ।

ଗରଦପୁରର ଯାତ୍ରାଦଳ ସେ ସମୟରେ ଖୁବ୍ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ସେ ଦଳ ଯେଉଁଠାରେ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି, ଲୋକେ ଚୂଡ଼ା ଗୁଡ଼ ବାନ୍ଧି ବହୁଦୂରରୁ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ସୁଦୂର ସମୁନ୍ନତ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଗରଦପୁର ଦଳର ନାମ ଡାକ ଥିଲା । ସେ ଦଳର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରା ଯାହାର ବୀଭତ୍ସ ଭେଉରସା ପ୍ରସଙ୍ଗ ସେଥିରେ ନାହିଁ । ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ । ଧ୍ରୁବ ଚରିତ, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଚରିତ ପ୍ରଭୃତି ଭକ୍ତିରସର ପୌରାଣିକ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସେ ଦଳରେ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ସେ ଦଳର ତାଳ, ମାନ, ରାଗ, ରାଗିଣୀ ସବୁ ନୂତନ ଧରଣର । ଖୁବ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାଗାରୁ ଗରଦପୁର ଯାତ୍ରା ଦଳକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଆସେ । ଅଭିନେତାମାନଙ୍କର ଆୟ ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୋଷ ହୁଏ । ସେହି ଦଳର ସେ ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହ୍ଲାଦର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଭିନୟ କରୁଥିଲା, ସେ ବଢ଼ିଗଲା ଏବଂ ତାହାର କଣ୍ଠ ମଧ୍ୟ ବେସୁରା ହୋଇଗଲା; ସୁତରାଂ ତାହାର ସ୍ଥାନ ପୂରଣ ସକାଶେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଦରକାର। ଦଳପତି ସୁଦର୍ଶନ,ସୁଶ୍ରୀ,ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପିଲା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବୁଲିଲେ। ଅନେକ ପିଲା ଦେଖିଲେ; କିନ୍ତୁ କେହି ତାଙ୍କର ମନୋମତ ହେଲା ନାହିଁ। ଶେଷରେ କଣାକୁ ଦେଖି ପସନ୍ଦ କଲେ। ତହୁଁ କଣାମା ପାଖରେ ନିଜର ଅଭିପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ। ସେ କିଛି ନ କହୁଣୁ କଣାର ମାଉସୀ ରୁକ୍ମଣୀ ମଗଜକୁ ଶିକାକୁ ଟେକିଦେଇ କହିଲା, 'ଅ, ଛୁଆ ଧଇଲେ ତା ପେଟ କଅଣ ଅପୋଷା ରହିବ ଯେ,ତାହାର ଗରଜ ପଡ଼ିଛି ସେ ଯାଇ ଯାତ୍ରାରେ ନାଚିବ ? ବାର ଜାଗାରେ ବୁଲିବ, ବାର ଘାଟର ପାଣି ପିଇବ, ସତ ଅନିଦ୍ରା ହେବ। ନା ନା, ମୁଁ କି ଖାଇବି ସେଥିରୁ,ମୋ ସୁକୁମାରିଆ ଛୁଆ ବୁଲୁଙ୍ଗା ହୋଇଯିବ।' ଏହିପରି ନାନା କଥା କହି ପ୍ରଥମେ ସେ ମଣ୍ଡଳରେ ବସିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଶେଷରେ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବାରୁ ମଙ୍ଗିଲା। ଦଳପତି କହିଲେ, "ନା ଲୋ ମାଉସି, ତୁ କିଛି ଚିନ୍ତା କରନା। ତୋତେ ମାସରେ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଦେବି, ବାପ ମା ପରି ତୋ ପୁଅକୁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ କରିବି। ସେ ରଜାପୁଅ ପରି ସୁଖରେ ରହିବ। ଯାତ୍ରା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ସକାଳେ ପୋଡ଼ପିଠା,ମଇଁଷିଆ ଘିଅ ଜଳଖିଆ ଦିଏଁ, ଦିନରେ ସରୁ ଚାଉଳ ଭାତ ଆଉ ମାଛର ମାଛ ଝୋଳ ଦିଏଁ, ରାତିରେ ରୁଟି ହରଡ଼ ଡାଲି ଦିଏଁ। ତୁଇତ ଜାଣୁ ପିଲାଏ ହାଳିଆ ଲାଗନ୍ତି। ତୋ ପୁଅକୁ ମୁଁ କେତେ ସୁନାରୁପା ଗହଣା ଦେବି ଦେଖିବୁ।" ଦଳପତି ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ କଣାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଗଲା। କଣା ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଖଡ଼ାରେ ନାଚିଲା।

—୩—

ଦୁଧ ସଙ୍ଗରେ ପାଣି ମିଶିଲେ ପାଣିର ଗୋଟାଏ ମୂଲ୍ୟ ହୁଏ। ସେହିପରି ଆଖଡ଼ାରେ ମିଶିଲା ଦିନରୁ କଣାର ଗୌରବ ଅଙ୍କୁରି ଉଠିଅଛି। ସେ ଶଶୁର ଘର ପରି ଆଦର ପାଉଅଛି। ସେ କ୍ଷଣକ୍ଷଣକେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପ ଧରେ, କେତେ ପ୍ରକାର ଲୁଗା, କେତେ ରଙ୍ଗର, କେତେ ଢଙ୍ଗର ଜାମା ତାହାର ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷ କରି ଧନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି। ଦଲା ମଚ ମଚ ଚାଷ୍ଟିସ ଜୋତା ତାହାର ପଦସେବା କରେ। ଅଳଙ୍କାରର କଥା ମଧ୍ୟ ଊଣା ନୁହେଁ। ହାତରେ ବଲା, କାନରେ ନୋଳି, କଟିରେ ଶିକୁଳି, ବାହୁରେ ଅନନ୍ତ, କଣ୍ଠରେ ପଦକ ଶୋଭା ପାଏ। କଣା ନୃତ୍ୟଗୀତରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରବୀଣ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି। ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଉଭୟ ବେଶ ପକାଏ; ମାତ୍ର ଧ୍ରୁବବେଶ ତାକୁ ଖୁବ୍ ମାନେ। ତାହାର ନୃତ୍ୟ ଯେପରି ଚମତ୍କାର, ଗୀତ ସେହିପରି ମଧୁର ଏବଂ କଥାର ଭଙ୍ଗୀ ତହୁଁ ବଳି ମନୋହର। ସେ ଯେତେବେଳେ ଧ୍ରୁବର ଅଭିନୟ କରେ, ସେତେବେଳେ ବାଳକୃଷ୍ଣର ମଧୁର ଭକ୍ତିରସ ଶ୍ରୋତା କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି କରେ। ତାହାର ଯୋଗୁଁ ଯାତ୍ରାଦଳର ଗୌରବ ଆଶାତୀତରୂପେ ବଢ଼ିଯାଇଅଛି। ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ କଣାର ସୁଖ୍ୟାତି! ଯେଉଁଦିନ ପୀଡ଼ା ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ କଣା ଯାତ୍ରାରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥାଏ, ସେଦିନର ଅଭିନୟରେ ଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ ତୃପ୍ତିଲାଭ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଫିକା ପଡ଼ିଯାଏ। କଣାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ନାହିଁ। ତାହା ଯୌବନର ଦନସମ୍ଭାର ଆନନ୍ଦରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଉଠିଲା। ଏହିପରି ଭାବରେ ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା।

ପାଞ୍ଚପଡ଼ା ଗଡ଼ରେ ଗଣେଶପୂଜା ବିଶେଷ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହୁଏ। ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯାତ୍ରାଦଳ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି। ବର୍ଷେ ଗରଦପୁର ଯାତ୍ରାଦଳ ରଜନମଞ୍ଚରେ ଯାଇ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ। କଣା ଧ୍ରୁବର ଅଭିନୟ କଲାବେଳେ ଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ ଏରୂପ ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ଯେ, ବୃଷ୍ଟିଅନ୍ତ ତାହା ଉପରେ ଦେବକୁସୁମ ପରି ଟଙ୍କା, ଅଧୁଲି, ସୁକି ବୃଷ୍ଟି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା! ରାଜା ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର। ସେ କଣାର ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଏବଂ କଥା ଭଙ୍ଗୀରେ ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇ କାହିଁରେ ତାହାର ଗୁଣ ପୁରସ୍କୃତ କରିବେ, ହଠାତ୍ କିଛି ହାତ ପାଖରେ ପାଇଲେ ନାହିଁ। ଏଣେ ଉଲ୍ଲାସ-ଉଦ୍‌ବେଳ ଅନ୍ତଃକରଣ ସମ୍ଭାଳି ହେଲା ନାହିଁ। ତହୁଁ ନିଜର ହୀରକ ଅଙ୍ଗୁରୀୟଟି ବାହାର କରି କଣା ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ। ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସହସ୍ରାଧିକ ଟଙ୍କା ହେବ;

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯଥାସମୟରେ ଯାହା ଲାଗିଲା, ଦର୍ଶକ ଏବଂ ସଭାସଦ ରାଜା ସଙ୍ଗରୁ ଉଠିଗଲେ ।

ସ୍ୱାର୍ଥ ଯେଉଁଠାରେ, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କଳହ ସେହିଠାରେ । କଣା ଅଙ୍ଗୁରୀୟଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ୱ କଲା; ମାତ୍ର ଦଳର ଲୋକେ ତାହା କରିବାକୁ ଦେବେ କାହିଁକି ? ସେମାନେ ଭାଗ ମାଗିଲେ । ଏହି କଥା ନେଇ ଅନେକ ବିତଣ୍ଡା ହେଲା । ଶେଷରେ ରାଜା ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲେ—ମୁଦିଟି ମୁଁ କଣାକୁ ଦେଇଅଛନ୍ତି; ସୁତରାଂ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ କାହାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କର ଏ କଥା ଉପରେ ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ କାହାର ସାହା ଖଟିଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ କଣା ସଙ୍ଗେ ଦଳସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କର ମନୋଭେଦ ଘଟିଲା । କଣା ଦଳର ସମ୍ପର୍କ ତ୍ୟାଗ କଲା । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ କଣା ଏରୂପ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଥିଲା । କାହିଁକି କେଜାଣି ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରେ କଣା ପ୍ରତି ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଆକର୍ଷଣ ଜନ୍ମିଥିଲା । ସମୟ ସମୟରେ ବଡଲୋକଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ ପ୍ରତି ଏହିପରି ଅହେତୁକ ଆକର୍ଷଣ ଜନ୍ମିବାର ଏବଂ ପରେ ପ୍ରବଳ ହେବାର ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ଖିଆଲ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟସନ ପରି ଗୋଟାଏ କିଛି । ଅନେକେ ଏମନେ ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଦୟାସାଗର ପାଲଟିଯାଇ ଅପାତ୍ରରେ କୃପା ଅଜାଡିଦିଅନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଶୁଭଫଳରେ ସଂସ୍କାରର ଅପ୍ରାଚିତ ଫଳ ।

କଣା ସଙ୍ଗୀତକାର ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲା । ହାରମୋନିୟମ୍, ବେହେଲା ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟରେ ସେ ଧୁରନ୍ଧର । ବସ୍ତୁତଃ ବେହେଲା ତା ହାତରେ କଥା କହେ । ତାହାର ଗୀତବାଦ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ରାଜା ତାହାକୁ ଅନେକ ଥର ପୁରସ୍କୃତ କରି ସାରିଲେଣି । ପୁଅର ଏ ସୌଭାଗ୍ୟୋଦୟ ଦେଖି କଣାମା ସ୍ୱର୍ଗ କରଗତ ମଣିଲା । ଆଉ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା ରୁକ୍ମିଣୀ । ଏକଲା ଗୁଣୀ ପୁଅର ସେ ମା, ରୁକ୍ମିଣୀ ତାହାର ଭଉଣୀ । ଧନ୍ୟରେ କପାଳ ! ରୁକ୍ମିଣୀ ବହୁ-ଗର୍ବାର ଭଉଣୀ, ଏହାଠାରୁ ଗୌରବ କଅଣ ଅଛି ? ରୁକ୍ମିଣୀ କହିଲା, "ମୋ କଣ୍ଢେଇ ଯୋଗଜନ୍ମା । ସେ ଜଣାର ପାଖଲୋକ ହେଲା, ତାହାର ଅଉ ମୋର ସପ୍ତପୁରୁଷ ଦେବତା ପାଲଟିଗଲେ । ନାହାକ ପୋଡ଼ାମୁହାଁ ଯାହା କହିଥିଲା, ତାହା ସତ ହେଲା । ସେ କହିଥିଲା—"ଭଣ୍ଡାରିକୁଳରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ଏ ପିଲାଟି ଗାରେ ବୁଲାଇବ । ଏହାର ଲକ୍ଷଣ-ଗୁଡ଼ାକ ରଜା ପୁଅର ଲକ୍ଷଣଠାରୁ ବଳେ ।" ସତ କହିଥିଲା ବାପୁଡା ଏକା । ନଇଁ ରଜା ପୁଅଟା ମୋ କଣ୍ଢ ପରି ସୁନ୍ଦର ହେବ ?" ରୁକ୍ମିଣୀ ଏ ଆନନ୍ଦ ସମ୍ଭାଳି ରଖିପାରିଲା ନାହିଁ; ସାତ ଦିନ ସାଏଁ ଗାଁରେ ବୁଲି ପୁତୁରର ଆକସ୍ମିକ ସୌଭାଗ୍ୟସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

—୪—

କଣା ଦିନକୁ ଦିନ ରାଜାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ଏବଂ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇଉଠିଲା । ରାଜ-ଅନୁରାଗ ସହସ୍ର-ଧାରାରେ ତାହା ମସ୍ତକରେ ବର୍ଷିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ସେ ରାଜାଙ୍କର ଧର୍ମପୁଅ ହୋଇବସିଲା । ତାହାର ନାମ କଣା ପରିବର୍ତ୍ତରେ କରଣଚନ୍ଦ୍ର ଗାୟକ-ରତ୍ନ ହୋଇଗଲା । ରାଜାଙ୍କର ଆଦର, ସ୍ନେହ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭୟ ଭକ୍ତି କଲେ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ କରଣ ବାବୁ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ସେ ସବୁବେଳେ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଥାଏ, ରାଜା କେଉଁଠିକି ଗଲେ ସେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ହାତୀରେ ବସି ଯାଏ । ରାଜାଙ୍କ ଯୋଗଣ ସ୍ଥାନରେ କଣାର ଯୋଗଣ ହୁଏ, ରାଜା ଶୀତଳ ମଣୋହି କରନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ପାଖରେ ବସି ଶୀତଳ ମଣୋହି କରେ । ରାଜାଙ୍କର ତହବିଲ କୁଞ୍ଚିକାଠି ଏବଂ ଗନ୍ଧାଘର କୁଞ୍ଚିକାଠି ତାହା ହାତରେ ଥାଏ । ରାଜାଙ୍କୁ ସେ "ଦେଦେଇ ମହାରାଜା" ବୋଲି ଡାକେ । ରାଜାଙ୍କୁ ଗଣ୍ଡେଇ ଖଆଇ କରିଦିଏ, ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସିଦ୍ଧିପ୍ରସାଦ ସେବନ କରି ପିତୃଭକ୍ତିର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ । ତାହାର ବେଶଭୂଷା ରାଜକୁମାରର ଅନୁରୂପ ହେଲା । କଣ୍ଠରେ ସୁନାହାର, କାନରେ ସୁନାଫୁଲ, ପାଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ରତ୍ନଜଡିତ ସୁନାମୁଦି ଶୋଭା ପାଇଲା । ସୁନାଜରି ପାଟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଲୁଗା ସେ ଛୁଏଁ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କର ଯେ ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ, ତାହା କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତଳେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ତାହାର ସୌଭାଗ୍ୟ, ପାଟହାତୀ ଏହିପରି ତା ମୁଣ୍ଡରେ ସୁନା କଳସ ଢାଳିଦେଲା । ତାହାର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ ଦେଖି ରାଜପରିବାର ଏବଂ ରାଜ-କର୍ମଚାରୀମାନେ ଈର୍ଷାପରାୟଣ ହୋଇଉଠିଲେ; ମାତ୍ର ରାଜଭୀତି ହେତୁ ନୀରବ ରହି ତୁଷାନଳ ପରି ଜ୍ୱଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଅନେକ ଅଧିକାର ଛଡ଼ାଇ ରାଜା ତାକୁ ଦେଇଅଛନ୍ତି; ସୁତରାଂ କ୍ଷମତାମଦରେ ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମତ୍ତ । ତାହାର କୌଣସି ଦୋଷ ରାଜାଙ୍କ ଆଖିକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏ ହେତୁ ତାହାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ଅବାଧରେ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ସେ ଅନେକଙ୍କ ନାମରେ ମିଥ୍ୟା କଥା କହି ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡିତ କରାଇଲା । ତାହା ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ରାଣୀ ଥରେ ଅପମାନିତ ହେଲେ । ସେ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, "କୁଆଡ଼ୁ କୁଳ୍ ସ ଉଣ୍ଡା ଟୋକାଟେ ଆସିଛି, ସେ ପରଟା ଉପରେ ତୁମର ଏତେ ଶରଧା କାହିଁକି ?" ଏତିକରେ ଆଉ ରାଣୀ ଯାଆନ୍ତି କୁଆଡ଼େ ! ରାଜା କ୍ରୋଧ-ରକ୍ତନେତ୍ରରେ କହିଲେ—"କିଏ ପର ନୁହେଁ ? ତୁମେ କଅଣ ଆପଣାର ? ତୁମେ କଅଣ ଏହି ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲ ? ତୁମେ ତ ଥରେ ପର ଥିଲ, ଅନ୍ୟ ଜାଗାରୁ ଆସି ଆପଣାର ହେଲ କପରି ?" ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡାରିଟୋକା ସଙ୍ଗରେ ନିଜର ତୁଳନା ଶୁଣି ରାଣୀ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଦାରୁଣ ଅଭିମାନ ବହି ଆଉ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସୌଭାଗ୍ୟ ଆସିବାବେଳେ ଶ୍ଳଥଗତିରେ ଆସେ ନାହିଁ—ଝଡ଼ର ପରି ମାଡ଼ିଆସେ । ବାଲୁଣିଆ ଗ୍ରାମରେ କଣାର ଘର ତୋଳା ଲାଗିଛି । ଘର, ଅମାର ଟିଙ୍କିଶାଳ ସବୁ ପଥରରେ ତିଆରିହେବ । ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପାହାଡ଼ରୁ ପଥର ଆସି ପର୍ବତ ପ୍ରମାଣେ ଗଦା ହେଲାଣି । ରାଜାଙ୍କ ଫରମାସ ଅନୁସାରେ ଘର ତୋଳାହେଉଅଛି । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବାସୋପ-ଯୋଗୀ ଘର, ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । ଘୋଡ଼ାଶାଳା ଏବଂ ଗୋଶାଳ ଚାରିପାଖରେ ପଥର ପାଚେରି ବନ୍ଧା ମଧ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ଘରଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଚିତ ଚୂଡ଼ାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ହସିଉଠିଲା । ସୁଆରି, ପାଲିଙ୍କି, ଘୋଡ଼ା, ଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଯାନବାହନର ଅଭାବ ମଧ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ । କଣା ବିବାହିତ; କିନ୍ତୁ ସେ ବିବାହ ରାଜାଙ୍କର ମନୋମତ ନୁହେଁ । ସେ ବିବାହ ଭଣ୍ଡାରି ଭାବରେ ହୋଇଥିଲା, ରାଜପୁତ୍ର ଭାବରେ ନୁହେଁ । କଣାର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହୋଇଗଲା । ସୁନା ରୁପାର ଅଳଙ୍କାରରେ ନବବଧୂର ଦେହ ଚେପି ହୋଇପଡ଼ିଲା । ରାଜା ଅନେକ ଜମିବାଡ଼ି କଣା ନାମରେ ଲେଖିଦେଲେ । ଏହି ମଧ୍ୟରେ କଣାର ମାତା ଏବଂ ମାତୃଷ୍ୱସା ପରଲୋକ ଗମନ କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧକ୍ରିୟା ରାଜଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହୋଇଗଲା । କଣାର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଖୁଡ଼ୁଆ ଆସି ତାହା ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେଣି । ସେମାନେ ତାହାର ଜାତି, ଭାଇ, ଗୋଷ୍ଠୀ, [illegible] । ଏହା ଛଡ଼ା କେତେ ଅସମ୍ପର୍କୀୟ ସମ୍ପର୍କର ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । କଣା ଦାସଦାସୀପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ରାଜସୁଖରେ କାଳ ହରଣ କରୁଅଛି । ତାହାର ମସ୍ତକ ଆଉ ସାଙ୍ଗୀରେ ଉଠୁ ନାହିଁ । ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମାନ୍ୟ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଦେଖିଲେ ମୁହଁ ତଳକୁ ପେଶିଦିଏ । ଗ୍ରାମର ବ୍ରାହ୍ମଣ ସର୍ବରାକାରଙ୍କୁ ସେ ଖାତର ସୁଦ୍ଧା କରେ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ କହେ, "ଓଃ, ଭାରି ଲୋକଟେ ତ, ତାହାର ପରି କେତେ ଗଣ୍ଡା ସର୍ବରାକାର ମୋ ଗୋଡ଼ ଧରୁଛନ୍ତି । ତାକୁ ଦେଖି ମୁଁ ହାତ ଉଠାଇ ନମସ୍କାର କରିବାକୁ ଯିବି !" ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ—ବର୍ଷକମିର ଖଜଣା ମଧ୍ୟ ନ ଦେଇ ତାକୁ ଫାଙ୍କିଦିଏ ।

—୫—

କଣା ଆଉ ପୂର୍ବ କଣା ନାହିଁ, କି ସେ ରାଜପୁତ୍ର ବି ନାହିଁ—ଏଣିକି ସେ ଖୋଦ୍ ରାଜା । ରାଜା ତାହାର ହସ୍ତକ୍ରୀଡ଼ିତ ଯନ୍ତ୍ର । ରାଜା କିଛି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ, କଣା ଯାହା କରିବ ତାହା ହିଁ ଚଳାନ୍ତି । ମୂର୍ଖ ହାତରେ ଠେଙ୍ଗା ସମର୍ପଣ କରି ରାଜା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ଆରାମ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । କଣା ସର୍ବେସର୍ବା, 'ହର୍ତ୍ତାକର୍ତ୍ତା ବିଧାତା' । ତାହାର ପ୍ରତାପ, ତାହାର ଭାଗ୍ୟ ତୁଣ୍ଡର ଅସ୍ତ୍ର ଖରଧାରଠାରୁ ଧାରୁଆ । ଖଣ୍ଡ ଟାଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଲେ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରାଦି ଯେପରି ସ୍ୱର ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୁଅନ୍ତି, ତାହାର ପ୍ରତାପରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତବର୍ଗ ସେହିପରି ଅତି କୋଲାହଳ କରୁଥିଲେ । କଣା କେତେବୁଡ଼ାଏ ସ୍ତାବକ ଘେନି ସଙ୍ଗୀତବିଳାସରେ ପ୍ରମତ୍ତ । ପଦ୍ମ ପୋଖରୀର ପଶ୍ଚାତ୍ ପ୍ରଦେଶରେ ତାହାର ସୁସଜ୍ଜିତ ବୈଠକଖାନା ସର୍ବଦା ସଙ୍ଗୀତବାଦ୍ୟରେ ମୁଖର । ପବନ ପଦ୍ମ ଗନ୍ଧରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଝିରିଝିରି ବହି ଯାଉଥାଏ । ବଂଶରନ୍ଧ୍ର ସେହି ପ୍ରବାହ ପାନ କରି ଅନୁରଣିତ ହୋଇଉଠୁଥାଏ । ବୈଠକଖାନାର ବଂଶୀରବକୁ ସେ ଉପହାସ କରେ, କି ବଂଶୀସ୍ୱର ତାକୁ ଉପହାସ କରେ ତାହା ବାରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗୀତାଳାପ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୈଠକଖାନାରୁ ଘନ ଘନ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମର ଚୁମ୍ବନ ଶବ୍ଦ ଉଠୁଥାଏ । ବାଦ୍ୟକର ନିଶାରେ ଭୋଳ, ତାହାର ଅଙ୍ଗୁଳିଚାଳନ ଶ୍ଲଥ ହୋଇଆସୁଥାଏ, ହସ୍ତରୁ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଖସି ପଡ଼ୁଥାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ନିଶାଳସିତ ଦର୍ଶକର କଣ୍ଠରୁ "ବାହାବା—ବାହାବା" ଧ୍ୱନି ଉଠିଆସି ଜିହ୍ୱାଗ୍ରରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୋଇଯାଉଥାଏ । କଣା ଏହିପରି ବ୍ୟର୍ଥ ଦୂଷିତ ଆମୋଦରେ ଅହର୍ନିଶ ଲିପ୍ତଥାଏ ।

ଜଗତରେ ଦୁଃଖର ଦିନଗୁଡ଼ାକ ଶାମୁକାଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ; ମାତ୍ର ସୁଖର ଦିନ ଘୋଡ଼ା ପରି ଡେଇ ଡେଇଁ ଚାଲେ, ସତେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତି ତାକୁ ପଛରୁ ଠେଲିଆଣେ । ଉତ୍ସବ ଦିନର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଅସ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ପୁଣି ବନ୍ୟା ଜଳ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲେ ଖସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । କେତେଦିନ ପରେ କଣାର ବର୍ଦ୍ଧନଶୀଳ ଭାଗ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ବାପେ ମାତ୍ର ରୋଗ ଭୋଗ କରି ସିନା ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପତିତ ହେଲେ । ରୋଗ ମାରାତ୍ମକ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପରମାୟୁ ନ ଥିଲା, ସେ ମଲେ । ତାଙ୍କ ଶବ ନ ଉଠୁଣୁ କେତେ ଜଣ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ସଜ୍ଜନବର୍ଗର କଣାକୁ ଖୋଜିବୁଲିଲେ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ପ୍ରତିଶୋଧ ଗ୍ରହଣ । ଏ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ବିପଦରେ କଣା ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲା; ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବ ନ କରି କୌଣସି କୌଶଳରେ ସେଠାରୁ ଖସି ଆସି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କଲା । ସେ ତାହାର ନିଜ ଗ୍ରାମ ଚକୁଣିଆକୁ ପଳାଇଆସିଲା । ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର କହେ--"ସର୍ବନାଶ କାଳରେ ଯେ ଅର୍ଦ୍ଧେ ତ୍ୟାଗ କରେ, ସେ ପଣ୍ଡିତ ।" କିନ୍ତୁ କଣା ପ୍ରାଣବିକଳରେ ସର୍ବତ୍ୟାଗୀ ହେଲା; ସୁତରାଂ ସେ ମହାପଣ୍ଡିତ । ପାଞ୍ଚପଦା ଗଡ଼ରେ ତାହାର ଯାହା ସବୁ ଥିଲା, ତାହା ବର୍ଜିତ ହୋଇ ଲବ୍ଧ ଅର୍ଥ ରାଜକୋଷସାତ୍ ହେଲା ।

ନଟ ରାହୁଳ କଣାର ପ୍ରତିବେଶୀ ଏବଂ ସମବୟସ୍କ । ପିଲାଦିନେ ପୁରୀ ଯାଇ ଦୁହେଁ ଶ୍ରୀମୁଖ ବସିଥିଲେ । ତେଣୁ ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମୁଖ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ଜାଲ, ଜୁଆଚୋରି, ଫିସାଦ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ସେ ଊଣା ନୁହେଁ । ନିଶା ପଣାରେ ଘରଦ୍ୱାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଧକ ପଡ଼ିଲାଣି । ଏଣିକି ଉପଯୁକ୍ତ ସାଧୁ ବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ନିତି ଅର୍ଜି ନିତି ଖାଏ । କଣା ଯେତେବେଳେ ପଳାଇ ଆସି ଚୌଦିଗ ଅନ୍ଧାର ଦେଖୁଥିଲା, ନଟ ସେତେବେଳେ ଆସି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଦେଖାଇ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କଲା । ସେ କଣାକୁ କହିଲା, "ଶ୍ରୀମୁଖ, ଯାହା ଗଲା ଗଲା, ସେଥିଲାଗି ଚିନ୍ତା କଅଣ ? ପ୍ରାଣ ତ ରହିଲା ଆଉ ତୁମର ଅଭାବ ବା କଅଣ ? ଠାକୁରେ ତୁମର କଅଣ ଊଣା କରିଛନ୍ତି କି ? ଭୂମି ବାଡ଼ି ଅଛି, ଅଳଙ୍କାର ଅଛି, ଆଉ କେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଘରକରଣା ଜିନିଷ ଅଛି; ଭାବନା କଅଣ ? ଏଇଠି ବସି ତୁମେ କିଛି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସାୟ କର । ତୁମେ ତ ଗୁଣୀ ଲୋକ, ଯେଉଁଠି ବସିବ ସେଇଠି ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ କରିବ । ଆଚ୍ଛା ଶ୍ରୀମୁଖ, ଗୋଟାଏ ଯାତ୍ରାଦଳ କଲେ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ତୁମର ତ ସେ ବାଟରେ ଖୁବ୍ ନାମଡାକ; କଲେ ଏବେ ଖୁବ୍ ରୋଜଗାର ହୁଅନ୍ତା ।" କଣା ବନ୍ଧୁର ଏ ଉତ୍ସାହ-ଉତ୍ତେଜନାରେ ଫୁଲିଉଠିଲା । ଅନ୍ଧାରରେ ତାକୁ ବାଟ ଦେଖାଗଲା । ସେ କହିଲା, "ନା ଶ୍ରୀମୁଖ, ଖାଲି ଯାତ୍ରାଦଳ ନୁହେଁ—ଗୋଟାଏ ଗୋଦାମ ବି କରିବା । ଦୁହେଁ ଭାଗରେ କରିବା । ତୁମେ ତ କିଛି ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ! ସବୁ ଟଙ୍କା ମୁଁ ଦେବି, ଲାଭ ମୋର ଅର୍ଦ୍ଧେ, ଆଉ ତୁମର ଅର୍ଦ୍ଧେ । ଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଞ୍ଚଳରେ ଭଲ ଦୋକାନ ନାହିଁ, ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗୋଦାମ କଲେ ଲାଭ ଖୁବ୍ ହେବ । ମୋ ପାଖରେ ନଗଦ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ଅଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେତିକି ମୂଳଧନରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବା । ବନ୍ଧୁର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ନଟ ଆନନ୍ଦସହକାରେ ସମ୍ମତ ହେଲା ।

—୭—

ଶ୍ରାବଣର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାହାସିନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରାତି ପାହି ଆସିଲେ ଯେତିକି କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ିଆସେ । ଏ ଉଭୟର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳରେ ପଡ଼ି ମନୁଷ୍ୟ ଚୁପିହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସେଇଠି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚାପରେ ତାହାର ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ସେ ଆଘାତ ଯେ ସମ୍ଭାଳିଯାଏ, ସେ ପଛେ ଉତ୍ତର ବା ଅଧମ ହେଉ, ମାତ୍ର ସେ ଅସୀମ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ । କଣାର ସେ ଶକ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା; ସୁତରାଂ ସେ ପାଗଳ ହେଲା ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଆଗମନ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ରହି କର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା । ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତାବମତେ ଗୋଦାମ ଖୋଲାହେଲା । ତାହାର ଗୋଟାଏ ଶାଖା ଦୋକାନ ହେଲା । ଗୋଦାମରୁ ମାଲ ନେଇ ସେ ଦୋକାନରେ ବିକା କିଣା ହୁଏ । ସେଥିରେ ଲାଭର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ଅଧିକ କରାଯାଇଅଛି । ଏହା ନଟର ଉର୍ବର ମସ୍ତିଷ୍କର ଉଦ୍ଭାବନ । ବାହାକୁ ନେଲେ ନଟର ହାଣ୍ଡି ଚୁଲିରେ ବସେ; ସୁତରାଂ ସେ ବର୍ଷଶେଷର ଲାଭକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବ କପରି ? ତାହା ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ସେ ଦୁଇ ଓଳି ଦୋକାନରୁ ଚାଉଳ, ଡାଲି ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ହିସାବ ରଖିବ । ବର୍ଷଶେଷର ଲାଭରୁ ତାହା କାଟି ନିଆଯିବ । ନଟର ନବମ ବର୍ଷୀୟା କନ୍ୟା କୁନ୍ଦୀ ଦୁଇଓଳି ଆସି ଦୋକାନରୁ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥମାନ ନେଇଯାଏ । କୁନ୍ଦୀ କେଉଁଦିନ କହେ—"ବାବା, ମା କହୁଛି ଆଜି କାକରପିଠା ହେବ, ଘିଅ ଆଉ ଗୁଡ଼ ଦେ ।" କେଉଁଦିନ କହେ, "ଏଣ୍ଡୁରି ପିଠା ଲାଗି ବରି, ଚାଉଳ, ନଡ଼ିଆ ଦେ ।" ନଟ କନ୍ୟାର ବରଦମତେ ସଉଦା ସରଞ୍ଜାମ ଦିଏ । ନଟ କଲିକତା ଯାଇ ମାଲ କିଣି ଆଣେ । ମହାଜନ ଖାତାରେ ଶ୍ରୀମୁଖ ନାମରେ ବାକି ଲେଖାଇ ଦେଇ ଆସେ । କଣା ଗୋଦାମରେ ବସି ରହେ ଆଉ ନଟ ଦୋକାନରେ ରହେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ କଣାର ମୋସାହେବ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଉଠିଲାଣି । ଗୋଟାଏ ଯାତ୍ରାଦଳ ଗଠିତ ହୋଇସାରିଲାଣି । ଗୋଦାମରେ ରାତି ତିନି ପହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଖଡ଼ା ହୁଏ । ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବିଶ୍ରାମ ନ ଥାଏ । ପାନ, ବିଡ଼ି, ସିଗାରେଟର ବିପୁଳ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହୁଏ । ଯାତ୍ରାଦଳରେ ପନ୍ଦର ଜଣ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ହାତକୁ ଖାଇ ଘୋଡ଼ା ଆଗରେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ନାରାଜ; ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକର ମାସିକ ବେତନ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଅଛି । ଯାତ୍ରାର ଯନ୍ତ୍ର, ସାଜସଜ୍ଜା ସବୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ବାଛି ବାଛି ଦୁଇଟି ନାଟୁଆ ପିଲା ବିଦେଶରୁ ଆଣିବାକୁ ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ପରେ ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ମାସିକ ସାତ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ନିଅନ୍ତି । କଣା ସେ ଯାତ୍ରାର ଓସ୍ତାଦ; ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ସେ ସ୍ୱହସ୍ତରୁ ଚଳାଏ । ସେ ମନ, ପ୍ରାଣ, ପିଣ୍ଡ ସବୁ ଯାତ୍ରାରେ ଢାଳି ଦେଇଅଛି । ଅନ୍ୟ କିଛି କରିବାକୁ ତାହାର ଅବସର ନାହିଁ । ଆଉ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଘରର ହାଲଚାଲ ବା ଜମିବାଡ଼ିର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ସେ ବୁଝାଶୁଝା କରିପାରେ ନାହିଁ । ଆଖଡ଼ା ତାହାର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ଗଞ୍ଜେଇ ଉପପ୍ରାଣ । ଏହାଛଡ଼ା ସଂସାରର ସବୁ ତାହା ନିକଟରେ ତୁଚ୍ଛ । କ୍ଷୁଧା ତାକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଟାଣି ନେଇ ଭାତଥାଳି ପାଖରେ ବସାଏ ସିନା; ମାତ୍ର ତାହାର ଖାଇବାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ ।

ଦିନେ କଣା ଶୁଣିଲା—ଖଜଣା ବାକୀ ଦାବାରେ ସର୍ବସ୍ୱକାର ତାହାର ପାଞ୍ଚମାଣ ଜମି ନିଲାମରେ ଉଠାଇଅଛି । ତହିଁ ସେ ଖଜଣା ଟଙ୍କା ଘେନି କେତେ ଜଣ ମୋସାହେବ ସହ ସର୍ବସ୍ୱକାର ଘରକୁ ଗଲା । ସର୍ବସ୍ୱକାର ପ୍ରତି କଣାର ମନ୍ତବ୍ୟ ପାଠକେ ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣିଅଛନ୍ତି । ସର୍ବସ୍ୱକାରର ସେ କଥା ମନରେ ଅଛି ଏବଂ ଜମି ନିଲାମ ତାହାର ପ୍ରତିଶୋଧ । ସର୍ବସ୍ୱକାର କଣାକୁ ଦେଖି ଟିକିଏ ମଧୁର ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି କହିଲା—"କହୋ କରଣଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ, ତୁମେ କୁଆଡ଼େ ? ମୋର ଆଜି ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ! ମୋ ପରି କେତେ ବହୁଚୁଡ଼ାଖିଆ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ତ ତୁମ ଗୋଡ଼ ଧରୁ ଧରୁ ଦିନ ସରୁନାହିଁ । ଆଜି ମୁଁ ବା କି ଛାର ! ହେଉ, ଯେବେ ଦୟାକରି ଆସିଲେ ତେବେ

ଭଲ କଥା; ମାତ୍ର ନଲିନ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ । ତାହାର ମିଆଦ ଏକବିଂଶଦିନ ପୂରିଯାଇ ଅଧିକା ପନର ଦିନ ହେଲାଣି ।" କଣା ଏପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ତୀବ୍ର ବିଦ୍ରୂପ ଶୁଣି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଫେରିଆସିଲା; ମାତ୍ର ବୃତ୍ତିନାଶ ହେତୁ ତାହା ମନରେ କୌଣସି ଭାବାନ୍ତର ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ଜମିଦାରଙ୍କ ମେନେଜର କଣା ନିକଟକୁ ସୁଅରି ମାଗିପଠାଇଲେ । କଣା ସୁଅରି ବାହାର କରିଦେଲା । ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ଫେରାଇ ଦେବାର କଥା ଥିଲା; ମାତ୍ର ଦୁଇ ମାସ ଅତୀତ ହେଲା, ତେବେ ବି ସୁଅରି ଫେରି ଆସିଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ କଣା ଦିନେ ଯାଇ ମାଗିବାରୁ ମେନେଜର ତାହା ପ୍ରତି ବେନଜିର ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ବିକଟାଳ ମୁଖଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ—"ତୁ ଭଣ୍ଡାଣୁଟା ସୁଅରି କଅଣ କରିବୁ ? ତୁ ଆମ ଇଲାକାରୁ ଜମି କିଣି ନାମଜାରି କରି ନାହୁଁ; ଯେବେ ନାମଜାରି କରିବୁ, ତେବେ ସୁଅରିର ଦାମ ମଜୁରି ପାଇବୁ ।" କଣା ଆଉ କଅଣ କହିବ, ତାନମୁଣ୍ଡ ଆଉଁଷି ନୀରବରେ ଫେରି ଆସିଲା । ଏଣେ ତାକୁ ଉଦାସୀନ ଦେଖି ତାହା ଘରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁଅସ୍ୱଭାବ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଧାନ, ଚାଉଳ, ବାସନ, ଲୁଗା ପ୍ରଭୃତି ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀର ଅମନୋଯୋଗ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆସି ଶସ୍ୟ ଚୂର କରନ୍ତି ।

— ୨ —

ଦୁଇ ଶ୍ରୀମୁଖ ଏକମନ, ଏକପ୍ରାଣ । ନଟ ଖୁବ୍ ଚାଟୁପଟୁ । ସେହି ଚାଟୁ-ମନ୍ତ୍ରରେ ସେ କଣାର ମନ କିଣି ନେଇଅଛି । ମନ ଯୋଗାଇ କାମ କରିବା ତାହାର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଗୁଣ । ଏହିପରି ଆହୁରି ଅନେକ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବନ୍ଧୁର ଏ ଗୁଣରାଶିରେ କଣା ବିମୁଗ୍ଧ । ସେଥିର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଗୋଦାମ ଏବଂ ଦୋକାନର ସମସ୍ତ ଭାର ନଟକୁ ଅର୍ପଣ କରି ସେ କେବଳ ଆଖଡ଼ାରେ ଅସ୍ତ୍ରନିୟୋଗ କରିଅଛି । ବ୍ୟୟବାହୁଲ୍ୟ ହେତୁ ତାହାର ଋଣ ମଧ୍ୟ କିଛି ହୋଇଗଲାଣି; ମାତ୍ର ସେ ଆଡ଼କୁ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । ଦାତାକର୍ଣ୍ଣ ଉପାଧି ଅର୍ଜନ ସକାଶେ ସେ ଖୁବ ଲାଳାୟିତ । ଘରର ଚାରି ପାଖରେ ପାଚେରି ତିଆରି ସକାଶେ ସ୍ତୂପାକାରରେ କଟା ଚଢ଼ା ପଥର ଜମା ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ନାହିଁ ! ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ପିଣ୍ଡା, ପୋଖରୀ ଘାଟ ପ୍ରଭୃତିରେ ତାହା ଲାଗିଲାଣି । କେହି ପାଞ୍ଚପଦ ଟେକା-ଟେକି କରି କହି ଗଣ୍ଡାଏ ପଥର ମାଗିଲେ ତାକୁ ପାଞ୍ଚ ଗଣ୍ଡା ମିଳିଯାଏ । ଏହିପରି ଘରର ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ସେ ଦେଇସାରିଲାଣି । ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁହେଁ କୌଣସି କଥାରେ କିଛି କହିଲେ ବା ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଲେ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରହାର କରେ । ଏଣିକି ସେ ଅଫିମ ଗଞ୍ଜା ଉଭୟ ନିଶା ବ୍ୟବହାର କରେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ଶ୍ରୀମୁଖଠାରୁ ମଦଡଟଣା ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ କରିଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଶିଷ୍ୟ ଅସାଧାରଣ ସାଧନା ବଳରେ ଗୁରୁକୁ ଟପିଗଲାଣି । ଅନେକ ଅନୁସରଣିଆ ବି ଆସି ମିଳିଲେଣି । ସେହିମାନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାରେ କଣାର ପେଟ ପୂରେ ।

ନଟ ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲା, ତାହା ସେହି ଦିନକୁ ନିଅଣ୍ଟ ହେଉଥିଲା, ବାସି କେବେ ରହୁ ନ ଥିଲା ; ମାତ୍ର ଏଣିକି ତାହା ରୂପର ସେ ପାଣ୍ଡୁରତା ନାହିଁ—କ୍ରମେ ଧକଚକ୍‌କଣ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ତାହାର ସହଧର୍ମିଣୀର ନିରାଭରଣ ଦେହରେ ପିଠୋଉ ଘାର ପରି ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ରୌପ୍ୟାଳଙ୍କାର ଦେଖାଦେଲାଣି । ନଟର ଏହିପରି ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ଅନେକେ ପ୍ରଥମେ ଠାରିଠାରି ହେଲେ, ପରେ ଫୁସୁର ଫାସର ହେଲେ; ଶେଷରେ କଥାଟା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଲେ । କଥାଟାର ଭାବାର୍ଥ ଏହି ଯେ, କଣାର ଟଙ୍କାରେ ନଟର ଏ ଉନ୍ନତି, ସେ କଣାକୁ ଠକା ଖାଉଛି; କିନ୍ତୁ ହୁଣ୍ଡା ଭଣ୍ଡାର ତାହା ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ । କେହି କେହି ପରମ-ହିତୈଷୀ ପରି କଣାକୁ ଏ କଥା କହି ତାକୁ ସାବଧାନ କରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ କଣାର ଚେତନା ଆସିଲା । ସେ ଦେଖିଲା—ସତକୁ ସତ ଗୋଦାମ ଏକପ୍ରକାର ଶୂନ୍ୟ । ଯାହା ମାଲ ଅଛି, ତାହା ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ ହେବ ନାହିଁ । ଆଉ ଟଙ୍କା କାହିଁ ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ନଟ କହିଲା—"ମୁଁ କଅଣ ଟଙ୍କା ଖାଇଗଲି ? ଟଙ୍କା ମୋଫସଲରେ ପଡ଼ିଛି, କାଲେ ଆଦାୟ ହେବ । କାଳି ବାସି ନ ଦେଲେ ବ୍ୟବସାୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚଳିବ କିପରି ? ତମେ ବିଶ୍ୱାସରେ ମୋତେ ସବୁ ସଅଁପି ଦେଇଛ ଶ୍ରୀମୁଖ, ମୁଁ କଅଣ ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଷ ମିଶାଇବି ? ତାହା ହେଲେ ମୋର କେଉଁ ଜନ୍ମରେ ପାର ନାହିଁ । ଛି, ତାହା କି ମଣିଷ କରେ ?" କିନ୍ତୁ ଏ ସ୍ତୋକବାକ୍ୟରେ କଣା ଭୁଲିଲା ନାହିଁ । ତାହାର ହିତୈଷୀମାନେ ମଧ ନଟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାକୁ ଉସ୍କାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତହୁଁ ସେ ଗୋଦାମରେ ଚାବି ଦେଇ କହିଲା—"ପଞ୍ଚାଏତ ଡାକି ହିସାବ ନ ବୁଝିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଦାମ ବନ୍ଦ ରହିଲା ।" ନଟ ଶ୍ରୀମୁଖର ଏରୂପ ବ୍ୟବହାରରେ ଦୁଃଖ ହୋଇ କହିଲା—"ତେବେ ମୋତେ ତୁମର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ? ତୁମେ ଯେବେ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କଲ, ତେବେ ମୁଁ ତୁମକୁ କିମିତି ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ? ମୋର ଅଜଣାରେ କୁଞ୍ଚି ପିଠାଇ ତୁମେ ଗୋଦାମରୁ ମାଲ ନେଇଯାଇପାର । ତେବେ ମୁଁ ବି ଗୋଟାଏ କୁଞ୍ଚି ପକାଇବି ।" ଅନନ୍ତର ନଟ ଗୋଟାଏ କୁଞ୍ଚି ଆଣି ପକାଇଦେଲା, ଗୋଦାମରେ ଦୁଇଟା କୁଞ୍ଚି ପଡ଼ିଲା ।

କଣାର ଅପରିଣାମଦର୍ଶିତା ହେତୁ ଋଣ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଶେଷରେ ସେ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ କେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପଦାର୍ଥ ଏବଂ କିଛି ଜମିବାଡ଼ି ବିକ୍ରି କରି ଋଣ ପରିଶୋଧ କଲା । ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଦିନକୁ ଦିନ ମନ୍ଦରୁ ମନ୍ଦତର ହୋଇଆସିଲା । ଅର୍ଥାଭାବରୁ ଯାତ୍ରାଦଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କଣାର ଏ ଅବନତି ଦେଖି ତାହାର ଆଶ୍ରିତ ଖୁଡୁଆସୁତାଙ୍କ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲେ ଏବଂ ଯେ ଯାହା ହାତରେ ପାଇଲେ ସେ ତାହା ନେଇ ପଳାଇଗଲେ । ପତ୍ର ଝଡ଼ିଗଲା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗଛ ଯେପରି ପକ୍ଷିଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ, କଣା ସେହିପରି ମୋସାହେବଶୂନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଯାତ୍ରାର ସାଜସରଞ୍ଜାମ ବିକ୍ରିଲବ୍ଧ ଅର୍ଥରେ ଏଣିକି କଣା ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୂର୍ବ ସୁଖ ସ୍ମରଣ କରି କଣା ବେଳେ ବେଳେ କାନ୍ଦିପକାଏ, କେତେ ଆକ୍ଷେପ କରେ । ସୁଖ ସରିଗଲା; ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ମୃତି କଣାର ଆତ୍ମାକୁ ସତତ ଦଗଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁଖ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ପରି, ସେ ସ୍ୱଳ୍ପକାଳ ଆସି ମୋହନ ରୂପ ଦେଖାଏ । ସୁଖ ପରି ଦଗାବାଜ ଦୁନିଆରେ କେହି ନାହିଁ । ସେ ଯେତିକି ହସାଇଥାଏ ସେତିକି କନ୍ଦାଏ । ତାକୁ ଭଲେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ସେ କନ୍ଦାଇବା ପାଇଁ ଆସେ ।

ପଞ୍ଚାଏତ ଡାକୁ ଡାକୁ ଛମାସ କାଳ ବିତିଗଲା । ଜଣକର ମନୋନୀତ ପଞ୍ଚାଏତ ଅନ୍ୟର ମନକୁ ଆସେ ନାହିଁ ; ପୁଣି କଣା ଆଉ ମୀମାଂସା କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ନଟ କାଲିକି କହେ । ଏହିପରି ଟାଳଟୁଳରେ ସମୟ କ୍ରମେ ଅତୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଣେ ଖରା, ବର୍ଷା, ପବନରେ ଗୋଦାମ ଘରର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଛ ମାସ ପରେ କୁଞ୍ଚି ପିଠାଇ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ଗୋଦାମରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । କେତେ ପଦାର୍ଥ ମୂଷିକଗୋଷ୍ଠୀର ଉଦରସାତ୍ ହୋଇଅଛି, କେତେ ଉଇଖିଆ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ଆଉ କେତେକ ବର୍ଷାରେ ଭିଜି ପଚି ମାଟି ହୋଇଯାଇଅଛି । କଡ଼ାଏ କଉଡ଼ିର ପଦାର୍ଥ ସେଥିରୁ ମିଳିବାର ଆଶା ନାହିଁ । କଣା ଏହା ଦେଖି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିପଡ଼ିଲା; ତାହା ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏବେ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେଲା ।

ପୁଣି ବିପଦ ଉପରେ ବିପଦ, ବାଡ଼ି ଉପରେ ବାଡ଼ି, କଟାଘାରେ କଳିଚୂନ । ଛଅ ଦିନ ପରେ କଲିକତାର ମହାଜନ ଆସି କଣାର ଅବଶିଷ୍ଟ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ଘର ନିଲାମ କରି ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିନେଲା । ନଟ ଏହି ବାକୀ ମହାଜନ ଖାତାରେ କଣା ନାମ ଲେଖାଇ ଦେଇଆସିଥିଲା । କଣା ଆଉ କଣ କରିବ, କାନ ନାକ ମୋଡ଼ିହୋଇ ନିଜକୃତ କର୍ମର ଫଳ ଭୋଗ କଲା । ସେ ଖାଲି ଏତିକି କହିଲା—"ଯେ ମହାପ୍ରସାଦରେ ଶ୍ରୀମୁଖ ବସିଥିଲା, ସେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ମହାପ୍ରସାଦଦ୍ରୋହୀ ହେଲା । ହାୟ ଜଗନ୍ନାଥ, ହେ ଧର୍ମ, ତୁମେ ଏ ପାପ ସହିବ ତ ?"

କଣା ଏବେ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଜାଗାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପଲ ମାରି ଅଛି । ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁହେଁ ଦୁଃଖଧନ୍ଦା କରି ଖାଆନ୍ତି । କଣା ଜଣେ ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅକୁ ବେହେଲା ଶିଖାଏ । ପାରିଶ୍ରମିକସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କ ଘରେ ଦୁଇ ଓଳି ଖାଏ ଏବଂ ଲୁଣାଖର୍ଚ୍ଚ ସକାଶେ ତିନି ପଣ ପାଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କୃତଜ୍ଞତା

—୧—

ଅନାଦି ପଧାନ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲା, ତାହା ପୁଅ ନିଧିରାମ କଳାପାଣି ପାଇ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ହଂସା ଉଡିଗଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ରପାତ ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କରି ହଠାତ୍ ବସିପଡିଲା । ଯିଏ ଯେପରି ତାହା କପାଳରେ କିଏ ବାଡିଏ ପିଟିଦେଇ ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଦେଲା । ତାହାର କେତେ ଆଶା—କେତେ ଆକାଂକ୍ଷା କୁଆଡେ ଉଭେଇଗଲା, ବ୍ୟର୍ଥ କାମନାର ଅନଳ ଜ୍ୱାଳାରେ ତାହାର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଦଗ୍‌ଧୀଭୂତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନାଦିର ପୁଅ ନିଧିରାମ ଅପର-ପ୍ରାଇମେରୀ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା । ସେ କଳାପାଣି ପାଇଲେ ଅନାଦି ଅନେକ ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ବୋଲି ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଥିଲା । ଗାଁଯାକର ପିଲାଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣି ଭୋଜି ଖିଆ କରିବ ବୋଲି ଆଗରୁ ଦେଢ ଗୌଣୀ ମୁଢି ଏବଂ ଅଧବସ୍ତାଏ ମହୁଲି ଉଖୁଡା କିଣି ଆଣି ରଖିଅଛି । ଗ୍ରାମ-ଦେବୀଙ୍କୁ ପଇସାକର ଛେନାପଣା ଯାଚିଅଛି । ଏହିପରି ଆହୁରି ଅନେକ ସଦନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି, ତାହା ଲେଖିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପୁଅର କଳାପାଣି ଟଙ୍କା କରଜ ଲଗାଇ ଦେଇ ସୁଧ, ସୁଧର ସୁଧ, ତସ୍ୟ ସୁଧ ଆଦାୟ କରିବ, ପାଠୁଆ ପୁଅକୁ ବଡଘରେ ବିବାହ କରାଇବ, ଯୌତୁକ ସମ୍ଭାରରେ ତାହାର ଘର ବାହାର ପୂରିଯିବ, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଆଶା ପାଞ୍ଚିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦାରୁଣ ବିଧାତା ତାର ସବୁ ଆଶା ନିର୍ମୂଳ କରିଦେଲା । ମନୁଷ୍ୟ ଆଶାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କରେ; ମାତ୍ର ବିଧାତା ତାହାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଧୂଳିସାତ୍ କରିଦିଏ । ଏହା ନୂତନ କଥା ନୁହେଁ ।

ଅନାଦି ପଧାନ ଗାଁରେ ବଡ କୃଷୀ । ତାହାର ହାତବସ୍ତ ପ୍ରାୟ ତିନି ବାଟି । ଟଙ୍କା ଏବଂ ଧାନ ମହାଜନୀ ମଧ୍ୟ ଚଳେ । ତାହାଁ ତ କେଜାଣି ମା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତା ବଂଶର ଚିର ବିବାଦ । ଅନାଦି ସେହି ବଂଶର ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର । ସେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ପଦାଙ୍କାନୁସରଣ କରିଅଛି । କିନ୍ତୁ ମୂର୍ଖ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ସବୁ ହିସାବ ତାହା ତୁଣ୍ଡରେ ଥିଆ । ହିସାବରେ କୌଣସି ପାଠୁଆ ତାକୁ ବଳିପିବ ନାହିଁ । ତାହା ମନ ତାହାର ହିସାବ ଖାତା । ସେଇଥିରେ ସେ ସବୁ ଲେଖି-ରଖିଥାଏ । 'ମୂର୍ଖର ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଅଧିକ', ଏ ଉକ୍ତିର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଏବଂ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନାଦି ପଧାନ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସମସ୍ତେ ତାହାର ଖାତକ; ସୁତରାଂ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ମାନନ୍ତି । ଦରକାର ବେଳେ ସମସ୍ତେ ତାହାଠାରୁ ଧାନ, ଟଙ୍କା କରଜ ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ଶୁଝି ଦିଅନ୍ତି । ଆଉ ଯେ ଶୁଝି ନ ପାରେ ସେ ନିଜର ଜମି-ବାଡିର ବିକ୍ରୟ କବାଲା ଲେଖିଦିଏ । ସୁଧ କିପରି ନଈ ବଢି ପରି ମାଡିଯିବ, ସେ କୌଶଳ ଅନାଦି ଭଲ ଜାଣେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଅନାଦି ପଧାନ ଟଙ୍କାର ସୁଧ ଦୁବ-ଘାସ ପରି; ତାକୁ ଯେତେ ଛିଡାଇବ ସେ ସେତେ ବଢିବ ।' କେହି କହେ, 'ସଜାଳ ଥାଇ ଯେପରି ମୂଳ ପଦାର୍ଥକୁ ଚପିଯାଇ ବହୁଗୁଣ ହୋଇଯାଏ, ଅନାଦିର ସୁଧ ସେହିପରି ବଢି ଉଠେ ।' ଏହିପରି ଅନେକ ଲୋକ ରସିକତା କରି ଉପମା, ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା, ରୂପକାଦି ଅଳଙ୍କାର ଯୋଖନ୍ତି; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବୁଝି ଅଛୁ । ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଲତା ବହୁଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ଆଶ୍ରୟ ତରୁକୁ ଯେପରି ମାରିଦିଏ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭୁରଝାଙ୍କି ଅସଂଖ୍ୟ ବଂଶ ବିସ୍ତାର କରି ପୁଷ୍କରିଣୀକୁ ଯେପରି ଆଚ୍ଛାଦନ କରିପକାଏ, ଅନାଦିର ଋଣ ଖାତକ ପକ୍ଷରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ସେ କହେ, "ଗୋଟାଏ ମଞ୍ଜି ପୋତିଲେ ସହସ୍ରେ ଫଳ ଫଳେ, ତେବେ ମୋ ଟଙ୍କା କଅଣ ବାଞ୍ଝ ? ମୁଁ ଟଙ୍କାଏ ଦେଇ ଦଶଟଙ୍କା ନେଲେ ଅନ୍ୟାୟ କଅଣ ହେଲା ? ଲୋକେ ଛେଳିଏ ପାଇବା ପାଇଁ ଗୌଣୀଏ କୁଣ୍ଡା ଯିନା !" ଏ ବିଚାର ପଢୁଆଙ୍କ ଯୁକ୍ତିକୁ ତ ପଛାନ୍ତର ନାହିଁ ! ପଣ୍ଡିତେ ଯହିଁରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦଣା, ମୂର୍ଖ ଚଷା ଅବା କଅଣ କହିବେ? ଅନାଡ଼ର ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ ଗୁଣ ଥିଲା—ସେ ବଡ କୃପଣ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ତାହା ମୁହଁ ଚୁହିଁ ଘରୁ ବାହାରିଲେ ମାହେନ୍ଦ୍ର ଯୋଗ ବି ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ । ବିଲରେ ଧାନ ପାଚିଥିବା-ବେଳେ ଷଣ୍ଢଗୁଡ଼ାକ ଏତେ ଧାନ ଖାଆନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କ ପେଟରେ ସବୁ ହଜମ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ଗୋବର ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ବାହାରି ଆସେ । ଅନାଡ଼ ସେହି ଗୋବରକୁ ଧୋଇ ସେଥିରୁ ଧାନ ବାହାର କରି ରଖେ । ଗୋଟାଏ ପିମ୍ପୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟାଏ ଧାନ ବା ଚାଉଳ ବହି-ନେଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ସେ ତାହା ଛଡ଼ାଇ ଆଣେ । ଏହାଠାରୁ ବଳି କୃପଣତାର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଉଚ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ସେହି ଅନାଡ଼ର ପୁଅ ନଧିଆ ଯେତେବେଳେ ଅପରପ୍ରାଇମେରି ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଜଳପାନି ନ ପାଇଲା, ସେତେବେଳେ ଅନାଡ଼ର ଅନୁଶୋଚନାର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ତିନଦିନ ଦାନା ତାକୁ ଭଲ ରୁଚିଲା ନାହିଁ । ସେ ସାତଦିନ ସାତରାତି ଉଜାଗର ରହି ହାହାକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମନେ ମନେ କହିଲା, "ମୋର କି ଗ୍ରହ ଦୋଷ ଥିଲା ଯେ, ରଘୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ନିଜେ ନଷ୍ଟ ହେଲି, ଆଉ ପୁଅଟାକୁ ବି ପାଠପଢାଇ ନଷ୍ଟ କଲି । କହନ୍ତି ପରା—"ଆପଣା ବୁଦ୍ଧିରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବ, ପର ବୁଦ୍ଧିରେ ବୁଡ଼ିମରିବ ।"

—୨—

ଅନାଡ଼ ପଧାନ ଘରଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ରଘୁ ନନ୍ଦଙ୍କର ଘର । ରଘୁ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବହୁକଷ୍ଟରେ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସ୍ କରି ମାସିକ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ବେତ-ନରେ ଗୋଟାଏ ମାଇନର ସ୍କୁଲର ହେଡ଼୍‌ମାଷ୍ଟର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସମୟରେ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସ୍ କରି ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ହେଡ଼୍‌ମାଷ୍ଟର ହୋଇ ପାରିବାର ନିୟମ ଥିଲା । ରଘୁ ନନ୍ଦଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଆୟ କିଛି ନାହିଁ; ଏହି କୋଡ଼ିଏଟି ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ସମ୍ବଳ । ମାଷ୍ଟରରୂପୀ ହତଭାଗ୍ୟ ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଅଭିଶପ୍ତ । ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ପେଟ ପୂରେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଏହି ସାମାନ୍ୟ ଆୟରେ ନନ୍ଦେ ସଂସାର ଚଳାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଏହା ତାଙ୍କର ମାଷ୍ଟର ହେବା ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ରବିବାର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛୁଟିରେ ନନ୍ଦେ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଅନାଡ଼ ପଧାନ ସଙ୍ଗରେ ସାକ୍ଷାତ କରନ୍ତି । ଅନାଡ଼ ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ଲୋକ; ତାହା ସଙ୍ଗରେ ସଦ୍‌ଭାବ ରଖିଲେ କେତେ-ବେଳେ କି ଉପକାର ମିଳିପାରେ, ଏହା ହିଁ ନନ୍ଦଙ୍କର ଧାରଣା । ଅନାଡ଼ର ସ୍ୱଭାବ ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେହି ସୁମହତ୍ କୃପଣ ସ୍ୱଭାବ ହେତୁ ତାହାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ମୂର୍ଖ ହୋଇ ରହୁଅଛି, ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି; ତଥାପି ତାହା-ଠାରୁ ଉପକାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରନ୍ତି, ଏହା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ; ଯେହେତୁ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଆଶାକୁହୁକରେ ଶୃଙ୍ଖଳା-ବଦ୍ଧ । ସେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଟାଣେ, ମନୁଷ୍ୟ ସେ ଆଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ଦିନେ ନନ୍ଦେ କହିଲେ—"ହଇରେ ଅନାଡ଼, ତୋର ଭଲ କଅଣ ନାହିଁ ଯେ, ତୁ ପୁଅଟାକୁ ମୂର୍ଖ କରି ରଖିଛୁ ? ନଧିଆ ପରି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପିଲା ଏଗାର ବର୍ଷର ଅସି ହେଲା, ତେବେ ବି ଖଣ୍ଡ ଚିହ୍ନିଲା ନାହିଁ ! ତୁ ଜାଣିବାର ହୋଇ ଏ କଅଣ କରୁଛୁ ?" ଅନାଡ଼ ହସି ହସି କହିଲା—"ନା ବାବୁ, ଆମେ ପାଠର ଧାର ଧାରୁନାହୁଁ । ପାଠ ଆମର କଅଣ ହେବ ? ପାଣ୍ଟିବୁଣା, ପଲଣସିଆଁ, ଛୁଣ୍ଡୀଭଙ୍ଗା, ପେଟି-ପଛଉତ, ଇଣ୍ଡାବୁଣା ଆମର ପାଠ । ଆମ ପାଠ ତ ଆମକୁ ବଳଉଛି, ଆଉ ପାଠକୁ ଡର କାହିଁ ? ତମେ ତ ପାଠ ପଢିଛ, ଅଚ୍ଛା କହିଲ ଭଲା, ଆମଠାରୁ କେତେ ବେଶୀ କଲଣି ?" ନନ୍ଦେ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, "ଖାଲି ବିଷୟ କଲେ କଅଣ ମନୁଷ୍ୟ-ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ହୁଏ ? ବିଷୟ ତାହାକୁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନେଇଗଲା ଯେ ତୋତେ ନେଇଯିବ ? ତୁ ଯେଉଁ ବିଷୟ କରିଛୁ, ପାଠ ନ ପଢ଼ିଲେ ତୋ ପୁଅ ତାକୁ ରଖିପାରିବ କିପରି ? ଜମିଦାର କେବେ ଖଜଣା ନେଇ ପାଉତିରେ କେତେ ଲେଖିଲା, ତାହା ତ ଜାଣିବା ଦରକାର ! ପାଠ ପଢିଲେ ଜ୍ଞାନ ହେବ, ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝି ପାରିବ, ଆଉ ତୁ ମରିବାବେଳେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବସି ଭାଗବତ ଗାଇବ । ସେଥିରେ ତୋର ଅକାମ୍ନା ପଣ୍ଡ କାମ୍ନା ହୋଇଯିବ । ତୁ ସ୍ୱର୍ଗମାନଙ୍କରେ ଚଢ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଉଠିସିବୁ, ଦେବତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବସି ଅମୃତ-ମନ୍ଥୋହୁ କରିବୁ । ଆଉ କେତେ କହିବି କହ ? ହଁ, ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ପାସୋର ଯାଇଥିଲି । ନିଧିଆ ପାଠ ପଢିଲେ ସରକାରରୁ ଜଳପାଣି ପାଇବ, ବଡ଼ସ୍କଲର୍ କରି ମୁଠା ମୁଠା ରୋଜଗାର କରିବ, ପକ୍କା କୋଠା ତୋଳିବ, ଘୋଡ଼ା ବାନ୍ଧିବ, ଏବେ ପାଠର ସ୍ୱାଦ ବୁଝିଲୁ ତ ?" ଏସବୁ କଥାରେ ଅନାଦି ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କଲା ନାହିଁ, କେବଳ ଜଳପାଣି କଥା ଶୁଣି ମନ ଟାକୁ ଟାକୁ କଲା । ଫଳତଃ ତହିଁ ପରଦିନଠାରୁ ନିଧିଆକୁ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲା । ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟାଏ ଅପରପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ଥିଲା, ନିଧିଆ ସେହି ସ୍କୁଲରେ ପଢିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ନିଧିଆ ଯଥାସମୟରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାସ୍ କଲା; ମାତ୍ର ଜଳପାଣି ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେଥି ସକାଶେ ଅନାଦିକୁ କିପରି ମନସ୍ତାପ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେଲା, ତାହା ପୂର୍ବ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।

ଅନାଦି ନିଧିଆକୁ ଆଉ ପଢ଼ାଇବ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲା । ତାହା ବଂଶରେ ଯେଉଁ କଥା ନାହିଁ, ତାହା କରି ସେ କାହିଁକି ମହାପାପ କରିବାକୁ ଗଲା, ଏହି ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତା ପାଇଁ ସେ ଅନୁତାପ ମଧ୍ୟ କଲା । ନନ୍ଦେ ଆସି ଅନେକ ବୁଝାଇଲେ; ମାତ୍ର ପ୍ରଥମତଃ ସେଥିରେ ସେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ପରେ ନନ୍ଦେ ଶେଷରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜଳ-ପାଣିର ଆଶା ଦେଖାଇବାରୁ ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ଅନେକ ହଁ ନା ପରେ ଅନାଦି ମଙ୍ଗିଲା । ନନ୍ଦେ ନିଧିକୁ ନିଜ ସ୍କୁଲରେ ନେଇ ପଢାଇଲେ । ସ୍କୁଲ ରେଜେଷ୍ଟରୀରେ ତାହାର ନାମ ଲେଖା ହେଲା—ନିଧିରାମ ପ୍ରଧାନ । ନିଧି ଖୁବ୍ ମନୋଯୋଗୀ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ଦିନକୁ ଦିନ ତାହାର ବିଦ୍ୟୋନ୍ନତି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନାଦି ପ୍ରତିମାସରେ ୨୦ ସେର ଚାଉଳ ଏବଂ ଅଢେଇଟି ଟଙ୍କା ଦିଏ । ତେଣିକରେ ନନ୍ଦେ ନିଧିର ଖାଦ୍ୟାଦି ଚଳାଇ ନିଅନ୍ତି । ଯଥାସମୟରେ ନିଧି ମାଇନର ପରୀକ୍ଷାରେ ଜଳପାଣି ପାଇଲା । ଅନାଦିର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ନନ୍ଦଙ୍କ ନିକଟରେ ଅନେକ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କଲା ।

—୩—

ନିଧିରାମ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପଢିଲା । ଘରର ସାହାଯ୍ୟ ତାହାର ଆଉ ଦରକାର ହେଲା ନାହିଁ । ମାଇନର ବୃତ୍ତି ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାରେ ଚଳିଗଲା । କେତେବର୍ଷ ପରେ ସେ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସକରି କଟକ କଲେଜରେ ଏଫ୍. ଏ. ପଢିଲା । ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସରେ ବୃତ୍ତି ନ ପାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ କଲା ନାହିଁ । ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ପିତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ର; ସୁତରାଂ ଘରୁ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚକରି ପାଠ ପଢିବା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ମଣେ ନାହିଁ । ନିଧିରାମ କଟକରେ ଦୁଇଟା ଟିଉସନ ଧରିଲା । ସେଥିରେ ତାହାର ଶିକ୍ଷାବ୍ୟୟ ପ୍ରଭୃତି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବ୍ୟୟ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ଚଳିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ପରିମିତବ୍ୟୟୀ । ଭୋକରେ ପେଟ ଜଳିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ପଇସାକର ଚୂଡ଼ା, ମୁଢି କିଣି ଖାଏ ନାହିଁ । ଟିଉସନ ଆୟରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯାଇ କିଛି କିଛି ବଳିପଡ଼େ । ସେ ତାହା ମଣିଅର୍ଡର କରି ବାପ ପାଖକୁ ପଠାଇଦିଏ । ଅନାଦି ଖୁସି ହୋଇ କହେ, "ନିଧି ମୋର ସୁପୁତ୍ର ।"

ନିଧିରାମ ଏଫ. ଏ. ପାସ କରି ମାସିକ ପଚାଶଟଙ୍କା ବେତନରେ ସଦରରେ କିରାଣି କଲା । ସଦରରେ ରହିବାଦ୍ୱାରା ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ହେଲା । ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ଜମିସବୁ ବାକି ଖଜଣା ଦାବୀରେ ନିଲାମ ଉଠିଲା, ସେ ତାହା କିଣିନେଲା । ଏହି ସୂତ୍ରରେ ତାହାର ବିଷୟ ହୁହୁ କରି ବଢିଉଠିଲା । ଦିନେ ନନ୍ଦେ ଅନାଦିକୁ ପଚାରିଲେ, "କି ଅନାଦି, ପୁଅକୁ ପରା ପଢାଉ ନ ଥିଲୁ, ଏବେ ପାଠର ଗୁଣ ବୁଝିଲୁ ତ ?" ଅନାଦି ବିନୟରେ ଭଙ୍ଗିପଡି କହିଲା, "ସବୁ ତମର ଦୟା ନନ୍ଦ ଆପଣେ, ତମ ଋଣ ମୁଁ ସାତଜନ୍ମରେ ସୁଝିପାରିବି ନାହିଁ । ତମେ ମୋର ଯେଉଁ ଉପକାର କଲ, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ତମକୁ କଅଣ ଅବା ଦେଇ-ପାରିବି ? ତେବେ କିଛି ପାନଶିଆ ଦେବି ବୋଲି ଢେର ଦିନରୁ ସଂକଳ୍ପ କରିଛି । ମୋ ରାଣତି, ତମେ ମନାକରିବ ନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ମୁଁ ତମକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାଣେ ଜମି ପୁରସ୍କାର ଦେବ ।" ନନ୍ଦେ ମନେ ମନେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ମୃଦୁହାସ୍ୟରେ କହିଲେ "ମୁଁ ତ କିଛି ତୋତେ ମାଗୁ ନାହିଁ, ତୁ ଯେବେ ଆପେ ଆପେ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ, ତେବେ ଦେ; ମୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।" ଅନାଦି କହିଲା, "ହଁ ଦେବି, କେବେ ନିଜର ଯାହା ଅଛି, ସେଥିରୁ ତ ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ, ଆଉ କାହା ଅବା କିଏ ଦେଇଥାଏ ? ତମେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାଅ, ଯେବେ କେଉଁ ଜମି ବଳେ, ତେବେ ମୋତେ କହିବ, ମୁଁ ତମକୁ ମାଣେ ଜମି କିଣିଦେବି ।" ନନ୍ଦେ ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଅନାଦିକୁ ଦୀର୍ଘ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲେ ।

ଉଲ୍ଲାସରେ ନନ୍ଦଙ୍କର ଛାତି ଫୁଲିଉଠୁଛି, ସେ କାରଣରେ ଅକାରଣରେ ହସିଉଠୁଛନ୍ତି । ଆନନ୍ଦରେ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ଭାତ ରୁଚୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୋଇଯାଉଅଛି । ସେ ଖାଇବା ସକାଶେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇସାରି ଗୋଡ଼ ପୋଛିଦେବେ କଅଣ, ଆନନ୍ଦରେ ବିଭୋଳ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ପୋଛି-ଦେଲେ । ଭାତରେ ଲୁଣ ନ ଗୋଳି ଲୁଣରେ ଭାତ ଗୋଳିଲେ, ଡାଲିରେ ଶାଗ ମିଶାଇଦେଲେ । ଏ ଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ—"କହୋ ତମେ ଆଜି ବାୟାଙ୍କ ପରି କାହିଁକି ହେଉଛ ? କିଛି ଲିଷାଫିଶା ଖାଇଛ କି ?" ନନ୍ଦେ ମୁରୁକିହସା ଦେଇ କହିଲେ—"ହଁ, ଆଜି ଆନନ୍ଦନିଶା ଖାଇଛି, ସେଥିଲାଗି ମନଟା ଖୁସି ଖୁସି ଅଛି । ଭୂମି ଲାଭଠାରୁ ବଳି ଆଉ ସୌଭାଗ୍ୟ କଅଣ ଅଛି ? ତାହା କି ସମସ୍ତଙ୍କ କପାଳରେ ଘଟେ ? ଯାହାର ପୂର୍ବ ସୁକୃତ ଥାଏ କିମ୍ବା ପୂର୍ବପୁରୁଷର ତପସ୍ୟା ଥାଏ, ଭୂମିଲାଭ ତାହାରି ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ । ଅନନ୍ତର କି କି ସୁଲକ୍ଷଣ ଥିଲେ ବା କିପରି ଗୁଣବାନ ହେଲେ ଭୂମି ଲାଭ ହୁଏ, ତାହା ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ଆଡମ୍ବରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସବୁ ଶୁଣିଶୁଣି ଚାଟଙ୍କା ହୋଇ କହିଲେ, "କାହାକୁ କିଏ ଭୂମିଦାନ କଲା—କାହା କପାଳରେ ସୁନା ବର୍ଷିଲା, ତମେ କାହିଁକି ଏତେ ଖୁସି ହେଉଛ ?" ନନ୍ଦେ କହିଲେ "ଅନୁମାନ କର, କିଏ ସେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ?" ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଈଷତ୍ ରୁଷ୍ଟ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ମୁଁ କଅଣ କାହା ଚରିତ ପଢ଼ିଛି ଯେ, କିଏ କଅଣ କଲା ଜାଣିବି ?" ନନ୍ଦେ ଟିକିଏ ଦୁଷ୍ଟାମି କରି କହିଲେ—"ହାଡ଼ଚରିତ ନ ଜାଣ ପଛେ ସ୍ତ୍ରୀଚରିତ ତ ଜାଣ ? ଅଚ୍ଛା ତେବେ ଶୁଣ, ସେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ତୁମରି ସ୍ୱାମୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେଁ ।" ଅତଃପର ନନ୍ଦେ ସ୍ତ୍ରୀ ନିକଟରେ ଭୂମିଲାଭ ବିଷୟ ସାଳଙ୍କାରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ତାହା ଶୁଣି ଅପାର ମୃଦୁ ହାସ୍ୟ ଅଧରରେ ଖେଳାଇଦେଇ କହିଲେ—"ଓଃ, ଏହି କଥା ପରା ! ଦେଇ ତ ନାହିଁ, ଦେବାକୁ କହୁଛି ସିନା ! ଗଛରୁ ପଣସ ତୋଳା ନ ହେଉଣୁ ତମେ ଓଠରେ ତେଲ ମାରୁଥାଅ ।"

—୪—

ଅନାଦି ପଧାନ ରଘୁ ନନ୍ଦଙ୍କୁ ମାଣେ ଜମି ଦେବା କଥା ଅତିରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଗ୍ରାମରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଗଲା । ମାଣକ ସ୍ଥଳରେ କିଏ କହିଲା, ତିନିମାଣ; କିଏ କହିଲା, ପାଞ୍ଚମାଣ, ଏହିପରି ମାତ୍ରା ବୃଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କେତେକେ ଶୁଣି ତାଟଙ୍କା ହୋଇଗଲେ, କେତେକଙ୍କ ମୁଖରେ ଅବିଶ୍ୱାସବ୍ୟଞ୍ଜୀ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଯେଉଁମାନେ ଅନାଦିର ନାଡ଼ି ନକ୍ଷତ୍ର ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ପରିହାସ କରି କହିଲେ—"ସ୍ୱାତି ଗୁଣ୍ଡିଆର ମୁଠିବକା ମାଣ ନା କି ମାଣ ? ନନ୍ଦ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାୟା ହେଲାଣି ପରା । କଡ଼ାଏ କଉଡ଼ି ଯାହାର ମା ବାପ, ସେ ମୁଣ୍ଡି କରି ମାଣେ ଜମି ଦାନ କରିବ, ଏଟା ସତ ନା ସ୍ୱପ୍ନ ।" କେହି କହିଲା—"ତାହାର ଯେଉଁ ଭାଇ ବନ୍ଧୁମାନେ ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ କେତେ ଦେଲାଣି ! ଘରକୁ ଆସିଲେ ତ ଉପାସରେ ଫେରିଯାଆନ୍ତି । ତାହାର ଜମିଦାନ ତମିରି ଗଛରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲା ପରି ଏକା ।" ଯେଉଁମାନେ ଅନାଦିର ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏ କଥା ସୁଆଦ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲେ—"ଭାଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦାଇକା କାହିଁକି ହେ ? ସେଗୁଡ଼ାକ ବସନ୍ତ କାଳର କୋକିଳ, ମଳୟ ପବନ ବହୁଥିବାଯାଏ ମଧୁର କୁହୁ ସ୍ୱରର ଝଙ୍କାର ଉଠାନ୍ତି; ମାତ୍ର ନିଦାଘର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଝିଅଙ୍କି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼େଇଯାଆନ୍ତି—ଆଉ ତାଙ୍କର ଦେଖା ମିଳେ ନାହିଁ ।” ଏହିପରି ନାନା ଲୋକେ ନାନା କଥା କହିଲେ । କିଏ କାହା ମୁହଁରେ ଲୁଗା ଦେଇ କଥା ବନ୍ଦ କରିପାରିବ ? ଯାହା ମନକୁ ଯାହା ଆସିଲା, ସେ ତାହା କହିଲା ।

କିଛିଦିନ ପରେ ସେହି ଗ୍ରାମବାସୀ ପଞ୍ଚୁ ସ୍ୱାଇଁ ଋଣ-ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ମାଣେ ଜମି ବିକିବାକୁ ବସିଲା । ତାହା ଶୁଣି ନନ୍ଦଙ୍କ ରସନାରୁ ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ ବହିପଡ଼ିଲା । ସେ ଧାଇଁଯାଇ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅନାଦିର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କଲେ । ଅନାଦି ପଞ୍ଚୁକୁ ଡକାଇ ଆଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରିଟଙ୍କାରେ ଦର ଛିଡ଼ାଇଲେ । ଦୁଇଦିନ ପରେ ବନ୍ଦସ୍ତ କବାଲା ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ ହେବାର କଥା ହେଲା । ପଞ୍ଚୁ ବଇନା ନେଇ ଘରକୁ ଗଲା ପରେ ଅନାଦି ରଘୁ ନନ୍ଦଙ୍କୁ କହିଲା, “ତମେ ଯାଇ ତହିଁର ଶହେଟି ଟଙ୍କା ସଞ୍ଜୁଳ କର ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ନନ୍ଦଙ୍କର ଲୁଣ୍ଠ ଆଖି ଆଖି ମାରିନେଇଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ କହିଲେ—“ଏ ପୁଣି କି କଥା ? ମୁଁ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଟଙ୍କା କାହୁଁ ପାଇବି ? ତୁ ପରା କିଣି-ଦେବୁ ବୋଲି କହିଥିଲୁ ରେ ଅନାଦି ?” ଅନାଦି ଆଉ ତାଙ୍କୁ ନ ସହିଁ ଅଗ୍ନିଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଖୋସିଦେଇ ଲୁଚସ୍ୱରରେ କହିଲା—“ମୁଁ କଅଣ କହିଥିଲି ହୋ ? ମୁଁ କିନା କିଣିଦେବି ବୋଲି କହିଥିଲି, ଆଉ ହାତରୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ କିଣିଦେବାକୁ କହିଥିଲି ନା ? ଏ କାଳରେ ଜମି ସସ୍ତାରେ କିଣିବାକୁ ମିଳୁ ନାହିଁ, ପୁଣି ଖାଲି କିଏ କାହାକୁ ଦେଇପକାଉଛି ! ମୁଁ କହିଥିଲି କଅଣ କି, ତମେ ତ ଜମି କିଣିପାରିବ ନାହିଁ, ସେ ପାଠପଢ଼ା କାମ ନୁହେଁ ଯେ, ସେଥିରେ ଢେର ଖଞ୍ଜ ଖାଞ୍ଜି ଦର-କାର—ମୁଁ ତମକୁ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତାରେ କିଣିଦେବି । ଏହି ଜମି ଦୁଇଶ ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ ଦୁଅନ୍ତା, ମୁଁ ବୋଲି କିନା ଶହେ ଟଙ୍କାରେ କରାଇଦେଲି । ଏ ବାଟରେ କଅଣ ତମକୁ ମୁଁ ଶହେ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କଲା ପରି ହେଲା ନାହିଁ ? ତମେ ତହିଁର ଯାଇ ଟଙ୍କା ସଞ୍ଜୁଳ କର, ନ ହେଲେ ଆଉ କେହି ବେଶୀ ଦର ଦେଇ ମାରିନେଲେ ପଛକୁ ତମେ ଫିକ୍ ହୋଇଯିବଟି ।” ନନ୍ଦେ ଆଉ କଅଣ କହିବେ, ଅନେକ ଭାବ ଚିନ୍ତା ସ୍ଥିର କଲେ, ଦୁଇଶ ଟଙ୍କାର ଜମି ଯେବେ ଶହେ ଟଙ୍କାରୁ ପାଇବେ, ତେବେ ତାହାହିଁ ଯଥାଲାଭ । ଅତଃପର ସେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଉଠିଗଲେ । ଘରକୁ ଯାଇ କଂସାବାସନ ପ୍ରଭୃତି ଯାହା ଥିଲା, ତାହା ସବୁ ନେଇ ମହାଜନ ଘରେ ବନ୍ଧାଦେଇ ଶହେ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିଲେ, ଦୁଇଦିନ ପରେ ସଦର ମୁକାମକୁ ଯାଇ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ କରିଆସିବେ ।

ସଦେଇ ସାହୁ ଅନାଦିର ପ୍ରତିବେଶୀ । ସଦେଇ ବ୍ୟବସାୟ କରେ, ଦାଉ ପଡ଼ିଲେ ଜମିବାଡ଼ି କିଣିପକାଏ । ଅନାଦି ତାକୁ କହିଲା—“ସାଉସୁଅ, ମାଣେ ଜମି କିଣିବ ?” ସଦେଇ କହିଲା—“ଜମି ମିଳୁଛି କାହିଁ ବାପ, ତମେ ହେଲ ଟଙ୍କାଟିଆ, ବଡ଼ଲୋକ, ତମଠୁଁ ବଳିଲେ ସିନା ଆମେ କିଣିବୁଁ ।” ଅନାଦି କହିଲା—“ପଞ୍ଚୁ ସ୍ୱାଇଁ ମାଣେ ଜମି ବିକୁଛି, ତାକୁ ରଘୁ ନନ୍ଦ ଶହେ ଟଙ୍କା ଦର କରିଛି, କାଲି ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ ହେବ । ତମେ ଆଉ କିଛି ବଢ଼ାଇ ସେ ଜମିକୁ ନିଅ । ମୁଁ କହିଲେ ପଞ୍ଚୁ ରଘୁ ନନ୍ଦକୁ ନ ଦେଇ ତମକୁ ଦେବ । ମୋତେ ପାନଖିଆ କଅଣ ଦେବ କୁହନ୍ତ ?” ସଦେଇ କହିଲା, “ମୋତେ ସେ ଜମି କିଣିଦିଅ, ମୁଁ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ପାନଖିଆ ଦେବି ।” ଅନାଦି କହିଲା—“ତେବେ ତମେ ଯାଅ, ମୁଁ ପଞ୍ଚୁକୁ କହି ସବୁ ଠିକ୍ କରିଦେବି ।” ସଦେଇକୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଅନାଦି ପଞ୍ଚୁ ଘରକୁ ଗଲା ଏବଂ ତାକୁ କହିଲା—“ତୁ ନନ୍ଦ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଜମି ବିକିଲେ ତୋର କ୍ଷତି । ସଦେଇ ସାହୁକୁ ଦେ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଠଟଙ୍କା ମାଗିଲେ ବି ସେ ଦେବ । ସେଥିରେ ତୋତେ ଶହେଟଙ୍କା ଅଧିକା ମିଳିବ । ମୋତେ ଅଧେ ଦେବୁ ?” ପଞ୍ଚୁ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପଞ୍ଚୁ ଓ ସଦେଇ ସଦରକୁ ଯାଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସାରେ ରହିଲେ । ତହିଁ ପରଦିନ ଦଲିଲ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ ହୋଇଗଲା । ନନ୍ଦେ ଏ କଥା ଶୁଣିପାରି ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଅନାଦିକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କହିଲେ—“ତୋ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧିରେ ପେଣ୍ଠାଳିଆ ଡଙ୍କା ! ଏହି ପରି ତୋର କୃତଜ୍ଞତା !” ନନ୍ଦଙ୍କର ଏ ଆଶୀର୍ବାଦ ସଫଳ ହୋଇଅଛି କି ନାହିଁ, ସେ ସମ୍ବାଦ ଅଦ୍ୟାବଧି ମିଳି ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବେଦୀ-ବାହୁଡ଼ା

[୧]

କରୁଣା ବ୍ରଜଧାମ କରି ଯେତେବେଳେ ଫେରି ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ତାହାର ବୟସ ତିରିଶରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ। ପନ୍ଦରବର୍ଷ ତଳୁ ନିରୁଦ୍ଦେଶ ହୋଇଥିଲା। ଏତେ କାଳ ପରେ ଫେରି ଆସିଲା; କିନ୍ତୁ ଏବେ ସେ ଆଉ ପୂର୍ବ କରୁଣା ନୁହେଁ, ତାହା ନାମର ଗୋଟାଏ ଶୋଭନ ସଂସ୍କରଣ ହୋଇଯାଇଅଛି। ତାହାର ନୂତନ ନାମ—ବ୍ରଜଦାସ ବାବାଜି। ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ସେ ଏହି ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି। ତାହାର ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ କୌପୀନ, ଖଣ୍ଡେ ଗୈରିକ ବହିର୍ବାସ ଏବଂ ମୂର୍ତ୍ତିଏ ଠାକୁର। ତାହାର କୃଷ୍ଣ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଘନ କୃଷ୍ଣଦାଢ଼ିରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ। କଳା ପଦ୍ମକୁ କଳା ଭ୍ରମର ବେଢ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଉପମା ଯୋଗିଲେ ଖୁବ୍ ମାନନ୍ତା; ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ, କଳାପଦ୍ମ ବିଧାତା ସୃଷ୍ଟି କରି ନାହାନ୍ତି। କରୁଣା ବଙ୍କା ବଙ୍କା ଓଡ଼ିଆ କଥା କହେ; ମାତ୍ର ତେଲୁଗୁ ଅନର୍ଗଳ କହିପାରେ। ସେ ନିଜକୁ ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବା ପାଇଁ ତେଲୁଗୁ କହେ ନାହିଁ। ଆଜିକାଲି ଲୋକେ ବଡ଼ ହେବା ପାଇଁ ଧର୍ମାନ୍ତର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, କେହି କେହି ଭାଷାନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କରୁଣା ସେ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ନୁହେଁ। ସେ ଏକାଦିକ୍ରମେ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷକାଳ ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ତିରୁପତି ତୀର୍ଥରେ ରହିଯାଇଥିଲା। ସୁତରାଂ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା। ଓଡ଼ିଆଶୂନ୍ୟ ଘୋର ତେଲଙ୍ଗା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ କାହା ସଙ୍ଗରେ ଓଡ଼ିଆ କହିବ? ଆଉ ତାହାର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବା ବୁଝିବ କିଏ?

କରୁଣାର ବାପ ବା ତାହାର ଘର କେଉଁଠି, ତାହା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ। ଏମନ୍ତକି ନିଜେ କରୁଣା ସୁଦ୍ଧା ଜାଣେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେ ନିଜକୁ କେଉଁଠି ଗଉଡ଼, କେଉଁଠି ଭଣ୍ଡାରୀ, କେଉଁଠି ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଏ। ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ କେଉଁଠୁ କେଉଁ ଗଛକୁ ଉତ୍ପାଟିତ କରି କେଉଁଠି ନେଇ ପକାଏ ତାହାର ଠିକଣା ନାହିଁ। ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଲୋକେ ସେହିପରି ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ବୁଲନ୍ତି। ଗତ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ କରୁଣା କେଉଁଠୁ କେଜାଣି ଆସି ବସନ୍ତପୁର ଗ୍ରାମର ମକଦମଙ୍କ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲା। ରହୁ ରହୁ ସେହିଠାରେ ତିନିବର୍ଷକାଳ ରହିଗଲା। ମକଦମଙ୍କ ଘରର ସମସ୍ତେ ଅସାଧାରଣ ଉଦାସ ଏବଂ ବଡ଼ଲୋକରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆସନ ଖସା। କେଉଁ ଜିନି କେଉଁଠି ପଡ଼ି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି, କିଏ କଅଣ ଖାଇଯାଉଛି, କିଏ କେତେ ବୋହି ନେଉଛି, ତାହା କେହି ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ। କରୁଣା ଉପରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଥିଲା ନାହିଁ; ସେ ଡାକହାକ ଶୁଣେ। ବୃଦ୍ଧ ମକଦମ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ପାଚିଲା ବାଳ ଉପାଡ଼ିଦିଏ—ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ହାତ, ସାର୍ଦ୍ଧ ସ୍ୱରହସ୍ତ ପରିଧିବିଶିଷ୍ଟ ପେଟ ଏବଂ ପିଠି ମର୍ଦ୍ଦନ କରେ। ଅଳ୍ପ କଥାରେ କହିଲେ—କରୁଣା ମକଦମଙ୍କର ପୋଷା ଶୂକର ପରି ଥାଏ। ଖାଲି ସାଆନ୍ତଙ୍କର ନୁହେଁ—ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ବି କେତେ କାମ କରିଦିଏ। ସେଥିମଧ୍ୟରେ ନାସଘଷା ଏବଂ ପିଠିରୁ ଖସମସ ପ୍ରଧାନ। ସାଆନ୍ତ, ସାଆନ୍ତାଣୀ ଦୁହେଁ ସାକ ତାକୁ ଖୁବ ଦେଖିପାରନ୍ତି। କରୁଣାର କୌଣସି ଦୁର୍ଗୁଣ ଥିଲା ନାହିଁ। ଚାଣକ୍ୟ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତି ଯେତେବେଳେ ତାହା ଉପରେ ସୁଅର ଛୁଏ ବା ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରେ, ସେତେବେଳେ ସେ 'ଆତ୍ମବତ୍ ସର୍ବଭୂତେଷୁ' ମଣେ। ତହୁଁ ସେ ପାଦପୂରଣ କରେ—"ପରଦ୍ରବ୍ୟେଷୁ ଅସ୍ପୃହା।" ତାହାର ଶତ୍ରୁ ସୁଦ୍ଧା ଏ କଥାକୁ ହାତ-ଉଠାପଣ ବୋଲି ହଳପ୍ କରି କହିପାରିବ ନାହିଁ। ଦିନେ ସାଆନ୍ତଙ୍କର ସୁନାମୁଦି ହେଇଗଲା। ସେ ତାକୁ ଅଙ୍ଗୁଳିରୁ ବାହାର କରି ଘର ଠଣାରେ ରଖିଦେଇ

ବହିର୍ଭୂମି ଯାଇଥିଲେ; ତେଣୁ ଫେରି ଆସି ଦେଖିଲେ, ମୂର୍ତ୍ତିଟି ସେ ସ୍ଥାନରେ ନାହିଁ । କିଏ ନେଲା, କିଏ ନେଲା ବୋଲି ଧରପଗଡ଼ ଲାଗିଗଲା; ମାତ୍ର ଚୋରର ଧରା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ କି ମୂର୍ତ୍ତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ନିୟମ ଭଙ୍ଗିବା ସାର ହେଲା । ସୁନ୍ଦରବାବାଙ୍କର ବାସୀ ପରିବାର ସମସ୍ତେ ଅଖଣ୍ଡଳମଣିଙ୍କୁ ଛୁଇଁ ନିୟମ କରିବେ । ଯାହା କଥା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଲୋକେ ନାନା ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ ଦେଖାଇ କଥା କହିଲେ । କେହି କହିଲା—ମଣି ବଡ଼ ଜାଗ୍ରତ ଦେବତା, ଚୋର ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲାକ୍ଷଣି ଅନ୍ଧ ହୋଇଯିବ । କେହି କହିଲା—ଚୋରର ମୂର୍ଦ୍ଧା ଫାଟିଯିବ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ନିୟମ ଭଙ୍ଗିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସେହିଦିନ ସକାଳେ କରୁଣା ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଆଣି ସାଆନ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା—“ଗୋରୁଶାଳ ପେଜ ତୋରାଣି ହାଣ୍ଡିରେ କିଏ ମୂର୍ତ୍ତିଟା ପକାଇ ଦେଇଥିଲା, ମୁଁ ଗୋରୁଙ୍କୁ ପେଜ ଦେଲାବେଳେ ତାଳି ଗଣ୍ଡରେ ପାଇଲି ।” ଏ କଥା ଶୁଣି କେହି କେହି ଆଖି ଠାରାଠାରି ହେଲେ; ମାତ୍ର ସାଆନ୍ତେ ଟିକିଏ ହସି-ଦେଇ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ତାହାର ତେଣିକି ସେହିଦିନ ଦ୍ୱିପହରଠାରୁ କରୁଣାକୁ ଆଉ ଶମ୍ଭୁପୁରରେ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଏତେ ବର୍ଷ ପରେ ସେହି କରୁଣା ସଶରୀରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ।

[୨]

କରୁଣା ଫେରି ଆସି ଆଉ ଶମ୍ଭୁପୁର ଗଲା ନାହିଁ । ସାଆନ୍ତ, ସାଆନ୍ତାଣୀ ଅନେକ ଦିନୁ ମଲେଣି, ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି-ଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପୁଅବୋହୂ ଏଣିକି ତାଙ୍କ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । କରୁଣା ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ କି ସେମାନେ କରୁଣାକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି ନାହିଁ । ଶମ୍ଭୁପୁରର ଏକକୋଶ ଦୂରରେ ଚନ୍ଦ୍ରଖୁଣ୍ଟପୁର ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଗୋପୀନାଥ ଠାକୁରଙ୍କର ଠାକୁରବାଡ଼ି ଅଛି । ଠାକୁରଙ୍କର ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଚୁର । କେତେ ଖଣ୍ଡ ଗାଁ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ନୀତି ଚାଲେ । ଯାତ୍ରାପର୍ବରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବ୍ୟୟ ହୁଏ । ଏଠାରେ ଅଭ୍ୟାଗତ ଆସିଲେ ମୁଠାଏ ପ୍ରସାଦ ପାଆନ୍ତି । ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା ସବୁ ମାସଯାକ ସାଧୁସେବା ଲାଗିଥାଏ । ଠାକୁର ସେବକଙ୍କର ପଦ—ଅଧିକାରୀ; ସେ ଖଣ୍ଡାଏତ ବୈଷ୍ଣବ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନୁହନ୍ତି—ଗୃହସ୍ଥ । ଗୃହୀ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି—ବୈଷ୍ଣବବଂଶ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି ଏବଂ ଆମିଷ ଆହାର କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଠାକୁର ଛୁଅନ୍ତି ନାହିଁ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୂଜାରୀଦ୍ୱାରା ପୂଜାଦି କରାନ୍ତି । କରୁଣା ସେହି ଠାକୁର-ବାଡ଼ିରେ ଯାଇ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ଅନେକ ପୁରୁଣା ପରିଚିତ ଲୋକ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ବୃଦ୍ଧ ଅଧିକାରୀ ତାକୁ ଚିହ୍ନିପାରି କହିଲେ—“କିରେ କରୁଣା, ଏତେକାଳଯାଏଁ କୁଆଡ଼େ ଥିଲୁ ?” କରୁଣା କହିଲା—“ନା, ବାବା, ମୁଁ କରୁଣା ନୁହେଁ, କରୁଣା ଅନେକ ଦିନୁ ମଲାଣି—ମୁଁ ଗୁରୁଦାସ ବାବାଜି ।” ଅଧିକାରୀ ହସି ହସି କହିଲେ—“ଏ କି କଥା ରେ କରୁଣା ? ତୁ ପୁଣି ଗୁରୁଦାସ ପାଲଟିଗଲୁ କେବେ ? କରୁଣା ତ ମଲାଣି, ଆଉ କଥା କହୁଛି କିଏ—ତାହାର ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତି ନା ଭୂତ ?”

କରୁଣା—ଥଟ୍ଟା କର ନାହିଁ ବାବା, ମୋ କଥା ଆଗେ ଶୁଣ । ମୁଁ କରୁଣା ସତ; ମାତ୍ର ଭେକ ଘେନି ବାବାଜି ହେଲାଦିନୁ ମୋର ନାମ ଗୁରୁଦାସ ହୋଇ-ଯାଇଛି । ତେବେ ଆଉ ସେ ପୂର୍ବର କରୁଣା ନ ମରି ରହିଲା କେଉଁଠି ? ମୁଁ ମରି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ମୋର ନାଁଟା ମରିଯାଇଛି ।

ଅଧିକାରୀ—ବେଶ୍ ବେଶ୍, କଥାର ଚଟକ ତ ଖୁବ୍ ଶିଖିଛୁ ! ଏବେ ତୁ କେଉଁଠି ଥିଲୁ, କେମିତି ଆସିଲୁ ତାହା କହ ।

କରୁଣା—ତେବେ ଶୁଣ କହୁଛି — ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଚୌପାଢ଼ୀରେ ଜଣେ ସାଧୁ ଆସି ତିନି ଚାରି ଦିନ ଥିଲେ । ସେ ଦେଖିବାକୁ ଠିକ୍ ମୂର୍ତ୍ତିଏ ଦେବତା ପରି । ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଣି, ତାଙ୍କ ସେବା କରିବା ପାଇଁ ମୋ ମନ ଖୁସି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଯେଉଁ ଦିନ ବିଦାୟ ହୋଇ ଗଲେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ କିଛି ନ କହି ତାଙ୍କ ପିଛା ଧରି ଚାଲିଲି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଚେଲା ହେବାକୁ କହିଲି । ସେ ମୋତେ ମନ୍ତ୍ର ଦୀକ୍ଷା ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଅନେକ ବର୍ଷ ବୁଲିଲି, ଅନେକ ତୀର୍ଥ, ଦେବସ୍ଥାନ ଦେଖିଲି । ସାଧୁଟି ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ରାଗିବାର କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସବୁବେଳେ ହସିବାର ଦେଖିଛି । ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଆଦର କରନ୍ତି; ଦେବତା ପରି ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ନୀଳଧାମ ଶେଷ କରି ସେ ରାମେଶ୍ୱର ଗଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣରେ ଧନୁଷ୍କୋଟି ତୀର୍ଥ, ବାଲୁକା ତୀର୍ଥ, ପକ୍ଷିତୀର୍ଥ— ଏହିପରି ତେର ତୀର୍ଥ ବୁଲି ଦେଖିଲି । ପକ୍ଷିତୀର୍ଥ କଅଣ ଜାଣ ତ ? ଠିକ୍ ଦିନ ଦୁଇଟା ବେଳେ ଶାଗୁଣା ପରି ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ଖୁବ୍ ଦୂର ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ବୁଲନ୍ତି । ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ ଶେଷରେ ପୂଜାରୀ ପ୍ରସାଦ ଧରି ଦେଉଳରୁ ବାହାରେ ଆସିଲାକ୍ଷଣି ସେ ଦୁହେଁ ତୀର ପରି ଖସି ଆସି ତାହାର ହସ୍ତରୁ ପ୍ରସାଦ ସେବା କରନ୍ତି । ଖାଇସାରି ପୁଣି କେଉଁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯାଆନ୍ତି, ଆଉ ଦିଶନ୍ତି ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ଯୁଗରୁ ନା ତ୍ରେତା ଯୁଗରୁ ସେ ପକ୍ଷୀ ଦୁଇଟି ସେଠି ଏହିପରି ଭୋଗ ଖାଇ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ମୋର ଗୁରୁଦେବ ରାମେଶ୍ୱରରୁ ଫେରିଆସି ତାଙ୍କର କେତେ ଜଣ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଦିପଣ୍ଡ ତୀର୍ଥରେ ବାସ କଲେ । ସେଠାରେ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ଦୁହେଁ ଦୋଳାଏ ବର୍ଷ କାଳ ରହିଗଲୁ । ଗତମାସ ମାଘସପ୍ତମୀରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ତୀର୍ଥରେ ଦେହ ରକ୍ଷା କରି ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହେଲେ । ଏହି ଗୋପାଳ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ତାଙ୍କର ପୂଜା ପ୍ରତିମା । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସେ ତାହା ମୋତେ ଦେଇଯାଇ-ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଧରି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିଲି, ସାଧୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲି; ମାତ୍ର କେଉଁଠି ପୂର୍ବପରି ଆଦର ପାଇଲି ନାହିଁ । ମହାତ୍ମାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର ଠାକୁରଙ୍କୁ ଲୋକେ ପୂଜା କଲେ । ମୁଁ ତାହାଠାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି । ମନେ ମନେ ଭାବିଲି— ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଯେଉଁ ସବୁ ଗୁଣ ଦେଖି ଲୋକେ ଆଦର କରୁଥିଲେ, ମୋର ସେ ସବୁ କିଛି ନାହିଁ । ତେବେ ଆଦର ଖୋଜିବି କେଉଁ ମୁହଁରେ ? ଗୁରୁଦେବ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ଠାକୁର-ପୂଜାମନ୍ତ୍ର ଶିଖାଇଦେଇ ଯାଇଥିଲେ, କେବଳ ମୋର ବିଦ୍ୟା । ଧର୍ମକଥା ବା ଶାସ୍ତ୍ରବିଚାର ମୁଁ କାହୁଁ ଆଣିବି ? ସତ କହୁଛି—ବାବାଜୀଙ୍କ ଗୌରବ ଦେଖି ବାବାଜୀ ହେବାକୁ ମୋର ମନ ଛାକୁ ଛାକୁ ହେଲା । ମନେକଲି—ବାବାଜୀ ହେଲେ ତ ଏହିପରି ରାଜପୂଜା ପାଇବି, ତେବେ ପରିଶ୍ରମରେ, ପର ଗୋଡ଼ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବି କାହିଁକି ? ସେତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା ଯେ ବାବାଜୀ ହେବାକୁ ହେଲେ ଖାଲି ଡୋର କଉପୁନୀରେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆନ୍ତରିକ ଶିକ୍ଷା ବୁଦ୍ଧି ଭି ମହତ୍ତ୍ୱ ଦରକାର । ଏବେ ବୁଝିଲି ସେ କେପାରୁ ମୋତେ ପୋଷେଇବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଚାଲି ଆସିଲି । ଏହି ଠାକୁରଟି ଲାଗି ମୋର ବଡ଼ ଚିନ୍ତା । ଏ କାଳସର୍ପକୁ ବେକରେ ବାନ୍ଧି ମୁଁ କଅଣ କରି ପାରିବି ? ଏ ମୋ ବେକରୁ ଖସିଗଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବି । ତୁମେ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ରଖ, ତୁମ ଠାକୁର ପାଖରେ ଏ ବି ମନ୍ଦାଏ ପାଣି ପାଇବେ ।

ଅଧିକାରୀ— ହଁ, ମୁଁ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ରଖି ପୂଜା କରାଇବି । ମୂର୍ତ୍ତିଟିର ଗଢ଼ଣ, ଲକ୍ଷଣସବୁ ଭଲ । ଦେଖିଲା ବେଳୁ ମୋର ଲୋଭ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ? ତୋର ତ ଘରଦ୍ୱାର ନାହିଁ, ପୁଣି ବାନା ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ ବୋଲି କହୁଛୁ, ତୁ ବି ଠାକୁରଙ୍କର ଟହଲିଆ ହୋଇ ଏଇଠି ରହ । ଠାକୁର ପ୍ରସାଦ ପାଇ କାଳ ଯାପନ କରିବୁ । ଅଧିକାରୀଙ୍କର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ କରୁଣା ସମ୍ମତ ହେଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଖଣ୍ଡପୁର ଠାକୁର ବାଡ଼ିରେ ଟହଲିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଗୁରୁଦାସ ବାବାଜୀ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । କେହି ଦଣ୍ଡବତ କଲେ କରୁଣା ଅଞ୍ଜଳି ବିସ୍ତାର କରି କହେ— ଜୟ ଗୋପାଳ ।

[୩]

କରୁଣା ଗୋପୀନାଥ ଓ ଗୋପାଳଙ୍କ ଉଭୟ ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିଅଛି । ତାହାର ଦିନ ସୁଖରେ—ଆନନ୍ଦରେ କଟିଯାଉଅଛି । ସଂସାରରେ ଯେ ନିଃସଙ୍ଗ ପ୍ରବାସୀ, ତାହାର ଆଉ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ କେତେ ? କରୁଣା ଠାକୁର ପୂଜା ବାସନ, ଘଣ୍ଟା, ଆଳତିପାତ୍ର ସଫାକରି ମାଜେ—ଫୁଲ ତୋଳି ଆଣି ଗୁନ୍ଥେ—ଚନ୍ଦନ ଘୋରେ— ତୁଳସୀ ତୋଳେ—ସ୍ଥାନ ଧୋଇଦିଏ — ପତ୍ରବା ଯୋଗାଇଦିଏ — ଏହିପରି ଅନେକ କାମ କରେ । ସେ ଠାକୁର ଭଣ୍ଡାରେ ପ୍ରସାଦ ପାଏ, କେବେ କେବେ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଘରେ ମଧ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଖାଏ; ମାତ୍ର ମାଛ ଖାଏ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ କେହି ତାକୁ ବଳାନ୍ତି ନାହିଁ । ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରସାଦୀ ଫୁଲ ଦେଇ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ପାଖରୁ ସେ କିଛି କିଛି ପଇସା ଆଦାୟ କରେ । ଏହି ସୂତ୍ରରେ କିଛି ଜମାଇ ଦୁଇମାଣ ଜମି ବନ୍ଧକ ରଖିଅଛି । ଲୁଗାପଟା, ପେଡ଼ି ପେଟରା ମଧ୍ୟ କେତେ ଖଣ୍ଡ କିଣି ରଖିଲଣି । ତୁଲେ ସୁନା ନୋଳି ଗଢ଼ାଇ କାନରେ ପିନ୍ଧିଲଣି । ତାହାର ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଅଧିକାରୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିନେଲେ ଯେ, କରୁଣାର ସଂସାରୀ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲଣି ; ମାତ୍ର ତାକୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । କରୁଣା ବିଲରୁ ମାଛ ଧରିଆଣି ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଘରେ ଦିଏ; ମାତ୍ର ଖାଏ ନାହିଁ । ଅଧିକାରୀ ଦିନେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—"କରୁଣାର ଏ କି ଅପୂର୍ବ ବୈରାଗ୍ୟ, ମାଛ ଧରେ; ମାତ୍ର ଖାଏ ନାହିଁ । "ଜୀବେ ଦୟା" ନୀତି ଧରିଛି ପରା ! ଏଭଳି ଦୟାର ତ ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଜୀବ ବଧ କରିବା ପାପ ନୁହେଁ, ଖାଇବା ଏକା ପାପ । ସେ ତ ମଚ୍ଛ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ତାହାର ରକ୍ତର ପରମାଣୁରେ ବି ମାଛର ଅଂଶ ଥିବ, ମାଛ ଖାଇବାକୁ କିଅଣ ତାହାର ଲୋଭ ହୁଏ ନାହିଁ ! ମାଛର ସ୍ୱାଦୁ ଯେ ପାଇଛି, ସେ କିଅଣ ସହଜରେ ତାହା ଭୁଲି ପାରିବ ? ସେ ବର୍ଷ ଯେ ପଶ୍ଚିମା ବାବାଜିଟାକୁ ଛନ୍ଦବ୍ୟାଧି ଧରିଲା; କିଛି ତାହା ଛୁଣ୍ଡିକୁ ଛୁଟିଲା ନାହିଁ । ପେଟକୁ ଦାନା ଗଲା ନାହିଁ, ଲୋକଟା ବଞ୍ଚିବ କିପରି—ଏହା ଭାବି ମୁଁ ତାକୁ ଡାଟସ୍ଥ ଟାଙ୍ଗୁଣି ଭଜା ଖୁଆଇଥିଲି । ଲୋକଟା ଭଲ ହୋଇଯାଇ ସେଇ ଖାଇଲାବେଳେ କହିଲା "ଓଇ ଲାଲ ଲାଲ ମୁଦି ମୁରି ନେହି ହେନେସେ ଜହ ଚଲତା ନେହି ବାବା !" ସତକୁ ସତ ଟାଙ୍ଗୁଣି ଭଜା ଦୁଇଟା ହେଲେ ଭାତ ଗୋଟାଏ ମୁଠା ପେଟରେ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଯେ କେବେ ମାଛ ଖାଇ ନାହିଁ, ସେ ତ ମାଛର ସ୍ୱାଦୁ ପାଇ ଆଉ ଛାଡ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । କରୁଣା ତ ମାଛ ଖାଇ ଖାଇ ମଣିଷ, ତାହାର କି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚେ ହୁଏ, ଖାଲି ଲୋକଲଜ୍ଜା ହେତୁ ଖାଏ ନାହିଁ । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ଭାବ-ଭଙ୍ଗୀରୁ ଜଣାଯାଏ ସଂସାରୀ ହେବାକୁ ତାହାର ପୂରା ଇଚ୍ଛା । ଅଚ୍ଛା, ଥରେ ପରଖି ବୁଝିଲେ ହେବ ।"

ଅନନ୍ତର ଦିନେ ସେ କରୁଣାକୁ କହିଲେ, "କରୁଣି, ତୁ ଆଉ କେତେ କାଳଯାଏଁ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ଥିବୁ ? ଏବେ 'ବାହାଚୂସ୍' ହୋଇ ଘରକରଣା କର । ଗୃହସ୍ଥଠାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଆସନ ଉପରେ ନୁହେଁ—ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଜୀବନ ଏକା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପାଇଁ; ମାତ୍ର ଗୃହସ୍ଥର ଜୀବନ ଜଗତ ପାଇଁ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନିଜର ପେଟ ପୋଷେ, ଆଉ ଗୃହସ୍ଥ ଲକ୍ଷପୋଷୀ । ଜନ୍ତା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ସୁଦ୍ଧା ତାହାଦ୍ୱାରା ପୋଷିତ ହୁଅନ୍ତି । ତାହା ଅଜ୍ଞାତରେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଅନ୍ନରେ କେତେ ପ୍ରାଣୀ ବଞ୍ଚି ରହନ୍ତି । ଘରକରଣା କରି ପିଲାପିଲିଙ୍କ ମୁହଁ ଦେଖିବା—ସେମାନଙ୍କର ମଧୁର ବାଲ୍ୟଲୀଳା ଦେଖିବା ଏ ସଂସାରରେ ଗୋଟାଏ ସୁଖ କରୁଣି ! ସେଗୁଡ଼ିକ ଜଗତର ଆନନ୍ଦମୟ ଜୀବ; ମାନବ ପ୍ରାଣରେ ସେମାନଙ୍କ ଭଳି ଆନନ୍ଦ କେହି ଢାଳିପାରେ ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅମୃତ ଅଛି । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅମୃତ—ଶିଶୁର ସରଳ ସୁନ୍ଦର ହାସ୍ୟ ଏବଂ ଦରଭଣିତ ଲଳିତ ମଧୁର ଭାଷା । ପରିବାର ବନ୍ଧନରେ ଉପକାର ଅଛି । ସୁଖକୁ ଯେପରି ପରିବାର ସମସ୍ତେ ବାଣ୍ଟି ନିଅନ୍ତି, ଦୁଃଖକୁ ବି ସେହିପରି ବାଣ୍ଟି ନିଅନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ-ପ୍ରାଣ ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଖୋଜେ । ତାହା ନିଜର ପରିବାର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହାରିଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶା କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଆଜି ତୁ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ ତୋର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କିଏ କରିବ ? ବୁଢ଼ାଆଡ଼କୁ ଶରୀର ଢଳ ବିବାହ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ କହ । ବୟସ ଟିକିଏ ବେଶୀ ହୋଇଯାଇଛି ସିନା—ବୋଧହୁଏ ତୋତେ ପଚାଶ ବର୍ଷ ହେବ ? ତାହା ହେଉ ପଛେ ଟଙ୍କା ଦେଲେ କନ୍ୟା ଅପୂର୍ବ ହେବ ନାହିଁ । ଟଙ୍କା ଯାହା ଲାଗିବ ମୁଁ ଦେବି, ତୋର ଇଚ୍ଛା କିଅଣ କହ ।" କରୁଣା ଏହା ଶୁଣି ମନେ ମନେ ଭାରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ଲଜ୍ଜାରେ ଟିକିଏ ସଙ୍କୁଚିତ ହେଲା ପରି ହୋଇ ମୁହଁ ତଳକୁ ପୋତି କହିଲା—"ଆପଣ ମୋର ବାପ ଭଳି, ଯାହା କହିବେ, ମୁଁ କିଅଣ ସେ ଆଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ କରିବି ?"

http://oaob.nitrkl.ac.in

[୪]

ଲୋକେ କହନ୍ତି — "ପଇସା ଦେଲେ ବାଘ ଦୁଧ ମିଳିପାରେ ।" ବାସ୍ତବରେ ପଇସାର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେଲେ ଗୋଟାଏ ପାତ୍ରୀ ମିଳିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅଧିକାରୀ ବରଅପେକ୍ଷେ ଅର୍ଥ ଫେରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ମନୋମତ ପାତ୍ରୀଟିଏ ମିଳିଗଲା । ପାତ୍ରୀର ଗୋଟିଏ ଭାଇ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଭାଇଟି ନିଶାଖୋର । ସେ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତା ଦରରେ ଭଉଣୀଟିକୁ ବିକିଦେଲା । ନଗଦ ସତୁରି ଟଙ୍କା ଛଡ଼ା ସେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପଇସା ପାଇଲା ବା ଅଧିକ ନେଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଖୋଜି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଗଉଡ଼ ବୈଷ୍ଣବ । କନ୍ୟାଟି ସୁନ୍ଦରୀ; କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ଧତ୍ ଧନ୍ଦାବାଜି । ବର ବା ଆକୃତିରେ କନ୍ୟାର ସମକକ୍ଷ । ତାହା ତ ବାଧୁଡ଼ା ଘଟସୁନ୍ଦ, ତାକୁ ଆନ କରିବ କିଏ ? ଅଧିକାରୀ ସେହି କନ୍ୟାଟି କିଣି ଆଣି କରୁଣାକୁ ବିବାହ କରାଇଲେ । ବିବାହ ସମୟରେ ବର ପଇତା ପକାଏ, ସପ୍ତମଙ୍ଗଳା ପରେ ତାହା ବାହାର କରି ପକାନ୍ତି । ଅନୁପବୀତ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ବିଧି ଅଛି । ମାତ୍ର କରୁଣା ଆଉ ପଇତା ବାହାର କଲା ନାହିଁ । ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ନିଜକୁ ଖଣ୍ଡାଏତ ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଲା । ସୁତରାଂ ସେ ବୈଷ୍ଣବ କୁଳରେ ମିଶିଗଲା ।

ସେ ଏଣିକି ବୈଷ୍ଣବ ପଙ୍ଗତରେ ବସେ, କେଉଁଠି ମହୋତ୍ସବ ହେଲେ ଯାଇ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । କେହି କେବେ ତାକୁ ବାରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ ବାରଣ ବା କାହିଁକି ? କହନ୍ତି ପରା—"ବାରଜାତି ତେର ଗୋଲ, ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସବୁ ଗଲା ।" ଲୋକେ ବୈଷ୍ଣବ ଅଧରାମୃତ ସହିତ ତାହାର ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ମିଶାଇ ସେବନ କରନ୍ତି । ସେ ଅଜ୍ଞାତ କୁଳଶୀଳ ଏହା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା କାହାରି ମନରେ ବିଚାର ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ । କରୁଣା ସସ୍ତ୍ରୀକ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଘରେ ରହିଲା । କାଳକ୍ରମେ ତାହାର ପୁଅଝିଅ ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଗଲେ । ଏ ବ୍ୟର୍ଥ ବୋଝ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ପାଇଁ ଅଧିକାରୀ ଗୋଟାଏ କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ତାଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ଅଗଣି-ପିଣ୍ଡି ଦୁଇଟି ଘର ତୋଳାଇ କରୁଣାକୁ ସେହି ଘରେ ରହିବାକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ ପାଞ୍ଚ ମାଣ ଜମି ଦେଲେ । କରୁଣା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ରାଦି ନେଇ ପୃଥକ୍ ହୋଇ ରହିଲା । ସେ ଚାଷ କରେ, କେଉଁଠି ବୈଷ୍ଣବ ଭୋଜନର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ହେଲେ ଯାଏ । ଠାକୁର ଫୁଲ ବେଢ଼ିଦେଇ ମାଗି ଯାଚି ଅଣେ ପଣେ ଉପାର୍ଜନ କରେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ତାହାର ସଂସାର ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କାଳର ଗତି ଯେଉଁପରି କୁଟିଳ, ସେହିପରି ଜଟିଳ ଓ ବିଚିତ୍ର । କାଳ କେତେବେଳେ କାହା ଭାଗ୍ୟରେ କଅଣ ଘଟାଇବ, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅଧିକାରୀଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ କେହି ନାହିଁ, ସେ ନିରପତ୍ୟ । ଠାକୁରଙ୍କ ଯାତ୍ରାପର୍ବର ଖର୍ଚ୍ଚ ସେ ଚତୁର୍ଗୁଣ ବଢ଼ାଇଦେଲେ । ଅତିଥି-ସେବା ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଏହିପରି ଅପରିମିତ ବ୍ୟୟର ଫଳ ଯାହା ହୁଏ, ତାହା ହିଁ ହେଲା । ସେ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ଋଣ ହେତୁ ଦେବସ୍ୱ-ସମ୍ପତ୍ତି ହସ୍ତାନ୍ତର ହେଲା । ସାମାନ୍ୟ ଯାହା ଜମିବାଡ଼ି ରହିଲା, ସେହିଥିରେ ଠାକୁର ନୀତି ଚଳିଲା । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ଅଧିକାରୀ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । କରୁଣାକୁ ଏକାଦଶ ବୃହସ୍ପତି ଯୋଗ ଘଟିଲା । ଅଧିକାରୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ଟିପଚିହ୍ନ ନେଇ ଖଣ୍ଡେ ଜାଲ ଦଲିଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିଲା । ତାହାର ଗୋଟାଏ ପୁଅକୁ ଅଧିକାରୀ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଏହି ମର୍ମରେ ଦଲିଲ ଲେଖା ହେଲା; ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ କରୁଣା ଠାକୁର ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେଲା । ଠାକୁରଙ୍କ ନୀତି ର-ଠ ଭାବରେ ଚଳିଲା । କରୁଣା ଏଣିକି ଖଣ୍ଡାଏତ ବୈଷ୍ଣବ ନୁହେଁ—କେଜାଣି କିପରି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୈଷ୍ଣବଶ୍ରେଣୀକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଗଲା । ବଡ଼ଲୋକ ହେବା ଆଶାରେ ସେ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲ ଆରମ୍ଭ କଲା । ବିଦେଶୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚ ଜାତୀୟ ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣବୈଷ୍ଣବ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ହାତରୁ ଖାଇଲେ । କରୁଣା ଏହିପରି ଅନେକଙ୍କର ଜାତି ମାରିଲା । ସେ ଅଳ୍ପ ବେଳରେ ବଡ଼ଲୋକ ହେବାକୁ ଆଶା କରିଥିଲା; ମାତ୍ର ଫଳ ବିପରୀତ ହେଲା । ଜଣେ ମହା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜନଠାରୁ ଋଣ ଆଣି ସେ ହୋଟେଲ କରିଥିଲା । ସେ ଋଣ ଆଉ ଶୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ମହାଜନ ମକଦମା କରି ତାହାର ସମସ୍ତ ନିଲାମ କରିନେଲା । କରୁଣା ସେଥିରେ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେଲା । ପାପାର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି ଏହିପରି ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଶେଷରେ କରୁଣା ଠାକୁରଙ୍କୁ ସ୍ୱତ୍ୱ ବିକିଦେଲା । ଏଣିକି ତାହାର ଆଉ କିଛି ସମ୍ବଳ ନାହିଁ, କେବଳ କେତୋଟି ଅବିବାହିତା କନ୍ୟା ଅଛନ୍ତି । କରୁଣା ସେମାନଙ୍କୁ ବିକିବା ଚେଷ୍ଟାରେ ରହିଲା । ନିଜକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇ କେତେ ଅଞ୍ଚଳର କାଠମାଳିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଘରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଦରରେ ବିକ୍ରୟ କଲା । ମୂଲ୍ୟ ହଜାର, ଦେଢଶରୁ ଊଣା ନୁହେଁ । ତାହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାର ବିବାହ କଥା ଶୁଣି ଲୋକେ କହନ୍ତି—କରୁଣା ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ନୋଟ ଭଙ୍ଗାଉଛି । କିନ୍ତୁ ବିଧାତାର କି ନିର୍ବନ୍ଧ ବୁଝାମଣା ! ବିବାହର ଦୁଇମାସ ଛମାସ ବା ବର୍ଷକ ପରେ କନ୍ୟାଗୁଡିକ ବିଧବା ହେଲେ । ଲୋକେ କହିଲେ—ପାପର ଫଳ ଲୁଚେ କି, ବ୍ରାହ୍ମଣସନ୍ତାନଙ୍କର ଜାତି ମାରି ଏବେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ପାଇଲା ।

କରୁଣା ତାହାର ପୁଅ ସକାଶେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ରୀ ଠିକ୍ କଲା । କନ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟସ୍ୱରୂପ ତାହା ପିତାକୁ ନଗଦ ଛଅକୋଡି ଟଙ୍କା ଗଣିଦେଲା । ବିବାହର ଶୁଭଦିନ ଶୁଭଲଗ୍ନ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଯଥାସମୟରେ ବର ଯାଇ କନ୍ୟା-ଗୃହରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବରକନ୍ୟା ବେଦୀରେ ବସିଲେ, ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ହେଲା; ମାତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥି-ବନ୍ଧନ ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଳମାଳ ଉଠିଲା । କନ୍ୟା ପିତା ଆସି ଗ୍ରନ୍ଥିବନ୍ଧନ କରିବାକୁ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ମନା କଲା । ଏହି ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡରୁ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ଆସି କରୁଣାକୁ ଘେରିଗଲେ ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି କହିଲେ, ବଦ୍‌ମାସ ପାଜି, ସ୍ୱେରଠା, ଆମ ଜାତି ମାରିବାକୁ ବସିଥିଲୁ, ତୁ ଆମ ହାତରେ ପଡିଛୁ, ଆମେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରି ପାରୁଁ; ମାତ୍ର ଆମେ ତୋ ପରି ଇତର ନୋହୁଁ । ତୁ ସତ କଥା କହ, ତୋ ଦେହରେ କେହି ଆଙ୍ଗୁଳିଟିଏ ବସାଇବୁ ନାହିଁ । ତୁ କି ଜାତି ସତ କହ, ନ ହେଲେ—। କରୁଣା ଦେଖିଲା ଉପାୟ ନାହିଁ, ତାହାର ଜଣେ ଶତ୍ରୁ ଆସି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଇଅଛି । କରୁଣା ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲା, ଏବେ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଦେଖି ସେ ପ୍ରତିଶୋଧ ଗ୍ରହଣ କଲା । କରୁଣା ବଡ ଭୟ କରିଗଲା । ସେ ଆଉ ସତ୍ୟ ଗୋପନ ନ କରି କହିଲା—"ମୋର ମୂଳ ଜାତି ଗଉଡ଼ ବୈଷ୍ଣବ, ହେଲେ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ବନ୍ଧୁପଣ କରିଛି ।" ଗ୍ରାମବାସୀ ଜଣେ କହିଲା—"ହଁ, ଆମ ଜାତିଠାକୁ ଯେପରି ଖାଇବାକୁ ଆସିଥିଲୁ, ସେହିପରି କେଉଁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ମୁଣ୍ଡ ଖାଇ-ଥିବୁ । ପାପପୁଣ୍ୟକୁ ଯାହାର ଭୟ ନାହିଁ, ସେଭଳି ନଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ? ଭଲ ଗତି ଅଛି କି ଆମର ଖତି ପୂରଣ ଦେଇ ତୁ ତଳିଲ ଏଠୁ ପଳା । ନ ହେଲେ ନାଲିସ କରି ତୋଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବୁଁ ।" କରୁଣା କାନ୍ଦୁଣୁ ମାନ୍ଦୁଣୁ ହୋଇ କହିଲା—"ଯେଉଁ ଛକୋଡି ଟଙ୍କା ନେଇଛ, ତାହା ନ ଦଅ ପଛେ, ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।" ତହୁଁ ସେମାନେ ଅଧିକ ଅଗ୍ରସର ନ ହୋଇ କରୁଣାକୁ ଛାଡିଦେଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବର ଆଣି କନ୍ୟାଟିକୁ ବିବାହ କରାଇ-ଦେଲେ । କରୁଣା ଅକଲସ୍‌ଲମି ପାଇ କାନ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ପୁଅକୁ ଘେନି ପଳାଇ ଆସିଲା । ପୁଅ ପାଇଁ ଅନେକ ଜାଗାରେ କନ୍ୟା ଖୋଜି ବୁଲିଲା; ମାତ୍ର ବେଣୀ ବାହୁଡ଼ା ଶିଶୁପାଳକୁ କନ୍ୟା ଦେବାକୁ କେହି ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ଫଳତଃ କରୁଣାର ପୁଅଟି ଚିରକୁମାର ହୋଇ ରହିଲା । କରୁଣା ପ୍ରତାରଣାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶାସ୍ତି ପାଇଲା । ଯେ ପ୍ରତାରଣା କରେ, ସେ ପ୍ରତାରିତ ହୁଏ —ଏହା ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସଜୀବ ସତ୍ୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା

—୧—

ସଦେଇ ହର ଅଥର୍ବବେଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଚେହେରା ଅଧିକ ମନ୍ଦ ନ ହେଲେହେଁ ଭଲ ବୋଲି କହିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ବା ଯାଉ ଛୁଞ୍ଚି କଅଣ ? ପୁରୁଷର ରୂପ କି ଲୋଡ଼ା ? ତାହାର ଗୁଣ ଏବଂ ତାହାର ସୁନ୍ଦର ରୂପ । ହରଙ୍କ ଘରକୁ ଆଉ କେହି ନାହିଁ—ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ର, ପରିବାର ସବୁ ସେହି ନିଜେ । ଏ ଦଗ୍ଧଟିଆ ସଂସାର-ମରୁଭୂମିରେ ସେ ଆଶାବନ୍ତ ପାନ୍ଥ । ତାଙ୍କର ବୟସ ଦୁଇ କୋଡ଼ିରୁ ଅଧିକ; ମାତ୍ର ସେ ଅବଧି ଅବିବାହିତ । ତାଙ୍କ କୁଳରେ କନ୍ୟାର ବଡ଼ ଅଭାବ । ସୁତରାଂ କେହି କନ୍ୟା ଓଜନରେ ଟଙ୍କା ନ ନେଇ କନ୍ୟାଦାନ ପୁଣ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସମାଜର ଏ ପ୍ରଥା ହରଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି—"ବ୍ରାହ୍ମଣ ପକ୍ଷରେ କନ୍ୟା ବିକ୍ରୟ ଅତି ନିନ୍ଦନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ । ସେଥିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବ୍ରହ୍ମତ୍ଵ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଆଉ ସମାଜ ନୀଚତାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଏ କୁସଂସ୍କାରର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ ନ କଲେ ସମାଜକୁ ଅଧର୍ମ ଗ୍ରାସ କରିବ; କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟଟା ବଡ଼ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁବକମାନେ କିଣା କନ୍ୟା ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତେ, ତେବେ କିଛି ସୁଫଳର ଆଶା କରାଯାଇପାରନ୍ତା । ଏ ଯୁଗରେ ବା ସେଭଳି ଆଦର୍ଶ କିଏ ଦେଖାଇବ ? କେହି ନ ଦେଖାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଦେଖାଇବି । ଜଣେ ଯେଉଁ ନୂଆ ବାଟ କାଟି ଗଲେ, କେବେହେଲେ ଆଉ ଜଣେ ସେ ବାଟରେ ଚାଲିବ, ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମୁଁ ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି—କେହି ମାଗ-ଣରେ ଯାଚି କନ୍ୟା ନ ଦେଲେ ମୁଁ ବିବାହ କରିବି ନାହିଁ ।" ହରଙ୍କର ଏ ଜରତ୍କାରୁପଣ ଶୁଣି ଅନେକେ ହସିଲେ—ଶ୍ଳେଷ ବିଦ୍ରୂପ କଲେ । କେହି କେହି କହିଲେ—'ଏ କାଳରେ ତ ପିଲାଏ ଚଉଦ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ବେଳକୁ ବିବାହ ନ କଲେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି, ଆଉ ଚାଳିଶ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ାଙ୍କ ବରକୁ ବା କିଏ ଯାଚି ଗୁଣ୍ଡି କନ୍ୟା ଦେବାକୁ ଯିବ ? ବିଧାତା ଏ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି କାହିଁକି ତାହାଙ୍କୁ ଦେଲ ? ଆଉ କାହାର ଏତେ ଝିଅ ପଚାଉଛନ୍ତି ଯେ, ବଳେ ବଳେ ଆଣି ଏହାଙ୍କ ଦୁଆରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ ଯିବ—ନ ହେଲେ ତାହାର ସପ୍ତପୁରୁଷ ପାଣି ପାଇବେ ନାହିଁ । କୁଅରିଅ କର କେତେ ଝିଅ ଜାଣେ—ଟଙ୍କା ଖରଚ କରି ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ କହି ବୁଲୁଛି କିଏ ତା ସମାଜର ସଂସ୍କାର କରିବ । ଏ ଜଣେ ବିବାହ ନ ହେଲେ ସମାଜଟା ମାଟିହୋଇ ଜଳ ଜଳ ଦଶିବ ପରା ! ଟୋକାଟୋକିଏ କେତେ ଲୋକ ଆସି "କନ୍ୟା ନେବ ହୋ—କନ୍ୟା ନେବ ହୋ" କହି ତା ଦୁଆରେ ହୁରି ଡକା ଛାଡ଼ିବେ । ନିଜର କୃପଣତା ଢାଙ୍କିବା ଲାଗି ଏ ଗୋଟାଏ ବାହାନା ସିନା ! ଅଲଚାଳି ଝିଅଟିଏ ଯାହା ଘରେ ଅଛି, ଖଣ୍ଡେ ଜମିବାଡ଼ି ତାହା ଗୋଡ଼ତଳେ । ହର କଅଣ ଗାଁମୁଣ୍ଡିଆଳ ନା ଜାଗିର ବେହେଲ ଯେ, ତାହାର କଥାରେ ଚାଲି କେହି ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ନାନା ଲୋକ ନାନା କଥା କହିଲେ; ମାତ୍ର ହରେ ସେଥିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ବରଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର ରଖି ଜୀବନ-ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ହରେ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଧର୍ମରେ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତି ବିଶ୍ଵାସ ଅଟଳ । ସେ ସତ୍ୟର ପରମ ଭକ୍ତ ଏବଂ ନ୍ୟାୟର ଚିର କିଙ୍କର । ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ହେଲା ଦିନରୁ ସେ ପରିହାସରେ ସୁଦ୍ଧା କେବେ ମିଛ କହି ନାହାନ୍ତି । ସେ ପ୍ରକୃତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରି ଖୁବ ଶାନ୍ତ, ଶିଷ୍ଟ, ଶୌଚ ଓ ଆଚରଣନିଷ୍ଠ । ହରେ ଗାଳିଦେଇ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, କାହାରି ଉପରେ କେବେ ରାଗିଲେ ତାକୁ ବଦନାମୁଣ୍ଡ ବୋଲି ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି । ଏ ଗାଳି ଖାଇ ଲୋକେ ରାଗିବେ କଅଣ ହସି ଉଠନ୍ତି । ସେ ଯଥାବିଧି ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟା କରନ୍ତି, ତର୍ପଣ କରନ୍ତି—ଗାୟତ୍ରୀ ଜପନ୍ତି—ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ପାଠ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରନ୍ତି । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରର ଆଦେଶାନୁସାରେ ତିଥି-ଭେଦରେ ଖାଦ୍ୟର ନିଷେଧ ମାନି ଚଳନ୍ତି, ତୈଳ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଗ୍ନିକୁ ଆହୁତି ନ ଦେଇ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁଇ ଥର ଆହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ହରି ଶବ୍ଦ ତାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ସର୍ବଦା ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଜପରେ ସେ ଏପରି ତନ୍ମୟ ଥାଆନ୍ତି ଯେ, କେତେ ଥର ଅଣ୍ଟି ବୁଲି ଜପ କରୁଥିବା-ବେଳେ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଜଳକୁମ୍ଭଟି ଚୋର ନେଇଯାଏ, ତାହା ସେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଦ୍ରିତର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କଲେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ପାପରେ ଲିପ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଷଣ୍ଢ ବଳଦ ଥିଲା । ବୁଢ଼ା ସକାଳୁ ଉଠିପାରେ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ପାପ ଭୟରେ କରେ ତାକୁ ଉଠାଇବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣେ ବୁଢ଼ା ନ ଉଠିଲେ, ଘର ବାହାର ପରିଷ୍କାର ନ କଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛାଡ଼ିଯିବେ, କରେ ଉଭୟ ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ି ତୃତୀୟ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି । ପାଣି କଳସୀଏ ନେଇ ମଝି ବାହାରେ ଢକ ଢକ କରି ଅଜାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି—ଗୋଟାଏ ଠେଙ୍ଗାରେ ଘରର ପିଡ଼ାକୁ ପିଟନ୍ତି; ନଚେତ୍ ବୁଢ଼ାର ଦଦରା ଅରଟଖଣ୍ଡି ବୁଲାଇ ଘେଁ ଘେଁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏହିପରି କିଛି ଗୋଟାଏ କଲେ ବୁଢ଼ାର ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । କରେ ତ ଆଉ ବୁଢ଼ାର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ପାପଗ୍ରସ୍ତ ହେବେ—କଳସୀ, ଠେଙ୍ଗା, ଅରଟ—ଏହିମାନେ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କରନ୍ତି । ତେବେ ପାପ ସେହିମାନଙ୍କର, କରେ ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ସୂକ୍ଷ୍ମ ପଟୁଆରୀ ବୁଦ୍ଧି । ପିଠିରେ ବୁଲୁସ୍ତ ଇଣ୍ଡ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସିଲେ ବୁଲୁସ୍ତର ଭାର କଅଣ ଘୋଡ଼ାକୁ ବାଧିବ ?

—୨—

କରଙ୍କର କିଛି ପୈତୃକ ସ୍ୱତ୍ୱ ଜମି ଅଛି । ତାହା ବଖରା ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ସେଥିରୁ ଧାନ ଛଣ ଆସେ । ଛଣରେ ଘର ଛପରବନ୍ଦ ହୁଏ, ଧାନ ବର୍ଷକ ଚଳି କିଛି ବଳିପଡ଼େ । କରେ ସେହି ବଳକା ଧାନ ବିକି ବାକେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳାଇନିଅନ୍ତି । ବାକେ ଖର୍ଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକ ହୁଏ ନାହିଁ । ତିଥିଭେଦରେ ତ ସବୁ ନିଷେଧ, କେବଳ ନେଉଟିଆ ଶାଗର ନିଷେଧାଜ୍ଞା ପଞ୍ଜିକାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ବାରମାସ ନେଉଟିଆ ଶାଗରେ କଟାଇ-ନିଅନ୍ତି । ବାଡ଼ିରେ କେତେ ମନ୍ଦା ଶାଗ ଲଗା ହୋଇ-ଥାଏ, ପ୍ରତ୍ୟହ ସେଥିରୁ ମନ୍ଦାଏ କଟାହୁଏ । ଶାଗରେ ତେଲ କିମ୍ବା ଫୁଟଣ ପଡ଼େ ନାହିଁ, ଲୁଣ ଏବଂ ଲଙ୍କା-ମରିଚ ତାହାର ଉପାଦାନ । କରେ ହିସାବୀ ଲୋକ । ସେ କଦାଚ ବେହିସାବୀ ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥି-ପାଇଁ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ କୁତ୍ସିତ ବିଶେଷଣରେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ତାହା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । କହନ୍ତି—ଯେ ଦେଇ ଦେଇ ଦୁଆଳିଆ ନ ହେଲା, ସେ ହେଲା କୃପଣ । ଲୋକଙ୍କର ଏ ବୃଥା ଦୁର୍ନାମରେ କଅଣ ହେବ ? ଶକ୍ତିକୁ ଚାହିଁ ତ ସବୁ କରିବାକୁ ହେବ !

କରେ ଖୁବ୍ ଆଚାରନିଷ୍ଠ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବୋଲା-ଯାଇଅଛି । ସେ କବାଟ କିଳି ଭାତ ଖାଆନ୍ତି, ଶୂଦ୍ରର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମାରୁ ହୋଇଯାଏ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ଧାରଣା । ଦିନେ ଜଣେ ତେନ୍ତୁଳୀ ବିକିବାକୁ ଆଣିଥିଲା । କରେ କିଛି କିଣି ସେଥିର ମୂଲ୍ୟ ବେପାରୀକୁ ଦେଲେ । ବେପାରୀମାନେ ନିଜ ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରୌଢ଼ି ବାଢନ୍ତି, ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେନ୍ତୁଳୀ ବିକେତା କହିଲା—"କରେ, ଆଉ ଯେବେ ତେନ୍ତୁଳୀ ନେବ, ତେବେ କହିଲେ ଆଣିଦେବି । ଇମିତି ମାଉଁସିଆ ତେନ୍ତୁଳୀ ଆଉ ପାଇବ ନାହିଁ ।" କରେ ଏହା ଶୁଣି ବଜ୍ରାଘାତ ଘୃଣା କରି କହିଲେ—"ଉଠା ଉଠା ତୋ ତେନ୍ତୁଳୀ, ଉଠୁଣି ଉଠା । ତୋତେ କଥା କହି ଆସେ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାହାକୁ ଖାଇବ, ତୁ ତାକୁ କହୁଛୁ ମାଉଁସ । ଯା-ଯା, ମୋ ପଇସା ଫେରାଇଦେଇ ତୋ ତେନ୍ତୁଳୀ ନେଇ ଯା, ମୁଁ ତାକୁ ଛୁଇଁବି ନାହିଁ । ମୂର୍ଖ, ଫେର କେବେ ଏପରି ବେହେଡ଼ା କଥା କହିବୁ ନାହିଁ ।" ବ୍ରାହ୍ମଣର କୋପ ଦେଖି ବେପାରୀ ତ ହତଜ୍ଞାନ; କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବ—ପଇସା ଫେରାଇ ଦେଇ ତେନ୍ତୁଳୀ ନେଇଗଲା । କରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହିପରି ଅନେକ କଥା ଶୁଣାଯାଏ, ବାହୁଲ୍ୟ ହେତୁ ତାହା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଗଲେ ତାଙ୍କର ତେତେ କିଛି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ ; ସେ ଏକପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯେ ଯେତେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଉ ପଛେ ଅଧିକକୁ କିଏ ଆଶା ନ କରାଏ ? ପୁରୁଣା ଆଶା ଯେତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥାଏ, ନୂଆ ଆଶା ସେତିକି ଗଜାଇ ଉଠୁଥାଏ । ଥରେ ଦିନେ ଭାବିଲେ—ଛୁଟା ବସିବା ଅପେକ୍ଷା କିଛି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ଭଲ । ଗୋଟାଏ ପେଟ ବୋଲି ଉପେକ୍ଷା କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ଟିକିଏ ସଞ୍ଚୟ ଦରକାର । ସ୍ଥୂଳଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୋଟାଏ ପେଟର ଖାଦ୍ୟ ନଗଣ୍ୟ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ସୂକ୍ଷ୍ମ-ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଯାହା ଖାଏ, ତାହା ସବୁ ଏକାଠି କଲେ ଗୋଟାଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ହିମାଳୟ ହେବ । ପେଟକୁ ସାନ ବୋଲି ହେୟ ମଣିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ପୁଣି ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ଅଛି । ବର୍ଷେ ଯଦି ଧାନ ନ ହୁଏ, ତେବେ ଉପାୟ କଅଣ ? ହାତରେ କିଛି ସଞ୍ଚୟ ଥିଲେ ସିନା ଚଳିବ ନାହିଁ ! ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଚଳିବାକୁ ହେଲେ କିଛି ଉପାର୍ଜନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅର୍ଥ ବଳ ଏକା ପ୍ରଧାନ ବଳ । ସଂସାରରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ହେଲେ ଅର୍ଥ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । ପରମାର୍ଥବାଦୀମାନେ ଅର୍ଥକୁ ଯେତେ ଘୃଣା କରନ୍ତୁ ପଛେ ସେମାନଙ୍କ ପର-ମାର୍ଥର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ଅର୍ଥ—ଏହା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ? ଥରେ ଏହିପରି ନାନା କଥା ଭାବି ଗୋଟାଏ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ; ମାତ୍ର ବିନା ମୂଳଧନରେ କି ବ୍ୟବସାୟ କରି ହେବ ? ବିନା ମୂଳଧନରେ କେତେ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳିପାରେ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଲାଭବାନ୍ ହେବା ବହୁ ପରିଶ୍ରମ, ବହୁ ସମୟ ଏବଂ ବହୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟସାପେକ୍ଷ । ତାଙ୍କର ତ ସଦ୍ୟ ଉପାର୍ଜନ ଲୋଡ଼ା । ସୁତରାଂ ସେ ସ୍ଥିର କଲେ ମାଣେ ଜମି ବନ୍ଧା ଦେଇ ସେହି ଟଙ୍କାରେ ବ୍ୟବସାୟ କରିବେ ଏବଂ କିଛି କାଳ ପରେ ସେଥିର ଲାଭରେ ଜମି ମୁକୁଳାଇ ଆଣିବେ । କି ବ୍ୟବସାୟ କରିବେ, ସର୍ବାଗ୍ରେ ତାହାହିଁ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅକରଣୀୟ ନୁହେଁ, ଧର୍ମ-ବିରୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ ଏବଂ ସଦ୍ୟ ଲାଭପ୍ରଦ, ତାଙ୍କର ସେହିପରି ସାଧୁ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଜି ବୁଲିଲେ । ଶେଷରେ ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ତାହା ପଚି ରହିବା ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ କି ପଚି ସଢ଼ିଯିବ ନାହିଁ । ବିଲାତି ଲୁଣ ଅପବିତ୍ର, ସେଥିରେ ହିନ୍ଦୁର ଜାତି, ଧର୍ମ ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେଉଅଛି । ଥରେ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଦେଶୀ ଲୁଣ ଆଣି ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ସେହି ଅନିଷ୍ଟ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବେ । ସେ ଭାବିଲେ—"ମୁଁ ଅଳ୍ପ ଲାଭ ରଖି ବିଲାତି ଲୁଣ ଦରରେ ଦେଶୀ ଲୁଣ ବିକ୍ରି କରିବି, ଲୋକେ ସମାନ ଦରରେ ଦେଶୀ ପଦାର୍ଥ ପାଇଲେ ବିଦେଶୀ ପଦାର୍ଥକୁ କାହିଁକି ଆଦର କରିବେ ?" ଅନନ୍ତର ସେ ବ୍ୟବସାୟ ସକାଶେ ମୂଳଧନ ସଂଗ୍ରହ ଚେଷ୍ଟାରେ ରହିଲେ ।

—୩—

ଭବାନୀ ନାୟକ ଜାତିରେ ଖଣ୍ଡାୟତ । ପାଞ୍ଜି-କୁହା ନାହାକମାନଙ୍କ ସହ ତାହାର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଜି କହିବା ତାହାର ବ୍ୟବସାୟ ନୁହେଁ । ଭବାନୀର ସାମାନ୍ୟ ବାହେଲି ଲାଖରାଜ ଜମି ଅଛି; ଦୁଇ ତିନି ଘର ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏଣୁକରି ସେ ନିଜକୁ ଜମିଦାର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଏ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭବାନୀ ନାହାକ ବୋଲି କହନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଦସ୍ତଖତ କରେ ଭବାନୀଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ । ଏଥିରେ କେହି କେହି ଅସହିଷ୍ଣୁ ଲୋକେ କହନ୍ତି—"ଆହା, ଭବାନୀ ପାଖକୁ ଚନ୍ଦ୍ର କି ସୁନ୍ଦର ମାନୁଛି !" ଯାଉ ସେ କଥା, ନନ୍ଦକି-ଶୁରାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ଚିରକାଳ ଏହିପରି ମନ୍ଦ । ଭବାନୀର ଗର୍ବ ସଙ୍ଗୀରେ ଉଠେ ନାହିଁ । ସେ ନିଜକୁ ଖୁବ୍ ମସ୍ତ ବଡ଼ଲୋକ ଜ୍ଞାନ କରେ । ଗୌରବ ହାନି ଭୟରେ ସେ ପୁଅମାନଙ୍କର ନାମ ଧରି ଡାକେ ନାହିଁ—ବଡ଼ ବାବୁ, ସାନ ବାବୁ, ମଝିଆଁ ବାବୁ ବୋଲି କହେ । ଗାଁ ମଧ୍ୟରେ ଭବାନୀ ବଡ଼ଲୋକ । ସେ ଗ୍ରାମର କି ଉପକାର କରିଛି, ତାହା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯେତେ ଅପକାର କରେ ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଗ୍ରାମ-ବାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର ଆଦୌ ସଦ୍ଭାବ ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଇତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ, ସୁତରାଂ ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଇତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । ଭବାନୀ ତାହାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜାତି ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଭିକମଗା ବୋଲି ବହୁ ଘୃଣା କରେ—ଅଟ୍ଟ ହାସ୍ୟ କରେ ଏବଂ ଅଭିନୟ କରି କହେ—"ଇସିମିସିଫାଞ୍ଚି, କାଖ ତଳେ ଗୁଞ୍ଜି, ଶରଣ୍ଡିଆ-ଣଣ୍ଡ, ଧାନକୁଟା ଭୁଷ, ମାଗିଅଛିଟୁ ଦେବ କିସ ?" ଜାତିଭାଇମାନେ ଏହି ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ଚେଷ୍ଟାରେ ଥାଆନ୍ତି, ଦୈବାତ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସୁବିଧା ମିଳିଗଲା । ଭିକାରିର ବଡ଼ ପୁଅର ଶ୍ରାଦ୍ଧଘର ହେଲା; ମାତ୍ର ଜାତିଭାଇମାନେ ଖାଇବାକୁ ନ ଆସି ଅଡି ବସିଲେ । ସେମାନେ କହିଲେ, "ତୁ ତ ଜମିଦାର, ଆଉ ଆମେ ପାଣ୍ଡିକୁହା ଭିକମଗା ନାହାକ, ତୋ ଘରେ ଆମେ କପରି ଖାଇବୁଁ—ତୋର ବଡ଼ଲୋକ ସେଥିରେ କଅଣ ଊଣା ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ? ତୁ ଯେବେ ଆମ ଜାତି, ତେବେ ଆମରି ପରି ଗାଁକୁ ମୁଠେ ଭିକ ମାଗିଆଣି ତାକୁ ଭୋଜି ଚାଉଳରେ ମିଶାଇ ରାନ୍ଧ । ତେବେ ଯାଇ ତୋ ଘରେ ଖାଇବୁ ନ ହେଲେ ନାହିଁ ।" ଭିକାରି ଖଣ୍ଡାଧାର ଉପରେ ଚାଲିବା ଲୋକ। ସେ କଟିଯିବ ପଛେ—ଛିଟିଯିବ ନାହିଁ । ତାହା ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଭିମାନୀ ଲୋକ କି ଏରୂପ ଜଘନ୍ୟ ଇତର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମଜିବ ? ସେ କ୍ରୋଧରେ ତମ୍ପସାପ ପରି ଫଁ ଫଁ ହୋଇ କହିଲା—"ନ ଖାଇଲେ ଏଠୁ ଉଠି ଯାଅ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ—ବାରଦ୍ୱାର ପରଚଟା ଲେଙ୍ଗୁଟିଆଗୁଡ଼ଙ୍କର ପୁଣି ଗୋଟାଏ ମାନ ଅଛି ! କୁକୁରଗୁଡ଼ାଙ୍କର ପୁଣି ଏତେ ସ୍ବଭର, ଦୂର୍ ଦୂର୍ ଦୂର୍ ।" ଏ ଭର୍ତ୍ସନା ଶୁଣି ଜାତି-ଭାଇମାନେ ହୁଡ଼ହାଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ପଡିଲେ । ତେଣିକି ସେ ଜମାଲରେ କି ଘଟଣା ଘଟିଲା, ତାହା କିଛି ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଚାଲିଗଲା ପରେ ଦେଖାଗଲା—କେଜାଣି କାହିଁକି ଭିକାରିର ଚନ୍ଦି-କେସର ଉପୁଡିଯାଇ ତଳେ ପଡିଅଛି । ସେହିଦିନଠାରୁ ଭିକାରି ଏକଘରିଆ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଭିକାରିର ଆଉ କିଛି ବଡ଼ଗୁଣ ନାହିଁ—କେବଳ ତାହାର ମୁହଁଟା ବଡ଼ ଅବାଧ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ-ଠାରୁ ଏକାଧିକ ଥର ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କରିଅଛି । ତାହାର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅତି ମହତ୍ ଗୁଣ ଏହି ଯେ—ସେ ଟାଣୁଆର ପାଖ ପଶେ ନାହିଁ, ନଟାଣୁଆ ପାଖରେ ତେଜ କରୁଥେ । ବେଙ୍ଗ ଉପରେ ସିନା ସବୁ ଅଭ୍ୟାସର ହୁଏ; ମାତ୍ର ସାପର ପାଖ ପଶିବ କିଏ ?

ଭିକାରି କିଛି ମହାଜନୀ କରେ; ମାତ୍ର ଜମି ବନ୍ଧା ରଖି କାହାକୁ ଟଙ୍କା ଦିଏ ନାହିଁ । ତାହା ହାତକୁ ଜମି ଗଲେ ଆଉ ମୁକୁଳାଇବା ଦୁଷ୍କର ହୁଏ । ସୁଧର ସୁଧ, ତାହାର ସୁଧ ଭିଡି ଅଳ୍ପଦିନରେ ସେ ଜମି କିଣି-ନିଏ । ଏହି କୌଶଳରେ ସେ ଅନେକ ଜମି କରିଅଛି । କେଉଁଠାରେ ଟଙ୍କା ନ ପାଇଲେ ଲୋକେ ତାହା ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି । ସଦେଇ କର ଦୁଇମାଣ ଜମି ବନ୍ଧା ଦେଇ ତାହାଠାରୁ ଶହେ ଟଙ୍କା ଋଣ ନେଇଥିଲା । ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥାନରେ ବାଟ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ଘରଟି ତିନି ବଖରା । ପ୍ରଥମ ବଖରାରେ ସେଷାଇ ହୁଏ, ମଝି ବଖରାରେ ଲୁଣ କାଣ୍ଡି ମସ୍ୱହୋଇ ରହେ, ଶେଷ ବଖରାଟି ମେଲା ପଡି । ସେଥିରେ ଲୁଣ ଓଜନ ହୁଏ, ବସା ଉଠିବା ହୁଏ ।

—୪—

କରଙ୍କର ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟ ଭଲରୂପେ ଚାଲୁଅଛି । ଲାଭ ବି ଅଣେପଣେ ମିଳୁଅଛି । ଗଡ଼ଜାତରୁ କେପାରୀ ବଳଦିଆମାନେ ଆସି ଲୁଣ କିଣି ନଅନ୍ତି । ବେଲା ଶଦି ସୁଦ୍ଧା ହୁଏ । କରେ ଓଜନ ଠିକ୍ ଦିଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ଲାଭ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି—ଓଜନ ଠିକ୍ ନେଲେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସ, ଲାଭ ଖୋଜିଲେ ଅନ୍ୟ ଦୋକାନକୁ ଯାଅ । ଯେଉଁମାନେ ହାଟରୁ ଲୁଣ କିଣି ସେରକରେ ଅଧଛଟାକିଏ ଲାଭ ଅଣିଥାଆନ୍ତି, କରେ ସେମାନଙ୍କ ଲୁଣ ଓଜନ କରି ଦେଖନ୍ତି, ତାହାର ଲାଭ ସହିତ ଓଜନ ସମାନ ହୁଏ, କାହାର ବା ଊଣା ହୁଏ । ସେମାନେ ଆଉ ହାଟରୁ ନ କିଣି କରଙ୍କଠାରୁ କିଣନ୍ତି । କରେ ପ୍ରଥମେ ବାକି ଦେଉଥିଲେ; ମାତ୍ର ଠକିଶିଖି ଆଉ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଣେ ବଡ଼ଲୋକ ତାଙ୍କଠାରୁ ଲୁଗୁଆ ନେଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ବାରମତ ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ, ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ମାଗିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମାନହାନି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୁଏ । ଉକ୍ତ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ସେହିପରି ମାନହାନି ହେବାରୁ ସେ ଆଉ କାହାଠାରୁ ଲୁଣ ନେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଟଙ୍କା ସବୁ ଦେଲେ; ମାତ୍ର ତିନୋଟି ପଇସା ବାକି ରହିଲା । ପରେ ଅନେକ ଥର ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇ ସେହି ତିନି ପଇସା ଆଦାୟ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବଡଲୋକ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—"ଯା ହୋ, ମୋ ଉପରେ ତୋର ଆଉ କିଛି ବାକି ନାହିଁ, ତୁ କଅଣ କରିବୁ କର ଯା ।" ପରେ କିଛି ନ କହି ସ୍ୱନାମ୍ବଅଟି ଘରି ଫେରି ଆସିଲେ ଏବଂ ତହିଁ ପରଦିନ ନାଲିସ କରିବା ପାଇଁ କଚେରୀକୁ ଗଲେ । ଓକିଲ ମୁକ୍ତିଆରମାନେ ତାଙ୍କ ଦାବୀ ଶୁଣି ହସିଲେ ଏବଂ କହିଲେ ତିନି ପଇସାରେ ମାମଲା ଚଳିବ ନାହିଁ । ତହୁଁ ପରେ ହାକିମଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ହାତ ଯୋଡି ନିଜର ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇଲେ । ହାକିମ ଦେଖିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣଟିର ମୂର୍ତ୍ତି ଭକ୍ତି-ଆକର୍ଷିଣୀ । ଶରୀରରେ ବ୍ରହ୍ମତେଜ ଅଛି, ମାତ୍ର ତାହା ଉଗ୍ର ନୁହେଁ—ରବି ତେଜ ପରି ଶୀତଳ । ଏଭଳି ଲୋକ ସାମାନ୍ୟ ତିନି ପଇସା ପାଇଁ କଦାପି ମିଥ୍ୟା କହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ହାକିମଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଗଲା । ସେ ଜଣେ ଓକିଲକୁ ଡାକି ଏ ବିଷୟ ମୀମାଂସା କରିଦେବା ପାଇଁ କହିଲେ । ଓକିଲ ଅର୍ଥୀ ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥୀ ଉଭୟଙ୍କୁ ମିଳାଇଦେଲେ । ପରେ ତାଙ୍କର ତିନୋଟି ପଇସା ପାଇଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଆଉ କାହାରିକୁ ଧାର ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କିପରି ସତ୍ୟ-ପ୍ରାଣ, ନିମ୍ନଲିଖିତ ଘଟଣାରୁ ସେଥିର ପରିଚୟ ମିଳି ପାରିବ ।

ଦିନେ ଜଣେ ବଳଦିଆ ଲୁଣ ନେବାକୁ ଆସି-ଥିଲା । ପରେ ତାକୁ କିଛିକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହି ଘରେ ପଶି ଦେଇ ଗାଧୋଇଗଲେ । ବଳଦିଆ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବିଧା ପାଇ ଡାମଣରେ କାଠି ଫିଟାଇ ପରଙ୍କ ଟଙ୍କା ବାକ୍ସ ଖୋଲି ଆଣିଲା । ଏହି ସମୟରେ କେତେ ଜଣ ବାଟୋଇ ଆସି ପହଞ୍ଚିବାରୁ ଚୋର ଭୟରେ ବାକ୍ସଟାକୁ ମେଲାରେ ଥିବା ଲୁଣ ବସ୍ତା ଗଦା ଉପରେ ରଖିଦେଲା । ସେହିକ୍ଷଣି ପରେ ଆସି ବାହାରେ ବାକ୍ସ ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ଛିଡାହେଲେ । ତାଙ୍କ ବାକ୍ସ ତ କେବେ ଘରୁ ବାହାର ହୁଏ ନାହିଁ, ସେ ଏଠିକି କିପରି ଆସିଲା ? ଏଣେ ଚାହିଁକି ବୁଝିଦେଲେ ଯେ ସେ ମୁକୁଳା । ଏ ଖାଲି ଯେ ବଳଦିଆର, ସେଥିରେ ଆଉ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଅବସର ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେତିକି ବେଳେ ଜଣେ ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ ବାଟରୁ ଫେରି-ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଘଟଣାର ବିବରଣ ଶୁଣି ସେ ଚୋରକୁ ଥାନାକୁ ନେଇଗଲା । ପରେ କହିଲେ—"ତାକୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତା ହାତରେ ମାଲ ଦେଖି ନାହିଁ ।" କେତେ କେହି କହିଲେ—"ସେପରି କହିଲେ ମୋକଦମା ଚଳିବ ନାହିଁ, ସେ ବାକ୍ସ ଧରି ଘରୁ ବାହାରି ଆସୁଥିଲା, ତୁମେ ଦେଖି ତାକୁ ଧରିଲ, ଏହିପରି କହିବ ।" ପରେ କହିଲେ, "ତାହା ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ, ମୁଁ ତା ହାତରେ ବାକ୍ସ ଦେଖି ନାହିଁ, ଦେଖିଛି ବୋଲି ଝୁଟା ମିଛ କଥାଟା କିପରି କହିବି ? ମୋକଦମା ନ ଚଳିବ କାହିଁକି, ସତ କହିଲେ କଅଣ ମୋକଦମା ହୁଏ ନାହିଁ ? ସଂସାର ସତ୍ୟରେ ଚାଲୁଛି—ସତ୍ୟ ହେତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆତପିତ ହେଉ-ଅଛନ୍ତି—ପବନ ବହୁଛି—ମେଘ ଜଳ ବର୍ଷୁଛି—ସତ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ସତ୍ୟ ହେବ, ଏଥିରେ ମୋର ଅବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ଅଗ୍ନି ତୁଲ୍ୟ । ସହସ୍ର ମିଥ୍ୟାରେ ତାକୁ ଢାଙ୍କିଲେ ସବୁ ପୋଡିଦେଇ ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବାହାରିବ । ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଜୀବନରେ କେବେ ମିଥ୍ୟା କହି ନାହିଁ, ଆଜି ମିଛ କହି ନିଜ ହାତରେ ନରକ ଖୋଳିବି କାହିଁକି ? ସତ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱ ସର୍ବଜ୍ଞ, ସତ୍ୟ ଦେବତା; ମିଥ୍ୟା ପିଶାଚ । ଛି-ଛି, ଜାଣି ଜାଣି ମୁଁ ଏ ଅପକର୍ମ କରିବି ? ଜିଭ କାଟି ପକାଇଲେ ବି ମିଥ୍ୟା କହିବି ନାହିଁ । ସେ ଦୋଷୀ ହେଲେ ଧର୍ମ ତାକୁ ଦଣ୍ଡିବ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହେଲେ ସେହି ଧର୍ମ ତାହାର ସହାୟ ହେବ, ମୋର ସେ ଭାବନା କାହିଁକି ? ରାଜଦରବାର ଧର୍ମମନ୍ଦିର । ମିଛ କହି ମୁଁ ସେ ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିରକୁ ଅପବିତ୍ର କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।" ମୋକଦମା ତାରିଖ ଦିନ ପରେ ପଇତା ଗଣ୍ଠି ଧରି ହାକିମଙ୍କ ଆଗରେ ଘଟଣାର ସତ୍ୟ ବିବରଣ ଅନର୍ଗଳ କହିଗଲେ । ଚୋର ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କଲା । ହାକିମ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଈଶ୍ବର କର୍ ଶ୍ୱେର ପ୍ରତି ଛଅମାସ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ କଲେ । ସତ୍ୟର ଜୟ ହେଲା । ସତ୍ୟ ମସ୍ତକରେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହେଉ, ମିଛ ମୁଣ୍ଡରେ ଚଢ଼କ ପଡ଼ୁ ।

—୫—

କରଙ୍କର ଋଣ ଆଣିବା ପ୍ରାୟ ବର୍ଷାଧିକ କାଳ ହୋଇଗଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସେ ସବୁ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଦିନେ ସେ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ନେଇଯାଇ ଭିକାରୀ ନାୟକଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଏହି ପଚିଶ ଟଙ୍କା ନେଇ ତମସୁକ ପିଠିରେ ଅସୁଲ ଲେଖିଦିଅ, ଚାରିମାସ ପରେ ସୁଧ ଅସଲ ସବୁ ଶୁଝିଦେଇ ତମସୁକ ବାହାର କରି ନେବି ।" ଭିକାରୀ ଏ କଥା ଶୁଣି ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ରହିଲା । ମନେ ମନେ କଅଣ ଭାବି କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ କହିଲା—"ମୁଁ ବୁଦ୍ଧି ଶିଖିବି ନା କଅଣ ? ଦେଲାବେଳେ ଏକାଥରକେ ଦେଲି, ଆଉ ନେଲାବେଳେ ଥର ଥର କରି ନେବି—ଏ ତ ଅଚ୍ଛା ଈଶ୍ବର !" ଏ କଥା ଉପରେ ଆଉ କା କହିବାର କଅଣ ଅଛି ! କରେ ତାହାର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ଜାଣନ୍ତି, ସୁତରାଂ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟୟ ନ କରି ଟଙ୍କା ଘେନି ଫେରିଆସିଲେ । ସେ ଯେଉଁ ଜମି ବନ୍ଧା ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେ ଖୁବ୍ ଉର୍ବରା । ଅନ୍ୟ ଜମିମାନ ଉରଣେ ଫଳିଲେ ସେଥିରେ ଛଗୁଣ ଫଳେ । ପୁଣି ସେ ନିଜର ବାହେଲ ଜମି । ଏ ହେତୁରୁ ସେ ଜମି ପ୍ରତି ଭିକାରୀର ଲୋଭ । ଟଙ୍କା ଦେଲାବେଳେ ସେ ଦୁଇମାଣ ତାହା ହାତରୁ ଖସିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ନିଶ୍ଚୟ କରିଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମନ ଯେପରି ହୁଏ, ତାହାର ସେହିପରି ହେଲା । ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ଛଡ଼ା ତାହା ଆଉ କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଚାରିମାସ ପରେ ଦିନେ କରେ ସୁଧ ଅସଲ ହିସାବ ବୁଝିବାକୁ ଭିକାରୀ ଘରକୁ ଗଲେ । ସେ ଦିନ ଭିକାରୀ ତାଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଦଣ୍ଡବତ କରି ଖୁବ୍ ଆଦରରେ ବସାଇଲା । ଏଣୁ ତେଣୁ ଦୁଇ ଚାରିପଦ କଥା ପରେ କରେ ସୁଧ ହିସାବ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଭିକାରୀ ମୃଦୁ ମଧୁର ହାସ ପ୍ରକାଶ କରି ଖୁବ୍ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲା—"ସୁଧ ଆଉ କଅଣ ହିସାବ କରିବ, କରଗୋସାଇଁ ! ମୋତେ ସେ ଜମିରୁ ମାଣେ ଦିଅ, ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଖୋଜୁ ନାହିଁ—ତୁମ କାଗଜଖଣ୍ଡି ବାହାର କରିଦେବି । ଶହେ ଟଙ୍କାର ଦୁଇ ବର୍ଷର ସୁଧ ତ ଆସି ଶହେଟଙ୍କା ସରିକି ହେବ, ଆଉ ମୂଳ ଶହେ ଟଙ୍କା—ଏପରି ଦୁଇଶ ଟଙ୍କା ହେଲା । ମାଣେ ଜମିର ଦାମ କେତେ କି ? ମୁଁ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କହୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତୁମର ବି କିଛି କ୍ଷତି ନାହିଁ ।" କରେ କହିଲେ—"ନା, ମୁଁ ସେ ଜମି ବିକିବି ନାହିଁ ।" କରେ ଯାହା କହୁଥିବେ ସେଥିରୁ ଟଳେ ଘୁଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ—ଭିକାରୀ ଏହା ଜାଣେ । ସେ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ହେଉ, ନ ବିକିବ ତ ନାହିଁ, ଉଠୁଣି ତମସୁକ କିପରି କାଟିଦେବି ? ମିଆଦ ଦୁଇବର୍ଷ ପୂରିଯାଇ ନାହିଁ, ଆହୁରି ଚାରିମାସ ଅଛି । ମିଆଦ ପୂରିଯାଉ ଆସିବ, ସୁଧ ଅସଲ ଛଡ଼ାଇଦେଇ ତମସୁକ କାଟିନେବ । ନ ହେଲେ ସେହି ବାକୀ ଚାରି ମାସର ସୁଧ ଦିଅ, ଏହିକ୍ଷଣି ତୁମ ତମସୁକ ବାହାର କରିଦେବି ।" କରେ କହିଲେ, "ଏ ପୁଣି କେଉଁଠିକାର ନ୍ୟାୟ ? ଅଧିକା ଚାରିମାସର ସୁଧ କାହିଁକି ଦେବି ?" ଭିକାରୀ କହିଲା—"ମୋର ସେହିପରି ନ୍ୟାୟ; ଅଧିକା ଚାରିମାସ ସୁଧ ନ ଦେଲେ କଅଣ କରିବ ଯାଇ କର ।" ଭିକାରୀ ଏତିକିମାତ୍ର କହି କରଙ୍କ କଥାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲା । କରେ ଘରକୁ ଲେଉଟି ଆସିଲେ ।

କରଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ—କେହି ତାଙ୍କୁ ଠକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସେ ତାଙ୍କୁ ନ ଠକାଇବାଯାଏ ଥୟ ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ସିଧା ପାଖରେ ସିଧା, ଆଉ ବଙ୍କା ପାଖରେ ବଙ୍କା । ସେ ଭାବିଲେ ସିଧା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଘିଅ ଉଠିବ ନାହିଁ, ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ନ ପାଇଲେ ଦୁର୍ଜନର ଚେତନା ହେବ ନାହିଁ; ନାହିଁକି ଟୋକାର କେବେ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖିବ ।" ଏହିପରି ଭାବି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିନେଲେ । ଆଠଦିନ ଗଡ଼ାଇଦେଇ ପୁଣି ଦିନେ ଯାଇ କହିଲେ—"ଭିକାରୀ, ମୁଁ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମୋ ସଙ୍ଗରେ ତୁ କାହିଁକି ଅକାରଣ ଝୁଟ ଲଗାଉଛୁ ? ହେଉ, ତୁ ଯେବେ ଲୋଭ କଲୁ, ତେବେ ମାଣେ ଜମି ନେ, ଆଉ ମୋତେ ଖଲାସ କରିଦେ । ମୁଁ କାଲି କଟେରୀକୁ ଯାଇ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ କବାଲା କରିଦେବି ।"

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଦାସୀ ଏ କଥାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଣ୍ଠରେ ମେଘ ଗର୍ଜନ ତୁଲ୍ୟ ମଣିଲା । ଆନନ୍ଦ ଆଉ ହୃଦୟରେ ଧରିଲା ନାହିଁ — ଫୁଲି ଉଠିବା ପଡ଼ିଲା । ସେ ହସି ହସି କହିଲା—"ମୁଁ ତ ଆଗରୁ ସେହି କଥା କହୁଥିଲି, ତୁମେ ନାସ୍ତି କରିବାରୁ ମୁଁ ଆଉ ବଳାଇଲି ନାହିଁ । ହେଉ, ଉତ୍ତମ କଥା, ତେବେ କାଲି ସକାଳେ ଆସ, କବାଲା ଲେଖାଇ କଚେରୀକୁ ଯିବା ।" ତହୁଁ ଆରଦିନ ଉଦାସୀ ଘର ପାଖରେ ବନ୍ଦସୁ କବାଲା ଲେଖାହେଲା । କରେ କହିଲେ—"ଉଦାସୀ, ମୁଁ ଟଙ୍କା ପାଇଛି ବୋଲି ସବ୍‌ରେଜେଷ୍ଟ୍ରରଙ୍କ ଆଗରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବି, ତୁ ମୋ ତମସୁକଖଣ୍ଡ ବାହାର କରିଦେ ।" ଉଦାସୀ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନ କରି ତମସୁକଖଣ୍ଡ ଆଣି ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଦେଇ କରଙ୍କ ହାତକୁ ବଢାଇଦେଲା । ତହୁଁ ଦୁହେଁ କଚେରୀକୁ ଗଲେ । ବାଟରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କରେ ତମସୁକଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଚିରି ଚାଲିଗଲେ । ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀଖାନାରେ କବାଲା ଦାଖଲ ହେଲା । ଯଥାସମୟରେ କରଙ୍କୁ ଡକରା ହେଲା । ସେ ଯାଇ ହାକିମଙ୍କ ଆଗରେ ହାତ ଯୋଡି ଠିଆହେଲେ । କବାଲାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥା ପରେ ହାକିମ ପଚାରିଲେ—"ଟଙ୍କା ପାଇଛ ?" କରେ କହିଲେ—"ନା-ହଜୁର, ପାଇ ନାହିଁ ।" ଉଦାସୀ ଯେତେ ଆପତ୍ତି କଲା, ହାକିମ ତାହା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ, କବାଲା ଫେରାଇଦେଲେ । କରେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, "ମାଛ ବୁଢୀଅଣି ଜାଲରେ ପଡିଛି, ଏବେ ଫଳ ପାଉ ।" ଉଦାସୀ କାନ୍ଦପକାଇଲା, ସୁଧ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ ମୂଳ ବି ଗଲା । କିନ୍ତୁ ତର୍ପଣ କରିବ, ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ପିଟାଇ କାନ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଘରକୁ ଗଲା । ତହିଁ ପରଦିନ କରେ ଉଦାସୀ ଘରକୁ ଯାଇ କହିଲେ—"ଏ ଉଦାସୀ, ମନ ଉଣା କରୁଛୁ କି ? ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତୋ' ଟଙ୍କା ଖାଇବି ନାହିଁ, ତୋତେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଏ କୌଶଳ କରିଥିଲି । "ଶଠେ ଶାଠ୍ୟଂ ସମାଚରେତ୍" ବୋଲି ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ପରା ! ମୁଁ ଜୀବନ ମିଛ କହି ନାହିଁ, ତୋହରି ପାଇଁ ମୋତେ ମିଛ କହିବାକୁ ହେଲା । ମୁଁ ସେହି ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ଆଜି ଆସିଛି । ଏବେ ତୋ ଟଙ୍କା ନେ, ମୋର ପାପ କ୍ଷୟ ହେଉ ।" ଏହା କହି ଖାତକଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ବୁଜୁଲାଟିଏ କାଢି ଉଦାସୀ ପାଖକୁ ଫୋପାଡିଦେଇ ଶୀଘ୍ର ଗତିରେ ସେଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲେ । ଉଦାସୀ କରଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ତା ଟଙ୍କାରେ କାଠ ହୋଇଗଲା । ତୁଣ୍ଡରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ବାଧା ନ ପାଇ ତାହାର ଧୂର୍ତ୍ତତାର ସ୍ରୋତ ବଢିଯାଉଥିଲା, ଏତେ ଦିନେ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ

—୧—

ନିଷ୍କର୍ମ ଲୋକର ଧନ ଘରେ ନାହିଁ, ସୁଷମାସିଆ ଦନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ପକ୍ଷରେ ଦୀର୍ଘତମ । ସମସ୍ତ ଶୋଷଣର ଗୋଟାଏ ମଜଭୁତ ସହଜ ବ୍ୟବସାୟ ସେ ଖୋଜି ବୁଲେ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତ ଚଞ୍ଚଳା, ସୁତରାଂ ବ୍ୟବସାୟରେ ମଙ୍ଗଳ କାହିଁ ? ମନୋମତ ଆତ୍ମମଙ୍ଗଳ ଉପାୟ ନ ପାଇ ଶେଷରେ ସେ ତାସ,ପଶାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ନିଷ୍କର୍ମଙ୍କର ଏହି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ—ରୁଚିଭେଦରେ କାର୍ଯ୍ୟଭେଦ ମଧ୍ୟ ଘଟେ । କେହି ପରଚର୍ଚ୍ଚା କରେ—କେହି ପର ଘର ଭାଙ୍ଗେ, କେହି ଭାଙ୍ଗ, ଅଫିମ ପ୍ରଭୃତି ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚରଣ-ସେବାରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରେ, ଆଉ ଅନ୍ନୋନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମା ଛୁଇଁବା ଯାହାର ଉଚ୍ଚ ସଙ୍କଳ୍ପ, ସେ ପଞ୍ଚମକାର ସାଧନାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଜମିଦାର ଫଣିଧର ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର ନୋଟିସ ଯେଉଁ ଦିନ ଉତ୍କଳଦୀପିକାରେ ବାହାରିଲା, ସେଦିନଠାରୁ ନିଷ୍କର୍ମ ଲୋକଙ୍କୁ ମହୋତ୍ସବମୟ ସୁଖର ସ୍ପନ୍ଦନ ପ୍ରାପ୍ତ ଜଣାଗଲା । ସେମାନେ ମଉଜ କରିବାର ଗୋଟାଏ ସହଜ ସୁନ୍ଦର ସୂତ୍ର ପାଇଲେ । ଏହାହିଁ ତ ତାଙ୍କର ଚରମ, ପରମ ଆକାଙ୍କ୍ଷା । ଏହିପରି ବ୍ୟବସାୟ ମିଳିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅଷ୍ଟାଭୁଆ ଦନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ସୁଷମାସିଆ ଜନଠାରୁ ସାନ ହୋଇଯାଏ—ଖାଦ୍ୟ ମୁଖରୋଚକ ହୁଏ ଏବଂ ପରିପାକ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ବଢେ । ଗ୍ରାମର ନାନାସ୍ଥାନରେ ନିଷ୍କର୍ମମାନଙ୍କର ପଞ୍ଚାୟତ ବସିଗଲା । ଆଲୋଚନାର ତୁମୁଳ କଲ୍ଲୋଳ ଖେଳିଗଲା । ନୋଟିସ କାଗଜଖଣ୍ଡ ବାରମ୍ବାର ପଠିତ ହୋଇ ଟଣାଓଟରାରେ ଛିନ୍ନ ମଳିନ ହୋଇଗଲା—ହସ୍ତ ହସ୍ତାନ୍ତର ହୋଇ ଶେଷରେ ଶିଶୁହସ୍ତର କ୍ରୀଡ଼ାପଦାର୍ଥର ଦଶା ଲାଭ କଲା । ନୋଟିସରେ ଏହିପରି ଲେଖାଥିଲା—

"ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଉଅଛି କି, ଆମ୍ଭର ପୁତ୍ର ଗଦାଧର କୁଲୋକଙ୍କର କୁଶିକ୍ଷାରେ ପଡ଼ି ଆମ୍ଭର ନାନା ହାନିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ଏବଂ ଚେଷ୍ଟାସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ୍ଭର ବଶୀଭୂତ ନ ହୋଇ ଅବାଧ୍ୟ ହେବାରୁ ଆମ୍ଭେ ତାକୁ ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର କରିଅଛୁଁ । ଆମ୍ଭ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତାହାର କୌଣସି ଦାବି ନାହିଁ । ତାକୁ କେହି ଋଣ ଦେଲେ ଆମ୍ଭେ ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ହେବୁ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ ଫଣିଧର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ
ଜମିଦାର, କୁଶଳପୁର

ନୋଟିସ ପଢି କେହି କହିଲା—"ସାବାସ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ, ଏହି ଏକା ମର୍ଦ୍ଦପଣ ହେ ! ତୁମ୍ଭପରି ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ନ ହେଲେ ଏଭଳି ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କିଏ କରିପାରିବ ? ଆଉ ଏଭଳି ନୈତିକ ସାହସର ଶୁଭ ଆଦର୍ଶ କିଏ ବା ସମାଜରେ ଦେଖାଇପାରିବ ?" କେହି କହିଲା—"ଖାଲି ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ନୁହେଁ, ନାମରୁ ବୁଝୁ ନାହିଁ, ସେ ଯେ ଫଣୀ—ନାଗସାପ ବଂଶଶ୍ରେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ମୁଣ୍ଡରେ ନ ବସାଇ କାହା ମୁଣ୍ଡରେ ବସାନ୍ତେ ? ହେଲେ ସନ୍ତାନଟି ବି ସାମାନ୍ୟ ପାତ୍ର ନୁହେଁ ! ବାପ ନାଗ ହେଲେ ସେ ନାଗବଚ୍ଛ । ଦେଖ ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ କେଉଁ ପାଣି କୁଆଡେ ଯାଉଛି ।" କେହି ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲା—"ଏସବୁ ବଡ଼ କଥା ବଡ଼ ଘରକୁ ସୁନ୍ଦର ।" "ଆମେ ତ ଅ-ଚତ, ଆମର ସେ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଭ କଅଣ ?" ଏହିପରି ନାନା ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

—୨—

ଫଣିଧର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଜଣେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଜମିଦାର । ସେ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ତେଜରେ ଯୁବକକୁ ପରାସ୍ତ କରି ପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀକୁ ଓଜନ କଲେ ଯେତେ ହେବ, ଅଭିମାନର ଓଜନ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ । ଦେଶୀୟ ଆସବର ବ୍ୟବହାର ଅପେକ୍ଷା ବିଦେଶୀୟ ଆସବର ବ୍ୟବହାରକୁ ସେ ସମଧିକ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସେହିଥିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ବିଳାସିତାରେ ଜାହାଙ୍ଗୀର ବାଦଶାହ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମକକ୍ଷ ହେବେ ନାହିଁ । ଅଶରକ୍ତ ବଡ଼ଲୋକ ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରି ରଖିଥିଲା । ଜଳଶୌଚ ପରେ ସେ କର୍ପୂରରେ ମାର୍ଜିତହସ୍ତ କରନ୍ତି । ସେଥିରେ ଦୈନିକ ଅଠଅଣା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହି ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୁ ବଡ଼ଲୋକର ମାତ୍ରା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ; ସୁତରାଂ ଅଧିକ ଅନାବଶ୍ୟକ । ସ୍ୱଂଅସ୍ୱର-ବର୍ଜିତ, ସ୍ୱୈରସ୍ୱସ୍ୱୀ ଏବଂ ଅକ୍ଷମସର୍ବସ୍ୱ ହେତୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ସଦ୍ଭାବ ଥିଲା ନାହିଁ—ଗାଁ ମେଳ ସବୁବେଳେ ଲାଗି ରହୁଥାଏ । ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ଉତ୍ପୀଡ଼ନରେ ଅନେକ ପ୍ରଜା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ମେଳି ବାନ୍ଧିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୂଳ ଉଆସ କୁଶଳପୁରରେ; ମାତ୍ର ମେଳିଆମାନଙ୍କ ଭୟରେ ସେ ସେଠାରୁ ପଳାଇଯାଇ ରାମ ନଗରରେ ନୂତନ ଉଆସ ନିର୍ମାଣ କରି ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ରାମ ନଗର ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ମଧ୍ୟରେ । ସେଠା ଅଧିବାସୀଏ ତାଙ୍କର ଅବାଧ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଜମିଦାର ବାବୁ ସେହିଠାରେ ରହି କେତେ ଜଣ ପାରିଷଦଙ୍କ ସହ ବିଳାସ–ସ୍ରୋତରେ ଦେହ ଢାଳିଦେଇ ମହାନନ୍ଦରେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟହ ଗଞ୍ଜମେଧ ଯଜ୍ଞ ହୁଏ—ଦିବ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧ ଅମୃତ ପାନ ହୁଏ—ଅପ୍ସରା ନୃତ୍ୟ ହୁଏ, ଆଉ ମାସରେ ଦଶ ପନ୍ଦର ଥର ଯାତ୍ରା, ସର୍କସ, କେଳାବାଳି ପ୍ରଭୃତି ହୁଏ । ପାରିଷଦବୃନ୍ଦଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଜମିଦାରଙ୍କର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି । ସୁତରାଂ "ଆଜ୍ଞା-ହଁ" ମହାମନ୍ତ୍ରର ଏକନିଷ୍ଠ ଉପାସକ । ବିଳାସ ବ୍ୟସନର ସେବାରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ଧନରାଶି କଟିଯାଏ । ଜମିଦାରୀ ବୁଝିବାକୁ ତର ମିଳେ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାପାଳନର ଭାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ମାରଣ, ତାଡ଼ଣ ଓ ଶୋଷଣ ଦ୍ୱାରା ସୁନ୍ଦରରୂପେ ପ୍ରତିପାଳନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ନଦାତା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରିତ ଅନୁସାରେ ଟଙ୍କା ପଠାଉଥାନ୍ତି । ତହବିଲରେ ନ ଥିଲେ ଜମିଦାରଙ୍କ ନାମରେ ଋଣ କରି ଆଣି ଦିଅନ୍ତି । ଏହିପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ଜମିଦାରଙ୍କର ଢେର ଋଣ ହୋଇଗଲାଣି; ମାତ୍ର ସେଥିପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ ।

ପୁରୁଣା ଉଆସରେ କଚେରୀ ହୁଏ । କର୍ମଚାରୀମାନେ ସେହିଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଜମିଦାରୀ କ୍ରମଶଃ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିବାରୁ ଜମିଦାର ପୁତ୍ର ଗଦାଧର ଏଣିକି ଜମିଦାରୀ ବୁଝାଶୁଝା କରେ । ଗଦାଧର ଜମିଦାରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର । ସେ ପିତାଙ୍କ ପରି ଉଦ୍ଧତ ବା ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ନୁହେ । ସେ ଟିକିଏ ମିଠା କଡ଼ା ଧରଣର ଲୋକ । ପିତୃସ୍ୱଭାବ ପୁତ୍ର ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ପାରି ନ ଥିଲେହେଁ ସେ ଏକାବେଳକେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସ୍ୱତ୍ୱରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଯାହା ହେଉ ଗଦାଧର ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରେ ଏବଂ ପିତାଙ୍କ ବରାଦମତେ ଟଙ୍କା ପଠାଏ । ତାହା ଚେଷ୍ଟାରେ କିଛି ଋଣ ମଧ୍ୟ ଶୁଝା ହୋଇଗଲାଣି । ପିତା ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ସେତେବେଳେ ଟଙ୍କା ମାଗିପଠାନ୍ତି, ଗଦାଧର ଅନିଚ୍ଛା ଏବଂ ବିରକ୍ତିସତ୍ତ୍ୱେ ତାହା ଦେଇପଠାଏ । ପିତାଙ୍କ ଅପରିଣାମଦର୍ଶିତା ଏବଂ ଅମିତବ୍ୟୟ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେ କେବେ ସେ ବାହାରକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ତାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ସେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହି ଅନେକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପିତାଙ୍କ କୋପଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଶଳରେ ରକ୍ଷା କରିଅଛି ।

—୩—

ଅନାବୃଷ୍ଟି ହେତୁ ବର୍ଷେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା । ସେ ବର୍ଷ ଖଜଣା ଆଦାୟ ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗଦାଧର ପିତାଙ୍କ ବରାଦମତେ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣରୁ ଅପ୍ସରାଦଳ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ପୂଜା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଜମିଦାର କ୍ରୋଧ ଓ ଅପମାନରେ ଆହତ ସର୍ପ ପରି ଗର୍ଜିଉଠି ପୁଅ ପାଖକୁ କହି ପଠାଇଲେ— "ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ଓଜର ଆପତ୍ତି ମୁଁ ଶୁଣିବି ନାହିଁ । ଦରକାର ଟଙ୍କା ଲୋଡ଼ା । ଯେପରି ହେଉ ବା ଯେଉଁଠୁ ଆଣ, ମୋତେ ହଜାର ଟଙ୍କା ଆଣି ଦେବାକୁ ହେବ ।" ପୁଅ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପଠାଇଲା । ସେ କହିଲା—'ପ୍ରଜା ପକ୍ଷେ ମରନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ଅବଧ୍ୟା ପୂଜା ନ ହେଲେ ଆମ ସପ୍ତପୁରୁଷ ଅଇନରକରେ ପଡ଼ିବେ ।' ଆଉ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ହନୁମାନ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା । ଏବେ ଲଙ୍କା ଦଗ୍ଧ ହେବ । ଜମିଦାର କହିଲେ, "ହୁଁ, ପୁଅ ହୋଇ ବାପକୁ ଏପରି ଜବାବ !" ପାରିଷଦମାନେ ମଧ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାଙ୍କ ଏ ଉକ୍ତିର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି କଲେ । କେହି କହିଲା, 'ଏ କଳିକାଳ ପରା, ବାପକୁ ଏପରି ଜବାବ ଦେବା ସାତ ଜନ୍ମରେ ମୁଁ ଶୁଣି ନାହିଁ ! ଓଃ କି ମହାପାପ, ହରେ-କୃଷ୍ଣ କହ ।' କେହି କହିଲା— 'ହାୟ ହାୟ, କେଡ଼େ ଘରର ପିଲା, ପରଶିଖିଣାରେ ପଡ଼ି ଟୋକାଟା ନଷ୍ଟ ତ ଉଚ୍ଛୁଣ୍ଣଗଲା, ଅଜ୍ଞ ବଂଶରେ ବି କାଳି ଲଗାଇଲା ! ହାତରେ ମୁଠାଏ କରି ରଖିବ, ସଙ୍ଗୀ ସାଥିଙ୍କୁ ପୋଷିବ ଆଉ ବାପକୁ ଦେବା ବେଳକୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ । କାହିଁ ହୋ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ? ଏବର୍ଷ ଆଠର ପଣ ଧାନ ଫଳିଛି । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବୋଲି ହୁରିହକା ଲଗେଇବା ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଛୁଟା ବାହାନା ସିନା ।' ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲା— 'ସେ ଦିନ ଘାଟରେ ମୁଁ ବି କାନରେ ଶୁଣିଛି, ଟଙ୍କାର ଝଣ୍ ଝଣ୍ ଶବ୍ଦରେ କଚେରି କମ୍ପି ଉଠୁଥାଏ, ଆଉ ଆଦାୟ ହେଉ ନାହିଁ କପରି ? ମିଛ ନୁହେଁ, ଆଖି ବୁଜି କହୁଛି, ମୁଁ ନିଜେ ଶୁଣିଛି ପରା ।' ଚତୁର୍ଥ କହିଲା— 'ଇମିତି ବାପ କାହାର ଅଛି ହୋ, ଦେବତା ପରି ବାପ, ତାଙ୍କୁ ଇମିତି ନକୁଚ କରି କହିବାଟା ବଡ଼ ଖରାପ ।' ପାରିଷଦ-ଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ଜମିଦାରଙ୍କ କ୍ରୋଧାନଳରେ ଆହୁତି ତୁଲ୍ୟ ହେଲା । ଶେଷରେ ସେହି କ୍ରୋଧ-ଯଜ୍ଞର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଉତ୍କଳ-ଦୀପିକାରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର ନୋଟିସ ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା ।

ସ୍ୱୀୟ ଅଞ୍ଚଳ ପତି ଜମିଦାରଙ୍କର ଏରୂପ କଠୋର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ପ୍ରଜାମାନେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଜମିଦାରଙ୍କ ପାଇକ ଆସି ଗଦାଧରଙ୍କୁ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ମନା କରିଗଲା; ମାତ୍ର ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଜା ସେ ଆଦେଶ ମାନିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟ କହିଲେ— 'ଆମ୍ଭେମାନେ କଲେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ପାଖରେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବୁ —ଏ ବୁଢ଼ା ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଜମିଦାର ଆମର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ପୁଅ ଗଦାଧର ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କୁ ଜମିଦାର ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଭିମତ ।' କେତେ ପ୍ରଜା ଗଦାଧରଙ୍କୁ ଖଜଣା ଦେଲେ, କେତେ ବୃଦ୍ଧ ଜମିଦାରଙ୍କର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହିପରି ପ୍ରଜାମାନେ ଦୁଇ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହେଲେ । ଗଦାଧର ଅନୁପକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ଉତ୍କଳ-ଦୀପିକାରେ ଏହିପରି ନୋଟିସ ଦେଲା —

"ଅତି ଦୁଃଖରେ ଲେଖୁଛି ଅମ୍ଭର ପିତା କୁଶଳପୁର ଜମି-ଦାର ଶ୍ରୀ ଫଣିଧର ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ମତି ବିକୃତ ହୋଇ-ଯାଇଅଛି । ଅମ୍ଭ ବିପକ୍ଷମାନଙ୍କ କୁଶିକ୍ଷାରେ ସେ ଜମି-ଦାରୀ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର କୁଶଳପୁର ଜମିଦାରୀ ତାଙ୍କର ସ୍ୱୋପାର୍ଜିତ ନୁହେଁ, ସୁତରାଂ ତାହା ବନ୍ଧକ କରିବାର ଅଧିକାର ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ଅତଏବ ଯେଉଁମାନେ ଜମିଦାରୀ ନେବା ଆଶାରେ ତାଙ୍କୁ ଋଣ ଦେଉଅଛନ୍ତି ଅଥବା ଦେବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ନୋଟିସ ଦ୍ୱାରା ସତର୍କ କରାଇ ଦିଆଯାଉଅଛି କି, ସେମାନେ ସାବଧାନ ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତାରିତ ଏବଂ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାକୁ ପଡିବ । ସେ ଋଣ ସକାଶେ ଅମ୍ଭେ ଦାୟୀ ହେବୁ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ ଗଦାଧର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ

—୪—

ଏ ନୋଟିସ ଦେଖି ଅନେକେ ମୁରୁକିହସା ଦେଲେ । କେହି କେହି ଚଟିରେ କଥା କୁହାକୁହି ହେଲେ । କେହି କହିଲା, ବାଃ, ଉପଯୁକ୍ତ ପିତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ର; ଖାସା ମେଣ୍ଢା ଲଢ଼ାଇ ଲାଗିଛି ! ସେହି ଦିନଠାରୁ ଦୁଇ ପକ୍ଷର ସାନ, ବଡ଼, ମିଛ, ସତ ଅନେକ ମାଲି ମୋକଦ୍ଦମା ଲାଗିଲା । ଅର୍ଥର ବିପୁଳ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହେଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ କେତେ ପ୍ରଜା ଦଣ୍ଡିତ ହେଲେ । ପ୍ରଜା ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ ମୋକଦ୍ଦମା ଲାଗେ, ପିତାପୁତ୍ର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ରହି ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରନ୍ତି ଏବଂ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଥରେ ବୃଦ୍ଧ ଜମିଦାରଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଗ୍ରାମ ନଗର ପ୍ରଜାମାନେ ଗଦାଧର ନାମରେ ଲୁଟତରାଜ ମାମଲା ଦାଏର କଲେ । ବୃଦ୍ଧ ଜମିଦାର ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାରେ ପୁଅ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସଜାଇ କରିଦେଲେ । ଈଶ୍ୱର ତ ଆଇନ ଉପରେ ନିର୍ଭର ! ଆଇନ ଭିତରେ ଗିମ୍ଭୁତ ଗଳିପାରେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତାହାର ବୁଟଚର୍ଚ୍ଚ ଫାଙ୍କରେ ବେଳେବେଳେ ହାତୀ ବି ଗଳି ବୁଲିଯାଏ । ଧଳା କଳା ହେବା, କଳା ଧଳା ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏହି ମିଥ୍ୟା ମୋକଦ୍ଦମାରେ ଗଦାଧର ଦୁଇ ମାସ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଲା । ପୁଅକୁ ଜେଲ-ଖାନାକୁ ପଠାଇ ବୃଦ୍ଧ ଜମିଦାର ଗୋଟାଏ ସ୍ୱସ୍ତି ଲଭ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଲ୍ଲ ପରି ମଣିଲେ । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଗନ୍ତପଥରେ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାମ ପଡ଼ିଲା । ବୃଦ୍ଧ ଦୂରୁ ଦୂରୁ ଏହି ଗୀତପଦଟି ଶୁଣିଲେ—

"ବୁଢ଼ାକାଳେ ଦଶରଥ ଅଜିଲେ ଅଯଶ,
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସୁତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପେଷି ବନବାସ ।"

ବୃଦ୍ଧ ଚମକି ପଡ଼ି ଚାହିଁଦେଇ ଦେଖିଲେ—ଗୋଟିଏ ଯୋଗୀ ଜଣକ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି କେନ୍ଦରା ବଜାଇ ଏହି ଗୀତ ଗାଉଅଛି । ବୃଦ୍ଧ ଠିଆ ହୋଇ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗାୟକ ଗାନରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ କି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ କେଜାଣି ସେହି ଗୀତପଦଟି ଦୋହରାଇ ଦୋହରାଇ ଗାଉଅଛି ଏବଂ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ କହୁଅଛି—"କିସ୍ମା ହେଉ ରଜାଝିଅ, ଥାଳରେ ମୁଠେ ଦିଅ, ନାଥ ଯାଉ ଲୋ ମା !" ଏହି ଗୀତପଦଟିର କି ଶକ୍ତି ଅଛି କେଜାଣି ଜମିଦାରଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ଉଲଟ ପାଲଟ କରିଦେଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲେ—"ସତେ ତ ଦଶରଥଙ୍କ ପରି ମୁଁ ତ ବୁଢ଼ା କାଳେ ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ଦଶରଥ ସତ୍ୟରକ୍ଷା ପାଇଁ ପୁଅକୁ ବଣକୁ ପଠାଇଥିଲେ, ଆଉ ମୁଁ ? ଛି-ଛି, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୋଭଳି ସନ୍ତାନବୈରୀ ନିଷ୍ଠୁର ପାପୀର ତୁଳନା ? କାହିଁ ପବିତ୍ର ଦେବନିର୍ମାଲ୍ୟ, କାହିଁ ପୂତିଗନ୍ଧ ଆମିଷ !! ଉଃ, ମୁଁ କି ବର୍ବର ! ଧିକ୍ ଶତଧିକ ମୋତେ । ଅସ୍ତାୟମାନ ଜୀବନ-ରବିର ଶେଷ କିରଣରେ ମୋର ମସ୍ତକର କେଶ ଶୁଭ୍ର ହୋଇଗଲାଣି, ଶ୍ମଶାନ-ଯାତ୍ରୀର ଏ ପ୍ରେତ ତାଣ୍ଡବ—ଏ ପାପ କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁକି ? ଏବେ ଏ କଳଙ୍କ କେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ଧୋଇବି ? ଯହିଁରେ ଧୋଇଲେ ଏ କଳଙ୍କିତ ହେବ, ମୁଁ ପୁଣି ସେହିଥିରେ ବୁଡ଼ିବି ।" ବୃଦ୍ଧ ଏହିପରି ଅନେକ ଭାବି ଆଉ ଘରକୁ ନ ଯାଇ ସେହିଠାରୁ ପୁଣି ସହରକୁ ଫେରିଗଲେ ଏବଂ ଜାମିନରେ ପୁଅକୁ ଖଲାସ କରି ଅତିରିକ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେଇ ସାମୁନକଲ ନେଲେ । ଆଉ ସେହିଦିନ ସଦରକୁ ଯାଇ ଅପିଲ ଦାଏର କଲେ । ଅନନ୍ତର ବଡ଼ ବଡ଼ ଉକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ଦେଇ ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟରେ ମାମଲା ଚଳାଇଲେ । ଯଥାସମୟରେ ଗଦାଧର ଉପର ଅଦାଲତରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇ ନିଷ୍କୃତି ଲାଭ କଲା । ବୃଦ୍ଧ ପୁତ୍ରକୁ ଖଲାସ କରି ଆଣି ତାହା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ରଖି ବାଷ୍ପରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁନେତ୍ରରେ କହିଲେ—"ବାବା, ଲୋକେ କହନ୍ତି—କୁପୁତ୍ର ହୁଏ; ମାତ୍ର କୁପିତା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏ ଉକ୍ତି ମୋ ପାଖରେ ବିପରୀତ ହେଲା । ମୁଁ ତୋର କୁପିତା, ତୋତେ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଦେଇଛି, ମୁଁ ସେଥିର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । ଆଜିଠାରୁ ସବୁ ତୋର, ମୁଁ ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମୀ । ଭଗବାନ ତୋର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ, ଏ କୁପିତାର କଦାଚାର ତୁ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଭୁଲିଯିବୁ ।" ବୃଦ୍ଧ ଜମିଦାର ଏତିକିମାତ୍ର କହି ପୁତ୍ରକୁ କିଛି କହିବାକୁ ଅବସର ନ ଦେଇ ଝଡ଼ବେଗରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଯାଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ କେହି ଆଉ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଲୋକେ ଏ ଘଟଣା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ—ଉଃ, କି ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ !

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାଷ୍ଟର ବାବୁ

—୧—

"ଅତି ଦର୍ପେ ହତା ଲଙ୍କା"—ଅତି ଦର୍ପର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଫଳ ଯେ ଅତି ପତନ, ଏ ଉକ୍ତିର ଅପରିହ ସତ୍ୟତା ରଙ୍ଗନାଥ ଜୀବନରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ତାହାର ଜନନୀ ଦଶବର୍ଷ ଶଶୁରଘର କଲାପରେ ତାଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କରି ବନ୍ଧ୍ୟା-କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହେତୁ ଅତି ସ୍ନେହରେ—ଅତି ଆଦରରେ—ଅତିରୁ ଅଧିକ ଗେହ୍ଲାରେ ପୁଅର ନାମ ରଙ୍ଗନାଥ ରଖିଥିଲେ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ନାମଟି ମଧ୍ୟରେ ଜନନୀଙ୍କ ଅତୀତ ହୃଦୟ-ବେଦନାର ଗୋଟିଏ କରୁଣ ଇତିହାସ ଅଛି । ଘା' ଶୁଖିଯାଇଅଛି; ମାତ୍ର ଚିହ୍ନ ମିଳାଇଯାଇ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ବନ୍ଧ୍ୟା ପୁତ୍ର ପାଇଲେ ରଙ୍ଗନାଥ ପାଇଲା ପରି ମଣେ । ନାରୀ ଯେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାରୀତ୍ୱର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପଦ ପ୍ରାପ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ ଥାଏ, ସେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ହାହାକାର କରି ଝୁରି ହେଉଥାଏ । ଅଶନ ବସନର କିଛି ଅଭାବ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତରର ଗୋଟାଏ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଶୂନ୍ୟତା ତାହା ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରୁ 'ନାହିଁ, ନାହିଁ' ଧ୍ୱନି ଉଠାଉଥାଏ । ବନ୍ଧ୍ୟାର ହୃଦୟ ଶୂନ୍ୟ, ହାହାକାରମୟ ଏବଂ ଦୁର୍ବାର ପିପାସାତୁର । ତାହାର ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁମୟ, ସ୍ୱର କାରୁଣ୍ୟମୟ—ଦୃଷ୍ଟି ଦୀନତାବୋଳା ଯାଚନାମୟ । ସେ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ—[illegible] ନିକଟରେ ଏବଂ ନିଜର ଆକାଂକ୍ଷା ନିକଟରେ ଶୁଦ୍ଧା ରଙ୍କ ପରି ସଂକେତ 'ଦିଅ ଦିଅ' ଶବ୍ଦରେ ଭିକ୍ଷା କରୁଥାଏ । ତାହାର ବାଞ୍ଛିତ ଜିନିଷ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଆଶା କରେ ।

ଚଣାପଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶଘର ଚଷା ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଆଦିବଂଶଧର ଓଡ଼-ଶ୍ରେଣୀୟ । କୃଷି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜୀବିକା । ଜନ୍ମଦିନରୁ ସେ ଗ୍ରାମ ବୀଣାପାଣିଙ୍କର ପଦର ଝଙ୍କାର ଶୁଣି ନାହିଁ । ପତଙ୍ଗ ନାୟକ ସେ ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀ । ରଙ୍ଗନାଥ ତାହାର ପୁତ୍ର । ପତଙ୍ଗର ଭୂମି ନାହିଁ । ଗୋପାଳନ ତାହାର ବ୍ୟବସାୟ । ସେ ଘିଅ, ଦୁଧ, ଦହି, ଛେନା ବିକି ସଂସାର ଚଳାଏ । ପୋଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ନୁହେଁ—ଘରକୁ ପରିବାର—ସେ, ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁତ୍ର । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିବାରଟିର ଦିନ ଶାନ୍ତିରେ କଟିଯାଏ; ବିଶେଷ କିଛି ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ମିତବ୍ୟୟୀ ଓ ସାବଧାନ, ସେ ଅଭାବର ମୁହଁ ଦେଖେ ନାହିଁ । ପତଙ୍ଗ ଦରିଦ୍ର; କିନ୍ତୁ ହୃଦୟୀ । ଧର୍ମ ପ୍ରତି ତାହାର ଅଟଳ ଭକ୍ତି, ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି—ଦାନ ଏବଂ ଦୟାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ସେ ଅପରିଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଭାବେ—"ବିଦ୍ୟା ବିନା ମାନବ ଜୀବନ ବୃଥା । ପଶୁ ପରି ଚରିବୁଲି ପେଟ ପୂରାଇବା ପାଇଁ ବିଧାତା ମନୁଷ୍ୟକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଭିନ୍ନ ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି । ସୃଷ୍ଟିର ଉନ୍ନତି କରିବା ଲାଗି ସେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନନ୍ୟସୁଲଭ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ବିବେକ ଶକ୍ତି ଦେଇ ସଂସାରକୁ ପଠାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ପବିତ୍ର ଶୁଭାଦେଶ ପାଳନ ସକାଶେ ସର୍ବାଦୌ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ ଆବଶ୍ୟକ । ବିଦ୍ୟା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଶକ୍ତି ଦାନ କରେ । ସେହି ଶକ୍ତି ବଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ସହଜ ହୁଏ ।" ପତଙ୍ଗ ଏହିପରି ଅନେକ କଥା ଭାବି ସ୍ଥିର କଲା—ପୁଅକୁ ମୂର୍ଖ କରି ନ ରଖି ଯାହା ଅକ୍ଷର ପଢ଼ାଇବ । ରଙ୍ଗ ଯଥାସମୟରେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପତଙ୍ଗ ଘରଖର୍ଚ୍ଚରୁ କାଟି ପୁଅର ଶିକ୍ଷାବ୍ୟୟ ଚଳାଇଲା । ରଙ୍ଗର ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଖୁବ୍ ପ୍ରଖର । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସ କଲା । ସେତେବେଳେ ମେଟ୍ରିକୁଲେସନ ଥିଲା ନାହିଁ ।

ରଙ୍ଗ ପିଲାଦିନରୁ ବାମ୍ଭ ଜାତିଆଙ୍କୁ ପରିହାସ କରିବା ତାହାର ସ୍ୱଭାବ । ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସ ପରେ ତାହାର ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଧିକ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଲା । ଗ୍ରାମରେ ସେ ଏକମାତ୍ର ଶିକ୍ଷିତ—ଗୋପାଳକ ସମାଜରେ ବିଜ୍ଞ—ଅମା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାସ୍ୟାରେ ଚନ୍ଦ୍ର; ସ୍ୱତଃ ଉଦ୍ଧତ ହେବା ତାହା ପକ୍ଷରେ ସ୍ୱାଭାବିକ। ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସ କରି ସେ ଦଶ ହାତ ବଢିଗଲା ପରି ମଣିଲା। ପୃଥିବୀରେ ଯେ ତାହାଙ୍କଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ତାହାଠାରୁ ଶିକ୍ଷିତ ଅଛନ୍ତି, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ ସୁଦ୍ଧା କଲା ନାହିଁ। ସେ ନିଜକୁ ଏକମାତ୍ର ଯୋଗଜନ୍ମା ମଣି ନିଜର ଆସନ ମନୁଷ୍ୟଲୋକର ଅନେକ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ କଳ୍ପନା କଲା। ସେ ସମୟରେ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସର ମୂଲ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ଦଶ ବାର ମୁଦ୍ରା ନ ଥିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ବି. ଏ., ଏମ୍. ଏ. ର ମୂଲ୍ୟ ପଚିଶ ଷାଠିଏ ଟଙ୍କାରୁ କେହି ପଚାରୁ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେ ସମୟରେ ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସର ମୂଲ୍ୟ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଥିଲା। ଏଣ୍ଟ୍ରେନ୍ସ ପାସ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ସେ ରଙ୍ଗ ନାହିଁ। ଏବେ ତାହାର ଚାଲଚଳଣ, କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଚାହାଣି ଚଟକ ସବୁ ନୂଆ ହୋଇଗଲା। ଗାଁର ମୂର୍ଖ ଅସଭ୍ୟ ଲୋକଗୁଡାକ ତାକୁ ମାଙ୍କି ଗୋଷ୍ଠୀଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଦେଖାଗଲେ। ଅଧିକନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେହ ସୁଦ୍ଧା ତାକୁ ପଶୁଳିଆ ଗନ୍ଧାଇଲା।

—୨—

ବର୍ଷକ ପରେ ରଙ୍ଗନିଧି ଶିକ୍ଷା-ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଲା। ମାସିକ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ବେତନରେ ସେ ସ୍କୁଲ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା। ଗୋଟାଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ନିମ୍ନଶିକ୍ଷା ପରିଦର୍ଶନର ଭାର ତାହା ହାତରେ ରହିଲା। ଏ ସୁବିଧାଖଣ୍ଡ ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ସାମାନ୍ୟ ଯତ୍ନ କୌଶଳ କରିବାକୁ ହୋଇ ନାହିଁ। ଯାହାର ମୁରବି କେହି ନାହିଁ, ତାହା ପକ୍ଷରେ ସର୍କାରୀ ଚାକିରିର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ବାତୁଳତାମାତ୍ର। ଯୋଗ୍ୟତାର ଆଦର ନାହିଁ, ବରଂ ଚାଟୁକାର ପୁରସ୍କାର ନିରଙ୍କୁଶ। ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜ ଶିଙ୍ଗରେ ମାଟି ଖୋଳିବା ସହଜ ନୁହେଁ। ଯାହା ହେଉ ରଙ୍ଗନିଧି ଦେବତା'ଙ୍କୁ ପୂଜା ଦେଇ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥଟା ହସ୍ତଗତ କରିନେଲା। ମାସିକ ଅର୍ଦ୍ଧଶତ ବେତନ, ଅଧିକାର ଗଣା ନୁହେଁ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉନ୍ନତି ମିଳିଲା। ଆଉ କି ରକ୍ଷା ଅଛି? ନିମ୍ନଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଥରହର କମ୍ପିଲା, ଶିକ୍ଷକମାନେ ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷରେ ଗୁରୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେଲେ। ଦୋଷର ଗନ୍ଧ ପାଇଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ। ଦୋଷ ଖୋଜିଲେ ଦୋଷ ମିଳେ।

ରଙ୍ଗନିଧି ଅଧୀନ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଦୋଷ ଅଣ୍ଟାଳି ବୁଲିଲା। ସେ ପାଠଶାଳା ତନଖି କରିବାକୁ ଯାଇ ଶିକ୍ଷକକୁ ପରୀକ୍ଷା କରେ—ଅଠା ବଦ୍ରୂପ ଧାରି ବହାଇଦିଏ ଏବଂ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପଢାଏ; ଆଉ ଲୋକା ହେଲେ ବେତ ଦେବତା ସାହାଯ୍ୟରେ କାହାର କାହାର ପୃଷ୍ଠଚର୍ମର ସ୍ଥୂଳତା ପରୀକ୍ଷା କରେ। ଏ ହେତୁ ଗ୍ରାମ ଶିକ୍ଷକ ଉଭୟେ ତାକୁ ଯମ କିଙ୍କର ପରି ଭୟ କରନ୍ତି। ଅନେକ ଦୁର୍ଗୁଣ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ଦୁଇଟି ଭଲ ଗୁଣ ଥିଲା। ପୋକ ଗଛର ସବୁଫଳ ପୋକା କଣା ହୁଏ ନାହିଁ—କେତେଟା ଭଲ ବି ଥାଏ। ରଙ୍ଗନିଧିର ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ ଖୁବ୍ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ। ତାହା ପିଲାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅତି ସହଜରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ। ସେ ପିଲାଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ, ପଢାଏ। ତାହାର ଉତ୍କର୍ଷ ଆଦର୍ଶ ସହଜଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ କର୍ମଚାରୀମାନେ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି। ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସେ କାହାରଠାରୁ ଲାଞ୍ଚ ନିଏ ନାହିଁ। କୌଣସି ଶିକ୍ଷକଠାରୁ ସେ କେବେ ପାଣି ଖିଲେ ନେଇଥିବାର କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି। ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ତାହାର ତୃତୀୟ ସ୍ୱଭାବର ବିଶେଷତ୍ୱ। ପରୀକ୍ଷାର ଫଳ ଉତ୍ତମ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଉତ୍ତମ ବୋଲି ଲେଖେ ନାହିଁ। "ମନ୍ଦ ନୁହେଁ," ଚଳନୋପଯୋଗୀ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ—ଏହିପରି ମନ୍ତବ୍ୟ ଲେଖେ। "ଉତ୍ତମ" ଶବ୍ଦ ତାହା ଅଭିଧାନରେ ନାହିଁ। ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଶିକ୍ଷକକୁ ଅପଦସ୍ଥ ବା ଅଜ୍ଞ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରିପାରିଲେ ସେ ଗୋଟାଏ ମହାଦେଶ ଜୟ କଲା ପରି ମଣେ। ବ୍ୟାକରଣରେ ଭୁଲ ହେଲେ କହେ—"ଓ ହୋ, ତୁମେ ପାଣିନିଙ୍କ ବଂଶଧର ପରି!" ଅଙ୍କରେ ଭୁଲ ହେଲେ ଉଚ୍ଚ କଠୋର ହାସ୍ୟରେ ସ୍କୁଲପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମୁଖରିତ କରି କହେ—ତୁମେ ଶୁଭଙ୍କରଙ୍କର ପଣଗୋସବାପ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି। କାହାକୁ କହେ—"ତୁମେ ଅବଧାନ ନୁହ ଯେ, କଲିକତା ଯାଦୁଘରେ ରହିବା ଭଳି ଜୀବଶେଷ।" ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାହାର ଗୁଣକୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସ୍ୱଭାବକୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି। ଥରେ ସେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକକୁ ଏହିପରି ଅଠା ବଦ୍ରୂପ କରି ଲଜ୍ଜା ଦେଇଥିଲା। ଶିକ୍ଷକଟି ବୟସରେ ବଡ ବଡ ହେଉଥାଏ; ମାତ୍ର ବିଜ୍ଞ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କିଛି ପାରୁ ନ ଥାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପରୀକ୍ଷା ଶେଷ କରି ରଙ୍ଗନିଧି ପାଠଶାଳାରୁ ବାହାରିଯିବା ସମୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରମାଳା ଘେନି ଖୁବ୍ ବଡ଼ ପାଟିରେ ସ୍ୱର ଧରି କହିଲା—"ଫିର ରେ ପିଲେ – ହୁଲଗ୍ରାମ ପାଶ୍ ତଣା ମହାଆନନ୍ଦରେ, ନାନାରଙ୍ଗେ ଗୀତ ଗାଇ ବାହୁଡ଼ଇ ଘରେ ।" ଏ ଗୀତ ପଦର ଭିତରେ ରଙ୍ଗନିଧିର କି ମର୍ମଭେଦୀ ସଙ୍କେତ ଥିଲା କେଜାଣି, ସେ ଏହା ଶୁଣି ଥରି ଉଠିଲା, ବାଳ ଛିଣ୍ଡାଇ ମରିବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା; ମାତ୍ର କିଛି କହିଲା ନାହିଁ—ଘୃଣା ଗନ୍ଧରେ ଶୁକପକ୍ଷୀ ପରି ମୁହଁ ତଳକୁ ପୋତି ନୀରବ ରହିଲା । ଅନନ୍ତର ମନେ ମନେ କପଣ ଖୁବ ବ୍ୟଗ୍ର ଗତିରେ ପାଠଶାଳାରୁ ବାହାରି ଚାଲିଗଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଦୁର୍ମୁଖ ଶିକ୍ଷକଟାକୁ କପରି ବରଖାସ୍ତ କରିବ, ନଚେତ୍ ସସ୍‌ପେଣ୍ଡ କରିବ ଅଥବା ଅନ୍ତତଃ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବ, ଏହି ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଗିଲା । ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳର ସହାୟ ଭଗବାନ । ରଙ୍ଗନିଧିର ନାନା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷକର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିଲା ନାହିଁ ।

ରଙ୍ଗନିଧି ତାହାର ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଖାତର କରେ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ପରିହାସ, ବିଦ୍ରୂପ କରେ । ଏ ହେତୁ ସମସ୍ତେ ତା ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ଏବଂ ଖଡ଼୍ଗହସ୍ତ । ଥରେ ତା ଇସ୍ତାହାର ଫଳ ଭଲ ନ ହେବାରୁ ତାକୁ କାରଣ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଉପରୁ ଆଦେଶ ଆସିଲା । ରଙ୍ଗନିଧି କୈଫିୟତସ୍ୱରୂପ ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଲେଖିଲା—"ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ସହରର ଅଧାସ୍ୱର୍ଗରେ ବସି ବିଲାତିଅଣ୍ଡା ପଟୋଳର ବଂଶ ଲୋପ କରିବ, ମୋଫସଲ ସ୍କୁଲର ଅବସ୍ଥା କାହୁଁ ଜାଣିବ ?" ରଙ୍ଗନିଧିର ଏ କୈଫିୟତରେ ଉପରୁ ଆଦେଶ ଆସିଲା, "ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ତୁମ୍ଭ ପରି ଉଦ୍ଧତ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।" ସେହିଦିନଠୁ ରଙ୍ଗନିଧି କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଘରେ ରହିଲା ।

—୩—

ସତ୍ୟଭାମା ପୁରରେ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲ ଅଛି । ତାହା ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ରାଜଦତ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ପରିଚାଳିତ । ପ୍ରଜା-ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ରାଜାଙ୍କର ଖୁବ ଆଗ୍ରହ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରନ୍ତି । ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରାବାସ ଅଛି ଛାତ୍ରାବାସରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ଗରିବ ଛାତ୍ର-ମାନେ ବିନା ବ୍ୟୟରେ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ସହ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହି ପଢନ୍ତି । ପୁସ୍ତକ ପତ୍ରର ବ୍ୟୟ ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜ-କୋଷରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ । କେତେ ଜଣ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମାସିକ ବୃତ୍ତି ଦିଆଯାଏ । ତାହାଙ୍କୁ ବା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କିଣି ଦିଆଯାଏ । ସେହି ସ୍କୁଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟ ଖାଲି ହେଲା । ରଙ୍ଗନିଧି ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରି ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । ଉକ୍ତ ପଦର ମାସିକ ବେତନ ଚତ୍ୱାରିଂଶ ରଜତକ । ରଙ୍ଗନିଧି ଦୁଇଓଳି ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ଯାଏ । ଏହା ତାହାର ଗୋଟିଏ ଅବଶ୍ୟ କରଣୀୟ ନିତ୍ୟକର୍ମ ପରି ହେଲା । ରାଜାଙ୍କର ସେ ଖଣ୍ଡେ ଅର୍ଦ୍ଧଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର, ଗଡ଼ଜାତର ସମ୍ବାଦ ଦୁଇଓଳି ନେଇ ରାଜାଙ୍କ କାନରେ ଢାଳେ । ସେଥିରେ କାହାର କି ଗୁଣ ହୋଇଥିଲା—ତାହାର ଓଳେଇ ବୋହୂ ହାଣ୍ଡିରେ ଖାଇଲା—କାହାର କାହିଁକି ଜାତି ହେଲା—କିଏ ତାହାକୁ କଅଣ କହି ଗାଳିଦେଲା—ଏହିପରି ରାଜାଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ଅନେକ ଥାଏ । ଏହିପରି କଥା ଅନେକ ବଡଲୋକଙ୍କୁ ମିଠା ଲାଗେ । ରଙ୍ଗନିଧି କ୍ରମେ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇ ଉଠିଲା । ଗଡ଼ରେ ତାହାର ଗୌରବ ବଢିଗଲା । ରାଜକର୍ମସ୍ୱାମୀମାନେ ତାକୁ ଦେଖିଲେ ଦୂରରୁ ଦଣ୍ଡବତ କରନ୍ତି । ସେ ବୁଲିଯିବାବେଳେ କେହି ବସିଥିଲେ ତାହା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଠିଆ ହୋଇପଡନ୍ତି । ଏହିପରି ସମ୍ମାନରେ ସେ ନିଜକୁ ଇନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ବଡ଼ ମଣିଲା । କେହି ସମ୍ମାନ ନ କଲେ ତାକୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ପ୍ରଦାନ କଲା । କେତେ ଜଣ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଘେନି ଗୋଟିଏ ଦଳ ବାନ୍ଧିଲା । ପ୍ରତି ରାତ୍ରରେ ତାହାର ବିପକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ କାନ୍ଥରେ ନାନା ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ଲେଖା ହେଲା—ସକାଳେ ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଡ଼ ସାରା ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା—ଥଟ୍ଟା ବିଦ୍ରୂପ ଚାଲିଲା । ରଙ୍ଗନିଧି ଏହିପରି ଉପଦ୍ରବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଖତ କହି ସେ ଅନେକଙ୍କୁ ବିପନ୍ନ କଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାର ପ୍ରକୃତ ଦୋଷ କେହି ରାଜାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କଲେ ସେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ହେତୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇ ଅଧିକ ଅତ୍ୟାଚାର କଲା ।

ରଙ୍ଗନିଧିର ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବୋଲାଯାଇଅଛି । ସେଥିହେତୁ ରାଜା ତାହାକୁ ରାଜକୁମାରଙ୍କର ଗୃହଶିକ୍ଷକ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କଲେ । ତାହାର ପଦୋନ୍ନତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଗର୍ବ ମଧ୍ୟ କେତେ ପାଉଚ୍ଛ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲା । ରଙ୍ଗ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ କଲା । ତାହାର ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ବସିଲା । ଏଣୁ କାରଣରୁ ଦୁହିଁଙ୍କର ବନିଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ରଙ୍ଗ ହେଡ ମାଷ୍ଟର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲାଗିଲା । ହେଡ୍ ମାଷ୍ଟର ବୃଦ୍ଧ । ତାଙ୍କର ମତିଗତିର ଠିକ୍ ନାହିଁ । ସେ ଆଉରି ଢୁଳାଉଛନ୍ତି, ଘାଟ-ବାଟ ଭୁଲୁଛନ୍ତି, ପରିଶ୍ରମ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସ୍କୁଲରେ ଶୁଅନ୍ତି—ରଙ୍ଗନିଧି ଏହିପରି ଖତ ମିଛ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ କହି ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ବାହାର କରି ନିଜେ ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ହେଲା । ଏଥିରେ ତାହାର ମସ୍ତକ କେତେ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲା, ତାହା କଳନ ହେଲା ନାହିଁ । ତାହାର ଲେଖା ବୁଦ୍ଧି ମାତ୍ରାରେ ଚାଲିଲା । ପ୍ରତାପ ମଧ୍ୟ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା । ମାଷ୍ଟରବାବୁ ନାମ ଶୁଣିଲେ ଅନେକେ ଥରହର କମ୍ପିଲେ । ସେ ବସ୍ତୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ କେତେବେଳେ ତାହାକୁ କ ବିପଦରେ ପକାଇବ, ଏହାହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୟ ।

ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ । ଦିନେ ତାଙ୍କ ଦାଣ୍ଡଘର କାନ୍ଥରେ କେତେ ଅପବାଦସୂଚକ ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ଲେଖା ହୋଇଗଲା । ସେ ନ ଉଠୁଣୁ ରଙ୍ଗ ସକାଳୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠାଇ ହସି ହସି କହିଲା—"ତମ କାନ୍ଥରେ କିଏ ଲେଖିଛି ଦେଖିଲଣି ?" ଗୃହସ୍ୱାମୀ ଉଠି କାନ୍ଥରେ ଯାହା ଲେଖା ହୋଇଥିଲା, ତାହା ପଢ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ସଦ୍ୟ ନିଦ୍ରୋନ୍ମୀଳିତ ଚକ୍ଷୁ ନେଇ କ୍ରୋଧରେ ମନ୍ଦାର ଫୁଲ ପରି ଫୁଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର କାନ ମୋଡ଼ି ଦୁଇ ଗାଲରେ ଦୁଇ ଚାପୁଡ଼ା ବସାଇଦେଇ କହିଲେ—"ବଦଜାତ ଟୋକା, ଏ ତୋହରି କାମ ।" ରଙ୍ଗ ଆଉ କହିବ କଅଣ ? ଗାଲ ଆଉଁସି ଆଉଁସି ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁହାରି କଲା । ରାଜା ଦେଖିଲେ ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର ଗାଲ ଲାଲ ପଡ଼ିଯାଇ ଫୁଲି ଉଠିଛି । ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ପ୍ରତି ଏରୂପ ଇତର ବ୍ୟବହାର କରିଥିବାହେତୁ ରାଜା ମନେ ମନେ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଡାକି ପଠାଇଲେ । ରଙ୍ଗ ବାଧା ଦେଇ କହିଲା—"ନା, ମହାରାଜ, ସେ ଆସି ପାରିବେ ନାହିଁ, ମଦ ପିଇ ମତୁଆଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଥାନଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ।" ରାଜା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ମଦ୍ୟପ—ଏତେ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜାର କଥା ! ସେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପାଇକକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, "ସେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ହାଜର କର ।" ପାଇକ "ଆଜ୍ଞା ମହାପ୍ରଭୁ" କହି ଚାଲିଗଲା । ଦଣ୍ଡକ ପରେ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଘଟଣାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ସେ ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିକଲାପ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଗଲେ । ତାଙ୍କ କଥାରେ ମଦ୍ୟପ-ସୁଲଭ ବିଶୃଙ୍ଖଳତା ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ରାଜା ରଙ୍ଗକୁ ରକ୍ତନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ କହିଲେ—"ମିଥ୍ୟାବାଦୀ, ମଦ ପିଇବା ଲୋକ କି ଏହିପରି ବିଦ୍ରୂପରେ କଥା କହନ୍ତି ? ଜଣେ ପଦସ୍ଥ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ନାମରେ ତୁମେ ବୃଥା ଅପବାଦ ଦେଇ, ଏହି ଦୋଷରୁ ଆଜିଠାରୁ ତୁମକୁ ଗୃହଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରଯାଇ ନଅର ମନା କରାଗଲା ।" ରଙ୍ଗ ମସ୍ତକରେ ବଜ୍ର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ସେ ମାନମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଘରକୁ ଆସିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ତାହାର ଗୃହଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟ ଗଲା, ରାଜ-ଦରବାରରୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଉଠିଲା, ଖାଲି ସ୍କୁଲ୍ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଖଣ୍ଡ ରହିଲା ।

—୪—

ରାଜଦ୍ୱାର ମନା କପାଟ ଫିଟିବ, ରଙ୍ଗନିଧି ସେଥିର ଉପାୟ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହା ପରି ଧୂର୍ତ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଉପାୟର ଅଭାବ ନାହିଁ । ସେ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରି ପ୍ରତ୍ୟହ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲେଖାଏଁ ପତ୍ର ଲେଖିଲା । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ରାଜା ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି, ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଉପହାର ପଠାଇଲା । "ଧନ କାର୍ପଣ୍ୟ ସେବା ବଳେ, କବା ଅସାଧ୍ୟ ମହୀତଳେ ?" ଭାଗବତକାରଙ୍କର ଏ ମହାବାଣୀ ସାର୍ଥକ ହେଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ ହୋଇ ଦ୍ୱାର ମନା ଫିଟିଲା । ରଙ୍କ ପୂର୍ବପରି ରାଜସମ୍ମୁଖ ଯାତାୟାତ କଲା ଏବଂ ପୂର୍ବପରି ଯାହା ତାହା ନାମରେ ଖିଚ ମିଛ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଥର ତାହାର ଅଧିକ କ୍ରୋଧ, ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ଉପରେ । ସେ ସର୍ବଦା ତାହାରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭୁଲ ଛିଦ୍ର ଖୋଜି ବୁଲିଲା । କୌଶଳ କରି ଦୁଇ ଛଅଟା ଦୋଷ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରିଦେଲା । ଫଳରେ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ରଙ୍କନିଧି ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱଭାବତଃ ତେଜସ୍ୱୀ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ସେ ତେଜ ଅଧିକ ପ୍ରଖର ହୋଇ ଉଠେ । ରଙ୍କ କ୍ଷମତା ପାଇ ଦୁର୍ଜୟ ପ୍ରତାପୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ପ୍ରଥମତଃ ରାଜକୋଷ ବୃଦ୍ଧିରେ ମନୋନିବେଶ କଲା । ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ ବିଚାର ରହିଲା ନାହିଁ । ରାଜକୋଷକୁ ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥାଗମ ହେଲା । ରାଜା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରଙ୍କନିଧିକୁ ଅଧିକ କେତେ କ୍ଷମତା ଦେଲେ । ସେ ଯାହା କରେ, ତାହାହିଁ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ । ରାଜା ସେଥିରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ରଙ୍କନିଧି ଏହି ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇ କ୍ଷମତାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅପବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାର ଦୁଃସାହସ ଏତେ ବଢ଼ିଲା ଯେ, ରାଜାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ସେ ଅନେକ ଦୁଷ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରିଗଲା । ମୂଳତଃ ସେ ସତ୍ୟସ୍ୱାମୀପୁରର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜା ହୋଇ ବସିଲା ।

ରଙ୍କନିଧି ରାଜସୁଖଭୋଗ କରୁଅଛି, ମାତ୍ର ତାହାର ପିତାମାତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟି ନାହିଁ । ସେମାନେ ପୂର୍ବପରି ଦୁଧ ଦହି ବିକି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଅଛନ୍ତି । ରଙ୍କ ସେମାନଙ୍କୁ ବାର-ଛ ମାସେ ଥରେ ପଚାରେ ନାହିଁ କି ପଇସାଟିଏ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ । ଦିନେ ତାହାର ବାପ ପତଙ୍ଗ ନାୟକ ଆସି କହିଲା—"ବାବା ରଙ୍କ, ଆମେ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀ ଆସି ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ହେଲୁଁ, ଆଉ କଅଣ ଆମର ବଳ ବୟସ ଅଛି ? ତୁ ତ ପଇସାଟିଏ ଦେଉ ନାହୁଁ, ଆମେ ବଞ୍ଚିବୁ କିମିତି ?" ରଙ୍କ ଖିନ ଖିନ ହୋଇ ମୁହଁ ବଙ୍କଟାଇ କରି କହିଲା—"ତମେ କିମିତି ବଞ୍ଚିବ, ତାହା ତମେ ଜାଣ । ମୁଁ କାହିଁକି ଅକାରଣ ହାଣ୍ଡି ପୋଷିବାକୁ ଯିବ ? ସଂସାରରେ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, କୀଟପତଙ୍ଗ କିଏ ବାପମାଙ୍କୁ ପୋଷୁଛି ଯେ ମୁଁ ପୋଷିବି ? ବିଧାତା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୋଷି ହେବା ପାଇଁ ହାତଗୋଡ଼ ଦେଇଛି । ତମେ ଗତର ଖଟାଇ ପେଟ ପୋଷ, ମୋତେ କାହିଁକି ସେକଥା କହୁଛ ?" ପୁତ୍ରର ଏ କଥା ଶୁଣି ପିତା ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି କହିଲା—"ତୁ ତେବେ ଆମର ଏହିପରି ପୁତ୍ର ?" ବୃଦ୍ଧ ଆଉ ଯାଏ କୁଆଡ଼େ ? ତେଣିକି ଯାହା ଘଟିଲା ତାହା ନ ଶୁଣିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହି ମନ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିବେ ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧ ଭୂଇଁରୁ ଉଠି ଧୂଳି ଝାଡ଼ିହୋଇ ନୀରବରେ ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଗଲା । ବାଟରେ ଜଣେ ପରିଚିତ ଲୋକ ପଚାରିଲା, "କି ପତଙ୍ଗ ଭାଇ, କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ ?" ପତଙ୍ଗ କାନ୍ଦି ପକାଇ କହିଲା—"କଅଣ କହିବି ଭାଇ, ମୋର ରଙ୍କନିଧିଟି ମରିଗଲା ।" ଦାରୁଣ କ୍ଷୋଭରେ ବୃଦ୍ଧ ଏତିକିମାତ୍ର କହି ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାକୁ ଆଉ କିଛି ପଚାରିବାର ଅବସର ନ ଦେଇ ସେଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା ।

ରଙ୍କନିଧି ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ହେଲା, ତଥାପି ତାହାର ମାଷ୍ଟରବାବୁ ଉପାଧି ଗଲା ନାହିଁ । ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କ ଦାପ୍ଟରେ ରାଜା ତଥା ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଯେଉଁ ପାଇକ, ସାମନ୍ତ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇ ଚାରିଟା ପାଚିଲା ବାଳ ଦେଖାଗଲା, ତାଙ୍କର ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଛଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରାଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ବୃଥା ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଦେଇ ତାହି ମଧୁସୂଦନ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ମଧୁସୂଦନ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର ହାହାକାର କାନରେ ଶୁଣିଲେ । ଧର୍ମ ଆଉ କେତେ ଦିନ ଅନ୍ୟାୟ-ଉପଦ୍ରବ ସହିବ ? ଗରିବଙ୍କ ତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଧର୍ମର ଆସନ ଟଳିଲା । ସବୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମସ୍ତ ସମାନ ସ୍ୱଭାବରେ ଯାଏ ନାହିଁ, କେବେ କେବେ ଘଟଣା-ଚକ୍ରର ଛିଦ୍ରରେ ଦ୍ୱାଙ୍ଗ ପାର ହୋଇଯାଏ । ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ଅସେ, କେତେବେଳେ ଲୁଚି ପଶିପାରେ ନାହିଁ । କିଛିଦିନ ପରେ ରଙ୍ଗନାଥ ଯୋଡ଼ାଏ ଶକ୍ତ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲା । ଜଣେ ପ୍ରଜା ତାହାର ଅବାଧ୍ୟ ହେବାରୁ ସେ ତାହାର ଘର ପୋଡ଼ିଦେଲା । ପ୍ରଜା ଯାଇ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଅଦାଲତରେ ମୋକଦ୍ଦମା କଲା । ସେଥିରେ ରାଜା ସୁଦ୍ଧା ଜଡ଼ିତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ସେ ଘଟଣାର କଥା କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି କହୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ଦେବାରୁ ଖଲାସ ପାଇଲେ । ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଛମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡର ଆଦେଶ ପାଇଲେ । ପାପର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେଲା । ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର ଏ ଅଧୋଗତିରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଜଣେ ପୂର୍ବତନ ଶିକ୍ଷାବନ୍ଧୁଗୀୟ ଉତ୍ତମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ କହୁଥିଲେ-- "ରତ୍ନ ଯେପରି ବହୁମୂଲ୍ୟ, ତାହାର ଶତାଂଶର ଏକାଂଶ ବିନୟ ଯଦି ତାଂ ଦେହରେ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ତାହାର ପ୍ରଭୂତ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥାନ୍ତା । ଖାଲି ଦାମ୍ଭିକତା, ଅତି ସ୍ୱଷ୍ଟବାଦିତା ଏବଂ ଉଗ୍ର ସ୍ୱଭାବ ହେତୁ ଲୋକଙ୍କ ମାଟି ହୋଇଗଲା । ବିନୟ ସ୍ୱଭାବର ଅଳଙ୍କାର । ତାହାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ତାକୁ ସେ ଅଳଙ୍କାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିଥିଲା । ରଜନୀ ମେଘାବୃତ ହେଲେ ତାରା-ଅଳଙ୍କାର ଦିଶେ ନାହିଁ ।"

ଜୀଅନ୍ତା ଭୂତ

—୧—

ନଷ୍ଟିଆ ବଇମଣ୍ଡିରେ ଛନଗଛିଆ ପଦା । ପଦା-ଖଣ୍ଡର ନିତାନ୍ତ ସାନ ନୁହେ—ତାହାର ପରିମାଣ ପାଞ୍ଚ ବାଟିରୁ ଅଧିକ ହେବ । ସେଠାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ କୋଶକ ଅଯୁତନ ମଧ୍ୟରେ ଘରଗ୍ରାମ କିଛି ଦୃଷ୍ଟିପଥରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ କି ତରୁଲତାର ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କେତେଟା କଣ୍ଟା ବାଡ଼ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅଜଗର ଶୋଇଲା ପରି ଦିଶେ । ପଦା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପୋଖରୀ ଅଛି—ତାହାର ନାମ ଅମୁହାଁ ପୋଖରୀ । କେହି କେହି "ଗଉଡୁଣୀ ଗାଡ଼ି" ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି—ଜଣେ ଗଉଡୁଣୀ ଗୋବର ସାଉଣ୍ଟି ଘଷି କରି ବିକି ସେହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ବିରାଟ ଜଳକୀର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଯାଇଅଛି । ଗଉଡୁଣୀ କେଉଁ କାଳରୁ ମଲାଣି, ତାହାର ଧୂଳିପାଉଁଶ ବି ଭୂଇଁରେ ମିଳାଇଗଲାଣି; ମାତ୍ର ତାହାର ନାମ ସେହି କୀର୍ତ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହିଛି । କୀର୍ତ୍ତି ସିନା ମାନବକୁ ଅମରତା ପ୍ରଦାନ କରେ । ପୋଖରୀର ଜଳ ମାତୃ-ସ୍ନେହ ପରି ନିର୍ମଳ, ଶୀତଳ ଓ ମଧୁର ! ଦାତ୍ରୀର ମନ ନିର୍ମଳ ଥିଲେ, ଜଳ ଶୀତଳ, ନିର୍ମଳ ଏବଂ ସୁପେୟ ହୁଏ । ଯହିଁରେ ସ୍ୱାର୍ଥର ଛାୟା ପଡ଼େ ନାହିଁ, ତାହା ନିର୍ମଳ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେହି ପୋଖରୀର ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼ରେ ଛଅଟା ଝଙ୍କାଳିଆ ବରଗଛ ଅଛି । ସେହି ହେତୁ ପଦାର ନାମ ଛନଗଛିଆ ପଦା ହୋଇଅଛି । ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼ରେ ବାଟ । ସେ ବାଟେ ହାଟୁଆମାନେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି—ସେହି ଗଛ ଛଅଟାରେ ଅନେକ ଭୂତ ଅଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ବିନା ପ୍ରମାଣରେ କେହି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁମ୍ବଦୁମିଆ ଦ୍ୱିପହରବେଳେ ଭୂତମାନେ ସେହି ଗଛ ଛାଇରେ ବସି ସଭା କରନ୍ତି । ନିଃଶବ୍ଦ ରାତିରେ ସେହି ଶ୍ୟାମଶମ୍ପାବୃତ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପଡ଼ିଆରେ ଗୁଡ଼ୁ ବାଉଛ ଖେଳନ୍ତି । ଏହା ଅନେକେ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି । ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଲା ପରେ ଆଉ ଅବିଶ୍ୱାସର କଥା କଅଣ ଅଛି ? ବିଶେଷତଃ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣା ସେହି ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରି ଦେଇଅଛି । ଘଟଣାଟା ଏହି ଯେ—ଦିନେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଜଣେ କୁମ୍ଭାରୁଣୀ ମୁଣ୍ଡରେ ବାଉଁଶ ପତର ବିରାଟ ବୋଝ ବହି ସେହି ବାଟେ ଆସୁଥିଲା । ବରଗଛର ଗୋଟାଏ ଡାଳ ସେହି ବାଟ ଉପରେ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାରି ତଳେ ଲୋକେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି । ଗାଈଆଳ ପିଲାମାନେ ସେହି ଡାଳରେ ଚଢ଼ି ଗଛଡ଼ାଉ ଖେଳନ୍ତି । ସେଦିନ କେତେ ଜଣ ପିଲା ଡାଳ ଉପରେ ବସି ପିକା ଖାଉଥିଲେ । କୁମ୍ଭାରୁଣୀ ସେହି ଡାଳ ତଳେ ଯିବା ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟ ପିଲା ତାହାର ଜଳନ୍ତା ପିକାଟାକୁ ବାଉଁଶପତ୍ର ବୋଝ ଉପରେ ରଖିଦେଲା । କୁମ୍ଭାରୁଣୀ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶତ୍ରୁତା ଥିଲା ନାହିଁ । ମୂର୍ଖ ଅଜ୍ଞ ଗାଈଆଳ ପିଲା କୌତୁକ-ବଶତଃ ତାହା କରିଥିଲା । ଏବେ ତ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ, ଶୁଖିଲା ପତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ଖରାତାତିରେ ଝାଁ ଝାଁ ହୋଇ-ରହିଅଛି । ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ବାଉଁଶପତ୍ର ! ଅଗ୍ନିଦେବ ମୁଖ-ରୋଚକ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଲେ ଆଉ କି ରକ୍ଷା ଅଛି ? ପତ୍ର ବୋଝଟା ହାଉ ପରି ଜଳି ଉଠିଲା । କୁମ୍ଭାର ବୋହୂ ହାଉଳିଖାଇ ବୋଝଟା ପକାଇଦେଇ କବୁଡ଼ି ପଡ଼ି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲା । ଏ ଘଟଣା ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟାଏ ଭୀଷଣ ଆତଙ୍କର ସ୍ରୋତ ଖେଳାଇ-ଦେଲା । ପୋଖତା ଲୋକେ ବସି କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ କହିଲେ—"ଓ, ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଷମ କଥା ! ଯେଉଁଠି ଘରଗ୍ରାମ ନାହିଁ, ସେଠି ନିଆଁ କାହୁଁ ଆସିଲା !" କେହି କହିଲା—"ସତକଥା ଛାଡ଼, ଅମୁହାଁ ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଦିନରେ ଏକୁଟିଆ ଗଲେ ବି ଛାତି ଦାଉଁ ଦାଉଁ ହୁଏ, ଦେହ ଶୀତେଇଉଠି ଫୁଲିପଡ଼େ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସତେ ଯେପରି ପଛ ଆଡ଼ୁ କିଏ ମାଡ଼ି ବସିଲା ସେହିପରି ଲାଗେ ।” କେହି କହିଲା—“ମୁଁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇଲା କଥା କହୁଛି, ଶୁଣିବ ଦିନେ କଅଣ ହେଲା ? ଉଃ ସେ କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଲେ ଲୁଏଁ କରି ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୁଖିଯାଏ । ଦିନେ ଆମ ବଉଳୀ ଗାଈଟା ହଜିଥିଲା । ମୁଁ ତେର ଆଡ଼େ ଖୋଜି ଖୋଜି ଶେଷରେ ଅମୁହାଁ ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲି । ବେଳେବେଳକୁ ବେଳ ରତରତ ହେଉଥାଏ । ପୋଖରୀ ଆଡ଼ରେ ଗୋଡ଼ ଦେଲାକ୍ଷଣି ଚେଁ-ଗୁଁ ମେଁ-ମାଁ ଶବ୍ଦରେ କାନରେ ତଡ଼ା ପଡ଼ିଗଲା । ଭୟରେ ଦେହଟା ଥରି ଉଠିଲା । ତାହା ପରେ ମୋ ବେକପଣ୍ଡା ଉପରେ କିଏ ଗୋଟାଏ କୁଅଁପଥର ପାହାଡ଼ ଲଦିଦେଲା ପରି ଲାଗିଲା । ଉଃ, ସେ କି ଶୀତଳ ! ଦେହଟାଯାକ ଝିଣି ଝିଣି ହୋଇ ବଣ୍ଡ ଉଠିଲା ।” ଏହିପରି କେତେ ବକ୍ତୃତା ଦେଲା ପରେ ସାର' ହେଲା ଯେ—ସେ ଦିନ କୁମ୍ଭାରୁଣୀର ପଙ୍କ ବୋଝରେ ଭୂତ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଇଅଛି । ଏଥିରେ ଆଉ ସନ୍ଦେହର ତିଳେ ମାତ୍ର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

—୨—

ହରିପୁର ଗୋଟିଏ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଗ୍ରାମ । ସେଠାରେ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି । ଗ୍ରାମର ଗଉଡ଼ ଜମିଦାର ଖୁବ୍ ଜଣେ ଧନୀ ଲୋକ । ଦିନେ ଜମିଦାର କନ୍ୟାର ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧସୂଚକ ଦହିମାଛ ଭାର ବର ଘରୁ ଆସିଥିଲା । ଟିକିଏ ଅଣିଡୁଗୀ ଭଳି ସମ୍ଭାର ନ ହେଲେ ଜମିଦାରଙ୍କର ନାପସନ୍ଦ ହେବ, ସୁତରାଂ ବରକର୍ତ୍ତା ପଚାଶ ଭାର ମାଛ ପଠାଇଥିଲା । ଭାରିଆମାନେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଅମୁହାଁ ପୋଖରୀ ବାଟରେ ଆସୁଥିଲେ । ବେଳେବେଳକୁ ରାତି ଛଘଡ଼ି ହେବ । ଏତେ ପୁଡ଼ାଏ ମାଛ ଦେଖି ଭୂତଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ପାଟିରୁ ଲାଳ ବହିପଡ଼ିଲା; ସମସ୍ତେ ଭାର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଲେ । ମାତ୍ର ଭାରିଆ ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ ଥିବାରୁ ମାଛ ଛଡ଼ାଇନେବାକୁ ସାହସୀ ହେଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଧୂଳି ପୋପାଡ଼, ଚେଁ-ଚେଁ-ଖେଁ ଖେଁ ହୋଇ ଭୟ ଦେଖାଇଲେ; କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ବହୁଁ ଭୂତମାନେ ନିରାଶ ହୋଇ ମାଛଗୁଡ଼ାକ ପଚା ବୋଲି କହି ଫେରିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ ଭୂତ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ସେଟା ଭାରି ମାଛ ଖିଆଣା; ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ହରିପୁର ଯାଏଁ ଗଲା । ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ଫେରାଣି ଆଉ ଫେରି ନ ଯାଇ ଗ୍ରାମର ପଛପଟରେ ଥିବା କୋଚିଲା ଗଛରେ ରହିଗଲା । ଗ୍ରାମର ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଏହି ସମ୍ବାଦ ଶୁଣାଯାଏ । ଗାଁ ପଛରେ ଗୋଟାଏ ଅଣଓସାରିଆ ଗଳିବାଟ ଅଛି । ବାଟର ଦୁଇ ପାଖରେ ନିବିଡ଼ ବାଉଁଶବଣ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ସେଠାରେ ପେଚାକୁଳର କାର୍ଯ୍ୟ ସମିତି ବସେ । ହୁଙ୍କାମୀ ବିକଟ ସ୍ୱରରେ ବକ୍ତୃତା ଦିଏ । ଶିଆଳମାନେ ‘ହୁକେହୋ’, ‘ହୁକେହୋ’ ଶବ୍ଦରେ ସେହି ବକ୍ତୃତା ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି । ଭୂତଟି ଉପଯୁକ୍ତ ସଙ୍ଗୀ ଏବଂ ବାସସ୍ଥାନ ପାଇଁ ସେହି ବଂଶବଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କୋଚିଲାଗଛରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ସେହିଦିନୁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେବାଟେ କେହି ଯା ଆସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପବନରେ ବାଉଁଶ ବାଉଁଶ ଘଷିହୋଇ କଟ୍ କଟ୍ ଶବ୍ଦରେ ଭୂତ ଦାନ୍ତ ରଗଡୁଛି ବୋଲି ଭାବି ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଶଙ୍କିତ ହୁଅନ୍ତି । କେହି କେହି ଅତି ସାହସୀ ଲୋକ ଅନେକ ଥର ଗୋପନରେ ଯାଇ ଭୂତଟାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଗ୍ରାମରେ ନାନାପ୍ରକାର ଭୀତିବ୍ୟଞ୍ଜକ ଏବଂ ହାସ୍ୟକର ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । କେହି କହେ, ଭୂତଟା ରାତି ଅଧରେ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସି ରାମାୟଣ ପଢ଼େ—କେହି କହେ ହନୁମାନ ପରି ଏ ଡାଳ ସେ ଡାଳ ଡିଆଁ ମାରି ଲୁହାଟ ଛିଡ଼େ—କେହି କହେ ଜୀଅନ୍ତା ଜନ୍ତୁ ଧରି ଆଣି ରଡ଼ ରଡ଼ ଚପ ଚୋବାଇ ଖାଇଯାଏ । ଏହିପରି ନାନା ଲୋକେ ନାନାପ୍ରକାର କହନ୍ତି ।

ଫକୀର ନାହାକ ଉକ୍ତ ହରିପୁର ଗ୍ରାମର ଜଣେ ଅଧିବାସୀ । ସେ ଜାତିରେ ବୈଷ୍ଣବ । ପାଠର ଜୋର ତାହାର କେତେ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଗଳାର ଜୋର ଅସାଧାରଣ ଥିଲା । ବାକ୍ୟରେ ସ୍ୱୟଂ ବାକ୍ୟଦେବୀ ତାହା ପାଖରେ ପରାସ୍ତ ହେବେ । ତାହାର ବିଦ୍ୟାପ୍ରକାଶର ସ୍ଥାନ ଥିଲା ବଜାର । ସେତେବେଳେ ରେଲବାଟ ଫିଟି ନ ଥିଲା । ଲୋକେ ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କରେ ଚାଲି ପୁରୀ ଯାଉଥିଲେ । ସଡ଼କ ପାଖରେ ଅନେକ ବଜାର ଥିଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ସେହି ବଜାରରେ ରହି ରହି ଯାଉଥିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଫକୀର ସାଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ସୁପରିଚିତ ହୁଏ । ସେ ଦୂରଦେଶାଗତ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହାତ ଦେଖି ରେଖା ଗଣି ବର୍ତ୍ତମାନ, ଅତୀତ, ଭବିଷ୍ୟତ ତିନିକାଳର ଫଳ ବଖାଣିଯାଏ । ସେ ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା, ତେଲୁଗୁଭାଷା ସୁନ୍ଦରରୂପେ ସଜାଇ କହିପାରେ । ଏହିପରି ଶାଠ ଜୋରରେ ସେ ଯାହା ଉପାର୍ଜନ କରେ, ତାହା ନିତାନ୍ତ ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ —ସେଥିରେ ତାହାର ସଂସାର ଚଳିଯାଏ । ବରଂ ଖର୍ଚ୍ଚ ପରେ ବଳିପଡ଼ି ସଞ୍ଚିତ ରହେ । ଫକୀରର ବୟସ ପଚାଶକୁ ଟପିଗଲାଣି । ଏଣିକି ସେ ଟିକିଏ କୃଷ୍ଣପରାୟଣ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସକାଳେ ସଞ୍ଜ-ବେଳେ ପଇସା ପଇସାକର ଅଫିମ ଖାଏ । ଅଫିମଖୋର-ମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆଦ୍ୟ ଅବତାରର ବିଶେଷ ଭକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ମାଛ ନ ହେଲେ ତାଙ୍କ ତଣ୍ଟିରେ ଭାତ ଗଳେ ନାହିଁ । ଫକୀର ସନ୍ଧ ଦଣ୍ଡଟା ଯାଏଁ ବଜାରରେ ବୁଲି ବୁଲି ପଇସା ଭିକ୍ଷା କରେ । ତହୁଁ ପରେ ପଇସାକର ମାଛ କିଣି ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଗଞ୍ଜାବାଟେ ଘରକୁ ଆସେ । ସେ ବଡ଼ ନିର୍ଭୀକ । ଭୂତପ୍ରେତ ବିଶ୍ୱାସକୁ ସେ କୁସଂସ୍କାର ବୋଲି ମଣେ । ଏତେ ରାତିରେ ସେ ଭୂତର ଘରଉଁଲା ବାଟେ ଆସେ ବୋଲି ଅନେକେ ତାହାର ସାହସକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ବାଟରେ ଭୂତପ୍ରେତ ଭେଟିବା କଥା ପଚାରିଲେ ସେ ଗର୍ବ କରି କହେ—"ଭୂତ କଅଣ ମୋର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରିୟ କୁଟୁମ୍ବ ଯେ, ମୋତେ ସଙ୍ଗେ ନେବାକୁ ଆସିବ ? ଭୂତ କଥା କିଏ ପଚାରେ, ଭୂତର ପଣଗୋସାଇଁ ବାପ ଆସିଲେ ବି ମୁଁ ଡରିବାର ପାତ୍ର ନୁହେଁ । ଭୂତ ପ୍ରେତ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ, ଖାଲି ଛୁଞ୍ଚା ମିଛ—ଛୁଞ୍ଚା ମିଛ । ପୁରୁଷ ହୋଇ ଯେ ଭୂତବିଶ୍ୱାସ କରେ, ଅଉ ଭୂତ ନାଁ ଶୁଣିଲେ ଘର କୋଣରେ ଲୁଚି ଆଖି ବୁଜିପକାଏ, ସେ ଶିଶୁ—ସେ ନାରୀ—ସେ କ୍ଲୀବ ।

—୩—

ବାଉରିଆ, ଶଙ୍କର ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତ । ଦୁହିଁଙ୍କର ଏକା ପ୍ରକୃତି । ସେମାନେ ବଡ଼ କୌତୁକପ୍ରିୟ । ଦୁହେଁ ଯୁବକ; କିନ୍ତୁ ବାଳକ-ସୁଲଭ ଚପଳତା ତାହାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କୌତୁକ ଅବଶ୍ୟ ଭଲ; ମାତ୍ର ତାହାର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେଇ ବା ତାହାକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ କୌତୁକ ଉପଭୋଗ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, ପିଶାଚର କାର୍ଯ୍ୟ—ଏହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କେତେ ଥର ସାମାନ୍ୟ କୌତୁକ କରୁଁ କରୁଁ ତାହା ଭୀଷଣ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଅଭିଶପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ଅନୁତାପ କରି-ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତଥାପି କୌତୁକ ସ୍ପୃହା ଛାଡ଼ି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେହେତୁ "ପ୍ରକୃତିର୍ନୈବମୁଚ୍ୟତେ ।" ଫକୀର ନାହାକର ସଦର୍ପ ଉକ୍ତି ବାଉରିଆ ଏବଂ ଶଙ୍କରକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ସକାଶେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ମନ କୁଣ୍ଡାଇ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦିନେ ବାଉରିଆ ଶଙ୍କରକୁ କହିଲା—"ସଙ୍ଗାତେ, ଗୋଟାଏ କୌତୁକ କଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା, ଖୁବ୍ ମଜାର, ଖୁବ୍ ମଜା ହୁଅନ୍ତା । ଫକୀର ନାହାକର ବଡ଼େଇ କଅଣ ଆମେ ଭାଙ୍ଗିପାରିବା ନାହିଁ ? ସେ କହୁଛି ସବୁ ସମସ୍ତେ ମାଛିକିଣା, ଅଉ ସେହି ଏକା ମର୍ଦ୍ଦ । ପୁଣି କହୁଛି—ଭୂତର ପଣ ଗୋସାଇଁ ବାପକୁ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଡରେ ନାହିଁ । ଆଛା, କିମିତି ନ ଡରିବ ଦେଖିବା । ଚାଲ, ତାକୁ ଦିନେ ଡରାଇବା ।" ଶଙ୍କର ପିଢ଼ା ଟାଣ୍ଡି ଟାଣ୍ଡି ନୀରବରେ ବନ୍ଧୁର କଥା ଶୁଣୁଥିଲା । ଶେଷରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ସଟକାଏ ଟାଣିନେଇ ଗାଲପୁଟୁଳା କରି ସଗର୍ବ ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟିରେ କେତେ କ୍ଷଣ ଯାଏ ବନ୍ଧୁ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ତହୁଁ ପରେ ମୁହଁ ଗୋଲ କରି ଆଗ୍ନେୟଗିରି ପରି ଧୂଆଁ କୁଣ୍ଡାଏ ଉଡ଼ାଇପକାଇ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ହଁ, ସେମିତି ମୁହଁ-ଅଣ୍ଡା ମୁଁ ଢେର ଦେଖିଛି, ଜାଣିବ ନାହିଁ ? ତା' ବାପ ଯେ ସେ ବି ଡରିବ । ନାହାକ ବାପୁଡ଼ାକୁ ଏମିତି ଡରାଇ ଦେବି ଯେ, ସାତଜନ୍ମ ଯାଏଁ ତାହା ଭୁଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଯେବେ ଲୁଗାପଟାରେ ଅପକର୍ମ କରି ନ ପକାଏ, ତେବେ ମୋ ନାଁ ଧରିବ ନାହିଁ । ଏଇ ଦେଖ ମୁଁ କପାଳରେ ହାତ ମାରି କହୁଛି, ଯେବେ ତାକୁ ଡରାଇ ନ ପାରେ, ତେବେ ଏ ନିଆଁ ଯୋଡ଼ାକ ଉପାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ିଦେବି ।" ବନ୍ଧୁର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବାଉରିଆର ଛାତିକୁ ଡାବର ପିଠା ପରି ଫୁଲାଇଦେଲା । ବାଉରି ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କଲା; ମାତ୍ର ଅଭି-ନେତା ପରି ମୁହଁଟା ଶୁଖାଇପକାଇ ବ୍ୟାଜ କରୁଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱରରେ ପରିହାସ କରି କହିଲା—ହାୟ ! ହାୟ ! ସଙ୍ଗାତେ କି ହେଲା, କି ହେଲା ! ନଷ୍ଟ ପରା ହତଭାଗା ବନ୍ଧୁ ଉପରେ ତୁମର ଟିକିଏ ବି ମୁଆଁସ ହେଲା ନାହିଁ ? କେଡେ ଗୁଣଟାଏ ପଢ଼ାଇଲ ? ନଷ୍ଟ ତାହିଁକି ମରିବ, ସେ ତୁମ ଉପକାରର ଅସ୍ତ୍ର ନେଇ ଚିରଜୀବୀ ହୋଇଥାଉ ।" ଅନନ୍ତର ଫକୀରକୁ ଭୟ ଦେଖାଇବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ବିଚାର ଲାଗିଲା ।

ବସନ୍ତ କାଳ । ସୃଷ୍ଟି ଆନନ୍ଦରେ ହସୁଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗଠାରେ ଶୋଭାର ମହୋତ୍ସବ ଲାଗି ରହିଅଛି । ଉଲ୍ଲାସର ବିପୁଳ ତରଙ୍ଗ ନାଚି ଖେଳି ବୁଲୁଅଛି । ତରୁଲତାଏ ନିଜର ସାଜସଜ୍ଜାରେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି । କେହି ପୁଷ୍ପପଲ୍ଲବ ଅଳଙ୍କାରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇସାରି ନିଜ ବେଶରେ ନିଜେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଜଗତକୁ ମୁଗ୍ଧ କରୁଅଛି । କେହି ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଗହଣା ଦେହରେ ଖଞ୍ଜୁଅଛି । କେହି ବା ଭୂଷଣଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବୈରାଗ୍ୟର ଚିହ୍ନ ଧାରଣ କରିଅଛି । କେହି ରାଜରାଣୀ, କେହି ଦୀନବେଶା କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ । କେହି ପ୍ରତିବେଶୀକୁ ନିଜର ଅତୁଳ ବିଭବ ଦେଖାଇ ଗର୍ବରେ ହସୁଅଛି । ପରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଦାରୁଣ ଈର୍ଷାରେ କାହାର ଦେହ ଝଡ଼ିଯାଉଅଛି । କାହାର ବା ଦୁଃଖ ନାହିଁ କି ଈର୍ଷା ନାହିଁ—ସେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଆଦର ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ସେଦିନ ତାହିଁ କଣ ଯାଗ ହେତୁ ରାତିରେ ସଫା ଜହ୍ନ ନ ପଡ଼ି କାଳଜକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ବାଉଁଶ ଓ କୋଚିଲା ଗଛର ପତ୍ର ଝଡ଼ି-ଯାଇ ଥିବାରୁ ହରିପୁର ଗ୍ରାମର ପଛପଟ ଜଙ୍ଗଲଟା ଆଉ ଅନ୍ଧାର ଦିଶୁ ନାହିଁ । ରାତି ଦୁଇ ପ୍ରହରରେ ହେବ । ଏହି ସମୟରେ ବାଉରିଆ ଏବଂ ଶଙ୍କର ଆସି ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କୋଚିଲା ଗଛ ମୂଳରେ ଠିଆ ହେଲେ । ବାଉରିଆ ଗୋଟାଏ କଳା କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ିହୋଇ ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ ସେକାଳ ଯାତ୍ରାଦଳର ରାବଣମୁଖା ଖଞ୍ଜି-ଅଛି । ଆଉ ଶଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ମାଛଧରା ବାଙ୍କି ଲଗାଇ ପ୍ରେତଲୋକବାସୀ ପରି କିମ୍ଭୂତ କିମାକାର ଦିଶୁଅଛି । ସେ କୋଚିଲା ଗଛକୁ ଚଢ଼ିଯାଇ ଯେଉଁ ଡାଳଟା ବାଟକୁ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ିଥିଲା, ସେହି ଡାଳରେ ବସିଲା ଏବଂ ବାଉରିଆ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ବାଉଁଶ ଗଛକୁ ଧରି ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଫକୀର ନାହାକ ବଜାରରୁ ସେହିବାଟେ ଆସିଲା । ତାହାର ଡାହାଣ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ବାଡ଼ି ଏବଂ ବାମ ହାତରେ ପୁଟୁଳାଏ ଚୂନାମାଛ ଥିଲା । ସେ ଆସି କୋଚିଲାଗଛ ମୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ଶଙ୍କର ମାଙ୍କଡ଼ ପରି ଖେଁ ଖେଁ ହୋଇ ଡାଳଟାକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଝୁଙ୍କାଇ ପକାଇଲା । ଆଉ ବାଉରିଆ ଦୁଲୁ ପରି ଘଡ଼ର ଘଡ଼ର ହୋଇ ଖେଦି ଆସିଲା । ଫକୀରର ଦେହ ଫୁଲି ପଡ଼ିଲା; ମାତ୍ର ସେ କୁଆଡ଼କୁ ନ ଅନାଇ ହରେରାମ ହରେରାମ କହି ଅଗସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତହୁଁ ବାଉରିଆ ମୁଠାଏ ଧୂଳି ତାହା ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା । ଫକୀର ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ "ହଲେଲାମ ହଲେଲାମ" କହି ହାଉଳିଖାଇ ଧାଇଁବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାଉରିଆ ଯାଇ ତାହା ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ଫକୀର ତାହା ମୁହଁକୁ ଅନାଇ-ଦେଇ "ଖାଇଲା ରେ ଖାଇଲା ରେ" କହି ଦଣ୍ଡ ପଡ଼ି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇଗଲା । ବାଉରିଆ, ଶଙ୍କର ଦୁହେଁ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ପଳାଇଗଲେ । ଫକୀରର କାତର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଗାଁଲୋକେ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ଫକୀରକୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଦେଖି ଏବଂ ତାହା ହାତର ମାଛସବୁ ସେଠାରେ ବିଛୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ଘଟଣାଟା . ସେମାନେ ସହଜରେ ବୁଝିନେଲେ । ସମସ୍ତେ କହିଲେ, ମାଛ ଲୋଭରେ ତାକୁ ଭୂତ ଗୋଡ଼ାଇଥିଲା । ସେ ଭୟରେ ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଅନନ୍ତର ଫକୀରକୁ ଧରା ଧରି କରି ଘରକୁ ନେଇ ନାନା ଉପଚାରରେ ତାକୁ ସୁସ୍ଥ କରାଇଲେ ।

—୪—

ସେହିଦିନ ରାତିରେ ଫକୀର ନାହାକକୁ ଭାରି ଜ୍ୱର ହେଲା । ଦେହ ଏତେ ଗରମ ହେଲା ଯେ, ଧାନ ପକାଇଦେଲେ ଖଇ ଫୁଟିଯିବ । ସେ ବେଳେ ବେଳେ ବେହୋସ ହୋଇପଡ଼େ । ମୂର୍ଚ୍ଛା ଭାଙ୍ଗିଲେ "ହେଇ ଖାଇଲା ରେ, ଖାଇଲା ରେ, ଧରିଲା ରେ" ବୋଲି କହି ଭୟରେ ପୁଣି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼େ । ସମସ୍ତେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କହିଲେ—ସେହି ମାଛରଙ୍କା ଭୂତଟା ତାହା ଉପରେ ସବାର ହୋଇଛି, ଏଥିରେ ଆଉ ଭୁଲ ନାହିଁ । ତହୁଁ ଆତ୍ମୀୟ ଲୋକମାନେ ଖୁବ୍ ଖ୍ୟାତନାମା ଗୁଣିଆ ଲଗାଇ ଝଡ଼ାଇଲେ । ଆଉ ଯେ ଯାହା କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ କଲେ; କିନ୍ତୁ ତାହିଁରେ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଗୁଣିଆମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର, ହୁଙ୍କାର ଡକାର ସବୁ ନିଷ୍ଫଳ ହେଲା । ସେମାନେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ମୁହଁଟାଣ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ନିଜର ଅପଟୁତା ଢାଙ୍କିବା ସକାଶେ ନାନା ପ୍ରକାର ଛଳନାର ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । କେହି କହିଲା—ସେ ଭୂତ ନୁହେଁ, ବ୍ରହ୍ମରାକ୍ଷସ । ସେଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ ବଦ୍‌ଜାତ, ପଦ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ କି ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ନ ହେଲେ ମୋ କାଢ଼ି ସିପଦ କଥଣ କାଟନ୍ତା ନାହିଁ ! ଭୂତର 'ବାପା ବ ଲୁଆଡ଼େ ଛାଡ଼ି ପଳାନ୍ତା ।" କେହି କହିଲା—"ଦଳା କୁକୁଡ଼ା ବଳି ନ ଖାଇଲେ ସେ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସ୍ମନ୍ ସ୍ମନ୍, ଗୋବହତ୍ୟା କିଏ କରିବ ! ଆମେ ତ ବାବୁ ତାହା ପାରିବୁଁ ନାହିଁ—ତୁମେ ଅନ୍ୟ ଗୁଣିଆ ଦେଖ ।" କପଟବାମୀମାନେ କେହିକୁ ନିନ୍ଦା ନଥନ୍ତି ନାହିଁ—ଏହିପରି ଗୋଟାଏ କିଛି ବାହାନା ଧରି ଖସିଯାଆନ୍ତି । ଏହା ଖାଲ୍ ବୁଦ୍ଧିମାନପଣିଆ । ଶେଷରେ ବୈଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସା କରାଗଲା । ଅନେକ କଷ୍ଟ ତିକ୍ତ ବଟିକା ପାଚନ ଗିଳି ସୁଦ୍ଧା ଭୂତଟା ଛନିଆ ହୋଇ ପଳାଇଲା ନାହିଁ । ଫକୀରର ଅବସ୍ଥା ଦିନକୁ ଦିନ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ-ଉଠିଲା । ତାହାର ଦେହ ଝଉଁସାଇ କଣ୍ଟା ପରି ହୋଇଗଲା । ସେ ଆଉ ଉଠି ବସି ପାରିଲା ନାହିଁ; ଦାନା ଛାଡ଼ି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପଡ଼ି ରହିଲା । ଘଡ଼ିକେ ମରିବ କି ଦଣ୍ଡକେ ମରିବ, ଏହିପରି ଅବସ୍ଥା ହେଲା । ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନମାନେ ତାହାର ଆଶା ଛାଡ଼ି ବସିଲେ ।

ଏହି ଘଟଣାଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମରେ ଘୋର ଆତଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଦିନରେ ସୁଦ୍ଧା ତୋଟଲା ଗଛମୂଳ ବାଟରେ କେହି ଚାଲିଲେ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀସମାଜରେ ଭୟ ଅଧିକ ସଞ୍ଚରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭୟ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ । କାଳେ କେତେବେଳେ ଭୂତ ଆସି ପିଲାଛୁଆଙ୍କୁ ଗିଳିପକାଇବ । ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସେମାନେ ଅସ୍ଥିର । କେହି ଦେଉଁଶଆ ଗତରେ ଭୂତାଦମଣର ପ୍ରତିଷେଧକ ଔଷଧ ପୁରାଇ ପିଲାଙ୍କ କଟି, କଣ୍ଠ, ବାହୁରେ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ । ମାଆମାନେ ପିଲାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋବର ଟିପ ନ ଦେଇ ବା ବେକରେ କେସ୍ୱଏ ଗଣ୍ଠୁଣି ନ ବାନ୍ଧି ଦାଣ୍ଡକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । କେହି କେହି ଏହା ଦେଖି ପରିହାସ କରି କହିଲେ—"ସମସ୍ତେ ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ଗୋଡ଼ଯାଏ ଗୋବର ବୋଳିହୋଇ ବେକରେ ଦୁଇ ମୁଠା ଗଣ୍ଠୁଣି ବାନ୍ଧିଲେ ଭୂତ କେବେ ପାଖ ପଶିବ ନାହିଁ ।"

ଫକୀର ନାହାକର ମର ମର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ବାଉରିଆ ବଡ଼ ବ୍ୟଥିତ ହେଲା—ଦିନେ ସେ ଶଙ୍କରକୁ କହିଲା—"ସଙ୍ଗାତେ, ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ତ ନାହାକଟା ମରିବାକୁ ବସିଲା, ଆମେ କଅଣ ହତ୍ୟା ଦୋଷ ମୁଣ୍ଡାଇ ପାପରେ ବୁଡ଼ିବା ? ଆମରି ଲାଗି ତାହାର ପ୍ରାଣ ଯିବ ସିନା ! ଛି ଛି, ଏହିପରି ଲୁଚା କୌତୁକରେ ମାତି ଆମେ କେତେ ଥର ଠକି ସୁଦ୍ଧା ଶିଖୁ ନାହାନ୍ତି । ସେଦିନ ମଲା ସାପଟାକୁ କବାଟ ଫାଙ୍କରେ ଗଳାଇଦେଇ ସେ ବୁଢ଼ୀଟାକୁ ଡରାଇଲେ, ସେ କେତେ ଗାଳିଦେଲା । ଆଉ ପରଙ୍ଗା ଗଛତଳେ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ତାହାର ଗୋଟାଏ ପାଖର ଜଙ୍ଘ କାଟିପକାଇ ତାହାଠାରୁ ଯେଉଁ କଲ୍ୟାଣ ଶୁଣିଲେ, ତାହା ତ ଜୀଇଥିବାଯାଏଁ ଭୁଲି ହେବ ନାହିଁ । ଏହିପରି କେତେ ଅଭିଶାପ ଆମ ନାଁରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୟାନ୍ଦରେ ଜମା ହୋଇ ରହି-ଲାଣି, ତାହାର ସୀମା ନାହିଁ । ସେଥିର ସୁଧ ସହିତ ଆମେ ତାହା ପାଇବା । ଏବେ ଚାଲ, ସେ ସବୁ କୁବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼ି ଫକୀର ନାହାକ କିପରି ବଞ୍ଚିବ ତାହା କରିବା । ତା ମନରେ ଗୋଟାଏ ଭୟ ପଶିଯାଇଛି । ସେ ଭୟଟା ଛାଡ଼ିଗଲେ ସେ ଭଲ ହୋଇଯିବ । ସତ କଥା କହିଲେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ।" ଶଙ୍କର ସଙ୍ଗାତର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେଲା । ଅନନ୍ତର ଦିନେ ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଯାଇ ଫକୀରର ରୋଗଶଯ୍ୟା ପାଖରେ ବସି ତାକୁ ସବୁ କଥା କହିଲେ । ତାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିବା ପାଇଁ କିଏ କି ବେଶ ଧରିଥିଲା, କିଏ କିପରି ଡରାଇଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ କହିଲେ, ଆଉ ନିଜର ଦୁଷ୍କୃତ ସକାଶେ ଅନୁତାପ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରି ତାହା ପାଖରେ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଫକୀର ସେ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ଜାଣେ, ସୁତରାଂ ଅବିଶ୍ୱାସ କଲା ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଶୁଣିସାରି ସେଦିନର ଘଟଣା ସଙ୍ଗେ ବୁଢ଼ା ପଙ୍ଗାତଙ୍କ କଥା ମିଳାଇ ବୁଝିଲା, ସେମାନଙ୍କର କଥା ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ତାହାର ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ଆଶା ଆସି ଆସନ ଜମାଇ ବଡ଼ାମାଡ଼ି ବସିଲା । ଅକସ୍ମାତ୍ ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି କେଉଁଠୁ ଆସି ତାହା ଦେହରେ ପଶିଗଲା ପରି ସେ ମଣିଲା । ତହୁଁ ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠି ବସି ମୃଦୁ ହସି ସ୍ନେହ ଶିଥିଳ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ତେବେ ମୁଁ ଗୋଅନ୍ଧା ଭୂତ ଦେଖି ଡରିଥିଲି ।" ବୁଢ଼ା ପଙ୍ଗାତ ହସି ଉଠି କହିଲେ—"ହଁ ଭାଇ, ଆମେ ଗୋଅନ୍ଧା ଭୂତ ।" ସେହିଦିନଠାରୁ ଫକୀର ଦେହରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଳ ସଞ୍ଚାର ହେଲା । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ପୁଣି ପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଲା । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏଣିକି ସେ ବାଉରିଆ ଆଉ ଶଙ୍କରୀଙ୍କୁ 'ଗୋଅନ୍ଧା ଭୂତ' ବୋଲି ଡାକେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦଶହରା-ଅନୁକୂଳ

—୧—

ଏ ବର୍ଷ ନୂତନ ଜମିଦାର ଗାଦୀରେ ବସିଛନ୍ତି, ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ମାମୁଲି ଧରଣରେ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଏଥର ପରି ସମାରୋହ କେବେ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜମିଦାର ଦିବାକର ରାୟଙ୍କ ପିତା ସ୍ୱର୍ଗତ ମନୋହର ରାୟଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଆଜୀବନ ସଞ୍ଚୟ ଅଶୀ ହଜାର ଟଙ୍କା ସିନ୍ଦୁକରେ ନଗଦ ଗଚ୍ଛିତ ଥିଲା । ଦିବାକର ସେହି ଟଙ୍କାସବୁ ପୂଜାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବେ ବୋଲି ସଙ୍କଳ୍ପ କଲେ । ରାୟବଂଶ ଜାତିରେ ବଙ୍ଗାଳୀ । ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜମିଦାରୀ କରି ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବାସ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର, ରୀତି ନୀତି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଓଡ଼ିଆ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ପୁରୋହିତ ତାଙ୍କ ଘରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରନ୍ତି—ଓଡ଼ିଆ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ପାଠ ହୁଏ । ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ନ୍ତି; ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କହିପାରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାକୁ ନିଜର ମାତୃଭୂମି କହିବାକୁ ବା ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ସେମାନେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ—ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଗୌରବ ମଣନ୍ତି । କେବଳ ଘରେ ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର ଛାଡ଼ି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ତାହା ତ କେହି ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ସାତସମୁଦ୍ର ତେର ନଦୀ ସେପାରିରେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିଜର ମାତୃଭା କେହି ଭୁଲିଯାଇ ପାରେ ? କେହି ନ ଚାହୁଁ ପଛେ, ମାତ୍ର ଆମ ଜାତିଟା ଖୁବ୍ ପାରେ ଏବଂ ତାକୁ ପାରିଲାପଣ ମନେ କରେ । ଓଡ଼ିଆ କୁଲିମାନେ ବର୍ଷେ କି ଛମାସ କଲିକତାରେ ରହି ଫେରିଆସି ଯେଉଁ ବାଗେ କଥା କହନ୍ତି, ତାହା ଶୁଣିଲେ ସେମାନେ କଳ୍ପିତ କମାବାର ଜନ୍ମ ପାଲଟିଯାଇଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଓଡ଼ିଆରେ ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ବଙ୍ଗଳା ମିଶାଇ ଏପରି ଗୋଟିଏ କିମ୍ଭୂତ ଭାଷା ତିଆରି କରନ୍ତି ଯେ, ତାହା ଶୁଣିଲେ ପଣ୍ଡିତ ହାତ ଜଳଉଠେ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କର ବଙ୍ଗଳା ଓଡ଼ିଆ ମିଶାଇ କହିବା ତ ଗୋଟାଏ ସଭ୍ୟତା ହୋଇଯାଇଅଛି । ଏକଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ସେହି ବିକୃତ ଭାଷାକୁ ବାଛି ବସନ୍ତି; ମାତ୍ର ନିଜେ ବାରପଣ ବଙ୍ଗଳା ମିଶାଇ କଥା କହନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଦୁଃଖ ବା ହାସ୍ୟର ବିଷୟ କଅଣ ଅଛି ? ପୁଣି ସେ କଥା କେହି କହିଲେ ଭାଇବନ୍ଧୁ, ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଲଗାଇଦେଇ ତାହା ମୁଣ୍ଡ ଚୂରପୀଳ କରିଦଅନ୍ତି । ଆଗରେ ଶିଖଣ୍ଡୀକୁ ଠିଆ କରାଇ ପଛରେ ଲୁଚି ଧନୁବାଣ ଧରି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସାଜିବା ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ମୁଖ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ମାଙ୍କଡ ପରି ଅହନ୍ତା ପୋଷି ରଖିବା, ଆଉ ଯେ ଉପାୟରେ ହେଉ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ସେମାନଙ୍କର ଅମର ପୁଣ୍ୟକୀର୍ତ୍ତି । ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ମନୁଷ୍ୟତାର ବିକାଶ, ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ମନୋବୃତ୍ତିର ଆଦର୍ଶ । ଉଃ, କେଉଁ କଥା ପାଇଁ କେଉଁଠି ଉଠିଲାଣି ! କ୍ରମେ ଯେ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲି । ଚଳନା ! ତେତେ ନେଇ ଘର କରିବା ତ ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।

ଆଜି ଦଶହରା, ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ଶେଷ ଦିନ । ସାରି ଦିନ ହେଲା ବିପୁଳ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଉତ୍ସବ ଲାଗିଅଛି । ଏହି ପୂର୍ବଦିନ ଜମିଦାର ଦିବାକର ରାୟଙ୍କ ଉଆସ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଦୂରାଗତ ଦେଖଣାହାରୀମାନଙ୍କୁ ତୃପ୍ତିପୂର୍ବକ ଆହାର ଦିଆଯାଉଅଛି । ରାତିରେ ଲୀଳା, ଯାତ୍ରା ଏବଂ ଦିନରେ ବିବିଧ ଖେଳ, ବାଇ ତାମସା ଲାଗିଅଛି । ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଥିଏଟରଦଳ ଆସିଅଛନ୍ତି—ବନାରସରୁ ନର୍ତ୍ତକୀଦଳ ଆସିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା ଦେଶୀୟ ପାଲା ଏବଂ ଯାତ୍ରାଦଳ ଜମିଦାରିରୁ ବହୁତ ଆସିଅଛନ୍ତି । ସୁସଜ୍ଜିତ ଦେବୀ-ମଣ୍ଡପରେ ଦୁର୍ଗାମେଢ ସଂସ୍ଥାପିତ । ମେଢ ଭିତରେ ହାସ୍ୟମୟୀ ପ୍ରତିମା ମଣ୍ଡପ ଆଲୋକିତ କରି ବିରାଜମାନ । ମହାଶକ୍ତି-ରୂପିଣୀ ଦେବୀଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରୁ ଶକ୍ତିର ଜ୍ୟୋତି ଉଦ୍ଭାସିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ଉଠୁଅଛି । ତହିଁ ସଙ୍ଗରେ ମହାର୍ଘ ରତ୍ନାଳଙ୍କାର ଜ୍ୟୋତି ମିଶି ଏକ ଅଭିନବ ସୁଷମା ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ମଣ୍ଡପ ସମ୍ମୁଖରେ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ବଙ୍ଗଳା । ସେଥିରେ ମଜଲିସ ହୁଏ । ସାଜସଜ୍ଜାରେ ବଙ୍ଗଳାଟି ସ୍ୱର୍ଗର ଅପ୍ସରାର ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିଅଛି । ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ବେଲୁନ୍ ହାଣ୍ଡି ଏବଂ କାଗଜର ଝାଡ଼ ଲଗାଲଗି ହୋଇ ଝୁଲୁଅଛି । ଝୁଲି ଝୁଲି ପରସ୍ପର ଆଘାତ ପାଇ କେତେ ଖଣ୍ଡି ଚୂନା ହୋଇଯାଉଅଛି । ତତ୍ପଶ୍ଚାତ୍ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ଅନ୍ୟ ହାଣ୍ଡି ଏବଂ ଝାଡ଼ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଅଛି । ରାତିରେ ସେଠାରେ ଥିଏଟର, ବାଇସ୍କୋପ୍ ପ୍ରଭୃତି ହୁଏ । ସେଠାରେ ସାଧାରଣ ଲୋକର ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ । କେବଳ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବସି ଯାହା ଦେଖନ୍ତି ଏବଂ ଆମୋଦ ଆରାମ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ନଅରର ବାହାର ପାଖରେ ଦେଶୀୟ ଲୀଳା, ବାଂଶୀପାଲି, ଘୋଡ଼ାନାଚ, ସଖୀନାଚ ପ୍ରଭୃତି ହୁଏ । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ତାହାହିଁ ଦେଖନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବାଣ ପୋଡ଼ା ହୁଏ । ଆହୁରି କେତେ ନବରଙ୍ଗ ଲାଗେ, ସେ ସବୁ ଇତର ଲୋକଙ୍କର ଉପଭୋଗ୍ୟ । ମୂଳତଃ ପୂଜାରେ ଇତର ଭଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଆନନ୍ଦ ଆମୋଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ ।

—୨—

ତିନି ଦିନ କାଳ ଭିତରେ ଥିଏଟର ହେଉଥିଲା । ଆଜି ବାହାରେ ହେବ । ଏ ଦେଶରେ ତାହା ଗୋଟାଏ ନୂତନ ଦୃଶ୍ୟ । ଇତର ଭଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ତାହା ଦେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦରିଦ୍ର ଜୀବନରେ କି ଭୋଗ ଲାଳସା ଉଦିତ ହୁଏ ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ; ମାତ୍ର ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେ ଇଚ୍ଛା ସଫଳ କରାଇଦିଏ ନାହିଁ । ପୂର୍ବବେଳର ଜମିଦାରଙ୍କର ଏହା ଅଜଣା ଥିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଜି ସେ ଦରିଦ୍ର ଇତର ସାଧାରଣଙ୍କ ଦେଖିବାର ସୁବିଧା ସକାଶେ ଖୋଲା ଜାଗାରେ ଥିଏଟରର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ସିଂହଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ବିସ୍ତୃତ ପଡ଼ିଆରେ ଷ୍ଟେଜ୍‌ଟିଏ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି । ତାହାର ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକ ପୁଷ୍ପପଲ୍ଲବାଦି ବନରତ୍ନରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ଲଙ୍ଘିଯାଇଅଛି । ଷ୍ଟେଜ୍‌ଟି ବହୁ ଆଲୋକମାଳାରେ ମଣ୍ଡିତ । ସତେ ଯେପରି ସେ ବହୁକେନ୍ଦ୍ର ଫେଣ ନିଜେ ନିଜର ଶୋଭା ଦେଖି ସ୍ତବ୍ଧ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଆଜି ରାତିରେ ସେହିଠାରେ ଥିଏଟର ହେବ । ଗରିବ ଦୁଃଖୀ ବା ପାଣ କଣ୍ଡରା ପ୍ରଭୃତି ଇତର ଜାତି ଦେଖି ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ କରିବେ; ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ମନର ଆରମାନ ବି ତୁଟିଯିବ । ରାତିର ସାମାନ୍ୟ କେତେ ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଯାଇ ଆଶା-ରାଜ୍ୟର ଆର ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱପ୍ନଘେରା ଆନନ୍ଦ-ଧାମରେ ବିଚରଣ କରିବେ ।

ଉଆସ ପଛରେ ପାଣସାହି । ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ପାଣଘର ଅଛି । ପୁରୁଷମାନେ ମୂଲ ମଜୁରି ଲାଗି ସାମାନ୍ୟ ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଘାସ, କାଠ ସାଉଣ୍ଟି ଆଣି ବିଲରୁ ଗେଣ୍ଡା କଙ୍କଡ଼ା ଧରି ଆଣି, ମୁଣ୍ଡି ମଦରଙ୍ଗା, ପିତା ସହଜନା ଶାଗ ତୋଳି ଆଣି ଗୃହସ୍ଥଙ୍କୁ ଘରକରଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନେକ ସହାୟତା କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସାରଟି ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଚାଲିଥାଏ— ବିଶେଷ କିଛି ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ନିଜର ଅବସ୍ଥାରେ ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ଅଭାବ ତାହାର କଅଣ କରିବ ? ଯେ ଅଭାବକୁ ହରଷଚିତ୍ତ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରେ, ତାହାର ପ୍ରାଣ ସିନା ଅଭାବର ନିତ୍ୟ କଷାଘାତରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ପାଣ ସାହିର ପିଲାଠାରୁ ବୁଢ଼ାଯାଏ ସମସ୍ତେ ସୁଦିନ ହେଲା ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଘର ସିଂହପିଣ୍ଡାରେ ପେଟ ପୂରା କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହାର ଘରେ ଚୂଲି ଲଗିବାକୁ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପରେ ପୁଣି ଏକ ଆନନ୍ଦ—ସମସ୍ତେ ଆଜି ଥିଏଟର ଦେଖିବେ । ଏହି ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ମନ, ପ୍ରାଣ, ହୃଦୟକୁ ମଥିଦେଇ କାହ୍ନି ସଞ୍ଜ ଘୂରି ଖେଳି ବୁଲୁଅଛି । ସମସ୍ତେ ଅଧୀର ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ରାତିକୁ ଚାହିଁ ବସିଅଛନ୍ତି ।

ଯଥାସମୟରେ ଥିଏଟରର ସଙ୍କେତ ବାଦ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବାଜିଉଠିଲା । ସେ ଶବ୍ଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୃଦୟର ଅବରୁଦ୍ଧ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଗୋପୀମାନେ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଧାଇଁଲା ପରି ସେହି ଥିଏଟର ବାଦ୍ୟରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଦଳଦଳ ଲୋକ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଧାଇଁଲେ । ପାଣ ସାହିପାଡ଼ା ସମସ୍ତେ ଘରେ କାଟିକବାଟ କଲି ଧାଇଁଲେ । ସେଠୀ ବଛଣାରୁ ଉଠି ଘୁଷୁରିଘାଷିରି ଧାଇଁଲା— ଅମଳୀ ଅମର ପାଣି ଢକୁଁ ଢକୁଁ ଉଠିପଡ଼ି ଧାଇଁଲା— ଚେଙ୍ଗୁ ଦରଶିଆ ହୋଇ ଖୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ଧାଇଁଲା । ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ବୁଝିଲା ପଡ଼ିଗଲା । କୁଅ ମା କୋଳରୁ ଉଠି ଧାଇଁଲା । ତାହା ପଛେ ପଛେ ମା' ବି ଧାଇଁଲା । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟରେ ଯମରାଜାଙ୍କ ମହାଦରବାରରେ ହାଜର ହେବା ପାଇଁ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ ଯାହା ନାମରେ ଇସ୍ତେହାର ଶମନ ଜାରି କରିଅଛି, ସେହି ମହାପାତ୍ରର ଅସ୍ୱୋଜନ ଖୁଡ଼ି ଥିଏଟର ଯାତ୍ରା ଦେଖିବା ଲାଗି ପଡ଼ିଉଠି କମ୍ପିତ ପଦରେ ଧାଇଁଲେ । ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ପାଣସାହିଟା ଯାକ ଜନମାନବଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଗାଁଟା ଖାଁ ଖାଁ ଡାକିଲା ।

ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ବେଲି ଜେନାର ଘର । ବେଲି ଘରେ ତିନି ପ୍ରାଣୀ—ସେ, ତାହାର ପୁଅ ବାଘୁଆ ଆଉ ପୁତ୍ର-ବଧୂ ଝୁମୁରି । ଝୁମୁରି ବର୍ଷେଦିନ ହେଲା ଶଶୁରଘର କରିବାକୁ ଆସିଅଛି । ବେଲି ବୁଢ଼ା ହେଲଣି । ସେ କଳା-ଜ୍ୱରେ ଲାଗି ସେତେବେଳେ ମାଣେ ଅଣି ପେଜପାଣି କରି କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷୁଥିଲା; ମାତ୍ର ପୁଅ ବାଘୁଆର ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଲା ଠାରୁ ଟିକିଏ ଆରାମରେ ଅଛି । ଗାଁସାରା ସମସ୍ତେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ, ବେଲି ମନ ବି ଠାକୁ ଠାକୁ ହେଲା । ସେ ସିନା ବୁଢ଼ା, ତା' ମନଟା ତ ଆଉ ବୁଢ଼ା ନୁହେଁ ? ସେ ପୁଅକୁ କହିଲା — "ରେ ବାଘୁଆ, ମୁଁ ଟିକିଏ "ଥେଟର" ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଛି ? ତୋର ତ ଦିନକାଳ ଅଛି ରେ ବାପ, ତୁ କେବେ ଦେଖିବୁ । ଆଉ ମୁଁ ହେଲି ପାଚିଲା ତାଳ, ଆଜି ଅଛି ତ କାଲି ନାହିଁ । ଆଖି ବୁଜିଲେ ଆଉ କଅଣ ଦେଖିବି ? ତିନିକୋଡ଼ି ବର୍ଷ ଅସି ହେଲା, ଆଉ କେତେ ଦିନ ବା ବଞ୍ଚିବି ? ତୁ ଯା ଆଜି, ହେଲେ କହୁଛି ନୂଆ ବୋହୂଆଣୀ, ବର୍ଷେଦିନ ହେଲା ଆସିଛି, ପିଲାଟିକୁ ଏକୁଟିଆ ଘରେ ଛାଡ଼ିଯାଇ କେମିତି ଯିବା ? ତୁ ଘରେ ଥା'—ମୁଁ ଯାଇ ଟିକିଏ ଦେଖିଆସେ ।"

ବାଘୁଆ କହିଲା — "ତୁଇ ଯା ବାବା, ତୁ ଯା' — ମୋ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ, ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ । ପୁଅ କଥା ଶୁଣି ବୁଢ଼ା ଖୁସି ହୋଇ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଗଲା । ବାଘୁଆ ଆଉ ଝୁମୁରି ଦୁହେଁ କବାଟ କିଳିଦେଇ ଘର ଭିତରେ ଶୋଇଲେ ।

— ୩ —

ରାତି ପାଏ ତିନି ପ୍ରହରରୁ ଅଧିକ ହେବ । ଦଶମୀର ଖଣ୍ଡଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତ ହୋଇଗଲାଣି । ଧରଣୀ ଘୋର ଅନ୍ଧକାରରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ । ରଜନୀ ନିସ୍ତବ୍ଧ । କେବଳ କେଉଁଠି ଉତ୍କଣ୍ଠ ପକ୍ଷୀର କେଣା ଝିଙ୍କା ଶବ୍ଦରେ ତାହାର ମୌନତା ଭାଙ୍ଗିଯାଉଅଛି । ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ନୀରବ ଓଁକାର ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛି । ସେ ସ୍ୱର ଭକ୍ତ ସାଧକର ହୃଦୟ-ତନ୍ତ୍ରୀରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇ ଉଠୁଅଛି । ସେ ପବିତ୍ର ମହାସ୍ୱର ଚର୍ମକର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣା-ଯାଏ ନାହିଁ—ତାହା ମନ-କର୍ଣ୍ଣରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଯେ ତାହା ଶୁଣେ ଏବଂ ତହିଁ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରାଣର ଝଙ୍କାର ମିଶାଏ, ସେ ଭାଗ୍ୟବାନ । ସେପରି ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ସାଧକ କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଲଭ । ରଜନୀର ସାଇଁ ସାଇଁ ଶବ୍ଦ ଆଉ ନାହିଁ, ସେ ସ୍ତୁତିପାଠ ଶେଷ କରି ଯୋଗଧ୍ୟାନରେ ବସିଅଛି । ଥରେ ଥରେ ବାଦୁଡ଼ିଯୂଥର କୋଳାହଳ ଦୂର ଉଦ୍ୟାନରୁ ବାୟୁରେ ଉଡ଼ି ଆସୁଅଛି । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମେଘଖଣ୍ଡ କଳଙ୍କାବଳୀ ଭଳି ଆକାଶରେ ଇତସ୍ତତଃ ଖେଳି ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ମେଘା-ବରଣ ହେତୁ ଅନ୍ଧକାର ବହଳ ହୋଇ ଉଠିଅଛି । ଏହି ସମୟରେ ବେଲି ପାଣ ଘରେ ଚୋର ପଶିଲା । ଚୋର ଯେପରି କୌଶଳୀ, ସେହିପରି ସାମର୍ଥ୍ୟବାନ । ସିନ୍ଧୁକାଠି ସାହାଯ୍ୟରେ କାନ୍ଥରେ ଅର୍ଦ୍ଧଦ୍ୱାର ଆକାରରେ ଗୋଟିଏ ସିନ୍ଧି କରି ସେହି ବାଟେ ଘର ଭିତରେ ପଶି ଅଣ୍ଡାଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୈବାତ୍ ଗୋଟିଏ କଂସା ଥାଳିଆ ତାହା ହାତରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଝୁମୁରି ବାପଘରୁ ସେହି ଥାଳିଆ ଯୌତୁକ ଆଣିଥିଲା । ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ବାରଅଣାରୁ ଅଧିକ ହେବ ନାହିଁ । ଚୋର ସେହି ଥାଳିଆଖଣ୍ଡ ଧରି ଘରୁ ବାହାରି-ଯିବାବେଳେ ବାଘୁଆକୁ ନାଡ଼ ପଡ଼ିଗଲା । ବାଘୁଆର

ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ "ଚ ଚ" ବୋଲି ବହୁ ହାଉଳି ଖାଇଯାଇ ନିଦ୍ରାବାଉଳାରେ ଉଠି ସେରର ଅଣ୍ଟାକୁ ଦୁଇ ହାତରେ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇଲା । ଝୁମୁରି ଭୟରେ ହତଚେତନ ହୋଇ ବିଛଣାରେ ପଡିରହିଲା । ବାଘୁଆର ତଣ୍ଟି ଯେପରି କିଏ ଜୋରରେ ଚିପି ଧରିଲା । ସେ ଛୁରି ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର ତୁଣ୍ଡ ଫିଟିଲା ନାହିଁ ପାଟି ଖିଲ ବାନ୍ଧିଗଲା । ସେର ତାହାର ହାତ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର ହାତ ଏପରି ଯାପ ପଡିଯାଇଥିଲା ଯେ, ତାହା ଆଉ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ସେର ନିରୁପାୟ ହୋଇ ବାଘୁଆକୁ ସିନ୍ଦୁରା ଭିତରେ ଗଳାଇଦେଇ ଆରପାଖକୁ ବୁଲିଗଲା । ସେରର ଅଣ୍ଟାରେ ଗୋଟାଏ ଛୁରି ଥିଲା । ସେହି ଛୁରି ଧରି ତାଳଖଳ ହେଇଲା ପରି ବାଘୁଆର ହାତକୁ ଗାଲି ପକାଇଲା । ମାଂସ ଚର୍ମ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଝଡିପଡିଲା । ରକ୍ତର ସୁଅ ବହିଲା । ଛୁରୁତର ଆଘାତରେ ବାଘୁଆର ସଞ୍ଜ୍ଞା ଲୋପ ପାଇଲା; ମାତ୍ର ହାତର ଦୃଢ ଯାପ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ଏଣେ ଝୁମୁରି ଚେତନା ପାଇ ବଡ ପାଟିରେ ଦୁହାଇ ଡାକ ଛାଡିଲା । ତେଣିକିବେଳେ ଦାଣ୍ଡେ ଲୋକ ଯାହାରୁ ପେଣ ଅସୁଥିଲେ । ଝୁମୁରିର ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ସେମାନେ ଧାଇଁ ଆସି ସେର ଏବଂ ବାଘୁଆକୁ ଠେଣା ଘୋଷରି ଲଗିଥିବାର ଦେଖିଲେ । ତେତେବେଳକୁ ରାତି ପାହିଯାଇଥିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ସେରକୁ ଘେରି ପକାଇଲେ । ଜଣେ ସାହସୀ ଲୋକ ଯାଇ ସେରର ଚୁଟି ଧରିପକାଇଲା । ଚତୁର ସେର ସେହିକ୍ଷଣି ହସ୍ତଧୃତ ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର ଛୁରିରେ ନିଜର ଚୁଟି କାଟିପକାଇ ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଲୋକ ଆସି ତାହା ହାତରୁ ଛୁରି ଛଡ଼ାଇନେଇ ତାକୁ ଦଉଡିରେ ଗୋଟାଏ ଗଛରେ ବାନ୍ଧିପକାଇଲେ; ଅଚେତନ ବାଘୁଆ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ପୋଛିଦେଇ ତାହା ମୁହଁରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚି ତାକୁ ସଚେତ କରାଇଲେ । ତାକୁ ବିଛଣାରେ ଶୁଆଇଦେଇ ତାହାର କ୍ଷତସ୍ଥାନ ଧୋଇଦେଇ ଲୁଗା ବାନ୍ଧିଦେଲେ ।

ଯଥାସମୟରେ ସେର ଜମିଦାରଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ନୀତ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଦେଖି ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ତାହାର ପରିଧେୟ ଦକ୍ଷିଣୀ ଢଙ୍ଗ ଯଥା । ବେକରେ କେତେ ସୁନା ତଉଳି ମାଳ । କପାଳରେ ଗୋରୋଚନା ଟିକା । ତହିଁ ଉପରେ ଖଇର କାଳରେ ଭଲ କଟାଯାଇଅଛି । ବର୍ଣ୍ଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୌର, ଶରୀର ସୁଗଠିତ, ଦେହେସିଟିକ୍ ଖଟପୁଟ ପରି । ଦେଖିଲେ ସୁରସିକ, ସୁପୁରୁଷ ବୋଲି ବୋଧହୁଏ । ଜମିଦାର ଦିବାକର ବାବୁ ତାର ନାମଧାମ ପଚାରିଲେ । ସେର ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର କଲା । ସେଥିରୁ ଜଣାଗଲା, ସେ ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଦିବାକର ବାବୁ କହିଲେ—"ତୋର ଅବସ୍ଥା ତ ଖୁବ୍ ଭଲ, ତେବେ ତୁ ଚୋରି କରୁ କାହିଁକି ?" ସେର କହିଲା—"ତାହା ଆମର କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ଅବଧାନ ! ସ୍ୱବୃତ୍ତି କି କେହି ଛାଡିପାରେ ? ସାତ ପୁରୁଷ ହେଲା ଆମର ଏହି ବୃତ୍ତି ଚଳିଆସୁଛି । ପୂର୍ବେ ଆମେ ନିର୍ଭୟରେ ଦିନ ଦ୍ୱିପହରେ ବାଜା ବଜାଇ ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢି ଲୋକଙ୍କର ସର୍ବସ୍ୱ ହରି ନେଉଥିଲୁଁ । ଆମ ପ୍ରତାପ, ଆମ ଅତ୍ୟାଚାର, ମରହଟ୍ଟା ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଯଥେଚ୍ଛାଚାରିତାଠାରୁ ଊଣା ଥିଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ଗୃହସ୍ଥ ସାହୁଗୋସାଇଁଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ଦେଲା ପରି ଆମକୁ ଭେଟି ଦେଉଥିଲେ । ଶତ ଗାଁରୁ ଆମର ଗୋଟାଏ ଟିକସ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା । ଏ କାଳରେ କୋମ୍ପାନୀ ଅମଳରେ ତ ତାହା ଆଉ ଚଳିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟା ଭୁଲି ନାହିଁ । ସେକାଳରେ ବଳ ସାହସ ଦେଖାଇ ଚୋରି କରୁଥିଲୁଁ, ଆଉ ଏବେ ନୂଆ ପରି ଗାତ ଫୁଟାଇ ବେଉସା ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛୁଁ ।" ଦିବାକର ବାବୁ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନେ ଏହା ଶୁଣି ହସିଉଠିଲେ । ଦିବାକର ବାବୁ ପଚାରିଲେ—"ସେର, ଚୋରିବା କଅଣ ଗୋଟାଏ ବିଦ୍ୟା ?" ସେର କହିଲା—"ହଁ ବାବୁ, ବିନା ବିଦ୍ୟାରେ କି କିଛି ହୋଇପାରେ ? ଯେବେ ପରଖ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ତେବେ ଆପଣ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ କବାଟ କିଳିଦେଉନ୍ତୁ—ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଭାବ ଦେଖିବେ ।" ଜମିଦାର କୌତୂହଳୀ ହୋଇ ସେଠାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦେଇ ଘର ଭିତରକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯୁଲିଗଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଶେଷଟା ଢବାଟ ଖୋଲି ଯାଇ ଘରେ ପଶିଲେ । ପଛକୁ ମୁହଁ ଦେଇ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱେର ତାଙ୍କ ପଛରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସୁଅଛି । ଜମିଦାର ଅଷ୍ଟମ ହୋଇଗଲେ । ସ୍ୱେର କହିଲା—ଏବେ ପରତେ ହେଲା ? ଆପଣ ବାଟ ଖୋଲି ଖୋଲି ଆସିଲେ, ମୁଁ କବାଟରେ ହାତଦେଲି ଯେଣି ଫିଟି-ଗଲା ।" ଜମିଦାର ଦେଖିଲେ—ସତକୁ ସତ ଝିଙ୍କିଗୁଡ଼ା ସବୁ ଆପେ ଫିଟିଯାଉଛି । ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ୱେରକୁ କ୍ଷମା କଲେ । ଜମିଦାର ବାବୁ ପୁଣି ପଚାରିଲେ—"ଅଚ୍ଛା, ଧନୀ ଲୋକ ଘରେ ନ ପଶି ତୁ ଗରିବ ପାଣ୍ଡଟା ଘରେ ପଶିଲୁ କାହିଁକି ?" ସ୍ୱେର ହସି ହସି କହିଲା—"ସେଥିର କାରଣ ଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆମେ ଦଶହରା ଦିନ ଅନୁକୂଳ କରୁଁ । ସେ ଦିନ ଘରମାଲିକର ଗୋଟାଏ ପଦାର୍ଥ ପାଇଲେ ବି ତାହା ଆମର ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଦଶହରା ଅନୁକୂଳ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲି । ନ ହେଲେ ପାଣ୍ଡଘରେ କେଉଁ କୁବେର ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି ଯେ ପଶିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ? ମୁଁ ତ ତାର ପିତୃସମ୍ପତ୍ତି କିଛି ନେଇଯାଇ ନାହିଁ, ଘର କଂସା ତାଟିଆ ଖଣ୍ଡେ ନେଇ-ଥିଲି । ସେ ମୋତେ ନାକଟି ମାରଟି ଧରିଲା । ମୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ତା' ହାତ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲି । ଏଥିରେ ମୋର ଦୋଷ କଅଣ ହେଲା ? ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାକୁ କିଏ ଚେଷ୍ଟା ନ କରେ ?" ଜମିଦାର ବାବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ତତକ୍ଷଣାତ୍ ସନ୍ତୋଷେ ନିଜର ହାକିମ ଖାନାକୁ ପଠାଇଦେଲେ ଏବଂ ସ୍ୱେରକୁ କହିଲେ—"ତାଟିଆ ନେଇଯା । ଏହା ସବୁ ତୋର ଦଶହରା ଅନୁକୂଳ ।" ସ୍ୱେର ଜମିଦାର ବାବୁଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କରି ତାଟିଆ ଧରି ଯିବାବେଳେ କହିଗଲା—"ହଁ, ଆଜ୍ଞା ଦଶହରା ଅନୁକୂଳ ।"

ପଞ୍ଚବଟୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରତିଜ୍ଞା

(୭)

ସୁଦୂର ଅତୀତ ଯୁଗର ଘଟଣା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଘଟଣାର ଚିହ୍ନବର୍ତ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ସ୍ମୃତିର ଛାୟା । ଘଟଣା ସ୍ୱଳ୍ପାୟୁ; ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ମୃତିର ପରମାୟୁ ଅନନ୍ତ । ମରହଟ୍ଟା ଶାସନର ପ୍ରଥମ ସମୟ । ଅଶ୍ୱବର ତୀବ୍ର ତାଡନା ଏବଂ ପ୍ରବଳର ବିକଟ ହୁଙ୍କାରରେ ଦେଶ ଥର ହର କମ୍ପୁଅଛି । ମରହଟ୍ଟା ଶାସନର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଇତିହାସ ପ୍ରସାଦରୁ ତାହା କାହାରି ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସ୍କନ୍ଧରେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରି ବିଧାତା ଯେମନ୍ତ ପଙ୍କିଳ ପଲ୍ୱଳରେ ପଦ୍ମିନୀହିତ ଭଳି ତାଙ୍କୁ ଅସ୍ଥାନନ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟା ଶାସକମାନଙ୍କର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନିୟମିତ ବା ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ଲୁଣ୍ଠନ ଏବଂ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ତାହାଙ୍କ ରାଜନୀତିର ମୂଳମନ୍ତ୍ର କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ନୃଶଂସତା ମଧ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ । ଦରିଦ୍ର ପ୍ରଜାବର୍ଗର ଲେଉଟିଆ ଶାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ଲାଳସା-ଦର୍ପିତ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିସ୍ତାର ଲାଭ କରୁ ନ ଥିଲା । ସର୍ପ ମସ୍ତକରେ ମଣି ଧାରଣ କରେ; ମାତ୍ର ହୃଦୟରେ ମାରାତ୍ମକ ବିଷ ରଖିଥାଏ । ମରହଟ୍ଟା ରାଜାମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ଅବିକଳ ସେହିପରି ଥିଲା । ସନ୍ତୋଷ ଭୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପଦରେ ନମସ୍କାର କରେ । ନିତ୍ୟ ଲୁଣ୍ଠନ, ନିତ୍ୟ ପୀଡନ, ତଥାପି ତୃପ୍ତି ନାହିଁ, ଉଗ୍ର କାମନାନଳର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ,—ଦୁର୍ବାର ଅତୁଳ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଶେଷ ନାହିଁ । ଭ୍ରମର ଆକଣ୍ଠ ମଧୁ ଶୋଷଣ କରି ସୁଦ୍ଧା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ ଏ ଫୁଲ ସେ ଫୁଲରେ ଉଡି ଉଡି ବୁଲୁଥାଏ । ଶେଷରେ କେତକୀର ତୀକ୍ଷ୍ଣ କଣ୍ଟକରେ ବିଦ୍ଧ ହୁଏ, ନଚେତ ମୁଦ୍ରିତ କମଳ ମଧ୍ୟରେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହୁଏ; ତଥାପି ଆଶାତ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଶା ମାନବ ପଦର ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ପାଶ ଏବଂ ମାନବ ଶନା ପଣରେ ଆଶା ପଦରେ କ୍ରୀତଦାସ । ଯେ ଆଶାର ଦାସ, ସେ ସାରା ସଂସାରର ଦାସ । ଅର୍ଥର ଦାସ ହେବା ତ ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଜଗତର ଧନରାଶି ଉଦରସ୍ଥ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶାର ତିଳେ ମାତ୍ର ଅବସାଦ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗ୍ରାସ କଲେ କି ଅନଳ କେବେ ଅକାଙ୍କ୍ଷାଶାନ୍ତ ହେବ ?

ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଓଡିଶାକୁ କଟକ, ଭଦ୍ରକ, ସୋରସ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର—ଏହି ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ଚକଲା ନାମରେ ଅଭିହିତ ଥିଲା । ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ "ଆମୀଲ"ମାନେ ଚକଲାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀବୃନ୍ଦ ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଧନ ସଂଗ୍ରହପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି । ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥାର ପରିସୀମା ନ ଥିଲା । ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରୁଥିଲେ । କାହାରିକୁ ଖଣ୍ଡେ ଲମ୍ବା ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାର ଦେଖିଲେ ବିତ୍ତବାନ୍ ଜ୍ଞାନରେ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ତାହାକୁ ଉତ୍ପୀଡନ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଣ୍ଠନ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କଥା ଦୂରରେ ଥାଉ, ଲୁଣ୍ଠନ ଭୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଆହାର୍ଯ୍ୟ ପାତ୍ରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚାଇ ରଖୁଥିଲେ । ସେ କାଳରେ ବ.ଦାମୀ ଆକୃତିର ଏକପ୍ରକାର ହାଣ୍ଡି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ତାହାକୁ ବାଙ୍କି ହାଣ୍ଡି କହନ୍ତି । ଲୋକେ ଗମ୍ଭିରି ଘରେ ବାଙ୍କିହାଣ୍ଡି ଯୋଡି ତାହା ମଧ୍ୟରେ ବାସନ, ଲୁଗାପଟା ଲୁଚାଇ ରଖୁଥିଲେ । ହାଣ୍ଡି-ମୁହଁ ଉପରେ ସମାନ ଆକୃତିର ଖଣ୍ଡିଏ ପଟା ଢାଙ୍କି ଥାଏ । ଅନେକ ପୁରୁଣା ଘରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବାଙ୍କି ହାଣ୍ଡି ଦେଖାଯାଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

(ଗ)

ପୀୟୂଷତୋୟା ଶାଳନ୍ଦୀ କୂଳରେ ସମୃଦ୍ଧ ଅଗର-ପଡ଼ା ନଗର ଜାଙ୍ଗଲ ଏବଂ ମାଗଧର ସୀମାଚକ୍ରରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟ ନାମରେ ସେ କାଳରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମଠା ଲୁଗା ସକାଶେ ଏ ନଗର ଉତ୍କଳରେ ଚର-ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପଶ୍ଚିମରେ ଅନନ୍ତ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ପାବର୍ତ୍ୟବେଳା ଶ୍ୟାମାୟମାନ ଶୈଳଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରକୃତର ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ମହାଯୋଗୀ ପ୍ରାୟ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଦିଗରେ ସ୍ୱଚ୍ଛପୟସ୍ୱିନୀ, ସୈକତଶୋଭା ଶାଳନ୍ଦୀ ନଦୀ କଳ କଳ ନାଦରେ ଅବୋଧ ଭାଷାରେ କି ଗମ୍ଭୀର ମହା ବେଦମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । କେବଳ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ନିସର୍ଗରକ୍ଷୀ ଶୂନ୍ୟ । କୃତ୍ରିମ ଗଳୀ ସେ ଦିଗର ରକ୍ଷା କବଚ । ରାଜ୍ୟଟି ଅରଣ୍ୟମୟ; ମାତ୍ର ସେ ଅରଣ୍ୟରେ ଭୀଷଣତା ନାହିଁ । ବରଂ ଶିକାର ସ୍ଥାନ ସୁଷମା ଅଧିକାର କରିଅଛି । ଯେଉଁ ସମୟର କଥା, ସେ ସମୟରେ ବଳଅର ବାହାଦୁର ସିଂହ ନାମରେ ଜଣେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ସେଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ନାମ କ୍ଷମତାର ଅନୁରୂପ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ପ୍ରତାପ ମରହଟ୍ଟା ମାନଙ୍କୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରି ରଖିଥିଲା । ସେମାନେ ବିପୁଳ ବିକ୍ରମରେ ଶାବକ ଲୁବ୍ଧ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ପ୍ରାୟ ବାରମ୍ବାର ଆକ୍ରମଣ କରି ମଧ୍ୟ ଅଗରପଡ଼ା ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାରରେ କ୍ଷମ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ପାଇକମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଚତୁସ୍ପର ଭୃତ୍ୟସ୍ୱରୂପ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଉପଯମାକୃତି । କାଣ୍ଡବନ୍ଧାରେ ସମସ୍ତେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ । ଏମନ୍ତ କି ପଟେ ପଟେ କାଣ୍ଡରେ ମହା ମହା ଦାରୁ ଛେଦପକାଇ ପାରନ୍ତି । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଶତ୍ରୁ-ଆକ୍ରମଣରେ ରାଜା ବିମନାୟମାନ; ମାତ୍ର ଭୀତ ବା ନିରୁତ୍ସାହ ନୁହନ୍ତି । ତେଜସ୍ୱୀ ପୁରୁଷମାନେ ମହା ବିପଦରେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସ୍ୱରୂପ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନଳଶିଖା ବରଂ ନିର୍ବାଣପ୍ରାପ୍ତ ହେବ; ମାତ୍ର କଦାଚ ଶୈତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବ ନାହିଁ । ତାହା ଯେ ତାହାର ଧର୍ମ ନୁହେ । ଯାହା ହେଉ ତାଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ସତର୍କ ରହିବାକୁ ହେଉଥିଲା । କିଛିମାସ ପୂର୍ବରେ ଭାସ୍କର ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଅମୀର କର୍ନେଲ ସେନାପତି ସମଭି-ବ୍ୟାହାରରେ ପଞ୍ଚ ସହସ୍ର ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ ଅଗରପଡ଼ା ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ସେନା ସେନାପତି ସମସ୍ତେ ନବାଗତ । ଅଦେଖା ରାଜ୍ୟରେ ବିଶେଷତଃ ଜଙ୍ଗଲମୟ ରାଜ୍ୟରେ ବାଟ କରି ଅଗ୍ରସର ହେବା ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ କାଉ-ସୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ବାଟବଣା ହେଲେ । ତହୁଁ ଅନନ୍ୟୋ-ପାୟ ହୋଇ ଶାଳନ୍ଦୀ ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ । ନଦୀଶଯ୍ୟା ବାଲୁକାମୟ । ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ରୋତଧାର ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥାଏ । ଏଣେ ରାଜା ବଳଅର ବାହାଦୁର ସିଂହ ଅଚିରେ କ ବିପଦ-ବାର୍ତ୍ତା ଗୁପ୍ତ ଦୂତ ମୁଖରୁ ଅବଗତ ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷାର ଉପାୟ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱୀୟ ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି ବଳରେ ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ, ବନ୍ଧ ପକାଇ ଶାଳନ୍ଦୀର ସ୍ରୋତ ରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଥାସମୟରେ ବନ୍ଧ କାଟିଦେଇ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ଜଳରେ ବୁଡ଼ାଇ ମାରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହଜସାଧ୍ୟ ହେବ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ସେହିରୂପ ହେଲା । ସ୍ରୋତ ଅବରୁଦ୍ଧ ହେବାରୁ ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଗାଧ ଜଳ ଜମିରହିଲା । ଦୁଇଦିନ ପରେ ରାତ୍ରି ଦୁଇପ୍ରହର ସମୟରେ ସମ୍ବାଦ ମିଳିଲା, ଶତ୍ରୁସେନା ଏକ କୋଶ ଦୂରରେ ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ବାଲୁକାସନରେ ସୁଖନିଦ୍ରା ଯାଉଅଛନ୍ତି, ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ଗଡ ଅବରୋଧ କରିବେ । ଏହା ଶ୍ରବଣ-ମାତ୍ରେ ରାଜା ପୂର୍ବବ୍ୟବସ୍ଥାମତେ ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଧ ମୁକୁଳା କରିଦେଲେ । ଜଳରାଶି ବନ୍ୟାକାରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇ ସବେଗରେ ଧାବମାନ ହେଲା । ସେହି କୂଳଙ୍କଷା ଭୀଷଣ ବନ୍ୟା ସୁପ୍ତ ମରହଟ୍ଟା ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଭସାଇନେଇ-ଗଲା । ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗର ଅବସର ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ନିଦ୍ରା ମହାନିଦ୍ରାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ବୁଡ଼ିମଲେ, ଜଣେ ହେଲେ ଜୀବିତ ରହିଲେ ନାହିଁ । ବିନା ଅସ୍ତ୍ରରେ ଶତ୍ରୁ ନିଃଶେଷ ହେଲେ । ସେ ଦିନୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର ଆଉ ଅହଙ୍କାର । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଗରପଡ଼ା ଦୁର୍ଗ ପତନ-ସାଧନରେ ସେମାନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

(ଗ)

ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରଜନୀ । ଚତ୍ୱରର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-ହାସ୍ୟ ବୋଳିହୋଇ ହସୁଅଛି । ସେହି ହାସ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଗଣିତ ଜୀବନର କେତେ ସୁଖଦୁଃଖର ବିନୋଦ କରୁଣ ସ୍ମୃତି ଭାସିଯାଉଅଛି । ଚନ୍ଦ୍ରର ଶରୀରରେ ଯାହା କଳଙ୍କରୂପେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଅଛି, ତାହା ସୁଦ୍ଧା ସେହି ସ୍ମୃତିର ଚିତାଭସ୍ମ । ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାଣୀ ଉପରେ ଢଳ ଢଳ ହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି, ତଳେ କୁସୁମସୁନ୍ଦରୀ ରୌପ୍ୟ-ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରି ମଧୁର ନୃତ୍ୟଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛି । ସେ ହାସ୍ୟ—ସେ ନୃତ୍ୟ ବଡ଼ ଗମ୍ଭୀର, ବଡ ପାବନ । ଆକାଶରେ ଏକମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦିତ; ମାତ୍ର ତଦ୍ଦର୍ଶନରେ ହୃଦୟାକାଶରେ ଶତ ମନୋରଥ ଚନ୍ଦ୍ରର ଉଦୟାସ୍ତ ଲାଗିଅଛି । ବିଶ୍ୱ ପ୍ରଦୀପ ଚନ୍ଦ୍ରର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ ଆଲୋକରେ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପରସ୍ପର ମୁଖ ନିରୀକ୍ଷଣ-ପୂର୍ବକ ନୀରବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଅହୋ, ସେ କି ଅନୁରାଗ-ଭରା ଜଣାଣ ଦୃଷ୍ଟି ! ସେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହୃଦୟର ମନୋଭାବ ଅଦୃଶ୍ୟ ଅକ୍ଷରରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଉଅଛି । ସେ ମହାମିଳନ ବାଞ୍ଛାର ମଙ୍ଗଳ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ଚକୋର ଦମ୍ପତି ଶତପ୍ରାଣ ହୋଇ କି କରୁଣ ନୈରାଶ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଥରେ ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛନ୍ତି, ପୁଣି ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରଜନୀ କୋଡ଼ରେ ନିଦ୍ରିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସୁପ୍ତ । କାନନ କୋଳରେ ଦ୍ରୁମରାଜି ସୁପ୍ତ, ସରୋବରରେ ସରୋଜିନୀ ସୁପ୍ତ । ସୁଷୁପ୍ତି ସହ ନୀରବତା ଦେବୀ ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଗମ୍ଭୀର ନିଶୀଥ କାଳରେ କେବଳ ଜାଗ୍ରତ, କେବଳ ମୁଖର ଏହା ରାଜଦୁର୍ଗ । ନିଦ୍ରା ଆଜ ତାକୁ ଛାଡି କେଉଁଆଡ଼େ ପଳାଇଯାଇଅଛି ।

କାଲି ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କର ବିବାହ । ଉତ୍ସବର ଉଦ୍ଦୀପନା ଶତ ହସ୍ତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ-କବାଟରେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଆଘାତ କରୁଅଛି । ସମସ୍ତେ କର୍ମଶୀଳ, ନଗରର ଅନ୍ଦାକନ୍ଦି ସବୁ ଆଲୋକମୟ । ରଜନୀ-ଦେବୀ କୃଷ୍ଣ କର ନଗର ମସ୍ତକରେ ବୁଲାଇ ନାହାନ୍ତି । କନ୍ୟା ହିଁ ରାଜାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତତି । ରାଜା ଅପତ୍ନୀକ । ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ମୃତା ରାଣୀ କନ୍ୟାଠାରେ ନିଜର ବହୁ ସ୍ମୃତି ରଖିଯାଇଥିଲେ । ଫୁଲ ହାତରୁ ଖସିପଡିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଗନ୍ଧ ହାତରେ ରହିଯାଏ । ରାଜା କନ୍ୟାକୁ ଦେଖି ପତ୍ନୀ-ବିୟୋଗ ବ୍ୟଥା ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଥିଲେ । କାଲି ସେହି ସ୍ନେହର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସିଂହଳା ଦୁହିତାର ବିବାହ । ଦୁର୍ଗରେ ଆନନ୍ଦ ଧରୁ ନାହିଁ—ବହୁ ଧାରାରେ ତରଙ୍ଗାୟିତ ଭାବରେ ଧାବମାନ ହେଉଅଛି । କୌମୁଦୀ-ଧୌତ ନଗର ଅଳଙ୍କାର-ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ସୁଷମା ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । କୋଣାର୍କର ବହୁହାସ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଖେଳୁଅଛି ; ମାତ୍ର ସେ ହାସ ନଗରର କି କୌମୁଦୀର ତାହା ବାରି ହେଉ ନାହିଁ । ଏଣେ ତ ସ୍ୱଚ୍ଛବକ୍ଷୋଭଙ୍ଗୀ ରାଜପୁରୀ, ତହିଁ ପରେ ଉତ୍ସବର ମଣ୍ଡଣୀ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଘନରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବିଜୁଳି ନାଚିଯାଉଅଛି ଅଥବା ଫୁଲ ଉପରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଯାଉଅଛି, ନକ୍ଷତ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ର ବକ୍ଷରେ ହାସ୍ୟ-ତାସ୍ ଆଭସି ଉଠୁଅଛି ।

ନରପତିଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ପରିସୀମା ନାହିଁ । ଯେପରି କି ସେ ଜୀବନସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଜୀବନ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ସୌମ୍ୟ ସୁକୁମାରୀ ମାଧବୀ ଲତାଟିକୁ ସେ କେତେ ସ୍ନେହ, କେତେ ଯତ୍ନରେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମଧୁର ଉତ୍ସେକ ଦ୍ୱାରା ବଢାଇଥିଲେ, ଏବେ ସେ ଯୋଗ୍ୟ ସହକାରର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବ, ତାଙ୍କ ନୟନ-ତାରାଟିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶଧର ନିକଟରେ ଶୋଭମାନା ଦେଖି ସେ ନେତ୍ର ସାର୍ଥକ କରିବେ, ଆଜ ସେ ଏହି ଆଶାରେ ଆନନ୍ଦିତ ଏବଂ ଏହି ଆନନ୍ଦରେ ଆଶାନ୍ୱୀ । ଆନନ୍ଦର ସ୍ୱଭାବ, ସେ ଉପସ୍ଥିତ ପୂର୍ବରୁ ଯେପରି କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧନଶୀଳ ବିକାଶ ଲାଭ କରେ, ଉପସ୍ଥିତ ସମୟରେ ସେପରି ନୁହେ । ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ ସମୟରେ ତାହାର ବିହ୍ୱଳତାରେ ତାକୁ ବିସ୍ମୃତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ରାଜାଙ୍କର ଅସମ୍ଭାଳ ଆନନ୍ଦ ଆଜି ଅନ୍ତଃପୁରରେ ରହୁ ନାହିଁ । ଛିନ୍ନଶୃଙ୍ଖଳ ମତ୍ତଗଜ ଭଳି ଏଣେ ତେଣେ ଧାବିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ପରମାନନ୍ଦ କାଳରେ ଏକ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଅସଲ ରାତ୍ରିପଦ ଘନ ପଛରେ ବଜ୍ର ଏବଂ ଆଲୋକ ପଛରେ ଅନ୍ଧକାର ଲାଗି ରହିଅଛି, ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ଧାରା । ସନ୍ଧି ଦୁଲହର ସମୟରେ ଗୁପ୍ତ ଦୂତ ଆସି ଛାମୁରେ ଜଣାମଣା କଲା,

http://oaob.nitrkl.ac.in

"ମହିମା, ମରହଟ୍ଟା ସୈନ୍ୟ ଅତି ସଙ୍ଗୋପନରେ ଆସି ଦୁର୍ଗର ଦୁଇ କୋଶ ଦୂରରେ ଠଣା କରି ରହି-ଅଛନ୍ତି । ରାତି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଆସି ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ କରିବେ । ଏଥକୁ ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାହା ଶୀଘ୍ର କରିବାର ଆଦେଶ ହେଉ ।" ରାଜା ଏହା ଶୁଣି ସ୍ତବ୍ଧ ହେଲେ; ମାତ୍ର ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁବାତ୍ୟା କୁଟୀରର କ୍ଷତି ସାଧନରେ କ୍ଷମ ସିନା, ପାଷାଣ ମହା-ହର୍ମ୍ୟକୁ ଟଳାଇ ପାରେ କି ? ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, ଅହୋ, ଅଦୃଷ୍ଟର ଏ କି କପଟିତ କ୍ରୀଡ଼ା ! ବସନ୍ତ-ରାଣୀର ଆଳାପ ମେଘମନ୍ଦ୍ର ରବରେ ପରିଣତ ହେଲା ! ପାଷଣ୍ଡ ଜାତିର କି ହିଂସ୍ରଜନୁ ଅଭିପ୍ସା ! ପାପ ଭୟକୁ ତ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଚୋର ପରି ରାତିରେ ଆସି ଲୁଣ୍ଠନ କରିବେ, ରକ୍ଷକ ହୋଇ ଭକ୍ଷକ ହେବେ, ଏ ଅକରଣୀ ଉତ୍କଳ-ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ କଦାଚ ସହିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ସିଂହାସନ କଳଙ୍କିତ କରି ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଆପଣାର ଆଶୁ ଅଧଃପତନର ପଥ ଆପେ ଆବିଷ୍କାର କରୁଅଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ଆଉ କେତେ କାଳ ସହିବ ? ଅତିରିକ୍ତ, ଅତିରିକ୍ତରୁ ଅତିରିକ୍ତ ଅର୍ଥ ଶୋଷଣରେ ସୁଦ୍ଧା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ! ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ଲୁଣ୍ଠନ ବୃତ୍ତି ? କି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟାପାର ! ଲୋଭରୁ ପାପ, ପାପରୁ ମୃତ୍ୟୁ, ଏହା ଉଚ୍ଚ କଣ୍ଠରେ ଶାସ୍ତ୍ର ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଶାସ୍ତ୍ରବାଣୀ ଦେବବାଣୀ, ତାହା ଅନ୍ୟଥା ହେବାର ନୁହେଁ । ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ଅତିଭୋଜନ କଲେ ପେଟ ଫାଟିଯିବ ସିନା; ମାତ୍ର ବଢ଼ିବ କାହିଁ ? ଏମାନଙ୍କ ଅର୍ଥଗୃଧ୍ନତା ଏମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ ଧ୍ୱଂସ ପଥକୁ ଟାଣି ନେଇଯାଉଅଛି । ପଦ୍ମପତ୍ରସ୍ଥିତ ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁପ୍ରାୟ ଏମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅନିଶ୍ଚିତା । ଅନନ୍ତର ରାଜା ମନ୍ତ୍ରଣାଗାରକୁ ବିଜେ ହେଲେ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସାମନ୍ତ ବୀରମାନଙ୍କ ସହ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ସ୍ଥିର ହେଲା—ଗଡ଼ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ ନ କରୁଣୁ ଶତ୍ରୁକୁ ପଥରୋଧ କରିବାକୁ ହେବ ।

ରାତି ଦୁଇ ପ୍ରହର ସମୟରେ ହଠାତ୍ ସାଜ ସାଜ ଶବ୍ଦରେ ନଗର ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠିଲା । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ପାଞ୍ଚଶତ କବଚ ପାଇକ କାନ୍ଧରେ ଧନୁ ଓ ହସ୍ତରେ ଫରିଖଣ୍ଡା ଧରି ବାହାରିପଡ଼ିଲେ । ବସନ୍ତ-ଉତ୍ସବ ରଣତାଣ୍ଡବରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏତେ ଅଳ୍ପ ସେନା ଦ୍ୱାରା ମରହଟ୍ଟା ବାହିନୀର ଗତିରୋଧ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ବୋଲି କେହି କେହି ଦ୍ୱିଧା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମାତ୍ର ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ଅନୁକୂଳ ମତ ଆଗରେ ତାହା ତିଷ୍ଠି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମରହଟ୍ଟା ସୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ନାହିଁ, ଭାଙ୍ଗଗଞ୍ଜା ଅମଳରେ ସେମାନେ ସବୁବେଳେ ଭୋଳ । ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ବିଳାସ-ଆଳସ୍ୟର ଦାସଦାସ । ନିଦ୍ରାଦେବୀ ସ୍ୱତଃ ପାହାନ୍ତିଆ ସମୟକୁ ନିଶାଖୋରମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଅଜସ୍ର ଆଶୀର୍ବାଦ ଧାରା ଢାଳୁଅଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ସୁଷୁପ୍ତିର କୋମଳ କୋଳରେ ଚଳପଡ଼ି ମୃତ୍ୟୁସୁଖ ଉପଭୋଗ କରୁଥିବେ, ସେତିକିବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋପନରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସହଜ । ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

(ଘ)

ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଇଷ୍ଟଦେବୀ ଭବାନୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର । ଦେବୀଙ୍କର ଭାରି ପ୍ରତାପ । କଥିତ ଅଛି, କେବଳ ତାଙ୍କରି ପ୍ରସାଦରୁ ଆଗରପଡ଼ା ରାଜବଂଶ ଅବଧି ଶତ୍ରୁ-ପଦାନତ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦେବୀ ସ୍ୱୟଂ ଭୈରବୀରୂପରେ ଖଣ୍ଡାଖପର ଧରି ଶତ୍ରୁନିପାତ କରୁଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । କେତେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ବାଳିକା ରୂପ ଧରି ପାଟଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ସହ ଖେଳିବାର ଦେଖିଅଛନ୍ତି । ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡୀ ଠାକୁରାଣୀ, ଡାକିଲେ ଜବାବ ଦେବେ, ଆପଦ ବିପଦରେ ତାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନାମରେ ସିନ୍ଦୂରଚିତା ମାନସିକ କଲେ କାହାରି ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ଭୁସେ ନାହିଁ । ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜାଙ୍କର ଅଟଳ ଭକ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟହ ଦେବୀ-ଦର୍ଶନ ଏବଂ ପାଦୋଦକ ସେବନ ନ କରି ସେ ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ ସୁଦ୍ଧା କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ଭକ୍ତି ନୁହେଁ—ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଷୋଳପଣ । ସେନାଅଭିଯାନ ପୂର୍ବରୁ ରାଜା ଜୟ ଲାଭାର୍ଥେ ଦେବୀ ମନ୍ଦିରକୁ ବିଜେ କଲେ । ସ୍ତବ ସ୍ତୁତି ପରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ ବିଧାନ ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜାଙ୍କୁ ନିଦ୍ରା ଘାରିଲା । ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ, ଦେବୀ ତାଙ୍କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି—"ଯୁଦ୍ଧରେ ତୋର ନିଶ୍ଚୟ ଜୟ ହେବ; ମାତ୍ର ତୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହୁଅ ଯେ, ଫେରିବାବେଳେ ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଯାହାକୁ ଆଗେ ଦେଖିବୁ, ପଶୁ ହେଉ ବା ମାନବ ହେଉ, ତାହାକୁ ମୋ ପୀଠରେ ବଳିଦେଇ ପରେ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯିବୁ।" କିୟନ୍ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରେ ରାଜା ଗାତ୍ରୋତ୍ଥାନପୂର୍ବକ ଦେବୀଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ସ୍ମରଣ କରି ତତ୍‌କ୍ଷଣ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ। ଶୂନ୍ୟଠାରୁ କଅଣ ଶିଖିଲେ,—କି ନୀରବ ଉପଦେଶ ଲାଭ କଲେ ତାହା କେବଳ ତାହାଙ୍କୁ ଜଣା। ତହୁଁ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନରେ ମନେ ମନେ ସେହିପରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରିଲେ। ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ହସ୍ତୀ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରାଜ-ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଥିଲା। ରାଜାଙ୍କୁ ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠରେ ଆରୋହଣ କରିବାର ଦେଖି ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତମାନେ ଆନନ୍ଦ ଜୟଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଯାତ୍ରାକଲେ; ମାତ୍ର ସେ ଯାତ୍ରା ଅତି ଗୋପନରେ ହେଲା। ଏକ କୋଶ ପଥ ଅତିବାହନ ପରେ ଦେଖାଗଲା—ଖଣ୍ଡେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅରଣ୍ୟ ଉହାଡରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ତମ୍ବୁ ଟଣା ହୋଇଅଛି। ବିପକ୍ଷ ସେନାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଗାଢନିଦ୍ରାମଗ୍ନ। ଯେଉଁ ସାମାନ୍ୟ କେତେ ଜଣ ଜାଗ୍ରତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଖଞ୍ଜିକା ଖେଳରେ ଖଞ୍ଜଣୀ ବଜାଇ ନୃତ୍ୟ-ଗୀତରେ ପ୍ରମତ୍ତ ଅଛନ୍ତି। ଉପଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ବୁଝି ରାଜସେନା ଅଧିକ ଖରଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ। ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାଟଙ୍କୀ କରାଇଦେଲା। ହଠାତ୍ ମରହଟ୍ଟା ଶିବିରର ତମ୍ବୁମାନ ଭୀଷଣ ଭାବରେ ଜଳି ଉଠିଲା। ଯେପରି କି ଅଗ୍ନିଦେବତା କ୍ରୋଧକଷାୟିତ ନେତ୍ରରେ ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଦୁଷ୍କରଣୀର ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ। ଦେହରେ ଅଗ୍ନି ଲାଗିବାରୁ ମରହଟ୍ଟା ସେନାମାନେ କାତର ସ୍ୱରରେ ଇତସ୍ତତଃ ଧାବମାନ ହେଲେ; ମାତ୍ର ନିଦ୍ରାବାଉଳରେ ପଥ ନ ପାଇ କେହି କେହି ପୁଣି ଆସି ନିଆଁରେ ପଡ଼ିଲେ। କେତେ ଦଗ୍ଧ ହେଲେ, କେତେ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ହେଲେ। କାହାରି ଲୁଗା ପୋଡ଼ିଗଲା, କାହାର ବା ବାଳ ପୋଡ଼ିଗଲା। ଏହିପରି ସେମାନେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଛନ୍ନଭଙ୍ଗ ହୋଇ କଏ କେଉଁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଡ଼କୁ ପଳାଇଲେ, ସେଥିର ଇୟତ୍ତା ମିଳିଲା ନାହିଁ। ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରହରୀ ଅକ୍ଷତ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଅଗରପଢ଼ା ବାହିନୀ ହସ୍ତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ। ସ୍ୱଳ୍ପ-କଣ୍ଟକିତ ସ୍ଥଳ ରତ୍ନହସ୍ତରେ ଅଧିକତର କଣ୍ଟକିତ ହେଲା। ପରେ ଜଣାଗଲା, ମରହଟ୍ଟା କୁଷ୍ଣ୍ୟ ସେନାଦଳ ଗଣ୍ଡିକାଧିପ ସନ୍ଧାନେ ନଡ଼ିଆ କତାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ରଖିଥିଲେ। ତାହା ତମ୍ବୁରେ ଲାଗି ଏହି ମାରାତ୍ମକ କାଣ୍ଡ ସଂଘଟନ କରିଅଛି। ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ଆଶାସ୍ୱର୍ଗ ନୈରାଶ୍ୟ-ନରକରେ ପରିଣତ ହେଲା। ରାଜସୈନ୍ୟ ଦଳର ଜୟୋଲ୍ଲାସ ରୋଳରେ ଆକାଶ ଅରଣ୍ୟ ଶବ୍ଦାୟମାନ ହୋଇପଡ଼ିଲା। ସେମାନେ ମହାନନ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେଲେ। ସଦ୍ୟଲବ୍ଧ ଗୌରବର ଉଦ୍ଦୀପନୋଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ଫୀତବକ୍ଷ, ସମସ୍ତେ ଗର୍ବନମ୍ର ଗ୍ରୀବ।

(ଙ)

ପ୍ରଭାତ ସମୟରେ ରାଜା ସ୍ୱୀୟ ଦୁର୍ଗ ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ। ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦେଖିଲେ ରାଜଜେମା ଶଳସ୍ୱ ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳୀ ହସ୍ତରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ। ପ୍ରକୃତି କନ୍ୟା ଉଷା ରଙ୍ଗ ରୂପ ବନ୍ଧାଣ ଥାଳୀ ଯେପରି ଜଗଲ୍ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦାଇବା ପାଇଁ ଉଭା ହୋଇଅଛନ୍ତି କି? ରାଜା ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ। ରାଜକନ୍ୟା ଉପଚାରଦ୍ୱାରା ପିତାଙ୍କୁ ସୁସ୍ଥ କରାଇ ପଚାରିଲେ, ପିତଃ! ଦେହରେ କି ଆଘାତ ଲାଗିଅଛି? ରାଜା କହିଲେ—ହଁ ମା, ଆଘାତ ଲାଗିଅଛି; ମାତ୍ର ସେ ଆଘାତ ବାହାରେ ନୁହେଁ,—ପ୍ରାଣର ଅନ୍ତରତମ ସ୍ଥାନରେ। ଅନନ୍ତର ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ କନ୍ୟା ସହ ଦେବୀ-ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଜେମାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆମୂଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସାଶ୍ରୁନେତ୍ରରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଶୋକଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ହାୟ ଦେବ! ଏହି କି ତୁମର ଆଦେଶ? ଯେଉଁ ଖଡ୍‌ଗରେ ଶତ୍ରୁ ଜୟ କଲି, ସେହି ଖଡ୍‌ଗରେ ସନ୍ତାନ ହତ୍ୟା କରିବ!

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶୁଣି ସେହି ଅପତ୍ୟ-ରକ୍ତଲିପ୍ତ ହସ୍ତରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ବିଜୟ-ମୁକୁଟ ଶୋକ ଦଗ୍‌ଧ ମସ୍ତକ ମଣ୍ଡନ କରିବ! ହାୟ ଅଜ୍ଞ ନର, ତୁମ୍ଭର ଏ ଅମୋଘ ବିଧାନ କିଏ ବୁଝିବ ମା? ମଙ୍ଗଳମୟି, ଏ ଭୀଷଣ ବିଧାନରେ କି ମଙ୍ଗଳ ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ଏକା ତୁମେ ଜାଣ ମା! ଓଃ, ଏ ଜୀବନ୍ତ କୁମ୍ଭୀପାକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ବରଂ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟ ଏବଂ ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ। ମା, ଏ ହତଭାଗ୍ୟର କ୍ଷୀଣ ଜୀବନଧାରା ଏହିଠାରୁ ଶୁଖାଇଦିଅ। ଯାହାକୁ ଆଜି ସ୍ୱପାଦରେ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତୁ, ତାକୁ ଏହିକ୍ଷଣି ଯମ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିବି! ଦୟାମୟି, ବାଳିକାର ତପ୍ତ ରୁଧିର ପଣା ଭଳି ଏ ବୃଦ୍ଧ ରକ୍ତରେ କି ତୁମର ଅରୁଚି ହେବ?

ରାଜକେମା ପିତାଙ୍କୁ ଏଭଳି ଶୋକବିହ୍ୱଳ ଦେଖି ମଧୁର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—ପିତଃ, ଆପଣ କାହିଁକି ଅସ୍ଥିର ହେଉଅଛନ୍ତି? ଉଦ୍ୟାନପାଳ ସ୍ୱହସ୍ତ-ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ପୁଷ୍ପ ଦେଇ କି ଇଷ୍ଟଦେବ ପୂଜା କରେ ନାହିଁ ପିତା? ମୋର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣ ସକାଶେ ଯଦି ସହସ୍ରପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା ହେଲା, ତେବେ ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଏ ନଗଣ୍ୟା ପକ୍ଷରେ ଶ୍ଳାଘନୀୟ ବିଷୟ କଅଣ ଅଛି? ସତ୍ୟ ଲଙ୍ଘନ ମହାପାପ। ବିଶେଷତଃ ସତ୍ୟଧର୍ମରକ୍ଷୀ ଚନ୍ଦ୍ରସୂ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଅନନ୍ତ ନରକ। ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ପୂର୍ବପୁ-ମାନେ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ, ସ୍ୱହସ୍ତରେ ପ୍ରାଣାଧିକ ପୁତ୍ରକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ, ତୁମ୍ଭେ ସେହି ପବିତ୍ର ଯାଦବକୁଳରେ ଜାତହୋଇ ଛାର କନ୍ୟା ମୋହରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରିତ କୀର୍ତ୍ତିପଙ୍କ୍ତି ଉପରେ କାଳି ଗାର ଟାଣିଦେବ କି ପିତା? ଛି, ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏରୂପ ମୋହାଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ। ମୁଁ ଅକାତରରେ ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି, ଆପଣ ସତ୍ୟରକ୍ଷାରେ ତତ୍ପର ହେଉନ୍ତୁ।

ରାଜା କନ୍ୟାର ଏହି ଅମାୟିକ ନିର୍ଭୀକ ବାଣୀ ଶୁଣି ଅଶ୍ରୁପରିପ୍ଲୁତ ହେଲେ ଏବଂ ଏଭଳି ଧାର୍ମିକା କୁଳୋଜ୍ଜ୍ୱଳା କନ୍ୟାର ପିତା ବୋଲି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିଲେ। ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ ଯଥାର୍ଥ କଥା। ଦେବତାଠାରୁ ଉପକାର ପାଇ ପରେ ପ୍ରତାରଣା କରିବା ପାପିଷ୍ଠର କାର୍ଯ୍ୟ। ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା ସକାଶେ ଦେବୀଙ୍କୁ କନ୍ୟାବଳି ଅର୍ପଣ କରି ପଛେ ଆତ୍ମବଳି ଅର୍ପଣପୂର୍ବକ ସେଥିର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବି। ଏହା କହି ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତ ହୋଇ ହସ୍ତଧୃତ କରବାଳରେ କନ୍ୟାବେକରେ ଏକ ଚୋଟ ପ୍ରହାର କଲେ। ଛିନ୍ନଶିର କବନ୍ଧ ତଳେ ପଡି ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା। ଦେବୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ରକ୍ତଗଙ୍ଗା ପ୍ରବାହିତ ହେଲା। ଅତଃପର ରାଜା ସେହି କରବାଳ ନିଜ ଗ୍ରୀବାରେ ହାଣିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାକ୍ଷଣି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଭୂପତିତ ହେଲେ। ଦେବୀ ସ୍ୱପ୍ନରେ କରବାଳ ଛଡ଼ାଇନେଇ କୋମଳ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଉଠ ବତ୍ସ, ଉଠ। ରାଜକନ୍ୟା ଅନ୍ତଃପୁରରେ ସୁଖରେ ଅଛି, ତୋର ମନ ବୁଝିବା ପାଇଁ ମୁଁ ମାୟା ଭିଆଣ କରିଥିଲି ମାତ୍ର। ଏବେ ଯାଇ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ପରୀକ୍ଷା କର।" ଏହା କହି ଦେବୀ ଅନ୍ତର୍ହିତା ହେଲେ। ଏଣେ ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ସହ ମୂର୍ଚ୍ଛାଭଙ୍ଗ ହେଲା। ଦେଖିଲେ ମୃତକନ୍ୟା ବା ରକ୍ତସ୍ରୋତର ଚିହ୍ନମାତ୍ର ନାହିଁ। ତହୁଁ ସେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଧାଇଁଲେ। ଯାଇ ଦେଖିଲେ ରାଜକେମା ପିତୃ-ଆଗମନ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ସଖୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସିଅଛନ୍ତି। ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ହଠାତ୍ ଉଠିଆସି ପିତୃଚରଣରେ ପ୍ରଣିପାତ କଲେ। ରାଜାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଭଞ୍ଜନ ଏବଂ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା ହେଲା। ସେ ଭକ୍ତିଗଦ୍‌ଗଦ ଚିତ୍ତରେ ଦେବୀଙ୍କ ପଦତଳରେ ଯାଇ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଲୁଟାଇ ପତିତ ହେଲେ। ପରେ ପାଦୋଦକ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇ କହିଲେ, "ମା, ନମସ୍କରିଲି।" ଦେବୀଙ୍କର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ନଗରରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଗଲା। ବିଜୟ-ଆନନ୍ଦରେ ଦେବୀ-କୃପା ଆନନ୍ଦ ମିଶିଲା। ରାଜା ଦେବୀଙ୍କଠାରେ ସାତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋମ ଓ ଚଣ୍ଡୀପାଠର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଇ କନ୍ୟାର ଶୁଭବିବାହ ନିର୍ବାହରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତ

—୧—

କପିଳ ରଥେ ଜଣେ ମସ୍ତ ଦାର୍ଶନିକ । ସେ କାଶୀରେ ପଢି 'ଦର୍ଶନତୀର୍ଥ' ଉପାଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ସେ ନିଜ ମୁହଁରେ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି । ସେ କହନ୍ତି—ତାଙ୍କ ପରି ଦାର୍ଶନିକ ବିଦ୍ୟା-ବିଶାରଦ ଜଗତରେ ବିରଳ । ଏପରିକି ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ତାଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରନ୍ତି । "ଶିଷ୍ୟବିଦ୍ୟା ଗରୀୟସୀ" ବୋଲି କଥା ଅଛି । ଦିନେ ଯେ ସେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଟପିଯିବେ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କର ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଅଛି । ରଥେ ମୁକ୍ତ ପୁରୁଷ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜୀବିକାରେ ସେ ଆବଦ୍ଧ ନୁହନ୍ତି । ପୈତୃକ ଜମିଜମା ଯାହା ଅଛି, ସେଥିରେ ସଂସାର ଚଳିଯାଏ—କୌଣସି ଅଭାବ ଘଟେ ନାହିଁ । ରଥେ ସବୁବେଳେ ବସି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଘଣ୍ଟା ଚକଟାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଯାଏ—ସେଟା ଜଳପାନଖିଆ । ସେତେ ଖରା ହେଉ ବା ଝଡ ବର୍ଷା ଦୁର୍ଯୋଗ ହେଉପଛେ ଆଡେ ଦୀର୍ଘେ ପାଞ୍ଚକୋଶ ମଧ୍ୟରେ ଯେ କେଉଁଠାରେ ଜଳପାନ-ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ନ ଆସୁଣୁ ସେ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏଥିର କାରଣ ଦକ୍ଷିଣା ବା ବସ୍ତ୍ର ଚଦ୍ଦାର ଲୋଭ ନୁହେଁ—ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଲୋକ ଜମା ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବକ୍ତୃତାର ସୁବିଧା ହୁଏ । ସେହି ବକ୍ତୃତାର ମୋହ ତାଙ୍କୁ ଟାଣି ନେଇଯାଏ । ନିଶାଖୋରମାନଙ୍କର ନିଶା ଅଭାବରେ ଯେପରି କସମସ୍ ହୁଏ—ମନ କାହିଁରେ ଲାଗେ ନାହିଁ—ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଆନନ୍ଦ ଥାଏ ନାହିଁ । ବକ୍ତୃତାଖୋର ରଥଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବକ୍ତୃତା ଅଭାବରେ ସେହିପରି ଉପସର୍ଗ ଘଟେ । କେଉଁଠାରେ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କୁ ଏକାଠି ହେବାର ଦେଖିଲେ ସେ ଆଉ ଥିର ହୋଇ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେଠାକୁ ଯାଇ ବକ୍ତୃତା ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅନ୍ତି । କେହି ବୁଝନ୍ତୁ ବା ନ ବୁଝନ୍ତୁ, ସେଥିପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ଥାଏ ନାହିଁ । ସେ ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା କରି ଚାଲିଥାଆନ୍ତି ।

ରଥପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଏକା ନିର୍ମଳଛଙ୍କା ସତ୍ୟ । ଆଉ ସବୁ ମିଥ୍ୟା, କପୋଳ-କଳ୍ପନା । ସେ ଯାହା ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ତାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । "ଯାହା ନ ଦେଖିବୁ ଦୁଇ ନୟନେ, ପରତେ ନ ଯିବୁ ଗୁରୁ ବଚନେ"—ଏହି ହିଁ ତାଙ୍କର ଅକାଟ୍ୟ ଯୁକ୍ତି । ଦିନେ ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—"ମୋର ମୁଣ୍ଡ ତ ମୋତେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ତେବେ କଣ ମୁଁ ନିର୍ମୁଣ୍ଡ ? ହାତରେ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ମୁଣ୍ଡର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଜଣାଯାଏ ସତ; ମାତ୍ର ତାହା ତ ଦାର୍ଶନିକ ମତ ନୁହେଁ—ସ୍ପର୍ଶଦ୍ୱାରା ଜଣାଯିବାରୁ ତାହା ସ୍ପାର୍ଶନିକ ମତ ହୋଇପାରେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଅଛି ବୋଲି ଯେ ମୋର ଥିବ, ଏହା କୌଣସି ଯୁକ୍ତିର କଥା ନୁହେଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର କଣ ସବୁ ଥାଏ ? ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଥିବାର ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସତ; ମାତ୍ର ମୋର ନ ଥାଇ ପାରେ । ଏହା ବା ବିଚିତ୍ର କଣ ? ସେହିପରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହର ତ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ, ତେବେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଛି ବୋଲି କିପରି କହିବି ? ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଛି ସିନା; ମାତ୍ର ଶୁଣା କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କଣ ? ଶୁଣା କଥାରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ସେମାନେ ଶ୍ରାବଣିକ ହୋଇ ପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଦାର୍ଶନିକ ନୁହନ୍ତି । ଆଉ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯେବେ ଥାଏ, ତେବେ ସେ ଯେ ଗୋଟାଏ ସହର, ଏଥିର ପ୍ରମାଣ କଣ ? ଗୋଟାଏ ମନୁଷ୍ୟ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ବି ତ ହୋଇପାରେ । ଏହିପରି ଅପଟାନ୍ତର ଯୁକ୍ତିବଳରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା ଯେ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ କି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହର ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ପୁଣି କହିଲେ—"ଉହୋ, ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଭୁଲ କରୁଥିଲ । ଦର୍ପଣରେ ଦେଖିଲେ ତ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଦିଶେ, ତେବେ ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ କପରି ? ନା—ନା, ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଅଛି; ମାତ୍ର ମାଇଁକି ସହୁର ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏରୂପ ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ଲୋକେ ହସନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକେ ତାଙ୍କୁ ପାଗଳ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଲୋକ-ପ୍ରଦତ୍ତ ପାଗଳ ଉପାଧିକୁ ସେ ଘୃଣା କରନ୍ତି ନାହିଁ ବରଂ ଗୌରବ ମଣନ୍ତି । ଯେହେତୁ ସଂସାରରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ପାଗଳ ଅଛନ୍ତି—ଯାହାର ମତି ଛନ୍ନ, ସେ ପାଗଳ ଏବଂ ଯେ ଯେତେ ଜ୍ଞାନୀ, ସେ ତେତେ ପାଗଳ । ରଥେ ନିଜକୁ ଶେଷୋକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ମଣନ୍ତି । ସୁତରାଂ ପାଗଳ ଉପାଧିକୁ ସେ ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ମନେ କରନ୍ତି ।

—୨—

ରସିକା ଭଣ୍ଡାରୀ ଜଣେ ସାର୍ଥକନାମା ନକଲିଆ ଏବଂ ଖାଣ୍ଟିକୁହା । ସେ କେତେ ବାଗରେ ନକଲିଆ କଥା କହି କାହଲା ଲୋକଙ୍କୁ ହସାଇ ଦେଇପାରେ । ରସିକା ଯାତ୍ରା ଦଳରେ ଜ୍ଞାନୀର ଅଭିନୟ କରେ—ନାନା ପ୍ରକାର ଭେରସା କଥା କହି ଲୋକଙ୍କୁ ହସାଇ ନାକେଦମ୍ କରିଦିଏ । ଏହେତୁ ଜନମୁଖରେ ତାହାର ଗୋଟାଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ସୁଖ୍ୟାତି ଖେଳିବୁଲେ । ସେ ନ ଥିଲେ ଯାତ୍ରା ଜମେ ନାହିଁ । ଏହାଛଡ଼ା ତାହାର ଗୋଟାଏ ମହତ୍ ଗୁଣ ଥିଲା—ତାହା ମଗଜ । ରସିକାର ଓଜନ ଯେତେ ହେବ, ତାହାର ମଗଜ ସେଥିର ବହୁ ଗୁଣ । ମୂର୍ଖ ଭଣ୍ଡାରୀ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ତାହାର ବୁଦ୍ଧି ତାହାର ଅସ୍ତ୍ର କ୍ଷୁରଧାର ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ । କଥା କୌଶଳରେ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଇଦିଏ । ରଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦ ତାହା ମନକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ରଥେ କହନ୍ତି—"ଈଶ୍ୱର ବୋଲି କେହି ନାହିଁ, ଦେବତା ଶବ୍ଦ ମିଥ୍ୟା—ନର-କଳ୍ପନା । ଯାହା ଦେଖା ନ ଯାଏ, ତାହା ନାହିଁ ।" ଦିନେ ରସିକା ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲା—"ରଥ ଆପଣେ, ତମ ଗୋସାଇଁ ବାପାଙ୍କୁ ତମେ ଦେଖିଛ ନା ?" ରଥେ କହିଲେ—"ନା, ମୋର ଜନ୍ମୁ ସେ ମଲେଣି, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।" ରସିକା ମୃଦୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସ୍ୟରେ କହିଲା—"ତେବେ ତମ ଗୋସାଇଁ ବାପା ନାହାନ୍ତି । ତମେ ପରା କୁହ, ଯାହା ଦେଖା ନ ଯାଏ, ତାହା ନାହିଁ ? ଗୋସାଇଁ ବାପାଙ୍କୁ ତ ଦେଖି ନାହଁ, ସେ ଥିଲେ ବୋଲି କପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ?" ରଥେ ଟିକିଏ ରାଗି ଉଠି କହିଲେ, "ହଁ, ଏଁ, ଏ ପୁଣି କି କଥା ? ଗୋସାଇଁ ବାପା ନ ଥିଲେ ବାପା ଆସିଲେ କୁଆଡ଼ୁ, ଆଉ ମୁଁ ବା ଆସିଲି କୁଆଡ଼ୁ ?" ରସିକା କହିଲା—ହଁ, ମୁଁ ସେଇ କଥା ପଚାରୁଛି—ଏବେ ବାଟକୁ ଆସିଛନ୍ତି ଗୋସାଇଁ । ଗୋସାଇଁ ବାପାଙ୍କୁ ନ ଦେଖିଲେ ବି ସେ ଅଛନ୍ତି କହୁଛ, ସେହିପରି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ କେହି ନ ଦେଖିଲେ ବି ସେ ଅଛନ୍ତି—ଏହା କାହିଁକି ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ ?" ଏ କଥାରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ବଣା ହୋଇଗଲା । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଖୋଜି ଏ କଥାର ଉତ୍ତର ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ ଖୁବ ରାଗିଯାଇ କହିଲେ—"ଦୂର ଭଣ୍ଡାରିବାପୁତା, ତୋ ସଙ୍ଗରେ ପୁଣି ଯୁକ୍ତି !" ଏତିକିମାତ୍ର କହି ନିଜର ମହଜ୍ଜ ସମ୍ଭାଳି ନେଲେ ଏବଂ ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ଭଣ୍ଡାରି ପାଖରେ ଯୁକ୍ତିରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ସେ ଲଜ୍ଜା ଏବଂ ଅପମାନରେ ଦଗ୍ଧ ହେଉଥିଲେ, ଘରେ ଆସି ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପୁତ୍ରପ୍ରାପ୍ତି କାମନାରେ ମୃତ୍ତିକା ଶଙ୍କର ପୂଜା କରୁଅଛନ୍ତି । ଆଉ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ଏ ଦୃଶ୍ୟ କି ତାଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ନେତ୍ର ସହ୍ୟ କରିପାରେ ? କ୍ରୋଧରେ ତାଙ୍କର ଅଧର କମ୍ପି ଉଠିଲା—ଚକ୍ଷୁ ଶିମିଳୀ ଫୁଲ ପରି ନାଲି ହୋଇଗଲା । ସେ ଧାଇଁ ଯାଇ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସହ ପୂଜା-ସାମଗ୍ରୀ ସବୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ରୁଦ୍ର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, "ଉଠ ଉଠ, ତମର ଏ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଆଉ କେତେ କାଳେ ଯିବ ? କାଦୁଅ ମେଞ୍ଚାକରେ ଠାକୁର ହେବ, ସେ ଠାକୁର ପୁଣି ପୁଅ ଆଣି ଦେବ ? ଏସବୁତାକ ପିଲାଙ୍କ କଣ୍ଢେଇଖେଳ । ମୁଁ ଏସବୁ କିଛି ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ, କି ଠାକୁର ଦେବତା ମାନେ ନାହିଁ । ତାହା ଆମ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ନୁହେଁ — ତାହା କଞ୍ଚା ମିଛ, ଛଳନା ଭଣ୍ଡାମି !" ରଥେ ଏହିପରି ଅନେକ ତିରସ୍କାର କରି ବ୍ରାହ୍ମଣୀ କିଛି ନ କହୁଣୁ ଘରୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାହାରିଗଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଆଉ କଣ କରିବେ, ତାଙ୍କୁ ଲେଖା ମାରିଦେଲା । ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଲଗାଣ ବର୍ଷାର ଧାରା ବହି ଆସିଲା । ଶିବଙ୍କୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବା ସାମାନ୍ୟ ଅପରାଧ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମତିଗତି ତ ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସୁତରାଂ ପଣତକାନି ବେକରେ ପକାଇ ତଳେ ଜୁହାର ହୋଇ କହିଲେ, "ହେ ଶିବ, ନାସ୍ତିକ ପାଷଣ୍ଡର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କର ପ୍ରଭୋ ! ମୋର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସୁବୁଦ୍ଧି ଦିଅ, ତାଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଦିଅ, ସ୍ୱଧର୍ମ ଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କ ମତି ଫେରିଆସୁ—ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର । ସେ ଅଜ୍ଞାନ, ତୁମ୍ଭଠାରେ ଦ୍ରୋହାଚରଣ କରିଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୟାମୟ—ନିଜ ଗୁଣରେ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା କର—ନିର୍ମଳ କର—ପବିତ୍ର କର—ଏ ସେବା-ଦାସୀ, ପ୍ରାର୍ଥନା ସଫଳ ହେଉ ।"

— ୩ —

ରଥ-ସୁନ୍ଦରୀ ସେଦିନ ରାତିରେ ଶୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଦୁଷ୍କରଣୀ ସ୍ମରଣ କରି ସେ ଘନ ଘନ ଚମକି ପଡୁଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଥାଏ । କେବେ କିଏ ଆଖିପତା ପଡ଼ି ଆସିଲେ ସେହି ଦୁଷ୍କରଣୀ ରୂପ ଧରି ଆଖି ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ସ୍ୱାମୀର ସ୍ୱର୍ଗ ଅମଙ୍ଗଳ ଆଶଙ୍କା ବହନ କରି ପତିପ୍ରାଣା ହିନ୍ଦୁରମଣୀ କି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଶୋଇ ପାରେ ? ସେ ମନେ ମନେ କେତେ ବିପଦ-ବିଭୀଷିକା କଳ୍ପନା କରିଯାଏ । ସେହି କଳ୍ପନା ଚେନ୍ଦୁଲିଆ ବିଛା ପରି ତାହା ହୃଦୟରେ ହୁଳ ବିନ୍ଧିଦେଉଥାଏ । ସେହି ବ୍ୟଥାରେ ସେ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦୋଷ ଖଣ୍ଡନ ପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଅନେକ ଦେବ-ଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରାଣର ଆକୁଳ ଭାଷାରେ ମିନତି ଜଣାଇଲେ । ଅଶ୍ରୁଜଳରେ ବକ୍ଷ ଭସାଇଦେଲେ । ପ୍ରଭାତ ହେବାକୁ ଘଡ଼ିଏ ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବ ଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ନିଦ୍ରା ଆସି ତାଙ୍କୁ ଘାରିଲା । ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପୁରୁଷ ହଠାତ୍ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହେଲେ । ତାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଜଟା ମୁକୁଟାକାରରେ ବନ୍ଧା, ହସ୍ତରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତ୍ରିଶୂଳ ଏବଂ କଟିରେ ବାଘାମ୍ବର । ଅଧରରେ ଦୟାର ମଧୁର ହାସ ଲାଗିରହିଅଛି । ସେହି ହାସ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିରେ ଗୃହ ଆଲୋକିତ ହୋଇଗଲା । କି ସୁନ୍ଦର ଭକ୍ତିଭରା ମୂର୍ତ୍ତି ! କଳ୍ପନାରେ ସେପରି ମୂର୍ତ୍ତି କେହି ଗଢ଼ିପାରିବ ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାୟୁରେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ମଳିନ ହୋଇଯିବ । ପୁରୁଷ ସ୍ନେହସ୍ନାତ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଚିହ୍ନି ପାରିଲୁ କି ମା ମୁଁ କିଏ ? ମୁଁ ତୋର ସେହି ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ଶଙ୍କର । ତୋର ଦୁଃଖ ସହି ନ ପାରି ତୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଆସିଛି । ତୋ ସ୍ୱାମୀ ମୋତେ ଅବଜ୍ଞା କଲା ବୋଲି ତୁ ଭୟ କରନା ମା ! ଦେବତାମାନେ ପ୍ରତିହିଂସା କରନ୍ତି ନାହିଁ—କ୍ଷମା ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ । ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସାରେ ସେମାନେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ବା ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ—ସେମାନେ ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସାର ଅତୀତ । ସେ ଅଭକ୍ତ ତାହାର କିଛି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିର ଫଳ ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ଆଉ ଦେବତ୍ୱ । ତୁ କିଛି ଚିନ୍ତା କର ନା । ତୋ ସ୍ୱାମୀ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଗର୍ବରେ ଈଶ୍ୱରଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛି । ସେ ସତ୍‌ପଥକୁ ଆସିବ । ଉଦ୍ଧତ ଲୋକେ ନ ଠକିଲେ ଶିଖନ୍ତି ନାହିଁ, କେହି ତାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରେ ନାହିଁ—ତାଙ୍କର କୃତକର୍ମ ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ । ତୋ ସ୍ୱାମୀ ଭଲରୂପେ ଠକିଲେ ବଳେ ବଳେ ଶିଖିବ । ତାହାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ତୋହରି ଭକ୍ତି—ତୋହରି ବିଶ୍ୱାସ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବ । ସେ ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝିପାରି ଅନୁତପ୍ତ ହେବ । ସେତେବେଳେ ତାହାର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଭାଙ୍ଗିଯିବ—ସେ ନିର୍ମଳ ହୋଇ ତୋର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାମୀ ହେବ । ସେଦିନ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ତୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ସେହି ଶୁଭଦିନ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହ ।" ଏହା କହି ପୁରୁଷ ହଠାତ୍ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଭଗ୍ନନିଦ୍ର ହୋଇ ଉଠି ବସି ନିର୍ବାକ୍ ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ଲୋତକ-ଧାରା ବହିପଡ଼ିଲା । ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହେତୁ କରି ସେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ । ଅନନ୍ତର ଗଳବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଶିବଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡବତ କରି ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠିଗଲେ ।

ରଥପଣ୍ଡିତେ ସ୍ତ୍ରୀର ପୂଜା ପ୍ରତିମା ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଯେ ନିର୍ବିକାର ଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୃଦୟରେ ସୁଖ ଦୁଃଖର ସ୍ପଷ୍ଟ ଛାୟା ପଡ଼ିଥିଲା । ଧର୍ମୀ ବାହ୍ୟରେ ଯେତେ ଧର୍ମ କରୁ ପଛେ; ମାତ୍ର କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନିଶ୍ଚେ ତା ମନ ଖୁଣ୍ ଖୁଣ୍ ହୁଏ । ସେ ସିନା ଧର୍ମୀ; ମାତ୍ର ତାହାର ବିବେକ ଶକ୍ତିର ତ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ ନାହିଁ ! ସୁତରାଂ ତାହାର ବିବେକ ତାକୁ ଲଜ୍ଜା ଦିଏ । ଏଥି ମନେ ମନେ କହିଲେ—"ଏରୂପ ଆଚରଣ କରିବା ମୋର ଉଚିତ ହୋଇ ନାହିଁ ।" ପୁଣି କ୍ଷଣକେ ବଦଳିଯାଇ କହିଲେ—"କି, ଉଚିତ ନୁହେଁ କାହିଁକି ? ଜାଦୁଅ ପେଣ୍ଡୁଲାଟାଏ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ଦୋଷ କଅଣ ? ତାହା ତ ପାପ ନୁହେଁ—ମୋର ମନର ଦୁର୍ବଳତା ମୋତେ ଏହିପରି ବେଳେ ବେଳେ ଖୁବ୍ ଠକାଏ, ଯାହା ଅନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ, ତାକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହି ଭୟ ଦେଖାଏ । ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ ? କରନ୍ତୁ, ବ୍ୟର୍ଥ ନିନ୍ଦାକୁ ଡରି କଅଣ କୁସଂସ୍କାରକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ ହେବ—ନୈତିକ ସାହସକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେବାକୁ ହେବ ? ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା ଏହି ଯେ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ—ଏହିଟା ମୋର ଭୁଲ; ମାତ୍ର ସେଥିଲାଗି ବା ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ? ତାହା ମନ ରଖାଇ ଦୁଇ ପଦ କହିଦେଲେ ସେ ତରଳିଯାଇ ସବୁ କଥାକୁ ଭୁଲିଯିବ । ନ ହେଲେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ମୂଳ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ତାକୁ ଭଲରୂପେ ବୁଝାଇଦେଲେ ସେ ବୁଝିଯିବ । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ବୁଝାଇଦେବା କିଛି କଠିନ କଥା ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କଦାଚ ସ୍ୱୀକାର କରିବ ନାହିଁ । ତାହାହେଲେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଶିରଚ୍ଛେଦ ହେବ ଏବଂ ମୋର ମନର ଦୁର୍ବଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ମାନସିକ ଦୁର୍ବଳତା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେପରି ଦୁର୍ବଳ କରେ, କୌଣସି ଉତ୍କଟ ବ୍ୟାଧି ସେପରି ଦୁର୍ବଳ କରିପାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ କଦାଚ ମନ ଦୁର୍ବଳ କରିବ ନାହିଁ ।" ଏଥି ତାଙ୍କ ପାଗଳ ମନକୁ ଏହିପରି ବୁଝାଇ, ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ କରି ରଖିଲେ ।

—୪—

କେତେ ଦିନ ପରେ ଗ୍ରାମରେ ଡାକୁଣୀଗୋଳ ଲାଗିଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଅନେକ ଲୋକ କାଳଗ୍ରାସରେ ପଡ଼ିଲେ । ଆଜି ଯାହାକୁ ଦେଖିବ, କାଲି ସେ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ ମହା ଆତଙ୍କ ପଡ଼ିଗଲା; ଲୋକେ ହସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କେତେ ଘର ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ, ଆଉ ଯେ ରହିଲେ ସେ ସବୁବେଳେ ଆଶଙ୍କାରେ କାଳ କଟାଇଲେ । ଭୟରେ ବିଳମ୍ବିତ ସେମାନଙ୍କ ଛାତି ଦୁରୁ ଦୁରୁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ହରି ଲେଙ୍କା, ଫକୀର ପରିଡ଼ା, ସଦେଇ ସାହୁ, ରଘୁ ସାମଲ ପ୍ରଭୃତି ଗାଁର ମୁଖିଆ ଲୋକମାନେ ବସି ପ୍ରତିକାରର ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲେ । ସହଜବିଶ୍ୱାସୀ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ମୋଫସଲବାସୀମାନେ ପୁଣ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିକାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା— ଚବିଶପ୍ରହରୀ କୀର୍ତ୍ତନ ହେବ, ଗ୍ରାମର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଚାଉଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଛେଳାପଣା ଢଳାହେବ, ଚଣ୍ଡୀପାଠ ହେବ, ଆଉ ହୋମ ହେବ । ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମଦେବତୀ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସଦା ଉପବାସିନୀ । ଗାଁରେ କାହାରି ବାହା-ସୁହାଣୀ ହେଲେ ବା ମଙ୍ଗଳ ଲାଗିଲେ ତାଙ୍କର କପାଳ ଖୋଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି । କବି ସ୍ୱମାଲିଷେକ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଗାଇଅଛନ୍ତି—"ବିନା ପୂଜା ଦେବତା, ବସ୍ତ୍ରିଲେ ହୋଇବା ପୂଜିତା ।" ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ଅପୂଜା ଦେବତାସବୁ ଥିଲେ, ସ୍ମମଙ୍କ ଅଭିଷେକ-ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ସେମାନେ କହିଲେ— ଅମ୍ଭେମାନେ ପୂଜିତା ହେବା । ଅନାହାସ ହାକିମଙ୍କ ପରି ଏହି ଦେବତାଗଣଙ୍କ ଦୀର୍ଘକାଳ ଅନାହାରୀ ରହି ସୁଦ୍ଧା ରୁଷ୍ଟ ବା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ—ଏହା ତାଙ୍କର ଦେବତ୍ୱ ।

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗ୍ରାମରେ ବୁଲି "ଅଘରଦୁଆରି" ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ଯଥାଶକ୍ତି ଚାନ୍ଦା ପ୍ରଦାନ କଲେ; ମାତ୍ର ଦାର୍ଶନିକ କପିଳ ଏଥି କିଛି ଦେଲେ ନାହିଁ । ହରି ଲେଙ୍କା ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ କହିଲେ—"ଭଅ ଆପଣେ, ଠାକୁରାଣୀ ପୂଜା ଲାଗି କିଛି ଚାନ୍ଦା ଦିଅ ।" ଏଥି ଉଦାସ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲେ—"କେଉଁ ଠାକୁରାଣୀ ?" ଲେଙ୍କା କହିଲେ—"ଆମ ଗ୍ରାମଦେବତା ଚାଉଣୀ, ଆଉ କିଏ ?" ଏଥି ଟିକିଏ ବିଦ୍ରୂପମିଶ୍ରା ହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି କହିଲେ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

"ଓଃ-ହୋ, ସେହି ଯେ ମାଙ୍କଡ଼ାପଥରଖଣ୍ଡିକ, ସେହି ସବୁ ଝାଙ୍ଗା ବାଳୁଗୋଳକୁ ଗାଁକୁ ରକ୍ଷା କରିବ ? ବାଃ, କୌତୁକ ତ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ !"

ଲେଙ୍କା— କି, ସେ ପଥର ଭିତରେ କଅଣ ଦେବତା ନାହିଁ ?

ରଥେ—ଦେବତା କଅଣ ହେ ? ତମେ ଦେବତା ଦେଖିଛ ?

ଲେଙ୍କା—ନ ଦେଖିଲେ କି ଦେବତା ଅଛନ୍ତି ! ଯେ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତ, ସେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖେ । ପ୍ରହ୍ଲାଦର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଭଗବାନ ନୃସିଂହ ରୂପ ଧରି ସ୍ତମ୍ଭରୁ ବାହାରିଥିଲେ, ଏହା କି ପୁରାଣରେ ପଢ଼ି ନାହଁ ?

ରଥେ—ମୁଁ ସେ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ, ଦେବତା, ଭଗବାନ କିଛି ମାନେ ନାହିଁ ।

ଲେଙ୍କା – ତୁମେ ନ ମାନିଲ ବୋଲି ଯେ ଦେବତା ନାହାନ୍ତି, ଏ କଥାର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଗଛ, ପଥର ସବୁ ତ ଦେବତାଙ୍କ ରୂପ ! ପବନ ଦେଖା ନ ଯାଏ ବୋଲି କଅଣ ପବନ ନାହିଁ ? ସେ ଦେହରେ ଲାଗିଯାଉଛି, ଘର ଦେଇ ଗଛ ଡାଳପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଭାଙ୍ଗି ପକାଉଛି, ଏ ସବୁ ତ ପବନର କାର୍ଯ୍ୟ ? କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି କର୍ତ୍ତା ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ କେଉଁ ଯୁକ୍ତି ବଳରେ ?

ରଥେ—ମୁଁ ସେ ଯୁକ୍ତିତର୍କକୁ ଭଲ ପାଏ ନାହିଁ । କୁଟିଳ କୁଟିଳ ତର୍କ ଜାଲରେ ଧଳା କଳା ହୋଇଯାଏ; କିନ୍ତୁ ତାହା ଅସାର ଏବଂ କପଟ ମିଛ । ତାହାସବୁ ଆମ ଜ୍ଞାନାର୍ଜିତ ମତର ବିରୋଧୀ ।

ଲେଙ୍କା—ହେଉ, ସବୁ ଜାଣି ମିଛ । ତୁମେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ବା ଦେବତା ବିଶ୍ୱାସ ନ କଲେ ତାଙ୍କର କିଛି କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ତୁମକୁ ପଚାରିବି । ଯେଉଁ ପଥରଖଣ୍ଡକୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ହେଲା ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି, ଏତେ ଲୋକର ଏତେ କାଳର ବିଶ୍ୱାସ କି ଗୋଟାଏ ଜୀବନ ବା ଶକ୍ତି ଧରି ତାହା ମଧ୍ୟରେ ରହିବା ଅସମ୍ଭବ ? ଏତେ ଲୋକ କଅଣ ସମସ୍ତେ ଭ୍ରାନ୍ତ, ତୁମେ ଏକା ମହାଜ୍ଞାନୀ ?

ରଥେ— ତୁଚ୍ଛା ବିତଣ୍ଡାରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ମୋର ଶେଷ କଥା ଏହି ଯେ, ତୁମ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର କି କ୍ଷମତା ଅଛି, ମୋତେ ଦେଖାଇଲେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ।

ଲେଙ୍କା—ମୁଁ ତ ଆଗରୁ କହୁଛି, ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ନ କଲେ ବା ଅବଜ୍ଞା କଲେ ତାଙ୍କର କିଛି କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ—ଯଦି କ୍ଷତି ହୁଏ ତେବେ ତୁମର ।

ରଥେ—ମୋର କି କ୍ଷତି ହେବ? ତମ ଠାକୁରାଣୀ ଉପସ୍ଥିତ ରୋଗକୁ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେବେ ନା କଅଣ ? ଅଚ୍ଛା, ତେବେ ତମ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଯାଇ କହ, ସେ ତାହାହିଁ କରନ୍ତୁ ।

ଲେଙ୍କା—ଛି-ଛି ! ଏଭଳି ଅମଙ୍ଗଳ କଥା କି ମୁହଁରେ ଆଣନ୍ତି ! ତୁମେ ବୃଦ୍ଧ ନ ହୋଇଥିଲେ ଏତେ ବଡ଼େଇ କର ନାହିଁ କି ଦେବତା ନିନ୍ଦା ବାଦ ନାହିଁ ।

ଅନନ୍ତର ଲେଙ୍କା ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ପ୍ରବଳ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଯଥାସମୟରେ ଠାକୁରାଣୀ ମାର୍ଜନା ହୋଇଗଲା । ରଥଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଛି-ଛାକର କଲେ; କହିଲେ—ସେଟା ପଣ୍ଡିତ ନା ପାଷଣ୍ଡ ?

—୫—

ଯେଉଁଦିନ ଠାକୁରାଣୀ ମାଜଣା ହେଲା, ସେହିଦିନ ରାତିରେ ରଥ ପଣ୍ଡିତେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ । ବାଘ, ଭାଲୁ, ସାପ ପ୍ରଭୃତି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନେ ଏକସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେ ଭୟରେ ଧାଇଁଯାଇ ଗୋଟାଏ ନଈରେ ପଶିଗଲେ । ସେଠାରେ ବି ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଦଳେ କୁମ୍ଭୀର ମୁଖ ବିସ୍ତାର କରି ତାଙ୍କୁ ଗିଳିଦେବାକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ରଥେ ଆଁଭି ଚିତ୍କାର ଛାଡ଼ି ଉଠି ବସିଲେ । ସେହି ଚିତ୍କାରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀଙ୍କର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଉଠିଯାଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗାତ୍ର ଆଉଁସିଦେଇ ପଚାରିଲେ—"କିଛି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲ କି ?" ରଥେ କହିଲେ—"ହଁ, ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲି । ତାହା ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର । ସ୍ୱପ୍ନ ତ ମୂଳରୁ ଚୂଳଯାଏଁ ନିର୍ମୂଳ ମିଛ, ସେଥିରେ କଅଣ ଅଛି ?" ରଥେ ଆଉ କିଛି ନ କହି ପୁଣି ଶୋଇଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଘର ପାଖ ତେନ୍ତୁଳି ଗଛରେ ଦୁଇଟା କାଉ ପେଚା ବସି ବିକଟ ସ୍ୱରରେ ଅନର୍ଗଳ ରାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରାବଣ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରରେ ସେ ସ୍ୱର ଭୟ ବଢ଼ାଇଦେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେସବୁ ଦୁଇଟାକୁ ନୀରବ ହେବା ପାଇଁ ରଥ-ଗୃହିଣୀ "ଲୁହା ସେରଣୀ, କେତଶୁର ଅଇଣ୍ଠାଖାଇ, କାଳହୁଣ୍ଡୀ" ପ୍ରଭୃତି ଢେର ଗାଳିଦେଲେ । ପିଠା ଖଣ୍ଡିକା ଚଟାଇ ଦେଙ୍କିବେ ବୋଲି ଭୟ ଦେଖାଇଲେ; ମାତ୍ର ଅବାଧ୍ୟ ସେସବୁ ଦୁଇଟା କାହିଁରେ ନିରସ୍ତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଗାଁରେ ଢାଙ୍କୁଣୀଗୋଳ ଲଗିଛି, ତାହା ଉପରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଭୀଷଣ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନଦର୍ଶନ ଆଉ ନେଉଳବେଳେ ସେସବୁ ଶବ୍ଦ—ଏହି ବିବିଧ ଅମଙ୍ଗଳ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଅଶଙ୍କା ଜନ୍ମାଇଦେଲା । ସେ ଚିନ୍ତାରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠିଲେ, ଆଉ ତାଙ୍କୁ ନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ—ଏ ସବୁ ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦେବତା-ବିଦ୍ୱେଷର ଫଳ । ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନର ଶାନ୍ତି ନିମିତ୍ତ ସେ "ଗୋବିନ୍ଦ" ସ୍ମରଣ କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ କୃପାଭିକ୍ଷା କଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟା ନିକଟରେ ସେ ଚିରଦିନ ପରାଜିତ, ସୁତରାଂ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଫଳ ନାହିଁ । ନାନା ଚିନ୍ତାରେ ରାତି ପାହିଗଲା । ସେ ସକାଳୁ ଉଠି ରଥଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ପୂଜା-ସାମଗ୍ରୀ ପଠାଇଦେଲେ ।

ବେଳ ଘଣ୍ଟିକ ସମୟରେ ଗ୍ରାମସାରା ରଷ୍ଟ୍ର ହେଲା—କପିଳ ରଥଙ୍କୁ ସକାଳୁ ପାଣି ପରି ବାରଥର ଦସ୍ତ ହୋଇଗଲାଣି । ସେ ଅଶକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେଣି, ସ୍ୱର ପଡ଼ିଗଲାଣି, ଆଖି ବସିଗଲାଣି—ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ସମ୍ବାଦରେ କେହି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଚୁ-ଚୁ କଲେ, କେହି ବା କହିଲେ—ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଅବଜ୍ଞା କଲା, ଏବେ ଫଳ ପାଉ । ସ୍ୱୟଂ ରଥଙ୍କ ମନରେ ସୁଦ୍ଧା ଗୋଟାଏ ଆଶଙ୍କାର ଛାୟା ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲେ—"କି କୁକ୍ଷଣରେ ମୁଁ କଥାଟା କହି ପକାଇଥିଲି ! ସେଇହିଁ କଥା ମୋତେ ଅଭିଶାପ ହେଲା ।" ବ୍ରାହ୍ମଣୀ କାନ୍ଦି କାଟି ଅଥୟ ହେଲେ, ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧରି କହିଲେ—"ତୁମେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନିନ୍ଦା କଲ, ସେହି ଏଡ଼ା ଏ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ । ତୁମେ ମା ତାରିଣୀଙ୍କୁ ଡାକ, ସେହି ତୁମଙ୍କୁ ଭଲ କରିଦେବେ ।" ରଥେ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନ କରି ବିପଦରେ ଦେବତା-ଭକ୍ତ ହୋଇ "ମା ତାରିଣୀ, ମା ତାରିଣୀ" ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁଭୟରେ ସେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବସିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଔଷଧ ଦେଲେ ନାହିଁ—ତାରିଣୀଙ୍କ ଚରଣାମୃତ ଆଣି ପାନ କରାଇଲେ । ସେ କହିଲେ—ତୁମେ ମାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରିଛ । ତାଙ୍କର ଚରଣାମୃତ ପାନକର, ତୁମ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବ—ମା କରୁଣାମୟୀ—ସେ ତୁମ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବେ ।" ଏହା କହି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଦେବୀ-ଚରଣାମୃତ ପାନ କରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ ଦେବୀଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଭିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସତୀର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାର୍ଥନା ଦେବୀ ଶୁଣିଲେ । ରଥେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ—ସପ୍ତାହକ ପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ । ଏହି ଘଟଣା ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୟା, ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଦମ୍ଭକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଲଟପାଲଟ କରିଦେଲା । ସେ ଭାବିଲେ—"ବାସ୍ତବରେ ହୁଏତ ଲୋକେ ଯାହା କହୁଥିଲେ, ତାହା ଠିକ୍ । ଏତେ ଲୋକଙ୍କର ଏତେ କାଳର ଭକ୍ତି, ବିଶ୍ୱାସ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଜୀବନ ବା ଶକ୍ତି ଧରିପାରେ ! ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମିଥ୍ୟା ହୋଇଥିଲେ କଦାପି ଏତେ କାଳ ଟିକି ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ଯହିଁରେ ସତ୍ୟର ସତ୍ତା ନାହିଁ, ତାହା ଦୀର୍ଘକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ଅମର, ମିଥ୍ୟା ସ୍ୱଳ୍ପାୟୁ । ମୁଁ ନିଜେ ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଅପରକୁ ଭୁଆଉଥିଲି । ମୋର ଜ୍ଞାନ ନିତାନ୍ତ ଅପକ୍ୱ । ଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣ, ଦେବଦେବୀ ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ—ନିଶ୍ଚୟ ସତ୍ୟ ! ମିଥ୍ୟା କେବଳ ମୋର ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଧାରଣା । ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ମୋର ନାହିଁ, ମୁଁ ଖାଲି ଉପରେ ଉପରେ ଭାସି ବୁଲି ନିଜକୁ ମହାଜ୍ଞାନୀ ମଣୁଥିଲି । ମୋର ସେ ବ୍ୟର୍ଥ ଦର୍ପ ଆଜି ଭାଙ୍ଗି ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଭୂତ ହୋଇଗଲା ।" ସେହି ଦିନଠାରୁ ରଥେ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ଓ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପକ୍ଷୀଭଙ୍ଗ

—୧—

ସାରଙ୍ଗଧର କଲେଜ ପଢ଼ୁଆ । ସେ କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ବି. ଏ. କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରେ । ପିଲାଟି ଖୁବ୍ ଚତୁର ଏବଂ ଟିକିଏ ଚଙ୍ଗଚୁଙ୍ଗିଆ । ପଢ଼ାଶୁଣାରେ ବେଶ୍ ମନୋଯୋଗୀ । ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ବ୍ୟବହାର ନିର୍ମଳ ଏବଂ ଶୀତଳ । ସାରଙ୍ଗଧରର ବୟସ ବାଇଶ ବର୍ଷ ହେଲାଣି; ମାତ୍ର ସେ ଅଦ୍ୟାପି ଅବିବାହିତ । ତାକୁ ଯେ କନ୍ୟା ମିଳୁ ନାହାନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ—ଅନେକେ କନ୍ୟା ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, କେତେ କନ୍ୟାଦାୟଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକ ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ଧାରଣା ଦେଲେଣି—ଅନେକ ପ୍ରଲୋଭନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଲେଣି; ମାତ୍ର କାମିନୀ କାଞ୍ଚନରେ ସେ ଭୁଲିବାର ଲୋକ ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ସେ ଲୋଭ ସେ ସହଜରେ ସମ୍ବରଣ କରିଅଛି । ତାହାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସେ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ । ସେଥିର କାରଣ—ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଉପରେ ତାହାର ନିତାନ୍ତ ବିଦ୍ୱେଷ । ସେ କହେ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ନାହିଁ, ସେମାନେ କିଛି ନୂତନ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇ କହେ—ଜଗତରେ ଯେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କବି, ଦାର୍ଶନିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ବୀର, ଧର୍ମପ୍ରବର୍ତ୍ତକ, ରାଜନୀତିକ ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପୁରୁଷ । ଜଗତର ଇତିହାସ ସେଥିର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ସେହି କୃତୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ତାଲିକାରେ ନାରୀ ନାମରେ ଗାର ପଡ଼ି ନାହିଁ । ନାରୀର ମସ୍ତିଷ୍କ ନାହିଁ—ସେ ବାନରବଂଶୀୟା । ଏ ତ ଗଲା ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ଅପରାଧ—ଦ୍ୱିତୀୟ ଅପରାଧ ଏହି ଯେ, "ନାରୀମାନେ କର୍ମଭୂମିରେ କର୍ମଶୂନ୍ୟା । ଗଛର ମଲ୍ଲୀ ପରି ସେମାନେ ପର କାନ୍ଧରେ ଚଢ଼ି ପୋଷିହୁଅନ୍ତି । କେହିଏ କାଣିଚାଏ ଉପାର୍ଜନ କରିବାର ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ଆଉ ତାହା ବା କାହୁଁ ଆସିବ ? ସେମାନେ ତ ହେଲେ କୋମଳାଙ୍ଗୀ, ଲବଣୀ ପିତୁଳା । ଖରାରେ ମିଳାଇଗଲା ପରି ଅଳ୍ପକରେ ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ପରିଶ୍ରମ ନ କଲେ ଉପାର୍ଜନ ବା କିପରି କରି ହେବ ? ସାର କଥା ନାରୀଜାତି ଅକର୍ମଣ୍ୟା, ଆଉ ପୁରୁଷର ଗଳଗ୍ରହ । ତୃତୀୟତଃ ନାରୀମାନେ ଦର୍ପଣାକାଙ୍କ୍ଷୀ, ଚାଲିଚଳଣ ଆଉ ବେଶଭୂଷାର କାଇଦା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଥ ଅପରାଧ ବଡ଼ ଗୁରୁତର । ତାହା ଏକାବେଳକେ (ଆଧୁନିକ ଭାଷାରେ ଏକେବାରେ) ଅମାର୍ଜନୀୟ । ସେ କଥା ଏହି ଯେ—କେତେ ଚାଉଳରେ କେତେ ପାଣି ଦରକାର, ନାରୀମାନେ ସେ ହିସାବ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ—ଖାଲି ଅଟକଳପିଆ ଭାବରେ ପାଣି ଢାଳିଦେଇ ସିଝାଇଦିଅନ୍ତି । ସେଥିରେ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥର ସାରଭାଗ ବାହାରିପାରେ ନାହିଁ, ନଚେତ୍ ବାହାରି ଉଡ଼ିଯାଏ । ସେହି ଅସାର ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପୁରୁଷମାନେ ଦୁର୍ବଳ ହୁଅନ୍ତି । ମୂଳତଃ ପୁରୁଷ ଦୁର୍ବଳ ହେବାର କାରଣ ନାରୀର ରନ୍ଧନ ଅନିପୁଣତା । ନାରୀମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଅଳଙ୍କାରପ୍ରିୟା—ଏହା ତାଙ୍କର ପଞ୍ଚମ ଅପରାଧ । ଅଳଙ୍କାରରେ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ମାଟି ହୋଇଯାଏ, ଆଉ ବନ୍ଧ୍ୟା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ପୁଣି ଅଳଙ୍କାର ଘୋରିଗଲେ ପର ଲାଗିଲା ପରି ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ବି ଉଡ଼ିଯାଏ । ଏ ଅପରିଣାମଦର୍ଶିତା ଦୋଷ ନାରୀମାନଙ୍କର ଚିରକାଳ ଅଛି । ଷଷ୍ଠତଃ ନାରୀମାନଙ୍କର ନାମ ଭୀରୁ, ଏହା ଯଥାର୍ଥ । ସେମାନେ ନିତାନ୍ତ ସାହସଶୂନ୍ୟା । ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଗଛରେ କିମ୍ବା ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ଛନଅଁ ହୁଅନ୍ତି । ସପ୍ତମ ଅପରାଧ ଏହି ଯେ, ନାରୀମାନେ ଉଦ୍ଧଣ୍ଡୀ, କୁହୁଣ୍ଡୀ, ମଉମୁଣ୍ଡୀ, ଆଉ ଘରଭଙ୍ଗା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ । ଏହିପରି ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଅନେକ ଦୋଷ ସାରଙ୍ଗଧର ଗାଇ ବୁଲେ । ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗୋବରରେ ଅଁସେଇ ପଡିଲ୍ ପରି ଯାହା ଦେହରେ ଏତେଗୁଡାଏ ଦୋଷ ସଲସଲ, ସେ ନାରୀକୁ କି ସାରଙ୍ଗଧର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପୁରୁଷ ହୋଇ ବିବାହ କରିପାରେ ? ସେ ବିବାହ କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକୃତ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର କୌଣସି ନାରୀକୁ ସେ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ । ସମାଜରେ ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲେ ସେ ତତ୍କାଳ ବିବାହରେ ଅସମ୍ମତ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଏହା ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ପଶି ଶପଥ କରି କହିପାରେ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ତାହାଙ୍କ ଦେଶୀ ସମାଜ-ନେତାମାନେ ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଏ ତ୍ରୁଟି ଆଉ କାହା ପକ୍ଷରେ ହେଉ ବା ନ ହେଉ, ସାରଙ୍ଗଧର ପକ୍ଷରେ ସାଙ୍ଘାତିକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ହେଲେ କନ୍ୟା ସ୍ଥାନୀୟକୁ ତ ଆଉ କନ୍ୟା ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ । ଯେ ହେତୁ ସେ ପୁଂଲିଙ୍ଗ । ତାହାହେଲେ ସେ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଛାଡିବାକୁ ହେବ । ବୋଧହୁଏ ଏହି ଆଶଙ୍କା ସମାଜପତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ତେବେ ସେମାନେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଏ ଆଶଙ୍କାରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିପାରିଥାଆନ୍ତେ । ବାଡି ନ ଭାଙ୍ଗିବା ସାପ ନ ମରିବା ରୀତି ଅନୁସାରେ କନ୍ୟା ନ କହି କନ୍ୟ ବୋଲି କହିଥିଲେ ବ୍ୟାକରଣକୁ ବି ଗୋଟାଏ ସୂତ୍ର ମିଳିଥାଆନ୍ତା । ଆଜିକାଲି କେତେ କେତେ କନ୍ୟା ଗୁଣିଙ୍କୁ କନ୍ୟ ବୋଲି କହୁଥାଆନ୍ତି; ମାତ୍ର ବଗକୁ ବକ କହନ୍ତି ନାହିଁ ।

—୨—

ସାରଙ୍ଗଧର ବଡଘରର ପିଲା, ପିତୃମାତୃଶୂନ୍ୟ । ସେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲାକ୍ଷଣି ମାତାଙ୍କୁ ଏ ପୃଥ୍ୱୀମର୍ତ୍ତ୍ୟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଦେଇ ପୁତ୍ର-ନାମ ସାର୍ଥକ କରିଅଛି । ପିତୃ-ଉଦ୍ଧାରରେ କିଛି ବିଳମ୍ବ ଘଟିଥିଲା; ମାତ୍ର ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ତାହା ବି ହୋଇଯାଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସର୍ବେସର୍ବା—ଚଳିତ କଥାରେ ଯାହାକୁ କହନ୍ତି, "କାନ୍ଦୁରା ଘରର ଷଣ୍ଢ" ତାହାହିଁ । ବିଷୟ-ବିଭବ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ସେଥିର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଭାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ଦେଇ ସେ କଟକରେ ପାଠ ପଢୁଅଛି । କଲେଜ ଛୁଟିରେ ଆସିଲେ ବୁଝାଶୁଝା କରେ । ସେ କେତେଗୁଡାଏ ଶୃଙ୍ଖଳା ବାନ୍ଧି ଦେଇଅଛି । କର୍ମଚାରୀ-ମାନଙ୍କର ତାହା ବଙ୍କା କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତାହାର ଅନାକ୍ରମଣରେ କର୍ମଚାରୀମାନେ କିଛି କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ—ସବୁ ଲେଖି ଆଦେଶ ଅଣାଇ ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ହିସାବ ବିଦ୍ୟାରେ ସେ ଖୁବ୍ ଧୁରନ୍ଧର; ଏଣୁ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସାତ ପାଞ୍ଚ ମିଶାଇ ପନ୍ଦର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ସେମାନେ ଯେ ପେଟ ଚିରି ଶୁଖାଇ ବସନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ମୂଷାକୁ ପଥ ଦେଖିବ କିଏ ? ତାହାର ଗୋଟାଏ ଗାତ ବୁଜିଦେଲେ ସେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଫୁଟାଏ । ସେମାନେ ସେହିପରି କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଶାଗ ସେରେ ମୁଗ ସେରେ ସଂଗ୍ରହ କରି ନିଅନ୍ତି । ଦୀର୍ଘଛୁଟିରେ ସାରଙ୍ଗଧର ମାସେ ଦୁଇମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘରେ ଆସି ରହେ । ସେହି ସମୟରେ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବାଧା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ସାରଙ୍ଗଧର ଘରେ ନାରୀର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ନାହିଁ । ତାହାର ପାଚକ ପରିଚାରକ ସମସ୍ତେ ପୁରୁଷ । ଝାଡୁଦିଆ-ଠାରୁ ବଉଁଶ, ପିଠଉବଠା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପୁରୁଷ-ମାନେ କରନ୍ତି । ନାରୀର ସ୍ପୃଷ୍ଟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସେ ବ୍ୟବହାର କରେ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ତାହା ସବୁ ନାରୀଅ ନାରୀଅ ଗନ୍ଧାଏ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ହାସ-ଫେରିଆ ସେ ନିଜେ ଶସ୍ତ୍ର କରେ; ଆଉ ନାରୀ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର କର୍ମଚାରୀଏ କରନ୍ତି—ସେ କେବଳ କାଗଜପତ୍ରରେ ସହି କରି ହୁକୁମ ଦିଏ । ଦିନେ ଧୋବା ତାହାର ବାସି ଲୁଗା ଆଣି ଦେଲା । ସେ ଲୁଗା ନ ଛୁଇଁ ପଚାରିଲା—"କଇରେ, ଏ ଲୁଗା କିଏ ସିଝାଇଲା ? ନାରୀର ହାତ ଏଥିରେ ବାଜି ନାହିଁ ତ ?" ଧୋବା ମୁରୁକି ହସି ମନେ ମନେ କହିଲା—"ନାରୀକି ଏତେ ଘୃଣା କାହିଁକି ? ନାରୀ ନ ଥିଲେ ତୁମେ କୁଆଡୁ ଆସନ୍ତ ?" ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିଲା—"ନା-ସାଆନ୍ତେ, ମୁଁ ସିଝାଇ, କାଚି ଚଢେଇ ଆଣିଛି ।" ତହୁଁ ସାରଙ୍ଗଧର ଧୌତବସ୍ତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କଲା ।

ସାରଙ୍ଗଧରର ସ୍ୱାର୍ଥବର୍ଗ ଦିନେ ଦିନେ ତାକୁ ଘେରିବସି ତର୍କବିତର୍କ କରନ୍ତି । ତେବେ ବ୍ୟଙ୍ଗ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିଦ୍ରୂପ ରଙ୍ଗରହସ୍ୟ କରିଯାଏ, କେବେ ହାସ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଯାଏ । ସାରଙ୍ଗଧର ଅଭିମନ୍ୟୁ ପରି ସପ୍ତରଥୀର ବାଣାଘାତ ସହ୍ୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ଚକ୍ରବ୍ୟୂହ ମଧ୍ୟରେ ଅଟଳ ଅଥର ହୋଇ ବସିଯାଏ । ଅସହ୍ୟ ହେଲେ ଉଠି ଚାଲିଯାଏ । ଦିନେ ତାହାର ସହପାଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପଚାରିଲା—"ସାରଙ୍ଗ, ତୋର ଏ ନାରୀ-ବିଦ୍ୱେଷ କାହିଁକି ବଢ଼ୁଛି ? ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣରେ ତ ନାରୀ ଗୌରବମୟ ଉଚ୍ଚାସନ ଅଧିକାର କରିଛି । ନାରୀ ଆଦିମାତାର ବଂଶସମ୍ଭୂତା ; ମାତା, କନ୍ୟା, ଭଗିନୀ ରୂପରେ ଗୃହେ ଗୃହେ ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପେ ଅଧିଷ୍ଠିତା । ଦେବତାମାନେ ସୁଦ୍ଧା ନାରୀ-ଶକ୍ତିର ପୂଜା କରନ୍ତି । ନାରୀ ବିନା ମାନବର ଧର୍ମକର୍ମ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିର ସମବାୟରେ ମାନବ-ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି—ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ଶକ୍ତି, ଅନ୍ୟଟି ନାରୀ ଶକ୍ତି । ପୁରୁଷର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜ୍ଜନ, ଆଉ ନାରୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅସୀମ । ନାରୀ ନ ଥିଲେ ପୁରୁଷ କାହୁଁ ଆସିବେ, ଏ ସହଜ କଥାଟା ତୁ ବୁଝୁ ନାହୁଁ କାହିଁକି ? ନାରୀ ଏତେ ଘୃଣ୍ୟ, ଏତେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ବିଧାତା ତାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ନ ଥାନ୍ତା । ତୁ ସେ ବିଧାତାଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହୋଇଗଲୁଣି, ତୋର ଏ ବ୍ୟର୍ଥ ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କଦାପି ରହିବ ନାହିଁ । ତୋ କପାଳରେ ହୁଁହିଁଠା, ଲୋକହସା ଢେର ଅଛି ରେ ଭାଇ ! ମୋ କଥା ମାନ, ତୋର ଏ ସାଧୁ ସଙ୍କଳ୍ପକୁ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗି ସକାଣେ ରଖିଦେଇ ଆପାତତଃ ବିବାହ କର । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସହପାଠୀ କହିଲା—ତୁ ବିବାହ ନ କଲେ ତ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଜହର ଖାଇ ମରିଯିବେ, ତୁ ଗୋଟାଏ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛୁ ପରା ! ନାମ କିଣିବାର ସେ ଗୋଟାଏ ସୁନ୍ଦର କୌଶଳ; ମାତ୍ର ଆଦର୍ଶ ସ୍ୱବଲୁ କିଏ ପଚାରେ ? ପୁରୁଷସମାଜରେ ଏପରି ପାଗଳ କିଏ ଅଛି, ତୋ ଭଳି ମହା ପାଗଳର ପଦାନୁସରଣ କରିବ ? ତୁ କଣ ବିଧାତା-ବିଧାନ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛୁ ? ସାରଙ୍ଗଧର ଶୁଣି ଶୁଣି ଆଉ ସହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାହାର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ନା ଭାଇ, ବିଧାତା ସଙ୍ଗରେ ମୋର କୌଣସି ଶତ୍ରୁତା ନାହିଁ କି ହେବାର ମଧ୍ୟ ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଆଉ ମୁଁ ତାହାର ଗୋଡ଼-ହାତ ଧରି ମୋ ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଜହର ଖାଇ ମଲେ ବା ନ ମଲେ ମୋର କିଛି କ୍ଷତିର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ମୁଁ ବିବାହ କରିବି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ତ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ ଅଛି, ଏଟା ଜାଣି ମୋର ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ । ମୋର ଇଚ୍ଛା ସଫଳ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ସବୁ ଇଚ୍ଛା କି ସଫଳ ହୁଏ ? ମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା କରିବାର ଅଧିକାର ମୋର ଅଛି । ସେଥିରୁ ମୋତେ ବଞ୍ଚିତ କରିବାର କ୍ଷମତା କାହାରି ନାହିଁ ।" ଏ କଥାର ଆଉ ଉତ୍ତର କଅଣ ଅଛି ? ସାରଙ୍ଗଧର ଏହିପରି ଅଖାଡ଼ୁଆ—ଅଶଠ ଯୁକ୍ତିରେ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର କଥା ଉଡ଼ାଇଦିଏ ।

ବଂଶମୋହନ ସାରଙ୍ଗଧରର ସହପାଠୀ । ଦୁହେଁ ଏକ ମେସ୍‌ରେ ଥାଆନ୍ତି । ନୀର କ୍ଷୀର ପରି ଦୁହିଁଙ୍କର ମନ ଖୁବ୍ ମିଳେ । ପ୍ରୀତି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଛୁଞ୍ଚିମୁନ ଗଳିବାକୁ ଫାଙ୍କ ନାହିଁ । ବଂଶମୋହନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଘରର ପିଲା । ତାହାର ଘର ଝଙ୍କଡ଼ରେ । ସେ ବିବାହିତ; ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ବାପଘରେ ଥାଏ । କ୍ୱଚିତ୍ କାମ ଦୀର୍ଘ ପଡ଼ିଲେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟରେ ଧୂମକେତୁ ପରି ଦର୍ଶନ ଦିଏ । ସେ ବଡ଼ ଘରର ଝିଅ, ଫୁଲଣା-ଦୁଲଣା—ଫେଷ୍ଟା, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗରିବ ଶ୍ୱଶୁରଘରେ ରହିବ କିପରି ? ଗଣ୍ଡି ଝଉଁସିବ—ରୂପ ମିଳାଇଯିବ—ଅଙ୍କୁରି କେତେ କଅଣ ହେବ । ବଡ଼ଲୋକ ଘରେ ବିବାହ କରିବା ଗରିବ ପୁଅ ପକ୍ଷରେ ଗ୍ରହଦୋଷ, ନଚେତ୍ ଅଭିଶାପ । ବଡ଼ଘର ଝିଅର ଅଧେ ବୟସ ବାପଘରେ କଟେ । ପିତାମାତାଙ୍କର ଅଗାଧ ସ୍ନେହ ତାକୁ ପବିତ୍ର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ କରେ । ବଂଶମୋହନର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସହୋଦର ମଦନମୋହନ ଘରେ ରହି ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ମାସିକ ୪୦।୫୦ ଟଙ୍କା ଲାଭ ମିଳେ । କିଛି ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି । ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଖା ବେଶି କରନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ସଂସାର ଚଳିଯାଏ । କେବେ କିଛି ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନମୋହନଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରଉଦୟା ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ଗୃହର ଗୃହିଣୀ । ମନମୋହନଙ୍କ ମାତା ପିତା ବହୁଦିନରୁ ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହୋଇଥିଛନ୍ତି । ଜ୍ୟୋତିର୍ଲତା ନାମରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାନ ଭଉଣୀ ଅଛି; ସେ ଅବିବାହିତା । ତାହାର ବୟସ ବାରବର୍ଷ । ତାକୁ ରୂପବତୀ ନ କହି ରୂପର ଅଳଙ୍କାର କହିଲେ ଅଧିକତର ସଙ୍ଗତ ହେବ । ଗରିବ ଘରେ ତାହା ପରି ସୁନ୍ଦରୀ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ରୂପରେ ନୁହେଁ—ଗୁଣରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ସ୍ୱରୂପା । ଏହି ଅଳ୍ପ ବୟସ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅନେକ କଳା-କୌଶଳ ଶିଖିଅଛି । ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ରନ୍ଧାବଢ଼ାରେ ବି ସେ ସୁନିପୁଣା । ଜ୍ୟୋତିର୍ଲତା ଶିକ୍ଷିତା; ମାତ୍ର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତା ନୁହେଁ । ତାହାର ଏହି ଯୋଗ୍ୟତା ଭ୍ରାତୃଜାୟା ଚନ୍ଦ୍ରଉଦୟା ପ୍ରଦତ୍ତ ଶିକ୍ଷାର ଫଳ । ଚନ୍ଦ୍ରଉଦୟା ତାକୁ ଠିକ୍ ସାନ ଭଉଣୀ ପରି ସ୍ନେହାଦର କରନ୍ତି । ନଣନ୍ଦ ଭାଉଜ ଏକପ୍ରାଣ—ଗୋଟିଏ ଗୋଟିକ ମନର ପ୍ରତିବିମ୍ବ । ଜ୍ୟୋତିର୍ଲତା ଭାଉଜକୁ ମାତୃତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି କରେ । ଭାଉଜ ତାହାର ମା, ଭଉଣୀ, ସଙ୍ଗିନୀ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ । ଦୁଇ ଭାଇ ଏବଂ ଭାଉଜଙ୍କର ସ୍ନେହର ତ୍ରିବେଣୀଧାରା ତାହା ଉପରେ ବର୍ଷିତ ହୁଏ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଆଦର କରି ଲତା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଣିକି ତାକୁ ଏହି ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିବୁଁ । ଚନ୍ଦ୍ରଉଦୟା ସୁଗୃହିଣୀ । ତାଙ୍କର ଗୃହିଣୀପଣିଆରେ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି-ପ୍ରୀତିର ଅମୃତଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଦିଅରଟିକୁ ସେ ସାନ ଭାଇ ପରି ଦେଖନ୍ତି । ବିଶ୍ୱମୋହନ ଘରକୁ ଆସିଲେ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ବ୍ୟସ୍ତତାର ସୀମା ନ ଥାଏ । ବିଦେଶାଗତ ଦେବରଙ୍କୁ କି ନୂତନ ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟ ଖୁଆଇବେ—ତାକୁ କିପରି ସ୍ନେହୋ-ପହାର ଦେବେ, ଯାହିଁରେ ତାହାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସନ୍ତୋଷ ଅକ୍ଷତ ରହିବ—ଏହି ସବୁ ଚିନ୍ତାରେ ସେ ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠନ୍ତି ।

କଲେଜ ଛୁଟିରେ ବିଶ୍ୱମୋହନ ଅନେକ ଥର ସାରଙ୍ଗଧର ଘରକୁ ଯାଇଛି । ଏ ବର୍ଷ ପୂଜା ଛୁଟିରେ ସେ ସାରଙ୍ଗଧରକୁ ନିଜ ଘରକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଅଛି । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ପୂଜା ଛୁଟି ଆସି ହାବୁଡ଼ିଗଲା । ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଝଙ୍କଡ଼ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଏଥିପୂର୍ବେ ସାରଙ୍ଗଧର କେବେ ବିଶ୍ୱମୋହନ ଘରକୁ ଆସି ନାହିଁ । ଏହି ତାର ପ୍ରଥମ ଆଗମନ । ବନ୍ଧୁ-ଗୃହରେ ତାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଦର ସମ୍ମାନ ହେଲା । ବାସ୍ତବରେ ଦରିଦ୍ର ଏକା ଆଦର କରି ଜାଣେ । ଦୁଃଖୀ ଘରେ ଧନୀ ଯେପରି ଆଦର ସ୍ନେହ ପାଏ, ଧନୀ ଘରେ ଦୁଃଖୀ ତାହାର ଶତାଂଶରୁ ଏକାଂଶ ମଧ୍ୟ ପାଏ ନାହିଁ । ଅତିଥି-ପୂଜାରେ ଦରିଦ୍ର ଅଧିକ ପ୍ରବୀଣ । ସେ ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଏପରି ସ୍ନେହ ମଧୁ ବୋଳିଦିଏ ଯେ, ତାହା ସ୍ୱର୍ଗର ଅମୃତ ହୋଇଯାଏ । ଧନୀ ଘରେ ସବୁ ମିଳେ; କିନ୍ତୁ ଏହି ମଧୁଟିକ ଅଭାବ । ପ୍ରଥମଦିନ ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଘର ଭିତରେ ବସି ଗଳ୍ପ କରୁଅଛନ୍ତି, ଲତା ଦୁଇଟା ରେକାବରେ ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ ସଜାଇ ଆଣି ଦ୍ୱାର ପାଖରେ ଠିଆହେଲା । ତାହାର ସଙ୍କୋଚ ଭାବ ଦେଖି ବିଶ୍ୱମୋହନ କହିଲା—"ଲତା, କାହାକୁ ଲାଜ କରୁଛୁ ? ସାରଙ୍ଗ ମୋର ବନ୍ଧୁ, ତୋର ଭାଇ ହେବ । ଭାଇକୁ କଅଣ ଲାଜ କରନ୍ତି ଲୋ ବାୟାଣି ? ଓଃ, ମଣିଷ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡେ, ଏହାଦିନୁ କେତେ ଲାଜ ଶିଖିଲାଣି ! ଏବେ କେତିକି ଲାଜ ଥାଉ, ତୋ ସାରଙ୍ଗ ଭାଇକୁ ଆସି ଜୁହାର ହୁ !" ଲତା ଭ୍ରାତାଙ୍କର ଆଦେଶାନୁସାରେ ଘର-ଭିତରକୁ ଆସି ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ରେକାବ ରଖିଦେଇ ସାରଙ୍ଗଧର ପଦମୂଳରେ ଜୁହାର କଲା । ତହିଁପରେ ଲଜ୍ଜାରେ ଜଡ଼ ସଡ଼ ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ବିଶ୍ୱମୋହନ ସାରଙ୍ଗଧରକୁ କହିଲା—"ଏଟି ମୋର ଭଉଣୀ ।" ସାରଙ୍ଗଧର ପୁଲକପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରରେ କହିଲା, "ବାଃ, ଅଚ୍ଛା ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ ! ନାମ କଅଣ ?" ବିଶ୍ୱମୋହନ କହିଲା—"ତାହା ନାମ ଜ୍ୟୋତିର୍ଲତା; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଲତା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।" ସାରଙ୍ଗଧର କହିଲା—"ଆଃ, ଅତି ସୁନ୍ଦର ନାମ !" ଅନନ୍ତର ବିଶ୍ୱମୋହନ ହସି ହସି ଲତାକୁ ପଚାରିଲା—"ଏ କି ଜଳଖିଆ ଆଣିଛୁ ଲତା ? ତୁ ତିଆରି କରିଛୁ ନା ?" ଲତା ସଲଜ୍ଜ ମୃଦୁ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ହଁ ଭାଇ, ମୁଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାରିଫ୍ କରୁଛ ।" ତହୁଁ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ଜଳଖିଆ ପାତ୍ର ଶୂନ୍ୟ କରିବାରେ ମନୋଯୋଗୀ ହେଲେ । ଖାଉଁ ଖାଉଁ ସାରଙ୍ଗଧର କହିଲା—"ବେଶ୍ ସ୍ୱାଦୁ ଲାଗୁଛି ! ଏ ସବୁ କିଏ ଏଠି ତିଆରି କରୁଛି ?" ଜଣେ ଅପରିଚିତ ମୁଖରୁ ନିଜର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଲଜ୍ଜାରେ ଲତା ସେଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲା । ବିଶ୍ୱମୋହନ କହିଲା—"ହଁ ଭାଇ, ସେହି ତିଆରି କରୁଛି । ସେ ନୂଆବୋହୂଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ; ଢେର ରକମ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ତିଆରି କରିବା ଶିଖିଛି ।"

—୪—

ସାରଙ୍ଗଧର ବନ୍ଧୁ-ଗୃହରେ ପରମ ସୁଖରେ କାଳାତିବାହନ କରୁଅଛି । ଆଦର ଆପ୍ୟାୟନରେ କିଛିମାତ୍ର ତ୍ରୁଟି ନାହିଁ । ଗ୍ରାମ-ଈଶ୍ୱରୀଙ୍କ ପୁଣ୍ୟପୀଠ ଝଙ୍କୃତ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଛି । ପୁଷ୍କାର ଘାଟକୁଟି ସେଣ୍ଟୁଠାରେ ସେ କଟାଇବ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ସେ ମିଶିଯାଇଅଛି । ଲତା ଆଉ ତାକୁ ପୂର୍ବପରି ଲାଜ କରେ ନାହିଁ; ଠିକ୍ ବଡ଼ଭାଇ ପରି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି କରେ । ସାରଙ୍ଗଧରକୁ ସେ ଭାଇ ବୋଲି ଡାକେ । ଅନେକ ସମୟରେ ତାହା ପାଖରେ ଆସି ବସେ, କଥା କହେ । ବାଳିକାର କଥା ଶୁଣି ସାରଙ୍ଗଧର ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାହା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହେ । ଯେମନ୍ତ କି ତାହାର ଦୃଷ୍ଟି ବାଳିକାର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ପଶି କଅଣ ଦେଖୁଅଛି । ତାହାର ମନ କଅଣ ହୋଇଯାଏ । ସତେ ଯେପରି କିଏ ତାହା ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ପଶି ସବୁସବୁ ଓଲଟ ପାଲଟ କରିଦେଉଛି । ସେ ବାଳିକାର ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲା, ଏବେ ଅନ୍ତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଆଭାସ ପାଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ମନେ ମନେ ଭାବେ, "ଓଃ, ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଲ୍ଲୀରେ ଏତେ ଗୌରବ ଅଛି ! ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୌରଭରେ ବିଧାତା ଏହାର ଦେହ-ଯଷ୍ଟି ନିର୍ମାଣ କରିଅଛି । କଥାଗୁଡ଼ିକ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କହୁଛି—ବ୍ୟବହାର କେଡ଼େ ମଧୁର—କେଡ଼େ ସରଳ—ଏ ବୟସରେ ଯୋଗ୍ୟତା କି ଅଳ୍ପ ଉପାର୍ଜନ କରି ନାହିଁ । ଏ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! କେବେ କଅଣ ନାରୀମାନଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ଅଛି !" ସାରଙ୍ଗଧର ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱମୋହନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଧରି ନୂଆବୋହୂ ବୋଲି ଡାକେ, ଆଉ ମନୋମୋହନଙ୍କୁ ଭ୍ରାତୃ ସମ୍ବୋଧନ କରେ । ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ତାକୁ ବିଶ୍ୱମୋହନ ପରି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ମନୋମୋହନ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ପ୍ରୀତି-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି । ଦିନେ ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ଦେବରଙ୍କୁ କହିଲେ—"ବିଶ୍ୱ, ତମ ବନ୍ଧୁଟି ଅସ୍ତ ମେଳିଆ ଲୋକ ! ଜମିଦାର ବୋଲି ଗର୍ବ ଅଭିମାନ ନାହିଁ । ସେ ତ ଆମରି ଜାତି, ବିବାହ କି କରି ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଆମ ଲତାକୁ ଦେଲେ ତ ବେଶ୍ ହୁଅନ୍ତା !" ବିଶ୍ୱମୋହନ ଜିହ୍ୱା ଦଂଶନ କରି କହିଲା—"କ୍ଷମ କ୍ଷମ ନୂଆବୋହୂ, ସେ କଥା ଆଉ ମୁହଁରେ ଧର ନାହିଁ । ତାହା ଶୁଣିଲା କ୍ଷଣି ପାଗଳ ଏଠୁ ପଳାଇବ । ତମେ ତାହା କଥା ଜାଣ ନାହିଁ, ସେ ଘୋର ନାରୀବିଦ୍ୱେଷୀ । ନାରୀଜାତିକୁ ଏତେ ଘୃଣା କରେ ଯେ, ମନୁଷ୍ୟ ଇତର ପଶୁକୁ ବି ତେତେ ଘୃଣା କରିବ ନାହିଁ । ସେ କହେ—'ନାରୀସ୍ତ୍ରୀକ ବାନରୀ ବଂଶରୁ ଜନ୍ମିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ମସ୍ତିଷ୍କ ଗୁଣ ବା ଯୋଗ୍ୟତା କିଛି ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ାକ ସଂସାରର ଅକାରଣ ଭାର' ।" ବିଶ୍ୱମୋହନ ଏହିପରି ଅନେକ କଥା କହି ବନ୍ଧୁର ଗୁଣଗ୍ରାମ ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା ଏବଂ ସେ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ, ତାହା ମଧ୍ୟ କହିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ସବୁ ଶୁଣି ହସିଦେଇ କହିଲେ—"ଓଃ, ଢେର ବଡ଼ ବୈଷ୍ଣବ ମୁହଁରେ ଏମିତି କହନ୍ତି ! ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ ? ଯଦି ଆପେ ବାହା କରିବାକୁ କହେ ?" ବିଶ୍ୱମୋହନ କହିଲା—"ନା ନୂଆବୋହୂ, ତାହା ଆଉ ହେବାର ନୁହେଁ । ଆମେ କଲେଜ ପିଲାମାନେ ଢେର ବୁଝାଇଛୁ—ଅଠା-ଠାପରି କରିଛୁ, ସେ କାହିଁରେ ଟଳିବାର ପାତ୍ର ନୁହେଁ !" ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ହସି ହସି କହିଲେ—"ଇସ୍, ଯେ ପାଠ ତମ କଲେଜ ପଢ଼ା ବହିରେ ନାହିଁ ବିଶୁ—ତାହା ଆମେ ଜାଣୁ । ଆମରି ଜାତି କେତେ ମହାଯୋଗୀଙ୍କର ଯୋଗ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛନ୍ତି, ଆଉ ତମ ବନ୍ଧୁ ବା କି ଛାର ! ଆମରି ଜାତିରୁ ଜଣେ ଶିବଙ୍କୁ ସଂସାରୀ କରିଛି । ତମ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଏଡ଼େ ଗର୍ବ, ସେ ନାରୀ-ଜାତିକୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଚ୍ଛା, ସେ କେତେ ସାର ଦେଖିବ । ନାରୀଜାତିର ଗୁଣପ୍ରଭାବ ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ଦେଖାଇଦେବି । ଆଉ ସେ କେତେ, ଶୀଘ୍ର ତାହା ବି ଦେଖିବ । ଶୀଘ୍ରକୁ ଯେବେ ଉତ୍ତରକୁମାର କରି ନ ପାରେଁ, ତେବେ ନାରୀ-କୁଳରେ ମୋର ଜନ୍ମ ନୁହେଁ । ମୁଁ ନାରୀ ହୋଇ ନାରୀଜାତିର ଅବମାନନା ସହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଦର୍ପୀର ଦର୍ପ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଜାତିର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବି । ମୋର ବି ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ।" ବଂଶୀମୋହନ କହିଲା—"ଆଚ୍ଛା, ତେବେ ତାହା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରହିବ, ତାହା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଉତ୍ପତ୍ତି ଦେଖିବା ।" ଏହା ପରେ ଉଭୟ ଭାଉଜଙ୍କର ଅନେକ କଥା ହେଲା । ତାହା ସବୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ନୁହେ—ଏଣୁ ତେଣୁ ଅସାର କଥା । ସୁତରାଂ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଲା ।

—୫—

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ସେହିଦିନଠାରୁ ନିଜର କୌଶଳ-ଜାଲ ବିସ୍ତାର କରି ବସିଲେ । ମୀନ ଆପେ ଆପେ ଆସି ସେ ଜାଲରେ ବନ୍ଦୀ ହେବ । ଲତା ଦୁଇଓଳି ଯାଇ ସାରଙ୍ଗଧର ଏବଂ ବଂଶୀମୋହନଙ୍କୁ ଜଳଖିଆ ଦେଇ ଆସେ, ପାନ ଦେଇ ଆସେ—ଆଉ କେହି କିଛି ଦରକାର କଲେ ତାହା ନେଇ ଯାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ତାଙ୍କୁ ବେଶଭୂଷାରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ପଠାନ୍ତି । ସେ ବେଶ୍ ନିତ୍ୟ ନୂତନ । କେବେ ନିଜର ଅଳଙ୍କାରରେ ସଜାଇ ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗର ଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇ ପଠାନ୍ତି—କେବେ ଖୁବ୍ ସରଳ, ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ବେଶରେ ପଠାନ୍ତି—କେବେ ବା ଫୁଲରେ ସଜାଇ ଫୁଲରାଣୀ ବେଶରେ ପଠାନ୍ତି । ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଯେତେବେଳେ ଖାଇ ବସନ୍ତି, ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ପରିବେଷଣ କରୁଁ କରୁଁ ପଚାରନ୍ତି, "କି ସାରଙ୍ଗ, ଲୁଣ ଶାଗ ସବୁ ଭଲ ହୋଇଛି ନା ? ଲତା ଆମର ପିଲା ଲୋକ, ସେହି ରାନ୍ଧିଛି ଯେ ସେଥି-ଲାଗି ପଚାରୁଛି । ରୋଜ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ରନ୍ଧଣା ରାନ୍ଧୁଛି । ତାହା ଭାଇ ତ ଖାଇ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । କେତେ ଦୁନିଆରେ ସେ ରାନ୍ଧିପାରେ ଭାଇ, ତାହା ଆଉ କିଏ କହିବ ? ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନ'ଲୁଣ ଛ'ଲୁଣ କରି ଥୋଇଦେବ । ମୋତେ ତ ହାଣ୍ଡି ଧରାଇ-ଦିଏ ନାହିଁ, ଭାତ ଲୁଣ ରନ୍ଧାଠାରୁ ପିଠାପଣା ଜଳଖିଆ ତିଆରି ଯାଏଁ ସବୁ ସେହି କରେ । ପିଠାରେ ସୃଷ୍ଟି କେତେ କାରିଗରି, କେତେ ଛବି ତ ତାହା ସବୁ ତ ତମେ ଦେଖିଛ । ଯା' ଘରକୁ ଯିବ, ତା' ଘରେ ସୁନା ଫଳିବ ।" ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ନଣନ୍ଦର ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରଶଂସା ବାଢ଼ିବସନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରଶଂସା ନୁହେଁ—ବାସ୍ତବତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ।

ବୁଣା ଆଉ ସିଲେଇ କାମରେ ଲତା ଖୁବ୍ ପ୍ରବୀଣା । ତାହାର ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ସାରଙ୍ଗଧର ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ଦିନେ ଲତା ଖଣ୍ଡିଏ ଚଦର ଆଣି ତାହାର ସାରଙ୍ଗ ଭାଇଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଲା । ଚଦରର ଦୁଇ ପାଖ ଧାଡ଼ିରେ ଓ ମଝିରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ସରୁ ଉଲ ସୂତାରେ ଅକ୍ଷର ବସାଯାଇଅଛି । ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ଛପା ଅକ୍ଷର ପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ବର୍ତ୍ତୁଳ । ସାରଙ୍ଗଧର ପଢ଼ି ଜାଣିଲା—ତାହା ଭାଗବତର ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧରୁ ଉଦ୍ଧୃତ । ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧି ଅଦୌ ନାହିଁ । ଅକ୍ଷର ପଙ୍କ୍ତିର ଦୁଇ ପାଖରେ ଲତାପୁଷ୍ପର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହୋଇଅଛି । ତାହା ହସ୍ତଶିଳ୍ପ କି ଯନ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପ ସହଜରେ ବାରି ହୁଏ ନାହିଁ । ସାରଙ୍ଗଧର ଚଦରଖଣ୍ଡି ପାଇ କୋଟିନିଧି ଲାଭ ମଣିଲା । ତାହାର ମୁଖ ଆନନ୍ଦରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ସ୍ନେହସିକ୍ତ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ବାଃ, କି ଚମତ୍କାର ହୋଇଛି ! କିଏ କରିଛି ଲତା—ତୁ ନା ? ଲତା ଗୋଟାଏ କ୍ଷୁଦ୍ର 'ହୁଁ' କହି ଲଜ୍ଜାବନତା ହୋଇ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଚଦରଖଣ୍ଡ ଓଲଟାଇ ବାରମ୍ବାର ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଓଳିକ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ଦେଖା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମନେ ମନେ ଭାବିଲା— "ନାରୀ-ହୃଦୟରେ ଯେ ପଦାର୍ଥ ଅଛି, ଏ ଜ୍ଞାନ ମୋର ଥିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଭୁଲରେ ରହିକୁ ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା ମଣି ଗଣନା କରୁଥିଲି । ଏବେ ବୁଝିଲି, ନାରୀ ପୁରୁଷଠାରୁ ହୀନ ନୁହେଁ ! ଲତା ପରି ଗୁଣବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଯାହାର ପ୍ରାଣସଙ୍ଗିନୀ ହେବ, ସେ ଧନ୍ୟ, ତାହାର ଭାଗ୍ୟ ଧନ୍ୟ—ଜୀବନ ଧନ୍ୟ । ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟାଏ ମହାଜାତି ଉପରେ କଳଙ୍କାରୋପ କରି ମୁଁ ନିଜେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଳଙ୍କିତ ହୋଇଅଛି ।" ସାରଙ୍ଗଧର ଏହିପରି ଅନ୍ତର କେତେ କଅଣ ଭାବିଲା ଏବଂ ସେହି ଭାବନା-ସ୍ରୋତରେ ତାହାର ପୂର୍ବପଣ କୁଆଡ଼େ ଭାସିଗଲା ।

କଲେଜ ଛୁଟି ପୁଣି ଆସିଲା । ଅଉ ସ୍ୱଳ୍ପଦିନ ପରେ ଉଭୟ ବନ୍ଧୁ କଟକ ଫିରିବେ । ଦିନେ ସେମାନେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଉଦଅ ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ କହିଲେ, "ବୁଢମାଅ ରହିଲ, ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ସୁଦ୍ଧା ଲଗଲା ନାହିଁ ! ତମେ ବଡ଼ଲୋକ, ଆମେ ଗରିବ; ତମର ଚର୍ଚ୍ଚା କଅଣ କରି ପାରିବୁ ? ଏଠି ତମର ଅନେକ ଅସୁବିଧା, ଅନେକ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ, ଆମ ଅବସ୍ଥାକୁ ଚାହିଁ ତାହା ସବୁ ଭୁଲିଯିବ ଭାଇ ! ଆମ ଉପରେ ଦୟା ରଖି ବେଳେ ବେଳେ ଆସି ବୁଲିଯାଉଥିବ, ଆଉ ବେଶୀ କଅଣ କହିବି ?" ସାରଙ୍ଗଧର ଏହା ଶୁଣି ମୃଦୁ ହସି କହିଲା—"ସେପରି କଥା କହି କାହିଁକି ଆଉ ଲଜ୍ଜା ଦେଉଛ ନୂଆବୋହୂ ? ମୁଁ ଏଠି ଠିକ ନିଜ ଘରେ ଥିଲି ପରି ମହାସୁଖରେ ଥିଲି । ତୁମମାନଙ୍କର ଆଦର ସ୍ନେହ ମୁଁ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁମେମାନେ ମୋତେ ନିଜ ଗୁଣରେ ଏପରି ବାନ୍ଧି ରଖିଛ ଯେ, ଏଠାରୁ ଗୋଡ କାଢିବାକୁ ମନ ବଳୁ ନାହିଁ । ତୁମର ସ୍ନେହ-ପ୍ରୀତିରେ ମୁଁ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି ଯେ, ତୁମ ଘର ସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ।" ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଅ କହିଲା—"କି ସମ୍ବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିବ ଭାଇ, ଆମର କି ତେତେ ଭାଗ୍ୟ ହେବ ? ତେବେ ଯେବେ ତମର ଏତେ ଦୟା, ଆମ ଘରର ଜ୍ୱାଇଁ ହୁଅ ।" ସାରଙ୍ଗଧର ମୃଦୁ ହସି କହିଲା—"ଯେ ଆଜ୍ଞା ନୂଆବୋହୂ, ତମର ଦୟା ।" ଅନନ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଅ ଆନନ୍ଦରେ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ କହିଲେ—"ଦୟା ନୁହେ ଭାଇ, ଏ ଆମର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ !" ଅନନ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଅ ଘରୁ ଶଙ୍ଖଟାଏ ଆଣି ବଜାଇଦେଲେ ଏବଂ ହୁଳହୁଳି ପକାଇଲେ । ଲତା ଅନ୍ୟ ଘରେ ଥିଲା, ତାକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଧରି ଆଣି ସାରଙ୍ଗଧର ହାତ ଉପରେ ତାହା ହାତ ରଖି କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭକୁ ଏ କନ୍ୟାରତ୍ନ ଦାନ କଲି, ପରେ ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ବିବାହ ହେବ ।" ସାରଙ୍ଗଧର ହସି ହସି ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଅଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଦଣ୍ଡବତ କଲା, ଲତା ଲଜ୍ଜାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ସେଠାରୁ ପଳାଇଗଲା ଏବଂ ବଂଶୀମୋହନ ହସି ହସି କହିଲା—"ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭର କୁହୁକ ନୂଆବୋହୂ ! ମୋ ବନ୍ଧୁଟିର ଅଟଳ ପଣ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲ ।"

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଦ୍ଭୁତ ବିଜ୍ଞାପନ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲା—ସେ ସପ୍ତମ ଥର ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ ହୋଇଅଛି, ତେତେବେଳେ ତା ହୃଦୟରେ ଗୋଟାଏ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ିଯାଇ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଫାଙ୍କ ହୋଇଗଲା । ଦାରୁଣ ନୈରାଶ୍ୟ ତାହାର ଶରୀର ଓ ମନକୁ ଅସାଡ଼, ଅବସନ୍ନ କରି ପକାଇଲା । ସତେ ଯେପରି ତାହାର ଜୀବନ-ଯନ୍ତ୍ର ନିଷ୍କ୍ରିୟ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଉଦାସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶୂନ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ଜଡ଼ବତ୍ ବସିରହିଲା; ମାତ୍ର କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ଜଡ଼ତା ତୁଟି-ଗଲା । ୟୁନିଭରସିଟିରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବ ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ଆଶା ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ ସେଥିରେ ବାଦ ସାଧିଲା । ତାହାର ଜୀବନର ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସାଧ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଗଲା । ସେ ଫଁକରି ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ ପରୀକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭାରି ଖପା ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା, "ପରୀକ୍ଷକ-ଗୁଡ଼ାକ ଏତେ କୃପଣ ହୁଅନ୍ତି କାହିଁକି ? ନମ୍ବର ଦେବା ବେଳେ ସେମାନେ ବାକ୍ସରୁ ଟଙ୍କା ଦେଲା ପରି ମଣନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ପିତୃସମ୍ପତ୍ତି ସରିଗଲା ! ସେ ଜାତିଟା ଏକା ବଡ଼ ନିମକହାରାମ । ଏହି ଅତି ସହଜ କଥାଟା ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ—କେହି ନ ପଢ଼ିଲେ ସେମାନେ ପରୀକ୍ଷକ ବାନା ଉଡ଼ାନ୍ତେ କୁଆଡ଼ୁ, ଆଉ ଅଞ୍ଜୁଳା ଅଞ୍ଜୁଳା ଟଙ୍କା ପାଆନ୍ତେ ବା କୁଆଡ଼ୁ ? ମୂର୍ଖ-ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଦାନା ଜନା ଯୁଟନ୍ତା ନାହିଁ । ଦିନ ଦି'ପହରେ ଉଛୁଯାଇ ମରନ୍ତେ । ନମ୍ବରେ କି ଅଧ ନମ୍ବରେ ବେଶି ହେଲେ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଦେଲା ଭଳି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଭାରି ବାଧେ । ବିଧାତା ମୋତେ ମହାଦେବଙ୍କ ପରି ଅଗ୍ନିନେତ୍ର ଦେଇଥିଲେ ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ସେ ପରୀକ୍ଷକ ଚାନ୍ଦୁଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଜାଳି ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ କରିଦିଅନ୍ତି ।

ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଏହିପରି ବହୁ ପରୀକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏକାଧିକ ମଧୁର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ ଇତର ଅଭଦ୍ର ଜନ-ସୁଲଭ ଅତି ସାଧୁଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମନ ପୁରାଇ ଅଭିନନ୍ଦିତ କଲା ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ସାତ ଥର ଫେଲ ହୋଇ ପାଠ ପ୍ରତି ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଗୋଟାଏ ଘୋର ବିତୃଷ୍ଣା ଜନ୍ମିଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ ପଢ଼ି ଲାଭ କଅଣ ? ସେଥିରେ ଦେହ ମାଟି ହୋଇଯାଏ—ଶକ୍ତି ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ଆଉ ଶେଷରେ ଅକାଳ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଭୀଷଣ କବଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ଏ କାଳରେ ତ କେତେ ବି. ଏ., ଏମ୍. ଏ ବିଦ୍ୟାର ହିମାଳୟ ଭାର ଲଦିହୋଇ ଫକତ ପରି ବୁଲୁଛନ୍ତି, ଆଉ ସାମାନ୍ୟ ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପାସ କଥା ବା କିଏ ପଚାରେ ? ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଲୋକେ କେତେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ଅଥଚ ସେମାନେ ଅତୁଳ ଅଗାଧ ସମ୍ପତ୍ତି ଉପାର୍ଜନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ବିଦ୍ୟା ସହିତ ଅର୍ଥର ସମ୍ପର୍କ କଅଣ ? ନିରକ୍ଷର ବି କୋଟିପତି ହୋଇ-ପାରେ । ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ ବୁଦ୍ଧି, ଯତ୍ନ ଓ ଚତୁରତା-ସାପେକ୍ଷ । ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟାସରେ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥାର୍ଜନ କରି ନ ପାରିଲେ ଗଧ ପରି ଖଟି ଖଟି ହୋମିଓପାଥିକ ମାତ୍ରାରେ ଉପାର୍ଜନ କରିବାଟା କି ପୌରୁଷର କଥା ! ସଂସାରରେ ଧନୀ, ମାନୀ ହେବାର ସହଜ ସୁନ୍ଦର ଉପାୟ ଢେର ଅଛି, ଅଳ୍ପ ଅଥବା ନାମମାତ୍ର ଚେଷ୍ଟାରେ ବିପୁଳ ଅର୍ଥାଗମ ହୋଇପାରେ । ମନରେ ଦୃଢ଼ ଆଶା, ଉନ୍ନତ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଧରି କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରବେଶ କଲେ ଘଟର ଅର୍ଥର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ମାନେ ହରଚନ୍ଦର-ବାଙ୍କ ସେହିମାନେହିଁ ଧନୀ, ଆଉ ଯେ ନୁଣ୍ଡାସୁଆଁର ଗୋବଦ୍ଧ ସେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାଦରେ ବନ୍ଧା ପଣରେ କଣାକଙ୍କର ।

ଏବେ ସଂକ୍ଷେପରେ ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଟିକିଏ ପରିଚୟ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏ ନାମଟି ତାର ପିତୃମାତୃଦତ୍ତ ନାମ ନୁହେଁ—ନିଜ ସୃଷ୍ଟ । ବୁଧବାରରେ ଜନ୍ମହେତୁ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ବୁଧିଆ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାହାର ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଲାଦିନୁଁ ସେ ବୁଧିଆକୁ ବୁଦ୍ଧିନାଥ କରି ଦେଇଛି । ସେ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା, ସାର୍ଥକନାମା ପୁରୁଷ । ସମୁଦ୍ରର ପାର ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହାର ଦୁରାକାଂକ୍ଷାର ପାର ନାହିଁ । ତାହା ପରି ଅଦ୍ଭୁତ ସାହସୀ ଯୁବକ ଗାଁରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥିଲା ନାହିଁ । ତାହାର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ତାହା ବୁଦ୍ଧିର ଅସାଧ୍ୟ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ହାତ ଗୋଡ଼ ସାହାଯ୍ୟରେ କରିଅସେ । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଖୁବ୍ ଫିକରବାଜ୍ । ସେ ଘଡ଼ିକେ ହଜାରେ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କରିପାରେ । ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ ଅମାରଜନୀର ସମ୍ପଦସ୍ୱରୂପ ହେଲେହେଁ ପିଲାବେଳେ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଅସୁନ୍ଦର ଥିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦାରୁଣ ବସନ୍ତ ରୋଗ ପଛକୁ ଟିକିଏ କୁରୂପ କରି ପକାଇଛି । ଦେହଯାକ ନଖଡ଼ ଗରିର ବସନ୍ତ ଚିହ୍ନରେ ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ଝାମା ଇଟା ପରି ଦିଶେ । ଦୁଲେ ନିଶ ରଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ଟାଲୁ ଟାଲୁ ହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ ମୁହଁକୁ ନିଶ ମାନିବ ନାହିଁ ବୋଲି କ୍ଷୌରକାର କହିବାରୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେ ଲାଳସା ସମ୍ବରଣ କରିବାକୁ ହୋଇଅଛି । ବୁଦ୍ଧିନାଥର ବେଶଭୂଷାରେ କିଛି ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଦଶହାତି ଖଦି ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଲମ୍ବା କାମିଜ ତାହାର ସନାତନ ପୋଷାକ । ସେଥିରେ ସେ ଅସ୍ମା-ଭିମାନ ଆହତ ମଣେ ନାହିଁ । ସୁଦର ତ ଏ କାଳରେ କେହି ବ୍ୟବହାର କରୁ ନାହାନ୍ତି, ଆଉ ସେ ଅବା କାହିଁକି କରିବ ? ଏଣିକି ସୁଦର ଶବ୍ଦ ଅଭିଧାନରୁ ଉଠିଯିବ । ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଉଚ୍ଚାକାଂକ୍ଷା ଅତି ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର । ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ କପର୍ଦ୍ଦ ଅଜସ୍ର ବିପୁଳ ଅର୍ଥାଗମ ହେବ, ଏହାହିଁ ତାହାର ସ୍ୱପ୍ନ । ତାହାର କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଭାବଭଙ୍ଗୀରୁ ବୋଧହୁଏ—ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟହ ତାହା ଗୃହପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଅଷାଢ଼ ମାସ ପରି ଅଜସ୍ର ମୂଷଳଧାରରେ ଟଙ୍କା ବୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତା, ତେବେ ଯାଇ ତାହାର ଦୁର୍ବାର ଉଚ୍ଚାକାଂକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ପାଠପଢ଼ା ଘଞ୍ଚ ତାହାର ମନ ଉଡ଼ି ବୁଲିଲା, କଳ୍ପନା ଆସି ସେହି ଉଡ଼ନ୍ତା ମନ ସଙ୍ଗରେ କେବେ ଖେଳ ଖେଳି ବସିଲା । କେବେ ଚାକିରି—କେବେ ବ୍ୟବସାୟ, କେବେ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରତି ତାହାର ମନ ଟଳିଲା; ମାତ୍ର ସେ ପ୍ରଥମତଃ ଚାକିରି ଗ୍ରହଣ ସାର କଲା । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିଲା—ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରି ସ୍ତବସ୍ତୁତି କଲା; ମାତ୍ର ଚାକିରି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ହାୟ ! ଚାକିରିର କି ଦୁରଦୃଷ୍ଟି, ବୁଦ୍ଧିନାଥ ପରି ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସେ ଧନ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚାକିରି ନ ମିଳିବାରୁ ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଚାକିରି ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ବିଜାତୀୟ ଘୃଣା ଜାତ ହେଲା । ତାହା ତ ହେବାର କଥା ! ବିଫଳକାମ ହେଲେ କିଏ ବା ଚାକିରି ପ୍ରତି ଘୃଣା ନ କରି ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରେ ? ବୁଦ୍ଧି-ନାଥ ଚାକିରି ପ୍ରତି କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ସଦୁକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ମନର ଅଭିମାନ ମେଣ୍ଟାଇନେଲା । ଅବଶ୍ୟ ସେ ସଦୁକ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ସରସ କବିତା ପରି ଶ୍ରୁତିମଧୁର ନୁହେଁ, ତାହା ନିତାନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଗଦ୍ୟପ୍ରାଣ । ଅନନ୍ତର ବୁଦ୍ଧି-ନାଥ ନିଜ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିରକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା—ନିଜକୁ ଅତି ହେୟ ଜ୍ଞାନ କରି ପରିହାସରେ ଯାଏ ହାସ୍ୟ ବିଦ୍ରୂପ କଲା । ସେ କହିଲା—ଛି, ଛି, ଚାକିରି କରିବ ? କି, ମୋର ଏ ଦୁର୍ମତି କାହିଁକି ? ଦୁଃଶାସନ ଶ୍ୟାମକୁ ସଭ ତଳରେ ବସାଇଲା ଭଳି ସେଠା ଯେ ଭୀଷଣ ଅପମାନର କଥା ! ମନ ରେ, ତୁ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ! ତୁ କି ନୈତିକ ସାହସର ମୁଣ୍ଡ ଗୋଡ଼ ଖାଇଛୁ ? ଏହା ଜାଣିଥିଲେ ତ ମୁଁ ତୋ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ପର୍କ ରଖି ନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଥାନ୍ତି । ଉଃ, କି ଇତର ଭାଷାରେ ମୋତେ ତୁ ସମ୍ବୋଧିଇ-ଥିଲୁ ! ମୁଁ ପରା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବ—ପରାଧୀନ ହେବ ? ମନ୍ତ୍ରୀପଣରେ ତ ତୁ ଧୁରନ୍ଧର ମନ ! ଅହୋ, କି ଅମୂଲ୍ୟ ତୋର ମନ୍ତ୍ରଣା ! ତୋ ଶିକ୍ଷଣରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ପରା ପରାଧୀନ ହେବ ? ପରାଧୀନ ଜୀବନ ଯେ ପଶୁଠାରୁ ଅଧମ—ସାତଥର ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ଫେଲ ହୋଇ ମୁଁ କଅଣ ଏତିକି ବି ଶିଖି ନାହିଁ ? ତୁ କଅଣ ମୋତେ ଗୋଟାଏ ବଣ୍ଠ ଓଲୁ ମଣିଛୁ ? ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତାଳଗଛ ଛାଇ ! ଅଳ୍ପ ଅଛି ତ ହାଲି ନାହିଁ—ତାହା ସ୍ଥାୟୀ ଜୀବିକା ନୁହେଁ, କି ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବିକା ନୁହେ । ପୁଣି ସେଥିରେ ଲାଞ୍ଛନା, ଗଞ୍ଜଣା, ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଚୁର । ଠାକୁରପୂଜା କରି ନ ଜାଣିଲେ ମହା ବିପଦ । ପର ପାଦ ତଳେ ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧା ଲୋକର ମସ୍ତକରେ ଘୁଣ ଲାଗିଯାଏ—ତାହାର ସାରା ଜୀବନଟା ଅନ୍ଧାରରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ । ମୁଣ୍ଡ ନ ବିକି ମୁଣ୍ଡ କିଣିବା ସିନା ବାହାଦୁରୀ ! ପରାଧୀନ ଲୋକ ସବୁବେଳେ ଭାବେ—ମରିଗଲେ ସେ ବଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତା । ପରାଧୀନ ଜନ ଯେଉଁଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ଗୋଟାଏ ସୀମାହୀନ ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା ଛଡ଼ା ଜୀବନର କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ଆଦର୍ଶ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ପରାଧୀନତା ମାନବ ଶକ୍ତିକୁ ତଣ୍ଟି ଚିପି ମାରି ଜୀବନରେ ଜଡ଼ତା ଆଣିଦିଏ ଏବଂ ଜନ୍ମ ମାଟି କରିଦିଏ ।

ବୁଦ୍ଧିନାଥ କି ଉପାୟରେ ଶୀଘ୍ର ଧନୀ, ମାନୀ ହୋଇପାରିବ, ସେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଏରୂପ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠିଲା ଯେ, ତାକୁ ଆଉ ତର ସହିଲା ନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ଯେବେ କେହି କହୁଥାନ୍ତା—ଅମୁକ ଔଷଧ ବା ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ଧନୀ ମାନୀ ହେବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ତାହା କ୍ଷଣେମାତ୍ର ଅବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତା ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧିନାଥ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଆଡ଼େ ଆଖି ପକାଇଗଲା; ମାତ୍ର କାହିଁରେ ସଦ୍ୟ ଭୂରି ଭୂରି ଅର୍ଥର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖିଲା ନାହିଁ । ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ବା କଅଣ କରିହେବ ? ସେ ଅନେକ ଭାବିଲା । ଶେଷରେ ଗୋଟାଏ ବୁଦ୍ଧି ତା ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଗଜା ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା—ଆଜିକାଲି ଦେଶରେ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପର ଆଦର କ୍ରମେ ବଢ଼ୁଅଛି । ବିଲାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଛବି ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରୀତ ହେବାର ଶୁଣାଯାଇଅଛି । ସେ କଥା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ଓଳପାଖ କଲିକତା ସହରରେ ଛବିର ଗୌରବ ଊଣା ନୁହେଁ । ରଜା ସ୍ୱକୋଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼-ଲୋକ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଛବି ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାରେ କିଣି ବୈଠକଖାନା ସଜାଉଛନ୍ତି । ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପ ତ ଇତରବିଦ୍ୟା ନୁହେଁ । କବି ଓ ଚିତ୍ରକର ଉଭୟର ଆସନ ଏକ । ବରଂ କବିଠାରୁ ଚିତ୍ରକର ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କବି କଳ୍ପନାରେ ଯେଉଁ ରୂପ ଗଢ଼େ, ଚିତ୍ରକର ତାକୁ ସାକାର ଓ ସଜୀବ କରିଦିଏ । କବିର ଚିତ୍ର ମନରେ ଦେଖାଯାଏ; ମାତ୍ର ଚିତ୍ରକରର ଚିତ୍ର ଆଖିରେ ଦେଖାଯାଏ । କଳାର ଗୌରବ ଊଣା ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳର ସବୁ ଯାଇଛି, ଖାଲି କଳାବିଦ୍ୟା ହେତୁ ତାହାର ଗୌରବ ଅମର ହୋଇ ରହିଅଛି । ମୁଁ ସେହି କଳାବିଦ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନେବି । ଶୁଣିଛି କଲିକତାରେ ଅନେକ କୋମ୍ପାନୀ ଅଛି । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଛବିର ସ୍ୱତ୍ୱ ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟରେ କିଣି ନିଅନ୍ତି । ଚିତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ନିରକ୍ଷର ନୁହେଁ, ପଢ଼ିବାବେଳେ ଡ୍ରଇଂରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ହେଉଥିଲି । ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଦୁଇ ତିନି ମାସ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ଆଙ୍କିପାରିବି । ହାତର ଦକ୍ଷତା ଆସିଗଲେ ଖଣ୍ଡେ ଛବି ଆଙ୍କିବାକୁ ଦୁଇ ଦିନରୁ ଅଧିକ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ଅତି ଊଣାରେ ସେ ଖଣ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ ଶହେ ଟଙ୍କା ହେଲେ ଦିନରେ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର ହେଲା । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଏହିପରି ଭାବି ତହିଁ ପରଦିନଠାରୁ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିରେ ଏପରି ତନ୍ମୟ ରହିଲା ଯେ, କେତେ ଦିନେ ଗାଧୋଇବା ଖାଇବା ସୁଦ୍ଧା ପାସୋରିଗଲା । କଳା-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ଭ୍ରମରେ ତାହାର ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଉଠିଲା । ସେହି ଦେବୀଙ୍କ ସେବାରେ ସେ ପ୍ରାଣମନ ସମର୍ପଣ କରି କାଳିଦନ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପରି ନିଦ୍ରାଜୟୀ ହୋଇରହିଲା । ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଅଧୀର ଭକ୍ତଟି ପ୍ରତି ଦେବୀ କିରୂପ ପ୍ରସନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ, ତାହା ପରେ ପାଠକମାନେ ଜାଣିପାରିବେ ।

କେତେ କାଳ ପରେ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ବୁଝିପାରିଲା—ଚିତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ନିପୁଣତା ଲାଭ କରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଛି । ସେ ନିଜର ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର ଦେଖି ନିଜେ ମୋହିତ ହୁଏ, ଆଉ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦିଏ । ପ୍ରବୀଣ ଚିତ୍ରକର ବୋଲି ତାହାର ନାମ କପରି ପଦାକୁ ବାହାରିବ, ସେଥି ଚେଷ୍ଟାରେ ସେ ଆତ୍ମଦାନ କଲା । ଅନେକ ଭାବି ଚିନ୍ତି ସ୍ଥିର କଲା—କୌଣସି ବିଖ୍ୟାତ ମାସିକ ପତ୍ରରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଛବି ବାହାର କରିବା ଛଡ଼ା ନାମପ୍ରକାଶର ସହଜ ସୁନ୍ଦର ଉପାୟ ଆଉ ନାହିଁ । ତାହାର କେହି କେହି ବନ୍ଧୁ ଏ ମତ ସମର୍ଥନ କଲେ; ମାତ୍ର ଅନେକ ଦୁଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ ଥଟ୍ଟା-ବିଦ୍ରୂପ କଲେ । ସେମାନେ ତାହାର କୌଣସି ଚିତ୍ରକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ନ ଦେଇ ସାଧାରଣ ଚିତ୍ର ବୋଲି କହି ଅପସନ୍ଦ କଲେ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସେଥିରେ ଦମିତ ହେଲା ନାହିଁ; କହିଲା—"ତୁମେ ଅରସିକ-ଚୂଡ଼ାମଣି କଅଣ ବୁଝିବ ରେ ! ତୁମ ସାଧାରଣ ଆଖିକି ସବୁ ସାଧାରଣ ଦେଖାଯାଏ । ଦେଖିବା ଭଳି ଆଖି ତୁମର କାହିଁ ?" ବୁଦ୍ଧିନାଥ କଲିକତାର ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାସିକ ପତ୍ରିକାକୁ ନିଜର ଅଙ୍କିତ ତିନିଖଣ୍ଡ ଛବି ପଠାଇ ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ପତ୍ର ଲେଖିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଛବି ତିନିଖଣ୍ଡି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସବିନୟ ଅନୁରୋଧ କରି, ସ୍ୱୟଂ ସମ୍ପାଦକ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେହି ଉକ୍ତ ଛବିର ସ୍ୱତ୍ୱ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ସେ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୋଲି ଜଣାଇଲା । ପତ୍ର ପଠାଇ ଉତ୍ତରକୁ ସେ ଚାତକ ଚକ୍ଷୁରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଯଥାସମୟରେ ଉତ୍ତର ଆସିଲା । ସମ୍ପାଦକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

"ପ୍ରିୟ ମହାଶୟ, ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଚିତ୍ର ଓ ପତ୍ର ପାଇ କୃତଜ୍ଞ ଚିତ୍ତରେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଅଛୁଁ । ଆପଣ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ, ସମୟରେ ଭଲ ଚିତ୍ରକର ହୋଇ ପାରିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କ ଚିତ୍ର ପ୍ରକାଶ କଲେ ପତ୍ରିକାର ଗୌରବ ହାନି ହେବ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ସହିତ ଏ କଥା ଲେଖିବାକୁ ହେଲା—ମହାଶୟ, ସ୍ୱୀୟ ଉଦାର ଗୁଣରେ କ୍ଷମା କରିବେ ।"

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପତ୍ର ପଢ଼ି ବୁଦ୍ଧିନାଥର ହୃଦୟ ଉଡ଼ିଗଲା । ସେ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଗଛର ଅଗରୁ ଖସିପଡ଼ିଲା ପରି ମଣିଲା । ସର୍ପାହତ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ତାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗ କଳା କାଠ ପଡ଼ିଗଲା । ପତ୍ରଖଣ୍ଡ ହାତରୁ ପଡ଼ିଗଲା । ବୁଦ୍ଧିନାଥ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ନ ପାଇ ଶିରୋରୋଗ ପରି ଦୁଇ ହାତ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ତାହାର ସେ ସମୟର ଅବସ୍ଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ତୂଳୀରେ ଅଙ୍କିତ ଲେଖା ପଢ଼ିବା ଅପେକ୍ଷା କଳ୍ପନା-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବା ଅଧିକ ସହଜ । ବୁଦ୍ଧିନାଥର ହୃଦୟ-ମନ-ଆତ୍ମା ଯାହା ହେଲା, କେହି ଠିକ୍ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ନ ହେଲେ ତାହା ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । ତାହାର କେତେ ଗୋଟିଏ ଆଶାର ସ୍ୱପ୍ନ-ସୌଧ ଅକସ୍ମାତ୍ ଭାଙ୍ଗି ଚୂନା ହୋଇଗଲା—ପରିଶ୍ରମ, ରାତ୍ରି-ଜାଗରଣ, ଉପବାସ ସବୁ ପଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ଭାବୀ ଜୀବନକୁ ସେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖୁଥିଲା, ତାହା ଏବେ ଅନ୍ଧାର ଦିଶିଲା । ଏତେବେଳେ ତାହାର ବିପକ୍ଷ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସୁବିଧା ମିଳିଗଲା । କେତେକେ କହିଲେ—"ଖୁବ୍ ଶିକ୍ଷା ହୋଇଛି, ଉଚିତ୍ କାଲେକର ଜୀବନର କୌଣସି ଆଶା କୌଣସି କାଳରେ କି ସଫଳ ହୁଏ ? ଭାରି ତ କାରିଗର, ପୁଣି ବଡ଼େଇ କେତେ—ସତେ ଯେପରି ମସ୍ତ ବିଶ୍ୱକର୍ମା କିମ୍ବା ଉତ୍କଳର ରବି ବର୍ମା । ଆଚ୍ଛା, ତାହା ଚିତ୍ରରେ ଭଲ ଥାଏ କଅଣ ? ଭାବ ନା ବ୍ୟଞ୍ଜନା—ଆଶୟ ନା ସୂଚନା—ଢଙ୍ଗ ନା ରଙ୍ଗ ! କଅଣ ଥାଏ ମୁଁ ତ ସେ ଛବିର ଅନ୍ଧିସନ୍ଧି ଖୋଜି କିଛି ପାଏ ନାହିଁ !" କେହି କେହି କହିଲେ—ଛେନା ଗୁଡ଼ ପାଇଲା କଦଳୀ ଥାଏ—ତୁଳି ପାଉଁଶ ଥାଏ, ସେ ଛବିରେ ଭାବ କାହୁଁ ଆସିବ ? ସବୁ ଅଭାବ ଥାଏ । ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା ନାହିଁ—ଯନ୍ତ୍ରପାତି ନାହିଁ, ଭଙ୍ଗା ହାତରେ କି ଛବି ଅଙ୍କିବ ? ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଛବି ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ପଦାର୍ଥ ଅକ୍ଷର-ଶୂନ୍ୟ (ଭାଷାଶୂନ୍ୟ) କାବ୍ୟ । ତାକୁ ଦେଖି ଶେଷ କରିବା ଦିନେ ଓଳିକର କଥା ନୁହେଁ । ତାକୁ ଯେତେ ଥର ଦେଖିବ, ପ୍ରତିଥର ନୂତନ ପରି ବୋଧ ହେବ । ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଅନେକ ଚିତ୍ର-ପ୍ରତିମା ଦେଖାଯାଇଅଛି, କାହିଁ ତାହାର ମୁଖ ଚକ୍ଷୁରେ ତ ହର୍ଷ ବା ବିଷାଦ, ଶୋକ ବା ଚିନ୍ତା, ସ୍ନେହ ବା ପ୍ରେମ, ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ କାହିଁର ଆଭାସ ମିଳେ ନାହିଁ ! ଏପରି ଛବିକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମନୋଭାବର ଧାରା ନ ଜାଣିଲେ ସେ ଚିତ୍ର ଚିତ୍ର ନୁହେଁ—ଖାଲି କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ରେଖାର ସମଷ୍ଟି ଏବଂ କାଗଜ ଓ ରଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତିର ବସ୍ତୁର ଶ୍ରାଦ୍ଧ । ସେଭଳି ଚିତ୍ର ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଲାଭ ନାହିଁ; ମାତ୍ର କ୍ଷତି ପ୍ରଚୁର । ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ଏଡ଼େ ସହଜ ନୁହେଁ ଯେ, ଯେ ଇଚ୍ଛା କରିବ ସେ କରିପାରିବ । ସେଥିରେ ବିଚାର, ବିବେଚନା, ଚିନ୍ତା ଓ କଳ୍ପନା ଅଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ ନାହିଁ । ଚିତ୍ରକର ନିଜର ଜୀବନ, ଶକ୍ତି, ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜା ଦେଇ ଜାତିର ଗୌରବ ବଢ଼ାଏ ।" ଏହିପରି ଅନେକେ ଅନେକ କଥା କହିଲେ; ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧିନାଥର ସପକ୍ଷ ବନ୍ଧୁମାନେ ସେଭଳି ନିରୁତ୍ସାହ ବାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ ନାହିଁ । ତାହାର ଏ ବ୍ୟର୍ଥତାକୁ ସେମାନେ ହସି ଉଡ଼ାଇଦେଲେ । କେହି କେହି କହିଲେ—" ଏଥିରେ ତୋର କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ଶତ୍ରୁର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଅଛି, ନ ହେଲେ ତୋର ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସରସ ଚିତ୍ର କି ସମ୍ପାଦକର ପସନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ତକୀର ତଳରେ ସବୁ କଟିଯାଏ ରେ ଭାଇ ! ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ବାହାରୁଛି, ସେ ସବୁଯାକ କଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ? କିଏ ପେସ୍ତନାଙ୍ଗୀ, କିଏ ମାଙ୍କଡ଼ଆଖି, କିଏ ଠାକୁଆ ଗାଲି ଅଉ କିଏ ବା ଗାଇସ୍ତୁରୁକା । ଏ ତ ଗଲା ରୂପର କଥା, ଅଉ ରୁଚିକୁ ତ ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣଯୌବନା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲ ପରି ସୂକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଇ ଆପାଦମସ୍ତକ ପାଣି ସଡ଼ସଡ଼ କରି ତାହାର ଛବି ଦେଖାଇବା, ଲମ୍ପଟ ଲମ୍ପଟୀର ଅଭିସାର ଚିତ୍ର ଦେଖାଇବା, ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ବାରସ୍ତ୍ରୀ ବାରଙ୍ଗଣୀ ରୂପରେ କଳଙ୍କିତ କରିବା—ଏସବୁ କେଉଁ ଯୁଗର ସଭ୍ୟତା ? ଏ କାଳରେ ଅଶ୍ଳୀଳତାର ନାମ ହୋଇଅଛି କଅଣ ନା—ସୁରୁଚି !! ସେ ସୁରୁଚିକୁ ଦୂରରୁ ଜୁହାର । କେହି କହିଲା—ଶିଳ୍ପୀ ନ ହେଲେ ଶିଳ୍ପର ମହତ୍ତ୍ୱ କିଏ ଅନୁଭବ କରିପାରିବ ? ଏଣୁ ଦେଶ ଯାହା ତାହା ଆଣି ପତ୍ରିକାରେ ଗଳିଦେବା ସମ୍ପାଦକର କାର୍ଯ୍ୟ, ତାହାର ଶିଳ୍ପୀ ଚକ୍ଷୁ କାହିଁକି ଯେ, ସେ ଚିତ୍ର ଚିହ୍ନି ପାରିବ ? ଅନ୍ୟ ପତ୍ରିକାକୁ ପଠାଇବାର ବାଟ ବି ତ ନାହିଁ । କାଳେ ସମ୍ପାଦକ ତାହାର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଚିତ୍ର ବୋଲି କହି ସବୁ କଥା ପଦାରେ ପକାଇଦେବ । ସେ ତ କମ୍ ଲଜ୍ଜାର କଥା ନୁହେଁ ! ମନ ହେଉଛି—ଏଇପରି କଲିକତା ଯାଇ ସମ୍ପାଦକକୁ ଖୁବ୍ ଦୁଇ ପଦ ଶୁଣାଇଦେଇ ଆଉତ କରିଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କଣ କରିବ, ମୁହଁରେ ଘର ଛାଡ଼ି ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ମାଆବୁଢ଼ୀ ପାକଳବାଳ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଝୁଲୁଛି, ଘରେ ପୁଣି ଦଶମାସିଆ ପୋଇଲା । ଏଥିରେ କିପରି ବା ଘରୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିବ ? ସତ କହୁଛି, ତୋ ରାଣ ଭାଇ, ଦି ଆଖି ଛୁଇଁ କହୁଛି—ମନ ଖାଲି ରକ୍ତ ବାଉଳ ସେବାଇ ହେଉଛି । ଆସ୍ତ ହେଉ, କନେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଇ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।" ଏହିପରି ସୁବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଆଶ୍ୱାସନାରେ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ରହିଲା ।

ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ତାହାରି ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୁଏ । ଅବଶ୍ୟ ତାହା ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ । କେତେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ, କେତେ ଅଠା-ବିଦ୍ରୂପ, କେତେ ଛଟା-ଡଗ, କେତେ ଗଞ୍ଜଣା ଭର୍ତ୍ସନା ତାହା ଉପରେ ବର୍ଷିଯାଏ, ସେଥିର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ସମସ୍ତେ ଉପକାର-ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ । ଉପକାର ନ ପାଇଲେ ଆପଣାର ଲୋକ ବି ସାତ ପରଠାରୁ ବଳିଯାଏ । ବେରୋଜଗାରି ହୋଇ ବସି ରହିବାରୁ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ପରିବାରବର୍ଗର ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହେଲା । କେହି ତାକୁ ଭଲ ପାଇଲେ ନାହିଁ, ଭଲରୂପେ କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । କ୍ରମେ ତାହାର ଆଦର କମିଗଲା । ଘରେ ସବୁବେଳେ ଅଶାନ୍ତି ଉପଦ୍ରବ ଲାଗିରହିଲା । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଅବଧି ଅବିବାହିତ; କିନ୍ତୁ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା—ନିଜର ଉଦର ଦେବତାଟିର ପୂଜା ତ ଅଛି ! ସେ ସର୍ବଖାଇ ଦେବତା ଉପବାସ ରହି ଧର୍ମାର୍ଜନ କରିବାକୁ ସୁଖ ମଣେ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର ବା ଫୁଲଚନ୍ଦନ ସେବାରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ କି ନିର୍ଭୋଗ ପୂଜା ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ତାହା ପୂଜାରେ ଖାଲି ଭୋଗ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଉପାଦାନ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ—ଭୋଗହିଁ ତାହାର ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାର । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର ପରିବାର ଏରୂପ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଯେ, ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସେଥିରେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଘରେ ରହିବା ତାହା ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହେଲା । ବାହାରେ ଥିବାଯାଏ ସେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତିରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଥାଏ; ମାତ୍ର ଘରକୁ ଆସିଲେ ନାନା ଉପସର୍ଗରେ ବିବ୍ରତ ହୋଇଉଠେ । ସେ ଏ ଉପଦ୍ରବରୁ କିପରି ନିସ୍ତାର ପାଇବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସର୍ବଦା ବିଭୋର ରହିଲା; ମାତ୍ର ଦୁସ୍ତର ଚିନ୍ତା-ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ଥଳକୂଳ ପାଇଲା ନାହିଁ । କିଛିଦିନ ପରେ ଦୈବ ଘଟଣାକ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ସୁବିଧା ମିଳିଗଲା । ଜଣକର ଦଶମବର୍ଷୀୟ ପୁତ୍ର ସକାଶେ ଜଣେ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାରିଲା । ସେହି ବିଜ୍ଞାପନଟି ବୁଦ୍ଧିନାଥ ପକ୍ଷରେ ନୀରନ୍ଧ୍ର ଅମାରଜନୀରେ ଉଷାର ଆଲୋକ ରେଖା ତୁଲ୍ୟ ହେଲା । ଉକ୍ତ ପଦର ବେତନ ଖୋରାକି ଛଡ଼ା ମାସିକ ଆଠଟଙ୍କା । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଯେ ଚାକିରୀକି ବିଜାତୀୟ ଘୃଣା କରୁଥିଲା ଏବଂ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଜନର ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲା, ସେ ସାମାନ୍ୟ ଆଠ ଟଙ୍କାର ଚାକିରି ସକାଶେ ଲାଳାୟିତ ହେଲା—ପରିହାସ-ପ୍ରିୟ ଭାଗ୍ୟଦେବତାର ଲୀଳା ସର୍ବତ୍ର ଏହିପରି । ସେ ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଆଶା ଭାଙ୍ଗିଦେଲା; ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧିନାଥ ହଟିବାର ପାତ୍ର ନୁହେ । ସେ ମନକୁ ଏହିପରି ପ୍ରବୋଧ ଦେଲା—"ଏଥିରେ ଆଉ ଅଧୀନତା କଅଣ ଅଛି, ତିନି ଘଣ୍ଟା ପଢ଼ାଇଦେଇ ଚାଲି ଆସିବି । ତିନି ଘଣ୍ଟାରୁ ଅଧିକ ମିନିଟିଏ ବି କେହି ମୋତେ ଅଟକାଇ ରଖିପାରିବ ନାହିଁ । ମୋ ଇଚ୍ଛାରେ ଯିବି, ମୋ ଇଚ୍ଛାରେ ଆସିବି; ମୋର ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛାର ବାଧାବିଘ୍ନ କିଛି ନାହିଁ । ଏହା ତ ଚାକିରିର ପରାଧୀନତା ନୁହେ—ବରଂ ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ବାବୁଗିରି । ଆଉ ମୁଁ କିଛି ଏହା ଚିରକାଳ ଗ୍ରହଣ କରିବି ନାହିଁ, କେଉଁଠି ଟିକିଏ ସୁବିଧା ପାଇଲାକ୍ଷଣି ଛାଡ଼ିଦେବି । ଭଗବାନ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ଭାବୀ ଅଦୃଷ୍ଟର ଗୌରବମୟ ସୁପଥ ଆଖି ଆଗରେ ଆଣି ଦେଖାଇଦେବେ । ତେବେ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଥା ସମୟ ସଂହାର ନ କରି ଉପସ୍ଥିତ ସୁବିଧାଟା ହାତରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶାରେ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା ବିଜ୍ଞୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ ।" ଅକ୍ଷମର ତୂଣୀରରେ ଯେତେ ଅସ୍ତ୍ର ଅଛି, ମୁହଁଟାଣ ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଅମୋଘ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସେହି ମହାସ୍ତ୍ରରେ ମନକୁ ଆୟତ୍ତ କରି ଗୃହ-ଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲା ।

ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଗ୍ରାମର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମରେ କେତେ ଜଣ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ମିଶି ଗୋଟାଏ ଦଳ ଗଠନ କଲେ । ଦଳର ନାମ ହେଲା—କର୍ମିଦଳ । ସେମାନେ ନିମ୍ନଜାତିର ଉନ୍ନତି ସାଧନରେ ବଦ୍ଧପରିକର ହୋଇ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହରେ ମାତିଉଠିଲେ । କର୍ମିଦଳ ବିଭିନ୍ନ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ନିମ୍ନ-ଜାତୀୟ ବାଳକମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ପାଠଶାଳା ସ୍ଥାପନ କଲେ—ସେମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଅଛି, ତାହା ଦେଖାଇଦେଇ ସେଥିର ସଂଶୋଧନ ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ—କୁଖାଦ୍ୟ ବର୍ଜନ, କୁପାନ ତ୍ୟାଗ ସକାଶେ ନାନା ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ—କୁରୀତି, କୁନୀତି ବର୍ଜନ-ପୂର୍ବକ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ କରାଇଲେ । ଫଳତଃ ନିମ୍ନ ଜାତିର ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ଏବଂ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କର୍ମିଦଳର ଦୃଢ଼ବ୍ରତ ହେଲା । ସେହି ଉପ-ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସେମାନେ ଓଜସ୍ୱିନୀ ଭାଷାରେ ବକ୍ତୃତା କରି ବୁଲିଲେ । ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରଥମତଃ ବିଷଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଲେ—କେତେ ଟିକିଲ କଲେ—କେହି ବା ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ମନ ପୂରାଇ ଗାଳିଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନେକେ କହିଲେ—ଓଃ, ଉଚ୍ଚଜାତିର ଉନ୍ନତି ତ ଆକାଶ ଫୁଟି ବାହାରିଗଲା, ଏବେ ନିମ୍ନଜାତିର ଉନ୍ନତି ହେବ । ଆହା, କି ଦୟାର ପ୍ରାଣ ଏମାନଙ୍କର ! ନିଜର ଉନ୍ନତି ନ ଦେଖି ପରର ଉନ୍ନତିରେ ଜୀବନ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । କେହି କହିଲା—ଭୁଲ୍ଟା ଭଣ୍ଡଗୁଡ଼ାଏ ଜୁଟି, ନାଚ ଗାଇ ନିଜର ନାଁଟା ଜାହିର କରିନେବେ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଫିକର ବାହାର କରିଛନ୍ତି । ଏ କାଳରେ ଏହିପରି ଯେ କରି ଜାଣିଲା, ସେ ହେଲା ଦେଶର ମୁଣ୍ଡିଆଳ, ଜାତିର ନେତା ଆଉ ସବୁ ବିଷୟରେ ହର୍ତ୍ତାକର୍ତ୍ତା । ନାଁଟା ଉଠିଗଲେ ଏମାନଙ୍କର କାମ ଶେଷ ହେଲା । କେତିକି ଦାଗୀଆ କପିଳାର ଭେଟ ନାହିଁ ? କେହି ବା କହିଲା—ପର ଲାଗି ଏତେ ଦରଜ ନ ଦେଖାଇ ନିଜ ଅରଟ କାନରେ ତେଲ ଦେଲେ କି ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? କଥାରେ କହନ୍ତି ପରା—ଚଷା,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଗେ ଆପଣା ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚା । ସଂସାରରେ କଖଟୁ କପଟୁ ଈର୍ଷାଳୁସ୍ୱଭାବଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ଏହିପରି—ସେମାନେ ନିଜେ କିଛି କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଥଚ ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶୁଣି ଗୋଟାଏ ଉତ୍କଟ ରସିକତା ଦେଖାଇ ହୁଅନ୍ତି । ସେହିଟା ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବାହାଦୁରି । କର୍ମିଦଳ ଏହିସବୁ ଦୁର୍ଜନଙ୍କ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସ୍ଥିରଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇ ଧୀରପଦକ୍ଷେପରେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତି । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନେକ ବାଧାବିପତ୍ତି ଘଟେ । ତାହାସବୁ ଲଙ୍ଘନ କରି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ସିନା କର୍ମବୀରର ପୌରୁଷ ! ବହୁ କଷ୍ଟ ଅତିକ୍ରମ ନ କଲେ ସାଫଲ୍ୟର ମୁଖ-ଦର୍ଶନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ନଦୀ ଗିରି-ପଥରେ ମୁକ୍ତି କଣ୍ଟକସ୍ୱରୂପ ଅସଂଖ୍ୟ ଶୈଳ-ପ୍ରାଚୀର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ତେବେ ଯାଇ ସିନ୍ଧୁ-ସଙ୍ଗମ ଲାଭ କରେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣୁଁ—କର୍ମିଦଳର ବିରୋଧୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପଛକୁ ଦଳଭୁକ୍ତପୂର୍ବକ ଦଳର ଶକ୍ତି ବଢାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ପଛକୁ ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ କରିଥିଲେ । ଯେ ନିର୍ବିକାରରେ ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ କରେ, ତାହା ପରି ପଣ୍ଡିତ କେହି ନାହିଁ ।

କର୍ମିଦଳ ହାତକୁ କିଛି କିଛି ଦେଇ 'ନମ୍ରଜାତିର ଶିକ୍ଷା ପାର୍ଟି' ନାମରେ ଗୋଟାଏ ପାର୍ଟି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସାଧାରଣ ଚାନ୍ଦା ଏବଂ ମୁଷ୍ଟିଭିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ପାର୍ଟିକୁ ପୁଷ୍ଟ କରିବା ସକାଶେ କେତେ କେହି ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ; ମାତ୍ର ଦଳପତି ସେଥିରେ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ—"ଆଜିକାଲି ତ ନାନା ପ୍ରକାର ଚାନ୍ଦା ଖାତା ଅଘରଦ୍ୱାରି ବୁଲୁଛି ; ମାତ୍ର ଫଳ ହେଉଛି ଏତିକି ଯେ—କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଦସ୍ତଖତ ମାହାଳିଆ ମିଳୁଛି; କିନ୍ତୁ ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେ ଅର୍ଥ, ତାହାର ସାକ୍ଷାତ୍ କ୍ୱଚିତ୍ ମିଳେ । ଦିନେ ମୋର ଜଣେ ରହସ୍ୟ-ରସିକ ଧନୀ ବନ୍ଧୁ କହିଥିଲେ—"ମୁଁ ସକାଳୁ ଉଠି ଆଗେ ଚାନ୍ଦା ଖାତାର ମୁହଁ ଚାହେଁ । କେଉଁ ଚାନ୍ଦା ଖାତା ହାତରେ ଯାଜକ ଆସିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଦୁଷ୍ଟ ଗ୍ରହର ସଞ୍ଚାର ମଣେ । ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଲି କିନ୍ତୁ ଚାନ୍ଦାଖାତାରେ ଦସ୍ତଖତ ନ କରିବା ଦିନ ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେଇଛି; ମାତ୍ର ପଇସା ଗୋଟିଏ ଦେଇ ନାହିଁ । ନିଜର ନାଁଟା ତ ଦାନ କରିଦେଲି ! ଏପରି କର୍ଣ୍ଣଦାନୀ ମୁଁ ! ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ଦାନ କଅଣ ଅଛି ? ବନ୍ଧୁବର ଏହି କଥା କହି ଖୁବ ଗୋଟାଏ ଆଲିଗ୍ଲୁସ୍ ହସ ହସିଥିଲେ । ଏ ତ ଗଲା ଚାନ୍ଦା ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ଆଉ ଭିକ୍ଷା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅବା ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ? ଶାସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ତ ବଜ୍ରନିର୍ଘୋଷରେ ପ୍ରଚାର କରୁଛି—ଭିକ୍ଷାଂ ନୈବଚ ନୈବଚ । ତାହା ଉପରେ ବା ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରି କଅଣ ହେବ ? ଯହିଁରେ ଦେଶର ଗୋଟାଏ ଶିକ୍ଷା ହେବ, ଅଥଚ ଲୋକେ ଖୁସି ହୋଇ ପଇସା ଦେବେ, ଏପରି କୌଣସି କୌଶଳରେ ପାର୍ଟିର ଆୟ ବଢାଇବା ଉଚିତ । ମୋର ବିଚାରରେ ଗୋଟା କେତେ ମ୍ୟାଜିକ ଲଣ୍ଠନ ଛବି ବାଛି ଦେଖାଇଲେ ଲୋକେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଣେ ପଣେ ଦେଇ ଦେଖିବେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ଯଦି କେହି ନିଷ୍କର୍ମା ଲୋକ ତାହାକୁ ବ୍ୟବସାୟ କରେ, ତେବେ ତାହା ମନ୍ଦ ନୁହେ ।

ଦଳପତିଙ୍କର ଏ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଘେନିଲା । ତହୁଁ ଆପାତତଃ ପରୀକ୍ଷାସ୍ୱରୂପ ଗୋଟାଏ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଲଣ୍ଠନ ଆଣି କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରାଗଲା । ଦିନେ ସେହି ଦଳ ବୃଦ୍ଧିନାଥ ଘର ସାହିରେ ଆସି ତାମସା ଦେଖାଇଲେ । ଲୋକେ ଦେଖି ଖୁବ୍ କୌତୁକ ଅନୁଭବ କଲେ । ତାମସା ଶେଷରେ ଦଳପତି ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଭାଷାରେ ନିମ୍ନଜାତିର ଦୁରବସ୍ଥାର କଥା ବୁଝାଇଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା-ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ ସକାଶେ ଏହି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବିତ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଲୋକେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥଶୂନ୍ୟ ସଦୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରି ଯଥାଶକ୍ତି ଦାନ କଲେ । ସେଦିନ ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମଖଣ୍ଡିକରୁ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହେଲା । ୨ ଘଣ୍ଟାଏ ମାତ୍ର ପରିଶ୍ରମରେ ପଚିଶଟଙ୍କା ଲାଭ ସାମାନ୍ୟ କଥା ନୁହେଁ—ପୁଣି ହାଡ-ଭଙ୍ଗା ପରିଶ୍ରମ ନୁହେ । ଖେଳକୌତୁକର ପରିଶ୍ରମ । ଏହା ଦେଖି ବୃଦ୍ଧିନାଥର ରସନାରୁ ତାହାର ଅଜ୍ଞାତରେ ତାହାଙ୍କ କେଜାଣି ତକ୍ଷଣ ତରଳ ଧାର ବିଶେଷ ସ୍ରାବ ଆସିଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବୁଦ୍ଧିନାଥ ମନରେ ଆଜ ଆନନ୍ଦ ଧରୁ ନାହିଁ । ପ୍ରାବୃଟତଟିନୀ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନର ଟଳ ଟଳ ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟରେ କୂଳ ଆଲୋକିତ-ପୁଲକିତ କରି ଆନନ୍ଦ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ବୁଲିଲା ପରି ତାହାର ଆଶା ଉଦ୍ଦାମ ଗତିରେ ବୁଲୁଅଛି । ସେ ଗତି କେଉଁଠି ପ୍ରତିହତ ହେବାକୁ ନାହିଁ । ତାହାର ଭାଗ୍ୟ ତାକୁ ଯେଉଁ ଶୁଭ ସଙ୍କେତ ଦେଖାଉଅଛି, ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ସେ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଖିପାରୁଅଛି । ଆଶା ଯେଉଁଠି, ଆନନ୍ଦ ସେହିଠି । ଆଶା ଆନନ୍ଦମୟୀ । ଯେଉଁଠାରେ ଆନନ୍ଦମୟୀଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାନ, ସେଠାରେ ନିରାନନ୍ଦ କି ରହିପାରେ ? କି ଉପାୟରେ ଅଜସ୍ର ବିପୁଳ ଅର୍ଥାଗମ ହେବ, ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଏବେ ତାହା ଜାଣିପାରିଅଛି । ସେ ନୀରବ ଗର୍ବରେ ଫୁଲିଉଠି ମନେ ମନେ ଭାବିଲା— "ଆଃ, ଏତେ ଦିନେ ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୋ ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳା ହେଲେ । ଏହି ମ୍ୟାଜିକ୍ ଲଣ୍ଠନ ସାହାଯ୍ୟରେ ତ ବିସ୍ତର ଅର୍ଥାର୍ଜନ କରି ହେବ । ମୋଫସଲରେ ଏହାର ପ୍ରଚାର ଆଦୌ ନାହିଁ । ଯେ ହେତୁ ଏହା ନୂତନ ଆମଦାନୀ । ମୂଲ୍ୟ ବି ବେଶୀ ନୁହେଁ, ଗୋଟାଏ ମ୍ୟାଜିକ୍ ଲଣ୍ଠନ କିଣିଲେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ ହାଜାରେ ରୋଜଗାର ହେବ । କାମଟା କିଛି କଷ୍ଟ ନୁହେଁ— ଦିନ କେତୋଟାରେ ଶିଖିନେଇ ହେବ । ଏ ସହଜ ବୁଦ୍ଧିଟା ଆଜିଯାଏଁ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶି ନ ଥିଲା, ତେବେ ମୋର ବୁଦ୍ଧିନାଥ ନାମର ସାର୍ଥକତା କେଉଁଠାରେ ? ସେ ଯାହା ହେଉ, ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରିଦେବା ଉଚିତ । ପଛକୁ ତା ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ କୁସ୍ତି ଆଖଡ଼ା ଯୋଡ଼ି ଦିଆଯିବ । ସେଥିରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପାର୍ଜନ ହେବ, ଆଉ ଦେଶର ବି ଗୋଟାଏ ଉପକାର ହେବ । କୁସ୍ତି କଲେ ଦେହ ଦୃଢ଼ ହେବ, ବାହୁରେ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାର ହେବ, ପରମାୟୁ ବଢ଼ିବ—ଏହା ତ ସାମାନ୍ୟ ଉପକାର ନୁହେଁ !" ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଏ ମତ ତାହାର ବନ୍ଧୁମାନେ ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଦଳ ଗଠିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପରି ଦଳଟି କ୍ରମଶଃ କ୍ଷୟ ହୋଇ ଆସିଲା । ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କ କ୍ରୋଧ କଟାକ୍ଷରେ ପଡ଼ି ଅଧିକାଂଶ ଦଳ ଛାଡ଼ିଗଲେ । ଅଦୃଷ୍ଟ ଯାହାକୁ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ କରିଦେଇଅଛି, ଯାହାଙ୍କ ଉପରେ କେହି ମୁରବି ନାହିଁ—ନିଜ ଉପରେ ନିଜେ ମୁରବି, ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜେ ଅଣ୍ଟା, ନିଜେ ସୁଆର—ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ଦଳ ଛାଡ଼ି ଗଲେ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି-ନାଥ ଶିଷ୍ୟକତା କରି ଅଳ୍ପ କିଛି ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲା । ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ମ୍ୟାଜିକ ଲଣ୍ଠନ କିଣାହୋଇ ଆସିଲା । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଓ ତାହାର ଦୁଇ ଜଣ ବନ୍ଧୁ କିଛି ଦିନ ଶିକ୍ଷା କରି ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ତାମସା ଦେଖାଇବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଦଳର ନାମ ହେଲା— 'ବି. ଏନ୍. ଏଣ୍ଡ କୋ ।'

ବି. ଏନ୍. ଏଣ୍ଡ କମ୍ପାନୀ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ତାମସା ଦେଖାଇଲେ । ପ୍ରଥମତଃ ମୋଫସଲ ଲୋକେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ଆଶାନୁରୂପ ଆୟ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ ଯାହା ମିଳିଲା ତାହା ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ନଅଣ୍ଟ ହେଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟ ତିନି ବନ୍ଧୁ ବସି କି ଉପାୟରେ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବ, ସେଥି ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବୁଦ୍ଧିନାଥ କହିଲା— ସ୍ୱଦେଶରେ ଅର୍ଥ ବା ଯଶ ଉପାର୍ଜନ କରିବା ଦୁରାଶା-ମାତ୍ର । କଥାରେ କହନ୍ତି—"ଗାଁ କନିଆ ସିଙ୍ଘାଣି-ନାକୀ !" କୌଣସି ସହରର କମ୍ପା ରାଜଧାନୀକୁ ନ ଗଲେ ଏ ସବୁ କେଙ୍କାଳିଆ ବିଦ୍ୟାର ମାନ ମୂର୍ଖ-ହୁଣ୍ଡା ଗାଉଁଲି ଲୋକେ କଅଣ ବୁଝିବେ ? ସେପରି ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ଟିକିଏ ଆଡ଼ମ୍ବର ଦରକାର । ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାରିଆ ବିଜ୍ଞାପନ ଛପାଇବାକୁ ହେବ । ଖଣ୍ଡେ ତମ୍ବୁ ଓ କେତେ ବେଞ୍ଚ, ଚୌକି କିଣିବାକୁ ହେବ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରମତ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରି ଟିକଟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ନ ହେଲେ କିଏ ପଇସା ଦେଇ ଆସିବ କାହିଁକି ? ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ—ଅନ୍ତତଃ କେତେ ଜଣ ବି ସଙ୍ଗୀତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଅର୍ଥ ଦରକାର । ବନ୍ଧୁ ଦୁହେଁ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକ କହିବାକୁ ନ ଦେଇ ଉତ୍ସାହର ସହିତ କହି ପକାଇଲେ, "ଓଃ, ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କଣ ? ଆମେ ଦୁହେଁ ବିଷୟ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଆଣି ଦେବୁଁ । ସେଥିରେ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳିବ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରି ଫେରି ଆସିଲେ ବିଷୟ ମୁକ୍ତ କରାଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଧନ ଭାଗ କରି ବାଣ୍ଟି ନେବା ।" ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେବାରୁ ଯଥାଶୀଘ୍ର ତଦନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

ବି. ଏନ. କମ୍ପାନୀ ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ଅନୁକୂଳ କରି ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା କଲା । ଆଡ଼ମ୍ବରର କୌଣସି ଅଂଶରେ ତ୍ରୁଟି ରହିଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଶଗଡ଼ରେ ତମ୍ବୁ, ବେଞ୍ଚ ଓ ଚୌକି ପ୍ରଭୃତି ଲଦାହେଲା, ଆଉ ଖଣ୍ଡିକରେ ତିନି ବନ୍ଧୁ ବସି କୌଣସି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟାଭିମୁଖରେ ଗମନ କଲେ । କେତେ ଦିନ ପରେ ଗଡ଼ର ରାଜଧାନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଯଥାସମୟରେ ଗଡ଼ରେ ବଂଶୀ·ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ବୁଲି ବୁଲି ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚାର କରାଗଲା । ସେହି ବିଜ୍ଞାପନ ଜୋରରେ ପ୍ରଥମ ରାତିରେ ଅନେକେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ଆଠଅଣା, ଚାରିଅଣା, ଦୁଇଅଣା ତିନିଶ୍ରେଣୀର ଟିକଟ ବିକ୍ରି ହେଲା । ମେନେଜର ବୁଦ୍ଧିନାଥ କେତୋଟା ହସ୍ତ କୌଶଳ ମ୍ୟାଜିକ ଲଣ୍ଠନ ସାହାଯ୍ୟରେ କେତେକ ସାଧାରଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇଲା । ବିଜ୍ଞାପନର ବଜ୍ରନିନାଦ ଅନୁରୂପ ସେ ଦୃଶ୍ୟରେ ନୂତନତ୍ୱ କିଛି ଥିଲା ନାହିଁ । ଦର୍ଶକମାନେ ବିରକ୍ତ ଓ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲେ । କେହି କେହି ଆଗ କରି ଦୁଇ କଥା ଶୁଣାଇଦେଲେ । କିଏ କହିଲା—ଏଭଳି ପଚା ତାମସା ଆମେ ଢେର ଦେଖିଛୁଁ । କେହି କହିଲା—ବିଜ୍ଞାପନର ଢକ୍କାରଟା ଏକା ଖୁବ୍ ବାହାଦୁର ! ଏହିପରି ଅନେକେ ଅନେକ କଥା କହିଲେ; ମାତ୍ର କମ୍ପାନୀ ତାହା କାନକୁ ନେଲା ନାହିଁ । ଯେପରି କିଏ ତାହାକୁ କହୁଛି—ତାହାର ସେଥିରେ ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ସେ ରାତି ଟିକଟ ବିକ୍ରିରୁ [illegible] ଟଙ୍କା ମିଳିଥିଲା । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଣ୍ଡକ ସବୁ କଟୁକ୍ତି ପାର କରିଦେଲା । କମ୍ପାନୀ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ଏହି ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ସମ୍ବଳ ହେଲା । ଉପକରଣ କ୍ରୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପୂର୍ବ ଦୁଇହଜାର ଶେଷ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏଣିକି ସଦ୍ୟ ଆୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର । ତହିଁପରେ ତିନି ଚାରି ଦିନ ଯାଏ ଅଦୌ ଦର୍ଶକ ହେଲେ ନାହିଁ । ଅଳସ ଭାବେ ବାଜା ବଜାଇ ବସି ବସି ରାତି ପାହିଲା । ବୁଦ୍ଧିନାଥକୁ କେତେ ଦିନ ଭୁଖାରେ ବସି ରହିବାକୁ ହେଲା । ବଜାରରୁ ବାକିନାମୁଆ କରି ଏହି କେତେ ଦିନ ଚଳିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଖର୍ଚ୍ଚ ତ କମ ନୁହେଁ, ତିନିଖଣ୍ଡ ଶଗଡ଼ର ଭଡ଼ା, ତେଲ୍ ଭଣା, ଭୁଲମଶଲା; ତାହା ଉପରେ ଦଳର ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ଆଉ ବାଦ୍ୟଖର୍ଚ୍ଚ । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ମହାସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ିଲା । ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନରେ ଧାର ଉଧାର କରି ଅବା କେତେ ଦିନ ଚଳିହେବ ? ବୁଦ୍ଧିନାଥକୁ ଦିନରେ ଭୋକ, ଶୋଷ କି ରାତିରେ ନିଦ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ଚିନ୍ତାରେ ଶୁଖିଯାଇ କଣ୍ଟା ପରି ହୋଇଗଲା ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦୋକାନୀ-ପସାରୀମାନେ ଦିନରେ ତିନି ଥର ଲେଖାଏଁ ଆସି ବୁଦ୍ଧିନାଥକୁ ବିରକ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଜାଲାରେ ସେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଦିନେ ଜଣେ ଆସି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ନାନା କଥା କହି ହାତାହାତିର ଉପକ୍ରମ କରି ବସିଲା । କେତେ ଜଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥଙ୍କ ସହାୟରେ ସେ ଦିନ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ରକ୍ଷା ପାଇଲା । ଘୋର ଅପମାନରେ ତାହାର ସମସ୍ତ ଶିରାର ରକ୍ତ ଜଳିଉଠିଲା । ମନଦୁଃଖରେ ସେ କିଛି ଖାଇଲା ନାହିଁ—ରାତିରେ ଉପାସରେ ଶୋଇ ରହିଲା; ମାତ୍ର ନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ନାଗୁଣୀ ଫଣା ଟେକି ଯାହା ହୃଦୟରେ ଫଁଫଁ ହେଉଛି, ତାହାର ପୁଣି ନିଦ୍ରା-ସୁଖ କାହିଁ ? ବୁଦ୍ଧିନାଥ ବିଛଣାରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାତିସାରା ଏଣୁ ତେଣୁ କେତେ କଥା ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭାବନାର ବିରାମ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାର ରଜନୀ ବାସ୍ତବରେ ଦୀର୍ଘ । ରାତି ଘଣ୍ଟାଏ ଅଛି, ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଧଡ଼ପଡ଼ି ଉଠି ପଡ଼ି ବିଛଣାରେ ବସିଲା । ତାହା ମୁଖ ଓ ଚକ୍ଷୁର ଭାବଭଙ୍ଗୀରୁ ବୋଧହେଲା— ସେ ଅତୁଳ ଚିନ୍ତା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାଗରରେ ବୁଲ ପାଉଥିଲା । ବିଛଣା ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ବ୍ୟାଗ ଥୁଆହୋଇଥିଲା । ସେଥିରୁ କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ ବାହାର କରି ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାପନ ଲେଖିଲା; ଲେଖୁ ଲେଖୁ ଢୁଳମାଞ୍ଜ ଆସିଲା । ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ହାଇମାରି ଅର୍ଦ୍ଧତନ୍ଦ୍ରା, ଅର୍ଦ୍ଧଜାଗରଣରେ ଲେଖା ଶେଷ କରି କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ ରଖିଦେଇ ସେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସକାଳୁ ଉଠି ବିଜ୍ଞାପନଟି ଭଲରେ ପରିଷ୍କାର ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖି ଜଣେ ବନ୍ଧୁକୁ ଡାକି କହିଲା, "ଏହି ବିଜ୍ଞାପନ ହଜାରେ ଖଣ୍ଡ ଛପାଇଆଣ ।" ବନ୍ଧୁଟି କହିଲେ, "ଖାଲି ହାତରେ କିଏ ଛପାଇଦେବ ?" ତହୁଁ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା— "ପ୍ରେସକୁ ଯାଇ ଚେଷ୍ଟା କର, ତୁମ ପାଖରେ ଟଙ୍କାଟିଏ ଅଛି, ତାହା ଆଗତୁରା ଦେଇ କହିବ—କାଲି ସବୁ ପରିଶୋଧ କରି ଦିଆଯିବ ।" ବୁଦ୍ଧିନାଥର କଡ଼ା ମିଜାଜ ଦେଖି ବନ୍ଧୁଟିର ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାପନଖଣ୍ଡ ଧରି ମନେ ମନେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା—

ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବି. ଏନ୍. ଏଣ୍ଡ କୋ.ର ଅଦ୍ଭୁତ ଚମତ୍କାର କ୍ରୀଡ଼ା-ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !!

ଅତି ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !!!

ଯାହା କେହି କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ—ଶୁଣି ନାହିଁ—ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା କଳ୍ପନା କରି ନାହିଁ, ସେହି ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର ବିଜ୍ଞାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏବେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି । କମ୍ପାନୀର ମେନେଜର ଗୋଟାଏ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ହାତୀକୁ ଟେକି ଅସାଧାରଣ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବେ । ଦର୍ଶକମାନେ ସେ ଅପୂର୍ବ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ, ଚକିତ ଓ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ଅସ୍ୱବସ୍ଥିତ ହୋଇ ରହିବେ । ଏ କ୍ରୀଡ଼ା ଆସିଆରେ ନାହିଁ, ଇଉ-ରୋପରେ ନାହିଁ—ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ନାହିଁ । ଥରେ ଦେଖି ନୟନ, ମନ, ଜୀବନ, ଜନ୍ମ ଚରିତାର୍ଥ କର ! ଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଆଉ ମିଳିବ ନାହିଁ—ଆଜି ଶେଷ ରଜନୀ, ସତ୍ୱର ଯାଅ—ସତ୍ୱର ଯାଅ, ଅନ୍ୟଥା ଜୀବନଟା ଯାକ ଅନୁତାପରେ ଦଗ୍ଧ ହେବାକୁ ହେବ—ଉତ୍କଣ୍ଠା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯିବ ।

ବିଜ୍ଞାପନ ପଢ଼ି ବନ୍ଧୁଟିର ଚକ୍ଷୁ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । ସେ ବିସ୍ମୟ-ବିସ୍ଫାରିତ ନେତ୍ରରେ ବୁଦ୍ଧିନାଥର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହି କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଲଘୁ ସ୍ୱରରେ କହିଲା— "ତୁମେ ସୁଦ୍ଧା ଏ କି କାଣ୍ଡ କରି ବସିଲ ? ଶେଷରେ ହଟହଟା ହେବ ନାହିଁ ତ ?" ବୁଦ୍ଧିନାଥ ମୁହଁ ବିକଟାଳ କରି ଅତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା—"ଆଃ, ତୁମର ସେ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି, ମୁଁ ଯାହା କହିଲି, ତାହା କର । ଆଜି-କାଲି ବିଜ୍ଞାପନର ଯୁଗ । ବିଜ୍ଞାପନ ଯେତେ ଚାକଚକ୍ୟ ହେବ, ବ୍ୟବସାୟର ସେତେ ଉନ୍ନତି ହେବ । ଯେ ଯେତେ ଚଟକଦାର ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାର କରିବ, ସେ ସେତେ ବାହାଦୁର । ବାହ୍ୟ ଚକଟରେ ସମସ୍ତେ ଭୁଲି-ଯାଆନ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ଟିକିଏ ମୋହ-ମନ୍ତ୍ର ନ ହେଲେ ଚଳେ ନାହିଁ । ତୁମେ ଆଜି ମୋ କଥାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛ; ମାତ୍ର କାଲି ସେଥିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳ ଦେଖିବ । ବନ୍ଧୁଟି ଆଉ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନ କରି ବିଜ୍ଞାପନ ଛପାଇବାକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଯଥାସମୟରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଛପା ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ଦିନ ଗଳି ଗଳି ବୁଲି ଖୁବ୍ ଅଧିକ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚାର କରାଗଲା । ଲୋକେ ତାହା ପଢ଼ି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଅନେକେ ଦେଖିବା ସକାଶେ ବ୍ୟଗ୍ର ଆକାଂକ୍ଷା ବହନ କରି ଡାଲାଡପାଡ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ରାତ୍ରିରେ ଖୁବ୍ ଅଧିକ ଦର୍ଶକ ହେଲେ । ସୁଯୋଗ ଦେଖି ବୁଦ୍ଧି-ନାଥ ଟିକଟର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିଦେଲା । ତଥାପି କ୍ରୀଡ଼ା-ସ୍ଥାନ ଦର୍ଶକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଟଙ୍କାଏ, ଆଠଅଣା, ଚାରିଅଣା ଦରରେ ତିନି ଶ୍ରେଣୀର ଟିକଟ ବିକ୍ରୟ କରି ଦେଖାଗଲା, ମୋଟରେ ଦୁଇ ଶହ ଅଶୀ ଟଙ୍କା ଅଦାୟ ହୋଇଅଛି । ବୁଦ୍ଧିନାଥର ଉତ୍ସାହ ବହୁ ଗୁଣ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ସେ ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇ ଲମ୍ଫଝମ୍ଫ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ କେତେଟା ଖେଳ ଦେଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । କାଳ ହରଣ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ବ୍ୟର୍ଥ ଆଡ଼-ମ୍ବରର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲା । ଏଣେ ଦର୍ଶକବୃନ୍ଦ ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠି 'ହାତୀ କାହିଁ, ହାତୀ କାହିଁ' ବୋଲି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । "ସେ କୁଣ୍ଡୀୟର ଖେଳ ହୋଇ ନାହିଁ" ବୋଲି କହି ବୁଦ୍ଧିନାଥ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାହା କଥା କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଗୋଳମାଳ ଅଧିକ ବଢିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ହନୁମାନ ବଂଶଧର ପରି କେତେ ଥର ଡିଆଁ କୁଦା ମାରି ହାତ ହଲାଇ ନାନାପ୍ରକାର ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାଶ କରି ତାହାର ସ୍ୱାଭାବିକ ଗର୍ଦ୍ଦଭ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, "ଆ-ରେ ହାତୀ ଆ, କଅଁକନ୍ଦା ଖଣ୍ଡେ ଖା !" ବାରମ୍ବାର ଏହି କଥା ଆବୃତ୍ତି କରି କିଛିକ୍ଷଣ ନାଚି ବୁଲିଲା । ତହିଁ ପରେ କୁର୍ତ୍ତା ପକେଟରୁ ଗୋଟାଏ ଚିନା-ମାଟିର ହାତୀ ବାହାର କରି ଆଣି ତାକୁ ହାତ ତଳରେ ରଖି ହସି ହସି କହିଲା—"ଏହି ଦେଖ, ଗୋଟାଏ ହାତରେ ହାତୀ ଟେକିଲି ।" ତାହାର ଏ ଭଣ୍ଡାମି ଦେଖି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକେ ହସିଉଠିଲେ, କେତେକେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ; କେତେକେ କଣ୍ଢିଆ ମାଛି ପରି ରାଗରେ ଭଁ ଭଁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜୁଆଚୋର, ଠକ, ପାଜି, ବଦମାସ ପ୍ରଭୃତି ଗୌରବ ଉପାଧି ଚାରିଆଡ଼ୁ ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଉପରେ ବୃଷ୍ଟି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କେହି କହିଲା—ଧର । କେହି କହିଲା—ମାର । କେହି କହିଲା—ବାନ୍ଧ । ଏହାପରି କହି ଲୋକେ ହୁରି ଛାଡିଲେ । କେହି କମର ଭିଡି, କେହି ମୁଷ୍ଟି ଉଞ୍ଚାଇ ମଞ୍ଚ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଲେ । ବୁଦ୍ଧିନାଥ ଓ ତାହାର ସଙ୍ଗିଦ୍ୱୟ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ଭୟରେ ସେମାନଙ୍କର ପାଟି ଅଁପା ଅଁପା ମାରିଗଲା; ମାତ୍ର ଟଙ୍କା ମାୟା ଛାଡି ପଳାଇଯିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ତିନିହେଁ ଟଙ୍କା ଉପରେ ଝୁଙ୍କି ପଡିରହିଲେ । ସେ ଦିନ ରାଜା ବାଘ ବେଣ୍ଟକୁ ବାହାରି ହୋଇଥିଲେ । ମୋଟରକାରରେ ଫେରିବା ବେଳେ ବାଟରେ ଗୋଳମାଳ ଶୁଣି ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଉତ୍ତରଳ ଜନତା ହଠାତ୍ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମୁମୂର୍ଷୁ ବନ୍ଧୁଦ୍ୱୟଙ୍କ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । ରାଜା ଘଟଣାର କାରଣ ପଚାରନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧିନାଥ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆସି ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡିଗଲା । ପରେ ଉଠି ଝାଡ-ଝୁଡ ହୋଇ ହାତ ଯୋଡି କହିଲା, "ମହିମା, ଆପଣ ଆସି ପହଞ୍ଚି ନ ଥିଲେ ଏ ଲୋକଗୁଡାକ ଆମ ତିନି ଜଣଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥାଆନ୍ତେ । ଆମର ପୂର୍ବ ସୁକୃତ ଥିଲା, ତେଣୁ ବଞ୍ଚିଗଲୁଁ ।" ଏହି ସମୟରେ ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କହିଲା, "ଏଟା ପକ୍କା ଠକ ମହାରାଜ ! ଗୋଟାଏ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ହାତୀ ଟେକିବ ବୋଲି ବିଜ୍ଞାପନ ଦେଇ ଆଙ୍ଗୁଳିଏ ଲମ୍ବରେ ଗୋଟାଏ ଚିନା ମାଟିହାତୀ ଦେଖାଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରୁଛି ।" ବୁଦ୍ଧିନାଥ କାନ୍ଦିବା ଛଳରେ ଦୁଇ ହାତରେ ଆଖି ମଳିହୋଇ ଛଦ୍ମ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ମହିମା, ମୋର ବିଜ୍ଞାପନ ଦେଖିବା ହେଉନ୍ତୁ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ହାତୀ ଟେକିବି ବୋଲି କହିଛି । ପ୍ରକୃତ ହାତୀ କି ଜୀବନ୍ତ ହାତୀ ବୋଲି କହି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ମୋର ଦୋଷ କଅଣ ? ଆଉ ମୁଁ ଠକାଇଲି ବା କଅଣ ? ଗୋଟାଏ ହାତରେ କଅଣ ଗୋଟାଏ ହାତୀ ଟେକି ହୁଏ ? ଏ ଅସମ୍ଭବ କଥା । ଏମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ କିପରି ? ଏମାନେ କଅଣ ଜନ୍ମରେ କେବେ ହାତୀ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ? ହାତୀ କଅଣ ଚନ୍ଦାପିମ୍ପୁଡି ପରି ଯେ ଟେକି ହେବ ?" ରାଜା ଏ କଥା ଶୁଣି ନ ହସି ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧିନାଥକୁ କହିଲେ—"ତୁ ଜଣେ ଗୁରୁ ଶଠ ଚତୁର ଲୋକ । ତୋର ରୂପ କୁତ୍ସିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ତୋ ପରି ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଁ ମନ୍ତ୍ରିଶାଢୀ ବାନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ବଜାରରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଧାର ଉଧାର କରିଛୁ, ତାହା ଏହିକ୍ଷଣି ଯାଇ ପରିଶୋଧ କରିଦେ । ତୁ ଆଜି ଏଠାରୁ ଚାଲିଯା । ମୋର ଦୁଇ ଜଣ ପାଇକ ତୋତେ ନେଇ ନିରାପଦରେ ମୋଗଲବନ୍ଦି ସୀମାରେ ଛାଡି ଆସିବେ ।"

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରସଭଙ୍ଗ

—୧—

ସଦେଇ ଦାସ ଖୁବ୍ ଜଣେ ଉଚ୍ଚମନା ଲୋକ । ସେ ଏତା ଭିତରେ କିପରି ବଡ଼ଲୋକ ହେବ, ଏ ମହୋଚ୍ଚ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ସବୁବେଳେ ତାହା ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ଥାଏ । ସଦେଇ ଜୀବନରେ କେତେ ଚାକିରି କରିଅଛି, ସେଥିର ଗଣନା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତାହାର ମନୋମତ କାମଧେନୁ ଚାକିରି ତା' ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନାହିଁ । ଅବଧାନ,ମୁହୁରିର,ମୋହରିର,ଜେଲ ୱାର୍ଡର ଡାକପିଅନ, ରେଲ୍‌ୱେ ସିଗ୍‌ନେଲର, ଢେଙ୍କାନାଳ ଦରବାରର ଚପରାସି, ବାବୁଙ୍କ ମିସ୍ତ୍ରିଶି ପିଅଦା, ଜମିଦାର ଗୁମାସ୍ତା,କଲେକ୍ଟର୍ ପିଅନ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଚାକିରି ସେ କରିଛି । ସ୍ଥଳରେ ସେ ଚାକିରି ନ କରିଥିବା ଜାଗା ସ୍ଥାନ ନାହିଁ; ମାତ୍ର କୌଣସି ଚାକିରିରେ ହାଣ୍ଡିରେ ଡଳା ପଡ଼ି ନାହିଁ । କେଉଁଠି ନିଜ ମନରୁ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଦେଇଅଛି, କେଉଁଠି ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅବହେଳା ହେତୁ ବରଖାସ୍ତ ହୁଏ । ତାହା ଘରେ ବାହାଲି ଓ ବରଖାସ୍ତି ପରୱାନା ପଚାଶ ଖଣ୍ଡରୁ ଊଣା ବାହାରିବ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ସାଇତି ରଖିଛି । ବିଶେଷତଃ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାକୁ ପାଠକନାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଖୁବ୍ ସ୍ନେହ ସମ୍ମାନରେ ରଖିଅଛି । ତାହା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ—ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ର ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି । ସେ ନି: ପ୍ରା: ପାଠଶାଳାର ଶିକ୍ଷକ ଥାଇ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଖଣ୍ଡେ ଆବେଦନପତ୍ର ପଠାଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଲେଖିଥିଲା—ନିମ୍ନପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକତା କାର୍ଯ୍ୟ ମୋର ଯୋଗ୍ୟତା ଓ ସମ୍ମାନର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ; ଅତଏବ ମୋତେ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉ ।" ବୋର୍ଡ଼ରୁ ଉକ୍ତ ଆବେଦନପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଆସିଲା, "ତୁମ୍ଭେ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷକର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହଁ ।" ସେହି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକୁ ସେ ଉକ୍ତ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଜାଗାରେ ଗୌରବ-ସହିତ ଧନ କରି ରଖିଅଛି । ବୋର୍ଡ଼ର ସେହି ଚିଠିଖଣ୍ଡି ପଢ଼ି ତାହାର ସମଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଶିକ୍ଷକମାନେ ହସିବାରୁ ସେ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଥିଲା—ତୁମ୍ଭ ନାରେ ତ ଖଣ୍ଡ କଣା ହୋଇ ନାହିଁ, କପଟ ମୂର୍ଖମୂତାଙ୍କ କଥାର ଅର୍ଥ ତୁମେ କଅଣ ବୁଝିବ ? ସାତଜନ୍ମ ଗଲେ ବି ତୁମ ଭାଗ୍ୟରେ ଏହିଭଳି ଖଣ୍ଡେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ମିଳିବ ନାହିଁ । ବୋର୍ଡ ଚିଠିର ଗଭୀର ଭାବ କଥା ଅତି ଗମ୍ଭୀର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ତୁମର ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି କାହିଁ ? ବୋର୍ଡ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା କରି ଲେଖିଛି । ସେ କହୁଛି, "ତୁମ୍ଭେ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷକର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହ । ତାହା ତ ଠିକ କଥା, ମୁଁ ବି ତ ସେହି କଥା କହୁଛି । ମୁଁ ନିମ୍ନପ୍ରାଇମେରୀର ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲି କିମିତି ? ମୋ-ଠାରୁ ଯେ ଊଣା ପାଠୁଆ, ସେ ସିନା ନିମ୍ନପ୍ରାଇମେରୀର ଉପଯୁକ୍ତ ? ସେହି କଥା ବୋର୍ଡ କହୁଛି, ତୁମ୍ଭେ ନିମ୍ନ-ପ୍ରାଇମେରୀର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହଁ—ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ଉପରକୁ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀର ଉପଯୁକ୍ତ । ଦେଖିବ, ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମୋ ପାଖକୁ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଅପରପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ୍ ଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟର ପରୱାନା ଆସିବ—ତେତେବେଳେ ସମସ୍ତେ ହିଂସାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ଜଳିପୋଡ଼ି ମରିବ"; ମାତ୍ର ଅର୍ଦ୍ଧ ବର୍ଷକାଳ ବିତିଲେ ସୁଦ୍ଧାଁ ବୋର୍ଡ଼ରୁ ଅପରପ୍ରାଇମେରୀ ପରୱାନା ଆସିଲା ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅପାରଗ ହେତୁ ସଦେଇ ନିମ୍ନପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଖାସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ସଦେଇ ଡେଙ୍ଗା ନୁହେଁ କି ବାଙ୍ଗସ୍ ନୁହେଁ, ବୟସ ଅଧିଆଡ଼ । ଦେହଟି ଉଅଁସ ଅନ୍ଧାରରେ ଭିଆଣ ହୋଇଛି । ନାକ ତଳେ ଜଣ ହୁଲେ ଅଛି—ମୁସୁକି ପଥର ଉପରେ ଦୁବଘାସ କଣ୍ଢେଇଲା ପରି ସେ ଜଣ ସଦେଇ ମୁହଁକୁ ଆଉ ସୁନ୍ଦର ମାନେ ବୋଲି କହିଲେ ମିଥ୍ୟା କଥଣ ଦୋଷରେ ଲିପ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯାହା ହେଉ, ପୁରୁଷର ରୂପ କଅଣ ହେବ ? ପୁରୁଷ ରୂପରେ ବଢାଏ ନାହିଁ — ପୌରୁଷ ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ସଦାନନ୍ଦ ସାର୍ଥକନାମା ପୁରୁଷ । ବାସ୍ତବରେ ଅତି ଦୁଃଖରେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ କେହି କେବେ ନିରାନନ୍ଦ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁପରି ଚଗଲ ସେହିପରି ଖଣ୍ଡି-ଲୁହା ଏବଂ ତତୋଽଧିକ ନକଲିଆ । ହସିବା ତାହାର ଗୋଟାଏ ମାମୁଲି ସ୍ୱଭାବ । ଥଟ୍ଟା ଟାପରା ସେ ଖୁବ୍ କରି ଜାଣେ । ତାହାର ସଙ୍ଗରେ ତାର ଅପଢ ବା ଅପ୍ରୀତି ନାହିଁ । ସେ ନ ହସିବା ଲୋକଙ୍କୁ ହସାଇପାରେ । ଗେଲ କୌତୁକରେ ସେ ଲୋକଙ୍କୁ କିଣିନିଏ । ସବୁବେଳେ ତାହା ମନରେ ସନ୍ତୋଷ କୁତାସନରେ ବସିଥାଏ । ସେ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ଉପବାସ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ହରାଏ ନାହିଁ । ଅଭାବକୁ ତାର ଭୟ ନାହିଁ । ଯାହାର ମନ, ଆତ୍ମା ସନ୍ତୋଷରେ ଗଢା, ଅଭାବ ତାହାର କଅଣ କରି ପାରିବ ? ସଦେଇ କାହାକୁ କେବେ ହାତ ପତାଇ ମାଗେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର କେହି କିଛି ଯାଚିକରି ଦେଲେ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ନଷ୍ଟ କରେ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ସଦେଇ ପାଖରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲା । ସଦେଇ ଅତି ଦୁଃଖରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମସମ୍ମାନରେ ଆଘାତ ଦେବାକୁ ସାହସ କରେ ନାହିଁ, ତାହାର ନିଜତ୍ୱକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଅକ୍ଷତ ରଖିଥାଏ ।

ଅନୁସରଣ ବିଦ୍ୟାରେ ସଦେଇ ପରି ଧୁରନ୍ଧର ସଂସାରରେ ଅଧିକ ନାହାନ୍ତି । ସେ ସକାଳୁ ଉଠି ଆଗେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—ପଛେ ପେଟ ଚିନ୍ତାରେ ଲାଗେ । କେଉଁ ବଙ୍ଗଳାର କେଉଁ ହାକିମ କେବେ ଆସି କେଉଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି, ସେ ଖୋଜି ଖୋଜି ସବୁ ବୁଝେ । ବକସିସ ପାଇଁ ସେ କେତେ ଲୋକର କେତେ ଅନୁସରଣ କରିଅଛି ସେଥିର ସୀମା ନାହିଁ । ଥରେ ଢେନାଲ ବଙ୍ଗଳର ଜଣେ ବଡ ସାହେବ ଗସ୍ତରେ ଡାକ ବଙ୍ଗଳାରେ ଥିଲେ । ସଦେଇ ତାଙ୍କ ଖାନସମା ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ଭାବ ଲଗାଇଲା । ପରେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଖଣ୍ଡେ ବାଇବେଲ ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେହି ଖାନସମା ସାହାଯ୍ୟରେ ସାହେବଙ୍କୁ ଯାଇ ଦେଖାଇଲା ଏବଂ ବାଇବେଲଖଣ୍ଡି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇ ତାଙ୍କର ଧର୍ମପୁଅ ହେଲା । ସାହେବ କହିଲେ—"ତୁମେ କି ପାସ କରିଛ, ସେଥିର ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଆଣି ଦେଖାଇଲେ ଚାକିରି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦିଆଯିବ ।" ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ ଶୁଣି ସଦେଇର ବୁଦ୍ଧି ହଜିଲା । ତାହାର ସାର୍ଟିଫିକେଟ କାହୁଁ ସେ ନେଇ ଦେଖାଇବ ? ଶେଷରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ପାଇଲା । ତାହାର ପ୍ରତିବେଶୀ ଶିବେଇ ସାଇଁର ପୁଅ କପିଲା ପାଠଶାଳାରେ ପଢି ନିମ୍ନପ୍ରାଇମେରୀ ପାସ କରିଥିଲା । କପିଲା ଚଷାଘର ପୁଅ । ହଳ ମାଡି ହିଡରେ ଲଦିଲେ ପୋଡ କଷ୍ଟେ ବସି ଭାତ ଖାଇବ । ତାହାର ବେଶି ଗୁଡାଏ ପାଠ କଅଣ ହେବ ? ସେ ଆଉ ପାଠ ପଢିଲା ନାହିଁ । ପାଠଶାଳା ଛାଡି ବିଲକୁ ଗଲା—କଲମ ଛାଡି ହଳଅ ପାଟିଶ ଧରିଲା । ସେ ସାର୍ଟିଫିକେଟଖଣ୍ଡି ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ବସିଥିଲା; ମାତ୍ର ତାହାର ମା ସେହି କାଗଜଖଣ୍ଡ ଛଡାଇନେଇ ସିନ୍ଦୂର ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଅଳିମାଳିଆ ପାଛିଆରେ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା । ସଦେଇ ବହୁ ଆୟାସରେ ତାକୁ ଆବସ୍ଥାଲ କଢ଼ିଆଣି ସାହେବଙ୍କୁ ନେଇ ଦେଖାଇଲା । ସାହେବ ଦେଖି ଫୋପାଡିଦେଇ ହସି ହସି କହିଲେ—"ଏପରି ପାସ ମୋର ଘୋଡ଼ା ସଇସ ବି କେବେଠୁ କରିଥିବ ।" ଏ ଉତ୍ତରରେ ସଦେଇ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସେଇଦିନଠାରୁ ଅନୁସରଣ ଛାଡିଦେଲା । ତାହାର ଅମୂଲ୍ୟ ଉଚ୍ଚବାସନା ଉଦ୍ବେହିତ ହୋଇଗଲା । ଚାକିରିର ମୋହ ତୁଟିଯିବାରୁ ସେ ଏବେ ଗୋଟାଏ କାଞ୍ଜିହାଉସ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଇଜାରା ନେଇ ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ଚଳୁଅଛି । ଈଶ୍ୱର ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିବେ, ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ଉଚିତ, ଏହା ସେ ବାରମ୍ବାର ଠକି ଏବେ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିଅଛି ।

—୨—

ଯେ କୌଣସି କଷ୍ଟରେ ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରେ, ବ୍ୟୟ କରିବାବେଳେ ତାହା ମନରେ କେତେକ କଷ୍ଟ ଦିଏ—ଏହା ମାନବ ସ୍ୱଭାବର ଧାରା । ସଦେଇ କାଞ୍ଜି-ହାଉସରୁ ଯାହା ସାମାନ୍ୟ ଉପାର୍ଜନ କରେ, ତାକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଝୁଣ୍ଟ୍ ବସିଛନ୍ତି ଖର୍ଚ୍ଚରେ । ତାହାର ଖର୍ଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକ ଥିଲା ନାହିଁ । ଘରେ କୁଟୁମ୍ବ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଓ ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଛଡ଼ା ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି କେହି ନାହାନ୍ତି । ଦୁଇଟା ପେଟ ପାଇଁ କେତେ ଅବା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ? ସଦେଇର ଅନ୍ୟାୟ ଅସତ୍ ବ୍ୟବହାର ଥିଲା ନାହିଁ । ସେ ଧର୍ମଭୀରୁ । ସେ ପ୍ରତି ଗୋରୁ ପିଛା ଅଣାଏ ଲେଖାଏଁ ଖୋରାକୀ ନିଏ; ମାତ୍ର ତାକୁ ନିଜର ଖୋରାକୀ କରିନିଏ ନାହିଁ । ତିନି ପଇସାର ଘାସ କୁଟା କିଣି ଗୋରୁକୁ ଖୁଆଏ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ପଇସା ନିଜର ପାରିଶ୍ରମିକ ନିଏ । ସେ କହେ—"ସେଥିରେ ଗୋ-ଦେବତାର ନିଃଶ୍ୱାସ ମିଶିଛି, ଗୋରୁଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ତାହା ଆତ୍ମସାତ୍ କଲେ ଦେବତା ଅଭିଶାପ ଦେବେ ।" ଅଫିମୀ, ମଦଖିଆ ପ୍ରଭୃତି ନିଶାଖୋରମାନେ ତାକୁ ଅନେକ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି—"ଗୋରୁ ପିଛା ଅଣାଏ ଲେଖାଏଁ ବକସିସ୍ ଦେଲେ ଆମେ ସେଇ ଗୋଠ ଗୋଠ ଗୋରୁ ଏଣୁ ତେଣୁ ଅଡ଼ାଇ ଆଣି କାଞ୍ଜିହାଉସରେ ଭରତି କରିଦେବୁଁ । ସେଥିରେ ତୁମର ଅନେକ ଲାଭ ହେବ; ମାତ୍ର ସଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପାପ-ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେ କହେ— "ଏହି ଉଚିତ ଅସତ୍ ଉପାୟରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ଆସିବ, ତାହା ଅର୍ଥ ନୁହେଁ— ଚୋରକ୍ତ । ସେହି ଅର୍ଥରେ ମୁଁ ହସ୍ତ ଅପବିତ୍ର କରିବି ନାହିଁ, କି ଚରିତ୍ର କଳଙ୍କିତ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ସେ ମହା ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ ।" ଏ କଥାରୁ ଉତ୍ତର ଶୁଣି ନଷ୍ଟ ଲୋକେ ଆଉ ତାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସଦେଇ ନିଃସନ୍ତାନ । ତାହାର ଆଉ କିଏ ଅଛି ଯେ, ସେ ତାହା ପାଇଁ ଏତେ ଅନ୍ୟାୟରେ ଧନ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବ ? କେହି ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତ ତାହା କରନ୍ତା ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ସରଳ, ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ମାଧୁରୀ ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ମଧୁର ସ୍ୱଭାବବତୀ ଧର୍ମପରାୟଣା । ମାଧୁରୀର ରୂପ, ଗୁଣ, ଚରିତ୍ର, ବଚନ, ବ୍ୟବହାର ସବୁ ମଧୁର । ସେ ସୁଲକ୍ଷଣା ଗୃହିଣୀ ଅଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଘର ଚଳାଇନିଏ । ସଦେଇ, ମାଧୁରୀ ଉଭୟଙ୍କର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମ ଠିକ୍ ନଦୀ ସମୁଦ୍ର ପରି ଏକନିଷ୍ଠ । ନଦୀ ଯେପରି ସିନ୍ଧୁ ହୃଦୟରେ ନିଜର ହୃଦୟ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ଧାଏଁ, ସିନ୍ଧୁ ସେହିପରି ନଦୀକୁ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ କରି ନେବା ପାଇଁ ତରଙ୍ଗ-କର ବଢ଼ାଇ ରହିଥାଏ । ସଦେଇ ମାଧୁରୀକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଏ । ମାଧୁରୀ ମଧ୍ୟ ପତି-ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ନିଜର ନାରୀଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ, ପବିତ୍ର ଓ ସୌଭାଗ୍ୟମଣ୍ଡିତ ମଣେ ।

ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଦୁହେଁ ପରାମର୍ଶ କରି ଘରକୋଣରେ ଗୋଟାଏ ଠେକି ପୋତିଥିଲେ । ତାହା ମୁହଁ ସମାନରେ ମାଟିରେ ଗୋଟାଏ ଟାଙ୍କୁଣି ତିଆରି କରିଥିଲେ । କାଞ୍ଜିହାଉସରୁ ଦୈନିକ ଆୟ ଯାହା ହୁଏ, ସେଥିରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ କିଛି ରଖି ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥକୁ ସେହି ଅନ୍ଧକାରମୟ ଠେକି ଗର୍ଭରେ ସମାଧିସ୍ଥ କରି ରଖନ୍ତି । କାଞ୍ଜିହାଉସର ରାଜସ୍ୱ ଟଙ୍କା ଦୁଇ କିସ୍ତିରେ ସେହି ଗୁପ୍ତ ଭଣ୍ଡାରରୁ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ସେ ଶିବ ନିର୍ମାଲ୍ୟ । ସେଥିରେ କେହି ହାତ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଥାସମୟରେ କିସ୍ତ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ ନ କଲେ ଘରଦ୍ୱାର ଦଖଲ ନିଲାମ ହେବ, ଏ ଭୟ ଉଭୟଙ୍କ ମନରେ ସର୍ବଦା ଜାଗରୂକ ଥାଏ । ସେହିହେତୁ ସବୁଦିନେ ପ୍ରହରୀ ପରି ସାବଧାନ ହୋଇ ତାକୁ ଜଗି ରହିଥାଆନ୍ତି । ସ୍ୱପ୍ନରେ ସେହି ଟଙ୍କା ଠେକି ଉପରେ ବଇଠା ହୁଏ । ସଦେଇ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭୁଲିହେଁ ଯାଏ ନାହିଁ । କାଳେ ତାହାର ସେହି ଜୀବନ-ମଣି କିଏ କାଟି ନେଇଯିବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ରାତି ସାରା ନିଦ ଭାଙ୍ଗି-ଯାଏ । ସଦେଇର ଆଉ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱଭାବ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ—ସେ ଭାରି ଯାତ୍ରା-ଖୋର । ଯାତ୍ରାନାମ ଶୁଣିଲେ ତାହାର ଜର ବାଧକା ବି ଛାଡ଼ିଯାଏ । ମାଛର ଗନ୍ଧ ପାଇଲେ ବିରାଡ଼ିର ମନ ଯେପରି ହୁଏ, ରସଗୋଲା ନାମ ଶୁଣିଲେ ପେଟୁଙ୍କର ମନ ଯେପରି ହୁଏ ଅଥବା ମେଘନାଦ ଶୁଣିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣିଆ ବେଙ୍ଗର ମନ ଯେପରି ଉଚ୍ଚାଟ-ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୁଏ, ଯାତ୍ରା ନାମ ଶୁଣିଲେ ସଦେଇର ମନ ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୁଏ । ସେ ଯେଉଁ ଦିନ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ, ସେଦିନ ସ୍ୱପ୍ନରେ କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକକୁ ଘର ଜଗାଇଦେଇ ଯାଏ । ଦୁକୁଡ଼ା ଖଞ୍ଜେ, ଲୁଣଲଙ୍କାମୁଢ଼ି ବା ନାସ ଟିକିଏ ଲୁଈ ସ ଚଢ଼ଇ ମାଧୁରୀର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପଯୁକ୍ତ ସଙ୍ଗିନୀର ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ମୀନା ମା ଭଣ୍ଡାରୁଣୀକୁ ସେ ଖୁବ୍ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ସବୁଦିନ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ମୀନା ମା ସାଙ୍ଗରେ ଆସି ମାଧୁରୀର ଶଯ୍ୟାସଙ୍ଗିନୀ ହୁଏ । ସେ ଭେର ଭେର ଚମତ୍କାର ଗଳ୍ପ ଜାଣେ । ଚଢ଼େଇ ଚଢ଼େଇଆଣୀ କଥା, ଶିଆଳଘର ବାହୁ-କଥା, ଅସୁରୁଣୀ ବୁଢ଼ୀ କଥା, ଟୁଆଁ ଟୁଇଁ କଥା, ବାଘ ବାପର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କଥା;ଏହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ରୂପକଥା ତାହାର କଣ୍ଠସ୍ଥ । କଥାକୁ ସଜାଇ, ମାଜି, ଫୁଲାଇ ଏପରି ଭଙ୍ଗୀରେ କହିପାରେ ଯେ,ନିତାନ୍ତ ଅରସିକ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ଭଣ୍ଡାରୁଣୀର କବିତାମୟୀ ଭାଷା ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀର ମନ ପ୍ରାଣ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ପକାଏ । ଗାଁବହୁ ଝିଅମାନେ ବୁଢ଼ଲ ପଇସା ଲାଞ୍ଚ ଦେଇ ଅତି ଆଦରପୂର୍ବକ ତାହା ମୁହଁରୁ ଗପ ଶୁଣନ୍ତି । ସ୍ଥୂଳରେ କହିଲେ—ଗଳ୍ପ ମୀନା ମାର ପ୍ରଧାନ ଉପଜୀବିକା । ସେଥିରେ ତାହାର ବେଶ୍ ଅଣେ ମାଣେ ଉପୁରି ରୋଜଗାର ହୁଏ ।

ବଲାସପୁର ଗ୍ରାମରେ ତିନିଦିନ ହେଲା ଲଢେଇ ଯାତ୍ରା ଲାଗିଅଛି । ଆଜି ଶେଷ ଦିନ । ହସ୍ତ ଜଣା ଆଜି ଭୁଝାସିବ । ଯେ ଜିଣିବ ସେ ପୁରସ୍କାର ପାଇବ । ପୁରସ୍କାରର ପରିମାଣ ଉଣା ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମବାସୀଏ ସେଥିଲାଗି ଦେଢ଼ଶ ଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ସୁରି ପାଖର ଗାଁମାନଙ୍କରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ନାଳ ପରି ଧାଡ଼ି ଲୁଟିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଯାତ୍ରା ଲାଗିଅଛି । ଭିତର କଥ୍ୟ ଭାଷାରେ ଅନର୍ଗଳ ଗାଳି ବର୍ଷଯାଉଅଛି । ଦେଖଣାହାରିଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦଳର ଗାଳି ଯେତେ ସାରସ ହେଉଅଛି, ସେ ଦଳର ସୁଖ୍ୟାତି ସେତେ ବଢ଼ୁଅଛି । ଲୋକେ ହସି ହସି ଜଣକ ଉପରେ ଜଣେ ଢଳି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ଘନ ଘନ କରତାଳି, ବାହାବା ଶବ୍ଦ ଉଠୁଅଛି । ଗାଇବା ଲୋକ ଦଳ, ବଜାଇବା ଲୋକ ଦଳ, ପାଳିଧରିବା ଲୋକ ଦଳ,ନାଚିବା ଲୋକ ଦଳ, ଏହିପରି ଦଳସାରି ଆଠ ଦଳ ପାଲଟିଯାଇଛନ୍ତି । ଏମନ୍ତ କି ବେହେଲା, ପଖାଉଜ, ମଦଳ ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ା କବି କବିତା ଉଦ୍ଗାର କରୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ କବିତା ଅବୃତ୍ତି ଲାଗି ରହିଅଛି । ଗଦ୍ୟ ସ୍ୱରରେ ଆଜି ଶିରଚ୍ଛେଦ ଶାସ୍ତି । ଶୃଙ୍ଗାର,ବୀର,ରୌଦ୍ର, ହାସ୍ୟ ଓ ବୀଭତ୍ସ ରସର ପଞ୍ଚନଦୀ ପ୍ରଖର ଗତିରେ ବହିଯାଉଅଛି । ଯାତ୍ରା ଦର୍ଶକମାନେ ସେହି ଉତ୍ତାଳ ରସନଦୀରେ ସନ୍ତରଣ କରି ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଘୃଣ୍ୟ ନିର୍ଲଜ୍ଜପଣିଆ ଉଲଗ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ନାଚି ବୁଲୁଅଛି । ତିନିଦିନ ହେଲା ଗାଳି ରଣ ଛଡ଼ି ଛଡ଼ି ଗାଇଣମାନଙ୍କର ସ୍ୱର ଧୈବତ ସ୍ୱରରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲାଣି । ସେ ସ୍ୱରଟା ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ ବଡ଼ ମଧୁର ଲାଗେ । ରସିକ-ଶେଖର ସବୁଦିନ ସେହି ଯାତ୍ରା ଦେଖିବା ପାଇଁ ତିନି ଦିନ ହେଲା ମନ କରି ଯାଇପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଦୁଃଖ ବେଦନା ତାହାର ଅସହ୍ୟ; କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବ ? ସେଥିଲାଗି ତ ଅର୍ଗଳୀ ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ପୂରାଇଅଛି, ସିଝ ଅବା କପରି ? ଏତିକିବେଳେ ପୁଣି ଦୁର୍ଗହ ପରି କାଞ୍ଜିହାଉସ ବିଭାଗର ଗୋଟାଏ ହାକିମ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ସେ ତିନି ଦିନ ହେଲା କାଞ୍ଜିହାଉସର ଖାତାପତ୍ର ଦେଖୁଥିଲା, ଆଜି ହଜୁର ଧୂମକେତୁଟା ବିଦାୟ ହୋଇଗଲା । ସବୁଦିନ ଗୋଟାଏ କ୍ଲାନ୍ତିର ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲା । ସଞ୍ଜରେ ମାଧୁରୀ ପାଖରେ ମୀନା ମାକୁ ରଖାଇ ସେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଗଲା । ସେ ଆସିଲେ କାଲି ଶେଷ କିସ୍ତି ଇଜରା ଟଙ୍କା ସରକାରରେ ଦାଖଲ କରିବ । ସେଥିପାଇଁ ଟ ୩୭୫ଙ୍କା ଠେକିରୁ ତାହାର କରି ଅଲଗା ରଖି ଯାଇଛି । ସେ ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ନିଘା ରଖିବା ସକାଶେ ମାଧୁରୀ ଓ ମୀନା ମାକୁ ବାରମ୍ବାର ସାବଧାନ କରାଇ ଦେଇଗଲା ।

—୩—

ମଦେଇର ଘର ଗ୍ରାମର ବାହାରେ ଗୋଟାଏ କୁଡ଼ିଆଘର । ଘର ଚାରି ପାଖରେ କଣ୍ଟା ବାଉଁଶବୁଦା ଏପରି ଖେନ୍ଦାଖେନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଛି ଯେ, ସେହି ନିବିଡ଼ ଆବରଣ ଭେଦ କରି ଘରର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛାୟା ସୁଦ୍ଧା ବାହାରକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ସେହି ବଂଶକୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁ ପେଚାଙ୍କର ବିକଟ ସ୍ୱର ଭାସି ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ଥାନକୁ ଏରୂପ ଭୟଙ୍କର କରିଦିଏ ଯେ, କେତେବେଳେ ଭୁଲ୍ ବୁଝି ସେଠାରେ ପଶିବାକୁ ସାହସ କରିବ ନାହିଁ। ସେହି ବିଜନ କାରାଗାର ଗର୍ଭରେ ସ୍ୱଳ୍ପରେ ଦୁଇଟି ରମଣୀ ଉଜାଗର ହୋଇ ବସିଅଛନ୍ତି। ଏକ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ମାଟିଦୀପ ମୁମୂର୍ଷୁର ପ୍ରାଣ ପରି ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଅଛି। ଗୋଟିଏ ରମଣୀ ଅବଧ ଭଙ୍ଗୀରେ ହସ୍ତ ମୁଖ ଦୁଲାଇ ଠିକ୍ ଅଚେତନସ୍ତ ଭଳି ବଜ ଅନର୍ଗଳ ବକିଯାଉଛି, ଅନ୍ୟଟି ଗାଲରେ ହାତ ଦେଇ ସ୍ଥିର ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହିଅଛି। ଯେମନ୍ତ କ କଥାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷରକୁ ସେ ଆକଣ୍ଠ ମଧ୍ୟ ଶୋଷଣ କରୁଅଛି। ଆନନ୍ଦ ତାହା ହୃଦୟରେ ଧରୁ ନାହିଁ — ହାସ୍ୟ ରୂପ ଧରି ମୁଖବାଟେ ବାହାରି ପଡୁଅଛି। ଏହିପରି ଗଳ୍ପାମୋଦରେ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ଅତିବାହିତ ହେଲା। ଏହି ସମୟରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଭୀଷଣ ବର୍ଷା ସହ ପ୍ରବଳ ବତାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲା। ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଜ୍ରନାଦରେ ପ୍ରକୃତି ଥର ଥର ହୋଇ କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲା। ଘୋର ଅନ୍ଧକାରରେ ନିଜର ଦେହ ନିଜକୁ ଦିଶିଲା ନାହିଁ। ବିଜୁଳିର ଝଲକରେ ପ୍ରକୃତିର ମୁଖ ଘନ ଘନ ଦିଶିଯାଇ ଲୁଚି-ଯାଉଥାଏ—ଯେପରି ପ୍ରକୃତିଦେବୀ ଲୁଚକାଳି ଖେଳରେ ମାତିଛନ୍ତି। ଏ ବିଜୁଳି ନା ବର୍ଷାଶିକାର ବିକଟ ଅଗ୍ନି ହାସ୍ୟ ! ସେ ହାସ୍ୟରେ ଆଖି ବୁଜି ପଡିଲା। ଭୟରେ ଦେହ ଥରିଉଠିଲା। ବତାସର 'ସୋ' 'ସୋ' ଶବ୍ଦ, ବାଉଁଶ ଝାଡର ଝଁଝଁର ଶବ୍ଦ, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ବର୍ଷାର ଧୁସ୍ ଧୁସ୍ ଶବ୍ଦରେ ସ୍ଥାନ ଦୁଲୁକିଉଠିଲା। ଭୟରେ ମୀନା ମାର କଥା-ସ୍ରୋତର ସ୍ୱର ଶୁଖିଗଲା। ମାଧୁରୀର ମୁଖ ପାଣ୍ଡୁର ହୋଇଗଲା। କାହାରି ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ—ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁକୁ କାତର-ତରଳ ନେତ୍ରରେ କେବଳ ଚାହିଁ ରହିଲେ। କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ପ୍ରକୃତିର ଏ ଭୀଷଣ ଉପଦ୍ରବ—ଏ ସଙ୍କଟମୟ ଦୁର୍ଯୋଗ କଟିଗଲା। ବର୍ଷା, ପବନ, ବିଜୁଳି, ଘଡ଼ଘଡ଼ି ସବୁ ଛାଡିଗଲା। ରହିଲା କେବଳ କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର। ଉଭୟଙ୍କ ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆସିଲା। ମାଧୁରୀ କହିଲା, "ମୀନା ମା, ଏତିକିବେଳେ ଚୋର ଆସିଲେ କଅଣ କରିବା ?" ମୀନା ମା ଦୃପ୍ତ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଉଃ, ଚୋର ତେଣିପର ଆସି ହଉନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ ଭଲ ଦେଖିବ ସେ କେଡ଼େ ମର୍ଦ୍ଦ। ଏହା ଗୋଇଠାରେ ଡାକୁଣୀଖିଆର ଅନ୍ତବୁଜୁଳା ଫଟାଇଦେବ ନାହିଁ ! ମୀନା ମା ଚଣ୍ଡୀରୂଣୀ ସାମାନ୍ୟ ଝିଅଟୀ ନୁହେଁ, ଚୋର କଥା କଏ ପବନରେ ଚୋର ବାପର ବ କାନ କାଟିଦେଇପାରେ। ତୁମେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଶୋଇପଡ଼ ଗୋ ବୋଉ, ମୁଁ ଅଛି ଡର କଅଣ ? ରାତି ଆଉ ପାହନ୍ତେ କି ଛାଡ଼ି ଘଡି ଅଛି। ମୁଁ ଚେଇଁଛି, ତୁମେ ଘଡିଏ ଆଖିପତା ପକାଇ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଥାଅ, ତୁମେ ଉଠିଲେ ମୁଁ ଶୋଇବି।"

ମାଧୁରୀ ଶୋଇଲା; ମାତ୍ର ନିଦ ଆସିଲା ନାହିଁ। ମନରେ ସବୁବେଳେ ଚିନ୍ତା। ଦିନ ଥିଲେ ନିଦ ମାଡ଼େ ନାହିଁ—ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ। ଏଣୁ ତେଣୁ କେତେ କଥା ମନରେ ଭାବିଲା। ଭାବୁ ଭାବୁ କେତେବେଳେ ତାକୁ ଅଜଣାରେ ନିଦ ହୋଇ-ଗଲା। ମୀନା ମା ଆଖି କଷା କରି ନାହିଁ—ବସି ବସି ଆକାଶପାତାଳ କଅଣ ଭାବୁଛି। ମାଧୁରୀର ନାସିକା କମାର ଯନ୍ତ୍ର ପରି ଫୀଏଁ ଫାଏଁ ହୋଇ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା। ସେ ଘୋର ନିଦ୍ରାରେ ପଡିଗଲା। କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ ଗଁ ଗଁ ଶବ୍ଦ କରି ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଫୁଟ କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲା— ଉଁ-ହୁଁ-ହୁ-ହୁଁ-ଚଁ-ଚଁ-ଚଁ। ଯେପରି ତାହା ତଣ୍ଟି କିଏ ଚିପିଧରିଛି, କଥା ବାହାରିବାକୁ ବାଟ ନ ପାଇ ଠେଲା ଠେଲି ଲଗାଇଅଛନ୍ତି। ଅଥବା କଣ୍ଠରେ କିଛିଏ ଫାଙ୍କ କରି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅକ୍ଷର ବିକୃତ ରୂପ ଧରି ବାହାରି ଆସୁଅଛି। ମୀନା ମା ଚମକିଉଠି ମାଧୁରୀକୁ ହଲାଇଦେଲା। ସେ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି-ବସି ନିଜ ଗୋଡ଼ ଅଣ୍ଟାଳି ପକାଇଲା। ମୀନା ମା ହସି ଉଠି କହିଲା—"କିଗୋ ବୋଉ, ଗୋଡ଼ ଆଉଁସୁଚ କାହିଁ କି ? ଘୋଳାଇ ବନ୍ଧା ହେଉଛି କି ? କିଛିଏ ଘଷି-ମୋଡିଦିଏ ?" ମାଧୁରୀ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ଲଜ୍ଜାନମ୍ର ମୁଖରେ କହିଲା, "ନା ଲୋ ଭଉଣୀ, ଭାରି ଗୋଟାଏ ଖରାପ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲି—ଚୋର ଆମ ଘରେ ପଶି ସବୁ ବୋହି-ନେଇ ଶେଷକୁ ମୋ ଗୋଡରୁ ବାଙ୍କିଆ ଟାଣିଲେ। ତେଣୁ ମୁଁ ହାଉଳି ଖାଇଯାଇ ଗୋଡ଼ ଅଣ୍ଟାଳି ପକାଇଲି। ଉଃ, କେଡ଼େ କେଡ଼େ ଚୋରଟାମାନେ ଲୋ ମା ! ଉଃ, ଦେହ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧୂଳିଉଡ଼ୁଛି—ଯିମିତି ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଅଧା ଜାଳଗଛ । ମୁହଁଟାମାନ କି ଭଲା କଟକଟ ! ସେ କଅଣ ଆମ ଏଣିକା ଚୋର କି ? ସେଗୁଡ଼ାକ କମ୍ପିନୀ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଆସିବ ପରି ଜଣାଯାଉଥାଏ । ତାଙ୍କର କି ଦାନ୍ତରଗଡ଼ା ! ଲୋ ମା ରାଣୀ, ଏତେବେଳ ଯାଏ ମୋର ଛାତି ଦାଉ ଦାଉ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନାହିଁ ।” ମାଧୁରୀ ଏହିପରି ଚୋରର ରୂପ, ବେଶ,କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ମୀନା ମା ସବୁ ଶୁଣି ନାହିଁ । ସ୍ୱତ ପାହାନ୍ତିଆ ମଧୁର ନିଦ ତା’ ଆଖିରେ ଘାରି ବସିଲା । ସେ ଅଧେ ଶୁଣି ତେଣିକି ଢୋଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଅଡ଼କୁ ମାଧୁରୀର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ସେ ଏକନିଃଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ କହିଚାଲି-ଯାଉଅଛି । ଏହି ସମୟରେ ଦୁଇଟା ଓଧ ବାଉଁଶ ଗଛରେ ଖେଁ ଖେଁ ହୋଇ ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ି ହେଲେ । ସତେ ଯେପରି ବାଉଁଶ ଗଛ ଭାଙ୍ଗି ପୀଡ଼ା ଉପରେ ଲଦିପଡ଼ିଲା । ମାଧୁରୀ ତାହା ଶୁଣି ଭୟରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । ମୀନା ମାର ତନ୍ଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ବାପ ଲୋ ମାଲୋ କହି ଉଠିପଡ଼ି ଘରର କବାଟ ଅଣ୍ଡାଳି ବୁଲିଲା; ମାତ୍ର ଦ୍ୱାର ପାଇବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଦୈବାତ୍ କବାଟରେ ହାତ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ସେ ଦ୍ୱାର ମୁକୁଳା କରି ସେହି ଘୋର କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାରରେ ହାବୁଡ଼ି ହାବୁଡ଼ି ଗାଁ ଅଡ଼କୁ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟିଲା ପରି ଧାଇଁଲା । ତେତେବେଳେ ତାହାର ସେହି ଅର୍ଦ୍ଧ-ଉଲଗ୍ନା, ମୁକ୍ତକେଶୀ, ଉନ୍ମାଦିନୀ ମୂର୍ତ୍ତି କେହି ଦେଖି-ଥିଲେ ସେ ମଣିଷଖାଇ ପେତ୍ନୁଣୀ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ ଭୟରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଟିକେ ଦୂରରେ ଫକୁ ଜେନା ଚୌକିଆର ଘର । ଫକୁ ରାତିର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ଉଠି ତମାଖୁ ଖଣ୍ଡି ପିଇ ଟାଣି ଟାଣି ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—“ଖୁବ୍ ଜାଣେ ଝଡ଼ବର୍ଷା ହୋଇଗଲା, ଏହିପରି ସମୟଟାକୁ ଚୋରମାନେ ଟାକି ବସିଥାନ୍ତି । ଏବେ ଯାଏଁ—ଓଃ ମଝିରେ ଦିଟା ଭୁହାଟ ମାରିଥାଏଁ । ଶଳା ଚୋରଗୁଡ଼ାକ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବି ଟିକିଏ ଶୋଇଦେଲେ ନାହିଁ !” ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରେ ଶୁଭିଲା—“ଜେନା ପୁଅ ରେ ଧାଇଁ ଆ !” କଥା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧୂପ୍ କରି କିଏ ଯେପରି କମ୍ପିତ ପଡ଼ିଲେ, ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ହେଲା । ଫକୁ ଜେନା ଡର ଡର ହୋଇ ବାଡ଼ିଖଣ୍ଡ ହାତରେ ଯାଇ ଘରୁ ବାହାରି ପଡ଼ି ଦେଖିଲା—“ତାହା ଦୁଆର ମୁହଁରେ କିଏ ଗୋଟାଏ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ତହୁଁ ସେ ବଡ଼ପାଟିରେ ଗାଁବାଲାଙ୍କୁ ହୁରି ପକାଇଲା । ତାହାର ଡାକ ଶୁଣି ଅନେକ ଲୋକ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ଦୀପାଲୋକରେ ଚିହ୍ନିଲେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିବା ଲୋକଟା ମୀନା ମା ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ । ଘଟଣା କଅଣ ଜାଣି ନ ପାରି ସମସ୍ତେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇ ପରସ୍ପର ପଚରାପଚରି ହେଲେ; ମାତ୍ର କିଏ କଅଣ ଜାଣେ ଯେ କହିବ ? ତହୁଁ ମୀନା ମା ମୁହଁରେ ପାଣି ଛାଟିଗଲା । ସେ ସଚେତ ହୋଇ ଲୁଗାପଟା ସମ୍ଭାଳି ଉଠି କହିଲା—“ସତେଇ ଦାସ ଘରେ ଚୋର ପଶି ସବୁ ନେଇଗଲେଣି । ଚୋର-ଗୁଡ଼ାକ ମଶାଲ ଜାଳି ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼ି ହତିଆର ଧରି ଚୋରି କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପୁଣି ଜଣେ ନା ଦିକଣ, ଏହେ ଭାଲିଆ ବନ୍ଧୁଣ୍ଡାଟାମାନେ ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ି କି ଛଅ କୋଡ଼ି ହେବେ । ଜେନାପୁଅ, ତୁ ଆଜ ମୋ ମୁହଁରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣୁଛୁ କଅଣ, ଝଟ୍ ଯାଇ ଦାସ ଘର ବୋହୂର କଅଣ ହେଲା ଦେଖ । ମୋତେ ଲାଗୁଛି, ଡାକୁଣୀଖିଆ ଗୁଣ୍ଡା ଘଇତା ଚୋରଗୁଡ଼ାକ ତାକୁ ମାରିପକାଇଥିବେ ।” ଏହା ଶୁଣି ଫକୁ ଜେନାର ସାହସ ଉଡ଼ିଗଲା । ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଚାହିଁ ସେ କହିଲା—“ମୀନା ମା କଥାରୁ ଜଣାଯାଉଛି, ସେଗୁଡ଼ାକ ଚୋର ନୁହନ୍ତି ଡକାଏତ । ତାଙ୍କ ହାତରେ ହତିଆର ଅଛି । ପୁଣି ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ—ଶହ ଶହ ଲୋକ । ଆମେ ଏହି କେତେ ଜଣ ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ି ଧରି ଯାଇ ତାଙ୍କର କଅଣ କରି ପାରିବା ? ଅକାରଣେ ତାଙ୍କ ହାତରେ ମରିବା ସିନା ! କେହି ଧାଇଁଯାଇ ଆର ଗାଁରୁ ମଣିଷ ଡାକିଆଣ ।” ଫକୁ ପାଟିରୁ କଥା ନ ସରୁଣୁ କେତେ ଜଣ ଯୁବକ ଗ୍ରାମାନ୍ତରକୁ ଦଉଡ଼ିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପାଖ ଏକଶହ ଲୋକ ଘେନି ସେମାନେ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେହି ଗ୍ରାମର ଲୋକ ମିଶି ଦୁଇଶହ ହେଲେ । ଫକୁ ଜେନା ଏହି ଦଳଟ ବାହିନୀର ସେନାପତି ହୋଇ ଡକାଏତ ଧରିବାକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାହାରିଲା । ଧରିଲାବେଳେ ପାଇଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ସରଭାବରୁ କଡ଼୍ସିସ୍ ଲଗାଇଦେବ ବୋଲି ଆଶା ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କଲା । ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ି ଧରି ମାର ମାର କହି ସଦେଇ ଦାସ ଘର ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଲେ । ତେତେବେଳକୁ ସ୍ୱର୍ଗ ପାହିଯାଇଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ—ମାଧୁରୀ ସଭାଙ୍କୁ ଉଠି ବାସିପାଇଷ୍ଟରେ ଲାଗିଥିଲା । ଏତେ ଲୋକ ଦେଖି ସେ ଲଜ୍ଜାଅ ହୋଇ-ଗଲା । ଏହି ସମୟରେ ସଦେଇ ଦାସ ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପଞ୍ଚୁ ଭେନାଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣି ସେ ମାଧୁରୀକୁ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ପଚାରିଲା । ମାଧୁରୀ କହିଲା—"ମୁଁ ସ୍ୱେର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ମୀନା ମାଛ କହିଲି । ସେ ଲଦ-ବାଦଲରେ କଅଣ ବୁଝି କଅଣ କହିଲେ, ତା' ସେ ଜାଣେ । ସମସ୍ତେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଉଠିଲେ ।" ସଦେଇ ଦାସ ତ ନଡ଼ଇଆ । ସେ ହସି ହସି କହିଲା—ଆଜି ଅଲବେ ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ ବଣ୍ଡାଳୁଣୀଅ କା ରସଭଙ୍ଗ କରିଦେଲା ! ପୁରସ୍କାର ଆଶାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

○ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ○

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାମଚନ୍ଦ୍ର

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ତ୍ରେତା ଯୁଗରେ ଲଙ୍କାର ରାକ୍ଷସରାଜ ରାବଣ ଶିବଙ୍କ ବରରେ ଜଗତରେ ଅଜେୟ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତାପୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତାହା ଭୟରେ ତ୍ରିଭୁବନ ଥରହର ହୋଇ କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାର ଅସହ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳରେ ଆତଙ୍କପ୍ରଦ ହେଲା । ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ ସହାୟସମ୍ବଳ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାବଣ ସ୍ୱର୍ଗ ଜୟ କରି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ପୀଡ଼ା ଦେଲା—ସେମାନଙ୍କୁ ଆଣି ନାନା ଇତର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖଟାଇଲା । ପ୍ରଭୁର ପ୍ରତାପଠାରୁ ଭୃତ୍ୟର ପ୍ରତାପ ଅଧିକ ବଢ଼ିଯାଏ । ରାବଣର ଅନୁଚର ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସମାନେ ତପୋବନରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରି ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଲେ । ସେମାନେ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରେ ଅମେଧ୍ୟ ନିକ୍ଷେପ କରି ଯଜ୍ଞଭଙ୍ଗ କଲେ—ତପସ୍ୟାରେ ବ୍ୟାଘାତ ଜନ୍ମାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞ-ତପସ୍ୟା ବନ୍ଦ ହେଲା—ଧର୍ମ ନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ହୋଇଆସିଲା । ଦେବତାମାନେ ଶକ୍ତିରେ ରାବଣର ସମକକ୍ଷ ନ ହୋଇ ବୈକୁଣ୍ଠପତି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । ଦୁଷ୍ଟର ଉପଦ୍ରବ, ଶିଷ୍ଟର ଲାଞ୍ଛନା ଏବଂ ଧର୍ମର ବିପ୍ଳବ ଘଟିଲେ ଭଗବାନ ଦୁଷ୍ଟଦମନ, ଶିଷ୍ଟତାରଣ ଏବଂ ଧର୍ମରକ୍ଷା ସକାଶେ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀମୁଖରେ କହିଅଛନ୍ତି—

“ପରିତ୍ରାଣାୟ ସାଧୂନାଂ ବିନାଶାୟ ଚ ଦୁଷ୍କୃତାଂ
ଧର୍ମସଂସ୍ଥାପନାର୍ଥାୟ ସମ୍ଭବାମି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ।”

ଅର୍ଥାତ୍ “ସାଧୁମାନଙ୍କର ରକ୍ଷା, ପାପୀମାନଙ୍କର ସଂହାର ଆଉ ଧର୍ମର ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ ସକାଶେ ଆମ୍ଭେ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) ପ୍ରତି ଯୁଗରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରୁଁ ।” ବିଷ୍ଣୁ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ କହିଲେ, “ରାବଣ ନର, ବାନର ଛଡ଼ା ଆଉ କାହା ହାତରେ ମରିବ ନାହିଁ, ଆମ୍ଭେ ଯାଇ ମର୍ତ୍ତ୍ୟପୁରରେ ନର ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତାକୁ ସବଂଶରେ ସଂହାର କରିବୁ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ବାନର ରୂପରେ ଜାତ ହୋଇ ଆମ୍ଭକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।” ଏହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଅନୁସାରେ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ କୁଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଧର୍ମଦ୍ୱେଷୀ ରାକ୍ଷସକୁଳ ନିପାତ କରି ପୃଥିବୀର ପାପଭାର ଉଶ୍ୱାସ କରିବା ଏହି ଅବତାରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଦେବ-ଋଷି ଅଧିଷ୍ଠିତ, ତୀର୍ଥ-ପୂତ ଭାରତ-ଭୂମିର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ରାଜ୍ୟ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଶୀତ-ପୂତ-ସ୍ୱଚ୍ଛ-ତୋୟା ସରଯୂ ନଦୀ ସେହି ରାଜ୍ୟରେ ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ-ପୀୟୂଷଧାରା ପ୍ରାୟ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ଦିଲୀପ, ସଗର, ଭଗୀରଥ, ରଘୁ ଓ ଅଜ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବିଶ୍ରୁତ-କୀର୍ତ୍ତି, ପ୍ରଜା-ପ୍ରାଣ, ଧାର୍ମିକ, ଦୟାଳୁ, ଦାତା, ଦେବ-ଭକ୍ତ, ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଆଦର୍ଶ ନରପତି ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜ-ସିଂହାସନ ପବିତ୍ର ଏବଂ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଦୈବୀଶକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଜୀବ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିଲେ ଏବଂ ଧର୍ମବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ପବିତ୍ର ନାମକୁ ଅମର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ କାଳବକ୍ଷରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ରଖିଅଛି ଏବଂ ସୃଷ୍ଟିର ଶେଷ ଦିନଯାଏ ରଖିଥିବ । ସଂସାରରେ ସେମାନେ ଦୁଃଖକୁ ଏକା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସୁଖ ମଣିଥିଲେ । ବହୁ ଭୋଗ ମଧ୍ୟରେ ଅନାସକ୍ତି ଥିଲା ପରି ମହାଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ମହାସୁଖ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜ୍ୟଟି ସେମାନଙ୍କର ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତିରେ ପରିପ୍ଳୁତ । ସେମାନଙ୍କର ରାଜଧର୍ମ ଏବଂ ସ୍ୱଜାତି ବୁଦ୍ଧି ଉଚ୍ଚ ପରି ପ୍ରକାର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ସେହି ମହାପ୍ରାଣ ମହାପୁରୁଷମାନେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାଜୋପାଧିର ଭୂଷଣମଣି ଏବଂ ସମଗ୍ର ଭାରତର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୀପ ତୁଲ୍ୟ । ସେହି ଦୀପର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ କିରଣ ପ୍ରଭାବରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଭାରତର ଦିଗଦିଗନ୍ତ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସେମାନଙ୍କ ମାନବ-ପ୍ରାଣରେ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ଏବଂ ଦେବତ୍ୱ ଅତ୍ୟୁନ୍ନତ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ତପୋବନରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ବଂଶୀୟ ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ଧର୍ମବୀର, ସତ୍ୟବୀର, ଦାନବୀର ଓ ତ୍ୟାଗବୀର ଥିଲେ । ସେ ସସାଗରା ପୃଥିବୀ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମହର୍ଷିଙ୍କୁ ଦାନ କରି, ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ର ଏବଂ ନିଜକୁ ବିକ୍ରୟ କରି ସେହି ମହାଦାନର ଦକ୍ଷିଣା ପରିଶୋଧ କରିଥିଲେ । ସତ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ଧର୍ମରକ୍ଷା ସକାଶେ ସେ ରାଜା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଚଣ୍ଡାଳର ଭୃତ୍ୟତ୍ୱ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମହାରାଜା ରଘୁ ଧନୁର୍ବେଦର ଉପମୂର୍ତ୍ତି । ସେ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜୟ କରି କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ନିଜର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସାଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଦିଗ୍ବିଜୟୀ ମହାଶକ୍ତିଧର କ୍ଷତ୍ରିୟପୁଙ୍ଗବ । ସେ ସେତୁବନ୍ଧ ରାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଦେଶ ଜୟ କରିଥିଲେ । ସେ ଗଜସେତୁରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ ପାରହୋଇ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ଉପରେ କିଛିକାଳ ଅବସ୍ଥାନପୂର୍ବକ ଅସୀମ ସାହସୀ କଳିଙ୍ଗରାଜାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ କରିଥିଲେ । ମହାତ୍ମା ରଘୁ ସତତ ମହାଦାନବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସର୍ବସ୍ୱ ଦାନ କରି ଶେଷେ ରାଜାର ମୁକୁଟମଣି ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ରରେ ଜଳ ପାନ କରୁଥିଲେ । ଧର୍ମ ନିମନ୍ତେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ତ୍ୟାଗ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହିଷ୍ଣୁତାର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଆଦର୍ଶ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ?

ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶରେ ଦଶରଥ ନାମରେ ଜଣେ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ, ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ରାଜା ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଅଜ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଏବଂ ଦାନପ୍ରିୟ ରଘୁ ରାଜାଙ୍କର ପୌତ୍ର । ସେ ଲୋକରକ୍ଷୀ ଅତିରଥରାଜବାହିନୀ ସମସ୍ତ ଶୁଭଗୁଣରେ ଧୁରନ୍ଧର ଥିଲେ । ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ରାଜନୀତି ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଅସୁର ବେଳେ ସ୍ୱୟଂ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସୁଶାସନରେ ବାଘଛାଗ ଏକ ଘାଟରେ ପାଣି ପିଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏକହସ୍ତ ଦାନରେ ଏବଂ ଅପର ହସ୍ତ ପ୍ରଜାସେବାରେ ସର୍ବଦା ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଅପରାଧୀର ଆତ୍ମା ଥରିଉଠେ, ସେ ଅବାଧରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ପକାଏ । ମହେଷ୍ୱାସ ଦଶରଥ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଧନ, ଧର୍ମ ଏବଂ ପ୍ରାଣର ସତର୍କ ପ୍ରହରୀ ଥିଲେ । ସେ ନିଜ ପ୍ରାଣଠାରୁ ପ୍ରଜାପ୍ରାଣକୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ମଣୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାକୁଳର ଶକ୍ତିସମଷ୍ଟିରେ ନିଜର ରାଜଶକ୍ତି ଗଠନ କରି ନେଉଥିଲେ । ରାଜଭଣ୍ଡାରକୁ ସେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଗଚ୍ଛିତ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ନିଜକୁ ସେହି ସମ୍ପତ୍ତିର ରକ୍ଷକ ବୋଲି ମଣୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରାଜସିଂହାସନ ସତ୍ୟ, ଧର୍ମରୂପ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମଣିମାଣିକ୍ୟ ସ୍ତୂପ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଦଶରଥଙ୍କର କୌଣସି ପାର୍ଥିବ ସୁଖର ଅଭାବ ଥିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଅନପତ୍ୟ ହେତୁ ସେ ସୁଖକୁ ସୁଖ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରୁ ନ ଥିଲେ । ସନ୍ତାନଲାଭ ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କ ରାଜଜୀବନର ସମସ୍ତ ସୁଖକୁ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥିଲା ।

ଦିନେ ଦଶରଥ ପାରିଧି କରିବା ସକାଶେ ବନକୁ ଯାଇଥିଲେ । ମୃଗ ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁଁ କରୁଁ ସେ କ୍ରମେ ଯାଇ ଘୋର ଅରଣ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଅଦୂରରେ ଅନ୍ଧଋଷିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଋଷିକୁମାର ସିନ୍ଧୁ ଜଳ ନେବା ପାଇଁ କଳସୀ ଘେନି ଜଳାଶୟକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ କଳସୀ ବୁଡ଼ାଇବାବେଳେ କଳସୀ ଭିତରୁ ଭକ୍ ଭକ୍ ହୋଇ ଶବ୍ଦ ବାହାରିଲା । ଦଶରଥ ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ମୃଗର ଜଳ ପିଇବା ଶବ୍ଦ ମନେ କରି ବାଣ ନିକ୍ଷେପ କଲେ । ଅଦ୍ଭୁତ ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବିଦ୍ୟାରେ ସେ ମହା ନିପୁଣ ଥିଲେ । ସେ ଶବ୍ଦକାରୀକୁ ନ ଦେଖି କେବଳ ଶବ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବାଣ ମାରିଲେ, ସେ ବାଣ ଯାଇ ଶବ୍ଦକାରୀ ଉପରେ ପଡ଼େ । ତାଙ୍କର ସେ ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣ ଯାଇ ସିନ୍ଧୁ ମୁନିଙ୍କର ବକ୍ଷ ଭେଦ କଲା । ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମୁନି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତହୁଁ ଦଶରଥ ନିଜର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ବିଶେଷ କ୍ଷୁବ୍ଧ ଏବଂ ଅନୁତପ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ଧମୁନିଙ୍କୁ ଯାଇ ଦୀନଭାବରେ ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଜଣାଇଲେ । ବୃଦ୍ଧ ତପସ୍ୱୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁତ୍ରଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଶାପ ଦେଇ କହିଲେ—"ମୋର ଆଉ ମୃତ୍ୟୁର ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ, ମୁଁ ଯେପରି ପୁତ୍ରଶୋକରେ ମରୁଅଛି, ତୁମ୍ଭେ ସେହିପରି ପୁତ୍ରଶୋକରେ ମରିବ ।" ଦଶରଥ ଏଥିରେ ଦୁଃଖିତ ନ ହୋଇ ବରଂ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ— "ମହର୍ଷେ, ଆପଣଙ୍କର ଅଭିଶାପ ମୋ ପକ୍ଷରେ ବର ତୁଲ୍ୟ ହେଲା ! ମୁଁ ନିରପତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଶାପରେ ପୁତ୍ରବାନ୍ ହେବି । ମରେଁ ପଛେ; ମାତ୍ର ପୁତ୍ରମୁଖ ଦେଖି ମରିବି, ଏହା ମୋର ଅଳ୍ପ ସୌଭାଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।" ମୁନି ଏହା ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଧ୍ୟାନରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ ଯୋଗୀ ଯୋଗବଳରେ ଜାଣିପାରିଲେ— ଅମରତ୍ରାସ ରାକ୍ଷସ ରାବଣକୁ ସଂହାର କରିବା ସକାଶେ ସ୍ୱୟଂ ବୈକୁଣ୍ଠେଶ୍ୱର ବିଷ୍ଣୁ ଦଶରଥଙ୍କ ପୁତ୍ରରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବେ । ଏହି ଭବିଷ୍ୟତ ଘଟଣା ଅବଗତ ହୋଇ ଅବୋଧୀ ମୁନିଙ୍କର କ୍ରୋଧ କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇଗଲା । ସେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ମନେ ମନେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ—"ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ଦଶରଥ, ତୁମ୍ଭର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ, ଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ! କେତେ ଜନ୍ମ ତପସ୍ୟା କରି କେତେ ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲ ରାଜା ! ଯେ ଜଗତର ପିତା, ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କର ପିତା ହେବ—ଏ ସୌଭାଗ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ ।" ଅନ୍ଧ ମୁନି ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ କହିଲେ, "ରାଜ୍ୟଧର, ତୁମ୍ଭେ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ଋଷିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ କର— ନିଶ୍ଚୟ ପୁତ୍ର ଲାଭ କରିବ ।" ଦଶରଥ 'ଯେ ଆଜ୍ଞା' କହି ମୁନିଙ୍କର ଚରଣାର୍ଚ୍ଚନା କଲେ । ଅନନ୍ତର ସସ୍ତ୍ରୀକ ଅନ୍ଧ ମୁନି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଦଶରଥ ସେହି ମୁନି, ମୁନିପତ୍ନୀ ଓ ମୁନିପୁତ୍ରଙ୍କର ଶବ ଅଗ୍ନି ସଂସ୍କାର କରି ରାଜଧାନୀକୁ ଫେରିଗଲେ ।

ଯଥାସମୟରେ ଯଜ୍ଞାନୁଷ୍ଠାନ ହେଲା । ମହାପ୍ରାଜ୍ଞ, ମହର୍ଷି ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ବେଦମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଭଗବାନ ଅଗ୍ନି ସେହି ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରେ ମିଶିକରି ରହିଲେ । ଯଜ୍ଞ ଯଥାବିଧି ସାଙ୍ଗ ହେଲା ପରେ ଦଶରଥ ସେହି ଚରୁ ନେଇ ତାଙ୍କର କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଓ ସୁମିତ୍ରା ନାମିକା ତିନିରାଣୀଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଦଶରଥଙ୍କର ସାତଶ ପଚାଶ ରାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ତିନିଜଣ ପାଟରାଣୀ ଥିଲେ । ଚରୁ ଭକ୍ଷଣ କରି ସେମାନେ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲେ । ଯଥାସମୟରେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, କୈକେୟୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଭରତ ଏବଂ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାମରେ ଦଶରଥଙ୍କର ଚାରିପୁତ୍ର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏକ ବିଷ୍ଣୁ, ଚାରିମୂର୍ତ୍ତିରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ, ନିରାକାର ଆକାରବନ୍ତ ହେଲେ—ଦଶରଥ ଅପୁତ୍ରକ ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ରାଜକୁମାର ଜନ୍ମ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରୀରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳ ମହୋତ୍ସବ ଲାଗିଲା । ରାଜପରିବାର ଓ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆନନ୍ଦ ଆଉ ଧରିଲା ନାହିଁ । ସେହି ଆନନ୍ଦାମୃତ ଧାରା ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ି ସରଯୂ ଜଳରେ ମିଶିଲା । ସେହିଦିନୁ ପୁଣ୍ୟସଲିଳା ସରଯୂ ଅମୃତସଲିଳା ହେଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚାରି ଭାଇଙ୍କର ରୂପ-ପ୍ରଭାରେ ରାଜପୁରୀ ଆଲୋକିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଶରୀର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ; ମାତ୍ର ମନ, ପ୍ରାଣ, ହୃଦୟ ଏକ ଥିଲା । ଯେପରି ଗୋଟିଏ ମୃଣାଳରେ ଚାରୋଟି ପଦ୍ମ ଫୁଟିଥିଲା କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ତାରରେ ଚାରୋଟି ସ୍ୱର ବାଜି ଉଠୁଥିଲା । ଚାରିଭାଇ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ରବୃଦ୍ଧି କାଳନ୍ତର ପରି ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କନିଷ୍ଠତ୍ରୟଙ୍କୁ ପ୍ରାଣାଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ଅନୁଜମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଧାନତଃ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏବଂ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଭରତଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ବାଧ୍ୟ ଓ ଅନୁଗତ ଥିଲେ । ପରସ୍ପରର ହୃଦୟ-ଦର୍ପଣରେ ପରସ୍ପରର ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ହର୍ଷବିଷାଦର ଛାୟା ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥିଲା । ଏମନ୍ତକି ଜଣେ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭୂତ ହେଉଥିଲା । ତଥା ଜଣକର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନନ୍ତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସ ମୁକ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଦଶରଥ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସୁଦ୍ଧା ଦୃଷ୍ଟି ଉହାଡ଼ରେ ରଖି ନ ଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରିୟ-ଦର୍ଶନ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସେ ସମଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ପୁତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ପିତାଙ୍କୁ ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ପୂଜାଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ପିତାମାତାଙ୍କର ସ୍ନେହାମୃତ ଧାରାରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ କୁମାରଗଣ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଢ଼ିଉଠିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବାଲ୍ୟଜୀବନ ବିବିଧ କ୍ରୀଡ଼ାକୌତୁକରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା ।

ଅନନ୍ତର ରାଜକୁମାରଗଣ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବଶିଷ୍ଠ ଋଷି ସୂର୍ଯ୍ୟ-ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ କୁଳପୁରୋହିତ ଥିଲେ । ସେ କୁମାରମାନଙ୍କୁ ଯଥାରୀତି ଶସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ସକଳ ବିଦ୍ୟାରେ ବିଶାରଦ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ବିଶେଷତଃ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଶ୍ରୁତିଧର ହେତୁ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପାଶୋରି ପାଠ ପଢ଼ି ସକଳ ବିଦ୍ୟା ଆୟତ୍ତ କରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା, ପ୍ରତିଭା ଓ ତେଜସ୍ୱିତା ପ୍ରଖର ହୋଇ ଫୁଟିଉଠିଲା । ନିଖିଳ ସଦ୍‌ଗୁଣ, ସଦ୍‌ଭାବ ଓ ସଦାଚାର ତାଙ୍କୁ ମହଦାଶ୍ରୟ ମଣି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଆସି ତାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । ଅସ୍ତ୍ରରେ ମଳିନତା ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ କୌଣସି ଦୋଷ ବା କଳଙ୍କ ଥିଲା ନାହିଁ । ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି, ସମାଜ-ନୀତି, ବ୍ୟବହାର ନୀତି, ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ନୀତି, ଲୌକିକ ନୀତି ପ୍ରଭୃତି ତାବତୀୟ ଶୁଭନୀତି ତାଙ୍କ ଶରୀରର ଅଳଙ୍କାର ତୁଲ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କ ସୌମ୍ୟରୂପର ଅଦ୍ଭୁତ ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଥିଲା; ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଶୋକୀର ଶୋକ, ଦୁଃଖୀର ତାପ କେଉଁଆଡ଼େ ହଜିଯାଉଥିଲା । ସେ କ୍ରମେ ଇତର ମହତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅତୁଳ ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବୀର ଯଶ ଚୌଦିଗରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୃଣାଳ ତୁଲ୍ୟ ଅବ୍ୟର୍ଥ । ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟାରେ ସେ ଧନୁର୍ବେଦର ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ । ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତି ସେ ବାଣ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ ପ୍ରବଳ ପୀଡ଼କଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମିତ୍ତରେ ତାଙ୍କର ବାଣ ସର୍ବଦା ଉନ୍ମୁଖ ଥାଏ । ତାଙ୍କର ଅମିତ ତେଜ ବିକ୍ରମର କାହାଣୀ ଶୁଣି ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାମାନେ ଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ; ଚୋର, ଦସ୍ୟୁ ଓ ଦସ୍ୟୁବର୍ଗ ମହା-ଭୟରେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ବସ୍ତୁରେ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜନ୍ମ, ତାଙ୍କର ପ୍ରତି କଥାରେ ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁଣ୍ଡ୍ର ମାନବର ଆଦର୍ଶ, ପୁଣ୍ଡ୍ର ରାଜନୀତିର ଶୁଭାଦର୍ଶ ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ମହାଦର୍ଶ ରୂପ ଧରି ବାହାରି ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାଜଧର୍ମ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇ କୃତାର୍ଥ ହେଲା ।

କ୍ରମେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଲ୍ୟସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରି କୈଶୋରରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି, ଧାରଣାଶକ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ବହିର୍ମୁଖୀ ହୋଇଉଠିଲା; ଜ୍ଞାନଲାଭ-ତୃଷ୍ଣା ବଳବତୀ ହୋଇଉଠିଲା । ନାନାବିଧ ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତାରେ ସେ ସର୍ବଦା ଅବହିତ ରହିଲେ । ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ପାପପୁଣ୍ୟ, ଜନ୍ମମରଣ ପ୍ରଭୃତିର ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଘାଣ୍ଟି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସନ୍ଦେହ କ୍ରମେ ଘନୀଭୂତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ବିରୁଦ୍ଧମତବାଦୀ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ସେ ସନ୍ଦେହ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ କ୍ଷମ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେଥିରେ ସାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ ପରି ବୋଧ ହେଲା । ମୁଁ କିଏ, କେଉଁଠୁ ଆସିଛି, କାହିଁକି ଆସିଛି ପୁଣି କେଉଁଠିକି ଯିବି, ମୋର କିଏ, ମୁଁ ବା କାହାର—ଏ ସମସ୍ତର ଗମ୍ଭୀର ସମସ୍ୟା କିଛି ବୁଝିହେଲା ନାହିଁ । ଚିତ୍ତ ଉଚାଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା; ସୁତରାଂ ସଂସାର ପ୍ରତି ବୈରାଗ୍ୟ ଜାତ ହେଲା । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଜିଜ୍ଞାସା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଲେ ଭାବୁକ ମନରେ ଏହିପରି ଭାବାନ୍ତର ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସଂସାରରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ବାତୁଳ ଦେଖାଯାନ୍ତି—ଯେ ଜ୍ଞାନମତ୍ତ, ସେ ବାତୁଳ, ଆଉ ଯେ ଯେତେ ଭାବୁକ, ସେ ତେତେ ବାତୁଳ । ଯାହାର ଜ୍ଞାନ ଯେତେ ଅଧିକ, ତାହାର ସନ୍ଦେହ ବି ତେତେ ଅଧିକ । ସନ୍ଦେହରୁ ବ୍ୟାକୁଳ ସନ୍ଦେହ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେହ ଭାଙ୍ଗିପାରେ ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୁଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧମାନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏହି ସନ୍ଦେହ ଭଞ୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ନାନା ଯୁକ୍ତିତର୍କର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ; ମାତ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ତତ୍ତ୍ୱ-ପିପାସୁ ରାମଙ୍କର ଆତ୍ମା ପରିତୃପ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବଶିଷ୍ଠ ମହର୍ଷି ନାନାବିଧ ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ଯୋଗବଳରେ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ କଲେ । ତାଙ୍କର ସେହି ଜ୍ଞାନଗର୍ଭ ଉପଦେଶ ଯୋଗ-ବାଶିଷ୍ଠ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଖଣ୍ଡିକୁ ରାମାୟଣର ଗୀତା ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇ-ପାରେ । ତାହା ବ୍ୟତୀତ ରାମାୟଣ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ରାମାୟଣ ଅତଶିତ କମଳ-କୁସୁମ, ଯୋଗବାଶିଷ୍ଠ ତାହାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୌରଭ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ମାନବ ରୂପରେ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଐଶ୍ୱରୀୟ ବିଭୂତି ଉପରେ ମାନବ-ସ୍ୱଭାବ-ସୁଲଭ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱଚ୍ଛ ସ୍ତର ପରଳ ଘୋଟିଯାଇଥିଲା । ବଶିଷ୍ଠ ମହର୍ଷିଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ଉପଦେଶ ଓ ତପୋବଳରେ ତାହା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲା, ଈଶ୍ୱର ବିଭୂତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲା; ସୃଷ୍ଟିର ସକଳ ରହସ୍ୟ ତାଙ୍କ ମନରେ ପଶି-ଗଲା । ସବୁ ଯେ ତାଙ୍କରି ଲୀଳା, ତାହା ସେ ବୁଝି-ପାରିଲେ—ମନରୁ ସମସ୍ତ ସଂଶୟ ଛୁଟିଗଲା ।

ଦିନେ ମହାତପା ମହର୍ଷି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆସି ଦଶ-ରଥଙ୍କୁ କହିଲେ—"ମହାରାଜ, ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମରେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସକୁଳର ଉପଦ୍ରବ ଅସହ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ସୁବାହୁ, ମାରୀଚ ନାମରେ ଦୁଇଟା ରାକ୍ଷସ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଋଷିମାନେ ଯଜ୍ଞାରମ୍ଭ କଲେ, ହୋମଧୂମର ଆଘ୍ରାଣ ପାଇ ସେ ଦୁହେଁ ଦଳବଳ ସହ ଆସି ଯଜ୍ଞ-କୁଣ୍ଡରେ ରକ୍ତମାଂସ ପ୍ରଭୃତି ଅମେଧ୍ୟ ନିକ୍ଷେପ କରି ଯଜ୍ଞ ଭଙ୍ଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସମ୍ପ୍ରତି ଯଜ୍ଞରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ-ଅଛି, ତୁମ୍ଭେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ପଠାଅ, ସେ ରାକ୍ଷସ ସଂହାର କରି ମୋର ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷା କରିବେ ।" ଦଶରଥ ଏହା ଶୁଣି ବିସ୍ମୟଭୋଳା ମୃଦୁ ହାସ୍ୟରେ କହିଲେ—"ଋଷିବର, ଆପଣ ଏ କିପରି କଥା କହୁ-ଛନ୍ତି ? ମୋର ରାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ପନ୍ଦର ବର୍ଷର ବାଳକ ସେ ଯୁଦ୍ଧର କଅଣ ଜାଣେ ? ତାହାର ଶିଥିଳ ମୁଷ୍ଟି ଦୃଢ଼ ହୋଇ ନାହିଁ, ହାତରେ ଜ୍ୟାଘର୍ଷଣର ଚିହ୍ନ ବସି ନାହିଁ, ସେ କି ମହା ମାୟାବୀ ମହାବଳୀ ରାକ୍ଷସ-ସଂହାରରେ ସମର୍ଥ ହେବ ? ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ହେଲେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଧାନ ସେନାପତିମାନଙ୍କ ସହ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ-ସଂଖ୍ୟକ ବିରାଟ ବାହିନୀ ଘେନି ରାକ୍ଷସ-ବଧାର୍ଥେ ଏହି-କ୍ଷଣି ଅଭିଯାନ କରିବି ।" ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ହସି ହସି କହିଲେ, "ନୃପବର, ତୁମ୍ଭେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ଭାବରେ ଦେଖୁ-ଥିବାରୁ ଏପରି ଦୁର୍ବଳ ଉକ୍ତି କରୁଅଛ । ରାକ୍ଷସ-ବଧ ସକାଶେ ଯେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ, ଏହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଅମୂଳ୍ୟ ପିତୃସ୍ନେହ ତାଙ୍କର ଅସୀମ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ତୁମ୍ଭ ଦୃଷ୍ଟିରେ କ୍ଷୀଣ କରି ରଖିଅଛି, ତେଣୁ ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତଙ୍କୁ ସାନ୍ତ ବୋଲି ମଣୁଅଛ । ସ୍ୱୟଂ ତୁମ୍ଭର ଯୁଦ୍ଧ-ଯାତ୍ରା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେ ମୁନିଋଷି-ମାନେ ଉଦାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତୁମ୍ଭ ବିରାଟ ବାହିନୀ ପୋଷିବାକୁ ଆମ୍ଭର ସମ୍ବଳ ବା କାହିଁ ? ତୁମ୍ଭେ ଚିନ୍ତାମାତ୍ର ଭୟ କର ନାହିଁ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ଦ୍ୱାରା ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରାକ୍ଷସ ବଧ କରିବେ । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଯଶ, ଧର୍ମ, ପୌରୁଷ ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ିଉଠିବ । ତପୋବନବାସୀ ମୁନିଋଷିମାନ-ଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଓ ତପୋବଳ ଯାହାଙ୍କୁ ବଜ୍ର କବଚ ଘେରି ରହିବ, ତାଙ୍କର ଲୋମ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ କେଉଁ ଦୁଃସାହସୀ ବା ସମର୍ଥ ହେବ ?" ଶେଷ କଥାଟି ବିଶ୍ୱା-ମିତ୍ର ଟିକିଏ ଜୋରରେ କହିବାରୁ ଦଶରଥ ଶଙ୍କିତ ହୋଇ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—ମହାକୋପୀ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଶାପାନଳରେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଭସ୍ମ କରି-ଦେଇ ପାରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ସ୍ୱୟଂ ବିଧାତା ପୁରୁଷ ପରି ଯେ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୃଷ୍ଟି ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ପୁଣି ଅଲୌକିକ ତପସ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ପଦବୀକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେହି ଅଦ୍ଭୁତ-କର୍ମା ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟ ବା କଅଣ ? ଦୁଷ୍ଟ ଅସୁରଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ବରଂ ଅତି ସହଜ । ସେ ତାହା ନ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯଶ ଦେବା ସକାଶେ ଉପଯାଚକ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି, ଏହା ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । ଏତଦ୍ୱାରା ରଘୁ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରାଣ ଋଷିଙ୍କର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି ଅତୁଳ ଅନୁରାଗ ସୂଚିତ ହେଉଛି । ସୁତରାଂ ଏ ମାହେନ୍ଦ୍ର ସୁଯୋଗ ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର ନୁହେଁ ।” ମହାମନସ୍ୱୀ ଦଶରଥ ଏହିପରି ଶୁଣି କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ, “ମହର୍ଷେ ! ମୋର ଦୁର୍ବଳତା କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ବାସ୍ତବରେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ସିଦ୍ଧତପା ମହାତ୍ମା ଯାହାର ପୃଷ୍ଠରକ୍ଷୀ, ସେ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକ୍ଷମ ? ଆପଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯାଇ ତପୋବନ ନିରାପଦ କରନ୍ତୁ ।” ଏହା କହି ଦଶରଥ ପ୍ରତିହାରୀଦ୍ୱାରା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଡାକି ପଠାଇଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସିଦ୍ଧମନୋରଥ ହୋଇ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା ସହ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କୌଶଲ୍ୟା ଏ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କର ସର୍ବଗୁଣଧର ପ୍ରିୟପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ପ୍ରଥମ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରିବେ, ବୀରକନ୍ୟା ବୀରପତ୍ନୀ ବୀରଜନନୀ ପକ୍ଷରେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆନନ୍ଦ ଆଉ କ'ଣ ଅଛି ? ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବୀରବେଶରେ ସଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମସ୍ତକରେ ମହାର୍ଘ ମଣିମୟ ବୀର କିରୀଟ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ, ଦେହରେ ରତ୍ନସାଞ୍ଜୁ ପିନ୍ଧାଇ ତାହା ଉପରେ ବୀର ଅଳଙ୍କାର, ନାନାବିଧ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଖଞ୍ଜିଲେ । କଟିରେ ଅସିକୋଷ ଲମ୍ବାଇଦେଲେ, ପୃଷ୍ଠରେ ଶରପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷଙ୍ଗ ବାନ୍ଧିଦେଇ ହାତରେ ଧନୁଶର ଧରାଇଦେଲେ । ପୁତ୍ରର ବୀରବେଶ ଦେଖି ବୀରମାତା ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ସନ୍ତୋଷର ଉଚ୍ଛ୍ୱାଳ ତରଙ୍ଗ ଖେଳିଗଲା । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇ ତାଙ୍କର ଶିରଶ୍ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ଅନନ୍ତର ରକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରରେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପିତୃ ସମୀପକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୀରବେଶରେ ଆସି ପିତାଙ୍କର ପଦବନ୍ଦନ କଲେ । ତହୁଁ ଦଶରଥ ପୁତ୍ରଦୁହିଁଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲେ ଏବଂ ଋଷିଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଥମ ସମରଯାତ୍ରା କଲେ । ପୁରୋଧା ବିପ୍ରଗଣ ମଙ୍ଗଳମନ୍ତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆଗରେ ଚାଲିଲେ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୁରୁ ପଛରେ ଚେଲା ପରି ତାଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଗଭୀର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ— “ମହାରାଜକୁମାର, ତୁମ୍ଭେ ବଳା, ଅତିବଳା ନାମ୍ନୀ ଦୁଇଟି ମହାବିଦ୍ୟା ମୋଠାରୁ ଶିକ୍ଷାକର । ସେହି ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ କ୍ଷୁଧାତୃଷାର ବାଧା ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ବହୁକାଳଯାଏ ନିରାହାର ରହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବଳହାନି ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା ଶିଖିଲେ ତୁମ୍ଭେ ଅସୁରକୁଳର ଅଧର୍ଷଣୀୟ ହେବ ।” ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ତାପସପ୍ରବର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପାଦମୂଳରେ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ— “ଗୁରୁଦେବ, ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଏ ସେବକର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ।” ଅନନ୍ତର ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁହେଁ ସ୍ନାନ କରିଆସି ଶୁଦ୍ଧପୂତ ମନରେ ଉକ୍ତ ମହୋପକାରିଣୀ ଗୁରୁବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାକଲେ । ତାଡ଼କା ବନ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ— “ବତ୍ସ, ଅବହିତ ହୁଅ । ଏଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ତାଡ଼କାନାମ୍ନୀ ଦୁରନ୍ତା ରାକ୍ଷସୀର ବାସ । ସେହି ଦୁଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ତପୋବନ ଶ୍ମଶାନ ହୋଇଅଛି । ପାମରୀ ଯେ କେତେ ଯୋଗୀ, ତପସ୍ୱୀଙ୍କୁ ଆହାର କରିଅଛି, ସେଥିର ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ । ପାପୀୟସୀର କ୍ଷୁଧା କି ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ, ତପଃକ୍ଷୀଣ ବୃଦ୍ଧ ତପସ୍ୱିବର୍ଗହିଁ ତାହାର ପ୍ରିୟ ଫଳାହାର । ଦଶଜଣ ତପସ୍ୱୀ ତାହାର ବାଲଭୋଗକୁ ନିଅଣ୍ଟ । ସେ ଦେବ, ଦାନବ, ଯକ୍ଷ, ରାକ୍ଷସ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଜେୟ । ଦୁର୍ବୃତ୍ତାର ବିକଟ ରଡ଼ି ଶୁଣିଲେ ପିଣ୍ଡରୁ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଯାଏ । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ବ୍ରହ୍ମଘାତିନୀକୁ ସଂହାର କରି ଅତୁଳ ଧର୍ମ ଓ ଯଶରାଶିରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଅ ।” ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର କଲେ । ସେହି ନିର୍ଘାତ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଳୟ ବାଦଲର ଘଡ଼ଘଡ଼ି ତୁଲ୍ୟ ରାକ୍ଷସୀର କର୍ଣ୍ଣପଟହ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିଦେଲା । ତହୁଁ ସେ ମହାକ୍ରୋଧରେ ଗର୍ଜିଉଠି ଧୂଳିରେ ଅନ୍ଧକାର ସୃଷ୍ଟି କରି ଝଡ଼ ଗତିରେ ଧାବମାନ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସିଲା; ମାତ୍ର ଋଷି ହୁଙ୍କାର ଶବ୍ଦରେ ତାକୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିଦେଲେ। ତାଡ଼କା ସେଆଡ଼ୁ ଫେରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଲା। ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର ଭୀଷଣ ବିକୃତ ରୂପ ଦେଖି ହସି ଉଠିଲେ ଏବଂ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ତୀକ୍ଷ୍ଣାସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାହାର ତାଳତରୁ ସଦୃଶ ବନ୍ଧୁର ଧୂସର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବାହୁଦ୍ୱୟ ଛେଦନ କଲେ। ତତ୍ପରେ ରାମପ୍ରାଣ ବୀରଚୂଡ଼ା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରରେ ତାଡ଼କାର ନାସାକର୍ଣ୍ଣ କର୍ତ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଲା। ତହୁଁ ମାୟାବିନୀ ମାୟା ବିସ୍ତାର କରି ପ୍ରସ୍ତର ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା। ତାହାର ଭୀଷଣ ଗର୍ଜନରେ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଥରହର ହୋଇ ବିକମ୍ପିତ ହେଲା। ଏହି ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ—ରାଜନନ୍ଦନ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଗତ ପ୍ରାୟ, ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ଦୁଷ୍ଟା ସମଧିକ ବଳ ଲାଭ କରିବ। ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ରାକ୍ଷସମାନେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ହୋଇଉଠନ୍ତି। ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ପାପିଷ୍ଠା ରାକ୍ଷସୀର ପ୍ରାଣ ସଂହାର କର।" ଗୁରୁବତ୍ସଳ ରାମ ଗୁରୁ-ଆଜ୍ଞାରେ ସଂହାରାସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କଲେ। ରାକ୍ଷସୀ ବିହ୍ୱଳା ହୋଇ ବଜ୍ରାଘାତରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ତରୁ ପ୍ରାୟ ତଳେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା। ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହା ପ୍ରଥମ ଯୁଦ୍ଧ। ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟକୁ ମୁନିଋଷିମାନେ ତାଙ୍କ ଭାବୀ ଜୀବନର ଶୁଭ ସୂଚନା ମଣିଲେ। ସେମାନେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କହିଲେ—"ଆଜି ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କଲେ, ସେ ଆଜୀବନ ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ଅଚଳା ହୋଇ ରହିବେ।" ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଅତୀବ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରାମଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କଲେ। ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ "ଦଣ୍ଡଚକ୍ର, କାଳଚକ୍ର, ଧର୍ମଚକ୍ର, ବିଷ୍ଣୁଚକ୍ର, ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ର, ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର, ବ୍ରହ୍ମଶିରା, ଐଷିକ" ପ୍ରଭୃତି ଭୁବନ-ବିଜୟୀ ମହାସ୍ତ୍ରମାନ ପ୍ରଦାନ କଲେ। ପ୍ରୟୋଗ ଓ ସମ୍ବରଣ ମନ୍ତ୍ର ସହ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ସବୁ ପରିଗ୍ରହଣ କରି କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟରେ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କଲେ ଏବଂ ଗୁରୁପଦତଳେ ଭକ୍ତିରେ ଅଭିବାଦନ କଲେ। ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇଉଠିଲା। ବୀର ପକ୍ଷରେ ବୀରଭୂଷଣ ଅସ୍ତ୍ର ଲାଭ କିନା ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପୁରସ୍କାର! ସେ ବିନୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ଗୁରୁଦେବ, ଆପଣଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମହାଦୟାର ପ୍ରତିଦାନ ଏ ସେବକ କପଣ ଦେଇପାରିବ! ଖାଲି ସେବା, ଭକ୍ତି ଏହାର ପ୍ରତିଦାନ ନୁହେଁ, ତାହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ଯଦି କିଛି ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଅବା ତାହା ତୁଲ୍ୟ ହୋଇପାରନ୍ତା।" ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏ କଥାରେ ଏକାବେଳକେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଇ କହିଲେ—"ନୃପାତ୍ମଜ, ଏଭଳି ଭକ୍ତି, ବିନୟ, ସୌଜନ୍ୟ, ଶିଷ୍ଟାଚାର ତୁମ୍ଭଠାରେ ଏକା ସମ୍ଭବ। ତୁମ୍ଭେ ମହାବଂଶ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଅଛ, ତୁମ୍ଭର କଥା ସୁଦ୍ଧା ମହା ମୂଲ୍ୟବାନ୍।"

ଏଥିଉତ୍ତାରୁ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ। ଅହୋ, କି ନିବିଡ଼ ବୃକ୍ଷଙ୍କର ବନ! ସର୍ବଦା ନୀରବ, ନିସ୍ତବ୍ଧ। ସେଠାରେ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ମୌନ। ସେହି ମୌନର ନୀରବ ବାଣୀ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଅଛି। ଶାଳ, ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ବୃକ୍ଷମାନେ ଏକଗୋଡ଼ିଆ ଭୂତ ପରି ପତ୍ରଛତ୍ର ଧରି ଠେସାଠେସି ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି। ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନ୍ଧାର ବାଟ ହୁଡ଼ିଲା ପରି ଏଣେ ତେଣେ ଘୂରି ବୁଲୁଅଛି। ନିର୍ଝରର ଝରଝର ଶବ୍ଦରେ ବନ ମୁଖରିତ। ସତେ ଯେପରି ଜଳତରଙ୍ଗ-ଯନ୍ତ୍ରର ମଧୁର ନିକ୍ୱଣ ଝଙ୍କାରିତ ହୋଇଉଠୁଅଛି। ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନ ଦେଖି ପରମାନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କଲେ। ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମବାସୀ ଋଷିବୃନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେହରେ ନବଶକ୍ତି ଲାଭ କଲା ଭଳି ମଣିଲେ। ସେମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହରେ ଯଜ୍ଞରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ। ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତକ୍ରମେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁର୍ବାଣ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଲେ। ଯଜ୍ଞଧୂମରାଶି ଆକାଶରେ ଦିଶିଲାକ୍ଷଣି ମାରୀଚ ଓ ସୁବାହୁ ନାମକ କାମଗଣ୍ଡ ରାକ୍ଷସଦ୍ୱୟ ଦଳବଳ ସହ ଶୂନ୍ୟରେ ରହି ତପୋବନ ଉପରେ ରୁଧିର ବୃଷ୍ଟି କଲେ। ତହୁଁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଇ ଭାଇ ସେହି ରାକ୍ଷସ-ବାହିନୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବାଣ ପ୍ରହାର କଲେ। ସୁବାହୁ ରାମ-ବାଣରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇ ଭୂପତିତ ହେଲା ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ମାରୀଚକୁ ହାଲୁକା ଶର ଧକ୍କା ମାରି ମାରି ନେଇ ଶତ ଯୋଜନ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ନିକ୍ଷେପ କଲା। ସେହିଦିନଠୁ ଭୟରେ ସେ ଆଉ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମ ମାଡ଼ିଲା ନାହିଁ। ଏହି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାଟିର ମୃତା ଅସୁରୀ ତାଡ଼କାର ମୃତ । ସୁବାହୁ, ମାରୀଚ ଉଭୟ ଦଳପତିର ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଅନୁଚରମାନେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଶରରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଅତିଥି ହୋଇ ଉପଯୁକ୍ତ ସତ୍କାର ପାଇ ଯମ ରାଜାଙ୍କ ନଗରକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ବିକଳାଙ୍ଗ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ଘେନି ଯେ ଯେଉଁଆଡ଼କୁ ପାରିଲା ସେଆଡ଼କୁ ପଳାଇଯାଇ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କଲେ । ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ହେଲା, ହୋମାଗାର, ମଠର ଉପଦ୍ରବରୁ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେଲା । ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମବାସୀ ତପୋଧନବୃନ୍ଦ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷଣ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନତା ଲାଭ କଲେ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମରେ ମୁନିମାନଙ୍କ ସହବାସରେ କେତେଦିନ ଅତିବାହିତ କଲେ ।

ଦିନେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଅଯୋଧ୍ୟା-ସୁନ୍ଦର, ମିଥିଳାର ରାଜର୍ଷି ଜନକ ଯଜ୍ଞ କରିବେ ଆମ୍ଭେ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମବାସୀ ଋଷିବର୍ଗ ସେହି ଯଜ୍ଞରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଅଛୁ । ଆଜି ସମସ୍ତେ ମିଥିଳା ଯାତ୍ରା କରିବୁ । ତୁମ୍ଭେ ଦୁଇ ଭାଇ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଚାଲ । ସେଠାରେ ଯଜ୍ଞ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଧନୁ ଦେଖିବ । ତାହା ଦେଖିବା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଜନକ ରାଜା ଗୋଟିଏ ଧନୁ ରଖି ସେ ଧନୁରେ ଯେ ଗୁଣ ଦେବ, ତାକୁ ସ୍ୱୀୟ କନ୍ୟା ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବେ ବୋଲି ପଣ କରିଛନ୍ତି । ତାହା ଶିବଙ୍କର ଧନୁ । ସେ ଧନୁରେ ଦେବତା, ଯକ୍ଷ, ରକ୍ଷ, ନର, କିନ୍ନର କେହି ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବହୁ ଦେଶରୁ ରାଜା ରାଜପୁତ୍ରମାନେ ଆସି ସେହି ସୁକଠୋର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାରେ ବ୍ୟର୍ଥକାମ ହୋଇ ବାହୁଡ଼ିଗଲେଣି । ତୁମ୍ଭେ ତ ସେହି ଅଦ୍ଭୁତ ଧନୁ ଦେଖିବ ନାହିଁ ?" ଧନୁ ନାମ ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କୌତୂହଳ ଜାତ ହେଲା । ସେ ଯିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେବାରୁ ମୁନିମାନେ ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ମିଥିଳାଭିମୁଖରେ ଶୁଭଯାତ୍ରା କଲେ । ଆଶ୍ରମବାସୀ ମୃଗସ୍ତବକ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହମାୟା ତେଜି ନ ପାରି ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ । ପକ୍ଷୀବୃନ୍ଦ ହର୍ଷନାଦ କରି କରି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଚାଲିଲେ । ଏହି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲେ—"ଧନ୍ୟ ଋଷି, କୋଟି ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ତପୋବଳ ! ବନର ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାଧୁ ସଦୟ ସରଳ ବ୍ୟବହାରରେ ବଶୀଭୂତ ହୋଇ ଆତ୍ମବଶ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି—ଏହା ଅପେକ୍ଷା ତପର ଉଚ୍ଚତମ ଆଦର୍ଶ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ?"

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୁନିମାନଙ୍କ ଗହଣରେ କାନନ-କମଳାର ଶୋଭା ଦେଖି ଦେଖି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲଗିଲେ । ଆହା, କି ନେତ୍ର-ଶୀତଳ ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ! ଯେମନ୍ତ କି ଶୋଭା ଉପରେ ଅତି ଶୋଭା, ତାହା ଉପରେ ମହାଶୋଭା ଢଳି ପଡ଼ିଅଛି । ସେହି ଶୋଭାରାଶି ମଧ୍ୟରେ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ମନ୍ଦହସ ଖେଳି ବୁଲୁଅଛି । ଯେଉଁଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ସେଆଡ଼େ ଆଖି ଲାଖି ରହୁଅଛି, ସହଜରେ ସେଠାରୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିବାକୁ ମନ୍ ନାହିଁ । ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଇଭାଇଙ୍କର ମନନେତ୍ର ସେହି ଶୋଭା-ସାଗରରେ ସନ୍ତରଣ କରି ଚାଲିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏହି ଅରଣ୍ୟ-ପ୍ରକୃତି ପୃଥିବୀର ଆଦି ସଭ୍ୟତାର ଜନ୍ମଭୂମି । ଶାସ୍ତ୍ର, ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ, ବେଦାନ୍ତ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ମାନବ-ସଭ୍ୟତାର ଯାବତୀୟ ଉପାଦାନ ଏହିଠାରୁ ଯାଇ ଜଗତରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଅରଣ୍ୟର ମହିମାରେ ଜଗତ ମହିମାନ୍ୱିତ । ମାତୃପ୍ରତିମ, ମହୋପକାରିଣୀ ଏହି ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ନମସ୍ୟା ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହାତ ଯୋଡ଼ି କାନନ-ପ୍ରକୃତିଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । ତାଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଭକ୍ତି-ପୂତ ଚିତ୍ତରେ ଦେବୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ । ଅନନ୍ତର ସମସ୍ତେ ପତିତପାବନୀ ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ପାରି ହୋଇ ଗୌତମ-ଆଶ୍ରମରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ଗୌତମ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା ପତି-ଶାପରେ ପାଷାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପଦସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ସେ ଶାପମୁକ୍ତା ହୋଇ ନିଜ ରୂପ ଧରି ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ପାଷାଣ ଦିବ୍ୟ ନାରୀମୂର୍ତ୍ତିରେ ପରିଣତ ହେଲା, ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱପ୍ନରାଜ୍ୟର ଦ୍ୱାର ଫେଡ଼ିବ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାଏ ଖୋଲି ଦେଇଗଲା ! ସମସ୍ତେ ଦେଖିଲେ— ଅନନ୍ୟା ସୁନ୍ଦରୀ ଅହଲ୍ୟା ବିଧାତା-ସୃଷ୍ଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଶେଷ ସୀମା । ମୁନିମାନେ ମନେ ମନେ କହିଲେ— "ଦେବେନ୍ଦ୍ର ମୋହିତ ହେବା ଭଳି ରୂପ ଏହା !" ବିନା ଦୋଷରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେଉ ସଖାଙ୍କର ମୁଖ ମ୍ଳାନ ହେଲେହେଁ ମେଦୁର । ଅହଲ୍ୟା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ଏବଂ ମୁନିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ପତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳନାର୍ଥେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ମୁନିମାନେ ମିଥିଳାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିଶ୍ୱପିତା ବିଷ୍ଣୁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲା ପରେ ଲୋକମାତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆସି ମିଥିଳା ରାଜ୍ୟରେ ଆବିର୍ଭୂତା ହେଲେ । ମହାକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଯେ ମହାଶକ୍ତି-ସାପେକ୍ଷ, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରକୃତିରୂପିଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶକ୍ତି ନ ମିଶିଲେ ଦୁଷ୍ଟଦମନ, ଶିଷ୍ଟପାଳନ ଓ ଧର୍ମସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁତ୍ୱ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତି ଓ ପୁରୁଷ ଉଭୟର ଶକ୍ତି ମିଶିଲେ ସେହି ମହାଶକ୍ତିକୁ କେହି ଅତିକ୍ରମ କରିପାରେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାକୁ ତିରହୁତ କହନ୍ତି, ତାହାର ପୌରାଣିକ ନାମ ମିଥିଳା ଥିଲା । ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ଜନକ ନାମରେ ଜଣେ ରାଜର୍ଷି ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ । ଦିନେ ସେହି ଜନକ ରାଜା ଯଜ୍ଞଶାଳା ନିର୍ମାଣ କରିବା ସକାଶେ ଖଣ୍ଡେ ଭୂମି କର୍ଷଣ କରୁଁ କରୁଁ ଫାଳ ମୁନ ବାଜି ମାଟି ଭିତରୁ ଗୋଟାଏ ପେଡି ବାହାରିଲା । ସେହି ପେଡି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ସଦ୍ୟଜାତ ସୁନ୍ଦରୀ ଶିଶୁ କନ୍ୟା ଶାୟିତା । ଶିଶୁର ଦେହରୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତି ନିର୍ଗତ ହେଉଅଛି । ସେହି ଜ୍ୟୋତିରେ ଦିଗ ଆଲୋକିତ ହୋଇ ଉଠୁଅଛି । ସେ ଦେବଶିଶୁ କି ନରଶିଶୁ କିମ୍ବା ଜ୍ୟୋତିର୍ଗଠିତ ମୂର୍ତ୍ତି, ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜନକ କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେଲା ନାହିଁ । ସତେ ସେପରି ବହ୍ନିଜ୍ୟୋତିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ସୁଷମା ମିଶାଇ ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢା ହୋଇଛି ଅଥବା ଏହା ଅନ୍ତରନିର୍ମିତ ଲାବଣ୍ୟପ୍ରତିମା, ବିଧାତା-ବିଜ୍ଞାନର କଳ୍ପ ଯୁଗବ୍ୟାପୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-କଳ୍ପନା ପ୍ରାଣ ପାଇ ରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି । ମହର୍ଷି ଜନକ ରାଜା କନ୍ୟାଟିକୁ ଦେଖି ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ପରେ ଧ୍ୟାନପରାୟଣ ହୋଇ ଯୋଗବଳରେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ—ବିଷ୍ଣୁପ୍ରିୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୈକୁଣ୍ଠପୁର ଛାଡି ଧରାଧାମରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ତହୁଁ ସେ ମହାନନ୍ଦରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ କନ୍ୟାଟିକୁ କୋଳରେ ଧରି ଘରକୁ ଆସିଲେ । ଲଙ୍ଗଳର ଫାଳକୁ ସୀତା ବୋଲି କହନ୍ତି । କନ୍ୟାଟି ଫାଳରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର ନାମ ସୀତା ରଖାଗଲା । ସୀତା ଜନକ ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରେ କନ୍ୟାଠାରୁ ବଳି ସ୍ନେହ ଓ ଯତ୍ନରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଲେ । ରାଜଦମ୍ପତିଙ୍କ ଅସୀମ ଆଦର ଯତ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀ-କନ୍ୟା ସୀତା ଅଶାସ୍ତୀର ଆଶାଲତା ପରି କ୍ରମଶଃ ବଢିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ରୂପରାଶିର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୌରଭ ଚାରିଆଡେ ମହକି ଉଠିଲା । କ୍ରମେ ସେ ବିବାହଯୋଗ୍ୟ ବୟସରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ । ଜନକ ଏ ରୂପ ବିଦୁଷୀ, ଗୁଣବତୀ ଦେବକନ୍ୟାକଳ୍ପା କନ୍ୟାକୁ କାହାକୁ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କରିବେ, କନ୍ୟାର ଅନୁରୂପ ବର ବା ଭୂମଣ୍ଡଳରେ କିଏ, କିଛି ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ, ଯେ ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗିବ, ସୀତାଙ୍କୁ ସେ ତାହାରି ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିବେ । ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବାସ୍ତବରେ ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଯୋଷାର ଉପଯୁକ୍ତ ବର ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ଏ ବିଧିନିର୍ବନ୍ଧ ସବୁଯୁଗରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପାଟେଶ୍ୱରୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୀ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶୀତଳ ଜଳଦକୁ ଛାଡି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ ବଜ୍ରକୁ ବରଣ କରିଅଛି, ବନସ୍ପତି ଜେମା ସୁହାସୀ ସୁକୁମାରୀ କୁସୁମସୁନ୍ଦରୀ ଦାରୁଭେଦଦକ୍ଷ କଠୋର-ତୁଣ୍ଡ ଭ୍ରମର ପାଦରେ ଆତ୍ମଦାନ କରିଅଛି । ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବିନା ଯୋଷାକୁ ସୁଖୀ କରିବ କିଏ ? କୋମଳାଙ୍ଗୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଦର୍ଶନରେ ସୁଖୀ ହୁଏ ବୋଲି ସିନା ନିର୍ନିମେଷ ନେତ୍ରରେ ଦିନସାରା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ !

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେହିଦିନଠାରୁ ଶିବଙ୍କର ମହାଧନୁ ଜନକ ରାଜାଙ୍କ ଘରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ପୂଜିତ ହେଉଥିଲା ।

ମିଥିଳାପତି ରାଜର୍ଷି ଜନକଙ୍କ ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ ପଣ ଶୁଣି ଅନେକ ରାଜା ଓ ରାଜପୁତ୍ର ବୀର୍ଯ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ସକାଶେ ମିଥିଳା ରାଜଧାନୀକୁ ଧାଇଁ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ; ମାତ୍ର ଧନୁଭଙ୍ଗରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଦାରୁଣ ଲଜ୍ଜାର ଭାର ମୁଣ୍ଡରେ ବହି ଫେରିଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ବିଶେଷତଃ ତ୍ରିଲୋକ ମହାପ୍ରତାପୀ, ମହା ତେଜସ୍ୱୀ ରାଜା ସହସ୍ର-ବାହୁ ଅର୍ଜୁନ, ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅମର-ତ୍ରାସ ରାକ୍ଷସରାଜ ରାବଣ, ଲବଣ, ବାଣ ପ୍ରଭୃତି ମହାତେଜା ବୀରମାନେ ଅପମାନ ଓ ଲଜ୍ଜାଗ୍ଲାନିର ଅସହ୍ୟ ଜ୍ୱାଳା ଘେନି ହେଁଟ ବଦନରେ ପଳାଇଯାଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ମିଥିଳାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିଦେହ-ରାଜ ସେମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ସତ୍କାର କଲେ । ପରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପରିଚୟ ଅବଗତ ହୋଇ କହିଲେ—"ବଡ ବଡ଼ ଜଗଜ୍ଜେତା ବୀରମାନେ ଯେଉଁ ଧନୁ ଟେକିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି, ବାଳକ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବା ଅଧିକ କଅଣ ଆଶା କରାଯାଇପାରେ ?" ମହାତ୍ମା, ଉଗ୍ରତପା ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—"ସାନ ବଡ ବିଚାର ବଡ଼ ଦୁରୂହ ସମସ୍ୟା ରାଜର୍ଷି ! ଖୁବ୍ ସାନ ଦ୍ୱାରା ଖୁବ୍ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଖୁବ ସାନ କାର୍ଯ୍ୟ ବି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଶରୀରର ଆକୃତି ସାନ ବଡ଼ର ପରିମାପକ ନୁହେଁ—ସେଥିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାପ-କାଠି ଅନେକ ଅଛି । କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିକଣିକାରେ ଜଗତ ଆଲୋକିତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତରସ୍ତୂପଦ୍ୱାରା ତାହା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ମହୁମାଛି ଦେବ-ଦୁର୍ଲଭ ମଧୁ ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ସିନା, ବଡ଼ ବଡ଼ ପକ୍ଷୀର ତ ତାହା ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ପୁଣି ପ୍ରକାଣ୍ଡକାୟ ହାତୀ ଗୋଡ଼ରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ମରେ ନାହିଁ । ଏହା ସବୁ ଦେଖି ସାନ ବଡ଼ ନିରୂପଣ କରିବା ସହଜ କି ? ଯେ ଖୁବ୍ ସାନ, ସେହି ଏଠା ଖୁବ୍ ବଡ଼ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କେତେ ଜଣମାନ୍ୟ କରି ନ ପାରିଲେ ବୋଲି ଯେ ତାହା କେହି କରିପାରିବେ ନାହିଁ—ଏରୂପ ଅନୁମାନ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତୁମ୍ଭେ ସନ୍ଦେହ ନ କରି ସେହି ମହାଧନୁ ଆନୟନ କର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ତୁମର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ । ହେ ଜନକରାଜା, ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର, ମୋ କଥାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣକ ପରେ ବୁଝିପାରିବ ।" ଜନକ ରାଜର୍ଷି ଅତୀବ ଆହ୍ଲାଦିତ ହୋଇ କହିଲେ—"ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ମହାବାକ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ ।" ଅନନ୍ତର ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଧନୁମଞ୍ଜୁଷା ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ହୋଇ ସଭା ମଧ୍ୟକୁ ଆନୀତ ହେଲା । ରାମ-ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତାଦେଶ ପାଇ ତେଡ଼େ ବଡ଼ ମହାଧନୁକୁ ପେଡି ମଧ୍ୟରୁ ଫୁଲମାଳ ପରି ଅକ୍ଳେଶରେ ଉଠାଇଆଣିଲେ । ପରେ ସେଥିରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇ ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତେ ସେହି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଧନୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମଡ଼ ମଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ତାହା ଦେଖି ଜନକରାଜା ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ନାଗରିକମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ଦଶରଥଙ୍କୁ ଏହି ଶୁଭସମ୍ବାଦ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ଆଣିବା ସକାଶେ ସେଠିକି ରାଜଦୂତ ପ୍ରେରିତ ହେଲା । ଏଣେ ନଗର ମଣ୍ଡଣି ଓ ବିବାହର ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ମିଥିଳା ଉତ୍ସବ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଅମରପୁରୀକୁ ପରିହାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାଜପାରିଷଦ ଓ ପରିଜନବୃନ୍ଦ ଉତ୍ସବକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର କରିବା ସକାଶେ ଶତହସ୍ତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ।

ଯଥାସମୟରେ ଦଶରଥ ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସହ ଆସି ମିଥିଳାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ତହୁଁ ବିବାହର ଦିନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ବିବିଧ ବାଦ୍ୟ ଓ ଶଙ୍ଖ ହୁଳହୁଳି ଶବ୍ଦରେ ରାଜପୁରୀ କମ୍ପିଉଠିଲା । ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ରାମ ସୀତାଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଜନକ ରାଜାଙ୍କ ଘରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଥିଲା । ତାହାର ନାମ ଊର୍ମିଳା । ରାଜଭ୍ରାତା କୁଶଧ୍ୱଜଙ୍କର ମାଣ୍ଡବୀ ଓ ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତି ନାମ୍ନୀ ଦୁଇଟି କନ୍ୟା ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ବିବାହ କଲେ । ଏକ ଦିନରେ ଏକସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱୟମ୍ବରକର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏକାତ୍ମ ହୋଇଗଲା । ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ଦୁଇଟି ହୃଦୟ, ଦୁଇଟି ମନ, ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣକୁ ଏକାତ୍ମରୂପ ମହାସଂସ୍କାର ଏକ କରିଦିଏ । ଛିନ୍ନବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପ ସତ୍ୟର ବନ୍ଧନ, ଧର୍ମର ବନ୍ଧନ, ଆତ୍ମାର ବନ୍ଧନ ଜୀବନରେ ଆଉ ଫିଟେ ନାହିଁ । ଏହି ମହାମିଳନ ସଂସାରର ସଂସାରଯାତ୍ରା ଓ ମାନବ-ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ପଥରେ ପରମ ସହାୟ ।

ତେବେ ଜନ ସାରା ମିଥିଳା ରାଜଧାନୀ ଉତ୍ସବ ଆନନ୍ଦରେ ଭାସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦଶରଥ ଓ ଜନକ ଦୁଇରାଜା ଦୀନଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯଥେଚ୍ଛା ଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜନକରାଜା କନ୍ୟାଜାମାତାଙ୍କୁ ବହୁବିଧ ରତ୍ନାଳଙ୍କାର, ଗଜ, ବାଜୀ, ରଥ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଯୌତୁକସମ୍ଭାର ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପିତା, ମାତା ଓ ଆତ୍ମୀୟ ବନ୍ଧୁଜନମାନେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାମିଭକ୍ତି, ଗୁରୁସେବା, ଧର୍ମନୀତି, ବ୍ୟବହାରନୀତି, ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟନୀତି, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟନୀତି ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଅନନ୍ତର ଦଶରଥ ଜନକ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ପୁତ୍ର ଓ ପୁତ୍ରବଧୂମାନଙ୍କ ସହ ଅଯୋଧ୍ୟାଭି-ମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ପୁତ୍ର-ଗୌରବରେ ତାଙ୍କର ପିତୃହୃଦୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସୁତରାଂ ମହା ଉଲ୍ଲାସଭରରେ, ମହା ସମାରୋହରେ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜାରବାଦ୍ୟ କୋଳାହଳରେ ଗଗନପବନ କମ୍ପି ଉଠିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଉନ୍ମତ୍ତ ଶବ୍ଦ କ୍ଷତ୍ରିୟହନ୍ତା ପରଶୁରାମଙ୍କ ଦୃପ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ସହ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ କ୍ରୋଧରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଧନୁ କୁଠାର ଧରି ଆସି ବାଟ ଓଗାଳିଲେ ଏବଂ ତୀବ୍ରକଣ୍ଠରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ—"ମୁଁ କ୍ଷତ୍ରିୟକୁଳର ଯମ ପରଶୁରାମ । ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ମୁଁ ଏକୋଇଶ ଥର ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ କରିଅଛି । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଧନୁଖଣ୍ଡେ ଭାଙ୍ଗି ତୋର ଏତେ ଅହଙ୍କାର ଯେ, ତୁ ମୋ ଆଗରେ ବିଜୟ-ଗୌରବରେ ମତ୍ତ ହୋଇ ଏତେ ସାହସରେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଯାଉଅଛୁ ? "ଆସ, ଭାଙ୍ଗିଲୁ ଏହି ଧନୁ, ତୁ କେତେ ବୀର ଆଜି ସେଥିର ପରୀକ୍ଷା ହେବ ।" ଏହା କହି ଗୋଟାଏ ବିଶାଳ ଧନୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କିଛି ନ କହୁଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ—"ତପିବର, ଏତେ କୋପ କାହିଁକି ? କୋପ ପରା ତପର ବିରୋଧୀ ? ଆଉ ଏତେ ପୋଥି ବାଡ଼ିବାର ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଅଣ ? ତୁମ୍ଭେ ପୃଥିବୀକୁ ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ କରିପାରିଥିବ; ମାତ୍ର ତାହା ରଘୁକୁଳଚୂଡ଼ା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହା କହି ଟିକିଏ ହସିଦେଲେ । ମହାକ୍ରୋଧୀ ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ଏବେ ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ଙ୍କର ବକ୍ରୋକ୍ତି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ହାତୁଡ଼ିର ଆଘାତ ବସାଇଦେଇଥିଲା, ତାହା ଉପରେ ଏହି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟବ୍ୟଞ୍ଜକ ହାସ୍ୟ ସେହି ଆହତ ସ୍ଥାନରେ ବିଷ କଣ୍ଟକର ହୂଳ ବିନ୍ଧିଦେଲା । ସେହି ତୀବ୍ର ବିଷ ଋଷିଙ୍କର ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଭରିଗଲା । କ୍ରୋଧରେ ତାଙ୍କର ଓଷ୍ଠା-ଧର ପାଣ୍ଡୁରିତ ଭଳି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ରକ୍ତନେତ୍ରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଚାହିଁରହିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ହାତରୁ ଧନୁ ଟାଣିଆଣିଲେ ଏବଂ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପରଶୁ-ରାମଙ୍କଠାରୁ ବିଷ୍ଣୁତେଜ ହରଣ କଲେ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଅଗ୍ନିତୁଲ୍ୟ ତେଜସ୍ୱୀ ପରଶୁରାମ ନିସ୍ତେଜ ହୋଇ ମନେମନେ ଭାବିଲେ—"ବାସ୍ତବରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁରେ ବାଣ ସଂଯୋଗ କରି କହିଲେ—"ଋଷିବର, ମୋର ବାଣ ଅବ୍ୟର୍ଥ, ଏଥିରେ କାହାକୁ ସଂହାର କରିବି ? ତୁମ୍ଭେ ତପୋକ୍ଷୀଣ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସୁତରାଂ ଅବଧ୍ୟ । ଏହି ବାଣରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱର୍ଗପଥ ରୁଦ୍ଧ କରିବି ।" ଏହା କହି ବାଣଦ୍ୱାରା ପରଶୁରାମଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗପଥ ରୁଦ୍ଧ କଲେ । ପରଶୁରାମ ମ୍ଳାନମୁଖ ହୋଇ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାରପୂର୍ବକ ପୁନଶ୍ଚ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ସକାଶେ ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତକୁ ଗମନ କଲେ । ପୁତ୍ରର ବିଜୟଗୌରବରେ ଦଶରଥଙ୍କର ଛାତି ଫୁଲିଉଠିଲା । ସେ ନିଜର ବୟସ ହଜାର ବର୍ଷ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସିଲା ପରି ମଣିଲେ । ସେ ଅତୁଳ ଉଲ୍ଲାସରେ ସମସ୍ତ ହୋଇ ଦୁଇଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ବାଦ୍ୟଭେରୀ ଉଠାଇ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆସି ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରୀ ଆନନ୍ଦରେ ଉଦ୍ବେଳିତ ହୋଇ-ଉଠିଲା । ରାଜମହିଷୀମାନେ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଧୂମାନଙ୍କୁ ବରଣ କରି ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଘେନଗଲେ । ଏହି ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜଧାନୀରେ ବହୁଦିନବ୍ୟାପୀ ବିବିଧ ଉତ୍ସବ ଲାଗି ରହିଥିଲା ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାଜକୁମାରମାନେ ରୂପଗୁଣବତୀ ସହଧର୍ମିଣୀ ପାଇ ପରମ ପରିତୋଷ ଲାଭ କଲେ । ରାଜକୁମାରୀଗଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଦେବସ୍ୱାମୀ ଲାଭ କରି ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ମଣିଲେ । ରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପବିତ୍ର ଦାମ୍ପତ୍ୟ-ପ୍ରେମ ଉଚ୍ଛୁଳିପଡ଼ି ଦୁଇ ହୃଦୟକୁ ମିଶାଇଦେଲା; ରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ଦୁହିଙ୍କର ପ୍ରାଣ, ମନ, ଆତ୍ମା ଏକ ହୋଇଗଲା । ସତେ ଯେପରି ବିଧାତା ଗୋଟିଏ ଫୁଲର ଅଧକରେ ରାମଙ୍କୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଅଧକରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଗଢ଼ିଥିଲା ! ସୀତା ଯେପରି ରାମଙ୍କର ନୟନମଣି ହୋଇଉଠିଲେ, ରାମ ବି ସେହିପରି ସୀତାଙ୍କର ହୃଦୟ-ହାର ହୋଇଉଠିଲେ । ଜଳରେ ଜଳ ମିଶିଲା ପରି ଦୁଇଟି ହୃଦୟ ମିଶିଯାଇ ବାରିହେଲା ନାହିଁ । ଦର୍ପଣ ଭିତରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପରି ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବରେ ପଶିଯାଉଥିଲେ । ଉଭୟେ ଉଭୟଙ୍କୁ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ସୌଭାଗ୍ୟ-ଦେବତାଙ୍କର ଶୁଭାଶୀର୍ବାଦର ଫଳ ବୋଲି ମଣୁଥିଲେ । ସୀତା ସତୀତ୍ୱର ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ଦେବୀ । ସୁନ୍ଦରପଣରେ ତାଙ୍କର ତୁଳନା ବିଧାତା ସୃଷ୍ଟିରେ ଥିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ପତି-ଭକ୍ତି ଜଗତର ଆଦର୍ଶ । ପତିଙ୍କୁ ସେ ଦେବତା ପରି ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ସେ ରାଜକନ୍ୟା, ରାଜବଧୂ ଓ ଭାବୀ ରାଜରାଣୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ମନରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସତୀ-କୁଳେଶ୍ୱରୀ ସୀତା ମହାର୍ଘ ମଣିମାଣିକ୍ୟଖଚିତ ଆସନ ଉପେକ୍ଷା କରି ପତିଙ୍କ ପାଦ ମୂଳରେ ନିଜର ଆସନ ବାଛି ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ଆଦର୍ଶ ଆର୍ଯ୍ୟନାରୀଗଣଙ୍କୁ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ କରି ରଖିଅଛି ।

ସୀତା ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର ଅବତାର । ସେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପାଦ ଦେଲା ଦିନୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଶ୍ରୀସମ୍ପଦ ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଶ୍ୱଶୁର ଓ ଶାଶୁମାନଙ୍କୁ ସେ ଝିଅ ପରି ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୁରୁଜନମାନେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ପରମ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କଲେ । ସଦୟ ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ଦାସଦାସୀ ଓ ଆଶ୍ରିତ, ପୋଷିତବର୍ଗର ମନ କିଣିନେଲେ । ତାଙ୍କର ମହିମାମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି ନିକଟରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମସ୍ତକ ଭକ୍ତିରେ ସ୍ୱତଃ ଅବନତ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ କଥାରେ କି ମଧୁ ଥିଲା କେଜାଣି, ତାହା ଶୁଣିଲେ କ୍ଷୁଧାତୁରର କ୍ଷୁଧା ଓ ଶୋକାର୍ତ୍ତର ଶୋକ ଦୂରିଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ସରଳ, ମଧୁର, ଶୀତଳ, ନମ୍ରମୟ ବ୍ୟବହାରରେ ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ ଓ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ଦୟାବତୀ ସୀତାଙ୍କ ହୃଦୟ-ଦ୍ୱାର ଦୀନ ଦୁଃଖୀମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଚିର ଅବାରିତ ଥିଲା । ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ଯେପରି ଦୟା କରନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ସେପରି ଦୟା କରିପାରେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ କଥା କିଏ ପଚାରେ, ତାଙ୍କ ସ୍ନେହରେ ହିଂସ୍ର ପଶୁପକ୍ଷୀ ସୁଦ୍ଧା ବଶୀଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ଅନାଥ, ଅକ୍ଷମର ସେ ଜନନୀସ୍ୱରୂପା । କାହାରି ଦୁଃଖକଷ୍ଟର କଥା ଶୁଣିଲେ ସେ କାନ୍ଦପକାଉଥିଲେ ଏବଂ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ତାହାର ପ୍ରତିକାର କରୁଥିଲେ । ଅସହାୟା ଅବଳାମାନଙ୍କ ଉପରେ ତାଙ୍କର କରୁଣା ବହୁ ଧାରାରେ ବର୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖେ, ହସ୍ତ ସେହିକ୍ଷଣି ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ; ତାଙ୍କର ଶୁଭ କଳ୍ପନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆକାର ଧରିଯାଏ । ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାତୃ ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି—"ଜଗତରେ ରାଜବଧୂ କେତେ ନାହାନ୍ତି; ମାତ୍ର ସୀତାଙ୍କ ପରି ଦୟାବତୀ ରାଜବଧୂ କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ !" ବାସ୍ତବରେ ସବୁ ଫୁଲରେ ସୁବାସ ଥାଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସବୁ ଫଳରେ ମଧୁରତା ଥାଏ ନାହିଁ । ସୀତା ଆଦର୍ଶ ନାରୀ, ଆଦର୍ଶ ଗୃହିଣୀ ଓ ଆଦର୍ଶ ଦେବୀ । ସେ ବାହାରେ ରାଜରାଣୀ; କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ତପସ୍ୱିନୀ । ଲୋକ ସେବାକୁ ସେ ଦେଶସେବାଠାରୁ ମହତ୍ତର ମଣୁଥିଲେ । କ୍ରୋଧ, ହିଂସା, ଗର୍ବ, ଅଭିମାନ ତାଙ୍କ ପବିତ୍ର ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରି ନ ଥିଲା । ପରିହାସରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କାହାରି ପ୍ରତି କୁବାକ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରୟୋଗ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ନ୍ୟାୟ, ପାତିବ୍ରତ୍ୟ, ଦୟା, କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ସ୍ୱଚ୍ଛ-ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗର ଅଳଙ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଅଗ୍ନି ତୁଲ୍ୟ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳ ତୁଲ୍ୟ ନିର୍ମଳ ଥିଲା । ଦାନ ତାଙ୍କର ବ୍ରତ ଓ ତ୍ୟାଗ ତାଙ୍କର ତପସ୍ୟା । ଆଦର୍ଶ ନାରୀତ୍ୱର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ତାଙ୍କରି ପବିତ୍ର ଜୀବନରେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ଏତେ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଥିଲା ବୋଲି ସେ ଅବଧି ବିଶ୍ୱପୂଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି ।

ସୀତା ଯେପରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମନ ଜାଣି ସେବା କରୁଥିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ସହଧର୍ମିଣୀର ଯାହା ପ୍ରାପ୍ୟ, ତାହା ବହୁଗୁଣ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସର୍ବଦା ଗୁଣବତୀ ଦେବୀ ପତ୍ନୀଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରଣୟର ମଧୁର ମହୋତ୍ସବ ଲଗାଇ ରଖିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତା ଉଭୟଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ମିଳନ ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ଚମ୍ପା ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ସୌରଭ ମିଳନ ତୁଲ୍ୟ ସର୍ବାଂଶରେ ରାଜଯୋଟକ ହୋଇଥିଲା । ସେ ମହାମିଳନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗରେ ଧାତ୍ରୀର, ଶୌର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତେଜର ଅଥବା ଜ୍ଞାନ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଭାର ନତୁବା ପ୍ରେମ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରୀତିର ସଂଯୋଗ ପରି ଅମୃତମୟ । ସୀତା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଖାଲି ସହଧର୍ମିଣୀ ନୁହନ୍ତି— ପ୍ରଧାନ ସଚିବ । ଜଟିଳ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସାଂସାରିକ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ପରାମର୍ଶ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ସୀତାଙ୍କ ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଠୋର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ଦୁଃସହ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୁଲିଯାଉଥିଲେ । ଜଗତରେ ସୀତାଙ୍କ ପରି ସ୍ତ୍ରୀ ଧନ୍ୟ, ଆଉ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ସ୍ୱାମୀ ଧନ୍ୟ । ପବିତ୍ର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମର ଷୋଳ କଳାଯାକ ତାଙ୍କରିଠାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

ରାଜନ୍ୟଭୂଷଣ ଅଯୋଧ୍ୟା-ସୁନ୍ଦର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅତୁଳ ପିତୃବାତ୍ସଲ୍ୟ ଜଗତକୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରି ରଖିଅଛି । ତନୟସୌଜନ୍ୟାଦି ଶୁଭଗୁଣରେ ସେହି ଏକା ତାଙ୍କର ତୁଳନା ଅଟନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱୟଂ ରାଜେଶ୍ୱର ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଜାଠାରୁ ନିଜକୁ ହୀନ ମଣୁଥିଲେ । ବିବାହ ପରେ ସେ ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତାଙ୍କ ସେବା ଓ ଜନ-ସେବାରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲେ । ପିତାମାତାଙ୍କ ଆଶୟରୁ ଅଭିପ୍ରାୟ ବୁଝି ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ପିତାମାତାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ସେ ଅନୁଗ୍ରହ ବୋଲି ମଣୁଥିଲେ । ପୁତ୍ର ଓ ପୁତ୍ରବଧୂଙ୍କ ସେବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାରାଣୀ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଜସ୍ର ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ସୁଦ୍ଧା ବୃଦ୍ଧ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ସେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରି ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଥିଲେ । ଦଶରଥ ଚାରିପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ନେହାଦର କରନ୍ତି । ଅଧିକନ୍ତୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରେ ତରୁଣାବସ୍ଥାରେ ମହାଜନସୁଲଭ ବିଶିଷ୍ଟ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀର ଶୁଭ ସଙ୍କେତ ଦେଖି ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗପୂର୍ବକ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆତ୍ମଗୌରବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ—ନିଜକୁ ସୌଭାଗ୍ୟଧର ମଣୁଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ଅନେକ ଗୁରୁଭାର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲେ । ସୁଚତୁର ରାଜନୀତିବିଚକ୍ଷଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଭାବରେ ନିର୍ବାହ କରି ପିତାଙ୍କୁ ଚମତ୍କୃତ କରି ଦେଉଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେଥିର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ନ କହି ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତରୁଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜନୀତି ଧର୍ମକୀୟ ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପିତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଏବଂ ପ୍ରତିକାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ପିତାଙ୍କର ଅଧିକତର ସ୍ନେହଭାଜନ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେ ଦେବପଦ ମୂଳରେ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରାୟ ପିତୃ-ପଦ ତଳେ ବସି ପ୍ରତ୍ୟହ ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କେକୟ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଭରତଙ୍କର ମାତାମହ ଅଟନ୍ତି । ସେ ଦୌହିତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିବା ସକାଶେ ଇଚ୍ଛା କରି ଭରତଙ୍କୁ ନେବା ପାଇଁ ସ୍ୱୀୟ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଭରତ ପିତାଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ସ୍ୱୀୟ ମାତୁଳଙ୍କ ସହିତ କେକୟ ରାଜ୍ୟାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ତାଙ୍କର ଚିର-ଅନୁଗତ, ସୁତରାଂ ସେ ସୁଦ୍ଧା ପିତୃପଦ୍ମ ବନ୍ଦନପୂର୍ବକ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର ସହଯାତ୍ରୀ ହେଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦଶରଥ ନ'ସହସ୍ର ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ହେତୁ ଅତି ଅବସନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସକଳ ବିଦ୍ୟା-ବିଶାରଦ, ସର୍ବଗୁଣ-ବିଚକ୍ଷଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇ ସେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ଦିନେ ସେ ରାଜ, ମିତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ପାରିଷଦ, ପୁରୋହିତ, ଜ୍ଞାତି, କୁଟୁମ୍ବ ଓ ରାଜ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ଅଭିପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜା ହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଅଶେଷ ଆନନ୍ଦ ସହ ତାହା ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ତହୁଁ ଅଭିଷେକର ଶୁଭଦିନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଅଯୋଧ୍ୟା ଉତ୍ସବ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ରାଜୋଚିତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ରାଜ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳି ବୁଲିଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଅଭିଷେକ ଦିବସ ନିକଟରୁ ନିକଟତମ ହୋଇ-ଆସିଲା, ରାତି ପାହିଲେ ଅଭିଷେକ ହେବ । ରାମ ରାଜା ହେବେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏହି କଥା ଘୂରି ବୁଲିଲା । ଯେ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲା, କହିଲା—ରାମ ରାଜା ହେବେ । ପିଲାମାନେ କରତାଳି ଦେଇ ରାମ ରାଜା ହେବେ ବୋଲି ଗୀତ ସ୍ୱରରେ ଗାଇବୁଲିଲେ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନେ ରବ ଛଳରେ ରାମ ରାଜା ହେବେ ବୋଲି କହି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଦେବାଳୟର ବାଦ୍ୟ ଭିତରେ ରାମ ରାଜା ହେବେ, ଏହି ଶବ୍ଦ ଧ୍ୱନିତ ହେଲା । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଛଳରେ ଦେଉଳ କହିଲା—ରାମ ରାଜା ହେବେ । ନଦୀ କଳ କଳ ଶବ୍ଦରେ ବାୟୁକମ୍ପିତ ବନସ୍ପତିର ପତ୍ର ମରମର ଶବ୍ଦରେ, ନିର୍ଝରିଣୀ ଝରଝର ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ, ରାମ ରାଜା ହେବେ । ଅଯୋଧ୍ୟା ଆନନ୍ଦମୟ, ଗଗନ ଆନନ୍ଦମୟ, ପବନ ଆନନ୍ଦମୟ ! ଯହିଁ ଦେଖ, ତହିଁ ଆନନ୍ଦର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ବନ୍ୟା ବହୁ-ଧାରାରେ ବହିଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ହାୟ, କିଏ ଜାଣିଥିଲା, ଏ ଆନନ୍ଦ ଏତେଶୀଘ୍ର ପୁଣି ବିଷାଦରେ ପରିଣତ ହେବ । କିଏ ଜାଣିଥିଲା, ଫୁଲଟି ଫୁଟି ଆସୁଁ ଆସୁଁ ଦୁଷ୍ଟ କୀଟର କାଳଦନ୍ତରେ ତାହାର ବୃନ୍ତ କର୍ତ୍ତିତ ହେବ । କିଏ ଜାଣିଥିଲା ଉଷାର ମୁକୁଟ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶ ନ ପାଉଣୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ତିମିର କାଳିମା ଘୋଟି ଆସିବ । ନିଷ୍ଠୁରା ନିୟତିର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ? ସେ ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ କରିପାରେ ।

କୈକେୟୀଙ୍କ ଭାଇଧାତ୍ରୀ ମନ୍ଥରା କୈକେ-ୟୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିଥିଲା । ସେହି ଦିନୁ ସେ କୈକେୟୀଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ସ୍ୱାଧୀନା ଦାସୀରୂପେ ବାସ କରିଥିଲା । ମନ୍ଥରା ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳା । ତାହାର ବୟସର କଳନା ନାହିଁ । ସେ ଏତେ ବୁଢ଼ୀ ଯେ, ତାହା ପିଠିରେ କୁଜ ପଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ସଂସାରରେ ଯେତେ ଦୋଷ ଦୁର୍ଗୁଣ ଅଛି, ସେ ସବୁ ଏକାଠି କରି ବିଧାତା ସେହି ଉପାଦାନରେ ମନ୍ଥରାକୁ ଗଢ଼ିଥିଲା । ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧିରେ ସେ ସ୍ୱୟଂ ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ଦୁଷ୍ଟା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ସ୍ୱରୂପସ୍ଥାନୀୟା । ଗୁଣ ଯେଉଁପରି, ରୂପ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ସ୍ଥୂଳରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ମନ୍ଥରା ମାନବ-ସୃଷ୍ଟିର ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୂପ ସଂସ୍କରଣ । ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ସିଂହଳ ସୁନ୍ଦରୀ, କି କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ଅପ୍ସରସ୍ ସହଜରେ ଭାବି ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା ସ୍ୱଭାବର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଏହି ଯେ, ସେ କାହାର ସୁଖ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ଲୋକର ସୁଖ ଦେଖିଲେ ସେ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କାନ୍ଦି ପକାଏ । ଜଗତରେ ସେ କେବଳ ନିଜର ଓ ନିଜ ଭର୍ତ୍ତ୍ରୀ କୈକେୟୀର ସୁଖ ବାଞ୍ଛାକରେ । କୁଟିଳତା, ପରଶ୍ରୀକାତରତା, ଈର୍ଷା, ଅଭିମାନ ପ୍ରଭୃତି ନାରକୀୟ କୁବୃତ୍ତିସମୂହ ଶୋଣିତରେ ଅଂଶେକ ପରି ତାହାର ଶିରା ପ୍ରଶିରା ଏବଂ ରକ୍ତକଣିକାରେ ଚଳ ଚଳ ହେଉଥିଲେ । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଭାରରେ ସେ ନଇଁପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାର କୁଜଟି ନିଖିଳ ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବୁଦ୍ବୁଦ୍ । ଘରଭଙ୍ଗା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ୍ଥରା ଅସାଧାରଣ ପାର-ଦର୍ଶିନୀ । ସେ କନା ପଛରେ ରହିଲେ ରହିଲେ ଶକ୍ରେଶର ପରାମର୍ଶ ଯାଚିବୁଲେ । ଏ ଯୁଗରେ ବି ସେହିପରି ମନ୍ଥରା ସଂସାରରେ ପ୍ରଚୁର ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଦେଖିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଫୁଟିଯାଏ—ଛାତି ଫାଟିଯାଏ । ପର ଘରର ଶାନ୍ତିସୁଖ ମନ୍ଥନ କରି ସେମାନେ ମନ୍ଥରା ବୋଲାନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେହି ମନ୍ଥରା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ କଥା ଶୁଣି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଥରି ଉଠିଲା । ସତେ ଯେପରି କିଏ ତାହା କର୍ଣ୍ଣରେ ତତଲା ତେଲ ଢାଳିଦେଲା ! ସେ ବ୍ରହ୍ମତାଳୁରେ ନାଗସାପ ଦଂଶନ କଲା ପରି ମଣିଲା । ତହୁଁ କୁବ୍ଜା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଶ୍ୱାସରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଯାଇ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜା ହେବା କଥା ଜଣାଇଲା । ସେ ତାହା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ କହିଲେ—“ଆଜି ଶୁଭଯୋଗରେ ରାତି ପାହିଥିଲା । ମୋର ପ୍ରାଣର ପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ହେବ, ଏହାଠାରୁ ବଳି ବାଞ୍ଛିତ ଶୁଭସମ୍ବାଦ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର ଗର୍ଭଧାରିଣୀ ମା କୌଶଲ୍ୟାଠାରୁ ମୋତେ ଅଧିକ ଭକ୍ତି କରେ । ମୋର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ଭରତ ମୋତେ ତାହା ପରି ସେବା କରିପାରେ ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହେଉ ବତ୍ସ ମୋର । ମନ୍ଥରା, ତୁ ଯେଉଁ ପ୍ରିୟ ସମ୍ବାଦ ଦେଲୁ, ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ତୋତେ କଅଣ ଦେବି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ରତ୍ନହାର ପ୍ରସାଦ ନେଇଥା, ରାମ ରାଜା ହେଲେ ତୁ ଯାହା ମାଗିବୁ ମୁଁ ତାହା ଦେଇ ତୋତେ ଖୁସି କରିବି ।” କୈକେୟୀ ଏହା କହି କଣ୍ଠରୁ ମହାମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନହାର କାଢ଼ିକରି ମନ୍ଥରା ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ । ମନ୍ଥରା ଭାବିଥିଲା—କୈକେୟୀ ଏହି ଅପ୍ରିୟ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଗୋଟାଏ ପ୍ରଳୟ କାଣ୍ଡ ଘଟାଇବ; ମାତ୍ର ଫଳରେ ସେଥିର ବିପରୀତ ଦେଖି ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ପରି ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କଲା । ତାହାର ମ୍ଳାନ ମୁଖର ଛଳ ଛଳ ନେତ୍ରରେ ମନର ସେହି ଗୋପନ ବ୍ୟଥା ଫୁଟିଉଠିଲା । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସମ୍ଭାଳିଗଲା । କୈକେୟୀ ଉପରେ ତାହାର ଭାରି ରାଗ ହେଲା; ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା, “ମର୍ ପୋଡ଼ାମୁହିଁ ରାଜକପାଳି !” ଅତଃପର କିଛିକ୍ଷଣ ଦୀନକଣ୍ଠରେ କୈକେୟୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହି କହିଲା—“ହାୟ ମୋ ଫଟା କପାଳ, ବିଧାତା ଲଲାଟରେ କି ଏତେକ ବୁଦ୍ଧି ଅଲୁଗା ଝିଅ ଜନ୍ମକଲେ ! ପୋଡ଼ିଯାଉ ସେ ବିଧାତାର ବୁଦ୍ଧି ! ମୋତେ କି ଚାଟଙ୍କା ଲାଗୁଛି ଲୋ ମା, କୁମ୍ଭୀର ନେଇ ମଝି ନଈରେ ବସିଣି, ତୁମେ ପରା ପହଁରୁଛ ବୋଲି ଭାବୁଛ ? କହନ୍ତି ପରା, ବିପଦବେଳେ ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ, ତୁମର ତାହାହିଁ ହୋଇଅଛି । ରାମ ରାଜା ହେଲେ ତୁମର ଲାଭ କଅଣ ? ତାହାର ମା କୌଶଲ୍ୟା ରାଜମାତା ହେବ; ଆଉ ତୁମେ ତାର ସେବାଦାସୀ ନ ହେଲେ କୃପାଦାସୀ ହୋଇ ରହିବ ସିନା ! ସପତ୍ନୀର ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଖୁସି ହୁଏ କିଏ ? ମାର୍ଜାରର ବଢନ୍ତି ଦେଖି ମୂଷାର ଆନନ୍ଦ, ଏ କି ଅପୂର୍ବ କଥା ଗୋ ମାଆଣୀ ! ଶୁଣି ସପତ୍ନୀ ପୁଅକୁ ବା ଚାହାଁଣ କିଏ କରେ ? ସେ ରାଜା ହେଲେ ସେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁହେଁ ଏକାବେଳକେ ତୁମ୍ଭକୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେବେ, ଏହା କଅଣ ବୁଝିପାରୁ ନାହଁ ? ତୁମେ ସପତ୍ନୀର ଅନ୍ନପୋଷ୍ୟା ହେବ, ମାଈପି ଜନ୍ମ ପାଇ ଏ ଅପମାନ ତୁମ ଦେହ କିମିତି ସହୁଛି ? ମୋ ଦେହ ତ ସିଝି ସିଝି ହୋଇ ବକ୍ଷ ଫାଟିଯାଉଛି ଗୋ ! ଭୂତ ଡାଆଣୀ ଲାଗିଲା ପରି ତୁମେ କଅଣଗୋଟାଏ ବକ୍ଇଯାଉଛ, ଟିକିଏ ଏଣିକି ତେଣିକି ଚାହୁଁ ନାହଁ କି ଆଗପଛ ଭାବୁ ନାହଁ—ଭିତରେ ଭିତରେ ତୁମର ଯେ ଅବନତିର ସୂତ୍ରପାତ ହେଉଛି, ତୁମେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ହୋଇ ଏହା କଅଣ ବୁଝିପାରୁ ନାହଁ ? ନିଜର ମଙ୍ଗଳ ଯେବେ ଚାହଁ, ତେବେ ମୋ କଥା ମାନ, କୌଶଳରେ ରାଜାଙ୍କୁ ମନାଇ ଭରତକୁ ରାଜା କର ଆଉ ରାମକୁ ବଣକୁ ପଠାଅ ।”

ମନ୍ଥରା, ପାପୀୟସୀ, ଛଳପଣ୍ଡ ତୋର ପାପ ଜିହ୍ୱା ! ତୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗାଜଳକୁ କଳୁଷିତ କରୁଅଛୁ, ତୋର ଏ ପାପର ଉପଯୁକ୍ତ ଫଳ ତୁ ଭୋଗ କରିବୁ । ତୋ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ କେଡ଼େ ବଡ଼ ସଂସାର ଛାରଖାର ହୋଇଯିବ, ଗୋଟାଏ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ମହାବଂଶରେ କଳଙ୍କ-କାଳିମା ଲିପ୍ତ ହେବ । ତୋର ଏ ଦୁଷ୍କରଣୀ—ଏ ସାହସ କଳଙ୍କ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରହିଥିବ । ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ଯାଏ ତୋର ଏ କଳଙ୍କ ଅମର ହୋଇ ରହିବ । ଜଗତର ତିରସ୍କାର ଓ ଶାପାନଳ ଅଜସ୍ର ତୋର ମସ୍ତକରେ ବର୍ଷିତ ହେବ । ଆର୍ଯ୍ୟପୁରାଣ ତୋର କଳଙ୍କ-ଗାଥା ଚିରକାଳ ଗାଉଥିବ ।

କଥାରେ କହନ୍ତି—ସାତ କଥାରେ ସତୀ ବି ଭୁଲିଯାଏ । ସ୍ୱଭାବ-ମୁଖରା ମନ୍ଥରା ଏହିପରି ନାନା କୂଟ ବାକ୍ୟ-ଜାଲରେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାନ କରି ପକା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭଲ । ଦୈବ ଯୋଗକୁ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଘୋଟିଲା । ସେ ରାଜରାଣୀ ହୋଇ ମୂର୍ଖା ଘର ଦାସୀ-ଟାର କୁଟିଳତାରେ ପଡ଼ି ନିଜର ମହତ୍ତ୍ୱ ପାଶୋରିଗଲେ । ସେ ମନ୍ଥରାକୁ ହିତୈଷିଣୀ ଜ୍ଞାନ କରି ତାହା କଥାକୁ ବେଦବାକ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ । କି ଉପାୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବେ, ଏହି ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କୁ ଘାରି ପକାଇଲା । ସେ ମନ୍ଥରାକୁ ପରାମର୍ଶ ମାଗିଲେ । କୁଟିଳ ଲୋକକୁ କୂଟ କୌଶଳର ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ତହୁଁ ମନ୍ଥରା ଆନନ୍ଦରେ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ କହିଲା—"କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ, ସହଜରେ କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାର ହେବ । ରାଜା ଦଶରଥ ତୁମର ଗୋଟି ପରି ନିଜର କର୍ମଜାଲରେ ନିଜେ ବନ୍ଦୀ ହେବେ । ତୁମ୍ଭେ ଶମ୍ବରାସୁର ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ର-ସଞ୍ଜୀବନୀ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଦଶରଥଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବ୍ରଣ ଆରୋଗ୍ୟ କରିଥିଲ । ଆଉ ଥରେ ତାଙ୍କୁ ନଖବ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲ । ସେଥିର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଦଶରଥ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦୁଇଟି ବର ଯାଚିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେ ସେହି ବର ମାଗି ଏକ ବରରେ ଭରତଙ୍କୁ ରାଜା କର ଆଉ ଅନ୍ୟ ବରରେ ରାମଙ୍କୁ ଚଉଦବର୍ଷ ବନକୁ ପଠାଅ ।" ଏ ପରାମର୍ଶ କୈକେୟୀଙ୍କର ମନୋମତ ହେଲା; ସୁତରାଂ ତାହାହିଁ କରିବା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମନ୍ଥରାର କୁମନ୍ତ୍ରଣାରେ କୈକେୟୀ କୋପାଗାର ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇରହିଲେ । ଦଶରଥ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟରେ ନ ଦେଖି ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଇ ସେହିଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କୈକେୟୀଙ୍କର କ୍ରୋଧ ବା ଅଭିମାନର କାରଣ ସେ କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ରହିଲେ । ନିଜର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟରେ ଖୋଜି ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି ଅପରାଧର ହେତୁ କିଛି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟ ଓ ପ୍ରଲୋଭନ ବାକ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସେ ଅନେକ ଶୁଣିନଗୁମ ପକାଇ କୈକେୟୀଙ୍କୁ କ୍ରୋଧର କାରଣ ପଚାରିଲେ । କୈକେୟୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମିଷ୍ଟବାଣୀରେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—"ମୋର କ୍ରୋଧର ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ମୋର ଦୁଇଟି ବର ପ୍ରାପ୍ୟ ଅଛି, ସେହି ଦୁଇଟି ପାଇଲେ ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବି ।" ଦଶରଥ କହିଲେ, "ସେହି କଥା ତ ମୋତେ କହିଥିଲେ ହୋଇଥାନ୍ତା, ଏହି ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଇତର ରମଣୀ ପରି ଏତେ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲ କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭର ଦୁଇଟି ବର ତୁମ୍ଭେ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା, ତେତେବେଳେ ନେଇପାର । ମୁଁ ଯାହା ଦେଇଛି, ତାହାକୁ କାହିଁକି ବା ଫେରାଇନେବି ? ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଦାକ୍ଷା-ସତ୍ୟାସ ତୁଚ୍ଛନ୍ତି, ମଣିତି । କି ବର ମାଗିବ ମାଗ, ଏହିକ୍ଷଣି ତୁମ୍ଭର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବି, ଏହା ମୋର ଅଙ୍ଗୀକାର ସତ୍ୟ ।" କୈକେୟୀ ଏହା ଶୁଣି କହିଲେ—"ଗୋଟିଏ ବରରେ ଭରତ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ହେବ, ଅନ୍ୟ ବରରେ ରାମ ଚଉଦବର୍ଷ ବନବାସ କରିବ ।" ଦଶରଥ ଏ କଥା ସତ୍ୟ କି ସ୍ୱପ୍ନ ହଠାତ୍ କିଛି ବାରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ତାଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ପକାଇଲା । ଅକାଶ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଆସି ଅକସ୍ମାତ ପଡ଼ିଲା, ପୃଥିବୀ ଗୋଡ଼ତଳୁ ଖସି-ଗଲା । କଳିଜାରେ କିଏ ଯେପରି ହାତୁଡ଼ିର ଆଘାତ ବସାଇଦେଲା । ସେହି ଦାରୁଣ ଆଘାତରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଫାଙ୍କ ହୋଇଗଲା । ଚାରିଆଡ଼ ତାଙ୍କୁ ଶୂନ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ତାଙ୍କ ଶରୀର ଶୁଷ୍କ ଓ ମଳିନ ହୋଇଗଲା । ସତେ ଯେପରି ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଶହେ ବର୍ଷ ବଢ଼ିଗଲା । ସ୍ତବ୍ଧବିସ୍ମୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ କୈକେୟୀଙ୍କ ମୁଖକୁ ଏକଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ରହି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲେ । ସ୍ୱାମୀ-ଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମଧ୍ୟ କୈକେୟୀଙ୍କ କଠୋର ହୃଦୟରେ କିଛିମାତ୍ର ଭାବାନ୍ତର ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ବସି ରହିଲେ । ମାୟା, ମମତା ବା ଆଶଙ୍କାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛାୟା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖରେ ପଡ଼ିବାର ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଦଶରଥ ସଂଜ୍ଞା ଲାଭ କରି ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଅତି ଉଚ୍ଚସ୍ୱରପୂର୍ବକ କହିଲେ—"ଧିକ୍ ପାପୀୟସୀ, ମୁଁ ନ ଜାଣି ତୋ ଭଳି କାଳସର୍ପିଣୀକୁ ଦୁଗ୍ଧଶର୍କରା ଦେଇ ପୋଷିଥିଲି, ତୋହର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଂଶନରେ ମୁଁ ପ୍ରାଣ ହରାଇବ । ବହୁକାଳର ତପସ୍ୟା ଫଳ ମୁଁ ହାତେ ହାତେ ପାଇଲି । ରାମ ମୋତେ ଭରତଠାରୁ ଅଧିକ ଭକ୍ତି କରେ, ତୁ ତାହାର ଅମଙ୍ଗଳ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲାବେଳେ ତୋର ପାପ-ଜିହ୍ୱା ଯାହା ଛିଣ୍ଡି ନ ପଡ଼ିଲା ! ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ସ୍ୱାମୀ-ହତ୍ୟା କଲୁ ! ତୁ ପାପିଷ୍ଠା ତୋର ପବିତ୍ର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଘୁକୁଳକୁ କଳଙ୍କିତ କଲୁ ! ସ୍ୱହସ୍ତରେ କାଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନିଜେ ବୋଳିହେଲୁ, ପୁଣି ମୋ ମୁହଁରେ ବି ସେହି କାଳୀ ବୋଳିଦେଲୁ ! କି ଅଦ୍ଭୁତ ଦୁଷ୍କରଣୀ ତୋର ? କି ପାପରେ ବିଧାତା ତୋ ପରି ପେତ୍ନୀ ମୋ ଘରେ ଘଟାଇଥିଲା ? କିମ୍ବା ଏହା କେଉଁ ଦୁଷ୍ଟ ଅପଦେବତାର ଅଭିଶାପ, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଦଶରଥ ଏହିପରି ଯେତେ ଭର୍ତ୍ସନା କଲେ ମଧ୍ୟ କୈକେୟୀ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କଲେ ନାହିଁ । "ଭରତ ରାଜା ହେଉ, ରାମ ବନକୁ ଯାଉ"—ସେ କେବଳ ଏହି କଥା ଘୋଷି ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅନନ୍ତର କୈକେୟୀ କୁଚକ୍ରାସ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଡକାଇଆଣି ତାଙ୍କୁ ପିତୃସତ୍ୟ ଓ ନିଜର ବରଲାଭ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସବୁ ଶୁଣି ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳନ ସକାଶେ ବନକୁ ଯିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଭାବଭଙ୍ଗୀରୁ ବିରକ୍ତି ବା କାତରତା ଆଦୌ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ମାତା, ଭ୍ରାତା ଓ ସ୍ୱୀୟ ପରିଜନଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବନବାସୀ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଆସିବା ସକାଶେ ସେଠାରୁ ସତ୍ୱର ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସାବତମାତା କୈକେୟୀଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଆନନ୍ଦରେ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ମଣି ତାହା ପାଳନରେ ତତ୍ପର ହେଲେ । ତାଙ୍କର ପିତୃଭକ୍ତି ଯେପରି ଅସାଧାରଣ, ମାତୃଭକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଆଦର୍ଶ !

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପ୍ରଥମେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଗୃହରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ମାତୃ-ପଦରେ ମସ୍ତକ ଲଗାଇ ତାଙ୍କର ପଦଧୂଳି ବୋଳି ହେଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ପୁତ୍ରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପ୍ରଗାଢ଼ ସ୍ନେହରେ ଶିରଶ୍ଚୁମ୍ବନପୂର୍ବକ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାତୃପଦପ୍ରାନ୍ତରେ ବସି ପିତାଙ୍କର ସତ୍ୟ ଓ ନିଜର ବନନିର୍ବାସନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଆମୂଳ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ଏ କଠୋର ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି କ୍ଷଣେମାତ୍ର ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ରହିଲେ । ସମ୍ବାଦଟି ଜନନୀ ପକ୍ଷରେ ଅତୀବ ବ୍ୟଥାବହ ହେଲେହେଁ ବୀରପତ୍ନୀ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ବିଚଳିତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—"ବାପ, ତୁ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳନ କରେ, ତାହା ପରି ଭାଗ୍ୟଧର ଦେବ-ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ ! ତୁ ମହାବୀର ମହତ୍ତ୍ୱମଣି, ବନବାସ ତୋ ପକ୍ଷରେ କ୍ଳେଶପ୍ରଦ ହେବ ନାହିଁ । ପିତା ପରମଗୁରୁ ! ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ଆଶୀର୍ବାଦ ବିଧାତା ପୁରୁଷର ଲେଖନଠାରୁ ବଳି ଅଜେୟ । ତୁ ତୋର ସ୍ୱକର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପିତୃଦେବଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ତାଙ୍କର ସେହି ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କର । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି—ଯେବେ କାୟ, ମନ, ପ୍ରାଣରେ ମୁଁ ପତିସେବା କରିଥିବି, ତେବେ ମୋର ସେହି ପୁଣ୍ୟର ତେଜ ବନଦେବତା ରୂପ ଧରି ତୋତେ ସର୍ବଦା ରକ୍ଷା କରିବେ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"ମା, ତୁମର ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ ଏକା ଅଭେଦ୍ୟ ବଜ୍ରକବଚ ଭଳି ମୋତେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିବ । ମାତୃ-ଆଶୀର୍ବାଦ ଯାହାର ସମ୍ବଳ, ତାହାର କି ଭୟ ମା ? ତୁମ୍ଭେ ବୀର-ପୁତ୍ରୀ, ବୀରଜାୟା ! ଏଭଳି ଉକ୍ତି କେବଳ ତୁମ୍ଭକୁହିଁ ପଟାନ୍ତର ମା ! ଏଭଳି ବୀରହୃଦୟାର ପୁତ୍ର ବୋଲି ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରୁଛି ।"

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ନିଜର ବନଗମନ ସମାଚାର ତାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କଲେ । ସୀତା ସବୁ ଶୁଣି ବ୍ୟଥାସିକ୍ତ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି କହିଲେ—"ହାୟ, କାହିଁ କାଲି ରାଜା ହେବାର କଥା, କାହିଁ ପୁଣି ଆଜି ବନବାସ ! ସବୁ ସୁଖ ପଛେ ପଛେ ସବୁ ଦୁଃଖ ପୁଣି ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଆସି ହାବୁଡ଼ିଯାଏ ! ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖା ନ ଦେଉଣୁ ଦୁରନ୍ତ ରାହୁ ତାକୁ ଗ୍ରାସ କରିବସିଲା । ସୁଖ ଆସୁଁ ଆସୁଁ ବାଟରେ ଦୁଃଖକବଳରେ ପଡ଼ିଲା । ବିଧି-ବିଧାନ କି ବିଚିତ୍ର ! ସେ ଅପୂର୍ବ ବିଧାନ ଦେଖି ବେଳେ ବେଳେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କାନ୍ଦମାନ୍ତେ, ଶୁଣି ବେଳେ ବେଳେ ହସ ବ ମାନ୍ତେ । ଦୁର୍ବାର ନିୟତିକୁ କିଏ ଲଙ୍ଘନ କରିପାରିବ ? ସେ ଯାହାହେଉ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ବନକୁ ଯିବି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କହିଲେ—"ତୁମେ ବନକୁ ଯିବ, ଏ କି ଦୁଃସାହସ ? ତୁମେ ରାଜକନ୍ୟା, ରାଜବଧୂ, ତୁମର ସୁକୁମାର ଶରୀର କି ବନବାସ କଷ୍ଟ ସହିପାରିବ ? ବିଶେଷତଃ ବନରେ ଶ୍ୱାପଦ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ଉପଦ୍ରବ ଅଧିକ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତୁମର ସେ ସଙ୍କଳ୍ପ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ।" ସୀତା ଏହା ଶୁଣି ହସି ହସି କହିଲେ—"ମୁଁ ବାଳିକା ନୁହେଁ ସେ ଶ୍ୱାପଦ ରାକ୍ଷସର ଭୟ ଦେଖାଇଲେ ବିହ୍ୱଳିଯିବି । ମୁଁ ମହାବୀର-ପତ୍ନୀ, ଛାର ଶ୍ୱାପଦ ବା ରାକ୍ଷସ ମୋର କଅଣ କରିପାରିବେ ? ମୋର ସ୍ୱାମୀ ଭୁବନବିଜୟୀ, ସୁତରାଂ ମୋର ଭୟ କାହାକୁ ? ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଛାଡି ମୁଁ କିପରି ପ୍ରାଣ ଧରି ରହିବି ? ଚନ୍ଦ୍ର ବିନା ଚନ୍ଦ୍ରପଦ ସ୍ଥିତା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଆଉ କାହା ଆଶ୍ରୟରେ ବଞ୍ଚିବ ? ତୁମ୍ଭେ ସଙ୍ଗରେ ଥିଲେ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରକୁ ମୁଁ ରାଜହର୍ମ୍ୟ ମଣିବି, ଖଣ୍ଡୋପଳକୁ ମଣିମାଣିକ୍ୟଖଚିତ ରାଜସିଂହାସନ ମଣିବି, ସାମାନ୍ୟ ଫଳମୂଳକୁ ପରମାନ୍ନ ମଣିବି, ଆଉ କଣ୍ଟକ ଫୁଟିଲେ ତାକୁ ପୁଷ୍ପାଘାତ ତୁଲ୍ୟ ମଣିବି । ବନରେ ତୃଣଶଯ୍ୟା ମୋ ପକ୍ଷରେ ମହାର୍ହ ତୂଳିକା ତୁଲ୍ୟ ହେବ, ଧୂଳିକଣା କର୍ପୂରଗୁଣ୍ଡା ତୁଲ୍ୟ ହେବ, ବନଫୁଲ ରତ୍ନାଳଙ୍କାର ପରି ହେବ । ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳନ ତୁମ୍ଭର ଯେପରି ଧର୍ମ, ସ୍ୱାମୀ ସେବା ମୋର ବି ସେହିପରି ପରମ ଧର୍ମ । ସେ ବିପୁଳ ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ଦାସୀକୁ ବଞ୍ଚିତ କର ନାହିଁ ଦେବ ! ତୁମେ ବନରେ କଷ୍ଟ ପାଇବ, ଆଉ ମୁଁ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ସୁଖଭୋଗ କରିବି ? ତୁମ୍ଭର ଚରଣ-ସେବିକା ସୀତା ପ୍ରାଣ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତାହା କରିପାରିବ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ସହଧର୍ମିଣୀ ପୁଣି ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ, ତୁମ୍ଭର ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା, ମୋର ବି ସେତେବେଳେ ସେହି ଅବସ୍ଥା । ଏଥିର ଅନ୍ୟଥା ଆର୍ଯ୍ୟରମଣୀର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ମୁଁ ରାଜକନ୍ୟା, ବନରେ ଯାଇ ବନରାଜକନ୍ୟା ଶିଶୁ ମୃଗୀ ସଙ୍ଗେ କ୍ରୀଡ଼ା କରିବି । ବନସ୍ଥିତ ରଜକେମା କୁସୁମ-ସୁନ୍ଦରୀ ସଙ୍ଗରେ ସଖିତ୍ୱ କରିବି, କିରାତବାଳା ଶବରୀ ସହିତ ସମ୍ଭାଷଣ କରିବି । ମୋର ସେ ଶାଧରେ, ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଅନ୍ତ ନାହିଁ ନାଥ ! ତୁମ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ତୁମ୍ଭର ଚରଣସେବିକା ସୀତାର ଏତିକିମାତ୍ର ଅଳି ।" ସୀତାଙ୍କ ନାରୀ-ମହତ୍ତ୍ୱରେ ଆଘାତ ଦେବାକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ସହଗାମିନୀ ହେବା ସକାଶେ ଆନନ୍ଦରେ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆବାଲ୍ୟ ଅନୁଗତ । ସେ ନିଜକୁ ପିଣ୍ଡ ଆଉ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରାଣ ତୁଲ୍ୟ ମଣନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ମମତା ତେଜି ନ ପାରି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନଗାମୀ ହେବା ସକାଶେ ବାହାରିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ମୋ ସଙ୍ଗରେ ବନକୁ ଯିବା ତୁମ୍ଭର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତୁମ୍ଭେ ଘରେ ରହି ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତାଙ୍କର ସେବା କର ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର ଏ ଆଦେଶ ବିନୟର ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି କହିଲେ—"ଦେବ, ଅଙ୍ଗବନ ଛାୟା ତୁଲ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଅନୁଗମନ କରିବି, ଏହା ମୋର ଇଷ୍ଟବ୍ରତ । ସେବକକୁ ସେହି ପବିତ୍ର ବ୍ରତରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ପିତୃମାତୃ-ସେବାର ଛଳନା ଧରି ମୋତେ ଭଣ୍ଡାଇଦେଲେ ମୁଁ ସହଜରେ ଭୁଲିଯିବି ନାହିଁ । ସେ ରାଜାଧିରାଜ ମହାରାଜ, ତାଙ୍କର ସେବା କରିବାକୁ ଲୋକର ଅଭାବ କଅଣ ? ଶତ ଶତ ସେବକ ତାଙ୍କର ଆଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଥାଇ ରହିଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଆପଣଙ୍କୁ ଓ ମୋର ଜନନୀ ତୁଲ୍ୟ ପରମାରାଧ୍ୟା ଭ୍ରାତୃଜାୟା ସୀତାଦେବୀଙ୍କୁ ବନରେ ସେବା କରିବାକୁ କିଏ ଅଛି ଦେବ ? ଆପଣଙ୍କ କିଙ୍କର ସୌମିତ୍ରି ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଏପରି କି ଦ୍ରୋହ କରିଛି ଯେ, ସେବାର ଅଧିକାରରୁ ସେ ନିରାଶ ହେବ ?" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ସହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭକ୍ତି-ପ୍ରତିମ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଦେବଦୁର୍ଲଭ ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତିରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମିକ ହୃଦୟ ଉଚ୍ଛୁଳିଉଠିଲା । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସଙ୍ଗରେ ଯିବା ସକାଶେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦଶରଥଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବା ପାଇଁ କୈକେୟୀଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପିତାଙ୍କର ପଦ ବନ୍ଦନ କରି କର ଯୋଡ଼ି କହିଲେ—"ପିତଃ, ଆପଣ ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କର ସେବକ, ସେବକା ମୁଁ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବନଯାତ୍ରା କରିବୁ । ବିମାତା କୈକେୟୀ ଦେବୀଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ, ସଂସାରର ସବୁ ଘଟଣା ଦୈବାଧୀନ । ସେ ମୋତେ ପୁତ୍ରାଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଅକାରଣ ଗଞ୍ଜଣା ଭର୍ତ୍ସନା କଲେ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ବିଷମ ଆଘାତ ଲାଗିବ । ଈଶ୍ୱର ସବୁ କରେ, ମାନବ ଉପଲକ୍ଷମାତ୍ର । ଦୁଃଖ ବୋଲି ଜଗତରେ କିଛି ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଦୁଃଖ ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେ ସୁଖର ପୂର୍ବ ସୂଚନା ସିନା ! ଈଶ୍ୱର ଯାହା କରେ, ତାହା ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ କରେ । ମଙ୍ଗଳମୟ ଈଶ୍ୱରର ବିଧାନ କେବେ ଅମଙ୍ଗଳ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଆପାତ ଦୃଷ୍ଟିରେ କୌଣସି କୌଣସି ଘଟଣା ଅମଙ୍ଗଳ ପରି ବୋଧହୁଏ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ତାହାର ପରିଣାମ ଶୁଭକର । ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଦୁଃଖ କରିବେ ନାହିଁ । କାଲ୍ ପହରଣ ପରି ଚଉଦ ବର୍ଷ କଟିଯିବ । ତହିଁପରେ ଏ ସେବକ ଫେରିଆସି ପିତୃସେବାରୂପ ଦେବସେବାରେ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ କରିବ ।" ପୁତ୍ରର ଏହିପରି ଉଦାରତା ଓ ମହାପ୍ରାଣତାରେ ଦଶରଥ ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ; ମାତ୍ର ଦାରୁଣ ଲଜ୍ଜାହେତୁ କିଛି କହିବାକୁ ତାଙ୍କର ତୁଣ୍ଡ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ସେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ବ୍ୟଥାଭରା ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲେ, "ବତ୍ସ, ତୋର କଥା ଭିତରେ ତୋର ହୃଦୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଠୁଅଛି । ତୁ ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳନ ପାଇଁ ବନଗମନ କରି ସୁନ୍ଦର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଲୁ; କିନ୍ତୁ ହାୟ୍ ମୁଁ କଅଣ କଲି ? ତୋ ଭଳି ଗୁଣଧର ଦେବପୁତ୍ରକୁ ମୁଁ କଷ୍ଟ ଦେଇ କୁପିତାର ଅଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କଲି ! ଧିକ୍ ମୋତେ ! କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁର ଅନୁଶୋଚନାରେ ମୋର ସାନ୍ତ୍ୱନା ଏତିକି ଯେ—ମୁଁ ସୁପୁତ୍ରର ପିତା । ମୋର ସେ ଗୌରବ ମଳିନ ହେବ ନାହିଁ । ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କହିପାରୁ ନାହିଁ । ପିତା ନ ହେବା ଯାଏଁ ପିତୃ-ହୃଦୟର ବେଦନା କେହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତୁ ପିତୃପ୍ରାଣ ହେତୁ ତୋର ଏ ବୃଦ୍ଧ ପିତାପ୍ରାଣରେ କି ହୁତାଶନ ଜଳୁଛି, ତାହା ବୁଝିପାରୁଥିବୁ ପୁତ୍ର ! ମୋର ଶେଷ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବୁ । ତୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଧରି ଚାଲିକରି ବନକୁ ଯିବୁ, ମୁଁ ତାହା ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ମୋର ଚକ୍ଷୁ ଫାଟିଯାଇ ରକ୍ତ ବହିବ । ମୋ ରାଜ୍ୟର ଶେଷ ସୀମାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମ୍ଭେମାନେ ରଥରେ ବସି ଯାଅ ।" ଅନନ୍ତର ଦଶରଥ ରଥ ସଜ୍ଜିତ କରି ଆଣିବା ସକାଶେ ସୁମନ୍ତ୍ରନାମକ ସାରଥିକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ସାଜରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ରଥ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଶୋକାର୍ତ୍ତ ଦଶରଥଙ୍କର ପାଦବନ୍ଦନ କରି ରଥରେ ବସି ଅରଣ୍ୟକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ; ଦଶରଥ କମ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ 'ହା-ରାମ' କହି ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହେଲେ ।

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ବନଗମନ ସମ୍ବାଦ ଝଡ଼ବାତ ପ୍ରାୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଘରେ ଘରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ନଗରବାସୀଏ ସହସା ଏ ଦାରୁଣ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ନଗର ବକ୍ଷରେ ବିଷାଦର ଛାୟା ପଡ଼ିଗଲା । ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ହାହାକାର ଧ୍ୱନି ଉଠିଲା । ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରତି ରନ୍ଧ୍ରରୁ ବିଷାଦ-ବଂଶୀ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ବାଜିଉଠିଲା । ଉତ୍ସବ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ଯେଉଁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଶୋଭା-ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଖଣ୍ଡେ ଖସି ପଡ଼ିଲା ପରି ଦିଶୁଥିଲା, ସେ ଏବେ ଶ୍ମଶାନ ପରି ଶ୍ରୀହୀନ ଦିଶିଲା । ଅକାଳରେ ନିଦାଘ ଆସି ବସନ୍ତର ସବୁ ସୁଷମାକୁ ନିଭାଇଦେଲା । ନାଗରିକମାନଙ୍କର ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ମନ ଚୂନା ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖ ବିଷାଦ-କାଳିମାରେ ମଳିନ ଦିଶିଲା । ସମସ୍ତେ ହା-ହା କରି କାନ୍ଦିଲେ । ଅଶ୍ରୁରେ ରାଜପ୍ରାସାଦ, ରାଜପଥ ପଙ୍କିଳ ହୋଇଗଲା । ସହସା ଏଭଳି ବିଷାଦ କାହୁଁ ଆସି ଆନନ୍ଦରେ ମିଶିଲା ! ଅମୃତରେ ହଳାହଳ ମିଶିଲା, ଗୋଦୁଗ୍ଧରେ ଗୋମୂତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମିଶି ତାକୁ କଣ୍ଟାକ୍ତ କରିଦେଲା । ହାୟ, ଏ କି ସର୍ବନାଶୀ ଯୋଗ ! କୈବଲ୍ୟରେ ଅମିଷ, ତୀର୍ଥଜଳରେ ରୁଧିର, ସତ୍ୟରେ ଶଠତା କିଏ ଆସି ମିଶାଇଲା ? ବିଷାଦ-ବିବଶା ଅଯୋଧ୍ୟା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଶୋକ-ସମୁଦ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରି ଧାଇଁଲା । ଚୌଦିଗ ହାହାମୟ ! ରଥ ହାହାକାର କରି ଧାଇଁଲା—ପବନ ହାୟ ହାୟ ସ୍ୱରରେ ବହିଲା । ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଘୃଣା, ଦୁଃଖ ଓ ଲଜ୍ଜାରେ ମେଘ ଓହାଡ଼ରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିଚ୍ଛେଦ-ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଅଯୋଧ୍ୟା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ନେତ୍ରରୁ ଶ୍ରାବଣର ଧାରା ବହାଇଦେଲା । ଆକାଶ ପାତାଳ କାନ୍ଦିଲେ । ସରଯୂ ହାୟ ହାୟ ଶବ୍ଦରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଉଜାଣି ବହିଲା । ପ୍ରଜାଙ୍କର ମନ, ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ସତେ ଯେପରି ଦୁଃଖର ଉତ୍ତାପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହାଡ଼ ମାଂସ ମିଳାଇଯାଇ ଅଶ୍ରୁ ରୂପରେ ଆଖିବାଟେ ବାହାରିପଡ଼ିଲା । ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆହାର ତ୍ୟାଗ କରି କାନ୍ଦିଲେ—ଶିଶିରପାତ ଛଳରେ ଗଛପତ୍ର ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ କଲେ—ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ବ୍ୟାଜରେ ହାୟ ହାୟ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲେ—ଅଯୋଧ୍ୟାର ଦେବାଳୟ ସଙ୍ଗରେ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତିମାମାନେ ନୀରବରେ କାନ୍ଦିଲେ—ଏମନ୍ତକି ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରକୃତିଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ସୁଦ୍ଧା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନ୍ଥରା ପ୍ରବଳ ଝଟିକା ପରି ଅଯୋଧ୍ୟା-ଉପବନକୁ ମନ୍ଥନ କରି ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଓ ବିଧ୍ୱସ୍ତ କରିଦେଲା । ଅଯୋଧ୍ୟା ଭାଗ୍ୟରେ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ଅପଦେବତାର କଠୋର ଅଭିଶାପ । ନଗରବାସୀ ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ସେହି ଅଭିଶାପରୂପିଣୀ ମନ୍ଥରା ମସ୍ତକରେ ଅଭିଶାପର ଅଗ୍ନିମୁଷ୍ଟି ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ବହୁତ ଜନତା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରଥ ପଛରେ ଧାଇଁଅଛି । ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ କୈକେୟୀ ଓ ଦଶରଥଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଜସ୍ର ନିନ୍ଦାବୃଷ୍ଟି ହେଉଅଛି । ମାତୃନିନ୍ଦା ବିଶେଷତଃ ପିତୃନିନ୍ଦା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଗ୍ନେୟ ସୂଚି ଭଳି ବିଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ମଧୁର କଥାରେ ଜନତାକୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ; ମାତ୍ର ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ବାରମ୍ବାର ଧ୍ୱନିତ ହେଲା—"ଫେରି ଆସ ରାମ, ତୁମ୍ଭେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଜୀବନ ତୁମ୍ଭେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ପିତା । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମୃତବତ୍ କରି, ପିତୃହୀନ କରି ଯାଅ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ଅଭାବରେ ଚଉଦବର୍ଷ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଚଉଦ ଯୁଗ ପରି ଲାଗିବ ପ୍ରଭୁ !" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ, "ତୁମ୍ଭେମାନେ କାତର ହୁଅ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସ୍ନେହର ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତି ମୋତେ ଓଟାରି ଘେନି ଆସିବ । ସେ ଦୁର୍ଜୟ ଶକ୍ତି ନିକଟରେ ତ ସମସ୍ତ ଜଗତ ପରାସ୍ତ, ଆଉ ମୁଁ ଅବା କିଏ ? ସେହି ସ୍ନେହ ଚଉଦ ବର୍ଷକୁ ଚଉଦ ଦିନ ପରି ଲଘୁ କରିଦେବ । ମୁଁ ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳନରେ ସକ୍ଷମ ହୁଏ, ସମସ୍ତେ ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର । ପ୍ରାଣର ଭାଇ ଭରତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସୁଖରେ ପାଳନ କରିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ମୋ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର ଶରୀରରେ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି ସିନା; ମାତ୍ର ଆତ୍ମାରେ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ତାହାର ମଧୁର ଶାସନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତୃପ୍ତିକର ହେବ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହିପରି ଅନେକ ବୁଝାଇ ବହୁ ଆୟାସରେ ଜନତାକୁ ନିବୃତ୍ତ କଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବିଷଣ୍ଣ ମୁଖରେ ସେହିଠାରୁ ଫେରିଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରଥ ନିଃଶବ୍ଦ ଗତିରେ ଅରଣ୍ୟ ଅଭିମୁଖରେ ଧାବିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରଥ ବହୁଗ୍ରାମ, ପ୍ରାନ୍ତର, ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଅତିକ୍ରମ କରି ବନଭୂମିର ସୀମାରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପବିତ୍ର କାନନ-ପ୍ରକୃତିକୁ ନମସ୍କାର କରି ବନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ବନ ଦେବତାମାନେ ନବପଲ୍ଲବ ହସ୍ତରେ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ସାଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ନେଲେ । ରଥଚକ୍ରର ଘର୍ଘର ନିର୍ଘୋଷରେ ବନସ୍ଥଳୀ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ସେହି ଧ୍ୱନିରେ ତାହାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ମିଶି ପୃଥୁଳ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ବନପଶୁମାନେ ତାହା ଶୁଣି ଭୀତ ହୋଇ ଇତସ୍ତତଃ ଧାବମାନପୂର୍ବକ ନିରାପଦ ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ବୁଲିଲେ । ପକ୍ଷୀମାନେ ଆନନ୍ଦମୟ ଜୀବ । ସେମାନେ ଭୟ ନ କରି ଉଡି ଉଡି ରଥ ଉପରେ ଛାୟା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଡ଼ାଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଗନ୍ତ ପଥରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ବନର ଶୋଭା ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ଚାଲିଲେ । କାନନ-କମଳାଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା-ଆସରରେ ସନ୍ତରଣ କରି ସୀତା ମୋହିତ ହୋଇଗଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ରଥ ଯାଇ ତମସାନଦୀ ତୀରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସାରଥି ସୁମନ୍ତ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେହିଠାରେ ରଜନୀ ଯାପନ କଲେ । ତହିଁ ପରଦିନ ଯାଇ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତରଳ ତରଙ୍ଗମୟୀ ପତିତପାବନୀ ଭାଗୀରଥୀ ଦର୍ଶନରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ କହିଲେ—"ମୈଥିଳି, ଦେଖ ଏହି ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ଆମ୍ଭର ବଂଶୀୟ କୀର୍ତ୍ତି । ଆମ୍ଭ ବଂଶରେ ଭଗୀରଥ ନାମରେ ଜଣେ ଜଗତ୍-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧାର୍ମିକ ନରପତି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସୁକଠୋର ତପସ୍ୟା ବଳରେ ଏହି ପୁଣ୍ୟ ପୀୟୂଷ-ତୋୟା ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମିକୁ ଆଣିଥିଲେ । ଏ ଆମ୍ଭ ବଂଶର ଅଧିଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଭକ୍ତିରେ ଏହାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କର ।" ସୀତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଦେଶମତେ କର ଯୋଡ଼ି ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । ସମସ୍ତେ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗଙ୍ଗା ଜଳରେ ସ୍ନାନତର୍ପଣାଦି କଲେ । ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେଠାରୁ ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସୁମନ୍ତ ରଥ ଲେଉଟାଇ ଅଶ୍ରୁସଜଳ ନେତ୍ରରେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି-ଗଲା ।

ଅଦୂରରେ ନିଷାଦରାଜ ଗୁହକର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଗୁହକ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପୂର୍ବମିତ୍ର । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଗମନ ଶୁଣି ସେଠାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ମହା ସମାଦରରେ ପରମ ମିତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦିତ କଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହାର ଆତିଥ୍ୟ ସତ୍କାରରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ଯାମିନୀ ଯାପନ କଲେ । ତହିଁ ପରଦିନ ପ୍ରାତରେ ଚଣ୍ଡାଳରାଜ ଗୁହକର ଆଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ସୁସଜ୍ଜିତ ନୌକା ଆନୀତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗୁହକକୁ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ବିଦାୟ ଦେଲେ ଏବଂ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ନୌକା-ରୋହଣପୂର୍ବକ ଗଙ୍ଗା ପାରି ହୋଇଗଲେ । ତହିଁପରେ ବଟକ୍ଷୀରରେ ଜଟା ବାନ୍ଧି ଦେହର ବଲ୍କଳ ପିନ୍ଧି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଧାରଣ କଲେ । ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ସେହି ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ତିନିହେଁ ଯାକ ପଦବ୍ରଜରେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାନ, ବାହନ ବ୍ୟତୀତ ଯାହାଙ୍କ ପାଦ ଭୂମି ସ୍ପର୍ଶ କରୁ ନ ଥିଲା, ସେ ଏବେ ଅରଣ୍ୟର କଣ୍ଟକମୟ ପଥରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ହାୟ, ନିୟତି କଅଣ ନ କରେ ?

ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେଡ଼େ ବଡ଼ ଲୋକ ହୋଇ ଇତର ଗୁହକ ଚଣ୍ଡାଳକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ତାଙ୍କର ଧର୍ମମତ ଅତି ଉଦାର ଥିଲା । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅଧମ ପଶୁ ପରି ଘୃଣା କରୁ ନ ଥିଲେ ; ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଷ୍କରଣୀକୁ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାମ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ଜାତି, ଧର୍ମର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲା ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆଦର୍ଶ ଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭାଇ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସହ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ ହରିଦ୍ୱାର ବା ପ୍ରୟାଗ ତୀର୍ଥରେ ଭରଦ୍ୱାଜ ଋଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବନବାସ କାଳ କେଉଁଠାରେ କଟାଇବେ ବୋଲି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ—"ଏଠାରୁ ଦଶକୋଶ ଦୂରରେ ଚିତ୍ରକୂଟ ନାମରେ ରମଣୀୟ ପର୍ବତ ଅଛି । ସେଠାରେ ଫଳମୂଳ ଓ ମଧୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳେ । ସେହି ପର୍ବତରେ ମୁନିମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଅଛି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ସେହି ପର୍ବତରେ ଶିଷ୍ଟ ସହବାସରେ ରହି ପରମ ସୁଖରେ କାଳଯାପନ କରିପାରିବ ।" ତହିଁ ପରଦିନ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚିତ୍ରକୂଟ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଯଥାସମୟରେ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ନିକଟରେ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ନିର୍ମାଣ କରି ସେଥିରେ ବାସ କଲେ । ବନ ଓ ପର୍ବତର ଅପୂର୍ବ ସୁଷମା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇଗଲେ । ନିର୍ଝର-ଜଳର ରୌଦ୍ର, କରୁଣ, ମଧୁର ରାଗିଣୀର ମୋହନ ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ ବନସ୍ଥଳୀ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ନାନା ଜାତୀୟ କୁସୁମ ସୁବାସ ପବନରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତନ୍ତ୍ରୀ ଉଠୁଅଛି । ତପୋବନର କି ଅଦ୍ଭୁତ ମାଧୁରୀ । ଶାନ୍ତ ପବିତ୍ରତା ଓ ସତ୍ୟର ଧର୍ମଭାବ ସେଠାରେ ଖେଳିବୁଲୁଛି । ସଂସାରର କୋଳାହଳ ବା ବିଦ୍ୱେଷ ହିଂସାରେ ସେ ସ୍ଥାନ କଳୁଷିତ ବା ଅଶାନ୍ତ ନୁହେଁ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନେ ହିଂସା ପାଶୋରି ମିତ୍ରତାର ମଧୁର ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ । ମୃଗ, ବ୍ୟାଘ୍ର ଏକ ଗୁମ୍ଫାରେ ଏକ ମାତାର ସୁତ ପରି ପରମ ପ୍ରୀତିରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୟୂର ପାଖରେ ସର୍ପ ନିର୍ଭୟରେ ବୁଲି-ଯାଉଅଛି । ସିଂହଶିଶୁକୁ ହସ୍ତିନୀ ସ୍ନେହରେ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଉଅଛି । ଆଶ୍ରମସ୍ଥ ବାଳିକା ସଦ୍ୟରେ ଶୁକ ଶାରୀ ବସି ଥିବାରେ ନୀବାର ଧାନ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ଖାଉଅଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଶୁକ ବେଦର ପାଦେ ପାଦେ ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛି । ଶାରୀ "ଓମ୍-ଓମ୍" ଶବ୍ଦ ପ୍ରଣବ-ମନ୍ତ୍ର ଭକ୍ତିରେ ଜପୁଅଛି । ମୁନିମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ସର୍ବଦା ଶୁଣି ଶୁଣି ବେଦ, ପୁରାଣ ପ୍ରଭୃତି ସେମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯାଇଅଛି । ସୀତା ଏହି ସବୁ ଅଘଟନ ସଂଘଟନ ଦେଖି ଦେଖି ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଓ ତୃପ୍ତି ଉପଭୋଗ କଲେ । ଅଜ୍ଞାତରେ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା—ଧନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତାହାର ତପୋବଳ ସାର୍ଥକ ।

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଏଣେ ସୁମନ୍ତ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପହଞ୍ଚି ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଛାଡ଼ି ଆସିବା ସମ୍ବାଦ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ଦଶରଥ ଶୁଣି ହେତା ହୋଇ ସୁମନ୍ତ୍ରର ମୁହଁକୁ ଦୀନଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ସେ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ—କଥା ପାଶୋରି-ଗଲେ । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କପାଳରେ କରାଘାତପୂର୍ବକ କହିଲେ—"ହାୟ ମୃତ୍ୟୁ, ତୁ କି ଦୁଷ୍ଟ ସାଧିଲୁ ! ତୁ ସବୁ ପ୍ରାଣୀର ଅନ୍ତିମ ବନ୍ଧୁ, ତୁ କି ପାଶୋରିଗଲୁ—ନା, ତୋତେ ସୁଦ୍ଧା ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଆଉ କେଉଁ ସୁଦୂର ଯୁଗରେ ମୋହର ଶେଷ ଡାକରା ଆସିବ ? ହାୟ ରାମ !" ପୁତ୍ରଶୋକାତୁର ଦଶରଥ ଏତିକିମାତ୍ର କହି ହତଚେତନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଏ ଆକ୍ଷେପମିଶା ତିରସ୍କାରକୁ ମୃତ୍ୟୁ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରିଲା ନାହିଁ—ସେହି ମୂର୍ଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ଦଶରଥଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଅହୋ, କି ଦୁର୍ବିପାକ ! ବଜ୍ରାଘାତ ଉପରେ ପୁଣି ଅଗ୍ନିବୃଷ୍ଟି ! ବିଧାତା ଘା' ଉପରେ କଣ୍ଟୋରକ ଅରକ ଢାଳିଲା । ଅଯୋଧ୍ୟାର ଅଣ୍ଟା ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିଲା, ଏବେ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଲା । ବିପଦ ପଛରେ ପୁଣି ମହାବିପଦ ଏହିପରି ନିକଟରେ ଥାଏ ! ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ସଗଜବେଗ ବିଳାପ ଧ୍ୱନି ଉଠିଲା । ସେହି ହୃଦୟଭେଦୀ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ପାରିଷଦ ପ୍ରଭୃତି ଧାଇଁ ଆସି ଦେଖିଲେ—ଦଶରଥଙ୍କର ପ୍ରାଣବାୟୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ-ଅଛି; ମାତ୍ର ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୃତ୍ୟୁର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ—ବରଂ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ସଜୀବତାର ଚିହ୍ନ ଫୁଟି ରହିଅଛି । ସତେ ଯେପରି ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ—ଅସହ୍ୟ ଶୋକରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ-ପୁରୁଷ ବଳେ ବଳେ ପିଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଯାଇଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାହାନ୍ତି; ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ମାମୁଁ-ଘରେ ଅଛନ୍ତି— ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜାଙ୍କର ଅଗ୍ନିସତ୍କାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି କିଏ କରିବ— ପାତ୍ର, ମନ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୋହିତ ପ୍ରଭୃତି ବସି ଏହି ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ ସ୍ଥିର ହେଲା—ଦୂତ ପଠାଇ ଭରତଙ୍କୁ ଆଣି ତାଙ୍କରି ଦ୍ୱାରା ରାଜାଙ୍କର ଶବ ସତ୍କାର କରାଯିବ; ତାଙ୍କ ଆସିବାଯାଏଁ ଦଶରଥଙ୍କର ମୃତଦେହକୁ ତୈଳପାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଫଳତଃ ତାହାହିଁ ହେଲା ।

ଯଥାସମୟରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସହ ଭରତ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନିଜର ଜନନୀ କୈକେୟୀଙ୍କ ମୁଖରୁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣି ଲଜ୍ଜା, ଦୁଃଖ ଓ ଘୃଣାରେ ଅଭି-ଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ମାତୃଦୋଷରେ ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ମଣି ସେ ଅତୀବ କ୍ଷୁବ୍ଧ ଓ ବ୍ୟଥିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା, ହୃଦୟ ଭିତରେ ଉଗ୍ର ଅଗ୍ନିଶିଖା ଜଳି ଉଠିଲା । ସେ ଆଉ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖିପାରିଲେ ନାହିଁ; କ୍ରୋଧ କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରି କହିଲେ—"କି ପାପରେ ବିଧାତା ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ପରି ମସ୍ତବଣୀ ଗର୍ଭରେ ଠାବ ଦେଇଥିଲା । ତୁମେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ମୋତେ ଭିନ୍ନ ମଣିବ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତୁମକୁ ମାତା ପରି ସେବା-ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର କି ଏହି ? ତୁମ୍ଭେ ପୁତ୍ର-ଦ୍ୱେଷିଣୀ ଓ ପତିଘାତିନୀ, ତୁମର ଏ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଏହିକ୍ଷଣି ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହେଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାତୃଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି ଘୃଣା କରିବେ, ଏହି ଭୟରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ତାହା କଲି ନାହିଁ । କି କୁକ୍ଷଣରେ ତୁମ୍ଭେ ରାଜବଧୂରୂପେ ପବିତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲ କେଜାଣି, ସେହି ମହାବଂଶର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଖ୍ୟାତି ତୁମରି ଯୋଗୁଁ ମଳିନ ଓ କଳୁଷିତ ହେଲା । ତୁମ ପରି ନାରୀ ଇତରକୁଳର ବି କଳଙ୍କ !" ଏହି ସମୟରେ ମନ୍ଥରା ଆସି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେ ଭରତର ମହୋପକାରିଣୀ । ସେହି ଅସାଧାରଣ ଉପକାରର ପ୍ରତିଦାନସ୍ୱରୂପ ଭରତ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଉଚିତ ପୁରସ୍କାର ଦେଇ କୃତଜ୍ଞତାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନମୁନା ଦେଖାଇବେ—ପାପିଷ୍ଠା କୋଳଟଣ ଏହି ଆଶା ପୋଷି ଆସିଥିଲା; ମାତ୍ର ହାୟ ଦୁରଦୃଷ୍ଟ ! ଆମ୍ବ ଗଛରେ କୋଳି ଫଳିଲା । ଭରତ ତାକୁ ଦେଖି କ୍ରୋଧରେ ରକ୍ତଚକ୍ଷୁ ହୋଇ ନୀରବରେ ଅଧର କମ୍ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କହିଲେ—"ଏ କିଏ, କୁଜା ନା ? ରହ ରହ, ତୋ କୁଜ ଆଜି ସଳଖାଇଦେବି । ତୁ ଅମଙ୍ଗଳ କାଳପେଚା କେଉଁଠୁ ଉଡ଼ିଆସି ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜପୁରୀକୁ ଶ୍ମଶାନ କରିଦେଲୁ ! ତାହାର ପୁରସ୍କାର ଏହିକ୍ଷଣି ପାଇବୁ । ଭ୍ରାତାଙ୍କର ବନବାସ, ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ, ଏହି ଉଭୟ ଆପଦର ମୂଳକାରଣ ତୁହି ଏକା ଦୁଷ୍ଟା ! ତୋର ଆଶୁ ମରଣ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।" ଏହା କହି ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କୁଜାକୁ ମାରିବାକୁ ଧାଇଁଲେ । ସେ ତାହି ତାହି କୈକେୟୀଙ୍କଠାରେ ଶରଣ ପଶି ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କଲା; ମାତ୍ର ମନେ ମନେ କହିଲା, "ମାଗୋ ଏ କି ଓଲଟା କାଳ ! ଯାହା ଲାଗି ଚୋରି କଲି, ସେହି କହିଲା ଚୋର । ସଂସାରଟା କ'ଣ ଏଡ଼େ ବେଇମାନ୍ ? ମଡ଼ା ମରୁ ସେ ସଂସାରରେ, ପୋଡ଼ାପାଉ ସେ ସଂସାରର ମୁହଁ ! ରଜାର ପୁଅ ହୋଇ ଛୋକାଟାର ଏଇ ବୁଝାମଣା ! ମୁଁ ଭଲ କଲି, ସେ ଶଲ ହେଲା । ଇମିତ ହୁଣ୍ଡା, ନବୁଝିଲ ତ ମୁଁ ବୁଢ଼ୀଆରେ ଦେଖି । ଛାଡ଼ି ଦେ ମା ! ମା ଯିମିତ ହୁଣ୍ଡୀ ଛିଆଳୀ, ପୁଅ ବି ସେମିତ ହୁଣ୍ଡା ଛିଆଳ । ଯା କହନ୍ତି ଶରିସ୍ ନାଗ ସାପ, ତାହା ମିଛ ନୁହେଁ । ସେ ତାକୁ ଦୁଧକଳା ପିଆଇବ, ସେ ତାକୁ ଫଁ କରି ଫଣା ଟେକି ଚୋଟେ ମାରିବ । ମର ତୁମ ମା ପୁଅ ଦୁହେଁ, ମୋର କଅଣ ଯିବ ?" କୈକେୟୀ କେବଳ ଅଧୋବଦନରେ ନୀରବରେ ଠିଆହୋଇ ରହିବାରୁ ଘଟଣା ଆଉ ଅଧିକ ଅଗ୍ରସର ହେଲା ନାହିଁ । ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦୁହେଁ ରାଗରେ ଥମ୍ ଥମ ହୋଇ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ ।

ଅନନ୍ତର ପିତୃବତ୍ସଳ ଭରତ ଅସହ୍ୟ ପିତୃଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ବୁଝାଇ ଶାନ୍ତ କରି ଅତି ଶୀଘ୍ର ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଦଶରଥଙ୍କର ମୃତଦେହ ଭିନ୍ନ ଦିନକାଳ ତୈଳକୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ନିମଗ୍ନ ଥିଲା । ଭରତ ସମୁଚିତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପିତାଙ୍କର ଅଗ୍ନିସତ୍କାର କଲେ । ଯଥାଶାସ୍ତ୍ର ଶ୍ରାଦ୍ଧତର୍ପଣାଦି ଶେଷ ହେଲା । ପିତାଙ୍କର ପାରଲୌକିକ ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭରତ ବହୁହସ୍ତ ହୋଇ ଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବହୁତ ରଥ, ଅଶ୍ୱ, ଗଜ, ଗୋ, ଭୂମି, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରତ୍ନ, ମଣି, ମାଣିକ୍ୟ, ମୋହର, ବସ୍ତ୍ର, ଶସ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଯଦୃଚ୍ଛା ଦାନ କରି ଶେଷରେ ରାଜଭଣ୍ଡାର ଶୂନ୍ୟ କରିଦେଲେ । ଭରତଙ୍କ ବିପୁଳ ଦାନରେ ଏକା ଅଯୋଧ୍ୟା ନୁହେଁ, ଅଯୋଧ୍ୟାର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଭିକ୍ଷୁକ ରହିଲେ ନାହିଁ । ଦାନବାହୁଲ୍ୟରେ ରାଜପ୍ରାଙ୍ଗଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଭରତ ପିତାଙ୍କ ନାମରେ ବହୁ ଶାସନ, ଜଳାଶୟ, ଦେବାଳୟ, ବିଦ୍ୟାପୀଠ, ଅତିଥିଶାଳା, ଅନାଥାଶ୍ରମ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସେଥିର ସୁପରିଚାଳନାର ସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ସେ ଦାନରେ ନିଜର ମହତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ାଇ ନାହାନ୍ତି; ବରଂ ଦାନର ମହତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପିତୃଭକ୍ତି ଓ ମହାଦାନର ମହିମା ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଘୋଷିତ ହେଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପଡ଼ିଗଲା । ଦଶରଥଙ୍କ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ସୁନାର ଦେଉଳ, ରୁପାର ପର୍ବତ, ଚଢ଼କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସରୋବରର ଉତ୍ସର୍ଗିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ତୁଳନାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାନସାମଗ୍ରୀର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କଲେ ସେ ଦାନ ଯେ କେଡ଼େ ବଡ଼ ଦାନ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ବୁଝିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ।

ଦଶରଥଙ୍କ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ପରେ ରାଜପୁରୋହିତ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ମିଳି ଭରତଙ୍କୁ ରାଜା ହେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ; ମାତ୍ର ଭରତ ମୂଳରୁ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ସେ କଷ୍ଟସ୍ୱରେ ଜିହ୍ୱା ଦଂଶନ କରି କହିଲେ—“ଆପଣମାନେ ଦୟାକରି ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ରାଜା ହୋଇପାରିବି ନାହିଁ । ପୂର୍ବରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେବା ବରଂ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ମୋ ପକ୍ଷରେ ରାଜା ହେବା ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ । ଏ ରାଜ୍ୟର ଧର୍ମତଃ, ନ୍ୟାୟତଃ ଯେ ଅଧିକାରୀ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଭୃତ୍ୟ ଓ ପ୍ରଜା । ପ୍ରଭୁର ଅଧିକାର ଭୃତ୍ୟ ବା ପ୍ରଜା ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ପର୍ବତର ଭାର କି ମୂଷିକ ସହିପାରିବ ? ଲୁହା ଦୋଷରେ ଅଗ୍ନି ଦେବତା ମାଡ଼ ଖାଏ, ସେହିପରି ମୁଁ ମାତୃଦୋଷରେ ଦୋଷୀ । ପାଣି ଭିତରେ ବାଡ଼ି ପକାଇ ଦୁଇ ଭାଗ କରିଦେଲେ ଗୋଟାଏ ଭାଗ ପାଣି ଥାଏ ଏବଂ ଆର ଭାଗଟା ଆଉ କିଛି ପଦାର୍ଥ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ; ଦୁଇ ଭାଗଯାକ ଯେଉଁ ପାଣିକି ସେହି ପାଣି ଥାଏ—ମୋର ଜନନୀ ଏ କଥା ବୁଝିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଯୋଗୁଁ ମୋ ପ୍ରାଣକୁ ଘାରି ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଅଛି । ସେ ଯାହାହେଉ, ଯାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ହୃଦୟ-ସିଂହାସନରେ ପୂଜାପ୍ରତିମା ରୂପରେ ବସାଇ ପୂଜା କରୁଅଛି, ତାଙ୍କ ପବିତ୍ର ଆସନରେ ବସିବାକୁ ଆପଣମାନେ ମୋତେ କିପରି ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି ? ରାଜ୍ୟପାଳନର କ୍ଷମତା ବିଧାତା ଅପାତ୍ରରେ ଦିଏ ନାହିଁ । ରାଜଶକ୍ତି ନରପ୍ରାଣରେ ଦେବଦତ୍ତ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ରାଜାର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଅସୀମ । ଖାଲି ମନୁଷ୍ୟପାଳନ ନୁହେଁ—ପ୍ରକୃତି ପାଳନର ମହା ଗୁରୁଭାର ରାଜା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ରାଜପଦର ସମ୍ମାନ ଯେତେ, ଦାୟିତ୍ୱ ତାହାର କୋଟି ଗୁଣ । ସେ ମହାଦାୟିତ୍ୱ ବହିବା ଭଳି ଶକ୍ତି ବା ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର କାହିଁ ? ବରଂ ସମସ୍ତେ ଚାଲ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ବନରୁ ଫେରାଇଆଣିବା । ସେ ରାଜା ହେବେ, ତାଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଚଉଦବର୍ଷ ବନବାସ କରିବି । ସେଥିରେ ପିତୃସତ୍ୟ ପାଳିତ ହେବ, ଅଧିକରେ ମୋର ଅଜ୍ଞାତ ପାପର କଥଞ୍ଚିତ୍ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ହେବ । ନଚେତ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ ଫେରିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଅସମ୍ମତ ହେବେ, ତେବେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନବାସ କରିବି ।” ଭରତଙ୍କର ଏଭଳି କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ‘ସାଧୁ ସାଧୁ’ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ । ତହୁଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ପାରିଷଦାଦି ସହିତ ଭରତଙ୍କର ବନଗମନ କରିବାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଭରତ ମନ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୋଧା, ଅନୁଚର, ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଫେରାଇଆଣିବା ସକାଶେ ବନଯାତ୍ରା କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ବାଟରେ ଯାଇଥିଲେ, ଭରତ ଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରି ପଚାରି ସେହି ବାଟ ଧରି ଚାଲିଲେ । ସେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚିତ୍ରକୂଟ ପର୍ବତରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୃଙ୍ଗବେର ପତି ଗୁହକ ଚଣ୍ଡାଳଠାରୁ ଅବଗତ ହେଲେ । ତହୁଁ ଭରତ ଚିତ୍ରକୂଟ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଭରତ ମଧ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଧରି ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଯଥାସମୟରେ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ଲୋତକ ଧାରରେ ବକ୍ଷ ଭିଜାଇଦେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହସ୍ପର୍ଶରେ ଉଠାଇ ପ୍ରାଣାଧିକ ଭ୍ରାତା, ରାଜପୁତ୍ର ଭରତଙ୍କର ଯୋଗୀ ବେଶ ଦେଖି ବିଶେଷ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇଉଠିଲା । ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭ ମେଘ ଦେହରୁ ପାଣିଟିକାଏ ବାହାରିଗଲେ ସେ ଲଘୁ ହୋଇଯାଏ । ସେହିପରି ଭରତଙ୍କର ଦୁଃଖ-ଜର୍ଜରିତ ହୃଦୟରୁ ଥୋକାଏ ଦୁଃଖ ତରଳି ଅଶ୍ରୁରୂପରେ ବାହାରିଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱାସ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ କରୁଣ ଗଦ୍‌ଗଦ ସ୍ୱରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ ଜଣାଇଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେହି ଦାରୁଣ ବାଣୀ ଶୁଣି ‘ହାୟ ପିତା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭକ୍ତ ଅଚେତନ ହେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଉଚ୍ଚ-ସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମାଗତ ବଶିଷ୍ଠ ମହର୍ଷି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା କରାଇ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ କହିଲେ, "ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ରାଜା ପୁଣ୍ୟବଳରେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇ-ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ କରି ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ମାୟା-ବନ୍ଧନ ମଧ୍ୟକୁ ଟାଣି ଆଣିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପ୍ରାଣାନ୍ତ ଶୋକରେ ସୁଦ୍ଧା ଗତାୟୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଫେରିଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"ଆପଣଙ୍କ କୃପା ଓ ଶିକ୍ଷାରୁ ମୁଁ ତାହା ଜାଣେ ଗୁରୁଦେବ ! ପିତା ତାଙ୍କର ଜୀର୍ଣ୍ଣ-ଶୀର୍ଣ୍ଣ ରୁଗ୍ଣ ଦେହ ତ୍ୟାଗକରି ନୂତନ ଦିବ୍ୟ ଦେହ ଲାଭ କରିବେ, ଏଥିରେ ଦୁଃଖର କାରଣ କିଛି ନାହିଁ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ସେ ଯେ ମୋହରି ପାଇଁ ପଞ୍ଚତ୍ୱପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଏ ଦୁଃଖ, ଏ କ୍ଷୋଭ ରଖିବାକୁ ଠାବ ନାହିଁ !" ବଶିଷ୍ଠ କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭର ସେଥିରେ ଦୋଷ କଅଣ ? ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କର ସୁପୁତ୍ର, ପିତୃ-ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରି ତାଙ୍କର ସତ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ଧର୍ମରକ୍ଷା କରିଅଛ ।" କୁଳପୁରୋହିତ ବଶିଷ୍ଠ ଏହିପରି ଅନେକ ବୁଝାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କଲେ । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସ୍ନାନ ତର୍ପଣ କରିବା ସକାଶେ ଜଳାଶୟକୁ ଗମନ କଲେ ।

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଆସି ମୃଗଚର୍ମ ଆସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ଯେଉଁ-ମାନେ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ ପାଖରେ ତାଙ୍କୁ ଘେରି ବସିଲେ । ଭରତ ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ପାଦରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଶ୍ରାବଣର ଅଶ୍ରୁଧାରରେ ତାଙ୍କର ପଦ-ପ୍ଲାବିତ କରିଦେଲେ । ସେ ଅଧୀର, କରୁଣକଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ଗୁରୁଦେବ, ମୋତେ କ୍ଷମା ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋର ନିର୍ବୋଧ ଜନନୀଙ୍କର ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ମାତୃ-କରଣୀରୁ ଦୋଷୀ, ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ ଛୁଇଁ ଶପଥ କରୁଛି—ମାତାଙ୍କର ଏ କୁକର୍ମ ମୁଁ ଆଦୌ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏ ଦୁର୍ଘଟଣା ମୋ ପ୍ରାଣରେ କିପରି କ୍ଷତ କରିଦେଇଛି, ଦେହ ଖୋଲିବାର ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଦେଖାଇ-ଥାନ୍ତି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କ ହାତ ଧରି ଉଠାଇ ସ୍ନେହଶୀତଳ ବାଣୀରେ କହିଲେ—"ମୁଁ ଜାଣେ ଭାଇ, ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟ । ବିଶେଷତଃ ତୁମ୍ଭେ ମାମୁଘରଠାରେ ଥିଲ, ସୁତରାଂ ଘଟଣା ଜାଣିବା ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ଏକାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ । ଆଉ ବିମାତାଙ୍କର ବା ଅପରାଧ କଅଣ ? ସବୁ ଦୈବର ଲୀଳା । ତୁମ୍ଭର ମୋର ହୃଦୟ ଗୋଟାଏମାତ୍ର । ସେ ତାହା ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ କରି କାଟିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାକୁ କାଟିଦେଲେ ଯେ ହୃଦୟାଚ୍ଛେଦନା ପରି ଯୋଡ଼ିଯାଇ ସେ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ହୋଇଯିବ—ଏକଥା ବିମାତା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଯେଉଁପରି ଥିଲ ସେହିପରି ଅଛ, ମୁଁ ବି ତୁମ୍ଭର ଯେଉଁପରି ଥିଲି ଠିକ ସେହିପରି ଅଛି । ଭରତ କହିଲେ—"ଆଜ୍ଞା, ତାହା ଯଥାର୍ଥ, ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଭାବାନ୍ତର ଘଟିବ କାହିଁକି ? ଗ୍ରୀଷ୍ମାତପର ଆଧିକ୍ୟରେ ନଦୀ ପୋଖରୀପଲ୍ୱଳ ଶୁଖିଯାଏ; ମାତ୍ର ସମୁଦ୍ର ଶୁଖିବା କେବେ କେହି ଶୁଣି ନାହିଁ । ଏବେ ଏ ଭୃତ୍ୟର ଏକାନ୍ତ ମିନତି ଯେ, ଆପଣ ଦୟା-କରି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିଯାଇ ରାଜସିଂହାସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଚଉଦବର୍ଷ ବନବାସ କରିବି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୃଦୁ ହସି କୋମଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ତାହା କିପରି ହେବ ଭରତ ? ପିତା ଯେ ମୋତେ ବନବାସ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ପିତୃ ଆଜ୍ଞା ଯେ ପାଳନ ନ କରେ, ସେ କୁପୁତ୍ର । ମୁଁ ପୁତ୍ର ହୋଇ ଦେବତୁଲ୍ୟ ପିତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନ କରି ତାଙ୍କୁ ସତ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ, ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବି କିପରି ?" ଭରତ କହିଲେ, "ତେବେ କାହାକୁ ଅପଣଙ୍କ ପ୍ରତି-ନିଧି ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନବାସ କରିବି । ରାଜ୍ୟର ଦୁର୍ବହ ଭାର ମୁଁ ବହିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ମହାତପା ଅଗସ୍ତ୍ୟ ସିନା ସପ୍ତସମୁଦ୍ର ଚଳୁ କରି ପିଇ-ଦେଇଥିଲେ, ସବୁ ଋଷି କଅଣ ତାହା କରିପାରିବେ ?" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ହାସ୍ୟରେ କହିଲେ—"ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁହିଁ ମୋର ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କଲି । ତୁମ୍ଭେ ଫେରିଯାଇ ପ୍ରଜାପାଳନ କର ।" ଭରତ କହିଲେ—"ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣ କଠାଉ ମୋତେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ତାହା ସିଂହାସନରେ ସ୍ଥାପନ କରି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବି । ମୁଁ ଆଉ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଫେରିଯିବ ନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କ ଫେରିବାଯାଏ ନନ୍ଦିଗ୍ରାମରେ ରାଜଧାନୀ କରି ଚଉଦ ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା କରିବ । ଆପଣଙ୍କ ଶକ୍ତି ମୋ ଭିତରେ ପଶି ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ — ମୁଁ ଖାଲି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇ ରହିବମାତ୍ର । ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଯାହାର ସମ୍ବଳ, ତାହାର ସାଧ୍ୟ ତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବ ? ମୁଁ ଚଉଦ ବର୍ଷ କାଳ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବି, ଆପଣ ଯାଇ ରାଜ୍ୟରେ ପଦାର୍ପଣ କଲାମାତ୍ରେ ସେହି ଦେବୀଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ବଢ଼ାଇ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଚିର-ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ପାଦୁକା ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଭରତ ଆନନ୍ଦରେ ତାହା ମସ୍ତକରେ ଧରି ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ପାଦବନ୍ଦନପୂର୍ବକ ସହଚର ଓ ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ରାଜ୍ୟାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେ ଆଉ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ନ ଯାଇ ନନ୍ଦିଗ୍ରାମରେ ରାଜଧାନୀ କରି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣପ୍ରତିମ ଅନୁଜ ଭରତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଚିତ୍ରକୂଟରେ ଆଉ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏ ସ୍ଥାନ ଅଯୋଧ୍ୟାର ବହୁତ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ନୁହେଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଠାରେ ରହିଲେ ଭରତ ଓ ବନ୍ଧୁ-ପରିବାର ପ୍ରଭୃତି ବାରମ୍ବାର ଏଠାକୁ ଯାତାୟାତ କରିବେ । ବିଶେଷତଃ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ରାକ୍ଷସମାନେ ଚିତ୍ରକୂଟବାସୀ ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବେ । ସେମାନେ ଭାବିବେ—ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ବିନାଶ କରିବା ପାଇଁ ତପସ୍ୱୀମାନେ ବାଘ ଆଣି ପୋଷିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ନାନା କାରଣରୁ ଏଠାରେ ଆଉ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏବେ ଚାଲ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରମଣ କରିବା ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନବାସୀ ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି 'ଯେ ଆଜ୍ଞା' କହି ତାହା ସମର୍ଥନ କରିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ପରେ ମହର୍ଷି ଅତ୍ରିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେଠାକୁ ଯାଇ ମହର୍ଷିଙ୍କର ପଦ ବନ୍ଦନ କଲେ । ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ମୁନିଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କଲେ । ମହର୍ଷି ଅଭୀଷ୍ଟନିଧି ପାଇଲା ପରି ସେମାନଙ୍କର ଅତିଥି ସତ୍କାରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ତପଃଶୀଳା ସହଧର୍ମିଣୀ ବୃଦ୍ଧା ଅନସୂୟା ଆସି ସୀତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ପରି ଆଦର କରି ଘର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ଅନସୂୟା ସୁକଠୋର ତପସ୍ୟାରେ ଶରୀର କ୍ଷୟ କରି ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲେ । ତପସ୍ୟାବଳରେ ସେ ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ କରିପାରନ୍ତି । ଥରେ ଦଶବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଦାରୁଣ ଅନାବୃଷ୍ଟି ସମୟରେ ସେ ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧି ପ୍ରଭାବରେ ବିବିଧ ଫଳମୂଳ ସୃଷ୍ଟି କରି ଓ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଆଣି ତପୋବନରେ ପ୍ରବାହିତ କରି ଆଶ୍ରମବାସୀ ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ସେ ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଅନେକ ମହୋଚ୍ଚ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ରାଳଙ୍କାରରେ ମଣ୍ଡିତ କଲେ । ସେଦିନ ସମସ୍ତେ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରହି ରଜନୀ ଯାପନ କଲେ । ତହୁଁ ପରଦିନ ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ଋଷି ଓ ଋଷିପତ୍ନୀଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଘେନି ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପଥ ମଧ୍ୟରେ ବିରାଧ ନାମକ ବିକଟାକାର ରାକ୍ଷସ ଆସି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ବାଣଗତିରେ ନିବିଡ଼ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା; ମାତ୍ର ଅଧିକ ଦୂର ଅଗ୍ରସର ନ ହେଉଣୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହାର ବିଶାଳ ବାହୁଦ୍ୱୟ ଛେଦନ କରି ତାହାର ଗିରିତୁଲ୍ୟ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶରୀରକୁ ଧରାଶାୟୀ କଲେ । ବିରାଧ ବଧ ପରେ ସମସ୍ତେ ଯାଇଁ ଶରଭଙ୍ଗ ମହର୍ଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଋଷି ନିଜର ଅତି ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣତନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରରୂପୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ଆଶାରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲେ । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖି ପରମାହ୍ଲାଦରେ ତାଙ୍କର ଯଥାବିଧି ସତ୍କାର କଲେ । ଅନନ୍ତର ତପୋଧନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଗରେ ଠିଆ କରାଇ ସ୍ୱୀୟ ତପଃପୂତ କ୍ଷୀଣ ଦେହକୁ ଅଗ୍ନିସ୍ୱରୂପ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରେ ନିକ୍ଷେପପୂର୍ବକ ଦିବ୍ୟରୂପ ଧରି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରଥରେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେଠାରୁ ଯାଇ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ନାମକ ମହାତପା ମହର୍ଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଏକ ରାତ୍ରି ବିଶ୍ରାମପୂର୍ବକ ତହୁଁ ପରଦିନ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଋଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଅତିଥି ହେଲେ । ସିନ୍ଧୁଶୋଷୀ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଅତିଥିଙ୍କୁ ପରମ ସମାଦରରେ ଅର୍ଚ୍ଚନା କଲେ ଏବଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅବ୍ୟର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ସହ ରାକ୍ଷସ-ବଧ-ଯୋଗ୍ୟ ଅନେକ ତେଜସ୍ୱୀ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେ ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ସହ ଗ୍ରହଣ କରି ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—"ମହାତ୍ମନ, ଆପଣ ଏ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ କେଉଁଠାରେ ନିରାପଦରେ ବନବାସ କାଳ କଟାଇପାରିବୁ, ଆପଣ ସେହି ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଉନ୍ତୁ ।" ଅଗସ୍ତ୍ୟ କହିଲେ—"ଦାଶରଥି, ଗୋଦାବରୀ କୂଳରେ ପଞ୍ଚବଟୀ ନାମରେ ଏକ ରମଣୀୟ ବନ ଅଛି । ସେ ବନରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବେଲ, ବଟ, ଅଶୋକ ଓ ଧାତ୍ରୀ— ଏହି ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ଥିବାରୁ ତାହାର ନାମ ପଞ୍ଚବଟୀ ହୋଇଅଛି । ସ୍ଥାନଟି ଅତି ପବିତ୍ର, ନିର୍ଜନ ଓ ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ । ସେଠାରେ ଫଳମୂଳ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ମିଳେ । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ପଞ୍ଚବଟୀରେ ସୁଖରେ ବନବାସ କାଳ ଯାପନ କରିପାରିବ ।" ଏହା ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେ ରାତ୍ରି ସେହିଠାରେ ଅତିବାହିତ କରି ପ୍ରଭାତ କାଳରେ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହ ପଞ୍ଚବଟୀ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ବାଟରେ ପକ୍ଷିରାଜ ଗରୁଡ଼ର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମହାବୀର ଜଟାୟୁ ସଙ୍ଗରେ ଭେଟ ହେଲା । ସେ ଦଶରଥଙ୍କର ସଖା ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପିତୃତୁଲ୍ୟ ପିତୃବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଭ୍ରାତା ଓ ପତ୍ନୀ ସହ ଅଭିବାଦନ କଲେ । ମହାକାୟ ଜଟାୟୁ ତାଙ୍କର ପଞ୍ଚବଟୀ-ବାସ ସମର୍ଥନ କରି ନିର୍ଜନ ବନ ମଧ୍ୟରେ ସୀତାଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲା । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବନପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚବଟୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ବନର ଅନନ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ଦର୍ଶନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ମନ୍ଦଗାମିନୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ଶରୀରରେ ନନ୍ଦନ କାନନ ତୁଲ୍ୟ ପବିତ୍ର ଗୋଦାବରୀ କୂଳରେ ପଞ୍ଚବଟୀ ବନ କି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି ! ଗୋଦାବରୀ କଳ କଳ ନାଦରେ ତାହାର ମହିମା କୀର୍ତ୍ତନପୂର୍ବକ ପଦ ଧୌତ କରୁଅଛି । ନଦୀ ଗର୍ଭ-ସଞ୍ଚାରୀ, ତରଙ୍ଗ ଚୁମ୍ବୀ ଶୀତଳ ସମୀର ଶତଦଳ କମଳର ସ୍ନିଗ୍ଧ ମଧୁର ସୌରଭ ବନରେ ବିକିରଣପୂର୍ବକ ତାହାର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ସମୃଦ୍ଧିମଣ୍ଡିତ କରୁଅଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପବିତ୍ର ସ୍ପର୍ଶରେ ବନଭୂମି ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ପକ୍ଷୀମାନେ ନିଜର କାକଳି ସ୍ୱରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ୱାଗତ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ତରଙ୍ଗ-କର ଯୋଡ଼ି ଭକ୍ତିରେ ଦଣ୍ଡବତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ମହାମହିମା ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଉଭୟଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ ।

ବନ ମଧ୍ୟରେ ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥାନ ବାଛିନେଇ ସେହିଠାରେ କୁଟୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସକାଶେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ବନରୁ ଚନ୍ଦନ କାଷ୍ଠ ଆଣି ଅତି ସୁରମ୍ୟ କୁଟୀର ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଇତାପକ ଛନ୍ଦରର ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକଳାରେ ସେ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ମଣିରତ୍ନଖଚିତ ରାଜହର୍ମ୍ୟକୁ ପରାସ୍ତ କଲା । ପ୍ରଥମ ଦେହରେ ତାର ସାହାଯ୍ୟରେ ବିବିଧ ସତ୍ତୁକ୍ତି ଶ୍ଳୋକ ଖୋଦିତ ହେଲା । କୁଟୀର ସ୍ୱଳ୍ପପାଖରେ ଜଳ ଯାଗର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା, ପଶ୍ଚାତରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ରଖାଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ସେହି କୁଟୀର ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିର୍ମାଣ-କୌଶଳକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେହି କୁଟୀର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ରାତିରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ସେହି କୁଟୀରରେ ଶୟନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁର୍ବାଣ ଧରି ଦ୍ୱାରରେ ଜଗି ବସନ୍ତି । ଅନାହାରରେ, ଅନିଦ୍ରାରେ ତାଙ୍କର କାଳକ୍ଷେପ ହୁଏ । ମହର୍ଷି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବଳା, ଅତିବଳା ନାମ୍ନୀ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ କ୍ଷୁଧା ତା ନିଦ୍ରା ତାଙ୍କୁ ପୀଡ଼ା ଦେଇପାରେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏରୂପ ଅତୁଳ ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତି ଜଗତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶ । ସେହି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଭାରତର ମୁଖକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରହିଅଛି । ତାହା କୌଣସି କାଳରେ ମଳିନ ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶର ରାଜପୁରୁଷର ଆଦର୍ଶ ଏରୂପ ଦେବଦୁର୍ଲଭ, ସେ ଦେଶ ସ୍ୱର୍ଗ ନା ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଥବା ଦୁହିଙ୍କର ସାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଗଠିତ, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗ ଯେବେ କେଉଁଠାରେ ଥାଏ, ତେବେ ଥାଉ; ମାତ୍ର ଆଦର୍ଶ ଗୌରବରେ ତାହା ତତ୍କାଳ ଭାରତର ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ— ଏହା ସଦର୍ପରେ ବୋଲାଯାଇପାରେ ।

ଏକାଦଶ ସର୍ଗ

ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଞ୍ଚବଟୀରେ ପରମ ସୁଖରେ କାଳଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତା କୁଟୀର ନିକଟସ୍ଥ ଫୁଲଗଛମାନଙ୍କରେ ଜଳ ସେଚନ କରି, ସ୍ୱହସ୍ତରେ ମୃଗଶିଶୁମାନଙ୍କୁ କୋମଳ କୁଶାଙ୍କୁର ଖୁଆଇ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ବନରେ ସେହିମାନେ ତାଙ୍କର ପୋଷ୍ୟ ଓ କ୍ରୀଡ଼ା-ସଙ୍ଗୀ ଥିଲେ । ସୀତା ବନ ଫୁଲରେ ହାର ଗୁନ୍ଥି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବସନ୍ତ-ରାଜ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରୁଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ସୀତାଙ୍କୁ ଆପାଦମସ୍ତକ ଫୁଲରାଣୀ ବେଶରେ ସଜାଇ ସେହି ପ୍ରେମ-ଋଣ ଶୁଝିଦେଉଥିଲେ । ଅରଣ୍ୟବାସୀ ଋଷିମାନେ ପ୍ରତ୍ୟହ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଟୀରକୁ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହ ଧର୍ମାଲୋଚନା ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଥିଲେ । ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗ ସଦାଚାରର ସୁଖ କେବଳ ସଜ୍ଜନ-ରହିଁ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନରୁ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣନ୍ତି ଏବଂ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରୁ ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ ତୋଳିଆଣନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ତାହା ଆହାର କରନ୍ତି, ଲକ୍ଷ୍ମଣ କିଛି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୀତା କେହି ତାହା ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନବାସରୁ ନ ଫେରିବା ଯାଏ ସେ ଖାଇବେ ନାହିଁ ବା ଶୋଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେ ମନେ ସଂକଳ୍ପ କରିଥିଲେ । ପଞ୍ଚବଟୀରେ କେତେ କାଳ ସୁଖରେ କଟିଗଲା; ମାତ୍ର ଦିନେ ଗୋଟାଏ ଅଘଟଣ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଟୀରକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ପରିଚୟ ମାଗିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସରଳ, ଅକପଟ ହୃଦୟରେ ନିଜର, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଓ ସୀତାଙ୍କର ସତ୍ୟ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରି ଆଗନ୍ତୁକାକୁ ତାହାର ପରିଚୟ ଓ ଆଗମନର କାରଣ ପଚାରିଲେ । ରାକ୍ଷସୀ କହିଲା—"ମୋର ନାମ ସୂର୍ପଣଖା, ତ୍ରିଭୁବନ-ବିଜୟୀ ରାକ୍ଷସରାଜ ଲଙ୍କାପତି ରାବଣର ମୁଁ ବଡ଼ ଗେହ୍ଲା ଭଉଣୀ । ଏହି ବନର ରାଜା ଖରନାମକ ଅସୁର ମୋର ଭାଇ ଓ ରକ୍ଷକ । ସେ ଚଉଦସହସ୍ର ରାକ୍ଷସ ସହ ମୋର ସୁରକ୍ଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ନିର୍ଭୟରେ ଏହି ବନରେ ଯଦୃଚ୍ଛା ଭ୍ରମଣ କରେ । ଆଜି ବୁଲୁ ବୁଲୁ ତୁମର ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଦେଖି ମୋହିତ ହୋଇ ତୁମ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲି, ତେଣୁ ତୁମକୁ ପତିରୂପରେ ବରଣ କରିବାକୁ ଆସିଅଛି । ଏ ସୀତା ମୋଠାରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ନୁହେଁ, ଏହାର କି ଗୁଣ ଦେଖି ତୁମେ ରସିଛ ? ମୁଁ ତୁମର ଉପଯୁକ୍ତ ପତ୍ନୀ, ମୋତେ ଗ୍ରହଣ କରି ସୁଖୀ ହୁଅ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର କାମୁକୀ ରାକ୍ଷସୀର ଏହି ଅସଙ୍ଗତ ହାସ୍ୟକର ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ପରିହାସ କରି କହିଲେ—"ସୁନ୍ଦରୀ, ତୁମର ଦେହ ଗୋଟିଏ ଫୁଲରେ ଗଢ଼ା, ଏ କେତଙ୍ଗୀ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନା ସୀତାଟା ତୁମ କାଣି ଅଙ୍ଗୁଳିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ—ତୁମେ କଅଣ ଏହି ଅସୁନ୍ଦରୀଟାର ସଉତୁଣୀ ହେବ ? ତୁମ ପରି ମହା ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ସଉତୁଣୀ ଥିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ-ମାନେ ସବୁ ସହିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସଉତୁଣୀ ସହବାସ ସହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋର ଏଇ ସାନଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣର ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ, ତୁମେ ତାହାର ପାଖକୁ ଯାଅ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମକୁ ପତ୍ନୀରୂପରେ ବରଣ କରିବ ।" ରାକ୍ଷସୀ ଏପରି ହାସ୍ୟବାଣୀକୁ ସତ୍ୟ ମଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ନିଜର ଅଭିପ୍ରାୟ ଜଣାଇଲା । ପରିହାସ-ରସିକ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ—"ତୋ ପରି ନାରୀରତ୍ନ ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳେ ! କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବି , ମୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦାସ, ସୀତାଙ୍କର ବି ଦାସ, ତୁ ମୋର ଭାର୍ଯ୍ୟା ହେଲେ ସୀତାଙ୍କର ଦାସୀ ହେବୁ—ଏଟା ସେ ବଡ଼ ହତମାନର କଥା । ରାକ୍ଷସ ମହାବଂଶରେ ତୋର ଜନ୍ମ, ପୁଣି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରଇ ତୋର ରାଜାଧିରାଜ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ତୁ କେଡେ ବଡ଼ ଲୋଭ ! ଦାସୀବୃତ୍ତି ତୋ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଲଜ୍ଜା ଆଉ କଳଙ୍କର କଥା ସିନା ! ଛି, ସେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼ ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯା, ସେହି ଏକା ତୋର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାମୀ ।" ଏ ଙରାଣ ବାଣୀ ଶୁଣି ଶୂର୍ପଣଖା କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରିଆସି ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି କହିଲା—"ଭଣ୍ଡ ଜଟାଧାରୀ, ତୁ ମୋତେ ବେଶ୍ୟା ପରି ଠାପରା କରି ଏଠିକି ସେଠିକି ପଠାଇ ରସିକତା ଦେଖାଉଛୁ ପରା ! ଏହିକ୍ଷଣି ତୋର ସୀତାକୁ ଗର୍ଭସ୍ଥ କରି ସେ ଥଟ୍ଟାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବି ।" ଦୁର୍ମୁଖୀ ଦାନବୀ ଏହା କହି ସୀତାଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଧାବିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ଦେଖି ରାକ୍ଷସୀର ନାସାକର୍ଣ୍ଣ ଚ୍ଛେଦନ କରିବା ସକାଶେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଖି ଠାରି ସଙ୍କେତ କଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଅସୁରୀର ନାକ କାନ କାଟି ତାହାର ସ୍ୱଭାବକୁତ୍ସିତ ରୂପକୁ ଅଧିକତର କୁତ୍ସିତ କରିଦେଲେ । ତହୁଁ ରାକ୍ଷସୀ ଘୋର ରଡ଼ି ଛାଡ଼ି ରକ୍ତରେ ପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ସଚଳ ପୁଷ୍ପିତ ପଳାଶ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରାୟ ଝଡ଼ ଗତିରେ ସେଠାରୁ ପଳାଇଗଲା । ତାହାର ବଜ୍ରକଠୋର ବିକଟ ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶୁଣି ବନବାସୀ ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ନାସାକର୍ଣ୍ଣଶୂନ୍ୟ ଶୂର୍ପଣଖା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯାଇ ଖର ରାକ୍ଷସ ଆଗରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା । ଖର ଭଉଣୀର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ଚାଟଙ୍କା ହୋଇଗଲା । ସେ ଶୂର୍ପଣଖାକୁ ଉଠାଇ ତା ଦେହରୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ିଦେଇ ସମବେଦନାମିଶା ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଆହା, ଦେଈକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ କିଏ ଦେଲା ? ଚଳସ୍ପୃଷ୍ଟ ଆଜ କାହାର ପାଞ୍ଜି ପୋଡ଼ିଲା ? କାହା କାନ୍ଧରେ ଦୁଇଟା ମୁଣ୍ଡ ଉଠିଲା, ଯେଉଁ ମହାମୂର୍ଖ ନାଗସାପ ଗୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଭରିଲା— ଆଜ ତାହାର ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ! ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । କହ ଭଉଣୀ— କିଏ ସେ ଦୁଃସାହସୀ ? ଦୁରାତ୍ମା କ ଜାଣେ ନାହିଁ ସେ ତୁ ଜନସ୍ଥାନ-ଅଧିପତି ମହାପ୍ରତାପୀ ରାକ୍ଷସରାଜ ଖରର ଭଉଣୀ ! ସେ ଦେବ, ଦାନବ, ରାକ୍ଷସ, ପିଶାଚ ଯେ ହେଉ, ମୋର ମହାସ୍ତ୍ର ତାହାର ରକ୍ତପାନ କରିବ, ଏଥିରେ ସଂଶୟର ଛାୟା ମାତ୍ର ନାହିଁ ।"

ଭ୍ରାତାର ଏହିପରି ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାଏ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ବୀର୍ଯ୍ୟ ପୌରୁଷ ବାକ୍ୟରେ ଶୂର୍ପଣଖା ଆଶ୍ୱସ୍ତା ହୋଇ କହିଲା- "ପଞ୍ଚବଟୀରେ ଦଶରଥଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯୋଗୀ ବେଶ ଧରି ବାସ କରିଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ ପୁଅ ସଙ୍ଗରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ସୀତା ଅଛି । ସେହି ସୀତାକୁ ଖାଇବା ପାଇଁ ମୋର ଭାରି ଲୋଭ ହେଲା । ମୁଁ ତାକୁ ଧରିବା ଲାଗି ହାତ ବଢ଼ାଇବାବେଳେ ତାହାର ଦିଅର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୋର ନାକ କାନ କାଟି ମୋତେ କୁରୂପା କରି ଛାଡ଼ିଦେଲା । ଏ କଅଣ ସାମାନ୍ୟ ଅପମାନ ? ମୋର ନାକ କାନର ଘା ଜଳିବା ମୋତେ ବାଧୁ ନାହିଁ, ଏହି ଘୋର ଅପମାନରେ ମୋର ହାଡ଼ ମାଂସ ଜଳି- ଯାଉଛି । ତୁ ଏ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଲେ ମୁଁ ତୋହରି ଆଗରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି ।" ଖର ଏହା ଶୁଣି କର ଭର ହୋଇ ହସିଉଠି କହିଲା—"ମଣିଷ ଛୋକା ଦୁଇଟାର ଏଡ଼େ ଗରିମା ! ଏଇଠୁ ଫୁଙ୍କି- ଦେଲେ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯିବେ ! ତୁ ଆଉ ଦୁଃଖ କର ନା ଭଉଣୀ, କେବଳ ହଳଦୀ ବାଟିବୁ ଯା—ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ସେ ଦୁଇଟାଙ୍କୁ ସୀତା ସହିତ ମାରିଆଣି ଦେବି, ଖୁସି ହୋଇ ଲୁଣ ରନ୍ଧି ଖାଇବୁ । ତୋର ନାକ କାନ ବଥା ବି ଛାଡ଼ିଯିବ ।" ମିଥ୍ୟାବାଦିନୀ, କାମୁକୀ ଶୂର୍ପଣଖା ସତ୍ୟ ଲୁଚାଇ ମିଥ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ସେ ଏହି ମିଥ୍ୟା କଥା କହି ଯେଉଁ ବିଷବୃକ୍ଷ ରୋପଣ କଲା, ତାହାର ପରିଣାମ ଫଳ ବଡ଼ ବିଷମୟ ହେବ । ଶୂର୍ପଣଖା ବଂଶନାଶିନୀ ହୋଇଲା । ତାହାର ଯୋଗୁଁ ରାକ୍ଷସ ବଂଶ ସମୂଳରେ ଧ୍ୱଂସ- ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ତାହାର କଟା ଘା ଆଉ ଶୁଖିବ ନାହିଁ, ବରଂ ସେଥିରେ ଲୁଣ ଚୂନ ବେସର ବୋଳା ହେବ ।

ଅନନ୍ତର ଖର ସୈନ୍ୟ ସାଜିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ତାହାର ଦୁଇ ସେନାପତି ଦୂଷଣ ଓ ତ୍ରିଶିରା ଚଉଦ ସହସ୍ର ସୈନ୍ୟ ସଜାଇ ଆସିଲେ । ଦୁଇଟା ମନୁଷ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା କଥା ଶୁଣି ରାକ୍ଷସମାନେ ଅବଜ୍ଞାରେ ହସିଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ କୁହାକୁହି ହେଲେ, "ଆମ ରାଜା ବାୟା ହେଲେଣି, ନା ନିଜକୁ ରାକ୍ଷସ ବୋଲି ଭୁଲିଗଲେଣି ! ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ରାକ୍ଷସ ପଠାଇ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଥିଲେ ତ ମଣିଷ ବୁଝନ୍ତା ତାଙ୍କୁ ଏଡ଼ା ନିଷ୍ଠୁର ହୃଦୟହନ୍ତେ—ସେଥିପାଇଁ ଏତେ ଚହଳରେ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ତାହାଙ୍କ ? ମଶା ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ କଣ ଗଡ଼ଉର ଅସ୍ତ୍ର କି ଲୋଡ଼ା ?"

ଯଥାସମୟରେ ଖର ସସୈନ୍ୟ ପଞ୍ଚବଟୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କ ପାଖରେ ଜଗାଇଦେଇ ଧନୁର୍ବାଣ ଧରି ଏକାକୀ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ସକାଶେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଖର ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବୀରଦର୍ପରେ ନିଜ ମୋଡ଼ି ରୁଢ଼ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ମାନବ, ଏବେ ତୋର ଇଷ୍ଟ-ଦେବତାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କର, ଆଜି ମୋ ହାତରେ ତୋର ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚୟ ଘଟିବ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟ କରି କହିଲେ—"ରାକ୍ଷସାଧମ, ତୋର ଯେତେ ପରାକ୍ରମ ଅଛି, ପ୍ରକାଶ କର । ତୋ ପରି ସ୍ୱଳ୍ପବୀର୍ଯ୍ୟ ରାକ୍ଷସକୁ ମୁଁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ ।" ରାକ୍ଷସ ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲା—"ସୁବାହୁ, ବିରାଧ, ତାଡ଼କା ପ୍ରଭୃତି ତୋତେ ନଗଣ୍ୟ ରାକ୍ଷସ-ରାକ୍ଷସୀ ମାରି ଢଢେଇ କର ନା ମୂଢ଼ ! ତାଡ଼କା ତ ଅବଳା ସ୍ତ୍ରୀଜାତି, ତାକୁ ମାରି ପୌରୁଷ କଅଣ ? ଆଉ ବିରାଧଟା ତ ଗୋଟାଏ ବୀର ଗଧ । ସେପରି କ୍ଲୀବକୁ ମୁଁ ଫୁଙ୍କରେ ଉଡ଼ାଇଦେଇପାରେ । ପୁଣି ସୁବାହୁର ନାମ ବୀର ଖାତାରେ ଆଦୌ ଲେଖା ହୋଇ ନାହିଁ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"ଆଗେ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟକର, ପଛେ ଡେମ ବାଡ଼ିବୁ ।" ଏହା କହି ନିର୍ଘୋଷ ଶବ୍ଦରେ ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର କଲେ । ସେହି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ଅଧେ ବଳ ଭଙ୍ଗା ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ଖର ଆଜ୍ଞାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଘେରିଅଣ୍ଟ ଘୋର ବାଣବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ; ମାତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ହେଲେ ବାଣ ବାଜିଲା ନାହିଁ । ସେ ଖର ହସ୍ତରେ ପଣ୍ଡିବାଣ ପେଷି ରାକ୍ଷସ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟର୍ଥ କଲେ । ତାହା ଦେଖି ସମସ୍ତେ କହିଲେ—"ଏ ଜଟାଧାରୀ ବାଣବାରଣୀ ବିଦ୍ୟା ଜାଣେ; ସେଥି ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ତାହା ଦେହରେ ବାଣ ବିଦ୍ଧ ହେଉ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମିଳି, ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧରେ ତାହାକୁ ନିପାତ କରିବା ।" ଏହା କହି ରାକ୍ଷସମାନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଧାବିତ ହେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଦ୍ଭୁତ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଏକାବେଳକେ ଖର, ଦୂଷଣ, ତ୍ରିଶିରା ସହିତ ଚଉଦ ସହସ୍ର ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ନିଧନ କରି ବିଜୟଶ୍ରୀରେ ମଣ୍ଡିତ ହେଲେ । ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସ ସଂହାର ଦେଖି ସୂର୍ପଣଖା ଛନଅ ହୋଇ ପଳାଇଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଦାବରୀ ଜଳରେ ଶରୀର ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରି ଭାଇ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହେଲେ । ସୀତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗଳାରେ ବନଫୁଲ-କୁସୁମହାର ଲମ୍ବାଇ ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କ ପଦତଳରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ଶରୀରର ଅସ୍ତ୍ର-ବ୍ରଣରେ ଔଷଧ ପ୍ରଲେପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଦ୍ୱାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚଉଦ ସହସ୍ର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ରାକ୍ଷସ ସହ ଖରର ମୃତ୍ୟୁରେ ସୂର୍ପଣଖା ମନରେ ଘୋର ଆତଙ୍କ ଓ ବିଷମ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେ ଏକାବେଳକେ ନିରାଶ ହେଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ସେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ଲଙ୍କାରେ ପହଞ୍ଚି ରାବଣ ଆଗରେ ଯାଇ କାନ୍ଦି ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାବଣ ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ବିସ୍ମୟରେ ନିର୍ବାକ୍ ହୋଇ ରହିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲା—"ତୋତେ ଏପରି ବିରୂପା କିଏ କଲା ସୂପ ?" ସୂର୍ପଣଖା ଆଖି ମଳି ମଳି କନ୍ଦନ ଗଦ୍‌ଗଦ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ତୁମରି ଲାଗି ମୋର ଏ ଦଣ୍ଡ ।" ରାବଣ ଅଧିକତର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲା—"ମୋ ଲାଗି କିପରି ହେଲା ? ମୋର ଅତୁଳ ପ୍ରତାପ ଜଗତରେ କିଏ ନ ଜାଣେ, ଆଉ ତୁ ମୋର ଭଉଣୀ ବୋଲି ବା କିଏ ନ ଜାଣେ ? ପରମାୟୁ କାହାକୁ ପିତା ଲାଗିଲା ? କିଏ ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ଡାକିଲା ? ରାବଣ ସେ ଯମର ଉପଯମ, ଏହା କଅଣ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ ? କିଏ ସେ ଅତି ସାହସୀ, କିଏ ସେ ବର୍ବର, କିଏ ତୋତେ ଏପରି କାଉସ୍ୱରୂପା କଲା, ଶୀଘ୍ର କହ । ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାକୁ ପିଷ୍ଟାଚୂଳା ପରି ରଣ ରଣ କରି ଉଡ଼ାଇଦେବି । ଏହା ଯେବେ ନ କରେଁ, ତେବେ ଏହି ଖଡ୍ଗରେ ମୋର ଏହି ବିଂଶବାହୁ ଛେଦିପକାଇବି ।" ରାବଣର ଏ କଠୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣି ସୂର୍ପଣଖା ମନେ ମନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ କହିଲା—"ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦଶରଥ ରାଜାର ଦୁଇ ପୁଅ ରାମ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଅଛନ୍ତି। ସେ ଦୁହେଁ ପଞ୍ଚବଟୀରେ ବସା କରିଅଛନ୍ତି। ବଡ଼ ପୁଅର ସ୍ତ୍ରୀ ସୀତା ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅଛି। ସୀତା ପରି ସୁନ୍ଦରୀ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ନାହିଁ! ତାହାର ହାତକୁ ଓ ପାଦକୁ ଯେମିତି ଲାବଣ୍ୟ ଝରିପଡ଼ୁଛି। ବିଧାତା ମଧ୍ୟ ସେପରି ସୁନ୍ଦରୀଟିଏ ଗଢ଼ିପାରିବେ ନାହିଁ। ମୁଁ ନାରୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାହା ରୂପ ଦେଖି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇଗଲି, ଆଉ ପୁରୁଷର କଥା କଅଣ ହେବ, ତାହା ଏଥିରୁ ବୁଝିପାରିବ। ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ଦୋଦରୀ ପରି ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀସୃଷ୍ଟିରେ ନାହିଁ ବୋଲି ତୁମେ ଗର୍ବ କର; କିନ୍ତୁ ସେ ସୀତାର ଚରଣ-ନଖ ପଥରକୁ ସରି ନୁହେଁ। ମୁଁ ସୀତାକୁ ଦେଖି ଭାବିଲି—ଭଲ ଯୋଗୀବାପୁଡ଼ାର ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ମୋ ଭାଇ ସ୍ୱର୍ଗ-ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ପାତାଳର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଏଭଳି ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଏକା ମାନନ୍ତା ଜିନା! ତେଣୁ ସୀତାକୁ ତୁମ ଲାଗି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି। ତାହା ଦେଖି ତାହାର ଦିଅର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମୋତେ ଏପରି ବୀଭତ୍ସ ବିରୂପ କରି ଛାଡ଼ିଦେଲା। ମୋର ଏ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ଖର, ଦୂଷଣ, ତ୍ରିଶିରା ଚଉଦ ସହସ୍ର ରାକ୍ଷସ ସୈନ୍ୟ ଘେନି ରାମ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ; ମାତ୍ର ଏକାକୀ ରାମ ଘଡ଼ିକ ଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଲା। ଭଲ ମାନବ ହୋଇ ସେ ରାକ୍ଷସ ଜାତିକୁ ଉପେକ୍ଷିବାକୁ ବସିଛି। ତାହାହେଲେ ରାକ୍ଷସ କୋଳ ଜନ୍ମ ପର ସାଧାରଣର ଯେ ଗୋଟାଏ ଭୟ, ଭକ୍ତି ଆଉ ଗୌରବ ଅଛି, ତାହା ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ। ତୁମେ ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ହରିଆଣି ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ଦିଅ। ରାକ୍ଷସ ମହାବଂଶରେ ସେଭଳି କଳଙ୍କ ଲାଗିବାକୁ ଦିଅ ନାହିଁ, ଆଉ ମୋତେ ଏ ଅପମାନରୁ ଉଦ୍ଧାର କର।” ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି କ୍ରୋଧିତ ଉତ୍ତେଜିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—“ନିଶ୍ଚୟ ସୂପ, ନିଶ୍ଚୟ! ତୋତେ ଅପମାନିତ କରି ସେ ପାମର କେତେଦିନ ଭଲ ରହିବ? ନାକ କାନ ଲାଗି ତୁ ଆଉ ଦୁଃଖ କର ନା। ବ୍ରହ୍ମପୁରୁଷର ନାକ କାନ ହାତ ଗୋଡ଼ ନାହିଁ ବୋଲି କେହି ତାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରେ କି? ତୁ କିଛି ଚିନ୍ତା କର ନା, ମୁଁ ଏଇକ୍ଷଣି ଯାଇ ସୀତାକୁ ହରିଆଣି ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ପାଷଣ୍ଡ ରାମର ଗରିମା ଭାଙ୍ଗିବି।” ରାବଣ ସୂର୍ପଣଖାକୁ ଏହିପରି ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ରଥ-ରୋହଣପୂର୍ବକ ମାରୀଚ ନାମକ ମାୟାବୀ ରାକ୍ଷସ ନିକଟକୁ ଗଲା। ମାରୀଚ ରାଜଦର୍ଶନରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ରାବଣକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସତ୍କାର କରି ଆଗମନର କାରଣ ପଚାରିଲା। ରାବଣ କହିଲା—“ଦଶରଥ ରାଜାର ପୁଅ ରାମ, ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଣରେ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି। ସେମାନେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଡ଼ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଅଛନ୍ତି। ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୂର୍ପଣଖାର ନାକ କାନ କାଟିଛି ଆଉ ରାମ ଜନସ୍ଥାନକୁ ରାକ୍ଷସଶୂନ୍ୟ କରିଛି। ଏ ଅପରାଧର ପ୍ରତି-ଶୋଧ ଆବଶ୍ୟକ। ରାମ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ସୀତା ଅଛି, ମୁଁ ଯାଇ ତାକୁ ହରିଆଣିବି। କିନ୍ତୁ ରାମ ଜଣେ ବଳବାନ ବୀର। ସେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲାବେଳେ ସୀତାକୁ ଆଣି ହେବ ନାହିଁ। କେଶରୀର ସମ୍ମୁଖରେ କେଶରିଣୀକୁ କିଏ ଧର୍ଷଣ କରିପାରିବ? ସେଥିଲାଗି ତୁମର ସହାୟତା ଦରକାର। ତୁମେ କାମରୂପୀ ମାୟାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୃଗ ରୂପ ଧରି ସୀତା ଆଗରେ ଯାଇ ଚରିବ। ସୀତା ଦେଖି ଲୋଭ କରି ତାକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ରାମକୁ କହିବ। ରାମ ଧରିବାକୁ ଗଲେ ତୁମେ ଦୂରକୁ ପଳାଇବ, ଆଉ ରାମର ସ୍ୱରରେ ବଡ଼ପାଟିରେ ଡାକିବ—‘ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରକ୍ଷା କର।’ ତାହା ଶୁଣି ରାମକୁ ବିପଦ ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ଭାବି ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯିବ। ମୁଁ ଉହାଡ଼ରେ ଥିବି, ଏହି ସୁଯୋଗରେ ସୀତାକୁ ଏକାକିନୀ ପାଇ ମୁଁ ରଥରେ ବସାଇ ଘେନି ଆସିବି। ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଚ୍ଛେଦରେ ରାମ ଝୁରି ଝୁରି ମରିବ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭ୍ରାତୃଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବ। ତାହାହେଲେ ରୋଷେଇ-କୁଳର ଶତ୍ରୁ ସମୂଳରେ ବିନଷ୍ଟ ହେବ।” ମାରୀଚ କହିଲା—“ଲଙ୍କେଶ୍ୱର, ତୁମ୍ଭଠାରେ କେଉଁ ଦୁଷ୍ଟଗ୍ରହର କଠୋର ଅଭିଶାପ ଅଛି। ତାହା ନ ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ପରି ରାଜନୀତି-ବିଶାରଦ ରାଜାଙ୍କର ଏରୂପ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ହେବ କାହିଁକି? ଅଥବା ତୁମ୍ଭେ କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥପରଙ୍କର ଚକ୍ରା-ନ୍ତରେ ପଡ଼ିଅଛ। ବଳରେ ସେ ତୁମ୍ଭର ସମକକ୍ଷ ନ ହୋଇ ରାମଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭକୁ ମରାଇବାକୁ ବସିଅଛି।

ତୁମ୍ଭେ ରାମକୁ ଜାଣ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି ପରି କି ତେଜ ତାହାର ! ଉଃ, କହିବା ବେଳକୁ ରୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠୁଛି । ଯେପରି ଜଗତସାରର ଉଗ୍ର ଯାବତୀୟ ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିଅଛି । ତାହା ଦେହରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତି ବାହାରେ, ସେଥିରେ ମୁହିଁ ଜାଣେ । ବଜ୍ରକୁ ନିବାରଣ କରିବାର ଉପାୟ ଅଛି; ମାତ୍ର ରାମ ବାଣରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ମୋର ମାତା ତାଡ଼କାକୁ ରାମ ବଧ କରିଛି, ମୁଁ ସେଥିର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟକୁ ଯାଇଥିଲି; ମାତ୍ର ତାହାର ହାବୁଡା ବାଣରେ ଦରମରା ହୋଇ ଆସି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ପଡିଲି । ସେହି ଦିନୁ ମୁଁ ତାହା ଭୟରେ ତପସ୍ୱୀ ବେଶ ଧରି ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଅଛି । ରାତିରେ ଶୋଇଥିବାବେଳେ ତାକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଚମକି-ପଡ଼ି ଉଠି ବସେ; ଭୟରେ ଆଉ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାମ ମହାବୀର ମନୁଷ୍ୟମଣି, ଆଉ ସୀତା ମହାସତୀ । ସତୀତ୍ୱର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ତେଜରେ ଦୁର୍ବାର ଯାଦୁଶକ୍ତି ମିଶି-ଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ମହାଶକ୍ତିକୁ ଲଘିପାରିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ପର ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ମହାପାପ ! ସେହି ପାପରେ ତୁମ୍ଭେ ଅଧୋଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ଦୋଷରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡିବ, ନିଜେ ରାଜା ହୋଇ ସେହି ଦୋଷରେ ଲିପ୍ତ ହେଲେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମ୍ଭ ମନ୍ଦିରୁ ଓହ୍ଲାଇଯିବେ । ଅତଏବ ହେ ରାବଣ, ତୁମ୍ଭେ ସେ ପାପସଙ୍କଳ୍ପରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅ ।"

ଦୁର୍ନୀତିପରାୟଣ ଲୋକକୁ ହିତବାକ୍ୟ ସ୍ୱଭାବତଃ ରୁଚେ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ମାରୀଚର ସୁପରାମର୍ଶ ରାବଣକୁ ପିତା ଲାଗିଲା । ସେ କ୍ରୋଧରକ୍ତ ନେତ୍ରରେ ମାରୀଚ ପ୍ରତି ସଦର୍ପ ବହ୍ନି ନିକ୍ଷେପ କରି କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ରେ ମାନବଭୀତ, ପ୍ରାଣରଙ୍କ, ରାକ୍ଷସାଧମ, ତୋର ଏଡ଼େ ଦେମାକ୍ ଯେ, ତୁ ମୋ ଆଜ୍ଞା ଅବଜ୍ଞା କରିବୁ ? ତୋପରି ଭୀରୁ ପ୍ରତାପୀ ରାକ୍ଷସକୁଳର କଳଙ୍କ । ତୋହରି ରକ୍ତରେ ଆଜି ସେ କଳଙ୍କ ଧୌତ କରିବି । ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ନର ମନୁଷ୍ୟର ବଡ଼ାଇ ଗାଇବାକୁ କି ତୋତେ ଲାଜ ମାଡୁ ନାହିଁ ? ଧିକ୍ ରେ ଭୀରୁ ପ୍ରାଣସର୍ବସ୍ୱ, ଶତ ଧିକ୍ ତୋତେ ! ଜାଣିଥା ମୂଢ଼, ଯେବେ ମୋର ଆଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ କରିବୁ, ତେବେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୋର ମସ୍ତକ ଦେହଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଧୂଳିରେ ବିଲୁଣ୍ଠିତ ହେବ । ମୁଁ ପିଲା ନୁହେଁ ଯେ, ମୋତେ ଭୟ ଦେଖାଇ ସଙ୍କଳ୍ପଚ୍ୟୁତ କରିପାରିବୁ ? ମୁଁ ପ୍ରବୀଣ ପୁରାତନ ଜଗଜ୍ଜୟୀ ମହାବୀର, କାଲିକାର ଶିଶୁ ରାମ ମୋର କ'ଣ କରିପାରିବ ? ମୋର ଗୋଟାଏ ହାଇରେ ସେ ଉଡ଼ିଯାଇ ପୃଥିବୀର ଆର ପାଖରେ ପଡ଼ିବ ।" ମାରୀଚ ରାବଣର କ୍ରୋଧ ଦେଖି ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତିଲା—"ଜଳରେ କୁମ୍ଭୀର, ସ୍ଥଳରେ ବାଘ ଉଭୟ ଆଡ଼େ ମୋର ସଙ୍କଟ । ରାବଣର କଥା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହାତରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ, ପୁଣି ରାଜାଜ୍ଞା ନ ପାଳିଲେ ରାବଣ ହାତରେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରାଣ ଯିବ । ତେବେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହାତରେ ମଲେ ମୁକ୍ତି ପାଇବି; ମାତ୍ର ରାବଣର ପାପ-ହସ୍ତରେ ମରି ନରକକୁ ଯିବି କାହିଁକି ?" ଅନନ୍ତର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିଲା—"ରାବଣ, ମୁମୂର୍ଷୁ ରୋଗୀ ଅମୃତ ଔଷଧକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ । ପୁଣି ବିନାଶ କାଳରେ ଲୋକର ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ । ତୋ ବୁଦ୍ଧିରେ ମୁଁ ଆଗେ ମରିବି; କିନ୍ତୁ ଏକାକୀ ମରିବି; ମାତ୍ର ତୁ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଦୋଷରେ ପଛରେ ସବଂଶ ମରିବୁ । ତୋହରି ହେତୁ ବିସ୍ତୃତ ବିପୁଳ ରାକ୍ଷସସୃଷ୍ଟି ପୃଥିବୀରୁ ଲୋପ ପାଇବ । ଚାଲ୍, ଏବେ ପଞ୍ଚବଟୀ ବନକୁ ଯାଇ ତୋର ମୃତ୍ୟୁପଥ ସୁଗମ୍ୟ କରିଦେବି ।" ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ମାରୀଚକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ତାହାର ପିଠି ଆଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାବଣର ଏ ସାକୁଲ୍ କଥାରେ ମାରୀଚ ଏତେ ଦୁଃଖରେ ସୁଦ୍ଧା ନ ହସି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ରାବଣ ମାରୀଚକୁ ସମାଦରରେ ରଥରେ ବସାଇ ନିଜେ ରଥ ଚଳାଇ ପଞ୍ଚବଟୀ ଅଭିମୁଖରେ ଚଞ୍ଚଳ ଯାତ୍ରା କଲା ।

ତ୍ରୟୋଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାବଣର ଆକାଶଗାମୀ କାମଗତି ପୁଷ୍ପକ ରଥ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ପଞ୍ଚବଟୀ ବନରେ ଆସି ଅବତରଣ କଲା । ଆଜିକାଲିର ଏରୋପ୍ଲେନ ପରି ପୂର୍ବକାଳରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯଥା ଆକାଶଯାନ ଥିଲା । ସମ୍ମୋହନ ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ-ବିଦ୍ୟା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଖଣ୍ଡକୁ ଅସୀମ ଶକ୍ତି ଦାନ କରିଅଛି, ସେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନକାରୀ ମହାବିଦ୍ୟା ଆଧୁନିକ ନୁହେଁ, ବହୁ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଦେଶବାସୀମାନେ ତାହା ଜାଣିଥିଲେ ଓ ସେଥିରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପଟୁତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ପୁରାଣ-ଇତିହାସରେ ତହିଁର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ରାବଣ ରଥ ସହିତ ମାୟା ପ୍ରଭାବରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲା, ମାରୀଚ ମୃଗ ରୂପ ଧରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଟୀର ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ସେହି ମାୟା-ମୃଗର ଦେହ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ । ତାହା ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଫଟିକଖଣ୍ଡିକ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ଶୃଙ୍ଗ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣିସ୍ୱରୂପ, ଜିହ୍ୱା ପଦ୍ମରାଗ ସଦୃଶ ଓ ପୁଚ୍ଛ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ବର୍ଣ୍ଣର ଚାମର ତୁଲ୍ୟ । ସେହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୃଗର ନେତ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟମଣିରେ ଓ ଓଷ୍ଠାଧର ମୁକ୍ତା ପ୍ରବାଳରେ ଗଢ଼ା ହେଲା ପରି ଦିଶୁଛି । ସେହି ଅତିବ ସୁନ୍ଦର ମୃଗ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଟୀର ସମ୍ମୁଖରେ ବନ ଆଲୋକିତ କରି ଚରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୀତା ତାହାର ରୂପ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ଓ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ— 'ନାଥ, ଏହି ଅପୂର୍ବ ଦର୍ଶନ ମୃଗଟି ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ଏହା ଉପରେ ମୋର ସ୍ପୃ ଶରଧା ବଳୁଛି, ଦୟା କରି ଧରି ଆଣି ଦେଲେ ମୁଁ ତାକୁ କୁଟୀରରେ ରଖି ପୋଷିବି । ଅରଣ୍ୟରେ ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ାସଙ୍ଗୀ ହେବ । ଯେବେ ଧରି ନ ହୁଏ, ତେବେ ତାକୁ ମାରି ଛାଲଖଣ୍ଡି ଆଣିଲେ ତାହାକୁ ଆସନ କରି ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ବସିବି ।" ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସୀତାଙ୍କର ଏ ଅନୁରୋଧ ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧନୁ ଶର ଘେନି ମୃଗ ଧରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ, "ଏ ନିଶ୍ଚୟ ମାୟାମୃଗ । ଏପରି ଅଦ୍ଭୁତ ହରିଣ ଦେଖିବା ଦୂରେ ଥାଉ, କେବେ କେଉଁଠି ଶୁଣାଯାଇ ନାହିଁ । ଏ ନିଶ୍ଚୟ କାମରୂପୀ ରାକ୍ଷସ; ରୂପଛଟାରେ ଭୁଲାଇ ଘୋର ବନ ଭିତରକୁ ଘେନିଯାଇ ନିରାପଦରେ ମାରି ଖାଇବ ।" ସୀତା ଏହା ଶୁଣି ରୁଷ୍ଟରେ ଥରି ଉଠିଲେ ଓ ଦେବରଙ୍କ କଥା ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମୃଗ ଧରିଯିବାକୁ ନିଷେଧ କଲେ; ମାତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର ମନା ମାନିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ— "ମୃଗ ହେଉ ବା ରାକ୍ଷସ ହେଉ, ନିଶ୍ଚୟ ସେ ମୋ ବାଣରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇବ ।" ଏହା କହି ମାୟା ମୃଗ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କୁଟୀର ଦ୍ୱାରରେ ଜଗି ରହିଲେ ।

ମୃଗ ନାନା ଭଙ୍ଗୀରେ ବନ ମଧ୍ୟରେ ଇତସ୍ତତଃ ଧାବିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କ୍ଷଣକେ ଅଦୃଶ୍ୟ ପୁଣି କ୍ଷଣକେ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ବହୁଦୂର ଯାଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଘେନିଗଲା । କେତେବେଳେ ଲମ୍ଫଦ୍ୱାରା ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ଆଗକୁ ଧାଇଁଲା । [illegible]ରେ ବା ତ୍ରାସ ତରଳ ନେତ୍ରରେ ଏଣେ ତେଣେ ଚାହିଁ [illegible]ଙ୍କି-ଶିଆଳୀ କାଟି ପଛକୁ ଫେରି ଆସିଲା—ଏହିପରି କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାବିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଧରିବା ଆଶା ଛାଡ଼ି ମାରିବା ପାଇଁ ବାଣ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ସେହି ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର ମୃଗ ଉପରେ ପଡ଼ିବାକ୍ଷଣି ସେ ମାୟା ରୂପ ଛାଡ଼ି ନିଜର ବିକଟ ରାକ୍ଷସ ରୂପ ଧାରଣ କଲା ଓ ଉଚ୍ଚ ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱରରେ 'ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରକ୍ଷାକର' ବୋଲି କହି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏ ବିଷମ ବ୍ୟାପାର ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲେ— "ଲକ୍ଷ୍ମଣର କଥା ଯଥାର୍ଥ । ଉଃ, ମାୟାବୀ ରାକ୍ଷସଙ୍କର ମାୟା ଭେଦ କରିବା ସାଧାରଣ ନରର ଅସାଧ୍ୟ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ସ୍ୱର ପରି ମାରୀଚକୁ କାତର ସ୍ୱରରେ ଡାକିବାର ଶୁଣି ମନ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆଶଙ୍କା ପୋଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏଣେ ସୀତା ମାରୀଚର ସେହି ସ୍ୱରକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱର ମଣି ଦାରୁଣ ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ-ଉଠିଲେ । ସେ ତ୍ରାସକମ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲେ— "ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତୁମ୍ଭ ଭାଇ ବ୍ୟାକୁଳ ସ୍ୱରରେ ଡାକୁଅଛନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେ ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ କର ଯୋଡ଼ି କହିଲେ— "ଦେବି, ସେ ଶବ୍ଦ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନୁହେଁ—ପ୍ରାଣ ଗଲେ ବି ତାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରୁ ଭୀରୁତାବ୍ୟଞ୍ଜକ କାତର ଶବ୍ଦ ବାହାରିବ ନାହିଁ । ଏ ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୃଗରୂପୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାକ୍ଷସର ମାୟା । ତୁମ୍ଭେ ଭୟ କର ନାହିଁ । ଏ ସଂସାର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଳପରେ ତିଷ୍ଠିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ କାଣୀ ଅଙ୍ଗୁଠି ବଙ୍କା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଚିନ୍ତା ବା ଉଦ୍‌ବେଗର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସକୁ ସଂହାର କରି ନିରାପଦରେ ଏହିକ୍ଷଣି ଫେରିଆସିବେ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ସଙ୍କଟ ସ୍ଥାନରେ ଏକୁଟିଆ ରଖି ମୁଁ ଯାଇପାରିବି ନାହିଁ ।" ସତୀ ସୀତା ପତିଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ଆଶଙ୍କାରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଅସ୍ୱଜ୍ଞାନ ହରାଇବସିଲେ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କଥାରେ ରାଗିଯାଇ କଠୋର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭର କିଛି କୁଅଭିପ୍ରାୟ ଅଛି । ସେହି ହେତୁ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର କାତର ଡାକ ସ୍ୱକର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣି ସୁଦ୍ଧା ବିପଦବେଳେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉ ନାହଁ ; କିନ୍ତୁ ଜାଣିଥାଅ—ମୋର ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କୌଣସି ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟିଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି ।" ସୀତାଙ୍କର ଏଭଳି କଟୂକ୍ତି ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜିହ୍ୱା ଦଂଶନ କରି କାନରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲେ, "ବୈଦେହି, ତୁମ୍ଭେ ମୋର ମାତୃତୁଲ୍ୟ, ଏରୂପ କଟୁ କଥା କହି ଅକାରଣରେ ମୋ ମନରେ ଆଘାତ କରିବା ତୁମ୍ଭର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବୀରକନ୍ୟା, ବୀରପତ୍ନୀ ହୋଇ ଏଭଳି ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହେବା ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ । ଯାହାହେଉ, ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ମୁଁ ଏବେ ଯାଉଛି, ମୋର କିଛି ତ୍ରୁଟି ବା ଅପରାଧ ନାହିଁ ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ଅଧିକ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟୟ ନ କରି ସୀତାଙ୍କ ପାଦତଳେ ଦଣ୍ଡବତପୂର୍ବକ ଧନୁର୍ବାଣ ଧରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସୀତାଙ୍କୁ ନିରାପଦରେ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ବନଦେବତାଙ୍କୁ ସେ ବିନୟ ସହିତ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଗଲେ ।

ଦୁରାତ୍ମା ରାବଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଥ ଏବେ ମୁକ୍ତ ଓ ନିରାପଦ ହୋଇଗଲା । ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ଏକାକିନୀ ଦେଖି ହୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଯୋଗୀ ବେଶରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଟୀର ଦ୍ୱାରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତାହାର ରକ୍ତ ପରିଚ୍ଛଦ ଗୈରିକବର୍ଣ୍ଣରେ ରଞ୍ଜିତ, କଣ୍ଠରେ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳା ଲମ୍ବିତ । ଛଦ୍ମବେଶୀ ଯୋଗୀ କାଖରେ ତ୍ରିଦଣ୍ଡ ଯଷ୍ଟି ହାତରେ ଲାଉଥାଳ ଧରିଅଛି । ସୀତା ଅତିଥିଜ୍ଞାନରେ ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ସତ୍କାର କରି ବସିବା ପାଇଁ ମୃଗଛାଲଖଣ୍ଡିଏ ବିଛାଇଦେଲେ । ଯୋଗୀ ସେଥିରେ ବସି ସୀତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲା—"ସୁନ୍ଦରୀ, ତୁମ୍ଭେ ଦେବୀ କି ମାନବୀ, ପ୍ରଥମଦୃଷ୍ଟିରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଘର୍ମ ଓ ନେତ୍ରର ଉନ୍ମେଷ ଦେଖି ସେ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଲା । ଏବେ ବୁଝିଲି, ତୁମ୍ଭେ ମାନବୀ; କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ-ସୃଷ୍ଟିରେ ଚରମବର୍ତ୍ତିନୀ । ଏ ବନଭୂମି ଭୟଙ୍କର ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ବିହାର ଉଦ୍ୟାନ । ଦେବତାମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଭୟରେ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ସୁନ୍ଦରୀ-ଶିରୋଭୂଷା ହୋଇ ଏକାକିନୀ ଏ ବିଜନ ଅରଣ୍ୟରେ ବାସ କରୁଅଛ କିପରି ? ତୁମ୍ଭେ କିଏ ଓ କାହିଁକି ବନବାସିନୀ ହୋଇଅଛ, ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ମୋର ବିଶେଷ କୌତୂହଳ ଜନ୍ମିଅଛି । ହେ ବରାଙ୍ଗନେ, ନିଜର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ଦେଇ ମୋର ଉତ୍କଣ୍ଠା ଦୂରକର ।" ସୀତା ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ସ୍ୱାମୀ, ଦେବର ଓ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଇ ଏବଂ ବନବାସର ସତ୍ୟ କାରଣ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଯୋଗୀକୁ ତାହାର ପରିଚୟ ପଚାରିଲେ । ରାବଣ ମୃଦୁ ହସି କହିଲା—"ମୋର ରାଜଧାନୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ଲଙ୍କାପୁରୀ ନୀଳ ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷରେ କୌସ୍ତୁଭ ପଦକ ପ୍ରାୟ ଏବଂ ଭରତମାତା ପାଦତଳେ ସେବିକା ପ୍ରାୟ ବିରାଜିତ । ସେଠାରେ ମୃତ୍ତିକା ନାହିଁ, ଭୂମି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ । ମୋର ବିଭବ ଅତୁଳ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ମଧ୍ୟ ସୀମା ନାହିଁ । ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଖପରା ନାହିଁ, ସର୍ବତ୍ର ମଣି-ମାଣିକ୍ୟ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଡିରହିଅଛି । ମୁଁ ତପସ୍ୟାରେ ଅମର ବର ଲାଭ କରିଅଛି । ବାହୁବଳରେ ମୁଁ ତ୍ରିଭୁବନ ଜୟ କରିଅଛି । ମୋର ପ୍ରତାପ କିଏ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବ, ଦେବତାମାନେ ମୋର ଖଟଣି ସେବାରେ ସର୍ବଦା ଖଟିଥାନ୍ତି । ମୋର ଦଶମୁଣ୍ଡ, କୋଡିଏ ହାତ । ମୁଁ ଜାତିରେ ରାକ୍ଷସ—ମୋର ନାମ ରାବଣ ।" ସୀତା ସବୁ ଶୁଣିସାରି କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭେ ରାଜା ହୋଇ ଛଦ୍ମ ଯୋଗୀ ବେଶ ଧରିଛ କାହିଁକି ?"

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାବଣ ହସି ହସି କହିଲା—"ତୁମ୍ଭରି ଲାଗି ସୀତେ, ତୁମ୍ଭରି ଲାଗି । ମୋର ଏ ଛଦ୍ମବେଶ ସାର୍ଥକ ହେଲା କି ? ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଏକମାତ୍ର ସୁନ୍ଦରୀ । ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଏକମାତ୍ର ଅଧିପତି; ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାମୀ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନେବାକୁ ଆସିଅଛି । ଚାଲ ମୋର ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭେ ପାଟରାଣୀ ହେବ ।" ସୀତା ତାକୁ ଆଉ ଅଧିକ କହିବାକୁ ଅବସର ନ ଦେଇ କ୍ରୋଧ-କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ପାପିଷ୍ଠ, ଛଦ୍ମପଣ୍ଡୁ ତୋର ପାପ-ଲକ୍ଷ ! ତୁ ପଶୁ ସିଂହ ମୁଖରେ ହାତ ପୁରାଇ ତାହାର ଦାନ୍ତ ଉପାଡିବାକୁ ସାହସ କରିଅଛୁ ? ତୋର ସେହି ଦୁଃସାହସ ଯମ ରୂପ ଧରି ତୋତେ ଗ୍ରାସ କରିବ । ମୋର ତେଜସ୍ୱୀ ସ୍ୱାମୀ ଏଇକ୍ଷଣି ଆସି ତୋତେ ଉଚିତ ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ।" ରାବଣ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା—"ଇସ୍ ସୋହାଗ ଖୋଜ ଲୁଚିବ ପରି ! ମୁଁ ଜଣେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ପରାକ୍ରମୀ ଲଙ୍କାଧିପତି, ଆଉ ତୁମ୍ଭ ସ୍ୱାମୀ ରାମ ବାଳକାର ଅଣ୍ଡା—ସେ ନୂତନ ଓ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ, ସୁତରାଂ ମୋର କଥଣ କରିପାରିବ ?" ସୀତା କହିଲେ—"ନୂତନ ଯେ ପୁରାତନକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଆସେ, ଏହା କି ତୁ ଜାଣୁ ନା ମୂର୍ଖ ? ଆଉ ପରାକ୍ରମ ବୋଲି ପରା ଗର୍ବ କରୁଛୁ ? ଝଂଝାଧ୍ୟାନ ପାତାଳପୁରୀ ଝଡ଼ପଡ଼େ, ତୋର ଦଶମୁଣ୍ଡ । ସେହିପରି ଝଡ଼ପଡ଼ିବ । ତୋର ଯେବେ ଏତେ ସାମର୍ଥ୍ୟ, ତେବେ ଚୋର ପରି ଲୁଚି ପରସ୍ତ୍ରୀ ହରିନେବାକୁ ଆସିଲୁ କାହିଁକି ? ଧିକ୍ ତୋତେ, ଆଜ ତୋର ପରମାୟୁ ଶେଷ ହେବ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅବ୍ୟର୍ଥ ବାଣରେ ତୋର ଅମର ବର ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ, ଆଉ ଦଣ୍ଡେମାତ୍ର ରହ, ଉଦସ୍ତ୍ର ତୋର ପାଣି ପୋଛିଦେବ ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ରାବଣ ମନରେ ଚିନ୍ତା ପଶିଲା । କାଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ, ଏହି ଭୟରେ ସେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ; ଶୀଘ୍ର ନିଜ ରୂପ ଧରି ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ରଥରେ ବସାଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ସୀତା ରାକ୍ଷସର କରାଳ ବିକଟ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଭୟରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଲେ । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଚେତନା ପାଇ କୋଳ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱାମୀ

ଦେବରଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଡାକିଲେ; ମାତ୍ର କାହାରି ସାଡ଼ା ଶବ୍ଦ ମିଳିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ତାଙ୍କ ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଫେରିଆସିଲା । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ତିରସ୍କାର କରି ବନକୁ ପଠାଇଥିଲେ, ସେହି ଅନୁ-କରଣୀ ତାଙ୍କୁ ଧିକ୍‌କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାବଣର ରଥ ଦକ୍ଷିଣଦିଗ ଅଭିମୁଖରେ ଧାବିତ ହେଲା । ପଥ-ପଥରେ ସୀତା ବୃକ୍ଷଲତା, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ପର୍ବତ ନଦୀ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଦେବା ସକାଶେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିନୟରେ କ୍ରନ୍ଦନ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ବନସ୍ଥଳୀ ଥରିଉଠିଲା; ପଶୁପକ୍ଷୀ, ତରୁଲତାଏ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ, କ୍ରନ୍ଦନ ସହ ଝୁରିହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୃଗମାନେ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଗ୍ରୀବା ଟେକି ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ତରଙ୍ଗ ନାଦରେ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ସୀତାଙ୍କ ବିଳାପ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଜଟାୟୁ ପକ୍ଷୀ ଆସି ରାବଣକୁ ବାଟ ଓଗାଳି ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ କଲା । ତାହାର ଚଞ୍ଚୁ, ନଖ ଓ ପକ୍ଷା-ଘାତରେ ରାବଣର ରଥ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ରାବଣର ଶରୀର କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇ ରକ୍ତଧାରା ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାବଣ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଖଡ୍‌ଗା-ଘାତରେ ଜଟାୟୁର ପକ୍ଷଦ୍ୱୟ ଛେଦନ କଲା । ସେହି ଆଘାତରେ ଜଟାୟୁ ଭୂପତିତ ହୁଅନ୍ତେ ରାବଣ ଶୀଘ୍ର ରଥ ଚଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାଟରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ରାବଣ ନାନାପ୍ରକାର ଚାଟୁବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ସୀତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା । ରାବଣ ଯେତିକି ଚାଟୁବାକ୍ୟ କରୁଥିଲା, ସୀତା ତାକୁ ତେତିକି ତୀବ୍ର ତିରସ୍କାରରେ ବିଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ରଥ ଆକାଶରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ସୀତା ତଳକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ—ବନବେଷ୍ଟିତ ଗୋଟାଏ ପର୍ବତ ଉପରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ବାନର ବୀର ବସିଅଛନ୍ତି । ତହୁଁ ସେ ଦେହରୁ ଅଳଙ୍କାର କାଢ଼ି ତାକୁ ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ସେହି ବୀରମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପକାଇଦେଲେ । ସୀତା ସେମାନଙ୍କୁ ବିନୟ କରି କହିଲେ—"ଏହି ଅଳଙ୍କାର-ପୁଟୁଳି ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ଥାଉ, ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାଙ୍କୁ ଏହା ଦେଖାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ରାବଣ ହରଣ କରି ଲଙ୍କାକୁ ନେଇଗଲା ବୋଲି କହିବ ।" ଏହା ଶୁଣି ଉକ୍ତ ବୀରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଉଠିଆସି ସେହି ଅଳଙ୍କାର ପୁଟୁଳିଟି ନେଇ ଗିରିଗୁହା ମଧ୍ୟରେ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ସାଇତି ରଖିଲା । ରଥ ସମୁଦ୍ର ଉପର ଦେଇ ଯିବାବେଳେ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଦୂରରୁ ଲଙ୍କାର ବିଭବ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଲୋଭିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସୀତା ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ—"ଏହା ମୋହରି ଲାଗି ତୋର ବିପୁଳ ବିଭବ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ , ଆଉ ତୁ ସବଂଶ ବିନଷ୍ଟ ହେବୁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶତ୍ରୁତା କରି ତୁ କେତେ ଦିନ ବଞ୍ଚି ରହିପାରିବୁ ? ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରତି ଯେ ହିଂସା କରେ, ତାହାର ଭାଗ୍ୟଦେବତା ତାହାର ପ୍ରତିକୂଳ ହୁଏ ।" ସୀତା ଏହିପରି ବହୁତ ଭର୍ତ୍ସନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ; ମାତ୍ର ରାବଣ ସେଥିରେ କ୍ରୋଧ ବା ଅଭିମାନ ପ୍ରକାଶ କଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ନିର୍ଜନ ଅଶୋକ ବନରେ ଦୁରନ୍ତା ରାକ୍ଷସୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜଗାଇ ରଖିଲେ ତାହାର ମନ ସେମାନଙ୍କ ଭୟରେ ଅବଶ୍ୟ ବଦଳିଯିବ । ଏହିପରି ଭାବୁଁ ଭାବୁଁ ରଥ ଯାଇ ଲଙ୍କାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ରାବଣ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଅଶୋକବନକୁ ଯାତ୍ରା କଲା । ସେଠାରେ ସୀତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦିନୀ କରି ରଖି ଭୟଙ୍କର ଅସୁରୁଣୀମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଜଗୁଆଳ ରଖିଦେଇ ରାଜଭବନକୁ ଯାତ୍ରା କଲା । ରାକ୍ଷସୀମାନେ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ; ମାତ୍ର ସୀତା ଭୀତ ହେଲେ ନାହିଁ ; ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ସବୁ ସହ୍ୟ କଲେ । ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ଅଦୃଶ୍ୟ ରୂପରେ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଅମୃତ ଦେଇ କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭେ ଚଉଦମାସ ରାକ୍ଷସ ଘରେ ରହିବ, ତହିଁ ପରେ ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ମିଳିତ ହେବ—ଏହି ଅମୃତ ପାନ କର ; କ୍ଷୁଧା ତୃଷାର ପୀଡ଼ା ବାଧିବ ନାହିଁ ।" ତହୁଁ ସୀତା ଅମୃତ ପାନ କଲେ ; ଇନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ଦେବମାୟା ପ୍ରଭାବରୁ ରାକ୍ଷସମାନେ କିଛି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୀତା ବ୍ୟାଘ୍ରୀବେଷ୍ଟିତ ମୃଗୁଣୀ ପରି ଦୁର୍ମୁଖୀ ରାକ୍ଷସୀ-ପରିବୃତା ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି ବସିରହିଲେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଏଣେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମାୟାମୃଗର ମାୟା-ବାଣୀ ଶୁଣି ଆଶଙ୍କାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ତ୍ୱରିତ ଗତିରେ କୁଟୀରାଭିମୁଖରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେଲେ । ବାଟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖି ସେହି ଆଶଙ୍କା ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭର କଥା ସତ ହେଲା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ମାରୀଚ ରାକ୍ଷସ ମୃଗ ରୂପ ଧରି ଆସିଥିଲା । ମାୟାବୀର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୃତଦେହ ଏହି ପଡ଼ିଅଛି ଦେଖ । ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭେ ତାହାରି ମାୟା ସ୍ୱର ଶୁଣି ତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିଲ । ଉଃ, ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସ କେତେ ମାୟା ଜାଣେ ? ଠିକ୍ ମୋହରି ସ୍ୱରରେ ତୁମ୍ଭ ନାମ ଧରି ଆର୍ତ୍ତକଣ୍ଠରେ ଡାକିଲା ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ—"ଦେବ, ମୁଁ ତ୍ରସ୍ତହୋଇ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଆସି ନାହିଁ । ମାୟାମୃଗର କାତର ସ୍ୱର ଶୁଣି ସୀତା ଛନ୍ନମତି ହୋଇଉଠିଲେ । ଆପଣଙ୍କର ବିପଦ-ଆଶଙ୍କାରେ ସତୀ-ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ସେ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଆଦେଶ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ବୁଝାଇ କହିଲି ; ମାତ୍ର ସେ କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ମୋତେ ଅକଥ୍ୟ କଟୂ ଭର୍ତ୍ସନାରେ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ କରିଦେଲେ । ପୁଣି ମୋର ଚରିତ୍ରରେ ସନ୍ଦେହ କରି କଳଙ୍କ ବୋଳିଦେଲେ । କି ତୀବ୍ର ସେ ଭର୍ତ୍ସନା ! ଧାତୁଆ ଇଙ୍ଗାମରିଚ ବାଟି ବୋଳିହେଲା ପରି ସେ ଭର୍ତ୍ସନାରେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଦେହ ଜଳିଯାଉଛି । ତହୁଁ ମୁଁ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଚାଲି ଆସିଲି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି କହିଲେ—"ଭାଗ୍ୟ ଅବଳଙ୍କୁ ସବୁ ଦୁର୍ଯୋଗ ଘଟେ ଭାଇ ! ନଚେତ୍ ତୁମ୍ଭ ପରି ବିଜ୍ଞ, ବୀରପୁରୁଷ ନାରୀ କଥାରେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ନିଜର ଇଚ୍ଛାବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଆଉ ସୀତା ମୋର ସ୍ୱଭାବ, ଚରିତ୍ର, ବୀରତ୍ୱ, ପରାକ୍ରମ ଜାଣି ଜାଣି ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତେ ବା କାହିଁକି ? ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ଦାହିକା ଶକ୍ତି ଅଗ୍ନିକୁ ସୁଦ୍ଧା ଦଗ୍ଧ କରିପକାଇବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ରାଜ୍ୟତ୍ୟାଗ, ବନବାସ, ପିତୃବିୟୋଗ—ଏତେ ଦୁଃଖ ପରେ କୋଉଁ ଉପରେ ଜଳନ୍ତା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିଧାତା ପରି ଆଉ କି କପଟ ବିଧାତା ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଲେଖିଛି କେଜାଣି ? ବିଧାତା ଦୁଃଖ ଉପରେହିଁ ଦୁଃଖ ଆଣି ଲଦିଦିଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ, ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ବିଧାତା ଯେପରି ଘୋଡ଼ାଏ ହଠ ସାଧି ବସେ । ଭଙ୍ଗା ଘର ଉପରେ ତ ତାହାର ଦୟା ହୁଏ ନାହିଁ ! ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତି । ସୀତାଙ୍କର କିଛି ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟି ନାହିଁ ତ ? ମୋର ମନ ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର ହେଉଅଛି, ଶୀଘ୍ର ଆଗେ ଯାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା । କାହିଁକି କେଜାଣି ମନ ଖାଲି ଛନ ଛନ ହେଉଅଛି; ହୃଦୟରେ ନାନା ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତାର ଭୀଷଣ ଲହରୀ ଉଠୁଅଛି । ମୁଁ ଚାରିଆଡ଼େ କୁଲକ୍ଷଣସବୁ ଦେଖୁଅଛି । ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବନଚ୍ଛବି ପାଣ୍ଡୁର ଓ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଦିଶୁଅଛି । କଳା ମେଘରେ ଦିଗନ୍ତ ଢାଙ୍କିଅଛି । ତାହାର ମର୍ମଭେଦୀ ତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସ ପରି ପ୍ରଖର ପବନ ବହୁଅଛି । ପଶୁପକ୍ଷୀ ସକଳ ଅପ୍ରସନ୍ନ । ସେମାନଙ୍କର ନୟନ ଛଳଛଳ ଏବଂ ବଦନ ଶୁଷ୍କ ଦିଶୁଅଛି । ସତେ ଯେପରି କି ଗୁରୁତର କାରଣରୁ ସେମାନେ ମୋର ମୁହଁକୁ ଅନାଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହିପରି କହି କହି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୁଟୀରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସୀତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୁଖିଗଲା, ଘର ବାଉଁ ବାଉଁ ହେଲା, ମନ ହାଲୁ ହାଲୁ ହେଲା । ସୀତା ସୀତା ବୋଲି ସେ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେ । ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଗଣ୍ଡକେ ଚେତନା ପାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ବନର ସନ୍ଧିକନ୍ଦ ଖୋଜି ବୁଲିଲେ । ନଦୀ, ପର୍ବତ, କନ୍ଦର, ତରୁତଳ ସର୍ବତ୍ର ଖୋଜି ଖୋଜି ହାଲିଆ ହୋଇପଡ଼ିଲେ; ମାତ୍ର କେଉଁଠି ସୀତାଙ୍କୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାତୁଳ ହୋଇଉଠିଲେ— ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ବୃକ୍ଷ ପର୍ବତ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ, ତାକୁ ସୀତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ପଚାରିଲେ । ସେ ଏରୂପ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଜ୍ଞାନ ରହିଲା ନାହିଁ । ଶୋକ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ହୃଦୟ ଅଧିକାର କଲେ ଜ୍ଞାନ ଏକାବେଳକେ ହଜିଯାଏ । ମୃଗ-ମୃଗୀକୁଳ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୃଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣକୁ ମୁହଁ କରି ଗ୍ରୀବା ଟେକି ଅଶ୍ରୁସଜଳ ନୟନରେ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତଦ୍ୱାରା ସୀତା ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଯାଇଥିବାର ସଙ୍କେତ କଲେ । ପାଦପବୃନ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣଦିଗକୁ ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ କରି ସୀତାଙ୍କ ଗମନ-ସଙ୍କେତ ଜଣାଇଦେଲେ । ପକ୍ଷୀମାନେ ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଉଡ଼ିଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ବିଳାପ କରି କହିଲେ—"ହାୟ-ସୀତା, ତୁମ୍ଭେ କୁଆଡ଼େ ଗଲ ? ତୁମ୍ଭେ ଛାଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା କଳ୍ପନା କରି ନ ଥିଲି । ଯଦି ଗଲ, ତେବେ ତୁମ୍ଭ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନ ଗଲ କାହିଁକି ? ଏ ଅରଣ୍ୟରେ ସର୍ବତ୍ର ତୁମ୍ଭର ସ୍ମୃତି ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ରହିଅଛି । ତାହା ଦେଖି ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବି କପରି ? ଏହି ମୃଗଶିଶୁଟି ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତିପାଳିତ, ଏହି ସୌମ୍ୟା ମାଳତୀ ଲତାଟି ତୁମ୍ଭର ହସ୍ତରୋପିତ, ଏହି ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ତୁମ୍ଭର ସ୍ନାନରେ ପବିତ୍ର, ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭେ ତ ତୁମ୍ଭକୁ ରଖିଯାଇଅଛ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହିପରି ବହୁତ ବିଳାପ କଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବୁଝାଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ କହିଲେ—"ଦେବ, ମହାପୁରୁଷମାନେ ବିପଦରେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଏକଥା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଅଛି । ବିପଦକୁ ନ ଡରି ଛାତି ପତାଇଦେଇ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ହିଁ ପୌରୁଷ । ଆପଣ ବୀରପୁରୁଷ ହୋଇ ଏଭଳି ବିହ୍ୱଳ ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସୀତାଙ୍କୁ କେହି ଭକ୍ଷଣ କରିଥିବାର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ଏ ବନ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ତାହା ହୋଇଥିଲେ ଅସ୍ଥି, କେଶ, ରକ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଅବଶ୍ୟ କେଉଁଠି ହେଲେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ଏଥିରୁ ବୋଧ ହେଉଅଛି—ସୀତା ନିଶ୍ଚୟ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି । ରାକ୍ଷସମାନେ ଆମ୍ଭର ଶତ୍ରୁ । ବୋଧହୁଏ କେହି ରାକ୍ଷସ ମାୟାଜାଲ ବିସ୍ତାର କରି ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଅନ୍ତର କରିନେଇ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ନେଇଯାଇଛି । କିଏ ସେ ଦୁଃସାହସୀ, ଆଗେ ତାହା ଜାଣିବା ଯାଉ

ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସ୍ଥଳନ୍ତୁ । ଅବଶ୍ୟ କେଉଁଠିହେଲେ ସେହି ଦୁଷ୍କର୍ମାଙ୍କର ସନ୍ଧାନ ମିଳିବ ।” ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହିପରି ଆଶ୍ୱାସନାରେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ବାରମ୍ବାର ବନପର୍ବତ ତନ୍ନତନ୍ନ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବୁଲିଲେ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନାରେ ଦିନରାତି ଯୁଗଯୁଗ ବିତିଯାଏ । ଦିନ ପରେ ରାତି ହୁଏ, ପୁଣି ରାତି ଯାଇ ଦିନ ହୁଏ; ମାତ୍ର ସେ ଦିନରାତି ସହଜରେ ସରେ ନାହିଁ । ବିଷମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କେତେ ଦୀର୍ଘ ଦିନରାତି କଟିଗଲା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚବଟୀ ଛାଡ଼ି ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଅରଣ୍ୟରେ ବୁଲୁଁ ବୁଲୁଁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିଲେ ବିହଙ୍ଗରାଜ ଜଟାୟୁ ଛିନ୍ନପକ୍ଷ ହୋଇ ରକ୍ତାକ୍ତ କଳେବରରେ ଭୂପତିତ ହୋଇଅଛି । ପିତୃବନ୍ଧୁ, ପରମ ହିତୈଷୀ ଜଟାୟୁର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାହା ନିକଟକୁ ଯାଇ କାରଣ ପଚାରନ୍ତେ ଜଟାୟୁ କହିଲା— “ବତ୍ସ, ଦୁରାତ୍ମା ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ରଥରେ ବସାଇ ନେଇ-ଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ଶୁଣି ମୁଁ ଆସି ରାବଣ ସଙ୍ଗେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ କଲି । ତାହାର ଧ୍ୱଜ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ଦେଖ । ଚଞ୍ଚୁ ଓ ଚରଣ ଆଘାତରେ ମୁଁ ତାକୁ ଭୀଷଣ ଭାବରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରିପକାଇଲି । ବର୍ଷା-କାଳରେ ପର୍ବତ ଦେହରୁ ଗୈରିକଧାରା ବହିଲା ପରି ରାକ୍ଷସ ଦେହରୁ ବହୁଧାରରେ ରକ୍ତ ବହିଗଲା । ମୁଁ ଶେଷରେ ଯାଏଁ ଯୁଦ୍ଧ କଲି; ମାତ୍ର ବହୁକାଳର ପ୍ରାଚୀନ ଶରୀର ହେତୁରୁ ଅବସନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ପାପିଷ୍ଠ ମୋତେ ଅଶକ୍ତ ଦେଖି ଖଡ଼୍ଗାଘାତରେ ମୋର ଡେଣା ଛେଦନ କଲା । ମୁଁ ଅଚଳ ହୋଇ ତଳେ ଖସିପଡ଼ିଲି । ତହୁଁ ଦୁଷ୍ଟ ଶୀଘ୍ର ରଥ ଚଳାଇ ଦକ୍ଷିଣଦିଗକୁ ପଳାଇ-ଗଲା । ଏଥିପୂର୍ବରୁ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭକୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେବାଯାଏଁ ବଞ୍ଚିରହିବ ବୋଲି ମା ଜାନକୀ ବର ଦେଇ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ସତୀତ୍ୱର ପ୍ରଭାବ ମୋତେ ଏତେବେଳଯାଏଁ ଜୀବିତ ରଖିଅଛି ।” ଜଟାୟୁ ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ ; ସେହିକ୍ଷଣି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗ୍ୟସ୍ଥଳ ପରି ପିତୃସମ ପିତୃସଖାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ସମାପନ କଲେ । ଜଟାୟୁ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରି ବୀରଧର୍ମ ପାଳି ଦେବ-ବିମାନରେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜଟାୟୁଠାରୁ ସୀତାହରଣ ସମାଚାର ଶୁଣି ଦକ୍ଷିଣଦିଗାଭିମୁଖରେ ଗମନ କଲେ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ବିକଟାକାର କବନ୍ଧ ରାକ୍ଷସ ତାଙ୍କର ଗତିରୋଧ କଲା । ତାହାର ଗ୍ରୀବା କି ମସ୍ତକ ନାହିଁ, ପେଟ ଭିତରୁ ଗିରିଗହ୍ୱର ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୁଖ ବାହାରିଅଛି ; ହସ୍ତ ଯୋଜନ-ବିସ୍ତୃତ । ସେହି ଦୀର୍ଘହସ୍ତ ବଢ଼ାଇଦେଇ ସେ ବହୁଦୂରରୁ ବନଚର ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଧରିଆଣି ଖାଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଖଡ଼୍ଗଦ୍ୱାରା ତାହାର ଦୁଇ ବାହୁ ଛେଦନ କଲେ । ରାକ୍ଷସ ଉଭୟଙ୍କର ରଣ ଛାଡ଼ି ଦିବ୍ୟ ରୂପ ଧରି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବିମାନରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲା; ଯିବାବେଳେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା— ଏବେ ଚିହ୍ନିଲି, ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ବୁଲୁଅଛ । ଋଷିଶାପରେ ମୋର ଏ ଦୁର୍ଗତି ହୋଇଥିଲା । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ହାତରେ ମରି ଶାପମୁକ୍ତ ହେବି ବୋଲି ପ୍ରତୀକାର ମଧ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୋଇଥିଲା । ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମୋତେ କଠୋର ଶାପରୁ ମୁକ୍ତ କଲ, ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତବାସୀ କପିସମ୍ରାଟ ସୁଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କର । ତାହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ସୀତାଙ୍କୁ ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ବିଧାତା-ସୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ରାବଣ ଯେଉଁଠି ସୀତାଙ୍କୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବ, ସେ ଖୋଜି ନିଶ୍ଚୟ ଆଣି-ଦେବ ।” ଶାପମୁକ୍ତ ପୁରୁଷ ଏହା କହି ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତକୁ ଯିବାର ବାଟ ଦେଖାଇଦେଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ-ଗଲା । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁଗ୍ରୀବର ସାକ୍ଷାତ୍ ନିମନ୍ତେ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରାକଲେ ।

କିଛିଦୂର ଯାଇ ଦାଶରଥିଦ୍ୱୟ ମତଙ୍ଗମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ତପଃସିଦ୍ଧା ପ୍ରାଚୀନା ଶବରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲା । ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ସେ ଶାଧ ମେଣ୍ଟାଇ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କଲା । ସେ ବନରୁ ପକ୍ୱଫଳ ତୋଳିଆଣି ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ି ଚାଖେ, ଯେଉଁ ଫଳ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମଧୁର ଲାଗେ, ତାହା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ଆନନ୍ଦରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ପ୍ରେମ-ଭକ୍ତିରାଜ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚଣ୍ଡାଳ ବା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅନୁଚ୍ଛିଷ୍ଟର ବାରଣ ନାହିଁ । ପ୍ରେମଭକ୍ତିମିଶା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ପରମ ପବିତ୍ର ଓ ଉପାଦେୟ ବସ୍ତୁ । ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ଶବରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଗରେ ଠିଆକରାଇ ନିଜର ତପଃକ୍ଷୀଣ ପବିତ୍ର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରକୁ ଯୋଗାନଳରେ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କରି ନିର୍ବାଣ ମୁକ୍ତି ଲାଭକଲା ।

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପରମ ରମଣୀୟ ପମ୍ପା ସରୋବର ତୀରରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେହି ରମ୍ୟ ସରୋବର ଦର୍ଶନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମନରେ ସର୍ବଦା ସୀତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା । ପଦ୍ମଫୁଲକୁ ସୀତା ବଡ଼ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି; ସୁତରାଂ ପଦ୍ମ ଦେଖି ସୀତା ମନରେ ପଡ଼ିଲେ । ସୀତା ହଂସୀ ସଙ୍ଗେ ଖେଳିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁଖ ମଣନ୍ତି, ଏଣୁ ହଂସୀ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସୀତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଲା । ସଫରୀ ମତ୍ସ୍ୟ ଦେଖିଲେ ସୀତାଙ୍କ ନୟନଠାରି ମନରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଝିଲ୍ଲୀରବ ଶୁଣିଲେ ପ୍ରେୟସୀଙ୍କ ନୂପୁର ଧ୍ୱନିର ସୁପ୍ତ ସ୍ମୃତି ହଠାତ୍ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠେ । ଏହିପରି ସୀତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କୁ ପୀଡ଼ା ଦେବାରୁ ସେ ଆଉ ସେଠାରେ ନ ରହି ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୂର୍ବକାଳରେ ଏକଶ୍ରେଣୀୟ ବୀରଜାତି ଅରଣ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ଆସୁରିକ ବଳ ଥିଲା । ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ରଧାରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ବୃକ୍ଷ ଓ ପ୍ରସ୍ତର ଫିଙ୍ଗି ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି । ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ବୀରଜାତି ସେକାଳରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ଖାଲି ଅମାନୁଷୀ ବଳ ବିକ୍ରମରେ ସେମାନେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନ ଥିଲେ, ଅନେକ ଭଲ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଆକୃତି ଠିକ୍ ବାନର ପରି ଥିଲା ଏବଂ କେତେକୋଷ୍ଠୀ ଆଚରଣ ମଧ୍ୟ ବାନରମାନଙ୍କ ପରି ଥିଲା । ଏହିହେତୁ ପୁରାଣ, ଇତିହାସରେ ସେମାନେ ବାନର ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଆଧୁନିକ ଶାଖା, ମୃଗ, ଅକର୍ମା ବାନର ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ କଥା କହୁଥିଲେ, ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ, ଅନେକ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଜାତିର ରାଜା ଥିଲେ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ, ସୈନ୍ୟସେନାପତି ଥିଲେ । ସେ ଜାତିର ବୀର ହନୁମାନ ଜଣେ ପରମ ଯୋଗୀ ଓ ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଥିଲେ । ସେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ 'ମହାନାଟକ' ନାମକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ମହାବୀର ହନୁମାନ ଯୋଗବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରୁଥିଲେ । ସୁଷେଣ ଆୟୁର୍ବେଦରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଥିଲେ । ନଳ ସ୍ଥାପତ୍ୟବିଦ୍ୟାରେ ଅସାଧାରଣ ବିଚକ୍ଷଣତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ଜାତିରେ ଏପରି ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ, ସେ ଜାତି ଆଧୁନିକ ବାନରଶ୍ରେଣୀୟ ବୋଲି କଦାଚ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ପ୍ରାଜ୍ଞମାନେ ସେହି ଜାତିକୁ ମହାବୀର ଜାତି ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି-ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଜାତି ଧରାପୃଷ୍ଠରୁ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ-ଛନ୍ତି କିମ୍ବା କେଉଁ ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ପୂର୍ବେ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା ସେହି ଜାତିର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ସେଥିର ରାଜା ବାଳୀ ଜଣେ ଅଜେୟ ପରାକ୍ରମୀ । ସେକାଳରେ ତାହାର ସମକକ୍ଷ ବୀର କେହି ନ ଥିଲେ । ତ୍ରିଭୁବନବିଜୟୀ ରାବଣକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ପରାଜୟ କରିଥିଲା । ସେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗିରିଶୃଙ୍ଗ ଉପାଡ଼ି ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ହାତ, ଛାତି, ମୁଣ୍ଡ ଓ ପିଠି ପତାଇ ତଳେ ନ ପଡ଼ୁଣୁ ତାହାକୁ ଧରି ନେଉଥିଲା । ତାହାର ଅନୁଜ ସୁଗ୍ରୀବ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ଯୌବରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । କୌଣସି କାରଣରୁ ଦୁଇଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନୋଭେଦ ଜନ୍ମିବାରୁ ବାଳୀ ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ିଦେଲା ଏବଂ ଉତ୍ତେଜନାବଶତଃ ଧର୍ମାଧର୍ମଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତୃବଧୂ ରୁମାର ସତୀତ୍ୱ ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ବାଳୀ ସଙ୍ଗ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଳରେ ସମକକ୍ଷ ନ ହୋଇ ପଳାଇ ଆସି ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲା । ଋଷିଶାପ ହେତୁ ବାଲୀ ସେ ପର୍ବତକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସୁଗ୍ରୀବ ଏବଂ ତାର ଚାରି ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁଷେଣ, ନଳ, ନୀଳ, ହନୁମାନ ସହ ନିର୍ଭୟରେ ସେଠାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ।

ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତର ଚୂଡ଼ା ଉପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ସ୍ୱୀୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଘେନି ବସିଥିଲା । ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ତାଙ୍କୁ ବାଳୀର ଗୁପ୍ତଚର ମଣି ଭୀତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେମାନେ କିଏ ଓ କାହିଁକି ବନରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ଏହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇ ହନୁମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଲା । ହନୁମାନ ତପସ୍ୱୀ ରୂପ ଧରି ଆସି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପରିଚୟ ଏବଂ ଭ୍ରମଣର କାରଣ ପଚାରିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ୱପରିଚୟ ଦେଇସାରି କହିଲେ—"ଆମ୍ଭେମାନେ ବାନରରାଜ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ଖୋଜୁଛୁଁ; କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ସହ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରିବୁଁ । ତୁମ୍ଭେ କିଏ ଓ ସୁଗ୍ରୀବ କେଉଁଠାରେ ଥାନ୍ତି ଜାଣିଥିଲେ କୁହ ।" ପରମ ଭକ୍ତ ହନୁମାନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ମୋହିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଏ ତ ସାମାନ୍ୟ ମାନବ ନୁହନ୍ତି, ଏରୂପ ସର୍ବସୁଲକ୍ଷଣବନ୍ତ ମହାପୁରୁଷ ଦେବତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ହୋଇପାରେ ? ଏ ନିଶ୍ଚେ ମୋର ଆରାଧ୍ୟ ସେହି ବିଶ୍ୱରୂପୀ ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁରୂପୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।" ହନୁମାନ ଆନନ୍ଦରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଉଠାଇ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଭକ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କର ମିଳନ ହେଲା । ଭକ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲା । ଭଗବାନ ଭକ୍ତକୁ ଚିହ୍ନିଲେ । ଦୁହିଙ୍କର ହୃଦୟ ଅପୂର୍ବ ସୁଧାରସରେ ଆପ୍ଳୁତ ହୋଇଉଠିଲା । ହନୁମାନ କର ଯୋଡ଼ି କହିଲା—ଆଜି ସୁପ୍ରଭାତ, ତୁମ୍ଭର ପତିତପାବନ ଶ୍ରୀଚରଣ ସ୍ପର୍ଶରେ ମୋର ପିଣ୍ଡ ପବିତ୍ର ହେଲା—ମୁଁ ଧନ୍ୟ ହେଲି । ସୁଗ୍ରୀବ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ସେ ଜଗନ୍ନିୟନ୍ତାଙ୍କର ମିତ୍ର ହେବ—ତାହାର ପୂର୍ବ ସୌଭାଗ୍ୟ ଆଜି ନିଶ୍ଚେ ଫେରିଆସିବ ।" ଅନନ୍ତର ହନୁମାନ ସ୍ୱାଭାବିକ ବାନର ରୂପ ଧରି କହିଲା—"ପ୍ରଭୋ, ମୋର ନାମ ହନୁମାନ । ମୁଁ ସେହି କପିନାଥ ସୁଗ୍ରୀବର ଭଣ୍ଡାରୀ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ; ଛଦ୍ମରେ ଛଦ୍ମବେଶ ଧରିଥିଲି । ପ୍ରଥମ ଭୃତ୍ୟର ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରି ଦେବ ! ସୁଗ୍ରୀବ ଏହି ପର୍ବତ ଚୂଡ଼ାରେ ଅଛନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମୋ କାନ୍ଧରେ ବସ, ମୁଁ ନେଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଭେଟାଇବି ।" ଏହା ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହନୁମାନର କାନ୍ଧ ଉପରେ ବସିଲେ । ହନୁମାନ ତାଙ୍କୁ ଘେନିଯାଇ ସୁଗ୍ରୀବ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଆଗମନର କାରଣ ସଂକ୍ଷେପରେ ମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ କହିଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ସବୁ ଶୁଣି ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦରେ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ସାଦରରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କହିଲେ—"କପିରାଜ, ଉତ୍ତମର ଉପଦେଶମତେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ମିତ୍ରତା କରିବାକୁ ଆସିଛି ।" ସୁଗ୍ରୀବ ଏହା ଶୁଣି କୃତଜ୍ଞ-ବୋଳା ମୃଦୁ ହାସ୍ୟରେ କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ମୁଁ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବାନର, ତୁମ୍ଭର କି ଉପକାର କରିପାରିବି ? ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଦାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ତଥାପି ମୋତେ ମିତ୍ର ସମ୍ବୋଧନ କରୁଛ, ଏହା ତୁମ୍ଭର ମୋ ପ୍ରତି ଅପାର କରୁଣାର ନିଦର୍ଶନ । ମୁଁ ଜାଣୁଛି—ତୁମ୍ଭେ ମୋର ବିଧି-ପ୍ରେରିତ ସୌଭାଗ୍ୟ-ଦେବତା ରୂପରେ ଆସିଅଛ । ଏତେଦିନେ ମୋର ଦୁଃଖର ରାତି ପାହିଲା—ଆଜି ମୋ ଭାଗ୍ୟାକାଶରେ ସୁଖ-ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉଦୟ ହେଉ । ଏ ମିତ୍ରତା ଦ୍ୱାରା ମୋର ପ୍ରଭୂତ ଉପକାର ହେବ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭର ଉପକାର କରିବା ଭଳି ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର କାହିଁ ? ତୁମ୍ଭେ ଦୟାମୟ, ଉପଯାଚକ ଭାବରେ ଏ ସେବକକୁ ଦୟା କରିବାକୁ ଆସିଛ । ହନୁମାନଠାରୁ ଶୁଣିଲି—ପାପିଷ୍ଠ ରାବଣ ତୁମ୍ଭ ସ୍ତ୍ରୀ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ନେଇଯାଇଛି, ତୁମ୍ଭେ ମୋ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାବଣକୁ ମାରି ସୀତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ମୋ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା କରିବାକୁ ଆସିଛ; କିନ୍ତୁ କଣ କରିବି, ମୁଁ ନିରୁପାୟ, ସ୍ୱୟଂ ବାଳୀ ଭୟରେ ଆସି ଏ ପର୍ବତରେ ଲୁଚି ରହିଛି । ମୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର କଥା କଣ କହିବି ? ଏଠାରୁ ଅଳ୍ପଦୂରରେ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଅଛି । ମୋର ଭାଇ ବାଳୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେହି ରାଜ୍ୟର ରାଜା । ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ସେ ମୋ ପ୍ରତି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ମୋତେ ରାଜ୍ୟରୁ ନିର୍ବାସିତ କରିଛି, ପୁଣି ମୋର ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ ବନ୍ଦିନୀ କରି ରଖିଅଛି । ସେ ଅତୁଳ ପରାକ୍ରମୀ, ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ତାହାର ଆଜ୍ଞାବହ, ମୁଁ ଏକୁଟିଆ ତାର କଅଣ କରିପାରିବି ? କେବଳ ଏ ପର୍ବତରେ ଅତି ଦୁଃଖରେ କାଳ କାଟୁଛି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି କାନରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲେ—"ଉଃ, କି ଭୀଷଣ ମହାପାପ, ଭ୍ରାତୃବଧୂ କନ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟା, ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ଯଦି ଏ ଭଳି ମହାପାପ କେହି କରେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାର୍ହ । ମୁଁ ବାଣାସନ ଛୁଇଁ ନିୟମ କରୁଛି, ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ବାଳୀକି ବଧ କରି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇବି । ତୁମ୍ଭେ ହୃତପତ୍ନୀକ, ମୁଁ ବି ହୃତପତ୍ନୀକ, ପୁଣି ଦୁହେଁ ବନବାସୀ, ସମଦଶାପନ୍ନ । ଅତଏବ ପରସ୍ପର ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରି ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁସଂହାରପୂର୍ବକ ପତ୍ନୀ ଉଦ୍ଧାର କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।" ଧନୁର୍ବାଣ ଛୁଇଁବା ଅପେକ୍ଷା ବୀର ପକ୍ଷରେ କଠୋର ନିୟମ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ସୁଗ୍ରୀବ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ହର୍ଷୋଲ୍ଲାସପୂର୍ବକ କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ବାଳୀକୁ ମାରିବ, ତେବେ ପାପାତ୍ମା ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟପାତାଳ ଯେଉଁଠାରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଖୋଜି ଆଣିଦେବି । ଯେଉଁଦିନ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ରଥରେ ବସାଇ ନେଇଯାଉଥିଲା, ସେଦିନ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ପର୍ବତରେ ବସି ଦେଖିଥିଲୁ; ମାତ୍ର ରଥର ଦ୍ରୁତଗତି ହେତୁରୁ ଚିହ୍ନିପାରି ନାହୁଁ । ଆଜି ତାହା ସ୍ମରଣ ହେଉଛି । ସୀତା ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଦେହରୁ ଅଳଙ୍କାର କାଢି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ କହିଲେ—'ଏହି ନିଦର୍ଶନ ରଖିଥାଅ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ହରିନେଇଗଲା ବୋଲି କହିବ ।' ସେହି ଅଳଙ୍କାର ମୁଁ ଯତ୍ନରେ ରଖିଛି, ତାହା ଦେଖିଲେ ତୁମ୍ଭେ ଅବଶ୍ୟ ଚିହ୍ନିପାରିବ ।" ସୁଗ୍ରୀବ ଏହା କହି ଗିରିଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରୁ ଯାଇ ଅଳଙ୍କାର ନେଇ ଆସିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ଦେଖି ସୀତାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ବୋଲି ଚିହ୍ନି ବହୁ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ହାତରେ ଧରି କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭେମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର କରି ନ ଥିଲ, ବରଂ ତାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗରେ ଲାଗି ତୁମ୍ଭେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲ । ଏବେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ମଳିନ ଓ ହତଶ୍ରୀ ଦିଶୁଛ ।" ରଘୁକୁଳ ଭରସା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହିପରି ବିଳାପ କଲେ; ସୁଗ୍ରୀବ ନାନା କଥା କହି ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୁଗ୍ରୀବ ଅଗ୍ନି ସାକ୍ଷୀ କରି ମିତ୍ରତା-ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପର ଶତ୍ରୁସଂହାରରେ ପରସ୍ପରର ସହାୟତା କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣି ହନୁମାନ ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ବାନରବୃନ୍ଦ ମହୋଲ୍ଲାସରେ "ଜୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଜୟ ସୁଗ୍ରୀବ" ଶବ୍ଦରେ ଆକାଶ ପୃଥିବୀ କମ୍ପାଇଦେଲେ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଛଳରେ ପାର୍ବତ୍ୟ-ପ୍ରକୃତି "ଜୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଜୟ ସୁଗ୍ରୀବ" ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଉଠିଲା । ହନୁମାନ ଶାଳଖଣ୍ଡ ପୁଷ୍ପପଲ୍ଲବଯୁକ୍ତ ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଆଣି ଦେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୁଗ୍ରୀବ ସେଥିରେ ବସିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାନର ଚାରିପାଖରେ ତାଙ୍କୁ ଘେରିବସିଲେ । ଅନେକ ସୁଖଦୁଃଖ କଥା ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ—"ମିତ୍ରବର, ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତୁମ୍ଭର ଶତ୍ରୁ ସେହି ବଳଦୃପ୍ତ ବାଳୀ କେଉଁଠାରେ ଅଛି ଦେଖାଇଦିଅ—ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ତାକୁ ସଂହାର କରି ପୃଥିବୀର ପାପଭାର ହ୍ରାସ କରିବି ।" ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲା, "ବନ୍ଧୁ, ତୁମ୍ଭେ ବିଶ୍ୱଜୟୀ ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରମଣି, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ; ମାତ୍ର ବାଳୀ ସୁଦ୍ଧା ଜଣା ପାତ୍ର ନୁହେଁ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଚାରି ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ନାନ କରି ଆସେ । ପବନ ପୁଷ୍ପଗନ୍ଧ ହରଣ କଲା ପରି ବାଳୀ ଶତ୍ରୁକୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ତାହା ଦେହରୁ ଅଧେ ବଳ ହରିନିଏ । ତୁମ୍ଭେ ଯେ ସହଜରେ ତାକୁ ମାରିପାରିବ, ଏହା କିପରି ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ?" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—"କେବେ କିପରି ହେଲେ ତୁମ୍ଭର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେବ ?" ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲା—"ଦୁନ୍ଦୁଭି ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ରାକ୍ଷସ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂସାରଯାକ ଖୋଜି ତାହାର ସମକକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ପାଇଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବାଲୀ ପାଖକୁ ଆସି ଯୁଦ୍ଧ ମାଗିଲା । ବାଲୀ ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାରି ଏହି ପର୍ବତକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା । ଏହି ଦେଖ, ପର୍ବତ ତଳେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗିରିଚୂଡ଼ା ତୁଲ୍ୟ ତାହାର ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର ପଡ଼ି ରହିଛି । ବାଲୀ ତାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲାବେଳେ ତାହାର ରକ୍ତ ଏହି ପର୍ବତସ୍ଥ ମତଙ୍ଗଋଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଓ ମୁନିଙ୍କ ଦେହରେ ପଡ଼ିଲା । ମହର୍ଷି ତାହା ଦେଖି ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ—"ଯେଉଁ ପାମର ଏପରି ଗର୍ହିତ କର୍ମ କଲା, ଏ ପର୍ବତକୁ ଆସିଲେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ । ସେହି ହେତୁ ବାଲୀ ଭୟରେ ଏ ପର୍ବତର ସୀମା ମାଡ଼େ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଏହି ଦୁନ୍ଦୁଭି ଅସ୍ଥିକୁ ଯୋଜନେ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇପାରିଲେ ବାଲୀକୁ ମାରିପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ଦୁନ୍ଦୁଭିର ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର ପାଖକୁ ଯାଇ ବାମପାଦର ବୁଢ଼ାଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଦଶ ଯୋଜନ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ । ତେବେ ବି ସୁଗ୍ରୀବ ସବାଟାଲେ ପରତେ ଗଲା ନାହିଁ । ସେ କହିଲା—"ବାଲୀ ଫିଙ୍ଗିବାବେଳେ ଅସୁରଦେହ ରକ୍ତମାଂସରେ ଭାରି ହୋଇଥିଲା, ଏବେ ଖାଲି ଶୁଷ୍କ ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର ଅଛି । ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭର ବଳ ବାଲୀଠାରୁ ଅଧିକ ବୋଲି କିପରି ବୁଝିବି ? ଏହି ଯେ ଏକାଧାଡ଼ିରେ ବଜ୍ର ପରି କଠିନ ସାତଟା ମୋଟା ଶାଳଗଛ ଅଛି, ଏହାକୁ ଏକାବାଣକରେ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ଫୁଟାଇପାରିବ, ତେବେ ମୋର ଆଉ କିଛି ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ ।" ସୁଗ୍ରୀବ ମୁହଁରୁ ଏ କଥା ନ ସରୁଣୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଣ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସପ୍ତଶାଳ ଭେଦ କରିଦେଲେ । ସେ ବାଣ ସପ୍ତଶାଳ ଫୁଟାଇ, ପୃଥିବୀ ଫୁଟାଇ ପାତାଳକୁ ଗଲା ଏବଂ ପୁଣି ଆସି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତୂଣୀରରେ ପଶିଲା । ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଶିକ୍ଷା ଦେଖି ସୁଗ୍ରୀବ ଆଖିରୁ ଭୟ ଓ ବିସ୍ମୟରେ ଅଶ୍ରୁକଣା ଖସିପଡ଼ିଲା । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଇ କହିଲା—"ପ୍ରଭୋ, ମୁଁ ଅତି ଦୁର୍ବଳ ବିଶ୍ୱାସୀ, ତୁମ୍ଭ ପରାକ୍ରମରେ ସନ୍ଦେହ କରିଥିଲି; ମାତ୍ର ଏବେ ବୁଝିଲି—ଗୋଟାଏ ବାଲୀ କି ଛାର, ତୁମ୍ଭେ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ସହସ୍ରେ ବାଲୀକୁ ସଂହାର କରିପାର । ବନ୍ଧୁବର, ମୋର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ରତା, ଏ ଦୁର୍ବଳତା, ଏ ଅବିଶ୍ୱାସ କ୍ଷମାକର ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁର ଏ କାକୁତି ଶୁଣି ତାକୁ ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଘେନି କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା ଗଡ଼ରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁଜ ସହ ବୃକ୍ଷାନ୍ତରାଳରେ ରହିଲେ, ସୁଗ୍ରୀବ ବାଲୀର ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଗର୍ଜନ କରି ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ଆହ୍ୱାନ କଲା । ବାଲୀ ତାହାର ସଦର୍ପ ଆସ୍ଫାଳନରେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ତାହାର ପାଟରାଣୀ ମହାସତୀ ତାରା ତାକୁ ସୁଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନିଷେଧ କଲା; ମାତ୍ର ସେ ସେଥିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ଆସି ଯୁଦ୍ଧ କଲା । ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ତୁମୁଳ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ଏହି ସମୟରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବୃକ୍ଷ ଆଢ଼ୁଆଳରୁ ବାଣ ମାରି ବାଲୀର ବିଶାଳ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ଭେଦ କଲେ । ବାଲୀ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅଧୀର ହୋଇ ରକ୍ତାକ୍ତ କଳେବରରେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସି ତାହା ଆଗରେ ଠିଆହେଲେ । ବାଲୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଚାହିଁ କ୍ଷୀଣକଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ପ୍ରଭୋ, ତୁମ୍ଭ ବାଣସ୍ପର୍ଶରେ ମୁଁ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିଅଛି । ତୁମ୍ଭେ କିଏ, ମୁଁ ଏବେ ଚିହ୍ନିପାରୁଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ଗୋଲୋକ-ବିହାରୀ ବିଷ୍ଣୁ । ଦୁଷ୍ଟଦମନ, ଶିଷ୍ଟପାଳନ ଓ ଧର୍ମରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ନରରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛ । ତୁମ୍ଭର ନାରୀଚୋର ରାବଣକୁ ମାରି ସୀତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ସକାଶେ ସୁଗ୍ରୀବ ସହିତ ମିତ୍ରତା କରିଅଛ, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ହାତରେ ମରିବି, ଆଜ ମୋର ଆନନ୍ଦର ଦିନ । ଆଜି ମୋ ପାପର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିକାର ହେଲା । ତୁମ୍ଭ ହାତରେ ମରି କାରଣ ହେଲି, ଏହାଠାରୁ ବଳି ସୁଖ କଅଣ ଅଛି ? ମୋର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା, ପଦସ୍ଖଳନ ପ୍ରଭୃତି ପାପ ମୋତେ ନରକରେ ଠାବ ଦେଇଥାନ୍ତା, ତୁମ୍ଭେ ଦୟାକରି ମୋତେ ସେଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲ । ଏହା ସେ ବଞ୍ଚିରହିବାଠାରୁ କୋଟିଏ ଗୁଣରେ ଭଲ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କଅଣ ଅଛି ? ତୁମ୍ଭେ ପାପୀକୁ ସଂହାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

କର ସ୍ୱଜଧର୍ମ ପାଳନ କରୁଅଛ, ଏହା ତୁମ୍ଭ ମୋର ଆନନ୍ଦର ଅପର କାରଣ । ଆଉ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଭୟ କାହାର ? ମୃତ୍ୟୁ ଆମର ଅମୃତ ଜୀବନ । ଆର ମୃତ୍ୟୁରେ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ । ମୃତ୍ୟୁରୁ ଯେଉଁ ଅମୃତ ଝରେ, ତାହାର ଆସ୍ୱାଦ ଆର ମିଳା କୁହେଁ ! ସେ ଯାହା ହେଉ, ତୁମ୍ଭ-ଠାରେ ଅନ୍ତିମ ମାଗୁଣି ଏହି ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ସ୍ନେହରେ ଏ ରାଜପରିବାରର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଯିବ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"କପିବର, ମୋ ଯୋଗୁଁ ତୁମ୍ଭେ ମୃତ୍ୟୁଲାଭ କରି ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭର ଅନୁତାପ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ କରି-ଅଛି । ଦେହ ଅପବିତ୍ର ହେଲେ ଜଳରେ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ । ସେହିପରି ମନ ଅପବିତ୍ର ହେଲେ ତାହା ଅନୁତାପରେ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ । ଅନୁତାପହିଁ ପାପର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପର୍ବତ ଦାନରେ ଯେଉଁ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇ-ପାରେ ନାହିଁ, ଏକା ଅନୁତାପରେ ସେ ପାପ ମରିଯାଏ । ତୁମ୍ଭେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ, ସୁତରାଂ ମୋର ବନ୍ଦନୀୟ । ତୁମ୍ଭର ଅନୁରୋଧକୁ ମୁଁ ଆଦେଶ ଜ୍ଞାନରେ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରିବ ।" ଏହି ସମୟରେ ସୁଗ୍ରୀବ ଆସି ବାଳୀର ପାର୍ଶ୍ୱଲୀନ ହେବାରୁ ବାଳୀ ସ୍ନେହ-ଶୀତଳ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଆସ ଭାଇ ଆସ, ତୁ ମୋତେ ମାରିଇଲୁ ବୋଲି ଲଜ୍ଜିତ ହୁ'ନା । ମୋର ଅସ୍ୱଦୁଷ୍ଟ-ରଣୀ, ମୋର ପାପ ମୋତେ ମାରିଛି, ତୋର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ ସୁଗ୍ରୀବ ! ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲକୁ ଗୁରୁତର ଦୋଷ ମଣି ମୁଁ ତୋତେ ଦେଶାନ୍ତର କରିଅଛି । ଯୋଷା ଏ ପାର୍ଥିବ ମୋହ ମୋତେ ଅନ୍ଧ କରିଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଣରେ ସେ ମୋହ ମରିଯାଇଅଛି, ଏବେ ମୁଁ କ୍ରୋଧ, ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ ପ୍ରଭୃତିର ଅତୀତ । ତୋ ପ୍ରତି ମୋର ଶେଷ ଉପଦେଶ ଏତିକି ଯେ—"ତୁ ମିତ୍ରକାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେହ, ମନ, ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରିବୁ । ଯେଉଁ ବାଳୀ ରାବଣକୁ କାଖରେ ଯାକି ଅଣିଥିଲା, ତୁ ସେହି ବାଳୀର ଭାଇ— ଦୁହିଙ୍କ ଦେହରେ ଏକା ରକ୍ତ ଅଛି । ତୋ ଦ୍ୱାରା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ସିଦ୍ଧ ହେବ; ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବରେ ହେବ । ମୁଁ ହୋଇଥିଲେ ଏତେଦିନକେ ରାବଣକୁ ମାରି ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣି ଦେଇଥାନ୍ତି । ସୁଗ୍ରୀବ, ତାରା ମହା ସାଧ୍ୱୀ, ଅତି ମହାବୁଦ୍ଧିମତୀ । ତାହାର ସୁମନ୍ତ୍ରଣା ଗ୍ରହଣ କରିବୁ । ସେଥିରେ ତୋର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ବାଳକ ଅଙ୍ଗଦ ବଡ଼ ଅଲେଳ, ତାକୁ ପୁତ୍ରବତ୍ ସ୍ନେହରେ ଆଜକୁ ଆବରଣ ପରି ରକ୍ଷଣ ପାଳନ କରିବୁ । ଏହି ଦେବ-ଦତ୍ତ ମାଳା ନେଇ କଣ୍ଠରେ ଧାରଣ କର । ଏହା ଯୋଗୁ ତୁ ବିଶ୍ୱଜନରେ ଅଜେୟ ହେବୁ । ଏ ମୋର ପିତା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ମାଳା । ଏ ତୋର ରକ୍ଷାକବଚ ହେବ ।" ବାଳୀ ଏହା କହି ନିଜ କଣ୍ଠରୁ ମାଳା ବାହାର କରି ସୁଗ୍ରୀବ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇସାରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା ! ସୁଗ୍ରୀବ ଭ୍ରାତୃଶୋକରେ କାନ୍ଦିପକାଇଲା । ଜୀବନ୍ତେ ସେ ପରମ ଶତ୍ରୁ, ମରନ୍ତେ ସେ ଆତ୍ମୀୟ ! ଧନ୍ୟ ଏ ମାୟା-ମଣ୍ଡିତଭାର ଖେଳ !

ଯଥାସମୟରେ ରାଜୋପଚାରରେ ବାଳୀର ଶବଦାହ କରାଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁଗ୍ରୀବ ମୁଣ୍ଡରେ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧି ତାକୁ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ରାଜଗାଦିରେ ବସାଇଲେ । ତାରାକୁ ତାହାର ପାଟମହିଷୀ ରୂପରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ । ବାଳୀପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ଯୁବରାଜ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ସୁଗ୍ରୀବ ହୃତରାଜ୍ୟ ଓ ହୃତସ୍ତ୍ରୀ ପାଇ ପରମ ସୁଖୀ ହେଲା ଏବଂ ଏହି ଅସାଧାରଣ ଅନୁଗ୍ରହ ହେତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ଆନ୍ତରିକ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କଲା । ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—"ବନ୍ଧୁ, ତୁମ୍ଭେ ବନରେ ବୁଲି ବହୁ ଦୁଃଖ ପାଇଛ, ଏବେ କିଛିଦିନ ରାଜସୁଖ ଉପଭୋଗ କର । ବର୍ଷାକାଳ ଉପସ୍ଥିତ । ଏହା ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର ସମୟ ନୁହେ । ମୁଁ ଯାଉଛି, ଏହି ମାଲ୍ୟବାନ ପର୍ବତରେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା କଟାଇବି । ବର୍ଷା ସରି ମାସ ପରେ ହେମନ୍ତ ଋତୁ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ତୁମ୍ଭେ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ମାଲ୍ୟବାନରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ତେତେବେଳେ ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେବ, ତାହା କରାଯିବ ।" ସୁଗ୍ରୀବ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଅନୁଚର ପଠାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଇଁ ମାଲ୍ୟବାନ ଶିଖରରେ ସୁରମ୍ୟ କୁଟୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଦେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେହି କୁଟୀରରେ ଯାଇ ବାସକଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଷୋଡ଼ଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବର୍ଷାକାଳ ଘୋଟି ଆସିଲା । ଘୋର ଘନଘଟାରେ ଦୈଗନ୍ତ ସମାଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁଣଧର ପୁତ୍ର ପିତୃ-ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଅଧିକୃତ କଲା ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ-କିରଣ-ଜାତ ମେଘପଟଳ ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇଲା । ନବଃହୁସ୍ତୀ ମେଘକୁଳର ଗମ୍ଭୀର ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ଅରଣ୍ୟସ୍ଥିତ ମତ୍ତ ବନ୍ୟାବଳବୃନ୍ଦ ସ୍ୱୀୟ ଇଚ୍ଛାରେ ଭୀଷଣ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନବରତ ଜଳଧାରା ପତନ ଶବ୍ଦରେ ଗିରିକାନନ ଝଙ୍କାରିତ । ସତେ ଯେପରି ଅସଂଖ୍ୟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଏକ-ସଙ୍ଗରେ ବାଜୁଅଛି । "ଦୁହିଁଲେ ଅମରବୃନ୍ଦ କାମଧେନୁ ଚର, ବସୁଧାରେ ବଜ୍ରଧାରେ ବର୍ଷିଯାଏ କ୍ଷୀର" କୃଷକ କଣ୍ଠରୁ ଏହି ଆନନ୍ଦ ସଙ୍ଗୀତ ଉଠୁଅଛି । ପର୍ବତଚୂଡ଼ାରେ ମେଘର କ୍ରୀଡ଼ା ବଡ଼ ମନୋହର ! ମେଘଖଣ୍ଡମାନ କରି-କରଭ ଛୁଆ କେତେବେଳେ ଘନପଲ୍ଲବିତ କୁଟଜ, ତମାଳ, ଲୋଧ୍ର ଓ ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ରଚିତ ଉଦ୍ରମାଳ ପାଉଛରେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଉଛନ୍ତି, କେବେ ବା ତରୁ-କୁଞ୍ଜରେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳି ଖେଳି ଖଣ୍ଡିତ ଦେହରେ ଖଣ୍ଡେ କୌତୁକରେ ଜଳପଙ୍କ ତଳକୁ ଖସି ଆସୁଛନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଆକାଶରେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ନୃତ୍ୟଶୀଳ ମୟୂର ଚନ୍ଦ୍ରକ ପକ୍ଷ ବିସ୍ତାର କରି ସେହି ଶୋଭାର ଅନୁକରଣ କରୁଅଛି । ବକପଙ୍‌କ୍ତି ବିନା ସୂତାରେ ଗୁନ୍ଥା କଇଁଫୁଲ ପରି ଉଡ଼ି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ମୟୂର, ଡାହୁକ, ଚାତକ, ଭେକ, ଶାମୁକ ଆଉ ଝିଲ୍ଲୀର ପୃଥକ ଶବ୍ଦ ସର୍ବଦା ବନସ୍ଥଳୀକୁ ମୁଖରିତ କରି ରଖିଅଛି । ତୃଣ-ଗହଳରେ ବନଭୂମି ଆବୃତ । ନବଦୁର୍ବାଦଳ ଉପରେ ଯାଧବାଣୀ କୀଟସୁଶୋଭିତ ଶ୍ୟାମଳ ଗାଲିଚାରେ ଲାଲଫୁଲ ପଡ଼ିଲା ପରି ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି । ଗିରିନିର୍ଝରମାନ ସମ୍ପଦ-ମଦରେ ମତ୍ତ ହୋଇ କୂଳକୂଳ ବୁଡ଼ାଇ ବହିଅଛି । ତାହାର ଗୈରିକ ଜଳ କୁଟଜ କଦମ୍ବ ଫୁଲର ପରାଗରେ ଆକୁଳ ହୋଇଅଛି । ଜାମୁଗଛର ଡାଳରେ କଷି, ଦରପାଚିଲା, ପାଚିଲା କୋଳିସ୍ତବକ ମରକତ, ପଦ୍ମରାଗ, ନୀଳା ଏକତ୍ର ଗୁନ୍ଥା ହେଲା ପରି ଦିଶୁଅଛି । ପର୍ବତରାଜ ମାଲ୍ୟବାନ ବର୍ଷାକାଳରେ ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସବ-ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ନୟନ ମନ ହରଣ କରୁଅଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହ ସେହି ଗିରିଶିଖରରେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପ୍ରଭୃତି ସିଦ୍ଧତପା ଋଷିମାନେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୁଟୀରକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଦାଲାପ କରି ଓ ବର୍ଷା-ପ୍ରକୃତିର ସମ୍ମୋହନ ଶୋଭା ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କ ବିଚ୍ଛେଦ-ଶୋକ କଥଞ୍ଚିତ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଥିଲେ ।

କ୍ରମେ ବର୍ଷାକାଳ ପରେ ଶରତ୍‌କାଳ ଯାଇ ହେମନ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଜଳ, ପଙ୍କ ଶୁଖିଯାଇ ପଥ ଘାଟ ସୁଗମ ହୋଇଗଲା । ଏହି ହେମନ୍ତକାଳହିଁ ଯୁଦ୍ଧାନୁକୂଳର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ; କିନ୍ତୁ ସୁଗ୍ରୀବ ଅବଧି ଥାଉ ଭେଟି ଆସିଲା ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ମନ ସହିଲା ନାହିଁ — ଦିନକ ବର୍ଷକ ପରି ଦୀର୍ଘ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତହୁଁ ସେ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇଦେବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାରେ ପହୁଞ୍ଚି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଦେଶ ଜଣାଇଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ସକାଶେ ହନୁମାନ, ଅଙ୍ଗଦ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ବୀରମାନଙ୍କୁ ନାନା ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇଲେ । ହିମାଳୟଠାରୁ ବିନ୍ଧ୍ୟଗିରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ବାନର ଥିଲେ, ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ସମସ୍ତେ ଆସି କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାରେ ମିଳିତ ହେଲେ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ସେମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମାଲ୍ୟବାନ ପର୍ବତ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲା । ଦୈତ୍ୟ ପରି ଭୟଙ୍କର ମହାବଳଶାଳୀ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ବିରାଟ ବାନର ବାହିନୀ କିଳିକିଳା ନାଦ କରି ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ମୁଖନିଃସୃତ "ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଜୟ, ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କର ଜୟ, ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କର ଜୟ" ଶବ୍ଦରେ ଆକାଶ ଫାଟିଗଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ଯଥାସମୟରେ ସୁଗ୍ରୀବ ପର୍ବତ ଉପରେ ଯାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲା ଏବଂ ଭକ୍ତିରେ ଅଭିବାଦନ କରି ତାଳ, ତମାଳ ପ୍ରଭୃତି ସୁମଧୁର ରସାଳ ଫଳ ଓ ନାନାବିଧ ପୁଷ୍ପକୁ ଡାଳି ଭେଟି କଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସାଗ୍ରହ ଆଲିଙ୍ଗନ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୂର୍ବକ ତାହାର ଉତ୍ତରୀୟଖଣ୍ଡବଦ୍ଧ ସାମାନ୍ୟ ଉପହାରକୁ ହୃଷ୍ଟମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଭକ୍ତି ହିଁ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଓ ଗୌରବ ବଢ଼ାଏ ! ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆକାଶର ନକ୍ଷତ୍ର ପରି ଅଗଣିତ ସୈନ୍ୟ ସମାବେଶ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଓ ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସୁଗ୍ରୀବର କ୍ଷମତାକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।

ଅନନ୍ତର ସୁଗ୍ରୀବ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଯୂଥପତିମାନଙ୍କୁ ଚାରିଦିଗକୁ ପଠାଇଲେ । ଯିବା ଆସିବା ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାସେ ସମୟ ଦିଆଗଲା । ମାସକରୁ ଅଧିକ ହେଲେ କଠୋର ଶାସ୍ତି ଦିଆଯିବାର ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ହନୁମାନ ସହିତ କେତେ ଜଣ ବିଖ୍ୟାତ ବୀର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ । ହନୁମାନର ବୁଦ୍ଧି, ଚରିତ୍ର ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ପରମ ବିଶ୍ୱାସୀ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ସେ ହନୁମାନକୁ ତାଙ୍କ ନିଜର ନାମାଙ୍କିତ ରତ୍ନମୁଦ୍ରିକା ତାହା ହସ୍ତରେ ଦେଇ କହିଲେ—"ବତ୍ସ, ତୁମର ଯେପରି ଅତୁଳ ପ୍ରଭାବ ଅଛି ଅବ୍ୟାହତ ଗତି, ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ପାରିବ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ତୁମ୍ଭେ ଏହି ମୁଦ୍ରିକାଟି ସୀତାଙ୍କୁ ଅଭିଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ଦୂତ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ।" ହନୁମାନ ମୁଦ୍ରିକା ଧରି ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ପଦବନ୍ଦନପୂର୍ବକ ସହକାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ଯାତ୍ରା କଲା— ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାନର ବୀର ନିଜ ନିଜର ନିରୂପିତ ଦିଗକୁ ଗଲେ ।

ପ୍ରତାପୀ ବାନର ଦୂତମାନେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଦିଗକୁ ଯାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ଗଣ୍ଡ-ପଥରେ ବହୁ ନଦୀ, ଉପନଦୀ ପାରହୋଇ ନଗର ଗ୍ରାମ, ପ୍ରାନ୍ତର, ବନ ପର୍ବତ, କାନ୍ତାର କନ୍ଦର, ଘାଟି, ତୀର୍ଥ, ଦେବାଳୟ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଖୋଜିଲେ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଦୋହରାଇ, ତେହେରାଇ ଅନେକ ଥର ଖୋଜିଲେ; ମାତ୍ର କେଉଁଠି ଜନକନନ୍ଦିନୀ ରାମ-ରମଣୀ ସୀତାଙ୍କର ଭେଟ ପାଇଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହାଙ୍କ-ଠାରୁ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେଶ ସୁଦ୍ଧା ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏକମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ବସିଲା । ବୀର ବାନରମାନେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ଖୋଜି ଖୋଜି ବ୍ୟର୍ଥ ଅକାଙ୍କ୍ଷାର ସୁତୀବ୍ର ବନ୍ଧନ ତଳେ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟତାକୁ ବୀରମାନେ ଘୋର ଅପମାନ ମଣନ୍ତି । ଏମନ୍ତ କି ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ତିନି ଦିଗର ଦୂତମାନେ କିଛି ନ ପାଇ ଶୁଷ୍କ ମୁଖରେ ଫେରି ଆସି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ନୈରାଶ୍ୟ-ବାର୍ତ୍ତା ଜଣାଇଲେ ; ମାତ୍ର ସୁଗ୍ରୀବ ବିଚଳିତ ହେଲା ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗଗାମୀ ଦୂତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ଥିଲା ।

ଏଣେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ପ୍ରେରିତ ଅଙ୍ଗଦ, ହନୁମାନ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଅଗମ୍ୟ ସଙ୍କଟ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ବୁଲି କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଲଜ୍ଜାବଶତଃ ସେମାନେ ଆଉ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ ; ସମସ୍ତେ ଯାଇ ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତରେ ପ୍ରାୟୋପବେଶନ କରି ରହିଲେ । ଖାଦ୍ୟ ପାନ ଛାଡ଼ି ଉପବାସରେ ମୃତ୍ୟୁ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିବାକୁ ପ୍ରାୟୋପବେଶନ କହନ୍ତି । ହନୁମାନ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲା—"ହାୟ, ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କେତେ ଆଶା କରି ପଠାଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଧନ୍ୟ ଜଟାୟୁ ପକ୍ଷୀ ! ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା, ତାହାର ସେ ମୃତ୍ୟୁ ଶ୍ଲାଘ୍ୟ ।" ସେହି ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତରେ ଜଟାୟୁର ଅଗ୍ରଜ 'ସମ୍ପାତି' ନାମକ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରିଥିଲା; ସେ ହନୁମାନର ଅନୁତାପ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଟାୟୁର ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ହନୁମାନକୁ ତାହାର ପରିଚୟ, ଆଗମନର କାରଣ ଓ ଜଟାୟୁର ମୃତ୍ୟୁ-ବିବରଣ ପଚାରିଲା । ହନୁମାନ ସବୁ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ କହିଗଲା । ସମ୍ପାତି ତାହା ଶୁଣି ଭ୍ରାତୃ-ଶୋକରେ କାନ୍ଦିପକାଇ କହିଲା— "ଜଟାୟୁ ମୋର ସାନ ଭାଇ, ସେ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍— ପ୍ରଭୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାଣ ଦାନ କଲା । ମୁଁ ଅଭାଜନ, ମୋର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ? ତଥାପି ମୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କିଛି ଉପକାର କରିବି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆଉ ଅନା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦ୍ୱାରରେ ମର ନାହିଁ, ସୀତା ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି, ମୁଁ କହିଦେବି—ତୁମ୍ଭେମାନେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସି ଶୀଘ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ଦିଅ । ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭାବରେ ମୁଁ ସବୁ ଦେଖିପାରେଁ । ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଲଙ୍କାର ଅଶୋକ ବନରେ ଅସୁରୁଣୀ ଜଗାଇ ରଖିଅଛି—ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସ ।" ଏହା ଶୁଣି ବାନର ଦୂତମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଉତ୍ସାହରେ ମାତିଉଠିଲେ । ସମୁଦ୍ର ଶତଯୋଜନ ବିସ୍ତୃତ । କିଏ ଲଙ୍ଘନ କରି ଲଙ୍କାକୁ ଯାଇପାରିବ, ସେଥିର ଆଲୋଚନା ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ସ୍ଥିର ହେଲା—ମହାବୀର ହନୁମାନ ବ୍ୟତୀତ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟର ସାଧ୍ୟାୟତ୍ତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ ଲଙ୍କାକୁ ଯିବା ସକାଶେ ହନୁମାନକୁ କହିଲେ । ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ ହନୁମାନ ଆନନ୍ଦରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ହର୍ଷ ବର୍ଦ୍ଧନ କଲା । ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତ ଉପରୁ ଲଙ୍କାକୁ ଡ଼ିଆଁ ମାରିବାବେଳେ ହନୁମାନର ଦେହ ଭାରରେ ବିନ୍ଧ୍ୟ ତଳକୁ ପଶିଯିବାର ଆଶଙ୍କା ହେବାରୁ ବାନର ବୀରମାନେ ସମ୍ପାତିଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ମହେନ୍ଦ୍ର-ପର୍ବତ, ବିରାଟକାୟ, ସମୁଚ୍ଚ ମହେନ୍ଦ୍ର ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ମହେନ୍ଦ୍ର ଗିରିର ପୀଠ ଅତି ସ୍ଥୂଳ ଓ ବହୁଦୂର ବିସ୍ତୃତ । କାମରୂପୀ ହନୁମାନର ବିରାଟ ଦେହଭାର ସେହି ଯକ୍ଷକିନ୍ନର-ନିବାସ ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ମହେନ୍ଦ୍ର ଏକା ସହିବାକୁ କ୍ଷମ ହେବ । ସମ୍ପାତିର ଡେଣାରେ ପର ଥିଲା ନାହିଁ । ସୀତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ କହିବାରୁ ସେଥିରେ ନୂଆ ପର କଢ଼ିଉଠିଲା । ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମହିମା କୀର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନନ୍ତର ଜଟାୟୁର ମୃତ୍ୟୁଘଟିତ ଅଶୌଚ ସ୍ନାନ କରିବା ସକାଶେ ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଉଡ଼ିଗଲା । ଏଣେ ହନୁମାନ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବାକୁ କହି, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଟରୁ ବାହୁଡ଼ାଇଦେଇ ଏକାକୀ ମହେନ୍ଦ୍ରମାଳରେ ପ୍ରବେଶ କଲା; ମହେନ୍ଦ୍ରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶିଖର ଉପରେ ଚଢ଼ି ପୂର୍ବ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା । ସମୁଦ୍ର ମହେନ୍ଦ୍ରର ବିଶାଳ ବାହୁ ସ୍ୱରୂପ ପରି ଦିଶିଲା ।

ଯୋଗିବର ହନୁମାନ 'ଜୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର' ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ସେହି ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତ ଉପରୁ ଲଙ୍କାକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ଯୋଗବଳରେ ଆକାଶମାର୍ଗରେ ଗମନ କଲା । ପବନ-ପୁତ୍ର ହନୁମାନ ପବନ ଗତିରେ ପକ୍ଷୀ ପରି ଉଡ଼ି ଚାଲିଲା । ବାଟରେ ସିଂହିକାନାମ୍ନୀ ଦୁରନ୍ତା ରାକ୍ଷସୀ ତାହାର ଗତିରୋଧର ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ହନୁମାନ ତାକୁ ଦୁଇଫାଳ କରି ଚିରି ତଳକୁ ପକାଇଦେଲା । ଅସୁରୁଣୀର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୃତଦେହ ସମୁଦ୍ରରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ହନୁମାନ ଦୁଷ୍ଟା ରାକ୍ଷସୀକୁ ସଂହାର କରି ବାୟୁର ଗତିରେ ଯାଇ ଲଙ୍କା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସୁବଳମ୍ବ ପର୍ବତ ଉପରେ ଓହ୍ଲାଇଲା । ମହାବଳୀ ହନୁମାନ ଏକ ଲମ୍ଫରେ ଶତଯୋଜନ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ଗଲା ।

ସପ୍ତଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମହାବୀର ହନୁମାନ ସୁବଳମ୍ବ ପର୍ବତ ଉପରୁ ଲଙ୍କା ନଗରୀ ଦର୍ଶନ କରି ମୁଗ୍ଧ ଚକିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଏ ନଗରୀ ନା କଳ୍ପନାରେ ସୃଷ୍ଟ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖା ଖଣ୍ଡିଏ 'ଅପୂର୍ବ କମନୀୟ ଛବି ! ଏହାକୁ ଧରଣୀର ଅଳଙ୍କାର କହିଲେ ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଅମରାବତୀ ଏହାକୁ କହାକର ଲଜ୍ଜା ନୁହେଁ ! ତେବେ ଅମରାବତୀର ଭୂଷଣମଣିର ଜ୍ୟୋତି ବୋଲି କହିଲେ କଣିକାଏମାତ୍ର ସଙ୍ଗତ ହୋଇପାରେ । ଉଃ, ଏସବୁ ଘର ନା ରତ୍ନକୂଟ ? ସୃଷ୍ଟିର ସବୁ ରତ୍ନ କି ଏହିଠାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଅଛି ? ତେବେ ଏହାକୁ ରତ୍ନଲଙ୍କା ନ କହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କା କାହିଁକି କହନ୍ତି ? ଘରର କାନ୍ଥସବୁ ସବୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ନିର୍ମିତ । ତହିଁରେ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ରତ୍ନ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ଝଲମଲ କରୁଛି । ମଣି, ମାଣିକ୍ୟ, ହୀରା, ନୀଳା, ମୁକ୍ତା, ପ୍ରବାଳ ପ୍ରଭୃତି ରତ୍ନର ଜ୍ୟୋତିରେ ରାତି ଦିନ ପରି ଜଣାଯାଏ । ଆହା, ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଚୀର କି ସୁନ୍ଦର ! ତାହାର ଇଟା ରତ୍ନରେ ନିର୍ମିତ କି କାନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ଜ୍ୟୋତିରେ ଲିପା ହୋଇଛି, କିଛି ବାରି ହେଉ ନାହିଁ । ସେହି ପ୍ରାଚୀର ମେଘମାନଙ୍କର ଗତିରୋଧ କରି ସଗର୍ବରେ ଠିଆହୋଇଅଛି । ପ୍ରତି ପୁରଦ୍ୱାରରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତୋରଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପରେ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ପତାକା ଉଡ଼ୁଅଛି । ସତେ ଯେପରି ନଗରୀ ହାତ ହଲାଇ "ଏ ସୃଷ୍ଟିରେ ମୋ ପରି କେହି ନାହିଁ—ନାହିଁ—ନାହିଁ" ବୋଲି ସଙ୍କେତରେ କହୁଅଛି ।" ହନୁମାନ ଏହିପରି ପ୍ରଶଂସା କରି ଲଙ୍କା-ନଗରୀକୁ ଲୁବ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଲଙ୍କେଶ୍ୱର ରାବଣର ବିଭବ ଅନନ୍ତ । ତାହା କିଏ ବର୍ଣ୍ଣିପାରିବ ? କେତେ କେତେ ସ୍ଥାନରେ କେତେ ପ୍ରକୃତ ଓ କୃତ୍ରିମ ଉଦ୍ୟାନ ରହି ନଗରୀର ଶୋଭା ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । କୃତ୍ରିମ ଉପବନସ୍ଥ ବୃକ୍ଷଲତାର କାଣ୍ଡ, ଶାଖା ପତ୍ର, ଫୁଲ କଢ଼, ଫଳ ସବୁ ବିବିଧ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରତ୍ନରେ ନିର୍ମିତ । ଶାଖା ଉପରେ ଉପବିଷ୍ଟ ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବହୁବର୍ଣ୍ଣ-ରତ୍ନନିର୍ମିତ । ପୁଷ୍କରିଣୀମାନଙ୍କର ଚାରି ପାଖରେ ସ୍ଫଟିକ ପାହାଚ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି । ଘାଟରେ ପଦ୍ମରାଗ, ମରକତ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ମଣିମୁକ୍ତା ପଡ଼ିରହି ରମଣୀ-ମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ଘଷା ପଥରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉ-ଅଛି । ହନୁମାନ ଏହିପରି ଅନେକ ଦେଖି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲା—"ହାୟ ରାବଣ, ତୁ କି କଠୋର ତପସ୍ୟା କରି ଏ ଅତୁଳ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ସମ୍ପଦ ଓ ଆଧିପତ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲୁ; ମାତ୍ର ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବ-ହାର କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ନିଜର ଦୁଷ୍କରଣୀ ହେତୁ ତାହା ସବୁ ହରାଇ ଶେଷରେ ନିଜର ପ୍ରାଣ ହରାଇବୁ କିନା ! ତୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ତୋର ଶତ୍ରୁ ସୁଦ୍ଧା କାନ୍ଦିପକାଇବ ।"

ଅନନ୍ତର ହନୁମାନ ଛଦ୍ମବେଶ ଧରି ରାତ୍ରିରେ ରାବଣର ନଗର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଲଙ୍କାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଆସି ତାକୁ ବାଟ ଓଗାଳିଲେ; ମାତ୍ର ହନୁମାନ ହାତେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲେ । ସ୍ୱୟଂ ବିଶ୍ୱପତି ବିଶ୍ୱାତ୍ମାଙ୍କର ଯେ ଭକ୍ତ, ସେବକ, କେ ରୋଧିବ ପଥ ତାର ? ସେ ନିଜେ ବିପୁଳ ଶକ୍ତିଧର, ପୁଣି ଦେବୀ ମହାଶକ୍ତିରେ ଅକ୍ଷମ, ତାକୁ ପରାଜୟ କରି-ବାକୁ ସମର୍ଥ କିଏ ? ହନୁମାନ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ପଶି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ, ଅତିକାୟ, ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ, ବିଭୀଷଣ, ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର, ପ୍ରହସ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ରାକ୍ଷସ ବୀରମାନଙ୍କର ଘରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସନ୍ଧିକନ୍ଧି ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ସୀତାକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ଯାଇଁ ରାବଣର ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା; ମାତ୍ର ସେଠାରେ ସୁଦ୍ଧା ରାମ-ପ୍ରାଣା ବୈଦେହୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଅଶୋକ ବନରେ ପଶି ଦେଖିଲା—ଯଜ୍ଞାନଳଶିଖା-ରୂପିଣୀ ରାକ୍ଷସୀ-ପରିବେଷ୍ଟିତା ଶୋକଶୀର୍ଣ୍ଣା ଜାନକୀ ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଜଗ ଅଲଙ୍କୃତ କରି ବସିଅଛନ୍ତି । ପତି-ବିଚ୍ଛେଦବିଧୁରା ସତୀଙ୍କର ଅସ୍ଥିଶିରା ଗଣି ହେଉ-ଅଛି । ସେ ଗାଲରେ ହାତ ଦେଇ ମହା ଚିନ୍ତାରେ ଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବସିଅଛନ୍ତି । ହନୁମାନ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମନରେ ଭାବିଲା—ଏହି ଭକ୍ତି-ଆକର୍ଷିଣୀ ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ ସୀତା; ଏଥିରେ କିଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ରାକ୍ଷସୀମାନେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଉଠିଗଲେ । ହନୁମାନ ସୀତାଙ୍କୁ ଏକାକିନୀ ଦେଖି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଦଣ୍ଡବତପୂର୍ବକ ହାତ ଯୋଡ଼ି ନିଜର ପରିଚୟ ଓ ଆଗମନର କାରଣ ଜଣାଇଲା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇବା ନିମିତ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞାନ ମୁଦ୍ରିକା ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପ୍ରଦାନ କଲା । ସୀତା ସ୍ୱାମୀ ଦେବତାଙ୍କର ମୁଦ୍ରିକା ଦେଖି ତତ୍କ୍ଷ-ଣାତ୍ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇଲେ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁଧାରାରେ ବକ୍ଷ ଭସାଇଦେଲେ । ସେ ମୁଦ୍ରିକାକୁ ଚାହିଁ କ୍ରନ୍ଦନ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ହାୟ, ମୁଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଥିଲି, ତୁ କି ଛାଡ଼ି ଆସିଲୁ ? ତୁ ସୁଦ୍ଧା କି ମୋହର ପରି ହତଭାଗିନୀ ? ନ ହେଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅଙ୍ଗଚ୍ୟୁତ ହୁଅନ୍ତୁ କାହିଁକି ?" ସୀତା ଅନେକ କାନ୍ଦିଲେ । ହନୁମାନ ତାଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରକାରରେ ପ୍ରବୋଧ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୀତା କହିଲେ—"ବତ୍ସ ହନୁମାନ, ଆର୍ଯ୍ୟ-ପୁତ୍ରଙ୍କୁ କହିବୁ—ପାପିଷ୍ଠ ରାବଣ ମୋତେ ଦୁଇମାସ ସମୟ ଦେଇଅଛି । ଏହିମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର ନ କଲେ ପାପୀ ପାପହସ୍ତରେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ମସ୍ତକ ଛେଦନ କରିବ—ସେ ଏହି କଠୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି-ଅଛି ।" ସୀତା ଏହା କହି ମସ୍ତକରୁ ମଣି ବାହାର କରି ଅଭିଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ହନୁମାନ ହାତରେ ଦେଲେ । ହନୁମାନ ତାହାକୁ ମସ୍ତକରେ ଲଗାଇ ଲୁଗାକାନିରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଲା । ତହୁଁପରେ ଦୁଇମାସ ନ ପୂର୍ଣ୍ଣୁ ରାମ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚନ୍ଦ୍ର ସୈନ୍ୟ ସହ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବେ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ଭରସା ଦେଇ ତାଙ୍କ ପଦବନ୍ଦନପୂର୍ବକ ତାଙ୍କଠାରୁ ମେଲାଣି ନେଇ ଆସିଲା ।

ବୀରବର ହନୁମାନ ଅଶୋକ ବନରୁ ବାହାରି ଆସି ମନରେ ଭାବିଲା—କ୍ଲୀବ କାପୁରୁଷ ପରି ଲୁଚିକରି ଆସି ଲୁଚିକରି ପଳାଇବା ମୋର ଉଚିତ କି ? ମନରେ ହର୍ଷକୌତୁକର କଲ୍ଲୋଳ ଉଠିବ ନାହିଁ—ଶୂନ୍ୟମୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ମନ ନେଇ ଫେରିଗଲେ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ନାହିଁ, କିଞ୍ଚିତ୍ ବିକ୍ରମ ପ୍ରକାଶ କରି ରାବଣକୁ ଭୟ ଦେଖାଇ ତାହାର ବଳାବଳ ତୁଳନା କରିଯିବା ଦରକାର ।" ପାବନି ଏହିପରି ଭାବି ରାବଣର ସୁରକ୍ଷିତ ମଧୁବନ କୋଠାରେ ଯାଇ ପଶିଲା । ଜଗତରେ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଫଳବୃକ୍ଷ ଥିଲା, ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ରାବଣ ତାହାସବୁ ଆଣି ଏହି କୋଠା ରଚନା କରିଥିଲା । ହନୁମାନ ବାଛି ବାଛି ମଧୁଫଳ ଖାଇ, ଡାଳ ଭାଙ୍ଗି, ଗଛ ଉପାଡ଼ି ବଗିଚା ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଲା । ରକ୍ଷକମାନେ ଆସି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ; ମାତ୍ର ହନୁମାନ ଟିମୁଡ଼ି ମରା ପରି କେତେକଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ରେ ଦଳିଦେଇ ମାରିପକାଇଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ କମ୍ପିତ ହୃଦୟରେ ପଳାଇଯାଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରାବଣ ଆଗରେ ଗୁହାରି କଲେ । ରାବଣ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ହନୁମାନକୁ ବାନ୍ଧିନେବା ପାଇଁ କେତେ ଜଣ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାକ୍ଷସରଥୀଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ସେମାନେ ଯାଇ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ; ମାତ୍ର ଅଳ୍ପକ୍ଷଣରେ ହନୁମାନଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ । ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି କ୍ରୋଧରେ ଜଳିଉଠିଲା । ତହୁଁ ନିଜର ପୁତ୍ର ଅକ୍ଷୟକୁମାରକୁ ଡାକି ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇଲା । ଅକ୍ଷୟ ପ୍ରାଣପଣରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ହନୁମାନ ହସ୍ତରେ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଶେଷରେ ରାବଣର ପ୍ରଧାନପୁତ୍ର ମହାବୀର ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଆସି ପାଶ ଅସ୍ତ୍ରରେ ହନୁମାନକୁ ବାନ୍ଧି ନେଇଗଲା । ସେ ପାଶ ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟର୍ଥ କରିବାର ଶକ୍ତି ହନୁମାନର ଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ ରାବଣକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ବନ୍ଧନ ଗ୍ରହଣ କଲା । ହନୁମାନ ରାବଣ ସମ୍ମୁଖ ନୀତ ହୋଇ ତାକୁ ରାଜା ବୋଲି ଖାତିର କଲା ନାହିଁ; ଅଧିକନ୍ତୁ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଉପରଉଳା କଟୁଭାଷାରେ ଭର୍ତ୍ସନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାବଣ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସେହି ଅବଧ୍ୟ ବାନର ପ୍ରତି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡର ଆଦେଶ ଦେଲା । ମାତ୍ର ରାଜଭ୍ରାତା ଧାର୍ମିକ ବିଭୀଷଣ "ଦୂତ ଅବଧ୍ୟ" ବୋଲି କହି ଆପତ୍ତି କରିବାରୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ରହିତ ହୋଇ ତତ୍ପରିବର୍ତ୍ତରେ ହନୁମାନର ଲାଙ୍ଗୁଳରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଇ ଛାଡ଼ିଦେବାର ଆଦେଶ ହେଲା । ତହୁଁ ରାକ୍ଷସମାନେ ହନୁମାନ ଲାଙ୍ଗୁଳରେ ଲୁଗା ଗୁଡ଼ାଇ ତେଲ ଢାଳି ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲେ । ହନୁମାନ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ କରି ଲମ୍ଫଦେଇ ରାବଣର ଉଚ୍ଚ ମେଡ଼ ଉପରେ ଯାଇ ବସିଲା । ସେଠାରୁ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଲଙ୍କାର ସବୁ ଘର ଉପରେ ବୁଲିଆସିଲା । ତାହାର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଅଗ୍ନିରେ ଘରଯାକ ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲା । ଅସଂଖ୍ୟ ରାକ୍ଷସରାକ୍ଷସୀ ପୋଡ଼ିମଲେ । ଲଙ୍କାରେ ହାହାକାର ପଡ଼ିଗଲା । ତହୁଁ ହନୁମାନ ସୁବଳମ୍ବ ପର୍ବତକୁ ଆସି ଲାଙ୍ଗୁଳରୁ ନିଆଁ ଲିଭାଇପକାଇଲା । ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଦେବଦତ୍ତ ବର ପାଇଥିଲା, ସୁତରାଂ ତାହାର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଏ ଭୀଷଣ ଅଗ୍ନି ବାହ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଅକ୍ଷତ ରହିଲା । ଏମନ୍ତ କି ତାହା ଲାଙ୍ଗୁଳର ଗୋଟାଏ ଲୋମ ସୁଦ୍ଧା ପୋଡ଼ିଗଲା ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁଧର୍ଷଣକ୍ଷମ ହନୁମାନ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ସୁବଳମ୍ବ ପର୍ବତ ଉପରୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ଉପରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେଠାରୁ ଯାଇ ଋଷ୍ୟ ପର୍ବତରେ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହେଲା । ଅଙ୍ଗଦପ୍ରମୁଖ ବାନର ସେନାପତିମାନେ ହନୁମାନଠାରୁ ସମସ୍ତ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦରେ କଳକଳ ନାଦ କରିଉଠିଲେ ଏବଂ ଗଭୀର ପ୍ରେମରେ ହନୁମାନକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଅସଂଖ୍ୟ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେମାନେ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶୀଘ୍ର ଏହି ଶୁଭସମ୍ବାଦ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୁଗ୍ରୀବର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କରାଇବା ଅଭିଳାଷେ ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ ଗିରି ଅଭିମୁଖରେ ଧାବିତ ହେଲେ ।

ବାନର ଦୂତମାନେ ଯଥାସମୟରେ ମାଲ୍ୟବାନ ପର୍ବତ ଉପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ପାଦ ବନ୍ଦନ କରି ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବକରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆସିଥିବା ସମ୍ବାଦ ଜଣାଇଲେ । ହନୁମାନ ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞାନ ମଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଦେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାକୁ ସୀତାଙ୍କର ମଣି ବୋଲି ଚିହ୍ନିପାରି ନେଇ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ । ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ବିଭୋର ହୋଇଗଲେ । ବାନର-ସେନାଙ୍କ ହର୍ଷଧ୍ୱନିରେ ଆକାଶ ମେଦିନୀ କମ୍ପିଉଠିଲା । ହନୁମାନ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବ କରିଥିବା ହେତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହାନନ୍ଦରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଦକ୍ଷିଣ-ଦୂତମାନେ ସଫଳକାମୀ ହୋଇ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ରାଜପ୍ରସାଦ ଲାଭକଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଭ୍ରାତୃ-ମିତ୍ର ଓ ବାନର ମହାବାହିନୀ ସହ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରାକଲେ । ଅଗଣିତ କପିସୈନ୍ୟ ବନ-ପର୍ବତ ବିଧ୍ୱସ୍ତ କରି ଚକ୍ରବାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ-ହୋଇ ଚାଲିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଚଣ୍ଡ କିଳିକିଳା ଶବ୍ଦରେ କର୍ଣ୍ଣ ବଧିର ହୋଇଗଲା । ସେହି ବିରାଟ ବାହିନୀ କେତେ ଦିନ ପରେ ଯାଇ ଦକ୍ଷିଣ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବେଳାଭୂମିରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟୂହ ରଚନା କରି ରଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୁଗ୍ରୀବ ସହ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସୈନ୍ୟ ସମାବେଶଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହା ସମୁଦ୍ରର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ତେଣେ ରାବଣ ହନୁମାନ ଦ୍ୱାରା ଉପଯୁକ୍ତ ପରାଭବ ପାଇ ଲଙ୍କାର ସମସ୍ତ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରି କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏତେ ବୀର, ମହାବୀର ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ବାନର ଆସି ଏତେ ଉପଦ୍ରବ କରି ଗଲା—କେହି ତାହାର କିଛି କରିପାରିଲ ନାହିଁ ! ତାହାରି କଥାରେ ଚକିତ ହୋଇ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୈନ୍ୟ ଘେନି ଆସି ଶୀଘ୍ର ଲଙ୍କା ଅବରୋଧ କରିବେ । ଏଥିକୁ ଉପସ୍ଥିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ, ସମସ୍ତେ ମିଳି ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କର ।" ରାକ୍ଷସମାନେ ନିଜ କ୍ଷମତାର ଅପବାଦ ଶୁଣି ରାଗିଉଠିଲେ । କେହି କହିଲା—"ମୁଁ ବନ୍ଧୁଘରକୁ ଯାଇଥିବାରୁ ବାନର ଏତେ କାଣ୍ଡ କରି ଗଲା ।" କେହି କହିଲା—"ମୁଁ ଶୋଇପଡିଥିଲି, ନ ହେଲେ ମାଙ୍କଡ଼ ବାପୁଡ଼ାର ମୁଣ୍ଡ ମୁଷ୍ଟାଘାତରେ ଛିଣ୍ଡାଇପକାଇଥାନ୍ତି ।" କେହି କହିଲା—"ଛାର କଥା, ନରବାନରଙ୍କ ଦଳ ଆସନ୍ତୁ । ଆମର ଅସୁରଭୁଣୀଏ ମନଇଚ୍ଛା ଖାଇବେ, ପକାଇ ଜଳାଇଦେବେ, କେତେ ଶୁଖୁଆ କରି ସଙ୍ଗା ଉପରେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟାକୁ ସାଇତି ରଖିବେ । ବିଧାତା ମହାଭୋଜି ସମ୍ଭାର ଆଣି ଦେଇଛି । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି କର ।" ଅନନ୍ତର ବିଭୀଷଣ କହିଲା, "ରାକ୍ଷସରାଜ, ଏମାନଙ୍କ ବୃଥା ଆସ୍ଫାଳନରେ କର୍ଣ୍ଣଦାନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଯେଉଁ ବାଲି ତୁମ୍ଭକୁ କାଖରେ ଯାକି ନେଇଯାଉଥିଲା, ସେହି ବାଲୀକୁ ପୁଣି ଯେ ଏକା କାଣ୍ଡରେ ବଧ କଲା, ତାହା ସଙ୍ଗରେ କି ସାହସରେ ତୁମ୍ଭେ ଶତ୍ରୁତା କରିବ ? ରାମ ତ ତୁମ୍ଭର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରି ନାହାନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କ ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ହରିଆଣି କଣ୍ଟା ବାଡ଼ରେ ଲୁଗା ପକାଇ କଳି ଭିଆଣ କରିବାକୁ ବସିଛ । ଏ ଅନ୍ୟାୟ କେବେ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ରାଜାନୁଗତ ଧର୍ମ । ରାଜା ଯାହା କରିବେ, ପ୍ରଜାଏ ତାହା ଅନୁକରଣ କରିବେ । ତୁମ୍ଭର ଅନ୍ୟାୟ ଦେଖି ପ୍ରଜାକୁଳ ଅନ୍ୟାୟ କଲେ ସେ ପାପ ତୁମ୍ଭର ହେବ । ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରବୀଣ, ରାଜନୀତିରେ ପଣ୍ଡିତ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ? ତୁମ୍ଭେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୀତା ଅର୍ପଣ କରି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କର । ନଚେତ୍ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ଜାଳିବାକୁ ବସିଛ, ସେଥିରେ ଲଙ୍କା ସହିତ ତୁମ୍ଭେ ସବଂଶ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାମାନ୍ୟ ବୀର ନୁହନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେ ଓ ତୁମ୍ଭର ସୈନ୍ୟ ସେନାପତି ମିଶି ତାଙ୍କ କାଣି ଅଙ୍ଗୁଳିକୁ ଲଢ଼ି ହେବ ନାହିଁ ।"

ଅମ୍ଳ-ମଧୁର ମିଶ୍ରଣରେ ଅତି ଉପାଦେୟ କୁଚିଳର ରସ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ତାହା ବିଷମ ଜ୍ୱର ରୋଗୀ ତୁଣ୍ଡକୁ ରୁଚେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ବିଭୀଷଣର ଅମ୍ଳ ମଧୁର ଉପଦେଶ ରାବଣର ମନକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ତାହା ତ ଆଉ ରସର ଦୋଷ ନୁହେଁ—ରୋଗୀର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ଦୋଷ ସିନା ! ସେ ରାଗରେ ଗର ଗର ହୋଇ କହିଲା—"ବିଭୀଷଣ, ଜାଣିଲି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗରେ ତୋର ଗୁପ୍ତ ଷଡ଼୍‌ଯନ୍ତ୍ର ଅଛି । ତୁ ଘରର ଶିଙ୍କି କୁମ୍ଭୀର ପଲଟିଯାଇଛୁ । ମୁଁ ତୋତେ ଫୁଲମାଳ ଜ୍ଞାନ କରିଥିଲି; ମାତ୍ର ତୁ କାଳସର୍ପ । ଶତ୍ରୁ, ପାମର, ରାକ୍ଷସ-କୁଳାଙ୍ଗାର, କି କର୍ମରେ ମୁହଁରେ ତୁ ଶତ୍ରୁର ବଡ଼ାଇ ଗାଉଛୁ ? ତୁ ସେହି ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ଗୋଡ଼ ଚାଟିବୁ ଯା । ତୁ ମୋର ଭାଇ ବୋଲି ତୋର ଏ ପରୁଷବାଣୀ କ୍ଷମା କଲି, ନଚେତ୍ ଏହି ଖଡ୍ଗରେ ତୋର ମୁଣ୍ଡ ଚାଳିବି ଉଡ଼ି ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ଦୂର ହ ପାଷଣ୍ଡ, ଆଜିଠାରୁ ଆଉ ତୋର ମୁହଁ ଦେଖିବି ନାହିଁ ।" ବିଭୀଷଣ ରାଗରେ ଥର ଥର କହିଲେ—"ହଁ ଭାଇ, ମୁଁ ଦୂର ହେଉଛି । ପାପୀର ସହବାସ ଅପେକ୍ଷା ସାଧୁପାଦରେ ଶରଣ ପଶିବା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ତୋର ଏ ଗର୍ବ-ଗିରିର ଉଚ୍ଚ ଚୂଡ଼ା ଅଚିରାତ୍ ଭୂଇଁ ପଡ଼ିବ । ତୁ ଏକା ମଲେ କାହାର କିଛି କ୍ଷତି ନ ଥିଲା; ମାତ୍ର ତୋହର ପାପରେ ବଂଶ ରାକ୍ଷସ-ସୃଷ୍ଟି ଲୋପ ପାଇବ—ଏହାଠାରୁ ବଳି ଦୁଃଖ ଆଉ ଯୋଉ କଅଣ ଅଛି ?" ବିଭୀଷଣ ଏହା କହି ତାହାର ଚାରିମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଘେନି ମଣ୍ଡପରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ସେ ଆଉ ଘରକୁ ଗଲେ ନାହିଁ; ଧନସମ୍ପଦ, ସ୍ତ୍ରୀ-ପରିବାର ତ୍ୟାଗ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ଶରଣ ପଶିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମୁଦ୍ରର ପର ପାରି ଅଭିମୁଖରେ ଆକାଶ-ମାର୍ଗରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିଭୀଷଣ ଦୂତରେ ରଙ୍ଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଠାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶରଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଏ ବିଷୟ ଘେନି ବାନରବୀରମାନେ ତୁମୁଳ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ସମୁଦ୍ରବେଳାରେ ମନ୍ତ୍ରଣା-ସଭା ବସିଲା । ମନ୍ତ୍ରିବର ଜାମ୍ବବାନ କହିଲେ—"ନ ବୁଝି ନ ଶୁଝି ହଠାତ୍ ଅଜ୍ଞାତ କୁଳଶୀଳଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ମୋ ବିବେଚନାରେ ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।" କେହି କହିଲେ—ବିଭୀଷଣର ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଦୁରଭିସନ୍ଧି ଅଛି । କେହି କହିଲେ—ରାକ୍ଷସ ଜାତିକୁ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ମାୟାବୀର ମାୟା ଭେଦ କରିବା ଅନ୍ୟର ଅସାଧ୍ୟ । ଶେଷରେ ହନୁମାନ କହିଲେ—ବିଭୀଷଣ ଅବୃତ୍ତରେ ଅସୁର, ମାତ୍ର ଚରିତ୍ରରେ ଋଷି ! ସେଉଳି ସାଧୁ, ସଜ୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହୃଦୟରେ କୁଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଇପାରେ ନାହିଁ । ବିଭୀଷଣ ଉଦାର, ଉଚ୍ଚମନା, ଧର୍ମଭୀରୁ ଓ ନୈତିକ ସାହସୀ । ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ତାହାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ଅଳଙ୍କାର । ଏହି ବିଭୀଷଣ ହେତୁରୁ ମୁଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇଛି । ନଚେତ୍ ଦୁରାତ୍ମା ରାବଣ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ଶିରଶ୍ଛେଦନ କରିଥାନ୍ତା ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି କହିଲେ—"ଯେ ଶରଣ ପଶିବ, ମୁଁ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବି, ଏହା ମୋର ବ୍ରତ ।" ତହୁଁ ସୁଗ୍ରୀବ ଯାଇ ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ଆଣିଲେ । ବିଭୀଷଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବିଶ୍ୱମୋହନ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଈଶ୍ୱର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ଭକ୍ତିପ୍ରେମରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ ଉଠାଇ ସାଦର ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ବିଭୀଷଣ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ—"ପ୍ରଭୋ, ଶତ୍ରୁର ଭାଇ ବୋଲି ମୋତେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ଅନ୍ତରର ଭାବ ଜାଣନ୍ତି । ରାବଣର ସୀତାହରଣ ଲଙ୍କାବାସୀ ଶିଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ଅନୁମୋଦିତ ନୁହେଁ । ଏଭଳି ପାପକାର୍ଯ୍ୟକୁ ସେମାନେ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଘୃଣା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବେ, ପ୍ରବଳକୁ କିଏ ଶାସିବାକୁ ସାହସୀ ହେବ ? ସୀତାଙ୍କୁ ଫେରାଇଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ରାବଣର ଗୋଡ଼ ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲି; ମାତ୍ର ମୋର ଭଲ କଥାକୁ ସେ ଗାଳି ମଣି ମୋତେ ତିରସ୍କାର କରି ରାଜ୍ୟରୁ ଘଉଡ଼ାଇଦେଲା । ତହୁଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଶରଣ ପଶିବାକୁ ଆସିଛି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବିଭୀଷଣର କଥାରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କହିଲେ—"ଆଜିଠାରୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ମିତ୍ର ହେଲ, ମୁଁ ରାବଣକୁ ମାରି ତୁମ୍ଭକୁ ଲଙ୍କାର ରାଜା କରିବି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେହିକ୍ଷଣି ସମୁଦ୍ରଜଳରେ ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ଲଙ୍କାର ରାଜପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିଦେଲେ । ବିଭୀଷଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପଦରେଣୁ ମସ୍ତକରେ ବୋଳିହୋଇ କହିଲେ ପ୍ରଭୋ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କୃପାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ଅଥଚ ମୋତେ ମିତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅସାଧାରଣ କୃପା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଆପଣଙ୍କର ସ୍ୱଭାବିକ ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଚିରଋଣୀ ଓ ଚିରକୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିଲି । ସୀତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାରରେ ମୁଁ ପ୍ରାଣପଣରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି । ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ଉପାୟ ସବୁ ମୋତେ ଜଣା । ତାହା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଦେବି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସା କରି ଅମର ବର ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଅନନ୍ତର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲଙ୍କାବାସୀ ବୀରମାନଙ୍କର ବଳବିକ୍ରମ ବିଷୟ ପଚାରନ୍ତେ ବିଭୀଷଣ କହିଲେ—"ରାବଣ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଜଗତରେ ଅଜେୟ ହୋଇଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳ ତାହାର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ । ତାହାର ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଅଗ୍ନିଦତ୍ତ ବରରେ ଅବଧ୍ୟ । ସେ ମାୟା ପ୍ରଭାବରେ ମେଘ ଅନ୍ତରାଳରେ ଥାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରେ । ମୋର ମଧ୍ୟମ ସହୋଦର କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ଗିଳିଦେଇପାରେ; ମାତ୍ର ସେ ସର୍ବଦା ଶୋଇଥାଏ—ଛମାସରେ ଥରେ ଉଠେ । ଯେବନ ତ୍ରିଭୁବନ ଭୟରେ କମ୍ପମାନ ହୁଏ । ଅତିକାୟ ନାମକ ରାକ୍ଷସ ବଡ ବଡ ପର୍ବତକୁ ହାତରେ ଚାପି ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଗୁଣ୍ଡା ପରି ଧୂଳି କରିଦେଇପାରେ । ଭସ୍ମଲୋଚନ ଯାହାକୁ ଚାହିଁଦେବ, ସେ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ । ଚନ୍ଦ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ରକୁ ସ୍ୱୟଂ ଯମ ଭୟ କରେ । ସେ ଦାନ୍ତ ରଗଡିଲେ ଘଡଘଡି ମାରିଲା ପରି ଶୁଭେ । ତାହା ଶୁଣି ଶତ୍ରୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡିଯାଏ । ଏହିପରି ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରତାପୀ ରାକ୍ଷସ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ବୀରମାନଙ୍କର ଶକ୍ତିରେ ରାବଣର ବିଜୟ-ମୁକୁଟ ଗଢା ହୋଇଅଛି । ରାବଣର ଆସୁରିକ ବଳ ଅସୀମ; କିନ୍ତୁ ଧର୍ମବଳ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଜୀବନକୁ ସର୍ବଦା ସେ ପାପକାର୍ଯ୍ୟରେ ଖଟାଇ ରଖିଛି । ଧର୍ମରେ ଜୟ, ପାପରେ କ୍ଷୟ—ଏହା ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟବାଣୀ । ଅଜସ୍ର ପାପ ତାକୁ ପୂର୍ବରୁ ମାରିସାରିଅଛି, ଆପଣ ଖାଲି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବେ । ତାହାର ଜୀବନ-ତରଣୀ ଅତି ପାପଭର ସହିପାରିବ ନାହିଁ—ଅଚିରେ ଶବ୍ଦରେ ଅତଳ ସମୁଦ୍ର-ଗର୍ଭରେ ବୁଡିଯାଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯିବ ।"

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୈନ୍ୟ ସେନାପତି ସଙ୍ଗେ ସମୁଦ୍ର-କୂଳରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଛନ୍ତି, ରାବଣ ଏ ସମ୍ବାଦ ଅବଗତ ହୋଇ ବାନର-ସୈନ୍ୟ ଦେଖିବା ସକାଶେ ଶୁକ ସାରଣ ନାମକ ଦୁଇଜଣ ଦୂତ ପ୍ରେରଣ କଲା । ସେ ଦୁହେଁ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଆସି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତେ ବିଭୀଷଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି-ପାରି ବିଚାର ସକାଶେ ସୁଗ୍ରୀବ ପାଖକୁ ଧରି ନେଇଗଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ; ମାତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ଛାଡିଦେଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ରାବଣକୁ କହିଲେ—"ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ଅସଂଖ୍ୟ । ସମୁଦ୍ରର ବାଲି ଗଣିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ବାନର ସେନାଙ୍କୁ ଗଣି ଶେଷ କରିହେବ ନାହିଁ ।" ରାବଣ ଏ କଥାକୁ ହସରେ ଉଡାଇଦେଇ କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେ ଦୁଇଟା ନିରାଟ ଗୁଣ୍ଡା, ଜଟାଧାରୀର ମାୟା ଭେଦ କରିପାରିଲ ନାହିଁ—ଏତେ ବାନର ପୁଣି କେଉଁଠୁ ଆସିଲେ ? ଏ ଅସମ୍ଭବ କଥା କହିବାକୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲାଜ ମାଡିଲା ନାହିଁ ?" ଶୁକ ସାରଣ ଏହି ଭର୍ତ୍ସନାକୁ ରାଜପ୍ରସାଦରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଶୁଷ୍କମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଏଣେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାନର ମନ୍ତ୍ରୀ, ପାରିଷଦମାନଙ୍କ ସହ ସମୁଦ୍ର ପାରିହେବାର ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନେକ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ପରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା—"ସମୁଦ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଂଶୀୟ ଜ୍ଞାତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାଗର ମନ୍ତ୍ର ଜପକଲେ ସମୁଦ୍ର ନିଜେ ଆସି ପାର ହେବାର ଉପାୟ କହିଦେବ ।" ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କୁଶାସନରେ ବସି ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମୁଦ୍ରର ଅଧିଷ୍ଠାତା ବରୁଣଦେବ ଆସି କର ଯୋଡି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ—"ପ୍ରଭୋ, ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ କୋଟି ଜୀବଙ୍କୁ ଅସୀମ ସଂସାର-ସିନ୍ଧୁର ସେପାଖ ଏପାଖକୁ ନେବା ଆଣିବା କରୁଅଛ, ସେ ସିନ୍ଧୁ ତୁଳନାରେ ଏ ସିନ୍ଧୁ ଗୋଟାଏ ବିନ୍ଦୁ ପରି—ବାନର ବାହିନୀକୁ ଏ ସାମାନ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ପାରି କରିଦେବା କି ତୁମ୍ଭର ଅସାଧ୍ୟ ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହା କଦାପି ନୁହେ ଦୟାମୟ ! ସେବକ ପ୍ରତି ଅନୁଗ୍ରହ କରି ମୋତେ ଗୋଟାଏ ସୁଖ୍ୟାତି ଦେବାକୁ ତୁମ୍ଭର ଇଚ୍ଛା ହୋଇଅଛି । ହେଉ ପ୍ରଭୁ, ତୁମର ମଙ୍ଗଳ ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ । ସାଗର ପାରହେବାର ଉପାୟ ମୁଁ କହିଦେଉଛି । ତୁମ୍ଭ ସୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ପୁତ୍ର ନଳ ନାମରେ ଯେଉଁ ବାନର ବୀର ଅଛି, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବିଦ୍ୟାରେ ସେ ଅସାଧାରଣ ପାରଦର୍ଶୀ । ବାନରମାନେ ବୃକ୍ଷ ପର୍ବତ ଉପାଡ଼ି ଆଣନ୍ତୁ, ନଳ ସେଥିରେ ଅଦ୍ଭୁତ ସୁଦୃଢ଼ ସେତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଦେବ । ବାନର ବାହିନୀ ସେଥିରେ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ଯିବେ ।” ସାଗର ଏହା କହି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଅନନ୍ତର ସୁଗ୍ରୀବ ଆଦେଶରେ ବାନରବୀରମାନେ ପର୍ବତ ଚଢ଼ା ଭାଙ୍ଗି, ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ ଉପାଡ଼ି ଆଣି ସମୁଦ୍ରରେ ପକାଇଲେ । ନଳ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳରେ ବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲା । ଏହି ସେତୁ ବନ୍ଧନରେ ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ମଧ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ସେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଧୂଳିରେ ଗଡ଼ି ବନ୍ଧ ଉପରେ ଆସି ଦେହ ଝାଡ଼ିଦିଏ । ତାହା ଦେହରୁ ଉଡ଼ା ଧୂଳି ଝଡ଼ଝଡ଼ ପଥର ଯୋଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଫାଙ୍କ ବୁଜିଯାଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବର ଏପରି ଭକ୍ତି, ପରୋପକାରିତା ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ନେହରେ ତାହାର ପିଠି ଆଉଁସିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗୁଳି ଚିହ୍ନ ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୂଷା ପିଠିରେ ଶୁକ୍ଳରେଖା ହୋଇ ରହିଲା । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ ନିଜ ଗୁଣରେ ପୁରାଣ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲା । ଆକୃତିଦ୍ୱାରା ସାନ ବଡ଼ ନିରୂପିତ ହୁଏ ନାହିଁ—କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ହୁଏ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣୀଟି ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବଡ଼ ହେଲା । କନ୍ୟାକୁମାରୀଠାରୁ ଲଙ୍କାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସୁଦୃଢ଼, ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ବନ୍ଧ ପାଞ୍ଚଦିନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ତାହା ଆକାଶର ଛାୟାପଥ ପରି ଦିଶିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧର ଆରମ୍ଭ ସ୍ଥାନରେ ରାମେଶ୍ୱର ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ସେତୁବନ୍ଧ ରାମେଶ୍ୱର କହନ୍ତି । ତାହା ଭାରତର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପବିତ୍ର ଧାମ—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ମହା ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ର । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶିବପୂଜା କରି ସେହି ବନ୍ଧ ଉପରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଏବଂ ଭ୍ରାତୃମିତ୍ର ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ ଲଙ୍କ ଅଭିମୁଖରେ ଅଭିଯାନ କଲେ । ସମସ୍ତେ ସେତୁ ପାର ହୋଇଯାଇ ଲଙ୍କାର ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସୁବେଳ ପର୍ବତରେ ରହିଲେ ।

ଊନବିଂଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସୀତା ସରମାଠାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଗମନ-ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ କଲେ ଏବଂ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଭୂରି ଭୂରି ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅସୁରୁଣୀମାନେ ଜଗିଥିଲେ, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ବିଭୀଷଣ-ପତ୍ନୀ ସରମା ଓ ତ୍ରିଜଟା ସୀତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ରାକ୍ଷସୀ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଠିକ୍ ମାନବୀ-ପ୍ରକୃତି ପରି କୋମଳ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦୟା, ମାୟା, ସ୍ନେହ, ପ୍ରୀତି, ସହାନୁଭୂତି ଓ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଅତି ପ୍ରବଳ ଥିଲା । ସେ ଦୁହେଁ ସଖୀ ପରି ସାଧୁ, ସରଳ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ବ୍ୟବହାରରେ ସୀତାଙ୍କର ମନ କିଣିନେଇଥିଲେ । ସୀତା ତାଙ୍କରି ଆଶ୍ୱାସନାରେ ବଞ୍ଚିରହିଥିଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁବେଳ ଗିରି ଉପରୁ ଲଙ୍କା ନଗରୀର ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଦେଖି ଯୁଗପତ୍ ହର୍ଷବିଷାଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ତ୍ରିକୂଟ ପର୍ବତ ଉପରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଲଙ୍କାନଗରୀ ପର୍ବତର ରତ୍ନମୁକୁଟ ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ରତ୍ନଜ୍ୟୋତିରେ ନଗରୀ ହସିଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଭିତର ତ କଥା ନାହିଁ, ସର୍ବତ୍ର ବାହାର ଉପରେ ବିଭବ ଝଳଝଳଉଅଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ଦେଖି କହିଲେ, “ରାବଣ କେତେ କାଳରେ, କେତେ ଅଧ୍ୟବସାୟରେ ଏ ଦେବଦୁର୍ଲଭ ଅତୁଳ ବିଭବ ସଞ୍ଚୟ କରିଅଛି । ଯାହା ସ୍ୱର୍ଗରେ ନାହିଁ, ତାହା ଏହି ଲଙ୍କାରେ ଅଛି; ମାତ୍ର ରାବଣ ଏହାସବୁ ଭୋଗ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ତାହାର ଧନ, ଜନ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଶକ୍ତି, ଦୀର୍ଘ ପରମାୟୁ—ସବୁ ଅଛି, ନାହିଁ କେବଳ ସୁମତି । କୁମତି ପିଶାଚ, ତୁ ରାବଣ ଦେହରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇଯା, ଆଉ ସୁମତି ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭେ ଆସି ରାବଣକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ରଖ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଗୁଣୀ, ଏ ମହାବିଭୂତି ସେ ହରାଇ ନ ବସୁ ।”
ଏଣେ ରାବଣ ଶତ୍ରୁ-ଆଗମନ ଦେଖି ଦୁର୍ଗର ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ଭିତରେ ରଣସଜ୍ଜା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେବେ ଜଣେ ନ୍ୟାୟପ୍ରାଣ ବୃଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରୀ, ରାବଣର ଅଜା ମାଲ୍ୟବାନ, ମାତା ନିକଷା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୀତା ଫେରାଇ-ଦେବା ସକାଶେ ଅନେକ ବୁଝାଇ କହିଲେ; କିନ୍ତୁ ଅହଙ୍କାରପୂର୍ଣ୍ଣ ରାବଣ ଦର୍ପ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, "ତାହା କଦାପି ହେବ ନାହିଁ, ମୁଁ ଲଙ୍କାଧିପ ଅଟେ; ମାଥ ନୁଆଁଏ ନଇଁବ ନାହିଁ ।" ରାବଣ ଆଉ ଅଧିକ ବାକ୍ୟ-ବ୍ୟୟ ନ କରି ସେନାପତିଙ୍କୁ ଡାକି ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି ପ୍ରହସ୍ତଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ୱାର, ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ଦ୍ୱାର, ଇନ୍ଦ୍ରଜିତଙ୍କୁ ପଶ୍ଚିମ ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା ସକାଶେ ପଠାଇ ନିଜେ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାର ଜଗି ରହିଲା । ସେନାପତିମାନେ ବହୁକୋଟି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ରାକ୍ଷସ ସେନା ସହ ସଶସ୍ତ୍ର ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏଣେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଛତିଶ କୋଟି ବାନର ଯୂଥପତି ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ବାନର ସୈନ୍ୟ ଘେନି ଲଙ୍କା ଅବରୋଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ହୃଷ୍ଟ ବାନର ବୀରମାନେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଝଣ୍ଡ ଯୋଡ଼ି ପରି ବାହାରି ଜୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦରେ ଧାବିତ ହେଲେ । ବୀର ନାଦ ଓ ବୀର ପଦ-ଭରରେ ଲଙ୍କାନଗରୀ ମୁହୁର୍ମୁହୁ କମ୍ପିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାନରମାନେ କିଳିକିଳା ଶବ୍ଦ କରି ଦୁର୍ଗପ୍ରାଚୀର ଚାରି ପାଖରେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଘେରି-ଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉତ୍ତର ପାଖରେ ରହିଲେ । ହନୁମାନଙ୍କୁ ପଶ୍ଚିମ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । ଅଙ୍ଗଦ ପୂର୍ବ ପାଖକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲା । ସ୍ୱୟଂ କପି-ସମ୍ରାଟ ଅମିତ-ତେଜା ସୁଗ୍ରୀବ ଦକ୍ଷିଣ ପାଖ ଅବରୋଧ କରିରହିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ବାଳକ, ବୃଦ୍ଧ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ନ କରିବା ସକାଶେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଚେତାଇ ଦିଆଗଲା । ବିଭୀଷଣ ସବୁପାଖରେ ପହରା ଦେଇ ବୁଲିଲା । ସୈନ୍ୟ-କୋଳାହଳରେ ଗଭୀର ସାଗର ବକ୍ଷରେ ଆଉ ଚିତ୍କାର ଶୁଣିଲା ପରି ଝ-ଧ୍ୱନି କରି ଉଠିଲା । ବୀରମାନେ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ସମର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ରହିଲେ । ତେବେ ବୀର ବିଳମ୍ବ ସହି ନ ପାରି ବୀର ମଦରେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ନିଜକୁ ଶତ୍ରୁ ଭାବି ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତେବେ କୁମ୍ଭୀମାନେ ପ୍ରାଚୀର ଉପରକୁ ଉଠିଲେ; ତେଣୁ ପ୍ରାଚୀର ଦେହରେ ଭୀଷଣ ପଦାଘାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ବିକଟ ଶବ୍ଦରେ ଦିଗନ୍ତ ରଗଡ଼ ହେଲା । ଦୁର୍ଗମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭୀରୁ ରାକ୍ଷସମାନେ ତାହାକୁ ବଜ୍ରଶବ୍ଦ ମଣି ବଜ୍ରବାରକ ଜୈମିନି ଋଷିଙ୍କ ନାମ ଆବୃତ୍ତି କଲେ । ତେଣୁ ରାକ୍ଷସ ଦେଖି ଦାନ୍ତ ନିପିଡ଼ି ଗମ୍ଭୀର ଭୀଷଣ ହୁଙ୍କାର ଧ୍ୱନି କରି ଉଠିଲା । ସେହି କଲିଜା ଥରା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଗର୍ଭିଣୀ ରାକ୍ଷସୀମାନଙ୍କର ଗର୍ଭସ୍ରାବ ହୋଇଗଲା । ବୀରମାନେ ଏହିପରି ବିଚିତ୍ର ବୀର ଲୀଳା-କୌତୁକରେ ନିଜକୁ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅତଃପର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍ଗଦଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ—"ଅଙ୍ଗଦ, ତୁ ଥରେ ଦୁର୍ଗ ଭିତରକୁ ଯା, ରାବଣକୁ କହିବୁ ସେ କବାଟ କିଳି ଘର ଭିତରେ ଲୁଚିରହିଛି କାହିଁକି ? କତରା ଘୋଡ଼ିହୋଇ ଶୋଇଲେ କି ଯମ ଛାଡ଼ିବ ? ଯଦି ତାହାର ବିଶାଳ ବଂଶ, ଅତୁଳ ବିଭବ ଓ ନିଜର ଜୀବନ ପ୍ରତି ମମତା ଥାଏ, ତେବେ ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣି ମୋ ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରୁ, ନ ହେଲେ ତାହା ସବୁ ଯେବେ ତାକୁ ପିତା ଲାଗୁଥାଏ, ତେବେ ଶୀଘ୍ର ଆସି ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉ ।" ଅଙ୍ଗଦ 'ଯେ ଆଜ୍ଞା' କହି ରାବଣ ପାଖକୁ ଗଲା । ଏଣେ ରାବଣ ବିଦ୍ୟୁଜ୍ଜିହ୍ୱ ନାମକ ମାୟାବୀ ରାକ୍ଷସଦ୍ୱାରା ରାମଚନ୍ଦ୍ର-ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ମାୟାମୁଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲା—"ଏଇ ଦେଖ, ତୁ ଯେଉଁ ସ୍ୱାମୀ ଦେବରଙ୍କ ବଡ଼ାଇ କରୁ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ କରି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଆଣିଛି ।" ସୀତା ସ୍ୱାମୀ ଓ ଦେବରଙ୍କ ସଦ୍ୟ ଛିନ୍ନ ମସ୍ତକ ଦେଖି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସୁସ୍ଥି ହେବେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଚେତନା ପାଇ ପାଷାଣ-ତରଳା କରୁଣ ବାଣୀରେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାକ୍ଷସ ଜାତିର ମାୟାର ସନ୍ଧି ସେହି ରାକ୍ଷସ ଜାତି ଏକା ଭେଦ କରିପାରେ । ସରମା ରାବଣର ମାୟା ବୁଝିପାରି ସୀତାଙ୍କୁ ଗୋପନରେ କହିଲା—"ଦେବି, ତୁମ୍ଭେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୁଅ ନାହିଁ । ଏ ତୁମ୍ଭ ସ୍ୱାମୀ ଦେବରଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ମୁଣ୍ଡ ନୁହେଁ—ମାୟାମୁଣ୍ଡ । ତୁମ୍ଭକୁ ଛଳନା କରିବା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଇଁ ଦୁଷ୍ଟ ରାବଣ ଏ କୌଶଳ ପାଇଅଛି ।" ସୀତା ଏହା ଶୁଣି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବାନରମାନେ ପ୍ରାଚୀର ଡେଇଁ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଉପଦ୍ରବ କରିବାରୁ ଗଡ଼ରେ କାନ୍ଦବୋବାଳି ପଡ଼ିଗଲା । ରାବଣ ତାହା ଶୁଣି ମାୟା ମୁଣ୍ଡ ପିଙ୍ଗିଦେଇ ଭୟରେ ପଳାଇଯାଇ ରାଜସଭାରେ ବସିଲା । ଯେତିକିବେଳେ ଅଙ୍ଗଦ ଆସି କହିଲା—"ରାବଣ, ମୋତେ ଚିହ୍ନିପାରୁଛୁ ନା ? ଶୁଣ ଆପଦାକୁ ଅନା, ମୁଁ ସେହି ଅଙ୍ଗଦ ସିନା ! ତୁ ବଞ୍ଚି ରହିଲେ ମୋର ଲାଜ, ତୁ ଜୀଇଥିବାଯାଏ ମୋ ବାପର କୀର୍ତ୍ତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ରହିଥିବ । ତେଣୁ ତୋତେ କିଛି ସଦୁପଦେଶ ଦେବାକୁ ଆସିଛି । ପୁଣି ମୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖ-ଆଜ୍ଞା ଆଣିଅଛି; ତାହା କହୁଛି, ଏବେ ମନ ସ୍ଥିର କରି ଶୁଣ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଛନ୍ତି—ତୁ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ତାଙ୍କଠାରେ ଶରଣ ପଶ, ନଚେତ୍ ସବଂଶ ନଷ୍ଟ ହେବୁ ।" ରାବଣ ଏ କଥାକୁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇଦେଇ କହିଲା—"ରେ ବାନର, ତୋର ଗୁରୁ ସେହି ଜଟାଧାରୀକୁ କହିବୁ ଯା—ସେ ବୀର ହୋଇ ମାଗି ପଠାଇଛି କାହିଁକି ? ମାଗିବାଟା ବୀର ପକ୍ଷରେ ମାନହାନିକର । ବୀର ବିକ୍ରମ ପ୍ରକାଶ କରେ, ଆଉ ତାହାର ପର ଯେ କାପୁରୁଷ, ସେହି ସିନା ଅନୁଗ୍ରହ ମାଗି ବୁଲେ ।" ଅଙ୍ଗଦ ଏହା ଶୁଣି କହିଲା—ଧିକ୍ ନିର୍ଲଜ୍ଜ, କେଉଁ ବେହିଆ ମୁହଁରେ ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନିନ୍ଦୁଛୁ ରେ ଖଳ ? କେଉଁଠାରୁ ବଳ ଆଣୁ, କାପୁରୁଷ କିଏ ? ତୁ ଯେବେ ଏତେ ବୀର, ଭୟରେ ଭିକାରୀ ବେଶ ଧରି ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରି କରି ଆଣିଲୁ କାହିଁକି ? ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ନାହିଁ, ନଚେତ୍ ଏହା ମୁଷ୍ଟିଘାତରେ ତୋର ଦଶମୁଣ୍ଡ ଛିଣ୍ଡାଇପକାନ୍ତି ।" ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି କ୍ରୋଧରେ ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲା—"କିଏ ଅଛ ରେ, ଏ ପୋଡ଼ାମୁହାଁ ମାଙ୍କଡ଼ଟାକୁ ମୋଡ଼ିକି ଗୋଳା ପରି କେଉଁ ପାଣିରେ ପକାଇଦିଅ ।" ତହୁଁ ମଲ୍ଲମାନେ ଆସି ଅଙ୍ଗଦକୁ ଘେରିଗଲେ । ଅଙ୍ଗଦ ଟିକିଏ ମୁରୁକି ହସି ଭୀଷଣ ପଦାଘାତରେ ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ମଲ୍ଲମାନଙ୍କୁ ବିନାଶ କରି ଗର୍ବରେ ଜଗତସ୍ଥଳକୁ ଲଙ୍ଘିପକାଇ ଏକ ଲମ୍ଫରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାଠାରୁ ସମସ୍ତ ଶୁଣି ତାହାର ସାହସକୁ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କରି ତାକୁ ପୁରସ୍କୃତ କଲେ ।

ରାବଣ ଅଙ୍ଗଦଠାରୁ ଅପମାନ ପାଇ ରାଗରେ ଦାନ୍ତ ରଗିଡ଼ି ହୋଇ ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାର ଖୋଲି ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ରାକ୍ଷସବୀରମାନେ ରାଜାଦେଶ ପାଇ ନାନା ପ୍ରକାର ଭୀଷଣ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ଗର୍ଜି ଗର୍ଜି ଧାବିତ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ରୂପ ବିକୃତ, ବୀଭତ୍ସ । କାହାର ବେହେଡ଼ା ଦାନ୍ତ ଓଠ ଫୁଟାଇ ହସ୍ତୀ ଦାନ୍ତ ପରି ବାହାରି ପଡ଼ିଛି—କାହାର ନାକ ଚିପଟା ଭଲି ପରି ବେଢ଼ଙ୍ଗିଆ—କାହାର ଆଖି ଚଣା, କାନ ଝୁଲା, ବାଳ କହରା, ମୁଣ୍ଡ ଗୋଲିଆ । କାହାର ଦେହ ଅସ୍ତ୍ରଲେଖାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କାହା ଦେହରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରଫଳା ଭଙ୍ଗି ରହିଅଛି । ରାବଣର ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀମାନେ କଙ୍କଣ-ପଟ୍ଟିହୁଙ୍କା ହୋଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲେ । ଉପସ୍ଥିତ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି କୁଲକାନୀ—କେହି ମୂଷାଦାନ୍ତୀ—କେହି ବା ଡହକରେଖା । ତାହା ମୁହଁ ରାତ୍ରରେ ପକ୍ଷିବିଶେଷର ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି । ଏହାଛଡ଼ା ଫାଳୁଆଗାଲି, ଓଳିଆ ପେଟୀ, ମାଣ୍ଡିଆ ମୁଣ୍ଡୀ, ହାଣ୍ଡିଅଣ୍ଡୀ ବ ଭଣ୍ଡା ନ ଥିଲେ ।

ବିଂଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଭଲ୍ଲ, ବାନର, ରାକ୍ଷସ ସୈନ୍ୟ ମିଶାମିଶି ହୋଇ ମହାଘୋର ଗୋଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ରାକ୍ଷସମାନେ ନାନାବିଧ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ଓ ବାନରମାନେ ବୃକ୍ଷଶାଖା, ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପରସ୍ପରକୁ ହତାହତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେ ମଲେ, କେତେ ଘାଇଲା ହୋଇ ଦରମରା ହେଲେ, ସେଥିର ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ । ବାନରମାନଙ୍କର ବିଧା ସ୍ୱସ୍ତିଡ଼ା, ଗୋଇଠା, ନଖ ଦନ୍ତର ଆଘାତରେ ସେ ଦିନ ଅନେକ ରାକ୍ଷସ ମହାରଥ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ବିଭୀଷଣ ଯେତେବେଳେ ବାଣ ବର୍ଷଣ କଲେ, ଶ୍ରାବଣ ମାସର ମେଘ ଯେପରି ଜଳ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧାରି ବର୍ଷେ ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବଜ୍ରାଧିକ ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ରାକ୍ଷସସୈନ୍ୟର ଶକ୍ତି, ସାହସ ଅଧେ ଊଣା ହୋଇଗଲା । ଏକା ରାମଙ୍କ ତ ଜଗତ କମ୍ପଣ, ତାହା ଉପରେ ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ତାଙ୍କର ଅନୁଚର, ଆଉ କି ରକ୍ଷା ଅଛି ? ଅଗ୍ନି ସଙ୍ଗରେ ବାୟୁ ମିଶିଲେ ସେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶକ୍ତିକୁ ସମ୍ଭାଳିବ କିଏ ? ରାକ୍ଷସମାନେ ନିର୍ଘାତ ମାଡ଼ୁଣୀ ସହି ନ ପାରି ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପଳାଇଗଲେ । ଏହା ଦେଖି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ କ୍ରୋଧରେ ଥରିଉଠିଲା; ମାତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହ ସମ୍ମୁଖ ସମରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ସାହସୀ ହେଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ମାୟାବୀର ଅଦୃଶ୍ୟ ରଥରେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇ ମାୟାବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ମେଘ ଉହାଡ଼ରେ ଲୁଚିରହି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ନାଗପାଶରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବନ୍ଧନ କରି ଜୟଶବ୍ଦ କରାଇ ଦୁର୍ଗକୁ ଫେରିଗଲା । ଏଣେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହ କଠୋର ନାଗପାଶରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିବସିଲେ । ବାନରମାନେ ଜୟଶବ୍ଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନନ୍ତର ରାବଣ ବାଛି ବାଛି ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଗଜ୍ଜେତା ବୀରମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇଲା; ମାତ୍ର ଯେ ଆସିଲା ସେ ଆଉ ବାହୁଡ଼ି ନ ଯାଇ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ଧୂମ୍ରାକ୍ଷ, ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର, ପ୍ରହସ୍ତ, ଅକମ୍ପନ, ଅତିକାୟ, ମହାପାର୍ଶ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ବିଖ୍ୟାତ ମହାବୀରମାନେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ଆସି ରଣଯଜ୍ଞରେ ନିଜକୁ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ରାବଣର ଅନେକ ପୁତ୍ର ନାତି ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ କରି ମଲେ । ବୀରଧାତ୍ରୀ ଲଙ୍କା କ୍ରମେ ବୀରଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଆସିଲା । ଏହା ଦେଖି ରାବଣ ମନେ ମନେ ଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତାହାର ବିବେକ-ଦେବତା ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ଉପଦେଶ ଦେଲା; ମାତ୍ର ତାହାର ପ୍ରକୃତି ତାହା କରାଇଦେଲା ନାହିଁ । ତାହାର ପ୍ରକୃତି ଏକା ତାହାର ଶତ୍ରୁ ହେଲା । ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲା—ପୃଥିବୀ ରାମଶୂନ୍ୟ ହେଉ ବା ଅରାବଣ ହେଉ, ଯୁଦ୍ଧ କେବେହେଁ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ; ଆଉ କାହାକୁ ନ ପଠାଇ ଏଥର ସେ ସ୍ୱୟଂ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କଲା । ଅସଂଖ୍ୟ ଜଗଦ୍ବିଜୟୀ ରାକ୍ଷସ-ବୀର ସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ମହା ସମାରୋହରେ ଯାଇ ବିଶ୍ୱତ୍ରାସୀ ସମର ଆରମ୍ଭ କଲା । ବାନରମାନେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାତି ଉଠିଲେ । ରାବଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଦ୍ଧା । ସେ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧର ତୁଳନା ନାହିଁ । ରାବଣର ବାଣ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତିବାଣରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଢାଙ୍କିଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏକାକୀ ସହସ୍ର ମହାରଥ ପରି ଅସ୍ତ୍ର ବର୍ଷଣ କରି ବିପକ୍ଷ ବାହିନୀକୁ ସଂହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ; ରାବଣର ବହୁସହସ୍ର ବନ୍ଧୁ, କୁଟୁମ୍ବ, ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜାତି-ପରିବାର ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ । ଜଗତରେ ଅଜେୟ ମହାବୀର ରାବଣ ତାହାର ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ମହାଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ କଲା; ମାତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅସୀମ ପ୍ରତାପ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର ଧ୍ୱଜ, କିରୀଟ ଛେଦନ କଲେ । ତାହାର ଦୁର୍ଗତି ଦେଖି ବାନରମାନେ ତାଳି ମାରି ହସି ବିଦ୍ରୂପ କଲେ । ରାବଣ ପରାଜିତ, ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଭୟରେ ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପଳାଇଗଲା ।

ରାବଣ ନିଦାରୁଣ ଅପମାନ ପାଇ ସିଂହାସନ ଉପରେ ଯାଇ ଲଜ୍ଜାରେ ହେଟମୁଖ ହୋଇ ବସି ରହିଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା—"ହାୟ, ବିଶ୍ୱବିଜୟୀ ରାବଣକୁ ସାମାନ୍ୟ ନର ବାନର ପରାଜୟ କଲେ, ଏ ବ୍ୟଥା ହୃଦୟରେ ତପ୍ତଶେଲ ବିଦ୍ଧ ହେଲା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉଛି । ମୋର ଏତେ ବଡ଼ପଣ ଛୁଟିଗଲା, ଏବେ ଆଉ କିଏ ମୋତେ ଏ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିବ ? କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଛଡ଼ା ଆଉ ସେପରି ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର କିଏ ? ଯେଇ ମୋର ଯୌବନକାଳର ଦାନ୍ତ ଉପାଡ଼ି ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ପିଟିଥିଲା—ପୁଣି ଯମ, କୁବେର, ବରୁଣ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଭୟ କରିଅଛି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ନରବାନର-ଗୁଡ଼ାକୁ ଗିଳିଦେଇ ଆସିବ ।" ରାବଣ ଏହା କହି ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଲା । ସେମାନେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର କଷ୍ଟନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗାଇ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ । ରାବଣ ତାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦର ଆମୂଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲା । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ସବୁ ଶୁଣିଲା; ମାତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୀତା-ହରଣ ତାହା ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେ ତ୍ରିଭୁବନବିଜୟୀ ମହା-ରାଜାଧିରାଜ ହୋଇ ଏତେ ନିକୃଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି କଲ ? ବେଳେ ବେଳେ ବିଚାର ନ କରି ତୁମ୍ଭେ ବଡ ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବସ । ଛି, ଛି, ନାରୀ-ଚୋର ବୋଲି ଗୋଟାଏ କଳଙ୍କ ଉପାଧି ବହିଲ ସିନା ! ଏଥିରେ ପୌରୁଷ କିଛି ଅର୍ଜି ନାହିଁ, ବରଂ ପୌରୁଷକୁ ଖର୍ବ କରି ଆସିଅଛ । ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରାଇ ଆଣି ନିଜର ଭୀରୁତା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଇ ଆସିଅଛମାତ୍ର । ଏହା କଅଣ ତୁମ୍ଭ ଭଳି ଯାବଶକ୍ତିମାନ୍, ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ବୀରପୁରୁଷର ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ? ପଶୁବଳରେ ମାତ୍ର ବାରମ୍ବାର ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଅଛ, ତେବେ ବି ତୁମ୍ଭର ଚେତନା ହେଉ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଏପରି କୁବୁଦ୍ଧି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ସିନା । ଯେଉଁ ମହାବଳ ସହସ୍ରାର୍ଜ୍ଜୁନ ତୁମ୍ଭକୁ ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ରଖି ଚେଣ୍ଡଦାଣ୍ଡ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅନ୍ନରେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିଲା, ତାକୁ ଯେ ମାରିଥିଲା, ସେହି ପରଶୁରାମ ଯାହାଠାରେ ପରାସ୍ତ ହେଲା, ପୁଣି ଯେ ସମୁଦ୍ରକୁ ବନ୍ଧରେ ପାର ହେଲା, ସେ ରାମ କଣ ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ? ଏଭଳି ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କି କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି କରିପାରେ ? ତୁମ୍ଭେ କି ସାହସରେ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଗଲ ?" ରାବଣ ଆଉ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ, ମୁହଁ ଥମ୍ ଥମ୍ କରି କହିଲା—"ତୁ ଏକା ବଡ଼ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଆଉ ସମସ୍ତେ ଅଜାଣ ପଶୁ । ଦିନରାତି ଶୋଇ ଶୋଇ ତୁ ତ ଗୋଟାଏ ପଣ୍ଡିତ ପାଲଟିଗଲୁଣି ! ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ପରି ଖୁବ୍ ଉପଦେଶ ବି ଦେଇ ଶିଖିଲୁଣି । ଗୋଟାଏ କିଛି ଭେକ ଧର, ଢେର ଚେଲା ଯୁଟିବେ । ତୋତେ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ଉପାଧି ଦେଲେ ବେଶ୍ ମାନନ୍ତା । ତୋର ଆଉ ବିଭୀ-ଷଣର ଏକା ଜାତକ ପରା ! ତୁ ବି ତାହାରି ପରି ନରବାନରର ଚରଣଧୂଳି ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଳିହୋଇ ଆଉ ପାଦୋଦକ ପାନ କରି କୃତାର୍ଥ ହେବୁ ଯା । ରାକ୍ଷସ-କୁଳର ଗୌରବ କାଉ କାଉ ଜଳି ଉଠିବ । ତୁମ୍ଭରି ପରି ବୀରପୁରୁଷ ଯେଉଁ ମା-ବାପ ଜନ୍ମକରନ୍ତି, ସେ ମା ବନ୍ଧ୍ୟା ଆଉ ସେ ବାପ କ୍ଲୀବ ।" କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବାର ଦେଖି ଆଉ କିଛି ନ କହି କାଳାନ୍ତକ ଶୂଳ ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କଲା ।

କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଶରୀର ଅତି ପ୍ରକାଣ୍ଡ । ତାହାର କର୍ଣ୍ଣକୁଣ୍ଡ କଳସୀ ପରି । ଏହି ହେତୁ ତାହାର ନାମ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି । ଦେହ ବଜ୍ର ପରି ଦୃଢ, ସେଥିରେ ସହଜରେ ବାଣ ଫୁଟେ ନାହିଁ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗରେ ଅନେକ ବଡ ବଡ ରାକ୍ଷସବୀର ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ବାନରମାନେ ଗଛ ପଥର ଫିଙ୍ଗି ରଥ, ଅଶ୍ଵ, ସାରଥି ସହ ସେମାନଙ୍କୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲେ । କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଏହା ଦେଖି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ବାନର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଧରି ଗିଳି-ବାକୁ ଲାଗିଲା; ମାତ୍ର ବାନରମାନେ ତାହା ପେଟକୁ ନ ଯାଇ ଗିରିଗୁହା ସଦୃଶ ନାକକାନ ପଥରେ ବାହାରି ଆସିଲେ । ତାହାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ ସହି ନ ପାରି ବାନର ସେନା ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ହୋଇ ଇତସ୍ତତଃ ପଳାଇଗଲେ । ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସି ତାହା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ବାଣ ରାକ୍ଷସ ଦେହରେ ବାଜି ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ସେ ଠହ ଠହ ହୋଇ ହସିଉଠି କହିଲା—"ରାଘବ, ମୁଁ ଖର ଦୂଷଣ ପରି ସାମାନ୍ୟ ରାକ୍ଷସ ନୁହେଁ; ତୋର ଯେତେ ଅସ୍ତ୍ର ଅଛି ମାର, କାହିଁରେ ମୋର ରୋମ କମ୍ପିବ ନାହିଁ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାକ୍ଷସର ଏପରି ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ପରିହାସ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ମହା କ୍ରୋଧରେ ମହାସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାହାକୁ ସଂହାର କଲେ । ରାବଣ ଭ୍ରାତୃମରଣ ଶୁଣି ଅନେକ ବାହୁନି କାନ୍ଦିଲା । ସେ ହତାଶାବୋଳା ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ଵାସ ପକାଇ କହିଲା, "ହାୟ, ଆଜି ମୋର ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ଛିଣ୍ଡିପଡିଲା । ମହାବୀର କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ମଲା, ଆଉ ଏ ରାକ୍ଷସକୁଳର ବିପୁଳ ମାନ ମହତ୍ତ୍ଵ କିଏ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ?" ପିତାର ବିଳାପ ଶୁଣି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସିଲା । ଦୁଷ୍ଟ ମାୟାବୀ ମାୟା ସୀତା ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳରେ ଆଣି ଖଡ୍ଗା-ଘାତରେ ତାହାର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରି ଗଡକୁ ଫେରି-ଗଲା । ତାହାର ଦୁରୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ—ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସୀତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବେ । ତାହାହେଲେ ସବୁ ଅରିଷ୍ଟ ସହଜରେ ଖଣ୍ଡିଯିବ । କିନ୍ତୁ ବୃଥା ଆଶା ! ଦୂରର ସେ ସ୍ଵଳ୍ପଟି ବିଭୀଷଣର ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନ୍ତସ୍ଥଳରେ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ମନୋଗତ ସ୍ୱର-ପଠାଇ ବୁଝିଲା, ସୀତା ଅଶୋକ ବନରେ ନିରାପଦରେ ଅଛନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ମିତକୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହି ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ବାନରମାନେ ବିଭୀଷଣର ଚରିତକୁ କୋଟି କଣ୍ଠରେ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତହୁଁ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ-ବଧର ମନ୍ତ୍ରଣା ଲାଗିଲା । ସେଥିରେ ସ୍ଥିର ହେଲା—ବିଭୀଷଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ରାତିରେ ଲଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତର ଯଜ୍ଞଭଙ୍ଗ-ପୂର୍ବକ ତାହାକୁ ବଧ କରିବେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଯଥାସମୟରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବିଭୀଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲଙ୍କାଗଡ଼ରେ ପଶି ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତକୁ ସଂହାର କଲେ । ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ରର ମୃତ୍ୟୁରେ ରାବଣର ପିତୃ-ହୃଦୟ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଫାଟିଗଲା । ସେ ଅଚେତ ହୋଇପଡ଼ିଲା; ଚେତନା ପାଇ ଅସମ୍ଭାଳ କ୍ରୋଧରେ ସମର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଧାଇଁଲା । ସଙ୍ଗରେ ଅସଂଖ୍ୟ ବଡ ବଡ ବୀର ଆସିଲେ । ସେଦିନ ରାବଣ ପୁତ୍ର-ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଅତି ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ନିହତ ହେଲେ । ମୃତ ବୀରମାନଙ୍କର ମୁକୁଟ, ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତିର ଜ୍ୟୋତିରେ ରଣଭୂମି ତାରକିତ ଦିଶିଲା । ରାବଣ ଅମରଦାସ 'ଶକ୍ତିଶେଳ' ନାମକ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେହି ମହାବାଣରେ ବିଦ୍ଧବକ୍ଷ ହୋଇ ଚେତନା ହରାଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ରାବଣ ଏହି ଭୀଷଣ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ସେଦିନ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ ନ କରି ଫେରିଗଲା ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣାଧିକ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ମୃତବତ୍ ଦେଖି ଶଙ୍କିତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇଲେ ନାହିଁ । ଦୁର୍ବଳ ହୃଦୟ ବିପଦରେ ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼େ ସିନା; ମାତ୍ର ମହାହୃଦୟ ମହାବିପଦରେ ସ୍ଥିର ଅଟଳ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁଜଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବାର ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ବୈଦ୍ୟରାଜ ସୁଷେଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିମର୍ଷ ଓ ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତ ଦେଖି କର ଯୋଡ଼ି ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ଜଣାଇଲା—"ରଘୁପତି, ଆପଣ ଚିନ୍ତିତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଗନ୍ଧମାଦନ ନାମକ ପର୍ବତରେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ଔଷଧ ଅଛି । ଏହି ରାତି ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଔଷଧ ଆଣି ଦେଲେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜୀଆଇଦେବି । ଏହି ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାକୁ ମହାବୀର ହନୁମାନ ଏକା ସମର୍ଥ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ମହୌଷଧି ଆଣିବା ସକାଶେ ହନୁମାନକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ତହୁଁ ପାବନି ଯୋଗବଳରେ ପବନଗତିରେ ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଗନ୍ଧମାଦନ ପର୍ବତକୁ ଯାଇ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ଘେନି ଆସିଲା । ସୁଷେଣ ସେହି ଔଷଧରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଜୀଆଇଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠିଲା ପରି ଉଠି ବସିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୃତନିଧି ପାଇ ଆନନ୍ଦରେ ଡାକପକାଇଲେ । ବାନରମାନେ ମହୋଲ୍ଲାସରେ ମାତି 'ଜୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ' ଶବ୍ଦରେ ଗଗନ ପବନ କମ୍ପାଇଦେଲେ ।

ଏକବିଂଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜୀଇଉଠିବାର ଶୁଣି ରାବଣ ଅତି ଅସ୍ଥିର ହୋଇ କହିଲା—"ଯେଉଁ ଶକ୍ତିଶେଳ ବାଣରେ ଦେବତା, ଯକ୍ଷ, ରକ୍ଷ କାହାରି ନିସ୍ତାର ନାହିଁ, ସେହି ଅମୋଘ ମହାସ୍ତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣ ସଂହାର କରିପାରିଲା ନାହିଁ, ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ଉଃ, ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣ କି ବିଷମ ବୈରୀ, ମରି ମରି ମରୁ ନାହାନ୍ତି ! ବନରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଦାବାନଳ ଚରିଆସି ଯେପରି ମହାବୃକ୍ଷର ଶାଖାପତ୍ର ନାଶି ଶେଷରେ ମୂଳକୁ ଗ୍ରାସ କରେ, ଏ ଦୁରନ୍ତ ବିପ୍ଳବ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସେହିପରି ହୋଇଅଛି । ଲଙ୍କାର ବଜ୍ରପ୍ରାଚୀରସ୍ୱରୂପ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ, ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଗଲେ ଓ ଜ୍ଞାତି, ପରିବାର ପୁଅ ନାତି ସମସ୍ତେ ଗଲେ, ଖାଲି ମୁଁ ଥୁଣ୍ଟାଗଛ ପରି ଏକୁଟିଆ ଅଛି । ଯାହାହେଉ, ନିଜ ହାତରେ ତ ମୁଁ ନିଜ ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଅଛି, ଏବେ ଆଉ ଦୁଃଖ କଲେ କଅଣ ହେବ ? ଏ ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ଶତ୍ରୁ ମୋର ଶକ୍ତି ଶୋଷଣ କରିଅଛି । ମୋତେ ନ ମାରି ସେ କ୍ଷାନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ତାହା ହେଉ ପଛେ; ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ କେବେହେଁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । ମୁଁ କି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏତେ ଅଜ୍ଞାନ ଯେ, ଛାର ପ୍ରାଣ ପାଇଁ ମହତ୍ତ୍ୱ ହରାଇ ବସିବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମରାଇ ନିଜେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ କେଉଁ ଅଧମ ସୁଦ୍ଧା ଇଚ୍ଛା କରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ମୋ ଲାଗି ମରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେତାତ୍ମାର ସମ୍ମାନ ପାଇଁ ମୁଁ ସୁଦ୍ଧା ମରିବି । ଘୃଣିତ ଜୀବନ ନେଇ ବଞ୍ଚି ରହିବାରେ କି ଫଳ ? ପୁଣି ମହାଶ୍ମଶାନ ମଧ୍ୟରେ ଶବ-ସିଂହାସନରେ ବସି ରାଜତ୍ୱ କରିବାରେ ବା କି ଲାଭ ? ଯେ ମୋତେ ଦେଖି ଭୟରେ ଥରୁଥିଲେ, ସେ ଏବେ ଦେଖିଲେ ହସିବେ, ସେ ଅପମାନ ମୁଁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ଏବେ ମୁଁ ବୁଝିଲି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି—ବାସ୍ତବରେ ସେ ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଅବତାର । ତାଙ୍କ ହାତରେ ସମ୍ମୁଖ ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ମଲେ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବି । ତେବେ ଏ ସୁଯୋଗ ଛାଡ଼ିବି କାହିଁକି ? ଏହି ଯୋଦ୍ଧୃ-ମୃତ୍ୟୁ ମୋତେ ଅମର କରି ରଖିବ । ଭକ୍ତିରେ ଭଗବାନ ଶୀଘ୍ର ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ ; ଶତ୍ରୁଭାବରେ ଶୀଘ୍ର ମିଳନ୍ତି । ଅତଏବ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ହିଁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ନିତାନ୍ତ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।" ରାବଣ ଏହିପରି ସ୍ଥିର କରି ଅବଶିଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସବୀରଙ୍କୁ ଡାକି ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇଲା; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଆଉ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ନରାନ୍ତକ, ଦେବାନ୍ତକ, ତ୍ରିଶିରା, କୁମ୍ଭ, ନିକୁମ୍ଭ, ମକରାକ୍ଷ, ତରଣୀସେନ ଓ ବୀରବାହୁ ପ୍ରଭୃତି ମହାବୀର ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଯେଉଁମାନେ ବର ପ୍ରଭାବରେ ଅବଧ୍ୟ, ବିଭୀଷଣ ସେମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ-ରହସ୍ୟ କହିଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମରାଇଲା । ସାଧୁ ବିଭୀଷଣ ସ୍ୱୀୟ ଚରିତ୍ରର ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଖାଇଥିଲା, ତାହା ବାସ୍ତବରେ ଅତୁଳନୀୟ । ସେପରି ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେବ-ପ୍ରାଣରେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ଲଭ । ସେ ନିଜର ପୁତ୍ର ତରଣୀସେନ ମୃତ୍ୟୁର ଗୁପ୍ତ ଉପାୟ କହିଦେଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ମରାଇଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଛରେ ତାହା ଜାଣିପାରି ଶୋକ ଓ ଅନୁତାପରେ କାନ୍ଦିପକାଇ କହିଲେ—"ମିତ୍ରବର, ହାୟ, ତୁମର ପ୍ରାଣ କି ପାଷାଣରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଅଛି ? ନିଜ ଆତ୍ମଜର ମରଣ-ଭେଦ କହିଦେଇ ତାକୁ ମରାଇବାକୁ କି ତୁମ ମନରେ ତିଳେମାତ୍ର ଦୁଃଖ ହେଲା ନାହିଁ ? ତୁମର ବିଭୀଷଣ ନାମ ସାର୍ଥକ । ଏପରି ଭୀଷଣ ଦୁଃଖ ଯେ ସହିପାରେ, ତାହାର ବିଭୀଷଣ ନାମ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ।" ବିଭୀଷଣ ହସି ହସି କହିଲା—"ପ୍ରାଣ ପାଷାଣରେ ଗଢ଼ା କାହିଁକି ହେବ ପ୍ରଭୁ ? ତୁମରି କୃପାଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ମୋତେ ଯାହା ଶିଖାଇଅଛି, ମୁଁ ତାହାହିଁ କରିଅଛି । ସଂସାରରେ ମୁଁ କେତେ ଥର ମରି କେତେ ଥର ଜନ୍ମିଅଛି, ତାହା ତୁମର ଅଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । କେତେ ସ୍ଥାନରେ ମୋର ପରିବାର ଥିବେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିଯାଇଅଛି । ଆଖି ବୁଜିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କୁ ବି ସେହିପରି ଭୁଲିଯିବି । ସବୁ ତ କାଳରେ ମିଳାଇଯାଉଅଛି, ତେବେ ବୃଥା ଦୁଃଖ କରିବି କାହିଁକି, କାହା ଲାଗି ପ୍ରଭୁ ? ଏ ସଂସାରରେ ମୋର କିଏ ଅଛି ? ତେବେ ଦୁଃଖ ଏହି ଯେ, ମୋର ଭାଗ୍ୟଧର ପୁତ୍ର 'ତରଣୀ' ତୁମ ହାତରେ ମରି ବୈକୁଣ୍ଠରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା; କିନ୍ତୁ ଆଜନ୍ମ ଶ୍ରୀଚରଣ-ସେବା କରି ମୋର କଣ ହେଲା—ମୁଁ ଏହି ଜଞ୍ଜାଳମୟ ସଂସାର-ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ସଡ଼ି ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଥିବି ସିନା ! ସେ ଯାହା ହେଉ, ତରଣୀସେନ ଜୀବିତ ଥିଲେ ରଣଜୟ କରି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସେ ସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତିଧର ନୁହେଁ । ଲଙ୍କାରେ କେବଳ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ତାହାର ସମକକ୍ଷ । ମୁଁ ତାହାକୁ ମରାଇ ସତ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ଧର୍ମ-ରକ୍ଷା କରିଅଛି ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଶୁଣି ମହାମିତ୍ର ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇପକାଇ କହିଲେ—"ସୁହୃଦ୍-ପ୍ରବର, ଦୁଃଖିତ ହୁଅ ନାହିଁ, ତୁମର ସ୍ଥାନ ମୋର ଏହି ହୃଦୟ ଭିତରେ ।" ବିଭୀଷଣ ସାଫଲ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ କରି ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ନା ପ୍ରଭୁ, ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଲଭିବା ଭଳି ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର ନାହିଁ—ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ମୋର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଉ ।"

ମହୀରାବଣ ନାମରେ ରାବଣର ଗୋଟାଏ ପୁଅ ଥିଲା । ଅନ୍ୟ ବୀର ଅଭାବରେ ରାବଣ ତାହାକୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇଲା । ମହୀରାବଣ ମାୟା ବିଦ୍ୟାରେ ଖୁବ୍ ନିପୁଣ । ଅନ୍ୟର କଥା କିଏ ପଚାରେ, ଦେବୀ ମହାମାୟା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତଳରେ ସେ ସ୍ୱୟଂ ମାୟାଦେବୀଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ମୋହିତ କରିପାରେ। ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆସି ମାୟାବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ତାଙ୍କୁ ପାତାଳପୁରକୁ ନେଇଯାଇ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଲା। ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନଦକ୍ଷ ରାମ-ଭକ୍ତ ମହାବୀର ହନୁମାନ ପାତାଳକୁ ଯାଇ ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧି କୌଶଳରେ ମହୀରାବଣକୁ ସବଂଶ ନିପାତ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣିଲା। ରାବଣ ଛଡ଼ା ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ କେହି ନାହିଁ। ବୀରଜନନୀ ଲଙ୍କା ଏବେ ବୀରଶୂନ୍ୟା। ଯେଉଁ ରାକ୍ଷସ ମହାବାହିନୀ ରୂପ ମହା-ସାଗର ଗର୍ଭରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନକ୍ର, ଶିଶୁମାର, ତିମି, ତିମିଙ୍ଗିଳ ଚହଟି ଖେଳୁଥିଲେ, ସେଥିରେ ଏବେ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୀନ ଓ ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ। ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହର୍ମ୍ୟବତୀ ସୁନ୍ଦରୀ ଲଙ୍କାପୁରୀ ବିଧବା ପରି ହତଶ୍ରୀ ଦିଶୁଛି। ପ୍ରତିମା ଦେହରୁ ରଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିଗଲା ପରି ତାହାର ରୂପ ମଳିନ ଓ ନାରଖାର। ରାବଣ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ମହାକ୍ରୋଧରେ ଅଧୀର ହୋଇ ନିଜେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆସିଲା। ହତାବଶିଷ୍ଟ ସୈନ୍ୟବୃନ୍ଦ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଆସିଲେ। ରାକ୍ଷସ ବାନର ମିଶାମିଶି ହୋଇ ଜୀବନର ମାୟା ତେଜି ଭୀଷଣ ସଂଗ୍ରାମରେ ନିରତ ହେଲେ। ରାବଣ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଛି, ତାହାର ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ତାହା ଜୀବନର ଶେଷ ଯୁଦ୍ଧ। ସେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା। ବାନର ସେନା ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ମରି ପଡ଼ିଲେ। ରାବଣର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ପ୍ରତାପ କେହି ସହିପାରିଲେ ନାହିଁ। ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆସି ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ। ସେ ଯୁଦ୍ଧର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ। ଋଷିମାନେ କହନ୍ତି—ରାମରାବଣର ଯୁଦ୍ଧ ରାମ ରାବଣର ଅନୁରୂପ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ। ଉଭୟେ ମହାରଥ, ମହାଯୋଦ୍ଧା; ଧନୁର୍ବେଦରେ କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନୁହନ୍ତି। ସେହି ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ କମ୍ପମାନ ହେଲା। ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର ଦେଖି ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ନିଜ ରଥ ପଠାଇଥିଲେ। ଦେବସାରଥି ମାତଳି ରଥ ନେଇ ଆସିଲା। ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେହି ଦେବରଥରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ। ତାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାଣ ରାବଣ ଉପରେ ବାଜି ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା। ଶେଷରେ ସେ ମାତଳିର ଉପଦେଶରେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ପ୍ରହାର କରି ରାବଣର ଦଶମୁଣ୍ଡ କାଟିପକାଇଲେ। ରାବଣ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରି ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ପତିତ ହେଲା। ବାନରମାନେ ଆନନ୍ଦ-ହୁଙ୍କାର ଓ ଜୟଧ୍ୱନିରେ ପୃଥିବୀ କମ୍ପାଇଦେଲେ। ବିଭୀଷଣ ଛଡ଼ା ରାବଣର ବଂଶରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି। ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ବିଭୀଷଣ ରାଜୋଚିତ ବିଧାନରେ ଭ୍ରାତାର ଶବସଂସ୍କାର କଲା। ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଧାର୍ମିକ ବିଭୀଷଣକୁ ଲଙ୍କାର ରାଜ-ସିଂହାସନରେ ବସାଇଲେ। ମହାସତୀ ମନ୍ଦୋଦରୀଙ୍କୁ ତାହାର ପାଟମହିଷୀ ପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ।

ଅନନ୍ତର ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସୀତା ଅଶୋକ ବନରୁ ଆନୀତ ହେଲେ। ସଜ୍ଜାଭିର-ଞ୍ଜିତା ବୈଦେହୀ ଆସି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ପଦବନ୍ଦନ କଲେ। ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣ ଧୌତ ହୋଇଗଲା। ସୀତାଙ୍କର କ୍ଷୀଣ, ମ୍ଳାନ ଶରୀର ଦେଖି ଉପସ୍ଥିତ ରାକ୍ଷସ ବାନର କାହାରି ଚକ୍ଷୁ ଅନାର୍ଦ୍ର ରହିପାରିଲା ନାହିଁ। ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ କହିଲେ— "ପ୍ରିୟେ, ତୁମ୍ଭେ ଚିରଶୁଦ୍ଧା ଓ ନିଷ୍ପାପା, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ, ତଥାପି ଲୋକମତ ପ୍ରବଳ। ତୁମ୍ଭେ ଚଉଦ ମାସ କାଳ ରାକ୍ଷସ ଘରେ ବନ୍ଦିନୀ ହୋଇ ଥିଲ, ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭ ଚରିତ୍ର ପ୍ରତି ଲୋକେ ସନ୍ଦେହ କରିପାରନ୍ତି। ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ଶୁଦ୍ଧତାର ପରିଚୟ ଦିଅ।" ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏ କଠୋର ଆଦେଶ ଶୁଣି ସୀତା ଦୁଃଖିତ ବା ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ— ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି-ବାକୁ କହିଲେ। ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କଲେ। ସୀତା ସେହି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡରେ ପଶି କାଞ୍ଚନ ରୂପରେ ଅକ୍ଷତ ଶରୀରରେ ବାହାରି ଆସିଲେ। ତାଙ୍କୁ ଏହି ଭୀଷଣ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହିଉଠିଲେ। ସ୍ୱୟଂ ଅଗ୍ନିଦେବ ଆସି ସୀତାଙ୍କ ସଚ୍ଚରିତ୍ରତାର ସାକ୍ଷ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୃତ ପିତା ଦେବଭୂତି ଦଶରଥ ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବତାମାନଙ୍କ ସହିତ ଆସି ସୀତାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ କହିଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବହୁକାଳ ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତାଙ୍କର ମିଳନ ଘଟିଲା । ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ଯେଉଁ ମିଳନ, ତାହାର ମଧୁରତା ଦେବଭୋଗ୍ୟ ଅମୃତରେ ନାହିଁ । ବିଚ୍ଛେଦ ହିଁ ମିଳନକୁ ମଧୁମୟ କରେ । ବିଚ୍ଛେଦ ନ ଥିଲେ ମିଳନର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝା ଯାଆନ୍ତା ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାର ନ ଥିଲେ ଆଲୁଅକୁ କିଏ ଗୌରବ କରନ୍ତା ? ସୀତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ରାକ୍ଷସୀମାନେ ସଦୟ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ, ବିଭୀଷଣ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କଲେ, ଆଉ ଯେଉଁମାନେ କ୍ରୂର ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦୟା କରି ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କଲେ । କ୍ଷମା ହିଁ ମହାଜନର ମହାର୍ଘ ଭୂଷଣ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବାବେଳକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବନବାସ କାଳ ଚଉଦବର୍ଷ ଅତୀତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି-ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ବିଭୀଷଣର ଆଦେଶରେ ଶୂନ୍ୟଗାମୀ ପୁଷ୍ପକ ରଥ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଆସିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାନରମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମଧୁର ସହବାସ ସୁଖ ତେଜି ନ ପାରି ଅଯୋଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦ ସହ ସେଥିରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ବାନରମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ବିଭୀଷଣ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା, ରାକ୍ଷସ, ବାନର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଘେନି ରଥରେ ବସି ଅଯୋଧ୍ୟା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତା ବିଚ୍ଛେଦ କାଳର ଦୁଃଖ କଥା କୁହାକୁହି ହୋଇ ପରସ୍ପରର ମନ ହରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କର ହୃଦୟ ତନ୍ମୟ କରି ଗତ ଦୁଃଖଦୁର୍ଗତି ସବୁ ଭୁଲିଗଲେ । ମଧୁର, ପବିତ୍ର, ନିର୍ମଳ ଦାମ୍ପତ୍ୟପ୍ରେମରେ ଦୁହିଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲା । ଯଥାସମୟରେ ପୁଷ୍ପକବିମାନ ଯାଇ ଭରତଙ୍କ ନବସ୍ଥାପିତ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦୀଗ୍ରାମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଭରତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯଥୋଚିତ ସତ୍କୃତ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଦ୍ୱାବିଂଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ନନ୍ଦୀଗ୍ରାମରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭରତ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଚାରିଭାଇଙ୍କର ମିଳନ ହେଲା । ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦର ଅଶ୍ରୁପ୍ରବାହରେ ବକ୍ଷ ଭିଜିଗଲା । ସେହି ତ୍ରିବେଣୀ ଅଶ୍ରୁତୀର୍ଥରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶୋକ, ଦୁଃଖ ଧୋଇଗଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଭରତ ସେହିଠାରେ ମସ୍ତକରୁ ଜଟା ଖସାଇ ବଲ୍କଳ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ନିଜ ରାଜୋଚିତ ବେଶରେ ସୀତାଙ୍କ ସହ ଯାଇ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଜା, ପୌରଜନ, ଆତ୍ମୀୟ ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ନୂତନ ଜୀବନ ପାଇଲା ପରି ମଣିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ିଲା । ହୃଦୟର ଦେବତା ପରି ସମସ୍ତେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅର୍ଚ୍ଚନା କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି, ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିତୁଷ୍ଟ କଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗରୀ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବରେ ମାତିଉଠିଲା । ତାହାର ପୂର୍ବଶ୍ରୀ ଫେରି ଆସିଲା । ସର୍ବତ୍ର ଆନନ୍ଦ-ଲହରୀ ଖେଳି ବୁଲିଲା । ନାଗରିକମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରୁ ସୁଖ-ସନ୍ତୋଷର ମଧୁର ବଂଶୀ ବାଜିଉଠିଲା । ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଅଭିଷେକ ଉପଲକ୍ଷରେ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆମୋଦର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରାବଣ ମାସର ବର୍ଷଣଧାରା ପରି ଧନ ଅଜସ୍ର ଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ମହାଦାନର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଯେ ଯାହା ମାଗିଲା, ସେ ତାହା ପାଇଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦାନରେ ଘୋର ଦରିଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାଶୋରିଗଲା । ଲୋକେ ଦାନ କରିବା ପାଇଁ ଦୁଃଖୀ ଭିକାରୀ ଖୋଜି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେହି ବିପୁଳ ଦାନ ହେତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାମରେ ଜୟ ଜୟକାର ଘୋଷିତ ହେଲା । ସମ୍ପଦର ସୁଖ ଦାନରେ ସିନା ! ରାଜଭଣ୍ଡାରର ସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥରାଶି ସତ୍ପାତ୍ରରେ ଦାନ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପରମାନନ୍ଦ ଲାଭ କଲେ । ମହାଜନମାନେ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ—ଦାନରେ କରନ୍ତି । ଅଭିଷେକ ପରେ ରାକ୍ଷସ ବାନରମାନେ ବିଦାୟ ନେଇ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟାଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ସେମାନେ ସ୍ୱୀୟ ଯୋଗ୍ୟତାର ବହୁଗୁଣ ପୁରସ୍କାର ପାଇ ବିଶେଷ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କଲେ । ସମସ୍ତେ ଘରକୁ ଗଲେ; କିନ୍ତୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସ୍ନେହମାୟା ଛାଡ଼ି ନ ପାରି ନିଜ ନିଜର ମନକୁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରଖିଗଲେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ହୋଇ ନିଜର ସୁଖ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ମହାପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜର ସୁଖରେ ଅନ୍ୟର ସୁଖ ଗଢ଼ିତୋଳି ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ସୁଖଭୋଗକୁ ସେମାନେ ସୁଖ ମଣନ୍ତି ନାହିଁ; ସୁଖତ୍ୟାଗକୁ ସୁଖ ମଣନ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶାସନନୀତି ବଡ଼ ମଧୁର । ଅପରାଧୀ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ସୁବିଚାରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । ସେ ଉଦାର, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ସ୍ପଷ୍ଟାଙ୍ଗ ରାଜନୀତିର ଆଦର୍ଶ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଦେଖାଇଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ମହାରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସେହି ଶୁଭ୍ରାଦର୍ଶ ଅନୁକରଣ କରି ତାହାର ବିକାଶ ସାଧନ କରିଥିଲେ । ସେ ରାଜନୀତି ଜଟିଳତା-କୁଟିଳତା-ବର୍ଜିତ, ସରଳ ଓ ନିରାଡ଼ମ୍ବର; ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଧର୍ମ ତାର ମୂଳଭିତ୍ତି । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜଯୋଗୀ, ପ୍ରକୃତି-ପାଳନ ରୂପ କଠୋର ଯୋଗ ସାଧନରେ ସେ ପରିପକ୍ୱତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅବ୍ୟର୍ଥ ବାଣ ଅସୁର ତାଡ଼ଣ ପାଇ ସର୍ବଦା ଜାଗ୍ରତ ଥାଏ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶାସନ-ପାଳନ ଗୁଣରେ ରାଜ୍ୟରେ ରୋଗ, ଶୋକ, ଅକାଳ ମରଣ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଚୋର ଖଣ୍ଡର ଭୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ଲୋକେ ସ୍ୱଧର୍ମକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସତ୍ୟପଥରେ ଚାଲିଲେ । ଦ୍ୱେଷ, ହିଂସା ଲୁଚିଗଲା, ସାମ୍ୟ ଓ ମୈତ୍ରୀଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କର ଚରିତ୍ରର ଅଳଙ୍କାରସ୍ୱରୂପ ହେଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅମଳରେ ଅପରାଧୀ ଅଭାବରୁ କାରାଗାରମାନ ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିରହିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ସଦ୍‌ବୃତ୍ତି ଲାଭ କରି ସଦୁପାୟରେ ସଂସାର-ଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ଚୌର୍ଯ୍ୟାଦି ପାପ-ବୃତ୍ତି ଆଶ୍ରୟ ନ ପାଇ ମରିଗଲେ । କାହାରି ଦ୍ୱାରରେ କୁଞ୍ଚି ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରହରୀମାନେ ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସି ରହିବାରୁ ରାଜ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରହରୀ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ନିରୁପଦ୍ରବ ହୋଇ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ କାଳଯାପନ କଲେ । ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହେତୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତା ଓ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାର ମାହେନ୍ଦ୍ର ସୁଯୋଗ ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଲା । ବଶବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଜା, *ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଭ୍ରାତା ଓ ପ୍ରିୟଭାଷିଣୀ ଦେବୀ ସୀତାଙ୍କ* ସହାୟତାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପରମ ଉଲ୍ଲାସରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାବର୍ଗ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସୀ ପ୍ରହରୀ, ସୁତରାଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶରୀରରକ୍ଷୀ ପ୍ରହରୀ ସେ ରଖି ନ ଥିଲେ । ସେ ଏକାକୀ ପଦବ୍ରଜରେ ବୁଲି ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପରମ ସୁଖରେ ଗୁଣବତୀ ସୀତାଙ୍କ ସହ କାଳଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ପରମ ମଧୁମୟ ହୋଇଉଠିଲା; ମାତ୍ର କାହାରି ସୁଖ ଏ ସଂସାରରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପୂର୍ଣ୍ଣତା-ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୀତା ଚଉଦ ମାସକାଳ ରାକ୍ଷସ ଘରେ ଥିଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ହେତୁ ଅତି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପ୍ରଜାମାନେ ମନେ ମନେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ସେ ଭାବ ବାହାରକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ନାହିଁ, ତଥାପି ବୁଦ୍ଧିଚକ୍ଷୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ତାହା ଅଜ୍ଞାତ ରହିଲା ନାହିଁ; ବିଶ୍ୱାସୀ ଚର ମୁଖରୁ ଏହି ଲୋକାପବାଦ ଶୁଣି ହୃଦୟରେ ଭୀଷଣ ଆଘାତ ପାଇଲେ; କିନ୍ତୁ ନିର୍ବିକାରରେ ଏ କଳଙ୍କ ସହ୍ୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଡାକି ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ବନରେ ଛାଡ଼ି ଆସିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହା ଶୁଣି ମସ୍ତକରେ ବଜ୍ରପାତ ତୁଲ୍ୟ ମଣିଲେ । ସେ ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ ନେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଦେବ, ଲୋକାପବାଦର କୌଣସି ମୂଳ ଥାଏ ନାହିଁ, ସେ ଶୂନ୍ୟରେ ଜାତହୋଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ି ବୁଲି ବଢ଼େ । ଛାର ଲୋକାପବାଦ ଭୟରେ ନିରପରାଧା, ଚିରଶୁଦ୍ଧା, ରଘୁକୁଳ-ବଧୂ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତପସ୍ୱିନୀ ସୀତାଦେବୀଙ୍କୁ ବନବାସ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଘୋର ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, ତୁମ୍ଭ କଥା ସତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ପଞ୍ଚାନଳ ତୁଲ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ପବିତ୍ର, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ । ସେ ଲଙ୍କାର ରାକ୍ଷସ, ବାନର ଓ ଦେବଗଣଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନିଜର ଶୁଦ୍ଧତା ପ୍ରମାଣିତ କରିଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଲୋକମତକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବା ରାଜଧର୍ମ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ପ୍ରଜାଏ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ସକାଶେ ମୁଁ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ସୀତା ତ୍ୟାଗ କିଛି ତାହାଠାରୁ ଗୁରୁତର ନୁହେ । ତୁମ୍ଭେ ଶୀଘ୍ର ମୋର ଆଦେଶ ପାଳନ କର ।" ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅବ୍ୟର୍ଥ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏହା ଜାଣନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଆଉ କିଛି ନ କହି ସୀତାଙ୍କୁ ରଥରେ ବସାଇ ବନକୁ ନେଇଗଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏ ନିଷ୍ଠୁର ଆଦେଶ ଶୁଣି ସୀତା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଚେତନା ପାଇ କାନ୍ଦିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ବାଲ୍ମୀକି ମୁନିଙ୍କ ତପୋବନରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ସୀତା ପାଞ୍ଚମାସ ଗର୍ଭବତୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଳାପ ଶୁଣି ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକି ଆସି ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଆଶ୍ରମରେ ନେଇ ରଖିଲେ । ମୁନିକୁମାରୀମାନଙ୍କ ଆଶ୍ୱାସନାରେ ସୀତା ଆଶ୍ୱସ୍ତା ହୋଇ ରହିଲେ । ଯଥାସମୟରେ ସେହି ଋଷି-ଆଶ୍ରମରେ ସୀତା ଦୁଇଟି ଯାଆଁଳା ପୁଅ ଜନ୍ମକଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କର ନାମ ଲବ, କୁଶ ରଖି ଶିଷ୍ୟ ସହ ସେମାନଙ୍କ ଜନନୀଙ୍କୁ ପରିପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତା ପୁତ୍ରମୁଖ ଦେଖି ସବୁ ଦୁଃଖ ପାସୋରିଗଲେ ।

ମହାସତୀ ସୀତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଓ ନାରୀତ୍ୱର ମହିମା ଅତୁଳନୀୟ । ସେ ବିନା ଦୋଷରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ମାଟିଙ୍କ ପରି ସେ ସର୍ବଂସହା । କଠୋର ଶାସ୍ତିକୁ ପତି-ଦେବତାଙ୍କ ଆଦେଶ ମଣି ନୀରବରେ ତାହା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ରୁଷ୍ଟ ବା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ନାହିଁ, ପୂର୍ବପରି ଅଖଣ୍ଡ ଭକ୍ତି ସହ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନାରୀମହତ୍ତ୍ୱର ଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାଦର୍ଶ ଭାରତ ବ୍ୟତୀତ ଜଗତରେ ଦୁର୍ଲଭ । ଏଣେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କ ଅଭାବରେ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଗୁଣମୟୀ ପତ୍ନୀଙ୍କର ଗୁଣରାଶି ସହସ୍ର ଗୁଣ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଖେଳି ବୁଲିଲା । ସୀତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ତାଙ୍କୁ ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କଲା । ଅଭାବ ବିନା ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ାଇଦିଏ ! ଏତେ ବଡ଼ ଆଘାତ ପାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ଲାଗି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶିଥିଳ କରି ନ ଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ବିପଦକୁ ନିଜକୃତ ପାପର ଫଳ ବୋଲି ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । କାହାରି ସାମାନ୍ୟ ବିପଦ ଆପଦ ଘଟିଲେ ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେଥିର ପ୍ରତିକାରରେ ନିଜର ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଏହି ହେତୁ 'ରାମରାଜ୍ୟ' ପ୍ରବାଦ ଅଦ୍ୟାପି ଅମର ହୋଇ ରହିଅଛି । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭାଇମାନେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ ବହିର୍ଗତ ହୋଇ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜିଣିଲେ ଓ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ବସାଇଲେ । ଭାରତର ସମସ୍ତ ନରପତିଙ୍କର ମସ୍ତକ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଛତ୍ର-ଛାୟା ତଳେ ରହିଲା । ଏଥିମଧ୍ୟରେ କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ, ସୁମିତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ଦଶରଥଙ୍କ ବୃଦ୍ଧା ରାଣୀମାନେ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜନ-ହିତକର ସ୍ଥାୟୀ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ ।

କେତେ କାଳ ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ । ସମସ୍ତ ରାଜା, ମୁନିଋଷି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଲେ । ରାକ୍ଷସଦଳ ସହ ଲଙ୍କାରୁ ବିଭୀଷଣ ଆସିଲେ, କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାରୁ ସୁଗ୍ରୀବ, ଅଙ୍ଗଦ, ହନୁମାନ ପ୍ରଭୃତି ଆସିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ମୁନି ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ଲବକୁଶ ଦୁହିଙ୍କୁ ନେଇ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳରେ ବସିଲେ । ବାଲ୍ମୀକି ଲବକୁଶଙ୍କୁ ଶସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ କରାଇଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ଶିଶୁ ଦୁହେଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅତୁଳନୀୟ । ବାଲ୍ମୀକି ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱରଚିତ ରାମାୟଣ ଶିଖାଇଥିଲେ । ଶିଶୁଦୁହେଁ ମୁନିକୁମାର ବେଶରେ ସଭା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ବସିଲେ । ତାପସକୁମାର ଦୁଇଟିଙ୍କର ରୂପ ଅତି ରମଣୀୟ । ବର୍ଣ୍ଣ କାଞ୍ଚନକାନ୍ତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୌର । ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗରୁ ଲାବଣ୍ୟ ନିର୍ଗଳିପଡୁଛି । ଶରୀରରୁ ଶୌର୍ଯ୍ୟର ତେଜ ସ୍ଫୁଟି ଉଠୁଅଛି । ପରିଧେୟ ଗୈରିକ ବସନ, ହସ୍ତରେ ଅକ୍ଷମାଳା ବଳୟ, କଣ୍ଠରେ ହାର ଶୋଭା ପାଉଅଛି । କଣ୍ଠର ସ୍ୱର ବି ରୂପର ଅନୁରୂପ । ଯଜ୍ଞ ଶେଷରେ ସେହି ବାଳତାପସଦ୍ୱୟ ମୁନିଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସଙ୍ଗୀତ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ବୀଣା ବଜାଇ ଭାବରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ଗୀତ ଗାଇ ସଭାସ୍ଥ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଚକିତ-ସ୍ତମ୍ଭିତ କରି ଦେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେହି ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ଓ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇଗଲେ । ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ —ଏକାଧାରରେ ଏପରି ରୂପ, ଗୁଣ, ବିଦ୍ୟା, ବିନୟ, ପଣ୍ଡିତ୍ୱ, ସରଳତା, ସୌଜନ୍ୟ, ଶିଷ୍ଟାଚାର—ଏ ଜଗତରେ ଦୁର୍ଲଭ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ଶିଶୁ ଗାୟକଦ୍ୱୟଙ୍କ ପରିଚୟ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ । ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣି ଲବ-କୁଶଙ୍କୁ ନିଜର ପୁତ୍ର ବୋଲି ଜାଣିପାରି ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲେ ଏବଂ ଶିଶୁଦୁହିଙ୍କୁ ଆଣି କୋଳରେ ବସାଇ ତାଙ୍କର ଶିରଶ୍ଚୁମ୍ବନ କଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସୀତା ମଧ୍ୟ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରୁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆନୀତ ହେଲେ । ଲଙ୍କାରୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ସୀତା ନିଜ ସତୀତ୍ୱର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଲୋକାପବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ସକାଶେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏ କଠୋର ଆଦେଶ ଶୁଣି ସଭାଜନମାନେ ହାହାକାର କରିଉଠିଲେ, କେହି କେହି କାନରେ ହାତ ଦେଲେ । ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଧର୍ମର ପୂଜା-ଦେବତା ସୀତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏରୂପ ଅପମାନକର ଆଦେଶ ଶୁଣି ଦାରୁଣ ଲଜ୍ଜା, କ୍ଷୋଭ ଓ ଦୁଃଖରେ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ହଠାତ୍ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଅବାଞ୍ଛିତ ଘଟଣା ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଅପମାନ କରି ସେ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ମଣିଲେ; ମାତୃ ଅଭାବରେ ଲବକୁଶ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜନଗର ଭିତରୁ ଶୋକ-ହାହାକାର ଉଠିଲା । ସତୀ ପତ୍ନୀର ବିଚ୍ଛେଦ-ଶୋକ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଘାରି ପକାଇଲା । ତାଙ୍କର ମନ କାହିଁରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ; ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ପରି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିଧାତା ଦୁଃଖ ପରେ ପୁଣି ଦୁଃଖ ପଠାଏ । କିଛି କାଳ ପରେ ପୁଣି ଏକ ବିପଦ ଘଟିଲା । ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାଣାଧିକ ଭ୍ରାତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ବର୍ଜନ କଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସରଯୂ ଜଳରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱର୍ଗଗମନ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୀତାଙ୍କର ଅଭାବ ସହିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଅଭାବ ସହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିନା ସଂସାର ତାଙ୍କୁ ବିଷବତ୍ ବୋଧହେଲା । ସେ ଚୌଦିଗ ଶୂନ୍ୟ, ଅନ୍ଧକାରମୟ ଦେଖିଲେ । ତତ୍ପ ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ଶେଷ କରି ମହାଯାତ୍ରା ସକାଶେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପିତୃବିଜିତ ବା ପିତୃ-ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ରାଜପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ । ଅନନ୍ତର ଲବକୁଶଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପୁରବାସୀ ପ୍ରଜା ପ୍ରକୃତିଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ସଂସାରରୁ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ଭାଇମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପୁଣ୍ୟତୋୟା ସରଯୂ ଜଳରେ ତନୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଅମର ଧାମକୁ ଗମନ କଲେ । ବୈକୁଣ୍ଠପତିଙ୍କର ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୀଳା ଶେଷ ହେଲା । ସେ ଦୁଷ୍ଟ ଦମନ, ଶିଷ୍ଟପାଳନ ଓ ଧର୍ମ ସଂରକ୍ଷଣ କରି ଅନନ୍ତ ପୁଣ୍ୟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମୟ ଚିରପ୍ରିୟ ବୈକୁଣ୍ଠଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଜଗତରେ ଶାନ୍ତି ସଂସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଏବଂ ଧର୍ମର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶିଖାରେ ଜଗତ ଆଲୋକିତ ହେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଜ୍ର-ପ୍ରହାର

ହାୟ, ଏ କି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇଲ ପ୍ରଭୁ ! ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇବ ବୋଲି ପରା ଏତେଦିନଯାଏଁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିଲ ? ଜୀବର ତୀବ୍ର ଶୋଷଣରେ ଅସ୍ଥି-ପଞ୍ଜର ଅକର୍ମଣ୍ୟ ! ଏତେବେଳେ ନିଜର ଦେହ ନିଜକୁ ଦୁର୍ବହ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ତାହା ଉପରେ ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ବହୁଦିନର ଶୋକ-ଭାର ଆଣି ନିର୍ଦ୍ଦୟଭାବରେ ଲଦି-ଦେଲ ! ଶ୍ମଶାନ-ଯାତ୍ରାପଥରେ ବଜ୍ର ପ୍ରହାର ସହିପାରିବି କି ପ୍ରଭୁ ? ଅନ୍ଧ ହାତରୁ ତାହାର ପ୍ରାଣର ଦୋସର ଯଷ୍ଟିଖଣ୍ଡି କାଢ଼ିନେଇ କି ପୌରୁଷ ଅର୍ଜିଲ, ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ । ଯେ ମୋତେ ହସାଉଥିଲା, ଖେଳାଉ-ଥିଲା, ଖୁଆଉଥିଲା, ଚଲାଉଥିଲା—ତାହା ଅଭାବରେ ପ୍ରାଣ କାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ରହିବ ? ତୁମ କଥା—ତୁମ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମକୁ ସୁନ୍ଦର ଏତ ! ତୁମେ କହିଛ ପରା—ମୃତ୍ୟୁ କିଛି ନୁହେଁ, ତାହା ଜୀର୍ଣ୍ଣବେଶ, ପରିବର୍ତ୍ତନମାତ୍ର ; କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଶିଶୁ, ତାହାର ଶରୀର ତ ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟରେ ଢଳଢଳ ହେଉଥିଲା, ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଉଣୁ ତାହାର ବେଶ ବଦଳାଇବା ଦରକାର ହେଲା କାହିଁକି ? ସେ ତ ଅବୋଧ ଶିଶୁ—ବାବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ତାକୁ ତୁମ୍ଭେ ନେଇଗଲ, ସେଠାରେ ତାକୁ ମୋ ପରି ପ୍ରତିପାଳନ କରିବ କିଏ ? ସେ ତ ଆଉ କାହା ପାଳନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ! ? ତାହା ଲାଗି ଖୋଜି ଘାଣ୍ଟି ଖୋଜି ପଦାର୍ଥ ମନ ଜାଣି ଯୋଗାଇ ରଖିବ କିଏ ? ମୋତେ ଯାହା ଦେଇଥିଲ, ତାହା ସବୁ ତ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ନେଇସାରିଲଣି । ବାକି ଥିଲା କଣ୍ଢେଇଟିଏ, ମୁଁ ତାହାର ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳାଖେଳାରେ ମାତି ଟିକିଏ ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ କରୁଥିଲି । ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରଭୁ ! ଏତିକି ତୁମ୍ଭେ ସହିପାରିଲ ନାହିଁ ? ଗୋଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀ ହତ୍ୟା କଲ ? ଦୁଃଖୀକୁ ଦୁଃଖ ଦେବା ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭର ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ଠୁର ଆମୋଦ ଅଥବା ତାହାପ୍ରତି ମୋର ସ୍ନେହ ବୃଦ୍ଧି ଦେଖି ଈର୍ଷାପରବଶ ହେଲ ପ୍ରଭୁ ! ଭାବିଥିବ ପରା, ଏ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ପଦାର୍ଥ ହୋଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ପଦାର୍ଥକୁ ଏତେ ସ୍ନେହ କାହିଁକି କରୁଛି ? ସେଥିରୁ କଅଣ ପାଉଛି ? ତାହା ନ କରି ମୋତେ ଯେତେ ଟିକିଏ ସ୍ନେହ ଆଦର କରନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ତାକୁ ତ ସବୁ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ଛଳରେ ପରା ମୋର ସ୍ନେହ-ପିତୁଳାଟିକି ଛଡ଼ାଇ ନେଇଗଲ ! ଏତିକି ସେହି ସ୍ନେହଟା ତୁମ୍ଭ ଉପରେ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଭାବିଛ ପରା ? ମାତ୍ର ତାହା ସେ ହୋଇପାରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ସ୍ନେହ କେବେ ଦୃଶ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅଦୃଶ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଧାଏଁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ, ପୁଣି ଅଦୃଶ୍ୟ । ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ନେହ-ବିନ୍ଦୁଟି ତୁମ୍ଭକୁ କେଉଁଠି ଯାଇ ଭେଟିବ ! ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ତୁମ୍ଭକୁହିଁ ପୂଜା କରୁଥିଲି, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁର ଶରୀରଟାକୁ ତ ମୁଁ ସ୍ନେହ କରୁ ନ ଥିଲି । ତାକୁ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ମଲା ପରେ ସେହି ଦେହଟାକୁ ଅନାସ୍ଥା ଭାବରେ ନେଇ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆସନ୍ତି କାହିଁକି ? ମୁଁ ତାହାର ପ୍ରାଣକୁ ସ୍ନେହପୂଜା କରୁଥିଲି । ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାଣ ପରା ତୁମ୍ଭେ ! ତେବେ ସେ ସ୍ନେହ, ଆଦର, ସେବା, ଯତ୍ନ ତୁମ୍ଭକୁ ନ ହୋଇ ଆଉ କାହାକୁ ହୁଏ ? ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ ହୋଇ ତୁମ୍ଭର ଦତ୍ତ ବିବେକ ବଳରେ ଏହା ବୁଝୁଅଛି । ଆଉ ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ ସ୍ରଷ୍ଟା, ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତିମାନ୍ ହୋଇ ଏହା କଅଣ ବୁଝୁ ନାହଁ ? ଏ କଥା କିଏ ବା ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ? ସେଥିପାଇଁ କହୁଛି, ଏହା ଗୋଟାଏ ଛଳନା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେଣୁ ତେଣୁ କହନ୍ତି, "ଆତ୍ମୀୟ-ନିଧନ ଶୋକର କାରଣ ନୁହେଁ । ତାହା କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭାଦି ପରି ମାନବର ଗୋଟିଏ ସହଜ ବୃତ୍ତି; କେବଳ ସମୟରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃତ୍ତିସବୁ ପରି ଶୋକ ସଙ୍ଗରେ ଅଛିଅଛି । ସମୟ ପାଇଲେ ସେ ଫୁଟିଉଠି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ । ଶୋକ ବାହାରରୁ ଆସେ ନାହିଁ, ତାହା ମନ ଭିତରେ ଥାଏ—ଏ କଥା ସତ୍ୟ ହୋଇପାରେ। ଶୋକ ମନ ଭିତରେ ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର ସ୍ଥୂଳ ବୁଦ୍ଧିରେ ଏତିକି ଜଣାଯାଏ—ବାହାରରୁ ଆଘାତ ଆସି ଶୋକକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ସେ ଚେଇଁ ଉଠେ । ଆତ୍ମୀୟ-ବିଚ୍ଛେଦ ବା ପ୍ରିୟ-ନିଧନରେ ଶୋକ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ପାଏ । ଯେତେବେଳେ ଏହି ବିଚ୍ଛେଦ ବା ମୃତ୍ୟୁରେ ଶୋକ ପ୍ରକଟିଉଠେ, ତେତେବେଳେ ଏହି ବିରହ ବା ମୃତ୍ୟୁକୁ ଶୋକର କାରଣ ବୋଲି କହିଲେ ଭୁଲ ହେବ କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ ଦିଅ ନାହିଁ, ତାହା ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ମନରେ ଥାଏ, ଏହା ଖାଲି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ବହଲାଇବା ପାଇଁ ଛଳ ଛଡ଼ା କଥା କିନା ! ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଦିଅ ପ୍ରଭୁ ! ପୁଣି ସମୟରେ ସବୁ ହରଣ କର—ଏହା ମୋର ଯେପରି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଥିଲେ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶ୍ୱାସନା ଦିଏ । ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ ମଙ୍ଗଳମୟ, ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଙ୍ଗଳ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ, ମୋତେ ଏ ଅତଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଶ୍ମଶାନ-ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି କି ଅମୃତ ବାହାର କରିବ, ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭର ଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧିରେ ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ତୁମ୍ଭ ଅଦ୍ଭୁତ ରହସ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାରି ଭେଦ କରିବାର ବାଟ ନାହିଁ ମାୟାମୟ !

ହରି ହେ ! ଜଗତରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖୀ—ବଡ଼ ନିଃସଙ୍ଗ, ଏହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ । କର ଯୋଡ଼ି କୋଟି ବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି, ମୋର ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧିଟି ଛଡ଼ାଇନେଇଛ, ଦୟାକରି ତାକୁ ଫେରାଇଦିଅ । ମୋର ଯେ ତାହା ବଡ଼ ଲୋଡ଼ା, ପ୍ରଭୁ ! ଏପରିକି ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ । ଜୀବନଟା ଶୂନ୍ୟରେ ଆଉ କାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ ? ଯଦି ମୋ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ତୁମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ଫେରାଇଦେବାର ବିଧି ନ ଥାଏ କିମ୍ବା ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ବିଧିବ୍ୟବସ୍ଥା ଭଙ୍ଗ ହୋଇଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ ଅଥବା ଏ ହତଭାଗ୍ୟକୁ ଶେଷଜୀବନରେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କଲେ, ଯେବେ ତୁମ୍ଭର ଏତେ ବଡ଼ ବିରାଟ ସୃଷ୍ଟି ଭାଙ୍ଗିଯିବାର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ, ତେବେ ମୋର ଏତିକି ମାଗୁଣି ଯେ, ମୋ ପିଲାଟିଏ ମୋ ରତ୍ନଟିକୁ ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ଟିକିଏ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ନିରାପଦରେ ରଖାକର ।

ସେ ବଡ଼ ଅଭିମାନିନୀ । ତାକୁ ପ୍ରବୋଧ କରିବାର ସାମଗ୍ରୀ ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି; ମାତ୍ର ମାନବ ଦୁର୍ବଳସ୍ୱଭାବ ହେତୁ ତାର ମନ ଥୟ ଧରେ ନାହିଁ ।

ତୁମ୍ଭେ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସମସ୍ତଙ୍କର ପିତା, ତୁମ୍ଭର ଅନନ୍ତ କୋଟି ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଯେତିକି ଜଗି କରିବ, ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁକୁ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଜଗି କାହିଁକି କରିବ ? ମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ, ମୋର ବିନୀତ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ, ସେଉଟି ଦୟାର ପାତ୍ର, କଥା ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ, କହିପାରେ ନାହିଁ; ତାକୁ ଅତିରିକ୍ତ ଜଗି କରିବ । ମା ମୋର ଅତିରିକ୍ତ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିଛି । ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ତାହା ମନ ଜାଣି ତାକୁ ସୁଖଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କର । ତୁମ୍ଭର ସଞ୍ଚିତ ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭେ ନେଇଗଲ, ସେଥିରେ ମୋର କଥା କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ; ମାତ୍ର ମୁଁ ଯେ ଏତେ କାଳ ତୁମ୍ଭ ପଦାର୍ଥକୁ ସାଇତି ରଖିଲି, ତାହାର ପୁରସ୍କାର କଣ ଶେଷକୁ ଶୋକ-ଭୋଗ ? ତୁମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ କ'ଣ ଏହିପରି ବୁଝାମଣା ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭ ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ପାଇଲ; ମାତ୍ର ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ବେଠି ଏକା ସାର ହେଲା ।

ମା, ଉମାରାଣୀ—ମୋର ପ୍ରାଣର ଉମା, ତୁ କେଉଁଠି ଅଛୁ ମା ? ତୁ କେତେ ଦୂରରେ ଅଛୁ? ତୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ବୃଦ୍ଧ, ଅକ୍ଷମ, ବାପର କ୍ଷୀଣ ଡାକ କି ସେଠାକୁ ଶୁଭୁ ନାହିଁ ମା ? ତୁ ଯେଉଁଠି ଥା ପଛକେ ସୁଖରେ ଅଛୁ ତ ମା ? ମୋର ସେତିକି ଲୋଡ଼ା ; ତୋର ସୁଖରେ ମୋର ସୁଖ—ଆନନ୍ଦରେ ଆନନ୍ଦ । ଛାଇ ପରି ପାଖରେ ଲାଗିଥିଲୁ, ଏବେ ମୋତେ ଛାଡ଼ି କିମିତି ରହିଛୁ ମା ? ତୋର ବୁଢ଼ା ବାପ କଥା କି ମନରେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ଉମା ? ନା, ତୁ ସେ ଦେଶରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଛୁ, ସେ ଦେଶକୁ ଗଲେ ଲୋକେ ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇଯାନ୍ତି ? ତୋ ପାଇଁ ଛିନ୍ନ ଦୂଳ ଶଳ ସ୍ରିତ ବାଲି ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ଝୋଙ୍କହୋଇ କେତେ କାତର ଭିକ୍ଷା କରିଛି ! କାହିଁ କେହୁ ତ ଆଡ଼ନେତ୍ରରେ ଟିକିଏ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ ! ସତେ କି ଦେବ-ହୃଦୟ ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ମା ? ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ମେଳରେ ଅଛୁ, ଅବଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁଥିବୁ । କେଜାଣି ବା ମୁଁ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବା ପରି ଜଣାଇପାରି ନାହିଁ । କି ଭାଷାରେ କପରି ସ୍ୱରରେ ଜଣାଇବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ମୋତେ *କିଏ ଶିଖାଇଲା ? ତୁହି କିନା ମୋର ଶିକ୍ଷାଦାତ୍ରୀ ଥିଲୁ ।* କେତେ କଥା ତୁ ଇଙ୍ଗିତରେ ମୋତେ ଶିଖାଇଛୁ, କାହିଁ ତାହା ତ ଶିଖାଇ ନାହୁଁ ! ନାନା ବିଷୟର ପ୍ରଶ୍ନ ଛଳରେ ତୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଛୁ, ତାହା ମୁଁ ପାସୋରିବି ନାହିଁ । ସେହି ଶିକ୍ଷା ଫଳରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ରଖିଛି, ତାହା ତୋର ଗୌରବମୟ ଆଉ ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ହୋଇ ରହିଲା ।

ମା ଲୋ, ମୁଁ ଜୀଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତୋର ମରଣ ଦେଖିଲି, କାହିଁ ମୋ ହୃଦୟ ତ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଫାଟିଗଲା ନାହିଁ ! ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ପଥରରେ ତିଆରି ମା ! ସେ ସବୁ ଆଘାତ ସହିପାରେ । ତୋତେ ଖଟ ବେଡ଼ଜେଇରେ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ, ତୁ ଧୂଳିରେ କମିତ ଶୋଇଲୁ ମା ! ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୋର ପ୍ରାଣ ଯା ବାହାରି ନ ଗଲା ? ମୁଁ ଇରେ ରହିଲି, ତୁ କେଉଁ ଅପନ୍ତରରେ ପଡ଼ିରହିଲୁ ! ଧିକ୍, ଶତ ଧିକ୍ ମନୁଷ୍ୟ-ହୃଦୟକୁ !

ମା, ତୋର କଣ ଜଣା କଲି ଯେ, ତୁ ଅଭିମାନ କରି ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲୁ ? ତୋର ସୁନ୍ଦର ଦେବ-ଶିଶୁ ମୁହଁ ମୁଁ ଆଉ ଥରେ ଦେଖିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହି ଅନୁତାପ କଲିଜାକୁ ଫଟାଇଦେଉଛି ମା ! ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ତୁ ମୋର ଝିଅ କିମ୍ବା ମା ରୂପରେ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କର; ମାତ୍ର ଆଉ ଏପରି ତଣ୍ଡିକଟା ଘାତ କରିବୁ ନାହିଁ ତ ମା ! ତୋତେ କେତେବେଳେ କଷଣ ବୁଝିଥିବ, ତୋର ଅଧମ ବାପାର ସେ ଦୋଷ ଧରିବୁ ନାହିଁ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କାମ କରିବୁ ମା, ତୁ ଏବେ ଅନନ୍ତ ଅନାବିଳ ପୁଣ୍ୟ ଧାମରେ ଅଛୁ ଆଉ ମୁଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ପାପ-ପଙ୍କରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି । ମୁଁ ପାପୀ, ଭଗବାନ ମୋର ଡାକ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ତୁ ପୁଣ୍ୟ-ବତୀ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମି କପରି ଜାଗା ତାକୁ ଦେଖି-ଯାଇଛୁ । ଏଠାରେ ରହିବାକୁ ମନ ବଳୁ ନାହିଁ ମା ! କିନ୍ତୁ ଉପାୟ କଣ ? ଠାକୁରେ ତ ମୋ କଥା ଶୁଣିବେ ନାହିଁ, ତୁ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ପାତ୍ର, ତୋ କଥା ସେ ଏଡ଼ିପାରିବେ ନାହିଁ । ତୁ ତୋର ଏ ଅଧମ *ବାପ ସକାଶେ କହିଲେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଣିବେ ।* ଭଗବାନଙ୍କୁ କହି ତାଙ୍କର ପାଦ ତଳେ ତୋହରି ପାଖରେ ମୋ ଲାଗି ଟିକିଏ ଜାଗା କରି ରଖ, ଆଉ ମୋତେ ଶୀଘ୍ର ନେବାର ଉପାୟ କର । ମୁଁ ଯିବାକୁ ଉଚାଟ । ତୋତେ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଏଠାରେ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ମା ମୋର, ତୋର ବୁଢ଼ା ବାପ ଲାଗି ଏତିକ କରିବୁ । ମୁଁ ଗଲେ ଦୁହେଁ ଆନନ୍ଦ-ଧାମରେ ଅଖଣ୍ଡ ଆନନ୍ଦରେ ରହିବା । ତୋ ଶେଷର ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ଦେଖି "ତୁ କାହିଁକି ପୁଅ ହେଲୁ ନାହିଁ" ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହିବାରୁ ତୁ ସେହି ଅଭିମାନରେ ପୁଅ ହୋଇ ଆସିବା ପାଇଁ ଚାଲିଗଲୁ କି ମା ? ତୋର ସେ ଶୁଭଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ । କିନ୍ତୁ ମା, ତୁ ଫେରି ଆସିବା ବେଳକୁ ମୋର ଧୂଳି ପାଉଁଶ ସୁଦ୍ଧା ନ ଥିବ । ଏ ଜନ୍ମରେ ତୋ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖା ଏତିକି ମା !

ମା, ତୁ ତ ଦେବ-ଦେହ ଧରି ଦେବ-ମେଳରେ ଅଛୁ । ସେଠାରେ ଦେବଚକ୍ଷୁ ପାଇଥିବୁ । ଦେବ-ଚକ୍ଷୁକୁ ପରା ସବୁ ଦିଶେ ମା ! ତୁ କି ତୋର ଏ ଦୁଃଖୀ ବାପର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଥାଇ ଦେଖୁ ନାହୁଁ ମା ? ତୁ ତ ଆଉ ଏବେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଶିଶୁ ନୋହୁ—ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବଶିଶୁ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦୁଃଖ ସ୍ୱର୍ଗର ଶିଶୁକୁ ସହ ନୁହେଁ । ତୁ ପୁଣ୍ୟବତୀ ପୁଣି ଭାଗ୍ୟବତୀ, ନଚେତ୍ ଯମ କି ତୋତେ ଏ ପାପ ଧରାରୁ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ନେଇଯାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଯେଡ଼େ ଅଭାଜନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତୋ ଭଳି ଦେବ-ଶିଶୁର ମଧୁମୟ ତୁଣ୍ଡରୁ ପିତୃ-ଆହ୍ୱାନ ପାଇ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ, ଭାଗ୍ୟଧର ମଣୁଛି । ତୋ ଲାଗି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି, ତୋ ମା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କଣ୍ଠଗତ ପ୍ରାଣ ହେଲାଣି, ତୋ ବଡ଼ ଜନସ୍ୱିତ କବରୀ ସବୁ ଝରୁଛି—ତୋର ବାବା ଆଉ ଭାଇଙ୍କ ମୁହଁ ଶୁଖି ଫିକା ପଡ଼ିଯାଇଛି—ତୋର ନୂଆବଉ ସାନ ଅପାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖି ନାହିଁ—ସାନଭାଇ ନାଥିଆ ପିଲାଙ୍କ ପରି ଭେଁ ଭେଁ ରଡ଼ ଛାଡୁଛି—ତୋର ସାନ ଭଉଣୀ ଅପାଟି ତୋତେ କେତେ ଖୋଜି ହେଉଛି, ଏହା କଅଣ ତୁ ଦେଖୁ ନାହୁଁ ମା ? ତୁ ଦୂରକୁ କେବେ ଯାଇ ନାହୁଁ, ମୋତେ ଛାଡ଼ି ତୁ ଦୂରକୁ ଯାଇପାରୁ ନାହିଁ—ସବୁ-ବେଳେ ମୋର ପାଖରେ ଅଛୁ—ଖାଲି ଦେଖା ଦେଉ ନାହୁଁ ସିନା ! ଏତେ ହଟ, ଏତେ ରୁଷା କାହିଁକି—ବାସୁଣୀ, ମୁଁ ତ କେବେ ତୋର ମନ ଭାଙ୍ଗି ନାହିଁ ! ତୁ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଅଳି କରୁଥିଲୁ ମୁଁ ତାହା ଆଣି ଦେଉଥିଲି, ଜାଣି ଶୁଣି ତ କିଛି କ୍ରୁଟି କରି ନାହିଁ! ତେବେ ଏତେ ଅଭିମାନ କାହିଁକି ? ମନୁଷ୍ୟର ଗତି ସିନା ସୀମାବଦ୍ଧ; ମାତ୍ର ତୁ ଏବେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବୁଲି ଆସିପାରୁ । ତୋ ପକ୍ଷରେ କେଉଁ ଦୂର ନୁହେ, ତୁ ଥରେ ଆସି ଆମର ସବୁ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଯା । ଆମମାନଙ୍କ ଶୋକଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଅଳି କର । ତୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ସେ ନିଶ୍ଚେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ ।

ମା ଉମାରାଣୀ—ତୁ ତ ଚାଲିଗଲୁ, ତୋ ଉପରେ ମୋର ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ଥିଲା, ସେ ସ୍ନେହକୁ ଏବେ ମୁଁ କଅଣ କରିବି ? କାହୁଁ କାହାକୁ ଦେବି ? ତୋର ଯାହା ପ୍ରାପ୍ୟ, କେଉଁ ଭାଗ୍ୟଧର ତାହା ପାଇବ ? 'କିଏ ସ୍ନେହ ନେବ ହୋ—ସ୍ନେହ ନେବ ହୋ' କହି କେନା ମୁଣ୍ଡରେ ଯାଚି ବୁଲିଲେ ବି ଗ୍ରାହକ ମିଳିବେ ନାହିଁ । ଏ ହତଭାଗ୍ୟର ବ୍ୟର୍ଥ ସ୍ନେହ କିଏ କାହିଁକି ନେବାକୁ ଆସିବ ? ଯଦି କେହି ଆସେ, ତେବେ ସେ ସ୍ନେହର ଅଯୋଗ୍ୟ, ସୁତରାଂ ଅପାତ୍ର । ଅପାତ୍ରରେ ଦାନ କରି ଫଳ ବା କଅଣ ? ସେଥିରେ ଦାନ ବୃଥା ହୁଏ । ତୋର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ସିନା ଲୁଚାଇ ରଖିଛୁ, ଆଉ ସ୍ମୃତିକୁ ତ ଲୁଚାଇପାରୁ ନାହିଁ ? ମୁଁ ତୋର ସେହି ପବିତ୍ର ଅସାଧାରଣ ସ୍ମୃତିକୁ ସ୍ନେହ କରିବି । ଘର ବାହାର କାନ୍ଥରେ, କେଉଁଠି ବା ସ୍ମୃତି ନାହିଁ ! କାହିଁରେ ବା ତୋର ସୁନ୍ଦର ପବିତ୍ର ଛୋଟ ହାତ-ଚୁଟିକି ଲାଗି ନାହିଁ ! କେଉଁଠି 'ଅଆ' ଫଳା, କେଉଁଠି ୧।୨ ପ୍ରଭୃତି ଅଙ୍କ, କେଉଁଠି ବା ବିବିଧ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ରହି ତୋର ସ୍ମୃତିକୁ ଆଲୋକିତ କରୁଛନ୍ତି । ତୋର ମୂର୍ତ୍ତି ମୋର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ଥିଲା । ଏଣିକି ସ୍ମୃତି କେବଳ ଅବଲମ୍ବନ ହେବ । ତୋର ମୂର୍ତ୍ତି ତ ଜୀବନରେ ଆଉ ଦେଖିବି ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ସେ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ କେବେ ପାସୋରିପାରିବି ନାହିଁ । ତୋର ସ୍ମୃତି ଭିତରେ ଯେଉଁ ସୌମ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି, ସବୁବେଳେ ତାକୁ ଦେଖି କୃତାର୍ଥ ହେବି । ମା, ତୋର ଦେହ ତ ମାନବ-ଦେହ ଥିଲା ନାହିଁ । କି ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟ, କି ଅପୂର୍ବ ଜ୍ୟୋତି ! ମନୁଷ୍ୟ ଚର୍ମରୁ ସେପରି ଜ୍ୟୋତି ବାହାରିବା ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ ନବପଲ୍ଲବ ଉପରେ ବାଳସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣର ମଧୁର ଜ୍ୟୋତି ଦେଖିଛି ଫୁଲ ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ଶୀତଳ ଜ୍ୟୋତି ଦେଖିଛି; ମାତ୍ର ତୋ ଦେହରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତି ବାହାରେ, ସେ ରୂପ ଜ୍ୟୋତି ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖି ନାହିଁ । ବିଧାତା ରତ୍ନର ଜ୍ୟୋତିରେ ତୋତେ ତିଆରି କରିଥିଲା । ତୋହରି ଅଙ୍ଗଜ୍ୟୋତିରେ ତୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ହସିଉଠୁଥିଲା ; ଏବେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟରୁ ତୋର ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ମଳିନ ଦିଶୁଛି । ତୁ ନିଶ୍ଚେ ଅଭିଶପ୍ତା ଦେବୀ ଥିଲୁ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମିରେ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶାପ କଟାଇ ପୁଣି ସ୍ୱସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଗଲୁ । ତୋ ଲାଗି ଯେ ଏଣେ ଗୋଟାଏ ପରିବାର ହାୟ ହାୟ କରି ପ୍ରାଣ ଫଟାଉଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ତୁ କାହିଁକି ଦେଖିବୁ ? ତୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧ କରି ତୁ ଚାଲିଗଲୁ । ତୋର ତେଣିକି ଏହା ଲେଖା ଥିଲା ।

ମା ଲୋ, ତୁହି ଏହା ମୋ ଇଷ୍ଟପୂଜାରେ ଉତ୍ତର-ସାଧିକା ଥିଲୁ । ତୋହରି ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଁ ପୂଜା କରୁଥିଲି । ତୁ ଚାଲିଗଲୁ, ମୋର ସେହି ପୂଜା ଶେଷ ହେଲା କି ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା, ତାହା ତୁହି ଜାଣୁ ମା ! ଏଣିକି ସେ ପୂଜା ଛାଡ଼ି ତୋହରି ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତିକୁ ପୂଜା କରୁଥିବି, ଆଉ ଆଜୀବନ କାନ୍ଦୁଥିବି । ତୁ ମୋର କନ୍ୟା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ଅଲକ୍ଷନରେ ଭଗବାନଙ୍କର କୃପା ଲାଭ କଲୁ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତାହା ଅବଧି ପାଇଲି ନାହିଁ—ଏହା ମୋର କ୍ଷୋଭର କଥା ନୁହେଁ ମା—ଆନନ୍ଦର କଥା । ମୁ ସେହି ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଆତ୍ମଗୌରବ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ସେହି ଆନନ୍ଦ ଅଶ୍ରୁ ହୋଇ ମୋର ଅକ୍ଷିରେ ସୁଦ୍ଧା ଝରିପଡ଼ୁଛି । ମା, ମୋ ସ୍ୱଣଷ୍ଟ, ତୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ଜଗତର ଯେ ସ୍ୱଜାଧୀଶ୍ୱର, ତୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଅର୍ଜନ କରିପାରିଛୁ, ସୁତରାଂ ତୋର ଅଭାବ କଅଣ ? ଭଗବାନଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଅଚଳା ଭକ୍ତି ରହିଁ ମୋର ସିବାଯାଏଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥା ମା ! ସେ ଭକ୍ତକଷ୍ଟହାରୀ । ସେ ଯାହାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ, ତାହାର ସୁଖି ଭୟ କଅଣ ? ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେମାମୃତ ପାନ କରି ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କର—ତୁ ଆନନ୍ଦର ସନ୍ତାନ, ଚିର-ଆନନ୍ଦମୟ । ଆନନ୍ଦ ତୋର ସର୍ବସ୍ୱ, ତୁ ଆନନ୍ଦରେ ଗତା, ଏହା ଭୁଲିବୁ ନାହିଁ ।

ଭଗବାନ, ଏବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କଥାଏ ପଚାରିବି । ସଂସାରରେ ଯେବେ କେହି କାହାର ନୁହେଁ, ତେବେ ସ୍ନେହ, ମମତା ପ୍ରଭୃତି ନାଗପାଶଗୁଡ଼ାଏ ସୃଜିଲ କାହିଁକି ? କହିବ ପରା—ସେ ସବୁ ତୁମ୍ଭେ କର ନାହିଁ, ତାହା ମାୟାର କାର୍ଯ୍ୟ ; କିନ୍ତୁ କୁହନ୍ତ ଭଲା—ସେ ମାୟାନ୍ତି କିଏ ମାୟାଧର ? ତୁମ୍ଭେ ତ ସ୍ରଷ୍ଟା, ମୁଁ ସୃଷ୍ଟ, ଆମ୍ଭ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ । ମାୟା ଗୋଟାଏ ସୃଷ୍ଟି କେଉଁଠୁ ଆସି ଆମ ଭିତରେ କାହିଁକି ପଶିଲା ? ଅଭ ତାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲା ବା କିଏ ? ମୁଁ ତ ସେ ମାୟାକୁ ଡାକେ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାକୁ ଚିହ୍ନିଅଛି ନାହିଁ, କି କୋଉଠାଣି ଭେଟଘାଟ କରି ନାହିଁ । ଖାଲି ମୋଟା ବୁଦ୍ଧିରେ ଏତିକି ବୁଝିଛି—ଯେ ମାୟାଧର, ମାୟା ତାହାର ସୃଷ୍ଟି । ଏଥିରେ ଯେତିକି ସନ୍ଦେହ ଥାଏ, ତେବେ ସେହି ସନ୍ଦେହ ମୋର ଦୂର । ତୁମ୍ଭେହିଁ ସେହି ଦୁରନ୍ତା ମାୟାକୁ ଆଣି ମଝିରେ ଠିଆକରାଇ, ଦୋଷ ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦୁଅଛ । ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ମାୟାକୁ ସୃଷ୍ଟି କର ନାହିଁ, ତେବେ ଏତେ ଆଦରରେ ମାୟାଧର ବୋଲି ନାମଟିଏ ଲଗାଇଛ କାହିଁକି ? ପ୍ରଭୁ, ଏ କ୍ଷୁଦ୍ରବାଳ ଖେଳ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଇପାରେ; ମାତ୍ର ରକ୍ତମାଂସ ଦେହଧାରୀ ମନୁଷ୍ୟ ସେଥିରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରେ ।

ହରି ହେ, ଆଉଟି କଥାଏ ପଚାରିବି, ମୋର ଦୁଃସାହସିକତାକୁ କ୍ଷମା ଆଜ୍ଞା ହେବ । ସେ ତ ଶିଶୁ, ଚାରିବର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଞ୍ଚବର୍ଷରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇଥିଲା । ଧର୍ମ କଅଣ, ଅଧର୍ମ କଅଣ, ସେ ଜ୍ଞାନ ତାହାର ଅଙ୍କୁରି ନ ଥିଲା, ସୁତରାଂ ସେ କି ଗୁରୁତର ପାପ କରିଥିଲା ଯେ, ସେଥିପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁ ଦେଇ ତାକୁ ଏତେ ଦଣ୍ଡ ଦେଲ ? ଯେବେ ତାହା ପୂର୍ବଜନ୍ମ-ଅର୍ଜିତ ପାପର ଫଳ ହୁଏ, ତେବେ ଏ ତ ଶାସ୍ତ୍ରିର ସମୟ ଅସଙ୍ଗତ । କି ପାଇଁକି ସେ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲା, ତାହା କି ସେ ବୁଝିପାରିଲା ? ତୁମ୍ଭର ତ ବାଳ, ବୃଦ୍ଧ, ଯୁବା କୌଣସି କାଳର କେଉଁ ଭାଳ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭେ ବାଳକାଳ କଥା କାହୁଁ ଜାଣିବ ? ତା'ର ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା ପରେ ତାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ସେ ତାକୁ ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ପାପର ଫଳ ବୋଲି ଜାଣିପାରନ୍ତା ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ଜନ୍ମକୁ ସାବଧାନ ହୁଅନ୍ତା । ଆଉ ସାବଧାନ ବା କଅଣ ହେବ ? ସେଥିର ବାଟ ବି ତୁମ୍ଭେ ରଖି ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜାତିସ୍ମର କରିଥିଲେ ଗତ ଜନ୍ମର କଥା ତାହା ମନରେ ଥାନ୍ତା ; ସୁତରାଂ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ସାବଧାନ ହେବାର ସୁବିଧା ମିଳନ୍ତା । ଦୋଷ ସଂଶୋଧନ ନିମନ୍ତେ ଦଣ୍ଡ ଦରକାର ହୁଏ ସତ; ମାତ୍ର ଦୋଷ ନ ଜାଣିପାରିଲେ ସଂଶୋଧନ କରିବ କଅଣ ? ଆଉ ମନୁଷ୍ୟକୁ ତୁମ୍ଭେ କାହିଁକି ଦଣ୍ଡ ଦିଅ ? ସେ କୁପଥଗାମୀ କାହିଁକି ହୁଏ—ପାପ କାହିଁକି କରେ ? ତାକୁ କର୍ମରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ କିଏ ? ମୋର ଯାହା, ତାହା ତ ତୁମ୍ଭର ଦାନ । ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସହାଯେ ମୋତେ କାହିଁକି ଦାୟୀ କରିବ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭ ଉପରେ କେହି ଶାସକ ନାହିଁ ବୋଲି କିନା ତୁମ୍ଭର ଏ ଯଥେଚ୍ଛାଚାରର ଚଳାଇଛ । ହରି ହେ ! ଯେବେ ମୋର ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମିଥ୍ୟା ବା ଭୁଲ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ବି ତୁମ୍ଭେ ଦାୟୀ । ମୋ ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ, ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଆଣି ଦିଅ । ହେ ପ୍ରଭୁ, ଯାହା ହେବାର ଥିଲା ହେଲା,— ଯାହା କରିବାର କଲ, ଏବେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁଟିକୁ ବଞ୍ଚାଇଦିଅ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମୁଁ ତାକୁ ତୁମ୍ଭ ପାଦତଳେ ତୁମ୍ଭ ସେବା-ଦାସୀରୂପେ ଅର୍ପଣ କଲି । ତାକୁ ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ସ୍ଥାନ ଦିଅ— ତାହାର ସନ୍ତପ୍ତ ଅନ୍ତରରେ ଶାନ୍ତିର ଅମୃତ ପ୍ରଲେପ ଲଗାଇଦେଇ ତାହାର ପ୍ରାଣ ଆନନ୍ଦମୟ, ଅମୃତମୟ ଓ ଈଶ୍ୱରମୟ କର । ସେ ତୁମ୍ଭ ସେବାଦାସୀର ଉପଯୁକ୍ତ ହେଉ, ତାହା ମସ୍ତକରେ ମଙ୍ଗଳ ହାତ ବୁଲାଇ ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ହରି—ତୁମ୍ଭ ମଙ୍ଗଳମୟ ପାଦପଦ୍ମରେ ଏତିକି ତାତର ଭିକ୍ଷା ।

୧୯୨୯ ସାଲ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୯ ତାରିଖ ଶୁକ୍ରବାର, ତୁ ଯୋଡ଼ାଏ ତାଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ । କି ଅଶୁଭ କ୍ଷଣରେ କି ଅମଙ୍ଗଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୁ ଆସିଥିଲୁ ! ତୋର କୁଶ ପିତୁଳା ଚଣ୍ଡାଳ ହାତରେ ପୋଡ଼ାହେଉ—ତୋର ଚିତାଭସ୍ମ କର୍ମନାଶାରେ ପତିତ ହେଉ । ସଂସାରରେ ତୋର ସ୍ମୃତି ନ ରହୁ—ନାମ ସୁଦ୍ଧା ନ ରହୁ । ତୁ ମୋର କି ସୁଖର ଖେଳଘର ଭାଙ୍ଗିଦେଲୁ ! ମୁଁ ଯାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲି, ତୁ ତାକୁ ହରିନେଇ ମୋର ଯେ କ୍ଷତି କଲୁ, ତାହା ଆଉ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ । ନିଷ୍ଠୁର, ମୋ ସୁଖରେ ତୁ ଯେପରି ବଜ୍ର ପ୍ରହାର କଲୁ, ତୋ ମସ୍ତକରେ ସେହିପରି ଅକାଳ ବଜ୍ର ଛିଡ଼ିପଡ଼ୁ । ମୋର ଆନନ୍ଦ-ସୌଧ ତୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଧୂଳିରେ ମିଶାଇଦେଲୁ—ତୋର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ମହାପାପ ।

ହାୟ, ମୁଁ ଏ କଅଣ କରୁଛି—କାହାକୁ ଗାଳି ଦେଉଛି ? ମୁଁ କାଳକୁ ନିନ୍ଦୁଛି । କାଳରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମ ପରା—ତେବେ ମୁଁ ମୂଢ଼, ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କଲି । ହରି ହେ, କ୍ଷମାକର, କ୍ଷମାକର ପ୍ରଭୋ ! ତେର କଡ଼ା କଡ଼ା କଥା କହିଲିଣି ପ୍ରଭୋ—ତେର ତୀବ୍ର ଭର୍ତ୍ସନା କଲିଣି । ମୁଁ କଅଣ କହୁଯାଉଛି, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କେଉଁ ସଇତାନ ମୋ ଭିତରେ ପଶି ମୋର ଅଜ୍ଞାତରେ ମୋହରି ମୁହଁରେ କେତେ କଅଣ କହି-ଯାଉଛି । ମୁଁ ତାହାର ବିନ୍ଦୁବିସର୍ଗ ଜାଣେ ନାହିଁ ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାତୁଳ, ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋତେ ବାତୁଳ କରିଅଛ, ତେବେ ପାଗଳର ପ୍ରଳାପ ବାଣୀ ନ ସହିବ କାହିଁକି ? ମୋର କି ସ୍ୱର ଅଛି ? ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚଳାଉଅଛ, ମୁଁ ସେ ଆଡ଼କୁ ଚଳୁଛି । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା କରାଉଛ, ମୁଁ ତାହା କରୁଛି । ସତ କହୁଛି ହରି, ଅଜ୍ଞାନ ସୁକୁମାର ଶିଶୁର ରୋଗ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଖି ମୋର ହୃଦୟ ଫାଟିଗଲା । ଅନ୍ୟର ଦେହରୁ ରୋଗ ଯେବେ ଆଣି ହେଉଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତାହା ଦେହରୁ ରୋଗକୁ କାଢ଼ିଆଣି ମୋ ଦେହରେ ରଖିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ତାହା ହେବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ଭଗବାନ ! ତାହାର ଯେବେ ପରମାୟୁ ନ ଥିଲା, ତେବେ ମୋର ଅବଶିଷ୍ଟ ଆୟୁ ତାକୁ ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିଲେ କି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ମହିମା ବୁଝିପାରି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିଛି । ଯେତେହେଲେ ତ ମୁଁ ଦୁର୍ବଳ ସ୍ୱଭାବ ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ର, କାହୁଁ ବା ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ତୁମ୍ଭ ଆଘାତ ନିର୍ବିକାରରେ ସହିପାରିବି ? ସେ ଶକ୍ତି ତୁମ୍ଭେ କଅଣ ମୋତେ ଦେଇଛ ପ୍ରଭୋ ? ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଯେତେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରେ ପଛକେ—ଯେତେ ଗାଳିଦିଏ ପଛକେ; ମାତ୍ର ଏତିକି ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣେ ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଉମାର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତାକୁ ନେଇଯାଇଛ । ତୁମ୍ଭେ ଦେଖିଲ—ଏଠାରେ ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଲାଳନ ପାଳନ ହେଉ ନାହିଁ—ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ତାକୁ ଆଉ କେହି ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପାଳନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ—ତେଣୁ ତାକୁ ନିଜ କତିକି ଘେନିଗଲ । ତୁମ୍ଭେ ମଙ୍ଗଳମୟ, ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବା ଇଚ୍ଛାରେ ଅମଙ୍ଗଳ ଥାଇପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ କ୍ଷମାମୟ, ମୁଁ ବାତୁଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଯାହା କହିପକାଇଛି, ସେ ଅପରାଧ କ୍ଷମାକର । ଆଉ ଏପରି ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ଜୀବନରେ ଦିଅ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭ ମଙ୍ଗଳମୟ ପାଦପଦ୍ମରେ ଏହାହିଁ ମୋର ପ୍ରାଣର ଭିକ୍ଷା ।

ନାରାୟଣ, ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛ, ପାଳନ କରୁଛ, ରକ୍ଷା କରୁଛ—ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର ସମ୍ପଦଦାତା ଆଉ ମଙ୍ଗଳଦାତା, ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁ ଦେଉଛ । ତୁମ୍ଭେ ସୁଖଦାତା; କିନ୍ତୁ କାହାରି ପୂର୍ଣ୍ଣସୁଖ ତୁମ୍ଭେ ସହିପାର ନାହିଁ । ତାହା ତ ଦେବତାଙ୍କର ଚିରନ୍ତନ ସ୍ୱଭାବ । କାହାରି ପୂର୍ଣ୍ଣସୁଖ ଦେଖିଲେ ତୁମ୍ଭେ କିଛି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଲେ ଖଣ୍ଡନ ନ କରି ରହିପାରେ ନାହିଁ । ମୁନିଋଷି-ମାନଙ୍କର ଉଗ୍ର ତପସ୍ୟା ଦେଖିଲେ ଦେବତାମାନେ ଅଧିକାର ହରାଇବା ଆଶଙ୍କାରେ ଛଳରେ, କୌଶଳରେ ସେମାନଙ୍କର ତପୋଭଙ୍ଗ କରନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣରେ ଏହିର ଉଦାହରଣ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁଲଭ । ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ ଦେଇକରି ଯେବେ ସହି ନ ପାର, ତେବେ ଦିଅ କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭେ ତ ସଂସାର ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରିଦେଇଛ, ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛ , ତୁମ୍ଭରି ପ୍ରସାଦରେ ତ ଏ ଦୀନର ମାଟି କୁଡ଼ୀରରେ ସ୍ନେହ, ପ୍ରୀତି, ପୁଣ୍ୟ, ଶାନ୍ତି, ମମତା, ସାମ୍ୟ, ମୈତ୍ରୀ, ପବିତ୍ରତା, ଆତ୍ମୀୟତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୁଣର ମଳୟ ସୌରଭ ଖେଳିବୁଲୁଛି । ତୁମ୍ଭେହିଁ ତ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆନନ୍ଦ ଓ ଅପୂର୍ବ ସନ୍ତୋଷ ଢାଳିଦେଇ ମୋତେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କରାଇଛ । ତୁମ୍ଭେହିଁ ତ ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ପୂଜାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବିଧା ଆଉ ଅବସର ଦେଇଛ । ପୁଣି ଉଦ୍ଧବନୋଦନର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିରୂପ ମୋର ରମା ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଆଣି ମୋତେ ଦେଇଥିଲ । ମୋର ଆଉ ଅଭାବ କଅଣ ଥିଲା ? ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖ ଆଉ କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ମନୁଷ୍ୟପ୍ରାଣ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ କଅଣ ଖୋଜେ ? ଏତେ ସୁଖ, ଏତେ ଆନନ୍ଦ, ଏତେ ସୁବିଧା—ମୋ ପରି ଆଉ କାହାର ଥିଲା ? କିନ୍ତୁ ହାୟ, ମୋର ଏତେ ସୁଖସୌଭାଗ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ସହିଲ କାହିଁକି ? ମୋର ଖେଳ କଣ୍ଢେଇଟି ଛଡ଼ାଇନେଇ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଇ, ଏଥି ବଳି ଯୋଗ୍ୟ କଅଣ ଅଛି ? ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଡ଼କୁ ନେଇଯାଅ; ମାତ୍ର କାହାରିକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଇ-ଦିଅ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଦେଇକରି ପୁଣି ଛଡ଼ାଇ-ନିଅ, ଏଥିରେ କି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦତ୍ତାପହାର ଦୋଷ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ ? ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି କାହିଁକି ଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ? ଦତ୍ତଦ୍ରବ୍ୟ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ କଲେ ନିରୀହ ଜୀବ ମନୁଷ୍ୟର ପାପ ହୁଏ କାହିଁକି ? ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଭୁ !

କହିବ ଅବା ବନ୍ଧନ କାଟିଦେଇ ନଚେତ୍ ଘର ଓଲ୍ଟାଇଦେଇ ମୋର ସୁବିଧା କରି ଦେଇଛ । କାହିଁ, ସେ ବନ୍ଧନରେ ମୁଁ ତ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରି 'ଜୟ ମଧୁସୂଦନ' ଡାକ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ; ବରଂ ସେ ବନ୍ଧନକୁ ଫୁଲ ପରି ମଧୁର କୋମଳ ସ୍ପର୍ଶ ମଣୁଥିଲି । ସେହି ବନ୍ଧନ ମୋର ମୁକ୍ତିଠାରୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଥିଲା । ରତ୍ନହାରକୁ ଭାର ମଣି କେଉଁ ଗଳାରୁ କାଢ଼ି ଫୋପାଡ଼ି-ଦିଏ କି ଭଗବାନ ? ଯାଉ ସେ କଥା, ଆଉ ତୁମ୍ଭ ଉପରେ ମାନ କରିବି ନାହିଁ । ଅଥଚ ମାନରେ କି ଅଭିମାନ ଧରିଲେ ତ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟ ତରଳିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୋର ହଜା ରତ୍ନଟି ଫେରାଇଦେବ ନାହିଁ, ତେବେ ସହସ୍ର ଅଭିମାନରେ ଫଳ କଅଣ ? ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ, ମହାନ୍ ପୁଣି ନିରାକାର । ଲୋକେ ତୁମ୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତି କାହିଁକି କାଠ ପଥରରେ ଗଢ଼ନ୍ତି ? ମୋର ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା, ଏବେ ସେ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଲା । ମୁଁ ଏବେ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରୁଛି ଯେ, ଯାହାର ହୃଦୟ କାଠ ପଥର ପରି କଠିନ, ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି କାଠ ପଥରରେ ହିଁ ଗଢ଼ିବା ଉଚିତ । ଆଉ ମୋର ମା ତ ମାୟା-ମୋହର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି, ତାହା ପାଇଁ ଶୋକ କରି ପୁଣି ସେହି ବଜ୍ରବେଦୀ ତାହା କୋଳରେ ପଡ଼ିବ ବା କାହିଁକି ? ମା ମୋର ତ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇଛି, ପୁଣି ତାକୁ ତଳକୁ ଟାଣିବାର ବିଫଳ ଚେଷ୍ଟା କାହିଁକି ବା କରିବି ? ସେ ଅଗ୍ନି ପରି ନିର୍ମଳ ହୋଇଯାଇଛି, ତାହାର ପୁଣ୍ୟ ଦେହରେ କଦର୍ଯ୍ୟ ମାୟା-ମୋହ-ପଙ୍କ ବୋଳି ନିଜେ ପାପ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବି କାହିଁକି ? ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ କହନ୍ତି—

ଶ୍ଳେଷ୍ମାଶ୍ରୁ ବାନ୍ଧବୈର୍ମ୍ମୁକ୍ତଂ,
ପ୍ରେତୋଭୁଙ୍କ୍ତେ ଯତୋଽବଶଃ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମୀୟମାନେ ରୋଦ-ଜନିତ ଯେଉଁ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଓ ଅଶ୍ରୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି, ପରଲୋକଗତ ଆତ୍ମା ତାହାକୁହିଁ ଭୋଗକରେ । ଭଗବାନ୍, ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟ ଯେପରି ନିଷ୍ଠୁର, ତୁମ୍ଭ ଶାସ୍ତ୍ର-କାରମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ବି ସେହିପରି ନିଷ୍ଠୁର । ସତେ କି ଆତ୍ମୀୟ ଶୋକରେ ଅଶ୍ରୁବିସର୍ଜ୍ଜନର ଫଳ ଏତେ ଭୀଷଣ—ଏତେ ବୀଭତ୍ସ ପ୍ରଭୁ ! ଅଶ୍ରୁ ଛଡ଼ା ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବ କିଏ ? ଯେଉଁ ଅଶ୍ରୁ ଶୋକକୁ ବଢ଼ାଏ, ସେହି ଅଶ୍ରୁ ତ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଆଣି ଦିଏ । ମନର ବେଦନାଗ୍ନି

http://oaob.nitrkl.ac.in

କ୍ଷୋଭତାପରେ ତରଳିଯାଇ ଅଶ୍ରୁରୂପରେ ବାହାରି ନ ପଡ଼ିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବଞ୍ଚିବ କିପରି ? ପୂଜ, ଦୂଷିତ ରକ୍ତ ବାହାରି ନ ପଡ଼ିଲେ ଘା ଶୁଖିବ କି ହବ ?

ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଇଦିନ ପାଇଁ ଏ ଦୁଃଖାଗ ପ୍ରବାସ ଭୂମିକୁ ଆସିଛି । ସେ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟ ଓ ତୁମ୍ଭେ ତାକୁ ପଠାଇଛ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ ହନ୍ତସନ୍ତ କରିବା କଅଣ ତୁମ୍ଭର ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ! ସେ ଦୁଇଟା ଦିନ ଟିକିଏ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ କଟାଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାର ସୁବିଧା ପାଇବ । ଏହା ଛଡ଼ା ମନୁଷ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ଅଭିଳାଷ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ତାକୁ ଏତିକି ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଏତେ କୁଣ୍ଠିତ କାହିଁକି ? ତାହାର ଏତିକି କାମନା କି ତୁମ୍ଭର ଅସହ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ? ତୁମ୍ଭେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନିର୍ଘାତ ଦଗ୍ଧ ମରୁଭୂମିରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ନାହଁ, ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅବଧି ରୋଗ-ପୀଡ଼ା, ବିପଦ-ଆପଦ, ଚିନ୍ତା-ଭାବନା ପ୍ରଭୃତି ଶତ୍ରୁ-ସହାୟ ପଠାଇଛ । ସେହି ତପ୍ତଭୂମିରେ ପଦେ ପଦେ ବାଧାବିଘ୍ନ ଲଙ୍ଘନ କରି ବାଟ ଚାଲିବା କେତେ ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର, ତାହା କି ତୁମ୍ଭେ ନ ଜାଣ ଭଗବାନ ! ତୁମ୍ଭେ ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବିରାଟ ଚୁଆ ପରି ବାର ଜାଗାରେ ନେଇ ଘୁଞ୍ଚୁଛ, ତାହାର କି ବିଶ୍ରାମର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ? ଖାଲି ଯିବା ଆସିବା କଅଣ ତାହାର କାମ ? ବିଶ୍ରାମର ଯେଉଁ ବିଧାନ ତୁମ୍ଭେ କରିଛ, ତାହା ତ ଜନ୍ମେ ଦୁଇ ଜନ୍ମର କଥା ନୁହେଁ—ବହୁଜନ୍ମର ସାଧନାରେ ବିଶ୍ରାମ ମିଳିପାରେ; ମାତ୍ର ସାଧନାରେ ବହୁଜନ୍ମ କଟାଇଦେବା ଭଳି ବିରାଟ ଧୈର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଧୈର୍ଯ୍ୟ କୋଷରେ ଥାଇପାରେ କି ପ୍ରଭୁ ? ସେହି ଯୁଗବ୍ୟାପୀ କଠୋର ମହା ସାଧନା ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ରହି କରିବାର ବିଧାନ କରିଥିଲେ ମନ୍ଦ କଅଣ ହୁଅନ୍ତା ? କେବେ ବାର ଜାଗାରେ ଜନ୍ମ ଦେଇ ବାର ଭୂତ ପାଣି ଚଖାଇବାରେ ଲାଭ କଅଣ ? ସେଥିରେ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ମନୁଷ୍ୟ ଥକିପଡ଼େ ସିନା ! ଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ ଲୋକର କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉତ୍ସାହ ଥାଏ ?

ଦୂର ହେ, ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ନିଅ, ତାକୁ ଆଉ ଫେରାଇଦିଅ ନାହିଁ—ଏହା ତୁମ୍ଭର ଅକାଟ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ହେଉ, ତୁମ୍ଭ ମଙ୍ଗଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଫଳ ହେଉ । ଫେରାଇ ନ ଦେଲେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଥରେ ଥରେ ଆଖି ଆଗରେ ଆଣି ସେହି ସୌମ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଦେଖାଇଦେଉଥିଲେ, ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର କ୍ଷତି କଅଣ ହୁଅନ୍ତା ? ଏ କଥାରେ ତୁମ୍ଭେ ଅବା ପଚାରିବ—ଯାହା ଯାଇଛି, ତାହା ତ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଯାଇଛି । ଯାହାକୁ ଆଉ ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ଏକାବେଳକେ ନାହିଁ, ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ଟିକିଏ ଦେଖିଲେ ତୋର କଅଣ ବା ଲାଭ ହେବ ? ହଁ—ପ୍ରଭୁ, ଲାଭ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ । ତୁମ୍ଭେ ତ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲ ପ୍ରଭୁ ! ସୁତରାଂ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ତୁମ୍ଭର ଅଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । ଏ ମାଟିର କି ଦୁର୍ଗୁଣ ଅଛି କେଜାଣି, ସେଥିରେ ଶୋକ ଲାଗିଥିବା ଯାଏ ଯେ ଯେତେ ପଣ୍ଡିତ, ଯେତେ ଜ୍ଞାନୀ, ଯେତେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ହୋଇ ପଛେ, ଯେତେ ଅନୁଭବୀ, ଯେତେ ଜାଣିବାର ଲୋକ ହୋଇ ପଛେ, ଶୋକ ସମୟରେ ସେ ଏକଆଡ଼େ ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଉଁ ଦେଉଁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଅଜ୍ଞାତରେ ତାହା ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକ-ଧାର ଝରିପଡ଼େ—ସେ ଅଶ୍ରୁର ଅବାରିତ ବେଗ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ କାହାରି ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହାକୁ କହିପାଏଁ—ପ୍ରାଣ ଯାହା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ—ସଂସାର ଯାହା ଅଭାବରେ ଶୂନ୍ୟ, ସେହି ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିମାକୁ ଦେଖିଲେ ଶୋକର ଆବେଗ ଟିକିଏ ଊଣା ପଡ଼ିବ । ଥରକୁ ଥର ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳତା କ୍ରମେ ହ୍ରାସ ହୋଇ ସବଶେଷରେ ମିଳାଇଯିବ । ମନୁଷ୍ୟର ପକ୍ଷେ ଏହା ଅଭ୍ୟାସଯୋଗ ନୁହେଁ ? ସ୍ୱୟଂ ତୁମ୍ଭେ ତ ଅଭ୍ୟାସ ମହାଯୋଗର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଛ । ମୁଁ ଅଜ୍ଞାନ ଜୀବ, ତପ, ଯଜ୍ଞ ପ୍ରଭୃତି ମୋର ଅସାଧ୍ୟ । ସୁତରାଂ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗ ହିଁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସହଜ, ସୁଗମ୍ୟ । ମୁଁ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ଶୋକ, ତାପ ଭୁଲିପାରିବି । ମୂଢ଼ ବୁଦ୍ଧିରେ ମୋତେ ଏହି ବାଟ ଏକା ସରଳ ଦିଶୁଛି । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ମୋ ପକ୍ଷରେ ନିଶ୍ଚୟ ଶ୍ରେୟସ୍କର ହେବ ।

ପ୍ରବାଦ ଅଛି—

ଦୂର ଗଲେ କି ମୂଢ଼ ଗଲେ
ମନେ ମନେ କଅଣ ବୁଝିମରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ କୃତ ବିଶ୍ୱାସୀ, ସେ ତରେ—ଯେ ମୃତ ବିଶ୍ୱାସୀ ସେ ବରେ—ଅଉ ଯେ କୃତ ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ମନ ସ୍ୱତସ୍ୱତ୍ତ, ସେହି ସନ୍ଦେହମନା, ଯୁକ୍ତିବାଗୀ, ତର୍କସର୍ବସ୍ୱ ଏହା ବୁଝମରେ। ଦୟାମୟ, ମୋର ସ୍ନେହପିତୁଳାଟିକୁ ଥରେ ଥରେ ମୋତେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆଣି ଦେଖାଇଦିଅ—ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ ନେତ୍ରରେ, ବାଷ୍ପରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ମୋର ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା।

ହରି ହେ, ସେ ତୁମର ଜଣେ ପରମ ଭକ୍ତ ଥିଲା। ଭକ୍ତି ସେ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲା, ଅତି ଶୈଶବରେ ସେହି ଭକ୍ତି ତାହା କୋମଳ, ସରଳ, ନିର୍ମଳ ପ୍ରାଣରେ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା। ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଖେଳ ଛଳରେ ତୁମର ପୂଜା କରୁଥିଲା। ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ ପୂଜା କଅଣ ଜାଣେ ନାହିଁ—ପୂଜା କାହିଁକି କରେ ବୁଝେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ପୂଜା କରେ। ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ତାହାର ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ପୂଜା ଦେଖି ସ୍ତବ୍ଧମୁଗ୍ଧ ଏବଂ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇଅଛି। ଫୁଲଗୁଡ଼ିଏ ତୋଳି ଆଣି ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଗୀତା ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଉପରେ ମନୋମତ ଭାବରେ ସଜାଇ ରଖି ବାରମ୍ବାର ପୂଜା କରେ ଓ ପ୍ରଣାମ କରେ। ବାଳକର ସେହି ନିର୍ବାଣୀ ପୂଜା ଦେଖି ପୃଥିବୀରେ ଥିବା ସବୁ ଜ୍ଞାନ ରହେ ନାହିଁ। କି ଏକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆନନ୍ଦ ଆସି ମନକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିପକାଏ। ନିର୍ବୋଧ ଶିଶୁର ଏହି ବିଧିହୀନ, ମନ୍ତ୍ରହୀନ, ଦ୍ରବ୍ୟହୀନ ଶୁଷ୍କପୂଜା ମନକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ। ସେ ପୂଜା ଦେଖି ଅନେକ ଥର ତୁମକୁ ଡାକି ମୁଁ କହିଛି—ହେ ଦୟାମୟ ହରି, ଅବୋଧ ବାଳକର ଏହି ପ୍ରୀତି ପୂଜା ତୁମ୍ଭେ ନିଶ୍ଚୟ ହାତ ବଢ଼ାଇଦେଇ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବ। ସହସ୍ର ଜ୍ଞାନୀର ପୂଜା ଏ ଆନନ୍ଦମୟ ଶିଶୁ-ପୂଜା ନିକଟରେ ଅନ୍ତରବତାରେ ତୁଚ୍ଛ। ଭଗବାନ୍, ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ଅସ୍ପଷ୍ଟବାକ୍ ଶିଶୁର ଅପ୍ରକଟ ମନୋଭାବ ତୁମ୍ଭେ ଏହା ବୁଝିପାରୁଥିବ। କାହିଁ, ତୁମ ପାଖରେ ତ ସେ କିଛି ପ୍ରାର୍ଥନା ବା ଅଳି କରୁ ନାହିଁ! ପୂଜା ଶେଷରେ ଜୁହାର ହୋଇ ଅମିୟ ମଧୁର ବାଣୀରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଏତିକି କହୁଛି, —ଠାକୁର, ଜୁହାର। ଅହୋ! କି ନିଷ୍କାମ ଭକ୍ତି! ଏରୂପ ଭକ୍ତି ଯେବେ ମୋର କୁଟିଳପ୍ରାଣରେ ଜାତ ହୁଅନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଶତ ଧନ୍ୟ ଓ କୃତାର୍ଥ ମଣନ୍ତି। ଦୟାମୟ, ଯେ ତୁମକୁ କିଛି ନ ମାଗେ, ତୁମ୍ଭେ ଯାଚିକରି ତାକୁ ସବୁ ଦିଅ। ତୁମର ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତକୁ ତୁମ୍ଭେ ନିଜ କୋଳକୁ ଟାଣି ନେଇଛ, ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହୃଦୟ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦାନ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ? କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ତୁମର ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିଲା; ମାତ୍ର ମୁଁ ବାଲ୍ୟରୁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟଯାଏଁ ତୁମକୁ ଡାକି ଡାକି ମୋର କଅଣ ହେଲା? ତେବେ ମୋର ପୂଜା ପ୍ରକୃତ ପୂଜା ନୁହେଁ। ନ ହେଉ ପଛକେ ଶୋଚନା ନାହିଁ, ପୂଜାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ, ମୁଁ କେବଳ ପୂଜା କରୁଥିବି। ମୁଁ ତୁମ ପଦତଳେ ଭିକ୍ଷା ମାଗିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ—ମାଗିବାର ଅଧିକାର ବି ନାହିଁ। ତୁମ୍ଭେ ପରମ ଦୟାମୟ, ଅକ୍ଷମ ଜାଣି ବେଳେ ବେଳେ ଦୟା କରିବ, ଏ ମହା ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି।

ମା ଉମା, ଏବେ ମୁଁ ବିଦାୟ ନେଉଛି; କିନ୍ତୁ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଅପଶୋଷ ଦୁଃଖ ରହିଲା। ତୁ କିଏ ଚିହ୍ନିପାରିଲି ନାହିଁ। ତୁ କେଉଁ ଦୟାଳୁ ଦେବତା, ବାଳ ବେଶେ ଆସି ମୋର ଉପକାର କରିଛୁ। କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାମ ବି ମୋ ହାତରେ କରାଇଗଲୁ। ଆଜି "ବୁନ ବନ୍ଧୁ" ଲେଖିଦେ, କାଲି 'ନୂଆ ବନ୍ଧୁ" ଲେଖିଦେ—ଏହିପରି ଖେଳ ଗୀତ, ହସ ଗୀତ, ବାଘ ଭାଲୁ ଗପ, ଛଡ଼ା, ଢଗ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଫରମାସ ଦେଇ ମୋ ହାତରେ ଲେଖାଇଛୁ। ଏହା ସବୁ କାହିଁକି କଲୁ, ତାହା ତୁହି ଜାଣୁ। ତୋତେ ମୁଁ ଚିହ୍ନିପାରି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତୁ ମାନବୀ ନୋହୁ। ଏତେ ମାୟା, ମମତା, ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ ମନୁଷ୍ୟ କରିପାରେ ନାହିଁ ମା! ତୁ ମୋର ଘରେ ବାହାରେ ମଧୁର ବାଳୋତ୍ସବ ଅହର୍ନିଶ ଲଗାଇଥିଲୁ। ତୋତେ ମୁଁ ଚିହ୍ନିପାରିଥିଲେ ସେ ତୋର ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିପାରିଥାନ୍ତି, ଏହା ମୁଁ ଗର୍ବ କରି କହୁ ନାହିଁ। ଅର୍ଚ୍ଚନା କରି ନ ପାରେ ପଛେ; ମାତ୍ର ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି। ମୁଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପର ମାଟିରେ ଅଛି ମା, ମାଟିର ମନୁଷ୍ୟ ମାଟି ଆଖିରେ ତୋତେ ଚିହ୍ନିବ କିପରି ? ଆଉ ତୋ ଲାଗି ଦୁଃଖ କରିବି ନାହିଁ ମା ! ତୋତେ ଭଗବାନଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଅର୍ପଣ କରିସାରିଛି, ଏଣିକି ଦୁଃଖ କଲେ ଦାନରେ ଦାବୀ କରିବା ଦୋଷ ଘଟିବ । ତୁ ପୁଣ୍ୟମୟ ଓ ଆନନ୍ଦମୟ ମହାଧାମରେ ଆନନ୍ଦମୟ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ମହିମାମୟୀ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ରୂପରେ ବିରାଜମାନ କର—ମୋର ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ ମା !

ଶାନ୍ତିଃ — ଶାନ୍ତିଃ — ଶାନ୍ତିଃ

[୨]

ମା ଉମା, ଅଜଣା ବାଟଦେଇ ହେଲା ତୁ କେଉଁଠି ଯାଇ ରହିଲୁ ମା ! ସେ ସୁନ୍ଦର ଝୁଲି, ସେ ସୁନ୍ଦର ଠାଣି କେଉଁଠି ନେଇ ଲୁଚାଇ ରଖିଲୁ ମା ? ତୋତେ ଦେଖି ମୁଁ ସବୁ ଯାତନା, ସବୁ ଆଘାତ ଭୁଲି-ଯାଉଥିଲି; ଭାବୁଥିଲି—ଏ ନିଃସଙ୍ଗ ପ୍ରବାସରେ ତୁହି ଏକା ମୋର । ଧ୍ରୁବ ତାରା ପରି ତୋତେ ଏକା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୋର ଜୀବନ୍ତ ଜୀବନ-ତରଣୀ ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ-ମୟ ସଂସାର-ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷରେ ଭସି ଭସି ଛାଡି ଦେଇଥିଲି; ଭାବୁଥିଲି ତୋହରି ଉପରେ ଏକା ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର । କାହିଁକି ନା, ତୁ ମୋର ଉମା, ମୋର ପ୍ରାଣର ଉମା । ତୁ ତୋର ବାପମାର କୋଳକୁ କି ଆଉ କାହାର କୋଳକୁ, ତୁ ମୋର, ଏକା ମୋର । ସେ ମୋହର ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ମୁଁ ଏବେ ଭୋଗ କରୁଛି ମା ! ତୁ ଶିଶୁ, ଏ ବୁଢାର ହୃଦୟ ଜ୍ୱାଳା ତୁ ବୁଝିପାରିବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ଲେଖୁଛି, ତାହା କାହିଁରେ ଲେଖୁଛି ଜାଣୁ ? ପଞ୍ଜରରୁ ଖଣ୍ଡେ ହାଡ ଭାଙ୍ଗି ଆଣି ତାକୁ କଲିଜାର ରକ୍ତରେ ବୁଡାଇ ଲେଖୁଛି । ତୋହରି ପାଇଁ ମୁଁ ଜୀବିତ ଥିଲି, ଆଉ ବଞ୍ଚି ରହିବାରେ ଫଳ କଅଣ ? ଆଉ କାହା ଲାଗି ବା ବଞ୍ଚିବି, ପୁଣି କାହିଁକି ବା ବଞ୍ଚିବି ? କିନ୍ତୁ ଜୀବନକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେବାର ତ ଉପାୟ ନାହିଁ ! ସୁତରାଂ ସେ ପଥ ବଜ୍ରକଠୋର ପାଷାଣରେ ରୁଦ୍ଧ । ତେବେ କଅଣ କରିବି ? ନା, କିଛି ନା, ସବୁ ନୀରବରେ ସହିଯିବି—ଏହାହିଁ ସହଜ ଉପାୟ । ତାହା ବି ଅତି ଘଟିଲାଣି ମା ! ସବୁ ତ ସହିପାରୁଛି, ତୋର ଶୋକଟା କି କେତେ ଦିନ ଥାନ୍ତା ? ହାୟ, ନିଷ୍ଠୁର ହୃଦୟ ! ତୁ ପାଷାଣ, ନିର୍ମମ ସଂସାର, ତୁ ପୋଡି ଯା । ଆଉ ଏତେ ସ୍ନେହ, ତୁ ମରିଯା । କଅଣ କହିବି ମା, ମୁଁ ତୋତେ କି ପାଶୋରିବାକୁ ବସିଲିଣି । କାହିଁ ପ୍ରଥମ ଦିନର ଶୋକ, ହା-ହୁତାଶ, ଅଶ୍ରୁ-ପ୍ରବାହ କ୍ରମଶଃ କମିକମି ଊଣା ହୋଇ ଆସିଲା ମା ! ସେ ମାୟା, ସେ ମୋହ, ସେ ସ୍ନେହ, ସେ ମମତା ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ-ଗଲା । ଯେଉଁସବୁ ଲାଗି ମୁଁ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲି, ଏବେ ଜାଣିଲି—ସେସବୁତକ ଛଳା ଭେଳିକିବାଜି । ସେସବୁତକ ମୋତେ ତ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ପରିହାସ କଲେ ! ତାଙ୍କ ସଂସର୍ଗର ଫଳ ଏତିକି ହେଲା ଯେ—ଲଜ୍ଜାରେ, କ୍ଷୋଭରେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ହେଲା । ସେହି କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ଉତ୍ତେଜନାର ବ୍ୟର୍ଥ ବକାବସବୁତକ ମାଟିରୁ ବାହାରିଥାଏ, ପୁଣି ମାଟିରେ ମିଶି ମାଟି ହୋଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ବିଧାତା କେତେ ବେଶ ପିନ୍ଧାଇ, କେତେ ସୁଆଙ୍ଗ ରୂପରେ ସଜାଇ ନଚାଏ—ହସାଏ—କନ୍ଦାଏ, ପୁଣି ସବୁ କୁଆଡେ ମିଳେଇଯାଏ । ସେହି ସ୍ନେହ, ମୋହ ପ୍ରଭୃତି ଅସଭ୍ୟ ଇତରସବୁତକ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ହସି ବିଦ୍ରୂପ କରି ବୁଲନ୍ତି । ସେ ଲଜ୍ଜା, ସେ ଅପମାନରେ ମର୍ମସ୍ଥଳ ଝଙ୍କିଉଠେ ମା !

ଛି, ମନୁଷ୍ୟ ଏଡେ ଭ୍ରାନ୍ତ, ଏଡେ ନିର୍ବୋଧ, ଏଡେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଯେ, ସେହିମାନଙ୍କ ଶିଖାଣରେ ପଡି ନିଜକୁ ସେ ଭୁଲିଯାଏ । ଅଧିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ପ୍ରତାରକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ବେଳେ ବେଳେ କୁକୁର ପରି ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇଥାଏ । ହାୟ, ମନୁଷ୍ୟଂକୁ ଲୋକହସା କରି ଦୁଃଖରେ ପକାଇଲେ କି ବିଧାତାର ଏତେ ଆନନ୍ଦ ହୁଏ ? ଅନେକ ଥର କହେ—ସ୍ନେହଟା ବଡ ଦଗାବାଜ କୁସଙ୍ଗୀ, ଆଉ ତାହାର ପାଖ ପଶିବି ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ମା, ଚଣ୍ଡାଳ ସ୍ନେହ ବଳେ ବଳେ ଆସି ମୋତେ ଜାବୁଡିଧରେ । ସ୍ନେହକୁ ଭୁଲିଲେ, ତୋତେ ଭୁଲନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ପାରୁଛି କାହିଁ ? ତୋର ଠାକୁର ପୂଜା, ତୋର ସୁନ୍ଦର ଭୁଜ ହାତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଖଣ୍ଡେ ସବୁବେଳେ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ବୁଲୁଛି । ତୁ ଯେତେବେଳେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ତୋର ଫୁଲ ହାତରେ ଫୁଲଟିଏ ଧରୁ, ସେତେବେଳେ ଫୁଲ ଉପରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲା ପରି ଦିଶେ । ଠାକୁରଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଦୁଇଟି ଫୁଲ ଏକା ଥରକେ ଉତ୍ସର୍ଗ ହୁଏ । ତୋର ସ୍ନିଗ୍ଧ କୋମଳ ହାତଟି ତ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁନା-ଫୁଲ । ତୁ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଫୁଲ କାହିଁକି ଦେଉ ମା ? ସେ ହାତର ମଧୁର ସ୍ପର୍ଶ ପରି ଫୁଲ ସ୍ପର୍ଶ ହେବ ନାହିଁ ମା ! କିନ୍ତୁ ହାୟ, ତୋର ମୃତ୍ୟୁବେଳେ ଦେଖିଛି ମା, ତୋର ଫୁଲ ପରି ସୁନ୍ଦର ଛୋଟ ହାତ ଦୁଇଟି ଛିନ୍ନଲତା ପରି ଅବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସୁଗୋଲ, ସୁଢଳ, ଶୁଭ୍ର ମସ୍ତକଟି ଛିନ୍ନ ମୃଣାଳ ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ଶଯ୍ୟାରେ ଢଳିପଡ଼ି ଲୋଟିଲା । ଆଉ ସେ ନିଦାରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୋର ଆଖି ଫୁଟି ନ ଯାଇ ଅକ୍ଷତ ରହିଲା—ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ମନୁଷ୍ୟର ଆଖି କାହାରେ ତିଆରି । ସେ ସବୁ ଅଗ୍ନିଦୃଶ୍ୟ ସହିପାରେ । ମୁଁ ଅନର୍ଗଳ ଅଶ୍ରୁଧାରା ବି ବର୍ଷାଇ ପାରେ । ତାହାର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସଂସାରର ଏହା ଖେଳ, ସେ ସଂସାର ପାଦରେ ତୁ ଦୂରରୁ ଜୁହାର କରି ଯାଇଛୁ ମା—ତୁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ।

ତୋର ହେତୁର ଶାସନ କି ମଧୁର ମା ! ଜଳଖିଆ ଦେଇ ବସି ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଡାକୁ; ମାତ୍ର ମୁଁ ମନା କଲେ ତୁ କଅଣ କହୁ ? କହୁ ପରା— ନ ଖାଇଲେ ମୁଁ କାନ୍ଦିବି ।" ଏହି କଥା ପଛରେ କି ଅମୃତ ଅଛି—କି ଅଗାଧ ସ୍ନେହ ଅଛି—କି ଗଭୀର ଆତ୍ମୀୟତା ଅଛି, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ବୁଝିବ ? ତୋର ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ ହୋଇଯାଏ । କାନ୍ଦିବା ତ ତୋର ଅବ୍ୟର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ! ସେଥିରେ ମୋର ନାହିଁ କରିବା ଗୁମର ଧୂଳି ହୋଇ ଉଡ଼ିଯାଏ । ଏଭଳି ମଧୁର ଶାସନ ଯାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଛି, ତାହାଠାରୁ ଭାଗ୍ୟଧର କିଏ ! ସେହି ସିନା ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅମୃତ ଭୋଗର ଅଧିକାରୀ । ପ୍ରବଳ ରାଜ୍ୟ-ଶାସନ ଅନ୍ୟଥା ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ସ୍ନେହର ଶାସନ ଅନ୍ୟଥା କରିବାକୁ ଶକ୍ତି କାହାର ଅଛି ? ସ୍ନେହର ଶାସନ ପାଖରେ ମସ୍ତକ ସ୍ୱତଃ ଅବନତ ହୋଇ-ପଡ଼େ । ଏହି ସବୁ କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଲେ ମନ କଅଣ ହୁଏ ? ହରି ହେ, ମୋତେ ଏ ପ୍ରାଣଫଟା ଦୃଶ୍ୟ ଆଣି ଦେଖାଉଛ କିଏ ? ତୁମ୍ଭେ ନା ତୁମ୍ଭର ସେହି ମାୟା ? ନିଜେ ଆଣି ଦେଖାଇ, ପୁଣି ତାକୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ କହୁଛ ? ଏ କିପରି ବିଷମ ସମସ୍ୟାର କଥା ପ୍ରଭୁ ! ଯାହାକୁ ଯେ ଦେଖେ, ତାକୁ ସେ ଭୁଲିବ କିପରି ? ତୁମ୍ଭର ଏ ସୃଷ୍ଟିରେ ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁ-ବେଳେ ଦେଖୁଛ, କାହିଁ କେବେ କେହିଲେ କାହାକୁ ଭୁଲିପାରୁଛ କି ? ସବୁ କଥା କି ତୁମ୍ଭର ଛଳ ଶ୍ଳେଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ! ନିଜେ ଯାହା ନ ପାରିବ, ଅନ୍ୟକୁ ତାହା କରିବାକୁ କହିବାଟା କଅଣ ପ୍ରଭୁପଣ ହେ ମହାପ୍ରଭୁ ! ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ତ ତୁମ୍ଭେ ନେଇଯାଅ, ଆଉ ସ୍ମୃତିଟି ରଖିଯାଅ କାହିଁକି ? ସ୍ମୃତି ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ, ତାହା କି ତୁମ୍ଭେ ଅନୁଭବ କର ? କାନ୍ଦିଲେ ଅବା ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ନିସ୍ତାର ମିଳନ୍ତା; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ କନ୍ଦାଇଦେଉଛ କାହିଁ ? ଯେତେ କନ୍ଦାଏ କାନ୍ଦିପାରୁଥିଲି, ସେତେ କନ୍ଦାଏ ବେଦନା ଊଣା ଥିଲା । ଏବେ ତ ଆଉ କାନ୍ଦିପାରୁ ନାହିଁ, ଶୋକର ଗଭୀର ଉତ୍ତାପରେ ଅଶ୍ରୁ-ଝରଣାର ଧାର ମରୁଗଲାଣି । କିମ୍ବା କେଉଁ ଦୁରନ୍ତ ଅପଦେବତା ଅଶ୍ରୁଝରର ମୁହଁରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପାଷାଣ ଖଣ୍ଡ ଦେଇ ସ୍ରୋତ ରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଇଛି । ଆଉ ତ କାନ୍ଦି-ପାରୁ ନାହିଁ । ହାୟ, ଏ ଦୁଃଖ, ଏ ବ୍ୟଥା, ବେଦନା କେଉଁଠି ରଖିବି ? ପ୍ରଭୁ, ମୋତେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଦିଅ, ସେଥିରେ ମୋର ଶାନ୍ତି ଅଛି—ସାନ୍ତ୍ୱନା ବି ଅଛି । କାନ୍ଦିବା ସୁଖ କଅଣ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ନାହିଁ ହରି ! ଜାଣିବ ବା କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭେ ତ ଚିର ଆନନ୍ଦମୟ । କ୍ରନ୍ଦନ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବୁଝିବା ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେ କାନ୍ଦି ନ ଜାଣେ, ସେ ସଂସାରରେ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ । ଦୟାବନ୍ଧୁ, ମୋତେ କାନ୍ଦିବା ପାଇଁ ଶକ୍ତି ଦିଅ ଓ ଅବକାଶ ଦିଅ । ମୁଁ ପ୍ରାଣ ଭରି କାନ୍ଦେ । ତୁମ୍ଭର ଏ ସେବକ ହାସ୍ୟରଙ୍କ ନୁହେଁ ପ୍ରଭୁ ! ଅନେକ ଥର ଅନେକ କଥା କଳ୍ପନା କରେ, ମାତ୍ର ଶେଷରେ କିଛି କୂଳକିନାରା ପାଏ ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅତୀତର ଅତଳ ଗର୍ଭସ୍ଥ ମହା-ଯବନିକା ଫେଡ଼ି କିଏ ଦେଖାଇବ ? କିଏ କହିବ ସେ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ମୋର କଅଣ ଥିଲି ? ତେବେ କଅଣ ଶତ୍ରୁ ଥିଲି ? ସେ ଜନ୍ମର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ବି ତାହା ନ ପାଶୋରି ଛଦ୍ମବେଶରେ ଆସି ଶତ୍ରୁତା ସାଧନ କରି ଗଲା ! ବ୍ୟାଜ ସ୍ନେହରେ ମୋର ଆପାଦମସ୍ତକ ଛନ୍ଦି ମୋର ବକ୍ଷର କ୍ଷତ କରି ଚାଲିଗଲା । ଯେଉଁ ମନସ୍ତାପ ଦେଇଗଲା, ତାହା ଶୀତଳ ହେବାର ନୁହେଁ ଅଥବା ମୁଁ ତାହାର ଋଣୀ ଥିଲି, ସେ କୌଶଳରେ ଋଣ କଳାନ୍ତର ପରିଶୋଧ କରିନେଇ ଚାଲିଗଲା । ଋଣୀ ଥିଲେ, ମୁଁ ତାହା ଥିବି ସିନା; ମାତ୍ର ସେ କଦାପି ମୋର ଋଣୀ ନୁହେଁ । ସେ ଋଣୀ ଥିଲା ବୋଲି ମୋର ଶତେକ ଦେବତା ଶତ ବାର କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ତାଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ନାହିଁ । କେହି ତମ୍ବା ତୁଳସୀ, ଶାଳଗ୍ରାମ ଧରି କଠୋର ନିୟମ ପକାଇ କହିଲେ ବି ମୁଁ ମାନିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ସେ ନିଷ୍ଠୁର ଦେବତା ଥିଲା । ଦେବତା କି କେବେ କାହାର ଋଣୀ ହୋଇପାରନ୍ତି ?

ହରି ହେ, ଗୋଟାଏ କଥାରେ ମନରେ ଭାରି ସନ୍ଦେହ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଏ ପାଖରୁ ଆସି ଯେପରି ଗୋଟାଏ ପରିବାରର ଆଶ୍ରୟ ପାଏ, ସେ ପାଖକୁ ଗଲେ ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ପରିବାର ପାଏ କି ? ତାହା ଯଦିବେ ପାଉଥାଏ, ତେବେ ମୋର ଉମା ବି ତ ଗୋଟାଏ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଥିବ ! ଗୋଟାଏ ପରିବାର ବି ତ ତାକୁ ଆତ୍ମୀୟ କରି ନେଇଥିବ ? ତେବେ ତାହା ଲାଗି ମୋର ଚିନ୍ତା ବା ଦୁଃଖ କାହିଁକି ? ସେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ପାଖରେ ଥାଉ, ସୁଖରେ ଥିଲେ ତେତିକି ମୋର ପରମ ସୁଖ । ଜ୍ଞାନୀ, ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏ କଥାରେ ହସନ୍ତୁ ପଛକେ—ମୋର ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କହି ଉଡ଼ାଇଦେଉନ୍ତୁ ପଛେ; ମାତ୍ର ମୋର ଯେତିକି ଜ୍ଞାନ, ଯେତିକି ବିଶ୍ୱାସ, ମୁଁ ସେହି ଅନୁପାତରେ କହୁଛି । ମୋତେ ଯାହା ଦିଶିଲା, ମୁଁ କହିଲି । ତାହା ଭୁଲ ହେଲେ ବି ମୋର ଶୋଚନା ନାହିଁ । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁର ନିଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ କିଏ ଭେଦ କରିପାରିବ ? ଜୀବସୃଷ୍ଟି ରୂପ ତାଳର ଆଦ୍ୟ କେଉଁଠି ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ପକ୍ଷୀ ପରି ପରି ଜୀବସୃଷ୍ଟି କେଉଁଠୁ ଉଡ଼ିଆସି ପୁଣି କେଉଁଠିକି ଉଡ଼ିଯାଏ, ତାହା କିଏ ଦେଖିଛି ? କେଉଁଠି କେଉଁ କାରଖାନାରେ ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ଗଢ଼ାହୁଏ, ସେ ଅଜ୍ଞାନ ରାଜ୍ୟର କଥା କିଏ କପରି କହିପାରିବ ? ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ସତ କି ମିଛ—ପ୍ରକୃତ କି ସ୍ୱପ୍ନର ବିକାର, ମୂଳରେ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ବୋଲି କିଛି ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା କିଏ ଜାଣେ ? କି ଜଟିଳ ଗୋଲକଧନ୍ଦା ତୁମ୍ଭେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛ ପ୍ରଭୁ ? ତାହା ଭିତରେ କିଏ ବାଟ ପାଇବ ? ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ତ ଅନୁଭବର କଥା ନୁହେଁ—ଅନୁମାନର କଥା । ସେହି ଶୂନ୍ୟମୟ ଅନୁମାନ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ନିର୍ଭର କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ବଡ଼ ବାସ୍ତବିକ ଜାତି । ସେ ଦୃଷ୍ଟ ଛଡ଼ା ଅଦୃଷ୍ଟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ଦେଖେ, ତାକୁ ସତ ମଣେ; ଅଦେଖା ପ୍ରତି ତାହାର ଅବିଶ୍ୱାସ ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଧର୍ମର କଷଣ ସବୁ ଯୁଗରେ ଅଛି ପ୍ରଭୁ ! ବଳି ରାଜା ଧର୍ମ ଭରି ପାତାଳକୁ ଗଲା, ଦଶରଥ ଧର୍ମରକ୍ଷା କରି ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର-ବିଚ୍ଛେଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ—ଏପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆହୁରି ଅନେକ ଅଛି । ଧର୍ମ କଅଣ ବା ଧର୍ମସାଧନର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପନ୍ଥା କଅଣ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ, ବା ଜାଣିବା ଭଳି ଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ । ଧର୍ମ ମହାନ୍ ମୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର—ସୁତରାଂ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା କରିବି କପରି ? ତଥାପି ମୋଟା ବୁଦ୍ଧିରେ ମୋଟାମୋଟି ବୁଝିଛି ଯେ, "ହିଂସା, ଲୋଭ ଓ ଗର୍ବ ନ କରିବା, ମିଛ ନ କହିବା, ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—ଏହାହିଁ ଧର୍ମ, ଏତିକିମାତ୍ର ମୁଁ ଜାଣେ । ମୋର ଧର୍ମ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ, ଅଜ୍ଞାତ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଖୋଜୁଛି; ମାତ୍ର ନିଜର ଜ୍ଞାନକୃତ ଅଧର୍ମ କିଛି ପାଉ ନାହିଁ । ଆଉ ଅଜ୍ଞାନରେ କଅଣ ହୋଇଥିବ, ତାହା ସେହି ଅଜ୍ଞାନ ଜାଣେ—ସେଥିପାଇଁ ସେହି ଏକା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟୀ । ତେବେ ମୋତେ ଦେଇଥିବା ରତ୍ନଟି ଛଡ଼ାଇନେଲ କେଉଁ ଅପରାଧରେ ପ୍ରଭୁ ? ଧର୍ମ ବାଟରେ ଚାଲୁ ଚାଲୁ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଢଳ ଢଳ ତରଳ ଚଞ୍ଚଳମତି ବଦଳିଯିବା ଅସମ୍ଭବ କଅଣ ? ଏହାକୁ ତୁମ୍ଭେ ପରୀକ୍ଷା ବୋଲି କହିପାର; ମାତ୍ର ତାହା କଠିନ କଥା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋର ପ୍ରାଣର ପରମ ବନ୍ଧୁ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ଶିଖାଇବ, ମୁଁ ତାହା ଶିଖିବି । ଆଉ ଅଧିକ ଗୋଟିଏ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କଅଣ କରିବ ? ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଠାର ପରୀକ୍ଷା କି ? ତୁମ୍ଭେ ଯେତିକି ଦେଇଛ, ମୁଁ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆଉ କେଉଁଠୁ ଆଣିବି ? ଯେବେ ନିତାନ୍ତ ପରୀକ୍ଷା ନ କଲେ ନ ଚଳେ, ତେବେ ଏତେ କଠୋର ପରୀକ୍ଷା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି କଅଣ ଥିଲା ନାହିଁ ? ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ଏକା ବୁଝ ପ୍ରଭୁ !

ପ୍ରଭୁ, ତାକୁ କିଛି ଉପହାର ଦେବା ସକାଶେ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଏବେ ପବିତ୍ର, ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ପବିତ୍ର ଧାମରେ—ପବିତ୍ର ମେଳରେ ଅଛି । ପାର୍ଥିବତାରେ କଳୁଷିତ ମୋର ଉପହାର ସେ ଗ୍ରହଣ କରିବ କାହିଁକି ? ତେବେ ଗୋଟାଏ ଆଶା ଅଛି ଯେ, ତୁମ୍ଭର ହସ୍ତରେ ସେ ଉପହାରଟି ଦେଇପଠାଇଲେ, ତୁମ୍ଭ ପୁଣ୍ୟକର ସ୍ପର୍ଶରେ ତାହା ପବିତ୍ର ହୋଇଯିବ; କିନ୍ତୁ କି ଅପୂର୍ବ ଚିଜ ଉପହାର ଦେବି ? ସେ ଯେଉଁଠାରେ ଅଛି, ସେଠାରେ କଅଣ ଅଭାବ ଥିବ ? ଶୁଣିଛି, ସେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ସବୁ ଅଛି—ନାହିଁ କେବଳ ଅଶ୍ରୁ । ଯେଉଁଠି କ୍ଷୁଧା, ତୃଷ୍ଣା, ଶୋକ, ତାପ ନାହିଁ—ସେଠାରେ ଅଶ୍ରୁ କାହୁଁ ଆସିବ ? ସେହି ପ୍ରେମମୟ ଅନନ୍ତ ରାଜ୍ୟକୁ ଅଶ୍ରୁ ଉପହାର ଏକା ଉପଯୁକ୍ତ । ସ୍ନେହର ସୂତା ତାରରେ ଗୁନ୍ଥା ମୋର ଏହି ଅଶ୍ରୁ-ମୁକ୍ତାହାରଟି ଗ୍ରହଣ କର, ଦୟାମୟ ! ମୋର ଏହି ଉପହାର ସେ ତୁମ୍ଭ ହସ୍ତରୁ ପାଇଲେ ଅତି ଆଦରରେ, ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ—ଏ ଧାରଣା ମୋର କୋଳ ପଣ ଅଛି-ପ୍ରଭୁ !

ଭଗବାନ, ତୁମ୍ଭେ କି ଅଭିନବ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ସୃଷ୍ଟି କରିପାର ! ଗତ ଲତା, ଗତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଭିତରେ କଅଣ ଲୁଚି ରହିଛି, ହଠାତ୍ କି ଘଟଣା ଆସି ହାବୁଡ଼ିଯିବ, ତାହା କିଏ ଜାଣିପାରିବ ? ସେ ଆଖି ଆଗରେ ଥିଲା, ମିନିଏ ଆଖିପିଛୁଳା ନ ପଡ଼ୁଣୁ ସେ ଯାଇ କେଉଁ ଅନନ୍ତ ସିନ୍ଧୁର ବ୍ୟବଧାନରେ ଲୁଚିଗଲା, ତାହା ଜାଣି ହେଲା ନାହିଁ । କଥା କହୁ କହୁ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଗଲା । କି ଅଦ୍ଭୁତ, ଅଦୃଶ୍ୟ ଯାନ ବାହନରେ ଚଢ଼ିଗଲା ? ତାହାର ଗତି କି ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ? ମନର ଗତି ତ ସବୁ ଗତିକୁ ବଳିଯାଏ । ଏ ଯେ ମନଠାରୁ ବି ବଳି-ଗଲା । ସେ ଗଲା ମାତ୍ର ମୋତେ କାନ୍ଦିବା ପାଇଁ ଖାଲି ରଖିଗଲା । ଜୀବନ କି ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଭୁ ! ତାହାର ଆକାର ପ୍ରକାର ବା ରୂପରଙ୍ଗ କପରି ? ଯେବେ ତାହା ସବୁ କିଛି ନାହିଁ, ସେ ଶୂନ୍ୟ, ପୁଣି ଶୂନ୍ୟଟା କୁଆଡ଼େ ଚାଲି-ଯାଏ ? ଯାହିଁ ଯିବାବେଳେ ତ କେହି ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ, କେହି ତାହା ଶବ୍ଦ ଶୁଣେ ନାହିଁ—କେହି ତାହାର ଗନ୍ଧ ବୁଝେ ନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି ତାହାର ସ୍ପର୍ଶ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁଭବ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତେବେ ସେ କଅଣ ? ଆଉ ଯାଏ ବା କାହିଁକି କୁଆଡ଼େ ? ଯେବେ ଯାଏ, ତେବେ ଫେରିଆସେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ସମସ୍ତେ ତ ଯେଉଁଠୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ପୁଣି ସେଠିକି ଫେରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ଆକାଶକୁ ଯାଉ-ଛନ୍ତି, ପୁଣି ସେହି ଆକାଶକୁ ଫେରିଆସୁଛନ୍ତି—ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ପୃଥିବୀରୁ ଯାଉ-ଛନ୍ତି, ପୁଣି ସେଠିକି ଫେରିଆସୁଛନ୍ତି ; ତେବେ ସେହି ଜୀବନ ସେହି ଦେହକୁ ଫେରିଆସେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଆଉ ସେ ଜୀବନ ଅବା କିଏ ହେବ ! ତୁମ୍ଭର୍ ସତ୍ତା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନା ! ତୁମ୍ଭେ କଅଣ ଯାଇପାରୁଛ; ମାତ୍ର ଫେରିଆସିପାରୁ ନାହିଁ ! ଏହା ଯେ ଅତିଠାରୁ ବଳି ଅସମ୍ଭବ ।

ଅଚ୍ଛା ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ ତ ଇଚ୍ଛାମୟ, ଇଚ୍ଛାକଲେ ସବୁ କରିପାର, ବାସ୍ତବରେ ତୁମ୍ଭେ ଇଚ୍ଛାକଲେ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁଟିକୁ କଅଣ ଫେରାଇଆଣିପାରିବ ନାହିଁ ! ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ବିଧିଭଙ୍ଗ ହେବ ପରା ! ତେବେ ତୁମେ କଅଣ ନିଜ ଶାସନରେ ଶାସିତ ହୁଅ ? ତୁମର କି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବା ସ୍ୱାଧୀନତା କିଛିଏ ବି ନାହିଁ ! ନିଜର ଅଧିକାର ନିଜେ ହରଣ କରିଛ କି ହରି ! ନିଜର ବ୍ୟବସ୍ଥା ତ ନିଜେ ଲଙ୍ଘନ କର ନାହିଁ । ସବୁ ସୃଜନକୁ ଯମ ପୁରକୁ ଆଣି ଦେବା ବେଳେ ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଟଳ ରହିଲା କପରି ? ଏ ତ ବଡ଼ କୌତୁକର କଥା ! ମୋ କୁଡ଼ିଆର କେବେ ଛାଗା ସେ ମାଡ଼ି ବସିଥିଲା, ତାହା କି ତୁମେ ଜାଣ ନାହିଁ ! ତାହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନ୍ତରରେ ମୋ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ଭୀଷଣ ଫାଙ୍କ ହୋଇଗଲା, ତାହା କାହିଁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ? ମୋର ଏତେ ସ୍ନେହ, ଏତେ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ମୂଲ୍ୟ ସେ ତିଳାଏ ସୁଝା ଦେଇଗଲା ନାହିଁ । ତାହା ନ ଦେଉ ପଛେ ମୋର ସ୍ନେହ ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗକୁ ସୁଝା ବୁଝାଇପାରିଲା ନାହିଁ, ଏହା କି ଅଳ୍ପ ଦୋଷ,—ଅଳ୍ପ ଅନୁତାପର କଥା ? ତେବେ ମୁଁ ତାହା ପାଇଁ ଏତେ ଦୁଃଖ ଜ୍ୱାଳା ସହୁଛି କାହିଁକି ? ତାକୁ ଯେପରି ମୋ କଥା ପାସୋରିଦେଲା, ମୋତେ ସେହିପରି ତା' କଥା ପାସୋରିଦିଅ । ସେ ଯାଇଛି, ସେ ତ ଚିରକାଳ ସକାଶେ ଯାଇଛି । ସେ ଯାଉ, ମନରୁ ଯାଉ, ହୃଦୟରୁ ଯାଉ, ଚିନ୍ତାରୁ ଯାଉ, କଳ୍ପନାରୁ ଯାଉ—ଏକାବେଳକେ ପୋଛିହୋଇଯାଉ; ମାତ୍ର ତାହାର କଥା ଆସି ବଳେ ବଳେ ମନ ଭିତରେ, ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଉଛି । ତୁମର ଆଉ ଉଚିତ ନୁହେଁ, ପ୍ରଭୁ ! କେବେକେବେ ଟିକିଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଆଣି ଦେଉଛ, ପୁଣି ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ତାହା ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ାଇ ନେଇଯାଉଛ । ଏ ଯେ ତମାସା ନୁହେଁ ପରି ହେଉଛି ଲୀଳାମୟ ! କେଉଁ କାଳ ଜାଣି କଅଣ ଏହିପରି ଦାଉ ସାଧନ୍ତି ? ଶାନ୍ତି ଦେଲେ ଦିଅ, ନ ହେଲେ ମୋର ଶୋକ ଥାଉ; ସେହି ଶୋକ ମୋତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଆଣିଦେବ । ପିଲାଙ୍କ ପରି ଦେଇକରି ଛଡ଼ାଇ ନେବାଟା ଯେବେ ତୁମକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିଲା, ତେବେ ଦିଶୁ । ମୋତେ ଶାସ୍ତି ଦେବାଟା ଯେବେ ତୁମର କୌତୁକ ହୁଏ, ତେବେ ସେ କୌତୁକରେ ମୁଁ ବାଧା ଦେବି ନାହିଁ । ସେଥିରେ ତୁମେ କଣିକାଏ ଆନନ୍ଦ ପାଇଲେ ମୋର ସେତିକି ଲାଭ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଭୃତ୍ୟ ସକାଶେ ମହାନ୍ ପ୍ରଭୁ ଯେବେ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରନ୍ତି, ତେବେ ଭୃତ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ତାହାଠାରୁ ବଳି ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ—ଗୌରବର ବିଷୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଏମନ୍ତ କି ମୃତ୍ୟୁର ମୂଲ୍ୟ ତାହାଠାରେ ତୁଚ୍ଛ ।

ଶେଷ ଦିନ ଆଉ କେତେ ଦୂରରେ ଅଛି, ପ୍ରଭୁ ? ମୁଁ ଜୀବନ ପଥରେ ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର ହେଉଛି, ସେତିକି ନିକଟ ହୁଅନ୍ତା କଅଣ, ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚି-ଯାଉଛି । ଅକର୍ମା ଲୋକକୁ ଏତେ ଦୀର୍ଘାୟୁ କାହିଁକି କର ପ୍ରଭୁ ? ଯେଉଁମାନେ ତୁମ ସୃଷ୍ଟିର ଉନ୍ନତି କରିବେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘାୟୁ ପ୍ରଦାନରେ କାହିଁକି ବା କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କର ? ଅକର୍ମାଙ୍କ ଆୟୁ ନେଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ ତ ହୁଅନ୍ତା ! ନିଜର ଦେହଭାର ବହିବାକୁ ସେ ଅକ୍ଷମ, ତାକୁ ଅଧିକ ଦିନ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପୃଥିବୀର ବ୍ୟର୍ଥ ଭାର ବୃଦ୍ଧି କର କିମ୍ପା ! କାଳ-ସମୁଦ୍ରର ଲୁଣୀ ପବନ ବାଜି ଯାହାର ହାଡ଼ ରସିଗଲାଣି—ଦୁଷ୍ଟ ଜରା ଯାହା ଦେହରେ ଘୁଣ ଲଗାଇ ଛିଦ୍ରମୟ କରି ସାରିଲାଣି—ଜୀବନ ଯାହା ପକ୍ଷରେ ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ଅମଙ୍ଗଳ-ଦାୟକ ହେଲାଣି—ମୃତ୍ୟୁକୁ ଯେ ଆଦର ଆଗ୍ରହରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲାଣି—ସଂସାର ଯାହାକୁ ଶ୍ମଶାନ ପରି ବୋଧ ହେଲାଣି, ତାକୁ ଅଟକାଇ ରଖି ଲାଭ କଅଣ ପ୍ରଭୁ ! ତାହା ତୁମେ ଏକା ଜାଣ; ମାତ୍ର ତାହା ଭାବିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି ବଣା ହୋଇଯାଏ ।

ଏ ସଂସାରରେ କେହି ଅମର ନୁହେଁ । "ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳେ ଜନ୍ମ ହୋଇ, ଦେବତା ହୋଇଲେ ମରଇ ।" ମୁଁ ବି ଦିନେ ମରିବି । ତାହାଁର ଭୋଗ ଶେଷ ହେଲା—ସେ ଚାଲିଗଲା । ଦିନେ ତ ଯାଇଥାନ୍ତା, ଆଜି ଜାଣି ସେହି ଦିନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଏହିପରି କେତେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଚିତ୍ତ-ଦର୍ପଣରେ ଭାସି ଉଠୁଛି, ପୁଣି କି ଗୋଟିଏ ନିବିଡ଼ ଛାୟା ଆସି ତାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଉଛି । ଏ କଅଣ ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ଯାହା ଜାଣୁଛି, ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପରେ ପୁଣି ତାହା ଭୁଲିଯାଉଛି—ଓହୋ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ! ମୋହ ଛୁଟିଗଲାପରି ଏ ଦୁର୍ବଳତା ସ୍ମରଣ କରି ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ନିଜେ ମୋତେ ପଚାରେ—ତେବେ ମୋର ଜ୍ଞାନ କେତେ ଟିକିଏ ହୋଇଛି କାହିଁକି ? ସେହିକ୍ଷଣି ନିଜ ଭିତରୁ ଉତ୍ତର ବାହାରିପଡ଼େ—ନା, ଜ୍ଞାନ କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ । ତହୁଁ ଦାରୁଣ ଲଜ୍ଜା ଓ ଆତ୍ମଧିକ୍କାରରେ ହୃଦୟ ବିଷାକ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ନିଜ ପାଖରେ ନିଜକୁ ହଟହଟା ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ସ୍ୱର୍ଗଅଧେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାର ନୀରବ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ପରିହାସ ଶୁଣାଯାଏ । ସତ୍ୟ କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ ଜ୍ଞାନର ବଡ଼େଇ ଆଉ କଅଣ କରିବି ? ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପରି ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭ ନିଜ ଶ୍ରୀମୁଖରେ କେତେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ବୁଝାଇଲ, ତେବେ ବି ତ ସେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇଲ ! ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଜଗତର ଆଦର୍ଶପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ତ ତୁମ୍ଭର ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ, ମୁଁ ନଗଣ୍ୟ ଅବା କେଉଁ ଛାର ଯେ, ଖାଲି ଆପେ ଆପେ ବୁଝିଯିବି ? ତୁମ୍ଭର ବିଶ୍ୱରୂପ ଦେଖିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସ୍ୱରୂପ ବି ଦେଖି ନାହିଁ । 'ମୁଁ' ଆଉ 'ମୋର' ଏ ଦୁଇଟି ଥିବାଯାଏଁ ଜ୍ଞାନ ସଙ୍ଗରେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବି ସାକ୍ଷାତ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ମୋର ସାଧ୍ୟ କଅଣ ପ୍ରଭୁ ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ମୋତେ ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ । "କମଲି ନେହି ଛୋଡ଼ତା ହେ"—ଭକ୍ତର ଏ ଉକ୍ତି ମିଛ ନୁହେଁ ହରି ! ତୁମ୍ଭେ ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ସନ୍ତାନ; କିନ୍ତୁ ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ଜ୍ଞାନର ସନ୍ତାନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଅଜ୍ଞାନ—ଅମୃତର ପୁତ୍ର ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ମୃତ୍ୟୁଶୀଳ—ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ବଡ଼ କାଙ୍ଗାଳ । ଏହା କି ସାମାନ୍ୟ କ୍ଷୋଭର କଥା ପ୍ରଭୁ ? ମହାର୍ଘ ରତ୍ନ ଖଣିରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଗୋଡ଼ଖଅରା ହେବା ଅପେକ୍ଷା ମର୍ମନ୍ତୁଦ କଥା ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ତୁମ୍ଭରି ସୃଷ୍ଟିରେ ତ ଦିବ୍ୟ ପଦ୍ମ ପଙ୍କରୁ ଜନ୍ମୁଛି, ତେବେ ରତ୍ନାକର ଗର୍ଭରୁ ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା କାହିଁକି ଜନ୍ମେ ? କିନ୍ତୁ ସେ ଦୋଷ ମୋର ନୁହେ ।

ହରି, ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋ ଭିତରେ ଅଛ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଉ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଖୋଜିବି ବା ପୂଜିବି କଅଣ ? ତୁମ୍ଭେ ଯେ ମୁଁ ସେ । ମୁଁ କଅଣ ମୋତେ ପୂଜା କରେ ନାହିଁ ? ତେବେ ମୋର ଏତେ କାମ କାହା ପାଇଁ ? ନିଜକୁ ପୂଜା କଲେ ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ହେଲା । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଦେହରେ କ୍ଷୁଧା ରୂପରେ ଅଛ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଦେଇ ପୂଜା କରେ—ତୁମ୍ଭେ ଚକ୍ଷୁରେ ଅଛ, ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରେ—ତୁମ୍ଭେ କର୍ଣ୍ଣରେ ଅଛ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମଧୁର କଥା, ଆନନ୍ଦ କଥା ଶୁଣାଇ ପୂଜା କରେ—ତୁମ୍ଭେ ନାସିକାରେ ଅଛ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପବିତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ ଆଘ୍ରାଣ କରାଇ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରେ । ସେହିପରି ଜିହ୍ୱାକୁ ସୁରସ ଏବଂ ଚର୍ମକୁ ସୁଖସ୍ପର୍ଶ ପଦାର୍ଥ ଦେଇ ପରିତୃପ୍ତ କରେ, ସୁତରାଂ ପୂଜା କରେ । ଏ ମନ୍ଦା ପୂଜା ଛାଡ଼ି—ଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜୀବନ୍ତ ଦେବତାର ପ୍ରୀତି-ପୂଜା ନ କରି ଆଉ କେଉଁଠି ଯାଇ କାହାକୁ ପୂଜା କରିବି ପ୍ରଭୁ ? ଆଶୀର୍ବାଦ କର ହରି; ମୁଁ ଯେପରି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ନିଜକୁ ଚିହ୍ନିପାରେ । ହସ୍ତ ସତ୍କର୍ମଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁ—ମନ ସତ୍ ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାରା, ମୁଖ ତୁମ୍ଭର ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁ । ଦୁର୍ଭବ ମଧୁର ହେଉ—ବନ୍ଧନ ବନ୍ଧୁର ହେଉ ।

ହରି ହେ, ଏତେ ବଡ଼ ଗୋଟାଏ ସୃଷ୍ଟି ରଚନା କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭର ଭଲା କି ଗରଜ ପଡ଼ିଥିଲା ? ଏଡ଼େ ଜୀବସୃଷ୍ଟି କଲ କାହିଁକି ? କେହି ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୋଷେ ନାହିଁ ବା ପାଳେ ନାହିଁ ବରଂ ତୁମ୍ଭେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଳି-ଲାଳି ବସିଅଛ । ତେବେ ତୁଚ୍ଛାଟାରେ ଏ ପର୍ବ ଲଗାଇଛ କାହିଁକି ? ଏ ଗୋଟାଏ ଲୀଳା ନା ଖିଆଲ ? ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଭାର ବହି ନିଜେ ବି ତ କମ୍ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗୁ ନ ଥିବ ପ୍ରଭୁ ! ସତେ କଅଣ ଏ ସୃଷ୍ଟି କଳ୍ପାନ୍ତେ ପ୍ରଳୟରୁ ଭାଙ୍ଗେ ? ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ଗଢ଼ି ନିଜେ ଭାଙ୍ଗ ନାହିଁ କି ? ଭାଙ୍ଗୁଛ, ପୁଣି ଗଢ଼ୁଛ—ଏହିପରି ଭଙ୍ଗା-ଗଢ଼ାରେ ନିଜକୁ ଖଟାଇ କି ସୁଖ ପାଉଛ, ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଜାଣ; ମାନବ-କଳ୍ପନା ତାହାର କିଛି କୂଳ-କିନାରା ପାଏ ନାହିଁ । ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଦୁଃଖଜଞ୍ଜାଳ କିଣିବା ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱଭାବ ପରା !

ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ, ପାପପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ସୃଷ୍ଟି କରି ସେ ଜ୍ୱାଳାଜଞ୍ଜାଳକୁ ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି କରିଛ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗ ନରକ ଅଛି କି ପ୍ରଭୁ ? ଥିଲେ ଥାଉ; ମାତ୍ର ଏହି ଜୀବନରେ, ଏହି ଦେହରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱର୍ଗ-ନରକ ଭୋଗ ହେଉଅଛି । ଅଜ୍ଞାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁ ଯାହା ପାଏ, ତାହା ପାଟିରେ ପୂରାଏ । ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ଆତ୍ମୀୟ-ନିଧନାଦି ଶୋକ ଓ ବିବିଧ ଦୁଃଖ ବିପଦରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନେକ ସମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ସୃଷ୍ଟି ସୂକ୍ଷ୍ମାବସ୍ଥାରେ ନବଦ୍ୱାର ପଥରେ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ଦେହଟାକୁ ବୀଭତ୍ସ ମନ୍ଦର କରିଦିଏ । ଅନେକେ କଷ୍ଟାନୁଭବରେ ଆଣ୍ଠି ପୋଲାଇ ହୁଅନ୍ତି । ନରକ-ଯନ୍ତ୍ରଣା ଏହାଠାରୁ କଣ ଅଧିକ ? ଏଗୁଡ଼ାକ ଜୀବନ୍ତ ନରକ ଭୋଗ ନୁହେଁ କି ? ଆଉ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ପୁଣ୍ୟ, ମୈତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ଯାହା ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ତ ସ୍ୱର୍ଗଭୋଗ । ଏ ଦେହଟା ବି ସ୍ୱର୍ଗନରକରେ ଗଢ଼ା । ଉପରଟା ସଫାସୁତୁରା, ଚନ୍ଦନ ଅତରରେ ସୌରଭମୟ; ମାତ୍ର ଭିତରଟା ରକ୍ତ ମାଂସ, ଅସ୍ଥି ମେଦ, ମଳମୂତ୍ର, ବିବିଧ କୀଟ ପ୍ରଭୃତି ବୀଭତ୍ସ ପଦାର୍ଥରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସତେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭୀଷଣ ନରକ କେଉଁଠି ସୃଷ୍ଟି କି ହେବ ? ଯେତେବେଳେ ମାନବ ତୁମରି ଅନନ୍ତ ଅମୃତପ୍ରେମରେ ବିଭୋର ହୋଇ ନିଜର ସତ୍ତା ଭୁଲିଯାଇ ଅନାବିଳ ପବିତ୍ର ଆନନ୍ଦ-ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରାଣ, ମନ, ଶରୀର ଓ ଆତ୍ମାକୁ ଭସାଇଦିଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ଦେହ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କରେ ନାହିଁ କି ? ଶାନ୍ତି, ପ୍ରୀତି, ଦୟା, ଧର୍ମ, ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ସାମ୍ୟ—ଏହା ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଗ ! ଆଉ ଯେଉଁଠାରେ ଏ ସବୁଗୁଡ଼ିକର ସମାବେଶ, ସେ ମହାସ୍ୱର୍ଗ । ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗ ଯେବେ କେଉଁଠାରେ ଥାଏ, ତେବେ ତାହା କାବ୍ୟକାର ରୂପକ ଅଳଙ୍କାରମାତ୍ର । ଏହି ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସ୍ୱର୍ଗ ରଙ୍ଗଦିଆ ସ୍ୱପ୍ନ ଭଳିଆ ଜଟିଳ କଳ୍ପନା କାହିଁରେ ଉଠିଅଛି, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? କିଏ ପ୍ରକୃତ, କିଏ ରୂପକ, ତାହା ବାରିବାର ଶକ୍ତି କାହାରି ନାହିଁ । ସ୍ଥୂଳ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ଧରି ତୁମର ଛଦ୍ମମାୟା କିଏ ବୁଝି ପାରିବ ପ୍ରଭୁ ? ଯେଉଁ ମାୟା ଦେବତାଙ୍କର ଅଗୋଚର—ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶୀ ସର୍ବଜ୍ଞ ମୁନିଋଷିମାନେ ଯେଉଁ ମାୟାର ଜଟିଳ ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ, ସେ ଅନନ୍ତ ଛନ୍ଦ,ମାୟାର ଗୂଢ଼ରହସ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ନଗଣ୍ୟ ଜ୍ଞାନଧର ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରୟାସ କରିବା ସୁଦ୍ଧା ହାସ୍ୟକର,ଦୁଃସାହସ ଓ ଅଧମ ଧୃଷ୍ଟତାମାତ୍ର । ତୁମ ବିଷମ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ନ ଭୂତ ଓ ନ ଭବିଷ୍ୟ ।

ସ୍ୱର୍ଗ ନରକ ପରି ପାପପୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମହା ସମସ୍ୟାର ବିଷୟ । ଏ ସଂସାରରେ ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଂସା ପ୍ରତିହିଂସା ଲାଗିରହିଛି । କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ-ପତଙ୍ଗଙ୍କୁ ବେଙ୍ଗ ଖାଉଛି—ବେଙ୍ଗକୁ ସାପ ଖାଉଛି—ସାପକୁ ଆଉ କେହି ଖାଉଛି—ଏହିପରି ଶିଅ ପିଅ, ହିଂସା ହତ୍ୟା ସର୍ବଦା ସର୍ବତ୍ର ଲାଗିଛି । ତାହା ନ ହେଲେ ତୁମ ସୃଷ୍ଟି ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ଜୀବନ ହାରି ଜୀବନ ପୋଷା ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ, ସେଠାରେ ପାପପୁଣ୍ୟର ବିଚାର କିପରି ପ୍ରଭୁ ? ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି, ଆତ୍ମୀୟତା ଯାହା ଘଟିପାରୁଛି, ତାହା ତୁଚ୍ଛ ଅଭିନୟ ସିନା ! ପାପପୁଣ୍ୟର ଉଦ୍ଭାବନ ସଂସାରରେ ନିରାପଦରେ ଚଳିବାର ଉପାୟମାତ୍ର । ପାପର ଭୟ ନ ଥିଲେ ମାନବ-ସମାଜକୁ ବିପ୍ଲବରୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତା କିଏ ? ଯେଉଁ ମହାବିପ୍ଳବ ସହଜେ ମହା ପ୍ରଳୟ ଘଟାଇପାରନ୍ତି, ସେ ଭୀଷଣ ଦୈତ୍ୟ 'ପାପ' ଏହି ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷରଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି; ଦୟା ଏ ସଂସାରରେ ଗୋଟାଏ ଅଭିନୟ ସିନା ! ଯେଉଁଠି ଜୀବ ଜୀବ ମଧ୍ୟରେ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗିରହିଛି, ପ୍ରାଣ ନେଇ ଟଣା ଝିଙ୍କା ଲାଗିଛି, ସେଠାରେ "ଜୀବେ ଦୟା"ର ମହତ୍ତ୍ୱ କିଏ ବୁଝିବ ? ହିଂସା ହତ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତିରାଜ୍ୟ, ଧର୍ମରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ହୁଏ କି ହେବ ? ମୋତେ ପଛେ କେହି ନାସ୍ତିକ କହନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ମୋର ଯାହା ସହଜ ଧାରଣା, ତାହା ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜିତ ବା କୁଣ୍ଠିତ ନୁହେଁ । ପାପ ପୁଣ୍ୟ ଖାଲି ତୁଚ୍ଛ ଛଳନା; ମାତ୍ର ସେହି ଛଳନା ଉପରେ ତୁମ ବିରାଟ ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ଥିତି ପୁଷ୍ଟି ଓ ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ସେହି ଛଳନା ଟିକିଏ ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ସୃଷ୍ଟି ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଛିଣ୍ଡିଗଲେ ସୃଷ୍ଟିର ପରମାୟୁ ଶେଷ ହୋଇଯିବ—ସଂସାରଟାଯାକ ଜୀବ ଓ ଜୀବାଣୁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖି ପାପପୁଣ୍ୟ ସମସ୍ୟାକୁ ତୁମେ ଅତି ଜଟିଳ କରିଦେଇଛ ପ୍ରଭୁ ! କିଏ ପାପ, କିଏ ପୁଣ୍ୟ, ତାହା ଚିହ୍ନିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଉଦ୍ଭିଦଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରାଣୀ । ମନୁଷ୍ୟର ଯେପରି ପ୍ରାଣ ଅଛି, ଉଦ୍ଭିଦର ସେହିପରି ପ୍ରାଣ ଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେବେ ଉଦ୍ଭିଦ ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟାପାପରେ ଲିପ୍ତ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଏଣେ ପୁଣି ନିଜର ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା ନ କଲେ ପାପ ହେବ; କିଛି ନ ଖାଇ ତ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରି ହେବ ନାହିଁ । ମାଟି ଖାଇ ତ ମନୁଷ୍ୟ ବଞ୍ଚିପାରିବ ନାହିଁ, ଅବଶ୍ୟ ଶସ୍ୟ କିମ୍ବା ମାଂସାହାର କରିବାକୁ ହେବ । ଜୀବହତ୍ୟା ନ କଲେ ମାଂସ ବା କାହୁଁ ମିଳିବ ? ଏପରି ସ୍ଥଳେ କିଏ ପାପ, କିଏ ପୁଣ୍ୟ ତାହା ବାରିହେବ ନାହିଁ । ସାଧନା ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ପାଣି କିମ୍ବା ପବନ ଖାଇ ବଞ୍ଚିରହିପାରେ; ମାତ୍ର ପାଣି ପବନରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବାଣୁ ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତାହା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ସତ୍ୟ—ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ଅନୁଭବ କରିପାରୁ ନାହିଁ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଜଳରେ ଓ ବାୟୁରେ ଜୀବାଣୁ ଅଛି ବୋଲି ସେ ଜାଣେ । ସୁତରାଂ ଜାଣି ଜାଣି ପାପ ଅର୍ଜିବା ମନକୁ ଆଖି ଠାରିବା ପରି ନୁହେଁ କି ? ମହୁମାଛି ନିଜର ପେଟକୁ ଶୁଖାଇ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ରଖେ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଖଣ୍ଡହସ୍ତ ଧରି ବଳରେ ସେ ମଧୁ ହରଣ କରେ । ପୁଣି ତାହା ନ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । ମଧୁ ବିବିଧ ରୋଗର ଔଷଧ । ସମୟରେ ସେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରେ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥରୂପ ମହୋପକାରୀ, ତାକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିବା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ମାତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କଲେ ପରସ୍ୱ ଅପହରଣଜନିତ ପାପ ହେବ । ଏହି ସବୁ କଥା ସୂକ୍ଷ୍ମଭାବରେ ଆଲୋଚନା କଲେ କିଏ ପାପ, କିଏ ପୁଣ୍ୟ, ତାହା କିଛି ସ୍ଥିର କରିହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ ଏହା ଭାବିଲେ ମସ୍ତିଷ୍କର ଯନ୍ତ୍ରମାନ ଗୋଳମାଳ ହୋଇଯାଏ—ସୂଚିଭେଦ୍ୟ ଅନ୍ଧାର ଦିଶେ ।

ଉଃ, ସମୟର ଗତି କି ପ୍ରଖର ! ଯାଉଁ ଯାଉଁ, କଥା କହୁଁ କହୁଁ ଦିନ ପାଣି ପରି ବହି ଚାଲିଯାଏ । ସମୟର ଆଳସ୍ୟ ନାହିଁ—ବିଶ୍ରାମ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ ସମାନ ଗତିରେ ଚାଲେ । ତାହାର ଗତିରେ ଇତର ବିଶେଷ ଘଟେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ପରି ତ ତାହାର ଶୋକ ଦୁଃଖ, ଦୈନ୍ୟ ବିପଦ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜାତି-ପରିବାର ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ତେବେ ସେ ମନଫୁଲଣା ଗୀତ ଗାଇ ନିୟମାଧୀନ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଦିନ ଚାଲିଯାଏ; କିନ୍ତୁ କି ବିସ୍ମୟର କଥା, ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ଶୁଣିପାରେ ନାହିଁ । ଆଜିକି ଛବିଶ ଦିନ ହେଲା ମା ମୋର ଚାଲିଗଲା; କିନ୍ତୁ ମୋତେ ତାହା କାଲିକାର ଘଟଣା ପରି ଲାଗୁଛି । ହାୟ ହାୟ, ସେ ତ ମରି ସୁଦ୍ଧା ମରି ନାହିଁ, ସବୁବେଳେ ମୋର ମନରେ ଚିନ୍ତାରେ ସେ ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି ; ଖାଲି ବାହାରକୁ ଆସୁ ନାହିଁ । କେତେ ପିଲା ଖେଳୁଛନ୍ତି, ଯେତେ ମୁଁ ଦେଖୁଛି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମେଳରେ ତାକୁ ନ ଦେଖି ଛାତି ଫାଟିଯାଉଛି । ସେ ତ ଦେବ-ଶିଶୁ, ଇତର ନର-ଶିଶୁ ମେଳରେ କାହିଁକି ବା ରହନ୍ତା ? ପୁଣି ସେହି ଦେବ-ଶିଶୁ ମେଳକୁ ଚାଲିଗଲା । ମୋ ଜୀବନର ଯେତେଟା ଦିନ ଆଉ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି, ଭଗବାନ ଏ ଯେତେଟା ଦିନ ତାକୁ ରଖିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୋତେ କଷ୍ଟ ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର କି ଡର ସହିଲା ନାହିଁ । ତାହାର ସୁନ୍ଦର ସହାସ୍ୟ ଦେବ-ଶିଶୁ ମୁଖକୁ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ମୁଁ ଚାଲି-ଯାଇଥିଲେ ସେ ମରଣ ମୋର ସୁଖର ମରଣ, ତୃପ୍ତିର ମରଣ, ଆନନ୍ଦର ମରଣ ହୋଇଥାନ୍ତା । ସେ ମୃତ୍ୟୁ ବଡ଼ ମଧୁର ହୋଇଥାନ୍ତା । ହରି ହେ, ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟ ଜୀବ ମୁଖରେ ଫୁଟିଏ ଆନନ୍ଦର ହାସ୍ୟ କି ତୁମ୍ଭେ ସହିପାର ନାହିଁ ଟିକ୍ ? ତାହା ଚକ୍ଷୁରେ ଅଶ୍ରୁ ଦେଖିବାକୁ କି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସୁଖ ଲାଗେ ? ତୁମ୍ଭରି ସୃଷ୍ଟି, ତୁମ୍ଭରି ପ୍ରେରିତ, ତୁମ୍ଭରି ଅଙ୍କିତ ଜୀବ-ନେତ୍ରରେ ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଦେଖିଲେ ତୁମ୍ଭର ଦୟାଳୁ ପିତୃପ୍ରାଣ କି ଫାଟିଯାଏ ନାହିଁ ଭଗବାନ ? କି କଠୋର ବଜ୍ର-ଉପାଦାନରେ ତୁମ୍ଭର ପିତୃ-ହୃଦୟ ଗଢା ହୋଇଅଛି କେଜାଣି ?

ତାହା ଲାଗି ମୁଁ କେତେ ଆଶା କରିଥିଲି—ଶୂନ୍ୟରେ କେତେ ସୁନା ପାଉଛ ବାନ୍ଧୁଥିଲି—ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚିନ୍ତାରେ ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗରେ କେତେ ଉଡ଼ି ଫେରି ବୁଲୁଥିଲି, ସେ ସବୁ ମୋର ବିଫଳ ହେଲା । ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନ—ସେ ନିଜକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେବେ ତାହାଣିଆ ମଣେ । ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ସେ କେତେ କଳ୍ପନାର କୌତୁକ-ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କରିଯାଏ ତାହାର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ଅଧିରତ ଯେ ଅଦୃଶ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ସର୍ବଦା ଘୂରୁଅଛି, ସବୁ ସୁଖସୌଧକୁ ସେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ପକାଇବ—ଏହା ସେ ଭୁଲିଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟର୍ଥ ଦୁରାଶା ଓ ବିଫଳ କଳ୍ପନାର ବନ୍ଧ୍ୟା-ବାଣୀ ପୁଣି କାଳପୁରୁଷ ମୁହଁରେ ବିଣ୍ଡା ଦେଇ ହସୁଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ଭାବେ, ତାହା ଘଟିବ—ଏ ସ୍ୱାଧୀନତା, ଏ ଅଧିକାର ତାକୁ କେହି ଦେଇ ନାହିଁ ; ସେ ଆପେ ଆପଣାକୁ ଦେଇଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଗାଈଆଳ ପିଲା ପରି ରଜାଖେଳ ଖେଳେ । ବାଇରେ ତୋରୁ ଛିଡ଼ାଦେଇ ଗାଈଆଳ ପିଲା ରାଜଦରବାର କରି ବସେ । ହୁଙ୍କା ତାହାର ରାଜସିଂହାସନ, ପାଞ୍ଚଣ ବାଡ଼ି ଶାସନଦଣ୍ଡ ଓ ପତ୍ର ଟୋପି ରାଜମୁକୁଟ ହୁଏ । ସଙ୍ଗୀ ରଖୁଆଳମାନେ ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ, ମିତ୍ର ପରିଷଦ ହୁଅନ୍ତି । ରଜା ବସି ହୁକୁମ ଦିଏ; ମାତ୍ର କେତେବେଳେ ସେ ନିଜକୁ ଗାଈଆଳ ବୋଲି ଭୁଲିଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର "ମଣିଷ" ନାମ ଖୋଲପଣ ଠିକ୍ । ସଂସାରରେ ଆସି ସେ ମଣି ହୁଏ । ତାହାର ପରମାୟୁ ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ, ମଣି ହେଉଁ ହେଉଁ ତାହା ସରିଯାଏ । ଯେତ ବର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଯାଏଁ ମଣିଷ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ବଡ଼ ଅସହାୟ ଜୀବ; ତାହାର ସାହା ଯୋଦର କେହି ନାହିଁ । ତାହାର ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ଆଶା ପୋଷିବା ବୃଥା । ଆଶା ଉଦ୍ଧତଫଣା ସମ୍ପୁଣୀ । ଯେ ତାକୁ ପୋଷିବ, ତାକୁହିଁ ସେ ଦଂଶନ କରିବ । ପୁଣି ତାକୁ ନ ପୋଷିଲେ ବି ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଆଶା ନ ଦେଲେ ମନୁଷ୍ୟ କାହା ଉପରେ ଭରସା ଦେଇ ବଞ୍ଚିବ ? ନାଗସାପ ଛୁଞ୍ଚୁନ୍ଦ୍ରା ଧରିଲା ପରି ମନୁଷ୍ୟ ଆଶାକୁ ଧରିଲେ ମଲା—ଛାଡ଼ିଲେ ବି ମଲା । ହେ ବିଶ୍ୱପତି, ତୁମ୍ଭର ଏ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ଜଟିଳ କାବ୍ୟର ଅର୍ଥ କିଏ ବୁଝିବ ପ୍ରଭୋ ? ତୁମ୍ଭ ମହା ମହିମାକୁ ଜୁହାର—ତୁମ୍ଭର ଅନନ୍ତ ଅଜ୍ଞେୟ ରହସ୍ୟକୁ କୋଟି ଲକ୍ଷ ନମସ୍କାର ।

[୩]

ହରି ହେ, ମନୁଷ୍ୟର ମନକୁ ତୁମ୍ଭେ କାହିଁରେ ଗଢ଼ିଛ , ତାକୁ ଆଉ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ତାହା ପରି ଅବିଶ୍ୱାସୀ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିରେ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଲା କଥାକୁ, ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଲା କଥାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଅବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ । ଯେ ତୁମ୍ଭ ପାଖକୁ ଯାଏ, ସେ ଆଉ ଫେରିଆସେ ନାହିଁ—ଏହା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେ । ତଥାପି ମନ କହୁଛି—"ନା, ସେ ନିଶ୍ଚେ ଫେରିଆସିବ ।" ଏ ଭଲ କି ଭ୍ରମ ପ୍ରଭୁ ? ମନକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ବି ସେ ମାନିବାକୁ ନାହିଁ, ସେହି ଏକ ସ୍ୱର ଧରି ସେ ବରାବର କହୁଛି—"ନା, ସେ ନିଶ୍ଚେ ଫେରିଆସିବ ।" ଏ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଝୁଙ୍କ ନା କଅଣ ? ମୁଁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ବସିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ମୋତେ ଭୁଲିବାକୁ ଦେଉ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁମାନେ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହୁଛନ୍ତି—"ପବିତ୍ର ହୋଇ ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କର—କାମନା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କର । ତାହାହେଲେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପାଇବ । ସେ ଆନନ୍ଦମୟ, ତାଙ୍କୁ ପାଇଲେ ଶୋକ, ତାପ, ପାପରୁ ଦୂର ହୋଇଯିବ ।" ବନ୍ଧୁମାନେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଖଲାସ; ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଟି ବଡ଼ କଠିନ । ଯେଉଁ ଦେହ ସ୍ୱଗତ୍ତେଷ୍ଟାଣ କଦର୍ଯ୍ୟ ପଙ୍କରେ ପରିଲିପ୍ତ, ସେ ଦେହ କି ଜଳରେ ନିର୍ମଳ ହେବ ? ପୁଣି ଶରୀର ତ ମଳମୂତ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଣେ ମଳମୂତ୍ର ଅଭାବରେ ଶରୀର ବଞ୍ଚିପାରିବ ନାହିଁ । ମଳମୂତ୍ର ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଦେହଟା ପବିତ୍ର ହେବ କପରି ? ଗଙ୍ଗାକୁ ଗଲେ ଯେବେ ପାପତାପରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳୁଥାନ୍ତା, ତେବେ ଅନେକ ତୀର୍ଥବାସୀଙ୍କର ତ ବନ୍ଧନ ଥାନ୍ତା ନାହିଁ—ସେମାନେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ଆଉ କେଉଁ ତୀର୍ଥରେ ବା ଯାଇ ବୁଲିବି ? ମୋର ମାତୃଭୂମି ତ କୋଟି ତୀର୍ଥର ମକୁଟମଣି, ତାହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ତୀର୍ଥ କିଏ ? ଯେଉଁ ତୀର୍ଥର ମାଟିରେ ଏ ଦେହ ଗଢ଼ା ହୋଇଛି, ପୁଣି ଶେଷରେ ଯହିଁରେ ମିଶିବ, ସେ ମହାତୀର୍ଥକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ କାମନା ଛାଡ଼ିଦେବା ସମ୍ଭବ କି ? ବାୟୁର ଗନ୍ଧ ନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଅନ୍ୟର ଗନ୍ଧରେ ଗନ୍ଧବାନ ହୁଏ । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟର ନିର୍ମଳ ମନ କାମନାରେ କଳୁଷିତ ହୁଏ । କାମନା ସବୁବେଳେ ମନକୁ ଘେରି ରହିଅଛି । କାମନା ଛଡ଼ା ମନର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବା କେଉଁଠାରେ ? ମନ ତ କାମନାରେ ଗଢ଼ା, ସେଥିରୁ କାମନା କାଢ଼ିନେଲେ ଆଉ କ'ଣ ରହିବ ? ସୁତରାଂ କାମନା ଛାଡ଼ିହେବ ନାହିଁ, କି ଛାଡ଼ି ହେବାର ନୁହେଁ ।

ଚତୁର୍ଥତଃ ତୁମକୁ ଆଉ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥଳରେ ଦେଖିବା ବା ପାଇବା କ'ଣ ? ପୂର୍ବରୁ ତ କହିଛି, ଅସ୍ୱରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମ । ମୁଁ ଯେ, ତୁମେ ସେ । ମୁଁ ଯେବେ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ଦେଖିପାରନ୍ତି, ତେବେ ମୋର ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ହୁଅନ୍ତା—ସୁତରାଂ ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶନ ଓ ବ୍ରହ୍ମପ୍ରାପ୍ତି ଘଟନ୍ତା । ତାହା ଅତି ସହଜ ନୁହେଁ, କି ଗୋଟାଏ ଦିନର ସାଧନାର ଫଳ ନୁହେଁ । 'ମୋର ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପକ୍ଷେ ଠିକ୍ ନ ହେଉ କିମ୍ବା ଏହା ମୋର ମତିଭ୍ରମ ବା ବାତୁଳତା ପକ୍ଷେ ହେଉ; ମାତ୍ର ସେଥିରେ ମୋର ସୁଖ ଓ ସେହି ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଠିକା । ଏବେ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି ଯେ, ମନୁଷ୍ୟ ନ ମରିବାଯାଏଁ ଶୋକ, ତାପ ମରେ ନାହିଁ । ଆସିବାବେଳେ ସେ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥାଏ, ସର୍ବଦା ପଛେ ପଛେ ଥାଇ ଯିବାବେଳେ ପୁଣି ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ । ଶୋକ ମୋତେ ଗ୍ରାସ କରିବ, କି କାଳ ଶୋକକୁ ଗ୍ରାସ କରି ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ନାମ ସାର୍ଥକ କରିବ—ସେ ସମସ୍ୟା ଭବିଷ୍ୟତର ଅନ୍ଧକାର ଗୁହା ଗର୍ଭରେ ଅବଦ୍ଧ । ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏହା ସୁଦ୍ଧା କଠୋର ସତ୍ୟ ଯେ, ତୁମର ଏ ସଂସାରରେ କିଛିହିଁ ଅଟକ ନୁହେଁ ପ୍ରଭୁ ! ପାଶୋରିଯିବାଟା ସଂସାରର ରୀତି । ଅନ୍ୟ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଏଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ବି ପାଶୋରିଯାଏ । ଅନ୍ଧାର ତଳରେ ଆଲୁଅ ଥାଏ—ଶୋକ ପଛରେ ଶାନ୍ତି ଥାଏ—ଏହା ବୋଧହୁଏ ଉପଲବ୍ଧି କରି ସୁଦ୍ଧା ମନୁଷ୍ୟ ସେ କଥା ବି ପାଶୋରିଯାଏ । ଏହିପରି ପାଶୋରିଯାଉ ନ ଥିଲେ, ମନୁଷ୍ୟ-ସୃଷ୍ଟି କେଉଁ ଯୁଗରୁ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା ! ଶୋକ ବି ତୁମେ ଅଣ, ଶାନ୍ତି ବି ତୁମେ ଅଣ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ, ଆଗେ ଶୋକ ଦେଇ ପଛେ ଶାନ୍ତି ଆଣିବା ଅପେକ୍ଷା ଆଦୌ ଶୋକ ନ ଦେବା କି ସହଜ ନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ ? ହୃଦୟରେ କ୍ଷତ କରିଦେଇ ଔଷଧ ଲେପିବାଠାରୁ ମୂଳରୁ ଆଘାତ ନ କରିବା ତ ଭଲ ! କାହିଁକି ତାହା ନ କର, ସେ କଥା ତୁମେ ଜାଣ । ହରି, ତୁମର ମାୟା ବଡ଼ ଗୋଳିଆ, ତାହା ବୁଝିଲେ ମନ ସୁଦ୍ଧା ଗୋଳିଆ ହୋଇଯାଏ; ତା'ହା ନ ବୁଝିବା ହିଁ ଶ୍ରେୟଃ ।

ମୋର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ମତାମତ ପ୍ରତି ଯେ ହସିବ ହସୁ ପଛେ; ମାତ୍ର ମୋର ଏହା ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା ବାଣୀ ! କାହାରି ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଲେଖୁ ନାହିଁ—ଲେଖିବା ଦ୍ୱାରା କିଛିଏ ଶାନ୍ତି ପାଉଛି ବୋଲି ଲେଖୁଛି, ନଚେତ୍ ଅନ୍ୟକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଭଳି ଦୁଃସାହସ ବା ଧୃଷ୍ଟତା ମୋର ଆଦୌ ନାହିଁ । ଆଉ କିଏ କାହିଁକି ବା ଏହାକୁ ପଢ଼ିବ? ଏଥିରେ ପଦ୍ମ ବା ପାରିଜାତର ମାଧୁରୀ ନାହିଁ—ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ବର୍ଣ୍ଣବୈଚିତ୍ର୍ୟ ନାହିଁ—କୋକିଳର କଣ୍ଠରସାୟନ ସ୍ୱର ନାହିଁ—ମଧୁପର ପ୍ରାଣପାଗଳକାରୀ ଉନ୍ମତ୍ତ ବୀଣାଝଙ୍କାର ନାହିଁ କିମ୍ବା ମଳୟାନିଳର ସୌରଭ-ଭରା ନାହିଁ—ଏହା ଶୁଷ୍କ କାଷ୍ଠ । ଶୁଷ୍କ ଚନ୍ଦନ କାଷ୍ଠକୁ ଘୋରିଲେ ସୁବାସ ବାହାରେ; ମାତ୍ର ଏ ଲେଖାରେ ସେ ଗୁଣ ବି ନାହିଁ । ପୁଣି ଏହା ମଧୁର ଜଳତରଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି ନୁହେଁ—କର୍କଶ କଟୁସ୍ୱରା ଏକସ୍ୱର ଫଟା ଢୋଲର କର୍ଣ୍ଣକଟୁ ଶବ୍ଦ । ଏ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ କର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୱାଳା କରିବ—ଏ ବୈରାଗ୍ୟଗୀତିକା ବଡ଼ ନୀରସ । ଜଙ୍ଗଲରେ ଖାଲି ଉତ୍ତାପ ଥାଏ ନାହିଁ—ଟିକିଏ ଆଲୁଅ ବି ଥାଏ । ସେହି ଆଲୁଅରେ ମୁଁ ଶପଦରେ ପଥ ଧରିପାରିଲେ କେତେକ ଅଳ୍ପ ଲାଭ ନୁହେଁ । ମୋର ପକ୍ଷ ଯେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—ମୋହର ପକ୍ଷ ସେ ବାଷଠି ବର୍ଷକାଳ ବୟସ ସୀମାରେ କଠୋର ଶ୍ମଶାନ ଯାତ୍ରା-ବେଳେ ନିଦାରୁଣ ଆଘାତ ପାଇଛି—ମୋହର ପକ୍ଷ ଯେ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ହରାଇ ହାହାମୟ ଜୀବନ ଧରି ରହିଛି, ସେ ଯେବେ ମୋର ଏ ଶୋକ-କାହାଣୀ ପଢ଼ି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଶୋକ ପାଶୋରିପାରେ, ତେବେ ତାହାହିଁ ମୋର ପରମ କଲ୍ୟାଣ । ସମଦୁଃଖୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ହୃଦୟର ବେଦନା ବୁଝିବ ? ଦୁଃଖୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଖରେ ଦୁଃଖ ପାଇଲେ ବ୍ୟଥା ଟିକିଏ ଊଣା ହୁଏ । ଯଦି କେହି ସମଦୁଃଖୀ ନ ଥାଏ, ତେବେ ମୋହର କାନ୍ଦଣା ମୁଁ ଶୁଣିବି । ମୁଁ ତାକୁ କାହିଁକି ସ୍ନେହ କଲି, ମୋର ସ୍ନେହ କାହିଁକି ତାହା ପାଖକୁ ଗଲା ? ଏ ଦୋଷ ମୋର ନା ମୋ ସ୍ନେହର ? କରେ ସ୍ନେହ, ତୁ କାହିଁକି ତାହା ପାଖକୁ ଗଲୁ ? ଏହି ତ ସ୍ନେହ କହୁଛି—"ତୁ ପଠାଇଲୁ ମୁଁ ଗଲି । ମୁଁ ତ ତୋର ଆଜ୍ଞାବହ, ତୁ ଯେଉଁଠିକି ପଠାଇବୁ, ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।" ସତ କଥା ତ, ମୁଁ ପଠାଇଲାରୁ ସିନା ସେ ଗଲା, ତେବେ ଦୋଷ ମୋର । ଅଚ୍ଛା, ଦୋଷ ଯେବେ ମୋର ହେଲା, ତେବେ ମୋ କାନ୍ଦଣା ମୁଁ ନ ଶୁଣି ଆଉ କିଏ ଶୁଣିବ ? ହାୟ ମଧୁସୂଦନ !

ଦିନ ଗଣି ଗଣି ମାସ ଆସି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, କାହିଁ ସେ ତ ଆସିଲା ନାହିଁ । ମନ, ତୁ କାହା ବଳରେ ବା କି ଭରସାରେ ଏତେ ଆଗ୍ରହରେ ବିଶ୍ୱାସ ବାନ୍ଧି ବସିଛୁ ? ତୁ କେବେ ଶ୍ଳେଷ, ଇଙ୍ଗିତରେ କଥା କହି ଜାଣୁ । ତୁ କହୁଛୁ ପରା—"ଜନ୍ମାନ୍ତର ଯେତେବେଳେ ଅଛି, ତେତେବେଳେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ ।"

ହେଉ, ଜନ୍ମାନ୍ତର ଯେବେ ଥାଏ, ତେବେ ସେ ଭିନ୍ନ ରୂପ ଧରି ଆସିପାରେ; ମାତ୍ର ଯେଉଁ ରୂପରେ ଯାଇଛି, ସେ ରୂପରେ ତ ଆସିବ ନାହିଁ ! ସେ କେବେ ଆସିବ, କେଉଁଠାକୁ ଆସିବ, ମୁଁ ତାକୁ କାହିଁକି ଚିହ୍ନିବି, ସେ ମୋତେ କାହିଁକି ଚିହ୍ନିବ, ସେପରି ଆସିବାରେ ଲାଭ କଅଣ ? ସେ ଆସିବା ଆଉ ନ ଆସିବା ସମାନ । ଆଉ ଜନ୍ମାନ୍ତର ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ବା କିଏ ଜାଣେ ? ଥାଇ ବି ପାରେ, ନ ଥାଇ ବି ପାରେ । ଜନ୍ମାନ୍ତର ଅଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ବା କାହିଁ ? କେହି କେହି କହନ୍ତି—"ଅନ୍ଧ ହେବା, ପଙ୍ଗୁ ହେବା—ଏ ସବୁ ପାପର ଫଳ । ଯେ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ବା ଜନ୍ମପଙ୍ଗୁ, ସେ ତ ଜନ୍ମହେଲାକ୍ଷଣି ପାପ କରି ଅନ୍ଧ ବା ପଙ୍ଗୁ ହୁଏ ନାହିଁ ! ସେ ତାହା ପୂର୍ବଜନ୍ମ ପାପର ଫଳ ।" ଏହି କଥାରୁ କି ଜନ୍ମାନ୍ତର ସପ୍ରମାଣ ହେଲା ? ଏହା ଯୁକ୍ତିର କଥା ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ମନ ମାନିବା ଭଳି ପ୍ରମାଣର କଥା ନୁହେଁ । ଶରୀର ଗଠନର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ନାନା କାରଣରୁ ଘଟିପାରେ । ତାହା ଯେ କେବଳ ପାପର ଫଳ, ଏ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ କେଉଁ ଜ୍ୟାମିତିରେ ଅଛି ? ଗଛରେ ଯେତେ ଫଳ ଫଳେ, ସେଥିରୁ ସବୁ ପୁଷ୍ଟତାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ—କେହି କୁଜା ହୁଏ—କେହି ଅବୁଆ ହୁଏ—କେହି ବା ପୋକା ହୁଏ । ତେବେ କୁଜା, ଅବୁଆ କିମ୍ବା ପୋକା ହେବା କଅଣ ସେହି ଫଳର ପୂର୍ବଜନ୍ମର ପାପ ? ନାନାବିଧ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ସେପରି ଘଟିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଆଉ ଜନ୍ମାନ୍ତର ନାହିଁ ବୋଲି ବା କିଏ ସାହସ କରି କହିପାରିବ ? ଭଗବାନଙ୍କ ଅନନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ବା ଅନନ୍ତ ରହସ୍ୟରେ କିଛିହିଁ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପୁଣି ପାପପୁଣ୍ୟର ମର୍ମ ବୁଝିବା ବି ତ ସହଜ ନୁହେଁ । ବନ୍ୟ ହସ୍ତୀଦ୍ୱାରା ତ ଅନେକ ସମୟରେ ଜୀବହତ୍ୟା ଘଟିଥାଏ, ତେବେ ସେଥିରେ କଅଣ ତାହାର ପାପ ହୁଏ ? ମନୁଷ୍ୟ ପରି ତାହାର ପାପପୁଣ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଅଛି କି ?

ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ହତ୍ୟାମାତ୍ରେ ତ ପାପ, ତେବେ ସେ ପାପ କାହାର ହୁଏ ? ଯାଉ ସେ କଥା, "ଖୋଳି ପର୍ବତ ମାର ମୂଷା"ରୁ କଅଣ ମିଳିବ ? ମୂଷା ମରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେ ମିଳିବ କି ନାହିଁ—ଖାଲି ପର୍ବତ ଖୋଳିବା ଏକା ସାର ହେବ ।

ଉଃ, ଏ ପୋଡ଼ା ମନକୁ ନେଇ ତ ସଂସାରରେ ଆଉ ଚଳିହେବ ନାହିଁ ! ଭଗବାନ, ଏଟାକୁ ଭଲି ତୁମ୍ଭେ ନେଇଯାଅ, କେଉଁ ଶୂନ୍ୟ—ମହା ଶୂନ୍ୟରେ ଯେ ମିଳେଇଗଲାଣି—ଯାହାର ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ, ପାଗଳ ମନ କହୁଛି—ସେ ଆସିବ ! ମୁଁ ବି ତା କଥାରେ ଭୁଲିଯାଉଛି । କି ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ସେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସକୁ ହରିନେଉଛି କେଜାଣି ? ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ବି ପାଣି ହୋଇଯାଉଛି । ହାୟ, ଏ ପୋଡ଼ା ସଂସାରରେ କିଛି କଅଣ ସ୍ଥିର ନୁହେଁ ? ମନୁଷ୍ୟର ବିଶ୍ୱାସ ବି ଅସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ? ବେଳେ ବେଳେ କେଉଁ ଅପଦେବତା ଆସି ମୋ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ବସୁଛି ତେତେବେଳେ ଆଉ ଅସ୍ୱଜ୍ଞାନ ରହୁ ନାହିଁ । ମା ଉମା, ତୁ ମୋତେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଗଳ କରିଦେଉଛୁ । ଆଉ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ଭୁଣଇଗା ରସିଆ ହାଡ଼ ଆଉ କେତେ ସହିବ ମା ! ତୋ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାର ଉପରେ ଜୀବନ ନିର୍ଭର କରି ଚଳିହେବାର ତ ମୁଁ ଦେଖୁ ନାହିଁ ! ଏବେ ମୋତେ ନେଇ ଯା ମା ! ତୋତେ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ମୁଁ ଶତ ଦୁଃଖ, ସହସ୍ର ପୀଡ଼ା, ଲକ୍ଷେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସବୁ ଭୁଲିଯାଉଥିଲି, ଏବେ ତୋ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବ କିଏ ? ଅନେକ ଖୋଜିଲିଣି—ଢେର ବୁଲିଲିଣି, କେତେ ପରୀକ୍ଷା କଲିଣି; କିନ୍ତୁ ସେଭଳି ପାତ୍ର ତ ଦେଖୁ ନାହିଁ ମା ! ତେଣୁ ସେ ଆଶା ଏ ଜନ୍ମ ସକାଶେ ଛାଡ଼ିଛି । ତୋ ପରି କୋଳରେ ମନ ଭିତରେ ବ୍ୟାକୁଳ ଆନନ୍ଦ ଫୁଟାଇଦେବ ଆଉ କିଏ ? ସେ ଅଲୌକିକ ଦୈବୀଶକ୍ତି କାହାରି ତ ଦେଖୁ ନାହିଁ ମା ! ତୁ ମୋ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ଆସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲୁ, ସେ ଆସନରେ ଆଉ କେହି ବସିବ ନାହିଁ ମା ! ଏ ଜନ୍ମରେ ସେ ସ୍ଥାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ, ପ୍ରାଣ ଥିବା ଯାଏଁ ତାହା ଖାଲି ରହିବ । ଶଶୀ ଛଡ଼ା ସାଗରକୁ ଉଛୁଳାଇବାର ଶକ୍ତି କୌଣସି ତାରାର ନାହିଁ ମା ! ହରି ହେ, ତୁମ୍ଭ ମନରେ ଏଇଆ ଥିଲା ?

ହାୟ ମା ଲୋ, ଟିକିଏ ସରବତ ପାଇଁ କେତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲୁ ! ତୋର ରୋଗ ବୃଦ୍ଧି ଭୟରେ ମୁଁ ତାହା ଦେଇ ନାହିଁ । ତୁ ସ୍ୱଳସିବୁ ବୋଲି ଜାଣି-ଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟାଏ ପିଇବାକୁ ଦେଇଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ନିଷ୍ଠୁର ଆଶା-ପିଶାଚୁଣୀ ମୋତେ ଭୟ ଦେଖାଇଲା । ଏ ବର୍ଷ ଆମ୍ବ ପାଚିଲେ ଖାଇବୁ ବୋଲି କେତେ ତୃପ୍ତ ହେଉଥିଲୁ, ଏବେ ତାହାସବୁ ମୁଁ କାହାକୁ ଦେବି ? ଅବୁଝା ମନ ତ ଅସ୍ଥିର ହେଉ ନାହିଁ । ସରବତ, ଆମ୍ବ ତୋ ଶ୍ମଶାନ ଭୂମିକୁ ପଠାଇଦେବା ପାଇଁ ସେ କହୁଛି । ହାୟ ଅବୋଧ ମନ ରେ, ଶ୍ମଶାନରେ ତୋର ଆମ୍ବ ସରବତ କିଏ ଖାଇବ ? ତାହାର କ୍ଷୁଧା ତୃଷା ନିବା-ରଣ ପାଇଁ ତୋର ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ? ପୃଥିବୀର ଜୀବ ପୃଥିବୀରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ନିର୍ବୋଧପଣିଆ ଛାଡ଼ି-ପାରିବ ନାହିଁ । କ୍ଷୁଧା ତୃଷା ପାର୍ଥିବ, ସେ ପୃଥିବୀ ଛାଡ଼ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଯିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ସେ ଅମୃତ-ରାଜ୍ୟରେ ଅଛି—ଅମୃତ ପାନ କଲେ ପାର୍ଥିବ କ୍ଷୁଧା ତୃଷା ଛୁଇଁ ପାରେ ନାହିଁ । ତୋର ନବାତ ପଣା ତ ଅମୃତଠାରୁ ଉପାଦେୟ ନୁହେଁ—ତାହା ପିଇବା ପାଇଁ ସେ ଧାଇଁ ଆସିବ ! ଆଉ ପୃଥିବୀର ଅପବିତ୍ର ପଦାର୍ଥ ସେ ଛୁଇଁବ ବା କାହିଁକି ? ମନ, ତୋର ଏ କଳ୍ପନା—ଏ ଧାରଣା ସବୁ ମିଛ; କିନ୍ତୁ ସେହି ମିଛ ଭିତରେ ଯେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ଅଛି, ତାହା ମୁଁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବି ନାହିଁ । ସେ ନ ଥାଉ ପଛକେ—ଆସି ନ ଖାଉ ବା ନ ଛୁଉଁ ପଛକେ; ମାତ୍ର ତାହା ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି କିଛି ଦେଇ ଆସିଲେ କାହିଁକି କେଜାଣି ମନରେ ଗୋଟାଏ ଅପୂର୍ବ ତୃପ୍ତି ଜାତ ହୁଏ । ସତେ ଯେପରି ସେ ଆସି ନେଲା—ଖାଇଲା, ଏହିପରି ଗୋଟାଏ କୃତ୍ରିମ ଧାରଣା ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦିଏ । ଏ ଧାରଣା ଯେ ମିଥ୍ୟା — ଏ କଥା ସତ; ମାତ୍ର ଘୂଞ୍ଚା ମୋଡ଼ରେ ବା ବେଙ୍ଗି ପିଉଳରେ ଯେବେ ଟିକିଏ କ୍ଷୀଣ ଜ୍ୟୋତି ଥାଏ, ତେବେ ତାହା କି ଉପଭୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ? ଯହିଁରେ ହତାଶ ମନ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହୁଏ, ତାହା ଅମୂଳକ ହେଲେ ସ୍ପୃହା କରଣୀୟ । ଆନନ୍ଦ ସମ୍ବାଦ ମିଥ୍ୟା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା କ୍ଷଣିକର ମୂଲ୍ୟ ଯେ ଅମୂଲ୍ୟ —ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ।

ସତ କହୁଛି ମା, ସଂସାରରେ ଆଉ ମନ ଲାଗି-ବାକୁ ନାହିଁ । କେଉଁଠି କଅଣ ଘଷି ଆସିଲା ପରି ମନ ଖାଲି ଉଚାଟ ହେଉଛି, ସଂସାରକୁ ଦେଖି ଡର ମାଡୁଛି । ତାହାର କପଟ ସ୍ନେହରେ ନିଃଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସୁଛି । ମୋର ଜୀବନ ସବୁବେଳେ ଗୁଳିଭରା ବନ୍ଧୁକ ମୁହଁରେ ରହୁଛି । କେତେବେଳେ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯିବ, ତାହାର ଠିକଣା ନାହିଁ । ନିଜର ଦେହଟାକୁ ନିଜେ ଟେକିପାରୁ ନାହିଁ । ଟାଣି ଓଟାରି ତାକୁ ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ପଚର ନ ଚଳିଲେ ବଞ୍ଚି ରହିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ସିନା ! ସଂସାରକୁ ଯେ ଭୁଲିଯାଏ ସେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ-ଯାଏ; ମାତ୍ର ଯେ ରହେ, ସେ ପଚିବା ପାଇଁ ରହେ । କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବ ମା, ଜୀବନକୁ ତ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ହୁଏ ନାହିଁ ! ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବୈରାଗ୍ୟ-ଗୀତିକା ଗାଇ ମାଣିକ ପୁରିବା ଯାଏ ପଡ଼ିରହିବାକୁ ହେବ; ଏହା ଛଡ଼ା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଉ ସୁଖ କଅଣ ଅଛି ? ବାସ୍ତବରେ ଏ ସଂସାର ଗୋଟାଏ ମଜାଦାର ଆଖଡ଼ା ଘର । ଏଠାରେ ସବୁ ଅଛି, ଖାଲି ନାହିଁ ଏକା ନାହିଁ । ଏଠି ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ଓ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ସକାଶେ କେତେ ଉପାୟ କରାଯାଏ, ପୁଣି ଏହି ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ-କାମନା ବି କରାଯାଏ । ଯେ ସଭାର ହାର ଥାଏ, ସେ ଜୀବନର ଭାର ହୁଏ । ଯାହାର କଥା ଅମୃତର ଥାଏ, ତାହାର ପ୍ରତି କଥା, ପ୍ରତି ଶବ୍ଦ ଦୋଷମୟ ଓ ବିଷମୟ ହୋଇଉଠେ । ଅର୍ଥରେ କିଛି ନାହିଁ । ଶକ୍ତି ଗଲେ ଅର୍ଥର ମହତ୍ତ୍ୱ ବି ଖର୍ବ ହୋଇଯାଏ । ସବୁ ଯାଏ, ତାହିଁ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ଭ୍ରମଟିକକ ବି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଆଜି ଆପଣ ଯେଉଁଠୁ ଆସିଥିଲ, ସେଇଠିକି ଚାଲିଯାଏ । କେତେବେଳେ ଅପରକ ଆସି ତାହା ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରେ । ଏହିପରି ସଂସାର କେତେ ଯାତ୍ରା, କେତେ ସୁଅଙ୍ଗ, କେତେ କୌତୁକ, କେତେ ହାସ୍ୟ, କେତେ ବେଦନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ସୁଖଦୁଃଖ ଭୋଗ କରାଯାଏ । ଯାହାର ପାଦ ଛୁଇଁ ନମସ୍କାର କରାଯାଉଥାଏ, ତାହାକୁ ପୁଣି ପଦାଘାତ କରାଯାଏ । ଏଠାରେ ସ୍ନେହ ନାହିଁ । ସ୍ୱାର୍ଥହିଁ ସ୍ନେହ ନାମ ଧରିଅଛି । ତୁ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ, ତାହାସବୁ ନ ଦେଖି ଚାଲିଗଲୁ ! ସଂସାରରେ ଯେଉଁମାନେ ସମପ୍ରାଣ ପରିବାର ପାଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ । ଶିକ୍ଷା ଓ ଆଦର୍ଶ ଉଭୟେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ମହତ କରନ୍ତି । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମଠାରୁ ବାନପ୍ରସ୍ଥର ସ୍ଥାନ ଉଚ୍ଚ ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି । ସଂସାରର ଦୁଃଖ-ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରକୁ ନ ଆସି ବାହାରେ ବାହାରେ ରହି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୋଭା ଦେଖି ବୁଲିବା କି ଶ୍ରେୟସ୍କର ନୁହେଁ ? ପରିବନ୍ଧକ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମାଟି କରେ । ସେ ଯାହାର ନାହିଁ, ସେ ଭାଗ୍ୟଧର । ତାହାର ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛା ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତିହତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାର ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା ସଙ୍କୁଚିତ ନ ହୋଇ ବିଶାଳ ଆକାର ଧାରଣ କରେ । ତାହାର ମସ୍ତିଷ୍କ ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତା ଓ ଉଚ୍ଚ ଧାରଣାର ଭାର ସହିପାରେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଧା ପାଇ ପ୍ରତିଭା ଫୁଟିଉଠେ । ହାୟ ! ସେ ଦିନ ଯାଇଛି, କେତେବେଳେ ସେ ଫେରି ଆସେ ନାହିଁ । ସେହି ଅଜ୍ଞାନତାର ଫଳ ଆଣି କାଳ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଦେଖାଉଦେଇ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଠୋର ପରିହାସ କରେ । ଯେଉଁମାନେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ସଂସାରରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମହା କାନ୍ଦଣା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲୋକ ଥାନ୍ତି ; ମାତ୍ର ତାହା ସାଧାରଣ-ଦୁର୍ଲଭ । ଅନେକ ଜନାରଣ୍ୟ ପରିବାରରେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ କେହି କାନ୍ଦିବାକୁ ଥାଏ ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ତ ଏହିପରି ଦେଖି ଦେଖି ଆସିଲି ।

ମା, ସେଥିପାଇଁ ଯିବାକୁ ମନ ବଳିଲା । ଆଚ୍ଛା ମନୁଷ୍ୟକୁ ତ ଭଗବାନ ଏ ପୃଥିବୀରୁ ନେଇଯାନ୍ତି, ତେବେ ଶକ୍ତିହୀନ କରିମାରି ନିଅନ୍ତି କାହିଁକି ? ଆଖିକୁ ଦିଶିବ ନାହିଁ, କାନକୁ ଶୁଭିବ ନାହିଁ, ତୁଣ୍ଡିକୁ ରୁଚିବ ନାହିଁ—ତେବେ ଯାଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ହେବ । ଏହା ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର ସାଧାରଣ ନିୟମ; ମାତ୍ର ଏ ନିୟମରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବି ଯଥେଷ୍ଟ ଘଟେ । କେହି ଜନ୍ମରେ ଜୀବନ୍ମୃତ ହୋଇ ମରେ—କେହି ଯୌବନରେ ମରେ, କେହି ଶୈଶବରେ ମରେ, ପୁଣି କେହି ମାତୃଗର୍ଭରେ ମରେ । କର୍ମ ସାରିଲା ଉତ୍ତାରୁ ସମସ୍ତେ ଯିବେ ବୋଲି ତ ଶାସ୍ତ୍ର-ପ୍ରମାଣ କହେ । କେହି କହେ, ହାଟ ସଉଦା ସରିଲେ ଯିବାକୁ ହେବ; ମାତ୍ର ଏହା କେମନ୍ତ କଥା ? ଯେ ମାତୃଗର୍ଭରେ ମରେ, ତାହାର କର୍ମ ଅବା କାହିଁ ? ସଂସାରକୁ ତ ସେ ଦେଖେ ନାହିଁ, ତେବେ ହାଟକୁ ନ ଯାଇ ସଉଦା ସାରିଲା ବା କଅଣ—ଏଥିର ରହସ୍ୟ କିଏ କହିବ ? ମା, ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ଅଛୁ । ତାଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଥିବୁ, ମୁଁ ଗଲେ କହିବୁ । ଶୁଣୁଛି, ତୋହ ପ୍ରତି ବଜାଡସ୍ଥ ଘୃଣା ହେଉଛି । ତୋତେ ସଶରୀରରେ, ହାତ ପାଖରେ ପାଇଲେ କଷିକରି ତୋର କାନ-ଯୋଡ଼ାକ ମୋଡ଼ିଦିଅନ୍ତି । କି ଅବୁଝେ ତୁ ? ତୁ ମୋର ଘାତ ବାର, ପ୍ରତିଶଂ ଅନାଦୃତ । ମୁଁ ତୋତେ ଆଦର କଲେ ଅଶୁଭ ହୋଇ ଯିବା ଶୁଭ ହେବୁ—ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟମାନେ ଶୁଭବାରରେ ଆରମ୍ଭ କରେ । ତୁ ମଧ୍ୟ ମୋର କାମନା ସଫଳ କରୁ । ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ସେ ହେତୁଭା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭୁଲିଯାଇ ମିଛ ଆଚରଣ କରେ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ସେଦିନ ହାତରେ କ୍ଷୀରବାଟି ଦେଇଥିଲି; ମାତ୍ର ଏବେ କାଳ ପରେ ବୁଝିଲି ଯେ, ମୋର ସେ ଧାରଣା ଭୁଲ । ସାପକୁ ଦୁଧ ମନ୍ଥ ପିଆଇଲେ ସେ ବିଷ ଉଦ୍‌ଗାର କରେ । ଏବେ କହେ ତୁ ନିଜ ହାତରେ ନିଜ ମୁହଁରେ କାଳି ବୋଳିଦେଲୁ । ତୁ କି ମୋ ଉପରେ ବାଦ ସାଧିଲୁ ! ହାୟ ! ମୋର ଯେ ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧି ହରଣ କଲୁ, ତାହା ଆଉ କଅଣ ଫେରିବ ? ବହ୍ନିଥିବାଯାଏ ତୋର ଅଖ୍ୟାତି ଗାଇବ ଏବଂ ତୋର ମସ୍ତକରେ ଚିର ଅଶ୍ରୁ ଲାଗିଥିବ । ଏହାହିଁ ତୋର କ୍ରୂର କରଣୀର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଦାନ । ଶୁକ୍ରମୁନି, ତୁମ୍ଭେ ପରା ଶୁକ୍ରବାରର କର୍ତ୍ତା, କି ଅଶୁଭ କ୍ଷଣରେ ତୁମ୍ଭେ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିଲ କେଜାଣି ? ବାମନ ଦେବତା ତୁମ୍ଭ ଗୁଣ ଜାଣି ଗୋଟାଏ ଆଖି ଫୁଟାଇଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ଆଉ କେହି ତୁମ୍ଭ ଆର ଆଖିଟା ଫୁଟାଇଦିଅନ୍ତା କି ! ବ୍ରାହ୍ମଣ ଖାଲି ତେଜସ୍ୱୀ ହୁଏ ନାହିଁ, ଶାନ୍ତି ତାହାର ଜନ୍ମଗତ ଧର୍ମ । ସେହି ଶାନ୍ତଭାବ ତାହାର ବ୍ରହ୍ମତେଜର ଭୂଷଣସ୍ୱରୂପ । ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ପରକୁ ପୀଡ଼ା ଦିଏ, ତାହାର ତେଜରେ ଭଲ ଗତି ହୁଏ ନାହିଁ; ତୁମ୍ଭେ ଯେତେ ଋଷି—ଯେତେ ପଣ୍ଡିତ—ଯେତେ ବଡ଼ଲୋକ ହୁଅ ପଛେ, ଦୁରନ୍ତ ଦାନବକୁଳର ଗୁରୁ ହୋଇ ଦୁରନ୍ତ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି ପରା, ସଂସର୍ଗଜା ଦୋଷଗୁଣାଃ ଭବନ୍ତି । ତୁମ୍ଭର ବ୍ରାହ୍ମଣପଣ ଭସ୍ମମିଶା ଦର୍ପର ଜମ୍ମା ମଦମିଶା ମନ୍ତ୍ର ପରି ଭୟଙ୍କର ସିନା ! ତୁମ୍ଭେ ଅହଂସର୍ବସ୍ୱ । ଉଦ୍ଧତା ଦୁର୍ମୁଖା ଦୁହିତା ବାକ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷରେ ତୁମ୍ଭେ ଯଯାତି ପରି ଜାମାତାଙ୍କୁ କଠୋର ଶାପରେ ଦଣ୍ଡିତ କଲ ।

ଏଭଳି କ୍ରୋଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣତ୍ୱର କଳଙ୍କ ସିନା ! ଯାହାର ଦୟା ନାହିଁ, ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନୁହେଁ । ଆଉ ଅଧିକ କହିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି କରୁ ନାହିଁ । ମାସେ ସୁଖ ପାଠକଳ ଅଧିକ ହେଲ ମା, ତୋର ଏ ଇସ୍ତକାଣ୍ଡ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବାଣ କଥା ଆଉ କି ତୋ ମନରେ ପଡୁଛି ନାହିଁ ? ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି, ତୁ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକରେ ମୋତେ ଭୁଲିଯାଇଛୁ । ଏଥିରୁ ଜାଣେ, ତୁ ଭଲ ଅଛୁ, ଏଠା ଅପେକ୍ଷା ବହୁଗୁଣ ସୁଖରେ ଅଛୁ । ତାହା ହିଁ ତ ମୋର ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କାମନା ଓ ସାନ୍ତ୍ୱନା ମା ! ଜଗତରେ ତୋର ସମବୟସ୍କ ପିଲାର ତ ଅଭାବ ନାହିଁ, ତେବେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ବିଧାତା ତୋତେ ଏକା ନେଇଗଲେ କାହିଁକି ? ତୋ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅସୀମ ଦୟା ଥିବାରୁ ସିନା ! ଆଜି ତୋତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହି ବିଦାୟ ନେବି ମା ! ତୋତେ ଯେତେ ଯେ ସାଙ୍ଗଲି ସାଙ୍ଗିଲି କରୁ ପଛେ, ତୁ ଆଉ ପୃଥିବୀକୁ ଆସିବାକୁ ରାଜି ହେବୁ ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ତୋତେ କିଏ ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ଯାଚି ଡାକୁଥିଲା ବୋଲି କହୁଥିଲୁ ପରା ମା ! ସେହିପରି କେହି କିଛି ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ ଦେଖାଇଲେ ତୁ ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାରକୁ କେବେ ଆସିବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୋତେ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଦତଳେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଛି । ତୁ ତାଙ୍କର ମନ ନେଇ ସେବା କରୁଥିବୁ, ତାହାହେଲେ ସେ ଆଉ ତୋତେ କୁଆଡ଼େ ନ ପଠାଇ ସବୁବେଳେ ପାଖରେ ରଖିଥିବେ । ତୁ ସେହିଠାରେ ଅନନ୍ତ ଅଖଣ୍ଡ ସୁଖ ଭୋଗ କରି ଧନ୍ୟ ହେବୁ । ଏ ସଂସାର-ରୂପ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟକୁ ଥରେ ଭୁଲ କରି ଆସିଥିଲୁ, ଆଉ ସେପରି ଭୁଲ କରିବୁ ନାହିଁ । ମୋର ଏ କଥାଟି ମନରେ ରଖିଥିବୁ ।

ମା ଉମା ! ତୋର ସ୍ମୃତି ତୋତେ ଆଉ ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ରଖାଇଦେବ ନାହିଁ । ମା, ତୁ ତୋର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ନେଇଗଲୁ; କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତି ରଖିଗଲୁ । ଓଃ, କି ଭୀଷଣ ସର୍ପ ସେ ! ଏକାବେଳକେ ସହସ୍ର ମୁଖରେ ମର୍ମସ୍ଥଳରେ ତୀବ୍ର ଦଂଶନ କରୁଛି । ମୁଁ ସେହି ଜ୍ୱାଳାମୟୀ ସ୍ମୃତିକୁ କଅଣ କରିବି ? ସେ ତ କ୍ଷଣେ ମୋତେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ, ଛାଇ ପରି ସବୁବେଳେ ସଙ୍ଗରେ ଗୋଡ଼ାଉଛି । ସେ ମୋତେ କିଛି କରିଦେଉ ନାହିଁ । ମୁଁ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ପାଇବି ବୋଲି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ଜପି ବସିଲେ ସେ ଆସି ବାଧା ଦିଏ । ଖାଇ ବସିବାବେଳେ ଆସି ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ । ରାତ୍ରି ଶୋଇଲାବେଳେ ଧାଇଁ ଆସି ମୋର ତନ୍ଦ୍ରା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ମୃତି ଶତଚ୍ଛିନ୍ନ କରିଦିଏ । କିନ୍ତୁ ତା ଅବସ୍ଥାରେ ଟିକିଏ ନିସ୍ତାର ପାଏଁ; ମାତ୍ର କିଛି ଭୁଲିଗଲାକ୍ଷଣି ସେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ଅନାଦର କରି ଠେଲିଦେଲେ, ମନଇଚ୍ଛା ଗାଳିଦେଲେ ତେବେ ବି ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ । ସେଇଟା ବଡ଼ ବେହିଆପଣ । କିଛିମାତ୍ରରେ ତା ଦେହରୁ ଗତି ହୋଇ ନାହିଁ । ତୁ ତ ଗଲୁ, ତୋର ସ୍ମୃତିକୁ ନେଇଗଲୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ତୁ ତ ମୋର ହେଲୁ ନାହିଁ, ତୋର ସ୍ମୃତି କାହିଁକି ମୋର ହେବ ? ତୋ ବଦଳରେ ତୁ କଣ ରଖିଗଲୁ ଯେ, ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖି ଥୟ ଧରି ରହିପାରିବି ? ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସମୟ ଯେତେ ଅତୀତ ହୁଏ, ଆଘାତଜନିତ ବେଦନା ତେତିକି ମିଳେଇଆସେ, ଘା ବି ତେତିକି ଶୁଖିଆସେ; କିନ୍ତୁ କାହିଁ ମା, ତାହା ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, କ୍ଷତ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ ବରଂ ଅଧିକ ଗଭୀର ହେଉଛି । ଦୁଷ୍ଟ ଶୁକ୍ରବାରଟା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ । ବାର ତଳରୁ ସେଇଟାକୁ କେହି ଉଠାଇଦେଲେ ମୁଁ ତାହାର ଋଣୀକିଙ୍କର ହୋଇ ରହନ୍ତି ।

ଅଭାବ ସିନା ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝାଇଦିଏ ! ତୋର ସେହି ଅଭାବର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଅନୁଭବ କରୁଛି ମା ! ତୁ ସବୁବେଳେ ମୋ ପାଖରେ ଥିଲୁ; ବାଲ ବିହଙ୍ଗର କାଳକାକଳି ତୁଲ୍ୟ ତୋର ମଧୁର ବାଣୀରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସବୁ ବ୍ୟଥା ବେଦନା ଭୁଲି-ଯାଉଥିଲି; କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ବିଧାତା ମୋର ସେ ସୁଖ-ଟିକ ବି ଛଡ଼ାଇନେଲା । ତୋ ଅଭାବରେ ଏବେ ଏକୁଟିଆ ବସି ଶୂନ୍ୟ ମନରେ ହାହାକାର କରୁଛି । ଆଉ କେହି ତୋ ପରି ତୋର ଏ ଶୋକଦଗ୍ଧ ପିତା ପାଖକୁ ଆସୁ ନାହିଁ, ଆସୁଛି ଏକା ଲୋତକ । ସେହି ମୋର ଆପଦବନ୍ଧୁ, ଓ ନିର୍ଜନ ସଙ୍ଗୀ । ତୋ ପରି ଏତେ ଦରଦ ଆଉ କାହାର ହେବ ଯେ, ସେ କଣରେ ବସି ମୃତ୍ୟୁପଥ-ଯାତ୍ରୀର ଚିତ୍ତ ବିନୋଦ କରିବ ? ମା, ତୁ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଲେଖି ରଖି-ଯାଇଛୁ । ନିର୍ଜନତା ଯେତେବେଳେ ଅସହ୍ୟ ହୋଇ-ଉଠେ, ତେତେବେଳେ ମୁଁ ସେହି ଅକ୍ଷର ଯୋଡ଼ିକ ସଙ୍ଗରେ କଥା କହି ହୃଦୟର ଗୁରୁଭାର କିଛିତ ଲଘୁ କରେ । ତୋତେ ପାସୋରିବା ପାଇଁ ତୁ ଅବା କହିବୁ ; ମାତ୍ର ତାହା ହୋଇପାରେ କି ମା ? ଫୁଲ କି ସୁବାସକୁ ଭୁଲିପାରେ ? ସେ ଯେ ତାର ସମ୍ପଦ—ସେ ଯେ ତାର ଜୀବନ ମା ! ତୋ ଅଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ମୋତେ କୋଟିଏ ଯୁଗ ପରି ଲାଗୁଛି ମା ! ତୁ ଗଲୁ, ମୋତେ ରଖିଗଲୁ କାହିଁକି ? ସଙ୍ଗରେ ନେଲୁ ତ ନାହିଁ, ଏବେ ଶୀଘ୍ର ନେଇଯିବାକୁ ଉପାୟ କର । ଅବଧି ତୁ ମୋ ଲାଗି ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ କିଛି ଜଣାଇ ନାହୁଁ ? ତୁ ସରଳ ଶିଶୁ । ସରଳ ପ୍ରାଣରେ ମୋ ପାଇଁ ଜଣାଇଥିଲେ ଭଗବାନଙ୍କର କି ସାଧ୍ୟ ଅଛି ଯେ, ସେ ତୋହର ଗୁହାରି ନ ଶୁଣି ରହିପାରିବେ ? ମୋର ଅବସ୍ଥା ତୁ କଅଣ ଦେଖୁ ନାହୁଁ ? ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟଥା ବଳି-ପଡ଼ି, ପାଞ୍ଜରି ତଳ ଫାଟି ହୃଦୟ ଟଣ୍ ଟଣ୍ ହୁଏ, ତେତେ-ବେଳେ ମୁଁ କିଛି ଉପାୟ ନ ପାଇ ତୋହରି କଥା ଲେଖିବସେ । ମୁଁ ଯେତେ ଲେଖୁଛି, ଲେଖିବାକୁ ତେତେ ମନ ବଳୁଛି । ଲେଖିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଘୋର ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ ସୁଖ ପାଏଁ ବୋଲି ଲେଖେଁ; ହୃଦୟର ବନ୍ଦୀଭୂତ କିଛି ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ବୋଲି ଲେଖେଁ । ନଚେତ୍ ଏ ମୋର ସୌଖୀନ ଲେଖା ନୁହେଁ । ଏ ନିର୍ଜନ କାରାଗାରରୁ ମୋତେ ଶୀଘ୍ର ଉଦ୍ଧାର କର ମା ! ଏହା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଆଉ ତୋତେ କିଛି କହୁ ନାହିଁ । ମୋର କଥା ମାନ୍ ମା ! ମା ଲୋ ମା, ଦୁଇ ମାସରୁ ବଳିଗଲା, ଆଉ କେବେ ତୁ ଆସିବୁ ? ହାୟ ଅବୋଧ ମନ ରେ, ତୁ କେତେବେଳେ କଅଣ କହିପକାଉ ? ତୋର ଧ୍ୟାନ ଜ୍ଞାନ ନ ଥାଏ । ଯେ ଗଲା, ସେ କି ଆଉ ଆସିବ ? କର୍ପୂର ଉଡ଼ିଯାଇ ବାୟୁରେ ମିଳେଇ-ଗଲାଣି, ସେ କି ଆଉ ମୁଣ୍ଡା ବାନ୍ଧିବ ? ମା ଲୋ, ସେଠି ତୋର ଗୋସବାପ, ଗୋସମା, ବଡ଼ବାପ, ଅଜା, ଆଈମା, ମାଉସୀ—ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି ।

ସେମାନେ ତୋତେ କାଣାଯାଣ୍ଡ ପରି ଭୂଇଁ ଛୁଆଁଇ ନ ଦେଇ କୋଳରେ ଚଢ଼ାଉ-ଥିବେ । ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଦର ସ୍ନେହ ପାଇ ମୋତେ ଭୁଲିଯାଇଥିବୁ । ସେଠାରେ ତୋର ଦୁଇଟି ଭାଇ ତୋର ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ତୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଖେଳୁଥିବୁ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋତେ ଭୁଲିପାରୁଥିବୁ ; ମାତ୍ର ମୁଁ କାହାକୁ ଦେଖି ତୋତେ ଭୁଲିପାରିବି ? ତୋ ପରି ମୋର ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ଭାଉଜମାନେ ତୋତେ କେତେ ଆଦର କରି 'କୁ' ଆଣି ଦେଉଥିବେ, 'ଫୁ' ଆଣିଦେଉଥିବେ । ତୁ ଠାକୁର ପାଇଁ (ଠାକୁର ପୂଜା) କରୁଥିବୁ । ତୋର ସାଙ୍କେତିକ ଭାଷା ସେ ବୁଝନ୍ତି ତ ମା ? 'କୁ' ଅର୍ଥ ଖାଇବା ଫଳ ଓ କୋଳି । "ଫୁ" ଅର୍ଥ ଫୁଲ । ଶିଶୁ-ସୁଲଭ ଏହି ଏକାକ୍ଷରୀ ଭାଷା ସେ ଶିଶୁ ହୋଇଛି ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିପାରୁଥିବେ । ଶିଶୁର ଭାଷା ଶିଶୁଏ ଭଲ ବୁଝନ୍ତି । ମୋର ଅନେକ ଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ତୋ ପରି କେହି ଦିଶୁ ନାହିଁ ; ତୋ ପରି କେହି ପ୍ରାଣରେ ଆନନ୍ଦ ଢାଳୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଦଗ୍ଧ ଅଙ୍ଗରେ ଶୀତଳ ଚନ୍ଦନ ଲେପିଦେଉ ନାହିଁ । ଆଉ ସେପରି ଭାଷା ବା କାହା ତୁଣ୍ଡରେ ଅଛି ? ସେଭଳି ଲାବଣ୍ୟ ବା କାହା ଦେହରୁ ଝରୁଛି ? ସେଭଳି ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ତରଳ ତରଳ ଜ୍ୟୋସ୍ନା ବା କାହା ମୁଖମଣ୍ଡଳକୁ ଅଦ୍ଭୁତ କରିଅଛି ? ତୋର ଇନ୍ଦୀବର-ସୁନ୍ଦର ଚଞ୍ଚଳ କ୍ଷୁଦ୍ର ନେତ୍ରଯୋଡ଼ିକୁ ସବୁବେଳେ କେଜାଣି କି ମହାଭାବ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁ-ଜୀବନରେ ସେରୂପ ଭାବ-ପ୍ରବଣତା ଦୁର୍ଲଭ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ବଇଭ କରିଣ ଓଷା,
ଲୋଭ ଲଗିବ ପୂଷା ।
ପାଠ ପଢାରେ ମନ ଦିଅ,
କହିବେ ସବୁ ଧୂନାଇଁଅ ।

ଏହି ଗୀତ ଦୁଇପଦ ତୁ ସବୁବେଳେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ସ୍ୱରରେ ଗାଉ । ଆହା ! ସେ ଶିଶୁ-ଗୀତର କୋମଳ ମଧୁର ସ୍ୱର ଆଗରେ ବାଦ୍ୟପ୍ରାଣୀ ବୀଣାର ସ୍ୱର କି ଛାର ! ମା, ତୋର ପ୍ରିୟ କଣ୍ଠେଇଗୁଡିକ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହେଲା ପରି ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ପଡିଛନ୍ତି । ସେଗୁଡିକର ଚେହେରା ଦେଖି ବୋଧହୁଏ ତୋର ଅଭାବ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ବାଧୁଛି ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେହ କାଠପାଷାଣରେ ଗଠିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ତରଳି ଯାଇଥାଆନ୍ତେଣି । ତୋର କି ଶକ୍ତି ଥିଲା କେଜାଣି ମା, ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଦର୍ଶକ ହୃଦୟକୁ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସ୍ନେହ ଟାଣି ଆଣୁଥିଲୁ । ଯେ ତୋତେ ଦେଖୁଥିଲା, ସେ ତୋତେ ଗେଲ୍ ନ କରି ବା ନ କାଖେଇ ରହିପାରୁ ନ ଥିଲା ।

ଆଜି ତୋଲାଗି କେତେ ଆଖି ଅଶ୍ରୁ-ପ୍ରବାହରେ ଭାସିଯାଉଛି , କେତେ ବକ୍ଷରେ ଶୋକର ଆଘାତ ଲାଗିଛି । କେତେ ପ୍ରାଣରୁ ହାହାକାର ଉଠୁଛି—ତାହା କି ତୁ ଜାଣିପାରୁଛୁ ମା ? ସ୍ମରଣର ପଟା ପରି ତୋର ସ୍ମୃତି କ୍ଷଣେମାତ୍ର ଲିଭିବାକୁ ନାହିଁ । ପାଗଳ ବଥ ପରି ସେ ସ୍ମୃତି ଝଣଝଣ ହୋଇ ବକ୍ଷ ହୃଦୟ ଫଟାଇଦେଉଛି । ବିସ୍ମୃତି ତାକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ତାହା ପାଖ ପଶିବାକୁ ନାହିଁ । କି ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ତୁ ମୋତେ ଭୁଲିଗଲୁ, ମୋତେ ସେ ମନ୍ତ୍ର କିଏ ଶିଖାଇଦେବ ? ଯେବେ କେହି ଶିଖାଇଦିଅନ୍ତା, ତେବେ ତାକୁ ମୁଁ ଦେବତା ପରି ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ତୋତେ ଏତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି, ଏତେ ଆଦର କରିଥିଲି— ତୁ ଟିକିଏ ମୁହଁ କି ଚାହିଁଲୁ ନାହିଁ ? ବାସ୍ତବରେ ଏ ସଂସାରରେ କେହି କାହାରି ନୁହେଁ ମା ! ସଂସାର ଏତେ ନିର୍ମମ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ମୁଁ କଦାଚ ତାହାର ଫାନ୍ଦ ପଶିଥାନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ କଥା ଶୁଣି ହସୁଛୁ କି ମା ? କହୁଛୁ କି ମୋର ଦୋଷ କଅଣ ? ସବୁ ନିୟତିର ଲୀଳା । ତାହା ହୋଇପାରେ ମା; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ନିୟତି ପାଟଗୁଣ୍ଡି ହାତରେ ଦେଇ ପୁଣି ତାକୁ ଅପହରଣ କରେ, ତାକୁ ଦୟାବତୀ ଦେବୀ ବୋଲି କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ତ ଲେଉଟୁ ନାହିଁ ମା ! ନିୟତିର ଲୀଳା ହେଉ ବା ଖେଳା ହେଉ, ସେ ଲୀଳା ଖେଳା ଯେ ବିଷମୟ, ଏହା କହିବା ଦୋଷର କଥା ନୁହେଁ । ସୃଷ୍ଟ ଜୀବ ଉପରେ କଳା ପ୍ରହାର କରି ଯେଉଁ ଲୀଳା ହୁଏ, ସେ ଲୀଳାକୁ ଦୂରରୁ ଜୁହାର । ଅବଶ୍ୟ ଲୀଳାମୟୀଙ୍କର ଲୀଳାରେ ବ୍ୟାଘାତ ହେବ ନାହିଁ । ଜୀବ ଯେତେ କଷ୍ଟ ଭୋଗୁ ପଛେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ନିୟତିର ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦାମଣା, ତାହା ରାଜ୍ୟରେ ଘର କରିବା ସୁଖପ୍ରଦ ନୁହେଁ । ମା ଲୋ, ତୋତେ ଘେନି ମୋର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାନ କୁଞ୍ଜ କୁଟୀରରେ ମୁଁ ରାଜ୍ୟଶୂନ୍ୟ ରାଜା ପରି କେତେ ସୁଖରେ, କେତେ ଆରାମରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲି । ମୋର ଯେତେ ବଳ, ଯେତେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, କେଉଁ ରାଜ୍ୟଧର ରାଜାର ଥିଲା ତେତେ ଅଛି ମା ! ମୁକ୍ତ ପ୍ରକୃତିଟା ନଦୀଟିଏ ମୋର ଦୁର୍ଗ-ପରିଖାରୂପେ ବହୁଅଛି । ତହୁଁ ପରେ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ବାଉଁଶ ପ୍ରାଚୀର ଆକାଶକୁ ଚୁମ୍ବନ କରୁଅଛି । ଦୁର୍ଗ ସ୍ତମ୍ଭପାଖରେ ଆନନ୍ଦ ଉଦ୍ୟାନ । ମୋର ବୃକ୍ଷ-ପ୍ରଜାମାନେ ମୋତେ ଫଳଫୁଲ ଯୋଗକର ଦେଇ ସୁଖୀ କରନ୍ତି । ତୁ ସେହି ଉଦ୍ୟାନରେ ଫୁଲ-ରାଣୀ ପରି କେତେ ଖେଳ ଖେଳୁଥିଲୁ—କେତେ ନାଚୁ-ଥିଲୁ । ତୋର ସେହି ମଧୁର ନୃତ୍ୟ ଦେଖି ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ହସି ହସି ଆଉ ଗୋଟିକ ଉପରେ ଢଳିପଡୁଥାଏ । ଗୋଟିକ କାନରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୁନ୍‌ଗୁନ୍ କେତେ କଥା କହୁଥାଏ । ସେହି ଉଦ୍ୟାନର ପକ୍ଷୀଗୁଡିକ ମୋର ବାଦ୍ୟକାର । ସକାଳେ ସେଗୁଡିକ ନହବତ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଆଉ କେତେ କେତେ ବିଚିତ୍ର ରାଗରେ ପ୍ରଭାତୀ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ମୋର ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗାଇଦିଅନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ମୋ ଦୁର୍ଗରେ ଆଲୋକ ଦିଅନ୍ତି—ପବନ ମୋ ଦୁର୍ଗରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ପଙ୍ଖା, ତାରାମୟ ଆକାଶ ବିବିଧ ରତ୍ନଜଡିତ ମରକତ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ—ଆଉ ଉଚ୍ଚ ତାଳଗଛଟି ମୋ ଦୁର୍ଗର ରାଜନିଶାଣ । ପ୍ରକୃତି-ରାଣୀ ତାଙ୍କ ଅନନ୍ତ ସମ୍ପଦ ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ରାଜା କରି ରଖିଛନ୍ତି ; ମୋର ପରିବାରବର୍ଗ ମୋର ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ, ସଦସ୍ୟ ପାରିଷଦ ପ୍ରଭୃତି । କେଉଁ ଦରିଦ୍ର ରାଜାର ଏହାଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ କଥଣ ହୋଇପାରେ ? ମୋର ଯାହା ଥିଲା ସବୁ ସେହିପରି ଅଛି; ମାତ୍ର ତୁ ଏଠା ନାହୁଁ । ମୋର ସୁଖ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲଭିଥିଲା, ଏବେ ତୋ ବିନା ତାହା ଖଣ୍ଡିତ ହେଲା । ପରଲୋକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ପଢି ବୁଝୁଅଛି ଯେ, ତୁ ମୋଠାରୁ ଦୂରରେ ନାହୁଁ । ତୋ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହେଉଛି, କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛି ; ମାତ୍ର ତାହା କିଛି ମନରେ ରହୁ ନାହିଁ । ପାର୍ଥିବ ମନ ସେହିପରି ଉପାଦାନରେ ଗଢା ହୋଇଅଛି । ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ପୁଣି ଏ ରକ୍ତମାଂସ ଦେହ ସଙ୍ଗରେ ହେଉ ନାହିଁ । ଆଖି ଭୋଳାର ସୂଅ ପରି ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦେହ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ ଭିତରେ ଅଛି । ସେହି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦେହ ରାତିରେ ଶୟନାବସ୍ଥାରେ ବାହାରିଯାଇ ପରଲୋକଗତ ଆତ୍ମୀୟର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଆତ୍ମା ସଙ୍ଗରେ ସାକ୍ଷାତ ସମ୍ଭାଷଣ କରେ । ପ୍ରିୟ ସମ୍ବାଦ ମିଷ୍ଟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏ କଥା ସତ କି ମା ? ସତ ନ ହେଲେ ବି ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦ ଅଛି । ବଡ ମଧୁର ; ବଡ ତୃପ୍ତିକର । ଯୁକ୍ତି ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱସ୍ତିକର କଥା ବୋଲି ତାହା ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ସାହସ ମଧ୍ୟ ହଟେ ନାହିଁ । ତତ୍‌କ୍ଷଣ ଅଠାରେ କାଗଜ ଯୋଡିଲେ କାଗଜ ବରଂ ଛିଣ୍ଡିଯିବ; ମାତ୍ର ଯୋଡ ଫିଟିବ ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ସ୍ନେହ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଦୃଢ ଚଟକଣାର ଅଠା । ସେ ଲାଗିଗଲେ ଏପରି କାମୁଡି ଧରେ ଯେ, ବହୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ସୁଦ୍ଧା ଛାଡେ ନାହିଁ । ସ୍ନେହର ବୃଦ୍ଧି ଅଛି; ମାତ୍ର କ୍ଷୟ ନାହିଁ । ସ୍ନେହର ପଦାର୍ଥ ହଜିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ସ୍ମୃତି ହଜିଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ମୃତି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବହଳ ଆବରଣ ପଡିଯାଇଥିଲା, ଯାହା ମନରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ-ଯାଇଥିଲା, ଅଶୀଦିନ ପରେ ଆଜ ପୁଣି ଫୁଟିଉଠିଲା । କେଉଁ ପରହ୍ଲାସ-ହିଂସ୍ର ଅପଦେବତା ସେ ଭାବୁଣି କାଡିଦେଲା । ତେବେ କଥଣ ସେ ସ୍ମୃତି ତାଉଁ ଲଅ ଦିନର ଖରା ପରି କ୍ଷଣକେ ଲୁଚିଯାଇ କ୍ଷଣକେ ଆସି ଦେଖା ଦେଉଥିବ ! ଆଜି କେତେ କଥା ମନରେ ପଡୁଛି । ମା ଉମା, ତୋତେ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ତୋର ମୃତ୍ୟୁର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ମଧୁସୂଦନ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁଥିଲି । ଠିକ୍‌ରୂପେ ଆସନରେ ବସି ଅଧିକ କ୍ଷଣ ଜପ କରିବାକୁ ମୁଁ ଅକ୍ଷମ ।

ଏ ଦୁର୍ବଳତା ଲାଗି ମୁଁ ଆଗରୁ ଦେବତାଙ୍କ-ଠାରୁ କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା ମାଗି ନେଇଥିଲି । କେତେବେଳେ ଗୋଡ ଲମ୍ବାଇ ବସି, କେବେ ଚଢାମାଙ୍କଡ ବସି, କେବେ ବା ଶୋଇ ମୋର ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଜପ କରେ । ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରୁଥିଲି । ଠିକ୍ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ସମୟ, ଜପ କରୁଁ କରୁଁ ଆସି କେତେ-ବେଳେ ଘୋର ନିଦ୍ରା ଆକ୍ରମଣ କଲାଣି, ମୁଁ ତାହା ଜାଣେ ନାହିଁ । ସଂଜ୍ଞା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ପାଇ ନାହିଁ । ଫୁଲ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଞ୍ଜ ପର ଝାପସା ଝାପସା ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଜପ ବ ବନ୍ଦନ ବା ଶେଷ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ କି ନିଦାରୁଣ ଶୂନ୍ୟ ବାଣୀ ଶୁଣିଲି । କେଉଁ ଦୁଷ୍ଟ ପିଶାଚ କେଉଁଠୁ ଏ ଦୁର୍ବାଣୀ ବହି ଆଣି କେଉଁଠି ରହି ମୋ କାନରେ ଅଗ୍ନି ଧାର ଢାଳିଦେଲା, କିଏ ସେପରି ଗମ୍ଭୀର ହତାଶମିଶା ଉଦାସ ଅଭୟ ସ୍ୱରରେ ଖୁବ୍ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କହିଲା—"ବୃ—ଥା—ଚେଷ୍ଟା !" ହଠାତ୍ ମୋର ତନ୍ଦ୍ରାର ଘୋର ଭାଙ୍ଗିଗଲା, ଶ୍ୟାମ ଠାକୁର ଉଠିଲି ; ଚାହିଁଦେଇ ଦେଖିଲି କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହିଁ । ଆଜି ସେ ବିଷୟ ମୁଁ ଆଲୋଚନା ନ କରି ତାହା ନିଜର ଶ୍ରୁତିଭ୍ରମ ବୋଲି ମନକୁ ବହଲେଇଦେଲି ଏବଂ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଭଳି ସେ ଅମଙ୍ଗଳ ଆକାଶ-ବାଣୀକୁ ଭୁଲିଯାଇଥିଲି; ମାତ୍ର ଆଜି ପୁଣି ସେ ସ୍ମୃତି କିଏ ଆଣିଦେଲା ? ଏ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ରହସ୍ୟ କାହାର ? ରହସ୍ୟମୟୀ ପ୍ରକୃତି, ଏ ରହସ୍ୟ ତୋ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାର ନୁହେଁ ମା ! ତୁହି ଲୁଚାଉ ପୁଣି ତୁହି ଆଣି ଦେଖାଉ—ତୁ ଭାଙ୍ଗୁ ପୁଣି ଗଢୁ । ଜନ୍ମ ଦେଉ, ପୁଣି ମାରୁ—ଏହି ଅବୋଧ ପ୍ରକୃତି ତୋର ଚିରକାଳ ଅଛି ମା ! ତୋ ଅନନ୍ତ ଗର୍ଭରେ ବିଷ ଅଛି, ଅମୃତ ଅଛି, ରୋଗ ଅଛି, ପୁଣି ଔଷଧ ଅଛି , ଅଭାବ ଅଛି , ଆଉ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ସୁଦ୍ଧା ଅଛି । ତୁ ଜନ୍ମ ଦେଉ, ପାଳନ କରି ବଢ଼ାଉ, ବିପଦ ବାଧାରୁ ରକ୍ଷା କରୁ, ପୁଣି ଶେଷରେ ତୋହରି ଦେହରେ ମିଶାଇନେଉ । ତୁ ସବୁ—ଆଉ ସବୁ ତୁ । ତୋ ଛଡ଼ା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେବତା କେହି ନାହିଁ ମା ! ବ୍ରହ୍ମା, ହରି, ହର ତୋହରି କଳ୍ପିତ ନାମ । ସୃଜନ, ପାଳନ, ଧ୍ୱଂସ ତୁମ୍ଭର ଲୀଳା । ତୁମ୍ଭେ ଦୁର୍ଗା, ତୁମ୍ଭେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ତୁମ୍ଭେ ସରସ୍ୱତୀ, ତୁମ୍ଭେ ସୁନ୍ଦରମୟୀ । ଏ ସୃଷ୍ଟି ତୁମ୍ଭେ ରଚନା କରିଅଛ । ତୁମ୍ଭର ମାନସ-କନ୍ୟା କଳ୍ପନା ଏହି ସୃଷ୍ଟି-ବ୍ୟାପାରରେ ତୁମ୍ଭର ଏକମାତ୍ର ସାହାଯ୍ୟକାରିଣୀ ।

ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରକୃତି, ତୁମେ ହିଁ ପୁରୁଷ—ତୁମ୍ଭେ ଇଚ୍ଛାମୟୀ । ଇଚ୍ଛାରେ ଜଗତ ସୃଷ୍ଟି କର—ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁରୁଷ ସହଯୋଗ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ସ୍ତ୍ରୀ, ତୁମ୍ଭେ ଏକା ପୁରୁଷ । ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହଁ କି ପୁରୁଷ ବି ନୁହଁ । ତୁମ୍ଭେ ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛ—ପୁରୁଷ ବି ତ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟି, ସୁତରାଂ ସନ୍ତାନ । ତୁମ୍ଭର ପୁଣି ସ୍ୱାମୀ କିଏ ? ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାମୀ କେହି ନାହିଁ କି ହେବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ତୁମ୍ଭେ ଏକା ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାମୀ । ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାମୀ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଅସୀମ ରହସ୍ୟମୟୀ, ତୁମ୍ଭର ଏ ମହା ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ କିଏ ଭେଦିବ ମା ? ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ ଉପାଧିମୟୀ, ତଥା ଅଶେଷ ସୁନ୍ଦରମୟୀ । ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଇନ୍ଦ୍ର, ବାୟୁ ଓ ବରୁଣ ପ୍ରଭୃତି ତୁମ୍ଭର କେବଳ ଉପାଧିମାତ୍ର । ତୁମ୍ଭର ସୁନ୍ଦର ବା କିଏ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବ ? ତୁମ୍ଭେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଛବି ଦେଖାଉଛ , ଘଡ଼ିକେ ଭିନ୍ନ ରୂପ ଧରୁଛ । ସେ ଛବି—ବର୍ଣ୍ଣନାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଭାଷା ସେଠାରେ ମୂକତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ତୁମ୍ଭେ ସଧବା ନୁହଁ, କି ବିଧବା ନୁହଁ—ତୁମ୍ଭେ ବିବାହିତା ନୁହଁ କିମ୍ବା ଅବିବାହିତା ନୁହଁ । ବିବାହ କରିଥିଲେ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ନିଜକୁ ବିବାହ କରିଥିବ, ନଚେତ୍ ତୁମ୍ଭେ ଚିରକୁମାରୀ, ମୁଁ ଭୁଲରେ ତୁମ୍ଭକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଦେବତା ପୂଜିଛି । ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ଯେ ଦେବତା ନାହିଁ—ଏ ଜ୍ଞାନ ମୋର ଥିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ସେହି ଉପାଧିକୁ—ତୁମ୍ଭର ଶକ୍ତିବିଶେଷକୁ ପୂଜିଅଛି; ମୂଳ ଛାଡ଼ି ଡାଳକୁ ପୂଜିଛି । ଏବେ ମୋର ଭ୍ରାନ୍ତି ତୁଟିଛି । ଏବେ ମୂଳଗଛକୁ ପୂଜିବି । ମା ପ୍ରକୃତି-ଦେବୀ, ତୁମ୍ଭକୁ ଆଉ କିଂଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି ? ମୋର ଇହ ପରକାଳର ଜୀବନ-ପଥ ଆଲୋକମୟ କର, ଆଉ ତୁମ୍ଭକୁ ପ୍ରକୃତ ରୂପରେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିପାରିବାର ଶକ୍ତି ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜ୍ଞାନ ଦିଅ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ପ୍ରାର୍ଥନା ଆଉ କଅଣ ଅଛି, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ—ମୋର ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଜୀବନର ସକଳ ଆକାଂକ୍ଷା, ସମସ୍ତ ବାଞ୍ଛିତ ସୁଖ ଏକାଧାରରେ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ହୋଇ ରହିଛି । ମା, ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ—ତୁମ୍ଭର ମହିମା ଅନନ୍ତ—ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ—ଦୟା ଅନନ୍ତ—କ୍ଷମା ଅନନ୍ତ—ଅଳ୍ପ କଥାରେ ତୁମ୍ଭର ସବୁ ଅନନ୍ତ ।

ତୁମ୍ଭର ସେହି ଅନନ୍ତତ୍ୱ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନପାଖରେ ଭେଦ କରୁଛି । ଏବେ ଅନନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଅଚ

ଶାନ୍ତ । ଅନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ମାନବର ଅସ୍ତିତ୍ୱ । କେଉଁ ଅତଳ ଗହ୍ୱରରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ , ମୁଁ ଅଛି ବା ମୁଁ ସବୁଛି, ଏ ଜ୍ଞାନ ରହେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ତୁମକୁ ଧାରଣା କରିବ କିଏ ? ଆଉ ମାଗିବ ବା କିଏ ? ଖାଲି ଏତିକି କହୁଛି ମା—ମୋ ଦେହରୁ ସ୍ଥୂଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କାଢ଼ିନିଅ । ମୋତେ ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ ଦିଅ । ମୁଁ ତୁମକୁ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ ଚାରିଆଡ଼େ ସବୁଠାରେ ଦେଖେଁ । ଦିବ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣ ଦିଅ , ତୁମର ଅବ୍ୟକ୍ତ ମହାବାଣୀ ଶୁଣେ, ଦିବ୍ୟ ଜିହ୍ୱା ଦିଅ, ତୁମର ମହିମା କୀର୍ତ୍ତନ କରେଁ ଏବଂ ପ୍ରେମାମୃତ ଆସ୍ୱାଦନ କରେଁ । ଦିବ୍ୟ ନାସିକା ଦିଅ, ତୁମର ପଦ-ପଙ୍କଜ ଓ ଚରଣର ସୁଗନ୍ଧ ଆଘ୍ରାଣ କରେ । ଦିବ୍ୟ ଶରୀର ଦିଅ, ତୁମର ପାବନ ସ୍ପର୍ଶ—ଅମୃତ ସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କରେଁ । ଦିବ୍ୟ ସ୍ୱର ଦିଅ, ତୁମର ଦିବ୍ୟ ସ୍ତବ ରଚନା କରେଁ । ସର୍ବୋପରି ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଦିଅ, ତୁମର ଅଭୟ ପାଦରେ ବିକିହୁଏଁ—ଏହାହିଁ ମୋର ମୂଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ମା !

ମୋତେ ଅନ୍ଧାରରୁ ଆଲୁଅକୁ ନେଇଯାଅ, ମିଥ୍ୟାରୁ ସତ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଘେନିଯାଅ । ଅପଦରୁ ଉତ୍ସବ ଆଡ଼କୁ ନେଇଯାଅ—ଅସୁନ୍ଦରରୁ ସୁନ୍ଦର ଆଡ଼କୁ ନେଇଯାଅ । ମାଟି ରାଜ୍ୟରୁ ସ୍ୱର୍ଗଭୂମିକୁ ନେଇଯାଅ । ପଙ୍କିଳ ପଲ୍ୱଳରୁ ନେଇ ପବିତ୍ର ମାନସ-ସରୋବରରେ ରଖ । ମା, ଜନନୀ-ଦେବୀ ପ୍ରକୃତି-ରାଣୀ, ମୋତେ ତୁମ ମନ୍ଦିରର ମାର୍ଜ୍ଜନୀକର ଦାଣ୍ଡ ପୋଛା ଗାମୁଛା, କର ପଥୁର ଘଷା ପଥର କର ଅଥବା ଖଟଣୀ ଭ୍ରମର କର । ପାଦଲାଗି ଫୁଲ ଚମ୍ପା ପୁଷ୍ପର ସୁବାସ ହୋଇ-ପାରିଲେ ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଖୋଜନ୍ତି ନାହିଁ, ନଚେତ୍ ମୋତେ ଧୂପ କର—ନିଜେ ପୋଡ଼ିହୋଇ ତୁମକୁ ଆମୋଦରେ ତୃପ୍ତି କରିବି । ମୁଁ ଯେବେ ଚନ୍ଦନ ହୋଇପାରନ୍ତି, ତେବେ ତୁମ ଦେହରେ ଲାଗି ଲାଗି ଶେଷରେ ମିଳାଇଯାଇ ଧନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ମା, ମୋତେ ତୁମ ଦେବଘରର ଚୂଲି କମ୍ପା ମଣୋହି ରନ୍ଧା ହାଣ୍ଡି କର । ମୁଁ ନିତି ଅଗ୍ନିରେ ସ୍ନାନ କରି ଆତ୍ମା ଶୁଦ୍ଧି କରିବି । ମୁକ୍ତି ମୋର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ମା, ସେବା ଏକା ଲୋଡ଼ା । ମୁକ୍ତି ସ୍ଥିର ନିଶ୍ଚଳ, ସେବା ତରଙ୍ଗସଙ୍କୁଳ । ସ୍ଥାଣୁତ୍ୱରେ ସୁଖ ନାହିଁ , ସ୍ପନ୍ଦନରେ ଏକା ସୁଖ । ତୁମର ଯୋଗ୍ୟ ସେବକ ନ ହୁଏ ପଛେ, ଅଧମ ସେବକ ହୋଇ ରହିବି । ସେତେ ଏ ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର ଉଦିତ ହେବ ମା ? ତୁମ ଜଗତର ସେବା କରିବା ଭଳି ଶକ୍ତି ଦିଅ—ସାହସ ଦିଅ—ନୈପୁଣ୍ୟ ଦିଅ ଓ ଐକାନ୍ତିକ ନିଷ୍ଠା ଦିଅ । ତୁମ ସିଂହାସନର ଖଣ୍ଡେ ଇଟା ଦେଇ-ପାରିଲେ ମୋର ଅଲୋଡ଼ା ଜୀବନ ଓ ବିଫଳ ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟବାନ୍ ହୁଅନ୍ତା ।

ମନ ରେ, ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହ, ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ହେଲେ ସବୁ ହେବ , ନଚେତ୍ ଏ କଳ୍ପନା ଖାଲି କଳ୍ପନାହିଁ ହୋଇଯିବ ; କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ହେଉଛି କାହିଁ ? ଟିକିଏ ଦୃଢ଼ ହୋଇଆସିଲା ବେଳକୁ କିଏ ତାକୁ ହଲାଇ ଦୁର୍ବଳାଇଦେଉଛି । କାଳେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସଟା ଟେର ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଶକ୍ତ ହୋଇଯିବ, ତେବେ ତ ସବୁ ସରିଗଲା ! ଆଉ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବ କିଏ? ହରି ହେ ! ଏ ଗୋଟାଏ ପୁଣି ତୁମର କି କୌତୁକ ? ମୋହର ଯାହା ଲୋଡ଼ା, ତାହା ତୁମେ ମୋ ପାଖରେ ରଖିଛ । ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖି ନ ପାଇ ତୁମକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତାହା ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ଆଣି କେତେ ବେଳେ ହାତରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଉଛ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଛି । ଯାହା ଦେଲ, ତାହା କଣ୍ଟକ ବା କନକ ଆଗରୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଟଳନ୍ତା କାହିଁକି ? ଆଗେ ଅବିଶ୍ୱାସ ଆଣି ଦେଇ-ସାରି ପଛକୁ ବାଞ୍ଛିତ ଆଣିଦେବା ହୁଟ ଲଗାଇଲ ପରି ନୁହେଁ କି ?

ଏରୂପ ଲୁଚକାଳି ଖେଳ କି କୌତୁକ ଉପଭୋଗ କର କୌତୁକମୟ ? ଆଉ ଲଜ୍ଜା ଦିଅ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ବିଷମ ଲଜ୍ଜାରେ କଲିଜା ଫାଟିଯାଉଛି—ଆଉ ମୁଣ୍ଡଟେକି-ପାରୁ ନାହିଁ ,ଆଉ ସହିପାରିବି ନାହିଁ—ରକ୍ଷା କର ହରି ! ଦୁର୍ବଳ ହୃଦୟରେ ବଳ ଦିଅ—ଟଳ ଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ କରିଦିଅ, ସବୁ ଛଡ଼ାଇନେଇଯାଅଲଣି, ତେବେ ବି ତ ମୁଁ ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ଏହା ଉପରେ ଆଉ କି ପରୀକ୍ଷା କରିବ ? ଏହିଠାରୁ ପରୀକ୍ଷା ଶେଷ ହେଉ । ତୁମେ ଏକା ସିନା ମୋତେ ଅକୃତଜ୍ଞ କରୁଛ,ଅବିଶ୍ୱାସୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରୁଛ, ପୁଣି ମୋହରି ପାଖରେ ମୋତେ ହଟହଟା କରୁଛ । ଯାହାର ଜୀବନର ଅବଲମ୍ବନ କାଢ଼ି-ନେଲ, ତାକୁ ରଖି ଆଉ ଫଳ କଅଣ ? ଖାଲି ହାଟ ସାଧିବା, ନାଟ ଦେଖିବା ଛଡ଼ା ଆଉ ତୁମ୍ଭର କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି କିଏ ଜାଣେ ? ଆଚ୍ଛା, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏହିପରି କଣ କରିଥିଲେ ତୁମ୍ଭର [illegible] ? ମୋର କଅଣ ଏତେ ଅପରାଧ ସଞ୍ଚିତ ଅଛି ଯେ, ସାରା ଜୀବନଟା ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉନାହିଁ ? ଭ୍ରମର ମଲ୍ଲୀଙ୍କ ପରି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସଂସାରରୁ ରସ ଶୋଷଣ କରୁଛି; ମାତ୍ର ତାକୁ କିଛି ଦେଇପାରୁ ନାହିଁ । ମଲ୍ଲୀ ଗଛରୁ ରସ ନେଇ ବଞ୍ଚେ, ମାତ୍ର ଯାହା ଲାଗି ବଞ୍ଚେ, ତାହାର କିଛି ଉପକାର ନ କରି ବରଂ ତାକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦିଏ । ମୁଁ ଖାଲି ସେହିପରି କରୁଛି, କ୍ଷମାକର କ୍ଷମାସାଗର !

ମା ଉମା, ଆଜି ସେହି କାଳ ଶୁକ୍ରବାର । ତୁ ଆଜିକି ୧୦ ଦିନ ହୋଇ ଗଲୁ, ତାହା ବେଳଠୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତି ପରି ସୁଦ୍ଧା ଲାଗୁ ନାହିଁ ! ତୋର ହସିବା ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଭୁଷିବା ମୂର୍ତ୍ତିଟି ସୁଦ୍ଧା କି ସୁନ୍ଦର ! ସେ କପଟ ଶୂନ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟାରୁ ମମତା, ଅଶ୍ରୁମାନ ଫୁଟିଉଠୁଥାଏ । ସେ ଅଶ୍ରୁମାନ କି ମଧୁର ! ସେଥି ହାସ୍ୟରେ ମୁଖଶ୍ରୀ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୁଏ, ଏହା କି ପାଶୋରିବାର କଥା ? ଥାଉ ସେସବୁ, ତୁ ଏବେ ସ୍ୱର୍ଗର ତପସ୍ୱିନୀ, ଆଉ ତୋତେ ସ୍ନେହରେ [illegible] ନାହିଁ, ସୁବର୍ଣ୍ଣର କହୁଛି—ତୁ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହି ଧନ୍ୟ ହୋ ମା !

ରେ ବର୍ବର ସ୍ନେହ, ତୁ ମନୁଷ୍ୟର ପୋଷ୍ୟସୁତ । ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ସମସ୍ତ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଦିଏ ପୁଣି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ । ତାକୁ ପୋଷି ରଖିବାର ଫଳ ଏତିକି । ତୁ ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ରେ ସ୍ନେହ, ଦୋହରଷ୍ଟ ଅଗ୍ନି ପରି ଯେ ତୋତେ ପୋଷି ରଖେ, ତୁ ତାକୁ ପୋଡ଼ି ଜାଳି ଭସ୍ମ କରିଦେଉ । ମୁଁ ତୋ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ି ହାତ ଯୋଡ଼ି ବିନୟ ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି—ଏ ଜନ୍ମରେ ତୁ ଆଉ ମୋ ପାଖ ପଶିବୁ ନାହିଁ ।

ହାୟ ମଧୁସୂଦନ !

ବିବିଧ ଚିନ୍ତା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ

ସ୍ୱଜଭକ୍ତି
ସାହିତ୍ୟ
ସତୀତ୍ୱ
ଚିନ୍ତା
ଉନ୍ନତି
ଧର୍ମ
ସଂସର୍ଗ
ସଭ୍ୟତା
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ
ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ
କୃଷି
ଶିଳ୍ପ
ବାଣିଜ୍ୟ
ଇତିହାସ
ବିଜ୍ଞାନ
ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ
ଅମରତ୍ୱ
ଦୟା
[illegible]
[illegible]
ସମାଜସଂସ୍କାର
ଅବାହନୀ
ନିର୍ମଳ ଝର
ସେବା-ଧର୍ମ

ବିବିଧ ଚିନ୍ତା

ରାଜଭକ୍ତି

ରାଜଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଆବଶ୍ୟକ । ରାଜା ବୃହତ୍ ପରିବାରର କର୍ତ୍ତା । ଗୃହରେ ଜଣେ କର୍ତ୍ତା ଥାଏ । ଗୃହର ସମସ୍ତ ପରିବାର ତାହାର ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟକୁ ଯଦି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୃହ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଏ, ତେବେ ସେହି ଗୃହର କର୍ତ୍ତା ତା ଅଧୀନ ରାଜା-ପ୍ରଜାରେ ଅଭିହିତ ହୁଅନ୍ତି । ରାଜ୍ୟ-ଗୃହବାସୀ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା ତାଙ୍କର ଶାସନରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ସ୍ଥୂଳରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜର ପ୍ରତିନିଧି ରାଜା । ସମଗ୍ର ପ୍ରଜାଶକ୍ତିର ସମବାୟରେ ରାଜଶକ୍ତି ଗଠିତ ହୁଏ । ପ୍ରଜା ଯନ୍ତ୍ର, ରାଜା ତାହାର ଚାଳକ । ପ୍ରଜା ପିଣ୍ଡ, ରାଜା ପ୍ରାଣ । ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାର ଧନପ୍ରାଣ ନିରାପଦରେ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ । ରାଜଶକ୍ତି ପ୍ରଜାଶକ୍ତିର ମେରୁଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ । ରାଜାଙ୍କର ଅସୀମ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତିର ଅମୃତ-ଭାଗୀରଥୀଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଏହି ବିରାଟ ମାନବ-ବଂଶ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପାଠଶାଳା । ପ୍ରଜା ଏଥିରେ ଛାତ୍ର ଓ ରାଜା ଏତତ୍କ୍ଷଣ ଶିକ୍ଷକ । ଷଡ଼ରିପୁଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ଓ ଅନୀତି-ଅଧର୍ମ କବଳରୁ ପ୍ରକୃତିପୁଞ୍ଜଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା କରିବା ଓ ସତ୍ପଥରେ ଚଳାଇବା ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ । ରାଜା ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବା ଧର୍ମପାଳନରେ ବୀତସ୍ପୃହ ହେଲେ ମାନବ ସମାଜର ଶୃଙ୍ଖଳା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସମାଜରେ ପାପ, ଦୁରାଚାର ପ୍ରବେଶପୂର୍ବକ ତାହାକୁ କୀଟଦଂଶିତ କରି ପ୍ରାୟ ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ କରି ପରିଶେଷରେ ନିଃଶେଷ ବିନାଶ କରେ ।

ରାଜା ସାଧାରଣ ମାନବ ନୁହନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରମୁଖରେ ସେ ମହତୀ ଦେବତା ନାମରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିର ରକ୍ଷଣ, ପାଳନ ଓ ବର୍ଦ୍ଧନ ସକାଶେ ବିଧାତା ତାହାଙ୍କୁ ମାନବାତୀତ ଶକ୍ତି ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମକୁ ପ୍ରେରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱରାଜା ପ୍ରଜାକୁଳର ଐହିକ ଓ ପାରତ୍ରିକ ସୁଖର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ପ୍ରଜାବର୍ଗଙ୍କର ଜୀବନଗଠନର ଭାର ତାଙ୍କରି ହସ୍ତରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ୱୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ସେ ରାଜମୁକୁଟ ଛଳରେ ମସ୍ତକରେ ବହନ କରନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କର ଜୀବନ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନୁହେଁ, ତାହା ସାଧାରଣ ଜୀବନ । ସେ ପୁଣ୍ୟ-ପୂତ ମହାଜୀବନ ପ୍ରକୃତିର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ ସକାଶେ ଉତ୍ସର୍ଗିତ । ସେ ନିଜେ ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ କରି ଅସଂଖ୍ୟ ମାନବଙ୍କୁ ସୁଖ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ସେ ବାସ୍ତବରେ ନର-ଦେବତା । ତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ ଦେବଦର୍ଶନ ତୁଲ୍ୟ ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ, ଏଥିରେ ସଂଶୟ ନାହିଁ । ରାଜା ପ୍ରଜାର ସମ୍ପର୍କ ପିତାପୁତ୍ରର ସମ୍ବନ୍ଧ ତୁଲ୍ୟ ଘନିଷ୍ଠତର । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଜା-ପିତା ଆଖ୍ୟା ସତ୍ୟ, ଶିବ, ଧ୍ରୁବ, ସୁନ୍ଦର ଓ ସର୍ବସ୍ୱସାର୍ଥକ—ଏହା ଅତିରଞ୍ଜିତ ଉକ୍ତି ନୁହେଁ ।

ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ବିଷୟ ନିବିଷ୍ଟଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭକ୍ତିରେ ଶିର ସ୍ୱତଃ ଅବନତ ହୋଇଆସେ ; ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ମୂଲ୍ୟରେ ଭକ୍ତି କ୍ରୀତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ରାଜା ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ, ତାହାଙ୍କର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ ସେହି ପରିମାଣରେ ରାଜଭକ୍ତ । ରାଜାମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ରାଜକର ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି ; ମାତ୍ର ଯେଉଁ ରାଜା ରାଜକର ସହ ପ୍ରଜା-ହୃଦୟର ଭକ୍ତି-ଅର୍ଘ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ସେହି ରାଜର୍ଷିଙ୍କ ରାଜସିଂହାସନ ଦେବତାମାନଙ୍କର ନମସ୍ୟ । ରାଜକର ରାଜକୋଷରେ ଲାଗେ ନାହିଁ, ତାହା ପ୍ରଜାଙ୍କ ହିତକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ ; କେବଳ ଭକ୍ତିଦକ୍ଷିଣାଟି ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ । ରାଜା ପ୍ରଜାଦତ୍ତ ଭକ୍ତି ପରିଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ପ୍ରତିଦାନସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସ୍ନେହର ଶୀତଳ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ପ୍ରଜାକୁ ଆର୍ଦ୍ର କରିଦିଅନ୍ତି । ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜର ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ସକାଶେ ରଘୁକୁଳ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଛିଡ଼ା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରିୟତମା ସାଧ୍ୱୀ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କୁ ବିନା-ପରାଧରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଦାଶରଥି ଏରୂପରି ପ୍ରଜାବାତ୍ସଲ୍ୟର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗଗମନ ସମୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ରାଜବିଚ୍ଛେଦ ସହ୍ୟ କରି ନ ପାରି ତାହାଙ୍କ ସହଗମନ କରିଥିଲେ । ରାଜଯୋଗୀ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ମାୟା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ ପାରି ବନବାସ କାଳରେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କର ସହଚର ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ରାଜଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରଜାପ୍ରୀତିର ଚରମାଦର୍ଶ ନୁହେଁ କି ?

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଦଳପତି ବା ପ୍ରଜା-ପ୍ରତିନିଧି ଜ୍ଞାନରେ ଗୌରବ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାତୃଭୂମି କୋଟି ତୀର୍ଥବତୀ ଭାରତର କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଭାରତବାସୀମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେବତା ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । କେବଳ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି ଓ ପୂଜା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ରାଜଭକ୍ତିରେ ଭାରତର ଆଦର୍ଶ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ । ଭାରତବାସୀଙ୍କର ପିଣ୍ଡ ଓ ପ୍ରାଣ ରାଜଭକ୍ତି-ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ । ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ତରେ ଓ ଶ୍ୱାସବାୟୁରେ ସୁଦ୍ଧା ରାଜଭକ୍ତି ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ରାଜଭକ୍ତିରେ ଭାରତହିଁ ଭାରତର ପଟାନ୍ତର । ଯୁଗଧର୍ମରେ ଭାରତ-ଭାଗ୍ୟରେ ଯେତେ ଅବନତି ଘଟୁ ପଛେ; ମାତ୍ର ସେ ଏକମାତ୍ର ରାଜଭକ୍ତିରେ ଚିରକାଳ ଗୌରବ ଅଛି ଓ ରହିବ । ରାଜାଙ୍କ ପରି ଚିରଦୁଃଖୀ ଜଗତରେ କେହି ନାହିଁ । କୋଟି କୋଟି ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନରକ୍ଷାର ମହା ଗୁରୁ ଭାର ଯାହାଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ, ତାଙ୍କଠାରୁ ବଳି ଦୁଃଖୀ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ରାଜାଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସୁଖ ଗଠିତ ହୁଏ । ରାଜା ସୁଖ ତ୍ୟାଗ ନ କଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସୁଖୀ ହେବା ଆଶା ସୁଖସ୍ୱପ୍ନରେ ପରିଣତ ହେବ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ସକାଶେ ରାଜା ସୁଖ, ଭୋଗ ଓ ବିଳାସ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରି ଦୁଃଖଦେବତାର ଚରଣାର୍ଚ୍ଚନାରେ ନିଜକୁ ଚିର ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି । ରାଜା କେବଳ ସ୍ୱାର୍ଥବୀର ନୁହନ୍ତି—ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ତ୍ୟାଗବୀର । ହଂସ ଜଳରେ ସନ୍ତରଣ କରେ; ମାତ୍ର ତାହା ଦେହରେ ଜଳ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ରାଜା ବିଷୟ-ବାରିଧିରେ ସନ୍ତରଣ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଷୟରେ ଲିପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜା ଭିନ୍ନ ଜାତି ବା ଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ହୋଇପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ରାଜଧର୍ମ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ । ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କର ରାଜଧର୍ମ ଏକ । ଭିନ୍ନ ଦ୍ରୁମର ମଧୁ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଦୁବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସକଳ ଦ୍ରୁମର ମଧୁ ମଧୁର ଲାଗେ । ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣର ଗାଭୀର ଦୁଗ୍ଧ ଏକ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସେହିପରି ରାଜା ଯେଉଁ ଜାତି ବା ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ପ୍ରଜାପାଳନ ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କର ଧର୍ମ । ସୁତରାଂ ବିଜାତି ବା ବିଧର୍ମୀ ରାଜା ଅଭକ୍ତିଭାଜନ ନୁହନ୍ତି । ରାଜାମାନେ ନମସ୍ୟ, ପୂଜନୀୟ ଓ ଭକ୍ତିଭାଜନ ।

ନିଖିଳ ବୀରତ୍ୱ ଯାହାଙ୍କର ପାଦତଳରେ ଅବଲୁଣ୍ଠିତ ଓ ଲୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ, ସେହି ସ୍ୱନାମ-ଧନ୍ୟ ଇଂରାଜଜାତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରାଜା । ସେହି ବୀରଜାତି କେବଳ ବଳବୀର ନୁହନ୍ତି, ଧର୍ମବୀର, କର୍ମବୀର, ନ୍ୟାୟ-ବୀର, ଧୈର୍ଯ୍ୟବୀର, ଦୟାବୀର, କ୍ଷମାବୀର, ନୀତିବୀର ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଉପାଧିରେ ସେମାନେ ଉପାଧିତ ହୁଅନ୍ତି । ଇଂରାଜ ସମଦର୍ଶୀ; ସେ ପ୍ରବଳ ଓ ଦୁର୍ବଳକୁ ସମନେତ୍ରରେ ଦେଖନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସୁଶାସନରେ ଭୁଜଙ୍ଗ, ଭେକଙ୍ଗ ଏକ ଘରରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଜା-ପ୍ରୀତି ତାଙ୍କ ରାଜନୀତିର ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାନ ତାହାଙ୍କର ଅନୁଦ୍ଯାପିତ ମହା ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ । ସେ ଦୁର୍ମଦ ଜର୍ମାନୀକୁ ଧର୍ଷଣ କରି ଜଗତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅକ୍ଷତ ରଖିଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଉଦାର କୃପା ଲାଭ କରି ଅବନତ ଭାରତ ଉନ୍ନତିର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିଃଶ୍ରେଣୀରେ କ୍ରମଶଃ ଆରୋହଣ କରୁଅଛି । ତାହାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଶାସନ ଭାରତର ମୁମୂର୍ଷୁ ପ୍ରାଣରେ ସଞ୍ଜୀବନୀ-ସୁଧା ବୋଳିଦେଉଅଛି । ମହାପ୍ରାଣ ଇଂରାଜଜାତି ସୁଶାସନ, ସୁପାଳନ ଓ ସୁରକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଭାରତକୁ ଅତୀତ ରାମଯୁଗ ଫେରାଇଆଣିଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିପୁଞ୍ଜକୁ ଆଶାତୀତ ସୁବିଧାପ୍ରଦାନରେ ସେମାନେ ଅକୁଣ୍ଠ ମୁକ୍ତହସ୍ତ । ତାଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ରାଜତ୍ୱ କାମନା କରି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଭକ୍ତିପୂଜା ଅର୍ପଣ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜଭକ୍ତ ପ୍ରଜାର ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଏହା କୋଟି ବାର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସୁରାଜନାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାହିତ୍ୟ

ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ସମ୍ୟକ ହିତ ସାଧିତ ହୁଏ, ତାହା ସାହିତ୍ୟ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଜ୍ୟୋତିର୍ବେଦ, ଆୟୁର୍ବେଦ, ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ହିତକାରୀ ବିଦ୍ୟା ଥିଲେହେଁ ସାହିତ୍ୟ ସେ ସମସ୍ତର ମୂଳ, ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳବିଦ୍ୟା ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ନିଜକୁ ପରିଚିତ କରନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ ମାନବ-ସମାଜର ମେରୁଅସ୍ଥିସ୍ୱରୂପ । ସମାଜ ତାହାରି ବଳରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ । ମାନବର ଚିନ୍ତା ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ସେହି ଭାଷା ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲେ ସାହିତ୍ୟ ହୁଏ, ଅତଃ ଭାଷାହିଁ ସାହିତ୍ୟ । ଜାତୀୟସାହିତ୍ୟ ଜାତିର ଜୀବନ, ଶକ୍ତି ଓ ସମ୍ବଳ । ସାହିତ୍ୟ ପରି ସୁହିତ ଜଗତରେ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ହୃଦ୍ଭାବ, ଉଚ୍ଚଚିନ୍ତା ଓ ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ଏକାଧାରରେ ସମାବିଷ୍ଟ । ସେଥିର ଅନୁଧ୍ୟାନରେ ମାନବର ସ୍ୱାଭାବିକ ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଜ୍ଞାଦି ବର୍ଦ୍ଧିତ, ମାର୍ଜିତ ଓ ପ୍ରଖର ହୋଇଉଠେ ।

ମାନବମାନେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଅନନ୍ୟ ଭକ୍ତ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଚିରମୁଗ୍ଧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଅବଲୋକନ କଲେ ଯେଉଁ ଉନ୍ମାଦନା ଜାତ ହୁଏ, ତାହାକୁ ରସ କହନ୍ତି । ସେହି ରସାମୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ଉପଭୋଗ କରାଯାଏ । ସାହିତ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଆବଶ୍ୟକ । ମାନବର ମାନସ-ତରଙ୍ଗିଣୀ ସର୍ବଦା ସାହିତ୍ୟ-ସିନ୍ଧୁ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା, କଥୋପକଥନଦ୍ୱାରା, ଯାହା ସଙ୍ଗୀତାଦି ଦ୍ୱାରା ମାନବ ସତତ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ନିଯୁକ୍ତ । ମାନବର ଐହିକ ଓ ପାରତ୍ରିକ ମଙ୍ଗଳ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ-କଷଣିରେ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତି-ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପରୀକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଜାତି ଯେତେ ଉନ୍ନତ, ସେହି ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ ସେତେ ଉପାଦେୟ ଓ ସମୃଦ୍ଧ । ସମ୍ପ୍ରତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଖଣ୍ଡରେ ଉନ୍ନତିର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ । ତତ୍ରତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତି-ଗଗନର ମଧ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରୁଅଛି । ସେ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ସହ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ତୁଳନା କଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ଯେ, ସମ୍ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରଭାତରେ ସୁଦ୍ଧା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ତାଳ ସଙ୍ଗେ ତିଳର ତୁଳନା ତୁଲ୍ୟ ସେ ତୁଳନା କେବଳ ଅଧମ ତୁଳନାମାତ୍ର । ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା ସାହିତ୍ୟୋନ୍ନତିର ମୁଖ୍ୟ ଉପାୟ । ସମ୍ପ୍ରତି ଏ ଦେଶରେ ନାନାପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟ ପଠିତ ହେଉଅଛି । ବିବିଧ ସାହିତ୍ୟରୁ ରତ୍ନ ସଂଗ୍ରହ କରି ମାତୃସାହିତ୍ୟର ଭୂଷଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଉଚିତ; ମାତ୍ର ସ୍ୱଦେଶୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ଅଭାବରେ ସେ ସଂଗ୍ରହ ସୁଷ୍ଠୁସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶ ସାରସ୍ୱତ ସ୍ୱର୍ଗସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସାର୍ବଭୌମ ଭଞ୍ଜ, କୃଷ୍ଣ ସିଂହ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ବଳରାମ ଦାସ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ଯାହାଙ୍କର ସ୍ମୃତିରଜ ଦେହରେ ବୋଳି-ହୋଇ ଦେଶ ଅବଧି କୃତାର୍ଥ ମଣୁଅଛି, ସେ ଦେଶରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ-ବିଭବର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରକୃତି ପରି ତାହାର ପ୍ରାଚୀନସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବିରାଟ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶୈଳସମ୍ରାଟ ବିରାଟ ଲ୍ୟମଗିରି ଅଛି, ବିରାଟ ଚିଲିକା ଅଛି, ବିରାଟ ମହୋଦଧି ଅଛି, ବିରାଟ ଅରଣ୍ୟାନୀ ଅଛି, ସେ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ବିରାଟ ନ ହେବ କାହିଁକି ? କେବଳ ଆକୃତିରେ ବିରାଟ ନୁହେଁ, ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ବିରାଟ ବକ୍ଷରେ ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି, ସମାଜନୀତି, ବ୍ୟବହାରନୀତି ପ୍ରଭୃତିର ବିରାଟ ମେଳା ବସିଅଛି । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ସମ୍ପ୍ରତି ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ସାଧ୍ୟଶଃ ହେବାକୁ ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ସାହିତ୍ୟୋନ୍ନତିର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ । ସାହିତ୍ୟୋନ୍ନତି ପକ୍ଷରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ନବୀନ ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ନିଃସନ୍ଦେହ, ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସମସ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ, ସମୟାନୁଯାୟୀ ସକଳର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ରୁଚିର ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ସମ୍ପ୍ରତି ସାହିତ୍ୟ-ରାଜ୍ୟରେ ରୁଚିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦିଶିଅଛି । ତଦନୁସାରେ ନବୀନ ଭୂତତ୍ତ୍ୱ, ନବୀନ ଭବପାଶ, ନବୀନ-ଶିଳ୍ପସ୍ତବର ନବ ସାହିତ୍ୟ ଗଠିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଉଅଛି; ମାତ୍ର ସେହି ଗଠନ ନବୀନ ପ୍ରାଚୀନ ଉଭୟର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦଧି ଓ ଦୁଗ୍ଧର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଯେଉଁ ରସ ଜାତ ହୁଏ, ତାହା ଦଧି ଓ ଦୁଗ୍ଧ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୱାଦୁତର ଓ ଉପାଦେୟ ହୁଏ ।

ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଜାତି ସାହିତ୍ୟବର୍ଜିତ ନୁହେଁ । ଯାହାର ଭାଷା ଅଛି, ତାହାର ସାହିତ୍ୟ ଅଛି । ଭାଷାଶୂନ୍ୟ ମାନବସମାଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଘୋର ଅରଣ୍ୟବାସୀ କନ୍ଧ, ସାନ୍ତାଳ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା ସେମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ; ମାତ୍ର ସେ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ । କଥିତ ଓ ଲିଖିତ ଭେଦରେ ସାହିତ୍ୟ ଦ୍ୱିବିଧ । ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ କଥିତ ସାହିତ୍ୟର ଜୀବନସ୍ୱରୂପ । ସୁତରାଂ ଯେଉଁ ଜାତିର ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ ନାହିଁ, ସେ ଜାତିର କଥିତ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ଓ ସେ ଜାତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ।

ସାହିତ୍ୟ ଆକାଶ ପରି ଅନନ୍ତ ଓ ସମୁଦ୍ର ପରି ଅଗାଧ । ସେଥିରେ ଉଡ଼ି ବା ବୁଡ଼ି ଥଳ କୂଳ ପାଇବା କଷ୍ଟକର ହେଲେହେଁ ତାହା ସାଧନାର ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟର ମହିମା ବଚନାତୀତ । ଶରତ୍କାଳ ଆକାଶରୁ ମେଘ ବିତାଡ଼ିତ କରି ତାହାର ନୀଳିମା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଲା ପରି ସାହିତ୍ୟ ମାନବର ମାନବତାକୁ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରିଦିଏ । ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ମାନବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନୀଷିଗଣ ଆଦର୍ଶର ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଛବି ଅଙ୍କିତ କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ମହୋପଦେଶ ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି, ତାହାହିଁ ସାହିତ୍ୟପଦବାଚ୍ୟ ହୁଏ । ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ରବିରଶ୍ମିକୁ ବକ୍ଷରେ ଧାରଣ କଲା ପରି ସାହିତ୍ୟ ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତରର ଚିନ୍ତାକୁ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ କରି ରଖେ । ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଚିନ୍ତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ଏବଂ ଜୀବନକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟରୁ ନେଇ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ରାଜ୍ୟରେ ଅବତରଣ କରାଏ । ସେହି ଚିନ୍ତାରୁ ସମାଜ ଶକ୍ତି, ଜ୍ଞାନ ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ସାହିତ୍ୟ ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ମୂଳ । ସେ ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜାତୀୟ ସଭ୍ୟତା ଗଠନ କରେ । ସାହିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମାଜ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ, ପରିଷ୍କୃତ ଓ ଉନ୍ନତ ହୁଏ । ସାହିତ୍ୟ ପତିତସମାଜକୁ ଜାଗ୍ରତ କରେ ଏବଂ ଜାତିକୁ ବଳୀୟାନ୍ କରି ଏକତାର ଶୃଙ୍ଖଳରେ ଗ୍ରଥିତ କରେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବେଶୀ ବଙ୍ଗବାସୀମାନଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ଉନ୍ନତିର କାରଣ ଏକମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟୋନ୍ନତି । ସେମାନଙ୍କ ମାତୃସାହିତ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମାତୃଭୂମିକୁ ସାରସ୍ୱତ-ତପୋବନ ତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ କରିଅଛି । ସେହି ତପୋବନର ପୁଣ୍ୟ ହୋମଧୂମରେ ସମସ୍ତ ଭାରତ ସୁରଭିତ ।

ମାତୃସାହିତ୍ୟ ମାତୃ ପରି ପୂଜନୀୟ, ଏହା ଯୁକ୍ତି-ଯୁକ୍ତ କଠୋର ସତ୍ୟ ବାଣୀ । ତାହାର ଦେବପଦରେ ଭକ୍ତିପୂତ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ପ୍ରଦାନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମାତୃସାହିତ୍ୟ ପରି ମାତୃପୂଜାର ପବିତ୍ର ମଙ୍ଗଳ ମହାମନ୍ତ୍ର ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ସାହିତ୍ୟ ମାନବସମାଜ ପ୍ରତି ବିଧାତାଙ୍କର ଅନୁପମେୟ ମହାଦାନ । ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟରେ ଚିନ୍ତାର ଅବାଧ କ୍ରୀଡ଼ା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଭାବର ଉଚ୍ଛୁଳିତ ବନ୍ୟା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଯହିଁରେ ସାର୍ବଜନୀନ ବିଶ୍ୱପ୍ରେମ ନାହିଁ, ମୋହମାଦକତାର ତୀବ୍ର ଆକର୍ଷଣ ନାହିଁ, ଅନୁଭୂତିର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚିତ୍ର ନାହିଁ, ଅକ୍ଳାନ୍ତକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ଅଲୌକିକ କଳା-କୌଶଳ ନାହିଁ, ଯହିଁରେ ହୃଦୟ ଆର୍ଦ୍ର ହୁଏ ନାହିଁ— ତାହା ସାହିତ୍ୟ ନାମର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ।

ସାହିତ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ । ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟର ଭାବ-ପ୍ରକାଶିକା ଶକ୍ତି ସମଧିକ । ଛନ୍ଦ, ଯତି, ମିତ୍ରାକ୍ଷର ପ୍ରଭୃତି ନିଗଡ଼ ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବାରୁ ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟର ସେ ଶକ୍ତି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବିକଳାଙ୍ଗ । ସମ୍ପ୍ରତି ଉନ୍ନତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ ସାହିତ୍ୟ ଲିଖିତ ହେଉଅଛି । ତାହା ମିତ୍ରାକ୍ଷର ପରି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ; ଅଧିକନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଭାଷା ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଓ ଉତ୍ତେଜକ ହୁଏ । ଏହିହେତୁ ସଂସ୍କୃତକାବ୍ୟମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟଥା ସେଥିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମାଦର ଅବଶ୍ୟ ଖର୍ବୀଭୂତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ମିତ୍ରଛନ୍ଦର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଅଛି ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ଲାଳିତ୍ୟ ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ କେହି ତାହାର ସମକକ୍ଷ ନୁହେଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରତିଭା

ଜ୍ଞାନ-ଶକ୍ତିର ଅନନ୍ୟତାକୁ ପ୍ରତିଭା କହନ୍ତି । ପ୍ରତିଭା ମାନବ ଶକ୍ତିର ଅସାଧାରଣ ବିକାଶ । ସେ ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନ, ଶିକ୍ଷା, ଐକ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ସାଧନାର ପଞ୍ଚପ୍ରଦୀପ ଜାଳିଦେଇ ମାନବକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର କରାଏ । ପ୍ରତିଭାବନ୍ତର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ । ଦୁର୍ବାର କର୍ମଲାଳସା ତାହାର ଜୀବନକୁ ଆଜୀବନ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରେ । କେତେ ମହାପ୍ରାଣ ମାନବ ପ୍ରତିଭାବଳରେ ସୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିରୁ [illegible] । ଭାରତର ଆର୍ଯ୍ୟ-ଋଷିଗଣ ପ୍ରତିଭାର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଅବତାର ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ସାହିତ୍ୟ, କେହି ବିଜ୍ଞାନ, କେହି ଜ୍ୟୋତିଷ, କେହି ଆୟୁର୍ବେଦ ଓ କେହି ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତତ୍ତ୍ୱର ଯୁଗ ବର୍ଣ୍ଣାଢ଼୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବିଶ୍ୱର ଉନ୍ନତିରେ ସଚଳ ସମୀର ।

ପ୍ରତିଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଅଲୌକିକ । ନୂତନତ୍ୱ ସୃଜନ ତାହାର ଧର୍ମ । ଏଣୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପ୍ରତିଭାକୁ 'ନବୋନ୍ମେଷଶାଳିନୀ ଶକ୍ତି' ଆଖ୍ୟାରେ ଆଖ୍ୟାୟିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ନ ଚାଲି ସ୍ୱକୀୟ ନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଶକ୍ତି, ଉତ୍ସାହ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହ ନିଜ ସତ୍ତାରେ ଅଭିନବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପଥ ଆବିଷ୍କାର କରେ । ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣରେ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱର ଛାୟା ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ, ତାହାକୁ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ, ବାସ୍ତବ ଓ ପ୍ରାଣବାନ୍ କରିବା ପ୍ରତିଭାଶାଳୀର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ପ୍ରତିଭାବନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଶକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ତାହା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଅନନ୍ତ କାଳ ଆଦୃତ ଓ ପୂଜିତ ହୁଏ । ପ୍ରତିଭାବନ୍ତର ବିକଳ୍ପ ସଂସାରରେ କେହି ନାହିଁ, ତାହାର ପ୍ରତିଭା ତାହାର ଏକମାତ୍ର ପରିଚୟ । ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ ଚିକିତ୍ସାପ୍ରଣାଳୀର ଉଦ୍ଭାବକ, ସମନ୍ୱୟର ଏକନିଷ୍ଠ ଉପାସକ ମହାତ୍ମା ହାନେମାନ ଜଣେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥର ରୋଗୋତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି ଅଛି, ସେହି ପଦାର୍ଥର ରୋଗନାଶିନୀ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅଛି, ସେ ଏହି ସୂତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ କରି ତାହାର ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ ଚିକିତ୍ସାର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ ପରି ଆଶୁଫଳପ୍ରଦ ଚିକିତ୍ସା ଆଉ ନାହିଁ । ସେହି ଚିକିତ୍ସା ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ କୋଟି କୋଟି ହତାଶ ମୁମୂର୍ଷୁ ରୋଗୀଙ୍କୁ ନବଜୀବନ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପ୍ରକୃତିର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମହାଶକ୍ତିକୁ ଆୟତ୍ତ କରି *ତାହାଦ୍ୱାରା ଅଦ୍ଭୁତ, ଅଲୌକିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରନ୍ତି ।* ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଯନ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କାରକ ମହାନୁଭବ ସାମୁଏଲ ଏଫ୍. ବି. ମର୍ସ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥିତ ବିଜୁଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟରେ ବହୁଦୂରକୁ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରେରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ବାଷ୍ପୀୟ ଶକଟର ଇଞ୍ଜିନ-ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ଜର୍ଜ ଷ୍ଟିଫେନସନ ଓ ଷ୍ଟିମଇଞ୍ଜିନ ପ୍ରସ୍ତୁତକର୍ତ୍ତା ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଡକ୍ଟର ଡେନିସପପିନ ଉତ୍ତପ୍ତଜଳ-ସଞ୍ଜାତ ବାଷ୍ପର ଶକ୍ତିରେ ମାସକର ପଥ ଦିନକରେ ଯିବାର ସୁବିଧା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଡଗ୍‌ନେଟ୍ ମୋଟରକାର ଇଞ୍ଜିନକଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପ୍ରତିଯୋଗିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ରେଲଇଞ୍ଜିନ ଆବିଷ୍କାରକଙ୍କର ସମକକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ ସର୍ବ୍ୟସାର ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କର କବିପ୍ରତିଭା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ହୋଇଅଛି । ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ସକଳ ଉନ୍ନତ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟନାଟକାଦି ଅନୂଦିତ ହୋଇଅଛି । ଉଦ୍ଦୀପନାର ଅଗ୍ରେସ୍ୱଗିର ମହାବୀର ନେପୋଲିୟନଙ୍କର ବୀରପ୍ରତିଭା ଜଗତରେ ଅତୁଳନୀୟ । ଏହିପରି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଖଣ୍ଡରେ କେତେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ମହାପୁରୁଷ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି କେତେ ଦୁରୂହ ତତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଘ ଯାଇଛନ୍ତି, ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ ସେଥିର ଜୀବନ୍ତ ମୂକ ସାକ୍ଷୀ ।

ସେକାଳର କଥା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ପ୍ରତିଭାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଅଧିକ ଦୂର ଯିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାତୃଭୂମି ଉତ୍କଳ ଓ ପଡ଼ୋଶୀ ବଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଭାର ଉଦ୍ଭା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିରଳ ଯଥେଷ୍ଟ । ବଙ୍ଗର ସୁସନ୍ତାନ କବୀନ୍ଦ୍ର ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ କବିପ୍ରତିଭା ସମଗ୍ର ଧରଣୀମଣ୍ଡଳରେ ସମାଦୃତ ହୋଇଅଛି । ବିଜ୍ଞାନପତି ଜଗଦ୍ୱିଖ୍ୟାତ ଜଗଦୀଶଚନ୍ଦ୍ର ବସୁ ଓ ଆଜନ୍ମ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସାର୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ବିଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ରରେ ନୂତନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୃଷ୍ଠା ସଂଯୋଗ କରିଦେଇଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଭାରେ ମାନବଜଗତ ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ମୁଗ୍ଧ । ଉତ୍କଳାକାଶର ପ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହସାମନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ପ୍ରତିଭାରେ ଉତ୍କଳର ମୁଖକୁ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି ଓ ଚିରକାଳ ରଖିଥିବେ । ତାଙ୍କର ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଗଣନା ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ପାଇ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟା ମାତୃକଳ୍ପା ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ତାହାଙ୍କୁ 'ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଦର୍ପଣ ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷ ପୁସ୍ତକଶାସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ-ପଞ୍ଜିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ସାମନ୍ତ ମହୋଦୟ କୌଣସି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯନ୍ତ୍ରର ସାହାଯ୍ୟ ନ ନେଇ କେବଳ ବଂଶଦଣ୍ଡ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନନ୍ତ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଗଣ୍ୟବିହାରୀ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କମଣ୍ଡଳର ଦୁରୂହ ତଥ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାହାଙ୍କୁ ମାସିକ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ବୃତ୍ତିପ୍ରଦାନ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ସର୍ବତୋମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାକୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ବାମଣ୍ଡାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନରପତି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବଙ୍କର ବିପୁଳ ବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରତିଭା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରଧାନପାଟ ନାମକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜଳପ୍ରପାତର ଶକ୍ତିକୁ ଧରି ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେହି ଶକ୍ତିରେ ବାମଣ୍ଡାର ଅନେକ ଯନ୍ତ୍ର ଚାଳିତ ହୁଏ । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତିଭାର୍ଜନ ଦୁରାଶାମାତ୍ର । ସେମାନଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ଅଭ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ । ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିଧାରୀ ନୁହନ୍ତି, ଅଥଚ ସେମାନେ ପ୍ରତିଭାରେ ଜଣେ ଜଣେ ଦିଗ୍‌ପାଳ ତୁଲ୍ୟ । ପ୍ରତିଭା ଆଗ୍ନେୟଗିରି ଗର୍ଭସ୍ଥ ଦ୍ରବ ତପ୍ତ ତରଳାଗ୍ନି, ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ସେଥିର ନିର୍ଗମନର ପଥସ୍ୱରୂପ । କୃତ୍ରିମ ଉତ୍ତମାଭ ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତ କରିବା କିମ୍ବା ଶିରୋବେଷ୍ଟନପୂର୍ବକ ନାସିକା ଟାଣ୍ଡିତ କରିବା କିମ୍ବା ଲୁଚାଇ ଫେରାଇ ବିଷୟକୁ ଜଟିଳ ପଙ୍କିଳ ଓ ଦୁର୍ବୋଧ କରିବା ପ୍ରତିଭାର ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ନୀରବ ସାଧନାହିଁ ତାହାର ଧର୍ମ ।

ପ୍ରତିଭା-ପୂଜା ପ୍ରତିଭାର୍ଜନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାୟ । ମହାଜନ ସ୍ମୃତି ଓ ମହାଜନର ଜୀବନୀ ପାଠ ପ୍ରତିଭା ପୂଜାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଅତୀତ ବର୍ତ୍ତମାନର ପଥ-ପ୍ରଦର୍ଶକ । ଜୀବନୀପାଠ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଲାଭ ହୁଏ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଖାଲି ବାକ୍ୟାନୁବୃତ୍ତିପୂର୍ବକ ଜୀବନୀ ପାଠରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ମହାଜନର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଏକନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଯଥାଶକ୍ତି ଅନୁକରଣପୂର୍ବକ ତାହାକୁ ପ୍ରାଣପଣରେ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଜୀବନୀପାଠ ଓ ପ୍ରତିଭାପୂଜା । ଅନ୍ୟଥା ଶତ ପ୍ରସ୍ତରମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନରେ ପ୍ରତିଭାପୂଜା ହୁଏ ନାହିଁ ।

ପ୍ରତିଭାପୂଜା ଏ ଦେଶରେ ଚିରକାଳ ଅଛି । ପର୍ବ, ଉପବାସାଦିଦ୍ୱାରା ତାହା ପ୍ରତିପାଳିତ ହୁଏ । ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ତିଥି, ବାର, ବ୍ରତ ଓ ପାର୍ବଣ ମୂଳରେ ପ୍ରତିଭାପୂଜା ବିଦ୍ୟମାନ; କିନ୍ତୁ ଯେପରି ଭାବରେ ପ୍ରତିଭାପୂଜା ହେବା ଶ୍ରେୟୋଜନକ, ପ୍ରାୟଶଃ ସେପରିଭାବରେ ହେବାର ସର୍ବତ୍ର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁର ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଧର୍ମର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସୁତରାଂ ପ୍ରତିଭାପୂଜା ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ରତ ଉପବାସାଦି ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ତିଥି ବାରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ, ପ୍ରତିଭାପୂଜା ମଧ୍ୟ ପୁଣ୍ୟପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ, ଏହା ଅସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରତିଭାବନ୍ତର ଲକ୍ଷଣ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସହଜ ନୁହେ । କାହାର ବ୍ୟବହାର ବାଳକ ତୁଲ୍ୟ ସରଳ ଓ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟହୀନ । କେହି ପଥଭ୍ରାନ୍ତ ପଥିକ ପ୍ରାୟ ବିଭ୍ରାଟ ଉଦାସମଗ୍ନ । କେହି ବା ସଂସାର-ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟର ପ୍ରାୟ ନୀରବତାପ୍ରିୟ । କାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଅବିକଳ ପାଗଳ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ସଂସାରରେ ଜ୍ଞାନୀମାନେ ବାତୁଳ ଆଖ୍ୟାରେ ଅଭିହିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେତେ ଜ୍ଞାନୀ, ସେ ତେତେ ପାଗଳ । ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ନାରଦ ଋଷିଙ୍କୁ ଲୋକେ ପାଗଳମୁନି କହନ୍ତି; ମାତ୍ର ନାରଦଙ୍କ ଭଳି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ କିଏ ? ଅତଏବ ଚିନ୍ତାଶୀଳଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି-ବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଓଡବଳ ତାହାକୁ ଚିହ୍ନାଇଥାଏ । ତାହାର ବାଳକତ୍ୱ, ଉନ୍ମତ୍ତତ୍ୱ ବା ବାତୁଳତା ତାହାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଏମନ୍ତକି ତାହାହିଁ ଚିନ୍ତାଶୀଳର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନର ସୁଗମ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅଧିରୋହଣୀ ।

ଚିନ୍ତା

ଚିନ୍ତା ମନର କାର୍ଯ୍ୟ । ମାନବ ମନ କେବେ-କେବେ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶୟନ, ଭୋଜନ, ଗମନ, ଉପବେଶନ ସକଳ ସମୟରେ ଚିନ୍ତା ମନୋ-ରାଜ୍ୟରେ ଅବାଧ ବିଚରଣ କରେ । ଚିନ୍ତା ମାନବର ସ୍ୱଭାବ । ସେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ଅନୁଗମନ କରେ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତା ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ଗଣିତ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଆଖ୍ୟାରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାହିଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ମାନବ-ସମାଜର ସଂସାରଯାତ୍ରାର ସମ୍ବଳ ହୁଏ । ସଂସାରରେ ମାନବକୃତ ଯାହା କିଛି ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେ ସକଳ ଚିନ୍ତାପ୍ରସୂତ । ଚିନ୍ତା ବେଗ-ବତୀ ତରଙ୍ଗିଣୀ ଭଳି ବାସନାକୁ ଶକ୍ତିର ଅତୀତ କେଉଁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରଦେଶକୁ ନେଇଯାଏ । ଚିନ୍ତା ମାନବ-ପ୍ରାଣରେ ଜୀବନୀଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାରପୂର୍ବକ କର୍ମର ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରେ । ଅସାଧ୍ୟ ବ୍ରତର ଅସମ୍ଭବ ଫଳଲିପ୍ସା ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତାର ଅନଧୀନ ନୁହେଁ । ଚିନ୍ତା ଅନନ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାୟ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ, ବିସ୍ତୃତ । ତାହାର ତର-ଙ୍ଗର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତରେ ଘଟଣାର ଉଦ୍ଭବ । ସଂସାର ମାୟା-ଚକ୍ରରେ ଅଚଳ, ଚିନ୍ତା ସେହି ଚକ୍ର ଭେଦ କରି ଅନାବିଳ ଆନନ୍ଦ-ସ୍ୱର୍ଗର ସନ୍ଧାନ ଆଣିଦିଏ । ଚିନ୍ତା ବ୍ୟତିରେକେ ମାନବ-ଜୀବନ ଅବାତ-ସ୍ତବ୍ଧ ସିନ୍ଧୁ, ପ୍ରାୟ ନିସ୍ତରଙ୍ଗ । ଚିନ୍ତା ମାନବ-ଜୀବନରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଆନୟନ କରେ । ମଳୟ ମାରୁତ ବ୍ୟତୀତ ବସନ୍ତକାଳ ପିକକଣ୍ଠରେ ଧ୍ୱନି ଆଣିବାକୁ ଅନ୍ୟ କିଏ ସମର୍ଥ ହେବ ?

ପୂର୍ବରେ ବୋଲାଯାଇଅଛି, ମନ କୌଣସି କାଳରେ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅରଣ୍ୟ ଶକ୍ତିମନ୍ତ ନିୟତିର ଆଦେଶ ଘେନି ସଂସାରରେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରବେଶ ଦିନଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁର ଆହ୍ୱାନପତ୍ର ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନବ ଚିନ୍ତା ପରିତ୍ୟାଗ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତା ମାନବର ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତି । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ଚିରସାହାଯ୍ୟକାରିଣୀ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀ-ଭୂତ ହୁଏ, ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ତାହାକୁ ଘେନି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାର ସ୍ୱରୂପ ଚିନ୍ତା ଓ ଧ୍ୟାନଧାରଣାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଦୃଶ୍ୟମାନ ପଦାର୍ଥର ତତ୍ତ୍ୱନିରୂପଣରେ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ହେତୁ ମାନବ ମନରେ ଅଦୂରଦର୍ଶିତା ଓ ସଙ୍କୋଚ ଭାବ ଜାତହୁଏ । ଯାହାର ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ଯେତେ ପ୍ରଖର, ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ତେତେ ସତେଜ ଏବଂ ବସ୍ତୁତଃ ଚିନ୍ତାର ତେତେ ଉପଯୋଗୀ । ଯେପରି ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଜାଗ୍ରତ କରାଇ ନ ଦେଲେ ସୁପ୍ତ-ମୌନ ସମୁଦ୍ରରେ ତରଙ୍ଗୋତ୍ଥିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଅଭାବରେ ପ୍ରକୃତିର ସ୍ୱରୂପଚିତ୍ର ହୃଦୟ-ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜନ୍ମାନ୍ଧର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ତାହାଠାରେ ବସ୍ତୁତ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ତାହାର ଚିନ୍ତା କେବଳ ସ୍ୱକୀୟ ସୁଖାନ୍ୱେଷଣରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ସେ ଚିନ୍ତା ଜଗତର ତଥ୍ୟୋଦ୍‌ଘାଟନରେ ଏକାନ୍ତ ଅକ୍ଷମ । ମୂଳତଃ ସେ ଚିନ୍ତା ପଙ୍ଗୁ ଓ କ୍ଲୀବ ।

ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପଦାର୍ଥକୁ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ସମ୍ମୁଖୀନ କରିଦିଏ । ତହୁଁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଅଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ । କେତେବେଳେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ମିଳେଇଯାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଏକ ଶ୍ରେଣୀରେ ଚଳା ନୁହେଁ । ଏକା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚିନ୍ତା ତାହିଁକି, ବିଶ୍ୱର କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହି ବୈଷମ୍ୟହିଁ ବିଶ୍ୱର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ବଣିକର ଚିନ୍ତା ବାଣିଜ୍ୟବିଷୟରେ ଜମବଡାଣ ଲାଭ କରେ, ଚିତ୍ରକରର ଚିନ୍ତା ଚିତ୍ର-ସର୍ଜ୍ୟରେ ଖେଳିବୁଲେ, ଗାୟକର ଚିନ୍ତା ସଙ୍ଗୀତ ରସାସ୍ୱାଦନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ—ଏହିପରି ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷରେ ଚିନ୍ତାବିଶେଷର ଆଧିକ୍ୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବଣିକ, ଚିତ୍ରକର ବା ଗାୟକ ମନରେ ଯେ ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଏକାବେଳକେ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ । ଚିନ୍ତା ସ୍ୱଳ୍ପବଚଞ୍ଚଳା ଓ ବହୁମୁଖିନୀ । ଚିନ୍ତାର ଶାଖା, ପ୍ରଶାଖା, ଅନୁଶାଖାଦିର ସ୍ୱପ୍ନଜାଲରେ ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷବିସ୍ତନରେ ଅଦ୍ଭୁତ ହେଲ୍ ପ୍ରାୟ ମାନବ ମାନସ ସତତ ସମାଚ୍ଛନ୍ନ । ମନ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱରୂପ । ତହିଁରେ ସୁଚିନ୍ତା ରୂପ ଧାନ୍ୟ ଓ କୁଚିନ୍ତା ରୂପ ତୃଣ ଉଭୟ ଅଙ୍କୁରିତ ହୁଏ । ତୃଣକୁ ଉତ୍ପାଟନ କରି ଧାନଗଛ ରକ୍ଷା କରିବା ଯେପରି କୃଷକ ପକ୍ଷରେ ସୁବୁଦ୍ଧିର ପରିଚାୟକ ।

ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ସହାୟକାରିଣୀ, ଏହା ପୂର୍ବରେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରଥମର ଅଭାବରେ ଦ୍ୱିତୀୟର ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ଫୁରଣ ଅସମ୍ଭବ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଦୂରସ୍ଥ ବିଷୟ-ସମୂହକୁ ଚିନ୍ତାର ଅନ୍ତର୍ଭୂତ କରି ତାହା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇଦିଏ । ଯେତେବେଳଯାଏଁ କାମନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୁଏ, ତେତେବେଳଯାଏଁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି, ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଉପରେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଅବ୍ୟାହତଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ପ୍ରତିନିଃଶ୍ୱାସରେ ନାନା ପଦାର୍ଥର ପ୍ରତିକୃତି ଘେନି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିକୁ ଉପହାର ପ୍ରଦାନ କରିବା ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ପ୍ରଧାନତମ କାର୍ଯ୍ୟ । ଶ୍ରୁତିଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିର୍ଲିପ୍ତା ନୁହେଁ । ସେ ନାନାବିଧ ଶ୍ରୁତ ସମ୍ବାଦଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିକୁ ଅର୍ଚ୍ଚନା ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏହି-ହେତୁ ଯାହା ସ୍ୱଚକ୍ଷୁ ଦର୍ଶନ ବା ଶ୍ରବଣ କରିଯାଏ, ବିନା ଚେଷ୍ଟାରେ ତାହା ଚିନ୍ତାପଟରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । କବି ବା ଭାବୁକମାନେ ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ବୋଷ୍ଟ ସୃଜିତ କରିପାରନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିବଳରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଛାୟାମାତ୍ର ଦେଖି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିରେ ସେହି ଛାୟାକୁ ରୂପ ଓ ପ୍ରାଣ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।

ଯାହାର ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ଯେତେ ପ୍ରବଳ, ସେ ସେହି ବିଷୟ ସଫଳତାର ତେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ ପ୍ରକାଶେ ମାନବ ବିବିଧ ଚିନ୍ତାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । ସର୍ବଦା ଏକପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାରେ ନିମଗ୍ନ ରହିଲେ ଅନୁରାଗ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଆସେ । ସେହି ଶୁଷ୍କତା ନିବାରଣ ପ୍ରକାଶେ ଚିନ୍ତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ । ସୁଚିନ୍ତାର ଗତି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖିନୀ ଓ କୁଚିନ୍ତାର ଗତି ବିପରୀତମୁଖିନୀ ହୁଏ । ସୁଚିନ୍ତା ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଉଠାଇ-ନିଏ ଓ କୁଚିନ୍ତା ଅଧଃପତନର ଅତଳ ଅନ୍ଧକାର ଗର୍ଭରେ ମାନବକୁ ନିକ୍ଷେପ କରେ । ସୁଚିନ୍ତା ଯେପରି କଲ୍ୟାଣଦାୟିନୀ, କୁଚିନ୍ତା ସେହିପରି ଅନିଷ୍ଟକାରିଣୀ । ସୁଚିନ୍ତା ଦେବୀ, କୁଚିନ୍ତା ଦାନବୀ । ଦାନବୀକୁ ଚର୍ମନାଶା ଗର୍ଭରେ ବିସର୍ଜନ ଜଳଶାୟୀ କରି ହୃଦୟ-ସିଂହାସନରେ ଦେବୀପ୍ରତିମାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନପୂର୍ବକ ଆତ୍ମକଲ୍ୟାଣ ସହ ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ ବ୍ରତରେ ସତତ ନିଯୁକ୍ତ ରହିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉନ୍ନତିକାମୀର ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଉନ୍ନତି

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧୁ ବିଷୟରେ ପାରଦର୍ଶିତା ସହ ଉପରକୁ ଉଠିବାର ନାମ ଉନ୍ନତି । ଅନାଦି ଈଶ୍ୱର ପରମେଶ୍ୱର ମନୁଷ୍ୟକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶୁଭଶକ୍ତି ଓ ସଦ୍‌ବୃତ୍ତି ଦେଇ ଜଗତକୁ ପଠାଇଅଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକର ଚରମ ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ, ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଦେଶ । ସେହି ପରମାଦେଶ ଅବନତଭାବରେ ପାଳନ କଲେ ଉନ୍ନତି କରିବା ହୁଏ । ଆତ୍ମୋନ୍ନତି, ଜାତ୍ୟୁନ୍ନତି, ସମାଜୋନ୍ନତି, ଦେଶୋନ୍ନତି ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ନାମରେ ଉନ୍ନତି ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଦେଶୋନ୍ନତି, ଏହା ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ ଶବ୍ଦ । ଦେଶାଧିବାସୀ ମାନବସମଷ୍ଟିର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉନ୍ନତିହିଁ ଦେଶୋନ୍ନତି । କିନ୍ତୁ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ବହୁରୂପ । ଉନ୍ନତି ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ଐକାନ୍ତିକ ନିଷ୍ଠା, ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ଅଖଣ୍ଡ ସାଧନାବଳରେ ମାନବର ଏ ସଂସାରରେ ଅନନ୍ତ ଉନ୍ନତି ଉପାର୍ଜନ କରିବାର ଅଧିକାର ସ୍ୱତଃ ଅଛି । ଉନ୍ନତିକାମୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବତଃ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ, ଅନ୍ୟର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେବା ତାହା କୋଷ୍ଠୀରେ ନାହିଁ । ତରୁବର କାହାରିକୁ ଧରି ଧରି ଉପରକୁ ଉଠେ ନାହିଁ । ନିଜ ଶକ୍ତି ବଳରେ ମୃତ୍ତିକା, ଜଳ ଓ ବାୟୁରୁ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ-ପୂର୍ବକ ସେ କ୍ରମବିକାଶ ଲାଭକରେ । ଯେଉଁ ଉନ୍ନତି ଐହିକ ଓ ପାରତ୍ରିକ ସୁଖର ପରିପୋଷକ ବା ନିଦାନସ୍ୱରୂପ, ସେହି ଉନ୍ନତିର ଉପାୟ ନିରୂପଣ ସର୍ବାଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଉନ୍ନତି ସାଧନର ଅନେକ ଉପାୟ ଅଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମ, ବିଦ୍ୟା, ବଳ, ଧନ ଓ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଚେଷ୍ଟା—ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟି ପ୍ରଧାନ । ସକଳ ସାଧ୍ୟ-ସାଧନା ଧର୍ମବଳରେ ସିଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଧର୍ମ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବକ୍ଷ୍ୟମାଣ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ଲେଖିବାର କଥା କିଛି ନାହିଁ, ତାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଧର୍ମାଭାବରେ ଅସିଦ୍ଧ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ହିନ୍ଦୁ-ହୃଦୟରେ ସ୍ୱତଃ ବଦ୍ଧମୂଳ । ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ପ୍ରାଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଧାରଣାର ପ୍ରତିକୂଳ ନୁହନ୍ତି । ନୈତିକ ଶକ୍ତିରେ ସଞ୍ଜୀବିତ ହୋଇ ଧର୍ମବଳରେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ସିଦ୍ଧି ବାଟରୁ ଆସି ସାଧକକୁ ଆଲିଙ୍ଗନପୂର୍ବକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ନିଜାଳୟକୁ ଘେନିଯାଏ । ଅନ୍ୟଥା ଧର୍ମାଭାବରେ ବହୁଯୁଗବ୍ୟାପୀ ବହୁ ଯତ୍ନ, ବହୁକୋଟି ସାଧନା ବାଲୁକାବକ୍ଷିପ୍ତ ବାରିବିନ୍ଦୁ ତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ ।

ବିଦ୍ୟାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶ ପୂର୍ବକାଳରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । ଭାରତ ସକଳ ବିଦ୍ୟାର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ । ଏହାକୁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ଓ କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ, ବିଦ୍ୟାର ସେହି ଜନ୍ମପୀଠ ଅଧୁନା ବିଦ୍ୟା ବିଷୟରେ ଉନ୍ନତ ଦେଶମାନଙ୍କର ବହୁଦୂର ପଶ୍ଚାତରେ ପଡ଼ିଅଛି । ବିଦ୍ୟାର ଅପଚୟରେ ଅତ୍ୟୁନ୍ନତ ଭାରତ ଅବନତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଉପଚୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା, ଜାପାନ ସମୁନ୍ନତି ଲାଭ କରି-ଅଛି । ବିଦ୍ୟାବଳରେ ସେହି ଦେଶମାନ ପ୍ରକୃତିର ଅଦମ୍ୟ ବଳ ଆୟତ୍ତ କରି ଜଗତକୁ ବିସ୍ମୟ-ସ୍ତମ୍ଭିତ କରିଅଛି । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ମାନବ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରି ଐଶୀଶକ୍ତିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ କଣ ଅଛି ? ସେହି ସେହି ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଉନ୍ନତି ସହିତ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତିର ତୁଳନା କଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେବ ଯେ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଜୀବନର ପ୍ରଭାତରେ ସୁଦ୍ଧା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟା ପାରମାର୍ଥିକ ଉନ୍ନତିର ମଧ୍ୟ ପରମ ସହାୟ । ଏହି ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ପରମାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ବିଦ୍ୟା ନାମରେ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ ଅବିଦ୍ୟା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଅଛି । ଭାରତର ବିଦ୍ୟାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟତମ ଫଳ ଧର୍ମସାଧନ ଓ ଭଗବଦାରାଧନା । ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଭ୍ୟ ସମୁନ୍ନତ ଦେଶମାନ ମଧ୍ୟ ଏବେ ସେହି ସାରତତ୍ତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ କ୍ରମଶଃ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ବିଦ୍ୟା ମାନବର ପରମ ଧନ । ଯେଉଁ ଜାତି ସେହି ମହାଧନରୁ ବଞ୍ଚିତ, ସେ ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିରୁ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିତ ।

ଉନ୍ନତିର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବଶ୍ୟକୀୟ ବଳ । ନିର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ; ସଂସାରରେ କେହି ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରେ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତକି ସମାଜରେ ତାହା ପାଇଁ ସ୍ଥାନର ଅଭାବ ଏବଂ ସେ ପୃଥିବୀର ଜୀବନ୍ତବେଦନା-ବର୍ଦ୍ଧକ ଗଳଗଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ । ବହୁକାଳରୁ ଭାରତରେ ଶରୀର ବଳର ଅବନତି ଘଟିଅଛି । ବିଦ୍ୟାବଳ ଓ ଧନବଳର ଯେରୂପ ଅବନତି ଘଟିଅଛି, ଶରୀର ବଳର ତହୁଁ ବଳି ଅତି-ଶୋଚନୀୟ ଅବନତି ଘଟିଅଛି । ସଂସାରରେ ଧନବଳ ପ୍ରଧାନ ଜୀବନୀଶକ୍ତିରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଶରୀରବଳ ବ୍ୟତୀତ ସେହି ଧନ ଉପାର୍ଜିତ ବା ରକ୍ଷିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଅତଃ ବାହୁବଳହିଁ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବଳ । ଶରୀର ବଳ କଦାପି ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ନୁହେଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ପ୍ରୋକ୍ତ ବଳର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପକ୍ଷରେ ଆଧୁନିକ ଭାରତ ଏକାନ୍ତ ଉଦାସୀନ ଓ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ । ସନ୍ତାନର ଶାରୀରିକ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ପ୍ରତି ପିତାମାତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା-ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯଥେଷ୍ଟ ବା ଯଥାଶକ୍ତି ମାତ୍ରାରେ ଦେଖାଯାଏ; ମାତ୍ର ଦୈହିକ ଶକ୍ତିବୃଦ୍ଧିର ଚେଷ୍ଟା ସେଥିର ଶତାଂଶର ଏକାଂଶ ସୁଦ୍ଧା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏରୂପ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଭୀଷଣ ଉଦାସୀନତା କଦାପି ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଅଶେଷ ଅମଙ୍ଗଳ ଓ ଅବନତିର ପରିପୋଷକ ।

ଉନ୍ନତି ଧନ-ସାପେକ୍ଷ । ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଜୀବନରେ ଧନର ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରତିପଦକ୍ଷେପରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ସଂସାର ଯାତ୍ରାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅର୍ଥର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଧିପତ୍ୟ । ଅର୍ଥର ଶତଶ ଲୀଳା-ବିଳାସରେ ଏ ବିଶ୍ୱ ପରିପ୍ଳାବିତ ହୋଇଅଛି । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହର୍ମ୍ୟବିଳାସୀ ମହାରାଜାଠାରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର-ବାସୀ ଦରିଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅର୍ଥ ଆବଶ୍ୟକ । ଫଳତଃ ଧନର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତାରୁ କେହି ମୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ଅର୍ଥହିଁ ଐହିକ ଅଭ୍ୟୁଦୟର ଜୀବନସ୍ୱରୂପ । ବାଣିଜ୍ୟ ଧନାର୍ଜନର ପ୍ରଧାନ ପନ୍ଥା । ଉନ୍ନତ ଦେଶସମୂହର ଅପ୍ରତିହତ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନର ବିଶିଷ୍ଟ କାରଣ କେବଳ ବାଣିଜ୍ୟ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ଗୁଣ, ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ମଳିନ ଓ ଉଜ୍ଜଳ ହୁଏ । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ତାହାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ମୋଚନର ଉପାୟାନ୍ତର ନାହିଁ । କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ପୂର୍ବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶ ଏହି ତିନି ବିଷୟରେ ଆଦର୍ଶ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଥିର ଘୋର ଅବନତି ଘଟିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ଚାକିରି ପ୍ରତି ଯେପରି ଲାଳାୟିତ, କୃଷି-ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତି ସେରୂପ ଅନୁରକ୍ତ ନୋହୁଁ । ରାଜସେବା କିମ୍ବା ଦେଶସେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଚାକିରିକୁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର କାମ୍ୟ ମଣିବା ସୁବୁଦ୍ଧିର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ । କେହି କେହି କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟକୁ ଅଗୌରବ ମଣନ୍ତି । ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା । ବାସ୍ତବରେ ସେସବୁକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ତାହାହିଁ ଅଗୌରବ ସୂଚିତ ହୁଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟ ସମୁନ୍ନତ ଦେଶରେ କୃଷକ, ଶିଳ୍ପୀ ଓ ବ୍ୟବସାୟୀକୁଳ ସମାଜରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଆଦର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସତ୍ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ଉଭୟ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୁଏ ।

ଉନ୍ନତିର ପଞ୍ଚମ ଉପାଦାନ—ଯତ୍ନ । ଯତ୍ନ କଲେ ରତ୍ନ ମିଳେ, ଏହି ପ୍ରବାଦଟି ସଜୀବ ଓ ସତ୍ୟ । ଯତ୍ନର ଅଭାବରେ ସହସ୍ର ସୁରସଂକଳ୍ପ କର୍ମ୍ମ କୋଟି-ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦାକାଙ୍କ୍ଷା ଶୋଚ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଶବର ପ୍ରାୟ ବିଲୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଯତ୍ନଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଜୀଇଉଠେ । ଯତ୍ନହିଁ ସକଳ କର୍ମର ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି-ସ୍ୱରୂପ । ଉନ୍ନତିକାମୀ ଯତ୍ନପରାୟଣ ହେଲେ ଉନ୍ନତି ତାହାର ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଓ ବାହାରେ ସତତ ନାଚିଖେଳି ବୁଲେ । ଉନ୍ନତିକାମୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଫଳ-ମନୋରଥ ହେଲେ ନିବୃତ୍ତ ହଟେ ନାହିଁ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ନୂତନ ଉତ୍ସାହରେ ନୂତନ ଆନନ୍ଦରେ କର୍ମପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସାଧନାର ବିଜୟମାଳ୍ୟ ଧାରଣପୂର୍ବକ ପରି-ଶେଷରେ ଉନ୍ନତିର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶିର ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ ।

ଧର୍ମ

ଧର୍ମ ସଂସାରର ସାର ପଦାର୍ଥ । ଧୃ ଧାତୁର ଉତ୍ତର କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ମ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ଧର୍ମ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଧୃ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ପୋଷଣ କରିବା । ଅତଃ ଯେ ମାନବକୁ ପୋଷଣ କରେ, ସେ ଧର୍ମ । ମନୁଷ୍ୟର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ନିରୂପିତ ଅଛି, ଉଚିତ ଭାବରେ ତାହା ପରିପାଳନ କରିବାର ନାମ ଧର୍ମ । ଯାହା ଶାସ୍ତ୍ରାଦେଶ, ଈଶ୍ୱରାଦେଶ ତାହା ପାଳନ କରିବା ଧର୍ମ । ଧର୍ମରେ ସଂସାର ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଭାବରେ ଚାଲୁଅଛି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧର୍ମରେ ଚନ୍ଦ୍ର-ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଲୋକିତ ହେଉଛନ୍ତି, ଧର୍ମରେ ବିଶ୍ୱ ସପ୍ତାରିନଦଷ୍ଟ ମହା ପାରାବାରର ବେଳାଭୂମିର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସୀମାରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିଅଛି । ଧର୍ମର ଅଭାବରେ ଜଗତ ଦୁର୍ଘଟଣାର ଦୃଶ୍ୟଭୂମିରେ ପରିଣତ ହେବ ଏବଂ ଧ୍ୱଂସର ବିଶ୍ୱଗ୍ରାସୀ ଲେଲିହାନ ଜିହ୍ୱା କ୍ଷଣକେ ସୃଷ୍ଟିର ବିଲୋପ ସାଧନ କରିବ । ଯେ ଧରି ରଖିଅଛି, ତାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ କାହାର ବା ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିବ ? ମୂଳରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଧର୍ମ ମାନବ-ଜଗତର ଗ୍ରନ୍ଥିସ୍ୱରୂପ । ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥି ଛିନ୍ନ ହେଲେ ମାନବ-ସୃଷ୍ଟିରେ ମହାବିପ୍ଳବ, ମହା ଅମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଘଟିତ ହେବ । ଧର୍ମ ମାନବ-ଜୀବନର ଗୌରବ, ଶରବ ଓ ମାନବର ମାନବତ୍ୱ ।

ଦାନ, ଦୟା, ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, କ୍ଷମା, ପ୍ରୀତି, ନୀତି, ସ୍ନେହ, ଭକ୍ତି, କୃତଜ୍ଞତା ଓ ପରୋପକାର ଏସମସ୍ତ ଧର୍ମର ପ୍ରତିଭୂସ୍ୱରୂପ । ଏହି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଉପାଦାନନିଚୟରେ ଧର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଓ ଉପାଦେୟ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ପରୋପକାର ରୂପ ମୁକ୍ତ ତ୍ରିବେଣୀ ତୀର୍ଥରେ ଯେ ନିତ୍ୟ ପରିସ୍ନାତ, ସେ ଧନ୍ୟ, ମୁକ୍ତ ଓ ବରେଣ୍ୟ । ବିଶେଷତଃ କଣିକାଏମାତ୍ର ପରୋପକାର ସାଧନ କରିପାରିଲେ ମନରେ ଯେଉଁରୂପ ପୁଣ୍ୟ ଆନନ୍ଦଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀମାନେ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅପାର୍ଥିବ ପରମାନନ୍ଦ ମାନବକୁ ଜୀବନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱର୍ଗର ଅନାବିଳ ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରାଏ । ଯେ ଧର୍ମକୁ ରକ୍ଷା କରେ, ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରେ । ଧର୍ମ ଧାର୍ମିକ ଶରୀରର ଅଭଙ୍ଗ ଅଭେଦ୍ୟ କୁଳିଶ କବଚ । ଧର୍ମର ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ ଓ ଅପରାଜେୟ । ସମସ୍ତ ଜଗତର ଶକ୍ତି ଧର୍ମର ଶକ୍ତି ନିକଟରେ ନତଶିର ଓ ନଗଣ୍ୟ ।

ଯାହା ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଈଶ୍ୱରାଦେଶ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ସେହି ଆଦେଶ ପାଳନ କଲେ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କଲେ ଧର୍ମ ସାଧନ ହେଲା । ଏ ସଂସାର କର୍ମଭୂମି । ଏଠାରେ କର୍ମ କରିବା ସକାଶେ ଜୀବମାନେ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେହି କର୍ମହିଁ ଧର୍ମ, ଏହା ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ କର୍ମଯୋଗ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଗୀତାରେ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଅଛନ୍ତି । କର୍ମ ମନୁଷ୍ୟର ଇହକାଳର ସମ୍ବଳ ଓ ପରକାଳର ମୁକ୍ତି । ଯେଉଁ ସାଧୁ ଉପାସ୍ୟଦ୍ୱାରା ଇହକାଳରେ ଜୀବନ ରକ୍ଷା ଓ ପରକାଳରେ ଜଗଦ୍‌ପିତା ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କର ସନ୍ନିଧି ଲାଭ ହୁଏ, ତାହା କର୍ମ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସେହି କର୍ମ ସଂସାରରେ କରାଯାଏ ବୋଲି ତାହାକୁ କର୍ମଭୂମି କହନ୍ତି । ଯେ ଏହି କର୍ମ ସାଧନ କରେ, ସେ ପ୍ରକୃତ ଜୀବିତ, ଅନ୍ୟଥା ମାନବ ଜୀବନ୍ମୃତ ଉପାଧିରେ ଉପାହୃତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସ ଧର୍ମର ମୂଳଭିତ୍ତି । ଅନନ୍ତଭୂମା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ସତ୍ତା ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ । ଭକ୍ତି ନ ଥିଲେ ଧର୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀ, ଆକାଶ, ସମୁଦ୍ର, ପର୍ବତ, ଉଦ୍ଭିଦ-ସୃଷ୍ଟି, ଜୀବ-ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭୃତି ମହାକାର୍ଯ୍ୟମାନ ଦେଖାଯାଉଅଛି, ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ସେଥିର କେହି କର୍ତ୍ତା ଅଛି, ଏହା ସ୍ୱତଃ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ସେହି କର୍ତ୍ତା ପରମେଶ୍ୱର । ସୁତରାଂ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ଦ୍ୱୈଧ ମତ ନାହିଁ । ସେହି ଜଗତ୍-ପ୍ରେରକ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ମାନବଜନ୍ମର ଚରମାର୍ଥ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଚିହ୍ନିବା ବଡ଼ କଠିନ ବ୍ୟାପାର । ତାଙ୍କର ଆକାର ନାହିଁ, ବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ସେ ଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚର, ସେ ଦେଶକାଳାତୀତ, ସେ ବାକ୍ୟମନର ଅଗୋଚର ଅର୍ଥାତ୍ ଶୂନ୍ୟମୟ । ଯାହା ଅଣାକାର, ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ—ଶୂନ୍ୟ, ତାହା ଉପରେ କପରି ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିହେବ ? ଏହେତୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତିରୂପ ସହିତ ପୌତ୍ତଳିକତାର ସୃଷ୍ଟି । ଅନେକେ ପ୍ରତିମା-ପୂଜାକୁ ହେୟଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ଧର୍ମୋନ୍ନତିର ମୂଳସୋପାନ । ଜଗତ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଓ ଚକ୍ଷୁଗ୍ରାହ୍ୟ ଯାହା କିଛି ସବୁ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ । ନିଜେ ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତି ଚାହିଁଲା ସ୍ୱଭାବ ବଶତାର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ମୃତ୍ତିକା, କାଷ୍ଠ, ପାଷାଣ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥରେ ଈଶ୍ୱର-ସତ୍ତା ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ପ୍ରତିରୂପ ମଣିବା ଅଯୌକ୍ତିକ ନୁହେଁ । ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ଅମୂର୍ତ୍ତି ଅଡ଼କୁ ଯିବା ସହଜ ହୁଏ । ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣାଦିର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଧର୍ମୋନ୍ନତିର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶାସ୍ତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁରାଣାଦିର ମତ ହେଉ ବା ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶୀ ଅଦ୍ଭୁତକର୍ମା ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଯାହା ପୁଣ୍ୟାତ୍ମାଙ୍କର ଆଦେଶ, ତାହା ଈଶ୍ୱରାଦେଶ ଓ ତାହାହିଁ ଧର୍ମ ।

ଧର୍ମରେ ଇତର ବିଶେଷ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଏକ । କେବଳ ଉପାଧି ଓ ଉପାସନାଭେଦରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମାତ୍ର । ଜଳ ଏକ ପଦାର୍ଥ; ମାତ୍ର ଭାଷା ଭେଦରେ ତାହା ନାନା ସଂଜ୍ଞାରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ସରଳଗାମିନୀ ହେଉ ବା କୁଟିଳଗାମିନୀ ହେଉ, ନଦୀମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଏକମାତ୍ର ସମୁଦ୍ର । ସେହିପରି ଯେଉଁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଯେଉଁ ଭାବରେ ଆରାଧନା କରନ୍ତୁ ପଛକେ, ମାତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେହି ଏକ ଈଶ୍ୱର । କେବଳ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ମତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏହା ଜାଣି କୌଣସି ଧର୍ମକୁ ନିନ୍ଦା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କୁ ଇତର ପଶୁପକ୍ଷୀ ପରି ଘୃଣା କରିବା ପ୍ରକୃତ ଧାର୍ମିକର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ—ତାହା ନରରୂପୀ ପଶୁର ଲକ୍ଷଣ ।

ନିଜର ଶରୀର ରକ୍ଷା କରିବା ମଧ୍ୟ ପରମ ଧର୍ମ । ଶରୀର ନ ଥିଲେ ଧର୍ମ ସାଧନ କିଏ କରିବ ? ଏ ଶରୀର ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସେବା କରିବା ଯେଉଁପରି ଧର୍ମ, ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଧର୍ମ । କାମକ୍ରୋଧାଦି ଦୁଷ୍ଟ ବୃତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ମଧ୍ୟ ଧର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ସଂଯମୀଠାରୁ ବଳି ସଂସାରରେ ଧାର୍ମିକ କିଏ ଅଛି ? ଖାଲି ଜଟାଲୋମ ଧାରଣ କିମ୍ବା ବିଭୂତି-ଭୂଷଣ ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ଚିତ୍ତସ୍ଥ ପାପର ଧ୍ୱଂସର ସାଧନ ଭଗବନ୍ନାମମାତ୍ର । ଜଳଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି ନିର୍ବାପିତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ତୃଣଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ ।

ଧର୍ମ କାହାକୁ କହନ୍ତି, ତାହା କଥାରେ ବୁଝାଇ ଶେଷ କରି ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ଥୂଳତଃ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ-ପୁରୁଷ ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିଗଣ ଯାହା କରୁଥିଲେ ତାହାହିଁ ଧର୍ମ । ଧର୍ମର ମୂଳଭିତ୍ତି ଉପରେ ସୁଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ନ ହେଲେ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖାବଲୋକନ ବ୍ୟର୍ଥ ଦୁରାଶାମାତ୍ର । ଅତଏବ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ହେଲେ, ମାନବଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଜୀବନ ଅମୃତମୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅନାସ୍ୱର କଦାଗ୍ରହ ବିସର୍ଜନପୂର୍ବକ ସର୍ବାଦୌ ଧର୍ମୋନ୍ନତିରେ କଠୋର ସାଧନା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ଧର୍ମ ବ୍ୟତୀତ ସଂସାରର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ଡ ହୁଏ ।

ସଂସର୍ଗ

ସଂସର୍ଗ ମାନବ ଜୀବନର ଉନ୍ନତି ବା ଅବନତିର ଅନ୍ୟତମ କାରଣସ୍ୱରୂପ । ସତ୍ ଓ ଅସତ୍ ଭେଦରେ ସଂସର୍ଗ ଦ୍ୱିବିଧ । ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଙ୍ଗଳ ପଥରେ ଧାବିତ ହୁଏ, ଦୈନିକ ଜୀବନ ପୁଣ୍ୟୋତ୍ସବମୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ, ତାହା ସତ୍‌ସଂସର୍ଗ ଆଉ ଯହିଁରେ ମାନବାତ୍ମା କଳଙ୍କିତ ଓ ଅଧୋଗତ ହୋଇ ଜୀବନର ଅକଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହୁଏ, ତାହା ଅସତ୍‌ସଂସର୍ଗ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସ୍ଥୂଳତଃ ପ୍ରଥମଟି ପୁଣ୍ୟ ଓ ଅପରଟି ପାପ । ଏହିହେତୁ ସାଧୁ ମହାତ୍ମାଗଣ ସତ୍‌ସଂସର୍ଗର ଘୋର ପକ୍ଷପାତୀ । ଯେ ପବିତ୍ର ସଂସର୍ଗର ଅମୃତ ତୀର୍ଥରେ ଅବଗାହନ କରିଅଛି, ସେ ଧନ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗ ତାହାର କରଗତ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସଂସର୍ଗଗୁଣରେ ମାନବ ଦେବତା ହୁଏ, ସେହିପରି ସଂସର୍ଗ ଦୋଷରେ ଦେବତା ମଧ୍ୟ ପଶୁତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ । ଦୋଷ ଓ ଗୁଣ—ଏ ଦୁଇଟି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସଂସର୍ଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପ୍ରକୃତ ନୟନରେ ସତ୍ ସଂସର୍ଗ ମଙ୍ଗଳ ଅଞ୍ଜନ ପିନ୍ଧାଇଦିଏ ଏବଂ ଭବ-ଜ୍ୱାଳାଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣରେ ଶୀତଳ ପ୍ରଲେପ ଲଗାଇ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦିଏ । ସୁକୃତି ଯେପରି ଚଞ୍ଚଳ ମନକୁ ମୁକ୍ତିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱର୍ଗ ଆଡ଼କୁ ଘେନିଯାଏ, ସତ୍ ସଙ୍ଗ ସେହିପରି ମାନବ-ଚରିତ୍ରକୁ ଉନ୍ନତିର ହିମାଦ୍ରି ଶିଖରକୁ ଉଠାଇନିଏ ।

ଅସତ୍ ସଂସର୍ଗରେ ମାନବପ୍ରବୃତ୍ତି କ୍ରମଶଃ ଅପକୃଷ୍ଟ ହୋଇଉଠେ । ଅତୀତ ଭାରତର ମହାଦ୍ରମଣି କୁରୁରାଜ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଅସତ୍‌ସଂସର୍ଗ ହେତୁ ଭ୍ରାତୃ, ପୁତ୍ର, ମିତ୍ର ଓ ଜ୍ଞାତିବର୍ଗ ସହ ନିଧନପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା କି କୁସଙ୍ଗର ଲୋମହର୍ଷଣର ନିଦର୍ଶନ ନୁହେଁ ? ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଏକମାତ୍ର ସତ୍‌ସଙ୍ଗ ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଶାଶ୍ୱତ ବିଷୟର ଅଧିବାସୀ ହୋଇପାରେ, ଏରୂପ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବିରଳ ନୁହେ । ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କାହିଁକି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ସାରଗର୍ଭ, ତାହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗଳ୍ପାନୁବୃତ୍ତିରୁ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

କୌଣସି ପଦ୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଗୋଟାଏ ଭେକ ବାସ କରୁଥିଲା । ଭ୍ରମରମାନଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ ପଦ୍ମମଧୁପାନ କରି ପ୍ରମତ୍ତ ହେବାର ଦେଖି ତାହାର ମଧୁପାନେଚ୍ଛା ବଳବତୀ ହେଲା । ପଦ୍ମ ଉପରକୁ ଉଠି ମଧୁପାନ କରିବା ତାହା ପକ୍ଷରେ ଅସାଧ୍ୟ, ଏହା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସେ ଦୁରାଶାର ବିଫଳ ସ୍ୱପ୍ନରୁ ବିରତ ହେଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ଚିନ୍ତା, ତର୍କଣା ପରେ ଭେକ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଲା ଯେ, ଭ୍ରମର ସଙ୍ଗରେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ବନ୍ଧୁତା କରିପାରିଲେ ତାହାର ମନୋରଥ ନିଶ୍ଚୟ ସିଦ୍ଧ ହୋଇପାରିବ । ଏହା ସ୍ଥିର କରି ସେ ଭ୍ରମରକୁ ଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲା—"ହେ ଅଳିରାଜ, ଆପଣ ଜଗତରେ ଧନ୍ୟ ! ମୁଁ ନଗଣ୍ୟ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ସହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସ୍ଥାପନରେ କୃତସଂକଳ୍ପ ହୋଇଅଛି । ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ସମ୍ମତିପ୍ରଦାନ ଦ୍ୱାରା ମୋର ଏ ଧୃଷ୍ଟତା ମାର୍ଜନା କରନ୍ତୁ, ଏତିକିମାତ୍ର ମାଗୁଣି ।" ଭ୍ରମର ଭେକର ଏହି ଅନୁନୟ ଶୁଣି କହିଲା—"ତୁମ୍ଭେ ଜଳଚର, ଆଉ ମୁଁ ନଭଶ୍ଚର । ମୋ ସହିତ ମିତ୍ରତାରେ ତୁମ୍ଭର ଲେଶମାତ୍ର ଉପକାର ନାହିଁ, ଅତଃ ତୁମ୍ଭେ ଅସଙ୍ଗତ ଆଶାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅ ।" ଦର୍ଦ୍ଦୁର କହିଲା—"ମହାଶୟ ! ଉପକାର ବା ଅପକାର ପ୍ରତି ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ, କେବଳ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟହିଁ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଆପଣ ସଦାଶୟ । ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ, ମୋତେ କଦାପି ନିରାଶ କରିବେ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁତାର ଅର୍ଥ ଉପକାର-ପ୍ରତ୍ୟାଶା ନୁହେଁ । ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ବିଜ୍ଞପୁଙ୍ଗବଙ୍କୁ ଏହା ବିଶଦଭାବରେ ବୁଝାଇବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଚାଟୁବାଗାଡ଼ମ୍ବର ଦ୍ୱାରା ଭ୍ରମରକୁ ସମ୍ମତ କରାଇ ତାହା ସହିତ ଭେକ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କଲା । ବନ୍ଧୁତା କ୍ରମଶଃ ଗାଢ଼ରୁ ଗାଢ଼ତର ହୋଇ ଆସିଲା । ଉଭୟର ପ୍ରେମ-ନନ୍ଦନରେ ଆନନ୍ଦ-ମନ୍ଦାର ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଉଠିଲା । ଦିନେ ଭେକ ଭ୍ରମରକୁ କହିଲା—"ବନ୍ଧୁ, ମୋତେ ଥରେ ମଧୁପାନ କରାଇପାରିଲେ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ମଣନ୍ତି । ମଧୁପାନ ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ବହୁଦିନରୁ ଆଶାୟୀ ହୋଇଅଛି ।" ଭ୍ରମର ଭେକକୁ ଏହି ଦୁରାକାଂକ୍ଷା ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସକାଶେ ବହୁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି ମଧ୍ୟ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଭ୍ରମର ସାହାଯ୍ୟରେ ଭେକକୁ ଧରାଧରି କରି ନେଇ ପଦ୍ମଫୁଲ ଉପରେ ବସାଇଲା । ତହୁଁ ଭେକ ମହୋଲ୍ଲାସରେ ମଧୁପାନରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଅନନ୍ତର ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଭ୍ରମର ଭେକକୁ କହିଲା, "ଭାଇ, ଆସ ତୁମ୍ଭକୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇନେବ, ନଚେତ୍ ପଦ୍ମ ମୁଦ୍ରିତ ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ ତାହା ଭିତରେ ରହିଯିବ ।" ଭେକ ବନ୍ଧୁ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ମଧ୍ୟ କଲା ନାହିଁ । ଅଭୁତପୂର୍ବ ଅନାସ୍ୱାଦିତ ମଧୁପାନରେ ସେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ । ତାହାର ଏରୂପ ବ୍ୟବହାରରେ ଭ୍ରମର ଉପହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ରାତି ଯାପନ ନିମିତ୍ତ କୋଟରାନ୍ତରକୁ ଉଡ଼ିଗଲା । ଏଣେ ନୈସର୍ଗିକ ନିୟମାନୁସାରେ ପଦ୍ମ ମୁଦ୍ରିତ ହେବାରୁ ଭେକ ସେହି ପୁଷ୍ପ-ଗର୍ଭରେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଗଲା । ପରଦିନ ପ୍ରଭାତରେ ଜନୈକ ପୂଜକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆସି ସରୋବରର ସମସ୍ତ ପଦ୍ମ ତୋଳିନେଇ ମହାଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କଲା । ଭେକ ମଧ୍ୟ ସେହି ସୂତ୍ରରେ ମହାଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା । ତହୁଁ ପରଦିନ ପୂଜକ ସେହି ଛଡ଼ାଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ଗଙ୍ଗା ଜଳରେ ନିକ୍ଷେପ କଲା । ଭାଗୀରଥୀର ତରଙ୍ଗାଘାତରେ ପଦ୍ମପାଖୁଡ଼ା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱଣବ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେବାରୁ ବେଗ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ବହିର୍ଗତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ସନ୍ତରଣ କଲା । ସଜ୍ଜନ ସହ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପନ ହେତୁ ପଙ୍କିଳ ପଲ୍ଲ-ବାସୀ ବେଙ୍ଗ ମଧୁପାନ କରି ଦେବାଧିଦେବ ମହା-ଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଅବରୋହଣପୂର୍ବକ ପବିତ୍ର ଜାହ୍ନବୀ ଜଳରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କଲା । ଅତଏବ ସଂସର୍ଗର ଅଶେଷ ଗୁଣ ! ତାହା ସାରସ୍ୱତ କୁଣ୍ଡରେ ଶେଷ ହେବାର ନୁହେ ।

ସଂସର୍ଗଦ୍ୱାରା ସ୍ୱଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଜଣେ କିରାତ ବୃକ୍ଷକୋଟରରୁ ଦୁଇଗୋଟି ଶୁକ-ଶିଶୁ ଆଣି ଗୋଟିଏ ମୋଟ ଗୃହରେ ଓ ଅପରଟି ଋଷି-ଆଶ୍ରମରେ ବିକ୍ରୟ କଲା । ମୋଟ ଗୃହସ୍ଥ ଶୁକଟି ମୋଟ-ମାନଙ୍କର ଇତର ଭାଷା ଶୁଣିଶୁଣି ସେଥିର ଅନୁକରଣରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ଆଶ୍ରମ ଶୁକଟି ବେଦସ୍ତବଣାଦିର ଆବୃତ୍ତିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ଦିନେ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟିରେ ଦୁଇଜଣ ପଥିକ ସିକ୍ତଗାତ୍ର ହୋଇ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ମୋଟ ପିଣ୍ଡାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଥିବା ଶୁକ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି କଠୋର ସ୍ୱରରେ ଭର୍ତ୍ସନା କରି କହିଲା, "ପାପିଷ୍ଠ, ଏଠାରୁ ଦୂର ହୁଅ, ଦୂର ହୁଅ, ନ ଗଲେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ପାଇବ ।" ପଥିକଦ୍ୱୟ ସେଠାରୁ ଆସି ଋଷି-ଆଶ୍ରମ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । ତତ୍ରସ୍ଥ ଶୁକ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସହାନୁଭୂତିବ୍ୟଞ୍ଜକ କୋମଳ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ମହାଶୟ, ଆସିବା ହେଉନ୍ତୁ । ଅହା, ବୃଷ୍ଟିରେ ଭିଜି ଦେହେ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ ! ଏହି ଉଚ୍ଚାସନରେ ଉପବେଶନପୂର୍ବକ ଶ୍ରାନ୍ତି ଅପନୋଦନ କରିବା ହେଉନ୍ତୁ । ଆଶ୍ରମକର୍ତ୍ତା ଏକ୍ଷଣି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଆପଣମାନଙ୍କ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବେ ।" ପଥିକଦ୍ୱୟ ଏହା ଶୁଣି, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏହି ଶୁକ-ପକ୍ଷୀଟି ପୂର୍ବ ଶୁକପକ୍ଷୀର ଭର୍ତ୍ସନା ଶୁଣିଥିଲା । ପଥିକ-ମାନଙ୍କୁ ତଦବସ୍ଥ ଦେଖି କହିଲା, "ପୂର୍ବ ଶୁକର ତିର-ସ୍କାରରେ କିମ୍ବା ମୋର ଆଦରରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା କିଛି ନାହିଁ । ସେ ଦୋଷଗୁଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନୁହେଁ, ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସଂସର୍ଗର ଦୋଷଗୁଣ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକ ପିତାମାତାର ସନ୍ତାନ । ସେ ହୀନ ସଂସର୍ଗରେ ହୀନ, ମୁଁ ଉଚ୍ଚ ସଂସର୍ଗରେ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଅଛି ।" ଏହା ଶୁଣି ପଥିକମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ସଂସର୍ଗଗୁଣରେ ବନର ହିଂସ୍ରପଶୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ହିଂସା ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ସାଧୁଭାବରେ ଜୀବନଯାପନ କରେ । ଆଶ୍ରମ-ପୋଷିତ ସିଂହଶାର୍ଦ୍ଦୂଳାଦିଙ୍କର ଶାନ୍ତ ବ୍ୟବହାରର ଉଦାହରଣ ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ ଓ କାବ୍ୟାଦିରେ ଅଳ୍ପ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଫଳତଃ ସତ୍‌ସଂସର୍ଗର ମହିମା ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଅନୁପମେୟ ।

ସଭ୍ୟତା

ବେଶଭୂଷଣର ଆଡ଼ମ୍ବର କିମ୍ବା ବଚନବିନ୍ୟାସର ପରିପାଟୀ ସଭ୍ୟତାର ପରିମାପକ ନୁହେଁ । ସଭ୍ୟତା କଅଣ, ସର୍ବାଗ୍ରେ ତାହାର ସଂଜ୍ଞା-ନିରୂପଣ ଆବଶ୍ୟକ । ସାଧୁ ବ୍ୟବହାର, ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ଶିଷ୍ଟାଚାର ଓ ସମାଦୃତ ସୌଜନ୍ୟ—ଏଗୁଡ଼ିକ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । ଜୀବ-ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମଦର୍ଶିତା, ସ୍ୱଧର୍ମରେ ଐକାନ୍ତିକ ଅନୁରାଗ, ଦୟାଦାକ୍ଷିଣ୍ୟର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର, ଅବ୍ୟଭିଚାର ଓ ସଂଯମ—ଏହି ଅଗ୍ରାମ୍ୟଭୂଷଣରେ ସଭ୍ୟତା ଅଳଙ୍କୃତ ହୁଏ । ଫଳତଃ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ହୃଦୟ, ମନ ଓ ଆତ୍ମାର ପୁଷ୍ଟି ବିକାଶ ସାଧନ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ସଭ୍ୟତା । ସୁତରାଂ ସଭ୍ୟତାହିଁ ପୂଜ୍ୟ । ସଭ୍ୟତା ଗଙ୍ଗାଜଳ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱଚ୍ଛ, ପାବନ, ଆଦରଣୀୟ ଓ ପୂଜନୀୟ ।

ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଥା । ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସଭ୍ୟତା ମାର୍ଜିତ ଓ ଅଳଙ୍କୃତ ହୁଏ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଅଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିପାରେ । ଅନେକ ଭଦ୍ରବଂଶଜ ନିରକ୍ଷର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଶିଷ୍ଟୋଚିତ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । "ମାତୃବତ୍ ପରଦାରେଷୁ, ପରଦ୍ରବ୍ୟେଷୁ ଲୋଷ୍ଟ୍ରବତ୍, ଆତ୍ମବତ୍ ସର୍ବଭୂତେଷୁ"—ଏହି ପରମ ସତ୍ୟବଚନଦ୍ୱାରା ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶୀ ଆର୍ଯ୍ୟ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଋଷିଗଣ ଆର୍ଯ୍ୟପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସନାତନ ଆର୍ଯ୍ୟପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ ଓ ପ୍ରକୃତ ସଭ୍ୟତାର ଲକ୍ଷଣ ଏ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜଗତର ସକଳ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହି ନୀତିର ସମାଦର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଦୃଷ୍ଟିପ୍ରସାର ଏ ଭାରତ-ଭୂମି ସଭ୍ୟତାର ଆଦିପୀଠ । ଭାରତ ସଭ୍ୟତା, ଶିକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ କୌଣସି କାଳରେ ମଧ୍ୟ ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହୋଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା ହେବ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ପୁରାଣେତିବୃତ୍ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରଦାନ କରେ । ବୀରେନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଣରେ ଆସନ୍ନମୃତ ରାବଣ ଚରମ ବୈରିତା ପାସୋରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା । କୁରୁ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ଆଜନ୍ମ ଶତ୍ରୁତାସତ୍ତ୍ୱେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ବିକଟ ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ମିବାର ରାଜକୁମାର ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ନିଜ ପିତୃବ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟମଲ୍ଲଙ୍କ ସହିତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ରାତିରେ ତାଙ୍କର କ୍ଷତ ସ୍ଥାନମାନ ସୀବନ କରି ଦେଉଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟମଲ୍ଲ ମଧ୍ୟ ତରୁଣ ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ନ ଦେଖିବା ଯାଏ ନୈଶାହାର କରୁ ନ ଥିଲେ । ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଉଭୟେ ଏକପାତ୍ରରେ ଭୋଜନ କରୁଥିଲେ । ଶିବିରାଜ ନିଜ ମାଂସଦାନ ଦ୍ୱାରା ଶରଣାପନ୍ନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଆଦର୍ଶ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ? ଏହିପରି ପବିତ୍ର ସଭ୍ୟତା ବକ୍ଷରେ ବହନ କରିଥିବାରୁ ଆର୍ଯ୍ୟ-ପୁରାଣ, ଆର୍ଯ୍ୟ-ଇତିହାସ ଅମର-ମହିମିତ ଓ ବନ୍ଦନୀୟ । ସେହି ସଭ୍ୟତା ମାନବ-ସମାଜକୁ ଜୀବନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମଙ୍ଗଳ ପଥ ଦେଖାଇ ଦେଉଅଛି ଏବଂ ଭାବୀ ବଂଶୀମାନର ଭବିଷ୍ୟ ଗୌରବରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଉଅଛି । ସେହି ସଭ୍ୟତା ମାନବକୁ ସତ୍ୟତୀର୍ଥ, ମଙ୍ଗଳତୀର୍ଥ, ଅମୃତତୀର୍ଥର ଯାତ୍ରୀ କରୁଅଛି । ସେହି ସଭ୍ୟତା ବଳରେ ସାଧକ ମୁକ୍ତିତୀର୍ଥରେ ଅବଗାହନ କରି ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ କରେ ।

ଅନେକେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଆର୍ଯ୍ୟସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ ହୋଇ ସେଥିର ଅନୁକରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ଶୁକପକ୍ଷୀ ଅର୍ଥ ନ ବୁଝି ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲା ପରି ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ତଥ୍ୟ ନ ଜାଣି ବଖାଣିବା ପଣ୍ଡଶ୍ରମମାତ୍ର । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଳବାୟୁ ସଙ୍ଗେ ଏ ଦେଶୀୟ ଜଳବାୟୁର ସମତା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସ୍ୱଭାବତ, ଆହାର ବ୍ୟବହାର ଓ ରୁଚି ପ୍ରଭୃତିର ପାର୍ଥକ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଯେଉଁ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଓ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଗୁଣର ନିଦର୍ଶନ, ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନୁକୃତି ଅବଶ୍ୟ ପରମ କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ; ମାତ୍ର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ସମଗ୍ର ଅଂଶର ଅନୁକୃତି ଏ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେଁ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବିଶେଷ କ୍ଷତିର ସମ୍ଭାବନା । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଅନୁକରଣଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଜାତି ବା ସମାଜ ସଭ୍ୟତା-ସୋପାନରେ ଆରୋହଣ କରି ନ ପାରେ । ଚିର-ଅନୁକରଣଶୀଳ ସମାଜ ନିଜସ୍ୱ-ବର୍ଜିତ ଓ ତାହାର ଅନୁକୃତ ସଭ୍ୟତା ନିର୍ଜୀବ । ଅନୁକରଣଦ୍ୱାରା ବିବେକ ଶକ୍ତି, ଚିନ୍ତା ବା ଉଦ୍ଭାବନାର ବିକାଶ ହୁଏ ନାହିଁ । ରଙ୍ଗ ମାଖିହୋଇ ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନିଜର ସ୍ୱାଭାବିକତା ଯେପରି ବିକୃତ ହୁଏ, ଅନୁକରଣାଚ୍ଛନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ସେହିପରି ବିକୃତ ।

ଅନୁକରଣରେ ଉପକାର, ଅପକାର ଉଭୟ ସାଧିତ ହୁଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଖଣ୍ଡର ଏକତା ଏ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଅନୁକରଣୀୟ । ସଭ୍ୟତା ସହିତ ଏକତାର ସମ୍ବନ୍ଧ ନିତ୍ୟ ଓ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ଯେଉଁଠାରେ ଏକତା ବିଦ୍ୟମାନ, ସେଠାରେ ସଭ୍ୟତା ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ କ୍ଷତିର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏକତା-ବିରହିତ ସଭ୍ୟତା କର୍ଣ୍ଣଧାର-ବିରହିତ ତରଣୀ ତୁଲ୍ୟ ଆସନ୍ନମଗ୍ନ । ଏକତା-ବିହୀନ ସମାଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ । ଯଦ୍ୟପି ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ସମାଜ ଗୌରବଶୂନ୍ୟ, ସୁତରାଂ ସେରୂପ ସମାଜ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପକ୍ଷରେ ପ୍ରକୃତ ସଭ୍ୟତାର ମୁଖାବଲୋକନ ସୁଦୂର-ପରାହତ ।

ପ୍ରକୃତ ସଭ୍ୟତା ଯେଉଁଠାରେ ବିରାଜମାନ, ସେଠାରେ ଏକତାର ଅଭାବ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସଭ୍ୟତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରି ମଧ୍ୟ ଏକତା ଏକାକିନୀ ବାସ କରିପାରେ । ଯେଉଁଠାରେ ସଭ୍ୟତାର ନାମ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଏକତା ପୂର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତିରେ ବିଦ୍ୟମାନ, ଏରୂପ ସ୍ଥାନ ଏ ଦେଶରେ ବିରଳ ନୁହେଁ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଜାଗଡ଼ବ କନ୍ଧ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିଙ୍କର ଏକତା ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ, ଅଥଚ ସେହି ଜାତିରେ ସଭ୍ୟତା ନାହିଁ । ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟରେ ବାନର ଓ କାକର ଐକ୍ୟ ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି ସଙ୍କୁଳ ମାନବ-ସମାଜକୁ ମଧ୍ୟ ପରାସ୍ତ କରୁଅଛି । ସଭ୍ୟତା, କେବଳ ଲିଖନ ପଠନ ଶିକ୍ଷାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହେଁ; ଏକତା ବିରହରେ ଯଥାର୍ଥ ସଭ୍ୟତା କଦାଚ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ

ମାନବ-ଜୀବନର ବିଶେଷତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଚରିତ୍ରର ବିଶୁଦ୍ଧତା ଅନ୍ୟତମ । ଚରିତ୍ର ନିର୍ମଳ ରଖି ସାଧୁ ସଂଯତ ଭାବରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାର ନାମ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ । କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ ଓ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ମାନବର ପରମ ଶତ୍ରୁ । ସେମାନେ ଜୀବଜଗତକୁ ଅଧୀନ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ମାନବ ସେମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ନ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟୁତ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧୀନ କରି ରଖେ, ସେହି ଏକା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ । ଦୁର୍ବାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଜିଗୀଷା ତାହାର ଜୀବନକୁ ସତତ ଦୃଢ଼ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଶତ୍ରୁ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରେ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଧାରୀ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବିପୁଳ ବଳ ଓ ଦୀର୍ଘାୟୁ ଲାଭ କରେ । ସ୍ଥୂଳରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟହିଁ ଜୀବନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରାୟଣତା ମୃତ୍ୟୁ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅଭାବରେ ମାନବ ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟରେ ସିଦ୍ଧତା ଲାଭକଲେ ମାନବ ନବଜୀବନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ସେହି ନବଜୀବନର ନବ-ପ୍ରଭାତକୁ ସକଳ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେୟ ତାହାର ଆସ୍ୱାକ ଆରତିପୂଜା ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଶାନ୍ତ, ଶୀତଳ ଓ ସମୁଜ୍ଜଳ କରେ ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ଇହଜୀବନର ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟର ହେତୁ ନୁହେଁ—ତାହା ମାନବର ପରକାଳର ମଧ୍ୟ ପରମ ସମ୍ବଳ । ସେ ମାନବକୁ ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଜାତି, ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱର୍ଗର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନରେ ବିମଣ୍ଡନ-ପୂର୍ବକ ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ କରିଦିଏ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ବଳି ସାରଧର୍ମ ବା ସାର ତପସ୍ୟା ଜଗତରେ ନାହିଁ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଯୋଗବିଦ୍ୟା ବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ, ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ସେହି ମହାବିଦ୍ୟାର ବୀଜମନ୍ତ୍ର । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଏ ଦେଶରେ ନୂତନ କଥା ନୁହେଁ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ଅଟଳ ହିମାଳୟ ଉପରେ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ ଚିର-ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଆର୍ଯ୍ୟ-ମହର୍ଷିଗଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରାଣମୟ ଉପରୂପ । ଯୋଗ ମହାବିଦ୍ୟାର ବିସ୍ମୟକର ମହିମା ଏ ଦେଶର ପୁରାଣେତିହାସରେ ଅସୁଲଭ ନୁହେଁ । ଯୋଗ-ବିଦ୍ୟା ବଳରେ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମହର୍ଷି ସିନ୍ଧୁ ଶୋଷଣ କରିଥିଲେ । ତ୍ରେତାଯୁଗର ମହାବୀର ହନୁମାନ ଅଠରବର୍ଷର ପଥ ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ପୁଣି ଫେରି-ଆସିଥିଲେ । ଆର୍ଯ୍ୟଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମହତ୍ତମଣି, ସତ୍ୟସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ-ନିରତ, ଆଜନ୍ମବୈରାଗ୍ୟବ୍ରତୀ, ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସଶରୀର ସ୍ୱର୍ଗଗମନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମସ୍ତ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ବିସ୍ମୟ ମହାକାର୍ଯ୍ୟ ମୂଳରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ଦ୍ୱିଜାତି ବାଳକମାନେ ଉପନୟନ ସଂସ୍କାର ପରେ ଗୁରୁଗୃହରେ ଅବସ୍ଥାନପୂର୍ବକ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ବାରବର୍ଷକାଳ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ ପରେ ସ୍ୱଗୃହକୁ ଫେରିଆସି ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରୁଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ପ୍ରଖର ହୁଏ, ଜୀବନ ଆଲୋକିତ ହୁଏ ଏବଂ ଶରୀରରେ ଉତ୍ସାହର ଉତ୍ତେଜନା ଖେଳିବୁଲେ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ମାନବକୁ ନୂତନ ଶୁଭଶକ୍ତି ଦାନ କରି ତାହାର ଜୀବନକୁ ଆନନ୍ଦରସରେ ମଧୁମୟ କରେ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ବଡ଼ କଠିନ; ମାତ୍ର ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅନୁକୂଳ ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ତାହା କ୍ରମେ ସହଜ ହୋଇ ଆସେ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ମାନବର ପରମ ବନ୍ଧୁ । ଯେ ଜରା, ବ୍ୟାଧି, ପାପ ପ୍ରମାଦର ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରି ମନୁଷ୍ୟର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ସାଧନରେ ସହାୟ ହୁଏ, ତାହା ସଦୃଶ ହିତୈଷୀ ବନ୍ଧୁ ଆଉ କିଏ ଅଛି ?

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାବଲମ୍ବୀର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ପାଳନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଖାଦ୍ୟ ସହିତ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ । ଖାଦ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଶରୀରର ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ଶରୀର ସହିତ ମନର ସମ୍ପର୍କ କାହାରି ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ଖାଦ୍ୟ କେବଳ ଶରୀର ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ—ମନ ଉପରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ସୁତରାଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପକ୍ଷରେ ଆହାର ବିଷୟରେ ସାବଧାନତା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନୁତ୍ତେଜକ, ଶରୀର ଓ ମନର ହିତକର, ଧର୍ମପ୍ରବୃତ୍ତିର ଉନ୍ମେଷକ, ପୁଷ୍ଟିକର ଲଘୁପାକ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଆହାର ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମତ୍ସ୍ୟ, ମାଂସ, ପିଆଜ, ରସୁଣ, ଲଙ୍କାମରିଚ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତେଜକ ପଦାର୍ଥ ଭକ୍ଷଣରେ ରଜୋଗୁଣର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ତାହା ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପକ୍ଷରେ ନିଷିଦ୍ଧ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କାମ-କ୍ରୋଧାଦି ରିପୁ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପାପ-ବଜ୍ରାଘାତରେ ମାନବ-ହୃଦୟରେ ଭଗ୍ନସ୍ତୂପ ରଚନା କରନ୍ତି ! ଆହାର ଗୁଣରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ହୁଏ ଏବଂ ଆହାର ଦୋଷରେ ପଶୁତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ପବିତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ପ୍ରଖର ହୁଏ, ଦୀର୍ଘାୟୁ ଓ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଲାଭ ହୁଏ, ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ, ଶରୀର ଦୃଢ଼, ସବଳ ଏବଂ କର୍ମଠ ହୁଏ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଜୀବନ ଚିରସୁଖ ଏବଂ ଶାନ୍ତିର ଆଧାର ହୁଏ ।

କ୍ରୋଧ, ହିଂସା, ଆତ୍ମପ୍ରଶସ୍ତି, ଲୋଭ, ଛଳନା ଓ କୁଟିଳତା ପ୍ରକାଶଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ କୌଣସିପ୍ରକାର ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମାଦକସେବୀର ସହବାସ କରିବ ନାହିଁ । ମଦପର ବନ୍ଧୁତା ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା ଭୟଙ୍କର ଓ ପରିଣାମ ବିଷାଦମୟ । ସୁତରାଂ ତାହାର ଛାୟା ସ୍ପର୍ଶ ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ସକଳ ପ୍ରକାର କୁସଙ୍ଗ କିମ୍ବା କୁଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ ଅଥବା କୁବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ସର୍ବଥା ବର୍ଜନୀୟ । ନାଟକ ଯାତ୍ରା-ଅଭିନୟାଦି ଦର୍ଶନ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟଗୀତ ଶ୍ରବଣ ମଧ୍ୟ ଦୋଷାବହ । ଧର୍ମଚିନ୍ତା, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ, ଭଗବତ୍‌ସାଧନ ଏବଂ ମହାଜନ କାର୍ଯ୍ୟାନୁକରଣରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହୁଏ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସତତ ସତ୍ୟପରାୟଣ ହେବ । ସତ୍ୟ ଏକା ମାନବ-ଚରିତ୍ରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଭୂଷଣ । ସମସ୍ତ ଜଗତ ସହିତ ସତ୍ୟକୁ ତୁଳନା କଲେ ସତ୍ୟର ଭାର ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ହେବ । ସତ୍ୟ ସହିତ ସମସ୍ତ ଜଗତର ତୁଳନା, ସାବଳ ସହିତ ସୂଚୀର ତୁଳନା ତୁଲ୍ୟ କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନ ତୁଳନାମାତ୍ର । ଭ୍ରମରେ ମଧ୍ୟ ମିଥ୍ୟା କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅଜ୍ଞାନତାବଶତଃ ଦୈବାତ୍ ମିଥ୍ୟା ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଅନୁତାପଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବ । ଅନୁତାପଠାରୁ ବଳି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆଉ ନାହିଁ ।

ପ୍ରାଣପଣରେ ଅଭିମାନ ବର୍ଜନ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ସହାୟ । ଅଭିମାନ ବର୍ଜନ ଛଳରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ କଷାୟ ବହିର୍ବାସ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ର ଗ୍ରଥିତ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳା ଧାରଣ ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମକୁ ପ୍ରତାରଣା କରିବା ଭଣ୍ଡତାର କାର୍ଯ୍ୟ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଭିମାନ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ—ପ୍ରତ୍ୟୁତ ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟ ପାଇ ପୁଷ୍ଟତା ଲାଭ କରେ । ମୁଁ ଜଣେ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବ, ମୋର ଜ୍ଞାନ ସୀମାବଦ୍ଧ, ଅନନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ତୁଳନାରେ ମୋର ନଗଣ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ଏହିପରି ଆତ୍ମଚିନ୍ତାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ଅଭିମାନ କ୍ରମେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଯିବ ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ଅଙ୍ଗ—ଶୌଚ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତ ପବିତ୍ର ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ । ଶୌଚ ଶରୀରକୁ ପାପ ସହଜରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଶୌଚ ସଦାଚାର ନିତ୍ୟ ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନାସ୍ଥାର ଅପବିତ୍ରତା ଆଡ଼କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯିବାକୁ ସତତ ଶଙ୍କାପ୍ରବଣ । ଯେ ଚରଣଦ୍ୱୟ, ଚିର ଅପାପବିଦ୍ଧ, ଏ ଶରୀର ସେହି ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିର, ତାହାଙ୍କୁ ଜଳ ଓ ମାର୍ଜନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ପରିଷ୍କାର କରିବା ପରମ ପୁଣ୍ୟ ଏବଂ ଶ୍ରେୟ ସୌଭାଗ୍ୟର ନିଦାନ— ବିଶ୍ୱାସର ସହ ହୃଦୟରେ ଏହି ଭାବ ପୋଷଣ କଲେ ଅଶୁଚି ପ୍ରତି ଅସ୍ୱତଃ ଘୃଣାର ଉଦ୍ରେକ ହେବ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାରୀ । ଶରୀରର ଓଜଃ ଧାତୁହିଁ ମାନବର ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି । ତାହାର କ୍ଷୟ କଲେ ଜୀବନ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଭୁକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ପକ୍ୱ ହୋଇ ରସରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ରସରୁ ରକ୍ତ, ରକ୍ତରୁ ମାଂସ, ମାଂସରୁ ମେଦ, ମେଦରୁ ଅସ୍ଥି, ଅସ୍ଥିରୁ ମଜ୍ଜା ଏବଂ ମଜ୍ଜାରୁ ଶୁକ୍ରର ଉତ୍ପତ୍ତି । ସୁତରାଂ ଶୁକ୍ରହିଁ ଜୀବର ଜୀବନ, ଦେହର ସାର ଏବଂ ବଳ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଭୃତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଲମ୍ବନ । ଅତଏବ କଳ୍ପନାରେ ମଧ୍ୟ ଶୁକ୍ରକ୍ଷୟର ଆଲୋଚନା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ସ୍ତ୍ରୀରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଠନ ବା ଶ୍ରବଣ, ଯୁବତୀ ରମଣୀ ସହ ନିର୍ଜନ ରହସ୍ୟାଳାପ, ସ୍ତ୍ରୀଚରିତର ଆଲୋଚନା ଏକାନ୍ତ ବର୍ଜନୀୟ । ସେହି ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ କୁଚେଷ୍ଟା ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ । ନାରୀ ପ୍ରକୃତିରୂପିଣୀ ଦେବୀ, ନାରୀ ବିଶ୍ୱପ୍ରସୂତି, ଏହି ଭାବ ହୃଦୟରେ ଧରି ନାରୀ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ତାହାଠାରେ ମାତୃତ୍ୱର ଆରୋପ କଲେ ସ୍ୱଭାବତଃ ନାରୀପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ ହେବ । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ତାହାର ମହିମାମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି-ଦର୍ଶନରେ ଶିର ଅବନତ ହେବ। ସେତେବେଳେ ପବିତ୍ର ପ୍ରେମର ନିର୍ମଳ ଅଳକାନନ୍ଦା ହୃଦୟନନ୍ଦନରେ କୋଟି ଧାରରେ ପ୍ରବାହିତ ହେବ । ସେତେବେଳେ ନାରୀକୁ ମାତୃ ସମ୍ବୋଧନ କରିବାକୁ ଆକାଂକ୍ଷା ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିବ ଏବଂ ସ୍ୱୀୟ ଅନ୍ତରାତ୍ମାର ପ୍ରେରଣାବିଶେଷରେ ସାଧକ ବାତ୍ସଲ୍ୟାକୁଳ ସ୍ୱରରେ ନାରୀକୁ ମା ମା ବୋଲି ଡାକି ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତିଲାଭ କରିବ ।

ଶୈଶବାବସ୍ଥାରୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାବଲମ୍ବନରେ ବ୍ରତୀ ହେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଜୀବପ୍ରତି ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶନ, କୁମାର୍ଗଗାମୀକୁ ଧର୍ମୋପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ସୁମାର୍ଗକୁ ଆନୟନ, ଜଗତର ସର୍ବବିଧ ହିତ ସାଧନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀର ଧର୍ମ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀର ହୃଦୟ ଜ୍ଞାନ, ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱପ୍ରେମର ତରତରଙ୍ଗିତ ସିନ୍ଧୁସ୍ୱରୂପ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଜଗତରେ ନିଃସ୍ୱ; ମାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ତାହାର ଅକ୍ଷୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ, ସେ ମରଧାମରେ ସ୍ୱର୍ଗର ଆନନ୍ଦାମୃତ ଉପଭୋଗ କରେ ।

ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ

ନିତ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ସକାଶେ ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ ନ ହୋଇ ଶକ୍ତ୍ୟନୁସାରେ ନିଜର ଅଭାବ ନିଜେ ପୂରଣ କରିବାର ନାମ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ । ଯେଉଁ ସମାଜ ଯେତେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳ, ସେ ସମାଜ ସେତେ ଉନ୍ନତ ଓ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଯେଉଁ ସମାଜ ଶବବାହୀ ଶ୍ମଶାନଯାତ୍ରୀ ତୁଲ୍ୟ ବିରାଟ ଉଦାସୀନତାରେ ସମାଚ୍ଛନ୍ନ, ସେ ଅଧଃପତନର ପାତାଳଭେଦୀ ଗହ୍ୱରରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ । ସେ ସମାଜର ଚିନ୍ତା, ପ୍ରତିଭା, ଉତ୍ସାହ ଓ ଶକ୍ତି ପୌଷ୍ଟିକ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ସମାଜ ମ୍ରିୟମାଣ ଏବଂ ତାହାର ଅଦୃଷ୍ଟ ଗଗନର ଅଦୃଷ୍ଟ ତୁଲ୍ୟ ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଆଳସ୍ୟ, ବିଳାସ, ଲଜ୍ଜା ଓ ଅଭିମାନ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ବିରୋଧୀ । ମାନବର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ କଅଣ, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଏ । ଅଭାବ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ନ, ବସ୍ତ୍ର, ସାମାଜିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ଏହି କେତେଗୋଟି ପ୍ରଧାନ । ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ର ସକାଶେ ଏ ସଂସାର ପ୍ରବାସକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଅଛି । ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ର ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ପରୋପକାର, ଆତ୍ମୋନ୍ନତି, ଧର୍ମୋନ୍ନତି ସାଧନର ଅବସର ପାଇ କଣ ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ଦିନ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ, ତେବେ ତାହା ଅପେକ୍ଷା ତାହାର ଆଉ ଅଧିକ ଶୋଚନୀୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ବିଳାସ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାହ୍ୟିକ ସୁବାସତୈଳ ଶମ୍ପା ତାମ୍ରକରଣ୍ଡକ ଅଭାବରେ ସଂସାର-ଯାତ୍ରାର ପଥ କଣ୍ଟକିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନେକେ ଅନାବଶ୍ୟକ କାଳ୍ପନିକ ଅଭାବମାନ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ମୋଚନ ସକାଶେ ନିଜକୁ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ପରମୁଖାପେକ୍ଷିତା ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କର ଗତ୍ୟନ୍ତର ଥାଏ ନାହିଁ ।

ଅତି ବଡ଼ଲୋକ ଭାବ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିକୂଳ । ଏହିଭାବ ହେତୁ ଏ ଦେଶରୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ବହୁଦିନରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛି । ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ନ ଚାଲି ପର ଉପରେ ଭାର ଦେଇ ଚାଲିଲେ ପ୍ରତିପଦକ୍ଷେପରେ ଝୁଣ୍ଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସମ୍ପ୍ରତି ଏ ଦେଶର ସେହିରୂପ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହୋଇଅଛି । ଦେଶ, ସମାଜ ବା ଜାତି ସକାଶେ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକେ ନିଜ ସକାଶେ ସାମାନ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ଏକାନ୍ତ କୁଣ୍ଠିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ବାବୁଗିରିର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛୁଁ ; ସଭ୍ୟତାର ଆଘ୍ରାଣ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ସେବକ-ଲଜ୍ଜାଭରରେ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ିଅଛୁଁ । ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡିଏ ଚାକିରି ପାଇଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଅଧଃପ୍ରଦେଶ ମନେ କରୁଁ । ନିଜ ସକାଶେ ବଜାରରୁ ପଇସାକର ଜଳପାନ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଧରି ଆସିବାକୁ ଲଜ୍ଜାରେ ମୃତବତ୍ ହୋଇପଡ଼ୁଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ହୀନ ବଡ଼ଲୋକ-ପ୍ରିୟ ଜାତି ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ବିରଳ । ବଡ଼ଲୋକହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳ୍ପନା କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଳାସ ବାସନା ଓ ଆଳସ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପଙ୍ଗୁ କରୁଛି ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି ଭାରତବର୍ଷର ନୈସର୍ଗିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ଅନୁକୂଳ । ବିଧାତା ଭାରତ-ଭୂମିକୁ ଧରଣୀର ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର କରି ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭ୍ରଂଲିହ ଗିରିମାଳା, ଦୂରବାହିନୀ ନଦୀବୃନ୍ଦ ଏବଂ ବିଶାଳ ବନସ୍ଥଳୀ ବାରିଧି ଭାରତରେ ବିରାଜମାନ । ସମୁଦ୍ର ଓ ପର୍ବତଗର୍ଭ ଭାରତର ବିପୁଳ ଧନର ଆକର ଏବଂ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଶିକ୍ଷକ । ନଦୀବୃନ୍ଦ ଭାରତବାସୀଙ୍କର ନାନାବିଧ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟର କାରଣ । ଏମାନଙ୍କର ବନ୍ୟା ଭାରତବକ୍ଷରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସାର ଢାଳିଦିଏ । ସେଥି-ଯୋଗୁଁ ଭାରତ ମୃତ୍ତିକାରେ ଅଳ୍ପାୟାସରେ ସର୍ବବିଧ ଶସ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏହି ସକଳ ନଦନଦୀ ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ପଥ ମୁକ୍ତ କରି ରଖିଅଛି । ନଦୀପର୍ବତାଦିରୁ ଭାରତବାସୀ ଏ ମନୋମତ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟପ୍ରଦ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବତା ଜ୍ଞାନରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଦେବତା-ମାନଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ଏମାନେ ଭାରତବାସୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନାରେ ଚିର ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଧର୍ମ-ବୃତ୍ତି ଓ ମନୋବୃତ୍ତି ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ପଦାର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଠିତ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଏହି ନୈସର୍ଗିକ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରତମାତାର ବିଶ୍ୱଜନମାନ୍ୟ ମହାଶକ୍ତି କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଭାରତ ଷଡ଼୍‌ଋତୁର ଲୀଳାଭୂମି । ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ଏରୂପ ଋତୁପର୍ଯ୍ୟାୟ ନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ, ଶୀତପ୍ରଧାନ, ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ସକଳ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାନ ଭାରତରେ ଏକାଧାରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହିହେତୁ ସର୍ବଦେଶୀୟ ସର୍ବପ୍ରକାର ଜୀବର ଏଠା ସୁଖ-ବାସୋପଯୋଗୀ ଏବଂ ସକଳ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତା, ଗୁଳ୍ମ ଓ ଶସ୍ୟ ଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ସୁତରାଂ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ଉପାଦାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ପ୍ରଚୁର ଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଆର୍ଯ୍ୟମହର୍ଷିଗଣ ଆଦର୍ଶ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଓ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନା ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣୟନପୂର୍ବକ ଭାରତକୁ ସଭ୍ୟ ଜଗତର ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୀୟ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବଂଶଧର ହୋଇ ଜନସମାଜରେ ଅସଭ୍ୟ ଓ ଅଶିକ୍ଷିତ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରୁ ନାହୁଁ, ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଦୁରଦୃଷ୍ଟର ବିଷୟ କଅଣ ଅଛି ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଭୂମି ଅତି ଉର୍ବର । ଶିଳ୍ପୋପକରଣର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ଅଭାବ କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଳସ୍ୟ ଓ ବିଳାସପରାୟଣତା ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ପଥ କ୍ରମଶଃ ଦୁର୍ଗମ କଣ୍ଟକମୟ ହୋଇ ଆସୁଛି । ସମୟ-ସ୍ରୋତର ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍ ଉପରକୁ ଉଠି ନାନାବିଧ ଅତୀତ ଦୃଶ୍ୟର ସ୍ମୃତିପଟ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ସେଥି ସହିତ ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଚିତ୍ରର ତୁଳନା କଲେ ବାସ୍ତବରେ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ ହୋଇଆସେ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ଅଭାବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦରିଦ୍ର, ସର୍ବଦା ହାହାକାର-ପରାୟଣ ।

କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶପାତାଳର ପ୍ରଭେଦ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ, ଏହା ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସତ୍ୟ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ ଯେପରି ସହଜ, ଜୀବନରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ପାଳନ ସେହିପରି କଠିନ; କିନ୍ତୁ କଠିନ ବୋଲି ତାହାପ୍ରତି ଉପେକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଶିଶୁ ପ୍ରଥମେ ଚାଲିବାବେଳେ ବାରମ୍ବାର କଚାଡ଼ି ପଡ଼େ, ସମୟ ସମୟରେ ସାଙ୍ଘାତିକ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭୋଗ କରେ; ତଥାପି ବିରତ ନ ହୋଇ ସେ ଚାଲିବାକୁ ପୁନଃ ପୁନଃ ଚେଷ୍ଟା କରେ; ଶେଷରେ ସାଧନାରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ବୋଲାଯାଇଅଛି, ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେହେଁ ତାହା ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ନୁହେ । ନିଷ୍ଠା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ ସାଧନା କଲେ ସିଦ୍ଧି ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ । ସାଧନା ସିଦ୍ଧିର ଜନନୀ; ସାଫଲ୍ୟ ବଳେ ବଳେ ଏକାନ୍ତ ସାଧକର ଅନୁଗାମୀ ହୁଏ । ପଶୁ-ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ କୋଟି ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ପ୍ରଶଂସିତ । ସେମାନେ ଚାକିରି କରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୂଲ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଥଚ ସେମାନଙ୍କୁ କେବେ ଉପବାସ ରହିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ; ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ଖୋଜି ନିଅନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନ ଜୀବ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ, ଜ୍ଞାନବାନ୍ ମାନବ ପକ୍ଷରେ ତାହା କି ଅସାଧ୍ୟ ? ପରମକାରୁଣିକ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଜୀବର ଜୀବିକାର୍ଜନ ସୁବିଧାରେ ସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିଛନ୍ତି । କେବଳ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଅଭାବରେ ଜୀବନ ଅଭାବମୟ ବୋଧ ହୁଏ ।

କୃଷି

କୃଷିବିଦ୍ୟା ଋଷି-ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଗୌରବମୟୀ ମହାବିଦ୍ୟା । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ଉପରେ ମାନବ-ଜୀବନ ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଭରଶୀଳ, ସେ ବିଦ୍ୟା ଅତି ପବିତ୍ର ଓ ପରମ ପୂଜନୀୟ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କୃଷିର ମହୋପକାରିତା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ କ୍ଷୁଧାର ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତି ହୃଦୟରେ ଅସହ୍ୟ ଭୀଷଣ ଆଘାତ କରୁଥାଏ, ଘୋର ହତାଶରେ ହୃଦୟତନ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ରୁତ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଉଥାଏ, ଦୀର୍ଘ ଅନଳ-ଶ୍ୱାସ ବକ୍ଷବିଦୀର୍ଣ୍ଣପୂର୍ବକ ଶୂନ୍ୟରେ ମିଶିଯାଉଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ମାନବ ନୈରାଶ୍ୟ-ବହ୍ନି ସ୍ୱାହାଣିରେ ମହାକାଶ ଅବଲୋକନପୂର୍ବକ ନୀରବରେ ବ୍ୟଥିତ ହୃଦୟର ଗଭୀର କାତରତା ବିଶ୍ୱପତିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜ୍ଞାପନ କରୁଥାଏ ଏବଂ ତାହାର କରୁଣ ହାହାକାର ବାୟୁକୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରୁଥାଏ; ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଦାରୁଣ ପ୍ରଦାହରେ ତାହାର ଶୋଣିତ-ପ୍ରବାହ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଆସୁଥାଏ, ସେ କ୍ଷୀଣ ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାରପୂର୍ବକ ହାହୁ ହାହୁ ଡାକ ଛାଡୁଥାଏ; ମାତ୍ର କରୁଣହୃଦୟା ଦୟାବତୀ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ବ୍ୟତୀତ ସେ ଡାକ ଅନ୍ୟ କେହି ଶୁଣେ ନାହିଁ । ସେହି ସମୟରେ କୃଷି କିରୂପ ଉଚ୍ଚ ଅଙ୍ଗର ବିଦ୍ୟା, ତାହା ସହଜରେ ଜଣାଯାଏ । କୃଷି ଯେ ଆନନ୍ଦଜନକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାଧୁ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟ, ଏହା କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।

କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସମଧିକ ଲାଭଜନକ; ମାତ୍ର ସେହି ଲାଭ ଯତ୍ନ, ପରିଶ୍ରମ ଓ ଚେଷ୍ଟାସାପେକ୍ଷ । କୃଷି-କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରକୃତ କୃଷକ ପରି ଶରୀରକୁ ଗଠନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ରୌଦ୍ର, ବୃଷ୍ଟି, ଶୀତ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଭୟ କରିବା ପ୍ରକୃତ କୃଷକର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ସହିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭଲ ଶରୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟଥା କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ବିଡ଼ମ୍ବନାମାତ୍ର । ସେଥିରେ ଅନିଷ୍ଟ ବ୍ୟତୀତ ଇଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ କୃଷକ ହେବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମତଃ ଶରୀରକୁ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଉପଯୋଗୀ କରିବାକୁ ହେବ । ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ଅଣ୍ଟା ଲଗିଲେ କମ୍ପା ବିନସାରି ଖରାବର୍ଷାରେ ବୁଲିଲେ ଯେପରି ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ନ ହୁଏ, ସେହିପରି ଭାବରେ ଶରୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏରୂପ ଭାବରେ ଶରୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର ବା ଔଷଧ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ, କେବଳ ଅଭ୍ୟାସ ବଳରେ ତାହା ଆପେ ଆପେ ହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଛତା, ଯୋତା, ପଙ୍ଖା ବ୍ୟବହାରରେ ଚିରଅଭ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ସେଥିର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିଲେ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ, ସେମାନେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ହଠାତରେ ବିପଦ ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଅତଃ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସୁନିୟମିତ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ନ କଲେ କୃଷକ ହେବାର ଆଶା ଧୃଷ୍ଟତାମାତ୍ର । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା, ଆତ୍ମସଂଯମଶିକ୍ଷାର ନାମାନ୍ତର-ସ୍ୱରୂପ । ପ୍ରକୃତି-ସମରରେ ଶରୀରକୁ ବିଜୟୀ କରି ନ ପାରିଲେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଅସ୍ତ୍ରନିୟୋଗ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ବୁଦ୍ଧିକୌଶଳରେ ଜଗତର ପ୍ରାୟଶଃ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ବିପୁଳ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିପ୍ରୟୋଗ ବ୍ୟତିରେକେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସୁସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ କୃଷକ ନ ହେଲେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ସମଧିକ ଲାଭବାନ୍ ହେବା ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷାମାତ୍ର । ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିର ଭାର ଅନ୍ୟ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କଲେ ଚଳିପାରେ; ମାତ୍ର କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସେପରି ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । ଭୂମି କର୍ଷଣ-ଠାରୁ ଶସ୍ୟକର୍ତ୍ତନପୂର୍ବକ ଗୃହକୁ ଆନୟନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃଷି-କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ତନ୍ନତନ୍ନ କରି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ନ କଲେ ଲାଭବାନ୍ ହେବାର ଆଶା ନାହିଁ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ କୃଷିପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଅଧିବାସୀ । ଏ ଦେଶରେ ଶତକଡ଼ା ୯୦ ଜଣ କୃଷି-ବ୍ୟବସାୟୀ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଶ ସେହି ଗୌରବଜନକ ଅଧିକାରରୁ କ୍ରମଶଃ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଆସୁଛି । କୃଷିବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଆଉ ପୂର୍ବପରି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ, ଏହା ଘୋର ଅବନତିର ଲକ୍ଷଣ । ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ଯେରୂପ ପରିଶ୍ରମୀ ଥିଲେ, ବିଳାସିତା ବୃଦ୍ଧି ହେତୁ ଆଉ ସେମାନେ ସେରୂପ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହନ୍ତି । ବିଳାସିତା ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚରଚଞ୍ଚଳ ସମାଜରେ ଆଳସ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁଅଛି । ଲୋକେ ଚୌକିରେ ବସି କଳମଧାରୀ ଲେଖନୀ ସଞ୍ଚାଳନଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଧାରରେ ରାତ କ୍ଷେପଣ କରିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ୨।୩ କୋଶ ପଥ ଚାଲିବାକୁ ହେଲେ ଅସହ୍ୟ କ୍ଲାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ୨।୩ ଘଣ୍ଟା ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଭୀତିର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ । ଏ ଦେଶରେ ଆରାମ-ପ୍ରିୟତା କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁଛି । ସୁଭଗ-ପ୍ରିୟତା ସେହି ଆରାମପ୍ରିୟତାର ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ । ସ୍ୱଳ୍ପ ପରି-ଶ୍ରମରେ ପ୍ରଚୁର ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ ହେବାର ଅଭିଳାଷ ଆରାମପ୍ରିୟତାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ପୂର୍ବେ ଲୋକେ ପରିଶ୍ରମକୁ ସୁଖକର ମଣୁଥିଲେ । ଏଣିକି ବିଳାସିତା ସୁଖ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଅଛି । ପରି-ଶ୍ରମ ଏ କାଳରେ ମାନହାନିକର ଓ ଘୃଣ୍ୟ । ଏଥି ଅବମୂଲ୍ୟତା ହେତୁ ଏ ଦେଶର ସମାଜ ଅଧଃପାତ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି ।

ଆରାମପ୍ରିୟତାର ଉପନାମ ଆଳସ୍ୟ । ଏହି ଆଳସ୍ୟ-କାଳସର୍ପ ଶ୍ରମ-କାମନାକୁ କେବଳ ଭକ୍ଷ ଗିଳି-ଦିଏ । ଆଳସ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ପରିଶ୍ରମର ଭାବୁକ ଆଦର ନାହିଁ । ଅନେକେ କୃଷକ ଶ୍ରମଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ପଶ୍ଚାତରୁ ନିକୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । କୃଷକର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଅନନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ । କୃଷକ ସମସ୍ତଙ୍କର ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା । ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପୋଷୀ ଆଖ୍ୟା ଅସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ତାହାର ଉପାର୍ଜିତ ଶସ୍ୟରୁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, କୀଟ ପତଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଅଂଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା ପ୍ରତି ଘୃଣାପ୍ରଦର୍ଶନ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅକୃତଜ୍ଞତା ଏବଂ ଘୋର ଅସଭ୍ୟତା ନୁହେଁ କି ? କୃଷକ ଜଗତର ନମସ୍ୟ । ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ ତାହାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆସନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । କୃଷି-ବ୍ୟବସାୟକୁ ନୀଚ ବ୍ୟବସାୟ ମଣିବା ମହାପାପ । ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ବାସ୍ତବରେ କୃଷିପ୍ରତି ଉପେକ୍ଷା ଓ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ; ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଭୟଙ୍କର ଉନ୍ମାଦରୋଗ; କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ସେହିମାନେ ପୁଣି ସାଧାରଣରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । କୃଷକ ଦେଶର ବଳ, ବୁଦ୍ଧି, ଶକ୍ତି ଓ ଭରସା । ତାହାର୍ ଶକ୍ତିରେ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି, ସଭ୍ୟତା ସଂରକ୍ଷିତ ହୁଏ । କୃଷିବିଦ୍ୟାର ସମଧିକ ଲାଭଜନକତା ବିଷୟରେ ଅନେକେ ସନ୍ଦିହାନ । ଏଭଳି ସନ୍ଦେହ ଯେ ହାସ୍ୟୋଦ୍ରେକର ଗୋଟାଏ ମୂଳଭୂ ଉପାଦାନ, ଏହା ଅମୂଳକ ପ୍ରଳାପୋକ୍ତି ନୁହେଁ । ବିଶାଳ ଭାରତବର୍ଷର କୋଟି କୋଟି ରାଜଭଣ୍ଡାର କେବଳ କୃଷିଲବ୍ଧ ଅର୍ଥ-ରାଶିରେ ପୁଷ୍ଟ ହେଉଅଛି, ଏହା ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ କୃଷିର ଧନବତ୍ତାରେ ସନ୍ଦିହ୍ଧ, ସେମାନେ କେବଳ ନିର୍ବୋଧ ନୁହନ୍ତି—ପ୍ରଧାନତଃ ଅଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନ ।

ଜୀବନ ଧାରଣର ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ କୃଷିବିଦ୍ୟା ସମ୍ପ୍ରତି ନିରକ୍ଷରମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି । ଏହିହେତୁ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ଦେଖାଦେଖି ଭାବରେ ଚାଲୁଅଛି । କୃଷିବିଦ୍ୟାର ଅନୁଶୀଳନ ପ୍ରାୟଶଃ ଅଦୌ ନାହିଁ । ଏହା ଶୁଭଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ଯାହା କରେ, ଅନ୍ୟ ଜଣେ ତାହାର ଦେଖାଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏହି ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ ଓ ଅଜ୍ଞତା ହେତୁ କୃଷିଜାତ ପଦାର୍ଥର ସ୍ୱଳ୍ପତା ଘଟୁଛି । ପୂର୍ବେ ପରାଶର ଋଷିପ୍ରଣୀତ କୃଷିଶାସ୍ତ୍ର ଏ ଦେଶରେ ଯଥାବିଧି ପଠିତ ହେଉଥିଲା । ଏ କାଳରେ କୃଷିଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନା ଦୂରେ ଥାଉ, କୃଷିଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତାର ନାମ ପଚାରିଲେ ଅନେକ କୃଷକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବେ । କୃଷି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଡାକ ଋଷିବଚନ, ଖନାବଚନ ପ୍ରଭୃତି ଅସଂଖ୍ୟ ଉପଦେଶଗର୍ଭକ ପ୍ରବାଦ ପ୍ରାଚୀନ କୃଷାଣମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ଏବେ ତାହା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇଛି । ଏହା ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ନିଦାରୁଣ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ଏହି ଅଶୁଭ ସମୟ, ଏହି ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରହଯୋଗ, ଏହି ମଘାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ଅଭିଶପ୍ତ ତିଥି ଯେଉଁ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳ ଦେଶକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିଛି, ସେହି ସର୍ବସ୍ରଷ୍ଟା କାଳ ଦିନେ ପ୍ରାଚୀନ ଅତୀତ ସୁଦିନ ଫେରାଇ ଆଣିବ, ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ । ଅଚିରଦିନରେ ମଙ୍ଗଳ ତରଙ୍ଗ ଯେଉଁ ଦିନ ଫେରିଆସିବ, ସେହି ଦିନ ଦେଶର ଅତୀତ ସୌଭାଗ୍ୟ ଫେରିଆସିବ ଏବଂ କୃଷି-ମହାବିଦ୍ୟାର ମହିମା-ମୟୂଖରେ ଜଗତ ଆଲୋକିତ ହୋଇ ଉଠିବ ।

ଶିଳ୍ପ

କଳାବିଦ୍ୟାକୁ ଶିଳ୍ପ କହନ୍ତି । କଳାବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥକୁ ରୁଚିସଙ୍ଗତରୂପେ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ । ସୁତରାଂ ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଜାତି କଳାବିଦ୍ୟାର ଅପକ୍ଷପାତୀ ନୁହନ୍ତି । ଜାତୀୟ ଶିଳ୍ପ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତିର ପରିମାପକ । ଶିଳ୍ପ ଦ୍ୱିବିଧ—ଦ୍ରବ୍ୟଶିଳ୍ପ ଓ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପ । କବି ଓ ଶିଳ୍ପୀ ଉଭୟେ ସମାନ ହେଲେହେଁ ଶିଳ୍ପୀର ଗୌରବ ଅଧିକ । କବିର ବୁଦ୍ଧି ଚିତ୍ରଣ ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ କବି ଯାହାକୁ ଶବ୍ଦରେ ରଚନା କରେ, ଶିଳ୍ପୀ ତାହାକୁ ପ୍ରକୃତିବନ୍ତ କରି ଦେଖାଇଦିଏ । ଏ ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱ ବିଶ୍ୱଶିଳ୍ପୀ ଭଗବାନଙ୍କର ବିରାଟ ଶିଳ୍ପଶାଳା । ଏଥିରେ ଯାହା ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପକଳା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ମାନବ ସେହି ଶିଳ୍ପକୁ ନେଇ ଭିନ୍ନାକାରରେ ପରିଣତ କରେ । ସେହି ନିସର୍ଗ ଶିଳ୍ପଶାଳାରୁ ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ ନ କରି ମାନବର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶିଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରାକୃତିକରୁ କୃତ୍ରିମର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଅତଃ କୃତ୍ରିମ ପଦାର୍ଥ-ମାନେହିଁ ଶିଳ୍ପଜ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗୃହ, ଗୃହସଜ୍ଜା, ବସନ, ଭୂଷଣ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଥିବ ଶିଳ୍ପ । ମାନବର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଶିଳ୍ପଜାତ । ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟତୀତ ମାନବ-ସମାଜର ପତ୍ନଶ୍ରେ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାତ୍ର ସଂସାରଯାତ୍ରା ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାତୃଭୂମି ଉତ୍କଳ ପୂର୍ବେ କଳା-କୁଶଳତାରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ଥିଲା । ଉତ୍ କଳା ଯାହାର ସେ ଉତ୍କଟ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କଳାହେତୁ ଉତ୍କଳ ନାମ ହୋଇଅଛି । ସମ୍ରାଟ୍ ଶାଜାହାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଆଗ୍ରାର ତାଜମହଲ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକ ବେତନରେ କେତେକଣ ଉତ୍କଳଶିଳ୍ପୀ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଭାରତ-ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିକଟରେ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଉତ୍କଳଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ । କାଳର କଠୋର ପ୍ରଭାବରେ ଏ ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପ ମଳିନତା ଲଭିଅଛି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଏଯାବତ୍ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ସମ୍ପ୍ରତି ଶିଳ୍ପୀର ଅଭାବ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଶିଳ୍ପକଳାର ଅଭାବ ନାହିଁ । ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ କୋଣାର୍କ ପ୍ରଭୃତି ଦେଉଳରେ ଉତ୍କଳ-ଶିଳ୍ପୀଏ କଳାକୌଶଳର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଯାଇ-ଛନ୍ତି । ସେହି ଶିଳ୍ପରେ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ୱଭ-ପ୍ରବଣତା ଫୁଟି ଉଠିଅଛି । ଉକ୍ତ ମନ୍ଦିର ଭିତ୍ତିଖୋଦିତ ବା ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ପ୍ରତିମାପୁଞ୍ଜଙ୍କର କି ଚମତ୍କାରିଣୀ ଶୋଭା ! ତହିଁ ଉପରେ ଶିଳ୍ପୀ ଆକାର ଇଙ୍ଗିତ ପ୍ରଭୃତି ଭାବ-ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାୟ କରି ରଖିଅଛି । ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଧରର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ସରଳ ହାସ, ବ୍ରହ୍ମର୍ଷିର ପ୍ରସନ୍ନତା, ଲଲାଟର ଧ୍ୟାନରେଖା ପ୍ରଭୃତି ଦେଖିଲେ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ବାସ୍ତବ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରସ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଅଛି । ଖଣ୍ଡଗିରି, ଉଦୟଗିରିର ଗୁମ୍ଫା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲୋଭନୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ତାହାର ଆକୃତି ହସ୍ତୀ ପ୍ରାୟ, ତାହାର ଆକୃତି ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରାୟ—ଏହିପରି ନାନା ଆକୃତିରେ ନିର୍ମିତ । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରିତଳ ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦ, ପ୍ରାଙ୍ଗଣ, ଅଳିନ୍ଦ ଓ ସୁପେୟ ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ ଅଛି । ପର୍ବତକୁ ଖୋଳି ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଅଛି । ଏହା ଭଳି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ତୁଳନା ନାହିଁ । ଏହି ମହାମୂଲ୍ୟ ଦର୍ଶକକୁ ଅଜ୍ଞାତ ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ଅଜ୍ଞାତ ଅତୀତକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଏହିପରି ଉତ୍କଳ-ଖଣ୍ଡରେ କେତେ ସ୍ଥାନରେ କେତେ ଶିଳ୍ପ ସଗର୍ବରେ କଥା କହି ବୁଲୁଅଛି, ତାହାର ଇୟତ୍ତା ନାହିଁ । ତାହାରି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍କଳର ଗୌରବ ଅଦ୍ୟାପି ଜୀବନ୍ତ ଅଛି ଏବଂ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହିବ । ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପ ଉତ୍କଳ-ପ୍ରାଣରେ ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ନବୀନ ମଙ୍ଗଳ ଉତ୍ଥାନ ଆନୟନ କରିବ ।

ସମ୍ପ୍ରତି ଏ ସ୍ଥାପତ୍ୟଶିଳ୍ପ ଛାଡ଼ିଲେ, ବ୍ୟବହାରିକ ଶିଳ୍ପର ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଅବନତି ଘଟିଅଛି । ଦେଶର ରୁଚି-ବୈପରୀତ୍ୟ ଏବଂ ବିଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପର ଅପ୍ରତିହତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏଥିର କାରଣ । ଦେଶର ରୁଚି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପର ସଂସ୍କାର ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଏ ନୀତି ଉତ୍କଳ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏବେ ଲେଖନୀ ରୂପରେ ମୟୂରପର ବା ହଂସପରର ବ୍ୟବହାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ବିଦେଶୀୟ 'ନିବ୍'ର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛୁ । ଲୌହ ଆମ୍ଭ ଦେଶରୁ ଯାଇ ବିଦେଶରୁ ନିବ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସେ ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱଦେଶ-ସୁଲଭ ଲୌହର ନିବ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଯତ୍ନ କରୁ ନାହୁଁ । କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ ନୁହେଁ, ଏହିପରି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏତେ ଅବନତି ସତ୍ତ୍ୱେ ବ୍ୟବହାରୀୟ ଶିଳ୍ପ ସମୂଳରେ ବିଲୟପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅନେକ ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପର ଜୟ-ଘୋଷଣା ଦେଶ ବିଦେଶକୁ ମୁଖରିତ କରୁଅଛି । ବାଲେଶ୍ୱରର କଂସାବାସନ ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବିଖ୍ୟାତ । ନୀଳଗିରିର ମସୃଣ ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ଦେବ-ମୂର୍ତ୍ତି, ବାସନ, କୁଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତି ଦେଖିଲେ ଅବିକଳ କଳ-ନିର୍ମିତ ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ । ମୟୂରଭଞ୍ଜସ୍ଥ ଓଇମସି ଗ୍ରାମ ଓ ବଡ୍ରଖଣ୍ଡ ଅଗରପଡ଼ା ଏବଂ ସମ୍ବଲପୁରସ୍ଥ ବରପାଲି ଗ୍ରାମରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମଠାଲୁଗା ବୁଣାହୁଏ । ଧଡ଼ିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଏରୂପ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଯେ, ଦେଖିଲେ ବିନା ପ୍ରୟୋଜନରେ କିଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହୁଏ । କେନ୍ଦୁଝରର ପିତାଳବାଳ ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶରେ ସମାଦୃତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୁଏ । କଟକର ସୁନାରୁପାର ତାରକସି କାର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ବିଖ୍ୟାତ । ସେ ଅଳଙ୍କାର ଦେଖିଲେ ସ୍ୱର୍ଗର ଅମରୀ ସୁଦ୍ଧା ଲାଳାୟିତ ହେବେ । ପିତ୍ତଳର ସୀବନ-କାର୍ଯ୍ୟ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛି । ଅନନ୍ତ ସୂତ୍ରଶିଳ୍ପୀମାନେ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣସୂଚିତ ବସନ ସନ୍ତମାଗୁଡ଼ିକର କ୍ରୋଧ, ଅନୁରାଗ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ, କରୁଣା ପ୍ରଭୃତିର ଭାବ ଦର୍ଶକ ହୃଦୟରେ ଯୁଗପତ୍ ପୁଲକ ବିସ୍ମୟ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ବେଲଗୁଣ୍ଠାର ପିତ୍ତଳମାଛ ଅପୂର୍ବ କୌଶଳରେ ନିର୍ମିତ । ତାହାକୁ ଧରିଲେ ଜୀବନ୍ତ ମତ୍ସ୍ୟ ଭଳି ଛଟଛଟ ହୋଇଉଠେ । ସେହି ମତ୍ସ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ-ବିଳାସ ଭୂମି ଇଉରୋପ ଓ ଆମେରିକାରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଅଛି । ବ୍ରହ୍ମପୁରର ପାଟ ଓ ଜସଲୁଗା ଅନନ୍ୟ ଅତୁଳନୀୟ । ସେଥିର ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁ ଦେଖିଲେ ତାହା ଅମର-ରଚିତ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ପାରଳା-ଖେମଣ୍ଡିର ଶିଙ୍ଗପାଣିଆ ଗୋଟିଏ ଲୋଭନୀୟ ଶିଳ୍ପ । ପାଣିଆ ମଧ୍ୟରେ ତୈଳ ରକ୍ଷିତ ହେବାର କୌଶଳ ଅଛି । ଭୁଣ୍ଡାଇବା ବେଳେ ପାଣିଆର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦନ୍ତାଗ୍ରରୁ ତୈଳ କ୍ଷରିତ ହୋଇ ସମାନ ଭାବରେ କେଶରେ ଲାଗିଯାଏ । ପାରଳାରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠ ଓ ମୃତ୍ତିକା-ପ୍ରତିମା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ, ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ଜୀବନ୍ତ ମୃତ୍ ମୂର୍ତ୍ତିର ଭ୍ରମ ଜାତ କରାଏ । କେବଳ ଦ୍ରବ୍ୟଶିଳ୍ପ ନୁହେଁ, ଲେଖାଶିଳ୍ପ ଓ ସ୍ୱରଶିଳ୍ପରେ ସୁଦ୍ଧା ଉତ୍କଳର ମହିମା ମଳିନ ନୁହେଁ । ଦେବକବି ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ଶିଳ୍ପଚାତୁରୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଯାଇଛନ୍ତି, ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେଉ ବା ସୁଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେଉ, ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ରମଣୀୟ ଶିଳ୍ପ ପୃଥିବୀର ସଭ୍ୟ-ଜାତିମାନଙ୍କର ଭକ୍ତି ଓ ଅନୁରାଗ ଆକର୍ଷଣ କରିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସ୍ୱରଶିଳ୍ପର ଉତ୍କର୍ଷତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ କହିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କେବଳ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ଦକ୍ଷିଣୀ ସଙ୍ଗୀତଶିଳ୍ପୀଙ୍କୁ କିଏ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଆଦର ନ କରେ ? ମଲ୍ଲାର ରାଗିଣୀ ଆଳାପ ସମୟରେ ବୃଷ୍ଟିପାତ ଓ ନାଗନାଦକ୍ରିୟା ଆଳାପ କାଳରେ ସମ୍ମୁଖରେ ନାଗସର୍ପର କ୍ରୀଡ଼ା ଏ ଦେଶର ବିଫଳ ପ୍ରବାଦ ନୁହେଁ ।

ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପଦ୍ୱାରା ଦେଶକୁ ଅର୍ଥାଗମ ହୁଏ । ବାଣିଜ୍ୟ ଅର୍ଥାଗମର ମୁଖ୍ୟ ପନ୍ଥା ହେଲେହେଁ ତାହା କୃଷି ଶିଳ୍ପ-ସାପେକ୍ଷ । ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଅନାୟାସଲବ୍ଧ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ନୂତନ ଶିଳ୍ପର ଉଦ୍ଭାବନପୂର୍ବକ ଦେଶର, ସମାଜର ତଥା ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଉନ୍ନତ କରିପାରନ୍ତେ । ନଡ଼ିଆ ସଢ଼େଇ ଏ ଦେଶରେ ଅସୁଲଭ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ବୋତାମ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରେ ; ସମ୍ପ୍ରତି ସ୍ୱଳ୍ପବ୍ୟୟଶୀଳ ଛତା ସଭ୍ୟତାର ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ ହୋଇଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଜଣ୍ଡା-ବାଉଁଶରେ ସୁନ୍ଦର ଛତା ବା ବାଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ-ପାରେ । ଏହିପରି ଆହୁରି ଅସଂଖ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇପାରେ । ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥକରୀ ନୁହେଁ । ଇଉରୋପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପ ଲକ୍ଷାଧିକ ମୁଦ୍ରାରେ ବିକ୍ରୀତ ହୁଏ । ଶିଳ୍ପ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟ । ସେଥିପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ବାଣିଜ୍ୟ

"ବାଣିଜ୍ୟେ ବସତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ" ଏହି ସଫଳ ପ୍ରବାଦ କେଉଁ କାଳରୁ ନୀତ୍ୟୁପଦେଶରୂପେ ଶାସ୍ତ୍ରବକ୍ଷ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ଜନସମାଜରେ ସହଜ ସତ୍ୟ ଘୋଷଣା କରି ଆସୁଅଛି । ତାହାର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ, ବାଣିଜ୍ୟରେ ସ୍ୱୟଂ ଧନଦାତ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ନିବାସ କରନ୍ତି , ଅର୍ଥାତ୍ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଯେତେ ଲାଭ ହୁଏ, ଅନ୍ୟ କାହିଁରେ ତେତେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଧନଲାଭହିଁ ବାଣିଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ ଅଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା କ୍ରୟ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମନୁଷ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ମିଳିପାରେ, ତାହା ସାଧାରଣତଃ ଧନ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ ଅଧିକ, ତାହା ସେତେ ଆଦୃତ । ଜଗତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ନିର୍ମୂଲ୍ୟ ବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପଦାର୍ଥ ବିଧାତା ସୃଷ୍ଟି କରି ନାହାନ୍ତି । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଧ୍ୱଂସ ନାହିଁ—ରୂପାନ୍ତର ଅଛି-ମାତ୍ର । ଏହା ଯେପରି ବିଜ୍ଞାନ-ସମ୍ମତ ଉକ୍ତି, ସେହିପରି ଜଗତର କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଓ ବ୍ୟର୍ଥ ନୁହେଁ, ଏହା ମଧ୍ୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସତ୍ୟ । ଅତଃ ସକଳ ପଦାର୍ଥ ଧନପଦବାଚ୍ୟ । ସେହି ଧନାର୍ଜନ ବ୍ୟବସାୟସାପେକ୍ଷ ।

ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ଭେଦରେ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱିବିଧ । ଦେଶର ପଦାର୍ଥ ଦେଶରେ ବିକ୍ରୀତ ହେବାର ନାମ ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବିଦେଶରେ ବିକ୍ରୀତ ହେବାର ନାମ ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ । ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ-ଦ୍ୱାରା ଦେଶକୁ ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥାଗମ ହୁଏ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ହେଲେ ଦେଶରେ ଅଭାବ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ତଦ୍ୱାରା ଲାଭ ନ ହୋଇ ପ୍ରକୃତ କ୍ଷତି ସାଧିତ ହୁଏ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବରେ ଦେଶର ଧନବୃଦ୍ଧିର ଆଶା ସୁଦୂର ପରାହତ । ଏହି ହେତୁ ବୋଲାଯାଇଅଛି, ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ ଆଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ ।

ଜଗତରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ଉପବିଦ୍ୟା ଅଛି, ବାଣିଜ୍ୟ ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ । ଅଭିଶସ୍ତ ଏକାଗ୍ରତା, କଠୋର ସାଧନା, ଅବିଚଳିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅକ୍ଲାନ୍ତ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ ଅସମ୍ଭବ । ବ୍ୟବସାୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଉକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । କାୟ, ମନ, ଶରୀର ଓ ପ୍ରାଣ ନିୟୋଗ ନ କଲେ ବ୍ୟବସାୟ ବିଦ୍ୟା ସ୍ଫୁରିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାଣିଜ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉଭୟ ଆବଶ୍ୟକ । ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଏ ଦୁଇଟି ଲାଭ କରିବାର ଉପାୟାନ୍ତର ନାହିଁ । କି କୃଷି, କି ଶିଳ୍ପ, କି ବାଣିଜ୍ୟ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷାସାପେକ୍ଷ । ଶିକ୍ଷା ମାନବର ସୁପ୍ତଶକ୍ତିକୁ ଶାଣିତପାଣିତ କରି ଜୀବନ ଉପରେ ନୂତନତ୍ୱର ଶୁଭଚ୍ଛାୟାପାତ କରେ । ସମୁନ୍ନତ ଦେଶ-ମାନଙ୍କରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷାଗାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସେରୂପ ସୁବିଧା ନାହିଁ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କଠାରୁ ସହଜରେ ଶିକ୍ଷା କରିପାରନ୍ତି । ଅନେକେ ହେୟଜ୍ଞାନରେ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ; ମାତ୍ର ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍କଟ ଭ୍ରାନ୍ତି ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଧୀନଭାବରେ ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମାନବର ବାଞ୍ଛନୀୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବିକା ଦ୍ୱାରା ଧନ, ମାନ, ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ଲାଭ କରେ । ପୃଥିବୀର ଉନ୍ନତ ଜାତିମାନେ ବ୍ୟବସାୟପ୍ରିୟ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତିର କାରଣ—ଏହା ବୋଲିବା ଦ୍ୱିରୁକ୍ତିମାତ୍ର । ବ୍ୟବସାୟର ଗୌରବ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଉପଲବ୍ଧି କରି ଯେ ତାହା ପ୍ରତି ଘୃଣା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ, ତାହାଠାରୁ ବଳି ଜଗତରେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ଅତଃ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଯେ ନୀଚଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ, ସେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ।

ସତ୍ୟତାର ମଙ୍ଗଳ ମିଳନ ସର୍ବଜନବିଧ ସାଧୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପକ୍ଷରେ ଶରୀର ସହିତ ପ୍ରାଣର ମିଳନ ସ୍ୱରୂପ । ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଏହି ଉକ୍ତି ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଯାହା ସତ୍ୟର ଭିତ୍ତି ଉପରେ, ଧର୍ମର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ସଂଗଠିତ, ତାହା ସତତ ଦୃଢମୂଳ ଏବଂ ଉନ୍ନତିପ୍ରବଣ । ସତ୍ୟର ଫଳ ଅମୃତ ଓ ମିଥ୍ୟାର ଫଳ ଆକାଶ-କୁସୁମ । ମିଥ୍ୟାଚରଣଦ୍ୱାରା ମାନବ ଅଧଃପତନର ପଣ୍ଡିମସ୍ଥ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ । ବ୍ୟବସାୟରେ ସତ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ସୌରଭ ମିଶ୍ରଣ ତୁଲ୍ୟ ଗୌରବର ନିଦାନ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଯେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଉନ୍ନତ, ସେ ସେହି ପରିମାଣରେ ସତ୍ୟଶୀଳ । ଥରେ କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୋକାନରୁ ନଅ ଟଙ୍କା ଆଠଅଣା ମୂଲ୍ୟର ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଗା କିଣି ଭ୍ରମବଶତଃ ମୁଁ ଦଶଟଙ୍କା ଦେଇ ଆସି-ଥିଲି । ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ଦୋକାନର ଜଣେ ଲୋକ ଆସି ମୋତେ ଆଠଅଣା ପଇସା ଫେରାଇଦେଇ ଗଲା । ଏ ଘଟଣାରେ ମୋତେ ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାର ଦେଖି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ କହୁଥିଲେ—ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧମୁଦ୍ରା ସକାଶେ ଅନ୍ୟ ମହାଜନ ତାଙ୍କର ସର୍ବନାଶ କାହିଁକି କରିବେ ? ଅସତ୍ୟାଚରଣ କଲେ ତାଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ମନ୍ଦିର ଅଚିରାତ୍ ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଯିବ । ବାସ୍ତବରେ ବ୍ୟବସାୟରେ ଏହିପରି ସତ୍ୟପାଳନ ଆବଶ୍ୟକ । ବର୍ଣ୍ଣିତ ବ୍ୟବସାୟୀ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ସମ୍ପ୍ରତି ଲକ୍ଷାଧିକ ମୁଦ୍ରାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ବ୍ୟବସାୟ ମୂଳଧନ ସାପେକ୍ଷ । ଯୌଥ ଉପାୟରେ ମୂଳଧନ ସଂଗୃହ କରିଯାଇପାରେ । ସତ୍ୟ, ନିଷ୍ଠା, ଯତ୍ନ, ଏକାଗ୍ରତା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ମୂଳ ଭିତ୍ତି । ସେହି ମୂଳଭିତ୍ତି ସୁଦୃଢ଼ ରଖି ସତ୍ୟବ୍ରତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କଲେ ପ୍ରାୟଶଃ ମୂଳଧନର ଅଭାବ ଘଟେ ନାହିଁ । ଜଣେ ଅଭିଜ୍ଞବଙ୍ଗୀୟ ବି. ଏ. ଉପାଧିଧାରୀ ଯୁବକ ବହୁଚେଷ୍ଟାରେ କୌଣସି ଚାକିରି ନ ପାଇ ବ୍ୟବସାୟରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ସେ ପ୍ରଥମତଃ ନଅଟି ପଇସା ସମ୍ବଳ ନେଇ ଗୋଟାଏ ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ମୁଢ଼ି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବ୍ୟବସାୟରେ ତାଙ୍କର କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ହେଲା । ଦଶବର୍ଷ ପରେ ସେ ଅନ୍ୟ ବି. ଏ. ପାସ୍ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ଗୋଦାମରେ କିରାଣୀରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଅନେକ ମାରବାଡ଼ି ଲୋଟା କମ୍ବଳମାତ୍ର ସମ୍ବଳ କରି ଏ ଦେଶକୁ ଆସନ୍ତି ; ମାତ୍ର ବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇବସନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ ମୂଳଧନରେ ଚଳିବା ଭଳି ବ୍ୟବସାୟ ଏ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ଅର୍କଗଛ, ଉଈଶଳୀ, ସପୁରିପଣସ ଓ ବଲ୍କଲ କଞ୍ଚାପଦରୁ ସୂତା ବାହାର ହୋଇ ଉଚ୍ଚମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୀତ ହେଉଅଛି । ସେହିପରି ଏ ଦେଶରେ ଅପରୂ-ସୁଇର୍; ଯଥାତଥା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ତଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲାଭଜନକ ବ୍ୟବସାୟ ସହଜରେ ଚଳିପାରେ । ଧୂତୁରା ପତ୍ରରେ ବେଦନା-ହାରକ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଦେଶକୁ କଲିକତାରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଧୂତୁରାପତ୍ର ବିଦେଶକୁ ପ୍ରେରିତ ହୁଏ । ଟେପିଓକା ନାମକ ବୃକ୍ଷିକର ଲଘୁ ପଥ୍ୟ ଆମେରିକାରୁ ଏଦେଶକୁ ଆନୀତ ହୋଇ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୀତ ହୁଏ । ସେହି ଟେପିଓକା ଶିମିଳି ଆଳୁର ସାର ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଶିମିଳି ଆଳୁ ଅନାୟାସରେ ଏ ଦେଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଜାହାଜି ବା ଇଙ୍ଗାକାଲ ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ତାହା କଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ଜାଳିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ-ପାରେ ।

ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥେ ଦୂରଦେଶ ଗମନରେ ଶଙ୍କିତ ହେବା ସମ୍ପ୍ରତି ଏ ଦେଶର [illegible] ହୋଇଅଛି । ବାଷ୍ପୀୟ ପୋତ ଓ ବାଷ୍ପୀୟ ଶକଟ ପ୍ରସାଦରୁ ଦୂର ଏବେ ନିକଟ ହୋଇଅଛି । ତଥାପି ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କର ଦୂର ବାଣିଜ୍ୟରେ ସାତସ୍ପୃହା ବର୍ଦ୍ଧିତ ନ ହେବା ଦୁଃଖର ବିଷୟ । ବ୍ୟବସାୟ କଷ୍ଟସାପେକ୍ଷ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟସାପେକ୍ଷ । ବ୍ୟବସାୟର ଅପାର କଠୋରତା ଓ ପରିଣାମ ମଧୁରତାର ଆଦର୍ଶ ଉଦାହରଣ ଆରବ୍ୟୋପନ୍ୟାସ-ବର୍ଣ୍ଣିତ ସିନ୍ଦବାଦ୍ ବଣିକର ଜୀବ-ନେତିହାସ । ଦେଶର ଉତ୍ସାହୀ ନବୀନ ଯୁବକବୃନ୍ଦ ସହିଷ୍ଣୁତା, ସାଧନା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ, ସାଧୁ ସଂକଳ୍ପ ବଳରେ ସତ୍ୟର ପବିତ୍ର ଭୂମିରେ ବିଚରଣ-ପୂର୍ବକ ବିବିଧ ବାଣିଜ୍ୟ ପଥ ସମୁଦ୍‌ଘାଟନ କରି ଦେଶର, ସମାଜର ତଥା ନିଜର ପ୍ରକୃତ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରି-ପାରିବେ । ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଭାର ଦେଶୀୟ ଯୁବକ-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏକାନ୍ତ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେହି ଗୁରୁତର ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ସର୍ବଦା ଲକ୍ଷ୍ୟବାନ୍ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଇତିହାସ

ଇତିହାସ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅତୀତ ଅବୟବ-ସ୍ୱରୂପ । ଅତୀତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶ ଇତିହାସ ବକ୍ଷରେ ସଞ୍ଚରଣ କରି ବୁଲେ । ଶୈଳ, ସମୁଦ୍ର ଓ ନଦୀ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାକୃତିକ ପଦାର୍ଥ ପରି ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ଅତୀତ ଘଟଣା-ବଳୀର ଚିରଞ୍ଜୀବୀ ମୂକ ସାକ୍ଷୀ । ଜାତିବିଶେଷର ପ୍ରାଚୀନ ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ଶକ୍ତି, ସାମର୍ଥ୍ୟ, ସଭ୍ୟତା, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ସଦ୍‌ଗୁଣ ପ୍ରଭୃତି ସେହି ଜାତିର ଇତିହାସରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । କେଉଁ ଜାତିର ରାଜ୍ୟ-ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ କିପରି ଥିଲା, କେଉଁ ସମାଜ ଦେଶରକ୍ଷା ଓ ଦେଶୋନ୍ନତିରେ କିରୂପ ପ୍ରାଣପଣ ସାହସପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା, ସମାଜ ବା ଜାତିବିଶେଷର ଉନ୍ନତି ବା ଅବନତିର କାରଣ କଅଣ—ତାହାର ସତ୍ୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ତାର ସ୍ୱରରେ ଇତିହାସ ଘୋଷଣା କରେ । କୃତୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ ଜୀବନର ବହୁତ ଘଟଣା ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ପରି ଇତିହାସ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିରଖେ ।

କବି ଓ ଐତିହାସିକ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । କବି କଳ୍ପନା-ଭକ୍ତ ଏବଂ ଐତିହାସିକ ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟଭକ୍ତ । ସତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଇତିହାସର ପ୍ରାଣ ଓ ପିଣ୍ଡ ଗଠିତ ହୁଏ । କଳ୍ପନା ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଇତିହାସ ତିଷ୍ଠିପାରେ ନାହିଁ । କାବ୍ୟ ଯେ ଏକାବେଳକେ ସତ୍ୟଶୂନ୍ୟ, ତାହା ନୁହେଁ । କାବ୍ୟକୁ ରସ ଗର୍ଭ ଏବଂ ମୋହିନୀ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ କରିବାକୁ ଯାଇ କବିକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କଳ୍ପନାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ସତ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଏ । ସ୍ଥୂଳତଃ ଇତିହାସରେ ସତ୍ୟ ମୁକ୍ତସ୍ୱରରେ ନିର୍ଭୀକରେ ଏବଂ କାବ୍ୟରେ ଆବରଣ-ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । କାବ୍ୟରେ ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ମୋହ ଶୋଭାକର ଆକର୍ଷଣ ଓ ଆସ୍ୱାଦ ଥାଏ; ମାତ୍ର ଇତିହାସର ସେ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ସମ୍ମୋହନ ଶକ୍ତିର ଅଭାବରେ କାବ୍ୟ ଅସୁନ୍ଦର ଓ ଅମଧୁର ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଇତିହାସ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ । ଇତିହାସ ପାଠଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରାଚୀନ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ଦୋଷାଶ୍ରିତ ଆଦର୍ଶକୁ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିବାଦ ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର ବା ସଂଶୋଧନ କରିବା ଇତିହାସର କାର୍ଯ୍ୟ । ସହସ୍ର ବୃହତ୍ ଶୈଳ ପ୍ରକୃତିର ଗର୍ଭର ସ୍ମୃତି ଭଗ୍ନ କଲେ ହେଁ ଇତିହାସ ଅକ୍ଷୋଭିତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପତିତ ଜାତିର ନଗ୍ନ ଓ ମୌଳିମା ଲାଗିଥାଏ । ଅତଃ ଇତିହାସ ଧାରାବାହିକ-ରୂପେ ଲିଖିତ ହୋଇ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ; ଅନ୍ୟଥା ଆଦର୍ଶ ଗ୍ରହଣ ପକ୍ଷରେ ଅସୁବିଧା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳର ଇତିବୃତ୍ତ ଲିଖିତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏହି ହେତୁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ସଙ୍କଳନ ଅସାଧ୍ୟ ବୋଲି କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଅନୁମାନ ସମୀଚୀନ ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ତାଳପତ୍ର ବା କାଗଜ-ପୃଷ୍ଠରେ ଲିଖିତ ନ ହେଲେହେଁ ଉତ୍କଳର ବିଶାଳ-ବକ୍ଷରେ ଅମୃତାକ୍ଷରରେ ତାହା ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଉତ୍କଳର ନଦୀ, ସେତୁ, ଭଗ୍ନଦୁର୍ଗ, ଦେବାଳୟ, ଗିରି-ଗୁହା ପ୍ରଭୃତି ଇତିହାସର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୃଷ୍ଠା । ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଶିଳାଫଳକ ବା ଶିଳାଲିପିରେ ଶତ ଶତ ବର୍ଷର ଇତିହାସ ସ୍ତୂପୀକୃତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେହିଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ମୌନ ନିସ୍ପନ୍ଦ ମୂର୍ତ୍ତି । ମନ୍ଦିର ପ୍ରାଚୀରରେ ଖୋଦିତ ଲତା, ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ମାନବ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥାଠାରୁ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କର ଆଚାର ବ୍ୟବହାର, ବେଶ ଭୂଷା, ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା, ଶକ୍ତି ବୁଦ୍ଧି, ସାହସ ପରାକ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ବାବଦୀୟ ତଥ୍ୟ ଅବସ-ଉଠିଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ, ଇତିହାସ, କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ଆଦି ସଭ୍ୟତାର ସମସ୍ତ ଉପକରଣର ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଗଲେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ଦିର ସର୍ବତୋକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁସୂକ୍ଷ୍ମରୂପରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଐକାନ୍ତିକ ଚେଷ୍ଟା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସୁଖର ବିଷୟ, ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଶର ମୁଷ୍ଟିମେୟ ସୁସନ୍ତାନ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ରକ୍ଷିତ 'ମାଦଳାପାଞ୍ଜି' ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଜାତୀୟ ଇତିହାସ । ମାଦଳାପାଞ୍ଜିକୁ ଅନେକେ ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ଅତିରଞ୍ଜିତ ବୋଲି କହନ୍ତି । ତାହା ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ସେହି ପ୍ରକ୍ଷେପ ବା ଅତିରଞ୍ଜନ ମଧ୍ୟରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟର ସତ୍ତା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳ-ଇତିବୃତ୍ତର ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ସର୍ବାଦୌ ମାଦଳାପାଞ୍ଜିରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଉତ୍କଳର ଶିଳାମୂର୍ତ୍ତି, ଶିଳାଲିପି, ତାମ୍ରଶାସନ, ପ୍ରାଚୀନକାବ୍ୟ ନାଟକ ଓ ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ପ୍ରଭୃତିରୁ ଉତ୍କଳର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇତିହାସ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ମହାତ୍ମା ହଣ୍ଟର ସାହେବ ଓ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ଉତ୍କଳର ବିସ୍ତୃତ ଇତିହାସ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ତାହା ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରି ହୁଏ ନାହିଁ, ତଥାପି ସେହି ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ କେବଳ ଉତ୍କଳର ସମ୍ବଳ । ସେମାନଙ୍କ ପରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଇତିହାସ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ତାଙ୍କରି ଇତିହାସର ଛାୟା କାୟା ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ । ସୁତରାଂ ତାହା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶଙ୍କାଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳର ବିଶୁଦ୍ଧ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇତିହାସର ଶୋଭନ ସଂସ୍କରଣ ଆଶୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଇତିହାସ ଅଭାବରେ ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶ ଧାରଣ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶର ଅଭାବରେ ବିଦେଶୀୟ ଆଦର୍ଶ ସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ ଲାଭ କରେ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜାତୀୟ ମୌଳିକତା ବିକୃତ ହୋଇ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ବିକୃତ ମୌଳିକତା ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶ, ଜାତୀୟ ସଭ୍ୟତା ଓ ଜାତୀୟ ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଛିନ୍ନବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିଦିଏ । ବିଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶ ଯେ ଅସାର ଏବଂ ଦୋଷାବହ ତାହା ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଏ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଅନୁପଯୁକ୍ତ, ଏ ଦେଶର ଜଳବାୟୁ ଓ ମୃତ୍ତିକାର ଅନନୁକୂଳ, କେବଳ ସେହି ଆଦର୍ଶର ଅନୁକୃତି ଅନିଷ୍ଟପ୍ରଦ, ଏହାହିଁ ବକ୍ତବ୍ୟ ।

କେବଳ ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ନୁହେଁ, ଉନ୍ନତିର ଆଦିଜନନୀ ଭାରତର ଅତୀତ ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ । ସମ୍ପ୍ରତି ବହୁମନୀଷୀ ସେହି ତମୋଗର୍ଭ-ଲୁକ୍କାୟିତ ରତ୍ନ-ସମୁଦ୍ଧାର ବ୍ରତ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ବିବିଧ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନ ଉତ୍ତୋଳିତ ହୋଇ ଜନନେତ୍ରର ଅତିଥି ହେଉଅଛି । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥଦ୍ୱୟ ଭାରତର କେବଳ ଜାତୀୟ ପୁରାଣ ନୁହେ, ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ, ଜାତୀୟ ବିଜ୍ଞାନ, ଜାତୀୟ ଇତିହାସ, ଜାତୀୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସେଥିରେ ଏକାଧାରରେ ସମାବିଷ୍ଟ । ତାହାର ବିସ୍ତୃତ ବକ୍ଷରେ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ମୂର୍ତ୍ତିପ୍ରାଣ-ସ୍ୱଭାବନ୍ତ ହୋଇ ବିଚରଣ କରୁଅଛି । ଉକ୍ତ ଦୁଇ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଙ୍କରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା, ଅଦ୍ଭୁତ-ପ୍ରଜାପ୍ରୀତି, ପ୍ରଶଂସିତ ପିତୃଭକ୍ତି, ସୀତାଙ୍କର କଠୋର ପାତିବ୍ରତ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ସୁଦୁର୍ଲଭ ସୌଭ୍ରାତ୍ର, ସୁଗ୍ରୀବର ଅସାଧାରଣ ବନ୍ଧୁତା, ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଧର୍ମପ୍ରାଣତା, ଭୀମର ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ବୀରତା, ଅର୍ଜ୍ଜୁନର ପୂର୍ଣ୍ଣାଦର୍ଶ ମାନବତା, ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ମହାରଥୀ ଭୀଷ୍ମଙ୍କର ଦୃଢପ୍ରତିଜ୍ଞତା, ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ମହାତ୍ୟାଗ, କୃଷ୍ଣଙ୍କର ନିଖିଳ ନୀତି-ନୈପୁଣ୍ୟ ଏବଂ ଆଶ୍ରିତବାତ୍ସଲ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ମଙ୍ଗଳ ପୁଣ୍ୟାଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷା ଭାରତବର୍ଷରେ ବଦ୍ଧମୂଳା ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏହି ମହାଦର୍ଶ ଭାରତକୁ ଜଗତର ନମସ୍ୟ କରିଅଛି ଏବଂ ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂଶଣୀ କରିଥିବ ।

ଇତିହାସ ଜାତୀୟୋନ୍ନତିର ସ୍ମାରକଲିପି ଅଥବା ଜାତୀୟୋତ୍ଥାନର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ମନ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ । ଯେଉଁ ଜାତିର ଇତିହାସ ନାହିଁ, ସେଜାତି ଅସାର ଓ ଘୋର ଅବନତ । ଜାତୀୟ ସ୍ପନ୍ଦନ ସେଜାତିର ପ୍ରାଣକୁ କଦାପି ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଯେଉଁ ଜାତିର ଇତିହାସ ଅଛି, ସେଜାତି ଅବଶ୍ୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ଓ ଚିରପ୍ରାଣବାନ୍ । କାଳର ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବରେ ସେ ଜାତିର ଯେତେ ଅବନତି ଘଟୁପଛେ, ମାତ୍ର ସେ ଜାତିର ପତନ ନାହିଁ । ଇତିହାସ ସେ ଜାତିକୁ ସଞ୍ଜୀବିତ କରି ରଖେ । ଉନ୍ନତି ଓ ଅବନତି ପ୍ରାକୃତିକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିୟମ । ସେଥିର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଶୀତୋଷ୍ଣ ତୁଲ୍ୟ ଘୂରି ବୁଲୁଅଛି । ଉନ୍ନତ ଜାତିର ସ୍ୱୀୟ ସାମୟିକ ଅବନତି ଘଟିବାର ଦେଖାଯାଏ; ମାତ୍ର ଇତିହାସ ସେ ଅବନତିକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରଏ ନାହିଁ । ଇତିହାସ-ଚକ୍ର ଧରି ସାମୟିକ ପତିତ ଜାତି ଅବନତି-କୂପର ଅନ୍ଧକାର ଗର୍ଭରୁ ପୁନରୁତ୍ଥିତ ହୁଏ ।

ବିଜ୍ଞାନ

ବିଜ୍ଞାନ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଯୋଗବିଦ୍ୟା । ଆର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ଯୋଗବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହେଉଥିଲା, ଏ କାଳରେ ବିଜ୍ଞାନର ଅଘଟନ ଘଟନ ପଟୀୟସୀ ଶକ୍ତିରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ ସୁଲଭ ଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ପଦାର୍ଥର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଶକ୍ତି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ସେହି ଶକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା ବିଜ୍ଞାନର କାର୍ଯ୍ୟ । ଅଗ୍ନି, ଜଳ, ବାୟୁ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତିସମୂହକୁ ସମ୍ପ୍ରତି ବିଜ୍ଞାନବଳରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ବହୁକାର୍ଯ୍ୟ କରି ନିଆଯାଉଅଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ବିଜ୍ଞାନର ମହିମା ପୃଥିବୀର ଶିରାପ୍ରଶିରାରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ବିଳାସସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତରଙ୍ଗାୟିତ ସୌଧମାଳାର ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକଠାରୁ ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ରସର୍ବସ୍ୱ ଦୀନ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରସ୍ଥ ଅନଳ ପେଟିକା-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ କରାଳ ତରଙ୍ଗୋର୍ମି-ମୁଖର ବିରାଟ ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷଠାରୁ ଅନନ୍ତ ଗଗନର ଅନନ୍ତ ଗର୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବତ୍ର ବିଜ୍ଞାନର ଲୀଳା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥରୂପରେ ପରିଗଣିତ । ବିଜ୍ଞାନ-ବଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ମହାନ୍ ହେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବିରଳ ନୁହେଁ । ପ୍ରାଚ୍ୟଖଣ୍ଡର କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାପାନ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭାବରେ ଶକ୍ତି, କର୍ମ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ସଭ୍ୟତା ଓ ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧିର ମଣିମୟ ସିଂହାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୋଇଅଛି ।

ପକ୍ଷହୀନ ମାନବ ବିଜ୍ଞାନବଳରେ ମହାଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ୍ଡୀୟମାନ ହୋଇ ପ୍ରବଳପକ୍ଷଗଣଙ୍କର ଗର୍ବ ଖର୍ବ କରୁଅଛି; ପୁଣି ସମୁଦ୍ରର ଅତଳ ଗର୍ଭରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରତ୍ନ ସଂଗ୍ରହ କରୁଅଛି । ଉଦ୍ଭିଦ ଜଗତର ଲୁପ୍ତ ଅବସ୍ଥାର କଥା ଜଗତକୁ ସ୍ତବ୍ଧ ମୁଗ୍ଧ କରୁଅଛି । ବିଜ୍ଞାନବିଦ୍ୟା କେବଳ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ, ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଭାରତବର୍ଷ ବିଜ୍ଞାନୋନ୍ନତିର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନରେ କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲା, ଏହା କପୋଳକଳ୍ପିତ ଉକ୍ତି ନୁହେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୁରାଣେତିହାସରେ ସେଥିର ଭୂରି ଭୂରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ଆମ୍ଭେମାନେ ବେଲୁନ, ଏରୋପ୍ଲେନ ପ୍ରଭୃତି ଖଯାନର ବିସ୍ମୟକଳାପ ଶୁଣି ବିସ୍ମୟ-ଶୈଳର ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରରେ ଆରୋହଣ କରୁଅଛୁ; କିନ୍ତୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ନଭୋଯାନ ବା ନଭୋରଥ ଯେ ପୂର୍ବେ ଆମ୍ଭ ଦେଶରେ ଥିଲା, ଏହା ଦୈବ୍ୟ ଅଲକ୍ଷମାତ୍ରକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଅଛୁଁ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଲଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ ରଘୁକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପୁଷ୍ପକବିମାନରେ ପରିଭ୍ରାନ୍ତ, ମିତ୍ରାଦିସହିତରେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ପୁଷ୍ପକ ରଥ ଆଧୁନିକ ନଭୋଯାନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ନଳ ରାଜାଙ୍କର ଅଲୌକିକ ରଥଚାଳନ-କୌଶଳ ମହାଭାରତ ପାଠକମାନେ ସୁବିଦିତ । ପକ୍ଷିରାଜ ଅଶ୍ୱ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଶତ ଯୋଜନ ପଥ ରଥରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ନରଶୃଙ୍ଗ ତୁଲ୍ୟ ଘୋଟକର ଉଡ୍ଡୟନ ଅସମ୍ଭବ । ରଥ-ଯୋଜିତ ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଟକ ଯାନର ଚାଳନଯନ୍ତ୍ର ବା ଇଞ୍ଜିନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ସେହି ଇଞ୍ଜିନ ଅଶ୍ୱାକୃତିରେ ଯନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ପକ୍ଷିରାଜ ଘୋଟକ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଅଛି । ସୀତା ଅନ୍ୱେଷଣାର୍ଥ ପ୍ରେରିତ ଦୂତ ହନୁମାନ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ ଲଙ୍କାକୁ ଯାଇଥିଲା । ବିନା ଯାନବାହନରେ ଶୂନ୍ୟପଥରେ ସାଗର ଲଙ୍ଘନ କରିବା ସାମାନ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଆଜିକାଲି ବିନା ତାରରେ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରେରିତ ହେଉଥିଲେହେଁ ଯନ୍ତ୍ରର ସାହାଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଛି; ମାତ୍ର ଏ ଦେଶରେ ପୂର୍ବକାଳରେ ବିନା ତାରରେ ଏବଂ ବିନା ଯନ୍ତ୍ରରେ ବହୁଦୂରକୁ ସମ୍ବାଦ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା । ରାବଣର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସିଂହଳଦ୍ୱୀପରେ, ତତ୍ପୁତ୍ର ମହୀରାବଣର ଆବାସ ପାତାଳପୁରରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେରିକା ଖଣ୍ଡରେ ଥିଲା । ରାବଣ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିପନ୍ନ ହୋଇ ମହୀରାବଣକୁ ସ୍ମରଣ କଲା । ସେ ତାହା ଜାଣିପାରି ପିତୃସମୀପରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପାଣ୍ଡବ ବନବାସ କାଳରେ ଦ୍ରୌପଦୀ କାମ୍ୟକ ବନରେ ଥାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କଲେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହା ଜାଣିପାରି କାମ୍ୟକ ବନରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିନା ଯନ୍ତ୍ରରେ, ବିନା ତାରରେ କେବଳ ମନଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହେଲା । ଏଭଳି ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ବିଜ୍ଞାନ ବିଦ୍ୟା ଏ କାଳରେ ସ୍ୱପ୍ନ ତୁଲ୍ୟ କିମ୍ବା ବିସ୍ପଷ୍ଟ ମିଥ୍ୟାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଆକାଶ-କୁସୁମ ତୁଲ୍ୟ କଳ୍ପିତ ହେବ । ପାଣ୍ଡବ ରାଜଧାନୀ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନଗରର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିଳ୍ପୀ ମୟ-ଦାନବ ବିରଚିତ ଅପୂର୍ବ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଭା ମହାଭାରତ ପାଠକମାନଙ୍କର ପରିଚିତ । ଏ ସମସ୍ତ କଥା ଉଦ୍ଭଟ-କଳ୍ପନାର ଲୂତାତନ୍ତୁଜାଲ ବିସ୍ତାର ନୁହେଁ, ଏହା ସଙ୍ଗତ ସତ୍ୟ, ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟ ଓ ବିସ୍ପଷ୍ଟ ସତ୍ୟ । ମଗଧ-ରାଜ ଦୁର୍ମଦ ଜରାସନ୍ଧର ଗିରି ପରିଧିବେଷ୍ଟିତ ମହାଦୁର୍ଗ ବୈଜ୍ଞାନିକ କୌଶଳରେ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍ରତ୍ୟ ଦୁଇଗୋଟି ଗିରିବର୍ତ୍ମରେ ଭେରୀ ଓ ଗର୍ଦ୍ଦଭମୂର୍ତ୍ତି ସଙ୍କେତ ରଖାଯାଇଥିଲା । ତାହା ଏରୂପ ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଯେ, ବହିଃଶତ୍ରୁର ଘୃଷ୍ଟ ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ଭେରୀ ଓ ଗର୍ଦ୍ଦଭ ଭୈରବ ରବରେ ଗର୍ଜନ କରି ନଗରବାସୀଙ୍କୁ ସତର୍କ କରାଇଦିଏ । ଅତୀତ ଯୁଗର ଇତିବୃତ୍ତ ଅନୁଧାନ କଲେ ଏହିପରି ଧାରଣା-ବହିର୍ଭୂତ ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ।

ଏ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର ବିଜ୍ଞାନ-ସମ୍ମତ । ମନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟା ପ୍ରତି ଅନେକେ ଅବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ମନ୍ତ୍ର ସଫଳ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଯାଏ । ମନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦସମଷ୍ଟି; ଶବ୍ଦର ଶକ୍ତି ଥିବାଠାରେ ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି କା ନ ଥିବ କାହିଁକି ? ଶବ୍ଦରେ ରାଜାର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରଜାର ଜୀବନଯାତ୍ରା, ଏମନ୍ତ କି ଶବ୍ଦରେ ସଂସାର ପରିଚାଳିତ ହେଉଅଛି । ଶବ୍ଦହିଁ ଅନନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ, ଶବ୍ଦରେ ମୁକ୍ତିସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରେମାବତାର ଚୈତନ୍ୟ ନାମର ଭଜନ-କୀର୍ତ୍ତନକୁ ମୁକ୍ତିମାର୍ଗର ପରମ ପନ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଦେବଦେବୀଙ୍କର ସ୍ତବମନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦରେ ଗଠିତ । ସୁତରାଂ ଶବ୍ଦର ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ ତଥା ଶବ୍ଦସମଷ୍ଟି ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି କଳ୍ପନାର ବହିର୍ଭୂତ । ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି ଏତାଦୃଶ, ତାହା ଯେ ବିଜ୍ଞାନର କୋଟି ନମସ୍ୟ, ଏଥିରେ ସଂଶୟମାତ୍ର ନାହିଁ । ବୃଶ୍ଚିକସର୍ପାଦି ଦଂଶନରେ ଅନେକ ଗୁଣୀଆଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର ସଫଳ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଯେ ନ ଘଟେ, ଏରୂପ ନୁହେଁ । ତାହା ସମ୍ଭବତଃ ମାନ୍ତ୍ରିକର ଭ୍ରାନ୍ତିବଶତଃ ଘଟିପାରେ, ନଚେତ୍ ମାନ୍ତ୍ରିକର ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ଶକ୍ତିର ଅପକ୍ୱତା ହେତୁ ଘଟିପାରେ । ଅଜ୍ଞ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟର୍ଥ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଚିକିତ୍ସା-ପ୍ରଣାଳୀ ଅଭାବରେ ଔଷଧ ଗୁଣକର ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସର୍ବ ସ୍ତବିଦ୍ୟାପାରଦର୍ଶୀ ଆର୍ଯ୍ୟର୍ଷିଗଣ ପଦାର୍ଥର ଗୁଣାଗୁଣ ପରୀକ୍ଷା ଓ ପରିଦର୍ଶନ କରି ସଫଳ ଭୈଷଜ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ବିଜ୍ଞାନପାଟବର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇପାରେ ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣ ଅସାଧାରଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଥିଲେ, ଏହା କହି ଗୌରବାନୁଭବ କରିବା ଯୋଗ୍ୟତାର ପରିଚୟ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ ଓ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନଚେତ୍ ଉପାର୍ଜନ ନ କରି ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣଙ୍କର ସଞ୍ଚିତ ଧନ ଭକ୍ଷଣରେ କେଉଁ ପୌରୁଷ ଅଛି ? ପଣ୍ଡିତର ପୁତ୍ର ବୋଲି ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ନ କରି ପୁତ୍ର କି କେହି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରେ ? ବିଜ୍ଞାନ କେବଳ ଜ୍ଞାନଗତ ବିଦ୍ୟା ନୁହେଁ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବହୁଳ ଅର୍ଥାଗମ ହୋଇପାରେ । ଅତଃ ଦେଶୋନ୍ନତି ପକ୍ଷରେ ବିଜ୍ଞାନ-ବିଦ୍ୟାର ଅନୁଶୀଳନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ଏହା କହିବା ପୁନରୁକ୍ତିମାତ୍ର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମାନବର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜୀବନ ତୁଲ୍ୟ । ଅଭାବ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝାଇଦିଏ, ଏହା ଯେପରି କଠୋର ସତ୍ୟ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନ ହରାଇଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରିହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବାସ୍ତବ ମହା ସତ୍ୟ । ମାନବ ଜୀବନର ସୁଖ, ସନ୍ତୋଷ, ଆନନ୍ଦ, ଶାନ୍ତି ଓ ଉନ୍ନତି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅତଏବ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଯେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପତ୍ତି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମାନୁସାରେ ଆହାର, ବିହାର, ଶୌଚ, ନିଦ୍ରା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅକ୍ଷତ ରହେ । ଅନ୍ୟଥା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ଭଙ୍ଗ ହୋଇ ପୀଡ଼ା ଜାତ ହୁଏ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟହୀନ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ୍ମୃତ ।

ମାନବ ଆତ୍ମୋନ୍ନତି, ସମାଜୋନ୍ନତି ଓ ଧର୍ମୋନ୍ନତି ସାଧନ ସକାଶେ ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଅଛି । ସର୍ବାଗ୍ରେ ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଦେହରେ ବଞ୍ଚିରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, ତହିଁ ପରେ ଉନ୍ନତି; ନଚେତ୍ ଯମ ସହିତ ଅଗୋଚର ଅବିଶ୍ରାମ ସଂଗ୍ରାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଲେ ଉନ୍ନତିର ଆଶା ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ । ପୀଡ଼ା ବିଧିପ୍ରେରିତ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଯେପରି ସାବଧାନତାର ମହାର୍ଘ ପୁରସ୍କାର, ପୀଡ଼ା ସେହିପରି ଅସାବଧାନତାର କଠୋର ଶାସ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ସୁସ୍ଥବ୍ୟକ୍ତି ମସ୍ତକରେ ପ୍ରକୃତି-ଦେବୀ ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପଦରାଶି ଅଜାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି, ଅସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ଦେବତାଙ୍କର ଅଭିଶାପ ହଳାହଳ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । "ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପରି ଶତ୍ରୁ ଜଗତରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ନାହିଁ ।

ଶରୀର ସହିତ ମନର ସମ୍ବନ୍ଧ ଘନିଷ୍ଠତର । ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ମନ ଅସୁସ୍ଥ ଓ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ । ଅସୁସ୍ଥାବସ୍ଥାରେ ମନ ଉପରେ ହିମାଳୟପର୍ବତ ଯେପରି ଦେଲେ ପ୍ରାୟ ଦୁର୍ବିସହ ଭାରଭୂତ ବୋଧହୁଏ । ସେତେବେଳେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜଗତର କିଛିହିଁ ସୁନ୍ଦର ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ସୁଦର୍ଶନଶୋଭ, ମନୋମୁଗ୍ଧକର ସଙ୍ଗୀତ, ଆହାର, ବିହାର ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ବିଷବତ୍ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମାନବର ଆଶା, ଉତ୍ସାହ ଓ କର୍ମତତ୍ପରତାକୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣମଣ୍ଡିତ କରିଦିଏ । ଯେଉଁମାନେ ପୀଡ଼ାର ପଦ-ଲାଞ୍ଛନ ଲଲାଟରେ ଅଙ୍କନପୂର୍ବକ ଶଯ୍ୟାର ଭାର ବର୍ଦ୍ଧନ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ନିଷ୍ଠୁର ଏବଂ ହୃଦୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହାହାକାରପୂର୍ଣ୍ଣ । କେତେ କେତେ ସେମାନଙ୍କର ମନ କ୍ରୋଧରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇଉଠି ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଚିନ୍ତାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରେ ଏବଂ ସେହି ଚିନ୍ତାର ତାଡ଼ନାରେ ସେମାନଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଘୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ସୁଖ ସେମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱପ୍ନ । ପୀଡିତର ଭଗ୍ନ, ଅଧୀର ଶୋକ ଓ ଅନନ୍ୟ-ବ୍ୟାକୁଳ ଦୃଷ୍ଟି ପାଷାଣ-କଠିନ ହୃଦୟରେ ସୁଦ୍ଧା କରୁଣ ରସର ପ୍ରସ୍ରବଣ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଯେତେବେଳେ ଅନାରୋଗ୍ୟ ପୀଡ଼ାରେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ଜୀବନ-ଫୁଲ ଅକାଳରେ କାଳସ୍ରୋତରେ ଲୁଚିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ନିତାନ୍ତ ଅହଙ୍କାର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ରୁଦ୍ଧ ହୃଦୟ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱତଃ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ତରଙ୍ଗ-ଭଙ୍ଗ-ଭୀଷଣ ମହାସାଗରର ପାର ଅଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ନିରବଧିର ଦୁଃଖର ପାର ନାହିଁ ।

ଶରୀର-ରକ୍ଷଣଧର୍ମ ସର୍ବଧର୍ମର ସାର ବୋଲି ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ ମହାକବି-ମୁଖରେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । "ଶରୀର ମାଦ୍ୟଂ ଖଳୁଧର୍ମ ସାଧନଂ" ଏହା ଗୋଟିଏ ଅମୃତ ଉପଦେଶ । ଶରୀର ଥିଲେ ସବୁ କରିହୁଏ, ତାହା ଅଭାବରେ ଉନ୍ନତି କିଏ କରିବ ? ଆର୍ଯ୍ୟ ମହର୍ଷିଗଣ ନିତ୍ୟକର୍ମ ପଦ୍ଧତିଦ୍ୱାରା ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗଠାରୁ ପୁଣି ଶଯ୍ୟା-ଗ୍ରହଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନବର ତାବତୀୟ କ୍ରିୟାକଳାପର ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାହା କେବଳ ଧର୍ମାଡମ୍ବରମୂଳକ ନୁହେଁ—କୁସୁମରେ ମଧୁ ପ୍ରାୟ ତାହାମଧ୍ୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ସୁଦ୍ଧା ସେଥିମଧ୍ୟରେ ନିହିତ ଅଛି । ଅତି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ଇଷ୍ଟଦେବ ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହୁଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତହିଁପରେ ପୁଷ୍ପଚୟନର ବିଧି ଅଛି । ସ୍ୱଦିର ମଧୁ-ବୃଷ୍ଟିରେ ବୃକ୍ଷଲତାଦି ମଧୁସିକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । କୁସୁମ ଚୟନ ସମୟରେ ଶାଖାପତ୍ରର ଆନ୍ଦୋଳନଦ୍ୱାରା ସେହି ମଧୁ ମାନବ ଦେହରେ ଲାଗିଯାଏ, ତଦ୍ୱାରା ଶରୀର ସୁସ୍ଥ ହୁଏ । ଦନ୍ତଧାବନର ଯଷ୍ଟିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି । କ୍ଷୀର, କଣ୍ଟକ, ତିକ୍ତ ବା କଷାୟରସ-ଯୁକ୍ତ କୋମଳ ଶାଖା ଦନ୍ତଯଷ୍ଟିର ଉପଯୁକ୍ତ । ସେଥିରେ ଦନ୍ତର ଦୃଢ଼ତା ରକ୍ଷା ହୁଏ । ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଦେବାଳୟର ଚନ୍ଦନ ତୁଳସୀ ସେବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ଭକ୍ତି ଉପାର୍ଜନ ନୁହେଁ । ସ୍ନାନଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଶୀତଳ ହୁଏ । ତୁଳସୀପତ୍ର ଉତ୍ତେଜକ ହେତୁ ସେହି ଶୀତଳତାର ସମତା ରକ୍ଷା ହୁଏ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଶରୀରରେ ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି ଜାତ ହୁଏ । ତୁଳସୀ ମଞ୍ଜରୀର କୀଟ-ନାଶକତା, କ୍ଷୁଧାର ଉଦ୍ରେକକାରକତାଦି ବହୁଗୁଣ ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲିଖିତ ଅଛି । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅମୃତ ତତ୍ତ୍ୱ ନିହିତ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । "ଶରୀର ବ୍ୟାଧିମନ୍ଦିର, ତାକୁ ଆସ୍ଥା କଲେ କଅଣ ହେବ," ଅନେକେ ଏହା କହି ଗୋଟାଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଔଦାସୀନ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଏ ମୂଢ଼ ଧାରଣା ଆଦୌ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ନୁହେଁ । ଦିନେ ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶ୍ୟ ହେବ ବୋଲି କଅଣ ଆଜି ବା ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମରିବାକୁ ହେବ ! ଏ ଅମନୋରମ ଯୁକ୍ତି ନିତାନ୍ତ ହାସ୍ୟଜନକ । ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ ଏକାକୀ କଷ୍ଟଭୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ— ଆତ୍ମୀୟ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କର ଦୁଃଖ ଚିନ୍ତା ଓ କଷ୍ଟର କାରଣ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଔଷଧ ଓ ପଥ୍ୟାଦି ବ୍ୟପଦେଶରେ ବିପୁଳ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ପରିଶେଷରେ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ଦାରୁଣ ଶୋକ-ସାଗରରେ ଭସାଇ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁର ଅଙ୍କଶାୟୀ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଏହିସବୁ ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ମହୋପକାରିତା ଓ ମୂଲ୍ୟବତ୍ତା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ହେବ । ପରିମିତ ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟ, ମୁକ୍ତ ବିଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁସେବନ, ନିର୍ମଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜଳପାନ, ନିୟମିତ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଶ୍ରମ, ପରିମିତ ନିଦ୍ରା, ଶୌଚ, ସଦାଚାର ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉପାଦାନ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବିକୃତ ହେଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିକୃତ ହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରକୃତିର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଚଳିବାକୁ ହେବ । ଅତିରିକ୍ତ ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ, ତୁଷାର ଭୋଗ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ଶାସ୍ତ୍ରର ଘୋର ପ୍ରତିକୂଳ । ତାହାହିଁ ସ୍ନେହମୟୀ ପ୍ରକୃତି-ମାତାଙ୍କର ନିଷିଦ୍ଧାଦେଶ । ଶୀତପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଖାଦ୍ୟ, ପାନୀୟ ଓ ପରିଚ୍ଛଦ ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଦେଶର ଅନୁକରଣରେ ଶେଷୋକ୍ତ ଦେଶବାସୀମାନେ ଅଷ୍ଟପ୍ରହର ଆପାଦମସ୍ତକ ବସ୍ତ୍ରାବୃତ ହୋଇ ରହିଲେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ ଏକାନ୍ତ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାଦକମାନେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ବିପୁଳ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ । ମାଦକ-ସେବନ ଓ ମାଦକ-ସେବୀର ବନ୍ଧୁତା ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସର୍ବତୋଭାବରେ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ମଦ୍ୟପର ବନ୍ଧୁତା ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଠାରୁ କୋଟି ଗୁଣରେ ଭୟଙ୍କର । ବିଶାଳ ଯଦୁବଂଶର ଭୀଷଣ ଲୋମହର୍ଷଣ ପରିଣାମ ଇତିହାସରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । କାଦମ୍ବରୀ ଖେଳରେ ସେହି ମହାବଂଶ ଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ମାଦକ ସେବନର ବିଷମୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଧିକ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଚରିତ୍ର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟକ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଊଣା ନୁହେଁ । ଯାହାର ମନ ଦୂଷିତ, ତାହାର ଶରୀର ଦୂଷିତ । ପ୍ରକୃତ ଚରିତ୍ରବାନ୍ହିଁ ସୁସ୍ଥ, ଏ ଉକ୍ତିର ପୋଷକ ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ ଅଧିକ ଆୟାସସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ— ପ୍ରକୃତ ଯୋଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ସେଥିର ଅକାଟ୍ୟ ଉଦାହରଣ । ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଯେପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେହିପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ମାନବ ଏ ସଂସାରକୁ ଦୁଇ ଦିନ ପାଇଁ ଆସିଅଛି । ସୁସ୍ଥ ଶରୀରରେ ଓ ସୁସ୍ଥପ୍ରାଣରେ ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସେହି ଦୁଇ ଦିନ ସୁଖରେ ଅତିବାହନ କରିବା କାହାର ଚିରବାଞ୍ଛିତ ନୁହେଁ ? ଅତଃ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ନିୟମପାଳନ-ପୂର୍ବକ ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ, ମଧୁମୟ ଓ ଉତ୍ସବମୟ କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅମରତ୍ୱ

ଜଗତରେ କେହି ଅମର ନୁହେଁ । ଯାହାର ଜନ୍ମ ଅଛି, ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଅଛି—ଏହା ସର୍ବଜନବିଦିତ ଉକ୍ତି । ଜନ୍ମ ଯେପରି ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ, ମୃତ୍ୟୁ ସେହିପରି ଜନ୍ମର ଦ୍ୱାର-ସ୍ୱରୂପ । ଧ୍ୱଂସ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟିର ଉଦ୍ଭବ, ଏହା ବିଧାତାର ସତ୍ୟ ସନାତନ ବିଧାନ । ଜଗତର ପ୍ରାଣୀମାନେ ଜନ୍ମଲାଭର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ମୃତ୍ୟୁ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛନ୍ତି । ମୁକୁଟଧାରୀ ରାଜାଠାରୁ ଅର୍ଦ୍ଧଉପବାସୀ ଦରିଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ମୃତ୍ୟୁର ଅଧୀନ । ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର, ପର୍ବତ ପ୍ରଭୃତି ଆପାତ ସ୍ଥୂଳଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାହା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ, ତାହା ସୁଦ୍ଧା ଧ୍ୱଂସନୀତିର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶତ ସହସ୍ର ବର୍ଷାନ୍ତରରେ ହେଉ ବା ଯୁଗାନ୍ତରରେ ହେଉ ଦିନେ ସେମାନଙ୍କର ଧ୍ୱଂସ ନିଶ୍ଚୟ ଘଟିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଜନନୀ ଏହି ଧରଣୀ ସୁଦ୍ଧା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ଭବରଙ୍ଗ ଭୂମିର ଅଭିନୟ ପରେ ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଜୀବନର ପଟସମାପ୍ତି ଘଟିବ ।

ମାନବର ଯତ୍ନବର୍ଦ୍ଧିତ ଦେହ, ପ୍ରାଣ, ପ୍ରାଣାଧିକ ସୁତ, ପରିବାର, ଗୃହ, ସମ୍ପଦ, ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ କେହିହେଁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ରାଜାର ରାଜ୍ୟ, ଧନୀର ଧନ, ମାନୀର ମାନ, ବିଳାସୀର କାରୁଭୂଷିତ ବସ୍ତୁ ଦର୍ଶନ ଭୂଷଣ ପରିଚ୍ଛଦାଦି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ କାଳଚକ୍ରରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ଏବଂ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ଏ ସଂସାର କାହାରି ଚିରବସତିର ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ । ସଂସାର ବନ୍ଧୁ-ଘରସ୍ୱରୂପ, ସେଠାରେ ଜୀବଗଣ କ୍ଷଣିଏ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଦିନ ଅବସ୍ଥାନପୂର୍ବକ ସ୍ୱସ୍ଥାନକୁ ବାହୁଡ଼ିଯାନ୍ତି ଅଥବା ଏ ସଂସାର କର୍ମଭୂମି, ଜୀବମାନେ କର୍ମ କରିବା ସକାଶେ ଏଠାକୁ ପ୍ରେରିତ ହୁଅନ୍ତି, କର୍ମଶେଷରେ ଆଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତମାତ୍ର ଏଠାରେ ରହିବାର ଅଧିକାର କାହାରି ନାହିଁ ।

ତେବେ କି ସଂସାରରେ ଅମର କେହି ନାହିଁ ? ଅବଶ୍ୟ ଅଛି । ଯାହାର ଜୀବନ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ-ସୁଲଭ ମହତ୍ତ୍ୱ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ, ସ୍ୱଦେଶ ଏବଂ ସ୍ୱଜାତିର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି କାମନାରେ ଯେ ଅକାତରରେ ସ୍ୱାର୍ଥର ଅତୃପ୍ତ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବିସର୍ଜନ କରିପାରେ, ଯେ ସ୍ୱୟଂ ବିପନ୍ନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ବିପନ୍ନର ବ୍ୟଥାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଅଶ୍ରୁ ପୋଛିଦେବାକୁ ସର୍ବଦା ବ୍ୟାକୁଳ, ତାହାରି ଜୀବନ ଭବ-ଯବନିକାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଲୁଚିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଅମର । କାଳର କରାଳ ସଂଘର୍ଷଣରେ ନିତ୍ୟ ଅସଂଖ୍ୟ ମାନବ ଗତାୟୁ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଉ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ମହାକର୍ମୀ ମହାପୁରୁଷମାନେ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳ-ସମୁଦ୍ରର ଅନନ୍ତ ଅଗାଧ ଗର୍ଭରେ ମିଶିଯାଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ଥୂଳ-ଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚକ୍ଷୁରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ ସେମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ୱୀୟ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଦେଖାଯିବ । ସେମାନଙ୍କ ଅବଦାନ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସଜୀବ ମୂର୍ତ୍ତି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀରରେ ଅନନ୍ତ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ସଂସାରରେ ବିଚରଣ କରି ଜଗତକୁ ମହାଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କର୍ମ ଚିନ୍ତା କଲାମାତ୍ରେ ସେମାନେ ରୂପ ଧରି ସମ୍ମୁଖରେ ଉଭା ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ୱୀୟ ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର, ପବିତ୍ର ମଙ୍ଗଳଚିନ୍ତା ଏବଂ କର୍ମର ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଅନ୍ୟର ହୃଦୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରି ବୁଲନ୍ତି । ଅନ୍ୟଥା ଉପରୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନରେ ଯେ ଅକ୍ଷମ, ସେହି କେବଳ ମୃତ ।

ସଂସାରରେ କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅମର । ସେମାନଙ୍କ ସାଧୁ କର୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିରଜୀବୀ କରି ରଖେ । ମୃତ୍ୟୁ ସେମାନଙ୍କର ଦେହାନ୍ତର ଘଟାଏ; ମାତ୍ର ଜୀବନାନ୍ତର ଘଟାଇପାରେ ନାହିଁ । ଦେହାନ୍ତରରେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ନିଜର ଜୀବନଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟର ଜୀବନ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଜ୍ୟୋତିରେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରାଣ ଆଲୋକିତ ଓ ପୁଲକିତ ହୁଏ । ଜଗତର ଉନ୍ନତିକାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମରି ନାହାନ୍ତି, ପ୍ରକୃତ ପର-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜୀବୀ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରେମାବତାର ଚୈତନ୍ୟ, ଦସ୍ୟୁତ୍ରାତା ବୁଦ୍ଧ, ଯୀଶୁ, ମହମ୍ମଦ ପ୍ରଭୃତି ମରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ଅମରତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ-ପୂର୍ବକ ଜଗତର ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତି ପୂଜା ଗ୍ରହଣର ଅଧିକାରୀ କରିଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ପାର୍ଥିବ ଜୀବନ ଯେତେ ଦୁଃଖତାପମୟ ହୋଇଥାଉ ପଛେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅକାଳପତନ ଶୋକ-ଦାରୁଣ ଏବଂ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ହୋଇଥାଉ ପଛେ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଚିର ଅମର ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । କେଉଁ କାଳରୁ ଭାରତ ଭାରତୀଭକ୍ତ କବୀନ୍ଦ୍ର କାଳିଦାସଙ୍କର ଦେହାନ୍ତର ଘଟିଅଛି; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କବିତାରୂପିଣୀ ଦୁହିତା କନ୍ୟାସ୍ୱରୂପ ତାହାଙ୍କୁ ଅଦ୍ୟାପି ସଜୀବ କରି ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ଚିରକାଳ ରଖିଥିବେ । ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ୍ ମହାତ୍ମା ଧୀମନ୍ତ, ଶ୍ରୀମନ୍ତ, ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବରୁ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ମହିମାବୈକୁଣ୍ଠ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ବଡ଼ ଦେଉଳ ଦର୍ଶନ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ରୂପ ଧରି କଥା କହିଉଠେ । ଯଜ୍ଞପୂତଚନ୍ଦ୍ର ଯଯାତିକେଶରୀ, ଲଳିତକଳା-ପ୍ରୟାସୀ ଲଲାଟ କେଶରୀ, ଅର୍ଦ୍ଧଭାରତ ବିଜୟୀ ପରାକ୍ରମୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର, ପବିତ୍ର ଗଙ୍ଗ-ବଂଶର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୌରବ-ମଣି ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ପ୍ରଭୃତି ନରଦେବତା ଆଉ କାହାନ୍ତି ? ମାତ୍ର ଉତ୍କଳ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲା କ୍ଷଣି ସେମାନଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତିମୟ ଦେବ-ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଦେଇ ହୃଦୟର ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଏହିପରି ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ଯେତେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବ, ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅମରତ୍ୱ ସେତେ ଉପଲବ୍ଧି ହେବ । ଅତଏବ କୀର୍ତ୍ତିବନ୍ତ ପୁରୁଷର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଦେହଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଦେହଧାରୀ ମାନବମାନଙ୍କୁ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ସଙ୍କେତ ନୀରବରେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।

ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ପାଇଁ ନିଜେ ବଞ୍ଚିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମୃତ । ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସୀମାବଦ୍ଧ । ସେମାନେ ସଂସାରରେ ଜୀବନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନଙ୍କର ସ୍ମରଣୀୟ ହୁଅନ୍ତି । ଦେହାନ୍ତରରେ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ସ୍ୱଜନର ସ୍ମରଣାତୀତ ହୁଏ । ତାଙ୍କର ଜୀବିତାବସ୍ଥା ଓ ମୃତାବସ୍ଥା ପ୍ରଭେଦ ପରିଶୂନ୍ୟ । ନିଜର ଜୀବନ କେବଳ ନିଜ ସୁଖ ସକାଶେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ପଶୁ ପ୍ରାୟ ଆତ୍ମସୁଖରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ଆଦର୍ଶ ଜୀବ ମାନବ ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ମାନବ ନିଜ ସକାଶେ ପ୍ରେରିତ ନୁହେଁ—ଜଗତର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ପ୍ରେରିତ । ଜଗତର ଶାନ୍ତିର ଅପହାରକ ଅନିତ୍ୟତା ସତତ ସ୍ମରଣପୂର୍ବକ ପାପ ପ୍ରଲୋଭନ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ବା ପ୍ରତାରିତ ନ ହୋଇ ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ ରୂପ ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ମାନବ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱପିତାଙ୍କର ଆଦେଶ । ସେହି ପରମାଦେଶକୁ ଈଶ୍ୱର ଭଜନସାମଗ୍ରୀ ଭାବି ଯେ କଣ୍ଠଭୂଷଣ କରି ତାହା ପରିପାଳନରେ ମନ-ପ୍ରାଣ-ଶରୀର ସମର୍ପଣ କରେ, ସେହି କେବଳ ଅମରତ୍ୱ ଲାଭର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ନିଜର ସତ୍ ଶିକ୍ଷା, ସୁସାଧନା, ସାଧୁବ୍ୟବହାର ପ୍ରଭୃତିର ଉଚ୍ଚ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱରୁ ବିଶ୍ୱଜନ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇଦେଇ ସେହି ହୃଦୟରେ ନିଜର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସିଂହାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିଲେ ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ସଞ୍ଚାଳନରେ ଆଲୋଡ଼ିତ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେହି ଆଲୋଡ଼ନର ସ୍ପନ୍ଦନ ଯେ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ଏବଂ ସେହି ସ୍ପନ୍ଦନରେ ଯାହାର ସୁପ୍ତ ଆତ୍ମା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରେ, ସେହି ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକର ପବିତ୍ର ଜୀବନ ଅମରତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ । କାର୍ଯ୍ୟଟି ବଡ଼ କଠିନ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଯେଉଁପରି କଠିନ, ସେହିପରି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ତାହା ମାନବ ଶକ୍ତିର ଦୁଃସାଧ୍ୟ ହୋଇ-ପାରେ; କିନ୍ତୁ ଏକାନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୟା

ପ୍ରକୃତିଦେବୀ ମାନବକୁ ଯେତେବେଳେ କୋମଳ ଓ କଠୋର ବୃତ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଦୟା, ମାୟା, ସ୍ନେହ, ଇତ୍ୟାଦି କୋମଳ ବୃତ୍ତି ଏବଂ କ୍ରୋଧ, ହିଂସା, ଗର୍ବ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରବୃତ୍ତିନିଚୟ କଠୋର ପର୍ଯ୍ୟାୟ-ଭୁକ୍ତ । ଏଗୁଡ଼ିକ ମାନବର ସହଜ-ବୃତ୍ତି । ଜୀବନ ପରିଚାଳନ ପଥରେ କେବଳ କୋମଳତା ବା କେବଳ କଠୋରତା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ଏହି ଉଭୟର ସମବାୟରେ ମାନବଜୀବନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । କୋମଳ ମାଂସ ଓ କଠିନ ଅସ୍ଥି ସଂଯୋଗରେ ମାନବ-ଶରୀର ଗଠିତ ହୁଏ । ଜଗତର ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ସେଥିରେ କୋମଳତା ଓ କଠୋରତା ଉଭୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବାର ଦେଖାଯିବ । ବୃକ୍ଷରେ କୋମଳ ପତ୍ର ଓ କଠିନ କାଷ୍ଠ ଉଭୟ ଅଛି । କୋମଳ ଜଳ ଓ କଠୋର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଏହି ଉପାଦାନଦ୍ୱୟର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ମେଘର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । ଏହିପରି ଜଗତର ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ସେଥିରେ କୋମଳତା ଓ କାଠିନ୍ୟ ଉଭୟର ସତ୍ତା ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀର କେବଳ କୋମଳ ମାଂସରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ ଠିଆହେବା, ଚାଲିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଅଛି ଯେ, କଠୋରତା କୋମଳତାକୁ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି—କ୍ରୋଧ, ହିଂସା, ଦମ୍ଭ ପ୍ରଭୃତି ପଶୁ ପ୍ରକୃତି-ଗତ ଏବଂ ତାହା ମାନବର ଅବାଞ୍ଛନୀୟ, ତେବେ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ତ୍ୟାଗର ଉପଦେଶ କାହିଁକି ବଜ୍ରନାଦରେ ଘୋଷିତ ହୋଇଅଛି ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଅତି ସହଜ । କ୍ରୋଧରେ ଦୃପ୍ତ ବିଦ୍ରୋହୀର ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତିଧାରଣ କରିବା ଅବଶ୍ୟ ନିନ୍ଦନୀୟ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ନୀତି ଦମନ ସକାଶେ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କଦାପି ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ । ପ୍ରବଳକୁ ଦୁର୍ବଳର ପ୍ରାଣନାଶ ପରି ଅଦୋଷରେ ଉଦ୍ୟତ ଦେଖି ଯେଉଁ କ୍ରୋଧର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ, ତାହା ପାପଜନକ ନୁହେଁ । ହିଂସାରେ ବାଳକ-ମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ହୁଏ । ସେ ହିଂସା କଲ୍ୟାଣ-ପ୍ରସୂତ, ସୁତରାଂ ମଙ୍ଗଳର ନିଦାନ । "ମୁଁ ଅମୁକର ସନ୍ତାନ, ମୃତ୍ୟୁ ଯାହାର ସୃଷ୍ଟ ମୁଁ ତାହାର ଅଂଶଜ, ମୁଁ କି ଛାର ମୃତ୍ୟୁକୁ ଭୟ କରିବ !" ଏରୂପ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କି ବୀର୍ଯ୍ୟଧରର ଉକ୍ତି ନୁହେଁ ? ଶିଶୁ ପରି ନିଜର କଳ୍ପିତ ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ନିଜେ ଭୀତ ହୁଏ । ମନର ଗୃହ ଦେହ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଚୟ ସେହି ଗୃହର ଦ୍ୱାର ଓ ଗବାକ୍ଷ । ସେହି ମୁକ୍ତ ପଥରେ କାମନା-ବାୟୁ ନିରନ୍ତର ବହି ଆସି ଗୃହ-ସ୍ୱାମୀର ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୁଏ । ସେହି କାମନା-ଗୁଡ଼ିକ ହର୍ଷ ବିଷାଦ, କ୍ରୋଧ ଦ୍ୱେଷ ପ୍ରଭୃତି ରୂପରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ । ଏହି କାମନାକୁମାରଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କଲେ ଦୋଷାବହ ହୁଅନ୍ତି । ସୀମା ଲଙ୍ଘନ ନ କରି ଶୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧିରେ ଅନୁଶାସିତ ହେଲେ ଦେବତାକାର ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଗୋଦୁଗ୍ଧରେ ଗୋମୂତ୍ର ମିଶିଲେ ତାହା ଦୂଷିତ, କୁତ୍ସିତ ଓ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଅତଏବ ସାଧୁ, ସଂଯତ କଠୋରତା ବାଞ୍ଛନୀୟ । କେବଳ ସାରସ୍ୱତର ନୁହେଁ, କଠୋରତା ଜଗଜ୍ଜୀବନ ସକଳ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଣ, ଶକ୍ତି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ବୀଣାସ୍ୱରରେ ଧୈବତ ନ ଥିଲେ ତାହା କି ମଧୁର ହୁଅନ୍ତା ? ଏକାନ୍ତ ମୃଦୁପ୍ରାଣ ମେରୁଦଣ୍ଡହୀନ ଲୋକ ଅପେକ୍ଷା କୋମଳ କଠୋରମିଶ୍ରିତ ଲୋକ କି ଅଧିକ ଶକ୍ତିମନ୍ତ ନୁହେଁ ?

ପରଦୁଃଖ ହରଣେଚ୍ଛା ଦୟା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ସ୍ୱଭାବତଃ ପରପୀଡ଼ା ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରକୃତ ବିରକ୍ତ ସାଧୁ-ମନରେ ପୀଡ଼ା ଦିଏ । ତହିଁପରେ କି ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରବଳ ଦୈବଶକ୍ତି ହୃଦୟରେ ଆଘାତ କରେ । ସେହି ଶକ୍ତିର ନାମ ଦୟା । ଦୟା ପର ପ୍ରତ୍ୟାଶିନୀ; ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ଦେଖିଲେ ତାହା ଅଶ୍ରୁମୁକ୍ତ ଜଳ-ସ୍ରୋତ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଯାଏ । ଦୟା ସର୍ବଦା ଜାତି ସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ—ସମବେଦନା ସାପେକ୍ଷ । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଅପରର ଦୁଃଖ ଦେଖି ବ୍ୟଥିତ ହେବାକୁ ହୁଏ; ମାତ୍ର ପ୍ରତିକାର କରିବା ଅସାଧ୍ୟ ହେଲେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁଦ୍ଧା କେବଳ ସମବେଦନା ଦ୍ୱାରା ଦୟାର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଫଲ୍‌ଗୁ ନଦୀ ତୁଲ୍ୟ ଦୟା ଅନ୍ତଃସ୍ରୋତା । ସେ ଉପରକୁ ପ୍ରକଟେ ନାହିଁ, ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ଭିତରେ ଭିତରେ ସାଧନ କରେ । ଦୟା ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ମାନବର କେବଳ ପୁଣ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ ହୁଏ ନାହିଁ—ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମଳ ହୁଏ । ଅଭ୍ୟାସ ଦ୍ୱାରା ଦୟା ଗାଢ ହୋଇ ଆସିଲେ ସମସ୍ତ ଉଚ୍ଚବୃତ୍ତିର ସମତା ରକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ଦୟା ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ମନରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ ଜାତ ହୁଏ ଏବଂ ହୃଦୟରେ ଅପୂର୍ବ ଅନାବିଲ ଆନନ୍ଦ-ତରଙ୍ଗ ନୃତ୍ୟ କରି ଖେଳିବୁଲେ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ ।

ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ଦୟା ପ୍ରକାଶ ସର୍ବଥା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅନ୍ୟଥା ଅଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର ପ୍ରତି ଦୟା ଅର୍ପିତ ହେଲେ ଦୟାର ଅପବ୍ୟବହାର ହୁଏ ଏବଂ ଦୟାର ମହତ୍ତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବାର ଶକ୍ତି ଯାହାର ଅଛି, ତାହା ପ୍ରତି ଦୟା ପ୍ରକାଶଦ୍ୱାରା ଦୟା ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ । ଅଭାବ ପରିଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦାନ କଲେ ସେ ଦାନ ଯେପରି ବିଫଳ ହୁଏ, ଯାହାର ଦୟା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ତାହା ପ୍ରତି ଦୟା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଦୟାର ସେହିପରି ଅବମାନନା ହୁଏ । ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ଢାଳିଲେ ତେଲର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ନାହିଁ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦୟାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଦୟା । ଆତ୍ମ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନାଭିପ୍ରାୟରେ ଯେଉଁ ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ, ତାହା ଦୟା ନୁହେଁ, ସ୍ୱାର୍ଥର ବିନିମୟ ବା ବ୍ୟବସାୟମାତ୍ର । ଦୁଷ୍ଟ ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ ନିରୀହ ଅଧମର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ, ଅଧମର୍ଣ୍ଣର ସର୍ବଶୋଷଣ ସେ ଦୟାର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତାହା ଦୟା ନୁହେ—ଦୟା ଶାଠ୍ୟର ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଛଦ୍ମମୂର୍ତ୍ତି । ସେହିଭଳି ମାରାତ୍ମିକା ଦୟାକୁ ସାଙ୍ଘାତିକ ଶାସ୍ତି ବୋଲିବା ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ନିରାବିଳ କଠୋର ସତ୍ୟ । ପବିତ୍ର ଦେବବାଞ୍ଛିତ ଦୟାକୁ ସ୍ୱାର୍ଥରେ କଳଙ୍କିତ ଓ ବିକୃତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଦୟା ଆପାତ-ମଧୁର ଓ ପରିଣାମ ଯନ୍ତ୍ରଣାପ୍ରଦ, ତାହା ଯମଦୂତ ତୁଲ୍ୟ ଭୟଙ୍କର । ସେଭଳି ଦୟା ଯାହାର ବାଞ୍ଛିତ, ସେ ନିଜ ହସ୍ତରେ ପ୍ରାଣଘାତୀ ହଳାହଳ ପାନ କରେ ।

ଦୟା କରୁଣ ରସର ପ୍ରାଣ । ଦୟା ସହିତ ଲୋକହିତର ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ପର ଦୁଃଖ ଦର୍ଶନରେ ଯେଉଁ ଦୟା ଲୋତକ ସଙ୍ଗରେ ହୃଦୟର ଅନ୍ତସ୍ତଳରୁ ଝରି-ଆସେ, ସେହି ଦୟା ଏକା ନିଷ୍କାମ ଦୟା । ଦୋଷରହିତ ମାନବର ପବିତ୍ର ହୃଦୟ ସେହି ଦୟାର ନିବାସ ସ୍ଥଳ । ବାଣବିଦ୍ଧ କ୍ରୌଞ୍ଚ ବିହଙ୍ଗ ଦର୍ଶନରେ ବାଲ୍ମୀକି ମହର୍ଷିଙ୍କର ଦୟା ଅବାଧପ୍ଲାବୀ ଶ୍ଲୋକ ରୂପରେ ବହିଗଲା । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ସେହି ଦୟା ମୁନିଙ୍କ ମନରେ ଦାରୁଣ କ୍ରୋଧ ଆନୟନପୂର୍ବକ କ୍ରୌଞ୍ଚହନ୍ତା ନିଷାଦକୁ ଅଭିଶପ୍ତ କରାଇଥିଲା । ଦୟାର୍ଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଜାତି, ଧର୍ମ, ଆତ୍ମା, ପର, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଭେଦ ରଖେ ନାହିଁ । ତାହା ନେତ୍ରରେ ଆବାଳ ମାନବ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ଦୟାଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଗୌରବ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୁଏ । ଦୟା-ଠାରୁ ବଳି ଧର୍ମ ନାହିଁ । ସର୍ବ ଜୀବ ପ୍ରତି ଦୟା ପ୍ରକାଶ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରର ପରମ ନୀତି । ଧର୍ମବୀର ଚୈତନ୍ୟ "ଜୀବେ ଦୟା, ନାମେ ଭକ୍ତି" ମହାମନ୍ତ୍ରକୁ ମୁକ୍ତିର ସହଜ ସୁଗମ୍ୟ ପଥ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଦୟାର ଉପଦେଶ ପୃଥିବୀର ସକଳ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଘୋଷିତ ହୋଇଅଛି । ଦୟା ପରମ ଧର୍ମ, ପରମ ଯଜ୍ଞ ଓ ପରମ ତପ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଉଡ଼ି

କଉଡ଼ିର ସଂସ୍କୃତ ନାମ କପର୍ଦ୍ଦିକ । ତାହା ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବବିଶେଷର ଅସ୍ଥି ହେଲେହେଁ ମଣିମାଣିକ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ କଉଡ଼ି ଏ ଦେଶରେ ମୁଦ୍ରାଧନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଆସୁଛି । ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ, କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଏବଂ ତତ୍ପୂର୍ବରେ କଉଡ଼ି ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାବର୍ଗ କଉଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ରାଜାମାନେ ରାଜସ୍ୱସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ କଉଡ଼ି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ରାଜଭଣ୍ଡାର କଉଡ଼ିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲା । ଭାରତ ମହାସାଗର ଗର୍ଭରୁ କଉଡ଼ି ଉତ୍ତୋଳିତ ହେଉଥିଲା । ସମୁଦ୍ରବେଷ୍ଟିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଲଙ୍କା ଦ୍ୱୀପ କଉଡ଼ି ଓ ମୁକ୍ତା ସକାଶେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ମାନବ ଜଗତରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ହୀରକ, ମୁକ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ଯାହା ଯାହା ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥରୂପେ ସମାଦୃତ, ସେ ସକଳ ଧାତୁ, ପ୍ରସ୍ତର ଓ ଅସ୍ଥି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଆଲୋଚ୍ୟ କଉଡ଼ି ମଧ୍ୟ ସେହି ଶ୍ରେଣୀୟ । ତାହା ମହାର୍ଘ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ଓ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଗୌରବିତ । ସୁତରାଂ ତାହାର ଆସନ ପ୍ରାପ୍ତ ରତ୍ନରାଜି ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । କଉଡ଼ି କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେହେଁ ମହିମାରେ ମହାନତର । ତାହା କବି-ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହି ନାହିଁ । କପର୍ଦ୍ଦିକ ଉତ୍କଳ ମହାକବିଙ୍କ ଅମର କାବ୍ୟର ପୃଷ୍ଠା ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ବସିଅଛି । ଉତ୍କଳ-ଭାଷାଭରସା କବିଗୁରୁ ଉପେନ୍ଦ୍ର-ଭଞ୍ଜ ଅଙ୍କିତ ଯମକାନୁପ୍ରାସ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର କୀର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଯାଇଛନ୍ତି । "ସେବକ କଟକେ ଛଟକେ ବରାଟକେ ମୁକତି, ମହାପ୍ରସାଦରେ ପାଦରେ ନରମାନେ ଲଭନ୍ତି ।'' ରସିକ ହାରାବଳି କାବ୍ୟ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

କଉଡ଼ିର ପ୍ରଚଳନ କେବଳ ମୁଦ୍ରାରୂପେ କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲା ନାହିଁ, ତାହା ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପସାମଗ୍ରୀରେ କଉଡ଼ିର ସନ୍ନିବେଶ ଦେଖାଯାଏ । ଝୁମ୍ପା, ହାତଫୁଲ ପ୍ରଭୃତିରେ କଉଡ଼ି ଲଗାଇ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଳଙ୍କାରରୂପେ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମର ଇତର ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କଉଡ଼ିର ଅଳଙ୍କାର ଧାରଣ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । କଉଡ଼ି ଆମମାନଙ୍କର ଦେଶୀୟ ମୁଦ୍ରା । ଲୋକେ କଥାରେ କହନ୍ତି—"ସେ ଲୋକ ଖସି କଉଡ଼ିଆ, ମୋ ହାତରେ ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି ବା ପଇସା କଉଡ଼ି ନାହିଁ ।" ଏ ଉକ୍ତିରୁ କଉଡ଼ିର ମହାମର୍ଯ୍ୟାଦା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ପୂର୍ବକାଳରେ ସମ୍ପନ୍ନ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ଚୋର ଉପଦ୍ରବରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ସକାଶେ ପିତ୍ତଳ ଗରା, ମାଟିକଳସୀ ପ୍ରଭୃତିରେ କଉଡ଼ି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଭୂଗର୍ଭରେ ପୋତି ରଖୁଥିଲେ । ସମ୍ପ୍ରତି କୂପ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖନନ ସମୟରେ ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ବସୁମତୀ ଗର୍ଭରୁ କଉଡ଼ିପୂର୍ଣ୍ଣ କଳସୀ ଓ ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ବାହାରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପୂର୍ବେ କଉଡ଼ିରେ ସୁଦୃଶ୍ୟ ଝାଡ଼, ପେଡ଼ି, ଶିକା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । କୃଷାଣକୂଳ ବଳଦର ଛୁଣ୍ଡି ଦଉଡ଼ି ଏବଂ ପଲ୍ଲାଣରେ କଉଡ଼ି ଲଗାଇ ସୁନ୍ଦର କରୁଥିଲେ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମର ଷଷ୍ଠ ଦିବସରେ କଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଷଷ୍ଠୀଘର ମଣ୍ଡିତ ହେଉଥିଲା । ସେ କାଳରେ କଉଡ଼ି ଶିଳ୍ପକଳାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ ଥିଲା । ହାଟମାନଙ୍କରେ କଉଡ଼ିର ଦୋକାନ ବସୁଥିଲା । ପଇସାକୁ ପଣେ (କୋଡ଼ିଏ ଗଣ୍ଡା) କଉଡ଼ି ମିଳୁଥିଲା । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ପରିମାଣରେ ଇତର ବିଶେଷ ମଧ୍ୟ ଘଟୁଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରୁ କଉଡ଼ିର ପ୍ରଚଳନ କ୍ରମଶଃ ଊଣା ହୋଇ ସମ୍ପ୍ରତି ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଅଧଲା, ପାହୁଲାର ପ୍ରଚଳନ ସେଥିର ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ଅତଃପର କଉଡ଼ି ମୂଲ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଗଣ୍ଡି କଉଡ଼ି, ସାଧା କଉଡ଼ି, ବେଙ୍ଗୀ କଉଡ଼ି, ଚକ କଉଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ନାନାପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଅଛି । ସେଥି-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମଧ୍ୟରେ ଏକ କଉଡ଼ି ଅତି ସୁନ୍ଦର ଓ ମସୃଣ । ଏପରି ସଂସାରରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ଗୌରବ ସମଧିକ, ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଯେଉଁଠାରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ସେହିଠାରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଏ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ସର୍ବଦା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯାହା ଦୁର୍ଲଭ ତାହା ମୂଲ୍ୟବାନ୍, ଏହା ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟାମିତିର ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ପ୍ରମାଣ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କୁବେର ଜେକ୍‌ସନ ସାହେବଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଏପରି କପର୍ଦ୍ଦକ ଓ ଏପରି ଶୁକ୍ତି ସଞ୍ଚିତ ଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ୩୫ ହଜାର ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରୀତ ହୋଇଅଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ କଡ଼ାଏ କଡ଼ାଏ କଉଡ଼ିର ମୂଲ୍ୟ ୨୦୦ ଟଙ୍କାଠାରୁ ୧୦୫୦ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ କପର୍ଦ୍ଦକର ଏତାଦୃଶ ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ଓ ଉଚ୍ଚ ଗୌରବ, ତାହା ମହାରତ୍ନ ଆଖ୍ୟାର ପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । କାହାରି କାହାରି ମତରେ ଦେଶର ଧନବୃଦ୍ଧି ହୋଇଅଛି, ଦୈନ୍ୟ କମିଅଛି, ସୁତରାଂ ଅଧିଲା ପାହୁଲାର ଅବର୍ତ୍ତନରେ କଉଡ଼ିର ତିରୋଭାବ ଘଟିଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । କଉଡ଼ିର ଅଭାବରେ ଦେଶର ଗୋଟାଏ ରତ୍ନ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଇଅଛି । କଉଡ଼ି ସାମାନ୍ୟ ରତ୍ନ ନୁହେଁ, କଡ଼ାଏ କଡ଼ାଏ କଉଡ଼ିର ମୂଲ୍ୟ କୁବେର ଭଣ୍ଡାରର ମୂଲ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ । ସେଥିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଉପରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରକୃତ କଉଡ଼ିର ଆଦର ବ୍ୟବହାର ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପାହୁଲା ବା ଅଧିଲା ଦ୍ୱାରା ପଇସା ଦୁଇ ତିନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୁଏ; ମାତ୍ର କଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇପାରେ, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । କଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୁଏ । କଉଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ଦଶକଡ଼ା ବା ପାଞ୍ଚକଡ଼ାର ପଦାର୍ଥ ସହଜରେ କ୍ରୟ କରାଯାଇପାରେ; ମାତ୍ର ଅଧିଲା କିମ୍ବା ପାହୁଲା ଦ୍ୱାରା ସେରୂପ ହେବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚଗଣ୍ଡାକୁ ଛଦାମ, ଦଶକଡ଼ାକୁ ଦାମୁଡ଼ି, ପାଞ୍ଚ-କଡ଼ାକୁ ଅଧ ଦାମୁଡ଼ି—ପୂର୍ବେ ଏହିପରି ମୁଦ୍ରା-ସଂଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ଅଭିଧାନର ଶବ୍ଦ ହୋଇ ରହିଅଛି । କଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଦରିଦ୍ରଶ୍ରେଣୀରେ ଧନସଞ୍ଚୟର ଗୋଟାଏ ମହତ୍ତ୍ୱ ସୁବିଧା ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଅନେକ ଲୋକ କଡ଼ାଏ ଦୁଇ କଡ଼ା ସଞ୍ଚୟ କରି କାଳକ୍ରମେ ଜଳାଶୟ କୂପ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖନନ, ଦେବାଳୟ ନିର୍ମାଣ, ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜ ପ୍ରଭୃତି ମହତ୍ କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଯାଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । କଉଡ଼ିଆ ପୋଖରୀ, ପଣ୍ଡାକୂପ ଦେଉଳ ପ୍ରଭୃତି ନାମ ଏ କାଳରେ ଆଉ ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେଉ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତି ଅଦ୍ୟ ସେହି ଗୌରବ-ଆଖ୍ୟା ବହନ କରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି ।

ମାର୍ଗଶିର ଓ ମାଘମାସ ଗୁରୁବାରରେ ପ୍ରତି ହିନ୍ଦୁଗୃହରେ ଧାନମଣିକା ଓଷା ବା ଲକ୍ଷ୍ମୀବ୍ରତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଗୃହିଣୀମାନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ ସହ କପର୍ଦ୍ଦକର ପୂଜା କରନ୍ତି । କଉଡ଼ିରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ । କଉଡ଼ି ଅନେକ ରୋଗର ଔଷଧ । ଲିମ୍ବ ଓ କଉଡ଼ି ମିଶାଇ ବ୍ୟଥାହାରକ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ଚିକିତ୍ସକମାନେ କଉଡ଼ିର ଭସ୍ମ କେତେକ ଔଷଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । କଉଡ଼ି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଅଛି । 'ବେଙ୍ଗୀ କଉଡ଼ି' ନାମରେ ଏକଜାତୀୟ ଲମ୍ବା କଉଡ଼ି ଅଛି । ତାହାକୁ ଗୁନ୍ଥି ପିଲାମାନଙ୍କ ବେକରେ ପିନ୍ଧାଇ-ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଦେହରେ ବାହାରିଥିବା ବେଙ୍ଗୀ ବଥ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କଉଡ଼ିର ବ୍ୟବହାର ଏକାବେଳକେ ରହିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅନେକ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମରେ ଅଦ୍ୟ ସେଥିର ପ୍ରଚଳନ ଦେଖାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବପରି ପ୍ରଚୁର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ । ଏକ ସମୟରେ ଯେଉଁ କପର୍ଦ୍ଦକ ମୁଦ୍ରା ରୂପରେ ଦେଶରେ ଏକାଧିପତ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି-ଥିଲା, ତାହାର ଏତାଦୃଶ ଶୋଚନୀୟ ପରିଣାମ କଦାପି ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । କଉଡ଼ିର ବ୍ୟବହାର କେବଳ ଉତ୍କଳରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ଥିଲା । ତାହା ସମଗ୍ର ଭାରତ-ବ୍ୟାପୀ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରେଜ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଭାରତର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ କଉଡ଼ିର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ କଉଡ଼ିରେ ରାଜସ୍ୱ ସଂଗୃହୀତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଉଥିଲା । ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମୟରେ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମରେ କଉଡ଼ିର ଗୌରବ ବିଶେଷ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସେ ସମୟରେ ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତେ କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ମତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ରମଣୀସମାଜରେ ତାହାର ଆଦର ସମଧିକ । ବିବାହ ସମୟରେ ବରକନ୍ୟା କଉଡ଼ିରେ ଜୁଆ ଖେଳନ୍ତି । ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ତାହାର ସ୍ୱାମୀ ଶବଗମନ ପଥରେ ଖଇ କଉଡ଼ି ବୁଣି ବୁଣି ଯାଏ । ଅନ୍ୟ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାହାକୁ ସାଉଣ୍ଟି ନେଇ ମଙ୍ଗଳ ଅଳଙ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି । କଉଡ଼ିର ଏ ଆଦର ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହିରୂପ ଆଦର ହେତୁ ତାହା ବହୁନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଅଛି । କଉଡ଼ି ସତ୍ୟାଂଶ ସମୁଦ୍ର ରତ୍ନାକର ।

ମୃଗୟା

ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରେ ମାନବମାନେ ମୃଗୟାଜୀବୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସର୍ବଦା ଅରଣ୍ୟରେ ବାସ କରି ଅରଣ୍ୟସୁଲଭ ମୃଗାଦି ଜୀବର ମାଂସ ଭକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ କୃଷିବାଣିଜ୍ୟାଦିରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବଂଶଧରମାନେ ଯେତେବେଳେ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ଖାଦ୍ୟର ଆବିଷ୍କାର କରି ନଗର ସଂସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ ବାସକଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅନୁସୃତ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ମୃଗୟା ବ୍ୟାପାର ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ଏବଂ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ଜୀବନ-ଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ, ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଇତର ବିଶେଷ ନାହିଁ । ମାନବ-ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ପରମାତ୍ମା ବିରାଜମାନ ଅଛନ୍ତି, ପଶୁ-ପ୍ରାଣରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ । ଅତଃ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣ ସମାନ । ଅପରର ପ୍ରାଣହତ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ହୁଏ, ନଚେତ୍ ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ହତ୍ୟାସାଧନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ସେମାନଙ୍କୁ ପଶୁ-ହତ୍ୟାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଇଲା । ସେମାନେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମୃଗୟା ପରିହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ମାତ୍ର ପୂର୍ବ ସଂସ୍କାର ସମୂଳରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୃଗୟା ବ୍ୟସନ ମଧ୍ୟରେ ପରିକଳିତ ହୋଇ ସୀମାବଦ୍ଧ ଭାବରେ ରହିଲା । ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ଅରଣ୍ୟ ବିହାର ଛଳରେ ମୃଗୟା କରି ଆମୋଦ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହି ଘୃଣିତ ପାପ-ଆମୋଦ ମାନବ-ସମାଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନାହିଁ । ଏ ସଭ୍ୟ ସମୁନ୍ନତ ଯୁଗରେ ମୃଗୟା ସାମୟିକ ଆମୋଦ ରୂପରେ ପରିଗଣିତ ହେଉଅଛି ।

ସମ୍ପ୍ରତି କି ସଭ୍ୟ କି ଅସଭ୍ୟ ଉଭୟ ସମାଜରେ ମୃଗୟା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ମୃଗୟାନଭିଜ୍ଞ ଜାତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଏକାଳରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ବିରଳ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଜୀବହିଂସା ଆମୋଦରୂପେ ପରିଗଣିତ, ସେ ସମାଜର ଉଦାର ନୈତିକ ଜ୍ଞାନ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀର ପ୍ରାଣବଧ ଯଦି ଆମୋଦ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ଆମୋଦ ପଦରେ ଦୂରରୁ କୋଟି ନମସ୍କାର । ପ୍ରାଣକୁ ଯଦି କେହି କ୍ରୀଡ଼ାସାମଗ୍ରୀ ମଣେ, ତେବେ ସେ ପ୍ରାଣଶବ୍ଦର ଅର୍ଥବୋଧରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ ଏବଂ ନିଜେ ବାସ୍ତବ ପ୍ରାଣବାନ୍ ନୁହେଁ । ବିଳାସ ବାସନାର ଚରିତାର୍ଥତା ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ କିମ୍ବା ଦଗ୍ଧୋଦର ତୋଷଣ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରାଣୀକୁ ହତ୍ୟା କରିବାଠାରୁ ଘୋର ଅଧର୍ମ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ଜୀବହିଂସା ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ନୁହେଁ ।

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ରାଜାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପାପର୍ଦ୍ଧି କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି ; ମାତ୍ର ନିରୀହ ଜୀବର ପ୍ରାଣ-ଗ୍ରହଣ ପାପର୍ଦ୍ଧିର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ନିପାତ ସେ ପାପର୍ଦ୍ଧିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଦୁଷ୍ଟଦଳନ ଓ ଶିଷ୍ଟପାଳନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାଜାମାନଙ୍କର ଧର୍ମ । ଦୁଷ୍ଟଜନ୍ତୁଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରୁ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ଏବଂ ତପୋବନକୁ ନିରାପଦ କରି ତପୋନିଷ୍ଠମାନଙ୍କୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତା ଓ ଜନହିତ ଚିନ୍ତାର ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରିବା ରାଜାମାନଙ୍କର ପାରିଧି ଗମନର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ପ୍ରଦାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ପ୍ରାଣହାରୀ ପ୍ରାଣପୋଷଣ ଯଦି ଧର୍ମ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ, ତେବେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁକୁଳ ତାହାହିଁ ତ କରନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଦଣ୍ଡାର୍ହ ହେବେ କାହିଁକି ? ମୂଳତଃ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଶ୍ୱାପଦ ଶିକାର ଧର୍ମ ଏବଂ ଶାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜୀବବଧ ପାପ, ଏହାହିଁ ଶାସ୍ତ୍ରାଦେଶ ।

ମୃଗୟାର ବିଷମୟ ବିଷାଦମୟ ପରିଣାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସମୟରେ ତାହାଦ୍ୱାରା ଭାରତର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ଏବଂ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ବିରୂପ ବିପୁଳର ଅନର୍ଥ ଓ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅପୌରାଣିକ ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେଁ । ସେହି ଶୋଚନୀୟ ଅତୀତ ଘଟଣା ସ୍ମରଣ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ବସ୍ତୁତଃରେ ଲୋମୋଦ୍‌ଗମ ହୁଏ ଏବଂ ନିଦାରୁଣ ଦୁଃଖବେଗରେ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଆସେ । ବିରାଟକାୟ ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥଦ୍ୱୟ ଭାରତର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରାଣ, ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇତିହାସ ଓ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟ । ଏହି ମହାକାବ୍ୟଦ୍ୱୟ-ବର୍ଣ୍ଣିତ କତିପୟ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜଜୀବନୀ ବା ବୀରଜୀବନୀ ପାଠ କଲେ ମୃଗୟାର ବିନାଶକାରିଣୀ ଶକ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହେବ । ଅବ୍ୟର୍ଥ ଶବ୍ଦଭେଦୀ ପ୍ରହାରୀ ମହାରାଜ ଦଶରଥ ଅତୀବ ମୃଗୟାସକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ଥରେ ମୃଗୟା କରିବାକୁ ବନକୁ ଯାଇଥିଲେ । ବନମଧ୍ୟସ୍ଥ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଅନ୍ଧକ ମୁନିଙ୍କର ପୁତ୍ର ସିନ୍ଧୁ ମୁନି ଜଳ ନେବାପାଇଁ କୁମ୍ଭ ବୁଡ଼ାଇବା ସମୟରେ କୁମ୍ଭରୁ ବୁଡ଼ବୁଡ଼ ଉତ୍ଥିତ ହେଲା । ଦଶରଥ ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ମୃଗର ଜଳପାନ ଶବ୍ଦ ମଣି ଶରପ୍ରହାର କଲେ । ରୂପ ନ ଦେଖି କେବଳ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ କରିବାର ଅଦ୍ଭୁତ ବିଦ୍ୟା ଓ ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ଥିଲା । ତାଙ୍କ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଶବ୍ଦଭେଦୀ ବାଣରେ ସିନ୍ଧୁମୁନି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଧ ଜୀବନର ସର୍ବସ୍ୱ ପୁତ୍ରର ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦରେ ସସ୍ତ୍ରୀକ ଅନ୍ଧକ ମୁନି ମହାଶୋକରେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜ୍ଜନ କଲେ । ସେ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଦଶରଥଙ୍କୁ କଠୋର ଅଭିଶାପ ପ୍ରଦାନ କରି-ଯାଇଥିଲେ । ସେହି ଅମୋଘ ଅଭିଶାପ ଫଳରେ ଦଶରଥ ସର୍ବଗୁଣୋପେତ ପ୍ରାଣାଧିକ ପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଚଉଦବର୍ଷ ସକାଶେ ବନକୁ ପଠାଇ ସେହି ପୁତ୍ର-ଶୋକରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ମୃଗୟାର କୁଫଳ ଅଳ୍ପ କ୍ଷମତା ପ୍ରକାଶ କରି ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିମା ସୀତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ମାୟାମୃଗର ଅନୁସରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସିନ୍ଧୁ ପାରହୋଇ ଲଙ୍କାରେ ପ୍ରଳୟ ସମର ସୃଜନ କରିବାକୁ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ମହାଭାରତୀୟ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ମୃଗୟାର ଭୟାବହ ଦୁର୍ଘଟନା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ହସ୍ତିନାଧୀଶ୍ୱର ମହାମତି ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଜୀବନର ଶୋଚନୀୟ ପରିଣାମ ସେଥିର ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ପାଣ୍ଡୁ ମୃଗୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ଅଜ୍ଞାତରେ ମୃଗ ମୁନିଙ୍କୁ ଶର ପ୍ରହାର କରି ଅଭିଶପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଅଭିଶାପ ହେତୁ ସେ ଅକାଳରେ କାଳକବଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ବଂଶୀୟ ପୁତ୍ର ଅବନୀଶ୍ୱର ବୀର ଗାଣ୍ଡୀବୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ମହେନ୍ଦ୍ର କାନ୍ତାରରେ ମୃଗୟା-ନ୍ୱେଷଣ କରୁଁ କରୁଁ ଗଣ୍ଡାର ଭ୍ରମରେ ଗୋବଧ କରି-ଥିଲେ । ସେହି ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତସ୍ୱରୂପ ସେ ଉତ୍କଳ ଭୂମିକସ୍ଥ ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତରେ ଗୋକର୍ଣ୍ଣେଶ୍ୱର ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ବିରଳ କୁଳାଙ୍ଗାର କାର୍ଯ୍ୟରର ଲୋମହର୍ଷଣ ଦୁଷ୍କରଣୀ ଭାରତମାତାର ମର୍ମସ୍ଥଳରେ ଅଶୁଷ୍କ କ୍ଷତ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଇଅଛି । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଭାସକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଦୁବଂଶକ୍ଷୟଜନିତ ମହାଶୋକ-ଯୋଗରେ ନିମଗ୍ନ ଥିଲାବେଳେ ଦୁରନ୍ତ ଜରା ତାହାଙ୍କ ପଙ୍କଜ ପାଟଳ ପାଦକୁ ମୃଗର କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟ ମଣି ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରହାର କଲା । ତଦ୍ୱାରା ଭାରତର ଆଦର୍ଶ ଦେବତା, ଆଦର୍ଶ ମାନବ, ଆଦର୍ଶ ନୀତିଜ୍ଞପୁରୁଷ, ଆଦର୍ଶ ଦାର୍ଶନିକ, ଆଦର୍ଶ ବୀର, ଆଦର୍ଶ ଧର୍ମସଂସ୍ଥାପକ ଓ ଆଦର୍ଶ ଯୋଗ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଭାବରେ ଆଦର୍ଶ ନଗରୀ ଦ୍ୱାରକାର ଧ୍ୱଂସତା ଉଭିଲା; ଧର୍ମ-ରାଜ୍ୟରେ ବିପ୍ଳବ ସଂକ୍ରମିତ ହେଲା । କାଣକର ମୃଗୟାଦୋଷରେ ସମଗ୍ର ଭାରତର ଅସ୍ମରଣୀୟ ମହାକ୍ଷତି ସାଧିତ ହେଲା; ସେହି ଦାରୁଣ ବିଷାଦମୟୀ ସ୍ମୃତି ଅବଧି ତାହାର ଇତିହାସ ବକ୍ଷରେ ଶୋଣିତାକ୍ଷରରେ ଲିଖିତ ରହି ନୀରବ ଶୋକ-ହାହାକାରରେ ଭାରତ-ଗଗନ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛି ଏବଂ ଯୁଗେ ଯୁଗେ କରୁଥିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ମୃଗୟାର କୁଫଳ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ମୃଗୟୁମାନେ ପଶୁପାରିଧି ଭ୍ରମରେ ନର ପାରିଧି କରିପକାଇବା କଥା ସମୟ ସମୟରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । କେତେ କେତେ ପାରିଧି କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜେ ହିଂସ୍ରପଶୁର ଯାରଣା ପାରିଧି ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏହି ସମସ୍ତ ଅନିଷ୍ଟ-କାରିତା ଚିନ୍ତା କଲେ ମୃଗୟାର ଅନୁମୋଦନ ପ୍ରାୟଶଃ କେହି କରିବେ ନାହିଁ । ଅସଭ୍ୟ ବନ୍ୟଜାତିର ମୃଗୟା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ସେମାନେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଘନୀଭୂତ ଅଜ୍ଞାନାନ୍ଧକାରରେ ବୁଡିରହି ବର୍ବର ପଶୁଧର୍ମୀ ଆଖ୍ୟାରେ ଆଖ୍ୟାତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାକୁ ଛାଡିପାରୁ ନାହାନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁସ୍ତର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଥିବା, ତଥାକଥିତ ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ମାନବ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ଏହି ପାଶବିକ ମୃଗୟା ମହତ ପାପ ଓ ଲଜ୍ଜାର ବିଷୟ ନୁହେଁ କି ? ଯେଉଁ ଦେଶର ରାଜପୁତ୍ର, ରାଜପୁତ୍ର-ସୁଲଭ ମୃଗୟା-ବ୍ୟସନରେ ବୀତସ୍ପୃହ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରୀ ରୂପରେ 'ଅହିଂସା ପରମ ଧର୍ମ' ଏବଂ 'ଜୀବେ ଦୟା' ମହାମୂଲ୍ୟମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର କରି ନିଜକୁ ଏବଂ ମାତୃଭୂମିକୁ ଧନ୍ୟ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେ ଦେଶରୁ ପାରିଧି ପାପ ବିତାଡିତ ନ ହେବା ଅତୀବ କ୍ଷୋଭ ଓ ପରିତାପର ବିଷୟ ।

ସମାଜ-ସଂସ୍କାର

ପଦାର୍ଥ ଭଗ୍ନ ବା ମଳିନ ହେଲେ ସେଥିର ସଂସ୍କାର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ସେହିପରି ମାନବସମାଜ କୁତ୍ସିତ, କୁନୀତି ଓ କୁସଂସ୍କାରରେ କଳୁଷିତ, ମଳିନ ଏବଂ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ସେଥିର ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠେ । ବେଳେବେଳେ ସମାଜଶିଳ୍ପୀ ସଂସ୍କାରକମାନେ ସମାଜ-ହର୍ମ୍ମ୍ୟର ଆବର୍ଜନା ଦୂରୀକରଣ ସକାଶେ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ସମାଜ ଯେତିକି ଆବର୍ଜନା ଶୂନ୍ୟ, ସେ ସେତିକି ଜୀବନ୍ତ ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟରେ ପରିପୁଷ୍ଟ । ମହାତ୍ମାଙ୍କର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଜ୍ୟୋତିରେ ମାନବର ଲଲାଟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶେ ଏବଂ ସେହି ଜ୍ୟୋତି ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ପରିପୁଷ୍ଟ ସଫଳତା ଆଡକୁ ପଥ ଦେଖାଇଦିଏ ।

ସମାଜ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଗଲେ ସମାଜ କଅଣ, ସଂସ୍କାର କଅଣ, ସେଥିର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ସମାଜସଂସ୍କାରର ସହଜ ସରଳ ଅର୍ଥ ଆତ୍ମସଂସ୍କାର । ଆପଣା ପରି କେତେଗୁଡିଏ ମାନବ ମିଶି ସମାଜ । ସମସ୍ତେ ନିଜେ ନିଜକୁ ସଂସ୍କାର କଲେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ହେଲା । ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରବଞ୍ଚନା, କୁଧାରଣାଦି ତ୍ୟାଗ କରି ସାଧୁଭାବରେ ସତ୍ପଥରେ ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଆତ୍ମସଂସ୍କାର । ଏହାହିଁ ଜୀବନର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ । କେହି ଖାଦ୍ୟ ନ ଯୋଗାଇଲେ ଉପରୋକ୍ତ ଉପସର୍ଗ ଆପେ ଆପେ ମରିଯିବ । ଶିକ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ କୁସଂସ୍କାର ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଆସେ । ଆଲୋକ ବିନା ଅନ୍ଧକାରକୁ କିଏ ପରାଜୟ କରିବ ? ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ଉଷା ବିନା ନବଜୀବନର ବାର୍ତ୍ତା ବହିଆଣେ । ନିଜର ବୋଧଶକ୍ତି ନିଜର ଭ୍ରମପ୍ରମାଦ ଦେଖାଇ ନ ଦେଲେ ଅପରର କଥାରେ କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ନିଜର ଆତ୍ମା ନିଜକୁ ତିରସ୍କାର ନ କଲେ ଆତ୍ମଶାସନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ଓ ଆଶା ପରି ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ । କୌଣସି ଦେଶର କୌଣସି ସମାଜ କୁସଂସ୍କାର-ପଙ୍କଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମାଜ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତାରେ ଜଗତର ନମସ୍ୟ, ସେ ସମାଜରେ ସୁଦ୍ଧା କୁସଂସ୍କାର ଅଛି । ସଭ୍ୟଦେଶରେ ଅଛି ବୋଲି ଯେ ଆମ୍ଭ ଦେଶରେ ଥାଉ, ଏହା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେବେ ଏତିକି କହୁଅଛି ଯେ, ସଂସ୍କାର ବଡ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ । ସେଥିରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ନିଷ୍ଠା, ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ସହ୍ୟଶୀଳତା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେ ଯେତିକି କଠୋର ସମାଲୋଚକ, ସେ ସେତିକି ଅଭିଶପ୍ତ । ଉଗ୍ର ସଂସ୍କାରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ନ ହୋଇ ଯହିଁରେ ଜାତିର ହୃଦୟ ପୀଡିତ ନ ହୋଇ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବନ୍ତ ହୁଏ, ଯହିଁରେ ଧର୍ମ ତଥା ବ୍ୟବହାରରେ ଆଘାତ ନ ଲାଗେ, ଯାହା ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ଅନୁମୋଦିତ, ଏପରି ଭାବରେ ସଂସ୍କାର କରିବାହିଁ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ଶିବ, ସୁନ୍ଦର । ବିଦେଶୀୟ ରୀତିନୀତି ସମାଜରେ ଚଳାଇବାର ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା କୌଣସି କାଳରେ ଶୁଭପ୍ରଦ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ସମାଜ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ଓ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୁଏ । ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଦେଶକାଳପାତ୍ରୋପଯୋଗୀ ସଂସ୍କାର ବାଞ୍ଛନୀୟ । ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଗୋଟାଏ ହୁଜୁକ ଉଠାଇଲେ ସଂସ୍କାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାହାଙ୍କୁ ନେଇ ସମାଜ, ଯେଉଁମାନେ ସମାଜର ମୌଳିକତା ରକ୍ଷାରେ ପ୍ରାଣପ୍ରତିଜ୍ଞ, ସେହି ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ମନୋମତ ନ ହେଲେ କୌଣସି ସଂସ୍କାର ଜୀବିତ ରହି ନ ପାରେ । କେତେକ କୁସଂସ୍କାର ଅଛି, ସେଥିରେ କାହାରି କିଛି କ୍ଷତିର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ଏପରି କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଫଳ କଅଣ ? ଦଳେ କୁମାରୀ ସୋପାନରେ ଉଠୁ ଉଠୁ ଯେ ଅଟକିଯାଇ ବସି-ପଡ଼େ, ତାହାର ବିବାହ ଅଟେ ହେବ ବୋଲି ଗୋଟାଏ କୁସଂସ୍କାର ଅଛି । ଏପରି କୁସଂସ୍କାର ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କ୍ଷତି କଅଣ ? ଆଉ କେତେ କୁସଂସ୍କାର ଅଛି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ କୁସଂସ୍କାର ନୁହେଁ । ତାହା ମୂଳରେ ଶରୀର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବ ନିହିତ ଅଛି । ବାର ଆଡେ ବୁଲି ଆସିଲେ ଲୁଗା ମାରହୁଏ । ଏହା କୁସଂସ୍କାର ନୁହେଁ— ଶୌଚ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟନୀତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ ଦେବ-ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି, ସେଥିରେ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ନୈବେଦ୍ୟ ହୁଏ । ଏହା କୌଣସି ପୁରାଣସିଦ୍ଧ ନୁହେଁ, କେବଳ ମାଦକ ସେବୀଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରଣୋଦିତ । ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ମାଦକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ ପ୍ରତିକୂଳ ମତ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଏରୂପ ସ୍ଥଳେ ଉପରୋକ୍ତ କୁସଂସ୍କାରକୁ କି ଶାସ୍ତ୍ରବିଧାନ ବୋଲିଯିବ ? ବିଶେଷତଃ ସେଥିରେ ଦେବତାଙ୍କର ଦେବତ୍ୱ ସୁଦ୍ଧା କଳୁଷିତ କରାଯାଉଅଛି । ଏରୂପ କ୍ଷତିକର କୁସଂସ୍କାର ସମାଜରୁ ତିରୋହିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ସମାଜରେ ବିଧବା-ବିବାହ ଚଳାଇବା ଅନେକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ଏ ଦେଶରେ ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଧବାବିବାହ ବା 'ଠାଇଁ' ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, କରଣ ଓ ଖଣ୍ଡାଏତ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଉଚ୍ଚ ଜାତିରେ ନାହିଁ । ଏହି କେତେଟା ଜାତି ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଥା ନ କାଟି ଯହିଁରେ ବିଧବାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଦେଶରେ ଊଣା ହୁଏ, ତାହା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି? ବିଧବା-ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶଟା ବିଧବା-ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ! ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବିଧବା-ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, ସେ ସମାଜରେ ସୁଦ୍ଧା ବିଧବା ଅଛନ୍ତି । ବାଲ୍ୟବିବାହ ବିଧବା ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ବାଲ୍ୟବିବାହ ନିବାରଣର ଉପାୟ ହେଲେ ଏକଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଶିକାର ହୁଅନ୍ତା । ତାହାହେଲେ ବିଧବା-ବିବାହର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ବରପଣ ଓ କନ୍ୟାପଣ ଦ୍ୱାରା ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ମାଂସ ବିକ୍ରୟ ହେଉଅଛି । ଏଥିରେ ଦେଶର ଯେ ମହାକ୍ଷତି ହେଉଅଛି, ତାହା କାହାରିକୁ ଅବିଦିତ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଅନେକ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇପାରେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷିତା ହେଲେ ବିଧବା ହେବ ତଥା ଘରେ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଶିବ, ଏହା କେବଳ ହାସ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ, ଏଥିରେ ଏହି ଫଳ ହେଉଅଛି ଯେ, ସମାଜର ଉନ୍ନତି ଦେବୀ ପକ୍ଷାଘାତ ବ୍ୟାଧିରେ ଅଚଳ ଓ ଅସାଡ଼ ହେଉଅଛି । ଏହିସବୁ କୁସଂସ୍କାର ଯଦି ତିରୋହିତ ହୋଇପାରେ, ତେବେ ପ୍ରକୃତ ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ହେବ । ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଅଛି, ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ବଡ଼ କଠିନ ବ୍ୟାପାର । ସଂସ୍କାର ପୂର୍ବରୁ କେଉଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେଉଁ କୁସଂସ୍କାର ବାସ୍ତବରେ କ୍ଷତିକର, ତାହା ବାଛି-ନେବାକୁ ହେବ । ସେଉଁ ସଂସ୍କାର ହେଉ, ଧୀରେ ଧୀରେ ହେବା ଉଚିତ । ଏକଦିନରେ ସାତ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁବାକୁ ଆଶା ବାନ୍ଧିଲେ ସେ ଆଶା କେବଳ ଆଶାରେହିଁ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେବ । ସଂସ୍କାରକ ନିଜ ସଂସ୍କାରର ଆଦର୍ଶ ହେବା ଉଚିତ । ନଚେତ୍ କଥା ଏକଆଡ଼େ ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟମୁଖୀ ହେଲେ ଯୁଗାନ୍ତରରେ ସୁଦ୍ଧା ସାଫଲ୍ୟର ମୁଖାବଲୋକନ ଘଟିବ ନାହିଁ ।

ଆବାହନୀ

[୧୩୨୩ ସାଲ]

ମା ଜଗନ୍ମୟି, ମୃଣ୍ମୟୀ ରୂପରେ ବନ୍ଦନୀୟ ପାଇଁ ଆସ ମା ଆସ ! ମା ତବ ଆଗମନ ସମ୍ଭାଷେ ତୁମର ଏ ମହାସୃଷ୍ଟି ଅନନ୍ତ ପ୍ରେମର ଅଖଣ୍ଡ ସଙ୍ଗୀତ ନୀରବ ସ୍ୱରରେ ଗାନ କରୁଅଛି । ତବ ପୁଣ୍ୟ ଆଗମନରେ ଦିଗ୍‌ଦେବୀ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ, ରଜନୀ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ, ଅନନ୍ତ ଆକାଶର ଅନନ୍ତ ତାରକାରାଜିଙ୍କ ଅନନ୍ତ ଛାୟାପଥ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ । ତମୋମୟୀ କେବଳ ତୁମ ସନ୍ତାନକୁଳର ଆଶା-ନିଶା । ଉପବନରେ ଶରତ ସୁନ୍ଦରୀ ଶେଫାଳିକା କୁସୁମସମ୍ଭାରରେ ହସୁଅଛି—ବନଜବନ୍ଧୁଙ୍କ କାସାରିକା କୁମୁଦ କହ୍ଲାରରେ ମଧୁର ହାସ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି—ରଜନୀରେ ନୃତ୍ୟଶୀଳା ଶୋଭାଙ୍ଗୀ ସୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ତରଳ ହାସ୍ୟସୁଧା ଢାଳି ଦେଉଅଛି—ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦମୟ, ନିରାନନ୍ଦ କେବଳ ତୁମର ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଗଣ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-ପୀଡ଼ିତ ଅସ୍ଥିଚର୍ମସାର ବିରସ ବଦନରେ ହାସ୍ୟ କାହୁଁ ଆସିବ ମା ? ସନ୍ଧ୍ୟବେଶୀ ଶାରଦ ଘନ ତୁମର ଶୁଭାଗମନଶଂସୀ ଶଙ୍ଖ ବଜାଉଅଛି । ଦକ୍ଷିଣାଶାବଧୂ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦୀପ ଧାରଣ କରି ତୁମ ଆଗମନ ପଥ ଦୀପ୍ତିମୟ କରୁଅଛି—ଶ୍ୟାମଳ ପାପିୟା କଣ୍ଠରୁ ତୁମର ବିଜୟ ବଂଶିଧ୍ୱନି ଉଠୁଅଛି; ମାତ୍ର ତୁମ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଙ୍କର ନୀରସ ଶୁଷ୍କକଣ୍ଠ ହାଅନ୍ନ ହାଅନ୍ନ ରବରେ ନିନାଦିତ । ତୁମ ଆଗମନରେ ଆକାଶ ନିର୍ମଳ, ଜଳ ନିର୍ମଳ, ପବନ ନିର୍ମଳ; ମାତ୍ର ତୁମ ସନ୍ତତିକୁଳର ମନ ବିଷାଦ-ପଙ୍କିଳ । ଦେବି, ତୁମେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା । ତୁମର ସନ୍ତାନେ ଅନ୍ନଶୂନ୍ୟ । ହାୟ, ଏହା ସ୍ମରଣ କଲେ ନିଦାରୁଣ ଦୁଃଖବେଗରେ ବକ୍ଷ ସ୍ପନ୍ଦନ ଯେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ମା ! ମା, ତୁମେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣା, ତୁମର ଲେଶମାତ୍ର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ତୁମ ସନ୍ତାନଗଣଙ୍କର ଉଦର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏ କ୍ଷୋଭ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଭାଷା କାହିଁ ଜଗଦମ୍ବେ ? ମାଆ, ଏଥର ତୁମେ ସ୍ତବସ୍ତୁତି ଶୁଣିପାରିବ ନାହିଁ, ଶୁଣିବ କେବଳ ନୈରାଶ୍ୟର ସୁଦୀର୍ଘ ମର୍ମାନ୍ତିକ ତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସ ଓ କରୁଣ ହାହାରବ । ଶୁଷ୍କ ନୟନର ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁକଣା ଏଥର ତୁମର ଉପହାର, ଆଉ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ବିଶୁଷ୍କ ହୃଦୟର ଅସ୍ଫୁଟ ବ୍ୟଥା । ଏଥିରେ ତୁମର ପ୍ରକ୍ଷାଳିତ ହେବ କି ଜନନି ? ହାୟ ମା, କେଉଁ ପାପରେ ଉତ୍କଳଭାଗ୍ୟରେ ଏ ଉତ୍କଟ ଅଭିଶାପ ? କ୍ଷେମଙ୍କରି, ସେଥିର କି କ୍ଷମା ନାହିଁ, ସେ ପାପଦମନ କି ତୁମର ଦେବ-ଧାରଣାତୀତ ସାର୍ବଭୌମ ଶକ୍ତିର ଅସାଧ୍ୟ ?

ତୁମ ବିଚିତ୍ର ଲୀଳାର ଅଜ୍ଞେୟ ରହସ୍ୟ କିଏ ମସ୍ତିଷ୍କଗମ୍ୟ କରିପାରିବ ? କେବେ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରୂପରେ ଅନ୍ନ ବିତରଣପୂର୍ବକ ଜଗତର କ୍ଷୁଧା ହରଣ କର—କେବେ ରଣତାଣ୍ଡବିନୀ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅସୁର ଦଳ ନିସୂଦନ କର—କେବେ ଅବା ଶୀତଳା ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଜଗତକୁ ଶାନ୍ତି-ଦୋଳାରେ ଦୋଳାୟିତ କର । ସୁଖଦୁଃଖ ତୁମର ପ୍ରଦତ୍ତ, ହର୍ଷବିଷାଦ ତୁମର ପ୍ରଦତ୍ତ, ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ସୁଦ୍ଧା ତୁମର ଦାତବ୍ୟ । ମଙ୍ଗଳମୟି, ତୁମର ମହାବିଧାନ କଦାପି ଅଶିବମୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଇନ୍ଦିରା-ମଣି-ମନ୍ଦିର ଉତ୍କଳ-ଭାଗ୍ୟରେ ଏହି ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଯୋଗ-ମଧ୍ୟରେ କି ମଙ୍ଗଳ ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ତୁମେହିଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାଞ୍ଛା । ଚିରଦୁର୍ବଳମନା ମାନବର କେବଳ ଏତିକି ଭରସା ଓ ଆଶ୍ୱାସ ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ଆସୁଅଛ, ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅମଙ୍ଗଳ କେତେ କ୍ଷଣ ତିଷ୍ଠିପାରିବ ? ଆଲୋକ ଆଗରେ ଉଭା ହେବାକୁ ଅନ୍ଧାରର ସାହସ ଅଛି କି ? ତୁମ୍ଭେ ମହିମାମୟୀ ମା, ତୁମ୍ଭର ମାତୃନାମ ସଙ୍କଟ-ଶୈଳର ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ । ଆହା ମାତୃନାମର କି ଅନୁପମ ମହିମା, କି ବିରାଟ ପ୍ରାଣୋନ୍ମାଦିନୀ ଶକ୍ତି ! ତାହା ସନ୍ତାନର ରକ୍ଷାକବଚ । ଜୀବ ସଂସାର ପ୍ରବେଶ କାଳରେ କାନ୍ଦେ, ସେହି କ୍ରନ୍ଦନ ମଧ୍ୟରେ ମାତୃନାମର ଅସ୍ଫୁଟ ଆଭାସ ବିଦ୍ୟମାନ । ଶିଶୁକାଳ ମଧ୍ୟରେ ମାତୃ-ମନ୍ତ୍ର ସ୍ମରଣ କରି ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ ଏବଂ ଯିବାବେଳେ ସେହି ମାତୃନାମ ସମ୍ବଳ ନେଇଯାଏ ।

ମା, ତୁମ୍ଭେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ ଆସୁଅଛ । ବର୍ଷାଧିକ କାଳ ହେଲା ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭୂମିର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଖଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ରଣତାଣ୍ଡବ ଲାଗିଅଛି, ସେଥିର ଆଘାତ କି ତୁମ୍ଭ କୃପାସିଂହାସନକୁ ସଂସ୍ପର୍ଶ କରୁ ନାହିଁ କୃପାମୟି ? କେତେ ମହାପ୍ରାଣୀ ମହାଯୋଦ୍ଧା ଗଲେ—କେତେ ପରିବାର ଅନାଥ ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କ କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନ ତପ୍ତ ଶୋକାଶ୍ରୁମିଶ୍ର ହାହାକାର କି ତୁମ୍ଭର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେଉ ନାହିଁ ? ମା, ଏବେ ଏ ଭୀଷଣ ନାଟକର ଆତଙ୍କପ୍ରଦ ଅଭିନୟରେ ଯବନିକା ପାତ କର, ଭାରତର ପୁଣ୍ୟଶୀଳ ଧର୍ମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଜୟଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡିତ କର—ଧରଣୀରେ ଚିରଶାନ୍ତି ବିରାଜମାନ କରୁ—ଲୁପ୍ତ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ-ଶଶୀ ପୁନଶ୍ଚ ଗଗନମଣ୍ଡଳ ଉଦ୍ଭାସିତ କରୁ, ତୁମ୍ଭର ବରାଭୟପ୍ରଦ ମଙ୍ଗଳମୟ ପଦ୍ମପାଦରେ ଏହାହିଁ ବରଭିକ୍ଷା ।

ଦେଖ, ତୁମ୍ଭେ ପୂଜା ନେବା ପାଇଁ ଆସୁଅଛ, କିଏ ତୁମ୍ଭର ପୂଜକ, ପୂଜାର ଉପାଦାନ ବା କଅଣ ? ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବଘଟରେ ବିଦ୍ୟମାନ, ତୁମ୍ଭର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ । ତେବେ ତୁମ୍ଭେହିଁ ତୁମ୍ଭର ପୂଜକ । ତୁମ୍ଭେ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଭବସ୍ଥ, ସୃଷ୍ଟି ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତିବିମ୍ବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭର । ତେବେ କିଏ କେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭର ପୂଜା କରିବ ? ପୁଣି ଜାଗତିକ ଜଗତ୍‌ର ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭ ପୁଣ୍ୟପୂଜାର ଉପାଦାନ ହୋଇ ନ ପାରେ । ନିଷ୍କପଟ ଭକ୍ତି, ପ୍ରାଣର ପ୍ରୀତି, ସୁବିଶୁଦ୍ଧ ସ୍ତୁତି ଏବଂ ଦାସ୍ୟ-ଭାବବ୍ୟଞ୍ଜିନୀ ବିନତି ତୁମ୍ଭର ଯଥାର୍ଥ ପୂଜା-ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ଯେ ସମସ୍ତ ମନଃସମ୍ଭୂତ ଏବଂ ମନ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟ, ସୁତରାଂ ସବୁ ତୁମ୍ଭର । ତୁମ୍ଭର ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭକୁ ଅର୍ପଣ କଲେ ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ବା କେଉଁ ପ୍ରୀତି ଜାତ ହେବ ?

ଆଜି ତୁମ୍ଭର ଆଗମନ ପ୍ରତିଗମନ ସୁଦ୍ଧା ବିଷମ ସମସ୍ୟାପୂର୍ଣ୍ଣ । ତୁମ୍ଭର ମହାଶକ୍ତି ସର୍ବଦା ସର୍ବତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ । ସେହି ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଶକ୍ତି ଜଗତକୁ ସୃଜିତ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରୁଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ସତତ ଯିବା ପାଇଁ ଆସୁଅଛ ଏବଂ ଆସିବା ପାଇଁ ଯାଉଅଛ । ତୁମ୍ଭର ପୁଣି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଗମନ ପ୍ରତିଗମନ କଅଣ ? ତାହା ଦୁର୍ବଳ ମାନବର ଦୁର୍ବଳମସ୍ତିଷ୍କ ସଞ୍ଜାତ ସ୍ଥୂଳ ଚିତ୍ରପୂଜାର ଦୁର୍ବଳ କଳ୍ପନା-ମାତ୍ର । ତୁମ୍ଭର ଅଗାଧ କରୁଣା ଯେଉଁ ମାନବ ପରମାଣୁ ଉପରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଭୟ ଭାବରେ ପ୍ରତିନିୟତ ଆଶିଷ-ସୁଧା ବୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି, ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବ ତୁମ୍ଭର ମହିମା କଅଣ ବୁଝିପାରିବ ? ତୁମ୍ଭର ଆଗମନ ପ୍ରତିଗମନ ମାନବ-ସ୍ୱଳ୍ପ କ୍ଷୀଣ ଧାରଣାର ଭ୍ରାନ୍ତ ବିକୃତିମାତ୍ର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିର୍ମଳ ଝର

ନିର୍ମଳ ଝର ଗଞ୍ଜାମର ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ । ଏହା ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ନିର୍ମଳ ଝର ଖଲ୍ଲିକୋଟର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗସ୍ଥ କୁଣ୍ଡପର୍ବତର ଉଚ୍ଚସ୍ଥଦେଶରୁ ଉତ୍ପନ୍ନହୋଇ ଗିରିଗର୍ଭରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବରେ କିୟଦ୍ଦୂର ଗମନପୂର୍ବକ ପରେ ବହୁଧାରାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ନିମ୍ନଭୂମିରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଅଛି । କୁଣ୍ଡପର୍ବତଟି ଭୀଷଣ ଅରଣ୍ୟାନୀପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ୱାପଦ-ସଙ୍କୁଳ । ଏହି ପର୍ବତରେ ସେଗୁନ ପ୍ରଭୃତି ବହୁବିଧ ମୂଲ୍ୟବାନ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ରାଜାଜ୍ଞାପ୍ରଯୁକ୍ତ ଏହି ପର୍ବତରେ କାଠ କାଟିବା ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବାରୁ ଉକ୍ତ ରକ୍ଷୀ ଅରଣ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ନିବିଡ଼ ହୋଇ ମାନବର ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ପର୍ବତ ଅପାଦମସ୍ତକ ମାଳତୀଲତା-ମଣ୍ଡିତ; ବର୍ଷାଋତୁରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମାଳତୀ ଫୁଲରେ ଆବୃତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରେ । ପର୍ବତ ତଳେ ନାଗେଶ୍ୱର ଫୁଲର ବିସ୍ତୃତ ତୋଟା ଅଛି । ବସନ୍ତ ସମୟରେ ସେ ସ୍ଥାନଟି ନନ୍ଦନକାନନରେ ପରିଣତ ହୋଇ ନାସାତର୍ପଣକାରୀ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁରଭି ବିକିରଣ କରେ । ଉଦ୍ୟାନରେ ନାଗେଶ୍ୱର ପୁଷ୍ପ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ବନରୂପିଣୀ ବନିତାର ନାସାପୃଷ୍ଠରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବସଣୀ ଭଳି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଆହା ! ସେକାଳର ମନୋହାରିଣୀ ଶୋଭା ଅନୁମାନସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ— ତାହା ଅନୁଭବ-ସାପେକ୍ଷ । ନିର୍ମଳ ଝରର ଜଳ ନିର୍ମଳ, ଦୃଶ୍ୟ ନିର୍ମଳ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ସଂସାର-କଳୁଷିତ ମନ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମଳ ହୁଏ । ସ୍ଥାନଟି ଠିକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ବାସୋପଯୋଗୀ ପବିତ୍ର ଓ ନିର୍ଜନ । ସେଠାରେ ସଂସାରର କୋଳାହଳ ନାହିଁ, ଘାତ-ପ୍ରତିଘାତ ନାହିଁ, ରାଗଦ୍ୱେଷାଦିର ଭୀଷଣ ସଂଗ୍ରାମ ନାହିଁ । ତାହା ସ୍ୱର୍ଗ ଭଳି ସଦା ଶାନ୍ତିମୟ, ସୁଖମୟ ଏବଂ ଆନନ୍ଦମୟ ଧାମ । ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି । ଏହି ଦୁର୍ଗ ବର୍ତ୍ତମାନ ନରପତିଙ୍କ ପିତାମହ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ନାରାୟଣ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ; ମାତ୍ର ଦେଉଳମାନ ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର କଥିତ ହୁଏ । ଦୁର୍ଗର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ସମୁଚ୍ଚ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରାଚୀର, ମଧ୍ୟରେ ରାଜଅନ୍ତଃପୁର, ପରିଚାରିଣୀ-ନିବାସ, ପ୍ରହରୀ ନିବାସ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରାସାଦ, କମଳାଦେବୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥମନ୍ଦିର ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ନିର୍ମଳ ଝର ରାଜବାଟୀକୁ ଆନୀତ ହୋଇ ନାନା ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି । ସେହି ସମୟରେ ଗଡ଼ ପ୍ରାଚୀରର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ କୁଣ୍ଡ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସମସ୍ତ କୁଣ୍ଡରେ ଝରଜଳ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ନଅର ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍କରିଣୀ ଭଳି ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତର ବାପ୍ପୀ ଅଛି । ଝରର ଗୋଟିଏ ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା ଏହି ବାପ୍ପୀରେ ଜଳ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ । ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ମହିଳାମାନଙ୍କର ଏହା ସ୍ନାନ-ସରୋବର ଥିଲା । ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କୁଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥିତ । କୁଣ୍ଡର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର-ଗଦାପଦ୍ମଧାରୀ ବିଷ୍ଣୁ, ମହାଦେବ ଓ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ଋଷି ମୁନି ଏବଂ ଅପର ଆଠଗୋଟି ମୁନିମୂର୍ତ୍ତି ସନ୍ନିବେଶ ରହି ଶିଳ୍ପୀବୃନ୍ଦର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଝରର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପାଦତଳରୁ ବାହାରି ଋଷିଙ୍କ ଜାନୁ ତଳେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ ଶୃଙ୍ଗ ଅଡ଼କୁ ଯାଇଅଛି । ମୁନିମୂର୍ତ୍ତି-ଗୁଡ଼ିକ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜଳମଗ୍ନ ରହି ଧ୍ୟାନରେ ନିଯୁକ୍ତ । କୁଣ୍ଡର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ ଶୃଙ୍ଗର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ସେଥିରୁ ତିନି ଧାରାରେ ଜଳ ନିର୍ଗତ ହୋଇ କୁଣ୍ଡରେ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ । ଅପର ଗୋଟିଏ ଜଳଧାରା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ କୁଣ୍ଡରେ ପତିତ ହୁଏ । ଏହି ସମସ୍ତ କୁଣ୍ଡରୁ ଜଳ ନିର୍ଗମନର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପଥ ଅଛି । ସ୍ରୋତର ପ୍ରତିଲୋମରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୀନସମୂହ ନିର୍ଭୟରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ହସ୍ତସ୍ପର୍ଶକୁ ସେମାନେ ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଭାବ ଦେଖି "ଜାଣି ନାହାନ୍ତି, କେବେଁ ନର ପ୍ରକୃତ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଅନାସ୍ଥା ଗର୍ବ'' ଏହି କବି-ବାଣୀ ସ୍ୱତଃ ମନରେ ଉଦିତ ହୁଏ । ବେଣ୍ଟା ଭଗ୍ନସଂଲଗ୍ନ ମୁଗୁନି ପଥରନିର୍ମିତ ଦଶ ଅବତାର ମୂର୍ତ୍ତିର ସୂକ୍ଷ୍ମଛବି ଦେଖିଲେ ମୀନମାନଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ମନ ପୁଣି କାଳସ୍ରୋତର ପ୍ରତିଲୋମରେ ସନ୍ତରଣ କରେ ।

ବିମଳା ଏ ସ୍ଥାନର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଏଣୁ ଏ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ବିମଳାପୀଠ ଥିଲା । ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖଭାଗରେ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କର ବେଢା ଏବଂ ମନ୍ଦିର ବିଦ୍ୟମାନ । ଦେବୀମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଣ୍ଡ ଅଛି ; ଝରଣାର ଗୋଟିଏ ଜଳଧାରା ଦ୍ୱାରା କୁଣ୍ଡଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । କୁଣ୍ଡର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦେବୀଙ୍କର ବାହନ କେଶରୀ ମୂର୍ତ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତିର ଅଙ୍ଗସୌଷ୍ଠବ ଅତି ଚମତ୍କାର । ଏ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ଦର୍ଶନ ଏକଦିନ ବା ଦୁଇଦିନରେ ପରିସମାପ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଏକାଦିକ୍ରମରେ ଏକ ମାସ କିମ୍ବା ତତୋଧିକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଦେଖିଲେ କୌଣସି ଦର୍ଶକର ଉତ୍କଣ୍ଠା ମେଣ୍ଟିବାର ଆଶା ନାହିଁ । ପ୍ରଧାନ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର ଏବଂ ମକର ମଣ୍ଡପର ସୂକ୍ଷ୍ମଶିଳ୍ପ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିରର ଭିତର ବାହାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରତିହାରୀ ଜୟବିଜୟଙ୍କର ସୁଲଳିତ ମୂର୍ତ୍ତି ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ । ତତ୍ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧାରଣ ଓ ବସ୍ତ୍ରହରଣ ଛବିର ସୂକ୍ଷ୍ମଶିଳ୍ପ କଳାନିର୍ମିତ ପରି ବୋଧହୁଏ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ କେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମ, କେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବାଲ୍ୟଲୀଳା, କେଉଁଠାରେ ପୁତନା-ନିପାତ, କେଉଁଠାରେ କଂସାସୁରର ଭୀଷଣ ସମର, କେଉଁଠାରେ ଦଶଅବତାର ଚିତ୍ର, କେଉଁଠାରେ ନବଗ୍ରହ ଚିତ୍ର, କେଉଁଠାରେ ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭାର ଚିତ୍ର ଓ କେଉଁଠାରେ ଶ୍ୱେତପଦ୍ମାସୀନା ବୀଣାପାଣି, ମହିଷମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଦୁର୍ଗା, ଲୋକମାତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଗଣେଶ, କାର୍ତ୍ତିକ ପ୍ରଭୃତି ଦେବଦେବୀ ଓ ବିବିଧ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷଲତାର ସୁଦୃଶ୍ୟ ଚିତ୍ର ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ରହି ମହାଶୋଭାର ବିପଣୀ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ସେ ଶୋଭାରେ ନେତ୍ରପାତ ହେଲେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ପୀୟୂଷ-ପିପାସୁ ଦର୍ଶକର ନେତ୍ର ସହଜରେ ଫେରିଆସେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମନ ଅନ୍ୟକ ଛିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୂଳତଃ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିରଟି ଦର୍ଶକ ନୟନମନର ଶୋଭାଗାରସ୍ୱରୂପ ।

ମକର ମଣ୍ଡପଟି ମକରମୂର୍ତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ମିତ । ଏହା ସମ୍ମୁଖଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ କୁଣ୍ଡ ଅଛି । ତାହା ମକର କୁଣ୍ଡ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ମଣ୍ଡପର ପୀଠ ସ୍ୱଚ୍ଛ ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି ; ଅକୃଶ ସମଚତୁରସ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ନାତି ଉଚ୍ଚ ଓ ନାତି ଖର୍ବ । ତାହାର ସ୍ତମ୍ଭାବଳୀ, ଦେହଳୀ, ଓଳି, ଶ୍ରେଣୀ, ଚୂଳ ଓ ଛାତ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଅଂଶ ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ-ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପମଣ୍ଡିତ । ସେଥିର ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ଚିତ୍ରକାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଅବଲୋକନ ସକାଶେ ଯୁବକର ସୁଦ୍ଧା ଚଷମାର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ଏହି ସମସ୍ତ ଶିଳ୍ପଚାତୁରୀ ଦେଖିଲେ ମନ ଯୁଗପତ୍ ବିସ୍ମୟାନନ୍ଦ ରସରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୁଏ । ଏହି ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବକାଳୀନ ଉତ୍କଳ-ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ହସ୍ତ-ଲଘୁତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚାୟକ । ସେକାଳର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ତୁଳନା କଲେ ଆକାଶ ପାତାଳର ପ୍ରଭେଦ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସମ୍ଭବତଃ ଦୁଇଶତ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସମସ୍ତ ଶିଳ୍ପ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏତେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ-ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ଯେରୂପ ଦାରୁଣ ଅବନତି ଘଟିଅଛି, ତାହା ନିବିଷ୍ଟ ମନରେ ଭାବିଲେ ବିସ୍ମୟାବିଷ୍ଟ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପିକୁଳର ଏତାଦୃଶ ଅଧୋଗତି କାହାର କଷ୍ଟପ୍ରଦ ନୁହେଁ ? ଯେଉଁ ଉତ୍କଳୀୟ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ଅତୁଳ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍କଳର କ୍ଷୁଦ୍ର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ରହି ଦେଶଦେଶାନ୍ତରରେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲା, ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭାବିଲେ କେଉଁ ହୃଦୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିତ୍ତ ଖେଦପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବ ?

ଜନଶୂନ୍ୟ ରାଜଅନ୍ତଃପୁରର ଦୃଶ୍ୟ ଶାନ୍ତିରସୋଦ୍ଦୀପକ । ସ୍ୱଚ୍ଛ କାଚର ମଣିମୁକ୍ତାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦିବା ରଜନୀର ପ୍ରଭେଦ ବାରି ହେଉ ନ ଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ ଏବେ ଅନ୍ଧକାରର ଚିର ନିବାସ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁଠାରେ ଜନ କଳରବର କଲ୍ଲୋଳ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନରେ ଏବେ ନିର୍ଜନତା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନୀରବତା ସାକ୍ଷୀ ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ ସ୍ୱକୀୟ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅତୀତରେ ଧୂପର ପୁଣ୍ୟମୟ ସୌରଭରେ ମହକିଉଠୁଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ ଏବେ ରମଣୀଦେହରୁ ନିଃସୃତ ପୂତିଗନ୍ଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ସମସ୍ତ ଦେଖି କାଳର ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା ସ୍ମୃତିପଟରେ ସ୍ୱତଃ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଜଙ୍ଗମ ପଦାର୍ଥର ନୁହେଁ, ସ୍ଥାବର ପଦାର୍ଥର ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଛି । କାଳକ୍ରମେ ସ୍ଥାନୀୟ ଜଳବାୟୁର ଅବନତି ଘଟିବାରୁ ଯେଉଁପରି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସ୍ଥାନ ଲୋକବସତିର ଅଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଅତଏବ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର ନୁହେଁ ଏବଂ ଯେ ଆଧାରରେ ଗୁଣ ,ସେହି ଆଧାରରେ ଦୋଷ ବିଦ୍ୟମାନ ।

ଏରୂପ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଥିଲେ ମହାତୀର୍ଥ ରୂପରେ ପୂଜା ପାଉଥାନ୍ତା ଏବଂ ବହୁଲୋକଙ୍କର ଉଦରପୋଷଣର ପନ୍ଥା ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଥାନ୍ତା; ମାତ୍ର ଏଠାରେ କେହି ପଚାରିବାକୁ ନାହିଁ । ସେଥିର ଶୋଭା ଓ ପବିତ୍ରତା ଏବେ ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀଏ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ନଗରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ତଡ଼ାଗ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ମନ୍ଦିର-ମୟ । ଗୁପ୍ତ ସମ୍ରାଟବର୍ଗ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ଏହି ସମସ୍ତ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ରହି ନଗର ଶାସୁଥିଲେ । କାଳି-ଲାଟ କାଳର ଚକ୍ର ଭୂତ ବନ୍ୟରେ ନଗରର ଅଧିକାଂଶ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ରାଣୀହଂସପୁର ପ୍ରଭୃତି ଅଦ୍ୟାପି ବାଣ୍ଡାସମାନ ରହି ଗୌରବର ଅତୀତ ସ୍ମୃତି ଉଦ୍‌ବୋଧକ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରୁଅଛି । ପିତୃସତ୍ୟ-ପରିପାଳନ-ବ୍ରତୀ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ଏ ସ୍ଥାନର ଯଥେଷ୍ଟ ସଂସ୍କାର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ଯାହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ସେଥିରେ ଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ବିବିଧ କୃଷିର ଆବାଦ ହୁଏ । ଅଧିକ ନବ ନବ ପ୍ରଣାଳୀ ଉଦ୍ଭାବନପୂର୍ବକ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେହି ପଥରେ ପଥିକ କରାଇବା ପ୍ରକୃତ ସୋଜନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ । ମହାରାଜ ହରିହରଙ୍କ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ସତତ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରଟି ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ । ବାସ୍ତବରେ ସେହି ସାରସ୍ୱତ କୁଞ୍ଜୋ-ପମ ରମ୍ୟ ଉପବନରେ ବସି ଉପବିଷ୍ଟ ରହିଛନ୍ତି ଉପରେ ଛାୟା ଓ ଆଲୋକର ଅପୂର୍ବ ସମାବେଶ ଦେଖିଲେ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ । କେତେବେଳେ ଛାୟା ଆଲୋକକୁ ଗ୍ରାସ କରେ,କେତେ-ବେଳେ ଅବା ଆଲୋକ ଛାୟାକୁ ଗ୍ରାସ କରେ, କେତେ-ବେଳେ ଆଲୋକ ଛାୟାକୁ ଠେଲି ଦେଇଯାଏ ଏବଂ ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଛାୟା ଆଲୋକକୁ ଠେଲି ଦେଉଅଛି । ପର୍ବତ ଦେହରେ ଏହିପରି ଆଲୋକ ଓ ଛାୟାର ମଲ୍ଲ-ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ପାପୀ ହୃଦୟରେ ପୁଣ୍ୟର ଛାୟା ଏବଂ ପୁଣ୍ୟ ହୃଦୟରେ ପାପର ଛାୟାପାତ ହୁଏ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ଆଲୋକ ଓ ଛାୟା ପରସ୍ପରକୁ ଗ୍ରାସ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର କେହି ମରେ ନାହିଁ; ମୃତ୍ୟୁର ପରକ୍ଷଣରେ ପୁନଶ୍ଚ ଜନ୍ମଲାଭ କରନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଯାହା ମରିବା ନିମନ୍ତେ ଜନ୍ମହୁଏ ଏବଂ ଜନ୍ମହେବା ନିମନ୍ତେ ମରେ । ବୋଧହୁଏ ଏହି ନିସର୍ଗ ଦୃଶ୍ୟଟି ସଙ୍କେତରେ ଏହି ମହାତତ୍ତ୍ୱ ଶିକ୍ଷା ଜଗତକୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ସେବାଧର୍ମ

ସେବାହିଁ ଜଗତର ମହନୀୟ ସାରଧର୍ମ । ସୂକ୍ଷ୍ମ-ଭାବରେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ କି ସ୍ଥାବର, କି ଜଙ୍ଗମ ଜାଗତିକ ସକଳ ପ୍ରାଣରେ ସେବାର ପ୍ରକଟ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଭାତ ହେବ । ମହାପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତିନିଚୟ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ସେବାର ମଙ୍ଗଳ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗଗନବିହାରୀ ରବିଶଶୀ ପ୍ରଭୃତି ଜ୍ୟୋତିଷ୍କମଣ୍ଡଳୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକରାଶି ବିକିରଣ-ପୂର୍ବକ ଅବିରାମ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦଣ୍ଡେମାତ୍ର ସେହି ସେବାରୁ ବିରତ ହେଲେ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଳୟ ଅନ୍ଧକାରରେ ନିମଜ୍ଜିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯିବ । ସମୀରଣର ଅଖଣ୍ଡ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା ଜଗତକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଅଛି । ତାହାର ସେବା-ସ୍ରୋତ ସଂରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଏହି ଅନନ୍ତ କମନୀୟ ସଜୀବ ସଂସାର ଉଦ୍ୟାନ ମହା ଭୀଷଣ ଶ୍ମଶାନରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପରସ୍ପରରେ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଇ ବସିବ । ବାରିଦ-ମାଳା ବାରିବର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଶୁଷ୍କ ସନ୍ତପ୍ତ ଧରଣୀକୁ ସରସ ଓ ଶୀତଳ କରିଦିଏ । ତାହାର ଏ ଖଟଣୀ ସେବା ଅତି ଉଦାର, ମହାନ ଓ ମୌଳିକ । ଅନଳ ପ୍ରକୃତିର ଦାହିକା ଶକ୍ତି ହେଲେହେଁ ତାହା ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ରହି ଶୀତୋଷ୍ଣର ସମତା ରକ୍ଷା କରୁଅଛି । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାକୃତିକ ପଦାର୍ଥ ଫଳକାମନାଶୂନ୍ୟ ସେବାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ସେହି ସେବା ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି ।

ପ୍ରାକୃତ ମହାଶକ୍ତିସମୂହର କଥା ଛାଡିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ରାଜା ପ୍ରଜାର ସେବା କରୁଅଛି, ପ୍ରଜା ରାଜାର ସେବା କରୁଅଛି, ବୈଦ୍ୟ ରୋଗୀର ସେବା କରୁଅଛି, ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରଭୁର ସେବା କରୁଅଛି, ପୂଜକ ଦେବତାର ସେବା କରୁଅଛି, କୃଷିଜୀବୀ କୃଷକର ସେବା କରୁଅଛି, ଆଶାର୍ଥୀ ଆଶାର ସେବା କରୁଅଛି ଏବଂ ଧନୀ ଦାନଶୀଳର ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣଙ୍କର ସେବା କରୁଅଛି, ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ସମସ୍ତ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ଦରିଦ୍ର-ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ, ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟମୂଳକ ନୁହେଁ । ବିଳାସବ୍ୟସନ-ସର୍ବସ୍ୱ ଧନୀମାନେ ଏଥିର ବ୍ୟତିରେକ ଉଦାହରଣ ସ୍ଥଳ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ସେବାଶୂନ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ସେମାନେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ସେବା ରୂପ ଆତ୍ମସେବାରେ ଅଖଣ୍ଡ ନିମଗ୍ନ । ସ୍ୱାର୍ଥସୁଖ ଯାହାର ଜୀବନର ପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ସେ ଆତ୍ମସେବା ନ କରି ଆଉ କଅଣ କରିପାରେ ?

ସେବା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା ଓ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା । ଯାହା ନିର୍ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତାହା ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିନିଚୟର ସେବା ନିର୍ଲକ୍ଷ୍ୟ, ସୁତରାଂ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ । କବିର କଳ୍ପନା-ସେବା ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ । ଏଠାରେ କବିର ଦ୍ୱାରା କେବଳ କବିତା-ଲେଖକ ବା ସାହିତ୍ୟସେବୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇ ନାହିଁ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଐତିହାସିକ, ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣକାର, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍, ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ପ୍ରଭୃତି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥବୃତ୍ତିଧାରୀ-ମାନେ ଏକ ପଦବାଚ୍ୟ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଇ-ଅଛି । ଶିଶୁ ପ୍ରତି ଜନନୀର ସେଉଁ ପ୍ରାଣପଣ ଯତ୍ନ, ତାହା ସୁଦ୍ଧା ସେବା; ମାତ୍ର ତାହା ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା ନୁହେଁ । ଶିଶୁ ବଡ଼ ହେଲେ ବୃଦ୍ଧା ମାତାକୁ ପ୍ରତିପାଳନ କରିବ, ସେଥିରେ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଥାଏ । ସ୍ୱହସ୍ତ ବୃକ୍ଷରୋପଣପୂର୍ବକ ଜଳସେଚନ ଏବଂ ସାରପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ବଢାଏ ଏବଂ ଯତ୍ନରେ ରକ୍ଷାକରେ; ମାତ୍ର ବୃକ୍ଷ ଯଥାସମୟରେ ଫୁଲଫଳାଦି ପ୍ରଦାନ କରି ତାହାର ସେ ସେବା ପରିଶୋଧ କରିଦିଏ । ଜଗତରେ ସେବା ଗ୍ରହଣ କରି କେହି କାହାର ଋଣୀ ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ । ଭିକ୍ଷାଜୀବୀ ଭିକ୍ଷା ନେଇ ଦାତାର ମଙ୍ଗଳକାମନା ଦ୍ୱାରା ତାହା ପରିଶୋଧ କରିଦିଏ । ଏହିପରି ସେବାର ପ୍ରତିସେବା, ଦାନର ପ୍ରତିଦାନ ଏବଂ ଉପକାରର ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର ସର୍ବତ୍ର ଲାଗିଅଛି । ଏ ସଂସାରରେ କେହି କାହାରିଠାରେ ଋଣୀ ନୁହେଁ କିମ୍ବା କେହି କାହାରିଠାରେ ଅକୃତଜ୍ଞ ନୁହେଁ । କେହି ସଦ୍ୟ କେହି ବା ବିଳମ୍ବରେ ପରସ୍ପରର ଋଣ ପରିଶୋଧ କରି ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

ଜଗତରେ ସେବା ଓ ପ୍ରତିସେବାର ପ୍ରବାହ ସମାନ ଗତିରେ ଚାଲିଅଛି । ଏହି ସେବା ପ୍ରତିସେବା ଗୀତାରେ କର୍ମଯୋଗ ଆଖ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । କର୍ମ ଦେବତା । ସମସ୍ତେ କର୍ମ-ସେବାରେ ନିରତ । ଶିଳ୍ପୀ ଶିଳ୍ପର ସେବା କରେ; ମାତ୍ର ଶିଳ୍ପ ନିଜକୁ ବିକ୍ରୟ କରି ଶିଳ୍ପୀର ସେହି ସେବାଋଣ ପରିଶୋଧ କରିଦିଏ । ବଣିକ ଯେପରି ବାଣିଜ୍ୟର ସେବା କରେ, ବାଣିଜ୍ୟ ତଦ୍ରୂପ ବଣିକର ଧନ, ମାନ, ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୃଦ୍ଧିରେ ସହାୟତା କରେ । ଅତଏବ ସୃଷ୍ଟି ସେବାମୟ, ସେବାର ପ୍ରବାହ ରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରବାହ ମଧ୍ୟ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପହାର

ନିଖିଳ-ସଦ୍‌ଗୁଣ-ନିକେତନ, ଆବାଲ୍ୟ-ସାହିତ୍ୟସେବୀ, ସ୍ୱଦେଶ-ହିତୈଷୀ,
ଧାର୍ମିକପ୍ରବର ଭଦ୍ରଖ ସଦାବ୍ରତ ମଠର ସୁଯୋଗ୍ୟ ମହନ୍ତ ଶ୍ରୀଳ
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ **ପଣ୍ଡିତ ଭାନୁଚରଣ ରାମାନୁଜ ଦାସ** କାବ୍ୟତୀର୍ଥ
ମହୋଦୟସ୍ୟ ଶ୍ରୀକରକମଳେଷୁ

ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ମହନ୍ତ ମହାରାଜ,

ମୁଁ ଜୀବନର ବହୁକାଳ ବିଦେଶରେ ଯାପନ କରିଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପରିଚୟ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଆପଣଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତିକଳାପ ମୋର ଅପରିଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ । ମାତୃଭୂମି ଭଦ୍ରଖର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନରେ ଆପଣ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଏକା ମୋର କାହିଁକି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭଦ୍ରଖବାସୀର ପ୍ରାତଃସ୍ମୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଆପଣଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ ଓ ଗୋଶାଳା ଆପଣଙ୍କୁ ଅମର କରି ରଖିବ । ଆପଣ ସଂସ୍କୃତ-ସାହିତ୍ୟରେ ଅଗାଧ ପଣ୍ଡିତ; ସ୍ୱୟଂ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଗୁଣୀ ହେତୁ ଗୁଣର ସମ୍ୟକ୍ ସମାଦର କରନ୍ତି । ମାତୃଭାଷା ମାତୃସେବା ଅନୁଶୀଳନରେ ଆପଣଙ୍କର ଅନୁରାଗ ଥିବା କଥା ମୋର ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ଦେଶସେବା ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଆପଣ ସେହି ପବିତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟଳ ରଖି ପ୍ରକୃତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ବିବିଧ ସ୍ୱଦେଶହିତୈଷଣା ମୋର ହୃଦୟକୁ ସ୍ୱତଃ ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ମୁଁ ସେହି ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତିର ପ୍ରେରଣାରେ ମୋର "ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ" ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ଭବଦୀୟ କରକମଳରେ ଉପହାର ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି; ଗ୍ରହଣାନୁମତି ହେଲେ କୃତାର୍ଥ ହେବି ।

ଭଦ୍ରଖ
୫ । ୭ । ୨୪

ପ୍ରଣତ
ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣ

ମୋ ପରି ଜଗତରେ ପୀଡ଼ାର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଅଛି କେହି ନାହାନ୍ତି । ସେ ବିନା ଆହ୍ୱାନରେ ମୋର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୁଏ । ଗତ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ମୁଁ ପ୍ରବଳ କାଶ ବେଗରେ ପୀଡ଼ିତ ଥିଲି । ଜୀବନ ଏକ-ପ୍ରକାର ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଥିଲା । ବନ୍ଧୁ ଘରଖଣ୍ଡ ସମସ୍ତେ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଦେଖି ଜ୍ୱର ମଧ୍ୟ କାଶର ଅନୁଚର ହେଲା । ଯାହାହେଉ, ଜଣେ ନିଜ ସୁବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କଲି । ଏହି ବିପୁଳ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟଲାଭ କଲି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ବଳତାର ବଳ ହ୍ରାସ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ତାହାର କଠୋର ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ସକାଶେ କେହି କେହି ବାୟୁ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ସିମଳା, ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ ସ୍ୱର୍ଗର ସୁଖକର ବାୟୁସେବନ ମୋର ଭାଗ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ନୁହେ । ତେବେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯିବି, ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲି । ନାନାସ୍ଥାନର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କରି ପରକ୍ଷଣରେ ସେଥିର ପ୍ରତିବାଦପୂର୍ବକ ତାହା ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ଉତ୍କଳ-ମସ୍ତକ-ହୀରା ଚିଲିକା-ସୁନ୍ଦରୀ ମନୋମଧ୍ୟରେ ଆବିର୍ଭୂତା ହେଲା । ଏବେ ପ୍ରସ୍ତାବ-ସିନ୍ଧୁରେ ଭଟ୍ଟା ପଡ଼ିଗଲା । ତହୁଁ ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଯିବାର ଦିନ ସ୍ଥିର କଲି; କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପରିବାରବର୍ଗ ଏକାନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛୁକ । କାଳେ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟେ, ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଭୟ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଯେ କାଳ ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯିବ, ଏହା ସେମାନେ ଭାବିଲେ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ୧୫ । ୧୦ । ୧୧ ବୁଧବାର ରାତିରେ ଯାତ୍ରା କରିବାର ନିଶ୍ଚୟ କଲି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦିନ ପାଣି ପରି ବହିଗଲା । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ରାତି ୧୦ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଜୟ ଜଗଦମ୍ବା ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଗୃହରୁ ବହିର୍ଗତ ହେଲି । ରେଲରେ ଚଢ଼ାଇଦେବା ସକାଶେ ମୋର ଅନୁଜ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆସିଲା । ଯଥାସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲୁ, ଶୀତ ସଞ୍ଚାରରୁ ବିଦାୟ ହୋଇଥିବାବେଳେ ଭଦ୍ର ବୈତରଣୀର ଏ ପାଖରେ ଅଟକି ରହିଲା ପରି ଅସଂଖ୍ୟ ଯାତ୍ରୀ ଓ୍ୱେଟିଂ ରୁମ୍‌ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି । କେହି ଗଳ୍ପାମୋଦରେ ନିଯୁକ୍ତ, କେହି ଉପସ୍ଥିତ କବି ପରି ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ସ୍ୱରରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛି, କେହି ବଟୁଆ ମେଲାଇ ପାନ ଭାଙ୍ଗୁଅଛି, କେହି ଚଞ୍ଚଳ-ମତି ଲୋକ "ରେଲ ଆସିଲା, ରେଲ ଆସିଲା" କହି ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଉତ୍କଣ୍ଠା ବଢ଼ାଉଅଛି ଏବଂ କେହି ବା ଶୟନ କରି ନାସିକା-ଗର୍ଜ୍ଜନରେ ସେହି ଜନତାର କୋଳାହଳକୁ ପୃଥୁଳତର କରୁଅଛି । ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ତିଳଧାରଣର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ଦେଖି ଉଭୟ ଭ୍ରାତା ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଗଛମୂଳରେ ବସିଲୁ । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ନାନା କଥା ପଡ଼ିଲା । ମୋର ଅନୁପସ୍ଥିତି ସମୟରେ ସମୟବିଶେଷରେ ସାବଧାନ ରହିବା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଅନୁଜକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲି । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମୋର ଜୀବନଟା ସର୍ବଦା ଆଶଙ୍କା-ପ୍ରବଣ । ଏଣୁ ଶରୀର ବିଷୟରେ ସାବଧାନ ରହିବା ସକାଶେ ଅନୁଜ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲା ଏବଂ କହିଲା, ଆପଣ ୮ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଫେରି ନ ଆସିଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ବାହାରିଯିବି । ଏ ଉକ୍ତିରେ ମୁଁ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ନ ପାରି କହିଲି—ଚିଲିକାର ବାୟୁ ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ ନୁହେ ଯେ, ଦୁଇଦିନେ ରୋଗ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବ । ମୋ ସକାଶେ ଚିନ୍ତା କରିବ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାହିଁ, ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ଭତରେ ଅସିବ । ଏହିପରି ନାନା କଥାରେ କିଛି କ୍ଷଣ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦୂରରୁ ମେଲ ଆସି ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତେତେବେଳକୁ ୨ଟା ବାଜିଯାଇ-ଥିଲା । ଅନୁଜ ଖଣ୍ଡିଏ ରମ୍ଭା ଟିକଟ କିଣି ମୋତେ ରେଲରେ ବସାଇଦେଲା ।

ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସାର ତୁଲ୍ୟ । କେତେ ଯାଉଅଛନ୍ତି, କେତେ ଆସୁଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଇୟତ୍ତା ନାହିଁ । କେହି କାହାରି ମୁଖାପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ, କାହାରି ପ୍ରତି କାହାରି ସହାନୁଭୂତି ନାହିଁ । ନିଜେ ଭଲ ସ୍ଥାନରେ ବସିବାକୁ ଏବଂ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ଛୁଙ୍କ ଆଗନ୍ତୁକ ତଡିବାକୁ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରିୟ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥଭାବ ସେଠାରେ ନାହିଁ, ମାୟା ମମତା ନାହିଁ, କେବଳ ନାରକୀୟ ପାଶବ ଭାବ ରାଜପଣ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ପୁଣି ତାହା ଦୁର୍ବଳ ସବଳର ଘୋର ସଂଘର୍ଷଣ ସ୍ଥଳ । କିଏ ଚଢ଼ିଲା, କିଏ ନ ଚଢ଼ିଲା, ସେଥି-ପ୍ରତି ରେଳକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଗର୍ବରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ କରି ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ ନ ହେଲେ ସେମାନେ କାହାରିକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଗର୍ବ ଓ ବାବୁଗିରିର କାରଣ ଯେ ଆରୋହୀମାନେ, ଏହା ସେମାନେ ଭୁଲିଯାନ୍ତି ।

ଷ୍ଟେସନରେ ମେଲ ୧୦ ମିନିଟ ରହିଲା ପରେ ଗାର୍ଡ ସାହେବଙ୍କର ସଙ୍କେତ-ବଂଶୀ ବାଜିଉଠିଲା । ମୁଁ ଅନୁଜକୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ରେଳରେ ବସିଲି । ଇତ୍ୟବସରରେ ଇଞ୍ଜିନ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି କରି ଘୋର ଘର୍ଘର ନିର୍ଘୋଷରେ ଧାବିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ଅପରିଚିତ ଲୋକବର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ବସି ରହିଲି । ମନରେ ନାନା ଭାବ ଉଦିତ ହେଲା । କେଣାଣି ଚାହିଁକି, ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଆସିଲା । ଘର କଥା, ପିଲାମାନଙ୍କର କଥା ଏବଂ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଭାବନା ଯୁଗପତ୍ ମନକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କଲା । ହୃଦୟରେ ଶ୍ରାନ୍ତି ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ମୁଁ ମନେ ମନେ ନାନା ଭାବୀ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଗଣିବାକୁ ଲାଗିଲି । ପିଶାଚିନୀ ମାୟା ଏହିପରି ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ କିପରି ମାୟାମୁକ୍ତ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ, ତାହା ଅଧିକ କହିବାର ଆଉ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଲୋକେ ପୁଣି ମୋତେ ଶିକ୍ଷିତ କହନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କିଏ ଯେପରି ହୃଦୟର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରୁ କହି ଉଠିଲା —

ଦେଖାଉ କି ଛାର ଭୟ ଆରେ ରେ ବିପଦ,
ଭ୍ରୂକୁଟି କଟାକ୍ଷେ ତୋର କିଏ ବା ଶଙ୍କିତ ?

ପୁଣି ଯେପରି କିଏ ବଜ୍ରକୃତ ନିନାଦରେ କହିଲା—

ଯେ ଘେନେ ସାହସ ଦୃଢ଼ତା ଅସ୍ତ୍ରସ୍ୱ,
ଦୂରୁ କରପଦ ଯୋଡ଼େ ତାକୁ ଭୟ ।

ଏହି ନୀରବ ଉତ୍ସାହ-ବାଣୀରେ ମୋର ହୃଦୟ-ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଲଘୁ ହୋଇ ଆସିଲା, ମୋହ-ଝଟିକା ଛୁଟିଗଲା । ବିପଦର ସ୍ଥାନ ସାହସ ଓ ବ୍ୟାକୁଳତାର ସ୍ଥାନ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକାର କରି ବସିଲା—ଘୋର ନୈରାଶ୍ୟରେ ଆଶାର କ୍ଷୀଣାଲୋକ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ଭାବିଲି, ମୁଁ କେଡ଼େ ଭ୍ରାନ୍ତ ! ବିଦେଶୀୟମାନେ କେତେ ଦରିଆ ପାର ହୋଇ ନିର୍ଭୟରେ ପୃଥିବୀ ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ଆଉ ମୁଁ ଗୃହ-କୋଣ ଛାଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ଭୀତ ! ଏହି ହୃଦୟ-ଦୌର୍ବଲ୍ୟହିଁ ଆମ୍ଭ ଜାତିର ଅବନତିର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କାରଣ । ହାୟ ! ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସୁଦୂର ଯାଭା ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପରେ ଯାଇ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ସେହି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଆଜି ଭୀରୁ ଓ ପ୍ରାଣରଙ୍କ ହୋଇ କୂପମଣ୍ଡୂକ ତୁଲ୍ୟ ନିଜ ଗୃହକୁ ସଂସାର ମଣୁଅଛନ୍ତି । ଜାତିର ପକ୍ଷରେ ଏହା କି ଦେବତାଙ୍କର ଭୀଷଣ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅଭିସମ୍ପାତ ନୁହେଁ ?

ରେଲ ଅନିଳ-ପ୍ରଖର ଚଣ୍ଡରେ ଧାବମାନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୋଧହେଲା, ଯେପରି ରେଲ ସ୍ଥିର ଅଛି, କେବଳ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ବନ, କ୍ଷେତ୍ର, ଗ୍ରାମ, ପ୍ରାନ୍ତର ପଶ୍ଚାତ ଚାଳିତ ହେଉଅଛିମାତ୍ର । ଉଭୟପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଚଳ ସଚଳ ଆକାର ଧାରଣ କରୁଥିଲା । କେଉଁ-ଠାରେ ଗୋ-ଯୂଥ ରେଳ-ଶବ୍ଦରେ ଭୀତ ହୋଇ ଉତ୍ପୁଚ୍ଛ ଭାବରେ ପଳାୟନ କରୁଅଛନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟବୃନ୍ଦ ପ୍ରାଣଶୋଷିଣୀ ବିକଟ ଚାହାଣିରେ ରେଲ ଆଡ଼କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯିବାଇଛନ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ବକପକ୍ଷ ରଜତ-ଧବଳ-କାନ୍ତି ବିସ୍ତାର କରି ଉଡ଼ି ପଳାଉଛନ୍ତି । ଏହିପରି ନାନା ସ୍ଥାନରେ ନାନା ଦୃଶ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ଅତି ଦ୍ରୁତ ଧାବନ ହେତୁ ଆରୋହୀମାନେ ନାଟୁଆ ପିଲାଙ୍କ ପରି କଟିସ୍ଫାଳନପୂର୍ବକ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ; କେହି ଝୁଲି ଝୁଲି ମନଫୁଲାଣିଆ ଗୀତ ଗାଇଲା, କେହି ଶୋଇଲା, କେହି ଗଳ୍ପ କଲା ଏବଂ କେହି ଅବା ତନ୍ଦ୍ରାବଶରେ ତାଳପିଆଳ ଚଟିରେ ମୋହର ମାରିଲା ପରି ଗାଡ଼ିର ବାଡ଼ରେ ମସ୍ତକ ବାଡ଼େଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଅଣୀପ୍‌ସିତ ସୁଖଭୋଗ କରିନେଲେ । ମୁଁ ବସି ମନେ ମନେ ପୁଷ୍ପକ ରଥର କଥା ଭାବିଲି ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନାରୋହଣର ସୁଖ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କଲି । ଦୁର୍ଜନର ଦୁର୍ବାର ଲାଳସା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବାଧା ଅତିକ୍ରମ କରି ବୃହତ୍ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନିକଟରେ ଅଟକିଗଲା ପ୍ରାୟ ରେଲ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଷ୍ଟେସନରେ ବିଶ୍ରାମ ନ କରି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଷ୍ଟେସନରେ ଅଟକିଯାଉଥିଲା । ଇଞ୍ଜିନ୍-ନାଳୀରୁ କୃଷ୍ଣ ଧୂମରାଶି ନିର୍ଗତ ହୋଇ ମେଘମେଦୁର ଆକାଶରେ ନବ ମେଘର ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଷ୍ଟେସନରେ ରେଲ ପହୁଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୃତ୍ୟ ଶ୍ରମର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରକାଶେ ଅପେକ୍ଷା କଲା ପ୍ରାୟ ସିଗ୍‌ନଲରମାନେ (Signalers) ଦ୍ୱିବର୍ଣ୍ଣ ପତାକା ଧରି ଠିଆହୋଇଯାଉଥିଲେ ।

୨୭-୧୦-୧୧ ଗୁରୁବାର, ପୂର୍ବାହ୍ଣ ପ୍ରାୟ ୭ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରେଲ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରୋଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଗତ ବନ୍ୟାରେ ଅନେକାଂଶ ରେଲପଥ ଭଗ୍ନ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେକର ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଛି ଏବଂ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଅଛି । ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ରେଲର ଗତି ଶିଥିଳ ହୋଇଥିଲା । ଜଟଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରୀର ଭିଡ଼ ନ ଥିଲା; ମାତ୍ର ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ପୂଜା-ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚଢ଼ିବାରୁ ଭୟାନକ ଭିଡ଼ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ଥିଲି, ସେଥିରେ ଅନେକ ଲୋକ ଚଢ଼ିଲେ । ସେହି ଯାତ୍ରୀମାନେ ରମ୍ଭାକୁ ଟିକଟ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୪।୫ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଥିଲେ । ରେଲରେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖାଟ ବସାଇଲେ । ସହଯାତ୍ରୀମାନେ ମଧୁର ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ଖାଟ ଛଡ଼ାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, "ବାପ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ମାଇକିନିଆ ଲୋକ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ କରି ତୁନି ହୋଇ ବସିପାରୁ ନାହୁଁ ।" ଜଟଣୀ ଷ୍ଟେସନର କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ହେଉଅଛି । କେତେକ ବର୍ଷ ତଳେ ସେଠାରେ ଗୋଟାଏ ଦୋକାନ ସୁଦ୍ଧା ଥିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସହର ହୋଇଯାଇଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଷ୍ଟେସନ ଅପେକ୍ଷା ଜଟଣୀରେ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଲ ବିଶ୍ରାମ କଲା । ଲୋକେ କହନ୍ତି, "ବସିଲାଠାରୁ ଘଷିଲା ଭଲ"; ସୁତରାଂ ମୁଁ ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଭାବରେ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କଲି । ଦେଖିଲି ସର୍ବତ୍ର ସମାନ । ବୃଷ୍ଟି ଅଭାବରୁ ଧାନଗଛ ଅଧିକ ବଢ଼ିପାରି ନାହିଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ହାରାହାରି ଆଠପଣ ଫସଲ ଅଦାୟ ହେବ କି ନା ସନ୍ଦେହ । ନଡ଼ା ଅଭାବରୁ ଘର ଛାଇବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ହେବ । କେଉଁଠାରେ ଜଳପ୍ଳାବନରେ ଶସ୍ୟନାଶ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ଅବା ଜଳ ଅଭାବରେ ଶସ୍ୟନାଶ ! ଏବର୍ଷ ଏହିରୂପ ଶୋଚନୀୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ।

ଯଥାସମୟରେ ଜଟଣୀରୁ ରେଲ ବାହାରି ଦକ୍ଷିଣାଭିମୁଖେ ଧାବିତ ହେଲା । କଲିକତାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଯାଉଥିବା ମେଲ ଜଟଣୀରୁ ବାହାରି ଏକାବେଳକେ ରମ୍ଭାରେ ବିଶ୍ରାମ ନିଏ । ରେଲ କେତେବେଳେ ଝଣ୍ଝ, କେତେବେଳେ ଝନଝାମ ଓ କେତେବେଳେ ବା ଝିଞ୍ଝିମ, ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଖରଗତିରେ ଚାଲିଲା । କ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୈତିକ ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସୀମାରେ ପହୁଞ୍ଚିଲା । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଚିଲିକାର ଦୁଃଖପାଶୋଷ୍ୟ ମୋହନ ମାଧୁରୀ ଦୃଷ୍ଟିପଥର ଅତିଥି ହେଲା । ମୁଁ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିଲିକା ଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲି । ଯେଉଁଠାରେ ଅରଣ୍ୟ କିମ୍ବା ଗିରିମାଳ ପଡ଼େ, ସେଠାରେ ଚିଲିକା ମୋର ଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିଯାଏ । ଏହିପରି ଲୁଚକାଳି ଖେଳି ଖେଳି ଚିଲିକା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜଟ୍ଟପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ଲଲି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନିକଟରେ ଶାରଦୀୟ ଛାୟାପଥ ନୀଳ ଆକାଶ ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ କଲା ପ୍ରାୟ ରେଲବର୍ତ୍ତ୍ମ ଚାଲିବାର ଲକ୍ଷ୍ମି ଭେଦ କରୁଯାଇଅଛି । ତତ୍ରତ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ରମଣୀୟ । ପଶ୍ଚିମରେ ଦୁରାରୋହ ବୃକ୍ଷଶ୍ୟାମଳ ପର୍ବତ ଏବଂ ପୂର୍ବରେ ଉତ୍କୋଳ କଲ୍ଲୋଳମୟୀ ରମ୍ଭାର ଚିଲିକା । ଏଠାରେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜଳଜନ୍ତୁ ସନ୍ତରଣ କରିବାର ଦେଖାଗଲା । ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ନୋଳିଆମାନଙ୍କ ପରି ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ମତ୍ସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥାନ୍ତି । କୁନ୍ଦ-ଧବଳ ଫେନପୁଞ୍ଜ କୁମୁଦ ପୁଷ୍ପର ଶୋଭା ଅନୁକରଣ କରୁଥାଏ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରୁ ଶସ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଶାଳୀ-ଗୋପମାନେ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ପଲି ମାରି ଜଗିଥାନ୍ତି । ସେ ପଲ୍ଲିପୁଞ୍ଜକ ଦୂରରୁ ମୃଦୁ-ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ ।

ପ୍ରାୟ ୯ଟା ସମୟରେ ମେଲ ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ଉପନୀତ ହେଲା । ମୁଁ ମୋର ବାଗ୍‌ଝଣ୍ଟି ଧରି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲି । ଏକାକୀ ଭ୍ରମଣ ହେତୁରୁ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲି । ଯଦି ମୋଟିଆ କେଉଁଠାରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ମହା ହରବରରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଅଳ୍ପ ପଦାର୍ଥ ଥିଲେ ନିଜେ ନିଜେ ନେଇଯିବା ସୁବିଧାଜନକ । ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ, ଏହିପରି ପଦାର୍ଥମାନ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଥିଲି । ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବାଗ୍‌ଝଣ୍ଟିରେ ଥିଲା, ସୁତରାଂ ନିଜେ ନେଇଯିବା ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ମାନସୂଚକ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆଉ ଅସମ୍ମାନ ବା କଅଣ ? ତାହା ଲୋକ-ଦେଖା କଥା । ନିଜର ପଦାର୍ଥ ନିଜେ ନେଇଯିବାଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନର ବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟତୀତ ହାନି ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାଉ ସେକଥା, ପ୍ଲାଟ-ଫର୍ମରେ ଆସି ଦେଖିଲି ଟିକଟ ନେବା କର୍ମଚାରୀ ଉପସ୍ଥିତ ନାହାନ୍ତି । ତହୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ ବେଞ୍ଚରେ ବସି ଅପେକ୍ଷା କଲି । କିୟତ୍‌କ୍ଷଣ ପରେ ଜଣେ ଆସି ଟିକଟ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ପ୍ଲେଗ-ପାଶପୋର୍ଟ ନେବା ସକାଶେ ବସି ରହିବାକୁ କହି ଚାଲିଗଲା । ଅନତିବିଲମ୍ବରେ ଜଣେ ଆସି ମୋତେ ଡାକିନେଇ ଗୋଟିଏ ଅଫିସ ଭିତରକୁ ଘେନିଗଲା । ଅଫିସରେ ଜଣେ କର୍ମଚାରୀ ବସିଅଛନ୍ତି । ପାଖରେ ୩।୪ ଜଣ ପଢ଼ୁଆ ପିଲା ପୁସ୍ତକ ଧରି ପଠନରେ ନିଯୁକ୍ତ । କର୍ମଚାରୀ ମୋତେ ଦେଖି ସାଧୁଭାଷାରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, "ତୁ କୌଠାରୁ ଆସିଲୁ ?" ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ, କର୍ମଚାରୀ ତେଲିଙ୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ମୁଁ ଯଥୋଚିତ ଉତ୍ତର ଦେଲି । ଅନନ୍ତର ପିତାର ନାମ, ଜାତି, ବୟସ ପ୍ରଭୃତିର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହେଲା । ମୋର ଆଗତ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ଲେଗ ନ ଥିବାରୁ କିଛି ଆପତ୍ତି କଲି; ମାତ୍ର ସେଥିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଫର୍ମ ଟାଣିଆଣି ଗୋଟାଏ ପେନ୍‌ସିଲରେ ପୂରଣ କରି ମୋତେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବାକୁ କହିଲେ । ଆଦେଶ ପାଳିତ ହେଲାରୁ ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ମୋତେ ଅର୍ପଣ କରି ସେହି ଫର୍ମ ସହ ୧୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକୁ କହିଲେ । ଏ କଥାଟି ସେ ଇଂରାଜୀରେ କହୁଥିଲେ । ମୁଁ ୨।୩ ଦିନ ପରେ ଏଠାରୁ ବାହାରିଯିବା କଥା କହିବାରୁ ସେ ଈଷତ୍ ଅସନ୍ତୋଷମିଶ୍ରିତ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, "କେଡ଼ ହେ, ସେଇ କଥା ଆମ୍ଭକୁ ଆଗୁ କହିଲ ନାହିଁ କାହିଁକି ?" ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତଦୁପଯୋଗୀ ଭାଷାରେ ଉତ୍ତର ଦେଲି, "ତୁ ସେହି କଥା ମୋତେ ପଚାରିଲୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ?" ଏରୂପ ସୁନ୍ଦର ଭାଷାରେ ସେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ କରି ନୀରବ ହେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଷ୍ଟେସନରୁ ବାହାରି ଆସିଲି । ରମ୍ଭାନିବାସୀ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟକୃଷ୍ଣ ଚମ୍ପତିରାୟନାୟକ ମୋର ଜଣେ ପରମ ଆତ୍ମୀୟ । ଘରଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲି; ମାତ୍ର ସେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯାଇଥିବାରୁ ମୋର ପତ୍ର ପାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମୋର ପତ୍ରବଳର ସୁବିଧା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ଅଛି । ବିଦେଶୀୟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେଠାରେ ରହନ୍ତି । ଅଗତ୍ୟା ସେହି ବଙ୍ଗଳାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମାଶ୍ରୟୀ ହେଲି । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ୧୧ ଘଣ୍ଟା ବାଜିଗଲା । ସେଠାରେ ମୋର ଖାଦ୍ୟାଦିର ସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ ଜାଣି ବଙ୍ଗଳାର ଚାକର ମୋତେ ରମ୍ଭା ଘେନି ଆସିଲା । ଷ୍ଟେସନ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଠାରୁ ରମ୍ଭା ନଗରର ଦୂରତ୍ୱ ପ୍ରାୟ ଏକ ମାଇଲରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବ । ପ୍ରାୟ ୧୨ଟା ସମୟରେ ରମ୍ଭାଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଶୁଣିଲି, ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ସଞ୍ଜରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦରେ ହୁଏ । ସେଦିନ ଛତ୍ରପୁରର ଡେ. କ. ମହୋଦୟ ତମ୍ବୁରେ ଅଛି ତଳ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ କଚେରୀ କରୁଥିଲେ । ସେଥିସଂଲଗ୍ନ ଉପର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମୋର ବସା ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲା । ଛାମୁପାଇକ ସେହି ଘରର ଦ୍ୱାର ଖୋଲିଦେଇ ମୋତେ ସେଠାରେ ରହିବା ନିମନ୍ତେ କହି ବାହାରିଗଲା । ତଳ ଉପର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଜଳକଳ ଅଛି । ସୁତରାଂ ସ୍ନାନର ସମଧିକ ସୁବିଧା ହେଲା । କଳ ମୋଡ଼ିଦେଇ ତାହାର ତଳେ ବସିପଡ଼ିଲି । ଶିବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଗଙ୍ଗାଧାରା ପଡ଼ିଲା ପରି ବହୁ ଜଳଧାରା ମସ୍ତକରେ ପଡ଼ିଲା । ଫଳତଃ ସ୍ନାନରେ ପରିତୃପ୍ତି ଲଭିଲି । ସ୍ନାନର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ମନ୍ଦିରର ପୂଜାରୀ ଅଯାଚିତଭାବରେ ଦେବପ୍ରସାଦ ଆଣି ଦେଇଗଲା । ମୁଁ ତୃପ୍ତିପୂର୍ବକ ଭୋଜନ କରି ଖଣ୍ଡିଏ ଚୌକିରେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କଲି । କିନ୍ତୁ ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସି ରହିବାକୁ ସମୟ ଭାରଭୂତ ବୋଧହେଲା । ତେଣୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ବାହାର କରି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ୨ଟା ବାଜିଯାଇଥିବ । କିନ୍ତୁ ପୁସ୍ତକପାଠରେ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଘରେ ବସିଥିଲି, ସେହି ଘରର ଗୋଟିଏ ଗବାକ୍ଷ ମଧ୍ୟଦେଇ ଚିଲିକାର ରୁଦ୍ର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ସୁବିସ୍ତୃତଦେହା ଚିଲିକା ମୋର ନୟନମନକୁ ଦ୍ରୁତଭାବରେ ଆକର୍ଷଣ କରିନେଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ରଖିଦେଇ ଏକଧ୍ୟାନରେ ଚିଲିକା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର କୋଟ ପେଣ୍ଟଲୁନ ଏବଂ ଲାଲ ପଗଡ଼ି-ପରିହିତ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମୋତେ ନମସ୍କାରପୂର୍ବକ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ମୁଁ ପ୍ରତିନମସ୍କାର କରି ପରିଚୟ ଜିଜ୍ଞାସା କରନ୍ତେ ସେ କହିଲେ, "ମୁଁ ଏଠା ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନର ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ।" ସେ ଜଣେ ବଢ଼ଲେଖା ଭଦ୍ରସନ୍ତାନ ଶିଷ୍ଟ ମିଷ୍ଟାଳାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଅନେକ କ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ନାନା ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ ହେଲା । ଲୋକଟି ତେଲିଙ୍ଗୀୟ । ମୋ ସହିତ ସେ ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ ତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ନାନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଶ-ପୋର୍ଟ କଥା ପଚାରିଲି । ସେ କହିଲେ, "ପୋଲିସଷ୍ଟେସନ ଏଠାରୁ ଅତି ନିକଟ । ଆଜି ଆପଣଙ୍କର ଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଦେଖି କାଲି ଗଲେ ମୁଁ ପାଶପୋର୍ଟରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଦେବି । ପୋଲିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଏରୂପ ସରଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ନ ଦେଇ ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ହସି ହସି କରମର୍ଦ୍ଦନପୂର୍ବକ ମୋଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯଥାସ୍ଥାନକୁ ବାହାରିଗଲେ । ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଛାମୁପାଇକ ଆସି କହିଲା, "ଡେ. କ. ମହୋଦୟଙ୍କ ନିକଟରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବା ସକାଶେ ଗଞ୍ଜାମର ଡାକ୍ତର ଆସିଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ସେ ଏହି ଘରେ ଘଣ୍ଟାଏ ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ କହୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ସିଲ (ଆଜ୍ଞା) ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଯାଇ କହିବି ।" ମୁଁ କହିଲି ସେ ଆସି ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ । ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ଡାକ୍ତର ବାବୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସୌଜନ୍ୟ ଶିଷ୍ଟାଚାର ହୋଇଗଲା । ଡାକ୍ତର ବାବୁ ତେଲଙ୍ଗା ହେଲେହେଁ ପରିଷ୍କାର ଓଡ଼ିଆ କହିପାରନ୍ତି । ଯଥାସମୟରେ ସେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଡେ. କ.ଙ୍କ ବିଚାରପ୍ରଣାଳୀ ଶୁଣିବା ସକାଶେ ବାହାରିଲି । ବିଚାରପତି ଜଣେ ଅମାୟିକଚେତା ପୁରୁଷ । ବାଦୀ, ପ୍ରତିବାଦୀ ଓ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସଦୟ ବ୍ୟବହାର, ମିଷ୍ଟଭାଷଣ ଓ ବିଚାରର ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠା ଦେଖି ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଭକ୍ତି ଜାତ ହେଲା । ତେଣୁ ମନେ ମନେ ତାହାଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ପ୍ରଦାନ କରି ବସାକୁ ଫେରି ଆସିଲି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟରେ ଚିଲିକା କୂଳରୁ ବୁଲିବା ସକାଶେ ଗଲି । ସେଦିନ ପବନର ପ୍ରବଳତା ହେତୁ ଚିଲିକା ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ତୀରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲି, ଶୁଭ୍ର-ଫେନରୂଢ଼ ଲହରୀ-ସମୂହ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ପ୍ରଧାବିତ ହୋଇ ବେଳାରେ ଶିର ପିଟି ଦେଉଅଛି । କେତେକ ଖଣ୍ଡ ଅର୍ଦ୍ଧାଲଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକା ଆକାଶରେ ମେଘ ଖେଳିଲା ପରି ଚିଲିକା-ବକ୍ଷରେ ଭାସି ବୁଲୁଅଛି । ‘ଚିଲିକା-ସୁନ୍ଦରୀ’ ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଷ୍ଟିମାର କୂଳରୁ କିୟଦ୍ଦୂରରେ ନଙ୍ଗର ହୋଇ ଅମ୍ବୁବକ୍ଷରେ କୌସ୍ତୁଭମଣି ତୁଲ୍ୟ ଦେଦୀପ୍ୟମାନ ହେଉ-ଅଛି । ଏ ଷ୍ଟିମାରଖଣ୍ଡି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ବିଳାସ-ବିମାନ । ତରଙ୍ଗମାଳା ବୃଥାଆଡ଼ ତାହାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ନିଜର ଦୁର୍ବଳତାମାତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି । କ୍ରମେ ସନ୍ଧ୍ୟାନ୍ଧକାର ଚିଲିକାକୁ ଆବୃତ କଲା । ତାହାର ମନୋମୋହିନୀ ଶୋଭା ଘୋର ଅନ୍ଧକାରରେ ମିଶିଗଲା । ଚିଲିକା ଏତେ ବେଳଯାଏଁ ମୋର ମନୋନୟନ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିଲା; ମାତ୍ର ଏବେ ତାହା ମୋତେ ଫେରାଇଦେଲା । ମୁଁ ବସାକୁ ଆସି ଭୋଜନାଦି କରି ଶୟନ କଲି । ସ୍ୱପ୍ନପାକୂଳରେ ଅମରାବତୀ ତୁଲ୍ୟ ଚିଲିକା କୂଳରେ ରମ୍ଭା ନଗରୀ ବିରାଜିତ । ପୂର୍ବେ ଏସ୍ଥାନ କଦଳୀବନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ରମ୍ଭାର ବହୁଳତା ହେତୁ ନଗରୀର ନାମ ରମ୍ଭା ହୋଇଅଛି ।

ସମ୍ପ୍ରତି ସେ କଦଳୀବଣ ନାହିଁ । ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟାନୀସଙ୍କୁଳ, କାଲି ସେ ସ୍ଥାନ ଅଳକାପୁରୀ ତୁଲ୍ୟ ହେଉଅଛି, ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ । ପ୍ରକୃତି ସତତ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳା । ନିତ୍ୟ ନୂତନତ୍ୱ ତାହାର ଧର୍ମ । ଜଗତରେ ସର୍ବଦା ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ପ୍ରକୃତିର କ୍ଷମତା, ପ୍ରକୃତିର ମହିମା ଅତୁଳନୀୟ ଓ ଅଚିନ୍ତନୀୟ । ସେ ସାନକୁ ବଡ଼ କରିପାରେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରକୁ ମଧ୍ୟ କୁତ୍ସିତ କରିପାରେ । ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଡ଼ି ରମ୍ଭା ଏବେ ସ୍ୱର୍ଗ-ସୁନ୍ଦରୀ ରମ୍ଭାର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ରମ୍ଭା ଏବେ ଘନ ସନ୍ନିବେଶ ଜନବସତି, ପଣ୍ୟପୂରିତ ବିପଣୀ, ସୁଗମ୍ୟ ମାର୍ଗ, ସୁରମ୍ୟ ଦେବାଳୟ, ସ୍ୱଚ୍ଛନୀର ଜଳାଶୟ ଓ ସୁନ୍ଦର ହର୍ମ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନାଗରିକ ଉପାଦାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନରପତିଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ସେ ପରମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବତୀ । କେବଳ କୃତ୍ରିମରେ ନୁହେଁ, ସ୍ୱଭାବ ସମ୍ପଦରେ ମଧ୍ୟ ରମ୍ଭା ଗଞ୍ଜାମର ନଗରୀ ରାଣୀ । ଏହାର ପୂର୍ବରେ ତରଙ୍ଗମୁଖର ଚିଲିକା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ତିନି ଦିଗରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଗିରିମାଳା ଦୁର୍ଗଖଣ୍ଡାକାରରେ ସ୍ଥାପିତ ଲୌହ ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରାୟ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେହି ଘୋଟକାକୃତି, କେହି କରଣ୍ଡାକୃତି, କେହି ଭଲ୍ଲୂକାକୃତି, କେହି ସ୍ଥୂଳବର୍ତ୍ତୁଳ ଶିବଲିଙ୍ଗାକୃତି ଏବଂ କେହି ବା ଦେଉଳାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । କାହାର ଚୂଡ଼ା ଶିଶୁମସ୍ତକ ତୁଲ୍ୟ ଝାମ୍ପୁରା, କେଉଁ ଚୂଡ଼ା ବୃଦ୍ଧ ମସ୍ତକ ତୁଲ୍ୟ ଟାଙ୍ଗରା, କାହା ଦେହରେ ଅବା ସାବୁ ମାଡିଲା ପରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତୃଣଗୁଳ୍ମାଦି ମାଡିଅଛି ଏବଂ କେହି ବା ଆପାଦମସ୍ତକ ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟାନୀସଙ୍କୁଳ ।

୨୭-୧୦-୧୧ ଶୁକ୍ରବାର । ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ନିତ୍ୟ-କର୍ମ ସମାପନାନ୍ତେ ବସିଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ମୋତେ ଦେଖି ପରମାନନ୍ଦ ହେଲେ । ନମସ୍କାର ପ୍ରତି-ନମସ୍କାର, ସମ୍ଭାଷଣ-ପ୍ରତିସମ୍ଭାଷଣ ଯଥାରୀତି ସରିଲା । ତହୁଁ ପରେ ସେ ମୋର ହସ୍ତ ଧାରଣପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଅଫିସଗୃହ ଭିତରକୁ ଘେନିଗଲେ । ଅନନ୍ତର ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ଥରେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି, ସେ ଆଜୀବନ ତାହା କଦାପି ବିସ୍ମୃତ ହେବ ନାହିଁ । ମୂଳତଃ ତାହାଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟକୁ ଦେବତା ପୂଜା ଲୋଭ କରିବେ । ସେ ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ । ତାହାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା, ପରୋପକାର, ସାଧୁତା, ପ୍ରିୟ-ବାଦିତା, ଦେଶପ୍ରୀତି, ବନ୍ଧୁବାତ୍ସଲ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ସକଳ ମାନବୋଚିତ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ଅନ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ନ କହି ଅନୁକରଣୀୟ ବୋଇଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସଦା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଉତ୍ସାହର ଶତମୁଦ୍ରା ମୁଦ୍ରିତ । ତାଙ୍କର ଅଧିକ ପରିଚୟ ଦେବା ବାହୁଲ୍ୟ-ମାତ୍ର । ମୂଳତଃ ସେ ଜଣେ ଦେବଦୂତ । ତାଙ୍କର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜା ଗୁଣର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ତାହାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସହ "ବ୍ୟାଉପସ୍ଥନାୟୁଡୁ" ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ଖାସ୍ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ସେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ କର୍ମଚାରୀ । ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରାଜା ମହୋଦୟ ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱାସୀ କର୍ମଚାରୀ ହେତୁ ରାଣୀ ମହୋଦୟା ତାହାଙ୍କୁ ରମ୍ଭା ପ୍ରାସାଦ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ସମସ୍ତ ଭାର ଅର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଧର୍ମ । ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକାର ମେନେଜର ରୂପରେ ସେ ଉତ୍କଳର ସର୍ବତ୍ର ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟପଣ, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଓ ସଂଯମ ବଚନାତୀତ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପରୋପକାର ସାଧନରେ ସେ କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସା ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ଗର୍ବ,ଅହଙ୍କାର ବା ବଡ଼ଲୋକୀ ତାଙ୍କୁ ଅଣୁମାତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ । ଅଧିକ କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଗଞ୍ଜାମ ଭ୍ରମଣକାରୀ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ମିଳିବ । ଭ୍ରମଣକାରୀଙ୍କର ଉକ୍ତି ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା—

"ଶାନ୍ତି-ନତି-ଅବତାର ଜୟକୃଷ୍ଣ ଭାଇ,
କାହା ସଙ୍ଗେ ତୁଳିବି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ହେ ଭାଇ ?
ଅଟ ସିନା ତୁମ୍ଭେ ଭାଇ ତୁମ୍ଭର ଉପମା,
ଦେଖି ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ପରି କାହିଁ କୃତକର୍ମା ।
ବାନ୍ଧି ଚୂଳ ଉପକାର ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ଫେରି,
ପର ଉପକାର ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଲ ସ୍ୱଦେଶୀ ।
ଦେଖିଛି ମୁଁ ପର କାର୍ଯ୍ୟେ ଦଅ ଯଦି ହାତ,
ନ ହେଲା ପଛକେ ଖାଅ ସେ ଦିନର ଭାତ ।
କରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭାଇ ମୋ ଆୟୁଷ ନେଇ,
କରୁଥାଅ ମାତୃପୂଜା ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ।"

ଏ ଉକ୍ତି ଯେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟର ଉପକାର କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଅନେକ ଥର ବିପନ୍ନ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ତଥାପି ସେ ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନର କଳ୍ପନା କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭଳି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦେଶ-ହିତୈଷୀ ଗଞ୍ଜାମରେ ଅତି ବିରଳ ।

ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ୧୧ଟା ବାଜିଗଲା । ତହୁଁ ସେ ମୋର ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସ୍ନାନାହାର ସକାଶେ ଘରକୁ ଗଲେ । ରମ୍ଭାରେ ମାଛ ଓ ସବ୍‌ଜି ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମିଳେ । ସୁତରାଂ ଭୋଜନରେ ଷୋଳ କଳା ସୁଖ ହେଲା । ଭୋଜନାନ୍ତେ ବିଶ୍ରାମ କଲି ; କେବଳ ବସିବା ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ରାମ ।

ମୋର ଦିବାନିଦ୍ରାର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କର ମଧ୍ୟ ତଥୈବ ଚ ; ଦିନଠାରୁ ରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅତଃ ଶୋଇବାକୁ ଅବସର କାହିଁ ? ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାକବେଳେ ସେ ଫେରିଆସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ମୁଁ କେବଳ ହାତଗୋଡ଼ ଯୋଡ଼ି ବସି ରହିଲି; ମାତ୍ର ଖାଲି ବସି ରହିବା ଦ୍ୱାରା ବିରକ୍ତି ବୋଧ ହେଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ତାହା ଜାଣିପାରି ଖଣ୍ଡିଏ ନୂତନ ପୁସ୍ତକ ଆଣି ମୋ ହାତରେ ଦେଲେ । ମୁଁ ଆଗ୍ରହସହକାରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି ଏବଂ ପାଠରେ ତୃପ୍ତି ମଧ୍ୟ ଲାଭ କଲି ।

ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡିକର ନାମ କାଦମ୍ବରୀ । ବାମଣ୍ଡାର ବିଦ୍ୱାନ-ବିନୋଦ ରାଜକବିମହୋଦୟ ତାହାକୁ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ ଅନୁବାଦ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନୁବାଦରେ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ରକ୍ଷା ହୋଇଅଛି । ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ୱର ଜଣେ ଅଳଙ୍କାରିକ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁସ୍ତକରୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଲା । କି ରଚନାର ପାରିପାଟ୍ୟ, କି ଭାବ, କି ବଡ଼ ସମାସଯୁକ୍ତ ଦୀର୍ଘ ପଦସମାବେଶ,କି ଭାଷା, କୌଣସି ବିଷୟରେ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ, ଅଥଚ ଅନୁପ୍ରାସ ଯୋଗୁଁ ସୁଖପାଠ୍ୟ । ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ୱର ମହୋଦୟ ରାଜ୍ୟର ଦୁର୍ବହ ଭାର ବହନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସତତ ବାଗ୍‌ଦେବୀଙ୍କର ଚରଣାର୍ଚ୍ଚନାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏବଂ ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ଳାଘାର ବିଷୟ ନୁହେ । ମିତାକ୍ଷର- ବନ୍ଧନୀ କବିର ହସ୍ତପଦ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କରି ରଖେ । କେବଳ ମିତାକ୍ଷର ଅନୁରୋଧରେ କବିର ଭାବ ସ୍ୱକୀୟ ପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଆକାର ଧାରଣ କରେ; ମାତ୍ର ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ସେରୂପ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ କବିର ଭାବ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହସ୍ତପଦ ପ୍ରସାରଣ କରି ଖେଳୁଥିଲେ । ମିତାକ୍ଷରଠାରୁ ଅମିତାକ୍ଷରର ରଚନା ଅବଶ୍ୟ କଠିନ । ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଲେଖକ ନ ହେଲେ ସେଥିରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ଲାଭ କରିବା ଅସମ୍ଭବନାମାତ୍ର । କାଦମ୍ବରୀ ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟସମ୍ପାଦକ ପ୍ରକୃତ ଅମିତାକ୍ଷର । ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ପଢୁ ପଢୁ ମୁଁ ବାସ୍ତବରେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇଥିଲି । ସେଥିରେ ଏତେଦୂର ମୋହିତ ହୋଇଥିଲି ଯେ, ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ପତ୍ର ଲେଖିବା ସକାଶେ ମୋର ମନ ମୋତେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଉଥିଲା; ମାତ୍ର ମୁଁ ଅପରିଚିତ ହେତୁ କାଳେ ମୋର ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ରାଜାଙ୍କର ଉଦାର ଅନ୍ତଃକରଣର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ହେବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲି । ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ଅମୃତ-ସ୍ରାବୀ ଲେଖନୀରେ କୁସୁମଚନ୍ଦନ ବୃଷ୍ଟି ହେଉ ଏବଂ ସେ ଉତ୍କଳେଶ୍ୱର ସାହିତ୍ୟସେବାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ ମୋର ଐକାନ୍ତିକ କାମନା । ଉତ୍କଳ-ଗୌରବ ଉତ୍କଳ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏବେ ବାମଣ୍ଡା ରୂପ ସାରସ୍ୱତ ଧାମରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରାତଃ-ସ୍ମରଣୀୟ କବିବର ରାଧାନାଥ ଯାହା ଲେଖିଯାଇ-ଅଛନ୍ତି, ଅସ୍ମମାନଙ୍କର ରାଜକବି ମହୋଦୟ ସେଥିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । କେହି କେହି ମୋର ଏହି ଉକ୍ତିକୁ ସ୍ତାବକତା ଦୋଷରେ ଦୂଷିତ କରି-ପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର କାଦମ୍ବରୀ ପାଠ ନ କଲେ ମୋର ମନ୍ତବ୍ୟର ସାରବତ୍ତା କେହି ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ ଶତ ବାର ଗର୍ବର ସହିତ କହିପାରେ । କାଦମ୍ବରୀ ଯେ ପ୍ରକୃତ କାଦମ୍ବରୀ ତୁଲ୍ୟ, ତାହା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଶେଷ ନ କରିବା ଯାଏ ମନ ଅନ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର ।

୨୮ ତାରିଖଠାରୁ ୪-୧୧-୧୧ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଲେଖାରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ସୁତରାଂ ବିଶେଷ ଘଟଣା ନାହିଁ ।

୫-୧୧-୧୧ ରବିବାର— ଉତ୍ତରରୁ ପବନ ହେବାରୁ ଚିଲିକାରେ ପ୍ରବଳ ତେଉ ଉଠେ । ଆଜି ଉତ୍ତରରୁ ବାୟୁ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି ; ତେଣୁ ଚିଲିକା ବିପୁଳ ତୁଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗମୟ । ସେ ଶୋଭା ମନୋହର ଓ ଭୟଙ୍କର । ଯେମନ୍ତ ବାସୁକି ସହସ୍ର ଫଣା ତୋଳି ଗମ୍ଭୀର ଗର୍ଜନପୂର୍ବକ ଫେନଛଳରେ ଜଳୋଦ୍‌ଗାର କରୁଅଛି କିମ୍ବା ନୀଳ ଆକାଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ତରମେଘ ଧାବମାନ ହେଉଅଛନ୍ତି ଅଥବା ଦରିଦ୍ର ମନରେ ଶତ ଶତ ଆଶା ଜାତ ହୋଇ ପୁଣି ବିଲୟପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଅଛି । ଚିଲିକାର ଭୀଷଣ ରୂପ ଦେଖି ଆଜି ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣାଶା ପରିତ୍ୟାଗ କଲି । ଉତ୍ତରରୁ ଆଉ କେତେ ଦିନ ପବନ ବହିବ, ତାହା କିଏ କହିପାରେ ? ପ୍ରକୃତି-ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିବାକୁ କିଏ ବା ସମର୍ଥ ? ଅକାରଣ ଏଠାରେ ବସି ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ଆସିବା ଭଲ । ଏହା ଭାବି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଜଳଖିଆ ଓ ଘୁ ଆଣି ଦେଲେ । ଘୁ ମନ୍ଦାକ ବଡ଼ ସୁପେୟ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ରମ୍ଭାରେ ଭଲ ଜଳଖିଆ ମିଳେ ନାହିଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ୱକର ଭଲ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଯେଉଁ ଜଳଖିଆ ଆଣିଥିଲେ, ତାହା ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଯାହାହେଉ "ଯସ୍ମିନ୍ ଦେଶେ ଯଦାଚାର" । ତହିଁରୁ କିଛି ଉଦରସ୍ଥ କରିବାକୁ ହେଲା । ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବା ସକାଶେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ି କରିଦେଲେ ଏବଂ ଟିକଟ କିଣି ରେଲରେ ମୋତେ ବସାଇଦେବା ସକାଶେ ଜଣେ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଅଳ୍ପ-ବହୁତ ପରେ ଉତ୍ତରରୁ ପାସେଞ୍ଜର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ସମୟରେ ରେଲରେ ବସିଲି । ରମ୍ଭାଷ୍ଟେସନରେ ଭଲ ବାଣ୍ଡି ମିଳେ । ତାହା ପିତୁବାଣ୍ଡି ପରି ସୁଦୃଶ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ତାରେ ପିତୁକୁ ପରାସ୍ତ କରେ । ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସୁଲଭ । ଏକଅଣାଠାରୁ ତିନିଅଣା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭଣ୍ଡାରୀମାନେ କ୍ଷୀରକୋଳି କାଠରେ ଉକ୍ତ ବାଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଷ୍ଟେସନରେ ଦୁଧ, ଦହି ଓ ଛେନା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମିଳେ । ଯଥାସମୟରେ ରେଲ ଛାଡ଼ିଲା । କଇମ ଦୁମା ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଷ୍ଟେସନ ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଲା । ଏହିଠାରେ ଗାର୍ଣ୍ଣ ସୌଧ ତୁଲ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବୃହଦା-କୃତିର ସ୍ତୂପ ଦୂରରୁ ଦେଖାଗଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀର ତୀର ଏବଂ ସ୍ଖଳନସ୍ଥ ବାଲିସ୍ତୂପ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରେଲ ଆସି ଉକ୍ତ ନଦୀର ପୋଲ ଉପରେ ଚଳିଲା । ଋଷିକୁଲ୍ୟା ଗୋଟିଏ ପୌରାଣିକ ନଦୀ । ଏହାର ଜଳ ଶ୍ୱେତଧାର ପରି ଅଟେ ବୋଲି । ଆକୃତରେ ବ୍ରାହ୍ମୀ ସଦୃଶ । ରେଳପଥବର୍ତ୍ତୀ ନଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଋଷି-କୁଲ୍ୟାର ପୋଲ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦୃଢ ଦେଖାଗଲା । ଇଚ୍ଛା-ପୁର ପରେ ଛତ୍ରପୁର ଷ୍ଟେସନ ପଡ଼ିଲା । ଛତ୍ରପୁର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ସୀତାରାମ-ପଲ୍ଲୀ । ଏଠାରେ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ନିବାସ କରନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରକୂଳ ହେତୁ ଏ ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର । ଛତ୍ରପୁରରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଓ କିଆବଣ ଅଧିକ । ସମୁଦ୍ରତୀରରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଝାଉଁ ଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାକୁ ସ୍ୱରୁକ ଗଛ କହନ୍ତି । ଏହା ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସଙ୍ଗୀତକାରୀ ବୃକ୍ଷ । ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗ-ନାଦରେ ଏମାନଙ୍କର ମଧୁର ଗୀତ ମିଶି ବଡ଼ କର୍ଣ୍ଣ-ରସାୟନ ହୁଏ । ଯଥାସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି, ସେଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଟ୍ରେନ ସକାଶେ ଟଣାଟଣି । ମୁଁ ରମ୍ଭାରୁ ଟିକେଟ କରିଥିବାରୁ ସୌଭାଗ୍ୟ-ବଶତଃ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲି । ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ପାର ହୋଇଗଲା ପରେ ପ୍ରାୟ ପଞ୍ଚାଏ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଟାଣିଲା ପରି ଝଟକା-ବାଲାମାନେ ମୋତେ ସବୁପାଖରୁ ଓଟାରିଲେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଝଟକା ବଡ଼ ସୁଲଭ ଏବଂ ସୁବିଧାଜନକ ଯାନ । ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ସହର ପ୍ରାୟ ଦେଢ ମାଇଲ ଅନ୍ତର । ସାମାନ୍ୟ ଛଅ ପଇସା ଭଡ଼ାରେ ଝଟକାବାଲା-ମାନେ ସହରରେ ପହଞ୍ଚାଇଦିଅନ୍ତି । କଟକର ଗାଡ଼ିଆଳ ହୋଇଥିଲେ ଛଅଅଣା ଖୋଜନ୍ତେ । ଛଅ ପଇସାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଝଟକା କରି ସହର ଅଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲି । ସହରଟି ଦୁଇ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ— ଖ'ପୁର ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁର । କଲେଜ ଓ ଅଫିସ ଅଦାଲତ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଖ'ପୁରରେ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଗୋଦାମ । ବାଟରେ କଲେଜ ଓ ଟାଉନହଲ ପଡ଼ିଲା । ଏ ଉଭୟ ସ୍ୱର୍ଗତ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି । ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଏହି କଲେଜ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ତହିଁ ପରେ କ୍ଳବ । କ୍ଳବରେ ଭଦ୍ରଲୋକମାନେ ପୁସ୍ତକ-ପତ୍ରିକା ପାଠ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । କଲେଜରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧବେତନରେ ପଢ଼ି-ପାରିବାର ସୁବିଧା ଅଛି । କ୍ଳବ ଓ ଟାଉନ ହଲରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ଅଛି କି ନା ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ସହରରେ ମୋର ଜଣେ ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି । ମୋତେ ତାଙ୍କର ଘର ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ନାମ କହିବାରୁ ଝଟକାବାଲା ମୋତେ ନେଇ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଓହ୍ଲାଇଦେଲା । ତେତେବେଳକୁ ବାରଟା ବାଜିଯାଇଥିଲା । ଦେଖିଲି ବନ୍ଧୁଟି ଉପସ୍ଥିତ ନାହାନ୍ତି । ସେ ପତ୍ରିକା ପାଠ ସକାଶେ କ୍ଳବକୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସି ରହିଲି । ବସୁ ବସୁ ଦୁଇଟା ବାଜିଗଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଜଳଖିଆ କରିନେଇ-ଥିଲି । ତହିଁ ପରେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ । ସେ ମୋତେ ମେଡ଼ା ଉପରକୁ ଘେନିଗଲେ । ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ଭାଷାରେ ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦକୁ ମେଡ଼ା କହନ୍ତି । ବନ୍ଧୁଟି ସ୍ୱାଗତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା ପରେ ପିଲାକୁଟୁମ୍ବଙ୍କ କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ଏବଂ ବର୍ଷା ଶସ୍ୟର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ କଥା ପଚା-ରିଲେ । ମୁଁ ଯଥାକଥା ଉତ୍ତର ଦେଲି । ପରକ୍ଷଣରେ ତାଙ୍କର ମାତା ଓ ଭ୍ରାତାମାନେ ଆସି ଉକ୍ତରୂପ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ମୁଁ ପାଠପଢ଼ା ପିଲା ପରି ସେହି ଏକ ଉତ୍ତରର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି, ତ୍ରିରୁକ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ସେମାନଙ୍କ ମୁଖନିଃସୃତ ଭଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼ କୌତୁକାବହ ହୋଇଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ୱର ବୋଧ ହେଲା । ବିଦେଶ ଜାଗା, ତହିଁରେ ପୁଣି ସଙ୍ଗରେ କେହି ନାହିଁ । ଏରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ମନ ଯେରୂପ ହୁଏ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ଅନୁଭବ୍ୟ ନୁହେ । ରାତିରେ ଆହାର ନ କରି ଶୋଇଲି ।

ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ କଲି ; ମାତ୍ର ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ଥିବାରୁ ସ୍ନାନ କଲି ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁଟି ଗ୍ଲାସେ କାଫି ଆଣିଦେଲେ । ପାନ କରିସାରି ତାଙ୍କ ସହ ନାନା ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ୧୧ଟା ବାଜିଗଲା । ବନ୍ଧୁଟି ମୋର ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସକାଶେ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ କହିଲେ, "ଆପଣ ଓଡ଼ିଆ ହୋଟେଲରେ ଖାଇପାରିବେ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଭଲ ଖାଦ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । କମା ହୋଟେଲରେ ଭଲ ସୁବିଧା ହେବ ।" ମୁଁ କହିଲି, "କମା ହୋଟେଲକୁ ନମସ୍କାର, ଲୁଣ ଓ ଲଙ୍କାମରିଚର ବହୁଳତାରେ ସେମାନେ ଅଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି ଏବଂ କୁକୁର ପରି ପିଣ୍ଡାରେ ଆଣି ଭାତ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ବରଂ ଜଳଖିଆ ଖାଇବି, କଦାପି ସେଠାକୁ ଯିବି ନାହିଁ ।" ତହୁଁ ତାଙ୍କର ମାଆ କହିଲେ, "ଆବା, ଭାତ ଖାଇବ ନାଇଁ, ମୁଁ ଘରେ ନେଇ ଭାତ ଦେବି, ଆପ ଭୋଜନ କରିବ ।" ବନ୍ଧୁଟି ମଧ୍ୟ କମା; ମାତ୍ର ସାଧାରଣ କମାଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅନୁରୋଧରେ ପଡ଼ି ଖାଇବାକୁ ଗଲି । ବନ୍ଧୁଙ୍କର ମାଆ ପରିବେଷଣ କଲେ ଏବଂ ମାଆ ପରି ପାଖରେ ବସି ସ୍ନେହ ବଚନ କହି ମୋତେ ଖୁଆଇଲେ । ତାଙ୍କ ଘରର ମୁଗ ଓ ହରଡ଼ ଚଟଣୀ ଖାଇ ବିଶେଷ ତୃପ୍ତି ବୋଧକଲି । ଅମ୍ଳପ୍ରିୟ ତେଲଙ୍ଗୀୟମାନେ ଉପାଦେୟ ଚଟଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଚଟଣୀକୁ ସେମାନେ ପାଚେଡ଼ୀ କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଚେଡ଼ୀ ଏରୂପ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଯେ, ତରକାରି ଅଭାବରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାତ ଉଠିଯାଏ । ଭୋଜନାନ୍ତେ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବା ପାଠରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲି । ସେଦିନ ରାତିରେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ କୁଣିଆ ହୋଇଥିଲି ।

୩୦-୧୨-୧୧ ସୋମବାର । ମୋର ପ୍ରଭାତରୁ ସ୍ନାନ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି । ଗତ ରାତିରେ ଜଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସକାଶେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହିବାରୁ ସେ ଚାକରକୁ ଡାକି କହିଦେଲେ । ଚାକରଟି ଗରାଏ ପାଣି ଆଣି ରଖିଦେଲା । ଆବକ୍ଷ-ପରିମିତ ନଦୀ ଜଳରେ ଯେ ଅତୃପ୍ତ, ଗରାଏ ପାଣି ତାହାର ମନ୍ତ୍ରସ୍ନାନକୁ ନଅଣ୍ଟ । ଯାହାହେଉ କାକସ୍ନାନ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ନାନକରି ବନ୍ଧୁ-ପ୍ରଦତ୍ତ କାଫି ପାନ କଲି । ଶରୀର କିଛିଏ ଉପଶମ ବୋଧ ହେବାରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହର ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲି । ସହରଟି କ୍ଷୁଦ୍ର; କିନ୍ତୁ ବହୁଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ । ମ୍ୟୁନିସି-ପାଲିଟିର ପ୍ରସାଦରୁ ସହରଟି ପରିଷ୍କୃତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ମହାଜନମାନେ ଦ୍ୱିତଳ ତ୍ରିତଳ ପ୍ରାସାଦରେ ଦୋକାନ ଖୋଲି ବସିଅଛନ୍ତି । ତେଲଙ୍ଗୀୟମାନେ ସାଧ୍ୟମତେ ସ୍ୱଦେଶୀ ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ବିଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥରେ ସେମାନଙ୍କର ମନଃପୂତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେବେ ଯାହା ସ୍ୱଦେଶରେ ଅଭାବ, ଏରୂପ ଆବଶ୍ୟକ ବିଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥମାନ କ୍ୱଚିତ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦେଖାଗଲା । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜରି ଲୁଗାମାନ ଅତି ସୁନ୍ଦର; ମାତ୍ର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଭଲ ପାଟ ମିଳେ । ରତ୍ନଜଡ଼ିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରର କାରୁ-କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦିଆସିଲିଇକୁ ନିଆଁ ପେଡ଼ି, ଷ୍ଟେଟକୁ ପଙ୍କପଟା, ବାଟକୁ ରେଲମୁଣା— ଏହିପରି ସ୍ୱଦେଶୀ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷଣ, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ସବୁ ତେଲଙ୍ଗୀୟ ଧରଣର । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଭାଷାରୁ ତେଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ବାଦ୍ ଦେଲେ ବାକି ଯାହା ରହେ, ତାହା ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ । ସହର ବୁଲି ବୁଲି ୧୦ଟା ବାଜିଗଲା । ଦଳ ଦଳ ଓକିଲ, ଅମଲା ପଣ୍ଡିତ କଚେରୀକୁ ବାହାରିଲେ । ସାନଠାରୁ ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ତେଲଙ୍ଗୀୟ । ତେଲଙ୍ଗୀୟମାନେ ଆଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି । ଅନେକ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋତା ଛତା ବ୍ୟବହାର ନ କରି ବୁଲୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଆଜି ମୋତେ ରମ୍ଭା ଫେରିଯିବାକୁ ହେବ । ୧୧ଟା ବେଳେ ଫେରି ଆସି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ଆହାର ସମାପନ କଲି । ୫ଟା ସମୟରେ ଝଟକାରେ ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିଲି । ଅନନ୍ତର ଟିକଟ କିଣି ରେଲ୍‌ରେ ବସି ରମ୍ଭା ଆସିଲି । ପ୍ରାୟ ରାତି ୭ଟା ସମୟରେ ରେଲ ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆସିବା ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ କରି ପତ୍ର ଦେଲେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ରେଲ ଷ୍ଟେସନକୁ ଗାଡ଼ି ପଠାଇବାକୁ କହିଥିଲେ; ମାତ୍ର ନାନା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କାରଣବଶତଃ ମୁଁ ପତ୍ର ନ ଦେଇ ବାହାରି ଆସିଲି । ବାଗ୍‌ଖଣ୍ଡି ହାତରେ ଧରି ୮ଟା ସମୟରେ ରମ୍ଭା ଗ୍ରାମରେ ଉପନୀତ ହେଲି । ଏକୁଟିଆ ଆସିବାର ଦେଖି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଭୁଲାଇଦେଇ ପଥରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ବା ଅସୁବିଧା ହୋଇ ନ ଥିବାର କହିଲି । ରାତିରେ ଆହାରାନ୍ତେ ଶୟନ କଲି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁଖ ନିମିତ୍ତ ବଙ୍ଗୀୟ ଖଣ୍ଡିଏ ବୋଟ ମରାମତି ନିମନ୍ତେ ଜଗବନ୍ଧୁ ବାବୁ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ନେଇଥିଲେ । ସେଥିର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବାରୁ ବୋଟଖଣ୍ଡି ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ଯାତ୍ରୀ ନେବାର ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇଥିଲା । ଜଗବନ୍ଧୁ ବାବୁ ତାହାର ଦୋଷ ଗୁଣ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ବୋଟରେ ବରକୁଦା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବେ । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ମଧ୍ୟ ଯିବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ରାତି ୧୧ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଜଗବନ୍ଧୁ ବାବୁ, ମୁଁ ଓ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଧୁ ବୋଟରେ ଚଢ଼ିଲୁ । ବୋଟ କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ ରାତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମେଘାବରଣ ହେତୁ ଚିଲିକା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉ ନ ଥିଲା । କେବଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଧୂମ୍ର-ବର୍ଣ୍ଣରେ ଆବୃତ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଘୋଷାକ ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବରକୁଦାରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଏହା ଚିଲିକାମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ । ଅନେକ ବରଗଛ ଥିବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହାର ନାମ ବରକୁଦା ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ଦ୍ୱିତଳ ହର୍ମ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଗୃହ ଅଛି । ସେ ସମସ୍ତ ୧୯୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ବଙ୍ଗଳାର ନାମ ଚିଲିକା-ଆଶ୍ରମ । ଆଶ୍ରମଟି ସାଜସଜ୍ଜାରେ ଶୋଭାକାନ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କାକୁ ଉପହାସ କରୁଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ଆଶ୍ରମରେ ରାତି ଯାପନ କଲୁ ।

୭-୧୧-୧୯ ମଙ୍ଗଳବାର—ରାତି ୪ଟା ସମୟରେ ଉଠି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ସମାପନାନ୍ତେ ଏକାକୀ ଚିଲିକା-କୂଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲି । ଏଠାରେ ଚିଲିକାର ବେଳା ପ୍ରଦେଶ ଖଣ୍ଡୋପଲମୟ । ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣର ସିପ ଶାମୁକା-ମାନ ତହିଁରେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣରେ ଝଟକୁ-ଅଛି । ବେଳାରେ ଅନେକ କରଞ୍ଜ ଗଛ ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ମୂଳରୁ ଶାଖାପ୍ରଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି ଧାରଣ କରିଅଛି । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବିଧୌତ ପତ୍ରାବଳୀରୁ ମୁକ୍ତା ତୁଲ୍ୟ ନୀହାରକଣିକା ଝରିପଡୁଥାଏ । ଏକପ୍ରକାର ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣର ଶିଉଳି ଚିଲିକା କୂଳରେ ମାଡିଥିବାର ଦେଖିଲି । ସେଗୁଡ଼ିକ କରଞ୍ଜ ଚିଲିକାର କେଶ ତୁଲ୍ୟ ବୋଧହେଲା । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ମରାଳକୁଳର କଳ-ନିସ୍ୱନ ବେଳାକୁ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରୁଥାଏ । ହଂସମାନେ ଶରତ୍ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରଦେଶରୁ ଆସି ଚିଲିକାର ବକ୍ଷ ଆଚ୍ଛାଦନ କରନ୍ତି । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଶେଷରେ ପୁଣି କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଏମାନେ ମାନସରୋବରରୁ ଉଡି ଆସି ବର୍ଷାଗମରେ ପୁଣି ସେହିଠାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ୭ଟାବେଳେ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲି । ଶୁଣିଲି, ସ୍ୱର୍ଗତ କବିବର ରାୟ ରାଧାନାଥ ରାୟ ବାହାଦୁର ଥରେ ବରକୁଦାକୁ ଆସି ସ୍ଥାନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ମହାରାଜ ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧ-କ୍ରମେ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଏଠାରେ ଗାସାଲୋକ ଓ କଳକଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କୋର୍ଟ ଅବ୍ ୱାର୍ଡସ ଅନାବଶ୍ୟକ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ଉଠାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବର ଓ ଜମ୍ବୁ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ମୂଳରେ ପକ୍କାର ବେଦୀ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବାରୁ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ବାହୁ ଯତି ବେଦୀରେ ଉପବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ଥିଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦର ଉପରକୁ ଉଠି ଗୃହରେ ପାଲୁର ରାଜାଙ୍କ ପଟର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛବି ଦେଖା-ଯାଏ । ସମ୍ମୁଖରେ କଳାଇଗୁମ୍ଫା ପର୍ବତ । ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିଲି, ପର୍ବତ ନିକଟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ଚିଲିକାର ବକ୍ଷ ଆଚ୍ଛାଦନ କରି ଉଡୁଅଛନ୍ତି ।

ଅନନ୍ତର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ ଦ୍ୱୀପ ପରିଭ୍ରମଣରେ ବହିର୍ଗତ ହେଲି । ଦ୍ୱୀପଟି ଛତ୍ରପଟ ତୁଲ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଥିର ପୀତବର୍ଣ୍ଣର ପୁଷ୍ପଶୀର୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଦୀପଶିଖା ପ୍ରାୟ ଦେଖା-ଯାଏ । କେଉଁଠାରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅରଣ୍ୟ, କେଉଁଠାରେ ବା ଧୁତୁରା ଗଚ୍ଛସମୂହ ତୁରିକା ବାଦ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ଫୁଲ ଧାରଣ କରି ଉଚ୍ଚ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଭ୍ରମରମାନେ ଅଖୁ-ବାଡରେ ପଶିଲା ପରି ପୁଷ୍ପରୁ ପୁଷ୍ପାନ୍ତରକୁ ଉଡିଯାଉ-

ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ଥଳ ସ୍ଥଳ ଭାବ ଧାରଣ କରି ବେହେଲାର ସ୍ୱରକୁ ଧିକ୍କାର କରୁଥାଏ । ଦ୍ୱୀପରେ ବର, ଜାମୁ ଓ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଅଧିକ । ବରଗଛ ମୂଳରେ ମାଛକଣ୍ଟା ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଶୁଣିଲୁ, କୁଟୁବଲ ନାମରେ ଏକପ୍ରକାର ବୃହତ୍ ପକ୍ଷୀ ଚିଲିକାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଧରି ଆଣି ଏହି ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କରେ ବସି ଖାଆନ୍ତି । କାସ୍ତୁଡ଼ୁର ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଗୋଟିଏ କୂପ ଦେଖିଲୁ । ସେଥିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପାରାବତ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରି ରହିଅଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଜନ ଆଗମନରେ ସ୍ୱଜନ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କଲା ପରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନେ ଉଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ଦ୍ୱୀପରେ ଅନେକ ଏସ୍ୱ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ବାସ । ଏମାନଙ୍କର ଅଣ୍ଡା ବଗଅଣ୍ଡାଠାରୁ ଲମ୍ବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାକୁ ଡାଙ୍କବଗ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏସ୍ୱ ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପାଇକମାନେ ଟୋପରରେ ଲଗାଇ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଦ୍ୱୀପରେ ଅନେକ ମୃଗ ଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ମୃଗ ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ; କେବଳ ଶବ୍ଦମାତ୍ର ଶୁଣିଥିଲୁ । ଏଠାରେ ବନଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍କରିଣୀ ମଧ୍ୟ ଅଛି; ମାତ୍ର ବୃକ୍ଷପଂକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ହୋଇ ସମ୍ପ୍ରତି ତାହାର ଜଳ ଅପେୟ ହୋଇଅଛି । ବନ ମଧ୍ୟରେ ଯିବା ସମୟରେ ଅପାମାର୍ଗ କଣ୍ଟା ତୁଲ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରିଧେୟ ଓ ପରିଚ୍ଛଦ ବସ୍ତ୍ର ଜବାଡ଼ ଭାବରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଗଲା । ଦୁଇଜଣ ଖଲାସି ଅର୍ଦ୍ଧଘଣ୍ଟା ପରିଶ୍ରମ କରି ମୋର ସେହି ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ବାହାର କରିଥିଲେ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ୮ଟା ସମୟରେ ଜାଲିବୋଟ ଦ୍ୱାରା ରମ୍ଭା ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲୁ । ରହିବା ସମୟରେ ଚିଲିକା ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ କରିଥିଲା । କାମଲ ନାମକ ଏକପ୍ରକାର ଧାବନପଟୁ ପକ୍ଷୀ ତୀରସ୍ଥ ବାଲୁକାମୟ ପ୍ରଦେଶରେ ବିଚରଣ କରିବାର ଦେଖିଲୁ । ଏମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ମାଟିଆ । ଏମାନେ ମତ୍ସ୍ୟାଶୀ ନୁହନ୍ତି; ବାଲିରୁ କୀଟାଦି ଖୁଣ୍ଟି ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଗଣ୍ଡଶୈଳ ଅଛି । ସେମାନେ ଦୂରରୁ କୁମ୍ଭୀର ଭାସିଲା ପରି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଏହି ସଙ୍କଟମାନଙ୍କ ହେତୁରୁ ନୌଚରମାନେ ଅତି ସାବଧାନରେ ନୌକା ନେବା ଆଣିବା କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନେକ ସମୁଦ୍ର ଶଳ ପହଁରୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଏମାନେ ସିଗଲ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଗାମୁଆ କୁମ୍ଭୀର ଭାସୁଥିବାର ଦେଖିଲୁ । ନାବିକମାନେ ଦେଖି ମନୁଷ୍ୟଖିଆ କୁମ୍ଭୀର ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ । କୁମ୍ଭୀରଟାର ମୁହଁ ଖୁବ୍ ଛୋଟିଆ । ଗାମୁଆମାନେ ନରମାଂସାଶୀ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଚିଲିକାରେ କେବେ କାହାକୁ କୁମ୍ଭୀର ଧରିବାର ଶୁଣା ନାହିଁ । ଆସିବାବେଳେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶପୂର୍ବକ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜଟିଆ, କାଙ୍କଣ, ଫିଶରି ପ୍ରଭୃତି ପର୍ବତମାନ ମୋତେ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଜୟକୃଷ୍ଣେ ପଥରେ ଛେଳିଆକୁଦା ପଡ଼ିଲା । ଏହା ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ । ସମସ୍ତେ ବୋଟରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେହି ଦ୍ୱୀପଟି ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଗଲୁ ।

ଛେଳିଆକୁଦାର ନାମକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ଲୋକଙ୍କର ନାନା ମତ । କେହି କହେ, ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ଅନେକ ଛେଳି ଥିବାରୁ ଏରୂପ ନାମ ହୋଇଅଛି । ପୁଣି କେହି କହେ, ଏଠାରେ ହରିଣମାନେ ଛେଳି ପରି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲେ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ଛେଳିଆକୁଦା ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ କାରଣରୁ ହେଉ, ସେ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଦ୍ୟାର ତଥ୍ୟସଂଗ୍ରହ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଲୋଚ୍ୟ ନୁହେଁ । ଦ୍ୱୀପ ଉପରେ ଉଠି ଦେଖିଲୁ, ତାହା ଶ୍ୱାପଦସ୍ଥଳୀ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭୟ ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଉତ୍କଣ୍ଠା ହୃଦୟ ଅଧିକାର କଲେ ଭୟ ପଶିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ ସେ ଭୟ କରି ଦୂରକୁ ପଳାଏ । ଗଡ଼ପଥରେ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁଳ ଅତ ଚୋଟ ପଡ଼ିଲା । ଗଛମାନେ ଫଳଭରରେ ନମ୍ର । ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ବନପକ୍ଷୀଙ୍କର ତାହା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସତ୍ତା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଲୋଭପରବଶ ହୋଇ ଖଣ୍ଡମାନେ ବୃକ୍ଷସ୍ଥର ସର୍ବସ୍ୱ ହରଣ କଲୁ ପରି ଗଛଗୁଡ଼ିକୁ ଫଳଶୂନ୍ୟ କଲୁ । ଅନେକ ଫଳ ତୋଳିଲୁ, ତଥାପି ଦୁର୍ବାର ଲାଳସାର ବିରାମ ନାହିଁ । ବରଂ ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥ ଯେତେ ଦେଖୁଥାଏ, ସେ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ତେତେ ବୃଦ୍ଧି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଉଥାଏ । କ୍ରମେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଅତି ଘୋର ଘୋର ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟରେ ଯାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ବୃକ୍ଷଚ୍ଛାୟାଶ୍ରୟୀ ରୋମନ୍ଥରତ କୁରଙ୍ଗମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପଳାୟନପରାୟଣ ହେଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ କୌତୂହଳାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ହାତ ତାଳି ଦେଲୁ । ତହୁଁ ସେମାନେ ଅଧିକ ଭୀତ ହୋଇ ତୀର ବେଗରେ ଛୁଟି ପଳାଇଲେ । ବନଟି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଶୂନ୍ୟ, ଅତଃ ମୃଗମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ବାସ କରନ୍ତି । କ୍ରମେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଅଧିକ ହେବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବନ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲୁ ; ମାତ୍ର ଦୈବୀ ଦୁର୍ବିପାକରୁ ପଥଭ୍ରାନ୍ତ ହେଲୁ । ସମୁଦ୍ର ପରି ଅରଣ୍ୟରେ ପଥଭ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ପୁନଶ୍ଚ ପଥ ପାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ । ତହୁଁ ଅଗତ୍ୟା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅପର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେଲା । କେଉଁଠାରେ ନଇଁ, କେଉଁଠାରେ ପଶୁ ପରି ହସ୍ତପଦ ଉଭୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଚାଲି ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ବା ସରୀସୃପ ପରି ଶୋଇ ଶୋଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ବୋଧହୁଏ ହରିଣମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ବିଳାସରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଶାପ ପଡ଼ିଲା । ଏ ବନର ରାସ୍ତାଘାଟ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅନଭିଜ୍ଞ । କିଏ କାହାକୁ ପଥ ଦେଖାଉଛି ? ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଧକୁ ପଥ ଦେଖାଇବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ । ଯାହାହେଉ, ବୋଟର ସାରଙ୍ଗ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ ହେଲୁ । କିଏ କଣ୍ଟକରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହେଲା । କାହାର ଗୋଡ଼ରେ ଖୁଣ୍ଟି ପଶିଲା ଏବଂ କାହାର ବା ଲୁଗା ଚିରିଗଲା । ଏହିପରି ଅତଫଳ ଭୋଜନାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲୁ । ସମସ୍ତେ ଅବସନ୍ନ, ସମସ୍ତେ ଘର୍ମାକ୍ତ, ତଥାପି ଜାନ୍ଦ ଲୁହାଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ଦୈବାତ୍ କେତେ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ପଥ ମିଳିଲା । ସେହି ପଥ ଧରି ଚିଲିକାର ବେଳାଭୂମିରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ସେଠାରେ ବେଳା ବାଲୁକାମୟ । ଦେଖିଲୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖରେ ବେଳା ତାରକିତ ହୋଇଅଛି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଶଙ୍ଖ ସଂଗ୍ରହରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଲି । ଏଣେ ସଙ୍ଗରେ ଯାତ୍ରା-ଦେଖା ଭୋଜନଶଙ୍କା ହେଲା ପରି ଶଙ୍ଖ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ପଥାନ୍ତକମ ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିଲା । କ୍ରମେ ଆସି ବୋଟ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ବେଳା ଓ ବୋଟ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଳର ବ୍ୟବଧାନ ଥିଲା । ପୁଣି ଜଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିଳାମାନ ପଙ୍କପିଚ୍ଛିଳ । ସୁତରାଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଗତି ପଥର ଅସାଧ୍ୟ । ତହୁଁ ସେବକମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ରଥରେ ବଳେ କରାଇଲା ପରି ଖଲାସିମାନେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଟେକିନେଇ ବୋଟରେ ଚଢ଼ାଇଲେ । ମୁଁ ତୃଷାରେ ନିତାନ୍ତ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲି । ଦୁର୍ବିଷହ କ୍ଲିଷ୍ଟ ଅନାହାର ଲୋକ ଅଖାଦ୍ୟ ଉଦରସ୍ଥ କଲା ପରି ମଧୁର ଜଳ ଅଭାବରେ ଚିଲିକାର ଲବଣାକ୍ତ ଜଳ ପାନରେ ଇଚ୍ଛା ବଳାଇଲି । ବନ୍ଧୁମାନେ ନିଷେଧ କଲେ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତୃଷାରେ ଶୁଷ୍କକଣ୍ଠ, ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଷେଧ ମାନେ କିଏ ? ପ୍ରାଣବିକଳରେ ଲୋକ ପାଣ ଘରେ ବୁଡ଼ା ଖାଏ । ଲବଣାକ୍ତ ଜଳ ପିଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି; ମାତ୍ର ପିଇପାରିଲି ନାହିଁ । ତହୁଁ ଅଗତ୍ୟା ପାନଖଣ୍ଡିକରେ ତୁଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ହେଲା ।

ଷ୍ଟେସନ ନିକଟେ ଆସି ଦେଖିଲି, ବଳଭଦ୍ର ବାବୁ ମୋ ସକାଶେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି । ମୋ ସହି ସାକ୍ଷାତ କରି ସେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ବାହାରିସିବେ । ସେ ଜଣେ ତାଲୁକା ଅଫିସର ଅର୍ଥାତ୍ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଅଫିସର ପରି । ମୋ ପାଇଁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଅଛନ୍ତି, ଏହା ଶୁଣି ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲି । ଯାହାହେଉ ତାଙ୍କ ସହି ବୈଷୟିକ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା । ପରେ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲି । ସେ ମୋର କରମର୍ଦ୍ଦନ-ପୂର୍ବକ ମୋତେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯିବା ସକାଶେ ସନିର୍ବନ୍ଧ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ବାହାରିଗଲେ । ମୁଁ ଭ୍ରମଣ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଖିବାକୁ ବସିଲି ।

ସେଠାରେ ଜଣେ ତେଲଙ୍ଗା ଏବଂ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଉପସ୍ଥିତ କବି ପରି ସର୍ବଦା ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ବସିଲେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯେ, ନିଜର ଗୁଣଗୁଣିକ ମୋତେ ଦେଖାଇବେ । ନାମମାତ୍ର ଶିକ୍ଷାଭିମାନୀମାନଙ୍କର ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ଧର୍ମ । ଭଦ୍ରତାର ଅନୁରୋଧରେ ମୁଁ କିଛି ନ କହି ମୋର

http://oaob.nitrkl.ac.in

କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ ରଖିଲି । ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମୁଖରୁ ତେଲଗୁ ଗୀତ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଆ ବାହାରୁ ନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କହିଲେ ତାଙ୍କ ଅପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ମହାପାତକ ଘୋଟିବ । ହୃଦଭାପଦେଶ-ଲକ୍ଷିତ ଶିଆଳର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରି ବାଘରୂପ ଧରିଲା ପରି ତାହାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲି । ଲୋକଟି ନିଦା ମୂର୍ଖ; ମାତ୍ର ଫତୁରୁ ଅଧିକ । ତାହାର ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି କହିବାକୁ ସେ ବଡ଼ କୁଣ୍ଠିତ । ଏରୂପ କୁଳାଙ୍ଗାରର ମୁଖଦର୍ଶନ ପାପଜନକ ଜାଣି ମୁଁ ସେଠାରୁ ଉଠିଯାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବସିଲି ।

୧୧ । ୧୧ । ୧୧ ଶନିବାର— ଗତ ରାତ୍ରିରେ ଜମ୍ବୁକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟୋପଲକ୍ଷେ ଗଞ୍ଜାମ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଯିବା ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗ ଓ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ଓ ସମୁଦ୍ରର ସଙ୍ଗମସ୍ଥାନ ଦେଖିବା ସକାଶେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରି ଆଜ ଯିବାକୁ କହିଯାଇଥିଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବା ସକାଶେ ଗାଡ଼ିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମଧ୍ୟ କରିଯାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଅଦ୍ୟ ପୂର୍ବାହ୍ଣ ପ୍ରାୟ ୧୦ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରେଲରେ ବସି ଗଞ୍ଜାମ ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲି । ରମ୍ଭା ପରେ ହୁମା ଷ୍ଟେସନ ପଡ଼ିଲା । ସାଇନ ବୋର୍ଡ଼ରେ ଦେଖିଲି ଷ୍ଟେସନର ନାମ ଉତ୍କଳାକ୍ଷରରେ 'ହୁଣା' ବୋଲି ଲେଖାଯାଇଅଛି । ଏରୂପ ଅକ୍ଷର ଯେ ଅଙ୍କିତ କରିଅଛି, ବୋଧହୁଏ ତାହାର ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଯେପରି ବିକୃତ, ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବିକୃତ । ପ୍ରାୟ ୧୧ଟା ସମୟରେ ଗଞ୍ଜାମ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଜମ୍ବୁକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗୋ-ଶକଟ ପଠାଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ବସି ନଗରାଭିମୁଖେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲି । ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ଗ୍ରାମକୁ ଯେଉଁ ସଡ଼କ ଯାଇଅଛି, ତାହା ନିତାନ୍ତ ଅପ୍ରଶସ୍ତ । ସେଥିରେ କେବଳ ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ି ଯାଇପାରେ । ଗଞ୍ଜାମ ୩୦ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରେ ବିଭକ୍ତ । ଗନ୍ତପଥରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ଅତିକ୍ରମ କରି ଗଲି । ଗ୍ରାମମାନ ଅପରିଷ୍କୃତ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ନାସିକା ବସ୍ତ୍ରାବୃତ ନ କଲେ ରାଜ-ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପଥ ଯେପରି, ଘର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ବାସଗୃହମାନଙ୍କରେ କୁକୁର ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ ନାହିଁ । ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜ ନିଜର ଦାଣ୍ଡ ଅଗଣା ସୁଦ୍ଧା ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦ୍ୱାରରେ ଦୁବ ଅଣ୍ଟିଏ ବହଳରେ ମାଡ଼ିଅଛି । ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଏରୂପ ଅମାନୁଷୀ ବିକୃତ ରୁଚି ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ଘରଗୁଡ଼ାକ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ରୁକ୍ଷ ବେଶ ଧରି ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମୟରୁ ସେମାନ ସଂସ୍କାର ହୋଇ ନ ଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଯେମନ୍ତକ ଘରଗୁଡ଼ାକ କୌଣସି ରୋଗ ଧରିଅଛି । ଗ୍ରାମର ପୁଷ୍କରିଣୀ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୫୦ ହେବ; ମାତ୍ର ଜଳ ଦୁଷ୍ଟମସ୍ତ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରରେ କୂପ ଅଛି । ଗ୍ରାମର ଘରମାନ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ବଣ୍ଟି ଦେଖାଯାଏ । ସ୍ଥୂଳତଃ ତାହା ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆବାସ ପରି ଅନୁମାନ ହୁଏ । ଅଧିବାସୀଏ ବଡ଼ ଅଳଙ୍କାରପ୍ରିୟ । କାହାର କଣ୍ଠରେ ଲୋଟୀ ଦୋଳିତ ହୋଇ ଗାଲରେ ଝୁସୁଡ଼ା ମାରୁଅଛି । କାହାର ହସ୍ତରେ ସ୍ୱେର ଚୁଡ଼ି ମୋଟ ମୋଟ ବଳା ଓ ଶିକୁଳିବନ୍ଧ । ଗ୍ରାମରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଦେବାଳୟ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଗୋଟା ଅଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ମସଜିଦ୍ ଅଛି ।

ପୂର୍ବେ ଏହି ନଗର ଗଞ୍ଜାମର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଥରେ ଜ୍ୱର ଓ ବସନ୍ତଦ୍ୱାରେ ଗ୍ରାମ ପ୍ରାୟ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ପଳାଇଯାଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏରୂପ ଅପରିଷ୍କାର ସ୍ଥଳରେ କା ରୋଗ ପ୍ରବଳ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଗ୍ରାମବାସୀଏ ରୋଗକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣନ୍ତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ ଇଉନିୟନ ଅଛି । ଜଣେକ ଅଧିବାସୀ ସେଥିର ଚେୟାରମାନ୍; ମାତ୍ର ଗ୍ରାମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥିବାର ଶୁଣିଲି । ଯେଉଁ ନଗର ସମଗ୍ର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ମସ୍ତକ-ମଣି ଥିଲା, ଏବେ ସେ ଅସଭ୍ୟ ଗଣ୍ଡ ଗ୍ରାମଠାରୁ ବଳିଅଛି । ଏଠାରେ ତେଲଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଗଞ୍ଜାମ ନଗରର ପରିମାଣ ୨୧ ବର୍ଗମାଇଲ । ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ସାତ ହଜାର । ଏହା ଲୁଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଓ ମାଛର ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ଥଳୀ । ସମୁଦ୍ର ସନ୍ନିକଟରେ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ମାଛ ଅତି ଶସ୍ତା ।

ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋ ପାଇଁ ବାଛି ବାଛି ଗୋଟିଏ ବସାଘର ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଯାଇ ଦେଖିଲି ଘରର ଦାଣ୍ଡଟି ମାଛହାଣ୍ଡି, ପାନପିଠା, ପାନପିକ, ଅଇଠାପତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସଂକ୍ଷେପତଃ ସେଠାରେ ଯାହା ଖୋଜିବ ତାହା ଅଛି । ଶୁଣିଲି ନଗର ମଧ୍ୟରେ ତଦପେକ୍ଷା ପରିଷ୍କାର ଘର ଆଉ ନାହିଁ । ଅଗତ୍ୟା ସେହି ଘରେ ରହିବାକୁ ହେଲା । ପାକ ସମାପ୍ତ ନ ହେବାର ଦେଖି ମୁଁ ବଜାରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲି । ୪।୫ଟି ଘର ଘେନି ଗୋଟାଏ ବଜାର ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । ଘରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ନ ଥିଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । ବଜାରରେ ଯାହା ଖୋଜିବ, ସେଥିର ଅଭାବ । ବଜାରଟାରୁ କାଳ ରସ ଶୋଷିନେଇ ସିଠା ଫୋପାଡ଼ିଦେଇଥିବା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ତହୁଁ ବଜାର ଦେଖିବାର ସାଧ ମେଣ୍ଟିଗଲା । ଅନନ୍ତର ବସାକୁ ଆସି ଆହାରାଦି କଲି । ପାଚକଟି ବଡ଼ ନିପୁଣ । ଲମ୍ବଲୋହିତ ଲଙ୍କାମରିଚ ଅଳଙ୍କାରରେ ସମ୍ୟକ୍ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ସେ ତରକାରି ରାନ୍ଧିଥିଲା । ଖାଇସାରି ଚାଟପିଲା ଅବଧାନଠାରୁ ମାଡ଼ ଖାଇ ଉହୁ ହେଲା ପରି କିଛିକ୍ଷଣ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ହେଲା । ସେହି ସୁଖଦୁଃଖ ଶେଷରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗ ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ଗ୍ରାମରୁ ଦୁର୍ଗର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ଏକ ମାଇଲ ।

ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଏହି ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଆକୃତି ଗୋଟିଏ ନକ୍ଷତ୍ର ତୁଲ୍ୟ ପଞ୍ଚକୋଣବିଶିଷ୍ଟ । ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଗଭୀର ଖାଲ । ତହିଁ ପରେ ପ୍ରାଚୀର । ପ୍ରାଚୀର ସଂଲଗ୍ନରେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କର ନିବାସ ଅଛି । ପ୍ରବେଶ ପଥ ପ୍ରଶସ୍ତ । ପ୍ରଥମତଃ ମେଗ୍‌ଜିନ୍ (ବାରୁଦଘର) ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ସେ ଘରଟି ଏପରି ଦୃଢ଼ ଯେ, ବହୁବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଖରା, ବର୍ଷା, ତୋଫାନ ଏବଂ ବଜ୍ରାଘାତ ସହ୍ୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ଅଦ୍ୟାପି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ; ଦେଖିଲେ ସଦ୍ୟ ନିର୍ମିତ ପରି ବୋଧହୁଏ । ତହିଁ ପରେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଅନେକ ଘର । ସମସ୍ତ ଘର ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଏମନ୍ତ କି ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଭୟ ବୋଧହୁଏ । ଘରମାନ ଏରୂପ କୌଶଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ଯେଉଁ ଦ୍ୱାରବାଟେ ପ୍ରବେଶ କରିବ, ପୁନଶ୍ଚ ସେହି ଦ୍ୱାର ଖୋଜି ପାଇବା କଷ୍ଟକର । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଅନେକ ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଦେଇ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ମଧ୍ୟକୁ ବାଟ ଅଛି । ସମ୍ଭବତଃ ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥା ରମଣୀମାନଙ୍କର ତାହା ସ୍ନାନପଥ ଥିଲା । ଅନେକ ଗୃହ ଭଗ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଉଚ୍ଚୋନ୍ମୁଖ ଭଗ୍ନ ପ୍ରାଚୀରର ଭିତ୍ତି କାଳର ମହାମହିମାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ପ୍ରାଚୀର ଇଷ୍ଟକମାନ ପ୍ରସ୍ତର ତୁଲ୍ୟ ଦୃଢ଼ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନବାବଗଡ଼ୀ ଓ ଅଗ୍ନିକୁମାରୀ ନାମକ କଣ୍ଟକୀ ଲତାରେ ଦୁର୍ଗର ଭିତର ଏବଂ ବାହାର ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ "କାଳଗର୍ଭେ ଆହା ଲୀନ ହେଲେ କେତେ ମହୀପତି ମହାଯଶା, ହୋଇଅଛି ତାଙ୍କ ରାଜସୌଧ ଏବେ ବ୍ୟାଘ୍ରଭଲ୍ଲୁକର ବସା" ଏହି କବି ବାଣୀର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛି । ଦୁର୍ଗଟି ପଞ୍ଚତଳବିଶିଷ୍ଟ । ଦୁଇତଳ ଭୂମିଗର୍ଭରେ ଏବଂ ତିନିତଳ ଉପରକୁ ଅଛି । ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ତଳକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ଗଣ୍ଡୋପଳ ଏବଂ କଣ୍ଟକରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଗମ୍ୟ । ପାତାଳର ଦ୍ୱାର ତୁଲ୍ୟ ସେହି ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପଶିବାକୁ ମନରେ ସ୍ୱତଃ ଭୟ ଜାତହୁଏ । ଉପରର ତିନିତଳ ଉପରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି ତାହା ସୁଦ୍ଧା କଣ୍ଟକୀ ବୃକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠମାନ ତମଃପ୍ରିୟ ରମଣୀମାନଙ୍କର ନିର୍ଭୀକ ବାସସ୍ଥାନ ହୋଇଅଛି । ଦୁର୍ଗ ନିକଟରେ ଜନବସତି ନାହିଁ । ଉପକଣ୍ଠରେ ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ର ଏବଂ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ । ଏହି ଉଭୟର ତରଙ୍ଗ ଅସ୍ଥି କାଳକୁ ଧୌତ କରୁଅଛି ।

ତିନିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ବସି ଦେଖିଲି, ରକ୍ତକାନ୍ତି ସାଗରବେଷ୍ଟିତ ସମ୍ମୁଖରେ ବିସ୍ତାରିତ ରହିଅଛି । ପ୍ରଭା-ବିଭା ମରୀଚିକା ତହିଁରେ ପ୍ରତାରଣା-ଜାଲ ବିସ୍ତାର କରି ଖେଳୁଅଛି । ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଚାହିଁଲେ କେବଳ ସମୁଦ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦୃଷ୍ଟିପଥର ଅତିଥି ହେଉ ନାହିଁ । ଅତସୀ ନୀଳମାନନ୍ଦା ବିଶାଳ ସାଗର ଚକ୍ରବାଳ ଭେଦ କରି ଆକାଶରେ ମିଶିଯାଇଅଛି । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଧୂମକେତୁ ଆକାଶରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁଚ୍ଛ ସଞ୍ଚାଳନପୂର୍ବକ ଧାବମାନ ହେଲା ପରି ଫେନିଳ ଲହରୀମାଳା ରୁଦ୍ର ତାଣ୍ଡବଲୀଳା ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ପ୍ରଧାବିତ ହେଉଅଛି । ଯେମନ୍ତକି ତଟତରଙ୍ଗବାସୀ ପାଣୀ ତରଙ୍ଗପାଶ ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ସୃଷ୍ଟି ଗ୍ରାସିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ । ସେ ମହାଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବ-ଶକ୍ତିର ଅସାଧ୍ୟ । ମହତ୍ତର ମହିମା କେବଳ ମହତମାନେ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ସେ ରୁଦ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ନିତାନ୍ତ ନାସ୍ତିକଭାବାପନ୍ନ ଲୋକ ମନରେ ସୁଦ୍ଧା ଆସ୍ତିକତାର ଭାବ ସଞ୍ଚାର ହେବ । ବାସ୍ତବରେ ମହାନ ପଦାର୍ଥ ନ ଦେଖିଲେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ମହାମହିମା, କ୍ଷମତା ଓ ସର୍ବବ୍ୟାପିତା ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ନିଜର କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ରତା, ଅହଂମନତା ଓ ଅଜ୍ଞାନତା ସୁଦ୍ଧା ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଃ ମହାନ୍ ବସ୍ତୁ-ଦର୍ଶନରେ ମହା ଶିକ୍ଷାଲାଭ ସମ୍ଭବ ।

ଅଦୂରରେ ଋଷିକୁଲ୍ୟାର ମୁହାଣ । ଋଷିସ୍ନାନପୂତା ଋଷିମାଲକନ୍ୟା ଋଷିକୁଲ୍ୟା ସାଗର ବକ୍ଷରେ ଲହରୀ-ମଣ୍ଡିତାମାଳା ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପତିତ୍ୱରେ ବରଣ କରୁ-ଅଛି । ସାଗର ସୁଦ୍ଧା ତରଙ୍ଗ-କର ପ୍ରସାରଣଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଅଛି । ଏହି ମହାମିଳନ ସ୍ଥଳର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବେଳା ଭୂମିରେ ଗୋଟିଏ ନାରିକେଳ ଉଦ୍ୟାନ ବିଦ୍ୟମାନ । ଫଳସ୍ତବକ-ବିନମ୍ର ବୃକ୍ଷମାନେ ସାଗର ସମୀରଣରେ ସତତ ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ କରୁ-ଅଛନ୍ତି । ତଦ୍ଦର୍ଶନରେ ଭଗୀରଥ ମୁନିଗଣ ସହ ଷାଏଡ଼ା ପାଛ ଗଙ୍ଗାକୁ ସମୁଦ୍ରସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳକୁ ନେଲେ କରିବାର ପୁରାଣୋକ୍ତ ଶୋଭା ଚକ୍ଷୁସମ୍ମୁଖରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରର ଶ୍ୱେତ ନୀଳ ଜଳ ଆଲୋକ ଏବଂ ଛାୟାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ଭଳି ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ । ଶେଷରେ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ଆତ୍ମା ପରମାତ୍ମାରେ ମିଶିଗଲା ପରି ଏକ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଏହିରୂପ ପରମ ଶୁଭମିଳନ କେବଳ ଭକ୍ତର ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ପ୍ରାୟ ୪ଟା ସମୟରେ ବସାକୁ ଫେରିଲି । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ କେତେ ଜଣ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହ କଥୋପକଥନ କରି କେତେକ ସ୍ଥାନୀୟ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ଅବଗତ ହେଲି । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲି, ଆରେ ମହାମାରୀ ଓ ଜ୍ୱରରେ ଗଞ୍ଜାମର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଲା । ଅନେକ ସ୍ଥଳ ଏକାବେଳକେ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା; ପରିବାର ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ରକ୍ଷା ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେହି ମଢ଼ୁଙ୍ଗର କଥା ଭାବି ଗଞ୍ଜାମଜିଲ୍ଲାବାସୀ ଅଦ୍ୟାପି ଶଙ୍କିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେହିଦିନଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ମଢ଼ୁଙ୍ଗ ବୋଲି ପ୍ରବା-ଦରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଲୋକେ ଗାଳିରେ ସୁଦ୍ଧା କହି-ଥାନ୍ତି, 'ତୋ ଘରେ ଗଞ୍ଜା ମଢ଼ୁଙ୍ଗ ପଶୁ !' କଥୋପ-କଥନ କରୁ କରୁ ୯ଟା ବାଜିଲା । ତହୁଁ ଭୋଜନାନ୍ତେ ଶୟନ କଲି ।

ନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାର ପକ୍ଷ ରାତି । ଯଥା-ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ହୁଅନ୍ତେ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଜ୍ଜନ ଉଚ୍ଚଳ ପଡ଼ିଲା । ଯେପରି ଶତ ଶତ ମହାବଳ ଗର୍ଜ୍ଜନ କରୁ-ଅଛନ୍ତି ଅଥବା ବହୁ ବାଷ୍ପୀୟ ଲୌହଶକଟ ନଦୀ ପୋଲ ଉପରେ ଏକସମୟରେ ଯାତାୟାତ ହେଉଅଛି । ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖିଲେ ସମୁଦ୍ର ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୁଏ । ଧନ୍ୟ ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରେମ ! ସେଥିରେ ଛେଦ ନାହିଁ, ଭେଦ ନାହିଁ; ତାହା ଅଖଣ୍ଡ ଓ ନୀରନ୍ଧ୍ର । ବାସ୍ତବରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରୀତିହିଁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରୀତି । ପ୍ରକୃତି-ପୁରୁଷର ପ୍ରୀତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ପ୍ରୀତି ଅସ୍ଥାୟୀ ଓ ଭଙ୍ଗୁର । ମାନବାତ୍ମା ବିଶ୍ୱପତି ପଦରେ ଏହିରୂପ ଦୃଢ଼ତମ ପ୍ରୀତି ସ୍ଥାପନ ନ କଲେ ତାହାର ମୁକ୍ତି କେଉଁଠାରେ ? ଏରୂପ ପ୍ରୀତିକୁ ଭକ୍ତି କହନ୍ତି । ଏରୂପ ପରମ ପ୍ରୀତିର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ସୁଦ୍ଧା ଲେଖାର ଅସାଧ୍ୟ । ତହିଁରେ ପୁଣି ମୋର ଜ୍ଞାନ ସୀମାବଦ୍ଧ । ଅତଏବ ସେହି ମହାପ୍ରୀତିର ମର୍ମାଲୋଚନା ମୋ ପକ୍ଷରେ କେବଳ ଧୃଷ୍ଟତା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? କେବଳ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଭିନ୍ନ ମାର୍ଗକୁ ଚାଲି ଆସିଥିଲି, ଏବେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥର ଆଶ୍ରୟ ନେବି । ଅନନ୍ତର ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ । ଅଦ୍ୟକାର କଥା ଏହିଠାରୁ ଶେଷ ।

୧୨।୧୧।୧୧, ରବିବାର—ଆଜି ରେଲରେ ରମ୍ଭା ଆସିଲି, ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ କିଛି ନାହିଁ ।

୧୩।୧୧।୧୧, ସୋମବାର—ଅଦ୍ୟ ଦୁଇବେଳଯାକ ରମ୍ଭା ବଙ୍ଗଳା ଦେଖିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲି । ରମ୍ଭାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ରମଣୀୟ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏହା ସାଧାରଣରେ ରମ୍ଭା-ବଙ୍ଗଳା ନାମରେ ପରିଚିତ । ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ରମ୍ଭା ଖଲ୍ଲିକୋଟର ପ୍ରଧାନ ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଜଳକଳ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ଯନ୍ତ୍ର, ଟେଲିଫୋନ ଯନ୍ତ୍ର, ପଙ୍ଖାକଳ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଖଲ୍ଲିକୋଟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାସାଦଟି ତ୍ରିତଳବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଆକୃତିରେ ଗୋଟାଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ପରି । ଚିଲ୍‌କାର ଉପକଣ୍ଠରେ ଏହି ପ୍ରାସାଦଟି ହୀରକ ପଦକ ତୁଲ୍ୟ ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗତ ହରି-ହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଜଣେ ବିଳାସପ୍ରିୟ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଦେଶର ସର୍ବପ୍ରକାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ବଙ୍ଗଳାରେ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ବିଳାସଜାତ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀର ସଂଖ୍ୟା କରିହେବ ନାହିଁ । ମୂଳତଃ ବଙ୍ଗଳାଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ତୁଲ୍ୟ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ମୋତେ ବଙ୍ଗଳାଟି ଦେଖାଇଦେଲେ । ଦେଖିଲି ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ-ସବୁ ଦର୍ଶନୀୟ ପଦାର୍ଥ ଅଛି, ତାହା ଏକାଦିକ୍ରମେ ଏକମାସ କିମ୍ବା ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଦେଖିଲେ ଦେଖିବା ଶେଷ ହେବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅବ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ୍‌ଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅଛି । ସେ ବାଳକ ରାଜାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥମାନ ରଖି ଅବଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରୟ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ବିକ୍ରୟର ଭାର ବନ୍ଧୁବର ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି । ଶୁଣିଲି କେବଳ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଛଡ଼ି ଏକ ହଜାରରୁ ଅଧିକ ବିକ୍ରୟ ହୋଇଅଛି । ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପଶି କଅଣ ଦେଖିବି ଭାବିଲି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଏକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଉତ୍ତାରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଦେଖାନ୍ତି । ଏହିରୂପେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଦେଖାଇଲେ । ପ୍ରତି ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଜଳ, ଗ୍ୟାସ୍, ଆଲୁଅ ଓ ପଙ୍ଖାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅଛି । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କଅଣ ଅବା ଦେଖି ହେବ, ମୁଁ କେବଳ ପଦାର୍ଥ ସମ୍ଭାରରେ ଗୃହର ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟମାତ୍ର ଦେଖି ପ୍ରକୋଷ୍ଠାନ୍ତରକୁ ଗମନ କରେ । ପରିଶ୍ରମ ସାର ହୁଏ; ମାତ୍ର ଉତ୍କଣ୍ଠା ଲୁପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳାର ସାମାନ୍ୟ କାଚପାତ୍ରଠାରୁ ମଣିମାଣିକ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛି ।

ରମ୍ଭା ବଙ୍ଗଳାର ଦର୍ଶନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖି ଶେଷ କରିବା ପରି ଲେଖି ଶେଷ କରିବା ମଧ୍ୟ ଦୁରୂହତର । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଘଣ୍ଟିକା ଯନ୍ତ୍ର ଗୋଟାଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଅଧିକାର କରିଅଛି । ସେଥିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ମସୃଣି ଦେଖି ଦୁର୍ଗାମେଡ଼ ପରି ବୋଧହେଲା । ତାହା କେବଳ ସମୟଜ୍ଞାପକ ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ—ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ବିଶାଳ ଭଣ୍ଡାର । କଳ ମୋଡ଼ିଦେଲେ ବିବିଧ ସ୍ୱରରେ ବାଦ୍ୟ ବାଜି-ଉଠେ । ସେତେବେଳେ ରଙ୍ଗାଳୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲି ପରି ଜଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଅଲମାରି ପରି ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ତାରଲଗ୍ନ ପୁତ୍ତଳିକା । ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଲେ ପ୍ରଥମତଃ ମଧୁର ବାଦ୍ୟ ବାଜିଉଠେ । ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ବାଦ୍ୟର ତାଳ ଅନୁସାରେ ପିତୁଳାଗୁଡ଼ିକ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଏକସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପଞ୍ଜୁରୀ ଦେଖିଲି । ମଧ୍ୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ବର୍ଣ୍ଣର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ବସିଅଛି । କଳ ଚାଳନା କଲେ ପକ୍ଷୀଟି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଶିଷାରେ ଏବଂ ପଞ୍ଜୁରୀ ମଧ୍ୟରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ନୃତ୍ୟ କରେ । ଏହିରୂପେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ପରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଅତିକ୍ରମ କରି କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି; କିନ୍ତୁ ମନ ଅଶୁଝାଡ଼ରେ ପଶିଲା ପରି ହେଉ-ଥାଏ । ଚଞ୍ଚଳ ମନ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଦୌର୍ବଲ୍ୟକୁ ତୀବ୍ର ତିରସ୍କାର କରୁଥାଏ । ଶେଷରେ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବସିଲି । ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ଯନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷିତ ହେଲା । ଫେରିବାଲାମାନେ କାଠ ବାକ୍‌ସରୁ କାଶୀ, ବୃନ୍ଦାବନର ଛବି ଦେଖାଇଲା ପରି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଯନ୍ତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଈଷତ୍ ଘୂରାଇ ଘୂରାଇ ବହୁବିଧ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇ-ବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାଚନଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖି ମୁଁ ପ୍ରଥମତଃ ନିଜର ଅନୁଭୂତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରାଇବସିଲି । ଅହୋ, କି ଜୀବନ୍ତ ଛବି ! କୃତ୍ରିମତାରେ ପ୍ରାକୃତିକତାର ପ୍ରତିଭା ! ଏହା କାଚର ମହିମା କି ଛବିର ମହିମା ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ପ୍ରଥମତଃ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳର ଛବି । ନଭସ୍ପର୍ଶୀ ଚୂଡ଼ା ଉପଲ-ବନ୍ଧୁର ପର୍ବତର ପାଦ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଶରେ ଭୟଙ୍କର ସୈନ୍ୟାଭାବ । ଦୂରସ୍ଥ ତମ୍ବୁପଙ୍‌କ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ ଦେଉଳର ଶୋଭା ଅନୁକରଣ କରୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ବସି ସ୍ନାନ କରୁଅଛନ୍ତି, କେଉଁଠାରେ ଯୁଦ୍ଧାଶ୍ୱସମୂହ ଧାଡି ଧାଡି ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖରେ ନୌକା ଭଳି କାଠପାତ୍ରରେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଜଳ ରହିଅଛି । ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିତ୍ରରେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ-ଦଳର ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା । ସେନାପତି ଦୂରରେ ରହି ସଙ୍କେତ କରୁଅଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ଚିତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତର ଉହାଡରେ ଶୋଇ ସୈନ୍ୟମାନେ ଗୁଳି ଚଳାଉଅଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁକର ଘୋଡ଼ା ପଡ଼ିଯାଉଅଛି, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିପକ୍ଷବାହିନୀ ଛିନ୍ନବୃକ୍ଷ ପ୍ରାୟ ଭୂତଳଶାୟୀ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଆହତ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ବ୍ୟାକୁଳ ମୁଖ-ବିକୃତି ଏବଂ ବେଦନା ଅନୁଭୂତି ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରି ଜଣାଯାଉଅଛି । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଥରିଉଠିଲା । ସ୍ୱାଭାବିକ ମର୍ମାନ୍ତିକ ବୀଭତ୍ସ ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ! ଏହାକୁ ଅତିମାନୁଷୀ କହିବି କି ଅମାନୁଷୀ କହିବି, କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ବୀର ହୃଦୟ କି କଠୋର, କି ନିର୍ମମ ! ବୀର ହୃଦୟ କି ନର-ହୃଦୟ ନୁହେଁ ? ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରୁ ରକ୍ତପାତ କରିବ, ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣ ବଧି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣ ହରଣ କରିବ, ଏ ଦାରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରବଳ ପୀଡାଦାୟକ । ସ୍ୱାଭାବିକ, ଏରୂପ ଅସହ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ଆଉ ଦୁଇ ଚାରି ମିନିଟ ଦେଖିଲେ ଭୟ ଓ ଦୁଃଖ ତାପରେ ମୁଁ ତରଳିଯାଇ ମିଳାଇଯିବି । ଆତ୍ମଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଚିତ୍ର ଦେଖା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହିପରି ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି ; ମାତ୍ର ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସ୍ୱସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଥିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ସ୍ମୃତିର ଆସନ ଅଲଙ୍କୃତ କରିଥିଲା । ମୁଁ କିପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ, ତାହା ଆଉ ଅଧିକ ଟୀକା ଟିପ୍ପଣୀ ସଂଯୋଗ କରି ବୁଝାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଚିତ୍ରମାନ ଦେଖି ଯେ ହତଜ୍ଞାନ, ପ୍ରକୃତ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିଲେ ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଯେ କିରୂପ ହେବ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ କି ଭାଷା, ଭାବ କିମ୍ବା କଳ୍ପନାର ସାଧ୍ୟ ଅଛି ? ଅଥଚ ଯେଉଁ ଦେଶର ବୀରମାନେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟ-ପତାକା ଉଡ଼ାଇଥିଲେ, ଯେଉଁ ଦେଶର ମାଟି ବୀରପିଣ୍ଡରେ ଗଢା, ମୁଁ ସେହି ଦେଶର ଅଧିବାସୀ ଏବଂ ସେହି ବୀର-କେଶରୀଙ୍କ ବଂଶଧର । ଧନ୍ୟ କାଳର ପ୍ରଭାବ ! ଏହି ଯନ୍ତ୍ରରେ ଶାନ୍ତିକୋର୍ଟ ଗଡ , ନର୍ମଇଝ୍‌ର, ବଉଲ୍ଦା ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରତିକୃତି ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି । ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ଆଉ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର । ଏଥିରେ କେତେ ଖଣ୍ଡିଏ ରେକର୍ଡ ସଂଯୁକ୍ତ କରି ଦେଖିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ରେକର୍ଡରେ ଦରବାର ଚିତ୍ର । ଗଜଦାନ୍ତ ଖଗ ଖଗରେ ଖଚିତ । କେଉଁ ଅଂଶରେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀର ଅଶ୍ୱ ଦୌଡ଼ାଇ ଚାଲିଅଛନ୍ତି, କେଉଁ ଅଂଶ କୋଳାହଳରେ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି, କେଉଁ ଅଂଶରେ ମନ୍ତ୍ରିଶ୍ରେଣୀ ହସ୍ତିବୃନ୍ଦ ରତ୍ନାଳଙ୍କାରରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ କାନ ଟେକି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କ୍ଷିପ୍ର-ଗତିରେ ଚାଲିଅଛନ୍ତି । ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ରେକର୍ଡରେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ । ଦୁଇଜଣ ମଲ୍ଲ ଗୋଡ ହାତ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି, ପରକ୍ଷଣରେ ଉଠି ପୁନଶ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧକ୍ରୀଡ଼ାରେ ରତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ରେକର୍ଡରେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା, ହସ୍ତଚକ୍ଷୁ ସଞ୍ଚାଳନ ଏବଂ ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ପଡୁଅଛି । ଜଣେ ମୁହଁକୁ ସୁଣ୍ଡା କରି ଅଶ୍ରୁମାନ ଢାଳି ପରି ବସିଅଛି , ଅପର ହସି ହସି ତାହାକୁ ଆନନ୍ଦିତ କରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି । ଏ ଯନ୍ତ୍ରଟି ଠିକ୍ ବାୟସ୍କୋପ ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ । ନିଷ୍କର୍ମା ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କାଳକ୍ଷେପଣର ଏହା ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପାୟ ।

ବଙ୍ଗଳାର ପଚିଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଗୃହରେ ଦୁଇଗୋଟି ସ୍ୱଚ୍ଛଧାରୀ ମୟୂର ବସିଅଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭାରେ ଗୃହଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ମସ୍ତକରେ କିରଣ-କିରୀଟ । ବୋଧହୁଏ ଶୋଭା ଦେବୀଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ ଅତୁଲ୍ୟ ବିଭବରାଶି ଅପହରଣ କରି ସେ ଦୁହେଁ ଏଠାରେ ଲୁଚିଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଚାରି ଗୃହରେ ଗୋଟିଏ ମୃଗ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଖାଦ୍ୟ ଜଳ ନିକଟରେ ସର୍ବଦା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାତ୍ର ସେଥିପ୍ରତି ତାହାର ଦୃକ୍‌ପାତ ନାହିଁ । ସେପରିକି ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶୋକର କରୁଣ ଛାୟା ତାହାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମୁଖକୁ ଅନ୍ଧକାର କରି ରଖିଅଛି । ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣର ହସ୍ତୀ ଶାବକ ବାନରବତ୍ । ସ୍ୱଜାତିରେ କୌଣସି ଅଭାବ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଏ ଭାବ କାହିଁକି ? ଜନ୍ମଭୂମିରୁ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଏହି ଜୀବନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁ-ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଅଛି । ତାହାର ମାତୃଭୂମି ଅରଣ୍ୟ-ଶ୍ୱାପଦସଙ୍କୁଳ । ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ, ମୃତ୍ୟୁଚକ୍ରର ଧାରରେ ଅବସ୍ଥାନ ତୁଲ୍ୟ; ତଥାପି ସେ ତାହାର ମାତୃଭୂମି । ମାତୃକୋଳ ପାଇଁ କାହାର ପ୍ରାଣ ବା ଅଧୀର ନ ହୁଏ ? ବନର ପଶୁପକ୍ଷୀ ସୁଦ୍ଧା ମାତୃମହିମା ବୁଝନ୍ତି । ମାନବ-କୁଳରେ ଜନ୍ମ ଲଭି ଯେ ତାହା ନ ବୁଝେ, ସେ ଅମାନବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାର-ଘରରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି । କେହି ବିଶୁଦ୍ଧ କଳା, କେହି ଗାଢ଼ ଲୋହିତ, କେହି ପୀତ, କେହି ବା ଶ୍ୱେତ । ପକ୍ଷୀଗୁଡ଼ିକ ଉଡ଼ିଲାବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ବର୍ଣ୍ଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ସେମାନେ ସଭ୍ୟ ପକ୍ଷୀ । ଅଭଦ୍ରତାସୂଚକ କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ବା କଳିଗୋଳ ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱଳ୍ପଭାଷୀ । ସେହି ଘରର ନିମ୍ନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବିଲାତି ମୂଷା, ନେପାଳୀ ମୂଷା, ପାହାଡ଼ୀ ମୂଷା ପ୍ରଭୃତି ସାନ ବଡ଼ ମୂଷା ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ବୁଦ୍ଧି ବଡ଼ କୌତୁକାବହ । ସେମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସହ ବନ୍ଧଶାଳାରେ ଅଛନ୍ତି । ଗଣେଶବାହନଗୁଡ଼ିକ ଗଣେଶଙ୍କ ପରି ଥାକୁଲ ଥୁକୁଲ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦର ଅଶାନ୍ତି, ସ୍ୱଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ କଅଣ ?

ବଙ୍ଗଳାର ତିନି ପାଖରେ ବଙ୍କିମ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଲୋହିତ କାନ୍ତି ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଜଳକୁଣ୍ଡ ବା ଫୋୟାରା ଅବସ୍ଥିତ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଷଡ଼ଦଳ ଓ ଅଷ୍ଟଦଳ ପଦ୍ମାକୃତି । ଜଳ ଝଳରେ କୁଣ୍ଡ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ସେଥିରେ ହଂସଯୂଥ ଚରୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । କୁଣ୍ଡରେ ଜଳ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ହଂସମାନେ କଅଣ ଖାଆନ୍ତି, ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡରେ ମତଙ୍ଗ ମୁନିଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ବଂଶଧର ଉପରକୁ ଶୁଣ୍ଢ ଟେକି ରହିଅଛି । ସେହି ଶୁଣ୍ଢର ଛିଦ୍ର ପଥରେ ଜଳଧାରା ଆସି କୁଣ୍ଡରେ ପତିତ ହୁଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡରେ କାଳିୟ-ଦଳନ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି ।

ମୂର୍ତ୍ତିର ମସ୍ତକରୁ ଜଳଧାରା ପଡ଼େ । ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କୌଶଳଯୁକ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିଶ୍ରାମ କରିବା ସକାଶେ ବେଞ୍ଚ ପଡ଼ିଅଛି । ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରର ବେଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଓ ପଥର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ-ସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରୋଥିତ ହୋଇଅଛି । ପଣସ ଗଛ ମୂଳରେ ପକ୍କା ବେଦୀ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ବକ୍ତା ବକ୍ତୃତା ମଣ୍ଡପରେ ଠିଆହୋଇ ହସ୍ତ ଟେକି ନୀରବ ବକ୍ତୃତାରେ ନିମଗ୍ନ ଅଛି ।

୧୪ । ୧୧ । ୧୧—ବଙ୍ଗଳାର ସମ୍ମୁଖଭାଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ ଅଛି । ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ମଣ୍ଡପଟିଏ ଅଛି । ମିଷ୍ଟର ଦାସଙ୍କ ସି. ଆଇ. ଇ. ଉପାଧି-ଲାଭ ଉପଲକ୍ଷେ ତାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା ସକାଶେ ଏହି ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ମଣ୍ଡପ-ସ୍ଥଳୀର ଲୌହ-ତାରନିର୍ମିତ ଶିକା ଝୁଲୁଅଛି । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଶୈବାଳଜାତୀୟ ଉଦ୍ଭିଦ ରହି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଉଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ ମହାବୃକ୍ଷ ନୁହେ—ଶୂନ୍ୟବୃକ୍ଷ । ଉଦ୍ୟାନର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ହନୁମାନଙ୍କର ବଂଶଧର ଗୋଟାଏ ଖୁଣ୍ଟରେ ଚଢ଼ିଅଛି । ତାହାର ମସ୍ତକରୁ ଜଳ ବାହାରି ଉଦ୍ୟାନ ସିକ୍ତ କରେ । ଗଙ୍ଗା ଜହ୍ନୁ ମୁନିଙ୍କ ଦେହରୁ ବାହାରି ଜାହ୍ନବୀ ନାମ ଧରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ହନୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରୁଅଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ନାମ ହାନବୀ ହେବା ଉଚିତ । ଉଦ୍ୟାନରେ ପଦ୍ମଫୁଲ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ସେବତୀ ଫୁଲ ଅଛି । ଏଠାରେ ମରୁଆ ଗଛ ଦେଖିଲି । ତାହାର ଫୁଲ ନାହିଁ—ପତ୍ର ବାସେ । ମରୁଆ ମାଳାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବଡ଼ସିଂହାର ବେଶ ହୁଏ । ଉଦ୍ୟାନରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ନାନାପ୍ରକାର ପତ୍ର, ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପ, ସୁନ୍ଦର ଗୁଳ୍ମଲତା ଅଛି । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ ଗୃହ ସମ୍ମୁଖରେ ଦୁଇଟି ଭୂର୍ଜ ଗଛ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ଭୂର୍ଜ ଛାଲରେ ପୁସ୍ତକ ଲେଖା ହେଉଥିଲା । ପୁରୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ମଠରେ ଭୂର୍ଜପତ୍ରଲେଖା ପ୍ରାଚୀନ ପୁସ୍ତକ ଅଛି । ବଙ୍ଗଳା ହତା ମଧ୍ୟରେ ଏକଜାତୀୟ ବୃହତ୍ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ସ୍ଥାନୀୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲୋକେ ତାହାକୁ ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ କହନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗରେ ରମ୍ଭା ଅଛି, ସେଠାରେ ପାରିଜାତ ନ ଥିବ କାହିଁକି ? ଏହି କେତୋଟି ଅକ୍ଷର ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱର୍ଗର ଗୌରବ ଗଲା ! ସେଥିରେ ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣର ଫୁଲ ଫୁଟେ । ମାନବ ଚକ୍ଷୁ ସହିତ ସେ ଫୁଲର ମଧୁର ସମ୍ପର୍କ; ମାତ୍ର ନାସିକା ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ—ସେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନିର୍ଗୁଣ ବନ୍ଧୁ ।

ଚିଲିକା ଅଡ଼କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଶାକ୍‌ସବଜିର ବଗିଚା ଅଛି । ସେଥିରେ ଆଳୁ, କୋବି, ମଟର, ଗାଜର ପ୍ରଭୃତି ବିଲାତି ଶାକସବୁ ଭଲ ହୁଏ । ଆମ୍ବ, ଜାମ୍ବ, ଲିଚୁ ଗଛ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ଜଳକଳର ଇଞ୍ଜିନଘର ଏବଂ ଗୋଟାଏ ବୃହତ ବାପୀ ଅଛି । ଚିଲିକା ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ସାନ ପୋଖରୀ ଅଛି । ପୋଖରୀର ବନ୍ଧ ଚିଲିକା ଓ ପୋଖରୀକୁ ପୃଥକ୍ କରିଅଛି, ଅଥଚ ସେ ପାଖର ଜଳ ଲୁଣି ଏବଂ ଏ ପାଖର ଜଳ ମଧୁର ।

ଯେତେବେଳେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି, ଦେଖିଲି— ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ମାଙ୍କଡ଼ ଧାଇଁ ଆସି ବଙ୍ଗଳାର ଦ୍ୱିତଳ କାନ୍ଥସ୍ଥ ଝରକା ଉପରେ ବସିଲା ଏବଂ ଝରକା ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଖଟାଇଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଝରକାର କାଚ କବାଟରେ ନିଜର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଫଳିତ ଦେଖି ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ ମର୍କଟ ଭ୍ରମ ହେବାରୁ ଧକ୍କାଏ ପକାଇବାରୁ କାଚକବାଟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ତାହାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ବନ୍ଧୁକର ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ଗୁଳି ତାହାର ଫଣ୍ଡାରେ ଫୁଟିଗଲା । ତହୁଁ ସେ ବୀରତ୍ୱର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ପାଇ ଛେଟାଇ ଛେଟାଇ ପଳାଇଗଲା । ସେ ଚାରିପାଞ୍ଚ ଦିନ ହେଲା ପ୍ରତ୍ୟହ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଝରକା ଭାଙ୍ଗି ଗର୍ବସୂଚକ ହୁଙ୍କାର ମାରି ପଳାଇ-ଯାଉଥିଲା । ବଙ୍ଗଳା-ରକ୍ଷକ ଆଜି ଛକି ବସି ତାକୁ ଖଣ୍ଡିକ ପୁରସ୍କାର ଦେଲା । କୂପ ଜଳରେ ସିଂହ ନିଜର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ଦନ୍ତନଖ ପ୍ରକଟପୂର୍ବକ ଝାସଦେଇ ମରିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଶୁଣାଯାଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଏ ମର୍କଟ ଆଜି ସେଥିର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଲା ; ଅବ୍ୟା ପାରରେ ବ୍ୟାପାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଅଯାଚନ ଖଣ୍ଡିକ ଲବ୍‌ଧ କଲା । ଆଜି ଆଉ ଗୋଟିଏ ରହସ୍ୟ ଦେଖିଲି । ଗୋଟାଏ ବଡ ଘୋଡା ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେବାରୁ ତାକୁ ଛାଡି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ବଗିଚା ବୁଦାରେ ଚରିବୁଲି ଖାଏ ଏବଂ ରାତିରେ ଆସି ଘୋଡାଶାଳାରେ ଶୁଏ । ତାହା ପ୍ରତି କାହାରି ଆସ୍ଥା ନ ଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ପରସେବା-ପରାଙ୍ମୁଖ ହୋଇ ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା ଅବଲମ୍ବନ କରି-ଥିଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସଗୃହ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ପାଣିକଳ ଅଛି । ଘୋଡାଟା ଖାଇବେଳେ ଆସି ମୁହଁରେ ପାଣିକଳର ଝିଙ୍କିରି ଖୋଲିଦେଇ ପାଣି ପିଏ । କଳ ମୁକୁଳା ରହିବାରୁ ପାଣିସବୁ ବାହାରିଯାଏ । ଆଜି ବଙ୍ଗଳାର ଜଣେ ଚାକର ପାଣିକଳର ଝିଙ୍କିରିରେ ଖଣ୍ଡେ ଦଉଡ଼ା ବାନ୍ଧିଦେଇ ଯାଇଥିଲା । ଘୋଡ଼ା ଆସି ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର ଶିକୁଳି ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ କଳଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଦେହଘଷିକର ଇତ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇଗଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଶିକୁଳି ଫିଟାଇ ପାଣି ପିଇସାରି ପୁଣି ଶିକୁଳି ପୂର୍ବପରି ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ଯାଉଥିଲା; ମାତ୍ର ପଛକୁ ଆଉ ତାହା କଲା ନାହିଁ । ଏ ଘଟଣାକୁ ପଶୁଜାତିର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ବୋଲି କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ?

ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ କୁରସିଖଣ୍ଡ ଯାଇ ଧରି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଲି । ସମ୍ମୁଖରେ ଚିଲିକାର ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତ ବାରିରାଶି, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଘଣ୍ଟିଶିଳା ପର୍ବତ; ପର୍ବତଟି ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର । ପର୍ବତମଣ୍ଡ ଗଳଦର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ନିମଜ୍ଜିତ କରି ସମୁଦ୍ରସ୍ନାନ କଲା ପରି ଦିଶେ । ମସ୍ତକର ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ ଚିହ୍ନ ଅତି ବୃଦ୍ଧତ୍ୱର ପରିଚାୟକ । ବନାରଣ୍ୟ ରୂପ ଜଟାଜୂଟ ପ୍ରଭାବରେ ସେ ଏକାକୀ । ଚିଲିକାର ଫେନଚୂଳ ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗରାଶି ତାହା ପାଦମୂଳରେ ଲୁଟି ଖେଳୁ-ଅଛି । ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଚରଣାଘାତରେ ଜଳ ଠେଲି, ଦୁଲି ଦୋଳି ଖେଳିଲା ପ୍ରାୟ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ତରଣୀମାଳା ଭାସୁଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଶୟାନ-ଚିତାର ରକ୍ତିମ ପ୍ରଭା ଆକାଶରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଲା । ଚିଲିକା-ତାପସୀ ଗୈରିକବସନପରିହିତ ହୋଇ ସାନ୍ଧ୍ୟୋପାସନା ସକାଶେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ସ୍ଥଳଚର,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜଳଚର, ନଭସ୍ଥର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଳ କୋଳାହଳ ହଠାତ୍ ପଡ଼ିଲା, ମନ୍ତ୍ରପାଠ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୂରବୀକ୍ଷଣରେ ଦେଖିଲି, ସ୍ୱଳ୍ପ ପଥରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ନୌକା ଅସ୍ପଷ୍ଟ । ବୋଧହୁଏ ତାହା ଯାତ୍ରିବାହୀ ନାବ । ଦକ୍ଷିଣଖଣ୍ଡର ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚିଲିକା ପଥରେ ନୌକାରେ ପ୍ରାୟ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି । ଅପେକ୍ଷା ତୁଳନାରେ ଜୁଆର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ଘଟେ । ସମୟ ସମୟରେ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ହେଲେ ଜଣ ପ୍ରତି ଦୁଇ ତିନି ଅଣା ଭଡ଼ା ଲାଗେ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ତାରକୁନ୍ତଳା, ମୁକ୍ତବେଣୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାର-ପୃଷ୍ଠରେ ଉଦେ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ଓ କେଶର କୃଷ୍ଣପ୍ରଭାରେ ସୃଷ୍ଟି ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେହି ଅନ୍ଧକାରରେ ଚିଲିକା ମିଳାଇଗଲା । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ତାରା-ହୀରକମ୍ବ ବକ୍ଷରେ ଧାରଣ କରି କଉତୁକ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ଦୀପବାହୀ ଅସଂଖ୍ୟ ନୌକାରେ ଆଲୁଅ ଜଳିଉଠିଲା । ଶ୍ୟାମରୂପିଣୀ ଚିଲିକା ଏବେ ନୀଳବସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କଲା । ତାରକାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଆଲୋକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କଲା—ଚିଲିକା ଆଲୋକମୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଆହା, ସେ କି ମନୋମୋହିନୀ ଶୋଭା ! ସତେ ଯେପରି ଚିଲିକା-ବକ୍ଷରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-କମଳ ଫୁଟିଉଠିଲା । ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀମାନେ ଛୋଟ ଜାଲ ତେଣ୍ଡାରେ ମାଛ ଧରିଲେ । କାଷ୍ଠବେଷ୍ଟ-ଯୁକ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ର ମୁନା ଲୌହଶଲାକା ଖଣ୍ଡକୁ ତେଣ୍ଡା କହନ୍ତି । ନୌକାରେ ଆଲୁଅ ଦେଖିଲେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ଡେଇଁଉଠନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ତେଣ୍ଡାଧାରୀ ମତ୍ସ୍ୟଯମ ଧୀବର ଖର ହସ୍ତରେ ତେଣ୍ଡା ଭୁଷିଦିଏ । ମାଛ ସେହି ତେଣ୍ଡା ମୁନରେ ବିଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ଧୀବରମାନେ ଚିଲିକାରୁ ନାନା କୌଶଳରେ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ବାଉଁଶ ପାତିଆରେ ଲମ୍ବ ପଟି ବୁଣି ଜୁଆର ସମୟରେ ସେହି ପଟି ଠିଆକରାଇ ଜଳର କେତେକ ଅଂଶ ଘେରି ରଖନ୍ତି । ଜୁଆର ଛାଡ଼ିଗଲେ ସେହି ବନ୍ଧଣୀ ଭିତରେ ଶୁଖିଲାରେ ମାଛ ପଡ଼ି ରହନ୍ତି । ଆଉ ଏକ କୌଶଳ ଏହି ଯେ, ସେହି ବେଢ଼ିକୁ କୂଳକୁ ପାଣି ଭିତରକୁ ବାହୁଡ଼ାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆଭାବରେ ପୋତିଦିଅନ୍ତି । ଶେଷ ପାଖରେ ଅଣ୍ଟୁଳି ପରି ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ଲାଗିଥାଏ । ତଙ୍କୁଡ଼ପରି ସେହି ବାଡ଼ ଧରି ଧରି ଅଣ୍ଟୁଳି ରୂପ ଯମଖାନା ଭିତରେ ପଶନ୍ତି; ମାତ୍ର ଆଉ ବାହାରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କୁଣ୍ଡା ତଙ୍କୁଡ଼ି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ମାଛ ସେହି ବାଡ଼ ରୂପ ମୃତ୍ୟୁପଥ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରି ଯମପୁରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଗତରେ ମାଛ ଧରିବାର ଅନେକ କୌଶଳ ଅଛି ଏବଂ ନିତ୍ୟ ନୂତନ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବିତ ହେଉଅଛି । ମାଛ ମାରିବାର ଯେତେ କୌଶଳ ଅଛି, ସୁନ୍ଦରବନର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହିଁରେ ତେତେ ନାହିଁ । ଧୀବରମାନେ ମାଛ ଧରିସାରି ସାଫଲ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଫେରିଗଲେ । ସେ ସଙ୍ଗୀତରେ ଚିଲିକାର ଅନ୍ତରର ସଙ୍ଗୀତ ଜାଗିଉଠିଲା । ଚିଲିକା ବକ୍ଷ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତମୟ ହେଲା । ସଙ୍ଗୀତର ମୋହନ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଶ୍ରାନ୍ତ ପଥିକର ପ୍ରତି ହୃଦୟରେ, ପ୍ରତି ବୃକ୍ଷଲତାର ପ୍ରାଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କଲା ।

୧୫ । ୧୧ । ୧୧—ଆଜ ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ସକାଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି । ଦିନମଣି ପ୍ରାଚୀଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧୂମସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ରଜାଲ ମୂଳରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ପକ୍ଷୀଗଣ ମଙ୍ଗଳ ହୁଳହୁଳି ଶବ୍ଦ କଲେ । ତଳ ତଳ ତାଳରବ ଚିଲିକା ଜଳରେ ଜନ୍ମସ୍ନାନ କଲେ । ତାଙ୍କର କନକ ପ୍ରଭାରେ ଚିଲିକାର ଜଳ କନକିତ ହେଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ପ୍ରତ୍ୟହ ଏକାଳେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପତିତ ହୁଏ । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କର ଲୁଚକାଳି ଖେଳ । ବାସ୍ତବରେ ଜନ୍ମ ଯେପରି ମୃତ୍ୟୁର ମହା ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ମୃତ୍ୟୁ ସେହିପରି ଜନ୍ମର ଅପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ନିମନ୍ତ୍ରଣ । ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁର ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ବନ୍ଧୁତା ଅଖଣ୍ଡ । ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଜନ୍ମର ଜୀବନ । ସୃଷ୍ଟି ଓ ଧ୍ୱଂସ ଏକ ବୃନ୍ତରେ ଦୁଇଟି ଫଳ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପରେ ମୁଁ ଓ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଡିଙ୍ଗି ବୋଟରେ ଚଢ଼ି ଘଣ୍ଟଶିଳା ଅଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିଲିକା ଶାନ୍ତ ଓ ଉଦାସ । ସେ କେତେବେଳେ କି ଭାବ ଧାରଣ କରେ—କେବେ ଭୟ, କେବେ ଉଦାର, କେବେ ଉଲ୍ଲାସ ଓ କେବେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତା ବିଷାଦ । ବୋଟ ଧୀର ଗତିରେ, କେବେ ଶୀଘ୍ର ଗତିରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚିଲିକାର ଜଳ ଖୁବ୍ ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଏକ ହାତ ଜଳ ତଳେ ଏକପ୍ରକାର ଶୈବାଳ ଗୁଚ୍ଛ ଝୁମି ଝୁଲିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଏଥିରୁ ବୋଧ ହେଲା, ଚିଲିକାର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ମୃଦୁ ଗୋଟାଏ ସ୍ରୋତ ଅନବରତ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଦୁଇଟି ଚକବାକ ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟାକାଶରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ନୌକାରେ ଛାୟାଦାନ କରିଗଲେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବୋଟର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଖଣ୍ଡେ ମତ୍ସ୍ୟବାହୀ ନୌକା ଚାଲିଗଲା । ଚାଳକ ଏଗାର ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ବାଳକ । ବାଳକଟି ଗାଇଲା —"ବସନ୍ତ କାଳ, ସଅଳେ କାଳ, ଆସିଲାଣି; ଜୀବନ ନେବ ରେ ମାର ।" ମାର ସଙ୍ଗରେ ବାଳକଟିର ସାକ୍ଷାତ ନାହିଁ କି ପରିଚୟ ନାହିଁ—ମାର ବାଘ, ଭାଲୁ, କି ରାକ୍ଷସ ପିଶାଚ ତାହା ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ, ତଥାପି ମାର ମାରିବାକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଭୟରେ କାତର ହୋଇ ମାର-ମଙ୍ଗଳ ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛି । ଧନ୍ୟ ବାତ୍ସାୟନ ମୁନିଙ୍କ ମହିମା ଓ ତପୋବଳ ! ମାର-ନାମକ କି ମାୟାମୟ ଜୀବ ସେ ସୃଜନ କରିଗଲେ ! ଘଣ୍ଟିକାର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥୂଳ ପ୍ରସ୍ତର-ସ୍ତମ୍ଭ ଅଛି । ସେଥିରେ ବିଶ୍ରାମ କରିବା ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡେ ଛୋଟ ଗୃହଟି ଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ବୋଟରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେହି ମଣ୍ଡପରେ ବସିଲୁଁ । ମଣ୍ଡପଟି ବଡ଼ ବଡ଼ କଙ୍କଡ଼ା ଖୋଳ-ସମୂହରେ ଅଳଙ୍କୃତ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହା ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀର କୀର୍ତ୍ତି । ମଣ୍ଡପ-ଗାତ୍ରରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ନାମ ଅଙ୍ଗାରରେ ଲିଖିତ ହୋଇ-ଅଛି । ମଣ୍ଡପ-ଦେହରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ନାମ ଉପରେ ନାମ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିଅଛି । ନାମର ଅଧିକାରୀ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଇହଲୋକରୁ କେଉଁ କାଳରୁ ବିଦାୟ ନେଇସାରି ଯାଇଥିବେ; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗାରକଳଙ୍କିତ ନାମ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ-ପରମାୟୁ ନେଇ ସ୍ତମ୍ଭଗାତ୍ରରେ ରହିଅଛି । ଶୁଣିଲି, ସେଠାକୁ ଯେ ଯାଏ, ସେ ନିଜର ନାମ ଲେଖିଦେଇ ଆସେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମହାଜନ ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣପୂର୍ବକ ଖଣ୍ଡେ ଅଙ୍ଗାରରେ ମୋର ନାମ ଅଙ୍କିତ କଲି ।

ଅଦ୍ଭୁତ ଶୁଣିଲି—ସ୍ତମ୍ଭ ତଳେ ଖଣ୍ଡେ ବିଶାଳ ପ୍ରସ୍ତର ଅଛି । ତତ୍ରସ୍ଥ ନାବିକମାନଙ୍କର ବିପଦର ସମ୍ଭାବନା ଜାଣି ସ୍ୱର୍ଗତ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନରପତି ସ୍ୱନାମ-ଧନ୍ୟ ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ସେହି ପ୍ରସ୍ତର ଚିହ୍ନିତ କରିବା ପ୍ରକାଶେ ତାହା ଉପରେ ଏହି ସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଠାରେ କିଞ୍ଚିତ୍କ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ କରି ପୁନଶ୍ଚ ବୋଟ୍‌ରେ ବସିଲୁଁ ଏବଂ ବେଳ ପ୍ରହରକ ସମୟରେ ଗିରିପାଦ ତଳେ ଅବତରଣ କଲୁଁ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବାଳକର ଯେଉଁ ଗୀତପଦକ ଖଲାସିମାନେ ସେ ପିଲା ପରି ଅବଧି ଆବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ । ନୌକା ଘେନି ବାଳକଟି ଚାଲିଗଲା; ମାତ୍ର ଗୀତପଦକ ଖଲାସି-ମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ରହିଯାଇଥିଲା । ପର୍ବତରେ ବ୍ୟାଘ୍ର ଭୟ ଅଛି ବୋଲି କହି ଖଲାସିମାନେ ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ କହିଲା—"କାଲି ରାତି ବାଘ ଗଣ୍ଡକୁ ଆମେ ଶୁଣିଲୁ, ଏ ପର୍ବତ ଉପରେ ମୃଗ ରଡ଼ି ଛାଡୁଥିଲା ।" ତେଲଙ୍ଗୀୟମାନେ ଗୁରୁପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଲଘୁପ୍ରାଣ ଏବଂ ଲଘୁପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଗୁରୁପ୍ରାଣ ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ବାଘକୁ ବାଗ, କାନ୍ଦକୁ ଖାନ୍ଦ ଏବଂ ବିଲକୁ ଭିରା କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ମୁଁ ଆଶାଭଙ୍ଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କଲି । କମ୍ବୁକଣ୍ଠ ବାବୁ ତାହା ବୁଝିପାରି ସେମାନଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ତେଲଙ୍ଗୀୟ ଭାଷାରେ କି ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତହୁଁ ସେମାନେ ଗିରି-ଆରୋହଣରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କମ୍ବୁକଣ୍ଠ ବାବୁ ଉଠ ବୋଲି କହିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଉଠ ଉଠ କହି ପର୍ବତକୁ ଉଠିଲେ । ଗ୍ରାମ୍‌ଫୋନ ଯନ୍ତ୍ରର ତ ନିଜର ଭାଷା ନାହିଁ, ସେ ଅନ୍ୟର ଭାଷାରେ କଥା କହେ । ଯାହାହେଉ ମୋର ଆଉ ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ, ଆଶାଭଙ୍ଗ ପରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ସାଫ-ଲ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହୁଏ, ସେ ଆନନ୍ଦ ବଡ଼ ମଧୁର । ଶୁଣିଲି, ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପର୍ବତମାନଙ୍କରେ ବାଘ ଓ ମୃଗ ଅଛନ୍ତି । ଏକ ପର୍ବତରେ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ ହେଲେ ସେମାନେ ଚିଲି-କାରେ ପହଁରି ଅନ୍ୟ ପର୍ବତକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏ ଖବର ସତ୍ୟତାରେ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇ ମୁଁ ରମ୍ଭାର ସ୍ଥାନୀୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ ହଲପ୍ କରି ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣିତ କରି ନାହାନ୍ତି, ତେବେ ସମୟ ସମୟରେ ଚିଲିକାସ୍ଥ ପର୍ବତରେ ବାଘର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ ବୋଲି କେହି କେହି କହୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ବାଘ କେହି ଦେଖିଥିବାର କିମ୍ବା କେବେ କେହି ବ୍ୟାଘ୍ରଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଇ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚିଲିକାର ଜଳ ଅଗାଧ; ମାତ୍ର କେହି ଚିଲିକାରେ ବୁଡ଼ି ମରିଥିବାର ଶୁଣାଯାଇ ନାହିଁ ।

ପର୍ବତର ଅଦ୍ଭୁତ ଘଣ୍ଟା ପରି ଦିଶିବାରୁ ଘଣ୍ଟଶିଳା ନାମ ହୋଇଅଛି । ସମସ୍ତେ ଗିରି ଆରୋହଣ କଲୁଁ । ଉଠିବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ । ଅବାଟ ବାଟ ହେଲା, ତାହା ପୁଣି ଉଠାଣିଆ ଓ କଣ୍ଟକମୟ । ଉଠିବାବେଳେ ଗୋଡ଼ ତଳୁ କଙ୍କର ଖସି ଆସିଲେ ଗୋଡ଼ ତଳ ପରି ଖସିଯାଏ । ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ତରୁବୃନ୍ଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ନେଇ ପଥିକ-ବନ୍ଧୁ ଉପାଧି ଅର୍ଜନ କଲେ । ପର୍ବତର କଟିଦେଶ ଅରଣ୍ୟସଙ୍କୁଳ । ସେଥିରେ ଅରଣ୍ୟସୁଲଭ ସବୁପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତା ଅଛି; ମାତ୍ର ଅତି ବଡ଼ ଗଛ ନାହିଁ । ବଣକୁଞ୍ଜସ୍ତବକ ପର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ପରି ଦେଖାଯାଏ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ଥଳରେ କୁସୁମଶ୍ରୀ ବିକଶିତ । କେହି କୋରକ ପ୍ରକାଶେ ପୁଷ୍ପକୋଷ ବାନ୍ଧୁଅଛି । କାହାର ବା ଫୁଲକାଳ ଯାଇ ଫଳକାଳ ହେଲାଣି । କୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଆଲୋକ ଅନ୍ଧାରର ଅପୂର୍ବ କ୍ରୀଡ଼ା ଲାଗିଅଛି । ଏ ପର୍ବତରେ ବହୁତ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ଘଣ୍ଟଶିଳାକୁ ପକ୍ଷିରାଜ୍ୟ ବୋଲାଯାଇପାରେ । ସବୁବେଳେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବିପୁଳ କୋଳାହଳର ହାଟ ବସିଅଛି । ସେ କୋଳାହଳରେ କର୍ଣ୍ଣଜ୍ୱାଳା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ କ୍ରମଶଃ ଉପରକୁ ଉଠିଲୁଁ । ବଂଶପର କରଗତ ପ୍ରସାଦକୁ ଶରୀରର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଗିରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲା । ଗତପଥରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ନିଷେଧାଜ୍ଞା ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଥାଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ କରିବାର ଦେଖି ସେମାନେ ଉତ୍ତେଜନାମୟୀ ବକ୍ତୃତାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବୋଧହୁଏ ଏପରି କହିଲେ କି—"ହେ ଦୁଷ୍ଟ ପାନ୍ଥ ! ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ କର ନାହିଁ, ଏ ପକ୍ଷୀ ସହର, ଏଠାରେ ତୁମ୍ଭର ସତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ । ବଳପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟର ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଅଭଦ୍ରତାସୂଚକ । ତୁମ୍ଭେ ମନୁଷ୍ୟଜାତି ବଡ଼ କୁଟିଳ, କ୍ରୋଧକୁ ପୋଷିରଖ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚଳେ ନାହିଁ । ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତି ବଳପ୍ରକାଶ ତୁମ୍ଭର ଆଉ ଗୋଟାଏ ମହତ୍ ଦୋଷ । ସେଥିଲାଗି ତୁମ୍ଭର ଆଦେଶକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଷବତ୍ ମଣି ତୁମ୍ଭ ସଂସର୍ଗରୁ ବହୁଦୂରରେ ଆସି ଅଛୁଁ । ଛଳ, ମିଛ, ପ୍ରତାରଣା ଆମ୍ଭର ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ପରି କଥା କଥାକେ ଆମ୍ଭେ ମୋକଦ୍ଦମା କରୁ ନାହିଁ । ସବୁ କଥା ଆମ୍ଭେ ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ମେଣ୍ଟାଇନେଉଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଚେମା ଚିମି ଲାଗି—କଳିଗୋଳ କରୁଁ; ମାତ୍ର ଲହମାକେ ସବୁ ପାଶୋରିଯାଉଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତାନ୍ତର ହୁଏ ନାହିଁ କି କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ଥାନର ବାୟୁ ହିଂସାଦ୍ୱେଷରେ କଳୁଷିତ ନୁହେଁ, ଅତି ନିର୍ମଳ ଓ ଅତି ପବିତ୍ର । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ବାୟୁକୁ ଦୂଷିତ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ ଆଉ ଅପବିତ୍ର କର ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ କୀଟପତଙ୍ଗଙ୍କର ବିନାଶସାଧନ କରୁଁ ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଫସଲ ଅମଳ କର । ତୁମ୍ଭେ କି ଆମ୍ଭର ଏ ମହୋପକାର କେବେ ମାନ ? ବରଂ ଗୋଟାଏ ଧାନ କି ମୁଗ ଥଣ୍ଟରେ ଧରିଲେ ହୋହା କରି ତଡ଼ିଦିଅ । ସେଥିରେ ଆମ୍ଭେ ଦୁଃଖ ନ କରି ଆନନ୍ଦରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆନନ୍ଦମୟ ଜୀବ, ସବୁପ୍ରକାରରେ ଆମ୍ଭର ଆନନ୍ଦ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ କେତେ ଅକୃତଜ୍ଞ !" ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଶୁଣି କୋଳି ଗଛଗୁଡ଼ିକ ବୋଧହୁଏ ନୀରବ ଭାଷାରେ କହିଲେ, "ପକ୍ଷୀମାନେ ଭଦ୍ରଲୋକ ନୁହନ୍ତି, ଭଦ୍ରଲୋକ ସିନା ଭଦ୍ରଲୋକକୁ ଚିହ୍ନେ ! ହେ ଅଭ୍ୟାଗତ ନାରାୟଣମାନେ, ଆସ ଆମ୍ଭ ମୂଳରେ ବସ, ଆମ୍ଭେ ସୁଶୀତଳ ଛାୟା ଦାନ କରିବୁଁ, ପଲ୍ଲବବ୍ୟଜନରେ ବିଞ୍ଚିଦେବୁଁ ଏବଂ ମଧୁର ରସାଳ, ପକ୍ୱ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଅତିଥିସେବାରେ ଧର୍ମ ଉପାର୍ଜନ କରିବୁଁ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶୁଭାଗମନକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅନୁଗ୍ରହ ମଣୁଅଛୁଁ ।"

http://oaob.nitrkl.ac.in

କନ୍ଷ୍ଣାର ଏ ମଙ୍ଗଳ ଆହ୍ୱାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଏଣେ ସମସ୍ୟା ଥିବ, କଅଣ କରିବୁ ? ଯାହାହେଉ ତାହାର ଭୋଜିମାନ ଗ୍ରହଣ କରି ତାକୁ କୃତାର୍ଥ କଲୁଁ ଏବଂ ତାହାର ଅଭିନନ୍ଦନ ଗ୍ରହଣ କରି ଅଗ୍ରସର ହେଲୁ । ଉନ୍ନତି କଠିନ; ମାତ୍ର ଅଧୋଗତି ଖୁବ୍ ସହଜ । ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ସହଜ ହେଲେହେଁ ଉପରକୁ ଉଠିବା ବଡ଼ କଠିନ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଘଳଦ୍‌ଘର୍ମ ହେଲୁ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରାରେ ଦେହ ଜଳିଗଲା । ମୁଁ ଆଉ ସହିପାରିଲି ନାହିଁ, ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଛାୟା ଗହଳରେ ବସିପଡ଼ିଲି । ଓଃ, କି ଉତ୍ତାପ, କି ଯନ୍ତ୍ରଣା ! ଭାବିଲି, ଆଉ କିଛିକ୍ଷଣ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଲେ ମୁଁ ବାଷ୍ପ ହୋଇ ଉଡ଼ିଯିବି । ସଙ୍ଗୀମାନେ ଶ୍ରାନ୍ତ ଅବସନ୍ନ, ସମସ୍ତେ କ୍ଷୁତ୍ପିପାସାରେ ବ୍ୟାକୁଳ । ପର୍ବତକୁ ଉଠିବା ବେଳେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦୀ କ୍ଷୁଧା ଆକ୍ରମଣ କରେ । ସଙ୍ଗରେ ଚୂଡ଼ାଭଜା, ନଡ଼ିଆ ଓ ପାଣି ଯାଇଥିଲା, ସମସ୍ତେ ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କଲୁଁ । ପର୍ବତ ତଳେ ଜଣେ ଲୋକକୁ ବଇଶୀ ପକାଉଥିବାର ଦେଖିଯାଇଥିଲୁ । ଜମ୍ବୁହଷ୍ଟ ବାବୁ ଖଲାସି ପଠାଇ ତାହା ପାଖରୁ ଦୁଇଟା ବଡ଼ ଖଙ୍ଗା ଓ ଭେକଟା ମାଛ ଆଣାଇଲେ । ପର୍ବତରୁ କାଠ ଆଣି ତାହା ପୋଡ଼ାଗଲା । ସମସ୍ତେ ଖାଇଲୁ । ଦଗ୍‌ଧ ମତ୍ସ୍ୟ ପାଇ ଦଗ୍‌ଧୋଦର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା । ମସଲା ନାହିଁ, ଲବଣ ନାହିଁ, ତଥାପି ମାଛପୋଡ଼ା ଉପାଦେୟ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ହାତର ଗୁଣ ନା ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କ୍ଷୁଧାର ଗୁଣ ?

"ଯାବତ ନ ପୂରେ ଉଦର, ତାବତ ଜ୍ଞାନ କାହିଁ ମୋର ?" ପେଟ ପୂରିଲା, ଏଣିକି ନାନା ଗୁଣ ବାହାରିଲା । ଖଲାସିମାନେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଶୈଳ ଲୁଣ୍ଠନରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ମନରେ ଆନନ୍ଦ, ଶରୀରରେ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଧରୁ ନାହିଁ । କିଏ ମେରଶିଙ୍ଗା ପତ୍ର ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗିଲା, କିଏ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଲତାର ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ବସିଲା । ଏ ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥର ତେଲଙ୍ଗୀୟ ସମାଜରେ ଖୁବ୍ ଆଦର । ସେଥିରେ ଚଟଣି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ମେରଶିଙ୍ଗା ପତ୍ରରେ ତରକାରୀ ବଘାର ହୁଏ । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ଏହାର ନାମ "ଦୁରେପାଡ଼ା", ସଂସ୍କୃତରେ "ମେରୁଶୃଙ୍ଗୀ" । ମେରୁଶୃଙ୍ଗରେ ଜାତ ହେବାରୁ ଏରୂପ ନାମ ହୋଇଅଛି । ଅମ୍ଳପ୍ରିୟ ତେଲଙ୍ଗୀୟମାନେ ଅମ୍ଳ ଶାକଫଳ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଲାଗିଲେ । କେହି ବାଉଁଶ ଡାଙ୍ଗ ଖୋଜି ବୁଲିଲା । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନରେ ଲାଗିଲେ—କେହି ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସି ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୂରବୀକ୍ଷଣରେ ଦୂର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି; ମାତ୍ର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ର ତେଜରେ ସବୁଅଛ ଧୂଆଁ-ଟିଆ ହେଉଛି କିଛି ସୁସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦିଶିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ପାହାଡ଼ର ଉପକୂଳର ଶିଖରରୂପମାନ ଶୁଭ୍ର ଦେଉଳ-ମାଳା ତୁଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା । ତାହା ଚିଲିକା ସୁନ୍ଦରୀର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପଦକହାର । ଖଲାସିମାନେ ନିଜ ନିଜର ବାଞ୍ଛିତ ପଦାର୍ଥ ନେଇ ଫେରି ଆସିଲେ । ମୋର କଅଣ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଜଣେ ମୋତେ ପଚାରିଲା । ଏ କି ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରଶ୍ନ ! ଇଚ୍ଛା କି ସୀମାବଦ୍ଧ ? କୁବେର ଭଣ୍ଡାରରେ ପଶିଲେ କି କିଛି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ? ମୋର ତ ପର୍ବତଟାଯାକ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା; କିନ୍ତୁ ନେଇପାରିବି କିପରି ? ମୁଁ କିଛି ନେବି ନାହିଁ । ତେବେ ପର୍ବତକୁ ଆସିଲେ କିଛି ହେଲେ ଗୋଟାଏ ନେବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଯେଉଁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଆଇନ ଥାଏ, ତେବେ ଗୋଟାଏ କିଛି ନେବାକୁ ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ପର୍ବତ ଗାତରେ ବାଣ୍ଡଶର ବଣ ଯଥାତଥା ଅଛି, ତାହା କାସ୍ତକଣ୍ଡୀ ନାମକ ତୃଣବିଶେଷ । ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନିବା ପାଇଁ ପିଲାମାନେ ପ୍ରଥମତଃ ବାଣ୍ଡଶର କଲମରେ ଲେଖିବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି । ତାହାର ଆଦରସୌଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରତି ଲୌହ ଲେଖନୀ ଛଡ଼ାଇନେଇଅଛି । ପର୍ବତର ବାଣ୍ଡଶର କୁଦାମାନ ପୁଷ୍ପ ଧାରଣ କରି ପର୍ବତକୁ ଶୁକ୍ଳ ଚାମରରେ ବ୍ୟଜନ କରୁଅଛି । ମୁଁ ସେଥିରୁ ପେଣ୍ଡାଏ ଆଣିଥିଲି । ଖରା କ୍ରମଶଃ ପ୍ରଖର ହେବାରୁ ଆଉ ଉପରକୁ ନ ଯାଇ ପର୍ବତରୁ ଅବତରଣ କରିବାକୁ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଆସି ବୋଟ୍‌ରେ ବସିଲୁଁ । ବୋଟ ବନ୍ଦର ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲା । ଆସିବାବେଳେ ଚିଲିକା ବିକଟ ଉଗ୍ର ରୂପ ଦେଖାଇଥିଲା । ପବନ ଟିକିଏ ଅଧିକ ହେବାରୁ ବଡ଼

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଡ଼ ଲହରୀ ଉଠିଲା—ବୋଟଖଣ୍ଡି ଉଦପତ୍ ହେଲା; ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁଖ-ଦୋଳାରେ ଦୋଳିତ ହେଲୁ । ଖଲାସିମାନେ ଖଲାସ ପାଇଲେ । ଅନୁକୂଳ ପବନରେ ବୋଟ୍ ଚାଲିଲା । ଜଣେ ଗୀତ ଗାଇଲା, ଆଉ ସମସ୍ତେ ପାଳି ଧରିଲେ । ଗୀତ ବୁଝିହେଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱରଟି ବଡ଼ ମଧୁର । ଦକ୍ଷିଣଦେଶର ସ୍ୱର ଓ ବେଶ ବାସ୍ତବରେ ମଧୁର । ଦୁଟଙ୍ଗବାମାନେ ଶ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ସଙ୍ଗୀତର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତର ମୋହରେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୂରଯାଏ । ଯଥାସମୟରେ ବୋଟ୍ ଆସି ଘାଟରେ ଲାଗିଲା, ମୁଁ ଓ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଉଭୟେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଆସିଲୁଁ ।

ଏଥର ମୁଁ ରମ୍ଭାରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ଅନେକ ଥର ଚିଲିକାରେ ଭ୍ରମଣ କରିଅଛି । ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣ ପ୍ରାୟଶଃ ମୋର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତି-ଥର ମୁଁ ଚିଲିକାର ନୂତନ ବେଶ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ଚିଲିକା ନିତ୍ୟ ନୂତନ ନୁହେଁ—କ୍ଷଣ ନୂତନ । ତାହାର ମହାଶୋଭାର ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ—ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ନୁହେଁ । ଶାନ୍ତ ମାନବ ସେହି ଅନନ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକାର ହେଲା; ଶରୀରର ଦୁର୍ବଳତା ଛୁଟି-ଗଲା—ମୁଁ ନୂତନ ଶକ୍ତି ଫେରି ପାଇଲି । ଚିଲିକାର ବାୟୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର, ଜଳ ଈଷତ୍ ଲବଣାକ୍ତ; ମାତ୍ର ହିତ-ଜନକ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶୋଭାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର । ଚିଲିକା ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ—ଚିଲିକା ରତ୍ନାକର । ଚିଲିକାରୁ ଶିପ ଶାମୁକା, ଶଙ୍ଖ, ମାଛ, ଶୁଖୁଆ, ପକ୍ଷିପର ଓ ପକ୍ଷୀ ବହୁ ଦୂରସ୍ଥ ବିଦେଶକୁ ଯାଏ । ପକ୍ଷିପର ମଧ୍ୟରେ ଏସ୍ରି ପକ୍ଷୀର ପର ପ୍ରଧାନ । ସେଥିରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମହିଳା-ମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ରମଣୀୟ ପରିଚ୍ଛଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଦୁଇଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ରମ୍ଭା ନିକଟସ୍ଥ ସାଦେଇଅ ଗ୍ରାମରେ ରହି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଶୁଖୁଆର ବ୍ୟବସାୟ କରୁଅଛନ୍ତି; ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛକୁ ଶୁଖାଇ ଖୋଳ ବାହାର କରି ବିଦେଶକୁ ପଠାଉଅଛନ୍ତି । ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିର ସେହି ଶୁଷ୍କ ମାଂସରେ ବିଲାତରେ ଉପାଦେୟ ତରକାରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଖୋପା ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାର । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାହାଡ଼-ମାନ ତାହାର ସୁପ୍ତ ରତ୍ନର ଭଣ୍ଡାର । ଗିରିଗର୍ଭରେ କେଉଁଠାରେ କି ରତ୍ନ ଲୁକ୍କାୟିତ ଅଛି, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଦିନେ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖାଇଦେବ । ଲବଣ ଦ୍ୱାରା ଚିଲିକାରୁ କୁବେର ଭଣ୍ଡାର ମିଳୁଅଛି । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳର ଗର୍ବ-ଗୌରବ, ଉତ୍କଳର ସୁଷମା-ସମ୍ପଦର ମାନଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ପାବନ ତୀର୍ଥ । ତାହାର ମହିମା ତାହାର ଜନକ ମହୋଦଧି ପରି ବିରାଟ । ଚିଲିକା ଉତ୍କଳ ମସ୍ତକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରାଜଟୀକା । ଉତ୍କଳ ଭାରତମାତାର ଆଦରଣୀ ରାଜଜେମା, ଚିଲିକା ସେ ମହିମିତା ରାଜକନ୍ୟା-ମସ୍ତକର ଉପଯୁକ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଦୋଦୁଲ୍ୟ ହୀରକ କିରୀଟ ।

ଚିଲିକା ଭିତରକୁ ମୁଁ ୨୪ ମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ-ଅଛି । କେଉଁ ଦିନ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ, କେବେ ୭ ମାଇଲ, କେବେ ଦଶମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଫେରି ଆସିଅଛି, ଆଉ କେବେ ବା ସର୍ବ ଭ୍ରମଣ କରିଅଛି । ଦୁଇଥର ବାରକୁଦା ଯାଇଅଛି । ଶେଷ ଥର ଚିଲିକା ଆଶ୍ରମରେ ରାତ୍ରି ଯାପନ କରିଥିଲି । ଡାନକୁଟୁରି ଉପଦ୍ରବରେ ବଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ରହିହେଲା ନାହିଁ—ବାରଣ୍ଡାରେ ଶୋଇଲି । ଏଥର ମୃଗ ଦେଖିଥିଲି, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବଙ୍ଗଳା ପାଖରେ ଚରୁଥିଲେ । କେତୋଟି ବଙ୍ଗଳା ବାରଣ୍ଡାରେ ଶୋଇ ରୋମନ୍ଥରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତେ ବନ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଚିଲିକାରେ ଅନେକ ସମୁଦ୍ର ଚିଲ ଅଛନ୍ତି । ଇଂରାଜୀରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଇଗଲ କହନ୍ତି । ଏହି ଚିଲର ବହୁଳତା ହେତୁ ଚିଲିକା, କି ହ୍ରଦର ଆକାର ଚିଲ୍ଲୀ (ଭ୍ରୂଲତା) ପରି ବନ ହେତୁ ଚିଲିକା ନାମ ହୋଇଅଛି, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଅଥବା ଉତ୍କଳର ଏହା ଶୋଭା-ତିଳକ; ସେହି ତିଳକାରୁ ଚିଲିକା ହୋଇ-ଅଛି । ଏସବୁ ଅନୁମାନସିଦ୍ଧ, ପ୍ରକୃତ କାରଣ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ-ବିଶାରଦ ପାଠକମାନେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତୁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ସ୍ୱର୍ଗତା ମହାମନସ୍ୱିନୀ ମହାରାଣୀ କନକମଞ୍ଜରୀ ଦେବୀ ମୋତେ ଆଶାତୀତ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ଲାଭ କରି ନ ଥିଲେ ଚିଲିକାର ମହାଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିପାରି ନ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଗୋଟାଏ ଆବାଲ୍ୟପୋଷିତ ଅଧୀର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଇଥାନ୍ତା । ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟା, ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣା ମହାରାଣୀ ମହୋଦୟା ଚିଲିକା ଭ୍ରମଣରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବିଧା କରି-ଦେଇ ମୋତେ ଅନୁଗୃହୀତ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆଜୀବନ କୃତଜ୍ଞ ।

କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ମୁଁ ଚିଲିକା-ଭ୍ରମଣ ଲେଖିଥିଲି । କାଳୀଜାଈ ଚିତ୍ରର ବିବରଣ ଦେଇ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ସମାପ୍ତ କରିବାର ବାସନା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ କାଳୀଜାଈ ଯିବାକୁ ସୁବିଧା ଘଟିଲା ନାହିଁ । ତହିଁ ପରେ ଦୁଇ ଥର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି; ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତିର ଭୀଷଣତା ପ୍ରତିଥର ଚେଷ୍ଟାରେ ଅନ୍ତରାୟ ଘଟାଇଥିଲା । ଦୁଇଥର ଯାକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିବାତ୍ୟାର ନିଷେଧାଜ୍ଞା ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଥରେ ରମ୍ଭାରେ ଏକ ସପ୍ତାହ କାଳ ଅପେକ୍ଷା କରି ଫେରି ଆସିଲି । ଚିଲିକା ଶାନ୍ତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାବିକମାନେ ନାବ ନେବାକୁ ମନା କଲେ । କେତେ କେତେ ଭୟ ଦେଖାଇ କହିଲେ, କାଳୀଜାଈ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ତରଙ୍ଗର ଏରୂପ ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ ଗତି ଯେ, ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶମାତ୍ରେ ନୌକା ମଗ୍ନ ହୋଇଯିବ । ହାୟ, ଯେଉଁ ଉତ୍କଳୀୟ ନାବିକମାନେ କରାଳତରଙ୍ଗା-କୁଳିତ ଅଗାଧ ବାରିଧିବକ୍ଷ ଭେଦ କରି ସୁଦୂର ବିଦେଶରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ବଂଶଧର-ମାନେ ଚିଲିକାର ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପକୁ ଯିବାକୁ ଭୀତ ! କାପୁରୁଷୋଚିତ ଏହି ଭୀରୁତା, ଏହି କ୍ଲୀବତା କାହୁଁ ଆସିଲା ? କେବଳ ବିଷାଦ-ବ୍ୟଞ୍ଜୀ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଭିନ୍ନ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ଯାହାହେଉ ସେମା-ନଙ୍କ ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନରେ ମୋର ଦିଦୃକ୍ଷା ବିରାମ ନ ଲଭି ପ୍ରତ୍ୟୁତ ବହୁଗୁଣିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏଣେ ଉଦ୍‌ବେଳ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ସମ୍ଭାଳି ହେଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ଭାବିଲି, ବିଧାତା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନେକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ-ଅଛି; ମାତ୍ର ଗତିର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ନାହିଁ । ଗତି ବିଷୟରେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ । ମାନବକୁ ଯୋଡ଼ାଏ ପକ୍ଷ ଦେଇଥିଲେ ବିଧାତାର କଅଣ ବା କ୍ଷତି ହୋଇଯାଇଥାଆନ୍ତା ? ଅଭାବ ରଖିବାଟା ଯେପରିକି ତାହାର ଚିରନ୍ତନ ସ୍ୱଭାବ । ମଧୁର ଫୁଲରେ ଗନ୍ଧ ନାହିଁ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ ରସ ନାହିଁ, ସଙ୍ଗୀତର ରୂପ ନାହିଁ, ଏହିପରି ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥରେ ଅଭାବ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ସମୟରେ କିଏ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନରୁ ରୁଷ୍ଟ ସ୍ୱରରେ କହିଲା, କିଏ ରେ ତୁ ମାନବ—ଦୁର୍ବଳ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ହୀନସତ୍ତ୍ୱ ମାନବ ! ବିଧାତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ସମାଲୋଚନା-ସାହସ ଅସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ତ ଊଣା ନୁହେଁ । ଏହି ନୀରବ ତର୍ଜ୍ଜନ ଶୁଣି ମୋର କଳ୍ପନା ଛୁଟିଗଲା, ଚେତନା ଆସିଲା; ଭାବିଲି—ଏହା ତ ଯଥାର୍ଥ କଥା । ଯାହାକୁ ଧ୍ରୁବ, ଶିବ, ସତ୍ୟ କହନ୍ତି, ତାହାହିଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣ ମାନବ ହୋଇ ଅନନ୍ତଭୂମା ବିଶ୍ୱ-ବିଧାତା ବିଧାତୃ-ବିଧାନର ସମାଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ସିନା ! କାହିଁକି କେଜାଣି କାଳୀ-ଜାଈର ପ୍ରକୃତିଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ସମୟରେ ନିଜର ଶୋଭା ଦେଖାଇବାକୁ ଏକାନ୍ତ ପରାଙ୍ମୁଖ, ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । ଶେଷରେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଦୁର୍ବହ ଗୁରୁଭାର ମସ୍ତକରେ ବହନ କରି ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ରମ୍ଭାରୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ।

ଅନନ୍ତର କେତେକ ବର୍ଷ ଅତୀତ ହେଲା, କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା; ମାତ୍ର ମୋର ସେହି ବ୍ୟଗ୍ର ଦୁର୍ବାର ଲାଳସାର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ନୈରାଶ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରୟତ୍ନ ଶ୍ରେୟ, ଏହା ଭାବି ତୃତୀୟ ଥର ଚେଷ୍ଟାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଓ ଅଠ-ଗଡ଼ର ଉଭୟ ଟିଷାଧୀନ ରାଜା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ଦ୍ଦ-ରାଜଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କୁ କାଳୀଜାଈ ଯିବାର ସୁବିଧା କରାଇଦେବା ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ-ପତ୍ର ଲେଖିଲି । ହୃଦୟବାନ୍ ରାଜା ମହୋଦୟ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ମୋତେ ଆହ୍ୱାନ କରିବାରୁ ମୁଁ ୩୦।୪।୧୯ ତାରିଖରେ ରମ୍ଭା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲି । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଚିରଜୀବନର ସଙ୍ଗୀ, ଦୁଃଖଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସଙ୍ଗୀ, ସ୍ନେହର ଅନୁଜ କେବଳ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଥିଲି । ବ୍ରହ୍ମପୁର ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଏପରି ଭିଡ଼ ହେଲା ଯେ, ଅନେକଙ୍କୁ ଅଗତ୍ୟା ଠିଆହୋଇ ରହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଘୁମୁସରବାସୀ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ ଲୋକମାନେ ସପରିବାର ଆସାମ ଯାଉଥିଲେ; ସେହିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରେଲଗାଡ଼ି ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇ ତିନି ମାସର ଶିଶୁ ସୁଦ୍ଧା ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଲୋକଗୁଡ଼ିକ କି ଶୀର୍ଣ୍ଣ ! ଶରୀରର ଅସ୍ଥିଶିରା ଗଣି ହେଉଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ସେମାନେ ଚିରରୋଗୀ ଶିଳ୍ପୀର ଅଜନ୍ମରୋଗୀ ଧଳା ଅଥବା ବଧାତା ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ିବା ସକାଶେ ଛାଞ୍ଚ ବାନ୍ଧିଅଛି । ହାୟ, ମାନବର ସେଗୁଡ଼ିକ କି ବିକୃତ ସଂସ୍କରଣ ! ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ନିତାନ୍ତ ପାଷାଣ ହୃଦୟରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱତଃ ଦୟା ଜାତ ହେବ ଏବଂ ନୀରସ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ସ୍ତନାଭାବରୁ ଶିଶୁଗୁଡ଼ିକୁ କଷ୍ଟଭୋଗ କରୁଥିବାର ଦେଖି ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସେମାନଙ୍କର କିଛିଏ ସୁବିଧା କରିଦେଲି । ତହିଁ ସେମାନଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କର କୃତଜ୍ଞତା କହିଲେ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ଦୁଃଖିପ୍ରାଣ ବିନ୍ଦୁଏ ସହାନୁଭୂତି ପାଇଲେ ସିନ୍ଧୁଏ କୃତଜ୍ଞତା-ସୁଧା ଢାଳିଦିଏ । ଦୁଃଖୀ କେବଳ ଟିକିଏ ଖୋଜେ, ଟିକିଏ ପାଇଲେ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ମଣେ । ସେମାନେ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ଅନ୍ୟ କିଛି କଥା ନୁହେଁ—କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବର କଥା । ସେ ବିଷାଦ-କାହାଣୀ ଲେଖିହେବ ନାହିଁ—ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ରକ୍ତମାଂସଦେହୀ ମନୁଷ୍ୟ ତାହା ପଢ଼ି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିପାରିବ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ କଥା କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ, କେଉଁଠିକି ଯିବ ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ଜଣେ କହିଲା, "ବାବୁ, ଆମ୍ଭେମାନେ ମରିବାକୁ ଯାଉଅଛୁଁ; ଏଠି ଥିଲେ କି ମରନ୍ତୁ, ମରଣକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ସେଠାକୁ ଯାଉଅଛୁ ।" ଆଉ ଜଣେ କହିଲା, "ମୋର ଶତାଧିକ ଭରଣର ଭୂମି ଅଛି । ଛଅ ହଳ ବଳଦର ଚାଷ କରେ, ତାହା ସବୁ ଛାଡ଼ି ଏ ଜନ୍ମ ସକାଶେ ଯାଉଅଛି ବାବୁ ! ଉପବାସ କଷ୍ଟ ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ କି ସହସ୍ର ଗୁଣେ ଶ୍ରେୟ ନୁହେଁ ! ମାତ୍ର ତାହା ହେଉଛି ବା କାହିଁ ?" ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ବୋଧହୁଏ ଆଉ କେହି ଅଧିକ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ ନାହିଁ ।

କ୍ଳାନ୍ତ ପଥିକ ପରି ରେଲଗାଡ଼ି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିଶ୍ରାମ କରି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ; ମାତ୍ର ମୋର ସେ ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ସ୍ୱତଃଦେଶାନ୍ତରିତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ ଲୋକମାନଙ୍କ କଥାରେ ଏକାନ୍ତ ତନ୍ମୟ ଥିଲି ।

ରାତି ୭ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରମ୍ଭାରେ ରେଲଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟକୃଷ୍ଣ ଚମ୍ପତିରାୟଙ୍କ ଖଣ୍ଡିଏ ଯାନ ଘେନି ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲି, ମୋତେ ଡାଳୀକଟୀ ଦେଖାଇ ଆଣିବାର ଏବଂ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାର ଭାର ମାନନୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟ ତାଙ୍କରି ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଉପଯୁକ୍ତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଭ କରି ଅନବଦ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କଲି । ଶିଷ୍ଟାଚାର, ମିଷ୍ଟସମ୍ଭାଷଣ ପରେ ସମସ୍ତେ ରମ୍ଭା-ବଙ୍ଗଳା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରାକଲୁ । ଅନ୍ଧକାର ରାତି ପ୍ରକୃତିର ଶୈଳକନ୍ୟା ଚିଲିକା ମାତୃକୋଳରେ କୃଷ୍ଣ ପଣତ ଘୋଡ଼େଇହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ସୁତରାଂ ତାହାର ଚର ଅପାଗୋଗ ମଧୁର ମାଧୁରୀର ପୁଣ୍ୟାମୃତ ରସାସ୍ୱାଦ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ ପରେ ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି ଶଯ୍ୟାର ଆଗ୍ରହ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଲା ।

୧୫।୯—ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ଶେଷ କରି ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍ ଗୃହରେ ବସି ଚିଲିକାର ଶୋଭା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଆଜି ଚିଲିକାର ଜଳ ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ି ଆସିଅଛି ଏବଂ ମେଘାବରଣ ହେତୁ ସ୍ୱଚ୍ଛବସ୍ତ୍ରଧରା ଚିଲିକା ନୂତନ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଅଛି । ପବନ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ଚିଲିକା ଅଙ୍ଗପ୍ରସାଧନ ବେଣୀବିନ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତି ନୀତିରେ ନିଯୁକ୍ତ । ବସନ୍ତ ଯାଇଅଛି; ମାତ୍ର ତାହାର ବିଭବ ରଖିଯାଇଅଛି । ସେହି ମହାର୍ହ ବିଭବରାଶିରେ ତଟ ଆଲୋକିତ ଓ ମହିମିତ । ପର୍ବତମାନେ ପଞ୍ଚଭୁଜ ପେଷି ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରୀତି ସଙ୍ଗୋଳା ଜଣାଉଅଛନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କୋକିଳ 'କୁ' 'କୁ' କହି କାହାକୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରୁଅଛି । ହଳଦୀବସନ୍ତ 'କୁ-ହେ-ଗୋ', 'କୁ-ହେ-ଗୋ' କହି ତାହାକୁ ବାରମ୍ବାର ପଚାରୁଅଛି । କୋକିଳ ସେ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ଏକମନରେ ଶରସ୍ୱାର ବୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ସେ ଅମୃତବୋଳା ସ୍ୱରସ୍ୱାର କେଉଁ ଭାଗ୍ୟଧରର ପ୍ରାପ୍ୟ, ତାହା କିଏ କହିବ ? ଘଣ୍ଟଶିଳା-ଚୂଳରେ ପକ୍ଷୀ ନିହକତ ବସିଅଛି । ଚିଲିକା-ବକ୍ଷ-ବିହାରୀ ପବନ ସେହି ମଙ୍ଗଳ ମଧୁର ପୁଣ୍ୟସ୍ୱର ବହିଆଣି ରମ୍ଭାରେ ବିତରଣ କରୁଅଛି । ନଭ-ପଥ ଘନ-ଈଭୂତ ବୋଲିହୋଇ ଗମ୍ଭୀର ଯୋଗ-ସାଧନାରେ ନିମଗ୍ନ । ରବି କ୍ରୋଧ-ଲୋହିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଉଦିତ ହେଲେ । ଘନଯୂଥ ତାଙ୍କର ଗତିପଥ ଆକ୍ରମଣ କରିଅଛନ୍ତି; ସୁତରାଂ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେ କିରଣ-ବାଣରେ ଘନକଳେବର ତୂଳା ଧୁଣିଲ ପରି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିଦେଲେ । ବହୁ ଘନସୈନ୍ୟ ନିପାତ ହେଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠ ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ପଳାଇଗଲେ । ପ୍ରକୃତି-ଦେବୀ ଆକାଶରେ କୁହୁକ ବିସ୍ତାର କଲେ । ଆକାଶ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣରେ ରଞ୍ଜିତ ହେଲା । କେଉଁ ଅଂଶ ରୌପ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ, କେଉଁ ଅଂଶ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କେଉଁ ଅଂଶ ପ୍ରବାଳବର୍ଣ୍ଣ, କେଉଁ ଅଂଶ ମରକତ ବର୍ଣ୍ଣ; ଆଉ କେତେ ଅଂଶ କେତେ ଅପୂର୍ବ ନବୀନ ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କଲା, ସେ ବର୍ଣ୍ଣର ସଂଜ୍ଞା ବର୍ଣ୍ଣକୋଷରେ ନାହିଁ । ସେ ବର୍ଣ୍ଣ-ମାନଙ୍କର ନାମକରଣ କୋଷ-କର୍ତ୍ତାର ଅସାଧ୍ୟ । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ରଙ୍ଗ କେଉଁଆଡ଼େ ଉଭେଇଗଲା ! ଅମ୍ବର ଦିଗମ୍ବର ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କଲା । ଚିଲିକା ଅସିତ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳର ବିଶାଳ ପୃଷ୍ଠା ପ୍ରାୟ ବିସ୍ତୃତ ଦିଶିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ-କିରଣରେ ତାହାର ଜଳରାଶି ଢଳ ଢଳ ଲାବଣ୍ୟ ବିସ୍ତାର କଲା । ସେ ଦ୍ୟୁଲୋକଦୁର୍ଲଭ ଅମରଲୋଭିତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମହିମାରେ ଚିଲିକା ନିଜେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲା । ସେ ହାସ୍ୟ ମୃଦୁସ୍ମିତ ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ମଧୁର ଓ ମୋହକର । ସେହି ସୁଷମା ଓ ହାସ୍ୟ ଦେଖି ସୁଷମା-ସେବକମାନେ ଚିଲିକାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ନିଖିଳ ସୁଷମାବତୀ ଅମରାବତୀର ନୀର-ସଂସ୍କରଣ ମଣିବେ । ଚିଲିକା ଉପରେ ଦଳେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଗଲେ । ସାଧୁ ହୃଦୟରେ ଲାଳସାର ଛାୟାପାତ ପ୍ରାୟ ସେମାନଙ୍କର ଛାୟା ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ପଡ଼ି ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲା । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଚିଲିକାର ହୈମସିଂହାସନ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାଧନ୍ୟ ମହାକାଳ ପ୍ରାୟ ସେ ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ନିଜର ସିଂହାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈଶାଖ ମାସ; ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା; ମାତ୍ର ଚିଲିକା ପ୍ରସାଦରୁ ରମ୍ଭା ଶୀତଳ । ରମ୍ଭାରେ ସବୁଦିନେ ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସ । ପତ୍ର ଲେଖା ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପାଠ ପ୍ରଭୃତିରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ରମ୍ଭାନିବାସୀ ଦୁଇଜଣ ଛାତ୍ର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସେକେଣ୍ଡାରୀ ସ୍କୁଲରେ ପଢନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଚିଲିକାକୂଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲି । ମୁଁ କର୍ମସୂତ୍ରରେ ଅଠରବର୍ଷ କାଳ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଟାଇଅଛି, ସୁତରାଂ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସରଳ ପବିତ୍ର ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ବଡ଼ ମଧୁର ଓ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ବୋଧହୁଏ । ଛାତ୍ରଜୀବନର ଉଲ୍ଲାସ, ସାହସ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା କେବେ କି କେହି ଭୁଲିପାରେ ? ଯାଉଁ ଯାଉଁ କଥା-ଛଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାତୃ-ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଭୂଗୋଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସଦୁତ୍ତର ଦାନରେ ସୁଦ୍ଧା ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷବୟସ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନାମକ ଗୋଟିଏ କରଣ ପିଲା ସାହିତ୍ୟରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଲେ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସ୍କୁଲରେ ମାତୃଭାଷା ଶିକ୍ଷା ପ୍ରକୃତଭାବରେ ଦିଆଯାଉଥିବାର ପ୍ରମାଣ ପାଇ ମୁଁ ପରମାନନ୍ଦିତ ହେଲି । ସ୍କୁଲର ଓଡ଼ିଆ ପଣ୍ଡିତ ମୋର ପରିଚିତ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଯେ କେହି ହୁଅନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନ-ପ୍ରଣାଳୀ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ଭ୍ରାତୁଷ୍ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀନିବାସ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ । କାହିଁକି କେଜାଣି, ଶ୍ରୀନିବାସ ମୋ ପ୍ରତି ଅତିରିକ୍ତ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ମୋତେ ଲଜ୍ଜିତ କରାଇଲେ । ରମ୍ଭାରେ ସେହି କେବଳ ଜଣେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାଧାରଣ ହୃତୋତ୍ସାହ; ତାଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ସେ ଟିଏ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ସେଥିରେ ସାଧାରଣଙ୍କର ଅନ୍ତର ଅସୁବିଧା ଆଲୋଚିତ ହୁଏ । ଶ୍ରୀନିବାସ ଅନେକ ଔଷଧ ଅଣାଇ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ବିତରଣ କରନ୍ତି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ବଂଶଗୌରବର ପରିପୋଷକ ।

ଚିଲିକା-କୂଳରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଗଲା । ସେ ଦିନ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦ୍ୱିତୀୟା । ସାନ୍ଧ୍ୟସମୀର-ହିଲ୍ଲୋଳରେ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କର ବିହାର-ତରଣୀ-ଶ୍ରେଣୀ ଦୋହୁଲାମାନ ହେଉଅଛି । ଯେଣେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ନଭ-ସାଗର ବକ୍ଷରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ତରଣୀ ଝଟକୁଅଛି । ଚିଲିକାଗର୍ଭସ୍ଥ ପର୍ବତ-ମାଳା ପ୍ରାୟ ମେଘମାଳା ଆକାଶର ଠାବେ ଠାବେ ବିଶ୍ରାମନିରତ । ତାରକୁଳ ଚିଲିକା-ଦର୍ପଣରେ ମୁଖ ଦେଖି ହସିଉଠିଲେ । ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରକାଧାରରେ ସ୍ନାନକରି ଠିକ୍ ଠିକ୍ ହୋଇ ହସିଉଠିଲା; ମାତ୍ର ସେ ହାସ୍ୟ ବହୁକ୍ଷଣ ସ୍ଥାୟୀ ହେଲା ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିଲିକାର ସେହି ଚଞ୍ଚଳ ହାସ୍ୟ ତାହାର ଅଧରରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଫେରିଆସିଲୁଁ ।

ପୂର୍ବେ ରମ୍ଭାନଗରୀ ବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳୀ ଥିଲା । ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଚିଲିକା ପଥରେ ନୌକାରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ରମ୍ଭାକୁ ଆସୁଥିଲା । ରେଲ୍ ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ରତି ତାହାର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ କିଛି ମଳିନତା ଲଭିଅଛି; ମାତ୍ର ଏକାବେଳକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁତ ଧାନ ଆସୁଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟହ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର ଧାନ-ବିକ୍ରୟ ଲାଗିଅଛି । ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଆଠଗଡ଼ ଓ ଘୁମୁସର ପଲ୍ଲୀର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଉଅଛି । ଏତଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକ୍ଳିଷ୍ଟ ଜନ-ସାଧାରଣଙ୍କର ମହୋପକାର ସାଧିତ ହେଉଅଛି । ଦୁଇଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ରମ୍ଭାରେ ବହୁ ମତ୍ସ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଚିଲିକାରେ ଭାଉଣା ନାମକ ଏକଜାତୀୟ ମତ୍ସ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ତାହା ଠିକ୍ ମାସ୍ତର ଭଳି ଦେଖାଯାଏ; ମାତ୍ର ମାସ୍ତର ନୁହେ । ଇତରଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ତାହା ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସ୍ୱଳ୍ପ । ସେହି ମାଛ କଲିକତା ପଠାଯାଉଅଛି । ସେଠାରେ ମାସ୍ତର ମାଛ ନାମରେ ତାହା ସମଧିକ ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୀତ ହେଉଅଛି ।

୨।୫।୧୯—ଆଜି ଶରୀର କିଛି ଅସୁସ୍ଥ ବୋଧ ହେବାରୁ ବୁଲିବାଟା ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱର ତ ମୋତେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସୁଖରୁ ଚିରବଞ୍ଚିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତହିଁ ଉପରେ ନୂତନ ପୀଡ଼ା ଏକାନ୍ତ ମୋର ଅସହ୍ୟ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ମୁଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କରେ । କେବଳ ମୋର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ ଯେପରି ଭଗବାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତଦ୍ରୂପ ମଣେ । ମୋର ପୀଡ଼ାର କାରଣ ମୋର ଭାଗ୍ୟଦୋଷ କିମ୍ବା ଅଦୃଷ୍ଟଦୋଷ, ଏହା ମୁଁ ପ୍ରାୟ ବିସ୍ମୃତ । ଅଉ ବିସ୍ମୃତ ହେବାର ମଧ୍ୟ କଥା । ଭାଗ୍ୟଦୋଷ ବା ଅଦୃଷ୍ଟଦୋଷ ମୋର କୀତ, ଉପାର୍ଜିତ ବା ସୃଷ୍ଟ ନୁହେ । ମୋର ଯାହା କିଛି, ତାହା ତାଙ୍କରି ଦୟାର ଦାନ । ଭାଗ୍ୟ ଓ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ମୋର ନାହିଁ ଏବଂ ତାହାକୁ ନିଜର ବୋଲି କହି ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ଯାଉ, ତାହିଁକି ସେ କଥା ?

ଆଜି ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟା—ସତ୍ୟଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ଦିନ । ଯେଉଁ ଦିନରେ ସତ୍ୟ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ଆଜି ଦିନଟି ଠିକ୍ ସେହି ଦିନ ନୁହେଁ—ସେହି ପବିତ୍ର ଦିନର ସ୍ମୃତିମାତ୍ର । ହିନ୍ଦୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାରବ୍ରତ ଗୋଟିଏ ମହା ସ୍ମୃତିର ପୂଜା । କେବଳ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି-ସ୍ଥାପନ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ନୁହେ । ହିନ୍ଦୁ ପୁଣ୍ୟପର୍ବରୂପେ ସ୍ମୃତିଦିବସ ପାଳନ କରି ସେହି ସ୍ମୃତି ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ମୃତିରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ପୂଜା କରେ । ଏହି ସ୍ମୃତି ପୂଜା—ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପୂଜା ହିନ୍ଦୁର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଗୌରବ । ଏହିହେତୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଜଗତର ପୂଜ୍ୟ ଓ ନମସ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ ନିକଟରେ ଅତୀତ ବ୍ୟର୍ଥ ବା ଉପେକ୍ଷିତ ନୁହେଁ—ପ୍ରତ୍ୟୁତ ମଙ୍ଗଳ ଜ୍ଞାନରେ ସମାଦୃତ, ସୁପୂଜିତ । ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବଦା ଅତୀତକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନେତ୍ରରେ ଦେଖେ । ଆଜି ଧାନ୍ୟ ସାଜ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବପନର ଅନୁକୂଳ ଦିନ । ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟାରେ ବୁଣିଲେ ବୀଜ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଆଜି ବୃନ୍ଦାବନ-ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ସବମୟ । ଆଜି ହୁଳଅଁ ଆମଳିତ ହୁଏ । ତାହାକୁ କଳମ ଶାଗ ଓ ବାଇଡାଲି ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ଗୃହସ୍ଥ ଘରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ଏହା ଭାବୀ କୃଷି ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ । ଏତଦ୍ଭିନ୍ନ ଧାନଗଛ ତଳମ ପତ୍ର ଶାଖାଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ବୀଜ ପରି ଅଧିକ ଫଳ ଧାରଣ କରେ ବୋଲି ଜନଶ୍ରୁତି ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏ ରୀତି ରମ୍ଭାରେ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟା ଏରୂପ ଭାବରେ ପାଳିତ ନ ହୋଇ ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ହେଉଥିବ । ଅଦ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥ ଚକରେ ଅକ୍ଷ ସଂଯୋଗ କରାଯାଏ ଏବଂ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଆଜି ଦିନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନମସ୍କାର କରି କହିଲି, "ହେ ପୁଣ୍ୟଦିବସ, ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୟର ପ୍ରତିଭୂ, ଜଗତରେ ସତ୍ୟ, ପୁଣ୍ୟ ଓ ଶୁଭ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଯାଅ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହାର ପ୍ରତିନିଧି, ସେ ଅତୀତ ସିନ୍ଧୁର ଅତଳ ଗର୍ଭରେ ନିମଜ୍ଜିତ । ତୁମ୍ଭର ପରମାୟୁ ମଧ୍ୟ ଚତୁର୍ଯାମରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଅତଃପର ତୁମ୍ଭେ ଫେରିଯିବ, କଥା ରଖିଯାଅ ।"

୩ । ୫।୧୯—ଆଜି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯିବାକୁ ହେବ । ସେହିଠାରୁ କାଳୀଜାଈ ଯିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସ୍ନାନଶୌଚ ପରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ହେଲା । ଭୋଜନରେ ବଡ଼ ତୃପ୍ତି ବୋଧ ହେଲା । ଗତ ରାତିର ଅର୍ଦ୍ଧାହାର ସେଥିର କାରଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କାରଣ ମୋର ଚିରପ୍ରିୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଶାଗ ବର୍ଷିକ ପରେ ମଧୁର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ମଧୁର ସ୍ୱାଦୁ ତେଜ ପତ୍ରର ଏକାଂଶରେ ଆସନ ଲାଭ କରିଥିଲା । ବେଳ ପ୍ରହରକ ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଖଣ୍ଡିଏ ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଯାତ୍ରା କଲୁଁ । ରମ୍ଭାର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ରମଣୀୟ, ବଡ଼ ଲୋଭନୀୟ, ବଡ଼ ଉପାଦେୟ ବୋଧ ହେଲା । ରାଜମାର୍ଗର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିଶାଳ ବଟ ଓ ଜାମୁ ବୃକ୍ଷ ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଭାବରେ ପ୍ରାୟ ଏକକୋଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପି ରହିଅଛି । ତାହା କୁଞ୍ଜ ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ସେହି ଶୀତଳ, ନିରାଞ୍ଜନ ଛାୟାଚ୍ଛନ୍ନ ସ୍ଥଳୀ ବାନରମାନଙ୍କର କେଳିକୁଞ୍ଜ ହୋଇଅଛି । ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ମନରେ ଏକ ଅନନୁଭୂତପୂର୍ବ ଶାନ୍ତିମୟ ପବିତ୍ର ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ ସ୍ୱତଃ ସଂଜାତ ହୁଏ । ପଥିକ ସେଥିରେ ମୁଗ୍ଧ ହେବା ତ ସହଜ କଥା; ମାତ୍ର ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୁଏ । ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଭିନ୍ନ ସଂସାରରୁ ଏକ ନୂତନ ସୁଖମୟ ସଂସାରକୁ ଆସିବା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଏହି ସଦାନନ୍ଦ ଧାମରେ ଗୋଟିଏ ବିଷାଦ ଦୃଶ୍ୟ ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କଲା । କେତେକ କଙ୍କାଳସାର ବାଳକବାଳିକାଙ୍କୁ ପକ୍ୱ ବଟଫଳ ସାଉଣ୍ଟି ଖାଉଥିବାର ଦେଖି ଲୋତକ ସମ୍ବରଣ କରିହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ନରନାରୀଏ ଶତଛିନ୍ନ ମଳିନ ବସନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ କରି କଞ୍ଚା ବରଫଳ ତୋଳୁଅଛନ୍ତି । ଶୁଣିଲି, ତାହାକୁ ସିଝାଇ ଖାଇ ସେମାନେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କିପରି ତୀବ୍ରଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଅଛି, ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଘଟଣାରୁ ଅତି ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କଥା ଶୁଣିଥିଲି । ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ-ମାଂସ ମନୁଷ୍ୟ ଖାଇଥିବାର ଦେଖା ଯାଇଥିଲା । ତାହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ? ଉଦର-ଯନ୍ତ୍ରଣାର ତୃପ୍ତି ସକାଶେ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ମାନବ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ? ନ'ଅଙ୍କରେ ୩.୪ ଦିନମାତ୍ର ଚାଉଳ ଟଙ୍କାକୁ ଦୁଇସେର ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ସାଢ଼େ ତିନି ସେର ଦର ରହିଅଛି । ନ'ଅଙ୍କରେ କେବଳ ଧାନ ଚାଉଳ ମହାର୍ଘ ହୋଇଥିଲା; ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖୁବ୍ ସୁଲଭ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଅନଳ ପ୍ରଖର ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିଅଛି । କେତେ ବା ଏକାନ୍ତ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଅତଏବ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷଠାରୁ ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କେତେ ଗୁଣ ଭୀଷଣତମ, ତାହା ଭାବିଲେ ମସ୍ତିଷ୍କ ବ୍ୟଥାରେ ଅବସନ୍ନ ହୁଏ ଏବଂ ଆତ୍ମା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼େ । "ଈଶ୍ୱର ଯାହା କରନ୍ତି, ତାହା ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ" ବୋଲି ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି; ମାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୁର୍ଘଟଣାରେ କି ମଙ୍ଗଳ ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ସେହି ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କୁ ଗୋଚର । ସେ ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିବାର ଶକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟର ତ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟାବଧି ଅମରବୃନ୍ଦଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ସାଧ୍ୟାତୀତ ।

କ୍ରମେ ରୌଦ୍ର ତେଜ ପ୍ରଖର ହୋଇ ଉଠିଲା, ଆଉ ସହି ହେଲା ନାହିଁ । ରୌଦ୍ର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଦୃଷ୍ଟିରେଖା ଅବରୋଧ କଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ସାନଘାଟୀ ପାର ହୋଇ ବଡ଼ଘାଟୀ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଏହା ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ "ହରଡ଼ାମୂଳ ଘାଟୀ" । ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଅର୍ଦ୍ଧମାଇଲ ଉଠିବାକୁ ହେବ । ପଥ ଏପରି ଢାଳିଆ ଯେ, ଘାଟୀ ମସ୍ତକରୁ ଗୋଟାଏ ବର୍ତ୍ତୁଳ ପଦାର୍ଥ ଗଡ଼ାଇଦେଲେ ତାହା ନିର୍ବାଧରେ ଆସି ଗିରିପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ । ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଘାଟୀ ଉପରକୁ ଉଠିଲାବେଳେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଉଠିଲା ପ୍ରାୟ ସୁଖକର ବୋଧ ହେଉଥାଏ; ମାତ୍ର ଦୈବାତ୍ ଶଗଡ଼ ଖସିଗଲେ ଏକାବେଳକେ ଯମଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେଇଥାନ୍ତା । ପଥର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିରାଟ ଗିରିଚୂଡ଼ା, ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅତଳ ପାତାଳ । ତାହା କେତେ ଗଭୀର, ଉପରୁ କଳାହେବ ନାହିଁ । ତାହା ପୁଣି ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ-ସଙ୍କୁଳ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ନିସ୍ତବ୍ଧତାର ସାଁ ସାଁ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ତାହା ବନ୍ୟ-ହିଂସ୍ରକ ଜନ୍ତୁଙ୍କର ଆବାସ-ଗହ୍ୱର । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ରଥ ଖସିଲା ନାହିଁ । ସତର୍କ ସାରଥିର ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳ ସେ ଉପୁଯୁକ୍ତ ନିସ୍ତାର କଲା । ଏରୂପ ପଥରେ ଶାହୁଟିଆ-ମାନେ ଶଗଡ଼ ପଛରେ ଖଣ୍ଡେ ବାଉଁଶ ବିଶେଷ କୌଶଳରେ ବାନ୍ଧିଦିଅନ୍ତି । ତାହାର ନାମ "ଘାଟୀଭିଳା ।" ତାହା ଯୋଗୁଁ ଶଗଡ଼ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ଆସିବାର ଆଶଙ୍କା ନ ଥାଏ । କ୍ରମେ ଶଗଡ଼ ଘାଟୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଯାଇ ଉଠିଲା । ସେଠାରୁ ପୁଣି ଅର୍ଦ୍ଧମାଇଲରୁ ଅଧିକ ପଥ ତଳକୁ ଗଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଘାଟୀମୁଣ୍ଡରୁ ଗୃହିଁଲେ ପଥ କ୍ରମେ ଅଦୃଶ୍ୟ ପାତାଳକୁ ପଶିଲା ପ୍ରାୟ ଜଣାଯାଏ । ଦୁଇ ଆଡ଼େ ଦୁଇ ଯୋଡ଼ି ଅଭ୍ରଲେହୀ ରୁଦ୍ର-କାନ୍ତ ଗିରିଚୂଡ଼ା ସଗର୍ବ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଅରଣ୍ୟ ଭୀଷଣ ପଥ; ପ୍ରତିପଦକ୍ଷେପରେ ମୃତ୍ୟୁର ଅସୀମ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଜଗତ୍‌ର ତାହା ଫଳରେ ପର୍ବତଚୂଡ଼ା ଶ୍ମଶାନମୟ । ବୋଧହୁଏ, ଗିରିରାଜ ଗ୍ରୀଷ୍ମସନ୍ତାପରୁ ତ୍ରାହି ପାଇବା ସକାଶେ ଆପାଦମସ୍ତକ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇଅଛି । ବଂଶଧାନ୍ୟ-ସମୂହ ଥୋପା ଥୋପା ହୋଇ ଫୁଲିପଡ଼ି ଗିରିପ୍ରକୃତିର ହୈମ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ବାଉଁଶଧାନର ସ୍ୱାଦ ଅବିକଳ ଗହମ ସଦୃଶ । ତାହାକୁ ସିଝିଲେ ଭାତ ହୁଏ; ଚୂନା କରି ପିଠା ମଧ୍ୟ କରିଯାଏ । ସ୍ୱାଦୁ ସୁଗନ୍ଧ ଠିକ୍ ଗହମ ଭଳି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଅନେକେ ଏହା ଖାଇ ପ୍ରାଣଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଘାଟୀ ପାର ହୋଇ ଆସିଲୁଁ । ଗିରିପାଦ ମୂଳରେ ଚିଲିକା ଧରଣୀ ଦେଲା ପ୍ରାୟ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଲୋଟାଇ ପଡ଼ିଅଛି । ମହାପ୍ରକୃତି ମହାପ୍ରକୃତିକୁ ପୂଜା କରୁଅଛି, ଏହା ବଡ଼ ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଓ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ଦୃଶ୍ୟ । ଜଗତରେ ଯେ ଯେତେ ବଡ଼, ସେ ସେତେ ସାନ । ମାନବ ବିନା ଅଭିମାନୀ, ଅଭିମାନୀ ଶରୀର ହୃଦୟ-ନାମକ ମହାର୍ଘ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପବିତ୍ର ଅଳଙ୍କାରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ବାରଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁଁ ।

କେତେସ୍ଥଳେ ଶାଳ ବା ଶିଆଳୀ ପତ୍ରରେ ଖଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ସେହିପରି ଅନେକ ଗ୍ରାମ ମିଶି ଖଲି ପରି ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟର ନାମ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ହୋଇଅଛି । ଛତ୍ରଗଡ଼, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରପୁର, ଜଗନ୍ନାଥପୁର, କଳସ, ପଙ୍କାଳ, ଷଣ୍ଢମୂଳ, ଦାନପୁର ଓ ଡମ୍ବଲଗଡ଼— ଏଗୁଡ଼ିକ ମିଶି ଖଲ୍ଲିକୋଟ ହୋଇଅଛି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସହିତ ଆଠଗଡ଼ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜ୍ୟ ସଂଯୁକ୍ତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ନରପତିଙ୍କ ପିତାମହ ରାଜର୍ଷିକଳ୍ପ ନାରାୟଣ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଦେବଙ୍କ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଓ ଆଠଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବଗଛ ପାଇଁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ । ଦୁଇ ରାଜ୍ୟର ସୀମାରେ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବଗଛ ଥିଲା । ଗଛଟି ଖଲ୍ଲିକୋଟର; ମାତ୍ର ଆଠଗଡ଼ ଆଡ଼କୁ ତାହାର କେତେଟା ଶାଖା ଥିଲା । ବର୍ଷେ ସେହି ଗଛର ଆମ୍ବ ଆଠଗଡ଼ର ଲୋକ-ମାନେ ତୋଳିନେବାରୁ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଙ୍ଘର୍ଷଣ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଶେଷରେ ସେହି ସଙ୍ଘର୍ଷଣ ପକ୍ଷର ସମଗ୍ରାନଳ ଉଦ୍‌ଗିରଣ କଲା । ତହୁଁ ଦୁଇ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ସୈନ୍ୟ ହତାହତ ହେଲେ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଜଣେ ବୀର ଅଠଗଡ଼ର ପ୍ରଧାନ ସେନାପତିଙ୍କୁ ନିହତ କଲା; ମାତ୍ର ହତ୍ୟାକାରୀ ସେନାପତିର ମୁଣ୍ଡ ଆଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷଦ୍ୱାରା ପ୍ରବଳ ଭାବରେ, ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଏରୂପ ଭୀମ ବିକ୍ରମରେ ଦୁଇହସ୍ତରେ ତରବାରୀ ବୁଲାଇଲା ଯେ, କେହି ତାହା ପାଖରୁ ଶବ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ପକ୍ଷର ଜଣେ ପାଇକ ହାଣ୍ଡିଆ ମଦ ପିଇ ଘରେ ଶୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ଓ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶୁଣି ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଉଠାଇ ଭର୍ତ୍ସନା କରି କହିଲା, "ରାଜାଘର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି, ଖଇ ଫୁଟିଲା ପରି ବାଣ ଫୁଟୁଛି, ତୁ ରାଜାର ଖାଇ କାମବେଳକୁ ନିଦ୍ରିତ ହୋଇ ଘରେ ଶୋଇଛୁ ! ତେବେ ତୋ ଖଣ୍ଡା ମୋତେ ଦେ, ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବି । ତୁ ମୋର ଖଡ଼ୁ ଆଉ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଘରକୋଣରେ ଲୁଚିଥା ।" ଏହା ଶୁଣି ବୀରପୁରୁଷ ମର୍ଦ୍ଦିତ ପୁଚ୍ଛ କାକୋଦର ପ୍ରାୟ ଗର୍ଜ୍ଜି ଉଠିଲା । ସେ ସ୍ତ୍ରୀବେଶ ଧରି ଲୁଚି ରହିବ, ଏପରି ଅଗ୍ନିମୟ ତିରସ୍କାର କି ତାହା ପ୍ରାଣରେ ସହ୍ୟ ହେବ ? ବୀର-ହୃଦୟ ସବୁ ସହିପାରେ; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟର ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ରମଣୀର ଏଡ଼ ବାଣୀ-ବାଣ ତାହା ପ୍ରାଣରେ ଖରଶାଣ ରଣାସ୍ତ୍ର ଅପେକ୍ଷା କୋଟି ଗୁଣ ବ୍ୟଥା ଜାତ କଲା । ସିଂହୀର ଧର୍ଷଣରେ ସିଂହ କି ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରେ ? ସେ ବଜ୍ରବିକ୍ରମରେ ଧାଇଁଯାଇ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ "ମା ବାସୁଳି ରଖ" ବୋଲି ଗର୍ଜ୍ଜିଉଠି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ବିପକ୍ଷର ଶତ ଅସ୍ତ୍ରାଘାତକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ଶତ୍ରୁ-ଗଡ଼ରେ ଧାଇଁଯାଇ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ମୃତ ବିପକ୍ଷ ସେନାପତିର ମୁଣ୍ଡ କାଟିଆଣିଲା । ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖଲ୍ଲି-କୋଟକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଅଠଗଡ଼ର ଖଣ୍ଡେ ସ୍ଥାନ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଅଧିକୃତ ହେଲା । ପରେ ନାରାୟଣ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଅଠଗଡ଼କୁ ନିଲାମରେ କ୍ରୟ କରି ସ୍ୱୀୟ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ କଲେ ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଘଟଣାରୁ ଓଡ଼ିଆପ୍ରାଣର ରାଜଭକ୍ତି ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ପାଇକ ରମଣୀ ରାଜା ସକାଶେ ନିଜର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସ୍ୱାମୀକୁ ମୃତ୍ୟୁମୁଖକୁ ପ୍ରେରଣ କଲା, ଏହାଠାରୁ ବଳି ରାଜଭକ୍ତିର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଅନେକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ମଧ୍ୟ ସେହି ରାଜଭକ୍ତିମତୀ ବୀର ରମଣୀର ପବିତ୍ର ନାମ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଅଠଗଡ଼ ଓ ବରୁଳର ବୀରତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଜନବାଦ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି—

"ଅଠଗଡ଼ିଆର ଅଠ ବାଉଁଶ ଖଲ୍ଲିକୋଟିଆର ଲଉଡ଼ି,
(ଲଙ୍କିଆ ଦାଣ୍ଡ)"
ବରୁଳ ଘରର ଚଉର ଭାଣ୍ଡ ବସୁଥିବ ଦାଉ ଦାଉ ।"

କେବଳ ବରୁଳ ଭାଣ୍ଡର ଉତ୍କର୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଉରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି—"ବରୁଳି ଭାଣ୍ଡ, ରାତି ଦ୍ୱିପ୍ରହରେ ମାଉପ ରାଣ୍ଡ ।" ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ସାମାନ୍ୟ କାରଣରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ-ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ଆମ୍ବଗଛ ସକାଶେ ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡର ସୃଷ୍ଟି । କେତେ ମହାପ୍ରାଣ ଅକାଳରେ ରଣସାଗରରେ ଜୀବନାହୁତି ପ୍ରଦାନ କଲେ, କେତେ ନାରୀ ଅନାଥା ହେଲେ—କେତେ ଲୋକକ୍ଷୟ, କେତେ ରକ୍ତ ବୃଥା ଅପବ୍ୟୟିତ ହେଲା ! ସେଥିପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ? ସୁଖର ବିଷୟ, ଶୁଭକ୍ଷଣରେ ଇଂରାଜଶାସନ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ବୃଥା ଶକ୍ତିକ୍ଷୟ, ବୃଥା ଆୟୁକ୍ଷୟରୁ ନିସ୍ତାର ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି ।

ନଅର ସୀମାସ୍ଥ 'ପର୍ବଘର' ମୋ ବସା ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ଥାନଟି ନିର୍ଜ୍ଜନ ଓ ମାଳୁଆ ମଣ୍ଡଧରର ପାଦଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେତୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭବରେ ଦୃଷ୍ଟିରସାୟନ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜପ୍ରାସାଦ ମାଳୁଆ ପର୍ବତର କଟିଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାସାଦ ଦୂରରୁ ଗିରିରାଜ ହିମାଳୟ-କୋଳରେ ଗିରିରାଜ-ଜେମା ଉମା ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ନିସର୍ଗ-କୃତିମର ମୋହନ ମିଳନ ଶୋଭାର ଚରମୋତ୍କର୍ଷ । ବନଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ଉଦ୍ୟାନ ଫୁଲ ମିଳିଲେ ସୁଷମାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଧାରା ବହିଯାଏ । ଅପରାହ୍ଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଦଶା ସମୟରେ ଗିରି-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମହୋଦୟଙ୍କ ପର୍ଶନାଲ କ୍ଲର୍କ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ରାମ-ପଟ୍ଟନାୟକ ମହାଶୟ ଆସି ମୋର ନାନା ସୁବିଧା କରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଏତେ ସୁବିଧାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା । କେବଳ ସ୍ୱଳ୍ପସ୍ଥାନ ହେତୁ ଅତିରିକ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଲା । ଏଥିପରେ ଆଉ କେତେ ଜଣ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ଓ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହ ବିବିଧ ବାକ୍ୟାଳାପରେ କିଛିକ୍ଷଣ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ରାତି ଆଠଘଣ୍ଟା ପରେ ସମସ୍ତେ ବିଦାୟ ହୋଇ ଗଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଅହୋରାତ୍ରେ ଶ୍ରାନ୍ତିହାରିଣୀ ଶାନ୍ତିଦାୟିନୀ ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଶୀତଳ ଚରଣ ତଳେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ-ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନାର୍ଚ୍ଚନାରେ ଐକାନ୍ତିକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲୁ ।

୪।୫।୧୯—'ସ୍ଥାନ ଗୁଣେ ମନ ପ୍ରସନ୍ନ', ଏହା ଅମୂଳକ ନୁହେଁ । ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ମନ କି ଏକ ଅଜ୍ଞାନ ଆନନ୍ଦ-ଶୀର୍ଷରେ ପରିପ୍ଲୁତ । ସବୁବେଳେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମହାପ୍ରକୃତି ମାତୁଅଛି । ସେ ନୀରବରେ, ଇଙ୍ଗିତରେ କେତେ କଥା କହୁଅଛି—କେତେ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛି, କେତେ ଗୀତ ଗାଉଅଛି, କେତେ ହସୁଅଛି, କେତେ କାନ୍ଦୁଅଛି, ତାହା ମାନବ ମୁଁ କେମନ୍ତେ ବୁଝିବି ! କିଛି ବୁଝେଁ ନାହିଁ, ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ—ବୁଝିବାକୁ ବିଫଳ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହିଁ । ଖାଲି ଦେଖୁଛି, ଶୁଣୁଛି, ଆଉ ମୁଗ୍ଧ ହେଉଛି; କେବେ ବା ଚମତ୍କୃତ ହେଉଛି । ଆନନ୍ଦ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଅଦ୍ଭୁତ ସମ୍ମିଳନ କରୁଛି । ଚକ୍ରବାକ ଉତ୍କଣ୍ଠ ନେତ୍ରରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଶୋଭା ଦେଖେ, ସର୍ପ ଉତ୍କଣ୍ଠ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣେ; ମାତ୍ର କେହି କିଛି ବୁଝେ ନାହିଁ । କେବଳ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆଉ ବୁଝିଇଦେବ ଅବା କିଏ ? ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଉପଦେଶ ବୋଲି ଉତ୍ତର ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେ । ବୈଦ୍ୟର ଔଷଧଦାନର କ୍ଷମତା ଅଛି; କିନ୍ତୁ ପରମାୟୁ ଦାନର କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ପୁଣି ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଅବା କିଏ ? ମନ ? ସେ ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତି ବାନର, ତାହାର ବାଞ୍ଛିତ ପ୍ରିୟସ୍ଥାନ ଗିରି-କାନନ ପାଇ ସେ ଡିଅଁ ମାରି ଖେଳୁଅଛି । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଧରିଦେବାକୁ ନାହିଁ । ଏରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ ? ମୋ ସ୍ଥୂଳ ବିବେଚନାରେ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ଏବଂ ମୁଗ୍ଧ ହେବା ହିଁ ଶ୍ରେୟ ଏବଂ ପ୍ରେୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଥିରୁ ଆଉ କିଛି ନ ମିଳୁ, ଆନନ୍ଦ ମିଳିବ, ସେହି ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବ ।

ରାତିରେ ରାଜାଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ଲାଭ କରିବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାୟ ୭ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆସି ମୋତେ ଡାକି ନେଇଗଲେ । ତ୍ରିତଳ ଅଫିସ ପ୍ରାସାଦ ଦେଖିବାକୁ ହେଲା । ଅଫିସ ଗୃହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ଓ ପଙ୍ଖାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ମୁଁ ଯାଇ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ ଗୃହରେ ବସିଲି । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଅନୁଜ ଥିଲା । ଶ୍ରୀବତ୍ସ ବାବୁ ସାଦର ସମ୍ଭାଷଣରେ ଆପ୍ୟାୟିତ କଲେ । ସେ ଜଣେ ବ୍ୟବହାର-ନିପୁଣ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି । ଅଧିକନ୍ତୁ ବହୁ ଅଭିଧାନୀ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳୁଥାଏ; ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ-ବିଷୟକ ବହୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ; ମାତ୍ର ତାହିଁରେ ବ୍ୟାଘାତ ନାହିଁ; ଉକ୍ତ କର୍ମସ୍ରୋତ ବେଳି ଅଭିମାନ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଗୁଣ ଏହି ଯେ, ଯେ ଯେଉଁପରି ବୋଧ ହେବ, ତାହାକୁ ସେହିପରି ବୋଧ କରନ୍ତି । ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଗୌରବକୁ ସ୍ୱହିଁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ଚିର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ମାନନୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଫିସ ଗୃହରେ ତାହାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ହେଲା । ସେ ଗତବର୍ଷ ଏଫ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ ପରେ ବି. ଏ. ଅଧ୍ୟୟନ ସକାଶେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯାତ୍ରା କରିବେ । ଆଡ଼ମ୍ବର ବା ରାଜ-ଅଭିମାନ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ଏକଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ-ବିଷୟକ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ବୁଝିଲି, ମାତୃଳ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ୧୯ ଧାତା ବାଳକ ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟ-ମୁକୁରରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବିନୟ ସୌଜନ୍ୟ ଦେଖି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇଅଛି । "ପଥା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲୁଲେ ଜଳୁ, ତଥା ଗଜଷୁ" ଏବଂ "ନମନ୍ତ ଫଳନୋ ବୃକ୍ଷଃ" ଏ ଉଭୟ ନୀତିଶ୍ଳୋକ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ସତ୍ୟ ଓ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କର ବେଶ ଯେଉଁପରି ସରଳ, ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସରଳ । ବହୁତ କାଳରୁ ଏରୂପ ଉଦାର ମଧୁରସ୍ୱଭାବ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ସ୍ଥାଣରେ ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସ୍ୱାମୀମହୋଦୟଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରଜା-ପାଳନର ମଙ୍ଗଳମୟ ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଅନୁମେୟ । ବାଳକ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କୋମଳ ହୃଦୟରେ ଏ ଶସ୍ତପ୍ରଶଂସ୍ୟ ନିଷ୍କାମ-ବ୍ରତ ବୀଜ କିଏ ରୋପଣ କଲା ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସ୍ୱତଃ ଉତ୍ତର—ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରଜ୍ଞା ଓ ଓଜସ୍ୱିନୀ ପ୍ରତିଭା । ସାର୍ଦ୍ଧ ଅଠଘଟିକା ସମୟରେ ସ୍ୱାମୀମହୋଦୟଙ୍କ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ଘେନି ଆମ୍ଭେମାନେ ବସାକୁ ଆସିଲୁଁ । ଆଜି ରାତି ତିନିଟା ସମୟରେ କାଳୀଜାୟୀ ଯିବାକୁ ହେବ । ସୁତରାଂ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଆହାର କରି ଶୟନ କରିବାକୁ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ସହଜରେ ନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ମନ ମନ କଲେ କଅଣ କରି ନ ପାରେ ? ସେ କଳ୍ପନାରେ ତାର ମନୋମତ କାଳୀଜାୟୀ ପର୍ବତଟିଏ ଗଢିନେଇ ସେଥିରେ ଖେଳି ବୁଲି କେତେ କଅଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୁଷ୍ଟା ଉତ୍କଣ୍ଠା ତାକୁ ମୁହୁର୍ମୁହୁ ଉତ୍ତେଜିତ କଲା । ଏହିରୂପେ କେତେ ସମୟ ଅଶାନ୍ତ ହେଲା । ମନକୁ ସେ ଚିନ୍ତାରୁ ଯେତେ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେହେଁ ସେ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱଭାବତଃ ସେ ଜୋକ ପରି ଜିମ୍ମୁହାଁ । ଗୋଟାଏ ମୁହଁ ଛଡ଼ାଇଦେଲେ ଆଉ ମୁହଁରେ ଲାଗିଯାଉଥାଏ । ପରିଶେଷରେ ମୋର ବ୍ୟସ୍ତତା ଦେଖି ଦୟାମୟୀ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ଦୟା କରି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସମ୍ମୋହନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶଲାକା ଛୁଆଁଇଦେଲେ । ତହୁଁପରେ ଆଉ କଅଣ ହେଲା, ତାହା ମୋର ଅଜ୍ଞାତ । ମନ, କଳ୍ପନା ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଏହି ତିନିଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ହସ୍ତରେ କି ଦଶା ଘଟିଲା, ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ପରେ ତାହା ମୁଁ ଆଉ ଖବର ନାହିଁ ।

ରାତି ଦୁଇଟା ସମୟରେ ଉଠି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉଠାଇଲି । ଜନ୍ମକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆଦୌ ଶୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଯାତ୍ରା ଆୟୋଜନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ରନ୍ଧନସାମଗ୍ରୀ, ଜଳଖିଆ, ବଡ଼ ବଡ଼ ପିତ୍ତଳ ହାଣ୍ଡିରେ ପାଣି, ହାଣ୍ଡି, କାଠ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କଗାୟ ପଦାର୍ଥ ପଠାଇ ନୌକାରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଦୋକାନ ସଜାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥାନ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ବନ୍ଧୁସ୍ୱରୂପ ଅଧିକ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନିଜକୁ ନିଜେ ବିପନ୍ନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ବୀତସ୍ପୃହ । ସୁତରାଂ ଖୁବ୍ ସଂକ୍ଷେପରେ ଯାଏ । ଉପସ୍ଥିତ ଯେହିରେ ତାହାହିଁ କଲି । ସମସ୍ତେ ଶଗଡ଼ରେ ବସି ଏକ କୋଶ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ତେନ୍ତୁଳିଆପଦା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲୁଁ । ଗ୍ରାମଟି ଚିଲିକା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହିଠାରୁ ନୌକାରେ କାଳୀଜାୟୀ ଯିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ଧକାର ରାତି, କେଉଁଆଡ଼େ କିଛି ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ । ଆକାଶ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି ବିଲୋପ ହୋଇଅଛି । ଚୌଦିଗ ନୀରବ, ନିସ୍ତବ୍ଧ । କେବଳ ଥରେ ଥରେ କି ଏକ ଅଜ୍ଞାତନାମା ଦୂରଗଗନବିହାରୀ ପକ୍ଷୀଙ୍କର କଠୋର ସ୍ୱର ସେହି ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ କମ୍ପିତ କରୁଅଛି । ପର୍ବତ ପାଖେ ପାଖେ ଶଗଡ଼ ଚାଲିଲା । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା; ମାତ୍ର ପାର୍ବତୀ ପ୍ରକୃତି ମୋର ସେ ଆଶା ଶୂନ୍ୟ ରଖିଲେ । ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ନ ଦେଖିଲେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ କାହୁଁ ମିଳିବ ? ସେଭଳି ଦୃଶ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ବିନା ବନ୍ଧୁଦଳ ସ୍ଥାନ୍ଧୁକ୍ତି ଲାଭକରେ ! ତିନିଟା ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ନାବ ସହ ନାବିକମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥିଲେ । ମୁଁ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ନିତ୍ୟକର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲି । ପ୍ରତ୍ୟହ ତିନିଟା ବେଳକୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷ କରିବା ମୋର ଚିରଦିନର ଅଭ୍ୟାସ । ସେଥିର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିଲେ ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହୁଏ ।

ଠିକ୍ ତିନିଟା ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନୌକାରୋହଣ କଲୁଁ । ନାବିକମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦଳର ସମଷ୍ଟି ଦଶଜଣମାତ୍ର । ନାବିକମାନେ କାଳୀଜାୟୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ଓ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ହେତୁରୁ ତାହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ନାବିକମାନେ "ଜୟ ମା ଗଙ୍ଗା" ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ କାଳୀଜାୟୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭୋଗ ଦେଇ ନୌକା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗଙ୍ଗା ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କର ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତରେ ନମସ୍କାର କଲୁଁ । ନୌକା ଛାଡ଼ିବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ନାବିକମାନେ ସମସ୍ୱରରେ ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ କଣାଣ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲେ । ସଙ୍ଗୀତଟି ସଂଶୋଧନ ନ କରି ସେମାନେ ଯେଉଁପରି ଗାଇଥିଲେ, ଅବିକଳ ସେହିପରି ଲେଖିଲି ।

"ମାତ ଲୋ ଭଗୀରଥୀ ଗଙ୍ଗା,
ଭସ୍ମକ୍ଷି ଅଜ୍ଞାତ କଲେ କୂଳେ ନେଇ ଲଗା । ପଦ ।
ସିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ମାତ ତୁହି ବାସ କଲୁ ଆସି,
ଦୁର୍ଘଟ ପଡ଼ଇ ଯାକୁ ତା ଭସ୍ମ ଉଶ୍ୱାସି ।
ମାତା ଗର୍ଭେ ସୁତ ଯେବେ ପ.ଦ ପ୍ରହାରଇ,
ସେ ଦୋଷ କି ମାତା ଭାବ ତା ପକ୍ଷେ ଘେନଇ ?
ତୁ ଯେବେ ନସ୍ତ୍ରଶ ମାତ କରିବୁ ଏଠାରେ,
ନନ୍ଦ୍ୟା ଅପକୀର୍ତ୍ତି ହେବ ଏ ମାୟା ସଂସାରେ ।
ସେହି ଦୟା ମୋହଠାରେ ବାରେମାକ ହେଉ,
ବିଖ୍ୟାତ ବାନା ତୋହର ଅବିଖ୍ୟାତ ନୋହୁ ।
ଭଣେ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ତୋ ପାଦେ ଶରଣ,
ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ରହୁ ମୋର ମନ ।"

ଏ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ କିଏ, ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ରସକଲ୍ଲୋଳ-ପ୍ରଣେତା ନୁହନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତଟି ବଡ଼ ଭାବପ୍ରାଣ । ତାଳ ଲୟ ଧରି ଗାଉଥିବା ବେଳେ ବଡ ମଧୁର ବୋଧହେଲା । ତାହା ଅଶିକ୍ଷିତର ମୁଗ୍ଧ-ବାଣୀ ହେଉ ପଛେ; ମାତ୍ର ତହିଁରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି । ସେଥିରେ ପ୍ରାଣର ପ୍ରାର୍ଥନା, ମାତୃତ୍ୱର ଦାବୀ, ଭକ୍ତର ଅଭିମାନ ଓ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ମୁକ୍ତପ୍ରାଣରେ ଏଭଳି ହୃଦୟର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା କେବଳ ସରଳବିଶ୍ୱାସୀ ଭକ୍ତ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ । ନୌକା ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଗଲାପରେ ନାବିକମାନେ ପାଲ ଟାଣିଦେଲେ । ଅନୁକୂଳ ପବନ ପାଇ ନୌକା ଶୀଘ୍ରଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ତରଙ୍ଗରେ ନୌକା ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ହେଲା-ବେଳେ ମାତୃକୋଳରେ ବସି ଝୁଲିଲା ପ୍ରାୟ ସୁଖକର ବୋଧ ହେଲା । ଲହରସବୁଡ଼ିକ ନୌକାରେ ପ୍ରତିହତ ହୋଇ ନୌକା ଦେହରେ ଘର୍ଷିହୋଇ କୁଳୁ କୁଳୁ ଶବ୍ଦ କରି ଚାଲିଯାଉଥାଏ । ଅହା, ସେହି କୋମଳ କୁଳୁ କୁଳୁ ଧ୍ୱନି ମାତୃକଳ୍ପା ଚିଲିକାଦେବୀଙ୍କ ମଧୁର ମଙ୍ଗଳ ପୁଣ୍ୟାଶୀର୍ବାଣୀ ପ୍ରାଣରେ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦଧାରା ଢାଳି ଦେଉଥାଏ । ସଙ୍ଗୀମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେବୀଙ୍କ ଅଙ୍କରେ ସନ୍ତାନର ପ୍ରାପ୍ୟ ଲାଭ କଲେ । ମାତୃଯତ୍ନ, ମାତୃସ୍ନେହ ପାଇ ସେମାନେ ଚିଲିକାମାତାଙ୍କୁ ଭୁଲିଗଲେ । ମୁଁ ଏକା ଉଜାଗର ରହିଲି । ଅନ୍ଧକାରରେ ଚିଲିକା ଆକାଶ ମିଶିଯାଇଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ସେମାନେ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଲଗାଇ କି ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ନିଯୁକ୍ତ । ସେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଜାଣିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ମୋର ନାହିଁ । ତାହା ବଡ଼ଙ୍କର ବଡ଼ କଥା, ମୋ ଭଳି କ୍ଷୁଦ୍ରର ତହିଁରେ କି ଲାଭ ? ମୁଁ ଖାଲି ଅନାଇ ରହିଲି । ଦେଖିଲି, ଚିଲିକାର ବିରାଟ ମହିମା-ମଣ୍ଡିତ ବିରାଟ ଶରୀର । ଦେଖିଲି, ମହା ପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତି ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ବସିଛି ଏବଂ ଦେଖିଲି, ତାହାର ରୁଦ୍ର ଫେନ-ହାସ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ କିଛି ନାହିଁ । କେବଳ ମଧ୍ୟରେ ଝପ୍ ଝପ୍ ଶୁଭୁଅଛି । ତାହା ମତ୍ସ୍ୟଲୁବ୍ଧ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଜଳରେ ବୁଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ । ମାଝିମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଶୋଇଲେ । ନୌକା ତ ପବନ ବଳରେ ଚାଲିଅଛି; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର ଭାବନା କଅଣ ? ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ନାସିକା-ଶର୍ଘଧ୍ୱନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଡାକିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା—

"ବିଶାରଦ ସେ ସାମନ୍ତ ମନ୍ଦିରେ ଦାସ ସେବିତ
ତାକୁ ନ ଶୁଣନ୍ତେ ରଘୁନାଥ କହିତ ।
ବିଷଧର ଫାଶେ କି ତୁହି,
ବାରେ ନେବ ଟାଳି ସୁହାଁ ଉଦାର ନୋହି ।"

ଭକ୍ତିଜଳ ଜାଣି ନ ଥିଲେ କଅଣ ? ନାଉରିମାନେ ଯେ ସ୍ୱଭାବତଃ ବଦ୍‌ମେଜାଜ, ଏହା ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ବିଳାସ-ବର୍ଜିତ ସରଳଜୀବନରେ ଅନନୁଭୂତ ନ ଥିଲା । କ୍ରମେ ପ୍ରଭାତ ହୋଇ ଆସିଲା, ସମସ୍ତେ ଉଠିଲେ । ମେଘାବରଣ ହେତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଦେଖା-ଗଲା ନାହିଁ । ତରଣୀ କାଳୀଜାଈ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପଡ଼ିଲା । କାଳୀଜାଈ ଗିରି ଦେଖାଗଲା । ତାହା ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥିରକମ୍ପକୂଟ ପ୍ରାୟ ଦେବୀଙ୍କ ଦେଉଳ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୂରରୁ ସମସ୍ତେ ନମସ୍କାର କଲୁ । ଆଶା ସାଫଲ୍ୟ-ସମୀପବର୍ତ୍ତିନୀ ହେଲା । କେତେ କାଳର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆକାଂକ୍ଷା, କେତେ କାଳର ଅବରୁଦ୍ଧ ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଯାହା ଲାଗି ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ଆଜି ତାହାର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ସେହି ଆକାଂକ୍ଷା ଉତ୍କଣ୍ଠାର ଋଣ ପରି-ଶୋଧରେ କ୍ଷମ ହେଲି । ବାସନାର ବୋଝ ଲଘୁ ହେଲା । କାଳୀଜାଈ ଗିରି ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ନୁହେଁ—ତାହା ଖଣ୍ଡିଏ ଦ୍ୱୀପ ପରି । ଜଳର ସମତଳରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦ ହାତ ଉଚ୍ଚ । ନୌକା ଯେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଏ, ଦ୍ୱୀପର ଆକର୍ଷଣୀ ଶକ୍ତି ସେତିକି ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁଥାଏ । ପ୍ରାତଃ ଛଅଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ନାବ ଦ୍ୱୀପରେ ଲାଗିଲା । ଛାଗ, ମେଷ ଓ କୁକ୍କୁଟଯୂଥ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସକାଶେ ଆଗରୁ ନୌକା ଲାଗିବା ସ୍ଥାନରେ ଆସି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଅବତରଣମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ସହ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଘେରିଗଲେ । କେହି ବା ଆନନ୍ଦମିଶ୍ରିତ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଦ୍ୱୀପଖଣ୍ଡିକ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆଣ୍ଡାମାନ । ବିନା ଅପରାଧରେ ସେମାନେ ଏହି ନିର୍ଜନ ଦ୍ୱୀପରେ ନିର୍ବାସନ ଶାସ୍ତି ଭୋଗ କରୁ-ଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖଇ, ଉଖୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଯାଇଥିଲୁଁ । ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଉଳ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ସେମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଘେରି ଚାଲିଲେ ।

ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ହଠାତ୍ ବୃଷ୍ଟି ଢାଳି ପକାଇଲା । ତହୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରବଳ ପବନ ବହିଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ବୈଶାଖ ବାତ୍ୟାଗର୍ଭ-ଧାରା-ପ୍ଲାବଣରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଚିଲିକାର ଏ ସୁପ୍ତ ଶକ୍ତି ହଠାତ୍ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଭୀଷଣ ଉତ୍ପାତ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଚିଲିକା ନିବିଡ଼ ତରଙ୍ଗମୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଚାରି ପାଖରୁ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗମାଳା ଦ୍ୱୀପକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଯେମନ୍ତ କି ସେମାନେ ଦ୍ୱୀପଖଣ୍ଡି ଲେଉଟାଇଦେବେ । ଚିଲିକାର ଗମ୍ଭୀର ବିକଟ ହୁଙ୍କାର ପ୍ରଭଞ୍ଜନର ରୁଦ୍ର ଝଙ୍କାର ଏବଂ ଛାଗ କୁକ୍କୁଟକୁଳର ଆର୍ତ୍ତ ଚିତ୍କାରରେ କର୍ଣ୍ଣ ବଧିର ହେଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହେଲା । ହଠାତ୍ ଏ ବିପଦର ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟି ଦେଖି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇପଡ଼ିଲୁଁ । ଭୀଷଣ ଶୀତରେ ହାତ ଗୋଡ଼ ଖିଲ ମାରିଗଲା । ମୁଁ ବଡ଼ ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଦ୍ୱୀପରେ ବଡ଼ ଗଛ ବୁଦା ନାହିଁ । କେବଳ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ତାହା ଏତେ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ମଧ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ନିକଟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ତାଳ-ପତ୍ରରେ ନିର୍ମିତ ପଲ୍ଲୀ ଦେଖିଲୁଁ । ତାହା ମାନଧାତାଙ୍କ ଅମଳର । ବୋଧହୁଏ ଶେଷଘରର ଭିତ୍ତିପାତ ସମୟରେ କୁଲିମାନେ ରହିବା ସକାଶେ ତାହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ପବନ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ପଲ୍ଲୀଖଣ୍ଡିକ ଚାରିପାଖ ମୁକୁଳା । ସଙ୍ଗୀମାନେ ମୋତେ ସେହି ପଲ୍ଲୀରେ ରଖି ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ଅଂଶ ତାଳପତ୍ର ଭାଙ୍ଗି ଆଣି ଆଚ୍ଛାଦନ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲୁଗା ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ପଲ୍ଲୀ ଭିତରେ ବସିଲି । ପବନଦେବ ଅନୁଗ୍ରହ-ପୂର୍ବକ ମନ୍ଦମୂର୍ତ୍ତି ମୋର ଉଟଜଖଣ୍ଡି ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବାକୁ ଯତ୍ନ କଲେ; ମାତ୍ର ମୁଁ ମଥାନରେ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ରାଣପଣରେ ସେ ଦାଉ ସମ୍ଭାଳିନେଲି । ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ପ୍ରବଳ ପବନକୁ ଜୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲି । ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ମଧ୍ୟ ଉପଭୋଗ କଲି । ଭାବିଲି ଏ ଅକାଳ ବୃଷ୍ଟିର କାରଣ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ, ବୋଧହୁଏ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ଏହି ନିର୍ବାସିତ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରତି କୃପାପରବଶ ହୋଇ ଲବଣ ଜଳପାନର ଅରୁଚି ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଆକାଶରୁ ଅମୃତ-ଧାରା ଢାଳି ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଅନର୍ଗଳ ବୃଷ୍ଟି ଓ ତୋଫାନ ! ଏକୁଟିଆ ନିଷ୍କର୍ମ ହୋଇ ବସି-ବାକୁ ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ଆରମ୍ଭ କଲି; ମାତ୍ର ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ, ପ୍ରକୃତିର ଏ ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟରେ ମୋର ଏ ଗୀତ କିଏ ଶୁଣିବ ? କେତେଗୋଟି ଛାଗ କୁକ୍କୁଟ ମୋ ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ, ସେହିମାନେ ଶୁଣିଲେ । ସମସ୍ତେ ଯେ ଶୁଣିଲେ ତାହା ନୁହେଁ, କେହି କେହି ଶାନ୍ତି-ପ୍ରୟାସୀ କୋଳାହଳଦ୍ୱେଷୀ ଭଳି ପ୍ରାୟ ଗୋଳମାଳ ଶୁଣି ଜୋର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଉଠୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ସୁଖରେ ବସି ମନଫୁଇଣା ଗୀତ ଗାଇଲି; ମାତ୍ର ସେଉଁମାନେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମୋର ସୁବିଧା କରାଇଦେଲେ ସେମାନେ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଗଲେ ବା କଅଣ ହେଲେ ସେ ଆଡ଼କୁ ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ଅବସର ମୁଁ ପାଇଲି ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ତ ସୁଗୋପିତ କୃତଜ୍ଞତା । ସମସ୍ତେ ଶାନ୍ତ ଶୀତରେ ଥିଲେ । ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଯାଇଥିଲେ ନିଷ୍ପାପ ହୋଇପାରିଥାଆନ୍ତେ; ମାତ୍ର ସ୍ନାନ କରି ନ ଥିବା ହେତୁ ନିଜକୁ ଅପବିତ୍ର ମଣି କେହି ଗଲେ ନାହିଁ । ସ୍ୱବିଲ୍ ଏମାନେ କି ଭ୍ରାନ୍ତ ! ମନ୍ଦିରରେ ଯଦି ଦେବତା ଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ସେଠାକୁ ଅପବିତ୍ର ହୋଇ ଗଲେ ପବିତ୍ର ହୋଇ ଆସିବାକୁ ହେବ । ପବିତ୍ର ସ୍ପର୍ଶରେ ଅପବିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଯେ ପବିତ୍ର ହୋଇଯାଏ, ଏହା ଏମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆଜି ଏକ ବିପଦ । ପବନ ଓ ତରଙ୍ଗ ଆଘାତରେ ନୌକାଖଣ୍ଡି ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ ଏବଂ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଥର ବାଜି ଫାଟିଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଜାତ କଲା । ତାହାହେଲେ ଏହି ନିସ୍ତବ୍ଧ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଶୂନ୍ୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟା ବନ୍ଧୁବାଳ ଏହି ଦ୍ୱୀପରେ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନାବିକମାନେ ନାନାବିଧ ଚେଷ୍ଟା କରି ସୁଦ୍ଧା ନୌକାକୁ ସ୍ଥିର କରି ରଖି-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ କଦ୍ଦୁକୁଷ୍ଟ ବାବୁ ଏକ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଦୁଇଟା ବଡ଼ ପଥରକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ନୌକାରେ ରଖିବାକୁ ହେଲା । ପରେ ନୌକାକୁ ଗଭୀର ଜଳକୁ ଘେନିଯାଇ ସେହି ପ୍ରସ୍ତରଦ୍ୱୟ ଲଙ୍ଗର କରି ରଖାଗଲା । ସେଥିରେ ନୌକା ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଫାଟିଯିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଲା ନାହିଁ । ଅଠଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ବୃଷ୍ଟି ତୋଫାନ ଛାଡ଼ିଗଲା, ଆକାଶ ନିର୍ମଳ ହୋଇଲା, ଚିଲିକା ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ କଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ବଶସ୍ତ ଦ୍ୱୀପଟି ହସିଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ ଚିଲିକାରେ ସ୍ନାନ କରି ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଗଲୁ । ଦେବୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପରେ ରନ୍ଧନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସକାଶେ ସମସ୍ତେ ବାହାରି ଆସିଲେ । ମୁଁ କେବଳ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ରହିଲି ।

ମନ୍ଦିରଟି ଉଚ୍ଚ ନୁହେଁ କି ଖର୍ବକାୟ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଦ୍ୱାର, ନିତାନ୍ତ ଆଧୁନିକ ହେତୁ ଶିଳ୍ପକଳା-ବର୍ଜିତ । କେବଳ ଦେହଳୀ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିର ଭିତର ପରିଷ୍କୃତ ନୁହେଁ, କଷ୍ଟରେ ୫।୬ ଜଣ ବସିପାରିବେ । ପଶ୍ଚିମ ପାର୍ଶ୍ୱର ଉଚ୍ଚସଂଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ କାଳୀଜାଈ ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତରମୂର୍ତ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ସିଂହର ମୂର୍ତ୍ତି । ସିନ୍ଦୂରରେ ପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ୱୟ ଏରୂପ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ଯେ, ଚିହ୍ନିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସିନ୍ଦୂର ସ୍ତର ଉପରେ ରୁପାର ଆଖି ବସାଇ ଦିଆଯାଇଅଛି । ସିଂହାସନ ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ପିନ୍ଧିବାର କାଚ,କଉଡ଼ି ଲଗାଯାଇଅଛି । ଦେବୀଙ୍କ ଶରୀରରେ ମଧ୍ୟ ପଇସା ଲଗାଯାଇଅଛି । ମସ୍ତକ ଉପରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଷ୍ଠ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କଉଡ଼ିର ଝାମ୍ପ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଅଛି । ତାହା ତଳେ ଖଣ୍ଡେ କାଷ୍ଠ ବାଇଁଚ ପଙ୍ଖା ଓ ଗୋଟାଏ କାଷ୍ଠ ବଟୁଆ ଓହଳିଅଛି । ବଟୁଆରେ କେତେ କଉଡ଼ି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଅଲଗୁଣିରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ କାଷ୍ଠ ତଳା ଶାଢ଼ୀ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକର ଲମ୍ବ ଏକ ହାତ ଏବଂ ଓସାର ସୁଖଣ୍ଡେ-ମାତ୍ର । ସେହିପରି ଖଣ୍ଡିଏ ଶାଢ଼ୀ ଦେବୀଙ୍କର ପରିଧେୟ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିରର ଏକ କୋଣରେ ଗୋଟିଏ ଧାନପେଣ୍ଡା ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ବଙ୍ଗଛାପା ପ୍ରେସର ଛିନ୍ନ ପଦ୍ୟ ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ ଖଣ୍ଡେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଅଛି । ସିଂହାସନ ତଳେ ଚନ୍ଦନକାଠ, ଚନ୍ଦନ-ପେଡ଼ି, ଦୀପ, ଧୂପଦାନୀ, ହାତଘଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ପୂଜାର ଉପକରଣ ଥୁଆ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ କୋଣରେ ହନୁମାନ ମୂର୍ତ୍ତି । ତାହା ମଧ୍ୟ ସିନ୍ଦୂରରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ । ହନୁମାନ ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତିର ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ଶାବଳ ପ୍ରବେଶ କରାଉଅଛି । ହନୁମାନ ପାଖରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ସରୁ ବେତ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିରର ଭିତ୍ତି ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ନାମାବଳୀ । ଦର୍ଶକର ଅଙ୍ଗାର-ଅଙ୍କିତ ନାମରେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତି ନାବିକ-ମାନଙ୍କର ଅଟଳ ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିଲିକା-ବାସୀ ନାବିକ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ସିକି, ଦୋଅଣୀ, ପଇସା ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଲଗାଇଦେଇ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯାଆନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ପଇସା ଲଗାଇଲୁ । ଏହି ସ୍ଥଳରେ ମନ୍ଦିରରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ, ତାହା କିଏ ନେଇ କିପରି ବ୍ୟୟ କରେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋ ବିବେଚନାରେ ଏହି ଅର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଦେବୀଙ୍କ ଆଶ୍ରିତ ହ୍ରଦସ୍ଥସ୍ୟ ନିର୍ବାସିତ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ପାଳନରେ ବ୍ୟୟିତ ହେଲେ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୁଅନ୍ତା । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର ଲାଭ କରନ୍ତେ ।

ମୁଁ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ବସି ଦେବଦେବୀଙ୍କର କେତେକ ସ୍ତୋତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କଲି । ମନ ବଡ ପବିତ୍ର, ପ୍ରସନ୍ନ ବୋଧହେଲା । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଦେବଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଏବଂ ସାଧନାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗ । କେବଳ ପାଣିସ୍ଥ କଳ ଅଭାବରୁ ଏ ପାବନତୀର୍ଥ ନିର୍ଜନ ବନରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏ ସ୍ଥାନ ଛୁଇଁଲେ ମନରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ତୃପ୍ତି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ; ସଂସାରକୁ ଆଉ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଏ ଦ୍ୱୀପରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟର ବିରାଟ ମହିମା ଦେହ ଧରି ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛି । ତାହା ନ ହେବ ବା କାହିଁକି ? ଏ ଯେ ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶିନୀ ମହାଯୋଗିନୀ ଚିଲିକାର ପରମ ଯୋଗଦେବୀ । ସ୍ୱୟଂ ଚିଲିକାଦେବୀ କାଳିଜାଈ ରୂପରେ ଏଠାରେ ମହା-ଯୋଗରେ ସମାଧିସ୍ଥ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଏରୂପ ସ୍ଥାନ ଅତଳ ଜଳଧି ଗର୍ଭରେ ରହି ଲୋକର ଅଗମ୍ୟ ହୋଇ-ଅଛି ।

ଖଲ୍ଲିକୋଟରୁ ପୂଜାର ଉପକରଣ ସଙ୍ଗରେ ଆଣି-ଥିଲୁଁ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ସେ ସମସ୍ତ ଘେନି ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତର ସାଧକ ହେଲି । ଉଭୟେ ମନ୍ତ୍ର-ବିଦ୍ୟାରେ ମହା ଧୁରନ୍ଧର; ସୁତରାଂ ନିର୍ମନ୍ତ୍ର ପୂଜାର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେଲା । ମନ୍ତ୍ରହୀନ ପୂଜାହିଁ ପ୍ରକୃତ ପୂଜା, ତହିଁରେ ଆତ୍ମା ପରିତୃପ୍ତ ହୁଏ । ଭକ୍ତର ଆବେଗ ଆତ୍ମଦାନର ଉତ୍କଣ୍ଠାରୁ ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି ଅଧିକ ନୁହେ । ଦେବତା ଭକ୍ତିରେ ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି—ମନ୍ତ୍ରରେ ନୁହେ । ବାଳକ ଧ୍ରୁବ କି ମନ୍ତ୍ର ବା ଜାଣିଥିଲା ? ସହସ୍ର ଧ୍ୟାନ ମନ୍ତ୍ରରେ ମୁନିଋଷିମାନେ ଯାହାଙ୍କୁ ଲାଭ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ଥିଲେ ଭକ୍ତିପୂତ ପ୍ରାଣର ଆହ୍ୱାନରେ ଶିଶୁ ଧ୍ରୁବ ସେହି ପ୍ରାଣାରାମଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଭକ୍ତର ଅନ୍ତର ଆହ୍ୱାନହିଁ ମହାମନ୍ତ୍ର । ପ୍ରକୃତ ପୂଜା ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ହୁଏ, ପ୍ରାଣ ଏହା ପୂଜାର ଉପଯୁକ୍ତ ସିଦ୍ଧିମଣ୍ଡପ । ମାନସ-ପୂଜା ହୃଦୟରେ ଅମୃତ ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଧୂପ, ଦୀପ, ପୁଷ୍ପ, ଚନ୍ଦନ, ନୈବେଦ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଦେବୀଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରାଗଲା ।

ତେଣେ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତାହା ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ଆଣୀତ ହେଲା । ପୂଜକ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଚକ୍ଷୁ ଛଡାଇ ଭୋଗ ଦେଲେ । ତହିଁପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁବିଜଣ ଉଦରଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ଅର୍ପଣ କଲୁଁ । ନାବିକମାନେ ନୌକାରେ ରାନ୍ଧି ଖାଇଲେ । ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆଡମ୍ବର ବା ଉପାଦେୟତା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭୋଜନରେ ବିଶେଷ ତୃପ୍ତି ବୋଧ ହେଲା । କ୍ଷୁଧାଦେବୀ ପୂର୍ବରୁ ଅଭ୍ୟାଗତ ହୋଇଥିଲେ, ସୁତରାଂ ଭୋଜନର ମାତ୍ରା ଅଧିକ ହେଲା । ନିଜର ଭୋଜନରେ ନିଜକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାକୁ ପଡିଲା । ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନରେ କି ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ମିଶିଥିବା ପରି ବୋଧ ହେଲା । ଅତିରିକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଉଦରକୁ କରି ଭାବିଲି, ଏହା ମୁଁ ଖାଇ ନାହିଁ, ମୋର ପରିଶ୍ରମ ଖାଇଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରମବିମୁଖ, ଖାଦ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରେ, ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ । ଖାଇସାରି ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲୁଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହାଣ୍ଡିଏ ଅନ୍ନ ପାକ ହୋଇଥିଲା । ବହୁଦିନ ଏକାଦଶୀ ପରେ ସେମାନେ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନ ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପାରଣା ପାଇ ଯେଉଁପରି ଆନନ୍ଦିତ, ସେହିପରି କଳହ-ମତ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ଠିକ୍ ବାଳକ-ମାନଙ୍କ ପରି । ସବୁବେଳେ ଅଭାବ, କେବଳ ଖାଇବା ବେଳେ କଳି । ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାନୀୟ ଅଭାବରେ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକ ନିତାନ୍ତ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ । କେତେକ ମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ବା ଆସନ୍ନମୃତ । କେହି ବା ନିର୍ବାସନକାରୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୀରବ ଅଭିଶାପ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବର୍ଷଣ କରି ମହାକାଶରେ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ମିଶାଉଅଛି । ହାୟ, ନିଜର ଜୀବନ ପାଇଁ ଯେ ଦୁର୍ବଳ ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ଏପରି ଭୀଷଣ ଭାବରେ ହରଣ କରେ, ତାହାର ହୃଦୟ କେଡ଼େ କଠିନ ଅଥବା ତାହା ପିଣ୍ଡରେ ହୃଦୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ । ତାହାକୁ ବନା ଅନଳରେ ଏହିପରି ନିର୍ବାସିତ କଲେ ତାହାର ଅବସ୍ଥା କଅଣ ହେବ, ତାହା କଅଣ ସେ ବୁଝେ ନାହିଁ ? ହା ବିଧାତଃ, ମାନବକୁ କି ଏଥିଲାଗି ଶକ୍ତି, ବଳ, ଜ୍ଞାନ ଦେଇଅଛ ! ତୁମ୍ଭ ଦତ୍ତ ଶକ୍ତି, ବଳ ଓ ଜ୍ଞାନର ଯେ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା କି ତୁମ୍ଭେ ଅଜ୍ଞାତ ? ତୁମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ରକ୍ତମାଂସଧାରୀ ନର ଏଭଳି ପୈଶାଚିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ତ ? ଦୁର୍ବଳ ପକ୍ଷୀ ଏହି ଅମାନୁଷୀ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ଏ ସୃଷ୍ଟି ତୁମ୍ଭର ବୋଲି ସେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ନାହିଁ, ପ୍ରଭୋ ! ନାବିକମାନେ କହନ୍ତି, "ଏହି ଜୀବଗୁଡ଼ିକୁ ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ବଳି ନ ଦେଇ ଦୟାବଶ ଛାଡ଼ିଦିଆ-ଯାଇଅଛି । ଧନ୍ୟ ସଂସାର ! ଏଠାରେ ନୃଶଂସତା ସୁଦ୍ଧା ଦୟା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଏହା ଯଦି ଦୟା ତେବେ ଜୀବନ୍ତ ସମାଧି କିଏ ? ଏରୂପ ଭକ୍ତଙ୍କର ଦୟା ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷା ସଦ୍ୟ ବଧ କରିବା ବରଂ ଦୟାର କାର୍ଯ୍ୟ । ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥସ୍ଥାନରେ ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସ କାହିଁ ବୁଲି ସ୍ଥାନର ପବିତ୍ରତା ନଷ୍ଟ କରୁଅଛି । ଏହା କି ଦୟାର କାର୍ଯ୍ୟ ? ଏହିପରି ଦୟା ଦୟାକାରୀ ପ୍ରତି ଅର୍ପିତ ହେଲେ, ସେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବ କି ? ଏଥିରେ ଦୟାର ନାମ ବିକୃତ ଏବଂ କଳଙ୍କିତ ହେଉଅଛିମାତ୍ର । ପ୍ରକୃତ ଦୟା ପ୍ରତି ଏହା ତୀବ୍ର ବ୍ୟଙ୍ଗଶ୍ଳେଷ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଅଛି ଏବଂ ଦୟାର ଅସମ୍ମାନ କରାଯାଉଅଛି । ଜଳ ଓ ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଥିଲେ ପ୍ରକୃତ ଦୟା ଧର୍ମର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ-ଥାଆନ୍ତା । ଦୁର୍ବଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରଣ ଏବଂ ତାହାର ଜୀବନୀକୁ ଯଦୃଚ୍ଛାଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କଦାପି ଦୟା ନୁହେଁ । ଦ୍ୱୀପରେ ଘାସ ଅଟେଙ୍ଗୀ ନାହିଁ । ଅଙ୍କୁଲ, କରୁଣ, ଯଯାଙ୍ଗ ଓ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗାରେ ଦ୍ୱୀପଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ । କେବଳ ଅଙ୍କୁଲ ବା ଯଯାଙ୍ଗ ପତ୍ର ଖାଇ ଛାଗ ମେଷ କେତେ ଦିନ ବଞ୍ଚିପାରିବେ ? ତାହା ସୁଦ୍ଧା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ, କି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ । କେବଳ ଲୁଣି ପାଣି ପିଇ ସେମାନେ ପରମାୟୁ କ୍ଷୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧୁର ଜଳ ପାନ କରିବାକୁ ଦେଇଥିଲୁ, ସେମାନେ ରଙ୍କନିଧି ପାଇଲା ଭଳି ପରମ ଆଗ୍ରହ ସହ ତାହା ନିଃଶେଷ କରି ପାନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ କଷ୍ଟ ମୋଚନ ସକାଶେ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକ-ଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଗୋଟିଏ ଦୁରକ୍ଷଣ ଧରି ଦ୍ୱୀପ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବହିର୍ଗତ ହେଲୁ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅସ୍ଥି କୁଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖା-ଗଲା । ତାହା ଅନଶନ ଅପାନମୃତ ଛାଗ କୁକ୍କୁଟ-କୁଳର ଅସ୍ଥି । ଗୋଟିଏ ଛାଗଶିଶୁ ମୃତକଳ୍ପ ହୋଇ ପଥର ସ୍ତୂପ ତଳେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାକୁ ଉଠାଇଦେବା ସକାଶେ ଯିବାରୁ ନାବିକମାନେ ନିଷେଧ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, "ସେ ମାଆଙ୍କ ଭୂତ, ତାକୁ ଛୁଇଁବା ନିଷେଧ ।" କି ଜଘନ୍ୟ ଧାରଣା, ଅନ୍ଧଭକ୍ତି କି ନିଷିଦ୍ଧ, ଅଧିକନ୍ତୁ ମାଆଙ୍କ ସନ୍ତାନ ପ୍ରତି ଦୟା ସୁଦ୍ଧା ନିଷିଦ୍ଧ । ଏହା କି ମାତୃତ୍ୱର ଅପବାଦ ନୁହେଁ ? ଯାହା ହେଉ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେ ନିଷେଧ ନ ମାନି ତାହା ଉପରୁ ପଥର ସ୍ତୂପ ବାହାର କରିଦେଇ ତାକୁ ଉଠାଇଦେଲୁ ; ଖାଦ୍ୟ ଜଳ ମଧ ଦେଲୁ । ସେ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ସବଳ ହେବାରୁ କେତେକ କଞ୍ଚା ପତ୍ର ଏବଂ ହାଣ୍ଡିରେ ଜଳ ତାହା ପାଖରେ ରଖି ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ କଲୁ ।

ଦ୍ୱୀପଟି ପୂର୍ବପଶ୍ଚିମ ବିସ୍ତୃତ, ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ-ସଙ୍କୁଳ ନୁହେଁ ; କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷଲତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପଶ୍ଚିମାଂଶ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପାଦପ-ବହୁଳ । ଏହି ଅଂଶରେ ଅନେକ ହୋଡ଼ଲାଖାଇ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡୋପଳ ତରୁକୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଦ୍ୱୀପର ପୃଷ୍ଠଭାଗ ପତ୍ତି-କଣ୍ଟାରେ ଆବୃତ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବୃକ୍ଷଖଣ୍ଡ ବଦଳରେ ବସିଅଛି । ବୋଧହୁଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ଆସି ଦ୍ୱୀପରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ-ଯାପନ କରନ୍ତି । ଦ୍ୱୀପର ଚତୁଃପାଖରେ ବାଲୁକା ନାହିଁ, ତାହା ଉପଳ-ବନ୍ଧୁର । ଚିଲିକା ଜଳ ଲାଗି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡମାନ ଜୌତ୍ର ପ୍ରାୟ ପାଣ୍ଡୁର କୃଷ୍ଣାଭ ଦିଶୁଅଛି । ପକ୍ଷୀ ବିଷ୍ଟା ଗୋଟାଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାର । କୌଣସି ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ ଏହିପରି ଖଣ୍ଡିଏ ଦ୍ୱୀପ ଥିଲେ କେବଳ ପକ୍ଷୀ ବିଷ୍ଟାରୁ ଶତ ଶତ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୁଅନ୍ତା; ମାତ୍ର ଏଠାରେ କେହି ପଚାରିବାକୁ ନାହିଁ । ବରୁଣ ଗଛମାନରେ କୁକ୍କୁଟମାନେ ସବୁ ଢାଳ ବସିଅଛନ୍ତି । କି ନୀରବ ପ୍ରସ୍ତାବର ଆଲୋଚନା ହେଉଅଛି, ତାହା କିଏ କହିବ ? ଯଦି ଉଦ୍ଧାରର ପ୍ରସ୍ତାବ ଲାଗିଥାଏ, ତେବେ ସେ ଆଶା ବୃଥା । ଦ୍ୱୀପ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଛାଗଶିଶୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଲୁଥାଏ । ସମ୍ଭବତଃ ସେ ନବନିର୍ବାସିତ ।

ଦ୍ୱୀପର ପାଦଦେଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ କିଛି ବିଶ୍ରାମ କଲୁଁ । ସ୍କନ୍ଧପାଖରେ ଚିଲିକା ଓ ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ । ମହାଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ନଗଣ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶକ୍ତିର ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖି ହସ ମାଡିଲା । ନିଜକୁ ସ୍ପର୍ଶ ଚିଲିକାକୁ ସ୍ପର୍ଶ ଦେଲି, ମୋର ଯେଉଁ ନିଜସ୍ୱ ବେଣ୍ଟଖଣ୍ଟିକି ଥିଲା, ତାହା ଚିଲିକାରେ ବୁଡିଗଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ, ଚିଲିକା ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ନିଯୁକ୍ତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତରଙ୍ଗ ନାହିଁ । କେବଳ ଧୀର ପବନରେ ଜଳ ଈଷତ୍ ଝିମି ଝିମି ହେଉଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡି ବିଚିତ୍ର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ଯେମନ୍ତ କି ଚିଲିକାସୁନ୍ଦରୀ ନୀଳକୁନ୍ତଳରେ କିରଣ ରୂପ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରଞ୍ଜିଶ ମିଶାଇ ବେଣୀ ବନ୍ଧନରେ ଲାଗିଅଛି । ସନ୍ତରଣଶୀଳ ପକ୍ଷୀବୃନ୍ଦକ ସେହି ବେଣୀରେ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ଫୁଲର ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି । ରୌଦ୍ରର ହାସ୍ୟ ଚିଲିକା ହାସ୍ୟରେ ମିଶି ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଜ୍ୟୋତିର ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । କି ସୁନ୍ଦର ଝିଲିମିଲି ଜ୍ୟୋତି ! ସେ ଜ୍ୟୋତିରେ ଦର୍ଶକର ବାସନା ଅନ୍ଧକାରପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ଆଲୋକିତ ହୋଇଯାଏ । ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିଲି ଉତ୍ତରପୂର୍ବ କୋଣରେ କିଛି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଜଳରେଖା ଦୂର ଚକ୍ରବାଳରେ ମିଶିଯାଇଅଛି । ତାହାହିଁ ଚିଲିକା ଓ ସମୁଦ୍ରର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ । ସୁତରାଂ ମୁକ୍ତ ଜଳାରଣ୍ୟ । ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ "ମାଣିକ୍ୟପାଟନ" ଗ୍ରାମର ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରୁ ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ଏହି ପଥରେ ପୁରୀକୁ ନୌକା ଯାଏ । ମୁହାଣର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅର୍କକୁଦା ଓ କଳାମାଟି ଗ୍ରାମଦ୍ୱୟ କୁହୁଡିବେଷ୍ଟିତ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଗଲା । ପୂର୍ବଦିଗରେ ପାରିକୁଦ । କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଦୁର୍ଗ ଚିଲିକାର ଶିରୋମଣି ପ୍ରାୟ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦେଖାଗଲା । ତହିଁପରେ ଖଟିଆକୁଦା, ବଡଅଳ ଗ୍ରାମ ରସକୁଦା, ଖୋଲମୁହଁ ଇତ୍ୟାଦି ଗ୍ରାମ । ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଳୁଦଗଡ, ଖଜୁରି, ଖେଲଗାଁ, ଟଟେଇଗୁହା ପର୍ବତ, ଘଣ୍ଟଶିଳା ପର୍ବତ, ରମ୍ଭାଗ୍ରାମ, ହରିଡାମୂଳ ପର୍ବତ ଓ ଘାଟୀ, ପଥରନାସୀ ଓ ଅଲପୁରନାସୀ । ପଶ୍ଚିମରେ ବାଲେରି ପର୍ବତ କ୍ଷିରୁକଜବଶିଷ୍ଟ ଓଃ ପ୍ରାୟ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପର୍ବତ ଉତ୍ତରପାଖ ବାଣପୁର ରାଜ୍ୟର ଓ ଦକ୍ଷିଣପାଖ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏହି ପର୍ବତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଛକଗଡ ଘାଟୀ ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠଲମ୍ବୀ ପାଟଘଣ୍ଟି ତୋର ପ୍ରାୟ ଦିଶେ । ଏହି ପର୍ବତ ରାଜନୀତିକ ଉତ୍କଳ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ସୀମାସ୍ତମ୍ଭସ୍ୱରୂପ ।

ଏହି ପର୍ବତରେ 'ନାଗସୁଣୀ ଖୋଲ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଉପତ୍ୟକା ଅଛି । ସେଠାରେ ନାଗସୁଣୀ ଦେବୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଦେଉଳ ଅଛି । ଦେବୀ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜବଂଶର ପୂଜିତା । ବିଶାଳ ଉପତ୍ୟକା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଧାନ୍ୟଆଇଁମଦିର ଅରଣ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଠାରେ ଅଜଗର ସର୍ପ ଅଛନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ସେଠାରେ ୨୫ ହାତ ଲମ୍ବ ଓ ତଦୁପଯୋଗୀ ମୋଟ ଅଜଗର ଦେଖାଯାଏ । ପଶ୍ଚିମରେ ଜଟିଆନାସୀ ପର୍ବତ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷୀଣାଗ୍ରକୃତିରେ ବିସ୍ତୃତ । ଉତ୍ତରରେ ମାମୁଭଣଜା ପର୍ବତ ଓ ବାଙ୍କିଅପାଲି ପର୍ବତ । ମାମୁଭଣଜା ପର୍ବତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ ଓ ଅପରଟି ସାନ । ଭଣଜା ମାମୁର ପାଦମୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଜଟିଆ ଓ ମାମୁ ଭଣଜାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁଟ, ଛେଡାପଦର, ବଉ ପଦର, ବଡକୁଲବଙ୍ଗଳା ଓ ବାଲୁଗାଁ ଷ୍ଟେସନ ।

ଦ୍ୱୀପଭ୍ରମଣ ଶେଷ କରି କୂଳେ କୂଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନୌକା ଅଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବଡ ମାଛ ଚହଟିଉଠି ଲେଉଟି ପଡିଲା । ତାହାର ଆକୃତି ଚନ୍ଦ୍ରମାଛ ପରି ପ୍ରାୟ ଗୋଲ; ତାହାରେ ଲମ୍ବର ଗୋଟାଏ ଚଣ୍ଡକିତ ଲାଞ୍ଜ ଅଛି । ତାହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାଙ୍କୁଚକାଆସ୍ତ ମାଛ । ନାବିକମାନଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଲି, ତାହାର ନାମ ଚିଲିମାଛ । ଏହି ମାଛ ଚିଲିକାରେ ଏତେ ଅଧିକ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରେ ଚିଲିକାର ନାବିକମାନେ ସନ୍ତରଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏତେ ଦିନେ ବୁଝିଲି, ଚିଲି-ନିବାସ ହେତୁ ଚିଲିକା ନାମ ହୋଇଅଛି । ନାବିକମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଏ ଅନୁମାନ ସମର୍ଥନ କଲେ । ଏହିପୂର୍ବର ଚିଲିକା ନାମର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇଅଛି, ତାହା କାଳ୍ପନିକ ; କିନ୍ତୁ ଚିଲିମାଛ ଥିବାରୁ ଚିଲିକା, ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଯୁକ୍ତି । ଏହି ମାଛ ଲଞ୍ଜରେ ବାଡ଼େଇଦେଲେ ବାଡ଼ାସ୍ଥାନ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପରେ ଫୁଲିଯାଏ ଏବଂ ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ । କ୍ଷତସ୍ଥାନରେ ଚନ୍ଦନ, ଗନ୍ଧକ ଓ କେରୋସିନ ତେଲ ମିଶାଇ ପ୍ରଲେପ ଦେଲେ ଜ୍ୱାଳା ଓ ଫୁଲା ନିବାରିତ ହୁଏ । ଚିଲି, ଶିଙ୍ଗି ଓ ମାଗୁର ପ୍ରଭୃତି ମାଛ ବାଡ଼ିଲେ ଏହି ଔଷଧ ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତି ତୁଲ୍ୟ ଆଶୁଫଳପ୍ରଦ ହୁଏ ବୋଲି ବୃଦ୍ଧଶ୍ରେଣୀ ନାବିକମାନେ କହିଲେ । ସମ୍ପ୍ରତି 'ଭୁଣ୍ଡିଲ ମାଛ' ଚିଲିକାରୁ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମରୁଅଛନ୍ତି । ଏହାର ଅକୃତ କାଳୀସ୍ୱାଦୀ ବା ମହୁଡିଆସ୍ୱାଦୀ ପରି । ଜାଲ ପଡ଼ିଲେ ଏ ମାଛ ଅଧିକ ମରନ୍ତି । ଗତ ନ'ଅଙ୍କ କାଳରେ ଏହି ମାଛ ଅଧିକ ମରିଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି ।

ବୈଶାଖ ମାସ ଅପରାହ୍ଣରେ ବୃଷ୍ଟି ବାତ୍ୟାର ଉତ୍ପାତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏହି ଆଶଙ୍କା କରି ବିଶେଷତଃ ଅନୁକୂଳ ପବନ ଦେଖି ନାବିକମାନେ ନୌକା ଛାଡ଼ି-ଦେବାକୁ କହିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନୌକାରୋହଣ ସହାସେ ଯଥାସ୍ଥାନାଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ବାଟୋଇକେକା ସହାସେ ପଛେ ପଛେ ଗଲେ । ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ସେମାନେ ଭାବିଥିବେ ଯେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଚିରକାଳ ଏହି ନିର୍ଜନ ଦ୍ୱୀପରେ ବାସ କରିବୁଁ, ନଚେତ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଭୀଷଣ କାରାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବୁ । ସେମାନଙ୍କର ସେ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନୌକାରୋହଣ କରିବାର ଦେଖି ସେମାନେ ବିଷାଦ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁରହିଲେ । ହାୟ, ମାତୃହୀନା ଆଶା ଆଶାବନ ନିର୍ବାସିତ ପ୍ରାଣୀବୃନ୍ଦଙ୍କୁ ଏରୂପ ଭାବରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ଏବଂ ପ୍ରତାରିତ କରି ତୁ କି ଫଳ ପାଉଅଛୁ ? ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ । ଏ ସମୟରେ କି ଉପ-ହାସ ସହ୍ୟ ହୁଏ ? ତୁ ପାପୀୟସୀ, ଅଭିଶପ୍ତା ହେବୁ ।

କି ନିର୍ବାକ୍ ବ୍ୟାକୁଳତା ! ଯେପରିକି ସେମାନେ ଆମ୍ଭୋଦ୍ଧାର ସହାସେ କରୁଣା ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କ ମ୍ଳାନ ମୁଖ ଓ ଦୀନ ନେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଏହି ମନୋଗତ ଭାବ ଆଭାସି ଉଠିଲା । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ କରୁଣ—ବଡ଼ ମର୍ମନ୍ତୁଦ । ସେମାନଙ୍କ ଶୋକମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଦୁଃଖରେ ମର୍ମ-ଗ୍ରନ୍ଥି ଶତଛିନ୍ନ ହୋଇଗଲା, ନେତ୍ରରୁ ଅଶ୍ରୁପାତ ହେଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଖଇଉଖୁଡ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଜଳ ମଧ୍ୟ ହାଣ୍ଡିରେ ରଖି ଆସିଲୁଁ । ନାବିକ-ମାନେ ନୌକା ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁଃଖରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ତଥା ଦ୍ୱୀପଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲୁଁ । ଖାଦ୍ୟ ପାଇ କେହି ଖାଇଲା, କେହି ବା ନ ଖାଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମିନତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁରହିଲା । ସାମାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟରେ କି ହୃଦୟ-ବ୍ୟାକୁଳତାକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିହୁଏ ?

କାଳୀଜାଈ ଗଣ୍ଡରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୪ ହାତ ପାଣି । ବର୍ଷାକାଳରେ ୨୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ । ନୌକା ନିରାପଦରେ ଦୁଇ ମାଇଲ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କଲା । ଅକସ୍ମାତ୍ ଗଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଝଟିକା ଓ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ କ୍ରମଶଃ ଭୀଷଣତର ହୋଇଉଠିଲା । ଚିଲିକା ସେ କରାଳ ଅଭିନୟରେ ଯୋଗଦେଲା । କି ଭୈରବୀ ରାଗିଣୀ ଗାଇ ତମ ହାସ କରିବାକୁ ତୁଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗର କରମାଳ ବିସ୍ତାର କଲା । ସେ ରାଗିଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଣର ରାଗିଣୀ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ବାଲୁଙ୍ଗର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଚିଲିକାର ଅଙ୍ଗେରୁ ରପଳା ପ୍ରାୟ ମୁହୁର୍ମୁହୁ ଲହ ଲହ ହୋଇଉଠିଲା । ଆଶା ଯାଇ ସୁଦୂରରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୃଢ଼-ପ୍ରକୃତିର ବିକଟ ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟରେ ବସି ନର-ଜୀବନର କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁରତା ଓ ଅସାରତା ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ପର୍ଯ୍ୟାକୁଳ ନେତ୍ରରେ ଅନାଇ ରହିଲୁ । ଏ ଅକସ୍ମାତ୍ ଦୈବୀ ସଙ୍କଟରୁ ତ୍ରାଣ ଲଭିବାର ଆଶା ମୋଟା ରହିଲା ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ମୁଁ ଯାହା ଖୋଜୁଥିଲି, ତାହା ପାଇଲି । ଅନ୍ତରତମ ପ୍ରଦେଶରୁ ଭୟ ଉଦ୍-ବେଳିତ ହୋଇଉଠିଲା ଯାତ୍ରୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖଭଙ୍ଗୀରୁ ଜଣାଗଲା । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆବରଣ କରି ରଖିଲେ ମୋଟା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସେ ଭୟର ବେଗ ପ୍ରତିହତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କି ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ! ସେହି ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁର ରୂପ ବଣି ଆସିଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଏତେ ଭୟ, ଏତେ ଉଦ୍‌ବେଗ, ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରାଣଟିକର ସକାଶେ ସିନା ! ଦେହଟିକର ମାୟା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସବୁ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବ । ଚିଲିକା ମହାଶକ୍ତି ଧାରଣ କରି ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶକ୍ତିଟିକକୁ ଯଦି ଲୋପ କରିବ, ତେବେ ତାହା ତ ଆନନ୍ଦର କଥା । ମହାଶକ୍ତିରେ ମିଶି ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ତେବେ ଚିଲିକାର ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନିନ୍ଦା, ଅପକୀର୍ତ୍ତି ହୋଇପାରେ । ନାବିକମାନେ ତାହାହିଁ ପ୍ରଥମରେ ଗାଇଥିଲେ ।

"ତୁ ଯେବେ ନିର୍ଘାତ ମାଡ଼ କରିବୁ ଏଠାରେ
ନିନ୍ଦା ଅପକୀର୍ତ୍ତି ହେବ ଏ ମାୟା ସଂସାରେ ।"

କପଟ ଚପଳ ମନ କଅଣ କହୁ କହୁ ଯାଇ କାହିଁ ଉଠିଲାଣି । ପଣ୍ଡିତ ସଭା ପ୍ରାୟ ମନ ସର୍ବଦା ମୂଳ ବିଷୟ ବହିର୍ଭୂତ ହୁଏ । ପଣ୍ଡିତ ସଭାରେ ସାମାନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣାଶୁଦ୍ଧିର ବିଚାର ନ୍ୟାୟ, ଦର୍ଶନ ବା ବେଦାନ୍ତ ଭାଷ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଏ; ତଥାପି ତୃପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ସୁଂ-ସୁଂ ଶବ୍ଦ ଓ ଅନର୍ଗଳ ବୃଷ୍ଟିପାତ । ତରଙ୍ଗାଘାତରେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନାବମଜ୍ଜନାଶଙ୍କା ଜାତ ହେଲା । ଚିଲିକା କୂଳରୁ କାଳୀଜାଈ ଗିରିର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ୧୨ ମାଇଲ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁଇ ମାଇଲମାତ୍ର ଆସିଅଛୁ । ନିକଟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ନାବିକମାନେ ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ହାତ ଯୋଡ଼ି ନୌକା ଖଠାଇ ରଖିଲେ । ସମସ୍ତେ ନୌକା ଭିତରେ ବସି ରହିଲୁଁ ; ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟିପାତ ଓ ଲହରୀ ଜଳ ଛିଟିକାରେ ତିନ୍ତି ସଡ଼ ସଡ଼ ହୋଇଗଲୁଁ । ନୌକାରେ ଜଳ ଠିଆହୋଇଗଲା ।

ମୁଁ ବସି ସ୍ତବ ସ୍ତୁତି ପାଠକଲି ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ଭୀଷଣ ତାଣ୍ଡବ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଭୀଷଣତାବିହୀନ ଶୋଭା ମେରୁଦଣ୍ଡଶୂନ୍ୟ । ଦାହିକା ଶକ୍ତି ଥିବାରୁ ସିନା ସୌଦାମିନୀ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ! ପ୍ରକୃତିର କି ଚଞ୍ଚଳତା ! ଯେମନ୍ତ କି ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେ କି ଏକ ଦୁଃସାଧ୍ୟ କର୍ମସାଧନରେ ନିଯୁକ୍ତ । ସେହି କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର କର୍ମପଟୁ ହସ୍ତର କ୍ଷିପ୍ରତା ପରିସ୍ଫୁଟ । ଶୋଭାରେ ଭୀଷଣତା ନ ଥିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଦାଗ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଶୋଭା ପ୍ରାଣରେ ଦାଗ ରଖିବାକୁ ଅସମର୍ଥ, ସେ ଶୋଭା ନୁହେଁ । ଯେ ଯେତିକି ଭୀଷଣ, ସେ ସେତିକି ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁର । ଯାହାହେଉ ସେହି ଭୀଷଣତା ଆଉ ୨।୩ ମିନିଟ୍ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥିଲେ ନୌକା ବୁଡ଼ିଯିବା କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ପ୍ରକୃତି ଶାନ୍ତଭାବ ଧାରଣ କଲା । ମେଘ ତୋଫାନ ଛାଡ଼ିଯାଇ ଖରା ହେଲା, ପ୍ରକୃତି ଆନନ୍ଦରେ ହସିଉଠିଲା ! ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ହସିଉଠିଲୁ । ସେ ହାସ୍ୟ ବଡ଼ ମଧୁର । ବିପଦୁଦ୍ଧାର ପରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ, ତାହାଠାରୁ ବଳି ମଧୁର କିଛି ନାହିଁ । ଝଟିକା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିଲିକା ବକ୍ଷରୁ ଲହରୀ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ଏଣେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଚିଲିକାରୁ ଭୀତିର ଝଟିକା ଏବଂ ତଜ୍ଜନିତ ଉଦ୍‌ବେଗ ତରଙ୍ଗ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ନାବିକମାନେ ନୌକା ଫେରାଇ ଘରାଭିମୁଖରେ ଚଳାଇଲେ । ଜଣେ ନାବିକ କହିଲା, "ବାବୁମାନେ ଆସିବାରୁ ଅଳ୍ପ ଦ୍ୱୀପରେ ବର୍ଷା ହେଲା ।" କି ସୌଭାଗ୍ୟ, ବିନା ତପସ୍ୟାରେ ବିନା ସାଧନାରେ ଏତାବେଳକେ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗଙ୍କ ଆସନ ଲାଭ ;" କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ । ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ହୋଇ ଝଡ଼ବୃଷ୍ଟିରୂପ ଆସନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁକବଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ କିଏ ବା ଇଚ୍ଛା କରିବ ? ଯାହାହେଉ ଚତୁର ଧୀବର ତାହାର ଏହି କଥାର ମୂଲ୍ୟ ଯଥାସମୟରେ ଅଦାୟ କରିନେଇଥିଲା ।

ଚିଲିକା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ କରି ପରି ଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ ଭୈରବ ରାଗିଣୀରେ କେତେ କବିତା ଗାଇଗଲା । ସେ କବିତାଗୁଡ଼ିକ କି ମଧୁର ! କଅଣ କହିଲୁ ? ଶାଳ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଳ କଳ ବକ ବକ ଅବୋଧ ଶବ୍ଦ, ତାହା କବିତା ନୁହେଁ । ଅବୋଧ ହେଲେ ତୁ ନ ଶୁଣ୍, ସେ ତ ଆଉ ତୋ ପାଇଁ ଗୀତ ଗାଉ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତୋ ମନ, ତୋ କଳ୍ପନା ନେଇ କବିତା ରଚନା କରୁ ନାହିଁ ! ତାହାର ଚିତ୍ତ-ବିନୋଦନ ସକାଶେ ସେ ଗୀତ ଗାଉ-ଅଛି । ତୁ ନ ଶୁଣିଲେ ବା ତୋତେ ଭଲ ନ ଲଗିଲେ ତାହାର କ୍ଷତି କଅଣ ? ସେ ତ ଆଉ ତୋତେ ସ୍ୱଅ ଦେଇ ଶ୍ରୋତା ହେବାକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରୁ ନାହିଁ ! ତେବେ ତୁ ତାକୁ ବାଛିବାକୁ କିଏ ? ତୁ କହୁଛୁ, ସେ ଗୀତର ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ସ୍ୱର ନାହିଁ କି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଧନ୍ୟ ରେ ଅର୍ଥ-ସ୍ୱର-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ରସିକ ! ତୁ ମାନବ, ସେ ଗୀତ କଅଣ ବୁଝିବୁ ? ସେ ଅସଙ୍ଗୀତର ସଙ୍ଗୀତ ବୁଝିବାକୁ ତୋର ଯୋଗ୍ୟତା କାହିଁ ? ତୁ ନ ବୁଝି-ପାରିଲୁ ବୋଲି ତାହା ହେୟ ନୁହେ । ମାର୍ଜାରକୁ ଶର୍କରା ନ ରୁଚିଲେ ତାହା ଅମ୍ଳ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ।

ବିପଦ ଉପରେ ବିପଦ । ମୋତେ ସମୁଦ୍ର-ପୀଡ଼ା ଆକ୍ରମଣ କଲା; ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ମୋ ପ୍ରତି ଚିଲିକାର ଏହି ଅଯାଚିତ କରୁଣା । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇଲା, ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବାନ୍ତି ଉଠାଇଲା; ମାତ୍ର ବାନ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ । ଓଃ ସେ କି ଯନ୍ତ୍ରଣା ! ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇ କହି ନ ପାରିଲେ ଯେପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ, ଏହା ଠିକ୍ ସେହିପରି । ସଙ୍ଗରେ କର୍ପୂର ଥିଲା, କାଗଜିଲେମ୍ବୁ ମଧ୍ୟ ଥିଲା; ମାତ୍ର ତାହା କାହାର ମନରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ବିପଦ ବେଳରେ ସ୍ମୃତି ପ୍ରକୃତିର ବିସ୍ମୃତ ହେବା ସୁଦ୍ଧା ସଂସାରର ଗୋଟାଏ ଧାରା । ସଂସାର ତ ମାୟାର ଭ୍ରମ, ତାହା ଧାରାବାହିକ ବା ଅଭ୍ରମ କାହିଁକି ହେବ ? କେହି କେହି ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱତଃ ଅବଧା-ନର ଉପଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କଲା ପ୍ରାୟ ମୁଁ ସେ ଉପଦେଶ ଅକ୍ଷୁ ପ୍ରତିପାଳନ କଲି; ମାତ୍ର କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ା ସମଭାବରେ ରହିଲା । ମୁଁ ନୀରବ ହୋଇ ବସି ରହିଲି ; ନାବିକ ଓ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ନୀରବରେ ଗିଳି ଗଣ୍ଠି କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଦ୍ୱୀପ—କେତେ ପର୍ବତ ଅଛି, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବ, କେବଳ ଦ୍ୱୀପ ଓ ପର୍ବତ । ନୌକା ଚାଲି-ଥାଏ, ନୌକାକୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଖି ହଂସ, ପାଣିକୁଆ, ମାଣ୍ଡିଆଗେଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ସନ୍ତରଣରତ ପକ୍ଷୀମାନେ ଉଡ଼ିଯାଇ କିଛି ଦୂରରେ ଜଳରେ ବସିପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ନୌକାକୁ ପରିହାସ କରି ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି । ବାମ ଭାଗରେ ମାଳିଦେଉଳ କୂଦା ଦେଖାଗଲା । ସେଠାରେ ଝିଙ୍କପୋକ ପରି ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି । ଆଳିପୁର ନାମ୍ନୀ ନିକଟରେ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ଗୋଟାଏ ଶୁଭ୍ର ସ୍ତମ୍ଭ ଦେଖାଗଲା । ତାହାର ନାମ "ଏକପଥର" । ଉକ୍ତ ପଥର ପକ୍ଷିବିଷ୍ଠାରେ ଶୁକ୍ଳ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଏହି ଅଂଶରେ ଚିଲିକା ଗର୍ଭରେ ଅନେକ ଗଣ୍ଡଶୈଳ ଅଛି । କେହି ଉପରକୁ ଦିଶୁଅଛି, କେହି ବା ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ମଗ୍ନ । ଏହି ଗଣ୍ଡଶୈଳାକୀର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶରେ ନାବିକମାନେ ଅତି ସାବଧାନ ହୋଇ ନୌକା ବାହିଥାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ସାତ ଘଣ୍ଟିକା ସମୟରେ ନାବିକ-ମାନେ "ଓଡ଼ିଆ ଅଲିପୁର" ନିକଟରେ ନାବ ଲଗାଇ ବିଶ୍ରାମ କଲେ । ଏ ଗ୍ରାମଖଣ୍ଡିକ ବାଲିଗଣ ଓ ଲଙ୍କା-ମରିଚ ସକାଶେ ବିଖ୍ୟାତ । ଚିଲିକାର ଏ ଅଂଶ ମତ୍ସ୍ୟ-ବହୁଳ । ଅଣ୍ଟୁଏ ପାଣିରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନୌକା ଖଣ୍ଟାଯାଇଥିଲା । ଏତେ ଅଳ୍ପ ଜଳରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛ ବିଚରଣ କରୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ସେଠାରେ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ ପରେ ନୌକା ଚାଲିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ନୌକା କୂଳରେ ଲାଗିଲା । "ଭୁଆଡ଼ି ଅଜାତ ଜଳେ କୂଳେ ନେଇ ଲଗା" ନାବିକମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗୀତ ସାର୍ଥକ ହେଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁଠାରୁ ଯାଇଥିଲୁ, ସେହିଠାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନୌକାରୁ ଅବତରଣ କଲୁଁ ।

କାଳିଜାଈ ଦେଖିଆସିଲି, ବହୁଦିନର ଅବାଧ ଆଶା ଶାନ୍ତ ହେଲା । ମନରେ ସୁଖ ଜାତ ହେଲା । କିଏ କହିଲା ସୁଖ ଜାତ ହେଲା ? ସୁଖ, ସେ ତ ବହୁ ଦୂରରେ ରହିଲାଣି । ବରଂ ଦେଖିବାବେଳେ ସୁଖ ଥିଲା । ଦେଖିସାରିଲା ପରେ ଆଉ ସୁଖ କଅଣ ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲୋକନାସ୍ତ ସ୍ମୃତିର ଯନ୍ତ୍ରଣା । ଅକାଂକ୍ଷା ସାଫଲ୍ୟ ଲାଭ କଲାମାତ୍ର; କିନ୍ତୁ ସୁଖ କାହିଁ ? ସଫଳ୍ୟ କି ସୁଖ ? ସେ ତ ସୁଖକୁ ଶେଷ କରିଦିଏ । ତାହା ଗତିଶୂନ୍ୟ, ନିସ୍ପନ୍ଦ । ସେଥିରେ କର୍ମର ପ୍ରେରଣା କାହିଁ, ପ୍ରାଣର ଅନନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳତା କାହିଁ, ହୃଦୟର ଉତ୍କଣ୍ଠା ବା କାହିଁ ? ଏହାହିଁ କିନା ସୁଖ ! ଅତଃ ସଂଗ୍ରାମରେ ସୁଖ ନାହିଁ— ସୁଖ ଗତିରେ ଅଛି । ଯାଉ ସେକଥା । ଆମ୍ଭେମାନେ ନୌକାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତେନ୍ତୁଳିଆପଡ଼ା ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲୁଁ । ଗ୍ରାମର ସ୍କୁଲଗୃହରେ ସ୍ୱର୍ଗ-ସଂଗ୍ରାମର ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି । ବୃଷ୍ଟି ସୁଦ୍ଧ ଶତ୍ରୁରୂପେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥାଇ ବେଳ କାଳ ଜାଣି ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲା । ମୋର ଶରୀର ଭଲ ବୋଧ ନ ହେବାରୁ ମୁଁ ରାତିରେ ଉପବାସ ରହିଲି । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଗାଡ଼ି ପୂର୍ବରୁ ଆସି ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥିଲା । ପରଦିନ ସକାଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ଗାଡ଼ିରେ ବସି ରମ୍ଭା ଆସିଲୁଁ । ଷ୍ଟେସନରୁ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ମୁଁ ଓ ମୋହର ଅନୁଜ ଡାକଗାଡ଼ିରେ ଇଚ୍ଛାପୁର ଆସିଲୁଁ ।

ରାଜକୀୟ ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ମୋଭଳି ଦୈନ୍ୟ ଧନୀ ପକ୍ଷରେ କାଳୀଜୟୀ-ଦର୍ଶନ ଏକାନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ । ମୋ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଦୁରାକାଂକ୍ଷା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ରର ଆଶା ହୃଦୟର ଏକ କୋଣରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଖଲ୍ଲିକୋଟର ହୃଦୟବାନ୍ ଶିକ୍ଷିତ ରାଜା ମହୋଦୟ କାଳୀଜୟୀ-ଦର୍ଶନର ସୁବିଧା କରିଦେଇ ମୋର ମହୋପକାର ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିରକୃତଜ୍ଞ ଓ ଚିରଋଣୀ ।

କାଳୀଜୟୀ ନାମକରଣର କାରଣ ଅନେକଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲି; ମାତ୍ର କାହାରିଠାରୁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଉତ୍ତର ପାଇଲି ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ପାରିକୁଦର ରାଜ-ନାରାୟଣ ଯୁବରାଜ (ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା) ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ଲେଖି କାଳୀଜୟୀ-ବିବରଣ ଜିଜ୍ଞାସୁ ହୋଇ-ଥିଲି । ତାଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ପାଇଥିଲି, ସେଥିରେ ଅନେକ କଥା ନିହିତ ଅଛି । ତହିଁର ମର୍ମ ଏହି—

ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମ କାଳୀଜୟୀ; ମାତ୍ର କେହି କେହି କାଳୀଜାୟୀ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ଏକଦା କୌଣସି କାରଣରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜା ପାରିକୁଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ସୈନ୍ୟ ଆସି ପାରିକୁଦ କିଲ୍ଲା ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ସାତପଡ଼ା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଶିବିର ସଂସ୍ଥାପନ କଲେ । ପାରିକୁଦ ସାତପଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଚିଲିକାର ବ୍ୟବଧାନ ଅଛି । ପରଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଶତ୍ରୁ-ସୈନ୍ୟବ୍ୟୂହ ପାରିକୁଦ ବିଜୟ ଆଶାରେ ଅଭିଯାନ କରି ଚିଲିକା କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଦେବୀଙ୍କ ମହିମାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଏସ୍ୱପକ୍ଷୀ ପାରିକୁଦ କିଲ୍ଲାର ଗୁରୁବାଇ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଚିଲିକା କୂଳରେ ଠିଆହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ପାରିକୁଦର ସୈନ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରି ଏବଂ ନିଜ ସୈନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଧିକ୍ୟ ଦେଖି ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ସେନାପତି ଭୀତ ହୋଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧାଭିମୁଖରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ପାରିକୁଦବାସୀମାନେ ଏହି ଘଟଣାକୁ କାଳୀଙ୍କର କୌଶଳ ମନେ କରି "କାଳୀଜୟୀ ହେଲେ, କାଳୀ ଜୟୀ ହେଲେ" ବୋଲି ମହା ଆନନ୍ଦରେ କୋଳାହଳ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ଦେବୀଙ୍କର ନାମ "କାଳୀଜୟୀ ହେଲା ।

ଦୈନିକ ଭୋଗ ଓ ପୂଜା-ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ ପାରିକୁଦ ଷ୍ଟେଟରୁ ଦେବୀଙ୍କ ନାମରେ ଧାନଜମି ଖଞ୍ଜା ଅଛି ; ମାତ୍ର ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ କାଳୀଜୟୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପହଞ୍ଚିବାର ସୁବିଧା ନ ଥିବାରୁ ବିଶେଷତଃ ବର୍ଷା ତୋଫାନ ସମୟରେ ଚିଲିକା-ବକ୍ଷ ନୌଯାନର ଅଗମ୍ୟ ହେବାରୁ ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଚିଲିକା ତଟରେ ସ୍ଥାପନ କରି ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ପୂଜା ଓ ଭୋଗର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାହୋଇଅଛି । ଦୁର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ସମାରୋହରେ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ ଏବଂ ବଳି ପଡ଼େ ।

କାଳୀଜୟୀ ଚିଲିକାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଚିଲିକାବାସୀ ନାବିକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅତିଶୟ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ, ଦେବୀଙ୍କ ନାମ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ମରଣ କଲେ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିପଦ ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ନୌକା-ନିମଗ୍ନ ସମୟରେ ଦେବୀଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି ଅନେକଙ୍କୁ ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ-ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଦେଖାଯାଇଅଛି । ଦେବୀଙ୍କ ଅପାର କୃପାରୁ କେତେ କେତେ ଅଗାଧ ଚିଲିକା ସନ୍ତରଣ ଦ୍ୱାରା ପାରହୋଇ ଆସିଅଛନ୍ତି । ଦେବୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂଜା ଓ ବଳି ମାନସ କରି ଅନେକେ ମହା ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ଯୁବରାଜ ସୁଦ୍ଧା ଏ ବିଷୟରେ ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ।

୧୧୨୪ ସାଲରେ ପାରିକୁଦର ଜନୈକ ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥରାଜଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଉଳରେ ଦେବୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । କାଳର କରାଳ ଦଂଷ୍ଟ୍ରା ଘାତରେ ଉକ୍ତ ଦେଉଳଟି ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜାସାହେବଙ୍କର ପିତା ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଭ୍ରମରବର ରାୟ ବାହାଦୁର ୧୮୮୨ ସାଲରେ ଦେବୀଙ୍କର ଦେଉଳ ତୋଳାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ମହୋଦୟ ଆଗନ୍ତୁକ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ରାମ-ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କରାଇଅଛନ୍ତି ।

କାଳୀଜାଈ ଦ୍ୱୀପର ପରିମାଣ ୨୯ ଏକର ୧୦ ଡେସିମେଲ ମଧ୍ୟରୁ ମନ୍ଦିର ଏକ ଡେସିମେଲ, ପାନ୍ଥାଗାର ୩ ଡେସିମେଲ, ପଡିଆ ଏକ ଏକର ୭ ଡେସିମେଲ ଏବଂ ପାହାଡ଼ ୨୭ ଏକର ୨୦୦ ଡେସିମେଲ । ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ବାଟେ ଯିବା ସମୟରେ ପାରିକୁଦର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ୱର ହରିଚନ୍ଦନ ଭୀତ ହୋଇ କାଳୀଜାଈ ଦ୍ୱୀପରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘଟିଥିଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁଣ୍ୟ ପୀଠ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପହାର

ଅତୁଳ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ, କାବ୍ୟ-ସାହିତ୍ୟ-ସୁହୃଦ୍‌ପ୍ରବର,

ବିପୁଳ ଖେମଣ୍ଡୀଖଣ୍ଡର ସୁଯୋଗ୍ୟ- ପରିପାଳକ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କ

ଶ୍ରୀକର-ପଲ୍ଲବେଷୁ

ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଶ୍ରୀମନ୍ ଗଜପତି ମହାରାଜ,

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ଶୁଭ ରାଜପଣ ସମୟରୁ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ପ୍ରାଣଶୀତଳକାରୀ ମଳୟ ହିଲ୍ଲୋଳ ଭଳି ଗୋଟିଏ ସ୍ନିଗ୍ଧ ମଧୁର ସ୍ପନ୍ଦନ ଅନୁଭୂତ ହେଉଅଛି । ଏହା ଜାତୀୟ ଜାଗ୍ରତ ଜୀବନର ନୀରବ ମଙ୍ଗଳ ଆହ୍ୱାନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଦୁଃଖିନୀ ଭାଷା-ଜନନୀ ଭାଗ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଛାମୁ ଯେ ଉଦୀୟମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣଶଶଧର, ଏହା ଅବିରୁକ୍ତ ଉକ୍ତି । ପାରଳା ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଯାହା ଯାହା ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅନୁଭୂତି-ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା, ସେଗୁଡିକ ମୁଁ ଏକତ୍ର କରି "ପୁଣ୍ୟପୀଠ" ନାମରେ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ମନଃସ୍ଥ କରିଅଛି । ପୁସ୍ତକର ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ରାଜ୍ୟସମ୍ପୃକ୍ତ । ତାହା ଶ୍ରୀଛାମୁରେ ଆଦୃତ ହେବା ଭରସାରେ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ଭବଦୀୟ ଦାନ-ସନ୍ଧାନୀପୂତ କରକମଳରେ ହୃଦୟର ଅନ୍ତସ୍ତଳନିହିତ ନିର୍ମଳ ଭକ୍ତି ସହ ଉପହାର ଅର୍ପଣ କଲି; ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ ନିଜକୁ ସଫଳାଶ ମଣିବି ।

ଇଚ୍ଛାପୁର
୧୦ । ୨ । ୧୯୬୦

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର
ଏକାନ୍ତ ସ୍ନେହ-ଋଣୀ
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ମହାନ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁଣ୍ୟପୀଠ

କେହି ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟପଦେଶରେ, କେହି ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏବଂ କେହି ବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ କାମନାରେ ଏହିପରି ନାନା ବିଭିନ୍ନ ଅଭିପ୍ରାୟ ଘେନି ଲୋକେ ଦେଶ-ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୋର ଭ୍ରମଣ ସେହିରୂପ କୌଣସି ସ୍ୱବ୍ରତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟମୂଳକ ନୁହେ—ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟବିହୀନ । ଶିକ୍ଷୋପଦେଶପୂର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମଣ-କାହାଣୀ ଶୁଣାଇ ସୁଧୀସମାଜର ସେବା କରିବି, ଏ ନିରର୍ଥକ ଉତ୍କଟ ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା ମୁଁ ଆଦୌ ପୋଷଣ କରି ନାହିଁ । ଭ୍ରମଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାହିତ୍ୟିକ ପତ୍ରିକା ଲିଖନ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୁଏ । ସହଜରେ ସମୟ କ୍ଷେପଣ ଓ ନିଜର ଚିତ୍ତବିନୋଦ ସେଥିର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ।

ଯାତ୍ରା ପୂର୍ବରୁ ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନିରୂପିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହେଲେ ରଥ ଅଚଳ । ନିଖିଳ ଧର୍ମଧାମ ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡର ପାରଳା-ଖେମଣ୍ଡୀ ଗୋଟିଏ ଲୋଭନୀୟ ଦୃଶ୍ୟବହୁଳ ରାଜ୍ୟ । ସୁତରାଂ ତାହାକୁହିଁ ନୟନ-ଅତିଥି କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ସେଦିନ ବୁଧବାର, ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଦିକଶୂଳ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାରରେ ଯାତ୍ରା କରିବି କି ନାହିଁ, ପ୍ରଥମତଃ ମନ ସହିତ ଏହି ବିଷୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମନ ଓ ମୁଁ ଦୁଇଗୋଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପଦାର୍ଥ ହୋଇ ବସିଲୁ । ଯଦୃଚ୍ଛାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । କୌଣସି ଇଚ୍ଛାର ଅପ୍ରତିହତ ସାଫଲ୍ୟ ଅବଧି ଜୀବନରେ ଘଟି ନାହିଁ । ମନ ଅମଙ୍ଗଳ ଆଶଙ୍କା ରୂପ ଅନ୍ତରାୟ ଆଣି ଦେଲା । ତହୁଁ ମୁଁ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲି, ପରିଦର୍ଶନ ଓ ଶାନ୍ତି-ରକ୍ଷା ବିଭାଗୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ କି ବାର ଦୋଷ ବାଧେ ନାହିଁ ? ହାୟ, ନରକଳ୍ପିତ ଶଙ୍କାସ୍ପଦ ବାର ! ତୁମ୍ଭେ କି ସ୍ୱୟଂ ପକ୍ଷପାତ ଦୋଷରେ ଦୋଷୀ ! ମନ କହିଲା—ପ୍ରତ୍ୟହ ଭ୍ରମଣ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କ କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସେ ସେତେ ବିତଣ୍ଡା ଉକ୍ତି ହେଉପଛେ; ମାତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରାଦେଶ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । ଅନନ୍ତର ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି, କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା ଦୋଷ ନାହିଁ, ତେବେ ମୋର ଏ ଭ୍ରମଣଟା କି ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ? ଯେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ କର୍ମ କରେ, ସେତେବେଳେ ସେହି କର୍ମ ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପୁଣି ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ କର୍ମର ଉପଦେଶ ଦିଏ, ସେହି ଶାସ୍ତ୍ର କି କର୍ମର ପରିପନ୍ଥୀ ହୋଇ ଆଳସ୍ୟ ଓ ଜଡ଼ତାର ଉପାସନା କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ ? ବଡ଼ାବଡ଼ି ଦୁର୍ଜନ ପରି ଶାସ୍ତ୍ର କି ତେବେ ଦୁଇମୁହାଁ ? ଶାସ୍ତ୍ରାଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ, ଏହା କୋଟିବାର ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ; ମାତ୍ର ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ମୁଁ ଆସ୍ଥାବାନ୍ ନୁହେଁ । ମୋର ଏହା ଭ୍ରାନ୍ତି କିମ୍ବା ଅଜ୍ଞାନତା ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ପ୍ରତି ମୋର ଏହି ଧାରଣା; କିନ୍ତୁ ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷକୁ ମୁଁ ଭକ୍ତିରେ ଦଣ୍ଡବତ କରେ । ମୋର ଏହି ଦାର୍ଶନିକତାରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳପନ୍ଥୀ ମନ ନିରୁତ୍ତର ହେଲା । ଜଗତରେ ସମସ୍ତେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଯେତିକି ଉଦ୍ୟତ, ଶିଖିବାକୁ ପ୍ରାୟଶଃ ସେରୂପ ଉଦ୍ୟତ ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କେଜାଣି ମୋର ମନ ଶିଖାଇବାକୁ ବିରତ ହୋଇ ନିଜେ ନୀରବ ଶିକ୍ଷାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । ତହୁଁ ମୁଁ ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସଦର୍ପ, ସହର୍ଷ ରେଲଷ୍ଟେସନ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲି । ସେତେବେଳେ ଠିକ୍ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ମସ୍ତକ ଉପରେ ରହି ଆଲୋକ ଗୋଲେକ ପିଣ୍ଡ ଭଳି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଥିଲେ । ଦୂରରେ ମୃଗତୃଷ୍ଣାର ନୃତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେଖାକୁ ପଛକୁ ହଟାଇଦେଉଥାଏ । ସମ୍ମୁଖରେ ପୀରପର୍ବତ ରୌଦ୍ରତାପକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ସଗର୍ବ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପୀରଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ ହେତୁ ଏହା ପୀର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପର୍ବତ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ପର୍ବତର ବକ୍ଷ ଓ ମସ୍ତକରେ ଦୁଇଗୋଟି ମସଜିଦ୍-ସୌଧ ପ୍ରାଚୀର-ପରିବୃତ ଓ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଶୋଭାୟମାନ ହୁଏ । ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଇଚ୍ଛାପୁର ନବାବଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଠାରେ ପୋଲିସ ଅଫିସ ଅଛି, ସେହିଠାରେ ନବାବଙ୍କର ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ଅଧୁନା ଦୁର୍ଗପରିଖାର ଲୁପ୍ତାବଶେଷ ଅତୀତ ଇତି-ହାସର ମୁମୂର୍ଷୁ ସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ସେହି ସମୟରେ ସେଖ୍ ଫରିଦ୍ ଶକରଗଞ୍ଜ ନାମରେ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଯୋଗୀ ନାଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସି ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପର୍ବତରେ ୪୦ ଦିନ ଯୋଗ ସାଧନ କରି ଅଲୌକିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଦେଖାଇଥିଲେ । ନବାବ ତାହାଙ୍କ ମହିମାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସାଧୁଙ୍କର ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କ ଯୋଗଶିଳା ଓ ବିଶ୍ରାମଶିଳା ଉପରେ ଦୁଇଟି ମସଜିଦ୍ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ପ୍ରଭୂତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଲେଖିଦେଇ-ଯାଇଅଛନ୍ତି । ପାବଚ୍ଛଦ୍ୱାରା ଶିର-ଆରୋହଣ ମାର୍ଗ ସୁଗମ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏଠାରେ ତିନି ଦିନ-ବ୍ୟାପୀ ମେଳା ହୁଏ । ଦୂରଦୂରାନ୍ତରରୁ ବହୁ ମୁସଲମାନ ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି ମେଳାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଏତଦ୍ଭିନ୍ନ ପ୍ରତି ଗୁରୁବାର ଜାତିଧର୍ମନିର୍ବିଶେଷରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନରନାରୀ ପୀରଙ୍କୁ ପୂଜା ଦିଅନ୍ତି । ମୂଳତଃ ପୀରଘେର ସାମ୍ୟ ତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ସେ ସର୍ବଧର୍ମର ସମନ୍ୱୟ ଭୂମି । ଯେଉଁଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଆଭିଜାତ୍ୟ ପାଶୋରି ଧର୍ମର ଭେଦଜ୍ଞାନଜନିତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ଦ୍ୱେଷପରିହାରପୂର୍ବକ ସାର୍ବଜନୀନ ଉଦାର ପ୍ରେମରେ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତି, ସେ ସ୍ଥାନ ପରମ ତୀର୍ଥ ଓ ପରମ ସ୍ୱର୍ଗ । ନିମ୍ନ ମସଜିଦ୍ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଅଜ୍ଞାତ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ତାହାକୁ ଅବଧି କେହି ଚିହ୍ନିପାରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି—ସାଧୁ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ତ୍ୟକ୍ତ ଦାନ୍ତକାଠିରୁ ଏହି ଗଛର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଏହାର ଫଳ ଅପକ୍ୱ ବଟଫଳ ତୁଲ୍ୟ ହରିଦ୍ରାଭ । ସାଧୁଙ୍କର ନାମ ଶକର୍ (ଶକର୍-ସ୍ୱାଦୁ, ନବାତ) ଯେପରି ମଧୁଗର୍ଭ, ଫଳଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ମଧୁର । ବୃକ୍ଷ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଅଗଭୀର କୂପ ଅଛି । ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ ଏକହାତ ପରିମିତ ଜଳ ଥାଏ; ମାତ୍ର କେତେବେଳେ ତାହା ଶୁଷ୍କ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯୋଗୀଙ୍କର ଯଷ୍ଟ୍ୟାଘାତରୁ କୂପର ଉତ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ସ୍ଥାନୀୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ।

ଉତ୍ତରରୁ ପାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଷ୍ଟେସନ-ରେ ତାହାର ବିଜୟଘଣ୍ଟା ବାଜିଉଠିଲା, ଶୁଭସୂଚକ ନୀଳପତାକା ଉଡ୍ଡୀୟମାନ ହେଲା । କ୍ଳାନ୍ତ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଦୀର୍ଘପ୍ରଶ୍ୱାସ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଧକେଇ ହୋଇ ଜଳ ପାନ କରିବାକୁ ଗଲା । ତୃତୀୟଶ୍ରେଣୀ ଗାଡ଼ିରେ ତିଳ ଧାରଣର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଆଜି ଚୈତ୍ରବାରୁଣୀ ଯୋଗ । ସମୁଦ୍ରସ୍ନାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଯାତ୍ରୀ "ବାରୁଣୀ" ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଏ ଷ୍ଟେସନରୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଟିକଟ କିଣିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଷ୍ଟେସନମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ଲୋକ ଚଢ଼ିବେ, ଅଧିକାଂଶ ଯାତ୍ରୀ ବସିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନ ପାଇ ଗାଡ଼ି ମଧ୍ୟରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଯାତ୍ରୀ ପ୍ରବେଶରେ ବିରାମ ନାହିଁ । ଦଳେ ଦଳେ ଲୋକ ଠେଲ-ଠାଲି ଚଢ଼ିଯାଉଅଛନ୍ତି । ମାନବ-ବନ୍ୟାରେ ଗାଡ଼ି ଉଛୁଳି ପଡ଼ୁଅଛି । ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀଗାଡ଼ି ଅନନ୍ତଗର୍ଭ ! ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାମ୍ୟନୀତିରେ ସ୍ଥାନ ଦେଉଅଛି । ଏ ନୀରନ୍ଧ୍ର ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ମୋ ଭଳି ଦୁର୍ବଳର ଦଶା କଅଣ ହେବ, ମନେ ମନେ ଏହା ଭାବୁଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ମୋର ଅନୁଜ ଖଣ୍ଡିଏ ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀର ଟିକଟ ଆଣି ମୋ ହସ୍ତରେ ଦେଲା । ବୃଥା ବ୍ୟୟ ହେବ ମୁଁ ତାହା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ନିମ୍ନଫଳିଆ ଅନୁଚିତ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ବସିଲି । ମୁଁ ସୁବିଧା ଭୋଗ କଲି; ମାତ୍ର ସେ ସୁବିଧା ଆଣି ଦେଲା, ସେ ଗଞ୍ଜଣା ପୁରସ୍କାର ପାଇଲା । ଏହା କଳି-କାଳର କୃତଜ୍ଞତା ! ଗଞ୍ଜାମର ସ୍କୁଲସମୂହର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସିଂହାଦ୍ରି ଗନ୍ତାୟତ ମହୋ-ଦୟ ସେହି ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିଲେ, ବହୁଦିନ ପରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ! ପ୍ରଥମତଃ ଶିଷ୍ଟାଚାର, ତହିଁପରେ ମିଷ୍ଟ ସମ୍ଭାଷଣ ଚଳିଲା । ଅନେକ କଥା ହେଲା, ତାହା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ—ପର-ସ୍ପରଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖର କଥା, ଦାରୁଣ ସଂସାରର ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମର କଥା । ଗନ୍ତାୟତ ମହୋଦୟ ଜଣେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-କୁଶଳୀ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରକୃତି ନିରଭିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଆଉ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଗାଡ଼ିରେ ଆସି ବସିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଆ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସିଂହାଦ୍ରି ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ଇଂରାଜୀରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ଆଭାସ ଇଙ୍ଗିତରୁ ବୁଝିପାରିଲି ଯେ, ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଉଭୟେ ନୀରବ ହୁଅନ୍ତେ ମୁଁ ସିଂହାଦ୍ରି ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲି—ବୋଧ ହୁଏ ଆପଣମାନଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା ଲାଗିଥିଲା । ତହୁଁ ସେ କହିଲେ—"ହଁ, ଏହି ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି କହୁଅଛନ୍ତି ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତମୂଳକ, ତାହାର ନିଜସ୍ୱ କିଛି ନାହିଁ ।" ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ଭ୍ରାତାଙ୍କର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ମନ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ ନୀରବରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ସିଂହାଦ୍ରି ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲି, ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଉନ୍ତୁ ଯେ, ଯାହାର ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ନାହିଁ, ସେ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ କଅଣ ବୁଝିପାରିବ ? ବଙ୍ଗ, ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତ ଭାଷାମାନ ସଂସ୍କୃତାଶ୍ରିତା । ତେବେ ସେ ଭାଷାରେ କି ନିଜସ୍ୱ କିଛି ନାହିଁ ? ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାଷା ସଂସ୍କୃତରୁ ଜାତ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତି ଅଛି । ମାଆ, ଝିଅ ଉଭୟଙ୍କର ତ ଗୋଟାଏ ଜୀବନ ବା ଗୋଟାଏ ପ୍ରକୃତି ହୁଏ ନାହିଁ ! ଗନ୍ତାସୁତ ମହୋଦୟ ଇଂରାଜୀରେ ଏହା ବୁଝାଇଦେବାରୁ ନିଶ୍ଚୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ଭ୍ରାତାଙ୍କର କଟୁ ମନ୍ତବ୍ୟରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇଲା । ଗାଡ଼ି ଇଚ୍ଛାପୁର ଷ୍ଟେସନରୁ ବାହାରି ଝାଡ଼ପୁଡ଼ା ଷ୍ଟେସନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲାଣି, ଆମ୍ଭେମାନେ କଥା-ସାଗରରେ ନିମଗ୍ନ ରହି ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରି ନ ଥିଲୁଁ । ଝାଡ଼ପୁଡ଼ା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଷ୍ଟେସନ । ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ହାଟ, ତାହା ପ୍ରତି ମଙ୍ଗଳବାର ବସେ । ଥରେ ମୁଁ ଏହି ହାଟ ଦେଖିଥିଲି । ଏଠାରେ ନଡ଼ିଆ, କଦଳୀ ବହୁତ ସ୍ତୂପାକାରରେ ଗଦା ହୁଏ । ଏସବୁ ତ 'ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡ'ର ସମ୍ପଦ । ଉଦ୍ୟାନ ସାନ; ମାତ୍ର ତାହାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଅନନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ । ଏହିଠାରୁ ନଡ଼ିଆ, କଦଳୀ, ପଣସ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣରେ ଉତ୍ତରରେ କଲିକତା, କାଶୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଏ । ରେଳ ଯୋଗୁଁ ଏହି ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବିଧା ହୋଇଅଛି ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ରେଳଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା । ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ନିବିଡ଼ ତାଳବୋଦିଇ ଜଟାମୁକୁଟଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ବିରାଟ ମେଳା ଭଳି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଶୃଙ୍ଖଳ ନିଃଶାଖ ନାରିକେଳତରୁସମୂହ କୌଣସି ମହାନଗରୀର ଉଚ୍ଚାବଚ ଲୌହସ୍ତମ୍ଭର ଭ୍ରାନ୍ତି ଜନ୍ମାଇଦେଲା । ଏହିଠାରୁ ବାମପାର୍ଶ୍ୱରେ ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ମହେନ୍ଦ୍ରମାଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି । ଏକ ଆଡ଼େ ନିବିଡ଼ ନୀଳାସୁମାନ ଉଦ୍ୟାନର ସଜୀବ ଶୋଭା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଘନ-ଚୁମ୍ବୀଚୂଡ଼ ଗିରିମାଳାର ଗମ୍ଭୀର ମୂର୍ତ୍ତି । ଯେମନ୍ତ କି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ରହିଅଛି । ଆକାଶ ବକ୍ଷରେ ସଚଳ ରଥୀ ଭଳି ମେଘମାନେ ପଙ୍କ୍ତି ବାନ୍ଧି ପର୍ବତରୁ ଉଦ୍ୟାନ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଶାନ୍ତସ୍ନିଗ୍ଧ ନୀଳାକାଶ ବେଢ଼ରେ ଏହି ନିର୍ବାକ୍ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମନରେ ନୂତନ ଭାଷା ଓ ନୂତନ ଭାବର ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ପ୍ରକୃତିର ସେ ମହାଭାଷା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ପ୍ରକୃତିଦତ୍ତ ମାନବ ଶକ୍ତିର ଓ ପ୍ରକୃତିଜାତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଲେଖନୀଦଣ୍ଡର ଅସାଧ୍ୟ । ମେଘମାନେ ପର୍ବତରୁ କି ଗୁପ୍ତବାର୍ତ୍ତା ଉଦ୍ୟାନ କର୍ଣ୍ଣରେ କହିବାକୁ ଧାଇଁଅଛନ୍ତି, ତାହା କିଏ ବୁଝିବ ? ବଡ଼ ଘରର ବଡ଼ କଥା, ସାନ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ।

ଅନନ୍ତର ରେଳଗାଡ଼ି ସୋମପେଣ୍ଟ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସୋମପେଣ୍ଟ ଗଞ୍ଜାମର ଅନ୍ୟତମ ବାଣିଜ୍ୟର ଉପକେନ୍ଦ୍ର । ଏଠାରେ ଅନେକ କୁମ୍ଭଟି ମହାଜନ ବାସ କରନ୍ତି । ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଧାନକୁଟା କଳର ସ୍ତୂପ ଓ ଉପକରଣ ଦେଖାଗଲା । କଳର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ହେଉ ନାହିଁ । ଜଣେ ଅନ୍ଧ ଆସି ସ୍ୱମକ ଠିଆ ବଜାଇ ଗୀତ ଗାଇ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଭିକ୍ଷା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା; ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ କହୁଥାଏ—"ବାବୁ, ମୁଁ ଅନ୍ଧଲୋକ, କେହି ମୋର ସାହା ନାହିଁ, ଘର ଦୁଆର ନାହିଁ, ଟିକି ଦୟା କର ।" ତାହାର ଏ କରୁଣୋକ୍ତିରେ ହୃଦୟ ପୀଡ଼ିତ ହେଲା । ମନେ ମନେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲି—ଅନ୍ଧ, ନିରାଶ ହୁଅ ନାହିଁ । ଅନନ୍ତ ସଂସାର ତୁମ୍ଭର ଗୃହ, ଅଗଣ୍ୟ ନରନାରୀ ତୁମ୍ଭର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅସୀମ୍ୟ ପରିବାରଭୁକ୍ତ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଧର, ଦୁଃଖଭାର ଲଘୁ ହୋଇଆସିବ, ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତି ପାଇବ । କସ୍ତୁରିକା ମୃଗ ପରି ବାହାରେ ସୁଖ ଖୋଜି ଭୁଲ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ନିତ୍ୟ ଚିତ୍ତଭିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅନନ୍ତ ଅଖଣ୍ଡ ସୁଖ ଜାଗରୂକ ଅଛି, ତାହାକୁ ଦେଖ, ସଂସାରକୁ ଚାହଁ । ଏଠାରେ ତପ୍ତ ବୈତରଣୀ ଅଛି, ଶୀତଳ ତରଙ୍ଗିଣୀ ଅଛି, ଚିର ନିଦାଘ ଅଛି, ଚିର ବସନ୍ତ ଅଛି ; ଝାଡ଼ର ଝଞ୍ଜାରବ ଅଛି, କୋକିଳର କୁହୁସ୍ୱର ଅଛି, ଶ୍ୱାସରୋଧକାରୀ ପୂତିଗନ୍ଧ ଅଛି, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ନାସା-ରସାୟନ କୁସୁମ ସୁବାସ ଅଛି—ଏହି-ପରି ବିରୋଧାଭାସ ଅଳଙ୍କାରରେ ଭବ-କାବ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶେଷ ଦିନ କଥା ଭାବ, ଶେଷାଶ୍ରୟଙ୍କ ଅମୃତ ମହାମିଳନ ଉପଲବ୍ଧି ପାଇଁ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ, ଅନିତ୍ୟ ସୁଖର ଅସାର ଲାଳସା ପରିହାର କରି ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରାଣରେ ନିତ୍ୟ ସୁଖ ଅନ୍ୱେଷଣ କର । ଏ ସଂସାର ଯାତନା-ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଚୁଲ୍ଲିର ତପ୍ତ କଡ଼ାହି । ଏଥିରେ ରହିଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ, ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ ଚୁଲ୍ଲିରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣ ହରାଇବାକୁ ହେବ । ଏ ଉଭୟ ସଙ୍କଟରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ କି ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି, ଯେ ଖୋଜେ ସେ ପାଏ । ତୁମ୍ଭେ କହିପାର ମୋର ଚକ୍ଷୁ ନାହିଁ, କିପରି ବା ସେ ସତ୍ୟ ନିତ୍ୟସ୍ଥଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିପାରିବି ? ମାତ୍ର ତାହା ଚର୍ମଚକ୍ଷୁର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, ସେଥିପାଇଁ ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁ ଲୋଡ଼ା ।

ଅନ୍ଧର ସେଠୁ ଗୀତର ସ୍ୱର ବଡ଼ ମଧୁର ବୋଧ ହେଲା ; ମାତ୍ର ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ଶୃଙ୍ଗାର ରସରେ ଓତ-ପ୍ରୋତ । ଯେଉଁ ମୁହଁରୁ ରାମ-ନାମ ବାହାରୁଅଛି, ସେହି ମୁହଁରୁ ରସଗୀତ ! ନିୟମ ଭ୍ରାନ୍ତିରେ ଏ ଅଭିନବ ରଚନା ବ୍ୟବସ୍ଥା କିଏ କଲା ? ପେଟ ନା ମାନବ-ସୁଲଭ ତୃଷ୍ଣା ଉଦ୍ଦେଶ ? ଭାବିଲି, ବୀଭତ୍ସ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନରେ ଯେ ଏଭଳି ପଟୁତମ, ବିଧାତା ତାହାଙ୍କୁ ଚକ୍ଷୁଦାନ କରି ଅବସର ନେଇ ନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ତାହା ପ୍ରତି ପ୍ରଭୂତ କରୁଣା ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । କହିବାକୁ ସଙ୍କୋଚ ମଣୁଅଛି, ଅନ୍ଧର ଦୁଃଖ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଥମତଃ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଗୋଟାଏ ଅତର୍କିତ ସମାଲୋଚନା ମନରେ ଉଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ କରୁଣ ଘଟଣା ଦେଖି ମାନବର ସ୍ୱଭାବ ଦୁର୍ବଳ ବିଶ୍ୱାସ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ଆହୁରି ଦୁର୍ବଳତର ହୋଇ ଆସେ, ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ । ଏବେ ନିଜର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ମହିମାମୟଙ୍କ ମହିମାରେ ଅଜ୍ଞତାବଶତଃ ପକ୍ଷପାତିତା ଆରୋପ କରିଥିବା ହେତୁ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲି । ଏହା ମୋ ପାପର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ।

ଯଥାସମୟରେ ରେଲଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା । ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ବୃକ୍ଷରାଜି ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଧାବିତ ହେଲେ । ତଦ୍ଦର୍ଶନରେ ବୋଧ ହେଲା, ଯେମନ୍ତ ସେମାନେ କଳିଯୁଗର ପ୍ରତୀକ କମାଳ ରେଲ-ଗାଡ଼ିକୁ ସମ୍ଭାବନା କରି ଫେରିଯାଉଅଛନ୍ତି । ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର-ମାନ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଲୁଗାଙ୍କର ଅନନ୍ତ ଶସ୍ୟସମ୍ଭାରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କମଳାଙ୍କ କୋଠଭଣ୍ଡାରକୁ ପରିହାସ କରୁଅଛି । ଦଳେ ଦଳେ ପକ୍ଷୀ କେଦାରରେ ବିପୁଳ ଖେଳରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । କେତେକେ ରେଲଗାଡ଼ି ଶବ୍ଦରେ ଭୀତ ହୋଇ କ୍ଷେତ୍ରରୁ କ୍ଷେତ୍ରାନ୍ତରକୁ ଉଡ଼ି-ଯାଉଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଶିବାଳୟ । ଶିବ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଉଳରେ କ୍ଷେତ୍ରପାଳରୂପେ ବିରାଜିତ ଅଛନ୍ତି । ଦୁଇ ପାଖକୁ ଚାହିଁଲେ ଦେଉଳ ରାଜ୍ୟ ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ ; କ୍ଷେତ୍ର, ପ୍ରାନ୍ତର, ପଲ୍ଲୀ ଅତିକ୍ରମ କରି ରେଲଗାଡ଼ି ଚାଲିଅଛି । ପଲ୍ଲୀବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟ ପରି ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସରଳ ସୁନ୍ଦର । ତାହା ଗ୍ରାମବାସି-ଗଣଙ୍କର ଶାନ୍ତ ମଧୁର ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଜୀବନର ନିର୍ବାକ୍ ପ୍ରଚାରକ । ବାଳକବାଳିକାଗଣ ବିସ୍ମୟ-ଅନିମେଷ ନୟନରେ ରେଲ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଅଛନ୍ତି । କେହି ବା ରେଲ-ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ହାତ ଠାରି ଡାକି କୌତୁକ କରୁଅଛି । ମହିଷଯୂଥ ଭୟଚକିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗ୍ରୀବା ବକ୍ର କରି ସ୍ତବ୍ଧ ଭାବରେ ଠିଆହୋଇ ଚାହିଁଅଛନ୍ତି । ସତେ ଯେମନ୍ତ ରେଲ ସେମାନଙ୍କୁ ଗିଳିପକାଇବ । ରେଲଗାଡ଼ି ଆସି ବାରୁଆଁ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଅନେକ ଲୋକ ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ଆଣିଲେ । ଏଠାରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାଠିଆ ପଇଡ଼ ମିଳେ । ମୂଲ୍ୟ ଦେଢ଼ପଇସା ବା ଦୁଇ ପଇସାରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ରେଲଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା । ଏଣିକି ମହେନ୍ଦ୍ର-ଗିରି କ୍ରମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଲା । ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମୁଗ୍ଧକର ହେଲା । ଚକ୍ରବାଳରମ୍ଭୀ ନାରିକେଳ ଓ କଦଳୀ କାନନର ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ ଚକ୍ରସାଗରରେ ଲହରୀ ଖେଳିଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଲା । ଦୁଇ ଆଡ଼େ ପ୍ରକୃତିର ଦୁଇଟି ମହାଶକ୍ତି ଲୋଭନୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ବସିଅଛି । ଆଖିବାଟରେ ପଶିଲା ପରେ କାହାକୁ ଛାଡ଼ି କାହାକୁ ଦେଖିବ, ସ୍ଥିର କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏଣେ ରେଳର ଖରଗତି ! ସେ ଗତିସ୍ରୋତରେ କେତେ କେତେ ଦୃଶ୍ୟ ଭାସିଯାଉଥାଏ । ବାଷ୍ପୀୟ ଯାନର ଏ କି ବାଷ୍ପୀୟ ମାୟା ! ଛାୟାବାଜି ଭଳି କ୍ଷଣକେ ମହାଶୋଭାର ମହୋତ୍ସବ ଦେଖାଇଦେଇ ପରକ୍ଷଣରେ ହରିନେଉଥାଏ । ଏଣେ କୋଇଲା ଗୁଣ୍ଡି ହଠକାରିତା କଲା । ନିକୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ, ନିଜର ଶୋଭାନୁଭୂତି ନାହିଁ, ଅତେବ ସେ କାହାରିକୁ ଦେଖାଇଦେବ ନାହିଁ । ପାଳଗଦାଶାୟୀ ଶ୍ୱାନ ପରି ଏହାର ବେଭାର । କୁକୁର ନିଜେ ପାଳ ଖାଏ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଗୋମେଷାଦି ଖାଇବାକୁ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧାଦିଏ । ମନ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହେଲା । ଯେଉଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟମାତ୍ରେ ଅସ୍ତମିତ ହୁଏ, ଯହିଁରେ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ମେଣ୍ଟିପାରେ ନାହିଁ, ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାଠାରୁ ନ ଦେଖିବାହିଁ ସମ୍ୟକ୍ ମନଃସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ ।

ମଞ୍ଜୁଷା ଷ୍ଟେସନରେ ରେଳଗାଡ଼ି ବିଶ୍ରାମ କଲା । ଏଠାରୁ ମଞ୍ଜୁଷା ଦୁର୍ଗର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ଏକକୋଶ । ଏହା ତାଳଭଙ୍ଗା କୋଶ । କୋଶ ଦୁଇ ପ୍ରକାର— ଗୋରୁ କୋବା କୋଶ ଏବଂ ତାଳଭଙ୍ଗା କୋଶ । ଗୋଟିଏ ଗୋରୁର ଶବ୍ଦ ଯେତେ ଦୂର ଯାଏ ଶୁଭେ, ସେହି ପରିମିତ ପଥକୁ ଗୋରୁ-କୋବା କୋଶ, ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ତାଳ ଭଙ୍ଗି ହାତରେ ଧରି ଚାଲିଲେ ଯେଉଁଠାରେ ତାଳ ଝାଉଁଳିପଡ଼େ, ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥକୁ ତାଳଭଙ୍ଗା କୋଶ କହନ୍ତି । ଏହା ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଲୋକଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଆଧୁନିକ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ନୂଆ କଥା । ନାରିକେଳ କୁଞ୍ଜ ଅନ୍ତରାଳରେ ମଞ୍ଜୁଷା ନଗରୀର ଅସ୍ପଷ୍ଟ କାନ୍ତି ଦେଖାଯାଉଅଛି । ଯେପରି ନବପରିଣୀତା ପଣ୍ଡିରନ୍ଧ୍ର ପଥରେ ଅତୃପ୍ତ ନୟନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ପର୍ଶ ଅଛି । ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ କାଠକବାଟ ଗଛରେ ଫୁଲଗୁଚ୍ଛଏ ଖଞ୍ଜିଦେଲା ପ୍ରାୟ ଫୁଟି ସ୍ୱାଭାବିକତାରେ କୃତ୍ରିମତାର ଭ୍ରମ ଜନ୍ମାଇଦେଲା । ଦୃଶ୍ୟଟି କୋଟି ଚକ୍ଷୁ ଫେଡ଼ି ବିଧାତାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ରହସ୍ୟ ଦେଖୁଅଛି । ଅଟଳ ସ୍ଥାଣୁଟିରୁ ଜଣାଯାଉଅଛି, ସେହି ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ରହସ୍ୟ ସେ କିଛି କିଛି ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି । ରେଳଗାଡ଼ି ଚାଲିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତିକୁର ଚାଲ ନିବୃତ୍ତି ହେଲା । ତାହାର ଏ ନିବୃତ୍ତି ପ୍ରତିଯୋଗିତା-ଜାତ ପରାଜୟ ନୁହେଁ— ରସିକ-ଶେଖର ପରିହାସ—ପ୍ରିୟ ମହେନ୍ଦ୍ର ରେଳଗାଡ଼ିକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରି ସଙ୍କେତରେ କହୁଥିଲା ଯେ, "ରେଳଗାଡ଼ି ! ଖରଗତି ହେତୁ ଗର୍ବ କର ନାହିଁ । ତୁ ସ୍ୱଳ୍ପ ହସ୍ତର କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳୀ; ମାତ୍ର ମୋର ସ୍ୱାଭାବିକ ଗତି । ତୋ ପରି ମୁଁ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ଜୀବ ଓ ବସ୍ତୁର ବହନ କରିଅଛି । ତୋ ଗର୍ଭରେ ଜଳଅଗ୍ନି ଅଛି, ମୁଁ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସମ୍ପଦରୁ ବଞ୍ଚିତ ନୁହେଁ । ତୋର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମୋର କନ୍ଦର ପରି ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ ନୁହେଁ । ମୋର ଦରୀ ସଦାଶୀତଳ, ତାହା ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଖର ଉତ୍ତାପରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ନୁହେଁ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସ୍ୱର୍ଗ । ତୋର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ମୁଷ୍ଟିବଦ୍ଧ; ମାତ୍ର ମୋର କର୍ମଭୂମି ସୀମାତୀତ । ତୁ ନିଜେ ଯାଇ କର୍ମସାଧନ କରୁ; ମାତ୍ର ମୋତେ କର୍ମସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ, ମୋର ଶକ୍ତି ସର୍ବତ୍ର କର୍ମକରୀ, ତାର ଗତି ଅବ୍ୟାହତ ।" ମହେନ୍ଦ୍ରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଚୂଡ଼ାରେ ମେଘ ଧୂମ୍ରଚକ୍ର ପରି ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ଭୁରି ଖେଳୁଅଛି । ତାହା ଦେଖି ଭାବିଲି, ମହେନ୍ଦ୍ର ଶୁକ୍ଳସ୍ୱଦର ଚଉତାଇ ଦୁଷ୍ମଇ ଫେଟାଇ ମସ୍ତକରେ ପାଗ ବାନ୍ଧିଅଛି କି ? ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସମୁଦ୍ର ଦୂର ଗଗନରେ ମିଶିଯାଇ ଧୂମଳ ବର୍ଣ୍ଣର ସୂକ୍ଷ୍ମରେଖା ପ୍ରାୟ ଦେଖାଗଲା । ପ୍ରଦୀପ୍ତ ରୌଦ୍ର-ମଗ୍ନ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଜଳରାଶି ମୃଗତୃଷ୍ଣା-ସ୍ରୋତ ପରି ଝଲସି ଉଠୁଥାଏ । ଉପରେ ଅନନ୍ତ ନୀଳିମାମୟ ସ୍ଥିର ଶୂନ୍ୟାଧାର, ତଳେ ଅଜସ୍ରଗର୍ଜୀ ତରଙ୍ଗ ତାଣ୍ଡବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୀଷଣ ବାରିଧି । ଗୋଟିଏ ନିର୍ବେଳ—ଅପରଟି ସବେଳ, ଗୋଟିଏ ନିରାକାର,—ଅପରଟି ସାକାର । ଏହି ବିରୁଦ୍ଧ ଦୃଶ୍ୟରେ ମାନବର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅନୁଭୂତି କେଉଁ ଆଡ଼େ ମିଳେଇଯାଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନନ୍ତର ପଲାସା ଷ୍ଟେସନ । ଏଠାରେ ରେଲ୍‌-ଗାଡ଼ିର ଇଞ୍ଜିନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଏ । ଏହି ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସମୟ ରହେ । ଏହିଠାରୁ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଷ୍ଟେସନ ପୁଣ୍ଡି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ମୁକ୍ତ ପ୍ରକୃତିର ସରଳ ଶୋଭା ଖେଳ ଯାଉଅଛି । ପର୍ବତ ନାହିଁ, ନଦୀ ନାହିଁ, ଅରଣ୍ୟ ନାହିଁ, କ୍ଷେତ୍ର ତୃଣଶୂନ୍ୟ, ତଥାପି କି ଶୋଭା ! ଯାହା ସାଧାରଣରେ ଅସୁନ୍ଦର ନାମରେ ଅଭିହିତ, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ତାହାର ରୁକ୍ଷତା ଓ ତାହାର କର୍କଶତା, ତାହାର ଶୋଭା । କୁରୂପା ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ତାହାର ଅଭ୍ୟନ୍ତରଣ ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ଜଗତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟ, କେହି ଅସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ । ଅନୁଭୂତିର ନ୍ୟୂନତା ଓ ରୁଚିବୈଷମ୍ୟ ହେତୁ ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଅସୁନ୍ଦର ବୋଧହୁଏ, ନଚେତ୍ ସେ ଚିରସୁନ୍ଦର ! ସେହି ନବ ଜଳଦାଭ ମନ୍ଦରଧରଙ୍କର ସୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇ ନ ପାରେ । ମା ଉତ୍କଳ ! ତୋ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ କଅଣ ନାହିଁ, ତୋର ସନ୍ତାନଗଣ ଅନ୍ୟତ୍ର ବୁଲି କଅଣ ଦେଖିବେ ? ଶତ କାଶୀ, ବୃନ୍ଦାବନତୀର୍ଥ ତୋହର ଦେହରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସହସ୍ର ସିମଳା ଶୈଳର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବାୟୁ ତୋହର ଅଙ୍ଗରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । କୋଟି ଇଟାଲୀର ବିଶ୍ୱବିମୋହନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତୋହର ଅମୃତ ନିଷିକ୍ତ ନାମରେ ଓ ଶରୀରରେ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠୁଅଛି । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କା-ସୁଲଭ ସୁନାତାଳଗଛ ତୋ ଦେହରେ ନ ଥାଉ ପଛେ; ମାତ୍ର ତୋର ମୃତ୍ତିକା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ । ତୋର ସାହିତ୍ୟ, ତୋର ଇତିହାସ, ତୋର ଦର୍ଶନ ଅତୁଳନୀୟ । ତାହା ତୋହର ଦେହରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । କେବଳ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ନୁହେଁ, କଥା କହିବୁଲନ୍ତି । କଳା-କୌଶଳ ସୃଜନର ତୁ ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ଷମତାମୟୀ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲିକା । ମା, ତୁ କେଉଁ ଗୁଣରେ ଊଣା ? ତୁ ବିପୁଳ କୀର୍ତ୍ତିମାଳିନୀ, ଅନନ୍ତ ଗୁଣ-ଶାଳିନୀ; ପୁଣି ତୋର ମହାମହିମା ଧାରଣ କରି ପୁଣ୍ୟ ଓ ଧନ୍ୟ । ତୋର ଭୁବନଭୁଲା ଦୃଶ୍ୟ ଯେପରି ମଧୁର, ତୋର ନାମ ମଧ୍ୟ ତତୋଽଧିକ ମଧୁର । "ଉତ୍କଳ" ଏହି ଅକ୍ଷରତ୍ରୟରେ ବିଶ୍ୱଜଗତର ସମସ୍ତ ମାଧୁରୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ପୁଣ୍ଡି ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କୁଦ * ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ କବନ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତି । କି ଅପରାଧରେ ପ୍ରକୃତିଦେବୀ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶିରଶ୍ଛେଦନ ଶାସ୍ତି ବିଧାନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା କିଏ କହିବ ? ବସନ୍ତ ସେହି କବନ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଆପାଦାଂସ () ଅଲଙ୍କୃତ କରି ତାହାକୁ ତୀବ୍ର ପରିହାସାସ୍ପଦ କରିଅଛି । କେଉଁଠାରେ ଶାଳ୍ମଳୀ ଶୂର୍ପଣଖା ବେଶରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ; ସର୍ବାଙ୍ଗ ରୁଧିରମୟ । ପୁଷ୍ପପତନ ବ୍ୟାଜରେ ଠୋପା ଠୋପା ରକ୍ତ ଝରି ପଡୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ କର୍ଣ୍ଣିକ ଗଛ ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପେ ଦିଗ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ବସିଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଲତାପଲାଶ ରକ୍ତାକ୍ଷରରେ ମଧୁ ଋତୁର ଅଭିନନ୍ଦନ ଶ୍ଳୋକ ଲେଖି ରଖିଅଛି । ଚଳଯାନରେ ବସି ଲେଖିବା ଅଭ୍ୟାସ-ସାପେକ୍ଷ । ମୁଁ କିଛି ଟିପିବାକୁ ବସିଲି; ମାତ୍ର ଅକ୍ଷର-ଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଗ ଏରୂପ ଅଦ୍ଭୁତ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ଯେ, ଲେଖା ଭିତରେ ଅକ୍ଷର ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣି-ହେଲା ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟା ସମୟରେ ଗାଡ଼ି ନୌପଡ଼ା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଷ୍ଟେସନର ନାମ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ନାହିଁ । କେବଳ ଏହି ଷ୍ଟେସନ ନୁହେଁ —ସୋମପେଣ୍ଟଠାରୁ ଏଣିକି ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଜିତ । ଘୋର ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ନାମ ନାହିଁ, ଏହା କାହାର ଅଭିସମ୍ପାତ ? ଯେଉଁ ଷ୍ଟେସନମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ଅଛି, ତାହା ଦେଖିଲେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଘାତ ଲାଗିବ । ତାହା ତ ଆଉ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ନୁହେଁ—ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରର ଗୋଟାଏ ବିଦ୍ରୂପ ସଂସ୍କରଣ । ନୌପଡ଼ା ନାମ କାହିଁକି ହେଲା, ମନ ସେଥିର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା । ଲୋକେ କେହି ନୂଆପଡ଼ା କହନ୍ତି । ପଡ଼ା ଅର୍ଥ [illegible] । ଗ୍ରାମଟି ନୂତନ ହୋଇଥିଲେ ନୂଆପଡ଼ା ନାମ ଠିକ୍ ହୁଅନ୍ତା; ମାତ୍ର ତାହା ପୁରାତନ । ସୁତରାଂ ଏ ଯୁକ୍ତି

* କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ । () ପାଦଠାରୁ କାନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଚ୍ଛଘଣ୍ଟା ଦେଲି । ଶେଷରେ ଜାଣିଲୁ ହେଲା ଯେ, ସମୁଦ୍ରର ଦୂରତା ଏଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାଇଲ । ବୋଧହୁଏ ପୂର୍ବକାଳରେ ଏହା ବନ୍ଦର ଥିଲା । ଅନେକ ନୌ ଅର୍ଥାତ୍ ନାବ ରହୁଥିବାରୁ ନୌପଡ଼ା ନାମ ହୋଇଥିବ । ଏଠାରୁ ପାରଳାଖେମଣ୍ଡିକୁ ଶାଖା ରେଲ ଯାଇଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ପାରଳାଖେମଣ୍ଡିଯାତ୍ରୀ, ସୁତରାଂ ଏହିଠାରୁ ଗାଡ଼ି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ହେଲା । ଏଠାରେ ମାନନୀୟ ପାରଳା ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ଅଛି । ଯାତାୟାତ ସମୟରେ ରାଜାସାହେବ ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି ରାଜକୀୟ ବଙ୍ଗଳା ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏଠାର ଟିକେଟ ନେବା ଲୋକଟି ବଡ଼ ଶାନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି । ତାହାର ଇଚ୍ଛା ସମସ୍ତଙ୍କର ମାଲ ଓଜନ କରିବ । ଯାହାଠାରେ ୫।୬ ସେର ପଦାର୍ଥ ଅଛି, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବୃଥା ଅଟକାଇ ହଇରାଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯେତେ ପଦାର୍ଥ ଥିଲା, ତାହା ୧୫ ସେରରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ, ଅଥଚ ଆମ୍ଭେମାନେ ଇଣ୍ଟର କ୍ଲାସର ଯାତ୍ରୀ । ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଟ୍ରଙ୍କଗୁଡ଼ିକ ଓଜନ କରିବାକୁ କହିବାରୁ ଆମ୍ଭ ପକ୍ଷରୁ ଉତ୍ତର ହେଲା—"ତୋମାର ତାମାସା ଉଧର ରଖ୍‌କେ ସୁସ୍ତା ଛୋଡ଼ ଦୋ ।" ଏହି ହିନ୍ଦୀ ପଦଟି ଶୁଣି ସେ ଅନ୍ତର ହୋଇ ଠିଆହେଲା । ଇଂରାଜୀ ପଛକୁ ହିନ୍ଦୀ ଏକା ଗୋଟିଏ ଚମତ୍କାରପ୍ରଦ ଜୀବନ୍ତ ଭାଷା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାଇ ପାରଳା ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲୁଁ । ଏହି ରେଲପଥ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରେଲବାଇ ପରି ଅପ୍ରଶସ୍ତ । ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ରାକାର । ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ଗାଡ଼ି ଭିନ୍ନ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀୟ ଗାଡ଼ିମାନ ଏଥିରେ ଥାଏ । ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ଗାଡ଼ି ଯୋଡ଼ାହୁଏ । ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଯାତ୍ରୀ ଭିଡ଼ ଥିଲା ନାହିଁ । ତିନିଗୋଟି କୋଠରିରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ତିନିଜଣମାତ୍ର ଅବସ୍ଥିତ; ମାତ୍ର ତୃତୀୟଶ୍ରେଣୀ ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟଧିକ ଆରୋହିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ନୌପଡ଼ା ଷ୍ଟେସନର ଅନତିଦୂରରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ । ଶୁଣିଲି ସେଠାରେ ୨।୩ ଗୋଟା ହୋଟେଲ ଅଛି । ହୋଟେଲରେ ବାସି ସଜ ଉଭୟ ପଦାର୍ଥ ମିଳେ । ତରକାରିର ଉପାଦେୟତା ଶୁଣିଲେ ଅସହ୍ୟ କ୍ଷୁଧାନଳ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବାପିତ ହୋଇଯିବ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଗାଡ଼ିରେ ଜଣେ ତେଲଙ୍ଗୀୟ ସହଯାତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଲୋକଟି ଶିକ୍ଷିତ ଓ ସଙ୍ଗୀତପ୍ରିୟ । ଆଳାପ ପରିଚୟ ପରେ ତେଲଙ୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତ କିରୂପ ମଧୁରତାପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏହା ମୋତେ ବୁଝାଇ ବସିଲେ ଏବଂ ନିଜ ଭାଷାର ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଟେକ ଦେଖାଇ ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଉପଭୋଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ତେଲୁଗୁ କବିତା ପରି କଳାକୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତା ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାଷାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭଞ୍ଜଙ୍କୁ ଆଣି ଠିଆକରାଇଦେଲି । ବୈଦେହୀଶ-ବିଳାସର କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ବଧ ଛାନ୍ଦ ଆବୃତ୍ତି କରି ଯଥାସାଧ୍ୟ ଅର୍ଥ ବୁଝାଇଦେଲି । ଲୋକଟି ବାସ୍ତବରେ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ମତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ବରଂ ସେ ଭଞ୍ଜକବି ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ପ୍ରଶଂସାରେ ଶତମୁଖ ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ଧାରଣା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଉଠି ମୋର କରମର୍ଦ୍ଦନ-ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେ ବିଦ୍ୟାରେ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ । ଯାହାହେଉ ନବୀନ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ି ନ ପାରି ହାତ ବଢ଼ାଇଦେଲି; ମାତ୍ର ସ୍ୱସ୍ତି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଦିନେ ହାତଘଣ୍ଟିରେ କଳା ସୂତାଇ ଗଣ୍ଠି ଡାକୁଥିଲେ । କାରଣ ପଚାରିବାରୁ କହିଲେ, ଏହା ଆଧୁନିକ ବନ୍ଧୁତାର ଯନ୍ତ୍ରଣା । ମୁଁ କୌତୂହଳୀ ହୋଇ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା କଅଣ ପଚାରନ୍ତେ ସେ କହିଲେ—"ତିନିଦିନ ତଳେ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଏରୂପ ପ୍ରବଳ ସ୍ନେହରେ କରମର୍ଦ୍ଦନ କଲେ ଯେ, ଫଳରେ ମୋର ହାତର ଗଣ୍ଠିଟି ଖସିଗଲା ।" ସେହି ଘଟଣା ହଠାତ୍ ମୋର ସ୍ମୃତିପଟରେ ଲେଖା ହୋଇଗଲା । ମୋର ସଦ୍ୟ ଲବ୍ଧ ତେଲଙ୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁଟି କିଛି ଦୁର୍ବଳପ୍ରକୃତିର ନୁହନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ପୁରୁଷ, ଆକୃତି ଦେଖି ଆଶଙ୍କା ଜାତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ; ମାତ୍ର ସେ ଆଶଙ୍କା ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଫଳବତୀ ହେଲା ନାହିଁ । ଅନନ୍ତର "କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ"ର ଗଙ୍ଗାଯମୁନା ଛାନ୍ଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଣିପଦମାନ ଗୀତ ଶୁଣି ଯୁଗପତ୍ ମୋହିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଏ ଦୁଃଖ ଈର୍ଷାମୂଳକ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏଭଳି ମହାର୍ଘ ରତ୍ନ ଅଛି; ମାତ୍ର ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅନୁଶୀଳନ କରି ନାହାନ୍ତି. ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖର କାରଣ ।

ନୌପଡ଼ାରୁ ତିନିଟା ପୂର୍ବରୁ ଗାଡ଼ି ବାହାରି ଯଥାସମୟରେ ଟେକଲୀ ଷ୍ଟେସନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲ । ଏହି ସ୍ଥାନ ଟେକଲୀ, ଟିକାଲୀ ପ୍ରଭୃତି ନାନାମୁଖରେ ନାନାରୂପରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ନାମର ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ ନିରୂପଣ ଏକପ୍ରକାର ଦୁର୍ଘଟଣା । ସହସ୍ର ରସନାବର୍ତ୍ତୀ କିମ୍ବଦନ୍ତି ଏ ନାମର ନାନା ଅର୍ଥ ପ୍ରଚାର କରେ; ମାତ୍ର କେଉଁଟିରେ ହୃଦୟ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ସ୍ଥାନଟି ଯେ ମୁସଲମାନଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ମହଲ ଥିଲା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହା ଗଞ୍ଜାମର ଅନ୍ୟତମ ରାଣୀପୀଠ । ଶ୍ୱେତଶତଦଳ ଅବଧି ସ୍ଥାନର ଶୋଭା ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଟିକଲି ଦୁର୍ଗର ଅଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଦୀଘିକା ଅଛି । ତାହା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସାଗର ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସରୋବରଟି ଶ୍ୱେତ ଶତଦଳରେ ସମଲଙ୍କୃତ । ତାହାର ତିନି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ନୀଳାଭା ଟେଂଟା (ନୀଳମାଳୁଣ୍ଡ), ଅଞ୍ଜନେୟ ପର୍ବତ, ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିପର୍ବତ ଓ ମାଳଗିରି । ଏହି ଗିରିଚତୁଷ୍ଟୟ ନୀରନ୍ଧ୍ର ନିସର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର ତୁଲ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ମୁଁ ଥରେ ଏହି ସରୋବର ତୀରରେ ବସି ସରୋଜାସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ଭୁବନମୋହନ ମଧୁର ହାସ୍ୟ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ଓ ତୀରଶୈଳବାସୀ ବିହଙ୍ଗକୁଳର କଣ୍ଠୋଚ୍ଚାରଣ ବିଶ୍ୱସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ମହିମାର ମହାମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରବଣ କରି ନୟନ, ଆତ୍ମା ସାର୍ଥକ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲି । ବାସ୍ତବରେ ସ୍ଥାନଟି ସାରସ୍ୱତ ପୀଠ ତୁଲ୍ୟ ନିର୍ଜନ ଓ ପରମ ରମଣୀୟ । ସେ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ନୟନରେ ଅମୃତ ପ୍ରଲେପ ଲଗାଇଦିଏ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଭାବୁକର ହୃଦୟତନ୍ତ୍ରୀରେ କଳ୍ପନାର କୋଟି ସ୍ୱର ଯୁଗପତ୍ ବାଜିଉଠେ । ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତମାତ୍ରେ ପ୍ରକୃତି ଜନନୀ ସହାସେ ମୋର ହୃତଶୈଶବ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରକୃତି କୋଳରେ ଶିଶୁ ହୋଇ ନାନାବିଧ କୋଳି କୋଳି ଭକ୍ଷଣ କରିଥିଲି ଓ ଅମରର ଅମୃତ ଅନ୍ନ ତୁଲ୍ୟ ପଦ୍ମପୁଷ୍କରରେ ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ କରିଥିଲି । ସେହି ଦେବବାଞ୍ଛିତ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ପାନ୍ଥାଗାର ନିର୍ମାଣ ସକାଶେ ସାହିତ୍ୟପ୍ରାଣ ଟିକଲିର ଯୁବରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି । ସେ ଆନନ୍ଦର ସହ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦାନ କରିଥିଲେ । ଶିକାରୀମାନେ ଧନୁର୍ବାଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ସାଗରରୁ ମତ୍ସ୍ୟ ଶିକାର କରୁଥିବା ଦେଖିଥିଲି । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିଗଡ଼ର ଭଗ୍ନାବଶେଷ କାଳ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟର ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ପ୍ରାୟ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । କାଦମ୍ବବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ରାମକୃଷ୍ଣ ଜଗଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଏହି ଦୁର୍ଗର ପତନ ଘଟିଥିଲା । ନୀଳମାଳୁଣ୍ଡ ତଳେ ନୀଳ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ଅଭଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ଓ ହନୁମାନ ମନ୍ଦିର ବିଦ୍ୟମାନ । ଶେଷୋକ୍ତ ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଖଣ୍ଡିଏ କୃଷ୍ଣପ୍ରସ୍ତର ଅଛି । ତାହା ଋଷି-ଆସନ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସେହି ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ବସିଲେ ମୁକ୍ତି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ; ଏହି ପ୍ରବାଦର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ଦିହାନ ; ମାତ୍ର କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ସହସ୍ର ରସନା କିଏ ଛେଦନ କରିପାରିବ ?

ଟିକଲି ରାଜ୍ୟସ୍ଥ "ମଲ୍ଲିକାର୍ଜୁନ" ଶିବଲିଙ୍ଗ ଅନ୍ୟତମ ଦର୍ଶନୀୟ ପଦାର୍ଥ । ଏରୂପ ବୃହତ୍ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ଶିବଲିଙ୍ଗ ଦର୍ଶକ ମନରେ ବିରାଟ ଗୌରବୁଦ୍ଧିର ଭ୍ରାନ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ଉଚ୍ଚତା ୮।୧୦ ହାତରୁ ଊଣା ନୁହେଁ, ସ୍ଥୂଳତା ମଧ୍ୟ ତଦୁପଯୋଗୀ । ଏହି ଶିବଲିଙ୍ଗ ମହାବଳୀ ଭୀମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଯାହା ଅସାଧ୍ୟ, ତାହା ଭୀମଙ୍କ କୃତ ବୋଲି ସର୍ବତ୍ର କଥିତ ହୁଏ । ମହାବୀର ଭୀମ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ରୋଧରେ ଫୁଲିଲା ପରି ମହାଦେବ କ୍ରମଶଃ ମୋଟ ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ତାହା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ନବବିଜ୍ଞାନ ମତରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣବାନ୍ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିବାଠାରେ ବୃଦ୍ଧି ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ । ନିକଟରେ ପାଣ୍ଡବକୁଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡବ ସ୍ମୃତି ଧରି ସଗର୍ବେ ବର୍ତ୍ତମାନ । କାର୍ତ୍ତିକ ଦଶମୀରେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ମେଳା ହୁଏ । ସେଦିନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପର୍ବତ ଉପରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ମୁକୁଳ ପକାନ୍ତି । ସେଥିର ଚିହ୍ନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ବୋଲି ଅନେକେ କହନ୍ତି । ପର୍ବତ ତଟାଣ ଉପରେ ହଳଗାର ଲୁଖ ଗୋଟାଏ ନାତି ଗଭୀର, ନାତି ପ୍ରଶସ୍ତ ନାଳ ଦେଖାଯାଏ । ତାହାକୁ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ରଥଚକର ଚିହ୍ନ ବୋଲି ସାଧାରଣ ଲୋକ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି ।

ଶୁଣିଥିଲି, ଟିକିଲି ଷ୍ଟେସନରେ ଶିଙ୍ଗପାଣିଆ କିଣିବାକୁ ମିଳେ ; ମାତ୍ର ବହୁ ସନ୍ଧାନରେ ଢଙ୍କଣିଆ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ କମିନି-କୁନ୍ତଳରେ ଝମ୍ପା ମାର୍କିତ ଢୁଚ ଭଙ୍ଗାବାଲିଆ ନବଶିକ୍ଷିତ-ମାନଙ୍କ କୋଠରୀରେ କେଉଁଠାରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ବସିଅଛନ୍ତି, କିଏ କହିପାରିବ ? ବୋଧହୁଏ ଦ୍ଵିତୀୟ ସ୍ଥାନରେ ନୁହେଁ—ଯେହେତୁ ସେ ସ୍ଥାନ କ୍ରୁସ୍ ନାମକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରସାଧନୀ କିଣିନେଇଛି । ଟିକିଲି ଷ୍ଟେସନକୁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ବା ଟେଲିଫୋନ୍ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଗାଡି କେତେବେଳେ ପହଞ୍ଚିବ, କିଛି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ କେତୋଟି ସରକାରୀ ଅଫିସ ଓ ସ୍କୁଲ୍ ଅଛି । ଟିକିଲି ପରେ 'ବଡ଼ମାନା' ଷ୍ଟେସନ । ଏହି ଷ୍ଟେସନ ପାରହୋଇ ଗଲେ କିଛିଦୂରରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ ପଡେ । ଏହି ନଦୀଟି ଟିକିଲି ଓ ପାରଳା-ଖେମଣ୍ଡିର ଶାଶ୍ଵତ ସୀମାରେଖା । ଏଣିକି ପାରଳାରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଗତି କରିବାକୁ ହେଲା । ଅନନ୍ତର ଟେମ୍ବୁରୁ ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡି ବିଶ୍ରାମ କଲା । ଏଠାରୁ ଅଳସୁ-ଗିରିର ଚୂଡ଼ା ଦେଖାଗଲା । ଅଳସୁଗିରି ପାରଳାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପର୍ବତ; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଜେନ୍ସି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପାରଳା ଲାଇନର ଷ୍ଟେସନ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଏହି ଷ୍ଟେସନକୁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଅଛି । ଏଠାରୁ ରେଲ-ଗାଡ଼ିର ଇଞ୍ଜିନ୍ ପାଣି ନିଏ । ଏଠାର ଜଳବାୟୁ ବଡ଼ ଅସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟକର । ରେଲକର୍ମଚାରୀମାନେ ସର୍ବଦା ମାଲ-ଜ୍ଵରରେ ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏଠାରେ ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପାରଳା ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କର ଦୁଇଗୋଟି ବଙ୍ଗଳା ଅଛି । କର୍ମଚାରୀମାନେ ମୋଫସଲ ଗସ୍ତରେ ଆସି ସେଠାରେ ରହନ୍ତି । ଅନତିଦୂରରେ ଅପର୍ଣ୍ଣାସାଗର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ସରୋବର ବିଦ୍ୟମାନ । ସ୍ଥାନୀୟ ନୈସର୍ଗିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ରମଣୀୟ; ମାତ୍ର ଅସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟକର ଜଳବାୟୁ ସେ ରମଣୀୟତାକୁ ମହାକାଳ ଫଳ ସଦୃଶ ଉପମିତ କରିଅଛି । ତହିଁପରେ ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ ଷ୍ଟେସନ । ଏହା ଷ୍ଟେସନ ନୁହେଁ, ତଥାପି ଲୋକେ ଆରୋହଣ ଓ ଅବରୋହଣ କରନ୍ତି । ରେଲଗାଡ଼ିର ଗାର୍ଡଦ୍ଵାରା ଟିକଟ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ହୁଏ । ଶୁଣିଲି, ତୁମ୍ବୁରୁ ଷ୍ଟେସନ ଏହି ସ୍ଥାନକୁ ଉଠିଆସିବ । ସେଥିର ଭିତ୍ତି-ସ୍ଥାପନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଏହା ପରେ ଗୋଟିଏ ଉଠା ଷ୍ଟେସନ । ପାରଳା ଲାଇନ୍ର ଷ୍ଟେସନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ସର୍ବାପେକ୍ଷା କ୍ଷୁଦ୍ର । ଏହି ଷ୍ଟେସନରେ କ୍ଵଚିତ୍ ଯାତ୍ରୀ ଚଢନ୍ତି ଓ ଓହ୍ଲାନ୍ତି । ଷ୍ଟେସନ ମାଷ୍ଟର ଏଠାରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟହ ପାରଳାରୁ ଆସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନପୂର୍ବକ ଫେରନ୍ତା ଗାଡ଼ିରେ ପାରଳା ଫେରି-ଯାଆନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏହାକୁ ଉଠା ଷ୍ଟେସନ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ରେଲଗାଡ଼ି ଚାଲିଲା, ଦୂରସ୍ଥ ପର୍ବତମାନେ ସଚଳ ଗାଡ଼ି ପାଖକୁ ଧାଇଁଆସି ପୁଣି କଅଣ ମନରେ କରି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଉଛନ୍ତି । ଯେମନ୍ତ କି ଗାଡ଼ିର ଗତିରୋଧ କରିବା ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ମାତ୍ର ସାହସ ଜୁଟୁ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତି ମାନବ-ଶକ୍ତିକୁ ଭୟ କରୁ-ଅଛି, ଏରୂପ କଥା କହିବାକୁ ସାହସ ପାଉ ନାହିଁ । ଯାହା ମାନବ ଶକ୍ତି, ତାହା ପ୍ରକୃତିଦତ୍ତ । ସୁତରାଂ ପ୍ରକୃତି ନିଜେ ନିଜକୁ ପରାସ୍ତ କରୁଅଛି । କେତେବେଳେ ଅବା ନିଜେ ନିଜକୁ ଜୟ କରେ । ପ୍ରକୃତିର ଏ ଜୟ-ପରାଜୟ ରହସ୍ୟ ଅତି ଗମ୍ଭୀର ଓ ଅଚିନ୍ତନୀୟ ।

ଅନନ୍ତର ରେଲଗାଡ଼ି ପୁରୁଣା ପାଟଣା ଷ୍ଟେସନରେ ରହିଲା । ସମୟରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ପାରଳାଖେମଣ୍ଡିର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ସେହି ସ୍ଥାନୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବହୁଦିନରୁ କାଳର ଅନନ୍ତ ଗର୍ଭରେ ସମାଧିସ୍ଥ ହୋଇ ଧ୍ଵଂସନୀତିର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ସଂସାରରେ ସୃଷ୍ଟିନୀତିର ପ୍ରବାହ ଯେରୂପ ନିତ୍ୟ ଓ ପ୍ରଖର, ଧ୍ଵଂସନୀତିର ପ୍ରବାହ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ରୂପ । ଷ୍ଟେସନରେ ଜଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ପାରଳା ଲାଇନର ସମସ୍ତ ଷ୍ଟେସନରେ ଜଳାଭାବ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅସୁବିଧା । ଦାରୁଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଯାତ୍ରୀ ଶୁଷ୍କକଣ୍ଠ; ପାଣିପଣ୍ଡାଙ୍କ ଆଗମନକୁ ଅତୁର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଶାରେ ଘୂରି ରହିଥାଏ; ମାତ୍ର ଇଲାକାରେ ସେହି ଆଶାକୁ ଜଳ ଛୁଲା ପାନ କରେ । ଗାଡ଼ି ଷ୍ଟେସନ ଛାଡ଼ି ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଅଳ୍ପଦୂରରେ ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା ନଦୀ ରେଲବର୍ତ୍ମ ଭେଦ କରି ଯାଇଅଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ପାରଳା ରାଜ୍ୟରେ ବଂଶଧାରା ନାମରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଏହି ଦୁଇ ନଦୀ ପାରଳା ରାଜ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର କ୍ଷମା ଓ କରୁଣାର ଅମୃତଧାରା । ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା 'ମହେନ୍ଦ୍ର' ପର୍ବତରୁ ଓ ବଂଶଧାରା କଳାହାଣ୍ଡି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲଞ୍ଜିଗଡ଼ ରାଜ୍ୟର ନିୟାମଗିରି ପର୍ବତରୁ ବାହାରିଅଛି । ନିୟାମଗିରି ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପର୍ବତ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୪୧୮୨ ଫୁଟ । ଏହି ଗିରି ସାହିତ୍ୟ-ବିନୋଦ ଲଞ୍ଜିଗଡ଼ାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ମାହେଶ୍ୱରୀପ୍ରସାଦ ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କର ନିତ୍ୟ ମୃଗୟା-ବିହାର ମହୀଧର । ପାରଳାର ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଚାହିଁଲେ ବିଶାଳ ଜଳାଧାର । ବର୍ତ୍ତମାନ ଘୋର ନିଦାଘ ନ ହେଲେହେଁ ନିଦାଘର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ସର୍ବଥା ଅନୁଭୂତ ହେଉଅଛି; ଏ ସମୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ତୃଣଶୂନ୍ୟ; ମାତ୍ର ପାରଳା ରାଜ୍ୟର କ୍ଷେତ୍ରମାନ ବିବିଧ ଶସ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତ ଜଳ ଦାନଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳନ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କମଳାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିପାଳନ ସକାଶେ ସ୍ୱୀୟ ତନୟାଙ୍କୁ (ମହେନ୍ଦ୍ର-ତନୟା) ନିଯୁକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ପାରଳାର ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଉପାଧିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ।

ଏବେ ପାରଳା ନିକଟ ହୋଇ ଆସିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା-କିରୀଟିନୀ ରାଜହର୍ମ୍ୟାବଳୀ ଖଣ୍ଡିଏ ଅଙ୍କସ୍ପର୍ଶିତ ଅପୂର୍ବ ଛବି ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଅଛି । ଆହା କେଡ଼େ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଚଞ୍ଚଳ ମାଧୁରୀ ! ଏହା କି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କଳାନିଧି ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କର ଚାରୁକାରୁନିର୍ମିତ କର୍ମଶାଳା କି ? ଅଥବା ଗଜପତି ରାଜ୍ୟର ଅତୁଳ ମହତ୍ତ୍ୱ ଆକୃତି ଧରି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି । ଅଳକା ସୁଷମା ଏହାଠାରୁ ବଳିକା ହେବ ନାହିଁ । ସେ କଳ୍ପିତ; ମାତ୍ର ଏ ବାସ୍ତବ । ସେ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ନଗରୀର ତରୁନୀଳିମା ଭେଦ କରି ମାନସରୋବରରେ ରାଜହଂସ ଭାସିଲା ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । କ୍ରମେ ପାରଳା ନଗରୀ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଲା । କର୍ମଯୋଗୀ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ପଦ୍ମନାଭଙ୍କର ସାଧନାସ୍ୱର୍ଗ ପାରଳା ନଗରୀ-ଦର୍ଶନରେ ମନ ଯୁଗପତ୍ ହର୍ଷବିଷାଦ-ସ୍ରୋତରେ ଭାସମାନ ହେଲା । ବିଷାଦର କାରଣ ଏହି ଯେ, ଉତ୍କଳର ଆଶା-ବୃନ୍ତରୁ ସେହି ସୌମ୍ୟ ସୁମନଟି ଅକାଳରେ ଝଡ଼ିପଡ଼ିଅଛି । ସେହି ସ୍ମୃତି କରୁଣ ସ୍ପନ୍ଦିତ ସହସ୍ର ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ହୃଦୟରେ ବାରମ୍ବାର ପଦାଘାତ କଲା । ଭାବିଲି, ବିଧାତା କର୍ମବୀରମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଫେରାଇନିଅନ୍ତି କାହିଁକି ? ସେମାନଙ୍କୁ ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ କଲେ ତାଙ୍କ ଅକ୍ଷୟ ପରମାୟୁ ଭଣ୍ଡାରରୁ କେତେ ଊଣା ହୋଇଯାଆନ୍ତା ? ଯେଉଁ ନଗରୀ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ରାଜର୍ଷି ଗୌରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ତପଃପୂତ ତପୋବନ, ଯେ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, ରଘୁନାଥ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତୀ-ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ ଉପାସନାର ପୁଣ୍ୟ ଦେବାଳୟ, ହରିସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଯେ ଉତ୍କଳର 'ନଦିଆ' ଆଖ୍ୟାର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଅଧିକାରିଣୀ, ଏ ସେହି ପୁଣ୍ୟଶୀଳା ପାରଳା । ପାରଳାର ଜ୍ୟୋତିଷଚର୍ଚ୍ଚା ଇତିହାସ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଜଣେ ପାରଳାବାସୀ କରଣ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟାରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପାରଗତା ଦେଖାଇ ପୁଣ୍ୟର ଭାରତ-ବିଖ୍ୟାତ ମୁକ୍ତି-ମଣ୍ଡପ ମହାସଭାରେ ଆଦୃତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପାରଳା ତାହାର "ଜ୍ୟୋତିଷ-କୁଶଳତା" କୀର୍ତ୍ତି ଅକ୍ଷତ ରଖିଅଛି । ବୀରତ୍ୱରେ ପାରଳାର ଗୌରବ ଊଣା ନୁହେଁ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ଗୋଟିଏ ଭୀଷଣ ଦନ୍ତାଳ ବନ୍ୟହସ୍ତୀ ଗ୍ରାମରେ ପଶି କ୍ଷତି କରିବାରୁ ପାରଳାର ଜଣେ ରାଜା ଏକ ଚପେଟାଘାତରେ ତାହାକୁ ବିବ୍ରତ କରିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ହାତରୁ ଚାପୁଡ଼ା ଖାଇ ଗଜବର ମହା ବ୍ୟଥାରେ ଆର୍ତ୍ତ ଭୟଙ୍କର ଚିତ୍କାର କରି ବନକୁ ପଳାଇଗଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ 'ହାତୀବାଡ଼ି' ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏହିପରି ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାରଗତା ଦେଖାଇ ନଗରୀ ପାରଳା ନାମ ସାର୍ଥକ କରିଅଛି । ପାରଳା ପାରିଲା ଶବ୍ଦର ବୋଲି ବୋଧହୁଏ । 'ପାରିଲା' ପ୍ରବଳର ଅପଭ୍ରଂଶ । କଥାରେ କହନ୍ତି, "ସେ ବଡ଼ ପାରିଲା ଲୋକ ।"

ସାଂୟ ୪ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ରେଲଗାଡ଼ି ପାରଳା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଗାଡ଼ିରୁ ଅବତରଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଲୁଁ । ଏହି ସମୟରେ ମାନନୀୟ ହୃଦୟବାନ୍ ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହୋଦୟଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଜନୈକ ଲୋକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଷ୍ଟେସନ ଆର ପାଖକୁ ଘେନିଗଲେ । ସବୁ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲି, ଗିରି-ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଉତ୍କଳର ବିଦ୍ୟାନଗରୀ ପାରଳା ରାଜ୍ୟ ଅବସ୍ଥିତ । ଦୂରରେ ଅଜସ୍ରନିଧି ଶୋଷଣ ଦାନବର ରୂପବନ୍ତ ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତିରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଏହି ପର୍ବତ ପାରଳାର ଗିରିଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ଯେମନ୍ତକି ଚିର ମହାସ୍ୱପ୍ନରେ ମଗ୍ନ । ତାହାର ତନୁ ନୀଳିମା ଗଗନର ନକ୍ଷତ୍ରମାଳାମାନେ ମିଶି ସେହି ସ୍ଥଳକୁ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଅପର ଶିଖରସମାଜ ମୃଦୁ ପ୍ରକୃତିର କଣ୍ଟାଳଘଣ୍ଟିକାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନନ୍ତ କୋଳରେ ବିରାଟ ବପୁ ଟାଳି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ପଶ୍ଚିମରେ 'ସୀତାସାଗର' ନୀଳାମ୍ବରଣରୂପେ ଶୋଭିତ । ସେଥିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଯଥାସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହେବ । ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ନିସ୍ତାର ପାଇଲୁଁ । ପାରଳା ରେଲଗାଡ଼ି ଅନବରତ ଝୁଲି ଝୁଲି ଚାଲେ । ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଏତେ ଥରେ ଯେ, ଗାଡ଼ିକୁ ମାଳଜ୍ୱର ଆକ୍ରମଣ କଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ । ଆରୋହୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବେପଥୁ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଯାନାରୋହଣଦୁର୍ବଳ ପାରଳା ନଗରୀ ଅଭିମୁଖରେ ଗମନ କଲୁଁ । କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଶିବାଳୟ ନିକଟରେ ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରାନ୍ତର । ଶୁଣିଲି, ପ୍ରତି ଶନିବାର ସେଠାରେ ହାଟ ବସେ । ହାଟକୁ ବନଜାତ ନାନା ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରୟାର୍ଥ ଆସିଥାଏ । ତହିଁପରେ ଓଡ଼ିଆ ବଣ୍ଡାସାହି । ଏହି ସାହିରେ ଗୋଟିଏ ମ୍ୟୁନିସପାଲ ସ୍କୁଲ ଅଛି । ଏହି ଅଂଶରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପବନ ଓ କଦଳୀକୁଞ୍ଜ ଯଥେଷ୍ଟ ; ଅଧିକ ସଜନାଗଛ ଦେଖାଗଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ପୁଷ୍ପ-କୁତୁକା-ପୁଞ୍ଜରେ ଆନମିତ । ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏଷ୍ଟେଟ ମେନେଜରଙ୍କର କ୍ୱାଟର ଓ ତହସିଲଦାରଙ୍କ ବାସଗୃହ । ସିମେଣ୍ଟ ଚୂନର କାର୍ଯ୍ୟମାନ ବଡ଼ ପସନ୍ଦଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଅନନ୍ତର ରାଜନଗର ; ବସ୍ତୁତରେ ପ୍ରାୟ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜଭବନର ସମକକ୍ଷ । ପ୍ରାସାଦ ଭିତ୍ତିମାନ କେବଳ ଛବିରେ ଗଠିତ ବୋଲି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ସୌଧମାଳା ଜ୍ୟୋତିର୍ହାସ୍ୟରେ ଜଗତ ଆଲୋକିତ କରୁଅଛି । ସିଂହଦ୍ୱାରର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦୁଇଗୋଟି ସିଂହମୂର୍ତ୍ତି । ଦର୍ଶକବର୍ଗର ଠାଣି ଦେଖିଲେ ଜୀବନ୍ତ ଭୁଲ ଘଟାଏ ହୁଏ ଅଥବା ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ କେଶରୀ ଦୁଷ୍କାବଶତଃ ଏ ପବିତ୍ର ତପୋଭୂମିସ୍ଥିତ କୌଣସି ମହର୍ଷିଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ପାଷାଣତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସିଂହଦ୍ୱାର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଗୋଟି ଦ୍ୱିତଳ ପ୍ରାସାଦ ସର୍ବ ଆକୃତିରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ରାଜପୁରୀର ଶୋଭାକୁ ଶତଗୁଣ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ସିଂହଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ରାଜପଥ । ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଟ୍ଟାଳିକା । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ନାରିକେଳ ତରୁରାଜି ରକ୍ଷୀ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରାୟ ବାହୁଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତୋଳନପୂର୍ବକ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପାରଳା କେବଳ ରାଜଧାନୀ ନୁହେଁ, ତାହା ବହୁଶାଖା, ପ୍ରଶାଖା, ଗଳି, ଉପଗଳିବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଦର୍ଶନୀୟ ସହର । ଆମ୍ଭେମାନେ ପୂର୍ବାଭିମୁଖରେ ଗମନ କଲୁଁ । ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମଠ । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଚାରି ଚକିଆ ରଥ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ଗଲା ପଥରେ 'ହୋମ ଷ୍ଟୋରସ୍' ନାମକ ବଡ଼ ଦୋକାନ ଦେଖିଲୁଁ । ଏହି ଗୋଦାମଟି ପାରଳାର ସ୍ଥାୟୀ ଶିଳ୍ପ-ପ୍ରଦର୍ଶନୀ-ସ୍ୱରୂପ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନନୀୟ ମାହାରାଜାଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନୁକୂଲ୍ୟ ଓ ତଦୀୟ ବିଶ୍ୱସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହି ଷ୍ଟୋରରୁ କଲିକତା, ଦିଲ୍ଲୀ, ବୋମ୍ବାଇ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଶିଳ୍ପଜାତ ନାନା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ଭି. ପି. ଡାକରେ ପ୍ରେରିତ ହୁଏ । ଏହି ଗୋଦାମର ଦଣ୍ଡା ଓ ତେଲପାଣିଆ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଉପହାର ପାଇଥିଲି । ପାରଳାର ପାଣମାନେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦଣ୍ଡା ବୁଣନ୍ତି । ତାହା ଖୁବ୍ ମୋଟ, ମସୃଣ ଓ ଇତର ଭଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ । ତେଲ ପାଣିଆଁର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ବାଳ କୁଣ୍ଡାଇବାବେଳେ ପାଣିଆଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରକ୍ଷିତ ତେଲ ପାଣିଆଁ ଦନ୍ତଛିଦ୍ରରେ ବହିଆସି ବାଳରେ ଲାଗିଯାଏ । କିଛିଦୂର ପୂର୍ବାଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ପରେ ସମ୍ମୁଖରେ 'ଷ୍ଟେଇସାହି ପର୍ବତ' ଦୃଷ୍ଟ ହେଲା । ପର୍ବତଟି ଯେପରି ପଥିକମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଓଗାଳି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଚ୍ଚ ହୋଇଅଛି । ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ କଲେଜଟି ଦେବ-ପାଦ ତଳେ ଭକ୍ତ ବସିଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ । ପର୍ବତର ନିକଟରେ ଶ୍ୱେତ (ଅପଟ ଗଦ୍ଧଡ଼) ସାହୁ ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଶ୍ୱେତସାହୁ ପର୍ବତ କହନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏହା ଏକ ବଶିତ କଥା । ପର୍ବତ କେତେ କାଳର, ଆଉ ସାହୁ କେତେ ଦିନର, ଏହା ବିଚାର ନ କରି ଏରୂପ ନାମ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ପର୍ବତର ନିଶ୍ଚୟ ମାନହାନି କରୁ ହୋଇଅଛି । ସେ ମହାମନା ହେତୁ ଏ ଦାରୁଣ ଅପ-ମାନ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରୁ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ନର-ଅବତାର ହୋଇଥିଲେ କେଉଁ ଦିନରୁ ପିନାଲ୍‌କୋର୍ଡ଼ର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଆନ୍ତା । ପର୍ବତର ନାମରେ ସାହୁର ନାମ-କରଣ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ସାହୁ ନାମରେ ପର୍ବତର ନାମକରଣ ଅସମ୍ଭବ । ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ବୁଝିଲି, ପର୍ବତର ପ୍ରକୃତ ନାମ ଚମ୍ପାଗିରି । ଏହି ନାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେନସସ୍ ରେକର୍ଡ଼ କରୁଅଛି । ଅନନ୍ତର ପାରଳା କଲେଜ । ଏହି ପବିତ୍ର ଆଶ୍ରମଟି ବାଲବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ-କୁଳର ସାଧନାକ୍ଷେତ୍ର । ଏହି ବିପୁଳ ବପୁ କର୍ମଶାଳାରେ ନିତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଗଠିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହେଁ—ମନୁଷ୍ୟର ଚରିତ୍ର, ଜୀବନ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସଗଠିତ ହେଉଅଛି । କଲେଜ ଉତ୍ତରକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନ ଉପାସନା ମନ୍ଦିର । ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ପ୍ରାଚୀରବେଷ୍ଟିତ ପ୍ରଶସ୍ତ ଖେଳପଡ଼ିଆ । ଏଠାରେ କଲେଜ ଛାତ୍ରମାନେ ଟେନିସ ଖେଳନ୍ତି । ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୁନ୍ଦର କୋମଳ ବିଦେଶୀୟ ତୃଣରେ ପ୍ରାନ୍ତର ସମାଚ୍ଛନ୍ନ । ପୋଷ୍ଟଅଫିସ, ଷ୍ଣ୍ଡିସ୍ ମନ୍ଦିର ଛାଡ଼ି ପାରହେଲା ପରେ ଜିଲ୍ଲା ଛାତ୍ରାବାସ, ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ, ମେନେ-ଜରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା, ପଶୁଚିକିତ୍ସାଗାର ପ୍ରଭୃତି ଦେଖି ମହାତ୍ମା ଟାଇଲର ସାହେବଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ର-ସର ହେବାକୁ ହେଲା । ତହିଁ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳା ଅଛି, ସେହିଟି ମୋର ବସା ସକାଶେ ନିରୂପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବଙ୍ଗଳାଟି ପୂର୍ବେ ଗଞ୍ଜାମର ରାଜ-କୁମାର ସ୍କୁଲରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଗଞ୍ଜାମର ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ରାଜକୁମାରମାନେ ଏଠାରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ସ୍ଥାନଟି ବଡ଼ ମନୋହର । ସମ୍ମୁଖରେ ଚମ୍ପାଗିରି, ପଶ୍ଚାତରେ ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା ମଧୁର ମଙ୍ଗଳ କୁଳକୁଳ ସ୍ୱନ ପ୍ରବାହିତା । ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱ ଆମ୍ର, ଜାମ୍ବୁ, ସେଗୁନ ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ ବୃକ୍ଷ । କୋକିଳ, କଜ୍ଜଳପକ୍ଷୀ, ଦୁଲଦୀବସନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ବିହଙ୍ଗ-କଳକୂଳ ମଧୁର ରସାଳ କବିତା ରଚନାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଜନ ବସା ସକାଶେ ପତ୍ର ଲେଖିଥିବାରୁ ଏହି ବସନ୍ତ-ରାଜ୍ୟରେ ମୋର ବସାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି ।

ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଖିଲି, ବେଳ ରତ ରତ ହେଉଅଛି । ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣ ପରେ କ୍ଳାନ୍ତ ଦିନଦେବ ଚତୁର୍ଯାମକାଳ ଶ୍ୱାସରୋଧୀ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପରିଶ୍ରମ ପରେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଶ୍ୟାମାଞ୍ଚଳରେ ଢଳିପଡ଼ିଲେ । ଦ୍ରୁମଶ୍ରେଣୀ ନତମସ୍ତକରେ ରବିପଦରେ ବିଦାୟ ନମସ୍କାର ଜଣାଇ ଲୋଚନ ମୁଦ୍ରିତ କଲା । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ରଜନୀ । ଅନ୍ଧକାର କ୍ରମଶଃ ଗହନ ହୋଇ ଆସିଲା । ଜଳସ୍ଥଳ ଘନକୃଷ୍ଣ ଲହରୀ ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ମାଡ଼ିଆସି ଦୃଷ୍ଟି ସମାଚ୍ଛନ୍ନ କଲା ପ୍ରାୟ ଜଣାଗଲା । ଗଗନ ରୂପ ଅନନ୍ତ ନୀଳ କାନନରେ ଛୋଟି ଛୋଟି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲ ଫୁଟିଉଠିଲା । ବସାଟି ମୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସୁତରାଂ ସବୁବେଳେ ଖର ପବନ । ସେହି ସୁଶୀତଳ ପ୍ରଖରାନିଳ ସ୍ରୋତ ଶରୀରରୁ କ୍ଳାନ୍ତି ଧୋଇନେଇଗଲା । ଅନନ୍ତର ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହୋଦୟଙ୍କୁ ମୋର ଉପସ୍ଥିତ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଣାଇଦେଇ ପଥପ୍ରଦର୍ଶିତ ସହିତ କଥୋପକଥନରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲି । ରାତ୍ରି ୮ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ନଅର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି.ଏ. ମହାଶୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସ୍ୱାଗତ ସମ୍ଭାଷଣ ପରେ ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମର କଥା, ସୁଖ ଦୁଃଖର କଥା ଅନେକ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କଠାରୁ ପାରଳାର ଐତିହାସିକ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ କେତେକ ସଂଗୃହୀତ ହେଲା । ସେ ଅନେକ ପୁରୁଣା କଥା ଜାଣନ୍ତି; ବହୁ ଅତୀତ ଘଟଣାବଳୀର ସାଲ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁହେଁ ମୁହେଁ କହିପାରନ୍ତି । କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ଜାଣିଲି, ସେ ପାରଳା ରାଜ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଇତିହାସ । ୯ଟା ସମୟରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆହାରାନ୍ତେ ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲୁଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବସା ଦିଆହୋଇଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନଟି ପରମ ରମଣୀୟ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ତାହାର ଉତ୍ତରରେ ମାଳତୀଗିରି । ଏହି ପର୍ବତଟି ନାସୀ ଆକୃତିରେ ଚମ୍ପାଗିରିରେ ମିଶିଅଛି । ପୂର୍ବରେ ପୋଲିସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା । ପଶ୍ଚିମରେ ସୁବିସ୍ତୃତ ପାରଳା ନଗରୀ । ଦକ୍ଷିଣରେ ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା ମୃଦୁ କଳ ନିନାଦରେ ପ୍ରବାହିତ । ଏହି ନଦୀ କୂଳରେ ପାରଳାର ସୁରମ୍ୟ ଜଳଗ୍ରହହର୍ମ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ନଅରଟି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହୋଦୟଙ୍କର ଗ୍ରୀଷ୍ମାବାସ । ପ୍ରାସାଦଟି ତିତଲବିଶିଷ୍ଟ । ଦୁଇ ତଲ ଉପରକୁ ଅଛି ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁର ମାଟି ଭିତରେ । ଏହା ନୂତନ ଧରଣରେ ନୂତନ ଉପାଦାନରେ ନିର୍ମିତ । ଏରୂପ କୌଶଳ-ନିର୍ମିତ ହର୍ମ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ । ସ୍ଥାନଟି ଏପରି ଶୀତଳ ଯେ, ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସୁଦ୍ଧା ଗ୍ରୀଷ୍ମାନୁଭୂତି ହୁଏ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ସ୍ୱଭାବତଃ ମଧୁର, ତହିଁ ଉପରେ ନିର୍ଜନତା ସେହି ଦୃଶ୍ୟରାଜିକୁ ଏକ ଅଭିନବ ମଧୁରତା ଓ ମଙ୍ଗଳତା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ସେଠାରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରାଣମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି ସର୍ବଦା ଖେଳି ବୁଲୁଥାଏ । ଦୁଇପ୍ରହରର ସମୟରେ ଗିରିବାୟୁ ମୟୂରର କେକା ରବରେ କୋଳାହୋଇ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ସବୁବେଳେ ସେଠାରେ ବସନ୍ତର ତରୁଣାବସ୍ଥା ।

ପରଦିବସ ୧୧ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଗାଡ଼ି ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଉପସ୍ଥିତ । ଆଜି ପାରଳା ନଗରୀ ବୁଲି ଦେଖିବାର କଥା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ସ୍ଥାନର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଦେଇଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହିକ୍ଷଣି ଭ୍ରମଣରେ ବହିର୍ଗତ ହେଲୁଁ । ସାହି ପରେ ସାହି, ଗଳି ପରେ ଗଳି ଅତିକ୍ରମ କରି ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଟ୍ଟାଳିକା ବିପଣି ପ୍ରଭୃତି ନାଗରିକ ଉପାଦାନରେ ପାରଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗଞ୍ଜାମର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜଧାନୀ 'ଗଡ଼' ନାମରେ; ମାତ୍ର ପାରଳା 'ପାଟଣା' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ପାଟଣା ପତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ । ବୃହତ୍ ନଗରୀକୁ ପାଟଣା କହନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସମ୍ଭବ । ସୁତରାଂ ସଂକ୍ଷେପରେ କେତେକ କଥା ଲେଖିବାକୁ ହେଲା । ସାହିମାନ ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ । ସବୁବେଳେ ଲୋକ-ଗହଳ । ସାହିଗୁଡ଼ିକର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାହି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଦ୍ୱାରା ଅଧ୍ୟୁଷିତ । ପ୍ରତି ସାହି ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଠାକୁର ଘର ଅଛି । ପ୍ରତି ରଥ୍ୟାରେ ମାନବ-ସ୍ରୋତ ଅନବରତ ବହୁଅଛି । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଠାକୁର ସାହି ଦେଖିଲୁଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଣ୍ଡାରେ ନାନାବିଧ ପ୍ରତିମା ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରତିମାଗୁଡ଼ିକ ମୃତ୍ତଳ; ଉପଯୁକ୍ତ ରଙ୍ଗବିନ୍ୟାସରେ ଜୀବନ୍ତ ଭଳି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ, କେବଳ ବାକ୍‌ଶକ୍ତିଶୂନ୍ୟ । ବୋଧହୁଏ ସଂସାରର ହାଇସ୍କୁଲ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ କେଳକ ମାରି ନେଇଯାଇଅଛି । ଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସୃଷ୍ଟି ପାରଳାର ଶିଳ୍ପଦକ୍ଷତାର ପରିମାପକ । ଆଉ ଏକ ସାହିରେ ଜାଇଖାଞ୍ଜିର ପଟି, ବାଗ୍ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଏହା ପାରଳାର ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଶିଳ୍ପ । ଜାଇଖାଞ୍ଜି ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର । ଉକ୍ତ ଶିଳ୍ପ ଆଶାନୁରୂପ ବିସ୍ତୃତି ଲାଭରେ କ୍ଷମ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତି ସାଧାରଣଙ୍କର ଯେପରି ଆଗ୍ରହ ବଢୁଅଛି, ସେଥିରୁ ବୋଧହୁଏ ଏହା ସମୟରେ ଅର୍ଥାଗମର ବିରାଟ ପନ୍ଥା ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବ । ରେଲଭଡ଼ା ଅଧିକ ଲାଗୁଥିବାରୁ ଏଠାରୁ ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ବିଦେଶକୁ ପଠାଇବାକୁ ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର ପାରଳାର ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ରେଲ୍ କମ୍ପାନୀକୁ ଲେଖି ଅଳ୍ପ ମାସୁଲରେ ଯିବାର ସୁବିଧା ଏଣିକି କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅନନ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ୧୮୮୬ ସାଲରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଛାତ୍ରୀସଂଖ୍ୟା ୨୫୬ । ବାଳିକା ବିଭାଗରେ ୧୧ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ବାର୍ଷିକ ବ୍ୟୟ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା । ଉପକରଣର ଅଭାବ ଲକ୍ଷିତ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଠାରେ କେବଳ ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ ଶିକ୍ଷାର ସୀମା ନୁହେଁ, ଯାହା ବାଳିକାମାନଙ୍କର ଭାବୀ ଜୀବନରେ କାର୍ଯ୍ୟକରୀ, ତାହାହିଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ବାଳିକାମାନଙ୍କର ହାତକାମ ଦେଖିଲି । ମୂର୍ତ୍ତିଗଠନ, ଚିତ୍ରଅଙ୍କନ, ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପ ପ୍ରଭୃତିରେ ବାଳିକାମାନଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ପଟୁତା ପରି-ଦୃଷ୍ଟ ହେଲା । ପ୍ରସ୍ତୁତ କୋଟ, ଜାମିଜ ଓ ହାଫ୍ ଫାରମବ୍ଲାଉଜର ସିଲେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ-ଅଛି । କନା ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର ମୂର୍ତ୍ତି ସିଲେଇ କରାହୋଇଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସିଆଁ ହେଲା ପରି ବୋଧ-ହୁଏ ନାହିଁ । କନା ଉପରେ ଛବି ଅଙ୍କିଲା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ଛାତ୍ରୀମାନେ ହାରମୋନିୟମ ବଜାଇ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲେ । ଅଧିକାଂଶ ସଙ୍ଗୀତ ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ରଚିତ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ, ତହିଁରେ ବାଳିକାକୁଳର ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦର କଣ୍ଠ, ସୁଧା ଉପରେ ସୁଧା ବୃଷ୍ଟି ପ୍ରାୟ ଜଣାଗଲା । ସ୍କୁଲର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିତ୍ୟା-ନନ୍ଦ ବାବୁ ଅନ୍ଧର କେତେକଙ୍କ ଅବଶ୍ୟକ ଶିକ୍ଷାଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଅଛନ୍ତି । ରନ୍ଧନଶିକ୍ଷା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ରୋଗର ମୁଷ୍ଟିଯୋଗ ଶିକ୍ଷା ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ରହିବ । ବାଳିକାମାନଙ୍କର 'ବେଣୀକ୍ରୀଡ଼ା' ଗୋଟିଏ ଲୋଭନୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ଏଥିରୁ ବାଳିକାମାନଙ୍କର ଅଷ୍ଟାବଧା-ନତ୍ୱ ସୂଚିତ ହୁଏ । ଉପରୁ ଓହଳିଥିବା ୧୬ ଗୋଟି ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଡୋରକୁ ୧୬ ଜଣ ବାଳିକା ଧରି ମୁହଁରେ ଗୀତ ଗାଇ ହାତରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଠି ବଜାଇ ତାଳ ଧରି ବିବିଧ ଛନ୍ଦରେ ଘୂରି ବୁଲନ୍ତି । ସେହି ଘୂର୍ଣ୍ଣନରେ ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣର ବେଣୀ, ଫୁଲଦଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଏ । ବିପରୀତ ଭାବରେ ବୁଲିଲେ ତାହା ଫିଟିଯାଏ । ଏହି ରମଣୀୟ କ୍ରୀଡ଼ା ଦର୍ଶନ କଲାବେଳେ ଆନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମା ଶୀତଳ ହୋଇ-ଯାଏ । ତେଲିଙ୍ଗୀବୃନ୍ଦମାନଙ୍କର ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ଅଛି । ତାହା ମଧ୍ୟ ରାଜଦତ୍ତ ବ୍ୟୟରେ ପରିଚାଳିତ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଉଭୟ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଯଥା-ଯୋଗ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ଏଥିରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନରପତିଙ୍କର ବାଳିକା ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ଐକାନ୍ତିକ ଆଦର ଆଗ୍ରହ ସୁସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଅଛି । ମାନନୀୟ ମହାରାଣୀ ମହୋଦୟ ଜଣେ ନବଶିକ୍ଷିତ । ବାଳିକା ଶିକ୍ଷାର ଉପକାରିତା ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ସେ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାବର୍ଜିତ ଉନ୍ନତ ମାନବ-ସମାଜ ମଧ୍ୟ ପଙ୍ଗୁ ଓ ଦୁର୍ବଳ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ, ସୁତରାଂ ତାହାର ନାମ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗୀ; ମାତ୍ର ଏହି ଅଭିଶପ୍ତ ଯୁଗରେ ଶିକ୍ଷା ଅଭାବରୁ ସେମାନେ ଶୂନ୍ୟାଙ୍ଗୀ ଉପାଧିର ଅଧିକାରିଣୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପାରଳା ଆଦର୍ଶରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଡ଼ରେ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ଓ ପରିଚାଳିତ ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଅଶେଷ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୁଅନ୍ତା ।

ଅତଃପର ପଦ୍ମନାଭ ରଙ୍ଗାଳୟ ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ରଙ୍ଗାଳୟର ମାନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରାଜଗୁରୁ ମହାଶୟ ପୂର୍ବରୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୋ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ମୋର ପୁରୁଣା ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରଙ୍ଗାଳୟ ଭିତରକୁ ଘେନିଯାଇ ସାଜସଜ୍ଜା ଦେଖାଇଲେ । ରଙ୍ଗାଳୟଟି ଇନ୍ଦ୍ରଭୁବନ ତୁଲ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଶିରୋଭାଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ପଦ୍ମନାଭନାରାୟଣଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଧାରଣ କରି-ଅଛି । ପଦ୍ମନାଭନାରାୟଣ ଦେବ ନାଟକ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି, ନାରଦ ତାହାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତାର୍ପଣପୂର୍ବକ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଅଛନ୍ତି, ବୀଣାପାଣି ସରସ୍ୱତୀ ଉପରୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଚିତ୍ରଖଣ୍ଡି ଦେଖି ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲା । ଏ ଅଶ୍ରୁ ତାଙ୍କ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ସକାଶେ ନୁହେଁ—ଏହା କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉତ୍କଳର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ସକାଶେ । ସେ ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ ନିଜର କର୍ମମୂଲ୍ୟରେ ଦୁର୍ଲଭ ଦେବାସନ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ସକାଶେ ଦୁଃଖ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ସାଜସଜ୍ଜାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ରଙ୍ଗାଳୟଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ସୌଦାମିନୀର ତରଳ ହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ଇନ୍ଦୋରର ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ କାରିଗର ଆସି ନୂତନ ଧରଣର ସାଜସଜ୍ଜା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଅଛନ୍ତି । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ରଙ୍ଗା-ଳୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ । ତାହାଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ସମାହିତ ହେଉ-ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ନରପତି ମହୋଦୟଙ୍କର ଆନୁକୂଲ୍ୟ ଓ କୃପାଦୃଷ୍ଟି ହେତୁ ରଙ୍ଗାଳୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉତ୍କଳୀୟ ବର୍ଣ୍ଣନାନ୍ତେ ଚରଣକୂଳର ଗୌରବ-ରବି, ଅମର କବି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପବିତ୍ର ଜନ୍ମତୀର୍ଥ, ସାଧନା ମନ୍ଦିର ଓ କଳ୍ପସ୍ୱର୍ଗ ଦେଖିବାକୁ ଚଳି । ଏହା ଗଞ୍ଜାମର ଅନ୍ୟତମ ସାରସ୍ୱତ ପୀଠ । ଏହି ଯାଗଭୂମିରେ କବି ସ୍ୱାର୍ଥ, ଅସୂୟା ଓ ଶାନ୍ତି ଅର୍ପିତ ଦେଇ ମାତୃଭୂଷାର ପଦସେବାରେ ମନପ୍ରାଣ ଢାଳି ଦେଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳ-ଭାରତୀଙ୍କର ସମ୍ମୋହନୀ ବୀଣା ଏହିଠାରେ ଝଙ୍କାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ମଧୁର ସ୍ୱର ଅଦ୍ୟାପି ସ୍ଥାନୀୟ ମୃତ୍ତିକା, ଆକାଶ ଓ ବାୟୁରେ ମିଶି ରହିଅଛି । କବି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଭାରତୀଦେବୀଙ୍କ ଆରତିରେ ରତ ଥିଲେ, ସେହି ପୁଣ୍ୟଭୂମିରୁ ଟିକିଏ ଧୂଳି ନେଇ ଫେରି ଆସିଲି । ଏହି ଧୂଳିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଣିକାରେ ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ମହାସ୍ମୃତି ବିଜଡ଼ିତ । ସମସ୍ତ ସମନ୍ବୟରେ କବିଙ୍କ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାର କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନ ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୁଏ । ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ତାହା ଶୁଣି ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଇ ହସୁଥିବେ । ଯାହାଙ୍କର ଧାଡ଼ିଏ କବିତାର ମୂଲ୍ୟ ତୁଳନାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳରେ ସ୍ମାରକ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର, ମାନବ ତାଙ୍କର କି ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷିପାରିବ ? ତାଙ୍କର କବିତାମାଳାହିଁ ତାଙ୍କର ଅମର ଅମଳିନ ସ୍ମୃତି । ମହାତ୍ମାମାନେ କଦାପି ଧ୍ୱଜପ୍ରୟାସୀ—ଯଶପ୍ରୟାସୀ ନୁହନ୍ତି । ଉପାଧି-ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରତି ସେମାନେ ମମତାବନ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ଯେ ଦେଶର ବା ସମାଜର ଅଳଙ୍କାର ସ୍ଥାନୀୟ, ତାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାରରେ କେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନ ? ତଥାପି ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷିବାକୁ ହେଲେ ତାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା ପ୍ରକାଶ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା । ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦୁଇଟି ପୌତ୍ର ଓ ଛଅଟି ପ୍ରପୌତ୍ର ବର୍ତ୍ତିମାନ । ପ୍ରପୌତ୍ରମାନେ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଉପାର୍ଜନକ୍ଷମ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ରାମକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କଠାରେ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ କଳାର କିଛିହ ଛିଟିକା ଥିବାର କଥୋପକଥନରୁ ଅଳ୍ପ ମିଳିଲା । ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରପୌତ୍ର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବନବାସୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଇଚ୍ଛାପୁରର ପୋଲିସ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର । ଆଉ କେତେ ଜଣ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ନ ପାଇ କେବଳ ଘର ଦେଖିଆସିଲି ।

ପଥ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସେ ସାଳନ୍ଦୀର ସମାଲୋଚନା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍ଥାପନ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ମୋର 'ସାଳନ୍ଦୀ' ପୁସ୍ତକର ଗୋଟିଏ ଈର୍ଷାମୂଳକ ସମାଲୋଚନା ଜଣେ ବେନାମୀ ଲେଖକ 'ଆଶା' ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ତାହା ଅନ୍ତର୍ଲୀନ ବନ୍ତ୍ରାଟ, ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ପାଦପକୁ ବନସ୍ପତି କହନ୍ତି । ଏହିପରି ତୁଚ୍ଛ କଥା ସେହି ସମାଲୋଚକ ଅବତାରିତ ହୋଇଥିଲେ । ଉଦ୍ଭିଦ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ତାଙ୍କୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ଅଥଚ ସେ ଜଣେ ଆଭିଧାନିକ । କବି-କୁଳଚୂଡ଼ାମଣି କାଳିଦାସ ଶକୁନ୍ତଳାରେ କହିଅଛନ୍ତି—

"ଦ୍ୱିତୀୟ (ମୃ· କୁ,)—ନଖଳୁ । ଶ୍ରୂୟତାମ୍ ତତ୍ର ଭବତା କଣ୍ୱମାଜ୍ଞପ୍ତା ଶକୁନ୍ତଳାହେତୋର୍ବନସ୍ପତିଭ୍ୟଃ କୁସୁମାନ୍ୟା ହରତେତ ।" (ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁନିକୁମାର ଗୌତମଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି, "ନା, ତା ନୁହେ ଅର୍ଥାତ ମାନସୀସିଦ୍ଧ ନୁହେ ଶୁଣ, ପୂଜ୍ୟପାଦ କାଶ୍ୟପ ଆଦେଶ କରିଥିଲେ—ଯାଅ, ଶକୁନ୍ତଳାର ବେଶମଣ୍ଡନ ପାଇଁ ବନସ୍ପତିମାନଙ୍କରୁ ଫୁଲ ତୋଳି ଆଣ ।)

ଶକୁନ୍ତଳା—ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

ପୁନଶ୍ଚ, ମେଦିନୀକାର କହୁଅଛନ୍ତି—

"ବନସ୍ପତିର୍ନାଦ୍ରୁମାତେ ବନାପୁଷ୍ପଫଳଦ୍ରୁମେ ।"

ସମ୍ଭବତଃ ସମାଲୋଚକ ଏହା ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ-ଜ୍ଞାନ ଏରୂପ ସଙ୍କୁଚିତ, ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟ ଓ ଅଭିଧାନରେ ଯେ ଏତେଦୂର ଅପଟୁ, ସେ ପୁଣି ସମାଲୋଚକ ଆସନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଲାଳାୟିତ । ମୁଁ ସମାଲୋଚନାର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଅଖାଡୁଆ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରେ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ କଥୋପକଥନ ପରେ ନନ୍ଦ ମହାଶୟ ମୋ ବସାକୁ ଯିବେ ବୋଲି ଆଶା ଦେଇ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ; ମାତ୍ର ଆଉ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅନନ୍ତର ସିଦ୍ଧାନ୍ତୀ ନୀଳମଣି ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଔଷଧାଳୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ସିଦ୍ଧାନ୍ତୀ ମହାଶୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବେଦ ଛାଡ଼ି ଆୟୁର୍ବେଦ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କାରଣ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ, ଏ କାଳରେ କ୍ୟୋନ୍ତି-ର୍ବିଦ୍ୟାର ଅନାଦରଗ୍ରସ୍ତତା । ବସାକୁ ଫେରିବା ପଥରେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ବଜାର ପଡ଼ିଲା । ବଜାରରେ ସାମୟିକ ଫଳମୂଳ, ଶାକସବଜି ଯଥେଷ୍ଟ । ଲୁଣୀମାଛ କ୍ୱଚିତ୍ ମିଳେ; ମାତ୍ର ମିଠାମାଛ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଦେଖାଗଲା । ଦୁଗ୍ଧ ମଧ୍ୟ ସୁଲଭ । ମଲ୍ଲିଫୁଲର ହାର ବିଶେଷ ବିକ୍ରୟ ହେଉଥିବାର ଦେଖିଲି । ଏହି ନାଗରିକ ଉପାଦାନର ଗାହକ ମଧ୍ୟ ଊଣା ନ ଥିଲେ । ବସାରେ ପହୁଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ତୁଇଘଣ୍ଟ ରାତି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଯଥା-ସମୟରେ ଆହାରାନ୍ତେ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ହେଲି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିବସ ସକାଳେ ସଉରା ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀହର୍ଷ ପଟ୍ଟନାୟକ ସଶିଷ୍ୟ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଗଞ୍ଜାମର ଫରେଷ୍ଟ ଅଫିସର ମହାପ୍ରାଣ ବେଲ୍‌ସମେନ୍ ସାହେବ ମହୋଦୟ ଜାଙ୍ଗଲିକ ସଉରା ଜାତିର ଉନ୍ନତି କାମନାରେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଅଧମତାରଣ ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ସ୍କୁଲରୁ ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବେ, ସେମାନେ ସଉରା ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ପାଠଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରି ଶିକ୍ଷକ ହେବେ । ଏତାଦୃଶ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଉରା ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର ସହଜସାଧ୍ୟ ହେବ । ସାହେବ ମହୋଦୟଙ୍କ ସହୃଦୟତା ବାସ୍ତବରେ ଅତୁଳନୀୟ ଯୋଗ୍ୟ । ଗୋଟାଏ ହସ୍ତପଦବିଶିଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ବନ ମଧ୍ୟରେ ପଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବ, ଏହା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେ । ବନ୍ୟଜାତିମାନେ ଯେପରି ସାହସୀ, କର୍ମଠ, କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ, ଓ ନିର୍ଭୀକ, ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ସେ ଜାତିଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚ ସମାଜର ଅନେକ ସହାୟତା ହୋଇପାରିବ । ସାହେବ ମହୋଦୟ ଅରଣ୍ୟମୟ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷାଲୋକ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ସଉରାଜାତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ଏ କୀର୍ତ୍ତି ଦେଦୀପ୍ୟମାନ ଥିବ । ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରସଂଖ୍ୟା ୯ ଜଣ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟରୁ ଛଅ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ବୃତ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ରହିବା ସକାଶେ ଛାତ୍ରାବାସ ଅଛି । ଛାତ୍ରାବାସରେ ଜଣେ ସଉରା ପାଚକ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଅଛି । ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭଲରୂପେ ଲେଖିପଢି ପାରୁଅଛନ୍ତି ଓ କହିପାରୁଅଛନ୍ତି । ହେଡ୍-ମାଷ୍ଟର ଜଣେ ସୁଶିକ୍ଷିତ, ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତିକ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ କରିବା ବିଷୟରେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଯତ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କଠାରୁ କେତେକ ସଉରା ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ଲେଖିନେଇଥିଲି । ତାହା ନିମ୍ନରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଶବ୍ଦ ଅବିକଳ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପରି ।

ଫୁଲ	...	ତାର୍ତ୍ତା
ବାପ	...	ବାବୁ
ମାଆ	...	ନନ
ସ୍ୱର	....	ଓବ
ଶିକ୍ଷକ	...	ଅବଧାନ
ବଡ଼ଭଉଣୀ	...	ଦାଇ
ସାନଭଉଣୀ	...	ଆଉ
ଝିଅ	....	ଅମ୍ମେଇ
ରଜା	...	ରଜା
ବାଘ	...	କିନାନ
ଭାଲୁ	....	କାମ୍ବୁଡାନ
ହରିଣ	...	ଅଙ୍କି
ପାଣି	...	ଡଆ
ଭାତ	...	ଡାଙ୍ଗ
ତୁଣ	...	ତାନଙ୍ଗାଇ
ଡାଲି	...	ଜାଇ
ଲୁଣ	...	ବାସିଡନ୍
ପିଆଜ	...	ମାହୁଙ୍ଗ
ମାଛ	...	ଅନେଁସୁ
ଶୁଖୁଆ	...	ଅସୁ

ଛାତ୍ରମାନେ ସଉରା ଭାଷାରେ ୨|୩ ଗୋଟି ଗୀତ ଗାଇଲେ । ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ପଦକିଆ । ଗୋଟିଏ ଗୀତର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ, "ଗଛରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଛି, ପକ୍ଷୀ ଗାଉଛି ।" ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟାନୁଭୂତି ମାନବର ସହଜ ବୃତ୍ତି । ନିରକ୍ଷର ସଉରା ପ୍ରାଣର ଏହି ଗୀତପଦକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହା ଫୁଟିଉଠୁଅଛି । ଜଗତରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ଉପାସକ କିଏ ନୁହେଁ ?

ଆଜି ନିସର୍ଗ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ସୁନ୍ଦର । ଯଥା-ସମୟରେ ସୁରଭି-ନନ୍ଦନ-ଶୋଭିତ ପୁଷ୍ପକ ବିମାନ ଖଣ୍ଡିଏ ଆସିଲା । ଆରୋହଣ ପରେ ସାରଥି ରଥ ଚଳାଇଦେଲା । ରଥର ମୃଦୁମନ୍ଥର ଗତି ହେତୁ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ଯିବାର ସୁବିଧା ହୋଇ-ଥିଲା । କିଛି ଦୂରରେ ମହାତ୍ମା ଟେଲର୍ ସାହେବଙ୍କର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ସମାଧି ଦେଖିଲି । ତାହାଙ୍କ ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ସମାଧିଟି ବିଲାତରୁ ତିଆରି ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ପାରଳା ପୂର୍ବରେ କୋର୍ଟ ଅଫ ୱାର୍ଡସ୍ ଅଧୀନ ଥିବାବେଳେ ଟେଲର ସାହେବ ମେନେଜର ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ମହାପ୍ରାଣ ମାନବ । କର୍ମଗୁଣରେ ପାରଳାବାସୀଙ୍କର ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେ ବିପୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଉପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସେ ସମସ୍ତ ପାରଳା ରାଜସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରିଗଲେ । ସ୍ୱାର୍ଥଜର୍ଜ୍ଜରିତ ଜଗତରେ ଏରୂପ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥତା ଓ ତ୍ୟାଗବ୍ରତର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଟେଲର୍ ସାହେବଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ୯୦ ହଜାର ଟଙ୍କା । ସେହି ଟଙ୍କା ପାଇବା ସକାଶେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧି-କାରୀ ମୋକଦ୍ଦମା କରି ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେଓ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କୁ ୪୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରି ଅତୁଳ ମହାନୁଭବତାର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅବଶିଷ୍ଟ ୫୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ବୃତ୍ତିଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ଗଚ୍ଛିତ ଅଛି । ସେଥିର ସୁଧରୁ ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟା-ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବୃତ୍ତି ଦିଆଯାଏ । ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ବୃତ୍ତି ନେଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବୋମ୍ବାଇ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଉଚ୍ଚକଳାବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ରାଜଧାନୀରେ ଗୋଟିଏ ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ପ୍ରବୀଣ ବହୁଦର୍ଶୀ ଶିଳ୍ପଶିକ୍ଷକ ଆଣି ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ କରାହୋଇଅଛି । ଅନନ୍ତର ଦୋଳମଣ୍ଡପ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁଁ । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଅଛି । ଜଳ ଅତି ଅନିର୍ମଳ । ପୁଷ୍କରିଣୀ ନିକଟରେ ବିସ୍ତୃତ ଦେଉଦାର । କଥିତ ହୁଏ, ଏଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣସାଗର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଜଳାଧାର ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଯୋଡ଼ିଯୋଡ଼ି ସାଗର ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ଛତ୍ରଘର ନାମକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଦେଖିଲୁ । ସେଥିରେ ଏକ ହଜାର ଲୋକ ରହିପାରନ୍ତି । ଏହି ଧର୍ମଶାଳାରେ ତିନିଓଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଦିଆହେବାର ବିଧାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ତେଲଙ୍ଗୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭୋଜନ ଓ ଦକ୍ଷିଣା ପାଉଥିଲେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକଅଣା ମାତ୍ର ପାଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତେ ଦୁଇଅଣା ଲେଖାଏଁ ପାଉଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଭିକାରୀମାନଙ୍କୁ ନଅରରୁ ପ୍ରତି ଜଣକୁ ଅଣାକଠାରୁ ଦୁଇଅଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ । ଧର୍ମଶାଳା ମଧ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଚତୁଷ୍ପାଠୀ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ବାମପାର୍ଶ୍ୱରେ ରାଜ-ଶ୍ମଶାନ । ତିନିଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ସମାଧିମନ୍ଦିର ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ କାଳର ଅତୁଳ କ୍ଷମତାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଅନନ୍ତର ତେଲେଙ୍ଗ ଗ୍ରାମ ଉପଗ୍ରାମ ପାରହୋଇ ରେଲ ସଡ଼କ ଡେଇଁ ସୀତା-ସାଗର ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲୁଁ । ସୀତାସାଗର କୂଳରେ ପାରଳା ରାଜଭବନ ସରସୁନ୍ଦରୀ ମସ୍ତକରେ ପ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ନବରତ୍ନଖଚିତ ହୀରକ-ମୁକୁଟ ପ୍ରାୟ ଶୋଭାବନ୍ତ ଦିଶେ । ସୀତାସାଗର ଅତି ଉପରେ ଯିବାକୁ ହେଲା । ଅହା କି ପ୍ରାଣବାନ୍ ଦୃଶ୍ୟ ! ସ୍ୱଚ୍ଛଭୂଷଣା ନଗରୀ କାମିନୀ ପାରଳା ସାଗର ସ୍ନାନ ଦ୍ୱାରା ତନୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଝଟକାଇ କୂଳକୁ ଉଠିଆସି ଠିଆହୋଇଅଛି କି ? ଜଳରେ ନଗରୀର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ବୋଧହୁଏ ଯେମନ୍ତ କି ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଛବି ଏକ ଛାଞ୍ଚରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଅଛି ଅଥବା ନଗରରାଣୀ ତଳେ ତାହାର ସମାନ ନ ଦେଖି ଉପରକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଉଅଛି, ନଭ ଉପରେ ନ ପାଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ-ଯାଉଅଛି । ପାରଳା ଦୁର୍ଗର ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗରେ ସୀତା-ସାଗର ବିସ୍ତୃତ । ନଗରରାଣୀ ତାହାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦୁର୍ଲଭ ନୀଳମଣିମୟ ବିଶାଳ ମୁକୁରଖଣ୍ଡି ତଳେ ଉଗ୍ର ଉପଦ୍ରବୀ ତାଳ ସଦର୍ପ ପଦାଘାତରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବ, ଏହି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପ୍ୟରେ ପଛ ଆଡକୁ ଲୁଚାଇ ଧରିଅଛି କି ? ସାଗରର କି ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ! ସେ ଶୋଭା ଦର୍ଶକକୁ ଚକ୍ଷୁଦାନ କରୁଅଛି । ତାହାପରେ ଏ ଦୃଷ୍ଟିସ୍ଥିତ ପଦ୍ମର ବିଶାଳ ଆସ୍ତରଣ ? କମଳଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପାଖୁଡ଼ା ସଞ୍ଚାଳନ ଛଳରେ ଭ୍ରମରକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଭ୍ରମରମାନେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ସ୍ୱରରେ ନବ ଜୀବନର ନବୀନ ବେଦ ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନିରେ ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ସମୀର ହିଲ୍ଲୋଳରେ ପଦ୍ମପତ୍ରର ଏକପାର୍ଶ୍ୱ ଟେକିହୋଇ ଯାଉଥିବାରୁ ବୋଧ ହେଉଅଛି, କମଳିନୀ ଧନୀ କାନ ଡେରି ସେହି ବେଦଧ୍ୱନି ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ ଶ୍ରବଣ କରି ଧନ୍ୟ ହେଉଅଛି । କୋମଳତା ବାହୁଲ୍ୟ, ସୁଷମା ସମଷ୍ଟି ସେଠାରେ ଉଲଗ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଆତ୍ମ ପ୍ରକାଶ କରି-ଅଛି । ସାଗରଟି ବିବିଧ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀର ଗୋଟିଏ ସୁବିସ୍ତୃତ ପାଠଶାଳା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଶୈବାଳ, ପାଣି ଫଳ ଏବଂ କୁମ୍ଭୀ ଲତାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ । ସାଗର ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । କେହି କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକାରେ ଚଢ଼ି ମାଛ ଧରୁଅଛି, କେହି ପଦ୍ମଫଳ ସଂଗ୍ରହ କରୁଅଛି-- କେହି ସାଲୁକ ସଂଗ୍ରହରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛି—କେହି ପୁଷ୍କର ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ବୁଲୁଅଛି ଏବଂ କେହି ବା ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ପୁଷ୍ପଚୟନପୂର୍ବକ ସାଗରର ଶୋଭାସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଣ୍ଠନ କରୁଅଛି । ସାଗରର କୂଳରେ ମାଡ଼ୁଆ-ଶିବଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ଦିର । ବିରୂପାକ୍ଷ କାହିଁକି ଏରୂପ କୁତ୍ସିତ ନାମ ପ୍ରଶ୍ନ ବାସନା ବଳାଇଲେ ସେଥିର କୌଣସି ତଥ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଅନନ୍ତର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧକୋଶ ପଥ ଅତିକ୍ରମ ପରେ କୂପଗିରି ପାଦଦେଶରେ ଶଗଡ଼ ରଖି ଗିରି ଆରୋହଣ କଲୁଁ । ପର୍ବତଟି କ୍ଷୁଦ୍ର; ମାତ୍ର ଅରଣ୍ୟ-ସଙ୍କୁଳ । କିଛିଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ବିଶାଳ ଗହ୍ୱର ପର୍ବତ ମୁଖ ବ୍ୟାଦାନ କରି ପ୍ରାୟ ବସିଅଛି । ଉପଶିଳାକୃତି ବିରାଟ ପର୍ବତଚୂଡ଼ା କାଳ-ସ୍ରୋତରେ ତଳକୁ ଖସି ଆସି ଅଟଳ ଭାବରେ ଅଟକି ରହି ଏହି ଗୁମ୍ଫା ସୃଷ୍ଟି କରି-ଅଛି । ଗୁମ୍ଫାର ନାମ ଅମ୍ବାଅଣ୍ଡା ଅର୍ଥାତ୍ ବାବାଜୀଗୁମ୍ଫା । ଏ ନାମ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଆଧୁନିକ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକୃତ ନାମ ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଗୁମ୍ଫା ନିକଟରେ ବୃକ୍ଷଲତା ମାଡ଼ିଅଛି । ବହୁଳରେ ଗୁଲ୍ମପତ୍ରମାନ ପଡିଥିବାର ଦେଖି ବୋଧହେଲା— ବନଦେବୀଙ୍କର ଏଠାରେ ବନଭୋଜି ଭିଆଇ ଭୁକ୍ତା-ବଶିଷ୍ଟ ଚପିଟକବସି ବୁଣିଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ବର୍ଷା-ବେଳେ ଗୁମ୍ଫାରେ ଦୁଇଶତ ଲୋକ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ-ପାରନ୍ତି । ସ୍ଥାନଟି ମାଳତୀକୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜରେ ରମଣୀୟ । ଆଜ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗିରିଗହ୍ୱରରେ କୁଣିଆ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭଣ୍ଡାରରେ ପିପୀଲିକା ଅତିଥି । ଧାର୍ମିକ ଗିରି ଅତିଥି ପୂଜା ସକାଶେ ସ୍ୱୀୟ ଅନନ୍ତ ଭଣ୍ଡାର ସର୍ବଦା ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ରଖିଅଛି । ତାହା ଫଳ ଜଳ ଆସନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେ ପ୍ରକାର ଅଚିନ୍ତିତ ମଧୁର କୋମଳ ତୋଳି ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କଲୁ । ଗୁମ୍ଫା ତଳେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଭାବିକ ଉଦ୍ୟାନ ଅଛି । ଆମ୍ବ, ପଣସ, କମଳା ପ୍ରଭୃତି ବୃକ୍ଷରେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ କୂପ ଆକୃତିରେ ଗୋଟିଏ ଜଳକୁଣ୍ଡ ଅଛି । ଏହି କୂପହେତୁ ଗିରିର ନାମ "କୂପଗିରି" ହୋଇଅଛି । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଏହି କୁଣ୍ଡ ସହିତ ଦୁଇମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟାର ସଂଯୋଗ ଅଛି । ଥରେ ଗୋଟାଏ ମହିଷ ଏହି କୁଣ୍ଡରେ ବୁଡ଼ି ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟାରେ ବାହାରିଥିବାର ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରବାଦ ମଧ୍ୟ ଅଛି ; ମାତ୍ର ପ୍ରବାଦ ମୂଳରେ କି ପରିମାଣରେ ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଅସାଧ୍ୟ । ଶୁଣିଲୁ କୁଣ୍ଡର ଗଭୀରତା ଅନିର୍ଦ୍ଧାରିତ । ଶୈବାଳାଚ୍ଛାଦିତ ହେତୁ ଜଳ ଶୀତଳ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛ । ପ୍ରବଳ ଧୂମାଳ ଉଠାଇବାର ଦେଖି ପର୍ବତରୁ ଅବତରଣ କଲୁ । ଚଞ୍ଚଳ ଗତି ହେତୁ କଙ୍କର-କର୍କଶ ଗିରିବର୍ତ୍ତ୍ମରେ ବାରମ୍ବାର ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଣେ ମେଘମାଳା ଗମ୍ଭୀର ଗର୍ଜନ କରି ଚପଳା ବିକାଶପୂର୍ବକ ଚପଳା କଟାକ୍ଷରେ ତର୍ଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମହାଝଟିକାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସଙ୍କେତ ପ୍ରାୟ ବିନ୍ ବିନ୍ ବାତପାତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବୃକ୍ଷଅଡ଼େ ବର୍ତ୍ତିକା ଉଡ଼ି ବୁଲିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାନ୍ଧକାର ସେ ବର୍ତ୍ତିକାକୁ ଶରୀର ପ୍ରଦାନ କଲା । କି ପ୍ରଳୟକାଣ୍ଡ ଘଟିବ, ପର୍ବତ ଲେଉଟିଯିବ ବା ଆକାଶ ଛିଣ୍ଡିପଡ଼ିବ, ତାହା କଳ୍ପନା କରିହେଲା ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ବନ୍ଧୁରମ୍ଭେ ଲଙ୍ଘକିସ୍ତା । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷା, ତୋଫାନ, ମେଘ କେଉଁ ଆଡ଼େ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଦ୍ଭେଇଗଲା । ପ୍ରକୃତିର ଏ କି ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ଲୀଳା ! ଏହା ଦେଖି ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ଭାବର ଉଦୟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ, ତାହାହିଁ ହେଲା । ରସାରେ ପହଞ୍ଚିବା-ବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ତିନିଘଣ୍ଟା ହୋଇଯାଇଥିଲା । ପାରଳା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଭବଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ । ତାହାର ଗୌରବ-ଦୀପ୍ତ ଅତୀତ ଇତିହାସ ଏଠାରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ ବୋଧହୁଏ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଜଣେକ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶଧର୍ମୀୟ ଗାଙ୍ଗେୟ ରାଜା ଉତ୍ତରଭାରତରୁ ପଶ୍ଚିମଭାରତକୁ ଯାଇ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ି ନାମକ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କୋଲହାପୁର ସେହି ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ସେହି ଗଙ୍ଗବଂଶଧରର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ରାଜା କାମାର୍ଣ୍ଣବ-ଦେବ ନିଜ ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କ ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ ଅଭି-ଯାନ କରି ମହେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଓ କଳିଙ୍ଗ-ରାଜ ବଳାର୍ଣ୍ଣବଙ୍କୁ ପରାଜୟପୂର୍ବକ କଳିଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହି ଘଟଣା ଅଷ୍ଟମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଘଟିଥିଲା । କଳିଙ୍ଗ ନଗର ବା ମୁଖଲିଙ୍ଗ ଏହି ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳୁ-ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା କଳିଙ୍ଗପାଟଣା ନୁହେଁ । ପ୍ରାୟ ୧୦୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେହି ବଂଶୀୟ ଜଣେ ରାଜା ରାଜ-ରାଜଦେବ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ସେ ଚୋଳରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଚୋଳଙ୍କୁ ଓ ବେଙ୍ଗୀ ରାଜା ବିମଳାଦିତ୍ୟଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଖେମଣ୍ଡୀ, କୋଶଳ ଓ ଓଡ଼୍ରଦେଶ ଜୟ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅନନ୍ତବର୍ମା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବ କଳିଙ୍ଗ ସିଂହାସନରେ ଅଧିରୂଢ଼ ଥାଇ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ଜୟ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅପର ନାମ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ । ଏହି ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ 'ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱରୀ' କାବ୍ୟର ନାୟକ ଅଟନ୍ତି । ସେ କଳିଙ୍ଗ ନଗରରୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ-ନେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ନବ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କଠାରୁ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଙ୍ଗବଂଶର ଇତିହାସ 'ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ'ରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁତ୍ର ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟରେ ନିଜର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣରେ ବିଜୟନଗର ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ମହମ୍ମଦୀୟ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଭାବରୁ ତାଙ୍କର ଜଣେ ବଂଶଧର କବାହମୀରଦେବ ଦୁର୍ଗମ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡୀକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ ।

ପ୍ରାୟ ୧୭୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୭୮୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ଗଞ୍ଜାମ ଶ୍ରୀକାକୋଲ ମହମ୍ମଦୀୟ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନ ଥିଲା । ଏଣୁ ପାରଳା ମହମ୍ମଦୀୟ ରାଜାଙ୍କ [illegible] ଅବମାନନା ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରି ନ ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ନାରାୟଣ-ଦେବ ନାମରେ ଜଣେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପାନ୍ୱିତ ନରପତି ପାରଳା ସିଂହାସନରେ ଅଧିରୂଢ଼ ଥିଲେ । ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ହୋଇଥିବା କଥିତ ଅଛି । ୧୭୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ଗଜପତି ଦେବଙ୍କ ସହ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କର ସଂଘର୍ଷଣ ଘଟିଥିଲା; ସେଥିରେ ପାରଳାରାଜା ପରାସ୍ତ ହେଲେହେଁ ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଓ ଅଧିକାର ଅକ୍ଷତ ରହିଲା । ଅନନ୍ତର ଜଗନ୍ନାଥ ନାରାୟଣ ଗଜପତି ଦେବ ୧୮୨୨ରୁ ୧୮୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ତହିଁପରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ପାରଳା ରାଜସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ଋଷିପ୍ରକୃତିକ ନରପତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର—ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ଓ ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣ ଦେବ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ କଲେ । କନିଷ୍ଠ ପଦ୍ମନାଭ ତାହାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଦୁଇ ଭାଇ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଦୃଶ ଥିଲେ । ଅନୁଜ ଅଗ୍ରଜ ପ୍ରତି ଯେଉଁପରି ଭକ୍ତିଶୀଳ, ଅଗ୍ରଜ ମଧ୍ୟ ଅନୁଜ ପ୍ରତି ସେହିପରି ସ୍ନେହପ୍ରବଣ । ଯେମନ୍ତ କି ଏକ ଆତ୍ମା ଭିନ୍ନ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିଲା କିମ୍ବା ଏକ ବୃନ୍ତରେ ଦୁଇଟି ଫୁଲ ଫୁଟିଥିଲା । ରାଜକୁଳରେ ଏରୂପ ସୌଭ୍ରାତ୍ର ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏହି ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ପାରଳାର ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ପ୍ରଭୂତ ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହୋଇଅଛି । ବାସ୍ତବରେ ଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତୁମ୍ଭେ ପାରଳାର ପିଣ୍ଡ ଓ ପ୍ରାଣସ୍ୱରୂପ ହୋଇଥିଲେ ; ମାତ୍ର ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଦିନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ରଖାଇଦେଲା ନାହିଁ । କନିଷ୍ଠ ପଦ୍ମନାଭଙ୍କର ଅକାଳରେ ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା । ଏହି ଆକସ୍ମିକ ବଜ୍ରପାତରେ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର ହୃଦୟ-ପଞ୍ଜର ଶୋକା-ବେଗରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । କେତେକ ବର୍ଷ ପରେ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମଧ୍ୟ ପିତୃ ବର୍ତ୍ତମାନରେ ପାରଳାକୁ ଦୁର୍ବାର ଶୋକ-ସାଗରରେ ବୁଡ଼ାଇ ଅନିତ୍ୟ ସଂସାରରୁ ଚିରବିଦାୟ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ସତ୍ୟ ଶାଶ୍ୱତ ଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ୧୫ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟଶାସନ କରିଥିଲେ । ସେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟରେ ରେଳ ଚଳାଇ ବାଣିଜ୍ୟର ଭୂୟସୀ ସୁବିଧା କରି ଦେଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସୁଶାସନ ପାଳନରେ ପରିତୁଷ୍ଟି ଲାଭପୂର୍ବକ ସ୍ୱେଗାମୀ ଭାରତଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାହାଙ୍କୁ ଗୌରବମୟ ସି. ଆଇ. ଇ. ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ବିୟୋଗ ପରେ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସଙ୍କ ଅଧୀନ ହେଲା । କାହାରି ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ ଚିରକାଳ ରହେ ନାହିଁ ; ରହିବା ମଧ୍ୟ ସୁଖ-ଦୁଃଖର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ନିତ୍ୟ ଆବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଜଗତରେ ସୁଖଦୁଃଖର ଚକ୍ର ଗୋଟାଏ ଆବର୍ତ୍ତିତ ଅଛି । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ପରେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଆସି ରଜନୀର ଅନ୍ଧକାର ଦୂରୀଭୂତ କରେ । ଶୀତ ପରେ ନବବସନ୍ତ ଆସି କ୍ଳେଶମୂର୍ଚ୍ଛିତା ଧରଣୀକୁ ନବଜୀବନ, ନବକଳେବର ଓ ନବଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏହା ପ୍ରକୃତିର ଚିରନ୍ତନୀ ରୀତି ଏବଂ ନିତ୍ୟପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ଘଟଣା । ଏହି ପ୍ରକୃତପର୍ଯ୍ୟାୟ ପାରଳା ଭାଗ୍ୟରେ ସୁପ୍ରଭାତ ଆନୟନ କଲା । ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମହୋଦୟ ପାରଳାର ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ଆଶାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପେ ଉଦିତ ହେଲେ । ଏହି ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ ପାରଳାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଅଟନ୍ତି । ଏ ଜଣେ ସୁଶିକ୍ଷିତ ନୀତି-ନିପୁଣ ନରପତି । ରାଜା-ମହୋଦୟ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ଶତଚକ୍ଷୁ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସେ ବୟସରେ ତରୁଣ ହେଲେହେଁ ପ୍ରତିଭାରେ ବର୍ଷୀୟାନ୍ । ପ୍ରବୀଣ ମାହୁନ୍ତ ପ୍ରମତ୍ତ ମାତଙ୍ଗକୁ ଦମିତ କରି ରଖିଲା ପ୍ରାୟ ରାଜା ମହୋଦୟ ଯୌବନ-ସୁଲଭ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟକୁ ଆତ୍ମବଶ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ଏ ମହାତ୍ମା ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ନିଉଇଙ୍ଗ୍‌ଟନ କଲେଜରେ ଶିକ୍ଷା ସମାପନ କରି ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ଦେଶବ୍ୟାପିନୀ ହୋଇଅଛି । ମାନନୀୟ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମୃଗୟାପ୍ରିୟ ଓ ଅଶ୍ୱାରୋହଣପଟୁ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଯାନବାହନ ନିଜେ ନିଜେ ଚଳାଇ ଏହାଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଯାତାୟାତ କରିବାର ଦେଖାଯାଇଅଛି । ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ଭାରତର ସମଗ୍ର ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ପରିଭ୍ରମଣ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସର ସାମନ୍ତ ଅଧ୍ୟାୟରେ ପାରଳାର ନାମ ଅଗ୍ରେ ଲିଖିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ । ପୂର୍ବକାଳରେ ବିଷୟୀ, କରଣ, ପାଇକ (ଖଣ୍ଡାଇତ) ପାରଳାର ସୈନିକଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ପାର୍ବତୀୟ କନ୍ଧ ସଉରମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ଓ ଉପଦ୍ରବରୁ ଦେଶରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ବିଷୟୀମାନେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂଖଣ୍ଡ ଜାଗିରି ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ମୂଳତଃ ବିଷୟୀମାନେ ଜଣେ ଜଣେ ସାମନ୍ତ ଜମିଦାର । ସୈନିକମାନେ ମୁଖ ଓ ଶରୀର ଲାଲ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରି କାଛ ପିନ୍ଧି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉଥିଲେ । ପଟା ଓ ଖାଣ୍ଡେଲୀ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗରେ ସେମାନେ ସିଦ୍ଧଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଲୁହା ସାବଳ ପିଠି ଉପରେ ରଖି ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଧନୁକାକୃତିରେ ବଙ୍କା କରି-ପାରୁଥିଲେ । ମେଣ୍ଢା ବାଳକୁ ବାହୁସ୍ଫୋଟ ଦେଖାଇବା ଭଳି ବୀରେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ପାଇକମାନେ (କନ୍ଧ,ଶଉରି ପ୍ରଭୃତି) ଟୋପର ପିନ୍ଧୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଲପ ମଦର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଢୋଲ, ଝାଞ୍ଜ, ବୀରକାହାଳି ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରଧାନ ବାଦ୍ୟ ଥିଲା । ପତାକା ତ୍ରିକୋଣାକୃତି, ସେଥିରେ ଦୁଇଟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯବନ ମୁଣ୍ଡ ଅଙ୍କିତ ଥାଏ । କଥିତ ଅଛି, ପାରଳାର ଜନୈକ ନରପତି ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୁଇ ଜଣ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ନିହତ କରି ବିଜୟ-ସ୍ମୃତିରୂପେ ସେମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକୁ ପତାକାରେ ଚିହ୍ନିତ କରିଥିଲେ । ରାଜଛତ୍ର ଲୋହିତ-ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କର ପାରଳା ଆଗମନର କୌଣସି ନିଦର୍ଶନ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ଦକ୍ଷିଣ-ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଶ୍ରୀକୂର୍ମ ଦେଇ ଯାଇଥିବାରୁ ପାରଳା ରାଜ୍ୟର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଗମନପଥ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ସେ କାଳର ପାରଳାର ସୀମା ସମୁଦ୍ରୋପକୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ପାରଳା ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଚୁର ତାମ୍ରଶାସନ ଓ ଶିଳାଲିପି ଅଛି ; ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ । ମୁଖଲିଙ୍ଗରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଅଦ୍ୟାପି ସେ ସ୍ଥାନରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଣିକା ମିଳେ । ସେଠାରେ ଲକ୍ଷେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଗୋଟାଏ ମହୁଲଗଛ ମଧ୍ୟରୁ ଶିବଲିଙ୍ଗଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେତୁ ଶିବଙ୍କର ନାମ ମଧୁଲିଙ୍ଗ ଓ ତଦନୁସାରେ ସ୍ଥାନର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି । ସେହି ଲିଙ୍ଗ ମୁଖା-କୃତି ହେତୁ କେହି କେହି 'ମୁଖଲିଙ୍ଗ' ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ତାହା ଗୋଟିଏ ରାଜଧାନୀଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ମୁଖଲିଙ୍ଗ କଳିଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଥିବା ପୂର୍ବେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସେଠାରେ ପାଲି, ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ତିନି ଭାଷାର ଶିଳାଲିପି ଓ ଖୋଦିତ ବୈଷ୍ଣବମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ଏଠାରେ ଶୈବ, ବୌଦ୍ଧ, ବୈଷ୍ଣବ—ଏହି ତିନି ଧର୍ମ କାଳକ୍ରମେ ପ୍ରବଳ ବିସ୍ତାର କରିଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

ବଂଶଧାରା ପାରଳା ରାଜ୍ୟରେ ତାମଧେନୁର ଦୁଇଟି ତିର ଦୋହନ କରିଅଛନ୍ତି । ତାହା ବଂଶଧାରା ଓ ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ଏହି ଦୁଇ ନଦୀ ପାରଳାକୁ ଚିର ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା କେତେ ଗୋଟି ସାଗର (ବୃହତ୍ ଦୀର୍ଘିକା) ଓ ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ ଅଛି । ଏରୂପ ଜଳାଧାରବହୁଳ ରାଜ୍ୟରେ ଅନାବୃଷ୍ଟିର ଆକ୍ରମଣ କ୍ଲୀବତ୍ୱ ଲଭିବା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ । ଭୂମି ସ୍ୱଭାବତଃ ଉର୍ବରା । ସୁତରାଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ । ଦେବଗିରି, କଳସ୍ୟଗିରି, ଚନ୍ଦନଗିରି ପ୍ରଭୃତି ପର୍ବତ । ଶେଷୋକ୍ତ ପର୍ବତର ନାମରୁ ସେଥିରେ ଚନ୍ଦନ-ବୃକ୍ଷ ଥିବାର ଅନୁମାନ ନିରାପତ୍ତିକର । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗିରିମାଳ ଅନେକ ଅଛି । ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ କନ୍ଧ, ଶବର ପ୍ରଭୃତି ଆଦିମ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ଭିନ୍ନ ପାରଳା ରାଜ୍ୟରେ ଭଦ୍ର ଇତର ସର୍ବବିଧ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମସ୍ୱାମୀ, ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ମଣିକେଶ୍ୱରୀ ରାଜବଂଶର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଓ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବାଳୟ ଅଛି । ପୂର୍ବଖଣ୍ଡ ଗାରବନ୍ଧା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସୀତାପଥର ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ ଲବକୁଶଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ଦିର ଓ କୂପ ଅଛି । ପାରଳା ରାଜ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନକୀର୍ତ୍ତି କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଯାଏ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ରମା ପର୍ବତରେ ମାଛକଣ୍ଟାନିର୍ମିତ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡପ ଥିଲା । ମାଛ-କଣ୍ଟାର ଅର୍ଥ ତିମି ତିମିଙ୍ଗିଳର ଅସ୍ଥି । ଅସ୍ଥି ଉପରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପ ଖୋଦିତ ଥିଲା । ମଣ୍ଡପଟି ବହୁଦିନରୁ କାଳଗର୍ଭରେ ସମାଧିସ୍ଥ ହୋଇଅଛି । ଶୁଣିଲୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଭଗ୍ନାବଶେଷ ବୋଲାହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ।

ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟରେ ପାରଳା ଚିରପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗଳା ଓ ସଂସ୍କୃତର ଚର୍ଚ୍ଚା ଅଧିକ ଥିଲା । ପାରଳାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବଙ୍ଗଭାଷା ଲେଖି ପଢ଼ିପାରନ୍ତି । ପୂର୍ବେ କୀର୍ତ୍ତନ, ଭଜନ, ପୁରାଣ, ଛାନ୍ଦର ବିଶେଷ ଆଦର ଥିଲା । ଏବେ କର୍ଣ୍ଣାଟ ସଙ୍ଗୀ-ତର ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ ହେଉଅଛି । ଜ୍ୟୋତିଷଚର୍ଚ୍ଚାରେ ପାରଳା ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଖ୍ୟାତି ଲଭିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସଦାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ସେହି କୀର୍ତ୍ତି ଜୀବିତ ରଖିଅଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଜା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କରଣ । ପୂର୍ବେ କରଣମାନେ ରାଜ୍ୟ-ପାଳନ, ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ଉଚ୍ଚପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । କରଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ବୈଦ୍ୟ ଅଧିକ ଥିଲେ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଣୀଆ (ମାଲିକ) ସବାଗେ ପ୍ରାଚୀନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାରଳା ବିଖ୍ୟାତ ଥିଲା । ଅଦ୍ୟାପି ମଧ୍ୟ ମଲ୍ଲବିଦ୍ୟା-ନିପୁଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି । ପାରଳାର ଶାସନପାଳନ ନୀତିର ସୁପ୍ରଶସ୍ତି ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ଆଜି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଟଣା ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲା । ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲି, ସେ ମାସିକ ସାତଟଙ୍କା ବେତନରେ ପାଇକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲା । ଏଣିକି ସେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ଅକ୍ଷମ ହେବାରୁ ତାହାର ପୁଅକୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାହୋଇଅଛି ଏବଂ ବୃଦ୍ଧ ସାଢେ ତିନିଟଙ୍କା ପେନ୍‌ସନ୍ ଭୋଗ କରୁଅଛି । କି ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ! ଏରୂପ ସୁଶାସନ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ରାମରାଜ୍ୟ ! ବଂଶଧାରା ତୀରରେ ୧୬ ଗୋଟି ଆନ୍ଧ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ଏବଂ ମହେନ୍ଦ୍ରତନୟା ତୀରରେ ୧୬ ଗୋଟି ଉତ୍କଳ-ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନ ଅଛି । ଏଗୁଡିକ ପାରଳାର ପୂର୍ବତନ ନରପତି-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ।

ମୋତେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବସା ଦିଆହୋଇଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ ପରମ ରମଣୀୟ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ଆଜି ଅବସର ସମୟରେ ବସି ସ୍ଥାନୀୟ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ଦେଖି ଦେଖି ନିମ୍ନଲିଖିତ 'ବସନ୍ତବିହାର' କବିତାଟି ଲେଖିଲି ।

ଆଗତ ଫଗୁଣ ଏବେ ପଞ୍ଚ-ସିନ୍ଧୁ-ଇନ୍ଦୁ,
ଅବତାରୁ ଫଗୁ ଉଡେ, ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ତା ଶରୀରୁ
ଫଗୁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ଧରଣୀ କି କଲା ଆଲିଙ୍ଗନ,
ଆଲୋକିତ ପୁଲକିତ ସେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ମସ୍ତ ।
କି ଛବି ଉଦ୍ୟାନରେ ହୋଇ ଉତ୍ତେଜିତ
ଅବନୀ ଦେବୀଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁର କାନନର,
ହୋଇଛନ୍ତି ସୁସଜ୍ଜିତ ରମ୍ୟ ନବ ସାଜେ,
ପାଇଟୁଛି ରଙ୍ଗପାଟ ଶାଳ୍ମଳୀ ସୁନ୍ଦରୀ,
ହେରି ତାହା ପାନଧୂଆ ପଳାଶ ଉଭୟେ
ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି ରଙ୍ଗବସ୍ତ୍ର, ଅଦ୍ଭୁତ ବେଶ ।
କେହି ପୀତ, କେହି ସିତ, କେହି ବା ହରିତ
ବାସେ ବେଶ ସମାଚ୍ଛାଦି, ଲଜ୍ଜ ଯେସନ୍ତେ ସର୍ବେ
ଅଧୀର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କେତେ କରେଣି ତାହାଙ୍କୁ,
ନାରଙ୍ଗ, ମଞ୍ଜରୀ-କେଶେ କନ୍ୟାସେ ସୁରଙ୍ଗ ।
କେତେ ରଚ କେତେ କାର୍ଯ୍ୟେ ଲେ ପାଟଳ କଳି,
ମଲ୍ଲିକା, କଳିକା-ଶଙ୍ଖ ଲଗାଇ ଅଧରେ
ବସିଛି ମଉଳେ, ଚାହିଁ କଣ୍ଟକାର ଦଳ
ବକାନ୍ତ ମଧୁପ ମୁଖେ କନକ କାହାଳି ।
ଫିଟାଉଛି ଧୀରେ ଧୀରେ କାହିଁ ବା ତଗର
ରୌପ୍ୟ ଛତ୍ରାମିତ * ହସି ମୃଦୁଳେ ମୃଦୁଳେ,
ଅଗ୍ରିମ ସ୍ୱାଗତ ଶ୍ଳୋକ ଲେଖୁଛି କେନ୍ଦୁକ
ଅନୁରାଗ-ଅଳକ୍ତକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆସବେ,
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହାର ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ ସୁନାସୀ ।
ଫୁଲଝୁରି, କର୍ଣ୍ଣବୀଣା ଝଙ୍କାରେ ପ୍ରାନ୍ତରେ,
ଶାଖେ ଶାଖେ ବସିଅଛି ନହବତ ବାଦ୍ୟ,
ଲଗିଅଛି ସାରା ଭବେ ମହୋତ୍ସବ ମେଳା ।
ଆସିଲା ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସ ପୁରୋହିତ ରୂପେ
ସଙ୍ଗେ ଘେନି ବରପାତ୍ର ବସନ୍ତଦେବଙ୍କୁ—
ସଜାଇ କୁସୁମ ସାଜେ, ବିଶ୍ୱବିମୋହନ ।
ବସନ୍ତର ବରବେଶ ଆହା କି ସୁନ୍ଦର,
ଶୋଭେ ଶିରେ ସହକାର-ବକୁଳ ମୁକୁଟ
କେତେ ରତ୍ନକଣି ତହିଁ ସଯତ୍ନେ ଜଡିତ,
କେୟୂର-କୁଣ୍ଡଳ ବଳା ରଚିତ କୁସୁମେ,
କୁସୁମ-କନକ ହାର ଲମ୍ବିତ ଉରସେ ।
କୁସୁମ ବେଶରେ ବୁଣା ବସ୍ତ୍ରେ, ଉତ୍ତରୀୟେ
ଶୋଭେ ବରବପୁ ତାର, ଶରୀର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ
ମିଶୁଛି ବସନ ଜ୍ୟୋତି,—ସ୍ନିଗ୍ଧ, ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ,
ହେଉଛି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ଯେସନ୍ତେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସମ୍ମାର୍ଜିତ ।
ମଧ୍ୟରେ ବସନ୍ତ ବଜେ, ବାମେ ପ୍ରିୟସଖା
ମଳୟ ମାରୁତ ଧରି ପଲ୍ଲବ-ଚାମର,
ଦକ୍ଷିଣେ ବୟସ୍ୟବର ବିଦୂଷକ ପିକ ।
ବସୁମତୀ ବସନ୍ତର ଲାଗିଲା ବିବାହ,
ସଙ୍ଗୀତ ପୁଲକ ତେଜ ଖେଳିଲା ସଂସାରେ ।
ସପୁଷ୍ପା ପଳାଶ ଲତା କୁର-ବଧୂ † ପ୍ରାୟ

* ଛତା । † ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ

ଅଙ୍କିଛି ଅଳତା ରେଖା କନ୍ୟାର ପଦ୍ମରେ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ କନ୍ୟାରୂପ ଉପଯୁକ୍ତ ଭଣ
ହୋଇ ନାହିଁ କେଉଁ କାଳ, ନ ହେବ ଭବିଷ୍ୟେ,
ଈଶ୍ୱର ସେ କବି, ଏହୁ ବିଶ୍ୱଟି ସଂସାର
ଯାହାଙ୍କର ବିରଚିତ କଳ୍ପ ମହାକାବ୍ୟ,
ସେ ମହା ମେଧାବୀ, ସେହୁ ମହାକବି ଭିନ୍ନ
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ସେ ସ୍ୱରୂପ ଅକ୍ଷମ ମାନବ ।
ସୁଷମାର ଉପାଦାନ ଜାତ ଯା ଶରୀରୁଁ,
କୋଟି ରବି ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅପଘନୁଁ ଯାର
ଝରେ ଲାବଣ୍ୟର ଜ୍ୟୋତି ମୁହୂର୍ତ୍ତି ନଶ୍ୱର,
କାହିଁ ବା ଉପମା ସେହୁ ଦେବୀ ପ୍ରତିମାର ?
ଉପମା-ସେବିକା ତାର, ଝଟନ୍ତି ପଦ୍ମରେ,
ହେବାକୁ ତା ସଙ୍ଗେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେଉଁ ମୂର୍ଖେ ଅବା
ଚଳାଇବେ ଦୁଃସାହସ—ବ୍ୟର୍ଥତା ପ୍ରାପ୍ତିତ,
ଜଗତେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟା କନ୍ୟା, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଧନ୍ୟା ।
ଦେଖିଲେ ବିବାହୋତ୍ସବ ବଙ୍ଗାଙ୍ଗନାକୁଳ
ଲୁଚ୍ଛି ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରି ଉନ୍ମୋଚନ,
ମିଶି ସେ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟେ ଦେଲେ ହୁଳହୁଳି,
ସିନ୍ଦୂରମଣ୍ଡୀର ଲଜ୍ଜେ ଚିରଯାମଘୋଷୀ ।
ଦେଖିଲେ ବାନ୍ଧବେ, ଶୋଇ ଶିଖଣ୍ଡ-ଶଯ୍ୟାରେ ।
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରୂପଧାରୀ ଅମରମଣ୍ଡଳୀ
ବସି ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ଯାନେ, ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସ୍ୱର୍ଗେ
ଦେଖିଲେ ସେ ମହୋତ୍ସବ ଆନନ୍ଦ ତନ୍ମୟେ ।
ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ପୁଲକ ଧ୍ୱନି ଉଠି ମହାଶୂନ୍ୟେ,
ଦେଲା ତାର ନୀରବତା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରି,
ସେ ଧ୍ୱନିର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠିଲାକ ବାଜି
ଚରାଚର ଜଗତର ହୃଦୟ-ତନ୍ତ୍ରୀରେ,
ଧରିଲା ସେ କୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି ପର୍ବତ କନ୍ଦରେ ।
ସ୍ୱଭାବତଃ ହାସ୍ୟକାରୀ ବହୁସଙ୍ଗ ପିକ,
ଜଡ଼ଭେଦି ପରିହାସେ, 'କୁ' 'କୁ' ରବଛଳେ—
ଅଜାନ୍ତ କୌମାରବ୍ରତୀ ହେ ବସନ୍ତରାଜ,
ଏ ତ ବଡ଼ ଅଛି ତବ, କାହିଁ ସେ ସଂଯମ,
କାହିଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗ, ବ୍ରହ୍ମବ୍ରତ ପଣେ
ସ୍ତ୍ରୀଗ୍ରହଣ ସିନା ସଖେ, କୁତ୍ସିତ କୁଭାବ ।
ଶୁଣି ଏଡ଼ା ରହସ୍ୟକ, ସସ୍ମିତ ବଦନେ,
ଆଦେଶ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସ୍ୱହିଁ ମଳୟ ମାରୁତେ
ସ୍ୱଗନ୍ଧଧର୍ମତେ, ଦେଲେ ମୌନେ ସଦୁତ୍ତର,
ବୁଝି ସେ ସଙ୍କେତାଦେଶ ଚତୁର ସମୀର,
କହିଲା କୋକିଳ ପ୍ରତି, 'ମର' 'ମର' ଛଳେ—
କି ବୁଝିବ ସଖେ, ତୁମ୍ଭେ ବିବାହ ମହିମା,
ଏ ମହାବିବାହ, ଏହୁ ମହାସମ୍ମିଳନ,
ସୃଷ୍ଟିର କଲ୍ୟାଣକର, ବିଧାତୃ-ବାଞ୍ଛିତ ।
ଏ ନୁହେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ପୂଜା କାମନା ପ୍ରସୂତ,
ଧର୍ମପୂଜା ଏଡ଼ା ବନ୍ଧୋ, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ନିଷ୍କାମ,
ଲଭିବ ପ୍ରକୃତିରାଣୀ ଏ ମହାବିବାହେ
ଅକ୍ଷୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସହ ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।
ଲଭିବ ବିପୁଳ ପୁଷ୍ଟି ସୃଷ୍ଟି ଏ ମିଳନେ,
ଏ ମହାମିଳନ, ଉକ୍ତ ବରୁଢ଼ ଅନ୍ତରେ
ଅଣେ ପୁଣ୍ୟ ମହୋତ୍ସବ, ମଙ୍ଗଳ-ନିଦାନ,
ହାସ୍ୟପ୍ରିୟ ତୁମ୍ଭେ, ତାର କି ବୁଝିବ ତତ୍ତ୍ୱ,
'କୁ'କୁଷା ଲକ୍ଷଣ ସଦା ବ୍ୟବସାୟ ତବ ।
ମନୋମତ ଏ ଉତ୍ତରେ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ୱୟେ,
ଦେଲେ ମଳୟାନିଳେ ଯୋଗ୍ୟ ପୁରସ୍କାର,
ସାଙ୍ଗ ହେଲା ବସୁମତୀ ବସନ୍ତ-ବିବାହ ।
ସରିଲା ବିବାହ ମାତ୍ର ଲାଗିଲା ଉତ୍ସବ
ଦୁଇମାସ ଯାଏଁ, ତାହା ଋତୁଘର ଧାରୀ,
ବସିଲାକ ଶେଷେ କେତେ, ମେଲାଣି ଦର୍ବାର,
ବନେ ହେଲେ ବରକନ୍ୟା ସ୍ୱାଭାଵିଣୀରୂପେ
ପୁଷ୍ପ-ସିଂହାସନେ ପୁଷ୍ପଖରଡ଼ ଉପରେ
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ କୋମଳ, ଚଟୁଳ ।
ଭେଟିଲା ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ଥୋଇ ସ୍ୱବୁ ସ୍ୱଣ୍ଡିତ
ଶତବର୍ଗ, ଶତସ୍ୱର୍ଗ ସୁଷମା ସମ୍ପଦ,
ଭେଟିଲା ଧୂମ୍ରର ଦେଇ ସ୍ତବକ ଚମ୍ପକ,
ଚତୁର୍ବାସ୍ତୁ କୁଣ୍ଡନାର, ଭେଟିଲା ସମର୍ପି
ରମଣୀୟ ଝିନବାସ-ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-ସୁଦେ ବୁଣା,
ଭେଟିଲା ଶିଶିର ଅର୍ପି ଧବଳ ଚାମର ।
ବନଦେବ ପକ୍ଷିକୁଳ, ସ୍ୱରଚିତ ପଦ୍ୟ
ଦେଲେ ଆଣି ଉପହାର, ମଧୁ ଛନ୍ଦଯୁକ୍ତ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅରଣ୍ୟାଣୀ ରାଣୀଙ୍କର ସୁଶୀଳ କୁମାର
କୁରଙ୍ଗମ, ଛାଡ଼ି ଶିଙ୍ଗୁଁ ବିଷାଣ-ବିଟପ
ବହୁଶାଖ, ମହାମୂଲ୍ୟ ମର୍କତ ଗଠିତ,
ଦେଲା ପ୍ରୀତି-ଉପାୟନ ନବ ଦମ୍ପତିଙ୍କେ ।
ଭେଟିଲା ଶିଖରୀ ଶ୍ରୀୟ ଗନ୍ଧାଗାରୁ ଆଣି
ଗଜଗଣ୍ଡବାହୀ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପରିମଳ ମଦ,
ନବରାଣୀଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ା ହେତୁ ସହାସେ
ଆଣିଦେଲା ରତ୍ନାକର ସୁଦୃଢ଼ବଙ୍କ ଫୁଲ,—
ଶ୍ରୀୟ ପାଟେଶ୍ୱରୀ ବେଳା-ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନୁଁ,
ଏହୁପରି ବହୁ ଭେଟି ଲଭିଲେ ଉଭୟେ ।
ମିଶିଲା ଧରଣୀ ସହ ମଧୁର ବସନ୍ତ,
ମିଶିଲା କି ଆହା ସତେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ସୌରଭ,
ଉପହାରେ ତୁଷ୍ଟ ଲଭି ସେ ନବଦମ୍ପତି,
ଦେଲେ ବହୁ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଜା, ପରିଜନେ ।
ଲଭିଲେ ବିହଙ୍ଗେ ନାନା ପକ୍ୱ ସ୍ୱାଦୁଫଳ—
ଲଙ୍କା, ଆମ୍ବ, ରାମଫଳ, ବଦରୀ ପ୍ରଭୃତି ।
ଲଭିଲେ ପାଦପ ଲତା, ସ୍ୱୀୟ ଅଳଙ୍କାର—
ବହୁ ଫୁଲ ଫଳ ଭରି ଶୋଭିଲେ ବ୍ୟାଜେ ।
ନ ହେଲେ ବଞ୍ଚିତ କେହି ରାଜପ୍ରସାଦରୁ
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ସର୍ବେ, ଲଭି ତାହା ଭାଗ୍ୟେ
ନୂତନ ଶଷ୍ପ, ଜଳ କେହି ଅବା ସ୍ନାନ
ସୁଷମା-ଚନ୍ଦ୍ରିକାଧାରେ, ଲଭିଲେ ମାନବେ—
ନବକାନ୍ତି, ନବଶାନ୍ତି, ନବୀନ ଜୀବନ.
ହେଲେ ସର୍ବେ ପୁରସ୍କୃତ, ଭଙ୍ଗିଲା ଦରବାର ।

ଏବେ ଆଧୁନିକ ପାରଳାର ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିଚୟ ଦେଇ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପସଂହାର କରିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଳାର ଗୋଟାଏ ଜାଗ୍ରତ ଜୀବନ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ତାହାର ଏକ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ସ୍ଥାନୀୟ କଲେଜ । ଗଞ୍ଜାମଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ପାରଳାରେ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ସେଥିର କାରଣ ଏହି କଲେଜ । କଲେଜରେ ଏଫ୍. ଏ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଏହି କଲେଜଟି ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କର ଅମର କୀର୍ତ୍ତି । କଲେଜ ସହିତ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ଗ୍ରାମର ଭୂମି ଅକ୍ରମଣ କରି ରହିଅଛି । ତଥାପି ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନରପତି ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଗଜପତି ନାରାୟଣଦେବ ମହୋଦୟ ଅତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ସୁରମ୍ୟ ଅଟ୍ଟାଳିକା ନିର୍ମାଣ କରାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଏହି ନୂତନ କଲେଜ ଗୃହ ମାନ୍ଦ୍ରାଜସ୍ଥ ନିଉଇଙ୍ଗ୍‌ଟନ ରାଜକୁମାର କଲେଜର ପ୍ରଧାନ ଅଧ୍ୟାପକ ମୋରିସନ୍ ସାହେବଙ୍କ 'Morrison Tension' ନାମରେ ନାମିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ମହାରାଜଙ୍କର ଗୁରୁଭକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନିଦର୍ଶନ । କଲେଜର ଛାତ୍ରସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଏକହଜାର । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାୟ ଦ୍ୱିଶତ । ଅଧ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତେଲଙ୍ଗା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଜାତି ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ କଲେଜରେ ମୋଟ ୫୭ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ସତରଜଣ ଓଡ଼ିଆ, ଦୁଇଜଣ ଡୋମେଯାଇଲଡ୍ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ତେଲଙ୍ଗା । ଦୁଇଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଦୁଇଜଣ ତେଲଙ୍ଗା ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜସରକାରରୁ ଇଣ୍ଟରମେଡିଏଟ ବୃତ୍ତି ପ୍ରଦାନ ହୁଏ । ବୋର୍ଡିଙ୍ଗ୍‌ରେ ପନ୍ଦର ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଓ ସେହି ପରିମିତ ତେଲଙ୍ଗା ଛାତ୍ରଙ୍କର ବିନା ବ୍ୟୟରେ ରହିବାର ସୁବିଧା ଅଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଶତକଡ଼ା ୧୫ ଜଣ ଛାତ୍ର ବିନା ବେତନରେ ପଢନ୍ତି । ପଦ୍ମନାଭ ଫଣ୍ଡରୁ ବାର୍ଷିକ ବାରଶତ ଟଙ୍କା ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ । ପାରଳା ରାଜସରକାରରୁ ମଧ୍ୟ ମାସିକ ୫୦ଟଙ୍କା ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ପ୍ରଦାନ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କର ଶିକ୍ଷାନୁରାଗ ଅନୁକରଣୀୟ । ସେ ପନ୍ଦରଟଙ୍କାର ଦୁଇଗୋଟି ବୃତ୍ତି ଦୁଇଜଣ ବି. ଏ. ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ପାଇଁ ଖଞ୍ଜିଅଛନ୍ତି । କତିପୟ ଓଡ଼ିଆ ଓ ତେଲଙ୍ଗା ଛାତ୍ର କୃଷି, ଚିକିତ୍ସା, ଶିଳ୍ପ, ପଶୁଚିକିତ୍ସା ଓ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଙ୍ଗ୍ ଅଧ୍ୟୟନ ସକାଶେ ବୃତ୍ତି ପାଉଅଛନ୍ତି । କଲେଜ ବ୍ୟତୀତ ଉଭୟ ଜାତିଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବାଳକ ଓ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି । ଶିକ୍ଷା ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ମୂଳ । ରାଜାମହୋଦୟ ଶିକ୍ଷିତ ହେବାରୁ ଏହା ତାଙ୍କର ଅପରିଜ୍ଞାତ ନୁହେ । ସୁତରାଂ ଶିକ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସାଧନରେ ସେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇ ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ବୃଷ୍ଟି ଦେଉଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାଙ୍କର ଉନ୍ନତିରେ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଓ ରାଜାଙ୍କର ଉନ୍ନତି, ଏହା ସେ ବୁଝନ୍ତି ଓ ବୁଝି କାର୍ଯ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରନ୍ତି, ସେହି ସ୍ୱଳ୍ପ କୃତିବ୍ୟକ୍ତିମାନେ । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରକୃତି-ପିତା ଉପାଧିର ସେହି ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଅଳଙ୍କାର । ପ୍ରଜା ଶିକ୍ଷିତ ହେଲେ ରାଜ୍ୟରେ କି ଅମୃତମୟ ଫଳ ଫଳେ, ସେଥିର ଉଦାହରଣ ଖୋଜିବାକୁ ଅଧିକ ଦୂର ଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଶିଳ୍ପ-ସାହିତ୍ୟ-ଶାଳିନୀ, ବିଜ୍ଞାନ-ବିନୋଦିନୀ ବାମଣ୍ଡା ହିଁ ସେଥିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ପାରଳାର ଶିକ୍ଷିତ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । କେତେ ଜଣ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ କେହି କେହି ବା ଓକିଲାତି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମର କୃତୀପୁତ୍ର ନରସିଂହ ଦାସ, ଦେଶଭକ୍ତ ମାନଧାତା ଗୋବିନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି. ଏଲ୍. ମହୋଦୟ ପାରଳା-ବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ସେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଯତ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ପାରଳାରେ କବି ଅଛନ୍ତି, ଲେଖକ ଅଛନ୍ତି, ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଅଛନ୍ତି । ପାରଳାର ଲିଖିତ ଭାଷା ଓଡ଼ିଶା ଅଞ୍ଚଳ ଭାଷାର ସମକକ୍ଷ । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର ସଂମିଶ୍ରଣ ହେତୁ କଥିତ ଭାଷା କିଛିଟା ଭିନ୍ନରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ସାମୟିକ ପତ୍ର ସମିତି ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେତୁ କଥିତ ଭାଷା କ୍ରମଶଃ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇଆସୁଅଛି ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଅପ୍ରୀତିକର ହେଲେହେଁ ସତ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ପାରଳାର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମେଳ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ପୂଜା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଦେବୀ; ମାତ୍ର ହିଂସା ଦାନବୀ । ଭାଇ ଭାଇର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଫାଙ୍କ ରହିଲେ ସେହି ଛିଦ୍ର ପଥରେ ତୃତୀୟ ପକ୍ଷର ପ୍ରବେଶର ସୁବିଧା ହୁଏ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନିଜର ଉନ୍ନତି ପଥରେ ନିଜକୁ କଣ୍ଟକ ହେବାକୁ ହୁଏ । ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ନିଜେ ପ୍ରତିକୂଳ ହେବା ଆଉ ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ଗଣ୍ଡି କାଟି ଆତ୍ମଘାତୀ ହେବା, ଏ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଣୁମାତ୍ର ପ୍ରଭେଦ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ମିଳିମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନିଜ ନିଜର ଉନ୍ନତିରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । ସେଥିରେ କେହି କେହି ଉନ୍ନତି ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡ ହୋଇଯିବାର ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ବୁଝିଲେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡକୁ ଯୋଡ଼ିଦେଲେ ଗୋଟା ହୋଇ-ଯାଏ । ଏହା ପାରଳାରେ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନର ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ସଂଘର୍ଷଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ନିୟମ ହୋଇଅଛି । ଏକମାତାର ସନ୍ତାନ ହୋଇ, ଏକମାତାର ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଅସହାନୁଭୂତି ଯେ କିରୂପ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଯାତନାକର ଓ ଅମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ, ତାହା ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ବୁଝି ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବେଳେ ବିସ୍ମୃତ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିତାପର ବିଷୟ । ଭାଇକୁ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ, ଭାଇର ସ୍ୱାର୍ଥରେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ମିଶାଇ ଏକ କରିପାରିଲେ, ଉତ୍କଳଭୂମି କିପରି ସୁଖମୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତା, ଏହା ଚିନ୍ତା କଲେ ସେହି ଚିନ୍ତାରେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ଯେଉଁ ସୁଖ-ଚିନ୍ତାମାନେ ଏତେ ଆନନ୍ଦ, ସେହି ସୁଖ କରଗତ ହେଲେ କି ଅତୁଳ ଆନନ୍ଦ, ଶାନ୍ତି ଓ ସନ୍ତୋଷର ଅମୃତମୟୀ ତ୍ରିବେଣୀ ଧାରାରେ ଜୀବନ ଉଚ୍ଛୁଳିଉଠନ୍ତା ନାହିଁ ? ସେହି ଶୀତଳ ଧାରାରେ ଭବ-ଯନ୍ତ୍ରଣା-ଦଗ୍ଧ ହୃଦୟଜ୍ୱାଳା କି ଉପଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ?

ଆଜି ସକାଳଟିକ ବିଶ୍ରାମରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ୭ଟା ସମୟରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ଆସିଲେ । ପାରଳା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ୪୦ଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିଲି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେକର ମୁହେଁ ମୁହେଁ ସମାଧାନ ହେଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ରାଜବଂଶାବଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖି ଲେଖିବା ସକାଶେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ବିଷୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପରେ ସେ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ନିତ୍ୟା-ନନ୍ଦ ବାବୁ ଜଣେ ମିଷ୍ଟାଳାପୀ, ନିରଭିମାନ ଓ ବ୍ୟବହାରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଥିଲେ ଅଧୀନ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି ଓ ସନ୍ତୋଷ ଆକର୍ଷଣ କରିଯାଇପାରେ, ତାହାଙ୍କର ସେ ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଯଥେଷ୍ଟ ଥିବାର ବୋଧ ହେଲା । ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସମର୍ଥନ ଅଛି । ଅତଏବ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ ତଥାପି ଅଲକ୍ଷିତ ହେବ ନାହିଁ । ଫଳେ ତାହାଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବାର ଦେଖିଥିଲି । ବାକ୍ୟରେ ବା ବେଶରେ ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲେ ଏତେ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚକର୍ମଚାରୀ ବୋଲି କେହି ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । "ନମ୍ରନ୍ତି ଫଳିନୋ ବୃକ୍ଷାଃ" ଏହି ଉକ୍ତିର ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ନଅରର କାଗଜପତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଲିଖିତ ହେଉଅଛି । ନଅର ସମ୍ପର୍କୀୟ କାଗଜପତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଲିଖିତ ହେବା ପାଇଁ ୧୮୯୦ ସାଲରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆଦେଶ କରିଥିଲେ ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଗତ ଶତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ନାହିଁ । ଏକଦା ଚମ୍ପୂ-ପଣ୍ଡିତ ବଳଦେବ ରଥ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପାରଳାର ଦେଉଆନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଏବଧି ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ କର୍ମଚାରୀ ରହି ନ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନ୍ୟମାନ୍ୟ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତିର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ ବଂଶରେ ଏଣିକି ସେ ଅଧେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଅଧେ ତେଲଗୀ ରଖିବାର ଆଶା ରଖିଅଛନ୍ତି । ଏହା ନବୀନ ମହାରାଜାଙ୍କ ବଂଶର ନିଷ୍ଠାର ସୁନ୍ଦର ନିଦର୍ଶନ ।

ଅନନ୍ତର ସ୍ନାନାହାର ସମାପନ କରି କେତେକ୍ଷଣ ପତ୍ର ଲେଖିଲି । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ନାଟ୍ୟକବି ଶ୍ରୀମତୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀରାମ ପଟ୍ଟନାୟକ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀରାମ ବାବୁ ମୋର ବହୁଦିନରୁ ପରିଚିତ । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଅନେକ ସୁଖଦୁଃଖର କଥା ହେଲା । ସେ ପାରଳାର ପ୍ରେସ୍ ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଶୁଣିଲି କବିବର ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅନେକ ସଙ୍ଗୀତ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଛାପାଖାନାରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେଉଅଛି । ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରେ 'ଶ୍ରୀବୃନ୍ଦାବନଚନ୍ଦ୍ର ବିହାର' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ ଏହି ପ୍ରେସରୁ ବାହାରିଅଛି । ତାହା ପାରଳାର ଜଣେ କବି ନରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପାରଳାଧିପତି ମନସ୍ୱୀପ୍ରବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନ ବ୍ୟତୀତ ଭାଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିସାଧନ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ, ଏହା ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ବଙ୍ଗଭାଷାର ସମୁନ୍ନତିର କାରଣ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ; ମାତ୍ର ଏ ଦେଶରେ ସେପରି ଚର୍ଚ୍ଚା କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ନାସିକା ସଙ୍କୁଚିତ କରନ୍ତି । କେହି କେହି ପୁଣି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ କବି-କୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣ ଦୋଷ ଆରୋପ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବା କୁଣ୍ଠା ବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଭାଷା ଆଦର୍ଶ ତାହା ପୁଣି ବ୍ୟାକରଣ-ଦୁଷ୍ଟ ! ଉତ୍କଳରେ କେଉଁ କଥା ଅସମ୍ଭବ ? ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ-ବ୍ୟାକରଣ ରଚିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନେ ଏହି କାରଣରୁ ଜନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସ୍ୱୟଂ ନ ଜାଣି ବାଟର ଦୋଷ ଧରିଲେ କିଛି କ୍ଷତି ହେବ କି ?

କେବଳ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ, ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆକର୍ଷଣ କରିଅଛି । ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରି ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ତତ୍କାଳୀନ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସେ ଜଣେ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । ସେ ଥରେ ସ୍ୱୀୟ ରାଜଧାନୀରେ ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀର ଅଧିବେଶନ କରାଇଥିଲେ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ବହୁବିଧ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଦର୍ଶନରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ 'ରାଜା' ଉପାଧିରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପାରଳାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନମାନ ଦେଖିଲି । ରୌଦ୍ରତେଜ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରଖରତର ହେଉଅଛି । ଏ ସମୟରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଇଚ୍ଛାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ହେଲା । ସୁବିଧା ହେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମୟରେ ବା ବସନ୍ତ ଋତୁର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଆସି ସେ ସମସ୍ତ ଦେଖିବ ବୋଲି କହି ମନକୁ ବୁଝାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କଲି ; ମାତ୍ର ସେ କି ପିଲା କଥା ଯେ, ସହଜରେ ମଙ୍ଗିଯିବ କିମ୍ବା ଭୁଲିଯିବ ! ସେ ପୁଣି ଅଶରୀରୀ, ସେ ବସ୍ତୁର ଅନୁଭୂତି କାହୁଁ ପାଇବ ? ମନଟା ଟାଙ୍କୁ ଟାଙ୍କୁ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ଶରୀର ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ମନ ତ ଶରୀରର ଅଧୀନ, ଶରୀର ନ ଗଲେ ସେ ଅଉ କେଉଁ ବାହନ ଉପରେ ଆରୋହଣ କରି ଯିବ ? ସୁତରାଂ ଅଗତ୍ୟା ତାହାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତହୁଁ ପରଦିନ ସକାଳ ବେଳରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରି ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଣାଇଦେଲି । ମୋର ଆସିବା ସ୍ଥିରକୃତ ହୋଇଗଲା । ଏହି ସ୍ଥିରକୃତ ତାଳ ଭୁଲିବା ଏବଂ ରାଜ-ଆତିଥ୍ୟ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ଉପଭୋଗ ବ୍ୟତୀତ ମୋର ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କିଛି ନ ଥିଲା । ମହାରାଜାମହୋଦୟ ପତ୍ର ପାଇ ମୋର ଆବାସ ବଙ୍ଗଳାକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ଆଗତ ହେବେ ବୋଲି ଜଣେ ସାଇକଲ୍‌ବାଲା କହିପଠାଇଲେ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଆସି ସେହି ସମ୍ବାଦ ଦେଇ ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କଲେ । ଶୁଣିଅଛି, ଅନେକ ରାଜପୁରୁଷଙ୍କୁ ପକ୍ଷମାସବ୍ୟାପୀ ଆରାଧନା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଥରେ ଦର୍ଶନ-ଲାଭ ଦୁର୍ଘଟ ହୁଏ । ଉତ୍କଳର ମୁକୁଟମଣି ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହୋଦୟ ମୋ ଭଳି ଜଣେ ନଗଣ୍ୟ ଲୋକ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିବେ, ଏହା ବାସ୍ତବରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ଏହାକୁ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ନ ମଣି ବରଂ ସଙ୍କୋଚ ମଣିଲି । ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭାବିଲି, ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତ ସଖା କରୁଣା ପ୍ରକାଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତ ଏକଲେ ବିଦୁରର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ! ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ତାହାହିଁ ଘଟିଲା । ଠିକ୍ ସୁବିଧା ସମୟରେ ରାଜ-ଉପବେଶନ ଆସନ ପହଞ୍ଚି ରାଜ-ଆଗମନର ସୂଚନା ଜଣାଇଦେଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଜଣେ ସାହେବ ଆସି ମୋର ଆବାସ ବଙ୍ଗଳାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ । ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଘଟିଲା । ସାହେବଙ୍କ ପୃଷ୍ଠ କ୍ଷେତ୍ର ଝଙ୍ଗଡ଼ ବସ୍ତ୍ରର କଟେଶ ଉଚ ଦୀର୍ଘସ୍ୱୀ । ସଙ୍ଗରେ ସୁଆର ବେହେରା, ଖରକାମ୍ପା, ଅଙ୍ଗାବାସ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାୟ ୫୦ ଜଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ବଙ୍ଗଳାଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଠିକ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ସେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ନ ଆସି ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଟେଲର ସାହେବଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାରେ ଓହ୍ଲାଇ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ଆହ୍ୱାନମତେ ମୁଁ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ଦେବା ସମୟରେ ମହାରାଜାଙ୍କ ସମୀପରେ କର୍ମଚାରୀ ବା ଚାକରବାକର କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରୀତି । ନାନା ଲୋକ ନାନା ବିଷୟ ଜଣାଇବାକୁ ଆସିବେ । ହୁଏତ କେହି ଅନ୍ୟ ଲୋକ ସମକ୍ଷରେ ନିଜର ମନୋଭାବ ଜଣାଇବାକୁ ସଙ୍କୋଚ ବା ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରିବ, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସୁରୀତି ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଅଛି । ମହାରାଜାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହେଲାକ୍ଷଣି ସେ କହିଲେ, "ଆପଣ ବହୁଦିନ ହେଲା ଆସିଲେଣି, ମୁଁ ଦୁଇ ତିନି ଥର ଆସିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅବସର ଅଭାବରୁ ଆସିପାରି ନାହିଁ ।" ଏହି କଥାପକଥନରେ ଯେ କେତେ ଉଦାରତା, କେତେ ସ୍ନେହସହାନୁଭୂତି ନିହିତ ଅଛି, ତାହା କଳନା କରିବାକୁ ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁର୍ବଳ ହୃଦୟ ବାସ୍ତବରେ ଅକ୍ଷମ । ଏରୂପ ନିରଭିମାନତା ସାଧାରଣ ହୃଦୟ-ସୁଲଭ ନୁହେ । ମୁଁ ଏହା ଶୁଣି ବିସ୍ମୟରେ ନିର୍ବାକ୍ ହୋଇଗଲି, କି ଉତ୍ତର ଦେବି ଭାବିପାରିଲି ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ଆତ୍ମସମ୍ବରଣପୂର୍ବକ କହିଲି, ଏ ଜଗତରେ ଯେ ଯେତେ ବଡ଼, ସେ ସେତେ ଭାରଗ୍ରସ୍ତ । ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦୟାପୂର୍ବକ ଏହି ଥରକ ଯେ ମୋତେ ସାକ୍ଷାତର ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ । ଏହା ପରେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଅନେକ କଥା ହେଲା । ଅଧିକାଂଶ ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ ଓ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ରାଜ୍ୟର କେଉଁଠାରେ କି ଐତିହାସିକ ଚିହ୍ନ ଅଛି, ସେଥିରୁ କି ଆଭାସ ମିଳୁଅଛି, କେଉଁଠାରେ ଶିଳାଲିପି ଅଛି, ସେଥିରୁ କି ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଅଛି, କେଉଁଠାରେ କି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଛୁ, ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାହା ଶୁଣି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଭାବିଲି—ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଏ ଅସାଧାରଣ ଗୁଣ କାହୁଁ ଆସିଲା ? ବିଧାତା ଯାହାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ପରିପାଳନା ସକାଶେ ମନୋନୀତ କରନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ଏହିସବୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ ପଠାଇ ଥାନ୍ତି । ମହାରାଜା ଯେପରି ସଦାଳାପୀ, ସେହିପରି ବିନୟୀ ଏବଂ ଆଡ଼ମ୍ବର-ଅଭିମାନ-ବର୍ଜିତ; ବେଶ ଜଣେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରି । ତାଙ୍କ ସହିତ ଯେତେ କଥା ହେଲା, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ କିଛିହେଁ ଅନର୍ଥକ ନୁହେଁ । କଥାରୁ, ମୁଖମଣ୍ଡଳରୁ ଓ ଚକ୍ଷୁରୁ ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ସମଦର୍ଶିତା ଭାବ ଫୁଟି-ଉଠୁଥାଏ । ଭାବିଲି—ଗୁଣଖଣିର ଏ ଅମୂଲ୍ୟ ଅତୁଳ୍ୟ ଚିନ୍ତାମଣିଟି ଯାହାର ଶିରୋଭୂଷଣ, ସେହି ପାରଳା ଭାଗ୍ୟବତୀ ଓ ଧନ୍ୟବତୀ । ଅନନ୍ତର ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମୋଟର ଯାନରେ ନଅରକୁ ବିଜେକଲେ । ମୁଁ ବିଦାୟ ଘେନି ବସାକୁ ଆସିଲି ।

ରାତିରେ ବସି କିଛି ଲେଖିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଏକ କଙ୍କାଳ ଉପସ୍ଥିତ । ପାଚକ ବ୍ରାହ୍ମଣଟି ବିଘ୍ନର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରାୟ ମୋ ପାଖରେ ଆସି ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତଟି ବିସ୍ତାର କରି ଠିଆହେଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ, ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଆସନ୍ନପ୍ରସବା, ସେ କେତେବେଳେ ପ୍ରସବ କରିବ ଏବଂ କଅଣ ପ୍ରସବ କରିବ, ତାହା ହାତ ଦେଖି ମୁଁ ଏହା କହିଦେବି ; ମାତ୍ର ତାହା ହାତରେ କେଉଁଠାରେ ଦେବଲିପିରେ ତାହାର ଭାଗ୍ୟଲିପି ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରସବର ବାରଦଣ୍ଡ ବିଧାତା ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ମୋର ନରଚକ୍ଷୁରେ ଦିଶିଲା ନାହିଁ । କଅଣ କରିବି, ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲା । ମୁଁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ମନାକଲି; ମାତ୍ର ସେ କି ଛାଡ଼ିବାର ପାତ୍ର ? ସେ ମୋତେ ବିନ୍ଧ୍ୟ ହିମାଳୟ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଉଚ୍ଚକୁ ଠେଲିଦେଇ ମୁଁ ବାସ୍ତବରେ ଯେଉଁ ଗୁଣର ଅନଧିକାରୀ, ମୋତେ ସେହି ସମସ୍ତ ଗୁଣରେ ଭୂଷିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାଠାରୁ ଏ ମୌଖିକ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ପାଇ ଟିକିଏ କୌତୁକ କରି ବସିଲି । ତହୁଁ ମିଥ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଲା । କୌତୁକ ତଥା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମିଥ୍ୟାଭାଷଣ ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ କହିଯାଇଅଛନ୍ତି । କୌତୁକ ତ ହେବ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଏ ଗ୍ରହପାଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବି । ଯାହା ହେଉ, ଗୋସାଇଁଙ୍କୁ କହିଲି, ଆଜ ରାତିରେ ପ୍ରସବ ହେବ; ମାତ୍ର ପୁଅ ହେବ କି ଝିଅ ହେବ, ବିଧାତା ସେ ବିଷୟ ଲୁଚାଉଅଛନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ଗୋଟିଏ କିଛି ହେବ । ଏହା ଶୁଣି ତାହାର ଆନନ୍ଦ ଘରେ ବାହାରେ ଖେଳି ବୁଲିଲା । ତାହାର ଭାବୀ ପୁତ୍ର ଗୁଣବାନ୍, ରୂପବାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ହେବ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ତାକୁ କହିଥିବାର ପ୍ରକାଶକଲା । ପୁଅ ଜନ୍ମ ଆଗରୁ ଭାଗ୍ୟ-ଗଣନା, ଆଶାର ଦୌଡ଼ ତ ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ ! ଧନ୍ୟ ଆଶାର ମହିମା ! ବିଧାତା ସୃଷ୍ଟିରେ ଯେତେ ମୋହନ ବସ୍ତୁ ଅଛି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଆଶା ପରି କିଏ ? ରାତିରେ ଆହାରାନ୍ତେ ଯଥାସମୟରେ ନିଦ୍ରାର ଅଙ୍କାଶ୍ରୟୀ ହେଲି ।

ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ କରୁ କରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେଲା । ଆଜି ପାରଳାରୁ ବିଦାୟ । ସେଥିସକାଶେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାକୁ ହେଲା । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ଜଣେ ଲୋକ ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ି ଘେନି ଆସିଲା । ଲୋକଟି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବାଟେଇଦେବା ସକାଶେ ରେଲଷ୍ଟେସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବ । ଗାଡ଼ିରେ ଉଠି ବାହାରିବା ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ କୋମଳ ବାକ୍ୟରେ କହିଲେ—ଆପଣଙ୍କର କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ ଅବଶ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ଘଟିଥିବ, କ୍ଷମା କରିବେ । ତାଙ୍କର ଏରୂପ ଅକୃତ୍ରିମ ଶିଷ୍ଟାଚାରରେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ-ଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରଳା ଛାଡ଼ିବାବେଳେ ଭାବିଲି—ମନ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ଶକ୍ତିର ଥାଆନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଆସି ଏ ଅପାଶୋଭା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ନୟନ ଶୀତଳ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ସାଧ୍ୟର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେ ଶସର ମଧ୍ୟରେ ମନକୁ ନିହିତ କରି-ଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଲିବାବା

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପାରସ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ମଣ୍ଡିୟର ଅମରାବତୀ ଝମ୍ପା ଅଳକାପୁରୀର ସାନଭଉଣୀ ଅଥବା ସ୍ୱର୍ଗର ସୁରମ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ ନନ୍ଦନକାନନର ଫୁଲ ଆସି ପୃଥିବୀରେ ଫୁଟିଅଛି । ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଭ୍ରଚୁମ୍ବୀ ବିପଣୀମାଳା, ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ରାଜପଥ । ବିପଣୀମାନଙ୍କ ମଣିରତ୍ନପୁଞ୍ଜରେ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ରଜନୀରେ ରାଜରଥ୍ୟାମାନ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପାତ ଭଳି ଆଲୋକିତ ହୁଏ । ସତେ ଯେପରି ନଗରୀ ରତ୍ନ ଜ୍ୟୋତିରେ ଝମ୍ପା ସୁଖସ୍ୱପ୍ନରେ ଭରିଅଛି ଗୋଟିଏ କମକାନ୍ତ ଉପବନ । ଏହେ ତ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ, ସ୍ୱାଧୀନତାର ଗୌରବ-ଗର୍ବରେ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ— ତାହା ଉପରେ ଅତୁଳ ସମୃଦ୍ଧି ମଣିକାଞ୍ଚନର ସଂଯୋଗ ହୋଇଅଛି । ନଗରୀ ଖାଲି ଶୋଭା-ସମ୍ପଦବତୀ ନୁହେ— ବୀରଜନନୀ । ତାହାର ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ତେଜ ତାକୁ ବିଶ୍ୱସମକ୍ଷରେ ପର୍ବତ ପରି ଅଟଳଭାବରେ ଠିଆ କରାଇ ରଖିଅଛି; ସୁନ୍ଦର ସଙ୍ଗରେ ଭୀଷଣର ସମାବେଶ ହୋଇଅଛି; ଭୀଷଣତାବର୍ଜିତ ଶୋଭା ପ୍ରାଣହୀନ । ସେ ଶୋଭାର ଗମ୍ଭୀରତା ନ ଥାଏ । ଯେ ଯେତେ ଭୀଷଣ, ସେ ତେତେ ଗମ୍ଭୀର—ତେତେ ସୁନ୍ଦର । ଘୋଡାଗାଡି, ଓଟ, ଗୁଆର ପ୍ରଭୃତି ଯାନବାହନର ଘର୍ଘର ମନ୍ଦ୍ରର ଶବ୍ଦରେ ରାଜପଥ ପ୍ରକମ୍ପିତ । ନାଗରିକମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ପ୍ରୀତିର ଆଲୋକ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ରହିଅଛି, ପ୍ରେମର ବଂଶୀ ବାଜୁଅଛି—ସୁଖାନନ୍ଦର ମଳୟାନିଳ ବହୁଯାଉଅଛି । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅମୃତହିଲ୍ଲୋଳ ବିଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁରେ ଯାହାଙ୍କର ଦେହ, ପ୍ରାଣ, ମନ ପରିପୁଷ୍ଟ, ତାହାଙ୍କ ଜୀବନ ଆନନ୍ଦମୟ, ଉତ୍ସବମୟ, ଅମୃତମୟ ନ ହେବ କାହିଁକି ବା ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଉଦ୍ଭଟଚିନ୍ତା, ଉତ୍ପାତ ଖେଳ ନ ବୁଲିବ କାହିଁକି ? ସ୍ୱାଧୀନତା ସ୍ପର୍ଶମଣି ସଦୃଶ, ତାହା ସ୍ପର୍ଶରେ ଲୁହା ସୁନା ହୁଏ ଝମ୍ପା । ସେ ବସନ୍ତ-ସୁରଭିଶ୍ୱାସ ମଳୟପବନ । ସେ ଛୁଇଁଲେ ନିମ୍ବ ବି ଚନ୍ଦନ ପାଲଟିଯାଏ । ସ୍ୱାଧୀନତା ରୂପ ମହାଧନରେ ଯେଉଁମାନେ ଧନୀ, ସେହିମାନେ ଏହି ଜଗତରେ ଜୀବନ୍ତ ଓ ପ୍ରକୃତ ସୁଖୀ । ଅସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନର ଚେତନାଶକ୍ତି ନ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ତାହାର ବିକାଶ ଘଟେ ନାହିଁ ।

ସହରର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ରାଜଭବନ ପରି ଉତ୍ତୁଙ୍ଗଶିଖର ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଆକାଶ ଭେଦ କରି ବହୁଦୂର ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିଯାଇଅଛି । ହର୍ମ୍ୟଟି ମହାର୍ଘ ସଜ୍ଜାରେ ସଜ୍ଜିତ । ତାହାର ପାଦମୂଳରେ ଠିଆହୋଇ ଚୂଡ଼ାକୁ ଚାହିଁଲେ ଆଖି ଫାଟିପଡ଼େ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ ଜଣେ ପ୍ରଭୂତ ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାମ କାଶିମ୍ । ସେ ଧାର୍ମିକ, ଦୟାଳୁ ଓ ଦାତା ବୋଲି ସାଧାରଣରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଶସ୍ତି ଅଛି । ଜନ୍ମଭୂମି ସେବାରେ ତାଙ୍କର ହସ୍ତ ପବିତ୍ର । ତାଙ୍କର ମହତ୍ ଗୁଣ ଓ ରାଜଭକ୍ତିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପାରସ୍ୟସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କୁ "ନବାବବାହାଦୁର" ଗୌରବ ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଉପଲକ୍ଷରେ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ଲାଗିଅଛି । ବିଶାଳ ହର୍ମ୍ୟଟି ପତ୍ରପୁଷ୍ପଫଳ ବିବିଧ ବନରତ୍ନରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇ ଅତୁଳ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିଅଛି । ଚୂଡ଼ାରେ ବିଚିତ୍ର ବୃହତ୍ ପତାକା ଫର୍ ଫର୍ ହୋଇ ସଗର୍ବେ ଉଡ଼ୁଅଛି । ହର୍ମ୍ୟର ପ୍ରତିକକ୍ଷ ବିବିଧ ବର୍ତ୍ତିର ଆଲୋକଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ସ୍ନାନ କରି ହସିଉଠୁଅଛି । ଗୃହଭିତ୍ତିରେ ମଣିମାଣିକ୍ୟଖଚିତ ସୁନ୍ଦର ଆସ୍ତରଣ ବିଲମ୍ବିତ । ଆଲୋକର ଜ୍ୟୋତି ସେହି ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ଅସଂଖ୍ୟ ନକ୍ଷତ୍ରର ହାଟ ବସାଇଦେଇଅଛି । ରତ୍ନଜ୍ୟୋତି ଦୀପଜ୍ୟୋତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମିଶାମିଶି ହୋଇ ବର୍ଣ୍ଣବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ଅପୂର୍ବ ନବବସ୍ତୁ ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ଅପ୍‌ସରାଗଞ୍ଜିନୀ ନର୍ତ୍ତକୀକୁଳ କେତେ ଠାଣିମାଣି ପ୍ରକାଶ କରି କେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ ନୃତ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବେଣୁବୀଣା ଝଙ୍କାର ମିଶ୍ରିତ ସୁମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ୱର ଶ୍ରୋତା କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କରୁଅଛି । ତେଣେ ବିପୁଳ ଭୋଜର ମହା ଆୟୋଜନ ଲାଗିଅଛି । ସହରର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଅଛନ୍ତି । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ସଭ୍ୟଙ୍କ ମଧୁରାଳାପଗର୍ଭ କୌତୁକ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଘନ ଘନ ସହାସ୍ୟ କରତାଳି ଧ୍ୱନି ଉଠୁଅଛି । ସଭାରେ ପାଣି ପରି ଅତରଧାରା ବହିଯାଉଅଛି । କବିମାନେ ରସପ୍ରାଣ କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛନ୍ତି । କାଶିମ ଦୁଇହାତରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ବିତରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । କେଉଁ ଠାରେ କୁସ୍ତିଖେଳ, କେଉଁଠାରେ ହାତୀଯୁଦ୍ଧ, ମାଲବନ୍ଧାଣ, କେଉଁଠି ବା ଯାତ୍ରା, ଭେଲ୍‌କିବାଜି ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ାକୌତୁକ ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରତି ଛକ ଜାଗାରେ ଖଇରାତ ଦିଆହେଉଅଛି । ଟଙ୍କା ମୋହର ପ୍ରଭୃତି ବାଣ୍ଟୁଡ଼ା ଲାଗିଅଛି । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଠାବେ ଠାବେ ବହୁତ ତୋରଣ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ସୌଜନ୍ୟଗର୍ଭ ସ୍ୱାଗତ ଶ୍ଳୋକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲେଖାହୋଇଅଛି । ହାଉଇ ବାଣର ଶତଶତ ଜ୍ୟୋତିରେ ଆକାଶରେ ଶତ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଉଅଛି । ତୋପ, କମାଣର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶବ୍ଦରେ ଗଗନ ଚଡ଼ ଚଡ଼ ହୋଇ ଫାଟିଗଲା ପରି ଜଣାହେଉଅଛି ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣ ଅସାଡ଼ ହୋଇଯାଉଅଛି । ତହିଁ ହାଉଇ ଆକାଶରେ ଫାଟିଯାଇ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ରତ୍ନଗୋଲକ ବର୍ଷି ପଡ଼ୁଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମସ୍‌ଜିଦ୍ ଆଲୋକମାଳାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ଜ୍ୟୋତିଃପରିଚ୍ଛଦ ଧାରଣ କଲା ପରି ଦିଶୁଅଛି ଏବଂ ଅନବରତ "ଅଲ୍ଲାହୋ ଅକ୍‌ବର" ଶବ୍ଦରେ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠୁଅଛି । ଭକ୍ତକଣ୍ଠର ସେହି ପବିତ୍ର ସୁଲଳିତ ଆହ୍ୱାନ ବାଣୀ ଯେପରି ମଧୁ ଉପରେ ମଧୁ ବର୍ଷିଯାଉଅଛି । ଦିଅ ଦିଅ, ନିଅ ନିଅ, ଖାଅ ଖାଅ ଶବ୍ଦରେ ଦିଗ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଅଛି । ଗରିବ କାଙ୍ଗାଳମାନେ ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟରେ ଉଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବାହୁ ଟେକି ଦାତାଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । କି ନିମନ୍ତ୍ରିତ, କି ଦର୍ଶକ, କି ଭିକ୍ଷୁକ ସମସ୍ତେ ବିଳାସ ଆମୋଦରେ ଭାସମାନ । ବଡ଼ଘରର ଗରିବ ଲୁଣିଆ ଉପାସ ରହେ—ଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସହରର କାଶିମଙ୍କ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହେତୁ ସଫଳ ହୋଇ-ପାରି ନ ଥିଲା । ସେ ନିଜେ ଆନନ୍ଦମୟ, ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ଆନନ୍ଦମୟ, ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତ ଆନନ୍ଦମୟ, ଏମନ୍ତକି ତାଙ୍କ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁପକ୍ଷୀ ବି ଆନନ୍ଦମୟ । ସବୁଆଡ଼େ ଆନନ୍ଦ ଆନନ୍ଦରେ ହସୁଅଛି । କାଶିମଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଖାଲି ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତି ହେତୁ ଉଲ୍ଲସିତ ନୁହେଁ, ଦାନ ହେତୁ ବି ଉଲ୍ଲାସରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦାନ ଆଉ ତ୍ୟାଗରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଥାଏ, ଅନ୍ୟ କାହିଁରେ ସେଭଳି ନ ଥାଏ ।

କାଶିମଙ୍କର ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା, ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନ ଥିଲା, ଅନେକ ଦାସଦାସୀ ଥିଲେ, ବିବିଧ ଯାନ-ବାହନ ଥିଲା, ସୁଖବିଳାସର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନ ଥିଲା । ସବୁ ଥିଲା, ଖାଲି ଯାହାଲାଗି ସଂସାରରେ ଜନ୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ନରଜୀବନର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଦୁର୍ଲଭ ମାନବଜନ୍ମର ସୁଖାନନ୍ଦ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଏ, ସେହି ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ତାଙ୍କର ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁ ଘରେ ବାଲ୍ୟଲୀଳାର ଅଭାବ, ସେ ଘର ସୁନା, ରୁପା, ହୀରା, ମୁକ୍ତା, ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଯେଉଁ ଘର ବାଳଗୋପାଳରୂପୀ ଭଗବାନଙ୍କର ଅମୃତବୋଳା ମଧୁର, କୋମଳ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ ଭାଷାରେ ମୁଖରିତ ନୁହେଁ, ସେ ଘର ଆଉ ମହା ଶ୍ମଶାନ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ନର-ପ୍ରାଣରେ ସନ୍ତାନ-ଲାଭ ପିପାସା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସନ୍ତାନ ଅଭାବରେ ତାହାର ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦିବୁଲେ, ସମ୍ପଦ-ପ୍ରାଧାନ୍ୟକୁ ତୁଚ୍ଛ ମଣେ । ସନ୍ତାନ ବିନା ସମ୍ପଦ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ନାହିଁ ।

ବଡ଼ଲୋକର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଧବଳ ପ୍ରାସାଦର ଦୃଶ୍ୟ ତ ଦେଖାସରିଲା, ଏବେ ଗରିବର ସୁନୀଚ, ନମ୍ର, ମୃତ୍‌କୁଟୀର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାହେଉ । କାଶିମଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଲଘର ଅଛି । କାଶମଙ୍କ କୋଠା ପାଖରେ ସେ ଘରଟିକୁ ଆଣି ଥୋଇଲେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପର୍ବତ ତଳେ ଉଇହୁଙ୍କା ପରି ଦିଶିବ । ନଟେତ୍ ସଜ-ଗ୍ରାମପଦ ତଳେ ମୂଷିକ କମ୍ବା ପ୍ରକାଣ୍ଡକାୟ ଦୈତ୍ୟ ପାଖରେ ମାଟିଢେଲି ପରି ଦିଶିବ । ଘରଟି ଜଣେ ଗରିବ ଗୃହସ୍ଥର । ତାହାର ନାମ ଅଲିବାବା । ଗୃହଟି ଅପରିସର ହେଲେହେଁ ଅପରିଷ୍କୃତ ନୁହେଁ । ଘର ଦ୍ୱାର ପାଖରେ କେତେଗୋଟି ସାନ ସାନ ଫଳବୃକ୍ଷ ଅଛି ; ଦେଖିଲେ ତପୋବନ ପରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଭିତର ବାହାର ସବୁ ନିର୍ମଳ, କେଉଁଠି କୁଟା କେରାଏ ବା କାଠିଖଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଗୁଡ଼, ପବିତ୍ରତା ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଘେରି ରହିଅଛି । ବଡ଼ଘର ପରି ଏଡ଼ବା ଅସମ୍ଭବ ; ସ୍ଥାନଟି ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶାନ୍ତିପ୍ରୀତିମୟ । ଅଲିବାବା, ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଗୋଟିଏ ପୁଅ—ଏହି ତିନି ପ୍ରାଣୀରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିବାରଟି ଗଠିତ । ଅଲିବାବା ବଣରୁ କାଠ ଆଣି ସହରରେ ବିକି ସଂସାରଯାତ୍ରା ଚଳାଏ । ସେ ଗରିବ ହେଲେ କୃପଣ ହେବ, ତାହାର ମହତ୍‌ପ୍ରାଣ ଥିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ଉଦାର, ସରଳ, ଧର୍ମଭୀରୁ ଓ ମଧୁର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ସେ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତିକୁ ଅନ୍ନଦାନ କରେ, ରୋଗୀର ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷା କରେ, ବିପନ୍ନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହିସବୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ହେତୁ ସେ ସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ନେହସମ୍ମାନ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ତାହାର ସ୍ୱଭାବ ଏପରି ସରସ ଯେ, ସେ ସହଜରେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ପଶିଯାଏ । ସେ ଥରେମାତ୍ର ଆଳାପ ପରିଚୟରେ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କୃତ ସ୍ମୃତି-ରେଖା ଟାଣିଦେଉଥିଲା; ସେ ରେଖା ଆଉ ଲିଭୁ ନ ଥିଲା । "ପରୋପକାରାୟ ସତାଂ"—ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରବାଣୀ ତାହାର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ସତ୍ୟକଥନରେ ତାହାର ଜିହ୍ୱା ପବିତ୍ର ଥିଲା, ନୈତିକ ସାହସରେ ହୃଦୟ ପବିତ୍ର ଥିଲା, ସନ୍ତୋଷରେ ମନ ପବିତ୍ର ଥିଲା, ଦୟା ଅହିଂସାରେ ସ୍ୱଭାବ ପବିତ୍ର ଥିଲା ଏବଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟସାଧନରେ ହସ୍ତ ପବିତ୍ର ଥିଲା । ତାହାର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅଭଦ୍ରତା ତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ଥିଲା । ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତା ଏକ ନୁହେଁ—ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଥା । ଅଶିକ୍ଷିତ ପ୍ରାଣରେ ସୁଦ୍ଧା ସଭ୍ୟତା ବିକଶିତ ହୋଇ-ପାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷାକୁ ଛାଡ଼ି ସଭ୍ୟତା ଏକାକୀ ରହିପାରେ । ଅଲିବାବା ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀଲୋକ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ମହିମାରେ ତାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ତର ରହିଅଛି । କୌଣସି ଧର୍ମପ୍ରତି ତାହାର ବିଦ୍ୱେଷ ନାହିଁ, ସବୁ ଧର୍ମକୁ ସେ ଭକ୍ତିଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖେ । ତାହା ମତରେ ଈଶ୍ୱର ଏକ, ଧର୍ମ ଏକ—କେବଳ ନାମ ଭିନ୍ନମାତ୍ର, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଶକ୍ତିର ଅନେକ ପ୍ରକାଶ ।

କାଶିମ ଓ ଅଲିବାବା ଉଭୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ଆକାଶପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ ଥିଲେହେଁ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ସହୋଦର । ସେମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ପାଉଛରେ ବସାଇଅଛି । ଗୋଟିଏ ଡେମ୍ଫରେ ଦୁଇଟି ଫଳ ସର୍ବଦା ସମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସାନ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । କାଶିମ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଅଲିବାବା କନିଷ୍ଠ । ସେମାନଙ୍କର ପିତା ପାରସ୍ୟର ଜଣେ ସାଧାରଣ ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ସେ ଅକାଳରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କରି ପୁତ୍ରଦୁଇଟିକୁ ଅନାଥ କରିଗଲେ । କେତେକେତେକୁ କାଶିମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଥିଲା ; ମାତ୍ର ଅଲିବାବା ବାଲ୍ୟସୀମା ଡେଇଁ ନ ଥିଲା । ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଘରଖଣ୍ଡିକ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନ ଥିଲା । କାଶିମ ଯତ୍‌ସାମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ;ମାତ୍ର ପିତୃବିୟୋଗ ପରେ ଅର୍ଥାଭାବ ହେତୁ ଅଲିବାବା ଭାଗ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟା-ଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା ଘଟି ନ ଥିଲା । କାଶିମ ସାମାନ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟବଳରେ ଯାହା ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି, ସେଇଥିରେ ଦୁଇଭାଇଙ୍କୁ ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଚଳିବାକୁ ହୁଏ । କାଶିମ ଅଲିବାବାକୁ ପ୍ରାଣାଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ଅଲିବାବା ସୁଦ୍ଧା ଅଗ୍ରଜର ପ୍ରାପ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ କେତେ କାଳ ଅତୀତ ହେଲା । ଭବିଷ୍ୟତ ଗର୍ଭରେ କଅଣ ଅଛି, ତାହା କେହି ଜାଣି-ପାରେ ନାହିଁ । ଅକସ୍ମାତ୍ କାଶିମଙ୍କର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ ହେଲା । ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେତେବେଳେ ଆସନ୍ତି, ସେ କେହିଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ବଡ଼ ଅଳକ୍ଷ୍ୟରେ ଆସନ୍ତି; ତାହା ତାହାର ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । କାଶିମ ଜଣେ ବହୁ ବିତ୍ତଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର 'ସଖିନା'ନାମ୍ନୀ ବିଧବା

http://oaob.nitrkl.ac.in

କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରି ଅତୁଳ ବିଭବର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ । ନସୀବ ଚକ୍ରର ଅଦ୍ଭୁତ ଘୂର୍ଣ୍ଣନରେ ଆଜି ଯେ ଫକୀର, କାଲି ସେ ରାଜା ହେଉଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏ ସଂସାରରେ ବିରଳ ନୁହେ । ବିବାହ ପରେ କାଶିମ ସ୍ୱଭବନ ଛାଡ଼ି ଶ୍ୱଶୁରାଳୟରେ ଯାଇ ବାସ କଲେ । ଆଲିବାବା ପୈତୃକ ଭିଟାମାଟି କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ିରହିଲା ।

ସଖିନା ଚଢ଼ା ଘରର ଝିଅ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ତାହାର ସ୍ୱଭାବ ଅତି ଇତର ଥିଲା । ବଡ଼ଘରେ ତାହା ପରି ନୀଚମନା ନାରୀ ପ୍ରାୟଶଃ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେ ଥିଲା ଈର୍ଷାପରାୟଣା, ସମ୍ପଦ ଗର୍ବରେ ଗର୍ବିତା । ମାନଜ୍ଞାନ ଉପରେ ସେ ଗରିବଙ୍କୁ କଥା କହେ ନାହିଁ । ତାହାର ବିଶ୍ୱାସ, ତାହା ପରି ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ରମଣୀ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ କେଜାଣି; ମାତ୍ର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଏ ଉକ୍ତିର ଗୋଟାଏ ଅକ୍ଷର ସୁଦ୍ଧା ମିଛ ନୁହେ । ସଖିନା ନିଜର ସୁଖ ଛଡ଼ା ପରର ସୁଖ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ପରର ସୁଖଶ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ଆଖି ଫୁଟିଗଲା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରି ହିଂସାରେ ଛଟପଟ ହୁଏ ।

କାଶିମ ଆଲିବାବାଙ୍କୁ ନିଜ ପାଖରେ ଆଣି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ସଖିନା ସେଥିରେ ଘୋର ଆପତ୍ତି କରି ଅମଙ୍ଗ ହେଲା । କି କୁକ୍ଷଣରେ ସେ ଆଲିବାବାକୁ ଦେଖିଥିଲା କେଜାଣି, ଆଲିବାବାର ନାମ ଶୁଣିଲେ ତା ଦେହ ଜଳିଉଠେ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତୃଜାୟାକୁ ଆଲିବାବା ମାତୃ ତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି କରେ; ମାତ୍ର ସଖିନା ତାକୁ ଅକାରଣରୁ ଘୃଣା କରେ । ସେ ଧନୀ କନ୍ୟା, ମହାମାନବତୀ ! ଗରିବ ଆଲିବାବାଠାରୁ ଦେବର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଲେ ଲଜ୍ଜାରେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟିଯିବ, ସେ ସମାଜରେ ଆଉ ମୁହଁ ଦେଖାଇପାରିବ ନାହିଁ—ଏ ଧାରଣା ସେ ସର୍ବଦା ପୋଷିରଖିଥିଲା । କାଶିମ ତାକୁ ଢେର ବୁଝାଇ କହିଲେ, "ଆଲି ମୋର ସାନ ଭାଇ, ଏକା ମାଆ ପେଟରୁ ଦୁହିଙ୍କର ଜନ୍ମ, ଦୁହିଙ୍କ ଦେହରେ ଏକା ରକ୍ତ ବହୁଅଛି, ମୁଁ ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରି ରାଜା ପରି ରହିବି, ଆଉ ସେ ମୁଠା ଲାଗି ପେଟ ପୋଷିବ, ଏହା ଦେଖି ଲୋକେ ମୋତେ କଅଣ କହିବେ ? ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ମୁଁ ନିନ୍ଦା-ଉପହାସର ପାତ୍ର ହେବି ସିନା ! କେତେ ଲୋକ ଆମ ଘରେ ଖାଇ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି, ଆଉ ଆଲି ମୁଠାଏ ଖାଇ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବ, ସେଥିରେ ଆମର କଅଣ ବା ସରିଯିବ ?" ସଖିନା ଉଦ୍ଧତ ରୁକ୍ଷ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ତୁମ୍ଭ ଭାଇ ବୋଲି ତୁମେ ତ ଆଉ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଭାଗ୍ୟ ଗଢ଼ିଦେଇ ବା କିଣିଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ! ତା ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ଅଛି, ସେ ତାହା ଭୋଗକରୁ । ସେଥିରେ ଆମର କଅଣ ଗଲା ? ଆଉ ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ବା କଅଣ ଅଛି ? ସଂସାରରେ କିଏ କାହାର ଛିଦ୍ର ଦେଖିପାରେ ? ଦୁଷ୍ଟ ଅସହିଷ୍ଣୁ ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ ବୋଲି କଅଣ ଆମେ ତାଙ୍କରି କଥାରେ ଚଳିବା ? ଯାହାହେଉ, ସେ ଯାହା କହୁପଛେ ଆଲି ପାଇଁ ଏ ଘରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଏହା ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା ।" କାଶିମ ତ ଦାମ୍ଭିକା, ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳମତି ପତ୍ନୀର ସ୍ୱଭାବ ଜାଣନ୍ତି, ସୁତରାଂ ଉପଦେଶ ବାଣୀକୁ ଖଣ୍ଡନ କଲେ ନାହିଁ; କଲେ ଦଂଶନ, ବାଦୋଦ୍‌ଗାର ସଙ୍କୁଳ ମହା ଅନର୍ଥ ଘଟିବ, ଏକଥା ସେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ସେ ନିଜେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ତ୍ରୀର ଅନ୍ନପୋଷ୍ୟ, ତାଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପଦଗୌରବ ସବୁ ତ ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରସାଦରୁ ! ଏରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଅଧିକ ଅଗ୍ରସର ନ ହୋଇ ନୀରବ ରହିବା ହିଁ ସୁବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଏବଂ ନୈତିକ ଚରିତ୍ରର ଶୁଭ ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଲିବାବା ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଆଉ ସମ୍ପର୍କ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏକ ପାଖରେ ଭାଇ, ଆର ପାଖରେ ସମ୍ଭ୍ରମ, ସମ୍ପଦ—ସେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯିବେ ? ତାଙ୍କର ଦୁର୍ବଳ ବିବେକ ଶକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପକ୍ଷ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲା, ସୁତରାଂ ସେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଢଳିପଡ଼ିଲେ । ଭାଇ ଅଲଗା ପର ହୋଇ ରହିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଲିବାବାର ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତି ମଳିନ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ବାଟରେ କାଶିମଙ୍କୁ ଚତୁର୍ହୟଯୋଜିତ ସୁସଜ୍ଜିତ ଅଶ୍ୱରଥରେ ବସି ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ବିନୟରେ ନମ୍ରହୋଇ ଦୁଇ ହାତରେ ସଲାମ କରେ ଏବଂ ଅଗ୍ରଜର ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେ; କିନ୍ତୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କାଶିମ କଅଣ କରନ୍ତୁ, ସେ ବଡ଼ଲୋକ ଢଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ଅଡ଼ନେଇରେ ମୁହଁଦେଇ ଉପର ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଚାଲିଯାନ୍ତି । ଭାଇଙ୍କର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ଅଲିବାବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ ହସିପକାଏ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ବା ଈର୍ଷା କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଜ ଯେ ଉପାସି, କାଲି ଯେବେ ସେ କୁବେର ହୁଏ, ତେବେ ସେ ନିଜକୁ କି ଭୁଲିଯାଏ, ଆଉ ଭାଇକୁ ଭୁଲିଯିବା କଥା କଅଣ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଚରଣରେ ତାହାର ଅତୀତ ଏପରି ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଢାଙ୍କିଯାଏ ଯେ, ଅତୀତର ଅତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛାୟା ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ ।

ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଅଲିବାବାର ବିବାହ ହୋଇଯାଇ-ଅଛି । ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ଫତେମା । ଫତେମା ଯେଉଁ-ପରି ରୂପବତୀ, ସେହିପରି ଗୁଣବତୀ । ଗରିବ ଘରର ଝିଅ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ତାହାର ହୃଦୟ ଥିଲା । ଅନେକ ଧନୀ କନ୍ୟାର ହୃଦୟ ଫତେମାର ସେହି ହୃଦୟ ତୁଳନାରେ ଲଘୁ । ତାହାର ପତିଭକ୍ତି ଯେଉଁ ପରି ଆଦର୍ଶ, ଅଲିବାବାର ପତ୍ନୀପ୍ରେମ ସେହିପରି ପବିତ୍ର । ଦୁହିଁଙ୍କର ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ଅତୀବ ସୁଖକର ହୋଇଥିଲା । ଫତେମାର ଚରିତ୍ର ଏପରି ମଧୁର, ମାର୍ଜିତ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯେ, ତାକୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ତାହାର ଆନନ୍ଦ-ମୟୀ ମାତୃମୂର୍ତ୍ତି ନିକଟରେ ସମ୍ଭ୍ରମରେ ଶିର ଅବନତ ହୋଇଆସେ । ତାହା ପରି ଦୟାଶୀଳା ପରୋପକାରିଣୀ ରମଣୀ ନାରୀ-ସମାଜରେ ଦୁର୍ଲଭ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସେ ସଖିନାକୁ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ପରି ଭକ୍ତି କରେ; ମାତ୍ର ସଖିନା ତାକୁ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଈର୍ଷା କରେ । ଏ ଦୁଇଟି ରମଣୀଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ପରସ୍ପରର ପ୍ରତିକୂଳ । ଗୋଟିଏ ତୁଳସୀ ମଞ୍ଜରୀ, ଅନ୍ୟଟି ବାଇଡଙ୍କର ଅଁଶ; ଗୋଟିଏ ସୁଗନ୍ଧପ୍ରାଣ ସୁଗନ୍ଧା, ଅପରଟି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ-ମୟ ଗନ୍ଧଗୋହିରୀ; ଗୋଟିଏ ଦେବୀ, ଅନ୍ୟଟି ଦାନବୀ; ଗୋଟିଏ ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଜାହ୍ନବୀ, ଅପରଟି ପାପପଙ୍କିଳା କର୍ମନାଶା ଭିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ଅମୃତ କଳସ, ଅନ୍ୟଟି ପ୍ରାଣଘାତୀ ବିଷଭାଣ୍ଡ । ଫତେମା ଖଣ୍ଡିଏ ଭଲ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ ସଖିନା ତେବେ ଥଟ୍ଟା କରେ, ଶ୍ଳେଷ ବନ୍ଧୁପରେ ଶତଖଣ୍ଡ ହୁଏ, ଛଟାଭଙ୍ଗ ମେଲେ; ମାତ୍ର ଫତେମା ସେସବୁ ଦେହକୁ ନ ନେଇ ହସରେ ଉଡ଼ାଇଦିଏ । ତାହାର ଛଳ, କପଟ, ମାୟା କିଛି ନାହିଁ; ସେ ଗୋଟିଏ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଶାଳଶାଖା; ମାତ୍ର ସଖିନା କୁଟ କର୍କଶ କଣ୍ଟାବାଉଁଶ କଣୀ । ଫତେମା ତା ଘରକୁ କ୍ୱଚିତ୍ ଯିବା ଆସିବା କରେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଅଲିବାବାର ତିନୋଟି ଗଧ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ସେହି ଗଧ ତିନୋଟିଙ୍କୁ ନେଇ ବଣକୁ ଯାଏ । ବଣରୁ କାଠ କାଟି ସେମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ଲଦି ବଜା-ରରେ ଆଣି ବିକ୍ରୟ କରେ । ସେଥିରୁ ଯାହା ମିଳେ, ତେତିକରେ ସେ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ଘର ଚଳାଇନିଏ । ତେବେ ଅଣେପଣେ ବଳିଲେ ଦାନଖଇରାତ କରେ; ଯଥାଶକ୍ତି ଗରିବ ଅକ୍ଷମର ଅଭାବ ପୂରଣ କରେ । ଅଲିବାବା କୋଷ୍ଠୀରେ ସଞ୍ଚୟ ନାହିଁ, ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସୀ । ସେ କହେ—ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଉଛି, ସେ ମୋତେ କି ଦେବ, ଆଉ ପ୍ରତିଦିନ ଦେଇଆସୁଅଛି । ଜଣେ ଦେବା ଲୋକ ଥିବାଠାରେ ସଞ୍ଚୟ କରିବ କାହିଁକି ? ଅଲିବାବାର ଅଳ୍ପ ଆୟରେ ସୁଦ୍ଧା କିଛି ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଥିଲେ ଆଉ ଅଭାବ କଅଣ ? ଅଭାବର ଜନ୍ମଦାତା ଅସନ୍ତୋଷ ସିନା ! ସେହି ଅସନ୍ତୋଷ ଦ୍ୱାରା ସେ ପୁଷ୍ଟ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । କେହି ଯେବେ କହେ—"ନିଜ ପାଇଁ ସଞ୍ଚୟ ନ କର ପଛେ, ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରପୋଷ୍ୟବର୍ଗ ପାଇଁ କିଛି କିଛି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଉଚିତ, ନଚେତ୍ ଦୈବାତ୍ ସେମାନେ ଯେବେ ତୁମର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ତେବେ ବଞ୍ଚିବେ କିପରି ?" ଅଲିବାବା ଏ କଥା ଶୁଣି ହସି ହସି କହେ—ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ବଞ୍ଚି ରହିବେ । ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଉଛି, ସେ ତାଙ୍କୁ କି ଦେଖିବ । ମୁଁ ନିଜେ ତ ପିଲାବେଳୁଁ ପିତୃହୀନ, ବଞ୍ଚି ନ ରହି କଅଣ ମରିଗଲି ? ଯେ ଜୀବନ ଦେଇଛି, ଜୀବନ ରକ୍ଷାର ଉପାୟ ସେହି ଏକା ଦେଖାଇଦେବ, ସେଥିଲାଗି ଚିନ୍ତା କଅଣ ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦିନେ ଅଲିବାବା ଖଣ୍ଡେ କୁରାଢି ଧରି ଗଧ ତିନୋଟି ଧରି ବଣକୁ ଗଲା । ପ୍ରତିଦିନ ଯେତେବେଳେ ଯାଏ, ସେ ଦିନ ତାହାଠାରୁ ଟିକିଏ ଉଚ୍ଛୁର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ଶୀଘ୍ର କାଷ୍ଠ ସଂଗ୍ରହ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ବଣର ଯେଉଁ ଅଂଶରୁ ରୋଜ୍ କାଠ ନିଏ, ସେ ଅଂଶରୁ ତ କାଠ ସରିଆସିଲାଣି, ଆଜି ସେଠାକୁ ନ ଯାଇ ପର୍ବତ ମୂଳକୁ ଗଲେ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ପ୍ରଚୁର କାଠ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିବି । ଏହା ଭାବି ସେଦିନ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ଭେଦ କରି ପର୍ବତ ମୂଳକୁ ଗଲା । ଭୟରେ ସେ ଆଡ଼କୁ କେହି ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୈବାତ୍ ଗଲେ ଆଉ ଲେଉଟି ଆସିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । କାହିଁକି ଫେରିଆସିବାକୁ ନ ହୁଏ, ତାହା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଫେରି ଆସିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଅଲିବାବା ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରଥମତଃ ଟିକିଏ ଶଙ୍କିତ ହେଲା; ମାତ୍ର ପରେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ଭାବିଲା—ମଲେ ପଛେ ମରିବି, ସେଥିପାଇଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକଷ୍ଟ ପରି ଏତେ ଭୟ କାହିଁକି ? ମୋପରି ଗୋଟାଏ ଦରିଦ୍ର ମରିଗଲେ ବା ଜଗତର କେଉଁ କ୍ଷତି ହୋଇଯିବ ? ଆଉ କାହା ବା କାହିଁକି ହେବ ? ହାତରେ ହତିଆର ଥାଉ ଥାଉ ଏତେ ଛନିଆ କାହିଁକି ? ଭୟ ଯିନା ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କ ଲାଗି, ତା ଛଡ଼ା ତ ଭୂତ ତ ଆଣୀ ଅଛି ଡରିଲେ ନାହିଁ ? ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତ ମୋର ଲେଖାଯୋଖା ବା ମଧୁର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, କୁଆ ସେମାନେ ମୋତେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାକୁ କାହିଁକି ଆସିବେ ? ତେବେ ଦେଖାଯାଉ କାହାର ଯେବେ ନିତାନ୍ତ କପାଳଦୋଷ ପଡ଼ିଥିବ, ତେବେ କିଛି ନ ପାରେ । ଅଲିବାବା ଏହା କହି ଆପେ ଆପେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ କହିଲା, ଆଃ, ଏ କୌତୁକ ନା ରସିକତା ? ଯାହା ହେଉ, କଳ୍ପନାର ମଜାଟା ମନ୍ଦ ନୁହେ ।

ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଘନତୃଣ-ଛନ୍ନ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ପର୍ବତ ମୌନବ୍ରତୀ ଯୋଗୀ ଯୋଗ-ଧ୍ୟାନରେ ନିଶ୍ଚଳ ଥିଲା ପରି ଠିଆ ହୋଇଅଛି । କେତେ ଯୁଗ ବହିଗଲାଣି, କେବେ ବି ତାହାର ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଯୋଗରେ ତାହାର ପିଣ୍ଡ ପଥର ପାଲଟି-ଯାଇଅଛି । ପର୍ବତଟା ଏରୂପ ନିର୍ଜନ ଯେ, ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ଶବ୍ଦ ଶୁଭେ ନାହିଁ—ଗୋଟାଏ ନୀରବ ବିଭୀଷିକା ସେଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଅଛି । ସେହି ପର୍ବତର ପାଦ ତଳେ ଗୋଟାଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଝାଙ୍କୁଡ଼ା ଗଛ ଅଛି । ଅଲିବାବା ଗଧ ତିନୋଟାକୁ ଚରିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ସେହି ଗଛ ମୂଳରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ବନସ୍ଥଳୀ ଥରିଉଠିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଖଇ ଫୁଟିଲା ପରି ଦୂର ଜାତ ଅଶ୍ୱଖୁରର ଟପ୍-ଟାପ୍ ଶବ୍ଦ ବାୟୁସ୍ରୋତରେ ଭାସି ଆସିଲା । ଅଲିବାବାର ଦେହ ଫୁଲିଉଠିଲା । ସେ ବ୍ୟସ୍ତସମସ୍ତ ନେତ୍ରରେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା—ବହୁତ ଧୂମଶିଖା ପରି ଖଣ୍ଡେ ମେଘ ଆକାଶରେ ଭାସି ଆସୁଅଛି । ତଥ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେ ଗଛ ଉପରେ ଚଢି ଅନାଇଲା । ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ହେତୁ ବହୁତ ଅନେକ ଦୂରଯାଏ ତାକୁ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଦେଖିଲା—ଦଳେ ଦାନବ ସଦୃଶ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ପ୍ରଖର ବେଗରେ ଅଶ୍ୱ ଛୁଟାଇ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଅଶ୍ୱଖୁରୋତ୍‌ଥିତ ଧୂଳିପଟଳ ମେଘ ପରି ଦିଶୁଅଛି । ଅଲିବାବା ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଗଛର ଆହୁରି ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇ ପତ୍ରବହୁଳ ସ୍ଥାନରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ବସି ରହିଲା । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଦଳ ଆସି ସେହି ଗଛମୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଅଲିବାବା ସେମାନଙ୍କର ଭୀଷଣ ଯମଦୂତଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଜାଣିପାରିଲା, ସେମାନେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦସ୍ୟୁ । ସମସ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ମୁହଁବନ୍ଧା ଥଳୀ ଅଛି । ସମ୍ଭବତଃ ସେଥିରେ ଅପହୃତ ପଦାର୍ଥସବୁ ଅଛି । ଅଲିବାବା ଗଣି ଦେଖିଲା, ସେମାନେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଚାଳିଶ ଜଣ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପରିଚ୍ଛଦ ଏବଂ ମସ୍ତକରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପଗଡ଼ି । ସମସ୍ତେ ଘୋଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଘୋଡ଼ାର ବେକ ମୂଳରେ ଥାପଡ଼ା ମାରି ତାହା ପ୍ରତି ସ୍ନେହାଦର ପ୍ରକାଶକଲେ । ତହିଁ ପରେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧିଦେଇ ଚାଳିଶ-ଜଣଯାକ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ମାଲପୂର୍ଣ୍ଣ ଥଳୀସବୁ ହାତରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧରି ଖଣ୍ଡେ ବୁଦାରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲେ । ଦସ୍ୟୁଦଳପତି ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଜଳଦ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ କହିଲା—'ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ଖୋଲ୍ ।' ଏହା କହିବାମାତ୍ରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ବୃକ୍ଷଲତାଗୁଳ୍ମାଚ୍ଛାଦିତ ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଗୋଟାଏ ଦ୍ୱାର ହୋଇଗଲା । ତହିଁ ପରେ ସ୍ୱଳ୍ପକ୍ଷଣମାତ୍ର ସେହି ଗୁପ୍ତ ସୁଡଙ୍ଗରେ ପଶି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସମସ୍ତେ ବାହାରି ଆସି ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଅଶ୍ୱ ଆରୋହଣ କଲେ । ଦଳପତି ଉକ୍ତ ଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ପୂର୍ବପରି ବିକଟ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—ସିସେମ, ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କର । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ମାୟାଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇ ଭୂମିରେ ମିଶିଗଲା । ସେଠାରେ ଦ୍ୱାର ଥିବାର ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ କିଛି ଜଣାହେଲା ନାହିଁ । ଦସ୍ୟୁମାନେ ଏକାଧିକ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇଦେଇ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପଶିଗଲେ । ଆଲିବାବା ଗଛ ଉପରେ ଥାଇ ସବୁ ଦେଖିଥିଲା । ଗୁପ୍ତ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଭିତରେ କଅଣ ଅଛି, ତାହା ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ତାହାର ମନ ବଡ଼ କୌତୂହଳୀ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ଗଛରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ଦସ୍ୟୁପତି ଯେଉଁଠାରେ ଠିଆହୋଇଥିଲା, ସେଇଠାରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲା । ସେ ଗଛ ଉପରେ ଥିବାବେଳେ ଦସ୍ୟୁପତି ଉଚ୍ଚାରିତ ଦ୍ୱାର ଖୋଲିବା ଏବଂ ବନ୍ଦ ହେବାର ମନ୍ତ୍ର ଶୁଣି ତାକୁ ଘୋଷି ଘୋଷି କଣ୍ଠସ୍ଥ କରି ରଖିଥିଲା । ଆଲିବାବା ଦସ୍ୟୁପତି ପରି ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ କହିଲା, ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ଖୋଲ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ପୂର୍ବପରି ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଖୋଲିଗଲା । ଆଲିବାବା ତାହା ଭିତରେ ପଶି ଦେଖିଲା—ତାହା ଖାଲି ଗୁମ୍ଫା ନୁହେଁ, ଗୁମ୍ଫା ତଳକୁ ସ୍ଥଳଭବନ ପରି ସୁନ୍ଦର ସୁସଜ୍ଜିତ ଅନେକ ଘର ଅଛି । ସେ ଘରେ ବାୟୁ, ଆଲୋକର ଅଭାବ ନାହିଁ । ବାୟୁ ଓ ଆଲୋକ ଆସିବା ସକାଶେ ଗୁପ୍ତ ପଥ ଅଛି । ତାହା ଏପରି କୌଶଳରେ ନିର୍ମିତ ଯେ, କାହାରି ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଆଲିବାବା ପ୍ରତି ଘରେ ବୁଲି ସବୁ ଦେଖି ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେ ଏବେ ବୁଝିପାରିଲା, ଏ ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀ ବା ମାୟାପୁରୀ ନୁହେଁ—ଏ ପାତାଳପୁରୀଟି ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ଧନାଗାର । ସେ ଦେଖିଲା—କେଉଁ ଘରେ କାନ୍ଥ ଉପରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୋହରର କାନ୍ଥି ମସ୍ତହୋଇଛି, କେଉଁ ଘରେ ବସ୍ତା ବସ୍ତା ମଣି-ମାଣିକ୍ୟ, ସୁନ୍ଦର ମାଳା ମୋତି ପ୍ରଭୃତି ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । କେଉଁ ଘର ରତ୍ନଖଚିତ ବହୁ ବିବିଧ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ରତ୍ନାଳଙ୍କାରରେ ଅଳଙ୍କୃତ । ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରତ୍ନର ଫିଙ୍ଗାଫିଙ୍ଗି, ସେଠାରେ ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରାକୁ ବା ପଚାରେ କିଏ ? ଧାନଖଳାର ଅଗାଡ଼ି ପରି ସେଗୁଡ଼ାକ ଯଥା ତଥା ଗଦା ହୋଇଅଛି । ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର ଖଟ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ—ସେହି ଟଙ୍କାଗଦା ଉପରେ ସେମାନେ ଶୁଅନ୍ତି । ଏତେ ଧନରତ୍ନ ଦେଖି ଆଲିବାବା ତାଟଙ୍କା ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିଲା—ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର ଏ ଗୁପ୍ତଧନଭଣ୍ଡାରରେ ଯେତେ ଧନ ଅଛି, ଶତ ଶତ ରାଜଭଣ୍ଡାରରେ ତେତେ ନ ଥିବ । ଏ ଦ୍ୱିତୀୟ କୁବେରର ଗନ୍ତାଘର । ଏଥିରେ ଯାହା ଯାହା ଅଛି, ତାହାସବୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଦେଖିଲେ ଗୋଟାଏ ଜନ୍ମର ପରମାୟୁ ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଶୁଭଯୋଗରେ ମୋତେ ଘରୁ ଆଜି ବାହାର କରି ଆଣିଥିଲେ, ଏତେ କାଳ ପରେ ଆଜି ମୋ ହାତରୁ କୁଗତି ଖସିବ । ଭଗବାନ ମୋ ଭାଇ କାଶିମକୁ ବି ଦିନେ ଏହିପରି ଆକସ୍ମିକ ସୌଭାଗ୍ୟ ଦାନ କରିଥିଲେ ; ମାତ୍ର ମୁଁ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ସେହି ଭ୍ରାତୃ-ସୌଭାଗ୍ୟରେ କେବେ ଈର୍ଷାପରାୟଣ ହୋଇ ନାହିଁ ବରଂ ଆହ୍ଲାଦ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି । ବୋଧହୁଏ ଦୟାମୟ ଜଗପିତା ମୋର ସେହି ଅହଂକାର ପୁରସ୍କାର ଆଜି ଏହି ରୂପରେ ମୋତେ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଆଲିବାବା ଆନନ୍ଦରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଏହିପରି ଭାବୁ ଭାବୁ ହଠାତ୍ ତାହା ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ଚମକ ଆସି ପଶିଗଲା । ସେ ଧଡ଼କରି ଉଠି ଠିଆହୋଇ କହିଲା—ଉଃ, କେତେବେଳ ହୋଇଗଲାଣି ! ଦସ୍ୟୁମାନେ ଯେବେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ମୋର ଅବସ୍ଥା କଅଣ ହେବ ? ଆଉ ଏ ମୃତ୍ୟୁମନ୍ଦିର ଭିତରେ ରହିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ଏହା କହି ସେ କେତେଟା ମୋହରପୂର୍ଣ୍ଣ ଥଳୀ ନେଇ ଯଥାଶୀଘ୍ର ସେହି ସଙ୍କଟପୁରୀ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା, କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହାନ୍ତି । ତହୁଁ କହିଲା—'ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କର ।'

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାର ଏ ବାକ୍ୟର ଅବସାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାୟାଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଅଲ୍‌ବାବା କେତେ କାଠ କାଟିସାରି ବନମଧ୍ୟରୁ ଗଧ ତିନୋଟିଙ୍କୁ ଖୋଜି ଆଣିଲା । ମଝିରେ ମୋହରଥଳୀ ରଖି ତାହା ଚାରି ପାଖରେ କାଠ ସଜାଇ ଛେଲା ବାନ୍ଧିଲା । ଏପରି କୌଶଳରେ ଛେଲା କଷିଲା ଯେ, ତାକୁ ଦେଖି କେହି କାଠ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରିବ ନାହିଁ । ଛେଲା ତିନୋଟା ଗଧ ପିଠିରେ ଲଦି ସେ ସ୍ୱଗ୍ରାମମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ତେତେବେଳକୁ ବେଳ ବୁଡ଼ି ଆସୁଥିଲା । ଅଲ୍‌ବାବା ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଧ ଅଡ଼ାଇ ଚାଲିଲା । ଖୁବ୍ ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା ପରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କେହି କିଛି ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଯାଣି ବେଳ ମାପି ମାପି ସେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା, ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ଚର୍ମପକ୍ଷ ବାଦୁଡ଼ିବୃନ୍ଦ ଅନ୍ଧାରର ଜୟପତାକା ଉଡ଼ାଇବୁଲିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାରାଣୀଙ୍କ ସ୍ୱଜୟଶଙ୍ଖର ଗାୟକରନ୍ତି ଶିବାକୁଳ ଷଡ଼ଜଧୈବତ ମିଶ୍ରିତ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ରାଣୀଙ୍କର ଆଗମନୀ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନୀଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଫେନରାଶି ପରି ଆକାଶରେ ତାରାପୁଞ୍ଜ ଫୁଟିଉଠିଲେ । ଏତେବେଳଯାଏ ଅଲ୍‌ବାବା ଫେରି ଆସିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ ତ ବେଳ ଉତରନ୍ତେ ହେଉଥାଏ ଆସି ପହଞ୍ଚେ, ଆଜି ଏତେଯାଏ ଡେରି କାହିଁକି ହେଉଛି ? ଫତେମାର ମନ ଆଉଟିପାଉଟି ହେଲା । ବେଳ ଯେତେ ଡେରି ହେଉଥାଏ, ତାହାର ଉତ୍କଣ୍ଠା ତେତେ ବଢ଼ୁଥାଏ । ସ୍ୱାମୀ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଅରଣ୍ୟକୁ ଏକୁଟିଆ ଯାଇ ରାତିଯାଏ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସ୍ୱାମିବତ୍ସଳା ସତୀର ହୃଦୟ ଓ ମନ ଯାହା ହୁଏ, ତାହା ସତୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ବାରମ୍ବାର ଦାଣ୍ଡକୁ ଆସି ଅନାଇଯାଉଥାଏ । ଘରକୁ ଫେରିଆସି ପୁଣି ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଏ, ପୁଣି ଫେରିଆସେ—ଏହିପରି ସେ ଚରଖି ଭଳି ଘୂରିବୁଲୁଥାଏ । ମନେ ମନେ କେତେ ଝଅଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଡାକୁଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଦାଣ୍ଡରେ ଅଲ୍‌ବାବାର ଗଧ ହୁଙ୍କା ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ଫତେମା ଅଲୁଅ ଯେନ ଯିବାକୁ ଡର ପାଇଲା ନାହିଁ ; ଅନ୍ଧାରରେ ଝୁଣ୍ଟି ହାବୁଡ଼ି ଧାଇଁଯାଇ କବାଟ ଫିଟାଇଦେଲା । ସ୍ୱାମୀର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ତାହାର ସବୁ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସେ ମୁହଁରେ ଦୁଃଖ ବା ବିଷାଦର ଛାୟା ମୁଦ୍ଧା ନ ଥିଲା । ଅଧିକନ୍ତୁ ମଧୁର ଆନନ୍ଦରେଖା ଖେଳିଯାଉ ଦିଶୁଥିଲା । ଫତେମା ପଚାରିଲା—"ଆଜି ଏତେ ଡେରି କାହିଁକି ହେଲା ?" ଅଲ୍‌ବାବା ଟିକିଏ ଚକିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—ପାଖରେ ଆଉ କାଠ ମିଳୁ ନାହିଁ । ଆଜି ଅନେକ ଦୂରକୁ ଯାଇଥିଲି । ଅନନ୍ତର ଅଲ୍‌ବାବା ଗଧମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଭିତରକୁ ଆସିଲା ଏବଂ ଦାଣ୍ଡକବାଟ କିଳିଦେଇ ଆସିବା ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହିଲା । ଫତେମା ସ୍ୱାମୀର ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ପଛେ ପଛେ ଆସିଲା । ଅଲ୍‌ବାବା ଗଧ ପିଠିରୁ ଛେଲା ଓହ୍ଲାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଚରିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଲା । ତାହା ପରେ ଛେଲା ଭିତରୁ ମୋହର ଥଳୀଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ଘରେ ରଖିଲା । ଘର ଭିତରେ ଦୀପ ଜଳୁଥିଲା, ଅଲ୍‌ବାବା ଥଳୀ ଫିଟାଇ ଘର ମଝିରେ ମୋହରଗୁଡ଼ାକ ଢାଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫତେମା ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଓ ଆଶଙ୍କାରେ ଚକିତ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ଦେହ ଥରିଉଠିଲା । ସେ ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—ଏଗୁଡ଼ାକ କେଉଁଠୁ ଆଣିଲ ହୋ ? ଏ ତ ଭଲ ସୁନାରେ ତିଆରି ଚୁକୁଣା-ଚାକଳିଆ ବଡ଼ ବଡ଼ ମୋହର ! କେଉଁଠୁ ଚୋରି କରି ଆଣିଲ ? ଅହୋ, ଏ କୁବୁଦ୍ଧି କାହିଁକି କଲ ? କାଠ କାଟି ତ ବେଶ୍ ଚଳୁଥିଲ, ଆମର କଅଣ ଲୋଡ଼ା ଥିଲା କି ? ଏ ମହାପାପ କାହିଁକି କରିବାକୁ ଗଲ ? ପାପ ତ କେବେ ଲୁଚି ରହିବ ନାହିଁ, ଏହୁଣି ପୋଲିସ ଆସି ବାନ୍ଧି ନେଇଯିବ । ମୋର ସ୍ୱାମୀ ହତ୍ୟାକାରୀ ଏ ଅପବାଦ ମୁଁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ଛି-ଛି, ତୁମ୍ଭେ କି ମଣିଷ ହୋଇ କଅଣ କଲ ? ହାୟ ମୋ ପୋଡ଼ା କପାଳ ! ତୁମର ଏ ଅଧୋଗତି ଦେଖିବା ଆଗରୁ ମୋତେ ମରଣ ନ ଠେକିଲା କାହିଁକି ? ଫତେମା ଏହିପରି କେତେ ହାଇପାଇ ହେଲା । ଅଲ୍‌ବାବା କିଛି ନ କହି ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସୁଥାଏ । ମନେ ମନେ କହୁଥାଏ—ବାଃ, କୌତୁକ ତ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀର କଳ୍ପନା କ୍ରମେ ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରି ଆସିବାରୁ ଆଉ ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନୀରବତା ରକ୍ଷା କରିପାରିଲା ନାହିଁ; ହସି ହସି କହିଲା, "ଫତେମା, ସ୍ଥିର ହୁଅ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର । ତୁମ ସ୍ୱାମୀ ଯେତେ ଅକିଞ୍ଚନ ହୋଇଥାନ୍ତୁ; ମାତ୍ର କଦାପି ସେ ଚୋର ଡକାୟତ ବା ନରଘାତକ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତୁମେ ଭୟ କର ନାହିଁ । ପାପ ଲେଶ ତୁମର ଛାୟା ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଦୁଃସାହସୀ ହେବ ନାହିଁ । ଏବେ ଶୀତଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ମନ ଲଗାଇ ଘଟଣାଟା ଶୁଣ ।" ଏହା କହି ଦସ୍ୟୁବୃତ୍ତାନ୍ତ ଆମୂଳଚୂଳ ସବିସ୍ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫତେମା ସବୁ ଟିକିକଠାରୁ ନିଖିକ ଯାଏ ଶୁଣିସାରି ମୃଦୁ ହସି କହିଲା—"ତୁମେ ଚୋରି ନ କର ପଛକେ, ହେଲେ ଚୋରି ମାଲ ଫାଙ୍କିସାରି ଆଣିଛ !" ଅଲିବାବା କହିଲା—ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, ରତ୍ନ ଅସ୍ଥାନରେ ପଡିଥିଲେ ବି ତାକୁ ସାଉଣ୍ଟି ଆଣିବ, ତେବେ ସେଥିରେ ଦୋଷ କଅଣ ? ଫତେମା କହିଲା — ଦସ୍ୟୁଧନ ହେଲେ ବି ସେ ପରଧନ ତ, ତୁମେ ପର ଧନ ହରଣ କଲ, ପାପ ହେବ ନାହିଁ ? ଅଲିବାବା ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ହସିଉଠି କହିଲା—"ଅହୋ, ଦସ୍ୟୁସୁଦ୍ଧା କି ତ ଯେଉଁ ଧର୍ମବଳରେ ଉପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ତାକୁ ନେଲେ ପୁଣି ପାପ ହେବ ! ବରଂ ସେହି ଧନ ଆଣି ଦାନ କଲେ ବା ଅନ୍ୟ ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇଲେ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ହେତୁ ଧନ ସାର୍ଥକ ହେବ । ଆଉ ଅପବିତ୍ର ଅପବାଦରୁ ମୁକ୍ତି ଲଭି କରି ପବିତ୍ର ହେବ । ଫତେମା ଆଉ କିଛି ନ କହି ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଫତେମା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୟନରେ ମୋହର ଗଦାକୁ ଚାହିଁରହିଲା । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଅଧରରେ ହାସ୍ୟର ରେଖା ଖେଳାଇ ସ୍ୱାମୀକୁ ପଚାରିଲା—ଅଚ୍ଛା, ଏତେ ମୋହର କେଉଁ ରଜା ଘରେ ଅଛି ନା ? ତୁମ ଭାଇ ସେ ଏତେ ବଡ଼ଲୋକ, ତାଙ୍କ ଘରେ ଭଲା ଅଛି ନା ? ଅଲିବାବା କହିଲା—ଛି, ଛି, ତୁମେ ବଡ ନିର୍ବୋଧ ଫତେମା ବିବି, ଏ କଅଣ ଏକାଳର ମୋହର ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ଥିବ ? ଏ ବହୁକାଳର ପୁରୁଣା ମୋହର । ଦେଖୁ ନାହିଁ, କମିତି ହଳଦିଆ ମେଞ୍ଚା ପଡ଼ି ଯାଇଛି ! ଏଥିରେ ଖାଦ ନାହିଁ—ଏ ଖାଣ୍ଟି ସୁନା ! ଖୁବ୍ ପୁରୁଣା ଖାନଦାନ ବୁନିଆଦ୍ ରଜାମହାରାଜା ଘରେ କିଛି ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର ଏତେ କାହା ଘରେ ନ ଥିବ । ଭାଇ ସାହେବ ତ ଭାଲି ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ, ତାଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର ବି ତ ଏକପ୍ରକୃତିର ବଡ଼ଲୋକ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଘରେ ଏ ମାଲ କାହୁଁ ଆସିବ ? ସେ କଥାରେ ଆମର କଅଣ ଅଛି ? ଏବେ ଏଗୁଡ଼ିକ ରଖିବା କେଉଁଠି ? ମୁଁ କହୁଛି, ଗୋଟାଏ ଖଣା ଘର ଭିତରେ ଖୋଳି ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇଥିରେ ରଖିବା, ପରେ ଲୁହା ସିନ୍ଦୁକ କିଣିଦେଲେ ଆଣିବା । ଫତେମା ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହାସ୍ୟରେ ଘର କମ୍ପାଇଦେଇ କହିଲା—ଅଚ୍ଛା, କହିଲ ଭଲା, ତୁମ ପରି କେମାନ ଦୁନିଆରେ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ଯେ ତୁମକୁ ଏକଦିନରେ ରଜା କରାଇଦେଲା, ତୁମେ ତାକୁ କବର ଦେବ, ଏଟା ଏକା ନ୍ୟାୟର କଥା ହେଲା ? ହେଉ, ତାହା କର ପଛେ, ଗଣିକରି କବର ଦିଅ । ଅଲିବାବା କହିଲା, ପାଗଳ ନା କଅଣ ? ଅଳ୍ପ ହୋଇଛି ନା ଗଣି-ହେବ ? ଗଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡ ଘଣ୍ଟା ପାହିଗଲେ କେହି ଯେବେ ଆସି ଦେଖେ, ତେବେ ସର୍ବନାଶ । ଫତେମା କହିଲା, ତେବେ ମାପି ରଖିବା, ମୁଁ ସଖିନା ବିବି ପାଖରୁ ସେରଟା ମାଗି ଆଣେ । ତାକୁ ଡାକିବ କି ? ଦେଖିଲେ ତା ଛାତି ଫାଟିଯାଆନ୍ତା ସିନା, ସେ କଅଣ ଆଉ ବଞ୍ଚନ୍ତା ? ଫତେମା ଏହା କହି ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲା । ଅଲିବାବା ମୃଦୁ ହସି କହିଲା—ତୁମ ଅନୁମାନ ଠିକ ଫତେମା, ଏବେ ଚଞ୍ଚଳ ଯାଇ ସେରଟା ଆଣ । ଫତେମା ସେର ପାଇଁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଖଣ୍ଡେ ବାଟରୁ ଫେରିପଡି କହିଲା—ମୋତେ ଯେ କହିଥିଲ ମୋଣଟିଏ ଝୁମୁକା କାନକୁ ଗଢ଼ାଇଦେବ ବୋଲି, ତା ଏବା ନିଶ୍ଚେ ଦେବ । ଅଲିବାବା ଏ କଥା ଶୁଣି ନ ହସି ସମ୍ଭାଳିହୋଇ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ; କହିଲା—ସମୁଦ୍ରରେ ପଶି ତୁମର ତୃଷା ଯାଉ ନାହିଁ, ଖାଲି ଝୁମୁକା କାହିଁକି, ସୁନାରେ ଗୋଟାଏ ଖୋଳ କରି ଏବେ ତାହା ଭିତରେ ପଶ । ଗହଣା ପିନ୍ଧିବା ସାଧଟା ମେଣ୍ଟି ଯାଉ । ଫତେମା କହିଲା—ସୁନାକୁ ମାଟି ଭିତରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଖବର ଦେବ, ଆଉ ମୋତେ ସୁନା ଭିତରେ ଖବର ଦେବ—ଯାହାହେଉ, ଅଚ୍ଛା ଲୋକ ତୁମେ ! ସେ ଏତିକିମାତ୍ର କହି ହସି ହସି ଚାଲିଗଲା ।

ଫତେମା ଯାଇ ତାହାର ବଡ଼ ମାଈ ସଖିନାକୁ କହିଲା—"ନାନୀ, ତୁମ ଦିଅର ଆଜି ବଜାରରୁ ଚାଉଳ କିଣି ଆଣିଛନ୍ତି । ତାହା ଠିକ୍ ଅଛି କି ନାହିଁ ମାପିକରି ଦେଖିବ । ତୁମ ସେରଟା ଟିକିଏ ଦିଅ, ମାପିସାରି ଉତୁଣି ଆଣି ଦେଇଯିବି । କାଙ୍ଗାଳସ୍ୱଭାବ ଭାରି ଠକ ଭଉଣୀ । ସେ କି ଯାଦୁମନ୍ତ୍ର ଜାଣନ୍ତି କେଜାଣି, ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଆଖିରେ ପଟି ମାରିଦେଇ ସେରେ କୋଳି ଚଉଦଅଣ୍ଟାକି ମାପିଦେବେ ।" ସଖିନା ଭାରି ଚତୁରୀ, ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଯେ ରୋଜ୍ ଆଣି ରୋଜ୍ ଖାଏ, ଆଜି ସେ ଏତେ ଚାଉଳ କେଉଁଠୁ ଆଣିଲା ଯେ, ତାହା ପୁଣି ମାପି ରଖିବ ? ଫତେମା ଭାରି ଚାଲାକ୍, ଅଚ୍ଛା ତା ଚାଲାକି ବାହାର କରିବି ।" ସଖିନା ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ସେର ତଳରେ ମେଞ୍ଚାଏ ମହମ ଲଗାଇ ଫତେମା ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା—"ମାପିସାରି ଚଞ୍ଚଳ ଆଣି ଦେଇଯିବୁ ଭଉଣୀ, ମୋର ବି ଦରକାର ଅଛି ।" ସେର ତଳରେ ମହମ ଲଗାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ, ଯାହା ମାପିଲେ ସେଥିରେ କିଛି ଲାଗିରହିବ । ସୁତରାଂ ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼ିବ । ଫତେମା ସେର ଆଣି ସ୍ୱାମୀ ହାତରେ ଦେଲା । ଅଲିବାବା ଖଣା ଖୋଳି ସାରି-ଥିଲା । ସେରରେ ମୋହରସବୁ ମାପି ସେଥିରେ ଢାଳି-ଦେଇ ଉପର ମାଟି ସମାନ କରିଦେଲା । ମାପିବା-ବେଳେ ସେର ତଳେ ମହମରେ ଗୋଟାଏ ମୋହର ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ତେଜନାରେ ଅଲିବାବା କିମ୍ବା ଫତେମା କେହି ତାହା ଦେଖିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଯେ ସରଳ, ସେ ଏତେ କୁଟିଳତା ପତି କାହିଁକି ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିବ ? ଫତେମା ସେରଟି ନେଇ ସଖିନାକୁ ଦେଇ ଆସିଲା ।

ସେର ତଳେ ଗୋଟାଏ ମୋହର ଲାଗିଥିବାର ଦେଖି ସଖିନା ତାଟଙ୍ଗା ହୋଇଗଲା । ତାହା ମୁଣ୍ଡରେ ବଜ୍ର ଖସିପଡ଼ିଲା । ବାଣବିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ପରି ସେ ଈର୍ଷାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ମୋହରଟି ଧରି ଦଉଡ଼ି ସ୍ୱାମୀ ପାଖକୁ ଧାଇଁଲା । ମୋହରଟି କାସିମ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ କହିଲା—"ଦେଖିଲ ଏଟା କଅଣ ?" ସ୍ତ୍ରୀର ମୁହଁ ଥମ-ଥମ, ଆଖି ଛଳଛଳ ଦେଖି କାସିମ କିଛି କାରଣ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ମୋହରଟି ଧରି ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ଲେଉଟାଇ କହିଲା—"ଏ ତ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଅସଲ ଖାଣ୍ଟି ସୁନାମୋହର ! ଅଚ୍ଛା, ଏ ମୋହର ମିଳୁ ନାହିଁ—ତୁମେ ଏହାକୁ କେଉଁଠୁ ପାଇଲ ?" ସଖିନା ଅଭିମାନମିଶା କର୍କଶ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ତୁମ ପରି ଧନୀ ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ତୁମେ ଯେ ଗୋଟାଏ ଗର୍ବ କର, ତାହା ତୁମର ଭୁଲ, ମସ୍ତ ଭୁଲ, ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଭୁଲ । ତୁମ ଭାଇ ଅଲିବାବା ଏଭଳି ଧନୀ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି ଯେ, ସେ ସେରରେ ମୋହର ମାପୁଛି । ଇଚ୍ଛା କଲେ ସେ ତୁମପରି ପଚାଶଟା ଧନୀ ଲୋକ କିଣିନେଇପାରିବ ।" ଏହା କହି ସେ ଏ ଦୁରୂହ ରହସ୍ୟ କି ସୂକ୍ଷ୍ମ କୌଶଳରେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଅଛି, ତାହା ସାଟୋପ-ସାଳଙ୍କାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି-ଗଲା । କାସିମ ସବୁ ଶୁଣି ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିତ୍ୱକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ ଏଭଳି ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନର ସ୍ୱାମୀ ବୋଲି ନିଜେ ସୁଦ୍ଧା ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା ଉପଭୋଗ କଲେ । ଅନନ୍ତର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ସତେ ଆମର ଅଲି ଏଭଳି ବଡ଼ଲୋକ ହେଲାଣି ? ହେଉ ହେଉ, ଭଲ କଥା, ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ । ମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରୁଛି, ସେ ମୋର ମାଆପେଟର ଭାଇ ହୋଇ କେତେ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରୁଥିଲା, ଭଗବାନ ତାକୁ ଏତେ ଦିନେ ମୁହଁ ଟେକି ଚାହିଁଲେ, ଏହାଠଉଁ ଆନନ୍ଦ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ଲୋକେ କହନ୍ତି ପରା, ପୋଖରୀରେ ପାଣି ଥିଲେ ଆଣ୍ଠୁକ ଶୀତଳ । ମୁ ପିନା ତାହା କହେ ନାହିଁ, ହେଲେ ମୋର ଅଲିଭାଇଟି ସେପରି ନୁହେ । ତୁମକୁ ଆଉ ମତେ ସେ କେତେ ଭକ୍ତି କରେ ! ବଞ୍ଚିଥାଉ ଭାଇ ମୋର । ସେ ଯେମିତି, ତା ସ୍ତ୍ରୀଟି ବି ସେମିତି, ଦୁହେଁ ଯାକ ଏକା ମାଟିରେ ଗଢ଼ା ।" ସଖିନା ଏ କଥା ଶୁଣି ବିସ୍ମୟରେ କାଠ ହୋଇ-ଗଲା, ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହୋଇଗଲା । ସେ କ୍ରୁଦ୍ଧା ବାଘୁଣୀ ପରି ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲା, "ହାୟ ମୋ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୋଡ଼ା କପାଳ, ଇମିତି ମଣିଷ ବି ଦୁନିଆରେ ଅଛନ୍ତି ? ମୁଁ କହୁଛି କ'ଣ, ଏ ଭାଇ ଭାଇବୋହୂଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ବାଢ଼ିବସିଲେ ! ପୋଡ଼ପାଉ ସେ ବୁଦ୍ଧି । ଆଲିବାବା ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ ତୁମକୁ ଆଉ କେହି ପଚାରିବେ ନା ଖାତର କରିବେ, ଏତିକ ବି ବୁଝିପାରୁ ନାହଁ ? ଆଉ କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ ଝିଅ ଫତେମାଟା ମୋ ଆଗରେ ବାହା ବାହୁ ବାଢି ଚାଲିବ, ଏହା ତ ମୁଁ ମଲେ ବି ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ଛୁଆବୁଣୀ ପୁଣି କେତେ ଛୁଆ ଜାଣେ ଲୋ ମା ! ମଉନମୁହାଁ ସୁଚ୍ ନାଗ କାର ଏତେ ଗୁଣ ! ମୋତେ କହିଲ କ'ଣ ନା ସୂଉଳ ମାପିବ ! ମୁଁ ସିନା ସିମିତି ସିଆଣୀ ହୋଇଥିଲୁ ଜାଣିଲି ! ସେ ଭାଲେ ଭାଲେ ବୁଲିଲେ ମୁଁ ପଛେ ପଛେ ବୁଲିଲି ଲୋକ, ମୋ ଆଖିରେ ପୁଣି ସେ ଧୂଳିଦେବ ? ସେ ପରା ମୋହର-ମାଳ ଗୋଛା ଗୋଛା ବେକରେ ପକାଇ ଛନ୍ଦି ଫୁଲିଭ ମୋ ଆଗରେ ବଡ଼ପଣ ଦେଖାଇହେବ ? ଫାଲୁଆ-ମୁହାଁଙ୍କ ତ ବେଶଟା ଖାଲି ଖାଇଯିବ ! ନା-ନା, ତାହା କେବେଁ ହେବ ନାହିଁ, ମୋର ସେ ମୋହର ଲୋଡ଼ା । ତୁମେ ଯେଉଁବାଟେ ହେଉ, ମୋତେ ସେ ମୋହରସବୁ ଆଣିଦିଅ ।" କାଶିମ କହିଲେ, "ଛି ସଖିନା, ତୁମେ ଭଲ ଘରର ଝିଅ ହୋଇ ଏ କ'ଣ କରୁଛ ? ଆଲି-ବାବାର ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଈର୍ଷା କରିବା ତୁମର ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାହିଁ, ସେ ତ ଆମକୁ କେବେ ହିଂସା କରେ ନାହିଁ ? ତୁମର ଏ ଆଚରଣ ଭଲ ନୁହେଁ । ସେଥିଲାଗି ଲୋକେ ତୁମକୁ ନିନ୍ଦା କରିବେ । ପରର ଅମଙ୍ଗଳ ଚାହିଁଲେ ନିଜର ଅମଙ୍ଗଳ ହୁଏ, ଏହା କ'ଣ ତୁମେ ଜାଣ ନାହିଁ ? ତୁମର କ'ଣ ବା ନାହିଁ, ତେବେ ବି ତୁମେ ପର ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଲୋଭ କରୁଛ ? ଏହା ଧର୍ମ ସହିବ ନାହିଁ ।" ସଖିନା କହିଲା, ଧର୍ମ ନ ସହୁ ପଛକୁ, ଯେପରି ହେଉ ଯାହା ହେବାର ହେଉପଛେ, ମୋତେ ସେହି ମୋହର ଆଣି ଦିଅ, ନ ହେଲେ ମୁଁ ବିଷ ଖାଇ ମରିବି । ପୁରୁଷ ମଣିଷ ତୁମେ, ନାରୀ ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା କ'ଣ ବୁଝିବ ? ନାରୀର ସୌଭାଗ୍ୟ ଦେଖି ନାରୀ-ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ହୁଏ, ତୁମେ ନାରୀ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଅନୁଭବ କରନ୍ତ । ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅକଥନୀୟ ।" କାଶିମ ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀହୃଦୟରେ ଜ୍ୱାଳା କେଉଁ-ଠାରେ, ତାହା ଜାଣିପାରି ଉଠି ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଲି-ବାବା ଘର ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତ ଆଲିବାବା ଅଗ୍ରଜଙ୍କୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲିଉଠିଲା ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କାଶିମଙ୍କ ପଦଧୂଳି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଳିଦେଲା, ବସିବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଆସନ ଆଣି ପିଣ୍ଡାରେ ବିଛାଇଦେଲା । କାଶିମ ଭାଇକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ବସିଲେ । ଆଲିବାବା କହିଲା, "ଭାଇ, ଆପଣଙ୍କ ଚରଣଧୂଳି ଲାଗି ମୋର ଦୀନ କୁଟୀର ପବିତ୍ର ହେଲା । ଆଜି ଶୁଭଯୋଗରେ ସକାଳେ ପାହିଥିଲା, ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀପଦ-ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ଆଜି ମୋର କେଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ଅମିର ଆସି ଫକୀର ଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ । କ'ଣ ଆଜ୍ଞା କରିବେ କରନ୍ତୁ, ଏ ସେବକ ତାହା ପାଳିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କର ଏ ଦୟା ମୁଁ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ ।" କାଶିମ କହିଲେ, "ଭାଇ, ଆଉ ଲୁଚା ନାହିଁ, ମୁଁ ତୋର କିଛି କରି ନାହିଁ । ତୁ ଯାହା କହୁଛୁ, ସେ ତୋର ମୋ ପ୍ରତି ଭକ୍ତିର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ମୋର ଆସି-ବାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ତୁ ଗାଲି କେଉଁ ମୋହର ଆଣିଛୁ, ତାହା କପର କେଉଁଠୁ ଆଣିଲୁ, ମୋର ଜାଣିବା ଦରକାର । କାଲେ ପୋଲିସ ଆସି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ କରିବ, ସେଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ସାବଧାନ କରିଦେବାକୁ ଆସିଲି । ସବୁ ଘଟଣା ଜାଣିଥିଲେ ଦରକାରବେଳେ ଉପାୟ କରିବାର ସୁବିଧା ହେବ । ଏବେ କେଉଁଠୁ କେତେ ମୋହର ଆଣିଛୁ ସତ କହନ୍ତ ?" ଆଲିବାବା ଏ କଥା ଶୁଣି ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ପରି ହୋଇ କହିଲା, "ଏ କି କଥା କହୁଛ ଭାଇ, ରାତିରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିଲ ନା କ'ଣ ? ମୋହର ମୁଁ କେଉଁଠୁ ଆଣିବି ? ବୋଧହୁଏ ମୋର କେହି ଦୁଶ୍‌ମନ୍ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବାଦ ଦେଇଛି । ଭାଇ ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ବିଭେଦ ଜନ୍ମାଇବା ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ତାର ଲାଭ କ'ଣ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟ ମତେ ଠଟ୍ଟା କରିଦେବା ପାଇଁ ଖେଳରେ ଆପଣ ଏକଥା କହୁଛନ୍ତି; ନ ହେଲେ ଏହାର ଅନ୍ୟ କାରଣ ନାହିଁ । କାଶିମ ଧୀର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, "ଆଲି, ଆଉ ବେଶୀ ଚାଲାକି ବାହାର କଲେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଚଳିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, କୁତ୍ରରୂପେ ଜାଣେ, ତୁ ମୋହର ଆଣି ଘରେ ରଖିଛୁ । ଏବେ ବୁନା ସ୍ୱଇଟି ସବୁ ସତ କଥା କହୁଯା ।” କାଶିମ ଏହା କହି ସଖିନାର ସେର ତଳେ ମହମ ଲଗାଇବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସେଥିରେ ମୋହର ଲାଗି ଆସିବା ଯାଏ ସବୁକଥା କହିଗଲେ । ହାତରେ ମୋହରଟି ଆଣିଥିଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ । ଆଲିବାବା ଆଉ ସନ୍ଦେହ କରି-ପାରିଲା ନାହିଁ, କି ଲଜ୍ଜାରେ କଥା କହିପାରିଲା ନାହିଁ ; ଥମ ଥମ ହୋଇ ରହିଗଲା । ନିଜର ଅସାବଧାନତାରୁ କଥା ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ପଡିଥିବାରୁ ଭାରି ମନେ ମନେ ଦୁଃଖିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ରକ୍ତସ୍ପୃହ କତ୍ତୁଣୀକୁ ବଳିଯାଇ-ଥିବା ସ୍ଥଳେ ଆଉ କଅଣ କରିବ ? ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦସ୍ୟୁ-ଘଟିତ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଭାଇଙ୍କ ପାଖରେ ସତ କହିଗଲା । କାଶିମ ଅବିଶ୍ୱାସବ୍ୟଞ୍ଜକ ଶୁଷ୍କହାସ୍ୟ ମୁଖରେ ଫୁଟାଇ କହିଲେ, “ଆଲି, ତୁ ନୂଆ ଶେଢ଼ଲକୁ କାଞ୍ଜିପାଣିରେ ଭଣ୍ଡାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରି କେତେ ଗୁଡ଼ୁସ ଖେଳୁଛୁ ? ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ଦ୍ୱାର ଫିଟିଗଲା, ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା, ଏପରି କଥା ଉପନ୍ୟାସକୁ ଶୋଭା ପାଏ । ଦେଖୁଛି— ତୁ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତ ଔପନ୍ୟାସିକ ହୋଇଉଠିଲୁଣି । ଚାଲିବା ଅଣ୍ଡାଖଣ୍ଡକ, ତୋତେ ଏବେ ମିଛ କହିଆସିଲାଣି ? ହେଉ କେବେ,ମୁଁ ଯାଉଛି ଏଣିକି ତୋର ହାନିଲାଭ ତୁ ଜାଣୁ । ମୋତେ ଆଉ ପଛକୁ ପାପଶା ମାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ ।” ଆଲିବାବା ଏ କଥାରେ ଟିକିଏ ଚାତିଉଠି ଦୃଢ଼ କଣ୍ଠରେ କହିଲା— “ଭାଇ, ମୁଁ ପୁରସ୍କାର ଇଚ୍ଛାରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ମିଛ କହୁ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ବି ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ଅନୁଭବ କରିଛି, ତାହା କହିଲି । ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ନ କରିବା ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।” କାଶିମ କହିଲେ— ମୁଁ ନ ଦେଖିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ନାହିଁ । ତୁ ମୋତେ ସେ ଜାଗାର ଠିକଣା କହିଦେ, ଆଉ ସେହି ମନ୍ତ୍ର ଶିଖାଇଦେ; ମୁଁ ନିଜେ ଯାଇ ପରୀକ୍ଷା କରିବି । ଆଲିବାବା ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ସ୍ଥାନର ଠିକଣା କହିଦେଲା ଓ ଦ୍ୱାର ଖୋଲିବା ଓ ବନ୍ଦ ହେବାର ମନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଶିଖାଇଦେଲା । ତହୁଁ କାଶିମ ସ୍ୱଗୃହାଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

କାଶିମ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ସଖିନାକୁ ସବୁ କଥା କହିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସଖିନା ଶୁଣିଲା— ଦସ୍ୟୁ ଗହ୍ୱାଘରରେ ଧାନ ଅମାର ପରି ଅମାରେ ମୋହର ଅଛି, କାଶିମ ଗଧ ନେଇଯାଇ ମାଛି ଅନ୍ଧାରରୁ ସବୁ ବୋହି ଆଣିବେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଆନନ୍ଦରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଉଁ ହେଉଁ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲା । ସେ କହିଲା, “ହାୟ ହାୟ, ଆମର ଯେଉଁ ବଡ଼ ଗଧଟା ମରି-ଗଲା, ସେ ଥିଲେ ସୁବିଧା ଗଧର ଚୋଇଁ ଏକାକା ବହି ଆଣନ୍ତା ।” କାଶିମ ହସି ହସି କହିଲେ— “ହଁ, ହଜିଗଲା ଗାଈଟା ଖୁବ୍ ଦୁଧିଆଳୀ ଥିଲା ? ସେଟା ନ ଥିଲେ କଅଣ ହେଲା, ଆଉ ଯେ କେତୋଟା ଅଛନ୍ତି ସେଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ଏକାଙ୍କ ଲୁକ୍କିତା ନ ସରୁଣୁ ବାହାରିଯିବି । ଏପରି କାମ ଖୁବ୍ ଗୋପନରେ ଏକାକୀ କରିବା ନିରାପଦ । ଏତିକାଳରେ ମନ୍ତ୍ରଭେଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେ ଯେତେ ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇଥାନ୍ତୁ, ଅର୍ଥସମସ୍ୟାରେ ତାହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ । ନିଜର ବାପକୁ ବି ନୁହେଁ, ପୁଅକୁ ବି ନୁହେଁ । ଟିକିଏ ସ୍ୱର ଥାଉଁ ଥାଉଁ ନ ଗଲେ ଲୋକେ ଦେଖିବେ, ନାନାପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ କରିବେ । ପୁଣି ନିଜର ମାନମହତ୍ତ୍ୱରେ ବି ଆଘାତ ଲାଗିବ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଠିବା ପୂର୍ବରୁ ଗ୍ରାମଟା ପାରିହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ତେଣିକି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ଆସିବା-ବେଳେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରୁ ବାହାରିଲେ ରାତି ପ୍ରହରକ ଆଗରୁ ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବି ।” ସଖିନା କହିଲା— “ଆଲିବାବାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବ ନାହିଁ— ମୋ ରାଣ ଓ । ସେ ଗଲେ ଭାଗ ଖୋଜିବ । ସେ ଯେତିକି ଆଣିଛି, ସେତିକି ପଛେ ନେଉ; ମାତ୍ର ଆଉ ଯାହା ଅଛି ସବୁ ମୋର । ସେଥିରୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ତାହାକୁ ଦେଇ-ପାରିବି ନାହିଁ । ହଁ, ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ସବୁରୁ ପସ୍ତୁରୁ କଥା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଗାଣ୍ଡେଇଯାଇଥିଲି । ସେ ମନ୍ତ୍ର ତୁମେ ଭଲକରି ଶିଖିଛ ତ ? ଭୁଲେ ଭୁଲିଯିବ, ତାକୁ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ ଲେଖିରଖ । ଆଚ୍ଛା କହିଲ— ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଅସରପି ଆଣି ରଖିବା କେଉଁଠି ?”

http://oaob.nitrkl.ac.in

କାଶେମ କହିଲେ—"ଓଃ, ସେଥିଲାଗି ଭାବନା କଅଣ, ଏକାଦିନକେ ଲୁହାର ଅମାର ଛଅଣ୍ଟ କରିନେବ । ଅଉ ତୁମେ ଯେ କହିଲ, ମନ୍ତ୍ର ଲେଖି ରଖିବ କାହିଁକି ? ତୁମ ସ୍ୱାମୀ ଏତେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବା ବନ୍ଧବୁଦ୍ଧି ନୁହେଁ ଯେ, ଅତେଇତରଣ ମନ୍ତ୍ର ମନରେ ନ ରଖି ଭୁଲିଯିବ !" ସଖିନା ଏ କଥାରେ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ! ଅନ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉତ୍‌ଥାପନ କରି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମନକୁ ଭିନ୍ନ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିନେଲା । ସେ ହଜାରେ ଟଙ୍କାର ଗୋଟାଏ ତୋଡ଼ା ଆଣି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଛୁଆଇଁ ରଖିଦେଲା । ମୋହରସବୁ ହସ୍ତଗତ ହେଲା ପରେ ଏହି ଟଙ୍କାରେ ପିରଙ୍କ ପାଖରେ ଫାତିଆ ଚଢ଼ିବ ।

ରାତିରେ କାଶିମଙ୍କର ସୁନିଦ୍ରା ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ; କେତେବେଳେ ରାତି ପାହିବ ବୋଲି ଅଧୀର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଁ ରହିଲେ । ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ବିଛଣାରୁ ଉଠିଆସି ବାହାରେ ଠିଆହୋଇ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁଲେ; ମାତ୍ର ପ୍ରଭାତ ଆସି କେତେ ବାଟରେ ହେଲାଣି କିଛି ଜାଣି-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଉତ୍କଣ୍ଠା ରଜନୀ ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୀର୍ଘ ବୋଧହୁଏ । ରଜନୀର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ଲୁଣ୍ଠିତକଳ୍ପ କ୍ଳାନ୍ତଦେହ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିରହିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରାତଃସ୍ମୃତ ମୁକ୍ତିମନ୍ତ୍ର ପରି ଦସ୍ୟୁଭଣ୍ଡାରର ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଖୋଲିବା, ବନ୍ଦ ହେବାର ମନ୍ତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କରି ଉଠୁ-ଥାନ୍ତି । ଥରେ ଥରେ ଆନନ୍ଦଦାୟିନୀ ସ୍ୱପ୍ନଦେବୀ ଆସି କୌତୁକ ଲଗାଇଦେଇ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତି । କେତେବେଳେ କାଶିମଙ୍କୁ ଦସ୍ୟୁଭଣ୍ଡାର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ, କେବେ ତାଙ୍କ ହାତରେ ମୋହର ଥଳି ବନ୍ଧାଇଲେ, ଏହିପରି କେତେ ଭେଳିକି ଦେଖାଇ-ବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ୱପ୍ନଭଙ୍ଗ ପରେ ଆଶା ତାହାର ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି ଘେନି କାଶିମଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ନବ ଉତ୍ସବରେ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥାଏ । କାଶିମ ଉଦ୍‌ବେଗ ସହି ନ ପାରି ରଜନୀ ଓ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ରାତି ଯାଉ ନାହିଁ କି ପ୍ରଭାତ ଆସିବାକୁ ନାହିଁ, ଆଜି ଦୁହେଁ ପାଇ ଏତେ ଗର୍ବସ୍ଫୀତ ହେଲେ କାହିଁକି ? କାଶିମ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ପୁଣି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ରାତି ଓ ପ୍ରଭାତକୁ ସ୍ତୁତି ବିନତି କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଦୁହିଙ୍କ ପାଷାଣ ହୃଦୟ ତରଳେ ନାହିଁ ।

ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ସିନ୍ଦୂର ଫାଟିଲା । ପ୍ରାଗଦ୍ୱାରୀ ପାଟ-ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଶୁକତାରକାରୂପ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦୀପରେ ଉଷାଦେବୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା କଲେ । ଶୀତଳବାୟୁ ବୃକ୍ଷଶାଖା ସମୂହ ଧୀରେ ଧୀରେ ଡୋଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିହଗବଧୂଏ ପକ୍ଷ-ଭର ଯୋଡ଼ି କଳକୂଜନ କଲେ । ଏଣେ ପ୍ରଭାତ ଆଗମନର ସୂଚନା ଦେଖାଗଲା । ପ୍ରଭାତ-ରାଜାଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଆ ଖଣ୍ଡିଏ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ପଡ଼ି ଉହ୍ଲା-ଡକୁ ରଙ୍ଗକେଶରକୁ କଣ୍ଟେଉସ ବଜାଇଦେଲା । କାଶିମଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ତାହା ଉଚ୍ଛଳନାର ଅଗ୍ନି ବର୍ଷଣ କଲା । ଉତ୍ସାହ ଶତସିଂହର ପରାକ୍ରମ ଆଣିଦେଲା । କାଶିମ କେତେଟା ଗଧ ଘେନି ବନକୁ ଗଲେ । ଏ କଥାର ଅଣୁପରମାଣୁ ସୁଦ୍ଧା କେହି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେ ଆସି କାଶିମଙ୍କୁ ଖୋଜିଲା, ସଖିନା ତାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଖାଇବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହି ବିଦାକରି-ଦେଲା । ଦାସଦାସୀମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେହିପରି କହିବାକୁ କହିଦେଲା । ସଖିନାର ମନ କାହିଁରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସୁନା ମୋହର ଦେଖିବାକୁ ମନ ସବୁବେଳେ ଠାକୁ ଠାକୁ ହେଲା । ସମୟ କଟାଇବା ପାଇଁ ସେ ଖଣ୍ଡେ ଉପନ୍ୟାସ ଖୋଲି ପଢ଼ିବସିଲା; ମାତ୍ର ମନ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସିତାର ଆଣି ବଜାଇଲା; ମାତ୍ର ତାର-ଗୁଡ଼ାକ ବେସୁରିଆ ହୋଇ ବାଜିଲା । ସଖିନା ତାକୁ ରଖିଦେଇ ଆଉ ଗୋଟାଏ କିଛି କଲା । ଏହିପରି ନାନା ବୃଥା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲା ।

ଏଣେ ଅଲିବାବା ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—କାଶିମଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ସେହି ଭୀଷଣ ସଙ୍କଟ ସ୍ଥଳକୁ ପଠାଇ ସେ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଅଛି । ସଙ୍ଗରେ ତାହାର ନିଜେ ଯିବା ଉଚିତ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ କାହିଁ, କାଶିମ ତ ତାକୁ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ କହିଲେ ନାହିଁ, କି ଯିବାବେଳେ ବି ଡାକିଲେ ନାହିଁ, ସେ ହାତକୁ ଖାଇ ଘୋଡ଼ା ଆଗରେ ଦୌଡ଼ନ୍ତା କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ଯେତେହେଲେ ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଛୁଟିଯିବ ? ଅଲିବାବାର ମନ ଘାଣ୍ଟିଚକଟ ହେଲା । ସେ ଫତେମାକୁ ସବୁକଥା କହି ବଣକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା; ମାତ୍ର ଫତେମା ତାକୁ ନାନା କଥାରେ ଶାନ୍ତ କରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରଖିଛି । ସେ କହିଲା—"ଏତେ ଗ୍ଳାନଥ ହେଉଛ କାହିଁକି ? କେଉଁ ପାଣି କୁଅରେ ଯାଉଛ ଆଗେ ଦେଖ, ପଛେ ଯାହା କରିବାର କରିବ । ତାଙ୍କ ଆସିବାରେ ଯେବେ ଉତ୍ତର ହୁଏ, ତେବେ ପଛେ ତୁମେ ବାଟକୁ ଗୁଲିପିବ । ଆଉ ଯାଇ ଅବା କଅଣ କରିବ ? ସୁବିଜ୍ଞ ଜଣ ଡକାଏତ; କିନ୍ତୁ କଦାପିମ୍ଭ ଦଳେ ନୁହନ୍ତି ଯେ, ତୁମେ ଗୋଡ଼ ତଳପାରେ ଦଳି-ଦେଇ ମାରିପକାଇବ । ଏତେ କସ୍ବମତ କେଉଁଠି ଲୁଚିଇ ରଖିଛ ?" ଅଲିବାବା କହିଲା—"ତୁମେମାର ପରାମର୍ଶ ମୂଲ୍ୟହୀନ ନୁହେ । କାଶିମଙ୍କୁ ସେ ବଣସାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବ, ଯେବେ ସନ୍ଧରେ ଆସି ନ ପହଞ୍ଚିବେ, ତେବେ ସେ ଖୁବ୍ ସକାଳୁ ଉଠି ଗୁଲିସିବ ।" ଅଲିବାବା ଏହିପରି ସ୍ଥିର କରି କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରରେ ଗୁଲିଗଲା ।

କାଶିମ ଯଥାସମୟରେ ଯାଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଲା ; ଗଧଗୁଡ଼ିକୁ ଚରିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ କିଛିକ୍ଷଣ ଠିଆହୋଇ ଗୁହାଟିକୁ ଚାହିଁଲା । ତହିଁ ପରେ ପାହୁଲେ ଦୁଇ ପାହୁଲ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ସାମ୍ବର କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ଖୋଲ ।" ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଖୋଲିଗଲା । କାଶିମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ତାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦର ଉଚ୍ଛୁଳା ବନ୍ୟାସ୍ରୋତ ବହୁଧାରରେ ବହିଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା, ଅଲି କଥା ମିଛ ନୁହେ । ଆଃ, ମୋ ଅଲି ପରି ଭାଇ ଦୁନିଆରେ କେତେ ଜଣ ଅଛନ୍ତି ? ଭାଇ ମୋର ବଡ଼ ଉପକାର କଲା । ମୁଁ ନବାବ ବାହାଦୁର ହୋଇଛି, ତାକୁ ବି ନବାବବାହାଦୁର କରିବି । ନ ହେଲେ ତାର ଏ ଋଣ ଅନ୍ୟ କାହିଁରେ ଶୁଝିହେବାର ନୁହେ । ଦେଖେ ଆଗେ ଭିତରେ କଅଣ ଅଛି ।" କାଶିମ ଶୀଘ୍ରଗତିରେ ସେହି ପାତାଳ-ପୁରକୁ ପଶିଲା, ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭିତରେ ପଶି ଧନରତ୍ନାଦିର ସ୍ତୂପମାନ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇଗଲା ; ଦୁନିଆର ମାଲିକ ହେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶତ ଶତ ସଙ୍କଳ୍ପ କଲା । ନବାବ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ କେଉଁଠି ମସ୍‌ଜିଦ୍ ନିର୍ମାଣ କରିବ ଓ ମକ୍‌ତବ୍ ବସାଇବ ବୋଲି ସଙ୍କଳ୍ପ କଲା; ମାତ୍ର ଯମର ସଙ୍କଳ୍ପ ଯେ ଆସି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଝୁଲୁଛି, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ନେଇଥିବା ଥଳିରେ ମୋହର ପୂରାଇ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ସୀଇଁଦେଲା । ମଣିମୁକ୍ତାର କୃତ ଖେଳାଇପକାଇ ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନସବୁ ବାଛି ଗୋଟାଏ ବୋଝରେ ବାନ୍ଧିଲା । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ମୋହର ଥଳିମାନ ବୋହିନେଇ ଦ୍ୱାର ଏ ପାଖରେ ଜମାକଲା । ପିଠିରେ ବୋଝଟି ମାରି ଦ୍ୱାର ପାଖରେ ଆସି ଠିଆ-ହେଲା ; କିନ୍ତୁ ସର୍ବନାଶ, ଏ ପୁଣି କଅଣ ହେଲା ! ଦ୍ୱାରଫିଟା ମନ୍ତ୍ର ମନରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରଟି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଅତିରିକ୍ତ ଆନନ୍ଦ ତାକୁ ଠେଲି ବାହାର କରି ଦେଇସାରିଛି । ସେ ମନ ଭିତରେ ପଶି ଅନ୍ଧସନ୍ଧ ଅଣ୍ଡାଳି ଅଣ୍ଡାଳି କରି କେଉଁଠି ତାର ଚିହ୍ନ ଦେଖିଲା ନାହିଁ । ତାର ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ସେ ହତାଶ ନ ହୋଇ—"ଇପେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ, ପିସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ, ଇଶେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ, କାଶେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ"—ଏହିପରି କେତେ ଡାକିଲା; ମାତ୍ର ଦ୍ୱାର ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠି "ନଅ-ସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ, ଡୁଲି ସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ, ହରମ ସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ, ଗୁଅର ସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ" ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଦ୍ୱାରକୁ ଆଉଜି ବସିପଡ଼ିଲା । ଏଥର ଆଉ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଦସ୍ୟୁହସ୍ତରେ ପ୍ରାଣ ଯିବ—ଏହା ଭାବି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ଅଲ୍ଲାଙ୍କ ନାମ ଜପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରୋଗୀକି ଯେତେବେଳେ ବେଦବୈଦ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଯମ ତାକୁ ଆସି ଦେଖେ । ମନ୍ତ୍ର ଭୁଲିଗଲା ବୋଲି ତ ଯମ ଆସି ବେକ ଉପରେ ଅସିଧାର ରଖିଲାଣି, ଆଉ ତାକୁ କିଏ ରକ୍ଷା କରିବ ? ଏହି ସମୟରେ ଦସ୍ୟୁମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ନିକଟରେ ଗଧ ଚରୁଥିବାର ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଯେଉଁଠାକୁ ଯମ ବି ଆସିବାକୁ ଭୟ କରିବ, ସେ ସ୍ଥାନକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବା କିପରି ଆସିବ ? ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ନ ଆସିଲେ ଗଧ କିଏ ଆଣିଲା ? ତେବେ କଅଣ ଏ ଗୁପ୍ତ ଧନାଗାରର ସନ୍ଧାନ କେହି ଜାଣିଲାଣି ? ଦସ୍ୟୁ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଣ୍ଡ ଏହିପରି ଆଶଙ୍କା କରି ବନରେ କିଏ କେଉଁଠି ଅଛି, ଖୋଜିବା ପାଇଁ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲା । ଆଜ୍ଞାମାନେ ସମସ୍ତେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇଦେଇ ପର୍ବତ ଓ ଗୁହା ପାଖର ବଣ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରି ଘାଣ୍ଟି-ପକାଇଲେ ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, କୁଆ ହୋଇଲି ବି କେଉଁଠି ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଦସ୍ୟୁଦଳ ଫେରି ଆସି ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଏହି ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ; ମାତ୍ର ତେବେ ବି ତାହାର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଲା ନାହିଁ । ସେ କହିଲା—କାଳେ କିଏ ଭିତରେ ଥାଇପାରେ, ସମସ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଠିଆ-ହୁଅ । ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତୋଳନ କରି ଦ୍ୱାର ଗୁହା ପାଖକୁ ଘେରି ଠିଆହେଲେ । କାଶିମ ଭିତରେ ଥାଇ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣୁଥିଲେ । ଦ୍ୱାର ଫିଟିବାମାତ୍ରେ ଡେଇଁକୁଦ କୌଣସିମତେ ଖସି ପଳାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ବୋଲି ମନେ ମନେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ରହିଥିଲେ । ଦସ୍ୟୁପତି କଠୋର ସ୍ୱରରେ କହିଲା, "ସିସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ ।" ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୁପ୍ତ-ଦ୍ୱାରର ଆଚ୍ଛାଦନ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ବାଟ ହୋଇ-ଗଲା । କାଶିମ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଠିଆହୋଇ-ଥିଲେ । ଦ୍ୱାର ଖୋଲିବାକ୍ଷଣି ଡିଆଁଏ ମାରି ପଳାଇଯିବାକୁ ବସିଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖେର, ଖେର ଶବ୍ଦରେ ବନଭୂମି କମ୍ପିଉଠିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଶବ୍ଦ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କାଶିମଙ୍କ ମସ୍ତକ ଦସ୍ୟୁପତିର ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅସିଚୋଟରେ ଦେହଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ଦସ୍ୟୁମାନେ ଏହା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଚୋର କେଉଁବାଟେ ଆସିଲା ତାର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଲାଗିଲା; ମାତ୍ର କେଉଁଠି ଛୁଞ୍ଚି ପଶିବା ଭଳି ବାଟ ସୁଦ୍ଧା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଦସ୍ୟୁପତି ସଦର୍ପ ହାସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା—"ପର୍ବତ ଭିତରେ ଗୁମ୍ଫା, ତାହା ଭିତରକୁ ବାଟ ଫିଟାଇବାର ସୁବିଧା ସ୍ୱୟଂ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ବଜ୍ରର ବାପେ ବି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଆମେ କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସିଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ଧାରରେ ଏ ଚୋର ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ପଶିଥିଲା । ଆମେ ବାହାରିଗଲେ, ସେ ଲୁଚି ରହିଥିଲା । ମୂଷା ଚୋର ଉପରେ ବାଟପାରି କରିବାକୁ ବସିଥିଲା, ଶେଷରେ ଯନ୍ତ୍ରାରେ ପଡ଼ି ମଲା ।" ଦସ୍ୟୁପତି ଏହା କହି ବିକଟ ହାସ୍ୟରେ ନିର୍ଜନ ବନଭୂମିକୁ କମ୍ପାଇଦେଲା । ଦସ୍ୟୁପତିର ଏ ଅନୁମାନ ଠିକ୍ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା । ଏଣିକି ଗୁମ୍ଫାରେ ପଶିବାବେଳେ ଗଣିହୋଇ ସମସ୍ତେ ପଶିବେ ବୋଲି ନିୟମ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ତଦନନ୍ତର ଦଳପତିର ଆଦେଶରେ କାଶିମଙ୍କ ଦେହ ଚାରିଖଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡିହୋଇ ଧନାଗାରର ଚାରିକୋଣରେ ଡେରି ଦିଆହେଲା ଓ ମୁଣ୍ଡ ଗୋଟାଏ ଗଛରେ ଟାଙ୍ଗି-ଦିଆହେଲା । ଛିନ୍ନମୁଣ୍ଡ ଦେଖିଲେ କେହି ସାହସ କରି ସେ ସ୍ଥାନ ଆଉ ମାଡ଼ିବେ ନାହିଁ—ଏହାହିଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପରେ ଯଥାରୀତି ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରି ସମସ୍ତେ ଅଶ୍ୱାରୋହଣପୂର୍ବକ ବଣ ଭିତରେ ପଶି ବୁଡ଼ିଗଲେ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସଖିନାର ଆଜି ଆନନ୍ଦର ସ୍ଥଳକୂଳ ନାହିଁ । ତାହାର ହୃଦୟ ଆଜି ଆନନ୍ଦରେ ଭରା ! ସେ ହୃଦୟ ସମୁଦ୍ରରେ କେତେ ଭାବତରଙ୍ଗ ଠେଲିଠେଲି ହୋଇ ଯାତାୟାତ କରୁଅଛି । ସଖିନା ଚିନ୍ତା-ସୂତ୍ରରେ କେତେ ଆକାଂକ୍ଷା ଗୁନ୍ଥି ଯାଉଅଛି । ସେ ସୂତ୍ରର ଶେଷ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡିଏ ସରି ଆସିବାବେଳକୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଆପେ ଆପେ ଆସି ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଉଛି । ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ—ତାହାର କଳ୍ପନା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିଗଲାଣି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ମୋହର ସେ କଅଣ କରିବ, ତାକୁ କି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବ ? ଏ ବିପୁଳ ଅର୍ଥରାଶିରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଟା କିଣାହୋଇ-ପାରେ । ଯେବେ ପୃଥିବୀଟା ସେ କିଣେ, ତେବେ ତାହା-ଠାରୁ ଆଉ ବଡ଼ କିଏ ? ଧନ, ମାନ, ଯଶ, ପୌରୁଷ, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ଶକ୍ତି, ଅଧିକାର ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ହେବାର ଯେତେ ଉପକରଣ ବିଧାତା-ଭଣ୍ଡାରରେ ଅଛି, ସେ ସବୁ ତ ତାହାର ହେବ । ସାର କଥା ଏହି ଯେ, ସେ ଅଜାତପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ ହେବ । ସଖିନା ଏହିପରି ଆନନ୍ଦମୟ କଳ୍ପନାରାଜ୍ୟରେ ବୁଲି ବୁଲି ଯେତେବେଳେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇଗଲା, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀକୁ ଫେରି ଆସି ସ୍ନାନାହାର ପ୍ରଭୃତି ନିତ୍ୟକର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଳ୍ପନାରେ ତ ତାହାର ପେଟ ପୂରେ ନାହିଁ ! ପେଟ ଜଳିଲେ ସବୁ କଳ୍ପନା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ସେ ଉଦର ନାମକ ଗର୍ତ୍ତସ୍ୱରୂପ ମହାଦାନବ-ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିସାରି ମୋହର ରଖିବା ପାଇଁ ପାକ ସରଞ୍ଜାମ କରି ବସିଲା । ଘରେ ହାଣ୍ଡି ଅଟିକା,ଠୋକାଇ ପାଛିଆ ଯେତେ ଥିଲା, ସେ ସବୁକୁ ଖାଲି କରି ପକାଇଲା । ସେଥିରେ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ଏଣେ ତେଣେ ଢାଳିପକାଇଲା । ସେ-ଗୁଡ଼ାକର ମୂଲ୍ୟ ତ ମୋହରଠାରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ ! ସୁତରାଂ ଇତସ୍ତତଃ ପଡ଼ି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ ବି ବାଧିବ ନାହିଁ । ସିନ୍ଦୁକ ପେଟେରା, ପେଡ଼ି ଅଡ଼ଖୁର ଟ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବେଲ୍-ବାସନ, ଗହଣାପତ୍ର, ଲୁଗାପଟା ଇତ୍ୟାଦି ଢାଳିପକାଇ ଘରର ଗୋଟାଏ କୋଣରେ ନେଇ ଗଦା କରିଦେଲା । ଜାଗାସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା, ଖାଲି ମୋହର ଆସିଲେ ସେଥିରେ ରହିବ । ଗୋଟାଏ ଧାନ ଡୋଲି ଖାଲି ହୋଇଗଲା । ସେ କ୍ଷୁଧିତ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ପରି ଆଁ କରି ରହିଲା, ମୋହର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ସେ ଉଦରସ୍ଥ କରିବ ।

ସବୁ ଠିକ୍ ହେଲା; ମାତ୍ର ମୋହର କାହିଁ ? ଦିନ ଯାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା, ସନ୍ଧ୍ୟା ଯାଇ ରାତି ହେଲା, ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରାତି ପ୍ରହରକରୁ ବଳିଗଲା, ତେବେ ବି କାଶିମ୍ ମୋହର ଘେନି ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏତେ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ହେଉଛି, ବାଟରେ କିଛି ଆପଦ ବିପଦ ଘଟି ନାହିଁ ତ ! ସକିନା ଏହିପରି ଭାବି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲା । ତାହାର ମନ ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ହେଲା, ଅନ୍ତ ହାଲୁ ହାଲୁ ହେଲା, ସେ ଆଉ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ, ତରତର ହୋଇ ଆଲିବାବା ଘରକୁ ଧାଇଁଲା । ଆଲିବାବା ଖାଇସାରି ଶୋଇବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ସକିନା ଯାଇ କହିଲା,"ଆଲି, ତୁମ ଭାଇ ତ ଏତେ ରାତିଯାଏ ଫେରିଲେ ନାହିଁ, ମୋତେ କିଛି ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ, ଖାଲି କାନ୍ଦ ମାଡ଼ୁଛି, ମୁଁ ଏବେ କଅଣ କରିବି କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁ ନାହିଁ ।" ଆଲିବାବା କହିଲା, କାହିଁକି ତୁମେ ଏତେ ଛନିଆ ହେଉଛ ? ଭାଇ ଆସୁଥିବେ, ରାତି ଟିକିଏ ବେଶୀ ହୋଇଗଲେ, ଗାଁ ଲୋକେ ସବୁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । କାଳେ କିଏ ଦେଖିବ, ସେଥିପାଇଁ ଉଛୁର କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେ କିଛି ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ, ଭୟ କର ନାହିଁ; ଘରକୁ ଯାଅ, ସେ ଏହିକ୍ଷଣି ନ ହେଲେ ଆଉ ଘଡ଼ିକେ ଆସି ନିଶ୍ଚେ ପହଞ୍ଚିବେ । ଆଲ୍ଲା ମାଲିକ ଅଛନ୍ତି, ଭୟ କଅଣ ? ଆଲିବାବା ଏହିପରି ଅନେକ ବୁଝାଇ କହିବାରୁ ସକିନା ସାନ୍ତ୍ୱନା ଧରି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ଗୃହରେ ଆଉ ଖିଅପିଅ ନ କରି ଶୋଇବାକୁ ଗଲା; ମାତ୍ର ଶୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଶଯ୍ୟା କଣ୍ଟକ ପରି ବୋଧ ହେଲା, ନାନା ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରେ ମସ୍ତିଷ୍କ ଗରମ ହୋଇଉଠିଲା, ମନ ଉଡ଼ି ବୁଲିଲା । ସକିନା ଶୋଇପାରିଲା ନାହିଁ କି ବସିପାରିଲା ନାହିଁ; ପହରା ଦେଲା ପରି ଘରୁ ଦାଣ୍ଡକୁ ଏବଂ ଦାଣ୍ଡରୁ ଘରକୁ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କ୍ରମେ ରଜନୀ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା, ତାହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୃପଣ ମହାଜନର ସୁଧ ପରି ସକିନାର ଉତ୍କଣ୍ଠା ବହୁଗୁଣ ବୃଦ୍ଧିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ସେ ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା; ଲୋତକ ଧାରରେ ବକ୍ଷ ଭସାଇଦେଲା । ଥରକୁ ଥର ଖରନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି କପାଳରେ କରାଘାତ କଲା । ରାତିର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ଯାଇ ଆଲିବାବାକୁ ଉଠାଇ ମୁଣ୍ଡ-କୋଡ଼ି ହୋଇ କାନ୍ଦକାଟି ତାକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଲା । କ୍ରନ୍ଦନ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ଭାଇ, ମୋର ସର୍ବନାଶ ହେଲା । ମୁଁ ଏବେ କଅଣ କରିବି ? ଏ ବିପଦରେ ତୁମେ ଏକା ମୋର ସାହା-ଭରସା । ମୁଁ ପାପୀୟସୀ ଅତି ଲୋଭରେ ପ୍ରାଣର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଯମ ମୁହଁକୁ ପଠାଇଲି । ମୁଁ ବଳାଇ ନ ଥିଲେ ସେ କାହିଁକି ଯାଆନ୍ତେ ? ମୋର କଅଣ ବା ଅଭାବ ? ମୁଁ ରାଜରାଣୀ ପରି ସୁଖ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରୁଛି, ତେବେ ବି ପୋଡ଼ା ଲୋଭ ଛାଡ଼ିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋହର କୁବୁଦ୍ଧି ମୋତେ କନ୍ଦାଉଛି; ମୁହିଁ ଏକା ମୋର ଶତ୍ରୁ । ଭାଇ ଆଲି, ତୁମ ହାତ ଗୋଡ଼ ଧରି ନେହୁରା ହେଉଛି, ତୁମେ ଚାଲ ଯାଇ ତୁମ ଭାଇଙ୍କୁ ଘେନି ଆସ । ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଜହର ଖାଇ ମରିବି ।" ଆଲିବାବା ଆଉ ତାକୁ ଅଧିକ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ନ ଦେଇ ସହାନୁଭୂତିବୋଳା କଣ୍ଠରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କହିଲା, "ତୁମେ ଏବେ ଆତୁର କାହିଁକି ହେଉଛ ବୋହୂ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର, ମନ ସ୍ଥିର କରି ଆଲ୍ଲାଙ୍କୁ ଡାକ, ସେ ଅବଶ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ କରିବେ । ଅନ୍ଧାରରାତି, ସୁଣି ଭାଇଙ୍କର ଦେଅ-ଦୁଧଖିଆ ସୁକୁମାର ଶରୀର, ବଣବୁଲା ବା କାଠକଟାରେ ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ଏ କାମରେ ସେ ନୂଆ । ରାତିରେ ଏକୁଟିଆ ଆସିବାକୁ ସାହାସ ନ ଥିଲେ କେଉଁଠି ରହିଯାଇଥିବେ, ସକାଳୁ ଉଠିଆସିବେ । ଆଉ ମୁଁ ବି ତ ଏହିକ୍ଷଣି ଯାଉଛି, ତାଙ୍କୁ ବାଟରେ ଦେଖିଲେ ଚଞ୍ଚଳ ଆସିବାକୁ କହିଦେବି, ନ ହେଲେ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଆସିବି । ତୁମେ କିଛି ଭୟଭାବନା କର ନାହିଁ । ଘରକୁ ଯାଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସିଥାଅ । ତୁମ ନାରୀଜାତିର ସ୍ୱଭାବ, ତୁମେ ଛୁଟାଟାରେ ନାନା ଅମଙ୍ଗଳ କଳ୍ପନା କର—ଏଇଟା ତୁମର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା ।" ଅନନ୍ତର ଅଲିବାବା ଫତେମାକୁ ଡାକି କହିଲା—"ଫତେମା, ତୁମେ ବୋହୂଙ୍କୁ ନେଇ ଘରେ ଛାଡ଼ିଆସିବ, ଆଉ ତାଙ୍କର ଖିଆପିଆ ଦେଖିବ । ମୁଁ ଫେରିବାଯାଏ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ନିଘାରେ ରଖିଥିବ ।" ଫତେମା ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କଲା । ଅଲିବାବା ଗଧ ତିନୋଟି ଘେନି ଘରୁ ବାହାରିଗଲା ।

ଫତେମା ସକିନାକୁ ନେଇ ତାହା ଘରେ ଛାଡ଼ିଲା । ସକିନା ବାଘୁଣୀ ପରି କେତେବେଳେ କଷଣ ବଢ଼ିଯାଉଥାଏ, କେବେ କେବେ ହାହାକାର କରି ବକ୍ଷରେ କରାଘାତ କରୁଥାଏ; ନେତ୍ରଦ୍ୱୟରୁ ଶ୍ରାବଣର ଧାରା ବହିପଡ଼ି ମୁଖଟା ସିକ୍ତ କରୁଥାଏ । ଫତେମା ମଧୁର କଥାରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—"ନାନୀ, ତୁମେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅ ନାହିଁ, ତୁମ ଦିଅର ଗଲେଣି, ନିଶ୍ଚେ ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ଘେନି ଏହିକ୍ଷଣି ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ । ଚାଲ, ଆମେ ଦି ଭଉଣୀ ବସି ଆଲ୍ଲାଙ୍କୁ ଡାକିବା, ସେ ଦୟାମୟ ଆମ ଡାକ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଣିବେ । ସେ ମଙ୍ଗଳମୟ, ତାଙ୍କ ନାମ ଧରିଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ଦୂର ପଳାଇଯିବ । ତୁମେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ହୋଇ ବୃଥା ଅମଙ୍ଗଳ କଳ୍ପନା କାହିଁକି କରୁଛ ? ତୁମେ ତ କାହାରି ଅନିଷ୍ଟ କରି ନାହିଁ, କେବେ ତୁମର ଅନିଷ୍ଟ କିଏ କାହିଁକି ପାରିବ ? ତୁମରି ଧର୍ମ ତୁମକୁ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବ, ତୁମ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ଫୁଟିବ ନାହିଁ ।" ଫତେମା ଏହିପରି ଢେର ବୁଝାଇ ସକିନାକୁ ନେଇ ଖଟଥାଳୀ ପାଖରେ ଜୋର କରି ବସାଇଲା । ତାହା ମୁହଁରେ ପାଣିହାତ ବୁଲାଇଦେଇ ପଣତ କାନିରେ ପୋଛିଦେଲା; ମାତ୍ର ସକିନା ଭାତ ତୁଣରେ ହାତ ମାରିଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ଲୁହ ଧାରରେ ପଖାଳିଦେଇ ପାଣି ଗିଲାସେ ପିଇଦେଇ ଉଠିଗଲା ।

ଅଲିବାବା ବାଟରେ କାଶିମଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଟିକିଏ ଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା; ମାତ୍ର ପଛରେ ଭାବିଲା, ଗୋପନରେ ତ ଯିବାର କଥା, ସେ ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଟରେ ଯାଇଥିବେ, ତାହା ହେଲେ ତ ଭଲ କଥା । ଏହା ଭାବି କ୍ଷିପ୍ତ ମନକୁ ଶାନ୍ତ କଲା । ସେ ଯଥାସମୟରେ ଯାଇ ଦସ୍ୟୁଧନାଗାରର ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଯାହା ଦେଖିଲା, ସେ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ । ତାହାର ଅସ୍ଥି ଥରିଉଠିଲା, ରକ୍ତ ପାଣି ହୋଇଗଲା । ସେ ଦେଖିଲା—ସେଠାରେ ଗଛଡାଳରେ କାଶିମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଝୁଲୁଅଛି । ସେଥିର ବ୍ୟାପାର ବୁଝିବାକୁ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ । ଅଲିବାବା ଭ୍ରାତୃଶୋକରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ବସିଲା; ମାତ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ତାହାର ଚେତନା ହେଲା । ସେ ଭାବିଲା—ଏ ତ କାନ୍ଦିବାବେଳ ନୁହେଁ, ଆଉ କିଛିକ୍ଷଣ ବିଳମ୍ବ କଲେ ଭାଇଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମୋ ଭାଗ୍ୟ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଯିବ । ଦୁର୍ବୃତ୍ତମାନେ ଶରୀରଟା କେଉଁଠି ରଖିଛନ୍ତି, ଆଗେ ଖୋଜିବା ଦରକାର । ବୋଧହୁଏ ଧନାଗାର ଭିତରେ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଗଧଗୁଡ଼ାକୁ ବଣ ଭିତରକୁ ଅଡ଼ାଇଦେଲା । କାଶିମଙ୍କ ଗଧ କେତୋଟା ବି ପୂର୍ବଦିନରୁ ସେଠାରେ ଚରି ବୁଲୁଥିଲେ । ଅଲିବାବା ଗଧ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ଚରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଲିବାବା ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ପାଖକୁ ଆସି କହିଲା—'ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ଖୋଲ ।' ଦ୍ୱାର ସେହିକ୍ଷଣି ଖୋଲିଗଲା । ଅଲିବାବା ଭିତରେ ପଶି ପ୍ରତିଘରେ ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖିଲା; ମାତ୍ର କିଛି ସଙ୍କେତ ସୁଦ୍ଧା ପାଇଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖିଲା—କାଶିମଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ଚାରିଫାଳ ହୋଇ ଘରର ଚାରିକୋଣରେ ଡେସ ହୋଇଅଛି । ଅଲିବାବା

ଅଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସେହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପାଳ ଖଚରକୁ ଲୁଗାରେ ବାନ୍ଧି ତାକୁ ଏବଂ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ମଣି, ମୁକ୍ତା, ସୁନା, ମୋହର ପ୍ରଭୃତିର ଥଳୀ ଧରି ଦ୍ୱାର ପାଖରେ ଠିଆ-ହୋଇ କହିଲା—"ସିସେମ୍ ଦ୍ୱାର ଖୋଲ।" ହଠାତ୍ ଦ୍ୱାର ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲା। ସେ ବାହାରି ଆସି କହିଲା—"ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କର।" ସେହିକ୍ଷଣି ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା। ଅଲିବାବା କେତେ ଗୋଟି କାଠ କାଟି ଗଧଗୁଡ଼ାକୁ ବଣରୁ ଫେଡ଼ାଇଆଣିଲା। କାଶିମଙ୍କ ଶବକୁ କାଠଗୁଡ଼ାକ ଭଳିରୂପେ ତାଙ୍କ ଗୋଟାଏ ଗଧ ଉପରେ ଲଦିଲା ଏବଂ ଅଉ ଗଧଙ୍କ ଉପରେ ମୋହର ପ୍ରଭୃତିର ଥଳୀ ଲଦିଲା। ଚଉପାଖରେ କାଠ ପକାଇ ଭିତରେ ଥଳୀଗୁଡ଼ିକୁ ଏପରି ଭାବରେ ରଖି ଢେଲା କଷିଲା ଯେ, କିଛିମାତ୍ର ଜାଣିହେଲା ନାହିଁ। ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ କାଶିମଙ୍କ କଟା ମୁଣ୍ଡଟା ଗଛରୁ ଆଣି ସେଥିରେ ପଚ ତାଙ୍କି ଲୁଗାରେ ବାନ୍ଧି କାନ୍ଧରେ ପକାଇଲା; ଅଉ ସେଠାରେ ଅକାରଣରେ ବିଳମ୍ବ କଲା ନାହିଁ। ଗଧଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରାଇ ଗୃହାଭିମୁଖରେ ଚାଲିଲା। କେତେବେଳକୁ ବେଳ ବୁଡ଼ି ଆସୁଥିଲା।

ଅଲିବାବା ଦଣ୍ଡ ପ୍ରହରକବେଳେ ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା; ଆଣିତ ମାଲ୍‌ସବୁ ଗଧ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଘରେ ନେଇ ରଖିଦେଲା; କାଶମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଗଣ୍ଡି ନେଇ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ଲୁଗା ଢାଙ୍କିଦେଲା। ପରେ ଫତେମାକୁ ଡାକି ସବୁ କହିଲା। ଫତେମା ଧନରତ୍ନ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା; ମାତ୍ର କାଶିମଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ-ସମ୍ବାଦ ସେ ଆନନ୍ଦକୁ ଭାଙ୍ଗିପକାଇଲା। ସେ ହାହା-କାର କରି କହିଲା—"ସଖିନାର ଦଶା କଅଣ ହେବ? ସେ କି ଆଉ ପ୍ରାଣ ରଖିବ? ତାହାର କପାଳ ବଡ଼ ମନ୍ଦ। ଥରେ ବିଧବା ହୋଇଥିଲା, ପୁଣି ଥରେ ତା ଅଦୃଷ୍ଟରେ ବିଧବାଯୋଗ ବିଧାତା ଲେଖିଥିଲା। ହଜାର କୁବେର ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲେ କଅଣ ହେବ, ସ୍ୱାମୀ ବିନା ନାରୀର ଜୀବନ ବୃଥା। ପୋଡ଼ାକପାଳୀ ନିଜ ଦୋଷରେ ନିଜର ସର୍ବନାଶ କରିବସିଲା। ଜୋଣ୍ଡପଥର ଲୋଭରେ କି ଅମୂଲ୍ୟ ମହାରତ୍ନ ସେ ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା! ହାୟ ହାୟ, ତାହାର ହୃଦୟବେଦନା କିଏ ବୁଝିବ? ଅଛା, ମୁଁ କହୁଛି ତୁମ୍ଭେ ତାକୁ ବିବାହ କର। ମୋର ସେଥିରେ କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ। ଅଧିକନ୍ତୁ ଏଥିରେ ମୁଁ ଖୁସି ହେବି। ତାହା ନ କଲେ ସଖିନା କଲିଜାର ଘାଆ ଶୁଖିବ ନାହିଁ। ତୁମେ ମୋ କଥା ମାନ, ତାହା ପାଖରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବ—ମୁଁ ତାକୁ ଠିକ୍ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ପରି ସେବା କରିବି। ଘରର ସବୁ ଭାର ସେ ନେଇ ତାହା ମନ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁ, ମୁଁ ତାହାର ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ ହୋଇ ରହିବି। ମୁଁ ତୁମକୁ ବି ତାହା ହାତରେ ଦାନ କରିଦେବି। ଯେଉଁ ଦାନ କେବେ କେହି ନାରୀ କରିପାରି ନାହିଁ, ମୁଁ ସେହି ସ୍ୱାମୀ ଦାନ କରି ଜଗତରେ ଗୋଟାଏ ଗର୍ବ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବି। ମୁଁ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଖୋଜେ ନାହିଁ, ମୋ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ସେ ସୁଖୀ ହେଲେ ମୁଁ ତାହାକୁ ପରମ ଲାଭ ମଣିବି। ଅବଧି ଯାହା କେହି କରି ନାହିଁ, ମୁଁ ତାହା କରି ନାରୀଜଗତରେ ଦାନର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବି। ଏହାଠାରୁ ବଳି ମୋ ନାରୀ-ଜୀବନରେ ଶ୍ଲାଘାର କଥା କଅଣ ହୋଇପାରେ? ଅନ୍ୟ କେହି ଏଡ଼େ ଦାନ କରିପାରେ ନାହିଁ, କେବଳ ସତୀ ନାରୀ କାର ପ୍ରାଣରେ କରିପାରେ। ମୁଁ ଯେବେ ସତୀ ହୋଇଥିବି, ତୁମ ପାଦରେ ଯେବେ ମୋର ଅଟଳା ଭକ୍ତି ଥିବ, ତେବେ ମୁଁ ଏହି ମହାଦାନ କରିପାରିବି, ମୋର ସେ ସାହସ ଖୁବ୍ ଅଛି।" ସ୍ତ୍ରୀର କଥାରେ ଅଲିବାବା ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲା। ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଏଭଳି ହୃଦୟବତୀ, ପୁଣ୍ୟଶୀଳା ଦେବୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଯାହା ଭାଗ୍ୟରେ ମିଳେ, ସେ ଅଧମ, ଅଭାଜନ, ଅକିଞ୍ଚନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧନ୍ୟ। ପୂର୍ବ ଧର୍ମବଳ ନ ଥିଲେ ଏରୂପ ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନ ମିଳେ ନାହିଁ। ଏପରି ମହିମାମୟୀ ଆଦର୍ଶ ରମଣୀ କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ମିଳିବା ଅସମ୍ଭବ।" ଅଲିବାବା ସ୍ତ୍ରୀ କଥାର କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ନୀରବରେ କାଶିମ ଘର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା। ଫତେମା ତାଙ୍କ ସନ୍ତୋଷର ଲକ୍ଷଣ ମଣି ମନେ ମନେ ଆହ୍ଲାଦିତ ହେଲା।

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଅଲିବାବା କାଶିମ ଘରକୁ ଯାଇ ସଖିନାକୁ ନିର୍ଜନରେ ସବୁ କଥା କହିଲା। ସଖିନା ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଡ଼ ପାଟିରେ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ଅଲିବାବା ତା ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଇ ଲଘୁସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଚୁପ୍ କର ସଖିନା ବିବି ! ଯାହା ହେବାର ତ ହେଲାଣି; ତୁମ କାନ୍ଦଣାରେ କଥା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଲୋକେ ଆସି ମହା ଅନର୍ଥ ଘଟାଇବେ । ଏବେ ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ତାହା ମନ ଦେଇ ଶୁଣ । ମୁଁ ଆଜି ବି ବସ୍ତାର ଧନରତ୍ନ ଆଣିଛି । ପୂର୍ବରୁ ଯାହା ଆଣିଥିଲି, ଆଜି ଯାହା ଆଣିଛି ସେ ସବୁ ତୁମର । ତାକୁ ସାତଜନ୍ମ ବସି ଖାଇଲେ ସରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ 'ନିକା' କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ତୁମେ ପ୍ରଧାନା ଗୃହିଣୀ ହେବ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀର ଦେଶୀ-ସ୍ୱଭାବ ତୁମେ ଜାଣ, ସେ ତୁମକୁ ବଡ଼ଭଉଣୀ ପରି ସ୍ନେହ-ଭକ୍ତି କରିବ । ତୁମର କିଛି କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଆଉ କାନ୍ଦାକଟା ନ କରି ମୋ କଥା ମାନ; ଉପସ୍ଥିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରାମର୍ଶ କରିବା ଆସ ।" ସଖିନାର ପ୍ରଧାନ ପରିଚାରିକାର ନାମ ମାର୍ଜିୟାନା । ସେ ବଡ଼ଘରର ଝିଅ, ଅଦୃଷ୍ଟର ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ଦାସୀକାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ମାର୍ଜିୟାନା ଅସାଧାରଣ ରୂପ-ଗୁଣବତୀ । ସେ ଯେଉଁପରି ଚତୁରା, ସେହିପରି ଧୂର୍ତ୍ତା । ବୁଦ୍ଧିରେ ଅନେକ ରାଜମହିଷୀ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ସମକକ୍ଷ ନୁହନ୍ତି । ସଖିନା ତାହାକୁ ପ୍ରାଣ ପରି ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ । ସେ ସଖିନାର ଖୁବ୍ ବିଶ୍ୱାସପାତ୍ରୀ । ତାହା କଥାକୁ ସେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ମଣି ଦେବେ ଏଡ଼ଏ ନାହିଁ—ବରଂ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାରେ ତାହାର ପରାମର୍ଶ ନେଇ କାମ କରେ । ଅଲିବାବା ସଖିନାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ସେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଥାଇ ଶୁଣୁଥିଲା । ବୁଦ୍ଧିମତୀ ନାରୀ ସେହି କଥାରୁ ଘଟଣାଟା ବୁଝିପାରି ହଠାତ୍ ବାହାରି ଆସି କହିଲା, "ବେଗମ୍ ସାହେବ, ଖାନ ସାହେବ ଯାହା କହୁଲେ ତାହା ଠିକ୍ । ତାହା ନ କଲେ ତୁମର ଉପାୟ ନାହିଁ । କାନ୍ଦିକରି ଘରଦ୍ୱାର ଫଟାଇଲେ ତୁମ ସ୍ୱାମୀ ଆଉ ଫେରିଆସିବେ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟକୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେ ରାଜ୍ୟରୁ କେହି ଫେରି ଆସେ ନାହିଁ । ଘଟଣା ପ୍ରକାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଛଡ଼କ କଳଙ୍କୀ ଚୁଲୀରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । କେହି ନ ଜାଣନ୍ତୁ ଏହି ଭାବରେ ତୁମ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର କ୍ରମିତ କବର ହୋଇଯିବ, ସେ ଉପାୟ ଚିନ୍ତାକର ।" ସଖିନା ଏହା ଶୁଣି କିଛି ଚିନ୍ତା କରିସାରି ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝିଲା, ମାର୍ଜିୟାନାର କଥା ସତ । ଅଲିବାବାର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେବା ଛଡ଼ା ତାହାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ ଅଗତ୍ୟା ତାହାହିଁ ସ୍ୱୀକାର କଲା । ତିନ୍ହି ଜଣଯାକ ବସି ଉପସ୍ଥିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମାର୍ଜିୟାନାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ନିରାପଦ ସୁପରାମର୍ଶର ଅଭାବ ହେଲା ନାହିଁ ।

ମାର୍ଜିୟାନା କହିଲା—"ସମସ୍ତେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସ, ମୁଁ ଏକାକୀ ସବୁ କରିଦେବି ।" ଏହା କହି ସେ ଗୋଟାଏ ସିଧି ଓ କେତେଟା ମୋହର ଧରି ଘରୁ ବାହାରିଗଲା । ସେ ଜାଣେ ସେ ଗାଁରେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଅଛି, ସେ ଓଲାଉଠାର ନାମ ଶୁଣିଲେ ଭୟରେ ଗାମ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଯାଏ । ମାର୍ଜିୟାନା ତାହାରି ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲା—"କାଶିମ ସାହେବଙ୍କୁ ଆଜି ଭୋରରୁ ଓଲାଉଠା ଧରିଛି ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ଖରାପ, ତୁମେ ଏହି ମୋହର ଦୁଇଟା ନେଇ ଥରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆସିବ ଆସ ।" ଏହା କହି ମୋହର ଦୁଇଟି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଲା । ଓଲାଉଠାର ନାମ ଶୁଣି ଡାକ୍ତରର ପିଳିହା ପାଣି ହୋଇଗଲା, ଏଣେ ମୋହର ଲୋଭ ବି ଛାଡ଼ିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଅନେକ କ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲା—ମୋର ଯିବାର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ, ତୁମେ ଔଷଧ ନେଇଯାଅ, ଫଳ ଯାହା ହେବ, କାଲି ସକାଳେ ଆସି କହିବ ।" ମାର୍ଜିୟାନା ତ ତାହାହିଁ ଖୋଜୁଥିଲା, ସେ କିଛି ଆପତ୍ତି ନ କରି ଔଷଧ ଘେନି ଚାଲିଆସିଲା । ଡାକ୍ତରଟି ଏହିପରି ଭାବରେ କାଶିମଙ୍କୁ ଓଲାଉଠା ହେଉଛି ବୋଲି ଗାଁସାରା ଜାହିର କରିଦେଲା । ଏହା ଶୁଣି ଯେଉଁମାନେ କାଶିମଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଭୟରେ ଆଉ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ମାର୍ଜିୟାନା କହିଲା—"ମଡ଼ାକୁ କବର କିପରି କରିହେବ ? ଚାରିଖଣ୍ଡ ଦେଖିଲେ ପୁଣି କଟା ମୁଣ୍ଡ ଦେଖିଲେ କବର ଦେବା ଲୋକେ ସନ୍ଦେହ କରିବେ, ତାହାହେଲେ କଥା ଫୁଟିଉଠିବ । ସବୁକୁ ସୀଇଁ ଗୋଟାଏ କରିବା ଦରକାର; ମାତ୍ର କାହ୍ ନ ହେବା ଭଳି ସୀଇଁପାରିବ କିଏ ? ଥାଉ ଦେଖେଁ, ଯେତିକି

http://oaob.nitrkl.ac.in

କିପୁଣ ମୋର ଦେହ ମିଳିବ କି ?" ମାର୍ଜିୟାନା ଆଉ ଦେଢ଼ୋଟି ମୋହର ଧରି ବାହାରିଲା । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ସହରର ଉପକଣ୍ଠରେ ଜଣେ ମୋଚି ଦୋକାନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବୁଢ଼ାମୋଚି ବସି ଯୋତା ସିଲେଇ କରୁଥିଲା; ତାକୁ କହିଲା—"ମୁଁ ତୋତେ ଗୋଟାଏ ମୋହର ଦେବି, ତୁ ଗୋଟାଏ ଜାଗାକୁ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ତୋର ହତିଆର ନେଇ ଯାଇପାରିବୁ ?" ମୋଚି ମୋହର ନାମ ଶୁଣି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲା—"ହଁ, ଯାଇ-ପାରିବି ।" ମାର୍ଜିୟାନା କହିଲା—"ମୁଁ ତୋ ଆଖି ବାନ୍ଧି ନେଇଯିବି, କାମ ସରିଲେ ପୁଣି ଆଖି ବାନ୍ଧି ଆଣି ଛାଡ଼ିଦେଇଯିବି ।" ମୋଚି କହିଲା, "ନା, ତାହା ପାରିବି ନାହିଁ ।" ମାର୍ଜିୟାନା ହସି ହସି ପଚାରିଲା—"ଆଉ ଗୋଟାଏ ମୋହର ଦେଲେ ପାରିବୁ ?" ମୋଚି ମୁରୁକିହସା ଦେଇ କହିଲା—"ହଁ, ପାରିବି ।" ତହୁଁ ମାର୍ଜିୟାନା ତାହା ହାତରେ ଦୁଇଟି ମୋହର ଦେଇ ଲୁଗାରେ ତା ଆଖି ବାନ୍ଧି ନାନା ପଥରେ ଘୂରାଇ ଘେନିଗଲା । କାଳେ ମୋଚି ବାଟ ଚିହ୍ନିନେବ—ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସିଧା ବାଟରେ ନ ନେଇ ଘୂରାଣିଆ ଗଳି ବାଟରେ ନେଇଗଲା । କାଶିମଙ୍କ ଶବ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଛି, ସେହିଠାକୁ ନେଇଯାଇ ମୋଚିର ଆଖି ଖୋଲିଦେଇ କହିଲା—"ଏ ଶବକୁ ସିଇଁ ଠିକ୍ ପୂର୍ବପରି କରି ମିଳାଇଦେଲେ ଆଉ ଦୁଇଟି ମୋହର ପୁରସ୍କାର ପାଇବୁ ।" ଆହା କି ଖୁବ୍ ସୁଯୋଗ ! ମୋଚି କିଏ, ମୋହର କିଏ, ଦେହ ବାହାକୁ ଚିହ୍ନନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଅଧେ ନୁହେ—ଏକାବେଳକେ ଚାରିଟା ଲାଭ ! ମୋଚିର ଜିହ୍ୱାରୁ ତରଳ ଧାର ବିଶେଷ ବହିପଡ଼ିଲା । ସେ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ ନ କରି ସିଇଁବାକୁ ବସିଗଲା । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଡ଼ି ଏପରି ସିଇଁ-ଦେଲା ଯେ, ତାହା ଆଦୌ ବାରିହେଲା ନାହିଁ । ମାର୍ଜିୟାନା ତାକୁ ଆଉ ଯୋଡ଼ିଏ ମୋହର ଦେଇ ପୂର୍ବପରି ତାହାର ଆଖି ବାନ୍ଧି ଘୂରାଣିଆ ବାଟରେ ନେଇ ତାହା ଦୋକାନରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲା । ଘରେ ପହଞ୍ଚି ମାତ୍ରେ କାନ୍ଦଣା କାନ୍ଦ ବସିଲା । ଆଲିବାବା ସଖିନା ସହ ବଡ଼ପାଟିରେ କାନ୍ଦବୋବାଳି ପକାଇଲେ ।

ତାହା ଶୁଣି କାଶିମଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଆଉ କାହାର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେହି ସନ୍ଧରେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କାଶିମଙ୍କ ଶବର କବର ଦିଆହୋଇଗଲା । କ୍ରିୟା-କର୍ମ ପରେ ଆଲିବାବା ସଖିନାକୁ ନିକା କଲା । ସେହିଦିନ-ଠାରୁ ସମସ୍ତେ ଏକ ପରିବାରଭୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ । ମାର୍ଜିୟାନାର ଚମତ୍କାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ତାହାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ସେ ଦାସୀତ୍ୱରୁ ସହଚରୀତ୍ୱକୁ ଉନ୍ନୀତ ହେଲା । ସଖିନାର ବି ଦ୍ୱିତୀୟରୁ ତୃତୀୟକୁ ଉନ୍ନତି ହେଲା ।

ଏଣେ ଯଥାସମୟରେ ଦସ୍ୟୁମାନେ ଆସି ଦେଖିଲେ—ଗଛରେ ଟଙ୍ଗାହୋଇଥିବା ମୁଣ୍ଡଟା ନାହିଁ । ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ତାଟଙ୍ଗା ହୋଇଗଲେ । ଜଣେ କହିଲା—"ଶିଆଳ ଖାଇଯାଇଥିବ ।" ଆଉ ଜଣେ କହିଲା—"ହଁ ହଁ, ଠିକ୍ କଥା । ଆମେ ଆସିବାବେଳେ ଗୋଟାଏ କୁଣ୍ଡାଶିଆଳ ଉଡ଼ିଯାଉଥିଲା, କେହି କଅଣ ଦେଖି ନାହଁ ?" ଏହି ଶ୍ଳେଷ ବିଦ୍ରୂପ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଉଠିଲେ । ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲା—"ଇମିତି ଅଖାଡୁଆ କଥା କି ମଣିଷ କହନ୍ତି ? ଶିଆଳର ଡେଣା ପର ଅଛି ଯେ, ସେ ଉଡ଼ିଯାଇ ମୁଣ୍ଡଟା ଖାଇଦେଲା !" ଦଳପତି ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ବୃଥା ତୁଷ କୁଟି ଲାଭ କଅଣ ? ଚାଲ ଆଗେ ଭିତର ଦେଖିବା ।" ସମସ୍ତେ ଏକଥା ସମର୍ଥନ କଲେ । ତହୁଁ ସର୍ଦ୍ଦାର କଠୋର ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ସିସେମ୍, ଦ୍ୱାର ଖୋଲ ।" ହଠାତ୍ ଦ୍ୱାର ଫିଟିଗଲା । ସର୍ଦ୍ଦାର ଆଗେ ଆଗେ ଗଲା, ସମସ୍ତେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ତାହା ପଛରେ ଗଲେ । ସୀତା ଅନ୍ୱେଷଣାର୍ଥୀ କ୍ଷୁଧାତୁର ବାନରଯୂଥ ପାତାଳ ଗୁମ୍ଫାରେ ଏହିପରି ପଶିଥିଲେ । ହନୁମାନ୍ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲି ବାଟ କଢ଼ାଉଥିଲା, ଅନ୍ୟ ବାନରମାନେ ତାହାର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଧରି ଚାଲିଥିଲେ । ଘର ଭିତରେ ଖୁର୍ଫିଲଖାକ ମଡ଼ା ନ ଦେଖି ଦସ୍ୟୁପତି ଚମକିଉଠିଲା, କଷ୍ଟବ୍ୟଞ୍ଜୀ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା ! ଦେଖୁଛ କିପ୍ରର ଧନରତ୍ନ କି ଅପହୃତ ହୋଇଛି ! ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଭିତରେ ପଶୁଛି, ଏପରି ଦୁଃସାହସୀ କିଏ ? ସେ କଅଣ ପ୍ରାଣକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଉଛ ? ପୁଣି କି ଅଦ୍ଭୁତ ଚୋର, ବାଟ ନାହିଁ, ଛିଦ୍ର ନାହିଁ, ତେବେ କି ବାସ୍ପ ପରି ପଶିଆସୁଛି ! ଯେପରି ତାର ଦେବତାର ଅଲୌକ ଆସି ଘରେ ପଶେ, ଏ ଚୋର ସେହିପରି ଆସି ସେହିପରି ଯାଉଛି । କି ଅଦ୍ଭୁତ ମହାବିଦ୍ୟା ଜାଣେ ସେ ? ତାହାର ସାହସକୁ ଧନ୍ୟବାଦ, ବିଦ୍ୟାକୁ ଧନ୍ୟବାଦ । ଏହିପରି ଅତି ସିଆଣା ଲୋକ ଏବେ ଆମ ଦଳର ଉପଯୁକ୍ତ, ଆଉ ତାକୁ ଏତ ରୂପ ମହାକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନାରେ—ମହାକୀର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନରେ କ୍ଷମ ! ଏଭଳି ବାହାଦୁର ଚୋର ଏବେ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ମହାବିଦ୍ୟାର ଆଉ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଚର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କର ଗୁଣଧର ସେବକ । ଚୋର-ଜଗତରେ ତାହାର ଗୌରବ-ସମ୍ମାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଏଭଳି ଚୋରକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେଲେ ପାଣିରେ ପଡିବ ନାହିଁ । ତାହାର ସେହି ଉଚ୍ଚ ପୁରସ୍କାର ମୋର ଏହି କୃପାଣର ତୀକ୍ଷଣ ଧାର ଛଡ଼ା ଆଉ କାହିଁରେ ନାହିଁ ।" ଏହା କହି ଅସି ଉତ୍ତୋଳନପୂର୍ବକ ବିକଟ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟରେ ସେ ଗିରିଗୁହା କମ୍ପାଇଦେଲା ।

ଅନନ୍ତର ସେହି ଗିରିଗର୍ଭରେ ଦସ୍ୟୁଦଳର ମନ୍ତ୍ରଣା ସଭା ବସିଲା । ଯେଉଁ କୌଶଳରେ ହେଉ, ଏ ଚୋରକୁ ଧରି ବିନାଶ ନ କଲେ ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । ତାହା ନ ହେଲେ ଆମର ଏ ବହୁକାଳର ସଞ୍ଚିତ କୁବେର ସମ୍ପତ୍ତି ରହିବ ନାହିଁ, ପୁଣି ଶେଷରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାଣ ବି ଯିବ । ଯେତେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ହେଉପଛେ ସେ ଚୋରକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ହେବ । ଆମ ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ ଯେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ସାତଦିନ ମଧ୍ୟରେ କାଟି ଆଣିଦେବ କିମ୍ବା ନ ପାରିଲେ ତାହାର ଘର ଦେଖିଆସି ଠିକ୍ ସମ୍ବାଦ ଦେବ, ମୁଁ ତାକୁ ଉଚ୍ଚ ପୁରସ୍କାରରେ ସମ୍ମାନିତ କରିବି । ଆଉ ଯେବେ ସେ କିଛି ନ କରି ଫେରିଆସେ, ତେବେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାହେବ, ମୋର ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରହିଲା । ଏବେ ଯେ ଯିବ ସାହସ ବାନ୍ଧିଉଠ, ଆଉ ଏହି ତରବାରି ଛୁଇଁ ନିୟମ କରି ଶୀଘ୍ର ବାହାରିଯାଅ ।" ଏ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ପେଟ ହାଉ ହାଉ ହେଲା । କେହି କିଛି ନ କହି ପରସ୍ପରର ମୁହଁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନୀରବ ଦେଖି ଦସ୍ୟୁଟିଏ ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲା—"ଛିଃ, ଏହି ଦୁର୍ବଳ ସାହସ ଘେନି କି ନର୍କ ମୁହଁରେ ଦସ୍ୟୁବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଆସିଛ ? ପ୍ରାଣକୁ ଯାହାର ଏତେ ଭୟ, ସେ ଯାଉ ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ ରନ୍ଧଣୀ ପଛରେ ପଣତ ଘୋଡ଼େଇହୋଇ ଲୁଚୁ । ଦସ୍ୟୁର ଜୀବନ ମୃତ୍ୟୁର ମୁହଁ ଭିତରେ । ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ନ ଦେଲେ କେହି ଦସ୍ୟୁ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।" ସର୍ଦ୍ଦାରର ଏ କଡ଼ା ଭର୍ତ୍ସନା ସହି ନ ପାରି ଜଣେ ଉଠି ତରବାରି ଛୁଇଁ କହିଲା—"ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଯାହା ଘଟୁ ପଛେ ମୁଁ ଯିବି ।" ଦସ୍ୟୁପତି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ତା'ହା ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ତାକୁ ଅଧିକତର ଉତ୍ସାହିତ କଲା ଏବଂ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ କେତେଗଣ୍ଡା ମୋହର ତାହା ହାତରେ ଦେଲା । ସେ ଦଳପତି ଓ ଦଳର ଅପରାପର ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚୋରର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଦସ୍ୟୁ ଛଦ୍ମବେଶରେ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗଳି, ଉପଗଳି, କନ୍ଦି ସନ୍ଧି ସବୁଆଡ଼େ ବୁଲିଲା । ସକାଳୁ ବୁଲି ବୁଲି ବାଟ ଫୁଟାହୋଇ ମାତ୍ର ଅନ୍ଧାରବେଳେ ଆସି ଗୋଟାଏ ମୋଚି ଦୋକାନରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ବୁଢ଼ା ମୋଚି ତାକୁ ଥରେ ଚାହିଁଦେଇ ଶ୍ରାନ୍ତ ବାଟୋଇ ବୋଲି ଜାଣି କିଛି ନ କହି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ ଦେଲା । ଦସ୍ୟୁ ପଚାରିଲା—"ବୁଢ଼ା, ବୟସ କେତେ ହେଲାଣି ?" ମୋଚି କହିଲା—"କେଜାଣି ବାବୁ, ମୂର୍ଖ ଗରିବ ଲୋକ, ଜାତକ ଅଛି ନା ପତର ଅଛି ? ତେବେ ଚାରିକୋଡ଼ି କି ପାଞ୍ଚକୋଡ଼ି ହୋଇଥିବ, ନ ହେଲେ ଆଉ କୋଡ଼ିଏ ବାଇକୋଡ଼ି ବେଶୀ ହୋଇଥିବ— ଆଉ କେତେ ହେବ ? ତୁମେ ଏହି ଗଳିବାଟେ ଆସିଲ ପରା ! ଗଳି ମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ବୁଢ଼ାଟି ଦୋକାନ କରିଛି— ସେହି ଚେଙ୍ଗଡ଼ା ହୋଇ ଗୋଟ ଚଉଡନ-ଚୁଟିଆ; ତା'ର ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ବାଳମୂଳିଆ ଘାଆ ହୋଇଛି; ବୈଦ୍ୟଗୀ ଡାକ୍ତର ଚିକିତ୍ସା କରୁଛି; ସେହି ବୁଢ଼ା ମୋଠାରୁ ତିନିବର୍ଷ ବଡ଼—ଏବେ ବୁଝିଲ ?" ଦସ୍ୟୁ ହସି ହସି କହିଲା—"ହଁ, ବୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେଉଁ ସହଜ ଉପାୟ କହିଲୁ, ତାହା ଆଉ ବୁଝି ନ ପାରିବ କିଏ ? ଯାହା ହେଉ, ଏତେବୁଡ଼ାଏ ବୟସ ହେଲଣି, ଅନ୍ଧାରରେ ସୀଉଛୁ—ତୋତେ ଦିଶୁଛି ?" ମୋଚି କହିଲା—"ଉଃ, ଏ କି ଅନ୍ଧାର, ସେଦିନ ଜଣେ ଅମିର ଘରେ ଘୋର ଅନ୍ଧାରରେ ଗୋଟାଏ ଚୌଫାଳିଆ ମଢ଼ାକୁ ସୀଇଁ ସୁନ୍ଦର ମୋହର ବକ୍‌ସିସ୍ ଆଣିଛି—ତୁମେ ଦେଖିଥିଲେ ତ ତାଟଙ୍ଗା ହୋଇଯାଇଥାଆନ୍ତ ପରା !" ବୁଢ଼ା ଉତ୍ତେଜନାରେ କଥାଟା କହିଦେଇ କିଛି କାମୁଡ଼ି ପକାଇ ତୁନି ହୋଇ ରହିଲା । ଦସ୍ୟୁ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଚୌଫାଳିଆ ମଢ଼ା, ତାହାହେଲେ ତ ସେହି । ତେବେ ଏଇଠି ତ ମାଳମତ୍ତା ଲୁଚିଛି । ହେ ଈଶ୍ୱର, ତୁମକୁ ଧନ୍ୟବାଦ, ମୋତେ ଠିକ୍ ଜାଗାରେ ଆଣି ହାବୁଡ଼ାଇଛ । ଉଃ, ଏଥର ପ୍ରାଣଟା ରହିଗଲା, ମୋଟା ପୁରସ୍କାର ବି ପାଇବ ।" ଦସ୍ୟୁ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ବସିଟେ ଅଶା, ଆନନ୍ଦର ବୋଝ ମୁଣ୍ଡରେ ବସାଇ ମୃଦୁ ହସି ପଚାରିଲା—"କେଉଁ ଅମିର ଘରେ ସୀଇଁଥିଲୁ ? କମିତି କଫଣ କଲୁ କହିଲ ମଉସା ! ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼ ସରଧା ଲାଗୁଛି ।" ମୋଚି କହିଲା, "ନା ନା ବାବୁ, ରକ୍ଷାକର, ସେ ବଡ଼ଘରର କଥା ! ତାହା କହିବାକୁ ମନା ଅଛି ।" ଦସ୍ୟୁ କିଏ ପାଇଛି, ଆଉ କି ଗୁଡ଼ା ଛାଡ଼ିବ ? ସେ ମୃଦୁ ମଧୁର ବାଣୀରେ କହିଲା—"ନା ମଉସା, ମୁଁ କେବେ କାହାକୁ କହିବି ନାହିଁ, ତୋ ଗୁଣ ପକାଇ କହୁଛି, ତୋ ଦେହ ଛୁଉଁଛି, ତୁ ସେ ଅମିରଙ୍କ ନାମ ନ କହ ପଛେ, ତାଙ୍କ ଘର ମୋତେ ଦେଖାଇଦେଲେ ମୁଁ ତୋତେ ଦୁଇଟା ମୋହର ବକ୍‌ସିସ୍ ଦେବି ।" ବୁଢ଼ା କହିଲା—"ସ୍ୱର୍ଗର ପରି ପରି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ଆଖି ବାନ୍ଧି ସେଠାକୁ ନେଇଯାଇଥିଲା, ମୁଁ ବାଟ ଦେଖି ନାହିଁ ।" ତହୁଁ ଦସ୍ୟୁ କହିଲା—"ମୁଁ ବି ସେହିପରି ଆଖିରେ ଲୁଗା ବାନ୍ଧି ନେଇଯିବି । ତେବେ ଘର ଠଉରାଇବୁ ତ ?" ବୁଢ଼ା ସମ୍ମତ ହେବାରୁ ଦସ୍ୟୁ ତାହା ହାତରେ ଦୁଇଟି ମୋହର ଦେଇ ତାହା ଆଖି ବାନ୍ଧି ତାକୁ ଆଗରେ ଚଳାଇ ନିଜେ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲା । ମୋଚି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନରେ ଠିଆହୋଇ କହିଲା—"ଏହି ଘରେ ମୁଁ ମଢ଼ା ସୀଇଁଥିଲି ।" ଦସ୍ୟୁ ତାକୁ ବିଦାୟ କରିଦେଇ ଅସ୍ତ୍ରାରୁ ଖଡ଼ିଗୋଡ଼ାଏ କାଢ଼ି ସେହି ଘର କାନ୍ଥରେ ଗୋଟାଏ ସଙ୍କେତ ଚିହ୍ନ କାଟିଦେଇ ଶୀଘ୍ର ସେଠାରୁ ବାହାରିଗଲା । ସେହି ଘରଟି ଅଲିବାବାର ଘର । ଚତୁରା ମାର୍ଜିଆନା ଅଲକ୍ଷରେ ଥାଇ ଦସ୍ୟୁର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲା । କାନ୍ଥରେ ଗୋଟାଏ ଚିହ୍ନ ଦେଖି ସେ ନାନାପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ କଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—"ଲୋକଟାର ଆକୃତି ପ୍ରକୃତି ତାକୁ ଡକାଏତ ବୋଲି ଚିହ୍ନାଇଦେଉଛି । ଚିହ୍ନ ଦେଇ ଚିହ୍ନିତ କରିଗଲା, ରାତିରେ ଆସି ମୋର ମୁନିବଙ୍କୁ ଆପଦରେ ପକାଇବ ! ଅଚ୍ଛା, ଦେଖେ ପୋଡ଼ାମୁହାଁ ଅଲ୍ଲାଇଷର କେତେ ବୁଦ୍ଧି ! ତାହାର ମନକାମନା ଯେବେ ସଫଳ ନ କରେ, ତେବେ ମୋ ନାଆଁ ମାର୍ଜିଆନା ନୁହେଁ ।" ଏହା କହି ଗୋଟାଏ ଖଡ଼ି ଆଣି ଦସ୍ୟୁ ଯେଉଁପରି ଚିହ୍ନ ଦେଇଥିଲା, ସମସ୍ତଙ୍କ କାନ୍ଥରେ ସେହିପରି ଚିହ୍ନ ଦେଇଗଲା । ଏଣେ ଦସ୍ୟୁପତି ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଅଲିବାବା ଘର ଲୁଟ୍ କରିବା ପାଇଁ ଦଳବଳ ସହ ରାତ୍ରିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଚିହ୍ନ ଦେଇଥିବା ଦସ୍ୟୁ ସବୁ ଘରେ ଏକା ଚିହ୍ନ ଦେଖି ସେ କେଉଁ ଘରେ ଚିହ୍ନ ଦେଇଥିଲା ଠଉରାଇଲା ନାହିଁ । ଦସ୍ୟୁଦଳ ଭଗ୍ନ-ମନୋରଥ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ । ପ୍ରେରିତ ଦସ୍ୟୁ ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବାଦ ଦେଇଥିବାରୁ ପଣ ଅନୁସାରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ତାହାର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କଲା । ମାର୍ଜିଆନାର ଅଲୌକିକ ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ଅଲିବାବା ସେଥର ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲା ।

ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ଆଉ ଜଣେ ଦସ୍ୟୁ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପଣରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ କେତେ ମୋହର ଲୋଭ ଶତ୍ରୁର ଧରିବାକୁ ଆସିଲା । ତାକୁ ନୂତନ କିଛି କରିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଥମ ଦସ୍ୟୁର ପଦଚିହ୍ନ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିଲା । ପୂର୍ବ ସଙ୍ଗୀଠାରୁ ସେ ସବୁ ଶୁଣିଥିଲା । ତଦନୁସାରେ ଯାଇ ସେହି ମୋଚି ଦୋକାନରେ ପହଞ୍ଚି ତାହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଲିବାବା ଘର ଦେଖି ଆସିଲା । ସେ ଖଣ୍ଡେ ଗେରୁମାଟି ହାତରେ ଅଲିବାବା ଘର କାନ୍ଥରେ ଗୋଟାଏ ଚିହ୍ନ କାଟିଦେଇ ବଣକୁ ଫେରିଗଲା ; ମାତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ନିର୍ବୋଧ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ମାର୍ଜିଆନାର ଚକ୍ଷୁ ଉହାଡରେ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାହା ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ସେହିପରି ଚିହ୍ନ ଦେଇଗଲା । ଦସ୍ୟୁଦଳ ସ୍ଥଳରେ ଆସି ପୂର୍ବଥର ପରି ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ । ପଣ ଅନୁସାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦସ୍ୟୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେଲା । ସର୍ଦ୍ଦାର ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା—"ନା, ଏ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ କିଛି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ, ବରଂ ଅକାରଣ ଅର୍ଥର କ୍ଷୟ ହେବ, ପୁଣି ବଳକ୍ଷୟ ବି ହେବ । ସେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହେଁ, ତାକୁ ଧରିବା ଯାହାର ତାହାର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାହାର ପରି ଲୁହାଚଣାଖିଆ ଲୋକ ନ ହେଲେ ତାକୁ କିଏ ପାରିବ ? ଯାହାହେଉ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁହିଁ ହେବ । ଦୁଷ୍ଟ ଉଚିତ ପରିଣାମ ନ ପାଇଲେ ତାହାର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ବଢିଉଠିବ । ଦୟା, କ୍ଷମା ଦସ୍ୟୁ-ଧର୍ମର ବିରୁଦ୍ଧ । ସେଭଳି ଆଚରଣ କଲେ ଦସ୍ୟୁକୁ ତରବାରି ଛାଡି ଜପମାଳା ଧରିବାକୁ ହେବ । ଏଥର ଆଉ କାହାକୁ ନ ପଠାଇ ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ ଯିବି । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସାଧନ, ନତୁବା ଶରୀର-ପାତନ—ଏହାହିଁ ମୋର କଠୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା । ଏଥର ଚତୁରେ ଚତୁରେ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳ ଲାଗିବ—ଭାଗ୍ୟର ଉତ୍କଟ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ହେବ ।"

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦସ୍ୟୁନାୟକ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଚର୍ମକାର ମୁସ୍ତାଫାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଲିବାବା ଘର ଯାଇ ଦେଖିଲା । ଗୋପନରେ ପରିବାର ତାହାର ନାମ ପ୍ରଭୃତି ଜାଣିନେଲା ; ମାତ୍ର ଦ୍ୱାରରେ କୌଣସି ଚିହ୍ନ ଦେଲା ନାହିଁ ; ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚାଲି ଫେରିଗଲା । ତହିଁପରେ ବଜାରକୁ ଯାଇ ୩୮ଗୋଟା ଟିଣାପିମ୍ପା ଓ ୧୯ଗୋଟା ଗଧ କିଣିଆଣିଲା । ୩୭ଗୋଟା ପିମ୍ପା ଭିତରେ ୩୭ ଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ଦସ୍ୟୁ ଲୁଚି ରହିଲେ । ଗୋଟାକରେ ତେଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଲା । ସବୁ ପିମ୍ପା ୧୯ଟା ଗଧ ଉପରେ ଲଦି ଦସ୍ୟୁପତି ତେଲ ବେପାର ଛଳନାରେ ବାହାରିଲା ; ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଯାଇ ଆଲିବାବା ଘର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ତାକୁ କହିଲା, ମୁଁ ସିରାଜ ନଗରକୁ ତେଲ ନେଇ ଯାଉଛି, ସେଠାରେ ମୋର ବାଣିଜ୍ୟକୋଠି ଅଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଯିବାରୁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଏ ଗ୍ରାମରେ ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲା ; କିନ୍ତୁ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା—ଏତେ ବଡ ଗାଆଁଟାରେ ଯାହାକୁ ସ୍ଥାନ ମାଗିଲି, ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେଲା । ସମସ୍ତେ କହିଲେ—ଆଲିବାବା ଏ ଗ୍ରାମର ମାତବର ଲୋକ । ସେ ଯେଉଁପରି ଧାର୍ମିକ, ସେହିପରି ଦୟାଳୁ । ଅତିଥି ପାଇଲେ ସେ କୋଟିନିଧି ମଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅତିଥିଶାଳା ଅଛି, ଅଧିକନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଘର ବି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅତିଥିଶାଳା ! ସେଠାକୁ ଗଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରଶସ୍ତ ସ୍ଥାନ ମିଳିବ । ବାସ୍ତବିକ ମହାଶୟ, ମୁଁ ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲି । ଭାବିଲି ଗ୍ରାମଟାଯାକର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ଯେ ଆକର୍ଷଣ କରୁଛନ୍ତି, ସେଭଳି ପୁଣ୍ୟାତ୍ମାଙ୍କୁ ଥରେ ଦର୍ଶନ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ଧର୍ମପ୍ରାଣ, ସାଧୁ-ଦର୍ଶନ ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳେ ସିନା ! ଧନ୍ୟ ଆପଣ ଆଉ ଧନ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ପିତାମାତା ! ସମ୍ମାନ, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା କାହାକୁ ବା ପିତା ଲାଗେ ? ଯେ ଯେତେ ମହାପ୍ରାଣ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ପଛେ, ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୁଏ କିଏ ? ଦେବତା ତ ସ୍ତୁତି ସ୍ତବରେ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବର ଦିଅନ୍ତି । ଆଲିବାବା ଜଣେ ବିଦେଶୀୟ ମୁଖରୁ ଏଭଳି ଢଙ୍ଗ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ ହେଲା ; ଅତିଥିକୁ ସେ ଅତି ଆଦରରେ ନିଜ ଘରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲା ଏବଂ ଗଧ ଆଉ ତେଲଟିଣା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ବୁହାଳଘର ଛାଡିଦେଲା । ଦସ୍ୟୁ ସେହି ଘର ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଗଧ ବାନ୍ଧି ଆର ପାଖରେ ପିମ୍ପାଗୁଡାକ ଧାଡି ଧାଡି କରି ସଜାଇ ରଖିଲା । ତାହା ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଗୋପନରେ କହିଗଲା, "ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପିମ୍ପା ଉପରକୁ ଇଟା ଫିଙ୍ଗି ସଙ୍କେତ କରିବି, ତୁମ୍ଭେମାନେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବାହାରିଯାଇ ଆଲିବାବା ଘର ଆକ୍ରମଣ କରିବ, ଆଉ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ରହସ୍ତରେ ହତ୍ୟା, ଲୁଣ୍ଠନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବ ।" ଦସ୍ୟୁପତି ଏହା କହି ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ସେଠାରୁ ବାହାରିଯାଇ ଆଲିବାବା ସଙ୍ଗରେ ନାନାବିଷୟର ମଧୁରାଳାପରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା । ଆଲିବାବା ସ୍ୱଭାବରେ ଅତିଥିକୁ ତୃପ୍ତି ପୂର୍ବକ ଆହାର କରାଇଲା । ଅତିଥି

http://oaob.nitrkl.ac.in

କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇ ଶୋଇବାର ଛଳନା କରି କକ୍ଷାନ୍ତରକୁ ଚାଲିଗଲା । ଆଲିବାବା ଶୋଇବାକୁ ଗଲାବେଳେ ମାର୍ଜିଆନାକୁ ଡାକି କହିଲେ—"ବିଦେଶୀ ତେଲ ମହାଜନ କାଲି ସକାଳୁ ଉଠି ଚାଲିଯିବ । ତାହା ସଙ୍ଗରେ କେହି ନାହାନ୍ତି, ବାଟରେ ଖାଇବା ପିଇବା ଲାଗି ବଡ଼ ଅନସ୍ତା ହେବ । ତୁ ସୁରଖଣ୍ଡ ସେକି କରି ରଖିବୁ, କାଲି ସକାଳୁ ନେଇ ତାକୁ ଦେଇଆସିବୁ ।" ମାର୍ଜିଆନା ପ୍ରଭୁର ଆଦେଶ ପାଳନରେ ସମ୍ମତ ହେଲା । ତହୁଁ ଆଲିବାବା ଚାଲିଗଲା ।

ମାର୍ଜିଆନା ସେକି କରିବା ପାଇଁ ପାକଶାଳକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା, ଦୀପ ଜାଳିବାକୁ ତେଲ ନାହିଁ । ସେଦିନ ଘରୁ ବି ତେଲ ସରିଯାଇଥିଲା । ରାତି ଅଧି ଦୁଇପ୍ରହର ହେଲାଣି, ବଜାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲାଣି, ଏତେବେଳେ ସେ ତେଲ କାହୁଁ ଆଣିବ ? ହଠାତ୍ ତେଲ ମହାଜନ କଥା ତା ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା । ତହୁଁ ସେ କହିଲା—"ମଲା ମୋ ପୋଡ଼ା ମନ, ତେଲ ମହାଜନର ପିମ୍ପାସବୁ ତ ଗୁହାଳଘରେ ଅଛି, ମୁଁ ଏଣେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତହେଉଛି ! ଗୋଟାଏ ପିମ୍ପାରୁ ଉଠାଇ କିଛି ତେଲ ଆଣେ, କାଲି ସକାଳୁ ସେଥିର ଦାମ୍ ଦେଇପକାଇବି ।" ଏହା କହି ସେ ଗୋଟାଏ ପାତ୍ର ଧରି ତେଲ ନେବାକୁ ଆସିଲା । ଗୋଟାଏ ପିମ୍ପାରେ ହାତ ଦେବା କ୍ଷଣି ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ତାହା ଭିତରେ ଥିବା ଦସ୍ୟୁ ଧୀର ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲା—"ବେଳ ହେଲାଣି କି ?" ମାର୍ଜିଆନା ଚମକି ପଡ଼ିଲା; ମାତ୍ର ପଳାଇଗଲା ନାହିଁ । ତାହାର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି ଖୁବ୍ ପ୍ରଖର । ସେ ଖୁବ୍ ନମ୍ରସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ନା, ବେଳ ହୋଇ ନାହିଁ ।" ମାର୍ଜିଆନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିମ୍ପା ବୁଲାଇ ଜାଣିଲା—ସେ ସବୁଥିରେ ଜଣେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଉପଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ । ସେ ସୁଦ୍ଧା ପୂର୍ବପରି ଏକ ଉତ୍ତର ଦେଲା । ଶେଷରେ ଗୋଟାଏ ପିମ୍ପାରେ ତେଲ ଥିବାର ଜାଣି ସେଥିରୁ କେତେ ତେଲ ଗଡ଼ାଇନେଇ ଚାଲିଗଲା । ଗୋଟାଏ କରେଇ ଚୁଲିରେ ବସାଇଦେଇ ସେଥିରେ ତେଲ ଢାଳିଦେଲା । ତେଲ ଗରମ ହେଉ ହେଉ ଏହି ଅବସରରେ ଯାଇ ଅବ୍ଦୁଲ ନାମକ ଭୃତ୍ୟକୁ ଉଠାଇଲା । ଅବଦୁଲ୍ ତାହାର ଖୁବ୍ ବିଶ୍ୱାସୀ । ସେ ତାକୁ ସବୁ କଥା କହିଲା । ଅବଦୁଲ୍ ଶୁଣି କାଠ ହୋଇଗଲା । ଦୁହେଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ—ମହାଜନ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦସ୍ୟୁପତି; ଆଉ ପିମ୍ପାରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହା ଦଳର ଲୋକ । ଆଲିବାବା ଯେଉଁ ଦସ୍ୟୁଦଳର ଧନରତ୍ନ ବୋହିଆଣିଥିଲା, ଏ ସେହି ଦଳ । ତହୁଁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଦସ୍ୟୁପତି ଓ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ବିଚାର କରି ଦୁହେଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ଅବଦୁଲ୍ ଟକ ଟକ ହୋଇ ଫୁଟୁଥିବା ତେଲ କରେଇ ଧରି ଏବଂ ମାର୍ଜିଆନା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କରଛୁଲି ଧରି ଗୁହାଳଘରକୁ ଗଲେ । ମାର୍ଜିଆନା ଅବଦୁଲ୍ ଧରିଥିବା କରେଇରୁ ଚଟୁଏ ଲେଖାଏଁ ପଠନ୍ତା ତେଲ ନେଇ ପ୍ରତି ପିମ୍ପାମୁହଁରେ ଢାଳିଦେଲା । ଦସ୍ୟୁମାନେ ବାହାରି ନ ପାରି ପିମ୍ପା ଭିତରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିଗଲେ । ଅବଦୁଲ୍ ଫେରିଯାଇ ଶୋଇଲା; ମାତ୍ର ମାର୍ଜିଆନା ଶୋଇଲା ନାହିଁ; ଅତଃପର ଦସ୍ୟୁପତିର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖିବା ଇଚ୍ଛାରେ ଅନ୍ତରାଳରେ ଲୁଚି ରହିଲା । ଏଣେ ଦସ୍ୟୁପତି ଖୁବ୍ ନିଃଶବ୍ଦରେ ଛପି ଛପି ଘରୁ ବାହାରି ଗୁହାଳ ଏ ପାଖରେ ରହି ଝରକା ବାଟରେ ପିମ୍ପା ଉପରକୁ ଢେଲା ପିଙ୍ଗି ଘନ ଘନ ସଙ୍କେତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା; ମାତ୍ର କେହି ନ ବାହାରିବାରୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଘର ଭିତରେ ପଶି ସବୁ ପିମ୍ପା ହଲାଇ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲା—ତାହାର ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ଜୀବିତ ନାହିଁ । ତହୁଁ ଦସ୍ୟୁପତି କ୍ରୋଧ ଓ ଭୟରେ କମ୍ପି କମ୍ପି ପ୍ରାଚୀର ଡେଇ ପଳାଇଗଲା । ମାର୍ଜିଆନା ଉହାଡ଼ରେ ବସି ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ହସିଉଠିଲା; ମାତ୍ର କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଆଲିବାବା ସକାଳୁ ଉଠି ଏହି ଲୋମହର୍ଷଣ ଘଟଣା ଦେଖି ଚମକିପଡ଼ିଲା । ପରେ ମାର୍ଜିଆନାଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣି ସେ ତାହାର ଜୀବନଦାତ୍ରୀ ବୋଲି ଜାଣି ତାହା ପାଖରେ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପୁରସ୍କୃତ କଲା । ମୃତ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ କବର ଦିଆହେଲା ।

ଏହି ଭୀଷଣ ଘଟଣା ଦସ୍ୟୁପତିର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଦ୍ୱେଷାନଳର ଆହୁତି ତୁଲ୍ୟ ହେଲା ଏବଂ ତାହାର ପ୍ରତିଶୋଧ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁହାକୁ ବହୁସୁଣିତ କରିଦେଲା । ଆହାର ନାହିଁ, ନିଦ୍ରା ନାହିଁ, କି କୌଶଳରେ ଅଲିବାବାର ବଂଶକୁ ତଳେ କଣ୍ଠା ଉପରେ କଣ୍ଟା ଦେଇ ମାରିବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ନିମଗ୍ନ ହେଲା । ସେ ଏବେ ଏକୁଟିଆ, ତାହାର ପୃଷ୍ଠବଳ କେହି ନାହିଁ । ମାୟାବୀ ଦସ୍ୟୁ କେତେ ମାସ ପରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ମାୟାଜାଲ ବିସ୍ତାର କଲା । ବଜାରରେ ଅଲିବାବାର ପୁଅ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋକାନ କରିଥିଲା । ଦସ୍ୟୁରାଜ ସେହି ଦୋକାନ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଘର ଭଡ଼ା ନେଇ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରି ବସିଲା । ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଇତର ଭଦ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇଉଠିଲା । ଅଲିବାବା ପୁଅ ସଙ୍ଗରେ ସେ ସଙ୍ଗାତ ବସାଇଲା । ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତଙ୍କର ଅଭେଦ୍ୟ ପ୍ରୀତି; ପ୍ରୀତିରେ ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କୁ କିଣିନେଲେ । ଖିଆ ପିଆ, ଦିଆ ନିଆ ଲାଗିରହିଲା । ଅଲିବାବା ପୁଅକୁ ଦସ୍ୟୁ ଅନେକ ଥର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିନେଇ ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ଚତୁର୍ବିଧ ଖାଦ୍ୟରେ ପରିତୁଷ୍ଟ କରିଅଛି । ଦିନେ ଅଲିବାବା ପୁଅ ତାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲା । ବଡ଼ଲୋକ ଘରର ସବୁ ବଡ଼ । ଆୟୋଜନର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁର ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ସକାଶେ ଅଲିବାବା ପୁଅ ନୃତ୍ୟଗୀତର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲା । ମାର୍ଜିୟାନା ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ ବିଦ୍ୟାରେ ସୁନିପୁଣା । ସେ ଆଜି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ସଭାରେ ତାହାର ବିଦ୍ୟା ଦେଖାଇବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଅଛି । ପ୍ରଥମେ ଗଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦସ୍ୟୁ ଅବାଧ ଗୁପିଗଳ୍ପରେ ପିତାପୁତ୍ରଙ୍କର ମନ ହରଣ କରିନେଲା । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହାସ୍ୟ ପରିହାସର ଚେଉ ଖେଳିଗଲା—ପ୍ରାଣ ପୁଲକରେ ପୂରିଉଠିଲା, ଭୁରି ଭୁରି ଅତର ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧ ଗୁଡ଼ାଖୁର ପିଡ୍ଡୁଖାଦ ହେଲା । ତହିଁପରେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦସ୍ୟୁ ଓ ସପୁତ୍ର ଅଲିବାବା ଆହାର କରିବାକୁ ବସିଲେ । ମାର୍ଜିୟାନା ପରିବେଷଣ କଲା । ଦସ୍ୟୁ କାହିଁରେ ହାତ ମାରିଲା ନାହିଁ; ସେ କହିଲା—"ଏଥିରେ ଲୁଣ ପଡ଼ିଥିବ, ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବ୍ରତ ଧାରଣ କରିଛି, ଲୁଣ ଖାଇବା ସେଥିରେ ମନା । ମୋର କ୍ଷୁଧା ବି ନାହିଁ, ମୁଁ ଖାଲି ଟିକିଏ ମୁହଁ ଦେଉଛି, ଆପଣମାନେ କିଛି ମନରେ ନ ଭାବି ଆହାର କରନ୍ତୁ ।" ଅଲିବାବା କହିଲା—ତାହା କି ହୁଏ ? ଲୁଣଦିଆ ଖାଦ୍ୟରେ ଆପତ୍ତି ଥିଲେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲୁଣା ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆସିବ ।" ମାର୍ଜିୟାନା ଏହା ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଅଲୁଣା ରନ୍ଧା ଆଣିବାକୁ ଚାଲିଗଲା । ଯିବା ଯିବା ଭାବିଲା—ଏ କି ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା କଥା ଲୋ ମା, ମଦ ଖାଇଲେ ବ୍ରତ ମାରୁ ହେଉ ନାହିଁ, ଲୁଣ ଖାଇଲେ ବ୍ରତ ମାରୁ ହୋଇଯିବ ? ଲୋକଟାର ଚେହେରା ଠିକ୍ ଯମଙ୍କର ପରି । ମନ ଭିତରେ କିଛି ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି କି ? ଏଟା ତ ସେହି ଗାତପଶା ତେଲ ମହାଜନ ପରି ଦିଶୁଛି ! ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଆସିଛି କି ? ଯାହାର ଲୁଣ ଖାଆନ୍ତି, ତାକୁ ମାରିଲେ ମହାପାପ ହୁଏ । ସେଥିଲାଗି ଲୁଣ ଖାଇବ ନାହିଁ ପରା ! ଅଚ୍ଛା ହେଉ, ମାର୍ଜିୟାନା ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତୁ ତା ପ୍ରଭୁର ରୋମ ବି ବଙ୍କା କରିପାରିବୁ ନାହିଁରେ ଡାକୁଣୀଖିଆ !" ମାର୍ଜିୟାନା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଉପାଦେୟ ଅଲୁଣା ଖାଦ୍ୟ ରନ୍ଧିଆଣି ଦସ୍ୟୁ ପାଖରେ ଥୋଇଦେଲା । ସେ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା, ଏହି ଅବସରରେ ମାର୍ଜିୟାନା ତାକୁ ଏକଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ତାହାର ଗୋଡ଼ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଗଲା । ସେ ଖୁବ୍ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲା—ଦସ୍ୟୁର ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଜାମା ଭିତରେ ଖଣ୍ଡେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର ଅସ୍ତ୍ର ଲୁକ୍କାୟିତ ରହିଅଛି । ମାର୍ଜିୟାନା ଭୟରେ ଥରିଉଠିଲା । ଲୋକଟା ସେ ସେହି ତେଲ ମହାଜନ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେ କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ନୀରବ ରହିଲା । ଦସ୍ୟୁ ମାର୍ଜିୟାନାର ରନ୍ଧା ଖାଇ ଖୁସି ଖୁସି ହୋଇ ଅଲିବାବାକୁ ପଚାରିଲା, "ଏଇଟି କଣ ଆପଣଙ୍କର କନ୍ୟା ? ଏଭଳି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରନ୍ଧଣା ମୁଁ କେବେ ଖାଇ ନ ଥିଲି !" ଅଲିବାବା କହିଲା—"କନ୍ୟା ନୁହେଁ, କନ୍ୟାଠାରୁ ଅଧିକ । ଏତେ ସେବା ଯତ୍ନ କନ୍ୟା ବି କରେ ଥାଉ, ମାଆ ବି କରିବ ନାହିଁ । ଖାଲି ରନ୍ଧାବଢ଼ା ନୁହେଁ, ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାର ଯୋଗ୍ୟତା ନାହିଁ, ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାହିଁ କହିଲେ ବାହୁଙ୍ଗୀ ହେବ ନାହିଁ । ମାଆ ମୋର ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ତ କିନ୍ନରୀ ! ତାହାର ଗୁଣକୁ ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ ମହାଶୟ !" ଏହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଖାଇବା ଶେଷ ହେଲା । ତିନିଜଣ-ଯାକ ହାତ ଧୋଇସାରି ମହାର୍ଘ ଆସନ ଉପରେ ତକିଆ ଠେସଦେଇ ବସିଲେ । ପାନ, ଅତର ପ୍ରଭୃତିର ବଂଶ ନିପାତ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ମାର୍ଜିଆନା ବହୁମୂଲ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ସାଜସଜ୍ଜାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସେଠାରେ ଆସି ନୃତ୍ୟଗୀତ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ବିବିଧ ଭଙ୍ଗୀରେ ପଦକ୍ଷେପ କରି ତାଳମାନ ସହି ନୃତ୍ୟଗୀତ କଲ୍ଲୋଳ ଖେଳାଇଦେଲା । ତାହାର କଣ୍ଠ ବୀଣାଠାରୁ ମଧୁର ଓ ବଂଶୀଠାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ । ତାହାର ସୁକଣ୍ଠ ଝଙ୍କାରିତ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତର ମୋହନ ମୂର୍ଚ୍ଛନା କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତେ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ପରି ତାକୁ ଏକଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଦସ୍ୟୁକୁ ଏବେ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ସୁବିଧା ମିଳିଗଲା । ସେ ଗାୟିକାକୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିବା ପାଇଁ ମୁଦ୍ରା ବାହାର କରିବା ଛଳନାରେ ବକ୍ଷାବୃତ ପରିଚ୍ଛଦ ଭିତରେ ହାତ ଚଳାଇ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିବାବେଳେ ମର୍ଜିଆନା ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନୃତ୍ୟ ଛନ୍ଦରେ ଶୀଘ୍ର ଧାଇଁ ଆସି ତାହାର ବକ୍ଷରେ ଛୁରି ବସାଇଦେଲା । ଦସ୍ୟୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ଏ ଭୀଷଣ ଲୋମହର୍ଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ସପୁତ୍ର ଅଲିବାବା କ୍ରୋଧରେ ଗର୍ଜି ଉଠି ସିଂହବିକ୍ରମରେ ମାର୍ଜିଆନାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଉଠି ଆସିଲେ । ମାର୍ଜିଆନା ମୃଦୁ ହସି ମୃତ ଦସ୍ୟୁର ପରିଚ୍ଛଦ ଭିତରୁ ବାହାରି ଅସ୍ତ୍ର ବାହାର କରି ଆଣି ଦେଖାଇଲା । ସମସ୍ତେ ଭଲରୂପେ ଚାହିଁ ଚିହ୍ନିଲେ— ଏ ସେହି ତେଲ ମହାଜନ । ତହୁଁ ଅଲିବାବା ମାର୍ଜିଆନାକୁ କୁଣ୍ଢାଇପକାଇ ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ମା, ତୁ ମୋର ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ମାଆ ଥିଲୁ । ଏ ଜନ୍ମରେ ବାରମ୍ବାର ମୋତେ ମୃତ୍ୟୁ-ମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲୁ । ତୋତେ ଆଉ କି ପୁରସ୍କାର ଦେବି ? ଆଜିଠାରୁ ତୋତେ ମୁଁ ପୁତ୍ରବଧୂରୂପରେ ବରଣ କଲି ।" ମୃତ ଦସ୍ୟୁପତିକୁ ଅବିଳମ୍ବରେ କବର ଦିଆହେଲା । ସେହିଦିନ ଅଲିବାବା ପୁଅ ସଙ୍ଗରେ ମାର୍ଜିଆନାର ଶୁଭପରିଣୟ ସମ୍ପାଦିତ ହେଲା । ସାତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ଲାଗିରହିଲା । ତହୁଁପରେ ଅଲିବାବା ଯାଇ ଦସ୍ୟୁଧନାଗାରର ସମସ୍ତ ଧନରତ୍ନ ବୋହିଆଣି ମହାସୁଖୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ କାଳାତିପାତ କଲା; ଆନୀତ ଧନର ଅଧିକାଂଶ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରରେ ଦାନ ଓ ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣ-ସେବା ପ୍ରଭୃତି ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ କରି ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନ କଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂଯମ-ଶିକ୍ଷା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପହାର

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟର ଚିରମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ନିଖିଳ ସଦ୍‌ଗୁଣ-ନିକେତନ ଲକ୍ଷ୍ମୀପଡ଼ାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ
ଶ୍ରୀ ମାହେଶ୍ୱରୀପ୍ରସାଦ ଦେବ ମହୋଦୟ …… ଉଦାରହୃଦୟେଷୁ

ପୂଜ୍ୟାସ୍ପଦ ମହାଶୟ,

ଶ୍ରୀମାନ୍ ଭାଗ୍ୟ ସାହିତ୍ୟସାଧନାର ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସାହଦାତା, ସାହାଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଓ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ, ସହାନୁଭୂତି ଓ ଅନୁକମ୍ପା ଲାଭ କରି ଆଜି ମାତୃସାହିତ୍ୟ ପରିପୁଷ୍ଟି ଓ ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧିମୁଖରେ ଧାବିତ । ମୋର ପୂଜ୍ୟପାଦ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଗ୍ରଜ ମହୋଦୟ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାନାରୂପେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ମାତୃ-ସାହିତ୍ୟ-ସେବାରେ ମନପ୍ରାଣ ନିୟୋଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏହି ମହାନୁଭବତା ସର୍ବଦା ମୋର ହୃଦୟକୁ ଭକ୍ତିପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ସେହି ଭକ୍ତିପ୍ରୀତିର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ଓ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ ମହୋପକାରର କଥଞ୍ଚିତ୍ ପ୍ରତିଦାନସ୍ୱରୂପ ମୁଁ ମୋର ଭ୍ରାତୃଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କର 'ସଂଯମଶିକ୍ଷା' ପୁସ୍ତକଟି ଶ୍ରୀମାନଙ୍କ କର-କମଳରେ ଉପହାର ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲି । ଭରସା କରେ, ଦୀନର ଏ ଦୀନ ଉପହାର ଶ୍ରୀମାନରେ ଗୃହୀତ ହେବ ।

ଭଦ୍ରଖ
୨୫ । ୭ । ୨୫

ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ଚିରାଶ୍ରିତ
ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ମହାନ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂଯମ-ଶିକ୍ଷା

କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ— ଏହି ଦୁଷ୍ପ୍ରବୃତ୍ତିନିଚୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ-ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ । ମାନବମାନେ ଏମାନଙ୍କ ସେବାରେ ଭକ୍ତସେବକତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱତଃ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅକାଳରେ ଏହି ଅସାଧୁ ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ବଞ୍ଚିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଉଅଛନ୍ତି । ସଂସାରର ଯାବତୀୟ ଅମଙ୍ଗଳ ଏହି ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ଘଟୁଅଛି । ଅତଏବ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅହରହ କଠୋର ସଂଗ୍ରାମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକୃତ ବୀର, ଜ୍ଞାନୀ ଓ ମୁକ୍ତ । ସେହି ଜ୍ଞାନବୀରମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ-ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଓ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି କ୍ରମଶଃ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଐହିକ ଓ ପାରତ୍ରିକ ମଙ୍ଗଳ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର କରାଏ । ସେମାନେ ଭାବୀ ବଂଶଧରଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ରହନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜାତି, ସମାଜ ଓ ଦେଶର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହୁଏ । ଏହି ରିପୁମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାର କେତେକ ସାମାନ୍ୟ ଓ ସହଜ ଉପାୟ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ତଦନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଜୀବନର ମହାଶତ୍ରୁ ଏହି ରିପୁମାନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଅନ୍ତତଃ କେତେକ ପରିମାଣରେ ନିସ୍ତାର ଲଭିବାର ଆଶା କରିବା ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ ।

କାମ

କାମ ମନୁଷ୍ୟର ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ପରମ ରିପୁ । କାମଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟୁଅଛି, ତାହା ଅକଥନୀୟ । ପୃଥିବୀରେ ଭ୍ରୂଣହତ୍ୟାଜନିତ ମହାପାତକର ମୂଳ କାରଣ କାମ । ସେ ଅକପଟ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ଆସି ପରିଣାମରେ ଇହ ପରକାଳର ସମ୍ବଳ ଅପହରଣପୂର୍ବକ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ କରେ । କାମଦ୍ୱାରା ଶୁକ୍ର ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଶୁକ୍ର ରକ୍ତର ସାରଭାଗ, ସୁତରାଂ ମାନବର ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିସ୍ୱରୂପ । ଅତଏବ ସେହି ଶୁକ୍ର-ନାଶରେ ମନୁଷ୍ୟର କି ଅପରିପୂରଣୀୟ ଦାରୁଣ କ୍ଷତି ହୁଏ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଉକ୍ତ ଧାତୁର ଅଧିକତର କ୍ଷୟ ହେତୁ ପରମାୟୁ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ହୁଏ ।

"ମରଣଂ ବିନ୍ଦୁପାତେନ,
ଜୀବନଂ ବିନ୍ଦୁଧାରଣାତ୍ ।"

ଏହି ପ୍ରବଚନଟି ଏଥିର ଅନୁକୂଳ ପ୍ରମାଣ ସ୍ଥଳ ।

"ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା ଭବେଦ୍‌ଯସ୍ତୁ ସ ଦେବଃ ନତୁ ମାନୁଷଃ ।"

ଯେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ସେହି ବିନ୍ଦୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରନ୍ତି, ତାହାଙ୍କର ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ଓ ବିକଶିତ ହୁଏ । ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିବୃନ୍ଦ ଦୃଢ଼ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ, ରକ୍ତର ସାରାଂଶ ମାନବର ଜନୟିତ୍ରୀ ଶକ୍ତିର ମୂଳକାରଣ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନ ପବିତ୍ର ଓ ସଂଯତ, ସେମାନଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ, ସ୍ନାୟୁ ଓ ମାଂସପେଶୀ ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ । ଏହି ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ଶରୀରରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବଳିଷ୍ଠ, ସାହସୀ, ମେଧାବୀ, ନିତ୍ୟୋଦ୍‌ଯୋଗୀ ପ୍ରଭୃତି ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଉପଯୋଗୀ ଗୁଣାବଳୀରେ ଭୂଷିତ କରେ । ଏହି ସାର ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବିପରୀତ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଦାରୁଣ ଦୁଶ୍ଚିକିତ୍ସ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଅଳ୍ପାୟୁ ହୁଏ । ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଗଲେ ଉଚ୍ଚ ସୁପରୀକ୍ଷଣତାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପନାମ ମୃତ୍ୟୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଉପନାମ ଜୀବନ ଅଟେ । ଅତଏବ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରସମୂହ ପ୍ରମାଣ ଦେଉଅଛି ଯେ, କଷ୍ଟମୂଳକ ତପସ୍ୟା ତପସ୍ୟା ନୁହେ—ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟହିଁ ସାରଭୂତ ତପସ୍ୟା । କାୟମନୋ-ବାକ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ମୈଥୁନ ତ୍ୟାଗ କରିବାର ନାମ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ । ସେହି ମୈଥୁନର ଅଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ, ଯାହା କି ଦକ୍ଷସଂହିତାରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା—

"ସ୍ମରଣଂ କୀର୍ତ୍ତନଂ କେଳିଃ ପ୍ରେକ୍ଷଣଂ ଗୁହ୍ୟଭାଷଣଂ ।
ସଙ୍କଳ୍ପୋଽଧ୍ୟବସାୟଶ୍ଚ କ୍ରିୟାନିଷ୍ପତ୍ତିରେବ ଚ ।"

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମନରେ ସ୍ମରଣ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟ ମୁଖରେ କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ହାସ ପରିହାସ କରିବା, ପୁଣି ଏକାନ୍ତରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା, ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିବା କରିବା ବିଷୟ ମନରେ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା ଓ ପ୍ରକୃତରେ ଭୋଗ କରିବା—ଏହି ପ୍ରକାର ମୈଥୁନର ଅଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ ଆର୍ଯ୍ୟମୁନିଗଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ମୈଥୁନରୁ ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ରହିତ, ସେହି କେବଳ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପଦ-ବାଚ୍ୟ, ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେ ।

ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଯେତେ ଶକ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ, ତାହା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତି ଓଜଃ । ଏହି ଓଜଃ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ସଞ୍ଚିତ ଅଛି । ଯାହା ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଓଜୋଧାତୁ ସଞ୍ଚିତ ଅଛି, ସେ ସେହି ପରିମାଣରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବଳରେ ବଳୀ ହୁଏ । ସକଳ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପାଧିକ ପରିମାଣରେ ଏହି ଓଜଃ ଅଛି । ଯୋଗୀମାନେ କହୁଅଛନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି କାମକ୍ରିୟା, କାମଚିନ୍ତା ଇତ୍ୟାଦିରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି, ତାହା ଦମିତ ହେଲେ ସହଜରେ ଓଜୋଧାତୁରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅତଏବ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶରୀରସ୍ଥ ନିମ୍ନତମ କେନ୍ଦ୍ରଟି ଏହି ଶକ୍ତିର ନିୟାମକ ବୋଲି ଯୋଗୀମାନେ ତାହାପ୍ରତି ସର୍ବଦା ବିଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତି । ସମୁଦାୟ କାମଶକ୍ତିଟିକୁ ନେଇ ଓଜୋଧାତୁରେ ପରିଣତ କରିବା ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । କାମଜୟୀ ନରନାରୀ କେବଳ ଏହି ଓଜୋଧାତୁକୁ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ସଞ୍ଚିତ କରିବାକୁ ସମ ହୁଅନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସର୍ବଦେଶରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧର୍ମରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରକୃତରେ କାମକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଲେ ଧର୍ମଭାବ, ଚରିତ୍ର ବଳ ଓ ମାନସିକ ତେଜଃ ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଓଜୋଧାତୁର କ୍ଷୟରେ ଶରୀରର ମଧ୍ୟ କ୍ଷୟ ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ ସାଧୁ, ସେମାନେ ଅତପତଣ୍ଡୁଳାନ୍ନ କିମ୍ବା ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ୟ-ଫଳମୂଳ ଭକ୍ଷଣ କରି ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ବଳବାନ୍ ଦେଖା-ଯାଆନ୍ତି; ମାତ୍ର କେତେକ ନଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ଚରିତ୍ରର ଲୋକ ନାନାପ୍ରକାର ପୁଷ୍ଟିକର ପଦାର୍ଥ ଆହାରଦ୍ୱାରା ଶରୀରକୁ ସତେଜ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତଃସାର-ବିହୀନ ହୋଇ ସର୍ବଦା ଅପ୍ରସନ୍ନତା ଓ ରୋଗରେ କାଳଯାପନ କରନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟପାଳନ କାମଦମନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାୟ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଏ କାଳରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ପୂର୍ବପରି ଆସ୍ଥା ନାହିଁ । ଭିତ୍ତିହୀନ ହେଲେ ପ୍ରାସାଦ ପଡିଯାଏ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ମହାଭିତ୍ତି ଉପରେ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତିର ମହିମା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସର୍ବହର କାଳ ପ୍ରଭାବରେ ସେ ଭିତ୍ତି ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଅଛି । ସୁତରାଂ ଆର୍ଯ୍ୟର ଆର୍ଯ୍ୟତ୍ୱ, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଓ ବିଶେଷତ୍ୱ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଏକାଳର ଯୌବନ-ବୃଦ୍ଧ, ଶକ୍ତିହୀନ, ଉଦ୍ୟମ-ଅଧ୍ୟବସାୟଶୂନ୍ୟ, ପଞ୍ଜରସର୍ବସ୍ୱ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଦାରୁଣ କ୍ଷୋଭରେ ନେତ୍ର ଲୋତକଭରା ହୋଇଆସେ । ତରୁଣ ବୟସରେ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ବାତାହତ ବନସ୍ପତି ପ୍ରାୟ ଆଗକୁ ଝୁଙ୍କିପଡୁଅଛି ଏବଂ ଯାବତୀୟ ବୃଶ୍ଚିକସ୍ୟ ରୋଗ ଚିରସଙ୍ଗୀର ଉଆରଣ୍ଡି ସିଅଦା ପରି ସେମାନଙ୍କୁ ଘେରି ରହୁଅଛି । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଅଭାବ ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଦୁର୍ଗତିର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନ ହେଲେ ଆତ୍ମୋନ୍ନତି ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ—ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ—ବୁଦ୍ଧି, ପ୍ରତିଭା ଓ ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଘଟେ ନାହିଁ—ଶାନ୍ତି ଓ ସୁଖଲାଭ ଦୁଷ୍କର ହୁଏ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କଲେ ଶରୀରରେ ଓ ମନରେ ଅସାଧାରଣ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଜନ୍ମେ । ଓଜୋ-ଧାତୁ ଶୁକ୍ର ସଦୃଶ ବିକୃତ, ସ୍ଖଳିତ ବା ବିଚଳିତ ନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ଉଠନ୍ତି, ଅଟଳ ଓ ସ୍ଥିର ଥାଏ, ତେବେ ବୁଦ୍ଧି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ମନର ଶକ୍ତି ଓ ପରମାୟୁ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ, ଆଉ କାମକ୍ରୋଧ ହ୍ରାସ ହୋଇପଡ଼େ ।

କାମଦମନ କରିବାକୁ ହେଲେ କୁଚିନ୍ତା ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ରହିବା ଉଚିତ । କୁଚିନ୍ତା ପାପର ଜନନୀ । କୁକ୍ରିୟା-ନିରତ, କୁଚିନ୍ତାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଏ ସଂସାରରେ ଅଧିକ ନ ଥାଉ; ମାତ୍ର ନିତାନ୍ତ ଊଣା ନୁହେ । କୁଚିନ୍ତା ମନକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲାମାତ୍ରେ କୌଣସି ଭଲ ବିଷୟରେ ମନୋନିବେଶ କରିପାରିଲେ କୁଚିନ୍ତାର ବଳ ତୁଟି ହୋଇଯାଏ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେହି କୁଚିନ୍ତା ପଳାୟନ ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରେ । ଯଦି କୁଚିନ୍ତା ଦମନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଅକ୍ଷମ ହୁଅ, ତାହାହେଲେ କୌଣସି କଠିନ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମଜନକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ହେବ । ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି କଲେ କୁଚିନ୍ତା ଅନାୟାସରେ ପରାଭୂତ ହେବ, ଏଥିରେ ନିଃସନ୍ଦେହ ।

କେବଳ ଏତିକିମାତ୍ର କରି ନିରସ୍ତ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ଶାରୀରିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବାକୁ ହେବ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ନିୟମମାନ ପ୍ରତିପଦ-ବିକ୍ଷେପରେ ଯାବତୀୟ ସହିତ ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଅଳସୁଆ ଓ ଅତିରିକ୍ତାହାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଚରିତାର୍ଥ-ଲାଳସା ସମଧିକ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ, ବ୍ୟାୟାମ ଓ ଭ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରକୁ ଘର୍ମନିଃସୃତ କରିବ । ଲଘୁପାକ ଅଥଚ ପୁଷ୍ଟିକର ଓ ଅନୁତ୍ତେଜକ ପଦାର୍ଥ ଆହାରାର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ରାତି ଅଧିକ ନ ହେଉଣୁ ନିଦ୍ରାଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମ-ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରିବ । ନିଦ୍ରା ପୂର୍ବରୁ ଶୀତଳ ଜଳ ପାନ କରିବ ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ହସ୍ତପଦର ଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉତ୍ତମରୂପେ ଧୌତ କରିବ । ଆଉ ବିଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ଶୟନ କରିବ । ଏହି ଉପାୟରେ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି କୁଚିନ୍ତା ରୂପ ମହାପାପରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଥିବା କଳ୍ପନାପ୍ରସୂତ ଉକ୍ତି ନୁହେ ।

ଜଗଦ୍ଧିତୈଷୀ କାମହସ୍ତରୁ ମୁକ୍ତିଲିପ୍ସୁମାନଙ୍କର ଶରୀର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯେ ଯେ ବିଶେଷ ନିୟମ ଅବଲମ୍ବନ କରିବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହା ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖାହେଉଅଛି । ଆହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କତିପୟ ନିୟମ ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । କାମ ରଜୋଗୁଣ-ସମ୍ଭୂତ—

"କାମ ଏଷ କ୍ରୋଧ ଏଷ ରଜୋଗୁଣ ସମୁଦ୍ଭବଃ ।"

—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା

ଅତଃ ରାଜସ ଆହାର ସର୍ବାଗ୍ରେ ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ । ରାଜସ ଆହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମୁଖବାଣୀ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାରୁ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

"କଟ୍ୱମ୍ଳଲବଣାତ୍ୟୁଷ୍ଣତୀକ୍ଷ୍ଣରୂକ୍ଷବିଦାହିନଃ
ଆହାରା ରାଜସସ୍ୟେଷ୍ଟା ଦୁଃଖଶୋକାମୟପ୍ରଦାଃ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତିକ୍ତ, ଅତ୍ୟମ୍ଳ, ଅତି ଲବଣ, ଅତ୍ୟୁଷ୍ଣ, ଅତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ (ଲଙ୍କାମରିଚ ପ୍ରଭୃତି ଝାଳ ପଦାର୍ଥ) ଅତି ରୁକ୍ଷ, ଅତି ବିଦାହୀ (ସର୍ଷପାଦି) ପଦାର୍ଥ ରାଜସ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବାଞ୍ଛିତ ଆହାର ଅଟେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଶୋକ ଓ ରୋଗ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଏହି ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଆହାର କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସ୍ପର୍ଶ ସୁଦ୍ଧା ନିଷିଦ୍ଧ ।

କୌଣସି କୌଣସି ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର-ବିଶାରଦ ଲବ୍ଧ-ପ୍ରତିଷ୍ଠ ଚିକିତ୍ସକ ଆମିଷ (ମତ୍ସ୍ୟମାଂସ ପ୍ରଭୃତି) ପିଆଜ, ରସୁଣ, ସର୍ଷପ, ଲବଣ, ମରିଚ, ଅତି ମିଷ୍ଟ, ଗୁରୁପାକ ପଦାର୍ଥ ଓ ଅଧିକ ମସଲାଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟକୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଯମର ଅନ୍ତରାୟ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଏ ଦେଶର ଉଚ୍ଚଜାତୀୟା ବିଧବା ରାଜସ ଆହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ନୈଷ୍ଠିକ ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିଗଣ ବିଧବାମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟପାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ନିୟମ ବାନ୍ଧିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେହି-ସବୁତ କାମର ପ୍ରତିକୂଳ ଓ ସଂଯମ ଓ ପବିତ୍ରତା ସାଧନର ଅନୁକୂଳ ଅଟେ । ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ ବିଧବାମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବାଛିନେଇ ଆହାର କରିବା ଉଚିତ । ସୈନ୍ଧବଲବଣ, କଦଳୀ, ଆମଳକୀ, ପଣସ, ଆମ୍ବ, ହରିତକୀ, ଗୋ-ଦୁଗ୍ଧ, ଗୋ-ଘୃତ ଆତପତଣ୍ଡୁଳ ମୁଗ, ତିଳ, ଯବ ବିଧବାମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶସ୍ତ । ଆହାରାନ୍ତେ ଅଧିକ ତାମ୍ବୁଳ ଚର୍ବଣ ନିଷିଦ୍ଧ । ତାହା ଉତ୍ତେଜକ ପଦାର୍ଥ, ସୁତରାଂ କାମୋଦ୍ଦୀପକ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

"ତାମ୍ବୂଳ ଚୂର୍ଣ୍ଣବର୍ଜ୍ଜିତଂ ।" ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆହାରାନ୍ତେ ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଖାଇଲେ ତେତେଂ-ତୁର ଅନିଷ୍ଟର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ତାମ୍ବୂଳ ପତ୍ରବଟିରେ ହରିତକୀ ଭକ୍ଷଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପକାରଜନକ । କଦାଚିତ୍ କୁପ୍ୟତେ ମାତା ନୋଦରସ୍ଥା ହରିତକୀ ।' ଡାଲି ମଧ୍ୟରେ ଜଳାମୁଗ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ମସୁର ଓ ବ୍ରୀହି ଉତ୍ତେଜକ ଅଟେ । ଶାକ ମଧ୍ୟରେ ଅଗସ୍ତି, ବଥୁଆ ହିଲ୍ଲେଚ ଅତି ପବିତ୍ର ଓ ଗୁଣକର ।

"ବାଲଶାକଂ କାଳଶାକଂ ତଥା ପଟୋଳପତ୍ରକଂ
ପଞ୍ଚଶାକଂ ପ୍ରଶଂସୀୟାଦ୍‌ବାସ୍ତୁକଂ ହିଲମୋଚିକାଂ ।"

ସାରୁ, ଓଲୁଅ, କନ୍ଦମୂଳ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ମୂଳ ଭକ୍ଷଣୀୟ ନୁହେଁ । ଅମ୍ଳଭକ୍ଷଣର ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସୁପକ୍ୱ ଓଉ, ତେନ୍ତୁଳି କିମ୍ବା ଅମ୍ବୁଲ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ କ୍ଷତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ତିକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ । କଥାରେ କହନ୍ତି, "ଖାଇବୁ ପିତା, ଗାଇବୁ ଗୀତା, ତେବେ ହୋଇବୁ ଜଗଜ୍ଜିତା ।" ମଧୁର ରସ ମଧ୍ୟରେ ଇକ୍ଷୁଶର୍କରା ପ୍ରଶସ୍ତ । ପାନୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କର ମତ ଏହି ଯେ, ଶୟନ ପୂର୍ବରେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ନିର୍ମଳ ଶୀତଳ ଜଳ ପାନ କଲେ କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଭୂତ ଉପକାର ହୁଏ ।

ଲୌହ, ସୀସକ, ତାମ୍ର ଓ ଭରଣକାଂସ୍ୟପାତ୍ରରେ ଆହାର କରିବ ନାହିଁ । ପଦ୍ମପତ୍ର ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ପତ୍ରର ପିଠି ପାଖରେ ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ । ପ୍ରସ୍ତରପାତ୍ର ଆହାର ପକ୍ଷରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ଦୁଗ୍ଧଫେନନିଭ ସୁକୋମଳ ତୂଳିକା ଶଯ୍ୟା ଓ ଉପାଧାନ ସଂଯମ-ବିରୋଧୀ । କଠିନ ଶଯ୍ୟା ଓ ଉପାଧାନ ଯେ କିପରି ମହୋପକାରୀ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀମାନେ ଅନୁଭବ କରିଥିବେ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ସେମାନେ ଇଟା ବା କାଠ ମୁଣ୍ଡତଳେ ଦେଇ ଭୂମିରେ ଶୟନ କରନ୍ତି, ଏହା ଅନେକେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଥିବେ । ଭୂମି ଉପରେ ସାମାନ୍ୟତଃ ତୃଣ କିମ୍ବା ଶୁଷ୍କପତ୍ର ବିଛାଇ ଅନେକେ ଶୟନ କରନ୍ତି । ଦେଶ-ପ୍ରଚଳିତ ମସିଣା ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ଆସ୍ତରଣ ପକାଇ ଶୟନ କରିବା ସଂଯମ-ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ । ସଂଯମୀ ହେବାକୁ ହେଲେ ବେଶ, ଭୂଷଣ ଓ ବିଳାସେଚ୍ଛା ସର୍ବତୋଭାବେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଅଧିକ ରାତ୍ରିଜାଗରଣ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ । ଶୟନ ପୂର୍ବରୁ ସଦ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମନିବେଦନ କରିବ । ଶୟନମାତ୍ରେ ନିଦ୍ରା ନ ହେଲେ କୌଣସି ସାଧୁବିଷୟ ମନରେ ଚିନ୍ତା କରିବ । ଶୟନ ପୂର୍ବରୁ ନାଭିକମଳ ଧୌତ କଲେ ଶୀଘ୍ର ସୁନିଦ୍ରା ହୁଏ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ରକାର ଋଷିବୃନ୍ଦ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ସଙ୍ଗରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବିଧିର ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏକାଦଶୀ ଗୋଟିଏ ପରମ ପୁଣ୍ୟବ୍ରତ । ଏକାଦଶୀରେ ଉପବାସ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏକାଦଶୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଉପବାସ ରହିଲେ ଶରୀରରେ ରସ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ-ବିଧବାମାନେ ବାରବ୍ରତ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅଧିକ ଦିନ ଉପବାସ ରହନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ପୁଣ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ ଉଭୟ ହୁଏ । ଅତଏବ ସମୟ ସମୟରେ ଉପବାସ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବ୍ୟାୟାମ କାମ ଦମନର ଅନ୍ୟତମ ଉପାୟ । ଦିନରେ ଦୁଇ ତିନିଥର ଶରୀରରୁ ଘର୍ମ ବାହାର ହେବା ଭଳି ବ୍ୟାୟାମ ବା ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକାର ମିଳେ । ପରିଶ୍ରମ କାମଦମନର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । "ପଣ୍ଡିତମାନେ ପରିଶ୍ରମକୁ ମାନବର ପ୍ରହରୀ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏ ଉକ୍ତି ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱୈଧ ମତ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବିକ ମନୁଷ୍ୟ ପରିଶ୍ରମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ତାହାର ମନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଂଲଗ୍ନ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ଅନ୍ୟ ପାପଚିନ୍ତାର ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶର ପଥ ପାଏ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ କୁଚିନ୍ତା ମନରେ ଉଦୟ ହେଲାକ୍ଷଣି ଅଚିରାତ୍ କୌଣସି ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ହୋଇପାରିଲେ କୁଚିନ୍ତା ଜରାସନ୍ଧ ପରି ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସର୍ବଦା କୌଣସି ନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିବା ଉଚିତ ।

ଉକ୍ତ ସୂତ୍ରଦ୍ୱାରା କାମକୁ ଜୟ କରାହୋଇପାରେ । ପୂର୍ବରେ ତୁମ୍ଭେ କି କି ଆପଦରେ ପଡ଼ିଥିଲ, କେଉଁ କେଉଁ ସଙ୍କଟ ପୀଡ଼ାରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିଲ ଓ ସେଥିରୁ କେଉ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କେଉଁ ଉପାୟରେ ରକ୍ଷା ପାଉଅଛ—ଏହିସବୁ ବିଷୟ କୁଚିନ୍ତା ଉଦୟ ହେବାମାତ୍ରେ ଭାବିଲେ ମନ ସୁପଥରେ ସ୍ଥିତ ଓ ଦୁଷ୍ଟେଚ୍ଛାବର୍ଜିତ ହୋଇପଡ଼େ । ମୃତ୍ୟୁ ଚିନ୍ତା ଏକା କାମ କାହିଁକି, ସର୍ବବୃତ୍ତି ଦମନକାରିଣୀ । ମୃତ୍ୟୁକୁ ସର୍ବଦା ଆଗରେ ଦେଖୁଥିବା ଭଲ । କୌଣସି କୁକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯିବାବେଳେ ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ମନରେ ଏହିପରି ଭାବ ଉଦୟ ହୁଏ ଯେ, ସଂସାରରେ କେହି ଅମର ନୁହେଁ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅମର ନୁହେଁ, ମୃତ୍ୟୁ କେତେବେଳେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟଭାବରେ ଆସି ଆକ୍ରମଣ କରିବ, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ , ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୃତ୍ୟୁ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରେ, ଯଦି ତାହା ହୁଏ, ତେବେ ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱ କେଉଁଠାରେ ରହିବ ? ଏହି କଥା ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ମନରେ ଉଦୟ ହେଲେ କୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ବାଟରୁ ନିଶ୍ଚୟ ଫେରି ଆସିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ କୁଚିନ୍ତା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାକ୍ଷଣି ମନକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଭୁଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ସେ ସମୟରେ ନିର୍ଜନରେ ନ ରହି ଲୋକଗହଳକୁ ଗଲେ ନାନା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କଥା ଦେଖି ଶୁଣି ମନ ସହଜରେ ଭୁଲିଯାଏ ।

ଶରୀରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚିନ୍ତା ଓ ଶରୀରର ପରିଣାମ ଚିନ୍ତା ଯାବତୀୟ ରିପୁଦମନ ପକ୍ଷରେ ପରମ ସହାୟ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅର୍ଥ ସଂସାରକୁ ବଶ କରି ରଖିଅଛି । ସ୍ତ୍ରୀ କପରି ପଦାର୍ଥ, ତାହା ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବୁଝି-ପାରିବେ ଯେ, ତାହା ଅତି ଘୃଣ୍ୟ ଓ ଜଘନ୍ୟ ବସ୍ତୁ—ଅପବିତ୍ରତାପୂର୍ଣ୍ଣ, କୃମିକୀଟସଙ୍କୁଳ, ମୂତ୍ରପୁରୀଷ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବଦା ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ କଳେବରରେ ଭୋଗ-ଲାଳସା କି ମୂର୍ଖତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ? ଦୁଇ କର୍ଣ୍ଣ, ଦୁଇ ଚକ୍ଷୁ, ଦୁଇ ନାସାରନ୍ଧ୍ର, ମୁଖ, ଗୁହ୍ୟ ଓ ଉପସ୍ଥ—ମାନବର ଏହି ମଳବାହୀ ନବଦ୍ୱାର ପଥରେ ଅହରହ ମଳ ନିର୍ଗତ ହେଉଅଛି, ଏହା ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ଏହି ବାହ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଶରୀର କିରୂପ ବୀଭତ୍ସ ପଦାର୍ଥରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ତାହା ସହଜରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେବ । ଏହି ଜଳସ୍ଫୋଟକ ତୁଲ୍ୟ କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର ଶରୀରର ଅନିତ୍ୟତା ଏକମନରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ମନର ଗତି ଭୋଗ ବିଳାସ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରଧାବିତ ହେବ କି ? ନା, ଏରୂପ ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ମନ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀ ବ୍ୟତୀତ ଅଧୋଗାମୀ ହୁଏ ନାହିଁ ।

କାମ ହେତୁରୁ ଯେଉଁ ଅନାରୋଗ୍ୟ ରୋଗମାନ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ, ସେଥିର ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଶୁଣିଲେ ହୃତ୍‌କମ୍ପ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ପ୍ରମେହ, ଉପଦଂଶ ଶେଷରେ ଗଳିତ କୁଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତି ମାରାତ୍ମକ ଭୟଙ୍କର ରୋଗର ମୂଳ କାରଣ କାମ । ମସ୍ତିଷ୍କ ପୀଡ଼ାର ଯେତେ କାରଣ ଅଛି, ଅତିରିକ୍ତ କାମ ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ । କେତେ କେତେ ଯୁବକ କାମସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହି କାମର ଅନୁଚର ବିବିଧ ଉତ୍କଟ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଅକାଳରେ କାଳ-କବଳିତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା ଭାବିଲେ କେଉଁ ହୃଦୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋଭକୁ ସମ୍ବରଣ କରିପାରିବ ? ଏହିପରି ଘଟଣା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନୁମିତ ହୁଏ, ପୃଥିବୀ ମହାଶ୍ମଶାନରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଆଉ ଅଧିକ ବିଳମ୍ବ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚଳ ମନରେ ଏହି ବିଷୟ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଶାଖାପ୍ରଶାଖାକ୍ରମେ ଆହୁରି ଅନେକ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ କାରଣ ମିଳିବ । ଏହିପରି ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଉପକାର ହୋଇପାରେ ।

କୁଚିତ୍ର-ଦର୍ଶନ କାମୋଦ୍ଦୀପକ; କୁଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ, କୁଲୋକ ସଙ୍ଗ ଓ କୁକଥା ଶ୍ରବଣ ମଧ୍ୟ ଉଣା ଅପକାରୀ ନୁହେଁ । କୁକଥା ଉଚ୍ଚାରଣ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ । କୁକଥା କଥନଦ୍ୱାରା ଅଭ୍ୟାସ ଧର୍ମଭୁକ୍ତ ହେଲେ ସେହି ଅଭ୍ୟାସ ମନକୁ କ୍ରମଶଃ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ମନ ସେହି ଦଗକୁ ଧାବିତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାର ଦୁଷ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହୁଏ । ଇତରଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକ ପରସ୍ପର କଳହ ସମୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ଅକଥ୍ୟ ଭାଷାରେ ଗାଳିଦିଅନ୍ତି । ତାହା ଶ୍ରବଣ ନିଷିଦ୍ଧ । ଦୈବାତ୍ ସେହିପରି ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ହଠାତ୍ ସେସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ବିହିତ ।

କାରଣ ବ୍ୟତିରେକେ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀରୂପ ଦର୍ଶନରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କୁଭାବ ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ । ପରସ୍ତ୍ରୀର ରୂପ ଲୁବ୍ଧଭାବରେ ଦର୍ଶନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । "ମାତୃବତ୍

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପରଦାରେଷୁ" ଏହି ସୁନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଆଦେଶ ସର୍ବଦା ଜୀବନରେ ପାଳନ କଲେ ପରସ୍ତ୍ରୀଦର୍ଶନଜନିତ କୁଭାବ ମନର ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

ନାରୀଜାତି ମାତୃଜାତି । ସୁତରାଂ ନାରୀମାନେ ମାତୃଜ୍ଞାନ କରିବ । ପ୍ରାତଃସ୍ମୃତ, ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ ଦେବଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ରାତିରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୋଳିବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ପରମହଂସ ଦେବ କହିଥିଲେ, "ମା, ମୋତେ ତୁମ୍ଭେ ଛଳନା କରିବାକୁ ଆସିଅଛ କି ?" ଏହିପରି ସର୍ବଦା ଯାହାର ହୃଦୟ ମାତୃଭକ୍ତିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ତାହାର ପବିତ୍ର ହୃଦୟରେ କାମର ଗୁରୁଦେବର ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରବେଶର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ମନରେ କାମୋଦ୍ରେକ ହେଲେ ଧର୍ମପୁସ୍ତକ ପାଠରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବ ।

କାମପ୍ରବୃତ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଛି-ଛି ଶବ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବ । ସେଥିରେ ନିଜ ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ତୀବ୍ର ଆତ୍ମଧିକ୍କାର ଆସେ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାରେ ମସ୍ତକ ଅବନତ ହୁଏ ।

କୌଣସିପ୍ରକାର ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ କରିବ ନାହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଚରିତାର୍ଥ ଇଚ୍ଛାରେ ଅନେକେ ମାଦକ ସେବନ କରନ୍ତି । ମାଦକର କାମୋତ୍ତେଜନୀ ଶକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଅଛି । ମାଦକସେବନରେ ମନର ବିକାର ଜନ୍ମେ—କୁଚିନ୍ତାରେ ଏକାଗ୍ରତା ଜନ୍ମେ ଏବଂ ସୁଖ-ସମ୍ଭୋଗେଚ୍ଛା ବଳବତୀ ହୁଏ । ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ-ବିଲୋପୀ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ଏକା କାମ କାହିଁକି, ସର୍ବରିପୁ ଉତ୍ତେଜିତ ହୁଏ । ଗୋଟାଏ ରିପୁର ଆକର୍ଷଣରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅସ୍ଥିର; ଛଅ ରିପୁ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଦୈତ୍ୟକ ବଳରେ ଆକର୍ଷଣ କଲେ ଆଉ କି ରକ୍ଷା ଅଛି ? ଏହି ମାଦକ ଏହି ଛଅ ରିପୁର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ ଏବଂ ମାନବ-ଚରିତ୍ର ବିନାଶର ମୂଳକାରଣ ।

ପରମାତ୍ମା ହିଁ ଭଗବାନ; ଶରୀର ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ମନ୍ଦିର, ସୁତରାଂ ଭଗବାନଙ୍କର ମନ୍ଦିର । ସେହି ଭଗବାନଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠିତ ପରମ ପବିତ୍ର ମନ୍ଦିର ଅପବିତ୍ର କରିବା କି ଉଚିତ—ମନରେ ଏହିପରି ଚିନ୍ତାକଲେ ଅପବିତ୍ରତା ଓ କାମୁକତା ପଳାୟନ କରେ ଏବଂ ପବିତ୍ରତାର ସଙ୍କଳ୍ପ ହୃଦୟରେ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୁଏ । ହୃଦୟ ପବିତ୍ରତାର ଆଳୟ ହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୁକାମର ଇଚ୍ଛା ସେଠାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ-ପାରେ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ରୂପ, ଯୌବନ, ହାବଭାବ ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣନା ଶ୍ରବଣ କଲେ ମନ ବିଚଳିତ ହୁଏ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଚରିତାର୍ଥ ଲାଳସା ବଳବତୀ ହୋଇ-ଉଠେ । ଅତଃ ତାହା ଶ୍ରବଣ ବା ପାଠ କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷିଦ୍ଧ । କୁତ୍ସିତ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ି କିମ୍ବା ଶୁଣି ହୃଦୟ ନିର୍ମଳ ଏବଂ ନିର୍ବିକାର ରଖିପାରିବା ଭଳି ଲୋକ ଯଦି ଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ମୁଷ୍ଟିମେୟ । ସଙ୍ଗୀତ ପରି ଉତ୍ତେଜକ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ମନ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀଚରିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରସଙ୍ଗର ସଙ୍ଗୀତ ଶ୍ରବଣ କଲେ ପୈଶାଚିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଉତ୍ତେଜିତ ହେବ, ସୁତରାଂ ତାହା ଯେ ଶ୍ରବଣ-ନିଷିଦ୍ଧ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱୈଧମତ ନାହିଁ ।

ସାମାନ୍ୟ କୀଟପତଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଜନ୍ତୁର ମିଥୁନୀଭୂତ ଅବସ୍ଥା କିମ୍ବା ଉଲଙ୍ଗ ସ୍ତ୍ରୀରୂପ ବା ଚିତ୍ରଦର୍ଶନ କରିବ ନାହିଁ । କେହି କେହି ବିଶ୍ରାମା-ଗାର ବା ଶୟନାଗାରର ଶୋଭାବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ କାନ୍ଥରେ ଉଲଙ୍ଗ ଅଶ୍ଳୀଳ ସ୍ତ୍ରୀଚିତ୍ର ଟାଙ୍ଗିଥାଆନ୍ତି । ସୁଚିତ୍ର ଦର୍ଶନରେ ଯଦ୍ୟପି ମନରେ ସୁଭାବର ଉଦୟ ହୁଏ, ତେବେ କୁଚିତ୍ର ଦର୍ଶନରେ କୁଭାବର ଉଦୟ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଅତଏବ ସେପରି ଚିତ୍ରଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ରାମା-ଗାରାଦି ମଣ୍ଡିତ କରିବା ତେଣିକି ଥାଉ, ତାହାକୁ ସ୍ମୃତିର ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରାଇଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାରେ କାମ, କ୍ରୋଧ ଓ ଲୋଭକୁ ନରକର ଦ୍ୱାରସ୍ୱରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଅଛି । ଯଥା—

"ତ୍ରିବିଧଂ ନରକସ୍ୟେଦଂ, ଦ୍ୱାରଂ ନାଶନମାତ୍ମନଃ ।
କାମଃ କ୍ରୋଧସ୍ତଥା ଲୋଭସ୍ତସ୍ମାଦେତତ୍ତ୍ରୟଂ ତ୍ୟଜେତ୍ ॥"

ଅର୍ଥାତ୍ କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ—ଏହି ତିନି ବସ୍ତୁ ଆତ୍ମବିନାଶର କାରଣ ଓ ନରକର ଦ୍ୱାରସ୍ୱରୂପ । ଏହି ତିନିବସ୍ତୁ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସ୍ୱର୍ଗାଦି ସୁଖରୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବର୍ଦ୍ଧିତ କରାଏ ଏବଂ ନରକାନ୍ତ ଅଧୋଗତି ପ୍ରାପ୍ତ କରାଏ । ସୁତରାଂ ଆତ୍ମାର ଅଧୋଗତିର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଏହି ତିନି ବିଷୟ ଅଟନ୍ତି । ଅତଏବ ସର୍ବପ୍ରଯତ୍ନରେ ତାହା ବର୍ଜନୀୟ । ତାହାହେଲେ ସମସ୍ତ ଆସୁରୀ ପ୍ରକୃତି ଦୂରୀଭୂତ ହେବ ।

ପବିତ୍ରତା ରକ୍ଷା କାମଦମନ ପକ୍ଷରେ ଅସାଧାରଣ ଉପକାରୀ । ଯେଉଁମାନେ ପବିତ୍ରତାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ଅପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଅପବିତ୍ରତା ପ୍ରତି ବିତୃଷ୍ଣା ଜାତ ହୁଏ । ଅତଏବ ପ୍ରାଣପଣରେ ପବିତ୍ରତା ସାଧନ କରିବ । ଭଦ୍ର ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନେ କେବଳ ପବିତ୍ରତା-ଦ୍ୱାରା ମନ ସଂଯତ ରଖିବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଅନ୍ତି ।

ଯୋନି ପଥରେ ରତ ହେବା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁକୁ ସାଦର ଆହ୍ୱାନ କରିବା ଏକ କଥା । ଏହା ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଧ୍ୱଂସର ମୂଳ କାରଣ । ଏହି ମହାପାତକର ଅମୋଘ ଔଷଧ କେବଳ ଏକମାତ୍ର ମାତୃଚିନ୍ତା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଯାହାର ମାତୃନାମ ସ୍ମରଣ ହୁଏ, ତାହା ହୃଦୟରେ ଅପବିତ୍ର ଭାବ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ । ଯେ ଜ୍ଞାନୀ, ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମାତୃସ୍ୱରୂପା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦେଖିଲେ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ପବିତ୍ରତାରେ ଆପ୍ଳୁତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ସେ ହୃଦୟରେ କାମର ଅଧିକାର କେଉଁଠାରେ ?

ହରିନାମ-ସ୍ମରଣ ମହାପାପହାରୀ । ରିପୁଦମନ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଳରେ ତୈଳ ନିକ୍ଷେପ ତୁଲ୍ୟ । ଯେଉଁ ହରିନାମ ପ୍ରଭାବରେ ଦସ୍ୟୁପ୍ରବର ବାଲ୍ମୀକି ଜଗତ୍ପୂଜ୍ୟ ମୁନି ହୋଇ ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି— କେତେ ଭଣ୍ଡପାଷଣ୍ଡ ଯେଉଁ ନାମ ପ୍ରଭାବରେ ନିସ୍ତରି-ଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେହି ଅସୀମ ଶକ୍ତିମାନ୍ ହରିନାମ କଣ ରିପୁ-ଦମନରେ କି ଅକ୍ଷମ ? ମନରେ କୁଭାବର ସଞ୍ଚାର ହେବାମାତ୍ରେ ଏକାନ୍ତ ମନରେ ହରିନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ପାପଚିନ୍ତା ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ପାରି ଦୂରରୁ ପଳାୟନ କରେ, ମନରେ ଅପୂର୍ବ ପବିତ୍ରତା ଜାତ ହୁଏ । ମନ ପବିତ୍ର ହେଲେ ଅପବିତ୍ର କୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ହେବାକୁ କଦାପି ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ । ଶିବ-ନାରାୟଣ ସ୍ୱାମୀ ପରମହଂସଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରଣବ ଅର୍ଥାତ୍ ‘ଓଁ’ ଏହି ବ୍ରହ୍ମବାଚକ ଶବ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ସର୍ବରିପୁ ଦମିତ ହୁଏ । ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଙ୍ଗରେ ‘ଓଁ’ ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଂଯୋଗ ଅଛି । ସୁତରାଂ ବାରମ୍ବାର ‘ଓଁ’ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଯମ ଏବଂ ମନ ନିରୋଧ ହୋଇଆସେ । ମନ ତଦ୍‌ଭାବାପନ୍ନ ହେଲେ ରିପୁମାନଙ୍କର ବଳ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ କଥା ।

"ଗୃହସ୍ଥ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇ ସଂସାରରେ କିପରି ଚଳିବ"—ଅନେକେ ଏହିପରି ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଏରୂପ ଅହେତୁକୀ ଆପତ୍ତି ଉତ୍ଥାପନ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଅଳୀକ ଭ୍ରମ ଦୂରୀକରଣ ନିମିତ୍ତ ବିଧିପ୍ରଣେତା ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିଗଣଙ୍କର ଜୀବନଚରିତ ପାଠକରିବା ଉଚିତ । ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଭ୍ରମ ଅଚିରେ ଦୂରୀଭୂତ ହେବ । ମୁନିଋଷି ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ଥାଇ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ଥିଲେ । ମହାଦେବ ଓ ଜନକ ଋଷିଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ମହାଗୃହସ୍ଥ ଓ ମହାଯୋଗୀ ଆଉ କିଏ ? ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିଗଣ ପ୍ରଥମତଃ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନରେ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇ ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ପବିତ୍ର କରି ପଶ୍ଚାତ୍ ପାଣିଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ବିଷୟ-ବାସନାଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବିଷୟ ଭୋଗ କରିବା, ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀଗ୍ରହଣ କରିବା—ଏହା ହିଁ ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିଗଣଙ୍କର ସୂଚିତ ଏବଂ ପାଳିତ ବିଧାନ । ସେମାନେ ବଂଶରକ୍ଷା ସକାଶେ ଋତୁକାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମର ବିଧାନ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । କୁକୁଟ-କୁକୁଟୀ ପରି ଜୀବନଯାପନ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟାଶ୍ରମର ବିଧାନ କରି ନାହାନ୍ତି । ଫଳତଃ ଅଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୃହସ୍ଥ ଗୃହସ୍ଥ-ପଦବାଚ୍ୟ ନୁହେ । ସେ ପଶୁଠାରୁ ହୀନ ।

"ଋତୁକାଳାଭିଗାମି ସ୍ୟାତ୍ ଯାବତ୍ ପୁତ୍ରୋ ନ
ଜାୟତେ ।"

ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁତ୍ରଜନ୍ମ ନ ହୁଏ, ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଋତୁକାଳରେ ସହବାସ ବିଧେୟ; ପୁତ୍ର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ପୁତ୍ରାର୍ଥେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କେବଳ ସହବାସ, ନତୁବା ଏହାର ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ ।

ଯୋଗୀ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ କହିଅଛନ୍ତି:—

ଋତାବୃତୌ ସ୍ୱଦାରେଷୁ ସଙ୍ଗତିର୍ଯାବିଧାନତଃ ।
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଂ ତଦେବୋକ୍ତଂ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମବାସିନଂ ।
ପ୍ରତି ଋତୁକାଳେ ଯଦି ଶାସ୍ତ୍ରବିଧିମତ
ଆପଣା ଭାର୍ଯ୍ୟାରେ ଗୃହୀ ଯୋଗୀ ହୁଏ ରତ ।
ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ତାର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବ୍ରତ
ଯେହେତୁ ଶାସ୍ତ୍ରର ଏହା ଅଟେ ଅଭିମତ ।

ଜଘନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତୃପ୍ତି ସମ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ସମ୍ମିଳନକୁ କାମ ବୋଲନ୍ତି ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ଶୁଭଇଚ୍ଛା ସମ୍ପୂରଣ ପାଇଁ ସ୍ୱଦେଶ, ସ୍ୱଜାତି ଓ ସ୍ୱଧର୍ମ-ହିତକାମୀ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ସଙ୍କାଶେ ଦୈହିକ ସମ୍ମିଳନକୁ ପ୍ରେମ କହନ୍ତି । ଅତଃ ପ୍ରେମ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଏବଂ କାମ ସର୍ବଥା ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ । ପ୍ରେମ ପବିତ୍ର ଏବଂ କାମ ପାପିଷ୍ଠ ।

କାମ ଦମନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ ଉପାୟ ଅଛି, ତାହା ଗୁରୁପଦ-ଲଭ୍ୟ ।

ସଙ୍ଗମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଅଛି—

"ମାସେ ଏକ, ବର୍ଷେ ବାର, ପାରିଲେ ଆହୁରି ଊଣା କର ।" ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ ଠିକ୍ ତାହାର ବିପରୀତ ଘଟୁଅଛି ।

"ଦିନରେ ତିନିମାସରେ ନବେ, ଆହୁରି ପାଇଲେ ଆହୁରି ହେଉ ।" ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତେ ଏହି ନୀତିର ବଶୀଭୂତ । ଦେଖ ପଶୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର-ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ଚାଲୁଅଛନ୍ତି, ବିନା ଋତୁରେ ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗମ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଏତେ ନିମକହାରାମ ଯେ, ସେ ବିଧି-ଆଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ କରି ଯେତେ ଥର ଇଚ୍ଛା ତେତେ ଥର ନାରୀ-ସହବାସ କରିବା ପଛରେ କେତେ-ବେଳେ ପରାଙ୍ମୁଖ ହେଉ ନାହିଁ ।

ମହାତ୍ମା ତୁଳସୀ ଦାସ କହିଅଛନ୍ତି—

"ଦିନ୍‌କୁ ମୋହିନୀ ରାତ୍‌କୁ ବାଘିନୀ ପଲକ୍ ପଲକ୍ ଲହୁ ଶୋଷେ । ଦୁନିଆଁ ସବ୍ ବାଉରା ହୋକେ ଘର୍ ଘର୍ ବାଘିନୀ ପୋଷେ ।"

ଶାସ୍ତ୍ର-ଆଜ୍ଞା ଓ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ନ କରିବାରୁ ଯେ କେତେଦୂର ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟୁ-ଅଛି, ତାହା ଟିକିଏମାତ୍ର ଚିନ୍ତା କଲେ ସହଜରେ ଜଣାହେବ ।

ଶେଷରେ ନବ୍ୟ ଯୁବକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସନିର୍ବନ୍ଧ ଅନୁରୋଧ ଯେ, ସେମାନେ କାମଜୟ କରିବାକୁ ଟିକିଏ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଭାବରେ ସାଧନା କଲେ ସମୟରେ ସିଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ । ପ୍ରତି ସପ୍ତାହ ସାତବାର । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଶନିବାର, ମଙ୍ଗଳବାର, ଗୁରୁବାର ଓ ରବିବାର—ଏହି ଚାରିବାରରେ ରମଣ ନିଷେଧ । ତାହା ପରେ ମାସମଧ୍ୟରେ ସଂକ୍ରମଣ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ହରି-ବାସର ଅଛି । ଏସବୁ କ୍ରମଶଃ ବାଦ୍ ଦେଲେ ମାସରେ ଦୁଇ ତିନିଥର ସଙ୍ଗମ ହେବ କି ନା ସନ୍ଦେହ । ପୁଣି ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଆପଣାର ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର ଓ ସହଧର୍ମିଣୀର ଜନ୍ମ-ନକ୍ଷତ୍ର ଶୁଭ ହେଲେ ସହବାସ ହୋଇପାରେ, ନଚେତ୍ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । କଦାଚିନ୍ କାଳରେ ଏକା ବିଛଣାରେ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଶୟନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଦୁଇଗୋଟି ଶଯ୍ୟା ବିଶେଷ ପ୍ରୟୋଜନ ।

କାମ ଦମନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେତେ ନିୟମ ଲିଖିତ ହେଲା, ତାହା ଯଥାଶକ୍ତି ପାଳନ କଲେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ କାମହସ୍ତରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବାର ଆଶା କରାଯାଏ । ଅନ୍ୟଥା କି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ନାହିଁ ।

କ୍ରୋଧ

କାମ ଓ କ୍ରୋଧ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । କାମ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ କ୍ରୋଧରୂପରେ ପରିଣତ ହୁଏ । କାମ ପରି କ୍ରୋଧ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଦୁରବସ୍ଥା ଏବଂ ବିନାଶର ମୂଳ କାରଣ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟର ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ କ୍ରୋଧପରବଶ ହୋଇ ମହାପାପ କରେ; ଗୁରୁହତ୍ୟା, ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ଘୋର ଉତ୍କଟ ପାପକାର୍ଯ୍ୟ କରେ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି କର୍କଶ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେୟକୁ ଅଶ୍ରେୟ ଜ୍ଞାନ କରେ । କ୍ରୋଧପରବଶ ବ୍ୟକ୍ତି ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୁଏ । କ୍ରୋଧଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଲୋମହର୍ଷଣ ଘଟଣାର ଅଭିନୟରେ ପୃଥିବୀ ଏକ ଅଭିନବ ନରକରେ ପରିଣତ ହେଉଅଛି, ସେ ସମସ୍ତର ମୂଳ କାରଣ କ୍ରୋଧ । କ୍ରୋଧ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପଶୁତ୍ୱ ଆଡକୁ ଘେନିଯାଏ, କ୍ରୋଧ-ପରବଶ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଅବଲୋକନ କଲେ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ଯେଉଁ ଲୋକର ସଦା ସହାସ୍ୟ-ବଦନଟି ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁର ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ, ଦେଖିଲା-ମାତ୍ରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଷମା ଓ ଦେବଭାବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ, ଥରେ କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ସେହି ମୁଖ ଅବଲୋକନ କର, ଦେଖିବ, ସେ ମୁଖର ସେହି ପରମ ଶୋଭା ନାହିଁ, କ୍ରୋଧ ରାକ୍ଷସଦ୍ୱାରା ସେ ମୁଖ ମହାବିକଟ ରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି, ଚକ୍ଷୁ ଆରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରି ଜ୍ୱଳିତ ପ୍ରାୟ ବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେଉଅଛି, ଦୀର୍ଘତପ୍ତ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିଅଛି । ସେତେବେଳେ ସେ ଲୋକର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ଭୟ ବୋଧ ହେବ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦରକୁ କୁତ୍ସିତ କରିବାର ଶକ୍ତି କ୍ରୋଧର ଯେପରି ଅଛି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରିପୁର ସେପରି ନାହିଁ । ପୁଣି କ୍ରୋଧ ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁଶ୍ଚିକିତ୍ସ୍ୟ ରୋଗ ଉତ୍ପତ୍ତି କରିଥାଏ । ଅନେକ ଚିକିତ୍ସା-ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ମତ ଯେ—କ୍ରୋଧରୁ ଅପସ୍ମାର, ଉନ୍ମାଦ, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ରକ୍ତବମନ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଟ ରୋଗ ଜାତ ହୁଏ । ଏମନ୍ତକି ସମୟ ସମୟରେ କ୍ରୋଧ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘଟାଇଥାଏ । କ୍ରୋଧଦ୍ୱାରା କି ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେଥିର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରମାଣ ଭଗବଦ୍-ଗୀତାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା ।

"କ୍ରୋଧାଦ୍ ଭବତି ସମ୍ମୋହଃ ସମ୍ମୋହାତ୍ ସ୍ମୃତିବିଭ୍ରମଃ
ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶାଦ୍ ବୁଦ୍ଧିନାଶୋ ବୁଦ୍ଧିନାଶାତ୍ ପ୍ରଣଶ୍ୟତି ॥"

ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରୋଧରୁ ମୋହ, ମୋହରୁ ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ବିନାଶ ଓ ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ବିନାଶରୁ ବୁଦ୍ଧିନାଶ ହୁଏ । ବୁଦ୍ଧିନାଶ ହେଲେ ପ୍ରାଣୀ ମୃତବତ୍ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୁଏ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ରହେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ମୋହଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ମୃତି ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଗୁରୁଦତ୍ତ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରଲବ୍ଧ ଉପଦେଶ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯାଏ । ସ୍ମୃତିର ବିନାଶରେ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନରୂପ ବୁଦ୍ଧିର ବିନାଶ । ବୁଦ୍ଧି ବିନାଶ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । କ୍ରୋଧ କିପରି ଅନିଷ୍ଟକାରୀ, ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରମାଣରୁ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

କ୍ରୋଧ ଦମନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ସାମାନ୍ୟ ନିୟମ ଲେଖାହେଉଅଛି। ସେହି ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଜୀବନରେ ଅତି ଅବହିତ ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରତିପାଳନ କରିବାକୁ ସଚେଷ୍ଟ ହେଲେ, ଏହି ଦୁରନ୍ତ ରିପୁହସ୍ତରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ନ ହେଉ, କିୟତ୍‌ପରିମାଣରେ ହେଲେ ପରିତ୍ରାଣ ଲାଭ କରିହୋଇପାରେ। ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖାହୋଇ-ଅଛି, ଯେଉଁ କଠିନ ବ୍ୟାଧି ମହୌଷଧରେ ଆରୋଗ୍ୟ ନ ହୁଏ, ସାମାନ୍ୟ ଟୋଟକା ବା ମୁଷ୍ଟିଯୋଗରେ ତାହା ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ। ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, 'ଏ ନ ସାପର ବିଷ ବେଶୀ' । ଅତଏବ କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ସାମାନ୍ୟ ବୋଲି କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

କ୍ରୋଧର କୁଫଳ ଓ ଅକ୍ରୋଧର ସୁଫଳ ପୁନଃ ପୁନଃ ମନରେ ଆଲୋଚନା କରି "କଦାପି କ୍ରୋଧପରବଶ ହେବି ନାହିଁ" ବୋଲି ଦୃଢ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କେବଳ ବାକ୍ୟରେ ନୁହେ, ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ ।

ନିର୍ଜ୍ଜନବାସ କ୍ରୋଧ ଦମନର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । କ୍ରୋଧ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାକ୍ଷଣି ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ କୌଣସି ଚିତ୍ତରଞ୍ଜକ ବିଷୟ ଭାବିଲେ ମନର ଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ମନ ଅନ୍ୟ ବିଷୟର ଭାବନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ସୁତରାଂ କ୍ରୋଧ ଦମିତ ହୋଇଯାଏ । ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ଅପେକ୍ଷା ସଙ୍ଗୀତରେ ମନ ଅଧିକ ଆସକ୍ତ ହୁଏ । ଏଣୁ କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତଚର୍ଚ୍ଚା, ଈଶ୍ୱରାରାଧନା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠକଲେ ମନରେ ଏକାଗ୍ରତା ଜନ୍ମେ, ଏପରି ସତ୍ ପୁସ୍ତକ ପାଠାରମ୍ଭ କରିବ । ସଙ୍ଗୀତରେ କ୍ରୋଧାଗ୍ନି ଜଳସେଚନ ତୁଲ୍ୟ ଆଶୁ ନିର୍ବାପିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ନିଜର ବା ଅନ୍ୟର କ୍ରୋଧର କୁଫଳ ସ୍ମରଣରେ ସୁଫଳର ସମ୍ଭାବନା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେଉଁ ଲୋକ କିମ୍ବା ବସ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ବା ଯେଉଁ ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କଲେ କ୍ରୋଧର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ବସ୍ତୁକୁ ଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତରାଳରେ ରଖିବ ଓ କ୍ରୋଧୋଦ୍ରେକ ବିଷୟ ମନରେ ଭାବିବ ନାହିଁ ।

କ୍ରୋଧପରବଶ ହେଲେ ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ରହେ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ଯେଉଁ କୁକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବା କୁକଥା କହିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, ସେଥିର ଭଲ, ମନ୍ଦ କ୍ରୋଧ ଅବସାନ ପରେ ଜଣାଯାଏ, ଏହା ସ୍ୱୀକୃତ । ନିଜର ଦୋଷ ଜାଣିପାରିବାମାନେ ତାହା ସଂଶୋଧନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । ଯାହା ପ୍ରତି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବ, କ୍ରୁଦ୍ଧ ଶାନ୍ତ ହେଲାକ୍ଷଣି ତାହା ନିକଟରେ ଆତ୍ମଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବ । ଏହି ଉପାୟଟି କ୍ରୋଧ ଦମନର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ଅଟେ । ବାରମ୍ବାର କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା ଦ୍ୱାରା ଯୁଗପତ୍ ଲଜ୍ଜା ଓ ନିଜର ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ଘୃଣା ଜାତ ହୁଏ । ସେହି ଘୃଣା ଓ ଆତ୍ମଧିକ୍କାର କ୍ରୋଧର ଶାନ୍ତିକାରକ । କେହି କେହି କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ମହାମାନହାନିକର ବିବେଚନାରେ ତହିଁ ପ୍ରତି ଉପେକ୍ଷା କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବରୁ ଜାଣି ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହିଷ୍ଣୁତାର ମୂଲ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମାନର ମୂଲ୍ୟ କଦାପି ତୁଳନୀୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ତେବେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସହିଷ୍ଣୁତା ଛାଡ଼ି ବୃଥା 'ମାନ', 'ମାନ' ଚିତ୍କାରରେ ଆକାଶ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କଲେ କେଉଁ ଫଳ ହେବ ?

ଅବଗାହନ, ସ୍ନାନ କ୍ରୋଧଶାନ୍ତିର ଗୋଟିଏ ସଦୁପାୟ । କ୍ରୋଧୋଦୟର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ସ୍ନାନ କରିବ, ନଚେତ୍ ଆଣ୍ଠୁ ଓ କହୁଣିଠାରୁ ଗୋଡ଼, ହାତ, କଣ୍ଠ, ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଶୀତଳ ଜଳରେ ଧୌତ କଲେ ବିଶେଷ ଉପକାର ହୁଏ । ଏହି ଉପାୟରେ କ୍ରୋଧ ନିବୃତ୍ତି ଅନେକଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ । ନାଭି, କଣ୍ଠ ଓ ମସ୍ତକରେ ଜଳ ଦେଲେ ଅଦ୍ଭୁତ ଅଧିକତର କଲ୍ୟାଣ ହୁଏ । କେହି କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ଶୀତଳ ଜଳ ପାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି ।

ମାଦକ ସେବନ କ୍ରୋଧୋଦ୍ରେକକାରୀ । ନିଶା ପରି ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନବିଲୋପୀ ପଦାର୍ଥ ସଂସାରରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ମାଦକ ସେବନରେ ମତ୍ତତା ଜନ୍ମେ । ଉନ୍ମତ୍ତ ଥିବା ସମୟରେ ଯଦି କୌଣସି କାରଣବଶତଃ ମନରେ କ୍ରୋଧ ଜନ୍ମେ, ତାହାହେଲେ ସେହି କ୍ରୋଧ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠେ—ନିଶାରେ ସର୍ବଦା ମସ୍ତିଷ୍କ ଗରମ ଥାଏ । ମସ୍ତିଷ୍କ ଗରମ ଥିବା ସମୟରେ ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ମହାକ୍ରୋଧ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇଉଠେ । ଅତଏବ ନିଶା ସେବନ ତ ଭୟଙ୍କର ବ୍ୟାପାର—ତାହାର ନାମୋଚ୍ଚାରଣ ସୁଦ୍ଧା କରିବ ନାହିଁ । ସେ ବିଷୟ ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଥିର ପୁନରାଲୋଚନା ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ଯେଉଁମାନେ କୋପନସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ, ସେମାନଙ୍କର ସର୍ଷପତୈଳ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଶରୀରରେ ବା ମସ୍ତକରେ ଉକ୍ତ ତୈଳ କିମ୍ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଟୁ ତୈଳ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା କ୍ରୋଧୀ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଏକାବେଳକେ ନିଷେଧ । ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ମସ୍ତିଷ୍କ ସର୍ବଦା ଶୀତଳ ରଖାହୋଇପାରେ, ସେହି ସଦୁପାୟ ଅବଲମ୍ବନୀୟ । ତିଳ କିମ୍ବା ନାରିକେଳ ତୈଳ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ମସ୍ତିଷ୍କ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶୀତଳ ରହେ ।

ନିଜର ଦୋଷସ୍ମାରକ କୌଣସି କଥା ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜରେ ଲେଖି ସର୍ବଦା ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଉପକାର ହୁଏ । କ୍ରୋଧର କୁଫଳ ଏକମନରେ ଚିନ୍ତାକରି "ଆଉ କ୍ରୋଧ କରିବି ନାହିଁ" ଏହିପରି ପ୍ରତିଜ୍ଞାବାକ୍ୟ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରକାରରେ ଲେଖିରଖି କ୍ରୋଧୋଦ୍ରେକ ସମୟରେ ତାହା ପାଠକଲେ ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭଙ୍ଗହେତୁ ମନରେ ଦାରୁଣ ଲଜ୍ଜା ଜାତହୁଏ । ଏହି ଉପାୟରେ କ୍ରୋଧ ଅର୍ଦ୍ଧପଥରୁ ପଳାୟନ କରେ । କାମ ହେଉ, କ୍ରୋଧ ହେଉ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ରିପୁଜନିତ ଦୋଷ ହେଉ, ସମଦୋଷରେ ଦୋଷୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗତ ତାହାଙ୍କର ସଂସ୍କାରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ଅନେକ ଉପକାର ହୁଏ । ପ୍ରଥମତଃ କ୍ରୋଧ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧର । ଦେଖାଯାଉ କିଏ କେତେ ଦିନ ଅକ୍ରୋଧିତା ରକ୍ଷା କରିପାରେ—ଏହିପରି ଭାବ ଯେବେ କାହାରି ସଙ୍ଗରେ ବାଜି ରଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ତେଜ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏବଂ ଈର୍ଷା ଅଭିଭୂତ ହେବ ଯେ, କ୍ରୋଧ ଆଉ ମନ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମନେ କର, ତୁମ୍ଭେ କୌଣସି କାରଣବଶତଃ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଅଛ । ଏହି ସମୟରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ବାଜି ରଖି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲ, ଦୈବାତ୍ ସେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତୁମ୍ଭର କ୍ରୋଧ-ରୁଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲା । ସେ ସମୟରେ ତୁମ୍ଭ ମନରେ ଏପରି ଅପୂର୍ବ ଲଜ୍ଜା ଏବଂ ଆତ୍ମଧିକ୍କାର ଜାତ ହେବ ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ କ୍ରୋଧ ସମ୍ବରଣ ନ କରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ ।

କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ଦର୍ପଣରେ ନିଜର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ କ୍ରୋଧ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ହ୍ରାସ ହୋଇଆସିବ । ସେ ସମୟରେ ନିଜ ରୂପର ବିକଟତା ଏବଂ ମୁଖର ଶ୍ରୀ ଦେଖି ଆପଣା ମନରେ ଲଜ୍ଜା ଏବଂ ସଙ୍କୋଚ ଭାବ ସ୍ୱତଃ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ କ୍ରୋଧକୁ ତଡିଦିଏ । ଯେଉଁ ମୁଖକୁ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ବୋଧକର, କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ତାହା କିପରି ଅସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ପ୍ରକଟ ହୁଏ, ଦର୍ପଣରେ ତାହାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖିଲେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗର ଏପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି କେଉଁ ମୂଢ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ରୋଧ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କରେ ? ବାସ୍ତବରେ କ୍ରୋଧ ସମୟରେ ନିଜର ରୂପ ଦେଖିଲେ ନିଜକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧହୁଏ, ଏହା ଅମୂଳକ ଉକ୍ତି ନୁହେ । ଥରେ ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ହୁଅ, ତାହାହେଲେ ସେଥିର ସାର୍ଥକତା ସ୍ୱତଃ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ।

ନୀରବତା କ୍ରୋଧ ଦମନର ଅନ୍ୟତମ ଉପାୟ ଅଟେ । ଏହି ଉପାୟରେ କ୍ରୋଧ ଦମନର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେ । ମହାତ୍ମା ପ୍ଳେଟୋ ଏହି ସୁକୌଶଳରେ କ୍ରୋଧ ପରାଜୟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର କ୍ରୋଧୋଦ୍ରେକ ହେଲେ ସେ ନୀରବ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତ ହେଲେ ସମୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସଂଖ୍ୟାଗଣନା ଓ ଭଗବତ୍ ନାମ ସ୍ମରଣ କ୍ରୋଧ ଦମନର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସୁକୌଶଳ । ଏକଠାରୁ ଏକଶତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣିବାକୁ ହେଲେ ଇତ୍ୟବସରରେ କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ; ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଫଳ ହୋଇଥାଏ । ପୂର୍ବରେ ବୋଲାହୋଇଅଛି, ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ହେଉ, ମନକୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରିପାରିଲେ କ୍ରୋଧ ଉପଶାନ୍ତ ହୁଏ ।

ଅନେକେ ପରମୁଖରୁ ଆତ୍ମନିନ୍ଦା ଶୁଣିଲେ ମହାକ୍ରୋଧରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋଇଉଠନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ନୀଚତା ତ୍ୟାଗ କରି ନ ପାରି ନିନ୍ଦା କଲେ ସେଥିରେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ଅପରଠାରୁ ନିଜର ନିନ୍ଦା ଶୁଣିଲେ କ୍ଷିପ୍ତ ନ ହୋଇ ସହିଷ୍ଣୁଶୀଳ ହେବ । "ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟାୟରେ ମୋର ନିନ୍ଦା କରୁଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କି ଅନ୍ୟାୟ କରିବି ?" ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କଲେ ମନ ସ୍ଥିର ହୋଇଆସେ, ସୁତରାଂ କ୍ରୋଧ ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରବାଦ ଅଛି, "ସହେ ଯେ, ରହେଲୋକ ସେ ।" ଅର୍ଥାତ୍ ଅପମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଖ ଭୋଗ କରେ ଆଉ ଯେ ଅପମାନ କରେ, ସେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ।

କାମ, ଲୋଭ, ଅହଙ୍କାର ଓ ପରଦୋଷ ଆଲୋଚନାରୁ କ୍ରୋଧ ଜାତ ହୁଏ । ଏହି ଦୁର୍ଗୁଣମାନ ଊଣା କରିପାରିଲେ କ୍ରୋଧ ଊଣା ହୋଇଆସେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଦେବ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ କହିଅଛନ୍ତି—

"ଲୋଭାତ୍ କ୍ରୋଧଃ ପ୍ରଭବତି ପରଦୋଷୈରୁଦୀର୍ଯ୍ୟତେ
କ୍ଷମୟା ତିଷ୍ଠତେ ରାଜନ୍ କ୍ଷମୟା ବିନିବର୍ତ୍ତତେ ।"

ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋଭରୁ କ୍ରୋଧର ଉତ୍ପତ୍ତି । ପରଦୋଷଦ୍ୱାରା ତାହା ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ କ୍ଷମାଦ୍ୱାରା ତାହା ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ । ଅତଏବ କ୍ଷମା, ଦୟା, ଶାନ୍ତିର ସାଧନାଧିକ୍ୟରେ କ୍ରୋଧ ହ୍ରାସ ହୁଏ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କ୍ରୋଧ ଲାଘବ ହୋଇଆସେ । ପରର ଦୋଷ ଖୋଜିନ ନ କରି ଗୁଣ-ଖୋଜିନ କଲେ କ୍ରୋଧ ନିମ୍ନଶିଖ ଅଗ୍ନି ଭଳି ନିର୍ବାପିତ ହୁଏ ।

କ୍ରୋଧ ଦମନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନିୟମ ପାଳନ କରିବା ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯେଉଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଦାର୍ଥ ଆହାର କଲେ କ୍ରୋଧ ଉତ୍ତେଜିତ ହୁଏ, ତାହା ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ । ପୂର୍ବକଥିତ ରାଜସ ଆହାର କ୍ରୋଧୋଦ୍ଦୀପକ, ସୁତରାଂ ତାହା ବର୍ଜନୀୟ । ସ୍ନାନ, ଆହାର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କ୍ରିୟାମାନ ନିତ୍ୟ ନିୟମିତ ସମୟରେ ସମାହିତ ହେଲେ ଭଲ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିମ୍ବା ଖାଦ୍ୟରେ ପିତ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବା ଖାଦ୍ୟ ବର୍ଜନୀୟ । ଆମିଷ ଆହାର କ୍ରୋଧାନଳରେ ଆହୁତି ଦାନ ସଦୃଶ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ କ୍ରୋଧନ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ । ତାହାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ସେମାନେ ମାଂସ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତେଜକ ପଦାର୍ଥ ଆହାର କରନ୍ତି । ସାଧୁମାନଙ୍କର ଆହାର କ୍ରୋଧଦମନ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶସ୍ତ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ ସାଧୁ, ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରୋଧ କରାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥିର କାରଣ କେବଳ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ନୁହେ, ଖାଦ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟର କଥା ଛାଡ଼ିଦିଅ, ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ସିଂହ, ବ୍ୟାଘ୍ର ଓ କୁକୁରପ୍ରଭୃତି ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି, ସୁତରାଂ ସେମାନେ କ୍ରୋଧନ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ; ମାତ୍ର ଗୋରୁ, ଛେଳି ପ୍ରଭୃତି ଉଦ୍ଭିଦ ଆହାର କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଶାନ୍ତ । ଅତଏବ ମାଂସାହାର ସୁରାପାନ ତୁଲ୍ୟ ସର୍ବତୋଭାବରେ ନିଷିଦ୍ଧ ।

ଯେଉଁମାନଙ୍କର କ୍ରୋଧନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଧିକ, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଙ୍କାମରିଚ ପ୍ରଭୃତି କଟୁପଦାର୍ଥ ଓ ଉତ୍ତେଜକ ମସଲାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ କିମ୍ବା ଧୂମ୍ରପାନ ନିଷେଧ । ଲବଣ ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସତର୍କତା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହିସବୁ ପଦାର୍ଥ ଅଳ୍ପପରିମାଣରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ତାଦୃଶ କ୍ଷତିର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ ।

ତାଶ, ପଶା, ବାଘଛେଳି ଓ ଘୁଞ୍ଚି ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଖେଳରେ ହଠାତ୍ କ୍ରୋଧ ବଢ଼ିଉଠେ, ତାହା କଦାପି ଖେଳିବ ନାହିଁ । ଯହିଁରେ ସଦା ଶାନ୍ତ-ପ୍ରକୃତି, କୈରବ୍ୟନିଷ୍ଠ, ଧର୍ମନନ୍ଦନ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ମତି ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲା, ସେ ଖେଳରେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ଅନ୍ୟର କଥା କଅଣ ? ବାଜି ରଖି କୌଣସି ଖେଳରେ ମତି ହେବା ଉଚିତ ନୁହେ । ସେଥିରେ କ୍ରୋଧୋଦ୍ରେକ ହୋଇ ସମୟ ସମୟରେ ମହାଭୟଙ୍କର ବୀଭତ୍ସ ଘଟଣା ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ ।

କେହି କେହି ପଣ୍ଡିତ ଆପତ୍ତି ଉତ୍ଥାପନ କରନ୍ତି ଯେ, କ୍ରୋଧ ନ ହେଲେ କି ସଂସାରରେ ଚଳିହେବ ? କିନ୍ତୁ କ୍ରୋଧ ଅପେକ୍ଷା ମୃଦୁତାର ମୂଲ୍ୟ ଯେ ସମଧିକ, ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଣେ ଶିଶୁକୁ ସୁପଥକୁ ଆନୟନ କରିବାକୁ ଗଲେ ସେଠାରେ କିଏ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥାଏ, କ୍ରୋଧ ନା ମୃଦୁତା ? ସୁଶିକ୍ଷକମାନେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ମୀମାଂସା କରିବାକୁ କ୍ଷମ । କଠୋର ଶାସନରେ ଯଦ୍ୟପି ବନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରସବ ତୁଲ୍ୟ କେତେବେଳେ କୌଣସି ଫଳ ହୁଏ, ତଥାପି ମୃଦୁତା ଦ୍ୱାରା ସେଥିର ସହସ୍ର ଗୁଣ ସୁଫଳ ହୁଏ, ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ଲୋକେ କହନ୍ତି—"ଧୀରପାଣି ପଥର କାଟେ ।" ସୁତରାଂ ମୃଦୁତା କଠୋରତା ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠତର । ଯଦି ମୃଦୁତାରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ କ୍ରୋଧ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ସାଧୁମାନଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ମୌଖିକ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କଲେ କ୍ଷତି ନାହିଁ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମତି କଳୁଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାହ୍ୟିକ କ୍ରୋଧ କ୍ରୋଧ ନୁହେ, ତାହା ଅନ୍ୟାୟ ଦମନ ନିମିତ୍ତ କ୍ରୋଧର ଛଳନାମାତ୍ର ।

କ୍ରୋଧଦ୍ୱାରା କ୍ରୋଧ ଦମନ କରିବ । ବିଷଦ୍ୱାରା ବିଷଦୋଷ ନିବାରଣ ଏବଂ କଣ୍ଟକଦ୍ୱାରା କଣ୍ଟକଉଦ୍ଧରଣ ଅମୂଳକ ଜନଶ୍ରୁତି ନୁହେ । କ୍ରୋଧ ଉପରେ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କଲେ କ୍ରୋଧ ପଳାୟନ କରେ । ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ଶତ୍ରୁକୁ ଜୟ କରିବା ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଧର୍ମମତ ଯେତେ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଉଠନ୍ତି; ମାତ୍ର କ୍ରୋଧ ସବୁ ଧର୍ମରେ ନିଷିଦ୍ଧ । ଯେ ଯେଉଁ ପଥରେ ଥାଉ, ସମସ୍ତେ ଧର୍ମର ବିମଳ ପବିତ୍ର ପତାକା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅଗ୍ରସର ହୁଅ, ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଧାର୍ମିକର ଲକ୍ଷଣ । ଅତଏବ ଧର୍ମର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ କ୍ରୋଧ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଧର୍ମ ମହାପ୍ରସାଦ ଓ କ୍ରୋଧ ଆମିଷ; କ୍ରୋଧର ସ୍ପର୍ଶରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧର୍ମ କଳୁଷିତ ଏବଂ ଶତଧାଶତ ହୁଏ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ ଏବଂ ତଜ୍ଜନିତ କ୍ରୋଧ ସର୍ବଥା ପରିହାର୍ଯ୍ୟ ।

ଲୋଭ

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଚଳିତ କଥା ଅଛି —"ଲୋଭରୁ ପାପ, ପାପରୁ ମୃତ୍ୟୁ ।" ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ଏ ଉକ୍ତିରେ କିରୂପ ଗମ୍ଭୀରତମ ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ସହଜରେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେବ । ସାଧାରଣତଃ ଲୋଭ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଚରିତାର୍ଥ ବୃତ୍ତି ଏବଂ ଧନ, ମାନ, ଯଶ ଲାଭେଚ୍ଛାର ବଶୀଭୂତ ହୋଇଥାଏ । ଲୋଭ କିପରି ଭୟାନକ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ, ହିତୋପଦେଶରୁ ସେଥିର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା —

"ଲୋଭାତ୍ କ୍ରୋଧଃ ପ୍ରଭବତି ଲୋଭାତ୍ କାମଃ ପ୍ରଜାୟତେ
ଲୋଭାନ୍ମୋହଶ୍ଚ ନାଶଶ୍ଚ ଲୋଭଃ ପାପସ୍ୟ କାରଣମ୍ ।"

ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋଭରୁ କ୍ରୋଧର ଉଦୟ ହୁଏ, ଲୋଭରୁ କାମ ଜନ୍ମେ, ଲୋଭରୁ ମୋହ ଏବଂ ବିନାଶ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ; ଲୋଭ ପାପର ମୂଳ କାରଣ । ଭୋଗେଚ୍ଛାରୁ ଲୋଭର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଲୋଭ ଚରିତାର୍ଥ ପଥରେ ବାଧା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ କ୍ରୋଧ ଜାତହୁଏ, କ୍ରୋଧରୁ ମୋହର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ କଥା । ଏହି ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ-ବିଲୋପୀ ମୋହହିଁ ଅସଲ ମୃତ୍ୟୁର ସୁପଥ ଅଥବା ମୃତ୍ୟୁର ଅଗ୍ରଦୂତ । ଲୋଭନୀୟ ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ପ୍ରବଳବେଗରେ ଆକର୍ଷିତ ହୁଏ । ସେହି ଆକର୍ଷଣର ଗତି କେବଳ ଲୁବ୍ଧ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୁହେଁ, ତାହା ଏକାବେଳକେ ପାପପଥ ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଯମାଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ନେଇଯାଏ । ବାସ୍ତବରେ କି ଉପାୟରେ ଲୋଭ ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇପାରିବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ମନୁଷ୍ୟ ସଦସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ବସେ ଓ ନାନା ଅସଦୁପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପାପରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଉଠେ । ତହୁଁ ସେ ବିନାଶ ପଥରେ ପଥିକ ହୁଏ । ଦେଖ, ଯେଉଁ ଲୋଭର ପରିଣାମ ଏତାଦୃଶ ବିଷମୟ, ତାହାକୁ କି ହୃଦୟରେ ଆଦୌ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା ଉଚିତ ? ଲୋଭ ଦମନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ସରଳ ଉପାୟ ଲିଖିତ ହେଲା । ମନୁଷ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କଲେ ସବୁ ଅସାଧ୍ୟ, ପୁଣି ଖାଲି ପଢିସାରି କଥାଗୁଡ଼ିକ ମନରେ ରଖିଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ । କ୍ରିୟାହୀନ ଜ୍ଞାନ କେବଳ ଭାରମାତ୍ର ସାର । ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା, ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିପାଳନ କଲେ ଅବଶ୍ୟ ସୁଫଳ ଫଳିବ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ ଲୋଭର ବିଷପୃଷ୍ଠା କଅଣ, ସେହି ଲୋଭ ଚରିତାର୍ଥ କଲେ ତଜ୍ଜନିତ ସୁଖର ସତ୍ତା କେତେ କ୍ଷଣ ସ୍ଥାୟୀ, ଲୋଭର ପରିଣାମ କଅଣ, ଏହିପରି ଚିନ୍ତାକଲେ ଲୋଭର ଆପାତ ମଧୁରତା ଓ ପରିଣାମ-ଭୟଙ୍କରତା ସ୍ୱତଃ ମନରେ ଉଦିତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ଲୋଭ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦମିତ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧକର ଶ୍ରମ ପଣ୍ଡ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଉପାୟରେ ଲୋଭ କ୍ରମରେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇଆସିବ ।

ଲୋଭ ଅଜ୍ଞାନତାରୁ ଜାତ ହୁଏ । ଭୋଗର ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖିଲେ ଓ ଜାଣିଲେ ଲୋଭ ହ୍ରାସ ହୋଇ ଆସେ । ଭୋଗ୍ୟ ବିଷୟମାନ କିପରି ତୁଚ୍ଛ ଓ ଅସ୍ଥାୟୀ, କିଛିକ୍ଷଣ ସ୍ଥିର ମନରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ବୁଝିପାରିବ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୋଗ୍ୟ ତାବତୀୟ ବିଷୟର କଥା ଛାଡ଼ିଦିଅ, ଯଶ, ମାନ, ସମ୍ଭ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ସୁଦ୍ଧା କଅଣ ଓ କେତେ ଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ? ଏମାନଙ୍କର ଅସାରତ୍ୱ ଓ ଅସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ବୁଝିପାରି ମହାତ୍ମା ବୁଦ୍ଧଦେବ ଛନ୍ଦକ ନାମକ ଅଶ୍ୱପାଳକଙ୍କୁ କହିଥିଲେ —

"ହେ ଛନ୍ଦକ ମୂର୍ଖଚିତ୍ତର ପରିତୃପ୍ତ— ବାଲବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିସେବିତ ଏହି ଭୋଗ୍ୟ ବିଷୟମାନ ଅଧ୍ରୁବ ଓ ଅନିତ୍ୟ । ଏମାନଙ୍କର ପରିଣତି ନିତାନ୍ତ ଦୁଃଖାବହ । ଅତଏବ ସର୍ବ ସୁଖର ବିନାଶକ ଜାଣି ଭୋଗ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୋର ଅନୁରାଗ ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ ।"

ଲୋଭଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜ୍ଞା ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହି କ୍ରମରେ ପ୍ରଜ୍ଞା ନଷ୍ଟ ହେଲେ ଲଜ୍ଜା, ଲଜ୍ଜା ନଷ୍ଟ ହେଲେ ଧର୍ମ, ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ଶ୍ରୀ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଶୁଭ ତାହା ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏ ମହାବାଣୀ ମହାପୌରାଣିକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବେଦବ୍ୟାସ ମହାଭାରତରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଲୋଭ ଯାହାର ଅନିଷ୍ଟ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରବାଣୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଅଛି । ଯଦି ଲୋଭର ବିଷୟ ହସ୍ତଗତ ହେଲେ ଲୋଭ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ଲୋଭ ଚରିତାର୍ଥ କଲେ ହାନି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଉଅଛି ଯେ, ଭୋଗ ଲୋଭକୁ ନିବୃତ୍ତ କରୁ ନାହିଁ ; କେବଳ ଲୋଭାଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛିମାତ୍ର । ସେଥିର ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପୌରାଣିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।

ରାଜା ଯଯାତି ବୃଦ୍ଧତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତହୋଇ ଭାବିଲେ, ଯୌବନକୁ ପୁନର୍ବାର ଆଣିପାରିଲେ ଭୋଗଦ୍ୱାରା ଲୋଭନିବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ସେ କ୍ଷମ ହେବେ । ତହୁଁ ସେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଯୌବନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ତାଙ୍କର ସର୍ବକନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ପିତୃବତ୍ସଳ ପୁରୁ ସ୍ୱୀୟ ଯୌବନ ପିତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଯଯାତି ସେହି ଯୌବନ ଘେନି ଦିନେ ନୁହେଁ—ମାସେ ନୁହେଁ—ବର୍ଷେ ନୁହେଁ, ସହସ୍ର ବର୍ଷ ନାନା ବିଷୟରେ ଓ ନାନା ପ୍ରକାରରେ ଲୋଭ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅବଶେଷରେ ଲୋଭର ଶେଷ ନାହିଁ ଜାଣି ପୁରୁଙ୍କୁ ଯୌବନ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣପୂର୍ବକ ପରମାର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଯାହା ହୃଦୟରେ ଲୋଭ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସ୍ୱକୀୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ, ତାହା ହୃଦୟରୁ ଶାନ୍ତି ତିରୋହିତ ହୋଇଯାଏ । ଅଶାନ୍ତ ମନ ଘେନି ସୁଖର ଆଶା ସୁଦୂର ପରାହତ । ଅତଏବ ଲୋଭଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବିଷୟ ଭୋଗ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାରୁ ଗୋଟିଏ ଉପଦେଶ ଲିଖିତ ହେଲା—

"ଆପୂର୍ଯ୍ୟମାଣମଚଳପ୍ରତିଷ୍ଠଂ
ସମୁଦ୍ରମାପଃ ପ୍ରବିଶନ୍ତି ଯଦ୍‌ବତ୍ ।
ତଦ୍‌ବତ୍ କାମା ଯଂ ପ୍ରବିଶନ୍ତି ସର୍ବେ
ସ ଶାନ୍ତିମାପ୍ନୋତି ନ କାମ-କାମୀ ।"

ଯେପରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ନଦନଦୀର ଜଳ ଆସି ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶୁଅଛି, ଅଥଚ ସମୁଦ୍ରରେ କିଛିମାତ୍ର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଯେ କାମନାରେ ବିଷୟ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି ଅଥଚ କିଛିମାତ୍ର କାମଦ୍ୱାରା ବିଚଳିତ ହେଉ ନାହାନ୍ତି, କେବଳ ସେହିମାନେ ଶାନ୍ତିଲାଭ କରନ୍ତି ; ଅନ୍ୟଥା ଭୋଗ-କାମନାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି କଦାପି ଶାନ୍ତିଲାଭ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଲୋଭର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେବ, ସେ ବିଷୟରୁ ଶୀଘ୍ର ମନକୁ ଫେରାଇଆଣିବ । ଯୋଗବାଶିଷ୍ଠରେ ବଶିଷ୍ଠ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହୁଅଛନ୍ତି—

"ଯେପରି ବିଷବୃକ୍ଷର ଅଙ୍କୁର ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାମାତ୍ରେ ତାହା ଛେଦନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେହିପରି କିଛିମାତ୍ର ଅନର୍ଥକାରିଣୀ ଇଚ୍ଛା ମନରେ ଉଦିତ ହେଲେ ଅନାସକ୍ତି ରୂପ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସେହି ଇଚ୍ଛାକୁ ଛେଦନ କରିବ ।"

ଲୋଭନୀୟ ବିଷୟ ନିକଟରୁ ସର୍ବଦା ଦୂରରେ ଥିବା ଭଲ । କାର୍ଯ୍ୟଟି ଅବଶ୍ୟ ଗୁରୁତର ସାଧନାସାପେକ୍ଷ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନୁରୋଧରେ ଧନ, ମାନ ଓ ଯଶୋପ୍ରବୃତ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି—ନିର୍ଲୋଭ ଭାବରେ ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବା କଠିନ । ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଷମ ଭୁଲ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନୁରୋଧରେ ଯାହା କରାହୁଏ, ତାହା ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଦାସ—ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବି—ତାଙ୍କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି, ଯଶ, ମାନ କିମ୍ବା ଧନଲାଭ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେ । ହେ ଭଗବନ୍, ମୁଁ ଯେପରି ସଂସାରରେ ଲିପ୍ତ ନ ହୁଏ—ମୋର ହୃଦୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିକାର ଉପସ୍ଥିତ ନ ହେଉ, ମୋ ପ୍ରତି ଏହି ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ କରନ୍ତୁ । ଏହିପରି ଭାବ ମନରେ ଧରି ଲୋଭ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ରହି ନିଜର ଉନ୍ନତି, ପରିବାରର ଉନ୍ନତି ଓ ମାତୃଭୂମିର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କଲେ ଲାଭ ବ୍ୟତୀତ କ୍ଷତି ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସର୍ବଦା ଲୋଭାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି 'ତୃପ୍ତି' ଏହି ଶବ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଲୋଭବୃତ୍ତି ବହୁପରିମାଣରେ କ୍ଷୀଣ ହୁଏ । ଲୋଭଦ୍ୱାରା ତାହାର କି ଅନିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଲୋଭବଶ ଲୋକର ପାରତ୍ରିକ ଉନ୍ନତି କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେଉଅଛି, ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ ଏହା ଭାବିଲେ ଲୋଭ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଯାଏ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେକ କଳ୍ପିତ ଅଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରି ଲୋଭର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଉଁ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ କଅଣ, ତାହା ଧୀରେ ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତରେ ଭାବିଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ବିଦେଶୀୟ ଚତୁର୍ବିଧ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ତାହା ନ ହେଲେ ପଦେ ପଦେ ଅଭାବର ଧ୍ୱଜା ଧରନ୍ତି, ସେମାନେ କି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଶାକାନ୍ନଭୋଜୀ କୃଷକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବଳବାନ୍ ? ଶୟନ, ପରିଧାନ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହିପରି ଭୂରି ଭୂରି ଅନୁକୂଳ ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରେ । ବିଳାସ ଲିପ୍ସା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନାୟାସଲବ୍ଧ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଜନକ ଖାଦ୍ୟ, ଶସ୍ୟ ଆହାର, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ତୃଣଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀରରେ ବାସକଲେ ଲୋଭ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଆସେ । ମନ, ପ୍ରାଣ ଓ ଶରୀରର ସୁସ୍ଥତା ନିମିତ୍ତ ଅଥବା ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟର ସୁଷ୍ଠୁ ସମ୍ପନ୍ନ ନିମିତ୍ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯାହା ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଏବଂ ଅଳ୍ପାୟାସପ୍ରାପ୍ତ । ସେଥିର ସଂଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ଲୋଭ ବିଶେଷର ପ୍ରଶ୍ରୟ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଏ ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅଭାବ ଅତି ଅଳ୍ପ ଏବଂ ସେ ଅଭାବ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ଦିନ ସକାଶେ । ଏହି ସତ୍ୟଟି ସର୍ବଦା ମନରେ ରଖି 'ଏ ଲୋଡ଼ା', 'ସେ ଲୋଡ଼ା' ବୋଲି ଉଚ୍ଚ ଚିତ୍କାର ନ କରି ଅତି ଅଳ୍ପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଲୋଭ ଅପସାରିତ ହୋଇଯିବ । ନିଜର ଅବସ୍ଥାରେ ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିବ । ତାହା ବୋଲି ଉନ୍ନତି ଚେଷ୍ଟା କରିବାର ନୁହେ—ଏହା ବୋଲାହେଉ ନାହିଁ । ଉନ୍ନତିର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ । ତେବେ ଅଧିକ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳମତି ହେବା ଅନୁଚିତ । ସନ୍ତୋଷ-ସୁଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଯେ ସୁଖ, ଧନଲୁବ୍ଧ ଅସ୍ଥିରମନା ଲୋକଙ୍କର ସେ ସୁଖ କାହିଁ ? ମହାତ୍ମା ସ୍ପେନ୍ସର କହିଅଛନ୍ତି—ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ମହାପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି ।

ଲାଳସାରୁ ଅଭାବ ଜାତ ହୁଏ । ଲାଳସା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ; ତାକୁ ଯେତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ, ସେ ତେତେ ବଢେ । ତାହାର କ୍ଷୟ ନାହିଁ, କେବଳ ବୃଦ୍ଧି ଅଛି । ଲାଳସାର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭାବ ମଧ୍ୟ ବଢେ । ଦରିଦ୍ରଠାରୁ ଧନୀର ଲୋଭ ଅଧିକ । ଦରିଦ୍ର ତାହାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବିଷୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥାଏ; ମାତ୍ର ଧନୀ ଲାଳସାରେ ଛଟପଟ ହୁଏ । ସେ ଶହେ ପାଇଲେ ହଜାରେ ପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା କରେ—ହଜାରେ ପାଇଲେ ଲକ୍ଷେ ପାଇବାର ଆଶା କରେ—ଲକ୍ଷେ ପାଇଲେ ପୁଣି କୋଟିକୁ ଆଶା ବଳାଏ ।

ଆଶା ଓ ଲାଳସା, ଏ ଦୁହେଁ ଯାମଳ ଭଗିନୀ । ଆଶା ମାନବକୁ ପ୍ରତାରିତ କଲେହେଁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ । ଆଶା ଆଶ୍ୱାସ ପ୍ରଦାନ ନ କଲେ ବିପଦ କାଳରେ ଜୀବନ ଧାରଣ ଅସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା । ସୁତରାଂ ଆଶା ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ; ମାତ୍ର ଲାଳସା ଅତଳ ସାଗରରେ ବୁଡାଇମାରେ । ଲାଳସା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଭୂଇଁ ଗାତରେ ଯେତେ ପାଣି ଢାଳିଲେ ସବୁ ଗଳିଯାଏ—ବାଲୁକାରାଶିରେ ଅଠରଖଣ୍ଡିଆ ମେଘ ବର୍ଷିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ଶୋଷିନିଏ । ଅଭାବର ସ୍ୱଭାବ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ତାକୁ ଯେତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବ, ସେ ତେତେ ବଢିବ । ଯାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ନୁହେ, ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଯିବା ବାତୁଳତା ଛଡା ଅନ୍ୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ?

ଲୋଭ ମାନବର ନୈତିକ ଚରିତ୍ରକୁ ମ୍ଳାନ କରିଦିଏ । ଲୋଭରେ ପଡି ଲୋକେ ଚୋରି କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସମାଜରେ ଲାଞ୍ଛିତ ଏବଂ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଏତିକିରେ ଶେଷ ନୁହେ, ତହିଁ ଉପରେ ଜଗଦୀଶ୍ୱରର ବିଚାର ଓ ଶାସ୍ତି ଅଛି—ତାହା ଅବାର୍ଯ୍ୟ । ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ହସ୍ତଗତ କରିବା ସକାଶେ କେତେ ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରତାରଣା ଓ ପାପର ଆଶ୍ରୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନେବାକୁ ହୁଏ । ଏହିପରି ଲୋଭର ପରିଣାମ ବିଷମୟ କଥା ସେତିକି ଭାବିବ, ଲୋଭ ସେତିକି ଊଣା ହୋଇ ଆସିବ । ଲୋକେ କଥାରେ କହନ୍ତି—"ଅତି ଲୋଭରେ ତନ୍ତୀ ମରେ ।" ଏ କଥା ମନେ ରଖି ଲୋଭ ପରିତ୍ୟାଗ ସକାଶେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବ; ମାତ୍ର ପ୍ରଲୋଭନ ନିକଟରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସତତ ପରାସ୍ତ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ରତି ସାବଧାନ ରହି ଯହିଁରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନିକଟରେ ପ୍ରଲୋଭନ ପରାସ୍ତ ହୁଏ, ତାହାହିଁ କରିବ ।

ମୋହ

ମୋହ ସମସ୍ତ ପାପର ମୂଳ । ଏହାର ଅପର ନାମ ଅଜ୍ଞାନ । ଆମ୍ଭେମାନେ ମୋହାନ୍ଧକାର ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛନ୍ନ ଚିତ୍ତ ହୋଇ ଯାହା ଅସ୍ଥାୟୀ, ଅଧ୍ରୁବ, କଷ୍ଟ, ତାପ ଓ ଶୋକର ଉପାଦାନ, ତାହାକୁ ସ୍ଥାୟୀ, ଧ୍ରୁବ ଓ ସର୍ବ-ସୁଖର ନିଦାନ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରୁଁ ଏବଂ ଯାହା କଦାପି ଆମ୍ଭର ନୁହେ—ଯହିଁରେ ଆମ୍ଭର ଲେଶମାତ୍ର ଅଧିକାର ନାହିଁ, ତାହାକୁ 'ଆମ୍ଭର ଆମ୍ଭର' କହି ତାହା ଅଭାବରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇପଡୁଁ । ମୋହ ନ ଥିଲେ ଆସାର ଅନିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଲୋଭପରବଶ ହୋଇ ସେହି ଲୋଭାଗ୍ନିରେ ପ୍ରାଣ-ପତଙ୍ଗ ଢାଳିଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏହି ପୃଥିବୀର ଧନ, ମାନ—ଏହି ମାଟିର ଧନ, ମାନ ସକାଶେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗର୍ବପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ଧର୍ମକୁ ଖର୍ବ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ—ପରଶ୍ରୀକାତରତା, ଏକଦେଶଦର୍ଶିତା ପ୍ରଭୃତି ଦୋଷ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କରିପାରନ୍ତା ନାହିଁ—ମନ୍ମଥ କାନ୍ତାର ଭୂମିକୁ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ନିଜ ନାମର ସାର୍ଥକତା ସମ୍ପାଦନରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଏହି ମୋହ ଯାବତ୍ ପାପର ଉତ୍ପାଦୟିତା । ଟିକିଏ ଭଲକରି ଭାବି ଚିନ୍ତି ଦେଖ, ଏ ଦେହ କି ମୋର ? ଯଦି ମୋର ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ମୋର ସେଥିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଥାଆନ୍ତା; ମାତ୍ର ଅଧିକାର କାହିଁ ? ଏ ଦେହର ଗୋଟିଏ କୃଷ୍ଣଲୋମ ଶୁକ୍ଳ କରିବାକୁ କି ମୋର ଅଧିକାର ଅଛି ? ଯଦି ଏ ଦେହର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଲୋମର ତଥ୍ୟ ଅବଗତ ହେବାକୁ ମୁଁ ଅକ୍ଷମ, ତେବେ ଏ ଦେହ ମୋର କିପରି ହେଲା ? ଏହି ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରକନ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ମୋର ନୁହେ, ମୋର ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ଚିରକାଳ ଏଥିରେ ବାସ କରିପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାହା ହେଉ କି ? ଯଦି ନ ହେବ, ତେବେ ମୋର କିପରି ହେଲା ? ଏହିପରି ଘଟନା ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଜାଣିପାରିବ ଯେ, ସଂସାରର କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ମୋର ନୁହେ । ଏମନ୍ତ କି ମୋର ଗୃହପ୍ରାଙ୍ଗଣର ଗୋଟିଏ ଧୂଳିକଣା ସୁଦ୍ଧା ମୋର ନୁହେ, ଅଥଚ ଏବମ୍ବିଧ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ମୋର ଜ୍ଞାନ କରୁ-ଅଛି । ମୋର ବାପ, ମୋର ଭାଇ, ମୋର ଏହିପରି 'ମୋର' 'ମୋର' ଶବ୍ଦ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ଯେପରି ଧ୍ୱନି କରୁଅଛି, ଅଥଚ କେହି ମୋର ନୁହନ୍ତି । ଯେ ଏହିପରି ଭ୍ରମ ଭାବ କରାଉଅଛି, ସେ ହିଁଟି ମୋହ । ମୋହାନ୍ଧ ହୋଇ ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେ କେତେ ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛୁଁ—କୁକାର୍ଯ୍ୟକୁ ସୁକାର୍ଯ୍ୟ ମନେ କରି କ୍ରମେ ବିନାଶ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛୁଁ । ଏତିକିରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହେ, ପୁଣି ପରକାଳର ସମ୍ବଳ କିଛିମାତ୍ର ଆୟୋଜନ କରୁ ନାହୁଁ । ଏକାନ୍ତ ମନରେ ଏହା ଭାବିଲେ କେଉଁ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମୋହକୁ ସାଦର ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବ ?

ମୋହ ବା ଅଜ୍ଞାନ କେବଳ ଜ୍ଞାନବହ୍ନିଦ୍ୱାରା ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲେ ଅଜ୍ଞାନ ନିଜେ ନିଜେ ପଳାୟନ କରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେଲେ ଅନ୍ଧକାର ଆପେ ଆପେ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । ସେହିପରି ଜ୍ଞାନ-ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦିତ ହେବାମାତ୍ରେ ମୋହାନ୍ଧକାର ନିଜର ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରେ । ଅତଏବ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ଜ୍ଞାନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବ । ପିପାସା ଶାନ୍ତି ସକାଶେ ଜଳ ଆବଶ୍ୟକ, ସେହିପରି ଜ୍ଞାନାର୍ଜ୍ଜନ-ପିପାସା ଶାନ୍ତି ନିମିତ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱଚିନ୍ତା ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନା ରୂପ ଜଳ ଆବଶ୍ୟକ । ମୁଁ କିଏ, ମୋର କିଏ, ସଂସାର କଅଣ, ବନ୍ଧନ କଅଣ, ମୁକ୍ତି କଅଣ ? ଏହିପରି ବିଷୟ ଯେତେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବ, ମୋହ ସେତେ ଊଣା ହୋଇଆସିବ । 'ମୁଁ' ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ, ତାହା କେବଳ ମାୟାର ଛଳନାମାତ୍ର । 'ମୁଁ' କେବଳ ଅନାତ୍ମ ବସ୍ତୁରେ ଆତ୍ମଭାବନା । ଏହିପରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେତେବେଳେ ଗଭୀର ତତ୍ତ୍ୱାଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବ, ମନ କେଉଁଠି ଶୂନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବ । ଶେଷରେ ଦେଖିବ, କେବଳ ଶୂନ୍ୟ, ଶୂନ୍ୟ । ଶୂନ୍ୟମୟ ବ୍ୟତୀତ ଏ ଅନନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୋହ ବିଚ୍ୟୁତ ହେବ—ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଥିବୀ ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ଦେଖାହେବ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟଟି କଠିନ ସାଧନା-ସାପେକ୍ଷ ।

ଯୋଗବାଶିଷ୍ଠରେ ମହାତପା ମହର୍ଷି ବଶିଷ୍ଠ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କହିଅଛନ୍ତି—"ମୁଁ କୃଶ, ମୁଁ ଅତି ଦୁଃଖୀ, ମୁଁ ମୂଢ଼, ମୁଁ ହସ୍ତପଦାଦିବିଶିଷ୍ଟ ଜୀବ । ଏହି ଭାବର ଅନୁରୂପ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ମୋହପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ହୁଏ । ମୁଁ ଦୁଃଖୀ ନୁହେଁ, ମୋର ଦେହ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ମୋର ବନ୍ଧନ ହେବ କିପରି ? ଏହି ଭାବର ଅନୁରୂପ ବ୍ୟବହାର କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମୋହବିମୁକ୍ତ ହୁଏ । ମୁଁ ମାଂସ ନୁହେଁ, ମୁଁ ଅସ୍ଥି ନୁହେଁ, ମୁଁ ଦେହଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ମୁଁ ଆତ୍ମା—ଏହିପରି ନିଶ୍ଚୟ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଯେ ମୋହ-ମୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେ ପ୍ରକୃତରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅନାତ୍ମବସ୍ତୁରେ ଆତ୍ମଭାବନା ଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତି ମୋହ କଳ୍ପନା କରେ; ମାତ୍ର ଜ୍ଞାନିଗଣ ତାହା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।"

କିଏ କାହାର ସ୍ତ୍ରୀ, କିଏ କାହାର ପୁତ୍ର ? ଏ ମାୟାଚ୍ଛନ୍ନ ସଂସାରର ଲୀଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚିତ୍ର । ମୁଁ କାହାର, କେଉଁଠାରୁ ଆସିଅଛି, କେଉଁଠିକୁ ଯିବି—ଏହିପରି ତତ୍ତ୍ୱଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନର ଉଦୟ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନ ଉଦିତ ହେଲେ ମୋହ ବିଦୂରିତ ହୁଏ । ଆଉ ଟିକିଏ ବିଶଦ କରି ଲେଖା ହେଉଅଛି—ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ପରିବାର କି ମୋର ? ଯଦି ମୋର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟନ୍ତା ନାହିଁ । ଯାହା ସଙ୍ଗରେ ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟିବ, ସେ ମୋର କିପରି ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ମୋର ସମ୍ପର୍କ କଅଣ ? ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ପୁତ୍ର, ପରିବାର କେହି ସହଗାମୀ ହେବେ ନାହିଁ, ଅଥଚ ମୋର ମୃତ ଶରୀରରେ ମୋର ସ୍ୱୋପାର୍ଜିତ ଭଲବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ଆବୃତ ଥିଲେ ତାହା ବାହାର କରି ନେବେ । ଏଥିରୁ କଅଣ ଜଣାହେଉଅଛି ? ସ୍ତ୍ରୀ କହ, ପୁତ୍ର କହ, ପରିବାର କହ, ସମସ୍ତେ ଉପକାର-ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ । ଯେ ଚିରକାଳ ସଙ୍ଗରେ ରହିବ—ଛାୟା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ଭୂଲୀ ଅନୁଗମନ କରିବ, ସେହି ପ୍ରକୃତ ସଙ୍ଗୀ ଓ ବନ୍ଧୁ । ସେରୂପ ବନ୍ଧୁ ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁରେ ନାହିଁ । ସେପରି ସଙ୍ଗୀ ଓ ବନ୍ଧୁ କେବଳ ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ । ତେବେ ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁକୁ ଭୁଲି ଶଠ, ପ୍ରତାରକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅଳୀକ ବନ୍ଧୁତାରେ ପ୍ରୟୋଜନ କଅଣ ? କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି, ଏପରି ଉଦାସୀନ ଓ ବିଷୟ-ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବ ଧରିଲେ ସଂସାରରେ ଚଳିବା ଦୁରୂହ ହେବ । ମୋହ ଛାଡ଼ିଗଲେ ଆଉ ସଂସାର କାର୍ଯ୍ୟରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ? ଏପରି କଥା ଭ୍ରମରେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଖରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଗୀତାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ କହି-ଅଛନ୍ତି—"ଅଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେରୂପ ମୋହାଭିଭୂତ ହୋଇ କର୍ମ କରେ, ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମୋହ ବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଲୋକ-ସମାଜର ରକ୍ଷା ଏବଂ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସେହିପରି କର୍ମ କରିବେ ।"

ସଂସାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ଯେତେବେଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛୁଁ, ସେତେବେଳେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ କର୍ମ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ କର୍ମର କମ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ତାହା ଏହି ଯେ, ଭିତରେ ଆବେଗବର୍ଜିତ ହୋଇ ଅଥଚ ବାହାରେ କୃତ୍ରିମ ଆବେଗ ଦେଖାଇ—ଭିତରେ ଅକର୍ତ୍ତା ଥାଇ ଏବଂ ବାହାରେ କର୍ତ୍ତା ହୋଇ ସଂସାରର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଯୋଗବାଶିଷ୍ଠରେ ବଶିଷ୍ଠ କହିଅଛନ୍ତି—"ମୁଁ କରୁଅଛି", ଏହି ଅଭିମାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି, କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳାଫଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଦାସୀନ ରହି, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତରେ ସଂସାରର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ଥାଅ ଅଥଚ ନିର୍ଲିପ୍ତ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଭାବରେ ସଂସାରରେ ବିଚରଣ କର ।" ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ଭାବି, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଭିମାନ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଭଗବଦ୍ ବିଧିପାଳନ ନିମିତ୍ତ ସଂସାରରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ବିଧି ଅନୁସାରେ ମିତ୍ରକୁ ମିତ୍ର ଭାବିବାକୁ ହେବ । ବାସ୍ତବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାହାକୁ ବାହାରରେ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରୁଁ, ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପରମ ହିତୈଷୀ ବନ୍ଧୁ । ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ଗୁଣ ଦେଖାଇଦେଇ ମହୋପକାର ସାଧନ କରେ । ପୂର୍ବରେ କୁହାଯାଇ-ଅଛି ଯେ, ଯାହାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମଣୁ, ସେ ଶତ୍ରୁ ନୁହେ—ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ । ଅତଏବ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ନୁହେ—ଶତ୍ରୁ କେବଳ ପାପ ଓ ଦୁର୍ନୀତି । କେବଳ ଧର୍ମାନୁରୋଧରେ ଦୁର୍ନୀତି ଶାସନ ନିମିତ୍ତ କୃତ୍ରିମ ଶତ୍ରୁତା କରିବାକୁ ହେବ, ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ନୁହେ । "ଶତ୍ରୁର ଉପକାର କର, ସେ ତୁମ୍ଭର ବନ୍ଧୁ ହେବ ।" (ଖ୍ରୀଷ୍ଟଗୀତ)

ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା, ସ୍ନେହ ଓ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ମୋହର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ । ଏ ରୋଗର ଅମୋଘ ମହୌଷଧ କେବଳ ଉଦାର ପ୍ରେମ । ପ୍ରେମର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମଧିକ ପରିଶୀଳନା-ସାପେକ୍ଷ । ପ୍ରେମବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ପ୍ରାଣ ମଧୁମୟ ହୁଏ । ପ୍ରାଣ ମଧୁମୟ ହେଲେ କୁତ୍ସିତ ପଦାର୍ଥ ସୁନ୍ଦର ଦେଖା-ହୁଏ । ପ୍ରେମିକ ନିକଟରେ ନୀରସ ସରସ ଭଳି ପ୍ରତୀୟ-ମାନ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟତ୍ୟୟ । ତୁମ୍ଭ ପ୍ରାଣରେ ଯେତେ ପ୍ରେମ ବୃଦ୍ଧି ହେବ, ଅପର ଲୋକ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଖି ତେତେ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ ଓ ତୁମ୍ଭେ ସୁଦ୍ଧା ତେତେ ଅପର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବ—ଏହାହିଁ ଭଗବାନଙ୍କର ନିୟମ । ପ୍ରାଣରେ ଯେତେ ମଧୁ ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ, ମନୁଷ୍ୟ ତେତେ ମଧୁ ଲୋଭୀ ହୁଏ, ସୁତରାଂ ସର୍ବଦା ସର୍ବତ୍ର ମଧୁ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ରହିବା ଉଚିତ । ପୃଥିବୀରେ ମଧୁଗର୍ଭ କୁସୁମର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କର, ସେଥିରେ କିଛି ନା କିଛି ମଧୁ ନିହିତ ଅଛି । ନିତାନ୍ତ ପାପୀ ପ୍ରାଣରେ ସୁଦ୍ଧା ଭଗବାନ ମଧୁ ସୁପ୍ତକରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ଯେ ଅନ୍ୱେଷଣ କରେ, ସେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ପ୍ରାଣରୁ ଅମୃତ କ୍ଷରିତ ହେବ, ସେତିକି ପରିମାଣରେ ମୋହଜନିତ ଆସକ୍ତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଆସିବ, ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ କଥା । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମୋହ ପ୍ରାଣକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରେ ଓ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଆନୟନ କରେ, ସେହି ବିଷୟରେ ଉଦାରତା ଯେତେ ବୃଦ୍ଧି ହେବ, ମୋହ ତେତେ ବିନଷ୍ଟ ହେବ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମମତାବଲମ୍ବିଗଣ ମୋହ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବିବାଦରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସାର୍ବଭୌମିକ ଉଦାରତା ପ୍ରବେଶ କରେ, ସେହିପରି ସେମାନେ ସର୍ବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଲୋକଙ୍କୁ ସାଦର ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ମୋହର ଶାନ୍ତି ହୁଏ । ଏହି ବିଶ୍ୱଜନୀନ ପ୍ରେମ-ପୀୟୂଷ ଧାରାରେ ହୃଦୟ ପ୍ଲାବିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରେମାବତାର ବୁଦ୍ଧଦେବ ପ୍ରାଣ-ପ୍ରେୟସୀ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଜଗଦୁଦ୍ଧାର ନିମିତ୍ତ ସର୍ବତ୍ୟାଗୀ ହୋଇ ଧର୍ମପ୍ରଚାରାର୍ଥ ଗୃହରୁ ବହିର୍ଗତ ହୋଇଥିଲେ—ମହା ପ୍ରେମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋହ ମସ୍ତକରେ ପଦାଘାତ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ମୋହ ଦମନର ଅନ୍ୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ କଅଣ ସଂଗ୍ରହ କରିହୋଇପାରେ ?

କୃତପ୍ରତିଜ୍ଞତା ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ମୂଳ । ମୋହଦ୍ୱାରା କି ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ, ଏହା ବୁଝି ମୋହାଭିଭୂତ ନ ହେବା ସକାଶେ ଦୃଢ଼ତର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଏବଂ ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ପ୍ରତିପାଳନ କଲେ ମୋହ ଦୂରୀଭୂତ ହୁଏ ।

ସାଧୁମାନେ 'ତୋର ମୋର' ଭାବ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସମଦର୍ଶୀ । 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ' ସେମାନଙ୍କର ନୀତି । ଆତ୍ମାରୂପରେ ଅର୍ଥାତ୍ 'ମୁଁ' ରୂପରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହରେ ଭଗବାନ ବାସ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଓ ଦେହ—ଏ ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପଦାର୍ଥ । ମୁଁ କର୍ତ୍ତା, ଦେହ ତାହାର ବାହନ ବା ଘର । ସୁତରାଂ ଦେହମାନେ ଏକ ଏବଂ ଦେହୀମାନେ ଏକ । ଏହି ଉକ୍ତିର ବିଶେଷ-ବିଜ୍ଞାନ ସାର୍ବଜନୀନ ସାମ୍ୟ ସମୁଦ୍ୟାର ଭାବ ମନରେ ପୋଷଣ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମୋହ ବିଦୂରିତ ହୁଏ । ବାସ୍ତବରେ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ, ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସମାଗତ, ପୁଣି ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବେ—ହସ୍ତପଦ ଅବୟବ ଏବଂ ରକ୍ତ, ମାଂସ, ଅସ୍ଥି, ଚର୍ମ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଏକ, ସେମାନେ ଏକ ଅଟନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି, "ଏରୂପ ସାଧନା-ଯଜ୍ଞର ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ପ୍ରଦାନ ବହୁଜନ୍ମ-ସାପେକ୍ଷ ।" ତାହା ହେଉ; ମାତ୍ର ସାଧନାରୁ ବିରତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେ । ବିଷୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେଉଁପରି ମଡ଼ୁଡ଼ିର ହୁଏ, ସେଥିର ସାଫଲ୍ୟ ସେହିପରି ଦୀର୍ଘ ସମୟସାପେକ୍ଷ ହୁଏ ।

ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଏକାନ୍ତ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ମୋହ-ନିବାରଣର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୁଭ ଉପାୟ । "ହେ ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ ଅସୀମ, ଅରୂପ, ଅଜ୍ଞେୟ ହେଲେହେଁ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ । ତୁମ୍ଭେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ରହି ମୋର ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ପରିଚାଳନ କରୁଅଛ । ପ୍ରଭୋ ! ମୋର ଶରୀର ଦୁର୍ବଳତା, ଭେଦ-ଭାବ ପ୍ରଭୃତି ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା ଦୂର କର—ତୁମ୍ଭର ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିରେ ମୋର ମୋହାନ୍ଧକାରମୟ ହୃଦୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଉ—ସାମ୍ୟ, ମୈତ୍ରୀ, ପ୍ରୀତିର ପୁଣ୍ୟ ତ୍ରିବେଣୀଧାରାରେ ମୋର ହୃଦୟ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଉ—ମୁଁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଭାବରେ ତୁମ୍ଭର ପବିତ୍ର ମଙ୍ଗଳାଦେଶ ପାଳନରେ କ୍ଷମ ହୁଏ, ହେ ଦୟାମୟ ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ।" ପ୍ରତ୍ୟହ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ ପରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହିପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ମୋହର କବଳିତ ହସ୍ତରୁ ନିସ୍ତାର ମିଳେ ।

ମଦ

ମଦ ଅର୍ଥ ଅହଙ୍କାର । ଏ ରିପୁ ମାନବ-ଜୀବନର ସାମାନ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ନୁହେ ! ଏହି ଦ୍ୱାରା କି ଅନିଷ୍ଟ ଘଟୁଅଛି, ସେ କଥା କାହାରିକୁ ଅବିଦିତ ନାହିଁ । ମହାପାତ୍ରର କବି ଅହଙ୍କାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରକୃତ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି-ଅଛନ୍ତି । ଯଥା—

"ଅସେ 'ମଦ' ଭୁଜଙ୍ଗିର ଲଗିଛି ଆକାଶେ
ମହା ଅହମିକାମତ୍ତ, ହସ୍ତବକ୍ଷସ୍ଥଳେ,
ସଙ୍ଗେ ଜପାସବଦଳ ଗମ୍ଭୀର ମୂରତି,
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟି, ପଦଭରେ ଟଳେ ବସୁନ୍ଧରା
ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ମଣି ସମସ୍ତେ କୁଣ୍ଠିତ,
ମହାଘ ବଚନ ବ୍ୟୟେ ମାନହାନି ଭୟେ,
ଅହମିକା-କୂପେ କୂପମଣ୍ଡୂକ ସରବେ,
ଧନମଦେ ମତ୍ତ କେହୁ, କେହୁ ଜନମଦେ,
ଉଚ୍ଚକୁଳର ମଦେ କେହୁ, ପଦେ କେହୁ ଅବା
କେହୁ ରୂପମଦେ, କେହୁ ଆଭିଜାତ୍ୟ ମଦେ,
ବିଦ୍ୟାମଦେ, ବୁଦ୍ଧିମଦେ ସ୍ଫୀତ ହୋଇ କେହୁ
ନିଜକୁ ଅତୁଳ ମଣି ଧରା ମଣେ ସରା !"

ଏ ଅମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱଳ୍ପ ଚିତ୍ରର ପ୍ରତିଅକ୍ଷରରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ମଦ୍ୟକୁ ସାଧାରଣ କଥାରେ ମଦ କହନ୍ତି । ମଦ ପିଇଲେ ଯେପରି ଉନ୍ମତ୍ତତା ଓ ମତିଭ୍ରଂଶ ଜାତ ହୁଏ, ମଦ (ଅହଙ୍କାର) ଦ୍ୱାରା ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୁଏ ।

ପୃଥିବୀରେ ଉତ୍ଥାନ, ପତନ ଚିରକାଳ ଲାଗିଅଛି । ଆଜି ଯେଉଁ ଧନକୁବେରର ମସ୍ତକରେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ପ୍ରସ୍ୱାପ୍ଲାବୀ ରତ୍ନମୁକୁଟ ଶୋଭା ପାଉଅଛି, କାଲି ସେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଭିକାରୀ ରୂପରେ ଉଦରପୋଷଣ ପାଇଁ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେଉଅଛି । ଏହିଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଧନ, କ୍ଷମତା ମଦରେ ମତ୍ତ ହୋଇ କେତେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରି-ଥିଲେ—କେତେ ପାପାନୁଷ୍ଠାନ କରିଥିଲେ; ସମ୍ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ସେ ଧନ କାହିଁ ? ସେ କ୍ଷମତା କାହିଁ ? ସେ ମଦ କାହିଁ ? ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟ ନେଇ ଅହଙ୍କାର କରନ୍ତି । ଜ୍ଞାନାଭିମାନୀ କହିବେ—"ମୁଁ ଜ୍ଞାନୀ ମହାଜ୍ଞାନୀ କେତେ କେତେ ଜ୍ଞାନାଭିମାନୀଙ୍କୁ ବାଗ୍‌ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରିଅଛି । ଅତଏବ ମୋର ସମକକ୍ଷ କିଏ ? ଏହି ସମୟରେ ଯଦି ତାଙ୍କପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନ ହୁଏ, "ଜ୍ଞାନି, ତୁମ୍ଭେ ଜ୍ଞାନର ଅହଙ୍କାର କରୁଅଛ, କହି-ପାରିବ କି, ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଜ୍ଞାନବଳରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି-ଅଛ କି ନାହିଁ ? ଆତ୍ମାର କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଯଦି ତୁମ୍ଭ ଦେହର ଗୋଟିଏ ରକ୍ତକଣିକା କିଅଣ, ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତର ଦେଇପାର, ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନୀ । ଯଦି ଉତ୍ତର ଦାନରେ ଅକ୍ଷମ ହୁଅ, ତେବେ ବୃଥା ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲି ଅଭିମାନ କରିବାରେ କେଉଁ ଫଳ ?"

ଅଛି କବି ! ତୁମ୍ଭେ କହୁପାର, ମୋର କବିତାଧାର ଶୁଣିଲେ ଜଗତ ମୋହିତ ହୋଇଯାଏ—ଶୁଷ୍କ ତରୁ ପଲ୍ଲବିତ ହୁଏ—ପାଷାଣ ବିଗଳିତ ହୁଏ; ମୁଁ କାବ୍ୟ ଲେଖି ରାଜଦ୍ୱାରରୁ 'କବିଶିରୋମଣି' ବୋଲି ଗୌରବମୟ ସମ୍ମାନ ପାଇଅଛି । ଆଚ୍ଛା, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପଚାରେ କବି, ତୁମ୍ଭର କବିତ୍ୱ ଶକ୍ତିର ସ୍ରଷ୍ଟା ତୁମ୍ଭେ, ନା ଅନ୍ୟ କେହି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତାହା ଦେଇଅଛି ? ସେ ଶକ୍ତି ତୁମ୍ଭେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ବିକ୍ରୟ କିମ୍ବା ଦାନ କରିପାରିବ ତ ? ଯଦି କରି ନ ପାର, ତେବେ ସେ ଶକ୍ତିରେ ତୁମ୍ଭର ଅଧିକାର କାହିଁ ? ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତି ଦତ୍ତ ବା ବିକ୍ରୀତ ହୋଇ ନ ପାରେ କିମ୍ବା ଇଚ୍ଛାକ୍ରମେ ଭୋଗ କରାଯାଇ ନ ପାରେ, ଏପରି ସମ୍ପତ୍ତି ଘେନି ଆପଣାକୁ ସମ୍ପତ୍ତିମାନ୍ ବୋଲିବା ଅପେକ୍ଷା ଅବିମୃଷ୍ୟକାରିତାର ବିଷୟ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? କାଲି ତୁମ୍ଭେ ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ସରସ କବିତା ଅନର୍ଗଳ ରଚନା କରିଗଲ, ଆଜି ଓଳିଏ ହେଲା କାଗଜ ପେନ୍ସିଲ ଘେନି ବସିଅଛ, ଗୋଟିଏ ଭାବ ପାଇବା ସକାଶେ କେତେ ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରି ଚକ୍ଷୁ ବୁଜି ଦେଉଅଛ— କେତେ ଥର ଆକାଶକୁ ଚାହୁଁଅଛ— କୌଣସି ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ତାହା ପ୍ରତି ଖଡ୍‌ଗହସ୍ତ ହେଉଅଛ—କାହିଁ, ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ତ ଲେଖିପାରୁ ନାହିଁ ? ଯଦି ଶକ୍ତି ଥାଏ, ତେବେ ସେ ଶକ୍ତିର କର୍ତ୍ତା କି ତୁମ୍ଭେ ? କାହିଁ, କଥିରୁ ସେ ଶକ୍ତି ତୁମ୍ଭର କରାୟତ୍ତ ଥିବାର ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ! ତେବେ ବୃଥାଭିମାନ କାହିଁକି ?

ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖିବ, ଯାହା ପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅହଙ୍କାର କରୁଁ, ତାହା କଦାପି ଆମ୍ଭର ନୁହେ; ସେଥିରେ ଆମ୍ଭର କିଛିମାତ୍ର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି ଆପଣା ଶରୀର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଏହି ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛ, ଇତିମଧ୍ୟରେ ବାତବ୍ୟାଧି ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭର ଗୋଡ଼ ଅଚଳ ହୋଇଗଲେ ଆଉ ଚାଲି ଯାଇପାରିବ କି ? ସହସ୍ର ଚେଷ୍ଟାରେ ଚାଲି-ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଗୋଡ଼ ଉପରେ ତୁମ୍ଭର ଅଧିକାର କାହିଁ ? ଏହିପରି ବିଷୟ ଯେତେ ଭାବିବ, ମୋହ ସେତେ ଅନ୍ତର ହୋଇଯିବ ।

ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷା ମୋହ-ବିଜୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଉପାୟ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରେ, ମୁଁ କଅଣ ? ମୋହର ଜ୍ଞାନ କେତେ ? ମୋହର କ୍ଷମତା କେତେ ? ସେ କଦାପି ଅହଙ୍କାରରେ ସ୍ଫୀତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ନିଜ ଜ୍ଞାନର ଅହଙ୍କାର କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କହିପାରିବ ଯେ, "ମୁଁ କଅଣ ? ମୋର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ କି ଉପାଦାନରେ ନିର୍ମିତ ? ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲିପାରୁ କାହିଁକି ? ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି-ପାରୁଁ କାହିଁକି ? ମନର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି କେଉଁଠାରୁ ଆସିଲା ? ଏ ସଂସାର କଅଣ ? ଏହାର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ର ଧୂଳିକଣାର ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ କଅଣ ?" 'ମୁଁ କିଏ' ଏହା ଯଦି ବୁଝି ନ ପାରିଲ, ତାହା ହେଲେ ଅନର୍ଥକ 'ମୁଁ' 'ମୁଁ' କହିବାର ଫଳ କଅଣ ? ଯେ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅହଙ୍କାର କରନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ସେ କି ଉନ୍ନତି କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ବିଷୟରେ ସେ କଅଣ ଜାଣନ୍ତି— କିଛିକ୍ଷଣ ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତରେ ଭାବିଲେ ଅହଙ୍କାରର କୌଣସି କାରଣ ପାଇଥାନ୍ତି କି ?

ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାହା କରୁଁ, ଯାହା ବୁଝୁଁ, ଯାହା ଦେଖୁଁ—ତାହା ସମସ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କ ଶକ୍ତିରେ ସାଧିତ ହୁଏ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ଯଦି ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରନ୍ତି, ତାହା ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କିଛି କରିବାର କ୍ଷମତା ରହିବ ନାହିଁ । ସେ ସଦୟ ନ ହେଲେ ଏବଂ ଶକ୍ତି ନ ଦେଲେ କେହିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୃଣ ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅକ୍ଷମ ହେଉଁ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଗଳ୍ପ ନିମ୍ନରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ତାହା ପାଠକଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ କ୍ଷମତାର ଅଭିମାନ କରୁଁ, ତାହା ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନୁହେ, ଏ ବିଷୟ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହେବ ।

"ଭଗବାନ ଦେବାସୁର ସଂଗ୍ରାମରେ ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ନିମିତ୍ତ ଦେବଗଣଙ୍କୁ ବିଜୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଅଗ୍ନି, ଇନ୍ଦ୍ର, ବାୟୁ ପ୍ରଭୃତି ଦେବତା ସେହି ବିଜୟ-ଦାତା ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭୁଲି ନିଜ ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ଜୟ କରିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଅହଙ୍କାର କଲେ । ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଭଗବାନ ଦେବଗଣଙ୍କର ବୃଥାଭିମାନ ଜାଣିପାରି ଅଦ୍ଭୁତ ରୂପ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଦେବଗଣ ତାଙ୍କର ପରିଚୟାଦି ତଥ୍ୟ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଅଦ୍ଭୁତ-ରୂପୀ ପୁରୁଷ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି ପଚାରିଲେ, "ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?" ଅଗ୍ନି ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ପୁନର୍ବାର ପଚାରିଲେ, 'ତୁମ୍ଭର କି ଶକ୍ତି ଅଛି ?' ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ଏ ଜଗତସ୍ଥ ଯାବତୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଭସ୍ମ କରିପାରେ । ତହୁଁ ଭଗବାନ ଅଗ୍ନି ସମ୍ମୁଖରେ କେତେଏ କୁଟା ରଖି କହିଲେ, 'ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଦଗ୍ଧ କରିପାର, ଏହି କୁଟା କେତୋଟି ଦଗ୍ଧ କର !' ଅଗ୍ନି ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ସୁଦ୍ଧା କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ଫେରି ଆସି ଦେବଗଣଙ୍କୁ କହିଲେ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଅନନ୍ତର ଦେବଗଣ ତଥ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ବାୟୁକୁ ପଠାଇଲେ । ବାୟୁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାମାତ୍ରେ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, 'ତୁମ୍ଭେ କିଏ ?' ବାୟୁ କହିଲେ, 'ମୁଁ ବାୟୁ ।' ତହୁଁ ସେ ପୁନଶ୍ଚ ପଚାରିଲେ, ତୁମ୍ଭର କି ଶକ୍ତି ଅଛି ? ବାୟୁ ତଦୁତ୍ତରରେ କହିଲେ, ଏହି ପୃଥିବୀସ୍ଥ ଯାବତୀୟ ପଦାର୍ଥ ମୁଁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପମାତ୍ରେ ଉଡ଼ାଇଦେଇପାରେ । ଭଗବାନ ପୂର୍ବୋକ୍ତ କୁଟାଖଣ୍ଡି ରଖି କହିଲେ, 'ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଉଡ଼ାଇଦେଇପାର, ଭଲା ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟା କେତୋଟି ଉଡ଼ାଇଦେଲ !' ବାୟୁ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଟେକାଇବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ଫେରି ଆସି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଶେଷରେ ଇନ୍ଦ୍ର ତଥ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଆଦେଶାନୁସାରେ ଗମନ କଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକ୍ଷଣି ପୁରୁଷ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । କିୟତ୍କ୍ଷଣ ପରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଉମାଦେବୀଙ୍କୁ ଆକାଶରେ ଦେଖି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, ଏହି ଯେ ବିରାଟ ମହାପୁରୁଷ ଏହିକ୍ଷଣି ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲେ, ସେ କିଏ ? ଉମା କହିଲେ— "ସେ ବ୍ରହ୍ମ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିଜୟଦାତା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲି ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଶକ୍ତିରେ ଜୟ କରିଅଛ ବୋଲି ଅହଙ୍କାର କରିବାରୁ ସେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରକୃତପକ୍ଷରେ ସେ ଶକ୍ତି ନ ଦେଲେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କାହାରି କିଛିମାତ୍ର ଶକ୍ତି ନ ଥାଏ, ଏହା ଦେଖାଇଦେଇ ସେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲେ ।"

ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଯଦ୍ୟପି ସେହି ଭଗବତ୍‌-ଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ, ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭର ପର ମାଲରେ ସଉଦାଗିରି କରି ଗର୍ବ କରିବାରେ ଫଳ କଅଣ ? ମହାଜନ ମାଲ ଘେନି ଗର୍ବ-ପ୍ରଶୋଦିତ ହେବା ଉଚିତ କି ? ମହାଜନ ଯେବେ ତାଙ୍କର ମାଲ ଫେରାଇନିଅନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭର ରହିବ କଅଣ ? କେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ସଂସାରକୁ ସେହି ସଂସାର ।

ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଯେତେ ଆସକ୍ତ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ସେତିକି ମୋହ ଜନ୍ମିବ । ଅତଏବ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆସକ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଅନାସକ୍ତ ବିଷୟ ବୀତସ୍ପୃହ ପୁରୁଷର ଉଦାହରଣ ବିରଳ ନୁହେ । ରାଜର୍ଷି ଜନକ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି ।

ଆତ୍ମଦୋଷ ଦର୍ଶନ ଅହଙ୍କାର ନାଶର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣାର ଗୁଣ ଓ ପରର ଦୋଷ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥାଉଁ ବୋଲି ଅହଙ୍କାରୀ ହେଉଁ । ଆତ୍ମଦୋଷଦୃଷ୍ଟି ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସର୍ବଦା ଜାଗରୂକ ଥାଏ, ସେ ଅହଙ୍କାରୀ ନ ହୋଇ ଦୀନାତ୍ମା ହୁଅନ୍ତି । ଥରେ ଉତ୍କଳର ଜଣେ ମହାତ୍ମାଶ୍ରେଣୀୟ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଷ୍ଟିମରରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ସେ ଷ୍ଟିମରର ତଳ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଥାଇ ଗବାକ୍ଷ ପଥରେ ମୁଣ୍ଡ ବାହାର କରି ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ସଞ୍ଚାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଛାତ ଉପରେ ଥିବା ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ଅସାବଧାନତାବଶତଃ ତାହାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ପାନପିକ ପକାଇଦେଲା । ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଭୃତ୍ୟବର୍ଗ ତାହା ଦେଖି ଅତୀବ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସେହି ଲୋକକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ମହାତ୍ମା ସେମାନଙ୍କୁ ନିବାରଣ କରି ମୃଦୁ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, 'ଆହା ! ତୁମ୍ଭେମାନେ କି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛ ? ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ଲାଞ୍ଛନା ଭୋଗ କରି ତାହା ମନରେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ତଦପେକ୍ଷା ଶତଗୁଣ ଦାରୁଣ କଷ୍ଟ ମୋ ମନରେ ଜାତ ହେଉଅଛି । ଯାହା ମସ୍ତକରେ ତପ୍ତ ବୈତରଣୀର ଜଳ ବର୍ଷଣ ହେବା ଉଚିତ, ତାହା ମସ୍ତକରେ ଟିକିଏ ଶୀତଳ ପାନପିକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଡ଼ିଅଛିମାତ୍ର, ତାହା ତ ତାହାର ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ! ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ମହାତ୍ମାଙ୍କ ପରି ଆପଣାର ଦୋଷମାନ ସର୍ବଦା ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖନ୍ତି, ସେ ଅବଶ୍ୟ ଧାନାତ୍ମା ହେବେ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଅହଙ୍କାର ଠାବ ପାଏ ନାହିଁ ।

ଅହଙ୍କାରର କୁଫଳ ଏକମନରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ମନରେ ସୁଗଭୀର ଭୟ ଓ ଲଜ୍ଜାର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ । ଯେତିକି ଗଭୀର ଚିନ୍ତା କରିବ, ମନ ସେତିକି ଭୟଭୀତ ହେବ । ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ଅହଙ୍କାର ପ୍ରତି ଘୃଣା ଜାତହୁଏ । ସେହି ଘୃଣା କ୍ରମଶଃ ଘନୀଭୂତ ହେଲେ ଆଉ ଅହଙ୍କାର କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅହଙ୍କାରର ଅସ୍ଥାୟିତା ଚିନ୍ତା କଲେ ଅହଙ୍କାର ହ୍ରାସ ହୁଏ । ଯେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଘେନି ଅହଙ୍କାର କରନ୍ତି ପଛକେ, ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶ୍ୟ ଦିନେ ସମସ୍ତ ଅହଙ୍କାର ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବ । ପୁନଶ୍ଚ ମୃତ୍ୟୁ ତ ଦୂରର କଥା, ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସୁଦ୍ଧା କେତେ ମହାଜ୍ଞାନୀ ମୂର୍ଖ ହୋଇଯାଇ-ଅଛନ୍ତି, କେତେ ଧନକୁବେର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିକାରୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି, କେତେ ମାନୀ ଅପମାନିତ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି, ଏପରି ଉଦାହରଣ ପୃଥିବୀରେ ବିରଳ ନୁହେ । ମାନଦୃପ୍ତ ଦୁର୍ଯୋଧନ କେତେ ଅପମାନ ସହ୍ୟକଲେ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରତାପୀ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ନେପୋଲିଅନ ସେଣ୍ଟ ହେଲେନା ଦ୍ୱୀପରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ହେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତ ନିତ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ ! ରୂପଯୌବନ ତ ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ପୁଷ୍ପ ପରି ଦୁଇ ଦିନରେ ଫିକା ପଡ଼ିଯିବ । ଯେଉଁ ଅହଙ୍କାରର ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରାହୋଇପାରିବ, ଏପରି କୌଣସି ଅହଙ୍କାର ତ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଜଗତ ଓ ତଦନ୍ତର୍ଗତ କୌଣସି ବିଷୟ ବା ବସ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଅସ୍ଥାୟୀ, କେବେ ଅହଙ୍କାର କି ସ୍ଥାୟୀ ହେବ ? ଅତଏବ ଅସ୍ଥାୟୀ ବୃଥା ଅହଙ୍କାରରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ କି ଘଡ଼ିଏ ମାତିଲେ କିଛିମାତ୍ର ଫଳ ନାହିଁ ।

ମହାଭାରତରେ ଲିଖିତ ଅଛି, ଅହଙ୍କାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦୋଷରେ ଦୂଷିତ ହୁଏ । ଗ୍ରନ୍ଥବାହୁଲ୍ୟ ଭୟରେ ଉକ୍ତ ଦୋଷସମୂହର ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରାହେଲା ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ କି ଦୁଇଟା ନୁହେ, ଏକାବେଳକେ ଅଠରଟା ଦୋଷ ଯାହା ସ୍କନ୍ଧରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବ, ତାହାର କି ଆଉ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ରହିବ ? ଅହଙ୍କାରୀର ସ୍ୱର୍ଗ-ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ । ମହାଭାରତର ମହାପ୍ରସ୍ଥାନିକ ପର୍ବରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗଗମନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସେଥିର ଜାଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ପ୍ରମାଣ । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପ୍ରଥମତଃ ସହଦେବ ପଥରେ ଭୂତଳଶାୟୀ ହେଲେ । ଭୀମ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ସହଦେବଙ୍କର ପତନର କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା କରିବାରୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର କହିଲେ—ସହଦେବ ଅପର କାହାରିକୁ ଆପଣା ସଦୃଶ ପ୍ରାଜ୍ଞ ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହି ଅହଙ୍କାର ଦୋଷରୁ ସେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇ ନ ପାରି ପଥରେ ପତିତ ହେଲେ । କିୟଦ୍ଦୂର ଗମନାନନ୍ତର ପୁଣି ନକୁଳ ପତିତ ହେଲେ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଭୀମ ଏହି ପତନର କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସୁ ହେବାରୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର କହିଲେ—ସୁନ୍ଦରପଣରେ ନକୁଳ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଥିଲେ, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ମହା ଅହଙ୍କାର ଥିଲା । ସେହି ଅହଙ୍କାର ତାଙ୍କର ପତନର କାରଣ । ପୁଣି କିୟତ୍‌କ୍ଷଣ ପରେ ଅର୍ଜୁନ ପତିତ ହେବାରୁ ଭୀମଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନାନୁସାରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ଅର୍ଜୁନ ମହାବୀର-ମଣ୍ଡଳୀରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ହେଲୁ ଅନ୍ୟ ବୀରପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅବଜ୍ଞା କରୁଥିଲେ, ଏହି ଅହଙ୍କାରରୁ ସେ ସ୍ୱର୍ଗଗମନରେ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ପଥରେ ପତିତ ହେଲେ । ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ମଧ୍ୟରୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଓ ଭୀମ ଉଭୟେ ଅବଶିଷ୍ଟ; ସେମାନେ କେତେକ ପଦକ୍ଷେପ ଅଗ୍ରସର ନ ହେଉଣୁ ଭୀମ ପତିତ ହେଲେ । ଭୀମ ପତିତ ହୋଇ କାରଣ ପଚାରନ୍ତେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର କହିଲେ, ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ୟର ବଳ ଗ୍ରାହ୍ୟ ନ କରି ନିଜ ବଳର ଶ୍ଳାଘା କରୁଥିଲ, ସେହି ଅହଙ୍କାରଜନିତ ପାପରୁ ତୁମ୍ଭର ପଥ ମଧ୍ୟରେ ପତନ ଘଟିଲା ।

ଏକମାତ୍ର ନିରହଙ୍କାର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସଶରୀର ସ୍ୱର୍ଗଗମନ କରିଥିଲେ । ଗର୍ବ ଅନ୍ୟ ଭ୍ରାତାଚତୁଷ୍ଟୟଙ୍କ ପତନର ମୂଳକାରଣ । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନାନା ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅହଙ୍କାରକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମନୋମଧ୍ୟରେ ପୋଷଣ କରିଥିବାରୁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇ-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାରର ଅର୍ଗଳବଦ୍ଧତା ଅହଙ୍କାରର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଫଳ । ଅହଙ୍କାର ପୂର୍ବସଞ୍ଚିତ ସୁକୃତିକୁ ଦଗ୍ଧ କରିଦିଏ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଅଛି ଯେ, ଅହଙ୍କାର ଇହ ପରକାଳର ସୁଖନଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ତୁଲ୍ୟ । ସ୍ଥିରଚିତ୍ତରେ ଅହଙ୍କାରର ଏହି ବିସଦୃଶ କୁଫଳ ଚିନ୍ତା କଲେ ତାହା ପ୍ରତି ମନ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆଶଙ୍କାପ୍ରବଣ ହେବ । ସୁତରାଂ ଅହଙ୍କାରର ବଳ ହ୍ରାସ ହୋଇଆସିବ ।

ଗୁଣୈକଦର୍ଶିତା ଅହଙ୍କାର ଦମନର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଉପାୟ । ପରର ଦୋଷ ଅନ୍ୱେଷଣ ନ କରି ଗୁଣ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ଉଚିତ । ଆପଣାକୁ ସର୍ବଦା ଅନ୍ୟଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରଜ୍ଞାନ କରିବା ଓ ଅପର ଲୋକ ସହିତ ଆତ୍ମତୁଳନା କରିବା ଏ ବୃତ୍ତି ଦମନ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଉପକାରୀ ନୁହେ । ସର୍ବଦା ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଲେ ମନ ସେହି ଦିଗରେ ଆବଦ୍ଧ ଥାଏ, ସୁତରାଂ ଅହଙ୍କାର ମନକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଅବସର ପାଏ ନାହିଁ ।

ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା ଅହଙ୍କାରର ପ୍ରଧାନ ପୋଷକ । କେବେ ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା କରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତୁମର ପ୍ରଶଂସାବାଦ ହେଉଥିବ, ସେ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବ ନାହିଁ । ସାଧୁଗଣ ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସାର ବିରୋଧୀ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ଆତ୍ମଗୁଣ ଆଲୋଚନା ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତି, ସେ ସ୍ଥାନ ସତ୍ୱର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ କରନ୍ତି ।

କେହି କେହି ନିଜ ଜୀବନରେ କିମ୍ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନର ପଟୁତାରେ ମହାନ୍ ଗର୍ବ କରନ୍ତି । ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପାଳନରେ ପୌରୁଷ କଅଣ ? ନ କଲେ ବରଂ ମହାହାନି । କୌଣସି ପୁତ୍ର ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିପାଳନରେ କି ପୌରୁଷ ମଣିଥାନ୍ତି ? ଅଥବା ସେଥିପାଇଁ ଅହଙ୍କାର କରନ୍ତି ? ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହା ନ କଲେ ନ ଚଳେ, ତେବେ କଲେ ସେଥିରେ ଗର୍ବ କରିବାର କାରଣ କଅଣ ଅଛି ? ଆମ୍ଭେମାନେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହେଉଁ, ସେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୁଣି ନିଜ ସକାଶେ । ସେଥିରେ ଦେଶର, କି ଜାତିର, କି ସମାଜର ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ଉପକାର ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ସାଗରୋପମ ଅଗାଧ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ମହାତ୍ମାବୃନ୍ଦ ଦେଶର ଯେଉଁ ମହଦୁପକାର ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ସ୍ମରଣ କଲେ ହୃଦୟ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୁଏ । ଏଭଳି ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ । ସେମାନେ କହନ୍ତି— ମୁଁ କିଛି ନୁହେଁ, ମୋ ଦ୍ୱାରା କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି ସର୍ବଦା ଖେଦୋକ୍ତି କରନ୍ତି । ଆଉ ଆମ୍ଭେମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ର କୂପମଣ୍ଡୂକ ହୋଇ ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର ପୋଷଣାର୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟଟି ସମ୍ପାଦନ କରି କେଉଁ ମୁହଁରେ ବା ବଡ଼ାଇ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛୁଁ ? ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କଲେ ଅହଙ୍କାରର କୌଣସି କାରଣ ମିଳେ କି, ଥରେ ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖିବା ଉଚିତ ।

ସ୍ୱଦୋଷ ଦର୍ଶନ ଓ କୀର୍ତ୍ତନ ଅହଙ୍କାର ଦମନର ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ । ଯେ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅହଙ୍କାରୀ, ସେ ତାହା ଗୋପନ ରଖିବେ ନାହିଁ । ମୋର ଅମୁକ ବିଷୟରେ ଅହଙ୍କାର ଅଛି, ଏହା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ କହିଲେ ଅହଙ୍କାରର ଦର୍ପ ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଭୂତ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତରେ ଅହଙ୍କାର ଦମନ କରି-ବାର ଇଚ୍ଛା ଯାହାଙ୍କର ଥିବ, ସେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବା ଘୃଣା ବୋଧ କରିବେ ନାହିଁ । ଅହଙ୍କାରର ଅସ୍ଥାୟିତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ତାହାର ପରିତ୍ୟାଗରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ କରିବା ଓ ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସର୍ବଦା କାର୍ଯ୍ୟତଃ ପାଳନ କରିବା ଅହଙ୍କାର ଦମନର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ସଦୁପାୟ । ଏ ବିଷୟ ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଥିର ପୁନରାଲୋଚନା ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ମୁଁ ଅଧିକ ଜାଣେ, ଏହିପରି ବଡ଼ାଇ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଯେହେତୁ ତୁମ୍ଭ ଅପେକ୍ଷା ଜାଣିଥିବା ଲୋକ ଅଧିକ ଅଛନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେ ଯାହାକୁ ନିମ୍ନ ଜ୍ଞାନକର, ସେ ସମୟରେ ତୁମ୍ଭଠାରୁ ଉଚ୍ଚାସନ ଲାଭ କରିପାରେ । ମହାତ୍ମାମାନେ ଏପରି ଅଭିମାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମହାତ୍ମା ସକ୍ରେଟିସ୍ କହୁଅଛନ୍ତି, 'ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଜାଣେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେ, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।” ଅତଏବ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅଭିମାନ ପୋଷଣ କରିବା ନିରର୍ଥକ । ତୁମଠାରୁ ବଳି ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅନେକେ ଅଛନ୍ତି; ଅନ୍ବେଷଣ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳିବେ । ଏହି ଭାବ ମନରେ ଧରିଲେ ଅହଙ୍କାର ତିରୋହିତ ହୁଏ ।

ମଦମତ୍ତର ଉନ୍ନତ ଶିର ଭାଙ୍ଗିଯାଏ; ମାତ୍ର ବିନମ୍ରୀ ସୁଖଭୋଗ କରେ । ପ୍ରଭଞ୍ଜନରେ ଉଚ୍ଚବୃକ୍ଷ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼େ; ମାତ୍ର ଭୂମିଲମ୍ବୀ ତୃଣର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦର୍ପହେତୁ ଅତୁଳ ପ୍ରତାପୀ ରାବଣ ସବଂଶ ନଷ୍ଟ ହେଲା । ଧନୀ ଧନଗର୍ବରେ ସିନ୍ଧୁକୁ ବିନ୍ଦୁ ଜ୍ଞାନ କରେ; ମାତ୍ର ତାହାର ଧନରେ କାହାର କି ଉପକାର ହୁଏ ? ଅଭୁକ୍ତ ପ୍ରତିବେଶୀକୁ ନ ବୁଝି ଆପେ ଖାଇ ପିଇ, ମନୋହର ବେଣୁବୀଣା ଝଙ୍କାର ମିଳିତ ସଙ୍ଗୀତ ଉପଭୋଗ କରିବାରେ ଗର୍ବର କାରଣ କଅଣ ଅଛି ? ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଭଳି ତାହା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ମୂର୍ଖତାମାତ୍ର । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା ଓ ଆତ୍ମହତ୍ୟା—ଏ ଦୁହେଁ ସମାନ ।

ଯେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଜ୍ଞାନୀ, ସେ ସେହି ପରିମାଣରେ ସ୍ବଳ୍ପଦର୍ପ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଗୁଣର ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ—“ସଖେ, ଗୁଣଧରପଣରେ ଜଗତରେ କିଏ ତୁମର ସମକକ୍ଷ, ତାକୁ ଆଣି ମୋତେ ଦେଖାଅ ।” ଅର୍ଜୁନ ଟିକିଏ ଦର୍ପଣ ଆଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲେ—“ଏହି ମୋର ସମକକ୍ଷ ।” ଯେ ଆପଣାକୁ ଏହିପରି ନିକୃଷ୍ଟ ମଣନ୍ତି, ସେହି ଏଡ଼େ ବଡ଼ । ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ତ ନିଜପ୍ରତି ଏରୂପ ଧାରଣା, ସାମାନ୍ୟ ମାନବ କେଉଁ ମୁଖରେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ମଣିବ ? ଯେ ଧନ ମାନ, ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି ବା ଆଭିଜାତ୍ୟମଦରେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ କରେ, ତାହାଠାରୁ ସାନ ଜଗତରେ କେହି ନାହିଁ । କବି ଗାଇଅଛନ୍ତି—“ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବ କେ ହସ୍ତେ ରଖିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ-ଡୋରି, ନିଜ ଭାଗ୍ୟଡୋରି କାଳହସ୍ତେ ଏହା ପକାନ୍ତି ହେଳେ ପାଶୋରି ।” ବାସ୍ତବରେ ଯେ ଯେତେ ଦର୍ପୀ ହେଉ ପଛେ, କାଳ ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ତାହାର ଦର୍ପ ଭାଙ୍ଗିଦେବ ।

ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ

ଅବସ୍ଥାବିଶେଷରେ ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁ ହୁଏ, ମତ୍ସରୀ ପକ୍ଷରେ ଏ ଉକ୍ତି ସାର୍ଥକ । ବାସ୍ତବରେ ମତ୍ସରୀ ହିଂସ୍ର-ଜନ୍ତୁ ପରି ଅତୀବ ଭୟାବହ । ସେ ବଡ଼ କୁଟିଳ, ବଳେ ଛଳେ-କଳେ-କୌଶଳେ ନିଜର ଦୁରଭିସନ୍ଧି ଚରିତାର୍ଥ ନ କରିବାଯାଏ ତାହାର ମନ ସ୍ଥିର ହୁଏ ନାହିଁ । ପର ଶ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ସେ ଜଳିପୋଡ଼ି ମରେ । ଅନ୍ୟକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବାକୁ ଯାଇ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲାଭ କରେ । ବିଧାତା ତାହାକୁ ଅନ୍ଧ, ବଧିର କରି-ଥିଲେ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ବର୍ତ୍ତି ଯାଇଥାନ୍ତା—ଅନ୍ୟଥା ଏ ରୋଗର ଔଷଧ ସହଜପ୍ରାପ୍ୟ ନୁହେଁ । ବିଧାତା ତାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀର ଓ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁର ସ୍ବଭାବ ଦେଇ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ହୃଦୟ ବୋଲିବା ପଦାର୍ଥ ବିଧାତା ତାହାକୁ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଉନ୍ମତ୍ତର ସୁରାପାନ ଯେପରି ଭୟଙ୍କର, ମତ୍ସରର ସ୍ବଭାବ ତତୋଽଧିକ ଭୟଙ୍କର । ମତ୍ସରୀ ଉଦ୍ଧତଫଣ କ୍ରୁଦ୍ଧ ବିଷାକ୍ତ ନାଗସର୍ପ ପ୍ରାୟ ମାରାତ୍ମକ, ସୁତରାଂ ତାହାର ସଂସର୍ଗ ସର୍ବଥା ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ । ତାହାର ଅଗ୍ନିବର୍ଷୀ ନିଃଶ୍ୱାସ ବାୟୁରେ ଶରୀର ଜଳିଯାଏ ।

ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ଉପନାମ ପରଶ୍ରୀକାତରତା ବା ଈର୍ଷା । ତ୍ରିଭୁବନରେ ଏହାର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦୋଷାନ୍ୱେଷଣ ଏହାର ପ୍ରଧାନତମ ଚିହ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ । ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟବାନ୍ ଲୋକ ଚନ୍ଦ୍ରରେ କେବଳ କଳଙ୍କ —ଫୁଲରେ କୀଟ—ସମୁଦ୍ରରେ ଲବଣାମ୍ବୁ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦେଖେ ନାହିଁ । ମହାଯାତ୍ରାରେ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ଅବି-କଳ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—

“ମନ୍ଦ ପଛେ ଆସେ ‘ଈର୍ଷା’ କୃଶକଳେବରା,
କପିଳ କୁଟିଳ ଦୃଷ୍ଟି, ପାଣ୍ଡୁରବଦନା;
କ୍ରୂର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାର ଯାଉଛି ଝାଉଁଳି
ତରୁବରେ ଲତା, ଯଥା ତପ୍ତବାତେ,
ରୋଗକ୍ଲିଷ୍ଟ ପ୍ରାୟେ ଦୁଷ୍ଟା ଅପ୍ରସନ୍ନା ସଦା,
ଶୁଷ୍କାସ୍ୟେ ଉତ୍ସୁକେ ହାସ୍ୟ ଯଦି କଦାଚିତେ,
ସେ କେବଳ ପରଦୁଃଖେ; ଦୁଃଖେ ନାହିଁ କି
କାହାର ନ ଦେଖିଲେ ପଡ଼ାଏ ସେ କାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତୁରେ ରସନାକୁ ତାର ବିଷ ଅହର୍ନିଶ,
ଏ ବଡ଼ ବିଷମ ବିଷ ! ଯାର ଶବ୍ଦ ତେଜେ
ଅନ୍ୟେ ଘାରି, ତହିଁ ତୃଷ୍ଣା ଆପେ ହୁଏ ଘାର !
ପରଦୋଷ ଦରଶନେ ତତ୍ପର ଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନ
ପରନିନ୍ଦାବାଦକୂକ, ମୂକ ପର ଯଶେ,
ପରହାନିପ୍ରିୟ ଖଳ, ଦାନକୁଣ୍ଠ ଅତି
ଭକ୍ତଙ୍କର ମୁଖ ଦୁଃଖେ ପାଉଅଛି ତୁଷ୍ଟି ।
ପରସ୍ପର ମୁଖଶୋଭା ଦେଖି ପରସ୍ପରେ;
ଘାରିହୋଇଅଛି ତେହୁ ଶୁଣି ଲୋକମୁଖେ
ପର ଯଶକଥା ଯଥା ବୃଶ୍ଚିକ ଦଂଶନେ,
ପର ସଉଭାଗ୍ୟେ ତେହୁ ମହାଖେଦ ବହି
ଲଘୁ କରେ ହୃଦଭର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଦେଇ,
ମହାଘୋର ଈର୍ଷାନଳେ ଜାଳି ନିରନ୍ତରେ
ଜୀବନ୍ତେ ନରକଭୋଗ କରନ୍ତି ପିଶୁନେ ।"

ଏ ପଙ୍‌କ୍ତିଗୁଡ଼ିକ କଣ୍ଠସ୍ଥ କଲେ ଈର୍ଷାପର ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଶ୍ଚୟ ଚେତନା ହେବ । ଯେହେତୁ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ଆତ୍ମଚରିତ୍ର ସଙ୍ଗରେ ମିଳାଇଲେ ଆପଣାକୁ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ମନ୍ଦର ଜାଣି ସଙ୍କୁଚିତ ହେବାକୁ ହେବ । ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି କଲେ ଆପଣା ପ୍ରତି ଏପରି ଏକ ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧା, ଘୃଣା ଓ ଧିକ୍‌କାର ଜାତ ହେବ ଯେ, ତଦ୍ୱାରା ସେହି କୁତ୍ସିତବୃତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଶ୍ଚୟ ଘଟିବ ।

ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ-ପ୍ରକାଶ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ପରମ ମହୌଷଧି । ଯେ ଯାହାକୁ ସ୍ନେହ କରେ, ତାହାର ଶ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ସେ କଦାପି କାତର ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ ତାହା ମନରେ ଅଧିକତର ଆନନ୍ଦ ସଞ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଏହିପରି ଅନ୍ୟ ଲୋକ ପ୍ରତି ଯେତେ ପ୍ରେମ ବା ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶ କରିବ, ତେତେ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟଭାବ ହ୍ରାସ ହୋଇଆସିବ । ଅତଏବ ଯାହାପ୍ରତି ହୃଦୟରେ ଈର୍ଷା ଜାତ ହେବ, ସେହି ଲୋକ ସହିତ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଉଚିତ ।

ପରର ଦୋଷାନୁସନ୍ଧାନ ନ କରି ଗୁଣାନୁସନ୍ଧାନରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା ବିହିତ । ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ଯେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ପରନିନ୍ଦା ପ୍ରବୃତ୍ତି ତେତେ ଊଣା ହୋଇ ଆସିବ । ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବଦା ପରର ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂସର୍ଗ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ।

ନିଜର ଦୋଷକୁ ସତତ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଲେ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ନିବୃତ୍ତି ହୁଏ । ପରନିନ୍ଦା ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ପ୍ରାଣରେ ଯେତେ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ପରନିନ୍ଦା କୀର୍ତ୍ତନରେ ଜିହ୍ୱା ତେତେ ନୃତ୍ୟ କରିବ । ପରନିନ୍ଦାର ଅଭ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯେତେ ଉଗ୍ର ହେବ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ତେତିକି ଆଘାତ ପାଇବ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆତ୍ମଦୋଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଗ୍ରତ, ସେ କଦାପି ପର ଦୋଷ କୀର୍ତ୍ତନରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ । ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଗୋଦର, ସେ ଅପର ଗୋଦର ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉପହାସ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେବ କି ? ଆପଣା ଗୋଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ତାହାର ମୁହଁ ଶୁଖିଯିବ । ସେ ଆଉ ପରଦୋଷ ଆଲୋଚନା କରିବ କି ସାହସରେ ?

ଉଦାରତାର ବୃଦ୍ଧିରେ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ପତନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ପରର ସୁଖସମ୍ପଦ ବୃଦ୍ଧିରେ ଯେ ଆପଣାର ଅଦୃଷ୍ଟର ହୀନତା ଅନୁଭବ କରେ, ତାହାର କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ; ମାତ୍ର ଯେ ମନରେ କରେ— ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୃଥିବୀ ପଡ଼ିରହିଅଛି, ଅନ୍ତର୍ଜଗତ ଓ ବାହ୍ୟ ଜଗତରେ ଲୋକର ସୁଖୀ, ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ସମ୍ପଦଶାଳୀ ହେବା ପଥର ଅନ୍ତ ନାହିଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ପୃଥିବୀରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେବାର ଅଧିକାର ଅଛି—ସେ ଅଧିକାର ଲାଭ ସାହସ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ-ସାପେକ୍ଷ । ପୃଥିବୀରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଚେଷ୍ଟାରେ ସମସ୍ତ ସାଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନୀଗଣଙ୍କ ଦୁଇଗୋଟି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ଯଥା—

'ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛି, ସମସ୍ତଙ୍କର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ଓ ଶକ୍ତି ଅଛି ।'

—ମହାତ୍ମା ଇମର୍ସନ

'ଜଗତରେ ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ, ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ସବୁ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ'—ମହାତ୍ମା କାଲମାନ । ସେ ଏହିପରି ଭାବ ଧରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୁଏ, ତାହା ହୃଦୟରେ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ସହଜରେ ବିସ୍ତାର କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ଯେ ଗୁଣହୀନ, ସେ ଗୁଣିଗଣରେ ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ ହୁଏ । ପରର ମନ୍ଦଚିନ୍ତା ନିଜ ଉନ୍ନତି ପଥର କଣ୍ଟକ । ଯାହା ହୃଦୟରେ ଉନ୍ନତିର ଇଚ୍ଛା ବଳବତୀ, ସେ ଅନ୍ୟର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉନ୍ନତ ଦେଖି ସେ ଉନ୍ନତ ସ୍ୱୀୟ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ଏବଂ ସେହି ଉନ୍ନତ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଅନୁକରଣ କରିବେ । ତାହାହେଲେ ଈର୍ଷା ପାଖ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟକୁ ଅପଦସ୍ଥ କରି ଯେ ନିଜର ଉନ୍ନତି ଅଭିଳାଷ କରେ, ସେ ମହାପାଷଣ୍ଡ, ତାହାର ନାମସ୍ମରଣ ପାପଜନକ ।

ମନ୍ଦଫଳ ଚିନ୍ତା ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ଦମନର ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ । ଯେ ଈର୍ଷାନଳରେ ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରାଣ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ କରେ, ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ଏବଂ ସେ ନିତାନ୍ତ ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର । ଯାହା ଦେଖିଲେ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହୁଏ, ଈର୍ଷୀ ତାହା ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ମଣେ । ଅନ୍ୟର ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ, ସାହସ ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଦେଖିଲେ କାହାର ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦପ୍ଲୁତ ନ ହୁଏ ? ମାତ୍ର ଈର୍ଷୀର ତାହାହିଁ ଯନ୍ତ୍ରଣାର କାରଣ ଏବଂ ତାହାହିଁ ଈର୍ଷୀକୁ ହୃଦୟରେ ନରକାଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରେ । ଭଲ ଯାହା ନିକଟରେ ମନ୍ଦ, ସୁଧା ଯାହା ନିକଟରେ ଗରଳ, ସ୍ୱର୍ଗ ଯାହା ନିକଟରେ ନରକ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର-ଆଲୋକ ଯାହା ନିକଟରେ ଅମାବାସ୍ୟାର ଅସୂଚିଭେଦ୍ୟ ଅନ୍ଧକାର, ତାହାର ଦୁଃଖାବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ମାନବ-ରସନା ଅକ୍ଷମ । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହାର ଗୁଣ ଗାନ କରି ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ମଣନ୍ତି, ଅହଙ୍କାରୀ ଏକା ତାହାର କୁତ୍ସା ରଟନାରେ ସହସ୍ରମୁଖ । ଅତଏବ ଅହଙ୍କାରୀଠାରୁ ନିର୍ବୋଧ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? କାହାରି ପ୍ରଶଂସା ତାହାର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେଲେ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୁଏ । ବାସ୍ତବରେ ନିତାନ୍ତ ଲଘୁଚେତା ନିକୃଷ୍ଟ ଲୋକ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କେହି ଈର୍ଷାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ ନାହିଁ । ଯାହାର ନିଜର ଉନ୍ନତି କରିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ଅଥଚ ଅନ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସହ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ—ଏହିପରି ଲୋକେ ଈର୍ଷାପରତନ୍ତ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ଈର୍ଷାକୁ ଅପରର ଗୁଣ ଅନୁକରଣ ନ କରି ବରଂ ଗୁଣରେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୁଏ । ଅତଏବ ଈର୍ଷୀକୁ ତୁଲ୍ୟ ହତଭାଗ୍ୟ ସଂସାରରେ କିଏ ଅଛି ? ଈଶ୍ୱର ସେମାନଙ୍କୁ ସୁମତି ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ କରି ମହାରୌରବରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତୁ ।

ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟକାରିତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା କଳ୍ପନାର ଅସାଧ୍ୟ । ଭାରତର ଭାଗ୍ୟମଳିନକାରୀ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ, ପାଣ୍ଡବ-ଶ୍ରୀକାତର ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ସାକ୍ଷାତ୍ ଅବତାର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟଫଳ ନୁହେଁ କି ? ସେହି ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ମହାବୀରପ୍ରସୂତି ଭାରତମାତା ବୀରଶୂନ୍ୟା ହୋଇ ଚରମ ଦୁର୍ଗତିରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ପାପ ଏବେ ଭାରତରେ ସଂକ୍ରମିତ । ତାହାର ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ଏତେ ବଳପଡିଥିଲା ଯେ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳବାଣୀ ତାହାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପଚ୍ୟୁତ କରିପାରି ନ ଥିଲା । ଶେଷରେ ତାହାରି ହେତୁ ତାହାର ବଂଶନାଶ ହେଲା ଏବଂ ଶସ୍ୟପ୍ରସୂତା ଭାରତମାତା ଅବୀରା ଆଖ୍ୟା ଧାରଣ କଲା । ଏହାଠାରୁ ବଳି ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଏହା ସ୍ମରଣ କଲେ ଦାରୁଣ ଅନୁଶୋଚନାରେ ଦେହ ଶୀତେଇଉଠେ, ଲୋମ ଠାକୁରିଉଠେ ଓ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଥରିଉଠେ ।

ଜୀବନର ମହାଶତ୍ରୁ ରିପୁଗଣ-ଦମନର ଉପାୟ ଯଥାଶକ୍ତି ଲିଖିତ ହେଲା । ସେହି ଉପାୟ ମଧ୍ୟରେ ମନର କାର୍ଯ୍ୟ ସମଧିକ । କୁଚିନ୍ତାକୁ ସୁଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ କରିବା ପ୍ରୟୋଜନ । ଯାବତୀୟ କୁଚିନ୍ତାର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ ମନ ଏବଂ ସେହି ମନହିଁ ସେଥିର ବିନାଶ ସାଧନରେ କେବଳ କ୍ଷମ ।

ପତଙ୍ଗ ଦଗ୍ଧ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରଦୀପାଗ୍ନିରେ ପଡି ପ୍ରାଣ ହରାଏ; ମତ୍ସ୍ୟ ବଡଶୀ ଟୋପ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପନରେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣେ ନାହିଁ, ସେହି ହେତୁ ସେ ଟୋପ ଗିଳିଦେଇ ମୃତ୍ୟୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ; କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଅଛୁଁ ଏବଂ ଜାଣୁଅଛୁଁ ଯେ, ଭୋଗ-ବାସନାଗୁଡିକ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭୋଗରେ ସର୍ବନାଶ ଘଟେ, ତଥାପି ଭୋଗେଚ୍ଛାରେ ବୀତସ୍ପୃହ ହେଉ ନାହୁଁ ! ଧନ୍ୟ ମୋହର ମୋହିନୀ କ୍ଷମତା ! ଭଗବାନ କରନ୍ତୁ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଜ୍ଞାନାଲୋକରେ ହୃଦୟ ଆଲୋକିତ କରି ରିପୁଚୟଙ୍କୁ ବିଦାୟ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପରିବାର ଏବଂ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନରେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହେଉଁ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଟକରେ ଚାରିଦିନ

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଆହ୍ୱାନମତେ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୩ତାରିଖରେ ମୋର କଟକ ଯିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ସୋମନାଥ ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମୋର ଶରୀର-ରକ୍ଷକରୂପେ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ସେମାନେ ସବୁଦିନେ ମୋତେ ନାବାଳକଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣନ୍ତି । ପଞ୍ଚଷଠୀବର୍ଷୀୟ ଅଜ୍ଞାତ ଶିଶୁ ପକ୍ଷରେ ଅଭିଭାବକ ନ ହେଲେ ଚଳିବ ବା କିପରି ? ପୁଣି କଟକ ପରି ଦୂରର ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ! ଏତାବେଳକେ ଦେଶାନ୍ତର କିମ୍ବା ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ତୁଲ୍ୟ; କିନ୍ତୁ କଟକ ସେ ଦ୍ୱାର ଆଗରେ, ରେଲରେ ଦୁଇତିନି ଘଣ୍ଟାର ବାଟ, ଏହା ସେମାନେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଗଲେ । ଜାମାତା ଶ୍ରୀମାନ୍ ମୀନକେତନ ଡାକ୍ତର । ସେ କହିଲା—ଆପଣଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଗ୍ନ ଦେହ, ମୋର ସଙ୍ଗରେ ଯିବା ଉଚିତ । ଡାକ୍ତରମାନେ ସବୁବେଳେ ବୁଢାଙ୍କର ହାର୍ଟଫେଲର ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତି । ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ତାର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଧାରଣା ଏବଂ ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟା । କାଳେ ବାଟରେ ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଦେହଟା ଭାଙ୍ଗିପଡିବ, ସେଥିପାଇଁ ଯୋଡାଯୋଡି କରିବାର ହାତହତିଆର ଏବଂ ଔଷଧ ପେଡି ଧରି ଯିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ଦୁଇଦିନର ଛୁଟି ମଧ୍ୟ ମଞ୍ଜୁର କରାଇ ଆଣିଲା; କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ଦୈବାଘଟଣାବଶତଃ ତାହାର ଯିବା ବନ୍ଦ ହେଲା । ମୋର ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀନାଥ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ କହି ବୁଲିଲା, "ମୁଁ ନ ଗଲେ ବାବାଙ୍କର ଭୟାନକ ଅସୁବିଧା ହେବ, ସର୍ବାଗ୍ରେ ମୋର ଯିବା ଉଚିତ ।" କେବଳ ଉଚିତ ବୋଲି କହିଥିଲା, 'ଭୟାନକ ଉଚିତ' ବୋଲି କହି ନାହିଁ—ଏତିକି ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । କୈଶୋର ବୟସ୍କ ବାଳକର ଏ ଉଦ୍ବେଳ ଆଗ୍ରହ ଏତାବେଳକେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବାକୁ ମୋର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ, କି ଭୟାନକ ସୁବିଧା କରିବା ପାଇଁ ସେ ବୁଢା ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଏଠାରେ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉହ୍ୟ; ମାତ୍ର ଗୌଣ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ । ଏ ସଂସାର ବଡ଼ ଚତୁର । ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ଚଳିବା ଭଳି ଲୁଗାପଟା ପ୍ରଭୃତିର ଗୋଟାଏ ପକେଟ ସଂସ୍କରଣ ବୁଜୁଳା ବନ୍ଧାହେଲା । ଅନାବଶ୍ୟକ ସମ୍ଭାରଗୁଡ଼ାଏ ଘେନି ବିଦେଶକୁ ଯିବା, ଆଉ ବିବିଧ ଜଞ୍ଜାଳଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ସମାଦରପୂର୍ବକ ଡାକେଇ କୁଣ୍ଢେଇ ମୁଣ୍ଡେଇ କରିନେବା ଏକ କଥା । ତାହା ନିଜର ସୁବିଧାକୁ ନିଜେ ତଡ଼ି ଛପି ମାରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଉତ୍ତରରୁ ପାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ି ଦିନ ୯ଟାରେ ଭଦ୍ରଖ ଷ୍ଟେସନରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ, ସୁତରାଂ ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଜଣେ ପାଚକ ସହିତ ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏ ମଟରରେ ବସି ଠିକ୍ ଆଠଟାବେଳେ ଘରୁ ବାହାରିଲୁଁ । ଦେବଯାନ-ଖଣ୍ଡି ପଁ-ପଁ ଶବ୍ଦରେ ମନୁହ କିମ୍ବା କଉ କର ଭୀଷଣ ଦୈତ୍ୟ ପରି ପ୍ରଖର ଗତିରେ ଧାବିତ ହେଲା । ଯଥାସମୟରେ ଯାଇ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲୁଁ । ସୋମନାଥ ଯାଇ ଇଣ୍ଟର କ୍ଲାସ୍ର ଟିକଟ କିଣିଆଣିଲା । ଥାର୍ଡକ୍ଲାସର ଟିକଟ ହୋଇଥିଲେ ବି ଚଳିଥାନ୍ତା; ମାତ୍ର ଲୋକଗହଳର ଜଞ୍ଜାଳରେ ମୋର କଷ୍ଟ ହେବ ବୋଲି ବାଧ୍ୟହୋଇ ଇଣ୍ଟରକ୍ଲାସ୍ର ଟିକଟ କିଣିବାକୁ ହେଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ "ଝାକୁ ଡାକ୍—ଝାକୁ ଡାକ୍" ଶବ୍ଦ କରି କରି ଷ୍ଟେସନରେ ରେଲଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଶେଷରେ "ଖଟାଂ-ଖଟ୍" କରି ସ୍ଥିର ହୋଇ ଶ୍ରାନ୍ତର ଖରଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସିଗ୍ନାଲର ଆଖ୍ୟାଧାରୀ ସେବକବୃନ୍ଦ ଆସି ଲାଲ ପତାକା ଧରି କ୍ଳାନ୍ତ ରେଲଗାଡ଼ି ସାଆନ୍ତଙ୍କର ବ୍ୟଜନ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯାଇ ରେଲରେ ବିଜେହେଲୁଁ । ରେଲଷ୍ଟେସନଗୁଡ଼ିକ ଯମଦ୍ୱାର ପରି ନିଷ୍ଠୁର ନିର୍ମମ ସ୍ୱାର୍ଥର ସ୍ଥାନ । ସେଠାରେ କେହି କାହାର ନୁହେ—

ସମସ୍ତେ ନିଜ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ । ଯାତ୍ରୀ ଗହଳରେ ଗୋଟାଏ ତୁମୁଳ କୋଳାହଳ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା । "ଗରମ ଦୁଧ, ଗରମ୍ ଚା, ଗରମାଗରମ୍ ଜିଲେପି" ଶବ୍ଦରେ ସେ କୋଳାହଳ ଅଧିକ ସ୍ଥୂଳ ହୋଇଉଠିଲା । ସବୁ ଦୋକାନୀ ଗରମ୍ ଗରମ୍ ଋଡ଼ି ଛାଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି; କେବଳ କଦଳୀ ବିକାଳିମାନେ କଥାଟା ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ବୋଲି ଗରମ୍ କଦଳୀ ନ କହି 'କେଲା କେଲା' ବୋଲି ଚିତ୍କାର ଛାଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ସବୁବେଳେ ମହଙ୍ଗା କାଳ, ପଇସାକର ପଦାର୍ଥ ତିନି ପଇସାରେ, ସମୟବିଶେଷରେ ତତୋଽଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହୁଏ । ବେପାରୀମାନେ ଆଙ୍ଗୁଳା ଆଙ୍ଗୁଳା ଠେଙ୍ଗା ରେଲ କୋମ୍ପାନୀକୁ କର ଦେଇ ଶସ୍ତାରେ ଜିନିଷ ବିକିବେ ! ସେଥିରେ କୋମ୍ପାନୀର ଦୋଷ ନାହିଁ କି ବିକେତାର ଦୋଷ ନାହିଁ—ସବୁ ଦୋଷ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ନିର୍ବୋଧ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର । ସେମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରରେ କୋମ୍ପାନୀର ଧନଭଣ୍ଡାର ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ରୂପ ଦୁର୍ଦ୍ଧାନ୍ତ, ଅଷ୍ଟହସ୍ତ ସ୍ୱାପଦଟିକୁ ତ ପୋଷିଅଛନ୍ତି, ତାକୁ ସନ୍ତୋଷ ନ କଲେ କି ଗତ୍ୟନ୍ତର ଅଛି ? କାନ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଝିଙ୍କିମାରି ଝାଳବୁହା ଧନର ଅପବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଏକାନ୍ତ ବାଧ୍ୟ । ତାହା ସେମାନଙ୍କର କପାଳଲେଖା ଅବ୍ୟର୍ଥ ଶାସ୍ତି ।

ରେଲ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆଉ ତିନି ମିନିଟ୍ ଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ମୋର ନାତୁଣୀ ଉଷା ନରବାହନରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଘରୁ ବାହାରିଆସିଲା ପରେ ସେ ବଡ଼ ଉପଦ୍ରବ କଲା । ସେହି ହେତୁ ତାକୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ପଠାଇଦିଆହୋଇଥିଲା । ଉଷା ଆସି ରେଲରେ ବସିଲା, ସେତିକିବେଳୁ ମୋର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଧେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେଲା । ସର୍ବଦା ତାହା ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ହେଲା । ତାହାର ବାପ ଓ ସୋମନାଥ ତୁମ୍ଭେ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି, ମୁଁ ଅବା ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ କଅଣ କରିପାରିବି ? ତଥାପି ମାୟା ମୋତେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିନେଲା । ରେଲଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା, ଆଉ ଉଷାକୁ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ତିନିବର୍ଷର ଶିଶୁ, ସେ କି କଥା ମାନିବ ? ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ମଣ୍ଟିଫୁଲ ପରି ଫକ୍ ଫକ୍ ହୋଇ ନାଚି ବୁଲିଲା, କରତାଳିବାଦ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ବି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ; ଗାଡ଼ି ଝରକା ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ନାଚିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ଚଳନ୍ତା ଗାଡ଼ିରେ ତାହାର ଉଲ୍ଲାସ ଦେଖି ମୋତେ ବଡ଼ ଭୟ ବୋଧହେଲା । ଷ୍ଟେସନମାନଙ୍କରେ ଯାହା ଯାହା ବିକି ହେଉଥାଏ—ଯେତେ ଫୁଲ ଫୁଟିଥାଏ, ସବୁ ସେ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲା । ସାହେବ ଦେଖି ଖୁସି ଖୁସି ! ଏଇ ସାଇବ, ଏଇ ସାଇବ କହି ତାଳି ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୋତେ ପଚାରିଲା—ସାଇବ କଅଣ ବାପା ? ମୁଁ କହିଲି, ମଣିଷ । ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—ମଣିଷ କଅଣ ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କଅଣ ଅଛି ? ଏହିପରି ଅସଙ୍ଗତ ଅଡ଼ୁଆ ପ୍ରଶ୍ନରେ ମୋତେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିପକାଇଲା । ଘରର କାହାରି କଥା ଆଉ ତା ମନରେ ରହିଲା ନାହିଁ । କଦଳୀ, ପୁରୀ, ରସଗୋଲା ପ୍ରଭୃତିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିଥିବା ସେ କାହାରି କଥା ମନେ କରିବାକୁ ଅବସର ପାଇଲା ନାହିଁ । ଷ୍ଟେସନ ପରେ ଷ୍ଟେସନ ଅତିକ୍ରମ କରି ରେଲଗାଡ଼ି ଘଡ଼ଘଡ଼ି ଛନ୍ଦ ଅନୁକରଣ କରି ଚାଲିଥାଏ । କୂଳପାଖର ବୃକ୍ଷଶ୍ରେଣୀ ଖରଗତିରେ ଆସି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ପ୍ରଜା ପରି ଶାଖା-କର ଯୋଡ଼ି, ଶିର ନୁଆଇଁ ନମସ୍କାର କରି ଚାଲି-ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ରାଜା ଉଦାର, ସେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ନ ଚାହିଁ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ପକ୍ଷୀମାନେ ରେଲଗାଡ଼ି ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବାକୁ ଆସି ଖଣ୍ଡେ ଦୂରକୁ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଫେରିପାଉଥାଆନ୍ତି ; କେତେକ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ଗଛ ଉପରେ ବସିପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଧରଣୀ ମସ୍ତକରେ କେଶ ପ୍ରାୟ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଲମ୍ବଧାନ କଟାସରିଥିବାରୁ ଭୂଆଁରିଖଣ୍ଡିକ ତୁଥା ଅବନୀ ମସ୍ତକରେ ଚନ୍ଦୁଆ ପଡ଼ିଲା ପରି ଦିଶୁଥାଏ । ବନ୍ଧୁରସ୍ତରଯୁକ୍ତ ଦୂର ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥୀ ଦାନବ ପ୍ରାୟ ଧାଇଁ ଥାଆନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି କଳିଯୁଗର ହନୁମାନ ପର୍ବତମାଳ କୁଣ୍ଢେଇ ମୁଣ୍ଡେଇ ସମୁଦ୍ର ପୋତିବାକୁ ଧାଇଁଅଛି ! ପର୍ବତବକ୍ଷ ଗୋଯୂଥ ନୀଳ ହ୍ରଦରେ ରାଜହଂସ ସନ୍ତରଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଲ୍ ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ । ହର୍ଷବିଷାଦର କ୍ରୀଡ଼ା ପରି ପର୍ବତ ଉପରେ ରୌଦ୍ର ଓ ଛାୟାର ମହାକ୍ରୀଡ଼ା ଲାଗିଥାଏ । କେବେ ହର୍ଷ ବିଷାଦକୁ ଗିଳିଦେଉଅଛି, କେବେ ବିଷାଦ ହର୍ଷକୁ ଗିଳିଦେଉଅଛି, ପୁଣି ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ଗାର କରି ପକାଉଥାଆନ୍ତି—ଏହିପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଚଉହରର କୁହୁକ ସର୍ବଦା ଲାଗିଥାଏ । ଗିରିଚୂଡ଼ାରେ ଶୁଭ୍ର ମେଘ ଲାଗିରହି ଧ୍ୟାନ ସମାଧିମଗ୍ନ ଯୋଗୀ କପାଳରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପୁଣ୍ଡ୍ର ଚିତା ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ । ଛାୟା ଆଲୋକର କ୍ରୀଡ଼ା କି ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ! ସତେ ଯେପରି ମହାଯୋଗୀ ଶିବ କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକେ ଆଖି ବୁଜି କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକେ ଖୋଲିଦେଉଅଛି ଅଥବା ହସି-ଦେଇ କି ଅଜ୍ଞାତ କାରଣରୁ ମୁହଁ କୁଣ୍ଡା କରି ବସୁଥାଏ । ଲୀଳାମୟୀ ପ୍ରକୃତିର ଏ ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା କୌତୁକ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ବଡ଼ ମଧୁର ଏବଂ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱପ୍ନପ୍ରଦ । ତାହା ଭାବୁକର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଦର୍ଶକର ଉଲ୍ଲାସର ଉପାଦାନ । ଚଞ୍ଚଳା ପ୍ରକୃତି କ୍ଷଣପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳା ! ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏ ଜ୍ୱାଳାମୟ ସଂସାର ମରୁଭୂମିରେ ମାନବର ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣ ତିଷ୍ଠି-ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ବିଧାତା ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟ ଜୀବକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ସକାଶେ ସୃଷ୍ଟିକୁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ କରିଅଛନ୍ତି । ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ନ ଥିଲେ ସୃଷ୍ଟି ଏକଘେରିଆ ସ୍ରୋତରେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ କରିପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ଲୀଳା-ବିଳାସ ତରଙ୍ଗ ନ ଉଠେ, ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିକୃଷ୍ଟ । ଏହା ସୃଷ୍ଟିର ବାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର କଥା, ଅନ୍ତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭାବୁକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟର ଅନୁପଲଭ୍ୟ !

ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପୋଲ ଉପରେ ରେଲ ଗାଡ଼ି ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ବଜାଇ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ସେଦିନ ବ୍ରାହ୍ମଣୀରେ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ମାଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ଜଳସ୍ରୋତ ସରଳ ଲତା ପରି ବଙ୍କା ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଗଡ଼ିଥାଏ । ଜଳଭଉଁରୀ ସେ ଲତାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଫୁଲ ଫୁଟାଇଦେଇ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଯେଉଁଠାରେ ଗଭୀର ଜଳ, ସେଠାରେ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ସ୍ୱଳ୍ପ ବିଦ୍ୟା ଭୟଙ୍କରୀ ପରି ଅଳ୍ପ ଜଳର ଗର୍ଜନ ବେଶି । ପୋଲ ତଳର ଦୃଶ୍ୟ ଯେଉଁପରି ସୁନ୍ଦର, ସେହିପରି ଭୟଙ୍କର । ପାଣି ଭିତରେ କିଏ କଅଣ ଅଧୀର ଉଦ୍‌ବେଗରେ ଦାଉଣ୍ଡି ଖୋଳିଲା ପରି ତଳପାଣି ଉପରକୁ ଏବଂ ଉପର ପାଣି ତଳକୁ ଗତି କରି ଭୀଷଣ ଜଳଚକ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରୁଥାଏ । ସତେ ଯେପରି ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ଅତି ଆତୁରରେ ଭଗୀରଥୀକୁ ଖୋଜି ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଜୀବନ-ସ୍ରୋତରେ ଘଟଣାବଳି ପରି କେତେ ଆବର୍ଜନା ଭାସି ଆସୁଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବିକଟ ଫେନହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ରଣରଙ୍ଗିଣୀ ବେଶରେ ଗର୍ଜି ଗର୍ଜି ଧାଇଁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ମଧୁର କୁଳୁ କୁଳୁ ଶବ୍ଦରେ ହୁଳହୁଳି ଦେଉଅଛି, କେଉଁଠାରେ ଗମ୍ଭୀର ଘୋ ଘୋ ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରଳୟ ଶଙ୍ଖ ବଜାଉଅଛି, କେଉଁଠାରେ ଧା ଧୁ ଧୁ ଶବ୍ଦରେ ଦିଗ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରୁଅଛି । ବେଳେ ବେଳେ ପବନ ହୁ-ହୁ ଶବ୍ଦରେ ଧାଇଁ ଆସି କି ପ୍ରେମବାଣୀ ତାହା କାନରେ କହିଦେଇ ସ୍ୱୈର ପରି ତୀବ୍ର ବେଗରେ ତୀର ଆଡ଼କୁ ଛୁଟି ପଳାଇଯାଉଅଛି । ତରଙ୍ଗିଣୀ ସେ ଗୁପ୍ତ କଥା ଶୁଣି ଚଳ୍‌ଚଳ ହୋଇ ହସି ହସି ଆହ୍ଲାଦରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଫାଟିପଡ଼ୁଅଛି । ସେ ପ୍ରେମିକ-ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ସଙ୍କେତ ବାଣୀ ଅନ୍ୟର ଅବୋଧ୍ୟ । ତାହା ପ୍ରେମ-ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା, ଅପ୍ରେମୀ ମାନବର ସେ ଭାଷା ବୁଝିବା ସାଧ୍ୟାତୀତ । ଉତ୍କୂଳା ତଟିନୀ ଏହିପରି ରୁଦ୍ର, ସୁନ୍ଦର, ମଧୁର ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା ସୃଷ୍ଟି କରି ଚାଲିଅଛି, ଅବର ହେଲେ ପଛକୁ ଲେଉଟି ଚାହିଁବାକୁ ନାହିଁ । ତାହା ମହାଜନର ସ୍ୱଭାବ-ସୁଲଭ ଧାରା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗ ଛଡ଼ା ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ଶୀତଶୀର୍ଣ୍ଣା ନାଗୁଣୀ ସୂକ୍ଷ୍ମସୂତ୍ର ପ୍ରାୟ ନଦୀର ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିରହିଥାଏ; ମାତ୍ର ବର୍ଷାନ୍ତର ମଳୟ ଅମୃତ ପାନ କରି ଶରୀର ଫୁଲାଇ ଫଣା ଟେକି ଗର୍ଜିଉଠେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସେହିପରି ଅତି ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ-ପଡ଼ିଥିଲା; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ରୁଦ୍ର ପ୍ରତାପରେ ତୀରଭୂମି ପ୍ରକମ୍ପିତ । ଅପ୍ରତିହତପ୍ରଭାବ କାଳ କଅଣ ନ କରେ ? ତାହାର କୁଟିଳ କୁଟିଳ ଗତିରେ ପ୍ରବଳ ପରିପିଷ୍ଟ ହୋଇ ମରେ ଏବଂ ମୃତକଳ୍ପ ଦୁର୍ବଳ ନବଜୀବନ ପାଇ ପ୍ରତାପବନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ହୋଇଉଠେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉତ୍ଥାନ ପତନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଜୀବନରେ ଲାଗି ରହିଅଛି । ଏପରି ଦୃଶ୍ୟମାନ ସୃଷ୍ଟି ଉତ୍ଥାନ ପତନରେ ଗଢ଼ା । ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଅବସ୍ଥାର ଅସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ କରିବାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ ବା ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ ନାହିଁ—ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ଏ ଭଙ୍ଗୁର ଦଗ୍ଧ ସଂସାର କି ଅଦ୍ଭୁତ ଖେଳା ମହେଶ୍ୱର ! ତାହାର ଏ ଘଡ଼ିର କଥା ଆର ଘଡ଼ିକୁ ମନରେ ଥାଏ ନାହିଁ ।

ଗାଡ଼ି ଯାଇ ଜେନାପୁର ଷ୍ଟେସନରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଲା । ବାଷ୍ପୀୟରଥ ସେଠାରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସମୟ ରହେ । ସେଠାରେ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମୂଷଳଧାରରେ ପାଣି ଢାଳି ପକାଇଲା । ସେହିଠାରୁ ଧାନକ୍ଷେତ ଭଲ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଭଦ୍ରକଠାରୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାନଗଛ ଉଧାଇପାରି ନାହିଁ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବୁଦାଠାରୁ ଧାନଗଛ ଉଚ୍ଚ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏବର୍ଷ ଏହିପରି ଖଣ୍ଡପାଳକ । ପ୍ରକୃତିର ମୁକ୍ତ ଅବାଳ୍ୟସ୍ତ କେଶ ପରି ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଅଖୁଣ୍ଡ ଫର୍ ଫର୍ ହୋଇ ଉଡୁଅଛି । ତାହା ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଖରେ ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳର ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ରେଲସଡ଼କର ଦୁଇପାଖ ନାଳରେ ପଦ୍ମ,କୁମୁଦ,କହ୍ଲାରର ବିସ୍ତୃତ ବନ; ତାହା ପୁଷ୍ପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇ ରହିଅଛି । ପବନ ତାହାର ମଧୁର ଆମୋଦ ବହିଆଣି ରେଲଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବିତରଣ କରୁଅଛି । ପର ପଦାର୍ଥରେ ଦାତାପଣ ବୋଲିଇବା ପବନର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଧର୍ମ; ତେଣୁ ଦାନରେ କୃପଣତା ନାହିଁ । ରାଜସୂୟଯଜ୍ଞରେ ମହାରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଧନଭଣ୍ଡାର ଈର୍ଷାରୁ ଲୁଟିଲ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଯଥେଷ୍ଟ ଦାନ କଲା ପରି ସେ ବହୁହସ୍ତରେ ଅନର୍ଗଳ ସୁରଭିସମ୍ପଦ ଦାନ କରୁଅଛି । ଦୁଇ ପାଖରେ ଚକ୍ରବାଳବ୍ୟାପୀ ବିସ୍ତୃତ ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର, ପଦ୍ମବନର ଶୋଭା-ସୌରଭ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ସେଠାରେ କେହି ନାହିଁ, ତାହା ଶୂନ୍ୟରେ ମିଳାଇଯାଉଅଛି । ଅଜ୍ଞାନରେ ଗୁଣୀର ପ୍ରତିଭାର ଆଦର ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା ପରି ଉପଯୁକ୍ତ ଗ୍ରାହକ ଅଭାବରେ ସେ ମୋହନ ମାଧୁରୀ, ସେ ମଧୁର କୋମଳ ଆମୋଦ ନୀରବଭାବରେ ହାହାକାର କରି ବ୍ୟଥାର ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ କରୁଅଛି । ପ୍ରାନ୍ତରବାସୀ ପଶୁପକ୍ଷୀକୁଳ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ! ସେହିମାନେ ସେ ଦୁର୍ଲଭ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସମ୍ପଦ କିଛି କିଛି ଉପଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ସମ୍ପଦର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିପାରୁଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଯାହା ହେଉ,ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଆସନ ବହୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଯେହେତୁ ଦେବଭୋଗ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଅଧିକାରୀ ସେହିମାନେ । ଦେବତା ଅଭାବରେ ମହାର୍ଘ୍ୟ ମଣିରତ୍ନଖଚିତ ସୁବର୍ଣ୍ଣଦେଉଳ ଆଲୋକବୈଶୀ ଦୁରନ୍ତ ରମଣୀ ଓ ବୁଢ଼ୀଅଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ଇତର କୀଟପତଙ୍ଗଙ୍କର ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୁଏ—ହାୟ, ଏହାହିଁ ବିଧାତାର ବିଚିତ୍ର ବିଧାନ । ପଦ୍ମବନ ସରୋଜାସୁନ୍ଦରୀର ସ୍ୱୟମ୍ବରସଭା; ବିବାହାର୍ଥୀ ବିକଶିତ ଲୁବ୍ଧ ବହୁଭ୍ରମର ସେଠାରେ ସମବେତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ କୁରୂପ, ତେଣୁ ରାଜନନ୍ଦିନୀର କେହି ମନୋମତ ହେଉ ନାହାନ୍ତି—ସେ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳନ ଛଳରେ ନାହିଁ ନାହିଁ କହି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଉଅଛି । ତଥାପି ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଭ୍ରମର ଗୁଣ ଗୁଣୁ ସ୍ୱରରେ ସାଧ୍ୟ ସାଧନାରେ ନିଯୁକ୍ତ । ତାହା ଦେଖି ସଭାର ଦ୍ୱାରପାଳ ପବନ 'ଦୂର ଦୂର' କହି ଗର୍ଜି ଗର୍ଜି ସେମାନଙ୍କୁ ଧକ୍କା ଦେଇ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଉଅଛି । ଭ୍ରମର ଶିଶୁପାଳର ଦଶା ଲାଭ କରି କ୍ଷୁଣ୍ଣମନରେ ପତ୍ର ଉପରେ ବସିପଡ଼ୁଅଛି; କିନ୍ତୁ କୁରୂପ ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ସେ ତ ରସିକଶେଖର ରସଭୋଗପ୍ରାର୍ଥୀ ଲୋଭରେ ସେ ସବୁ ଲଜ୍ଜା-ଅପମାନ ଭୁଲିଯାଇ ଠାକୁରସିଅଛି । ତାହାର ଅଭିମାନ ନାହିଁ, ଅପମାନ ତିରସ୍କାର ତାହା ପକ୍ଷରେ ମଧୁର ପୁରସ୍କାର । "ସୁରସିକ ବୁଝେ ରସର ସମ୍ମାନ, ମାନ ଅପମାନ ତାଠାରେ ସମାନ"—ଇତି ସ୍ୱୟମ୍ବର ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଗଡ଼ ମଧୁପୁର ଷ୍ଟେସନ ପାରହୋଇ ରେଲଶକଟ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଦୂରରୁ ମଧୁପୁରଦୁର୍ଗ ଗିରିସୁନ୍ଦରୀର ହୀରକମେଖଳା ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ । ମଧୁପୁରରାଜ୍ୟର ଭୂମି ଖୁବ୍ ଉର୍ବର । ସରପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୀତୀରରେ ମଧୁପୁର ଦୁର୍ଗ ରମଣୀୟ ବୃକ୍ଷମାମଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଶୁଣିଅଛି । ମୁଁ ମଧୁପୁର ରାଜଧାନୀ ଦେଖି ନାହିଁ । ରେଲଗାଡ଼ିରେ ବସି ଦୁର୍ଗର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦୂରଶୋଭା ଦେଖିଅଛିମାତ୍ର । ଇତିମଧ୍ୟରେ ରେଲଗାଡ଼ି ମହାବିନାୟକ ପର୍ବତର ପାଦମୂଳରେ ଚାଲିଲା । ପର୍ବତଟି ଦର୍ପଣରାଜ୍ୟର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାସର ମଧ୍ଯଭାଗ ପ୍ରାୟ ଛଅଫିଟ୍ ସ୍ତବକରେ ଉଠିଯାଇଅଛି । ତାହା ଯେପରି ଦୁସ୍ପ୍ରବେଶ୍ୟ, ସେହିପରି ନିଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟାନୀ-ଭୀଷଣ । ବନ୍ୟାଯୁକ୍ତ ପର୍ବତ ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥ କ୍ଷେତ୍ର; ଶିବରାତ୍ରିରେ ସେଠାରେ ବିରାଟ ମେଳା ବସେ । ହରିଦାସପୁର ଷ୍ଟେସନ ପାଖରୁ ପର୍ବତ ମୂଳଯାଏ ସଡ଼କ ଅଛି । ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ସେଠାରୁ ମୋଟରଯାତାୟାତ କରେ । ବହୁଦୂରରୁ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଆସନ୍ତି । ପର୍ବତ ଉପରକୁ ଉଠିବା ସକାଶେ ପାବଚ୍ଛ ବନ୍ଧାହୋଇଅଛି । ରେଳ ଯାଇ କପିଳାସ ରୋଡ଼ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ତାହାର ଅନତିଦୂରରୁ ତାଳଚେରକୁ ଶାଖା ରେଳ ସଡ଼କ ଯାଇଅଛି । ଏହି ରେଳପଥ ଯୋଗୁଁ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୋଇଅଛି । କପିଳାସ ପର୍ବତ ଉତ୍କଳର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶୈବପୀଠ । ସେଠାର ଜଳବାୟୁ ଅତି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ । ଝରଣା ଜଳ ସୁପାଚ୍ୟ । କପିଳାସ ଉତ୍କଳର ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ ଆଖ୍ୟାପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ଉଚିତ ।

ଜେନାପୁରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ହୋଇଥିଲା, ତାହା ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ ନୁହେ । ଖଣ୍ଡେଦୂରଯାଏ ଜଳାପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ବିଲ, ଖାଲ, ପ୍ରାନ୍ତରସବୁ ଜଳମୟ । ଧାନ କିଆରିରେ ହୃତ ବୃତ ପାଣି ବୋହିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ତେଣିକି ଶୁଖିଲା ଠକ୍ ଠକ୍ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରାରେ ମୃତ୍ତିକା ଫାଟିଯାଇଥାଏ । ରେଳଗାଡ଼ି ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତର, ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ପାରହୋଇ ମହାନଦୀ ପୋଲ ଉପରେ ଚାଲିଲା । ନଦୀରେ ବନ୍ୟା ଛାଡ଼ିଯାଇଥାଏ । ପଠା ଚଣ୍ଡିବୁଦାରେ ଫୁଲ ଫୁଟି ବଢ଼ ବାହାର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସତେ ଯେପରି ଜାହ୍ନବୀ ତପସ୍ୱିନୀ ତପୋପୂଜାର ଶୁଭ୍ରକେଶଗୁଚ୍ଛ ଫର ଫର ହୋଇ ଉଡ଼ୁଅଛି । କାଶ ବୁଦାଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ୟାମ-ସ୍ୱମର ତାଳ ତପଃକ୍ଳିଷ୍ଟା ମହାନଦୀର ଶରୀର ଶୀତଳ କରୁଥାଏ । ଜଳରାଶି ଅନବଟ ଓ ଅପୂର୍ବ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ମାତିଥାଏ । ତାହାର ଝର୍ ଝର୍ ଶବ୍ଦ, ପୋଲର ଘୋ ଘୋ ଶବ୍ଦ ମିଶି ହାଟବଜାରର କୋଳାହଳ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥାଏ । ପଠାବୁଦା ଗୋରୁପଲ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ଭୟ, ସେମାନେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ନ ଚାହିଁ ଉଦର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଆନ୍ତି ; ଅର୍ଦ୍ଧଭୀତଗୁଡ଼ିକ ତୃଣାହାର ଛାଡ଼ି ଏକଧ୍ୟାନରେ ରେଳଗାଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହୁଥାଆନ୍ତି । କେତେ ଡରକୁଳା ଗୋରୁ ଭୟରେ ପୁଚ୍ଛ ଟେକି ଇତସ୍ତତଃ ଧାବମାନ ହେଉଥାଆନ୍ତି; ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଇ ପଛକୁ ନେଉଟି ଚାହିଁ ବକଟ କରୁଣ ଚିତ୍କାର ଛାଡ଼ି ପୁଣି ଧାଇଁ-ଥାଆନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ରେଲଗାଡ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ଗିଳି-ପକାଉଛି । ରେଲଗାଡ଼ି କୃଷ୍ଣଧୂମ୍ରରାଶି ଉଦ୍‌ଗାର କରି ସଜୋରରେ ଗମନରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ; କେବେ କେବେ କୋଇଲାଗୁଣ୍ଡରେ ଫସ୍ତୁଖେଳ ଖେଳୁଥାଏ । ଦୁଇ ପାଖକୁ ଚାହିଁବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । କୋଇଲାଗୁଣ୍ଡ ଚକ୍ଷୁର ପୀଡ଼ା ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥାଏ । ଆରୋହୀମାନଙ୍କର ନେତ୍ର ବିନା ଶୋକଦୁଃଖରେ ଅଶ୍ରୁସଜଳ ହୋଇ-ଉଠୁଥାଏ ।

ଗାଡ଼ି ଯାଇ ଫଁକରି ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ଛାଡ଼ି କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ଠିଆହେଲା । ସେଦିନ ଶୁକ୍ରବାର, ମୋ ରାଶିର ଘାତବାର; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଅକ୍ଷତ ଶରୀରରେ ନିରୁପଦ୍ରବରେ ଯାଇ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଘାତବାର କିଛି ଆଘାତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଚିରକାଳ ଏହିପରି ପ୍ରଭୁର ହାତରେ କାଣ୍ଡକାଠି ସମର୍ପଣ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୁଏ । ଘାତବାର, ଘାତତିଥି, ଘାତନକ୍ଷତ୍ର, ଘାତଚନ୍ଦ୍ରରେ ମୁଁ ଯାତ୍ରା କରେ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ—ପ୍ରଭୁର ହାତରେ ସୂତାକାଠି ଦେଲେ ସେ ପ୍ରଭୁ କରିବାର ସୁବିଧା ପାଇବେ ନାହିଁ, କଲେ ଦାୟିତ୍ୱ ତାହାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିବ, ସୁତରାଂ ସେ ପ୍ରଭୁ କରିବେ କେଉଁ ସାହସରେ ? ଭଗବାନ ମଙ୍ଗଳମୟ, ତାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ଭୟରେ ଦୂରରୁ ଲୁହାର ହୋଇ ବାଟ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଯିବ । ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି । ସେଥିରେ ତୁଳାକୁଢ଼ା ପରି ମହା ଅମଙ୍ଗଳ ଭସ୍ମ ହୋଇ ଉଡ଼ିଯିବ । 'ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଘରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ ଦୁର୍ବାର ଅମଙ୍ଗଳ ସୁଦ୍ଧା ମଙ୍ଗଳ ପାଲଟିଯିବ—ଏହା ମୋର ମୂଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେହି ମୂଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ମଙ୍ଗଳ ଆଣିଦିଏ—ଏହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମୋର ଅନୁଭୂତିର କଥା । ଯାହାଙ୍କୁ ଡରିବ, ସେ ଦୁର୍ବଳ ମଣି ନିଶ୍ଚୟ ଡରାଇବ; ମାତ୍ର ନ ଡରିଲେ ଗ୍ରାମ ସିଂହ ପ୍ରବଳ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ପାଖ ପଶିବାକୁ ସାହସୀ ହେବ ନାହିଁ । କପଟକୁ ନ ଡରି ତାହା ଆଗରେ ଛାତି ପତାଇଦେବା ସିନା ବୀରର କାର୍ଯ୍ୟ ! ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଅତି କ୍ଷୀଣ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବୀରର ଗୌରବ ଉପଭୋଗ କରେ । ପାଞ୍ଜିର ପୃଷ୍ଠା ଘାଣ୍ଟି ଯାତ୍ରା,ଦିନ ଖୋଜିବସିଲେ ଜୀବନରେ ଯାତ୍ରାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁକୂଳ ଦିନ ଦୁଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମିଳିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଯାତ୍ରାର ଶୁଭଦିନ ଖୋଜି ଖୋଜି ପରମାୟୁ ଶେଷ ହୋଇଯିବ । ଶୁଭଦିନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁ କରୁ ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟା ଆସିଯିବ । ମୁନିଋଷି ବନରେ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଡରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ଅଧିକନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ପଳାଇଯାଆନ୍ତି । ଶାରୀରିକ ବଳ ପ୍ରଧାନ ବଳ ନୁହେ—ସାହସହିଁ ପ୍ରଧାନ ବଳ; ସାହସ ଅଭାବରେ ବାହୁବଳ କ୍ଲୀବତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ । ସାହସ ଦୈହିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରାଣ, ସାହସହିଁ ମହା ଦୁର୍ବଳକୁ ବଳବାନ୍ କରେ—ଭୀରୁକୁ ମହାବୀରର ଆଖ୍ୟାରେ ମଣ୍ଡିତ କରେ । କବି ଯଥାର୍ଥ ଗାଇଅଛନ୍ତି—"ଯାହା ଥାଉ ଭାଗ୍ୟେ କେବଳ ସାହସ ମୋର ସମ୍ବଳ, ସାହସୀକୁ ଦେବେ ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ଦିଅନ୍ତି ବଳ ।" କବିଙ୍କର ଏ ଅମର ସତ୍ୟ ବୀରବାଣୀ ଦୁର୍ବଳର ଶକ୍ତି । ଏହି ମହାବାଣୀ ଦୁର୍ବଳ ଶରୀରରେ ଘୋଟାଏ ଦୁର୍ଜୟ ଶକ୍ତି ଆଣି ପୂରାଇଦିଏ ।

ଗାଡ଼ି ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ଜଣେ ରେଲ୍-ପାଇକ ତାରକମନ୍ତ୍ର ଜପ କଲା ପରି 'କଟକ, କଟକ, କଟକ' ସ୍ୱର ଧରି ଘୋଷିଦେଲା । ଓହ୍ଲାଇବା ଯାତ୍ରୀମାନେ ତାହା ଶୁଣି ବ୍ୟସ୍ତ, ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠିଲେ । କିଏ ସୁଖନିଦ୍ରା ଭୋଗ କରୁଥିଲା, କିଏ ବସିଥିଲା, କିଏ ଖୁସି ଗପ କରୁଥିଲା, ସମସ୍ତେ ସେହି ଶବ୍ଦରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଠିଆହେଲେ । ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟ ମାୟା-ମୋହରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ଗର୍ଭରେ ନିଦ୍ରାରେ ସୁଖ-ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାଏ । ଆଉ ପାଖରୁ ମହା ଦରବାରର ଅବ୍ୟର୍ଥ ଡାକରା ଶୁଣିଲେ ତାହାର ବିସ୍ମୃତି-ବିଭୋର ନିଦ୍ରା ହଠାତ୍ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ସେ ଚେଇଁ ଉଠି ଅଧୀର ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟରେ ଦରବାରରେ କଲମୀ-ଇଜାହାର ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତହୁଁ ଅଣ୍ଟାରେ ସାଉଣ୍ଟି ପାଥେୟ ଯାହା ପାଏ, ତାହା ଘେନି ଧାଏଁ । ଯାହାର ପାଥେୟ କିଛି ନ ଥାଏ, ସେ ଖାଲିହାତରେ ଯାଏ । ଓହ୍ଲାଇବା ଲୋକମାନେ ସେହିପରି ଖରହସ୍ତରେ ବୁଜୁଳା ବୁଜୁଳି ଧରି ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ିଲେ । ଯାହାର କିଛି ନ ଥିଲା, ସେ ଶୀଘ୍ର ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଓହ୍ଲାଇଗଲା । ଓହ୍ଲାଇଲାକ୍ଷଣି ଚିତ୍ରବୈତରଣୀ ପାର କରିଦେବା ପାଇଁ କର୍ଣ୍ଣଧାରରୂପୀ ଗାଡ଼ିଆଳମାନେ ଆସି ଶିକାର ଧରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । 'ବାବୁ ସିକନ୍ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ି—ବାବୁ ସିକନ୍ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ି' କହି ଉତ୍ତରକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ନ କରି ଝଙ୍କ, ବୁଜୁଳା ପ୍ରଭୃତି ହାତରୁ ଜବରଦସ୍ତି ଛଡ଼ାଇନେଇ ଗାଡ଼ିରେ ରଖିଦେଲେ । ବାବୁମାନେ ତାହା ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଲେ । ଗାଡ଼ି ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ବାବୁ ବିଷ୍ଣୁଲୋକକୁ ଯିବେ କି ଶିବଲୋକକୁ ଯିବେ କିମ୍ବା ରୌରବ-କୁମ୍ଭୀପାକ ନର୍କକୁ ଯିବେ, ତାହା ପଚାରିନେଇ ବାବୁଙ୍କୁ ଗାଡ଼ିରେ ବସାଇ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଙ୍କ ପୃଷ୍ଠରେ ସପାସପ୍ ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ହ୍ରେଷାରବ କରି ଧାବିତ ହେଲେ । ଓଜର ଆପତ୍ତି କଲେ ଅତିରିକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ମିଳିବ, ସୁତରାଂ ବିନା ଆପତ୍ତିରେ ଅଶ୍ୱଭାଷାରେ 'ଯେ ଆଜ୍ଞା ହଜୁର' କହି ବକ୍ରିତ ମୁଖରେ ଖଲିନ ଚର୍ବଣ କରି କରି ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ନିଜର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାକୁ ଭୁଲିଲେ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ କହିଲେ—"ହେ ଧର୍ମାବତାର ପ୍ରଭୁ, ଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭ ଜାତି ହୁଅ,ଆଉ ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ଜାତି ହେଉଁ ।" ସିକନ୍କ୍ଲାସ ଉପାଧିଧାରୀ ଗାଡ଼ି ଧଡ଼ଧଡ଼ ଖଡ଼ଖଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ମନଫୁଲଣା ସଙ୍ଗୀତ ଆବୃତ୍ତି କରି କରି ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ଯାହାର ପାଥେୟ ନାହିଁ, ସେ ପାଦ ବାହନରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିଲା । ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବାବୁ ଉପାଧି ତାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଭାଗ୍ୟଂ ଫଳତି ସର୍ବତ୍ର, ନତୁବା ଅର୍ଥଂ ଫଳତି ସର୍ବତ୍ର । ମୁଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରେଲଗାଡ଼ିରେ ବସି ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥାଏ । ସମସ୍ତେ ଓହ୍ଲାଇଗଲା ପରେ ଗହଳି କମିଲେ ମୁଁ ପଛରେ ଓହ୍ଲାଇବି, ଏହାହିଁ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ରେଲ ଗାଡ଼ିରେ ଆଗରେ ଚଢ଼ି ପଛରେ ଓହ୍ଲାଇବା ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ଧାରା । ଯୁବକମାନେ ଏ ଧାରା ମାନନ୍ତୁ ବା ନ ମାନନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ବୃଦ୍ଧମାନେ ମାନିବାକୁ ବାଧ୍ୟ, ନଚେତ୍ ବିପଦ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ସାଇନବୋର୍ଡଧାରୀମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଠେଲୁଥାନ୍ତି । ରେଲ କୋମ୍ପାନୀ ବାହାଦୁରଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ କୁଲି, ବେପାରୀ, କର୍ମଚାରୀ ଓ କାନ୍ଥବାଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ସାଇନ୍‌ବୋର୍ଡ ଅଳଙ୍କାରରେ ଅଳଙ୍କୃତ । କାହା ମସ୍ତକରେ ମୁକୁଟରୂପେ, କାହା ବକ୍ଷରେ କୌସ୍ତୁଭ ପଦକରୂପେ, କାହା ବାହୁରେ ବାଜୁରୂପେ ସାଇନବୋର୍ଡ ଶୋଭା ପାଉଅଛି ।

ସୋମନାଥ କୁଲି ଡାକି ମାଲପତ୍ର ଓହ୍ଲାଇନେଇ ଶେଷ ମାଲ ମୋତେ ଓହ୍ଲାଇନେବାକୁ ଆସିଲା । ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ଦେଢଟା ସମୟ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡଫଟା ଖରା । ଛଳନାମୟୀ ମରୀଚିକା ଚାରିଆଡ଼େ ବଣ୍ଡିବିକା ବିସ୍ତାର କରି ଖେଳୁଅଛି । ଦୂରକୁ ଚାହିଁଲେ ଆଖି ବୁଜି-ପଡ଼ୁଅଛି, ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ସେ ପ୍ରଖର ଖରା-ସ୍ରୋତ ସନ୍ତରଣ କରି ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜର ସମ୍ପାଦକ ବନ୍ଧୁବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ, ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ୍‌ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖାର୍ଜି ଓ କେତେ ଜଣ ପ୍ରବୀଣ ସାହିତ୍ୟିକ ଆସି ପୂର୍ବରୁ ଷ୍ଟେସନରେ ଅପେକ୍ଷା କରି-ଥିଲେ । ମୋର ଓହ୍ଲାଇବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଆସି ଗାଡ଼ିଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଓହ୍ଲାଇବାକ୍ଷଣି ଶଶୀବାବୁ ଗୋଟାଏ ଫୁଲହାର ଗଳାରେ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ । ଶଶୀବାବୁ କବିପୁତ୍ର, ନିଜେ ମଧ୍ୟ କବି, ଫୁଲହାରଟି ସୁଦ୍ଧା କବିତ୍ୱରୂପରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ନୀରବ କବିତା କଳା-କୌଶଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ତହିଁପରେ ସ୍ୱାଗତ ସମ୍ଭାଷଣ, ନମସ୍କାର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଲାଗିଲା । ଖରାରେ କଷ୍ଟ ସହି ତାଙ୍କର ଆସିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ କହିବାରୁ ଶଶୀବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ—"ଆପଣ ଶିଷ୍ଟାଚାର ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି କି ? ତାହା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ମୁଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ଆସିଅଛି ।" ଏହା ଶୁଣି ମୋର ମୁଖ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଏହା ହେଲା ମୁଖ ବନ୍ଦ ମନ୍ତ୍ର । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନାମ ଧରିଲାରୁ ଆଉ ଉତ୍ତର ବା କଅଣ ଅଛି ? ବୃଦ୍ଧକାଳରେ ଫୁଲମାଳ ବେକରେ ପକାଇବାକୁ ବାସ୍ତବରେ ମୋତେ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜା ବୋଧହେଲା । ମାଳଟି ବାହାର କରି ପକାଇବାକୁ ସାହସ ମଧ୍ୟ କୁଳାଇଲା ନାହିଁ । ତାହା ହେଲେ ବନ୍ଧୁବରଙ୍କୁ ଅପମାନ ହେବ । କଅଣ କରିବି, ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେଥିରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଉଷା ପାଖରେ ଥିଲେ ତାକୁ ପିନ୍ଧାଇଦେଇଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଯାଇ ଷ୍ଟେସନର ଫୁଲଗଛରୁ ପତ୍ର ଓ ଫୁଲ ଛିଣ୍ଡାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ । ମୁଁ ତାହା କଥା ଭାବୁ-ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ଭୁଲିଯାଇଥାଏ । ସେ ତାହାର ପିତା, ପିତୃବ୍ୟ ଓ ସାନ ପିତାମହଙ୍କ ସ୍ନେହର ତ୍ରିବେଣୀଧାରାରେ ମଗ୍ନ । ମୋତେ କା ଖୋଜିବ କାହିଁକି ? ମୋର ବି ଗୋଟାଏ ଶିକ୍ଷା ହେଲା, ମୁଁ ଶ୍ମଶାନ ପଥର ଯାତ୍ରୀ, ତଥାପି ସଂସାର ମାୟାରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ସେ ତ ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ, ମାୟା ଛୁଇଁବ କାହିଁକି ? ତାହାର ଶିଶୁବୁଦ୍ଧି ମୋ ଭଳି ବୃଦ୍ଧର ପାଗଳ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଜିଣିଗଲା । ପରିପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନ କାହାର, ମୋର ନା ଉଷାର—ତାହା ମନେ ମନେ ବୁଝିପାରିଲି । ତାହା ନ ହେଲେ ସଂସାର ମୋତେ ଭ୍ରୂକୁଟି ଦେଖାନ୍ତା କାହିଁକି ? ମାୟାବଦ୍ଧ ମୋହାନ୍ଧ ଉପରେ ତ ତାହାର ଅଧିକାର ଷୋଳପଣ । ମନୁଷ୍ୟ ଚିତାନଳରେ ଭସ୍ମ ନ ହେବାଯାଏ ମୋହମାୟା ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ମୂର୍ଖ ହେଉ ବା ପାଠୁଆ ହେଉ, ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକାଦଶା । ତେବେ ପ୍ରଭେଦ ଏତିକି ଯେ, ପାଠୁଆ ସଂସାରର ମୋହମାୟାକୁ କଥାରେ ଛାଡ଼ିପାରେ । ବଚନେ କା ଦରିଦ୍ରତା ? ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ—ତାହା ଯେ କାଠେକର ପାଠ । ଆଉ ଅପାଠୁଆ କଥା, କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁରେ ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । କଥାରେ ଛାଡ଼ିବା ଯେ ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡ ବା ଲୋକଦେଖା ବ୍ୟବହାର; ମାତ୍ର ମୂର୍ଖ ହେଲେ କଅଣ ହେବ ସେ ତାହା ଜାଣେ । ମୂର୍ଖଠାରୁ ପଣ୍ଡିତ କେବଳ କୁଟବୁଦ୍ଧିରେହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କେଉଁ କଥା ଆସି କେଉଁଠି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଠିଲଣି, ସେ ଜ୍ଞାନର ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଏଣିକରେ ଥାଉ ।

ଶରତ୍‌ବାବୁ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବସାକୁ ଆସିବେ ବୋଲି କହି ବିଦାୟ ନେଲେ । ଶଶୀବାବୁ ଓ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଅଶ୍ୱରଥରେ ବସି ସହରର ଅଭିମୁଖରେ ଆସିଲୁଁ । ସାରଥି କେବେ ଧୀରଗତିରେ, କେବେ ବା ବ୍ୟଗ୍ରଗତିରେ ରଥକୁ ବାହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଉ ସମସ୍ତେ ମାଲପତ୍ର ସହ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଗାଡ଼ିରେ ପଛରେ ଆସିଲେ । ବାଟରେ ସୁଖଦୁଃଖର କଥା, ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜର କଥା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆମ୍ଭ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲାଗିଥାଏ ! ଏ ବର୍ଷ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ପୁରୁଣା କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅବସର ନେଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ତରୁଣ କର୍ମୀମାନେ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଶଶୀବାବୁ ସମ୍ପାଦକ ପଦ ଛାଡ଼ି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏଣିକି ସେ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ସଭାପତି । ଶଶୀବାବୁ ଏକାଦିକ୍ରମେ ଅଠର ବର୍ଷ ହେଲା ସମ୍ପାଦକ-ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରି ଆସୁଥିଲେ, ଏଣିକି ସେ ଦାରୁଣ ଶୂଳରୋଗରେ ଭୁଗି-ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦୁଃସହ ରୋଗ ତାଙ୍କୁ ସୁଦୀର୍ଘ ବାରବର୍ଷ ହେଲା ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଦେଉଅଛି । ଶୁଣିଲି, ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦକପଦତ୍ୟାଗର କାରଣ । କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରୌଢ଼ ତରୁଣ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ଘର୍ଷଣ ଚାଲିଥିଲା । ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ବି ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଏବେ ସବୁ ଛିଡ଼ି-ଗଲା । ଯୁବକମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଛାଡ଼ିଦେବା ପ୍ରୌଢ଼ୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁବକର ଯୁଗ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ଯୁବକଶକ୍ତିର କର୍ମପଟୁତା ଦେଖାଯାଉ-ଅଛି । ଅନେକ ଦେଶର ଅନେକ ମହତ୍ ସଦନୁଷ୍ଠାନର ସାଫଲ୍ୟ ଯୁବକଶକ୍ତିରେ ଘଟିଥିବା ଓ ଘଟୁଥିବା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ଭବିଷ୍ୟତ୍ କର୍ମୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ପ୍ରୌଢ଼ମାନଙ୍କର ଉଚିତ । ଯୁବକ ଯେବେ ସ୍ୱୀୟ ଦୁର୍ବାର ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରୌଢ଼ର ପରିପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ମିଶାଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ତେବେ ତାହାର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ? ଯୁବକକୁ ହାତରେ, କଲମରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପ୍ରୌଢ଼ର ଗୁରୁତର ଦାୟିତ୍ୱ । ଯୁବକର ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତି, ବୃଦ୍ଧର ପରିପୁଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ ଏ ଦୁହିଙ୍କର ଶୁଭ ସମ୍ମିଳନ ମଣିକାଞ୍ଚନର ସଂଯୋଗ ତୁଲ୍ୟ । ନିଜେ ଥାଉ ଥାଉଁ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ୍ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦେଖିବା କମ୍ ଆଶା-ଆନନ୍ଦ-ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ଯୁବକର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ସଂଶୋଧନ କରି ତାକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର କରିବା ପ୍ରୌଢ଼ର ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିଜ ଆଖିରେ ନିଜ ମାତୃଭୂମିର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲେଖ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ଲକ୍ଷଣ ଯେ ଦେଖି ଯାଏ, ତାହାର ଆଖି ସାର୍ଥକ, ସେ ଭାଗ୍ୟଧର, ତାହାର ଗର୍ବ କରିବା ଉଚିତ । ମୋ ପଛକୁ ମୁଁ କର୍ମୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଯାଉଅଛି ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା ମନକୁ ଆନନ୍ଦ କରି-ପକାଏ । ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଓ ମାଧୁରୀ ଊଣା ନୁହେଁ । ଯେ ସେହି ଅମୃତ ଆସ୍ୱାଦନ କରେ, ତାହା ସେହି ଏକା ଜାଣେ । ଜୀବନ କାଳରେ ତାହାର ଚିତ୍ତ ଉତ୍ସବମୟ, ସେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କଲା ପରି ମଣେ । ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ କେହି ଦୁରୂହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଏ ନାହିଁ । ଯୁବକମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ଅଛି, ଶିକ୍ଷା ଅଛି, ଯୋଗ୍ୟତା ଅଛି, ମନ ବି ଅଛି । ସେଥିର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ଉତ୍ସାହ, ଆଗ୍ରହ ଓ ନିଷ୍ଠା ସହ ଏହିପରି ଦେଶର ସଦନୁଷ୍ଠାନମାନ-ଙ୍କରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଭାର ଲଘୁ ହୋଇ ଆସିବ । ଦେଶ ଯୁବକର, ବୃଦ୍ଧର ନୁହେଁ । ବୃଦ୍ଧ ଆଜି ଅଛି, କାଲି ନାହିଁ, ଯୁବକ ସଂସାରରେ ଘର-କରଣା କରିବ । ଉତ୍କଳ-ଯୁବକ କର୍ମରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଉ, ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କରୁ—ଏହା କାହାର କାମନୀୟ ନୁହେଁ !

ଅଶ୍ୱରଥଖଣ୍ଡି ବାର ବାଙ୍କ ତେର ବଙ୍କାର ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଥାଏ । ସାରଥି ଅର୍ଦ୍ଧ ନିମୀଳିତ ନେତ୍ରରେ ଯୋଗମଗ୍ନ ! ଦୈବାତ୍ ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ଅଶ୍ୱପୃଷ୍ଠରେ ସପାସପ୍ ଦୁଇଛାଟ ବସିଯାଏ । ତହୁଁ ସେ ମୁଖ ବିକୃତ କରି ବକ୍ରଗ୍ରୀବ ହୋଇ ଗତିର ବେଗ ଟିକିଏ ବଢ଼ାଇ-ଦିଏ । ଉଗ୍ର ଯୋଗୀ ବାମଦେବଙ୍କର ଯୋଗଭଙ୍ଗ କରି କାମଦେବ ଭସ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ; ମାତ୍ର ଏ ଶୀତଳ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯୋଗୀ ହେବୁ ସେକଳ କଠୋର ଶାସ୍ତି ବିଧାନ ନ କରି ସାମାନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଦିଏ । ଏଠାକ ପରମ ଦୟା । ବିଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥରେ ବଜାରମାନ ଆଲୋକମୟ । ମନୋହର ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ବଣ୍ଣିକର୍ମୀଙ୍କର ସୁସଜ୍ଜିତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବୈଠକଖାନା । ବାଜାକଣାର ବିରାମ ନାହିଁ, କର୍ମର ସ୍ରୋତ ବହୁ ଧାରାରେ ପ୍ରବାହିତ । ବଡ଼ଠାରୁ ସାନଯାଏ ସମସ୍ତ ଦୋକାନୀ କର୍ମନିରତ । ଯେଉଁମାନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଅତି ସୌଭାଗ୍ୟଧର ପ୍ରିୟପୁତ୍ର, ସେମାନଙ୍କର ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ ଅବସର ନାହିଁ । ସହସ୍ର ହସ୍ତରେ କର୍ମଦେବତାଙ୍କର ପୂଜା ଲାଗିଅଛି । ଟଙ୍କା ପଇସାର ଅନବରତ ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ 'ବାଣିଜ୍ୟେ ବସତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ' ଏହି ସତ୍ୟ ସଦୁକ୍ତର ଜୀବନ୍ତ ଚିତ୍ର ଦେଖାଇଦେଉଅଛି । ମାରୱାଡ଼ିଙ୍କ ଦୋକାନ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ । ଏହା କଟକ ତାହିଁକି, ଉତ୍କଳର ସର୍ବତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଗାଦିର ପ୍ରଭାବ ଅବ୍ୟାହତ । ବୋଧହୁଏ କିଛିକାଳ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ମାରୱାଡ଼ି ମୂଳକ ହୋଇଯିବ । ଦକ୍ଷିଣରେ କୁମ୍ପଟି ଜାତି ପରି ଏ ଜାତି ବ୍ୟବସାୟ ବିଦ୍ୟାରେ ଅତି ଧୁରନ୍ଧର । ଏ ବିଦ୍ୟାରେ ମାରୱାଡ଼ିମାନେ ଭାରତୀୟ ସମସ୍ତ ଜାତିର ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୀୟ । ବାଣିଜ୍ୟରେ ଏତେ ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତିର ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ ନାହିଁ । କବି ଗାଇଅଛନ୍ତି—ବାଣିଜ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବାସ, ତାର ଅଧେ କୃଷି, ତାର ଅଧେ ବି. ଏଲ୍. ପାସ । ତାର ଅଧେ ଆଉ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । ଲେଖିଥିଲେ ବୋଧହୁଏ, "ତାର ଅଧେ ପର ପାଦରେ ଦାସ" ବୋଲି ଲେଖିଥାଆନ୍ତେ । ଆମ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟ ଠିକ୍ ଶେଷୋକ୍ତ ପଙ୍କ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ । ତାହା ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାରି ଇଚ୍ଛା କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ନାରାଜ । ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଭସମ୍ବାଦ ବାହାରିଥିଲା—ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଖଣ୍ଡିଏ ତେଲିଶଟଙ୍କା ବେତନର କିରାଣୀ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଛଅଶତାଧିକ ଦରଖାସ୍ତ ପଡ଼ିଥିଲା । ପ୍ରାର୍ଥୀ ମଧ୍ୟରେ ଆଇ. ଏ., ବି. ଏ., ଏମ୍. ଏ., ବି, ଏଲ୍. ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଶେଷରେ ଚାକିରିଖଣ୍ଡି ଜଣେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଇଲା । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଡାକମୁଣ୍ଡିବୁହା ହରକରା କାମ ସକାଶେ ଜଣେ ମାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ ପାସ୍‌ବାଲା ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ହାକିମ ତାକୁ ସେ ଚାକିରି ଦେଲେ ନାହିଁ; ଅଧିକନ୍ତୁ କହିଥିଲେ—ସମୟରେ ଏହି ହରକରା ଚାକିରି ପାଇଁ ମାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ ପାସ୍‌ବାଲା ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେତିକି ଅଧୋଗତି ଘଟି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାକିରିବଜାରର ଅବସ୍ଥା ଏହିପରି; ଅପରେ କିଂ ଭବିଷ୍ୟତି, ତାହା ସେହି ଭବିଷ୍ୟତ ଦେବତା ଜାଣନ୍ତି, ନଚେତ୍ ଭବିଷ୍ୟତ ପୁରାଣ ଖୋଳିଲେ ମିଳିପାରେ । ମାରୱାଡ଼ିମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଏ ଶୁଭବିଦ୍ୟା କେହି ଶିଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନ ଥିବା କେଉଁ ଅପଦେବତାର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରେରଣା, ତାହା କିଏ କହିପାରେ ? ମୂଳଧନ ଅଭାବର କୁହାଇ ଦେଇ କେହି କେହି ଦୋଷମୁକ୍ତ ହୋଇ ବସନ୍ତି ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ବଡ଼ ଭ୍ରାନ୍ତ । ମାରୱାଡ଼ିମାନେ କଅଣ ଘରୁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଧରି ଆସି ଏ ଦେଶରେ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି ? ଅନେକେ ଲୋଟା କମ୍ବଳମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ଘେନି ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କୋଠା ତୋଳି ଲକ୍ଷପତି ହୋଇ ବସନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବିଳାସଶୂନ୍ୟ ମିତବ୍ୟୟିତା, ନିଷ୍ଠା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା, ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଭୃତି ମହତ ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନତିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପାହାଚକୁ ଉଠାଇଦିଏ । ଆମର ତା ନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାପନ୍ନ । ଚାକିରିର ମୋହ ଛାଡ଼ି କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଲାଳସାଦୃଷ୍ଟି ନ ପକାଇବାଯାଏ ଆମର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘୁଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଦାନାକନା ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ଆମକୁ ମିଳୁଥିବ । ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଏ ବିଷୟରେ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅନୁକରଣୀୟ ହେବ, ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ଗାଡ଼ି ଆସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସା ପାଖରେ ଠିଆହେଲା । ଶଶୀବାବୁ ମୋ ପାଇଁ କାଲି ଗଳିରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଶସ୍ତ କୋଠା ଭଡ଼ା ନେଇଥିଲେ । କୋଠାଟି ତାଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଟେଲଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଓ ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ପାଦକ ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଆବାସ ଭବନର ଅତି ନିକଟରେ । ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲାକ୍ଷଣି ବିଶ୍ୱନାଥବାବୁ ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଅଫିସକୁ ବାହାରୁଥିଲେ । ଭକ୍ତିପ୍ରବଣ ସୌମ୍ୟ ଶୀତଳମୂର୍ତ୍ତି ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ବାସ୍ତବରେ ମନରେ ଭକ୍ତି ଜାତ ହୁଏ । ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟସେବାରେ ସେ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି, ତଥାପି ସାହିତ୍ୟ-ମାତୃକାଦେବୀଙ୍କୁ ସମାନ ଆଗ୍ରହରେ ମୁଣ୍ଡାଇ ଧରିଅଛନ୍ତି । ମାତୃସାହିତ୍ୟ ସକାଶେ ତାଙ୍କର ଅସୀମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଅତୁଳ ନିଷ୍ଠା,ସହିଷ୍ଣୁତା ଯେ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟିକ ପକ୍ଷରେ ଅନୁକରଣୀୟ ଏବଂ ଗର୍ବଗୌରବର ବିଷୟ । ସେରୂପ ଏକନିଷ୍ଠ ସାଧକ ଏକାଳରେ ଦୁର୍ଲଭ କହିଲେ ଅତିଶୟୋକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ-ଯିବା ସମୟ,ଏଣେ ଖରା ତାପରେ ବସ୍ତାବନ୍ଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଆସି ବହୁଆଡ଼େ ଲାଗିଲା ପରି ମୋ ଦେହ ଜଳୁଥାଏ,ସୁତରାଂ ସ୍ୱାଗତ ପ୍ରଭୃ. ସାଦରସମ୍ଭାଷଣ ପ୍ରଭୃତି ସଂକ୍ଷେପରେ ସାରି-ଦେବାକୁ ହେଲା । ତହିଁ ପରେ ମୁଁ ବସାକୁ ଆସି ବେଶ-ଭୂଷଣ ପିନ୍ଧାଇପକାଇ ଶାନ୍ତିର ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲି । ଶଶୀବାବୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥାଆନ୍ତି । ଏ ନଗଣ୍ୟ ଅକିଞ୍ଚନ ପାଇଁ ସେ ବହୁତ କ୍ଲେଶ ସହିଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥିରୀକୃତକାଳ ସେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ହୋଇ ଥିଲେ । ସବୁବେଳେ ମୋ ପାଖରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ନିଯୁକ୍ତ କରି-ଥାନ୍ତି, ତଥାପି ବାରମ୍ବାର ନିଜେ ଆସି ତତ୍ତ୍ୱ ନେଉଥାନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ଶୂଳବେଦନାରେ ପୀଡ଼ିତ; ମାତ୍ର ସେ ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ଦୁଇ ହାତରେ ପେଟ ଚିପି-ଧରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ଲଗାଇଥାନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ହୃଦୟୀ ! ତାଙ୍କ ସରସ ପବିତ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୃଦୟ ସଙ୍ଗରେ ଦେବହୃଦୟ ଏକା ତୁଳିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ । କେବଳ ଏହି କେତେ ଦିନ ନୁହେଁ, ଚିରକାଳ ମୋତେ ପର-ମାତ୍ମୀୟ ଜ୍ଞାନରେ ସେ ମୋ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ସ୍ନେହ-ପ୍ରବଣ । ବସାଟି ନିକାଞ୍ଚନ ହେତୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶାନ୍ତି, ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ହୋଇଥିଲା । ଶଶୀବାବୁ କହିଲେ, ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନ ସ୍ପୃହା ଦେଖି ଏହା ନିର୍ଜନ ବସାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛି । ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ଅଶାନ୍ତ ନିକାଞ୍ଚନପ୍ରିୟ । ଏହିପରି ନିର୍ଜନ ବାସଗାର ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦାନ କରେ । କୂପ, ପାଇଖାନାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଦେଷ୍ଟାହ ବଗର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରମଣୀୟ । ମୂଳତଃ ବାସଭବନଟି ମୋର ଖୁବ୍ ମନୋମତ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୁନ୍ଦର ନ ହେବ କାହିଁକି—

କାଲି ସମାଜର ଅଧିବେଶନ । ସେଥିର କେତେକ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଶଶୀବାବୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଗଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଲୋକ ଜଳଖିଆ ଘେନି ଆସିଲା । ବାବୁଙ୍କ ସ୍ନେହାଦରରେ ତ ପୂର୍ବରୁ ପେଟ ପୂରିସାଇଥିଲା, ଯାହା ଟିକିଏ ଫାଙ୍କ ଥିଲା, ତାହା ଜଳଖିଆରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ବାସ୍ତବରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନଠାରୁ ମଧୁର ବ୍ୟବହାରହିଁ ଅଧିକ ମଧୁର ଲାଗେ । ସ୍ନେହ-ରସ ଆଗରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନରସ ଅତି ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର । ବନ୍ଧୁ-ପ୍ରୀତି କି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଦାର୍ଥ, ତାହା ମନୁଷ୍ୟ-ଜୀବନ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ଉପାଦାନ । ସେ ନ ଥିଲେ ସଂସାର ରୂପ ଦଗ୍ଧ ମରୁଭୂମିରେ ମନୁଷ୍ୟର ଶୁଷ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଆର୍ଦ୍ର-ଶୀତଳ କରନ୍ତା କିଏ ? ବନ୍ଧୁ-ପ୍ରେମ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଦୟାମୟ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ଦୟାର ଅତିରିକ୍ତ ମହା-ଦାନ । ପ୍ରଭୁ ସେହି ମହାମୃତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ମହିମାମୟଙ୍କର ମହିମାର ଶୃଙ୍ଖଳା କିଏ ବୁଝିବ ? ଖାଇସାରି ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି , ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେ ମୋର ଅପରିଚିତ ହେଲେହେଁ ଠିକ୍ ପରିଚିତ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖି ମୁଁ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇଗଲି । ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣନାଥ ମହାଶୟଙ୍କର ଭାଇ ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍ ଉପାଧିଧାରୀ । ସେ କଟକରେ ଓକିଲାତି କରନ୍ତି, ନାମ ସତୀନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ରାୟ । ପ୍ରସନ୍ନ ସହାସ୍ୟ ବଦନରୁ ପ୍ରତିଭା, ଉତ୍ସାହ ନିର୍ଗତ-ହଉଥାଏ । ସେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଐତିହାସିକ । 'ଓଡ଼ିଶାର କଥା' ନାମରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଐତିହାସିକ ପୁସ୍ତକ ବଙ୍ଗ-ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଓଡ଼ିଆ-ପ୍ରୀତିର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅଧିକନ୍ତୁ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । କଥାରୁ ବୁଝି-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାରିଲି, ମେଦିନୀପୁର ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ନ ହେବାରୁ ସେ ବିଶେଷ ଲୁବ୍ଧ । ବେଶଭୂଷାର ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ; ବ୍ୟବହାର "ନମ୍ରନ୍ତି ଫଳିନୋ-ବୃକ୍ଷ ।" ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସଭ୍ୟ । ସେ ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ, ମୁଁ କଣ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲି । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ କଟକ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିଲି, ସେତେବେଳେ କବିବର ରାଧାନାଥ ଓ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିସାରିଥିଲା । ଏତେଦିନ ପରେ ଆଜି କଟକରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲି । କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଛଳଛଳ ସ୍ୱର ଭିତରେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା ବାହାରି ଆସୁଥାଏ । କବି, କାବ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଂକ୍ଷେପରେ କିଛି ଆଲୋଚନା ହେଲା । ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ବୁଝିପାରିଲି, ସତୀଶବାବୁ କେବଳ ଐତିହାସିକ ନୁହନ୍ତି—ସେ ଏକାଧାରରେ କାବ୍ୟାମୋଦୀ ସାହିତ୍ୟରସିକ ଓ ଐତିହାସିକ । ଏଭଳି ଜଣେ ସୁବନ୍ଧୁ ନୂତନ ଭାବରେ ଲାଭ କରି ମୁଁ ବାସ୍ତବରେ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ପ୍ରୀତି ଲାଭ କଲି । ମନେ ମନେ ଭାବିଲି, "ସଂସାର ବିଷ ବୃକ୍ଷସ୍ୟ ଦ୍ୱିଫଳେ ଅମୃତୋପମ, କାବ୍ୟାମୃତ ରସାସ୍ୱାଦ ଆଳାପ ସଜ୍ଜନୈ ସହ ।" ଏ ଶ୍ଲୋକ ଯାହାଙ୍କର ରଚନା, ସଂସାରରେ ସୁଖ ଆନନ୍ଦ ଓ ରସର ଆସ୍ୱାଦନ ସେହି ଏକା ଜାଣନ୍ତି । ସେ ରସଗ୍ରାହକ, ରସର ମୂଲ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ତାଙ୍କରି ପ୍ରାଣରେ ଅମୃତ ଲହରୀ ଖେଳାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ସତୀଶବାବୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜଣେ ଲ' କ୍ଲାସର ଛାତ୍ର ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତିରେ ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ, ସ୍ତମ୍ଭିତ । ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସେ ମୋର ତତ୍ତ୍ୱ ବାରମ୍ବାର ନେଉଥିଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ତାଙ୍କର ନାମ ମୋର ଅଜ୍ଞାତ । ଅଧୁନାତନ ଯୁବକର ଶିଷ୍ଟାଚାର-ବିରୁଦ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ନାମ ପଚାରିବାକୁ ମୁଁ ସାହସୀ ହୋଇପାରିଲି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ପରେ ମୁଁ ସାନ୍ଧ୍ୟକୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲି ।

ରାତିରେ ପରିଚିତ ଅପରିଚିତ କେତେ ଜଣ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ଭଦ୍ରଖର କେତେକ ଛାତ୍ର ନାନାବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ କେତେ ଆସିଥିଲେ ; ମାତ୍ର କଲେଜପାଠୁଆ କାହାରିକୁ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ କେତେ ଜଣ ବସିଥିବାର ଦେଖିଥିଲି । ଟାଉନରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଘର, ସେମାନେ ତ ଓଡ଼ିଆରେ ମହାପଣ୍ଡିତ, ସେମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟରେ କିଛି ଶିଖିବାର ନାହିଁ । କେହି କେହି ଫିରିଙ୍ଗି ପାଲଟିଗଲେଣି । ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ନ କହି "ଓରିଆ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏଭଳି କାଳିଦାସ ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସମିତିରୁ କଅଣ ଶିଖିବେ ? ତାଙ୍କର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଗାନ୍ଧୀ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ଓ ସେମାନେ ଭକ୍ତାଗ୍ରଣୀ । ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲି, ସେମାନେ ଭଦ୍ରଖର ମଫସଲବାସୀ । ରାତିରେ ଶଶୀବାବୁ ଆସି ଆଗାମୀ ସାହିତ୍ୟ ସଭାର ମୁଦ୍ରିତ କାର୍ଯ୍ୟବିବରଣୀ ଓ ଗତ ବର୍ଷର ବାର୍ଷିକ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଗଲେ । ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁଙ୍କର ତ ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରତିବେଶୀ, ସେ ଥରକୁ ଥର ଆସି ପିଇବା ପାଣି ଅଛି କି ନାହିଁ, ମଶାରି ଅଛି କି ନାହିଁ ପଚାରିଯାଉଥାନ୍ତି । ସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ପାଚକଟି ଯାଇଥିଲା, ରନ୍ଧନ ବିଦ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ଗୋଟାଏ ଖୁବ୍ ସୁଖ୍ୟାତି ଅଛି । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବଂଶ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ନାମ ଡାକ । କେଉଁଠାରେ ମେଳା ମହୋତ୍ସବ ହେଲେ ଆଗେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଯାଏ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ଆମ ପ୍ରକାଶଟି ଲବଣ ସମୁଦ୍ରର ବଂଶଧର । ଲବଣ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଆତ୍ମୀୟତା ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ । ପ୍ରଥମଦିନ ସେ ଲୁଣରେ ସବୁ ଅଖାଦ୍ୟ କରିଦେଲା । କହିଲା—ମୁଁ ଲୁଣ ଅଟକଳ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହି ଅପରାଧରେ ଦୈବୀଦଣ୍ଡ ସେ ରାତିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିଥିଲା । ସେ ମଶାରି ଭିତରେ ନ ଶୋଇ ଦାରୁଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ଲୁଗା ଘୋଡ଼େଇହୋଇ ଶୋଇଲା; କିନ୍ତୁ ମଶକ-କୁଳର ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରତିହତ କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ହାତରେ ଏତେ ଚାପୁଡ଼ା ଖାଇଥିଲା ଯେ, ସକାଳୁ ଉଠି କହିଲା, "ମୋର ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଶରୀର ବଥା ।" ମୁଁ କହିଲି—"କାଲି ଯେତେ ଲୁଣ ଖାଇଛ, ସେହି ଲୁଣସବୁ ବଥା ହୋଇନେବ । ଆଜି କିଛି ଲୁଣ ଦେହରେ ମାଲିସ କରି ଶୋଇବ । ରାତିଯାକ ବେତାଳ ବାଦ୍ୟର ଚଟ୍ ଚଟ୍ ଶବ୍ଦରେ ନିଜେ ଶୋଇଲି ନାହିଁ କିମ୍ବା କାହାରିକୁ ଶୁଆଇ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଲି ନାହିଁ । ହେଉ, ଲୁଣ ତ ତୁମର ସଙ୍ଗାତ, ସେଥିପାଇଁ ମନୁ କଷ୍ଟ ହେବନେବ—ଚିନ୍ତା କଅଣ ?” ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ କି ସାନ୍ତ୍ୱନା ବା ମୁଁ ଦେଇପାରନ୍ତି ? ବାସ୍ତବରେ କଟକରେ ମଶାର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଭାରି ପ୍ରବଳ । ଘୋର ମଫସଲ ପରି ଜଙ୍ଗଲମୟ ସ୍ଥାନ ସହର ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଅଛି । ଗଡ଼ିଆ ପୋଖରୀ କି ଭଣ୍ଡା ନୁହେଁ ! ସେ ସବୁ କଳମଶାଗ ଓ ବୁରଖାଣ୍ଡିରେ ଅଚ୍ଛନ୍ନ । କେଉଁଠାରେ କୋଠା ଘରପାଖରେ ଜଙ୍ଗଲ, କେଉଁଠି କୋଠା ଭିତରେ ଜଙ୍ଗଲ । ସେ ସବୁ ଘରର ପଛ ଆଡ଼େ ଥିବାରୁ ସାଧାରଣ ରାସ୍ତାରୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତାହା ମଶାକୁଳର ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ । ସେଠାରେ ସୁରକ୍ଷାନୁ-କ୍ରମେ ବାସକରି ସେମାନେ ନିଜର ଗୌରବ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧିରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ସେ ନିତାନ୍ତ ଅଭିସାର ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ନିପାତ ନ ହେବାଯାଏ ମଶକ-ଉପଦ୍ରବ ବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟତୀତ ଉଣା ହେବ ନାହିଁ । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଦୟାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବଗୁଡ଼ିକ ନିରାପଦରେ ଅଛନ୍ତି । ରାତିରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବାହାରି ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ଜୟଗାନ କରନ୍ତି ।

ସାତ ଘଣ୍ଟାବେଳକୁ ଉଠି ମୋର ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ସକାଳୁ ଆସି ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଲି । ବସା ଆଗରେ ଗୋଟିଏ କୋଠା ତିଆରି ହେଉଅଛି । ତାହାର ଲମ୍ବ ବାଉଁଶରେ ଦୁଇଟା ପାରିମାନଙ୍କର ଖେଳାବାଡ଼ି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଉଁଶସରଣୀ ଖେଳ ଦେଖି ଉଷାର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ହସି ନାଚି ତାଳିମାରି ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କଲା । ହାତ ଟେକି ତାଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ଡାକିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ, ମାନଙ୍କର ଆସିଲେ ସେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଖେଳିବ ; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବାନର ଶିଶୁର ସେ ମଧୁର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ । ପାରିମାନେ ଘୁଡ଼ୁର ଘୁଡ଼ୁର ଶବ୍ଦରେ ଏ କୋଠାରୁ ସେ କୋଠାକୁ ଉଡ଼ିଯାଉଥାନ୍ତି, ପୁଣି ଫେରି ଆସୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସଂସାରର ଅଭିନୟ ସଙ୍କେତରେ ଦେଖାଉଥାନ୍ତି । ମାନବାତ୍ମା ଏହିପରି ଏ ପାଖରୁ ସେ ପାଖକୁ ଉଡ଼ିଯାଇ ପୁଣି ସେ ପାଖରୁ ଏ ପାଖକୁ ଉଡ଼ିଆସେ । କେଉଁ ପାଖରେ ତାହାର ସ୍ଥାୟୀ ଘର ନାହିଁ । ଚିରକାଳ ତାହାର ଯିବା ଆସିବା ଲାଗିଥାଏ । ଜନ୍ମାନ୍ତରର ଜଟିଳ ରହସ୍ୟକୁ ପକ୍ଷୀ-ଗୁଡ଼ିକ ସରଳ ସୁବୋଧ କରିଦେଉଥାଆନ୍ତି । ଉଷା ସେମାନଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଡାକିଲା; ମାତ୍ର ସେମାନେ କି ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ବାନର ପରି କେହି ତାହାର ଡାକରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ମାନବ-ହୃଦୟର ସ୍ନେହ ଅଜ୍ଞାନ ପଶୁପକ୍ଷୀ କଅଣ ବୁଝିବେ ? ନିର୍ବୋଧ ବାଳିକା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଂକ୍ଷାର ତୀବ୍ରତା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗାଳି ବର୍ଷଣ କରି ମନର ସାଧ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଶଶୀବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ଲୋକ ଆସି ଉଷାକୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନେଇଗଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଯାହା ହେଉ କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ତାହା ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୁଁ ତାହି ପାଇଲି; କିନ୍ତୁ ନାହିଁ, ମୋର ଏ କଳ୍ପନା କେବଳ କଳ୍ପନାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ୧୦ ମିନିଟ୍ ପରେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଉପଦ୍ରବ ଉଷା ଗୋଟାଏ ଆଉ ଓ ଗୋଟାଏ କଣ୍ଢେଇ ଧରି ଉପସ୍ଥିତ । କଣ୍ଢେଇଟି ଭିକାରୀ ବାବୁଙ୍କ କାରଖାନାରେ ତିଆରି ଗୋଟାଏ ବେଙ୍ଗର ମୂର୍ତ୍ତି । ତାହା ବଡ଼ କୌଶଳରେ ଛିଣ୍ଡା କାଗଜ, ଛିଣ୍ଡା କନାରେ ତିଆରି; ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଅଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ ; ବହୁମୂଲ୍ୟରେ ବିଦେଶୀୟ କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର ଖେଳନା ଅପେକ୍ଷା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଭିକାରୀବାବୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଏଣ୍ଡ୍ରି-ଗୁଡ଼ର ପ୍ରଣାଳୀ ଶିଖାଇ ଗୋଟାଏ ଲାଭଜନକ ଶିଳ୍ପର ପ୍ରଚଳନ କରାଇଅଛନ୍ତି । ଏବେ ଛିଣ୍ଡାକନା, ଛିଣ୍ଡାକାଗଜ ପ୍ରଭୃତି ଅନାୟାସଲବ୍ଧ ଗୋଟାଏ ଅଲୋଡ଼ା ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପ ଆବିଷ୍କାର କରି ଅକର୍ମାଙ୍କୁ ବିନା ମୂଳଧନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ଦେଶ-କାର୍ଯ୍ୟ ଏହିପରି କରି-ବାକୁ ହୁଏ । ଖାଲି ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ବକ୍ତୃତା ଝାଡ଼ି ପରୋପ-ଦେଶରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଭିକାରୀବାବୁ ଦେଶର ଅତୁଳ କୃତଜ୍ଞତା-ଭାଜନ ଓ ଚିରନମସ୍ୟ । ପିଲାଙ୍କ ଖେଳନା ଛଳରେ ଏ ଦେଶରୁ କୋଟି କୋଟି ଅର୍ଥ ବିଦେଶକୁ ଚାଲି-ଯାଉଅଛି । ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ, ନାନା ପଥରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିଦେଶକୁ ଅର୍ଥର ସ୍ରୋତ ବହିଯାଉଅଛି । କେବଳ କାମ୍‌ରା ବୋତାମରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଳ୍ପ ବ୍ୟୟ ହେଉ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ବୋତାମ ଗଢ଼ିବାର ସୁଲଭ ଉପକରଣର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଶିପ, ଶାମୁକ ଓ ନଡ଼ିଆ ସଢ଼େଇରେ ସୁନ୍ଦର ଶକ୍ତ ବୋତାମ ତିଆରି ହୋଇପାରନ୍ତା । ମୁଁ କି ଉପଦେଶ ଦେଇ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛି । ଏ କଥା ଏତିକି ଥାଉ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ପ୍ରବଳ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ଉତ୍କଳ ବାବୁଙ୍କର କାରଖାନା ଦେଖିବାକୁ ଯାଇପାରିଲି ନାହିଁ । ସମୟାଭାବ ସେଥିର ଅନ୍ତରାୟ ହେଲା ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଆବିଷ୍କୃତ ନବ ଶିଳ୍ପକଳା ଦେଖି ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ଆସିବାବେଳେ ସେହି କର୍ଣ୍ଣେଇରୁ ଛୋଟ ଗୋଟା କରୀରରୁ କିଣି ଆଣି-ଥିଲି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେତେବେଳେ ଦେଖୁଛି, ସେତେ-ବେଳେ ଉତ୍କଳ ବାବୁଙ୍କର ଦୀର୍ଘଜୀବନ କାମନା କରି ମନେ ମନେ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଛି । ତାଙ୍କର ଏଦେଶ-ହିତୈଷଣା ଈଶ୍ୱରଦରବାରରେ ପୁରସ୍କୃତ ହେବ, ଏହା ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା । ସେ ସ୍ୱଦେଶର ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ୱହସ୍ତରେ ସ୍ଥାପନ କରିଗଲେ । ସେ କୀର୍ତ୍ତି ମଳିନ ହେବ ନାହିଁ ।

ଉଷା ମୋତେ ଆଉ ବ୍ୟସ୍ତ କରି ନାହିଁ । ବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ ଅବକାଶ ମଧ୍ୟ ପାଇ ନାହିଁ । ତାକୁ ଗୋଟାଏ କାର୍ଯ୍ୟ ମିଳିଗଲା । ସେ ନିଜେ ସେଥିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଅଦ୍ଭୁତ ଭଙ୍ଗି ବେଙ୍ଗଠାକୁରକୁ ଭୋଗ ଦେଇ ବସିଲା । ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ କି ଲୀଳା ଲଗାଇଅଛି ! ମୁଁ ଦେଖି ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲି । ଭାବିଲି, ତାହାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣରେ ଏ ପ୍ରେରଣା କିଏ ଆଣି ଦେଉଅଛି ? ବେଙ୍ଗ ଦେବତା ହେବ, ସେ ପୁଣି ଅନ୍ନଭୋଗ ଖାଇବ, ଏ କଳ୍ପନା ବାସ୍ତବରେ ଅମୂଲ୍ୟ । ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହରେ ବ୍ରହ୍ମସତ୍ତା ଅଛି, ଶିଶୁ କିପରି ଏହା ବୁଝିପାରିଅଛି ? ଏ ଧର୍ମଭାବ, ଏ ଆନ୍ତରିକତା, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ସେ କାହୁଁ ଆଣିଲା ? ଏ ବୁଦ୍ଧି, ଏ ଚୋପଜ ଶିକ୍ଷା ତାକୁ କିଏ ଦେଉଅଛି ? ଏହାର କି କେହି ଉତ୍ତର ନାହିଁ ? ଭଗବାନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆଣି ସଂସାରରେ

ଜନ୍ମଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏତିକିରେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ବୋଲି ସେ ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୁରୁତର, ସାମାନ୍ୟଭାବରେ ତାହା ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା, ଉପଦେଶ-ଧାରା ଢାଳିଦେଉଥାନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ବଡ଼ ଭ୍ରାନ୍ତ, ସେ ତାହା ମନରେ ରଖିପାରେ ନାହିଁ । ଦୟାମୟଙ୍କର ଦୟା ଅନନ୍ତ, ମହିମା ଅନନ୍ତ । କେହି ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଓ ଇଙ୍ଗିତ ଭୁଲିଗଲା ବୋଲି ସେ ଉପଦେଶ ଦାନରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ; ସବୁବେଳେ ତାକୁ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଖାଉଥାନ୍ତି । ଶିଷ୍ୟ ଉପଦେଶ ଧରି ନ ପାରିଲେ ଗୁରୁ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ; ମାତ୍ର ଯେ ଜଗତର ଗୁରୁ, ତାଙ୍କର ବିରକ୍ତି ନାହିଁ, କି କ୍ରୋଧ ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ବିକାର ! ଯାହା ମନରେ ବିକାର ନାହିଁ ସେ ସ୍ୱଚ୍ଛ, ତାହାର କ୍ରୋଧବିରକ୍ତି ଦ୍ୱେଷ ହିଂସା କାହୁଁ ଆସିବ ? ସ୍ୱଚ୍ଛ ପଦାର୍ଥରେ ମଳ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତରଳ ଶୁଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣକୁ ମଳ ଆବର୍ଜନା ବା ଅଙ୍ଗାର କାଳିମା ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ବାଳିକାର ଖେଳ ଦେଖି ଏହିପରି ନାନା ଭାବ ମନରେ ଉଦିତ ହେଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ 'ସହକାର'ର ସମ୍ପାଦକ ବାଳ-କୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆସିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଲେଖା ପଢ଼ି ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ମୂର୍ତ୍ତି ମନେ ମନେ କଳ୍ପନା କରିନେଇଥିଲି । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କ ଲେଖାରୁ ତାଙ୍କର ଧୃଷ୍ଟତା ଫୁଟିଉଠେ । ସେ ଜଣେ ତେଜସ୍ୱୀ ଦକ୍ଷ ସମ୍ପାଦକ ! ଭାବିଥିଲି, ସେ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇଥିବେ ; କିନ୍ତୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ସେ ଭୁଲ ମୋର ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଦେଖିଲି, ଅତାଇ ହାତ ଲମ୍ବର ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ । ବ୍ୟାସକବି ଫକୀର-ମୋହନଙ୍କର ଉତ୍କଳ-ଭ୍ରମଣରୁ ଦୁଇଧାଡ଼ି ମନରେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଉତ୍କଳକବି ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—"ଓଜନରେ ହେବ ମଧୁ ଅଡ଼ାଇ ପସୁରି, ଏତେ ଗୁଣ କପଟ ରଖିଛି ପେଟେ ପୂରି ?" ବାସ୍ତବରେ ଦେହର ଦୀର୍ଘତା ଗୁଣର ମାପକାଠି ନୁହେ । ଅନେକ ବେଳ ଯାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଲାଗିଲା । ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ସ୍ୱଚ୍ଛକ, ମିଷ୍ଟଭାଷୀ, ଉଦ୍‌ଗତମନା ଓ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଦାରତେଜ । ମୁଖମଣ୍ଡଳରୁ କର୍ମଶୀଳତା ଫୁଟିଉଠୁଥାଏ । ନିର୍ଭୀକତା ଓ ତେଜସ୍ଵିତା ତାଙ୍କର ଭୂଷଣ । ତାଙ୍କର ଲୁଆ ସ୍ଵରାଜ ପତ୍ରିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଗୋଟାଏ ଆଶଙ୍କା ଥିଲା । 'ସ୍ଵରାଜ' ଦ୍ଵାରା ସହକାରର ଆଘାତ ଲାଗିପାରେ, ଏହାହିଁ ଆଶଙ୍କାର ହେତୁ । ଜଣକ ସମ୍ପାଦନରେ ଦୁଇଟା ସାହିତ୍ୟିକ ପତ୍ରିକା ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟବୃତ୍ତିରେ, ଦେଶର ଜଳବାୟୁରେ ନିଜ ନିଜର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତା ରକ୍ଷା କରିପାରିବ କି ନାହିଁ, ଏବିଷୟରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ଥିଲା । ବୁଝିଲି, ନୂତନ ପତ୍ରିକାଖଣ୍ଡିକରେ ସାହିତ୍ୟର ନାନାବିଷୟର ଆଲୋଚନା ହେବ ନାହିଁ । ତାହା କେବଳ ଔପନ୍ୟାସିକ ପତ୍ରିକା ହେବ । ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ମୋର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଲା । ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ କହିଲେ—"ଆପଣ କାଲିଠାରୁ ଆସିଲେଣି; କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କେହି ଜାଣୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣିପାରି ଆସିଲି ।" ମୁଁ କହିଲି—"୨୩ ତାରିଖ ଦିନ ସାଞ୍ଜରେ ମୁଁ ଆସିବି ବୋଲି ସମାଜର ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲି ।" ଏହି ସମୟରେ ଶଶୀବାବୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ବାଳକୃଷ୍ଣବାବୁ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—ସତ୍ୟପତିଙ୍କ ପତ୍ର ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣ ନିଜେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଷ୍ଟେସନରୁ ଘେନି ଆସିଲେ—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ବି ଦେଲେ ନାହିଁ ? ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ଟିକିଏ ମଧୁର ସଂଘର୍ଷଣ ଲାଗିଲା । ମୁଁ କହିଲି—କେବଳ ଶଶୀବାବୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ଏକୁଟିଆ ଯାଇ ନ ଥିଲେ, କେତେ ଜଣ ସମାଜର କର୍ମୀ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ—ସମସ୍ତେ ନ ଗଲେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ଏତିକିରେ ସଂଘର୍ଷଣ ମିଳେଇଗଲା । ଏହି ସମୟରେ କେନାଲ ବିଭାଗର ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯଦୁନାଥ ମହାପାତ୍ର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ସେହିକ୍ଷଣି ମଫସଲରୁ ଆସି ମୋର ଆସିବା ଶୁଣି ପୋଷାକ ନ ବଦଳାଇ ଚାଲିଆସିଲେ; କହିଲେ—ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ, କାଲି ଆମ ବସାରେ ଭୋଜନ କରିବେ । ମୁଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଆସିଲି । କାଲି ଦଶଟା ସମୟରେ ମୁଁ ଗାଡ଼ି ପଠାଇଦେବି । ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ମୋର ଛାତ୍ର, କେଉଁ କାଳେ

ସାମାନ୍ୟ କେତେଟା ଦିନ ମୋ ପାଖରେ ପଢ଼ିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାଙ୍କର ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ । ସୁଦୀର୍ଘ ବର୍ଷ କାଳ ତାଙ୍କ ପରିବାର ସହି ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକପରିବାରଭୁକ୍ତ ହେଲା ପରି ଥିଲୁ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଅଗ୍ରଜ ତୁଲ୍ୟ ଜ୍ଞାନକରେ । ସେହି ସମ୍ପର୍କରେ ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କର ଭାଇଭଉଣୀ ମୋତେ କକା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ମୋଠାରୁ ଭଞ୍ଜକବିଙ୍କର କବିତା ଅର୍ଥ ଶୁଣିବାକୁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ବିଦେଶରୁ ଭେଟ ହେଲେ ସେହି ଚର୍ଚ୍ଚା ଲାଗେ । ଯିବାବେଳେ ପୁନଶ୍ଚ ଯଦୁନାଥ ବାବୁ କହିଗଲେ—"ଅନୁଗ୍ରହ କରି ନିଶ୍ଚୟ କାଲି ଆମ ବସାକୁ ଯିବେ ।" ମୁଁ କହିଲି—"ନିଜ ପେଟକୁ ଖାଇବି, ଏହା ପୁଣି ଅନୁଗ୍ରହ ହେଲା ? ଏତେ ସନିର୍ବନ୍ଧ ଅନୁରୋଧ ଦରକାର ନାହିଁ ବାବା, ମୁଁ ବଳେ ବଳେ ଯାଇ ଖାଇଆସିବି, ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବି ଦେଖିଆସିବି ।" ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ପ୍ରଣତି ବିଦାୟ ନେଇ ଗଲା ପରେ ମୁଁ ଉଦ୍ଧବନାମକ ଠାକୁରଙ୍କ ପୂଜାରେ ବସିଲି । ପୂଜା ଷୋଳକଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ହାତ ଧୋଇସାରି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରୁଛି, ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରାରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ମାନନୀୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ମହୋଦୟ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ସେ ଗଡ଼ଜାତର ଗୋଟାଏ ଫାସି ମୋକଦ୍ଦମାର ଅପିଲ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାଏର କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ମୋର ଆସିବା ଶୁଣି ଘରକୁ ନ ଯାଇ ବାହାରେ ବାହାରେ ଏହି ବାଟେ ଆସିଲେ । ବୟୋଧର୍ମ ପ୍ରଭାବରେ ମୋର ଚକ୍ଷୁର ଜ୍ୟୋତି ଅନେକ ଊଣା ହୋଇଯାଇଛି । ଗୋପାଳ ବାବୁ ବି ବୁଢ଼ା ହୋଇ ମୋରି ପରି ବେଦାନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରିଲେଣି, ସୁତରାଂ ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ସ୍ନେହରେ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ ମୋତେ ଆସି କୁଣ୍ଢାଇପକାଇ କଥା କହିଲା ପରେ ସ୍ଵର ବାରି ଚିହ୍ନିଲି ଓ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲି । ସେ କହିଲେ—ଆଜି ତ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଅଧିବେଶନ, ଆପଣଙ୍କର ସମୟ ହେବ ନାହିଁ, କାଲି କେତେବେଳେ ଅବସର ହେବ କହିଲେ ମୁଁ ଗାଡ଼ି ପଠାଇଦେବି । ଆପଣ ଥରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯାଇ ମୋର ରକ୍ଷାକୋଷ ଅଫିସ୍ ଦେଖି ଆସିବେ । ମୋର ସହକାରୀ ପଣ୍ଡିତ ଆସି ଆପଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବେ । ମୁଁ କହିଲି—"କାଲି ସକାଳେ ଇତିହାସ ଶାଖାର ଅଧିବେଶନ । ସଭାଭଙ୍ଗ ପରେ ସେଠୁ ବାଟେ ଯାଇ ଯଦୁନାଥ ବାବୁଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ସେଠାରୁ ଫେରିଆସି ଗୋଟାକ ବେଳେ ଯିବା ।" ଏଣୁ ତେଣୁ କେତେ କଥା ହେଲା ପରେ ଗୋପାଳବାବୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ମୁଁ ପାଲ୍ଟିଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲି, ସେ ଚଳାକାରରେ ମୋତେ ଧରିଆଣି ବସାରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ-ଗଲେ ।

ଦୁଇପହର ସମୟରେ କେତେ ଜଣ କଲେଜ ଛାତ୍ର ଓ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସିଲେ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଁ ହେଉଁ ଅନେକ ବେଳ ହୋଇଗଲା । ଆଜି ସାହିତ୍ୟ ସଭାର ଅଧିବେଶନ । ସାଢ଼େ ଚାରିଟା ବେଳେ ସଭା ହେବ, ତହିଁ ପୂର୍ବରୁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଦରକାର । ଜଳଖିଆ କରି-ସାରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହେଲା । ଗାଡ଼ି ଆସି ଦାଣ୍ଡରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାଇ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲୁଁ । ରବର ଚକ ଦିଆ ଗାଡ଼ିର ପ୍ରଚଳନ କଟକରେ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ୁଅଛି । ତାହା ସର୍ବାଂଶରେ ସୁବିଧାଜନକ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଚେଲଙ୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଅନୁକୃତି କରେ ନାହିଁ, ଖେମଟା ନାଚ ବି ତାର ନାହିଁ । ସଡ଼କରେ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ବସି ହୋଇଥିବାରୁ ସାଧାରଣ ଗାଡ଼ିର ଖେମଟା ନାଚ ନ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଯଥାସମୟରେ ଗାଡ଼ି ଯାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଭବନର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ସମାଜର କର୍ମୀ ଓ କେତେ ଜଣ ସାହିତ୍ୟିକ ଅପେକ୍ଷା କରି-ଥିଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଓହ୍ଲାଇଲା କ୍ଷଣି ସମସ୍ତେ ମିଶି ସଭାଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କଲୁଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆସନରେ ମୋତେ ନେଇ ବସାଇଦିଆହେଲା । ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଭବନ ମୁଁ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ତାହାର ବହିର୍ଭାଗର ଦୃଶ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ ସୁନ୍ଦର ସୁଦୃଶ୍ୟ ଛବି ପରି । ଶିଳ୍ପୀର ପରିକଳ୍ପନା ଅତି ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଓ ବଡ଼ ଚମତ୍କାର । ଭିତରଟି ଖଣ୍ଡିଏ ଅଳଙ୍କାରିକ ସଙ୍ଗୀତ କାବ୍ୟ । ସଭାଗୃହ ପୁଷ୍ପପଲ୍ଲବରେ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ଫକୀରମୋହନ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱର୍ଗତ ବରେଣ୍ୟ କବିଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗାହୋଇ ଦୀପାଲୋକରେ ଅପୂର୍ବ ଜ୍ୟୋତି ବିସ୍ତାର କରୁଥାଏ । ସତେ ଯେପରି କବିପ୍ରତିଭା ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ହୋଇ ନାଚଉଠୁଅଛି । ସଭାଗୃହଟି ସାରସ୍ୱତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଗୀଙ୍କର ପବିତ୍ର ସାଧନାଶ୍ରମ । ସତେ ଯେପରି କବିମାନଙ୍କର ଐକତାନର ବୀଣା ଝଙ୍କାରର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ନୀରବସ୍ୱରରେ କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କରି-ଯାଉଅଛି । ଏ ଏକ ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାସ୍ୱରରେ ହୃଦୟ ମନପ୍ରାଣ ବିଭୋର ହୋଇଉଠିଲା । ସଂସାରର ଚିନ୍ତା ବାସନା କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇଗଲା । ମନେ ହେଲା—କେଉଁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସ୍ୱପ୍ନରାଜ୍ୟରେ ମୋତେ ଆଣି କିଏ ଯେପରି ଛାଡ଼ି ଦେଇଗଲା । ଭିତ୍ତିସ୍ଥ ବୃକ୍ଷ ଚିତ୍ରାବଳୀରୁ ମହାଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାର କବିତା ଝରିପଡ଼ିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ସତେ ଯେପରି ସେ କବିତା ପୁଷ୍ପ ପରି ସୌରଭ ଓ ମଧୁକଣିକାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏ ସଭାଗୃହ କି କବିତାରାଜ୍ୟ, କି ସାରସ୍ୱତ ତପୋସ୍ୱର୍ଗ, କିଛି ନିଶ୍ଚୟ କରିହେଲା ନାହିଁ । ପୀଠାସନ ପୁଷ୍ପମାଳାରେ ମଣ୍ଡିତ । ବୋଧ ହେଲା ଯେପରି ଦେବୀ ବୀଣାପାଣି ଫୁଲ ରୂପରେ କବିତାଗୁଡ଼ିଏ ଗୁନ୍ଥି ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଗଳାରେ ଆଦରରେ ପିନ୍ଧାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । କବିମାନଙ୍କ ହାସ୍ୟ-ମୟ ଅଧରରେ କବିତା ଲାଗିରହିଅଛି । "କେଉଁ ମାୟା-ପୁରରେ ଅତରେ ଆହା ପଶିଲି ଆସି, ଯେଣିକି ଚାହିଁଲେ ବର୍ଣ୍ଣେ ଛନ୍ଦ ମୌନ କବିତାରାଶି ।" ମୋର ଅଜ୍ଞାତରେ ଏହି ଦୁଇ ଧାଡ଼ି କବିତା ଆସି କଣ୍ଠମୂଳରେ ଅଟକି ରହିଲା । ମୁଁ କେଉଁଠିକି ଆସିଛି, କାହିଁକି ଆସିଛି—କିଏ କି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ମୋତେ ଶୂନ୍ୟରେ ଏଠାକୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଇ ଆସିଅଛି—କୌଣସି ଅନୁଭୂତି ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ଭାବରେ ଭୋଳା ହୋଇ ବସିରହିଲି । "ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହେଲି" କହିଲେ ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ, ତାହାଠାରୁ କିଛି ଅଧିକ ଥିଲେ ମୋର ସେକାଳର ଅବସ୍ଥା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୁଅନ୍ତା । ମୋର ଏ କଥା ଶୁଣି କେହି ହସିଲେ ହସୁ, ଥଟ୍ଟା କଲେ କରୁ, ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୂପ ଚାଳିଲେ ଚାଳୁ, ସେଥିରେ ମୁଁ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେବି ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମୋର ଯାତ୍ରା ହୃଦୟର ସତ୍ୟ ଅନୁଭୂତି, ତାହା ମୁଁ ନିର୍ଭୟରେ କହୁଯାଉଛି । ସେପରି କହିବାର ଅଧିକାର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅଛି । ବରଂ ନ କହିବା ସତ୍ୟ ଗୋପନ-ଜନିତ ପାପ । ଗାଳି ପଛେ ଖାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବି । ଏଣିକି ଲେଖି ନୋବେଲ ପ୍ରାଇଜ୍ ପାଇବାର ବ୍ୟର୍ଥ ଧୃଷ୍ଟତା ମୁଁ ହୃଦୟରେ ପୋଷଣ କରି ନାହିଁ ।

ଯଥାସମୟରେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯାହା ପରେ ଯାହା ହେବାର, ତାହା ତ ଆଇନବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଅଛି । ସବୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ହେଲା । ସଭ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶକଙ୍କର ଆଧିକ୍ୟରେ ସଭାର ବିସ୍ତୃତ ହଲ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଏବେ ଲୋକାରଣ୍ୟଃ କିନ୍ତୁ ନୀରବ-ନିସ୍ତବ୍ଧ; ନିର୍ବାତ ବାରିଧିବକ୍ଷ ପରି ନିସ୍ତରଙ୍ଗ । ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରୀତିର ନୀରବ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅନୁଭୂତ ହଉଥାଏ । ଯୁବକ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ, ଉତ୍ତେଜନା ଶତମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ଖେଳିଯାଉଥାଏ । ମାତୃସାହିତ୍ୟପ୍ରତି ଦେଶବାସୀ-ଙ୍କର ଆଦର, ଆଗ୍ରହ ଓ ଆନ୍ତରିକତା ବୃଦ୍ଧିର ଏହା ଶୁଭସୂଚନା ।

ସଭାପତି-ବକ୍ତବ୍ୟ ଯେପରି ଅଧିକ ନ ହୁଏ, ସେଥି-ପାଇଁ ସମାଜର ସମ୍ପାଦକ ମହୋଦୟ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆଗରୁ ମୋତେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସତର୍କ କରାଇଦେଇଥିଲେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ,ଆପଣଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣ ୫।୬ପୃଷ୍ଠା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଅଛି , ଯେପରି ଅଧିକ ନ ହୁଏ । ଅଧିକ ହେଲେ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି ଘଟିଥାଏ । ତାଙ୍କର ଏହି କଥା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ଲେଖିନେଇଥିଲି ; କିନ୍ତୁ ପଢିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର । ପୂର୍ବରୁ କହିଅଛି— ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟଧର୍ମର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅଧେ କମି-ଯାଇଅଛି । ରାତିରେ ଆଉ ଲେଖାପଢି କରିପାରୁ ନାହିଁ; ତଥାପି ରାତିରେ ଯାହା ଲେଖେ, ତାହା ଦେବ ଅକ୍ଷରରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଧାଡି ଉପରେ ଧାଡି ପଶିଯାଇ ଅନ୍ୟର ଅପାଠ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ସକାଳୁ ତାହା ସଜାଡିନେବାକୁ ହୁଏ । ଜୋରରେ କଥା କହିପାରେ ନାହିଁ; କହିଲେ ଧଇଁ ସଇଁ ହୋଇପଡ଼େ । ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଏ ପୁରସ୍କାର ଜରାଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଦାନ୍ତ ନ ଥିବାରୁ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେଥିନିମନ୍ତେ ମୋର ନଗଣ୍ୟ ବକ୍ତବ୍ୟଟିକୁ ମୋର ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଉପେନ୍ଦ୍ର ସଭାରେ ପାଠ କରିଥିଲା । ତହିଁପରେ ଘୋଷିତ ପ୍ରବନ୍ଧର ପୁରସ୍କାର ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଶେଷରେ ସଭାପତି ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ରମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ଯଥାରୀତି ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇ ସଭାଭଙ୍ଗ ହେଲା ।

ଆଉ ଗୋଟାଏ ମଜାର କଥା କହିବାକୁ ଭୁଲି-ଯାଉଛି । ପ୍ରଥମତଃ ସଭାପତିଙ୍କ ଗଳାରେ ଜାକୁଜମା-ମଣ୍ଡିତ ଫୁଲର ଧଣ୍ଡା ଲମ୍ବାଇଦିଆହୋଇଥାଏ । ତହିଁ ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରସ୍କାର ଅଛି । ସଭାପତିଙ୍କ ଆସନ ଉପରେ ଗୃହର ଛାତରେ କୌଶଳରେ ଛିଦ୍ର ରଖା-ହୋଇଅଛି । ତାହା ଜନକୁ ଦେଖାହୁଏ ନାହିଁ । ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲା ପରେ ସେ ଗୁପ୍ତ ଛିଦ୍ରପଥରେ ସଭା-ପତିଙ୍କ ମସ୍ତକରେ କୁସୁମାଞ୍ଜଳି ବର୍ଷିତ ହୁଏ । ଏହା ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ବିଚିତ୍ର କାରିଗରୀ । ସେହିସମୟରେ ସଭାପତି ଉପରକୁ ଚାହିଁଦେଲେ ଚକ୍ଷୁଯୋଡ଼ିକର ମାୟା ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଅପୂର୍ବ କୌଶଳଟି ସମାଜର ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟଙ୍କର ଗମ୍ଭୀର କଳ୍ପନା-ପ୍ରସୂତ । ଉପରକୁ ନ ଚାହିଁବା ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ସଭାପତିଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦିଆହୋଇଥାଏ ।

ଆଜି ୨୫ ତାରିଖ ସକାଳଓଳି ଇତିହାସ ଶାଖାର ଅଧିବେଶନ । ଉପରଓଳି ବିଜ୍ଞାନ ଶାଖାର ଅଧିବେଶନ ହେବ । ଏ ବର୍ଷ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଏହା ନୂତନତ୍ୱ ଓ ବିଶେଷତ୍ୱ । ଏଣିକି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦର୍ଶନ, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ବିଭାଗ ଖୋଲିବାର ଆଶା କରାହୁଏ । ଯୁବକ-ମାନେ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିପରି ସ୍ପନ୍ଦନ ଆନୟନ କରନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ କାମନୀୟ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରବେଶରେ ଯେଉଁ ଶୁଭ ସଙ୍କେତର ବୀଜ ସେମାନେ ରୋପଣ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଅକ୍ଷୟ ହୋଇ ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ମହାମହୀରୁହରେ ପରିଣତ ହେଉ— ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଏହାହିଁ ବିନୀତ ଭିକ୍ଷା । ସାଧୁକାର୍ଯ୍ୟର ସହାୟ ଭଗବାନ, ଯୁବକମାନଙ୍କର ଏହି ମହତ୍ ଉଦ୍ୟମରେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଅମୃତ ଆଶୀର୍ବାଦ ସହସ୍ର ଧାରରେ ବର୍ଷଣ କରିବେ—ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଅସମୀଚୀନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନୁହେଁ । ଯୁବକ ପ୍ରାଣରେ ସେହି ଏ ପ୍ରେରଣା ଆଣି ଦେଇପାରନ୍ତି । ହେଲେ ସେହି ପ୍ରେରଣା-କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଶୀତଳ ଛାୟା ଓ ଅମୃତ ଫଳ ଦାନ କରି ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ପରିତୃପ୍ତ କରିବ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାହା ଦେଖିପାରିବି ନାହିଁ । ଏ ଜନ୍ମରେ ନ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ, ପର ଜନ୍ମରେ ତ ଦେଖିବି—ଏହାହିଁ ମୋର ଆନନ୍ଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଭାବୀ ଆନନ୍ଦର ସ୍ମୃତିରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ବିଭୋର । ଯଥାସମୟରେ ଇତିହାସ ଶାଖାର ଅଧିବେଶନ ହେଲା । ସଭାପତି ଶ୍ରୀମାନ୍ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ରାଜଗୁରୁ ତାଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ଅଭିଭାଷଣ ପାଠକଲେ । ଅଭିଭାଷଣଟି ବହୁ ଗବେଷଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ମୌଳିକତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ତାହା ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀଙ୍କର ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ହୋଇଥିଲା । ସଭାସ୍ଥଳରେ କେହି ତାହାର ସମାଲୋଚନା କଲେ ନାହିଁ ବୋଲି 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା' ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖିଥିଲେ । ଖାଲି ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶରେ କି ଫଳ, ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । ଦୀପିକାର ସମ୍ପାଦକ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ, ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ତାଙ୍କ ପତ୍ରିକାରେ ସେ ସମାଲୋଚନା କରିପାରିଥାନ୍ତେ । ପ୍ରବନ୍ଧ ବାସି ହୋଇଗଲେ ପଚିଯାଏ ନାହିଁ, ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସମାଲୋଚନା କରିପାରନ୍ତି । ଜଜ୍, କଲେକ୍ଟର ପରି ପଦେ ହୁକୁମ ଝାଡିଦେଲେ ସମ୍ପାଦକୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ସମ୍ପାଦକ ଲୋକଶିକ୍ଷକ । ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ତାଙ୍କର ଗୌରବମୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସଭାପତି ଅଭିଭାଷଣ ପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ଦାସ ମହାଶୟଙ୍କର 'ଇତିହାସର ଅନ୍ଧକାର' ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରାହେଲା । ପ୍ରବନ୍ଧଟି ସମୟୋପଯୋଗୀ ସାରଗର୍ଭକ, ସୁତରାଂ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ସେଥିରେ ଶିକ୍ଷାର ଉପାଦାନ ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ତତ୍ପରେ ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ତାଙ୍କର 'ପ୍ରାଚୀରେ ପ୍ରାଚୀନ କାହିଁ' ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରି ଖୁବ ସବୁ ହସାଇଦେଇଥିଲେ । ତାହା ସୁଦ୍ଧା 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା'ର ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଟିକିଏ ବ୍ୟଙ୍ଗସୂଚକ ମନ୍ତବ୍ୟରେ ଲେଖକଙ୍କୁ ପୁରସ୍କୃତ କରାହେଲା । ସେଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ—ତାହା ହାସ୍ୟରସ ହିସାବରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ ।

ସୁଦୂର ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଘର କରି ଲେଖକ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହାସିକ କାହିଁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଗୋଟାଏ ମହାର୍ଘ ପ୍ରାଚୀନ ଘଟଣା ଆବିଷ୍କାର କଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀ ଆମ ବାଡି ଦୁଆର ପାଖରେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ କଅଣ କଲେ ? ନିଜେ କିଛି କରିବୁ ନାହିଁ ଅଥଚ କେହି କିଛି କଲେ ବାଛିବୁ—ଏହା ହିଁ ଆମ ଶିକ୍ଷାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଲେଖାରେ ଭ୍ରମପ୍ରମାଦ ଥାଇପାରେ, ତାହା କାହାର ବା ନ ଥାଏ ? ମାତ୍ର ଗୁଣଗ୍ରହଣ ସର୍ବତୋଭାବରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସଭାପତିଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ ହେଲା ପରେ ଠିକ୍ ଦଶଟାବେଳେ ସଭାଭଙ୍ଗ ହେଲା । ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନେଇଗଲେ । ଭୋଜନର ଆୟୋଜନ ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲି । ଯଦୁନାଥବାବୁ ନିଜେ ବସି ପାଚକଦ୍ୱାରା ଷଡ଼ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ବତିଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଥିଲେ । ଥାଳୀ ଚାରି ପାଖରେ ବିବିଧ ଉପାଦେୟ ଆହାର, ତରକାରୀ, ଭଜା ପ୍ରଭୃତିରେ ତିନୋଟି ବୃତ୍ତ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲା । ହାତୀ ଆଖୁ ବାଡିରେ ପଶିଲା ପରି ମନ କାହାକୁ ଛାଡି କାହାକୁ ଖାଇବ ବୋଲି ଅସ୍ଥିର ହୋଇପଡିଲା । ଯଦୁନାଥବାବୁ ଆଗରେ ବସି ଏଟା ଖାଆନ୍ତୁ—ସେଟା ଖାଆନ୍ତୁ—ଏଥିରେ'ତ ହାତ ମାରିଲେ ନାହିଁ—ଏହିପରି ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ସବୁ ତରକାରୀକୁ ଥରେ ଥରେ ଛୁଇଁଲେ ପେଟର ଗହ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘିଅ ଆଣ, ଦହି ଆଣ, ଛେନା ଆଣ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଆଣ—ଏହିପରି ତାଗିଦରେ ବାବୁ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଆଦେଶମାତ୍ରେ ସେ ସବୁ ପହଞ୍ଚିଯାଉଥାଏ । ମୁଁ, ସୋମନାଥ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଏକ ପଙ୍କ୍ତିରେ ବସିଥାଉଁ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଯଦୁନାଥ ବାବୁଙ୍କର ଛାତ୍ର । ତାଙ୍କୁ ସେ ଅନୁଜ ପରି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ତାହାର ପିତାମହଙ୍କର ସ୍ନେହଦତ୍ତ ନାମ ଗୋବନ୍ଦ । ଘରେ ସମସ୍ତେ ସେହି ନାମରେ ଡାକନ୍ତି । ଯଦୁନାଥ ବାବୁ ବି ଗୋବନ୍ଦ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । "ଗୋବନ୍ଦ, ତୁ ପିଲାଟା ଖାଉ ନାହୁଁ, ଲାଜ କରୁଛୁ କାହିଁକି" ବୋଲି ତାଗିଦ୍ ଦିଆହେଉଥାଏ । ବାବୁଙ୍କ ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ବି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗବେଷଣରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଶାନ୍ତ—ଶିଷ୍ଟ !"ଯଥା ମୂଳେ ତନ୍ତୁ ତଥା ପରିଷ୍ଟ !" ବ୍ୟବହାରରେ ଏହି ସାର ସତ୍ୟବାଣୀ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସାର୍ଥକ ହେଉଥାଏ । ଭୋଜନରେ ଷୋଳକୋଠି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଆଚମନ ପରେ ସୁଖଦୁଃଖରେ କଥା ଅନେକ ହେଲା । ସେଦିନ ଶରତବାବୁଙ୍କ ଘରେ ତରୁଣ ସମିତି । ପୂର୍ବରୁ ଉପେନ୍ଦ୍ର ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଗରୁ ସେ ସେଠାକୁ ଗଲା । ମୁଁ ଓ ସୋମନାଥ ବସାକୁ ଆସିଲୁଁ ; ପହଞ୍ଚିବାବେଳକୁ ବାରଟା ବାଜିଯାଇଥିଲା ।

ଖରାରେ ଗାଡ଼ିରେ ଆସିବାରୁ କ୍ଲାନ୍ତି ବୋଧ ହେଲା । ବସି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଗୋପାଳବାବୁଙ୍କ ଭାଇ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ସେ ଜଣେ ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍. ଓ ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କ ଭାଷାକୋଷ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅନ୍ୟତମ ସହକାରୀ; କିନ୍ତୁ ବେଶଭୂଷା ଓ ବ୍ୟବହାରରୁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଦ୍ୱାନ୍ ବୋଲି ଜଣାହେଉ ନ ଥିଲା । କୃଷ୍ଣବାବୁ କହିଲେ, "ଭାଇନା ଆପଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ଅଛନ୍ତି, ମୁଁ ଗାଡ଼ି ଘେନି ଆସିଛି, ଯିବା ଚାଲନ୍ତୁ ।" ତହୁଁ ମୁଁ ଆସିଲି, ସୋମନାଥ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଲା । ସମସ୍ତେ ଗାଡ଼ିରେ ବସି ଯଥା-ସମୟରେ ଯାଇ ଗୋପାଳବାବୁଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲୁଁ । ଗୋପାଳବାବୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରୁ ଆସି ମତେ କୁଣ୍ଢାଇପକାଇ ତାଙ୍କ ଭାଷାକୋଷ ଅଫିସ ଘରେ ନେଇ ବସାଇଲେ । ନିଜେ ଯାଇ ପାନ ଆଣି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଷେଧ କରନ୍ତେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଭାବିକ ଖାଣ୍ଟି ଖିଆଲିଆ ହୌଲିକିଆ ଭାଷାରେ କହିଲେ, "ତୁ ଯେଉଁ ମାଆର ପୁଅ, ମୁଁ ବି ସେହି ମାଆର ପୁଅ, ଭାଇ ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ସଙ୍କୋଚ କଅଣ ?" ଭାଷାକୋଷର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଖି ମୁଁ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲି । ବାପରେ, ଏ କଅଣ, ପାଣ୍ଡୁଲିପି ନା ପୁସ୍ତକର ପାହାଡ଼ ! ଗୋପାଳବାବୁ ପୁସ୍ତକ ଖୋଲି ମୋ ପୁସ୍ତକର କେତେଟା ଉଦାହରଣ ଦେଖାଇଦେଲେ । ଅଫିସ ଘରଟାଯାକ କେବଳ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ହୃଦସ୍ଥଭାବ ଗୋପନ ରଖିପାରିଲି ନାହିଁ, ଆବେଗରେ ଗୋପାଳବାବୁଙ୍କୁ କହି ପକାଇଲି, "ଆପଣ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ନା ଯୋଗୀ ? ମନୁଷ୍ୟ କି ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିପୁଳ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିପାରେ !" ବାସ୍ତବରେ ଏହା ତାଙ୍କର ବହୁବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଯୋଗ-ସାଧନାର ଫଳ । ଏହି ଆଶ୍ରମରେ ବସି ଅସାଧାରଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ସେ ଏହି ବିରାଟ ଶବ୍ଦ-ହିମାଳୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଗବେଷଣା, ଅଖଣ୍ଡ ଚିନ୍ତା କେବଳ ତାଙ୍କୁହିଁ ପଟାନ୍ତର । ଶୁଣିଲି, ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ସେ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶରୀର, ମନ, ପ୍ରାଣ ନିୟୋଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଗତବର୍ଷ ଓକିଲାତିରୁ ସେ ମୋଟରେ ୨୩ ଶହ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ପାଇଥିଲେ । ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର ମୋହ ଛାଡ଼ିବା ସାମାନ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନୁହେଁ । ନିଜର ମାତୃଭୂମି, ମାତୃଭାଷା ଓ ମାତୃସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଯାହା କରିଗଲେ, ସେଥିରୁ ଉଚ୍ଚ ମହାନ୍ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଜାତିର ଇତିହାସ ବକ୍ଷରେ ଧାରଣ କରି ଧନ୍ୟ ହେବ । ଉତ୍କଳର ଭାବୀ ବଂଶଧର ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରି ରତ୍ନ ଖଟୁଲିରେ ବସାଇ ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତିର ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା କରିବେ । ଏପରି ଖଣ୍ଡିଏ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ ପୃଥିବୀର ଯେକୌଣସି ସଭ୍ୟ ସମୁନ୍ନତ ଜାତି ନିଶ୍ଚୟ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତା । ସୁଦୂର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଖଣ୍ଡରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ଆଦର କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁଅଛି । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା, ଜର୍ମାନ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ଇଟାଲୀ ପ୍ରଭୃତି ଆଦର୍ଶ ଦେଶର ଅଧିବାସୀ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ପାଇଁ ବରାଦ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଏହା ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରଶଂସାର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ଗୋପାଳ ବାବୁ ଦୁର୍ଜନର ପରମାୟୁ ଘେନି ସହସ୍ରାୟୁ ହେଉନ୍ତୁ, ମଙ୍ଗଳ-ବିଧାତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହି ଭିକ୍ଷା । ଏକା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ନୁହେଁ, ଏହି ପୁସ୍ତକଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀର ଚାରିଦିଗସ୍ଥ ଭାଷାର ଉପକାର ହେବ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ କେତେ, ତାହାର ଆସନ କେଉଁଠି, ଭବିଷ୍ୟରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରୁ ପୃଥିବୀର ଲୋକ ତାହା ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିବେ । ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ଲେଖା ଶେଷ ହୋଇଅଛି, ତଥାପି ଗୋପାଳବାବୁଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ପାଉଅଛନ୍ତି, ତାହା ଅତି ମଝିରେ ମଝିରେ ଗୁଞ୍ଜାଗୁଞ୍ଜି କରୁଅଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ, କ୍ଷୋଭ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାର ବିଷୟ ଏଭଳି ଦୁର୍ଲଭ ମହାରତ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ବୁଝୁ ନାହିଁ । ବୁଝିଥିଲେ ଏତେଦିନ ଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥାନ୍ତା । ଏତେବେଳକୁ ତାହାର ବହୁ ସଂସ୍କରଣ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା । ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ କେହି ରଜା ମହାରଜା ଇଚ୍ଛାକଲେ ଏହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରଣବ୍ୟୟ ବହନ କରିପାରନ୍ତେ । ଯେଉଁ ଦେଶର ଆଦର୍ଶ ମନୀଷୀ ରାଜନ୍ୟବୃନ୍ଦ ମନୁ, ପରାଶର, ଭାଗବତ, ପଣ୍ଡିତସର୍ବସ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ବହୁବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ବିରାଟ ଶାସ୍ତ୍ର-ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରି ଘରେ ଘରେ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ବିତରଣ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଅକାତର ବ୍ୟୟରେ ଦେଶରେ ବିରାଟ ଶିକ୍ଷା-ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେହି ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ରାଜନ୍ୟବୃନ୍ଦଙ୍କ ସୁଯୋଗ୍ୟ ବଂଶଧର ଦେଶରେ ଏଭଳି ଆଶା କରିବା ଅସଙ୍ଗତ ବା ଅତିରଞ୍ଜିତ ନୁହେଁ, ବରଂ ସ୍ୱାଭାବିକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ରଜା-ମହାରଜା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦେଇ ହୀରା, ନୀଳା ପ୍ରଭୃତି ସାମାନ୍ୟ ଗୋଡ଼ପଥର କିଣି ରଖୁଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ହାୟ, ଭାଷାକୋଷ ପରି ମହାରତ୍ନକୁ କେହି ପଚାରିବାକୁ ନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ବଳି କ୍ଷୋଭର ଅସ୍ପର୍ଶୀ ଉଦାହରଣ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଏ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନର ଜ୍ୟୋତି ନିକଟରେ ହୀରାନୀଳାର ଜ୍ୟୋତି ଅତି ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ଏବଂ ଅତି ତୁଚ୍ଛ । ଯେତେଦିନ ଯାଏ ଏ ଦେବଭୂମି ଉତ୍କଳ ଦେଶ ଥିବ, ଯେତେ ଦିନ ଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଥିବ, ସେତେ କାଳ ଯାଏ ଏ ଅକ୍ଷୟ-କୀର୍ତ୍ତି ରତ୍ନର ଜ୍ୟୋତି ଅକ୍ଷୟ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ସେହି ଜ୍ୟୋତି ମଧ୍ୟରେ ବଦାନ୍ୟ ନୃପତିମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଯଶୋମୂର୍ତ୍ତି ଦେଦୀପ୍ୟମାନ ରହିବ । "କୀର୍ତ୍ତିରକ୍ଷର ସମ୍ବନ୍ଧା ସ୍ଥିରା ଭବତି ଭୂତଳେ ।" ଏହି ବାଣୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷିବା ପାଇଁ ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନୀୟ । ଅତୀବ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ, ଆଠ-ମଲ୍ଲିକର ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଖଣ୍ଡିକର ମୁଦ୍ରଣବ୍ୟୟ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଶ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କର କୃତଜ୍ଞତାର ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଏହିପରି ଜଣେ ଜଣେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡର ବ୍ୟୟ ବହନ କଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପରି ଷୋଳକଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ତାରପୂର୍ବକ ଉତ୍କଳର ମୁଖ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କରିବ ।

ଏ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବି ଗୁରୁତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ସମସ୍ତେ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏଁ କିଣିଲେ ଅତି ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ପୁସ୍ତକର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ପୁସ୍ତକ ଛପାହେଉଅଛି, ସରିଗଲେ ଏ ମହାରତ୍ନ ସଞ୍ଚୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ହେବ । ଅତଃ ଶୀଘ୍ର ତତ୍ପର ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସି ରାତିଟାବେଳେ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ ଆସି ଉପଯୁକ୍ତ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରର ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲା । ଏଣେ ଉଦର-ଦାନବ ମହାକ୍ରୋଧରେ ନାଗ ସାପ ପରି ଫଁ ଫଁ ହୋଇ ଗର୍ଜନ କରୁଥାଏ । ତାକୁ ସେଥିରୁ କିଛି ଅର୍ପଣ କରିବାରୁ ସେ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ସାଢ଼େ ଛଅଟାବେଳେ ବଙ୍ଗୀୟ ସଭାର ଅଧିବେଶନ, ମୋତେ ସେଠାକୁ ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ଯିବାକୁହେବ । ଆଜି ଗୀତା ପଢ଼ି ନାହିଁ, ମନେ ମନେ ଦୁଇଶ୍ଳୋକ ଆବୃତ୍ତି କରିଅଛି । ଏହି ସମୟରେ ଶଶୀ ବାବୁ, ଶରତ୍‌ବାବୁ ଦୁହେଁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ଶଶୀବାବୁ କହିଲେ—ଆଜି ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରାହେବ । କେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କର ସମୟ ହେବ, ଶରତ୍‌ବାବୁ ପଚାରିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ କହିଲି—ସମୟ ମୋ ହାତରେ ନାହିଁ, ଆପଣମାନଙ୍କ ହାତରେ । ତହୁଁ ସାଢ଼େପାଞ୍ଚଟା ବେଳେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଅଧିବେଶନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେ ଦୁହେଁ ଗଲା ପରେ ଆଉ କେତେ ଜଣ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଆସିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥୋପକଥନ ଲାଗିଅଛି, ଏତିକି-ବେଳେ ଉଷାର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ବାଢ଼ାଇଲା । ଆଜିଯାଏ ଘରକଥା ତାହା ମନରେ ନ ଥିଲା, ଆଜି ବଡ଼ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଏକୁଟିଆ ଯାଇ ଶଶୀ ବାବୁଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ହୋଇଥିଲା, ଶ୍ରୀନାଥ ଯାଇ ହାତଧରି ଘେନିଆସିଲା । ଆଉ ତାକୁ ସମ୍ଭାଳେ କିଏ ? ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଅସ୍ଥିର ହେଲା । ସେତେ ବହଲା ବହଲି କଲେ ସୁଦ୍ଧା କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ସୋମନାଥକୁ କହିଲା—ବଜାରରୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କିଣିଆଣ । ଏହା ଶୁଣି ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାସ୍ୟର ଗୋଟାଏ ଢେଉ ଖେଳିଗଲା । ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁର ବିଶ୍ୱାସ, ମିଠେଇ ରସଗୋଲା ପରି ବଡ଼ ବି ବଜାରରେ ବିକା-ହୁଏ ! ଆହା, ସରଳପ୍ରାଣ ଶିଶୁର କି ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ! ବିଧାତା ଶିଶୁର କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରାଣକୁ କେବଳ ସାରଲ୍ୟରେ ଗଢ଼ିଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ମାଙ୍କଡ଼ କାହା ବାଡ଼ିରୁ ଗୋଟାଏ କାକୁଡ଼ି ଚୋରି କରି ଆଣି ଛାତ ଉପରେ ବସି ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହା ଦେଖି ଉଷା ବଡ଼ କଥା ମନରୁ ଭୁଲିଗଲା । ମାଙ୍କଡ଼ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଲାଗିଲା । ତାକୁ ପୁଣି, ମିଠେଇ ହସ୍ତଗତ କେତେ ଲୋଭ ଯାଉଛି । ବାଳକ ପ୍ରାଣରେ ବିଧାତା ଜଞ୍ଜାଳ ଯେପରି ଦେଇଥାଏ, କ୍ଷଣ-ବିସ୍ମୃତି ବି ସେହିପରି ଦେଇଥାଏ । ଏହି କ୍ଷଣବିସ୍ମୃତି-ଶକ୍ତି ଦେଇ ନ ଥିଲେ ତାକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଶିଶୁର ଅସାଧ୍ୟ ଜଗତରେ କିଛି ନାହିଁ । ସେ ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଆଣି ଦେବା ପାଇଁ ମାଗେ, ବିଜୁଳି ସଙ୍ଗରେ ଖେଳିବାକୁ ଅଳି କରେ । ତାହା ବିଚାରରେ ଅସମ୍ଭବ କିଛି ନାହିଁ । ଏହି ସରଳତା ହେତୁ ତାହାର ପ୍ରାଣ ମଧୁମୟ—ବ୍ୟବହାର ମଧୁମୟ ଏବଂ ଅଳି ଅଳଠ ବି ଅମୂଲ୍ୟ ମଧୁମୟ । ସେହିଥିରେ ସେ ଜଗତକୁ ବଶୀଭୂତ କରି ଅପାର୍ଥିବ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରେ । ଯେଉଁ ଘରେ ବାଳକର ଲୀଳାଖେଳା ନାହିଁ, ସେଘର ନିରାନନ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଘୋର ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଅମୃତ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଏ ବା ଥାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଶିଶୁଭାଷାରେ ତାହା ଅତି ସୁଲଭ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସବୁଜସାହିତ୍ୟ ସମାଜରୁ ସମ୍ବାଦ ଆସିଲା—ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ଗଲେ ସମୟ ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ, ଠିକ୍ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ଯିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ବାହାରିଲି । ସେଦିନ ରିକ୍ସା ଗାଡ଼ିରେ ଯିବାକୁ ହେଲା । ଦାରୁଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ଦେହ ଜଳିଗଲା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ମୁଁ ଯାଇ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନର ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଲି । ଶ୍ରୀନାଥ ମୋତେ ବିଞ୍ଚିଦେଉଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ରଙ୍ଗାଧର ବାବୁ ଆସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ଲଗାଇଲେ । ଶ୍ରୀନାଥର ବିଞ୍ଚିବା ଠିକ୍ ହେଉ ନାହିଁ ଦେଖି ସେ ତାହା ହାତରୁ ପଙ୍ଖା ଟାଣିନେଇ ନିଜେ ବିଞ୍ଚିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ମୋ ପ୍ରତି ଅସାଧାରଣ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କ ମନରେ ବିକାର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋତେ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗିଲା । ରଙ୍ଗାଧର ବାବୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣ-ମେଣ୍ଟ ଶିଳ୍ପବିଭାଗର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମଚାରୀ । ତାଙ୍କର ଅଫିସ୍ ଭଦ୍ରକରେ ଥିଲା । କିଛିକାଳ ହେଲା କଟକକୁ ଉଠିଆସିଛି । ସେ ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟାରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରବୀଣ । ନିଜେ ଏଣ୍ଡିପୋକ ପୋଷି ସେଥିରୁ ସୂତା ବାହାର କରି ଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି; ନାନାପ୍ରକାର ଖେଳଣା ତିଆରି କରନ୍ତି । ମୂଳତଃ ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟାରେ ସେ ଜଣେ ଧୁରନ୍ଧରବିଶେଷ । ମୋର ଜଣେ ଆତ୍ମୀୟର ଆତ୍ମୀୟ ଚାକିରୀ ସକାଶେ ମୋ ପାଖକୁ ଅନେକ ଥର ଆସିଲା । ଚାକିରୀର କଳ ବା ଗଛ ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ । ଲୋକଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯେ, କେଉଁଠି ଚାକିରୀ ଖାଲି ହେଲେ ମୁଁ ତାହା ପାଇଁ ସୁପାରିସ କରିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାକିରୀ ବଜାରରେ ତ ନିଅଣ୍ଟ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ! ମୁଁ ତାକୁ ରଙ୍ଗାଧର ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ଠକ୍‌ଠକ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଲୁଗାବୁଣା ଶିଖିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲି; କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଲୋକଟା କହିଲା—"ଛି, ମୁଁ ସେ ଛୋଟ କାମ କରିବି ନାହିଁ ।" ତହୁଁ ମୁଁ କହିଲି—ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ଅପେକ୍ଷା କର, ଜଜ୍ କିମ୍ବା କଲେକ୍ଟରର କାମ ଖାଲି ହେଲେ ଦରଖାସ୍ତ କରିବ । ସେହିଦିନଠାରୁ ଲୋକଟି ଆଉ ମୋତେ ଦେଖା ଦେଇ ନାହିଁ । ଚାକିରୀର ମୋହ ଲୋକଙ୍କୁ ଏପରି ଗ୍ରାସ କରି ବସିଛି ଯେ, ହାୟ ଚାକିରୀ, ହାୟ ଚାକିରୀ ବୋଲି ଲୋକେ ଚାକିରୀ ପଞ୍ଚାକ୍ଷରୀ ମହାଭାରତମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁଅଛନ୍ତି । ପର ପାଦରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବେଶି ମାଲୁମ କରିବେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବିକା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ କେହି ସୁଦ୍ଧା ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହାନ୍ତି । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ କେବେ ଘୁଞ୍ଚିବ, ତାହା ଯେ କଳନା କରୁଛି, ସେହି ଏକା ଜାଣେ । ଯୁବକମାନଙ୍କ ବେକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟାଏ ଉଦାହରଣ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଘଟଣାଟା ଦୈନିକ ସମାଚାରରେ ବାହାରିଥିଲା । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଇନ୍‌କମ୍ ଟାକ୍ସ ଅଫିସରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ କେତେ ଜଣ ଅଧିକ କିରାଣି ରହିବା ଦରକାର । ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କାଏ ଲେଖାଏଁ ଫିସ୍ ଦେଇ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି କେତେ ଜଣ ଯୁବକଙ୍କ ନାମ ସହାଏ ସୁବିଧାର ଦରଖାସ୍ତ ପଡ଼ିଅଛି । ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି. ଏ., ଏମ. ଏ ଉପାଧିଧାରୀ ଅଧିକ ଅଛନ୍ତି । ମୋଟରେ କେତେ ଜଣ ଯୁବକ ପାଇବେ, ତାଙ୍କର କେତେ ଟଙ୍କା ଫିସ ସାର୍ଥକ ହେଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କର ୩୯୮ ଟଙ୍କା ଅକାରଣ ହେଲା । ଲାଭ କିଏ ପାଉଛି, ମୂଳ କି ବୁଡ଼ିଲା । ଏହାପରି ଫିସ ପରିମାଣ ଅଧିକ ହେଲେ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ହୁଅନ୍ତା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଶଶୀବାବୁ ଆସି କହିଲେ—ଆପଣ ଆରପାଖ ବାରଣ୍ଡାକୁ ଆସନ୍ତୁ । ସେଠାରେ ତିନି ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ସହ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ସମାଜର କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଫଟୋ ନିଆଯିବ । ମୋର ବିଶ୍ରାମ କରିବା ଶେଷ ହେଲା । ସୁବୋଧ ପିଲା ପରି ଉଠି ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଲି । ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେ ଜଣ ପାଉଁଛ ତଳେ ବସିଲୁ । ଆଉ ସମସ୍ତେ ପଛରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଫଟୋଗ୍ରାଫର ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ତାହାର ଯନ୍ତ୍ର ସଜାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଥରେ ଥରେ ଆସି କାହାର ବେକ, କାହାର ହାତ ସଳଖାଇଦେଇ ଯାଉଥାଏ, କାହାର ଲୁଗା ସଜାଡ଼ିଦେଇ ଯାଉଥାଏ । ପୁଣି ମୁଖରେ ଆନନ୍ଦର ଚିହ୍ନ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେଉଥାଏ । ତାହା ଗୋଟାଏ ଯନ୍ତ୍ରଣାର କଠୋର କଷରତ । ଫଟୋ ପଡ଼ିସାରିଲା । ସମସ୍ତେ ଉଠି ସଭାଗୃହ ଭିତରକୁ ଗଲୁଁ । ଗୃହଟି ସବୁଜ ବସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ନାମ ସାର୍ଥକ କରୁଥିଲା । କାନ୍ଥ, ବାଡ଼, ଚୌକି, ଟେବୁଲ—ସବୁ ସବୁଜ ପଟରେ ଶୋଭିତ, ସବୁଜ ବସ୍ତ୍ରର ଫୁଲପତ୍ରରେ ସୁନ୍ଦର । ଗୋଟାଏ ହାର ମୋ କଣ୍ଠରେ ଲମ୍ବାଇ ଦିଆହେଲା । ବୁଢ଼ାକାଳରେ ନିଜର ବେଶ ଦେଖି ହସ ମାଡ଼ୁଥାଏ, ଲଜ୍ଜା ବି ହେଉଥାଏ । ଏଣେ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ, ଉତ୍ତେଜନା ଓ କର୍ମସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଆଶାରେ ମନ ଫୁଲି ଉଠୁଥାଏ । ସେମାନେ ମୋ ଭଳି ନଗଣ୍ୟ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ, ତାହା ତାଙ୍କର ଉଦାରତା ଓ ହୃଦୟବତ୍ତାର ନିଦର୍ଶନ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିରଋଣୀ । ଏ ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର କି ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ବା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିବି ? ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅତୁଳ ଆନନ୍ଦ ପାଇଲି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ କଣିକାଏ ଆନନ୍ଦ ବି ଦେଇପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହି ଅନୁଶୋଚନା ମୋ ମନରେ ରହିଗଲା । ଖଣ୍ଡିଏ ସୁମୁଦ୍ରିତ ମାନପତ୍ର ସଭାରେ ପଠିତ ହୋଇ ମୋତେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ତହିଁ ପରେ ସମାଜର ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ କେତେକ ପୁସ୍ତକ ଉପହାର ଦିଆହେଲା । ମୁଁ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରି ମହାର୍ଘ ଦୁର୍ଲଭ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲି । ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସତ୍‌ସାହିତ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରି ଉତ୍କଳବାଣୀ-ଭଣ୍ଡାରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସାହିତ୍ୟରେ ଯେତେ ବିଭିନ୍ନ ଶାଖା ଗଠିତ ହେବ, ଦେଶର ସେତେ ମଙ୍ଗଳ । ତାହା ଦ୍ୱାରା ମୂଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ଦୃଢ଼ ଓ ପରିପୁଷ୍ଟ ହେବ । କର୍ମୀମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ କର୍ମସ୍ପୃହା ସେମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ମୁଖରେ ଜ୍ୟୋତିରୂପରେ ଫୁଟିଉଠିବାର ଦେଖି ମୋର ଶୁଷ୍କ ଅସାଡ଼ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଉଠିଲା, ତାହା ମୁଁ କେବଳ ଜାଣେ—ତାହା ପ୍ରକାଶର ଭାଷା ନାହିଁ । ଯଦି ମୋର ଅତୀତ ତରୁଣତ୍ୱ ଯେବେ ଫେରିଆସନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ଏହି ତରୁଣମାନଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ହୋଇ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ମଣନ୍ତି । ପୁଣି ମନେ ମନେ କହିଲି—ମା ଉତ୍କଳ-ଦେଶୀ, ତୋତେ ଅଭାଗିନୀ ବୋଲି କିଏ କହେ ? ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କହନ୍ତି, ସେ ଭ୍ରାନ୍ତ । ତୋର ଏହି ତରୁଣ ସୁପୁତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଓ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭବ କରି ତୁ ଯେ ମହାସୌଭାଗ୍ୟବତୀ, ଏହା କିଏ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବ ? ଏହି ଯୁବକ ପ୍ରକୃତ ଦେଖିଥିଲେ—"ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ମା'ଗୋ ଧରିଅଛୁ ତୋଳେ, ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ କିନ୍ତୁ ନ ଦେଖିଲି ତୋଳେ" କବି ଏଭଳି ଆକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଅବସର ପାଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ସେକାଳର ଯୁବକ ପ୍ରକୃତ ଏପରି ନ ଥିଲା । ଯୁବକ ଯେ ଅଗ୍ନିର କୁମାର, ଶକ୍ତିର ଶିଷ୍ୟ, ଏକାଳର ଉତ୍କଳଯୁବକ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଉଅଛି । ହେ ଯୁବକ, ହେ ନବୀନର ପୂଜାରି, ତୁମ୍ଭେ କେବଳ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଅ । ନୂତନ ଆଲୋକରେ ଦେଶମାତାର ମୁଖ ହାସ୍ୟମୟ, ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କର, ଏ ବୃଦ୍ଧର ଏହାହିଁ ଶେଷ ଆଶୀର୍ବାଦ । ତୁମ୍ଭ ଦାନର ପ୍ରତିଦାନ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । କେବଳ ଆଶୀର୍ବାଦହିଁ ପ୍ରତିଦାନରୂପେ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି । ଗ୍ରହଣ କର ଯୁବକ, ଗ୍ରହଣ କର ।

ଅନନ୍ତର ବିଜ୍ଞାନଶାଖାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ନାରାୟଣ ମିଶ୍ର ଏମ୍. ଏସ୍. ସି. ପୁଷ୍ପମାଳାରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବିଜ୍ଞାନବିଦ୍ୟା ସ୍ୱଭାବତଃ "ଶୁଷ୍କଂକାଷ୍ଠଂ ତିଷ୍ଠତ୍ୟଗ୍ରେ" ପରି ନୀରସ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭିନ୍ନ ଅବୈଜ୍ଞାନିକର ମନ ତାହାର ରସ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସଭାପତି ମହାଶୟ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଯେ ଅଭିଭାଷଣ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ, ତାହା ମନ୍ଦ ନୁହେଁ—ସେଥିର ମୂଲ୍ୟ ଅଛି; ମାତ୍ର ଜଣକର ସ୍ୱଙ୍କା ମନଃପୂତ ହୋଇପାରି ନ ଥିବା ମର୍ମରେ 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା' ଯେଉଁ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳରେ ତାହା ପ୍ରଥମ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ପ୍ରାରମ୍ଭମାତ୍ର ଦେଖି ଭଲ ମନ୍ଦ ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବିଜ୍ଞାନଶାଖାର ଅଧିବେଶନ ଶେଷ ହେଲା ପରେ ଜଣେ ବଙ୍ଗୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟବିଦ୍ୟାବିତ୍ ଯୁବକ 'ବିମାନ-ବିହାର' ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠକଲେ । ପ୍ରବନ୍ଧର ଭାଷା ଠିକ୍ ଓଡ଼ିଆ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଛଅମାସ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଶିଖି ସେଥିରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବା କମ୍ ସାହସର କଥା ନୁହେଁ ! ତଥାପି ପ୍ରବନ୍ଧଟି କାହାରିଦ୍ୱାରା ସଂଶୋଧନ କରାଇନେଇଥିଲେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ତହିଁପରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିରଜାମୋହନ ସେନାପତି ମହାଶୟ ମାଜିକ୍ ଲଣ୍ଠନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଧାନ ଓ ଗହମର ଖାଦ୍ୟପ୍ରାଣ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ବୁଝାଇଥିଲେ । ବିଷୟଟି ସ୍ୱଭାବତଃ ଜଟିଳ ହେଲେହେଁ ସେ ଖୁବ୍ ସରଳଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷଣୀୟ ସାର କଥା ଅନେକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବକ୍ତବ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ହେବାରୁ କାହାରି କାହାରି ଟିକିଏ ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି ଘଟିଲା ପରି ଜଣାହେଉଥିଲା । ଶେଷରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରିହର ମହାପାତ୍ର ଏମ. ଏ., ବି. ଏଲ ସଭାପତିମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ବକ୍ତୃତା କଲେ । ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଯେପରି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ସାରଗର୍ଭକ, ସେହିପରି ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅନର୍ଗଳ. ଲିଖିତ ଭାଷଣ ପଢ଼ିଲା ପରି ତାଙ୍କର ମୌଖିକ ବକ୍ତବ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ସେଥିର ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ଅଧିକ ବା ଅତିରଞ୍ଜିତ ନୁହେଁ । ଏରୂପ ସରଳ ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ବକ୍ତୃତା ମୁଁ ଜୀବନରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଶୁଣିଅଛି । ସେଦିନ ପ୍ରାୟ ରାତି ନଅଟା ପରେ ସଭାଭଙ୍ଗ ହେଲା । ଏହିଠାରୁ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟସମାଜର ଊନବିଂଶ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳକୃଷ୍ଣ କର ବି.ଏ., ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରିହର ମହାପାତ୍ର ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ ବି. ଏ ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକଙ୍କର ସମାଜ ପ୍ରତି ଜୀବନ୍ତ ଆଗ୍ରହ, ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠା, ପ୍ରଗାଢ଼ ମମତା ଓ ଆତ୍ମପ୍ରାଣତା ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏହି ନବକର୍ମୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାଜର ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସେମାନଙ୍କର କର୍ମତତ୍ପରତା ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଉଲ୍ଲାସର ଲହରୀ ଖେଳିଯାଏ । ମୂଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ସଭାପତି-ଅଭିଭାଷଣ ପୂର୍ବରୁ ଛପା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳକୃଷ୍ଣ କର ନିଜ ବ୍ୟୟରେ ସେହି ରାତିରେ ତାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକାକାରରେ ଛପାଇ ତହିଁ ପରଦିନ ସଭାରେ ବିତରଣ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସଭାପତିରୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଏହା ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ଏକମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । କେତେ ବର୍ଷଯାଏଁ ସମାଜ କେବଳ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା ; ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜ ବୋଲି କହିଲେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ, ସେପରି କିଛି ନିଦର୍ଶନ ନ ଥିଲା । ସମାଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘର କଥା ଦୂରରେ ଥାଉ, ସମାଜ ନାମରେ ଗୋଟାଏ କାହୁଅ କଳା ବା ପୋତା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆକାରପ୍ରକାରନାସ୍ତି ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ଅବସ୍ଥାର ମଧ୍ୟରେ ସମାଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ବା ନଅଟି ଅକ୍ଷରର ସମଷ୍ଟି 'ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜ' ନାମ ଧାରଣ କରିଥିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ବସ୍ତ୍ରରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଶଶୀବାବୁଙ୍କ ସମୟରୁ ତାହା ଆକାର ଧରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶଶୀବାବୁ ସମାଜର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ଣ୍ଣଧାର ହସ୍ତରେ ସମାଜର ଜୀବନ-ତରଣୀ ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟସମାଜ କହିଲେ ଯାହା ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ଶଶୀବାବୁଙ୍କର ଅଠର ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ଓ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମର ଅମୃତ ଫଳ । ଏତଦ୍ୱାରା ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏକାଙ୍ଗ-ରତବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି କହୁ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ କାହାର କାହାର ଚିନ୍ତା, କଳ୍ପନା ବା ସହାୟତା ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମିଶିଅଛି । ଏକେଶ୍ୱର, ନିଃସଙ୍ଗ ଯୋଗୀ ଋଷିଙ୍କର ବି ଉତ୍ତର ସାଧକ ଥାଏ । ପୁଣି ଯେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଉ ପଛେ, ସଂସାରର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଜଣକଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୂଳ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ସେଥିରେ ଅନେକଙ୍କର ସହାୟତା ମିଶିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ମୋର କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ, ସାହିତ୍ୟସମାଜର କ୍ରମବିକାଶ ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଶଶୀବାବୁଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାର ଅଂଶ ସମଧିକ—ଆନ୍ତରିକତା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବହୁଗୁଣ । ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦକତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ସମାଜର ପାଣ୍ଠି ଦଶଟଙ୍କା-ମାତ୍ର ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜର ସମ୍ପତ୍ତି ଅର୍ଦ୍ଧଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟଳ ଅଚଳ ଥିଲେ ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧିଶାଳିନୀ ବୁଦ୍ଧି ଆପେ ଆସି ସାଧକକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ । ଅନ୍ୟଥା ଉପରେ ଉପରେ ଭୁସି ବୁଲି ବାହ୍ୟର ଢେଙ୍ଗୁରା ବଜାଇଲେ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ଖାଲି କଥାରେ ଚିଡ଼ା ଭିଜେ ନାହିଁ । ସମାଜସଂଲଗ୍ନ ପୁସ୍ତକାଗାରରେ ବାଉନ୍ନ ହଜାର ପାଞ୍ଚହଜାର ପୁସ୍ତକ ସଞ୍ଚିତ ଅଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ସମାଜର ଉପକରଣ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରବନ୍ଧର ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା ଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟର କମ୍ ଉପକାର ହୋଇ ନାହିଁ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ପାଇଁ ଅନେକଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଆସିଅଛି—ସାହିତ୍ୟ-ରାଜ୍ୟରେ ଚିନ୍ତାର ସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟ ଖେଳିଅଛି । ବିନା କପର୍ଦ୍ଦକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଠର ବର୍ଷକାଳ ସମାଜର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶଶୀବାବୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ନିର୍ବାହ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ଅସାଧାରଣ କୃତିତ୍ୱର ପୁରସ୍କାର ସେ ଏ ପାଖରେ ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପାଖରେ ନିଶ୍ଚୟ ପାଇବେ । ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜ ଥିବାଯାଏ ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମ ଅକ୍ଷୟ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ନିଷ୍ଠା ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ହେବ ।

ଆଉ ଜଣେ ଉଦ୍ୟମବାନ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ୍-ଚନ୍ଦ୍ର ବାନାର୍ଜି ବି. ଏ. । ତାଙ୍କ ପରି କର୍ମପିପାସୁ ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମନ, ପ୍ରାଣ, ହୃଦୟ ଅଦମ୍ୟ କର୍ମ-ପିପାସାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶରତ୍ ବାବୁ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ସାରା ଜୀବନରେ କେହି କେତେ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ନିରଳସ କର୍ମଦେବତାର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରିୟଶିଷ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ 'ପଲ୍ଲୀ-ମଙ୍ଗଳ' ଦେଶର ପ୍ରଭୂତ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରୁଅଛି । ନବ ଭାବେ ଲାଭଜନକ କୃଷିଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପତ୍ରିକାଖଣ୍ଡିର ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେଥିରେ ସାହିତ୍ୟାଦିର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ସ୍ଥୂଳରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଦେଶୋନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଯାହା ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ସବୁ ପ୍ରାୟ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ରୂପରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଶରତ୍ ବାବୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି କୃଷକମାନେ ବାସ୍ତବରେ ଉପକାର ପାଉ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଛନ୍ତି । କେଣ୍ଟୁ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଲାଳାୟିତ । ମଫସଲର ନିରକ୍ଷର ଲୋକ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ବ୍ୟାଙ୍କ ଅଫିସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହରେ ଧାଇଁ ଆସିବାର ମୁଁ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଅଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସେ ସାହିତ୍ୟର ନୀରବ ସାଧକ । ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମିତିର ସେ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଓ କର୍ମୀ । ଏହା ହେତୁରୁ 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା' ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଠୋର ଅପ୍ରିୟ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କରି ଦେଶର ଉନ୍ନତିକଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା କି ଦୋଷାବହ ? ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟ ପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବିଶ୍ୱସାହିତ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛି, ସେହି ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ର, ନବୀନଚନ୍ଦ୍ର, ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର କିଏ ଥିଲେ ? ବଙ୍ଗଦେଶର ପ୍ରଫେସର, କଲେକ୍ଟର, ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚରାଜକର୍ମଚାରୀ ନିଜର ମାତୃ-ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ ଏବଂ ଧନ୍ୟ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଯାହା ଅନ୍ୟ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଗୁଣ, ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଦୋଷ, ଏହାଠାରୁ ବଳି କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଦୀପିକାର ସମ୍ପାଦକ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ, ବିଦ୍ୱାନ୍, ଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ ଏଭଳି ବିଦ୍ୱେଷ ବିଷୋଦ୍‌ଗାର କରିବା ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ କି ? ଘରର ଢିଙ୍କି କୁମ୍ଭୀର ହେଲେ ତାକୁ କପାଳଦୋଷ ନ କହି କଅଣ କହିବାକୁ ହେବ ? ଦୀପିକା ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ପତ୍ରିକା, ତାହା ପ୍ରତି ଦେଶର ଭକ୍ତିସମ୍ଭ୍ରମ ଅଛି । ତାହାର ସେ ଭକ୍ତିସମ୍ଭ୍ରମ ଏରୂପ ବ୍ୟବହାରରେ ଅକ୍ଷତ ରହିବ ତ ? ମହାତ୍ମା ଗୌରୀଶଙ୍କର, ଦେଶପୂଜ୍ୟ ସୁଦାମଚରଣ, ପଣ୍ଡିତପ୍ରବର ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଯେଉଁ ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେହି ଆସନର ଗୌରବ ଓ ମୂଲ୍ୟ ଏରୂପ ମନ୍ତବ୍ୟରେ କଳୁଷିତ ହେବ ନାହିଁ ତ ? ଦୀପିକାର ମହତ୍ତ୍ୱ କଣିକାଏ ହାନି ହେଲେ ଦେଶ-ହୃଦୟରେ ବଜ୍ରାଘାତ ପରି ବ୍ୟଥା ଜାତ ହେବ, ଏହା ଉତ୍ତମରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାତୃସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନତି ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ଏତେବେଳେ ତାହାର ରକ୍ଷକ ହେବା ଉଚିତ । ଭକ୍ଷକ ହେଲେ ସବୁ ସରିଯିବ, ଦେଶକୁ ପୁଣି ଅନ୍ଧକାର ଗ୍ରାସିବ । ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଜବଦ କରିବା ପାଇଁ ମସ୍ତବମାନେ କି କୂଟ କୌଶଳ କରି ନ ଥିଲେ ? ସେଥିରେ ସାହିତ୍ୟର ଯେଉଁ କ୍ଷତି ହେଲା, ତାହା ସ୍ମରଣ କଲେ ଚକ୍ଷୁ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଆସେ । ତାହାର ଫଳରେ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାର ଅଦ୍ଭୁତ କେତେ ମହାର୍ହ ରତ୍ନପ୍ରାପ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ସମ୍ପାଦକୀୟ ହୃଦୟ ଉଦାରତାର ପରିଚୟ ଦେବାଳୟ, ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ଲଘୁତା ପାଇଁ ସେଠାରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ଏହା ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ । ହୃଦୟର ନୈତିକ ବଳରେ ବଳୀୟାନ୍ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ହାକିମ କାହିଁକି ଏତେ ମୋଟା ବେତନ ପାଉଛି, ସେ ହାକିମ କାହିଁକି ଏତେ ଏଲାଉନ୍‌ସ ପାଉଛି, ଏଭଳି ହାସ୍ୟକର ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ସେ ଭାର ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ, ସେଥିପାଇଁ ଯୋଉ କଷ୍ଟ ହେଲେ ନିଜର ଦେହ ବଥା କରିବ ସିନା, ସେଥିରେ ଆଉ ଜାହାର କଅଣ ଯିବ ? ଯାହା ସତ୍ୟ, ଯାହା ଧର୍ମ, ଯାହା ନ୍ୟାୟ, ତାହାର ପୂଜା କରିବାକୁ ହେବ—ଅନ୍ୟଥା ପୂଜା ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ଓ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଶୂଳୀ ଦେବା ପରି ହେବ ।

ସେଦିନ ସଭା ଭାଙ୍ଗିବାବେଳକୁ ସାଢ଼େ ନଅଟାରୁ ବେଶୀ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ହଠାତ୍ ନ ଉଠି ଗହଳି ଭାଙ୍ଗିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ରହିଥାଏ । ସ୍ୱର୍ଗତ ସବ୍‌ଜଜ୍ ଗଗନଚନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ମୋ ପାଖରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ ଭିକାରି ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଆଣି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ପରିଚୟ କରାଇଦେଇଥିଲେ । ସେ କହିଲେ—ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ଥିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି । ମୁଁ କେତେଟେ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଅଛି, ପାଣ୍ଡୁଲିପିଗୁଡ଼ିକ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ସଂଶୋଧନ କରାଇନେବି ବୋଲି ବହୁ ଦିନରୁ ଇଚ୍ଛା ପୋଷଣ କରିଥିଲି । ଆପଣ କଟକ ଆସିଛନ୍ତି ଶୁଣି ବଡ଼ ଖୁସି ହୋଇ ଭାବିଲି—ଭଗବାନ ଆଣି ସୁବିଧା ଘଟାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ଥରେ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା

କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବରୁ ପରିଚୟ ନାହିଁ, କିପରି ଯାଇ ସାକ୍ଷାତ କରିବି, ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ ହେଲା । ଉଦାସୀ ବାବୁଙ୍କୁ କହିବାରୁ ସେ ସାକ୍ଷାତ କରାଇଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଲି । ମୁଁ କହିଲି—କାଲି ଦିନ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ମୁଁ ଉତ୍ତର ବାହାରିବି, ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଲେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବି । ସେଠାରେ ସଂଶୋଧନ କରି ଯଥାଶୀଘ୍ର ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ ଡାକରେ ଆପଣଙ୍କ କଟକ ଠିକଣାରେ ପଠାଇଦେବି । ତହୁଁ ପରଦିନ ସକାଳେ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ମୋ ବସାକୁ ପଠାଇଦେବେ ବୋଲି କହି ସେ ବିଦାୟ ନେଲେ । ତହୁଁ ପରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଚୌଧୁରୀ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏହି ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ୍; କିନ୍ତୁ ଅତି ସରଳ ବ୍ୟବହାରରେ ବହୁଦିନର ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ପରି ସେ ମୋତେ ନିଜର ଆତ୍ମୀୟ କରିନେଲେ । ତାହାହିଁ ବନ୍ଧୁଜନଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଉଦାରତା । ସେ ଦିଗ୍‌ଗଜ ତୁଲ୍ୟ ବିଦ୍ୱାନ୍; କିନ୍ତୁ ସରଳ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର । ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ଦୌହିତ୍ର । କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ବୋଧହେଲା ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ନୈସର୍ଗିକ ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରତିଭା ତାଙ୍କର ଏହି ଦୌହିତ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭୂତ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଅଛି । ସେହି ମଧୁର ସ୍ୱର, ସେହି ବଚନଭଙ୍ଗୀ, ଏମନ୍ତ କି ମୂର୍ତ୍ତିର ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଅଛି । ମନେ ମନେ ଭାବିଲି—ବୋଧହୁଏ ବିଧାତା ଦେବପ୍ରକୃତିକ ଉତ୍କଳବ୍ୟାସଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣରୂପେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ-ମାତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସ୍ନେହୋପହାର ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରିୟତା ସର୍ବଜନବିଦିତ । ସେ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟସମାଜର ସମ୍ପାଦକ, ପ୍ରାଚୀ-ସାହିତ୍ୟସଂଘର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଏବଂ ସବୁଜ ସାହିତ୍ୟ ସମିତିର ସହକର୍ମୀ । ମାତୃସାହିତ୍ୟ ତାଙ୍କଠାରେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶା ରଖିଅଛି । ସେ ଦେଶପୂଜ୍ୟ ମାତାମହଙ୍କର ପଦାଙ୍କାନୁସରଣ କରି ତାଙ୍କର ଅମର କୀର୍ତ୍ତିର ଉପଯୁକ୍ତ ଦାୟାଦ ହୁଅନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏହି କାମନା କରୁଅଛି । ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାବାସୀ । ବାଲେଶ୍ୱର ସବୁ ବିଷୟରେ ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରଥମ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଆସିଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ମୁନସଫ୍ ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ସବ୍‌ଜଜ୍ ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ଇଞ୍ଜିନିୟର ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ସ୍କୁଲ ଇନସପେକ୍ଟର ଓ ପ୍ରଧାନକବି ରାଧାନାଥ ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ମହାରାଜା ଉପାଧିଧାରୀ ଜମିଦାର ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ସଦରଆଲା ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନକାର ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ, ପ୍ରଥମ ବାରିଷ୍ଟର ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ । ଚିରକାଳ ବାଲେଶ୍ୱର ଏହିପରି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରକ୍ଷାକରି ଆସୁଅଛି । ଏଣିକି ତାହାର ଏହି ସୁଖ୍ୟାତି ରକ୍ଷାର ଭାର ବାଲେଶ୍ୱରର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ—ଏହା ସେମାନଙ୍କର ମନରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ଜନ୍ମଭୂମିର ଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯହିଁରେ ନଷ୍ଟ ନ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଗୁରୁତର ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି, ତାହା ସେମାନେ ନିତ୍ୟ ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠି ସର୍ବାଗ୍ରେ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତୁ । ଏ ଗୌରବ ରଖି ନ ପାରିଲେ କଳଙ୍କ ସେହି ଯୁବକମାନଙ୍କୁହିଁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ।

ମୁଁ କାଲି ଘରକୁ ଯିବି, ଆଜି ଶେଷ ବିଦାୟର ଦିନ । କାହାରି କାହାରି ସଙ୍ଗରେ ମୋର କେବେ କେବେ ଥରେ ଅଧେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ଅନେକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜୀବନରେ ଆଉ ସାକ୍ଷାତର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । କଟକ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଉକ୍ତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଗଞ୍ଜାମକୁ ଆସିଲା ଦିନୁ ମୁଁ ଆଉ କୁଆଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ି ନାହିଁ । ଏହିଥର କଟକ ଆସିଲି, କଟକ-ଠାରୁ ବି ଶେଷ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ହେବ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ବୈଶାଲୀ ନଗରୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଥିଲେ, "ଏ ପ୍ରିୟ-ନଗରୀ ଆଉ ମୋର ନୟନ-ପଥରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।" ପ୍ରିୟଭୂମିର ଆକର୍ଷଣ ବାସ୍ତବରେ ଅତି ପ୍ରବଳ । ଯେ ପିତା-ମାତା, ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ର ପରିବାର ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେ ପ୍ରିୟଭୂମିର ମମତା ଛାଡ଼ିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସବୁ ବିଚ୍ଛେଦ ସହିହୁଏ; ମାତ୍ର ପ୍ରିୟଭୂମିର ବିଚ୍ଛେଦ ସହିହୁଏ ନାହିଁ । ବୟୋଧର୍ମ ମୋତେ ଆଣି ଶ୍ମଶାନ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଥରେ ଠିଆକରାଇଅଛି । ଦୂର ସ୍ଥାନର କଥା କିଏ ପଚାରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପକ୍ଷରେ ଉଗ୍ରର ହେବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ଆସି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ବସିଲାଣି; ମାତ୍ର ଦେହରେ ମିଶାଇ ନେଇପାରି ନାହିଁ, ଏତିକି ବାକି ଅଛି । ଏଣିକି ସବୁ ଫିକ୍‌ଟିଆ ବୋଧ ହେଉଅଛି, ଛନଅ ମଧ ଲାଗୁଛି । ମୋତେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ିଦେଇ ବନ୍ଧୁହିତୈଷୀ ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତେ ଆଗରୁ ଚାଲିଗଲେଣି । ଯେ କେତେଖଣ୍ଡ ପତ୍ରିକା ପଢ଼ୁରହୁଛି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବୁଢ଼ାଇଗଲି ! ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ଫକୀରମୋହନ, ଗୌରୀଶଙ୍କର, ଗଙ୍ଗାଧର, ନୀଳମଣି, ନନ୍ଦକିଶୋର, ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ, ରାମଶଙ୍କର, ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ାମଣି ପ୍ରଭୃତି ମହାର୍ହ ମଣିରତ୍ନବୃନ୍ଦ ଏହି କେତେ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟ-ଦେବୀଙ୍କ ମୁକୁଟରୁ ଝଡ଼ିପଡ଼ିଲେଣି । ସେହିଭଳି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସଙ୍ଗୀ ଆଉ ମିଳିବେ ନାହିଁ । ତାହା ସ୍ମରଣ କଲେ ନିଜକୁ ନିତାନ୍ତ ନିଃସଙ୍ଗ ନିଃସହାୟ ବୋଧହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ବାସ୍ତବରେ ହୃଦୟରେ, ପ୍ରାଣରେ, ମନରେ ଦାରୁଣ ବଜ୍ରାଘାତର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆଣି ଦେଉଛି । ସେ ଦେବମନୁଷ୍ୟ, ସେ ଉତ୍ସାହ, ସେ କାଳ, ସେ ସ୍ନେହମମତା ସହାନୁଭୂତି ସବୁ ଯାଇଅଛି । ତାହାସବୁ ସ୍ମରଣ କରିବାବେଳକୁ ଚକ୍ଷୁ ଫାଟି ଧକ୍କା ବାହାରି-ପଡ଼ିଲା ପରି ଲାଗୁଅଛି । ଅଶ୍ରୁଛଳରେ ଚକ୍ଷୁରୁ ରୁଧିର ଧାରା ବହିଆସୁଅଛି, ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରୁ ନୀରବ ଭାବରେ ହାହାକାର ଧ୍ୱନି ଉଠୁଅଛି । ଯେତେବେଳଯାଏ ଲେଖାଲେଖିରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ, ସେତିକି ସମୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲି ରହିଥାଏ, ନଚେତ୍ ଭୁଲିବାର କଥା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ବି ଭୁଲିବାର ପାତ୍ର ନୁହନ୍ତି । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଲାଗିଥିଲା, ତାହା ଏ କାଳରେ ଅଗାର ଅଗୋଚ । ଏଣିକି ସଂସାରରେ ମନ ଲାଗୁ ନାହିଁ, ଧରିଆଣିଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ପ୍ରାଣ ଅଧୀର ବ୍ୟାକୁଳରେ କଅଣ ଖୋଜୁଛି, ତାହା ବି ଜାଣିହେଉ ନାହିଁ; ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଖାଲି ଛଟପଟ ହେଉଅଛି । ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ କି ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ । ମନ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ି ବୁଲି କଅଣ ଖୋଜୁଛି; ମାତ୍ର ପାଉ ନାହିଁ । ଅଜ୍ଞାନ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ତୀବ୍ର ଜ୍ୱାଳାରେ ଆତ୍ମା ଦଗ୍ଧହେଉଅଛି । ଜୀବନ ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ମରଣ ଜୀବନର ବନ୍ଧୁ; ମାତ୍ର ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ପରି ଦୁଷ୍ଟ ଶତ୍ରୁ ଆଉ ନାହିଁ । ସେ ମାରେ ନାହିଁ—କଲବଲ କରେ । ସାହିତ୍ୟ-ସେବା ମୋତେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିଲା, ସେଥିରେ ଲାଗିଲେ ମୁଁ ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ—ନିଜକୁ ବି ଭୁଲିଯାଏ; ମାତ୍ର ଏଣିକି ତାହା ଆଶାନୁରୂପ ହେଉ ନାହିଁ । ତହିଁକି ଶକ୍ତି ପାଉ ନାହିଁ, ଶକ୍ତି ବଦଳରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଟାଣିଟୁଣି ହୋଇ ଯାହା କିଛି କରିବାକୁ ହେଉଅଛି—ସେଥିରେ ଆତ୍ମା ତୃପ୍ତ ହେଉ ନାହିଁ । ଦିନକରେ ଯାହା ହେଉଥିଲା, ମାସକରେ ତାହା ହେଉ ନାହିଁ । ଆତ୍ମା କାନ୍ଦୁଛି; ମାତ୍ର ହସ୍ତ ଶକ୍ତି ପାଉ ନାହିଁ । ନିଜର ଦେହ ନିଜକୁ ଭାରି ଲାଗୁଛି—ଘୃଣା ବି ଲାଗୁଛି, ଏହାଠାରୁ ଦୁର୍ଗତି ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ଏକା ମୋତେ ନୁହେଁ—ଶେଷକାଳକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଏହିପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟେ, ତାହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—ଏହାହିଁ ମୋର ଆତ୍ମସାନ୍ତ୍ୱନା । ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ, ବରଂ ବିରକ୍ତି ବୋଧ ହେଉଅଛି, ପୁଣି ପ୍ରକୃତି ରୁଷ୍ଟ ହୋଇଉଠୁଅଛି । ସେଥିପାଇଁ କାଳେ କାହାର ଘୃଣାର ପାତ୍ର ହେବାକୁ ହେବ, ଏହି ଆଶଙ୍କା ସ୍ୱତଃ ମନରେ ଜାତ ହେଉଅଛି । ଏହିପରି ନ ତୀର ନ ନୀର ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି ସେଥିରୁ ତ୍ରାହି ପାଇବା ସକାଶେ ଶେଷ ଜୀବନରେ ଲୋକେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏଣିକି ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅଭିମାନଗ୍ରସ୍ତରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି । ସର୍ବଦା ମହାନ୍ ପଦାର୍ଥ ଆଗରେ ନ ଦେଖିଲେ ଆତ୍ମତୁଳନା କରି-ହୁଏ ନାହିଁ । ନିଜେ କେଡ଼େ କ୍ଷୁଦ୍ର, ଏହା ନ ଜାଣିଲେ କେହି ଧର୍ମସାଧନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଭିତରେ ଗର୍ବ, ଅଭିମାନ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ତୂପାଏ ଆବର୍ଜନା ପୂରାଇ ବାହାରେ ଧର୍ମସାଧନା କରିବା ଧର୍ମସାଧନା ନୁହେଁ—ତାହା ପ୍ରୌଢି ବାଦନା । ବନ ପର୍ବତ, ସମୁଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ମହା ପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତି ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷୁଦ୍ରତା ବୁଝାଇଦେଇପାରେ ନାହିଁ । ତାହା ବଶିଷ୍ଠର ଆଦର୍ଶ । ସେହି ଆଦର୍ଶ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଖିଲେ ମାନବର ଦର୍ପ ଆପେ ଆପେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ମନକୁ ଶାନ୍ତ, ସ୍ଥିର, ସଂଯମ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖେ । ମହାନ୍‌ର ଶକ୍ତି ମହାନ୍, ଇତରର ସେ ଶକ୍ତି କାହୁଁ ଆସିବ ? ମହାନ୍ ଏକା ମହାଶିକ୍ଷାର ଆଧାର, ସେହି ଶିକ୍ଷା ଲୋଭରେ ଯୋଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ବନପର୍ବତରେ ବା ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବାସ କରନ୍ତି । ମୋର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ ବା କାହିଁ ? ସେ ଆଶା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଧୃଷ୍ଟତା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ଗହଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରେ ମୁଁ ବାହାରକୁ ଆସିଲି । ଉପସ୍ଥିତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କିଛିକ୍ଷଣ ଆଳାପ କରି ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଶେଷ ବିଦାୟ ନେଇ ବସାକୁ ଆସିଲି । ସେଦିନ ଭୀଷଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ପବନର ସଞ୍ଚାର ଆଦୌ ଅନୁଭୂତ ହେଉ ନ ଥାଏ । ବୋଧହୁଏ ପବନ ଦେବତା ବି ଦାରୁଣ ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ଶିଥିଳାଙ୍ଗ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ଡେଣା ଅବଶ, ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ତାହା ସେହି ଜାଣନ୍ତି । ଦେବକୂଟ ମାୟା ମନୁଷ୍ୟ ବା କଅଣ ବୁଝିବ ? ସେଦିନ ଦୁଇପହରଠାରୁ ମୁଁ ଖରାରେ ତାତି ପରି ଘୂରି ବୁଲି-ଥିଲି, ପୁଣି ରାତି ନଅଟା ଯାଏ ଲୋକାରଣ୍ୟ ଭିତରେ ରହିବାକୁ ହେଲା । ସେଭଳି ଅଭ୍ୟାସ ମୋର ନାହିଁ, ତାହା ବହୁକାଳରୁ ବିଦାୟ ନେଇଅଛି । ଅଭ୍ୟାସର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଇ ଅବସାଦକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲି, ଏଥିରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅଧିକ ବାଧିଲା ବୋଲି ତାହାର ଦୋଷ କଅଣ ? ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ପାରକଟ ସରେଇ ଥିଲା ନାହିଁ । ସେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରି ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ପୀଠରେ ଅଧା ପଡ଼ିଥାଏ । କି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱରସ୍ତମ୍ଭିତ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ନାସିକାରେ ଅବୃତ୍ତି କରୁଥାଏ । ତାହା ନାକର ଭାଷା, କଣ୍ଠର ସେ ଭାଷା ବୁଝିବାର ଦକ୍ଷତା ବା ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେବେଳେ ତ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ଖୋଲକଲା ତାହା ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ, ତଥାପି ସେ ଆଉ କି ବର ମାଗୁଥାଏ, ତାହା ସେହି ଜାଣେ । ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟରେ ତାହାର ଧାରଣା ଭାଙ୍ଗିଲି । ସେ ନିଦ୍ରା-ଦେବତାର ପୂଜାରୁ ଉଠି ଉଦର-ଦେବତାର ପୂଜାର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ବି ତାହାର ସହକର୍ମୀ ହେଲୁଁ । ଅନେକ ରାତି ଯାଏ ମୋତେ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ବାରଣ୍ଡାରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟର ସଙ୍କେତ ଦେଖାଗଲା; ପ୍ରାଚୀଦିଗ୍‌ବଧୂ ହସିଉଠିଲା । ଉଚ୍ଚବୃକ୍ଷ ଓ ସୌଧମାଳା ହୀରକମୁକୁଟରେ ଭୂଷିତ ହେଲେ । ଅନ୍ଧକାର ତାହାର ଯବନିକା ପିଠାଇ ତଳକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା । ସାରା ସୃଷ୍ଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଜଳରେ ଧୌତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧହେଲା । ପବନ ରୁଦ୍ଧ, ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ମୋତେ ଖରା ପରି ଲାଗୁ-ଥାଏ । ତେବେ ତ ବେଳଯାଏ ସହରର ଗହଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଙ୍ଗି ନ ଥାଏ । ଦୂରରୁ ଜନ-କୋଳାହଳ ଭାସି ଆସୁଥାଏ । ସହରରେ ଦିନରାତି ସମାନ, ଏହା କାଳ୍ପନିକ କଥା ନୁହେ । ଦୁହିଲା ମୁଖର ହୃଦୟରୁ ବେଳେବେଳେ ବିବେକର ସତର୍କ ବାଣୀ ଉଠିଲା ପରି ପ୍ରହରୀର କୁହାଟ ଶୁଣାହେଉଥାଏ । ଦୁଇଟା ବାଜିଗଲା ପରେ ମୋତେ ଘଣ୍ଟାଏ ନିଦ୍ରା ହୋଇଗଲା । ଏତକ ପ୍ରକୃତିର ଦୟା । ତାର ଅଭ୍ୟାସମତେ ଚାରିଟାବେଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟ କର୍ମରେ ଲାଗିଲି । ଘଣ୍ଟାକ ନିଦ୍ରାରେ ସାରା ରାତିର ଅନିଦ୍ରାର ଅବସାଦ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଭାତର ଅମୃତ ସ୍ପର୍ଶରେ ନବ ଜୀବନ, ନବ ଶକ୍ତି ଲାଭ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ-ହେଲା । ସ୍ନାନ ପରେ ଶରୀର ମନ ଅଧିକ ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଅଧିକ ଶୀତଳ ଜଣାଗଲା, ଭାରଭୂତ ଦେହ ଫୁଲ ପରି ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ହୋଇ ଆସିଲା । ପ୍ରଭାତ ମଧୁର କାଳ, ସବୁଆଡ଼େ ମଧୁବୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ । ଦେବାଳୟର ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟାର ପବିତ୍ର ଶବ୍ଦ ମଧୁ ଉପରେ ମଧୁ ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେକାଳରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତର ରୁକ୍ଷ-କଠୋର-ଭାଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ ବି ମଧୁର ହୋଇଉଠେ । ସ୍ନାନ ପରେ କିଛିକ୍ଷଣ ଭଗବତ୍ ଚିନ୍ତାରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ବାହାରକୁ ଆସି ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ବାରଣ୍ଡାରେ ଯାଇ ବସିଲି । ଏହି ସମୟରେ ଶଶୀବାବୁ ତାଙ୍କର ନିତ୍ୟପୋଷ୍ୟ କନ୍ଦାପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେଇସାରି ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ; ଏଣୁ ତେଣୁ ଦୁଇକଥା କହି ବଳିଲା ପରି ପୁଣି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ।

ମାୟାବଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ମାୟାକୁ ଛାୟା ପରି ସବୁବେଳେ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ବୁଲୁଥାଏ । ବାଟରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଗଛମୂଳରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ବସି ବିଶ୍ରାମ କଲେ ସେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରତି ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଗୋଟାଏ ମାୟା ଜନ୍ମିଯାଏ । ଏହି ବସା ଘରଟିରେ ମୁଁ ସୁଦ୍ଧା ନମାସ ରହିଅଛି, ଆଜି ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ହେବ— ଏ କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଲାକ୍ଷଣି ଗୋଟାଏ ଅଜ୍ଞାତ ବିଷାଦ ଆସି ମନକୁ ଅଭିଭୂତ କରି ପକାଉଅଛି । ଅଳ୍ପ ସମୟର ତ ଏକଥା, ଦୀର୍ଘ ସଂସାର ପ୍ରବାସ ପରେ ସ୍ୱସ୍ଥାନକୁ ଫିରିବାବେଳେ ମନ ବ୍ୟାକୁଳ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ମାୟା ଗୋଟାଏ କି ବିଚିତ୍ର ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଠା, ସେ ହଠାତ୍ ଲାଗିଯାଇ ଏପରି କାମୁଡ଼ିଧରେ ଯେ, ସହସ୍ର ଚେଷ୍ଟାରେ ଧୋଇ ଛଡ଼ାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ତାକୁ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଯେତେ ଯତ୍ନ କରାଯାଏ, ସେ ସେତେ କାମୁଡ଼ିଧରେ । ଏ ଘର ମୋର ନୁହେ, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ, ଅଥଚ ଏ ଘର ପ୍ରତି ମୋର ଏତେ ମାୟା ! ଯହିଁରେ ମୋର ଅଧିକାର ନାହିଁ, ତାହା ପ୍ରତି ଏତେ ଆସକ୍ତି କାହିଁକି ? ପର ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଏହି ଲାଳସା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦେଖି ହସମାଡ଼େ, ଲଜ୍ଜା ବି ହୁଏ— ନିଜର ଚରିତ୍ର ପ୍ରତି ଘୃଣା ବି ହୁଏ, ତଥାପି ତାହା ଛାଡ଼ିଯାଏ ନାହିଁ । ମାୟାର ଏ କି ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ! ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ବାଜେ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଏତେ ମାୟା ପ୍ରକାଶ କରେ; ମାତ୍ର ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଯାହାଙ୍କର ଦୟା ଉପଲବ୍ଧି କରେ, ଯାହାଙ୍କ ଦୟାଋଣରେ ସେ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଋଣୀ, ଯାହାଙ୍କ ଦୟା ବିନା ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସୁଦ୍ଧା ବଞ୍ଚି ରହିପାରିବ ନାହିଁ, ସେହି ଅନନ୍ତ ଦୟାମୟ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ କେତେ ମାୟା ପ୍ରକାଶ କରେ ? ଦିନାନ୍ତରେ, ମାସାନ୍ତରେ ବା ବର୍ଷାନ୍ତରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କୁ ଥରେ ସ୍ମରଣ କରେ ନାହିଁ । ଭଗବାନ ଯେ ଅଦ୍ଭୁତ ସାହୁକାର, ତାହା ସେ ଭୁଲିଯାଏ । ସାହୁକାର ଖାତକକୁ ଋଣ ଦେଇ ମୂଳ କଳନ୍ତର ସହ ଆଦାୟ କରିନିଏ ; କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ଋଣ ଆଦାୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଋଣର ସୁଧ ଓଲଟି ଖାତକକୁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଯେପରିକି ସେ ଖାତକ, ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟ ପାଳିତ ମନୁଷ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାହୁକାର । ତାଙ୍କପ୍ରତି ମମତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ତେଣେ ଥାଉ, ତାଙ୍କର ଏ ମହାଦୟା ସୁଦ୍ଧା ମନୁଷ୍ୟ ଭୁଲିଯାଏ । ଏହାଠାରୁ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଏହିପରି ଖେଳା-ମହେଶ୍ୱର । ଏହା ତାହାର ଭୁଲ ନୁହେ ; କାରଣ ଦୁର୍ଚିତର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ । 'ଅତିପରିଚୟାଦବଜ୍ଞା' ଯାହା କହନ୍ତି, ଏହା ତାହାର କଠୋର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଯେ ଜନ୍ମଦାତା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା, ପୁଣି ବିପଦତ୍ରାତା— ହାୟ, ଅକୃତଜ୍ଞ ମାନବ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିଯାଏ । ତାହାର କୃତଘ୍ନତାର ସୀମା ନାହିଁ, ସେହିପରି ଭଗବାନଙ୍କର ଦୟାରି ବି ସୀମା ନାହିଁ । ଅକୃତଜ୍ଞ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୟା ଅଧିକ । ଏହି ହେତୁରୁ ସିନା ସେ ଜଗତର ନସିଶ୍ୱରି ପ୍ରଭୁ, ସେ ସ୍ୱଗୁଣରେ ମହାନ୍, ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଦୋଷରେ କ୍ଷୁଦ୍ର, ଅତି ହେୟ, ନରକର କୀଟ । ଯେ ତାହାର କେହି ନୁହେ, ତାହା ପ୍ରତି ମମତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ, ଆଉ ଯେ ତାହାର ସର୍ବସ୍ୱ, ତାହା ପ୍ରତି ଉପେକ୍ଷା ପ୍ରକାଶ କରେ । ମନୁଷ୍ୟ ସାରଜୀବ ନା ଇତର ତୁଚ୍ଛ ଜୀବ, ତାହା ଆଉ ଖୋଲି କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଥାଉ ସେ ଚର୍ଚ୍ଚା, ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପଙ୍କକୁ ଘାଣ୍ଟିଲେ ନିଜ ଉପରକୁ ଛିଟିକିବ ସିନା !

ପ୍ରାୟ ଆଠଟା ସମୟରେ ଶଶୀବାବୁ ଆସି ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଦେଖାଇ କହିଲେ—"ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଅଣ ପରାମର୍ଶ କରିବା ସକାଶେ କମିଶନର ସାହେବ ଏହି ଚିଠି ଲେଖି ମୋତେ ଡାକିଅଛନ୍ତି । ନଅଟାବେଳେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣ ତ ଦଶଟା ପୂର୍ବରୁ ଷ୍ଟେସନକୁ ବାହାରିଯିବେ, ସୁତରାଂ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଆଉ ସାକ୍ଷାତର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ।" ଏତିକେଣି ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ସେ ବିଦାୟ ନେଇ ଗଲେ । ତହିଁପରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁ ଆସି ସେହି କଥା କହିଲେ । ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି—ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଉପବାସବ୍ରତ ସମସ୍ତ ସତ୍‌ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ ପକାଇଅଛି । ସେଥିପାଇଁ କମିଶନର ସାହେବ ମହୋଦୟ ସହରର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତ ଲୋଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେବୁର ବାଟେଇଦେଇ ଆସି ମନେ ମନେ କହିଲି—ଆଉ ସାକ୍ଷାତ୍ ନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଲା ତ ନାହିଁ, ମନରେ ସାକ୍ଷାତ ହେଉଥିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ସେହି ସା ାହିଁ ପ୍ରକୃତ ସାକ୍ଷାତ । ଦୃଷ୍ଟିର ସାକ୍ଷାତର ସୁଯୋଗ ସବୁବେଳେ ସୁଲଭ ନୁହେଁ—ସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ମନର ଗତି ଅବ୍ୟାହତ—ସେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଶତ ପର୍ବତ, କେତେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ପ୍ରିୟଜନ ବା ପୂଜ୍ୟଜନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଆସେ । କବି ଯଥାର୍ଥ ଗାଇଅଛନ୍ତି—"ଜିଣଇ ସହସ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟ ମତି, ପ୍ରଭଞ୍ଜନର ବେଗ ଆଲୋକ ଗତି ।" ସମସ୍ତଙ୍କର ମତି ଚଞ୍ଚଳ—ଗତିଚଞ୍ଚଳ—ଭକ୍ତି ଚଞ୍ଚଳ—ସବୁ ଚଞ୍ଚଳ।

ଆଜି ବସାରେ ଗୋଟାଏ କ୍ଷିପ୍ରତା ଧାଇଁ ବୁଲୁଅଛି । କିଏ ଲୁଗାପଟା ବାନ୍ଧିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ—କିଏ ଚଞ୍ଚଳ ଷ୍ଟେସନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଅଛି, କିଏ ବଜାର ସଉଦା କିଣିବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ଧାଉଁଅଛି । ଦେଖୁଦେଖୁ ନଅଟା ବାଜିଗଲା । ମୁଁ ଖାଇସାରି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଭାରତ-ସେବକ ସମିତିର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସଦସ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏଥର ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନବେଳେ ସେ ନ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶମିଶ୍ରଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଡେପୁଟେସନ ଗହଣରେ ସେ ସିମଲା ଯାଇଥିଲେ; ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ଶେଷରେ ଫେରିଆସି ଆଜି କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଘରକୁ ନ ଯାଇ ବାହାରେ ବାହାରେ ମୋତେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କର ଆଶାବାଣୀ ଶୁଣି ମନ ଅପୂର୍ବ ପୁଲକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁ ଧନୀ ନୁହନ୍ତି, ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଦେଶକାର୍ଯ୍ୟରେ ଯାଇଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ବାଟରେ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । ସାଧୁ କାର୍ଯ୍ୟର ସହାୟ ଭଗବାନ—ଏ ଉକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଣ୍ଣ ସଜୀବ ସତ୍ୟ । ମନ ସାଧୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଜୀବନ, ମନ ଥିଲେ ଧନର ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣି ମନେ ମନେ କହିଲି—ଧନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ସାହସ ! ସତ୍ ସାହସ ବଳରେ ତୁମ୍ଭେ ବିନା ନୌକାରେ ସମୁଦ୍ର ଲଙ୍ଘିଯାଇପାର । ବାସ୍ତବରେ ମନସ୍ୱୀ ଓ ସାହସୀ ନିର୍ଦ୍ଧନ ଯାହା କରିପାରେ, ଅମନସ୍ୱୀ ନିଃସାହସୀ କୋଟିପତି ତାହା କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁ ଦେଶକାର୍ଯ୍ୟରେ ବାତୁଳ ! ତାଙ୍କ ଭଳି ଆଦର୍ଶ ଦେଶକର୍ମୀ ଦେଶରେ ବିରଳ । ଆଜି ବାଲେଶ୍ୱରରେ ତ କାଲି ଗଞ୍ଜାମରେ, ପରଶ୍ୱଃ ସମ୍ବଲପୁରରେ । ଏହିପରି ଚକ୍ରବତ୍ ସେ ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଦେଶୋନ୍ନତିର ଶାଖା-ପ୍ରଶାଖା ସବୁଆଡ଼େ ତାଙ୍କର ସମାନ ଦୃଷ୍ଟି । ସେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ତ୍ୟାଗୀ ଓ ଆଦର୍ଶ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ । ଆଜି ପୁଣି ସେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଯାଇ ସେଠାରେ ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ମିଳନୀ ବସାଇବେ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହାତରେ ସେ ଶତହସ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଆଦର୍ଶ ଯୁବକ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗର୍ବଗୌରବର କାରଣ, ଏହା ବୋଲିବା ଦ୍ୱିରୁକ୍ତିମାତ୍ର । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ଉଠି ଘରକୁ ବାହାରିଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ରେଲ-ଷ୍ଟେସନକୁ ବାହାରିଲୁ । ଗାଡ଼ି ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆହୋଇ ଆରୋହୀର ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲା । ରଥୀର ଆସନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ରଥ ଚାଲିଲା । ଏହି ସ୍ମରଦନ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅଡ଼କୁ ଯାଉଅଛି, ପ୍ରତିଥର ବିଭିନ୍ନ ପଥର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛି । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ପରି ସଡ଼କମାନ ଖଣ୍ଡୋପଲ ଦନ୍ତ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଅଛି । କେତେକ ସ୍ଥାନ ଏତେ ଅପରିଷ୍କୃତ ଯେ, ମଫସଲର ଇତର ଗ୍ରାମ ସୁଦ୍ଧା ତେତେ ଅପରିଷ୍କୃତ ନୁହେଁ । ନାକରେ ଲୁଗା ଗୁଞ୍ଜି ସୁଦ୍ଧା ନର୍ଦ୍ଦମାର ପୂତିଗନ୍ଧରୁ ହାତ ମିଳେ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁଠାରେ ମାରୁଆଡ଼ି ବସନ୍ତି, ସେଠାରେ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବେଶୀ । ଅଧିବାସୀଙ୍କର ନାସିକା ଗନ୍ଧ ସହ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀରେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ଏତାଦୃଶ ଶିଥିଳତା ସହନୀୟ ନୁହେଁ । କରଦାତାମାନେ କର ଦେଇ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବଦଳରେ ଏହି ଜୀବନ୍ତ ନରକ ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହା ସାମାନ୍ୟ ଆକ୍ଷେପର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନସତ୍ତ୍ୱେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ନିଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ ହେବାକୁ ନାହିଁ । କଟକ ସହର ମହାକାଳ ଫଳ ପରି ଉପରେ ଚହଟ ଚକ୍‌ଚକ୍; ମାତ୍ର ଭିତରେ ପୋଡ଼ା ଅଙ୍ଗାର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱଜନବୃଦ୍ଧି ନ ପଡ଼ିବାଯାଏ ସହରର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘୁଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ଆଲୁଅର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ତତୋଽଧିକ ଶୋଚନୀୟ । ଅନେକ ଗଳିରେ ଯେପରି ଆଲୁଅ ଦିଆହୁଏ, ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକର ଆଲୋକ ବରଂ ତାହାଠାରୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର । କଟକର ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଲେଖି ବସିଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ହେବ, ଏ ପ୍ରବନ୍ଧର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସେଥି ପାଇଁ ସ୍ଥାନାଭାବ । ଯଥାସମୟରେ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚି ଟିକଟ କାଟି ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ହେଲା । ରେଲ ପଥର ଦୃଶ୍ୟ ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସେଥିର ପିଷ୍ଟପେଷଣ ଅନାବଶ୍ୟକ । ଏ ଥରର ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ପ୍ରତି ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ରହିବାମାତ୍ରେ ଗୋଟିଏ ବାଳକ ଓ ଗୋଟିଏ ବାଳିକା ଆସି ଗୀତ ଗାଇ ପଇସା ମାଗନ୍ତି । ବାଳକଟି ରୂପରେ ଯେପରି ଗନ୍ଧର୍ବ, ବାଳିକାଟି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅପ୍ସରା । ପେଟ ବାଳକର ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର । ସେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ପେଟରେ ଚାପୁଡ଼ା ମାରି ଗୀତ ଗାଏ । ମୁଁ ତାକୁ କହିଲି—ପେଟକୁ ଏତେ ଜୋରରେ ପିଟିଲେ ତୋର ପ୍ଳୀହା ଫାଟିଯିବ, ତୁ ଗାଲରେ ଚାପୁଡ଼ା ମାରି ହୋଇ ତାନ ମାନ ଠିକ୍ କର । ବାଳକଟି ପଇସାଟିଏ ଦକ୍ଷିଣା ନେଇ ହସି ହସି ଚାଲିଗଲା । ତାହାର ତ ଚିରଅଭ୍ୟାସ, ସେ ମୋ ଉପଦେଶକୁ ହାସ୍ୟ ନ କରିବ କାହିଁକି ? ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟ ସୁସାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଅଭ୍ୟାସ ମନୁଷ୍ୟର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଶକ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯୁଧିଷ୍ଠିର

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମହାଜନମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଠାରୁ ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଘଟଣା ଘଟିଥାଏ, ତାହା ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭାବରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେଲେ ତାକୁ ଜୀବନୀ କହନ୍ତି । ଦେଶ, ଜାତି ବା ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କିଏ କି ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବିଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛନ୍ତି—ତାଙ୍କର କି କି ମହତ୍ ଗୁଣ ଥିଲା—କାହିଁକି ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ପୂଜାଭକ୍ତି କରନ୍ତି—ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ କିପରି ମହାନ୍—ଉପଦେଶ କିରୂପ ମୂଲ୍ୟବାନ୍—ଲକ୍ଷ୍ୟ କିଭଳି ଉଚ୍ଚ, ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଜୀବନୀରୁ ଶିକ୍ଷା ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଜୀବନୀରେ ଅନେକ ମଣିମାଣିକ୍ୟ ଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜାଣିବାର କଥା ଓ ଶିଖିବାର କଥା ବହୁତ ଥାଏ । ସେ କି ଉପାୟରେ ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ, କି ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନିଜର ନଶ୍ୱର ନାମକୁ ଅମର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ସବୁ ଜାଣିଲେ ସେହିପରି କରିବାକୁ ମନ ବଳିବ ଏବଂ ଆଖି ଆଗରେ ଉନ୍ନତିର ସରଳ ସୁଗମ ପଥ ଦିଶିଯିବ । ଅନୁକରଣ ସ୍ପୃହା ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱାଭାବିକ ସହଜ ବୃତ୍ତି । ସେ ଆଦର୍ଶ ଦେଖିଲେ ଅନୁକରଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାଙ୍କ ଜୀବନୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଉଅଛି, ସେ ଜଣେ ମହାପୁରୁଷ ବା ମହାମାନବ । ତାଙ୍କର ମାତୃଭକ୍ତି, ଧର୍ମନିଷ୍ଠା, ସତ୍ୟ-ପ୍ରିୟତା, ଭ୍ରାତୃବାତ୍ସଲ୍ୟ, ସହିଷ୍ଣୁତା, ବିନୟ, ସୌଜନ୍ୟ, ଦୟା, କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ସଦ୍‌ଗୁଣ ଅତୁଳନୀୟ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମପଥରୁ ସେ କ୍ଷଣେମାତ୍ର ଘୁଞ୍ଚୁ ନ ଥିଲେ । ଜଗତର ସକଳ ସଦ୍‌ଗୁଣ ତାଙ୍କୁ ମହଦାଶ୍ରୟ ମଣି ତାଙ୍କଠାରେ ଶରଣ ପଶିଥିଲେ । ସ୍ଥୂଳରେ କହିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ ସବୁ ଶୁଭଗୁଣ ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ହୁଏ, ସେ ସମସ୍ତ ତାଙ୍କର ଥିଲା । ସେହି ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ନାମ 'ଯୁଧିଷ୍ଠିର' । ସେ ଇଷେ ରାଜାର ମନୁଜମଣି; ମାତ୍ର ଦେବତ୍ୱ, ଋଷିତ୍ୱ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟପଣ ବିସ୍ତାର କରି ବସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଆଦର୍ଶ ରାଜା, ଆଦର୍ଶ ଯୋଗୀ, ଆଦର୍ଶ ଗୃହୀ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଦର୍ଶ ମାନବ ଥିଲେ । କେଉଁ କାଳରୁ ସେ ପୃଥିବୀ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେଣି; ମାତ୍ର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବର୍ଷ ହେଲା ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦେବତା ପରି ପୂଜା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଚିରକାଳ କରିବେ । ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର କୀର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଜଗତର ଆରାଧ୍ୟ କରି ରଖିଅଛି । କୀର୍ତ୍ତି ଅମୃତ, ଅତ କୀର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଅମର । କୀର୍ତ୍ତିମନ୍ତର ଜୀବନ ସେହି କୀର୍ତ୍ତି ସହ ଲଗ୍ନା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଜକୁ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଭୃତ୍ୟସ୍ୱରୂପ ମଣୁଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମନିଷ୍ଠ, ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିମାନେ ତାଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ନାମକୁ ପାପମୁକ୍ତି ଆଶାରେ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ମହାମନ୍ତ୍ରରେ ନିବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେ—ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କୁ ଏକାସନରେ ବସାଇଅଛନ୍ତି । ଯଥା—

"ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକୋ ନଳୋରାଜା ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକୋ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଃ
ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକା ଚ ବୈଦେହୀ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକୋ ଜନାର୍ଦ୍ଦନଃ ।"

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ, ତାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ମହାପାପ ସୁଦ୍ଧା ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ଏଭଳି ମଧୁର ଯେ, ସେ ଅତି ସହଜରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ମିଶିଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକର ମନରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାୟୀ ସୁନେଲି ଦାଗ ବସାଇବାକୁ ସମ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରି ଧର୍ମବୀର, କର୍ମବୀର, ଜ୍ଞାନବୀର, ବିଶ୍ୱାସବୀର ଅଳ୍ପ ଏ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଏକାନ୍ତ ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସୀ ଏବଂ ଈଶ୍ୱର-ନିର୍ଭରଶୀଳ ଥିଲେ ; ଆଉ ନିଜକୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଦେଶର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ମଣୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଦେଶର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢରୂପେ ଧରି ସେ ବିଷରୁ ସୁଦ୍ଧା ଅମୃତ ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ଯାହାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଏହିପରି ଅଟଳ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ନିଜେ ଆସି ତାଙ୍କ ହାତ ଧରି ବାଟ ଦେଖାଇ ନେଇଯାଆନ୍ତି ।

ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବରେ କୁରୁରାଜବଂଶରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ପାଣ୍ଡୁ ଓ ବିଦୁର ନାମରେ ତିନି ଭାଇ ଥିଲେ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜନ୍ମରୁ ଅନ୍ଧ ଥିବାରୁ ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । କନିଷ୍ଠ ବିଦୁର ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ହସ୍ତିନା ନଗରୀ କୁରୁବଂଶର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ହସ୍ତିନାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିଲ୍ଲୀ କହନ୍ତି । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁଃଶାସନ ପ୍ରଭୃତି ଶହେ ପୁଅ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ, ନକୁଳ, ସହଦେବ ନାମରେ ପାଞ୍ଚପୁଅ ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ତିନିଜଣ ତାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ମହିଷୀ କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ, ପଞ୍ଚମ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଣୀ ମାଦ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ପାଣ୍ଡୁ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ପତିପରାୟଣା ମାଦ୍ରୀ ପତିଙ୍କ ଚିତାନଳରେ ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜ୍ଜନପୂର୍ବକ ପତିଙ୍କର ଅନୁଗାମିନୀ ହେଲେ । କୁନ୍ତୀ ଶିଶୁ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଘେନି କଷ୍ଟରେ ଦିନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ କୌରବ ଏବଂ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପାଣ୍ଡବ କହନ୍ତି । କୌରବ ଶହେଭାଇ ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଭାଇଙ୍କୁ ଆଦୌ ଦେଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କୌରବ-ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଭାରି ଅଭିମାନୀ, କୁଟିଳ, କୁତର୍କୀ ଓ ହିଂସ୍ରକ । ତାହାର ଭାଇମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାରି ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ; ମାତ୍ର ପାଣ୍ଡବଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ । ସେ କୁରୁବଂଶର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ମହାମଣି । ଭାଇମାନଙ୍କୁ ସେ ନିଜ ହସ୍ତରେ ନିଜ ଆଦର୍ଶରେ ଗଢିନେଇଥିଲେ । ଭାଇମାନେ ତାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତ ଏବଂ ଆଜ୍ଞାବହ ଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଣ୍ଡବ ଭୀମ ଅସାଧାରଣ ବଳଶାଳୀ, ଦୃଢପ୍ରତିଜ୍ଞ ଓ ଅଦ୍ଭୁତକର୍ମା । ନାମ ସଙ୍ଗରେ ଆକୃତିର ମେଳ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ସାର୍ଥକନାମା ଭୀମଙ୍କର ନାମକରଣ ଆକୃତିର ଅନୁରୂପ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଲୋକେ କହୁଥିଲେ, ଉଗ୍ର କ୍ଷାତ୍ରଶକ୍ତି ପୁରୁଷ ରୂପ ଧରି ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି । ବାସ୍ତବରେ ଭୀମଙ୍କ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି ସର୍ବଦା ଚରି ବୁଲୁଥିଲା । ଏତେ ଶକ୍ତିମନ୍ତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ରୀତକିଙ୍କର ପରି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ସର୍ପ ସର୍ବତ୍ର ଉଗ୍ରସ୍ୱଭାବ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶିବଙ୍କ ନିକଟରେ ନମ୍ର । ତୃତୀୟ ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସକଳ ପ୍ରକାର ଶସ୍ତ୍ର-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ, ଧର୍ମଯୋଗୀ ଏବଂ ଧନୁର୍ବେଦରେ ସ୍ୱୟଂ ଧନୁର୍ବେଦ ପରି ଜଗତରେ ଅଜେୟ । ନକୁଳ,ସହଦେବ ଦେବସେନାପତି କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ଅଶେଷ ଗୁଣଶାଳୀ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଠାରୁ ବଳି ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ, ବିଶେଷତଃ ବୈମାତ୍ରେୟ ଭାଇ ନକୁଳ, ସହଦେବଙ୍କୁ ସୋଦରଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଭ୍ରାତାମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେବୋପମ ଅଗ୍ରଜଙ୍କର ସେହି ସ୍ନେହ-ଋଣ ଅଜସ୍ର ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନଦ୍ୱାରା ପରିଶୋଧ କରିଦେଉଥିଲେ । କୌରବ ପାଣ୍ଡବ ପଞ୍ଚୋତ୍ତର ଶତଭ୍ରାତା ପ୍ରଥମେ କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଧନୁର୍ବେଦ ଶିକ୍ଷା କଲେ । ତହିଁପରେ ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କର ଧନୁର୍ବେଦ-ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ଜଣେ ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ ଧନୁର୍ବେଦଜ୍ଞ ଥିଲେ ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ଆଦର, ସ୍ନେହ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ପ୍ରତିଦାନରେ ସେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ହିଂସା ଓ ଘୃଣା କରେ । ସର୍ପକୁ ଦୁଗ୍ଧ ପାନ କରାଇଲେ ସେ ବିଷୋଦ୍ଗାର କରେ ସିନା ! ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ସମୂଳ ବିନାଶ କରିପାରିଲେ ସେ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିବ ଭାବି ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରାଜସଭାରେ ସେମାନଙ୍କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନେକ ଥର ଲୁଣ୍ଠିତ ଅପମାନିତ କଲା । ଥରେ ଭୀମଙ୍କୁ ବିଷ୍ଟାଏରେ ବିଷଲଡ଼ୁ ଖୁଆଇ ତାହାର ପ୍ରାଣବିନାଶର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଧର୍ମବଳ, ଚରିତ୍ରବଳ, ବିଶ୍ୱାସବଳରେ ବଳୀ; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଆପଦରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥାଏ ।

ପ୍ରଜାମାନେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଯୌବରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଦୁର୍ଯୋଧନ ତଣ୍ଟିରେ ପାଣି ଗଳିଲା ନାହିଁ; ସେ ଈର୍ଷାରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ-ପଡିଲା । କି କୌଶଳରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବ, ଏହି ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଗିଲା । ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ବାରୁଣାବନ୍ତ ନଗରୀର ପ୍ରଶଂସା ବାରମ୍ବାର ଶୁଣାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ପାଣ୍ଡବମାନେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରରେ ରହିଲେ ହସ୍ତିନାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେ ନାନା କୌଶଳରେ ବଶ କରି ନିଜେ ରାଜା ହେବାର ସୁବିଧା କରିନେବ, ଦୁର୍ଯୋଧନର ଏହି ଦୁରଭିସନ୍ଧି ଥିଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ବାରୁଣାବନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ଦୁର୍ଯୋଧନ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ରହିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୋଚନ ବା ମାୟାପୁରୀ ତୁଲ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଗୃହ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଦେଲା । ସେହି ଗୃହ ଜତୁ, ଘୃତ ପ୍ରଭୃତି ଅଗ୍ନି ଅଗ୍ନିଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ବିଶେଷ କୌଶଳରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ମହାଭାରତରେ ଏହି ଗୃହ 'ଜତୁଗୃହ' ନାମରେ ଅଭିହିତ । ପାଣ୍ଡବ-ମାନେ ମାତାଙ୍କ ସହ ସେହି ଘରେ ଯାଇ ରହିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ତ ସ୍ୱୟଂ ଧର୍ମର ଅବତାର, ସେ ଛନ୍ଦ କପଟ ଭିତରକୁ ପଶିବେ କାହିଁକି ? ଦିନେ ନିଶୀଥ ସମୟରେ ଦୁର୍ଯୋଧନର ଗୁପ୍ତ ଆଦେଶରେ ସେ ଘର ପୋଡି-ଦିଆହେଲା । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଆଗରୁ ଏ କଥା ବିଦୁର-ପ୍ରେରିତ ଗୁପ୍ତଚରଦ୍ୱାରା ଜାଣିପାରି ଘର ଭିତରେ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଖୋଳାଇ ସେହି ବାଟେ ବାହାରିଯାଇଥିଲେ । ସେହି ଗୃହଦାହରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ କୁନ୍ତୀ ସହିତ ପୋଡିହୋଇ ମଲେ ବୋଲି ରାଜ୍ୟଯାକ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଦୁର୍ଯୋଧନ ଏ ସମ୍ବାଦରେ ନିଜକୁ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ମଣି ପରମ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କଲା । ସେ ଅନେକ ବଡ ବଡ଼ ରାଜା ଏବଂ ପ୍ରତାପୀ ବିଖ୍ୟାତ ବୀରଙ୍କୁ ଧନ, ମାନରେ ବଶୀଭୂତ କରି ରଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭୀଷ୍ମ, ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ମହା ମହା ରଥୀ ତାହାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ହୋଇ ରହିଲେ । ଭୀଷ୍ମ କୌରବ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ପିତାମହ ଓ ଦ୍ରୋଣ ସେମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଗୁରୁ । କର୍ଣ୍ଣ ଦୁର୍ଯୋଧନର ସଖା । ଦୁର୍ଯୋଧନ ତାକୁ ଅଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା କରାଇଥିଲା । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଦୁର୍ଯୋଧନର କୃତଜ୍ଞ ଭୋଗୀ ଥିଲେ ।

ଏଣେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଖୁଡ଼ୁତା ବିଦୁରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଗୃହଦାହ ମୃତ୍ୟୁବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ମାତାଙ୍କୁ ଘେନି ଛଦ୍ମବେଶରେ ବନେ ବନେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେମାନେ ନାନା ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରି ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନନ୍ତର ସେମାନେ କିଛିଦିନ 'ଏକଚକ୍ରା' ନଗରୀରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଭୀମ ସେଠାରେ ମହାପ୍ରତାପୀ ବକ ରାକ୍ଷସକୁ ଗୋପନରେ ବଧ କରି ନଗରୀକୁ ରାକ୍ଷସର ଉପଦ୍ରବ, ଉତ୍ପୀଡନରୁ ରକ୍ଷା କଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ସେଠାରୁ ଯିବାବେଳେ ଅଙ୍ଗାରପର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ପଥ ଅବରୋଧ କଲା । ଅର୍ଜୁନ ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜୟ କରି ତାହାର ଶିରଚ୍ଛେଦନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଗନ୍ଧର୍ବର ସ୍ତ୍ରୀ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପୋଡ ତଳେ ପଡି ପତିର ପ୍ରାଣଭିକ୍ଷା କଲା । ଧର୍ମରାଜ ତାହାପ୍ରତି ଦୟା ବହି ଅଙ୍ଗାରପର୍ଣ୍ଣକୁ ଛାଡିଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଅର୍ଜୁନ ଭ୍ରାତାଦେଶମତେ ଗନ୍ଧର୍ବକୁ ହତ୍ୟା ନ କରି ଛାଡିଦେଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ମହାନୁଭବତା ଓ ମହାପ୍ରାଣତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ ଗନ୍ଧର୍ବପତ୍ନୀ ଉଭୟେ ତାଙ୍କଠାରେ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଅବଳାର ଗୌରବ ରକ୍ଷା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ ନୁହେ ।

ତଦନନ୍ତର ପାଣ୍ଡବମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣବେଶ ଧରି ପାଞ୍ଚାଳରାଜ୍ୟରେ ଜଣେ କୁମ୍ଭାର ଘରେ ବସା କରି ରହିଲେ ଏବଂ ଭିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଣେ ଦ୍ରୁପଦ-ରାଜକନ୍ୟା ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ସ୍ୱୟମ୍ବର ଘୋଷଣା ଶୁଣି ପାଞ୍ଚ ଭାଇଯାକ ଯାଇ ଦ୍ରୁପଦ ରାଜଧାନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ସ୍ୱୟମ୍ବରରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ ପଣ ଥିଲା । କେତେ ଯୋଜନ ଉପରେ ଶୂନ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ମତ୍ସ୍ୟ ରଖାହୋଇଥିଲା । ତାହା ତଳେ ଏକ ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଚକ ଘୂରୁଥିଲା । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟାଏ ପାତ୍ରରେ ଜଳ ତଳେ ରଖାହୋଇ-ଥିଲା । ସେହି ଜଳରେ ଉପରସ୍ଥ ମତ୍ସ୍ୟ ଓ ଚକର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପଡୁଥିଲା । ଯେ ଅଧୋମୁଖରେ ସେହି ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ଚକଛିଦ୍ର ପଥରେ ବାଣ ବିନ୍ଧି ମତ୍ସ୍ୟର ବାମଚକ୍ଷୁ ଫୁଟାଇଦେବ, ରାଜକନ୍ୟା ତାହାରି କଣ୍ଠରେ ବରମାଳ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବେ । ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭାରେ ଅନେକ ରାଜା, ରାଜପୁତ୍ର, କ୍ଷତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଦର୍ଶକ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ; ମାତ୍ର କେହି ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲେ ନାହିଁ । କେତେ ଜଣ ଅତି ସାହସୀ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ବିଫଳକାମ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣସଭା ମଧ୍ୟରୁ ଅର୍ଜୁନ ଉଠିଯାଇ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଲାଭ କଲେ । ତହୁଁ ପାଞ୍ଚଭାଇ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଘେନି ରାତିରେ ଆସି ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦ୍ୱାରମୁହଁରେ ଠିଆ-ହୋଇ କୁନ୍ତୀଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ—"ମା, ଦିନସାରା ବୁଲି ବୁଲି ରାତିରେ ଗୋଟିଏ ଭିକ୍ଷା ମିଳିଲା—ଦେଖିବ ଆସ ।" କୁନ୍ତୀ ଘର ଭିତରୁ କହିଲେ—"ପାଞ୍ଚ ଭାଇଯାକ ବାଣ୍ଟି କରି ନିଅ ।" ଏ ଆଦେଶ ଅସଙ୍ଗତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ତାହା ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବରେ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାଳନ କରିଥିଲେ । ପାଞ୍ଚ ଭାଇଯାକ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ଧର୍ମପତ୍ନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଅଗାଧ ମାତୃଭକ୍ତିର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଯେଉଁ ଦେଶରେ ମାତୃଭକ୍ତିର ଏଭଳି ଅମୂଲ୍ୟ ଉଦାହରଣ ବିଦ୍ୟମାନ, ସେ ଦେଶ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ନା ସ୍ୱର୍ଗ ? ଆଉ ସେହି ମାତୃଭକ୍ତ ନର ନା ଦେବତା ? ଅଥବା ତାହା ଉପରକୁ ଆଉ କିଛି ?

ଦ୍ରୁପଦରାଜ୍ୟରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଧୂପଗନ୍ଧ ପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ସବୁଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ଦ୍ୱାରକାରୁ ସ୍ୱୟଂ ବୃଷ୍ଣି କୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୋଷିବାକୁ ଆସିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ କୃଷ୍ଣଭକ୍ତ; କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ପାଣ୍ଡବଜନନୀ କୁନ୍ତୀ ଦେବୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପିଉସୀ ଅଟନ୍ତି । ସେହି ଲେଖାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ମଉଳାପୁଅ ଭାଇ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏକାନ୍ତ କୃଷ୍ଣପରାୟଣ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣା ବା ଉପଦେଶକୁ ସେ ଦେବତା-ପ୍ରସାଦୀ ଫୁଲ ପରି ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସୁଦ୍ଧା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଅନ୍ତର ସହିତ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁ-ଥିଲେ । ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ ଅର୍ଜୁନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସଖା ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଜୀବିତ ଥିବା ଶୁଣି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବିଦୁରଙ୍କୁ ପଠାଇ ସେମାନଙ୍କୁ କୁନ୍ତୀ ଦ୍ରୌପଦୀ ସହିତ ହସ୍ତିନାକୁ ନେଇଗଲେ । ବହୁଦିନ ପରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରକ୍ତ ଭକ୍ତମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇଗଲେ । ସମସ୍ତେ କୁହାକୁହି ହେଲେ—"ଯେ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରେ, ଧର୍ମ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ମହା ଧାର୍ମିକ, ଧର୍ମ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା ନ କରିବ କାହିଁକି ? ପାଷଣ୍ଡ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଗଲା । ଆଉ ପାପୀ ପୁରୋଚନ ଧାର୍ମିକର ଅମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ନିଜେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନିରେ ପଡ଼ି ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲା—ନରାଧମ ପାପର ଶାସ୍ତି ହାତେ ହାତେ ପାଇଲା ।" ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଆଜ୍ଞାରେ ଜତୁଗୃହରେ ଯେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଥିଲା, ତାହାର ନାମ ପୁରୋଚନ । ସେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଜଣେ ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲା । ଜତୁଗୃହରେ ଅଗ୍ନି ଲଗାଇ ନିଜେ ବାହାରିବାକୁ ବାଟ ନ ପାଇ ସେ ପୋଡ଼ିହୋଇ ମରିଥିଲା । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଏହି ଗୁପ୍ତ ଚକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଯୌବରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ସାଧୁ, ସରଳ, ଉଦାର, ନମ୍ର ବ୍ୟବହାରରେ କି ଆତ୍ମୀୟ ବନ୍ଧୁ, କି ପ୍ରଜା ପରିବାର ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କପ୍ରତି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ-ଉଠିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେବତା ପରି, କେହି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପିତା ପରି ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ସୁଦ୍ଧା ଦୟା-ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଓ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତିରେ ପ୍ରଜା ଓ ଅଶ୍ରିତମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ ଚକିତ କରିଦେଲେ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, କ୍ଷମା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ମହାର୍ଘ ଅଳଙ୍କାର । ଏହି ହେତୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବହୁଗୁଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାଜନ ହୋଇ-ଉଠିଲେ । ଭ୍ରମ୍ଭା ବା ଥଟ୍ଟାରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କେବେ ମିଥ୍ୟା କହନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ, ମନ, ଦେହ, ଆତ୍ମା ସବୁ ଧର୍ମ-ଉପାଦାନରେ ଗଠିତ ବୋଲି ସେ ସାଧାରଣରେ ଧର୍ମରାଜ ଉପାଧିରେ ଉପାଧିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅସନ୍ତୋଷ ଉନ୍ନତିକୁ ବଢାଇଲା ପରି ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ନିର୍ମଳ ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବା ବିଶେଷତ୍ୱକୁ ଅସୀମ ଆଡ଼କୁ ଘେନିଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କ ସୁଖ୍ୟାତିର ମୋହନ ବଂଶୀଧ୍ୱନିରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ମଟ୍ଟର ମୁଖରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯେତିକି ବଢ଼ୁଥିଲା, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଦୁର୍ବାର ଈର୍ଷାନଳ ସେତିକି ପ୍ରଖର ହୋଇ ଜଳିଉଠୁଥିଲା । ତାଙ୍କର ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁ-ମୁଖରେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଶଂସିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ । ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣା ଉପଲକ୍ଷରେ ସେ ପ୍ରାଣାଧିକ-ପ୍ରିୟ ସର୍ବଗୁଣଧର ସହୋଦର ଭାଇ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ ବନବାସ ପଠାଇଥିଲେ । ସେ କେବଳ ପ୍ରଜାର ଶାସକ ନୁହନ୍ତି, ନିଜର ଶାସନ-ନୀତିରେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଶାସିତ ହେଉଥିଲେ । ମୃଗଳକ୍ଷ୍ମୀ ବା ଚଞ୍ଚଳକ୍ଷ୍ମୀ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଯେଉଁପରି ପ୍ରବଳ, ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ସୁଦ୍ଧା ତହୁଁ ବଳି ପ୍ରଖର । ତାଙ୍କ ଶାସନରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମଡ଼କ, ଅଶାନ୍ତି, ଉପଦ୍ରବ, ଅତ୍ୟାଚାର, ମିଥ୍ୟା, ହତ୍ୟା, ବ୍ୟଭିଚାର ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଅଭିଧାନରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅତିଥି ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଯଥାବିହିତ ଭକ୍ତିସମ୍ମାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦଭାଜନ ହେବାକୁ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମଣୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀର ପ୍ରଶଂସା ଲୋକମୁଖରେ ଖେଳି ବୁଲିଲା । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ତାହା ଶୁଣି ପ୍ରାଣରେ ଶକ୍ତିଶେଳବିଦ୍ଧ ହେଲା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଯେଉଁ ପରି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ସ୍ୱଭାବ ସେହିପରି ତମସାମୟ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ ବନବାସ ପରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭଗିନୀ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ଫେରି ଆସିଲେ । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ନାନା ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ କରି ଓ ବହୁ ଦେବଦେବୀ ଓ ସିଦ୍ଧପୁରୁଷଙ୍କୁ ଭକ୍ତି-ସେବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ଅନେକ ଉପହାର ଓ ଅଜେୟ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଲାଭ କରି ବହୁତ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱୟଂ ଦେବାଦିଦେବ ମହାଦେବଙ୍କୁ ବାହୁ-ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ଜଗଦ୍ଧ୍ୱଂସୀ ପାଶୁପତ ଅସ୍ତ୍ର ଓ ଅକ୍ଷୟତୂଣୀର ଲାଭ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିଉତ୍ତାରୁ ପାଣ୍ଡବପ୍ରାଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉପଦେଶରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ । ଏହି ମହାଯଜ୍ଞ ବହୁ ବ୍ୟୟ, ବହୁ ଆୟାସସାପେକ୍ଷ ହେଲେହେଁ ସ୍ୱୟଂ ଯଜ୍ଞେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯାହାଙ୍କର ସଦା ସହାୟ, ତାଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ? ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଦେବଶିଳ୍ପୀ ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ମହାସ୍ଥପତି 'ମୟ' ଦାନବ ଅଦ୍ଭୁତ ଅଶ୍ରୁତ ଢଙ୍ଗରେ ସଭାଗୃହ ନିର୍ମାଣ କଲା । ସେ ଗୃହ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ବରେ ଇନ୍ଦ୍ରସଭାକୁ ପରିହାସ କଲା । ସତେ ଯେପରି ମହାଶିଳ୍ପୀର ଅମୂଲ୍ୟ ମହାକଳ୍ପନା ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଆସି ଠିଆହୋଇଅଛି । ସେ ଗୃହ ସ୍ୱପ୍ନରେ ତିଆରି, କି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ତିଆରି ଅଥବା କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ଶୋଭା-ରାଜ୍ୟରୁ ସାର ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ଶିଳ୍ପୀ ନିଜ ପ୍ରତିଭାର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛି, ତାହା ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରି ଦର୍ଶକର ମନ ସନ୍ଦେହ-ଦୋଳାରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୁଏ । ଅମଳା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପରି ତାହାର କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଗୃହକୁ ଶୋଭା-ସ୍ୱର୍ଗର ସୁନ୍ଦରୀ ଅପ୍ସରା-ଗଣଙ୍କ ମନ୍ଦିର କହ୍ୟାଇ ବୋଲାଯାଇପାରନ୍ତା; ମାତ୍ର ତାହା କାଳ୍ପନିକ । ଯହିଁରେ ମୌଳିକତା ନାହିଁ, ତାହା ତୁଳନାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଣାନୁସାରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଚାରି ଭାଇ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କରିବାକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦିଗକୁ ଯାଇ ସେହି ସେହି ଦିଗର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ କରି ବଶୀଭୂତ କଲେ । ବିଜିତମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ରାଜକର ଓ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉପଢୌକନ ଘେନି ଯଜ୍ଞରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଏହିପରି ଲକ୍ଷେ ରାଜା ଆସି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଲକ୍ଷେ ରାଜା ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ଦଣ୍ଡବତ ହେଲାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ରାଜମୁକୁଟ ଲାଗି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଚରଣରେ ବହୁ ରାଜମୁକୁଟର ଚିହ୍ନ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଯଜ୍ଞ ଶେଷ ହେଲା । ରାଜାମାନେ ଉଚିତ ସତ୍କାର ପାଇ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରିଗଲେ । ରାଜାମାନେ ଯେଉଁ ଧନରତ୍ନ, ଦ୍ରବ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ଭେଟି ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିରୁ ଯଦୃଚ୍ଛା ଦାନ କରି ସୁଦ୍ଧା ଯାହା ଯାହା ବଳିଲା, ତାହା ରଖିବାକୁ ସ୍ଥାନ ଅଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ । ତୁଚ୍ଛାକୁ ତ ଲୋକେ ପରଧନ ଓ ନିଜର ପରମାୟୁକୁ ଅଧିକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ଆଉ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଯଦି ଶତ୍ରୁର ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଖାଯାଏ, ତେବେ ଈର୍ଷାର ଅଗ୍ନି କିରୂପ ଜଳିବଳି ହୁଏ, ତାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଅପ୍ରତିହତ ପ୍ରଭାବ ଓ ଅତୁଳିତ ସମ୍ପଦ ଦେଖି ଆଉ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ—ବାଣବିଦ୍ଧ ପଶୁ ପରି ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହା କଳିଜାରେ କିଏ ଚେଙ୍କା ବଧାଇଦେଲା ପରି ଲାଗିଲା । ଚିନ୍ତାରେ ତାକୁ ଅରୁଚି ଧରିଗଲା । ସେ ଆହାର ନିଦ୍ରା ଛାଡି ଜଣ୍ଡା ପରି ଝଡିଗଲା । ଶତ୍ରୁର ସମ୍ପଦ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖିବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ବରଂ ଶ୍ରେୟ, ଏହା ଭାବି ସେ ଜୀବନକୁ ଅସାର ମଣିଲା । ଯେଉଁ ପ୍ରାଣରେ ଈର୍ଷା-ଅସୂୟା ଜାଗା ମାଡି ବସି ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥାଏ, କୌଣସି ସଦ୍‌ଭାବ ବା ସଚ୍ଚିନ୍ତା ସେ ପ୍ରାଣର ସୀମା ମାଡିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ନିପାତ କରିବାକୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମନେ ମନେ କୃତସଙ୍କଳ୍ପ ହେଲା । ସେ ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଘେନି ସବୁବେଳେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷଣ ଓ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ଲିପ୍ତ ରହିଲା । ଶକୁନି ନାମରେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ମାମୁ ଥିଲା । ତାହାର ନାମ ଯେପରି ଅମଙ୍ଗଳ, କାର୍ଯ୍ୟ ସେହିପରି ପାପମୟ । ଦୁଷ୍ଟ ଓ କ୍ରୂର ବୁଦ୍ଧିରେ ସେ ମହାନାରକୀଙ୍କର ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ । ସେହି ଶକୁନି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ପାପ ମନ୍ତ୍ରଣାଦାନର ପ୍ରଃସଚିବ ଥିଲା । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ମିଳନ ନଷ୍ଟ ସଙ୍ଗରେ ଅଭିଶପ୍ତର ମିଳନ ପରି ବଡ଼ ଅମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ହୋଇଥିଲା । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଦୁରତୈଷୀ ମାମୁ ଶକୁନିର ହୃଦୟ ଦୁଃଖରେ ବାମ୍ଫ ହୋଇ ଉଡିଗଲା । ସେ କହିଲା, "ଛାର ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପାଇଁ ଏତେ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ? ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଛି—ପୃଥିବୀକୁ ଅପାଣ୍ଡବା କରି ତୁମ୍ଭ ହାତରେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଆଣି ବସାଇବି, ଆଉ ତୁମ୍ଭ ମସ୍ତକରେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଶାଢୀ ବାନ୍ଧିବି—ଏହା ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ତିନିବାର ସତ୍ୟ । ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ, ମୁଁ ପଶା ଖେଳରେ ଜଗତରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ସେ ବିଦ୍ୟାରେ ମୋର ସମକକ୍ଷ ତ୍ରିଭୁବନରେ କେହି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି, ରାଜ୍ୟସମ୍ପଦ ବାଜି ରଖି ତାହା ସଙ୍ଗରେ ପଶାଖେଳ ଆରମ୍ଭ କର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ରହି ସବୁ ଜୟ କରାଇଦେବି । ରାଜ୍ୟବାଜି ଗଲେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ବଳେ ବଳେ ବଣକୁ ପଳାଇବେ, ତୁମ୍ଭେ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିବ ।" ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ମନୋମତ ହେଲା; ଅନ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁମୋଦନ କଲେ; ସୁତରାଂ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱରୂପ ଦାନ କରିବା ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ଯଥାସମୟରେ ପଶାଖେଳ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶକୁନି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଆଡକୁ ହୋଇ ଖେଳିଲା । ପ୍ରତିଥର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ହାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ ସେ ପଣ ଅନୁସାରେ ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇ ବସିଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ସଭାତଳରେ ବସାଇ ଅପମାନିତ କଲା ଏବଂ ପାଣ୍ଡବ-ମହିଷୀ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ସଭାସ୍ଥଳକୁ ଆଣି ଉଲଗ୍ନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; ମାତ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସତୀଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧର୍ମବଳ ଓ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ତେଜସ୍ୱିନୀ ଶକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲା । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଅପମାନ ଦେଲା; ମାତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସେହି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିବାଦ ସୁଦ୍ଧା ନ କରି ନୀରବରେ ସବୁ ସହ୍ୟ କଲେ । ସେ ଯଦି ଟିକିଏ ଆଖି ଠାରିଦେଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଭୀମ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଦୁହେଁ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କୌରବକୁଳ ନିପାତ କରି ପୃଥିବୀକୁ ଅକୌରବା କରିଦେଇଥାନ୍ତେ; ମାତ୍ର ସେ ତାହା କଲେ ନାହିଁ । ସେ ଧୀମନ୍ତ, ଜ୍ଞାତିମାନ—ନିଜର କୁଳକ୍ଷୟ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତି ବଳିଲା ନାହିଁ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଶତ୍ରୁ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଭାଇ—ଏହି ଭାବ ଧରି ତାକୁ କ୍ଷମା କଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି କ୍ଷମାଗୁଣ ତାଙ୍କୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କରିଥିଲା । ଶେଷ ଥର ପଶାଖେଳରେ ଯେ ହାରିବ, ସେ ବାରବର୍ଷ ବନବାସ ଓ ବର୍ଷେ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବ, ଏହି ପଣ ଥିଲା । ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବବଶତଃ ସେଥର ସୁଦ୍ଧା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ହାରିଗଲେ । ତହୁଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କୁ ଘେନି ସେ ବନଗମନ କଲେ । କୁନ୍ତୀ ଓ ସୁଭଦ୍ରା ବିଦୁରଙ୍କ ଗୃହରେ ରହିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆସି ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରକାକୁ ନେଇଗଲେ ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦ୍ରୌପଦୀ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନେ ବନେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବନଗମନ ସମୟରେ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମୁନି, ଋଷି ଧର୍ମରାଜଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାଗ ନ ପାରି ତାଙ୍କର ସହଗାମୀ ହୋଇଥିଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଅନେକେ ଘୃଣା, ଦୁଃଖ ଓ କ୍ରୋଧରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ପାପସଂସର୍ଗ ତ୍ୟାଗ କରି ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ହୋଇଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଉପଦେଶ ଦେଇ, ଅନେକଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ବାଟରୁ ଫେରାଇଦେଇଥିଲେ । ବିଦାୟ ସମୟରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ—"ହେ ପ୍ରଜାବର୍ଗ, ହେ ଆତ୍ମୀୟବନ୍ଧୁବର୍ଗ, ହେ ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଜନବର୍ଗ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କ୍ରନ୍ଦନ କର ନାହିଁ । ଯେଉଁ ନିୟତି ତୁମ୍ଭ ନେତ୍ରରେ ଦୁଃଖାଶ୍ରୁ ଆଣି ଦେଇଛି, ସେହି ନିୟତି ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ତୁମ୍ଭ ଅଧରରେ ସୁଖହାସ୍ୟ ଫୁଟାଇବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଧରି ସମସ୍ତେ ହସ୍ତିନାକୁ ଫେରିଯାଅ ।" ଏହିପରି ଆଶ୍ୱାସନାବାଣୀରେ ସମସ୍ତେ ଫେରିଗଲେ, କେବଳ ଧୌମ୍ୟ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ସେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଥିଲେ । ସସ୍ତ୍ରୀକ ପାଣ୍ଡବ ଆଜି ଏ ବନ, କାଲି ସେ ବନ, ଏହିପରି ନାନା ସ୍ଥାନ ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବନବାସ ସମୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପ୍ରତ୍ୟହ ଦଶସହସ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ତୃପ୍ତିପୂର୍ବକ ଭୋଜନ କରାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଓ ଅରଣ୍ୟବାସୀ ମୁନିଋଷି ସିଦ୍ଧପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ସଦାଲାପ କରି ଆନନ୍ଦରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲେ । ନାନା ତୀର୍ଥରେ ବୁଲି ଦେବତା ଓ ପିତୃଗଣଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡତର୍ପଣରେ ସନ୍ତୋଷ କରି ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଭାଇମାନେ ବନେ ବନେ ବୁଲି ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ, ଶୂକର ପ୍ରଭୃତି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ବଧ କରି ଋଷିମାନଙ୍କ ତପୋବନକୁ ନିରାପଦ କରିଦେଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେମାନେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ, ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ସଂହାର କରି ଧରଣୀଭର ଉଶ୍ୱାସ କରି ଦେଉଥିଲେ ।

ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ବନକୁ ପଠାଇ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏବେ ଅତୁଳ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅଧିକାରୀ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜ୍ୟସମ୍ପଦରେ ସେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟବାନ୍ । ଯାହାଙ୍କ ଧନରେ ସେ ଧନୀ, ବନକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ବିଭବ ଦେଖାଇବା ସକାଶେ ସେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଦିନେ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ଛଳରେ ଅଗଣିତ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ, ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ, ରଥ, ଛତ୍ର, ଚାମର, ଆଡ଼ାଣି, ଆଲଟ, ତମ୍ବୁ ପ୍ରଭୃତି ଘେନି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ନିକଟସ୍ଥ ବନ ଆଡ଼କୁ ବିପୁଳ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଯାତ୍ରା କଲା । ସେହି ବନସ୍ଥ ବାହିନୀଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ରସେନ ନାମକ ଗନ୍ଧର୍ବର ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସହିତ ଗନ୍ଧର୍ବର ତୁମୁଳ ସମର ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ଗନ୍ଧର୍ବ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ବାନ୍ଧି ରଥରେ ପକାଇ ଘେନିଗଲା । ନିଜ ବଂଶର ଅପମାନ ଦେଖି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ ଡାକି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ପଠାଇଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଗନ୍ଧର୍ବକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ବନ୍ଧନ ଫିଟାଇ ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣିଲେ । ପରମ ଶତ୍ରୁ ହେଲେ, ପ୍ରଧାନ ଅତତାୟୀ ପ୍ରତି ଏଭଳି ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଜାତିର ବା ଦେଶର ଇତିହାସରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏତେ ହଟହଟାରେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜା ମାଡିଲା ନାହିଁ, ପାମର ପୁନଶ୍ଚ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ହରଣ କରିବା ପାଇଁ ଅତି ସଂଗୋପନରେ ନିଜର ଭଗିନୀ-ପତି ଜୟଦ୍ରଥଙ୍କୁ ବନକୁ ପଠାଇଲା । ପାଣ୍ଡବ ପାଖିଆଖି ନ ଥିବା ସମୟରେ ଦୁଷ୍ଟ ପିଶାଚପ୍ରକୃତି ଜୟଦ୍ରଥ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଜୋର୍ କରି ରଥରେ ବସାଇ ନେଇଗଲା; ମାତ୍ର ଦେବୀଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ସ୍ୱର ଶୁଣି ଭୀମ ବନ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ଆସି ପାପୀର ପାପହସ୍ତରୁ ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ମହାକ୍ରୋଧୀ ବୃକୋଦର ଜୟଦ୍ରଥର ଚୁଟି ଧରି ବଧ କରିବା ସମୟରେ ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଧାଇଁ ଆସି ଭୀମଙ୍କ ହାତ ଧରିପକାଇ ବର୍ବର ସିନ୍ଧୁପତିର ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କଲେ । ମହାପ୍ରାଣ ଧର୍ମରାଜ ଅନୁଜ ଭୀମଙ୍କୁ ଅନେକ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଶାନ୍ତ କଲେ । ସେ କହିଲେ, "ଭୀମ, ଜୟଦ୍ରଥକୁ ମାରିଲେ ଆମର କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ, ବରଂ ହାନି ଶତ୍ରର ଘଟିବ । ଆମରି ପ୍ରିୟ ଭଗିନୀ ଦୁଃଶୀଳାକୁ ଅସହ୍ୟ ବୈଧବ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବ । ତାହା ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖିଲେ ମୋ ହୃଦୟ ଶତଧା ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ସେହି ତପ୍ତ ଲୋତକଧାର ଆଉଟା ପିତ୍ତଳ ପରି ମୋ ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ଚେଙ୍କା ଲଗାଇଦେବ । ତୁମ୍ଭେ ଜୟଦ୍ରଥକୁ କ୍ଷମା କର । କ୍ଷମା ବୀରର ଗୌରବ ଏବଂ ବୀରତ୍ୱର ଅଳଙ୍କାର । ଆଉ ତୁମ୍ଭେ ମାରିବ ବା କାହାକୁ ? ତୁମ୍ଭେ ମାରିବା ଆଗରୁ ସେ ମରିସାରିଅଛି । କ୍ଷତ୍ରିୟ ପକ୍ଷରେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁ ଅପମାନ ସିନା ! ଅତଏବ ତାକୁ ଛାଡିଦିଅ, ସେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ପ୍ରାଣ ଧରି ବଞ୍ଚିଥାଉ ।" ଦାରୁଣ-ଶତ୍ରୁକୁ କ୍ଷମା କରିବା ସାଧାରଣ ଲୋକର ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଏଭଳି କ୍ଷମା ଦେବା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ମିଳ ।

ପାଣ୍ଡବ ଆବାଲି କୃଷ୍ଣପରାୟଣ, କୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପାଣ୍ଡବ-ବତ୍ସଳ । ବନବାସ କାଳରେ କୃଷ୍ଣ ଏକାଧିକ ଥର ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ସୁଖଦୁଃଖର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ମହାଜ୍ଞାନୀ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ମହାମହିମା ଅରଣ୍ୟବାସ କାଳରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ମୁନିଋଷି ଖୋଜି ଖୋଜି ଆସି ବନରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଶାସ୍ତ୍ରାଳାପ କରି ଆପଣାକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଥିଲେ । ଥରେ ସ୍ୱୟଂ ଧର୍ମଦେବ ଛଦ୍ମରୂପ ଧରି ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେ ବନ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମାୟାସରୋବରର ସୃଷ୍ଟି କରି ସେହି ସରୋବରକୂଳସ୍ଥ ଗୋଟାଏ ଗଛ ଉପରେ ବକରୂପ ଧରି ବସିଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ସବୁ ଭାଇ ଏବଂ ଦ୍ରୌପଦୀ ଜଣକ ପଛରେ ଜଣେ ଜଳ ପିଇବାକୁ ଯାଇ ମାୟାଜଳ ପାନ କରି ସମସ୍ତେ ମରିଗଲେ । ଶେଷରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଧର୍ମବକ ତାହାଙ୍କର ପରିଚୟ ନେଇସାରି କହିଲା, "ମୋର କେତେଗୋଟି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ତୁମ୍ଭର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇନିଅ ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସମ୍ମତ ହେବାରୁ ବକ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚାରିଲା—

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନ—ବାର୍ତ୍ତା କଅଣ ?

ଉତ୍ତର—କାଳରୂପୀ କର୍ତ୍ତା ମାସଋତୁକୁ ଚଟୁ କରି, ଦିବାରାତ୍ରକୁ କାଷ୍ଠ କରି, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି କରି ମୋହମାୟା ରୂପ କଟାହରେ ଭୂତଗଣଙ୍କୁ ପାକ କରୁଅଛି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ?

ଉତ୍ତର—ପ୍ରତିଦିନ ଜୀବମାନଙ୍କୁ ମରିବାର ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁକୁ ପାସୋରିଯାଇ ନିଜକୁ ଚିରଜୀବୀ ମଣନ୍ତି—ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ତୃତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ—ପଥ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

ଉତ୍ତର—ବେଦ ଆଉ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରର ମତ ଏକ ନୁହେଁ, ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ନାନା ମୁନି ନାନା କଥା କହନ୍ତି । ତେବେ ନିଗୂଢ଼ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ନିରୂପଣ କରି-ପାରିବ କିଏ ? ଅତଏବ ମହାଜନମାନେ ଯେଉଁ ପଥରେ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେହି ପଥ ଗ୍ରାହ୍ୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପଥରେ ଯିବା ଶ୍ରେୟଃ ।

ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନ—ସଂସାରରେ ସୁଖୀ କିଏ ?

ଉତ୍ତର—ଯେଉଁ ଲୋକ ଅପ୍ରବାସୀ, ଋଣି ଅଋଣୀ, ସେ ଯଦି ଅପରାହ୍ଣରେ ଶାଗଭାତ ଖାଏ, ତଥାପି ସେ ସଂସାରରେ ସୁଖୀ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧର୍ମଦେବ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଏ ଉତ୍ତରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମାୟାରୂପ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ନିଜ ରୂପ ଧରି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଅମ୍ବପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତହୁଁ ଉତ୍ତାରୁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ମୃତ ସ୍ୱୀ ଓ ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଦେଇ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଇଷ୍ଟବର ପ୍ରଦାନ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଜ୍ଞାନ କିପରି ଅଗାଧ ଗଭୀର ଥିଲା, କିପରି ପରିପକ୍ୱ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିଥିଲା, ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକରୁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ଏଭଳି ଚମତ୍କାର ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି ଓ ଅଶୁ ପ୍ରତିଭା ଅତିମାନବ ବ୍ୟତୀତ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଏକାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ ।

ବନବାସ କାଳରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଗୁଣଗ୍ରାମ ବିଚ୍ଛୁରିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଜଗତର ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଅମ୍ବ-ଗୋପନର ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଗୁଣଗ୍ରାହିଣୀ ପ୍ରକୃତି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରିଦିଏ । ପାଣ୍ଡବ ନିଜ ଗୁଣରେ ମୁନି, ଋଷି, ଦେବ, ଯକ୍ଷ, ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅସ୍ତ୍ର ଓ ବର ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ବନରେ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଅସୀମ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାକୁ ତାଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ସୁଖ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଯେଉଁସବୁ ଦିବ୍ୟାସ୍ତ୍ର ଲାଭ କରିଥିଲେ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱଜୟ ସେମାନଙ୍କର ଅନାୟାସସାଧ୍ୟ । ପାଣ୍ଡବ ସ୍ୱଭାବତଃ ବିବିଧଗୁଣବିଚକ୍ଷଣ; ନାନା ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଭାବରେ ସେହି ଗୁଣମାନ ଅଧିକ ଚମକି ଉଠିଲା । ମଲ୍ଲୀଫୁଲ ସ୍ୱଭାବରେ ସୁଗନ୍ଧର ଆଧାର; ମାତ୍ର ମଳୟସ୍ପର୍ଶରେ ସେ ସୁଗନ୍ଧ ଅଧିକତର ମହକିଉଠେ । ରଥ-ଚାଳନାରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ଧୁରନ୍ଧର କେହି ନ ଥିଲେ । ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କ ନାମ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ହୋଇଥିଲା । ଧନୁର୍ବେଦ ଅର୍ଜୁନ ମହାରଥ ଏବଂ ଅତିରଥମାନଙ୍କ ଗୁରୁର ପରମ ସ୍ପୃହଣୀୟ । ଭୀମ ତ ସ୍ୱୟଂ ଯମର ଯମ ତୁଲ୍ୟ—ଗଦା ଯୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ତ୍ରିଭୁବନରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ନକୁଳ କୁନ୍ତଘାତରେ ପୃଥିବୀକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଉଡ଼ାଇଦେବାକୁ ସମର୍ଥ । ସହଦେବ ଭୂତଭବିଷ୍ୟତ୍‌ଜ୍ଞାତା ମହାମନ୍ତ୍ରୀ । ସେ ନିଜର କରକୋଷ୍ଠୀକୁ ଗୁହିଁଲେ ସବୁ ଜାଣିପାରୁଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ସେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୀର ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏହିପରି ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି କାହାରିକୁ ଉଣା ନୁହନ୍ତି । ଏହା ଉପରେ ଦୈବୀଶକ୍ତିରେ ସମସ୍ତେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ । ଏକେ ତ ଇସ୍ପାତନିର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ର ଦୁର୍ବାର, ତହିଁରେ ପୁଣି ଶାଣ ଦେଲେ କି ଆଉ ରକ୍ଷା ଅଛି ?

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

କାଳସ୍ରୋତର ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ; ସେ ସମାନ ଭାବରେ ଚାଲିଅଛି । ସେ ସ୍ରୋତର ଶେଷ ନାହିଁ, କି ସେ ଶୁଖେ ନାହିଁ ବା ମରେ ନାହିଁ; ତାହାର ଆଳସ୍ୟ ନାହିଁ, ନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଆଳସ୍ୟ ଓ ନିଦ୍ରା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବ ଅପେକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟର ଅଧିକ ପ୍ରିୟ । ନିଦ୍ରା ଓ ଆଳସ୍ୟରେ ତା ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ସେ କାମରେ ଲଗାଏ । କାଳ ତାହାର କାମ କରି ଚାଲିଯାଏ, ମନୁଷ୍ୟ ବସି ଦେଖୁଥାଏ—କାଳର କାମ ଦେଖି ସେଥିରୁ କିଛି ଶିଖେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେଥିପ୍ରତି ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥାଏ । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ବାରବର୍ଷ ଅତୀତ ହୋଇଗଲା । ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ବନବାସ ଆଉ ବର୍ଷେମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି । ଏ ବର୍ଷଟି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର କଠୋର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାର ସମୟ—ଏହି ବର୍ଷଟି ତାଙ୍କୁ ଅତି ସାବଧାନ ହୋଇ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଦି ଏହି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପକ୍ଷୀୟ କେହି ତାଙ୍କୁ ଦେଖେ, ତେବେ ସେ ପୁଣି ତେର ବର୍ଷ ବନବାସ କରିବେ—ଏହିପରି କଠୋର ପଣ ଥିଲା । କେଉଁଠାରେ ଓ କି ଉପାୟରେ ଅଜ୍ଞାତବର୍ଷ କଟାଇବାକୁ ହେବ, ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚ ଭାଇ ବସି ତାହା ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅର୍ଜୁନ କହିଲେ—

http://oaob.nitrkl.ac.in

"ମତ୍ସ୍ୟଦେଶର ରାଜା ବିରାଟ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ, ନୀତିଜ୍ଞ, ପଣ୍ଡିତ, ଦୟାଳୁ ଓ ଗୁଣୀ ନରପତି । ଛଦ୍ମବେଶରେ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୟରେ ରହିବା ନିରାପଦ । ସେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭର ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ଓ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସର୍ବଦା ସ୍ନେହଶୀଳ, ବିଶେଷତଃ ସେ ସମଦର୍ଶୀ ଓ ଆଶ୍ରିତବତ୍ସଳ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆମ୍ଭମାନେ ଧୃତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ସେଠାରେ ରହିଲେ ଦୁର୍ମତିଙ୍କ ଚରରେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ କେହି ଚିହ୍ନିପାରିବେ ନାହିଁ ।" ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଇଙ୍କର ମନୋମତ ହେଲା । ତହୁଁ ଅରଣ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟାଏ ଶମୀବୃକ୍ଷର କୋଟରରେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଲୁଚାଇ ରଖି ଛଦ୍ମବେଶରେ ବିରାଟ ରାଜସଭାରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ରୂପର ପ୍ରଭାରେ ସଭା ଆଲୋକିତ ହୋଇଉଠିଲା । ନୃପତି ଓ ସଭାସଦ୍ ସେମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗକୁ ବିସ୍ମୟବିମୁଗ୍ଧ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହି ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ କୌଣସି ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦେବତା ହେବେ ।

ଅନନ୍ତର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବିରାଟରାଜାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ—"ମହାରାଜ, ମୋର ନାମ କଙ୍କପଣ୍ଡା । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ମହାରାଜାଙ୍କର ମୁଁ ଜଣେ ସଭାସଦ୍ ଏବଂ ପ୍ରିୟସଖା ଥିଲି । ମୁଁ ଅକ୍ଷତତ୍ତ୍ୱରେ ବିଶାରଦ ଓ ଦ୍ୟୂତପ୍ରିୟ । ଧର୍ମରାଜ ଭାଇ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ସହିତ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବାକୁ ଯିବାରୁ ମୁଁ ନିରାଶ୍ରୟ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଅଛି ।" ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ବିରାଟରାଜା ଏହା ଶୁଣି ଅତି ଆଦରରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନ ସଦସ୍ୟ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ତହୁଁପରେ ଭୀମ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ରାଜୋଚିତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ କହିଲେ, "ମୋର ନାମ ବଲ୍ଲଭ, ମୁଁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପାକଶାଳାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲି । ସନ୍ଧଣୀ, ଗଉଣୀ, ନଳ—ଏହି ତିନି ପ୍ରକାର ରନ୍ଧଣାରେ ମୁଁ ପ୍ରବୀଣ । ମୋ ରନ୍ଧଣା ଛଡ଼ା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଯୋଗଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୋତେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ ମୁଁ ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆପଣଙ୍କୁ ଖୁଆଇବି । ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ—ମୋତେ ହୁକୁମ କରି କେଶରୀ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ କହିଲେ କରିବି, ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବାହାସ କରିବାକୁ କହିଲେ ମଧ୍ୟ କରିବି ।" ମତ୍ସ୍ୟାଧୀଶ ଭୀମ କଥାରେ ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପାକ-ଶାଳାର ଅଧିକାର ଦେଲେ । ତୃତୀୟତଃ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତ ଲଗାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ । ହସ୍ତ ଓ ବକ୍ଷର ଜ୍ୟାଘର୍ଷଣ ଚିହ୍ନ ଢାଙ୍କିବା ପାଇଁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀବେଶ ଧରି ନାନା ଅଳଙ୍କାରରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ କହିଲେ—"ପାଣ୍ଡବ ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ମୁଁ ନୃତ୍ୟଗୀତ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲି, ମୋର ନାମ ବୃହନ୍ନଳା । ଗନ୍ଧର୍ବବିଦ୍ୟାରେ ମୋର ଅସାଧାରଣ ଦକ୍ଷତା ଅଛି । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଅଜ୍ଞାତ-ବାସରୁ ଫେରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ଟିକିଏ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ ମୁଁ ଆଜୀବନ ଶ୍ରୀଛାମୁରେ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇ ରହିବି ।" ଉଦାରହୃଦୟ ବିରାଟରାଜା ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ କନ୍ୟା ଉତ୍ତରାର ଗୀତବାଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଜେମା-ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ଚତୁର୍ଥତଃ ନକୁଳ ଆସି କହିଲେ—"ମୋର ନାମ ଗ୍ରନ୍ଥିକ, ମୁଁ ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ଅଶ୍ୱଶାଳାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲି । ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତାରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋତେ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବାକୁ ଯିବାରୁ ମୁଁ ଶ୍ରୀଛାମୁରେ ଆଶ୍ରୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଅଛି ।" ବିରାଟରାଜା ନକୁଳଙ୍କ ପରିଚୟ ପାଇ ତାଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱଶାଳାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ରଖିଲେ । ତହୁଁ ଉତ୍ତାରୁ ସହଦେବ ଆସି ଜଣାଇଲେ—"ନରପତେ, ମୁଁ ପାଣ୍ଡବସମ୍ରାଟ୍ ଧର୍ମରାଜାଙ୍କର ଗୋ-ପରୀକ୍ଷକ ଥିଲି । ମୋର ନାମ ତନ୍ତିପାଳ । ସେ ଆତ୍ମଗୋପନ ପାଇଁ ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟକୁ ଯିବାରୁ ମୁଁ ଏବେ ଅନାଥ ହୋଇ ବୁଲୁଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଦୟାଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଲୋକମୁଖରୁ ଶୁଣି ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଆସିଅଛି ।" ବିରାଟ ନୃପତି ଏହା ଶୁଣି ସହଦେବଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ବିରାଟ ଗୋଶାଳାର ଅଧିକାରୀ କରି ପଠାଇଲେ । କଥିତ ଅଛି—ବିରାଟରାଜାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାତୀତ ଦୁଗ୍ଧବତୀ ଗାଈ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁହିଁବାବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟାଏ ଚରର ଦୁଗ୍ଧଧାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭୂମିରେ ପକାଇଦେବାର କଥି ଅଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦୁଗ୍ଧଧାର ପଡ଼ି ଗୋଟାଏ ନଦୀ ବହିଯାଏ, ପ୍ରଜାମାନେ ସେହି ନଈର ଦୁଧ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ବିରାଟରାଜାଙ୍କ ଗୋଶାଳାରେ ଯେ କେତେ ଦୁହାଁଳ ଗାଈ ଥିଲେ, ତାହା ଏହିଥିରୁ ଅନୁମେୟ । ଶେଷରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କ ପାଟମହାଦେଈ ସୁଦେଷ୍ଣାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କହିଲେ—"ମହାଦେଈ ମଣିମା, ମୁଁ ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ପାଟମହାଦେଈ ଯାଜ୍ଞସେନୀଙ୍କର ପରିଚାରିକା ଥିଲି । କେଶସଂସ୍କାର ଆଉ କେଶ-ବିନ୍ୟାସରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଦକ୍ଷ । ମୋ ଛଡ଼ା ଦ୍ରୌପଦୀ ଆଉ କାହାରି ହାତରେ କେଶ ବାନ୍ଧନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋର ନାମ ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀ । ଦୁଷ୍ଟ ଦୁର୍ଯୋଧନର ଦାରୁଣ ପଣ ଅନୁସାରେ କୁନ୍ତୀ ସହ ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଭାଇ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବାକୁ କେଉଁ ଅଜଣା ରାଜ୍ୟକୁ ଗଲେ । ସିବାବେଳେ ଦ୍ରୌପଦୀ ମୋତେ କହିଗଲେ—"ସୈରିନ୍ଧ୍ରି, ମୋର ଫେରିବାଯାଏ ତୁ ମତ୍ସ୍ୟେଶ୍ୱରୀ ସୁଦେଷ୍ଣାଙ୍କ ସେବା କରୁଥିବୁ । ସେ ହୃଦୟବତୀ, ମୁଁ ଜାଣେ ତୁ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଲେ ସେ ନିଶ୍ଚେ ତୋତେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବେ । ତାଙ୍କରି ଆଜ୍ଞାରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ମାଗୁଣି ଏହି ଯେ, "ମୁଁ ମଣିମାଙ୍କର ସବୁ କାମ କରିବି, ଖାଲି ପାଦଧୋଇବା ଆଉ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ମୋତେ କହିବେ ନାହିଁ ।" ସୁଦେଷ୍ଣା କୃଷ୍ଣାଙ୍କ ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ, ଏବେ ତାଙ୍କର ବୀଣାଜିଣା ମଧୁର ବାଣୀ ଶୁଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ-ଉଠିଲେ । ସେ ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭେ ସେ ଉଚ୍ଚକୁଳ-ସମ୍ଭୂତା, ତୁମର ରୂପ ଓ ବାକ୍ୟରୁ ମୁଁ ତାହା ବୁଝିପାରୁଅଛି । ତୁମ୍ଭକୁ ଇତର କାମ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ—ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ସହଚରୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲି ।" ସୁଦେଷ୍ଣା ଏହା କହି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସମବେଦନାର ପ୍ରବଳ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ କାନ୍ଦିପକାଇଲେ ।

ଯାହାଙ୍କର ହାତଟେକା ଦାନରେ ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ପେଟ ପୂରୁଥିଲା, ସେ ଅନ୍ୟର ଅନ୍ନପୋଷ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲେ । ହାୟ, ଅଦୃଷ୍ଟର କି ନିଷ୍ଠୁର ଅଭିଶାପ ! ବୋଧ ହୁଏ, ଅଦୃଷ୍ଟ ଦେବତା ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର କୌତୁକପ୍ରିୟ । ତାହାର ହୃଦୟ ପାଷାଣର କଠିନ ଅଂଶରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କ ରତ୍ନମୁକୁଟ ବାଳି ଯାହାଙ୍କର ଚରଣ ଅଭିବନ୍ଦିତ ହୋଇଯାଉଥିଲା, ସେ ଆଜି ଅନ୍ୟର କିଙ୍କର । ଧନ୍ୟ ଏ ସଂସାର ! ଏଠାରେ କେଉଁ କଥା ଅସମ୍ଭବ ? ଯେଉଁ ସାଧୁପୁରୁଷ ଆଜନ୍ମ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରବଞ୍ଚନାର ସ୍ୱପ୍ନ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ମନ, ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା ସତ୍ୟନ୍ୟାୟଧର୍ମରେ ଗଢ଼ା, ତାଙ୍କର ତ ଏ ଦୁର୍ଗତି, ଆଉ ସାଧାରଣ ପ୍ରାକୃତ ଲୋକର କଥା ଅବା କଅଣ ? ତେବେ ଏ ସଂସାରରେ ସୁଖୀ କିଏ ? ଏ ସଂସାର ସୁଖର ସ୍ଥାନ ନୁହେ—ଏଠାରେ ଯେ ସୁଖ ଖୋଜେ, ସେ ବାତୁଳ । ଯାହା ସୁଖ ବୋଲି ଜ୍ଞାତ ହୁଏ, ସୁଖର ଭଗ୍ନକଣିକା ସୁଦ୍ଧା ସେଥିରେ ନାହିଁ । ତାହା ଦୁଃଖର ଗୋଟାଏ ସୁଚାତୁର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ପୋଷାକ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦରିଦ୍ର ଅଭିନେତାର ମହାର୍ଘ ରତ୍ନମଣ୍ଡିତ ରାଜପରିଚ୍ଛଦ । ସେଥିରେ ସୁଖ ନାହିଁ—ଗୋଟାଏ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲବୋଳା ମୋହ ଅଛି । ଭ୍ରାନ୍ତ ମାନବ ମୃଗ ପରି ସେହି ମୋହ-ମରୀଚିକାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କରେ; ମାତ୍ର ଶେଷରେ ହତାଶ ହୁଏ ।

ବିରାଟ ରାଜ୍ୟରେ ମହାମଲ୍ଲ କୀଚକର ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ ଅପ୍ରତିହତ । କୀଚକ ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କର ଶ୍ୟାଳକ; ମାତ୍ର ବିରାଟ ରାଜ୍ୟର ବଜ୍ରପ୍ରାଚୀର । ତାହାର ବାହୁ-ବଳରେ ବିରାଟରାଜା ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ବିରାଟରାଜା ପିଣ୍ଡ ଓ କୀଚକ ପୌରୁଷ । ସ୍ଥୂଳତଃ କୀଚକହିଁ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ରାଜା ଓ ମତ୍ସ୍ୟାଧୀଶ ତାହାର ସ୍ଥାପନ ପ୍ରତିମା । ବୀରଦର୍ପ କୀଚକର ଭୟରେ ଶତ୍ରୁମାନେ ମତ୍ସ୍ୟରାଜ୍ୟର ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହି କୀଚକ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଅତୁଳ ରୂପସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ କୁପ୍ରସ୍ତାବ କଲା; ମାତ୍ର ସତୀରାଣୀ ଦ୍ରୌପଦୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା, ଲଜ୍ଜା ଓ କ୍ରୋଧର ସହିତ ପାପୀର ସେ ପାପପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ । କୀଚକ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଦେବୀଙ୍କୁ ଚରଣ ପ୍ରହାର କଲା । ଏ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ଦ୍ରୌପଦୀ ସିକ୍ତଫଣା ଫଣିନୀ ପରି କ୍ରୁଦ୍ଧ ବେଶରେ ଫୁଲି ଫୁଲି ନିଜ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ଗୋପନରେ ସବୁ ଜଣାଇଲେ । ତହୁଁ ଭୀମଙ୍କଦ୍ୱାରା କୀଚକବଧର ମନ୍ତ୍ରଣା ସ୍ଥିର ହେଲା । ରାତ୍ରେ ନିଶୀଥ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱବିଧ୍ୱଂସନ-କ୍ଷମ ମହାବୀର ଭୀମସେନ ଗୋପନରେ ଗୋଟାଏ ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ଦୁରାତ୍ମା କୀଚକକୁ ବଧ କଲେ ଓ ତାହାର ହସ୍ତପଦମୁଖକୁ ତାହାର ପିଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆସିଲେ ।

ଦୁର୍ମତି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଅଜ୍ଞାତବାସ କାଳରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ନାନା ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରବୀଣ ଚର-ମାନଙ୍କୁ ଘନ ଘନ ପଠାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯଦି କେହି ସେମାନଙ୍କୁ କେଉଁଠାରେ ଦେଖେ, ତେବେ ପଣ ଅନୁସାରେ ସେହି ଦିନଠାରୁ ପାଣ୍ଡବମାନେ ପୁଣି ବାରବର୍ଷ ବନବାସ କରିବେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପୁଣି ତେରବର୍ଷ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ହୋଇ ରାଜ୍ୟକୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ କରିନେବ, ଏ ଇଚ୍ଛା ତା ମନ ମଧ୍ୟରେ ସବୁବେଳେ ଜାଗ୍ରତ ଥିଲା । ଚରମାନେ ଗିରି, କାନ୍ତାର, କନ୍ଦର, ନଗର, ଗ୍ରାମ, ପ୍ରାନ୍ତର ସର୍ବତ୍ର ଅନ୍ୱେଷଣ, ଗଳି ଉପଗଳି ତନ୍ନ ତନ୍ନ ଭାବରେ ବହୁବାର ଖୋଜି କେଉଁଠାରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଅଜ୍ଞାତବାସ କାଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଚିହ୍ନିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ବକରୂପୀ ଧର୍ମ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ବର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସୁତରାଂ ଦେଖିଲେ ସୁଦ୍ଧା କାହାରି ଚିହ୍ନିବାର ଉପାୟ ନ ଥିଲା । କୀଚକର ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମନରେ ଘୋରତର ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଲା । ମହାବଳୀ କୀଚକର ସମବଳୀ ଭୀମ ବ୍ୟତୀତ ଜଗତରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି—ଏହା ସେ ସୁବିଦିତ ଥିଲା । ସେହି ହେତୁ ବୈରାଟରାଜ୍ୟକୁ ବାରମ୍ବାର ବହୁଚର ପଠାଇଲା; ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଫେରି ଆସି ନିରାଶ ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ ।

ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କର ଅସଂଖ୍ୟ ଗୋଧନ ଥିଲା, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏବେ ସେଥିପ୍ରତି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମତ୍ସ୍ୟରାଜ୍ୟ କୀଚକଶୂନ୍ୟ ହେତୁ ଦୁର୍ବଳ, ସୁତରାଂ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ଗୋଟାଏ ଶୁଭ ସୁଯୋଗ ମିଳିଗଲା । ସେ ସୁଯୋଗମ ବିରାଟ କୁରୁବାହିନୀ ଘେନି ଗୋଧନ ହରଣାର୍ଥ ମତ୍ସ୍ୟରାଜ୍ୟାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲା । ଏହି ସମୟରେ ବିରାଟରାଜା ରାଜଧାନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ନ ଥିଲେ; ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ଘେନି ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ, ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ । ରାଜ-କୁମାର ଉତ୍ତରଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ କେହି ନ ଥିଲେ । ସେ ବୃହନ୍ନଳାରୂପୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ ସାରଥି କରି କୁରୁବାହିନୀ ସହିତ ଏକାକୀ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ; ମାତ୍ର ଦୂରରୁ କୌରବ ସୈନ୍ୟସାଗର ଦେଖି ଭୀତ ହୋଇ ଅଧବାଟରୁ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବାରୁ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ବୁଝାଇ ନିଜେ ରଥୀ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସାରଥି କରି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କଲେ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଆତ୍ମପରିଚୟ ଦେଇ ଉତ୍ତର-କୁମାରଙ୍କର ଭ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରାଇଥିଲେ ଓ ତାହା ଗୋପନ ରଖିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ସାବଧାନ କରାଇ-ଦେଇଥିଲେ ।

ଏକାକୀ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଅସ୍ତ୍ରପ୍ରହାର ଦ୍ୱାରା ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷକୁ ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ ସହି ନ ପାରି ଭୀଷ୍ମ, ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ମହାରଥ ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଦୁଃଶାସନ, ଶକୁନି ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର ଭଙ୍ଗ ଦେଇ ବାରମ୍ବାର ପଳାଇଗଲେ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରରେ ଅଭେଦ୍ୟ ସୈନ୍ୟବ୍ୟୂହ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ବୀରମାନେ କେଶବାସ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଯେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ପାରିଲା, ସେ ଆଡ଼କୁ ପଳାଇଯାଇ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କଲେ । ଶେଷରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସମ୍ମୋହନ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ କରାଇ ଗୋଧନ ଉଦ୍ଧାରପୂର୍ବକ ଜୟଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ଫେରିଗଲେ । ମୂର୍ଚ୍ଛାଭଙ୍ଗ ପରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ଉଠି ଲଜ୍ଜା ଓ ଅପମାନରେ ଅଧୋବଦନ ହୋଇ ରହିଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଅସହ୍ୟ ମନୋ-ବେଦନାରେ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଭଗ୍ନଦଣ୍ଡ ଘେନି ହସ୍ତିନାକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନେକେ ଦୋଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟସ୍ୱରରେ କେହି ଉଚ୍ଚାରିପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ଅର୍ଜୁନ ନାମ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଲା; ମାତ୍ର ଉତ୍ତରଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାରେ ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହେଲେ । ପୁରଅଙ୍ଗେ ଧନ୍ୟବାଦ ରବ ଉଠିଲା, ଜୟ ଜୟକାର ଘୋଷିତ ହେଲା । ନାଗରିକମାନେ ବିଜୟ-ଉଲ୍ଲାସରେ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ ନାନାସ୍ଥାନରେ ସଭା ସମିତି କରି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଉତ୍ତର ଏଥିରେ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ହେଉଥିଲେ; ମାତ୍ର ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ବିଶେଷ ନିଷେଧହେତୁ ପ୍ରକୃତ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲେ ନାହିଁ । ପର ପୌରୁଷକୁ ନିଜର ବୋଲି କହି କେହି କେହି କପଟ ପ୍ରୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଉତ୍ତର ସେଭଳି ନୀଚମନା ନ ଥିଲେ । ସେ ରାଜକୁମାର, ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଉଦାର । ସେ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ; ମାତ୍ର ଗୁଣଚୋର ନୁହନ୍ତି । ବିରାଟରାଜା ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତପତି ସୁଶର୍ମାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଫେରିଆସି କୌରବ ଯୁଦ୍ଧସମାଚାର ଶୁଣିଲେ । ଏକା ଉତ୍ତରକୁମାର କୁରୁ-ସାଗର ମନ୍ଥନ କରି,ବିଜୟ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଜିଣି ଆଣିଅଛନ୍ତି, ଏ ସମ୍ବାଦ ତାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କଲା—ସ୍ନେହ-ଗୌରବରେ ପିତୃହୃଦୟ ଫୁଲି-ଉଠିଲା । ଶିଶୁ ନୂତନପାଠ ଘୋଷିଲା ପରି ସେ ପୁତ୍ରର ପ୍ରଶଂସା ଘୋଷିହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିରାଟରାଜା କହିଲେ—"ଧନ୍ୟ ଉତ୍ତର, ତୋ ଯୋଗୁଁ ମୋ କୁଳ ଧନ୍ୟ ହେଲା—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଲା । ତୋର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ, ଜନ୍ମ ଧନ୍ୟ, ବୀରତ୍ୱ ଧନ୍ୟ, ଆଉ ତୋ ଭଳି ବୀରେନ୍ଦ୍ରମଣିର ପିତା ବୋଲି ମୁଁ ସୁଦ୍ଧା ଧନ୍ୟ !" ବିରାଟରାଜା ସହାସ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିଲେ—"କଙ୍କ, ମୋର ଉତ୍ତରକୁମାର ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କଲା—ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ କଲା ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସ୍ଥିର ଅବିଚଳିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ମହାରାଜ, ସର୍ବଗୁଣ-ବିଚକ୍ଷଣ ବୃହନ୍ନଳା ଯାହାର ସାରଥି, ତାହାର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ?" ରାଜା ଏ କଥାରେ ମନେ ମନେ ଅପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ; ମାତ୍ର କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ପୁତ୍ର ପ୍ରଶଂସାରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲେ କେଉଁ ପିତାର ପ୍ରାଣରେ ତାହା ସହ୍ୟ ହେବ ? ପୁନଶ୍ଚ ବିରାଟରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ କହିଲେ—"ମୋର ଉତ୍ତର ମୋ ବଂଶରେ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ରତ୍ନମଣି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ତ୍ରିଲୋକ-ବିଜୟ-କ୍ଷମ ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏଥର ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ଦୃଢ଼ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, "ବୃହନ୍ନଳା ଯାହାର ସହାୟ, ତ୍ରିଲୋକ-ବିଜୟ ତାହା ପକ୍ଷରେ କଠିନ କଥା ନୁହେଁ ।" ରାଜା ଏଥର ଆଉ ସହିପାରିଲେ ନାହିଁ, କ୍ରୋଧରକ୍ତ ନେତ୍ରରେ ଗର୍ଜି ଉଠି ରୁକ୍ଷ କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଦେଖ କଙ୍କ, ପୁଣି ଏପରି ଅସାବଧାନ ହୋଇ କଥା କହିବ ନାହିଁ ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର କିଛି ନ କହି ନୀରବ ରହିଲେ ।

ଅପରାହ୍ନରେ ବିରାଟରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଘେନି ପୁଣି ପଶାଖେଳରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ; ମାତ୍ର ଖେଳରେ ତାଙ୍କର ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଖେଳୁ ଖେଳୁ ବାରମ୍ବାର ଉତ୍ତରକୁମାରଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ କହିଲେ—"ଦେଖ, ଅଜେୟ ଅଭେଦ୍ୟ କୌରବ ମହାବାହିନୀକୁ ଏକାକୀ ମୋର ଶିଶୁ ପୁତ୍ର ଉତ୍ତର ଛାରଖାର କରିଦେଲା । ଭୀଷ୍ମ, ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରଭୃତି ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ମହାରଥୀମାନଙ୍କୁ ଶିଶୁକ୍ରୀଡ଼ା ପରି ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ଜୟ କଲା । ଅହୋ ! କି ଅସୀମ ପରାକ୍ରମ ! ତାହା ଭାବିଲେ ଦେହକୁ ଦେହ ଥରିଉଠୁଛି—ଅତି ବିସ୍ମୟରେ ରୋମ ଟାଙ୍କୁରିଉଠୁଛି ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏହା ଶୁଣି ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—'ବିରାଟ, ତୁମ୍ଭ ଭୁଲ୍ ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣଙ୍କୁ ଜୟ କରିବା ଭଳି ଯୋଗ୍ୟତା କୁମାରଙ୍କର ନାହିଁ—ଅତୁଳ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବୃହନ୍ନଳା ସେମାନଙ୍କୁ ଜୟ କରିଅଛନ୍ତି ।" ଦାହ୍ୟବସ୍ତୁ ପରେ ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ପଡ଼ିଲେ ଆଉ କି ସମ୍ଭାଳି ହୁଏ ? ରାଜା ଆହତ କେଶରୀ ପରି ଗର୍ଜି ଉଠି କ୍ରୋଧ-କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"କିଏ ହେ ତୁମ୍ଭେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଶତ୍ରୁ ? କେଉଁଠାର କିଏ ଗୋଟାଏ ହୀନ ନପୁଂସକ ଅମଙ୍ଗଳ ପରସ୍ୱ ବୃହନ୍ନଳା; ତାହା ମୁହଁ ଚାହିଁଲେ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟ କ୍ଳୀବତ୍ୱରେ ଅବଶ ହୋଇଯିବ; ବାରମ୍ବାର ତାହାରି ପ୍ରଶଂସା ଗାଇବାକୁ କି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଲାଜ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ ?" ଏହା କହି ପଶାକାଠି ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମରାଜଙ୍କ କପାଳରେ ଆଘାତ କଲେ । ସେହି ଆଘାତରେ ଚର୍ମ ଫାଟିଯାଇ ଧାର ଧାର ହୋଇ ରକ୍ତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବହିଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସ୍ୱୀୟ ଉତ୍ତରୀୟ ଦ୍ୱାରା ସେହି ରକ୍ତକୁ ଚାପି ଧଇଲେ—ତଳେ ପଡିବାକୁ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଧର୍ମରାଜଙ୍କର ରକ୍ତ ତଳେ ପଡିଥିଲେ ମତ୍ସ୍ୟଦେଶର ଘୋର ଅମଙ୍ଗଳ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଦୃଷ୍ଟି ଭୀମ ଅର୍ଜୁନ ସେହି ରକ୍ତ ଦେଖିଥିଲେ ଆଉ ନିସ୍ତାର ମିଳନ୍ତା ନାହିଁ । ମତ୍ସ୍ୟଦେଶ ରକ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତା କିମ୍ବା ଧୂଳି ପରି କୁଆଡେ ଉଡିଯାଆନ୍ତା । ଧନ୍ୟ ଧର୍ମରାଜ, ପ୍ରହାରକାରୀ ପ୍ରତି ତୁମର ଏ କ୍ଷମା—ଏଭଳି ଉଦା-କାଙ୍କ୍ଷୀ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁହିଁ ଏକା ପଟାନ୍ତର ।

ଉତ୍ତରକୁମାର ପିତାଙ୍କର ଏହି ଅସମ୍ଭବ୍ୟବହାରିତା ଶୁଣି ଲଜ୍ଜାରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧି ଭସ୍ମରେ ବାଷ୍ପ ହୋଇ ଉଡିଗଲା । ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୂଢ ହୋଇ ପିତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁଲେ । ପିତୃ ସକାଶେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କନ୍ଦନ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ପିତଃ, ଆପଣଙ୍କ ଦୁଷ୍କରଣୀ ହେତୁ ଆଜି ବିରାଟ ରାଜବଂଶ ଲୋପ ପାଇବ । ଆଉ ବିରାଟରାଜ୍ୟ ଶ୍ମଶାନଭସ୍ମରେ ପରିଣତ ହେବ । ବିପଦ-ବେଳେ ଲୋକଙ୍କର ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ହେତୁ ଆପଣଙ୍କର ତାହାହିଁ ହୋଇଛି । ହାୟ, କହିବା ବେଳକୁ କଣ୍ଠ ବାଷ୍ପ-ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଆସୁଛି । ଆପଣ ଆଜି ଯାହାଙ୍କୁ ପଶାକାଠିରେ ପ୍ରହାର କଲେ, ସେହି ଛଦ୍ମବେଶୀ କଙ୍କ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦେବତା ରାଜଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ।" ଯୁବରାଜ ଏତିକି କହି ନୀରବ-ରବରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିରାଟରାଜା ଏକଥା ଶୁଣି ତାଟଙ୍କା ହୋଇଗଲେ, ତାଙ୍କ ଦେହ କାତର ହୋଇଗଲା । ସତେ ଯେପରି ମିଳେଇଯାଇ ପାଣି ହୋଇଯିବ । ତୁଣ୍ଡରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ, ସେ ଭାଷା ପାଶୋରିଗଲେ । କଠୋର ଅନୁତାପରୂପୀ ତୀବ୍ର ପ୍ରାଣଘାତୀ ବିଷ ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ରକ୍ତକଣିକାରେ ଚରିଗଲା । ସେ ନିଜେ ବସ୍ତ୍ରର ଧିକ୍‌କାର କରିହେଲେ । ସେ ଠିଆହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ, ତାହାର ଗୋଡ ତଳଦାପର ପରି ଥରିଲା—ସେ ଉଠୁ ଉଠୁ ପଡିଗଲେ । ଉତ୍ତର ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଟେକି ଉଠାଇଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଟିକିଏ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ସତ୍ୱର ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗମନ କଲେ । ବିରାଟରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ପଡିଯାଇ ଅତି କରୁଣ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ପ୍ରଭୋ, ଏ ଅଧମ ଭୃତ୍ୟର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରିବା ହେଉନ୍ତୁ । ମୁଁ କ୍ରୋଧରେ ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଭୁଲିଯାଇ ଯେଉଁ ପାପ, ଯେଉଁ ନିନ୍ଦିତ ଦୁଷ୍କର୍ମ କରିଅଛି, ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ । ଖାଲି ଭରସା ଏତିକି ଯେ, ମୋର ଦୟାର୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୁ ଅନନ୍ତ କ୍ଷମାର ଆକର, ଆଉ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଅଜ୍ଞାନ ଅପରାଧୀ ଭୃତ୍ୟ । ମୋର କୃତକର୍ମ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶାସ୍ତି ଦେଲାଣି । ପ୍ରଭୋ ! ହୃଦୟ ଚିରି ଦେଖାଇ ହେଉଥିଲେ ଦେଖାଇଦିଅନ୍ତି, ସେଥିରେ କେତେ ଚେନ୍ଦା ଲାଗି ଗଭୀର କ୍ଷତ ହୋଇଯାଇଛି—ତାହା ଆପଣ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖିପାରନ୍ତେ । ମୁଁ ରାଜା, ପ୍ରଜାମାନେ କ୍ରୋଧରେ କୁକର୍ମ କଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଏ, ଏବେ ମୁଁ ନିଜେ ସେହି ଦୋଷରେ ଦୋଷୀ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଲଜ୍ଜା ଓ ଆକ୍ଷେପର କଥା କଅଣ ଅଛି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମୋହରିଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡିତ ହେଉଅଛି, ସେ ଦଣ୍ଡର ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ଅଧିକ । ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ତ ଥରେ ହୁଅନ୍ତା, ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସରିଯାଆନ୍ତା; ମାତ୍ର ଏ ମୃତ୍ୟୁ ସେରୂପ ନୁହେଁ—ଏହା ବାରମ୍ବାର ଘଟୁଅଛି । ହାୟ, ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ କ୍ରୋଧ କଅଣ ନ କରେ ? ସେ ମାନବକୁ ପଶୁଠାରୁ ଅଧମ କରିଦିଏ । ତାକୁ ଛାଡିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଛାଡେ ନାହିଁ । ସେ ଥରେମାତ୍ର ନରଶୋଣିତର ବା ସାଧୁବର୍ଣ୍ଣିତ ମଧୁମାଂସର ସ୍ୱାଦ ପାଇଲେ ତାକୁ ଶେଷ ନ କରି ଛାଡିପାଏ ନାହିଁ । ରେ କ୍ରୋଧ, ରେ ପିଶାଚ, ରେ ମହାପାପିଷ୍ଠ, ରେ ଚଣ୍ଡାଳ, ରେ ବର୍ବର, ତୁ ଭସ୍ମ ହୋଇଯା, ସେହି ଭସ୍ମ ଚଣ୍ଡାଳ ହସ୍ତରେ କର୍ମନାଶା-ଗର୍ଭରେ ପଡୁ—ତୋର ପାପନାମ ଜଗତର ଅଭିଧାନ ବହିରୁ ନିଭିଯାଉ ।"

ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କର ଏହିପରି ଖେଦୋକ୍ତି ଓ ଆତ୍ମଗ୍ଲାନିରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଦୟାର୍ଦ୍ର ହୃଦୟ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୋଇଗଲା । ସେ ତାଙ୍କ ଉଠାଇ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ, ନକୁଳ, ସହଦେବ ଓ ଦ୍ରୌପଦୀ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବିରାଟରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି, ପ୍ରେମାନନ୍ଦରେ କାନ୍ଦି-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପକାଇଲେ । ତେତେବେଳକୁ ଅଜ୍ଞାତବାସ ଶେଷ ହୋଇ କେତେ ଦିନ ଅଧିକ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ପାଣ୍ଡବ ବନବାସ କ୍ଳେଶରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଆନନ୍ଦରେ ତାଳି ପକାଇଲେ । ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରେ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ମିଶିଲା । ତାହା ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ସଙ୍ଗମ ତୀର୍ଥ-ଜଳ ତୁଲ୍ୟ ପବିତ୍ର । ସେହି ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥଜଳରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନର କ୍ଳେଦ-କଲୁଷ ଧୋଇଗଲା ।

ଅନନ୍ତର ବିରାଟରାଜା କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ ଭକ୍ତିଭୋଳା ବିନମ୍ର ବାଣୀରେ କହିଲେ—"ଧର୍ମରାଜ, ଆପଣମାନେ ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ବର୍ଷେକାଳ ଛଦ୍ମବେଶରେ ରହିଲେ । ଆପଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅନେକ ତ୍ରୁଟି ଘଟିଅଛି, ଦୟାପୂର୍ବକ ମୋର ସେ ଅଜ୍ଞାତ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରିବା ହେଉନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟରେ ମୋର ରାଜ୍ୟ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଅଧୀନ ରାଜା । ଆପଣ ତେରବର୍ଷକାଳ ବନରେ ବୁଲି ବହୁତ କ୍ଳେଶଭୋଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ଏଠାରେ ଥିବାଯାଏ ଏହି ବିରାଟ-ସିଂହାସନରେ ବସି ଶାନ୍ତିସୁଖ ଭୋଗ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଆଜ୍ଞାଧୀନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ପାଦସେବାରେ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ କରିବି । ମୋର ବିଶେଷ ଅଳି ଏହି ଯେ—ଏ ଭୃତ୍ୟକୁ ଏତିକି ଭିକ୍ଷାଦାନରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବେ ନାହିଁ ।" ବିରାଟରାଜା ଏହା କହି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ନେଇ ସିଂହାସନରେ ବସାଇଲେ । ପାଣ୍ଡବ ପାଟମହିଷୀ କୃଷ୍ଣା ତାଙ୍କ ବାମପାର୍ଶ୍ୱ ଅଳଙ୍କୃତ କଲେ । ପାଣ୍ଡବ ପଣମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ବିରାଟ-ରାଜପରିବାରର ଭକ୍ତିପୂଜା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏତେ ଦିନ ପରେ ମେଘ ଭିତରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବାହାରିଲେ । ଭସ୍ମାବରଣ ଭେଦି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇଉଠିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦିନେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବିରାଟରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ବନବାସ କାଳର ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଇମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । କଥା ଶେଷରେ ଧର୍ମରାଜ ମତ୍ସ୍ୟପାଳଙ୍କୁ କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭ ପରି ବିପଦବନ୍ଧୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ବିଧାତାର ମହାଦାନ । ତୁମ୍ଭର ଆଶ୍ରୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ବିପଦ କଟାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଅଛୁଁ । ରାଜ୍ୟଲାଭ ହେଉ ବା ନ ହେଉ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପଣରକ୍ଷା ଓ ସତ୍ୟପାଳନ ହୋଇଅଛି—ଏହାହିଁ ବୃହତ୍ତମ ଲାଭ । ସତ୍ୟର ମୂଲ୍ୟଠାରୁ, ସତ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ବଡ଼ ନୁହେ । ଘର ମାଟିର ରାଜ୍ୟ ଅସ୍ଥାୟୀ; ମାତ୍ର ସତ୍ୟ ନିତ୍ୟ, ଅକ୍ଷୟ । ରାଜ୍ୟ ମାଟି, ସତ୍ୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ଆପଣଙ୍କ ସହାୟେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ସତ୍ୟରକ୍ଷା, ସୁତରାଂ ଧର୍ମରକ୍ଷାରେ ସଫଳକାମ ହୋଇ-ଅଛୁଁ; ଆପଣଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଘରଠାରୁ ଅଧିକ ସୁଖରେ ଥିଲୁଁ । ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଅଲୌକିକ ମହୋପକାର କୃତଜ୍ଞତାର ସୀମାକୁ ବହୁ ଦୂର ଟପି-ଯାଇଅଛି ।" ବିରାଟରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକ କହିବାକୁ ନ ଦେଇ ବିନୀତ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"କ୍ଷାନ୍ତ ହେଉନ୍ତୁ ଧର୍ମରାଜ, ଅଧିକ କହିଲେ ମୁଁ ଅଧିକ ଲଜ୍ଜିତ ହେବି ସିନା ! ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତଙ୍କର ସତ୍କାର ମୁଁ କିଛି କରିପାରି ନାହିଁ, ମୋ ପ୍ରତି ଅଗାଧ ସ୍ନେହ ହେତୁ ଆପଣ କଥା ବଢ଼ାଇ କହୁଅଛନ୍ତି—ତାହା ଆପଣଙ୍କର ସ୍ୱଭାବର ଅନୁରୂପ—ତାହା ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ । ସେମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ଖୁବ୍ ସାନ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଦିଶେ । ଆପଣଙ୍କ ମହାବଂଶ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି ବନ୍ଧୁତା ସୁଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ଲାଳାୟିତ । ଏଣୁ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଭିକ୍ଷା ଅଛି । ତାହା ଏହି ଯେ, ମଧ୍ୟମପାଣ୍ଡବ ବୀରବର ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମହୋପକାର ମୁଁ ଜୀବନରେ ଶୁଝିପାରିବି ନାହିଁ । ତାଙ୍କରି ହେତୁ ମୋର ରାଜ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ସମ୍ମାନବୃଦ୍ଧି ହୋଇଅଛି । ମୋର ଇଚ୍ଛା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ମୋର ରୂପଗୁଣବତୀ ଉତ୍ତରା କନ୍ୟାକୁ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କରି ତାଙ୍କର ସେହି ଉପକାରର କିଞ୍ଚିତ୍ ପ୍ରତିଦାନ କରିବି । ମହାରାଜ ! ଅନୁମତି କରନ୍ତୁ—ମୋର ଆଶା ଫଳବତୀ ହେଉ ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେଉଣୁ ବୀର-ଚୂଡ଼ାମଣି ସବ୍ୟସାଚୀ କହିଲେ—"ନା, ତାହା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଉତ୍ତରାକୁ ମୁଁ ବର୍ଷେକାଳ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗୀତବାଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଅଛି, ମୁଁ ତାହାର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ, ସେ ମୋର ଛାତ୍ରୀ, ସୁତରାଂ କନ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟା । ଅତଏବ ଆପଣଙ୍କର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅତି ଅସଙ୍ଗତ । ତେବେ ଆମ୍ଭର ବଂଶ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା ହୋଇଥାଏ, ତାହାହେଲେ ମୋର ପୁତ୍ର ଅଭିମନ୍ୟୁକୁ କନ୍ୟାଦାନ କରନ୍ତୁ । ସେ ବିବାହ ରାଜଯୋଟକ ହେବ ଓ ଶୋଭା ସଙ୍ଗେ ଶୌର୍ଯ୍ୟର ମିଳନ ତୁଲ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁର ହେବ ।" ବିରାଟରାଜା ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେବାରୁ ଧର୍ମରାଜ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ କହିଲେ, "ମୋର ଅଭିମନ୍ୟୁ ମୋ ବଂଶର ରତ୍ନଦୀପ, ପ୍ରଭାବରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଜୁନ ; ଯେ ସ୍ୱୟଂ ବିଶ୍ୱଭରସା ପୂର୍ଣ୍ଣାବତାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଭାଗିନେୟ, ତାହା ପରି ସୁପାତ୍ର ଆଉ କିଏ ହେବ ? ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୋଇଥାଉ ବତ୍ସ ମୋର । ହେ ବିରାଟରାଜା, ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଶୀଘ୍ର ହେବା ଉଚିତ । ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୱର ଦୂତ ପଠାଇ ଆମ୍ଭର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶବାର୍ତ୍ତା ଆମ୍ଭ ବନ୍ଧୁରାଜାମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଦିଅ ଓ ବିବାହର ଆୟୋଜନ କର ।" ବିରାଟରାଜା 'ଯେ ଆଜ୍ଞା' କହି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

ପାଣ୍ଡବ ଅଜ୍ଞାତବାସରୂପ କଠୋର ଅଗ୍ନି-ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବିରାଟ ରାଜଧାନୀରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏ ସମ୍ବାଦ ବିଜୁଳି ପରି ସବୁଆଡେ ଚରିଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ମିତ୍ର ରାଜାମାନେ ଏ ଆକସ୍ମିକ ଶୁଭସମ୍ବାଦରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଖୋଳିବାକୁ ଆସିଲେ । ଏକ ଯାତ୍ରାରେ ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ-ସଙ୍ଖୋଳା ଏବଂ ବିବାହ-ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଦ୍ୱାରକାରୁ କୃଷ୍ଣ, ବଳରାମ, ସୁଭଦ୍ରା, ଅଭିମନ୍ୟୁ ଓ ଯଦୁବଂଶୀୟମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଆସିଲେ । ଦ୍ରୁପଦ ରାଜ୍ୟରୁ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ପାଞ୍ଚପୁତ୍ର ଆସିଲେ । ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ବନବାସ ସମୟରେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ପ୍ରଭୃତି ପାଣ୍ଡବକୁମାର ସ୍ୱ ସ୍ୱ ମାତୁଳାଳୟରେ ଥିଲେ—ଅର୍ଥାତ୍ ଅଭିମନ୍ୟୁ ମାତାଙ୍କ ସହ ଦ୍ୱାରକାରେ ଥିଲେ ଏବଂ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ଔରସଜାତ ପ୍ରତିବିନ୍ଧ୍ୟାଦି ପଞ୍ଚପୁତ୍ର ଦ୍ରୁପଦ ରାଜାଙ୍କ ଘରେ ଥିଲେ । ସମସ୍ତ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଯଥାସମୟରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିରାଟରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ସତ୍କାର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାରେ ପରମାପ୍ୟାୟିତ କଲେ । ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ଉତ୍ତରା ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କର ବିବାହ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ହୋଇଗଲା । ରାଜଧାନୀରେ କେତେ ଦିନ ଯାଏ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଉତ୍ସବ ଆମୋଦ ଲାଗିଲା । ଅନନ୍ତର ନିମନ୍ତ୍ରିତମାନେ ବିଦାୟ ଘେନି ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଗୃହକୁ ଫେରିଗଲେ । କେବଳ କୃଷ୍ଣ, ବଳରାମ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଜଣ ରହିଲେ ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଯଦୁନାଥ, ତୁମ୍ଭର ପ୍ରସାଦରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ଦୁସ୍ତର ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର ଲାଭ କଲୁଁ । ତୁମ୍ଭର ପାଣ୍ଡବସଖା ନାମ ଯଥାର୍ଥ । ତୁମ୍ଭ କୃପାରେ ତୃଣ ଦାରୁ ହୁଏ, ତୁମ୍ଭର ଶକ୍ତିରେ ବିନ୍ଦୁ ସିନ୍ଧୁ ହୁଏ ଆଉ ରେଣୁ ହିମାଳୟ ହୁଏ । ବାସୁଦେବ, ଦୀର୍ଘ ତେର ବର୍ଷ କାଳ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଚକ୍ଷୁ ଉହାଡ଼ରେ ଥିଲ; ମାତ୍ର ଦଣ୍ଡକ ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମନ ଉହାଡ଼ରେ ରଖି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ କେତେ କେତେ ଦୁରୂହ ସଙ୍କଟରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିଅଛ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏବଂ ଆମ୍ଭ କୁରୁବଂଶର କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କର । ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ କଠିନ, ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ତାହା ଅନ୍ୟ କାହାର ସାଧ୍ୟ ନୁହେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପଣମୁକ୍ତ ହେଲୁଁ, ଏବେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଅର୍ଦ୍ଧେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେଉ—ତୁମ୍ଭେ ହସ୍ତିନା ଯାଇ କୁରୁସଭାରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ କର । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ନ ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଅଂଶ ଅଧିକାର କରିବୁଁ ।" କୃଷ୍ଣ କହିଲେ—"ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ତ ଭଲ କହିଲେ ସଇ ହୁଏ, ତାକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ କଅଣ ହେବ ? କୁକୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼, ଯେଉଁ ବଙ୍କାରୁ ସେହି ବଙ୍କା । ତେବେ ତୁମ୍ଭ ଅନୁରୋଧରେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଦୂତ ହୋଇ ଅବଶ୍ୟ ଯିବି; ମାତ୍ର ଫଳ କଅଣ ହେବ, କହିହେଉ ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ, ଥରେ ଯାଇ ମୁଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।" ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହା କହି ସେହି ଦିନ ହସ୍ତିନା ଅଭିମୁଖରେ ରଥାରୋହଣପୂର୍ବକ ଯାତ୍ରା କଲେ । ବଳରାମ ଓ ଯଦୁବଂଶୀୟ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ବିଦାୟ ନେଇ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱୀୟ ଯାନବାହନ ଆରୋହଣପୂର୍ବକ ଦ୍ୱାରକାକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହସ୍ତିନାରେ ପହଞ୍ଚି ବିଦୁରଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି କୌରବ ରାଜସଭାକୁ ବିଜେକଲେ । ସଭାରେ ସଭ୍ରାତ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ଭୀଷ୍ମ, ମହାଯଜ୍ଞ ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଦ୍ଧରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ନିଃସ୍ୱ-ପଦରେ ଅଙ୍କିଞ୍ଚନଭାବ କଟାଇ ଅସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିଲାଦିନୁଁ ପାପବୁଦ୍ଧି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ଈର୍ଷାନଳ ଜଳିଉଠିଅଛି, ତାହା ଉପରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ତୁଲ୍ୟ ହେଲା ; ମାତ୍ର ସେ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଅସହ୍ୟ କ୍ରୋଧର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ତାହାର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ସେ କିଛି ନ କହିଲେ ମୁଦ୍ଧା ତାହାର ମନୋଗତ କ୍ରୋଧ ଭାଷା-ରୂପରେ ନ ବାହାରିଲେ ମୁଦ୍ଧା, ତାହା ମୁଖରେ ସେହି କ୍ରୋଧ ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଉଠିଲା । ରୌଦ୍ରଚ୍ଛଟା ଦୀପଶିଖା ପରି ତାହାର ମୁହଁ ପିଙ୍ଗଳା ପଡ଼ିଗଲା । ବୃଦ୍ଧ ପିତାମହ ଭୀଷ୍ମ, ଧାର୍ମିକ ବିଦୁର, ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠ ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରଭୃତି ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶୀ ନିର୍ଭୀକ ମହାତ୍ମା କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ସମର୍ଥନ କରି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ଅନେକ ବୁଝାଇଲେ; ମାତ୍ର ସବୁ ପଣ୍ଡ ଅରଣ୍ୟରୋଦନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ସଦୁପଦେଶ ତାହାର ଏ କାନରେ ପଶି ସେ କାନବାଟେ ବାହାରିଗଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କଥା ଗୋଟିଏ ରତ୍ନପିଣ୍ଡଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍, ସେମାନଙ୍କ କଥା ବି ବିଫଳ ହୋଇଗଲା । ଚୋର କି ଧର୍ମ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବ ? ଭୂତ କି ରାମନାମ ଭଜି ଦୁଷ୍କୃତ ଛାଡ଼ିବ ? ଅନ୍ୟର କଥା କିଏ ପଚାରେ, ତାହାର ଅନ୍ଧ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ସ୍ୱୟଂ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ମୁଦ୍ଧା ଅନେକ ବୁଝାଇଲେ, ମାତା ଗାନ୍ଧାରୀ ସଜଳ ନେତ୍ରରେ କେତେ ରାଣ ନିୟମ ପକାଇ କହିଲେ; କିନ୍ତୁ ଦୁରାତ୍ମାର କୁମନ୍ତ୍ର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପରମଗୁରୁ, ପରମଦେବତା ପିତାମାତାଙ୍କର ବୋଲ ମାନିଲା ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ବଜ୍ରକଠୋର ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଅର୍ଦ୍ଧରାଜ୍ୟ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ସୂଚ୍ୟଗ୍ର ଭୂମି ମୁନରେ ଯେତିକି ମାଟି ରହିବ, ବିନା ଯୁଦ୍ଧରେ ତାହାର ଅର୍ଦ୍ଧେ ମୁଦ୍ଧା ଦେବି ନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ଅପାଣ୍ଡବ ହେବ, ନଚେତ୍ ଅକୌରବ ହେବ—ଏଥିର ଅନ୍ୟଥା ହେବ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯଦି ପଶ୍ଚିମରେ ଉଦୟ ହୁଅନ୍ତି, ଅଗ୍ନି ଯଦି ଦର୍ପଣରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ସର୍ପ ଯଦି ଅମୃତ ଉଦ୍‌ଗାର କରେ, ଶିଳାରେ ଯଦି ପଦ୍ମ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୁଏ, ତଥାପି ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭଙ୍ଗ ହେବ ନାହିଁ ।" ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହି କର୍କଶ ବାଣୀ ଶୁଣି ଶେଷରେ ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡିମାତ୍ର ଗ୍ରାମ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ମତି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ତାହା ମୁଦ୍ଧା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲା । ସ୍ୱୟଂ ବୃଷ୍ଣି କୁଳଚନ୍ଦ୍ର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା ଅବଜ୍ଞା କରିବାରୁ ନିରପେକ୍ଷ ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ ଅନେକ ନିନ୍ଦା କଲେ; ମାତ୍ର ସେ ତାହାର ନିନ୍ଦା ବା ବିରକ୍ତି ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଫେରିଯାଇ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଜଣାଇଲେ । ଧର୍ମରାଜ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟଥା-ଜଡ଼ିତ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲେ—"ହାୟ, କେତେ କୁରୁକୁଳ ସମୂଳ ବିନଷ୍ଟ ହେଲା । କୁଟିଳ କୁଚକ୍ରକାରୀ, କୁରୁକୁଳାଙ୍ଗାର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦୋଷରୁ ବିଶାଳ କୁରୁ ମହାବଂଶରେ ବତି ଦେବାକୁ କେହି ରହିବ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଯେପରି ଦୁର୍ଜ୍ଜୟାଭିମାନୀ, ସେ ଯେ ତାହାର କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବ ନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ । ତଥାପି ନ୍ୟାୟଧର୍ମର ଅନୁରୋଧରେ ତାକୁ ଥରେ ପଚାରି ପଠାଇବା ଉଚିତ ବୋଲି ତାହା କରିଥିଲି । ହେ କେଶବ, ଅକାରଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କ୍ଳେଶ ଦେଲି—କ୍ଷମା କରିବ । ଏବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ, ମୋତେ ସେହି ପରାମର୍ଶ ଦିଅ ।"

ଯଥାସମୟରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କୁ ଘେନି ସଭା କରି ବସିଲେ । ସଭାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରୁପଦ ବିରାଟ ରାଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପସ୍ଥିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ, ଏହି ବିଷୟରେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଲାଗିଲା । ଅନେକ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ପରେ ଶେଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ-ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ରଥାରୋହଣପୂର୍ବକ ଦ୍ୱାରକା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମ୍ମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ପାଣ୍ଡବ ଯୁଦ୍ଧର ଆୟୋଜନରେ ମନୋଯୋଗୀ ହେଲେ । ତେଣେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଦୂତମାନେ ଯାଇ ନିଜ ନିଜର ସପକ୍ଷ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ ସକାଶେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ବୁଲିଲେ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ଯାନବାହନ ଓ ଖାଦ୍ୟାଦି ଯୁଦ୍ଧ ଉପକରଣର ବିପୁଳ ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଶାଳ ଭାରତର ସମସ୍ତ ରାଜା ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଯଥାସମୟରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ ସହ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସୈନ୍ୟ କୋଳାହଳରେ ଆକାଶ ପୃଥିବୀ କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିବାରୁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ସାରଥି ହେବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଭୀଷ୍ମ, ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ, ଶଲ୍ୟ, କୃପ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା, ଶକୁନି, ଜୟଦ୍ରଥ ପ୍ରଭୃତି ବିଶ୍ୱବିଜୟୀ ମହାରଥ କୌରବପକ୍ଷ ଏବଂ ଦ୍ରୁପଦ, ବିରାଟ, ଶିଖଣ୍ଡୀ, ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ, ଉତ୍ତର, ଘଟୋତ୍କଚ, ସାତ୍ୟକି ପ୍ରଭୃତି ମହାମହେଷ୍ୱାସ ବୀର ପାଣ୍ଡବପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । କୌରବପକ୍ଷର ସୈନିକସଂଖ୍ୟା ଏଗାର ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ହେଲା ଏବଂ ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷର ସୈନିକସଂଖ୍ୟା ସାତ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ହେଲା । ଏହି ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ସୈନିକ ଘେନି ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ ସକାଶେ ଥାନେଶ୍ୱର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରନାମକ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଉଭୟ ସୈନିକମଧ୍ୟରେ ଠିଆହୋଇ ଧର୍ମ ଡାକ ଦେବାରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଭାଇ ଧାର୍ମିକ ଯୁଯୁତ୍ସୁ ଭ୍ରାତୃପକ୍ଷ ତ୍ୟାଗ କରି ତାଙ୍କଠାରେ ଆସି ଶରଣ ପଶିଲା । ଧର୍ମରାଜ ତାକୁ ଆଦର ଆଗ୍ରହ ସହ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସମସ୍ତେ କହିଲେ—ଧର୍ମ ଯେଉଁଠାରେ, ଧାର୍ମିକ ସେହିଠାରେ ଏବଂ ଜୟ ମଧ୍ୟ ସେହିଠାରେ । ଧାର୍ମିକ ଛଡ଼ା ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଗୌରବଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଯଥାସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବୀରବାଦ୍ୟ ଭୀଷଣ ରବରେ ବାଜିଉଠିଲା । ବାଣରେ ଆକାଶ ଛାଇଗଲା, ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ କାଉଁଳିଆ ପରି ଜଣାଗଲା । ଅସ୍ତ୍ରର ଝନ୍‌ଝନ୍‌, ରଥଚକ୍ରର ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦ, ଶଙ୍ଖନାଦ, ସିଂହନାଦ, ଘାତକର ହୁଙ୍କାର, ଆହତର ଚିତ୍କାର ଏକାଠି ହୋଇ ପ୍ରଳୟର ମହାକାଳ ଗର୍ଜନ ତୁଲ୍ୟ ବିକଟ ଭୀଷଣାକାର ଧାରଣ କଲା । ସତେ ଯେପରି ପୃଥିବୀ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଫାଟିଗଲା କିମ୍ବା ଜ୍ୟୋତିଷ୍କକୁଳର ଆକର୍ଷଣ ରଜ୍ଜୁ ଛିନ୍ନବିଛିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଭୀଷ୍ମ, ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ, ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ପ୍ରଭୃତି ମହାରଥ ତିମି ତିମିଙ୍ଗଳ ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗରେ ଯୁଝି ବୁଲିଲେ । ସେ ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟ ନେତ୍ରର ଅସହ୍ୟ । ରଥମାନଙ୍କର ଗତି କି ପ୍ରଖର, ତାହା ଗଡ଼ିଯାଉଅଛି କି ଉଡ଼ିଯାଉଅଛି କିଛି ବାରିହେଉ ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୋତସମୂହ ତରଙ୍ଗିତ ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷରେ ଇତସ୍ତତଃ ଧାବିତ ହେଉଅଛି । ସେ ମହାବେଗ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ତରଙ୍ଗମାଳା ଭାଙ୍ଗିଯାଉଅଛି । ଛିନ୍ନ ନରଶିରମାନ ରଣଚଣ୍ଡୀଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ାକନ୍ଦୁକ ପରି ପଡ଼ିଅଛି । ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠାରେ ନରମାଂସ ଅସ୍ଥିମେଦାରେ ଦେବୀଙ୍କର ବୀଭତ୍ସ ଭୋଗଧାଡ଼ିଆ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା, କେଉଁଠାରେ ବା ଉଷ୍ଣ ବୀର ଶୋଣିତରେ ତୀବ୍ର ଉନ୍ମାଦକ ସୁରା-ସ୍ରୋତ ବହିଗଲା । ବିଶାଳ ରଣକ୍ଷେତ୍ର ଏହିପରି ସମରକାଳିକାଙ୍କର ଭୋଗମଣ୍ଡପରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମୃତ ମୁମୂର୍ଷୁରେ ରଣସ୍ଥଳୀ ଭୀଷଣ ହୋଇଉଠିଲା—ଭଗ୍ନ ଅସ୍ତ୍ରରାଶିରେ କଣ୍ଟକିତ ହୋଇଗଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ରୌଦ୍ରରସ ବିଭୀଷିକା ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଖେଳି ବୁଲିଲା ଏବଂ ବ୍ୟଥାତୁର କରୁଣରସ ହାହାକାର କରି କାନ୍ଦି ବୁଲିଲା । ବୀର ହୃଦୟରେ କି ଉନ୍ମାଦନା, କି ପ୍ରେରଣା ଅଛି କେଜାଣି, ସେ ତାର ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନକୁ ବେଲକେ କଡ଼ାକର ବୋଲି ସୁଦ୍ଧା ଜ୍ଞାନ କରେ ନାହିଁ । ଜୀବନ ତାହା ପକ୍ଷରେ ମାଟିର କଣ୍ଢେଇ, ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇଦିନ ଖେଳିପାରେ, ଆଉ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ନିର୍ବିକାରରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଇପାରେ । ନିଜକୁ ରଣଯଜ୍ଞରେ ଆହୁତି ଦେବାକୁ ବୀରମାନେ ପୌରୁଷ ଓ ଧର୍ମ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମଣନ୍ତି । ଭୟଙ୍କୁ ସେ ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଭୟ ତାଙ୍କୁ ଭୟ କରେ । ଜୀବନ ବୀରର ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ, ମରଣହିଁ ପ୍ରିୟ । ବୀର-ଅଭିଧାନରେ ଭୀରୁତାର ଅର୍ଥ ମରଣ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଅଠରଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଲା । ଗାଙ୍ଗେୟ ଭୀଷ୍ମ ଦଶଦିନ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପ୍ରତିଦିନ ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷର ଦଶସହସ୍ର ରଥୀ ନିଧନପୂର୍ବକ ଦ୍ରୁପଦ-ପୁତ୍ର ଶିଖଣ୍ଡୀଙ୍କଠାରୁ ବାଣବିଦ୍ଧ ହୋଇ ରଥରୁ ଖସିପଡ଼ି ଶରଶଯ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମହାଧାର୍ମିକ ଭୀଷ୍ମ ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ ଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଅଶୁଦ୍ଧ କାଳ ହେତୁ ସେ ଉତ୍ତରାୟଣ ଅପେକ୍ଷାରେ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶରଶଯ୍ୟାରେ ପଡ଼ି ଯୋଗଧ୍ୟାନରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲେ । ଦକ୍ଷିଣାୟନରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ ନିର୍ବାଣ ମୁକ୍ତି ମିଳେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ତହିଁପରେ ଦ୍ରୋଣ ପାଞ୍ଚଦିନ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ସେ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଜଟିଳ ବ୍ୟୂହ ରଚନା କରି ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଲେ । ଥରେ ସେ ଚକ୍ରବ୍ୟୂହ ରଚନା କଲେ । ଅର୍ଜୁନ-ନନ୍ଦନ ଅମିତତେଜା ଅଭିମନ୍ୟୁ ଉକ୍ତ ବ୍ୟୂହ ଭେଦ କରି କୁରୁସୈନ୍ୟ ସଂହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାଳକ ଅଭିମନ୍ୟୁର ରଣକୌଶଳ, ବୀରତ୍ୱ, ସାହସ ଓ ବିଚକ୍ଷଣତା ଦେଖି ବିପକ୍ଷରୁ ମୁଦ୍ଧା ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଉଠିଲା ।

ସେ ମହାବଳୀ ସିଂହଶାବକ ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବିକ୍ରମରେ ଶତ୍ରୁବାହିନୀ ମନ୍ଥନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମହା ମହା ରଥୀମାନେ ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପଳାଇଲେ । ବାଳକର ଅପ୍ରତିହତ ପ୍ରଭାବରେ କୌରବ ପକ୍ଷ ଶଙ୍କିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ତହୁଁ ସପ୍ତରଥୀ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଅନ୍ୟାୟ ଯୁଦ୍ଧରେ ତାକୁ ନିହତ କଲେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଅଭିମନ୍ୟୁ ଜୀବିତ ଥିଲେ ସେ ଏକାକୀ ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ସଂହାର କରିଥାନ୍ତା । ଅଭିମନ୍ୟୁ-ନିଧନରେ ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ତୁମୁଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାତିଉଠିଲେ ; ମାତ୍ର ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କେହି ଅତିକ୍ରମ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସଶସ୍ତ୍ର ଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଜଗତରେ କେହି ପରାସ୍ତ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାର ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ ନ ଶୁଣିଲେ ସେ ଅସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିବେ ନାହିଁ । ଦୈବାତ୍ ଏହି ସମୟରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ନାମକ ହସ୍ତୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ମରିଗଲା । ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତ ବୋଲି ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ଆଗରେ ଯାଇ ସମସ୍ତେ କହିଲେ ; ମାତ୍ର ସେ କାହାରି କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ଧର୍ମରାଜଙ୍କୁ ଆସି ପଚାରିଲେ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତ ବୋଲି ଯୁଧିଷ୍ଠିର କହିବାରୁ ଦ୍ରୋଣ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପୁତ୍ରଶୋକରେ ଧନୁର୍ବାଣ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଦ୍ରୁପଦପୁତ୍ର ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ଖଡ୍ଗାଘାତରେ ତାଙ୍କର ମସ୍ତକ ଛେଦନ କଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଏହି ମିଛ ପଦକ ନ କହିଥିଲେ ଦ୍ରୋଣ ଅସ୍ତ୍ରତ୍ୟାଗ କରନ୍ତେ ନାହିଁ ; ସୁତରାଂ ମରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେ ଜୀବିତ ଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟ କରି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମିଛ କହିଥିଲେ । ସେ ଧର୍ମରାଜ, ଜୀବନରେ କେବେ ମିଛ କହି ନାହାନ୍ତି; ତଥାପି ଏହି ମିଥ୍ୟାପଦକ କହିଥିବାରୁ ଶେଷକାଳରେ ତାଙ୍କୁ ନରକ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅତଏବ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ଥାନ-ବିଶେଷ, ସମୟବିଶେଷ ବା ଅବସ୍ଥାବିଶେଷରେ ମିଛ କହିଲେ ଦୋଷ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଉକ୍ତିର ଆଦୌ ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ମିଥ୍ୟା କେବେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ହେଉ ପଛେ ମିଛ କହିଲେ ପାପ ହେବ—ଏଥିରେ ଲେଶମାତ୍ର ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରେ ମହାବୀର କର୍ଣ୍ଣ କୁରୁବାହିନୀର ସେନାପତି ପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । କର୍ଣ୍ଣ କୁନ୍ତୀଙ୍କର କନ୍ୟାକାଳୀନ ପୁତ୍ର । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ସାରଥିପତ୍ନୀ ରାଧା ତାଙ୍କୁ ନଦୀରେ ଭାସମାନ ମଞ୍ଜୁଷା ମଧ୍ୟରୁ ପାଇ ପୁତ୍ର ପରି ପ୍ରତିପାଳନ କରିଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣ ଜଣେ ସୁବିଖ୍ୟାତ ବୀର ଓ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଦାତା । ସେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ସଖା ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ବାହୁବଳରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ତାଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗଦେଶର ରାଜସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । କର୍ଣ୍ଣ ଅଢ଼ାଇଦିନ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଅର୍ଜୁନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ । ଅତଃପର ମଦ୍ରପତି ଶଲ୍ୟ କୌରବ ପକ୍ଷର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେନାପତି ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ସେ ପାଣ୍ଡୁରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହିଷୀ ମାଦ୍ରୀଦେବୀଙ୍କର ଭାଇ, ନକୁଳ-ସହଦେବଙ୍କର ମାମୁଁ; ମାତ୍ର ସେ କୌରବଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ହୋଇଥିଲେ । ଶଲ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଘୋରତର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଶେଷରେ ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରରେ ସେ ନିହତ ହେଲେ । ଶଲ୍ୟ ଦିନଏମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ।

ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଭାଇ ଭୀମହସ୍ତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ । କୁରୁସଭାରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ବିବସ୍ତ୍ର କରିବାବେଳେ ଭୀମସେନ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ—ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଦୁଃଶାସନର ବକ୍ଷ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରି ରକ୍ତଲିପ୍ତ ହସ୍ତରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ମୁକୁଳିତ କେଶ ବାନ୍ଧିଦେବେ । ସେହି ଦିନରୁ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ କେଶ ମୁକୁଳା ହୋଇଥିଲା । ମହାପ୍ରତାପୀ ଅଭଙ୍ଗସଙ୍କଳ୍ପ ମହାବାହୁ ଭୀମ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ସେହି ପ୍ରିୟତୁଣ୍ଡଧର ଭାଇ ଦୁଃଶାସନକୁ ମାରି ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସାର୍ଥକ କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର ଏବଂ ବହୁକୋଟି ସୈନିକ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ମୂଳରେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ଏହି କାଳସମରରେ ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ, ଆତ୍ମୀୟବନ୍ଧୁ ହରାଇ ନିରାଶ ହୋଇ ଭୟରେ ଦ୍ୱୈପାୟନ ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ରହିଲା । ପାଣ୍ଡବ କୃଷ୍ଣ ସହ ସେଠାକୁ ଯାଇ ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ସକାଶେ ଆହ୍ୱାନ କଲେ । ମହାମାନୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଭୀମର ମର୍ମଦାହୀ ତିରସ୍କାର ସହି ନ ପାରି ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରୁ ଉଠିଆସି ତାହା ସହିତ ଗଦା ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା । କୁରୁସଭାରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଊରୁ ଦେଖାଇ ଉପହାସ କରିବାବେଳେ ଗଦାଘାତରେ ତାହାର ଊରୁ ଭାଙ୍ଗିବେ ବୋଲି ମହାବଳୀ ଭୀମସେନ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ । ତଦନୁସାରେ ସେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗଦାଘାତରେ କୌରବାଧମ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଊରୁ ଭଗ୍ନ କଲେ । ତେଣେ ଗୁରୁପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତି ସମୟରେ ଘୋର ନିଶୀଥ କାଳରେ ଶିବିର ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ପଞ୍ଚ ସୁପ୍ତ ପୁତ୍ରଙ୍କର ମସ୍ତକ ଛେଦନ କଲା । ପାଣ୍ଡବ ବୋଲି ଭ୍ରମରେ ସେ ପାଣ୍ଡବପୁତ୍ରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲା । ସେହି ଶିଶୁପୁତ୍ରଙ୍କର ଛିନ୍ନଶିର ଦେଖି ଭଗ୍ନଜାନୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ମୁଖ ବାସିଫୁଲ ପରି ଫିକା ପଡ଼ିଗଲା । ସେ କପାଳରେ କରାଘାତ କରି ଅଶ୍ରୁସଜଳ ନେତ୍ରରେ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ହାୟ, ନିଜ ଦୋଷରେ ମୁଁ ବଂଶ ହରାଇ ବସିଲି । ପାଣ୍ଡବପୁତ୍ର ଥିଲେ ପିତୃ-ପୁରୁଷଙ୍କର ଅଞ୍ଜଳାଏ ପାଣିର ଭରସା ଥାଆନ୍ତା, ମୁଁ କୁଳାଙ୍ଗାର ତାଙ୍କର ସେତକ ଭରସା ସୁଦ୍ଧା ବୁଡ଼ାଇଲି, ପୁଣି ବାଳହତ୍ୟାର କାରଣ ହୋଇ ମହାପାପରେ ଲିପ୍ତ ହେଲି । ଏ ଉତ୍କଟ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ସୂଚ୍ୟଗ୍ରଖଣ୍ଡ ଭୂମି ହେଲେ ତ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ, ତେତିକି ବି ସଙ୍ଗରେ ନେଇପାରିବି ନାହିଁ, ତେବେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟଟାଯାକ ମାଡ଼ି ବସିଥିଲି କାହିଁକି ? ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କଲା, ଆଉ ମୋ ଈର୍ଷା ମୋତେ ନଷ୍ଟ କଲା । ମୋର ଏ କଳଙ୍କ କାହାଣୀ ଇତିହାସକୁ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିବ । ହାଃ ଗୁରୁପୁତ୍ର, କି କ୍ଷଣରେ, କି କୁବୁଦ୍ଧି ଦୋଷରେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସେନାପତି କରିଥିଲି ! ତୁମ୍ଭେ ଉଚ୍ଚ ଅଧିକାର ପାଇ ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ-ହତ୍ୟାରେ କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇଲ ପରା ! ବଗର ବେକ ଲମ୍ବା ହେବା ସାନ ସାନ ମାଛ ପକ୍ଷରେ ବିପତ୍ତିଜନକ ବୋଲି ଯାହା କହନ୍ତି, ତାହା ମିଛ ନୁହେଁ । ଅପାତ୍ରରେ କ୍ଷମତାର ଦାନ ଏହିପରି ବିଷମୟ ହୁଏ । ତୁମ୍ଭର ଅତୀତ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେହି ଗୌରବ ସ୍ମରଣ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କାନ୍ଦିବ । ତୁମ୍ଭେ ନିଜ ମୁହଁରେ କାଳି ବୋଳିହୋଇ ମୋ ମୁହଁରେ ବି ମୋର ଅନ୍ତିମ ସମୟରେ ସେହି କାଳି ବୋଳିଦେଲ । କେଉଁ ମହାନରକରେ ମୋର ଠାବ ହେବ କେଜାଣି ? ହାୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ, ମୋର ଇହକାଳ ତ ଯାଇଥିଲା, ଏବେ ପରକାଳ ବି ଗଲା !" ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏହିପରି କଠୋର ଅନୁତାପ କରୁ କରୁ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ହାୟ, ଯାହାର ପାଦତଳେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶତଦଳ ଫୁଟି-ଉଠୁଥିଲା, ସେ ଏବେ ଧୂଳିରେ ବିଲୁଣ୍ଠିତ । ଜୀବନର ପରିଣାମ ଯଦି ଏଇଭଳି ଶୋକାବହ ଆଉ ଶୂନ୍ୟମୟ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେବେ ମାନବ ଅସାର ସ୍ୱପ୍ନ ଅଭିଳାଷା ତୋଲେ କାହିଁକି ?

ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଶିଶୁହତ୍ୟାର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଫଳ ଲଭିଲା । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ତାହା ମସ୍ତକରୁ ମଣି କାଢ଼ିଆଣି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଦେଇ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରଶୋକସନ୍ତାପିତ ପ୍ରାଣ କଥଞ୍ଚିତ୍ ଶୀତଳ କଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ମୃତ ଆତ୍ମୀୟ, ଜ୍ଞାତି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଶବସତ୍କାରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କଲେ; ମାତ୍ର ସେ ରୁଧିରସିକ୍ତ ଜୟ ତାଙ୍କୁ ସୁଖ ବା ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରି-ପାରିଲା ନାହିଁ । ଜ୍ଞାତିନାଶ କ୍ଷୋଭରେ ସେ ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼ି ନିଜର ଜୀବନକୁ ଶୂନ୍ୟ ଓ ହାହାକାର-ମୟ ମଣିଲେ । ସେ ଅତୀତକୁ ଭୁଲିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ଅତୀତ ତେତେ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇରହିଲା । ହାୟ ପିତାମହ ଭୀଷ୍ମ, ହାୟ ଗୁରୁ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ, ହାୟ ପୁତ୍ର ଅଭିମନ୍ୟୁ—ଏହିପରି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନାମ ଧରି ସେ ଝୁରି ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ଦଶାବସ୍ଥା ଦେଖି ବୁଝାଇ କହିଲେ—"ଧର୍ମରାଜ, ଯେଉଁ ବୀର ପୁରୁଷ-ମାନେ ସମ୍ମୁଖ ସମରରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କାନ୍ତିକିରୀଟ ମସ୍ତକରେ ବାନ୍ଧି ମହାନନ୍ଦରେ ହସି ହସି ବୀର-ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ କରି ସେମାନଙ୍କର ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି କଳୁଷିତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯାହା ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଗତ ହୋଇଛି—କୋଟି ଚେଷ୍ଟା ବା ଶୋକ ଦୁଃଖରେ ସେ କଦାଚ ଫେରି ଆସିବ ନାହିଁ, ତାହା ପାଇଁ ବୃଥା ଶୋକ କରି ଫଳ କଅଣ ? ସେମାନେ ଏବେ ଶୋକଦୁଃଖ ମାୟା-ମମତାର ଅତୀତ ଯେଉଁ ସୁଖମୟ ରାଜ୍ୟରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି, ତୁମ୍ଭର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ସେ ରାଜ୍ୟକୁ ଶୁଭିବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ବାହୁବଳରେ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟ କରିଅଛ ! କ୍ଷତ୍ରିୟ ପକ୍ଷରେ ଏହାଠାରୁ ସୌଭାଗ୍ୟ କଅଣ ଅଛି ? ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ ମୋହ ତ୍ୟାଗ କରି ହସ୍ତିନା ସିଂହାସନରେ ବସି ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ପାଳନରେ ମନୋନିବେଶ କର ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦୀନ କରୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଚାହିଁ ନୈରାଶ୍ୟ-ବ୍ୟଥା ସିକ୍ତ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲେ—"ହେ କେଶବ, ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ, ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ପତ୍ତି, ସେହି ପୁତ୍ର, ମିତ୍ର, ଭ୍ରାତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱଜନ ତ କାଳସାଗରଗର୍ଭରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଆଉ ସେ ତୁଚ୍ଛ ରାଜ୍ୟ, ତୁଚ୍ଛ ସମ୍ପତ୍ତି କଅଣ ହେବ ? ହସ୍ତିନାର ରାଜସିଂହାସନ ମୋ ପକ୍ଷରେ କଣ୍ଟକମୂଳକ ଶରଶଯ୍ୟାପ । ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ଅଶ୍ରୁଶୋଣିତରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ ସେହି ଶବାସନରେ ବସିବାକୁ ମୋର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଉ ନାହିଁ । ବିଜନ-ମୁକ୍ତର ରାଜପୁରୀ ମୋତେ ପ୍ରେତପୁରୀ ପରି ଭୟଙ୍କର ବୋଧ ହେବ । ବିଧବା ଭ୍ରାତୃବଧୂ, ସ୍ୱଜନବଧୂଙ୍କର ଜ୍ୱଳା-ମୟ ନିଦାଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ଭେଦୀ ହାହାକାର ମୋତେ ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ କରିଦେବ । ସେମାନଙ୍କ ଉଷ୍ଣ ଲୋତକରେ ରାଜସିଂହାସନ ଭାସିଯିବ । ହେ କେଶବ, ମୋତେ କ୍ଷମା କର । ମୁଁ ସୁଦୂର ବନକୁ ଯିବି, ନଚେତ୍ ଏହି ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ତପସ୍ୟା କରି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବି । ରାଜ୍ୟସୁଖ, ରାଜସିଂହାସନ, ରାଜପଦ—ସବୁ ଜ୍ଞାତିଚିତାନଳରେ ନିରବଶେଷ ହୋଇଯାଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଖ ମୋ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରାଣଘାତୀ ଜହର, ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିଂହାସନ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନିମଞ୍ଚ ତୁଲ୍ୟ । ମୁଁ ଏବେ ମୃତ୍ୟୁ-ଦେବତା ଦର୍ଶନାର୍ଥୀ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ । ରାଜ୍ୟ ଲୋଭରେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା, ଫଳପତ୍ର ହରାଇ ଏବେ ମୁଁ ଥୁଣ୍ଟା ବରଗଛ ପରି ଠିଆହୋଇଅଛି । ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଦେହ, ମନ, ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା ଜଳିଯାଉଅଛି । ରାଜ୍ୟ ତାର ରାଜ୍ୟ ହୋଇ ଥାଉ, ସିଂହାସନ ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ଅଭିମାନ ନେଇ ଧନ୍ୟ ହୋଇଥାଉ—ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ମୋର ଦୂରରୁ ଜୁହାର ।"

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ବ୍ୟାସ, ନାରଦ ପ୍ରଭୃତି ଋଷି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଅନେକ ବୁଝାଇଲେ, ଅନେକ ଦାୟିତ୍ୱ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାନ୍ତର୍ଦ୍ୱାରା ଉପଦେଶ ଦେଲେ; ମାତ୍ର କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଶୋକ-ନିର୍ବେଦ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତ୍ୟାଗବ୍ୟାକୁଳ ମନ ତାହିଁରେ ପ୍ରବୋଧିତ ହେଲା ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ନେଇ ଶରଶଯ୍ୟା-ଶାୟୀ ତପୋନିରତ ଭୀଷ୍ମଦେବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗମନ କଲେ । ନିର୍ଭୀକ, ନିରପେକ୍ଷ, ନୈତିକପଣ୍ଡିତ, ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ, ତେଜସ୍ୱୀ, ଧାର୍ମିକପ୍ରବର ଭୀଷ୍ମ ଧର୍ମରାଜଙ୍କର ବୈରାଗ୍ୟ ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଧର୍ମନୀତି, ରାଜନୀତି ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ ରାଜଧର୍ମର ଅନେକ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ସେ କହିଲେ—"ପ୍ରକୃତି ପାଳନ ରାଜାର ପ୍ରଧାନ ତପସ୍ୟା । ଭୋଗରେ ସୁଖ ନାହିଁ କି ତ୍ୟାଗରେ ବି ସୁଖ ନାହିଁ—ସୁଖ ଥାଏ କର୍ମରେ । ଯେଉଁ ହୃଦୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହି ପର ପାଇଁ ଅବିରତ କର୍ମ କରେ, ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ତପସ୍ୱୀ । ତାହାର ପ୍ରାଣ ଏକା ତାହା ପାଇଁ ନୁହେ—ସେ ପ୍ରାଣ ବିଶ୍ୱପ୍ରାଣ; ପବିତ୍ର ବିଶ୍ୱପ୍ରେମ ସେହି ପ୍ରାଣରେ ସୁଲଭ । ପ୍ରଜାପାଳନ ଲୋକରକ୍ଷୀ ନରପତିଙ୍କର ଧର୍ମ । ସେହି ଧର୍ମ ପାଳନ ନ କରିବା ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମହାପାପ । ଅତଏବ ବତ୍ସ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ତୁମ୍ଭେ ଗତ କଥାକୁ ଶୋଚନା ନ କରି କର୍ମ କର । କର୍ମହିଁ ପୁଣ୍ୟ, କର୍ମବିମୁଖତା ପାପ ।" ମହାପ୍ରାଜ୍ଞ ଭୀଷ୍ମ ଏହିପରି ଅନେକ ବୁଝାଇବାରୁ ଧର୍ମରାଜଙ୍କର ମନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ପିତାମହଙ୍କର ଚରଣାର୍ଚ୍ଚନା କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି-ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ଅନନ୍ତର ଭୀଷ୍ମ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ତାଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ସତ୍କାର କରିସାରି କୃଷ୍ଣ ଓ ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ହସ୍ତିନା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ସେ ସେହିଠାରେ ରହି ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟ ଶାସନପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନଗର ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ଏକକୋଶ ଦୂରରେ ଯମୁନା ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ଅମରାବତୀର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଏବେ ତ ତାହା ନିସର୍ଗ ସୁଷମାରେ ବିଶ୍ୱସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମାନଦଣ୍ଡ, ତହିଁରେ ପୁଣି ରାଜୋଚିତ ଭାବରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପୃଥ୍ୱୀ ଉପରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପାତ ପ୍ରାୟ ମନୋହର ଦିଶିଲା ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜ୍ୟ-ଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରକୃତିପୁଞ୍ଜର ଶାସନପାଳନରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ରାମରାଜ୍ୟ ପରି ସୁଖଶାନ୍ତି ଭୋଗି ଧର୍ମ ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଚିନ୍ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଏବଂ ଅବସର ଲାଭ କଲେ । କୃଷି, ଶିଳ୍ପ-ବାଣିଜ୍ୟର ଅସାଧାରଣ ଉନ୍ନତି ହେଲା । ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଏପରି ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହେଲା ଯେ, ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଃଖୀ ଭିକାରୀ ରହିଲେ ନାହିଁ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଶାସନ ଅତି କଠୋର ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ଅତି କୋମଳ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ରାଜ-ଅଭିମାନ ନ ଥିଲା । ମଧୁର ସରଳ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ସେ ପ୍ରତି ପ୍ରଜାପ୍ରାଣରେ ମିଶି ରହିଥିଲେ । ବ୍ୟବହାର ପରି କଥା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ମଧୁର ଥିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ କାନକୁ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ପରି ମିଠା ଲାଗୁଥିଲା । ରାଜା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦୀନତମ ପ୍ରଜା ପରି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୁଦାର ସାମ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରାଜା ପ୍ରଜାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ନ ଥିଲା । ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ସେ ଭୟ ଆକର୍ଷଣ କରୁ ନ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ଗଭୀର ପ୍ରଦେଶରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜଧର୍ମ ଜଟିଳତା, କୁଟିଳତାରେ କଳୁଷିତ କିମ୍ବା ରାଜସ୍ୱାର୍ଥରେ ବିଷାକ୍ତ ନ ଥିଲା । ସେ ଆଦର୍ଶ ରାଜା । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ରାଜଧର୍ମର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଘଟିଥିଲା । ଚରିତ୍ର ଓ ଜ୍ଞାନରେ ସେ ଋଷି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ ରାଜଧର୍ମ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଅଲଙ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ମହାପୁରୁଷ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ହେତୁ ଭାରତର ରାଜ-ଆଦର୍ଶ ଉଚ୍ଚ ଓ ଅନୁକରଣୀୟ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ରାଜ-ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ରାଜଭକ୍ତିର ଯେଉଁ ସ୍ୱଚ୍ଛପୂତ ସ୍ରୋତ ବହୁଥିଲା, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଅଛି । ଭାରତରେ ସେ ସ୍ରୋତ ଅମର । ରାଜଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା-ମାତ୍ରେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ, ତାହାର ଶୁଭସୂଚନା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି । ରାଜା ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ ପିତା-ପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ସେହି କଲ୍ୟାଣକର ସ୍ମରଣୀୟ କାଳଠାରୁ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜା ହୋଇ ଭାଇମାନଙ୍କ ସହିତ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କ ସେବାରେ ଭୃତ୍ୟ ପରି ଖଟି ରହିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ତାଙ୍କ ମନ ଉପରେ ଏପରି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱୀକାରରେ ପରିଣତ କଲେ ଯେ, ସେ ମନ ଭିତରେ ପୁତ୍ରଶୋକ-ସ୍ମୃତି ପଶିପାରିଲା ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧ ଦମ୍ପତି ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ରମାନଙ୍କଠାରୁ ସୁବାଧିକ ସେବାଭକ୍ତି ପାଇ ପରମ ପ୍ରୀତି ଲାଭ କଲେ । ବିଧବା ରାଜବଧୂମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତବିନୋଦନ ସକାଶେ ନାନାପ୍ରକାର ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ କରାଗଲା । ସେମାନେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସାଧୁସଦୟ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପୁଣ୍ୟକର୍ମରେ ସର୍ବଦା ଲିପ୍ତ ହୋଇ ରହିବାଦ୍ୱାରା ପତିପୁତ୍ରର ଶୋକ ପାଶୋରି ଗଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବରେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଗଭୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ମନ ବ୍ରହ୍ମପଦରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଜନ-ସମାଜରେ ଏରୂପ ବ୍ରହ୍ମନିଷ୍ଠା ଓ ଅନାସକ୍ତିର ମହାଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତରରେ ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଧର୍ମରାଜଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଶ୍ରେୟୋନ୍ନତିର ସକଳ ଅଂଶରେ ଖେଳି ବୁଲିଲା । ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ, ଅତିଥିଶାଳା, ଧର୍ମମନ୍ଦିର, ଗ୍ରନ୍ଥାଗାର, ପଣ୍ୟଶାଳା, ଟଙ୍କଶାଳା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ସବୁ କରାହେଲା । ସ୍ଥଳତଃ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଅଭାବ, ତାହା ପୂରଣ କରି ଦିଆହେଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିର କାୟମନଃପ୍ରାଣରେ ଏହିପରି ପ୍ରଜାଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ଶତହସ୍ତରେ, ଶତମୁଖରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦୁଃଖୀ, ରୋଗୀ, ଆତୁର, ଅରକ୍ଷିତଙ୍କୁ ସେ ଦାନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ, ପୁରସ୍କାର ଦେଇ ଗୁଣୀକୁ ଉତ୍ସାହିତ କଲେ । ରାଜ୍ୟ ସକଳ ବିଷୟରେ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇଉଠିଲା । ନାଗରିକ ପ୍ରାଣରେ ସୁଖାନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳିବୁଲିଲା । ଆକାଶ, ପବନ ଆନନ୍ଦମୟ, ରାଜ୍ୟ ଆନନ୍ଦମୟ, ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କ ଅନ୍ତର ଆନନ୍ଦମୟ—ଚାରିଆଡ଼େ ଅନନ୍ଦର ଫଗୁଫଗି । ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବାଣୀ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲା । ପଶୁପକ୍ଷୀ, କୀଟପତଙ୍ଗ କେହି ତାଙ୍କ ଦୟାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପର୍ବତ ଉପରେ ଜଳ ରକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା, ଶୀତକାଳରେ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ବର୍ଷାକାଳରେ ବନପର୍ବତରେ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ନିମିତ୍ତ ବହୁ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ।

କେତେ କାଳ ପରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ବିଦୁର, ଗାନ୍ଧାରୀ ଓ କୁନ୍ତୀ ବାନପ୍ରସ୍ଥବ୍ରତ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ତପସ୍ୟାର୍ଥ ବନଗମନ କଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସେମାନଙ୍କର ବନବାସ ଓ ନିର୍ବିଘ୍ନ ତପସ୍ୟାର ସୁବିଧା କରିଦେଲେ ; ସେମାନଙ୍କର ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ବନକୁ ଯାଇ ଯଥାବିଧି ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରି ଆସିଲେ । ପ୍ରେତାତ୍ମାର ମୁକ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିରାଟ ବିପୁଳ ଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ଧର୍ମରାଜ ସର୍ବଦା ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହିଲେ—ଦାନର ଉତ୍ସର୍ଗଜଳରେ ତାଙ୍କର କରତଳ ସର୍ବଦା ଆର୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇରହିଲା । ଯଜ୍ଞ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଦାନରେ ଦେବଋଣ, ପିତୃଋଣ ଓ ଋଷିଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଭାରତର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଦେଉଳ, ପୁଷ୍କରିଣୀରୂପରେ ଅଦ୍ୟାପି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି । ଆମ୍ଭର ଏହି ଦେବର୍ଷିପ୍ରିୟ ପବିତ୍ର ଉତ୍କଳ-ମାତାଙ୍କ ବକ୍ଷରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ଯଥାତଥା ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଉତ୍କଳ-ହିମାଦ୍ରି ମହେନ୍ଦ୍ର-ବାହିନୀ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରିରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ସ୍ଥାପିତ ବିଭିନ୍ନ ଶିବମନ୍ଦିର ଅଛି । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଦେଉଳଟି ଠିକ୍ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପରି ସରଳ ଓ ନିରାଡ଼ମ୍ବର । ସେହିପରି ଭୀମଙ୍କ ଦେଉଳଟି ବିରାଟ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡସଂଯୋଜିତ ଭୀମଦର୍ଶନ । ଶିଳ୍ପୀ ଅଦ୍ଭୁତ କଳ୍ପନାବଳରେ ଦେଉଳ ସଙ୍ଗରେ ଦେଉଳକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ପରାକ୍ରମର ନିଦର୍ଶନ ରୂପ ରଖିଅଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଉତ୍କଳର ଜାଜପୁର, ମାଗଧ ପ୍ରଦେଶରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଏ । ମାଗଧ ଅପେକ୍ଷା ଜାଜପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ଅଧିକ ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବାହାରେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମିଶନ୍ତି ; ମାତ୍ର ଭିତରେ ଉଦାସୀନ । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା ସ୍ଥିର, ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନ; କିନ୍ତୁ ମନ ଚଞ୍ଚଳ । ସତେ ଯେପରି ସେ କଅଣ ଖୋଜୁଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ପାଉ ନାହାନ୍ତି । ଜ୍ଞାତିବଧ ପାପ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତପ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହି ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ସକାଶେ ମୁନିଋଷିଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପରାମର୍ଶାନୁସାରେ ଅଶ୍ୱମେଧଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ । ଯଜ୍ଞ ଯଥାସମୟ ସାଙ୍ଗ ହେଲା । ଧର୍ମରାଜଙ୍କ ମନ କେତେକ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲା ; ମାତ୍ର ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ଅସମ୍ଭାବିତ ଅଶୁଭ ବାର୍ତ୍ତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟ-ପଞ୍ଜର ଭାଙ୍ଗି ଚୂନା କରିଦେଲା । ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିଅଛନ୍ତି—ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ସେ ମହାଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲେ । କୃଷ୍ଣପ୍ରାଣ ଧର୍ମରାଜ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ନିଜକୁ ପ୍ରାଣହୀନ ଅସାର ପିଣ୍ଡ ମଣିଲେ । ପୃଥିବୀରେ ଆଉ ତାଙ୍କର ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—ଯେଉଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ସକଳ ଆପଦ, ସକଳ ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ଯାହାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁସ୍ତର ସମରସାଗର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବିଜୟ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ମସ୍ତକରେ ବସାଇଥିଲୁଁ, ଯାହାଙ୍କର ଅପାର କରୁଣା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଭାରତର ସିଂହାସନରେ ବସାଇଥିଲା, ସେହି ପାଣ୍ଡବଭରସା, ପାଣ୍ଡବବନ୍ଧୁ, ପାଣ୍ଡବଜୀବନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଭାବରେ ପାଣ୍ଡବଗଣର ବଞ୍ଚିରହିବା ବୃଥା ସିନା ! ଅନନ୍ତର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଡାକି ନିଜର ମନୋଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ବନଗମନର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ଭାଇମାନେ ଆନନ୍ଦ ସହ ତାଙ୍କ ମତର ଅନୁଗାମୀ ହେଲେ । ରାଜବଂଶରେ ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶିଶୁ ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କ ଛଡ଼ା ସିଂହାସନର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅନ୍ୟ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ସେ ମାତୃଗର୍ଭରେ ଥିଲେ । ଉତ୍ତରାଙ୍କ ଗର୍ଭ ଛେଦନ କରି ତାଙ୍କୁ ମାରିବ ବୋଲି ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତଦୁଦ୍ଧାର କରି ମାତା ସହ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏହି ଭୀଷଣ ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ ପରୀକ୍ଷିତ ରଖାହୋଇଅଛି । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ତାଙ୍କୁ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ତାଙ୍କ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସକାଶେ ବୃଦ୍ଧା ସୁଭଦ୍ରା ଓ ଧାର୍ମିକ ଯୁଯୁତ୍ସୁଙ୍କୁ ପ୍ରତିନିଧି ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଗୃହତ୍ୟାଗ ସମ୍ବାଦରେ ପୁରବାସୀ ଓ ପ୍ରଜାବର୍ଗ ଅଗାଧ ଶୋକସାଗରରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ହାହାକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ; ମାତ୍ର ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଶାନ୍ତ କଲେ । ତହୁଁ ପରେ ଭ୍ରାତୃଗଣ ଓ ଦ୍ରୌପଦୀ ସହିତ ତପସ୍ୟାର୍ଥ ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ଅଭିମୁଖରେ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ନଗରବାସୀ ଅନେକ ଦୂର ଯାଏ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁଗମନ କଲେ ଓ ଆଉ କିଛିକାଳ ରହିବା ସକାଶେ ବାରମ୍ବାର କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ; ମାତ୍ର ଯାହାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଅନନ୍ତ ଆଡ଼କୁ ଧାଉଁଛି, ସେ କି ସାନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତି ? ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସମସ୍ତଙ୍କର ସକଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ବିନୟ ବଚନରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ । ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ନିରାଶ ହୋଇ ଭଗ୍ନମନୋରଥର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଘେନି ଅତି ଦୁଃଖରେ ଫେରିଗଲେ । ହସ୍ତିନାନଗରୀ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପଛରେ ଧାଇଁ ଥିଲା, ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ ପାରାବାର ପରି ସେ ଲେଉଟିଗଲା । ଅନେକେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ପଛରୁ ଡାକଦେଇ କହିଲେ—"ହେ ଦେବଧର୍ମୀ ଧର୍ମରାଜ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ରାଜାରୂପରେ ପାଉଁ—ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ।" ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲେ, ଅନ୍ୟ ଭ୍ରାତୃ-ଚତୁଷ୍ଟୟ ଓ ଦ୍ରୌପଦୀ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ ; ଅଗମ୍ୟ ଅରଣ୍ୟ ଏବଂ ଦୁରାରୋହ ଶୈଳଶୃଙ୍ଗ ପାର ହୋଇ କ୍ରମେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ବାଟରେ ବହୁ ତୀର୍ଥ, ବହୁ ସିଦ୍ଧପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେବରୂପୀ ଗିରିରାଜ ହିମାଳୟ ଗନ୍ତବ୍ୟପଥରେ ନାନା ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ କଲା । ସମସ୍ତେ ଏହି ସମ୍ମୋହନ ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରି ପଥକ୍ଲାନ୍ତି ପାଶୋରି-ଗଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଶୃଙ୍ଗ ପରେ ଶୃଙ୍ଗ ଅତିକ୍ରମ କରି ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଗଲେ ; ମାତ୍ର କେଣିକ ଭୀଷଣ ଶୀତ ଓ ବରଫରେ ଦେହ ଅସାଡ଼ ହୋଇଗଲା । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୌପଦୀ, ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ, ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ । କେବଳ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଅନନ୍ତ ଧର୍ମବଳରେ ସଶରୀର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାମ ମାହାତ୍ମ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପହାର

ଅତୁଳ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଗଡ଼ାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀମାନ୍ ମାହେଶ୍ୱରୀପ୍ରସାଦ ଦେଓ ମହୋଦୟ

ଶ୍ରୀଚରଣକମଳେଷୁ

ଶ୍ରୀମନ୍ମହାଭାଗ,

ଶ୍ରୀଘମୁ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ସ୍ୱକୀୟ ସିଂହାସନାରୋହଣ କରି 'ତୁଳସୀ ଦୁଇ ପତର୍କୁ ବାସେ' ଏହି ନୀତି-ବଚନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାର୍ଥକତା ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଘମୁଙ୍କର ସ୍ୱଦେଶାନୁରାଗ, ଜାତୀୟତା, ଗୁଣୈକଦର୍ଶିତା ପ୍ରଭୃତି ଅନୁକରଣର ଯୋଗ୍ୟ । ଏହି ସମସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗୋଚିତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଜନମୁଖରେ ଗୀତ ହେଉଥିବା ଶ୍ରବଣ କରି ଶ୍ରୀଘମୁଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଗଭୀର ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରୀତି ଜାତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଭକ୍ତିପ୍ରୀତିର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ଏହି 'ନାମମାହାତ୍ମ୍ୟ' ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡିକ ଶ୍ରୀଘମୁଙ୍କର ପବିତ୍ର କର-କମଳରେ ଉପହାର ଅର୍ପଣ କଲି । ଅକିଞ୍ଚନର ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପହାର ସମାଦୃତ ହେଉ, ଏତିକିମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ମୟୂରଭଞ୍ଜ
୨୦।୫।୦୭

ଶ୍ରୀଘମୁଙ୍କର
ଏକାନ୍ତ ବଶମ୍ବଦ
ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାମ ମାହାତ୍ମ୍ୟ

ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁଶତାଷ୍ଟକ

ସ୍ୱର—ଲଘୁ ଭୂପାଳ

ଛନ୍ଦ, ଯଥା— ୭+୭+୭+୪

ଜୟ ଶ୍ରୀଅଚ୍ୟୁତ   ଈଶ୍ୱର ଅଚ୍ୟୁତ   ବସୁଦେବସୁତ   ସନାତନ,
ଭବେଶ ଭୁବନ   ପତିତପାବନ   ଦୈତ୍ୟାରିମର୍ଦ୍ଦନ   ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ।
ଗଦାଚକ୍ରଧାରକ   ନରକବାରକ   ଖଳାନ୍ତକାରକ   ଖଗାସନ,
ଦେବକୀଆତ୍ମଜ   ଶିଶୁବଧାତ୍ମକ   ଭବାନୀନାଥସ୍ତୁତ   ଜଗମୋହନ ।
ଶିଖଣ୍ଡଶେଖର   ଦାରୁଚକ୍ରଧର   ଧରାଧରଧର   ନାରାୟଣ,
କଂସାରିକେଶବ   ସିନ୍ଧୁସୁତାଧବ   ମୁରାରି ମାଧବ   ପରାୟଣ ।
ଶ୍ରୀନନ୍ଦନନ୍ଦନ   ବରଷ୍ଠୀବନ୍ଦନ   ଶକଟବିଭଞ୍ଜନ   ନିରଞ୍ଜନ,
କୃଷ୍ଣବେଣୁଧାରୀ   ଦୁରନ୍ତସଂହାରୀ   ଜନକଲୁଷାରି—   ପ୍ରାଣଧନ ।
ମହାପାପ ଘୋର—   ହାରୀ ମହାବୀର   ଶ୍ରୀବ୍ରଜକିଶୋର   ପଦ୍ମାନନ,
ଯଶୋଦାଦୁଲାଳ   ସୁଧାବୃନ୍ଦମାଳ   ଦୁଷ୍ଟଶିଶୁପାଳ—   ବିନାଶନ ।
ନୀରଦସୁନ୍ଦର   ନୀଳକଳେବର   ଗଜମୁକ୍ତିକର—   ନିକେତନ,
ହିରଣ୍ୟଦାରଣ   ଧରଣୀଧାରଣ   ଦେବାରିବାରଣ   ସୁଦର୍ଶନ ।
ସକାମ ନିଷ୍କାମ   ଜଗତକୋଟିଧାମ   ଭକତ-ଦୁଷ୍କାମ—   ବିନାଶନ,
ଦଶାସ୍ୟନିପାତ   କରୁଣାପ୍ରପାତ   ବଳାନୁଜଭ୍ରାତ   ଦୁଃଖୀଧନ ।
ବନ୍ଧୁ କୃପାସିନ୍ଧୁ   ହରି ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ   ପୂର୍ଣ୍ଣଶରଦିନ୍ଦୁ—   ନିଭାନନ,
ଭକ୍ତଚିନ୍ତାମଣି   ସୁରସୁରଗଣୀ   କଉସ୍ତୁଭମଣି—   ବିଭୂଷଣ ।
ବଧୂତମନ୍ଦର   ଶିବେଶସୁନ୍ଦର   ଅଶେଷ ଦୁର୍ଦ୍ଧର—   ବିକାଶନ,
ସ୍ୱଜନଲୋକେଶ୍ୱର   ଇନ ଅନଶ୍ୱର   ଚରାଚରେଶ୍ୱର   ପଦ୍ମାନନ ।
ଦୁରନ୍ତପାତନ   ପୁରାବିଶାତନ   ବାରଣପାଚନ   ନିବାରଣ,
କୁଣ୍ଡଳ-କୁଣ୍ଡଳ   ବଧିଆଖଣ୍ଡଳ   ଅଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳ   ବିସ୍ତୃକନ ।
ଅନାଦି ଅନନ୍ତ   ବନମାଳବସନ୍ତ   ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ-ଅନ୍ତ   ବିଦାରଣ,
ମାରୀଚମାରଣ   ନିତାପତାରଣ   ସୃଷ୍ଟିସଂହାରଣ   ରମାଧନ ।
କାଳିୟଗଞ୍ଜନ   ସୁରସୁରଞ୍ଜନ   ଦୁଷ୍ଟ ଶତଭଞ୍ଜନ   ନିରଞ୍ଜନ,
ଦୁରନ୍ତଦାରକ   ଭୟାପହାରକ   ସୃଷ୍ଟିସଞ୍ଚାରକ   ଖରାର୍ଦ୍ଦନ ।
ହୃଷୀକ ଈଶ୍ୱର   ମହାମହେଶ୍ୱର   ଦଧି ପରାତ୍ପର   ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ,
ଭଦ୍ରାଗ୍ରଜ ଅଜ   ଦଶରଥାଙ୍ଗଜ   କୁବଳୟ ଗଜ—   ବିମର୍ଦ୍ଦନ ।
ରାମ ରଘୁରାଣ   ଆର୍ତ୍ତ-ଆର୍ତ୍ତିତ୍ରାଣ   ପୂତନା-ପରାଣ—   ଆକର୍ଷଣ,
ଷଡ଼ୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ   ସର୍ବେଜନପୂଜ   ଅନୁପମ ଅଦ୍ଭୁତ   ଶ୍ରୀମୋହନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭଗବାନଙ୍କର ଅଶେଷ ନାମ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାମର ଅଶେଷ ମହିମା । ଯେଉଁ ନାମ ପ୍ରଭାବରେ ମହାପାପାତ୍ମା ଖଣ୍ଡମ୍ବର ରତ୍ନାକର ଜଗତ୍‌ପୂଜ୍ୟ ମହାତପା ମହର୍ଷି ହୋଇଥିଲେ—ଦଶରଥ ରାଜା ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ,—ଅଜାମିଳ ଅକ୍ଷୟ ସ୍ୱର୍ଗଲାଭରେ କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ, ଧ୍ରୁବ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ନିସ୍ତାର ପାଇଥିଲେ, ପ୍ରେମାବତାର ଚୈତନ୍ୟ-ଦେବ କେତେ କେତେ ଭଣ୍ଡ ପାଷଣ୍ଡଙ୍କୁ ପାପର କରାଳ କବଳରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ—ମହାଯୋଗୀ ମହାଦେବ ଯେଉଁ ନାମକୁ ପଞ୍ଚମୁଖରେ ନିରନ୍ତର ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହି ଅସୀମ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ହରିନାମର ମହିମା ଦେବଶକ୍ତିର ଅଗୋଚର ।

ଚୈତନ୍ୟୋକ୍ତ ପଞ୍ଚସାଧନ (ସାଧୁସଙ୍ଗ, କୃଷ୍ଣସେବା, ଭାଗବତ, ନାମକୀର୍ତ୍ତନ ଶ୍ରବଣ ଏବଂ ଜପ, ତୀର୍ଥଭ୍ରମଣ ଓ ତୀର୍ଥବାସ) ମଧ୍ୟରେ ନାମକୀର୍ତ୍ତନ, ଶ୍ରବଣ ଓ ଜପ ଅନ୍ୟତମ ସାଧନ ଏବଂ ଭକ୍ତିପଥର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ନାମର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟ ଯେରୂପ କୀର୍ତ୍ତନ କରି-ଅଛନ୍ତି, ସେରୂପ ଅନ୍ୟ କେହି କରିଅଛନ୍ତି କି ନା, ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ସେ ବାରମ୍ବାର କହିଅଛନ୍ତି—

"ହରେର୍ନାମ ହରେର୍ନାମ ହରେର୍ନାମୈବ କେବଳଂ
କଳୌ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ଗତିରନ୍ୟଥା ।

ଚୈତନ୍ୟ ଜନୈକ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ପାପମୋଚନର ଉପଦେଶ ଦେବା ସମୟରେ କହିଥିଲେ:—

"ଏକ ନାମାଭାସେ ତୁମ୍ଭ ପାପ ଦୋଷ ଯିବ
ଦ୍ୱିତୀୟ ନାମରେ କୃଷ୍ଣ-ଚରଣ ପାଇବ ।"

ଭକ୍ତପ୍ରବର ହରିଦାସ ଗୋସ୍ୱାମୀ କହିଅଛନ୍ତି—

"କେହି କହେ, ନାମ ଜପ କଲେ ପାପ ଧ୍ୱଂସ ହୁଏ, କେହି କହେ ନାମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଜୀବର ମୁକ୍ତି ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ହରିଦାସ କହନ୍ତି, ନାମର ଏ ଦୁଇ ଫଳ ନୁହେ । ନାମ ଫଳରେ କୃଷ୍ଣ ପଦରେ ପ୍ରେମ ସଞ୍ଚାର ହୁଏ । ମୁକ୍ତି ଓ ପାପନାଶ ନାମର ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଫଳମାତ୍ର ।"

ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତରେ ଏକାଦଶ ସ୍କନ୍ଧରେ ଋଷଭ ନନ୍ଦନ କବି ଜନକ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଅଛନ୍ତି—

ଏବଂ ବ୍ରତଃ ସ୍ୱପ୍ରିୟନାମ କୀର୍ତ୍ୟା
ଜାତାନୁରାଗୋ ଦ୍ରୁତଚିତ୍ତ ଉଚ୍ଚୈଃ ।
ହସତ୍ୟଥ ରୋଦିତି ରୌତି ଗାୟ-
ତ୍ୟୁନ୍ମାଦବନ୍ନୃତ୍ୟତି ଲୋକବାହ୍ୟଃ ।

"ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ଓ ଲୀଳାକୀର୍ତ୍ତନ ବ୍ରତ ଯେ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରିୟତମ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରୁ କରୁ ହୃଦୟରେ ଅନୁରାଗର ଉଦୟ ହୁଏ ଏବଂ ଚିତ୍ତ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ସେ କେବେ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ହାସ୍ୟ କରନ୍ତି, କେବେ ରୋଦନ କରନ୍ତି, କେବେ ବ୍ୟାକୁଳ ଚିତ୍ତରେ ଚିତ୍କାର କରନ୍ତି, କେବେ ଗାନ କରନ୍ତି ଏବଂ କେବେ ଉନ୍ମାଦପରି ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରୁ କରୁ କ୍ରମେ ପ୍ରେମର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ଏବଂ ପାପ ନାଶ ହୁଏ ।

ଅଂହଃ ସଂହରଦଖିଳଂ ସକୃଦୁଦୟାଦେବ
ସକଳଲୋକସ୍ୟ,
ତରଣିରିବ ତିମିରଜଳଧିର୍ଜ୍ଜୟତି
ଜଗନ୍ମଙ୍ଗଳଂହରେର୍ନାମ ।
ପଦ୍ୟାବଳୀ—

"ଥରେ ମାତ୍ର ଯେଉଁ ନାମ ଉଦୟ ହେଲେ ସମସ୍ତ ଲୋକର ନିଖିଳ ପାପ ଦୂର ହୁଏ; ପାପତିମିର ଜଳଧିର ତରଣି ତୁଲ୍ୟ ସେହି ଯେ, ଜଗନ୍ମଙ୍ଗଳ ହରିନାମ ତାହା ଜୟଯୁକ୍ତ ।"

ଚେତୋଦର୍ପଣମାର୍ଜ୍ଜନଂ ଭବମହାଦାବାଗ୍ନି ନିର୍ବାପଣଂ ।
ଶ୍ରେୟଃ କୈରବଚନ୍ଦ୍ରିକାବିତରଣଂ ବିଦ୍ୟାବଧୂଜୀବନ ।
ଆନନ୍ଦାମ୍ବୁଧିବର୍ଦ୍ଧନଂ ପ୍ରତିପଦଂ ପୂର୍ଣ୍ଣାମୃତାସ୍ୱାଦନଂ ।
ସର୍ବାତ୍ମସ୍ନପନଂ ପରଂ ବିଜୟତେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣସଂକୀର୍ତ୍ତନଂ ।
ପଦ୍ୟାବଳୀ—

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଚିତ୍ତଦର୍ପଣ ମାର୍ଜିତ ହୁଏ, ଚିତ୍ତର ସମସ୍ତ କଳଙ୍କ ଦୂର ହୁଏ; ଯେଉଁ ବିଷୟବାସନା ମହାଦାବାଗ୍ନି ତୁଲ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ଦଗ୍ଧ କରୁଅଛି, ତାହା ନିର୍ବାପିତ ହୁଏ । ଚନ୍ଦ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ଯେପରି କୁମୁଦ ଫୁଟିଉଠେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ସେହିରୂପେ ଅପାର ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୁଏ । ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଶ୍ୟରୂପା ବଧୂ ତୁଲ୍ୟ । ବଧୂ ଯେପରି ଅନ୍ତଃପୁରର ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ କରନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସେହିପରି ହୃଦୟର ଅତି ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଥାଆନ୍ତି; ତାହା ସାଧାରଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ । 'ଗୁହ୍ୟାଦ୍‌ଗୁହ୍ୟଂ,' ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ସେହି ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାର ଜୀବନସ୍ୱରୂପ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦ-ସାଗର ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୁଏ; ଏହାର ପ୍ରତିପଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦର ଆସ୍ୱାଦନ ଏବଂ ସେହି ଅମୃତ ରସରେ ଜୀବ ମାନବ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୁଏ ।"

ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଏକତ୍ର ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟହ କୌଣସି ସମୟରେ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା ଭଳି ଆନନ୍ଦବ୍ୟାପାର ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ, ସେହି ସମୟରେ ଆନନ୍ଦସାଗର ଉଚ୍ଛୁଳିଉଠେ, ପ୍ରାଣରେ ଶାନ୍ତି ମିଳେ, ବିଷୟ-ବାସନା ଅନ୍ତତଃ ସେହି ସମୟ ସକାଶେ ତିରୋହିତ ହୁଏ । କ୍ରମାଗତ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ପରମପଦ ଲାଭ କରି କୃତାର୍ଥ ହୁଏ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନୃପତି ପୁରୁରବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି—

(ଜ.ସ୍ୱ.)

"ମୋ ନାମ ଜପି ଶୁଦ୍ଧମନେ, ଅନ୍ତେ ପଶିଲା
ମୋ ଭୁବନେ ।"

ଜରାଶବର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କରି କହୁଅଛି—

"ତୋ ନାମ ଉଚ୍ଚେ ଯେ ମୁଖରେ,
ଘୋର ସଂସାର-ଦୁଃଖୁଁ ତରେ ।" (ଜ.ସ୍ୱ.)

ଭଗବାନ ଭକ୍ତିଯୋଗ ବର୍ଣ୍ଣନରେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି—

"ମୋ ନାମ ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନେ,
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉପୁଜେ ଯାର ମନେ ।
ନିର୍ଦ୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱେ ସର୍ବକର୍ମ ତେଜେ,
କେବଳ ଭକ୍ତେ ମୋତେ ଭଜେ ।

* * * *

କାମ ନ ରହେ ତାଙ୍କ ଦେହେ
ସଂସାରୁ ତରେ ସେ ଉପାୟେ ।"

ପୁନଶ୍ଚ ଭକ୍ତିଯୋଗ କଥନରେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି :—

"ଏବେ ତୁ ଶୁଣ ମୋ ବଚନ,
ନ ସାଧ ଏ ମନ ପବନ ।
ସର୍ବସଙ୍କଳ୍ପ ଛାଡ଼ି ତୁହି,
ସକଳ କର୍ମ ମୋତେ ଦେଇ ।
ଏକାନ୍ତେ କର ଭକ୍ତି ମୋତେ,
ସଂସାର-ଚିନ୍ତା ଛାଡ଼ି ଚିତ୍ତେ ।
ମୋର ବଚନ ଅନୁସର,
ଏ ଭବଜଳୁଁ ହେବୁ ପାର ।" (ଭ: ସ୍କ.)

ବଙ୍ଗୀୟ କବି ମହାତ୍ମା କାଶୀରାମ ଦାସ କହୁଅଛନ୍ତି :—

"କୃଷ୍ଣ ନାମ ସ୍ମରଣର ନାହିଁକ ବେଦେ ସୀମା
ବୈଷ୍ଣବ ସେ ଜାନେ କୃଷ୍ଣ ନାମେର ମହିମା ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭଜିତେ କୃଷ୍ଣ ନାମ ଧନ ବଡ଼,
ଜପହ କୃଷ୍ଣେର ନାମ ଛାଡ଼ି କର୍ମ ଦୂର ।
କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ବଲିୟା ପାଇବା କୃଷ୍ଣଦେହ,
କୃଷ୍ଣେର ମୁଖେର ବାକ୍ୟ ନାହିଁକ ସଂଶୟ ।'

(ମହାଭାରତ)

ନାମମାହାତ୍ମ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ 'ଗାନମାଳା' ରୁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସଙ୍ଗୀତ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା :—

ସିନ୍ଧୁ—ଠୁରି

"ହରିନାମ ସୁଧାରସ, ପିଅ ପୁରି ମାନସ, ଅଲସେର ବଶେ, କାଲ ହରନା । ହରିର ସହସ୍ର ଗୁଣ, ଶ୍ରୀହରି ନାମେର ଗୁନ୍ ତୁଲେ ତୁଲେ ନାମେର ଗୁଣ, ପେଲେ ଭୁଲନା । ସତ୍ୟଭ୍ରମାତ୍ମକ ଛଲେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣେର ତୁଲେ ତୁଲେ, ମଣି ରତ୍ନ ଅଷ୍ଟ ଦଲେ ତୁଲ ଟଲେନା । ତୁଲସୀ ପତ୍ରେ ଲିଖି ହରି, ଫଲେନ୍ ଧରି ତୁଲେପରି, ହରି ହତେ ନାମ ଭାରି, ସେହି ହତେ ଜାନ ନା । ଇଇଲେ ଶ୍ରୀହରିର ନାମ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ମନସ୍କାମ, ପ୍ରାପ୍ତ ହୟ କୈବଲ୍ୟଧାମ, ବେଦେ ବର୍ଣ୍ଣନା । କର ଶ୍ରୀହରି କୀର୍ତ୍ତନ, ଶୁନ ହରି ଗୁନ ଗାନ, ହରି ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କୋନ, ରସେ ମଜନା । ବାସନାୟ ରସନା ଯନ୍ତ୍ରେ, ସାଧନା ଶ୍ରୀହରି ମନ୍ତ୍ରେ, ସୁସ୍ୱରେ ସୁକଣ୍ଠତନ୍ତ୍ରେ, କର ମୂର୍ଚ୍ଛନା । ଛାୟା ସଗେ ଅନୁରାଗେ, ଛବିଧ ରାଗିଣୀ ଯୋଗେ, ତାଲେ ଲୟେ ଦ୍ରୁତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବେଦେ, ହରି ସାଧନା । ହରେର୍ନାମୈବ ଏଇ କଥା, କଲୌ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ଗତିରନ୍ୟଥା, ତପସ୍ୱୀ ଋଷିର ଗାଥା, ଗୀତା ବର୍ଣ୍ଣନା । ତିନବାର ହରେ ହରେ ବଲିଲେ କଳୁଷ ହରେ, ହରି ବଲେ ଉର୍ଦ୍ଧସ୍ୱରେ ହରେ ବେଦନା । ହରିର ନାମ ଅଗତିର ଗତି, ନାମେ କର ରତି ମତି, ନାମ କର ନିତି ନିତି, ଧବା ସର୍ବ ଚେତନା । କହେ ଦୀନ ଖଗପତି ଉବଧବ ପଶୁପତିର କେବଳ ହରିମତି, ରତି ଫଲେନା ।"

ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୁଖବାଣୀ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି :

ତେଷାଂ ସତତଯୁକ୍ତାନାଂ, ଭଜତାଂ ପ୍ରୀତିପୂର୍ବକଂ
ଦଦାମି ବୁଦ୍ଧି ଯୋଗଂ ତଂ ଯେନ ମାମୁପଯାନ୍ତି ତେ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହୁଅଛନ୍ତି—ସର୍ବଦା ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ ଓ ପ୍ରୀତିପୂର୍ବକ ଭଜନକାରୀମାନଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ବୁଦ୍ଧିଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରୁଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ୍ଭର କୃପାରେ ସେମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ସୁନିର୍ମଳ ହୁଏ । ତାହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

ନାମୈବ ପରମଂ ଜପ୍ୟ, ନାମୈବ ପରମନ୍ତପଃ
ନାମୈବ ପରମୋବନ୍ଧୁଃ,ନାମୈବ ଜଗତାଂ ଗତିଃ ॥

କିପରି ନାମ-ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ହେବ, ତତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗୌରାଙ୍ଗ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ—

"ତୃଣାଦପି ସୁନୀଚେନ ତରୋରପି ସହିଷ୍ଣୁନା ।
ଅମାନିନା ମାନଦେନ କୀର୍ତ୍ତନୀୟଃ ସଦା ହରିଃ ॥"

"ତୃଣଠାରୁ ନୀଚ ଓ ବୃକ୍ଷଠାରୁ ସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇ, ନିଜେ ଅଭିମାନ ତ୍ୟାଗ କରି, ପରକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ସର୍ବଦା ହରିନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରିବ ।"

ଭଗବାନଙ୍କର ଯେଉଁ ନାମରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଉପଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି, ନାମକୀର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ତାହା ଚିନ୍ତା କରିବା ପ୍ରୟୋଜନ; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତନରେ ଲାଭ କଅଣ ? କେବଳ ଆମୋଦ ସକାଶେ କୀର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ସେ କୀର୍ତ୍ତନ ବିଫଳ ।

ନାମ ଜପ କରିବାକୁ ହେଲେ ନାମର ଅର୍ଥ ଓ ଶକ୍ତି ଜାଣିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଯେ ଯେଉଁ ନାମ ମନ୍ତ୍ରସ୍ୱରୂପ ଜପ କରିବେ, ସେହି ନାମର ଅର୍ଥ ଓ ଶକ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ହେବ ।

ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥଂ ମନ୍ତ୍ରଚୈତନ୍ୟଂ ଯୋ ନ ଜାନାତି ସାଧକଃ
ଶତଲକ୍ଷପ୍ରଜପ୍ତୋଽପି ତସ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୋ ନ ସିଧ୍ୟତି ॥

ମହାନିର୍ବାଣ ତନ୍ତ୍ରେ—

"ଯେଉଁମାନେ ସାଧନମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ କିମ୍ବା ମନ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଶତଲକ୍ଷ ବାର ଜପ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ ।"

ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ନାମ ଦୀକ୍ଷା କଲେ ଜୀବନର ଅନେକ ଉପକାର ହୁଏ । ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପଦିଷ୍ଟ, ସେ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ । ଆଉ ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁ ପାଇ ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ନାମରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହୁଏ, ବ୍ୟାକୁଳଭାବରେ ତାହା ଜପ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଭଗବାନ୍ ଏରୂପେ ଲୋକଙ୍କୁ ସମୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁ ମିଳାଇଦିଅନ୍ତି ।

କିରୂପଭାବରେ ଜପ କରିବାକୁ ହେବ, ତଦ୍‌ବିଷୟରେ ଋଷିମାନେ ଉପଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି :—

ପ୍ରଣବୋ ଧନୁଃ ଶରୋହ୍ୟାତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମ ତଲ୍ଲକ୍ଷ୍ୟମୁଚ୍ୟତେ ।
ଅପ୍ରମତ୍ତେନ ବୋଧବ୍ୟଂ ଶରବତ୍ତନ୍ମୟୋ ଭବେତ୍ ॥

ମୁଣ୍ଡକୋପନିଷତ୍—

"ପ୍ରଣବ ଧନୁସ୍ୱରୂପ, ଆତ୍ମା ଶରସ୍ୱରୂପ, ବ୍ରହ୍ମ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସ୍ଥିରପ୍ରଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରଣବଧନୁକରେ ଟଙ୍କାର ଦେଇ ନିଜର ଆତ୍ମାଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବାକୁ ହେବ । ଶର ଯେପରି ବିଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥ ଭିତରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଯାଏ, ଆତ୍ମା ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ବ୍ରହ୍ମରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଯିବ । ବୃଷ୍ଟିଳାବସ୍ଥାନ ହୋଇ ପ୍ରଣବ ଜପ କରୁଁ କରୁଁ ଆତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଯିବ ।"

ମନୁ ଜପମାହାତ୍ମ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହୁଅଛନ୍ତି—

"ବିଧିଯଜ୍ଞାଜ୍ଜପଯଜ୍ଞୋ ବିଶିଷ୍ଟୋ ଦଶଭିର୍ଗୁଣୈଃ ।
ଉପାଂଶୁଃ ସ୍ୟାଚ୍ଛତଗୁଣଃ ସହସ୍ରୋ ମାନସଃ ସ୍ମୃତଃ ॥

ମନୁସ—

"ଦର୍ଶପୌର୍ଣ୍ଣମାସାଦି ବିଧିଯଜ୍ଞଠାରୁ ଜପ ଦଶଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉପାଂଶୁଜପ ଶତଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ମାନସ ଜପ ସହସ୍ରଗୁଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।"

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜପ ତିନି ପ୍ରକାର—ପ୍ରଥମ ଉଚ୍ଚରବରେ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାଂଶୁନୀଚରବରେ (ଅତି ନିକଟସ୍ଥ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହା ଶୁଣିପାରେ ନାହିଁ,) ତୃତୀୟ ମାନସ ଅର୍ଥାତ୍ ମନେ ମନେ ଜପ ।

ଜପେନୈବ ତୁ ସଂସିଧ୍ୟେଦ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣୋନାତ୍ର ସଂଶୟଃ
କୁର୍ଯ୍ୟାଦନ୍ୟନ୍ନ ବା କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ମୈତ୍ରୋବ୍ରାହ୍ମଣଉଚ୍ୟତେ ॥
(ମ-ସଂ)

"ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାଗାଦି କରନ୍ତୁ, ଦାନ କରନ୍ତୁ ଏକମାତ୍ର ଜପଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୋଇପାରନ୍ତି, ଏଥିରେ ସଂଶୟ ନାହିଁ।"

ଯାଗାଦି ନ କରି ସୁଦ୍ଧା ଏକମାତ୍ର ଜପଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଜପ ସକାଶେ ତିନୋଟି ସମୟ ପ୍ରଶସ୍ତ ।

(୧) ବ୍ରାହ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତ, (୨) ପ୍ରଦୋଷ, (୩) ନିଶୀଥ । ସାଧକଗଣ ବ୍ରାହ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତର ବିଶେଷ ପକ୍ଷପାତୀ । ମୁସଲ୍‌ମାନ ସାଧକ ଫକିରମାନେ କହନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରଭାତ ସମୀରଣ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ସ୍ୱର୍ଗସମ୍ବାଦ ଘେନି ଆସେ ଏବଂ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ସମ୍ବାଦ ଘେନିଯାଏ ।

ଜପ କରିବା ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଶସ୍ତ, ତାହା ଲେଖାହେଉଅଛି —

ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରଂ ନଦୀତୀରଂ ଗୁହାପର୍ବତମସ୍ତକଂ ।
ତୀର୍ଥପ୍ରଦେଶାଃ ସିନ୍ଧୂନାଂ ସଙ୍ଗମଃ ପର୍ବତଂ ବନଂ ।
ଉଦ୍ୟାନାନି ବିବିକ୍ତାନି ବିଲ୍ୱମୂଳଂ ତଟଂ ଗିରେଃ ।
ଦେବତାୟତନଂ କୂଳଂ ସମୁଦ୍ରସ୍ୟ ନିଜଂ ଗୃହଂ ।
ସାଧନେଷୁ ପ୍ରଶସ୍ତାନି ସ୍ଥାନାନ୍ୟେତାନି ମନ୍ତ୍ରିଣାଂ
ଅଥବା ନିବସେତ୍ତତ୍ର ଯତ୍ର ଚିତ୍ତଂ ପ୍ରସୀଦତି ।

କୁଳାର୍ଣ୍ଣବତନ୍ତ୍ରେ—

"ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର, ନଦୀତୀର, ଗୁହା, ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗ, ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ, ଏକାଧିକ ନଦୀର ମିଳନସ୍ଥାନ, ପବିତ୍ର ବନ, ନିର୍ଜ୍ଜନ ଉଦ୍ୟାନ, ବିଲ୍ୱମୂଳ, ଗିରିତଟ, ଦେବତାମନ୍ଦିର, ସମୁଦ୍ରକୂଳ, ନିଜର ଗୃହ ଅଥବା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ ।"

ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ମଦ୍ୱେଷୀ, ଦୁଷ୍ଟ ଚରିତ୍ରଲୋକ, ହିଂସ୍ରପଶୁ କିମ୍ବା ସର୍ପର ଭୟ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଛି, କୁଳାର୍ଣ୍ଣବତନ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ଏରୂପ ସ୍ଥାନରେ ଜପ ନିଷିଦ୍ଧ । କାରଣ ସମସ୍ତଙ୍କର ସହଜ ବୋଧଗମ୍ୟ ।

ମନର ସହିତ ନାମଗତ ଜପ କଲେ କିପରି ଲାଭ ହୁଏ, ସାଧକପ୍ରବର କବିର ତାହା ସ୍ୱୀୟ ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଦୋହାରେ ସେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି —

କବିର ତୁତୁ କରତେ ତୁଭୟା ମୁଝ୍‌ମେ ରହି ନହୁ ।
ଓୟାରେ ତେରେ ନାମପର ଜିତ୍ ଦେଖତା ତ ତୁ ॥

"କବିର, ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭେ କରୁ କରୁ ତୁମ୍ଭେ ହୋଇଗଲି, ଆଉ କବିର 'ମୁଁ' ରେ ନାହିଁ । ଧନ୍ୟ ତୁମର ନାମକୁ ! ଯେଉଁଆଡ଼େ ଦେଖେ, ସେହିଆଡେ ତୁମ୍ଭେ ।"

କବିର ତୁ ତୁ କରତେ ତୁ ଭୟା, ତୁଝ୍‌ମେ
ରହେ ସମାୟ ।
ତୋ ମହି ମାହି ମିଲ ରହି, ଅବ ମନ୍ ଅନତ
ନ ଯାୟ ।

"କବିର ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭେ କରୁ କରୁ ତୁମ୍ଭେ ହୋଇଗଲା, 'ତୁମ୍ଭେ' ରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲା, 'ତୁମ୍ଭ'ରେ 'ମୁଁ' ମିଶାଇଗଲା, ଏବେ ଆଉ ମନ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଯାଏ ନାହିଁ ।"

ଜପ କରୁ କରୁ ସାଧକ ଏହିରୂପ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ଭଗବାନରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ଚାରିଆଡ଼େ ତାଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦେଖିବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ; ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡମୟ ଭଗବାନ୍ ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଏ ।

ଏକାଗ୍ରତା ସର୍ବପ୍ରକାର ସାଧନର ଏକାନ୍ତ ସାପେକ୍ଷ । ଏକାଗ୍ରତା ନ ଥିଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାଧନରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ଚିତ୍ତବିକ୍ଷେପ ସାଧନର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ । ଆତ୍ମଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ବସିଅଛି, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଚିତ୍ତ-ବିକ୍ଷେପ ଆସି ମନକୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଦିଗକୁ ଉଠାଇ ଘେନିଗଲା, ଆତ୍ମଚିନ୍ତାର ଗତିକୁ ବୁଲିଗଲା, ସୁତରାଂ ମନ ଓ ଆତ୍ମଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ଫାଙ୍କ ହୋଇଗଲା, ଏରୂପ ଭାବ ଅଭ୍ୟାସକାଳରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଘଟିଥାଏ । କୌଣସି ସାଧୁ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ନିକଟରେ ବସି ତାଙ୍କର ଧର୍ମୋପ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଶ ଶୁଣୁଅଛି, ଇତିମଧ୍ୟରେ ବାଇଗଣବାଡ଼ିର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ କଳ୍ପନାରେ ବାଇଗଣ ତୋଳୁଛି । ସାଧୁଙ୍କର ଉପଦେଶ ବାୟୁରେ ବିଲୀନ ହୋଇଗଲା, ଏରୂପ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ବୋଧହୁଏ ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରି-ଅଛନ୍ତି । ନାମ ଜପ କରିବାକୁ ବସିଅଛି ଅଥବା ଜପ କରୁଅଛି, ମାଳ ହସ୍ତରେ ଘୂରୁଅଛି, ଜିହ୍ୱା ନିନାଦିତ ହେଉଅଛି; କିନ୍ତୁ ମନ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଖଜଣା ଅସୁଲ୍ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ପୁରାଣ ପାଠ ହେଉଅଛି, ମୁଁ ଭକ୍ତିରେ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ହୋଇ ବସି ଶୁଣୁଅଛି, ଇତିମଧ୍ୟରେ ମନ ଥରେ ଫିଟିଯାଇ କୌଣସି ମୋକଦ୍ଦମାର କାଗଜପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆସିଲା । ପୁରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଅତୀବ ଭକ୍ତିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଦେଖୁଅଛି, ଇତଃମଧ୍ୟେ ଗ୍ରାମର ପୁଷ୍କରିଣୀଟିର ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର ହୋଇଗଲା । ଖରୂପ ସମୟରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଡାକୁଅଛି, ସେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ କି ଆଉ ସେଠାରେ ଅଛି ? ବୋଧ ହୁଏ ମୁଁ ବୋଝାଏ ଇଙ୍ଗାମଦ୍ୱର ସକାଶେ ଅଜ୍ଞାନ ଭ୍ରଇ ସଙ୍ଗରେ ମହ୍ନା ବାଗ୍‌ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏରୂପ ଚିତ୍ତବିକ୍ଷେପ ସ୍ୱର୍ଗପଥର କଣ୍ଟକ । ଅତଃ ଏକାଗ୍ରତା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ମାଳ ଘେନି ନାମ ଜପିବାର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକାଗ୍ରତାସାଧନ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଫଳତା ଲବ୍ଧ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶନୈଃ ଅଭ୍ୟାସସାପେକ୍ଷ । ମାଳ ଜପିବା ସମୟରେ ସେଥିର ସଂଖ୍ୟାରେ ଚିତ୍ତ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୁଏ, ଏଣୁ ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ସେହି ସମୟରେ ମନରେ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏକାଗ୍ରତାସାଧନ ଅଭ୍ୟାସ ହୁଏ । ତିଳକଧାରଣ ମୁଦ୍ରା ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।

ଭ୍ରୂଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ କିମ୍ବା ନାସାଗ୍ରରେ ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିର ରଖିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନିମେଷ ନେତ୍ରରେ ଭ୍ରୂମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ କିମ୍ବା ନାସାଗ୍ରକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ଏକାଗ୍ରତା ଜନ୍ମେ । ଜିହ୍ୱାଗ୍ର, ଜିହ୍ୱାମଧ୍ୟ, ଜିହ୍ୱାମୂଳ ଓ ତାଳୁ—ଏହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଏକସ୍ଥାନରେ ଚିତ୍ତ ଧାରଣ କଲେ ଚିତ୍ତ-ବିକ୍ଷେପ ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ ।

ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତ କରି କୌଣସି ସାଧୁ ବିଷୟ ବା ଚିତ୍ରପଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟେ ରଖିଲେ ମନରେ ଏକାଗ୍ରତା ଜନ୍ମେ । ନିର୍ଜନ ଚିନ୍ତା ଏକାଗ୍ରତା ଆନୟନର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କୌଶଳ ।

ଯେଉଁ ନାମ ବା ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବ, ସେଥିର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଆକାଶରେ କଳ୍ପନା କରି ସେହି ଅକ୍ଷର-ସମୂହର ଆକୃତି ଉପରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିଶ୍ଚଳ ରଖିଲେ ଏକାଗ୍ରତାରେ ଅଭ୍ୟାସ ଜନ୍ମେ ।

ପ୍ରାଣାୟାମ ମନ ଏକାଗ୍ର କରିବାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉପାୟ । ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୃତ୍ତି ପ୍ରାଣର (ଦେହସ୍ଥ ବାୟୁର) ବୃତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ବୋଲି ଏବଂ ମନ ଓ ପ୍ରାଣର ସ୍ୱ ସ୍ୱ ବ୍ୟାପାରରେ ପରସ୍ପରର ଏକଯୋଗ ଥିବା ହେତୁ ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୃତ୍ତି ନିରୋଧ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣକୁ ଜୟ କରିପାରିଲେ ମନର ଏକାଗ୍ରତା ଜନ୍ମେ । ପ୍ରାଣାୟାମ ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଗୁରୁ ଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷା କଲେ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିବାର ବିଶେଷ ସମ୍ଭାବନା ।

ପୂର୍ବରେ ବୋଲିହୋଇଅଛି, ଏକାଗ୍ରତା ସାଧନ ଅଭ୍ୟାସସାପେକ୍ଷ । ଅଭ୍ୟାସ ବଳରେ କୌଣସି କୌଣସି ଇତର ଜାତୀୟା ଅଶିକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏକସମୟରେ ଏକାଧିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର ରଖିବାର ଦେଖା-ଯାଏ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଗୁଡ଼ିଆଣୀର ନାମ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଚୂଡ଼ା କୁଟିବା ସମୟରେ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଶୁଖାଇଦେଉଥାଏ ଏବଂ ବାମ ହସ୍ତରେ ଧାନ ଭଜୁଥାଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ହାତ କୁଟି ନ ଯିବା ପକ୍ଷେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖେ, ଚୂଡ଼ା ହେବା ନ ହେବା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖେ, ଧାନ ପୋଡ଼ିଯିବା ପକ୍ଷେ ସାବହିତ ହୁଏ ଏବଂ ଚୁଲିର ଜାଳ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥାଏ । ଏକ ସମୟରେ ବହୁ ଅବଧାନୀ ହେବା ଗୁଡ଼ିଆଣୀର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶକ୍ତି ନୁହେଁ; ସେ ତାହା ଅଭ୍ୟାସ ବଳରେ ସିଦ୍ଧ କରିଅଛି । ଅତଏବ ଥରେ ଅଧେ ଚେଷ୍ଟାରେ କ୍ଷାନ୍ତ ନ ହୋଇ ଉତ୍ସାହ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ବାରମ୍ବାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାର ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶ-କାଳପାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧନ ଅପେକ୍ଷା ନାମ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗ୍ରହଣ, କୀର୍ତ୍ତନ ଓ ଜପକୁ ଅଂଶାବତାର ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ସମସ୍ତୋପଯୋଗୀ ଜାଣି ନାମଗ୍ରହଣକୁ ମୁକ୍ତିର ମାର୍ଗ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଅରଣ୍ୟମୟ ନିର୍ଜ୍ଜନ ପଥରେ ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରିରେ ଏକାକୀ ଗମନ କଲାବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉତ୍କଟ ବିପଦର କାରଣ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସେହି ବିପଦରୁ ତ୍ରାହି ଲଭିବା ସକାଶେ ଯେପରି ଭୟରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇ ଈଶ୍ବରଙ୍କର ନାମ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ସେହିପରି ପ୍ରେମରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇ ନାମ-ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଧେୟ । ଅନ୍ୟଥା ଲୋକଦେଖା ପଣ୍ଡିଭକ୍ତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ନୁହେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟହ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ହେଲେ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ।

ସ୍ନାନାନ୍ତେ ପୂଜା କରିବା ସମୟରେ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ମାଳ ଜପିବା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମାଙ୍କର ଚିରନ୍ତନ ପ୍ରଥା । ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଓ ଆକ୍ଷେପର ବିଷୟ, ଏହି ସନାତନ ଧର୍ମର ପ୍ରଥାଟି କାଳକ୍ରମେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଅନେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ବାବୁମାନଙ୍କର ତ କଥା ନାହିଁ, ସେମାନେ ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟଭବ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ି ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥା ଓ ସୁନୀତିମାନ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୁସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ । ସୁତରାଂ ତାହା ଦୂଷିତ ଓ ଅବଜ୍ଞାତ । ପୂଜା କରିବା ଏବଂ ମାଳ ଜପିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଗାଧୋଇସାରି ଗୋଟାଏ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ପାଇବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଦୁଷ୍କର ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ପୂଜୋପକରଣ ଗିନା, ଢଙ୍କୀ ଓ ପାଦୋଦକ ଘଣ୍ଟି ନୁହେ— ବ୍ରସ, ପାନୀଅଁ, ଅଇନା, କାଚଗ୍ଲାସ, ବିଲାତି ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ମାର୍ଜିତ ନବ୍ୟ ସୁରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ପଦାର୍ଥମାନ ସେମାନଙ୍କର ପୂଜା-ସାମଗ୍ରୀ । କେହି କେହି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ଭକ୍ତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଷ୍ଟିକ ମନ୍ଦିରବାସିନୀ ଦ୍ରବମୟୀ ମହାଶକ୍ତି-ସମ୍ପନ୍ନା ବୋତଲବାସିନୀ ସୁରା ଆରାଧନା କରନ୍ତି । ପଥର ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକମାନେ ଯେ ଏକାବେଳକେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ପଥିକ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଦିନ ସକାଶେ ଏ ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଅଛୁଁ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ଲାଭ କରିବାକୁ ଆସିଅଛୁଁ, ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛିମାତ୍ର ଯତ୍ନ ନ କରି କେବଳ ଅଳୀକ ଆମୋଦ ଓ ପରସ୍ପର ବିରୋଧରେ ଜୀବନର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଉଅଛୁଁ । ଏହି ସଙ୍କଟରେ ସମୟ ନଷ୍ଟ ନ କରି ଯହିଁରେ ସାରଧର୍ମ ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହେବୁଁ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯତ୍ନବାନ୍ ହେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କେହି କେହି ପୁଣି ପଣ୍ଡ ଆପତ୍ତି ଉତ୍ଥାପନ କରି କହନ୍ତି, "ବାଲ୍ୟ ବୟସରେ ଧର୍ମ କର୍ମ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।" କିନ୍ତୁ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଜାତି, କୁଳ ଓ ବୟସର ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ପରିଣତ ବୟସରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, ବାଲ୍ୟ ବା ଯୌବନରେ କରିବ ନାହିଁ— ଏରୂପ ବାକ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତିମୂଳକ । ଭକ୍ତିସାଧନ ବାଲ୍ୟ ବୟସରେ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ କହିଅଛନ୍ତି, "ହୃଦୟ କୋମଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଭକ୍ତି-ବୀଜ ବପନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବାଲ୍ୟ ବୟସରେ ମୃତ୍ତିକା ତୁଲ୍ୟ ହୃଦୟ କୋମଳ ଥିବା ସମୟରେ ଭକ୍ତି-ବୀଜ ବପନ କଲେ ତାହା ଅଙ୍କୁରିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟଥା ସଂସାର-ଅନଳରେ ଉକ୍ତ ମୃତ୍ତିକା ପୋଡ଼ି କଠିନ ଓ ନୀରସ ହୋଇଗଲେ ସେଥିରେ ଗଛ ଉଠିବା ଅସମ୍ଭବ ।" ଅନେକ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତି କହନ୍ତି, "ପ୍ରଥମ ବୟସରେ ବିଦ୍ୟା ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବ, ଦ୍ୱିତୀୟ ବୟସରେ ଧନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧକାଳରେ ଧର୍ମ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବ ।" କିନ୍ତୁ ଭଗବାନଙ୍କର ତାହା ଅଭିପ୍ରେତ ନୁହେ । ବିଦ୍ୟା ଉପାର୍ଜ୍ଜନ ଓ ଧନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନେଇ କରିବାକୁ ହେବ । ଧର୍ମ ଭିନ୍ନ ବିଦ୍ୟା ଅକର୍ମଣ୍ୟ—ଧନ ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ଧର୍ମରେ ମତି ନ ଥିଲେ ବିଦ୍ୟା ଓ ଧନ ଧୃଷ୍ଟତା ଏବଂ ଶଠତାର ପରିପୋଷକ ରୂପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୁଏ । ପରେ ହାହାକାର କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଯୁବୈବ ଧର୍ମଶୀଳଃ ସ୍ୟାତ୍ ଅନିତ୍ୟଂ ଖଳୁ ଜୀବିତଂ,
କୋହି ଜାନାତି କସ୍ୟାଦ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁକାଳୋ ଭବିଷ୍ୟତି ।

ମହାଭାରତେ—

"ଯୁବାବୟସରେ ଧର୍ମଶୀଳ ହେବ । ଜୀବନ ଅନିତ୍ୟ । କିଏ ଜାଣେ, ଆଜି କାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ ? ମୃତ୍ୟୁ ବାଳକକୁ ତ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭକ୍ତଚୂଡ଼ାମଣି ପ୍ରହ୍ଲାଦ କହିଅଛନ୍ତି —
"କୌମାର ଆଚରେତ୍ ପ୍ରାଜ୍ଞୋ ଧର୍ମାନ୍ ଭାଗବତାନିହ,
ଦୁର୍ଲ୍ଲଭଂ ମାନୁଷଂ ଜନ୍ମ ତଦପ୍ୟଧ୍ରୁବମର୍ଥଦଂ ।

ବାଲ୍ୟବୟସରେ ଭାଗବତ ଧର୍ମ ଆଚରଣ କରିବ; ଜୀବନ କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ? ମନୁଷ୍ୟ-ଜୀବନ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ। ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ସଫଳକାମ ଜୀବନ ନିତାନ୍ତ ଅଧ୍ରୁବ ।

ଏ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁମାନେ ମହାପୁରୁଷ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ, ବାଲ୍ୟ ଜୀବନରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଭଗବଦ୍-ଭକ୍ତିପରାୟଣ ହୋଇଥିଲେ। ବୁଦ୍ଧ, ଚୈତନ୍ୟ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଜୀବନଚରିତ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଏ ଉକ୍ତିର ସାରବତ୍ତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ବାଲ୍ୟ ବୟସରେ ଭକ୍ତି ଉପାର୍ଜ୍ଜନ ନ କଲେ ପଶ୍ଚାତ୍ ଅନୁତପ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଚଳିତ କଥା ଅଛି । "ଯାହା ନାହିଁ ବାଳକାଳେ ତାହା ନାହିଁ କାଳେ କାଳେ ।" ଅତଏବ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଭକ୍ତି ସାଧନ କରିବ ବୋଲି କୌଣସି ବାଳକର ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ ଉଚିତ ନୁହେ । ଶ୍ରୀ-ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର । "ଜୟତୁ ଜୟତୁ ଜଗନ୍ମଙ୍ଗଳଂ ହରେର୍ନାମ ।

ହରିନାମମାଳା ସ୍ତୋତ୍ରଂ

ଗୋବିନ୍ଦଂ ଗୋକୁଲାନନ୍ଦଂ ଗୋପାଲଂ ଗୋପୀବଲ୍ଲଭଂ,
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନୋଦ୍ଧରଂ ଧୀରଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଗୋମତୀ-ପ୍ରିୟଂ ।
ନାରାୟଣଂ ନିରାକାରଂ ନରବୀରଂ ନରୋତ୍ତମଂ
ନୃସିଂହଂ ନାଗନାଥଞ୍ଚ ତଂ ବନ୍ଦେ ନରକାନ୍ତକଂ ।
ପୀତାମ୍ବରଂ ପଦ୍ମନାଭଂ ପଦ୍ମାକ୍ଷଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଂ,
ପବିତ୍ରଂ ପରମାନନ୍ଦଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ପରମେଶ୍ୱରଂ ।
ରାଘବଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଞ୍ଚ ରାବଣାରିଂ ରମାପତିଂ,
ରାଜୀବଲୋଚନଂ ରାମଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ରଘୁନନ୍ଦନଂ ।
ବାମନଂ ବିଶ୍ୱରୂପଞ୍ଚ ବାସୁଦେବଞ୍ଚ ବିଠ୍ଠଲଂ,
ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଂ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ବେଦ-ବଲ୍ଲଭଂ ।
ଦାମୋଦରଂ ଦିବ୍ୟସିଂହଂ ଦୟାଳୁଂ ଦୀନନାୟକଂ,
ଦୈତ୍ୟାରିଂ ଦେବଦେବେଶଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଦେବକୀ-ସୁତଂ ।
ମୁରାରିଂ ମାଧବଂ ମତ୍ସ୍ୟଂ ମୁକୁନ୍ଦଂ ମୁଷ୍ଟି-ମର୍ଦ୍ଦନଂ,
ମୁଞ୍ଜକେଶଂ ମହାବାହୁଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ମଧୁସୂଦନଂ ।
କେଶବଂ କମଲାକାନ୍ତଂ କାମେଶଂ କୌସ୍ତୁଭପ୍ରିୟଂ,
କୌମୋଦକୀଧରଂ କୃଷ୍ଣଂ ତଂ ବନ୍ଦେ କୌରବାନ୍ତକଂ ।
ଭୂଧରଂ ଭୁବନାନନ୍ଦଂ ଭୂତେଶଂ ଭୂତନାୟକଂ,
ଭାବନୈକଂ ଭୁଜଙ୍ଗେଶଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଭବନାଶନଂ ।
ଜନାର୍ଦ୍ଦନଂ ଜଗନ୍ନାଥଂ ଜଗଜ୍ଜାଡ୍ୟ-ବିନାଶନଂ,
ଜାମଦଗ୍ନ୍ୟଂ ବରଂ ଜ୍ୟୋତିସ୍ତଂ ବନ୍ଦେ ଜଲଶାୟିନଂ ।
ଚତୁର୍ଭୁଜଂ ଚିଦାନନ୍ଦଂ ମଲ୍ଲ-ଚାଣୂର-ମର୍ଦ୍ଦନଂ,
ଚରାଚରଗତଂ ଦେବଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଚକ୍ରପାଣିନଂ ।
ଶ୍ରିୟଃକରଂ ଶ୍ରିୟୋନାଥଂ ଶ୍ରୀଧରଂ ଶ୍ରୀବରପ୍ରଦଂ,
ଶ୍ରୀବତ୍ସଲଧରଂ ସୌମ୍ୟଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଶ୍ରୀସୁରେଶ୍ୱରଂ ।
ଯୋଗୀଶ୍ୱରଂ ଯଜ୍ଞପତିଂ ଯଶୋଦାନନ୍ଦଦାୟକଂ,
ଯମୁନା-ଜଲକଲ୍ଲୋଲଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଯଦୁନାୟକଂ ।
ଶାଲଗ୍ରାମଶିଳାଶୁଦ୍ଧଂ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରୋପଶୋଭିତଂ,
ସୁରାସୁର-ସଦାସେବ୍ୟଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ସାଧୁବଲ୍ଲଭଂ ।
ତ୍ରିବିକ୍ରମଂ ତପୋମୂର୍ତ୍ତିଂ ତ୍ରିବିଧାଘୌଘନାଶନମ୍
ତ୍ରିସ୍ଥଲଂ ତୀର୍ଥରାଜେନ୍ଦ୍ରଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ତୁଳସୀପ୍ରିୟଂ ।
ଅନନ୍ତମାଦିପୁରୁଷମଚ୍ୟୁତଞ୍ଚ ବରପ୍ରଦଂ ।
ଆନନ୍ଦଞ୍ଚ ସଦାନନ୍ଦଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଚାଘନାଶନଂ ।
ଲୀଳୟା ଧୃତଭୂଭାରଂ ଲୋକ ସତ୍ତୈକ-ବନ୍ଦିତଂ,
ଲୋକେଶ୍ୱରଞ୍ଚ ଶ୍ରୀକାନ୍ତଂ ତଂ ବନ୍ଦେ ଲକ୍ଷଣପ୍ରିୟଂ ।
ହରିଞ୍ଚ ହରିଣାକ୍ଷଞ୍ଚ ହରିନାଥଂ ହରିପ୍ରିୟଂ,
ହଲାୟୁଧସହାୟଞ୍ଚ ତଂ ବନ୍ଦେ ହନୁମତ୍ପତିଂ ।
ହରିନାମକୃତା ମାଳା ପବିତ୍ରା ପାପନାଶିନୀ,
ବଲିରାଜେନ୍ଦ୍ରେଣ ଚୋକ୍ତା କଣ୍ଠେ ଧାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରଯତ୍ନତଃ ।

ସ୍ତବମାଳା—

ଗୋକୋଟିଦାନଂ ଗ୍ରହଣେଷୁ କାଶୀ,
ମାଘେ ପ୍ରୟାଗେ ଯଦି କଳ୍ପବାସଃ ।
ସୁମେରୁ ସମତୁଲ୍ୟ ହିରଣ୍ୟ ଦାନଂ,
ନହିତୁଲ୍ୟ ନହିତୁଲ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦ-ନାମ ।

ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ

ସ୍ୱାଧୀନ କର୍ମପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନସୂତ୍ରରେ ଅନେକ ମଣିମାଣିକ୍ୟ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ରହିଥାଏ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେଥିର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଜ୍ୟୋତି ଦୀପ୍ତ ଦୀପ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ଲେଖାହେଉଅଛି, ସେହି ଅକ୍ଲାନ୍ତକର୍ମା ସ୍ୱର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଉତ୍କଳର ଜଣେ ତେଜସ୍ୱୀ କର୍ମବୀର ଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ, ସମ୍ବାଦପତ୍ର, କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଦୀପ୍ତି ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ରହିଅଛି । ତାଙ୍କର କର୍ମତାଲିକା ଦେଖିଲେ ବୋଧହୁଏ, ଯେତେ ଯେପରି ବିଧାତା ଉତ୍କଳୀୟ ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ବହୁ ସାଧନାପଦ୍ମ ଉନ୍ନତ ବିଦେଶୀୟ ମସ୍ତକ ଆଣି ଯୋଡ଼ିଦେଇଥିଲା । ସେ ଗରିବ ଘରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବଣର ମାଳତୀ ପରି ବଣରେ ଫୁଟି ବଣରେ ଝଡ଼ିପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁଣଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ି ସେ ପ୍ରତିଭା ଯଥେଷ୍ଟ ସୌରଭ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯୌବନରେ ଦେଶସେବାର ଯେଉଁ ପବିତ୍ର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଥିଲା, ସ୍ୱଦେଶପ୍ରାଣ ସାହିତ୍ୟ-ତପସ୍ୱୀ ଉତ୍କଳ-ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ପ୍ରଭୃତି ଦେବଙ୍କ ସଂସର୍ଗରେ ତାହା ଅଧିକତର ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । ସାହିତ୍ୟ-ସେବା ପରି ତୀବ୍ର ଅହିଂତୃଷ୍ଣା ନିଶା ଆଉ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ସେହି ଅମଳରେ ଘାରିହୋଇ ସାହିତ୍ୟ-ସେବା ତଥା ଦେଶସେବାରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଭବିଷ୍ୟତ ସମାଲୋଚକ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ; ମାତ୍ର ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୌରବମୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟାୟ ରହିବ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ-ବାକ୍ୟ ପାଇ ନ ଥିଲେ କେତେ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ମୁକୁଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଶୁଖିଯାଇଥାଆନ୍ତା । ଦେଶରେ ଲେଖକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ସ୍ୱୟଂ ଜଣେ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଭାଷା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ସେଥିରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଅଭିମାନ ବା ଶବ୍ଦର ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । ତାହା ସହଜ ସରଳ ଭାବରେ ପାଠକର ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଆତ୍ମାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ତାଙ୍କର ଗଦ୍ୟ ଲେଖା ପରି ପଦ୍ୟ ଲେଖା ବି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସେଥିରେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ମାଧୁରୀ, ପାରିଜାତର ସୁଗନ୍ଧ କିମ୍ବା କୋକିଳର କୁହୁ କୁହୁ ପଞ୍ଚମତାନ ନାହିଁ । ତାହା ବୈରାଗ୍ୟଗୀତିକା ପରି ଶୁଷ୍କ ଓ ନୀରସ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଘୋଷିଲେ ଚନ୍ଦନ-କାଷ୍ଠ ପରି ଅସ୍ପଷ୍ଟୀତଳକାରୀ ମଧୁର ସୁବାସ ମହକି-ଉଠେ ।

ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ । ଦେଶ ସକାଶେ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲା । ସେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳଭିତ୍ତିର ମୂଳ ପଥର । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ଗ୍ରାମସଂଗଠନର ଚର୍ଚ୍ଚା ଉଠୁଅଛି, ବହୁଦିନ ପୂର୍ବରୁ ନୀଳମଣି ସେ ବିଷୟରେ 'ଗ୍ରାମ୍ୟସମିତି' ନାମକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଚାର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମସଂଗଠନର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ ସେଥିରେ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଅଛି । ସେ କାଳର ଉତ୍ସାହ, ସେ କାଳର ଉଦ୍ୟମ, ସେ କାଳର ଏକତା ଏବେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇଅଛି । ବାସ୍ତବରେ ସେ କାଳର କଥା ସ୍ମରଣ କଲେ ମନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା କରୁଣ ଚିତ୍କାର କରିଉଠେ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ବିବିଧ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାଧିକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀର କୃଷି-ପୁସ୍ତକମାନ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରି ସେ ଦେଶର ବହୁ ଉପକାର କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜ୍ୱର-ଚିକିତ୍ସା, ବସନ୍ତଚିକିତ୍ସା, ବିସୂଚିକାଚିକିତ୍ସା ଦେଶରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଖୁବ୍ ଆଦର ଲାଭ କରିଅଛି । ବିବିଧ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେ ଏହି ପୁସ୍ତକମାନ ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ସବୁବେଳେ ମଧୁପ ପରି ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ବୁଲୁଥିଲା । ପୁସ୍ତକ-ପଢ଼ିବା ବା ଲୋକମୁଖରୁ କିଛି ଟିକିଏ ସାର ପାଇଲେ ସେ ତାହା ଟିପି ରଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରି ସାରସଂଗ୍ରହକାରୀ ଉତ୍କଳରେ କେହି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିପଡ଼ିବା ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଥିଲା । ସଭାସମିତିରେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଦେଇ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଜୀବନ ଏବଂ ଆକୃତି ଦାନ କରିବା ସକାଶେ ସେ ପ୍ରାଣପଣ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଅସାଧ୍ୟ ଉଗ୍ର ପ୍ରସ୍ତାବ ସେ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଅତି ସରଳ ଓ ମଧୁର । ସେ ଶିଶୁ, ଯୁବକ, ବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସହଜରେ ମିଶିଯାଉଥିଲେ । ଉଦାର ସାଧୁ ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ଦେଶକାଳପାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯେଉଁଠାରେ ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ବୁଝୁଥିଲେ, ସେଠାରେ ସେ ଠାଣଲୁହାକୁ ଠାଣପାଣି ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ନୈତିକ ସାହସ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟସହଚର ଥିଲା । କୌତୁକସ୍ପୃହା ମାନବର ସ୍ୱାଭାବିକ, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆମୋଦ ବା କୌତୁକକୁ ଖୁବ୍ ସୁଖ ମଣୁଥିଲେ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ଧର୍ମମତ ନିରୂପଣ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ସେ କାହାକୁ ସ୍ୱଧର୍ମ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସା ବା ପରଧର୍ମ ବୋଲି ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଯେଉଁମାନେ ଏହିପରି ସମଦର୍ଶୀ, ସେହିମାନେହିଁ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଜ୍ଞ ଓ ଧାର୍ମିକ । ନିଜର ବିବେକ ନିଜକୁ ଯାହା ଶିକ୍ଷା ଦିଏ, ତାହା ଏକା ଧର୍ମ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଗୁପ୍ତଦାନ କଥା ତାଙ୍କର କେହି କେହି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ କହି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ବାମ ହସ୍ତ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ଦାନ କରିବା ବେଳେ ସେ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଓ ପାତ୍ରାପାତ୍ର ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ବିପନ୍ନ ଦେଖିଲେ ସେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଦାନ କରନ୍ତି । ରମ୍ଭାରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ବିପନ୍ନ ବା ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଆଦରପୂର୍ବକ ଡାକିଆଣି ନିଜ ବସାରେ ଖୁଆଇ ରେଲଖର୍ଚ୍ଚ ଦେଇ ବିଦାୟ କରିଥିବା ଅନେକେ ଜାଣନ୍ତି । ଥରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରବଂଶୀୟ ଯୁବକ ଗୋଟିଏ ଭଦ୍ରବଂଶୀୟା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଘେନି ରମ୍ଭା ଛତ୍ରଘରେ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଉଭୟେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତ, ଅଧିକନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା । ଏହି ଲଜ୍ଜା ଲୁଚାଇବା ପାଇଁ ରସିକରସିକା ଦୁହେଁ ପ୍ରେମସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଦୁଇଦିନ ନିର୍ଜଳା ଉପବାସ ପରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଅଶକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ଛତ୍ରଘର ହାଣ୍ଡିଆଣୀଠାରୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିଲେ । ଆଉ କେହି ହୋଇଥିଲେ ପାପଗର୍ଭ କଥା ଶୁଣି ଘୃଣାରେ ନାସିକାକୁଞ୍ଚନ କରିଥାନ୍ତା ; ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ମନରେ କିଛି ନ ଭାବି କେବଳ ସେମାନଙ୍କୁ ବିପନ୍ନ ଜାଣି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି ଛତ୍ରଘରକୁ ବେଷାଇର ସଞ୍ଚା ପଠାଗଲା । ଜଣେ ଅପରିଚିତର ଏଭଳି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି କାନ୍ଦପକାଇ କହିଲା— "ଏତେ ଦୟା ମନୁଷ୍ୟର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବତା ।" ତହିଁ ପର ଦିନ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଲୁଗା ଏବଂ ରେଲଖର୍ଚ୍ଚ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ପୁରୀ ପଠାଇଦିଆଗଲା । ହଠାତ୍ ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚି କାଳେ ହତାଶ ହୋଇପଡ଼ିବେ, ସେଥିପାଇଁ କିଛି ହାତଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହିପରି ଦୟାଦାକ୍ଷିଣ୍ୟର ଘଟଣା ଅନେକ ଅଛି, ସେ ସବୁ ଲେଖିଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ହେବ । ମୂଳତଃ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦୟାରେ ଉର୍ବର ଏବଂ ଦାନରେ ସରଳ ଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ଖୁବ୍ ଜାଗ୍ରତ ଥିଲେ । ନିତ୍ୟକର୍ମାଦିରେ ତାଙ୍କର ଅତି ଅଳ୍ପମାତ୍ର ସମୟ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ସମୟ ଲେଖାପଢ଼ା ଓ ସଦାଳାପରେ ଅତିବାହିତ ହୁଏ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ସର୍ବଦା କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଖଟି ରହିଥାଏ ।

ଗୌରିଚରଣଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ନୀଳମଣି ଓଡ଼ିଶାର ଭୟାବହ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୬୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୧୪ ତାରିଖରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରିଥିଲେ । କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାଙ୍କି ନୀଳମଣିଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି । ତାଙ୍କର ମାତାଙ୍କ ନାମ ସ୍ନେହଣୀ ଦେବୀ । ଗୌରିଚରଣ ମିଶ୍ର କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍ତମ ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ପିତାମାତା ପୁତ୍ରର ଶ୍ୟାମଳ କାନ୍ତି ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ତାଙ୍କୁ ନୀଳମଣି ନାମରେ ଅଭିହିତ କଲେ । ବାଙ୍କିରେ ସେତେବେଳେ ସ୍କୁଲ ନ ଥିବାରୁ ସେ ଗ୍ରାମ୍ୟପାଠଶାଳାରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ନୀଳମଣି ପାଠଶାଳାର ପାଠ ଶେଷ କରି ବୈଦ୍ୟେଶ୍ୱର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲରେ ଯାଇ ପଢିଲେ । ସେ ନିଜର ଦୃଢତା, ଅଧ୍ୟବସାୟ, ସୁଶୀଳତା ଓ ନିରହଙ୍କାର ସ୍ୱଭାବଦ୍ୱାରା କି ଶିକ୍ଷକ, କି ସହାଧ୍ୟାୟୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ପଢିବାବେଳେ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛାତ୍ରଙ୍କ ତୁଳନାରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତିମତ୍ତା ଦେଖି ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟାପକ ବିଦ୍ୟାଧର ଦାଶ ପରମ ପରିତୋଷ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ୧୮୮୦ ମସିହାରେ ବୈଦ୍ୟେଶ୍ୱର ସ୍କୁଲରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ମାସିକ ତିନିଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଉଚ୍ଚପ୍ରାଇମେରୀ ବୃତ୍ତି ପାଇଲେ । ତତ୍ପରେ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ମିଡ଼ିଲଭର୍ଣ୍ଣାକୁଲର ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଲେ । ସେଠାରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ବ୍ୟତୀତ ସେ ସ୍କୁଲ ଲାଇବ୍ରେରୀରୁ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ ନେଇ ପାଠ କରୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ବାହାରୁଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳାଭାଷାର ସାପ୍ତାହିକ ଓ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଯେତେବେଳେ ଯାହା ପାଉଥିଲେ, ତାହା ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ପଠନ କରୁଥିଲେ । କୈଶୋରାବସ୍ଥାରୁ ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟୟନରେ ଏପରି ଅନୁରାଗ ଥିଲା ଯେ, ସେ ତୈଳାଭାବ ହେଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକରେ ବସି ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରୁଥିଲେ ।

ସେ ଚର୍ଚ୍ଚିକାରେ ନିଜେ ରନ୍ଧନ କରି ଖାଇଲେ ଶିକ୍ଷାରେ ବ୍ୟାଘାତ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ପିତା ସ୍କୁଲଇନ୍‌ସପେକ୍ଟିଙ୍ଗ୍ ପଣ୍ଡିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ଖାଦ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ସମୟକୁ ରୋଷାଇ ଶେଷ ହୋଇ ନ ଥିଲେ, କେବେ କେବେ ପଇସାକର ମୁଢି, କେବେ ବା କେବଳ ଜଳପାନ କରି ସ୍କୁଲକୁ ଯାଉଥିଲେ । ମାସ ମଧ୍ୟରେ ୭।୮ ଦିନ ସେ ଏହିପରି ସମସ୍ତ ଦିବସ ଉପବାସରେ ରହି ସ୍କୁଲକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଅଫିସର ଦଲିଲ ଲେଖକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସହୃଦୟତା ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ନୀଳମଣିଙ୍କ ହସ୍ତଲିପିଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ଥିବାରୁ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଦଲିଲ ଦରଖାସ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ଲେଖି କିଛି କିଛି ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଅର୍ଥକୁ ବ୍ୟୟ ନ କରି ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେଭିଙ୍ଗ୍‌ସ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଜମା କରି ରଖୁଥିଲେ ।

୧୮୮୨ ମସିହାରେ ସେ ଚର୍ଚ୍ଚିକା ମି. ଭ. ସ୍କୁଲରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଭାଗରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କଟକ ନର୍ମାଲସ୍କୁଲରେ ପଢିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂର୍ବସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥତକ ସମ୍ବଳ କରି କଟକକୁ ଆସି ବାଙ୍କିର ସନାମଧନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦ ରଥଙ୍କ ବସାରେ ରହିଲେ । ନର୍ମାଲସ୍କୁଲର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବାବୁ ଦ୍ୱାରକାନାଥ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନୀଳମଣି ସାକ୍ଷାତ୍ କରି ଅଧ୍ୟୟନ କଥା କହିବାରୁ ସେ କହିଲେ—ତୁମ୍ଭେ ଛଅମାସ ସ୍ୱବ୍ୟୟରେ ପଢିବା ପରେ ସରକାରୀ ବୃତ୍ତି ମିଳିବ । ତହୁଁ ନୀଳମଣି ଗୋବିନ୍ଦ ରଥଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକମାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ନୀଳମଣି ଘରେ କାହାରିକୁ କିଛି ନ କହି ମାଆଙ୍କଠାରୁ ପୁସ୍ତକ କିଣିବା ଛଳନାରେ ଛଅଅଣା-ମାତ୍ର ପଇସା ନେଇ କଟକ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ପିତାମାତା ଏହା ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ବହୁତ ଖୋଜିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ, ସଂସାର ଅନ୍ଧକାର ଦିଶିଲା । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘର ଅନ୍ୱେଷଣ କରି ମନଦୁଃଖରେ ଭାଳେ ପୁତ୍ର ପ୍ରାଣ ହରାଇଦେଇଥିବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଅକୂଳ ଶୋକ-ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସିଲେ । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଗୋବିନ୍ଦ ରଥଙ୍କ ପତ୍ର ମିଳିଲା । ସେ ଲେଖିଲେ—"ମିଶ୍ର ଅବଧାନେ, ଆପଣଙ୍କର ପୁତ୍ର ନୀଳମଣି ପଢିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଟକ ଆସି ମୋ ବସାରେ ଅଛି । ମୁଁ ମହାମେଳାକୁ କଲିକତା ଯାଉଅଛି, ସଙ୍ଗରେ ସେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯିବ । ତା ସକାଶେ କୌଣସି ଭାବନା କରିବ ନାହିଁ । ଫେରିବାମାତ୍ରେ ତାଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ-ଦେବ ।"

୧୮୮୩ ମସିହାରେ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର-ଜେନେରେଲ୍ ଲର୍ଡ ରିପନଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଭାରତୀୟ ଶ୍ରମଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କଲିକତା ମହାନଗରୀରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ (Inter-national Exhi-bition) ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ରଥେ ଉକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ କଲିକତା ବାହାରିବାର ଦେଖି ନୀଳମଣି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—"ମୁଁ କେବେ କଲିକତା ଯାଇ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା । ମୋହର ଖର୍ଚ୍ଚ ମୁଁ ନିଜେ ଚଳାଇନେବି, ମୋତେ କେବଳ ସଙ୍ଗରେ ନିଅନ୍ତୁ ।" ରଥେ ଏହା ଶୁଣି ଅଢ଼ ଦୂକର ଆଦି କାହାରିକୁ ସଙ୍ଗରେ ନ ନେଇ ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ସହଯାତ୍ରୀ କରି କଲିକତା ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେତେବେଳେ ସେହି ମହାମେଳା ଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ କଟକରୁ ଅନେକ ଲୋକ କଲିକତା ଯାଉଥିଲେ । ସପ୍ତଦଶବର୍ଷୀୟ ନୀଳମଣିଙ୍କ ମନରେ ସେହି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ-ଦର୍ଶନାକାଙ୍କ୍ଷା ବଳବତୀ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ପୂର୍ବସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ବୃନ୍ଦାବନ ବାଟେ ଜାହାଜରେ ଚଢ଼ି କଲିକତା ଯାତ୍ରା କଲେ ଏବଂ କଲିକତାରୁ ଫେରି-ଆସିଲା ବେଳକୁ ସଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ନିଃଶେଷ ହୋଇଯାଇଥିଲା; ତେଣୁ ସେ ସ୍ୱବ୍ୟୟରେ କଟକ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାର ଆଶା ବିସର୍ଜନ କଲେ ।

ସେ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଦିନେ ସହର ଭିତର-ଦେଇ ଯାଉଥିବାବେଳେ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟବାହାଦୁର ତାଙ୍କ ଅଫିସକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବାଟରେ ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ । ନୀଳମଣି ତାଙ୍କର ଯାବତୀୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁ କରୁ ଅଫିସରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । କବିବର ସମସ୍ତ ଶ୍ରବଣ ପରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜ ଦେଇ ତାଙ୍କର ଲିପି ଦେଖିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ କେତେକ କଥା ଲେଖାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଘନ ବିରଳ, ବିଶୁଦ୍ଧ ରମଣୀୟ ଲିପି ଦର୍ଶନ କରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କ ଖାଦ୍ୟପାନ ନିମନ୍ତେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ୧୦ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରି କହିଲେ—"ତୁମ୍ଭେ କଟକରେ କିଛିଦିନ ରହି ପ୍ରତିଦିନ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସୁଥାଅ, ମୋର ଖଣ୍ଡେ ପୁସ୍ତକ ପେନ୍‌ସିଲରେ ଲେଖା ହୋଇଅଛି, ତାହା କାଳିରେ ଲେଖି ମୋହର କିଛିଏ ଉପକାର କର, ମୁଁ କେଉଁ-ଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଖାଲି ଅଛି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ତୁମ୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।"

ନୀଳମଣି ଏହି ଆଶାବାଣୀ ଶୁଣି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ କବିବରଙ୍କ କବିତା ଲେଖି ଲେଖି ତାଙ୍କର ବଡ଼ାମ୍ବା-ବାସୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରୁ ପତ୍ର ପାଇଲେ ଯେ, "ବଡ଼ାମ୍ବାରେ ଶୀଘ୍ର କୃଷ୍ଣଗୋଟି ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ଫିଟିବ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ମୁନ୍ସଲୀ ସ୍କୁଲ ସକାଶେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଅଛି, ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ଗୋପୀନାଥପୁର ସ୍କୁଲ୍ ସକାଶେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ।" ସେ ପତ୍ର ରାଧାନାଥ ବାବୁ ଦେଖି ସେ ଅଞ୍ଚଳ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ମଥୁରାନାଥ ସେନଙ୍କୁ କହି ବଡ଼ାମ୍ବା ମେନେଜର ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଦେଇ ଏବଂ ପାଥେୟ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରି ପଠାଇଦେଲେ । ନୀଳମଣି ସ୍ୱଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ଦୁଇଦିନ ରହି ବଡ଼ାମ୍ବା ଗମନ କଲେ । ମେନେଜର କବିବରଙ୍କ ପତ୍ର ପାଇବାମାତ୍ରେ ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ଗୋପୀନାଥପୁର ସ୍କୁଲ୍‌ଶିକ୍ଷକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି-ପତ୍ର ଦେଲେ ଏବଂ ସବୁ ସୁବିଧା କରିବା ସକାଶେ ସେ ଗ୍ରାମ ସରବରାହକାରଙ୍କ-ଠାରୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ନୀଳମଣି ନୂତନ ସ୍କୁଲରେ ନୂତନ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ମନପ୍ରାଣେ ତାଲି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖି ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଛାତ୍ରସଂଖ୍ୟା ଶତାଧିକ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଦିବାଭାଗରେ ନାନାକାର୍ଯ୍ୟ ନ କଲେ ନ ଚଳେ, ଏପରି ଯୁବକମାନଙ୍କ ସକାଶେ ନୀଳମଣି ଏକ ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ନିଜ ଅବସ୍ଥା-ନୁସାରେ ଦୁଇଅଣାଠାରୁ ଆଠଅଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାରିଶ୍ରମିକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଉଥିଲେ । ସେ ଗ୍ରାମର ସରବରାହକାର ବନ୍ଧୁ ସୁବୁଦ୍ଧି ବୈଶ୍ୟ ବଂଶରେ ଶିକ୍ଷିତ ଜଣେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ଉଦାରଚେତା ଯୁବକ । ସେ ନୀଳମଣିଙ୍କ ସୌଜନ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଖ୍ୟଭାବରେ ବଦ୍ଧହେଲେ । ସେହି ସୂତ୍ରରେ ସରକାରୀ ଆଦାୟର ଲେଖାଲେଖି ହିସାବପତ୍ର ନୀଳମଣିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଗ୍ରାମର ପ୍ରଜାମାନେ ତମସୁକ,ଦସ୍ତାବିଜ ପ୍ରଭୃତି ନୀଳମଣିଙ୍କଠାରେ ଲେଖାଇ ଉଚିତ ପାରିଶ୍ରମିକ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ନୂତନ ଏକ ଡାକଅଫିସ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଏବଂ ତହିଁର ଭାର ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ଦିଆହେଲା । ତହିଁରେ ସରକାରୀ ପାଉଣା ଯାଇ ଯାହା ଲାଭ ହେଉଥିଲା, ସେ ତାହା ନିଜେ ବ୍ୟୟ ନ କରି ସରବରାହକାରଙ୍କଠାରେ ଜମା ରଖିଲେ । ପରେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଠାରୁ କିଛି କିଛି ଚାନ୍ଦା କରି ସେହି ଅର୍ଥରେ ସେ ଗ୍ରାମର ଦେବତା-ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା, ଝୁଲଣ, ଦୋଳଯାତ୍ରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ନୀଳମଣି ଅନେକ କାଳ ହେଲା ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କଲେଣି; ମାତ୍ର ଏହି ଉତ୍ସବମାନ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।

ଗୋପୀନାଥପୁରରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ଥିଲା । ତହିଁର ବ୍ରାହ୍ମଣସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଜ୍ୟୋତିଷର ଓ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଦେଖି ଦିନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନୀଳମଣି ଡକାଇ ଗୋଟିଏ ଚତୁଷ୍ପାଠୀ ସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ ସନ୍ଧ୍ୟା, ତର୍ପଣ, ପୂଜା, ବୈଶ୍ୱଦେବ, ହୋମ, ବେଦ ଅଧ୍ୟାପନା ପ୍ରଭୃତି ପଢାଇବା ପାଇଁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୋଗର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଏହି ଉପାୟ ଯୋଗୁଁ ଶାସନ-ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନୀଳମଣିଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ଉପକାର ଅଦ୍ୟାପି ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ-ପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ନୀଳମଣିଙ୍କ ବସା ଓ ବିଦ୍ୟାଭବନ ନିକଟରେ ମୋହନ ସୁବୁଦ୍ଧି ନାମରେ ଜଣେ ତେଲି ଜାତିର ଯୁବକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ସମସ୍ତ ଦିନ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଥାଏ । ତାହାକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଏହିପରି ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସିବାର ଦେଖି ନୀଳମଣି ଦିନେ ପଚାରିଲେ—ଏପରି ବସି ବସି କାଳ କାଟୁଛ କାହିଁକି ? ସେ କହିଲା—ମୁଁ ମହାଜନ ପିଲା, ବେପାର ଜାଣେ; ମାତ୍ର ପଇସା ନ ମିଳିବାରୁ ଦୁଇଟି ଭାଇ ଏପରି ବସି ମାଆ ଯାହା ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରେ, ତହିଁରେ ଉଦର ପୋଷଣ କରୁଅଛୁଁ ।

ନୀଳମଣି କହିଲେ—ମୁଁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଦେବି, ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଦୋକାନ କର । କ୍ରମଶଃ ତହିଁରେ ଆଉ କିଛି ମିଶାଇ ଦୋକାନର ଉନ୍ନତି କରିବା । ମୋହନ ସେ ଟଙ୍କା ନେଇ ତେଲ, ଲୁଣ, ଧୂଆଁପତ୍ର, ପାନଗୁଆ ଇତ୍ୟାଦିର ଦୋକାନ କଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମାସକ ମଧ୍ୟରେ ୮।୧୦ ଟଙ୍କା ଲାଭ ହେଲା । ନୀଳମଣି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗାତ ସରବରାହକାରଙ୍କୁ କହି ତାକୁ ନିଜ ଜାମିନ୍‌ରେ ୫୦ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେଲେ । ସେ କଳା-ପଥର ଲୁଗା ବେପାରୀଙ୍କୁ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଏକଶତ ଟଙ୍କାର ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ଆଣି ବଡ଼ାମ୍ବା ଗଡ଼ରେ ଏକ ଦୋକାନ କଲା । ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ଦିନ ପରେ ତାହା ବିକ୍ରି କରି କଟକ ଯାଇ ଲୁଗା ଓ ତେଜସ୍ୱଣ୍ଡ ପଦାର୍ଥ ଦୁଇ ତିନିଶହ ଟଙ୍କାର ଆଣି ବଳି ମହାଜନର ଟଙ୍କା କ୍ରମଶଃ ଦେଇ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ନୂତନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣୁଥାଏ । ସେ ଏହି ଭାବରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଧନବାନ୍ ହୋଇ ବଡ଼ାମ୍ବା ଗଡ଼ରେ ଏକ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ସାତ ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ 'ରାୟସାହେବ' ଉପାଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରକୃତରେ ନୀଳମଣିଙ୍କର ଏହିଠାରେ କର୍ମମୟ ଜୀବନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ସେ ସ୍ୱୀୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ସମୟୋଚିତ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ବଡ଼ାମ୍ବାର ତତ୍କାଳୀନ ମେନେଜରଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଖ୍ୟାତି ସର୍ବତ୍ର ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହେଲା । ସମଗ୍ର ଗଡ଼ଜାତର ଉ. ପ୍ରା. ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ଅତ୍ୟଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବୃତ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିଲା, ତାହାର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପ୍ରତି ସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ନୀଳମଣି ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷରେ ଜଣେ ଛାତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

(ତାଙ୍କର ଅନୁଜ—ଦାମୋଦର) ସରକାରୀ ବୃତ୍ତି ପାଇବାରୁ ମେନେଜର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ତାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ବଡ଼ାମ୍ବାର ରାଜା ଦାଶରଥି ମଙ୍ଗରାଜ ବୀରବର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ସମୟରେ ବଡ଼ାମ୍ବାରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡସର ଅଧୀନ ହୋଇଥିଲା । ଏକଦା ତଦୀୟ ମହିଷୀ ସ୍ୱୀୟ ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱମ୍ଭରଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ପୁତ୍ର ଯିବା କାମନାରେ ମହାନଦୀ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ବତପାଦ ଦେଶସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସିଂହନାଥ ମହାଦେବଙ୍କ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ନୀଳମଣି ଏହା ଜାଣିପାରି ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା, ରାଜମହିଷୀ ଓ ମେନେଜରଙ୍କ ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ କରି ଗୋଟିଏ ମନୋରମ କବିତା ରଚନା କଲେ ଓ ତାହା ମଧୁରକଣ୍ଠ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସିଂହନାଥ ଦେବଙ୍କ ନିକଟରେ ରାଣୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆବୃତ୍ତି କରାଇଲେ । ରାଣୀ ଏଥିରେ ପରମ ପରିତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ନଗଦ ପଚିଶଟଙ୍କା, ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ସହ 'ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ' ଉପାଧି ଅର୍ପଣ କରି ଖଣ୍ଡେ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେ ସେହିଦିନଠାରୁ 'ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ' ନାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ନିକଟରେ ସୁପରିଚିତ । ବଡ଼ାମ୍ବାରେ ଥିବାବେଳେ ସେ କଟକ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରେସରୁ ବାହାରୁଥିବା 'ସଂସ୍କାରକ' ନାମକ ପତ୍ରିକାର ନିୟମିତ ଲେଖକ ଥିଲେ । ପରଶ୍ରୀକାତର ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଦେଶରେ ଓ ସର୍ବକାଳରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ାମ୍ବାରେ ନୀଳମଣିଙ୍କ ସମ୍ମାନଲାଭରେ ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ ହୋଇ କେତେକ ଲୋକ ତାଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ବିଶେଷତଃ ତାଙ୍କର ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଣ୍ଡିତ ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁତାଚରଣ କରିବା ନିଜର ଏକ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କଲେ । ସେ ରାଜଦରବାରରେ ଓ ସ୍କୁଲ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ 'ପଣ୍ଡିତେ ସର୍ବଦା ପଶାଖେଳରେ ଆସକ୍ତ' ବୋଲି କହି ବୁଲିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଏହି ଅଭଦ୍ରାଚରଣ ଦ୍ୱାରା ନୀଳମଣି ବଡ଼ାମ୍ବା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ ହେଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ବାମଣ୍ଡା ଦେବଗଡ଼ ମିଃ ଇଃ ସ୍କୁଲରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷକପଦ ଶୂନ୍ୟ ଥିବାର ଅବଗତ ହୋଇ ନୀଳମଣି ସେହି ପଦପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ବାମଣ୍ଡାକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ ପଠାଇଲେ । ଅନେକ ଦିନ ଅତିବାହିତ ହେଲା; କୌଣସି ଉତ୍ତର ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସେହି ଦ୍ୱିତୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଏହି ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର ବଡ଼ାମ୍ବାରୁ ବିଦାୟ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ କୂଟ ଲେଖ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦେବଗଡ଼ ମିଃ ଇଃ ସ୍କୁଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷକପଦର ନିଯୁକ୍ତିପତ୍ରରୂପେ ତାହା ବଡ଼ମ୍ବା ଡାକଘରୁ ନୀଳମଣିଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ପୋଷ୍ଟାଫିସ ମୋହରରେ ବଡ଼ାମ୍ବାକୁ ବାମରା (ବାମଣ୍ଡାର ପୋଷ୍ଟାଫିସ ନାମ ବାମରା) ବୋଲି ପଢ଼ିବା ଅତି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ନୀଳମଣି ସେହି କୃତ୍ରିମ ପତ୍ର ପାଇ ବଡ଼ାମ୍ବା ତ୍ୟାଗ କରି ଅବିଳମ୍ବେ ବାମଣ୍ଡା ଅଭିମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ପଥରେ ବହୁକାଳ ଚାଲି ଚାଲି ବାମଣ୍ଡାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାଜାମହୋଦୟଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖାକଲେ । ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବଗଡ଼ ସ୍କୁଲରେ ଶୂନ୍ୟ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ଲୋକ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ରାଜାସାହେବ ସେହି କୃତ୍ରିମ ନିଯୁକ୍ତିପତ୍ର ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଟିକିଏ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ; ମାତ୍ର ପରେ ନୀଳମଣିଙ୍କ ମୁଖରୁ ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁସଙ୍କୁଳ ବଡ଼ାମ୍ବାର ଘଟଣା ଶ୍ରବଣ କରି ଦୟାର୍ଦ୍ର ଅନ୍ତଃକରଣରେ ତାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନୀଳମଣି ଦୈବକର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରେରିତ ହେଲା ପରି ବାମଣ୍ଡାରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଏଠାରେ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ମନୋହର କୀର୍ତ୍ତି ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧନାମା ମହାରାଜା ବାସୁଦେବ ସୁଡ଼ଳଦେବ ନୀଳମଣିଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଶକ୍ତିର ଆଭାସ ପାଇ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମାଦର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନୀଳମଣି ସୁଡ଼ଳଦେବଙ୍କ ସ୍ନେହସହାନୁଭୂତି ଲାଭ କରି ଆପଣାକୁ କୃତକୃତ୍ୟ ମନେକଲେ । ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟାପନା-କୌଶଳ ଓ ଧୀମତ୍ତାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ୧୮୮୮ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସବେତନ ଓ ଅବେତନ ସର୍ବବିଧ ଅବକାଶ ପ୍ରଦାନ କରିବାର କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି କାମନାରେ ସାର ବାସୁଦେବ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ନାମ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ତାଙ୍କର ବହୁତୋମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିଗରେ ଯେପରି ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଅଛି, ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜନୀତିକ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲେହେଁ ସେ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତି କାମନାରେ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ସାଧୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ସହାୟତା କରିବା ପାଇଁ ସତେ ଯେପରି ନୀଳମଣି ବିଧିପ୍ରେରିତ ସହଚରରୂପେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି କାମନାରେ ସେ କଟକ ନଗରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ ନାମକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ କଟକରେ ସୁଚାରୁରୂପେ ପରିଚାଳିତ ନ ହେବାରୁ ସେ ତାହାକୁ ୧୮୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦେବଗଡ଼କୁ ଉଠାଇନେଇ ତହିଁରେ ପୁସ୍ତକ, ଫର୍ମ ମୁଦ୍ରିତ ଓ ଜଗନ୍ନାଥବଲ୍ଲଭ ପ୍ରେସରେ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' ପତ୍ରିକା ମୁଦ୍ରିତ ହେବାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅବସ୍ଥା ଅତୀବ ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଲିଖିତ ଓ କଥିତ ଭାଷାର କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନ ଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ । ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକହିଁ ଭାଷାଚର୍ଚ୍ଚାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଶୋଚନୀୟତାର ନିରାକରଣ ନିମିତ୍ତ ୧୮୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହାରାଜ ବାସୁଦେବ ଦେବଗଡ଼ରୁ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' ନାମ୍ନୀ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସେ ସ୍ୱୟଂ ସୁପଣ୍ଡିତ ଓ ମନୀଷୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନ ଓ ପରିଚାଳନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜେ ଏକମାତ୍ର ପୃଷ୍ଠପୋଷକରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ରାଜକୁମାର ସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ଗଣେଶ୍ୱର ପଟ୍ଟନାୟକ ବି. ଏ. ଏହି ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ; ମାତ୍ର କିଛି ଦିନ ପରେ ମହାରାଜା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବେ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କୁ ପତ୍ରିକାର ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପାଦକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ନୀଳମଣି ତଦୀୟ କର୍ମମୟ ଜୀବନର ପ୍ରାକ୍‌କାଳରେ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେପରି ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ସମସାମୟିକ ଅନେକ ଲୋକ ଏହା ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଅଧ୍ୟବସାୟସହକାରେ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ'କୁ ଉତ୍କଳର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ପତ୍ରିକାରେ ପରିଣତ କଲେ । ସେତେବେଳେ 'ହିତୈଷିଣୀ' କେବଳ ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକା ନ ଥିଲା, ରାଜନୀତିକ, ସାମାଜିକ, ସାହିତ୍ୟିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥା ଧର୍ମସଂକ୍ରାନ୍ତ ତାବତୀୟ ବିଷୟ ଏଥିରେ ସୁଚାରୁରୂପେ ଆଲୋଚିତ ହେଉଥିଲା ।

"ସମାଜ କାର୍ଯ୍ୟାଣି ଚ ରାଜନୀତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ସାହିତ୍ୟ-
ବିଷୟସ୍ତୁଭଃ,
ଯତ୍ରୈବ ସନ୍ଦେଶ ବରଃ ପ୍ରମେୟଂ ଚରଂ ବହିବାହି,
ସ୍ୱପତ୍ରିକେୟଂ ।"

ନୀଳମଣି ପତ୍ରିକାର ଏହି ଶୀର୍ଷୋକ୍ତ ବିଷୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ତାହାର ସାହିତ୍ୟିକ ସମ୍ପଦ ଓ ସମ୍ମାନ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ପ୍ରାଣପଣେ ଯତ୍ନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପତ୍ରିକା ପ୍ରସୂତ କାର୍ଯ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନତମ ବ୍ରତ କରି ସେ ସ୍ୱୀୟ ତୀକ୍ଷ୍ଣଦୃଷ୍ଟି ସମାଜର ସର୍ବନିମ୍ନସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିକ୍ଷେପପୂର୍ବକ ଯେଉଁଠାରେ କି ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ବିଦ୍ୟମାନ, ଯେଉଁଠାରେ କପଟତାର ପାପପିଶାଚ ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ତାହାର ବିକଟ ତାଣ୍ଡବରେ ସମାଜକୁ ଭୀତତ୍ରସ୍ତ କରୁଅଛି, ଯେଉଁଠାରେ କି କୁତ୍ସିତ କୁସଂସ୍କାର ଆବର୍ଜନାରୂପେ ରାଶୀକୃତ ହୋଇ ରହିଅଛି, ସେ ସମସ୍ତ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶକରତଃ କର୍ତ୍ତାର ଧୃଷ୍ଟତାର ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାରମ୍ବାର ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ନାନା ନୂତନ ଚିନ୍ତା, ନାନା ନୂତନ ଭାବ, ନାନା ନୂତନ ସମସ୍ୟା ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିୟମିତରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାଦ୍ୱାରା 'ହିତୈଷିଣୀ' ସଙ୍ଗେ ଯେପରି ଉତ୍କଳର ଏକ ଅଭିନବ ଯୁଗର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ପାଠକ-ସମାଜ ହିତୈଷିଣୀର ପ୍ରକାଶିତ ବିଷୟକୁ ଏକାନ୍ତ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୃଦୟରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହୁଥିଲେ । କେବଳ ନୀଳମଣି ଓ ମହାରାଜା ସୁରଲଦେବ ଯେ ଏହାର ଲେଖକ ଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ, ପରନ୍ତୁ ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜରେ ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ, ସେହି ସମସ୍ତଙ୍କ ଲେଖା ହିତୈଷିଣୀରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ଯେପରି ସୌରଭାନୁସାରୀ ଭ୍ରମର ପୁଷ୍ପର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ମଧୁ ସଂଗ୍ରହରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ, ସେହିପରି ନୀଳମଣି ଓଡ଼ିଶାର ଯେକୌଣସି ଲେଖକଠାରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଶକ୍ତିମତ୍ତାର ଆଭାସ ପାଇଲେ ତାଙ୍କୁ ନାନା କୌଶଳରେ ହିତୈଷିଣୀର ଲେଖକ କରି ନେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ହିତୈଷିଣୀ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ଯୁବକଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟିକରୂପେ ପରିଣତ କରିଥିଲା । ଏହି ନବୀନ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ, ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରଭୃତି ତାହାର ନିୟମିତ ଲେଖକ ଥିଲେ । ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବୁଙ୍କର ହିତବାଦ ନୀତି, ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧି, ମାହାତ୍ମ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଲୋଚନା, ଭାରତର ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ଶିକ୍ଷାପ୍ରସଙ୍ଗେ, ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୋ ଫ୍ଲୁଣ୍ଟି ସାହିତ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀ ପ୍ରଥମେ ହିତୈଷିଣୀ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍ପରେ କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଆକାରରେ ତାଙ୍କର 'ବିବିଧ-ପ୍ରବନ୍ଧ'ରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି । ସେ ଜଣେ ନିରପେକ୍ଷବାଦୀ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ସପକ୍ଷ ବିପକ୍ଷ ଉଭୟଙ୍କ ଲେଖା ଉପାଦେୟତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ସେଥିରେ ବହୁ ବହୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ସୁତରାଂ ବିଦ୍ୱଜ୍ଜନ ସମାଜରେ ତାହା ଆଦୃତ ଥିଲା ।

ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ଫକୀରମୋହନ, ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରମୁଖ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଭ କରି ଉତ୍ସାହ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୃଦୟରେ ସମାଜର ସକଳ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ଓ ସଂସ୍କାର ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଅସୀମ ସାହସ, ଅବିଚଳିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଅକୃତ୍ରିମ ନିର୍ଭୀକତା ଓ ଅସାଧାରଣ ନୈପୁଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଯାହା ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସତ୍ୟ ପୁଣି ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଓ ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ବୋଲି ବୁଝିଥିଲେ, ଅନେକଙ୍କର ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା, ଅଜସ୍ର ବାକ୍‌ବାଣ ପ୍ରୟୋଗରେ ମଧ୍ୟ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ସେ ଯାହା ଅସତ୍ୟ ବା ଅଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ବୁଝୁଥିଲେ, ତହିଁରେ ସେ କେବେହେଁ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ ଅଥବା ଯାହା ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଥିଲେ, ତହିଁରୁ ସେ ବିଚଳିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଏକଦା ସେ କହୁଥିଲେ,

"ହୋଇ ଏକତ୍ରିତ ସ୍ୱର୍ଗଦେବଗଣ
କରିବେ ଯଦି ମୋ ଜୀବନ ହରଣ,
ନ ତେଜିବି ସତ୍ୟପଥ ସଦାଶୟ,
ଦେବି ନାହିଁ କେବେ ମିଥ୍ୟାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ।"

ସାର ସୁରଳଦେବଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ଲେଖକ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି,'ସାହାର ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଫଳରେ ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ ନାନାବିଧ ସମ୍ଭାରରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ପାଠକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଦେଖା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ସେରୂପ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନରେ ସେ କାଳରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନହିଁ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ସୁପଣ୍ଡିତ ଓ ଭାଷାଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । କାବ୍ୟ, ଅଳଙ୍କାର, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଇତିହାସରେ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକାର ଥିଲା । ତାହାଙ୍କର ଭାଷା ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଓ ମଧୁର ଥିଲା । ସେ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରନ୍ତି, ତାହା ସହଜରେ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ତହିଁରେ ତାହାଙ୍କୁ ସହଜରେ କେହି ଖର୍ବ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜନୀତି, ସମାଜସଂସ୍କାର ବିଷୟରେ ତାହାଙ୍କର ଗଭୀର ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିଲା । ରସୁକବି, ରାଓକବି, ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ-ପ୍ରଚାରକ ପଣ୍ଡିତ ନନ୍ଦଲାଲ ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ, ବିଶ୍ୱନାଥ କର ପ୍ରଭୃତି ବହୁବାର ବାମଣ୍ଡା ଭ୍ରମଣ ଓ ଅବସ୍ଥିତି ସୂତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ବିବିଧ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଓ ବିଦ୍ୟାବତ୍ତାର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି । ଆକ୍ଷେପର ବିଷୟ, ଏତାଦୃଶ ଗୁଣବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପ୍ରତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ ନିବନ୍ଧନ ଅବସନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଗଞ୍ଜାମରେ ଶେଷଜୀବନ ଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କର ଉପଦେଶ ଓ ପରାମର୍ଶରେ ନୀଳମଣି ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ, ଶେଷରେ ତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କାଳରେ ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନେକ ସମୟରେ ରାଜା ବାସୁଦେବ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟିପାତ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ପତ୍ରିକା-ସମ୍ପାଦନ ସର୍ବଦା ରାଜାଙ୍କର ମନୋମତ ହେଉଥିଲା ।”

ନୀଳମଣି ତାଙ୍କ ପତ୍ରିକାରେ ବାଲବିଧବାମାନେ ନିର୍ଜ୍ଜଳା ଉପବାସ କରିବାକୁ ଶକ୍ତିହୀନ, ତେଣୁ ଏକାଦଶୀ ଦିନ କିଛିଟା ଫଳାହାର ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ସହିତ ‘ବାଲବିଧବାର ଏକାଦଶୀ’, ଉତ୍କଳଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜ ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ଘୋଡ଼ା ହାତୀ ପରି ମୂଲ୍ୟ କରି ବିକ୍ରୟ କରୁଥିବାରୁ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ତାହାର ଅବୈଧତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ‘ସମାଜକଳଙ୍କ’ ନାମକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଜୀବହିଂସା ଓ ମାଛମାଂସ ଭୋଜନ ଉଚିତ ନୁହେ ବୋଲି ସେ ପତ୍ରିକାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାରୁ ତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରମାଣ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ବହୁତ ଲୋକ ତାଙ୍କଠାକୁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ଓ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ତୁଳନାପୂର୍ବକ ନାନା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟସୁଖ ଓ ଜୀବନ’ ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ ଚିକିତ୍ସକ ନୁହନ୍ତି, ତଥାପି ନାନା ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରି କେତେକ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗର ସହଜ ମୁଷ୍ଟିଯୋଗ ଓ ଔଷଧମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରୋଗୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିତରଣ କରୁଥିଲେ । ସେ ଅମରାବତ ରୋଗଚିକିତ୍ସା, ଜ୍ୱରଚିକିତ୍ସା, ମେହଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଭୃତି ରୋଗମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ପତ୍ରିକା ପରିଚାଳନା ଧରି ନେଇ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତବର୍ଷୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଓ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ଆଇନ ପଢ଼ି ଓ ବୁଝି ବାମଣ୍ଡା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ କୋର୍ଟରେ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମୋକ୍ତାରୀ କରୁଥିଲେ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଜୟ ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ସେ ମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାରେ ସମୟାଭାବ ଦେଖି ତହିଁରୁ ବିରତ ହେଲେ ।

କବି ଗଙ୍ଗାଧର ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କଠାରେ ନାନାଭାବରେ ଋଣୀ ଥିଲେ । ତତ୍‌ପ୍ରଣୀତ କେତେକ ପ୍ରାଥମିକ କବିତାର ରସାସ୍ୱାଦନ କରି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ପତ୍ରିକାରେ ଛାପିଲେ ଏବଂ ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କଠାରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ନିହିତ ଥିଲା, ତାହାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ଏହି ଉତ୍ସାହ ବାଣୀରେ ଗଙ୍ଗାଧର ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଇନ୍ଦୁମତୀ, କୀଚକବଧ ପ୍ରଭୃତି ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତିରେ ଚମତ୍କୃତ ହୋଇ ନାନାଚେଷ୍ଟାରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କରାଇ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ମହାରାଜା ବାସୁଦେବ ୧୮୯୫ ମସିହାରେ ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେଟ କାଉନ୍‌ସିଲର ଅବୈତନିକ ସଦସ୍ୟ ପଦରେ ମନୋନୀତ କରିଥିଲେ । ବାମଣ୍ଡାରେ ନୀଳମଣି ୧୭ ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷକ-ସମିତି ଓ ଆଲୋଚନା ସଭା ନାମରେ ଦୁଇଗୋଟି ସଭା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ତହିଁରେ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରୁଥିଲେ ଓ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହିପରି କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ।

ମହାରାଜା ସୁବଳଦେବ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଉପାଧି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ନୀଳମଣି ତହିଁରେ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହୋଇ କହିଥିଲେ—“ମୁଁ ଯେଉଁ ଉପାଧି କର୍ମମୟ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ କାଳରେ ଲାଭ କରିଅଛି, ତଦ୍ୱାରା ସର୍ବତ୍ର ପରିଚିତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ; ମାତ୍ର ସେ ଉପାଧିଟି ରାଜପରିବାରର କନୌଜ ସ୍ୱୀକୃତିକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଆପଣ ଯେବେ ମୋ ପ୍ରତି ସଦୟ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ପଦଟିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ମୋତେ ସନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ମହାରାଜା ଅତୀବ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଉପାଧିଟିକୁ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ୱୀକାର କରି ତଦନୁରୂପ ସନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନୀଳମଣି ନାନା ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ଭୂଷିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ କେବଳ କର୍ମନିଷ୍ଠା ମିଳେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ସାଧୁ କଳ୍ପନାର ଉଦୟ ହୁଏ, ସେ କଳ୍ପନାକୁ ସେ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ନିଜର ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ । ଦେଶ ପାଇଁ ସେ ଆହାର ନିଦ୍ରା ତ୍ୟାଗ କରୁଥିଲେ, ଶରୀରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଉପେକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ସ୍ଥୂଳତଃ ସେ ନିଜର ପ୍ରାଣକୁ ଦେଶ ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇଦେଇଥିଲେ । ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହଦନୁଷ୍ଠାନ ମୂଳରେ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାସୂତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ।

ନୀଳମଣିଙ୍କର ଅତିଥେୟତା ସର୍ବଜନ-ପ୍ରଶଂସିତ । ଏତେ ସଦ୍‌ଗୁଣସତ୍ତ୍ୱେ ତାଙ୍କ ଠାରେ କେତେକ ଗୁରୁତର ଦୋଷ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ଆଲୋଚନା କଲେ ସତ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଦୋଷ ଗୁଣ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଦେଖାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟଥା ସତ୍ୟର ଅପଳାପ ଘଟେ । ଜଟିଳ ଚିନ୍ତା ଓ ଗଭୀର ଗବେଷଣା ହେତୁ ନୀଳମଣି ଅବସନ୍ନ ହୋଇ-ପଡୁଥିଲେ । ସେହି ଅବସନ୍ନତା ନିବାରଣ ପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଉପଦେଶରେ ସେ ପାନ ଦୋଷରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡିଲେ । ବହୁଚେଷ୍ଟାସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ତାହା ଛାଡିପାରି ନ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବେଳେ ବେଳେ କ୍ଷୋଭ ଓ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଅଭ୍ୟାସର ପରିପକ୍ୱତା ହେତୁ ସେ ତାହା ଛାଡି-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରର କଳଙ୍କ ପରି ଏ ଦୋଷଟି ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଦାରୁଣ ଅର୍ଥାଭାବ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଶେଷ ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବିଶେଷ ଅନୁତପ୍ତ ଥିଲେ । ପାନ ଦୋଷ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ କଳୁଷିତ କରିପାରି ନ ଥିଲା, ଏହା ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ତଥାପି ଆଦର୍ଶ ଏବଂ ନୀତିଦୃଷ୍ଟିରେ ଏଭଳି କୁଅଭ୍ୟାସ ସମର୍ଥନୀୟ ନୁହେଁ ।

ନୀଳମଣି ନାନାଭାବରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆୟ କରୁଥିଲେହେଁ ଅମିତବ୍ୟୟିତା ହେତୁ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ବହୁକଷ୍ଟ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ତାଙ୍କର ଏହି ଅମିତବ୍ୟୟିତାର କାରଣ ସୁଧଳ ଦେବଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେଲା । ସେ ତାଙ୍କୁ ମିତବ୍ୟୟୀ ହେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ; ମାତ୍ର ସେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ସେ ମହାରାଜାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' ଆୟରୁ ତିନିଶତ ଟଙ୍କା ଖରଚ କରିପକାଇଥିଲେ । ମହାରାଜା ଏହି କଥା ଶ୍ରବଣ କରି ତାଙ୍କୁ ସତ୍‌ପଥରେ ପରିଚାଳିତ କରିବା ପାଇଁ ଅନତିବିଳମ୍ବରେ ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ଟଙ୍କା ରାଜକୋଷରେ ଜମା ଦେବା ନିମିତ୍ତ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ତାହା ନ କଲେ ନିୟମାନୁସାରେ ରାଜଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଭୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ଏଥିରେ ନୀଳମଣି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗତ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଏହି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଏବଂ ଲେଖିଲେ ଯେ, "ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ତିନିଶତ ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରି ନ ପାରିଲେ ମୁଁ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବି ।" ପରଦୁଃଖକାତର ରାଧାନାଥ ପତ୍ରପ୍ରାପ୍ତି ମାତ୍ରକେ ମନିଅର୍ଡର ଦ୍ୱାରା ତିନିଶତ ଟଙ୍କା ପ୍ରେରଣ କରି ତାଙ୍କୁ ଏହି ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ନୀଳମଣି ୧୯୦୬ ମସିହାରେ ବାମଣ୍ଡା ତ୍ୟାଗ କରି ଖଲ୍ଲିକୋଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ରାଜା ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ଦେଶସେବା ଓ ପରହିତ ବ୍ରତରେ ଗଞ୍ଜାମର ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଦର୍ଶ ଥିଲେ । ଚିଲିକା ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ରମ୍ଭା ନଗରୀରେ ସେ ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରି ସ୍ୱୀୟ ଶୋଭାନୁରାଗିତା ଓ ବିଳାସ-ଶୀଳତାର ପ୍ରମାଣ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ-ସେବା ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପରିଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ଦେଶସେବା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ସେହି ରମ୍ଭାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ତାହାର ପରିଚାଳନା ନିମିତ୍ତ ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ସେ ରମ୍ଭାରେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହସହକାରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ନାମକ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ୧୯୦୬ ମସିହା ଜୁନ ୨୫ ତାରିଖ ବୁଧବାର ଦିନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯାହା ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ, ତାହା ସେହି ପତ୍ରିକାର ଶୀର୍ଷଦେଶରେ ଲେଖାହୋଇଥିଲା । ତାହା ଏହି—

"ହିତକଥା ଶୁଣିବାକୁ ସର୍ବସମାଦର,
କରିବ ଏ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଉତ୍କଳ ପ୍ରବର ।
ନିଯୁତ କାମନା କରି ସ୍ୱଦେଶର ହିତ,
ରାଜାଙ୍କର ହେଉ ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଜାଙ୍କର ମିତ ।
ନ୍ୟାୟଦେବଙ୍କର କରି ନିତ୍ୟ ସେବକତା,
କରୁ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ନିଜ ନାମ ସାର୍ଥକତା ।
ହେଉ ସ୍ୱଦେଶର ଏହା ନିତ୍ୟ ଶୁଭାନୁକୂଳ,
ଜଗଦୀଶ କରନ୍ତୁ ଏ ବାସନା ସଫଳ ।"

'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' ପରି ସେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁରେ ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପତ୍ରିକାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଅନେକ ଅପରିପକ୍ୱ ଯୁବକ ଲେଖକଙ୍କୁ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ସୁଲେଖକରେ ପରିଣତ କରିଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ରଥ ବାଣୀଭୂଷଣ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁପରିଚିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକାର ଜଣେ ନିୟମିତ ଲେଖକ ଥିଲେ । ରାଜାପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ଯୁକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀ ପାଠ କରି ଉତ୍କଳର ନାନା ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୂର କରୁଥିଲେ । ଅନେକ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା ଭୟରେ ସୁପଥଗାମୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥୂଳତଃ କହିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପରି ସୁଖପାଠ୍ୟ ପତ୍ରିକା ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ନୀଳମଣି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ସମିତି' ନାମରେ ଅନେକ ସମିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ତେଲିଙ୍ଗମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଅଧିକାର ବିଷୟ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକା ସାହାଯ୍ୟରେ ସରକାରଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କରାଉଥିଲେ ।

ନୀଳମଣି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ୧୯୦୩ ମସିହା ଏପ୍ରେଲ୍‌ରେ ଗଞ୍ଜାମ-ସମ୍ମିଳନୀର ସୂତ୍ରପାତ କଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ସମ୍ମିଳନୀର ବିପୁଳ ଆୟୋଜନ ହେଲା । ସୁବିସ୍ତୃତ ଗଞ୍ଜାମ ରାଜ୍ୟରୁ ବହୁ ପ୍ରତିନିଧି ସଭାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଆହୂତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଦେଶପ୍ରାଣ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ ସି. ଆଇ. ଇ. କଲିକତାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ତାର ଖବର ପାଇ ଠିକ୍ ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଦାସ ମହାଶୟ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳଭାଷୀ ପ୍ରଦେଶରେ ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ବଦ୍ଧପରିକର ହେଲେ ଏବଂ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ସୂତ୍ରପାତ କଲେ । ୧୯୦୩ ମସିହା ଡିସେମ୍ବରରେ କଟକ ନଗରୀରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ମିଳନୀ ଆଉ କିଛି ନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଜୀବନୀ ଶକ୍ତିକୁ ଭାରତରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛି, ଏହା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକା ବାହାରୁଥିବା ସମୟରେ ରମ୍ଭାରୁ 'ସଂସ୍କାରକ' ନାମରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ସମ୍ପାଦକତାରେ 'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବିବିଧ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପ୍ରକାଶ ସମୟରେ ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯାହା ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି ସେ ସମୁଦାୟ ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ହେବ, ତଥାପି ପାଠକମାନଙ୍କ ଅବଗତି ନିମନ୍ତେ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟର ଆଭାସମାତ୍ର ଦିଆହେଉଅଛି ।

ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହ ଉତ୍କଳର ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ସୁପଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ 'ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦର୍ପଣ' ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଦର୍ଶନ । ତାହାଙ୍କର ଗଣିତ-ପଞ୍ଜିକା ଉତ୍କଳର

ସ୍ଥଳେ ସ୍ଥଳେ ସମାଦୃତ । ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ବଚ୍ଛଳ ହେତୁ ସେ ସର୍ବଦା ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ବିଷୟରେ ଦାରୁଣ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରୁଥିବାର ଅବଗତ ହୋଇ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ୧୯୦୨ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ୮ ତାରିଖରେ ସ୍ବବ୍ୟୟରେ ଊନଶତ କାର୍ଡ ମୁଦ୍ରିତ କରାଇ ତାହା ଦେଶର ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାକୁ ପ୍ରେରଣପୂର୍ବକ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ସେ ତହିଁରେ ଲେଖିଥିଲେ—"ସିଦ୍ଧାନ୍ତଦର୍ପଣ-ପ୍ରଣେତା ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହ ଯେପରି ମହାପଣ୍ଡିତ, ସେହିପରି ମହାଦରିଦ୍ର ଓ ମହାବୃଦ୍ଧ । ସେ ଚିରରୋଗୀ ଏବଂ ଦରିଦ୍ର ଥିବାହେତୁ ବୃଦ୍ଧ କାଳରେ ଦୁର୍ବିସହ ଯାତନା ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳରେ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଦାନଶୀଳ ରାଜା, ଜମିଦାର, ଧନୀ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ସେ ଏପରି କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରୁଥିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏବଂ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଗଭୀର କଳଙ୍କର ବିଷୟ । ଏହି କଳଙ୍କ କ୍ଷାଳନ ନିମିତ୍ତ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଚାନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛୁଁ । ଭରସା କରୁଁ, ଆପଣ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚାନ୍ଦା ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା ହେବେ ଏବଂ ଚାନ୍ଦା ଦେବା ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜନ୍ମାଇବା ହେବେ । ଚାନ୍ଦାଦାତାମାନଙ୍କର ନାମ ସମ୍ବାଦପତ୍ର-ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କା ପଠାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । କିଏ କି ପରିମାଣରେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ, ତାହା ଜଣାହେଲାରୁ ପରେ କେଉଁ ଠିକଣାରେ ଏବଂ କାହା ନାମରେ ଟଙ୍କା ପଠାଇବାକୁ ହେବ, ଜଣାଇଦିଆହେବ । ନିବେଦକ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ।" ନୀଳମଣିଙ୍କର ଏ ସାଧୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ପ୍ରାୟ ସହସ୍ରାଧିକ ଟଙ୍କା ସଂଗୃହୀତ ଓ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତିମକାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କର ମହୋପକାର ସାଧନ କରିଥିଲା ।

ସମ୍ବଲପୁରରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉଠାଇ ଦିଆହୋଇ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ପ୍ରଚଳନ କରାହେବାରୁ ଉତ୍କଳଭାଷାର ପୁନଃପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ତାଙ୍କ ହିତୈଷିଣୀ ପତ୍ରିକାରେ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ତୁମୁଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲଗାଇ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ଆସି 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ'ରେ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତ କଲେ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଚିଫ୍ କମିସନର ମାନ୍ୟବର ଫ୍ରେଜର ସାହେବଙ୍କ ସୁପାରିସ ଓ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ନ୍ୟାୟବିଚାରରେ ସେଠାରୁ ହିନ୍ଦୀଭାଷା ବିତାଡ଼ିତ ହେବାରୁ ସମ୍ବଲପୁରବାସୀ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କୁ ଅଜସ୍ର ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ୧୯୦୩ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ଏକତାରିଖଠାରୁ ସମ୍ବଲପୁର ଅଦାଲତରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ।

ନୀଳମଣି ପୁରୀରେ ବିଧବାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ ବିଷୟରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ନିମନ୍ତେ ପୁରୀମନ୍ଦିରର ମେନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜକିଶୋର ଦାସ ବି. ଏ.ଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଣ୍ଡା ବି. ଏ. ଏକସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ମାନନୀୟ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ପନ୍ଦରଶତ ମୁଦ୍ରା ଦେବାକୁ ସ୍ବୀକୃତ ହୋଇ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ, ତାହା ଏହି, "ମାନ୍ୟବରେଷୁ, ଆପଣଙ୍କ ୧୪ ତାରିଖର ଚିଠି ପାଇଲି । ପୁରୀରେ ବିଧବାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଯାହା ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଅଛି । ଏପରି ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ କେତେ ଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକ ଓ ସ୍ଥାପନ ହେଲା ପରେ କିପରି ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ତତ୍ତ୍ବାବଧାରଣ ହେବ, ତାହା ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣ ଯଦି ବିଜ୍ଞାପନ କିମ୍ବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଛପାଇ ବିତରଣ କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଉତ୍ତମ ହେବ । ଆବାସଗୃହ ନିର୍ମାଣ ନିମନ୍ତେ ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ମୁଦ୍ରା ଜନସାଧାରଣରେ ସ୍ବାକ୍ଷରିତ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ଆଗାମୀ ଏପ୍ରେଲରେ ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ପନ୍ଦରଶତ ଟଙ୍କା ଦେବା ପାଇଁ ସ୍ବୀକୃତ ହେଉଅଛି । ୧୭।୮।୧୯୦୪, ନିବେଦକ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଦେବ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ।"

ନୀଳମଣି ଯେ କୌଣସି ସଭା ସମିତି ହେଲେ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ସେଥିରେ ଯୋଗଦାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସଭା ସମିତିରେ ଯୋଗ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ବର, କଟକ, ସମ୍ବଲପୁର, ଗଦାଧରପୁର ଆଦି ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ କରୁଥିଲେ । ସେ 'ଖଲ୍ଲିକୋଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମିତି' ସ୍ଥାପନର ପ୍ରଧାନତମ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ଥିଲେ । ୧୯୦୫ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୧୫ ତାରିଖରେ ସେହି ସମିତିର ଗୋଟିଏ ଅଧିବେଶନରେ କେତେକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ନାନା ତର୍କବିତର୍କ ପରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

୧ । କନ୍ୟା ଶୁଳ୍କ ନିବାରଣ ଚେଷ୍ଟା ।

୨ । କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ (ଋତୁମତୀର ପୂର୍ବକାଳ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିବାହିତାବସ୍ଥାରେ ରଖାହେବ ।

୩ । ବାଳକବାଳିକାଙ୍କ ଶିକ୍ଷୋନ୍ନତିର ଚେଷ୍ଟା ।

୪ । କୁଟୁମ୍ବ ଓ ଜ୍ଞାତି ଭିନ୍ନ ସଦାଚାରସମ୍ପନ୍ନ ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଘରେ ଭୋଜନ କରିବାର ରୀତି ପ୍ରଚଳନ ।

୫ । ଅନିମନ୍ତ୍ରିତ ଭାବରେ କ୍ରିୟାକର୍ମାଦିସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ନିବାରଣ ।

୬ । ଗୋଖାଦକମାନଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଗୋରୁ ବିକ୍ରୟ ପ୍ରଥା ରହିତ ହେବା, କେହି ସେପରି କଲେ ସମାଜଚ୍ୟୁତ କରାହେବା ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ଗୌରବାସ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଗୌରବ କରୁଥିଲେ । ବିଶ୍ୱନାଥ ମିଶ୍ର ବାରିଷ୍ଟର ପାସ୍ କରି ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେଲା ପରେ କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ତାଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦିତ କରିଥିଲେ । ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ,. ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ଇତ୍ୟାଦି ପତ୍ରିକାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି 'ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ବିଚାର' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ନାୟକର ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ନୀଳମଣି ଉତ୍କଳର ରାଜା,ଜମିଦାର ଓ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ତଦନୁସାରେ ଅନେକଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଅଙ୍କ ଲେଖିବାର ରୀତି ନ ଥିଲା । ପୁଣି ଓଡ଼ିଶା ରୀତିରେ ପଣକିଆ ଶିକ୍ଷା ଦିଆହେଉ ନ ଥିଲା । ଯାହା ଶିକ୍ଷା ଦିଆହେଉଥିଲା,ତାହା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପଣକିଆ ଗଣିତ ଜ୍ଞାନର ମୂଳଭିତ୍ତି ହେଉଥିବାଠାରେ ତାହାକୁ ଏପରି ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ଫଳ ଭଲ ଲାଭ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଗଞ୍ଜାମର ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଙ୍କ ଲେଖାଇବା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ରୀତିରେ ପଣକିଆ ଶିକ୍ଷା ଦିଆହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନୀଳମଣି ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ପତ୍ରିକାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶା ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେରୂପ ପଣକିଆ ଶିକ୍ଷା ଦିଆହୁଏ, ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ସେହିପରି ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ।

ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ସମ୍ପାଦକତାରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ବାହାରୁଥିବା ସମୟରେ ଉତ୍କଳରେ ଯେଉଁ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ଦେଖାଦେଇଥିଲା, ସେଥିର କାହିଁର ପରିଚୟ ଏବଂ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅଭିମତ ପାଠକବର୍ଗ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପତ୍ରରୁ ଅବଗତ ହୋଇପାରିବେ ।

ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ଲେଖିଥିଲେ—"ପ୍ରତି ବୃହସ୍ପତିବାର ଦିବସ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ, ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ମୁଁ ତାକୁ ଚାହିଁ ବସିଥାଏ । ପ୍ରତିସଂଖ୍ୟା କାଗଜ ମନୋଯୋଗ ସହିତ ପାଠ କରିଅଛି । ନିତାନ୍ତ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟମାନଙ୍କରେ ପତ୍ରିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଏହି ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଦେଶର ବିଶେଷ ଉପକାର ସାଧନ କରିଅଛି । ଏହା ଦେଶ ସଂମିଶ୍ରଣ ଚେଷ୍ଟା ଓ ଜାତୀୟ ସମିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ମୂଳାଧାର ଅଟେ । ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ଯେପରି ସୁଲଭ, ସେହିପରି ସୁପାଠ୍ୟ । ଏହାର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ନିତାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଏହା ଉତ୍କଳର ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଯେପରି ପ୍ରଚାରିତ ହୁଏ, ସେଥି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅବଶ୍ୟ ଯତ୍ନ କରିବେ । ଏହାର ଉନ୍ନତିକଳ୍ପେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବା ଉଚିତ ।"

କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ଲେଖିଥିଲେ,—"ଗଞ୍ଜାମ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଓ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରସୂତି । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଶାର କେବଳ ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ, ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଦୋଷରୁ ସେହି ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଏକପ୍ରକାର ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବାରୁ ଓଡ଼ିଶା କେବଳ ବିକଳାଙ୍ଗ ନୁହେଁ, ମୃତକଳ୍ପ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ରହୁଥିଲା । ଯେଉଁଠାରୁ ଉତ୍କଳାଙ୍ଗ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରାୟ ହେଲେ ଉତ୍କଳମାନଙ୍କର ଯେ ଦଶା ହୁଏ, ଗଞ୍ଜାମ ମଧ୍ୟ ତଦବସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦୁର୍ବିପାକର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ପ୍ରତୀକାରସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଞ୍ଜାମବାସୀ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କର ଆଦରର ସାମଗ୍ରୀ ।”

ଉତ୍କଳର ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ଲେଖିଥିଲେ— ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକା ସୃଷ୍ଟିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରାୟଶଃ ସୁନ୍ଦର, ସୁଗଠିତ ଓ ସୁନିର୍ବନ୍ଧସହକାରେ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି । ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ ପ୍ରବୀଣ ଲେଖକ ଏବଂ ଦେଶ-କାଳ-ପାତ୍ରମର୍ମଜ୍ଞ ହିତ୍‌ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ । ପତ୍ରିକା ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ କୃତବିଦ୍ୟ, ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ହିତୈଷୀ ସ୍ୱଦେଶୀଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଲାଭକରି ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେୟ ସାଧନ ବିଷୟରେ ବ୍ରତନିଷ୍ଠ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ତାହାର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରୁଅଛି ।”

ରାଜ ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ଲେଖିଥିଲେ— ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରତି ଗୁରୁବାର ଡାକକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ବସିଥାଏ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ବିକଳାଙ୍ଗ, ଲୁଣ୍ଠିତ, ପଦାନତ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡମାନର ସଂଯୋଗ ଲାଗି ଗଞ୍ଜାମ-ଜାତୀୟ ସମିତିର ଅନୁଷ୍ଠାନ ନିମିତ୍ତ, ଆଧୁନିକ ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଶସ୍ତି ବିରହିତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହ ସାମନ୍ତଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆଜାତି ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧିସାଧନାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବିବିଧ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ଚଳନ୍ତିବା ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଅକୃତ୍ରିମଭାବରେ ବ୍ରତୀ ଥିବା ସକାଶେ ମୁଁ ସ୍ୱଦେଶର ଏହି ପତ୍ରିକାକୁ ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନ କରେ ।

‘ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ’ ସମ୍ପାଦକ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ଲେଖିଥିଲେ—“ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କଳେବର ହେଲେହେଁ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ାଇଦେଇଅଛି । ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ଏବଂ ଭାଷା ଉଭୟତଃ ଏହାର ଉପଯୋଗିତା ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ୁଥିବାର ଦେଖି ମୁଁ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍ୟମ ଏ ନିର୍ଜୀବ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ବଡ଼ ଆଶାପ୍ରଦ । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପତ୍ରିକାଖଣ୍ଡିକର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତି ଆଶା କରିବା ଆଦୌ ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ଜଣେ ଅନୁରାଗୀ ପାଠକ । ପ୍ରତିସଂଖ୍ୟା ପାଠକଲାବେଳେ ଏହାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭବିଷ୍ୟତ୍ କଳ୍ପନା କରୁଥାଏ ଏବଂ ହୃଦୟର ସହିତ ଏହାର କଲ୍ୟାଣ କାମନା କରୁଥାଏ ।”

ଭାଷାକୋଷକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ଲେଖିଥିଲେ—“ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପାଦକ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ‘ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ’ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଅଛି । ଏହି ପତ୍ରିକାର ଆବିର୍ଭାବ ଦିନଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ରାଜଶାସିତ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦୃଢ଼ତର ଓ ଆଶାପ୍ରଦ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଅନେକ ଦେଶହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ ବିଷୟରେ ସମ୍ପାଦକ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଦ୍ୱାରା ପୃଥକ୍ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ‘ଜାତୀୟସଙ୍ଗୀତ’ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାତୀୟତା ଉଦ୍ଦୀପନା କରିବାଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶାର କୃତଜ୍ଞତାପାତ୍ର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ଏକ ସ୍ଥାୟୀ କୀର୍ତ୍ତି ଗଞ୍ଜାମଜାତୀୟସମିତି । ମୁଁ ଅନେକ ଭିନ୍ନପଦସ୍ଥ ବଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଆ ଭ୍ରାତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଅଛି, ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସମ୍ମାନ ଅଛି । ମୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ମତରେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ଗବେଷଣାରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଧାଡ଼ି ପଦ୍ୟ ଲେଖାଅଛି, ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପ୍ରତି ସର୍ବଦା ତତ୍ପର । ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଥିଲେହେଁ ତାହା ଉତ୍କଳଭୂମିମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଚେତ ରଖିବାକୁ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର । ମୋର ଶେଷ ନିବେଦନ ଏହି—ହେଉ ସ୍ୱଦେଶର ଏହା ନିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ,

ଜଗଦୀଶ କରନ୍ତୁ ଏ ବାସନା ସଫଳ ।”

ପୁରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣସମିତିର ସଭାପତି ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ମହୋଦୟ ଲେଖିଥିଲେ, “ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଉତ୍କଳର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେପରି ଖଣ୍ଡିଏ ଉତ୍କଳୀୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ସେ ଅଭାବ ବହୁ ପରି-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାଣରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଦ୍ୱାରା ଅପସାରିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁର ପରିଚାଳନା ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳଭାଷୀ ପ୍ରଦେଶରେ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚାର କରିଥିବାର ଦେଖି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛୁଁ । ଅଧିକ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ପତ୍ରିକା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅନେକ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେବାର ଦେଖାଯାଇଅଛି । ଏପରିକି ପତ୍ରିକାପ୍ରାପ୍ତିର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରୁ କିଞ୍ଚିତ ବିଳମ୍ବ ହେଲେ ଡାକଘର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକ ଦଉଡ଼ିଯିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସାହସର ସହିତ କହିପାରୁଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳର କୌଣସି ସମ୍ବାଦପତ୍ର ସାଧାରଣ ପାଠକଙ୍କର ଏତେଦୂର ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରିପାରି ନ ଥିଲା । 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ନିଜ ନାମ ସାର୍ଥକ କରିଥିବାର ଉଦାହରଣ ଦେବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁମାନେ ମନୋଯୋଗ ସହିତ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକା ପାଠ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ପତ୍ରିକାର କୃତିତ୍ୱ ଅବିଦିତ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛୁଁ କି, ଏହି ପତ୍ରିକା ଦୀର୍ଘଜୀବନ ଲାଭ କରି ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଘରେ ଘରେ ସମାଦୃତ ହେଉ ।"

ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜକୁମାର ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣ ଦେବ ଲେଖିଥିଲେ—ଆମ୍ଭେ ଅତୀବ ଆନନ୍ଦ-ସହକାରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛୁଁ ଯେ, 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଉତ୍ତମରୂପେ ପରିଚାଳିତ ଖଣ୍ଡିଏ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ର । ଏଥିରେ ସାଧାରଣ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଅନେକ ଅନାବଶ୍ୟକ ବିଷୟର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୁଏ । ଆମ୍ଭ ମତରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଓଡ଼ିଆଜାତିଙ୍କ ମନରେ ନୂତନ ତେଜର ଉଦ୍ରେକ କରିଅଛି ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ଏହି ଗଞ୍ଜାମଜିଲ୍ଲାର ସାହିତ୍ୟ ଗତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଚେତନତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରି ଚାଲୁଅଛି, ଯେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେହି ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରେ, ତାହାହେଲେ ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ନାମ ସାର୍ଥକ କରିବ—ଏଥିରେ ଆମ୍ଭର କିଛିମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏ ପତ୍ରିକାଖଣ୍ଡ ଉପଯୁକ୍ତ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରୁ, ଏହାହିଁ ଆମ୍ଭର କାମନା ।

ରମ୍ଭାଗ୍ରାମନିବାସୀ ବିଦ୍ୟୋତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ'ର ମେନେଜର ଥିଲେ । ସେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତସ୍ୱରୂପ ହୋଇଥିଲେ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ପରି ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । କ୍ଷୁଦ୍ର ରମ୍ଭାଗ୍ରାମ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ହେତୁ ବିଦ୍ୟାନଗରୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ରାଜା ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ 'ଚମୂପଟ୍ଟନାୟକ' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଗୁଣରାଶି ଚମୂପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ସେହି ଚମୂପଟ୍ଟନାୟକ ଏବେ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥାରେ ଶିବରାତିର ସଳିତା ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭଳି କର୍ମଯୋଗୀ ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି ।

'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ସ୍ୱୀୟ ଗୁଣଗୌରବରେ ଉତ୍କଳ-ବାସୀଙ୍କ ନିକଟରେ ସମ୍ମାନିତ ଓ ସମାଦୃତ ହୋଇ ଛଅ ବର୍ଷକାଳ ନିରବଧିରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରୁ କୋମ୍ପାନୀ ପରିଚାଳନାଧୀନ ହେଲା । 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ଇଷ୍ଟେଟର କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ହେଉ ନ ଥିଲା ବରଂ ଇଷ୍ଟେଟର ଲୋକସାନ ହେଉଥିଲା । ଇଷ୍ଟେଟ ମେନେଜର ବାଧ୍ୟହୋଇ ପତ୍ରିକାପ୍ରକାଶ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ନୀଳମଣି ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଚାଲିଗଲେ । ସେଠାରେ ପରଶୁରାମ ପାତ୍ର ବି. ଏଲ୍‌ଙ୍କ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟରେ କିଛିଦିନ କଟାଇଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଭୟଙ୍କର ବ୍ରଣପୀଡ଼ାରେ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ । ଏହି ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ବାମଣ୍ଡା, ଧରାକୋଟ, ଲଞ୍ଜିଗଡ଼ର ରାଜାମାନେ ଓ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି କିଛି କିଛି ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ କରି ତାଙ୍କର ଉପକାର ସାଧନ କରିଥିଲେ । ସୁସ୍ଥ ହେଲା ପରେ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଯାଇ ରାଜାସାହେବଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ରାଜା ତାଙ୍କୁ 'ଗଞ୍ଜାମଗୁଣଦର୍ପଣ' ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ସେଠାରେ ପଲ୍ଲୀସମିତି ସ୍ଥାପନ କରି ତହିଁରେ ପ୍ରବନ୍ଧପାଠ ଓ ବକ୍ତୃତା କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରିଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ କାରଣ-ବଶତଃ ରାଜଦରବାରରେ ପ୍ରବେଶ ନିମନ୍ତେ ମନା ହୋଇଥିଲେ, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ସମୟସୁବିଧାକ୍ରମେ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ଦିଆଇ-ଥିଲେ । କେହି ଗୁଣବାନ୍ ପଣ୍ଡିତ ଆସିଲେ ରାଜା ମହୋଦୟ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ପରାମର୍ଶାନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ଓ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ କତିପୟ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିରାଜା କୃପାମୟଦେବଙ୍କୁ 'ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ବିନୋଦ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ନୀଳମଣି ବଡଖେମୁଣ୍ଡିରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସେହି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପର୍କରେ ନାନା ପ୍ରବନ୍ଧ 'ଗଞ୍ଜାମଗୁଣଦର୍ପଣ'ରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ଅନେକ ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ; ମାତ୍ର ସେ ବୀରହୃଦୟରେ ସ୍ୱୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟସାଧନରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲେ । କର୍ମୀ ଲୋକ ସର୍ବତ୍ର କର୍ମ କରିବାର ପ୍ରଶସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ଦେଖି-ପାରନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ କେବଳ ପତ୍ରିକା ପରିଚାଳନରେ ବ୍ୟାପୃତ ନ ଥାଇ ରାଜ୍ୟର ବିବିଧ ଉନ୍ନତି ବିଧାନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାରେ ବଡଖେମୁଣ୍ଡିର ଉ: ପ୍ରା: ସ୍କୁଲ୍ ସେକେଣ୍ଡରୀ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ଓ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବାଳିକାବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ ରାଜା ମହୋଦୟ ବ୍ରହ୍ମପୁର କଲେଜସଂଲଗ୍ନ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରାବାସ ନିର୍ମାଣ ନିମନ୍ତେ ସାତହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଦରିଦ୍ର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରାଜକୋଷରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିର ଟାଉନହଲ ଓ ତତ୍ରତ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଲାଇବ୍ରେରୀ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାର ଅନ୍ୟତମ ନିଦର୍ଶନ । 'ଦେଶୋନ୍ନତିଦାୟିନୀ ସମିତି' ଓ 'ଯୁବକସମିତି' ନାମକ ଦୁଇଗୋଟି ସମିତି ସେଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ନିୟମିତ ଅଧିବେଶନରେ ରାଜ୍ୟର ତଥା ଯୁବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଜମି-ଦାରୀ ସିରସ୍ତାରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଇଂରେଜୀ ଅଙ୍କ ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା ଏବଂ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ଥିଲେ । ସେ ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଏଥିର ଅସୁବିଧାମାନ ଦର୍ଶାଇ କ୍ରମେ ସେଠାରୁ ଏହି ଉଭୟ ପ୍ରଥାର ଉଚ୍ଛେଦସାଧନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାରେ ରାଜାମହୋଦୟ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିନେଇ ଯଥୋଚିତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ରାଜାଙ୍କର ପଞ୍ଚକୁମାରଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବକୁ ଦୁଇ ତିନିଗୋଟି ବିରାଟ ସଭା କରାଇ ତହିଁରେ ରାଜ୍ୟର ଅନେକ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପଦ ଓ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କରାଇଥିଲେ । ସୁରଙ୍ଗୀ ଓ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟର ସନ୍ଧିସୀମାବିଷୟରେ ପୂର୍ବରୁ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ସୁରଙ୍ଗୀ ନରପତିଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନ-ପୂର୍ବକ 'କୀର୍ତ୍ତି-କୁସୁମମାଳା' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ କବିତା ପୁସ୍ତକ ଛପା କରାଇ ସୁରଙ୍ଗୀ ଯୁବରାଜଙ୍କ ନାମରେ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ସେହି ପୁସ୍ତକ ନେଇ ସୁରଙ୍ଗୀ ନରପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ସମୁଚିତ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଉଭୟ ନରପତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହସମ୍ବନ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲେ । ବଡ଼-ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରି ତାଙ୍କ ପଞ୍ଚକୁମାରଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣବେଧ ଉତ୍ସବକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେବାର ପ୍ରେରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବାରୁ ଶ୍ରୀମାନ୍ ସୁରଙ୍ଗୀ ନରପତି ଯଥୋଚିତ ଭାବରେ ଉତ୍ସବକୁ ପ୍ରତିନିଧି ଓ ଦେୱାନ ପଠାଇ ଉଭୟେ ପରମ ବନ୍ଧୁସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଉଭୟ ରାଜା ପରସ୍ପର ରାଜଧାନୀକୁ ଗମନାଗମନ କରୁଥିଲେ ।

ଗତ ଜର୍ମାନୀ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ନରପତିଙ୍କୁ ଜଣାଇ ସ୍ୱୟଂ ଏବଂ ରାଜା ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ଇଂରେଜ ରାଜାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେବା ସକାଶେ ସମ୍ମତି ଜଣାଇ ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଭାରତର ମାନନୀୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରେଲ୍ ମହୋଦୟ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସହାନୁଭୂତିକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରି ପତ୍ର ଲେଖି-ଥିଲେ । ରାଜା ମହୋଦୟ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଏହି ଗୌରବ ଲାଭରେ ପରିତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସନ୍ତୋଷର ନିଦର୍ଶନରୂପେ ତିରିଶ ଭରଣ ଭୂମି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ରାଜାମହୋଦୟ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ପ୍ରତି ସତତ ସୁପ୍ରସନ୍ନ ଥାଇ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ ।

ସ୍ୱର୍ଗୀ ମହାରାଜାଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେତେବେଳେ ବାମଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ କୌଣସି କୌଣସି ପରଚ୍ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷୀ ଲୋକ ରାଜାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଭାବ ଜନ୍ମାଇଦେଲେ ଯେ, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ବହୁକାଳ ବାମଣ୍ଡାରେ ଥିଲେ, ତେଣୁ ଏ ସ୍ଥାନର ଯାବତୀୟ ବିଷୟ ଗୋପନରେ ବାମଣ୍ଡାକୁ ଜଣାଉଅଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ରାଜା ମହୋଦୟ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଏହା ଜାଣିପାରି ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ତ୍ୟାଗ କରି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଚାଲିଗଲେ ।

ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଅବସ୍ଥାନ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ କିପଣ ବୋର ନାମକ ଜଣେ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁଗତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତଗାନରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଗାୟକରତ୍ନ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରାଇଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାୟକରତ୍ନ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହି ସହକର୍ମୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ଧରାକୋଟ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଧରାକୋଟାଧୀଶ୍ୱର ମଦନମୋହନ ସିଂହ-ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ନିଜର ଦୁରବସ୍ଥା ବିଷୟ ଜଣାଇବାରୁ ସେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେସ ଆଣି ତହିଁରେ ରଖିବାର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ଏହିସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମପୁରସ୍ଥିତ ବଙ୍ଗଳାରେ ରହିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କରି ମାସିକ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦାନ କରିବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମପୁର ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କଲେ । ସେ ଧରାକୋଟ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ନିଜର ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦ ବିଷୟ ଖଲିକୋଟର ବର୍ତ୍ତମାନ ନରପତିଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ସେ କିଛି ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇଦେଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଛଅମାସ ଅତୀତ ହେଲା, ଧରାକୋଟରେ ପ୍ରେସ ସ୍ଥାପନର କୌଣସି ସୂଚନା ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ସେ କର୍ମଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ କାଳଯାପନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ୧୯୨୨ ମସିହା ନଭେମ୍ବରରେ 'ଉତ୍କଳ-ଦୀପିକା'ର ସମ୍ପାଦକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ କଟକ ଗମନ କଲେ । ଉତ୍କଳ-ଦୀପିକାର ସମ୍ପାଦକତ୍ୱ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଶେଷକାର୍ଯ୍ୟ । ସେ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାବେଳେ 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା'ର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ଯେଉଁ ନୀଳମଣି ବୀରଦର୍ପରେ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ', 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଓ 'ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଦର୍ପଣ' ପରିଚାଳନ କରି ଉତ୍କଳରେ ନବଯୁଗର ଜାଗରଣ ଆଣିଥିଲେ, ଯାହାଙ୍କର ବଜ୍ରଦୃଢ଼ ଲେଖନୀ ପ୍ରଭାବରେ କେତେ ରାଜା, ପ୍ରଜା, ଜମିଦାର, ଧନୀ, କର୍ମୀ ସୁପଥରେ ପରିଚାଳିତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ରାଜନୀତିକ ଆକାଶରୁ ବହୁବାର ଅସାମୟିକ ଘନଘଟା ତିରୋହିତ ହୋଇଥିଲା; ଉତ୍କଳଦୀପିକାର ସମ୍ପାଦକରୂପେ ସେହି ନୀଳମଣି ନିଯୋଜିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଯେ, ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସେ ଛାୟାମାତ୍ର ନୀଳମଣି । ପ୍ରତିଭା ଓ ଶକ୍ତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବସ୍ତୁ । ଯଥାକାଳରେ ତାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତବସ୍ତୁରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇଥାଏ । କେବଳ ନୀଳମଣି କାହିଁକି, ଅନେକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କୋମ୍ପାନୀର ପରିଚାଳକମାନେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନ ମତ ପ୍ରକାଶରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ସେ ୧୯୨୩ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚରେ 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା'ର ସମ୍ପାଦକ କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାଗକଲେ । ସେ କଟକରେ ଅବସ୍ଥାନପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ କରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ଖଣ୍ଡି ପ୍ରକାଶ କଲେ । କେତେକ ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ ହେଲା । ସେ ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ଓ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ରୋଗରେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ଭୋଗକଲେ । ସେ ପ୍ରାୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଛଅମାସକାଳ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର କଟକବାସୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଏହି ପୀଡିତାବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ କଟକର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ କବିରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳୁକେଶ୍ୱର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଭିଷକରତ୍ନ ମହୋଦୟ ତଦୀୟ ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ପରୋପକାରିତା ଓ ସହୃଦୟ ନିର୍ଲୋଭ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଚଳନ୍ତିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍ନ-ସହକାରେ ଚିକିତ୍ସିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରାୟ ୧୫ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ଦୂର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଶରୀର ଅନେକାଂଶରେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ-ଦିବସ ଅତି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ, ସେତେବେଳେ ସେ ଘଣ୍ଟାକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଶଯ୍ୟାରେ ପଡି ନ ରହି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ନାନା ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ନୀଳମଣି ୧୯୨୩ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୨୭ ତାରିଖ ରାତି ୧୨ଟା ବେଳେ ନଶ୍ୱର ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନାମୟ ଅମରଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । କାଠଯୋଡ଼ୀ-ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ସତୀଚଉଁରାର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ ଓ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ଆଦିଙ୍କର ନଶ୍ୱର ଦେହ ଭସ୍ମାବଶେଷରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା, ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ମୃତକଳେବର ସେହିଠାରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେଲା । ବିଦ୍ୟା-ରତ୍ନଙ୍କର ପରମ ହିତୈଷୀ କଟକ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନାଧ୍ୟାପକ ଦାଶରଥି ପାଣିଗ୍ରାହୀ ତାଙ୍କ ଗୃହବାସରେ ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ସହିତ ନୀଳମଣିଙ୍କ ଶବସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ସ୍ୱର୍ଗଗତ ଆତ୍ମା ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାର-ବର୍ଗଙ୍କର କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ।

ମଧୁମକ୍ଷିକା ନାନା ପୁଷ୍ପରୁ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଯେପରି ମଧୁଚକ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ, ନୀଳମଣି ସେହିପରି ନାନା ପୁସ୍ତକ ଓ ପତ୍ରିକାରୁ ସାର ସଂଗ୍ରହ କରି 'ଉତ୍କଳମଧୁପ' ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଏହା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବାମଣ୍ଡା ଦେବଗଡ଼ରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସ୍ଥାନପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ଅବହେଳା ପ୍ରଭୃତି କାରଣରୁ ଏହା ୧୦।୧୧ ବର୍ଷମାତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ତାହା ଦେବଗଡ଼, ରମ୍ଭା, ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଓ କଟକରେ କିଛିଦିନ ଲେଖାଏ ବାହାରିଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ତହିଁର ପ୍ରସାର ଓ ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ନାନା ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ପତ୍ରିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରାଧାନାଥ କହିଥିଲେ—"ଜ୍ଞାନର ପେଡ଼ା ସଭିଙ୍କୁ ଲୋଡ଼ା, ସଭିଏଁ ପାଇବେ ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା ।"

ନୀଳମଣି ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ ଆଦି ଭାଷାରେ ସୁନିପୁଣ ଥିଲେ । ସେ ଯେକୌଣସି ଭାଷାର ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବା ପାଇଲେ ତାହା ଆମୂଳାନ୍ତ ପାଠକରି ତହିଁରୁ ବିବିଧ ତତ୍ତ୍ୱ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖି ରଖୁଥିଲେ । ତାହା ସମୟକ୍ରମେ ଉତ୍କଳମଧୁପରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରି ସୁଲେଖକ ଉତ୍କଳରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଅଛନ୍ତି । ବିଷୟ ଯେତେ ଜଟିଳ ଓ ଦୁର୍ବୋଧ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ନୀଳମଣି ତାହାକୁ ସରଳ ସୁବୋଧ ଭାଷାରେ ଲେଖି-ପାରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ଲେଖନୀ ଗିରି-ନିର୍ଝର ବା ସରିତ୍‌ପ୍ରବାହ ସଦୃଶ ଲେଖିଲାବେଳେ ଅଗ୍ରସର ହେଉ-ଥାଏ । ସେ ଅତି ସରଳ ଗ୍ରାମ୍ୟଭାବକୁ ଉଚ୍ଚ ସାଧୁ-ଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ବିଷୟରେ ସୁନିପୁଣ ଥିଲେ । ସେ କୌଣସିଠାରେ କୌଣସି ଲୋକହିତକର ବିଷୟ ଦେଖିଲେ ତାହା ଲେଖି ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ । ସେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ତାହା ଶେଷ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିତ୍ୟାଗ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଆରବ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଘଟିବା ଆଶଙ୍କାରେ କଦାପି ବିଚଳିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଦୈବ ପ୍ରତି ନିର୍ଭର କରି ବସିବାର କାପୁରୁଷ ଲକ୍ଷଣ ତାଙ୍କଠାରେ ନ ଥିଲା । ସେ ପୁରୁଷସିଂହ ସଦୃଶ ସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ଯୋଗଶାଳୀ ଥିଲେ । ସେ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେହେଁ ସର୍ବଦା ଅଧ୍ୟବସାୟୀ ଓ ସାହସସମ୍ପନ୍ନ । ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ—"କାର୍ଯ୍ୟଂ ବା ସାଧୟେତ୍ ଶରୀରଂ ବା ପାତୟେତ୍" ନୀତି ସ୍ମରଣ କରି କେବେହେଁ ତହିଁରୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ସେ ଅନ୍ତିମ ପୀଡ଼ାରେ ପୀଡିତ ଓ ଚରମଦଶାରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାନୁରାଗ ଓ ଉତ୍ସାହ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜ୍ୱଳଦଗ୍ନି ତୁଲ୍ୟ ତେଜୋମୟମାନ ଥିଲା । କୌଣସି ଅଭିଳଷିତ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ବାଳକମାନେ ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁଳ ହେଲା ପରି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସେ କୌଣସି ଦେଶ ବା ଲୋକହିତକର କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳଲାଭ ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲେ । ସେ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମୟରେ ଯୁବକ ସଦୃଶ ପ୍ରଗଳ୍ଭମାନ ହେଉଥିଲେ । ସେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ ନିମନ୍ତେ ନିଜେ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ହୋଇ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଟାଣିନେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଓ ଦୂରଦୃଷ୍ଟିମତ୍ତା ଏ କାଳରେ ଦୁର୍ଲଭ ।

ସେ ସଂସ୍କାରପ୍ରିୟ ଥିଲେ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଉଗ୍ର ସଂସ୍କାରକ ନ ଥିଲେ ; ଦେଶକାଳ ବିବେଚନା କରି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥା ଅନୁସରଣପୂର୍ବକ ଧୀରେ ଧୀରେ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା, ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ ନ ଦେବା, ବହୁ ବିବାହ, ବୃଦ୍ଧବିବାହ, କନ୍ୟା ଶୁଳ୍କ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ବାଳବିଧବାକୁ ନିର୍ଜଳ ଏକାଦଶୀ କରାଇ ନ ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟମାନ ତାଙ୍କ ସଂସ୍କାରପ୍ରିୟତାର ଉତ୍ତମ ଉଦାହରଣ । ମଦ୍ୟ, ଅହିଫେନ, ତମାଖୁର ବ୍ୟବହାର ଓ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା କଲେ ଜାତି ଯିବା ବିଷୟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରମାଣ ସହିତ ପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ନୀଳମଣି ରାଜା, ଜମିଦାର ଅଥବା ବିତ୍ତଶାଳୀ ନ ଥିଲେ, ଅଥଚ ସେହିମାନଙ୍କ ସଦୃଶ ପରଦୁଃଖକାତର, ଦୟାଶୀଳ ଓ ପରୋପକାରୀ ଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ସହାୟସମ୍ବଳହୀନ ଓ ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଃଖରେ ଯେପରି ତରଳିଯାଉଥିଲେ, ଶକ୍ତ୍ୟନୁସାରେ ତାହାକୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ସେପରି ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁ ନ ଥିଲା । ସେ ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ନିଜର ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅନ୍ନ ଏବଂ ପିନ୍ଧିଥିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ଦେଇ ଅନେକ ଉପକାର କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଲୋକେ ବହୁବାର ଦେଖିଅଛନ୍ତି । ସେ ଗରିବ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ, ସ୍କୁଲବେତନ, ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ନିଜର ସାଧ୍ୟାତୀତ ହେଲେ ଅପର ସ୍ଥାନରେ ନିଜେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଅର୍ଥୀର ମନଃକାମନା ପୂରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ସେ ଦେଶର ବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଉପକାରଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଥବା ନାମଖ୍ୟାତି ସକାଶେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ, ମତାଇ ସଙ୍ଗ କରିନେଉଥିଲେ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ କୌଣସି ଦେବଦେବୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉ ନ ଥିଲେ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ସେ କୌଣସି ଦେବତା ପ୍ରତି ଅଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଚଳା ଭକ୍ତି ଥିଲା । ସେ ପ୍ରତି ମାସରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା କରାଉଥିଲେ । ସେ ଫୁଲଚନ୍ଦନ, ତୁଳସୀ, ନଡ଼ିଆ କଦଳୀ ଦେଇ ଦେବାରାଧନା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମାନସ ପୂଜାର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ସେ ମହାନିର୍ବାଣତନ୍ତ୍ରର—

ନମସ୍ତେ ସତେ ସର୍ବଲୋକାଶ୍ରୟାୟ
ନମସ୍ତେ ଚିତେ ବିଶ୍ୱରୂପାତ୍ମକାୟ,
ନମୋ ଦ୍ୱୈତତତ୍ତ୍ୱାୟ ମୁକ୍ତିପ୍ରଦାୟ,
ନମୋ ନିର୍ଗୁଣେ ବ୍ରହ୍ମଣେ—ଇତ୍ୟାଦି ଶ୍ଲୋକଗୁଡ଼ିକ ସ୍ନାନ ପରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥିଲେ ।

ନୀଳମଣି କବିବର ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ 'ରସତରଙ୍ଗ' ପୁସ୍ତକରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିରହବର୍ଣ୍ଣନ ଓ ଋତୁବର୍ଣ୍ଣନ ଅବକାଶରେ ଚମତ୍କାର ହୋଇଥିବାର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ତିଗିରିଆ ବାନ୍ଧାଣି ଗ୍ରାମନିବାସୀ ପ୍ରଧାନ ଛାତ୍ରାର୍ଥୀ ଗଙ୍ଗାଧର ସିଦ୍ଧଗୁରୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ କରାଇ ମୁଦ୍ରିତ କରାଇଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ବେଶଭୂଷା ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ବ୍ରାହ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ସମାପନପୂର୍ବକ କିଛି ଭ୍ରମଣ କରି ପୂର୍ବଦିନ ପୁସ୍ତକ ଓ ପତ୍ରିକା ପାଠ କରି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିବା ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରୀୟ ବିଷୟମାନ ସଙ୍କଳନ କରି ସାତଘଣ୍ଟାଠାରୁ ୧୨ ଘଣ୍ଟା ଯାଏ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବସି କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ତତ୍ତ୍ୱ ନେଉଥିଲେ ଏବଂ ଛପା ହେଉଥିବା ପୁସ୍ତକ, ଫାରମ ଓ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପଠନସ୍ପୃହା ଯେପରି ବଳବତୀ ଥିଲା, ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହେଚ୍ଛା ତତୋଽଧିକ ଥିଲା । ସେ ନାନା ପୁସ୍ତକ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ଦେଇ ସୁଦ୍ଧା ବହୁତ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ କରିଥାଇଅଛନ୍ତି ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ 'ପ୍ରତିଭାପୂଜା' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଥିଲେ । ତାହା ପାଠକମାନଙ୍କ ଅବଗତି ନିମନ୍ତେ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ।

"ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଲୋକମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ପରି ପ୍ରତିଭା-ପୂଜା ବିଷୟରେ ବଡ଼ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ । ସଭ୍ୟଦେଶମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରାଜକୋଷରୁ, ସଭାସମିତିରୁ କୃତଜ୍ଞ ପ୍ରତିଭାବିକାଶର ଉପଯୋଗୀ ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ପାଇଥାଆନ୍ତି । ଜନସାଧାରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ସମାଦର କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ନଖକେଶାଦିଠାରୁ ଛିନ୍ନ ଉପାନହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚୁର ଧନ ବିନିମୟରେ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ବିଷୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଉଦାସୀନ ନୁହନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜୀ ଦୁଇଧାଡ଼ି ଶିକ୍ଷା କରି ଆପଣାକୁ ସଭ୍ୟଭବ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି ମନରେ ଅଭିମାନ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ଶିଖିଅଛୁଁ; କିନ୍ତୁ ସଭ୍ୟଦେଶର ସୁମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ଗୁଣାବଳୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରେ କିଛି ନାହିଁ ।

ଉପେନ୍ଦ୍ର, ବଳଦେବ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଜଗନ୍ନାଥ, ପୀତାମ୍ବର, ରାମଦାସ, ବିଶ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳୀ ସୁପ୍ରଥିତଯଶା କବିପଣ୍ଡିତ ଏହି ପତିତ ଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ଆଜି ଓଡ଼ିଆମାନେ ଆପଣାକୁ ଗୋଟିଏ ଜାତି, ଓଡ଼ିଆକୁ ଗୋଟିଏ ଗଣନୀୟ ଭାଷା ବୋଲି କହିବାକୁ କ୍ଷମ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଏହି ଜାତି ଓ ଭାଷା ଆଜି ଗୌରବାନ୍ୱିତ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ କି ସମୁଚିତ ଆଦର କରାଯାଇଥିଲା ? ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭା-ବିକାଶ ପଥରେ କି କିଛି ବିଘ୍ନବାଧା ନ ଥିଲା ?

ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଯେତେଦୂର ଶୁଣିଅଛୁଁ, ତହିଁରେ ନିର୍ଭର କରି କହିପାରୁଁ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ତତଃ ଅଧିକାଂଶ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହା ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିକୂଳାବସ୍ଥାରେ ଥାଇ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହା ହୋଇଥିଲେ ଆଜି ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀ ଭିନ୍ନାକାର ଧାରଣ କରିଥାଆନ୍ତା ।

ଗଲା କଥା ଯାଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବେଚ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କିଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି କି ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେଲେ ସଭ୍ୟଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବାକୁ ହେବ । ସଭ୍ୟଦେଶରେ ସେପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଜୀବନଚରିତ ସଂଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରକାଶ, ମୂର୍ତ୍ତିପ୍ରତିଷ୍ଠା, ମୃତ୍ୟୁବାସରରେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ସଭାସମିତି କରି ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ, ସମାଧିଦର୍ଶନ, ସମାଧିରେ ପୁଷ୍ପମାଳାଦି ପ୍ରଦାନ, ଜନ୍ମ ଓ ଅବସ୍ଥାନ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଉପାୟରେ ପ୍ରତିଭାପ୍ରିୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ଘରେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଭାପୂଜକଙ୍କ ଦଳ ଦିନକୁ ଦିନ ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନ ଥିବା ହେତୁରୁ ସେମାନେ ଦୁଃଖିତ ଏବଂ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ତହିଁର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତସ୍ୱରୂପ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଅତୀତକାଳର ଓଡ଼ିଆ ବୀରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମୟୋଚିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା କି ଉଚିତ ନୁହେ ? ଅବଶ୍ୟ ଉଚିତ । ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ ? ଉପେନ୍ଦ୍ର, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନାମ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଜଣାଅଛି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଘର କେଉଁଠାରେ, ସେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା, ସେ କେଉଁ ସମୟର ଲୋକ—ଏ ସବୁ କଥା ପଚାରିଲେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ହେବେ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଯେତେ ଦୂର ହୋଇପାରେ ସେମାନଙ୍କ ବିବରଣ ସଂଗ୍ରହ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମେଳା ସ୍ଥାପନ କରିବା, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ମନେ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ସଠିକ ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁଦିବସରେ ସଭାସମିତି କରି ଶୋକପ୍ରକାଶ କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା କରୁଅଛୁଁ ।

ମୃତ ମହାନୁଭବମାନଙ୍କ ଉପଲକ୍ଷେ ଯାହା ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାହେଲା, ତାହା ପ୍ରତିପାଳନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଲେ ସେମାନଙ୍କର କାହିଁ କ୍ଷତିବୃଦ୍ଧି ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର କୃତିତ୍ୱଦ୍ୱାରା ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅମରତା ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ଯେତେଦିନଯାଏଁ ଓଡ଼ିଆଜାତି, ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଥିବ, ତେତେ ଦିନଯାଏଁ ସେମାନଙ୍କ ନାମଲୋପର ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ନାମସ୍ମରଣ କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ପୂଜା କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଅଶେଷ ଶ୍ରେୟୋଜନକ । ଏହା ବିଧବାର ଏକାଦଶୀ ନୁହେଁ ଯେ, କରଣେ ଫଳ ଲାଭ ହେବ, ଅକରଣେ ପ୍ରତ୍ୟବାୟ ହେବ । ସେମାନଙ୍କ ପୂଜା କଲେ 'ପୂଜ୍ୟପୂଜା ବ୍ୟତିକ୍ରମଃ' ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବ । ପ୍ରତିଭାର ସମାଦର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମାଜରେ ଶତ ଶତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେବ, ଜାତୀୟତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ଜାତି ଓ ଭାଷାର ଗୌରବ ଦେଶବିଦେଶରେ ବିଘୋଷିତ ହେବ । ଭାବୀଦୃଷ୍ଟିରେ ଫଳ ଅସାଧାରଣ, ଏହା କି କଦାପି ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ ?

ମୃତ ମହାନୁଭବମାନଙ୍କ ଜୀବିତକାଳରେ ସେମାନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣା ଆପଣାର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା, ତାହା ପାଳନ କରିନାହାନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧର ଓ ସ୍ୱଜାତୀୟ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପରି ପ୍ରତିଭା-ପୂଜା ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଉଦାସୀନ । ଏହି ଉଦାସୀନତା ଯେ ଜାତୀୟ ଅବନତିର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ, ଏ କଥା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଔଦାସୀନ୍ୟ ଅନ୍ତରିତ ହେଉ ନାହିଁ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁଖତା-ଜନିତ ପ୍ରବଳ ପାପର କଠୋର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତସ୍ପୃହା ପ୍ରାଣରେ ଜାଗ୍ରତ ହେବାକୁ ନାହିଁ, ଏଥିରୁ ବଳି ଗଭୀର ପରିତାପର ବିଷୟ କଅଣ ଅଛି ? କେବଳ ଅତୀତ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଅନାସ୍ଥା ଭାବ, ତାହା ନୁହେଁ—ଜୀବିତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତତୋଽଧିକ ଅନାସ୍ଥା ଭାବ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଥଳ ଅନେକ ।

ପ୍ରଥମେ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଂହ-ସାମନ୍ତଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କର । ଯାହାଙ୍କର ଲୋକୋତ୍ତର, ପ୍ରତିଭା ଜ୍ଞାନଦୃପ୍ତ ଇଉରୋପ, ଆମେରିକାରେ ଆତଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ କରିଅଛି, ଭାରତର ଶିରୋଭୂଷଣ-ସ୍ୱରୂପ ସେହି ଜଗଦ୍‌ବିଖ୍ୟାତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଚିହ୍ନିଲେ କି ? କବି ସାମନ୍ତସ୍ତବରେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହୁଅଛନ୍ତି—"ବୁଝିଣ ଉତ୍କଳେ ଜଣେ କେହି ନାହିଁ, ସୁଧୀନ୍ଦ୍ର ! ତୁମ୍ଭର ହେବ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ !" ଏହା କି ମିଛ ? ଏହି କବିବାଣୀ କି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର କଳଙ୍କମୁଦ୍ରା ନୁହେ ? ଏ କଳଙ୍କକ୍ଷାଳନ ସକାଶେ ଆମ୍ଭେମାନେ କଅଣ କରୁଅଛୁଁ ? ସାମନ୍ତଙ୍କ ଋଣପରିମାଣ ୨.୩ ସହସ୍ରମୁଦ୍ରା । ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ଋଣମୁକ୍ତ କରିଦେଇ ବାର୍ଷିକ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବା କି ଓଡ଼ିଆଜାତି ପ୍ରତି ବଡ଼ କଥା ? କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରାହ୍ୟକତା, ଉଦାସୀନତା ଏହା କରିବାକୁ ନ ଦେଇ ଆପଣା ଦେଶକୁ, ଜାତିକୁ କଳଙ୍କିତ କରୁଅଛି ।

ସାମନ୍ତଙ୍କ ସମାଦର ସକାଶେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଆବଶ୍ୟକ । ସେଥିରେ ଅପାରଗ ବା ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲୁ, ହେଉ; କିନ୍ତୁ ତଦପେକ୍ଷା ସାମାନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯାହା ହୋଇପାରେ, ତାହା କି ଆମ୍ଭେମାନେ କରୁଅଛୁଁ ? ଉତ୍କଳର ପ୍ରଧାନକବି ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ରାମଶଙ୍କର ପ୍ରଭୃତି ନବୀନ କବି ନନ୍ଦକିଶୋର ଓ ସୁଲେଖକ ବିଶ୍ୱନାଥ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମ୍ଭେମାନେ କଅଣ କରୁଅଛୁଁ ? ସେମାନେ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରି ବିଲାତି ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କ ପରି ଧନକୁବେର ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଅନେକଙ୍କୁ ମୁଦ୍ରଣବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ଋଣଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଅଛି । ଶକ୍ତିକ୍ଷୟ, ଧନବ୍ୟୟ କରି ଯାହା ମୁଦ୍ରିତ କଲେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ କେତେ ଜଣ ? ଯେଉଁମାନେ ପଢ଼ିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ, ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆପୁସ୍ତକ କ୍ରୟ କରିବାରେ ପଇସା, ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାରେ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିବା ଅପବ୍ୟୟ ଓ ମୂର୍ଖତା ମନେକରି କେବଳ ଉପହାର-ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ହେଲେ । ଉପହାର ପାଇଲେ ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ, ଅଥଚ ମନରେ ସର୍ବଜ୍ଞତାଭିମାନ ବାସା ଠାଣ ! ଭିକ୍ଷାଦାନ ଓ ଉପହାରରେ ସାଧାରଣତଃ ଶତାଧିକ ଖଣ୍ଡ ଯାଇ ବାକୀ ପୁସ୍ତକ ନିମନ୍ତେ ଆଲମାରି ଶୋଭା । ବର୍ଷବର୍ଷରେ ଛାପା ଖର୍ଚ୍ଚ ଦୂରେ ଥାଉ, ଘରଭଡ଼ା, ଆଲମାରିମୂଲ୍ୟ ଉଠିବା ଅସମ୍ଭବ । ଏହା ଅତିରଞ୍ଜିତ ନୁହେଁ, ସତ୍ୟକଥା—ଏଥିରେ ଜାତୀୟସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି !

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଶରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲୋକର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ଆଶାକରିବା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତୁଳତା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କଅଣ ବୋଲାଯିବ ?

ପ୍ରଧାନତଃ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲିଖିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ କେବଳ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକ ନୁହନ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗର ପ୍ରତିଭାଶାଳୀମାନଙ୍କର ସମାଦର କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ବିମୋଚନ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହା ଜାତୀୟ ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ସୁଖର ବିଷୟ, ଗତ ଗଞ୍ଜାମ ଜାତୀୟ ସମିତିରେ ଏହି ମହତ୍ ପ୍ରସ୍ତାବର ଆଲୋଚନା ହୋଇ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକମାନଙ୍କର ସମାଦର ଓ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାର ଚେଷ୍ଟା କରାହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରାହୋଇଅଛି । ସମସ୍ତେ ପରମ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁମୋଦନ କରିଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆକାଶପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ ! ସଭାରେ ବସି ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁମୋଦନ କରିବା ଯେପରି ସହଜ ପାଳନ କରିବା ସେପରି ନୁହେ । ଗଞ୍ଜାମ-ବାସୀମାନେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କେତେଦୂର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବେ, ଫଳରେ ଦେଖାଯିବ ।

ଗଞ୍ଜାମ କବି-ଜନନୀ । ଏହି ଗଞ୍ଜାମର ଅମର କବିମାନଙ୍କ ବିସ୍ତୃତ ଜୀବନଚରିତ, କାବ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସକାଶେ ବହୁଦର୍ଶୀ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ଉଚିତ । ସଂଗ୍ରାହକମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ ନ ହୋଇ ଗଞ୍ଜାମର ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନାନା କଥା ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ । ସଂଗୃହୀତ କାବ୍ୟାବଳୀ ବହୁଶ୍ରୁତଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ପରିଶୋଧିତ ହୋଇ ମୁଦ୍ରିତ ହେଉ ଏବଂ ଯଥାସମ୍ଭବ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉ । ନବୀନ କବି ଓ ଲେଖକ-ମାନଙ୍କ କାବ୍ୟକବିତା ଗୃହେ ଗୃହେ ରକ୍ଷିତ ହେଉ ଓ ପଠିତ ହେଉ । ଦରିଦ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ-ପ୍ରକାଶର ସହାୟତା କରାହେଉ । ସଭା ସମିତିରେ ସୁଲେଖକ ଓ ସୁକବିମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପାରିତୋଷିକ ଦିଆହେଉ । ଗଞ୍ଜାମର ଏହି ସଦ୍ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକମାନେ ଅନୁକରଣ କରନ୍ତୁ । ଦେଖିବ, ଅଚିରେ ଉତ୍କଳରେ ଯୁଗାନ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ଶତ ଶତ ସୁଲେଖକଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ଗୋଟିଏ ଉନ୍ନତ ଜାତି ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବେ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଭିନ୍ନ ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା, ପ୍ରାଚୀନକୀର୍ତ୍ତି, ବ୍ୟୟସଙ୍କୋଚ, ଅନ୍ତଃପୁରସଂସ୍କାର, ଗୋଧନ ରକ୍ଷା, ଦେଶୀୟ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର, କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତି, ଦୁଗ୍ଧ ବ୍ୟବସାୟ, ପଶୁପାଳନ ପ୍ରଭୃତି ସୁଚିନ୍ତିତ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳି ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳଭାଷା ରଚନାରେ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ କଠୋର ନିୟମ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ କି ନାହିଁ, ଏ ବିଷୟରେ ତାହାଙ୍କର ମତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାର ଓ ଅସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ସେ ସଂସ୍କୃତବ୍ୟାକରଣର ସର୍ବତୋ-ଭାବରେ ଅନୁସରଣର ପକ୍ଷପାତୀ ନ ଥିଲେ. ଅଥଚ ସେ ସ୍ୱୟଂ ଯେପରି ସଙ୍ଗତ ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ, ତାହା ଉତ୍କଳର ଲେଖକ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୫।୬ ଜଣ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି କରିଥିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବିଶୁଦ୍ଧି ରକ୍ଷା ସକାଶେ ଏହି ପ୍ରୟାସ ତାଙ୍କର ରଚନାକୁ କେବେହେଁ କୃତ୍ରିମତାଦୁଷ୍ଟ କରି ନାହିଁ । ଭାଷାକୁ ସେ କେବଳମାତ୍ର ଭାବପ୍ରକାଶର ଉପାୟସ୍ୱରୂପ ମନେ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ସେବା ଓ ଉତ୍କଳଦେଶର ସେବା ନୀଳମଣି ବାବୁଙ୍କ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟତମ ବ୍ରତ ଥିଲା । ସେ ନିଜର କ୍ଷମତାନୁସାରେ ସେହି ବ୍ରତ ଯଥାସାଧ୍ୟ ପାଳନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ବ୍ରତ-ପାଳନରେହିଁ ସେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଅର୍ପଣ କରି-ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସାହିତ୍ୟସେବା, ଦେଶସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଆଉ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକ ଉତ୍କଳରେ ଅନେକ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି, ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛୁଁ । ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଅନେକ ଉଚ୍ଚରେ ଅବସ୍ଥିତ, ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସହିତ ତତ୍କୃତ କାର୍ଯ୍ୟର ତୁଳନା କରିବା କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏକମାତ୍ର ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ତଥା ଉତ୍କଳଜନନୀଙ୍କର ସେବାବ୍ରତରେ ସମଗ୍ର ଜୀବନ ଉଦ୍‌ଯାପନର ଉଦାହରଣ ଅଧିକ ଅଛି କି ନାହିଁ କହି ନ ପାରୁଁ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ଯେପରି ଲେଖକ ଥିଲେ, ସେହିପରି ବକ୍ତବଶାଳୀ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ରଚିତ ବା ସଙ୍କଳିତ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରି-ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେ ଆଜୀବନ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପରିଚାଳନାରେ ମନପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରି ରହିବାରୁ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଲୋକ ଥିଲେ । ପରାଧୀନତା ବା ସେବକତାକୁ ସେ ନିତାନ୍ତ ଘୃଣା-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେ ଅର୍ଥଲୋଭୀ ନ ଥିଲେ । ନାନା ଉପାୟରେ ଉପାର୍ଜନ ଓ ସଞ୍ଚୟ କରି ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟରେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବା, ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସ୍ୱଦେଶର ସେବା, ମାନବର କଲ୍ୟାଣ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ତାହାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଏହିପରି ଥିଲା ଯେ, ସେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ସତ୍ୟ ବା ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝୁଥିଲେ, ତାହା ହୃଦୟର ସହିତ ବୁଝୁଥିଲେ । "କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୁଝିବ ଯାହା ଅବଶ୍ୟ କରିବ ତାହା, ଯାଉ ପ୍ରାଣ କିମ୍ବା ଥାଉ ପ୍ରାଣ"—ଏହି ମହତ୍ ବଚନାନୁସାରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସକାଶେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ବିରାଗଭାଜନ ହେବାକୁ ହୁଏ । ମାତ୍ର ସେ ସକଳ ସେ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଘୋର ତର୍କ ଓ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସଦ୍-ଭାବ ନ ଥିଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ମିଶୁଥିଲେ ଏବଂ ସୁଖଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ସେ ସର୍ବଜନପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଓ ହୃଦୟ କୋମଳତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ।

ସଙ୍କଳ୍ପ ଓ ସାଧନା ଯୋଗୁଁ ସିଦ୍ଧିଲାଭ ହୋଇ-ଥାଏ। ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କଠାରେ ଏହି ଗୁଣ ଦୁଇଟି ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ସେ ନିଜ ପ୍ରତିଭାବଳରେ ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଓ ଉତ୍କଳଦେଶରେ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରଶଂସାର ଯୋଗ୍ୟ । ତାହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନବୀନ ଓ ପ୍ରବୀଣ ସାହିତ୍ୟସେବୀମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣଯୋଗ୍ୟ କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅମାୟିକ ସ୍ୱଭାବ, ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ମିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର ଓ ଗମ୍ଭୀର ଭାବମତ୍ତା ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ନୀଳମଣିଙ୍କ ପରଲୋକଗମନ ପରେ ଉତ୍କଳର ଯେଉଁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶୋକପ୍ରକାଶ କରି ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ସେଥିରୁ କେତେକ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ସ୍ୱର୍ଗତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ

(ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ, ୨୮ଶ ଭାଗ, ୪ର୍ଥ ସଂଖ୍ୟା)

ଆହେ ନୀଳମଣି ଉତ୍କଳମଣି,
ଅକାଳରେ ଗଲ ଏ ଭବ ତେଜି,
ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟ ଭଜି ତୁମ୍ଭ ଗୁଣ ଗୁଣି,
ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଛୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ହେଜି ।୧।
'ହିତୈଷିଣୀ' ,'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ପ୍ରକାଶିଣ,
କଲ ଏ ଦରିଦ୍ର ଉତ୍କଳ-ହିତ,
'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ' ପ୍ରକାଶ କରିଣ
କଲ କେତେ କେତେ ଜ୍ଞାନ ସଞ୍ଚିତ ।୨।
ଥିଲ ସ୍ୱଦେଶର ହିତେ ସଦା ରତ,
ସାହିତ୍ୟ-ସେବାରେ ତଦ୍‌ଗତ ମନ,
ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟେ ଲାଗୁଥିଲ,
ପ୍ରାଣପଣେ କରୁଥିଲ ସାଧନ ।୩।
ତୁମ୍ଭର ଯତନେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ମୁଖେ,
ଉତ୍କଳ-ମିଳନ ପାଇଁ ଘୋଷଣା,
ପ୍ରଥମ 'ଉତ୍କଳ-ସମ୍ମିଳନୀ' ପାଇଁ
ତୁମ୍ଭର ପ୍ରାଣରୁ ହେଲା ପ୍ରେରଣା ।୪।
ଦରିଦ୍ର ଗୃହରେ ଜନ୍ମି ନୀଳମଣି,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷା ପାଇ କରନ୍ତି ବାଞ୍ଛା,
ଧନାଢ୍ୟ ସନ୍ତାନ ସୁଶିକ୍ଷିତ ସଙ୍ଗେ,
ନୁହଇ କି ସ୍ୱପ୍ନ, ଅସାଧ୍ୟ ତାହା ? ୫ ।
ସଂସାରରେ ନୁହେ ପୂର୍ଣ୍ଣସୁଖୀ କେହୁ,
ଏ ଜଗତେ ନାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣତା କାହିଁ,
ପ୍ରାଣେ କେଉଁ ସ୍ଥାନେ ଥିଲା ଦୁର୍ବଳତା
ତାହା ପାଇଁ ଆଜି ନଡରୁଁ ନାହୁଁ । ୬ ।
ଯାଅ ଯାଅ ଭାଇ, ସେ ଦେଶେ ଯେ ଦେଶେ,
ଅଶ୍ରୁର ଯାତନା ବାଧଇ ନାହିଁ,
ସ୍ୱକୃତ-ସୁକୃତ-ସୁଫଳ ଭୁଞ୍ଜିଣ,
ଥାଅ ବନ୍ଧୁପଦ-ପଙ୍କଜ ଧ୍ୟାୟି । ୭ ।
ଯେଉଁ ସ୍ୱଦେଶର ଶୁଭ ମନାସିଣ
ସାରା ଜୀବନଟା କଲ ଯାପନ,
ମଧୁପ ସମାନ ସତ୍କର୍ମ-ସଦ୍‌ଗୁଣ—
ମଧୁ ସେ ଉତ୍କଳ କରୁ ଗ୍ରହଣ । ୮ ।

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ବି. ଏ. (ସମ୍ପାଦକ)

ଶୋକ ସଙ୍ଗୀତ

(ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟସମାଜର ୨୯ । ୭ । ୨୪
ତାରିଖର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନ ଉପଲକ୍ଷେ ରଚିତ)

ରାଗ—ରସକୁଲ୍ୟା

ଦୁଃଖିନୀ ଜନନୀ ନୟନନୀର,
ନ ଶୁଖୁଁ ଦାରୁଣ ବିଧି ବଧିର,
ଚଳେ କୋଳୁଁ ତାର କଲ କର୍ଷଣ,
ପୁଣି ଗୁଣମଣି ପ୍ରିୟରତନ,
ହୃଦୟ ଯାଉଛି ଫାଟି ଯେ,
କାହାର ଶରଣେ   ଦୀନବନ୍ଧୁ ହେବ
ଦେଇ ମୋର ଗଳା କାଟି ସେ । ୧ ।
କାନ୍ଦୁଛି ବାମଣ୍ଡା ପ୍ରଧାନପାଟ,
କାନ୍ଦେ ମାଝିପିର ଚିରସମ୍ରାଟ,
କାହାର ବଳରେ ସଙ୍ଗ୍ରାମ ମଞ୍ଚ,
ଦାରୁଣ ସନ୍ଦେଶ ନ ପାରେ ସହି,
ତବ ପ୍ରିୟ କ୍ରୀଡାସ୍ଥଳୀ ଯେ,
ସୁନୀଳ ଚିଲିକା   ଲହରୀମାଳିକା
କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ ରମ୍ଭା ନଗରୀ ଯେ । ୨ ।
କର୍ମବୀର, ଧୀର, ଜ୍ଞାନୀ ସୁଜନ,
ପରିଣ-ଗଗନ-ଶ୍ୱେତଶୋଭନ,
ସ୍ୱଦେଶ-ବତ୍ସଳ ଭାଷା-ରସିକ,
ବସନ୍ତ-ବିଳାସୀ ରସଜ୍ଞ ପିକ,
ଉତ୍କଳ ମୁକୁଟମଣି ଯେ,
କାହିଁ ଲୁଚିଗଲ ?   ନ ପାଉ ରଜନୀ
ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ନୀଳମଣି ହେ ! ୩ ।
ସୂଚନା କରିଲ ଉତ୍କଳଭୂମି—
ସମ୍ମିଳନୀ ଆହେ ସ୍ୱର୍ଗେ କବାସି !
ନ ଦେଖି ସେ ଶୁଭ କର୍ମର ଫଳ,
କପଟ୍ ଛାଡିଲ ପ୍ରିୟ ଉତ୍କଳ,
ବିଶ୍ୱପତି ଶ୍ରୀଚରଣେ ଯେ,
ନ ସେବିଲେ ଆଶା   ନ ହେବ ପୂରଣ
ବୋଲି କି କଲ ଗମନ ହେ ? ୪ ।

ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ଦାସ, କଟକ

ଅନୁଶୋଚନା

ଧନ୍ୟ କର୍ମବୀର ! ତବ ଜନମ ସଫଳ,
ତୁମ୍ଭେହିଁ ତୁମ୍ଭର ସାଧୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ସ୍ଥଳ ।
ଦେଶହିତ-ବ୍ରତ ପାଳି ଯାବତ ଜୀବନ,
ବୋଲାଉଛ ପ୍ରତିଲୋକ ମୁଖେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ।
ଯେତେବେଳେ ସାଳପାଣି ତୁମ୍ଭ ଗୁଣ ଭାବୁଁ,
ମନେହୁଏ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ନୀଳମଣି ବାବୁ ।
ହାତୁଁ ଖାଇ ପର କାମ କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି,
ଯାବତ ଜୀବନ ଥିଲ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃତ୍ତି ।
ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ ଉତ୍କଳେ ସଂଗ୍ରାମ,
କାନ୍ଦୁଥିଲ ସଦା ଆମ୍ଭେ କରୁଛୁଁ ଅଶ୍ରାମ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଣିଥିଲେ ଜାହ୍ନବୀକି ଯେସନ୍ତେ ଭଗୀରଥି,
ଆଣିଥିଲ ତୁମ୍ଭେ ସେସନ୍ତେ ଗଞ୍ଜାମେ ଉନ୍ନତି ।
ଦେଶମିଶ୍ରଣର ମୂଳ ନେତା ବୋଲି ଜାଣି,
ଇଚ୍ଛାକଲେ ତେଲଙ୍ଗାଏ ଦେବେ ବୋଲି ମାନି ।
ମାତ୍ର କଷ୍ଟପଣ୍ଡ ହେବ ସହାନ୍ତୁ ଯାହାର,
କି ଭରପାଇବେ ତାର ତେଲଙ୍ଗାଏ ଘର !
ମହାବୀର ସମ ମହାଦର୍ପରେ ହେ ଆର୍ଯ୍ୟ,
ସାଧିଲ ନିର୍ଭୀକଭାବେ ସ୍ୱଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ ।
କରିଅଛ ଗଞ୍ଜାମରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଯାହା ଯାହା,
ହୋଇବ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ ବଖାଣିଲେ ତାହା ।
ନୁହ ତୁମ୍ଭେ ରାଜା କିମ୍ବା ନୁହ ଜମିଦାର,
ମାତ୍ର ସ୍ୱକୋପାର୍ଜିତ ଥିଲ ତୁଚ୍ଛ ମଦ୍ଦୋଦାର ।
ପରର ଉନ୍ନତି ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା,
ଅଛି ଉତ୍କଳରେ ଜଣେ ତୁମ୍ଭ ବିନା କେବା ?
ଚନ୍ଦ୍ରମଣି, ଦାମୋଦର ପୁଣି ଗଙ୍ଗାଧର,
କବି ହେଲେ ଏହମାନେ ଉତ୍ସାହେ ତୁମ୍ଭର ।
ଘେନିଣ ପରୋପକାର ସାଧନର ଦୀକ୍ଷା,
ପର ପାଇଁ ଘରଦ୍ୱାରେ ମାଗିବୁଲ ଭିକ୍ଷା ।
ଗର୍ବ ଅଭିମାନ ତିଳେ ମନରେ ନ ଥାଇ,
ଦେଖିଲେ ଓଡ଼ିଆ ମଣ ସହୋଦର ଭାଇ ।
ଦେଖିଛ ମୁଁ ଶୁଣି ଦେଶ-ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ସକଳ,
ତିନ୍ତିଯାଏ ନେତ୍ରଜଳେ ତୁମ୍ଭ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ।
ଅଛନ୍ତି ଖ୍ୟାତି-ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ନେତା ଦେଶେ ପଣେ,
ମାତ୍ର ପକ୍କା କର୍ମବୀର ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଜଣେ ।
ଲେଖି ଯେ ପ୍ରବନ୍ଧ କର କେଡ଼େ ମିଷ୍ଟଭାଷା,
ପଢ଼ିଲେ ଲୋକର ଯାହା ନିରନ୍ତର ଆଶା ।
ଗଦ୍ୟର ସୃଜ ତୁମ୍ଭେ ହୋଇଲେ କି ହେଲା,
ଗଦ୍ୟକ ଛନ୍ଦକୁ ତୁମ୍ଭ ପଦ୍ୟଏ କେ ଦେଲା ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ଜନ୍ମିଥାନ୍ତ ସେବେ ଭାଇ,
କେତେ ଆୟୋଜନ ହେଉଥାନ୍ତା ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ ।
ଯଥାର୍ଥ କହିଲେ ଏତେ ଅକୃତଜ୍ଞ ଜାତି,
ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପରି କେହୁ ଜଗତେ ନାହାନ୍ତି ।
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବର୍ଷଟାଏ ହୋଇଲାଣି ଶେଷ,
ଦେଖୁ ନାହିଁ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ପାଇଁ ଯତ୍ନ ଲେଶ ।
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ସ୍ମୃତି ରଖିଛ ହେ ଯାହା,
ନୁହନ୍ତା ତ ବଳକମ୍ପ ଏହାଠାରୁ ତାହା ।
କି କହନ୍ତେ କବି ମାତ୍ର ମୋହ ପର ଅଜ୍ଞ,
ବୋଲୁଥିବେ ଓଡ଼ିଆଏ ଅତି ଅକୃତଜ୍ଞ ।
କରିଛ ଯେ ମହାଯୋଜା ମହାନୀସ୍ଥ ସ୍ଥଳେ,
ରଖିଣ ପବିତ୍ର ନାମସ୍ମୃତି ମସ୍ତତଳେ ।
ଦିବ୍ୟନେତ୍ରେ ଦିବ୍ୟଲୋକୁଁ ଦେଖୁଛ କି ଭାଇ,
କାନ୍ଦନ୍ତି ଉତ୍କଳେ କେତେ ତୁମ୍ଭ ଗୁଣ ଗାଇ ।

ଶ୍ରୀ ଗଦାଧର ମଙ୍ଗରାଜ ସାମନ୍ତ
ବରୁଣ

ଶୋକ-ଗୀତିକା

ରାଗ — ରସକୁଲ୍ୟା
(ମୁକୁର, ୧୯ଶ ଭାଗ, ୭ମ ସଂଖ୍ୟା)

ଉତ୍କଳ-ବରେଣ୍ୟ ବାଣୀ-ପୂଜକ,
ନିରଳସ ନିଷ୍ଠାପର ସାଧକ,
କର୍ମବୀର ଧୀର ସୁଧୀପ୍ରବର,
ସାହିତ୍ୟ-ରସିକ ସୁଗୁଣାଧାର,
କାହିଁ ଗୁଲିଗଲ ଏକା ହେ,
ତବ କର୍ମଭୂମି ଉତ୍କଳ ଅବନୀ
ଝୁରୁଅଛି ବସି ଦେଖା ହେ । ୧ ।
କି ଅତୁଳନୀୟ ତବ ଲେଖନୀ,
ଗଢ଼ିଅଛି କେତେ ଗୁଣୀ ସୁଜ୍ଞାନୀ,
ଫୁଟାଇଛି ବହୁ କବି-କୋରକ,
ଫିଟାଇଛି କେତେ ଲେଖକ ମୁଖ,
ରଟାଇଛି ହିତ କଥା ହେ,
ସ୍ମରିଲେ ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମଥା ବ୍ୟଥା ହେ । ୨ ।
ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ତବ ଜୀବନ,
ନ ଥିଲା ମନେ ଅଭିମାନ ଟିକି,
କେତେ କେତେ ନବ କାର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶାଇ,
ଦେଶବାସୀ ମନ ନେଇଛ ମୋହି,
ଆଜୀବନ ଦେଶ କଥା ହେ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେତ ଯେତ ବନ୍ଧୁ ଆଶା ବାନ୍ଧିଥିଲେ
ସବୁ ହୋଇଗଲା ବୃଥା ହେ । ୩ ।
ତେବେ ତ ନିର୍ଯାତନ ନ ଥିଲା ସତ୍ୟ,
ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍କଳ ମିଳନ ପାଇଁ,
ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କର ତୀବ୍ର ଯାତନା
ଘଟାଇଲା ଘୋର ହୃଦ-ବେଦନା,
କିନ୍ତୁ ତାହେଁ ଦୃଢବ୍ରତ ହେ,
ବନ୍ଧୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ଘଟିଲେ ହେଁ ଜନେ
ହୋଇ ନାହୁଁ ବିଚଳିତ ହେ । ୪ ।
ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ ବିଚକ୍ଷଣ ନିର୍ଭୀକ,
ଦେଖିଛି ତୁମ୍ଭ ସମ ଅଳ୍ପ ଲୋକ,
ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ନ ଥିଲା ଲକ୍ଷ୍ୟ,
ବିପନ୍ନ ଜନଙ୍କ ସେବାରେ ଦକ୍ଷ,
ପଣ୍ଡିତ-ପୂଜା ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେ,
ଉତ୍କଳେ ବିରଳ ଦେଖାଯାଏ; କିନ୍ତୁ
ତବ ହୃଦେ ତା ବସତି ହେ । ୫ ।
'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ', 'ହିତୈଷିଣୀ', 'ଦର୍ପଣ',
ତେବେ ସୁଲେଖକ କରି ସୃଜନ,
ଜାତି-କୁସଂସ୍କାର କରିଛ ଧ୍ୱଂସ,
ଅଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଭାବ ହୋଇଛି ହ୍ରାସ,
ପର-ଉପକାର-ବ୍ରତ ହେ,
ପାଳନେ ପଟୁତା ଲଭି କରି ନିଜ
ଜୀବନକୁ କଲ ସାର୍ଥ ହେ । ୬ ।
'ମଧୁପ' ନାମକେ ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ,
ହୋଇ ହେ କାତର ହୋଇ ସାଗ୍ରହ,
ସଞ୍ଚୟ କରିଛ ଯାହା ତା ପାଇଁ,
ବଞ୍ଚିବ ସିନା ବିଷ୍ଟ କାଳ ଖାଇ,
ପରେ ତା ଦଶା କି ହେବ ହେ,
ସୁର-ସୁପାଳିତ ନନ୍ଦନ-କାନନୁଁ
ଆହୁରି କି ଯୋଗାଇବ ହେ । ୭ ।
ନାହିଁ ମୋର ଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ସାଧନା,
କରିବାକୁ ତବ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା,
ମାତ୍ର ଉତ୍କଳର ଇତିହାସରେ,
ନାମୋଲ୍ଲେଖ ହେବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରେ,
ତବକୃତ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ହେ,
ପ୍ରତି ଘରେ ରହି ସମାଜରେ ତବ
ସ୍ମୃତିଦୀପ ଦେବ ଜାଳି ହେ । ୮ ।
ଦେଖାଦେଇ ଦେବ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଥରେ,
ଇଚ୍ଛାଥିବ ତବ ପଦ୍ମପାଦରେ,
ଜଣାଇବ ମୋର ହୃଦ-ବେଦନା,
ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥାନ ବୋଲି ନ କର ଘୃଣା,
ତବ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ହେ,
ଅନ୍ତର ହେଲେଣି ଆଶୀର୍ବାଦ କର
ହେଉ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଆୟୁ ହେ । ୯ ।
ଏଣିକି ହେ ଦେବ ! ଶେଷ ମାଗୁଣି,
ଉତ୍କଳ-ଅବସ୍ଥା ଅଛ ତ ଜାଣି,
ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ବିଭୁ-ଛାମୁରେ,
ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବ ପ୍ରତିନିଧି ଭାବରେ,
ତବ ସଙ୍କଳ୍ପିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେ,
ଉତ୍କଳ-ମିଳନ ଶୀଘ୍ର ହେବା ପାଇଁ
ଜଣାଉଥିବଟି ଆର୍ଯ୍ୟ ହେ । ୧୦ ।

ଶ୍ରୀ ନିପତି ରାୟଗୁରୁ
ବଡଖେମୁଣ୍ଡି

'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ' ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ତାଙ୍କ ପତ୍ରିକାରେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି :—

"ଉତ୍କଳ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋତକାଶ୍ରୁ ଆଉ ଶୁଖିବ ନାହିଁ ପସ୍ୱ ? କିଛିଦିନ ହେଲା ବିଶେଷରେ ସାହିତ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ଶନିଦୃଷ୍ଟି ପଡିଅଛି । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ନାମ ଉତ୍କଳର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ, ଘରେ ଘରେ ସୁପରିଚିତ । ଆଜି ଆଉ ସେ ନୀଳମଣି ଏ ସଂସାରରେ ନାହାନ୍ତି । ଗତ ଜୁଲାଇ ୨୭ ତାରିଖ ରାତି ପ୍ରାୟ ୧୨ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ସେ ଜର୍ଜରିତ, ରୋଗଶୀର୍ଣ୍ଣ, ଚିନ୍ତାକ୍ଷୀଣ ପାର୍ଥିବ ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅମର ଧାମକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ଆଜି 'ଦେଶ-ସେବକ', 'ସାହିତ୍ୟିକ', 'କର୍ମବୀର' ଇତ୍ୟାଦି କଥାଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି ସୁଲଭ ହୋଇଅଛି, ୩୦।୩୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେପରି ନ ଥିଲା । ଆଜି ଯେପରି ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅକାଳପକ୍ୱ ବାଳକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପାଦ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ହୋଇପଣ୍ଡ ଗଗନ ମେଦିନୀ ଶବ୍ଦିତ କରିଦେଉଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାହା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । କେବଳ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଥାଇ ପ୍ରାଣର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରେରଣାରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଭିତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କରିଥିଲେ, ଜାତୀୟ ଅବସାଦ ଓ ଜଡ଼ତା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ପ୍ରାଣମନ ସମର୍ପଣ କରି କଠୋର ସାଧନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ୟମର ଅବତାର, ଅଧ୍ୟବସାୟର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, ଅକ୍ଳାନ୍ତ-କର୍ମୀ, ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ପୁରୁଷ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟା-ରତ୍ନଙ୍କ ନାମ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଦିବାନିଶି କର୍ମ ଭିତରେ ବୁଡ଼ିରହିବା, ନିତ୍ୟ ନୂତନ ନୂତନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ସନ୍ଧାନ କରିବା, କର୍ମସାଧନର ସୁଗମ ପନ୍ଥା ଉଦ୍ଭାବନ କରିବା, ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ କର୍ମୀ ନିର୍ବାଚନ କରି ଏବଂ ନିତ୍ୟ ଉତ୍ସାହର ଜଳ ସେଚନ କରି କର୍ମୀର ଜୀବନକୁ ସରସ ଓ ସତେଜ ରଖିବା, ଗୁଣୀର ଗୁଣ ପ୍ରତି ସମୁଚିତ ସମାଦର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଏବଂ ନାନାଭାବରେ ଗୁଣର ପୁରସ୍କାର ପାଇଁ ଆୟୋଜନ କରିବା ବିଷୟରେ ନୀଳମଣି ଭଳି ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍କଳରେ କେହି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । ଗତ ୩୬।୩୭ ବର୍ଷ କାଳ ତାଙ୍କ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁତା-ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ଥାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କୁ ନାନାକ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନାଭାବରେ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଅଛୁଁ ; ନାନା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ଉନ୍ନତ ଉଦାର ଭାବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଅଛୁଁ । ପରନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ମାନବୀୟ ତ୍ରୁଟି ଦୁର୍ବଳତା ଯାହା ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଗୋଚର ନ ଥିଲା ।

ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଦିଗ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆଲୋଚନା କରି ବୁଝିଥିଲୁଁ, ଦେଶଭକ୍ତ କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଦେଶ-ସେବା କିପରି କରିବାକୁ ହୁଏ ? ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ କିପରି ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ ? ଗୁଣର ଆଦର ଦ୍ୱାରା ଗୁଣକୁ କିପରି ଫୁଟାଇବାକୁ ହୁଏ—ଏଗୁଡ଼ିକ ଶିଖିବା ଓ ଶିଖାଇବା ତାଙ୍କ ଜୀବନଧାରଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ, ଧ୍ୟାନ, ଚିନ୍ତା, ଆଲୋଚନା କର୍ମ—ସମସ୍ତର ଗତି ଏହି ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଅଭିମୁଖରେ ନିୟତ ଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ନିଷ୍କର୍ମ ହୋଇ ବସିରହିବା ଅଥବା ଅସାର ବିଷୟରେ କାଳକ୍ଷେପ କରିବା ନୀଳମଣି-ଙ୍କର ପ୍ରକୃତିବିରୁଦ୍ଧ ଥିଲା । କର୍ମରେ ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତି, କର୍ମରେ ଆନନ୍ଦ, କର୍ମରେ ଆପଣାକୁ ନିୟତ ନିୟୋଜିତ ରଖି ସେ ଚିର ପ୍ରସନ୍ନତା ଲାଭ କରିପାରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁର ୨।୩ ମାସ ପୂର୍ବରୁ ନିତାନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ପୀଡ଼ାର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀଶକ୍ତି କ୍ରମଶଃ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଏ ସମୟଟା ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ନିଃସଙ୍ଗଭାବରେ ଅତିବାହିତ ହୋଇଅଛି କହିଲେ ଚଳେ । ସମୟ ସମୟରେ ଜଣେ ଅଧେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ କଥୋପକଥନ ଛଡ଼ା ସମୟ କଟାଇବାର ଅନ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କିଛି ନ ଥିଲା । ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ନୂତନ କିଛି ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ଓ ସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଷୟ କିଛି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ତାଙ୍କର ନିତ୍ୟକର୍ମ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ଶେଷ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ କିଛି ନୂତନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଉଠିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥିଲା । ହାୟ ! କର୍ମର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ବେଳକୁ ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଫାଙ୍କିଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ! ହାୟ ! ଏହା କଠିଣ ଅଦୃଷ୍ଟର ପରିହାସ ! ଶ୍ମଶାନକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ବଦନମଣ୍ଡଳରେ ଗୋଟିଏ ସୁମଧୁର ହାସ୍ୟରେଖା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନରେ ଏହି କଥାଟା ବାରମ୍ବାର ଉଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଦେଶହିତକର ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାରରେ ନୀଳମଣିଙ୍କର କିପରି ପ୍ରାଣର ଗଭୀର ଯୋଗ ଥିଲା, ତାହା ଅନେକଙ୍କୁ ଜଣାଅଛି ।

ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର କଳ୍ପନା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କରି ଉର୍ବର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଉଦିତ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ, ଅନୁରାଗ, ଚିନ୍ତା ଓ ଶ୍ରମର ଅନ୍ତ ନ ଥିଲା । ଅନ୍ୟ ବହୁବିଧ ବ୍ୟାପାରରେ ସେ ନାନା ଭାବରେ ଶକ୍ତି ଓ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପରିଚାଳନରେ ସେ ଯେଉଁ କୃତିତ୍ୱ, ଦକ୍ଷତା ଓ କୌଶଳ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ତାଙ୍କୁ ଆଜନ୍ମ ସମ୍ପାଦକ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୂରଦର୍ଶିତା ଓ ‘ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ’ ତାହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସାକ୍ଷୀ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ, ତାଙ୍କର ଉଦାରତା ଓ ନିରପେକ୍ଷତା । ନିଜର ମତ-ବିରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନାନାମତ ପ୍ରତି ସମାଦର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାରେ ସେ କେବେହେଲେ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ନ ଥିଲେ । କୌଣସି ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପରସ୍ପରବିରୁଦ୍ଧ ମତାବଲମ୍ବୀ ଲେଖକମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ସ୍ୱୀୟ ପତ୍ରିକାର ସ୍ତମ୍ଭ ସେ ସର୍ବଦା ମୁକ୍ତ ରଖୁଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ପତ୍ରିକା ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକ ଓ ସମାଲୋଚକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ସ୍ୱଜାତି-ପ୍ରୀତିରେ ନୀଳମଣି କାହାରିଠାରୁ ହୀନ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରଜାତି-ବିଦ୍ୱେଷ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ କେବେହେଲେ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ଥିଲା । ସତ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ସ୍ୱଜାତି ବା ପରଜାତି କାହାରି ଦୋଷ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାକୁ ସେ ଭୀତ ବା କୁଣ୍ଠିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ନୀଳମଣିଙ୍କ ଜୀବନର ବହୁଶତ ଘଟଣା ଆଜି ଆମମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାରଦେଶ ଅଚ୍ଛନ୍ନ କରି ପକାଇଅଛନ୍ତି, କେଉଁ କଥା ଲେଖିବି ? କେତୋଟି କଥା ଲେଖିବି ? ଏ ସ୍ଥଳରେ ନୀରବତାହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ବନ୍ଧୁରୂପରେ ନୀଳମଣି ଆମମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣର କେତେ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ, ତାହା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଏ ବୁଝିବ, ବୁଝିବାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ବା କଅଣ ? ଅବସ୍ଥାର ଶତ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ— ଘଟଣାଚକ୍ରର ଶତ ଘୂର୍ଣ୍ଣନରେ ତାହାର ତିଳେମାତ୍ର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟି ନାହିଁ । ତାଙ୍କପରି ବନ୍ଧୁବତ୍ସଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦେଖିଅଛି ।”

କଟକର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀ ଲେଖିଥିଲେ:—

“ପ୍ରିୟ ନୀଳମଣି ବାବୁ, ୩୫ ବର୍ଷର ପାର୍ଥିବ ବନ୍ଧୁତା ଛିନ୍ନ କରି ଚାଲିଗଲ ! ଆଉ ତୁମଠାରୁ “ପ୍ରିୟ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ବାବୁ” ମଧୁର ସମ୍ଭାଷଣଟି ଶୁଣି-ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁମେ ଶୋକଦୁଃଖର ଅତୀତ ପ୍ରଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛ, ତୁମ ସକାଶେ ଶୋକ କରିବା ବୃଥା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପତ୍ରିକା ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖୁଅଛି । ଥରେ ତାହା ତୁମ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ବୈଠକରେ ପେସ କରିବ କି ?

ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଠାଣିସାମନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱର୍ଗଧାମରେ ନିଜର ମହାଯାତ୍ରା କାଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଥିଲେ । ତୁମେ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କୁ ବଳିଗଲ ପରି ! ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବେ ତୁମେ ‘ଗଙ୍ଗାଧର ପ୍ରସଙ୍ଗ’ ଶେଷ କରିବାକୁ ଯାଇ କହିଥିଲ—“ଯାଅ ଗଙ୍ଗାଧର, ଦ୍ୱେଷ-ହିଂସା-କପଟତା-କଳୁଷିତ, ଆତ୍ମାଭିମାନଜର୍ଜ୍ଜରିତ ଏ ଦେଶ ତୁମର ବାସସ୍ଥାନର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେ । ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ ଓ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ କର୍ମସ୍ଥଳୀ ଅମର ଧାମ ତୁମର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ସେହି ଦେବବାଞ୍ଛିତ ସ୍ଥଳୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉପଭୋଗ୍ୟ ନୁହେ । କେବେ କଥା ଅଛି— ‘କ୍ଷଣମିହ ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗତିରେକା, ଭବତି ଭବାର୍ଣ୍ଣବ ତରଣେ ନୌକା ।’

ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହବାସ ଫଳରେ ଯଦି କିଛି ପୁଣ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରିଥାଏ, ତେବେ ସେହି ପୁଣ୍ୟବଳରେ ଅନ୍ତରେ ତୁମମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍ ଲାଭ କରିପାରିବାର ଭରସା ରହିଲା । ଭରସା ସେ ବାସ୍ତବିକ ଅନ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା ! ତୁମର ମହାପ୍ରୟାଣ ଯେ ପ୍ରାୟ ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ ପରି ହେଲା ।

ଯାଅ, ସ୍ୱର୍ଗରେ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକେ କହୁଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ତୁମର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁମାନେ ଅକାଳରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରି ଘେନିଯିବାରୁ ତାହା ଅପ୍ରମାଣିତ ହେଉ ନାହିଁ କି ? ‘ବଙ୍ଗାଳୀ’ର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାମନାରାୟଣ ରାୟ, ‘ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର’ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ, ‘ଦୀପିକା’ର ଗୌରୀଶଙ୍କର, ‘ଗଞ୍ଜାମନିଉଜ’ର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର, ଷ୍ଟାର ଅଫ୍ ଉତ୍କଳର ଯୀରେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର, ‘ସମ୍ବାଦବାହିକା’ର ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର, ‘ଆଶା’ର ସାଧୁଚରଣ, ‘ଉତ୍କଳପ୍ରଭା’ର ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପାଦକ ଯେଉଁ ବୈଠକରେ ଠିକ— ରାଜକବି ସାର ସୁବଳଦେବ, ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ଯେଉଁ ମହାସଭା ଅଳଙ୍କୃତ କରିଅଛନ୍ତି, କବିବର ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ଫକୀରମୋହନ, ଗଙ୍ଗାଧର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯହିଁର ଭୂଷଣ—ଉତ୍କଳର ଉଚ୍ଚ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ନିଷ୍ଠାପର ସାଧକ, ଗୋପୀନାଥ ଓ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ, ନରସିଂହ ଯେଉଁଠାରେ ସମାସୀନ, ତହିଁରେ ତୁମର ଆସନଖଣ୍ଡିକ କେବେ କ'ଣ ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା ?

ଭାଇ, ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦନ ତୁମର ଜନ୍ମଗତ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା ପରି ! 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ' ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ', 'ଗୁଣଦର୍ପଣ', 'ଉତ୍କଳ-ଦୀପିକା', 'ଉତ୍କଳମଧୁପ', 'ଆଲୋଚନା', 'ସଂସ୍କାରକ'— ଛଅ ସାତ ଖଣ୍ଡ ସାପ୍ତାହିକ ଓ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଦକ୍ଷତା ସହିତ ସମ୍ପାଦନ କରିଗଲ; 'ହିତୈଷିଣୀ' ଓ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ଯୁଗାନ୍ତର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କରିଥିଲା, ତାହା ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଅଙ୍କିତ ରହିବ । ସତ୍‌ ସାହିତ୍ୟପ୍ରିୟର ମାନସରେ ଯେଉଁ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକ ସୁସମ୍ପାଦନ କରି ରଖିଗଲ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରର ଶୋଭା ସମ୍ପାଦନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବ ।

ବନ୍ଧୁବର, ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଗଞ୍ଜାମ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦି ଏହି ତିନି ଅଞ୍ଚଳ ତୁମର କର୍ମଭୂମି ହୋଇଥିଲା । ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ଏକତ୍ର କରି ଏକ ମହାଜାତିରେ ପରିଣତ କରିବାଲାଗି ଯେଉଁ ଅଗ୍ରଣୀ ମହାତ୍ମାମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମେ ଅନ୍ୟତମ ଥିଲ । ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ପ୍ରଥମେ "ଉତ୍କଳ-ସମ୍ମିଳନୀ"ର ଜନ୍ମଦାତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମେ ଅଗ୍ରଣୀ । ଦେଶ-ମିଶ୍ରଣ ବିଷୟରେ ଲର୍ଡ କର୍ଜନଙ୍କ ସମୀପକୁ ଡେପୁଟେସନ ପଠାଇବାରେ ତୁମେ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲ । ତୁମେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱଦେଶ-ସେବା କରୁଥିଲ । ସ୍ୱଦେଶ-ପ୍ରେମ ତୁମଠାରେ ମୂର୍ତ୍ତି ପରିଗ୍ରହ କରିଥିଲା ।

ପ୍ରିୟବର, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସହିତ ତୁମର ଚିରକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା । ମାତ୍ର କଦାପି ତାହା ତୁମକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିପାରି ନ ଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ—ପୁଣି ଓଡ଼ିଶାରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଅନେକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲେଖକ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରଣେତା ହତାଶ ହୋଇ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ମୋତେ ଅଦ୍ଭୁତ ଲାଗୁଅଛି ତୁମେ କପରି ନିରୁତ୍ସାହ ନ ହୋଇ ଏତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଗଲ । ଦରିଦ୍ର ଦେଶର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତୁମର ଆଦର୍ଶ ସଫଳ ହେଉ ।

ବନ୍ଧୋ ! ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିତକର ଅନୁଷ୍ଠାନ ସହିତ ତୁମର ଯୋଗ ଥିଲା । ତୁମ ସହିତ କଥୋପକଥନ ବେଳେ ଏବଂ ତୁମର ପତ୍ରାଦିରୁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାଯାଉଥିଲା । ତୁମର ମୁକ୍ତାବିନିନ୍ଦିତ ହସ୍ତଲିପି ପାଠ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଥିଲା । 'ହିତୈଷିଣୀ' ପରିଚାଳନା ବେଳେ ତୁମେ ସାହିତ୍ୟସେବାରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଦେଶସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲ, ତଦ୍ୱାରା ଅନେକ ସୁଲେଖକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ସାହିତ୍ୟସେବାରେ ରତ ଅଛନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ତୁମେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ାଇବାରେ ପ୍ରଭୂତ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲ । ସେଠାରେ ଓ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରଧାନତଃ ତୁମ ଚେଷ୍ଟାରୁ ସରକାରୀ କଚେରୀ ଓ ଦେଶୀୟ ରାଜା ଏବଂ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସିରସ୍ତାରେ ପ୍ରବେଶ ଲାଭ କରିପାରିଅଛି । ତୁମର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଅନେକ ମୋଗଲବନ୍ଦିର ଓଡ଼ିଆ ଉକ୍ତ ଦୁଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବେଶ ଲାଭକରି ତତ୍‌ପ୍ରଦେଶର ଭାଷା ଓ ଆଚାରବ୍ୟବହାର ବହୁତ ପରିମାଣରେ ସଂଶୋଧନ କରିପାରିଅଛନ୍ତି । ଭାଇ, ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପରିଚାଳନା ତୁମ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିପଦସଙ୍କୁଳ । ନିର୍ଭୀକତା ସମ୍ପାଦକ ପଦର ଗୋଟିଏ ପରମ ଭୂଷଣ, ତୁମଠାରେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଥିଲା । ଦେଶର କଥା ଓ ଅବସ୍ଥା ସରଳ ଓ ନିର୍ଭୀକଭାବରେ କହିବାକୁ ତୁମେ କିଛିମାତ୍ର ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେଉ ନ ଥିଲ ।

ଆଉ କଅଣ କହିବି ଭାଇ, ଗଙ୍ଗାଧର ପ୍ରସଙ୍ଗର କାଳି ନ ଶୁଖୁଣୁ ଆମମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲ । ତୁମର କାର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ? ଯାହାହେଉ, ତୁମେ ମେହେରଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଯାହା କହିଥିଲ, ତାହାହିଁ କହି ମୁଁ ଏ ପତ୍ର ଶେଷ କରୁଅଛି । ତୁମେମାନେ ତ ଏବେ ଏବେ ଦେଶ ତ୍ୟାଗ କରିଗଲ । ତୁମମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବା ନିକଟଭବିଷ୍ୟତରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଶରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅମର ଧାମରେ ଥାଇ ସ୍ୱଦେଶର ଏହି ଶୋଚନୀୟ ଅଭାବ ପୂରଣ ପାଇଁ ଆଶୀର୍ବାଣୀ ଉଚ୍ଚାରଣ କର ।

ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟ "କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀ"

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଣ୍ଡା ବ:ଏ:'ପ୍ରଦୀପ' ମାସିକପତ୍ରିକାରେ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଥିଲେ—

ସମ୍ପାଦକ, "ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ" ଉତ୍କଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଥିଲା । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ବହୁକାଳ ତାହାର ସୁଦକ୍ଷ ବିଖ୍ୟାତ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ଅନେକ କବି, ପଣ୍ଡିତ, ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ତହିଁର ଲେଖକ ଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଅମଳରେ ହିତୈଷିଣୀର ବହୁପ୍ରଚାର ଓ ଆଦର ଗୌରବ ବଢିଥିଲା । ତା ପରେ ନୀଳମଣି ଗଞ୍ଜାମକୁ ଆସି ଖଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁକୂଳ୍ୟରେ ରମ୍ଭାରୁ "ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ" ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହି ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଡ଼ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପତ୍ରିକା ହେଲା । ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ ଯୋଗୁଁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା , ଦେଶମିଶ୍ରଣ, ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀ ଇତ୍ୟାଦି ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଖଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ବିୟୋଗ ପରେ ନୀଳମଣି ପରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜଧାନୀରୁ 'ଗଞ୍ଜାମ ଗୁଣଦର୍ପଣ' ସମ୍ପାଦନ କଲେ । ପରିଶେଷରେ ପରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରୁ ଯାଇ କଟକରେ 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା'ର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦକ୍ଷତା ଓ ସୁଖ୍ୟାତିର ସହିତ ନୀଳମଣି ଏହିସବୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ପାଦନ ଓ ସୁପରିଚାଳନ କରିପାରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ବିଖ୍ୟାତ ସମ୍ପାଦକରୂପରେ ଆଦରଗୌରବ ପାଉଥିଲେ ।

ସଂଗ୍ରାହକ—ଓଡ଼ିଆ, ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଇଂରାଜୀ କାଗଜ ଓ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ବିବିଧ ବିଦ୍ୟା-ତତ୍ତ୍ୱ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେହିସବୁ ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟ 'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ' ନାମକ ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଧାରାବାହିକଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଉତ୍କଳ-ମଧୁପରୁ ରାଜା ପ୍ରଜା, କୃଷକ, ବଣିକ, ଶିକ୍ଷକ, ସେବକ, ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ, ଯୁବକ, ବାଳକ ନାନାଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ କିଛି କିଛି ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରୁଥିଲେ । 'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ' ସତ ଉତ୍କଳମଧୁପ ଥିଲା, ନାନା ଦେଶରୁ ଆଣି ଉତ୍କଳ ପାଇଁ ମଧୁ ସଞ୍ଚୟ କରୁଥିଲା ।

ସୁଲେଖକ—ନୀଳମଣି ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନ ବଡ଼ ଲେଖକ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳରେ ଏପରି ଲେଖକ ବିରଳ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଯେତେ କୂଟ ଓ ଜଟିଳ ଭାବ ହେଉପଛେ, ସେ ସୁନ୍ଦର ସରଳ ସୁବୋଧ ଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରୁ-ଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ବିଷୟ ଧରିଲେ ଶେଷ ନ କରି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ କଲମଟା ପାଣି ସୁଅ ପରି ଗଡ଼ୁଥାଏ, କେବେ କୌଣସି ଜାଗାରେ ଅଟକି-ଯାଏ ନାହିଁ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ସେ ଜଣେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଲେଖକ ଥିଲେ । ସେ ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟଭାବକୁ ଉଚ୍ଚ ସାଧୁଭାଷାରେ ଓ ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୀର ଭାବକୁ ସାଧାରଣ ସରଳ ଅଥଚ ସାଧୁଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରୁଥିଲେ । ବିବିଧବିଷୟକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ବହି ସେ ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ପୁସ୍ତକ-ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କଲେ, ନୀଳମଣି-ଲେଖାବଳୀ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ ହେବ । କେହି ସାହିତ୍ୟରସିକ ଧନାଢ୍ୟ ଲୋକ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ସଙ୍କଳନ କଲେ ବହୁ ଉପକାର କୁହଅନ୍ତା । ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଉତ୍କଳସମାଜରୁ ଗଲେଣି କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିବିଧ ବିଦ୍ୟାର ମଣି ବିଞ୍ଚିଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେହିସବୁ ମଣି ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ଉତ୍କଳରେ ଚିରକାଳ ଅମର କରି ରଖିପାରିବ ।

ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ—ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ସର୍ବଦା ବିବିଧଚିନ୍ତା କରି ନାନାବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗ କରନ୍ତି । ବିଘ୍ନଭୟରୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ନ କରି ରହନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଆରବ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ; ବିଘ୍ନ ଆଶଙ୍କାରେ ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି , ମନ ହେଉ ପଛେ କାର୍ଯ୍ୟ ସିନା କରନ୍ତି, ଅକର୍ମା ହୋଇ ବସିବା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ , କାପୁରୁଷ ପରି ଦୈବ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବସନ୍ତି ନାହିଁ, ପୁରୁଷସିଂହ ପରି ସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ଯୋଗଶାଳୀ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେହେଁ ସେ ସର୍ବଦା ଅଧ୍ୟବସାୟୀ ଓ ସାହସୀ ମଲ୍ଲ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉତ୍ସାହୀ—ଅସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଓ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଊଣା ହୋଇ ନ ଥାଏ । ନୀଳମଣି ବାଳକ ମେଳରେ ବାଳକ ପରି ଓ ବୃଦ୍ଧ ସଙ୍ଗରେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ପରି ଆଳାପ ସଲାପ କରୁଥିଲେ । ସେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ କେବେହେଁ ହତୋତ୍ସାହ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ସାହରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଅକର୍ମ ଅଳସ ଲୋକ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛନ୍ତି ।

ସଂସ୍କାରପ୍ରିୟ—ସମ୍ପାଦକ ନୀଳମଣି ସଂସ୍କାରପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରାର ଅନୁସରଣ କରୁଥିଲେହେଁ କୁସଂସ୍କାରବିଶିଷ୍ଟ ଅନ୍ଧ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ନ ଥିଲେ—ଦେଶରୁ, ଜାତିରୁ, ସମାଜରୁ କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ, କୁରୀତି କୁନୀତିର ପ୍ରତିବାଦ କରିବାକୁ ଭୀତ ନ ଥିଲେ, ସମାଜର ଆକ୍ଷେପ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ଯେତେଦୂର ପାରନ୍ତି ନିଜେ ସଂସ୍କାର କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱଦେଶ ଓ ସ୍ୱଜାତିର ହିତସାଧନରେ କୌଣସି ନେତାଠାରୁ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ନ୍ୟୂନ ନ ଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନମାନଙ୍କରେ ରହି ପରାଧୀନତାପଙ୍କରେ ନିମଗ୍ନ ଥିଲେହେଁ ତାହାର ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ବାଧା ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା, ସ୍ୱାଧୀନ କର୍ମ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକତା ଦେଖିଲେ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଦୟାଳୁ ପରୋପକାରୀ ନୀଳମଣି—ବିପନ୍ନ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଳିଯାଏ, ଆପଣା ଶକ୍ତ୍ୟନୁସାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି, କୌଣସି ଯାଚକକୁ ହତାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ନିଜେ କଷ୍ଟ ପାଅନ୍ତି ବା ପାଇଥିଲେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଆପଣାର ବଡ଼ାହେବା ଅନ୍ନ ଓ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡି ଦେଇ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରନ୍ତି । ସେ ଅନ୍ୟର କୌଣସି ଉପକାର କରିବାକୁ ଅବକାଶ ପାଇଲେ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ; ବୈଧ ବା ଅବୈଧ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଆନ୍ତି, କୌଣସି ପରୋପକାର, ଦେଶହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ନାମଖ୍ୟାତି ପ୍ରକାଶେ ବନ୍ଧୁଲୋକଙ୍କୁ ଧରିଆଣି ମତାଇ ଚତାଇ ସ୍ୱର୍ଗେ ବାହାରନ୍ତି ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନେ ନିଜେ ବିଳାସୀ ବା ଆଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟ ନ ଥିଲେ, ଭୂଷଣ ବେଶଭୂଷାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂଯତ ଥିଲେ, ମୁଠେମାତ୍ର ଅନ୍ନରେ ଉଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥାଆନ୍ତି, ସାମାନ୍ୟ ଖଦଡ଼ପଟାରେ ଦିନ ଯାପନ କରନ୍ତି, କେବଳ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରେ ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବର ଓ ଚହଳ-ପ୍ରିୟ ଥାଆନ୍ତି ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣ ଦୋଷ ଯାହା ଥାଉ, ଏହି ଗୁଣମଣି ନୀଳମଣିଙ୍କ ପରି ସମ୍ପାଦକ, ସଂଗ୍ରାହକ, ସୁଲେଖକ ଉତ୍କଳରେ ବିରଳ । ଏହାଙ୍କ ସ୍ଥାନ କେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ କେଜାଣି ? ଏହାଙ୍କର ଅକାଳ ବିୟୋଗରେ ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ । ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି ଭବଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେ ଯାହାର ଅଭିନୟ ସାରି ଚାଲିଯାଉଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଥିବା ଲୋକେ ମୁଗ୍ଧ ଓ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ।

ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଅକାଳବିୟୋଗ ପରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ୧୯ଶ ଭାଗ,୫ମ ସଂଖ୍ୟା 'ମୁକୁର'ରେ ଲେଖିଥିଲି । ତାହା ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା :—

ବାଣୀବରପୁତ୍ର ଗଙ୍ଗାଧର, ଗୋପୀନାଥ ଓ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟଙ୍କ ବିୟୋଗଜନିତ ଶୋକାଶ୍ରୁଧାର ଶୁଷ୍କ ନ ହେଉଣୁ ଉତ୍କଳଗଗନର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର ଅନନ୍ତ ଅନ୍ଧକାରରେ ମିଶିଗଲା । ଏ ଶୋକ ରଖିବାକୁ ଠାବ ନାହିଁ । ଏ ବର୍ଷଟା ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଦୁର୍ବର୍ଷ । ମାତୃମନ୍ଦିରର ସାହିତ୍ୟମନ୍ଦିରରୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ଦୀପ ନିଭିଯାଉଅଛି, ଏହା କେବଳ ଶୋକର ବିଷୟ ନୁହେ—ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ଆଜି ଚୌଦିଗ ହାହାକାରମୟ । ଶୋକ ବ୍ୟଥିତ ଶୋକର ସାନ୍ତ୍ୱନା ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ସଂସାରର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଘଟଣା । ପ୍ରତ୍ୟହ କେତେ ମରୁଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର କାହା ପାଇଁ କେତେ ଜଣ ଝୁରିହୁଅନ୍ତି ? ଯାହାର ମୃତ୍ୟୁରେ ଜଗତ କାନ୍ଦେ ଓ ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରେ, ତାହାର ଜନ୍ମ ସେହିପରି ଧନ୍ୟ, ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସାର୍ଥକ । ସେହି ଭାଗ୍ୟଧରମାନଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ସମାଜ ସେହି ଆଘାତ ପାଏ, ସେହି ଆଘାତ କ୍ଷତ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଷ୍କ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ହସି ହସି ଯାଆନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କନ୍ଦାଇଯାଆନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉତ୍କଳର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନ— ଦୁଃଖିନୀ ଉତ୍କଳଜନନୀଙ୍କ ଦୁର୍ଲଭ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଆଜ ଇହଲୋକରେ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଦେଶ, ଜାତି, ସମାଜ, ସୁହୃତ, ପରିବାର ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଦୁର୍ଭର ଶୋକଶିଳା ଥୁପିଦେଇ ଜୀବନଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ହାୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ, ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଲେଖିବାକୁ ହେଲା ! ଲେଖିବାବେଳକୁ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁ ହୋଇଆସୁଅଛି— ବକ୍ଷ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରି ଗୋଟାଏ ଅଗ୍ନିମୟ ହାହାକାର ଅନ୍ତଃକରଣର ଅନ୍ତସ୍ତଳରୁ ବାହାରି ଆସୁଅଛି ଏବଂ ଲେଖନୀ ଅଚଳ ହୋଇଯାଉଅଛି । ଅହୋ, କି ଦୁର୍ବିପାକ ! କର୍ମ-ଯୋଗୀ କର୍ମଶକ୍ତି ଶେଷ କରି ନିଜକୁ ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞର ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କର୍ମବିମାନରେ ଆରୋହଣ କରି ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ କର୍ମର ପାରିତୋଷିକ ମିଳେ, ସେହି ଅଜ୍ଞେୟ ଅନାମୟ ଅନନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ପୁଣ୍ୟଧାମକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଶୋକ କେବଳ ନିଜ ପାଇଁ । ମାନବ-ସ୍ୱଭାବ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର, ସେ ଯାହାଠାରୁ ଯେତିକି ପାଉଥାଏ, ତାହାଠାରୁ ତାହାର ବହୁଗୁଣ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରୁଥାଏ । ଶୋକ ସେହି ହତାଶ-ହୃତାଶମୟ ଅତୃପ୍ତ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ବାସନାର ।

ନୀଳମଣିଙ୍କ ଅକ୍ଲାନ୍ତ କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ କେବଳ କର୍ମହିଁ ମିଳେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ସାଧୁ କଳ୍ପନାର ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ, ସେ କଳ୍ପନାକୁ ସେ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । ଦେଶ ପାଇଁ ସେ ଆହାରନିଦ୍ରା ତ୍ୟାଗ କରୁଥିଲେ; ଶରୀରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଉପେକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ଫଳତଃ ସେ ନିଜର ପ୍ରାଣକୁ ଦେଶ ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇଦେଇଥିଲେ । ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦନୁଷ୍ଠାନ ମୂଳରେ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା, ଯତ୍ନ, ଚେଷ୍ଟା ବିଦ୍ୟମାନ ।

ସମ୍ବଲପୁରବାସୀ ବହୁକାଳ ପରେ ସ୍ୱୀୟ ମହିମାମୟୀ ମାତୃକ୍ରୋଡ଼କୁ ଯେପରି ପାଇଅଛନ୍ତି, ସେ ଆନ୍ଦୋଳନ ମୂଳରେ ନୀଳମଣିଙ୍କ କର୍ମନିପୁଣ ହସ୍ତ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ଯେଉଁ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ମିଳନୀ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅସାର ପ୍ରାଣରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ଏବଂ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଜାତ ହୋଇଅଛି, ସେହି ଉତ୍କଳ ମହାସମ୍ମିଳନୀ ନୀଳମଣିଙ୍କର ମାନସୀ କନ୍ୟା । ଦେଶ ସକାଶେ ସେ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବିପଦ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମ-ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ତେଲୁଗୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ବିପନ୍ନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ସେଥିରେ ଭୀତ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା, ନୈତିକ ସାହସ ଓ ପରୋପକାରିତା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଅଲଙ୍କୃତ ଥିଲା । ଶ୍ଳେଷଭଙ୍ଗୀରେ କଥା କହି ବା ମୁରବିଆଣା ଦେଖାଇ ସେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ମଣୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ପ୍ରତିଭା ଓ କର୍ମତତ୍ପରତା ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ପଦକୁ ଉନ୍ନୀତ କରାଇଥିଲା । ସେ ପିଲା ପାଖରେ ପିଲା, ଯୁବକ ପାଖରେ ଯୁବକ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧ ପାଖରେ ବୃଦ୍ଧ । ତାଙ୍କର ଏହି ସରଳ ବ୍ୟବହାରର ମଧୁରିମା କେବଳ ଉପଭୋଗ୍ୟ ନୁହେ— ଅନୁକରଣୀୟ ।

ନୀଳମଣିଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାତ୍ସଲ୍ୟ ଅତୁଳନୀୟ । ସେ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁସଂଗ୍ରହ ଉପକାର-ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟାଶାମୂଳକ ନୁହେ । ସେ ଉପକାର ବାଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅତିଥିସତ୍କାର ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ନିଜ ଖାଦ୍ୟର ଆଡ଼ମ୍ବର କିଛି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ କୌଣସି ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ଗୃହରେ ଅତିଥି ହେଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । ବିପନ୍ନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଏବଂ ଅକ୍ଷମ ଦରିଦ୍ରକୁ ଦାନ କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ଥିଲା । ବିପନ୍ନ ବା ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତକୁ ସମାଦରପୂର୍ବକ ବସାରେ ରଖି ପାଥେୟ ଦେଇ ବିଦାୟ କରିବାର ଦେଖାଯାଇଅଛି ।

ସାହିତ୍ୟରେ ନୀଳମଣିଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ସାହିତ୍ୟରେ ସେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଯେତେ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହାର ବହୁଗୁଣ କରାଇଅଛନ୍ତି । ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନେକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗତର ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର ପୁସ୍ତକ ଛପାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ନୀତିଶିକ୍ଷା-ପୁସ୍ତକ । ସେ ଯେଉଁପରି ଗୁଣୀ, ସେହିପରି ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଏବଂ ସତ୍‌ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ସାହଦାତା । ସାହିତ୍ୟର ତଥା ଦେଶର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ସେ ଶତହସ୍ତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ହିତୈଷିଣୀରେ ସାହିତ୍ୟସନ୍ଦର୍ଭ ବିଷୟରେ ଦୀର୍ଘ ଦୀର୍ଘ ସୁଚିନ୍ତିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ସାହିତ୍ୟର ପନ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ ଅନେକ କୃତବିଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସାହିତ୍ୟ ସଂସାରରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ । ଫଳତଃ ବକୁଳ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟର ଅନେକ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିଥିଲେ । ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକରୂପରେ ସେ ଦେଶର ମହୋପକାର ସାଧନ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବିଷୟ-ନିର୍ବାଚନ ଯେପରି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଭାଷା ସେହିପରି ଭାବପ୍ରାଣ, ଉତ୍ତେଜକ ଏବଂ ବିଷୟର ଉପଯୋଗୀ । ତାଙ୍କର ଲେଖା ସହଜରେ ହୃଦୟ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରୁଥିଲା । ସମାଜର କୁତ୍ସିତ, କୁନୀତି ଓ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରର ନିରାକରଣ ସକାଶେ ସେ ସମାଜ-ସଂସ୍କାରରେ ବିଶେଷ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଥଟ୍ଟା, ବିଦ୍ରୂପ, ଲାଞ୍ଛନା ସହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ସେ ସେଥିପ୍ରତି ତିଳେମାତ୍ର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଉଦାରତା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲାନ୍ତର୍ଗତ ବାଙ୍କି ତହସିଲର ବୈଦ୍ୟେଶ୍ୱର ଗ୍ରାମସଂଲଗ୍ନ ବ୍ରଜବିହାରୀପୁର ଶାସନରେ ନୀଳମଣି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା ଗୌରଚରଣ ମିଶ୍ର ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କରି ବଂଶ ଜାତୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ରାଜସମ୍ମାନିତ ଥିଲେ । ଗ୍ରାମ୍ୟପାଠଶାଳାରେ ନୀଳମଣିଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ନୀଳମଣିଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ଅନୁରାଗ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଫୁଟିଉଠିଲା । ବାଙ୍କିର ତାତ୍କାଳିକ ତହସିଲଦାର ଶ୍ରୀନାଥ ଘୋଷ ନୀଳମଣିଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁରାଗିତା ବିଷୟରେ ତତ୍କାଳର ସ୍କୁଲ ଦର୍ଶକାଭିପ୍ରାୟ ପୁସ୍ତକରେ ଅନେକ ପ୍ରଶଂସା ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି ।

× × × ×

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ 'ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ'ର ସମ୍ପାଦକ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ତେରବର୍ଷକାଳ ଦକ୍ଷତା ସହିତ ଉନ୍ନତ ଧରଣରେ ପତ୍ରିକା ପରିଚାଳନ କରି ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସା ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ବାମଣ୍ଡାରୁ ଆସି ଖଲ୍ଲିକୋଟରାଜା ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ରମ୍ଭାରୁ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' *ପତ୍ର ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସେ 'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ' ର ଜନ୍ମଦାତା ।* ତାଙ୍କରି ପ୍ରରୋଚନାରେ ରମ୍ଭାରୁ 'ସଂସ୍କାରକ' ନାମକ ମାସିକ-ପତ୍ରିକା ପଣ୍ଡିତ ଗଦାଧର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣଙ୍କ ସମ୍ପାଦକତ୍ୱରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ 'ପ୍ରଜାବନ୍ଧୁ' ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତହୁଁ ନୀଳମଣି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯାଇ ସେଠାରେ 'ଗୁଣଦର୍ପଣ' ପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ 'ଉତ୍କଳଦୀପିକା'ର ସମ୍ପାଦକ ହୋଇ କଟକ ଆସିଲେ ; ମାତ୍ର ଉତ୍କଳ-ଦୀପିକାର ସମ୍ପାଦନ ଭାର ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଦିନ ବହନ କରିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ସମ୍ପାଦକୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଭାବରୁ ସେ ଦୀପିକାର ସମ୍ପର୍କ ଛାଡି କଟକରେ ରହି 'ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ' ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ ସେଥିରୁ ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କଲା । କଟକରେ ସେ ପୀଡିତ ହୋଇ ଜୁଲାଇ ୨୭ ତାରିଖ ରାତି ୮ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ୭୦ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା ।

ନୀଳମଣିଙ୍କର ପୌତ୍ତଳିକତା ପ୍ରତି ପ୍ରଥମତଃ ଘୋର ଆସ୍ଥା ଥିଲା । ତାହା କ୍ରମେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଧାନପାଟ ପ୍ରପାତ ନିକଟରେ ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ରାଓଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶ୍ରବଣ କରି ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ ପ୍ରତି ସେ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ । ତହୁଁ ପରେ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ 'ଧର୍ମଜିଜ୍ଞାସା', ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଙ୍କ 'ଭକ୍ତିଯୋଗ' ଓ ଶିବନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପୁସ୍ତକମାନ ପାଠକରି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ ହେଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରଚଳିତ ଜାତିଭେଦ ପ୍ରଥାକୁ ସେ ଭୀଷଣ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ବଇଲା ଜାତିସ୍ଥ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ଭୋଜନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ଓ ତାଙ୍କ ଅନ୍ନରେ କେତେ ଜଣ ଛାତ୍ର ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରି ସ୍ୱୀୟ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଉତ୍ସାହିତ ଏବଂ ପୁରସ୍କୃତ କରୁଥିଲେ ।

ନୀଳମଣି ଚାଲିଗଲେ, ତାଙ୍କ ସୌମ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି କାଳତରଙ୍ଗରେ ମିଶିଗଲା, ରହିଲା କେବଳ ସ୍ମୃତି । ଏଣିକି ତାଙ୍କ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଭାତ ହେବ । ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସହସ୍ର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ପ୍ରକାଶ କରିବ । ସେ ଅନନ୍ତଯୋଜନ ବ୍ୟବଧାନରେ ଦେବମେଳରେ ଅଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଶବ୍ଦ ସେ ଦିବ୍ୟଧାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଏ କି ନାହିଁ କିଏ କହିବ ? ନୀଳମଣି ମୁକ୍ତିକାମୀ ନୁହନ୍ତି, ସେ କର୍ମଯୋଗୀ । କର୍ମଯୋଗୀଙ୍କର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମ, ବାରମ୍ବାର ଦେଶସେବାରୂପ କର୍ମସାଧନରେ ଯେ ସୁଖ, ଯେ ଆନନ୍ଦ, ଯେ ତୃପ୍ତି, ମୁକ୍ତିରେ ସେ ସୁଖ, ସେ ଆନନ୍ଦ ବା ତୃପ୍ତି ନାହିଁ । କର୍ମଯୋଗୀମାନେ ମୁକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା କର୍ମକୁ ଉଚ୍ଚାସନ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ନୀଳମଣି ଯାଇଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଜୀର୍ଣ୍ଣଦେହ କର୍ମସାଧନରେ ଅକ୍ଷମ ହେବାରୁ ସେ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଯଥାସମୟରେ ନବ-କଳେବର, ନବଶକ୍ତି, ନବଉଦ୍ଦୀପନା ଘେନି ପୁଣି କର୍ମଭୂମିରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସେ ସ୍ୱୀୟ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ମର ପୂର୍ଣ୍ଣତାରେ ମନୋନିବେଶ କରିବେ । ଜନ୍ମାନ୍ତର ଯଦି ସତ୍ୟ ହୁଏ, ପୂର୍ବଜନ୍ମର ସଂସ୍କାର ଯଦି ସତ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ନୀଳମଣି ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବେ ।

ନୀଳମଣି ଧନୀ ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସାଧାରଣ ଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଆଦର-ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରି ସାମୟିକ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷରେ ସଦାପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତଚିତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରଳ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ନ ଥିଲେ, କର୍ମରେହିଁ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । କର୍ମ-ଦେବତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୂଜାରୀ ତାଙ୍କ ପରି କିଏ ? ଦୀନଦରିଦ୍ର ଓ ବିପନ୍ନଙ୍କୁ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ସେ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଥିଲେ । ଅସ୍ୱର ତାଙ୍କର ମନର ଶାନ୍ତି ହରଣ କରିବାକୁ କେବେହେଲେ କ୍ଷମ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଉପଦ୍ରବ, ଅତ୍ୟାଚାର, ଅବିଚାର, ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରବଞ୍ଚନା ପ୍ରଭୃତି ପାପ ଦେଖିଲେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କର ଲେଖନୀ ଅନଳ ଉଦ୍‌ଗାର କରେ । ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ ବିପନ୍ନର ନିତ୍ୟ ସହାୟ ଏବଂ ଦରିଦ୍ରର ଏକାନ୍ତ ଅନୁକୂଳ । ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ଯେପରି ମୁଗ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି, ସେହିପରି ଅନେକେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, ଏହା ସଂସାରର ନିତ୍ୟ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଘଟଣା । ଗୁଣୀକୁ ଲୋକେ ଈର୍ଷା କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ନିର୍ଗୁଣକୁ କିଏ କାହିଁକି ଈର୍ଷା କରିବ ? ଯେଉଁମାନେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ଈର୍ଷା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ବଡ ଭୁଲ କରୁଥିଲେ । ଗୁଣକୁ ଈର୍ଷା ନ କରି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଈର୍ଷା କଲେ କିଛି ଫଳ ମିଳେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କୁ ଈର୍ଷା ନ କରି ତାଙ୍କ ଗୁଣକୁ ଈର୍ଷା କରିଥିଲେ, ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଅଶେଷ ଉପକାର ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦୁଃଖକଷ୍ଟର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା କ୍ଷଣକ ସକାଶେ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୂଜନୀୟ ମାତୃଭୂମି-ସେବାରୁ ବିରତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ବିପଦ ଯେତେ ବଡ ହୁଏ, ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସେତେ ଦୃଢ ହୁଏ । ସେ ବିପଦ ସଙ୍ଗରେ ମହାବୀର ପରି ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏହି ନିଷ୍ଠା, ଏହି ନୈତିକ ସାହସ ପରିଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ଜୟଶ୍ରୀରେ ମଣ୍ଡିତ କରେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନଚରିତ ଆଲୋଚନା କଲେ ଏହି ମହତ୍ ଶିକ୍ଷା ମିଳେ ଯେ, ନିଷ୍ଠା, ଅଧ୍ୟବସାୟ ଅକ୍ଷତ ଥିଲେ ସାଧନାର ସିଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ହୁଏ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥର ବାଧା-ବିପତ୍ତି ଯେତେ ଦୁର୍ଲଙ୍ଘ୍ୟ ହେଉପଛେ, ପ୍ରାଣପଣେ ଯତ୍ନ ଏବଂ ଚେଷ୍ଟାରେ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଅତିକ୍ରମ କରିହୁଏ ।

ଉତ୍କଳର ମହାମଣି ହେ ନୀଳମଣି, ତୁମ୍ଭେ ଉତ୍କଳକୁ ଯାହା ଦେଇଅଛ, ଉତ୍କଳ ତାହାର ପ୍ରତିଦାନ କରିପାରି ନାହିଁ । ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥାରେ ତୁମ୍ଭ ତୁଣ୍ଡରେ ଟୋପାଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଔଷଧ ଦେବାକୁ କାହାର ସାଧ ହେଲା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ହତାଶ ହୋଇ ଆତ୍ମୀୟ-ପରିବାରଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗକଲ, ଏ ଦୁଃଖ, ଏ ଲଜ୍ଜା ରଖିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିଦାନର ଅତୀତ ଅନାମୟ ଅମୃତଧାମରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛ, ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବରେ ତୁମ୍ଭର କ୍ଷମାହିଁ ଧର୍ମ ହୋଇଥିବ । ତେଣୁ ଆଶାକରୁଁ, ତୁମ୍ଭେ ନିଜ ଗୁଣରେ କାହାର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରିବ । ତୁମ୍ଭେ ଦେଶସେବାରେ ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟାର୍ଜ୍ଜନ କରିଅଛ, ତାହାରି ଫଳରେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅମୃତ ସୁଖଶାନ୍ତି ଉପଭୋଗ କରୁଥିବ । ଉତ୍କଳରେ ତୁମ୍ଭର ଗତଜୀବନ ସୁଖମୟ ହୋଇ ନାହିଁ, ତଥାପି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ, ତୁମ୍ଭେ ପୁଣି ଏହି ଦେବଧାମ ଉତ୍କଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବ । ତୁମ୍ଭର ମାତୃସେବା ତପସ୍ୟାର ଫଳ ତୁମ୍ଭକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଉତ୍କଳବକ୍ଷକୁ ଟାଣିଆଣିବ । ତୁମ୍ଭେ ଆସ, ନାନା-ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ନାନାରତ୍ନ ସଂଗ୍ରହ କରି ମାତୃସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାର ପୁଷ୍ଟକର । ତୁମ୍ଭର ଗତଜନ୍ମର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ସାଧନ କର । ବତ୍ସ ନୀଳମଣି, ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାଭାବିକ ଉତ୍ତେଜନା ଶଙ୍ଖ । ସେ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ସ୍ୱଦେଶର ପ୍ରାଣ ଓ ଆତ୍ମାକୁ ସ୍ପର୍ଶକରୁ; ଅର୍ଦ୍ଧସୁପ୍ତ ଉତ୍କଳ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠୁ ।

ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର କଳେବର ବୃଦ୍ଧିରେ ବିଦ୍ୟାରତ୍ନଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ସଂକ୍ଷେପରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଯୋଗଜନ୍ମା ନୀଳମଣିଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ନାନା ଭାବରେ କୃତଜ୍ଞ । ତାଙ୍କରି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ ମୁଁ ଗଞ୍ଜାମ ଯାଇ ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ପ୍ରକାଶିତ 'ଶ୍ରୁତବୋଧିନୀ' ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ହୋଇଥିଲି । ସେ ବରାବର ମୋ ଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତକ ଲେଖାଉଥିଲେ । ମୋର କେତେ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ତାଙ୍କରି ଯନ୍ତ୍ରରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ମୋତେ ସାନ ଭାଇ ପରି ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ଉତ୍ସାହ ମୋ ହୃଦୟରେ ଅଦ୍ୟାପି ମୁଦ୍ରିତ ରହିଅଛି । ସେ କାଳର ବନ୍ଧୁତା, ଉତ୍ସାହ, ସହାନୁଭୂତି ଏବେ ଦୁର୍ଲଭ ହୋଇଅଛି । ନୀଳମଣିଙ୍କ ବୃହତ୍ ଜୀବନଚରିତ ପୁସ୍ତକ ଲିଖିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କେହି ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଜୀବନଚରିତ ଲେଖିଲେ ମୁଁ ବିଶେଷ ସୁଖୀ ହେବି; କିନ୍ତୁ ସେ ସୁଖାନୁଭୂତି ମୋ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ଘଟିବ ପରି ଜଣାହେଉ ନାହିଁ । ତାହା ଶୀଘ୍ର ନ ହେଉ ପଛକେ; ମାତ୍ର ଦିନେ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ, ଏ ଭରସା ମୁଁ ରଖିଅଛି । ଉପସଂହାରରେ ମୁଁ ଏତିକି କହି କ୍ଷାନ୍ତ ହେଲି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଫେରନ୍ତା ଯାତ୍ରୀ

—୧—

ଜଗଜୀବନ ପଣ୍ଡା ଜଣେ ଖାଣ୍ଟି ଅଷ୍ଟାବଧାନୀ, ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରଶଂସାରେ ତାଙ୍କ ପରମଶତ୍ରୁ ବି ଈର୍ଷା କରିବ ନାହିଁ । ସେ ଏକସମୟରେ ଅନେକ ଆଡ଼େ ମନ ଦେଇପାରନ୍ତି । ମାଳା ଜପୁ ଜପୁ କେତେ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କେତେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଯାଏ—କେତେ ଫାଳକଇଁଆ ଉଡ଼ିଯାଏ—ତେଣେ ବାଡ଼ିରେ ଗୋରୁ ପଶିବା ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଥାଏ—ବାଛୁରି ଦୁଧ ପିଇଯିବା ପ୍ରତି ନିଘା ଥାଏ—ସୁଝିବା ଋଣ କଅଣ ହେବ, ସେ ଚିନ୍ତା ମନ ମଧ୍ୟରେ ନାଚୁଥାଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ମନ ଭିତରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନେକ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ବି ଚଳିଥାଏ । ପଣ୍ଡା ଏତେ ଆଡ଼େ ମନ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମପଦରେ ଅଖଣ୍ଡ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଥାଆନ୍ତି । ଧନ୍ୟ ସାଧନା ! ଏଭଳି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ସାଧକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପଣ୍ଡା ଏବଂ ସେକାଳର ଜନକ ଋଷିଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁନିଆରେ କେହି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ସେଭଳି ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ ଗଢ଼ିବାକୁ ବିଧାତା କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବୟସ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେତେ ବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି । ପ୍ରୌଢ଼ତ୍ୱସୁଲଭ ସ୍ଥୂଳତା ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଆଶ୍ରୟରେ ଧନ୍ୟ ହେଲାଣି । ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ୟାମଳ । ମୁଣ୍ଡଟି ଠିକ୍ ପିଠା ବୋଇତାଳୁ ପରି ଚେପା । ତାହାର କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳରେ ଚାରି ଆଙ୍ଗୁଳି ମୋଟରେ କେଶଗୁଏ ଚୁଟୁକି ଅଛି । ଅଲବାଇଲା ଇସ୍କୁଲିଆ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ କୁହାଳିଆ ଧରିଲେଣି । ବାପ ଖୁଡ଼ୁ ତାଙ୍କୁ ତ ଖାତିର କରନ୍ତି ନାହିଁ, ପୁଣି ବୟୋଽଧିକ ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଟାହି-ଟାପରାରେ ଉଡ଼ାଇଦିଅନ୍ତି । ସେହି ଅବାଧ ସ୍ୱେଚ୍ଛାବୃତ୍ତି ଛୋକାଗୁଡ଼ାକ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଚୁଟୁକିଯୁକ୍ତ ମୁଣ୍ଡଟି ଦେଖି 'ଠ' ଅକ୍ଷର ଉପରେ ରେଫ ଚଢ଼ିଛି ବୋଲି କହି ରସିକତା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ପଣ୍ଡାଙ୍କର ହୃଦେ ବାଦ୍‌ସାହି ନିଶ ଅଛି । ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ନିଶଯୋଡ଼ାକ ବେଶ୍ ମାନେ । ନିଶ ସଙ୍ଗରେ ମଗଜର କି ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଂଯୋଗ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି କେଜାଣି, ତାକୁ ନ ମୋଡ଼ିଲେ ମଗଜ ଭିତରେ ବୁଦ୍ଧି ଫୁରିପାରେ ନାହିଁ । ରଜନୀ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିଚ୍ଛେଦ ସହିପାରେ—ଧରଣୀ ବସନ୍ତର ବିଚ୍ଛେଦ ସହିପାରେ—ମାଲେରିଆ ଜ୍ୱର କୁଇନାଇନର ବିଚ୍ଛେଦ ସହିପାରେ; ମାତ୍ର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ନିଶଯୁଗଳ ବାମହସ୍ତର ବିଚ୍ଛେଦ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପଣ୍ଡା ନାମରେ ଜଗଜୀବନ ହେଲେହେଁ ନିଜ ଜୀବନ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକ ପରିଚୟ ଥିଲା । ନାମ ସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହାରର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଏ । ଚୋରର ନାମ ସାଧୁ ହୋଇପାରେ—ଲୋକପୀଡ଼କ ଅତ୍ୟାଚାରୀର ନାମ ଦୀନବନ୍ଧୁ ହୋଇପାରେ—ହତ୍ୟାକାରୀର ନାମ କୃପାସିନ୍ଧୁ ହୋଇପାରେ । ସୁତରାଂ ବ୍ୟବହାର ନାମର ପ୍ରତିକୂଳ ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ପଣ୍ଡାଙ୍କ ନାମ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରର ଅନୁକୂଳ ନ ଥିଲା ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ପ୍ରତିକୂଳ ଥିଲା ବୋଲି ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ସାହସୀ ହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ନିପୁଣ ହସ୍ତ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ ଲାଗିବ, ତାହା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯିବ—ଏ ଅମୂଳ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତିଗତ । ପାଣିମୁଣ୍ଡାକ ନିଜେ ନ ଛାଙ୍କି ଅନ୍ୟ କେହି ଛାଙ୍କିଲେ ସେଥିରେ ଦୋଷ ରହିଯିବ । ସ୍ଥୂଳତଃ ତାଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହାତ ସହଁରେ ନ ଲାଗେ, ତାହା ଦୋଷଯୁକ୍ତ । ସେ ଦୋଷ ଆଉ ସୁଧୁରିବାର ଆଶା ନାହିଁ । ପୁଣି ଦୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ତାରତମ୍ୟ ଅଛି, ଏ ଧାରଣା ତାଙ୍କର ମୂଳରୁ ନ ଥିଲା । ଗୋହତ୍ୟା କଲେ ଯେଉଁ ଦୋଷ ହୁଏ, ଚମୁଟେ ଲୁଣ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ବି ସେହି ଦୋଷ ହୁଏ । ଚିରରୋଗୀ ରୋଜ୍ ଔଷଧ ଖାଇଲା ପରି ଦୋଷ ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ଦିନରେ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ତାଙ୍କ ପରିବାର ତାଙ୍କଠାରୁ ଗାଳିଖାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଗାଳି ନ ଖାଇଲେ ସେମାନେ ବିଗିଡ଼ିଯିବେ; ରୋଜ୍ ନ ମାଜିଲେ ବାସନରେ କଳଙ୍କି ଧରିଯାଏ । ସେ ହୁକୁମ ଦେବେ, ଆଉ ସମସ୍ତେ ତାହା ପାଳନ କରିବେ—ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ସଂସାର ଆଇନର ପ୍ରବଳ ପ୍ରଥମ ଧାରା ! ବିଧାତା ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ ଗୁଣ ତାଙ୍କୁ ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ଗୁଣଟି ତାଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ସେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଖଣଖଣିଆ ତୁଣ୍ଡ ପାଇଥିଲେ ଯେ, ଘର ଭିତରେ ବସି କଥା କହିଲେ ସାହିପଡ଼ିଶାଙ୍କର ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ତିଳେମାତ୍ର ବାଧା ଘଟେ ନାହିଁ ।

ସବୁବେଳେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାବଧାନ ହେବା ଉଚିତ, ଏହା ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ଉପଦେଶ । ଜଣେ ଜଣେ ମାତ୍ରାକୁ ବଳିଯାଇ ଅତିରିକ୍ତ ସାବଧାନୀ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜଗୁଜୀବନ ସେହି ଦଳର ପଟ୍ଟନାୟକ-ସ୍ଥାନୀୟ ଥିଲେ । ସେ ଅପବ୍ୟୟ ସହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାହାରିକୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନଷ୍ଟ କରିବାର ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଫାଟିଯାଏ । ଥରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଜଣେ କୁଣିଆ ଆସିଥିଲା । ସେ ଭାତ ଖାଉଥିବାବେଳେ ପରିଷ୍ଟ କୈବାଡ଼ ପହଞ୍ଚିଯାଇ ଦେଖିଲେ ଥାଳୀ ଚାରି ପାଖରେ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡେ ଭାତ ଛିଟୁଡ଼ି ହୋଇପଡ଼ିଅଛି । ସେ ଆଉ ସହିପାରିଲେ ନାହିଁ, ସେଠାରୁ ଚାଲିଆସି ନିରୋଳାରେ ଭେଁ ଭେଁ ହୋଇ କାନ୍ଦପକାଇଲେ । ସେଦିନ ରାତିରେ ନିଜର ଆହାର ବନ୍ଦ କଲେ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତିପୂରଣ ହେଲା—ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେଲା ।

—୨—

ଜଗୁଜୀବନ ବହୁକାଳରୁ ବିପତ୍ନୀକ । ତାଙ୍କର ବତିଶ ବର୍ଷ ବୟସ ସମୟରେ ପତ୍ନୀବିୟୋଗ ଘଟିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପତ୍ନୀ-ବିୟୋଗ ବ୍ୟଥା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆଉ ନାହିଁ । ସୁଦକ୍ଷ ବୈଦ୍ୟକାଳର ମହା ବ୍ୟଥାହର ତୈଳରେ ସେ ବ୍ୟଥା କେଉଁ ଦିନୁ ହରିଗଲାଣି । ତାଙ୍କ ପରି ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କର ବୟସରେ ଜାୟାଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କରିଥାଆନ୍ତେ; ମାତ୍ର ପରିଷ୍ଟ ସେ ଶ୍ରେଣୀୟ ନ ଥିଲେ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—'ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ ବିବାହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କାହିଁକି ନା, ପୁତ୍ର ପିଣ୍ଡଦାନ କରିବ । ବତିଶ ବର୍ଷ ଅସି କଟିଗଲା, ବିଧାତା ତ ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ ଘଟାଇଲା ନାହିଁ । ଶେଷ ଦିନ ଆଉ କେତେ ଦୂରରେ ଅଛି, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ବି ଥାଇପାରେ । ତେବେ ଏହି କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ଗୋଟାକୁ ବେକରେ ବାନ୍ଧି ତାହାର ଜୀବନ ମାଟି କରିବ କାହିଁକି ? ଆସିଥିଲି ଏକା, ଯିବି ଏକା, ମଝିରେ ଅଡ଼ାଇ ଦିନ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସଙ୍ଗୀ କରିବା ଅଉ କି ଦରକାର ? ଏହିପରି ଭାବି ସେ ଆଉ ବିବାହ କଲେ ନାହିଁ । ଯୌବନରେ ସେ ସୁନାରୁପାର ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବସାୟ କରି ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସାମାନ୍ୟ ମୂଳଧନରେ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସତ୍ୟତା ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼-ଲୋକ କରିଦେଲା । ସତ୍ୟତା ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରାଣ । ସତ୍ୟ, ନିଷ୍ଠା ସହ ବ୍ୟବସାୟ କଲେ କଦାପି ବ୍ୟର୍ଥ-କାମ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ପତ୍ନୀବିୟୋଗ ପରେ ଜଗୁଜୀବନ ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ିଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏଣିକି ଉପାର୍ଜିତ ଟଙ୍କା କରଜ ଲଗାଇଦେଇ ତାହାର ସୁଧରେ ସଂସାରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୂଳରେ ହାତ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘରେ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ସେ ଓ ବିଧବା ବଡ଼ଭଉଣୀ ନିଃସନ୍ତାନା ଗୁଣୀ ଦେଈ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନ ଥିଲେ । ଧନର ବୈରୀ କୁଟୁମ୍ବ ସିନା ! ଯାହାର କୁଟୁମ୍ବ ନାହିଁ, ତାହାର ଅଧିକ ବ୍ୟୟର କି ଆବଶ୍ୟକ ? ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ପରିଷ୍ଟଙ୍କ ଘରେ ଆଉ ଜଣେ କୁଟୁମ୍ବ ବଢ଼ିଅଛି—ସେ ତାଙ୍କ ମାଉସୀ ପୁଅ ଭାଇର ନାତୁଣୀ କନକ । ସେ ଏବେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବୃଦ୍ଧ ପରିଷ୍ଟଙ୍କ ଗଳଗ୍ରହ ହୋଇଅଛି । କନକ ପିତୃ-ମାତୃହୀନ । ପିତାମହ ତାହାର ଏକମାତ୍ର ଅଭିଭାବକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ମୁକୁନ୍ଦ । ସେ ବଡ଼ ଗରିବ ଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ କନକକୁ ଘେନି ପରିଷ୍ଟଙ୍କ ଘରେ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ; ମାତ୍ର କାଳ ବ୍ୟାଧିହସ୍ତରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ— ଛଅମାସ ପରେ ରୋଗ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୁଲି ସେ ପରଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ । କନକର ଆଉ ଆଶ୍ରୟ କେହି ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ସେ ପରିଷ୍ଟଙ୍କ ଘରେ ରହିଲା । ତାଙ୍କୁ ସେ ଠାକୁରବାବା ବୋଲି ଡାକେ ।

ବନ୍ଧ୍ୟା ରାଣୀ ଦେଈ କନକକୁ ମାତାଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । କନକ ତାଙ୍କୁ ମାଆ ବୋଲି ଡାକେ । ବନ୍ଧ୍ୟାର ଚିରତୃଷାତୁର ହୃଦୟ ସେହି ମାଆ ଶବ୍ଦରୁ ଆକଣ୍ଠ ଅମୃତ ପାନ କରି ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇଉଠେ । ବୁଢ଼ା ଏତେଦିନ ଯାଏ ରନ୍ଧାବଡ଼ା କରୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏଣିକି ଆଉ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ବସି କହୁଥାନ୍ତି, କନକ ରାନ୍ଧେ । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ କନକକୁ ନିଜର ମନୋମତ କରି ଗଢ଼ିନେଲେ । ଏକାଦଶ-ବର୍ଷୀୟା କନକ ପରିପକ୍ୱ ଗୃହିଣୀ ପରି ଘରର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକାକିନୀ କରେ । ବୁଢ଼ା ସହଜ ସହଜ ଛୋଟିଆ କାମ କରି ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ; ମାତ୍ର କନକ ତାଙ୍କୁ କିଛି କରିଇଦିଏ ନାହିଁ । ସେ କହେ—"ଇସ୍, ଭାରି କାମ ତ ! ଏକା ମୋତେ ଲଅନ୍ତୁ । ତୋର ବଳ ବୟସ ଅଛି ଯେ, ତୁ ଶୁଖିଲା ହାତରେ ଆଉ କାମ କରିପାରିବୁ ?" କନକ ଏପରି ଶୃଙ୍ଖଳାରେ କାମ କରେ ଯେ, ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରହରକରେ କରିବ, ସେ ତାକୁ ଘଣ୍ଟାକରେ କରିଦେଇ ବସେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଖିଆପିଆ ଶେଷରେ ସେ ଖାଏ । ତହୁଁପରେ ଆସି ବୁଢ଼ୀ ରାଣୀ ଦେଈଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ହାତ ବୁଲାଇଦିଏ । ବୁଢ଼ୀ ତାକୁ ଆଦରରେ କୋଳକୁ ଟାଣିନେଇ ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ପିଠିରେ ସ୍ନେହ-କୋମଳ ମାତୃହସ୍ତ ବୁଲାଇ ଦେଉ ଦେଉ "ଭଗବାନ୍, ମୋ ମାଆକୁ ରାଜରାଣୀ କର—ବାପ ମାଆ ଛେଉଣ୍ଡୀଟିକୁ ସହସ୍ରବର୍ଷ ଆୟୁଷ ଦିଅ"—ଏହିପରି କେତେ କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତି । କନକର ରୂପ ଯେପରି, ଗୁଣ ବି ସେହିପରି । ତାର କାମର ସାଠଣା ଓ ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ତାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି—ଆଦର ସ୍ନେହ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଗାଆଁ ମାଇପେ ଝିଅ ଝିଅଙ୍କୁ କାମପାଇଁରେ ତଅସବା ବେଳେ କନକକୁ ଉପଲକ୍ଷ ଦେଇ କହନ୍ତି—"ଝିଅ ଏକା କନକ । ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀ ତ ! ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ତାକୁ ଉପମା ଦେବାକୁ ନାହିଁ । କାମଦାମ ସେମିତି, ଲାଜ ସରମ ବି ସେମିତି । ରୂପରେ, କାମରେ, କଥାରେ, ଚାଲିରେ, ଚାହାଣିରେ—କେଉଁ କଥାରେ ତାକୁ କିଏ ବାଛିବ ? କଣ୍ଡେଇ ପରି କେଡ଼େ ଝିଅ ଲୋ ମାଆ, ତା ଉପରେ ପୁଣି ଏତେ ଗୁଣ ? ଝିଅ ହେବ ତ ତାହାରି ପରି ଝିଅ ହେବ, ନ ହେଲେ ଦାଣ୍ଡିଅଦେଈ, ଦାଣ୍ଡିଆପାଟୀ, ଅଣ୍ଡିଅଚଣ୍ଡୀ, ଢଳଅନ୍ତୁଣ୍ଡୀ, ଗଦେଇ, ଗୁରୁସି କାହାଣେ ଜନ୍ମକରି ଲାଭ କଅଣ ? ବାସ୍ତବରେ କନକର ହାତ ଯହିଁରେ ଲାଗେ, ସେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସୁନ୍ଦର ହୋଇଉଠେ । ତାହାରି ହସ୍ତଗୁଣରେ ପରିଷ୍ଟଙ୍କ ଗୃହ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରି ହସିଉଠିଲା—ଦେବାଳୟ ପରି ପବିତ୍ର ବୋଧହେଲା ଏବଂ ଋଷିଆଶ୍ରମ ପରି ଶାନ୍ତି-ସୁଖମୟ ହୋଇଉଠିଲା । ଜଣ ଜଣଙ୍କ ହାତରେ କି ଅମୃତ ଥାଏ କେଜାଣି, ତାହା ସ୍ପର୍ଶରେ ଶ୍ମଶାନ ତପୋ-ବନ ହୋଇଉଠେ । ସେହିପରି ସୁଲକ୍ଷଣା, ସର୍ବଗୁଣ-ବିଭୂଷଣା କନ୍ୟାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯାହା ଘରେ ଥାଏ, ଜଗତରେ ସେହି ଏକା ଭାଗ୍ୟଧର ।

—୦—

ପରିଷ୍ଟ କନକକୁ କି ଶୁଭକ୍ଷଣରେ, କି ଅମୃତ ନୟନରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଥିଲେ କେଜାଣି, କନକ ଠାକୁରବାବାଙ୍କର ଯେତେ ମନନେଇ କାମ କରେ, ପରିଷ୍ଟ ତାକୁ ତେତେ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ଏହା କନକର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, କି ପରିଷ୍ଟଙ୍କର ଗ୍ରହଦୋଷ—ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ତାଙ୍କ ଆଖିରେ କି ବିଷ ଅଛି କେଜାଣି, କନକର ଗୁଣଗ୍ରାମ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେଖା ସ୍ପର୍ଶରେ ଦୋଷ ହୋଇଯାଏ । ତାହାର କଥାରେ, ଅସ୍ୱରରେ, ବ୍ୟବହାରରେ , ଚାଲିଚଳଣରେ , ଖାଇବାରେ , ଶୋଇବାରେ , ରାନ୍ଧିବାରେ , ବାଢ଼ିବାରେ ଦୋଷ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଠପ୍ରହର ସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ସ୍ଥୂଳରେ କନକର ଦେହ, ମନ, ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା, ଅସ୍ଥି, ମାଂସ, ମେଦ, ରକ୍ତ, ଶିରା, ଉପଶିରା, ଗ୍ରନ୍ଥି, ପେଶୀ ସବୁ ଲାଜୁଆ ଦୋଷରେ ଗଠିତ । ଏହି ପ୍ରଚୁର ଦୋଷବଶ ଯୋଗୁଁ କନକ ବୁଢ଼ଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ଏକାଧିକ ଥର ତିରସ୍କାର ଲାଭ କରେ । ପଦ୍ମ ସବୁବେଳେ କହନ୍ତି—ଏଟା ମୋର କିଏ, କେଉଁଠିରେ ଏ ବୋଝ ମୁଁ କାହିଁକି ବହିବ? ଏ ମଶାଟା କେଉଁଠି ଥିଲା, ଉଡ଼ିଆସି ମୋ କଲିଜାରୁ ରକ୍ତ ଶୋଷଣ କରୁଅଛି । ଏହାର, କି ଏହା ବାପର, କି ଏହା ଚଉଦ-ପୁରୁଷର ମୁଁ କେଉଁ କଲ୍ଲରେ ଧାରୁଥିଲି ଯେ, ଗ୍ରହଣୀ ମୋ ଛାତି ଉପରେ ବସି ଅସୁଲ କରୁଅଛି । ଘାତ ବଳାର ଧାନ ଖୋଇ ପୋଷିବ, ପୁଣି ବାହାଘରରେ ପଚିଶିଏ ଟଙ୍କା ଖରଚ କରିବ—କି, ମୋର ଏତେ ଅପରାଧ କାହିଁକି ? ମୁଁ ମୋର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ କେତେ ଆନନ୍ଦରେ ଥିଲି, ଏ ଆପଦ ମୋତେ କାହିଁକି ? ଆଉ ଅଲକ୍ଷଣୀ କଷ୍ଟନ୍ୟାପୁରନ୍ଧ୍ରୀକ କିଏ ବାହାହେବାକୁ କେଉଁ ତୀର୍ଥରେ ତପସ୍ୟା କରୁଅଛି କେଜାଣି ? ବର ଲଙ୍କାରୁ ଆସିବ ପରା ! ପଦ୍ମ ସବୁବେଳେ ଏହିପରି ଛଟରଛଳା କଟୁକଥା କହନ୍ତି । କେଉଁ ଦିନ କନକ ତାଙ୍କଠାରୁ ଗାଳିଖାଇ ନାହିଁ, ଏପରି ଶୁଭଦିନ ତାହା ଜୀବନ-ପଞ୍ଜିକାରେ ଖୋଜିଲେ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଗାଳିଖାଇ କନକ କାନ୍ଦେ; ମାତ୍ର ତୁଣ୍ଡ ଫିଟାଇ କିଛି କହେ ନାହିଁ । ରାଣୀଦେଈ ତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଜାଣନ୍ତି, ସ୍ୱାମୀ ତାଙ୍କର ଧାନହେଁସରେ କୁଆଥଣ୍ଟ ମରାଇଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କନକ ଲାଗି ସେ ଅନ୍ୟଧ୍ୱଂସ୍ୟ କରୁଅଛି, ତାହା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସହିବ କିପରି ? ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଥାରେ ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ, କଲେ ତାଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିବ ନାହିଁ, ବରଂ ନୀରବ ଭାବରେ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେହି ଅଶ୍ରୁ ଯେ ତାଙ୍କର ତୀବ୍ର ପ୍ରତିବାଦ, ଏ ଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ କନକକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ କହନ୍ତି, "ମାଆ, ମନ କଷ୍ଟ କର ନାହିଁ, ଦୁଃଖ ସହିଥିଲେ ସୁଖ ମିଳେ । ତୁ ଦୁଃଖ ସହି ରହିଥାଆ, ପଛକୁ ସୁଖ ପାଇବୁ । ଦୁଃଖ ଯେ ଦିଏ, ସୁଖ ବି ସେହି ଦିଏ—ଅମାବାସ୍ୟା ପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ନିଶ୍ଚେ ଆସିବ, ଏହା ସଂସାରର ଧାରା ଲୋ ମାଆ ! ତୁହି ତୋ କପାଳ ଫେରିବେ, ତୁ ରାଜରାଣୀ ହେବୁ, ତାହା ମନ ଖରାପ କର ନାହିଁ । ସେ ରାଗ କରି ମାଇପିଙ୍କୁ ପାଆନ୍ତି କେଜାଣି, ସହିବାଟା ତାଙ୍କର ଧର୍ମ । ପିଲାକାଳଟା ବାପମାଆ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଗାଳିରେ ଯାଏ, ମଝି ସମୟଟା ସ୍ୱାମୀ, ଶାଶୁଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଗାଳି ଗଞ୍ଜଣାରେ କଟେ, ଆଉ ଶେଷ କାଳଟାରେ କାମପାଇଟି କରି ନ ପାରିବା ହେତୁ ପୁଅବୋହୂଙ୍କଠାରୁ ଗାଳିଖାଇବାକୁ ହୁଏ—ବିଧାତା ଲେଖନକାର ମାଇପିଲୋକଙ୍କ କପାଳରେ ଏହି ଫଳ ଲେଖିଅଛି । ଅଲଣା ମାଇପି ଜୀବନ ପାଇଁ ସବୁ ସହି ନ ରହିଲେ ଚଳିବ କାହିଁକି ? ଦଣ୍ଡିବା ବଡ଼ପଣ ନୁହେଁ ଲୋ ମାଆ, ସହିବା ଏକା ବଡ଼ପଣ । ଭଗବାନ ସମସ୍ତଙ୍କର ସବୁ ସହନ୍ତି ବୋଲି ସିନା ସେ ଏତେ ବଡ଼ଲୋକ !

ଦିନେ ଦିନେ ପଦ୍ମ କେତେ କୌତୁକ କରନ୍ତି, କେତେ ନବରଙ୍ଗ ବାହାର କରନ୍ତି—କେତେ ଶ୍ଳେଷ ବିଦ୍ରୂପ କରନ୍ତି, ପୁଣି ଦଣ୍ଡେ ବଦଳିଯାଆନ୍ତି । କନକର ରାନ୍ଧଣା ଯେ ଖାଏ, ସେ ପ୍ରଶଂସା କରେ । ସେ ପ୍ରବୀଣା ରାଣୀ ଦେଈଙ୍କ ଶିଷ୍ୟା, ରନ୍ଧନବିଦ୍ୟାରେ ଦୁର୍ବଳ ହେବ କାହିଁକି ? ତା ରାନ୍ଧଣାଟା ଖାଲି ଠାକୁରବାବାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡକୁ ରୁଚେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲୁଣ ଶାଗ କେବେ ଭଲପଣିଆର ଦେଖାପାଏ ନାହିଁ—ବରଂ ସବୁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଖାଇଦିଅନ୍ତି, ଅଥଚ ରୁଚେ ନାହିଁ ବୋଲି କହୁଥାଆନ୍ତି । କନକ ଇଚ୍ଛାଟାରେ ଧୀର କରି ଖାଏ । ଲୁଣ ସିଝିଥିଲେ ବି ଅସିଝା ହୁଏ—ଲୁଣ ଅଧିକ ନ ହୋଇଥିଲେ ବି ଲୁଣିଆ ହୁଏ । ପଦ୍ମ କିଛି ଗୋଟାଏ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧରି ଗାଳିଦେବାର ସୁବିଧା କରି-ନିଅନ୍ତି । କେଉଁ ଦିନ କହନ୍ତି—"ଛି-ଛି-ଛି, ଲୁଣସୁଆଦ ଧୂଆଁ କିଆ, ଗନ୍ଧରେ ନାକ ଫାଟିଯାଉଛି ।" କେବେ କହନ୍ତି, "ଡାଲିଟା ଇମିତି ଲୁଣ ଜହର ହୋଇଅଛି ଯେ, କୁଆ କୁକୁର ବି ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ ।" ଦିନେ ପଦ୍ମ ଖାଉଥିଲେ, ରାଣୀଦେଈ ଆଗରେ ବସି ପଙ୍ଖା ହଲାଇ ମାଛି ତଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ, କନକ ଖଣ୍ଡେ ଛଡ଼ାରେ ଠିଆହୋଇଥିଲା । ପଦ୍ମ ଖାଉ ଖାଉ କହିଲେ—"ଆଃ, ଆଜି ମାଛ ମହୁରଟା ବଡ଼ ସ୍ୱାଦ ଲାଗୁଛି, ଠିକ୍

ଯେମିତି ଅମୃତ ! ଏ ଲୁଣ କଅଣ ଏଡ଼େ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ କନକ ଦେଖୁଛୁ ନା ? ଉଁ ହୁଁ, ମୁଁ ଖାଇଲାକ୍ଷଣି ବାନ୍ତି ହେବ । ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣା ରାଣୀ ଅପାର । ଆଃ, ଲୁଣ ଖାଇ ଚାଟିଆ ଖାଇସିବାକୁ ମନ ହେଉଅଛି ।'' କନକ ଆଉ ସହିପାରିଲା ନାହିଁ, ଅନୁନୟ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—''ମାଛ-ଲୁଣ ମାଆ କାହିଁକି ଖାଇବ, ମୁଁ ରାନ୍ଧିଅଛି, ପରିବେଷଣ କଲି ମାଆଙ୍କୁ ।'' ପରେଶ ଗର୍ଜିଉଠି କହିଲେ—''ହଁ ଲୋ ଝିଅ, ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ । ତୁ ସାତକାଳରେ କେବେ ଇମିତି ସୁଆଦିଆ ଲୁଣ ରାନ୍ଧିପାରିବୁ ନା ?'' ଅନନ୍ତର ରାଣୀ-ଦେଈଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହି ପଚାରିଲେ—''ଅଚ୍ଛା, ସତ କହିଲ ରାଣୀଅପା, କିଏ ରାନ୍ଧିଅଛି ? ମୋ ରାଣଟି ମିଛ କହିବ ନାହିଁ ।'' ରାଣୀ ଦେଈ ନିରକ୍ତ ହେଲା ପରି କହିଲେ—''କାହିଁକି ରେ ଜନ୍ତୁ, ଏତେ ରାଗ କାହିଁକି ? ଏଣିକି ତ ବଳ ବୟସ ହୋଇଗଲା, ଆଖିକି ଝାପସା ମାରିଲାଣି, ଆଉ ମୁଁ ରାନ୍ଧିପାରୁଅଛି ନା ? ଏବେ କନକ ରାନ୍ଧେ, ଆଜି ମାଛମହୁର ବି ସେହି ରାନ୍ଧିଅଛି ।'' ପରେଶଙ୍କ ମୁହଁ କଷା ଖାଇଲା ପରି ହୋଇଗଲା; ମାତ୍ର ସେ ଠାଣି ଛାଡ଼ିବାର ପାତ୍ର ନୁହନ୍ତି, ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିଉଠିଲେ—''ନା, ନା, କେବେହେଁ ନୁହେଁ—କେବେହେଁ ନୁହେଁ, ତୁ ସେରେ କର୍ପୂର ଧରି କହିଲେ ବି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ନାହିଁ । ଛି-ଛି, ତୁ ସେ ନେସିନୀଟାକୁ କେବେ ହାଣ୍ଡି-ଶାଳକୁ ଛାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ, ତାହା ହାତ ଲାଗିଲେ ସବୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ—ଭଲ ବି ଖରାପ ହୋଇଯିବ ।'' ଏହା ଶୁଣି କନକ ମୁହଁ ଶୁଖାଇପକାଇଲା । ରାଣୀ ଦେଈଙ୍କର ନେତ୍ର ଛଳ ଛଳ ହୋଇଆସିଲା ; ମାତ୍ର କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ରାଣୀଦେଈ ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—''ନା ରେ ଜନ୍ତୁ, ସେହି ରାନ୍ଧିଅଛି ।'' ପରେଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲେଉଟିପଡ଼ି କହିଲେ, ''ମୁଁ ସେଇଆ କହୁଅଛି ପରା, ଇମିତି ରାନ୍ଧଣା ମୁଁ ଜନ୍ମକେ ଖାଇ ନାହିଁ । ଛି, ଅଇଁଷିଆ ଗନ୍ଧରେ ନିଶ୍ଚୟ ବି ନାକରେ ଲୁଗା ଗୁଞ୍ଜିବ ।'' ପରେଶଙ୍କର ବହୁରୂପ ଦେଖି ଏତେ ଦୁଃଖ—ଏତେ ଗଞ୍ଜଣା ଭିତରେ ସୁଦ୍ଧା କନକ ହସିପକାଇଲା । ରାଣୀଦେଈ ସୁଦ୍ଧା ନ ହସି ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ହସ ପରେଶ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ପରେଶଙ୍କ ପୂଜା କରିବାବେଳେ ଓ ଖାଇବାବେଳେ କନକର କପାଳ ବାମ ହୁଏ । ସେହି ସମସ୍ତ ହୁଇଟା ତାର ଗାଳିଖାଇବାର ପ୍ରଶସ୍ତ ସମୟ । ପରେଶ ପୂଜା କରୁଥାଆନ୍ତି, ଓ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଅନର୍ଗଳ ଗାଳି ବାହାରୁଥାଏ । କେତେବେଳେ ସେହି ଗାଳିଗୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କର ପୂଜାମନ୍ତ୍ର ହୁଏ । ଖାଇବାବେଳେ ବି ପାଟିରେ ଗାଳି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ, ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ାକ ସେହି ଗାଳିରେ ଗୋଳେଇହୋଇ ପେଟ ଭିତରକୁ ଯାଏ । କନକ ଏହିପରି ଗାଳିଖାଇ ଲାଗି ଯାଏ । ତାହାର ଅନାଥ ହୃଦୟ ଲଜ୍ଜା, ଦୁଃଖ, ଘୃଣା ଓ ଅପମାନରେ ପୂରିଉଠେ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ କେବଳ ଚାହିଁରହେ । ତାହାର ହୃଦୟର ଗୋପନ ବ୍ୟଥା ମୁହଁ ବାଟେ ବାହାରି ନ ପାରି ଆଖିବାଟେ ବାହାରି-ପଡ଼େ ; କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବ, ପୋଡ଼ା ପେଟ ତ ମାନିବ ନାହିଁ । ସେହି ଭୋକବିଷ୍ଟା ଲାଗି ସେ ନତମସ୍ତକରେ ନୀରବ ଭାବରେ ସବୁ ସହିରହେ ।

—୪—

ଜଗନ୍ନାଥବାବୁ ପରେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଧଖିଆ—ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବୋଲାହୋଇ ଅଛି । ବୈରାଗୀ ନାହାକ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଖାତକ । କେଉଁକାଳରୁ ପରେଶଙ୍କର ତାହା ଉପରେ ତିନିଟଙ୍କା ବାକି ଅଛି । ଦିନେ ସେ ତାକୁ ଡାକି କହିଲେ—''ବୈରାଗି, ମୋ ଟଙ୍କା କଥା କଅଣ ତୁ ଭୁଲିଗଲୁ ?'' ବୈରାଗୀ କହିଲା—''ଭୁଲିଯିବ କଅଣ ଅଧିନରକରେ ପଡ଼ିବାଲାଗି ? ତୁମେ ମୋର ଅନ୍ନଦାତା ଯଜମାନ, ତୁମ ଘର ମୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀହାଣ୍ଡି । ତୁମ ଘର ଖୁଦକୁଣ୍ଡାକ ମୋର ଭରସା । ଆଉ ବେଶୀ କଅଣ କହିବି, ମୁଁ ତୁମ ଘରର ଜ୍ୟୋତିଷୀ, ତିନିଟା ଟଙ୍କା କଅଣ ମୋତେ ଶୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ତେବେ ମୁଁ ଖାଲି ଛାଡ଼ିଦେବା କଥା କହୁ ନାହିଁ । ତୁମେ କହିଲେ ତ, ମୁଁ ତୁମର ଖଣ୍ଡିଏ ଆୟୁର୍ଦ୍ଦାୟ ସାଧିଦିଏ, ଆଉ ତୁମେ ମୋତେ ଏ ଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ଦିଅ । ଏଥିରେ ତୁମର ଯେପରି ଗୋଟାଏ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ମୋର ବି ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଉପକାର ହେବ । ବୈରାଗୀ ସେ କାଳରେ ଜଣେ ଡାକୁଆ ଜ୍ୟୋତିଷୀ । ନବାହୁର ଲଗ୍ନ

ନିରୁପଣ ଆଉ କୋଷ୍ଠୀଗଣନା ସେ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ କରିପାରେ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣା । ବୈରାଗୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ଖଡି ପକାଇଲେ ତାହାର ମନକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ସେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଆୟୁଫା ସାଧି ଦେଇଅଛି । ଯେଉଁ ଦଶାର ଯେଉଁ ଫଳ ଲେଖିଛି, ତାହା ଠିକ୍‌ରୂପେ ଘଟୁଅଛି—ତିଳେମାତ୍ର ଅନ୍ୟଥା ହୋଇ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବୈରାଗୀର ଯୋଗ୍ୟତା ଜାଣନ୍ତି । ବୈରାଗୀର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ବୈରାଗୀ କହିଲା—"ତୁମେ ତ ଜାଣ ବାବୁ, କୃଷ୍ଣ ସେବା ନ କଲେ ମୁଁ ପାଠ ଭୁଲିଯାଏ । ସେ ତ ଅଙ୍କ ପାଠ, ଟିକିଏ ଊଣା ଅଧିକ ହେଲେ ସବୁ ମାଟି ହୋଇଯିବ । ତୁମ ଆୟୁଫା କାମ ତିନି ମାସ ଲାଗିବ, ତୁମେ ଏହି ତିନି ମାସରେ ତିନି ଭରି ଅଫିମ ମୋତେ କିଣିଦେବ, ନ ହେଲେ ଭୁଲ ରହିଗଲେ ପଛକୁ ମୋତେ ନିନ୍ଦା କରିବ ନାହିଁ । ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟାକୁ ପରନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ବୈରାଗୀକୁ ବି ତାହାର ଯୋଗ୍ୟତା ପାଇଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି । ସେ କହିଲେ, ତିନି ତୋଳା କାହିଁକି, ମୁଁ ତୋତେ ଛଅ ତୋଳା ଜଳାମାଣିକ କିଣିଦେବି । ତୁ ମନ ଥୟକରି ଲେଖିବୁ । ଦିନ, ବାର, ବେଳ ଠିକ୍ ଠିକ ଘଟିଲା ପରି ଗଣନା କରିବୁ । ତୁ ଲେଖିସାରିଲେ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା କଥା ପରୀକ୍ଷା କରି ବୁଝିବି, ସତ ହେଲେ ଗୋଟାଏ ମାଣିଆବନ୍ଧୀ ପାଟଫଣିଆ ଯଥା ପୁରସ୍କାର ଦେବି ।" ଏହା ଶୁଣି ବୈରାଗୀ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ ସେହି ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବ ବୋଲି କହି ଚାଲିଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲା—କି ଶୁଭ ମାହେନ୍ଦ୍ର ବେଳରେ ଆଜି ଘର ପାହିଥିଲା !

ଜଗୁ ସାବନ୍ତଙ୍କ ତାଳ, ଗଞ୍ଜଣା, ଅଣହେଲା ମଧ୍ୟରେ କନକ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢିଉଠିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ କ୍ରମେ ସେ ବିବାହଯୋଗ୍ୟା ହେଲା । ଦେହରେ ଯୌବନର ଶ୍ରୀ ଫୁଟିଉଠିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ରାଣୀଦେଈ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଉଠିଲେ; କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବେ ମନେ ମନେ ଦହିହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କନକ ତାଙ୍କର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାକୁ ଝିଅ-ଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବନ୍ଧ୍ୟା ହୃଦୟ ତାକୁ ଝିଅ ବୋଲି ଲୁଣ୍ଠାଇ ଧରିଅଛି, ଗୋଟାଏ ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ମୋହ ପାଶରେ ସେ ଆପେ ଆପେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନ ଯେ କନକ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବ—ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ସ୍ନେହ-ପାଶ ହୁଗୁଳେ ନାହିଁ, ହୁଗୁଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ସ୍ନେହ ଗୋଟାଏ କି ବାଷ୍ପ କେଜାଣି, ସେ ଦେହରେ ପଶିଲେ ଆଉ ବାହାରେ ନାହିଁ । ରାଣୀଦେଈ କନକ ବିବାହ କଥା ଭାଇଙ୍କି କହିବେ ବୋଲି ଅନେକ ଥର ବାହାରିଲେଣି; ମାତ୍ର କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ବାହାରୁ ଅଟକିଯାଏ । ଏହିପରି ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ଦିନେ ସାହସ ଧରି କହି-ପକାଇଲେ । ପରନ୍ତୁ ଖାଇସାରି ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇ ବିଶ୍ରାମ କରୁଥିଲେ । ରାଣୀଦେଈ ଆସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ବସିଲେ । ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କର ଏକଥା ସେକଥା ନାନା ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ହେଲା । କେତେକ କ୍ଷଣ ପରେ ରାଣୀଦେଈ ଅତି କୋମଳ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ଭାଇ, ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି, ତୁ ରାଗିବୁ ନାହିଁ ତ ?" ଭୋଜନ ଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ଇଚ୍ଛା ଅଧିକରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ସେଥିରୁ ବା ବାହାର ହେବେ କାହିଁକି ? ସେ ମୃଦୁ ହସି କହିଲେ—"ରାଗିବି କାହିଁକି, କଅଣ କହିବୁ କହ ।" ରାଣୀଦେଈ କହିଲେ—"କନକ ତ ବଡ଼ ହୋଇଉଠିଲା, ତା କଥା କଅଣ କରୁଅଛୁ ? ତୋ ଛଡ଼ା ତାର ଆଉ ଆଶ୍ରୟ କିଏ ଅଛି ? ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ଅନ୍ୱେଷା କର, ବୈଶାଖ ମାସବେଳକୁ ତାକୁ ଉଠାଇଦେବା, ସେ ବୋଝ ତୋହର ମୁଣ୍ଡରୁ ତ ରେ ଯିବ ! ତୁ ନ କଲେ ଆଉ କିଏ କରିବ ? ଈଶ୍ୱର ଛତ୍ରମୂଳ ଆଶା ଅଛି, କନକର ତାହା ବି ନାହିଁ । ସେ ଆଉ କାହିଁକି ଯିବ ? ବେଶୀ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ, ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପରେ ଫଳଟାଏ ଫୁଲଟାଏ ଦେଇ ପାଣି ଠେକିଏ ଗଢ଼େଇଦେ । ସେ ହାତକୁ ବି ହାତ ହୋଇଗଲେ ତୁ ଖଲାସ୍—ତୋତେ ଆଉ କେହି ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ବାଟ ନ ଥିବ । ମୋ ସୁନା ଭାଇଟା, ତୁ ଏତିକି କର ।" ପରନ୍ତୁ ଶୋଇକରି ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାଙ୍କ ରକ୍ତରେ ଝଡ଼ ଚହଲିଗଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ; ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ବସି କହିଲେ—"ଓଃ, କନକକୁ ବାହା ନ ହେଲେ ମୋତେ କିଏ ତର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ନେଇଯିବ ଯମ ? ସେ ଗାତକୁ ଯାଉ ବା ଚୁଲିକି ଯାଉ, ମୋର କଅଣ ଗଲା ? ସେଠା ମୋର କିଏ ଯେ, ତାହା ଲାଗି ମୁଁ ଏତେ କରିବାକୁ ଯିବି ? ରୂପ ଦେଖିଲେ ତ ଶିଆଳ କୁକୁର ବାଣ୍ଟି କରି ମରିବେ, ସେଠାକୁ ପୁଣି ବାହାହେବ କିଏ ? ତୁ ଏମିତି କଥା ମୋତେ କହିବୁ ନାହିଁ । ମୋତେ ତାହା ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏ ତୋର କଥା ନୁହେଁ ଅପା—ତୋ ମୁହଁର କଥା ।" ଏହା କହି ଭଉଣୀ ଆଡ଼କୁ ପିଠି କରି ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦେଈ ଆଉ କିଛି ନ କହି ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଉଠିଗଲେ ।

—୫—

ଠିକ୍ ଛଅମାସ ପରେ ବୈରାଗୀ ନାହାକ ଆୟୁର୍ଫା ବଡ଼ାଟି ଆଣି ପରିଛଙ୍କ ପାଖରେ ଥୋଇଦେଲା । ପରିଛ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ ବୈରାଗୀର ତେର ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ବୈରାଗୀ ତାହାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଗରୁ ପାଇସାରିଅଛି । କେତେଟା କଥା ପରୀକ୍ଷା ହେଲା ପରେ ଯୋଡ଼େ ଲୁଗା ପାଇବ । ସେ କଥା ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ନୁହେଁ, ଆଗେ ପରୀକ୍ଷା ସରୁ, ପଛକୁ ଦେଖାଯିବ । ତେବେ ବୈରାଗୀ ଆୟୁର୍ଫା ଧରି ଆସି ଶୂନ୍ୟହାତରେ ଫେରିଗଲେ କଥାଟା ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର ହେବ ଭାବି ପରିଛ ତାକୁ ଦୁଇସେର ଚାଉଳ ଏବଂ ଅଣେ ପଇସା ଦେଇ ବିଦାୟ କରିଦେଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ପରିଛ ନିଜେ ଆୟୁର୍ଫା ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ନାନା ଧନ୍ଦା ହେତୁ ଅଧିକ ଅବସର ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ—ଗୀତା ପଢ଼ିଲା ପରି ଦିନରେ ପଦେ ଲେଖାଏଁ ସେ ପଢ଼ନ୍ତି । କନକକୁ ଗାଳିଦେବା ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ନିତ୍ୟକର୍ମ ଥିଲା । ତାହା ଉପରେ ଆୟୁର୍ଫାପାଠ ଆଉ ଗୋଟାଏ ନିତ୍ୟକର୍ମ ହେଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦୁଇମାସ ଗତ ହୋଇଗଲା, ତେବେ ବି ଆୟୁର୍ଫା ପଢ଼ା ସରିଲା ନାହିଁ । ଛଅମାସ ପରେ ଆୟୁର୍ଫା ପଢ଼ା ଶେଷ ହେଲା; ମାତ୍ର ଶେଷ ଧାଡ଼ିଟି ପଢ଼ିଲାକ୍ଷଣି ପରିଛଙ୍କ ଛାତି ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇଉଠିଲା, ହାତ ଥରିଉଠିଲା, ଆୟୁର୍ଫାବଡ଼ା ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ କମ୍ପିତ ହସ୍ତରେ ଉଠାଇନେଇ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସହିତ ପୁଣି ଥରେ ପଢ଼ିଲେ । ଉଃ, କି ସର୍ବନାଶର କଥା ! ଶେଷରେ ଲେଖାଅଛି—"ସନ ୧୩୧୦ ସାଲ ଫଗୁଣମାସ ଏଗାର ଦିନ ବେଳ ୨୫ ଦଣ୍ଡ ୧୩ଲତା ସମୟରେ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରୟାଣ ଘଟିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବେ ।" ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ପରିଛଙ୍କ ଆଖିକୁ ଆଉ ପୂର୍ବପରି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ—ଘୋର ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ବିଜୁଳି ମାରିଲେ ଯେପରି ବାଟ ଦେଖାଯାଏ, ପରିଛ ଆଖିରେ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ାକ ସେହିପରି ଦେଖାଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷଣକେ ଦୀପ୍ତ, କ୍ଷଣକେ ଲୁପ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ସେହିହେତୁ ତେରଶହ ଦଶସାଲକୁ ସେ ତେରଶହ ଏକସାଲ ବୋଲି ପଢ଼ିଲେ । ଆଖି ଭଲରୂପେ ମଳି ଲୁଗାରେ ଛାପି ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ିଲେ—ସେହି ତେରଶହ ଏକସାଲ । ଶୂନଟା ବୁନ୍ଦା ପରି ସାନ ଥିବାରୁ ପରିଛଙ୍କ ଆଖିରେ ସେ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଯେତେ ଥର ପଢ଼ିଲେ ସେହି ତେରଶହ ଏକସାଲ । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଆକାଶ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା; ମସ୍ତିଷ୍କର କ୍ରିୟା ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୋଇଗଲା । ଅନେକ କ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଥକାହୋଇ ବସିରହିଲେ । ତହିଁପରେ କିଛି ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ମନେ ମନେ କହିଲେ—ତେରଶହ ଏକସାଲ ଫଗୁଣମାସ ତ ଆଉ ପାଞ୍ଚମାସ ରହିଲା, ତେବେ କଅଣ ମୋର ପରମାୟୁ ଆଉ ପାଞ୍ଚମାସ ଅଛି ? ତେବେ ତ ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟା ଘୋଟି ଆସିଲାଣି । ବିସର୍ଜନର ବାଦ୍ୟକୁ ମୁଁ ଆବାହନର ମନ୍ତ୍ରପାଠ ମଣୁଥିଲି ! ହାୟ, ଏତେ ସବୁ ସରିଲା । ଆଶାଭରସା, ମାୟାମମତା, ଲୋଭମୋହ ସବୁ ଶେଷ । ଅତୀତର ଅନୁଶୋଚନା ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ଭାବନା ଏବେ ସବୁ ମରିଯିବ । ବାଟରେ ଆସି ଠିଆ ହେଲିଣି, ଅଥଚ ହାତରେ ପାଥେୟ କଡ଼େ କଉଡ଼ି ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ହାୟ, ମୋର ଗତି କଅଣ ହେବ ? ବିଷୟମଦରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ମୁଁ ଜନ୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭୁଲିଯାଇଅଛି । ଧିକ୍, ଶତ ଧିକ୍ ମୋତେ ! ମୁଁ ମାଲୁଗଣ୍ଡକୁ ନ ମଲି କାହିଁକି ? ଖାଲି ହେଲାରେ ତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦିନ ଗଲା, ତାହିଁ ତାମ କଅଣ କରୁଅଛି ? ଶେଷଦିନ ମହାକାରବାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କଅଣ କହିଅଛି ବୋଲି କହିବ ? ସଂସାରଂର ସାର କିଛି ନାହିଁ, ସବୁ ମିଛମାୟା—ଏହା ନ ବୁଝିଲି କାହିଁକି ? ହାୟ, ଏ କି ମୋହ, କି ଭ୍ରାନ୍ତି ! ଯାହାକୁ ମୋର ମୋର କହୁଥିଲି, ସେ ତ ମୋର ନୁହେ । ଆଖି ବୁଜିଲେ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ! ତେତେବେଳେ ମୋର କିଏ, ନା ମୁଁ କାହାର ? ଲୋଭ କରି ଧନ ଅର୍ଜିଲି କାହିଁକି ? ସେ ଧନ କିଏ ଭୋଗ କରିବ ? ହେ ଭଗବାନ, ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ତୁମ୍ଭର ଏତେ ଅନୁକମ୍ପା କାହିଁକି ? ସେ ବିଚରା ତ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ କିଛି ଦେଶଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ପୃଥିବୀକୁ ଆସି ନାହିଁ—ତୁମ୍ଭେ ତାକୁ ପଠାଇଛ ସିନା ! ଯେବେ ପଠାଇଲ, ତେବେ କେତେ ବର୍ଷ ପାଇଁ ପଠାଇଲ ତାହା ଲୁଚାଇଲ କାହିଁକି ? ନିଜର ପରମାୟୁ ଜାଣିଥିଲେ ସେ ଏତେ ପାପ, କୁକର୍ମ କରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଭୟ କରନ୍ତା । ଶେଷଦିନ ଯେତେ ନିକଟ ହୋଇ ଆସୁଥାଆନ୍ତା, ମାୟାଜଞ୍ଜାଳ ପାଖରୁ ସେ ସେତେ ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଉଥାଆନ୍ତା । ମାନବକୁ ଆୟୁଙ୍କ କହିଥିଲେ ତୁମ୍ଭର କଅଣ ବା କ୍ଷତି ହୋଇଯାଇଥାଆନ୍ତା ? ମନୁଷ୍ୟର ସାବଧାନ ହେବାର ବାଟ ସୁଦ୍ଧା ତୁମ୍ଭେ ରଖି ନାହିଁ ।" ପରିଛ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଏହା କହୁ କହୁ ହଠାତ୍ ଜିହ୍ୱା ଦଂଶନ କରି କହିଲେ—"ଛି ଛି, ମୁଁ ମୂଢ ଭଗବାନଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଶିଖାଇବାକୁ ଯାଉଅଛି । ବୋଲିକଥା ମନ ନୁହେ—ବୁଦ୍ଧିବିଦ୍ୟା ସାହସ ବି ଉଣା ନୁହେ । କ୍ଷମାକର ଦୟାମୟ ! ତୁମ୍ଭ କର୍ମର ସମାଲୋଚନା କରି ମୁଁ ନିଜ ପାଖରେ ନିଜେ ଲଜ୍ଜିତ । ମୋର କୃତକର୍ମ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶାସ୍ତି ଦେଲାଣି । ତୁମ୍ଭ ମଙ୍ଗଳ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ମଙ୍ଗଳ ଏକା ଥାଏ ମଙ୍ଗଳମୟ ! ମୁଁ ପାମର ତୁମ୍ଭ ମହିମା କଅଣ ବୁଝି-ପାରିବି ?" ପରିଛ ଏହିପରି ସୁଡ଼ାଏ ଅନୁତାପ କରିହେଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ହଠାତ୍ ଭୟ ପଶିଗଲା । ମୃତ୍ୟୁକୁ ବା କାହାର ଭୟ ନାହିଁ ? ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କ ମନ ବି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଧର୍ମମୁଖୀ ହୋଇଉଠିଲା । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ମନକୁ ସୁପଥକୁ ଆଣି ମୃତ୍ୟୁଚିନ୍ତା ପକ୍ଷରେହିଁ ସହଜ ଓ ଆଶୁ ସୁସାଧ୍ୟ । ପରିଛ ଏ କଥା କାହାରି ପାଖରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଖୁବ୍ ଗୋପନ ରଖିଲେ ।

—୨—

ପରିଛ ମୃତ୍ୟୁ ନିମନ୍ତେ ଭିତରେ ଭିତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ, ପୃଥିବୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ଶେଷ କରିପାରନ୍ତି, ସେତେ ମଙ୍ଗଳ, ସୁତରାଂ ସେହି ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଗିଲେ, କରଜ ଲାଗିଥିବା ଟଙ୍କାସବୁ ଆଦାୟ କଲେ ; ଖାତକମାନଙ୍କୁ ସୁଧସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ମୂଳ ଟଙ୍କାରୁ ବି କିଛି କିଛି ସେ ଛାଡ଼ି-ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ଅପୂର୍ବ ଦୟା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ; ମାତ୍ର କାରଣ କିଛି ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । କେତେ ଲୋକ କେତେ ଅନୁମାନ କରିଗଲେ । କେହି କହିଲା—"ବୁଢ଼ା ବେଶ୍ୟା ତପସ୍ୱିନୀ । ସୁଧ ଦୁହିଁ ଦୁହିଁ ଜୀବନଟା କଟିଲା, ଏବେ ମରିବାବେଳକୁ ଧର୍ମବୁଦ୍ଧି ବାହାରିଲା ।" କେହି କହିଲା—"ନାହିଁ ହୋ, ସେ କଥା ଠିକ୍ ନୁହେ । ତୁମେ କେହି ଭିତର କଥା କିଛି ଜାଣ ନାହିଁ—ତୁଚ୍ଛାଟାରେ ଶୁଖିଲା ତର୍କସୁଡ଼ାଏ କଲେ ଫଳ କଅଣ ? ଅସଲ କଥା ମୁଁ କହୁଅଛି ଶୁଣ । ବାପୁଡ଼ା କିଛି ଗୁପ୍ତ ପାପ କରିଅଛି, ଏ ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ଏହା ଯେବେ ନ ହୁଏ, ତେବେ ମୋର କାନ କାଟି-ନେବ । ହଁ, ଯଉଁ ମଣିଷର ଯେମନ୍ତ ଠାଣି—ତାହା ବୁଲିଗଲାଠାରୁ ଜାଣି ।" ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ କିଏ ହାତ ଦେବ ? ଏହିପରି ଯାହା ମନକୁ ଯାହା ଆସିଲା, ସେ ତାହା କହିଲା । ପରିଛଙ୍କର ଆଉ ପୂର୍ବଭାବ ନାହିଁ, ସେ ଖିଙ୍କାରି ମିଙ୍କାରି ହେବା ନାହିଁ, ସେ ଝଡ଼ଝଡ଼ ଫରଫର ନାହିଁ, ସେ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ତାଡ଼ିଦିବା ନାହିଁ, ସେ ଏବେ ତୃଣଠାରୁ ନୀଚ, ତରୁ ପରି ସହିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ଅମାନୀର ମାନଦାତା । ଆଉ କନକକୋଷ୍ଠୀର କେନ୍ଦ୍ରେ ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ ଏକାଦଶକୁ ଆସିଲାଣି, ତାହା ପ୍ରତି ଆଉ ଗାଳି ବରକ୍ତି ନାହିଁ । ବରଞ୍ଚ ବେଳେ ବେଳେ ସହାନୁଭୂତିର ଅମୃତଧାରା ତାହା ମସ୍ତକରେ ବର୍ଷିଯାଉଅଛି । କନକ ଓ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦେଈ ଏ ଭାବାନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ; ମାତ୍ର କିଛି ହେତୁ ବାହାର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରିଛଙ୍କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ ତର ନାହିଁ, ସେ ପୃଥିବୀର କାମ ତୁଣ୍ଡାଇ ମୁଣ୍ଡାଇ ଶେଷ କରିବାରେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି । ଗାଆଁ ଲୋକେ ଦା, କତୀ, ଡୋଳି, କୁରାଡ଼ି, ଶାବଳ, କୁଦି, ସୁଲୁଣୀ ଯେ ଯାହା ମାଗି ନେଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ସେ ସମସ୍ତ ଆଦାୟ କରି ଆଣିଲେ । ଯାହାର ଯାହା ପ୍ରାପ୍ୟ ଥିଲା, ତାକୁ ତାହା ବୁଝାଇଦେଲେ । ପୂଜା, ମାଳଜପ ଓ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥପାଠ ଖୁବ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଲାଗିଲା । ଦାନଖଇରାତ ବି ଚାଲିଲା । ଗୋଟାଏ ଅନ୍ନଛତ୍ର ଖୋଲା ହୋଇଗଲା । ଅନେକ ଦୁଃଖୀ, ରଙ୍କି, ଅନାଥ, ଅକ୍ଷମଙ୍କୁ ପଇସା ଲୁଗା ବଣ୍ଟା ହେଲା । ଏହା ସବୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁମାନେ କୁହାକୁହି ହେଲେ, କୃପଣ ହାତରେ ପଙ୍କ ପାଣି ଗଳେ ନାହିଁ ବୋଲି କହନ୍ତି, ଅର୍ଥ ତ ଘନ ପଦାର୍ଥ, ସେ କିମିତି ଗଳୁଅଛି ? କେହି କହିଲା, କୃପଣତା ଛାଡ଼ିଗଲାଣି । ଆଉ ଜଣେ କହିଲା—କେଜାଣି, ପରିଛାଙ୍କ ଆଉ କାଲକୁ ତୋ କଥା ସଫଳ ହେବ ପରା !

ମୃତ୍ୟୁଦିନ କ୍ରମଶଃ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଆସିଲା । ପରିଛାଙ୍କର ପୃଥିବୀର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଆସିଲା । ଆଉ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ଚୋଇଁ ଅଛି—ଗୋଟିଏ କନକ ଓ ଅନ୍ୟଟି ରାଣୀଦେଈ । ସେ ଦୁହିଙ୍କ ପାଇଁ କି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଯିବେ, ତାହାହିଁ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ହେଲା । ଅନେକ ଚିନ୍ତା ଭାବନା ପରେ ସ୍ଥିର ହେଲା—କନକକୁ ସୁପାତ୍ର ଅର୍ପଣ କରି ଅଧେ ବିଷୟ ତାହାକୁ ଦାନ କରିଯିବେ ଏବଂ ଆଉ ଅଧେ ରାଧାକାନ୍ତଜୀଉ ଗ୍ରାମ-ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ଲେଖିଦେଇଯିବେ । ସେଥିରେ ଠାକୁରଙ୍କ ସେବାପୂଜା, ଭୋଗ-ରାଗ ଚାଲିବ ଏବଂ ଦଶଜଣ ଅନାଥ ବାଳକବାଳିକାଙ୍କୁ ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ଦିଆହେବ । ରାଣୀଦେଈ ସେଥିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଗ୍ରାମର ପଞ୍ଚାଏତମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଦାତବ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ଚଳାଇବେ । ପରିଛା ଖଣ୍ଡିଏ ଉଇଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ସେଥିରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଲେଖାହୋଇ ଉଇଲ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ ହେଲା । ଏ କି ବଡ଼ିଆ ପରିବର୍ତ୍ତନ ! ଲୋକେ କହିଲେ, ବୁଢ଼ାଟା ବାୟା ହୋଇଗଲାଣି, ତାହାର ମତିଗତିର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ପରିଛାଙ୍କ ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା ସଙ୍ଗେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାର ତୁଳନା କଲେ ଲୋକଙ୍କର ଅନୁମାନ ମୂଲ୍ୟହୀନ ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ । ଅନନ୍ତର କନକ ପାଇଁ ବର ଖୋଜା ଲାଗିଲା; ମାତ୍ର ସେ ପଦାର୍ଥ ଦୁର୍ଲଭ ହେଲା ନାହିଁ । କନ୍ୟାଟିଏ ପାଇବ, ସାଙ୍ଗକୁ ଅଧେ ବିଷୟ ସେ ପାଇବ, ଏ ସୌଭାଗ୍ୟର ସୁବିଧା କି କେହି ପାଇଲେ ଛାଡ଼େ ? ବରବଜାରରେ ଗୋଟାଏ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଧାଇଁ ବୁଲିଲା । ପ୍ରତ୍ୟହ ରାତି ପାହିବାବେଳକୁ ପରିଛାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ଗୋଷ୍ଠ ଗୋଷ୍ଠ କୋଷ୍ଠୀ, ଟିପଣା ଆସି ଗଦା-ହେଲା । କେତେ ଲୋକଙ୍କର ଠେଣୀ ଆସି ଘର, ବର ସୁଖ୍ୟାତି ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦୁଇଚାରି ବରଧାଡ଼ି ଛୁଟିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଜଗଜୀବନଙ୍କ ଘରେ ସ୍ୱୟମ୍ବରସଭା ବସିଲା । ବରବାପମାନେ କେତେ ଛଟା ଦେଖାଇ କେତେ ଢଙ୍ଗରେ କଥା କହିଲେ । କେହି କହିଲା—'ମୋ ପୁଅ ତ ଇଂରେଜୀରେ ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପାସ୍ କରିଛି, ତାକୁ କଅଣ କନ୍ୟା ଅପୂର୍ବ ହେବ ? ଖାଲି ପାନଟି ଦେଖି ତାକୁ ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ଆମ ଘରଆଡ଼ ମଣିଷଙ୍କର ଖୁବ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଅଛି ।' ଆଉ କେହି କହିଲା, 'କହନ୍ତି ପଙ୍କ କାଟି ଦେଖି ବସିବୁ । ଗୋଟାଏ ଘର ପର ଘର, ସେଥିଲାଗି ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା, ନ ହେଲେ ମୋର କଅଣ ବିଷୟ ନାହିଁ ଯେ, ମୁଁ ବିଷୟଲୁବ୍ଧ ହୋଇଅଛି ! ଆମେ ସେମିତି ଲୋଭୀ ନୋହୁ ।' ବରକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏହିପରି ନିଜ ନିଜର ନିର୍ଲୋଭିତାର ବଢ଼େଇ ଗାଇଲେ । ଯାହାହେଉ, ପରିଛା ଗୋଟିଏ ସୁବର ବାଛିନେଇ ତାହାକୁ କନ୍ୟା ସମ୍ପ୍ରଦାନ କରି କନକ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲେ ।

—୭—

ଜଗଜୀବନ ପରିଛାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୃତ୍ୟୁଦିବସ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆଜି ସେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବେ । ଏ ପ୍ରିୟ ଘରଦ୍ୱାର ତାଙ୍କ ନୟନର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିବ—ନରକଣ୍ଠର ମଧୁର ସ୍ୱର ସେ ଆଉ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ, ଏହା କଅଣ ସାମାନ୍ୟ ଦୁଃଖର କଥା ! ମାୟାରେ ତାଙ୍କ ମନ ଘାଣ୍ଟିଚକଟି ହେଲା—ହୃଦୟ ଫାଟିଗଲା—ପେଟ ଭିତର ମସାଲ ଜଳିଲା ପରି ହାଉ ହାଉ ହେଲା, ଆଉ ତାଙ୍କ ଅଜାଣାରେ ଆଖିରୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବୁଢ଼ାଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ଅତି ଦୁଃଖୀ ସୁଦ୍ଧା ପୃଥିବୀ ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ, ଆଉ ପରିଛାଙ୍କର କଅଣ ଅଭାବ ଯେ, ସେ ମୃତ୍ୟୁଇଚ୍ଛା କରନ୍ତେ ? ଅନେକେ କହନ୍ତି—"ମୁଁ ମରିଯାଆନ୍ତି କି, କଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଯାଆନ୍ତି, ପୋଡ଼ା ଯମ କି ମୋତେ ପାଶୋରିଯାଇ ହଟ ଲଗାଇଲା !" ଏହିପରି କଥା ଅନେକ ଶୁଣାଯାଏ; ମାତ୍ର ତାହା କେବଳ ଶୋକ-ଦୁଃଖର ଉତ୍ତେଜନା ସିନା ! ତାହା ପ୍ରାଣର କଥା ନୁହେଁ, କି ବିବେକର ବାଣୀ ନୁହେଁ । ଏହିପରି ହାଇପି ସାଇପି ହେବାକ୍ଷଣି ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ମନ୍ଥେଯାଉଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ଆଉ ସେପରି କଥା କେହି ତୁଣ୍ଡରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ମରିବାକୁ କେହି ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ । ପରିଛାଙ୍କର ମରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବେ ? ସେହି ହତଭାଗା ଆୟୁର୍ଯ୍ୟା ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଅକାଳରେ ମରିବାକୁ ହେଉଅଛି ସିନା, ନ ହେଲେ ଆଉ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚି କୋଉ ଅମ୍ବ ଖାଇବାକୁ କଅଣ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ ? ପରଲୋକରେ କେଉଁ କାମଟା ବା ତାଙ୍କ ଲାଗି ଅଟକି ରହିଅଛି କିମ୍ବା ସେଠାରେ କେଉଁ କଅଁଳା ପିଲାଟା ତାଙ୍କର କାନ୍ଦୁଅଛି ଯେ, ସେ ଯିବାକୁ ହରବର ହରବର ହୁଅନ୍ତେ—ଆଉ ବଡ଼ଗୋଡ଼ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ଧାଆନ୍ତେ ? ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ମରିଯାଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସଂସାରରୂପ ଦଗ୍‌ଧ ମରୁଭୂମିରେ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ଫୋଟକା ହୋଇଯାଇ ନାହିଁ । ତେବେ ସେ ଛନଅ ହୋଇ ପଳାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ସେହି ଦରପୋଡ଼ା ଆୟୁର୍ଯ୍ୟାଟା ସବୁ ଅନର୍ଥର ମୂଳ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେହି ଯେବେ ତାଙ୍କୁ କହନ୍ତା, "ତୁମର ସର୍ବସ୍ୱ ମୋତେ ଦିଅ, ମୁଁ ତୁମଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ-ଦେବି", ତେବେ କଅଣ ସେଥିରେ ସେ ଅମଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତେ ? କେବେ ନୁହେଁ —କେବେ ନୁହେଁ, ବରଂ ସର୍ବସ୍ୱ ଦେଇସାରି ଅଧିକରେ ଜୁହାର ନକ୍ତି ହୋଇ ଗୋଡ଼ ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତେ । ସଂସାରକୁ କେହି ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ, କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସଂସାର ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦିଏ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେବ, ତେବେ ଜଞ୍ଜାଳରେ ଆଉ ପକାଇବ କାହାକୁ ? ଆୟୁର୍ଯ୍ୟାଖଣ୍ଡ ଲେଖାଇ ନ ଥିଲେ ପରିଛାଙ୍କୁ ଏତେ ସନ୍ତାପି ହେବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁଦିନ ଜାଣିପାରନ୍ତେ କିପରି ଯେ, ଶୋକରେ ଘାରିହୁଅନ୍ତେ ? ସେହି ଆୟୁର୍ଯ୍ୟା ଏକା କାଳ ହେଲା । ତାହା ଲେଖାଇ ନ ଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ଆଜି ପରିଛାଙ୍କ ଜୀବନର ଶେଷ ଦିନ । ସେ ରାତି ଘଡ଼ିଏ ଥାଉଁ ଉଠି ସ୍ନାନକରି ଆସିଲେ । ଅଧନଉଷ୍ଣ ଚନ୍ଦନ ଘୋରି ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ବୋଳିହେଲେ । କପାଳରେ ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକାର ଟିକା ଘେନିଲେ । ମୁଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡେ ନାମାବଳୀ ବାନ୍ଧିଲେ, ବେକରେ ଗୋଟିଏ ଡଗର ଡଗର ତୁଳସୀମାଳ ପକାଇଲେ । ତାହା ଉପରେ କେତେ ହାର ଫୁଲମାଳ ପଡ଼ିଲା । ତୁଳସୀମାଳ ଓ ଫୁଲହାରରେ ବେକଟା ଏପରି ବହଳରେ ଢାଙ୍କିଗଲା ଯେ, ସେଥିରେ ଅସି ବେଟ ବସାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦାଗ ବସିବ ନାହିଁ । କହୁଁ ଉଖାକୁ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଜପାମାଳ ଧରି ବେଳା ବେଳ ଘରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ । ଗାଆଁସାକ ପଣ୍ଡାଘରେ ବୁଲି ବୁଲି କହିଲେ—'ଦୟା ରଖିଥିବ, ପାଶୋରିବ ନାହିଁ । ଏବେ ମୁଁ ଚାଲିଲି ।' ଯାଉ ଯାଉ ଯାହାକୁ ଆଗରେ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଜୁହାର ହୋଇ ଏହିପରି କହି ବୁଲିଲେ । ଲୋକେ ତାଙ୍କ କଥାର ମର୍ମ ବୁଝି ନ ପାରି ଚାଟକା ହୋଇ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇରହିଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ଅପୂର୍ବ ବରବେଶ ଦେଖି ଓ ଅଦ୍ଭୁତ କଥା ଶୁଣି କେହି କେହି ଅନୁମାନ କଲେ— ବୋଧହୁଏ ସେ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ହୋଇ ତୀର୍ଥବାସୀ ହେବେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଏ କଥା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ କାହାରିକୁ ଆଉ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ସନ୍ଦେହରେ ଭ୍ରାନ୍ତି ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ପରିଛା କହିଲେ, ଆୟୁର୍ଯ୍ୟାରେ ଲେଖାଅଛି ପରା—ଆଜି ୨୫ ଦଣ୍ଡ ୧୩ଲିତା ବେଳେ ମୁଁ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିବି । ସମସ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କର, ମୋତେ ସଦ୍‌ଗତି ମିଳୁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ମୁଁ ଶେଷ ବିଦାୟ ନେଉଅଛି । ଲୋକେ ଏହା ଶୁଣି ଅସ୍ଥିର ହୋଇଗଲେ, ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତେ ପରିଛାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ । ସେ ଗାଆଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାସ୍ ବୁଲିସାରି ଦୁଇପହରର ବେଳେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେଦିନ କିଛି ଖାଇଲେ ନାହିଁ —କେବଳ ଜଳତୁଳସୀ ପାଇ ରହିଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ କହୁଛି ପରା— ମଣିବାହନ ସ୍ୱତ ଖାଇଲେ ନରକରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଯାଇ ଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ଗାଆଁ ଲୋକେ ତକାତକି ହୋଇ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ସିଆଳିଆ ଲୋକେ କହିଲେ—"ଆସ ରେ ସୁଣ୍ଡେ ଆସ, ପଣ୍ଡା ପୁଷ୍ପରଥରେ ଚଢି କିମିତି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବେ ଦେଖିବା ।" କେହି କହିଲା—"ପ୍ରାଣଟା କେଉଁ ବାଟେ ବାହାରି କୁଆଡ଼େ ଯିବ, ଦେଖିବା ଚାଲ ରେ ।" ଏହିପରି କୁହାକୁହି ହୋଇ ଯାତାୟାତି ପରି ଲୋକେ ଧାଡ଼ି ଦେଲେ । ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଘର, ବାହାର, ପିଣ୍ଡା, ଓଳି ସବୁ ଲୋକାରଣ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଏତେ ଲୋକ-ସମାଗମ ଦେଖି ସୁଣୀଦେଈ ଛନକା ହୋଇଗଲେ । ସେ ତ ଆଗରୁ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ଜାଣିବେ ବୋଲି ପଣ୍ଡା ତାଙ୍କୁ ଲୁଚାଇଥିଲେ । ଏତେ ଲୋକଙ୍କ କଥା-ବାର୍ତ୍ତାରୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ କଥା ବୁଝିପାରି କାନ୍ଦି କାଟି ଗୃହପ୍ରାଙ୍ଗଣ କମ୍ପାଇଦେଲେ । ମୁଣ୍ଡ ଫୋଡ଼ି ହୋଇ ଧୂଳିରେ ଗଡ଼ି ବଡ଼ପାଟିରେ ବାହୁନି କାନ୍ଦି କହିଲେ—"ହାୟ ମୋ ରୁକ୍ମିଣୀନାଥ ରେ—ହାୟ ମୋ ଜୀବନ ରେ, ମୋତେ କାହାକୁ ଦେଇଯାଉଛ ରେ ! ମଝିଦରିଆରେ ଯିନା ପେଲିଦେଇ ଯାଉଅଛ ରେ ! ମୁଁ କିମିତି ଦେହ ଧରି ରହିବି ରେ, ମୋ ବାପଧନ ରେ ! ଖଟରେ ବସିଥିଲେ ଆଉ ଛାଇକି କିଏ ଡାକିବ ରେ, ମୋ ଭାଇରେ ! ସକାଳୁ ଉଠି ପିଙ୍କା ଖାଇବାଲାଗି ଆଉ କାହାକୁ ଦୁଲୁତା ଖଲିପତ୍ର ଆଣି ଦେବି ରେ, ମୋ ଜଗୁସୁନ୍ଦର ରେ ! ଅପା ବୋଲି ମୋତେ କିଏ ଡାକିବ ରେ ! ତୋ ପରି ଆଉ କିଏ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ରେ, ମୋ ଜଗନ୍ନାଥ ରେ ।" ସୁଣୀଦେଈ ଏହିପରି ବାହୁନି କୋଡ଼କଣ୍ଠ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେ ଜଣ ତାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଉଠାଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ନେଇଯାଇ ପ୍ରବୋଧ ଦେବାରେ ଲାଗିଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକାଳ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପଣ୍ଡା ଖଟରୁ ମୃଗଛାଲ ଉପରେ ଟେକାମାଣ୍ଡି ବସି ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ରାଧେକୃଷ୍ଣ ଆବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଉପସ୍ଥିତ ଜନବୃନ୍ଦ ଘନ ଘନ ହରିବୋଲ ପକାଇଲେ । କେତେ ଜଣ ଖୋଳ କରତାଳ ବଜାଇ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଚାରିପାଖରେ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରି ବୁଲିଲେ । କେହୁ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଏକଧ୍ୟାନରେ ଅନାଇରହିଲା—କେହି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଦେବରଥ ଆସୁଛି କି ନାହିଁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା; କିନ୍ତୁ ଏ କି କଥା, ଚାହିଁ ଚାହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରୁ ପାଣି ମଲା—ଯମ କାହିଁ ନା, ମୃତ୍ୟୁ କାହିଁ ନା, ଦେବରଥ ବା କାହିଁ ? ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା—ରାତି ହେଲା । କାହିଁ କେହୁ ତ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରି କରି ରାତି ଅଧିକ ହୋଇଯିବାରୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ପଣ୍ଡା ଘରେ ଯାଇ ଶୋଇଲେ ।

ସକାଳୁ କେତେ ଲୋକ ଆସି ପଚାରିଲେ— "କି ହେ ପଣ୍ଡା, ଯମପୁରରୁ ଫେରିଆସିଲଣି କି ?" ପଣ୍ଡା ହସି ହସି କହିଲେ—"ହଁ, ମୁଁ ପରା ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀର ଫେରନ୍ତା ଯାତ୍ରୀ, ଦୁଷ୍ଟ ନାହାକଟା ମୋତେ କି ଛଟେଇଟା କଲା !" କେହି କେହି କହିଲେ—"ଆଗ, ତମ ଆୟୁଫର୍ଦ୍ଦଖଣ୍ଡ ଆଣ ଦେଖିବା ।" ପଣ୍ଡା ଆୟୁଫର୍ଦ୍ଦ ଆଣି ଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ପଢିଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖାଅଛି, ସନ ୧୩୧୦ ସାଲ; ମାତ୍ର ପଣ୍ଡା ତାକୁ ତେରଶହ ଏକସାଲ ବୋଲି ପଢିଥିଲେ । ତହୁଁ ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରି ଉଠିଲେ । ପଣ୍ଡା ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲେ— ଓଃ, ମୁଁ ଭୁଲରେ ଶୂନଟା ଛାଡ଼ିଯାଇଥିଲି ! ସେହି ଦିନଠାରୁ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଫେରନ୍ତାଯାତ୍ରୀ ବୋଲି କହନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିବିଧ ପ୍ରବନ୍ଧ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୂଚୀପତ୍ର

୧ । ମାୟା
୨ । ପୂଜା
୩ । ଶୁଦ୍ଧି ପଥ
୪ । ଆବାହନ
୫ । ପ୍ରଲୋଭନ
୬ । ଭ୍ରମ
୭ । ଶୁଭାରମ୍ଭ
୮ । କର୍ମଫଳ
୯ । ଚିନ୍ତିବ କପଟ ହବ !
୧୦ । ଜପ, ମନ୍ତ୍ର ଓ ଧ୍ୟାନ
୧୧ । ବାସ୍ତୁବ୍ରହ୍ମ
୧୨ । ଅଦ୍ଭୁତ ସାକ୍ଷାତ୍କାର
୧୩ । ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି
୧୪ । ଶଟର ଲୀଳା
୧୫ । ଧନଭର ଚଷ
୧୬ । ପ୍ରଳାପ
୧୭ । ପ୍ରାର୍ଥନା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିବିଧ ପ୍ରବନ୍ଧ

ମାୟା

ଶୁଣ ହେ, ତୁମ୍ଭ ମାୟା-ଦର୍ପଣ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ବାଜିକର । ସେ ଯାଦୁକରର ଅଶେଷ ଗୁଣ ! ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭ ରୂପ ଅସଂଖ୍ୟ କୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ପ୍ରତି-ଫଳିତ ହୁଏ । ତୁମ୍ଭେ ଏକପାଖରେ, ଆଉ ଜଗତ ଏକପାଖରେ, ମଝିରେ ମାୟା-ଦର୍ପଣ ଥୋଇଅଛ । ସେହି ଦର୍ପଣରେ ତୁମ୍ଭର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି କୋଟି କୋଟି ବଦଳି ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଦେଖାଯାଉଅଛି । ଖାଲି ମନୁଷ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ନୁହେ—ସେଥିରେ ପଶୁପକ୍ଷୀ, କୀଟପତଙ୍ଗ, ଉଦ୍ଭିଦ, ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ର, ପର୍ବତସାଗର, ମୃତ୍ତିକା, ବହୁରୂପ ବା ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି—ଯେ ସବୁର ସମଷ୍ଟି ହିଁ ମାୟା-ଜଗତ । ସେହି ଦର୍ପଣଖଣ୍ଡ ତୁମ୍ଭେ ଉଠାଇନେଲେ ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ଏକ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଜଗତ ମାୟାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା. ପୁଣି ସେହି ମାୟାରେ ମିଳେଇଗଲା । ପ୍ରଭୁ, ସେ ମାୟା କିଏ, ଆଉ କାହାର ସୃଷ୍ଟି ? ତୁମ୍ଭେ ପରା ମାୟାମୟ, ଲୋକେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାୟାଧର ବୋଲି ଡାକନ୍ତି—ତେବେ ମାୟା ଆଉ କାହାର ? ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାର ନୁହେ ତ ? ସେ ମାୟାର ଶକ୍ତି ଅସୀମ । ତୁମ୍ଭଠାରୁ ଜନ୍ମି ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରେ—ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ମାୟାରେ ଭୋଳ ହୁଅ । ସେ ମାୟା ଆଉ କେହି ନୁହେ—ତୁମ୍ଭର ମହାଯୋଗ, ତେଣୁ ତାହାର ନାମ ଯୋଗମାୟା । ସେହି ଯୋଗମାୟା ତୁମ୍ଭର ମାଜିକ୍ ଲଣ୍ଠନ୍, ତାହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭେ ନାନା କୁହୁକର ବାହାର କର—ଏହି ବଡ଼ ସୃଷ୍ଟି ଗୋଟାଏ କେଉଁଠୁ ଆଣି ଛାୟାବାଜି ପରି ଠିଆକରାଇଅଛ । ସେହି ଛାୟାମୂର୍ତ୍ତିକୁ ସ୍ୱୟଂ ମାୟାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କର ! ଯେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବଶ କରିପାରେ, ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟଜୀବଙ୍କୁ ସେ ଯେ ଅତି ଅକ୍ଳେଶରେ ବଶୀଭୂତ କରିବ, ଏଥିରେ ଆଉ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ କାହିଁ ହେବ ? ଅବକାଶ କଳ୍ପନା ଜମ୍ମା କଳ୍ପନାର ଛାୟାର ଛାୟା ସ୍ୱୟଂ ନାହିଁ । ମାୟା କୁହୁକିନୀ, ତାହା ପାଲରେ କିଏ ନ ପଡ଼ିବ ? ମାୟା ମରୀଚିକା, ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର କି ଭ୍ରମ ହୁଏ । ଜୀବମୃଗର ବା କଥା କଅଣ ହେ ମାୟାବି ! ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ବଡ଼ ଗହନ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରଭୁ ! ପ୍ରଳୟ ପରେ ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗନିଦ୍ରାରେ ମଗ୍ନ ହୁଅ । ଯୋଗ ତୁମ୍ଭର କି ଲୋଡ଼ା ? ତୁମ୍ଭେ ତ ଯୋଗେଶ୍ୱର, ସକଳ ଯୋଗର ଆଶ୍ରୟ ତୁମ୍ଭେ, ପୁଣି କେଉଁ ସୁଖକୁ ତୁମ୍ଭେ ଆଶ୍ରୟ କର ? ନିଜ ହାତରେ ନିଜେ ବାନ୍ଧିହୁଅ କାହିଁକି ହବ ? ପୁଣି କାହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯୋଗ ସାଧନ କର, କାହାକୁ ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା କର ? ତୁମ୍ଭେ ତ ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ତୁମ୍ଭର ପୁଣି ପ୍ରଭୁ କିଏ ଅଛି ଯେ, ତାଙ୍କୁ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କର ? ଏହା ତୁମ୍ଭର କୌତୁକ ନା ଲୋକ-ଶିକ୍ଷା ! ତୁମ୍ଭେ କର୍ମ ନ କଲେ ଯେ କେହି କର୍ମର ସେବା କରିବେ ନାହିଁ—ଏହା କି ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମାୟାଧର ! ନା, ନା ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯୋଗ ସାଧନ କର—ତୁମ୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ତୁମ୍ଭେ ଧ୍ୟାନ କର—ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ମହିମା ଗାନକର, ଆଉ ତୁମ୍ଭର ନାମ ତୁମ୍ଭେ ଜପକର । ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ଯେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଯେ, ସୃଷ୍ଟି ସେ—ପୁଣି ସ୍ରଷ୍ଟା ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ସେ— ଏହା ଭିତରେ ଦ୍ୱିତୀୟ କେହି ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ, ଏହି ଭାବ ମୋ ମନରେ ଜାତ କରୁଅଛ । ବିଶ୍ୱାସ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପର୍ବତ ପରି ଅଟଳ କରିଦିଅ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ତ ମନୁଷ୍ୟର ବିଶ୍ୱାସ ଦହିଆଛେନା ପରି ଥଲଥଲିଆ, ସେ ଟିକିଏ ବସିଥିଲେ ତୁମ୍ଭର ମାୟା ତାକୁ ଚହଲାଇଦିଏ, ଢଳଢଳରେ ତାହାର ଉପର ସର ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ତଳୁ ଛେନା ପାଣି ଫାଟିଯାଏ ଆଉ ମୁଣ୍ଡା ବାନ୍ଧିପାରେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ମାୟା ତ ତାକୁ ଛକିବସିଅଛି, ସେ ଟିକିଏ ଠାଣି ହୋଇ ଅସିଲେ ମାୟା ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଉଅଛି—ଏ କି ରହସ୍ୟ ହେ ଅନନ୍ତ ରହସ୍ୟମୟ ! ତୁମ୍ଭେ ରହସ୍ୟ-ରସିକ, ବହୁତ ରହସ୍ୟ ଜାଣ । ବାଟଘାଟ ଲୋକ ସଙ୍ଗରେ କି ତୁମ୍ଭ ମାୟା ଗୋଟାଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ଲଗାଇଦିଏ, ଆଉ ପ୍ରାଣ ଯାହାକୁ ସବୁବେଳେ ମୋର ମୋର ବୋଲି ଭଜୁଥାଏ, ତାହା କଥା ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ମାୟାବାଦୀ-ମାନେ କହନ୍ତି—ମାୟା ନ ହେଲେ ସଂସାର ଚଳିବ ନାହିଁ—ସୃଷ୍ଟିର ବନ୍ଧନ ହୁଗୁଳିଯିବ । ତୁମ୍ଭର ସଂସାର ପଛେ ଅଚଳ ହେଉ—ସୃଷ୍ଟି ପଛେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଅଲଗା ହୋଇଯାଉ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ମାୟାଟିକୁ କାଢ଼ିନିଅ ପ୍ରଭୁ ! ତାହାର ବନ୍ଧନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ ହରି ! ଲତା ବନ୍ଧନରେ ତରୁ ପ୍ରଥମେ କୋମଳ ସ୍ପର୍ଶସୁଖ ଅନୁଭବ କରେ; ମାତ୍ର ପଛକୁ ସେହି ପ୍ରାଣଶୋଷୀ ନିବିଡ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ ଦେହରେ ଘାଆ କରିଦେଲେ ତାହ ମଧୁସୂଦନ ଡାକ ଛାଡ଼େ । ଆପାତ ସୁଖରେ ଲାଭ କଅଣ, ବରଂ ସମୂହ ହାନି !

ମାୟାର କୁହୁକ ପ୍ରଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ଭୁଲିଯାଏ । ସବୁବେଳେ ମାୟା ମୋର ଘର, ମୋର ପୁତ୍ର, ମୋର ପରିବାର ବୋଲି ଘୋଷିହେଉଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ସ୍ୱରରେ ସ୍ୱର ମିଶାଇଦିଏ । ସେ ଭାବେ ନାହିଁ ଯେ, ଏମାନେ କି ବାସ୍ତବରେ ମୋର, କାହିଁ ସେପରି ତ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମୋର ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥାଆନ୍ତେ, ପୁଣି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯାଆନ୍ତେ; ମାତ୍ର କେହି ତ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥାଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଯାଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଏକା ଆସି ଏକା ଯାଏ । ଯାହାକୁ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ବ୍ୟବହାର କରିହେବ ନାହିଁ, ବୃଥା ତାକୁ ମୋର ମୋର କହିବା ଉଚିତ ଭ୍ରମ ନୁହେ କି ? ସ୍ୱାର୍ଥ ଯେଉଁଠି, ମାୟା ସେହିଠି, ସ୍ୱାର୍ଥ ଗଲେ ମାୟା ଖୁଲିଯାଏ । ସ୍ୱାର୍ଥ ଥିବାଯାଏ ମାୟାର ମୋହ କାଟିହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ମାୟା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀଙ୍କୁ ତଳକୁ ଖସାଇଆଣେ । ମୁଁ ଯାହାକୁ ମୋର ମୋର କହେ, ସେ ମୋର ନୁହେ—ଏହା ଯେବେ ମନୁଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତା, ତେବେ ନିଜେ ନିଜକୁ ମୋହରେ ବାନ୍ଧିରଖନ୍ତା ନାହିଁ କି ? ତୁମ୍ଭର ମାୟାବିନୀ ମାୟା ତାହାର ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ହରଣ କରିନେଇ ତାହା ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ଦେହକୁ ଆଣି ବସାଇଦେଉଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ-ଠାରୁ ବୋଧଜ୍ଞାନହୀନ କୀଟପତଙ୍ଗଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବହୁଗୁଣେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ସନ୍ତାନର ଶକ୍ତି ଜନ୍ମିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ପ୍ରତି ସ୍ନେହମାୟା କରନ୍ତି; ମାତ୍ର କେଣିକି କେହି କାହାର ନୁହେ । ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପଦିନରେ ସେମାନେ ମାୟା ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଶ୍ମଶାନକୁ ଯିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାୟାରେ ଜଡ଼ିତହୋଇ ଥାଏ । ତାହାର ବୟସ ଯେତେ କ୍ଷୟ ହେଉଥାଏ, ମାୟା ତେତେ ବଢ଼ୁଥାଏ । ସେହିହେତୁ ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶୀ ଋଷିମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ପାଇଁ ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମର ବିଧାନ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ମାୟା କଅଣ ଛାଡ଼ିଦିଏ ? ସେ କହେ—ଯିବୁ କୁଆଡ଼େ, ମୋହର ମାୟାକାନନରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥାଅ । ତୁ ଯେଉଁ ବନକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଅଛୁ, ସେ ବନର ସୁଖ ମୋ ବନର ସୁଖଠାରୁ ଅଧିକ ନୁହେ । କାଉଁରୁ-ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ମେଣ୍ଢା କରି ରଖନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ତୁମ୍ଭର ମାୟା କି ମନ୍ତ୍ର ଔଷଧି-ବଳରେ କେଜାଣି, ସେହିପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମେଣ୍ଢା କରି ରଖିଅଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ତାହାର ପଦତଳରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ସେ ମିଥ୍ୟାବାଦିନୀ ; ମିଛକୁ ସତ ଏବଂ ସତକୁ ମିଛ ବୋଲି କହେ । ମାୟା ନ ଥିଲେ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟି ସତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ଗୋଟାଏ ମିଛ ସୃଷ୍ଟି କିଆଁ କରି ଫଳ କଅଣ ପ୍ରଭୁ ! ସେହି ମାୟା ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବି ବାୟା କରିଅଛି ହରି ! ବାଉଳର ସୃଷ୍ଟି ସୁଦ୍ଧା ବାଉଳ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାକୁ ମୋର ବୋଲି ଭାବି ସ୍ନେହ ଯତ୍ନ କରେ—ତାହାର ଦୁଃଖରେ ଅସହ୍ୟ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରେ—ତାହାର ସୁଖ ଲାଗି ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରେ—ପ୍ରତିଦାନରୂପେ ତାହାଠାରୁ ଲାଞ୍ଛନା, ଯନ୍ତ୍ରଣା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବ୍ୟୟ କରେ । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ତାକୁ ସ୍ନେହମମତାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରେ ନାହିଁ—ଏହା ପାଗଳପଣିଆ ନୁହେଁ ଆଉ କଅଣ ? ଏ ପାଗଳପଣିଆ ନ ଛାଡ଼ିବା ଯାଏ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତା ଆସିବ ନାହିଁ । ହେ ମହାପାଗଳ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ର—ପାଗଳର ପୁତ୍ର ପାଗଳ, ମୋର ଏ ପାଗଳପଣିଆ ଛଡ଼ାଇଦିଅ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭର ଦୟା ମଧ୍ୟମନାରାୟଣ ହେଉ, ମୋର ପାଗଳପଣିଆ ଛାଡ଼ିଯାଉ ।

ମାୟା ତ ତୁମ୍ଭର ଛାୟା ହରି, ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ—ତୁମ୍ଭରିଠାରୁ ଜନ୍ମ ଲଭି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ । ଏ ତୁମ୍ଭର କି ଅଦ୍ଭୁତ କୌତୁକ ପ୍ରଭୁ ! କେତେ ରହସ୍ୟ-ଜାଲରେ ତୁମ୍ଭେ ଛନ୍ନ-ହୋଇଅଛ ? ସେ ଜାଲ ଭେଦ କରି ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱରୂପର ସନ୍ଧାନ ପାଇବା ତ କାଠିକର ପାଠ । ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ସର୍ବରୂପ; ତୁମ୍ଭର ସେ ମାୟା ଛାୟାରୂପରେ ସର୍ବତ୍ର ଅଛି । ସେ ଛାୟା ଛାୟା ହୋଇଯାଉ; ମାତ୍ର ସେ ଯେ କାୟାକୁ ଗ୍ରାସ କରି ବସୁଅଛି—ଏହା ତ ବିଷମ ସମସ୍ୟା ହରି ! ରହସ୍ୟମୟୀ ମାୟା କେତେ ରହସ୍ୟ କରେ । କ୍ଷଣକ ପରେ ଯାହାର ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଯିବ, ମୃତ୍ୟୁ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଯାହାର ଚୁଟି ଧରି ଟାଣିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ରହିଅଛି, ସେହି ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବି ତୁମ୍ଭ ମାୟା ହଠହଠା ନ କରି ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ମନେ ମନେ ଭାବୁଥାଏ—ସେ ରୋଗରୁ ଉଠିବ, ନାନା ଉପାୟରେ ବଡ଼ଲୋକ ହେବ, ଜମିଦାରୀ କିଣିବ, ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ବାନ୍ଧିବ—ଏହିପରି ଅସମ୍ଭବ କଳ୍ପନା ସ୍ୱପ୍ନ ମାୟା ତାକୁ ଦେଖାଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏଣେ କାଳ-ଛଞ୍ଚାଣ ଯେ ଥଣ୍ଟ ମେଲାଇ ଝାମ୍ପ ଦେଲାଣି—ଏକଥା ସେତେବେଳଯାଏ ଭୁଲିରହିଥାଏ । ମାୟା କାହାରିକୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ, ସେ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥାଏ—ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥାଏ, ପୁଣି ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ । ସେ ଶେଷଦିନଯାଏ ପଛେ ଥାଉ; ମାତ୍ର ଉତ୍ପାତ ନ ଘଟାଉ—ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ହରି !

ପୂଜା

ହରି ହେ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରେ; କିନ୍ତୁ ପୂଜାର ବିଧିବିଧାନ ମୁଁ କଅଣ ଜାଣେ ? ତାହା ପୂଜା ନୁହେଁ—ପିଲାଖେଳ । ନିଜ ପିଲାର ଖେଳ ଦେଖି ପିତା ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେ ତ ପିତା, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଟରେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଖୁସି କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଏହି ପିଲା-ଖେଳରେ ଯେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ହସାଇପାରେ, ତେବେ ତାହାହିଁ ମୋର ପରମ ଲାଭ । ଏହି ଭରସାରେ ମୁଁ ପୂଜା କରେ । ପୂଜାରେ ଫୁଲଚନ୍ଦନ କିଛି ନ ଥାଏ, କଳ୍ପନାରେ ସବୁ ହୁଏ । ମୋର ପୂଜା ଦେଖି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ହସେ—ଜଗତ୍ ବି ହସିବ । ମୋ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଉପାସୀ ମୁଁ ଟି ଅଛି, ସେ ପଛେ ହସୁ, ଜଗତ୍ ପଛେ ହସୁ; ମାତ୍ର ମୋର ପ୍ରିୟପୂଜା ମୁଁ ଛାଡ଼ିପାରିବି ନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ସହଜ, ସୁଲଭ ପୂଜାର ଉପାୟ ଆଉ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଏ ପୂଜାକୁ କି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କର କେଜାଣି, ଗ୍ରହଣ କର ବା ନ କର, ମୁଁ ପୂଜା କରୁଅଛି ଆଉ କରୁଥିବି । ପୂଜାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ, ପୂଜାରେ ମୋର ସନ୍ତୋଷ । ପୂଜାର ଫଳ ବି ମୁଁ ମାଗୁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଟିକିଏ ହସିଲେ ମୁଁ ମୋର ବାଞ୍ଛିତ ଫଳ ପାଇଲି ବୋଲି ମନେ କରିବି । ସତେ ମୋ ପୂଜା ଦେଖି ତୁମ୍ଭେ ହସ କି ହରି ? ଦାନ କରିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ—ପୁଣ୍ୟ କରିବାର ମାର୍ଗ ଜାଣେ ନାହିଁ—ସେବା କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟନାହିଁ, ତେବେ ଆଉ କାହିଁରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କରିପାରିବି ? ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିର କିଛି ଉପକାର କରିପାରି ନାହିଁ—ବରଂ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଭାର ଦେଇଅଛି, ପୀଡ଼ା ଦେଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ଯାହାକୁ ପୀଡ଼ା ଦେଇଅଛି, ତାହାରିଠାରୁ ଉପକାର ପାଇଅଛି । ଜ୍ଞାନର ବଳ ତ ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ଯାହା କରେ, ତାହା ଖିଆଲ୍‌ରେ କରେ । ଏ ପୂଜା ବି ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଖିଆଲ । ଖିଆଲ ତ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି, ତାକୁ କଅଣ କରିବ ପ୍ରଭୁ ? ତାକୁ ଛାଡ଼ିପାରିବ କିଏ ? ଆଉ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ସେ ଅବା ଛାଡ଼ିବ କାହିଁକି ? ତାକୁ ମାରି ଘଉଡ଼ାଇଲେ ବି ସେ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ମୁଁ ବି ସେ ଖିଆଲକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଛାଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ । ଶିଶୁକାଳରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବା—ଏତିକିହିଁ ତ ମୋର ଆଶା । ତାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ଆଶାକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଆଶା ଛାଡ଼ିଗଲେ ଜୀବନକୁ ଆଉ କିପରି ରଖିବ କିଏ ? ସେ ସେ ଅଚିରେ ଶୁଖି ଜଳିଯିବ । ପୂଜା ମୋର ଶିଶୁର ଖେଳଘରଟେ, ସେହି ମୋର ହାହାକାରର ସାନ୍ତ୍ୱନା ।

ତଥାପି, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନେକ ରୂପରେ ପୂଜା କରେ; କିନ୍ତୁ ସବୁ ଫଳ ଏକା ତୁମ୍ଭଠାରୁ ପାଏ । ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଅର୍ଚ୍ଚନା ନ କଲେ ବି ଚଳନ୍ତା; ମାତ୍ର ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ଅବମାନନା ହେବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରେ । କାରଣ ମୁଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରେ, ସେହି ଦୁର୍ଗା, ସରସ୍ୱତୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ—ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହନ୍ତି । ସବୁ ଦେବତା ତ ତୁମ୍ଭେ; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା ନ କଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା ନ କରିବା ପରି ହେବ । ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ମନକୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ରଖିପାରେ ନାହିଁ, ବସ୍ତ୍ୱାନ୍ତର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ମନ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ରହେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନାନାମୂର୍ତ୍ତିରେ ପୂଜା କଲେ, ସେ ସବୁବେଳେ ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ରହିବ—ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ନାନାମୂର୍ତ୍ତିର ପୂଜା କରେ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ମାନବର ମନ ପ୍ରକାରଭେଦ ଖୋଜେ । ପୁଣି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପିତାମାତା ଉଭୟ ରୂପରେ ପୂଜା କରେ । ଖାଲି ପିତୃସ୍ନେହରେ ମନ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ସନ୍ତାନର ମନ ପିତୃ-ସ୍ନେହଠାରୁ ମାତୃ-ସ୍ନେହ ଅଧିକ ଖୋଜେ । ମାଆ ପାଖରେ ନିର୍ଭୟରେ ଅଳି କଜିଆ, ଅଭିମାନ କରିହୁଏ; ମାତ୍ର ପିତା ପାଖରେ ସେପରି କରିବାକୁ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧହୁଏ । ଅନ୍ତରର ଗୁପ୍ତ ବ୍ୟଥା ବେଦନା ମାଆ ଯେପରି ବୁଝିପାରେ, ବାପ ସେପରି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ମାତୃସ୍ନେହକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ କେବଳ ସ୍ନେହ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଉପାଦାନ ମିଳେ ନାହିଁ, ପିତୃସ୍ନେହରେ ଶାସନ ମିଶିଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ମାଆ କେବଳ ସ୍ନେହ କରେ, ବାପ ସ୍ନେହଶାସନ ଉଭୟ କରେ । ମାଆର ସ୍ନେହ ନିରୋଳା ଖାଣ୍ଟି ସ୍ନେହ, ତାହା ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ଶୀତଳ; କିନ୍ତୁ ପିତୃସ୍ନେହରେ ଟିକିଏ ଉଷ୍ଣତା ଥାଏ । ମାତୃସ୍ନେହ ନବନୀତ, ପିତୃସ୍ନେହ ଉତ୍ତପ୍ତ ଉଷ୍ଣ ଦୁଗ୍ଧ; କିନ୍ତୁ ଉଭୟେ ପୁଷ୍ଟିକର, ଉଭୟେ ତୁମ୍ଭର ଦାନ । ତୁମ୍ଭର ପିତୃମୂର୍ତ୍ତି, ମାତୃମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ ନାହିଁ, ଉଭୟେ ଏକ । ତାହା ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ଦୁଇଟି ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ପରି, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ; ମାତ୍ର ଉପାଧି ଭିନ୍ନ । ଅଥବା ସରଳଭାବରେ କହିଲେ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଇଟି ଉପାଧି ପରି । ମାତୃସ୍ନେହ ବି ତୁମ୍ଭରି ଦାନ, ପିତୃଶାସନ ବି ତୁମ୍ଭରି ଦାନ । ମାଆ ଶବ୍ଦଟି ଅମୃତଠାରୁ ମଧୁର ଲାଗେ ବୋଲି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାଆ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରେ । ସେଥିରେ ଯେଉଁ ତୃପ୍ତି, ଆନନ୍ଦ, ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଉପଭୋଗ କରେ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ । ତୁମ୍ଭର ତ ମାଆ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭେ ତାହା କାହୁଁ ଜାଣିବ ହରି !

ମାତଃ, ତୁମ୍ଭ ପୂଜା ପାଇଁ ମୁଁ ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର ଖୋଜେ ନାହିଁ, ତାହା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ମନ ଥାଉ ଥାଉ ପୂଜା ପାଇଁ ତୁଳସୀପତ୍ର କାହିଁକି ଖୋଜି ବୁଲିବି ? ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତି ଥାଉ ଥାଉ ଫୁଲଚନ୍ଦନ ବା କି ଲୋଡ଼ା ? ତୁମ୍ଭ ପୂଜାରେ ମୋର ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା, ଧୂପ, ପ୍ରଦୀପ ହୁଏ, ହୃଦୟ ଆସନ ହୁଏ, ଚକ୍ଷୁ ଗଙ୍ଗା ଜଳର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ; ଷଡ଼୍‌ରିପୁ ମଧୁପର୍କ ହୁଏ, ପୁଣି ପାପ, ଅଜ୍ଞାନ, ଅନାସ୍ଥା, ଦୁର୍ବାସନା ଆଉ ସନ୍ଦେହ—ଏ ପାଞ୍ଚଟି ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣୀ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ନୈବେଦ୍ୟର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରେ । ତୁମ୍ଭେ ତ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ, ମନ ମଧ୍ୟରେ, ବିଶେଷତଃ ମୋ ଭିତରେ ବାହାରେ ସବୁ ପାଖରେ, ତଳେ ଉପରେ ସବୁଆଡ଼େ ଅଛ, ଆଉ ଆବାହନ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବି କାହା ପାଇଁ ? ପୁଣି ସ୍ୱାଗତ ଶ୍ଳୋକ ବା କାହିଁକି ପଢ଼ିବାକୁ ଯିବି ? ଜଗତର ପ୍ରତି ଲୋମକୂପରୁ କୋଟି ସ୍ୱରରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ତୁତି ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ସର୍ବଦା ଉଠୁଅଛି, ମୁଁ ଆଉ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ତୁତି ଜପଣ କରିବି ? ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରୁ ବି ମୋର ଅଜ୍ଞାତରେ ଶ୍ୱାସବାୟୁ ସଙ୍ଗରେ ତୁମ୍ଭର ନିର୍ବାଣୀ ସ୍ତୁତି ଅନର୍ଗଳ ବାହାରି ଆସୁଅଛି । ତାହା ଅନ୍ୟର ଅଶ୍ରୁତ ସିନା; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ତ ଶୁଣିପାରୁଅଛ । ସେ ସ୍ତୁତି ଯେଉଁ ଦିନ ଶେଷ ହେବ, ସେହି ଦିନ ମୋର ମୂର୍ତ୍ତି ବି ବିଲୟ ହୋଇଯିବ । ପ୍ରାଣ କି ସ୍ତୁତି ଗାଏ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାହିଁ, ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ବି କରେ ନାହିଁ । ଅଳଙ୍କାର ବି ତୁମ୍ଭ ପୂଜାର ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ; ମାତ୍ର ଯେ ଜଗତର ଅଳଙ୍କାର, ପୁଣି ଜଗତ ଯାହାର ଅଳଙ୍କାର, ତାହାକୁ କିଏ ଅଉ କେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ମଣ୍ଡନ କରିବ ? ପାର୍ଥିବ କୃତ୍ରିମ ଅଳଙ୍କାର ତୁମ୍ଭର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ତାହା ହେୟ । ତୁମ୍ଭ ପବିତ୍ର ଅଙ୍ଗସ୍ପର୍ଶର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ. ପୁଣ୍ୟ ତାହାର କାହିଁ ? ଅଳଙ୍କାର ନ ହେଲେ ଯେବେ ପୂଜାର ଅଙ୍ଗହାନି ହେବ, ତେବେ ଅଳଙ୍କାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ମୁଁ ତ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉତ୍କର୍ଷ, ଅସୁନ୍ଦର ଅଳଙ୍କାର । ମୁଁ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ତାହା ତୁମ୍ଭରେ ସମର୍ପଣ କରୁଅଛି । ତାକୁ ସ୍ୱର୍ଗ ତୁମ୍ଭର ପାଦଭୂଷଣଯୋଗ୍ୟ ମନୋମତ ନୂତନ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ିନିଅ ପ୍ରଭୁ ! ପୂଜା ଶେଷରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାର ବିଧି ଅଛି; ମାତ୍ର ମୁଁ କଅଣ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି ଭାବି ପାଉ ନାହିଁ । ଅଯାଚିତ ଦାତା ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ନିମକହାରାମିର ପରିଚାୟିକା ! ତଥାପି ପ୍ରାର୍ଥନା ଏହି ଯେ, ମୋର ଏହି ନଗଣ୍ୟ ପୂଜାରୂପ ପିଲାଖେଳ ତୁମ୍ଭେ ଗ୍ରହଣ କର, ଅଉ ମୋତେ ପ୍ରାର୍ଥନାଶୂନ୍ୟ କର । ଏହାଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ ପ୍ରାର୍ଥନା ମୋର ଅଉ କିଛି ନାହିଁ ।

ପ୍ରଭୋ, ଧନୀ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମହାର୍ଘ ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାରରେ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପୂଜାକରି ଧନର ଗର୍ବ ଦେଖାଉଛୁଏ, ଜ୍ଞାନୀ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧିରେ ମନ୍ତ୍ରଶ୍ଳୋକ ଆବୃତ୍ତି କରି ଜ୍ଞାନ-ଗରିମା ପ୍ରକାଶ କରେ; ମାତ୍ର ମୋର ତାହା କିଛି ନାହିଁ । ଧନ ନାହିଁ କି ଜ୍ଞାନ ବି ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ମନ । ମୁଁ ସେହି ମନରେ ପୂଜାକରେ । ତାହାକୁ ମୁଁ ପୂଜାର ସହଜ ଉପାୟ ବୋଲି ବାଛିନେଇଅଛି । ସେହି ହେତୁ ମୁଁ ମନେ ମନେ ଦ୍ରବ୍ୟଶୂନ୍ୟ ପୂଜାକରେ । ସେ ପୂଜାର କାଳ ନିରୂପଣ ନାହିଁ । ବସି ବସି, ଖାଉ ଖାଉ, ବାଟ ଚାଲୁ ଚାଲୁ, ଶୋଇବାବେଳେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ସେ ପୂଜା କରିବିଏ । ମୋର ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ଟିକିଏ ଅନୁକୂଳ ସମୟ ପାଏ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ପୂଜାକରେ । ଯେତେବେଳେ ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ପୂଜାକରେ—ମୋ ପୂଜାର ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ନାହିଁ । ମୋର ଏହି ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଅନିୟମିତ ପୂଜା ସାର୍ଥକ ହୁଏ କି ନାହିଁ, ତାହା ମୁଁ ଭାବେ ନାହିଁ । କେବଳ ପୂଜା କଲି ବୋଲି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ତୃପ୍ତି, ଆନନ୍ଦ ଓ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ, ସେତିକି ମୋର ପରମ ଲାଭ । ତୁମ୍ଭ ଆଗରେ ଦ୍ରବ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ବାଢ଼ି ପୂଜା କରିବାକୁ ମୋତେ ଲଜ୍ଜାମାଡ଼େ । ତୁମ୍ଭରି ଦାନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ "ଗ୍ରହଣ କର ବୋଲି" କହିବାକୁ ମୁଁ କେଉଁ ମୁଖରେ ଦା ସାହସୀ ହେବି ? ମୂଢ଼ ଭାବରେ ମୁଁ ଏତିକିମାତ୍ର ବୁଝେ । ସେହି ମୂଢ଼ତାହିଁ ମୋର କୃତତା । ଏହି ମୂଢ଼ ପୂଜାରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ—ମୋର ସୁଖ । କିନ୍ତୁ ମନ-ମୂର୍ଖ ସେହି ଆନନ୍ଦଟିକୁ ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ଦିଏ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ, ଅବାଧ୍ୟ, ଚପଳ ଶିଶୁ ପରି ସେ କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକେ ଏଣେ ତେଣେ ଚାଲିଯାଏ ; ଅନେକ ଥର ତାକୁ ଧରି ଆଣିବାକୁ ହୁଏ । ଯେତେ ସାଲୁସିଲରେ—ଯେତେ ଚହଲବହଲ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମାନିବାର ଧାତ ନୁହେ । ତାହାର ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ ସେ ଛାଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ସବୁଦିନେ ତାହାର ପିଲା ବୁଦ୍ଧି, ଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରକୃତି; ଏକସ୍ଥାନରେ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ରହିବା ତାହାର କୋଷ୍ଠୀରେ ନାହିଁ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ତ୍ରିଭୁବନ ବୁଲିଆସେ । ରେଲ ବା ଉଡ଼ାଜାହାଜ କେହି ତାହାର ଗତିକୁ ସରି ନୁହେ । ସେ ଦୁର୍ଜନକୁ ଶାସନ କରି ରଖିବାକୁ ମୋର ଶକ୍ତି ପାଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାକୁ ଯେତେ ଧରେ, ସେ ସେତେ ପଳାଏ । ଜୀବନଯାକ ସେ ମୋତେ ଏହିପରି ହଇରାଣ କରୁଅଛି । ତଥାପି ସେଥିରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ, ତାହା ଦୁର୍ଲଭ ଓ ଅମୂଲ୍ୟ । ତାହା ଠିକ୍ ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ପରି ମଧୁର ଲାଗେ । ସେହି ମନ ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ପୂଜାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ କିଏ, ସେହି ପୁଣି ବିଘ୍ନ ଘଟାଏ । ତାହାର ଏ ଲୀଳା, କୌତୁକରେ ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ତାକୁ ଧରି ରଖିପାରିଲେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ, କୃତାର୍ଥ ମଣେ । ସେହି ଆନନ୍ଦଟିକୁ ମୋର ପୂଜାର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସଦ୍ୟ ଫଳ ବୋଲି ମୁଁ ଜ୍ଞାନକରେ, ପୁଣି ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରେ । ଏହାହିଁ ମୋର ମୂଢ଼ତା । ତାହା ଛଡ଼ା ମୁଁ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଖୋଜେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାହିଁ, ସେହି ମୂଢ଼ତା ମୋର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ତୁମ୍ଭେ ତ ସୁଦ୍ଧାରୁ କିଛି ଗ୍ରହଣ କର ନାହିଁ, କେବଳ ଆନ୍ତରିକତାକି ଗ୍ରହଣ କର । ମୋର ଏହି ମାନସପୂଜାରେ ଆନ୍ତରିକତା ଥାଏ, କି ନାହିଁ—ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯଦି ଥାଏ, ତେବେ ଗ୍ରହଣ କର—ନ ଥିଲେ ନାହିଁ । ପୂଜା କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ମୁଁ ଏତିକି ବୁଝେଁ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କର କି ନାହିଁ ତାହା କାହିଁକି ବୁଝିବି ? ତାହା ତୁମ୍ଭର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭେ ବୁଝିବ, ମୋ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ସିନା ! ଅଦାବେପାରି ହୋଇ ଜାହାଜର ଖବର ନେବା ହାସ୍ୟକର ଧୃଷ୍ଟତା ନୁହେଁ କି ? ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିଗଲି; ମାତ୍ର ସେ କଥାର କିଛି ଅର୍ଥ ଅଛି କି ନାହିଁ—ତାହା ମୁଁ ନିଜେ ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । କଳ ଗୀତ ଗାଇଲା ପରି ମୁଁ କଥା କହିଯାଉଅଛିମାତ୍ର । ଲକ୍ଷ୍ମୀଛଡ଼ା ହରି, ତୁମ୍ଭ ପାଦପଦ୍ମରେ ମୋର ଅଶେଷ ପ୍ରଣାମ । ସ୍ୱସ୍ତି—ସ୍ୱସ୍ତି—ସ୍ୱସ୍ତି ।

ଖୁସି ଗପ

ହରି ହେ, ଆଜି ତ କାହିଁକି ମନରେ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳାଇଦେଇଛ ! ତୁମ୍ଭେ ଆନନ୍ଦମୟ ପୁଣି ଇଚ୍ଛାମୟ । ତୁମ୍ଭେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଆନନ୍ଦ ଦେବ, ଏଥିରେ ଆଉ ସଂଶୟ କଅଣ ଅଛି ? ଆଜି ପୁଷ ଯାଉଅଛି, ମାଘ ଆସୁଅଛି । ଠିକ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରଜନୀର ଶେଷ ପରି ବୋଧହେଉଅଛି । ଅମରଯଶା କବି କାଳିଦାସଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏକଆଡ଼ରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଅରୁଣସ୍ୱାଗ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ଆଭାସ ଦେଉଅଛି । ଏହି ସମୟରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସନ୍ତ ଦେଖାଦେଲାଣି । ବୃକ୍ଷଶାଖାରେ, ଲତାମଣ୍ଡପରେ ଦୋଳି ଖେଳି ପତ୍ରପତ୍ର ଝଡ଼ାଇଦେଇ ମୃଦୁ ହିଲ୍ଲୋଳେ ଲୁଚିଯାଉଅଛି, ପୁଣି ଘୁରୁ ଘୁରୁ ଶବ୍ଦ କରି ନାଚି ନାଚି ଆସି ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଖେଳିଯାଉଅଛି । ତେବେ ଟିକିଏ କୁରଳୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ଝର୍ ଝର୍ ହୋଇ ଝରିଉଠୁଅଛି । ଶୀତାନ୍ତେ ନବବସନ୍ତର କୋମଳ ସ୍ପର୍ଶ କି ମଧୁର ! ମଧୁର ଯେପରି ତୁମ୍ଭ ଶୀତଳ ସୁଗନ୍ଧ ଚରଣାମୃତ । ଏସବୁ ତ ତୁମ୍ଭର ଲୀଳା ଲୀଳାମୟ ! ଏତେ ସମ୍ପଦରେ ମନ ଖୁସି ନ ହେବ କାହିଁ କି ? ଖୁସି ମନରେ ଆଜି ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ଖୁସିଗପ କରେ । ଆଗେ ମୋ କଥା କହେ । ଗଲା ରାତିରେ ତୁମ୍ଭେ ନିଦ୍ରାରୂପରେ ମୋତେ ଘାରି ଅଚେତନ କରିପକାଇଲ । ମୁଁ ସୁଖରେ ନିଦ୍ରାଗଲି; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ରାତିସାରା ଉଜାଗର ରହି ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ ହସ୍ତକୁ ଅଭେଦ୍ୟ ବଜ୍ରକବଚ ତୁଲ୍ୟ ମୋ ଦେହରେ ଢାଙ୍କିରଖି ମୋତେ ଜଗିବସିଲ । ମୋ ପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ କେତେ କଷ୍ଟ ପାଇଲ ପ୍ରଭୁ ! ଆହା, ସେ କଷ୍ଟ ଦେଖି ମୋର ଆଖି ଯାହା ଫୁଟି ନ ଗଲା, ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା । ମନୁଷ୍ୟର କଠୋର ନିଷ୍ଠୁର ଚକ୍ଷୁ ସବୁ ସହିପାରେ ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଶୋଇଥିଲି, ସେହି ସମୟରେ ଏ ମାଟିଘରଖଣ୍ଡ ମୋ ଉପରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବା କଠିନ କଥା ନୁହେଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଦୁଷ୍ଟ ଜନ୍ତୁ ମୋତେ ଆକ୍ରମଣ କରି ସହଜରେ ମାରିପକାଇପାରିଥାଆନ୍ତା, ଏହା ବି ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିରେ କଅଣ ଅବା ଅସମ୍ଭବ ଯେ, ଏହା ପୁଣି ଅସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା ? ତେତେବେଳେ ନାନାବିପଦରୁ ମୋତେ ରକ୍ଷା କଲା କିଏ ? କେବଳ ମୋତେ ନୁହେଁ, ଏହିପରି ସୃଷ୍ଟିସାରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରୁଅଛ । କାହିଁକି ତୁମ୍ଭର ଏ କଷ୍ଟ ପ୍ରଭୁ ? ବାସ୍ତବରେ ତୁମ୍ଭର କଷ୍ଟକଥା ଭାବିଲେ କାନ୍ଦମାଡ଼େ ହରି ! ତୁମ୍ଭେ ତ କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଉପକାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କର ନାହିଁ, ଉପକାର ବି ତୁମ୍ଭର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ପୁଣି କିଏ ବା ତୁମ୍ଭର କି ଉପକାର କରିପାରିବ ? ସମସ୍ତେ ତ ତୁମ୍ଭ ଦୟାରେ ଉପକୃତ । ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ୟ ପାଇଁ କଷ୍ଟ ସହି ଏତେ ହନ୍ତସନ୍ତ ହୁଅ କାହିଁକି ? ଏହା ତୁମ୍ଭର ଗୋଟିଏ କି ଖିଆଲ ? ସେ ମହାଖିଆଲରୁ ତୁମ୍ଭେ କି ଆନନ୍ଦ ପାଅ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ତ ସଦାନନ୍ଦମୟ, ତୁମ୍ଭର ପୁଣି ଆନନ୍ଦ କି ଲୋଡ଼ା ? ଏହା ଯେ ବିଷମ ସମସ୍ୟା ହେ ଅନନ୍ତ ସମସ୍ୟାମୟ ! ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ସ୍ରଷ୍ଟା ସେବକ । ତୁମ୍ଭେ ଅହରହ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟ ଜୀବର ସେବା କରୁଅଛ । ସେ ମହାସେବା କ୍ଷଣେ ବନ୍ଦ ହେଲେ ଜୀବର ଜୀବତ୍ୱ ରହିବ ନାହିଁ । ଯେ ସେବା ନ କରେ, ସେ ପ୍ରଭୁପଣକୁ ଭାଜନ ନୁହେଁ । ସେବା ସିନା ପ୍ରଭୁତ୍ୱକୁ ମହୀୟାନ୍ କରେ ଭଗବାନ ! ସେବକ ଉପାଧି ପ୍ରଭୁଠାରୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଡ଼ । ଅନନ୍ତ ସୃଷ୍ଟିର ସେବା କର ବୋଲି ସିନା ତୁମ୍ଭେ ଏତେ ବଡ ପ୍ରଭୁ ହୋଇଅଛ ! ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସେବା କରି ଜଗତକୁ ସେବାର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଉଅଛ, ପୁଣି ଶିଖାଉଅଛ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ କିଏ ତାହାକୁ ସେବା କରେ ହେ ସେବକଚୂଡ଼ାମଣି ? ତୁମ୍ଭେ ତ ସବୁ, ଜଗତରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି ସବୁ ତୁମ୍ଭେ । ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିରେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟରୂପେ ଜାତ ହୁଅ, ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଅଭିଭୂତ କର, ପୁଣି ତୁମ୍ଭେହିଁ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟ ରୂପ ଧରି ଲୟପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅ । ତୁମ୍ଭେ ଧନୀ ହୁଅ, ପୁଣି ଦରିଦ୍ର ହୁଅ, ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଆପେ ଆପଣାକୁ ଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାଦିଅ, ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ମୂର୍ଖ ହୋଇ ତୁମ୍ଭଠାରୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା କର । ତୁମ୍ଭେ ରୋଗୀ ହୁଅ, ପୁଣି ବୈଦ୍ୟ ହୋଇ ନିଜକୁ ଭଲ କର । ତୁମ୍ଭର ଏ ଦୁରୂହ ମହାରହସ୍ୟ କିଏ ଭେଦ କରିପାରିବ ? ତୁମ୍ଭର ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଅଭିନୟ ସ୍ମରିଲେ ସେ ଭାବନା ହୃଦୟରେ ଧରେ ନାହିଁ, ହୃଦୟଯନ୍ତ୍ର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ହେତୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଫାଟିଯାଏ । ତୁମ୍ଭେ ପାପୀ ହୁଅ, ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ପୁଣ୍ୟାଦର୍ଶ ହୁଅ । ତୁମ୍ଭର ଏ ମହାଲୀଳାର ମର୍ମ କିଏ ବୁଝିବ ହେ ପ୍ରଭୁ ! ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି, ତାହା ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବ ! ଜାଣିତରେ ଅଜାଣିତରେ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଆଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ କରୁଅଛି, ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଫଳ କରୁଅଛି, ପୁଣି ତୁମ୍ଭକୁ ଭୁଲିଯାଉଅଛି । ଏହିପରି ପ୍ରତିନିତ୍ୟ ଅସଂଖ୍ୟ ଅପରାଧ କରୁଅଛି ; କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁର ଦଣ୍ଡ ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋତେ ଦିଅ ନାହିଁ ! ମୋର ପ୍ରତି ଅପରାଧରେ ତୁମ୍ଭେ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଥାଆନ୍ତା ନାହିଁ ଦୟାମୟ ! ତୁମ୍ଭେ ଦୟାକରି ମୋର ସବୁ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରୁଅଛ । ତୁମ୍ଭେ ଦୟାମୟ, କ୍ଷମା ତୁମ୍ଭର ଭୂଷଣ, କ୍ଷମାହିଁ ତୁମ୍ଭର ମହିମା । ତୁମ୍ଭ କ୍ଷମାର ପଟାନ୍ତର ତୁମ୍ଭେ, ଆଉ ତୁମ୍ଭର ପଟାନ୍ତର ତୁମ୍ଭର କ୍ଷମା । ଅଛି କିଏ, ଯାହାର ପ୍ରଭୁ ଏଡ଼େ ମହତ୍, ଯେ ସେବକର ସେବକ ହୋଇ ଜଗତରେ ସେବାର ମହିମା ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସେବକର କି ଗର୍ବ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ ମହାପ୍ରଭୁ ? ସେବାରେ ତୁମ୍ଭର ଅବସର ନାହିଁ । ଦିନରାତି ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟ ଜୀବ ସେବାରେ ଲାଗିଅଛ । କାହିଁକି ଏତେ କ୍ଳେଶ ! ତୁମ୍ଭେ

କର୍ମ କରି କର୍ମଫଳରେ ଲିପ୍ତ ହୁଅ ନାହିଁ । କର୍ମଫଳ ତୁମ୍ଭକୁ ସ୍ପର୍ଶ ସୁଦ୍ଧା କରିପାରେ ନାହିଁ । ଜଗତକୁ ତୁମ୍ଭ ଏହି ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ ମହାଶିକ୍ଷା ଦାନ କର ; କିନ୍ତୁ ଜଗତ ତ ଅନ୍ଧ, ସେ ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ଦେଖେ ନାହିଁ, ବୁଝି ସୁଦ୍ଧା ବୁଝେ ନାହିଁ, ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ଜୀବ ଏ ସଂସାରକୁ ଋଣୀ ହେବା ପାଇଁ ଆସେ ସିନା ହରି ! ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ସେ ତୁମ୍ଭର ସେବାରେ ଋଣୀ । ସେ ଋଣ କ୍ରମେ ବଢ଼େ, ତାହାର ପରିଶୋଧ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭ ଦୟା ଛଡ଼ା ଜୀବର ଉପାୟ ନାହିଁ, ସେ କେବଳ ଋଣ ବଢ଼ାଏ । ତୁମ୍ଭେ ଦୟାଳୁ ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ, ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ଖାତକଙ୍କୁ ଦୟାରେ ହେଉ ବା ବିରକ୍ତିରେ ହେଉ, ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ଉଦ୍ଧାର କରିବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ, ଏହି ଭରସାରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସିଅଛି । ତୁମ୍ଭ ମହାଦୟାର ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ଆସିବ ; ମୁଁ ସେହି ଶୁଭଦିନ, ସୌଭାଗ୍ୟର ଦିନ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ବସିଅଛି । ଅପରାଧୀକୁ ଦୟାକରି ଛାଡ଼ିଦେବା ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାଭାବିକ ଧାରା । ସେହି ମହାଧାରା ଅକାଟ୍ୟ ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ । ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ, କାକର, ଝଡ଼ ତୋଫାନ ସହି ସେହି ଶେଷଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ବସିଥିବି । ମନ ଯାହା କରୁ, ତାର ମନ, ତାହା କଥା କିଛି ଭାବିବି ନାହିଁ । ସେ ତ ବଜାରିଆ ଲୋକ, ହାଟ ବଜାର ଖୋଜି ବୁଲିବ ; ଏହିକ୍ଷଣି ଏଠି ଅଛି ତ, ପରକ୍ଷଣରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଆମେରିକା ଯାଇ ବୁଲିଆସିବ । ସେ କାନେ କାନେ ଯେତେ ଫୁସୁଲାଇଲେ ବି ତାହା କଥା ଶୁଣିବି ନାହିଁ । ମନକୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇ ମୁଁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବି । ତାକୁ ତ ବଶୀଭୂତ କରିପାରିବି ନାହିଁ, ଛୁଛାରେ ତାହା ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ପର୍କ ରଖି ଲାଭ କଅଣ— ବରଂ ସମୂହ ହାନି । ମୋର ଏ ଅସଲଗ୍ନ ଖାପଛଡ଼ା କଥାଗୁଡ଼ାକ ଶୁଣି ତୁମ୍ଭେ ହସୁଥିବ ଭଗବାନ ! ଭାବୁଥିବ, ଏ ଗୋଟାଏ ନିରାଟ ଅଜ୍ଞାନ, ବିରାଟ ଗଣ୍ଡମୂର୍ଖ ନା ପାଗଳ ! ତଥାସ୍ତୁ, ସେହିପରି ଭାବ ପ୍ରଭୁ ! ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି ମୁଁ ପାଗଳ । ପାଗଳ ହେଲେ ନିଜକୁ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମଣିବି । ପାଗଳକୁ ତ କେହି ଦଣ୍ଡନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁଧୀଜନମାନେ ପାଗଳର ସବୁତର ଅପରାଧ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବି କ୍ଷମା କରନ୍ତି । ତାକୁ ଦଣ୍ଡିବା ବୃଥା ଶ୍ରମମାତ୍ର । ସତ୍ପଥ ଦଣ୍ଡରେ ସେ ସୁଧୁରିବ ନାହିଁ । ଦଣ୍ଡକୁ ଯାହାର ଖାତିର ନାହିଁ, ତାକୁ ଶାସ୍ତି ଦେଇ ଲାଭ ବା କଅଣ ? ସେହିପରି ତୁମ୍ଭେ ପାଗଳଟାକୁ କଅଣ କରିବ ପ୍ରଭୁ ? ଦୟାକରି ମୋତେ କ୍ଷମା କର । କ୍ଷମା ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ । ବାସ୍ତବରେ କ୍ଷମାଠାରୁ ବଳି କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଆଉ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭ ଦତ୍ତଶକ୍ତିର ସଦ୍ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଯେ ତୁମ୍ଭ କ୍ଷମା ଉପରେ ନିର୍ଭର କଲା, ତାହାର ଆଉ ପୌରୁଷ କଅଣ ? ଏହି ଲଜ୍ଜା, ଏହି ଅନୁତାପ କି ସାମାନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରଭୁ ! ନିଜକୁ ଅକ୍ଷମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ନୀଚତା, ହୀନତା ଆଉ କଅଣ ବା ହୋଇପାରେ ?

ହରି ହେ, ମୁଁ ବଡ଼ ନିମକ୍‌ହାରାମ୍ ; ତୁମ୍ଭର ଖାଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରେ । କେବେ ରୁଷେ, କେବେ ଅଭିମାନ କରେ, କେବେ ଅପମାନ କରେ, କେବେ ଗାଳିଦିଏ, ନିନ୍ଦା କରେ; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ହସି ଉଡ଼ାଇଦିଅ । ମୋଠାରୁ ଏହିସବୁ କଥା ଶୁଣିବା ଯେପରି ତୁମ୍ଭର ଗୋଟାଏ ପ୍ରିୟକୌତୁକ । ତୁମ୍ଭର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅସୀମ—ସହିଷ୍ଣୁତା ଅସୀମ—ଦୟା ଅସୀମ ଏବଂ କ୍ଷମା ଅସୀମର ଅତୀତ । ସେହି ହେତୁ ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର ପ୍ରଭୁ ହୋଇପାରିଅଛ । ଖାଲି ପ୍ରଭୁ ନୁହେ—ପ୍ରଭୁର ଆଦର୍ଶ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱର ଭୂଷଣ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱର ଗୌରବ ଏବଂ ପ୍ରଭୁତ୍ୱର ସମ୍ପଦ । ତୁମ୍ଭେ ଯେପରି ମୋର କେଉଁ ପୁରୁଷର ବା କେତେ ଜନ୍ମର ଧାରୁଅ । ଟିକିଏ ପାନରେ ଚୂନ ଊଣା ହେଲେ ମୁଁ ଅନର୍ଗଳ ଗାଳି ବର୍ଷଣ କରେ, ବିରକ୍ତ ହୁଏ, ତୁମ୍ଭେ ତାହାସବୁ ସହି ଚକ୍ଷୁପଣ ପ୍ରକାଶ କର; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଜେ ନିଜର ଅଧୋଗତିର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୋପାନ ଗଢେ । ମୁଁ ବଡ଼ ଅବିଶ୍ୱାସୀ, ମୋର ଉପାୟ କଅଣ ହେବ ପ୍ରଭୁ ? ତୁମ୍ଭର ଅଜସ୍ର କୃପା ମୁଁ ଭୁଲିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର କୃପା ତ ମୋତେ ଭୁଲେ ନାହିଁ ହରି ! ସେ ତାହାର ଶୀତଳ ଅମୃତଧାରା ସର୍ବଦା ମୋ ଉପରେ ବର୍ଷୁଥାଏ । ମୁଁ ଅକୃତଜ୍ଞ ବୋଲି ତୁମ୍ଭ କୃପା ମୋତେ ଘୃଣା କରେ ନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ଏ କଥା ଭାବି ମୁଁ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ [ସେ ତ ନିର୍ଲଜ୍ଜର ଲଜ୍ଜା, ସୁତରାଂ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ନାହିଁ—ପରମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ କୁଆଡ଼େ ମିଳେଇଯାଏ । ମୋର ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ଏହିପରି ବାରମ୍ବାର ମରିଯାଉଅଛି, ତାକୁ ଚିର ଅମର କରିଦିଅ । ସେହି ସ୍ମୃତି-ଦର୍ପଣରେ ତୁମ୍ଭର ଦୟାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଦେଖୁଥାଏ, ଏହି ଭିକ୍ଷା ଦିଅ ହରି !

ହରି ହେ, ଏବେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ରୂପ ଧରି ଆସିଲ । ରୌଦ୍ର କ୍ରମେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ପ୍ରଖର ହୋଇଆସିଲା—ତାହା ତ ତୁମ୍ଭରି ତେଜ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭର ବିଶ୍ୱରୂପ ଦେଖି ସିଦ୍ଧଯୋଗୀମାନେ ଯେପରି ସ୍ତବ୍ଧ ବିସ୍ମୟରେ ଭୀତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ, ସେହିପରି ଜୀବକୁଳ ତୁମ୍ଭର ଭୀଷଣ ବିରାଟ ମଧ୍ୟାହ୍ନମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ମୌନ ଏବଂ ଚକିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ପରି ଏକା 'ସିନ୍ଦୁରମୁଣ୍ଡୀ' ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୀର ଭୈରବ ରାଗିଣୀରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ତବ ଗାନ କରୁଅଛି । ଏ ରୂପରେ ତୁମ୍ଭେ ପୃଥିବୀକୁ ଉତ୍ତାପ ଦେଇ ତାହାର ଶକ୍ତି ବଢାଉଅଛ । ପୃଥିବୀ ସେହି ଶକ୍ତିକୁ ତଦୁପରିସ୍ଥ ଉଦ୍ଭିଦ ଜଗତକୁ ଦେଇ ତାହାର ଶକ୍ତି ବଢାଉଅଛି । ଉଦ୍ଭିଦ ଜଗତ ସେହି ଶକ୍ତିକୁ ଫଳପତ୍ରପୁଷ୍ପ ରୂପରେ ଜୀବଜଗତକୁ ଦାନ କରି ତାହାର ଶକ୍ତି ପୁଷ୍ଟ କରୁଅଛି । ଏହିଠାରୁ ଶେଷ ନୁହେଁ, ଜୀବଜଗତ ପୁଣି ନାନାଭାବରେ ସେହି ଶକ୍ତି ଉଦ୍ଭିଦ-ଜଗତକୁ ଫେରାଇଦେଉଅଛି । ଉଦ୍ଭିଦଜଗତ ସେହିପରି ପୃଥିବୀକୁ ଶକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରୁଅଛି । ଏହିପରି ଘୂର୍ଣ୍ଣିଫେରି ଅନବରତ ଲାଗି ରହିଅଛି । ଶେଷରେ ପ୍ରଳୟରେ ତୁମ୍ଭର ଶକ୍ତି ତୁମ୍ଭର ପାଖକୁ ଯାଉଅଛି । ଏ କି ଅଦ୍ଭୁତ ସୁନ୍ଦର ହରି ! ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦରତାଜ । ଲୋକେ ଯେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନବଘନବରଣୀ କହନ୍ତି, ତାହା ଯଥାର୍ଥ । ପିଅଳ ପାଖୁଡ଼ା ଛଡ଼ାଇଲା ପରି ତୁମ୍ଭ ସୁନ୍ଦରର ମଞ୍ଜି ମିଳେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଜ୍ୟୋତି ଧରିଅଛ, ଏତିକି ତ ସହିହେଉ ନାହିଁ, ବିଶ୍ୱରୂପ ଧରିବାବେଳେ ତ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟର ଜ୍ୟୋତି ଧରିଥିଲ, ସେତେବେଳେ କି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ନ ଥିବ ! ତୁମ୍ଭର ସେରୂପ ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଦେଖ ପ୍ରଭୁ, ଆଉ କେହି ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ରୂପ, ସେ ଜ୍ୟୋତି ଦେବଚକ୍ଷୁର ଅସହ୍ୟ । ସୌଭିକ୍ୟବ ରଜା ଯେପରି ବହୁରୂଣ ଦେବା ପାଇଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରଜାଠାରୁ ଗୁଣେ କର ନିଏ, ତୁମ୍ଭେ ସେହିପରି ପୃଥିବୀରୁ ଯେତେ ରସ ଶୋଷଣ କର, ତାହାର କୋଟି ଗୁଣ ତାକୁ ଦାନ କର । ଏ ହିସାବରେ ତୁମ୍ଭେ ସୁଖୀ ଜନକ, ଗୁଣେ ନେଇ ବହୁଗୁଣ ପରିଶୋଧ କର । ତୁମ୍ଭେ ଦେବା ପାଇଁ ଜାଣ, ନ ଦେଇଥିଲେ ନିଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଏ ମହତ୍ତ୍ୱ ତୁମ୍ଭର କିଏ ବୁଝିବ ହରି ! ତୁମ୍ଭେ ଯାହାକୁ ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ଦିଅ, ସେହି ବୁଝେ । ସେହି ଶକ୍ତିରୁ କଣିକାଏ ପାଇବାକୁ ଏ ଅଭାଜନ ଲାଳାୟିତ ହେବ କି ପ୍ରଭୁ !

ପୁଣି ଏ କି ମଧୁର ରୂପ ହରି ! ତୁମ୍ଭେ ମହାକାଳ-ରୂପୀ ଏବେ ସନ୍ଧ୍ୟାରୂପରେ ଆସିଲ । ଆହା, କି ପବିତ୍ର କାଳ; ଧର୍ମଭାବ, ପବିତ୍ରତା ଏବଂ ଉଲ୍ଲାସ ଚାରିଆଡ଼େ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଅଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ସାମାନ୍ୟ କାଳ ନୁହେ—ଆତ୍ମବସ୍ତୁଙ୍କର ମନୋହର ସମୟ । ଦେବାଳୟର ପବିତ୍ର ମଧୁର ଧ୍ୱନି, ଭକ୍ତକଣ୍ଠର ସ୍ତୁତି-ବନ୍ଦନାଦିର କୋମଳ ରସାଳ ସ୍ୱର, ମୃଦଙ୍ଗ କରତାଳ ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟିର ମୋହନ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଏକତ୍ର କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କରୁଅଛି । ପକ୍ଷୀମାନେ କଣ୍ଠରସାମୃତ ସ୍ୱରରେ ତୁମ୍ଭର ଆବାହନ-ସଙ୍ଗୀତ ଆବୃତ୍ତି କରୁଅଛନ୍ତି, କେହି ବା ତୁମ୍ଭର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛି, କେହି ମୌନ ଯୋଗୀ ପରି ଜପରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛି । କୁଳବଧୂ-କୁଳ ସନ୍ଧ୍ୟାଦୀପ ହସ୍ତରେ ଧରି ତୁଳସୀଚଉରା ମୂଳରେ ସଞ୍ଜବତୀ ଜାଳୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅବଗୁଣ୍ଠନ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ବୋଧହୁଏ ସ୍ୱୟଂ ସନ୍ଧ୍ୟାଦେବୀ ତୁହିନସ୍ନାତ ତାରା ଏକ ହାତରେ ଧରି ଅନ୍ୟ ହାତରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରାହାର ସ୍ପନ୍ଦନ କରୁଅଛନ୍ତି ଅଥବା ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ ଅରଣ୍ୟାନୀ ବେଦୀମୂଳରେ ବସି ସୁବର୍ଣ୍ଣଫୁଲ ବୁଣୁଅଛନ୍ତି । ତୁମ୍ଭର ପ୍ରେମରେ ବିଭୋର ହୋଇ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ହସିଉଠୁ-ଅଛନ୍ତି । ଏବେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା, ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ନିରୂପ ଧରି ଘରେ ଘରେ ଆଲୋକିତ କଲ । ମନୁଷ୍ୟର ନେତ୍ର-ତାରାର ଜ୍ୟୋତି ଏଡ଼େ କ୍ଷୀଣ ଯେ, ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ଧାରରେ ସେ କିଛି ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ନିରୂପରେ ରାତିକୁ ଦିନ କର, ନ ହେଲେ ସ୍ୱଡ଼ଯାକ ଖାଇ ମୃତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ଧାରରେ ଅନ୍ଧ ହୁଏ, ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ନିରୂପରେ ତାହାର ପ୍ରଚକ୍ଷୁ ହୋଇ ତାକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦାନ କର, ନଚେତ୍ ମାନବ ଜଗତର ଯେ ଅସୁବିଧା ହୁଅନ୍ତା, ସରସ୍ୱତୀଦେବୀ କୋଟି-ଜିହ୍ୱ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । କେଣେ ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା ରୂପରେ ଆକାଶକୁ ଆଲୋକିତ କର, ସେ ଆଲୋକ ଆସି ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ତୁମ୍ଭେ କେତେ ରୂପରେ ପୃଥିବୀର ମଙ୍ଗଳସାଧନ କର । ତୁମ୍ଭର ନାମ ପରି ରୂପ ସୁଦ୍ଧା ଅଶେଷ । ତୁମ୍ଭର ଅଶେଷ ରୂପ ବିଷୟ କଳ୍ପନା କଲେ କେବଳ ଶୂନ୍ୟ ବୋଧହୁଏ ଏବଂ ମାନବର କ୍ଷୁଦ୍ର କଳ୍ପନା ସେହି ମହାଶୂନ୍ୟରେ କୂଳକିନାରା ନ ପାଇ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଆସେ କିମ୍ବା ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ସେହି ମହାଶୂନ୍ୟତାରେ ବୁଡ଼ାଇ-ଦେଇ କୁଆଡ଼େ ମିଳେଇଯାଏ—ତାହାର ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ସୁଦ୍ଧା ରହେ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଲୀଳାମୟ, ତୁମ୍ଭର ମହାଲୀଳା ଦେବତାମାନଙ୍କର ଏବଂ ଜ୍ଞାନପକ୍ୱ ଯୋଗୀ ଋଷିମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ଅଗୋଚର । କ୍ଷୀଣଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟର କଥା ଅବା କିଏ ପଚ୍ଛରେ ? ହରି ହେ, ତୁମ୍ଭର ଅପରାଜ୍ଞର ଲୀଳାକୁ ଅଶେଷ କୋଟି ନମସ୍କାର ।

ପ୍ରଭୁ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଅନନ୍ତ ବୋଲି କହନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅନନ୍ତ ତୁମ୍ଭର ଅଂଶ । ପଞ୍ଚମହାଭୂତ ତୁମ୍ଭର ବିରାଟ ଶରୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହନ୍ତି — ତୁମ୍ଭର ଶରୀରର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଂଶ । କ୍ଷିତି ତୁମ୍ଭର ପାଦ, ଅପ୍ ଉଦର, ତେଜ ବକ୍ଷ, ମରୁତ୍ କଣ୍ଠ ଓ ବ୍ୟୋମ ମସ୍ତକ । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ପଞ୍ଚମହାଭୂତକୁ ନେଇ ତୁମ୍ଭର ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମ ଜୀବପ୍ରାଣୀର ଶରୀର ଅସ୍ଥା ଗଠନ କରୁଅଛ । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ରହୁଅଛ—ଏହାକୁ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ବୋଲି କହିଲେ ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଅନ୍ତର୍ଯାମୀଠାରୁ ବଳି ଆଉ କିଛି ଥିଲେ ଠିକ୍ ହୋଇପାରନ୍ତା କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ସମସ୍ତେ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ତୁମ୍ଭର ଶରୀରର ପଞ୍ଚଭୂତରେ ମିଶିଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ଦେହରେ ମିଶିଯାଅ । ତୁମ୍ଭର ଶରୀର ଗୋଟିଏ ଅନନ୍ତ କାରଖାନା । ଧ୍ୱଂସ ଓ ସୃଷ୍ଟି ତାହାର ଭିତରେ ହେଉଅଛି । ସେହି-ଠାରେ ଧାତୁ ଆଉଟା ହେଉଅଛି, ପୁଣି ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢାହୋଇଉଠୁଛି । ଆଉଟିବାର ଉତ୍ତାପ ବା ଭାଙ୍ଗିବାର ଶକ୍ତିଏବି ତୁମ୍ଭର କଳ୍ପନା । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା କଳ୍ପନା କରୁଅଛ, ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରୂପ ଧରିଯାଉଅଛି । ତୁମ୍ଭର ମହିମା ଏପରି ଅଦ୍ଭୁତ ! ହରି ହେ, ତୁମ୍ଭ ବିଶ୍ୱରୂପ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସବୁପ୍ରକାର ଜୀବଜନ୍ତୁ, ବୃକ୍ଷଲତା ଦେଖିଥିଲେ । ସେହିସବୁ ତୁମ୍ଭ ଦେହ କାରଖାନାରେ ତିଆରି—ତାହାହିଁ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟି । ଗୀତାର ସେହି ମହାଚିତ୍ରକୁ କଳ୍ପନାରେ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ମୁଁ ଆଖି ଫାଟିପଡ଼ି ବ୍ୟଥାରେ ବୁଜିଯାଏ, ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଥରିଉଠେ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇପଡ଼େ । ମୁଁ ଆତ୍ମଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ—ମୋ ଭିତରେ ଆଉ କିଛି ନ ଥାଏ—ସବୁ ତାହିଁରେ ବୁଡ଼ିଯାଇ ମିଳେଇଗଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଚୈତନ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ସେ ଅବସ୍ଥାରୁ ଫେରିଆସି, ଅଚୈତନ୍ୟ ମୋର ଯାହା ହରଣ କରିଥିଲା, ତାହା ସବୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଆଣିଦିଏ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ କେତେ ତଳକୁ ଯାଇ କେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଯାଏ, ତାହାର ପରିମାଣ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ମୃଗଲାଞ୍ଛିତ ଚନ୍ଦ୍ରର ପରିମାଣ ଅଛି; ମାତ୍ର ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ରତାର ପରିମାଣ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଯେ ଗୋଟାଏ ଦେହବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ, ଏକଥା ସହଜ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ମୋର ନିଜର କ୍ଷୁଦ୍ରତା ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଭାବ ତ ବେଶି ରହେ ନାହିଁ, ଦର୍ପଣର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପରି ପଲକମାତ୍ରେ କୁଆଡ଼ୁ ଆସି କୁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଯାଏ । ସଂସାର କେଉଁଠି ଲଗି ଛକି ବସିଥାଏ କେଜାଣି, ସେ ସତ୍ୱର ଆସି ତାହାର ମୋହନ ବଜାର ଖୋଲିଦେଇ ଆଗରେ ପସରା ମେଲି ବସିଯାଏ । ହରି ହେ, ମୋର ସେହି ଭାବଟା ସ୍ଥାୟୀ ହେଉଥିଲେ, ତାହା କଳ୍ପନା ହେଉପଛେ ସେହି କଳ୍ପନାରେ ମୁଁ ସୁଖଶାନ୍ତି, ଅମୃତର ଆସ୍ୱାଦନ ପାଆନ୍ତି । କଳ୍ପନାରେ ଯେଉଁ ସୁଖ ଥାଏ, ବାସ୍ତବରେ ସେଥିରେ ଶତାଂଶର ଏକାଂଶ ବି ନ ଥାଏ । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ହେଲେ ବି ସେହି କଳ୍ପନା ମନକୁ ଧରି ରଖେ । ମନ ତ ବାଇବାଉଳ ପରି ସବୁବେଳେ ସବୁ ଜାଗାରେ ଘୂରିବୁଲୁଥାଏ, ତାକୁ ଯେ ଲହମାଏମାତ୍ର ଅଟକାଇ ରଖି ସତ୍ ବିଷୟରେ ବା ସତ୍‌ଚିନ୍ତାରେ ଲଗାଇପାରେ, ସେ କଳ୍ପନା ହେଲେହେଁ ଦେବତ୍ୱ ଏବଂ ସେ ମାନବର ବନ୍ଧୁ । ପ୍ରଭୁ ହେ, ମୋର ଚିତ୍ତବିକ୍ଷେପ ବିନାଶ କର, ଦୁଷ୍ଟ ମନକୁ ଏକଜାଗାରେ ବାନ୍ଧିରଖ, ସେ ତୁମ୍ଭର ପାଦପଦ୍ମରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଉ । ହରି ହେ, ତୁମ୍ଭର କ୍ଷମତା ଅପାର, ତାହାର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ସେ ଦଣ୍ଡକେ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ ପୁଣି ଦଣ୍ଡକେ ପ୍ରଳୟ କରିପାରେ; ପର୍ବତକୁ ସମୁଦ୍ର କରିପାରେ ଏବଂ ସମୁଦ୍ରକୁ ମରୁଭୂମି କରିପାରେ । ତୁମ୍ଭର ସେ କ୍ଷମତା ଦୁର୍ବଳ ଦଳନ ସକାଶେ ନୁହେ—ଦୁର୍ବଳର ରକ୍ଷଣ ସକାଶେ । ତୁମ୍ଭେ ଦୁର୍ବଳର ବଳ—ପ୍ରବଳର ଯମ । ତୁମ୍ଭ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ଦୁର୍ବଳ ହୃଦୟରେ ବଳ ଜନ୍ମେ । ଯାହା ନାମର କ୍ଷମତା ଏତେ, ତାହାର ନିଜର କ୍ଷମତା ଯେ କେତେ ହୋଇଥିବ, ତାହା କଳିବାକୁ ସର୍ବଜ୍ଞ ସିଦ୍ଧଯୋଗୀ ଯତିଙ୍କର ବି ବୁଦ୍ଧି ବଣା ହୋଇଯିବ; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ସେହି ମହା କ୍ଷମତାକୁ ତୁମ୍ଭର କ୍ଷମା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଅଛି । କ୍ଷମା ସିନା କ୍ଷମତାର ଅଳଙ୍କାର ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ! ଯାହାର କ୍ଷମା ନାହିଁ, ତାହାର କ୍ଷମତା ବୃଥା । ତାହା କ୍ଷମତା ନୁହେ, କ୍ଷମତାର କଳଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର । ତୁମ୍ଭର ସେହି ଅଗାଧ ମହା କ୍ଷମତା ସ୍ମରଣ କଲେ ପ୍ରେମରେ, ଭକ୍ତିରେ, ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ତୁମ୍ଭ ପାଦତଳେ ମସ୍ତକ ଆପେ ଆପେ ଅବନତ ହୋଇଯାଏ । ହେ ଅତୁଳ କ୍ଷମତାଧର ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭେ ବିନ୍ଦୁକୁ ସିନ୍ଧୁ କର, ରେଣୁକୁ ହିମାଳୟଠାରୁ ବଡ଼ କର । ମୋତେ ବା କଅଣ ନ କରିଅଛ ହରି ? ଆଉ କଅଣ ବା ନ ଦେଇଅଛ ? ମୋତେ ଯେତେ ସୁଖରେ ରଖିଅଛ, କେଉଁ ରାଜା-ମହାରାଜାଙ୍କୁ ସେତେ ସୁଖରେ ରଖିଅଛ ପ୍ରଭୁ ! ରାଜାର ରାଜ୍ୟଚିନ୍ତା, ଅର୍ଥଚିନ୍ତା, ଶତ୍ରୁଭୟ—ଏତେ ଚିନ୍ତା ଅଛି, ମାତ୍ର ମୋର କଅଣ ଅଛି ? ମୋତେ ତୁମ୍ଭେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କରି ଦେଇଅଛ । ମୋତେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଅଛ, ସେହି ମୋର ରାଜମୁକୁଟ, ଯେଉଁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା ଦେଇଅଛ, ସେହି ମୋର ମଣିରତ୍ନ ସିଂହାସନ ଏବଂ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି ଦେଇଅଛ, ସେହି ମୋର ରାଜ୍ୟ । ହରି ହେ, ମୋର ପ୍ରାଣର ଭକ୍ତି, ଅନ୍ତରର ପ୍ରୀତି ଏବଂ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ସଦୟ ଚିତ୍ତରେ ଗ୍ରହଣ କର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆବାହନ

ମା ! ଜଗଜ୍ଜନନୀ, ଦୁର୍ଗତିନାଶିନୀ ଦୁର୍ଗେ, ମୋହ-ଭ୍ରାନ୍ତ ଅସ୍ଥିରଚିତ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବ ମୁଁ ଆଜି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆବାହନ କରିବାକୁ ବସିଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ଜଗନ୍ମାତା, ଏ ଜଗତରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି, ସମସ୍ତେ ତୁମ୍ଭର ଶିଶୁ-ସନ୍ତାନ । ସନ୍ତାନକୁ ଛାଡି ମାଆ କ୍ଷଣେ ଅନ୍ୟତ୍ର ରହିପାରେ ନାହିଁ; ସବୁବେଳେ ଛାୟା ପରି ସନ୍ତାନର ପାଖେ ପାଖେ ରହିଥାଏ । ତୁମ୍ଭେ ତ ଦୂରରେ ନାହିଁ, ତେବେ ଆବାହନ କରିବ କଅଣ ମାଆ ? ତୁମ୍ଭେ ମୋର ପ୍ରାଣରେ ଅଛ—ଆତ୍ମାରେ ଅଛ—ହୃଦୟରେ ଅଛ—ଶରୀରରେ ଅଛ—ମନରେ ଅଛ—ରକ୍ତରେ ଅଛ—ମାଂସରେ ଅଛ—ଅସ୍ଥିରେ ଅଛ—ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣାଦିରେ ଅଛ—ଏମନ୍ତ କି ମୋର "ମୁଁ" ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଅଛ । ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବଭୂତରେ ମାତୃରୂପରେ ଅବସ୍ଥାନ କର ।

"ଯା ଦେବୀ ସର୍ବଭୂତେଷୁ ମାତୃରୂପେଣ ସଂସ୍ଥିତା,
ନମସ୍ତସ୍ୟୈ ନମସ୍ତସ୍ୟୈ ନମସ୍ତସ୍ୟୈ ନମୋନମଃ ।"

ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ ତପସିଦ୍ଧ ଋଷି-ମୁଖୋଚ୍ଚାରିତ ଏହି ଅମର ପବିତ୍ର ସତ୍ୟ ସନାତନ ମହାବାକ୍ୟ କେବେ ଅନ୍ୟଥା ନୁହେ । ତୁମ୍ଭେ ତ ମୋ ଦେହରେ ଅଛ—ମୋର ବାହ୍ୟରେ ବି ଅଛ, ତେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆବାହନ ଆଉ କଅଣ କରିବି ଜଗଦମ୍ବେ ! ଆବାହନ ଖାଲି ଲୌକିକ ପ୍ରଥା, ସେଥିରେ ସାର୍ଥକତା ନାହିଁ ମାଆ !

ମାଆ ବିଶ୍ୱରୂପିଣୀ, କିପରି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବି, ତାହା ବି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱଯାକ ତ ତୁମ୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତି, ମୁଁ କେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପୂଜା କରିବି ମାଆ ? ପୂଜାର ଧାରା ବି ତ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ମାଆ !

"ନଜାନାମିଦାନଂ ନ ଚ ଧ୍ୟାନଯୋଗଂ
ନଜାନାମି ତନ୍ତ୍ରଂ ନ ଚ ସ୍ତୋତ୍ରମନ୍ତ୍ରଂ,
ନଜାନାମି ପୂଜାଂ ନଚ ନ୍ୟାସଯୋଗଂ
ଗତିସ୍ତ୍ୱଂ ଗତିସ୍ତ୍ୱଂ ଗତିସ୍ତ୍ୱଂ ଭବାନି ।
ନଜାନାମି ପୁଣ୍ୟଂ ନଜାନାମି ତୀର୍ଥଂ
ନଜାନାମି ମୁକ୍ତିଂ ଲୟଂ ବା କଦାଚିତ୍,
ନଜାନାମି ଭକ୍ତିଂ ବ୍ରତଂ ବାପି
ମାତର୍ଗତିସ୍ତ୍ୱଂ ଗତିସ୍ତ୍ୱଂ ତ୍ୱମେକା ଭବାନି !"

ଆଉ ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ମାଆ ? ତୁମ୍ଭର ମହାପୂଜା କେହି କରିପାରେ ନାହିଁ ଶଙ୍କରି ! ତୁମ୍ଭେ ଏକା ତୁମ୍ଭର ପୂଜାକର । ତୁମ୍ଭେ ପୂଜକ, ପୁଣି ତୁମ୍ଭେହିଁ ପୂଜିକା ।

ମୋର କଅଣ ଅଛି ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବି ମାଆ ! ଜଗତର ସବୁ ପଦାର୍ଥ ତ ତୁମ୍ଭର । ପୁଣି ତୁମ୍ଭର ନୈବେଦ୍ୟ ଅବା କି ଲୋଡା ? କ୍ଷୁଧା ତୃଷା ତ ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟି, ସେ କଅଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୀଡା ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ ? ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକ ଉଦରରେ ରଖି ଯାହାର ଉଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ, ଆଉ କେଉଁ ପଦାର୍ଥରେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ମାଆ ! ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ମୋତେ ଦେଇଅଛ, ମୁଁ ପୁଣି ତାହା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଲେ ସେଥିରେ କି ପୌରୁଷ ଅଛି ? ତୁମ୍ଭର ଦତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ନେବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ବା ଇଚ୍ଛା କରିବ କାହିଁକି ମାଆ ? ଲୋଭ, ମୋହ, କ୍ରୋଧ, ଦୁର୍ବାସନା—ଏହିଗୁଡିକ କେବଳ ମୋର । ମାଆ ଅନନ୍ତ କରୁଣାମୟୀ, ଏହାଙ୍କୁହିଁ ନୈବେଦ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କର ଜନନି !

ତହୁଁ ପରେ ଧ୍ୟାନ । ତୁମ୍ଭର ମହା ବିରାଟରୂପକୁ ଧ୍ୟାନରେ କିଏ ଧାରଣା କରିପାରିବ ମାଆ ? ଚର୍ମଚକ୍ଷୁର କ୍ଷୀଣ ଜ୍ୟୋତିରେ ତାହା ଦିଶିବ ନାହିଁ ମାଆ ! ମାନବର ସ୍ତିମିତ ନେତ୍ର ତାରାର ଅତି କ୍ଷୀଣ ଜ୍ୟୋତି ତୁମ୍ଭ ବିରାଟ ଜ୍ୟୋତିରେ ବୁଡିଯାଇ ଅସ୍ତିତା ହରାଇ ବସିବ ସିନା ! ଧ୍ୟାନର ଉପଯୁକ୍ତ ଏକାଗ୍ରତା ବା କାହିଁ ? ମନ ତ ବାର ଦ୍ୱାର ବୁଲି କୁକୁର ପରି ଏଣେ ତେଣେ ଧାଇଁ-ବୁଲେ, ତାକୁ ବାନ୍ଧିରଖିବା କି ସହଜ କଥା ? ବାନ୍ଧିରଖିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କ୍ଷେ କ୍ଷେ ରଶି ଛାଡି ଟାଣି ଘୋଷାରି ଦଉଡି ଛିଣ୍ଡାଇ ପଳାଇଯାଏ । ପୁଣି ତୁମ୍ଭର କେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଛାଡି କେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଧ୍ୟାନ କରିବି—ତାହା ବି ଗୋଳକଧନ୍ଦା ପରି ବିଷମ ସମସ୍ୟା ମାଆ !

ଧ୍ୟାନ ପରେ ପ୍ରାର୍ଥନା । ସେ କଥା ବି ବଡ଼ ଜଟିଳ, ବଡ ଅଡୁଆ ମାଆ ! ଯେ ଆପେ ଆପେ ଯାଚକରି ଦିଏ, ତାକୁ ପୁଣି ମାଗିବ କିଏ କେଉଁ ମୁହଁରେ ? ମାଆ ତ ପୁଅର ମନ ଜାଣି ଆଗରୁ ତାହା ପାଇଁ ସବୁ ସାଇତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରକ୍ଷିଥାଏ, ତେବେ ତାହା ପାଖରେ ବୃଥା ପ୍ରାର୍ଥନା କାହିଁକି ? ତାହା ଖାଲି ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରବୃତ୍ତ ସିନା ! ସେଥିରେ ଦାତାପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ, ଅକୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ ପାଏମାତ୍ର ।

ବିଶ୍ୱବନ୍ଦ୍ୟେ, ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ପ୍ରଦାନ କରି ବିଦାୟ ନେବି; କିନ୍ତୁ କଉଣ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଦେବି କିଛି ସ୍ଥିର ପାଉ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ୟାନରୁ ଫୁଲଗୁଡ଼ିଏ ତୋଳିଆଣି ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଲେ କି ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ମାଆ ? ଫୁଲରେ ଥିବା ଶୋଭା ସୁଗନ୍ଧ ତ ତୁମ୍ଭେ ! ସୁତରାଂ ଫୁଲ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରୀତିକର ହେବ ବା କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଦୁର୍ଲଭ ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ ମାଆ ! ତେବେ ଆଉ କଉଣ କରିବି ? ମୋର ଶାନ୍ତ ହୃଦୟ-ବନରୁ ଭକ୍ତିପୁଷ୍ପ ତୋଳି ତାହାହିଁ ତୁମ୍ଭ ପବିତ୍ର ପାଦପଦ୍ମରେ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି—ଦୟାକରି ଗ୍ରହଣ କର ମାଆ ଦୟାମୟି !

"ଅନାଥସ୍ୟ ଦୀନସ୍ୟ ତୃଷ୍ଣାତୁରସ୍ୟ
ଭୟାର୍ତ୍ତସ୍ୟ ଭୀତସ୍ୟ ବଦ୍ଧସ୍ୟ ଜନ୍ତୋଃ
ତ୍ୱମେକା ଗତିର୍ଦେବି ନିସ୍ତାରଦାତ୍ରୀ
ନମସ୍ତେ ଜଗତ୍ତାରିଣୀ ତ୍ରାହି ଦୁର୍ଗେ ।"
"ସର୍ବମଙ୍ଗଳମଙ୍ଗଲ୍ୟେ ଶିବେ ସର୍ବାର୍ଥସାଧିକେ,
ଶରଣ୍ୟେ ତ୍ର୍ୟମ୍ବକେ ଗୌରି ନାରାୟଣି ନମୋସ୍ତୁତେ ।"

ପ୍ରଲୋଭନ

ଜ୍ଞାନୀ ଜନମାନେ କହନ୍ତି—ପ୍ରଲୋଭନ ପାପର ହେତୁ, ତାକୁ ସବଂଶ ନିପାତ କରିବା ପୁଣ୍ୟକାମୀର ସର୍ବାଦୌ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଢଣା ବୁଦ୍ଧିଆମାନେ ଏ ଉପଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ରାଜି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ କହନ୍ତି—"ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଲୋଭନମୟ, ଚାରିଆଡ଼େ ପ୍ରଲୋଭନ ପୂରିରହି ଗ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ ଆଁ କରି ଚାହିଁ ରହିଛି ! ଏପରି ଶ୍ରୀମହାରଥ କିଏ ଅଛି ଯେ, ପ୍ରଲୋଭନର ଅବ୍ୟର୍ଥ ବଜ୍ରବାଣରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବ ? ଚାରିଆଡ଼ରୁ ବାଣ ଆସି ଦେହରେ ଝପ୍‌ଝାପ୍ ଭୁଷି-ଯାଉଥିବ, ସେଥିରେ କିଏ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରିବ । ମୁନିଋଷି ତ ସମ୍ଭାଳିହୋଇ ନ ପାରି ପ୍ରଲୋଭନର ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡରେ ଝୋଟପଡ଼ିଅଛନ୍ତି, ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ବା ଗତି କଉଣ ? ପ୍ରଲୋଭନ ପାଖକୁ ନ ଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଆସି ଉତ୍ତଧରେ—ସେଥିକି ବା ବୁଦ୍ଧି କଉଣ ଅଛି ? ସେ ଅସୁର, ତାହାର ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ଆସୁରିକ ବଳରୁ ଫିଟି ଆସିବାକୁ ଦୁର୍ବଳ ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶକ୍ତି ସାହସୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।" ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରଲୋଭନ ସମ୍ବରଣ ଖାଲି କଥାରେ କହିଲେ ହୁଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତାହା ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ—ଦୁଃସାଧ୍ୟ । ପ୍ରଲୋଭନ ତ୍ୟାଗର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୁରାଣ ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେଁ । କେହି କେହି ମହାପୁରୁଷ ଜଗତର ହିତ ସକାଶେ ହସି ହସି ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରାଣର ପ୍ରଲୋଭନ ତ୍ୟାଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଦଧୀଚି ଋଷିଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ କରଣୀ ସେଥିର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରମାଣ । ମହାରଥ ଭୀଷ୍ମ ପିତାଙ୍କ ସକାଶେ କାମିନୀ-କାଞ୍ଚନର ପ୍ରଲୋଭନ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଜଗତରେ କାମିନୀ-କାଞ୍ଚନର ପ୍ରଲୋଭନ ଅତି ପ୍ରବଳ ପ୍ରଲୋଭନ । ସେହି ଯାହା ଯେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିପାରେ, ସେହି ଏକା ସଂଯମୀ—ସେହି ଏକା ମୁକ୍ତ । ପୁଣି ସେହି ଜ୍ଞାନବୀର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଦେବ ପ୍ରିୟ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ହିତ ସକାଶେ ନିଜ ପ୍ରାଣର ପ୍ରଲୋଭନ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ପର ପାଇଁ ଯେବେ ପ୍ରଲୋଭନ ତ୍ୟାଗ କରିହୁଏ, ତେବେ ନିଜର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ହେବ କାହିଁକି ? ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ଅସୀମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର । ଯେଉଁ ବ୍ୟର୍ଥ-ସାହସୀମାନେ ଏକା ନିଃଶ୍ୱାସକେ ସାତ ସମୁଦ୍ର ପହଁରି-ଯିବାର ଦୁରାଶା ପୋଷଣ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କଥା ନ କହିବାହିଁ ଉଚିତ ।

ପ୍ରଲୋଭନ-ସମ୍ବରଣ ପାଇଁ କେତେ କଠୋର ସାଧନା ଦରକାର, ସେ ସାଧନା କେତେ କାଳରେ ବା କେତେ ଜନ୍ମରେ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ, ତାହା ଭାବିଲେ ଚିତ୍ତ ଚମକିଉଠେ; କିନ୍ତୁ ନିରାଶ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ—ବରଂ ନିରାଶ ହେବା କାପୁରୁଷତା । ଏ ଜନ୍ମରେ ଯେତିକି ହୋଇପାରିବ ହେଉ, ପୁଣି ପରଜନ୍ମରେ ହେବ । ଏହିପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଧରି ସାଧନା କରିବା ଉଚିତ; କିନ୍ତୁ କହିବା ସହଜ, ଆଉ କରିବା କଠିଣ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଥା କହିବାକୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଲାଗେ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯୁଗ ଯୁଗ ଲାଗିଯାଏ । ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଈଶ୍ୱର ଇଚ୍ଛା କଲାକ୍ଷଣି ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ; କେତେ ଯୁଗ ବହିଯାଏ । ପୁଣି ପ୍ରଳୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ଲାଗିଥାଏ । ଧର୍ମସାଧନା ଏକ ଜନ୍ମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରର ସଞ୍ଚିତ ସଂସ୍କାର କ୍ରମେ ପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରେ । ଏ ଜନ୍ମର ସଂସ୍କାର ପରଜନ୍ମର ସ୍ମାରକ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଜନ୍ମର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧନା ପରଜନ୍ମରେ ପାସୋରା ପାଠ ପରି ହେଲୁ ଆଣିଦିଏ । ଜନ୍ମାନ୍ତର ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ, ତାହା ସତ୍ୟ ଓ ଧ୍ରୁବ । ଏ ଜନ୍ମରେ ଯେ କାୟମନପ୍ରାଣରେ ଦେଶ-ସେବା କରିଥାଏ, ପରଜନ୍ମରେ ସେହି ଦେଶ-ସେବା ଆଡ଼କୁ ତାହାର ମନ ଧାଇଁବ । ଏ ଜନ୍ମର ନିଷ୍ଠାପର ସାହିତ୍ୟସେବୀ ପରଜନ୍ମରେ ସେହି ସାହିତ୍ୟ-ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗିବ । ଜନ୍ମର ସଂସ୍କାର ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଇହଜନ୍ମରେ ଯାହାର ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ପ୍ରାଣର ଏକାନ୍ତ ଟାଣ ଥାଏ, ପରଜନ୍ମରେ ସେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ସଂସ୍କାର ମନୁଷ୍ୟକୁ ପୂର୍ବ ଅଭ୍ୟାସ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଡ଼କୁ ଆପେ ଆପେ ଟାଣିନେଇଯାଏ । ସାଧନାର ଇତର ବିଶେଷ ଭେଦରେ ବହୁଦିନରେ—ବହୁବର୍ଷରେ ବା ବହୁଜନ୍ମରେ ସାଧନା ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ଇତର ପ୍ରଲୋଭନ ବର୍ଜନୀୟ; ମାତ୍ର ଭଗବତ୍-ପ୍ରେମର ପ୍ରଲୋଭନ ସର୍ବଥା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଓ ମୁକ୍ତିର ହେତୁ । ଶାସ୍ତ୍ରପାଠ, ସଦାଳାପ, ଜପ, ଧ୍ୟାନ, ପୂଜା, ଭଜନ, ସାଧନ, ଦାନ, ସ୍ନାନ, ବସ୍ତୁହିତ, ଶିକ୍ଷା, ସେବା ଆତ୍ମାକୁ ଉନ୍ନତ କରେ, ସୁତରାଂ ତାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତାହା ପ୍ରଲୋଭନ ନୁହେଁ, ପରକାଳର ସମ୍ବଳ । ସେଥିରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ପରିପୁଷ୍ଟ ହୁଏ । ତାହା ମାନବର ପୁଣ୍ୟ ପୁଣି ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ମଙ୍ଗଳର ନିଦାନ ।

ଭ୍ରମ

ଭଗବାନ୍, ମୋର ଶେଷ ଗତି କଅଣ ହେବ ? ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ତୁମ୍ଭର ଋଣ ଲଦିହୋଇ ଆସୁଅଛି, ପୁଣି ତୁମ୍ଭର କ୍ଷମା ସେ ଋଣ ଉପରେ କଳନ୍ତର ହେଉଅଛି । ତୁମ୍ଭର ଖାଇ ପିଇ ପିନ୍ଧି ଏତେ ତ ତୁମ୍ଭଠାରେ ଋଣୀ, ତାହା ଉପରେ ପୁଣି ଜାଣତ ବା ଅଜାଣତରେ ଯେଉଁ ପାପ କରୁଅଛି, ତାହା ତୁମ୍ଭେ କ୍ଷମା କରୁଅଛ । ଏହିପରି ପ୍ରତିଜନ୍ମରେ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଝ ଉପରେ ନଳିତାବିଡ଼ା ଲଦିଦେଉଅଛ । ସେ ଅଗାଧ ମହାଋଣର ପରିମାଣ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ତାହା ପରିଶୋଧ କରିବି କିପରି ? ମୋର ତ ଆଉ ତୁମ୍ଭ ପରି ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ, ଥିଲେ ବା ତୁମ୍ଭର ଏ ରହସ୍ୟ କିଛି ବୁଝିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜ୍ଞାନଟିକକ ଦେଇଅଛ, ତାହାରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ମୁଁ ଏ କଥା ଭାବିଲେ ଚାରିଆଡ଼ ଖାଲି ଅନ୍ଧାର ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ କଅଣ ଖାଲି ଋଣୀ ହେବା ପାଇଁ ମୋର ଜନ୍ମ ? ସେ ଋଣର ଶେଷ ନାହିଁ କି ସୀମା ନାହିଁ ? ମୋର କଅଣ ଆଉ ପରିଣାମ ନାହିଁ ? ଆସୁଥିବି, ତୁମ୍ଭର ଋଣୀ ହୋଇ ଯାଉଥିବି, ଏହିପରି ଲାଗିଥିବ—ଏହାହିଁ ମୋର ଅଦୃଷ୍ଟ ଲିପି ! ଏ ହିମାଳୟ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ କାହିଁକି ଲଦୁଅଛ ପ୍ରଭୁ ? ତୁମ୍ଭେ ଋଣ ଦେଉଅଛ କାହିଁକି, ପୁଣି କ୍ଷମା କରୁଅଛ ବା କାହିଁକି ? ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହେଉଅଛି ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ । କଲେକଲେ ଯାଚି ଋଣ ଦେଇ ଋଣୀ କରୁଅଛ, ପୁଣି ସବୁ ଋଣ ଛାଡ଼ି ଦେଉଅଛ, ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭର ସିନା ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି; ମାତ୍ର ମୋର କଅଣ ହେଉଅଛି ପ୍ରଭୁ ? ମୋର କେବଳ ନୀଚତା, ହୀନତା, ଅକ୍ଷମତା ଆଉ ନିର୍ଲଜ୍ଜତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି ସିନା ! ମୋତେ ଏତେ ହୀନସ୍ତା କରି, ଏତେ ଲଘୁ କରି ରଖିବାରୁ ତୁମ୍ଭେ କି ଆନନ୍ଦ ପାଉଅଛ—ତାହା କିଛି ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ମୋତେ ଏ ହଟହଟା କରୁଅଛ, ନା ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ହଟହଟା ହେଉଅଛ ? ମଝିରେ ଗୋଟାଏ 'ମୁଁ' ରଖିଦେଇ ଏ କି ଖେଳ ଲଗାଇଅଛ ? ସେ 'ମୁଁ'ଟା ମିଛ, ତାକୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଥିଲି । ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ ଲୀଳାମୟ, ତୁମ୍ଭର ମହାଲୀଳା ଚାଲୁଥାଉ । ତୁମ୍ଭେ ଥାଅ, ତୁମ୍ଭର ଲୀଳା ଥାଉ, ଆଉ 'ମୁଁ'ର ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ ବିଚରାକୁ ତୁଚ୍ଛାରେ ହଲପଟା କର ନାହିଁ । ମୁଁ ଟା ଉଠିଗଲେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱରୂପରେ ସ୍ୱରୂପ ମିଶିଯାଇ ମହାସ୍ୱରୂପ—ମୂଳସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ନିଜକୁ ଏତେ ଆଉ ଲୁଚାଅ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ । ଛଳନା ପରିତ୍ୟାଗ କର, ମୋର ଏ ମହାଭ୍ରମ—ମାୟାଚ୍ଛନ୍ନ ତୁଚ୍ଛା ଭ୍ରମ କଟିଯାଉ । ସେହି ଭ୍ରମରେ ବୃଥା ହାହାକାର କରି ମୁଁ ଲୋକହସାରେ ନ ପଡ଼େ, ମୋର ଅଜ୍ଞାନତା ତୁଟିଯାଉ ।

ଗୃହାରମ୍ଭ

ମଙ୍ଗଳମୟ ପ୍ରଭୁ, ଆଜି (୪।୫।୧୯୬୧) ମୋର ଗୃହାରମ୍ଭ । ତୁମ୍ଭରି ମଙ୍ଗଳ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ମଙ୍ଗଳ ଇଟା ବସାଇଲି । ଗୃହଦେବତା କିଏ—ଏହି କଥା ଭାବୁ ଭାବୁ କେତେ କଥା ମନରେ ପଡ଼ିଲା । ଗୃହଦେବତା ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱୟଂ ପିତା ! ତୁମ୍ଭେ ସର୍ବମୟ, ଜଳ, ସ୍ଥଳ, ମାଟି, ପଥର ସବୁ ତୁମ୍ଭରି ରୂପ । ତୁମ୍ଭେ ମାଟି ରୂପରେ ଥିଲ, ନିଜକୁ ନିଜେ ବିବର୍ତ୍ତିତ କରି ଇଟା ହେଲ, ପୁଣି ଅଗ୍ନି ରୂପରେ ଆପେ ଆପଣାକୁ ଦଗ୍ଧ କରି ପରିପକ୍ୱ ହେଲ । ଶେଷରେ ଗୃହଦେବତା ମୂର୍ତ୍ତି ଧରିବ, କେତେ କାଳ ଯାଏଁ ମୋର ବଂଶଧରଙ୍କୁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଗର୍ଭରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ, ଚୋରର ଡକାୟତର ଉପଦ୍ରବରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିରାପଦ ଭାବରେ ରକ୍ଷା କରିବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖସୌଭାଗ୍ୟରେ ମଣ୍ଡନ କରିବ—ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିବ । ତୁମ୍ଭ ଗର୍ଭରେ ମୋର ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ହେବ—ତୁମ୍ଭେହିଁ ମୋର ବଂଶ ରକ୍ଷା କରିବ । ତୁମ୍ଭେ ତ କାହାକୁ ଦୁଃଖ ଦିଅ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଦୁଃଖ କଥା ଲେଖିଲି ନାହିଁ । ପିତା ସନ୍ତାନକୁ ଦୁଃଖ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ମୋର ବଂଶର ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ନୁହେଁ—କୀଟପତଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ତୁମ୍ଭ ବିରାଟ ବିଶ୍ୱରୂପରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଥାଆନ୍ତି, ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଘରଟି ତୁମରି ଗୋଟିଏ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିଶ୍ୱରୂପ ହେବ । ତୁମ୍ଭେ ତ ସ୍ୱୟଂରୂପରେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଆସୁଅଛ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଉ ଆବାହନ କଅଣ କରିବି ପ୍ରଭୁ ! ଦାତା ପାଖରେ ଭିକ୍ଷା ଅସୁନ୍ଦର । ଦାନୋଦ୍ୟତ ଦାତା ପାଖରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗିଲେ ସେଥିରେ ଦାତାପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଦାନର ଅବମାନନା ହୁଏ । ଯନ୍ତ୍ରୀ ତୁମ୍ଭେ, ଯନ୍ତ୍ର ବି ତୁମ୍ଭେ । ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବ । ମୁଁ ଖାଲିହାତରେ ଆସିଥିଲି, ଖାଲିହାତରେ ଫେରିଯିବି, ନିଜର ସ୍ୱତ୍ୱରକ୍ଷା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ କାଠୁଅ ଖିଲା ବି ମୁଁ ପୋଷେ ନାହିଁ—ବାସ୍ତୁଦେବତା ରୂପରେ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସ୍ୱତ୍ୱରକ୍ଷା କରିବ—ସ୍ୱତ୍ୱର ଠିକ୍ ହୋଇ ରହିବ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସବୁ—"ତ୍ୱମେବ ସର୍ବଂ ମମ ଦେବ ଦେବ ।" ହେ ବାସ୍ତୁଦେବତାରୂପୀ ପ୍ରଭୁ, ଅକିଞ୍ଚନର ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରାର୍ଥନା ନାହିଁ, କେବଳ ଏତିକି—

"ତ୍ୱମେକଂ ସ୍ମରାମ ତ୍ୱମେକଂ ଜପାମ,
ତ୍ୱମେକଂ ଜଗତ୍, ସାକ୍ଷିରୂପଂ ନମାମ ।
ସଦେକଂ ନିଧାନଂ ନିରାଲମ୍ବମୀଶଂ,
ଭବାମ୍ଭୋଧି ପୋତଂ ଶରଣ୍ୟ ବ୍ରଜାମ ।"

ମନୁଷ୍ୟର ଭାବନା ଅଦୃଶ୍ୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପ ଧରି ଯାଏ, ପରେ ଅର୍ଥ ଓ ପୁରୁଷାର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ସେହି ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପ ସ୍ଥୂଳରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଦୃଶ୍ୟ ଜଗତର ପଦାର୍ଥ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । କଳ୍ପନାକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପ ଧରିବାକୁ ସମୟ ଲାଗେ ନାହିଁ—କଳ୍ପନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରୂପ ଗଠିତ ହୋଇଯାଏ । ଘର ତୋଳିବା ବାସନା ମୋ ମନରେ ଉଦୟ ହେବାମାତ୍ରେ ସେ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପ ଧରିଅଛି, କଳ୍ପନା ଭିତରେ ସେ ରୂପ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଇଅଛି ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାହା କଳ୍ପନା ନେତ୍ରରେ ଦେଖିଅଛି । ଅର୍ଥ, ପରିଶ୍ରମ ଦ୍ୱାରା ଏଣିକି ସେ ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ଥୂଳରୂପ ଧରିବ । ସେହି ମୋର ବାସ୍ତୁଦେବତା—ସେହି ମୋର ତୁମ୍ଭେ । କଳ୍ପନା ତୁମ୍ଭେ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଦୃଶ୍ୟରୂପ ତୁମ୍ଭେ, ଅର୍ଥ ପୁରୁଷାର୍ଥ ତୁମ୍ଭେ— ସ୍ଥୂଳବାସ୍ତୁଦେବତା ବି ତୁମ୍ଭେ । ସବୁବେଳେ ତୁମ୍ଭର ସେହି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦେଖିବି—ତୁମ୍ଭର ଏ ଦୟା-ଗୌରବରେ ମୁଁ ଆଜି ତୃପ୍ତ ହୋଇ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଠିଛି ପ୍ରଭୁ ! ଏ ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱର୍ଗର ଦୁର୍ଲଭ ପଦାର୍ଥ ହେବ ! ଏ ଆନନ୍ଦ ତୁଳନାରେ ମୁକ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ କେତେ ଭଗବାନ ! ମୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ ଏ ଅମୂଲ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ମିଳନ୍ତା ଦୟାମୟ ! ଏହା ଉପରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରଚୁର ଉଲ୍ଲାସ ଅଛି । ଲେଖୁ ଲେଖୁ ଝିଅ, ନାତୁଣୀମାନଙ୍କ ଆସି ବାଧା ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସେ ବାଧା ବଡ ମଧୁର—ବଡ଼ ଲୋଭନୀୟ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ପିଲାମାନଙ୍କ ରୂପ ଧରି ଆସିଛ ବୋଲି ମଣି ମୁଁ ଲେଖା ଛାଡ଼ି ଉଠିଯାଇ ତାଙ୍କ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଛଳରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁହିଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରୁଅଛି । ଏହା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶନ ଏବଂ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ୍ ଲୀଳାଖେଳା ନୁହେଁ କି ? ମୋର ଏ ଧାରଣା ସତ୍ୟ କି ପିଲାଖେଳ—ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ପିଲା ଖେଳରେ ମୋର ବାଞ୍ଛିତ ଆନନ୍ଦ ଥାଏ । ସେ ଆନନ୍ଦ ଅମୃତରୁ ମଧୁର । ତୁମ୍ଭେ ପରା ଶିଶୁନାରାୟଣ ଦୟାମୟ ! ତୁମ୍ଭେ ଦୟା କରି ମୋତେ ଶିଶୁରୂପରେ ଦେଖାଦେଉଅଛ, ତୁମ୍ଭର ଏ ମହାଦୟାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଏହି ବାଳବପୁ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଏବଂ ଏହି ଅପୂର୍ବ ଅଯାଚିତ ଦୟାକୁ କୋଟି କୋଟି ନମସ୍କାର । ଏଣିକି ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟ ଉପସୃଷ୍ଟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିବି—ଏହି ମହତ୍ ଶିକ୍ଷା, ଏହି ମଙ୍ଗଳ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କର ପ୍ରଭୁ ! ମୁଁ ସାଧକ ନୁହେଁ, ସାଧନା ଜାଣେ ନାହିଁ—ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସବାଦୀ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ମୋର ଇଷ୍ଟଦେବତା ମୋର ପୁତ୍ରକନ୍ୟା ରୂପ ଧରି ଆସିଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ସେବାଯତ୍ନ କଲେ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ଆରାଧନା କଲା ପରି ହେବ—ତାଙ୍କୁ ଖୁଆଇଲେ ମୋର ଇଷ୍ଟଦେବତା ତୁମ୍ଭେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ । ମୋର ଏ ବିଶ୍ୱାସକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି କହିଲେ ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ହେବି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ମିଥ୍ୟାରେ ବାଞ୍ଛିତ ଆନନ୍ଦ ଥାଏ, ସେ ମିଥ୍ୟା ଉପଭୋଗ୍ୟ; ସତ୍ୟଠାରୁ ତାହା ଉପାଦେୟ । ସାଧନ ଭଜନରେ ବାଧାକୁ ଯେ ଶତ୍ରୁ ଜ୍ଞାନକରେ, ସେ ଜ୍ଞାନୀ ନୁହେଁ—ଅହଙ୍କାରୀ ଓ କ୍ରୋଧୀ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ବା ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ତାକୁ ଛୁଇଁବାକୁ ଭୟକରେ । ଯେଉଁ ବାଧା ଘଟିପଡ଼େ, ସେହି ବାଧା ରୂପରେ ତୁମ୍ଭେ ଆସିଅଛ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ଦେହ-ମନ-ପ୍ରାଣ ଆନନ୍ଦମୟ ହୋଇଉଠେ । ଭକ୍ତି-ପ୍ରେମରେ ହୃଦୟଆତ୍ମା ପୂରିଉଠେ; ଅସ୍ମିତା ସେହି ପ୍ରେମରେ ମିଶିଯାଏ । ହେ ସତ୍ୟଶିବସୁନ୍ଦର, ହେ ବାତ୍ସଲ୍ୟଦେବତାରୂପୀ ବିରାଟବ୍ରହ୍ମ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ।

କର୍ମଫଳ

ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମଠାରୁ ମରିଯାଏ ଯାହାସବୁ ବୁଦ୍ଧେଇ: ସ୍ୱେଚ୍ଛାର କରେ, ତାହାକୁ କର୍ମ କହନ୍ତି । କର୍ମ ସମସ୍ତେ କରନ୍ତି । ଯାହାକୁ ଅଳସୁଆ ଖାଇଶୁଆ ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେ ବି ଅକର୍ମା ନୁହେଁ—ସେହି ଖାଇବା ଶୋଇବା ତାହାର କର୍ମ । କର୍ମ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ସୁକର୍ମ ଓ କୁକର୍ମ । ଯେ ଯେଉଁ କର୍ମ କରେ, ସେହି କର୍ମର ଫଳ ତାକୁ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରକୁ ଯାତାୟାତ କରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଖାଲି କର୍ମଫଳ ଭୋଗକରେ ନାହିଁ, କର୍ମ ବି କରେ । ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଭୋଗ ଓ କର୍ମ ଉଭୟ ହୁଏ । କର୍ମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଂସାରକୁ ଆଣିଅଛି—ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି ଦେଇ ରଖିଅଛି, ପୁଣି ଯଥାସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଲୁଅଡ଼େ ନେଇଯିବ । ମୁଁ ମୋର କଥା କହେ । ମୋର କେତେକୋଟି ଜନ୍ମ ଗତ ହୋଇଅଛି, ତାହା କିଏ କହିବ ? କେତେ କୋଟି ଜନ୍ମର କେତେ କୋଟି କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରି କରି ଆସି ବର୍ତ୍ତମାନ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ପହଞ୍ଚିଅଛି । ମୋର ଯେଉଁ ସତ୍ ଓ ଅସତ୍ କର୍ମ ସଞ୍ଚିତ ଅଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟିର କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପ ଧରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ଜଘନ୍ୟ କର୍ମର ଫଳଭୋଗ ସକାଶେ ବୋଧହୁଏ କୀଟପତଙ୍ଗ ଜନ୍ମର ଆବଶ୍ୟକ ବି ହୋଇପାରେ । ତେତେବେଳେ ମୁଁ କୀଟ ଜୀବ ପାଇଥିବି, କୀଟର ଖାଦ୍ୟ ମୋର ଖାଦ୍ୟ ହେବ—ମନୁଷ୍ୟଜନ୍ମର ଖାଦ୍ୟ ସକାଶେ ଅନୁତାପ ହେବ ନାହିଁ । ତେତେ-ବେଳେ ପୂର୍ବ ମନୁଷ୍ୟଜନ୍ମର କଥା ଆଉ ମୋ ମନରେ ନ ଥିବ । ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରକୁ ଆସି ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ କର୍ମ କରେ, ତାହା ସବୁ ଈଶ୍ୱରର ଦପ୍ତର

ପଚ୍ଛିଦାରେ ଲେଖିହୋଇଯାଏ । ଯାହା ପରେ ଯେଉଁ କର୍ମ, ତାହା ସବୁ ଠିକ୍ ଧାରାବାହକରୂପେ ଲେଖିହୋଇଯାଏ । ସେହିପରି କ୍ରମାନୁସାରେ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଫଳ ଭୋଗ କରୁ କରୁ ଯେଉଁସବୁ ନୂଆ କର୍ମ କରୁଥାଏ, ତାହା ଉକ୍ତ ତାଲିକାରେ ଯୋଗ ହେଉଥାଏ । ମୋର କର୍ମଫଳ ମଧ୍ୟରୁ କୃଷ ଜନ୍ମରେ କେତେଟା ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ଭୋଗ କାଳ ଯେତେ ବର୍ଷ ହେବ, କୃଷ ଜନ୍ମରେ ମୋର ପରମାୟୁ ତେତେ ବର୍ଷ ହେବ , ଅର୍ଥାତ୍ କୃଷଜନ୍ମରେ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ ହେବାକୁ ଯେବେ ପଚାଶବର୍ଷ ଲାଗେ, ତେବେ ମୋର କୃଷଜନ୍ମର ପରମାୟୁ ପଚାଶବର୍ଷ ହେବ । କର୍ମଫଳ ଶେଷ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ । ଅତଃପର ପୂର୍ବସଞ୍ଚିତ ଅନ୍ୟ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ ସକାଶେ ମୋତେ ଅନ୍ୟ କିଛି ଜନ୍ମ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କର୍ମଫଳ ନ ସରିବାଯାଏ ଜନ୍ମର ଶେଷ ନାହିଁ । ଯଦି ସାଧକ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରୁ କରୁ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ବା ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିପାରେ, ତେବେ ସଞ୍ଚିତ କର୍ମଫଳସବୁ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯାଏ, ସୁତରାଂ ଆଉ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସେ ଜନ୍ମମରଣର ଅତୀତ ଶାଶ୍ୱତଙ୍କ ଶରୀରରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ—ଏହାର ନାମ ନିର୍ବାଣ-ମୁକ୍ତି ବା ବ୍ରହ୍ମରେ ମିଳେଇଯିବା । ସାଧକର ସେ ଅସାଧାରଣ ସୌଭାଗ୍ୟ ସେହି ବ୍ରହ୍ମକୃପାସାପେକ୍ଷ ।

କର୍ମହିଁ ଜନ୍ମମରଣର ହେତୁ । କର୍ମ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସୁଫଳ ବା କୁଫଳ ଦାନ କରେ, ପୁଣି ସେହି କର୍ମହିଁ କର୍ମୀକୁ ସୁପଥ ବା କୁପଥକୁ ଘେନିଯାଏ । ଯାହାକୁ ଅଦୃଷ୍ଟ ବୋଲି କହନ୍ତି, ତାହା ପୂର୍ବସଞ୍ଚିତ କର୍ମଫଳ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେ । ଯେଉଁ କର୍ମର ଏତେ ଶକ୍ତି, ଯେ ଜୀବକୁ ଚକାବଉଁରିରେ ଘୁରାଉଅଛି, ଏ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟିର ସ୍ଥିତି, ପୁଷ୍ଟି, ଧ୍ୱଂସ ଯାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର, ସେ କର୍ମ କିଏ କରଏ ? ବ୍ରହ୍ମ ତ କର୍ମଶୂନ୍ୟ, ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟଜୀବକୁ ସେ କଅଣ କର୍ମ କରାନ୍ତି ? ମଝିରେ ମାୟାକୁ ରଖିଦେଇ ସେ ତ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ମାୟା ଜଗତ୍ ସୃଷ୍ଟି କରେ—ମାୟା ନାନା ଖେଳ ଖେଳେ, ରହସ୍ୟମୟୀର ସେହି ଖେଳହିଁ କର୍ମ, ସୁତରାଂ ମାୟା କର୍ମ କରାଏ । ଜୀବ ମାୟାରେ ମୋହିତ ହୋଇ କର୍ମ କରେ । ନାନାପ୍ରକାର ବାସନା, କାମନା ଆଣି ମାୟା ଜୀବ ଦେହରେ ପୁରାଇଦିଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଜୀବ କର୍ମର ଆଶ୍ରୟ ନିଏ । କାମନାଶୂନ୍ୟ ହୋଇ କେବଳ ସନ୍ତୁଷ୍ଟିତ ପରି ଯେଉଁ କର୍ମ କରାଯାଏ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧକପ୍ରାଣରେ ପରମ ଲୋଭନୀୟ ଓ ଲାଭଜନକ । ସେ କର୍ମ ପାଇଁ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଦରକାର । ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥ ଆପଣାକୁ ଚିହ୍ନିବା । ଅଣୁଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଥିରେ ବ୍ରହ୍ମସତ୍ତା ଅଛି, ସୁତରାଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେହି ବ୍ରହ୍ମ—ମନରେ ଏହି ଧାରଣା ହେଲେ ସାଧକ ଜଗତର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ବ୍ରହ୍ମ ପରି ଏବଂ ନିଜ ପରି ମଣିବ; ସାମ୍ୟ ଭାବରେ ତାହାର ପ୍ରାଣ ଆତ୍ମା ପୁରିଉଠିବ; ସେତେବେଳେ ସେ ସ୍ୱର-ଅଭେ ନିଜ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଦେଖିବ ନାହିଁ; ସବୁ ବ୍ରହ୍ମମୟ, ସବୁ ଆତ୍ମମୟ ମଣିବ ।

ଯେଉଁ ସାଧକର ଏହିପରି ଅବସ୍ଥା ହୁଏ, ସେ ଭାଗ୍ୟଧର । ସେ ନିଜ ପାଇଁ କର୍ମ କରେ ନାହିଁ କି ଜଗତ ପାଇଁ କରେ ନାହିଁ, ସେ କର୍ମ ପାଇଁ କର୍ମ କରେ । ତାହାର ସାଧନା ଶୁଷ୍କ-ବୈରାଗ୍ୟ ନୁହେ କିମ୍ବା ଆତ୍ମପୀଡ଼ା ନୁହେ, ତାହାର ସାଧନା ଆନନ୍ଦମୟ ଏବଂ କର୍ମମୟ । ଜଗତ କର୍ମଭୂମିରେ କର୍ମ ଏକା ଦେବତା, ଏଠାରେ କର୍ମର ପୂଜା କରିବାକୁ ହେବ, ଏହି ଜ୍ଞାନରେ ସେ କର୍ମ କରେ; କିନ୍ତୁ କାହିଁକି କରେ, ତାହା ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ବସନ୍ତ ଆସିଲେ କୋକିଳ ଗାଏ; ମାତ୍ର କାହିଁକି ଗାଏ ତାହା କି ସେ ଜାଣେ ? ଗୀତ ଅନାୟତ୍ତରେ କଣ୍ଠରୁ ବାହାରିପଡ଼େ । ସେହିପରି ନିଷ୍କାମ କର୍ମୀ ଦେହରୁ ଦଳେ ଦଳେ କର୍ମ ବାହାରିପଡ଼େ । କୋକିଳର ଗୀତରେ କର୍ମ ହୁଏ, ଜଗତ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ । ସେହିପରି ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣୀ ସାଧକର କର୍ମରେ ବିଶ୍ୱ-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ମହୋପକାର ସାଧିତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ତାହାର କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ କିଛି ନ ଥାଏ, ସେ ଚିର-ମୁକ୍ତ ଓ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି । ଜଣେ ଧନୀ ଓ ଜଣେ ଗରିବକୁ ଆତ୍ମ-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶେଷ ପରେ ପାପପୁଣ୍ୟର ବିଚାର ସଭାରେ ଧର୍ମଧ୍ୱଜଙ୍କଠାରୁ ନିଅହେଲା । ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପୃଥିବୀରେ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛ ବୋଲି ପଚାରିଲେ । ଧନୀ କହିଲା, "ମୋର ପୁଣ୍ୟର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଜଳାଭାବ ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ଅନେକ କୂପ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇଦେଇଅଛି, ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ଦେବତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଅଛି, ଶାସନ ବସାଇ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବୃତ୍ତି ଖଞ୍ଜିଦେଇ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାର ସୁବିଧା କରିଦେଇଅଛି ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ କେତେ ସ୍ଥାପନ କରିଅଛି, ତାହାର ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ । ଅତିଥି-ସତ୍କାରରେ ମୋର ନାମ ଦେଶବିଖ୍ୟାତ ।" ଦରିଦ୍ର କହିଲା, "ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ! ମୋର କର୍ମ କିଛି ନାହିଁ । ମୋତେ ଯେ ପଠାଇଥିଲେ, ସେ ମୋଦ୍ୱାରା କି କର୍ମ କରାଇ ନେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୁଁ ମୋର କର୍ମ କିଛି ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ । ଯଦି କିଛି କରିଥିବି ତେବେ ମୋ ପାଇଁ କରିଥିବି । ଜଗତ ପାଇଁ କିଛି କରିଥିବାର ସ୍ମରଣ ହେଉ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ । କର୍ମକର୍ତ୍ତା ମୁଁ ନୁହେଁ, ଭଗବାନ; ସେ ନାନାରୂପ ଧରି କର୍ମ କରନ୍ତି । ମୁଁ ବୋଲି କେହି ନାହିଁ, ତାହା ଗୋଟାଏ ଫମ୍ପା ଶବ୍ଦ ।" ଧର୍ମଧ୍ୱଜ କହିଲେ, "ଏହି ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକୃତ ଧାର୍ମିକ । ତାହାର ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଅଛି । ସେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକର ଅଧିକାରୀ; ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅହଙ୍କାର ଲୋପ ହୋଇ ନାହିଁ, ତାହାର କର୍ମ ପ୍ରକୃତ କର୍ମ ନୁହେଁ ।" ଏହା କହି ଦରିଦ୍ରକୁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ଧନୀକୁ ଅହଙ୍କାର ଧ୍ୱଂସ କରିବା ପାଇଁ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଦେଇ ପୁଣି ସଂସାରକୁ ପଠାଇଲେ । ଅହଙ୍କାରୀର କର୍ମ ବୃଥା ହେଲା ।

ଚିହ୍ନିବି କିପରି ହରି ?

ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଅଜ୍ଞେୟ, ଅଧ୍ୟେୟ, ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଓ ଅକଳ୍ପ୍ୟ; ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିବି କିପରି ? ନିଜକୁ ଚିହ୍ନିଲେ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ନିଜକୁ ଚିହ୍ନିବା ଅସମ୍ଭବ । ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରି ବଣା ହୋଇଯାଏ । ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିବାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ; କେବଳ ଏତିକି ବୋଲିଯାଇପାରେ ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ଯାହାକୁ ବିଶେଷ ଦୟାକର, ସେହି ଏକା ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିପାରେ । ଏଥିଦ୍ୱାରା ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ପକ୍ଷପାତ ଦୋଷରେ ଦୂଷିତ କରି ଚିନ୍ତା କରୁ ନାହିଁ ହରି ! ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର ସମାନ ଦୟା; ମାତ୍ର ଏହା ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟ ଯେ, ଅଧମ ଦେଖିଲେ ତୁମ୍ଭେ ଅଧିକ ଦୟାକର । ଦୁର୍ବଳକୁ ହାତ ଧରି ନିଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅକ୍ଷମକୁ ଟେକିନେବାକୁ ହୁଏ । ହାତ ଧରି ନେବାଠାରୁ ଟେକିନେବା କି ଅଧିକ ଦୟା ନୁହେଁ ପ୍ରଭୁ ? ଯେ ଏକାନ୍ତ ଅକ୍ଷମ, ତାହା ଉପରେ ତୁମ୍ଭର ଦୟା ଶ୍ରାବଣ ଧାରରେ ବର୍ଷାହୁଏ—ଏ କଥା ସ୍ୱୟଂ ତୁମ୍ଭେ ବି ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ କହୁଅଛି, ଯାହା ପ୍ରତି ତୁମ୍ଭର ଅଧିକ ଦୟା, ସେ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିପାରେ । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଭିତରେ ଅଛ, ପୁଣି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ରେଣୁ ଭିତରେ ବି ଅଛ, ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିଣ କିପରି ? ବିଶେଷତଃ 'ମୁଁ ତୁ'ର ପ୍ରଭେଦ ମୋର ଯାଇ ନାହିଁ । ଏହି ତ କଥା କହୁ କହୁ ମୋତେ ମୁଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରୁଅଛି । ମୁଁ ଆଉ ତୁ ଏକ ପଦାର୍ଥ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ତୁ ସଙ୍ଗରେ ମିଶୁ ନାହିଁ—ମିଶିଗଲେ ଚିହ୍ନିପାରନ୍ତି । ମୋତେ ଯେବେ ମୁଁ ଚିହ୍ନିପାରନ୍ତି, ତେବେ ମୋର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହୁଅନ୍ତା କାହିଁକି ? ହରି ଆହେ ଯାହାସବୁ ଦେଖୁଅଛି, ତାହା ତ ତୁମ୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତି, ଅଥଚ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣି ଏକ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଅସଂଖ୍ୟକୁ ଏକ ବୋଲି କହିବି କିପରି ମାୟାମୟ ? ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିଥିଲା ଅର୍ଜ୍ଜୁନ, ତାକୁ ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ବିରାଟ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇଥିଲ । ଆଉ ପ୍ରହ୍ଲାଦକୁ ନୃସିଂହରୂପରେ ଦେଖାଦେଇଥିଲ—ସେ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିଥିଲା । ଧ୍ରୁବକୁ ତାହାର କଳ୍ପିତ-ରୂପରେ ଦେଖାଦେଇଥିଲ, ସେ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୋର ତୁଳନା ଅଗ୍ନି ସଙ୍ଗରେ ନାସ୍ତିକର ତୁଳନା ସିନା ! ସେମାନଙ୍କର ସାଧନା, ନିଷ୍ଠା, ଏକାଗ୍ରତା, ବିଶ୍ୱାସ ମୋତେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବି ସ୍ପର୍ଶ କରିବ ନାହିଁ, ତାହା କଳ୍ପନା କଲେ ଲଜ୍ଜାରେ ମୋର ଦେହ ଶୀତେଇଉଠେ, ମୁଁ ଆତ୍ମଗ୍ଲାନିରେ ଅଧୋବଦନ ହୁଏ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଅସ୍ଥିରେ ଅଛ—ମାଂସରେ ଅଛ—ରକ୍ତରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଛ—ଶିରପ୍ରଶିରରେ ଅଛ—ନିଃଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସ ବାୟୁରେ ଅଛ—ସର୍ବଶରୀରରେ ବ୍ୟାପିରହିଅଛ, ତଥାପି ମୁଁ ବୁଝିଲି ନାହିଁ ଯେ, ମୁଁ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ସେ। ତୁମ୍ଭେ ଜନ୍ମ ଦେଲ, ଚାଲିବାକୁ ଶିଖାଇଲ, କଥା କହିବାକୁ ଶିଖାଇଲ, ବୁଦ୍ଧି ଦେଲ, ଜ୍ଞାନ ଦେଲ, ଶକ୍ତି ଦେଲ, ବଢାଇଲ, ସବୁ କଲ—ତେବେ ବି ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲି ନାହିଁ। ଏହାଠାରୁ ବଳି ମୂଢତା, ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ଦୟାମୟ ? ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ସାହସୀ ହେଉଅଛି ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭର ଅତୁଳ ଦୟା ମୋର ଜୀବନ ମାଟି କରୁଅଛି। ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସବୁ, ତୁମ୍ଭ ଛଡ଼ା ମୋର ମୁଁ ଏକ କ୍ଷଣମାତ୍ର ବଞ୍ଚିପାରିବି ନାହିଁ; ଅଥଚ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିପାରୁ ନାହିଁ। ମୋର ଏ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅପରାଧର ଦଣ୍ଡ ତୁମ୍ଭେ ଦଅ କି ହେବ ? ତୁମ୍ଭେ ତାହା ଉଦାରତାରେ କ୍ଷମାକର। ତୁମ୍ଭେ ଦୟାକର; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମୋର ମଗଜ ବଢିଯାଏ। ମୂଢର ଶିକ୍ଷା ଦଣ୍ଡରେ ହୁଏ। ତୁମ୍ଭେ ଦୟା ଗୁଣରେ ମୋର ଅପରାଧ କ୍ଷମାକର; କିନ୍ତୁ ମୋର ଧାରଣା ବିପରୀତ ହୁଏ। ଦଣ୍ଡ ନ ପାଇ ମୁଁ ମନେ କରେ—ଦୋଷର ଦଣ୍ଡଦାତା କେହି ନାହିଁ, ମୋର ଏ ଅଧୋଗତି ତୁମ୍ଭର ଦୟାରୁ ହୁଏ। ଓଃ, କେତେ କଥାଟାଏ କହିପକାଇଲି ପ୍ରଭୁ ! ନିଜେ ଅପରାଧ କରି ତୁମ୍ଭର ଉପରେ ଲଦିଦେଲି ! ଅନ୍ତରର ବ୍ୟଥା, ଆବେଗ ତୁମ୍ଭେ ତ ଜାଣ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ! ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ? ଯେବେ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱଭାବବିରୁଦ୍ଧ, ତେବେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୟାକରି ଅଧମକୁ ଚିହ୍ନାଇଦିଅ। ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସକଳ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରୁଅଛ, ତୁମ୍ଭକୁ ନ ଚିହ୍ନିବାର ଅପରାଧ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କ୍ଷମା କରିବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ, ନିର୍ବିକାର ଓ ନିର୍ଭୟ ଅଛି। ତଥାପି ସେହି କ୍ଷମାଦାତାଙ୍କୁ ନ ଚିହ୍ନିଲେ ମନୁଷ୍ୟଜନ୍ମର ସାର୍ଥକତା କାହିଁ ହେବ ? ତୁମ୍ଭେ ଯାହା କର ଇଚ୍ଛାମୟ, କିନ୍ତୁ ଅଚିହ୍ନା ଭାବରେ ତୁମ୍ଭକୁ ପୂଜା କରୁଅଛି—ମୋର ଏ ପୂଜା ଗ୍ରହଣ କର। ଷୋଡ଼ଶ ଉପଚାର ମୋର ନାହିଁ; କେବଳ ଭକ୍ତି, ପ୍ରୀତି, ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ବିନୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ମନ, ପ୍ରାଣ, ହୃଦୟ, ଆତ୍ମା, ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ଦୁର୍ମତି, ପାପ, ପ୍ରବୃତ୍ତି—ଏହିସବୁକୁ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର-ସ୍ୱରୂପ ସମର୍ପଣ କଲି। ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ପୂଜାର ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଉପଚାର ବାଛିନିଅ ପ୍ରଭୁ ! ପୂଜା ପରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ପୂଜାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ତୁମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିବାର ଶକ୍ତି ଦିଅ, ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା।

ତୁମ୍ଭକୁ ଅଛପା ଥିବା କେଉଁ କଥା,
ନ ଜାଣ କି ହୃଦ ଅନ୍ତରର ବ୍ୟଥା ?
କିସ ବା ଯତ୍ନରେ ଜଣାଇବି ବେଶୀ,
ଚିହ୍ନାଇଦିଅ ଦାସେ ପ୍ରଭୁ ଛଦ୍ମବେଶୀ !

ଜପ, ସ୍ତୁତି ଓ ଧ୍ୟାନ

ଜପ ଓ ସ୍ତୁତି ଉଭୟେ ଧ୍ୟାନସାପେକ୍ଷ। ଜପ କର ବା ସ୍ତୁତି କର, ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେବ। ଯେଉଁ ନାମ ବା ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବ, ସେହି ନାମ ବା ମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ଓ ଶକ୍ତି ବୁଝି ଜପ କରିବ। ଧ୍ୟାନ ମନ୍ତ୍ରର ରୂପାନ୍ତର ଘଟେ। ଇଷ୍ଟ-ମୂର୍ତ୍ତିର ଧ୍ୟାନ କରୁ କରୁ ସେ ନାନାରୂପ ଧାରଣ କରେ। କେତେବେଳେ ଦେବତା ମୂର୍ତ୍ତି, କେତେ-ବେଳେ ବିକଟ ମୂର୍ତ୍ତି, କେତେବେଳେ ରୁଷିତ ମୂର୍ତ୍ତି, କେତେବେଳେ ବା ଅଦ୍ଭୁତ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମୂର୍ତ୍ତି—ଏହିପରି ନାନା ମୂର୍ତ୍ତି ମନ ଆଙ୍କିଯାଉଥାଏ। ତାହା ସବୁ ଲିଭାଇ ପ୍ରକୃତ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି କଳ୍ପନା କରି ସେ ସ୍ଥାନରେ ବସାଇବା ସହଜ କଥା ନୁହେ। ଥରକୁ ଥର ଆଣି ବସାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଏ। ନାନାପ୍ରକାର ଅବାଞ୍ଛିତ ରୂପ ଭାସିଉଠି ଜଳ ବୁଦ୍‌ବୁଦ ପରି କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇଯାଉଥାଏ। ତାହା ଗୋଟାଏ ବିରକ୍ତିକର ଅପୂର୍ବ ଅଭିନୟ ପରି ବୋଧହୁଏ; ମାତ୍ର ବିରକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେ। ଯେଉଁ ରୂପ ଦେଖା-ଯାଉ, ତାକୁ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ରୂପ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିବ। ସମସ୍ତ ସମୟରେ ନିଜର ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯିବ। କେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇ କହିବ—"ହେ ଭଗବାନ, ତୁମ୍ଭେ ପରା ମୋ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମନ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଏ ଲୀଳା ଲଗାଇଅଛ । ତେବେ ପରୀକ୍ଷା କର ଲୀଳାମୟ, ତୁମ୍ଭର ଇଚ୍ଛା; ମାତ୍ର ମୋତେ ଯେଉଁ ରୂପ ଦେଖାଇବ, ମୁଁ ତାକୁ ତୁମ୍ଭର ରୂପ ବୋଲି ମଣି ଭକ୍ତିପୂଜା କରିବି । ଘୃଣ୍ୟରୂପ ଦେଖାଇଲେ ବି ଘୃଣା କରିବି ନାହିଁ—ଅଧିକନ୍ତୁ ଶତଗୁଣ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବି । ତୁମ୍ଭର ଏହା ଛଳନା ବା ଶାସନ ନୁହେ—ଏହା ତୁମ୍ଭର ବିଶୁଦ୍ଧ ପିତୃସ୍ନେହ । ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ସ୍ନେହ କର ବୋଲି ଏତେ ରୂପରେ ଦେଖାଦେଉଅଛ, ନଚେତ୍ ମୂଳରୁ ଦେଖା ବି ଦିଅନ୍ତ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ବିଶ୍ୱପିତା, ତୁମ୍ଭେ ପରମ ପିତା, ତୁମ୍ଭେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପିତା । ଜନ୍ମଦାତା ପିତା କେହି ନୁହେ ପ୍ରଭୁ ! ସେ କେତେଦିନ ଲାଳନପାଳନ କରେ—ସେଥିରେ ତାହାର ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ପୁଅ ଶେଷକାଳକୁ ପୋଷିବ, ତାହାର ଏହି ଆକାଂକ୍ଷା ଥାଏ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ଜନ୍ମଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଳନପାଳନ କର—ବିପଦ ବାଧାରୁ ସର୍ବଦା ରକ୍ଷାକର, ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାର୍ଥର ଗନ୍ଧ ବି ନ ଥାଏ । ପିତା ଶାସନ କରେ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ଶାସନ ବଦଳରେ ସ୍ନେହ କର । ତେବେ କାହାର ପିତୃତ୍ୱ ଅଧିକ ପ୍ରଭୁ ? ତୁମ୍ଭର ନା ଜନ୍ମଦାତା ପିତାର ? ତୁମ୍ଭର ପିତୃତ୍ୱ ଅଗାଧ, ଅସୀମ; ତୁମ୍ଭର ସ୍ନେହ ଅସୀମର ଅତୀତ । ଅସୀମର ସୀମା ଥାଇପାରେ—ସେହି ଅସୀମତା ଅସୀମର ସୀମା ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭର, ତୁମ୍ଭ ସ୍ନେହର, ତୁମ୍ଭ ପିତୃତ୍ୱର, ତୁମ୍ଭ ଦୟାର କ୍ଷମାର, ମହିମାର ଶକ୍ତିର—ଆଉ ନିଖିଳ ଗୁଣର ସୀମା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରେମମୟ, ପ୍ରେମରେ ସର୍ବଦା ପାଗଳ । ତୁମ୍ଭର ଏ ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମର ପାଗଳପଣିଆ । ସ୍ନେହଦାନ ତୁମ୍ଭର ଦଣ୍ଡଦାନ—ତୁମ୍ଭର ଶାସନ । ତୁମ୍ଭେ ଦଣ୍ଡଛଳରେ ସ୍ନେହ ଦାନ କର; ତୁମ୍ଭ ଦଣ୍ଡର ଅର୍ଥ—ସ୍ନେହ ଆଉ ପ୍ରେମ । ଭଗବାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହିପରି କହି ଏହି ଭାବ ମନରେ ଧରିଲେ ସବୁ ମୂର୍ତ୍ତି କୁଆଡ଼େ ମିଳାଇଯିବ ଏବଂ ଆଖି ବୁଜିଲାକ୍ଷଣି ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯିବ—ଆଉ ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବ ନାହିଁ ।

କେହି କେହି କହନ୍ତି—"ଜପରେ ମନ ଦେଲେ ଧ୍ୟାନ ଗୋଳମାଳ ହୋଇଯାଏ, ପୁଣି ଧ୍ୟାନରେ ମନ ଦେଲେ ଜପର ସଂଖ୍ୟା ଗୋଳମାଳ ହୋଇଯାଏ—ଏଥିକି ଉପାୟ କଅଣ ? ମନ ତ ଗୋଟାଏ, ସେ ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇଜଣ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ସେବା କିପରି କରିବ ?" ଏ କଥାର ଉତ୍ତର ଏହି ଯେ, ଜପର ସଂଖ୍ୟା ଗୋଳମାଳ ହେଉପଛେ; ମାତ୍ର ଧ୍ୟାନ ଅତୁଟ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଅଧିକ ଜପ କଲେ ଅଧିକ ଫଳ ହେବ—ଏଭଳି ବ୍ୟବସାୟୀ ହିସାବ ଧର୍ମରାଜ୍ୟରେ ଚଳେ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚଳ, ନିର୍ବିକାର ମନରେ ଥରେମାତ୍ର ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଜପ କଲେ ଯେଉଁ ଫଳ ହୁଏ, ବିଶୃଙ୍ଖଳ ମନରେ କୋଟିଏ ବାର ଜପିଲେ ବି ସେଥିର ଲକ୍ଷାଂଶର ଏକାଂଶ ଫଳ ସୁଦ୍ଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ଜପରେ ସଂଖ୍ୟା ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଗଣିକାଏ ମହାପ୍ରସାଦ ସେବା କଲେ ଯାହା, ଅଟକା ଭୋଜନ କଲେ ବି ତାହା; ରତିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଦାନ କଲେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦାନ ହୁଏ, ମହଣେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଦାନ କଲେ ବି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦାନ ହୁଏ । ମାଳ ଜପିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଅଣ କେଜାଣି, ନିଶ୍ଚୟ ସେଥିର କିଛି ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର ଜପକୁ ଗଣିବା କଦାପି ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେ । ମାଳ ଜପର ସଂଖ୍ୟା ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର ଅବଶ୍ୟ ନୁହେ । ଜପ ମନରେ କରାଯାଏ; ମାତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ନୁହେ । ନଚେତ୍ ଜପ ଶବ୍ଦକୁ ଗ୍ରାମଫୋନ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଧରି ରେକର୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ସେ ଅନବରତ ଅବିଶ୍ରାମ ଜପ କରୁଥିବ । କଳକୁ ଜପରେ ଲଗାଇଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରାଯାଇପାରନ୍ତା; ମାତ୍ର ସେଥିରେ କଅଣ ମୁକ୍ତି ମିଳିଯିବ ? ମୁକ୍ତି ଏତେ ମାହାଳିଆ ପଦାର୍ଥ ନୁହେ । ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ମନ ଜ୍ଞାନ ଲୋଡ଼ା—ଯନ୍ତ୍ର ଲୋଡ଼ା ନୁହେଁ । ଯେତିକି ପାରିବ କେତେକ ପଛେ ଜପ କରିବ; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ନାହିଁ ; କଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଆଘାତ ଲାଗିବ ଏବଂ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଯିବ—ମନ ଯାଇ ସେହି ସଂଖ୍ୟାରେ ଲାଖି ରହିବ । ଈଶ୍ୱର ମନର ଭାବ ବୁଝି ଫଳ ଦିଅନ୍ତି—ଜପର ସଂଖ୍ୟା ହିସାବ କରି ଫଳ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଜପର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ହେଲେ ଯେ ଅଧିକ ପୁଣ୍ୟ ହେବ, ଏ କଥାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ବା ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଭଗବାନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସମଦର୍ଶୀ, ସେ ଧାର୍ମିକକୁ ଯେଉଁପରି ଦୟା କରନ୍ତି, ପାପୀକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦୟା କରନ୍ତି । ଦୟା ତାଙ୍କୁ ମାଗିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ—ସେ ଆପେ ଆପେ ଯାଚିକରି ଦିଅନ୍ତି । ଏପରି ଯେ ଦୟାଳୁ, ତାଙ୍କୁ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଦେଖାଇ ଲାଭ କଅଣ ? ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଏକର ମୂଲ୍ୟ ଯେତିକି; ଅନେକର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେତିକି । ସେ ଦୟା ବିକନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ, ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଲେ ଅଧିକ ମାଲ ଦେଇ ପକାଇବେ ! ଦୟାକୁ ସେ ବିତରଣ କରନ୍ତି, ପୁଣି ବିତରଣରେ ପାତ୍ରାପାତ୍ର ବିବେଚନା କରନ୍ତି ନାହିଁ—ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବରେ ବାଣ୍ଟି-ଦିଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏହା ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ, ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ଧର୍ମ ତଉଲ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଜପରେ ସଂଖ୍ୟା ଧରିବା ବିଫଳ । ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଜଳାଶୟ ପରି ମନକୁ ସୁସ୍ଥିର କରି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତାକୁ ମନରୁ ତାଡିଦେଇ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ଜନରେ ବସି ଜପ କରିବା ଉଚିତ । ମନ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ । ମନ ଅଧୀର ଥିବାବେଳେ ଜପ, ଧ୍ୟାନ କରିବ ନାହିଁ; କଲେ ତାହା ବ୍ୟର୍ଥ ଶ୍ରମମାତ୍ର ହୁଏ—କୌଣସି ଫଳ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ସମୟର ଅଭାବ ଘଟିଲେ ବରଂ ଧର୍ମ ସାଧନା ନ କରିବା ଭଲ; ମାତ୍ର ତରତରିଆ ଭାବରେ ବାଧ୍ୟରକ୍ଷା କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ । ପୁଣି ସମୟର ଅଭାବ ଅବା କାହିଁକି ହେବ ? ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସମୟ ହେବ, କେବଳ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ସମୟର ଅଭାବ ଘଟିବ, ଏହା ଅତି ଅସୁନ୍ଦର ହାସ୍ୟକର କଥା ।

ବାସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମ

ହେ ପରଂବ୍ରହ୍ମରୂପୀ ବାସ୍ତୁବ୍ରହ୍ମ, ତୁମ୍ଭକୁ ନମସ୍କାର ! ଯେବେ ତୁମ୍ଭକୁ ଅନନ୍ତ ଆଗ୍ରହରେ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲି, ତୁମ୍ଭର ଭବିଷ୍ୟତ ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ କଳ୍ପନାରେ ଗଢ଼ି-ନେଇଥିଲି । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସେ ଭକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛ । ତୁମ୍ଭର ଦୟାରୁ ତୁମ୍ଭର ନଗ୍ନ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ଏବେ ଦେଖୁଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ସୁନ୍ଦର, ଅତି ସୁନ୍ଦର—ମହା ସୁନ୍ଦର—ସୁନ୍ଦରଠାରୁ ସୁନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ଉଲଗ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ତହୁଁ ବଳି ସୁନ୍ଦର । ବେଶ, ପରିଚ୍ଛଦ ସ୍ୱଭାବ ଶୋଭାକୁ ଢାଙ୍କିପକାଏ ସିନା ! ତଦ୍ୱାରା ଶୋଭାର ମୌଳିକତା ଖର୍ବ ହୁଏ ପୁଣି ବିକୃତ ଅତିରଞ୍ଜିତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ମୂଳ ଶୋଭା ଦେବତା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପଦେବତା ଶୋଭା ପୂଜାରି ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରୀତି ଜାତ କରି-ପାରେ ନାହିଁ । କୃତ୍ରିମ ଉପଶୋଭା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅବଧି ଛୁଇଁ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରକୃତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣବିକାଶ ଘଟି ଚକ୍ଷୁକୁ ମୁଗ୍ଧ କରୁଅଛି । ଅନନ୍ତ-ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଅପର ବାଞ୍ଛିତ ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟ । କେବଳ ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ—ସୃଷ୍ଟିକର ସୁଖାଦ୍ୟ । ବାସ୍ତୁବ୍ରହ୍ମରୂପୀ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ, ତୁମ୍ଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ତଥାପି ବାସ୍ତୁରୂପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛ । ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ନିଜକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛ—ନିଜର ମନୋମତ କରି ନିଜକୁ ଗଢୁଅଛ । ନିଜେ ନିଜକୁ ସୁନ୍ଦର କରୁଅଛ । ଏ କି ଅଦ୍ଭୁତ ରହସ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ! ଏ ମହା ଜଟିଳ ଲୀଳା—ଏ ଅପୂର୍ବ କୌତୁକ ତୁମ୍ଭଠାରେ ଏକା ସମ୍ଭବ ସିନା ! ମୁଁ କ୍ଷୀଣବୁଦ୍ଧି ମାନବ, ତୁମ୍ଭ ମହିମାର ମହତ୍ତ୍ୱ—ରହସ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱ କଅଣ ବୁଝିବି ? ମୋର ଚିନ୍ତା, କଳ୍ପନା କେଉଁ ଅଗାଧସାଗରରେ ମିଳାଇଯାଏ । ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ, ନିଜକୁ ନିଜେ ଗଠନ କରୁଅଛ; ମାତ୍ର ଖ୍ୟାତି, ପୌରୁଷ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମୋତେ ଆଣି ଦେଉଅଛ । ମୁଁ କେହି ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ତରାଳରେ ଥାଇ ମୋତେ ଠିଆ କରି ଦେଉଅଛ । ଅର୍ଜୁନର ଶୌର୍ଯ୍ୟରେ ଶିଖଣ୍ଡୀର ଗୌରବ, ଖାତକର ବାହୁ-ବଳରେ ବଣ୍ଠର ରାଜ୍ୟ, ଅକିଞ୍ଚନ ମୂର୍ଖର ଯୋଗ୍ୟତାର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରଶଂସାର ରାଜମୁକୁଟ, ଏ କୌତୁକ ତ ମଜାର କୌତୁକ ପ୍ରଭୁ ! ଏ ମହାଦୟାର ପଟାନ୍ତର କଅଣ ତୁମ୍ଭର ଦୟା ମୋର ଗର୍ବର କାରଣ ! ମୁଁ ଯେବେ ଦୀନକୁଟୀରରେ ତୁମ୍ଭର ପୂଜା କରୁଥିଲି, ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମେଢରେ ବସାଇଲ, ଏ ଦୟାର ମୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର କି ଦୟାମୟ ! ଏହା ଭାବି ମୁଁ ମନେ ମନେ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରେ । ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଏତେ ସ୍ନେହ କର—ଏତେ ଦୟା କର, ମାତ୍ର ମୁଁ କଅଣ କରେ—ଦିନାନ୍ତରେ ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମ୍ଭକୁ ସ୍ମରଣ କରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ, ମୋର ଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିସ୍ମୃତି ଖଣ୍ଡନ କର । ତୁମ୍ଭ ବଂଶ ସୁବର୍ଣ୍ଣବେଦୀରେ ବସି ତୁମ୍ଭର ମହାଦାସ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ସ୍ମରଣ କରେ ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତିରୂପ ଏହି ବାସ୍ତୁବ୍ରହ୍ମର ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ମୋ ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ମୋର ବଂଶଧରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ରକ୍ଷିତ ହେଉ—ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳମୟ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ମୋର ଏତିକି ଆନ୍ତୁର ଇଚ୍ଛା । ମୁଁ ତୁମ୍ଭର, ମୋର ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଯୋଗ୍ୟତା ସବୁ ତୁମ୍ଭର—ଏହା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଙ୍କ୍ତିରେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ମୁଖରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ରହୁ—ଏତିକିରେ ମୁଁ କୃତାର୍ଥ ।

ଅଦ୍ଭୁତ ସାହୁକାର

ହରି ହେ, ତୁମ୍ଭେ ଅଦ୍ଭୁତ ସାହୁକାର; ମୁଁ ସେହିପରି ତୁମ୍ଭର ଅଦ୍ଭୁତ ଖାତକ । ତୁମ୍ଭେ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ମୋତେ ଋଣ ଦେଇ ଆସୁଅଛ । ତାହା ପରେ ଅଧେ ନୁହେ—ଦିନେ ଓଳିଏ ନୁହେ, ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ, ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋତେ ଋଣ ଦେଉଅଛ । ମୋର ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ କି ତୁମ୍ଭରି ଦତ୍ତ ଋଣ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ । ସାହୁକାର କଳନ୍ତର ନେବା ପାଇଁ ଋଣ ଦିଏ; ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭର ଧାରା ଠିକ୍ ଓଲଟା । ତୁମ୍ଭେ ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ହାରରେ କଳନ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ଋଣ ଦିଅ, ପୁଣି ମୂଳଋଣ ସୁଦ୍ଧା ଆଦାୟ କର ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଦ୍ଭୁତ ସାହୁକାର ନ କହି ଅଉ କ'ଣ କହିବି ? ତୁମ୍ଭେ ଜନ୍ମ ଦେଇଅଛ, ପୋଷଣ କରୁଅଛ, ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଦରକାର, ନ ମାଗୁଣୁ ତାହା ବଳେ ବଳେ ଆଣି ଯାଚି ଦେଉଅଛ—ପୁଣି ଆପଦ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରୁଅଛ, ଏହା ଋଣ ଉପରେ ଋଣ—ତାହା ଉପରେ ମହାଋଣ ନୁହେ କି ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଋଣ ଦେଉଅଛ, ସେ ଋଣର ସୁଧ ଦେଉଅଛ—ସୁଧର ସୁଧ—ତାହାର ସୁଧ ବି ଦେଉଅଛ, ଯେପରି ତୁମ୍ଭେ ସାହୁକାର ନୁହ, ମୁଁ ସାହୁକାର—ତୁମ୍ଭେ ମୋର କାମଧେନୁ ଖାତକ । ଋଣର ପରିଶୋଧ ତୁମ୍ଭେ ଚାହଁ ନାହିଁ, ଅଉ ପରିଶୋଧ ବା କିଏ କାହିଁ କରିପାରିବ ? ତାହା ଋଣ ନୁହେ—ତୁମ୍ଭର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନ । ତୁମ୍ଭରି ପ୍ରତିଦାନ ଦେବା ପାଇଁ, ମୋର ଭଗ୍ନ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ । ତୁମ୍ଭେ ଦାତା କଳ୍ପତରୁ, ମୁଁ ଲୁବ୍ଧକ ଗ୍ରହୀତା । ତୁମ୍ଭ ଦାନର ପୁଣି ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି—ତୁମ୍ଭେ ଯାଚିକରି ଦିଅ, କିନ୍ତୁ ମାଗିଲେ କୃପଣତା କର—ବୋଧହୁଏ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହୁଅ । ତାହା ତ ହେବାର କଥା । ମାଗିବା ବାସ୍ତବରେ ବଡ଼ ହୀନତା । ତୁମ୍ଭେ ମହାଦାତା । ପିତା ପୁତ୍ରର ହୀନତାକୁ ଘୃଣା ନ କରିବ କାହିଁକି ପ୍ରଭୁ ! ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅ ବଡ଼ ହୁଏ ସିନା—ହୀନ ହୁଏ ନାହିଁ । ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ହୀନ ବୁଦ୍ଧି ଘୁଞ୍ଚିପାଇ ନାହିଁ—ଏହା ଦେଖି ତୁମ୍ଭର ଲଜ୍ଜା ବୋଧକରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପୁତ୍ରକୁ ନିଜର ସମ ଆଚରଣସମ୍ପନ୍ନ ନ ଦେଖି ଇତର-ଜନୋଚିତ ବିପରୀତ ପ୍ରକୃତିର ଦେଖିଲେ ପିତା ମନରେ ବାସ୍ତବରେ ଦାରୁଣ ଖେଦ ଜାତ ହୁଏ । ମୋର ହୀନସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ତୁମ୍ଭେ ଦୁଃଖିତ ହୁଅ; ମାତ୍ର ମୋ ପ୍ରତି ଅଶ୍ରମାନ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୁଅ ନାହିଁ—ଏହାକୁ ମୁଁ ପରମସୌଭାଗ୍ୟ ଏବଂ ଗୌରବ ମନେକରେଁ । ଏଭଳି ମନେକରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅନୁଚିତ ବା ଅସୁନ୍ଦର ନୁହେ—ପ୍ରକୃତ ତାହା ମୋର ଗର୍ବର କାରଣ ।

ମୁଁ ନିତାନ୍ତ ମୂଢ଼, ଅଜ୍ଞାନ, ଅବିଶ୍ୱାସୀ, ତେଣୁ ହାତ ପାତି ମାଗିବାକୁ ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରେ ନାହିଁ—ଏହା ମୋର ଚରିତ୍ରର ଦୁର୍ବଳତା । ଅଯାଚିତ ଦାତା ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ, ହରି ! ସେଥିରେ ଦାତାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନି ହୁଏ ପୁଣି ଦାନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଖର୍ବ ହୁଏ । ଭିକାରିର ସ୍ୱଭାବ, ସେ ଯେଉଁଠାରୁ ଅଧିକ ଭିକ୍ଷା ପାଏ, ସେହିଠାରେହିଁ ଅଧିକ ଅଳିକରେ; କିନ୍ତୁ ଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମୀଚୀନ ନୁହେ । ମୁଁ ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅ, ମୋର ଦୟାଳୁ ପୁତ୍ରବତ୍ସଳ ପିତା ମୋର ମନ ଜାଣି ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଦରକାର, ତାହା ଆଣି ଦେଉଅଛନ୍ତି, ପୁଣି ମୁଁ ଯାହା ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେ ତାହା ବି ସ୍ନେହରେ ମୋତେ ଦେଉଅଛନ୍ତି—ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ମାଗିବା ମୋର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚାୟକ ସିନା । ସେଥିରେ ମୋର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ପିତୃଦେବଙ୍କର ମନ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବ ଏବଂ ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ହେ ପ୍ରଭୁ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେ ମୋର ପ୍ରାଣର ହରି, ହେ ପିତା, ହେ ମହାପିତା, ହେ ପରମପିତା, ହେ ଆଦିପିତା, ହେ ଅଦ୍ୱିତୀୟପିତା, ତୁମ୍ଭର ଏ ଅଧମ ପୁତ୍ର ପ୍ରାଣରେ ଏହି ମଙ୍ଗଳ ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଦିଅ ଦୟାମୟ, ମୁଁ ଏବଂ ମୋର ସବୁ ତ ତୁମ୍ଭର ଦୟାର ଦାନ; କିନ୍ତୁ ଏହି ଗୋଟିକ ମୋର ପ୍ରାଣର ବାଞ୍ଛିତ ମାଗୁଣି । ମୋର କୌଣସି ଅଭାବ ତୁମ୍ଭେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖି ନାହଁ, ଷୋଳକଳା ସୁଖସୁଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଇଅଛ; ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅନ୍ତଃକରଣର ଅନ୍ତସ୍ତଳ-ନିହିତ ଭକ୍ତି, କୃତଜ୍ଞତା ଯାହା ଥିଲା, ତାହା ସବୁ ଯୋଡ଼ିପାଡ଼ି ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ ସମର୍ପଣ କରୁଅଛି, କେବଳ ଦୟା କରି ଗ୍ରହଣ କଲେ ମୁଁ ଅସୀମ ସୁଖଶାନ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରି ନିଜର ଜନ୍ମ ଓ ଜୀବନ କୃତାର୍ଥ ମଣିବି ହରି, ମୋର ଏହା ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ନଗଣ୍ୟ ଉପହାର; କିନ୍ତୁ ମହତର ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ରେଣୁ ହିମାଳୟଠାରୁ ଏବଂ ବିନ୍ଦୁ ସିନ୍ଧୁଠାରୁ ମହତ୍ତର ବିବେଚିତ ହୁଏ—ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ବିଦୁରର ଖୁଦକଣା, ଦ୍ରୌପଦୀର ସିଦ୍ଧଶାକକଣା ତୁମ୍ଭେ ପରମ ଆଗ୍ରହରେ ଗ୍ରହଣ କରି ପରିତୃପ୍ତ ହୋଇଅଛ । ସେହିହେତୁ ମୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୃଦୟର ଭକ୍ତି, ପ୍ରୀତି, କୃତଜ୍ଞତା ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି । ମୋର ଧୃଷ୍ଟତା କ୍ଷମାକର, କ୍ଷମାମୟ !

ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି

ଆଜି ମୋର ଜନ୍ମଦିନ । ଚୌଷଠୀବର୍ଷ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆଜି ମୁଁ ପଞ୍ଚଷଠୀରେ ପହଞ୍ଚିଲି, ଏହା ହେଲା ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି । ଚୌଷଠୀ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଉଥିବା ଲୋକ ପଞ୍ଚଷଠୀ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ ତାହାର ଦରମା ଟଙ୍କାଟିଏ ବଢ଼ିଲା ବୋଲି କହନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏ ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି ସେ ବୃଦ୍ଧିର ବିପରୀତ । ତାହାର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ—ଦରମାରୁ ପଞ୍ଚଷଠୀ ଟଙ୍କା କଟିଗଲା । ଏହିପରି ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି ଯେତେ ଘଟୁଥିବ, ଜୀବନର ଶେଷ ଦିନ ତେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସୁଥିବ, ଏହା ସୁବୁଦ୍ଧିମାନେ ବୁଝିପାରନ୍ତି । ଏହା ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି କି ବର୍ଷକ୍ଷୟ, ତାହା ବି ସେହିମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି ଶବ୍ଦ ଯେ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି, ଏ ବର୍ଷ-ବୃଦ୍ଧିର ଅର୍ଥ ସେହି ଏକା ଜାଣିଥିବ । ଆଜି ମୋର ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି, ପରିବାରଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବାର କଥା, ସୁତରାଂ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ସକାଶେ ଝିଏ କେତେ କାମରେ ଲାଗିଯାଇଅଛନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦାନ ଅର୍ଥ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଦାନ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ, ପିଷ୍ଟାନ୍ନ, ଶିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରଭୃତି କେତେ କଅଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ପିଲାମାନଙ୍କର ଆଜି ଖେଳା ବୁଲା ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ମନ ସେହିଠାରେ—ଶରୀର ବି ସେହିଠାରେ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ସରୁଣୁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନର ଆସ୍ୱାଦନ ମନେ ମନେ ଉପଭୋଗ କରିନେଇ ତୃଷ୍ଣା ମୋଦକରେ ସେମାନେ ଉଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶିଶୁମଣ୍ଡଳଙ୍କର ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳରେ ଗୃହ, ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠୁଅଛି । ସମସ୍ତେ ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ, କୌତୁକ ଓ ଲୀଳାରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ମୋର କଲ୍ୟାଣ କାମନାରେ ଠାକୁର ମନ୍ଦିରକୁ ସିଧା-ସଞ୍ଚା ପଠାଯାଉଅଛି । ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ବାଧା ଦେଉ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ମନେ ମନେ ଗୋଟାଏ ଅପୂର୍ବ ରହସ୍ୟମୟ କୌତୁକ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ବେଳେ ବେଳେ ବର୍ଷବୃଦ୍ଧି କଥା ଶୁଣି ହସ ମାଡ଼ୁଅଛି । ଏ ସ୍ଥଳରେ ମୋର କିଛି ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିପାରନ୍ତି । ବନ୍ଦୀ ଦଶାର ଚୌଷଠୀ ବର୍ଷ କଟିଗଲା, ଆଉ କେତେଟା ବର୍ଷ, ମାସ ବା ଦିନ ପରେ ମୁଁ ବନ୍ଦିଶାଳରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିବି—ଏହିପରି ଭାବି ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ସଙ୍ଗତ ହେବ କି ? ମୋର ପୁଣି ଘର କେଉଁଠି ଅଛି, ଘର ଥିଲେ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି କାହିଁକି ? ମୁଁ ସେ ଅଘର । କେଉଁଠୁ ଆସି ଏ ସଂସାରରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିଅଛି, ପୁଣି ଏଠାରୁ ଯାଇ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ରାଜ୍ୟରେ କେତେ କାଳ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବି, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେଭଳି ରାଜ୍ୟ କେଉଁଠି ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯାହା ଥାଏ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେବେ ତ ସେଠାରୁ ପୁଣି ଫେରିଆସିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅରେ ଯେବେ ଆସିଅଛି, ତେବେ ଆଉ ଯେ ନ ଆସିବ, ସେଥିର ସ୍ଥିରତା କଅଣ ? ତେବେ ଯାଉଥିବ ପୁଣି ଆସୁଥିବ, ଏହିପରି ଯିବା ଆସିବା ଲଗିଥିବ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ସେଥିରେ ନୂତନତ୍ୱ ବା ବୈଚିତ୍ର୍ୟ କଅଣ ଅଛି ? ବୈଚିତ୍ର୍ୟଶୂନ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ବା ଘଟଣାରେ ଆନନ୍ଦ କାହିଁ ? ତେବେ ମୋର ଜୀବନ ଆନନ୍ଦଶୂନ୍ୟ । ଏ ଜୀବନ ନିତାନ୍ତ ଗଦ୍ୟମୟ ଓ ନୀରସ । ଅବିରତପ୍ରବଣ ଶୁଷ୍କ ଜୀବନ-ମରୁଭୂମିରେ ଆନନ୍ଦ-ରସଧାରା ସ୍ୱପ୍ନରେ କଳ୍ପନା କରିବା କି ବାତୁଳତା ନୁହେଁ ! ଯାଉ ସେ କଥା, ଉପସ୍ଥିତ ବର୍ଷ ଏବେ ମୋର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେ କରି ଚାଲିଯିବ, ମୋର ସହସ୍ର ଅନୁନୟ-ବିନୟରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବ ନାହିଁ । ତାହାର ଯାହା ଦାନ, ତାହା ନିଷ୍ଠୁରର ଦାନ । ସେ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ନତମସ୍ତକରେ ବାଧ୍ୟ । କେତେ ହାକିମ ଆସି କ୍ଷମତା ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ କେହି ଶିଷ୍ଟ, କେହି ଦୁଷ୍ଟ, କେହି ତୁଷ୍ଟ, କେହି ନଷ୍ଟ, କେହି ଭ୍ରଷ୍ଟ, କେତେ ପ୍ରକାରର ଲୋକ ଆସନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯଥା-ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ପରେ ସମସ୍ତେ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି, ରହିଯାଏ କେବଳ ତାଙ୍କର ଭଲ ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ନୂଆ ହାକିମଟି ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ କି ଫଳ ପ୍ରଦାନ କରିବ, ତାହା ସେହି ଏକା ଜାଣେ । ସେ ଯାହାହେଉ ପଛେ, ମୋର ତାହା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ! ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ସହିବା ପାଇଁ ମାନବର ଜନ୍ମ ।

ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା

ତୁମ୍ଭର ଦୟା ସ୍ମରଣ କରି ନିଷ୍ଠୁରତା କଥା ଭାବିଲେ ହସ ମାଡ଼େ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଯେତିକି ଦୟାଳୁ, ସେତିକି ନିଷ୍ଠୁର । ତାହା ନୋହିଥିଲେ କି ତୁମ୍ଭେ ଜଗତର ପ୍ରଭୁ ହୋଇପାରିଥାଆନ୍ତ ? କେବଳ ଦୟାରେ କିମ୍ବା କେବଳ ନିଷ୍ଠୁରତାରେ ସଂସାରର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଯୋଗ କରି ଦେଇଅଛ । କୋମଳ କଠୋର ଦୁଇ ଉପାଦାନରେ ସଂସାରକୁ ଗଢ଼ିଅଛ । ଖାଦ ନ ମିଶିଲେ ବିଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ିହୁଏ ନାହିଁ । ବାଲ୍ୟ ଯୌବନରେ ଯେତେ ସୁଖ ଦେଇଥାଅ, ତାହା ସବୁ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାବେଳେ ଶୁଝାଇ-ନିଅ । ଏହା ତ ମୋର କର୍ମଫଳ ନୁହେ ହବ, ତେବେ ତାହା କେଉଁଠୁ ଆସେ ? କି ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା ତୁମ୍ଭର ! ଅଥବା ଏହା ସବୁ କିଛି ନୁହେଁ । ତୁମ୍ଭର ମାୟା ସେପରି 'ନା' କୁ 'ହଁ' ବୋଲି କହେ, ଏହା ସେହିପରି ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭର ଦେବା ନେବା ବି ମାୟା । ତାହା ମିଛ, କିନ୍ତୁ ସତ ପରି ଜଣାଯାଏ । ତେବେ ତୁମ୍ଭେ ଖାଲି ମାୟାର ଜାଲ ବିସ୍ତାର କରିଛ ମାୟାଧର ! ମୋର ଯାହା ଅନୁଭୂତ, ତାହା ବି ତ ମାୟା, ସୁତରାଂ ମିଥ୍ୟା । ତେବେ ସବୁ ମାୟା, ସବୁ ମିଥ୍ୟା । ଏତେ ବଡ଼ ଦୃଶ୍ୟମାନ ବିରାଟ ସୃଷ୍ଟି ସେ ମିଥ୍ୟା, ବିଶ୍ୱାସ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ମନ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ସତ୍ୟ ଚିରସ୍ଥାୟୀ, ମିଥ୍ୟା ସ୍ୱଳ୍ପାୟୁ ବୋଲି ଜ୍ଞାନି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କହନ୍ତି । ଯୁଗ ଯୁଗ ହେଲା ମିଥ୍ୟା ବଞ୍ଚିରହିଛି କିପରି ? ବୋଧହୁଏ, ଏହା ବିରାଟ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଏତେ କାଳ ତିଷ୍ଠି ରହିଅଛି । ବିରାଟ ମିଥ୍ୟାର ମରିବାକୁ ବିରାଟ ସମୟସାପେକ୍ଷ । ଡାହୁଅ ପେଣ୍ଡୁଲାଟିଏ ନଈ ପାଣିରେ ପକାଇଦେଲେ ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣରେ ମିଳାଇଯାଏ; ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ କୂଦ ମିଳାଇବାକୁ ବହୁବର୍ଷ ବିତିଯାଏ । ଯେବେ ସବୁ ମିଥ୍ୟା, ତେବେ ଏ ମିଥ୍ୟା ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରୟୋଜନ କଅଣ ? ତୁମ୍ଭର କୌତୁକ ଚିତ୍ତ-ବିନୋଦନ, ନା ଆଉ କିଛି ଅଛି ? ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲେ ତ କିଛି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପ, ତୁମ୍ଭର ସୃଷ୍ଟି କି ମିଛ ହୋଇପାରେ ? ସତ୍ୟର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନିଶିଖାରୁ ମିଥ୍ୟାରୂପ ଇତର ତୃଣ ଜାତ ହେବା ସମ୍ଭବ କି ହବ ? ଏହି ମହା ସନ୍ଦେହରେ ଚିତ୍ତ ସର୍ବଦା ଆନ୍ଦୋଳିତ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ କିଏ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରିବ ? ଯାହାର ରୂପ ଅଛି, ରସ ଅଛି, ଗନ୍ଧ ଅଛି, ତାକୁ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାକୁ କିଏ ସାହସ କରିବ ? ଆଗରେ ଏହିପରି ଦୁଇଟି ବାଟ ଦେଖି ମୁଁ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳରେ ଭ୍ରମୀଭୂତ

ହୋଇ ଠିଆହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ବାଟରେ ଗଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିବ, ତାହା ଠିକ୍ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ପଥିକଶୂନ୍ୟ ପଥ, କାହାକୁ ବା ପଚାରିବ ? ତୁମ୍ଭ ମାୟା ଜାଲ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ଏତେ ଦୂର ଆସିଲି, ଏଣିକି ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲରେ ମାଛି ବାନ୍ଧିହେଲା ପରି ବୁଦ୍ଧି ତୁମ୍ଭ ମାୟାଜାଲରେ ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ଛନ୍ନହୋଇ ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କରିବସିଲା । ଏବେ ମୁଁ ଖାଲି ବାଟବଣା ନୁହେଁ, ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ବନ୍ଦୀରୂପେ ଆବଦ୍ଧ । ଏ ସନ୍ଦେହ-ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କର ସଙ୍କଟତାରଣ ! ଜୀବନ ଗୋଟାଏ ବିଚିତ୍ର ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରାଟ ସ୍ୱପ୍ନ ବୋଲି ଜ୍ଞାନୀମାନେ କହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାହାର ଅର୍ଥ କିଛି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ପିତଃ ! ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲେ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ କିଏ ? ଯେବେ ମୁଁ ତାହାର କର୍ତ୍ତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତେବେ ସେ ମୁଁ କିଏ, ତାହାର ଆକାର ପ୍ରକାର, ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣ କିଛି ଅଛି କି ? ପୁଣି ସବୁ ଯେବେ ମିଥ୍ୟା, ତେବେ ମୁଁ କି ସେଥିରୁ ବାହାର ? ମୁଁ ଯଦି କିଛି ନ ହୋଇ ଛାଇ ବାଷ୍ପ ହୁଏ, ତେବେ ବାଷ୍ପ କଅଣ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିପାରେ ? ଏହିପରି ମୁଁ ଯେତେ ଭାବେ, ଅଝୁଅ ସୂତା ପରି ଛିଅ ପାଏ ନାହିଁ । ଅଝୁଅ ସୂତାକୁ ଯେତେ ଝଡ଼ାଇଲେ ସେ ତେତେ ଅଝୁଅ ହୋଇଯାଏ । ତୁମ୍ଭର ବିଚିତ୍ର ଲୀଳାରହସ୍ୟ ଚିନ୍ତା କଲେ ସେ ଚିନ୍ତାରୁ ଏତେ ଜଟିଳ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବାହାରିପଡ଼େ ଯେ, ତଜ୍ଜାତ ମୂଳଚିନ୍ତା ଅନ୍ତର୍ହିତା କରିବସେ । ମୂଳ ମରିଗଲେ ଡାଳର ଯେଉଁ ଦଶା ଘଟିବାର ତାହାହିଁ ଘଟେ; ଚିନ୍ତା, କଳ୍ପନା, ସବୁ ବିଫଳ ହୋଇଯାଏ । ତେତେବେଳେ ମୁଁ ଦାରୁଣ ହତାଶାର ବ୍ୟର୍ଥଶ୍ୱାସ ମୁଣ୍ଡାଇ କଳ୍ପନା-ରାଜ୍ୟରୁ ଘନଅ ହୋଇ ପଳାଇଆସେ । ଇଚ୍ଛାମୟ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭେ, ଇଚ୍ଛା କଲେ କ୍ଷଣେ ମୋର ଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ପଶି ସତ୍ୟର ଆଲୋକମୟ ନିର୍ମଳ ସରଳ ପଥ ଦେଖାଇଦେବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ଆଶ୍ୱସ୍ତ । ମୋର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଶୁଭଦିନ ଇହଜନ୍ମରେ ଅଛି କି ପରଜନ୍ମରେ ଅଛି ଅଥବା ବହୁଜନ୍ମ ପରେ ଅଛି, ତାହା ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଜାଣ ପ୍ରଭୁ ! କିନ୍ତୁ ଅଛି ନିଶ୍ଚୟ, ତୁମ୍ଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣପରଂବ୍ରହ୍ମ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଡ଼କୁ ଘେନିଯାଅ, କାହାକୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ତାହା ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱଭାବ ନୁହେ । ହେ ବିଚିତ୍ର ଲୀଳାମୟ ହରି, ତୁମ୍ଭର ଅନନ୍ତ ବିଚିତ୍ର ମହାଲୀଳାକୁ ଅସଂଖ୍ୟ ନମସ୍କାର ।

ଦିନକର ଚିତ୍ର

ଏ କି ଲୀଳା ଲୀଳାମୟ ? ଜୀବନ-ପ୍ରଦୋଷରେ ଏ ଅଗ୍ନିମୟ ଚିତ୍ର କାହିଁକି ଦେଖାଇଲ ହରି ! କେବଳ ଲୀଳା କଅଣ ତୁମ୍ଭର ବେଉସା ହୋଇଅଛି ? ଅନ୍ତିମକାଳରେ ଏ ଦାରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିହୀନ ଜୀର୍ଣ୍ଣନେତ୍ର ସହିପାରୁ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭ ପାଖରୁ ମନକୁ ଟାଣିନେବାର ଏ ଗୋଟାଏ ଫିକର ନା କଅଣ ? ମନ ତ ସେଇଟା ଖୋଜୁଥାଏ, ତୁମ୍ଭେ ରୋଗୀକୁ ବାଞ୍ଛିତ ଉପଚାର ଯୋଗାଇଦେଲ ; ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବାକୁ ପଣ କରି ନ୍ୟାୟବୃତ୍ତିରେ ଟିକିଏ ପାସଙ୍ଗ ରଖିଲ କାହିଁକି ? ଗୋଟାଏ ପାଖ ଊଣା କରିଦେଇ, ଏହା କୌତୁକ ନା କୃପଣତା ? ଅଥବା ତୁମ୍ଭେ କାହାରିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦିଅ ନାହିଁ ପରା ! ବିଶ୍ୱଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ବି ତ ଦେଇ ନାହିଁ । ଷୋଳକଳାରୁ ତାକୁ ଊଣା କରିଅଛ । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ତ ଦେଇଥିଲ ଦୟା-ମୟ ! ଦିନେ ମୋ ଆଖିରେ ଆଶାର ଅଦ୍ଭୁତ ଅଞ୍ଜନ ଲଗାଇଦେଇଥିଲ , ସେହି କୁହୁକମାୟାରେ ମୁଁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ବୋଲି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲି । ଆଜି ସେ ରଙ୍ଗ ଦିଆହୋଇଥିବା ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଦେଲ । ତୁମ୍ଭେ ମଙ୍ଗଳମୟ, ଯାହା କର ତାହା ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ଏ ମଙ୍ଗଳ ଦାନ ଯେ ପିତା ଲାଗୁଛି ହରି ! ଏ ମଙ୍ଗଳଦାନ ନ ଦେଇଥିଲେ ମୋ ପ୍ରତି ବରଂ ଅଧିକ ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁପରି ଦୟାଳୁ, ସେହିପରି ନିଷ୍ଠୁର । ଅନ୍ୟ ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁ ବା ହୁଅନ୍ତ କିପରି ? ଦୋଷର ଦଣ୍ଡ, ଗୁଣର ପୁରସ୍କାର ଦାନ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଭୁର ଧର୍ମ ଓ ସ୍ୱଭାବ । ପୁରସ୍କାର ଦେଇ ଦେଇ ଶେଷକୁ କଅଣ ଏହି ବିଷମ ଶାସ୍ତି ରଖିଥିଲ ? ଅମୃତ ପରେ ବିଷ ଦେବା କି ସୁନ୍ଦର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନ୍ୟାୟ ହେଲା ? ଇଚ୍ଛାମୟ ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭେ, ଯାହା ଇଚ୍ଛା କର, ସେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ମହାଇଚ୍ଛାକୁ କିଏ ବାଧା ଦେଇପାରିବ ? ଏ ସଂସାର ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନରେ ତୁମ୍ଭେ କି ବିଷବୃକ୍ଷ ଦେଇଅଛ ଦେଖାଣି, ତାହା ସ୍ପର୍ଶରେ ନିର୍ମଳ ଜଳ ବି ଗୋଳିଆ ହୋଇଯାଏ, ସବୁ ସୁନା ବି ଗିଲ୍‌ଟି ପାଲଟିଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ପରିବାର ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ଯେତିକି ସୁବିଧା ଦେଇଅଛ, ସେତିକି ଜଞ୍ଜାଳ ବି ଲଦିଅଛ । ସେ ପକ୍ଷେ ପାରିଜାତ ହାର ହେଉ; ମାତ୍ର ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବିଷାକ୍ତ ବଜ୍ରକୀଟ ଥାଏ, ତାହାର ଦଂଶନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଡ ବିସ୍ମାବହ । ଶିମିଳି କଣ୍ଢା ଭିତରେ ଅନେକ ମଞ୍ଜି ଥାଏ; ମାତ୍ର କଣ୍ଢା ଫାଟିଲେ କିଏ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଯାଏ । ସଂସାରରେ କେହି କାହାର ନୁହେ, ଏହା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଏକ ଅପର ପ୍ରତି ସ୍ନେହମମତା ପୋଷଣ କରି ଅଗ୍ନିଶିଖାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ—ବିଷଧର ସର୍ପମୁଖରେ ଚୁମ୍ବନ ଦାନ କରେ ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ମନୁଷ୍ୟର ଏ ଭୁଲ ତୁମ୍ଭର ଦତ୍ତ ମୋହର ଫଳ । ସଂସାରରେ ଜୀବ ବଡ଼ ନିଃସହାୟ, ସେ ଆତ୍ମଚିନ୍ତା ବା ତତ୍ତ୍ୱ ଚିନ୍ତାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ମୋହ ଆସି ତାକୁ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଦେଇ ପୋଛିଦିଏ । ସେହି ମୋହ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରକୃତି, ତାହାର ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେ ସବୁ କରାଉଅଛ, ଅଥଚ ନିଜେ ନିର୍ଲିପ୍ତ, ନିର୍ବିକାର ରହିଅଛ, ଏହା ତୁମ୍ଭ ମୋହ ଅପେକ୍ଷା ଅଦ୍ଭୁତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ସଂସାରର ଗତିପଥ ଦେଖିଲେ ନିଃସହାୟ ସନ୍ନ୍ୟାସ-ଜୀବନ ଶ୍ରେୟସ୍କର ବୋଧହୁଏ । ତାହାର ଜୀବନ ତାହାର ନିଜ ପାଇଁ, ପର ପାଇଁ ପସ୍ୱ ଯନ୍ତ୍ରହେବା ରୀତି ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ଜଗତର ବ୍ୟଥାରେ ବ୍ୟଥୀ; ମାତ୍ର ତାହା ବ୍ୟଥାରେ ବ୍ୟଥୀ କେହି ନାହିଁ । ସେଥି ଏଣୁ ଜଗତରେ ପ୍ରକୃତ ସୁଖୀ, ଶାନ୍ତି ତାହାର ଚିର-ସହଚରୀ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଚକ୍ଷୁରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଦୁଃଖୀ । ସୁଖ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଓଲଟା ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଜଗତ ଯାହାକୁ ସୁଖ ବୋଲି କହେ, ତାହା ଦୁଃଖ ଏବଂ ଯାହାକୁ ଦୁଃଖ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ, ତାହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ସୁଖ । ଏହି ଭାବ ଜୀବନରେ ଅପ୍ରତିହତ ରହିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଖାପଛଡ଼ା ହୋଇଯାଆନ୍ତା । କେବଳ ବୈରାଗ୍ୟରେ ସଂସାର ଚଳେ ନାହିଁ—ଆସକ୍ତି ବି ଆବଶ୍ୟକ, ନଚେତ୍ ସମସ୍ତେ ତ୍ୟାଗୀ, ବୈରାଗୀ ହେଲେ ସୃଷ୍ଟି ଅଚଳ ହେବ । ଏଠାରେ ଜଞ୍ଜାଳ ଦରକାର ପୁଣି ନିର୍ଜ୍ଞାଳ ବି ଦରକାର । ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାର ରହସ୍ୟରେ ଗଢା ।

ପରିବାର-ବନ୍ଧନ ଯେବେ ସ୍ନେହ, ପ୍ରୀତିରେ ଗଢା ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ଜଣକ ଦେହରେ ବଥ ହେଲେ ଅପର ସମସ୍ତେ ବନ୍ଧା-ଛିଟିକା ଅନୁଭବ କରନ୍ତେ, ଜଣେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଖାଇଲେ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧୁରତା ଅନୁଭବ କରନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ପରିବାର ବନ୍ଧନ ବଡ ସୁଖକର ହୁଅନ୍ତା; ମାତ୍ର ତାହା ତ ହୁଏ ନାହିଁ—କ୍ରୋଧ, ହିଂସା, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ମାନବ ପ୍ରକୃତିରେ ଜଡିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଜୀବନ ଅସ୍ଥାୟୀ, ତହିଁରେ ଏସ୍ୱଭାବ ପୁଣି ଶତ୍ରୁତାସାଧନରେ ନିଯୁକ୍ତ । ମନୁଷ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ପଡି ଯନ୍ତ୍ରପେଷି ହୁଏ । ତୁମ୍ଭେ ଏ ସଙ୍କଟରେ ତାହାର ସାହା ଭଗବାନ ! ପ୍ରଭୁ, ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣରେ ପବିତ୍ର ପ୍ରେମ ଦିଅ—ଅନାବିଲ ଆତ୍ମୀୟତା ଦିଅ—ଧର୍ମର ସ୍ଫୁରଣଶ୍ରୀ ପ୍ରଭାରେ ମାନବଜୀବନ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହେଉ—କୁଞ୍ଚିତ, କୁପ୍ରକୃତି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରୁ—ପୃଥିବୀ ସ୍ୱର୍ଗ ହେଉ, ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ହେଉନ୍ତୁ—ସୃଷ୍ଟି ମଧୁମୟ ହେଉ, ଶୁଭ୍ରଦର୍ଶରେ ମାନବସମାଜ ହସିଉଠୁ—ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ପ୍ରଭୁ ! ନଚେତ୍ ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତିଜଞ୍ଜାଳରେ ପୃଥିବୀ ରସାତଳଗାମିନୀ ହେବ । ସଙ୍କଟତାରଣ, ଏ ଦୁର୍ବ୍ବର ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।

ପ୍ରଳାପ

ଉଃ, କି ଯନ୍ତ୍ରଣା, କି ତୀବ୍ର ବିଷଜ୍ୱାଳା ପ୍ରଭୁ ! ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଥମେ ଯେତିକି ସୁଖ ଦେଇଥାଅ, ଶେଷକୁ ସେତିକି ଦୁଃଖ ଦେଇ କି କୌତୁକ ଉପଭୋଗ କର ହେ କୌତୁକ-ପ୍ରିୟ ! ମୋର ମନ ଜାଣି ତ ମୋତେ ସବୁ ଦେଇଅଛ, ବହୁ ଉନ୍ନତ କଳ୍ପରେ ଯାହା ପାଇବାକୁ ମୁଁ ଅଯୋଗ୍ୟ, ତାହା ବି ଦେଇଅଛ । କିନ୍ତୁ ଏ ପୁଣି

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଅଣ, ଶ୍ମଶାନପଥରେ କି ଅଭାବ ! ତୁମ୍ଭର ମୋତେ ପାଳି ପୋଷି ରଖିବା ଯବନର କୁକ୍କୁଡ଼ା ପୋଷିବା ପରି ହୋଇଛି ! ସେ କୁକ୍କୁଡ଼ାର ପ୍ରିୟଖାଦ୍ୟ ଦେଇ ତାକୁ ବଢ଼ାଏ—ଆପଦ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷାକରେ—କୋଳରେ ବସାଇ ଗେଲ କରେ; ମାତ୍ର ଶେଷରେ ସବୁ ମମତା ଛାଡ଼ିଦେଇ ତେଜ ଦାରକଣ୍ଠା ଧରି ଛଟପଟ କରି ମାରି-ପକାଏ । ଶେଷକୁ ଯେବେ ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ହେବ, ତେବେ ସୁଖର ସ୍ୱାଦୁ ଚଖାଅ କାହିଁକି ? ବରଂ ଅନ୍ଧାରରେ ସର୍ବଦା ରଖିବା ଭଲ; ମାତ୍ର ଟିକିଏ ଆଲୁଅ ଦେଖାଇଦେଇ ପୁଣି ଅନ୍ଧାର କରିଦେବା ଚକ୍ଷୁସକ୍ତେ ଅନ୍ଧ କରିଦେଲା ପରି । ଆଲୁଅ ନଥିଯାଉ; ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ମୃତିଟିକକ ନରହେ ନାହିଁ—ବଡ଼ ପୀଡ଼ା ଦିଏ । ରୁଦ୍ଧବିପ୍ଲବ, ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି, ପ୍ରାଣର ସବୁ ସୁଖ-ସୁବିଧା ଗ୍ରାସ କରିଦିଏ ହରି ! ଅଗ୍ନି-ମହାରୁ ସାର ବାହିନିଏ । ସେ ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଅପ୍ରିୟ ଦୃଶ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୋପାଶ ହୁଇନିଏ । ତାହା ତେତେ ବାଧେନା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଅସୁବିଧା ବଡ଼ ବାଧେ । ଯେତେବେଳେ ଶାନ୍ତି ଦରକାର, ସେତେବେଳେ ନାନାବିଧ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଗନ୍ତବ୍ୟପଥର କଣ୍ଟକ ହୁଏ କି ପ୍ରାଣାରାମ ! ଏ ସଂସାରଟା କରୁଣ କବିତାରେ ଗଢ଼ା, ସେ କବିତା ପୁଣି ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଉତ୍ତେଜନାବଶତଃ ସଂସାର ତ୍ୟାଗର କଳ୍ପନା ସହଜ ବୋଧ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ସଂସାର ତ କାହାକୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ, ତାକୁ କିଏ କିପରି ଛାଡ଼ିବ ? ଗୃହକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଗୃହ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେବ କି ? ସ୍ୱାର୍ଥ ହେଉଛି ଆତ୍ମୀୟତା । ସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ପରି ନିର୍ମମ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । କିଏ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିବ—ଅନ୍ତର ତେବେ କଅଣ କରିବ—କିଏ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ କଅଣ ତ୍ୟାଗ କରିବି ଭାବି ପାଉ ନାହିଁ । ଯିବାକୁ ବସିଲିଣି, ତେବେ ମୁଦ୍ଧା 'ମୁଁ' ଅକ୍ଷରଟି ଛାଡ଼ିପାରିଲି ନାହିଁ ପୁଣି ଯେଉଁ ଦେହଟାକୁ ମୋର ମୋର କହି ଫୁଲେଇଛୁଏ ସେ ଦେହର ଗୋଟାଏ ରୋମତ୍ୟାଗ କରିବାର ଅଧିକାର ବି ମୋର ନାହିଁ; ତେବେ ଆଉ ତ୍ୟାଗ କରିବି କଅଣ ଛାଡ଼ି ! ତଥାପି 'ଅତ୍ୟାଗୀ ହେବି ନାହିଁ—ଚେତେଟା ସଙ୍କଳ୍ପ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଅଶ୍ରୁତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ । ଏକାଳରେ ସଂସାରର ଯେଉଁ ଅଭାବ ଅଛି ଲାଗୁଅଛି, ସେ କଥାରେ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଖାଇ-ଯାଉଅଛି । ଏତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଭରସା ହରି ! ସଙ୍କଟ ଆଣି ଦେଉଅଛ ପୁଣି ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରୁଅଛ—ଏହି ତ ତୁମ୍ଭର ଖେଳ ଲୀଳାମୟ ! ତୁମ୍ଭର ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା, ଇଟିକ କୌତୁକ କିଏ ବୁଝି-ପାରିବ ? ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଶୁଭପ୍ରେରଣା ଆଣି ଦିଅନ୍ତ—ଅଶୁଭ ପ୍ରେରଣା ଆସିଲାକ୍ଷଣି ତାହାର ତଣ୍ଟି ଚିପି ମାରନ୍ତ, ତେବେ ଏ ମାଟିର ପୃଥିବୀ ସ୍ୱନା ହୋଇଥାଆନ୍ତା; ପାପ, ତାପ ଯେଥିରେ ଅଧିକାର ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନ-ତରଣୀଖଣ୍ଡି ସଂସାର-ସମୁଦ୍ରର ବିପଦ-ବାତ୍ୟା-ଭୀଷଣ, ତରଙ୍ଗ-ମୁଖର ଅନନ୍ତବକ୍ଷରେ ଭସାଇଦେଇ କେତେ ସୁଖଦୁଃଖ, ହର୍ଷବିଷାଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ବୁଲୁଅଛି । ତାହାର ଏ ଗତିର ଲକ୍ଷ୍ୟ କିଏ—ଶେଷ କେଉଁଠାରେ, ତାହା ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଆଶା-ବତାସ ତାକୁ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଠେଲିନେଇଯାଉଅଛି, ସେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ବୁଲୁଅଛି । ତାହାର ବୁଦ୍ଧି କେତେ ଯେ, ଏହି ଅବ୍ୟାହତ ଗତିକୁ ସେ ଇଚ୍ଛାଧୀନ କରି ଫେରାଇପାରିବ । କେହି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଧରି କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ, ପୁଣି କେହି ଭବିଷ୍ୟତକୁ ବର୍ତ୍ତମାନରେ ମିଶାଇ ସ୍ୱର୍ଗଆଡ଼କୁ କୁହିଁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଧର୍ମପନ୍ଥା ବାଛିନେଇଅଛି ଏବଂ ବିପଦ ବାଧାକୁ ଖାତିର ନ କରି ସେହି ଦୁର୍ଗମ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିଣାମଦର୍ଶୀ ଏବଂ ସଂସାର ଧର୍ମରେ ପଣ୍ଡିତ । ନିତ୍ୟ ନବଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶନର ବିଚିତ୍ର ରଙ୍ଗାଳୟ ଏ ସଂସାର ଶାନ୍ତିର ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ, ଏଠାରେ ଶାନ୍ତି ମିଳେ ନାହିଁ—ଶାସ୍ତି ମିଳେ । ଫୁଲହାର ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ କେହି କାରାଗାରକୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ହାର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ; ମାତ୍ର ପ୍ରହାର ସୁଲଭ । ଯେ ପ୍ରହାର ସହିବାକୁ ଡରେ ନାହିଁ—ବଜ୍ରକୁ ହସି ହସି ଛାତି ପତାଇଦିଏ, ସଂସାର ତାହା ନିକଟରେ କ୍ଲୀବ । ଏହିପରି ବିଜୟୀ ବୀର ଲଲାଟରେ ଜୟଟୀକା ଦେଇ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯଶଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାଙ୍କୁ ସାଦରରେ ବରଣ କରନ୍ତି । ତାହାର ସବୁ ଆପଦ ବିପଦ ଶୂନ୍ୟରେ ମିଳାଇଯାଏ । ସେ କାହାକୁ ଯଷ୍ଟି ନ କରି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଖଟିଥାଏ, ତାହା ପଛରେ ହଜାରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସବୁ ଫସର ଫାଟିଯାଏ । ପ୍ରଭୁ, ମୋର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣର ଗୁହାରି ଶୁଣିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଅବଧାନ ହେଉ । ମୁଁ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରେ ପଛେ; ମାତ୍ର ମୋତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଦେହ ନ କହୁ । ସେ ମୋର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ—ପରମ ପ୍ରାଣ, ତାଙ୍କୁ ମୋ ଜୀବନ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ମିଳିତ କର !

ସଙ୍କଟତାରଣ ! ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି; କିନ୍ତୁ ତାହା ପ୍ରାର୍ଥନା ନୁହେ—ଅଭି ଅ ଥବା ଉକ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ପରି ତୁମର ତ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ ଘଟେ ନାହିଁ ! ସ୍ୱୟଂ ତୁମ୍ଭେ ବାଳକ ନୁହ, କି ଯୁବକ ନୁହ, କି ବୃଦ୍ଧ ନୁହ ; ବୃଦ୍ଧ ହୁଅ ନାହିଁ ବୋଲି ବୃଦ୍ଧକାଳର କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିପାର ନାହିଁ । ଦେହରେ ନ ବାଜିଲେ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ ! ବୃଦ୍ଧର ପ୍ରାଣ ବଡ଼ ହାହାମୟ । ସଂସାର-ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ବସି ଦୀର୍ଘକାଳ କର୍ମ-ଆହୁତି ଦେଇ ଦେଇ ଅଗ୍ନି ତାପରେ ତାହାର ଦେହ ସିଝିଯାଇଥାଏ । କେତେବେଳେ ତାର ଶୁଷ୍କ ଅବସନ୍ନ ପ୍ରାଣ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ଖୋଜୁଥାଏ । ଏବେ ତ ପ୍ରାଣ ହୁ-ହୁ ହୋଇ ଜଳୁଥାଏ, ତା ଉପରେ ପୁଣି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଘାରିଲେ କଟା ଘାଅ ଉପରେ ଟମ୍ପିଲ୍ ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅସହ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ; କେତେବେଳେ ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ହୋଇଆସେ । ଅଶ୍ରୁରୂପରେ ରୁଦ୍ଧ ହୃଦୟଭାବ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ ବେଦନା ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତା; ମାତ୍ର ଅଶ୍ରୁର ଝର ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । ସେ ଦଣ୍ଡ ପରମ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେ । ପ୍ରାଣ ଅବସନ୍ନ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅବସନ୍ନ, କର୍ମଶକ୍ତି ଅବସନ୍ନ, ମନ ତେଜ-ଉତ୍ସାହ ଅଭାବ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରେ ପକାଇଲେ ଫୁଟିଥିବା ତେଲ କରେଇରୁ ନେଇ ଜଳନ୍ତା ଚୁଲିରେ ପକାଇବା ପରି ନୁହେ କି ଦୟାମୟ ! ଯେତେବେଳେ ସେ ଛଡା ଖୋଜୁଥାଏ, ସେତେବେଳେ ତାକୁ ଚିନ୍ତା ଆଣିଦେବା ତାହା ପ୍ରତି କଠୋର ଅଭିଶାପ ସିନା ! ପ୍ରଭୁ ମୋର ଏତିକି ମାଗୁଣି ଯେ, ମନୁଷ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେ ତାହା ପ୍ରତି ଆଉ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା, ଦୁଃସଙ୍କଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ ନାହିଁ, ସେ ଦୟାର ପାତ୍ର । ତାକୁ ସଂସାରଜଞ୍ଜାଳରୁ ଦୂରରେ ରଖିବ । ଅନର୍ଥକ ସଂସାର ଜଞ୍ଜାଳ ବୃଦ୍ଧର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବି ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ । ବୃଦ୍ଧର ପ୍ରାଣରୁ ସଂସାର ଚିନ୍ତା କାଢ଼ିଦେଇ ଉଲ୍ଲାସ କରିଦେବ । ଗାଈରୁ ଦୁଧ କାଢ଼ିଦେଲେ ବଛାଛିଟିବାରୁ ଜାହୁ ମିଳେ । ସଂସାରରେ ଯେତେ ଦିନ କୃପା-ପାତ୍ର ଥାଏ, ସେତେବେ ସେ ବୃଦ୍ଧ । କେତେବେଳେ ସଂସାର ତାକୁ ଭ୍ରୂକୁଟି ଦେଖାଉଥାଏ, ସ୍ୱତଃ ତାହାର ପ୍ରାଣ ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ । ନିରାଶ୍ରୟକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା କୃପାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ । ତୁମ୍ଭେ ତ ନିରାଶ୍ରୟର ଚରମ ଆଶ୍ରୟ, ଏହା କି କହିଣ ନ ଜାଣ ପ୍ରଭୁ ! ହେ ପିତା, ମହାପିତା, ପରମପିତା, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପିତା, ତୁମ୍ଭର ପ୍ରିୟର ପୁତ୍ରକୁ କୋଳକୁ ଟାଣିନେଇ ପ୍ରେମାମୃତ ପାନ କରାଅ, ତାର ଶାନ୍ତିସୁଖ ସେହିଠାରେ ଅଛି । ଅଧିକ ଦିନ ଜୀବନ ରହିବା ବୃଦ୍ଧ ପକ୍ଷରେ ଅଭିଶାପ । ଦୟାମୟ ଇଚ୍ଛା ଏହି ଯେ, ଉତ୍କଳ-କନ୍ୟାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରୁ ମୂର୍ଖତାର ଡାକୁଣି କାଟିଦିଅ, ସେମାନେ ଶିକ୍ଷିତା ହୋଇ ଅତୀତ ଗୌରବ ଆଦର୍ଶ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ । ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ଅଭାବରେ ଏ ଦେଶର ପୁରୁଷ-ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟର୍ଥ ହେଉଅଛି । ପକ୍ଷୀର ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେଲେ ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଉଡ଼ିବାର ବଳ ଆଉ କଅଣ ହେବ ? ଦିନ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷାସଭ୍ୟତାରେ ଉତ୍କଳ-କନ୍ୟାମାନେ ପୁରୁଷର ସମକକ୍ଷତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏବେ ଆଉ ସେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଶିକ୍ଷିତା, ସ୍ୱତଃ ଅନ୍ଧ । ସେହି ହେତୁ ସମାଜ ଏକଅଙ୍ଗିଆ ଶବ ହୋଇ ରହିଅଛି । ନାରୀଜାତିର ଧର୍ମ-ଜ୍ଞାନର ଉଲଟ ନାହିଁ, ଗୁରୁସେବା, ପତି-ସେବାରେ ସେମାନେ ଉଦାସୀନ । ଅତି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣତାର ଅଭାବ, ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଅତି କ୍ଷୀଣ, ଏଣୁ ସମାଜରେ ନାନା ପାପ, ନାନା ଅତ୍ୟାଚାର ଓ କୁସଂସ୍କାର ଚେର ଭିଡ଼ି ରହିଅଛି । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଯେତେ ଅଧିକ, ସେ ଦେଶର ସମାଜ ସେତେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେବେ ଉନ୍ନତ । ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ଅଭାବରୁ ଏ ଦେଶରେ ଗୃହଭେଦ, ଭ୍ରାତୃଭେଦ, ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି, ଦ୍ୱେଷ-କଳହ ପ୍ରଭୃତିର ଭୟଙ୍କର କୁଟିଳ ସମାଜର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଅଛି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷ ଶିକ୍ଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଖର୍ବ, କଳୁଷିତ ଓ ମ୍ଳାନପ୍ରଭ ହୋଇଅଛି । ଅଶିକ୍ଷିତା ମାତାର ଅଯତ୍ନପାଳିତ ସନ୍ତାନ ରୁଗ୍ଣ, ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି, ପ୍ରତିଭା ବିକଶିତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ସମାଜରେ ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ସ୍ତ୍ରୀପକ୍ଷ ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦୁର୍ଗତି ଘଟେ, ଉତ୍କଳ-ସମାଜ ଭାଗ୍ୟରେ ତାହାହିଁ ଘଟିଅଛି । ପ୍ରଭୁ, ଏ ଉତ୍କଳ ତୁମର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରିୟ ଲୀଳାକ୍ଷେତ୍ର, ତାହାର ଏ କଳଙ୍କ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେ । ହେ ଜଗନ୍ନାଥ, ତୁମ ପବିତ୍ର ଧାମର ଗୌରବ ତୁମ୍ଭେ ଉଦ୍ଧାର କର, ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିକ୍ଷାରେ ଉତ୍କଳ ଆଦର୍ଶ ହୋଇଉଠୁ । ତୁମର ମଙ୍ଗଳ-ମୟ ପାଦପଦ୍ମରେ ଏହି ଭିକ୍ଷା, ଆଉ କିଛିମାତ୍ର ମାଗୁଣି ନାହିଁ । ଜଣେ ଥରକୁ ଅଧିକ ମାଗିଲେ ପ୍ରାର୍ଥନା ବିଫଳ ହୁଏ । ଅତି ଲୋଭରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମରେ । ପୁଣି ଆଶାମୁଣି ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ନୁହେ, ସେଥିରେ ଯେତେ ଢାଳିଲେ ବି ପୂରେ ନାହିଁ । ଅତି ମାଗିଲେ ନଜର ଛୁଣ୍ଡ ବି ଅମ୍ବିଳା ଲାଗେ ।

ପ୍ରାର୍ଥନା

ହେ ଅଣୋ ଅଣୀୟାନ୍, ମହତୋ ମହୀୟାନ୍, ଜଗତ୍ପିତା ଜଗଦୀଶ୍ୱର, ତୁମ ମହାମହିମାକୁ ଅଶେଷ ପ୍ରଣାମ, ତୁମ ଅନନ୍ତ କରୁଣାକୁ ଅଶେଷ ପ୍ରଣାମ, ତୁମର ଅତୁଳ ଦାନକୁ ଅଶେଷ ପ୍ରଣାମ, ତୁମର ଅଗାଧ ସ୍ନେହ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ, ପିତୃତ୍ୱ, ନିତ୍ୟନୂତନତ୍ୱ, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ଅଶେଷ ପ୍ରଣାମ । ହେ ରହସ୍ୟମୟ, ତୁମର ମାୟା, ଲୀଳା ଓ ରହସ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ଦେବଶକ୍ତିର ଅଗୋଚର । ତୁମ୍ଭେ ଏକ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ସୃଷ୍ଟି ଏକର ବିଭକ୍ତି ଅନନ୍ତ ଏବଂ ଅନନ୍ତର ସମଷ୍ଟି ଏକ । ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥରେ ତୁମର ଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ, ବସ୍ତୁତଃ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ତୁମର ରୂପାନ୍ତର । ତୁମର ମୂର୍ତ୍ତି ଅନନ୍ତ ଓ ନାମ ଅନନ୍ତ । ସୁତରାଂ ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପୂଜା କରିବାଦ୍ୱାରା ବା ତୁମକୁ ଗୋଟିଏ ନାମରେ ଡାକିବାଦ୍ୱାରା ସେହି ଅନନ୍ତକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କଲ ପରି ହୁଏ ବୋଲି କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ, ଅନନ୍ତକୁ କଳିବା ସାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ପୂଜା କଲେ ସେହି ଅନନ୍ତକୁ ପୂଜା କରାଯାଏ ଏବଂ ପୂଜାର ଫଳ ତୁମର ଏକା ଦାନ । ତୁମକୁ ପିତାମାତା ଉଭୟ ନାମରେ ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୁଇ ମୂର୍ତ୍ତି ନୁହ, ଏକ । ତୁମ୍ଭେହିଁ ମାତା, ତୁମ୍ଭେହିଁ ପିତା । ସ୍ୱଭାବତଃ ପିତା ଅପେକ୍ଷା ମାତାଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ ମିଳେ । ମାତା ସ୍ନେହମୟୀ, ତାହାର ଦେହ-ପ୍ରାଣ ସ୍ନେହରେ ଗଢ଼ା । ମାତୃସ୍ନେହ ଶୁଦ୍ଧ ମଧୁର ଏବଂ ପିତୃସ୍ନେହ କଠୋରତାମିଶ୍ରା ମଧୁର । ଏହିହେତୁ ମାତୃରୂପରେ ତୁମକୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ତୁମର ପିତାମାତା ଦୁଇଟି ରୂପ ନୁହେ — ଏକାଧାରରେ ଦୁଇଟି ଉପାଧିମାତ୍ର । ତୁମ ସୃଷ୍ଟିରେ ବାପ, ମାଆ ଦୁହିଁଙ୍କଠାରୁ ସ୍ନେହ ପାଇବାକୁ କାହାର ବା ଲୋଭ ନୁହେ ?

ହେ ଦୟାଧର, ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଜନ୍ମ ଦେଇଅଛ, ପାଳନ କରୁଅଛ, ଆପଦ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରୁଅଛ ଏବଂ ସର୍ବପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳବିଧାନ କରୁଅଛ । ମୁଁ ତୁମ କରୁଣାର ରୂପବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି । ପୁତ୍ର ପିତାର କଳା ଘେନି ଜନ୍ମଲାଭ କରେ । ତୁମ୍ଭେ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତିମାନ୍, ମୁଁ ଦୁର୍ବଳ ନୁହେ, ତୁମ୍ଭେ ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ, ମୁଁ ମୂର୍ଖ ନୁହେ, ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପ, ମୁଁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ନୁହେ, ତୁମ୍ଭେ ପୁଣ୍ୟମୟ, ମୁଁ ପାପୀ ନୁହେ, ତୁମ୍ଭେ ମହାତେଜସ୍ୱୀ, ମୁଁ ମୃଦୁ ନୁହେ, ତୁମ୍ଭେ ମହାମହାନ୍, ମୁଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ନୁହେ, ତୁମ୍ଭେ ଶାନ୍ତସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ମୁଁ ଖୁଲିବୁଲିଆ ନୁହେ—ଏହି ଭାବ, ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ମୋ ହୃଦୟରେ ଦୃଢ଼ କରିଦିଅ ପ୍ରଭୋ, ଏହି ଭାବ ମୋର ପ୍ରାଣରେ ମିଶିରହୁ, ବାକ୍ୟରେ ମିଶି ରହୁ ଏବଂ ଉତ୍ସାହରେ ମିଶିରହୁ ? ବଡ଼ଲୋକର ପୁଅ ହୋଇ ମୁଁ ସାନ ହେବି କାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭେ ମୋର, ମୁଁ ତୁମର, ମୋତେ ତୁମର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଦିଅ । 'ମୁଁ'ଟି ମୋର ଶତ୍ରୁ, ସେହି ମୁଁ ତୁମକୁ ମୋତେ ଅଭେଦ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜଗାଇଦେଉଅଛି । ଏହି ଶରୀରର ମୂଳ ତୁମର ସୃଷ୍ଟ ମାୟା । ସେହି ମାୟା ତୁମର ଶୂନ୍ୟମୟ ପ୍ରତିନିଧି । ସେହି ମୁଁ ରୂପୀ ମାୟାକୁ ମୋ ଦେହରୁ କାଢ଼ିନିଅ । ସଂସାରର ମାୟା, ମୋହ, ଜ୍ୱାଳା, ଯନ୍ତ୍ରଣା, କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଦୁଷ୍ଟରିପୁ—କୁଭାବ, କୁଚିନ୍ତା, କୁବୁଦ୍ଧି, ଅଭିମାନ ପ୍ରଭୃତିର ନିପାତ ସାଧନ କରି ମୋତେ ତୁମର ପୂଜା ଫୁଲ ପରି ନିର୍ମଳ, ସୁନ୍ଦର ଓ ପବିତ୍ର କରିଦିଅ । ମୁଁ ତୁମରେ ମିଶିଯାଏ, ମୁଁ ତୁ ହୋଇଯାଏ, ତୁମ୍ଭେ ମିଶି ଏକ ହୋଇଯାଉ—ତୁମର ଶ୍ରୀପାଦପଦ୍ମରେ ମୋର ଏତିକିମାତ୍ର ସକାତର ଅଳି ।

ହେ କରୁଣାମୟ ହରି, ତୁମ ପାଦପଦ୍ମରେ ମୁଁ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଋଣୀ, ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଋଣୀ । ଶ୍ରାବଣର ମୁଷଳଧାର ପରି ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଉପରେ ଅଜସ୍ର କରୁଣାଧାର ଢାଳିଦେଉଅଛ । ସେ ଧାର କ୍ଷଣେ-ମାତ୍ର ବନ୍ଦ ହେଲେ ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରକାର କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କରି ନାହଁ । ମୁଁ ଯାହା ମାଗି ନାହିଁ, ତାହା ଦେଉଅଛ । ମୁଁ ଯାହା ପାଇବାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦେଉଅଛ । କେବଳ ଏତିକି ମାଗୁଣି ଯେ, ତୁମ ପାଦସେବାର ଅଧିକାର ଦିଅ । ମୁଁ ତାହା ପାଇବାକୁ ଅଭାଜନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମ ଦୟାର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ—ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ତୁମ ପଦସେବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉ, ମୋର ନିତ୍ୟକର୍ମ ହେଉ । କର୍ମର ଅନ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ମୁଁ ଖୋଜୁ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ, କର୍ମର ପୁରସ୍କାର ସେହି ପଦସେବା ହେଉ । କର୍ମର ପୁରସ୍କାର ସେହି କର୍ମସେବାର ବଦଳିନ ସେହି ସେବା ହେଉ, ମୋର ପ୍ରାଣ କର୍ମମୟ ହେଉ — ସେବାପରାୟଣ ହେଉ । ଚକ୍ଷୁ ତୁମଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରୁ, କର୍ଣ୍ଣ ତୁମର ମହିମାଗୀତ ଶୁଣୁ, ଜିହ୍ୱା ତୁମ ପ୍ରେମାମୃତ ପାନରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ତୁମର ମହାଦୟା ଘୋଷଣା କରୁ—ନାସିକା ତୁମର ଛଡ଼ାଫୁଲ ଆଘ୍ରାଣରେ ପରିତୃପ୍ତ ହେଉ—ହସ୍ତ ତୁମ ପଦସେବାରେ ପବିତ୍ର ହେଉ—ଧନ୍ୟ ହେଉ ! ସବୁକାର୍ଯ୍ୟରେ, ସବୁ ଚିନ୍ତାରେ, ସବୁ କଳ୍ପନାରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଦେଖେ; ତୁମର ଦୟାର ଦାନ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଭୋଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତୁମକୁ ସ୍ମରଣ କରି କୃତ-ଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରେ । କର୍ମ ଯନ୍ତ୍ରବତ ପରି ହେଉଥାଉ; ମାତ୍ର ଅନ୍ତରରୁ ତୁମର ପବିତ୍ର ସ୍ମରଣ କରୁଥାଉ । ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ତୁମର ଖଟଣୀ ସେବାରେ ମନ ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣପୂର୍ବକ ଅନାବିଳ ସୁଖାନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ, ଏହା ଅପେକ୍ଷା ମାନବ-ଜୀବନ ପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ପୃହଣୀୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ମୋ ନେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମମୟ କରିଦିଅ ଭଗବାନ ! ଜୀବନର ସାୟଂକାଳରେ କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟରେ ନତମସ୍ତ-କରେ ଏହାହିଁ ଶେଷ ଭିକ୍ଷା ।

ହରି ହେ, ମୁଁ ମୋତେ ଚିହ୍ନିଲେ ତୁମକୁ ଚିହ୍ନିବି । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଅଛ, ବାହାରେ ଅଛ । ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ଓଁକାର ରୂପରେ ମୋର ଶରୀର ମଧ୍ୟକୁ ଯାତାୟାତ କରୁଅଛ । ମାତୃଗର୍ଭରୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲାକ୍ଷଣି ଉଆଁ ଉଆଁ ଶବ୍ଦରେ ବ୍ରହ୍ମବାଚକ ଓଁ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିଲି । ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ 'ଓଁ' ଏହି ଏକାକ୍ଷର ପ୍ରଣବ ମହାମନ୍ତ୍ରର ଧ୍ୱନି ଅନୁଭବ କରୁଅଛି, ତଥାପି ତୁମକୁ ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଧାରଣା କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଦୟାମୟ, ଦୟା କରି ମୋହରି ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ଦର୍ଶନ ଦେଇ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ କର ପ୍ରଭୁ ! ସାଂସାରିକ ସମ୍ପଦରେ ମୋ ପ୍ରତି କିଛି ଅଦେୟ ରଖି ନାହିଁ, ଏବେ ପାରତ୍ରିକ ସୁଖସମ୍ପଦ ପାଇଁ ମୁଁ ଭିକାରୀ । କିନ୍ତୁ କି ଭାଷାରେ ଭିକ୍ଷା କରିବି ଜାଣେ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ, ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ବସି ତାହା ଶିଖାଇଦିଅ । ତୁମ୍ଭେ କଳ୍ପତରୁ, ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣରେ ଶୁଭସଙ୍କଳ୍ପ ପ୍ରଦାନ କର ପ୍ରଭୁ !

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଳାହାଣ୍ଡି-ଭ୍ରମଣ

[୨୧ । ୧୧ । ୧୯୩୭]

ଉତ୍କଳ ହୃଦୟର ଅମରାବତୀ କଳାହାଣ୍ଡି ରାଜଧାନୀର ଶୋଭା-ପ୍ରଶଂସା ମୁଁ ବହୁଜନଙ୍କରୁ ଶୁଣି ଆସୁଥିଲି; ମାତ୍ର କଳାହାଣ୍ଡି-ଦର୍ଶନ ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନ ଥିଲା । ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ସେଠାକୁ ଯିବା ପାଇଁ କଳାହାଣ୍ଡିର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଦେୱାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନୋଦ-ବିହାରୀ ମହାନ୍ତି ବି. ଏଲ୍. ମହାଶୟଙ୍କୁ ମୁଁ ପତ୍ର ଲେଖିଲି । ଯିବା ଦିନ ସ୍ଥିର ହେଲା । ତହୁଁ ନଭେମ୍ବର ୨୧ତାରିଖ ରାତିରେ ମୁଁ ମୋର ଚିରସହଚର ଶ୍ରୀମାନ୍ ସୋମନାଥଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ "ପ୍ରବାସେ ହିବକମ" ସ୍ମରଣପୂର୍ବକ କଳାହାଣ୍ଡି ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲି । ଜଣେ ଭୃତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଗଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଭଦ୍ରଖ ଷ୍ଟେସନରୁ ଡାକଗାଡିରେ ଗଲୁଁ । ସେଦିନ ବାଉଁଳିଆ ପାଗହେତୁ ଶୁକ୍ଳା ରଜନୀରେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରକୃତି ମ୍ଳାନହାସ୍ୟ ପରି ମଳିନ ଦିଶୁଥିଲା । ରେଲଗାଡି ଷ୍ଟେସନ ପରେ ଷ୍ଟେସନ ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଥାଏ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭାତ ହେଲା । ସକାଳ ୭ଟା ବେଳେ ଗାଡି ରମ୍ଭା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ନବୋତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ଲାଟ ମହାମାନ୍ୟ ହୁବାକ୍ ସାହେବ ମହୋଦୟ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଫେରିଆସି ସେଦିନ ରମ୍ଭାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଦିନ ୧୦ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ପୁରୀ ବାହୁଡିବାର କଥା ଥିଲା । ତାଙ୍କର ସୁସଜ୍ଜିତ ଟ୍ରେନଖଣ୍ଡି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ଷ୍ଟେସନରେ ଥିବାର ଦେଖିଲି । ସେଇଠାରୁ ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ବର୍ଷା ନୂଆପଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଥାଏ । ଦୁଇ ପାଖରେ ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର । ଧାନଗଛଗୁଡିକ ପକ୍ୱଫଳ-ଭାର-ଆନତ ହୋଇ ମାତୃପାଦ ତଳେ ସନ୍ତାନ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କଲା ପରି ବସୁମତୀ ପୟରରେ ଲୋଟିପଡିଥାଆନ୍ତି । ପକ୍ୱଧାନ ଛଡାରେ ବର୍ଷା-ବାରିବିନ୍ଦୁ ମଞ୍ଜୁଳ ରକ୍ତ ସ୍ୱନାଳୀରେ ମୁକ୍ତା ଗୁନ୍ଥାହେଲା ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥାଏ । ଦାନବହସ୍ତ କୃଷକର ଆନନ୍ଦ-ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ବାୟୁଲହରୀରେ ଭାସିଆସୁଥାଏ । ଆଶା ସଫଳ ହେଲେ ଆଶାବ୍ରତୀ କଣ୍ଠରୁ ଆନନ୍ଦ ଗୀତ ଉଚ୍ଛୁଳିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଅପରାହ୍ଣ ପ୍ରାୟ ୧୨ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ବିଜୟନଗର ଷ୍ଟେସନରେ ରେଲ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେଠାରେ ଓହ୍ଲାଇ ରାୟପୁର ରେଲକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ରେଲରୁ ଓହ୍ଲାଇ ବିଶ୍ରାମାଗାରରେ ଯାଇ ବସିଲୁଁ । ସେଠାରେ ମୋର ଉପଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଦେହାନ୍ତ ନ ଜାଣିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବୟୋଧର୍ମରେ ବେଦାନ୍ତୀ ହୋଇଅଛି; ନରମ ପଦାର୍ଥ ନ ହେଲେ ଖାଇପାରେ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ଯେଉଁ ପକୋଡି ମିଳେ, ତାହା ପିଆଜ, ଲଙ୍କାମରିଚ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଅଳଙ୍କାରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଅଖାଦ୍ୟ । ସେ ପକୋଡି ମୋ ପକ୍ଷରେ ଘୋଡା ଲୁଣ୍ଡା । ପୁରିଗୁଡିକ ରବର ଚକ୍ର । କେତେ କୋଣା କମଳା ଏବଂ ଗୋଟାଏ କଦଳୀରେ କ୍ଷୁନ୍ନିବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ହେଲା । କଫି ଓ ଚା ସଙ୍ଗରେ ମୋର କେଉଁକାଳରେ ବନ୍ଧୁତା ନାହିଁ । ଜଳପାନରେ ତୃଷାଦେବୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ବିଜୟନଗରର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବହୁକାଳରୁ ଅସ୍ତମିତ । ପୂର୍ବେ ଏହା ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କରଣ-କୁଳତିଳକ ରାୟରାମାନନ୍ଦ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଶାସନପାଳନ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ରେଲ୍‌ବୋମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅପରାହ୍ନ ୫ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ସମ୍ବଲପୁରଗାମୀ ରେଲ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଜନଶପଢ ଘେନ ରେଲରେ ବସିଲୁଁ । ହୁଇସିଲ୍ ବଜାଇ ରେଲ ଛାଡ଼ିଲା । କେତୋଟା ଷ୍ଟେସନ ପରେ ଖ୍ରିସ୍ତ ଯାଜିଗହ୍ଵଲ ହେଲା । ସେଉଠି ଗଡ଼ଜାତ ନଗରଠାରେ ମେଣ୍ଢା ଲଢ଼ାଇ ହେଉଥିଲା । କେତେକ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏ ସ୍ମୃତିର ହୁଜୁଗତାରେ ପନ୍ଦର ହଜାର ଟଙ୍କା ଉଡ଼ାଯାଇଥିବାର ଶୁଣିଲି । ଏତେ ଟଙ୍କା ବ୍ୟର୍ଥ ଆମୋଦରେ ଉଡ଼ାଇଦେବା କମ୍ ବାହାଦୁରୀ ନୁହେଁ । "ଧନ ଅର୍ଜିଲେ ମଣିଷ ହେବ, ମଣିଷକେ ପ୍ରାପ୍ତ ନରହେବ"—ଏହା ଏ କାଳର ଭାଗବତବାଣୀ । ମେଷମଲ୍ଲଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ବହୁଲୋକଙ୍କର ସମାଗମ ହୋଇଥିଲା । ଏଣୁ ମୁଣ୍ଡଦେଖାଳିଙ୍କ ଯାତାୟାତ ହେତୁ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଖୁବ୍ ଭିଡ଼ ହେଉଥିଲା । ସେମାନେ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ମେଷ-ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ମାନବଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ରେଲକୋମ୍ପାନୀର ଆୟବୃଦ୍ଧିରେ ଖୁବ୍ ସହାୟତା କରିଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବସିବା ଗାଡ଼ିରେ ଶତାଧିକ ଫେରନ୍ତା ଦେଖାଳି ଆସି ପଶିଗଲେ । ମାତ୍ର ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ଅଧିକାଂଶ ଠିଆ-ହୋଇ ରହିଲେ । ପାଇଖାନାକୁ ଯିବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ, ପିଲାମାନେ କାନ୍ଦହୋଇ କାନ୍ଦିଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ରେଲ-କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । କୋମ୍ପାନୀ ଖାଲି ଅର୍ଥ ନେବା ପାଇଁ ଦାୟୀ; ମାତ୍ର ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଅସୁବିଧା ବା କଷ୍ଟ ପାଇଁ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ରାତି ଦୁଇଟା ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ କଳାହାଣ୍ଡିରାଜ୍ୟସ୍ଥ କେସିଙ୍ଗା ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇଲୁଁ । କଳାହାଣ୍ଡିର ଫରେଷ୍ଟ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଗସ୍ତରୁ ଫେରିଆସି ସେହି ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଡାକ ନାମ ଜଙ୍ଗଲସାହେବ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପରିଚୟ ହେଲା; ସେ କହିଲେ—"ମୋ ସଙ୍ଗରେ ନଦଃଟବଲୀ ଷ୍ଟେଟ ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନକୁ ଚାଲନ୍ତୁ, ସେଠାରେ ରାତି ଯାପନ କରି କାଲି ମୋଟରରେ ଭବାନୀପାଟଣା ଯିବେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯିବି, ସଙ୍ଗ ହୋଇ ଯିବା ।" ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯଥାସ୍ଥାନକୁ ଆସିଲୁଁ । ସେ ଲୋକ ପଠାଇ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ମାଲପତ୍ର ନେଇଗଲେ । ଥାନାର ସବଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ପଟ୍ଟନାୟକ ଜେତେ ସୁଷଯାଏ ବସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ଗୋଟାଏ କୋଠରୀ ଖାଲି କରିଦେଲେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଠାରେ ରାତ୍ରି-ଯାପନ କଲୁଁ । ସକାଳୁଁ ଉଠି ଦେଖିଲି, ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପର୍ବତ ଘେରି ନାତିପ୍ରଶସ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ "ବଟନଗିରି" ପର୍ବତର ପାଦମୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସାର୍ଥକନାମା ବଟନଗିରି ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକେ ନୂତନ ବେଶ ଧାରଣ କରୁଥାଏ । କେବେ ଭସ୍ମଲୋକା ସମାଧିମଗ୍ନ ମୌନବ୍ରତୀ ଯୋଗୀ, କେବେ ରୌଦ୍ର ଓ ଛାୟାରେ ଝଲକଣ୍ଡୁଳିତ ଢଳେଶ୍ୱର, କେବେ ବା ଭୀଷଣ ଦୈତ୍ୟ ପରି ଗର୍ବୋନ୍ନତ ମସ୍ତକ—ଏହିପରି ବହୁରୂପର ଅଭିନୟ ଦେଖାଉଥାଏ । ଥାନା ସମ୍ମୁଖରେ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ବଗିଚା; ଯୁଇ, ଶତବର୍ଣ୍ଣ, ସଦାବହାରୀ ପ୍ରଭୃତି ବିବିଧ ପୁଷ୍ପରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଉଦ୍ୟାନର ପରିକଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ ଗମ୍ଭୀର ରୁଚିବ୍ୟଞ୍ଜକ । ଯେଉଁ ଫୁଲ ପାଖରେ ଯେଉଁ ଫୁଲ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ, ସେହିପରି ଭାବରେ ମାଳା ଗୁନ୍ଥିଲା ପରି ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ରୋପିତ ହୋଇଅଛି । ଯୁଇଫୁଲ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲି । ତାହାର ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ମାଳତୀ ପାଖୁଡ଼ା ପରି; ପଚାରି ବୁଝିଲି, ତାହା ସାଧାରଣ ଯୁଇଫୁଲ; ମାତ୍ର ମାଟି ଗୁଣରେ ଏଭଳି ବୃହତ୍ ସ୍ୱରୂପ ଧରିଅଛି । ସାଧାରଣତଃ ଗିରିକାନନସଙ୍କୁଳ ସ୍ଥାନରେ ଯେପରି ବିବିଧ ପକ୍ଷିବହୁଳତା ଦେଖାଯାଏ, ଏଠାରେ ସେପରି ଦେଖିଲି ନାହିଁ । କେବଳ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଚଷାପୁଅର କରୁଣ ଗୀତ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀର ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା ପରି ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଥିଲି । ଦୂରରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ସ୍ୱଜାତୀୟ ଭାଷାରେ ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେଉଥାଏ । ବୋଧହୁଏ ଚକୋର ଦମ୍ପତି ପରି ଏ ପକ୍ଷୀ ଦମ୍ପତିର ରାତିରେ ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟେ । ପକ୍ଷୀଟିର ନାମ—କାସ୍ତ, ବଣ୍ଡ ଡାଉକ । ବଟନଗିରି ପାଦତଳରେ ବଙ୍ଗଳାଟିକୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱାମୀ ସୁଣ-ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚିତ୍ରକୂଟ ଗିରିମୂଳରେ ଋଷିଆଶ୍ରମର ଛବି ମନରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । ବଟନଗିରି ଉଦ୍ଧାନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବଙ୍ଗଳାଟି ନାରାୟଣ ପାଦତଳରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି କିମ୍ବା ଭକ୍ତ ପାଦତଳେ ଭକ୍ତ ବସିଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ । ଢେପିଗାରେ ଗୋଟିଏ ଉ. ପ୍ରା. ସ୍କୁଲ ଅଛି, ଗ୍ରାମସଂଖ୍ୟା ୧୪୦ । ଅଧିକାଂଶ ବନ୍ୟଜାତୀୟ । ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଜାତିର ଉନ୍ନତିରେ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜାଙ୍କର ସମଧିକ ଆଗ୍ରହ ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ-ରୂପେ ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

ସ୍ନାନ ପରେ ମୁଁ ବଙ୍ଗଳାର ପଛପଟ ବାରଣ୍ଡାରେ ପୂଜା କରୁଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଜଙ୍ଗଲସାହେବ ଆସି କହିଲେ—ଆପଣ ସ୍ୱସ୍ତରେ ଭୋଜନ କରି ନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଜମାବ୍ରାହ୍ମଣ । ମୋର ଓଡ଼ିଆ ପୂଜାରୀ ଅଛି । ରୋଷାଇ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି, ଆପଣ ମୋ ବସାରେ ଖାଇବେ । ଜଙ୍ଗଲର ଉପବାସୀ ଉଦର ଏ ଅଯାଚିତ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିପାରେ କି ! ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ସମ୍ମତ ହେଲି । ଫରେଷ୍ଟ ସୁପରଇଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବିସ୍ୱାଳସ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ତାଙ୍କର ଏ ଅନୁରୋଧକୁ ମୁଁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଜ୍ଞାନ କଲି । ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ବାସ୍ତବରେ କୃତଜ୍ଞ । ଶୁଣିଲି, ସେ ବୟସରେ ବୃଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଶତହସ୍ତ ଯୁବକ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଥାନାର ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନୀଳାମ୍ବର ନେଗୀ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ଜଣେ କଳାହାଣ୍ଡିବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ତାଙ୍କର ନେଗୀ ଉପାଧି ନିୟୋଗୀର ଅପଭ୍ରଂଶ କି ତାହାର ଅନ୍ୟ କିଛି ଅର୍ଥ ଅଛି, ତାହା ମୁଁ ଅଜ୍ଞାତ ; ଶୁଣିଲି ତାହା ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି । ନେଗୀ ମହାଶୟ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଫଟୋ ଦେଖିଥିଲେ । ସେହି ସୂତ୍ରରେ ସେ ମୋତେ ଚିହ୍ନିପାରି ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ପରି ବ୍ୟବହାର କଲେ । ତାଙ୍କ ଭଳି ବଳିଷ୍ଠ, ସଦାଳାପୀ ଏବଂ ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ପୋଲିସବିଭାଗର ଅଳଙ୍କାର । ସେ ମୋର ଖାଦ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ ; ମାତ୍ର ପୂର୍ବବ୍ୟବସ୍ଥା ଶୁଣି ବିରତ ହେଲେ । ଜାଇଫୁଲ ପରି ଶୁଭ୍ର ସୁବାସିତ ସରୁ ଅନ୍ନ, ବିବିଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଉପ-ଚାରର ଦ୍ରବ୍ୟ ପାରଣା ହେଲା । ଶାଗ ବିଶେଷ ଉପାଦେୟ ହୋଇଥିଲା । ଶାଗର ନାମ ପଚାରିବାରୁ ପାଚକ କହିଲା, ଝିଙ୍ଗଶାଗ । ଶାଗର ସ୍ୱାଦରେ ମୁଗ୍ଧ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ମୋର ସ୍ୱକରଷ୍ଟ ମଞ୍ଜି ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇ-ଉଠିଲି । ଭବାନୀପାଟଣାରେ ମଞ୍ଜି ମିଳେ ବୋଲି ପାଚକଠାରୁ ଶୁଣି ଅଗତ୍ୟା ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ ଆତୁରତା ସମ୍ବରଣ କଲି ।

ଅପରାହ୍ଣ ୫ଟା ବେଳେ ଭବାନୀପାଟଣାରୁ ମୋଟର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆନନ୍ଦ ନାୟକ ନାମରେ ଜଣେ କର୍ମସ୍ୱଶ ମୋଟର ଅସୁବ୍ୟସ୍ତର ହୁସାର ରଖନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ହେଲା । ସୌଜନ୍ୟ ଓ ଶିଷ୍ଟାଚାରରେ ସେ ମୋତେ ଋଣୀ କରିପକାଇଲେ । ୬ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ନୀଳାମ୍ବର ବାବୁ ଓ ଫରେଷ୍ଟ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମୋଟରରେ ବସାଇଦେଲେ । ଆନନ୍ଦବାବୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ମୋଟରରେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି । ସେ ମୋର ବସିବାର ବିଶେଷ ସୁବିଧା କରିଦେଲେ । ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ସାହେବ ମୋ ପାଖରେ ବସିଲେ । ୬ଟା ବେଳେ ଢେପିଗାରୁ ମୋଟର ବାହାରିଲା । ସେଠାରୁ ଭବାନୀପାଟଣା ୨୧ ମାଇଲ । ମୋଟର ଯାତାୟାତ ପକ୍ଷରେ ସଡ଼କ ଖୁବ୍ ଉପଯୁକ୍ତ । ପଥର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ରଥ୍ୟାବୃକ୍ଷଶ୍ରେଣୀ ରୋପିତ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର କୁଞ୍ଜ ଏବଂ ତୋରଣ ରଚନା କରିଅଛି । ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଆଲୋକ ସ୍ତମ୍ଭ । ଅନ୍ଧାର ଆଲୁଅ ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଚାଲିଲା [illegible] ୭ । ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଭବାନୀପାଟଣା [illegible] ପହଞ୍ଚିଲୁ । ରାଜସିଂହଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ ମୋଟର ଠିଆ ହେଲା । ମୋର ଆସିବା ସମ୍ବାଦ ମାନନୀୟ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ଛାମୁରେ ଜଣାଇବା ସକାଶେ ଆନନ୍ଦ ବାବୁ ମୋଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲେ । ମୁଁ ମୋଟରରେ ବସି ରାଜପୁରର ଶୋଭା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି । ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକମାଳାରେ ହର୍ମ୍ୟାବଳୀ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଧାରଣ କରିଅଛି । ସେ ମହାଶୋଭାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଧବଳ ହର୍ମ୍ୟ ଉପରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ପଡି ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣରେ ଧୁଆଧୋଇ ଧୌତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଦିଶୁଅଛି । ମନେ ମନେ ଭାବିଲି—ଯେଉଁ ନରସିଂସ୍ୱାମୀ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରୁଅଛି, ସେ ଏବେ ଦେବମନ୍ଦିରସ୍ଥ

ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ବେଶ ନ ଧରିବ କାହିଁକି ? ସତେ ଯେପରି ନଗରୀ ବହୁନେତ୍ର ଫେଣ୍ଟ ଅଳକାପୁରୀକୁ ନୀରବ ହାସ୍ୟରେ ପରିହାସ କରୁଅଛି କିମ୍ବା ଜ୍ୟୋତିଷ୍କପଥରେ ଜ୍ୟୋତିର ପୁଷ୍ପମାଳା ଫୁଟିରହିଅଛି ଅଥବା ସାତ୍ତ୍ୱିକ ହୃଦୟରେ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣାବଳୀ ଦିବ୍ୟଜ୍ୟୋତିର ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ନଗରୀ ମଧ୍ୟରେ କୈଣସି ଅନ୍ଧକାରର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ସେ ଭୟରେ ପଳାଇଯାଇ ମନସ୍ୱୀ ହୃଦୟରେ ଲୁଚିରହିଅଛି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଜ୍ୟୋତି ଉପରେ ଜ୍ୟୋତି କିମ୍ବା ପୁଷ୍ପ ଉପରେ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷିଯାଉଅଛି । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର, ଅତି ମଧୁର, ଅତି ପବିତ୍ର । ଅନ୍ୟର କଥା ଦୂରେଥାଉ, ସ୍ୱୟଂ ଶୋଭାଦେବୀ ସେ ଶୋଭା ଦେଖି ଈର୍ଷାରେ ଲଜ୍ଜିତ ହେବେ । ଆଲୋକମାଳାର ଉପମା ନାହିଁ, ସେ ଅନୁପମାର ଉପମା । ଗଗନ-ସୁନ୍ଦରୀ କଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅଞ୍ଚଳୀ ଶେଯରେ ଶୟନ କରି ସୁଖସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ସତେ ଯେପରି ହସିଉଠୁଅଛି କିମ୍ବା ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରାଜ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ଦେଖୁଅଛନ୍ତି କିମ୍ବା ନଗରୀ ରାଣୀ ନିଜ ଶୋଭାରେ ନିଜେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଆନନ୍ଦ ଆବେଗରେ କ୍ଷଣକ୍ଷଣକେ ଚମକିପଡୁଅଛନ୍ତି । ସେହି ଆନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣନାସିକା ଓ ସମସ୍ତ ଲୋମକୂପ ପଥରେ ବାହାରି ପଡୁଅଛି । ସେ ଶୋଭା ଉପଭୋଗ୍ୟ; ତାହା ଲେଖି ଶେଷ କରିହେବ ନାହିଁ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଆନନ୍ଦ ବାବୁ ଫେରିଆସି କହିଲେ—ମହାରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ ହେଲା, ଆପଣ କାଶୀପୁର ରାଜାଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାରେ ରହିବେ । ଗୋଟିଏ ମୋଟର ଆପଣଙ୍କ ମାଲପତ୍ର ଏବଂ ଚାକରଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଛାଡ଼ିଆସି ପରେ ଆପଣଙ୍କୁ ନେଇଯିବ । ପାଚକ, ଗଉଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସେଠାକୁ ପଠାଯାଇଅଛି । ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ ଅଫିସରେ ବସିବେ । ମୁଁ ଓ ସୋମନାଥ ମଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ଅଫିସରେ ବସିଲୁଁ । ଅଫିସ ଘରଟି ଚୌକି, ବେଞ୍ଚ, ଟେବୁଲ ପ୍ରଭୃତିରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ଏବଂ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକପୁଞ୍ଜରେ ଆଲୋକିତ । ଉପରେ କଳପଙ୍ଖା ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଝୁଲୁଅଛି । ତଳେ ତୁଷାର ପାଲି ପରି ଶୁଭ୍ର ବର୍ଣ୍ଣର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ଲାଗିହୋଇଅଛି । ସେଥିରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ବହୁ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ଅପୂର୍ବ ସୁଷମା ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ସେ ଶୋଭାର ଉପମା ନାହିଁ, ତାହା ଉପମାର ଅଳଙ୍କାର । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ମୋଟର ଫେରିଆସି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ନିରୂପିତ ବଙ୍ଗଳାକୁ ନେଇଗଲା । ଦ୍ରୁତଗାମୀ ମୋଟରରେ ବସି ରାଜଧାନୀର ଚଳଦୃଶ୍ୟ ବାଇସ୍କୋପ ଦେଖିଲି ପରି ଦେଖି ଦେଖି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେଲା । ଗଳି, ଉପଗଳି ସବୁ ବିଜୁଳି ଆଲୋକରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସତେ ଯେପରି ରାଜଧାନୀ ସୁନ୍ଦରୀ ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ରଜନୀର ଆଲୋକ-ବିଭବକୁ ଛଡ଼ାଇଆଣି ନିଜସ୍ୱ-ଗର୍ବରେ ହସୁଅଛି । ପ୍ରାୟ ୧୦ ମିନିଟ୍ ମଧ୍ୟରେ ମୋଟର ଆସି କାଶୀପୁର ବଙ୍ଗଳାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମୋଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଖିଲି ପାକକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଅଧାଅଧି ହୋଇଗଲାଣି । ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏରୂପ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ବାସ୍ତବରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ମାତ୍ର ରାଜାଦେଶ ଓ ରାଜକୃପାର ତାହା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କର ଅତିଥିବାତ୍ସଲ୍ୟ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲି, ଆଜି ଦେହରେ ସେହିର ବହୁଗୁଣ ଉପଭୋଗ କରି ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲି । ଉଦାର ବଦାନ୍ୟ ହୃଦୟର ବ୍ୟବହାର ଏହିପରି ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମୋ ଭଳି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକପ୍ରତି ମହାରାଜାଙ୍କର ଏରୂପ ସ୍ନେହାନୁକୂଲ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଏହା ମୋର ଆଜୀବନ ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିଲା । ମହାମନା ମହାରାଜାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱର ଅନୁରୂପ ହୋଇଥାଏ । ବଙ୍ଗଳାଟି ପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ପକ୍କା ପ୍ରାଚୀର-ବେଷ୍ଟିତ ରାଜୋଚିତ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିଅଛି । ତାହାର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଓ ବାରନ୍ଦା ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଅପ୍ସରା ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସି ରାଜଧାନୀର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ବସିଅଛି । ପ୍ରାୟ ୯ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆହାରାନ୍ତେ ଶୟନ କଲୁ । ପଥଶ୍ରାନ୍ତି ସୁନିଦ୍ରା ଆନୟନ କଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସକାଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ, ସ୍ନାନପୂଜା ଶେଷରେ ବଙ୍ଗଳାର ସମ୍ମୁଖ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସି ଦେଖିଲି। ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ଧବଳମୟ କୋଠା ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି। ଜାଣିଲି ଏସବୁ ମହାରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱଚ୍ଛଶୁଭ୍ର କୀର୍ତ୍ତିମାଳା ରୂପ ଧରି ଠିଆ-ହୋଇଅଛି। ସଡ଼କମାନ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ଜାଲ ଛନ୍ଦିଲା ପରି ହୋଇଅଛି। ପଥ ନିର୍ମଳ, ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମୋଟର ଯାତାୟାତର ଉପଯୋଗୀ। ବର୍ତ୍ତମାନ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଯେତେ କୋଠା, ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭୃତି ଅଛି, ତାହା ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ। ସହରଟି ସୁପରିକଳ୍ପିତ ଓ ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ। ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସହରରେ ଯାହା ଯାହା ଥାଏ, ତାହା ସବୁ ଏଠାରେ ଏକାଧାରରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ। ସମସ୍ତ କୋଠାବାଡ଼ୀ ମହାରାଜାଙ୍କ ପରି-କଳ୍ପନାନୁଯାୟୀ ନିର୍ମିତ। ସହରଟି ଦେଖିଲେ ମହାରାଜାଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ପରିକଳ୍ପନା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆଦର୍ଶବୁଦ୍ଧିକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ନ ଦେଇ କେହି ରହି-ପାରିବେ ନାହିଁ। ତାଙ୍କର କଳ୍ପନା ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କ କଳ୍ପନା ଓ ବୁଦ୍ଧିକୁ ବଳିଯାଇଅଛି। ବିଧାତା ଯାହାଙ୍କୁ ଲୋକରକ୍ଷୀ ଏବଂ ଲୋକଶିକ୍ଷକ ରାଜକୁଳରେ ଜନ୍ମଦେଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଏହିପରି ସମସ୍ତ ଆଦର୍ଶ ଗୁଣଗଣରେ ବିଭୂଷିତ କରି ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି। ମହାରାଜା ବ୍ରଜମୋହନ ଦେବ ସେହିପରି ଜଣେ ବିଧିପ୍ରେରିତ ରାଜପୁରୁଷ। ଏଭଳି ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧି ନ ଥିଲେ କେହି ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇ-ପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ନବାଗନ୍ତୁକ ଲୋକ ଭବାନୀପାଟଣା ସହର ଦେଖିଲେ ତାହାକୁ ଗଡ଼ଜାତ ସହର ନ କହି ମୋଗଲବନ୍ଦୀର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ସହର ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କହିବ। ରାଜ୍ୟର ନାମ ଯେପରି କଳାହାଣ୍ଡି, ନୃତ୍ୟ କାରୁଶିଳ୍ପର ଅଧାର, ତାହାର ଅଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜା ବ୍ରଜମୋହନ ସେହିପରି ଜଣେ ଆଦର୍ଶ କଳାକୁଶଳୀ। ସେ ଏହି ଅଭିନବ ବ୍ରଜଧାମ ସୃଷ୍ଟି କରି ନିଜର ନାମ ଧନ୍ୟ ଓ ସାର୍ଥକ କରିଅଛନ୍ତି।

ଆନନ୍ଦବିହ୍ୱଳ ନେତ୍ରରେ ସହରର ଶୋଭା ଦେଖୁଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଦେୱାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରଚରଣ ମହାନ୍ତି ବି. ଏଲ୍. ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କହିଲେ — ଆପଣଙ୍କ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ବୁଝିବା ପାଇଁ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମୋତେ ପଠାଇ-ଅଛନ୍ତି। ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ ନ ହସି ରହିପାରିଲି ନାହିଁ। ମନେ ମନେ କହିଲି—କୁବେର ଭଣ୍ଡାରରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଜୁଣିଆ, ତାହାର ପୁଣି ଅଭାବ ! ବିସ୍ମୟ ତତ୍‌କ୍ଷଣ ମୋର ବାକ୍ୟ ରୋଧ କରିଦେଲା। କେବଳ ଏତିକି କହିଲି — କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ। ଯେଉଁଠାରେ ଅଭାବର ଅଭାବ, ସେଠାରେ ଅଭାବ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅସଙ୍ଗତ। ଫକୀର ବାବୁ ହସିଉଠିଲେ। ନମସ୍କାର ଓ ଶିଷ୍ଟାଚାରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧଘଣ୍ଟା ଅତିବାହିତ ହେଲା। ଫକୀରବାବୁ କଟକ ଜିଲ୍ଲାବାସୀ। ସେ ଜଣେ ବିନୟୀ, ସଦାଳାପୀ, ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ରାଜଭକ୍ତ ପ୍ରବୀଣ ଉଚ୍ଚ ରାଜକର୍ମଚାରୀ। ସେ ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ପର ଅପରିଚିତଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ନିଜର କରିନେଇପାରନ୍ତି। ସୁବିଚାରକ ହାକିମ ବୋଲି ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ମଧ୍ୟ ଅଛି। ଗର୍ବ ବା ଅଭିମାନ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ। କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ। ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପରେ ତାଙ୍କ ଘରୁ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଥାଳୀ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଷ୍ଟାନ୍ନସମ୍ଭାର ଆସିଲା। ଭାବିଲି ଏହା ସଦ୍ୟ ବନ୍ଧୁତାର ପ୍ରଥମ ଚାକ୍‌ସ।

ଅପରାହ୍ନରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାରାଜ କୁମାରଙ୍କର ଗୃହଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲୋକନାଥ ମହାପାତ୍ର ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ। ସେ ମହାଶୟ "ନମ୍ରନ୍ତି ଫଳିନୋ ବୃକ୍ଷ"। ସେ ଟ୍ରେନିଂ ପାସ ମଧ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ; ସ୍ଥାନୀୟ ହାଇସ୍କୁଲର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଥିଲେ। ଯୋଗ୍ୟତାର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପଦବୀକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଅଛନ୍ତି। ଏତେ ବଡ ବିଦ୍ୱାନ୍; କିନ୍ତୁ ସାରଲ୍ୟର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି। କିଛିକ୍ଷଣ ତାଙ୍କ ସହ ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନାରୁ ବୁଝିଲି, ସେ ଜଣେ ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟିକ। ସେ ପୁରୀଜିଲ୍ଲାବାସୀ।

୪ଟା ସମୟରେ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳକ ମୁଣ୍ଡ ମହୋଦୟ ଶୁଭାଗମନ କଲେ। ସେ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସମଧର୍ମୀ। ସୁତରାଂ ବନ୍ଧୁତା

ଘଟିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ କଳାହାଣ୍ଡିର ଖଣ୍ଡିଏ ଇତିହାସ । ତାଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ କଳାହାଣ୍ଡିର ଅନେକ ତଥ୍ୟ ଅବଗତ ହୋଇଅଛି । ପୁନଶ୍ଚ ସେ କଳାହାଣ୍ଡିର ଦ୍ରୋଣଗୁରୁ । ଭୃତଠାରୁ ନମ୍ରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ, ଉପଶିଷ୍ୟ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ସେକ୍ରେଟେରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ରାଜଦ୍ୱାରରେ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଛି । ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିରକୃତଜ୍ଞ କରି ରଖିଅଛି । ସେ ଜଣେ ଦକ୍ଷ, ଦୂରଦର୍ଶୀ, ଶାନ୍ତ ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ପଣ୍ଡିତବାଞ୍ଛିତ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଯତିତ୍ୱ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । କଳାହାଣ୍ଡି ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ଅବାଧ ସଦାଳାପରେ ମୋତେ ଆପ୍ୟାୟିତ କରୁଥିଲେ ; ମହାରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ସ୍ଥାନୀୟ ସମସ୍ତ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଥିଲେ । ଏ ମହାଶୟ କଳାହାଣ୍ଡିବାସୀ ଏବଂ କଳାହାଣ୍ଡିର ଗୋଟିଏ ଅଳଙ୍କାର ।

ବଙ୍ଗଳା ଜଗୁଆଳିଟିର ନାମ ପସୁତାନ୍ । ଲୋକଟି ଚଳନ୍ତା ଶଗଡ଼ରେ ହାତ ଦେବା ଭଳି ପୋକ । ସେ ନିଜର ନାମକୁ ଅତି ଗୌରବାବହ ମଣେ । ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦାବଳୀର ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ପୁସ୍ତକ । କେଉଁ କଥା ତାକୁ ଅଛପା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ଏଭଳି ନାମକରଣ କରିଥିଲେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ ଭବିଷ୍ୟଦ୍‌-ବେତ୍ତା । ଲୋକଟିର ଗୋଟାଏ ଭଲ ଗୁଣ ଅଛି, ସେ ଖୁବ୍ ଗୀତ ଗାଇପାରେ । ସେ ମଧୁର ମନୋହର ସ୍ୱର-ଲହରୀରେ ଚମ୍ପୂ, ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ଗାଇପାରେ । ଅନେକ ଗୀତ ତାହାର କଣ୍ଠସ୍ଥ । କେତେ ଥର ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ସେ ଗୀତ ଗାଇ ମୋତେ ଶୁଣାଇ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ସକାଳେ ପୂଜା କରିବାବେଳେ ଫୁଲ ଆଣିଦିଏ । ବଙ୍ଗଳାର ଅଗପଟ ସଡ଼କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଫୁଲଗଛ ଅଛି । ତାହାର ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ଅଗ୍ନି ଫୁଲ ପରି । ତାହାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୁବାସ କେବଳ ଲୋଭନୀୟ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାର ନାମ ଆକାଶମଲ୍ଲୀ । ଗଛ ଖୁବ୍ ବଡ଼, ଫୁଲ ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ହୋଇ ଫୁଟେ । ତାହା ଏକ-ପ୍ରକାର ବିଦେଶୀୟ ବୃକ୍ଷ । ଶୁଣିଲି କଳାହାଣ୍ଡି କୋର୍ଟ-ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ ଥିବାବେଳେ ସାହେବମାନେ ତାହା ଆଣି ରୋପଣ କରିଥିଲେ । ପସୁତାନ ସେହି ଫୁଲ ଆଣି ମୋତେ ଦିଏ ।

ପାଣି ଦେବା ପାଇଁ ଜଣେ ଗଉଡ଼ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ର । କିନ୍ତୁ ତାହାର ରୂପ ଅମା ରଜନୀର ଅଳଙ୍କାର । ଗାଧୋଇବା ତାହାର କୋଷ୍ଠୀରେ ନାହିଁ । କେବଳ ବା ବସନ୍ତ ପରି ପାଣିକୁ ସେ ଯମ ଭଳି ଭୟ କରେ । ମୋ ସୁଆରର ସଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଖୁବ୍ ଭାବ । ଦିନେ ସେ କହିଲା—ତୁ ନ ଗାଧୋଇଲେ ତୋତେ ଭାତ ଜୁଟିବ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ର *ସେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେଦିନ ଗାଧୋଇଥିଲା ।* ମୋର ସୁଆରଟିର ନାମ ନିଶା । କେସିଙ୍ଗାଠାରୁ ଭଲ ଶାଗମଞ୍ଜି ସଂଗ୍ରହର ଭାର ତାକୁ ଯାଇଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ନିଶାକରର ବନ୍ଧୁତା ଗୋଟାଏ ରାଜଯୋଟକ ହୋଇ-ଗଲା । ତନ୍ତୁ ସେ ବନ୍ଧୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଇ ପଇସାର ଉପଯୁକ୍ତ ମଞ୍ଜି ସଂଗ୍ରହ କରିନେଲା । ଦିନେ ଚନ୍ଦ୍ର ତାହାର ନୂତନ ବନ୍ଧୁକୁ ଉପହାର ଦେବା ପାଇଁ ମନଃସ୍ଥ କରି କହିଲା—ଆଜ ତୁମକୁ ପାଚିଲା ବରଫଳ ଆଣି ଦେବି ଖାଇବ । ଏଠାରେ ଏକପ୍ରକାର ବରଗଛ ଅଛି, ତାହାର ଫଳ କଲିକତିଆ ପରି ବଡ଼, ଖାଇଲେ ଖୁବ୍ ମିଠା ଲାଗେ । ଏହା ଶୁଣି ନିଶାର ମସ୍ତିଷ୍କରୁ ପଦାର୍ଥ-ବିକ୍ଷେପ କହିପଡ଼ିଲା । ଗୋଟାଏ ନୂତନ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିବ ଶୁଣି ଚାଖିବ, ଏ ଆନନ୍ଦ, ଏ ଲାଳସା କି ସମ୍ଭାଳି ହେବାର କଥା ? କିନ୍ତୁ ପରେ ଦେଖାଗଲା—ବନ୍ଧୁ ଚନ୍ଦ୍ରଟି କେତୋଟି ବରକୋଳି ଆଣି ଦେଇଛି । ନିଶାର ଉଦ୍‌ବେଳ ଆନନ୍ଦ ଆକାଂକ୍ଷା କ୍ଷୋଭରେ ବାଷ୍ପ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ କହିଲା—କିରେ ଲବଣ, ଏ କଅଣ, ବରଫଳ ନା ବରକୋଳି ? ଲବଣ କହିଲା—ଏହି ପରା ବରଫଳ । ନିଶା ଆଉ କଅଣ କରିବ, ଅଗତ୍ୟା ଖାଇଲା ପରି ତାହାର ମନ ଫିକାପଡ଼ିଗଲା । ସେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବନ୍ଧୁରତ୍ନଟିକୁ ଦୁଇଚାରିଟା ମଧୁର ସମ୍ବୋଧନ ପ୍ରୀତ୍ୟୁ-ପହାର ଦେଇ ନୀରବ ହେଲା । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗଉଡ଼କୁ ଲବଣ କହନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଲବଣ ବୋଲି କହିଲେ ମୋଟରେ ସ୍ୱଜାତ ଅର୍ଥାତ୍ ଇସ୍ପାଇଟକୁ ବୁଝାଇବ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେପରି ପରଗଣା, ବଲଦଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଇତର ଶ୍ରେଣୀରେ "ଣ" "ଳ"ର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରାୟ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଉକ୍ତ ଦୁଇ ବର୍ଣ୍ଣକୁ "ନ" "ଲ" ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଯଥା କହେ—ଉଳଷି (ଊଣାଉଣ), ନାହଳୀ (ନାହୁଣୀ), ବୁଲୁଣି, ଢଦଲୀ ଇତ୍ୟାଦି । ତଥାପି ଶିକ୍ଷିତଶ୍ରେଣୀର ଭାଷା ଓଡ଼ିଶା ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷା ପରି, ତାହା ବାହାରୁଏ ନାହିଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାସୁଦେବ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି. ଏ., ଓ. ଇଡ଼. ମହାଶୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ସୁଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଥାଏ, ତାହା ତାଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଦେଖିଲି । ସେ ଜଣେ ଶାନ୍ତ, ସହିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ସରଳପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷକ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣିଅଛି । ତାଙ୍କଠାରୁ ସ୍କୁଲ ବିଷୟରେ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷା-ବିଧାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ଅବଗତ ହେଲି । ଭବାନୀପାଟଣା ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରସଂଖ୍ୟା ତିନିଶତରୁ ଅଧିକ । ଗୋଟିଏ ଶିଖ ଛାତ୍ର ଆଗାମୀ ବର୍ଷୀୟ ପରୀକ୍ଷାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଅଛି । ଅତିବ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ, ଛାତ୍ରଟି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ମାତୃଭାଷା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି । ବାସୁଦେବ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍କୁଲର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷକ । ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରଙ୍କ ବେତନ ଖୁବ୍ କମ, ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ମାଇନର ସ୍କୁଲର ବେତନ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ କଟକ ଜିଲା-ବାସୀ । ସେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ରତ୍ନ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ନାନା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଏକାଧିକ ବାର ମୋର ବସାକୁ ଆସି ମୋତେ ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଯୁବକ କବି ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହିଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଲି । ସେ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଲେଖା ଏବଂ ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ମୁଁ ପଢ଼ିଅଛି । ସେଥିରେ ସୁକବି-ସୁଲଭ ଟିକିଏ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ମାତ୍ର ତାହା ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେ—ବୟୋଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ । ତାଙ୍କର ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ଉଭୟ ଲେଖା ଉଚ୍ଚ ଧରଣର । ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ଓ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ସେଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେଖି ମୁଁ ବିଶେଷ ମୁଗ୍ଧ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ସେ ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକବାର ମୋ ବସାକୁ ଆସି ନାନା ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଘେନି କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଶସ୍ୱୀ ହେବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବାସ୍ତବରେ ଗୌରବର ବିଷୟ ।

ଆଜି ଦିନଟି ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁଦିନ । ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ସୁବନ୍ଧୁ ଲାଭ କରିବା ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ସଜ୍ଜନ ସଙ୍ଗ ସଦାଳାପ ସଂସାର ବିଷବୃକ୍ଷର ଗୋଟିଏ ଅମୃତ ଫଳ ବୋଲି ଯାହା ମହାଜନୋକ୍ତି ଅଛି, ତାହା ସତ୍ୟ ଓ ସାର୍ଥକ । ଆଜି ଦିନଟି ମହାସୁଖ ଓ ମହାନନ୍ଦରେ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ନୈଶ ଭୋଜନ ପରେ ମୁଁ ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନାରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲି । ଦେବୀ ମଧ୍ୟ ସେଦିନ କରୁଣା-ଦାନରେ କୃପଣତା କରି ନାହାନ୍ତି ।

ଆବାଲ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ ହେତୁ ରାତ୍ରିର ଶେଷଯାମରେ ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ବାର୍ତ୍ତିକବୃନ୍ଦମାନଙ୍କର ଖଞ୍ଜ ଚୁଲବୁଲ ଶବ୍ଦରେ ରଜନୀ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠିଲା । ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ମଧୁର ଅନନ୍ତ କୋଳାହଳ ମଧ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏକେ ତ ମଧୁର ପ୍ରଭାତ, ତାହା ଉପରେ ମଧୁର ହରିନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ବାସ୍ତବରେ ମଧୁ ଉପରେ ମଧୁ ବୃଷ୍ଟି ହେଲାପ୍ରାୟ ବୋଧ-ହେଲା । ବିଷୟ-କଳୁଷିତ ମନ ଯାଇ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାତ ଆନନ୍ଦଧାମରେ ବିଚରଣ କଲା । ସତେ ଯେପରି ମୁଁ ପୃଥିବୀର ଜୀବ ନୁହେଁ, କେଉଁ ସୁଖମୟ ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱର୍ଗରେ ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ, ତାହା ଅନୁଭବ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଦୂରରୁ "ଉଠ ଉଠ ପାହିଲା ରଜନୀ ହେ ରଘୁମଣି" ଭକ୍ତ-କଣ୍ଠୋତ୍ଥିତ ପ୍ରଭାତ ସଙ୍ଗୀତର ମଧୁର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଧ୍ୱନି ନୈଶସମୀରଣ ବହିଆଣିଲା । ସେ ଧ୍ୱନି କି ମଧୁର, କି

ପବନ, କି ଉନ୍ମାଦନାପୂର୍ଣ୍ଣ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀମାନେ ଅବଗତ । ସେ ଧ୍ୱନି ଶରୀରକୁ ଆବିର୍ଭୂତ କରିଦେଲା । ସେ ସମୟ ପକ୍ଷରେ ମନରେ ଅସ୍ୱାବସ୍ଥିତ ଆନନ୍ଦ କରିବା ଅତି ସହଜସାଧ୍ୟ । ପ୍ରକୃତ ମନର କଠୋର ବାହ୍ୟବୃତ୍ତିକୁ କୋମଳରୁ କୋମଳତର କରିଦେଇ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ କରିଦିଏ । ସାଧକ ପକ୍ଷରେ ତାହା ମହାସୌଭାଗ୍ୟର ମହାଶୁଭଯୋଗ । ସେକାଳର ସୁଖ—ସେକାଳର ଆନନ୍ଦ ସର୍ବଥା ବାଞ୍ଛନୀୟ ଏବଂ ସର୍ବଥା ଉପଭୋଗ୍ୟ । ସେ ମହାଶୁଭକାଳ ମୃତ ମନକୁ ଧର୍ମ-ଭାବରେ ପ୍ରବୋଧିତ କରି ଅମର ତୁଲ୍ୟ ଶାନ୍ତିଧାମକୁ ଘେନିଯାଏ ।

ଭବାନୀପାଟଣାରେ ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଥର ହାଟ ବସେ । ସେଠାରେ ବାଲେଶ୍ୱରୀ ସେର ପ୍ରଚଳିତ । ଅଧଲା ପାହୁଲା, ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଚଳେ ନାହିଁ । ହାଟରେ ସବୁପ୍ରକାର ପନିପରିବା ମିଳେ । କୋବି, ସାଲଗମ ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶୀୟ ଫସଲ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ହୁଏ । ସକଳ ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ, ଲୌହଜାତ ପଦାର୍ଥ, ଲୁଗା ପ୍ରଭୃତି ହାଟକୁ ଅଧିକ ଆସେ । ଗୁଡ଼ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କାକୁ ୩୨ ସେର ମିଳୁଅଛି । ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବାରୁ ଏତିକି ଶସ୍ତା ହୋଇଅଛି । ହାଣ୍ଡିର ଗଠନ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର । ସେଥିରେ ନାନାପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଶିଳ୍ପର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପ୍ରାୟ ସବୁ ପଦାର୍ଥରେ ଦେଖାଯାଏ । ଆଜି ସକାଳେ ମୁଁ ଟିକିଏ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ବାଟ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ପୋଷା ମହାବଳ ବାଘ ଦେଖିଲି । ବନରାଜ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଗର୍ବରେ ଫାଟିପଡ଼ୁଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରୀବାଭଙ୍ଗ ସଦର୍ପ ଚାହାଣି, ଉଦାର ପଦକ୍ଷେପ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବଗରିମା ବଜାଇ ରଖିଅଛି । ବୀର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ବୀର, ଉନ୍ନତଶିର ।

ଆଜି କେତେକ ସ୍କୁଲଛାତ୍ର ମୋତେ ଦେଖି-ବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ଶାନ୍ତ, ସୁଶୀଳ । ବାକ୍ୟରେ ବା ବ୍ୟବହାରରେ କିଛିମାତ୍ର ଅଶିଷ୍ଟତା ବା ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହି ବାଳବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ନୈତିକ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ମନରେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ପ୍ରକୃତି ସୁନ୍ଦର, କଥା ସୁନ୍ଦର, ବ୍ୟବହାର ସୁନ୍ଦର; ସୁନ୍ଦର ପଦାର୍ଥର ସବୁ ସୁନ୍ଦର ।

ଅପରାହ୍ନ ୫ଟା ସମୟରେ ଷ୍ଟେଟ ପୋଲିସ ସୁପରି-ଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହେଶ୍ୱର ପାତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ଜଣେ କଳାହାଣ୍ଡିର ସୁସନ୍ତାନ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚକର୍ମଚାରୀ; ମାତ୍ର ଅଭିମାନ-ଆଡ଼ମ୍ବର-ଶୂନ୍ୟ । ସେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଠିକ୍ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ପରି ବ୍ୟବହାର କଲେ । ସେ ଯେଉଁ ପରି ଚତୁର, ସେହିପରି ସରଳ ଏବଂ ସେହିପରି କର୍ମଠ । ଜାରପେଷ ବିସ୍ତରକ ଚୋରି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତି ମଧ୍ୟ ଅଛି । ତାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି ଏପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଯେ, ସେ ଅତି ସହଜରେ ଏବଂ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଚୋର, ଡକାଏତ ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁତର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଧରିପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭଳି କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିପୁଣ ସଦାଶୟ ହାକିମ ଲୋକରଞ୍ଜୀ ପୋଲିସ ବିଭାଗର ସୁଦୃଢ଼ ସ୍ତମ୍ଭସ୍ୱରୂପ ! ମହେଶ୍ୱର ବାବୁ ଯିବାବେଳେ କହିଗଲେ—ମୁଁ ଯାଉଛି, ମହାରାଜାଙ୍କ ଛାମୁରୁ ସମୟ ବୁଝି ଆପଣଙ୍କ ସାକ୍ଷାତର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି । ପ୍ରାୟ ରାତି ୮ଟା ସମୟରେ ସେ ରାଜବାଟୀରୁ ଫେରିଆସି କହିଲେ—ମହାରାଜା ମୋତେ ଆଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି—କାଲି କଚେରି ଲାଗିବା ପରେ ମୁଁ ମୋଟରରେ ଆଣି ଆପଣଙ୍କୁ ନେଇଯିବି । କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ଟା ବେଳେ ମୁଁ ଆସିବି । ଆପଣଙ୍କୁ ମହାରାଜାଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କରାଇ ପୁଣି ଆଣି ଛାଡ଼ିଦେଇଯିବି । କେତେ ଗଳ୍ପସଳ୍ପ ପରେ ମହେଶ୍ୱର ବାବୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ପରଦିନ ଯଥାସମୟରେ ପୋଲିସ ସାହେବ ଆସି ମୋତେ ନେଇଗଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଫିସ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଯାଇ ବସିଲୁଁ । ପରେ ପରେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଦେବାନ, ଡାଲଇମୁଣ୍ଡ, ହାଇସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ, ଡାକ୍ତର ବାବୁ ଆସି ବସିଲେ । ପ୍ରାୟ ୧୦ ମିନିଟ୍ ପରେ ମାନନୀୟ ମହାରାଜା ବିଜେ ହେଲେ । ବେଶଭୂଷାରେ ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । ପରିଚ୍ଛଦ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସାଧାରଣ କାମିଜ । ମୁଖମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିଭା ଜ୍ୟୋତିରେ ଉଦ୍ଭାସିତ, କରୁଣାରେ ଶୀତଳ । ମହାରାଜା ଖଣ୍ଡିଏ ସାଧାରଣ ଚୌକି ଟାଣିନେଇ ମୋର ସମ୍ମୁଖରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବସିଲେ । ମଣିରତ୍ନ-ଖଚିତାନ୍ତ ରୌପ୍ୟ ବା ମହାର୍ଘ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରୌପ୍ୟାସନ ଦରକାର ହେଲା ନାହିଁ । ଆଦର୍ଶ ନୃପତିମାନଙ୍କର ମୁକୁଟମଣ୍ଡିତ ରାଜବେଶ ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ ନୁହେ—ସହଜ ସରଳ ବେଶହିଁ ମହା-ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ । ମହାରାଜା ମୋ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ ବିଷୟ, ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ହେଲା । ମହାରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅତି ଉଦାର ଓ ମହତ୍, ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରତି କଥାରୁ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ । ଶେଷରେ ମହାରାଜା ମୋତେ କହିଲେ—ଆପଣ ଶେଷ ଜୀବନରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଆସିଅଛନ୍ତି, ଏଠାରେ କେତେ ଦିନ ରହି ସ୍ଥାନୀୟ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦେଖିପାରନ୍ତୁ, ମୁଁ କାଲିଠାରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବି । ମୁଁ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ସମ୍ମତି ଜଣାଇ ସଙ୍ଗରେ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଦେବାକୁ କହିଲି । ମାନନୀୟ ମହୋଦୟ ସେହିକ୍ଷଣି ରାଲ୍ଲଜ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାଏ ପରେ ମୁଁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଲି । ମହେଶ୍ୱର ବାବୁ ମୋତେ ଆଣି ବସା ବଙ୍ଗଳାରେ ଛାଡ଼ିଗଲେ । ମହାରାଜାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି ଆଜି ମୋ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲା । ରାଜା ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦେବତା, ସୁତରାଂ ରାଜଦର୍ଶନ ଦେବଦର୍ଶନ ତୁଲ୍ୟ । ଦେବ-ଦର୍ଶନରେ ଆନନ୍ଦ ଜାତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଶେଷତଃ ସ୍ଥାନୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶନର ସୁବିଧା ମିଳିଲା, ଏହା ଅପେକ୍ଷା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସୌଭାଗ୍ୟ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ପୁନଶ୍ଚ ଜଣେ ଦେଶ-ବରେଣ୍ୟ ମହାରାଜା ଜଣେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ସଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧୁ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ସାମାନ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ନୁହେ ! ଆଶା ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ ହେଲେ ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱତଃ ଆସି ଚିତ୍ତକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ।

ତହିଁ ପରଦିନ କଳାହାଣ୍ଡିର ଦ୍ରୋଣ ସ୍ୱରୂପ ରାଲ୍ଲଜ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମୋଟରରେ ଆସି ମୋତେ ସହର ଦେଖାଇବାକୁ ନେଇଗଲେ । ରାଜପଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ହାତୀଶାଳା ପଡ଼ିଲା । ହାତୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ବଡ଼ଘର ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଭାବରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ଅଠର ଗୋଟି ହାତୀ ହାତୁଣୀ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ଝୁଲୁଅଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେଗୋଟି ଗିରିଚୂଡ଼ା ପରି ପ୍ରକାଣ୍ଡକାୟ, କେତେକ ବୟସ୍କ ଅବସ୍ଥା ପାର ହୋଇ କୈଶୋରରେ ଉପନୀତ, କେତେଗୋଟି ତରୁଣ । ହାତୀଗୁଡ଼ିକ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ସୁନ୍ଦର । ସେମାନଙ୍କ ନାମ-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଗଜରାଜ ଗଜରାଣୀର ଉପଯୁକ୍ତ । ନାମଗୁଡ଼ିକ ନିମ୍ନରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ବୀରବାହାଦୁର, କାଳିପ୍ରସାଦ, ସର୍ବମଙ୍ଗଳା, ବନରାଣୀ, ଫୁଲକେଶ, ନାଗରଙ୍ଗ, ଅଷ୍ଟନାରଙ୍ଗ, ମଞ୍ଜୁଳା, ମହେଶ୍ୱରପ୍ରସାଦ, ଜଗମୋହନ, ଗଣିଧନ, ବିଜୟ-କୁମାର, ବାବୁଲାଲ, ଗିରିଧାରୀ ଲାଲ, କମଳା, ମନୋହର ପ୍ରସାଦ, କନକଲତା ଓ କନକପିଆରୀ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବୀରବାହାଦୁର ରାଜପାଟହସ୍ତୀ । ତାହା ଦାନ୍ତରେ କାରୁକଳାମଣ୍ଡିତ ଅଳଙ୍କାର ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ଭୂଷଣ ଓ ପଦଗୌରବ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଗର୍ବ-ଗମ୍ଭୀର କରିଅଛି । ରାଜଦଣ୍ଡ ଅନୁକୂଳରେ ପରିପାଳିତ ହୋଇ ହାତୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗର୍ବଗରିମା ଭୁଲିଯାଇ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନିଜର ସହଜାତ ସ୍ୱାଧୀନତା ହରାଇ ଯେ ଭିତରେ ଭିତରେ ଦୁଃଖିତ ନ ଥିବେ, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଗିରିଗୁହାରେ ଅବାଧ ବିହାର ଓ ନିର୍ମଳ ଝର ଜଳପାନ-ସୁଖ ସେମାନେ ଏବେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭୋଗ କରୁଥିବେ । ସେମାନଙ୍କ ଜଠରାନଳ କୁଣ୍ଡରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ବାରମହଣ ଧାନ ଆହୁତି ଦିଆଯାଏ । ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ଜଳକେଳି କରିବାର ସୁବିଧା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କରାଯାଇଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ସୀମାବଦ୍ଧ । ସେମାନଙ୍କର ଯଥେଚ୍ଛାଚାରର ଦିନ ସରିଯାଇଅଛି । ପୂର୍ବସୌଭାଗ୍ୟ ହରାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ରାଜାଶ୍ରୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସୁଖ ସୁବିଧା ଊଣା ନୁହେ । ସାନ ସେବାରେ ଫଳ ନାହିଁ ସିନା; ମାତ୍ର ମହତ ଆଶ୍ରୟରେ ମହତ ଫଳ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ ।

ସେଠାରୁ "ଆଶାସାଗର" ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ମହାରାଜାଙ୍କର ପିତାମହୀ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକା ଆଶାକୁମାରୀ ମହାଦେବୀ ଏହି ଜଳାଶୟଟି ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ପୁଷ୍କରିଣୀଟି ପ୍ରକାଣ୍ଡ । ପ୍ରସ୍ତରସୋପାନାବଳୀ ସରସୁନ୍ଦରୀ-ଙ୍କର ପରିଧେୟ ନୀଳ ପାଟଶାଢ଼ୀ ପରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାର ସ୍ୱଚ୍ଛସ୍ଥିର ଜଳ କାଞ୍ଚିକାରିଣୀଙ୍କ ହୃଦୟ ପରି ନିର୍ମଳ, ଶୀତଳ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛ । ସରୋବର-ଚର୍ଚ୍ଚ ନାନାବିଧ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀଙ୍କର କଳକାକଳିରେ ମୁଖର ।

ଭବାନୀପାଟଣା ଦେଉଳମାଳିନୀ ନଗରୀ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ସେଆଡ଼େ ଦେଉଳ ଉପରକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଆକାଶକୁ ଚାହିଁଅଛି ଏବଂ ଆକାଶର ମହାକବିତ୍ୱରେ ବୁଝିପାଇ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ଦେଉଳର ବହୁଳତା ରାଜବଂଶର ଧର୍ମପ୍ରାଣତାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଦିନେ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ବାଲୁଙ୍କିମଠ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । କିଛିଦୂରରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ ଦେଖାଗଲା । ପୂର୍ବେ ସେହି ପର୍ବତ ଉପରେ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ ଅପରାଧୀମାନେ ଫାସି ପାଉଥିଲେ । ସେହିହେତୁ ପର୍ବତର ନାମ ଫାସିଡୁଙ୍ଗର ହୋଇଅଛି । ଦୁର୍ଜନ ସ୍ପର୍ଶରେ ସଜ୍ଜନ କଳଙ୍କିତ ହେଲା ପରି ପ୍ରକୃତିର ମହାଯୋଗୀ ପର୍ବତଟିର ନାମ କଳଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ବାଲୁଙ୍କି ମଠରେ ରଘୁନାଥଜୀ ବିରାଜମାନ । ମଠଟି ପବିତ୍ର ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମଠମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଦେଉଳ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିହୀନ ସରଳଭାବରେ ନିର୍ମିତ । ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଉଚ୍ଚ ଦୀପସ୍ତମ୍ଭ ଅଛି । କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସେଥିରେ ଆକାଶଦୀପ ଦିଆଯାଏ । ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଦୁଇଟି ସଙ୍ଗୀନ୍‌ଧାରୀ ପହରୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଗଠନ-ପ୍ରଣାଳୀ ଅତି ଚମତ୍କାର ! ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତ ମୂର୍ତ୍ତି ପରି ଦେଖାଯାଏ । ତହିଁପରେ ଜୟବିଜୟ ମୂର୍ତ୍ତି ଶିଳ୍ପୀ ନିଜର ନୂତନ ପରିକଳ୍ପନାର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛି । ମଠରେ ସଦାବର୍ତ୍ତ ଦିଆଯାଏ । ଚରିତ୍ରଦୋଷରୁ ମହନ୍ତ ବିତାଡ଼ିତ ; ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ମଠ ଚାଲୁଅଛି । ସାଧୁସନ୍ଥ-ଅତିଥି-ସତ୍କାର ଏବଂ ସଦାବର୍ତ୍ତ ଦାନର ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ଦେବସେବା ଓ ଅତିଥିସେବା ନିର୍ବାହ ସକାଶେ ତିନିଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ଲଗାହୋଇଅଛି । ସିଂହାସନରେ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ବିରାଜମାନ । ମୂର୍ତ୍ତିତ୍ରୟ ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରରେ ସୁଗଠିତ । ସିଂହାସନରେ ତାମ୍ରନିର୍ମିତ ସୁନ୍ଦର ବାଲୁଙ୍କି ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥିତ । ଦେଉଳ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ୱେତମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ଶିବମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥିତ । ବାମପାର୍ଶ୍ୱରେ ନୃସିଂହ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ହନୁମାନ ଅଛନ୍ତି । ଦେଉଳ ଭିତରକୁ ଗଲେ ମନରେ ପାର୍ଥିବ-ବିକାର ନ ଥାଏ ; ମନ ଧର୍ମଭାବରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁଠାରେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ ପ୍ରାଣକୁ ସ୍ପର୍ଶକରେ, ସେହିଠାରେହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ଦେବତା ଥାଆନ୍ତି । ସେ ସ୍ଥାନ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ପାପୀ ଧାର୍ମିକ ହୁଏ, ଅପବିତ୍ର ପବିତ୍ର ହୁଏ, ସଂସାରୀ ବୈରାଗୀ ହୁଏ । ଦେଉଳଟି ମହନ୍ତ ନାରାୟଣ ଦାସଙ୍କ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଦେଉଳ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ ବିବିଧ ପୁଷ୍ପର ସୁଗନ୍ଧ ବିସ୍ତାର କରି ଦେବସ୍ଥାନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ବେଢ଼ା ବାହାରେ ସୁନ୍ଦର ଦୋଳମଣ୍ଡପ ଅବସ୍ଥିତ । ଦେଉଳ ମଧ୍ୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବସି ଦଶ ଅବତାର ସ୍ତବ ପାଠକଲି । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମଧ୍ୟ ସ୍ତବସ୍ତୁତି ଆବୃତ୍ତି କଲେ । ଉଭୟେ ବୃଦ୍ଧ, ବୟୋଧର୍ମରେ ଅଶକ୍ତ । ଯେ ଯାହା କୁହନ୍ତୁ ପଛେ; ମାତ୍ର ଧର୍ମଚିନ୍ତାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ଅନୁଭବ କରୁଁ । ଧର୍ମ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ସବୁବେଳେ ସହାୟ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ । ଯେଉଁମାନେ ଅସି ଭାର ଦୁର୍ଜୟ ଅଭିମାନରେ ଆପାଦଶିର ନିମଗ୍ନ ଥାଇ ଧର୍ମକୁ ବାହ୍ୟିକ ଚଟକ୍ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି, ସେହି ଶସ୍ତ୍ରଧରମାନଙ୍କର, ସେହି ଯୁକ୍ତିସର୍ବସ୍ୱ, ସ୍ୱଜନବିଶ୍ୱାସୀମାନଙ୍କର କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଗୋଟିଏ ଦିନର ଭ୍ରମଣ ଏହିଠାରୁ ଶେଷ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଫେରିଆସିଲୁଁ ।

ଯିବାବେଳେ ଅନେକ ଗଳି, ଉପଗଳି ଦେଇ ଯିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ପଥଘାଟ ଖୁବ୍ ସଫାସୁତୁରା । ଏହା ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ସତର୍କ ତୀକ୍ଷ୍ଣ-ଦୃଷ୍ଟିର ଫଳ । ଟାଉନର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ସାତହଜାରରୁ ଅଧିକ । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ସୂତ୍ରରେ ଏବଂ ମାଲିମାମଲା ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କର ସମାଗମ ହୁଏ । ଏତେ ଜନସହୁଳରେ ସୁଦ୍ଧା କେଉଁଠାରେ ଅପରିଷ୍କାର, ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସୁଦକ୍ଷ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଉତ୍ତମ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ବହୁଦର୍ଶୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଣ୍ଡିତ ବାଳକୃଷ୍ଣ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ସେକ୍ରେଟେରୀ । ସହରସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଯାନବାହନର ଯାତାୟାତ ପକ୍ଷରେ ଖୁବ୍ ସୁଗମ୍ୟ । ହାଟ ବଜାରରେ ସୁଦ୍ଧା ମଇଳା ଜମି ରହିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ଚାଳଆୟ ବ୍ୟୟ ଯାଇ ୨୭୦୦୦ଟଙ୍କା ଜମା ଅଛି । ଗତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଲୋକରକ୍ଷା ସକାଶେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ପାଣ୍ଠିରୁ ଅନେକ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା । ରୋଗ-ପୀଡ଼ାର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ସମୟରେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ବିଶେଷ ଜାଗ୍ରତ ଥାଏ ; ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥବ୍ୟୟରେ ସେଥିର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିକାର ମଧ୍ୟ କରେ । ଫଳତଃ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ପରିଚାଳନା ଅତି ସନ୍ତୋଷଜନକ । ସାଧାରଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁବିଧା ପ୍ରତି ଉକ୍ତ କମିଟି ସର୍ବଦା ତତ୍ପର । କରଧାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯଥାସମ୍ଭବ ଊଣାରେ କରାଯାଏ । ଏଠାର ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ପୀଡ଼ା ଦିଏ ନାହିଁ —ଅଧିକନ୍ତୁ ସୁଖସୁବିଧା ଦାନକରେ । ଗାଧୋଇବା ସକାଶେ ଏବଂ ଧୋବାଙ୍କ ଲୁଗା କାଚିବା ସକାଶେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଳାଶୟ ନିରୂପିତ ଅଛି । ସାଧାରଣଙ୍କର ପାନୀୟ ଜଳକୁ ପଶୁମାନେ ଦୂଷିତ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ଅପବ୍ୟବହାର ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ଥାନର ଜଳ ପରିଷ୍କୃତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ପରଦିନ ରେଷ୍ଟହାଉସ୍ ବା ଡାକବଙ୍ଗଳା ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ଡୋଙ୍ଗାଲ ବଙ୍ଗଳା, ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଯେପରି ଯୋଗଜୀବନ ଯୋଗୀ ଗ୍ରାମଗହଳରୁ ବାହାରିଆସି ନିର୍ଜନରେ ଯୋଗ ସାଧନ କରୁଅଛି ! ପ୍ରତ୍ୟେକ ତଳରେ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ କକ୍ଷ ଅଛି । ସମସ୍ତ କକ୍ଷ ସମାନଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ । ସେଠାରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ, ପଙ୍ଖା, ଜଳକଳ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଅଛି । ଉପର ତଳର ସମ୍ମୁଖରେ ବାୟୁସେବନ ସକାଶେ ପାଚେରିଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ଖଣ୍ଡିଏ ସୁନ୍ଦର ମୁକ୍ତସ୍ଥାନ ଅଛି । ସେଠାରେ ବସିଲେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗର ମୁକ୍ତ ପାର୍ବତ୍ୟବାୟୁ ସେବନର ଖୁବ୍ ସୁବିଧା ହୁଏ । ବଙ୍ଗଳା ଆଗରେ ଫୁଲବଗିଚାଟି ନାନାପ୍ରକାର ଫୁଲର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ବସାଇଅଛି । ଦୂର ପର୍ବତ ଚୂଡ଼ାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ସେଠାରୁ ବଡ଼ ମନୋହର ଦିଶେ । ପର୍ବତ ଶିଖରରେ ଶୋଭାକୁ ଶୋଭା ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ତାହା ଦେଖିବାର ବିଷୟ, ଲେଖିବାର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ବଙ୍ଗଳାଟି ୧୯୩୪ ସାଲରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ନିର୍ମାଣ କରାଇଅଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଅର୍ଦ୍ଧଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଅଛି । ବଙ୍ଗଳାର ଗଠନପ୍ରଣାଳୀ ଓ ସାଜସଜ୍ଜା ଅତି ମନୋହର ।

ସେଠାରୁ ଜେଲଖାନା ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ଜେଲଖାନାଟି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଓ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ । ସେଥିରେ ୪୩୨ ଜଣ କଏଦୀ ରହିପାରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ୯୮ ଜଣ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ କଏଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବନ୍ଦୀଶାଳା ନିରୂପିତ ଅଛି । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଓ ଚରିତ୍ର ଶୋଧନ ପାଇଁ ଭଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସେମାନେ ନାନାପ୍ରକାର କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସ୍ୱଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ ବହୁପ୍ରକାର କୃଷି ସେମାନେ କରନ୍ତି । ଶତରଞ୍ଜି, ଆସନ, କମ୍ବଳ ସୂତର ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଲୁଗା ବୁଣାଯାଏ । ବେଉଁଡବଳା, ବଡ଼େଇକାମ ଓ ତେଲପେଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ କାମ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଇନିଆଯାଏ । ଦଶସେର ଘୋରିଷରୁ ସେଠାର ତେଲ ବାହାରେ । କଏଦୀମାନେ ଗହମ ପେଷି ଅଟା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଜେଲଖାନାରେ ପ୍ରତିଦିନ ମ ୧୩୫ ସେର ଚୁଟ ଉଗାହୁଏ । ଖାଲି ଦଣ୍ଡରେ ଚରିତ୍ର ସଂଶୋଧିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡଭୋଗ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜୀବିକାର୍ଜନର ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଅପରାଧୀମାନେ କଏଦୀଖାନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜୀବନପୋଷଣର ଗୋଟାଏ ଅବଲମ୍ବନ କରିନିଅନ୍ତି । ଲୋକ ପେଟ ପୋଷିପାରିଲେ ଚୋରି, ଡକାଏତି ପ୍ରଭୃତି ଦୁଷ୍କର୍ମ କରିବାକୁ କଦାପି ମନ ବଳାଇବ ନାହିଁ । କଏଦୀଖାନାରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ କଏଦୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ହାତ ଯୋଡ଼ି ନମସ୍କାର କରିଥିଲେ । ଜଣେ ଜଣେ କଏଦୀ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏଁ ପଲଙ୍କ, ଟିଣି ଓ ଟୁଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ କମ୍ବଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗାଧୋଇବା ସ୍ଥାନ, ପାଇଖାନା, ଜଳକଳ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକର

ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ରହିବା ସ୍ଥାନ ଲୌହ ଜାଲିରେ ଘେରା ; ଭିତରେ କିଏ କଅଣ କରୁଛି, ପ୍ରହରୀ ତାହା ବାହାରରୁ ଦେଖିପାରେ । କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବାହ୍ଣ ୧୧ଟା ସମୟରେ ଓ ଅପରାହ୍ଣ ୫ଟା ସମୟରେ ଭାତ, ଡାଲି, ତରକାରୀ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ମାଛ, ମାଂସର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଅଳ୍ପସ୍ୱାଧୀନ ଦୋଷୀମାନେ ମୁକ୍ତ ଏହିଠାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ । କଏଦୀଖାନା ବାହାରେ ଯୋଡ଼ାଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ବଗିଚା ଅଛି । କଏଦୀମାନେ ସେଥିରେ ବିଲାତିଅଳୁ, କନ୍ଦମୂଳ, ସାରୁ, ବାଇଗଣ, କୋବି ପ୍ରଭୃତି ଫସଲ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ କରିଅଛନ୍ତି ।

କଏଦୀଖାନା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଫାଶି-ଖାନା ଅଛି । ସେଠାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପରି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସ୍ତମ୍ଭ ପୋତା ହୋଇଅଛି । ସେଥିରେ ଫାଶି ଦିଆଯାଏ । ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କର ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ସ୍ତମ୍ଭଟା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରିଅଛି । ସେହି ଭୀଷଣ ସ୍ତମ୍ଭକୁ କେତେ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରେତାତ୍ମା ଅଦୃଶ୍ୟରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ରହିଅଛି, ସେଥିର ହିସାବ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଚର । ଫାଶିଖାନାଟା ଠିକ୍ ଯମଖାନା ପରି ଭୟଙ୍କର । ଜେଲଖାନାରେ ୨୨ ଜଣ ପ୍ରହରୀ ଅଛନ୍ତି । ଜେଲର ଏନାମ ରସୁଲ କଟକଜିଲାବାସୀ । ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଆଗ୍ରହରେ ସବୁ ଦେଖାଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଅତି ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାରରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ମୁଗ୍ଧ । ଆମ୍ଭେମାନେ ବିନା ଦୋଷରେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଘଣ୍ଟାକାଳ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଜେଲଖଲାସୀ ପରି ବାହାରକୁ ଆସିଲୁଁ ।

ଜେଲଖାନାର ସମ୍ମୁଖରେ ଛାପାଖାନା । ଷ୍ଟେଟର ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ସେଠାରେ ଛପାହୁଏ ; ଛୋଟ ଛୋଟ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ମୁଦ୍ରିତ ହୁଏ । ପ୍ରେସରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଉପକରଣ ବହୁତ ଅଛି । ଜେଲର୍ ପ୍ରେସର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ । ତାଙ୍କର ପରିଚାଳନା ପ୍ରଣାଳୀ ସୁଶୃଙ୍ଖଳବଦ୍ଧ, ସୁତରାଂ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ସେଠାରୁ କଚେରୀ ବାଟେ ଆସିବାକୁ ହେଲା । ଏହି ଅଂଶରେ ସମସ୍ତ ଅଫିସ ଅବାଇତ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରଧାନ ଦେୱାନ ସାହେବଙ୍କ କଚେରୀ, ଏସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଦେୱାନ, ମୁନସଫ୍, ତହସିଲଦାର, ପୋଲିସ ସୁପରି-ଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ହାକିମଙ୍କର କଚେରୀ ଓ ଆଉ କେତେ ଅଫିସ ଏକତ୍ର ଏହି ଅଂଶରେ ଅଛି । କଚେରୀମାନ ମୋଗଲବନ୍ଦୀର ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କଚେରୀ ଆଦର୍ଶରେ ଗଠିତ ଓ ସଜ୍ଜିତ । ପ୍ରଧାନ ଦେୱାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନୋଦବିହାରୀ ମହାନ୍ତି ବି. ଏଲ୍. ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଓ ଦକ୍ଷତା ବାଞ୍ଛନୀୟ, ତାହା ତାଙ୍କ-ଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା ଉକ୍ତ ବିଶେଷଜ୍ଞ ମତିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ପରି କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ, ରାଜା ଓଡ଼ିଆ, ସାନଠାରୁ ବଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ଓଡ଼ିଆ— ଏଭଳି ଶୁଭସଂଯୋଗ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁର୍ଲଭ । ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ କେବଳ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୁପରିଚାଳିତ ହେବା ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଯୋଗ୍ୟତାର ପ୍ରଶଂସନୀୟ ନିଦର୍ଶନ ନୁହେଁ କି ? ଓଡ଼ିଆ ମସ୍ତିଷ୍କର ପ୍ରତିଭା କାରଣରୁ କୌଣସି ଜାତିଠାରୁ ଊଣା ନୁହେଁ । ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଲେ ଓଡ଼ିଆ ତାହାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି-ପାରେ, ଏହା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ରାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁବିରାଟ ରାଜ୍ୟ ଯେ ଶାସନ ପାଳନ କରୁଥିଲା, ସେହି ଓଡ଼ିଆ ମହାଜାତି ପକ୍ଷରେ କଅଣ ଅସମ୍ଭବ ? ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଓକିଲ ମୋକ୍ତାର ନାହାନ୍ତି । ମୁଦ୍ଦେଇ, ମୁଦାଲ ଓ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଜବାନବନ୍ଦୀ ଧରି ବିଚାର ହୁଏ । ଏହା ଅତି ସୁନ୍ଦର ରୀତି । ମୋକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରଜାମାନେ ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଓ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ନ ହେବାର ଏହା ମଙ୍ଗଳଜନକ ଉପାୟ । ଏ ଦୁଇ ବିଷୟରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଉତ୍କଳରେ ଆଦର୍ଶ ରାଜ୍ୟ । ଏଠାରେ ଖଜଣାକୁ ଟକୋଲି ଓ ଗସ୍ତ କରିବାକୁ ଦୌରା କହନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ଷ୍ଟାମ୍ପ, କୋର୍ଟଫିସ୍ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରେସ୍ପ ହତାରୁ ପି. ଡବ୍ଲିଉ. ଡି. ଅଫିସବାଟେ ଆସିବାକୁ ହେଲା । ସେଠାରେ ଶାଳ, ପିଆଶାଳ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠ ଗଣ୍ଡହୋଇ ଶିଖ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନାନାପ୍ରକାର କାରୁଶିଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । କବାଟ, ଖଟ, ଆଲମାରି, ଟେବୁଲ, ଚୌକି ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ପରିପାଟୀରେ ନିର୍ମିତ । ପାଖରେ ଡାକ୍ତରଖାନା । ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ ଉଭୟଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୃହ ଅଛି । ଜଣେ ଏମ୍. ବି. ଡଫ୍ ମେଡିକାଲ ଅଫିସର ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାମ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରମଥନାଥ ସରକାର । ସେ ଜଣେ ସୁପ୍ରବୀଣ ଲୋକପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚିକିତ୍ସାର ସୁଖ୍ୟାତି ସର୍ବଜନବିଦିତ । ରୋଗୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସସ୍ନେହ ସଦୟ ବ୍ୟବହାର ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ତାଙ୍କ ଅଧୀନ ଜଣେ ସବ୍ ଏସିଷ୍ଟାଣ୍ଟସର୍ଜନ ଏବଂ କେତେ ଜଣ କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ । ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ବାର୍ଷିକ ଆଠହଜାର ଟଙ୍କାର ଔଷଧ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ଆସେ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ସୁପରିଚାଳନା ଏବଂ ଚିକିତ୍ସାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଥିରୁ ଅନୁମେୟ । ଡାକ୍ତରଖାନା ପାଖରେ ପଶୁଚିକିତ୍ସାଳୟ ଅଛି । ତାହାର ପରିଚାଳନା ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଦୁଇଟିଯାକ ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ।

ତତ୍ପରେ ହାଇସ୍କୁଲ । ୧୪ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି । ସ୍କୁଲଟି ୧୯୧୭ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୧୯୨୦ସାଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଛାତ୍ରସଂଖ୍ୟା ତିନିଶତରୁ ଅଧିକ । କେତେ ଜଣ ଆଦମଜାତୀୟ ବାଳକ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକାଣ୍ଡ କୋଠା ନିର୍ମାଣ କରାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ଛାତ୍ରାବାସ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶସ୍ତ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଘରଭଡ଼ା ଏବଂ ପୂଜାରୀ ଚାକରର ବେତନ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଡ୍ରଇଂ ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ । ସେ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ ଚିକିତ୍ସାରେ ପ୍ରବୀଣ । ଛାତ୍ରମାନେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାବାସୀ । ଦୁଇଜଣ ସ୍ଥାନୀୟ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତବ୍ୟକ୍ତି ସ୍କୁଲର ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକକାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍କୁଲରୁ ଯେତେ ଛାତ୍ର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତେ ଷ୍ଟେଟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ବୃଦ୍ଧି ପକ୍ଷରେ ଏହା ସୁନ୍ଦର କୌଶଳ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ବେତନର ପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କମ୍ ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାଇଜ ଦିଆଯାଏ । ସ୍କୁଲଟି ଯେପରି କ୍ରମୋନ୍ନତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି, ସେଥିରୁ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାହା ଗୋଟିଏ କଲେଜରେ ପରିଣତ ହେବାର ଆଶା କରାଯାଏ ।

ଷ୍ଟେଟର ସ୍କୁଲ ଡେପୁଟି ଇନସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରିହର ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ । ପୂର୍ବେ ସେ ହାଇସ୍କୁଲର ହେଡମାଷ୍ଟର ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ସୁବିଦ୍ୱାନ୍ ଏବଂ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କର ଏବଂ ବାଲୁଙ୍କି ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଛାତ୍ର । ଜଣେ କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଜଣେ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ।

ଅନନ୍ତର ହୁଇଲର କ୍ଲବ୍ ଏବଂ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଦେଖିଲି । ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପୁସ୍ତକ ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ପ୍ରଚୁର ଅଛି । ଅନେକ ମାସିକପତ୍ର ଓ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ଲାଇବ୍ରେରୀକୁ ଆସେ । ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ପାଠକସଂଖ୍ୟା କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ୁଥିବାର ଶୁଣି ମୁଁ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କଲି ।

ସେଠାରୁ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ବଜାରବାଟେ ଫିରିବାକୁ ହେଲା । ବଜାରଟି ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁସଜ୍ଜିତ । ଉଠା ଦୋକାନମାନ ପକ୍କା ଚଟାଣରେ ବସେ । ଏଠାରେ ଅନେକ ମାରବାଡ଼ି ବ୍ୟବସାୟୀ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ଡୋମ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି । ବଜାରରେ ସୂତାଠାରୁ ମୁକ୍ତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ମିଳେ । ସର୍ବପ୍ରକାର ଶୀତବସ୍ତ୍ର ଏଠାରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶସ୍ତା । ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ନିର୍ମିତ । ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଥ । ବଜାରର ମୁଡ଼ି, ଚୂଡ଼ା ଓ ଖଇ ଅତି ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥ । ତାହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେଉଁପରି ସବୁ ଓ ଶୁଭ୍ର, ସେହିପରି ପରିଷ୍କୃତ ଓ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ନ ଖାଇବା ଲୋକର ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟ ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାଲଗ୍ନରେ ବଜାରରେ କିଣାକିଣାର ଖୁବ୍ ଗହଳି ହୁଏ । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥାହେତୁ ବଜାର ସବୁବେଳେ ପରିଷ୍କୃତ, ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଥାଏ । ବଜାରର ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ସୁଦ୍ଧା ନିର୍ମଳ । ବଜାରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର ଦେଖିଲେ ତାହା ନଗରଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର କୋଠଭଣ୍ଡାର ହର୍ମ୍ୟମାଳା ପରି ବୋଧହୁଏ ।

ରାଜବାଟୀର ଦକ୍ଷିଣରେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସାଗର ମହାରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିଗୀତ ନୀରବ ଛନ୍ଦରେ ଗାନ କରୁଅଛି । ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ଜଳାଶୟ । ଉଚ୍ଚବନ୍ଧବେଷ୍ଟିତ ପୁଷ୍କରିଣୀଟି ଫର୍ମାବନ୍ଧା ଦର୍ପଣ ପରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ବୋଧହୁଏ ରାଜବାଟୀ ଏହି ନୀଳକାନ୍ତ ଦର୍ପଣ ଆଗରେ ଥୋଇ ନିଜ ମୁଖର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖୁଅଛି । ଜଳ ତ୍ୟାଗୀ ହୃଦୟ ପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ । ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାରାଜାଙ୍କର ଏହି କୀର୍ତ୍ତି ଜନ୍ୟ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁକାଳ ହେଲା ଜୀବିତ ରଖିଅଛି ଏବଂ ବହୁକାଳଯାଏ ଜୀବିତ ରଖିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ଏହି ସାଗରର ସଂସ୍କାର ସାଧନ କରି ବଂଶୀୟ କୀର୍ତ୍ତି ଅକ୍ଷତ ରଖିଅଛନ୍ତି ।

ଅତଃପର ରାଜବଂଶର ଅଧିଦେବୀ ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ମନ୍ଦିର ଦେଖିଲି । ସିଂହଦ୍ୱାରସ୍ଥ ସିଂହଦ୍ୱୟ ଦୁଇଟି ହାତୀକୁ ମାଡ଼ିବସିଅଛନ୍ତି । ସାର୍ଥକୃତ୍ତ କେଶରୀର ସତେଜ ଦୃଷ୍ଟି ଯେପରି ଜଗତକୁ ତୃଣଜ୍ଞାନରେ ବେଖାତର କରୁଅଛି । ଦେବୀଙ୍କ ଦେଉଳ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ; କିନ୍ତୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବା ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ଛାପ ସୁଦ୍ଧା ସେଥିରେ ପଡ଼ି ନାହିଁ, କେବଳ ବିମସୃଣ ଆକୃତିରେ ଉଇହୁଙ୍କା ପରି ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇଅଛି । ମହାରାଜାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗତ ପିତାମହ ଉଦ୍ଧବପ୍ରତାପ ଦେବ ଦେଉଳର ମୂଳପତ୍ତନ କରିଯାଇଥିଲେ । ପରେ ମହାରାଜାଙ୍କ ପିତୃଦେବ ପୀଠ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଦୈବଦୁର୍ବିପାକରୁ ଅକାଳରେ ତାଙ୍କର ବିୟୋଗ ଘଟିଲା । ତହୁଁ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ ଅଧୀନ ରହିଲା । କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ ଶଠନ ବୁଠରେ ଦେଉଳ ତୋଳାଇଅଛନ୍ତି । ମୂଳ-ପୀଠର ପରିକଳ୍ପନାରୁ ବୋଧହୁଏ, ସେ ସମୟରେ ଦେଉଳଟି ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ ଶିଳ୍ପବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟରେ ଦିଗ ଆଲୋକିତ କରି ବସିଥାଆନ୍ତା । ଏତେ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ—ଏତେ ବଡ଼ ମହାରାଜ-ବଂଶର କୁଳଦେବୀଙ୍କର ଆବାସ ମନ୍ଦିର ତାଙ୍କ ଗୌରବର ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେମନ୍ତ କି ତରତର ଭାବରେ ଲଦାଲଦି କରି ଦେଉଳଟି ତୋଳାଯାଇଅଛି । ଦେବୀଙ୍କର ଚତୁର୍ଭୁଜା ପ୍ରସ୍ତର-ମୂର୍ତ୍ତି ଅତି ରମଣୀୟ । ମନ୍ଦିରର କୋଣ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଝରିପଡ଼ୁଅଛି । ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଏ ଅବିଶ୍ୱାସ ଯୁଗରେ ତାହା ଲେଖି ଦୈବୀଶକ୍ତିର ଅବମାନନା କରିବା ଅନୁଚିତ ଜ୍ଞାନରେ ସେ ସମସ୍ତ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଲା ।

ଦେଉଳ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ମଣ୍ଡପ ଅଛି । ତାହା ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରରେ ନିର୍ମିତ । ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ । ମଣ୍ଡପଟି ଦେଉଳକୁ ପରିହାସ କଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ । ଏହି ମଣ୍ଡପଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କୀର୍ତ୍ତି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀହୀନ ଦେଉଳର ମହତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ି-ଅଛି । ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ରାଜ-ଆରାଧ୍ୟା ଦେବୀ, ସୁତରାଂ ବିଭବରେ ଅତୁଳନୀୟା । ତାଙ୍କର ରତ୍ନଖଚିତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଆଭରଣମାନ ଅଳଙ୍କାରର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ । ତାଙ୍କର ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ଭକ୍ତ-ଆକର୍ଷଣୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତକୁ ଅପୂର୍ବ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ମହିମାରେ ଆପ୍ଳୁତ କରିଦିଏ ।

ନଅର ମଧ୍ୟରେ ଇଷ୍ଟଦେବ ଗୋପୀନାଥଙ୍କର ଛୋଟ ଦେଉଳ ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହା ଫତେ ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଅବଧି ନୂତନ ପରି ବୋଧହୁଏ । ଫତେ ନାରାୟଣ ଦେବ ଜଣେ ରାଜଯୋଗୀ ଓ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ଥିଲେ । ଦେଉଳଟି ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ବୋଲି ହୋଇ ବିଭୂତିଭୂଷଣ ଶିବଙ୍କ ପରି ଯୋଗମଗ୍ନ ରହିଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଦରବାର ହଲ ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ଭିତରକୁ ପଲକପି ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ଜଳିଉଠିଲା । ହଠାତ୍ କୌଣସି ମାୟାପୁରୀରେ ପ୍ରବେଶ କଲି କି ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀରେ ପ୍ରବେଶ କଲି, ତାହା ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ ; ବହୁବିଧ ରତ୍ନଖଚିତ ସିଂହାସନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ । ଦୁଇ ସ୍ଥୂଳ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ହାତୀଦାନ୍ତ ଫର୍ମା ଭିତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବିଶାଳ ଦର୍ପଣ ରଖାଯାଇଅଛି । ତା'ନ୍ତରେ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି ଏରୂପ ଭାବରେ ରଖାଯାଇଅଛି ଯେ, ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଙ୍କ ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ବାହାରକୁ ବାହାରିଲା ପରି ଦେଖାଯାଉଅଛି । ସିଂହାସନର ସିଂହଦ୍ୱୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ । ସିଂହାସନର ମଣ୍ଡଣି ଅତି ଚମତ୍କାର । ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ବିବିଧ ରତ୍ନପୁଞ୍ଜରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ତାହାରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁକୁ ତରଳାଇ ସେଥିରେ ତାକୁ ଲିପାହେଲା ପ୍ରାୟ ଅତି ରମଣୀୟ ସୁଷମା ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । ପୁଷ୍ପ-ହାସରେ ଚନ୍ଦ୍ର ତାର ହାସ୍ୟ ମିଶିଲା ପରି ରତ୍ନଜ୍ୟୋତିରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକର ଜ୍ୟୋତି ମିଶି ଉପମା ସୃଷ୍ଟିରେ ଗୋଟାଏ ନୂତନତ୍ୱ ଆନୟନ କରୁଅଛି । ସତେ ଯେପରି ଶୋଭାଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାଙ୍କର ଗନ୍ତାଘର ଫିଟାଇ ହାସ୍ୟମୁଖରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଅଛନ୍ତି କମ୍ବା ଧର୍ମର ଆଲୋକ ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକ ଏକତ୍ର ମିଶାମିଶି ହୋଇ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ ସ୍ୱଚ୍ଛ ରୂପ ଧାରଣ କରୁଅଛି । ସିଂହାସନର ଶିଳ୍ପ-ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ସୀମାକୁ ଲଙ୍ଘନ କରିଯାଇ-ଅଛି । ସୂକ୍ଷ୍ମସୂକ୍ଷ୍ମ କମ କାର୍ଯ୍ୟ ଅକ୍ଷରନିର୍ମିତ ପରି ବୋଧହୁଏ । ଶିଳ୍ପୀର କଳ୍ପନା ଏଠାରେ ରୂପ ଧରି-ଯାଇଅଛି । ତାହା କେବଳ ଉପଭୋଗ୍ୟ, ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତରୁଲତା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲ-ଫଳ ଧାରଣ କରିଅଛି, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବିହଙ୍ଗ ତାହା ଉପରେ ନୀରବ ଆନନ୍ଦରେ ବସିଅଛନ୍ତି । କେଉଁ ଅପୂର୍ବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ରାଜ୍ୟରୁ ଏ ସବୁ ଆସି ରାଜସିଂହାସନରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଏକା ତାହାଙ୍କୁହିଁ ଜଣା । ତାହା ଦେଖିବା ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବା ଖାଲି ଏତିକିମାତ୍ର ଦର୍ଶକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଦରବାର ହଲ ଦ୍ୱିତଳବିଶିଷ୍ଟ । ଉପର ତଳରେ ଶୟନାଗାର, ବିଶ୍ରାମାଗାର ଏବଂ ବୈଠକଖାନା ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉପକରଣରେ ସୁସଜ୍ଜିତ । ତଳ ତଳରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗିଥିବା ବୃହତ୍ ବାଘ ଛାଲ ବିଛାହୋଇଅଛି । ମହାରାଜା ବଡ ଶିକାରପ୍ରିୟ । ଏହି ବ୍ୟାଘ୍ରଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟାଘ୍ର-ଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ନର-ହିଂସ୍ର ଏବଂ ପଶୁ-ହିଂସ୍ର ସ୍କନ୍ଧରେ ମହାବୀର ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ଜୟ-ଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବ୍ୟାଘ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୋଧହୁଏ ମରି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଉଗ୍ରଦର୍ପ ଛାଡ଼ିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଦୁର୍ଜନର ପ୍ରେତାତ୍ମା ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ଜନ । ବାଘ ମୁହଁରେ ଏକପ୍ରକାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଗୋଲୋକ ଖଞ୍ଜାଯାଇ-ଅଛି । ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ ସ୍ପର୍ଶରେ ତାହା ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହୋଇଉଠେ । କାଳକୁଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ବାହାରିଲା ପରି ବାଘ ଆଖିରେ ନିଆଁ ଜଳିଲା ପ୍ରାୟ ଦିଶେ, ଏହା ଏକ ଅଭିନବ ଅଦ୍ଭୁତ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ । ପ୍ରତି କକ୍ଷରେ ବାଘଛାଲ ଉପରେ ଖଟ, ଚୌକି, ବେଞ୍ଚ, ଟେବୁଲ ପ୍ରଭୃତି ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ଉପକରଣ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ତାହା ସବୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ କାଷ୍ଠ, ଶ୍ୱେତ ମର୍ମର ଓ ସିଂହଳ ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର-ନିର୍ମିତ । ତାହା ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ରୌପ୍ୟ-ମଣିମୁକ୍ତାମଣ୍ଡିତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ହୀରା, ମୁକ୍ତା ଓ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ମହାରାଜାଙ୍କର ପଦକ, ମଧ୍ୟମିତ ନାମ ଲିଖିତ ହୋଇ ଦ୍ରବ୍ୟର ଗୌରବ ବହୁଗୁଣିତ କରୁଅଛି । ମହାର୍ଘ ସୂକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ ମଶାରିର ମୁକ୍ତାମାଳା ଝାଲର ସୁଷମାର ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ସତେ ଯେପରି କୋଟି କୁବେର ଭଣ୍ଡାର ସେଠାରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ମହାମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । ଗୃହ ଓ ଉପକରଣମାନଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ସ୍ୱୟଂ ଦେବଶିଳ୍ପୀ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ସୁଦ୍ଧା ଲଜ୍ଜିତ ହେବେ । ମୂଳତଃ ଦରବାର ହଲଟି ମହାରାଜାଙ୍କର ମାର୍ଜିତ ଆଦର୍ଶ ସୁରୁଚି ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ଅଭିନବ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ସୁନ୍ଦର ନିଦର୍ଶନ । ଦରବାର କକ୍ଷଟି ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ମହାପୂଜାର ସୁରମ୍ୟ ଦେଉଳ । ସେଠାକୁ ଗଲେ ଜଡ଼ପିଣ୍ଡଟି ଫେରିଆସେ; ମାତ୍ର ମନ, ନେତ୍ର, ପାଦ ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ । ସେ ମୋହନ ମହାଦୃଶ୍ୟ ମାସେ ଯାଏଁ ଦେଖୁଥିଲେ ଶେଷ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେବାର ନୁହେଁ; ସାମାନ୍ୟ ଘଣ୍ଟାଏ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାର ଦେଖା, ଦେଖିବା ମଧ୍ୟରେ ଗଣନୀୟ ନୁହେ। ଶେଷ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଏହି ମହାକୃତ୍ୟର କଣିକାଏ ମାତ୍ର ଦେଖି ନେତ୍ର ସାର୍ଥକ କରିଅଛି ଏବଂ ରାଜଭକ୍ତର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିଅଛି।

ରାଜବାଟୀ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଫୋଏରା ଅଛି। ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀର ଶୃଙ୍ଗରୁ ଗଙ୍ଗାର ଅବତରଣ ପରି ସେଥିରୁ ଜଳଧାରା ସତତ ଝରୁଅଛି। ତାହା ପରେ ସଭାମଣ୍ଡପ। ୧୯୨୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଏହି ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମାଣ କରାଇଅଛନ୍ତି। ଏହି ମଣ୍ଡପର ସବୁ ନୂତନ। ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନଗରର ମୟଦାନବରଚିତ ମହାସଭାର ବର୍ଣ୍ଣନା ମହାଭାରତରେ ପଢ଼ିଥିଲି; ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଦେହରେ ଦେଖିଲି। ସଭାମଣ୍ଡପ ଅଳଙ୍କାରରେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ। ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରକୃତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଢାଙ୍କିପକାଏ; ମାତ୍ର ଏଠାରେ ସଭାମଣ୍ଡପର ପ୍ରକୃତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଳଙ୍କାରର ଅଳଙ୍କାର ହୋଇଅଛି। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଳଙ୍କାରର ବହୁଳତା ଖୋଜେ ନାହିଁ। ଆପାଦଶିର ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡିତ ଲତାପଲାଶ ଅପେକ୍ଷା ସରଳ ପୁଷ୍ପିତା ଗୋଲାପ ଲତା ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ନୁହେ କି? ବସ୍ତୁତ ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ମଣ୍ଡପଟି ସରୋବର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନାନାର୍ଥୀ ଶ୍ୱେତହସ୍ତୀ ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି। ନୃତ୍ୟ, ବାଦ୍ୟାଦି ମଙ୍ଗଳୋତ୍ସବ ସମୟରେ ସଭା ମଣ୍ଡପର ସୁଷମା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବହୁଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ।

ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ମୋଟରଶାଳା। ସେଥିରେ ଟାକ୍ସି, ଲରି ମିଶି ୧୭ ଖଣ୍ଡ ମୋଟର ଯାନ ଅଛି। ତାହା ଛଡ଼ା ମହାରାଜାଙ୍କର ୫୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଖଣ୍ଡିଏ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ମୋଟର ଅଛି। ସେ ଗୋଟିକ ପୁଷ୍ପକ ରଥ। ସେଠାରୁ ଟେନିସ ପଡ଼ିଆ ଦେଇ ପଞ୍ଚ ଦେବାଳୟକୁ ଯିବାକୁ ହେଲା। ଖେଳ ପଡ଼ିଆ ପ୍ରକାଣ୍ଡ। ତେତେବେଳେ ସେଠାରେ କେହି ନ ଥିଲେ। ମହାରାଜାଙ୍କର ମାତୃଦେବୀ ଧର୍ମପ୍ରାଣା ଶ୍ରୀମତୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ମହାଦେଈ ରାମସ୍ୱାମୀ ଦେଉଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ସେଥିରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି। ଦେଉଳଟି ପ୍ରାଚୀରବେଷ୍ଟିତ, ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ। ପ୍ରାଚୀରର ଚାରିକୋଣରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚାରିଗୋଟି ମନ୍ଦିରରେ ଶିବ, ଦୁର୍ଗା, ଗଣେଶ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ। ଏହା ପଞ୍ଚଦେବାଳୟ ନାମରେ କଥିତ ହୁଏ। ଦେଉଳଗୁଡ଼ିକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଣାଳୀରେ ଗଠିତ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପକଳାରେ ଭାସ୍ୱର। ପୂଜା ଓ ଭୋଗର ବିଧାନ ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ। ଦେବାଳୟଟି ଶାନ୍ତିମୟ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ। ଭିତରକୁ ଗଲେ ସଂସାରର ଜ୍ୱାଳାଯନ୍ତ୍ରଣା-ଦଗ୍ଧ ହୃଦୟ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବରେ ଶୀତଳ ଓ ଉଲ୍ଲାସ ହୋଇଉଠେ। ସେଠାର ବାୟୁ ବିଶୁଦ୍ଧ, ତାହା ସଂସାରର ଉଷ୍ଣ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ବା ବିକୃତ ନୁହେ। ହତାଶ ପ୍ରାଣ ସେଠାରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଉପଲବ୍ଧି କରେ।

ନିକଟରେ ନୂଆବନ୍ଧ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସରୋବର ନୂତନ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି। ତାହା ମାନନୀୟା ରାଜମାତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ କୀର୍ତ୍ତି। ପୁଷ୍କରିଣୀର ପଥରବନ୍ଧା ଘାଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ରାମ ମଣ୍ଡପ ଅଛି। ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦେଖିଲେ ତାହା ପ୍ରକୃତିରୂପିଣୀ ଶୁଭଙ୍କରୀ ଶଙ୍କରୀ ଦେବୀଙ୍କର ଉନ୍ମୀଳିତ ତୃତୀୟ ନେତ୍ର ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ। ଜଳ ଶିଶୁ-ମନ ପରି ନିର୍ମଳ ଓ ନିର୍ବିକାର। ରାଜମାତା ମହାଦେବୀଙ୍କର ଅନାବିଳ କରୁଣା ସନ୍ତାପିତ ପ୍ରାଣିକୁଳର ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ କରିବା ପାଇଁ ଜଳ ରୂପ ଧାରଣ କରି ରହିଅଛି।

ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଗୋଟିଏ ବାଳିକା ସ୍କୁଲ ଅଛି। ସେଥିରେ ଅପର ପ୍ରାଇମେରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ା ହୁଏ। ସ୍କୁଲଗୃହ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶସ୍ତ। ବାଳିକା ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କର ଆଗ୍ରହ କ୍ରମଶଃ ଯେପରି ବଢ଼ୁଅଛି, ସେଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ, ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାହା ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିବ। ସ୍କୁଲ ନିକଟରେ ପାଓ୍ୱାର ହାଉସ। ଏଠାରୁ ଟାଉନର ସର୍ବତ୍ର ଜଳବାୟୁ ଓ ଆଲୋକ ଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୁଏ।

ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀୟ ବାଳକମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା ସକାଶେ ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍କୁଲ ଅଛି । ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ପ୍ରୟାସ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଅନୁମିତ ହୁଏ । ମହାରାଜାଙ୍କର ଏ ସମଦର୍ଶିତା ବାସ୍ତବରେ ମହାରାଜୋଚିତ ।

ଭାଣୀପୁର ବଙ୍ଗଳା ନିକଟରେ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ ଓ ହଷ୍ଟେଲ ଅବସ୍ଥିତ । ସ୍କୁଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ପଣ୍ଡିତ ହଷ୍ଟେଲର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ । ସେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ହେଲେହେଁ ଯୋଗ୍ୟତାରେ ପ୍ରବୀଣ ସଦୃଶ । ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ନି. ପ୍ରା. ପାଠଶାଳା ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଛୁଟି ପୂର୍ବରୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା ଏକତ୍ରକମେ ବସି କର୍ମସଙ୍ଗୀତ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତି । ମଧୁର ବାଳକଣ୍ଠର ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ-ଆବୃତ୍ତି ବଡ଼ ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୁଏ । ବିଦ୍ୟାମଣ୍ଡପ ଉପରେ ବାଳତାପସମାନଙ୍କର କର୍ମବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ ଦୃଶ୍ୟଟି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁପରି ସୁନ୍ଦର, ସେହିପରି ମଧୁର । ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଲ୍ମୀକି ମିଶ୍ର ଜଣେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଦୁଇଗୋଟି ଧର୍ମଶାଳା ଅଛି । ଅତିଥିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମାରବାଡ଼ିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳା ଅଛି । ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦେବମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏଠାରେ ଅଳ୍ପ ମୁସଲମାନ ବାସ କରନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମସଜିଦ୍ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ହାଇସ୍କୁଲର ହେଡ୍ ପଣ୍ଡିତ ସାହିତ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଣେଶ୍ୱର ରଥ ଦୁଇଥର ମୋତେ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିଥିଲେ । ସେ ଖଲ୍ଲିକୋଟବାସୀ । ତାଙ୍କ ସହ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଜଣେ ଆଳଙ୍କାରିକ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଦୁଇଖଣ୍ଡି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକ ସେ ମୋତେ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଖଣ୍ଡିଏ ଅସ୍ମତ୍‌ସ୍ୱାମୀ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଉପନୟନୋପଲକ୍ଷେ ଏବଂ ଅନ୍ୟଖଣ୍ଡିକ ଅସ୍ମଦ୍ଭଗ୍ନୀ ଜେମାମଣିଙ୍କ ବିବାହୋତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିତ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବିନୟୀ, ଶାନ୍ତ ଓ ପଣ୍ଡିତ-ସୁଲଭ ବାକ୍‌ପଟୁ । ତାଙ୍କ ସଦାଳାପରେ ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଛି; ମାତ୍ର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଗର୍ବ ନାହିଁ ।

ଦୁଇଦିନଯାଏଁ ମୋଟରରେ ବୁଲି ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲି । ଏବେ ରାଜ୍ୟର ଭୌଗୋଳିକ ଓ ଐତିହାସିକ ବିବରଣ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖି ମୋ ଲେଖାର ଉପସଂହାର କରିବି । ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶୈଳପର୍ବତମାଳା ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡାକାରରେ ପ୍ରାଚୀର ପରି ରାଜ୍ୟର ତିନି ଦିଗକୁ ଘେରି ରହିଅଛି । କେବଳ ଗୋଟିଏ ଦିଗ ମୁକୁଳା । ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡି ପରି ଦିଶେ । କଳାହାଣ୍ଡି କଳା-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ । ବଜାରରେ ବିକାହେଉଥିବା ସାମାନ୍ୟ ମାଟିପାତ୍ର, ବାଉଁଶ କରଡ଼ା ପଦର ଡାଲା, ପେଡ଼ି, ପାଛିଆ ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥ ବିବିଧ ଶିଳ୍ପକଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ । କଳାର ଆଧାର ହେତୁ ରାଜ୍ୟର ନାମ କଳାହାଣ୍ଡି ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭବ । କେହି କେହି କାରୁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । କାରୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ଏହି (କାରୁ) କଳା ଅର୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜକ ବୋଲି ବୋଧହୁଏ । କାରୁ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଶିଳ୍ପ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପିକୁଳର ବାସସ୍ଥଳ ହେତୁ କାରୁଣ୍ଡ ନାମ ମଧ୍ୟ ସୁସଙ୍ଗତ ବୋଧହୁଏ । ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ରାଜ୍ୟର କଳାହାଣ୍ଡି ଓ କାରୁଣ୍ଡ ଉଭୟ ନାମ ସାର୍ଥକ ଓ ସମୀଚୀନ ।

କଳାହାଣ୍ଡିର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ, ପୂର୍ବରେ ପାରଳାଖେମଣ୍ଡି, ଦକ୍ଷିଣରେ ଜୟପୁର ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଖଡ଼ିଆଳ । ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବ ଓ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଅପ୍ରଶସ୍ତ । କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୩୭୪୫ ବର୍ଗମାଇଲ ଓ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୫୧୩୭୧୭ । ରାଜସ୍ୱ ପ୍ରାୟ ୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପାହାଡ଼ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏହେତୁ ମାନବ-ବସତି-ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଖୁବ୍ ଊଣା ।

ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଖରା, ବର୍ଷା ଶୀତ ସବୁ ପ୍ରବଳ । ଶୀତକାଳରେ ଯେଉଁପରି ଶୀତଳ ଥାଏ, ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସେହିପରି ଉଷ୍ଣ ଥାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ଭୂମିରୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଉତ୍ତାପ ବାହାରେ । ତାହା ବେଳେ ବେଳେ ଅସହ୍ୟ ବୋଧହୁଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଳାହାଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟରେ କାଶୀପୁର, ମହୁଲପାଟଣା, ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼, କର୍ଲାପାଟ ଓ ରାମପୁର ମଦନପୁର ନାମରେ ୫ ଗୋଟି ଜମିଦାରୀ ଅଛି । ତାହା ଜଣେ ଜଣେ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତପାଳିତ ହୁଏ । ତାହା ଛଡ଼ା ଦୁଇଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜମିଦାରୀ ଅଛି । ସେଥିରେ ଜଣେ ଜଣେ ଜମିଦାର ଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଥୁଆମୂଳ ରାମପୁର ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା; ମାତ୍ର ରାଜବଂଶ ଲୋପ ପାଇବାରୁ ତାହା ଷ୍ଟେଟ୍‌ଭୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଥୁଆମୂଳ ରାମପୁରର ବିଧବା ରାଣୀ ଭବାନୀପାଟଣାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନଅରରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । କାଶୀପୁର କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡସ୍ ଅଧୀନ ଅଛି । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପାଞ୍ଚରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଙ୍ଗଳା ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଅଛି । କଳାହାଣ୍ଡି ଦୁଇ ତହସିଲରେ ବିଭକ୍ତ—ଭବାନୀପାଟଣା ଓ ଥୁଆମୂଳରାମପୁର । ସମସ୍ତ ଖାଲସାରାଜ୍ୟ ୪୪ ପରଗଣାରେ ବିଭକ୍ତ ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଜମିଦାରୀର ପରିମାଣ ଓ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନରେ ଲିଖିତ ହେଲା ।

କାଶୀପୁର—୪୩୬	ବର୍ଗମାଇଲ	—	ଲୋକସଂଖ୍ୟା	୩୯୪୧୬
ମହୁଲପାଟଣା—୩୪୮	,,	—	,,	୩୦୭୩୮
ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼—୬୫୬	,,	—	,,	୧୧୫୮୦
କର୍ଲାପାଟ—୬୪୮	,,	—	,,	୯୭୬୮
ରାମପୁର ମଦନପୁର ୪୬୪	,,	—	,,	୬୯୬୦୦

କଳାହାଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ, ଗୋଟିଏ ମିଡ଼ଲ ଭର୍ଣ୍ଣାକୁଲର ଟ୍ରେନିଂସ୍କୁଲ, ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଗୋଟିଏ ମାଇନର ସ୍କୁଲ, ଗୋଟିଏ ଭର୍ଣ୍ଣାକୁଲର ସ୍କୁଲ, ଗୋଟିଏ ନୀଚ ଜାତିର ସ୍କୁଲ, ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୀ ସ୍କୁଲ, ତିନିଗୋଟି ବାଳିକା ସ୍କୁଲ ଓ ୭୯ ଗୋଟି ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ଅଛି । ମୂଳତଃ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ।

କଳାହାଣ୍ଡିର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ଜୁନାଗଡ଼ ଭବାନୀପାଟଣାଠାରୁ ୧୭ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ନିକଟରେ ହାତୀନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ସେଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତି ଓ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଇଷ୍ଟଦେବୀ ଲଙ୍କେଶ୍ୱରୀ ଓ ଇଷ୍ଟଦେବ ଗୋପୀନାଥଙ୍କର ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଦଶହରା ସମୟରେ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଲଙ୍କେଶ୍ୱରୀଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ । ବାଘଳା, କନକ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଦେଉଳ ଓ କେତେ ରାଜକୀୟ ଅଫିସ ସେଠାରେ ଅଛି । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ସୁବିଧା ସକାଶେ ଭବାନୀପାଟଣାଠାରୁ ଜୁନାଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟେଲିଫୋନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି ।

କଳାହାଣ୍ଡିର ପ୍ରଧାନ ଫସଲ ଧାନ । ମୁଗ, ବିରି, ହରଡ଼, କୋଳଥ, ଖେସାରି, ସୋରିଷ, କଳା, ମାଣ୍ଡିଆ, ସୁଆଁ, ରାଶି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବିଧା ସକାଶେ ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ହାଟ ଅଛି । କନ୍ଧମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ବନ୍ୟଜ ପଦାର୍ଥ ହାଟରେ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଏହି କନ୍ଧମାନେ ହିଁ କଳାହାଣ୍ଡିର ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଜାତି । ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ କହନ୍ତି । ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ରେ କନ୍ଧମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତ ଗାଉଥିବାର ଶୁଣିଥିଲି । ସେମାନେ ଗ୍ରାମୋଫୋନରୁ ଶୁଣି 'ବତଳକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ' ଗୀତ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଗାଉଥିଲେ । ସ୍ୱରର ଅବିକଳ ଅନୁକରଣ ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସାର୍ହ । ସଉରମାନେ ବି ଓଡ଼ିଆ କହନ୍ତି । ମହାର, ଡୋମ, ଭୁଞ୍ଜିଆ, କୋଷ୍ଟା ଜାତିମାନେ ଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି; ବୁଣା କହଳ ଓ ପରିଷ୍କାର । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅରଟକୁ ରାହାଣ୍ଡି କହନ୍ତି । ଅରଟର ପ୍ରଚଳନ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଅବଧି ଅକ୍ଷତ ଅଛି । ଲୁଟି ଖାଇବା, ଲାଠି ଟେକିବା ଏ ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କର ସହଜାତ ସଂସ୍କାର । ସେହି ହେତୁରୁ ସେମାନେ ସୁଖୀ, ସୁସ୍ଥ ଓ ସବଳ ।

ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଓ ଅମ୍ବ ମିଳେ । କାଶୀପୁରରେ ଚିନାମଣି ନାମକ ପ୍ରସ୍ତର-ନିର୍ମିତ ସୁନ୍ଦର ବାସନ ମିଳେ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦହି ଓ ଘିଅ ସକାଶେ ମଧ୍ୟ କାଶୀପୁର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଲାଞ୍ଜି ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସୁର୍ମାର ଖଣି ଅଛି । ସେଠାକାର ସୁର୍ମା ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲି ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଅଛି । ମହୁଲ ପାଟଣାରେ ଲାଖ ଓ ତସର ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାମପୁର ମଦନପୁରରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଝୁଣ ଖଇର ଓ କଣ୍ଡକାଠ ମିଳେ ।

କର୍ଲାପାଟରେ ଲୌହଉତ୍ପାଦକ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳେ । ଥୁଆମୂଳ ରାମପୁରରେ ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ ଅଛି । ସେଠାରେ ଫୁଲଝଣ୍ଡ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ମିଳେ । ଧର୍ମଗଡ଼ରେ ଶ୍ରୀମଖୋଳ ନାମରେ ସୁଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଗୁମ୍ଫା ବିଦ୍ୟମାନ । ସେଠାରେ ସାପ୍ତାହିକ ମେଳା ବସେ । ଗୋଲମୁଣ୍ଡାରେ ଶ୍ଳେଟ୍ ପଥରର ଖଣି ଅଛି । କଣ୍ଟାପଡ଼ାରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ସୁର୍ମା ରପ୍ତାନୀ ହେଉଅଛି । ରାଜ୍ୟର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୃହତ୍ ଗଭୀର ଜଳାଧାର ଅଛି ।

ଭବାନୀପାଟଣା, କର୍ଲାପାଟ, କାଶୀପୁର, ଜୁନାଗଡ଼, ରାମପୁର ମଦନପୁର, ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼, ଜୟପାଟଣା, କୋକସରାରେ ଦାତବ୍ୟ ଔଷଧାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବତ୍ର ଚିକିତ୍ସାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଅଛି ।

ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପର୍ବତ ଅଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ନିୟାମଗିରି, ଗଣେଶ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, କୁମ୍ଭକୋଟ, ଧନୁଡଙ୍ଗା, ଚୂଡ଼ା, ଘଣା, ଅମ୍ବପାଣି, ବଜ୍ରଗଡ଼ ପ୍ରଧାନ । ନିୟାମଗିରି ନବୋତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପର୍ବତ । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରିଠାରୁ ଅଧିକ । ଚୂଡ଼ାପର୍ବତରେ ଅନେକ ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁମ୍ଫା ଅଛି । ତାହା ପୂର୍ବେ ଯୋଗୀ ଋଷିମାନଙ୍କର ଆବାସ ଥିବା ସମ୍ଭବ ।

କଳାହାଣ୍ଡିର ବନ୍ୟଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଲାଖ, ଚାରେଞ୍ଜି, ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଅଁଳା (ଅଳୁ), ଧୂପ, ମଧୁ, ମହମ, କୋଷା, ମହୁଲ, ଶୋଲ, ସୁନାରି ଛାଲ ପ୍ରଧାନ । ଏହା ଛଡ଼ା ନାନାଜାତୀୟ ଔଷଧ ଓ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାଠ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳେ । ସ୍ଥୂଳତଃ କଳାହାଣ୍ଡି ବନ୍ୟ-ସମ୍ପଦରେ କୁବେର । ସମୟ ସମୟରେ ଜଙ୍ଗଲରେ ହାତୀପଲ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । କଳାହାଣ୍ଡିର ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ର ବଡ଼ ଭୀଷଣାକାର । ମହାରାଜା ଶିକାରରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ । ତାଙ୍କର ଅବ୍ୟର୍ଥ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ ଅନେକ ବ୍ୟାଘ୍ରବଧୂଙ୍କୁ ବୈଧବ୍ୟ-ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ବନ, ପର୍ବତରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମହାଶିରର ଅଭାବ ନାହିଁ । ମୃଗ, ମୟୂର, ବରାହ ପ୍ରଭୃତି ବନ-ସରୋବରରେ ପାଳିତ ମତ୍ସ୍ୟ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସର୍ପ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ସମୁଦ୍ର ପରି ବିସ୍ତୃତ, ବିଶାଳ । ତାହାର କଳନା ଅସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ।

କଳାହାଣ୍ଡିରେ ଅନେକ ନଦନଦୀ ପ୍ରବାହିତ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ତେଲ ନଦୀ, ହାତୀ ନଦୀ, ସଗଡ଼ା, ଉତେଇ, ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ, ରେତ, କମଲା, ଗାଉଧାର, ମୁଣ୍ଡର ଓ ବଂଶଧାରା ପ୍ରଧାନ । ତେଲନଦୀ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ଏହା ମହାନଦୀରେ ମିଶିଅଛି । ରାଜ୍ୟର ସକଳ ଅଂଶରେ ଶିରାପ୍ରଶିରା ପରି ପ୍ରାୟ ଏକଶହ ସାନ ବଡ଼ ନଦନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଏହି ହେତୁରୁ ରାଜ୍ୟ ବିଶେଷ ଉର୍ବର । ରାଜ୍ୟର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ର ଅଛି ।

ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଥୁଆମୂଳ ରାମପୁରରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇ କଳାହାଣ୍ଡି, ବସ୍ତର ଓ ଜୟପୁର ଦେଇ ଗୋଦାବରୀରେ ମିଶିଅଛି । କମଲା ଓ ଗାଉଧାର ନଦୀ ମହୁଲପାଟଣାରୁ ବାହାରିଅଛି । ବଂଶଧାରା ନିୟାମଗିରିରୁ ବାହାରି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଦେଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଅଛି ।

ଲୌହ, ଅଭ୍ର, ଶ୍ଳେଟ, ଫୁଲଝଣ୍ଡ, ସୁର୍ମା, ଚମଡ଼ା, ଶିଙ୍ଗ, ମହୁ, ମହମ, କପା, ଝୋଟ, ତୈଳ ଓ ତୈଳବୀଜ, ଗହମ, ଚଣା, ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ଖଇର, ଲାଖ, ଟସର, କଣ୍ଡକାଠ, ଅଳୁମୂଳ, ସୁନାରି ଛାଲ, ଗୁଆ ଘିଅ ପ୍ରଭୃତି ଏ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ରପ୍ତାନୀ ହୁଏ । ମସଲା, ବଲ୍ଲିଅଳୁ, ଲୁଣ, ଲୁଗା ଓ ଛତା ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପଦାର୍ଥ ବିଦେଶରୁ ଏଠାକୁ ଆସେ ।

ସଡ଼କ ମଧ୍ୟରେ ଶିଙ୍ଗରକୁପା, ସମ୍ବଲପୁର, ରାୟପୁର, ଜୁନାଗଡ଼, ପାର୍ବତୀପୁର ଓ ଧର୍ମଗଡ଼ ସଡ଼କ ସର୍ବପ୍ରଧାନ । ରାୟପୁର ଏଠାରୁ ୧୭୦ ମାଇଲ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ୧୪୦ ମାଇଲ ।

ପାଣ, ଘାସୀ, କନ୍ଧ, ଗଣ୍ଡ, ସଉରା, ବଞ୍ଜଲ–ଏ ରାଜ୍ୟର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ, ତେଲି, ସୁନାରି, ବଢ଼େଇ, କମାର, ଗଉଡ଼, ଠଠାରି, କୋଷ୍ଟା, ପାଇକ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିବାସୀ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚଜାତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ । ଏଠାର ସାଧାରଣ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ । ନବାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣ ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁପର୍ବ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୁଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି କୁଳୀନ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ ପାଳିତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଜାତିରେ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ନର୍ଲା ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଶିବମନ୍ଦିର ଅଛି । ପଥର ଉପରେ ପଥର ରଖିଯାଇ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ଶିଳ୍ପୀର କଳ୍ପନାରେ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଛି । ସେ ବୋଧହୁଏ ମନ୍ଦିରାକୃତିରେ ଶିବଙ୍କର ମୂଳବାସସ୍ଥଳ କୃତ୍ରିମ କୈଳାସ ପର୍ବତ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛି । ତେଲନଦୀ ଓ ଉତେଇ ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥାନରେ ବେଲଖଣ୍ଡୀ ଗ୍ରାମରେ ମହାଦେବ ଓ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଶିବରାତ୍ରି ସମୟରେ ସେଠାରେ ପାଞ୍ଚଦିନଯାଏଁ ମେଳା ବସେ । ସମ୍ବଲପୁର, ସୋନପୁର ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରୁ ବେପାରବେପାରୀମାନେ ମେଳାକୁ ଆସନ୍ତି । ନାନା ପ୍ରକାର ଲୌହଜାତ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମେଳାକୁ ଆସେ ।

ଭବାନୀପୁର ବଙ୍ଗଳାର ପଛପାଖ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଲେ ଡାବଣୀପର୍ବତ ଓ ପର୍ବତସ୍ଥ ଡାବଣୀ ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସେଠାରୁ ଦେଖାଯାଏ । ଡାବଣୀ ପର୍ବତ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ଦୃଶ୍ୟ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିଅଛି । ଦେଉଳ ଭିତରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବାହାରିଆସିଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର । ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ମୋ ନେତ୍ରରେ ଲାଗିରହିଅଛି । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ବୈଚିତ୍ର୍ୟ, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ନିତ୍ୟ ନୂତନତ୍ୱ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲା ପରି ଦିଶେ । ସେ ମହାଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରେମ, ଭକ୍ତି, ସ୍ୱର ଓ ଉଲ୍ଲାସର ଅମୃତ-ଉତ୍ସ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ସେ ଚିତ୍ରର ଅଙ୍କନ ଭାଷାଶକ୍ତିର ଅତୀତ ।

କଳାହାଣ୍ଡି ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ସମୃଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ । ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସେହି ବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ଅପୁତ୍ରକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ରାଜା ସେହିରୂପ ଗୁଣବତୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଜଣେ ନାଗବଂଶୀୟ ସୁପରିଚିତ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ସହ ବିବାହ-ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ସେହି ନବ ଜାମାତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ରାଜ୍ୟଭାର ଅର୍ପଣ କଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ କଳାହାଣ୍ଡିରେ ନାଗବଂଶୀୟ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନବନୃପତି ଜଣେ ସୁଚତୁର, ବିଚକ୍ଷଣ ଓ ରାଜନୀତି-ବିଶାରଦ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ରାଜନ୍ୟ-ବାଞ୍ଛିତ ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ବିଭୂଷିତ ଥିଲେ ।

ସେହି ବଂଶୀୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜଧାନୀର ୧୭ ମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଜୁନାଗଡ଼ରେ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଯୁଗସାଏ ଦେବ ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱନାଥ ଦେବ ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ର ରାଜା ହେଲେ । ଶାକ୍ତଶକ୍ତିର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ବିଶ୍ୱନାଥ ଦେବ ବେଗଗାମୀ ଅଶ୍ୱପୃଷ୍ଠରେ ଆସୀନ ରହି ବନ ମଧ୍ୟରେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ବିନାଶ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ସାହସ ଓ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ପାଇ ବ୍ରିଟିଶ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ରାୟପୁର ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ସାତଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ପୁରସ୍କାର ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ୱଣର ପୁଜା ସ୍ୱଣୀଠାରେହିଁ ମିଳେ । ବୀର ବୀରତ୍ୱରେ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ । ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ମୃଗୟୁବରେଣ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାହେଶ୍ୱରପ୍ରସାଦ ଦେବ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦେବଙ୍କ ସୁଯୋଗ୍ୟ ପୌତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ପିତାମହଙ୍କ ଗୁଣ ପୌତ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଅଛି । ଗୁଣ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ବାସ୍ତବରେ ବଂଶାନୁସାରୀ ହୋଇଥାଏ ।

ଯୁଗସାଏ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଫତେନାରାୟଣ ଦେବ ସିଂହାସନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଜୁନାଗଡ଼ ଭୀଷଣ ମହାମାରୀରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲା । ରୋଗ ଏପରି ପ୍ରବଳ ହେଲା ଯେ, ଜୁନାଗଡ଼ ଏକାବେଳକେ ଲୋକବସତିର ଅନୁପଯୁକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତହୁଁ ରାଜା ଫତେନାରାୟଣ ଦେବ ଜୁନାଗଡ଼ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଭବାନୀପାଟଣାକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇଆଣିଲେ । ଜୁନାଗଡ଼ର ସୌଭାଗ୍ୟରବି ଅସ୍ତମିତ ହୋଇଗଲା । ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ସମସ୍ତେ ଭାଗ୍ୟାଧୀନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେତେବେଳେ ଭବାନୀପାଟଣାର ନାମ ହଣ୍ଡେଶ୍ୱର ଥିଲା । ମହାରାଜା ତୀର୍ଥାଟନରୁ ଫେରିଆସି ନିଜ ରାଜଧାନୀରେ ଭବାନୀଶଙ୍କର ନାମକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପନ କରି ତାଙ୍କରି ନାମାନୁସାରେ ରାଜଧାନୀର ନାମ ଭବାନୀପାଟଣା ରଖିଲେ । ଭବାନୀପାଟଣା ଭାଗ୍ୟର ଏକାଦଶ ବୃହସ୍ପତି ଯୋଗ ଘଟିଲା । ଅରଣ୍ୟ ଶୋଭା-ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସମୃଦ୍ଧିଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ କୈଳାସ-ସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ ହେଲା ; ଅନ୍ଧକାରରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିମଳ ଜ୍ୟୋତି ହସିଉଠିଲା । ଗୁଣ ଓ କର୍ମ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଚ୍ଚର କରେ ଏବଂ ଉଚ୍ଚରକୁ ବନ୍ଦନୀୟ କରେ । ସେଥିପାଇଁ କହନ୍ତି—"ଭାଗ୍ୟଂ ଫଳତି ସର୍ବତ୍ର, କପାଳଃ କପାଳଃ କପାଳୋହି ମୂଳଃ ।" ଭାଗ୍ୟର ଅର୍ଥ କର୍ମ । କର୍ମଦ୍ୱାରା ଭାଗ୍ୟ ଗଠିତ ହୁଏ, ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି—ଭାଗ୍ୟ କର୍ମର ଜନକ । ଏ ରହସ୍ୟ ଆଜି ଓ ଯୁଗର ରହସ୍ୟ ପରି ଅମୀମାଂସ୍ୟ ଦୁରୂହ ବିଷମ ସମସ୍ୟାମୟ ।

ଫତେନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଉଦିତପ୍ରତାପ ଦେବ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୁରମ୍ୟ ପଥ ନିର୍ମାଣ ଓ ଦେବାଳୟ, ବିଦ୍ୟାଳୟ, ପାନ୍ଥଶାଳା, ଶିଳ୍ପବାଣିଜ୍ୟାଗାର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାପନ କରି ନିଜକୁ ଅମର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ସେ ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମଧ୍ୟ କରିଯାଇଥିଲେ । ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଅମଳର ଦିଲ୍ଲୀ ଦରବାର ସମୟରେ ମହାରାଜା ଉଦିତପ୍ରତାପ ଦେବ ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୌରବ ବର୍ଦ୍ଧନ ନିମନ୍ତେ ରଥ,ଗଜ,ଅଶ୍ୱ, ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ସହ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇ ମହା ଦରବାରରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜଭକ୍ତିର ପରାକାଷ୍ଠା ଦୃଷ୍ଟିରେ ନଅଗୋଟି ତୋପଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସମ୍ବଲପୁରର ମହାରାଜକନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ଆଶାକୁମାରୀ ଦେବୀଙ୍କର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଶିଶୁପୁତ୍ର ରଘୁକେଶରୀ ଦେବ ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ମହାରାଣୀ ଆଶାକୁମାରୀ ଦେବୀ ବୈଧବ୍ୟବ୍ରତଧାରଣ କରି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଯେପରି ବୁଦ୍ଧିମତୀ, ସେହିପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳା । ସେହି ସମୟରେ ରାଜ୍ୟରେ ଭୀଷଣ କନ୍ଧବିଦ୍ରୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କନ୍ଧମାନେ ମେଳ ବାନ୍ଧି ନାନା ଉପଦ୍ରବ ସୃଷ୍ଟିକଲେ । ବିଦ୍ରୋହବହ୍ନି ପ୍ରଖରଭାବରେ ଜଳିଉଠିଲା; ମାତ୍ର ମହାରାଣୀ ଆଶା-କୁମାରୀ ସେଥିପାଇଁ ଭୀତ ବା ଚକିତ ନ ହୋଇ ବଂଶ ଓ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖି ଅସୀମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ଉପସ୍ଥିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ବୀରବାଳାମାନେ ବିପଦକୁ ଭୟ ନ କରି ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି । କେଶରୀ ବିପଦରେ ଅଧୀର ନହୋଇ ବିପଦ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧକରେ । ମହାରାଣୀ ବିଦ୍ରୋହ-ଦମନ ନିମନ୍ତେ ରକ୍ଷିତ ସୈନିକ ଦଳ ସହ ସେନାପତିଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଲେ । ଫେରୁଦଳର ଉପଦ୍ରବକୁ ବାଘୁଣୀ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ, କଠୋରର ଅଗ୍ନିବର୍ଷୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି ଘଉଡ଼ାଇଦିଏ । ତେଣିକିରେ ଫେରୁପଲ କିଏ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଯାଇ ଲୁଚିରହନ୍ତି । ରାଜସେନା ମହାବିକ୍ରମରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଧାବିତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଦୟାମୟୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମହାରାଣୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ଏକଦଳ ପଦାତିକ ସୈନିକ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ମହାରାଣୀଙ୍କ ରାଜ୍ୟପାଳନ-ଦକ୍ଷତା ଓ ରାଜଭକ୍ତିରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆଗରୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ସୁଶିକ୍ଷିତ ସରକାରୀ ସୈନିକ ଯାଇ ରାଜସୈନିକ ସହ ମିଳିତ ହେଲେ । ଅନଳ ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୁର୍ବାର, ଘୂର୍ଣ୍ଣୀରେ ସୃଷ୍ଟିଧ୍ୱଂସଦକ୍ଷ ମହାବଳୀ ପ୍ରଭଞ୍ଜନର ସହାୟତା ପାଇଲେ ତାହାର ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ ବେଗ କିଏ ସମ୍ଭାଳିପାରିବ ? ସାହସ ଆଗରେ ଭୀରୁତା ବା କେତେକ୍ଷଣ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିପାରେ ? ମିଳିତ ସୈନିକଦଳଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତାପ ଓ ଭୀଷଣ ଆକ୍ରମଣ ସହି ନ ପାରି ମେଳିଆ କନ୍ଧମାନେ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ହୋଇ ପଳାଇଯାଇ ଦୁର୍ଗମ କାନ୍ତାର ଓ ଗିରିଗହ୍ୱରରେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ଲୁଚିରହିଲେ । ନୀତି ଆଗରେ ଅଧର୍ମ ତିଷ୍ଠିପାରେ ନାହିଁ ! କେଡ଼େ ଭୀଷଣ କନ୍ଧବିଦ୍ରୋହ ଅଚିରେ ଦମିତ ହୋଇଗଲା । ରାଜ୍ୟରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଶାସନଶକ୍ତିରୂପିଣୀ ମହାରାଣୀ ଆଶାକୁମାରୀ ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତା ହେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଥାଟରାଜା ବୈଦ୍ୟନାଥ ସିଂହ ଓ ସେନାପତି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସିଂହ ଅସୀମ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ରଣକୌଶଳରେ ବ୍ରିଟିଶବାହିନୀ ମଧ୍ୟ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆର ବାହୁବଳକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ରଘୁକେଶରୀ ଦେବ ଜବଲପୁରସ୍ଥ ରାଜକୁମାର କଲେଜକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ । ଯଥାସମୟରେ କଲେଜରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସେ ରାୟପୁରର ଜଜ୍ ଓ କଲେକ୍ଟରୀ କଚେରୀରେ ରାଜନୀତି ଓ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ପ୍ରବୀଣତା ଲାଭକଲେ; ମାତ୍ର ଅତି ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଶିକ୍ଷାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଲୋକାନ୍ତର ଘଟିଲା । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜମୋହନଦେବ ଦେଡ଼ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଶିଶୁ । ଏହି ଶିଶୁ ମହାରାଜକୁମାର ମାତୃ ଅଙ୍କରୁ ଯାଇ ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲେ । କଳାହାଣ୍ଡିରାଜ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନାନ୍ତର ଉପମା ଧାରଣ କଲା । ଏକ ଅଡ଼େ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଲେ, ଅନ୍ୟ ଅଡ଼େ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶଧର ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳା ଘେନି ଉଦିତ ହୋଇ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବିକିରଣ କରି ସୃଷ୍ଟି ଆଲୋକିତ କରେ । ଅନ୍ଧକାର ନଗରୀ ମଧ୍ୟରେ ପଶିବାକୁ ଅବସର ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ଯାଇ ଶତ୍ରୁ-ହୃଦୟରେ ଓ ଗିରିଗୁହାରେ ଲୁଚିରହିଲା । ଶିଶୁମହାରାଜା ଧର୍ମପ୍ରାଣ ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀଦେବୀଙ୍କ ପବିତ୍ର କୋଳରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଓ ସୁଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମହାରାଜା ବ୍ରଜମୋହନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ତାଙ୍କର ବିଦୁଷୀ ଜନନୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ମହାଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଅସାଧାରଣ ମେଧାଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବରେ ଜାତୀୟ ଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନୋନ୍ନତି ଲାଭକଲେ । ଅନନ୍ତର ରାୟପୁର ରାଜକୁମାର କଲେଜକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ମହାରାଜା କଲେଜ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ କରି ସୁଯୋଗ୍ୟ ଦେଓ୍ୱାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯୁଗଳକିଶୋର ତ୍ରିପାଠୀ ଏମ୍. ଏ.ଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ-ପ୍ରଣାଳୀ ଶିକ୍ଷାପୂର୍ବକ ୧୯୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୫ ତାରିଖରେ ଫିଉଡ଼େଟରୀ ଚିଫ୍ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରାଜ୍ୟଭାର ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ମହାରାଜା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜମୋହନ ଦେବ ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ରାଜପୁରୁଷ । ସେ ରାଜ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ରାଜ୍ୟର ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ଅବହିତ ହେଲେ । କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ନୂତନ ନୂତନ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବିତ ହେଲା, ବଣ ଜଙ୍ଗଲ କଟାହୋଇ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସଡ଼କମାନ ବନ୍ଧାହୋଇ ଯାତାୟାତର ସୁବିଧା କରିଦିଆଗଲା । ତଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହେଲା । ରାଜ୍ୟର ଶସ୍ୟାଦି ବାହାରକୁ ନ ଯିବାରୁ ତାହା ଶସ୍ତାରେ ସମସ୍ତେ ପାଇଲେ । ତଦ୍ୱାରା କୃଷକକୁଳର କିଛି କ୍ଷତି ହେଲା ନାହିଁ । କଳାହାଣ୍ଡିରେ ଧାନ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଫଳେ, ପୁଣି ଭୂମିର ରାଜସ୍ୱ ଖୁବ୍ ଊଣା । ସେମାନେ ଶସ୍ତାରେ ଯେପରି ଶସ୍ୟ ବିକ୍ରୟ କଲେ, ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଶସ୍ତାରେ କିଣିବାକୁ ପାଇଲେ । ସୁତରାଂ ଶସ୍ୟର ମୂଲ୍ୟହ୍ରାସ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧିଲା ନାହିଁ, ବରଂ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ହେଲା । ମହାରାଜାଙ୍କର ଏ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି ବାସ୍ତବରେ ମହାରାଜୋଚିତ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । କଳାହାଣ୍ଡିରେ ପୂର୍ବେ ଡକାଏତର ଭୟ ପ୍ରବଳ ଥିଲା; ମାତ୍ର ବଣ କଟାହୋଇ ନାନା ସ୍ଥାନକୁ ବାଟ ଫିଟିଯିବାରୁ ଏବଂ ପୋଲିସ ଥାନା ବଢ଼ିଯିବାରୁ ପୁଣି ବଡ଼ ବଡ଼ ଚତୁର, କର୍ମଠ ବ୍ୟକ୍ତି ପୋଲିସ ବିଭାଗରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ରହିବାରୁ ଡକାଏତି ଉପଦ୍ରବ ଦମିତ ହୋଇଅଛି; ପ୍ରଜାକୁଳ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ କାଳଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ କ୍ଷିପ୍ରଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ଅର୍ଥାଗମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନାବିଧ ସୁପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବିତ ହୋଇଅଛି । ଏହିପରି ସବୁ ଦିଗରୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଲୋଚନା କଲେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ଯେ, ମହାରାଜା ବ୍ରଜମୋହନ କଳାହାଣ୍ଡିକୁ ରାମ-ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଭବାନୀପାଟଣାର ଗୃହଉଦ୍ୟାନରେ କେତେଗୋଟି ବୃହତ ଖମାର ଅଛି । ସେଥିରେ ସକଳ ପ୍ରକାର ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ଫସଲ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଅଧିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ହୁଏ । ଖମାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବହୁଲୋକ ପୋଷିତ ହୁଅନ୍ତି । କଳାହାଣ୍ଡି ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ମୁଁ ଦେଖିଅଛି—ପ୍ରତ୍ୟହ ଖରାବେଳେ ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମୋଟରରେ ବସି ଖମାର ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କର୍ମନିରତ ଦେଖିଅଛି । ଆଳସ୍ୟ ବା ବିଶ୍ରାମ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ । କର୍ମହିଁ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ରାମ— କର୍ମହିଁ ବିଳାସ ବ୍ୟସନ । କର୍ମକୁ ସେ କ୍ରୀଡ଼ାକୌତୁକ ପରି ମଣନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତି ବିଭାଗରେ ବହୁଳ ସୁଦକ୍ଷ କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ସ୍ୱୟଂ ପରିଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଏ ବିଳାସବ୍ୟସନ ଯୁଗରେ ଏଭଳି ଜଣେ କର୍ମନିଷ୍ଠ ଭୂପତି ବାସ୍ତବରେ ବିରଳ । ଏହା ଅତିରଞ୍ଜିତ ଉକ୍ତି ନୁହେ । ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ । ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅସାଧାରଣ । ଗୁଣର ଆଦର ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ସୁଲଭ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଓ ଦାନରେ କେତେକ ସତ୍‌ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ-ଭଣ୍ଡାରକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ ଓ ସମୃଦ୍ଧ କରିଅଛି । ସୁକୃତ କବି, ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କୁ ସେ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କ ବିବିଧ ସଦ୍‌ଗୁଣରେ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଓ. ବି. ଇ. ଓ ପରେ ମହାରାଜା ଗୌରବ ଉପାଧିରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଅଛନ୍ତି । ଉପାଧିଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟ ମହାରାଜାଙ୍କ ପବିତ୍ର ସ୍ପର୍ଶରେ ଗୌରବିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କଳାହାଣ୍ଡି ତାଙ୍କୁ ସୌଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତାରୂପେ ପାଇ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ଓ କୃତାର୍ଥ ମଣିଅଛି । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶଂସିତ ମହୋଦୟ ଚିର-ମୁକ୍ତହସ୍ତ । ଭବାନୀପାଟଣାର ଦେଉଳ-ବହୁଳତା ଓ ଦେବସେବାର ବିପୁଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେଥିର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛି । ପ୍ରଜା-ସାଧାରଣ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସାରେ ଶତମୁଖ । ଭଦ୍ରଶ୍ରେଣୀ ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯାହାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ରଟନା କରନ୍ତି, ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଶଂସାର ପାତ୍ର । ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଖୋଜନ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବଳେ ବଳେ ଆସି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଶରଣ ପଶେ । ରାଜମୁକୁଟ ତାଙ୍କର ଭୂଷଣ ନୁହେ; ସେ ରାଜମୁକୁଟର ମହାର୍ହ ଭୂଷଣ । ନୃପତି ପାଣରେ ଦେବାବତରଣ ତାଙ୍କଠାରେ ସମ୍ଭବ ଓ ସତ୍ୟ । ମହାରାଜାଙ୍କର ଦେବସୁଲଭ ସୁଗୁଣ-କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ହେବ, ସୁତରାଂ ତାହା ଯଥାସମ୍ଭବ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ସହ ଥରେମାତ୍ର ସାକ୍ଷାତର ସୁବିଧା ପାଇଥିବେ, ସେହିମାନେହିଁ ଏ ଉକ୍ତିର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ।

ଭବାନୀପାଟଣାରେ ଆଠଦିନ କଟିଗଲା । ତେତେ-ବେଳକୁ ସେଠାରେ ଭୀଷଣ ଶୀତ । ମୁଁ ଆସିବା ସମୟରେ ଉତ୍କଳରେ ଆଦୌ ଶୀତ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା, ଏଠାକୁ ଆସି ଶୀତ ଅନୁଭବ କଲି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଶୀତର ପ୍ରବଳତା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଡିସେମ୍ବର ପହିଲା ଦିନ ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଲି । ରାତି ଗୋଟାକବେଳେ କେସିଙ୍ଗା ଷ୍ଟେସନରେ ବିଜୟ-ନଗରଗାମୀ ରେଲ ଧରିବାକୁ ହେବ । ରାତି ୧୧ଟା ସମୟରେ ଡ୍ରାଇଭର ମୋଟର ଘେନି ଆସିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଥିରେ ବସି କେସିଙ୍ଗା ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲୁଁ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଡ୍ରାଇଭର ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲା । ମୁଁ ପଚାରିଲି—ତୁମ୍ଭେ ତ ଓଡ଼ିଆ, ତେଲୁଗୁ ଗୀତ କେଉଁଠୁ ଶିଖିଲ ? ସେ କହିଲା—ନା ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ତେଲଙ୍ଗା । ଏହି ଡ୍ରାଇଭର ମୋତେ କେତେ ଥର ନେଇ କେତେ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଅଛି । କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ସେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲି । ତାହାର ଉତ୍ତର ଶୁଣି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ତେଲଙ୍ଗା ମୁହଁରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉଚ୍ଚାରଣ ମୁଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିଅଛି । କଥାବାର୍ତ୍ତା, ବ୍ୟବହାର ଓ ଶିଷ୍ଟା-

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱରରୁ ବୋଧହେଲା, ଲେଡିଟିର ଖୁବ୍ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ଅଛି । ସେ ଠିକ୍ ଓଡ଼ିଆ ପରି ଦିଶେ । ତାହାର ପୋଷାକ ପରିଛଦ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ପରି । ଲେଡିଟି ସବୁ ବିଷୟରେ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ କରି ନେଇଛି । ତାହାର ଏଭଳି ଏକାନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ-ପ୍ରୀତି ଦେଖି ମନରେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ ହେଲା ।

ଠିକ୍ ରାତ୍ରି ୧୨ଟାବେଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଉଗାଁ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲୁଁ । ଗୋଟାଏବେଳେ ଗାଡ଼ି ଆସିବ, ସୁତରାଂ ସେଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ରେଲ ଷ୍ଟେସନମାନଙ୍କରେ ବିଶ୍ରାମାଗାର ନାହିଁ । ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ରେଲରାସ୍ତା ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଷ୍ଟେସନର ସମସ୍ତ ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ଡ୍ରାଇଭରକୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ କହିବାରୁ ସେ କହିଲା—ମହାରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅଛି—ଆପଣଙ୍କୁ ଗାଡ଼ିରେ ବସାଇଦେଇ ମୁଁ ଯିବି । ମହାରାଜାଙ୍କର ଏଭଳି ଅନୁଗ୍ରହ ଶୁଣି ମୁଁ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣିଲି । ବିଧାତା ଯାହାକୁ ଯେତେ ବଡ଼ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ସେତେ ସରସ କରନ୍ତି । ଗୋଟାଏବେଳେ ଗାଡ଼ି ଆସିଲା । ଡ୍ରାଇଭର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଗାଡ଼ିରେ ବସାଇଦେଇ ବିଦାୟ ନେଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଋଷି-ରାଜ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାଜପୂଜା

ସାହିତ୍ୟ-ପଣ୍ଡିତ, ରାଜନୀତି-ଧୁରନ୍ଧର, ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ, ଲଞ୍ଜିଗଡ଼ାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମାହେଶ୍ୱରୀ-ପ୍ରସାଦ ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କ ... ... ଶ୍ରୀକରକମଳେଷୁ

ପୂଜ୍ୟପାଦ ଶ୍ରୀମନ୍ ନରପତେ,

ଶ୍ରୀଛାମୁ ମୋତେ ଅନୁଜ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ନେହଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି । ମୁଁ ବହୁବାର ସେଥିର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଉପଲବ୍ଧ କରିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କି ଉପାଦାନରେ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବି, ତାହା ଖୋଜି ପାଉ ନ ଥିଲି । ଶେଷରେ ବୁଝିଲି—ଶ୍ରୀଛାମୁ ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରିୟ ଓ ସାହିତ୍ୟ-ରସିକ, ସୁତରାଂ ସାହିତ୍ୟହିଁ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ପୂଜାର ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାଦାନ । ଶ୍ରୀଛାମୁ ଯାହାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ-ସାଧନାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ, ଯାହାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ମୁଦ୍ରଣ ସକାଶେ ଶ୍ରୀଛାମୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରି ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଉତ୍ସାହ ଫଳରେ ଆଜି "ଚିନ୍ତାମଣି-ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ" ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳେବରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି, ମୁଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ-ସାୟଂକାଳର ଲେଖା "ଭକ୍ତିସଜ୍ୟ କାବ୍ୟ"କୁ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ପୂଜାର ଉପଯୁକ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ମଣି ତହିଁରେହିଁ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି । ଶ୍ରୀଛାମୁ ଦୟା କରି ମୋର ଏହି ସାମାନ୍ୟ ପୂଜା ଗ୍ରହଣ କଲେ ମୁଁ ନିଜକୁ ସଫଳାଶ ଜ୍ଞାନ କରିବି ।

ଭଦ୍ରଖ
୨୫ । ୧୧ । ୪୧

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ସ୍ନେହକ୍ରୀତ
ସୋମନାଥ

ଋଷି-ରାଜ୍ୟ

ଦେଖିଲି ମୁଁ ଏ କି ଦୃଶ୍ୟ ଅପରୂପ,
ସ୍ୱପନ କି ଏହା ସତ୍ୟର ସ୍ୱରୂପ !
ବସ୍ତୁତ ଜଗତେ କେବଣ ପ୍ରଦେଶ,
କେଉଁ ଋଷିରାଜ୍ୟେ କଲି ମୁଁ ପ୍ରବେଶ !
ଆକୃତିରେ ସାନ ରାଜ୍ୟ ଲକ୍ଷିଗଡ଼
ମାତ୍ର ଗରିଷ୍ଠରେ ବଡ଼ଠାରୁ ବଡ଼ ।
କୋହିନୁର ମଣି ହେଉପଛେ ସାନ,
ମାତ୍ର କେଉଁଥିରେ କେ ହେବ ତା' ସମାନ ?
ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ବଡ଼ ହେଉ ପଛେ ଅତି,
କଳିକାଏ ତାକୁ ଗୌରବେ ସେବତୀ ।
କୁନିଁ ଖଣ୍ଡେ ଯଥା ରମ୍ୟ ତପୋବନ,
ସୁନ୍ଦର ଯେସନ ପବନ ତେସନ ।
ରାଜ୍ୟଶିରେ ଶୋଭେ ମାତୃର ମହତ୍ତ୍ୱ—
ପରମ୍ଭେ 'ଶ୍ୟାମ-ଗିରି' ତୁଙ୍ଗ ଚୂଡ଼ ।
ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ତାର କି ସୁନ୍ଦର ବେଶେ,
ସ୍ୱର୍ଗ-ସୁଷମାର ମାନଦଣ୍ଡ କି ସେ !
ସମାଧି ଯୋଗରେ ଆଜୀବନ ଋଷି,
ଯାଇଛନ୍ତି କି ଯୋଗୀ ପ୍ରସ୍ତର ପାଲଟି ?
ହେଲେହେଁ ଶ୍ୟାମ ଗିରିକୁଳେ ରାଜା,
ମାତ୍ର ଏ ରାଜ୍ୟର ବରଦାତା ପ୍ରଜା ।
ପଦ ତଳେ ସ୍ଥିତ ପକ୍ୱାଣ କୁଟୀର,
ଋଷ୍ୟାଶ୍ରମ ପ୍ରାୟ ଖଣ୍ଡେ ସୁରୁଚିର ।
ନାହିଁ ବେଶଭୂଷା ନାହିଁ ପରିପାଟୀ,
ଉପାଦାନ ତାର ପଙ୍କ ଘାସମାଟି ।
ନିବସନ୍ତି ତହିଁ ନିଷାଦ ବସନ୍ତ,
ଗିରି ତାଙ୍କ ମାତ ଗିରି ତାଙ୍କ ତାତ ।
ବହନ୍ତି ଶରୀରେ ଅମାନୁଷୀ ବଳ,
ଅନ୍ତର ତାଙ୍କର ମଧୁର ନିର୍ମଳ ।

ଚହିଁ ମୁଖ ମାତ୍ର ପୋଷନ୍ତି ଉଦର,
ନ ପଶନ୍ତି ପାଖ କୁଟ କପଟର ।
ହେଜନ୍ତି ପକ୍ଷକେ ନୀତି ଅଶିକ୍ଷିତ,
ମାତ୍ର ପାଠ୍ୟାଙ୍କ ସ୍ଥଳୁ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ।
ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ ସେ ସଭ୍ୟତାର ଧାର,
ସଭ୍ୟତାକୁ ଦୂରୁ କରନ୍ତି ଜୁହାର ।
ଭିତରେ କୋମଳ ବାହାରେ ପାଷାଣ,
ଭିଲ ଉପାଦାନେ ଗଢ଼ା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ।
ଗିରି ସହବାସେ ବଂଶପରମ୍ପରା,
ଶିଖିଛନ୍ତି ଏହି ଗିରିଗୁଣ ପରା !
ପାଳନ୍ତି ଜୀବନେ ସତ୍ୟ ଉପାସନା,
ଡରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖୁ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରବଞ୍ଚନା ।
ଅଳ୍ପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ଅଧିକେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ,
ସନ୍ତୋଷରେ ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସଦା ତୁଷ୍ଟ ।
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଯେ ସୁଖ ଅଶିକ୍ଷିତ ପ୍ରାଣେ,
ବଞ୍ଚିତ ସେ ସୁଖୁଁ ସୁଶିକ୍ଷିତମାନେ ।
ମହତ୍ତ୍ୱ କି ଏବା ମହାଜନ ଧରେ,
ଥାଏ ବା ମହତ୍ତ୍ୱ ଇତର ପ୍ରାଣରେ ।
ହୀରାଖଣ୍ଡେ ଏବା ସୁଲଭ କି ଜ୍ୟୋତି,
ନୀଚ ଶୁକ୍ତିକା ବା ଗର୍ଭେ ଧରେ ମୋତି ।
ନିହିତ କି ମଧୁ କେବଳ ପ୍ରସୂନେ,
ନ ଥାଏ କି ତାହା ଇକ୍ଷୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୃଣେ ।
ପୁଷ୍ପର କି ଏବା ସମ୍ପଦ-ସୁବାସ,
ଭରେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଦେଖାଦେଉରେ ବାସ ।
ବହନ୍ତି ପଣ୍ଡିତେ ଶିକ୍ଷା-ଅଭିମାନ,
ମାତ୍ର ମୂର୍ଖଠାରୁ ବହୁଗୁଣେ ସାନ ।
କେଉଁ କାଳେ ଶିକ୍ଷା ନ ଲଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା,
ଶିକ୍ଷା-ଅଭିମାନ ନିଷ୍ଫଳ ସର୍ବଥା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଣ୍ଡିତର ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ଯହିଁ ବଣା,
ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ମୂର୍ଖେ ତାହା ଗଣା ।
ମୂର୍ଖ ବୋଲି ଆନେ ପ୍ରକାଶେ ଯେ ଘୃଣା,
ପଣ୍ଡିତ ନୁହେ ସେ ମୂର୍ଖଠାରୁ ଊଣା ।

ମହାଦାନଶୀଳ ତୁହ ରେ କସ୍ୟାମ,
ରତ ଦାନେ ତବା— ଜଣି ଅଶ୍ୱସ୍ଥାମ ।
ତର କର୍ମଯୋଗୀ, ଧର୍ମ ତୋର କର୍ମ,
ପାଳୁଅଛୁ ସଦା ସନାତନ ଧର୍ମ ।
ଧର୍ମ-କଷଟିରେ ଜୀବନ ମହତ୍ତ୍ୱ,
ହୁଏ ପରୀକ୍ଷିତ, ଜାଣୁ ତୁ ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ।
କୋଟିପୋଷୀ ତୁହ ଯଥା ନାରାୟଣ,
କୋଟି କୋଟି ପ୍ରାଣୀ କରୁ ତୁ ପୋଷଣ ।
ଦାନ ତୋର ଧର୍ମ, ଦାନ ତୋର ବ୍ରତ,
ଅଯାଚିତ ଦାନ ଅର୍ପୁ ତୁ ସତତ ।
କଠୋର ତୁ ଯଥା ନାରିକେଳ ଫଳ,
ମାତ୍ର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ସରସ କୋମଳ ।
ବୁଝୁ ତୁ ମହତ୍ତ୍ୱ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନର,
ସେ ଦାନରେ ତୁହ ତୋତେ ପଟାନ୍ତର ।
ଦାନେ ଏକା ଧନ୍ୟ ହୁଏ ସିନା ଧନ,
ଦାନ ପାଇଁ ଜନ ସଞ୍ଚିରଖେ ଘନ ।
ଧନୀ ଅଖ୍ୟାଧାରୀ କୃପଣ ମାନବ,
ବୁଝେ ନାହିଁ ଏହ ସୁଗୀଢ଼ ଦୁର୍ଲଭ ।
ଜଗି ଜଗି ବନେ ଯାଏ ଭରୁଁ ଭୁଲି,
ଧନୀକ ନୁହେ ସେ, ଧନ-ଜଗୁଆଳି ।
କୁବେର ଧନ ଭଣ୍ଡାର ଯାହାର,
ଧନ ନୁହେ ତାହା ଶ୍ମଶାନ ଅଙ୍ଗାର ।
ପୋତି ରଖେ ଧନ ଭୂଗର୍ଭ ଭଣ୍ଡାରେ,
ନ ଲାଗେ ସେ ଧନ ତାହା ଉପକାରେ ।
ଆବର ଧନୀକ ଅଛନ୍ତି ସ୍ୱଭାରେ,
ଉଡ଼ାନ୍ତି ସେ ଧନ ଅପବ୍ୟବହାରେ ।
ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଯାଏ ମଉଜରେ ଉଡ଼ି,
ନ ଦଅନ୍ତି ଦେଶେ କାହାଏ କଉଡ଼ି ।
ପରସ୍ୱ ହରଣେ ଏବଦ୍ୟା ପୂଜାରେ,
କରନ୍ତି ସେ ବ୍ୟୟ ହଜାରେ ହଜାରେ ।

ସ୍ୱଦେଶର ସାଧୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ,
ଟୋପାଏ ହେଲେ ବ ଉପି ଫଟେ ନାହିଁ ।
ଥାଉ ସେ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭୃତ୍ୟଙ୍କର କଥା,
ଗାଇବା ସେ ଗୀତ ବଫଲ ସର୍ବଥା ।
ହେବ ସିନା ତହୁଁ ଶ୍ରୋତାର ଶ୍ରବଣ,
ଅପବାଦ ବକ୍ତା ହୁଣ୍ଡ ଅକାରଣ ।
ବେଦ-ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ତୁ ଯୋଗୀ ସାନୁମାନ
ଶୁଣି ତା ଲକ୍ଷାରେ ହେଲୁ ମ୍ରିୟମାଣ ।
ବଞ୍ଚନ୍ତି ତୋ ଧନେ ଆଶ୍ରିତ ସକଳ,
ତୋର ପରି କିଏ ଆଶ୍ରିତ-ବତ୍ସଳ ?
ଯେ ଦସ୍ୟୁ ଅସ୍ତ୍ର ତୋ ଶିଳା ଦେହେ ଆହା
ରକ୍ତମାଂସ ଦେହେ ନାହିଁ ହାସ୍ୟ ତାହା !
ଯଥା ତୁ ମହତ ତଥା ତୁ ଉଦାର,
ସମାନ ତୋ ନେତେ ପର ଆପଣାର ।

ଅତୁଳିତ ତୋର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ବୈଭବ,
ନିତ୍ୟ ନୂତନତ୍ୱ ତୋଠାରେ ସମ୍ଭବ ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତୋହର ହୁଏ ନାହିଁ ଫିକା,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କାବ୍ୟେ ସେ ଅସୁବୋଧ୍ୟ ଟୀକା ।
ବିଚିତ୍ରତା ଯେଉଁ ଶୋଭାର ଜୀବନ,
ନ ହୁଏ ତା ଦେଖି ନେତ୍ର ଅବସନ୍ନ ।
ତୋ ଶୋଭା-ମଦିରା ପାନେ ହବକୁଳ,
ଭଙ୍ଗିନେ ତୋ ଅଙ୍ଗ ନୁଅନ୍ତି ଅତୁଳ ।
ତୋ ମହିମା ଏତା ବୁଝେ ଅନୁଭବୀ,
ଧରୁ ତୁ ଶିରରେ ନୈଶାକାଶ ଛବି ।
ଲତା ପାଦପରେ ସୃଜିଅଛୁ କୁଞ୍ଜ,
ତାସ ପ୍ରାନ୍ତେ ତହୁଁ ଶୋଭେ ପୁଷ୍ପପୁଞ୍ଜ ।
ବହୁ ଶତଦଳ ତୋ ବକ୍ଷରେ ଉଦେ,
ଅସଂଖ୍ୟ କୁନ୍ତଳା ହସୁଥାନ୍ତି ମୃଦେ ।
ଦାହିଁ ବା ଉଦ୍ଭିଦ ନୟନ ଭ୍ରବଣା,
ଜ୍ୟୋତିର୍ବିହ୍ୱଳ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ଭଣା ।
ଦାବାନଳ ରେଖା ଧୂମକେତୁ ପ୍ରାୟେ,
ନୀଳ ବକ୍ଷେ ତୋର ଜଳେ ଠାଏଁ ଠାଏଁ ।
ଦର୍ଶକ ନୟନେ ହୁରୁ ଯାଏ ଦେଖା,
ନଭସ ଖଣ୍ଡେ କି ଅଙ୍କା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଖା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୂରେ ଚଳଘନ ଧୂମ୍ର ରେଖାବତ,
ଶାରଦ ଆକାଶେ କି ସେ ଛାୟାପଥ ।
ବହୁରୂପୀ ପ୍ରାୟ ତୁଙ୍ଗ ସାନୁମାନ,
କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଧରୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଆନ ଆନ ।
ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁର୍‌ଦ୍ୱା ସ୍ଥୂଳ ଉଚ୍ଚତମ,
ବସନ୍ତ ଶ୍ରୀଷଣ ଜଟିଳର ସମ ।
ପତେ ତୁଏ ଯେଉଁ ପ୍ରବୀଣ ପ୍ଲବଗ,
ଋଷ୍ୟମୂକ ଗିରେ ବସେ କି ସୁଗ୍ରୀବ !
ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶିଖର ତୋର ସାନୁମାନ,
ଦିଶେ ଯଥା ଉଚ୍ଚ ବୀର ହନୁମାନ ।
ଲଙ୍ଘିବାକୁ ସିନ୍ଧୁ ମନାସି ଅନ୍ତରେ,
ହୋଇଛନ୍ତି କି ଛିଡ଼ା ଦକ୍ଷିଣ ମୁଖରେ ।
ନିରେଖି ଏ ଦୃଶ୍ୟ ମନେ ଭାବେ କବି,
ବହୁଛୁ କି ଦେହେ ରାମାୟଣ ଛବି !
ମନେହୁଏ ହେଉ ତୋ ସୁରୁ ସୁଷମା,
ବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ରକୂଟ ଚିତ୍ରର ଉପମା ।
ଶୃଙ୍ଗବେରପୁର ତୋର ଜନ୍ମ ଗ୍ରାମ,
ଦବୁଅଛ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପମାର ସାମ୍ୟ ।
ତବ ଯୋଗୀ ପ୍ରାୟ ତୁଙ୍ଗ ଗିରିବର,
ଚିନ୍ତା-ମହାରାଜ୍ୟେ ଭ୍ରମୁ ନିରନ୍ତର ।
ବ୍ରହ୍ମାମୁଖେ ସଦା ଋତ୍ କି ଭବତା,
ଅଥବା ନିର୍ବାଣ— ମୁକ୍ତିତତ୍ତ୍ୱ ଗୀତା ।
ବୁଝୁ ତୁହି ତୋର ପାର୍ବତୀୟ ଭାଷା,
ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ତାହା ବିଫଳ ପ୍ରତ୍ୟାଶା ।
ହେଉପଛେ ତାହା ମଧୁଶୂନ୍ୟ ପିଠା,
ତୋର ମାତୃଭାଷା ତୋ କାନକୁ ମିଠା ।
ଧନ୍ୟ ଜନ୍ମ ତୋର ମାତୃଭାଷା-ପ୍ରୀତ,
ତବ ପକ୍ଷେ ତାହା ସୁନ୍ଦର ସୁବାସିତ ।
ଗିରିସଖା, କିନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ୱ ଉପେକ୍ଷାର୍ଥୀ,
ଋଷିବାକ୍ୟ ତୋର ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଫୁଟ ବାକ୍ୟ ।
ଋଷିପ୍ରାଣ ତୋର ହେ ମୌନ-ପଣ୍ଡିତ,
ହୋଇଅଛୁ ଦେବ— ଭାବେ ଛନ୍ଦବତ ।

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦୃଶ୍ୟଚୟ,
ଆଣି ଦେଖାଉଛୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅଭିନୟ ।
ବୈକୁଣ୍ଠ-ଭୂଷଣ ଶତଶୃଙ୍ଗ ଗିରି,
ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଛୁ କି ତାହାର ଶିରୀ ।
ବର୍ଷେକା ତଟିନୀ ସ୍ୱଚ୍ଛ ପୂତଜଳା,
ଯଥା ଶତଶୃଙ୍ଗ କଟୀର ମେଖଳା ।
ତୋ କଟୀ ମେଖଳା ତଥା ବଂଶଧାରା,
ଅମନ୍ଦଗାମିନୀ ମହାସିନ୍ଧୁ ଦାରା ।
ଏତଇ କମଳା ବସନ୍ତି ପୁରେ,
ଅନେକ କମଳା ସ୍ୱଳେ ତୋ ବକ୍ଷରେ ।
ତ୍ରିଦିବ ଧାମରେ ଏକ ରମ୍ଭା ସ୍ଥିତ,
ବହୁ ରମ୍ଭା ବୃକ୍ଷେ ତୋ ବକ୍ଷ ମଣ୍ଡିତ ।
ଗୋଟିଏ ବରୁଣ ନବସନ୍ତ ତହିଁ,
କୋଟିଏ ବରୁଣ ଅଛୁ ତୁହି ବହି ।
ଏକ ବହୁନେତ୍ର ଅଧିପ ତହିଁରେ,
ବହୁ ବହୁନେତ୍ର ବହୁ ତୁ ଶିରରେ ।
ରେ ନସ୍ୱାମ ଗିରି— ଗୌରବ-ଅର୍ଯ୍ୟମା ✱
ଏ ଭାବେ ବହୁଛୁ ସ୍ୱର୍ଗର ଉପମା ।

ଇତିହାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ତୁହି ଧରାଧର,
ସମ୍ବଳ-ବଳ ତୁ ଐତିହାସିକର ।
ବହୁ ପୁରଜନ ଘଟଣା ବକ୍ଷରେ
ରଖିଛୁ ତୁ ଲେଖି ଅଦୃଶ୍ୟ ଅକ୍ଷରେ ।
ଉତଟାରେ ତୁହିଁ ଛଣ୍ଡ଼ି ଗିରିସୃଷ୍ଟି,
ବହୁଦୂର ଯାଏଁ ଯାଏ ତୋର ଦୃଷ୍ଟି ।
ଉତ୍କଳର ତୁହି ତୁଙ୍ଗ ଦ୍ରୁମବନ୍ତ,
ସୁଦୂର ଘଟଣା ତୋର ଅବଗତ ।
ଦେଖିଛୁ ଉତ୍କଳ— ଭାଗ୍ୟ ଅଭ୍ୟୁଦୟ,
ଦେଖିଛୁ ତାହାର ଭାଗ୍ୟ-ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ।
ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ,
କାଞ୍ଚୀ ଅଭିମୁଖେ ଚଳାଇଲେ ଠାଟ,
ହଲୀ ଜଗନ୍ନାଥ ହେଲେ ସହୋଦର,
ଜଳେ କାଞ୍ଚୀରାଜ୍ୟେ ବିଷମ ସମର ।

❋ ବରୁଣ ବୃକ୍ଷ । () ଇନ୍ଦ୍ର । ◆ ସମୁଦ୍ର ପକ୍ଷ । ✱ ସୂର୍ଯ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲଗିଲା ଯୁଦ୍ଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀଷଣ,
ତାଙ୍କ ରାଜା ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଘଟିଲା ପତନ ।
ଜୟ-ଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଛତ୍ରପତି,
ବାହୁଡ଼ିଲେ ଦେଶ ସୈନ୍ୟ ସେନାପତି ।
ତାଙ୍କ-ରାଜକନ୍ୟା ଦେଖି ପଦ୍ମାବତୀ,
ସମର୍ପିତ ତାଙ୍କୁ ନ ହେବ ଚେଲଣ୍ଡ * ।
ସମ୍ରାଟ ତାହାଙ୍କୁ ଗହଣରେ ଆଣି,
ସ୍ୱଧାମେ ଆସି କଲେ ପାଟରାଣୀ ।
ଚିରାନ୍ତ୍ର ଗୌରବ ଯୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ,
ଦେଖିଅଛୁ ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଅଭିରାମ ।
ଦେଖିଅଛୁ ଯେତେ ଜୟ ପରାଜୟ,
ମସ୍ତବିକୂଳର କରୁଣ ଅଭିନୟ ।
ହସିଅଛୁ ଯେବେ, ଅଛୁ ତେବେ କାନ୍ଦି,
ସମ୍ଭାଳିଛୁ ଶୋକ, ଧୈର୍ଯ୍ୟେ ଛାତି ବାନ୍ଧି ।
ଅବମିଲ୍ଲ ଦେଶେ ଦୈତ୍ୟ ରକ୍ତବାହୁ,
ଆକାଶେ ଯେସନ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରେ ରାହୁ ।
ଫେରୁଥିବା ବେଳେ ଚିଲ୍‌କା ହ୍ରଦ କୂଳେ,
ପଡ଼ିଲା ଶମନ କବଳ କବଳେ ।
ଆସିଥିଲା ଦମ୍ଭେ ପର ରାଜ୍ୟ ଆଶେ,
ପଡ଼ିଲା ମସ୍ତକ ଆପେ କାଳଗ୍ରାସେ ।
ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କର ଶାପେ,
ନାଶ ଗଲା ଦୁଷ୍ଟ ଅସ୍ତ୍ରକୃତ ପାପେ ।
ଖର୍ଚ୍ଚସୂତ ମଥା ଜଗତେ ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ,
କ୍ଷଣକରେ ଛୁଇଁ କଲା ଅସ୍ତୁ ଷସ୍ତୁ ।
ଅକାରଣ ପରେ ଦଣ୍ଡେ ଯେ ଧ୍ୱଂସ୍ରକ,
ପଡ଼େ ତାହା ଶିରେ ଅକାଳ ବଜ୍ରକ ।
ହେଲି ତା ଦୁର୍ଗତି ହାସ୍ୟ-ସ୍ଫୁରସିକା,
ଯେପନ ହାସ ଛଳେ ହସିଲା ଚିଲିକା ।
ଅଚଳକୁ ଯହିଁ ହସିଲେ ଅଚଳ,
ହସିଲେ ଅବର ଚଳଚଳୁଦକ ।
ହସିଲ ସଗନେ ଭଲେ ମହୋଦଧି,
ହସିଲା ସ୍ୱର୍ଗବା ସହ୍ୱ ବସ୍ତ୍ରାନଦୀ ।

ଆକାଶ ପାତାଳ ହୋଇ ମିଶାମିଶି,
ହସିଲେ ସକଳେ ସପ୍ତ ଦିଗାଲଶି ।
ଦୈତ୍ୟ ଅପମୃତ୍ୟୁ ବାରତା ବହନ,
କହୁଥିବ ଆସି ତୋତେ ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ।
ତୋର ସ୍ନିଗ୍ଧଶାସ୍ତ୍ରୀ ଗାବୁଧରମାନେ,
କହୁଥିବେ ଦେଖି ଆସି ତୋର ସ୍ଥାନେ !
ସେମାନେ ତୋହର ଚର-ବାର୍ତ୍ତାବହ,
ଦୂର ବାର୍ତ୍ତା ଆଣି ଦିଅନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟହ ।
ଉତ୍କଳ-ମାତାର ଶୁଣି ଦୁଃଖ ମୁକ୍ତି,
ଲଭିଥିବୁ ତୁହି ଅପୂର୍ବ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ।

ପ୍ରାଚୀନ ବୈଦ୍ୟ ତୁ ଚିନ୍ତୁ ରୋଗ ବ୍ୟାଧି,
ବହୁ ମହୌଷଧି ରଖିଛୁ ସମାଧି ।
ଅମର ଔଷଧି ଅଛି ତୋ ଭଣ୍ଡାରେ,
ଜମ୍ବୁଦନ୍ତୀ ତାହା ସଦର୍ପେ ପ୍ରଚାରେ ।
ଭକ୍ଷିଲେ ଔଷଧି ତୋ ଭଣ୍ଡାରୁ ଆଣି,
ଉଗ୍ର ସର୍ପବିଷ ହୋଇଯାଏ ପାଣି ।
କି ବର୍ଣ୍ଣିବ ଗିରି ମହତ୍ତ୍ୱ ତୋହର,
ସେ ମହାମହତ୍ତ୍ୱ ଦେବେ ଅଗୋଚର ।
ଉତ୍କଳ-ମାତାର ସୁନ୍ଦର ଲଲାମ,
ବନ-କେଳିକୁଞ୍ଜ ମଞ୍ଜୁଳ ସଞ୍ଚାମ ।
ମିଶିଲୁଣି ଆସି ଏବେ ଏ ଉତ୍କଳେ,
ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ଶୀବ୍ର ତପଫଳେ ।
ଏ ସୌଭାଗ୍ୟ ଯୋଗ ତୋର ମସ୍ତଧର,
ହେଲୁଣି ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଗୋଚର ।
ଦୁଇ ଆଡ଼େ ତୁହି ଥିଲୁ ଗିରିରାଜ,
ଏ ପାଖ ଉତ୍କଳ ସେ ପାଖ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ।
ସେ ପାଶେ ତେଲଙ୍ଗା ଏ ପାଶେ ଓଡ଼ିଆ,
ଦୁଇମୁଣ୍ଡି ଧରି ହୋଇଥିଲୁ ଠିଆ ।
ଏକ ଦେହେ ବହୁ ସ୍ୱଗଲ ଅଦ୍ଭୁତ,
ଧରିଥିଲୁ ତୁହି ହରିହର ମୂର୍ତ୍ତି ।
ସେ ପାଖରେ ଗାଲୁ ଏ ପାଖରେ ବାଲୁ,
ତେଣୁ ଉପାଧିରେ ହୋଇଥିଲୁ କାବୁ ।

* ରଜ

ବନ୍ଧୁବ ଓଡ଼ିଆ ହେଲୁ ସ୍ତୁଣି ଏବେ,
ହେଲେ ତୋର ପ୍ରଭୁ ସୁପ୍ରସନ୍ନ ହେବେ ।
ଆସିଲା ଫେରି ତୋ ଅଗଣିତ ସୌଭାଗ୍ୟ,
ମଣୁଥିବୁ ନଷ୍ଟେ ଆପଣାକୁ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ ।
ଥିଲୁ ତୁ ଓଡ଼ିଆ ହେଲୁ ରେ ଓଡ଼ିଆ,
ପର ଘରେ ଥିଲୁ ହୋଇ ତୁ କୁଣିଆ ।
ହୃତଧନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲୁ ଯା ପ୍ରସାଦେ,
ଅର୍ପ କୃତଜ୍ଞତା ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଦେ ।
ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଯାହା ସେ ଚାହିଁବେ,
କେ ରୋଧିବ ସେହି ଓଡ଼ିଆ ହାଣିବୁ ?
ତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ,
ଉତ୍କଳ ଦେହରେ ମିଶିବ ଅବଶ୍ୟ ।
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ଆସିବ ସେ ଦିନ,
ସେ ସୁଦିନେ ହେବ ଉତ୍କଳ ସ୍ୱାଧୀନ ।
ଉତ୍କଳ-ବେଦନା ବୁଝିବେ ସମ୍ରାଟ,
ଦଳିବ ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳ ଲଲାଟ ।
ଶୁଭ ଶଙ୍ଖ ଶିଙ୍ଗ ବଜାଅ ଗମ୍ଭୀରେ,
ହେଉ ଏ ଉତ୍କଳ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅଚିରେ ।

ଋଷି ତୁହି, ଥାଉ ଋଷିଗଣ ସଙ୍ଗେ,
ଋଷି ସହ ରତ ବନ୍ଧୁ ସୁପ୍ରସଙ୍ଗେ ।
ଋଷି ଅଙ୍ଗବରେ ଏବେ ତୁଷ୍ୟ * ସନ୍ତୁ
ନିବସ୍ତୁ ଆନନ୍ଦେ ତୁହି ଅହରହ ।
ପଶୁରୂପୀ ଋଷି ଯିନା ତୁଷ୍ୟଗଣ,
ଋଷି ପଦ ଶିଷ୍ଟ ତାଙ୍କ ଆଚରଣ ।
ସଦା ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଭ୍ରମେ ସେ ଭାବାର
ନ କରନ୍ତି କେବେ କାହା ଅପକାର ।
ନ ଜାଣନ୍ତି ହିଂସା ନ ଜାଣନ୍ତି କ୍ରୋଧ,
ସରଳ ପ୍ରକୃତି ସୁଶୀଳ ସୁବୋଧ ।
ବନ ତୃଣ ପତ୍ର ଗିରି-ନିର୍ଝର-ଜଳ,
ଜୀବନେ ତାଙ୍କର ସମ୍ବଳ କେବଳ ।
ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି ସୁନ୍ଦର ସୁହାଣି,
ପଶୁଜାତି ମଧ୍ୟେ ସେ ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀ ।

ତେଣୁ ତପସ୍ୱୀଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ସେ ତୋହର,
ସାଧୁ ଯିନା କରେ ସାଧୁକୁ ଆଦର ।
ଅତିଥି ସକାଶେ ମୁକ୍ତ ତୋର ଦ୍ୱାର,
କନ୍ଦ ପତ୍ର ଫଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୋ ଭଣ୍ଡାର ।
କଦଳୀ, କମଳା, ପଣସ, ମାକନ୍ଦ ଫଳ
ନିର୍ଝର ଜଳ ତୋର ଛଣା ମକରନ୍ଦ ।
ଫଳ ଜଳେ ପୂଜା କରୁ ତୁ ଅତିଥି,
ଅତିଥିସତ୍କାର ଲଗିଥାଏ ନିତି ।
ପର-ଉପକାରୀ ହସ୍ତେ ତୁ ଗିରି,
କି ଲୋଡ଼ା ତୋହର ଦ୍ରବ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ?
ଅତିଥିଙ୍କ ପାଇଁ ରଖିଥାଉ ସବୁ,
ସଞ୍ଚେ ନାହିଁ କେବେ ତୋ ଭଣ୍ଡାରେ କିଛି ।
ପ୍ରକାଶୁ ସକଳେ ସମାନ ମମତା,
ପ୍ରସ୍ତର ନୋହୁ ତୁ ଅଟୁ ରେ ଦେବତା ।
କରେ ଯେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ବନ୍ଧୁ-ଉପକାର,
ଦେବ ଆଖ୍ୟା ଯିନା ସାର୍ଥକ ତାହାର ।
ତୋ ଭଳି ମହତ ଏ ରାଜ୍ୟର ରଜା,
ଉଡ଼ୁଛି ଉତ୍କଳେ ତାଙ୍କ ଖ୍ୟାତି-ଧ୍ୱଜା ।

ଗିରି-ଅଧିରାଜ କହ କହ ଥରେ,
ସନ୍ଦେହ ମୋହର ଦୂର କଥାରେ ।
ବନବାସ କାଳେ ରଘୁପତି ରାମ,
କରିଥିଲେ କି ରେ ତୋ ଶୃଙ୍ଗେ ବିଶ୍ରାମ ?
ତୋ ଲାବଣ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ହରଷିତା,
ହୋଇଥିଲେ କି ରେ ରଘୁବଧୂ ସୀତା ?
ମଣି ଲୋଚେ ଦେଖ ପୁଣ୍ୟ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ,
କରିଥିଲେ କି ରେ ତୋ ନିର୍ଝରେ ସ୍ନାନ ?
ରଚିଥିଲେ କି ରେ ତୋ ଶିରେ କୁଟୀର,
ଅଗ୍ରଜ-ଆଦେଶେ ସଉମିତ୍ରି ବୀର ?
ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଭ୍ରାତୃଗଣେ ଘେନି,
ଆସିଥିଲେ କି ରେ ସହ ଯାଜ୍ଞସେନୀ ?
ମନ୍ତ୍ରି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନ ତୋ ବନବାସୀ,
କରିଥିଲେ କି ରେ ତୋଳୁକେ ପାରିଧି ?

* ମୃଗ । ଫଳ ଆମ୍ବ

ଦେଖି ତ ନାହିଁ ମୁଁ କାହା କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ
କର୍ମ ଜୀବନସାଥେ ହୋଇଛି ତା ଲୀନ ।
କାର୍ଯ୍ୟଧ୍ୱଂସପଟୁ ଜାଣ ଏ ଖସ୍ତୁଳେ,
କିସ ବା ଅସାଧ୍ୟ ତାର ମସ୍ତକେ ?

ତ୍ୟାଗୀ ଯୋଗୀ ଛନ୍ତି ତ୍ୟାଗରେ ଆନନ୍ଦ,
ସର୍ବସ୍ୱ ସହିତ ନ ରଖି ସମ୍ବନ୍ଧ ।
ଜଗତକୁ ବଳି ଛି ଅତି ମହତ,
ସଦା ଦାନ-ଯଜ୍ଞେ ତ୍ୟାଗ-ଯଜ୍ଞେ ରତ ।
ଜାତୀ-ସାହିତ୍ୟର ବନ୍ଧୁ ଉପାଦାନ,
ଅଛି ତୋ ଶରୀରେ ସଦା ବିଦ୍ୟମାନ ।
ଜୀବନ୍ତରୁ ତୋର ସାର୍ଥକ ଅଭିଖ୍ୟା,
ଦାନକୁଳେ ଅର୍ପ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ।

ସୁଧା-ଧବଳିତ ସୁରମ୍ୟ ବଙ୍ଗଳା,
ବେଢିଛି ତାହାକୁ ପ୍ରାଚୀର ମେଖଳା ।
ମଧ୍ୟେ ବିରାଜିତ ପୁଷ୍ପ-ଫଳୋଦ୍ୟାନ,
ଶୋଭାଦେବୀଙ୍କର ବିଳାସ ଅସ୍ଥାନ ।
ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ଥଳେ ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଚିତ୍ର,
ମାଧବ ମଣ୍ଡପ 'ପ୍ରାପ୍ୟ ପାର ଶିଶ୍ୱ ।
ତବା ଶ୍ରେଣି ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଦୋଷ ସଙ୍କାଶ,
ବିସ୍ତାରେ ଉଦ୍ୟାନ ବସି ପୁଷ୍ପହାସ ।
ଅଥବା କଳ୍ପନା! ଜୀବ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳେ,
ଜନନୀ-ସୁନ୍ଦରୀ ବସିଛି ନିଶ୍ଚଳେ ।
ଏ ପାଶେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସେ ପାଶେ ଉଆଁସ,
ମଧ୍ୟେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ କରିଛି କି ବାସ !
ଉଦ୍ୟାନ-ସୁନ୍ଦରୀ ନାଭିକୁଣ୍ଡ ପ୍ରାଏ,
କୁରଙ୍ଗୀର ବାମ୍ପୀ ମଧ୍ୟେ ଶୋଭା ପାଏ ।
ମୁଖର ଉଦ୍ୟାନ ପକ୍ଷୀ କଳରବେ,
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦା ସଙ୍ଗୀତ ଉତ୍ସବେ ।
ବେଳେ ବେଳେ ତହିଁ କାନନ ଅପ୍ସରୀ,
କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି ମୃଗୀଏ ଶୈଳୁଁ ଅବତରି ।
ମଧ୍ୟାହ୍ନେ କଳାପୀ ବିସ୍ତାରି କଳାପ,
ଷଡ଼୍‌ଜ ସ୍ୱରେ ଭରେ ସଙ୍ଗୀତ ଆଳାପ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମେ ସୁଶୀତଳ ଉଦ୍ୟାନ ବକ୍ଷରେ,
ଭ୍ରମିଲେ ଉଲ୍ଲାସ ଉପୁଜେ ଅନ୍ତରେ ।
ପୁଷ୍ପଗନ୍ଧ ଫଳ ଅର୍ପି ଉପହାର,
କରେ ସେ ଉଦ୍ୟାନ ଅତିଥି-ସତ୍କାର ।
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ ଯୋଗୀ ପାଦପନିକର,
ସୁକଠୋର ଯୋଗେ ରତ ନିରନ୍ତର ।
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ତରୁ ଗୁଳ୍ମପୁଞ୍ଜ
ସୁଛନ୍ଦନ୍ତି ଢେଳେ ରମଣୀୟ କୁଞ୍ଜ ।
ଉଦ୍ୟାନ-କମଳା ପଦେ ଯାଏ ଦେଖା,
ରଙ୍ଗପଥ ଯେସନ୍ତେ ଅଳକ୍ତକ ରେଖା ।

ଦେବତା ଭୃଙ୍ଗର ନିସ୍ତାନ ମଧ୍ୟରେ,
ରମ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗପୁରୀ ଏ ଉପମା ଧରେ ।
ଶୀତେ ଗ୍ରୀଷ୍ମେ ଅବା ଜଗାଇ ଦୁ'ପାଶେ,
ମଧ୍ୟେ ଷଟ୍‌ଋତୁ ସୁଷମା ପ୍ରକାଶେ ।
ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟ, ସ୍ୱର୍ଗଧାମ ହେଲେ ସୁଧାସାନ
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ତହିଁ ସର୍ବ ଉପାଦାନ ।
ଋତୁ ଅର୍ଥ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ନାହିଁ ତହିଁ,
ତଥାପି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ କହି ।
ସ୍ୱର୍ଗଚ୍ୟୁତ, ସ୍ୱର୍ଗ— ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁଭୂତ,
ଧରିଛି ତହିଁରେ ମନୋହର ମୂର୍ତ୍ତି ।
ନାଗରିକ ସର୍ବ — ଯୋଗ୍ୟ ଉପାଦାନ,
ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟେ ଅଛି ବିଦ୍ୟମାନ ।
ସ୍ୱହସ୍ତେ ପ୍ରକୃତି ଯାକୁ ସଜାଇଛି,
ନାହିଁ ବୋଲିବାକୁ ନାହିଁ ତହିଁ କିଛି ।
ପ୍ରକୃତି ଯାହାର ସୁବେଶକାରିଣୀ,
ନ ହେବ କିପାଁ ସେ ମାନସହାରିଣୀ ?
ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ଶୋଭା ମଧ୍ୟେ ସାର,
ହେବ କି କୃତ୍ରିମ ଉପମା ତାହାର ?
ଗଢିଛି ଯାହାକୁ ପ୍ରକୃତି-ସୁନ୍ଦରୀ,
ସୁନ୍ଦରପଣରେ କିଏ ତାକୁ ସରି ?
ସିଂହଦ୍ୱାର ନବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି,
ଉପମା ଭଣ୍ଡାର ଭରିଛି ସେ ଲୁଟି ।
ଚିକାରଠାଣିରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ସିଂହଦ୍ୱୟ,
ସୁହଁଚନ୍ତି ହୋଇ ଏକାନ୍ତ ତନ୍ମୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସବେ ସେଣ୍ଟେ ଜର୍ଜ ଚଳ ସନ୍ନିଧାରେ,
ଲକ୍ଷଦେଇ ମାଙ୍କ ବସିବେ ଶିକ୍ଷାରେ ।

ରାଜଭବନର ମୁକ୍ତିକାମନ୍ଦର—
ସ୍ଥାନେ ଉଚ୍ଚ ଏବେ ହର୍ମ୍ୟ ତୁଙ୍ଗ ଶିର ।
ଅନୁପମ ତାର ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି,
କବଚାଚ୍ଛନ୍ନ କି ଧରିଅଛି ମୂର୍ତ୍ତି !
କୁଳ-ଅଧିଦେବୀ ଦକ୍ଷିଣକାଳିକା,
ରୌପ୍ୟାସନେ ବସେ ଶଙ୍କରନାୟିକା ।
ପ୍ରଭୁ ଗୋପୀନାଥ ଛବିଳ ଦେଉଳେ,
ବସେ ମଣ୍ଡି ଅଙ୍ଗ ହାରିଦ୍ର୍ୟଦୁକୂଳେ ।
ବକୁଳ ପାଦପ ବସିଲେ ସ୍ମରତେ,
ଗରୁଡ଼ * ପରିସ୍ୟେ ଯୋଡ଼ି ଶାଖା ହସ୍ତେ ।
ପୁଷ୍ପବଣେ ଉଚ୍ଚ ଦେବତା ଅଙ୍ଗର,
ଇନ୍ଦୀବରନିନ୍ଦୀ ନୀଳ କଳେବର ।
ଆପାଦ ମସ୍ତକ ଅଚ୍ଛନ୍ନ ଅଂଶୁ,
ଅଧିଷ୍ଠିତ ତହିଁ ଭୈରବ ଭୈରବୀ ।
ବାଞ୍ଛା-କଳ୍ପତରୁ ଦୁଃଖୀ ଦୁଃଖହାରୀ,
ଡାକିଲେ ଶୁଣନ୍ତି ଆତୁର ଗୁହାରି ।
ପଥପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ଥିତ ଦେଉଳ ସୁନ୍ଦର,
ମଧ୍ୟେ ବସେ ପ୍ରଭୁ ନୀଳକଣ୍ଠେଶ୍ୱର ।
ରାଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ଅଟନ୍ତି ସେ ଶିବ
ଯୋଗମଗ୍ନ ଯୋଗୀ ଦୟାନ୍ତୁ ଅଶିବ ।
ମହିମାମୟୂଖେ କାମଦେବ ଅରି,
ନିତ୍ୟସନ୍ତ ଜଗ ଆଲୋକିତ କରି ।
ବାଳକ ବାଳିକା ବେଳ ଶିକ୍ଷାଳୟ,
ପାନ୍ଥାବାସ,ରାଜ— କାର୍ଯ୍ୟାଳୟଚୟ;
ଚିକିତ୍ସା ଆଗାର ବିପଣି ସହିତ,
ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ହୋଇଛି ନିର୍ମିତ ।
ପଥ, ଘାଟ, ଗ୍ରାମ ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର,
ହର୍ମ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନର ନାହିଁ ପଟାନ୍ତର ।

ପାଳନ୍ତି ଏ ରାଜ୍ୟ ମାହେଶ୍ୱରୀଦେବ,
ନୀତିନିପୁଣ ସେ ତାଙ୍କ ପରି କେବ ?

ସରସ ମଧୁର ତାଙ୍କ ରାଜନୀତି,
ଗାଉଛି ଉତ୍କଳ ଉଚ୍ଚେ ଖ୍ୟାତଗୀତି ।
ରହିଥାଏ ଘେରି ସଦା ତାଙ୍କୁ ଧର୍ମ,
କର୍ମ ତାଙ୍କ ଜପ, ତପ, ଯଜ୍ଞ, ଧର୍ମ ।
ଥାନ୍ତି ସଦା କର୍ମେ ନିଜକୁ ନିଯୋଗି,
ରାଜା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଟଉ-କର୍ମଯୋଗୀ ।
ନିରେଖି ତାଙ୍କର ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳ୍ପନା,
ବଙ୍ଗ ଭୂପତିର ବୁଦ୍ଧି ହେବ ବଣା !
କୃଷି ଶିଳ୍ପ ପଣ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାରରେ,
ଧାଉଁଛି ଏ ରାଜ୍ୟ ଆଗକୁ ପ୍ରଖରେ ।
ଶତହସ୍ତ ହୋଇ ବଙ୍ଗ ନରପତି,
ସାଧୁଛନ୍ତି ସଦା ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ।
ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାପି ବଣିଜ ଖମାର,
ଦେଇଛନ୍ତି ଖୋଲି ଉନ୍ନତିର ଦ୍ୱାର ।
ଏକାଧାରେ ତହିଁ କୃଷକ ସକଳ,
ଇକ୍ଷୁଚଷି ସୁଖେ ଦୁଇଗୋଟି ଫଳ ।
ଭଲ କୃଷିବିଦ୍ୟା, ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ,
ଶିଖନ୍ତି ଶ୍ରମିକ— ରୂପେ ପ୍ରଜାଗଣ ।
ପ୍ରତିବେଶୀ ରାଜ୍ୟେ ସେଥିର ସମ୍ଭବ,
ପଣ୍ଡ ଦୂର କରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅଭାବ ।
ଏକ ସ୍ଥାନେ ସୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସମ୍ପୁଟିତ,
ସୁଖ କରେ ଯଥା କରେ ଆମୋଦିତ,
ଛନ୍ତି ଏକସ୍ଥାନେ ତଥା ନବାଦର୍ଶ,
କରେ କମେ କମେ ବହୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ପର୍ଶ ।
କୃଷିର ଉନ୍ନତ— ପ୍ରଣାଳୀ ନୂତନ,
କରୁଛନ୍ତି ନୃପ ନିଜେ ଉଦ୍ଭାବନ ।
ସୃଜୁଛନ୍ତି ରାଜ୍ୟେ ନବ ନବ କୃଷି,
ନବ-ଯୁଗରେ ସେ ପରାଶର ଋଷି ।
କୃଷି ମହାବିଦ୍ୟା ନୁହେ ସ୍ୱନବୃତ୍ତି,
ଉନ୍ନତିର ତାହା ଶୁଦ୍ଧ ସନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ।
ପ୍ରଜାକୁଳ ମେଳେ ରାଜା ଶୁଦ୍ଧୋଦନ
କରୁଥିଲେ ହର୍ଷେ ମୃତ୍ତିକା କର୍ଷଣ ।

* ଗରୁଡ଼

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ରାଜର୍ଷି ଜନକ,
ଥିଲେ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃଷି-ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ।
ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟାବତୀ ମନସ୍ୱିନୀ ଖନା;
ଦେଇଥିଲେ କୃଷି— ପ୍ରବାଦ ରଚନା ।
ଏତେ ଲୋକଙ୍କର ଯାହା ପ୍ରିୟତର,
ସେ ବିଦ୍ୟା କଦାପି ନୁହେଁ ତ ଇତର ।
ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସାୟ କୃଷିର ସାପେକ୍ଷ,
ସର୍ବବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟେ ତାହା ଅଗ୍ରଲେଖ୍ୟ ।
ଯେ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବେ ମୃତ୍ତିକାରୁ ସୁନା
ଉପୁଜେ, ତା ମୂଲ୍ୟ ନୁହେଁ କେବେ ଊଣା ।
ଯହିଁରେ ମାନବ ଜୀବନ ନିର୍ଭର,
ସେ ବିଦ୍ୟା କଦାପି ନୁହେଁ ତ ଇତର ।
ଓଜଃ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ତେଜ ପ୍ରଭବ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ,
ଯେ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବେ ହେଉଛି ଗଠିତ,
ଇତର ତାହାକୁ ମଣେ ଯେଉଁ ନର,
ମାନବ-ସମାଜେ ସେ ଏକା ଇତର ।
ଏ କାଳର ସଭ୍ୟ ସୁଶିକ୍ଷିତ ଜନେ,
ଦେଖନ୍ତି କୃଷିକୁ ଅବଜ୍ଞା ନୟନେ ।
ଦୈନ୍ୟ ଅଭାବକୁ ସେହୁ ବଞ୍ଚିଗଣ,
ଆଣନ୍ତି ସ୍ନେହେ ଦେଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।
ଏକାଳେ କୃଷିର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଧାରା—
ଦେଖାନ୍ତି ଯେ ସେହୁ ପୂଜ୍ୟ ଦେଶସାରା ।
ସେ ଏକା ବରେଣ୍ୟ, ସେହୁ ଏକା ଧନ୍ୟ,
ସମାଜର ନ୍ୟାସ* ତାହାଙ୍କ ଜୀବନ ।

ହେ ଭଞ୍ଜେଶ ନୃପ, ତବ ଶୁଭଗୁଣ,
ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ତାହା ବଳେ ବହୁଗୁଣ ।
ନାତି ଶୀତ ଉଷ୍ଣ ରାଜନୀତି ତବ,
ମଳୟ ମାରୁତେ ଅଶେଷ ପଲ୍ଲବ ।
ନବ ଶୁଭନୀତି— ସ୍ରଷ୍ଟା ତୁମ୍ଭେ ବୀର,
ବୈଭବ-ଗୌରବ ଯଥା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗିରି ।
ତବ ଅବଦାନ ହେ ସୁନୀତିପ୍ରାଣ,
ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଦାନ ।

ସାହିତ୍ୟର ଆଶା ସାହିତ୍ୟ ଭରସା,
ସାହିତ୍ୟ-ଗୌରବ ତୁମ୍ଭେ ମହାଯଶା !
ଆଦର୍ଶ ତୁମ୍ଭର ପବିତ୍ର ମହତ,
ଉଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଧରି କର୍ମେ ଥାଅ ରତ ।
କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ତବ ବସ୍ତୁତ ବିଶାଳ,
ସାଧକପ୍ରବର ହେ ଭଞ୍ଜ ଭୂପାଳ !
ରାଜକର୍ତ୍ତବ୍ୟର ସତତ ଚିନ୍ତନେ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜିଛ ସଯତ୍ନେ ।
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ— କଳାପ ଦର୍ଶନେ,
ଏସନ ସ୍ୱଭାବ ଜାତ ହୁଏ ମନେ ।
ଆଦର୍ଶ ନୃପତି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗର,
କେହୁ ଜଣେ ଅବା ଲଭି ଜନ୍ମାନ୍ତର,
କରନ୍ତି ଏ ରାଜ୍ୟେ ରାଜପଣ ସତେ,
ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ହୁଏ ନାହିଁ ପ୍ରତେ ।
ଅଷ୍ଟ-ଦୁର୍ଗେ ଉଠେ ତ୍ୟାଗର କେତନ,
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୋପାଧି ତବ ବାହ୍ୟ ଆବରଣ ।
କୀର୍ତ୍ତି-ଦର୍ପଣରେ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିବିମ୍ବ,
ହେ ରାଜର୍ଷି, ତବ କାଳେ କାଳେ ଥିବ ।

ବୁଝନ୍ତୁ ଇଙ୍ଗିତେ ଯେତେ ଜନ-ମନ,
ନୃମଣି ଆଖ୍ୟାର ସେ ଏକା ଭାଜନ ।
ପ୍ରଜା ରାଜାପ୍ରାଣ, ରାଜା ପ୍ରଜାପ୍ରାଣ,
ରାଜା ପ୍ରଜାର ଏ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରଧାନ ।
ବୁଝନ୍ତୁ ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଯେଉଁ ଭଞ୍ଜ ରାଜା,
ତାଙ୍କରି ନାମରେ ବାଜେ ଖ୍ୟାତିବାଜା ।
ପ୍ରଜା-ମୁଖ ସଦା ମଣ୍ଡନ୍ତି ସେ ହାସେ
ସ୍ୱଜନ୍ୟ ସମାଜେ ଆଦର୍ଶ ରାଜା ସେ ।
ପ୍ରଜାହୃଦ ଯାଙ୍କ ରାଜ-ସିଂହାସନ,
ଭୂପତିକୁଳେ ସେ ମହାର୍ଘ ରତନ ।
ପାଳନ୍ତି ସେ ପ୍ରଜା ସୁତନିର୍ବିଶେଷେ,
ବର୍ଷେ ଦେବାଶିଷ ତାଙ୍କ ଶିରୋଦେଶେ ।
ପ୍ରଜା-ମୁଖେ ରଟେ ଯାଙ୍କ ଯଶୋଗୀତ,
ଧନ୍ୟ ସେହୁ, ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କ ରାଜନୀତି !

* ଗଚ୍ଛିତ ସମ୍ପତ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭରନ୍ତି ଯେ ବୁଦ୍ଧି   ପ୍ରଜା-ଧର୍ମ-ଧନ,
ଦେବେ ତାଙ୍କୁ ପୂଜା   ଭରନ୍ତି ଅର୍ପଣ ।

ଲୋକଦେଖା ଧର୍ମ   ଭୋଇପିଠା ଧର୍ମ,
ଧର୍ମ ନୁହେଁ ତାହା   ଦେଖାଇବା ଭ୍ରମ ।
ସେ ଧର୍ମେ ତୁମ୍ଭର   ଲଗେ ନାହିଁ ମନ,
ସାର୍ଥକତା ତୁମ୍ଭ   ଧର୍ମର ଜୀବନ ।
ପରମାତ୍ମାରୂପୀ   ସତ୍ୟ ବିଶ୍ୱରୂପ,
ମୁକ୍ତି ପର୍ବଘଟେ   ଧରୁ ମୂର୍ତ୍ତିରୂପ ।
ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ   ପ୍ରବଳ କେବଳ,
ଅନ୍ୟ ଉପଦେଶେ   ନାହିଁ କିଛି ଫଳ ।
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଛନ୍ତି ଯାହା   ସେନ୍ତୁ ନିରନ୍ତର,
ତାହା ସତ୍ୟ ଶିବ   ତାହାହିଁ ସୁନ୍ଦର ।
ବୁଝିଅଛ ନୃପ   ତୁମ୍ଭେ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ,
ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ତବ   ଏହେତୁ ମହତ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱ   ସୃଷ୍ଟି ସଦାସ୍ମର,
ରାଜତନ୍ତ୍ରର   ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାର ।
ସୁଧାକଣା ମଧୁ   ସୌରଭ ଯେସନ,
ସୃଷ୍ଟି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର   ମହାର୍ହ ଭୂଷଣ ।
ଜନେ ସ୍ୱର୍ଗ ପୁଣି   ଜନେ ହିଁ ସଙ୍ଗତ,
ଏ ଆଦର୍ଶ ତବ   କାଳେ କାଳେ ଥିବ ।

ଜଳର ପ୍ରକୃତି   ସଦା ଶୀତଳତା,
କାରଣବଶେଷେ ହୋଇଲେ ତା ଅନ୍ୟଥା;
ନ ହୁଏ ତା ସ୍ଥାୟୀ,   ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ପୁଣ,
ଫେରିଆସେ ତାର   ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କର କ୍ରୋଧ   ତଥା ମହାମନା,
କ୍ରୋଧ ନୁହେଁ ତାହା   କ୍ରୋଧର ଛଳନା ।
ଅନ୍ତରେ ନ ଥାଇ   ଥାଏ ସେ ବାହାରେ,
ତାପିରେ ନ ମିଶି   ମିଶେ ସେ ଉଥାରେ ।
ସତେ ହୁଏ ଦେଖି   ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଆକୃତି,
କ୍ଷାତ୍ରଧର୍ମ ସେତେକେ   ଧରିଅଛି ମୂର୍ତ୍ତି ।
ପାରିଧି ତୁମ୍ଭର   ନୁହେଁ ତ ବ୍ୟସନ,
ଉପଦ୍ରବଶୂନ୍ୟ   ହୁଏ ତହିଁ ବନ ।

ଭୀଷଣ ହାଙ୍ଗର   ମଗର ପ୍ରହାରେ,
ଭ୍ରମନ୍ତି ଶ୍ୱାପଦେ   ବନ-ପାରାବାରେ ।
ଉପଯମ ପ୍ରାୟ   ବିକଟ ମହାନ,
ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶୋଷନ୍ତି   ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ।
ତାଙ୍କ ଉପଦ୍ରବେ   କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନ୍ତୁଚୟ,
ଲୁଚନ୍ତି ଜେ ତାହିଁ   ମନେ ଗଣି ଭୟ ।
ତବ ଛମୁ ତାଙ୍କ   ଜୀବନ ବିନାଶ,
ଶୀଘ୍ର ଜୀବନ୍ତଲେ   ଅର୍ପନ୍ତି ଆଶ୍ୱାସ ।
ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ତବ   ହେ ମୃଗୟୁ ସ୍ତବ୍ଧ,
ଚଳ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ   କରେ ଅତି ଶୁଦ୍ଧ ।
ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତବ   ଆହେ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ,
ଅବ୍ୟର୍ଥ, ଅବ୍ୟର୍ଥ   ଯେସନ କୁଳିଶ ।
ରକ୍ଷ, ବ୍ୟାଘ୍ର ଜୀବ   ବିଷଧର ସାପ,
ବଧିବା କଦାପି   ନୁହେଁ ରାଜ୍ୟେ ପାପ ।
ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀର   ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କର୍ମ,
ନୁହେଁ ଅନୁଚିତ,   ତାହା ବୀରଧର୍ମ ।
ପ୍ରବଳ ପୀଡ଼ନ୍ତି   ଦୁର୍ବଳେ ରକ୍ଷଣ,
ନୃପତିର ସତ୍ୟ—   ଧର୍ମ ସନାତନ ।
ବିଶ୍ୱଧ୍ୱଂସୀ ଦୁଷ୍ଟ   ଦାନବନିକରେ,
ସୃଷ୍ଟିରକ୍ଷା ଅର୍ଥେ   ନାଶନ୍ତି ଅମରେ ।
ଦୁଷ୍ଟ ପାଳି ଶିଷ୍ଟେ   କରିବା ଉଦ୍ଧାର,
ଏହା ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—   ଉପଦେଶ ସାର ।
ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ର   ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଭୀଷଣ,
ବଂଶନାଶେ ତୁମ୍ଭ   କରିଛନ୍ତି ପଣ ।
ବହୁ ବ୍ୟାଘ୍ରବ୍ୟାଘ୍ରୀ   ହୋଇଲେଣି ନିହତ,
ଭରିଲେଣି ପୁଣି   ଜଣ ଶତ ଶତ ।
କେତେ ଶ୍ୱାପଦର   ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଲୁପ୍ତ,
ହୋଇଲାଣି ସେ ସଂଖ୍ୟା   ଜାତ ଶତଗୁପ୍ତ ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କର ବ୍ୟାଘ୍ର—   ପାରିଧି ବିଧାନ,
ରହିଲେ ହେବ ସେ   ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣ ।

ନ୍ୟାୟମାର୍ଗେ ରହି   ଧନ ଉପାର୍ଜନ,
କରନ୍ତି ଯେ ସ୍ୱର୍ଗ   ରକ୍ଷଣ ବର୍ଦ୍ଧନ,
ସତ୍ପାତ୍ରରେ ଦାନ   କରନ୍ତି ଆଦର,
ବିଷଳି ଉପାଧି   ଲାଳସା ମନ୍ତ୍ର,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେବୀ ବସୁମତୀ ହୋଇ ତୁଷ୍ଟଚିତ୍ତ,
ଅର୍ପନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ସର୍ବବିଧ ବିତ୍ତ ।
ଏ ସବୁଷ୍ଟ ଦେବ ଛାମୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
ହୋଇଛି ସାର୍ଥକ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ।
କାବ୍ୟେ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ର ନୃପବର,
ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ଛାମୁଙ୍କୁ କରିଛି ସୁନ୍ଦର ।
ଧରଣୀରୁ ରସ ଶୋଷି ମେଘଗଣ,
ସେହି ଧରଣୀରେ କରନ୍ତି ବର୍ଷଣ;
ତଥା ତୁମ୍ଭେ ଗ୍ରହି ପ୍ରଜାଠାରୁ ଧନ,
ତାହାଙ୍କୁହିଁ ପୁଣି କର ବିତରଣ ।
ବିତରଣ ପାଇଁ ନଦୀ ବହେ ଜଳ,
ବିତରଣ ପାଇଁ ବୃକ୍ଷ ଧରେ ଫଳ,
ବିତରଣ ପାଇଁ ଶସ୍ୟ ସହେ ଧର୍ବ,
ବିତରଣ ପାଇଁ ତାପ ବହେ ଖର୍ବ ।
ତଥା ନୃପମଣି ଆହେ ନରସାଇଁ,
ସଞ୍ଚିତ ତୁମ୍ଭର ବିତରଣ ପାଇଁ ।
ଦୟାରେ ସରସ ସଜ୍ଜନ ହୃଦୟ,
ନୁହେ ନିଜ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ସଞ୍ଚୟ ।
ସୁମନ ମହତ୍ତ୍ୱ ଯେସନ ସୌରଭ,
ସ୍ୱକାନ୍ତି ଯେସନ ମୁକ୍ତାର ବିଭବ,
ପଣ୍ଡିତ-ମହତ୍ତ୍ୱ ଯେସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା,
ମହତ୍ତ୍ୱ ଯେସନ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଶକ୍ତି,
ସୁକୀର୍ତ୍ତି ଯେସନ ବୀରର ମହତ୍ତ୍ୱ,
ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ତେସନ ତବ ବିଶେଷତ୍ୱ ।
ସତ୍ୟ ଉକ୍ତି ଏହା ନୁହେ ଔପାଧିକ,
ନ ମଣ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେ କାବ୍ୟ-ରସିକ !
ନୈସର୍ଗିକ ତେଜ ଅଗ୍ନି ଦେବଙ୍କର,
ଘୃତାହୁତିଦ୍ୱାରା ହୁଏ ଖରତର ।
ସଦ୍ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦକ୍ଷତେ ଛାମୁଙ୍କର ତଥା,
ଜନନୀ ସୌଜନ୍ୟ ବଢିଛି ସର୍ବଥା ।
ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣ ଛାମୁଙ୍କର ତାହା,
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ତବ ପ୍ରାଣେ ବିଶ୍ୱନାହା ।
ନୃପତିର ସିନା ତାହା ବଡ଼ପଣ,
ରାଜଦେହେ ତାହା ମହାର୍ଘ ଭୂଷଣ ।

ରାଜ୍ୟେ ଜମିଜମା ଚିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ,
ଅର୍ପିଛି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସୁବିଧା ସମସ୍ତ ।
ଏହୁ ଉଦାରତା ଚିର ପ୍ରଜା-ପାଳ
ଘୋଷୁଥିବେ ପ୍ରଜା— ପୁଞ୍ଜ ଚିରକାଳ ।
ଛାମୁଙ୍କ ସୁଯଶ ମଧୁମା ସଙ୍ଗୀତ
ହେଉଅଛି ପୁର— ପଲ୍ଲୀରେ ଘୋଷିତ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଖଣ୍ଡେ ହୋଇ ଅଧିପତି
ପ୍ରଦର୍ଶିଲ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ସମ୍ପ୍ରତି,
ନାହିଁ ଏ ଦେଶରେ ପଟାନ୍ତର ତାର
ସେ ଆଦର୍ଶ ତବ ନବ ଆବିଷ୍କାର ।
ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ତା ହୋଇ ବିସ୍ତାରିତ,
ମୋହୁଅଛି ଯାନ ଉତ୍କଳୀୟ ଚିତ୍ତ ।
ମାତୃସମା ମାତୃ— ଭାଷାର ଉନ୍ନତି—
ବ୍ରତରେ ଶ୍ରୀଛାମୁ ଆଜୀବନ ବ୍ରତୀ ।
ଅସ୍ତି ଅବଧାନୀ— ରୂପେ ହେ ନୃପତି,
କାବ୍ୟମନୋବାକ୍ୟେ ସାଧୁଛ ଉନ୍ନତି ।
ତୁମ୍ଭର ସୁଯଶ କୀର୍ତ୍ତି ମଧୁମିତ,
କରୁଛି ଭବନ ଦେଶ ଆଲୋକିତ ।
ସେ ଆଲୋକ ଲଭି ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଣ,
କୃତଜ୍ଞତା ନିତ୍ୟେ କରିବ ପ୍ରଦାନ ।
ତୁମ୍ଭ ପରି ରାଜା ଥିଲେ କେତେ ଜଣ,
ନ ଥାନ୍ତା ସାହିତ୍ୟ— ଜନନୀ କୃପଣ ।
ଜାତୀୟ-ସାହିତ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଉଦ୍ୟମରେ,
ରାଜୁଥାନ୍ତା ଆଜି ଉନ୍ନତ ଅମ୍ବରେ ।
ବହୁ ମଣିରତ୍ନ ଗଜମୋତି ସଙ୍ଗେ,
ଝଟକୁଥାଆନ୍ତା ଜନନୀ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ।
ମାତ ଉତ୍କଳର ଭାଗ୍ୟ ଅତି କ୍ଷୀଣ,
ନିରାଶାରେ ସଦା କାଟୁଛି ସେ ଦିନ ।
କୁବେର ବିଭବ ସମ ଯାର ଧନ,
ସାହିତ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିରେ ତାର ନାହି ମନ ।
ମନ ଯାର ଅଛି ଅଭାବ ତାହାରେ,
ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ସଂସାରେ ।
ଅଭିମାନଶୂନ୍ୟ ନିରହଙ୍କାର,
ଜଣାଯାଏ ସେତେ ଦେବ-ଅବତାର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାହିଁ ବେଶଭୂଷା   ନାହିଁ ଆଡ଼ମ୍ବର
ସରଳ ବେଶର   ଆଦର୍ଶ ସୁନ୍ଦର ।
ଆଦର୍ଶ ଆଦର୍ଶ   ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱଭାବ,
ନାହିଁ ତବଠାରେ   ଆଦର୍ଶ ଅଭାବ ।

ମହାପ୍ରାଣ ତୁମ୍ଭେ   ହେ ବିଶ୍ରାମତ୍ୟାଗୀ
ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତେ   ସମ ଅନୁରାଗୀ ।
ଅଲୌକିକ ତବ   ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହିଷ୍ଣୁତା,
ଛିଡ଼ିଯୁ ପଛେ ନେ   ମାଣିକ୍ୟ ମୁକୁତା ।
ଭୃଙ୍ଗବୃତ୍ତିଧାରୀ   ତୁମ୍ଭେ ମଣିମାନ,
ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥପୁଷ୍ପୁ   କର ମଧୁପାନ ।
ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ ଭଳି   ସାହିତ୍ୟ-ପାଠକ,
ଥିବେ ଦେଶ ମଧ୍ୟେ   ଅତ୍ୟଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ।
ନିଶୀଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ   ରହି ଉଜାଗରେ,
ସନ୍ତରନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ   ଗ୍ରନ୍ଥ-ସାଗରେ ।
ସେ ସାଗରୁ ବହୁ   ରତ୍ନ ଆହରଣ,
କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭ   ଏକାନ୍ତ ଯତନ ।
ନ ମଣନ୍ତି ତହିଁ   କାଳେହେଁ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ,
ଚଞ୍ଚଳ ଡରନ୍ତି   ଅଗଚ୍ଛ ପ୍ରକାଶ ।
ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ ସଦା   ଯାହାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ,
ଲୋଡ଼ିବେ ସେ କିପାଁ   ନିଦ୍ରାସୁଖ ଭକ୍ଷ ?
ବବେଦ ଗୁରୁର   ଧର୍ମ ଉପଦେଶ,
ଶାନ୍ତ ତେଜ ସତ୍ତ୍ୱ   ମିଶିଲେ ନରେଶ,
ରାଜଶକ୍ତି ତହିଁ   ଲଭେ ସଂବର୍ଦ୍ଧନ,
ଯଥା ଅଗ୍ନି ବାୟୁ   ଦୁହିଙ୍କ ମିଳନ ।
ଅଟେ ଧର୍ମବୀର,   ରାଜନୀତି-ସାର,
ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ   ତୁମ୍ଭ ଏ ଉକ୍ତିର ।
ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ   ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ
ମୁକ୍ତହସ୍ତ ତୁମ୍ଭେ   ସଦା ନରସାଇଁ !
ରାଜ୍ୟ-ଶାସ୍ତ୍ରଦାଶ   ଦୀପ ତୁମ୍ଭେ ଭୂପ,
ନାଗବଂଶୀ ନୃପ   କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ୱରୂପ ।

ମନ ବଳ ତବ   ହେ ନୃପରତନ,
ଦେରେ ତବ ଦେହେ   ଶକ୍ତି ଅନସ୍ୱନ ।
ମନବଳେ ହୁଏ   ମହାନବେ ଉଚ୍ଚ,
ମନବଳେ ଧୁଏ   ସିନ୍ଧୁ ଗର୍ବେ ତୁଚ୍ଛ;

ଅସାଧ୍ୟ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ   ଦେହବଳୀ ପାଶେ,
ମନୋବଳୀ ତାହା   ସାଧେ ଅନାୟାସେ ।
ବଳ ମଧ୍ୟେ ସିନା   ସାର ମନ ବଳ,
ଧର୍ମଶକ୍ତି ତାର   ଅଦ୍ଭୁତ ଅତୁଳ ।
ନାମାନ୍ତର ତାର   ଅଟଇ ସାହସ,
ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସାହସୀ   ଜଗତରେ ଯଶ ।

ଭକ୍ତି-ରାଜ୍ୟେଶ୍ୱର   ଦେବ ମାହେଶ୍ୱର,
କେ ସବୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ   ହେ ନୃପକେଶରୀ ?
ବଣ୍ଟୁଥିଲେ ତବ   ରାଜ୍ୟର ସୁଷମା,
ସରସିବ ଭବ—   ସମ୍ବଳ ଉପମା ।
ସମ୍ଭବେ କି ଦେବ   ନିଷ୍କାମବିହାରୀ,
ଶକ୍ତ ନାରେ ହେବା   ମହାସିନ୍ଧୁ ପାର !
କେ ତୋଳିବ ହସ୍ତ   ଘନ ସ୍ପର୍ଶ ଆଶେ,
ପକ୍ଷ ନ ଥାଇ କେ   ଉଡ଼ିବ ଆକାଶେ ?
ବୟୋଧର୍ମରେ ମୁଁ   ଅବସନ୍ନ ଅତି,
ମହା ଚିତ୍ରାଙ୍କନେ   କାହିଁ ମୋ ଶକତି ?
ହେବ ତୁମ୍ଭେ ବଜ୍ଞ   କାବ୍ୟ-ରସଜ୍ଞାତା,
ଜାଣିଥିଲେ ଏହା   ପୂର୍ବରୁ ବିଧାତା ।
ତେଣୁ ଦେବ ତବ   ରାଜ୍ୟେ ସର୍ବସ୍ଥାନେ,
ସୃଜିଛନ୍ତି ସ୍ରଷ୍ଟା   କାବ୍ୟ ଉପାଦାନେ ।
ମନ ଜାଣି ତବ   କରୁଣା-ବାରିଧି,
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ସର୍ବ   ହେ ସୁଗୁଣନିଧି !
ଭରିଛନ୍ତି ସ୍ରଷ୍ଟା   ସବୁ ଏକାଧାରେ
ଅଭାବ କେବଳ   ଗୋଟିଏ କଥାରେ ।
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ସବୁ   କୁମାରୀ-ଚନ୍ଦ୍ରମା,
ଅଭାବ କେବଳ   କୁମାର-ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।
ଯେ ଆକାଶେ ଉଦେ   ଶଶୀ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ,
ସେ ଆକାଶେ ପୁଣି   ହୁଏ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।
ଏଥିରୁ ହେ ନୃପ   ନ ହୁଅ ଚିନ୍ତିତ,
ଚନ୍ଦ୍ର ପଛେ ସୂର୍ଯ୍ୟ   ହେବେ ସମୁଦିତ ।
ଏ ନିୟମ ସିନା   ଭବେ ଚିରନ୍ତନ,
ଅର୍ପିବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ   ସବୁ ପୁତ୍ରରତ୍ନ ।
ସେ ରତ୍ନଜ୍ୟୋତିରେ   ହେବ ହେ ନନ୍ଦିତ,
ରାଜହର୍ମ୍ୟ ତବ   ଜନେ ଆଲୋକିତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିଯୁକ୍ତ ନିଯମେ   ଯଥାକାଳେ ଫଳ,
ଧରନ୍ତି ଧାରଣ   ପାଦପ-ସକଳ ।
ନିଯୁକ୍ତର ସେହି   ନିଶ୍ଚିତ ନିଯମ,
ଲଙ୍ଘିବାକୁ କେହି   କେବେ ନୁହେ କ୍ଷମ ।
ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ   ତବ ଧର୍ମବଳ,
ଫଳାଇବ ତବ   କର୍ମ-ବୃକ୍ଷେ ଫଳ ।

ଯେଉଁଠି ମେଲିଣି   ହେ ନୃପରତନ,
ରାଣୀ ତବ ପାଶେ   ମୁହିଁ ଅଭାଜନ ।
ଲଭିଛି ସତତ   ନାନା ଉପକାର,
ଅଶୋଧ୍ୟ ମୋ ପକ୍ଷେ   ସେହି ଋଣଭାର ।
ପାଷାଣ-ଖୋଦିତ   ରେଖା ସମ ତାହା,
ଏ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବକ୍ଷରେ   ଅଙ୍କା ନରନାହା ।
ଗଢ଼ା ମୋ ଜୀବନ   ତବ ଦତ୍ତ ଧନେ,
ଅର୍ପେ କୃତଜ୍ଞତା   ଦେହେ ପ୍ରାଣେ ମନେ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଗଡ଼, ଏବେ   ଯେଉଁଠି ମେଲିଣି,
ତୁଛ ସିନା ମୋର   ଅଦୃଷ୍ଟ କାହାଣୀ ।
କହୁଥିବା ଯାଏଁ   ତୋ ସଙ୍ଗରେ କଥା,
ଯାଉଥିଲି ଭୁଲି   ସବୁ ଦୁଃଖ ବ୍ୟଥା ।
ପୀୟୂଷପ୍ରତିମ   ସଜ୍ଜନ ଆଳାପ,
ହରେ ସେ ହୃଦୟୁଁ   ବେଦନା ସନ୍ତାପ ।
ଭବ-ମରୁରେ ମୁଁ   ପଥହରା ପାନ୍ଥ,
ଯାହା ସଙ୍ଗୀଶୂନ୍ୟ   ପୁଣି ଅତି ଶ୍ରାନ୍ତ ।
ଘୋର-ଅନ୍ଧାବୃତ   ମୋର ଗନ୍ତ-ପଥ
ବ୍ୟର୍ଥତାରେ ଗତା   ମୋର ମନୋରଥ ।
ନୁହେ ଭବ-କ୍ରୀଡ଼ା   କୌତୁକ ଅପାର,
ତମୋମୟ ତାହା   ଭ୍ରମ କାରାଗାର ।
ଅସାର ସଂସାରେ   ବୋଲନ୍ତି ଯେ ସାର,
କରୁଥାଏ ତାଙ୍କୁ   ଦୂରୁ ମୁଁ ଜୁହାର ।
ମନ କଥା ସଦା   ରହୁଥାଉ ମନେ,
କେଉଁ ଫଳ ଅବା   ବିଫଳ କଥନେ ?
ଘାଣ୍ଟିଲେ ଅନଳେ   ବଢେ ସିନା ତାପ,
ଅନୁତାପେ ତଥା   ବଢେ ଅନୁତାପ ।
ଯେତେ ଦିନ ଯାଏଁ   ଥିବ ମୋ ଅସ୍ତିତ୍ୱ,
ମୋ ଜୀବନ ସଙ୍ଗିନୀ ହେବ ତୋର ସ୍ମୃତି ।
ହେଉଛି ବିଦାୟ   ଜପି ତୋର ନାମ,
ଘେନ ଭକ୍ତିବାକ୍ୟ,   ସଭକ୍ତି ପ୍ରଣାମ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୂଚୀପତ୍ର

୧ । ଅଭିଭାଷଣ (୧)
୨ । " (୨)
୩ । " (୩)
୪ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ
୫ । ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି
୬ । ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ
୭ । ମନ
୮ । ସାଧନା ସିଦ୍ଧିର ଜନନୀ
୯ । ପଞ୍ଚସାଧୁ
୧୦ । ଚରଗାବୀ
୧୧ । ବାଣିଜ୍ୟ
୧୨ । ଫଳ
୧୩ । ପଖାଳ ଭାତ
୧୪ । କୃଷକ
୧୫ । ଉପାର୍ଜନ
୧୬ । ଗଞ୍ଜାମରେ ଔଷଧ-ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
୧୭ । ଭୟାବହ ବନ୍ୟା
୧୮ । ସୁମାଣ୍ଡି ଲବଣ କାରଖାନା
୧୯ । ସ୍ବାବଲମ୍ବନଶୀଳତା
୨୦ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା
୨୧ । ଚାପୀପାଲ (ଗଳ୍ପ)

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ

[୧]

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜର ସପ୍ତବିଂଶ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ସଭାପତିଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣ

ମାନନୀୟ ସଭ୍ୟମହୋଦୟଗଣ !

ଏ ସାରସ୍ୱତ ମହାଯଜ୍ଞରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରିବାକୁ ମୁଁ ଆସି ନାହିଁ । ସେ ଦୁରାଶା ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବା କଳ୍ପନାରେ ସୁଦ୍ଧା କରି ନାହିଁ । ଏ ମହତୀ ସଭାକୁ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ର ମଣି ଶେଷଜୀବନରେ କିଛି ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆସିଅଛି; ମାତ୍ର ସଭାପତି-ଗୌରବ ଅର୍ଜନ ସକାଶେ ନୁହେଁ । ଅନେକ ସାରସ୍ୱତ ସିଦ୍ଧଯୋଗୀ ଏଠାରେ ସମବେତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଥରେ ଶେଷ ଦର୍ଶନ କରିପାରିବି—ଜୀବନର ସାୟଂକାଳରେ ଏତିକି ମୋ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଲାଭ ନୁହେଁ । ମୋର ଶିକ୍ଷା-ଦୀକ୍ଷା, ଜ୍ଞାନଗରିମା, ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମୋଠାରୁ କିଛି ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଡାକି ନାହାନ୍ତି । ପେଟରେ ବିଦ୍ୟା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ବୟସ ଅଧିକ ହେଲେ ଗୋଟାଏ ସମ୍ଭ୍ରମ ମିଳେ । ମୋ କଥା ଠିକ୍ ସେହିପରି । ଆପଣମାନଙ୍କର ଏହି ଅତୁଳ ସ୍ନେହମମତାକୁ ମୁଁ ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ ମନେ କରୁଅଛି । ସେହି ପବିତ୍ର ସ୍ନେହର ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଆକର୍ଷଣ-ରଜ୍ଜୁ ମୋତେ ଏଠାକୁ ଟାଣି ଘେନି ଆସିଅଛି । ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ ଯେ କି ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱର୍ଗର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ, ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ କେତେ, ତାହା ମୁଁ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଆଜି ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ଆଜି ଦିନଟି ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟର ଶୁଭଦିନ—ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର ।

ପୂର୍ବତନ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ସଭାପତିମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସାରସତ୍ୟ ନବବାଣୀ ଶୁଣାଇ ପରିତୁଷ୍ଟ କରିଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ମୁଁ ତହିଁକି ଅକ୍ଷମ । ମୋତେ ଅକ୍ଷମ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଆପଣମାନେ ମୋର ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଦୁର୍ବଳ ମସ୍ତକରେ ଗୁରୁଭାର ଲଦିଦେଇଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ, ସହାନୁଭୂତି ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ମୋତେ ପଥ ଦେଖାଇବ ଓ ମୋର ତ୍ରୁଟିପ୍ରମାଦ ଯାହା ଘଟିବ, ତାହା ଆପଣମାନେ ଶୁଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ କରିନେବେ—ଆପଣମାନଙ୍କ ଉଦାରତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ ବିଶ୍ୱାସ, ଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା, ଏ ଭରସା ମୋର ଅଛି ।

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗରେ ପହଞ୍ଚିଅଛି—ଏହା ସାହିତ୍ୟର ଯୁଗପରିବର୍ତ୍ତନ । ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ, ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଭାଗ୍ୟବିଧାୟୀ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ପବିତ୍ର ସାହିତ୍ୟ-ସେବାବ୍ରତ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନେକଙ୍କର ଲେଖନୀ ଖୋଲିଅଛି । ସେମାନେ ବହୁ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟର ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତା, ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ, ଉଚ୍ଚ ଭାବ ଅଳଙ୍କାରର ସଂଗ୍ରହ କରି ନିଜର ମାତୃଭାଷା ଓ ମାତୃସାହିତ୍ୟକୁ ପୁଷ୍ଟ ଓ ସମୃଦ୍ଧ କରୁଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରତିଭାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଭା କେବେ କେବେ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି । ମହିଳା ସମାଜରେ ବି ଧୀରେ ଧୀରେ ସାହିତ୍ୟ-ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । ସାହିତ୍ୟ-ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ମୃଦୁ ସ୍ପନ୍ଦନ ଖେଳି ବୁଲୁଅଛି । ଏହା ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ । ଯେଉଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଶର ଯୁବକ-ପ୍ରାଣରେ ଏହି ଶୁଭ ପ୍ରେରଣା ଆସେ, ସେ ଦେଶର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧିର ଆଶା ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ ଯେ, ଆମର ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ, ପୂତ—ଆମର ଖୋଲତାଲା ସ୍ପଷ୍ଟ, ସୁତରାଂ ଆଉ କିଛି କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟ ଯେ ଏକାବେଳକେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ଏହା ମଧ୍ୟ କହୁ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ଅଛି, ଦୋଷ ଆବର୍ଜନା ବି ଅଛି—ସେପରି ସବୁ ଦେଶର ସବୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଆଶଙ୍କାର କାରଣ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟ-ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ବହୁଅଛି । ସାଲନ୍ଦୀ କୂଳରେ ମୋର ଘର । ମୁଁ ଦେଖିଅଛି, ନଈ-ବଢ଼ି ସମୟରେ ଅନେକ କୁଟା, କାଠି, ଅଙ୍ଗାର, ଝାଡ଼ୁ, ଆବର୍ଜନା ଭାସିଆସେ । ଲୋକେ ତାହା ଛାଣିନେଇ ଜାଳ କରନ୍ତି—କେତେ ଏଠି ସେଠି ଲାଗିରହି ପଚି ମାଟି ହୋଇଯାଏ, କେତେ ଭାସିଯାଇ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ବଢ଼ି ଛାଡ଼ିଗଲେ ଜଳ ଆପେ ଆପେ ନିର୍ମଳ ହୋଇଯାଏ । ସେହିପରି ସାହିତ୍ୟର ଆବର୍ଜନା ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷା, ସହବାସ, ଆଦର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ତାହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅନ୍ତର୍ଧାନ କରିବ । ସତ୍ୟର ମରଣ ନାହିଁ । ଯାହା ସତ୍ୟ—ଯାହା ସୁନ୍ଦର—ଯାହା ନିର୍ମଳ, ତାହା ଚିରକାଳ ଅମର । ହାଟ ବଜାରକୁ ନାନାପ୍ରକାର ଫଳମୂଳ ଜିନିଷ ପାଇଁ ଆସେ । ସେଥିରୁ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଉଚିତ, ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରାହକମାନେ ଆଗ୍ରହରେ କିଣିନିଅନ୍ତି । ଆଉ ଯେ ପଚା ସଢ଼ା, ପୋକ ଦଣା, କୁଜା, ଖଣ୍ଡିଆ, ଶୁଖୁଟା ତାହାକୁ ସେହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକେ କିଣିନିଅନ୍ତି, ଆଉ ଯାହା ରହେ, ତାହା ଖତଗଦାକୁ ଯାଏ । ଇତର ଓ ମହତର ପ୍ରଭେଦ ଚିରକାଳ ଅଛି ଓ ଥିବ । କିନ୍ତୁ ଇତରକୁ ମହତ୍ ଆସନରେ ବସିବାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା କଦାପି ଉଚିତ ନୁହେଁ । କହିବାକୁ ଭୁଲିଯାଉଛି, ନଈବଢ଼ିରେ କେବଳ ଝଟାପତ୍ର ଆବର୍ଜନା ଭାସି ଆସେ ନାହିଁ, ପିଲ, କଦଳୀ, ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ସୁନାସିଫଳ, ମୋଡ଼ା, ବେଲୁଫଳ, ହାଣ୍ଡିଆ କାକଡ଼ ମଞ୍ଜି ପ୍ରଭୃତି ଆବଶ୍ୟକ ଅନେକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବି ଭାସି ଆସେ । ସେହିପରି ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ ସଦ୍ଗ୍ରନ୍ଥ ବି ଦେଖାଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ତାହା ଅଳ୍ପ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ସୁଖ୍ୟାତି ଗାଇ ଫୁଲେଇହେବା ଦିନ ଆଉ ନାହିଁ । ସେ ପରମ୍ପରା ପିଟ୍ଟି ଯାହା ଦେଖା ଦିନ ଯାଇଛି । ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଗୁଣଗରିମାର ଆଦର କରିବାକୁ ହେବ । ତାଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ଧରି ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ସେଥିରୁ କିଛି ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ମହାକବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଅମର, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଅମର, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ଅମର—କେବଳ ଏହିପରି ଅମର ଅମର କହି ବଡ଼ାଇ ବାଡ଼ିଲେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ଯାହାଙ୍କୁ ଅମର ଅମର କହୁଥାଉଁ, ତାଙ୍କ ଗୁଣଗରିମାରେ ପ୍ରଭାବିତ ନ ହେଲେ ସେ ଅମର ହେବେ କାହିଁକି ? ପୈତୃକ ସୁଖ୍ୟାତିରୂପ ସମ୍ପଦକୁ ବସିବସି ଖାଇବାର ଦିନ ଯାଇଛି । ସେ ମାଲ ଆଉ ବଜାରରେ କାଟୁ ନାହିଁ । ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ତାହା କେହି ଏବେ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁ ନାହାନ୍ତି । ସୁଖର ବିଷୟ, ଆଧୁନିକ ଯୁବକ ଏହା ବୁଝିପାରୁଅଛି । ଏହା ଦେବ-ଆଶୀର୍ବାଦ । ଖାଲି ବୁଝିପାରିଲେ ହେବ ନାହିଁ, କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ସଦ୍ଗୁଣର ପ୍ରଶଂସା ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ ଦିନ ଯୁବକ ପିତୃସମ୍ପତ୍ତିର ରକ୍ଷଣା-ବେକ୍ଷଣ ଶିଖି ତାହା ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଶିଖିବ, ସେହି ଦିନ ସେ ଯୁବକ ନାମର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ । ଧର୍ମବଳ ଓ ଚରିତ୍ରବଳରେ ସର୍ବପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୁଏ । ଏହି ଦୁଇଟି ବିନା କୌଣସି ଜାତି ଉନ୍ନତିର ମୁହଁ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ସେହି ବଳ ଫୁଟାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ଦୁଇ ବଳ ଅଟଳ ରହିଲେ ଉଚ୍ଚ, ଉଦାର, ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତା ଆପେ ଆପେ ମନକୁ ବାହାରିଆସିବ । ଧର୍ମବଳ ଓ ଚରିତ୍ର-ବଳ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ସାପେକ୍ଷ । ଗୋଟିଏ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟଟି ତିଷ୍ଠି ପାରେ ନାହିଁ । ଏହି ଦୁଇବଳ ନ ଥାଇ ଯେଉଁ ଉନ୍ନତି ଘଟେ, ତାହା ଉନ୍ନତି ନୁହେଁ—ଛଦ୍ମବେଶୀ ଅବନତି । ସେପରି ଉନ୍ନତି ସ୍ୱଳ୍ପାୟୁ, ତାହା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ମରେ । ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧର୍ମବଳ ଓ ଚରିତ୍ରବଳର ଆଦର୍ଶ ଫୁଟାଇବାକୁ ହେବ—ତାହା ଲୋକଶିକ୍ଷାର ସହଜ ଉପାୟ । ଏହି ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି ଉପରେ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ସେ ସାହିତ୍ୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଅମର ।

ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦସମ୍ପଦ ଯେତେ ଅଧିକ, ସେ ଭାଷା ସେତେ ସହଜରେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ । ଯେଉଁ ଭାଷା ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ଭାବପ୍ରକାଶ କରିପାରେ, ସେ ଭାଷା ସେତେ ସମୃଦ୍ଧ ଏବଂ ପୁଷ୍ଟତାର ନିଦର୍ଶନ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦସମ୍ପଦ କ୍ଷୀଣ ଗତିରେ ବଢ଼ୁଅଛି, ତାକୁ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବଢ଼ାଇବାର ଚେଷ୍ଟା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ତଥା ସୁଶିକ୍ଷିତଶ୍ରେଣି ଭାବ ବାହାରିପଡ଼ିବା ଭଳି ଭାଷା ଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦଗଠନ କରିବା ଉଚିତ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ବା କଷ୍ଟିତ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସହଜରେ ବୁଝିହୁଏ ନାହିଁ । ସେଭଳି ବ୍ୟାସକୂଟ ଶବ୍ଦଗଠନର ପ୍ରୟାସ ସର୍ବାଦୌ ପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ, ନୂତନ ଶବ୍ଦକୁ ଶ୍ରୁତିମଧୁର କରିବାକୁ ହେବ । ସରଳ ଶବ୍ଦ ସହିତ କଠିନ ଶବ୍ଦ ବି ବ୍ୟବହାର କରିଯାଇପାରେ; ମାତ୍ର ତାହା ଅକ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ହାଡ଼ ସ୍ନାୟୁଖଣ୍ଡ ନ ହେଲେ କେବଳ କୋମଳ ମାଂସରେ ଶରୀର ଗଠିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ହେଲେ ସେପରି ଶରୀର କର୍ମକ୍ଷମ ହେବ ନାହିଁ । ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ କଠିନ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ । ଭାଷା ଅତି ଶୀତଳ କିମ୍ବା ଅତି ଉଷ୍ଣ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେଭଳି ଭାଷା ଅତି କ୍ଳୀବ । ଶୀତଳତା ସଙ୍ଗରେ କିଛିଏ ଉଷ୍ଣତା ମିଶିଥିବା ଭଲ । ସେ ଉତ୍ତାପଟିକ ଭାଷାର ଶକ୍ତି । ଭାବ ଯେପରି ଭାଷାର ପ୍ରାଣ, ଉତ୍ତାପ ସେହିପରି ଭାଷାର ଶକ୍ତି । ଅଶ୍ଳୀଳ ଓ ଅପଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଇପାରେ । ଉତ୍ତାପ ଦେଇ ସୁଦ୍ଧା ଭାଷାକୁ ସଜୀବ କରିବାକୁ ହେବ । ସଂଯମ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦରକାର । ଧ୍ୱନି ଭଙ୍ଗୀ ପଦରେ ଅଧିକ ଦରକାର । କେହି କେହି କହନ୍ତି—ଭାଷା ବଡ଼ ନୁହେଁ, ଭାବ ବଡ଼ । ସୁତରାଂ ଭାବକୁ ସୁନ୍ଦର କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ—ଭାଷାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସେତେ ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଭାଷା ଭାବକୁ ରୂପ ଦାନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାବ ପ୍ରାଣ ଏବଂ ଭାଷା ତାହାର ଶରୀର । ଭାବକୁ ରୂପ ଦେବା ଭଳି ଏତେ ବଡ଼ ଶକ୍ତି ଯାହାର ଅଛି, ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲେ ଚଳିବ କିପରି ? ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ଶୌର୍ଯ୍ୟକୁ ମଧୁର କରେ ! ଜଗତରେ ସମସ୍ତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବଶ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଉପାସକ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମନକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଯହିଁରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ସେଥିରେ ମନ ବସେ ନାହିଁ । ଭାଷା ମନକୁ ଆକର୍ଷଣ ନ କଲେ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିବ କିଏ ? ଶରୀର ମନର ବାହନ ବୋଲି ଶରୀର ପ୍ରତି କେହି ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ କି ? ସଂଯମ, ସାଧୁତାଦ୍ୱାରା ମନକୁ ଉଷାମଙ୍ଗୀ କଲା ପରି ଶରୀରକୁ ବି ଉଷାମଙ୍ଗା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅତଏବ ଭାବକୁ ସୁନ୍ଦର କଲା ପରି ଭାଷାକୁ ବି ମଧୁର, ଉପାଦେୟ କରିବା ଉଚିତ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦସମ୍ପଦ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ବିଶେଷ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ-କଳ୍ପଦ୍ରୁମ । ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନେ ମାତୃଭାଷାର ନାଡ଼ି ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଭୂରି ଭୂରି ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରି ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେବଳ ନାୟକ-ନାୟିକାଙ୍କର ଜୀବନ-ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଚିତ୍ର ଭିତରେ ପୁରାଣ, ଇତିହାସ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଆୟୁର୍ବେଦ, ଧନୁର୍ବେଦ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ଅତି ନିପୁଣଭାବରେ ଫୁଟାଇଅଛନ୍ତି । ରାଜନୀତି, ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ନୀତି, ଦେଶାଚାର, କୁଳାଚାର ପ୍ରଭୃତି ସୁଦ୍ଧା ବାଦ୍ ଯାଇ ନାହିଁ । କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ଉଭୟର ସମାବେଶ । ଛନ୍ଦମାନଙ୍କର ସ୍ୱର ମଧୁର ଓ ଚିତ୍ତହର । କାବ୍ୟକଳାର ପରିପାଟୀ ଓ ଅଳଙ୍କାର ବାହୁଲ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟାଧିକ ଥିବାରୁ ରଚନା କଠିନ ହୋଇପଡ଼ିଅଛି ; ତଥାପି ସରଳ ଶବ୍ଦ ଏବଂ କୋମଳ ଭାବର ଅଭାବ ନାହିଁ । ତାହା କୋମଳ, କଠୋର ଉଭୟର ମିଶାମିଶି ସରସ ମଧୁର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାହିଁକେତ ଫଳ; ସୁତରାଂ ହେଲେହେଁ ସୃଷ୍ଟିକର । ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ହିଁକଏ କଠିନ ହୋଇପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ କଠିନସଙ୍ଗେ ମୋହିନୀ ଆକର୍ଷଣୀ ଶକ୍ତି ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଅଦ୍ଭୁତ । ଅଳଙ୍କାର-ସୃଷ୍ଟି ବଡ଼ କୌତୁକପ୍ରଦ, ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଏବଂ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ପ୍ରସାରକ । ସେଥିରୁ ବସ୍ତୁଦର୍ଶିତା ଏବଂ ବସ୍ତୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଶିକ୍ଷା ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାର ବହୁଳତାରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପ ଢାକିପଡ଼ିଅଛି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ତାହା କବିର ଭାବ ଏବଂ ଚିନ୍ତାର ଲୀଳାମୟ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ—କବି ସେଠାରେ ଅଣାୟତ୍ତ । କବିର ଗଭୀର ଚିନ୍ତା ତାକୁ ଏତେ ଭାବ ଆଣି ଦେଇଅଛି ଯେ, ସେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ତାହାକୁ ନ ଛାଡ଼ି ସବୁସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ କବି ଏହିପରି ଲୋଭରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଉତ୍କଳର କବି ଓ ଶିଳ୍ପୀ ଉଭୟେ ଏକ ଗୁରୁର ସୃଷ୍ଟ । ଉଭୟେ ଅଳଙ୍କାରପ୍ରିୟ । ପ୍ରାଚୀନ ଦେବାଳୟର ଶିଳ୍ପ ସଙ୍ଗରେ କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣନାର ଅବିକଳ ମେଳ ଅନେକତ୍ର ଦେଖାଯାଏ । କବି କଳ୍ପନାରେ ଯେଉଁ ରୂପ ଗଢ଼ିଅଛି, ଶିଳ୍ପୀ କାଷ୍ଠପ୍ରସ୍ତରରେ ତାହାକୁ ଆକାରବନ୍ତ କରିଅଛି । ଶିଳ୍ପୀ କଠିନ ପାଷାଣରେ ଯାହା ଅଙ୍କିତ କରିଅଛି, କବି କଠିନ ଶବ୍ଦରେ ତାହା ଅଙ୍କିତ କରିଅଛି । ଜଣେ ପାଷାଣରେ ଯେଉଁ ଭାବ ଫୁଟାଇଅଛି, ଅନ୍ୟ ଜଣକ ପାଷାଣ ପରି କଠିନ ଶବ୍ଦରେ ସେହି ଭାବ ଫୁଟାଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେହି ପାଷାଣ ତଳେ ଭାବ, ଚିନ୍ତା, ଅର୍ଥରୂପ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଶୀତଳ ମଧୁର ନିର୍ଝର ବହୁଅଛି । କବି, ଶିଳ୍ପୀ ଉଭୟେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟସ୍ରଷ୍ଟା—ଉଭୟେ ରସିକ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କାର ବିଳମ୍ବନୀୟ ନୁହେଁ, ଆଶୁ ସେଥିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ଉଚିତ । ଟୀକା, ଟିପ୍ପଣୀ, ଶବ୍ଦ ବିବରଣୀ ସହ ମୂଳ ରଚନା ଏବଂ ଅର୍ଥକୁ ସୁସଂଗତ ଏବଂ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଶରେ ତାହା ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ପୂର୍ବେ ଘରେ ଘରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ସେହି ସ୍ରୋତ ପୁନଃ ସମାଜରେ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରତିଭା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁନ୍ଦରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରିବ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ନିଷ୍ଠା, ଆନ୍ତରିକତା ଏବଂ ତନ୍ମୟତା ଛାତ୍ରଜୀବନରେ ଅଧିକ ସମ୍ଭବପର । ସ୍କୁଲ କଲେଜ ଛୁଟି ସମୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ସଭା କରି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଉପକାରିତା ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସେମାନଙ୍କର ମନ ସାହିତ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବେ । ନିଜେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା କରି ଅନ୍ୟକୁ ସେଥିରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଆମ ଘରର ସମ୍ପତ୍ତି । ତାକୁ ଦେଖାରଖା କରି ବଢ଼ାଇବା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହା ଆମର ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶ । ସାହିତ୍ୟ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତିର ନୀରବ ସାକ୍ଷୀ । ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ଯେତେ ମାର୍ଜିତ, ଯେତେ ସଜ୍ଜିତ, ଯେତେ ସରଳ, ସେ ଜାତି ସେତେ ଉନ୍ନତ ଏବଂ ସେତେ ସବଳ । ଶବ୍ଦ ଏବଂ ଭାବ-ସମ୍ପଦରେ ସାହିତ୍ୟ ସବଳ ହୁଏ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବିଷୟ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ବିଶୁଦ୍ଧ ବିସ୍ତୃତ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରି ଟୀକା-ବିନ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଉପାଦେୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଗୀତ ବା ବିଷୟ ସଙ୍ଗରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷି ଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ । ଚିତ୍ରଯୁକ୍ତ କାବ୍ୟର ସରଳ ଅର୍ଥ ଏବଂ ଶବ୍ଦବ୍ୟାଖ୍ୟା ଯୁକ୍ତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ ଏକା ମୋର ମତ ନୁହେଁ—ଏହି ସମାଜର ପୂର୍ବ ସଭାପତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ତାହା ବାରମ୍ବାର କହିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଭଲ କଥା ବାସି ହେଲେ ବି ମିଠା ଲାଗେ । ଏହି ହିସାବରେ ମୁଁ ଏଠାରେ ତାହା ସ୍ମରଣ କରାଇଦେଉଅଛିମାତ୍ର । ସୁଖର ବିଷୟ, ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ପ୍ରକାଶ ବିଷୟରେ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ଖଣ୍ଡେବାଟ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାହା ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ । ଏହିପରି ଆହୁରି କେତେ ସମିତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଉତ୍କଳର ଗ୍ରନ୍ଥାଗାରମାନଙ୍କରେ ଯେତେ ପୁରୁଣା ପୋଥି, ଅପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି, ତାହା ସବୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଗୋଟାଏ ଶତାବ୍ଦୀ ଲାଗିବ । ଜଣେ ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ ଘରେ ଯେତେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପାଠାଗାର ହେବ । ସେକାଳରେ ସଞ୍ଚିତ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ କେହି କେଉଁ ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏଣିକି ମଗିଲେଣି । କେବଳ ଗଞ୍ଜାମରେ ଯେତେ ଅପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି, ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ତେତେ ମିଳିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କ ଗନ୍ଥାଘରେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଗୃହସ୍ଥ ଘରେ ପୋଥି ଗାଦାମାନ ରକ୍ଷିତ ଏବଂ ପୂଜିତ ହେଉଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗୀ ରାଜାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ଗାଦୀରୁ ମୁଁ ବାବନ ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟ, ନାଟକ ପ୍ରଭୃତି ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ବାଛି ଆଣିଥିଲି । ସ୍ୱର୍ଗୀର ରାଜଗାଦୀ ବାସ୍ତବରେ ସାରସ୍ୱତ ଗାଦୀ । ରାଜାମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅଳ୍ପାଧିକ କାବ୍ୟ-କବିତା ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି । ପୀତାମ୍ବର, ରାଜ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ କବି । ସେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କର ଅଳ୍ପ ପରବର୍ତ୍ତୀ । ଭଞ୍ଜକବିଙ୍କ ଧାରା ଅନୁକରଣ କରି ସେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ କାବ୍ୟ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟକୁ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଖଣ୍ଡେ କାବ୍ୟ କରିଥିଲେ । କାବ୍ୟକୁ ମଣ୍ଡିତ କଲା ପରି ସେ ନାନା କାରୁକଳାରେ ରାଜ୍ୟକୁ ମଣ୍ଡିତ କରିଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥମଣ୍ଡପ, ମତ୍ସ୍ୟମଣ୍ଡପ, କୂର୍ମମଣ୍ଡପ, କାଳୀୟଦଳନ, ଚୌଖଣ୍ଡମଣ୍ଡପ , କୁଟମଣ୍ଡପ ପ୍ରଭୃତି ମଣ୍ଡପ ଏବଂ ଦେଉଳରେ ସ୍ୱର୍ଗୀରାଜ୍ୟକୁ ସେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱର୍ଗୀ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜକବି ଚୈତନ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ରାଜ ବହୁକାଳ ବୃନ୍ଦାବନରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରିଆସି ସେ ଗୌଡ଼ୀୟ ଭାଷାରେ ହରିବଂଶ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ବର୍ଷେ ଛଅମାସ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ ଭାଷା ଆୟତ୍ତ କରି ସେଥିରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିବା ବଡ଼ ଧନ୍ଦାର ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । ଏହିପରି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ କବିମାନଙ୍କର ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗଞ୍ଜାମରେ ବିସ୍ତର ଅଛି । ତାହାସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କଲେ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହୋଇଉଠିବ ।

ଅନ୍ୟ ସଭ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ପ୍ରାଚୀନ କବି, ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କର ନିୟମିତ ସ୍ମୃତି-ପୂଜା ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳରେ ତାହା ନାହିଁ । ପୂର୍ବଜର ପୂଜା ନ କଲେ ପ୍ରତିଭା ଅଙ୍କୁରିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୂଜ୍ୟର ପୂଜା କରିବା କେବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ—ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ମାନବ-ଧର୍ମ । ଉପେନ୍ଦ୍ର, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ମେରୁଦଣ୍ଡସ୍ଥାନୀୟ ସାରସ୍ୱତ ଯୋଗୀଙ୍କର ରଚନା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ସାଧାରଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସେଥିପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ତଦ୍ୱାରା କବିଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ପ୍ରତିଭା ଲୋକେ ଜାଣିପାରିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଲୋକେ ଭକ୍ତିପରାୟଣ ହେବେ । ସେହି ମହାମନା ବାଣୀଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିତର୍ପଣର ଦିବସ ପର୍ବଦିବସ ପରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରହିବା ଉଚିତ । ବୈଷ୍ଣବ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ତିରୋଭାବ ଦିବସର ତାଲିକା ପଞ୍ଜିକାରେ ଥାଏ । ସେହିପରି କବି-ସ୍ମୃତିତର୍ପଣର ଦିବସ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଜିକାରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । କବିମାନଙ୍କର ବିସ୍ତୃତ ଜୀବନୀ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଅତିରଞ୍ଜିତ । ମହାଜନମାନଙ୍କର ଜୀବନୀ ପାଠକରି ସାଧୁ, ପବିତ୍ର ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଗଠନର ସୁବିଧା ହୁଏ । ମହାଜନ-ଜୀବନୀ ମହାଶିକ୍ଷାର ଆଧାରସ୍ୱରୂପ । ସେମାନଙ୍କର ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀ ମନକୁ ଯେପରି ପ୍ରଭାବିତ କରେ, ଅନୁକରଣର ପ୍ରବଳ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସେହିପରି ଆଣିଦିଏ । ଆମର ଯେଉଁ ଗୁଣିକ ଭଲ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ନିଜର କରିନେଉଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ କବିଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନ ରହିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଦଶା ଜୟଦେବଙ୍କ ପରି ହେବ । ହୁଏତ ଉପେନ୍ଦ୍ର, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କାଲେ ବଙ୍ଗଜାତୀୟ ହୋଇ ବସିବେ । ଗୁଣଦ୍ୱେଷ, ପ୍ରତିଭା-ଦ୍ୱେଷ ଯେପରି ଶିକ୍ଷିତ ଭଦ୍ରସମାଜରେ ଦିନକୁ ଦିନ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠୁଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ବେଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ହେବ ।

ଅତୀବ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ, ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଅଭିଧାନର ଅଭାବ ଦୂର ହୋଇଅଛି । ଉତ୍କଳ-ମାତା ତାଙ୍କର ସୁପୁତ୍ର କର୍ମଯୋଗୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ବହୁବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତଥ୍ୟର ଗବେଷଣା ଫଳରେ ସେ ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ଜ୍ୟୋତି ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣର ଅଭାବ ଅଛି । ତାହା ଗୋଟିଏ ମହତ୍ ଅଭାବ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ତାହା ଲିଖିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଶବ୍ଦ ଓ ଭାଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାକରଣରେ ନୂତନ ସୂତ୍ର ଗଠିତ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକମତେ ପ୍ରାଚୀନ ସୂତ୍ରର ସଂସ୍କାର ଆବଶ୍ୟକ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ବିଧିବିଧାନରେ ଶାସନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମାଆ ହୋଇପାରେ, ମାଆ ଝିଅ ଦୁହିଙ୍କର ଅଲଗା ପ୍ରକୃତି, ସ୍ୱଭାବ ଧାରା ଭିନ୍ନ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଭାଷାରୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଭାଷା ଜାତ ହୋଇ କ୍ରମବିକାଶ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନଦ୍ୱାରା ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଲେ ତାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇପଡ଼େ । ସେତେବେଳେ ସେହି ଭାଷା ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାକରଣ ରଚିତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ-ସମ୍ପଦ ଧୀରଭାବରେ ବଢୁଅଛି । ସେହିସବୁ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାକରଣର ସଂସ୍କାର, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ ଆବଶ୍ୟକ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଣକର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ବିଶ୍ଲେଷଣ କରି ବ୍ୟାକରଣ ରଚନା କରିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାଜ୍ଞସଙ୍ଘ ଗଠିତ ହେବା ଦରକାର । କେତେ ଜଣ ଓଡ଼ିଆଭାଷା-ବିଶାରଦ ପଣ୍ଡିତ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ମାତୃସାହିତ୍ୟର ଏ ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରନ୍ତା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଦୀର୍ଘ ଲେଖା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ, ଖଣ୍ଡକବିତା ପ୍ରତି ଲେଖକମାନେ ଯେତେ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଦୀର୍ଘ-କାଳବ୍ୟାପୀ କାବ୍ୟାଦି ଲେଖା ପ୍ରତି ସେପରି ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ଦୀର୍ଘ ଲେଖା ଲେଖିବାକୁ ବା ପଢ଼ିବାକୁ ଲେଖକ,ପାଠକ ଉଭୟଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ରୁଚି ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ରଚନାରେ ଚିନ୍ତା ଓ କଳ୍ପନା ଅଧିକ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ତା ଶକ୍ତି ବିକଶିତ ଏବଂ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । କଳ୍ପନାର ଅବାଧ କ୍ରୀଡ଼ାଦ୍ୱାରା ବହୁ ଭାବ ଆସି ମନ ମଧ୍ୟରେ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ହୁଏ ; ଅନେକ ନୂତନ ଭାବ ବି ଆସେ । ବୁଦ୍ଧି ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସେଥିରୁ ଉପାଦାନ ବାଛି ଗ୍ରହଣ କରେ । କଳ୍ପନା ଉଚ୍ଚକୁ ନ ଉଠି ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲେ ଉଚ୍ଚଭାବ ସଂଗ୍ରହ କରିବ କେଉଁଠାରୁ ? ଚିନ୍ତା କଳ୍ପନାକୁ ଅବାଧ ଭ୍ରମଣ ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ହେବ । ସେ ମୁକ୍ତ ଆକାଶରେ, ମୁକ୍ତ-ବାୟୁରେ ବୁଲି ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଏବଂ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇ ପାରିବ । ଯେ ଅସୀମ, ତାହାର ଅସୀମରେ ବୁଲିବା ଉଚିତ । ଅସୀମକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କଲେ ତାହାର ଶକ୍ତି ସଙ୍କୁଚିତ ହୁଏ । ଛୋଟ ଗଳ୍ପ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର କବିତାର ଯେ ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ—ଏହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟରେ ତାହା ବି ଦରକାର । ମୁଁ ବି ସମୟ ସମୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳ୍ପ, କବିତା ଲେଖେ । ମୋର କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ, ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୀର୍ଘଲେଖାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା ବି ଉଚିତ । ଅନୁକରଣ କରିବା ଭଲ; ମାତ୍ର ତାହାର ସୀମା ଅଛି । ଭାବ ଅନୁକରଣ କରାଯାଏ; ମାତ୍ର ଭାଷା ଅନୁକରଣ କରିବା ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳତା । ଅନ୍ୟ ଭାଷାଲିଖିତ କୌଣସି ଭାବ ଲୋଭନୀୟ ହେଲେ ନିଜ ଭାଷାରେ ସେହିପରି ଭାବ ଗଢ଼ିନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲେ ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି ରହିବାକୁ ହେବ । ଯେବେ ତାହା ସମ୍ଭବ ନ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ଭାବଟି ଅବିକଳ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ; ମାତ୍ର ବିକୃତ କରି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭାବ ବିକୃତ ହେଲେ ତାହାର ଜୀବନ ଶକ୍ତି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏକ ଆଡ଼େ ଯେପରି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଅଛି, ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ସେହିପରି ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇପଡ଼ୁଅଛି । ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇପଡ଼ୁଅଛି । ଅନେକେ ମାତୃଭାଷାରେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ହୁଏ । କଥା କହିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭାଷାରେ ଦଶପଦ ଅନ୍ୟ ଭାଷା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମିଶାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାଧାର ଆଣି ମାତୃସାହିତ୍ୟକୁ ସବଳ ଓ ଉନ୍ନତ କରିବା ଯାହାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେହିମାନେ ପୁଣି ଭାଷାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଆଣୁଅଛନ୍ତି । ଶେଷ ଫଳ ଏତିକି ହେବ ଯେ— ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ମୌଳିକତା ହରାଇ ଅସ୍ୱବମସ୍ତ ହୋଇ-ପଡ଼ିବ । ସେମାନଙ୍କର ଧାରା ଯେ ଇତର ସାଧାରଣଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ହେବ, ଏହା ସେମାନେ ଭୁଲିଯିବା କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାର ବହୁଳ ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ିବ ନାହିଁ ବରଂ ଏହି ଜାତି-ହେବାଦ୍ୱାରା ତାହାର ଶ୍ୱାସରୋଧ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମାତୃଭାଷାରେ ଚିଠିପତ୍ର ଲେଖା କ୍ରମଶଃ ଉଣା ହୋଇ ଆସୁଅଛି । କେହି କେହି ମାତୃଭାଷାରେ ଖଣ୍ଡେ ଅଧେ ଲେଖନ୍ତି । ତାହା ମାତୃଭାଷାର ଅସୀମ ସୌଭାଗ୍ୟ ବୋଲି-ବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏତିକି ହେଲେ କଅଣ ହେବ, ଓଡ଼ିଆ ଚିଠିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଇଂରାଜୀରେ କରାଯାଏ । ଏଭଳି ଅନାସ୍ଥାରେ ଭାଷା ଜୀବିତ, ଶବଳାଙ୍ଗ, ଆଉ ଶମ୍ଭୁତ-ଭମାତାର ଅଦ୍ଭୁତ ଖେଚଡ଼ୀ ନ ହୋଇ ଆଉ କଅଣ ହେବ ? ଏତଦ୍ୱାରା ଜାତୀୟତାର ତ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହେଉଅଛି, ଅଧିକନ୍ତୁ ମାତୃଭାଷାର ମୌଳିକତାକୁ ତଣ୍ଟି ଚିପି ମାରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଓଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟରେ ମନୋଭାବର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା-ରେହିଁ ସୁବିଧାଜନକ ଥିଲା; ମାତ୍ର କପାଳ ଗୁଣରୁ ଆମର ଠିକ୍ ଓଲଟା । ଏଥିଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ସମାଜକୁ ମୁଁ ଅବମାନ କରୁ ନାହିଁ, ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ ସର୍ବଦା ଭକ୍ତିପ୍ରବଣ—କେବଳ ସତ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଓ ବିବେକର ପ୍ରେରଣାରେ ଏହି ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟକଥା କହିବାକୁ ହେଲା । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ-ମାନେ ଏହିପରି ଦୁରଙ୍ଗୀ ନୁହନ୍ତି । ସେଥିର ବ୍ୟତିରେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଶରେ ବିରଳ ନୁହେଁ ।

ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବି ସାହିତ୍ୟର କମ କ୍ଷତି-କାରକ ନୁହେଁ । ଜଣେ ଯେବେ ଖଣ୍ଡେ ବୈଦେଶିକ ବିଳାସ ପ୍ରକାଶ କଲା, ତେବେ ଆଉ କେତେ ଜଣ ବି ସେହି ବୈଦେଶିକ ବିଳାସ ପ୍ରକାଶରେ ଲାଗିଗଲେ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଯେତେ ପୁସ୍ତକ ବାହାରୁଛି, ତାହାର ଅର୍ଥ କଥା କିଏ ପଚାରେ, ମୂଳ ବି ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବିକୃତ । ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥର ବି ସେହି ଦଶା । ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟରେ ମାର୍ଜ୍ଜିତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂଶୋଧିତ ବୋଲି ବିଜ୍ଞାପନ ଦିଆହୋଇଥାଏ ; ମାତ୍ର ଦୋଷତ୍ରୁଟିରେ ପୁସ୍ତକ ଅପାଠ୍ୟ । ତାହାର ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖା ହେଲା ପରି ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ଜଣଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଜଣେ ପ୍ରକାଶ କଲା; ଆଉ ଜଣେ ସେହିଖଣ୍ଡ ପୁଣି ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଜଣଙ୍କର ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଅପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କଲେ ପୁସ୍ତକସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ନ୍ତା, ସୁତରାଂ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତା । କେତେ ଖଣ୍ଡ ଶିଶୁପୁସ୍ତକ ଦେଖିଥିଲି, ସେଗୁଡ଼ିକ ବଙ୍ଗଳା ପୁସ୍ତକର ଅବିକଳ ଅନୁବାଦ । ଆମ ଦେଶର ଜଳବାୟୁର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଆମ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ କରିବା ଉଚିତ । ବିଦେଶୀୟ ଜଳବାୟୁରେ ପୁଷ୍ଟ, ବିଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟ ତାଙ୍କ ପେଟରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବ କିପରି ? ନିଜ ଭାଷାରେ କି ଶିଶୁଶିକ୍ଷା ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ଉପାଦାନର ଅଭାବ ଅଛି ? ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାଷାର କି ଶିଶୁସାହିତ୍ୟ ଗଢ଼ିବା ଭଳି ଶକ୍ତି ନାହିଁ ? ଅନ୍ୟ ଭାଷାରୁ ଯାହା ଅବିକଳ ଉତାରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହାର ପୃଥକ୍ ଜୀବନ ଥାଏ ନାହିଁ । ସେରୂପ ଅନୁକରଣ ମୂଳଭାଷାର ଗୋଟାଏ ଉପସଂସ୍କରଣ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଆଦର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଭଲ; ମାତ୍ର ଅନୁକରଣ ଶ୍ରେୟସ୍କର ନୁହେଁ । ଆଦର୍ଶ ଧରିବାକୁ ହେଲେ ନିଜ ଭାଷାରେ ସେହିପରି ବିଷୟ ନିର୍ବାଚନ କରି ଲେଖିବା ଉଚିତ । ଛପାଦୋଷ ତ ଓଡ଼ିଶାର ଛପାଖାନାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ସେ ବିଷୟ ଉତ୍ଥାପନ ନ କରିବାହିଁ ନିରାପଦ ।

ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷାର ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ବଡ଼ ଆଘାତ ଲାଗେ । ପିଲା-ମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ଞାନ ଆଶାନୁରୂପ ହେଉ ନାହିଁ । କେହି କେହି ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ସଭାସମିତିରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆରେ ବକ୍ତୃତା କହିବାକୁ ଗଳଦ୍‌ଘର୍ମ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆରେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଇ ବଣାହୋଇ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦତ୍ତପଦାନ୍ତ । ଏହାର କାରଣ—ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅଭାବ, ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟତା । ବଙ୍ଗଦେଶର ସ୍କୁଲକଲେଜରେ ମାତୃଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷାଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟକର୍ତ୍ତୃକ ସଙ୍ଘ ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । ଏଣିକି ପ୍ରବେଶିକା ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ମାତୃଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଅଛି । ଆମ ଦେଶରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବିଧାନ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେ ଦିଗରେ ଯାହା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଛି, ତାହା ଶିକ୍ଷିତ-ସମାଜ ଦୂର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ । ଯୁବକମାନେ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କରିପାରୁଛନ୍ତି, ମାତୃଭାଷା ପାଇଁ ସେହିପରି ତ୍ୟାଗର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାନ୍ତୁ, ପ୍ରାଚୀନ ଏବଂ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୃତପରିଶ୍ରମ ହେଉନ୍ତୁ, ଇତିହାସ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୌଳିକ ରଚନାରେ ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ସୌଷ୍ଠବ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତୁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅବଧି ଖଣ୍ଡିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଭ୍ରମଣ-ପୁସ୍ତକ ବାହାରି ନାହିଁ । ରାଧାନାଥ,ମଧୁସୂଦନ,ଫକୀରମୋହନ, ଗଙ୍ଗାଧର,ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ମଧୁସୂଦନ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ମହାତ୍ମାସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନୀ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର କେତେଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ବାହାରିଅଛି । କିନ୍ତୁ ତାହାର ସ୍ଥାନ କେବଳ ବାଳସାହିତ୍ୟରେ । ଭ୍ରମଣ-ପୁସ୍ତକର ଅଭାବ କଥା ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ କହିଅଛି । ଶଶିଭୂଷଣ ବାବୁଙ୍କ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ-ଭ୍ରମଣ ଓ ସୁରଙ୍ଗୀ ରାଜାଙ୍କର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ-ଭ୍ରମଣ ଏ ଦିଗରେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରୟାସମାତ୍ର । ଶ୍ରୀମାନ୍ ନୃସିଂହଚରଣ ମହାନ୍ତି ବିଲାତ କଥା ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ଲେଖିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିଲାତ ପରି ସଭ୍ୟ ସମୁନ୍ନତ ଦେଶର କଥା ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ଖୁବ୍ ବିଶଦ୍‌ଭାବରେ ଲେଖିବାକୁ ବିଲାତ-ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ଓଡ଼ିଆର କି ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ଅଛି ? ଦିଲ୍ଲୀ, ଦାର୍ଜିଲିଂ, ଆଗ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତିବହୁଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ସେ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସାହିତ୍ୟାକାରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ କି କେହି ନାହାନ୍ତି ? ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ନାନା ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ସ୍ଥାନୀୟ କାହାଣୀ ଚିତ୍ର ସହିତ ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ, ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରି ମାତୃସାହିତ୍ୟର ମହିମା ବୃଦ୍ଧିରେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ କି ସେପରି କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ? ଯୁବକ-ମାନେ ସଙ୍ଘବଦ୍ଧ ହୋଇ ସବୁଆଡ଼କୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ ଅଳ୍ପଦିନରେ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟର ବହୁ ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରନ୍ତା । କେବେ କେବେ ସେ ବିଷୟର କ୍ଷୀଣ ଆଭାସ ଦେଖାଯାଏ; ମାତ୍ର ତାହା ଏତେ କ୍ଷୀଣ ଯେ, ତାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯୋଗୀ, ଭିକାରି-ମାନେ ଯେଉଁ ସବୁ ପୁରୁଣା ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି, ସେଥିରେ ସେ କାଳର ଭାଷା ଏବଂ ଅନେକ ସାର କଥା ଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଭାଷାର ରତ୍ନକଣିକା । ସେହି ବିକ୍ଷିପ୍ତ କଣିକାଗୁଡ଼ିକ ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିବା ରତ୍ନସଂଗ୍ରହ ତୁଲ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟ-ମନ୍ଦିର ଗଠନର ତାହା ମୂଳ ଉପାଦାନ । ଏଣିକି ଉକ୍ତ ଗୀତଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ଲୋପ ପାଇ ଆସୁଅଛି । ଯେ ଯାଉଛି ସେ ଯାଉଛି, ଯାହା ଅଛି ତାକୁ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରାୟ ସାଇତି ରଖିବା ସମସ୍ତଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅତି ସହଜରେ ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରେ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହି ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରିବି । ସାହିତ୍ୟ-ରାଜ୍ୟରେ ନବପ୍ରବେଶୀ ନବୀନ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ, ସେମାନେ ସମାଲୋଚନାକୁ ଡରିବେ ନାହିଁ । ସମାଲୋଚକ ଲେଖକର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ—ପରମ ବନ୍ଧୁ । ସେ ରଚନାର ସଂସ୍କାରକ, ଭ୍ରମତ୍ରୁଟିର ସଂଶୋଧକ; ସୁତରାଂ ଉତ୍କର୍ଷ-ଗୌରବର ପାତ୍ର । ଭୁଲ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଥାଏ । ସମାଲୋଚକର ଭୁଲ ଘଟିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେପରି ହୋଇଥିଲେ ଶାନ୍ତ, ଶିଷ୍ଟ, ସଂଯତ ଭାଷାରେ ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ଉଚିତ । ବିଦ୍ୱେଷ-ବିଦ୍ରୂପମୂଳକ ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରତିବାଦ ନାହିଁ । ଉପେକ୍ଷା ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ନୀରବ ପ୍ରତିବାଦ । ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସାକୁ ପଛ ଆଡ଼କୁ ପିଙ୍ଗିଦେଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ରହିବା ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରଶଂସା ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତାକୁ ଖୋଜି ବୁଲିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ନିଜର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଶଂସା ଦଳେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବଳେ ଅସି ଅଶ୍ରାନ୍ତ ନଏ । କ୍ଷଣିକ ପ୍ରଶଂସା ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ । ଘଣ୍ଟିଏ ପାଇଁ ସୁନାମାଳଟିଏ ବେକରେ ବାନ୍ଧି ଲାଭ କଅଣ ? ଯେ ସହିଷ୍ଣୁ, ଅଧ୍ୟବସାୟୀ, ସାଫଲ୍ୟ ତାହାର ଅନୁଚର ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ଯୁବକ-ଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ-ଉଠୁଅଛି । ଉନ୍ନତିର ନାନା ବିଭାଗରେ ପଶିବାକୁ ସେମାନେ ଉନ୍ମୁଖ । ବିସ୍ତୃତ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପଡ଼ିରହିଅଛି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଓ ସହାନୁଭୂତିର ଅଭାବରୁ ସେହି ଶକ୍ତିର ସମ୍ୟକ୍ ବିକାଶର ସୁବିଧା ହେଉ ନାହିଁ । ଦେଶର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କର ସେଥିର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିଜର ଶକ୍ତି ଯୁବକଙ୍କୁ ଦେଇ ତାହାର ଶକ୍ତି ପରିପୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରୌଢ଼ର ପରିପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ଓ ଯୁବକର ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ଶକ୍ତି ଦୁହିଙ୍କ ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ସୁସାଧ୍ୟ ହୁଏ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ ସଭ୍ୟ ମହୋଦୟଗଣ, ଏହିପରି ଭାବରେ ଆଉ ଅସାର ପ୍ରଳାପ କରି ଆପଣମାନଙ୍କର ଅମୂଲ୍ୟ ସମୟର ଅପବ୍ୟୟ କରିବି ? ମୋର ଏ ନୀରସ ଅଡୁଆ ମହାଭାରତ ଯେ ଆପଣମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଶୁଣିଅଛନ୍ତି, ଏହି ଉଦାରତା ପାଇଁ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ମୁଁ ସମ୍ପ୍ରତି ଜୀବନ-ସମୁଦ୍ରର ପତନୋନ୍ମୁଖ ବାଲିଚଡ଼ା ଉପରେ ଠିଆ-ହୋଇଅଛି । ଜୀବନର ଶେଷ କାଳରେ ଏ ପବିତ୍ର ସାରସ୍ୱତ ମହାସମ୍ମିଳନ ତୀର୍ଥ ସ୍ପର୍ଶରେ ମୁଁ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରୁଅଛି । ଆପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜୀବନରେ ଆଉ ସାକ୍ଷାତର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ—ଏହାହିଁ ଶେଷ ସାକ୍ଷାତ । ଏହି ମିଳନର ସୁଖସ୍ମୃତିକୁ ପରକାଳର ସମ୍ବଳରୂପେ ମୁଁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବି । ସମସ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ—ଏହି ଦେବପୂତ ଉତ୍କଳଭୂମି ପ୍ରତି ଜନ୍ମରେ ମୋର ଜନ୍ମଭୂମି ହେଉ ଏବଂ ପ୍ରତି ଜନ୍ମରେ ବାଣୀସେବା ମୋର ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରତ ହେଉ । ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହିଠାରୁ ଉପସଂହାର କରି ଏବେ ଶେଷ ବିଦାୟ ନେଉଅଛି ।

[୨]

୨୮।୫।୧୯୩୨ ମସିହାରେ ଭଦ୍ରକ ହାଇସ୍କୁଲ ହଲରେ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଆସି ଏବଂ ଚାନ୍ଦା ପଠାଇ ପ୍ରବୀଣ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣମୋହନ ଦେ ଏମ୍. ଏ. ମହୋଦୟଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ କବିବରଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିଥିଲେ, ସେହି ସଭାରେ କବିବର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଭିଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ—

ଆଜି ମୋର ଜନ୍ମଭୂମି ଭଦ୍ରକ ପକ୍ଷରେ ତଥା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅତୁଳ ଆନନ୍ଦର ସୁଦିନ । ଆପଣ-ମାନଙ୍କ ପରି ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ସାରସ୍ୱତ ତପୋବନ-ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ପାଦଧୂଳି ମୋର ଏ ଜନ୍ମଭୂମି ବର୍ଷିତ ହୋଇଅଛି, ଏହା ସ୍ୱପ୍ନାତୀତ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ନୁହେଁ କି ? ଯୁବକ-ହୃଦୟର ଶୁଭାଦର୍ଶ ଦେଖି ଆଜି ମୋର ଅନ୍ତର ଅସୀମ ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲିଉଠୁଅଛି । ତେଜସ୍ୱିନୀ ଯୁବକ ଶକ୍ତି ଉନ୍ନତିର ସଫଳ ପଥକୁ ଧାବିତ ହେଉଅଛି—ମୋର ଶେଷ-ଜୀବନରେ ଏହା ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ପୁଲକ ଖେଳିଯାଉଅଛି, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ମୋର ଭାଷା ସର୍ବଥା ଅକ୍ଷମ । ମୁଁ ଆଜି ନିଜକୁ ବୃଦ୍ଧ ମଣୁ ନାହିଁ, ସେହି ଆନନ୍ଦ ଯୁବକ-ଶକ୍ତି ଭଳି ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି ମୋ ଭିତରେ ପୁରାଇଦେଉଅଛି । ତାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏ ଅତୁଳ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ତାଳ ଲହରୀର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ମୋ ପରି ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ସହିପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ନିୟତି ଏବେ ଯୁବକ ପ୍ରାଣରେ ଉନ୍ନତିର ଉତ୍ତେଜନା-ଅଗ୍ନି ଜାଳିଦେଇଅଛି । ସେହି ନିୟତିର ଅପର ନାମ କାଳ । ସେ ଆମର ସବୁ ହରଣ କରିଥିଲା, ଏବେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଫେରାଇଦେଉଅଛି । ସେ ଖାଲି ନିଏ ନାହିଁ, ନେବା ଦେବା ଉଭୟ ତାହାର କର୍ମ ।

ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦ, ମୋ ଭଳି ଜଣେ ଅଧମକୁ ଆପଣମାନେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି, ଏଥିରେ ମୋର ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ; ମାତ୍ର ମୁଁ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ନାହିଁ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ, ବରଂ ଏହାକୁ ସ୍ନେହର ଲୀଳା ମଣି ଆନନ୍ଦିତ । ସ୍ନେହର ସ୍ୱଭାବ

ସ୍ୱଭାବ ! ସେ ଅସୁନ୍ଦରକୁ ସୁନ୍ଦର ମଣେ, ମୂର୍ଖକୁ ପଣ୍ଡିତ ମଣେ—ନିର୍ଗୁଣକୁ ଗୁଣବାନ୍ ମଣେ । ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବାସ୍ତବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟରେ ମୋତେ ସଦୟ ଦର୍ଶନ ଦେବା ପ୍ରତ୍ୟାଶେ ସ୍ନେହ-ବାହନରେ ଚଢି ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନଙ୍କର ଏ ଅତୁଳ ଅମୂଲ୍ୟ ସ୍ନେହ ଓ କଲ୍ୟାଣକର ଦୁର୍ଲଭ ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ ମୁଁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନରେ କଦାପି ବିସ୍ମୃତ ହେବି ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଜାତିସ୍ମର ହେଲେ ଭାବୀ ଜନ୍ମରେ ବି ହୃଦୟର ସଙ୍ଗୋପ କରିରଖିବ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଏ ସମ୍ମାନ ଆପଣମାନଙ୍କ ଦୟାର ଦାନ । ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଦାନ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାବି କରିଥିଲେ, ଜାଗ୍ରତ ହେଲାପରେ ନିଶ୍ଚୟ ନିଜକୁ ପାଗଳ ବୋଲି ଉପହାସ କରିଥାଆନ୍ତି । ମୁଁ ମୋର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଚାହିଁଲେ ଆଖି ଦେଖା ଲକ୍ଷ କିଛି ଦେଖିବାକୁ ପାଏ ନାହିଁ । ମୋର କଳ୍ପନା ବହୁତ; କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତି କ୍ଷୁଦ୍ର । ଭଞ୍ଜ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସାଦଲସିଂହାର, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ମହାକବିଙ୍କର ଅମର ପ୍ରତିଭାରେ ଯେଉଁ ଦେଶର ଗଗନମଣ୍ଡଳ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ, ସେଠାରେ ମୋର ନଗଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ କେତେ ହେବ ? ସ୍ୱୟଂ କବି-ମୁକୁଟମଣି ଭଞ୍ଜ କହିଅଛନ୍ତି—

ବାଲ୍ମୀକି ବ୍ୟାସକବି ଯହିଁରେ
ମହାକାବ୍ୟ କେ ପ୍ରକାଶ କଲେ
ମହାନାଟକ ବାତସୁତରେ ହେଲେ ରଚିତା ଯେ,
କହିଲେ କାବ୍ୟ ଯେ କାଳିଦାସେ
ଚମ୍ପୂରଚନା କ୍ଷେତ୍ର-ନରେଶେ
କୃପାସିନ୍ଧୁ ଗୀତ ପ୍ରକାଶେ ଗୁଣ୍ଡିଲ ଚିନ୍ତା ଯେ,
କବେ କହିଁ ଉଦୟ ଏମନ୍ତ ଧାରି ଯେ,
ବ୍ୟୋମେ ତାରକା ଯେବେ ଝଲୁଥାଇସେ,
ଖଦ୍ୟୋତରେ ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣଗଣ,
ଜ୍ୟୋତିକି ନ ଦେଖାନ୍ତି କି ପୁଣ,
ସୁଜନେ ସାବଧାନରେ ଶୁଣ ଛାନ୍ଦ ରଚଇଁ ଯେ ।

କେଡ଼େ ବଡ କବିଙ୍କ ମୁଖରେ ତ ଏ ଦୀନବାଣୀ, ଆଉ ମୋ ପରି ଅର୍ବାଚୀନର କଥା ଅବା କଅଣ ? ମହାକବି ହୋଇ ସେ ନିଜର ଶକ୍ତିକୁ କେଡ଼େ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଣିଥିଲେ ! ଦେଖନ୍ତେ କହିଅଛନ୍ତି -"ବାଲ୍ମୀକି, ବ୍ୟାସ, ହନୁମାନ, କାଳିଦାସ, କ୍ଷେତ୍ରରାଜା, ରଇରାମ ଦାସ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ଛଳରେ ରାମ-ଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମୋ କାବ୍ୟ ବୈଦେହୀଶବିଳାସ କି ଉତ୍କର୍ଷ ହେବ ?" ଏହା ଚିନ୍ତା କଲାବେଳକୁ ମୋର ଏହିପରି ଭାବ ଜାତ ହେଉଛି, ଯଥା ଆକାଶରେ କୋଟି କୋଟି ତାରା ଫୁଟୁଥିଲେ ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ କି ନିଜର କ୍ଷୀଣ ଆଲୁଅଟିକି ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବ ମନରେ ଉଦୟ ହେବାରୁ ଦୋଷଚିନ୍ତା ଛାଡି ସେମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ମୋର କାବ୍ୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଗୀତ ରଚନା କରୁଛି, ହେ ସଜ୍ଜନମାନେ ଅବହିତ ମନରେ ଶୁଣ ।" ଏହା ଅମର ଦୀନୋକ୍ତି; ମାତ୍ର ମୋ ଭଳି ଅଧମର ଦୀନୋକ୍ତି ଏହି ଯେ—ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକର ଆଲୁଅରେ କେତେ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଉପକାର ହୁଏ; ମାତ୍ର ଜାଳବଣ୍ଡ ଆଲୁଅରେ ତାହାର ଦର୍ପଣ ହୁଏ—ତାହାର ଆଲୁଅ କେବଳ ତାହାରି ପାଇଁ । ସେହିପରି ମୋର ନଗଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଏତା ମୋହର ପାଇଁ—ତାହା ମୋର ଗୋଟିଏ ଖିଆଲ ଚହ୍ନ । ମୋର ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ କବିବର ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ, ଫକୀରମୋହନ, ଗଙ୍ଗାଧର, ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ, ରାମଶଙ୍କର, ନୀଳମଣି ପ୍ରଭୃତି ମୋତେ ଛାଡି ସାରସ୍ୱତ-ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ମୋତେ କନ୍ଦାଉଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି କାହାରି ସହିତ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରିଚୟ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମନ ଝାଙ୍କୁଝାଙ୍କୁ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଅବସ୍ଥା ଇଚ୍ଛାର ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ—ସୁତରାଂ ସେ ଇଚ୍ଛା କେବଳ ଇଚ୍ଛାରେ ଶେଷ ହୁଏ । ତଥାପି ତାହାର ସଦିଚ୍ଛା ବିଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଚକ୍ଷୁ ଦର୍ପଣ ବୋଲି ଯାହା କହନ୍ତି, ତାହା ସତ୍ୟ । ମୋର ସେହି ମନୋଭାବ ଆପଣଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ-ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ମୋର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ସଫଳ କରିଅଛି । ଆପଣମାନଙ୍କ ସମାଗମରେ ମୋର ଦୀନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାତୃଭୂମି ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ଆଜି ବାଣୀଶୀର୍ଷରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ମାତୃଭୂମିର ଏ ସୌଭାଗ୍ୟରେ ମୋର ଗଭୀର ଉଲ୍ଲାସରେ କଣ୍ଠ ମୋର ଫୁଟିଉଠୁଛି । ସେ ଉଲ୍ଲାସ ରଖିବାକୁ ମୋର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ । ମୋର ବାହାର ଭିତର ସବୁ ଆଡ଼େ ଆଜି ଆନନ୍ଦର ସ୍ରୋତ ବହିଯାଉଅଛି । ଆଜି ମୋର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିଅଛି ।

ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋଠାରୁ କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଆପଣମାନେ ଆଶା ପୋଷଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ସେଭଳି ଶକ୍ତି ବା ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର ନାହିଁ । ତଥାପି ସମ୍ମିଳନୀ-ପରମ୍ପରା ପ୍ରଚଳିତ ରୀତି ବା ଆଇନ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଅଗ୍ରଜନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ପଦେ ଅଧେ କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ; ମାତ୍ର କଅଣ କହିବି, ତାହା ଜାଣେ ନାହିଁ । ତେବେ ଏତିକି କହୁଛି ଯେ—ବର୍ତ୍ତମାନ ମାତୃସାହିତ୍ୟର ଗତି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଦଳିଯାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆଭାଷା ତାହାର ହୃତ ମୌଳିକତାକୁ ପାଇ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୋଇଉଠୁଅଛି । ସୁଖର ବିଷୟ, ସେ କାଳରେ ଯାହା ଦୋଷ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା, ଏ କାଳରେ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ମହତ୍ତ୍ୱ ସମସ୍ତେ ବୁଝୁଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟତା ଦୋଷ, ଗୁରୁଚଣ୍ଡାଳଯୋଗ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟାକରଣର ଶାସିତା ଯତ ଆଉ କାହାର ଭୟ, ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଯାହା ଗ୍ରାମ୍ୟତା ବୋଲି ଉପେକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା, ଏବେ ସେହି ଗ୍ରାମ୍ୟତା ଭିତରେ ଭାଷାର ଆତ୍ମା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଯେତେ ଅଧିକ, ସେ ଭାଷା ସେତେ ସମୃଦ୍ଧ, ଏ କଥା ରକ୍ଷଣଶୀଳଦଳ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ । ସେ କାଳରେ ଗୌରବତ, ଜମ, ଅସୁଆର, ମାତଙ୍ଗିନୀ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଭୁଲ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା, ଏ କାଳରେ ତାହା ଅବାଧରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଅଛି । ଅଭାବବୋଧକ "ଅ" ବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହାର ପରି ସ୍ୱରବ୍ୟଞ୍ଜକ "ସ" ବର୍ଣ୍ଣର ବ୍ୟବହାର ଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବହୁ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଯେପରି ଅଚଳର ବିପରୀତାର୍ଥ ସଚଳ, ସେହିପରି ଅଜମ ସଜମ ହେଲେ ଦୋଷ କଅଣ ? ଅସୁଆର ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ଅଶ୍ୱବାରର ଅପଭ୍ରଂଶ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଯଥେଷ୍ଟ । ଶବ୍ଦକୁ କୋମଳ ଓ ଶ୍ରୁତିମଧୁର କରିବା ସକାଶେ ଏରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଦୋଷାବହ ନୁହେ । ଜଗତ୍‌ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଜଗୁଆଇଁ, ଜଗଜ୍ଜୀବନଙ୍କୁ ଜଗୁଜୀବନ କରିଯାଇଅଛି, ଏହା ଦୋଷ ନୁହେ—ପ୍ରକୃତ ଗୁଣ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ମାତଙ୍ଗ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ମାତଙ୍ଗୀ ହୋଇପାରେ, ମାତଙ୍ଗିନୀ ବି ହୋଇପାରେ । ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଙୀଷ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ, ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ "ଇନୀ" ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆରେ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ଅପ୍ରଚୁର ନୁହେ । ସ୍ୱୟଂ କବିଗୁରୁ ଭଞ୍ଜ "ଲାବଣ୍ୟବତୀ" କାବ୍ୟରେ ଗାଇଅଛନ୍ତି—

"ଚକ୍ଷୁସି ଖୁରୁଚେଟିନୀ ଜଣେ ଯେନ ଶରମନ୍ଦିରକୁ ଗଲି

ଏଠାରେ ଚେଟୀକୁ ଚେଟିନୀ କରିଯାଇଅଛି ।

ପୁଣି ଅନ୍ୟତ୍ର ଗାଇଅଛନ୍ତି—

"ଅମରମୋହିନୀ ଭ୍ରମରକେଶିନୀ ମେଘମାଳା
ତାଳେ ସ୍ୱମର ।"

ଏଠାରେ ଭ୍ରମରକେଶିନୀ ସେହି ଇନୀ ପ୍ରତ୍ୟୟସିଦ୍ଧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅମରକବି ଶାନ୍ତକୃଷ୍ଣ ରସକଳୀ, କମ୍ବୁକଣ୍ଠିନୀ ପ୍ରଭୃତି ଇନୀ ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ ପଦ ଅନେକ ବ୍ୟବହାର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଶବ୍ଦଗଠନ ଭାଷାର ଶିଳ୍ପ, ତାକୁ କାଟି ଛାଟି, ମାଠି ଚଙ୍ଗ ଦେଇ ସୁନ୍ଦର କରିବାର ଅଧିକାର ଭାଷାଶିଳ୍ପୀର ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେଥିରେ ବ୍ୟାକରଣ ବାଧା ଦେଇପାରେ ନାହିଁ । ଭାଷାର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଏହି ବଡ଼ କବିମାନେ ଯେଉଁ କାନ୍ତକୋମଳ ମଧୁର ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରି ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ତାକୁ ଭୁଲ ବୋଲି କହିବାକୁ ସାହସ କରିବା ଏକ ଭୁଲ । ସେ କାଳର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାଷାକୁ ସଂସ୍କୃତର କଳ୍ପବେଷ୍ଟନୀ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ରଖି ଟିକିଏ ହେଲେ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ିଦେଉ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତର କନ୍ୟା, ସୁତରାଂ ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସ୍କୃତ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳାହେବା ଉଚିତ; କିନ୍ତୁ ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଭୁଲ ଧାରଣା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତର କନ୍ୟା ବୋଲି ତାହାର କଅଣ ସ୍ୱକୀୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣ ନାହିଁ ? ମାଆ ଝିଅ ମଧ୍ୟରେ ରୂପ, ଗୁଣ, ଅକ୍ଷର, ସ୍ୱଭାବର କ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥାଏ ନାହିଁ ? ଶବ୍ଦ ଯେଉଁ ଭଳି ଗଠିତ ହେଉପଛେ ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ହେଲେ ଓ ଅର୍ଥପ୍ରକାଶରେ ପ୍ରମାଦ ନ ଘଟିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଶବ୍ଦ ରାଷ୍ଟ୍ର; ତାହାର ଅକାର ଗଣ୍ଡି ନାହିଁ । ଜନମୁଖରେ ସେ ନାନା ପ୍ରକାର ଧରିପାରେ । ନୂତନ ଶବ୍ଦର ଅଭ୍ୟୁଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାକରଣରେ ନୂତନ ସୂତ୍ର-ଅଧ୍ୟାୟ ଯୋଗ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗୀ ଦଳ ଭାଷାକୁ ଟିକିଏ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ଉନ୍ନତିକାମୀ ତରୁଣଦଳ ଭାଷାର ସେହି କଠୋର ବେଡ଼ୀ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ତାକୁ କାରାମୁକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଣିକି ସେ ମୁକ୍ତକ୍ଷେତ୍ରରେ ବୁଲି ମୁକ୍ତବାୟୁ ସେବନ କରି ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ହେବ—ଏହା ଅତି ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ । ସ୍ୱଗତ ଶକ୍ତିର ଏ ସୁଖ୍ୟାତି ସାହିତ୍ୟ-ଇତିହାସରେ ଅକ୍ଷୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଅଙ୍କିତ ରହିବ । ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ଏହା ଗୋଟିଏ ଯୁଗ-ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଯୁଗକୁ ଅନୁସରି ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାହୁଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାହିଁ ହେଉଅଛି । ଆଧୁନିକ ଲେଖାରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଶବ୍ଦ ବହୁଳ ପ୍ରବେଶ କରୁଅଛି, ଏହା ଭାଷାର ଶବ୍ଦସମ୍ପଦ ବୃଦ୍ଧି ପକ୍ଷରେ ପରମ ସହାୟ ; ମାତ୍ର ଗ୍ରାମ୍ୟଶବ୍ଦକୁ ସାଧୁଶବ୍ଦରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଯାଇ ବିକୃତ କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେ । ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥରକୁ ସାଧୁଭାଷାରେ ମର୍କଟପ୍ରସ୍ତର କହିବା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ।

ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆମଦାନି ବୋଲି କଥିତ ହେଉଅଛି । କେହି କେହି ଶୁଦ୍ଧଧର୍ମୀ ରୂପେ ସେହି ପଦ ବୋଲି ଆପତ୍ତି କରୁଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ତାହାର ଅବସର ନାହିଁ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଖାଇବେ, ଯାଇବେ ପ୍ରଭୃତି କ୍ରିୟାପଦକୁ ଅନେକେ ବଙ୍ଗର ଅନୁକରଣ କହି ଘୃଣା କରନ୍ତି । କେହି କେହି ଅଟା ବ୍ରତୁପ ଓ ରସିକତାର ଅନ୍ତର୍ଭୁ ମଧ୍ୟ ନଥନ୍ତି । ବଙ୍ଗଳାରେ ବହୁଶାସ୍ତ୍ର ବଚନ୍ତିର ଚାଲିରୁପେ କେବଳ କ୍ରିୟାରେ ତେ ଯୋଗହୁଏ; ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କାରକ ବିଭକ୍ତିରୂପେ ବ ଯୋଗହୁଏ । ହବୁ, ମୁଁକୁ ନ କହି ସାଧାରଣରେ ତୋତେ ମୋତେ କହନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ତୁକୁ, ମୁଁକୁର ବ୍ୟବହାର ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା କେହି ନ କହି ସାଧାରଣରେ ତୋତେ, ମୋତେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାହାବୁର ରାଜକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଭାଗବତରେ ଶୁଣିବେ, ଜାଣିବେ କ୍ରିୟାପଦର ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ।

ତାହା ଶୁଣିବେ ମୋର ଇଚ୍ଛା, }
ପୁଚ୍ଛଇ କହ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା । } ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ

ସେ ଲଭ ଲୁମ୍ଭ ବଚନ, }
ମୁଁ ଯେବେ ଶୁଣିବେ ଜାଜନ । } "

ତାହା ଜାଣିବେ ମୋର ଇଚ୍ଛା, }
କହି ପୁରୁଷ ମନ ବାଞ୍ଛା । } ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୁଣିବେ ଯେବେ ତୋର ଇଚ୍ଛା, }
ଯାହାର ତହୁଁ ଯେତା ଶିକ୍ଷା । } ଏକାଦଶସ୍କନ୍ଧ ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ

ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ କବି । ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ବଙ୍ଗଳାଶବ୍ଦର ପ୍ରବେଶ ସମ୍ଭବପର ନୁହେ । ପୁଣି ଭାଗବତର ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶକ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଦେଶପ୍ରେମିକ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟପ୍ରିୟତା ସର୍ବଜନ-ବିଦିତ । ସେ ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜର ସଭାପତି ପଦ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ତେବେ ଜଣ ପ୍ରବୀଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଘେନି ସେ ଭାଗବତ ସଂଶୋଧନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଗୋଟାଏ ଭୁଲ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ସହକାରୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ପଡ଼ିବା ବିଶ୍ୱାସ-ଯୋଗ୍ୟ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ତେ ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ ଅସମାପିକା କିମ୍ବା ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକରଣ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଉଠାଇଦେଇଥାଆନ୍ତେ । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦର ମେଳ ଅଛି, ତାହା ଯେ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆମଦାନି, ଏହା କହିବା ସମୀଚୀନ ନୁହେ । ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଯେ ବଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ମିଶି ନାହିଁ, ତାହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । ଏକା ବଙ୍ଗଳା କାହିଁକି, ହିନ୍ଦି, ପାର୍ଶି, ଉର୍ଦ୍ଦୁ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ମିଶିଅଛି । ସବୁ ଭାଷାରେ ଏହିପରି ବହୁଭାଷାର ଶବ୍ଦ ମିଶିଥାଏ । ଏଭଳି ମିଶ୍ରଣ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭାଷାର ସମୃଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାର ଶବ୍ଦକୁ ନିଜର କରିନେଇ ନିଜ ଭାଷାରେ ମିଶାଇବା ଉଚିତ । ଏ ବିଷୟରେ ଗଞ୍ଜାମ ବଡ଼ ଦକ୍ଷ । ସେଠାରେ ଡିଅଫିସିଲକୁ ନଅଫେଣ୍ଡ, ଷ୍ଟେଟକୁ ପଙ୍କପଟା, ବୋଟକୁ ଭଲାପଟା, ଘୋଡ଼ର ମୋଜାକୁ ଭଳା ପାଣ୍ଡୋଇ କହନ୍ତି । ଭିନ୍ନ ଭାଷାର ଶବ୍ଦକୁ ଗଞ୍ଜାମ-ବାସୀମାନେ ନିଜ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆର ଜାତି ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଗଠନ କରିନିଅନ୍ତି । ସେପରି କରିବା ମଧ୍ୟ ନିରାପଦ । କୌଣସି ଭାଷାରେ ଭିନ୍ନ ଭାଷାର ବହୁଳ ମିଶ୍ରଣ ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ମାତୃଭାଷା ପଙ୍ଗୁ ହୋଇଯାଏ । ନିଜର ଯାହା ନାହିଁ, ପରଠାରୁ ତେତିକି ଆଣିବା ଉଚିତ । ବହୁଭାଷାର ସମ୍ମିଳନରେ ମୂଳ ଭାଷା ବିକୃତ ହୋଇଉଠେ । ଅଶ୍ଳୀଳ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ଅପଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଆଉସବୁ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରହଣ ଓ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ।

ସାହିତ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଦରକାର । ଚିନ୍ତା, କଳ୍ପନାରେ ସାହିତ୍ୟ ଦରକାର, କଥା କହିବାରେ ସାହିତ୍ୟ ଦରକାର, ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାରେ ବି ସାହିତ୍ୟ ଦରକାର । ଭାଷାଦ୍ୱାରା ମାନବ-ଜଗତ ପରିବେଷ୍ଟିତ । ହୃଦୟର ଭାବକୁ ଭାଷା ରୂପ ଆକାର ଦେଇ ତାହାର ଜନ୍ମ ଆଣେ । ଭାବ ପ୍ରାଣ, ଭାଷା ଶରୀର । କିନ୍ତୁ ଭାବର ବାହକ ବୋଲି ଭାଷାକୁ ଅଗୌରବ କରିବା ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ଖାଲି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ—ଭାଷାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣ ସ୍ୱଭାବତଃ ଶୋଭା-ପିପାସୁ । ଯହିଁରେ ଶୋଭା ନାହିଁ, ତହିଁରେ ମନ ବସେ ନାହିଁ । ଭାଷା ସୁନ୍ଦର ନ ହେଲେ, ସେଥିରେ ମନ ନ ବସିଲେ ଅନ୍ତରସ୍ଥ ଭାବକୁ ଧାରଣା କରିହେବ କିପରି ? ସୁନ୍ଦର ଭାଷା ମନକୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ଧରେ, ମନ ତହିଁ ସହଜରେ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ଭାଷାର ସେହି ଆକର୍ଷଣୀ ଶକ୍ତି ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଶରୀର ମନର ବାହନ ବୋଲି ଶରୀରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ କି ?

ସାହିତ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ସର୍ବାଦୌ ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ଅସରନ୍ତି ଭଣ୍ଡାର । ତାହା ଖାଲି ଶବ୍ଦ-ସମ୍ପଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ—ସେହି ଶବ୍ଦ-ନିଚୟ ମଧ୍ୟରେ ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ଇତିହାସ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଆୟୁର୍ବେଦ, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ଏକାଧାରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଅଛି । ଭଞ୍ଜ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ମହାକବି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ଅଭିନବ ସୁନ୍ଦର ଛାଞ୍ଚରେ ଗଢ଼ିଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୌରବ ଆସନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ସାହିତ୍ୟରେ ସକଳ ପ୍ରକାର ସୁଷମା ପୂରିରହି-ଅଛି । ବିଶେଷତଃ ଅଳଙ୍କାର ରାଜ୍ୟର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଉପମା ସୃଷ୍ଟି ସେହି ଭଞ୍ଜଙ୍କୁହିଁ ଏକା ପଟାନ୍ତର ।

ବଳେପି ଅଳକ ତରଳ ଶ୍ୟାମଳ,
ବାରଣଦନ୍ତ ପ୍ରସାଧନୀ ଯୁତ,
ଶଶ୍ୱବସ୍ୱକା କଲ୍ଲୋଳରେ ଭାସେ,
ଶରଣ ଆସିଲ କୁମୁଦ କିସେ ?

ସୀତାଙ୍କର କେଶବର୍ଣ୍ଣନାର ଏହି ଉପମାରେ କାହାର ହୃଦୟ ମୁଗ୍‌ଧ ନ ହେବ ? ଏରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନାର ମୂଲ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଜଗତର ମୂଲ୍ୟ ତୁଳନୀୟ ନୁହେଁ—ତାହା ଅମୂଲ୍ୟ, ଅତୁଳ । ଏମିତି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ସାହିତ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଗୌରବାବହ । ଉତ୍କଳଭାଷାର ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସେହି ମହାକବିମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିପୂଜାହିଁ ଉତ୍କଳର ସରଳ ସୁନ୍ଦର ସୁଗମ୍ୟ ମାର୍ଗ । ଟୀକା, ଟିପ୍ପଣୀ, ବିଶଦ୍‌ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସହ ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରି ସେଥିର ଗୁଣମତ ଆଲୋଚନାର ଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ । ସେମାନଙ୍କ ତେଜସ୍ୱିନୀ ପ୍ରତିଭାକୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ହେବ । ସେମାନେ ନିଜେ ନିଜର ସ୍ମୃତି-ସ୍ତମ୍ଭସୌଧ ତୋଳିଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କାବ୍ୟପ୍ରବନ୍ଧ ଓ କବିତାବଳୀମାନେ ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବେ । ଆଉ ଅଧିକ ସ୍ମୃତିପୂଜା କିଏ ବା କିପରି କରିପାରିବ ? ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତିପୂଜା ତାଙ୍କ ପାଇଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନୁହେଁ—ତାହା ନିଜର ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ । ପ୍ରତିଭାର ପୂଜା କଲେ ପ୍ରତିଭାର ମହତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ହୃଦୟ-ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ମହାଜନମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ସ୍ମରଣ କଲେ ଚିତ୍ତର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା, ଦୁର୍ବଳତା ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ସେମାନେ ଜାତିକୁ ଯାହା ଦେଇଯାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ସ୍ମରିଲେ ଚିତ୍ତ ବିସ୍ମୟ-ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ସେହି ମହାପ୍ରାଣ ମନୀଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାହୁଅଛିଲା ସୁଦ୍ଧା ପୋତାହୋଇ ନାହିଁ । ଉପେନ୍ଦ୍ର-ପାଠାଗାର, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ-ପାଠାଗାର ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପାଠାଗାର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ତାହା କବିମାନଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମି ଗଞ୍ଜାମରେ । ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ସେ ବିଷୟରେ ଗୁରୁତର ଦାୟିତ୍ୱ ଅଛି । ଉତ୍କଳର ନବଜାଗ୍ରତ ଯୁବକଶକ୍ତି ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ରହିବ ନାହିଁ, ସେଥିର ଆଭାସ ଦେଖାଗଲାଣି ।

ଅତୀବ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ, ଉତ୍କଳର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଓ ଶିକ୍ଷାଧୀନ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟ-ସାଧନାରେ ମନପ୍ରାଣ ଢାଳିଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏ କଲ୍ୟାଣକର ଦୃଶ୍ୟ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ବିରାଟ ଆଶା ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ଯେଉଁ ଦେଶର ଯୁବକଶକ୍ତି ଯେତେ ଜାଗ୍ରତ ଓ ପ୍ରଖର, ସେ ଦେଶ ସେତେ ଉନ୍ନତ ଓ ସେତେ ସଜୀବ । ମୋର ମାତୃ-ସାହିତ୍ୟ ଏହି ଯୁବକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରତିବେଶୀ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ଠିଆହେବ— ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ସେହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ମଧ୍ୟରେ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାଦ୍ୱୟ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାରେ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଅନେକ ଯୁବକ ନିୟମିତ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଅଛନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସଂଶୋଧନ ପାଇଁ ମୁଁ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ପାଉଅଛି । ତାହାରି ତାହାରି ଶକ୍ତିର ଅସାଧାରଣ ଉନ୍ମେଷ ଦେଖି ମୁଁ [illegible] ମୁଗ୍ଧ ହେଉଅଛି ।

ଉପସଂହାରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ସହିତ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଅଛି । ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ପରାଙ୍ମୁଖ । ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକର ଏ ଉତ୍କଟ କଳଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା ରୂପ ପବିତ୍ର ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ଅଶ୍ରୁ ଧୌତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ତୁଳନାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବହୁତ ପଛରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଏ ଅଭାବ ଅପନୋଦନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆର ବିଶେଷତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସମୟାଭାବର ଆପତ୍ତି ଦେଖାଇଲେ ଆଉ ଚଳିବ ନାହିଁ, ତାହା ଦୋଷ-ମୁକ୍ତିର ବ୍ୟର୍ଥ ଆପତ୍ତି । ପ୍ରତିବେଶୀ ଉନ୍ନତ ଜାତି ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବାକୁ ହେବ । ସେ ଜାତିର ଇଙ୍ଗ୍‌ରାଜୀ, ରବୀନ୍ଦ୍ର, ହାକିମ, ଡେପୁଟି—ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବରେ ସମୟାଭାବ, ସେହିମାନେହିଁ ତାଙ୍କ ମାତୃ-ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । ସମୟ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଲଜ୍ଜାର କଥା । ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ଶକ୍ତିର ଅବମାନନା କରିହୁଏ । ନାହିଁ ଶବ୍ଦ ଯୁବକ ମୁଖରେ ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ସମୟର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କଲେ ସମୟ ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ—ସହିତ ବଳିପଡ଼ିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ-ସେବାରେ ଲାଗିଲେ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ମାତୃସାହିତ୍ୟ ମହିମା ବିସ୍ତାର କରିଉଠିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଉତ୍ତରକୁମାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନୁହେଁ—ତାହା ଭୀଷ୍ମ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହେବା ଉଚିତ । କ୍ଷେତ୍ର ସମ୍ମୁଖରେ ପଡ଼ିରହିଛି, ନିଜକୁ କର୍ମୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ହେଲା । ସାହିତ୍ୟରେ ଅନେକ କରିବାକୁ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଗୌରବ ପ୍ରଖ୍ୟାପନ ଚେଷ୍ଟା ସର୍ବପ୍ରଥମ ଓ ସର୍ବପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ—ଏହା ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଅଛି । ଘରେ କି ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ଅଛି, ତାହା ଦେଖ, ଯାହା ନାହିଁ ତାହା ସଂଗ୍ରହ କର । "ଓଡ଼ିଆରେ ସୁଚିନ୍ତିତ ସନ୍ଦର୍ଭର ଅଭାବ" ଏହି ଅପବାଦ ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାର ଯାହା ବିଶେଷତ୍ୱ—ଯାହା ସାର ପଦାର୍ଥ, ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେବ । ଭିନ୍ନ ଭାଷାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଅନୁବାଦ କରିବା ସାହିତ୍ୟର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗୋଟାଏ ବିଶିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ । ଅନୁବାଦକୁ ନିଜ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ଦେଇ ନିଜର କରିନେବାକୁ ହେବ । କାର୍ଯ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଶି ସ୍ୱରଅଙ୍ଗକୁ ଖୁଣ୍ଟିଲେ ଏହିପରି ଅନେକ ଅସୁବିଧା ଲକ୍ଷେ ଆସି ଦେଖାଦେବ ।

ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦ, ଆଉ ଅଧିକ କଅଣ କହିବି ? ଏପରି ଅସାର ପ୍ରଳାପରେ ଫଳ ବା କଅଣ ? ଏ ସଭାରେ ମୋର ବୟୋଃଧିକ, ସମବୟସ୍କ ଓ ନ୍ୟୁନବୟସ୍କମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ, ନମସ୍କାର, ସ୍ନେହ ସମ୍ଭାଷଣଦ୍ୱାରା ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇ ମୋର ଅସଲଗ୍ନ କ୍ଷୁଦ୍ର ବକ୍ତବ୍ୟଟି ଏଠାରେ ସମାପ୍ତ କଲି ।

---

[୬]

କବି ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ବି.ଏ.ଙ୍କ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭାରେ ସଭାପତି-ଭାଷଣ

ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଭଦ୍ରମହୋଦୟବୃନ୍ଦ,

ଆଜି ସୌଭାଗ୍ୟର ସୁପ୍ରଭାତ, ପ୍ରତିଭାପୂଜାର ଶୁଭବାସର । ଅଗ୍ରୋନ୍ନତିର ଯେତେ ସୋପାନ ଅଛି ସେଥିମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଭା-ପୂଜା ଗୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୋପାନ । ପ୍ରତିଭାପୂଜା ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି, ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ଓ ଚରିତ୍ରଶୁଦ୍ଧିର ପରମ ସହାୟ । ମନୁଷ୍ୟତାର ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିଭାପୂଜାରେହିଁ ପରିସ୍ଫୁଟ । ଏହେତୁ ଉଦାର, ସୁନୀତିପର୍ବ ପ୍ରକୃତିରେ ପ୍ରତିଭାପୂଜା ପାଳିତ ହେଉଅଛି । ଶାସ୍ତ୍ର-ପୁରାଣରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଭାପୂଜା ଘୋଷିତ ହେଉଅଛି । ଯେଉଁ ଦେଶ ପ୍ରତିଭାପୂଜାରେ ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର, ସେ ଦେଶ ସେହି ପରିମାଣରେ ଉନ୍ନତ ଓ ଶ୍ରୀସମ୍ପନ୍ନ । ଦେଶର ପ୍ରତିଭାବନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦାନ କରିବା ଜାତିର ମହତ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପୁଣି ଏହା ମଧ୍ୟ ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟ ଯେ, ପ୍ରତିଭାବନ୍ତ ନ ହେଲେ ପ୍ରତିଭାର ମୂଲ୍ୟ କେହି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ଗୁଣିଜନମାନେ ଗୁଣର ପୁରସ୍କାର ଖୋଜନ୍ତି ନାହିଁ, ଦେଶ କାଳେ କାଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଯାଚିକରିଦିଏ । ଉଚ୍ଚ-ନଭସ୍ପର୍ଶୀ ପ୍ରତିଭା ସାହିତ୍ୟର ମହାରଥ, ଅତିରଥୀମାନେ ଯେଉଁ କାଳରୁ ଇହଧାମରୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲେଣି; କିନ୍ତୁ କାଳ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଭାର ଅବଧି ଦେହରେ ବୋଳିଦେଇ ରଖିଅଛି । ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି, ଜନ୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ବନ ପର୍ବତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିତ ହେଉଅଛି—କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଯାତାଯାତ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ସେମାନେ ଜନ୍ମେ ନିଜର ମଣିରତ୍ନମୟ ଅମର ସ୍ମୃତିମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମୋନ୍ନତି ଓ ଲୋକଶିକ୍ଷା ସହାୟେ ଏହିପରି ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି । ଦେଶ ଓ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଏହା ମଙ୍ଗଳସୂଚକ ।

ଭଦ୍ରଖ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଊଣା ନ ଥିଲା । ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ଚତୁର୍ଭୁଜ ପଟ୍ଟନାୟକ ଭଦ୍ରଖ-ବାସୀ । ପ୍ରଥମ ମୁନସଫ୍ ପଣ୍ଡିତ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ ଭଦ୍ରଖର ଖରସଣ୍ଡ ଜଗନ୍ନାଥପୁରବାସୀ । ଯାଜପୁର ତାଙ୍କର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁନସଫ୍ ପଦର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିଲା—ମୁନସଫ୍ମାନେ ସଦରଆଲି ଉପାଧିରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ ଇଞ୍ଜିନିଅର ସୁଦାମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଜନ୍ମ-ଭୂମି ଏହି ଭଦ୍ରଖ । ସୁଦୂର ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାରେ ସେ କର୍ମ କରୁଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସାମାନ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ଥିବା ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ବିଶାଳ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଷ୍ଟେଟର କଲେକ୍ଟର ହୋଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ଭଦ୍ରଖ ଏଭଳି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲା, ଗଭୀର ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ସେହି ଭଦ୍ରଖ ଏବେ ଶ୍ମଶାନତୁଲସୀ । କିନ୍ତୁ ସଂସାରରେ କାହାରି ଦୁଃଖସୁଖ ଚିର ନୁହେ—ଦୁଃଖସୁଖର ଆବର୍ତ୍ତନ ଲାଗିରହିଅଛି । ଅନ୍ଧକାରମୟ ଭଦ୍ରଖରେ ଯେଉଁ-ମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଲୋକ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମ୍ମାନର ପାତ୍ର, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ଭଦ୍ରଖର ମୃତ୍ତିକାରୁ କୃତୀ ସନ୍ତାନ ଏବେ ଜନନୀ ଅଙ୍କରୁ ମୁହଁ ଟେକିଅଛନ୍ତି—ଏହା ଘୋର ନିରାଶା ମଧ୍ୟରେ ଆଶାର ଅଙ୍କୁର—ନିରାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଜି ଯାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭା ଗଠିତ ହୋଇଅଛି, ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁ ବହୁଗୁଣ କହିଁକି, ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଅପରିଚିତ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ, ସାଙ୍ଗୀତିକ ଏବଂ ଗଳ୍ପ, ନାଟକ, ସନ୍ଦର୍ଭ-ଲେଖକ । କେତେକଖଣ୍ଡ ସରଳ, ସମୟୋପଯୋଗୀ ଉପାଦେୟ ଶିଶୁସାହିତ୍ୟ ସେ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରକୁ ଉପହାର ଦେଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରି ନିରଳସ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସାହିତ୍ୟ-ସେବୀ ଦେଶରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଛନ୍ତି । ରୋଗର ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ସେ ବାମପାଦରେ ଠେଲିଦେଇ ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ନିଜକୁ ମିଶାଇଦେଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉକ୍ତି ଯେ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ସୁକବି ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲି ସେ ଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ରୂପଶିଳ୍ପୀ ସ୍ୱରଶିଳ୍ପୀ ଉଭୟ । ଦେଶ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କର ପୂଜା ସମୀଚୀନ । "ଶ୍ରେୟସି ବନ୍ଧୁବର୍ଗାନ୍ ପୂଜ୍ୟପୂଜା ବ୍ୟତିକ୍ରମ ।"

ସଙ୍ଗୀତକଳାରେ ଉତ୍କଳର ଆସନ କେତେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା, ତାହା କହିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍କଳର ଚୈତବାମସାର ଅଭିନୟ ଦେଖିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହା ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । ସେଥିର ସ୍ୱର, ତାଳ, ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ନୂତନ । ତାହା ଯୋଗୀ, ଭୋଗୀ, ପଣ୍ଡିତ, ମୂର୍ଖ, ରସିକ, ଅରସିକ ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିପାରେ । ସମସ୍ତ ଥିଲା— କେତେବେଳେ ଅନେକ ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ବିଦେଶୀ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଉତ୍କଳକୁ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ସେ ବିଦ୍ୟାର ଅଧୋଗତି ଘଟିଅଛି । ସୁଖର ବିଷୟ, ଦେଶର ସେହି ମୃତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ପୁନର୍ଜୀବିତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛନ୍ତି । ଜନ୍ମଭୂମିର ସଙ୍ଗୀତ-ଗୌରବ ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ବାବୁଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବାରମ୍ବାର କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଟଳ ଅଛି । ଦେଶର ଏଭଳି ଜଣେ ସୁପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପବିତ୍ର ଗୁଣପୂଜାରେ ଯୋଗ ଦେବାର ସୁବିଧା ପାଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣୁଅଛି ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହି ମୋର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରିବି । ଭାରତସେବକ ସମିତିର ସୁଦକ୍ଷ ସୁଦକ୍ଷ କର୍ମୀ ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଏମ୍. ଏ. ମହୋଦୟ ପୁଣି ଉତ୍କଳଦେଶର ଜଣେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଚିନ୍ତକ । ସେ ଜନତାର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗ ଦୁର୍ବଳ, ଅସାଡ଼ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି, ସେହିକ୍ଷଣି ଚିକିତ୍ସାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱଦେଶର ସର୍ବପ୍ରକାର ମଙ୍ଗଳ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସେ ସର୍ବଦା ସଂଲିପ୍ତ । ଆଜିର ଏ ସଭା ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣା ଓ ଚେଷ୍ଟାର ଫଳ । ସେ କଷ୍ଟ ସହି ଦୂରରୁ ଆସି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଲେ ତାହା ବଡ଼ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କର ସେ କୃତଜ୍ଞତା-ଭାଜନ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାଣର ଭାଷାରେ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ

ଆଜି ଉତ୍କଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ସୁତରାଂ ଆଜି ଦିନଟି ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ଶୁଭ ସୁଦିନ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳବାସୀ ପ୍ରାଣରେ ଆନନ୍ଦାନୁଭୂତି ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ଯେତେଦିନ ଯାଏ ଉତ୍କଳର ଅବଶିଷ୍ଟ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଂଶ ତାହାର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହୋଇ ନାହିଁ, ସେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଆନନ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି ଘର ନ ଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଘର ମିଳିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରେ । ଆଶାର ଅଂଶକ ସାଫଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦଦାୟକ । କ୍ଷୁଦ୍ର ରତ୍ନ-କଣିକାର ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ଥାଏ । ଏତେ ଦିନଯାଏ ଉତ୍କଳ ପର ଓଳିରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିଥିଲା, ଏବେ ତାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘରଖଣ୍ଡିଏ ହେଲା, ଏହାହିଁ ତା ପକ୍ଷରେ ସାନ୍ତ୍ୱନାର ବିଷୟ, ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ । ଘରର କେତେକ ଉପକରଣର ଅଭାବ ଥାଇପାରେ ; ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଆଗେ ଘରଟିଏ ହେଉ, ପରେ ଅବସ୍ଥାବୃଦ୍ଧିରେ କ୍ରମଶଃ ତାହା ସୁସଜ୍ଜିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣତାପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ଖାଲି ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡିଏ ମିଳିଲା ବୋଲି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମଗ୍ରୀ ସଂଗ୍ରହର ପ୍ରବଳ ଚେଷ୍ଟା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟ କାହାରି ନୁହେ, ଯାହାର ଘର ତାହାର । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଦାୟିତ୍ୱର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟ ବୁଝି କର୍ମ କରିବାକୁ ହେବ । ବହୁକାଳର ଆନ୍ଦୋଳନ, ବହୁ କାଳର ସାଧନା ଫଳରେ ଆଂଶିକ ସାଫଲ୍ୟ ମିଳିଅଛି, ସାଫଲ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ ସକାଶେ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନ, ସେହି ସାଧନା ସଜୀବିତ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସାଧନାର ସିଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ; ସାଧନାର ଅନ୍ତରେ ସିଦ୍ଧି ଥାଏ । ଗଞ୍ଜାମ ଶ୍ରୀକାକୁଳମ୍‌ର ଅବଶିଷ୍ଟ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳ, ସିଂହଭୂମି ଓ ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନ ହେବାଯାଏ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଲାଭର ଆନନ୍ଦ ଏହି ଦାୟିତ୍ୱକୁ ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ାଇଦେଇଅଛି, ଏହା ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ଦେବତା ଶତମୁଖରେ ଆହ୍ୱାନ କରୁଅଛି, ତାହାର ଡାକ ଶୁଣି ତାହାର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠାରେ ପୂଜା କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ଦେବତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟ ଗଢ଼ିଦେବେ । ଆଜିର ଏ ଆନନ୍ଦ ଅମର, ତାହାର ପରମାୟୁ ଅନନ୍ତ । ଏହି ଶୁଭଦିନଟି ମହାପର୍ବଦିବସ ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଉତ୍କଳର ଘରେ ଘରେ ଉତ୍ସବ ସହ ପାଳିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଏହି ମହାସ୍ମୃତି-ପୂଜା—ଏହି ଆନନ୍ଦ ମହୋତ୍ସବ ଅମର ହେଉ ।

ଆଜି ଏହି ଆନନ୍ଦ ଦିବସରେ ଆନନ୍ଦଦାତା ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ମହାରାଜା, ଉତ୍କଳବରେଣ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ମୁଁ ଗଭୀର କୃତଜ୍ଞତା ଏବଂ ପ୍ରାଣର ଭକ୍ତ୍ୟଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଅଛି । ତାଙ୍କର ଏହି କୃତିତ୍ୱ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସରେ ଚିରସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ରଖିବ । ଜୟ ଉତ୍କଳର ଜୟ, ଜୟ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜୟ—ଏହି ଜୟଧ୍ୱନି ଆଜି ଉତ୍କଳର ପ୍ରତି ପୁରପଲ୍ଲୀକୁ ଶଙ୍ଖ-ମୁଖରିତ କରି ରଖିଅଛି । ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ପ୍ରଭୁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଜନନୀଙ୍କ ବନ୍ଧନ ଫେଡ଼ିଥିଲେ, ଆଜି ମହାରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଉତ୍କଳ-ଜନନୀଙ୍କର ବନ୍ଧନ ଫେଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ମଧୁମୟ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାମ ବାସ୍ତବରେ ସାର୍ଥକ ।

ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି

ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ କରି ଅନ୍ତ-ର୍ଜଗତର ନିଭୃତତମ କକ୍ଷରେ ତାହାର ସ୍ୱରୂପ ଚିନ୍ତା, ଧ୍ୟାନ ବା ଧାରଣା କରୁଁ, ତତ୍ସମୁଦାୟ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ତାହାର ଅଦୂରବର୍ତ୍ତିନୀ ସହାୟ-କାରିଣୀମାତ୍ର ।

ସାଧାରଣତଃ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ, ଦୃଷ୍ଟିର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତାବଶତଃ ମନୁଷ୍ୟର ଅଦୂରଦର୍ଶିତା ଓ ସଙ୍କୋଚ ଭାବ ଜନ୍ମିଥାଏ । ଏହି ହେତୁ ଯାହାର ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସମଧିକ ପ୍ରଖର ଓ ତେଜସ୍ୱିନୀ ନୁହେ, ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ନିସ୍ତେଜ ଓ ବସ୍ତୁତ ଚିନ୍ତାର ଅନୁପଯୁକ୍ତ । ଯେରୂପ ସ୍ୱପ୍ନ-ଜାଗତ କରାଇ ନ ଦେଲେ ସୁପ୍ତ ଶିଶୁ ସହଜରେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ ନାହିଁ, କାନନରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ ନାହିଁ, ସମୁଦ୍ରରେ ତରଙ୍ଗ ଖେଳେ ନାହିଁ, ସେହିରୂପ ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ପରିଚାଳିତ ନ ହେଲେ ପ୍ରକୃତିର ସୁନ୍ଦର ହୃଦୟ-ମୁକୁରରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜନ୍ମାନ୍ଧର ବାହ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ; ସୁତରାଂ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିର ଅଭାବ । ଖାଲି ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା କଳ୍ପନାକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ମନଶ୍ଚକ୍ଷୁ ଉନ୍ମୀଳିତ ହୋଇ ଅତି ଦୂରସ୍ଥ ବସ୍ତୁକୁ ଆତ୍ମାର ସନ୍ନିଧାନରେ ଦର୍ଶନ କରେ, ସେତେବେଳେ ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ରମେ ଶିଥିଳ ହୋଇ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ । ଯେପରି ଜଳୌକା ଏକ ବସ୍ତୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ତ୍ୟାଗ କରେ, ସେହିପରି ମନ ମଧ୍ୟ ବାହ୍ୟବସ୍ତୁକୁ ତ୍ୟାଗ କରି କ୍ରମେ ଅନ୍ତର୍ଜଗତର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ସେରୂପ ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶନର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ, ସେହିରୂପ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟି ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଥୂଳଦର୍ଶନର ବିରୋଧୀ । ଚିତ୍ରକର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କଲେ, କବି କାବ୍ୟ ଲେଖେ;କିନ୍ତୁ ସବୁଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । କୌଣସି ଚିତ୍ର ବା କାବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିସୁଖପ୍ରଦ ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାବବ୍ୟଞ୍ଜକ ହୁଏ, ଆଉ କେହି ଅବା ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅପାଠ୍ୟ ଓ ଅଭୁତକର ହୁଏ । ଏକ ପଦାର୍ଥ ଏକ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳା ଓ ଏକ ଉପକରଣରେ ବିନିର୍ମିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଏରୂପ ବିସଦୃଶ ଆକାର ଓ ଭାବବ୍ୟଞ୍ଜକ ହୁଏ କାହିଁକି ? କାରଣ ସମସ୍ତ ଚିତ୍ରକର ଓ କବିର ବାହ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟିର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ସମାନ ନୁହେ । ସେମାନେ ପ୍ରକୃତିର ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ ପ୍ରକୃତିକୁ ଦର୍ଶନ କରି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୂରରେ ଥାଇ ସ୍ଥୂଳଦୃଷ୍ଟିରେ ଯେପରି ଦେଖନ୍ତି, ସେହିପରି ଅପରିଷ୍କୃତ ଓ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଫୁଟିଉଠେ । ଦୃଶ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ନ ହେଲେ ଦର୍ପଣରେ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିବିମ୍ବ କାହୁଁ ପଡ଼ିବ ? ପ୍ରକୃତିକୁ ପ୍ରକୃତ ସାଜରେ ସଜ୍ଜିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅଗ୍ରେ ଚକ୍ଷୁର ଚକ୍ଷୁଦାନ ଆବଶ୍ୟକ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ କାର୍ଯ୍ୟୋପଯୋଗୀ ହେବ କିପରି ? ପ୍ରକୃତିର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଦର୍ଶନ, ମନନ ଓ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେବ; ତେବେ ଯାଇ ଆଦର୍ଶ ଉଠିବ; ଅନ୍ୟଥା ଆଦର୍ଶର ଅଭାବରେ ଯାହା ତାହା ଗଢ଼ିଲେ ସେ ରୂପ ଚିତ୍ର ବା କାବ୍ୟରେ କାହାର ସୁଖ ଜନ୍ମିବ କାହିଁକି ?

ପୂର୍ବରେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି, ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ସହାୟଶାଳିନୀ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅଭାବରେ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ଫୁରଣ ଅସମ୍ଭବ , ଅଥଚ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ସମଧିକ ପ୍ରଖର ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଦୂରସ୍ଥ ବିଷୟସବୁକୁ ମନର ଅନ୍ତର୍ଭୂତ କରି ତତ୍ସଙ୍ଗରେ ସଂଯୋଗ କରିଦିଏ ଏବଂ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାସନା ସମ୍ୟକ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୁଏ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ଉପରେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଓ ଅତୃପ୍ତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନାନା ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିକୃତି ନେଇ ହୃଦୟକୁ ଉପହାର ପ୍ରଦାନ କରିବା ଦର୍ଶନଶକ୍ତିର ଅନ୍ୟତମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତେତେବେଳେ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି କଳ୍ପନାକୋଡ଼ରେ ଲାଳିତ, ପାଳିତ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ବହୁ ଆୟାସସାଧ୍ୟ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ବିଷୟସମୂହକୁ ଆମ୍ଭର ଅତି ସନ୍ନିହିତ ଓ ଆୟତ୍ତ କରିଦିଏ । ଏହେତୁ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ସର୍ବଦା ସ୍ପଷ୍ଟଦର୍ଶନ କରାଯାଏ,ସାମାନ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ଓ ମନୋଯୋଗଦ୍ୱାରା ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ତାହା ହୃଦୟରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ , ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶୀ ମନସ୍ୱୀ ତେତେବେଳେ ବସ୍ତୁଗତ ଭାବରେ ତନ୍ନିଷ୍ଠ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥାଏ । ସ୍ଥୂଳଦର୍ଶିନୀ ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ଯାହାକୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସସୀମ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ତାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଅନନ୍ତ ଅସୀମ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖେ । ସାଧୁମାନଙ୍କ ଜୀବନୀରେ ଆମ୍ଭେମାନେ କଅଣ ଦେଖୁଁ ? ସେମାନେ ବହିର୍ଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତିର ଯେତେ ଟିକିଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରି ନ ପାରନ୍ତି, ସମାଧି ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତାହା ସହସ୍ରଗୁଣିତ ହୁଏ । ସେମାନେ ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ଜଡ଼ପଦାର୍ଥର ମଳିନ ଛାୟାମାତ୍ର ଦେଖନ୍ତି, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱବିଧାତାଙ୍କ ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପିନୀ ଶକ୍ତିର ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକୌଶଳମାନ ଦେଖନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମାର୍ଜ୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ ତେତେବେଳେ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତିରେ ବଳୀୟାନ୍ ହୋଇ ଅନନ୍ତ ଧ୍ୟାନ,ଅନନ୍ତ ଚିନ୍ତା,ଅନନ୍ତ ଧାରଣା କରୁଁ କରୁଁ ଅନନ୍ତରେ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ ; ସେମାନଙ୍କର ସାଧନା ସଫଳ ହୁଏ , ତେତେବେଳେ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ବିବେକ-ସଲିଳରେ ସିକ୍ତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପରମବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନରେ ଅଧିକାରୀ କରାଏ । ସେହି ସମୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈରାଗ୍ୟ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରେ । ତେତେବେଳେ ଇହକାଳ କଅଣ, ପରକାଳ କଅଣ, ସ୍ରଷ୍ଟା କିଏ, ସୃଷ୍ଟି କିଏ, ଧ୍ୟାନ କଅଣ, ଧ୍ୟେୟ କଅଣ—ଏହି ପାର୍ଥିବ ଅପାର୍ଥିବ ବିଷୟର ଚିନ୍ତା କି ବିଚାର ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ତେତେବେଳେ ଯୋଗାସନରେ ବସି ତ୍ରିକାଳର ଘଟନାବଳୀ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିଃରେ ଜ୍ୟୋତିଃ ମିଶାଇ ନିଜକୁ ସୋହଂ ଜ୍ଞାନରେ କାମଚିନ୍ତାର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ।

ଏ ସ୍ଥଳରେ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହୁଏ, ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ନୁହେଁ ।

ବିବେକ ଶକ୍ତିହିଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦର୍ଶନର ପଥସୂଚକ । କୌଣସି ବିପନ୍ନ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରୀ ନାବିକ ଜୀବନର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବହୁଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଆଲୋକ-ସ୍ତମ୍ଭ ଦର୍ଶନରେ ଯେପରି ଅପରିସୀମ ଆନନ୍ଦାନୁଭବ କରେ, ସେହିପରି ଚିତ୍ତ ବିବେକ ଶକ୍ତିର ଉନ୍ମେଷରେ ସ୍ଥୂଳ ଚିନ୍ତାକୁ ପରିହାର କରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚିନ୍ତା ଉପଲବ୍ଧିପୂର୍ବକ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦର ଅକୃତ୍ରିମ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଖାନୁଭବରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଏତେ ଦିନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ବହୁରୂପୀ ବେଶରେ ନାନାବିଧ କଳ୍ପିତ ପଦାର୍ଥର ସ୍ଥୂଳ ସ୍ଥୂଳ ଆକାର ଦେଖାଉଥିଲା, ଚିତ୍ତ ତାହାକୁ ବହୁଦୂରରେ ନିକ୍ଷେପ କରି ଏବେ ସ୍ୱରୂପରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଏ ହେତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିବୃନ୍ଦ ସାଧକର ହିତ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଭେଦରେ ଗୁଣ ସମଷ୍ଟିର ବିଭିନ୍ନ ସଂଯୋଗରେ ଅଗ୍ରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କଳ୍ପିତ ରୂପ ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନର ସହଜ ପଥ ଦେଖାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ସାଧକର ମନଶ୍ଚକ୍ଷୁ ଜଡରେ, ଅଜଡରେ, ଅନ୍ତରେ, ବାହାରେ, ବନରେ, ଉପବନରେ, ସହରରେ, ସାଗରରେ, ସର୍ବତ୍ର ସକଳ ସମୟରେ, ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣପୁରୁଷଙ୍କର ବିଶ୍ୱମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ କରି ଅପାର ଆନନ୍ଦ-ସାଗରରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୁଏ । ବହୁବ୍ରହ୍ମର୍ଷିଗଣ ସେତେବେଳେ ସେହି ଅବିମିଶ୍ର ସୁଖର ଆସ୍ୱାଦନ ପାଇ ଅନନ୍ତ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ସକଳ କାମନାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ

("ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ" ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ୧ମ ଖଣ୍ଡ, ୪ର୍ଥ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଜଗତରେ ନାନାବିଧ ମନୋହର ଓ ତୃପ୍ତିକର ପଦାର୍ଥ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମାନବ ଏକମାତ୍ର ସୁଖ-ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ କାହିଁକି ? ଆଉ ଦୁଃଖ ଉପରେ ବା ଏତେ ବିରକ୍ତ କାହିଁକି ? କେତେ ଜଣ ଏ ସଂସାରରେ ଦୁଃଖୀ ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ନେହ-ଶୀତଳ ନୟନରେ ଦେଖନ୍ତି, ପୁଣି କେତେ ଜଣ ବା ଦୀନଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ସାଦର ଆଲିଙ୍ଗନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ? ସେଥିପାଇଁ ବୋଲୁଥାଉଅଛୁ, ଦୁଃଖ ଉପରେ ଏତେ ବିରକ୍ତ କାହିଁକି ? କି ଇତର, କି ଭଦ୍ର ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖର ନାମ ଶୁଣିଲେ ଥରିଉଠନ୍ତି, ଏଥିର କାରଣ କଅଣ ? ଅପକାରଜନକ ବିଷୟରେ ବିରାଗ-ବିତୃଷ୍ଣା ଜାତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ଦୁଃଖଦ୍ୱାରା କିଛିମାତ୍ର ଅପକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ସୁଖଦୁଃଖ ବିଧିପ୍ରେରିତ । ଈଶ୍ୱର କଦାଚ କାହାରି ଅପକାରୀ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଯାହାକୁ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିବେ, ତାହା କି କେତେବେଳେ ଅମଙ୍ଗଳୋତ୍ପାଦକ ହୋଇପାରେ ? କଦାଚ ନୁହେଁ । କି ଦୁଃଖ କି ସୁଖ, କେହି ଅମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ନୁହେଁ । କେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରିପାରନ୍ତି ଯେ, ଦୁଃଖରେ ପଡିଲେ ପୁଣି କେଉଁ ଉପକାର ହୁଏ ? ଥରେ ଦୁଃଖରେ ପଡି ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ନ ହେଲେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କେହି ବୁଝିବାକୁ ସମ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଦୁଃଖରେ ପଡିଲେ ମସ୍ତକର କେଶ ସୁଦ୍ଧା ବିକ୍ରୀତ ହୋଇଯାଏ, ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ବିପଦ ସଙ୍ଘଟିତ ହୁଏ, ଏରୂପ ଆଶଙ୍କା ବା ସଂସାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମମୂଳକ, କାରଣ ଈଶ୍ୱର ସର୍ବଜ୍ଞ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କେଉଁ ଅବସ୍ଥା କେଉଁ ସମୟରେ ଶୁଭଜନକ ଓ କେଉଁ ସମୟରେ ଅପକାରକ, ତାହା ସେ ଜାଣିପାରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସମୟବିଶେଷରେ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି । ଅତଏବ ଈଶ୍ୱର ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିବେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଅବସ୍ଥାହିଁ ଶ୍ରେୟୋଜନକ ।

ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ଅବିରାମ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ଗୋଟାଏ ଚକ୍ରର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦୃଢ ସମ୍ବଦ୍ଧ । ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ସେହି ଚକ୍ରର ପରିଭ୍ରାମକ । ଚକ୍ରଟି କାଳ-ଚକ୍ର । ଜଗତ୍ପିତାଙ୍କ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତିରେ ତାହା ଘୂରୁ ଘୂରୁ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଜୀବର ଅଦୃଷ୍ଟ-ଦର୍ପଣରେ କେତେବେଳେ ସୁଖ, କେତେବେଳେ ବା ଦୁଃଖ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଅଛି । ଚକ୍ରର ପରିଭ୍ରାମକ ଯାହାର ଅଦୃଷ୍ଟ ଫଳକରେ ଯେତେ କାଳ ସୁଖଦୁଃଖ ପ୍ରତିଫଳିତ କରି ରଖୁଅଛନ୍ତି,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେବେ କାଳ ସେ ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରୁଅଛି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅପୂର୍ବ କୌଶଳରେ ଅଦୃଷ୍ଟ-ଦର୍ପଣଗୁଡ଼ିକ ଏରୂପଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ ଯେ, ଯେତେବେଳେ ଯାହାର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପକାର ହେବ, ଚକ୍ର ଘୂରିଲେ ତେତେବେଳେ ତାହାର ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଠିକ୍ ସେହି ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ । ଏଥିସକାଶେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକ ସମୟରେ ଦୁଃଖ ବା ଏକ ସମୟରେ ସୁଖ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ପୁନଶ୍ଚ ଈଶ୍ୱର ଯେତେବେଳେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ଏହାର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ଉପକାର ହେବ, ତେତେବେଳେ ଏପରି କୌଶଳରେ ଚକ୍ର ଘୂରାନ୍ତି ଯେ, ତାହାର ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଉପକାରକ, ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେହି ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଯାହାର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅବସ୍ଥା-ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଅପକାର ସମ୍ଭବ, ଚକ୍ରର ଗତି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏବେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହେଲା ଯେ, ସବୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । କାଳଚକ୍ର ସତତ ଗତିଶୀଳ ଓ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ "ଚକ୍ରବତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ୍ତେ ଦୁଃଖାନି ଚ ସୁଖାନି ଚ ।" ବର୍ତ୍ତମାନ ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହି ଯେ, ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସୁଖର ପକ୍ଷପାତୀ; ସେଥିପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ ହେଲେ ସେହି ଦୁଃଖ ମୋଚନର ଚେଷ୍ଟା କରେ ଓ ସାମାନ୍ୟ ସୁଖବୋଧ ହେଲେ ସେଥିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାହାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଚେଷ୍ଟା କରେ; କିନ୍ତୁ ଫଳ ହୁଏ କି? କେବେହେଁ ହୁଏ ନାହିଁ । କାରଣ କାଳଚକ୍ର ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଶକ୍ତି, ଇଚ୍ଛା ଓ ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେଉଅଛି । କିଏ ତାହାର ପ୍ରତିକୂଳରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ସଫଳପ୍ରଯତ୍ନ ହେବ? କାହିଁ ବିଶ୍ୱରୂପୀ ଭଗବାନଙ୍କର ବିରାଟ ଶକ୍ତି, ଆଉ କାହିଁ କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟାଣୁ ସମ ମାନବର ଚେଷ୍ଟା! ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ ହୁଏ ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିୟମରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ପାଦନ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ସର୍ପ ମସ୍ତକରେ ଭେକର ପଦାଘାତ ତୁଲ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ।

ରକ୍ତମାଂସ ଦେହ ଧାରଣ କରି ଦୁଃଖରେ ଅଧୀର ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ତାହା ମୋଚନର ଚେଷ୍ଟା କରିବା କେବଳ ବାତୁଳତାମାତ୍ର; କାରଣ ଉପରେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଈଶ୍ୱର ଦୁଃଖ-ପ୍ରଦାନର କର୍ତ୍ତା; ସୁଖ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଦାତବ୍ୟ । ସେ ଯେତେବେଳେ ସର୍ବଜ୍ଞତା ଶକ୍ତି ବଳରେ ଜାଣିପାରିବେ ଯେ, ଏହାର ସୁଖର ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇଅଛି, ତେତେବେଳେ ସେ ସ୍ୱତଃ ସୁଖ ପ୍ରଦାନ କରିବେ । ନଚେତ୍ "ଈଶ୍ୱରେଚ୍ଛା ବଳବତୀ" । ଚେଷ୍ଟା କରି କେହି ତାହାର ଗତି ବିରୁଦ୍ଧ ଦିଗକୁ ଫେରାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଅନେକେ କହିଥାନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ ଚେଷ୍ଟା କରି ଏହି କର୍ମଟି କରିଅଛି, ଏତଦ୍ୱାରା ମୋର ଦୁଃଖ ଅବସିତ ହୋଇଅଛି, ଚେଷ୍ଟା ନ କଲେ କି ଦୁଃଖ ଦୂର ହୁଏ? କିନ୍ତୁ ଏରୂପ ବିବେଚନା ଅତି ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଭ୍ରାନ୍ତିମୂଳକ । କାରଣ ଚେଷ୍ଟା କରୁ କରୁ ଯେତେବେଳେ ସେହି କର୍ମଟି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଓ ତଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂରହେଲା, ଏପରି ହୋଇପାରେ, ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ପରମେଶ୍ୱର କାଳଚକ୍ର ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରି ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ଅଦୃଷ୍ଟ-ଆରଶିରେ ସୁଖ ପ୍ରତିଫଳିତ କଲେ । ଅତଏବ ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ପୁଣି ସେ ଉଭୟେ ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ । ଏହା ଜାଣି ସୁଖରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ହେବା କିମ୍ବା ଦୁଃଖରେ ମ୍ରିୟମାଣ ହେବା ସୁବୁଦ୍ଧିର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ ।

ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା

(ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ସକାଶେ ପରର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ନ ହୋଇ ଶକ୍ତ୍ୟନୁସାରେ ନିଜର ଅଭାବ ନିଜେ ପୂରଣ କରିବାର ନାମ ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା । ତାହା ଏ ଦେଶକୁ ବହୁଦିନରୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛି । ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ନ ଚାଲି ପର ଉପରେ ଭର ଦେଇ ଚାଲିଲେ ପଦେ ପଦେ ଝୁଣ୍ଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସମ୍ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସେହିରୂପ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିକଥାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପରପଦାନୁସାରୀ । ଦେଶ, ସମାଜ, ଜାତି ବା ପରିବାର ସକାଶେ ପରିଶ୍ରମ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରିବା ତ ବଡ଼ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ସକାଶେ ଟିକିଏ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ । ସେଥିର କାରଣ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅଣଡ଼ାଲି ବାବୁଗିରିର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଅଛୁଁ ଓ ସଭ୍ୟତାର ଅଘ୍ରାଣ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଲୋକଲଜ୍ଜା ଭୟରେ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ିଅଛୁଁ । ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡିଏ ଚାକିରି ପାଇଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଅଧଃପ୍ରଦେଶ ମନେକରୁଁ । ତେଣେତେଣେ ନିଜ ପାଇଁ ବଜାରରୁ ପଇସାକର ଜଳପାନ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଧରି ଆସିବାକୁ ଲଜ୍ଜାରେ ମୃତବତ୍ ହୋଇପଡ଼ୁଁ । ବଡ଼-ଲୋକୀ ଯେ ସଂସାରରେ ସାର, ଏହା ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେରୂପ ବୁଝୁଁ, ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ସେପରି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ବଡ଼ଲୋକୀରେ ମୁକ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳ୍ପନା କରିଥାଉଁ । ଜଣେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟବାନ୍ ବାବୁଙ୍କର କଥା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ବାବୁ-ଙ୍କିର ଉପାଧି ଜଗଦ୍ଗୁରୁ, ବର୍ତ୍ତନ କୋଡ଼ିଏ ପଚାଶ ମଧ୍ୟରେ । ବାବୁ ଯେଉଁ ଦିନ ବର୍ତ୍ତନ ପାଆନ୍ତି, ସେହି ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କ ପଛରେ ତିନିଜଣ ଚାକର ଲାଗନ୍ତି । ବାବୁ ଆଗରେ ଚାଲନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପଛରେ ଜଣେ ଚାଉଳ ସେରେ ଧରି ଚାଲେ, ଜଣେ ପରିବା ଦୁଇପଇସାର ଧରି ଚାଲେ, ଜଣେ ଡାଠ ଅଧପଇସାର ଧରିଥାଏ । ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଆଉ ଜଣକୁ ହୁଆଁକାଖେଇ ବାବୁଙ୍କ ପଛରେ ଯିବାର ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ବଜାରରୁ ବାବୁଙ୍କ ଘରର ଦୂରତା ପ୍ରାୟ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ସଂଖ୍ୟାରେ ଦୁଇଶତ ଗଜ । ଚାରିଜଣ ମଜୁରିଦାର ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେଇ ଦୁଇଗଣ୍ଡା ପଇସାର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ଏରୂପ ଅପବ୍ୟୟର କାରଣ କେହି ପଚାରିଲେ ବାବୁ କହନ୍ତି, ଆମ୍ଭେମାନେ ରୋଜଗାରି ଲୋକ । ଏମାନେ ଗରିବ, ଆମ୍ଭେମାନେ ନ ଦେଲେ ଏମାନେ କିପରି ବଞ୍ଚିବେ ? ବାବୁଟି ବଡ଼ ଖର୍ଚ୍ଚୀ । ଆଠ ଦଶଦିନ ପରେ ସବୁତକ ସରିଯାଏ । ତେଣେତେଣେ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ମାସରେ ଷୋଳ ଏକାଦଶୀ ହୁଏ । ସେ ବାରମ୍ବାର ଠିକି ସୁଦ୍ଧା ଶିଖୁ ନାହାନ୍ତି । ସେଥିର କାରଣ ବଡ଼ଲୋକୀ ଦେଖାଇବା ଓ ଲୋକଲଜ୍ଜା । ଏକା ଗୋଟିଏ ବାବୁ କାହିଁକି, ସମାଜରେ ଏହିରୂପ କୋଟି କୋଟି ବାବୁ ବାହାରିବେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁଦ୍ଧା ସେଥିରୁ ସର୍ବାଂଶରେ ମୁକ୍ତ ପାଇବୁ ନାହିଁ ।

ଚାକିରିସ୍ପୃହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ବିରୋଧୀ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଚାକିରି-ପ୍ରିୟ ଜାତି ସୃଷ୍ଟିରେ ଅଛନ୍ତି ବା ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ପରପଦରେ ଜୀବନ ବଳିଦେବୁଁ ପଛେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବୁ ନାହିଁ । ଚାକିରି ସକାଶେ ଛଅମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିନା ଅପତ୍ତିରେ ଉମେଦବାରି କରିପାରିବୁଁ, ଉପୋଷ ଦେଇପାରିବୁଁ; ମାତ୍ର ଜୀବନ ସକାଶେ କୃଷି-ବାଣିଜ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରିବୁ ନାହିଁ । ଚାକିରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୌରବମଣି ହୋଇଅଛି । ଯେ ଯେତେ ବେଶି ଚଢ଼ିପାରିଲା, ତାହାର ମାନ ସେତେ ଅଧିକ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ସୁଦ୍ଧା ମାନ ସକାଶେ ଚାକିରି କରନ୍ତି । ରାଜସେବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; କିନ୍ତୁ କେବଳ ରାଜସେବାକୁ ସମସ୍ତେ ମୁହାଁଇ ବସିଲେ କି କାମ ଚଳିବ ? ଯୁଗଧର୍ମରେ ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥକରୀ ହେଲା । ଏଣୁ ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ ଊଣା ପଡ଼ିଲା । ସୁତରାଂ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ସ୍ୱଧର୍ମର ଅନୁଯାୟୀ ହେଲା । ଧର୍ମ ସିନା ସକଳ ଉନ୍ନତିକୁ ଧରି ରଖେ, ଧର୍ମ ହ୍ରାସ ହେଲେ ଆଉ ଉନ୍ନତି କାହୁଁ ଆସିବ ? କଥାରେ କହିବା ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟରେ କରିବା, ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶ ପାତାଳର ପ୍ରଭେଦ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର କଥା ସହଜରେ କେବଳ କଥାରେ ବୋଲିଗଲା; ମାତ୍ର ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାଳନ କରିବା କଠିନ ; କିନ୍ତୁ କଠିନ ବୋଲି ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ପିଲ-ମାନେ ଚାଲିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଥର କଚିଡ଼ିପଡ଼ନ୍ତି, ସମସ୍ତ ସମୟରେ ସାଙ୍ଘାତିକ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭୋଗ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତଥାପି ଚାଲିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଶେଷରେ ସାଧନାର ସିଦ୍ଧି ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ବୋଲାଯାଇଅଛି, ସ୍ୱା-ବଲମ୍ବନ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେହେଁ ତାହା ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ନୁହେ । ନିଷ୍ଠା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟସହକାରେ ସାଧନା କଲେ ସିଦ୍ଧି ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ । ସାଧନା ସିଦ୍ଧିର ଜନନୀ; ସାଧନା କଲେ ସିଦ୍ଧି ନିଜେ ନିଜେ ତାହାର ଅନୁବର୍ତ୍ତିନୀ ହୁଏ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ସହସ୍ରଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସେମାନେ ଚାକିରି କରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୂଲ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଥଚ ସେମାନେ ଦିନେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉପବାସ ବ୍ରତ କାହାନ୍ତି; ପରିଶ୍ରମ ଓ ଯତ୍ନରେ ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ଖୋଜି ନେଉଅଛନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନ ଜୀବମାନେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି, ଜ୍ଞାନବାନ୍ ମନୁଷ୍ୟ କି ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକ୍ଷମ ? କରୁଣାମୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଜୀବର ଜୀବିକାର୍ଜ୍ଜନ ସୁବିଧାରେ ସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିଅଛନ୍ତି । ଯେ ଏକାଗ୍ରତା ସହକାରେ ଅନ୍ୱେଷଣ କରେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପାଏ ।

ମନ

('ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ' ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ୧ମ ଖଣ୍ଡ, ୬ଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ମନ ସଂସାରର ସାରଭୂତ ପଦାର୍ଥ । ସମସ୍ତରେ କାହା ମୁଁ କାହାରିକୁ ଦେଇନାହିଁ, ବରଂ ଅନେକ ଥର ଅନ୍ୟର ମନ ହରଣ କରିଅଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ କେବେ କାହାରି ହାତ-ଛନ୍ଦାରେ ମନୋନିବେଶ କରି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅନେକେ ମୋର ହୃତଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ । କାହାରିକୁ ମନ ଦେଇ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁତପ୍ତ ।

ପଣ୍ଡିତମାନେ ମନକୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମୂହର ସାରଥିସ୍ୱରୂପ ନିରୂପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକ ମୋର; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଚାଳକ ମନ । ସୁତରାଂ ମନହିଁ ମୋତେ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ପରିଚାଳିତ କରୁଅଛି; କିନ୍ତୁ ବସ୍ତୁତଃ ମନ ମୋର ବିରୁଦ୍ଧ ଆଡ଼କୁ ସତତ ପ୍ରଧାବିତ ହେଉଅଛି । ମୁଁ ଯାହାକୁ ଅଦର୍ଶନୀୟ ମଣେ, ମନ ମୋତେ ତାହାହିଁ ଦେଖାଏ । ମୁଁ ଯାହାକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜ୍ଞାନକରେ, ମନ ମୋତେ ତାହାହିଁ ସ୍ପର୍ଶ କରାଏ; ଯାହା ଅଖାଦ୍ୟ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ମନ ମୋତେ ତାହାହିଁ ଭୋଜନ କରାଏ, ମୁଁ ଯାହାକୁ ମନ୍ଦ ବୋଲି ମନେକରେ, ମନ ମୋତେ ତାହାକୁ ଭଲ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର ନ କରାଇ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ; ମୁଁ ଯାହାକୁ ମଣେ ବିପଦର ବିଷ-ତରଙ୍ଗିଣୀ, ମନ ତାହାକୁ କହେ ଆନନ୍ଦର ମଞ୍ଜୁ-ମନ୍ଦାକିନୀ । ଅହୋ ! ଏରୂପ ବିରୁଦ୍ଧ ମନ ନେଇ ସଂସାରରେ ଘର କରିବା ଦୁଷ୍କର ! ଦୁଷ୍ଟ ଗୋରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଶାଳା ଅପେକ୍ଷା ଶୂନ୍ୟ ଗୋଶାଳା ଭଲ । ମୋର ଏ ମନ ବଦଳ କରିବି; କେହି ନେବେ କି ? କିଏ ଅବା ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଗୋରୁ ସକାଶେ ନିଜର ଗୋଶାଳା ଶୂନ୍ୟ କରି ବସିଅଛି ? ସତ କେହି ଥାଏ, ତେବେ ସେ କାହିଁକି ବା ସ୍ୱନଷ୍ଟ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ ସକାଶେ ଏ ଦୁଷ୍ଟ ଗୋରୁକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବ ? ଉପମାରେ ଟିକିଏ ଭ୍ରମ ଘଟିଅଛି । ଗୋରୁ ଯେତେ ଦୁଷ୍ଟ ହେଉପଛେ, ତାହାଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ହେଲେ ଉପକାର ମିଳେ; କିନ୍ତୁ ମୋର ମନଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଉପକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଃ ଏହାକୁ ଗୋରୁ ନ କହି ବୃଷ କହିଲେ ସୁସଙ୍ଗତ ହେବ । ଏ ବୃଷ କେବଳ ପଞ୍ଚଭୂତ ଶରୀର-ସତ୍ତ୍ୱର ଭକ୍ଷଣ ବହନରେ କ୍ଷମ ।

ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ନିଷେଧ । ସେଥିସକାଶେ ସମାଜରେ ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ରାଜ୍ୟରେ ଆଇନର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି । ମୋର ମନ ସର୍ବଦା ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ । ଶିଥିଳସର୍ବାଙ୍ଗ ସମାଜ ମନର ଶାସକ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସାମାନ୍ୟ ବାଧା ପ୍ରଦାନରେ ସୁଦ୍ଧା ସମର୍ଥ ନୁହେ । ଆଇନରେ କେବଳ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି; ମାତ୍ର ଦୋଷ ସଂଶୋଧିତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ଦୁଷ୍ଟର ଦୁଷ୍ଟତ୍ୱ ଦୂର ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାକୁ ସ୍ଥାନ-ବିଶେଷରେ ଆବଦ୍ଧ ରଖିପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ମିଳେ । ଆବଦ୍ଧ କରିବାର ସ୍ଥାନ ମିଳିଲେ ସିନା ସେଠାରେ ମନକୁ ରଖି ଆସି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇପାରନ୍ତି । ହେ ବିଧାତଃ, ତୁମ୍ଭେ ତ ସମସ୍ତ ସୃଜନ କରିଅଛ, ଏ ମନ ସକାଶେ ଗୋଟାଏ ଆବଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ଦେଇଥିଲେ ତ ସବୁ ଆପଦ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇଥାନ୍ତା ! ଏ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ସକାଶେ ଗୋଟାଏ ଖୁଆଡ଼ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କଲ କାହିଁକି ପ୍ରଭୋ !

ପୂର୍ବେ ମୋର ମନ ଏତେ ଦୁଷ୍ଟ ନ ଥିଲା । ସେଥିରେ ସରଳତା, କୋମଳତା, ମଧୁରିମା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଯାହା ମୁଖ୍ୟ, ତାହା ଥିଲା । ସଂସାରର ଆଘାତ ସଙ୍ଘାତରେ ଯେଉଁ ଦିନ ମନ ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେଲା, ସେହି ଦିନଠାରୁ ସଂଶୟ ସରଳତାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବସିଲା ଓ କୋମଳତାଟିକୁ ନଷ୍ଟ କରି ହୃଦୟ ବିଷାକ୍ତ କରିଦେଲା । ସୁତରାଂ ଏଣିକି ଯାହା ମୋର ସମ୍ମୁଖରେ ପଡ଼େ, ତାହାକୁ ମୁଁ ବିଷଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ, ଯାହା ଶ୍ରବଣ-ବିବରରେ ପ୍ରବେଶ କରେ, ତାହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହଳାହଳରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ମୋର ମନ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଆଜି ମୋ ନିକଟରେ ଏ ବିଷୟ ବିଷମୟ । ପୂର୍ବେ ଏ ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ୱାସରେ, ପ୍ରତି ପଲକରେ ପ୍ରେମର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ଶାନ୍ତିର ତରଙ୍ଗ ମୋ ଉପରେ ବର୍ଷିଯାଉଥାଏ । ବର୍ତ୍ତିମାନ ଆଉ ତାହାର ଅନୁଭୂତ ସୁଦ୍ଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏବେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଅଗ୍ନି ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ବୃଷ୍ଟି ହେଉଅଛି । ସେଥିରେ ନିଜେ ଦଗ୍ଧ ହେଉଅଛି ଓ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଦଗ୍ଧ କରୁଅଛି । ଯେଉଁ ଦିନ ହୃଦୟ ହଳାହଳରେ ପରିଣତ ହେଲା, ସେହିଦିନ ମନର ସଙ୍କଳ୍ପବିକଳ୍ପାତ୍ମକ ସ୍ୱରୂପର ପରିଚୟ ପାଇଲି । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୋତେ ଦୁର୍ବଳ, ମ୍ରିୟମାଣ ଓ କାପୁରୁଷ ହେବାକୁ ହେଲା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ମତରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମନ ବଡ଼, ସେହିମାନେ ଏ ଜଗତର ମନୁଷ୍ୟ । ମାତ୍ରସ ମାନବଦେହଧାରୀ ପଶୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ମନ ଘେନି ବୃହତ୍ତର ଅହଙ୍କାର କଲେ ଜନସମାଜରେ ସେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବ, ସେଥିରେ ଆଉ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ କଅଣ ? କିନ୍ତୁ ମନଠାରୁ ସୁଦ୍ଧା ବଡ଼ ପଦାର୍ଥ କିଛି ଅଛି—ଏହି ଶିକ୍ଷା ଆମ୍ଭେମାନେ ଅସ୍ମମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛୁଁ । ସେହି "କିଛି"ର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଐକାନ୍ତିକ ସାଧନା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଆବଶ୍ୟକ । ସେହି କିଛିହିଁ ଅସ୍ମିତା । କିନ୍ତୁ ଘର କଥାକୁ ବାହୁଲତା ଭାବି ପର କଥା ଶୁଣିବା ଅସ୍ମମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମହତ୍ ରୋଗ ହୋଇଅଛି । ରୋଗରେ ଭୋଗିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ବିଲକ୍ଷଣ ପଡ଼ୁଅଛି ।

ଅସ୍ମମାନଙ୍କର ମନର କ୍ଷୁଦ୍ରତା ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଦାୟୀ କିଏ ? ସଂସାର ତ ଦାୟୀ ନୁହେ; ଯେହେତୁ ସମସ୍ତେ ଏ ସଂସାରକୁ ଆସି ନିଜ ନିଜ ମନ ବଳ ଭିନ୍ନ ଘେନି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଯଦି ଶୈଶବରୁ ମନକୁ ଶାସନ କରିପାରିଥାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ମୋର ଅବହେଳା ହେତୁ ମୋର ମନ ଆଜି ମୋ ଉପରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ କରୁଅଛି । ବାଲ୍ୟ ବୟସରେ ବିଦ୍ୟାରେ ମନ ସଂଯୋଗ କରିଥିଲେ ମନ ଶାସିତ ହୋଇଥାନ୍ତା; ତାହା ନ କରି କେବଳ ମୂର୍ଖତା ଲାଭ କରିଅଛି; ସେହି ମୂର୍ଖତା ଯୌବନ କାଳରେ ଧନୋପାର୍ଜ୍ଜନର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ ହେଲା । ସୁତରାଂ ଫଳ ପାଇଲି, ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା, ଅଶାନ୍ତି ଓ ଅଭାବ । ପୂର୍ବେ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି, ସମୟ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମନ କାହାରିକୁ ଦେଇ ନାହିଁ । ସୁବିଧାଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠକାଉଅଛି; ମାତ୍ର ଏବେ ବୁଝୁଅଛି ମୂର୍ଖତା, ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା, ଅଶାନ୍ତି ଓ ଅଭାବଦ୍ୱାରା ମନ ବାସ୍ତବରେ ମୋତେ ଠକାଇଅଛି । କାହାରିକୁ ସୁଦ୍ଧା ଭଲରେ ରହିବାକୁ ଦେଲା ନାହିଁ । ଏବେ ମନ କିଏ ନେବ ?

ଯାଉ ସେ କଥା, ମୋର ମନ ମୋତେହିଁ ଖାଇବାକୁ ହେବ; କିନ୍ତୁ ଏ ମନରେ ସୁଦ୍ଧା ଟିକିଏ ଭଲ ଅଛି । ସେ ଭଲଟିକ ବଡ଼ ବିସ୍ମୟକାମୟ । ମୋର ମନ ସମସ୍ତ କଥା ମନରେ ରଖିଅଛି । ଜୀବନରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଘଟନା ଘଟିଅଛି, ମନ ସେ ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତିପଟରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳଭାବରେ ଚିତ୍ରିତ କରି ରଖିଅଛି । ସ୍ୱର୍ଗର ଆଲୋକଠାରୁ ନରକର ଅନ୍ଧକାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସଂଖ୍ୟ ଚିତ୍ର ସୁସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ଧକାରର ଦ୍ୱାର ଦେଖେଁ, ତେତେବେଳେ ହୃଦୟ କମ୍ପି ଉଠି ମୋତେ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ କରିପକାଏ ।

ସାଧନା ସିଦ୍ଧିର ଜନନୀ

(୧୯୦୯ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ" ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ୧ମ ବର୍ଷ, ୬ଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ୟଗ୍ରୂପେ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ ମନଃପ୍ରାଣ ସଂଯୋଗରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟର ସାଧନା ଆବଶ୍ୟକ । ସାଧନ ବିନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଯେ ମାନବ-ଜନ୍ମ ଲାଭ କରିଅଛୁଁ, ଅସ୍ମମାନଙ୍କର ଏହି ମାନବ-ଜୀବନର ଭିତ୍ତି କଅଣ ? ମୂଳ କଅଣ ? କାର୍ଯ୍ୟ କଅଣ ? ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଅଣ ? ଆମ୍ଭେମାନେ ଲେଖାପଢ଼ା ଶିଖି ଅର୍ଥୋପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବୁଁ, ବଡ଼ଲୋକ ହେବୁଁ, ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସୁଖରେ ରଖିବୁଁ, ନିଜେ ସୁଦ୍ଧା ସୁଖୀ ହେବୁଁ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ; ମାତ୍ର ଅସ୍ମମାନଙ୍କର ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟ, ଯାହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ତାହା କି ଥରେ ସ୍ମରଣ କରୁଁ ? ଦିବାସର୍ବ ଆମ୍ଭେମାନେ ସାଂସାରିକ ଚିନ୍ତାରେ ଚିନ୍ତିତ । କାହିଁରେ ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ଓ ଧନ ବୃଦ୍ଧି ହେବ, କାହିଁରେ ଖ୍ୟାତି-ପ୍ରତିପତ୍ତି ଅଧିକ ହେବ, କାହିଁରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ, କାହିଁରେ ଉପାଧି ମିଳିବ— ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ କିଏ, କେଉଁଠାରୁ ଆସିଅଛି, କେଉଁଠାରୁ ଆସିଅଛି, କାହିଁକି ଆସିଅଛି, ଏଠାରେ ମୋର କି ସମ୍ବନ୍ଧ, ପରେ ବା କେଉଁଠାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ, ଏହା ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ସକାଶେ କାହାରି ମନରେ ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଧନରତ୍ନ କେଉଁଠାରେ ରହିବ, ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ର କେଉଁଠାରେ ରହିବେ, ମାନସମ୍ଭ୍ରମ, ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା କେଉଁଠାରେ ରହିବ, ତାହା କେବେ କାହାରି ମନରେ ଉଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ମରିବାର ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଯେ ସେହିରୂପ ଦିନେ ମରିବାକୁ ହେବ, ଏହା କି କେହି ମନେକରନ୍ତି ? ଯଦି ମନେ କରନ୍ତେ, ତେବେ ଦେଶର ଏ ଦୁର୍ଗତି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ, ମାନବ ପଶୁତ୍ୱବାପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ ଏବଂ ସଂସାର ଦ୍ୱେଷଈର୍ଷାର ଆଗାର ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କଅଣ, ଏ ସଂସାରନାଟ୍ୟ-ଶାଳାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କଅଣ କରିବାକୁ ହେବ, ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଅଣ, ପରିଣାମରେ ବା ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର କି ଗତି ହେବ, ତାହା ଜାଣିଲୁ ନାହିଁ । ନ ଜାଣି ନ ଶୁଣି ଯାହା ମନରେ ଉଦିତ ହେଲା, ସେଥିରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲୁଁ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସୁଖଲାଭ ହେବ, ଏହା ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ମନେ କରି ସେଥିରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲୁଁ, ସୁଖ ଆଶାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲୁ ; କିନ୍ତୁ ସୁଖ ପାଇଲୁଁ ନାହିଁ ବରଂ ତାହା ଅସୁଖର କାରଣ ହୋଇଉଠିଲା । ଏଥିପାଇଁ ମାନବ ଆପଣାର ସର୍ବନାଶ କରେ । ଯେତେ-ବେଳେ ମାନବ ନିଜର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୁର୍ଗତିର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ତାହାର ମନରେ ହୁଏ କଅଣ କରୁଅଛି ? ନ ବୁଝି ଏତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ କାଳସର୍ପ ପୋଷିଥିଲି, ବିଷୟର ପ୍ରଲୋଭନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସର୍ବଦା ଯାହାକୁ "ମୋର ମୋର" ବୋଲି କହୁଥିଲି, ସେ କିଏ, ତାହା ସଙ୍ଗରେ ମୋର କି ସମ୍ବନ୍ଧ ? ଏହିରୂପ ଅନୁତାପାନଳରେ ମାନବ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ।

ମାନବ-ଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ କଅଣ, ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସତତ ସମସ୍ତ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି, ଯେ ଶୈଶବ, ଯୌବନ, ପ୍ରୌଢ଼, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଆହାର ଦେଉଅଛନ୍ତି, ଯେ ନାନାଭାବରେ ନାନାମୂର୍ତ୍ତିରେ ବିରାଜିତ ଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ଅପାର କରୁଣା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜୀବିତ ରଖିଅଛି, ଯାହାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରେ ସମୁଦାୟ ଜଗତ୍ ପରିଚାଳିତ ହେଉଅଛି, ଯାହାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରି କେତେ ପାପୀ ମହାପାପୀ ପରିତ୍ରାଣ ଲଭିଅଛନ୍ତି, ସେହି ସର୍ବଭୂତାତ୍ମା, ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ମହାନ୍ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସସହକାରେ ଜ୍ଞାନ-ଚକ୍ଷୁରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭବ କରି ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭକ୍ତି, ପ୍ରେମ, ପ୍ରୀତି, କୃତଜ୍ଞତା ଉତ୍ସର୍ଗ-ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ପ୍ରୀତି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ମାନବ-ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ସାଧନହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସାଧନା ଉପାସନା—ସାପେକ୍ଷ । ବିଶ୍ୱାସହିଁ ଉପାସନାର ଭିତ୍ତିଭୂମି, ଅତଃ ସର୍ବାଗ୍ରେ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରୟୋ-ଜନୀୟ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ମନଃ-ପ୍ରାଣ ସଂଯୋଗରେ ଉପାସନା କରୁଥିଲେ ଅସୀମ ସୁଖଦ ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ଉଭୟର ଯୌଗିକ ସଂଯୋଗରେ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଯେଉଁ ଏକ ଅପୂର୍ବ ମଧୁର ଭାବର ଉଦୟ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ଜୀବନ୍ତ-ବୈରାଗ୍ୟର ପରିସ୍ଫୁଟ ମୂର୍ତ୍ତି । ଏହି ବୈରାଗ୍ୟରେ ହୃଦୟ ଗଠିତ ହେଲେ ଈଶ୍ୱର-ଦର୍ଶନ ଲାଭ ହୁଏ ।

ଏବେ ବୁଝାଗଲା ଯେ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଦର୍ଶନ-ଲାଭ ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ତଥାପି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପାଇଲି ନାହିଁ ବୋଲି ହତାଶ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେହେତୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ ଖଟିଲେ ତାହା ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିନା ଖଟଣିରେ, ବିନା କଷ୍ଟରେ ଯଦି ଲୋକେ କାମ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପାଇପାରନ୍ତେ, ତେବେ ଆଉ ଭାବନା କଅଣ ଥିଲା ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧୈର୍ଯ୍ୟାବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମନଃପ୍ରାଣ ଅର୍ପଣ କଲେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବେ ।

କ୍ଷମା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ବିନୟ ଓ ସରଳତା—ଏହି ଚତୁଷ୍ଟୟ ଧର୍ମରାଜ୍ୟର ପଥ-ପ୍ରଦର୍ଶକ । ମାନବ ଏହି ସ୍ଥିର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚଳିଲେ ତାହାର ସାଧନା ଶତାଧିକ ଉତ୍କର୍ଷ ହେବ । ଅନ୍ୟଥା ପ୍ରକୃତ ଉପାସନା ହେବ ନାହିଁ ।

ଈଶ୍ୱର ସର୍ବଦା ମୋତେ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୁଁ ପରିରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି, ସାଧକର ପ୍ରାଣରେ ଏହି ଭାବ ସର୍ବଦା ଜାଗ୍ରତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ତାହାହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ କୁପଥଗାମୀ ବା ଜଗତବାସନାରେ ଉଦ୍ବେଳିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଜାଣିବା ଏବଂ ଲାଭ କରିବା ମାନବ-ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଜୀବନରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବ, ସେହି ପରିମାଣରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଥିବ; ଆଉ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ, ସେହି ପରିମାଣରେ ପଶୁତ୍ୱ ଆଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବ ।

ଯାହାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଅଛି, ସେ ଈଶ୍ୱରୋପାସକ । ସେ ଈଶ୍ୱର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କର ଭୋଗାସକ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ଯାହାକୁ ସାର ବୋଲି ଜାଣେ, ସେ ତାହାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ । ଶତସହସ୍ର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ୱୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିରୂପ ଲୋକହିଁ ଧନ୍ୟ ।

ମନୁଷ୍ୟ ଲେଖାପଢା ଶିଖି ବା ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ସକାଶେ, ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିବା ସକାଶେ, ନିଜର ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସକାଶେ ଜନ୍ମହୋଇ ନାହିଁ । କେବଳ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଲାଭ କରିପାରିଲେ ମାନବଜନ୍ମ ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ଅତଏବ ତାହାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣା, ସାଧନା ପ୍ରଭୃତି ସର୍ବଦା ଚିତ୍ତରେ ଧାରଣ କରିବା ଉଚିତ ।

ମନୁଷ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲେ ଆଉ ସଂସାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ମନ ଲାଗିବ ନାହିଁ ଏବଂ ବିଷୟରେ ବିତୃଷ୍ଣା ଜନ୍ମିବ । ଯେତେବେଳେ ମାନବ ଶୋଇବା ସମୟରେ, ବସିବା ସମୟରେ, ଠିଆହେବା ସମୟରେ, ଚାଲିବା ସମୟରେ, ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାଙ୍କର ସତ୍ତା ପ୍ରକୃତରୂପରେ ଅନୁଭବ କରିପାରିବ, ଯେଉଁଦିନ ସ୍ୱରୂପରେ, ଅନ୍ତରେ ବାହାରେ, ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିପାରିବ, ସେହିଦିନ ତାହାର ସାଧନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ମାତା ଯେପରି ସନ୍ତାନକୁ ନ ଦେଖିଲେ ରହିପାରେ ନାହିଁ, କେତେବେଳେ ଦେଖିବ ବୋଲି ସର୍ବଦା ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ, ମାନବ ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସକାଶେ ସେହିରୂପ ଭାବ ଉଦିତ ହେବ, ସେତେବେଳେ ସେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପାଇବ । ଫଳକଥା, ସେତେବେଳେ ତାହାର ମୁକ୍ତି ହେବ ।

ନିଷ୍କାମ କର୍ମହିଁ ସକଳ ଧର୍ମର ଚରମ ସୀମା । ସେହି ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ସାଧନ କରିବାକୁ ଗଲେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା, ବହୁ ଯତ୍ନ, ବହୁ ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ କଠୋର ସାଧନା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେତେବେଳେ ଜୀବ ସେହି କର୍ମଦ୍ୱାରା ଭଗବତ୍-ପ୍ରେମସାଗରରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ସେ କାମନା ଥାଏ ନାହିଁ । ସେ ଈଶ୍ୱରସ୍ୱରୂପ ହୋଇଯାଏ । ଏହା ବଡ଼ କଠିନ କଥା । ସକଳ ବିଷୟ କଥାରେ କହିବା ସହଜ, ଏଣୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ କଥା କହିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଅଛୁ । ଯେତେବେଳେ ଜୀବ ସେହିରୂପ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ, ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ହେବ, ପୃଥିବୀ ସ୍ୱର୍ଗ ହେବ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହେବ ।

ପଥି ସାଧୁ

(“ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ” ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ୧ମ ବର୍ଷ ୨ୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

କୌଣସି ଦୁରାରୋହ ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ସାଧୁ ଉପବିଷ୍ଟ ଥିଲେ । ଜନୈକ ପଥିକ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତପୂର୍ବକ ସ୍ୱାଗତ ଜିଜ୍ଞାସା କରନ୍ତେ, ସାଧୁଗଣ ଆଶୀର୍ବାଣୀ ଉଚ୍ଚାରଣାନ୍ତେ କହିଲେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଗିରିଭ୍ରମଣରେ ବହିର୍ଗତ

ହୋଇ ଏହି ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ତୁଙ୍ଗ ଶୃଙ୍ଗୋପରିସ୍ଥ ବିଶାଳ ଶିଳାତଳରେ ଉପବେଶନ କରିଥିଲୁଁ । ତହୁଁ ଅବତରଣପୂର୍ବକ ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛୁଁ । ପଥିକ କହିଲେ, "ମହାତ୍ମାଗଣ, ଗିରିଦର୍ଶନରେ କି ଉପଦେଶ ଲାଭ ହୁଏ, ତାହା ମୋତେ କୃପାପୂର୍ବକ ବୋଲିବା ହେଉନ୍ତୁ ।" ପଥିକଙ୍କର ଏବମ୍ବିଧ ସାଧୁ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସାଧୁମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ପ୍ରଥମ ସାଧୁଙ୍କର କଥା :—

ପ୍ରଥମ ସାଧୁ କହିଲେ, ଶୈଳାରୋହଣ କାଳରେ ମୁଁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ପାଇଥିଲି । କର୍କଶ ବନ୍ଧୁର ପଥରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ହେଲା । ଧର୍ମପଥରେ ବିଘ୍ନ ପ୍ରାୟ କେତେ ବିଶାଳ ଖଣ୍ଡୋପଳ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖିଲି । ବାଧ୍ୟହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ପରିକ୍ରମା କରିଯିବାକୁ ହେଲା । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପାଦରେ କଣ୍ଟକ ବିଦ୍ଧ ହେଲା । ନାନାବିଧ ଲତାପତ୍ର ଦେହରେ ଲାଗି ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କଲା । ପିଲା କାଳରେ ଭୂଗୋଳରେ ପଢ଼ିଥିଲି—ଉପରକୁ ଉଠିବାବେଳେ ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିଥିରେ, ସ୍ୱତଃ କଷ୍ଟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏଠାରେ ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିକୁ ମାୟା ତୁଲ୍ୟ ମୋତେ ପଛରୁ ଓଟାରିଥିଲା କି ନାହିଁ, ତାହା ମାଆ ବସୁଧା ଜାଣନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯାହାହେଉ ଉଠିବା ସମୟରେ ଯେ ମୁଁ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି, ଏହା ମିଥ୍ୟା ନୁହେ । କଷ୍ଟର ଆତିଶଯ୍ୟରେ କେତେ ଥର ବାଟରୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲି; ମାତ୍ର ହୃଦୟର ଆବେଗ ମୋତେ ତାହା କରାଇଦେଲା ନାହିଁ । ଆଶା ଓ ନିରାଶା ହୃଦୟରେ ଘନ ଘନ ଯୁଦ୍ଧାରମ୍ଭ କଲେ । ଅନେକ ଜୟ ପରାଜୟ ପରେ ଶେଷରେ ଆଶାର ଜୟ ହେଲା । କଷ୍ଟେସୃଷ୍ଟେ ଯାଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗରେ ଆରୋହଣ କଲି । ତାହା ଦେବଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ସେଠାରେ ସଂସାରର କୋଳାହଳ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନଟି ନିର୍ଜନ, ସପୁଷ୍ପା ମାଳତୀଲତା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମଞ୍ଜୁ କୁଞ୍ଜ ରଚନା କରିଅଛି । ଧୀର ଶୀତଳ ପବନରେ ଶରୀରର କ୍ଲାନ୍ତି ଦୂରୀଭୂତ ହେଲା । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ପଥର ବିଘ୍ନ ବିଷମତା ମନରେ ଉଦିତ ହୁଅନ୍ତେ ଭାବିଲି—ଉନ୍ନତିର ପଥ ସୁଗମ୍ୟ ନୁହେ, ଅନେକ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରିଲେ ଉନ୍ନତିର ମୁଖ ଦେଖିବାକୁ ହୁଏ । ସହିଷ୍ଣୁତା, ନିଷ୍ଠା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନତିର ପଥ ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥାଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ସାଧୁଙ୍କର କଥା:—

ଦ୍ୱିତୀୟ ସାଧୁ କହିଲେ—ମୁଁ ଆସିବା ସମୟରେ ପର୍ବତର ଯେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଏ, ପର୍ବତର ବିଶାଳତା ମୋ ନେତ୍ରରେ ସେତେ ବିଶାଳତର ହେଉଥାଏ । କ୍ରମେ ଆସି ପର୍ବତରେ ଚଢ଼ିଲି । ଯେଉଁମାନେ ତଳେ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଆଉ ମୋତେ ଦେଖିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେ କେତେବେଳେ ପର୍ବତଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ଏ ଭାବ ମୋ ମନରେ ଉଦିତ ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ବିଶାଳକାୟ ପର୍ବତରେ ମିଶିଗଲି । ସେତେବେଳେ ଭାବିଲି, ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣା ଓ ସାଧନାଦ୍ୱାରା ଜୀବ ଯେତେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ, ତାଙ୍କ ମହିମାର ମହାନତା ସେତିକି ସେ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ଶେଷରେ ଅତି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ସେହି ମହାନତାରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ । ସେତେବେଳେ ତାହାର ନିର୍ବାଣ ମୁକ୍ତି ହୁଏ ।

ତୃତୀୟ ସାଧୁଙ୍କର କଥା :—

ତୃତୀୟ ସାଧୁ କହିଲେ—ଗିରିଦର୍ଶନ ଅଦ୍ୟାବଧି ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନ ଥିଲା । ଆଜି ଗିରିଚୂଡ଼ାରେ ଆରୋହଣପୂର୍ବକ ତାହାର ବିଶାଳ ଆକୃତି ଦର୍ଶନରେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଭାବିଲି—ଏ ସଂସାରରେ ଯେତେବେଳେ ଏଡ଼େ ବିଶାଳ ବସ୍ତୁମାନ ଅଛି, ସେତେବେଳେ ସଂସାର କେଡ଼େ ବିଶାଳ ନୋହିଥିବ ? ଏହାର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ତ ଈଶ୍ୱର ! ଯାହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଏଡ଼େ ବିଶାଳ, ତାଙ୍କର କ୍ଷମତା ବା କେଡ଼େ ବିଶାଳ ନୋହିଥିବ ? ସେ ବିଶାଳତାର କଥା କଥାରେ ଭାବିଲି; ମାତ୍ର ହୃଦୟରେ ଧାରଣା କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଆଧେୟଠାରୁ ଆଧାର ଅସୀମ ଗୁଣରେ ବଳିପଡ଼ିଲା । ଶେଷରେ କିଛି ନ ପାଇ ସ୍ଥିର କଲି—ସେହି ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମହାନ୍ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ମହା ମହିମାକୁ ଧାରଣା କରିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ନରଶକ୍ତିର ଅଗୋଚର ।

ଚତୁର୍ଥ ସାଧୁଙ୍କର କଥା :—

ଚତୁର୍ଥ ସାଧୁ କହିଲେ—ପ୍ରଥମ ସାଧୁଙ୍କ ପରି ଚଢ଼ିବାବେଳେ ମୁଁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ପାଇଲି; ମାତ୍ର ଓହ୍ଲାଇବା ସମୟରେ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଗିରିପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କରିଅଛି । ଚଢ଼ିବାଠାରୁ ଯେ ଓହ୍ଲାଇବା କିରୂପ କେତେ ଗୁଣ ସହଜ, ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ହୋଇ ମୁଁ ଜାଣିଅଛି । ଓହ୍ଲାଇବାବେଳେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦସହକାରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ବୁଝିଥିଲି, ଅବନତିର ପଥ ଅତୀବ ସହଜ ।

ପଞ୍ଚମ ସାଧୁଙ୍କର କଥା :—

ପଞ୍ଚମ ସାଧୁ କହିଲେ—ପର୍ବତ ମୋର ନାନାପ୍ରକାରରେ ଉପକାର କରିଅଛି । ପର୍ବତକୁ ଚଢ଼ୁ ଚଢ଼ୁ କ୍ଷୁଧାତୃଷାରେ ଅତି ଆକୁଳ ହେଲି । ପର୍ବତ-ସ୍କନ୍ଧ ବୃକ୍ଷମାନେ ସୁମିଷ୍ଟ ସୁପକ୍ୱ ଫଳ ମୋତେ ଫଳ ଯୋଗାଇଲେ । ପର୍ବତକନ୍ୟା ନିର୍ଝରିଣୀ-ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳ ମୋର ତୃଷ୍ଣା ହରଣ କଲା । ବୃକ୍ଷଶାଖା ଧରି ଉପରକୁ ଉଠିବାବେଳେ ପାଦପମାନେ ହାତ ଧରି ଟାଣିନେଲା ପରି ବୋଧହେଲା । ପରୋପକାର ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନର ବ୍ରତ ହୋଇଅଛି । ଅତଏବ ବୁଝିପାରିଲି ଯେ,ପ୍ରାଣପଣରେ ପରର ଉପକାର କରିବାଠୁଁ ମହତ୍ତର ମହାଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଉପଦେଶ ଦେଇ ସାଧୁମାନେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ଏବଂ ପଥିକ ହୃଷ୍ଟହୋଇ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନାଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଚିରଜୀବୀ

("ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ" ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ୧ମ ବର୍ଷ, ୬ଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଜରା-ଦୁଃଖ-ବିଜଡ଼ିତ ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ ସଂସାରରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କିଏ ! କି ମଣିରତ୍ନ-ବିଭୂଷିତ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ରାଜା, କି କୁବେରତୁଲ୍ୟ ଧନୀ, କି ମଧୁବର୍ଷି ସୁହୃଦ୍, କି କଦଳୀବୃକ୍ଷ ପୀନ-ଦରିଦ୍ର, କି ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ-ବ୍ରତ ନିଷ୍ଠାଧାରୀ ଈଶ୍ୱର-ପରାୟଣ, କି ଈଶ୍ୱର-ଅବିଶ୍ୱାସୀ ନାସ୍ତିକ, କି ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ରବିଶାରଦ ମହାତ୍ମା, କି ଜ-ଅକ୍ଷର-ବର୍ଜିତ ମହାତ୍ମା—କେହି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । କର୍ମଭୂମି ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । କବି ଯଥାର୍ଥ କହିଅଛନ୍ତି, "ଏ ଜୀବ ନୁହଇ ସ୍ଥିର, ସ୍ଥିରଟି ମରଣ"—ସଂସାର ରଙ୍ଗଭୂମିର ଅଭିନୟ ପରେ ଯବନିକା ପଡ଼ିଲେ ଏ ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିବ । ସଯତ୍ନ-ରକ୍ଷିତ ଦେହ, ପ୍ରାଣାଦପି ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର, ପରିବାର, ଆତ୍ମୀୟ, ସ୍ୱଜନ କେହି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ରଜାର ରାଜ୍ୟ, ଧନୀର ଧନ, ମାନୀର ମାନ, ରମଣୀର ଅଟ୍ଟାଳିକା, ବହୁମୂଲ୍ୟ ପରିଚ୍ଛଦ, ଚାକଚକ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ଭୂଷଣ—ସମସ୍ତ ଅବିରତ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ କାଳଚକ୍ରରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ଓ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ ।

ତେବେ କି ସଂସାରରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କିଛି ନାହିଁ ? ଅବଶ୍ୟ ଅଛି । ଯାହାଙ୍କ ଜୀବନରେ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଛି, ସ୍ୱଦେଶର ଉନ୍ନତି ଆଶାରେ ଯେ ଅକାତରରେ ସ୍ୱାର୍ଥର ଆକୃଷ୍ଟ-ଆକାଙ୍କ୍ଷା ପରିତ୍ୟାଗ କରିପାରନ୍ତି, ଯେ ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟାରେ ଶୟାନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟର ଚକ୍ଷୁଜଳ ପୋଛିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ, ଏରୂପ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ଶରୀର ମୃତ୍ୟୁ-ଅନ୍ଧକାରରେ ଲୁଚିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଅମର । ସର୍ବସଂହାରକ କାଳର ସଙ୍ଘର୍ଷଣରେ, ସମୟର ଅବିରତ ଆବର୍ତ୍ତନରେ ଜଗତର କୋଟି କୋଟି ଜୀବଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅକାଳରେ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଉଅଛି; କିନ୍ତୁ ସକଳ ଲୋକଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟୁନାହିଁ । ଅନେକ ମହାତ୍ମା ସମୟ-ସାଗରର ଅନନ୍ତ ବୁଦ୍‌ବୁଦରେ ଅନନ୍ତ କାଳରେ ମିଶିଯାଇଅଛନ୍ତି;ସେମାନେ ଚିରଦିନ ସକାଶେ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ଥୂଳଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚର ହୋଇଥିଲେହେଁ ଅନେକଙ୍କର ସୂକ୍ଷ୍ମଚକ୍ଷୁରେ ସଜୀବ ଭାବେ ସତତ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ଅନନ୍ତ କାଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ନିରନ୍ତର ବିରାଜମାନ କରିବେ । ଏ ସଂସାରରେ ଅନେକ ଲୋକ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ଅନେକ ଲୋକ ମରୁଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯେ ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟର ମନୋହର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଅନ୍ୟର ହୃଦୟ-ମୁକୁରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ, ସେହି କେବଳ ଏ ସଂସାରରେ ମୃତ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ସେହିଁ

ମହାତ୍ମା ଯୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରେ କ୍ଷମ, ତାଙ୍କର ଦେହ-ପ୍ରାଣ ସମୟ-ଗହ୍ବରରେ ଚିର ଲୁକ୍କାୟିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଜୀବିତ । ପ୍ରକୃତ କୀର୍ତ୍ତିଶାଳୀ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମ ଜଗତରେ ଅନନ୍ତ କାଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଘୋଷିତ ହୁଏ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖା ଅଛି—

"ଚଳଚିତ୍ତଂ ଚଳଦ୍ବିତ୍ତଂ ଚଳଜ୍ଜୀବନ ଯୌବନଂ
ଚଳାଚଳମିଦଂ ସର୍ବଂ କୀର୍ତ୍ତିର୍ଯସ୍ୟ ସଜୀବତି ।"

ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରକୃତ କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଲୋକ ମରନ୍ତି ନାହିଁ । କୀର୍ତ୍ତିହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିରଜୀବୀ କରିରଖେ । ଯେ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ବର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କର ଜୀବନାନ୍ତ କରିପାରେ ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଅନ୍ୟର ଜୀବନକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରେ । ଜଗତର ହିତୈଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମରି ନାହାନ୍ତି, ପ୍ରକୃତ ଚିରଜୀବୀ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ଭାରତ-ଭୂଷଣ ଈଶ୍ବର-ପ୍ରେମପରାୟଣ ଚୈତନ୍ୟ ଓ ବୁଦ୍ଧ ମରି ନାହାନ୍ତି , ଫ୍ରାନ୍‌ସର ନେପୋଲିୟନ, ଗ୍ରୀସର ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର, ଇଂଲଣ୍ଡର ଓ୍ୱେଲିଂଟନ, ଦାସ-ବ୍ୟବସାୟର ମୂଳୋଚ୍ଛେଦକ ଉଇଲବାର ଫୋର୍ସ, ପରହିତ ଚିକୀର୍ଷୁ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ହାୱାର୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ମହାତ୍ମା ମରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ ପତନ ଯେତେ ଦୁଃଖଶୋକୋଦ୍ଦୀପକ ଓ ମର୍ମାହତ ହେଉପଛେ ସେମାନେ ଚିରକାଳ ଚିରଜୀବୀ ।

ଚିରଜୀବୀ ହୋଇ ଲୋକର ହୃଦୟମନ୍ଦିର ଆଲୋକିତ, ସୁଶୋଭିତ କରିବାକୁ କାହାର ଇଚ୍ଛା ନ ହୁଏ ? ଯାହାର ମନୁଷ୍ୟଦେହରେ ମନୁଷ୍ୟତ୍ବ ନାହିଁ, ହୃଦୟରେ ହୃଦୟ ନାହିଁ, ଜୀବନରେ ଜୀବନ ନାହିଁ, ସେହି ନରରୂପୀ ପଶୁ କୀର୍ତ୍ତିରକ୍ଷାପୂର୍ବକ ଲୋକଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଚିରପୂଜିତ ହେବାକୁ ସର୍ବଦା ପରାଙ୍ମୁଖ । କେବଳ ସୁଖୀ ହୋଇ ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବା ମନୁଷ୍ୟତ୍ବର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଚିରଜୀବୀ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେମାନଙ୍କର ନାମ ସୀମାବଦ୍ଧ ; ଯେତେ ଦିନ ସଂସାରରେ ଥାଆନ୍ତି, ତେତିକି ଦିନମାତ୍ର ଆତ୍ମୀୟସ୍ବଜନଙ୍କର କ୍ବଚିତ୍ ସ୍ମରଣୀୟ ହୁଅନ୍ତି । କାଳକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଲୀନ ହୋଇ ସ୍ବଗଣର ସ୍ମରଣାତୀତ ହୁଏ । ସେରୂପ ଜୀବିତାବସ୍ଥାହିଁ ମୃତାବସ୍ଥା । "ଯସ୍ୟ ଶୋ କୀର୍ତ୍ତିସଂଯୁକ୍ତୋ ଜୀବନ୍ନପି ମୃତୋପମଃ" । ଅକୀର୍ତ୍ତିମାନ୍‌ର ଜୀବିତାବସ୍ଥା ଓ ମୃତାବସ୍ଥା ପାର୍ଥକ୍ୟ-ପରିଶୂନ୍ୟ । ଜୀବନାନ୍ତେ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରୂପେ ମୃତ । ଅତଏବ ସଂସାରରେ ଚିରଜୀବୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର ଶରୀରର ନିଃସନ୍ଦେହ ନଶ୍ବରତା ସତତ ସ୍ମରଣପୂର୍ବକ ଅସାର ବିଷୟବୁଦ୍ଧିର ବିଷମ ପ୍ରଲୋଭନରେ ପ୍ରତାରିତ ନ ହୋଇ ପ୍ରକୃତ ହୃଦୟବାନ୍ ହୁଅ, ମନୁଷ୍ୟର ହୁଅ, ମହତ୍ତର ହୁଅ । ସଂସାରରେ ସତ୍‌କୀର୍ତ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନ କରିବା ଅମରତ୍ବ ଲାଭର ଉପାୟ । ନିଜର ଶିକ୍ଷା, ଚେଷ୍ଟା, ସଦ୍‌ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ବାରା ଅନ୍ୟର ମନ ଓ ହୃଦୟ କଲୁଷିତ କରି ସ୍ବୀୟ ମହତ୍ତ୍ବ ସେଥିରେ ଚିରପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଅ । ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭର ପବିତ୍ର ନାମ ଅନନ୍ତ କାଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଗତର ହୃଦୟରେ ନିରନ୍ତର ନୃତ୍ୟ କରିବ ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ସଦ୍‌ଗୁଣ ତୁମ୍ଭକୁ କଳ୍ପାନ୍ତସ୍ଥାୟୀ କରି ଅମର ଓ ଚିରଜୀବୀ କରି ରଖିବ ।

ବାଣିଜ୍ୟ

(୧୯୦୯ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ" ମାସିକପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମବର୍ଷ ଦ୍ବିତୀୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତିହିଁ ପ୍ରକୃତ ଉନ୍ନତି । "ବାଣିଜ୍ୟେ ବସତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ" ଏହି ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ଉପଦେଶ, ଅର୍ଥାତ୍ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଯେତେ ଲାଭ ହୁଏ, ଆଉ କାହିଁରେ ତେତେ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାଣିଜ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ । ଦେଶର ପଦାର୍ଥ ଦେଶରେ ବିକ୍ରୟ ହେବାର ନାମ ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ ଏବଂ ଦେଶବିଦେଶରେ ବିକ୍ରୟ ହେବାର ନାମ ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ । ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟଦ୍ବାରା ଦେଶକୁ ଅର୍ଥାଗମ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେହି ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କଲେ ହିତରେ ବିପରୀତ ଘଟେ । ମନେକର, ଏବର୍ଷ ଯେତେ ଧାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟସ୍ରୋତରେ ବିଦେଶକୁ ବହିଗଲା । ଏତଦ୍ଦ୍ବାରା ଦେଶକୁ ଅର୍ଥାଗମ ହେଲା ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର

ଦେଶରେ ଧାନର ଅଭାବ ହେବାରୁ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ବିଦେଶର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେବାକୁ ହେଲା ଏବଂ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିଦେଶୀୟ ଧାନ୍ୟ କ୍ରୟ କରି ଦେଶର ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବାକୁ ହେଲା । ସୁତରାଂ ଲାଭ ନ ହୋଇ ବରଂ କ୍ଷତି ହେଲା । ଅତଃ ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ସୀମାବଦ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ ।

ବାଣିଜ୍ୟରେ ବହୁତ ଲାଭ ହୁଏ; ମାତ୍ର ବାଣିଜ୍ୟ ମୂଳଧନସାପେକ୍ଷ । ସତ୍ୟ, ନିଷ୍ଠା, ଏକାଗ୍ରତା, ଯତ୍ନ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ମୂଳଭିତ୍ତି । ଏହି ମୂଳଭିତ୍ତି ଦୃଢ଼ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କଲେ ମୂଳଧନର ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଜଣେକ ଶିକ୍ଷିତ ବଙ୍ଗାଳୀ ଯୁବକଙ୍କ କଥା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବି. ଏ. ପାସ କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକର୍ମ ନ ପାଇବାରୁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ । ଯୁବକ ନିକଟରେ ଦଶୋଟିମାତ୍ର ପଇସା ସମ୍ବଳ ଥିଲା । ସେ ତାହା ଘେନି ଗୋଟାଏ ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ପାଖରେ ମୁଡ଼ି ବ୍ୟବସାୟ କଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟବସାୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭବାନ୍ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବ୍ୟବସାୟରେ ତାଙ୍କର କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ହେଲା । ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଅପର ବି. ଏ. ପାସ୍ କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ଦୋକାନର କର୍ମଣୀ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଅନେକ ମାଡ଼ବାରୀ 'ଲୋଟାକମ୍ବଳମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ଘେନି ଏ ଦେଶରେ ଆସି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଅସନ କମାଇବସନ୍ତି । ଅତଏବ ବ୍ୟବସାୟରେ ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ଥିଲେ ମୂଳଧନର ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟବସାୟକୁ ଅନେକେ ମାନହାନିକର ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ନିତାନ୍ତ ଅସଙ୍ଗତ ଧାରଣା । ବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ମାନବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟତୀତ ହାନି ହୁଏ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ଯଦି ମାନହାନିକର ହୁଏ, ତେବେ ଆଉ ମାନବୃଦ୍ଧିକର କିଏ ହେବ ? ମାଞ୍ଚେଷ୍ଟରର ତନ୍ତୀମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ପାର୍ଲିୟାମେଣ୍ଟ କମାଇଦିଅନ୍ତି । ବ୍ୟବସାୟର ମାନ କେତେ ଉଚ୍ଚରେ ଅବସ୍ଥିତ, ଏଥିରୁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ବୁଝାଯାଉଅଛି । ଜଗତର ସଭ୍ୟଜାତିମାନେ ବ୍ୟବସାୟୀ । ବ୍ୟବସାୟହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତିର ମୂଳ । ଏହା ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ଯଦି କେହି ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଘୃଣା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ, ତେବେ ତାହାଠାରୁ ବଳି ଜଗତରେ ଭ୍ରାନ୍ତ, ଅଭିଶପ୍ତ ଜୀବ ଆଉ କିଏ ?

ମୂଳଧନ ସଞ୍ଚୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟୋନ୍ନତିର ମୁଖ୍ୟ ଉପାୟ ଯୌଥ କାରବାର । ଦେଶର ସଙ୍ଗତିମାନ ଲୋକେ ଭୂଗର୍ଭରେ ଟଙ୍କା ପୋତି ନ ରଖି ତାହାକୁ ଯୌଥ କାରବାରରେ ନିଯୋଗ କରି ନିଜର ଓ ଦେଶର ଉନ୍ନତି କରିପାରନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ ମୂଳଧନ ଅଥବା ବିନା ମୂଳଧନରେ ଚଳିବା ଭଳି ବ୍ୟବସାୟ ଏ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । କଦଳୀ, ଅର୍କ, ଧୂଳିସ, ଜାହାଙ୍ଗ (ଲଙ୍କାଜାଲ), ଶିମିଳୀ, ଅଳ୍ପ ପ୍ରଭୃତିର ବୃକ୍ଷ ଅଧିକ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସୁନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳିପାରେ ; ଅଥଚ ତାହା ସ୍ୱାଧୀନ ବୃତ୍ତି । ଏ ଦେଶବାସୀଏ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରତି ସେପରି ଲୋଭାସକ୍ତ, ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରତି ସେପରି ଶତାଂଶର ଏକାଂଶ ସୁଦ୍ଧା ଆସକ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ ପରପଦସେବାରେ ଅସହ୍ୟ ଲାଞ୍ଛନା, ଗଞ୍ଜନା ସହ୍ୟ କରିବେ ପଛେ ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବିକା ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଜଣେ ବି. ଏ. ଉପାଧିଧାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁବକ ଜୋତାର କାରଖାନା କରିଅଛନ୍ତି । କାରଖାନାରେ ନୂଆ ଜୋତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ଓ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ପୁରୁଣା ଜୋତା ଅଣାଇ ମରାମତ କରି ଦିଆଯାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ତ ଆଉ ସ୍ୱୟଂ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଲୋକଦ୍ୱାରା କରାଇଲେ ଦୋଷ କଅଣ ? ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନେକେ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ରାଜା, ଜମିଦାରମାନେ ଚମଡ଼ାର ଇଜାରା ଦେଇ ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ଚର୍ମ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ କି ? ସେଥିପାଇଁ କି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ? ସମାଜରୁ ଏହିସବୁ କୁସଂସ୍କାର ତିରୋହିତ କରିବା ସମାଜପତିଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଅନେକେ ଦୂର ଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିଯିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକୃତ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଭୀରୁ ନୀତି । ଆଜିକାଲି ରେଳପ୍ରସାଦରୁ ଦୂର ନିକଟ ହୋଇଅଛି । ବ୍ୟବସାୟ କଷ୍ଟସାପେକ୍ଷ ପ୍ରଥମତଃ କ୍ଳେଶ, ପଛକୁ ସୁଖ । ବ୍ୟବସାୟର ଅଭାବ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଠୋରତା ଓ ପରିଣାମଦର୍ଶିତାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଥଳ ଆରବ୍ୟୋପନ୍ୟାସର ସିନ୍ଧବାଦ ବଣିକର ଇତିହାସ । ଏକାଗ୍ରତାର ସହିତ ଯାହା କରାଯାଏ,ତାହା ସଫଳ ହୁଏ । ଶୀଘ୍ର ନ ହୋଇ ପଛେ, ମାତ୍ର ବିଳମ୍ବରେ ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ । ଦେଶର ନବୀନ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକମାନେ ସାଧୁସଙ୍ଗତ ଭାବରେ ସତ୍ୟର ଭୂମିରେ ବିଚରଣ କରି ନାନାପ୍ରକାର ବାଣିଜ୍ୟର ପଥ ଉଦ୍‌ଘାଟନପୂର୍ବକ ଦେଶର, ସମାଜର, ଜାତିର, ପରିବାରର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିପାରିବେ ।

ଫଳ

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ସ୍ୱଦେଶଲକ୍ଷ୍ମୀ" ମାସିକପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ୫ମ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଫଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ ଏବଂ ତୃପ୍ତିକର ଖାଦ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନଧାରଣ ପକ୍ଷେ ଯାହା ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ସେ ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ ଫଳରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ନାନା କାରଣରୁ ଫଳ ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଘୃତ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକତର ଉପକାରୀ । ଦୁଗ୍ଧ ବା ଘୃତ ଅତି ପୁଷ୍ଟିକର ଓ ପରମୋପକାରୀ ହୋଇଲେହେଁ ତାହା ସର୍ବସମୟରେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶରୀରରେ ନିରାପଦ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଫଳ ବ୍ୟବହାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ଯୁବକ, ଯୁବତୀ, ବାଳକ, ବାଳିକା, ବୃଦ୍ଧ, ବୃଦ୍ଧା—ସମସ୍ତେ ଫଳଭକ୍ଷଣର ଅଧିକାରୀ । ସୁପକ୍ୱ, ସୁସ୍ୱାଦୁ ଓ ସାରବାନ୍ ଫଳ ବ୍ୟବହାର କଲେ ମସ୍ତିଷ୍କ, ଶରୀର, ମନ ଓ ହୃଦୟର ଉନ୍ନତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଭୂତ ଉପକାର ହୁଏ । ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଲେଖକ, ସମରକୁଶଳ ବୀର, ପରିଶ୍ରମୀ କୃଷକ, ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ରୋଗୀ ବା ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତେ ଫଳଭକ୍ଷଣର ଅଧିକାରୀ । ସୁଦକ୍ଷ ଚିକିତ୍ସକ ଓ ବହୁଦର୍ଶୀ ଉଦ୍ଭିଦବେତ୍ତାମାନଙ୍କ ମତରେ ଫଳ ବ୍ୟବହାରକାରୀ ରମଣୀ ଅପେକ୍ଷା ପୁରୁଷମାନେ ଅଧିକତର ଉପକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସୁପକ୍ୱ ଫଳ ସହଜରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାର ସାରାଂଶ ମାନବ ଦେହାଭ୍ୟନ୍ତରରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣର ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ରଜଃ ଓ ତମୋଗୁଣର ଖର୍ବତା ସାଧନ କରେ । ରକ୍ତ, ମେଦ, ମଜ୍ଜା ଓ ଶୁକ୍ରର ବୃଦ୍ଧି ପକ୍ଷରେ ଫଳ ପରମୋପକାରୀ । ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଉନ୍ନତ, ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ ମନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ, ହୃଦୟକୁ ଶାନ୍ତିଭାବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିକୁ ଧର୍ମଭାବରେ ପରିଣତ ଏବଂ ଦେହକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ ସାରବାନ୍ କରିବା ପକ୍ଷରେ ଫଳ ତୁଲ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିସକାଶେ ଏହା ଦେବତାମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ, ଯୋଗୀଙ୍କର ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଏବଂ ଭୋଗୀ ଓ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ଭୋଗସ୍ପୃହା ଓ ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣାନିବାରକ ବୋଲି ପରିଗଣିତ । ବାସ୍ତବିକ ଫଳର ଅନେକ ଗୁଣ । ଭାରତବର୍ଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶ; ସୁତରାଂ ଏ ଦେଶ ବହୁବିଧ ଉପାଦେୟ ଫଳର ଜନ୍ମଭୂମି । ବହୁମୂତ୍ର ଓ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ରୋଗର ଫଳ ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ । ବହୁବିଧ ଦୁଶ୍ଚିକିତ୍ସ୍ୟ ରୋଗ କେବଳ ଫଳବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ନିରାମୟ କରାଯାଇପାରେ—ଏହା ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରର ଧ୍ରୁବସତ୍ୟ ବାଣୀ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଅନେକେ ଭାତ ସଙ୍ଗରେ ଫଳଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେ । ମତ୍ସ୍ୟ, ମାଂସ ପ୍ରଭୃତି ଆମିଷ ଆହାର ସମୟରେ ଫଳ ବ୍ୟବହାର ନିଷିଦ୍ଧ । ଗୁରୁତର ଆହାର ପରେ କିମ୍ବା ନିଶୀଥ ସମୟରେ ଫଳଭକ୍ଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ମୂଳତଃ ଫଳ ସଙ୍ଗରେ ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଭଲ ନୁହେ । ଯଦି ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ତେବେ ଦୁଗ୍ଧ କିମ୍ବା ଶର୍କରା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ଅପକ୍ୱ, କୀଟଦଷ୍ଟ, ଅତି ପୁରାତନ, ପଚା ବା ବାସି ଫଳ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଫଳଭକ୍ଷଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଫଳ ହୁଏ । ଅସମୟରେ ପୁତ୍ର ବା କନ୍ୟା ଜନ୍ମହେଲେ ଯେପରି ସେମାନେ ନାନା ରୋଗରେ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ଅଥବା ଦୁର୍ବଳ ହୁଅନ୍ତି, ଅସମୟରେ ପକ୍ୱ ଫଳକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବିବେଚନା କରିବାକୁ ହେବ । ଅନେକେ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ଅପକ୍ୱ ଫଳକୁ ପକ୍ୱ କରି ବିକ୍ରୟ

କରନ୍ତି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ଉପକାରର ଆଶା ନାହିଁ । ସୁପକ୍ୱ ଫଳ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବିଦେଶୀୟ ଫଳ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୱଦେଶଜାତ ଫଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶରୀର ପକ୍ଷରେ ଅଧିକତର କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ । ବାଦାମ, ପେସ୍ତା, କିସ୍‌ମିସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚୁର ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସାମାଜିକ ମତାନୁସାରେ ଏହା ବିଦେଶୀୟ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ । ଏହି ସକଳ ଫଳ ଅପେକ୍ଷା ଏ ଦେଶଜାତ ସୁପକ୍ୱ ଆତ, ଆମ୍ବ, ପଣସ, ସପୁରିପଣସ; ନଡ଼ିଆ, ଅମୃତଭଣ୍ଡା, ଜାମୁ, ଲେମ୍ବୁ, ଡାଳିମ୍ବ, ପିଜୁଳି, ବେଲ, କଦଳୀ, ଜମିର ପ୍ରଭୃତି ଫଳ ଅଧିକତର ଉପକାରୀ । ପରିମିତ ଫଳ ଭୋଜନ ଯେପରି ଉପକାରୀ, ଅପରିମିତ ଭକ୍ଷଣ ସେପରି ଅପକାରୀ । ସକଳ ବିଷୟରେ ସୀମା ଅଛି; ବିଶେଷତଃ ଆହାର ବିଷୟରେ ସେହି ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରିବା କଦାପି ବିଧେୟ ନୁହେଁ ।

ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ଫଳ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ । ଲେଖକ, ବାଗ୍ମୀ, ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା, ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା, ଯୋଗାଭ୍ୟାସୀ, ସାଧକ, ସମ୍ବାଦପତ୍ର-ପରିଚାଳକ ପ୍ରଭୃତି ମାନସିକ ପରିଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଫଳ ଅସୀମ ଉପକାରୀ । ଆମିଷାଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଫଳ ଭକ୍ଷଣ କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଆମିଷ ଭକ୍ଷଣସ୍ପୃହା ହ୍ରାସପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ; କ୍ରୋଧୀର କ୍ରୋଧ, ସ୍ନାୟବିକ ରୋଗୀର ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରାୟଣର କାମବୃତ୍ତି, ମଦ୍ୟପ୍ରିୟର ମଦାତ୍ୟୟ, ତାମସିକର କୁଚିନ୍ତା, ଉଦାସୀନର ଶ୍ରମକାତରତା, କୁକ୍ରିୟାସକ୍ତର ବହୁବିଧ ଦୋଷ, ଦେହର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ଥୂଳତା, ମନର ଅବସାଦ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କର ବିବିଧ ରୋଗ ଦମନ କରିବା ପକ୍ଷେ ଏ ଦେଶଜାତ ଫଳ ପରମ ସହାୟ ।

ବେଲକୁ ଶ୍ରୀଫଳ ବୋଲନ୍ତି । ଏହା ପବିତ୍ର, ସୁଖକର ଓ ବିବିଧରୋଗନାଶକ । ଏଣୁ ଅନେକ ଔଷଧରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ସୁପକ୍ୱବେଲ ବ୍ୟବହାର ପକ୍ଷେ ପ୍ରଶସ୍ତ । ସାହିତ୍ୟଜୀବୀ ପକ୍ଷରେ ବେଲପଣା ଅତି ଉପକାରୀ । ବେଲ ଭକ୍ଷଣରେ ମସ୍ତିଷ୍କ ଉନ୍ନତ ହୁଏ, ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ବିକଶିତ ହୁଏ ଓ ମାନସିକ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ବଢ଼େ । ଲେଖକ ଓ ବକ୍ତା ପକ୍ଷରେ ଆମ୍ବ ଓ ବେଲ ଅତି ହିତକର । ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା ପକ୍ଷରେ ସୁପକ୍ୱ କଦଳୀ, ଆତ ଓ ଲେମ୍ବୁ କଲ୍ୟାଣଜନକ । ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ପକ୍ଷରେ ପଣସ ଉପକାରୀ । ବଣିକ ପକ୍ଷରେ ପିଜୁଳି ଓ ନଡ଼ିଆ ଅତି ଉପାଦେୟ । ଅମୃତଭଣ୍ଡା ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଭଲ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଜାମୁ ଓ ଡାଳିମ୍ବ ଭକ୍ଷଣ ପ୍ରଶସ୍ତ ।

ଫଳର ଚାଷ ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭଜନକ । ଫଳର ବଗିଚା କରି ବ୍ୟବସାୟ କଲେ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହୋଇପାରେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସାମାନ୍ୟ ଆୟାସରେ କଦଳୀଚାଷ ହୋଇପାରେ । କଦଳୀ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଫଳ । ଏହା ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ ଓ ସମସ୍ତ ଋତୁରେ ସମଭାବରେ ବିକ୍ରୀତ ହୁଏ । କଦଳୀର ଚାଷ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ହୁଏ ଅଥଚ ସେଥିରେ ଯତ୍ନ ଓ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ଊଣା । ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ କଦଳୀର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଅଛି । ଯଥା:—ଭାନୁଫଳ, ବାରୁଣ, ବଲ୍ଲିଭ, ରମ୍ଭା, କଦଳୀ, କନଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବାନର, ଗାଙ୍ଗେୟୁଷ୍ଠତଣ୍ଡୀ, ରୋଚକ ପ୍ରଭୃତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାଭେଦରେ ଏହାର ନାମଭେଦ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ହିମାଳୟ ପର୍ବତର କଦଳୀବୃକ୍ଷ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ଆଷାଢ଼ କଦଳୀରୋପଣ ପକ୍ଷେ ପ୍ରଶସ୍ତ ସମୟ । କଦଳୀରୋପଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଜ୍ୟେଷ୍ଠେ କଦଳୀ ଆଷାଢେ କଅ, ପୋତ ନ ପୋତ ହୁଅଇ ଠିଆ । ସୁରୁଖା ପଙ୍କମାଟିରେ କଦଳୀଚାଷ ଭଲ ହୁଏ । ଗୋବର, ପତ୍ର କୁଟା, ପଚା ପତ୍ର, ସୋରିଷ ଚୋପା ଓ ଘଷି ପାଉଁଶ ପ୍ରଭୃତି କଦଳୀ ଚାଷର ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ ସାର । ଗଛ ଲଗାଇ ସପ୍ତାହରେ ୨ । ୩ ଥର ଜଳ ଦେଲେ ଚେର ଲାଗିଯାଏ । ଏକ ଭୂମିରେ ଏକାଦିକ୍ରମେ କଦଳୀଚାଷ ହେଲେ ଭୂମିର ଉର୍ବରତା କମିଯାଏ । ଏହେତୁ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ ।

କଦଳୀରୁ ମଇଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଦରପାକଳ କଦଳୀର ଚୋପା ଛଡ଼ାଇ ଶସକୁ ପତଳା ଭାବରେ ଚେକା ଚେକା କରି କାଟି ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ପେଷିଲେ ଅଟା ହୁଏ । ଏଥିରେ ପିଠା, କ୍ଷୀରି ଏବଂ ବିବିଧ ଉପାଦେୟ

ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତାହା ଯେପରି ରୁଚିକର, ସେହିପରି ପୁଷ୍ଟିକର । ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷିତ । ଗଞ୍ଜାମର ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ କଦଳୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । କେହି ଉପରୋକ୍ତ ଶିଳ୍ପରେ କଦଳୀରୁ ମଇଦା ବାହାର କରି ବିକ୍ରୟ କଲେ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସାୟ ଚଳିପାରିବ ।

ପଖାଳଭାତ

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ସ୍ୱଦେଶଲକ୍ଷ୍ମୀ" ମାସିକ-ପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ୫ମ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ପଖାଳଭାତ ଶୀତଳ, ଅଗ୍ନି ଓ ତେଜବୃଦ୍ଧିକର, ବଳକାରକ, ତୃପ୍ତିପ୍ରଦ ଏବଂ ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟ । ଏ ଦେଶରେ ଆବାଲବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତେ ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି । ପଖାଳ ସୁରୁଚିକର ପଦାର୍ଥ । ଯେଉଁ ଶ୍ରମଜୀବୀମାନେ ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ପଖାଳ ସେମାନଙ୍କର ଅତୀବ ପ୍ରିୟ । ଗରମ ଭାତ ଖାଇ ସେମାନେ ଏତାଦୃଶ ଗୁରୁତର ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ କଦାଚ କ୍ଷମ ହେବେ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଜଳବାୟୁ ସଙ୍ଗରେ ଖାଦ୍ୟର ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶ, ସୁତରାଂ ପଖାଳ ଓ ତୁଳସୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଗୁଣକର । ଅଧିକ ଦିନର ପସି, ଖଟା ପଖାଳ ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ, ଏହା ବୋଲିଯାଉ ନାହିଁ । ପସି,ଖଟା ପଖାଳ ଅଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ପଖାଳକୁ ସେପରି ଅଖାଦ୍ୟ କରି କେହି ପ୍ରାୟ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଆଜିର ପଖାଳ କାଲି ଏବଂ କାଲିର ପଖାଳ ପରଦିନ ଏହିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

ଆଜିକାଲି ଅନେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପଖାଳକୁ ଆଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ପଖାଳ ଖାଇଲେ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ନିସ୍ତେଜ ହୋଇଯାଏ, ପଖାଳଖିଆ ଲୋକେ ଅଳସୁଆ ହୋଇଯାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏରୂପ କଥା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଓ ଶାରୀରିକ ବଳ ଦେଖି ଅନେକ ବିଦେଶୀୟ ଜାତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୁଅନ୍ତି । ପୁଣି ଦେଶର ଯେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ, ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ, ସେମାନେ କି ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ? ବରଂ ପଖାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ପିଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ବୋଲିଯାଇପାରେ । ଏରୂପ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖି କେଉଁ ଯୁକ୍ତି ବଳରେ ପଖାଳର ଉପରୋକ୍ତ ଅନିଷ୍ଟକାରିତା ସ୍ୱୀକାର କରାଯିବ ? ଏପରି ସ୍ଥଳେ ପଖାଳର ନିନ୍ଦାବାଦ ତାହାର ଦଗ୍ଧ ଅଦୃଷ୍ଟର ଫଳ, କି ପଖାଳ ବ୍ୟବହାର ଅନଭିଜ୍ଞ ଲୋକଙ୍କର ଦୁରଦୃଷ୍ଟ ତାହା କିଏ କହିପାରେ ? ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥି, ମଜ୍ଜା, ଶୁକ୍ରଶୋଣିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଖାଳରେ ଗଠିତ, ସେମାନେ ଯଦି ପଖାଳର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦୁକ, କୃତଘ୍ନ ନ କହି ଆଉ କଅଣ ବୋଲିହିବ ? ଆଉ ଯେଉଁ ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେ ପଖାଳର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ପଖାଳର ଉପଯୋଗିତା, ଉପାଦେୟତା ଏବଂ ଏ ଦେଶର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଅନଭିଜ୍ଞ । ସେମାନେ ପଖାଳର ସ୍ୱାଦୁ ଥରେମାତ୍ର ଜାଣିଲେ ଏବଂ ପଖାଳର ଶକ୍ତି ବୁଝିଲେ, ଆଉ ପଖାଳକୁ ଛାଡ଼ିପାରିବେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ସଜପଖାଳର ଉପାଦେୟତା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେଥିରେ ଯଦି ଗୁଡ଼ଖଣ୍ଡ ଅଦା, ମନ୍ଦାଏ ସଜଦହି ଆଉ ଦୁଇଟୋପା ଲେମ୍ବୁରସ ପଡ଼େ ଏବଂ ଉଗ୍ରଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ନେଉଟିଆ ଶାଗର ଭଜା ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦିଏ, ତେବେ ତାହା ଦେବଯୋଗ୍ୟ ଖାଦ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । କେତେବେଳେ ତାହା ପଖାଳଭାତ ନୁହେଁ, ଠିକ୍ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଧା ! ଏହା ଅନୁମାନସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ, ଅନୁଭବସାପେକ୍ଷ ଅଟେ ।

ଦେଶର କୃଷକ, ଶ୍ରମଜୀବୀ ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁତର ଶ୍ରମଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପଖାଳ ଅତୀବ ଗୁଣକର ଓ ବଳଦାୟକ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକେ କହନ୍ତି, "ପଖାଳ ଖାଇଲେ ଅଣ୍ଟାରେ ବଳ ହୁଏ, ଗରମ ଭାତ ଦୁଇଘଣ୍ଟାରେ ପାଣି ହୋଇଯାଏ; ଅତଏବ ତାହା ଖାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ କି କାମ କରିପାରିବୁ ?" ସେମାନଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏ ଉକ୍ତି ଯେ ଅଂଶରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱୈଧମତ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଜ୍ୱରରେ ଜଳ ଜଳ ଏବ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପାଣି ଦିଅ ଅର୍ଦ୍ଧପ୍ରାଣ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ପଖାଳ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ତୃପ୍ତି କରେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପଖାଳର ଉପକାରିତା ଏକା ଶ୍ରମଜୀବୀ କାହିଁକି, ସମସ୍ତେ ଏକବାକ୍ୟରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବିବାହ ଶେଷରେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟରେ ଦହିପଖାଳ ଖାଇବାର ବିଧି ଅଛି । ଏହାକୁ ଦହିତୋରାଣୀ କହନ୍ତି । ପୂର୍ବଦିନର ଉପବାସକଷ୍ଟ ଏବଂ ବିବାହ ବେଦିକାରେ ହୋମକୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ବସି ଅଗ୍ନିତାପ ସେବନରେ ବରର ଦେହ ଅଶକ୍ତ ଓ ଗରମ ହୋଇଯାଏ । ବୋଧହୁଏ ଶରୀର ଥଣ୍ଡା କରିବା ସକାଶେ ଦହିତୋରାଣୀ ଖାଇବାର ବିଧି ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ବର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଦହିତୋରାଣୀର ମହିମା ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ କଳିଯୁଗ ହିସାବରେ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଅଛୁ; ପିତା, ପିତାମହଙ୍କ ଆସନ ଅଧିକାର କରି ବସିଅଛୁ, ତଥାପି ବିବାହର ଦହିତୋରାଣୀ କଥା ମନେ ପଡିଲେ ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ପୁଣି ବର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ପାଠକ ବିରକ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ, କ୍ଷମା କରିବେ । ଆପଣମାନଙ୍କ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ସକାଶେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନାନା ରସର ଅବତାରଣା କରିବାକୁ ହେବ । ପିଲାକାଳର କଥା ମନେ ପଡିଲା । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ଅପରାହ୍ଣରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟା ବୁଢୀ ମୋତେ ପଖାଳ ଖୁଆଇଦେଇସାରି ତୋରାଣୀ ମନ୍ଦାକ ପିଇବାକୁ କହନ୍ତି । ମୁଁ ସେଥିରେ ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ ସେ ବାଘ, ଭାଲୁ, କୁକୁର, ବସନ୍ତ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଭୟ ଦେଖାଇ ଏବଂ କୋମଳ ବାକ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ହିତୋପଦେଶ ଦେଇ କହନ୍ତି—"ତୋରାଣୀ ମନ୍ଦାକ ଆଖି ବୁଜି ପିଇଦେ, ଦେହ କଞ୍ଚା ରହିବ ।" ସେ ସୁଖ ଏବଂ ସେ ସ୍ନେହରେ ମୁଁ ବହୁଦିନରୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଅଛି; ମାତ୍ର ସେ ବିଷଯୁକ୍ତ ପୂର୍ବସ୍ମୃତି ଅନୁତାପାନଳ ଜାଳିବା ନିମନ୍ତେ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୂକ ରହିଅଛି ।

ଅନେକ ରୋଗରେ ତୋରାଣୀ ପଖାଳଯୁକ୍ତ ପଥ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ତାହା ଶୀତଳ ଓ ଲଘୁପାକ । ସଜ ତୋରାଣୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ପେଟ ଗରମ ହୋଇଥିଲେ ସୁଆଁଣୀ, ଲବଙ୍ଗ ସଜତୋରାଣୀରେ ବାଟି ପିଇଲେ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯାଏ । ୨ । ୪ ଦିନର ଖଟା ତୋରାଣୀ କାଞ୍ଜି ହୁଏ । କାଞ୍ଜି ଶୀତଳ, ରକ୍ତକାରକ ଓ ପିତ୍ତଘ୍ନ । କାଞ୍ଜି ଅନେକ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କାଞ୍ଜି ପିଇଲେ ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ନିବାରିତ ହୁଏ । ଶୀତକାଳରେ କାଞ୍ଜିର ସ୍ୱାଦୁ ଓ ଗୁଣ ଅଧିକ ହୁଏ । ଗରିବ ଲୋକେ କାଞ୍ଜିଦ୍ୱାରା ତରକାରିର ଅଭାବ ମୋଚନ କରନ୍ତି । ଶୀତଦିନର କାଞ୍ଜି ଠିକ୍ ଅମୃତ ତୁଲ୍ୟ । କଳାଜିରା ବଘର କାଞ୍ଜିର ସୁବାସ ନାସାରନ୍ଧ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ଶୁଷ୍କ ନୀରସ ରସନା ପୁଣି ରସଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

କେବଳ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଯେ ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି, ଏପରି ନୁହେଁ । ବଙ୍ଗଦେଶର ଦକ୍ଷିଣସୀମାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କନ୍ୟାକୁମାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅଂଶର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ପଖାଳ ପ୍ରିୟଖାଦ୍ୟ । ତେଲିଙ୍ଗା ସମାଜରେ ପଖାଳର ସମାଦର ଅଧିକ । ସେମାନେ ପଖାଳକୁ ବାସି କହନ୍ତି । ବାସି ଚକଣାରୁ ଉଠି ବାସି ନ ଖାଇଲେ ସେମାନେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀମାନେ କେବଳ ସୁରୁଡ୍ଡୁକ୍ କିମ୍ବା କେବଳ ଇଙ୍କାଡ୍ଡୁକ୍ ନୁହନ୍ତି—ସେମାନେ ପଖାଳଡ୍ଡୁକ୍ ମଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଅଥଚ ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀମାନେ ଗୋଟାଏ ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ଜାତି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଶ୍ରମୀ, ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ବଳବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଅତଏବ ଆଳସ୍ୟ ଓ ବୁଦ୍ଧିହୀନତାକୁ ପଖାଳର ଦୁର୍ଗୁଣ ବୋଲି କହିବା କେବଳ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସମାତ୍ର । ଯେଉଁମାନେ ପଖାଳକୁ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ଓ ପଖାଳଡ୍ଡୁକ୍ ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ 'ପଖାଳଖିଆ ଓଡ଼ିଆ' ବୋଲି ଘୃଣା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ଓ ଶୌର୍ଯ୍ୟବୀର୍ଯ୍ୟ ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେହି ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ମୂଳରେ ପଖାଳର ଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ । ଅତଏବ ଯେ ଯାହା କହୁ, ପଖାଳ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଉପକାରୀ, ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଲୋକେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭଲରୂପେ ବୁଝନ୍ତି । ଏହି ପଖାଳ ଶକ୍ତିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ସେତୁବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଜୟବାନା ଉଡ଼ାଇଥିଲା । ତେଲଙ୍ଗାମାନେ କହନ୍ତି—"ପଖାଳ ଭାତ କାଞ୍ଜି ଲୁଣ, ଋଣ ନ ଥିଲେ କରେ ଗୁଣ ।" ଏହା ବେଦବାଣୀ ତୁଲ୍ୟ ସତ୍ୟ ।

କୃଷକ

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ସ୍ୱଦେଶ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ" ମାସିକପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ୨ୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସମଧିକ ଲାଭଜନକ, ଏକଥା ନୂତନ କରି କହିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେତେ କଷ୍ଟ, କେତେ ଯତ୍ନ, କେତେ ପରିଶ୍ରମରେ ଯେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଭବାନ୍ ହେବାକୁ ହୁଏ, ତାହା କୃଷକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ଅବଗତ ନୁହନ୍ତି । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଶାମତ ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରକୃତ କୃଷକ ହେବାକୁ ହେବ । ଖରା, କାକର, ବର୍ଷା ଓ ବାତ୍ୟାଦି ପ୍ରଭୃତିକୁ ଭୟ କଲେ କେହି ପ୍ରକୃତ କୃଷକ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ କୃଷକ ନ ହେଲେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଭବାନ୍ ହେବାର ଆଶା କରିବା ଘୋରତର ବାତୁଳତା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଭାର ଦେଲେ ଚଳିପାରେ; ମାତ୍ର କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସେପରି ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ହଳ କରିବାଠାରୁ ଶସ୍ୟ କର୍ତ୍ତନପୂର୍ବକ ଗୃହକୁ ଘେନିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନ କଲେ ଲାଭବାନ୍ ହେବାର ଆଶା ଧୃଷ୍ଟତାମାତ୍ର ।

ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ଏକ କପର୍ଦ୍ଦକ ଉପାର୍ଜନ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ, ପରିଶ୍ରମ ଅନୁପାତରେ ତାହା ଫଳଦାୟକ ହୁଏ । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଉପାର୍ଜନ କରିବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରଥମତଃ ନିଜର ଶରୀରକୁ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଉପଯୋଗୀ କରିବାକୁ ହେବ । ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଥଣ୍ଡା ଲାଗିଲେ କିମ୍ବା ଶନଯାତ ଖରାରେ ବୁଲିଲେ ଯେପରି ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ନ ହୁଏ, ସେହିପରି ଭାବରେ ଶରୀରକୁ ଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ । ଶରୀରକୁ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଉପଯୋଗୀ ନ କରି କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ଅନିଷ୍ଟ ଛଡ଼ା ଇଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଯୋତା, ଛତା, କୋଟ, ଜାମିଜ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟବହାରରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ସାମାନ୍ୟ ଶୀତଳ ପବନରେ ଅନାବୃତ ଶରୀରରେ ବୁଲିଲେ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଦି କୃଷକ ହେବାକୁ ଯାନ୍ତି, ତାହେଲେ ହିତରେ ବିପରୀତ ହୁଏ— ଉପାର୍ଜନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରାଣ ଘେନ ଟଣାଟଣି ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ଏଥିସକାଶେ ଏକଥା କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ନିତାନ୍ତ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ଯେ, ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ରୀତିମତ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ନ କଲେ ଉପଯୁକ୍ତ କୃଷକ ହେବାର କିମ୍ବା କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଭବାନ୍ ହେବାର ଆଶା ନିତାନ୍ତ ଅମୂଳକ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଆତ୍ମସଂଯମଶିକ୍ଷାର ନାମାନ୍ତରମାତ୍ର । ପ୍ରକୃତିର ବିକୃତି ସମ୍ପାଦନପୂର୍ବକ ଅର୍ଥାତ୍ ସାର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଅନୁର୍ବର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଉର୍ବର କରି ନ ପାରିଲେ ଯେରୂପ ସୁଷ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିରୂପ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଶରୀରକୁ ବିଜୟୀ କରି ନ ପାରିଲେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଧୃଷ୍ଟତାମାତ୍ର । ବକ୍ତୃତାଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରେ, ବୁଦ୍ଧିକୌଶଳ ଦ୍ୱାରା ଜଗତର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରେ; ମାତ୍ର ନିଜର ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ ପ୍ରୟୋଗ ବ୍ୟତିରେକେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଭବାନ୍ ହେବାକୁ ହେଲେ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଆପଣାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ କୃଷକ ହେବାକୁ ହେବ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ କୃଷକ ହେବା ପକ୍ଷରେ କେତେଗୋଟି ଅନ୍ତରାୟ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ଅନ୍ତରାୟ ଏହି ଯେ, ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶର ଲୋକମାନେ ଯେରୂପ ପରିଶ୍ରମୀ ଥିଲେ, ବିଳାସିତା ବୃଦ୍ଧିର ସହିତ ସେମାନେ ଆଉ ସେରୂପ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ନୁହନ୍ତି । ଏହି ହେତୁରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଆଳସ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରୁଅଛି । ଲୋକେ ଚୌକିରେ ବସି ୧୪।୧୫ ଘଣ୍ଟାକାଳ ଅକାତରରେ କଲମପେଷଣରେ ସମର୍ଥ ହେବେ; କିନ୍ତୁ ୨।୩ କୋଶ ପଥ ଚାଲିବାକୁ ହେଲେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେମାନେ ଘୋର କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ଅଥବା ୩।୪ ଘଣ୍ଟାବ୍ୟାପୀ କୌଣସି ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଭୀତିର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଏ ଦେଶରେ କ୍ରମେ ଆରାମପ୍ରିୟତା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଅଛି । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦପ୍ରିୟତା ଏହି ଆରାମପ୍ରିୟତାର ଜନନୀ । ଘୋର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଅଫିସ ମଧ୍ୟରେ ବସି ଟଣାପଙ୍ଖାର ସୁଖସେବ୍ୟ ଶୀତଳ ସମୀରଣ ସେବନର ତଥା ଚନ୍ଦ୍ରାତଳେ ଖଟରେ ବୁଲି କୃଷିବାଣିଜ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ କଷ୍ଟଭୋଗ କରିବାକୁ କାହାର ଇଚ୍ଛା ହେବ ? ଏହିପରି ନାନାକାରଣରୁ ଏ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ-ପ୍ରିୟତା କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ କରୁଅଛି । ବିନାପରିଶ୍ରମରେ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରଚୁର ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ ହେବାର ଅଭିଳାଷ ଆରାମପ୍ରିୟତାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ ।

ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଆରାମପ୍ରିୟତାର ଉପନାମ ଆଳସ୍ୟ । ଏହି ସର୍ବନାଶକାରୀ ଆଳସ୍ୟର ପ୍ରାବଲ୍ୟରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଶ୍ରମର ଆଦର ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି ଅନେକ ଲୋକ ଦରିଦ୍ର ଶ୍ରମଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ପଶୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୀବ ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତାରଣା ପ୍ରଭୃତିର ସାହାଯ୍ୟରେ ବିନାପରିଶ୍ରମରେ ପ୍ରଚୁର ସମ୍ପତ୍ତି ଲାଭରେ କ୍ଷମ, ସେହିମାନେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ତୃତୀୟତଃ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନେକେ ନୀଚ ବ୍ୟବସାୟ ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି । ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଭ୍ରମର ପ୍ରବଳତା ଦେଖାଯାଏ । ବାସ୍ତବିକ ଯେଉଁମାନେ କୃଷିକୁ ନୀଚ ବ୍ୟବସାୟ ମଣନ୍ତି, ସେମାନେ ନିପଟ ଭ୍ରାନ୍ତ । ଯେଉଁ କୃଷିଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ, ସେହି କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଗୌରବଜନକ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନାହିଁ । କୃଷକ ଦେଶର ବଳ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି । କୃଷକ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା ଏବଂ ଶାନ୍ତିବିଧାନକାରୀ; ସୁତରାଂ ସାଧାରଣଙ୍କର ନମସ୍ୟ । ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି, କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ସମଧିକ ଧନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଲୋକ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧେ ତଥ୍ୟଶୂନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଯେହେତୁ ବଙ୍ଗାଳ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ବୃହତ୍ ଭଣ୍ଡାର କେବଳ କୃଷିଲବ୍ଧ ଅର୍ଥରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଅଛି, ଏହା ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଯଦି ଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନ୍, ତେବେ ଅନ୍ଧ କିଏ ?

ଅତଏବ କୃଷକ ହେବାକୁ ହେଲେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଦୋଷସମୂହ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ନିୟମିତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ବିଳାସିତା, ଆରାମପ୍ରିୟତା ଓ ମାମଲତି ମୋକଦ୍ଦମାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ । ନଚେତ୍ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପାର୍ଜ୍ଜନର ଆଶା ବିଡ଼ମ୍ବନାମାତ୍ର ।

ଉପାର୍ଜ୍ଜନ

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ 'ସ୍ୱଦେଶ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ' ମାସିକପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ୨ୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ।)

ଉପାର୍ଜ୍ଜନର ଶତସହସ୍ର ପଥ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁସମକ୍ଷରେ ରହିଅଛି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅକ୍ଷୟ ଭଣ୍ଡାରରେ କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ । ପରିଶ୍ରମ, ଏକାଗ୍ରତା ଏବଂ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ସେହି ଭଣ୍ଡାରର କୁଞ୍ଚି ହସ୍ତଗତ କରିପାରିଲେ ଉପାର୍ଜ୍ଜନର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । କର୍ମାଗତ ଜୀବ ଚିନ୍ତା-ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଉପାର୍ଜ୍ଜନର ପନ୍ଥାନୁସନ୍ଧାୟୀ ହେଲେ ତେବେ ଅବଶ୍ୟ ଉପାର୍ଜ୍ଜନର ଉପାୟ ସ୍ୱତଃ ଆବିଷ୍କୃତ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ବଳରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଉତ୍କଟ ଚିନ୍ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରବଳ ଚେଷ୍ଟାର ଆବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁ ଚେଷ୍ଟାବଳରେ ଲୋକ ୧୦ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜ୍ଜନରେ କ୍ଷମ ହୁଏ, ସେହି ଚେଷ୍ଟାର ଅଧିକତର ବିକାଶରେ ପୁଣି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ୨୦ ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିପାରେ । କ୍ରମେ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚେଷ୍ଟାଶକ୍ତି ଯେତେ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ, ଉପାର୍ଜ୍ଜନର କ୍ଷମତା ତାର ତେତିକି ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ଥାନୁ ଦେଖାଯାଏ, ଆଜ ଯାହାର ଦୁଇ ପଇସା ଉପାର୍ଜନର କ୍ଷମତା ନାହିଁ, ଚେଷ୍ଟା ସାହାଯ୍ୟରେ କାଲି ସେ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରେ । ସମୟରେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଚେଷ୍ଟା ବଳରେ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରିବ, ସେଥିରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ କଅଣ ?

ଉଦ୍ୟମ ଚେଷ୍ଟାର ପରମ ସହାୟ । ଚେଷ୍ଟା ଥରେ ଦୁଇଥର କାହିଁକି ଶତ ସହସ୍ରବାର ବିଫଳ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ୟମ ଛାଡ଼ିଲେ ପତନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଜଗତର ଚେଷ୍ଟାସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅପରର ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେ । ନିଜସ୍ୱ ବଳରେ ଏକ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା, ଉଦ୍ୟମ ଏବଂ ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ସଫଳ ହେବ । ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟର ବଳରେ ଲୋକେ ସାମାନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ବିପୁଳସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ଏପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନାହିଁ ।

କାର୍ଯ୍ୟଶିକ୍ଷା ଉପାର୍ଜନର ପରମ ସହାୟ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯାହାର ଯେପରି ନିପୁଣତା ଥାଏ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ଉପାର୍ଜନ ସେହିପରି ଅଧିକ ହୁଏ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାନ ବଡ଼ ନାହିଁ—ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାନ । ଶିକ୍ଷା ଗୁଣରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମାନ ଲାଭ ହୁଏ ।

ଅଭିମାନ ପରିତ୍ୟାଗ ନ କଲେ ଉପାର୍ଜନ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏକାର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼, ସେକାର୍ଯ୍ୟ ସାନ ମନମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଭେଦଜ୍ଞାନ ଥିଲେ ଉନ୍ନତି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ କିଛି ନ ଜାଣି ନ ଶୁଣି କାହାରି ଅବଲମ୍ବିତ ପନ୍ଥା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଗଲେ ବିଡ଼ମ୍ବନା ଘଟେ । ଅତଏବ କାହାରିକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରିବାର ଦେଖି, ତାହାର ଫଳ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି କି ଉପାୟରେ ସେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି, ସେହି ଉପାୟ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ତାହା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଉଚିତ । ଇଂରାଜୀରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି, "ପ୍ରଥମେ ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭକର, ତାହା ପରେ ଆଶା କରିବ ।" ଯେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଯୋଗ୍ୟ, ତାହାର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେହିରୂପ ପ୍ରାପ୍ତି ଘଟିବ । ଏହି ଯୋଗ୍ୟତା ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅସାଧାରଣ ସହିଷ୍ଣୁତା, ଉତ୍କଟ ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଆବଶ୍ୟକ । ପରିଶ୍ରମର ଫଳ କଦାପି ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଉଭୟ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ କାର୍ଯ୍ୟର ସଫଳତା ଆଶା କରାଯାଏ । ମାନସିକ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ବୁଦ୍ଧି ବୃତ୍ତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଏବଂ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଦେହ କର୍ମଠ ହୁଏ । ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ କଠିନ ପରିଶ୍ରମଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେ ।

କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକାଦିକ୍ରମେ ନ ଲାଗିଲେ ସେଥିରେ ଉନ୍ନତି କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଲାଗିବାକୁ ଗଲେ ସହିଷ୍ଣୁତା ଆବଶ୍ୟକ । ଲାଭ ଯେତେ ଯାହା ହେଉ, ଯେତେ ବାଧାବିଘ୍ନ ଘଟୁ, ସେଥିରେ ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ସହିଷ୍ଣୁତା ଅଭ୍ୟାସ କଲେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ହୁଏ; ନଚେତ୍ ଆପାତତଃ ଲାଭ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଏକକାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ପୂର୍ବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପରିଶ୍ରମ ବୃଥା ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଜୀବନର ମୁହୂର୍ତ୍ତି କାଳ ବୃଥା ଅତୀତ ନ କରି ସାହସ ଓ ସହିଷ୍ଣୁତା ସହିତ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେହି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଆଳସ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟହାନିର ମୂଳକାରଣ । ବିଶ୍ରାମଚେଷ୍ଟା ଅଳସତାର ଜନନୀ । "ଅଜରାମରବତ୍ ପ୍ରାଜ୍ଞଃ ବିଦ୍ୟାମର୍ଥଞ୍ଚ ଚିନ୍ତୟେତ୍" ଅର୍ଥାତ୍ ଅଜର, ଅମର ତୁଲ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ କାର୍ଯ୍ୟଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନର ପଥ ପରିଷ୍କାର କରେ । ଅଦୃଷ୍ଟ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

କାର୍ଯ୍ୟରେ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କବିର କହିଅଛନ୍ତି, "ଯୋଯାକୋ ଶରଣ ଲିୟେ, ସୋ ରଖେ ତାକୁ ଲାଜ, ଉଲଟ୍ ଜଲ ମଛଲୀ ଚଲେ, ବହିଯାୟ ଗଜରାଜ ।" ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଯାହାର ଶରଣ ନିଏ, ସେହି ତାହାର ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ କରେ—ଅର୍ଥାତ୍ ସହାୟ ହୁଏ; ଯେପରି ଜଳର ଆଶ୍ରୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ରୋତରେ ଗମନ କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ବୃହତ୍‌କାୟ ହସ୍ତୀ ସେଥିରେ ଭାସିଯାଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏହାର ଭାବାର୍ଥ ଏହି ଯେ, କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ କାଯ୍ମନୋବାକ୍ୟରେ ତାହାର ଉନ୍ନତି କାମନା କଲେ କ୍ରମେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ ହୁଏ । କ୍ରମେ ସେଥିରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବାହାର ହୋଇ ଉପାର୍ଜନର ନୂତନ ଉପାୟ ଆବିଷ୍କୃତ ହୁଏ ।

କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିରକ୍ତି ଅବନତିର ମୂଳ । ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ମୋତେ ବିରକ୍ତ ବୋଧହୁଏ, ଉପାର୍ଜନୋତ୍ସୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏରୂପ ଘୃଣା ପରିତ୍ୟାଗ କରିବ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କରିବାକୁ ଗଲେ ବିରକ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗ-ପୂର୍ବକ ଆନନ୍ଦ ମନରେ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କଲେ ଉନ୍ନତି ହୁଏ। ଉନ୍ନତି ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେ—ତାହାର ଶେଷ ନାହିଁ । ଯେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଉନ୍ନତି କାମନା ଏବଂ ଚେଷ୍ଟା କରେ ତାହାର ସେହି ପରିମାଣରେ ଉନ୍ନତି ହୁଏ । ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ଉପାର୍ଜନର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ । ଶକ୍ତିର ଉତ୍କର୍ଷ ଚେଷ୍ଟାରେ ଶକ୍ତିବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟ ନିୟୋଜିତ ହୁଏ, ସେ ବିଷୟରେ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । କୁସ୍ତି କଲେ ଶାରୀରିକ ବଳ ଏବଂ ପାଠ ପଢିଲେ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଦେଖାଯାଉଅଛି ଯେ, ମନୁଷ୍ୟ କରି ନ ପାରେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଉପଯୁକ୍ତ ଯତ୍ନ, ଅଧ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ସବୁକାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୋଇପାରେ ।

ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା

(୧୯୩୧ ସାଲ ୧୯ଶ ଭାଗ, ୯ମ ସଂଖ୍ୟା 'ମୁକୁର'ରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନାଧୀନ ରହିବାରୁ କି ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରୁଅଛି, ତାହା କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସେ କଥା ହାଟରେ ପଡ଼ି ଡାଣ୍ଡରେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସଭାଦ୍ୱାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁବିଧାବିପକ୍ଷରେ ସେ ଅନ୍ତରାୟ-ଅସୁବିଧା ବାରମ୍ବାର ଚର୍ବିତଚର୍ବଣ ହୋଇଅଛି ଓ ହେଉଅଛି । କେବଳ ରାଜନୀତିକ ଅନ୍ତରାୟ ନୁହେ—ପ୍ରବଳ ଜାତିର ପ୍ରବଳ ଚାପ ସେ ବୋଝ ଉପରେ ଲଦିତା ବିଡ଼ା । ମୁଁ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷକାଳ ଗଞ୍ଜାମରେ କଟାଉଅଛି । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳର ଅନୁଭୂତିରେ ମୁଁ ବୁଝିଅଛି, ଗଞ୍ଜାମବାସୀ ଓଡ଼ିଆଭାଇମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗତି ଅସହନୀୟ । ତେଲୁଗୁମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ଇତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । ଛି, ରେ ପ୍ରଭୃତି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶର ତ କଥାହିଁ ନାହିଁ; ଅଧିକନ୍ତୁ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ "ଓଡ଼୍‌ଡ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆମାନେ ଶିକ୍ଷିତ ପଦସ୍ଥ ହେଉନ୍ତୁ, ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳିପାରେ; ମାତ୍ର ସହାନୁଭୂତି ମିଳେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଥରେ ଷ୍ଟେସ୍ ମେନେଜର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଡିକ୍ଲେରେସନ୍ କରିବାକୁ ଜଣେ ଡେପୁଟୀ କଲେକ୍‌ଟରଙ୍କ ଏଜଲାସକୁ ଯାଇଥିଲି । ହାକିମଟି ତେଲୁଗୁ । ସେ ମୋତେ ତୁ ତାକର କରି କଥା କହିଲେ । ମୁଁ କହିଲି—"ସେରୂପ କହିବା ଶିଷ୍ଟାଚାର ନୁହେ ।" ତହୁଁ ମୋ ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—"ଓଡ଼ିଶାରେ କ୍ୟାଣ ତୁ ବୋଲିବାଠା ତାସୁ ? କେହି କହେ ନାହିଁ କି?" ମୁଁ କହିଲି,"ଇତର ଲୋକେ କହନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାହା କୌଣସି ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଭାଷା ନୁହେ ।" ଏହା ପରେ ହାକିମ ଆଉ ତୁ ନ କହି ତମେ ବୋଲି କହିଲେ; ମାତ୍ର ଚିରଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ବେଳେବେଳେ ତାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରୁ ତୁ ବାହାରି ପଡ଼ୁଥାଏ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇ ତମେ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ମୋର ଘର କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ, କେଉଁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ, କେଉଁ ଥାନାରେ, କେଉଁ ଗ୍ରାମରେ, ମୋର କେତେ ଭୂମି ଅଛି—ସେଥି-ମଧ୍ୟରୁ ବୃଷଜମି କେତେ ଆଉ ଘରଡିହ କେତେ, ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୋତେ ପଡ଼ିଲା । ତହୁଁପରେ ଆଉ ଏକ ବିଷମ ସମସ୍ୟା । ମୁଁ ଯେଉଁ ଷ୍ଟେସର ମେନେଜର ପାଇଁ ଡିକ୍ଲେରେସନ୍ କରି-ବାକୁ ଯାଇଥିଲି, ସେହି ଷ୍ଟେସରେ ଅନେକ ଦିନପୂର୍ବରୁ "କାଣ୍ଡସ୍ କୋଇଲ୍" ନାମରେ ଗୋଟାଏ ଚଉହିଶା ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ ଛପା ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ପଦ ଏହିପରି ଥିଲା—

http://oaob.nitrkl.ac.in

"ତେଲିଙ୍ଗାଏ ପ୍ରଥମେ ତଙ୍କଣ,
ତେଲିଙ୍ଗାରେ ହେବୁଁ ହେବୁଁ ହେଲେ ସ୍ୱିଚପଣ,
ଲେ ହୋଇଲ ।"

ଏହି ସାମାନ୍ୟ କଥାକୁ କେତେକ ତେଲିଙ୍ଗା ମାନ-ହାନିକର ବୋଲି ବୃଥା ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ଉଠାଇଲେ । ଏହା କିଏ ଲେଖିଛି, କିଏ ଛପା କରିଛି, କେଉଁ କମ୍ପୋଜିଟର୍ କମ୍ପୋଜ କରିଛି, ତେତେବେଳେ ମେନେଜର କିଏ ଥିଲା, ଏହିପରି କେତେ କଥା ମୋତେ ପଚରାଗଲା । ମୁଁ କହିଲି—"ମୁଁ ଏ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ, ଏହା ଅନେକ କାଳ ପୂର୍ବର କଥା, ସୁତରାଂ ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।" ଶେଷରେ ହାକିମ ମୋତେ 'ତଙ୍କଣ'ର ଅର୍ଥ ପଚାରିଲେ । ମୁଁ କହିଲି,"ଏପରି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ମୁଁ କେଉଁଠାରେ ଦେଖି ନାହିଁ; ବିଶେଷତଃ ତାହା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ, ତାହାର ଅର୍ଥ ମୁଁ କିପରି କହିବି ? ବୋଧହୁଏ ତେଲିଙ୍ଗାର ଗୋଟାଏ କିଛି ଗଳ୍ପ ହୋଇଥିବ ।" ହାକିମ କିଛିକ୍ଷଣ ଭାବି ତଙ୍କଣର ଅର୍ଥ "ଡାକୁଣୀ" ହେବ କି ବୋଲି ପଚାରିଲେ ! ମୁଁ କହିଲି—"ଅସଙ୍ଗତ ।" ଏହିପରି ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କୂଟ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିନ ୯ଟାଠାରୁ ୧୨ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଟିଗଲା । ମୋତେ ଭାରି ବିରକ୍ତ ବୋଧହେଲା । ମୁଁ କହିଲି—"ମୁଁ ଅପ୍ଲେ-ରେସନ୍ କରିବାକୁ ଆସିଛି; ଏ ସବୁ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେ ।" ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ମୋର କାର୍ଯ୍ୟଟି କରିଦେଉନ୍ତୁ । ହାକିମ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହି କଅଣ ଭାବି ତହିଁ ପରଦିନ ଆସିବାକୁ କହି ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ମୁଁ ଆଉ ତାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ନାହିଁ, କି ପ୍ରେସ ମେନେଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ କେତେ ଜଣ ତେଲିଙ୍ଗାଙ୍କ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟରେ ପ୍ରେସ୍‌ଟି ଉଠିଗଲା ।

ଏ ତ ଗଲା ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର କଥା;ଏବେ ସାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଶୁଣିବା କହିବି । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଘର ଭଡ଼ା ନେଇ ବସା କରିଥିଲି । ସେହି ଘର ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଡାଳରୁ ଗଛ ମାଡ଼ି ଅନେକ ଫଳ ଧରିଥିଲା । ଦିନେ ଜଣେ ନିମ୍ନକର୍ମଚାରୀସମ୍ପର୍କୀୟ ଲୋକଟିଏ ଜଣେ ଚୌକିଦାରକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ସେ ଗାଁରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲା, ଡାଳଟି ଗଛଟା ମୋର ସେପଟକୁ, କି ପୁଷ୍କରିଣୀର ସେପଟ । ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣୁଥାଏ । ସମସ୍ତେ ମୋର ସେପଟ ବୋଲି କହିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଚୌକିଦାର ଆସି ମୋତେ କହିଲା, "ମେଣ୍ଟ୍ରେଟ୍ (ମାଜି-ଷ୍ଟ୍ରେଟ୍) ଘର ପାଇଁ ଡାଳରୁ ଲୋଡ଼ାଅଛି;ଶୀଘ୍ର ଏ ଦେବାକୁ ହେବ ।" ତାହାର ଏ ହାକିମୀ କଥା ଶୁଣି ମୋର ମଜା ଟିକିଏ କୌତୁକ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ମୁଁ କହିଲି—"ମେଣ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କୁ କହିବୁ, ସେ ପଇସା ପଠାଇଦେଇ ବଜାରରୁ କିଣିନେବ । ନ ହେଲେ ଯଦି ମେଣ୍ଟ୍ରେଟ୍ କହିଥାଏ, ତେବେ ତା ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆଣିବୁ ଯା ।" ଅତଃପର ଅନ୍ୟ ଲୋକଠାରୁ ମୋର ପରିଚୟ ପାଇ ଆଉ କିଛି ନ କହି ସେ ନୀରବ ହୋଇ ଚାଲିଗଲା ।

ଆଉ ଅଧିକ ଉଦାହରଣର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ—ଅବସର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଲି ପ୍ରେସିଡ଼େନ୍‌ସିର ଲୋକ । କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ମୋ ପ୍ରତି ଏ ବ୍ୟବହାର । ସ୍ଥାନୀୟ ଅଶିକ୍ଷିତ,ନିରୀହ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଯେ କି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ—କି ଲାଞ୍ଛନା ଭୋଗକରନ୍ତି, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁ-ମେୟ । କେତେକ ତେଲିଙ୍ଗା ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଯେପରି ଘୃଣା କରନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେପରି ଘୃଣା କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ପୂର୍ବର କଥା; ମୁଁ ତେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଥାଏଁ । ଦିନେ ଜଣେ ତେଲିଙ୍ଗୀୟ ଯୁବକ ଆସି ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିବାକୁ ଅତି ବିନୟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । କମ୍ପାଉଣ୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିଲା । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାଣିବା ଦରକାର । ସେ ମୋ ପାଖରୁ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିଗଲେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବ । ଯୁବକଟି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ପ୍ରଥମଦିନ ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର ଉପରେ ତେଲୁଗୁରେ ଲେଖି ନେଇ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାଗୁଡ଼ିକ ଶିଖିପକାଇଲା । ତହିଁ ଆର-ଦିନ ବନାନ ସେହିପରି ଶିଖିଲା । କ୍ରମଶଃ ଦିନ ସହଜ ସହଜ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଚାଲିଗଲା । ଆଉ ତାହାର ଦେଖା ନାହିଁ । ଛଅମାସ ପରେ ଥରେ ବାଟରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଦେଖାହେଲା । କୃତଜ୍ଞତାରେ ନଇଁ ପଡ଼ି ସେ କହିଲା—"ମୋର ଚାକିରି ହୋଇଗଲା; କେତେ ତ ଟିକେ ଟିକେ ଆସୁଚନ୍ତି, ଆଉ ଆପଣେ ତ ଲେଖାଟା ଜାଇଦେଲେ, ମୁଁ

ପ୍ୟାସ ହୋଇଗଲା ।” ଏହାପରେ ନାମମାତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଯେବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଉପଚାର ପରୀକ୍ଷାପାଇଁ ହୁଏ, ତେବେ କିପରି ଓଡ଼ିଆମାନେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବେ କହନ୍ତୁ ?

ମୁଁ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଅଛି, କେତେକ ତେଲଗୁ ଶିକ୍ଷକ ସ୍ୱଜାତୀୟ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଯେପରି ତତ୍ତ୍ୱ ନିଅନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ସେପରି ଘଟେ ନାହିଁ । ନମ୍ବର ଦେବାରେ ସୁଦ୍ଧା ଇତରବିଶେଷ ଭାବ ଦେଖା-ଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଯେତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତଳେ ପଡ଼ିରହନ୍ତି । ନଚେତ୍ ତେଲଗୁ ପିଲାଏ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହୋଇ ଅଧିକ ପାସ୍ କରନ୍ତି; ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଏ ହୀନ ହୋଇ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପରାସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି—ଏହା ନୁହେଁ । ଭକ୍ତି, ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକୃତିଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ଆରଣ୍ୟର କୌଣସି ଜାତିର ମସ୍ତିଷ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଊଣା ନୁହେଁ ।

ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ବାହାରୁ, ଏହା ସୁଦ୍ଧା ତେଲଗୁମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ପ୍ରଜାମିତ୍ରର ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ ନଗଣ୍ୟ କଥାର କଳିତ ଅର୍ଥ କରି ସେମାନେ ଯେଉଁ କାଣ୍ଡ ଘଟାଇଥିଲେ, ତାହା କାହାରି ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ସେହି ଆଘାତରେ 'ପ୍ରଜା-ମିତ୍ର'ର ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ଏବଂ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ମହଦନୁଷ୍ଠାନ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା; ଏହା ସ୍ମରଣ କଲେ ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକାର୍ଦ୍ର ହୋଇଆସେ ।

ଗତ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ତେଲ-ଙ୍ଗାମାନେ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ପାତ କରି ନାହାନ୍ତି । ଗାଡ଼ିଆଳ ବାଟରେ ଗାଡ଼ି ନେଇଯାଉଛି, ତାକୁ ପଚରାଗଲା—"ତୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ରହିବୁ, ନା କଟକ ଯିବୁ ?" ସେ ତାଟଙ୍କା ହୋଇ କହିଲା—"କି ବାବୁ, ମୁଁ କଟକ କାହିଁକି ଯିବି ?" ତହୁଁ ଲେଖାଗଲା, "ତାହାର ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶିବାର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ।" ଲୋକମତ ଏହିପରି ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା । ଏରୂପ ବ୍ୟବହାର କୌଣସି ସଭ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ ।

ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହାପ୍ରାଣ, ଉଦାରମନା, ଉତ୍କଳହିତୈଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ନାହାନ୍ତି, ଏହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ସେହିଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦେଶମିଶ୍ରଣର ବିରୋଧୀ ନୁହନ୍ତି ।

ଭୟାବହ ବନ୍ୟା

ମା ପ୍ରକୃତିଦେବି, ବିଚିତ୍ର ତୁମର କରଣୀ ! କେତେବେଳେ ତୁମେ ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମୟୀ ମୋହିନୀ ରୂପରେ ଜନମନ ହରଣ କର, ପୁଣି କେବେ ବା ରୁଦ୍ରଭୀଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ବିକଟ ଧ୍ୱଂସଲୀଳାରେ ବିଶ୍ୱକୁ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ଓ ସନ୍ତପ୍ତ କର । ତୁମରି ସୃଷ୍ଟ ମାନବ ତୁମରି ଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନରେ ଯାହାକୁ ଅମଙ୍ଗଳ ବୋଲି ଭାବେ, ସେଥିରେ ତୁମର କି ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଥାଏ, ତାହା ତୁମେ ଜାଣ ମା ! ତୁମର ରହସ୍ୟ ତୁମେ ଏକା ବୁଝ, ଅନ୍ୟ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । କେତେବେଳେ ତୁମେ ଅଧରରେ ସୁଖହାସ୍ୟ ଫୁଟାଉଅଛ, ପୁଣି କେତେବେଳେ ଦୁଃଖାଶ୍ରୁ, ଆଣି ନେତ୍ରରେ ଭରିଦେଉଅଛ । ତୁମର ଏ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଖେଳବାଡ଼ିର ତୁଳନା ନାହିଁ ମା ! ୧୯୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁଲାଇ ୩୦ ତାରିଖର ଭୟାନକ ବନ୍ୟା ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଇତିହାସରେ ନରଶୁଣ୍ଡ ଓ ନରଶୋଣି-ତରେ ଲିଖିତ ରହିବ । ସେ ଭୀଷଣ ପ୍ରଳୟକାଣ୍ଡ ସ୍ମରଣ କଲେ ଅବଧି ଗୁଣରେ ଗୋଟାଏ ଛନକା ଆସି ପଡ଼ିଯାଏ, ରୋମ ଟାଙ୍କୁରିଉଠେ, ଦେହରୁ ଝାଳବୋହି ଝାଳକେ ରକ୍ତ ଶୁଖିଯାଏ, କଲିଜାରେ ଚେଙ୍ଗା ଲାଗିଲା ପରି ଲାଗେ ଏବଂ ହୃତ୍ପିଣ୍ଡର କ୍ରିୟା ହଠାତ୍ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଜନ୍ମେ । ସେ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଦୁର୍ଘଟଣା କାହାଣୀ ଶୁଣିଲେ ନିତାନ୍ତ ହୃଦୟହୀନ ପାଷଣ୍ଡର ପାଷାଣ ହୃଦୟ ସୁଦ୍ଧା ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ ହାହାକାର ଧ୍ୱନି ଉଠି ନେତ୍ର ଫୁଟାଇ ଅଶ୍ରୁ ରୂପରେ ଝରିପଡ଼ିବ । ଉନ୍ମାଦିନୀ ଶାଳନ୍ଦୀ, ଉଗ୍ରା ବୈତରଣୀ ଦୁହେଁ ହାତମାରି ବଢ଼ିଲା ପରି ଭୀମବେଗରେ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାହାରି ଫଳରେ ଭଦ୍ରଖ ନଗର ସାମାନ୍ୟ କେତେଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଜଳପ୍ଲାବିତ ହୋଇ ପ୍ରାୟଶଃ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ-ଗଲା । କେଣେ ବୃନ୍ଦାବନ ଗଙ୍ଗ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ପ୍ରଭୃତିର

ସର୍ବନାଶୀ ବନ୍ୟା ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରଳୟ ଘଟାଇଲା । ସୁତରାଂ ସମସ୍ତ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଛାରଖାର ହୋଇଗଲା । ଏହି ଦାରୁଣ ଆଘାତରେ ତାହା ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଗଭୀର କ୍ଷତ ହୋଇଗଲା, ସେ ଦୁଷ୍ଟ କ୍ଷତ ସୁସ୍ଥ ହେବାର ଆଶା ନାହିଁ । ଘଟଣାର ବିବରଣ ନିମ୍ନରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲା ।

ଜୁଲାଇମାସ ୨୮।୨୯ ତାରିଖ ଦୁଇଦିନଯାକ ଅନବରତ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । ୩୦ ତାରିଖ ସକାଳୁ ସାଳନ୍ଦୀ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଥମେ ଧୀରବେଗରେ ତହିଁପରେ ଖରବେଗରେ ଏବଂ ଶେଷରେ ଅସମ୍ଭାଳ ବେଗରେ ବନ୍ୟା ମାଡ଼ିଆସିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ କୂଳ ଉଚ୍ଛୁଳି ପ୍ରବଳବେଗରେ ଦୁଇପାଖକୁ ଜଳସ୍ରୋତ ଧାବିତହୋଇ ଉଚ୍ଚ, ଢିପ, ଖାଲ, ବିଲ ସବୁ ଏକାକାର କରିଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ବୈତରଣୀର ବନ୍ୟାଜଳରାଶି କ୍ଷୁଧିତ ବ୍ୟାଘ୍ର ପରି ଭୀଷଣ ଗର୍ଜ୍ଜନ ସହ ଇମ୍ପବାନ କରି ହାଇଲେଭେଲ୍ କେନାଲ୍ ବୁଡ଼ାଇ ସାଳନ୍ଦୀ ଜଳରେ ଆସି ମିଶିଲା । ସେହି ମିଶ୍ରିତ ବନ୍ୟାଜଳ ବିପୁଳ ଆକାର ଧରି ଭଦ୍ରଖ ଟାଉନ ଆଡ଼କୁ ଧାବିତ ହେଲା । ରାତି ୧୦ଟା ବେଳକୁ ଟାଉନର ପଶ୍ଚିମପାଖ ଜଳମୟ ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ବନ୍ୟାଜଳ କେବେ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ, ସେ ସ୍ଥାନରେ ଅଣ୍ଟାଏ, ଛାତିଏ, ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ସହୁଁରେ ପାଣି ହୋଇଗଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ପାଣି ପଶିଲା । ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ଆତଙ୍କରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠିଲେ । ଚାରିଆଡ଼େ ଜଳମୟ, ଅନର୍ଗଳ ବୃଷ୍ଟି, ତହିଁ ଉପରେ ଘୋର କଟିକଟି ଅନ୍ଧକାର । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଘରୁ ବାହାରିବାର ଉପାୟ କଉଣ ? ତଥାପି ଯେଉଁମାନେ ଅତି ସାହସୀ, ସେମାନେ ସେହି ଜଳ ଏବଂ ଅନ୍ଧକାର-ସମୁଦ୍ର ସନ୍ତରଣ କରି ଜଗନ୍ନାଥସଡ଼କ ଉପରେ ଯାଇ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଘରଦ୍ୱାର, ଟଙ୍କାପଇସାର ମାୟା ଛାଡ଼ି ନ ପାରି ଘର ଭିତରେ ଅଣ୍ଟାଏ, ବେକେ ପାଣିରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅସନ୍ନମୃତ୍ୟୁର ଆଶଙ୍କା କରି ମୃତ୍ୟୁ-ସମୁଦ୍ରର ପତନୋନ୍ମୁଖ କଡ଼ା ଉପରେ ଠିଆ-ହେବା ପରି ମଣିଲେ । ଚାରିଆଡ଼େ କାନ୍ଥ ପଡ଼ିବାର ଧୂସ୍-ଧାସ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ତହିଁସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟଗୋମେଷଙ୍କର କରୁଣ ଚିତ୍କାରରେ ଗଗନ ପବନ ଥରିଉଠିଲା । ବର୍ଷାର ଝଙ୍କାର, ପବନର ହୁଙ୍କାର, ନଦୀସ୍ରୋତର ଉନ୍ମତ୍ତ କଳ କଳ କୋଳାହଳ, ଶଙ୍ଖହୁଳହୁଳି ଏକତ୍ର ମିଶି ସ୍ଥୂଳରୁ ସ୍ଥୂଳତର ହୋଇଉଠିଲା । ସେହି ଭୀଷଣ କରୁଣମିଶ୍ରିତ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପିଣ୍ଡରୁ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଯିବା ପରି ବୋଧହେଲା । ସତେ ଯେପରି ପୃଥିବୀ ବିକଟ ପିଶାଚ-ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦମୀ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ ଦେଖାଗଲା, ଗ୍ରାମ ପ୍ରାୟ ଗୃହଶୂନ୍ୟ ଏବଂ ହାହାକାରମୟ ! ଗୃହହୀନ ଅସହାୟର କରୁଣ ବିଳାପଧ୍ୱନିରେ କର୍ଣ୍ଣରେ ତପ୍ତଶୂଳ ବିଦ୍ଧ ହେଲା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭୂତ ହେଉଥାଏ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଚକ୍ଷୁ ଫାଟିଯାଇ ରକ୍ତପାତ ହେବ । ଏ ତ ଗଲା ସହରର ଅବସ୍ଥା; ଏବେ ମୋଫସଲର ଅବସ୍ଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ଧାମନଗର, ଭଣ୍ଡାରିପୋଖରୀ, ଚାନ୍ଦବାଲି, ବାସୁଦେବପୁର ଏବଂ ବନ୍ତଥାନାର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ । ତାହା ଲେଖିବାବେଳକୁ ନିର୍ଜ୍ଜୀବ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ଲେଖନୀଦଣ୍ଡ ସୁଦ୍ଧା ସମବେଦନାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଥରିଉଠୁଅଛି । ୩୦ ତାରିଖ ରାତି ନଅଟା ବେଳେ ଧାମନଗର ଥାନା ଇଲାକାର କେତେ ଜଣ କେଉଟ ବିଲରେ ମାଛ ଧରୁଥିଲେ । ଦୈବାତ୍ ଭୀଷଣ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ତାଳଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ଗୋଟାଏ ଧୋବଲା ଢେଉ ଅତି ବେଗରେ ଧାଇଁ ଆସୁଛି । ତହୁଁ ସେମାନେ ଜାଲ ପକାଇଦେଇ ପ୍ରାଣପଣରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସି ଗ୍ରାମରେ ଏହି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଚାର କରି ନିଜ ଘର ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଲେ; କିନ୍ତୁ ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦାନବ ତୁଲ୍ୟ ଢେଉ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ ନାହିଁ—ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଢେଉ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭସାଇ କେଉଁଆଡ଼େ ନେଇ ଚାଲିଗଲା । ହଠାତ୍ ଏ ବିପୁଳ ତାଳ ଢେଉ କୁଆଡ଼ୁ, ସଚଳ ପର୍ବତ ପରି ଖରବେଗରେ ଛୁଟି ଆସି ଘରଦ୍ୱାର, ଗୋରୁଗାଈ, ଗଛପତ୍ର ଯାହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଗରେ ପାଇଲା, ତାହା ଭସାଇନେଇ ଚାଲିଗଲା, ସାବଧାନ ହେବାକୁ ଅବସର ସୁଦ୍ଧା ମିଳିଲା ନାହିଁ— ଏହାକୁ ଲୋକେ ଦୈବକୁଟ ମାୟା ବୋଲି କହୁଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ, ଅଶ୍ରୁତ, ଅସମ୍ଭବ ଘଟଣା । କେଉଁଠାରେ ଗ୍ରାମାନ୍ତରୁ ଗୋରୁ ଫିଟାଇ ଫିଟାଇ ମନୁଷ୍ୟ ଗୋରୁ ଉଭୟେ ଭାସିଗଲେ, କେହୁ ପିଢ଼ାକୁ ବା ଗଛକୁ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଗଲା, କେତେକେ ଗୃହ ଏବଂ ଗଛରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସୁଦ୍ଧା ରକ୍ଷାପାଇଲେ ନାହିଁ । ଗୃହ ଭାସିଲା, ଗଛ ଉପୁଡ଼ି ଭାସିଲା, ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଶ୍ରିତ ଭାସିଗଲା । ମନୁଷ୍ୟ ବା ମନୁଷ୍ୟେତର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣୀ କଥା କିଏ ପଚାରେ ? ଏହି ବନ୍ୟାରେ ହାତୀ, ବାଘ, ଭାଲୁ, ଅଜଗରସାପ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଜନ୍ତୁ ମୃତ ଏବଂ ଜୀବିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଭାସି ଆସିଥିଲେ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନେ ହିଂସା ପାସୋରି ମନୁଷ୍ୟ, ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ଦେହରେ ଘଷି ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ନିଜର ପ୍ରାଣ ନେଇ ତ ଟଣାଟଣି, କିପରି ନିଜର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ହେବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସମସ୍ତେ ଅସ୍ଥିର; ହିଂସା କରିବାକୁ ବା ବେଳ କାହିଁ ? ନଚେତ୍ ବାଘଭାଲୁପ୍ରଭୃତି ଅହିଂସାବ୍ରତ ଧରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେମରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତେ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ! ମୃତ୍ୟୁଭୀତି ପଶୁପ୍ରାଣରେ ସୁଦ୍ଧା ସାମ୍ୟନୀତି ଆନୟନ କରିଥିଲା । ଜଗତରେ ପ୍ରାଣଭୟ କାହାର ନାହିଁ ? ସେଥିହେତୁ ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହୋଇ-ଅଛି । ପ୍ରାଣଠାରୁ ବଳି ପ୍ରିୟ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ବାଘ କେବେ ମନୁଷ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି ଗୁନାଗୁଣ୍ଟି ପରି ଦେହରେ ଘଷିହୋଇ ଚାଲିଯିବାର ପାତ୍ର ନୁହେଁ—ପ୍ରାଣସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ି ଆଜି ସେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ । ଏହି ବନ୍ୟାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଖାଲି ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାଖଣ୍ଡି ଏବଂ ପ୍ରାଣଟି-ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି । ଏହି ସର୍ବନାଶୀ ବନ୍ୟା ବସ୍ତ୍ର ସୁନା, ରୁପା, ଗହଣାଗାଣ୍ଠି, ଲୁଗାପଟା, ବେଲ୍ଲବାସନ, ପେଡ଼ିପେଟରା, ଅଡ଼ଖୁର, ଖଟ, ସିନ୍ଦୁକ, ଅଲମାରି ପ୍ରଭୃତି ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ନିକ୍ଷେପ କରି ତାହାର ରତ୍ନାକର ନାମ ସାର୍ଥକ କରିଦେଇଅଛି ।

ହାୟ କି କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟର ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଅଭିନୟ ! କେତେ ପରିବାର ବଂଶଶୂନ୍ୟ ହେଲେ, କେତେ ଧନୀ ବାଣ୍ଡର ଭିକାରୀ ହେଲେ, କେତେ ରଙ୍କ ଅଶ୍ରୁଜଳ ଦେଲେ, ଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଗଲା ! ଓଃ, ନିୟତିର କି ନିଷ୍ଠୁର ପରିହାସ ! ପାଷାଣୀ ନିୟତି ! ତୋର କି ଦୟାମାୟା ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ ? ତୋର କୌତୁକ କି ଏଡ଼େ ଭୟଙ୍କର ! ତୁ ପରା ଦେବୀ ? ପ୍ରାଣୀର କଷ୍ଟ ଦେଖି କି ଦେଖୁନୁ ? ପ୍ରାଣୀର ଶୋକଦୁଃଖ କି ତୋ ଦେବହୃଦୟରେ ଭାବାନ୍ତର ଆଣିପାରେ ନାହିଁ ? ଆଜି ତୋହର ହେତୁ ଧନୀଦରିଦ୍ର, ସାନବଡ଼, ହିନ୍ଦୁ-ଅହିନ୍ଦୁର ଭେଦକାରଣ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ସମଦଶାପନ୍ନ, ସମସ୍ତେ ଏକ ବିପଦରାଜ୍ୟର ପୀଡ଼ିତ ପ୍ରଜା । ଆଜି ସାପ ବେଙ୍ଗ ଏକ ଜାଗାରେ, ବିରାଡ଼ି ମୂଷା ଏକ ଜାଗାରେ, ଖାଦ୍ୟ ଖାଦକ ଏକ ଜାଗାରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ । "ଜାତାସିତୃଦାନ ଆଶ୍ରମ ଶଣିନେ ପ୍ରବେଶ ଶାନ୍ତିମ, ଚଳିବ ହିଂସା ତହିଁ ହତ, ଚଳିବ ସନ୍ନିଧେ କପୋତ ।" ଏହି କବିବାଣୀର ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଜି ସମସ୍ତେ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି । ସେକାଳରେ ଋଷିଙ୍କ ତପୋ-ବଳରେ ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା; ଆଜି ଆଜି ପ୍ରକୃତିର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟରେ, ନିୟତିର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଶାସନରେ ଏହି ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି । "ନିୟତି କେନ ବାଧ୍ୟତେ" ଏହି ମହାବାଣୀ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ । ଆହା, କି ହୃଦୟବିଦାରୀ ଶୋକଦୃଶ୍ୟ ! ନିଷ୍ଠୁର ନିୟତି ବନ୍ୟାରୂପ ଧରି ମାତୃକୋଳରୁ ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ ଶିଶୁପୁତ୍ରକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯାଉଅଛି, ସ୍ୱାମୀ ହସ୍ତରୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଟାଣିନେଇ ଯାଉଅଛି, କୁଟୁମ୍ବଠାରୁ କୁଟୁମ୍ବକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ଦେଇ-ଯାଉଅଛି, ପିତାର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁ କରୁ ପୁତ୍ର ବୁଡ଼ିମରୁଅଛି—ପିତା ଅଶ୍ରୁସଜଳ ନୟନରେ ସେ ମର୍ମାନ୍ତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ କାଠ ପରି ଠିଆହୋଇ ରହିଅଛି । କେହି ଅସହାୟବନ୍ଧୁ ହରିଙ୍କ ନାମରେ କର-ଘାତପୂର୍ବକ କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନରେ ଆକାଶ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରୁ-ଅଛି, କେହି ଶୋକର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି, ଅସହ୍ୟ ବେଦନାର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ କାହାର କଣ୍ଠ ରୁନ୍ଧିଯାଇଅଛି, କାହାର ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା ଲୁହ ରୂପରେ

ବାହାର ନ ପାଇ ଚକ୍ଷୁମୁଖରେ ମୂର୍ଚ୍ଛି ହୋଇଉଠୁଅଛି, କିଏ ପାଗଳ ପରି କେତେ ଅସାର ପ୍ରଳାପ କରୁଅଛି, କେହି ବା ମୃତ ଆତ୍ମୀୟର ଗୁଣ ଗୁଣି ବିଳାପ କରୁଅଛି । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ରକ୍ତମାଂସଦେହୀ ମନୁଷ୍ୟର ଅସହ୍ୟ !

୬୦ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି, ଏଭଳି ସର୍ବନାଶୀ ଉତ୍କଟ ବନ୍ୟା ଜୀବନରେ ସେମାନେ କେବେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ କେବଳ ଜଳମୟ । କେଉଁଠାରେ ପୂର୍ବେ ଗାଁଗଣ୍ଡା ଥିବାର ଆଉ ସେ ଚିହ୍ନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଚାରିଆଡ଼ ଶ୍ମଶାନ । ବିଶ୍ରୀ ବିକଟ ମୁଖବ୍ୟାଦାନ କରି ରହିଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଜଗନ୍ନାଥସଡ଼କ ଉପରେ ୬ ହାତରୁ ୧୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ଠିଆହୋଇଥିଲା । ଭଦ୍ରଖରୁ ଆଖୁଆପଦା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୮ ମାଇଲ ମଧ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥସଡ଼କ ଶତାଧିକ ଜାଗାରେ ଭାଙ୍ଗି ବଡ଼ ବଡ଼ ଘାଇ ହୋଇଯାଇଅଛି । କେତେଟା ଘାଇର ଲମ୍ବ ୧୦୦୦ ହାତରୁ ଅଧିକ ହେବ । ଭଦ୍ରଖଠାରୁ ବୈତରଣୀରୋଡ଼୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୯ ମାଇଲ ମଧ୍ୟରେ ରେଲସଡ଼କ ନାନାସ୍ଥାନରେ ଧୋଇଯାଇଅଛି । କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପୋଲ ଭାଙ୍ଗି ଓଲଟିପଡ଼ିଛି, କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଲୁହାଧାରଣା ଶୂନ୍ୟରେ ଝୁଲୁଅଛି; ମାତ୍ର ରେଲସଡ଼କର ସଞ୍ଚା ଚିହ୍ନ ନାହିଁ । ଏହି ବନ୍ୟାରେ ବୈତରଣୀରେ ୬୧ ଫୁଟ ପାଣି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସାଳନ୍ଦୀରେ ପୂର୍ବବର୍ଷର ଭୀଷଣ ବନ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ଦେଢ଼ ଫୁଟ ପାଣି ଅଧିକ ହୋଇଥିଲା । ବୈତରଣୀ, ସାଳନ୍ଦୀ, ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଛୋଟ ଛୋଟ ନଦୀକୂଳସ୍ଥ ଗ୍ରାମମାନ ପ୍ରାୟ ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଏକଆଡ଼େ କେନ୍ଦୁଝର ଆନନ୍ଦପୁରଠାରୁ ଚାନ୍ଦବାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଭୋଗରାଇ ବାଲିଆପାଳଠାରୁ ଯାଜପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଳ ଭୂମିଖଣ୍ଡ ଜଳପ୍ଲାବିତ ହୋଇଅଛି । ମୂଳରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଦାରୁଣ ବନ୍ୟାରେ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷତଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଉଲ୍ଲିଖିତ କେତୋଟି ଘଟଣାରୁ ବନ୍ୟାର ଭୀଷଣ ମାରାତ୍ମକତା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ହେବ ।

ଜଣେ ଗଉଡ଼ର ଘରେ ପାଣି ପଶିଯିବାରୁ ଗଉଡ଼ର ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ଘରର ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଗଲା । ଭୟରେ ହେଉ ବା ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସବକାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ହେଉ, ସେତିକିବେଳେ ତାହାର ଗର୍ଭବ୍ୟଥା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଘର ଛାଡ଼ି,ଗାଆଁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଯାଇଅଛନ୍ତି, ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଏପରି ସଙ୍କଟ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ତ୍ରୀଟି ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ମୃତସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କଲା । ତଳେ ବସିଥିବା ପିଣ୍ଡା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଅଛି, ଉପରେ ମୁଷଳଧାରରେ ଅନର୍ଗଳ ବର୍ଷା ହେଉଅଛି ; ସ୍ତ୍ରୀଟି ପ୍ରସବ ବେଦନା, ଉପବାସକ୍ଲେଶ ଭୁଲି ନବଜାତ ଶିଶୁଟିକୁ କୋଳରେ ଧରି ବସିରହିଥାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ପୁଣି ଦିନ ଗୋଟାଏ ବିତିଗଲା । ଅଧିକ ପାଣି ହେବାରୁ କେହି ଯାଇ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲେ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନରେ ନବଜାତ ଶିଶୁର ନାଭିଚ୍ଛେଦ ହେଲା ।

ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସିନ୍ଦୁକ ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତରେ ଅଗାଧ ଜଳରେ ଭାସିଯାଉଥିଲା । ସିନ୍ଦୁକର ଅଧିକାରିଣୀ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ସିନ୍ଦୁକ ଏବଂ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଧନଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ମାୟା ଛାଡ଼ି ନ ପାରି ସେହି ଭାସମାନ ସିନ୍ଦୁକ ଉପରେ ବସି ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଭାସିଯାଉଥିଲା । ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଡଙ୍ଗା ଖେଳ ଆସୁଁ ଆସୁଁ ସିନ୍ଦୁକ ମଧ୍ୟରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରି ସେହି ଆଡ଼କୁ ଡଙ୍ଗା ବାହି ଘେନିଗଲେ ଏବଂ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନରପିଶାଚଦ୍ୱୟ ଅନାଥା, ଅସହାୟା ବିପନ୍ନା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟିକୁ ପାଣିକୁ ଠେଲିଦେଇ ସିନ୍ଦୁକଟି ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ମଲା କି ବଞ୍ଚିଲା, ସେଥିର ସ୍ଥିରତା ଜଣାଯାଇ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଅନେକ ଘଟଣା ଶୁଣାଯାଉଥିଲା; ସତ୍ୟମିଥ୍ୟା ଭଗବାନଙ୍କୁ ଗୋଚର । ଏହିପରି ବିପଦବେଳେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ଯେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସାଧନର ଗୋଟାଏ ସୁଯୋଗ ମିଳେ, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ତାହାର ସର୍ବନାଶ, ତାହାର ପୌଷମାସ !

ସ୍ଥାନୀୟ କଲେକ୍ଟରୀ ଅଫିସର ଜଣେ ପିଅନ୍ ସମନ ଜାରିକରିବାକୁ ମଫସଲ ଯାଇଥିଲା । ଗୋଟାଏ ଜଳଟିଆ ବିଲ ମଧ୍ୟରେ ଆସିବାବେଳେ ପ୍ରବଳବେଗରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଣି ମାଡ଼ିଆସିଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ସେଠାରେ ପହଁରେ ପାଣି ହୋଇଗଲା । ଲୋକଟି ନିରୁପାୟ ହୋଇ ନିକଟରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ଗଛକୁ ଚଢ଼ିଯାଇ ଡାଳ ଉପରେ ବସିରହିଲା । ଦୁର୍ଭାବନା ହୃଦୟରେ ଅତୃପ୍ତି ବଢ଼ିଲା ପରି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପାଣି ବଢ଼ି ତାହାର ଗୋଡ଼ ତଳପାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସର୍ପ ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜି ଖୋଜି ସେହି ଗଛ ଆଡ଼କୁ ପହଁରି ଆସିଲା । ତାହା ଦେଖି ଲୋକଟି ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚିତ ଜାଣି 'ସଙ୍କଟେ ମଧୁସୂଦନ' ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମାତ୍ର "ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଅନନ୍ତ, କି କରିପାରେ ବଳବନ୍ତ ?" ସାପଟା ଗଛକୁ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଁ କରୁଁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ଢେଉ ଆସି ତାକୁ ଦୂରକୁ ଭସାଇ ନେଇଗଲା । ଲୋକଟି ଅପଘାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ଦୁଇଦିନକାଳ ଅନାହାରରେ ଗଛ ଉପରେ ବସି-ରହିଥିଲା ; କିନ୍ତୁ କଣ୍ଠରେ କୃଷ୍ଣନାମ ଥିବାରୁ ତାକୁ କେବେ ବାଧିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କର ସେବାରେ ମନ-ପ୍ରାଣ-ଧ୍ୟାନ ସମର୍ପଣ କରି ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା । ଦୁଇଦିନ ପରେ ଦୂରରେ ଖଣ୍ଡେ ନୌକା ଦେଖି ସେ ସ୍ୱର ଉଠାଇ ସଙ୍କେତ କରିବାରୁ ନାବିକମାନେ ନୌକା ଆଣି ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ।

ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ସୀମା ନାହିଁ । ପିଲା-କୁଟୁମ୍ବ ଧରି କେହି ରେଲବନ୍ଧ ଉପରେ, କେହି ଜଗନ୍ନାଥସଡ଼କ ଉପରେ ମୁକ୍ତ ଆକାଶତଳେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ । ଘରଦ୍ୱାର ନାହିଁ, ଖାଇବାକୁ ଦାନା ନାହିଁ, ପିନ୍ଧିବାକୁ ଲୁଗା ନାହିଁ, ଖରା-ବର୍ଷା-ବାଦର ସହି ଅସହ୍ୟ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ବିଲରେ ଧାନଗଛ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଧାନବିଲ ଉପରେ ଏତେ ବହଳରେ ବାଲି ଚଟିଯାଇଅଛି ଯେ, ତାକୁ ପୁଣି କୃଷିର ଉପଯୁକ୍ତ କରିବା ବହୁବ୍ୟୟ, ବହୁଶ୍ରମ ଓ ବହୁସମୟ-ସାପେକ୍ଷ । ଅନେକ ଜମି ବାଲିରେ ପୋତି-ଯାଇ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଗୋ-ମହିଷାଦି ପଶୁଙ୍କର ଅସଂଖ୍ୟ ମୃତଦେହ ଜଗନ୍ନାଥସଡ଼କ ପାଖରେ ଭାସିଆସି ଲାଗିଅଛି । ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ବାଟ ଚାଲିହେଉ ନାହିଁ । ଖାଇ ଖାଇ ଶବାହାରୀ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ଅରୁଚି ଜନ୍ମି-ଗଲାଣି । କୁକୁରଶିଆଳମାନେ ଶବକୁ ଶୁଙ୍ଘି ଶୁଙ୍ଘି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖରେ ଭୋ ଭୋ ହୋଇ ଡାକ ଛାଡ଼ୁଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଖାଉ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ଏହି ଦାରୁଣ ବନ୍ୟାରେ ପ୍ରାୟ ନିପାତ ହୋଇଯାଇ-ଅଛି । କେତେ ଲୋକ ମରିଅଛନ୍ତି, ସେଥିର ନିଶ୍ଚିତ ସଂଖ୍ୟା ଜଣାଯାଇ ନାହିଁ । ଘଟଣାର ଭୀଷଣତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶସ୍ତ୍ରବ ଲୋକକ୍ଷୟ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସାପ, ବେଙ୍ଗ, ମୂଷା, ଗୋଧି ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃତଜନ୍ତୁ ସଂଖ୍ୟା କରିହେବ ନାହିଁ ।

ବନ୍ୟାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ! ଡାକ, ତାର, ରେଲ ସବୁ ବନ୍ଦ, ସେହି ହେତୁ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପୁରା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସୁତରାଂ ଅନେକ ନିତ୍ୟବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅଗ୍ନିମୂଲ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା । ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ କିଛି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଡୁ ସେର ବାରଅଣା, ଲୁଣ ସେର ଆଠଅଣା, ଚୂଡ଼ା ସେର ଛଅଣା—ଏହିପରି ସବୁପଦାର୍ଥ ମହଙ୍ଗା ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ସୁନା, ରୁପା, ଗାଈ, ବଳଦ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତା ହୋଇଗଲା । ଲୋକେ ପେଟବିକଳରେ ସୁନା ଭରି ଦଶଟଙ୍କାରେ ଏବଂ ଗାଈବଳଦ ବାରଅଣା ଦରରେ ବିକ୍ରୟ କରିଥିବାର ଶୁଣାଯାଇଅଛି । ଗରିବର ତ ନିତ୍ୟ ଅଭାବ, ନାହିଁ ଶବ୍ଦରେ ଏକା ସେ ଖୁବ୍ ଧନୀ; ମାତ୍ର ଧନୀଲୋକଙ୍କର ଘରକରଣା ଭସିଯାଇଥିବାରୁ, ଧାନ ଅମାର ଫାଟିଯାଇ ଧାନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ, ସେ ସୁଦ୍ଧା ଆଜି ଅନ୍ନକଷ୍ଟ—ସେ ସୁଦ୍ଧା ଆଜି ଗରିବ । କୌଣସି କେଉଁଠାରୁ ମାଣେ ଚୋଡେ ମିଳିଲେ ତାହା କୁଟିବାକୁ ଢିଙ୍କି ନାହିଁ କି ଫୁଟାଇ ଖାଇବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସବୁ ଘର ପାଣି କାଦୁଅରେ ପୂରି ରହିଅଛି । ଅନେକେ ଭୋକ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ବୁଢ଼ଲ ଶିଝାଇ ଖାଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇଅଛନ୍ତି ।

ବିପଦ କେବେ ଏକୁଟିଆ ଆସେ ନାହିଁ; ଭାଇ-କୁଟୁମ୍ବ, ସାହି-ପଡ଼ିଶା, ସାଙ୍ଗାତ-ମେଳିକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଆସେ । ବନ୍ୟା ପଛେ ପଛେ ତାହାର ଅଗାଧ ସ୍ନେହର ସାନଭଉଣୀ ମେଲେରିଆ ଆସି ତାହାର ପସରା ବାଡ଼ି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭସିଲଣି; ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ—ବହୁତ ସୁଦ୍ଧା ପହଁରାଇ-ସାରିଲଣି । ଭଗ୍ନବସ୍ତୁଙ୍କାର ଆଗମନୀବାଦ୍ୟ ବା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବାଜିଉଠି ଶୁଣାଗଲଣି । ଏତିକିରେ ଶେଷ ନୁହେଁ; ବଥ ଉପରେ ପୁଣି ବଂଶଫୋଟକା । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁର ଉପଦ୍ରବ ଅନେକ ଆହୁରି ଶୁଣାଯାଉଅଛି । କେଉଁଠାରେ କୁମ୍ଭୀରର ଉତ୍ପାତ, କେଉଁଠାରେ ବା ସାପର ଉତ୍ପାତ । ବନ୍ୟାରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ କୁମ୍ଭୀର ଓ ତୀବ୍ର ବିଷାଧର ସର୍ପ ଭାସିଆସି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରହିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଉତ୍ତରସ୍ଥଳରେ ଏକ ଜାତୀୟ ଛୋଟ ସାପ ଦେଖାଯାଉଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଲମ୍ବ ଏକ ଫୁଟରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଏହି ସାପ ମଶାରି ଭିତରେ ପଶି ଶୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦଂଶନ କରୁଅଛନ୍ତି; ଆଉ ଦଂଶିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇ ତିନିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମରି ଯାଉ-ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦଂଶନରେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପତିତ ହୋଇସାରିଲେଣି । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସୁଦ୍ଧା ଏହିପରି ବିପଦ-ଜାଲରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ । ଅତଃପର କଅଣ ଘଟିବ ତାହା ଭବିତବ୍ୟତାକୁ ଗୋଚର ।

ଏହି ଦାରୁଣ ବନ୍ୟାର ଭୀଷଣତା ବର୍ଣ୍ଣନ ମନୁଷ୍ୟ ଲେଖନୀର ସାଧ୍ୟାତୀତ । ଯହିଁରେ ଦେଉଳ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା, ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଟ୍ଟାଳି ଚଟ୍ଟ ଉପୁଡ଼ିପଡ଼ି ତୃଣଗୁଚ୍ଛ ପରି ଭାସିଗଲା, ହାତୀ, ବାଘ, ଭାଲୁ ପ୍ରଭୃତି ଭାସି ଆସିଲେ, ସେ ମହାବନ୍ୟାର ତୁଳନା କଅଣ ? ତାହାକୁ ବନ୍ୟା ନ କହି ଖଣ୍ଡପ୍ରଳୟ ବୋଲି କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ବା ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ତାହାର ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ, ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ମୟକର । ଏ ବନ୍ୟାରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଧନପ୍ରାଣରେ ବିପନ୍ନ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଦ୍ରବ୍ୟସାମଗ୍ରୀ କ୍ଷଣକେ କେଉଁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ-ଗଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଏ କ୍ଷତ ତାହା ପଞ୍ଜରାସ୍ଥିରେ କଳାଦାଗ ବସାଇ ଦେଇଅଛି । ସେ ଦାଗ ଆଉ ମିଳାଇଯିବ ନାହିଁ । ତାହାର ପ୍ରାଣର ହାହାକାର ବହୁ କାଳଯାଏ ଶୂନ୍ୟରେ ଘୂରି ବୁଲିବ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ବିଷଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦରେ ଭିଅଁରି ଏବଂ ସନ୍ତୋ-ଷରେ ଲେଖୁ । ଏତେ ବିପଦ, ଏତେ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଏବଂ ସୁଖର କଥା ଏତିକି ଯେ, ଏହି ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ କର୍ମିଦଳଙ୍କର ପରିଚୟ ମିଳିଅଛି । ସେମାନେ ନିଜ ପ୍ରାଣ ବିପନ୍ନ କରି ପର ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବା ସକାଶେ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ତାହାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ସେହି ହୃଦୟୀ କର୍ମବୀରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡର ଚେୟାରମେନ୍ ମହାପ୍ରାଣ ମହତାବ୍, ଭାଇସ୍ ଚେୟାରମେନ୍ ଦେଶବନ୍ଧୁ ମୁକୁନ୍ଦ ବାବୁ, ସାଳବସ୍ତନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ନାମ ସର୍ବାଦୌ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହିପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ପାଣିକାଦୁଅ ନ ମାନି, ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି, ଲୋକର ଅବସ୍ଥାନୁରୂପ ଉଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛନ୍ତି, ବିପନ୍ନ ସହାୟ ସଭାସମିତିମାନଙ୍କୁ ତାର ଉପରେ ତାର ଦେଇ ବନ୍ୟାବିବରଣ ଏପରି ହୃଦୟ-ଦ୍ରାବୀ ଅକ୍ଷରରେ ଉଦ୍ଭଟ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ ଗାଇଲେ ଯେ, ସେଥିରେ ହୃଦୟବାନ୍‌ର ଆସନ ଟଳିଗଲା ଏବଂ ପରୋ-ପକାରୀଙ୍କର ହୃଦୟ ପ୍ରାଣ ଅଶ୍ରୁ ବିଗଳିତ ହୋଇଗଲା । ସେମାନଙ୍କର ପଦେ ପଦେ କଥାର ମୂଲ୍ୟ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାଠାରୁ ଅଧିକ । ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବ, ସେ ଦୁଃଖ ବେଳର ବନ୍ଧୁକୁ ସୁଖ ବେଳେ ଭୁଲିଯାଏ; ମାତ୍ର ଏ ତିନିହେଁ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାୟୀ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କରିଦେଇଅଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କୁ ଜୀବନରେ କେବେ କେହି ଭୁଲିପାରିବେ ନାହିଁ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ହୃଦୟ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଦେବତା ଭଳି ପୂଜା କରିବେ । ସେ ତିନିଙ୍କ ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟରେ ବିଦେଶରୁ ରିଲିଫ୍ ଦଳ ଆସି ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ସାହାଯ୍ୟ ବିତରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଅଗରୱାଲ ପଞ୍ଚାଏତ ଦଳ, ମାରୱାଡ଼ି ରିଲିଫ୍ ଏସୋସିଏସନ୍, ଖଡ଼୍‌ଗପୁର ଓଡ଼ିଆ ଏସୋସିଏସନ୍, ବାଙ୍କୁଡ଼ା ରିଲିଫ୍ ଦଳ, ଭାରତସେବାଶ୍ରମ ଦଳଙ୍କ ନାମ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ । ସେମାନେ ନାନାସ୍ଥାନରେ ସାହାଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲି ଚାଉଳ, ଚୁଡ଼ା, ଡାଲି, ଲୁଣ, ଲୁଗା, ବାସନ ପ୍ରଭୃତି ବିତରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅନାଥା ବିଧବା ଏବଂ ଅସମର୍ଥଙ୍କୁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଘର ତୋଳିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଉଅଛି । ଏତିକି ଛଡ଼ା ଅକ୍ଷମ, ଅସହାୟ, ଇତର ଜାତିମାନଙ୍କୁ ଭାତ ସନ୍ଧ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଉଅଛି । ପ୍ରାୟ ଲକ୍ଷାଧିକ ଲୋକ ଏହି ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବଞ୍ଚିରହିଅଛନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ ମାରୱାଡ଼ି ମହାଜନ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଚୂଡ଼ା, ଚାଉଳ, ଲୁଗା, ବାସନ ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଅନଳସ କର୍ମିବୃନ୍ଦଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଦେଖିଲେ ବାସ୍ତବରେ ଆଖି ବୁଜିପଡ଼େ । ସେମାନେ ପାଣିରେ ପଶି, ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ପହଁରି, ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ଡାକି ଲୋକଙ୍କର ସଦ୍ୟଃ ଅଭାବ ମୋଚନ କରୁଅଛନ୍ତି । ରୋଗୀକୁ ଔଷଧ-ପଥ୍ୟ ଦେଇ ଶୁଶ୍ରୂଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଅଛନ୍ତି । ଉତ୍ତରା-ଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ କେତେ ରିଲିଫ୍ ଦଳ ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତ ଲୋକଙ୍କ ଆଶୁ ଦୁଃଖ ମୋଚନରେ ବ୍ୟାପୃତ ଅଛନ୍ତି । ଭଦ୍ରକର ଜମିଦାର ସତ୍ୱ ପଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ସୁଧା କରି ସେହି ଟଙ୍କାରେ ଧାନ ଚାଉଳ କିଣି ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତ ସ୍ଥାନରେ ଶସ୍ତା ଦରରେ ବିକ୍ରୟ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ କୋ-ଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଇଅଛି ଏବଂ ପାଞ୍ଚହଜାର ଟଙ୍କା ଶତକଡ଼ା ବାର୍ଷିକ ଛଅଟଙ୍କା ସୁଧରେ ଋଣ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ସର୍କାର ତରଫରୁ ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ବିତରଣ ଏବଂ ତକାବି ଋଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ମାରୱାଡ଼ି ଧନୀମାନଙ୍କର ଉପକାର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଭୁଲିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଉପକାରର ପ୍ରତିଦାନ ନାହିଁ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଏ ଜୀବନମରଣର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ସେମାନେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଚାଉଳ ନେଇ ବିଦେଶରୁ ଧାଇଁ ଆସି ନ ଥିଲେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଲୋକ ଅନାହାରରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥାଆନ୍ତେ । କ୍ଷୁଧାତୁରର ମୁଖରେ ମୁଠେ ଅନ୍ନଦାନର ପୁଣ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ସହସ୍ର ଯାଗ-ଯଜ୍ଞର ପୁଣ୍ୟ ଅଧିକ ନୁହେ । ମାରୱାଡ଼ିମାନେ ଯେପରି ଧନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରି ଜାଣନ୍ତି, ଧନର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରି ଜାଣନ୍ତି । ଯେଉଁ ଧନ ଦୁଃସ୍ଥ, ବିପନ୍ନ, ଆତୁର, ଅନାଥ ବା ପୀଡ଼ିତ ସେବାରେ ନ ଲାଗେ, ତାହା ଧନ ନୁହେ—ଶ୍ମଶାନ ଚିତାଚୁଲ୍ଲିର ଅଙ୍ଗାର । ଦାନରେ ହିଁ ଧନ ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ଦାନରେ ତାହାର ଶୁଦ୍ଧି, ଦାନରେ ତାହାର ବୃଦ୍ଧି । ଅର୍ଥନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମାରୱାଡ଼ି ସମାଜଠାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା କରିବାର ବିଷୟ ବହୁତ ଅଛି ।

ପ୍ରୟୋଜନଜ୍ଞାନରେ ଉପସଂହାରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଲେଖିବାର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି-ହେଲା ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ବଡ଼ ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରିୟ ଜୀବ । ସେ ନିଜର ଜାତି ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାକୁ ସ୍ନେହେ ନାହିଁ । ସେ ନିଜର ଜାତି ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଯେପରି ବୁଝେ, ଅନ୍ୟ କାହାରି କଥା ସେପରି ବୁଝେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଉପକାର କରେ—ମନୁଷ୍ୟର ଶୋକଦୁଃଖରେ ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରେ, ଏମନ୍ତ କି ଅନେକ ସମୟରେ କାନ୍ଦିପକାଏ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟେତର ପ୍ରାଣୀ ଦେଖିଲେ ଅଶ୍ରୁଝର ମୁହଁରେ ପଥର ଲଦିଦିଏ । ଉପସ୍ଥିତ ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ସମସ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ; ମାତ୍ର ଇତର ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁଅଛି ? ବନ୍ୟାରେ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ବିପନ୍ନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି; ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ପତଙ୍ଗ ସମସ୍ତେ ସମଦଶାପନ୍ନ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠୁଛି ? ଅତୀବ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ, ଜଣେ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବନ୍ୟାକାତର ବୁଲା କୁକୁରମାନଙ୍କ ଆହାର ସକାଶେ ଛଅଶତ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ରୁଟି ରନ୍ଧାହୋଇ କୁକୁରମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉ-ଅଛି । ଏହିପରି ଯେ ଦାନ କରିପାରନ୍ତି, ସେ ସାମାନ୍ୟ ମାନବ ନୁହନ୍ତି, ମହାମାନବ । ସେହି ଏକା ସମଦର୍ଶୀ । ତାଙ୍କର ବଦାନ୍ୟ ହୃଦୟ ଦେବାଳୟ ପରି ପବିତ୍ର ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳ ପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଯେ ଜୀବ ଶିବ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ । ଦେବତା, ଋଷି ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣରେ ସଦ୍ଭାବ ବିସ୍ତାର କରେ । ଦାତା ଯେଉଁ ନୂତନ ମଙ୍ଗଳ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଲେ, ତାହା ଦେବପ୍ରସାଦ ତୁଲ୍ୟ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁମାଣ୍ଡି ଲବଣ-କାରଖାନା

ଇଚ୍ଛାପୁରର ଦୁଇମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସୁମାଣ୍ଡି-ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ କଲିକତାର ବିଖ୍ୟାତ ଏଣ୍ଡ୍ରୁ ଇଉଲ କୋମ୍ପାନୀ (Andrew Yule & Co.) ନୂତନ କାରଖାନା ସ୍ଥାପନ କରି ଲବଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗତ ୨୪ ତାରିଖ ଅମ୍ଭେମାନେ କେତେ ଜଣ ବନ୍ଧୁ ମିଶି କାରଖାନା ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲୁଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲାଲମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବି. ଏ., ଗ୍ରାମ ସରବରାକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜାନଦାସ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଓଡ଼ିଆ ବାଳିକା ସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦମ୍ବରୁଧର ପାଣିଗ୍ରାହୀ—ଏ ତିନିଜଣ ଏ ଯାତ୍ରାର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ । ମୋର ଅନୁଜ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଥିଲା । ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ ଖଣ୍ଡିଏ ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ-ଇଞ୍ଜିନଯୁକ୍ତ ମୋଟରକାରରେ ବସାଇ ସମସ୍ତେ ପଦବ୍ରଜରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବୈଶାଖୀ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ର, ପବନ ଅଗ୍ନିଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ପ୍ରାୟ ଉତ୍ତପ୍ତ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅନାତରରେ ଏହା ସହ୍ୟ କରି ଅଗ୍ରସର ହେବାର ଦେଖି ମନେ ମନେ ଲଜ୍ଜିତ ଏବଂ ସଙ୍କୁଚିତ ହେଲି । ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହେଲା । ମାତ୍ର ମନର ବଳ ଶରୀରକୁ ଆସିବାର ନୁହେ । କଅଣ କରିବି ? ଅଗତ୍ୟା ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ହେଲା । ତେବେ ନିବୃତ୍ତିର କାରଣସ୍ୱରୂପ ଗୋଟାଏ ଆତ୍ମପ୍ରବୋଧନ ଆବଶ୍ୟକ । କଳ୍ପନାଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ସେଥିର ସୁବିଧା ଅଭାବ ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲି, ସେମାନେ ଯୁବକ—ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କର କଷ୍ଟ ସହିବାର ସମୟ । କଷ୍ଟରୁ ସେମାନେ ସୁଖ ମଣୁଥିବେ । ମୋର ଅତୀତ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ସମୟ ଥିଲା । କେତେବେଳେ ମୋର ମନୋରଥ ପଦରଥ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ରଥର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ରଖୁ ନ ଥିଲା । ଏତିକି ଯଥେଷ୍ଟ ଉପଯୁକ୍ତ ଆତ୍ମ-ପ୍ରବୋଧନ । ଅଧିକ ଭାବିବାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସାରଥି "ଅପଲା" ଧୀରମନ୍ଥର ଗତିରେ ରଥ ଚଳାଉଅଛି । ଚକ୍ର ଘର ଘର ଶବ୍ଦରେ ବନ୍ଧୁର ପଥରେ ସଙ୍ଗତ କରାଇଦେଉଅଛି । ଇଚ୍ଛାପୁର ପାର ହୋଇ ଆସିଲୁଁ । ଏଣିକି ନିସ୍ପଟ ଶସ୍ପଟ ପ୍ରାନ୍ତର ମୃଗ-ତୃଷ୍ଣାବେଣୀ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳର ଉପକଣ୍ଠ ପ୍ରଦେଶ; ସୁତରାଂ ବାଲୁକାମୟ ଓ ପ୍ରାୟ ବୃକ୍ଷଶୂନ୍ୟ । କ୍ୱଚିତ୍ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଗିରିମେଖଳା ପ୍ରକୃତିର ନଗ୍ନ ଶୋଭାରେ ଚକ୍ଷୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବସନ୍ତ ସମୟ, ସୁଷମାର କୋଷ୍ଟି ଶିବର ବୃଷ୍ଟି ହେଉଅଛି; ମାତ୍ର ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଶୂନ୍ୟମୟ । ଶାଲ୍ମଳୀ, କିଂଶୁକ, ପାଳଧୁଅ ପ୍ରଭୃତିରେ ବସନ୍ତର ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ । ଏହି ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦୌ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ବସନ୍ତକାଳରେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଣବତୀ ହାସ୍ୟମୟୀ ଶୋଭାର ଅଭାବ ।

ବାମଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ବନ୍ଧ ପଡ଼ିଲା । ତାହା ୮୦ ଏକର ବା ମାଣ ଭୂମି ବ୍ୟାପି ରହିଅଛି । ସର୍ବଲୋପୀ କାଳ ତାହାର ବିଶାଳତା ଓ ଗଭୀରତା କ୍ରମେ ସଙ୍କୁଚିତ କରିଆଣୁଅଛି । ଶୁଣିଲି ବନ୍ଧଟିର ନାମ ସିଦ୍ଧବନ୍ଧ । ଏହା କୌଣସି ସିଦ୍ଧପୁରୁଷଙ୍କ ଗାତ୍ର କିମ୍ବା ତେବେ କୌଣସି ସିଦ୍ଧପୁରୁଷ ଏହା କୂଳରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବାରୁ ଏରୂପ ନାମ ହୋଇଅଛି । ସେ ସତ୍ୟ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତାହା କାଳ-ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଇଅଛି । ପୁଷ୍କରିଣୀର ଉତ୍ତର ତୀରରେ ତପୋବନ ତୁଲ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅରଣ୍ୟ ସ୍ୱ ଅଜ୍ଞାତ ମହିମାରେ ପଥିକର ପ୍ରୀତି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ବନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଷ୍କ, ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ ଜଳ ଅଛି । ଜଳମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶରବନରେ ଶସ୍ୱଜଦମ୍ପତିର ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ବଡ଼ ମନୋହର । ଅଦୂରରେ ମୁକ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତର ବକ୍ଷରେ କତିପୟ ଗଣ୍ଡଶୈଳ ସ୍ତୂପ ମନୁଷ୍ୟଗୋଠ ବତ୍ ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ, ଜଣେ ଗଉଡ଼ ସେଠାରେ ମହିଷ ମାହାଳି ପଢ଼ାଉଥିଲା । ଜଣେ ସାଧୁ ଆସି ତାକୁ ଦୁଧ ମାଗିଲେ । ମାତ୍ର ମହିଷୀର ଦୁଧ ନ ଦେବାରୁ ସାଧୁ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଭିସମ୍ପାତ ଦ୍ୱାରା ନିରପରାଧ ମହିଷଗୁଡ଼ିକୁ ପଥର କରି ଦେଇଗଲେ । ଏ ଜନବାଦ ମୂଳରେ ସତ୍ୟର ସତ୍ତା ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା କହିହେଉ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗୌତମ ଋଷିଙ୍କ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଭିଶାପରେ ଅହଲ୍ୟା ପାଷାଣ ହୋଇଥିବା ଶାସ୍ତ୍ର ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ପାଷାଣ ମନୁଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସାଧାରଣ ପଥର ଅପେକ୍ଷା ଭାରି । ସମ୍ଭବତଃ ସେଥିରେ ଲୌହଅଂଶ ଅଧିକ ଅଛି । ଯଦି ତାହା ହୁଏ, ତେବେ ସମୟରେ ସେହି ଅଭିଶପ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ-ଗୁଡ଼ିକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସବ କରିବେ ।

ଇଚ୍ଛାପୁର ରେଲଷ୍ଟେସନର ଅନତିଦୂରରୁ ହୋମାଗୀ କାରଖାନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାଖା ରେଲ ବସିବ । ସେଥିର ପଥ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ପଥରେ ବୁଲିଲୁଁ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପିତ କରଞ୍ଜ ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ପ୍ରାୟ ଖଇଫସଲ ଧାନ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରକୃତିରାଣୀଙ୍କ ଯୋଗାଣ ସହାୟେ ତାଙ୍କ ଗନ୍ଧାଧାରଅ ଉତ୍ସବର ଏହିଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରେରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । କିଛି ଦୂରରେ ଶତାଧିକ ପଲ୍ଲୀ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଲିଗାଡ଼ିର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତରମ୍ବଳବନ୍ତ ପ୍ରାୟ ହସ୍ତାସୁମାନ । ପଲ୍ଲୀଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ଖର୍ବକାୟ ଯେ, ବସିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମଥାନରେ ମୁଣ୍ଡ ବାଜିବ । ସେହି ଅନ୍ଧାର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଲ୍ଲୀ ମଧ୍ୟରେ କୁଲିପରିବାର ନିଶ୍ଚିନ୍ତମନରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ବାସକର ସ୍ଥାନର ସଦ୍-ବ୍ୟବହାର କରୁଅଛନ୍ତି । ସମ୍ବଳ କେବଳ ହାଣ୍ଡି ମାଠିଆ ଏବଂ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଛିଣ୍ଡା ମସିଣା । ନିର୍ଦ୍ଧନ ହେଲୁ ଚୋର ଭୟ ନାହିଁ, ପ୍ରାଣର ଭୟ ନାହିଁ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାରିକି ସେମାନେ ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଧକମାନେ ଚାରିପାଖରେ ଅଗ୍ନି ଜାଳି ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧପୂର୍ବକ 'ପଞ୍ଚାଗ୍ନି' ସାଧନା କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏମାନେ ତନସାର ତପ୍ତ ବାଲୁକା ଉପରେ ଶରୀର ମୁକ୍ତ ରୌଦ୍ରରେ ଅତିବାହିତ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏମାନଙ୍କର ଷଡ଼ାଗ୍ନି ସାଧନା । ତଥାପି ସେମାନେ ସୁଖୀ । ଯେ ଦୁଃଖ ସହି ନ ପାରେ, ସେ ସୁଖ ସହିପାରିବ ନାହିଁ । ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତ ନ ମାନି ପ୍ରକୃତି ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ରହୁଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ସହିବା ଭଳି ନିଜର ଶରୀରକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନେଇଅଛନ୍ତି । କଅଣ, ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ?—ପ୍ରକୃତିର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ! ! ପ୍ରକୃତି—ଜନନୀ, ପ୍ରକୃତି—ମଙ୍ଗଳମୟୀ ଦେବୀ, ପ୍ରକୃତି—ବାତ୍ସଲ୍ୟବତୀ; ତାହାର କି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ସମ୍ଭବପର ? ହଁ, ପ୍ରକୃତିକ ମାନବ, ବନ୍ୟାକୁ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ମଣିବାକୁ ଯିବା ତୋର ଏ ନିଦାରୁଣ ଦୁର୍ଗତି ! ତୁ ଅଭିମାନରେ ଚକ୍ଷୁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ପରଚକ୍ଷୁ ଲୋଡ଼ୁ, ପାଦ ଥାଉଁ ପର କାନ୍ଧର ଭାର ବହନ କରୁ; କିନ୍ତୁ ତୋର ସେ ଶରୀରବାହକ ତୋଠାରୁ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ସୁଖୀ । ତୋର ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ତୋର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟର—ଦୁର୍ବଳ ଚିତ୍ତର—ତଥା ଭିତରର ପ୍ରକୃତିର ଚିହ୍ନମାତ୍ର । ସେହି ଅଭିମାନ-ପାଦପ୍ରାନ୍ତରେ ତୁ ନିଜକୁ ନିଜେ ପଙ୍ଗୁ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଏବଂ ଅଳସୁଆ କରୁଅଛୁ । ବିଳାସିତାର ମୋହ ତୋତେ ହାଡ଼ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ାଇ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ହାଡ଼ ଘୋଡ଼ାରେ ପରିଣତ କରୁଅଛି । ତୋର ଗଜମୂର୍ଖ, ଅଶ୍ୱମୂର୍ଖ ଉପାଧି ସ୍ୱୋପାର୍ଜ୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି । ବିରକ୍ତ ହେଲୁ କି ? ହଁ, ଏଥିରେ ବିରକ୍ତ ହେବାର କଅଣ ଅଛି । ଆଗ୍ରୁ, ଆଗେ ତେବେ ସେହି ସଭ୍ୟଅନ୍ଧ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ସୁସ୍ଥ, ବଳିଷ୍ଠ, ବର୍ତ୍ତୁଳ ଶରୀର ସଙ୍ଗେ ନିଜର ମେଦ-ବର୍ଦ୍ଧିତ, ଅକାଳଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଶ୍ଳଥ ଶରୀରର ତୁଳନା କର, ତେଣିକି ବିରକ୍ତ ହେବାର ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ହୋଇପାରୁ । ତାର ଅନାବୃତ ଦେହ କଠିନ ଲୌହ, ଆଉ ତୋର ଅହୋରାତ୍ର ବସ୍ତ୍ରାବୃତ ଦେହ ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ ନୁହେଁ କି ? କହିପାରୁ, ଅଜ୍ଞାନ, ନିରକ୍ଷର ଅସଭ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋ ଭଳି ପରିପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନୀ, ସୁଶିକ୍ଷିତ, ନବ୍ୟସଭ୍ୟର ତୁଳନା ! ଏହା ତୋର ଭୁଲ, ନିତାନ୍ତ ଭୁଲ—ଏକାବେଳକେ ଭୁଲ । ସେମାନେ ନିରକ୍ଷର ହୋଇପାରନ୍ତି ; ମାତ୍ର ଅଜ୍ଞାନ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ସରଳ ଏବଂ ଅଟଳ । ଆଉ ତୋର ? ତୁ ଆଜି ହିନ୍ଦୁ, କାଲି ମୁସଲମାନ୍, ପରଦିନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ, ତହିଁ ପରଦିନ ସର୍ବଘୋଟ । ତୁ ପାଠ ପଢ଼ି ଅଶ୍ୱବାଞ୍ଛାରେ ପଡ଼ିଅଛୁ । ସେମାନେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସରେ ଗୋଟିକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଧରିଅଛନ୍ତି । ତେବେ ଅଜ୍ଞାନ କିଏ ? ତୁ, ନା ସେମାନେ ? ଆଉ ସଭ୍ୟତା କଥା । ସେ ତ ଏକ ବିଷମ ସମସ୍ୟା । ତୁ ସଭ୍ୟତା ଶିକ୍ଷି ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଗଳଗ୍ରହ ମଣୁ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ପ୍ରାଣାନ୍ତରେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ମଣନ୍ତି ନାହିଁ ; ତୁ ମାତୃଭାଷାକୁ ଅଭକ୍ତ ଖେଦସ୍ଥଳରେ ପରିଣତ କରୁ, ଆଉ ସେମାନେ ତାହା କରନ୍ତି

ନାହିଁ । ଏଣିକମାତ୍ର ପ୍ରଭେଦ । ଶିକ୍ଷା ଆଉ ସଭ୍ୟତା ଏକ କଥା ନୁହେଁ । ଶିକ୍ଷା ଅଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିପାରେ । ଯାଉ ସେ କଥା । ନଚେତ ନଇକୁ ଶୁଣିଲେ ଲୋକେ ପାଗଳ ବୋଲି କହି ହସିବେ ।

ଅନନ୍ତର ସମସ୍ତେ କାରଖାନା ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁଁ । କୋମ୍ପାନୀ ଦୁଇହଜାର ଏକର ଭୂମି ୩୦ବର୍ଷ ସକାଶେ ପଟ୍ଟା ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରିଅଛନ୍ତି । ସେଥିର ଏକ ଅଂଶରେ କୋମ୍ପାନୀର ଅଫିସ୍, ଗୋଦାମ ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମିତ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାମାନ୍ୟ କେତେଖଣ୍ଡ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଉଅଛି । ଉପକରଣ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ସ୍ତୂପାକାରରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଉଅଛି । ଅଦୂରଭବିଷ୍ୟତରେ ଏ ସ୍ଥାନ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସହରରେ ପରିଣତ ହେବ । ଏହାହିଁ ନିତ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳା ପ୍ରକୃତିର ଶାଶ୍ୱତ ଧାରା । ମରୁଭୂମିରେ କୁବେରପୁରୀ ସ୍ଥାପନ ସେହି ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ମହାଧାରାର ମହିମାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଏହି ଅନାଦୃତ ସୈକତପ୍ରଦେଶ କୋଟିକୁବେର ରତ୍ନଭଣ୍ଡାରର ଗୌରବ ଲାଭକରିବ, ସେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିବସ ଆସନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଥିର ଶୁଭସ୍ତମ୍ଭ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛିମାତ୍ର । ସୁମାଣ୍ଡିର ସୌଭାଗ୍ୟ, ଏଣିକି ତାହାର ନାମ ତାହାରି ଗର୍ଭରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ରହି ବିଶ୍ୱଶ୍ରୁତ ହେବ, ଅୟସ୍କାନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶରେ ଲୌହ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ହେବ, ଅନାଦୃତ ଆଦୃତ ହେବ । ଯେଉଁ ମାଟିକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଚକଟାଯାଏ, ସେହି ମାଟିରେ ପ୍ରତିମା ନିର୍ମିତ ହେଲେ ତାହାକୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ସୁତରାଂ ଅଧମର କଥଣ ?

କୋମ୍ପାନୀଙ୍କର ଜଣେ ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ମେନେଜର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇ ଲୁଣ ଗୋଦାମ ଏବଂ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ଗଲୁଁ । ମେନେଜର ଜଣେ ନରୱିଜାନ । ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଅତି ସୁନ୍ଦର । ସେ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଗୋଦାମ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶେଷ ହୋଇ ନାହିଁ । ଖୋଲା ଜାଗାରେ ସ୍ତୂପୀକୃତ କରି ଲୁଣ ରଖାଯାଉଅଛି । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲବଣ ଲିଭରପୁଲ୍ ଲବଣ ପରି ଅତି ପରିଷ୍କାର । ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାରୁ ଅଧିକ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ତଥାପି ଯାହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି, ତାହାକୁ ଏକତ୍ର କଲେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ ହେବ । ମୂଲିଆମାନେ ସ୍ତୂପକୁ ଘେରି ବସି ଲୁଣରୁ ମାଟି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ପଦାର୍ଥ ବାଛୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୮ । ୯ ବର୍ଷର ବାଳକବାଳିକା ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏହି କାରଖାନାରେ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ, ବାଳକବାଳିକା ୨୫୦୦ ଲୋକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଗଞ୍ଜାମର ଜଙ୍ଗଲ ଅଞ୍ଚଳବାସୀ । ପୁରୁଷମାନେ ମାସିକ ଦଶଟଙ୍କା, ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆଠଟଙ୍କା ଏବଂ ବାଳକବାଳିକା ଯୋଗ୍ୟତାନୁସାରେ ସାତଟଙ୍କାଠାରୁ ଛଅଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେତନ ପାଆନ୍ତି । କୋମ୍ପାନୀଙ୍କ ହେତୁରୁ ଏହି ସାଢ଼େଦୁଇ ସହସ୍ର ଲୋକ ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା ପାଉଅଛନ୍ତି । ଲୁଣଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ଚିନି ପରି ଶୁଭ୍ର ଏବଂ ଲୋଭନୀୟ । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଏହି ଲୁଣ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶରେ ବିକ୍ରି ହେବ ନାହିଁ ।

ସମୁଦ୍ରରୁ ଗୋଟିଏ କେନାଲ୍ କୋମ୍ପାନୀଙ୍କ ଲବଣକ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଘୁରିଫେରି ଗୋଦାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଅଛି । ସେଥିରୁ ପାଣି ନେଇ ଲବଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । କେନାଲ୍ ଦୁଇପାଖରେ କିଆରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କିଆରି ୨୫ ହାତ ଲମ୍ବ ଏବଂ ୮ ହାତ ପ୍ରସ୍ଥବିଶିଷ୍ଟ । ଦୁଇ କିଆରି ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖାଏଁ ପାଣିନାଳ । କେନାଲରୁ ପାଣି ବାହି କିଆରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଯାଏ । ପାଣି ମରିଗଲେ କିଆରିକୁ ତୋଳଣରେ ହାଣି ଚଟାଣ ସମାନ କରିଦେଇ ପୁଣି ପାଣି ମଡ଼ାଯାଏ । ଏହିପରି ତିନିଥର ପାଣି ମଡ଼ାଇବାକୁ ହୁଏ । ଶେଷ ଥରର ପାଣି ମରିଗଲେ କିଆରିରେ ସ୍ୱଖଣ୍ଡେ ବହଳରେ ଲୁଣ ବସିଯାଏ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲବଣ ଉପରିଉକ୍ତ କେନାଲ ପଥରେ ବୋଟଦ୍ୱାରା ଗୋଦାମକୁ ପ୍ରେରିତ ହୁଏ । ଲୁଣଗୁଡ଼ିକ ବରଫ ପରି ଶୁଭ୍ର । କିଆରିରେ ଥିବାବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ତାହା ଉପରେ ପଡ଼ି ଦର୍ପଣର ସାଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରେ । କିଆରି କରି ଥରେ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଆଠଦିନ

ଲାଗେ । ମାଘ ମାସଠାରୁ ଆଷାଢ଼ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଣ ପୋଡ଼ାନର ସମୟ ।

ଲୁଣ କେହି ନେଇପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କୁଲି ଏବଂ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷେଧାଜ୍ଞା ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଅଛି । ବେଳାପ୍ରଦେଶରେ ଏକପ୍ରକାର ଲତା ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ତାହା 'ବାଲୁବାଲୁଆ' ଶାଗଜାତୀୟ; ମାତ୍ର ବାଲୁବାଲୁଆ ଅପେକ୍ଷା ତାହାର ଲତା ସ୍ଥୂଳ ଏବଂ ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ପୁରୀର ସମୁଦ୍ରବେଳାରେ ମୁଁ ଏହି ଲତା ଦେଖିଥିଲି । ଅନେକଙ୍କୁ ପଚାରି ତାହାର ନାମ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ପ୍ରବାଳର ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ହେତୁ ମୁଁ ତାହାର ନାମ "ବେଳାପ୍ରବାଳ" ରଖିଥିଲି । କୋମ୍ପାନୀର ଅଧିକୃତ ଭୂମିରେ ସେହି ଲତା ଅଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାକୁ ଗିରିଆଲତା କହନ୍ତି । ଗୈରିକ ବର୍ଣ୍ଣ ହେତୁ ସମ୍ଭବତଃ ଗେରୁଆ ହୋଇପାରେ । ସେହି ଲତା ଏପରି ଲୁଣି ଯେ, ତରକାରୀରେ ପକାଇଲେ ଆଉ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲୁଣ ପକାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୁଣ ପରି ସେହି ଲତା ନେବାକୁ ମଧ୍ୟ କୋମ୍ପାନୀଙ୍କର ନିଷେଧ ଅଛି ବୋଲି ଶୁଣିଲୁଁ ।

କି ବିଚିତ୍ର ବ୍ୟାପାର ! ଯେଉଁ ଅଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ଲବଣରାଶିମାନ ତରଳ ରଜତବତ୍ ଢଳ ଢଳ ଦିଶୁଅଛି । ନୌକା ପଛରେ ନୌକା ଲବଣପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଶତ ଶତ ଲୋକ ଲବଣ ବୋଝ ଧରି ଗୋଦାମ ଅଡ଼କୁ ଧାବିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ନିର୍ଜନ ସୈକତବେଳାରେ କର୍ମର ମେଳା ବସିଅଛି । କର୍ମର ଯଜ୍ଞକ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ମର ଆରାଧନା ଲାଗିଅଛି । ଯେଉଁ ବେଳାଭୂମି ଲୋକନୟନରେ ଅସାର ଏବଂ ଅବଜ୍ଞାତ, ସେ ଆଜି ଶତ ଶତ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ ଏବଂ ଅଦୃଷ୍ଟ ଗଢ଼ିଅଛି, ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆହୁରି କେତେ ଗଢ଼ିବ । ଅତଃ ଜଗତରେ କିଛିହିଁ ହେୟ ନୁହେଁ । କ୍ଷୁଦ୍ର ମାନବର ସ୍ୱଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧିରେ ଯାହା ହେୟ ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ, ତାହାଦ୍ୱାରା ସମୟରେ ବିଶ୍ୱର ମହାକଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ ।

ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ସ୍ୱଦେଶଲକ୍ଷ୍ମୀ" ମାସିକପତ୍ରିକା ପାଇଁ ଲିଖିତ)

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ ଦୁର୍ଗତିର ମୂଳକାରଣ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତାର ଅଭାବ । ବାସ୍ତବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ ଅଭାବରୁ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶୃଙ୍ଗରୁ ସ୍ଖଳିତ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅଧଃପତନ ଗହ୍ୱରରେ ଆପଣାକୁ ନିକ୍ଷେପ କରୁଅଛୁଁ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର କାଳ୍ପନିକ ଅଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେଗୁଡ଼ିକ ମୋଚନ ସକାଶେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଅଛୁଁ । ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ କଅଣ, ସେ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ । ମାନବ ସମାଜର ଯାହା ଅବଶ୍ୟପ୍ରୟୋଜନୀୟ, ସେଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥିବାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଗତି ହୋଇଅଛି । ଅଭାବ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ନ, ବସ୍ତ୍ର, ସାମାଜିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି— ଏହି କେତୋଟି ପ୍ରଧାନ । ଯହିଁରେ ସମାଜର ଅନ୍ନ, ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଅବଶ୍ୟପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସମାଜରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତିର ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୁଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେହି ପଥରେ ପଥିକ ହେବାକୁ ହେବ । ଦେଶର ଲୋକଙ୍କର ଯଦି ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ରର ଅଭାବ ନ ଥାଏ, ନିତ୍ୟ ଓ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଅସଦ୍ଭାବ ନ ଘଟେ, ଯଦି ସାମାଜିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ପୁନଃ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାର ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଉ ସ୍ପୃହଣୀୟ କଅଣ ହୋଇପାରେ ?

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମି ଭାରତବର୍ଷ । ଭାରତର ନୈସର୍ଗିକ ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୋଇପାରନ୍ତି । ବିଧାତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ପୃଥିବୀର ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର କରି ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭ୍ରଂଲିହ ଗିରିମାଳା, କୁର-ବାହିନୀ ନଦୀବୃନ୍ଦ ଏବଂ ବିଶାଳ ବସ୍ତୁତ ତାବଧି ଭାରତରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସମୁଦ୍ରପର୍ବତରାଜି ଭାରତର ଜ୍ଞାନ-ଧନର ଆକର ଏବଂ ରକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷକ; ନଦନଦୀବୃନ୍ଦ

ଭାରତବାସୀଙ୍କର ନାନାବିଧ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟର କାରଣ । ଏମାନଙ୍କର ଜଳ ଜମିର ଉର୍ବରାଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କରେ । ସେଥିସକାଶେ ଭାରତଭୂମିରେ ସର୍ବପ୍ରକାର ଫସଲ ଅଳ୍ପାୟାସରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏହି-ସକଳ ନଦନଦୀ ହେତୁ ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ବାଣିଜ୍ୟରେ ବିଶେଷ ସୁବିଧା । ଭାରତବାସୀ ଏହି ସକଳ ପର୍ବତ ଓ ନଦନଦୀରୁ ନାନାବିଧ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟର ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଏମାନଙ୍କୁ ଦେବତା ଜ୍ଞାନରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଦେବତାମାନେ ଯେରୂପ ମନୁଷ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ଯତ୍ନବାନ୍, ଏହି ସକଳ ପର୍ବତ ଓ ନଦୀ ଠିକ୍ ସେହିରୂପ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଧର୍ମବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ମନୋବୃତ୍ତି ଭାରତର ପର୍ବତ, ସମୁଦ୍ର, ନଦନଦୀ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ସମସ୍ତ ନୈସର୍ଗିକ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଭାରତ ଷଡ଼ଋତୁର କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି, ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ଏରୂପ ଋତୁପର୍ଯ୍ୟାୟ ନାହିଁ । ଶୀତପ୍ରଧାନ, ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଓ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ସକଳ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାନ ଭାରତରେ ଏକାଧାରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହି ହେତୁରୁ ସକଳ ଦେଶୀୟ, ସକଳ ପ୍ରକାର ଜୀବର ଏହା ସୁଖବାସୋପଯୋଗୀ ଏବଂ ସକଳ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ, ଲତା, ଗୁଳ୍ମ ଓ ଶସ୍ୟାଦି ଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଭାବ ଅଳ୍ପ ଏବଂ ଅଳ୍ପାୟାସରେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ବୋଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ନିରୁଦ୍ୟମ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ନରାଧମ ଆଖ୍ୟା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛୁଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ ଆର୍ଯ୍ୟଋଷିଗଣ ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, ଚିକିତ୍ସା, ଜ୍ୟୋତିଷ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା ଏବଂ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଭାରତକୁ ସଭ୍ୟ ଜଗତର ଆଦର୍ଶ ଓ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୀୟ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କ କୁଳପାଂଶୁଳ ବଂଶଧରଗଣ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଓ ଯଶ ଲୋପ କରି ଜନସମାଜରେ ଅସଭ୍ୟ ଓ ଅଶିକ୍ଷିତ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ-କରୁ ନାହୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ବିଦେଶର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ, ତାହାହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର କାରଣ । ବିଦେଶରୁ ବସ୍ତ୍ର ନ ଆସିଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ସଭ୍ୟ ସାଜରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀୟମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସକାଶେ ନିତ୍ୟ-ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଲବଣ, ଚିନି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପଠାଇବେ; ନଚେତ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୈନିକ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯଦି ଏହି ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟର ଆମଦାନୀ ବନ୍ଦ କରିଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ତୁଲ୍ୟ ଉଲଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଅନାହାରରେ ମରିବାକୁ ହେବ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା ଅଭାବରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏପରି ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି ।

ଭାରତରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ତୁଳା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ଏ ଦେଶରେ ତନ୍ତୀଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ଅଭାବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଏପରି ହତଭାଗ୍ୟ ଯେ, ସ୍ୱଦେଶପ୍ରସ୍ତୁତ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁ ନାହୁଁ । ସମସ୍ତ ତୁଳା ବିଦେଶକୁ ପଠାଇ-ଦେଇ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର ସକାଶେ ବିଦେଶୀୟମାନଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ବସିଥାଉଁ । ଆଖୁ, ଗୁଡ଼ ଓ ଚିନି ଏ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଘୃଣା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ବିଦେଶୀୟ ଶୁକ୍ଳ ଚିନି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ମଣୁଁ । ବିଦେଶୀୟ ଚିନି, ମିଶ୍ରି ପ୍ରଭୃତି ଯେରୂପ ଅପବିତ୍ର ପ୍ରଣାଳୀରେ ପରିଷ୍କୃତ ହୁଏ, ତାହା କାହାରି ଅବିଦିତ ନୁହେଁ; ତଥାପି ଆମ୍ଭେମାନେ ତାହା ଅବିକୃତ ମନରେ ବ୍ୟବହାର କରୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ହିନ୍ଦୁ, ଧର୍ମ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ, ଖାଦ୍ୟାଖାଦ୍ୟବିଚାର ସଙ୍ଗରେ ଧର୍ମାଧର୍ମର ବିଶେଷ ସମ୍ବନ୍ଧ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ଧର୍ମରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ହୃତସର୍ବସ୍ୱ ହୋଇଅଛୁ । ସୁତରାଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ଘଟିଅଛି ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଭୂମି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉର୍ବର; କିନ୍ତୁ ସମ୍ୟକ୍ ଯତ୍ନାଭାବରୁ ସେହି ଉର୍ବରା ଶକ୍ତି କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ହୋଇଆସୁଅଛି । କୃଷି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନ-ରକ୍ଷାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ସେହି ଗୁରୁତର କୃଷି-କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅଛି,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଯେହେତୁ କୃଷକମାନେ ନିରକ୍ଷର ଏବଂ ଅତି ଦରିଦ୍ର । କୃଷି ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ପତ୍ତି, ଏଣୁ ଆଶା ଥିଲା ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେଥିର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ପରିଚାଳନ ଭାର ନିଅନ୍ତୁ, ଅଶିକ୍ଷିତ କୃଷକମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରଖିଅଛନ୍ତି । ଦେଶୀୟ ରାଜାଜମିଦାର-ମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ । ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଶର ଦୁଇ ଏକ ସ୍ଥାନରେ କୃଷିବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଆଦର୍ଶ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଦେଶର ଆକୃତି ଏବଂ ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ତୁଳନାରେ ତାହା ସମୁଦ୍ରରେ ବିନ୍ଦୁ ତୁଲ୍ୟ । କୃଷିର ଉନ୍ନତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଶୀୟ ରାଜାଜମିଦାରମାନେ ଉଦାସୀନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭୂମିର କର ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି । ସୁତରାଂ ପରିଣାମଫଳ ତଦନୁଯାୟୀ ଶୋଚନୀୟ ହେଉଅଛି ।

ଦେଶରେ ଶିଳ୍ପୀର କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପଉପକରଣର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଝୋଟ, ତୁଳା ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ବସ୍ତ୍ର ଶିଳ୍ପିଗଣ ସେଥିରେ ନାନାପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରନ୍ତି । ଦେଶୀୟ ଖଣିରୁ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ତୋଳିତ ହୁଏ, ସେଥିରେ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ନାନାବିଧ ଅବଶ୍ୟପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କୃଷି ତୁଲ୍ୟ ଭାରତର ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତି ଓ ପରିଚାଳନ ଭାର ଦରିଦ୍ର ଓ ନିରକ୍ଷର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିହିତ । ଏହେତୁ ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ଦୂରେ ଥାଉ, ତାହା କ୍ରମଶଃ ଲୁପ୍ତ ହେବାକୁ ବସିଅଛି ଓ ଅନେକ ଶିଳ୍ପ ଲୋପ ହୋଇଅଛି ।

ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରାଣିଜାତ ଏବଂ ବନ୍ୟଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭାବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କୃଷିଜ ଓ ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ତୁଲ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ସୁଦ୍ଧା ବିଦେଶକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ବିଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପିକୁଳଙ୍କର ଅନ୍ନବୃଦ୍ଧି କରୁଅଛି ଏବଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଶିଳ୍ପିକୁଳ ଅବଲମ୍ବନବିହୀନ ହୋଇ ମଜୁରି ଏବଂ କୃଷିର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଅନାହାରରେ ଜୀବନ ବିସର୍ଜନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଭାରତର କି ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ, କି ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରାୟଶଃ ବିଦେଶୀୟ-ମାନଙ୍କର କରଗତ; ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଚଳା ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଭାବ ପଦାର୍ଥ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି; ନାହିଁ କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତି, ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତା, ଯତ୍ନ ଏବଂ ଅଧ୍ୟବସାୟ । ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଭରଦେଇ ଠିଆହେବାକୁ ନ ଶିଖିବୁ, ତେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଭାବ ଏବଂ ଅବନତି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇରହିବ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ସ୍ୱଦେଶଲକ୍ଷ୍ମୀ" ମାସିକପତ୍ରିକା ପାଇଁ ଲିଖିତ)

ଆଳସ୍ୟ ଏବଂ ବିଳାସପରାୟଣତା ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ପଥ କିରୂପ ଶୀଘ୍ର କଣ୍ଟକମୟ ହୋଇଅଛି, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦ ସଙ୍କୁଳାନ ହେବ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଜାତି ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟତ୍ର ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ସନ୍ଦେହ । ଏ ବିଷୟ ନିବିଷ୍ଟ ମନରେ ଚିନ୍ତାକଲେ, ହୃଦୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିତ୍ତ ନିବିଡ଼ ନୈରାଶ୍ୟାନ୍ଧକାରରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସମୟସ୍ରୋତର କିଞ୍ଚିତ୍ ଉପରକୁ ଉଠି ନାନାବିଧ ଅତୀତ ଦୃଶ୍ୟର ସୁଖ-ଚିତ୍ର ଦେଖିଲେ ଏବଂ ସେଥିସଙ୍ଗେ ଆଧୁନିକ ଦୃଶ୍ୟର (ଆତ୍ମଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର) ତୁଳନା କଲେ କେଉଁ ହୃଦୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଶ୍ରୁସମ୍ବରଣ ନ କରି କ୍ଷାନ୍ତ ହେବ ? ଆଳସ୍ୟ ଏବଂ ବିଳାସପରାୟଣତା ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କି ସର୍ବନାଶ, କି ମହାବିପଦ ଘଟିଅଛି, ତାହା କାହାରି ଅପରିଜ୍ଞାତ ନୁହେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟରେ ଯଥୋପଯୁକ୍ତରୂପେ ସୁଖସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଚଳୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଜିକାଲି ତଦପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପେଟକୁ ଦାନା ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ । ଏଥିର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଅଦୂରଦର୍ଶିତା ଏବଂ ବିଳାସ-ପରାୟଣତା । ସ୍ୱଦେଶୀ ଅନାଦର ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ମାଟି କରିଅଛି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଶର ଅର୍ଥ ଦେଶରେ ରହିଲେ ତାହା ଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ ; ବ୍ୟବସାୟୀହସ୍ତରେ ଦେଶର ଲୋକେ ସେଥିର ଅଂଶ ପାଇବେ; ସୁତରାଂ ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ହେବ । ଅନ୍ୟଥା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ; କିନ୍ତୁ ଶତସହସ୍ର ପଥରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ବିପୁଳ ଅର୍ଥରାଶି ବିଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଉଅଛି । ଅତଏବ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର କ୍ରମେ ଅବନତି ଘଟୁଅଛି । ବିଳାସପ୍ରିୟତା ସ୍ୱଦେଶୀ-ଅନାଦରର ଜନନୀ । ଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥ ମୋଟା ଏବଂ ଅସୁନ୍ଦର; ଏଣୁ ତାହା ସୁଲଭ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ୍ଭେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବୀତସ୍ପୃହ । ଅବଶ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହା ଜାଣିବା ଉଚିତ ଯେ, ନିଜର ମାଆ ଯଦି ଅସୁନ୍ଦରୀ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କୁ କି ମାତୃସମ୍ବୋଧନ କରିବା ନାହିଁ ? ବିଦେଶୀୟ ପଦାର୍ଥ ଚିରକାଳ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା ନାହିଁ । ବିଦେଶୀୟମାନେ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ପଦାର୍ଥକୁ ରୁଚିସଙ୍ଗତ କରି ନେଇଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସେପରି ଅଧ୍ୟବସାୟ ନାହିଁ ; ଏଣୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଦେଶମୁଖାପେକ୍ଷୀ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସେହି ସୁଲଭ ସୁମୂଲ୍ୟ ମାଟିକୁମ୍ଭା ଅଉ କାଣ୍ଡିଲରେ କାମ ଚଳୁ ନାହିଁ । ତାହାର ସ୍ଥାନ ବିଦେଶୀୟ କାଚଗିନା ଏବଂ କାଚଡିବି ପ୍ରଭୃତି ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ଢଙ୍ଗର ବସ୍ତୁ ଅଧିକାର କରିଅଛି । କୁମ୍ଭା, କାଣ୍ଡିଲ ପଇସାରେ ତିନି-ଚାରି ଗୋଟା ମିଳୁଥିଲା ଏବଂ ତାହା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦୃଢ । ଗୋଟାଏ କାଚଗିନା ୩।୪ ପଇସାରୁ ଊଣାରେ ମିଳେ ନାହିଁ ; ପୁଣି ତାହା କିଞ୍ଚିତ ଅସାବଧାନତାରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଚକମକି ପଥର ଏବଂ ଶୋଲ ଅନେକ ଦିନରୁ ପେନ୍‌ସନ୍ ନେଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦେଶୀୟ ଅନଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମ୍ବଳ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ଖଣ୍ଡେ ଲୁହା ଏବଂ ଖଣ୍ଡେ ଚକମକି ପଥରର ମୂଲ୍ୟ ପଇସାଏ କିମ୍ବା ଦୁଇପଇସା । ଅଧଲକର ଶୋଲରେ ବର୍ଷେକାଳ ବେଶ୍ ଚଳିପାରେ । ଦିଆସିଲି ପଇସାରେ ଦୁଇଗୋଟା, ତାହା ଅତି ଜୋର ଜଣେ ଗୃହସ୍ଥର ପନ୍ଦରଦିନ ଚଳିପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ଏହିପରି । ସମସ୍ତ ଲେଖି ବସିଲେ ଅଠରପର୍ବ ମହାଭାରତ ପୋଥି ହେବ । ସ୍ୱଦେଶୀ ପଦାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଖର୍ଚ୍ଚର ପରିମାଣ କେତେ ଗୁଣ ବଢିଅଛି, ତାହା ଉପରଉକ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱୟର ମୂଲ୍ୟ ହିସାବ ଅନୁପାତରୁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାଯିବ । ପୁଣି ସେହି ଅର୍ଥରାଶି ବିଦେଶକୁ ଚାଲିଯାଉଅଛି । ଏଥିରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ନ ହେବ ତ ଆଉ କେଉଁମାନଙ୍କର ହେବ ?

ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କୃଷି, ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ନ କଲେ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି ଭାବୀ ଅନ୍ଧ, ବର୍ତ୍ତମାନସର୍ବସ୍ୱ ହୋଇଅଛୁଁ ଯେ, ସେପଟକୁ ଆଦୌ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ଏହିପରି ଉଦାସୀନତା ଏବଂ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା ସମଭାବରେ ଆଉ କିଛିଦିନ ରହିଲେ ଅବଶେଷରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ହେବ । ତଥାପି ଆମ୍ଭେମାନେ ମନେ କରୁଁ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଖାଉଁ ନ ଖାଉଁ ସୁଖରେ ଅଛୁଁ । ପେଟରେ ଭାତ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବିଳାସବାସନାର ସୀମା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷଣ ଏବଂ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି ଯେ, ଏମାନଙ୍କର ପୁଣି ଦୁଃଖ କଅଣ ? କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦେଶର ଲୋକେ ବିଲକ୍ଷଣ ବୁଝିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ସବୁ ସୁଖରେ ଅଛୁଁ, ଦୁଃଖ କେବଳ ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ରର । ଏ ଅବସ୍ଥା କି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ନାହିଁ ?

ଅତଏବ ହେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଭ୍ରାତୃଗଣ ! ନିଜ ନିଜ ଅବସ୍ଥାର ପରିଣାମ, ଦେଶର ଅବସ୍ଥା, କାଳର ଗତି ଏବଂ ନିଜର ଅବନତି ଯଦି ବୁଝିଥାଅ, ତେବେ ଆଉ କାଳବିଳମ୍ବର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଅ, କୃଷିଶିଳ୍ପାଦିର ଉନ୍ନତିରେ ଯତ୍ନପରାୟଣ ହୁଅ ଏବଂ ଆଳସ୍ୟ ଓ ବିଳାସିତା ତ୍ୟାଗ କର । ମୋ.ଦ୍ୱାରା କି କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ଭଗ୍ନମନୋରଥ ହୁଅ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭଦ୍ୱାରା କି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭବ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହା ଦେଖ । ନିଜେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତସ୍ଥାନୀୟ ହୁଅ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ଅବଶ୍ୟପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଅପରର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଅ । ଏହି ଘୋର ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ଯଦି ସ୍ୱଦେଶୀୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ କର୍ମବୀର ପରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ଦେଖାଯିବ, ତାହାହେଲେ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦସଲିଳରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଭିଷିକ୍ତ ହେବ—ଭବିଷ୍ୟ ଆଶାର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶତ ମୟୂଖରେ ହୃଦୟ ଆଲୋକିତ ହେବ ଏବଂ ମୃତବତ୍ ଶୁଷ୍କ ଉତ୍ସାହ-ବୃକ୍ଷରେ ନାନାବିଧ ମନୋରଥ ପୁଷ୍ପ ଫୁଟି-ଉଠିବ ।

କୃଷିର ଉନ୍ନତିରେ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତିରେ ଦେଶର ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତି ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଅତଏବ ଉନ୍ନତିର ମୂଳସୋପାନ କୃଷିଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଦେଶବାସୀଙ୍କର ସର୍ବାଦୌ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବିଗତ ବାର୍ଷିକୀ ଜାତୀୟ ମହାସଭାର ସଭାପତି, ଭାରତସୁସନ୍ତାନ, ମାନନୀୟ ଗୋଖେଲ ମହୋଦୟ ସମୟୋଚିତ ବାକ୍ୟ ଏବଂ ସାରଗର୍ଭ ସୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇ କହୁଅଛନ୍ତି, "କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ଭିନ୍ନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରିତ୍ରାଣର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ ।" ତାଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି କେତେଦୂର ସାରଗର୍ଭ, ତାହା ବିବେଚକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବୁଝିପାରିଅଛନ୍ତି ।

ବାଘୀପାଲ

—୧—

ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ମଧ୍ୟାହ୍ନ । ଉଦ୍ଦୀପ୍ତନୀଳିମ ମହା-ଯୋଗୀ ଆକାଶ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ବିଭୂତି ବୋଳି ହୋଇ ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୟାନରେ ନିମଗ୍ନ । ଭୀଷଣ ସ୍ତୁପସ୍ତୁଳରେ ଆମ୍ବ, ପଣସ ପାଚିଯାଉଛି—ମନୁଷ୍ୟଦେହ ଭିତରେ ଅସ୍ଥେୟ୍ୟ ବିକୃତ ହୋଇଯାଉଛି । ଯୌବନମଦମତ୍ତ, ଉଦ୍ଧତ ସ୍ୱଭାବ ସଙ୍କଳ୍ପ ପରି ତପ୍ତକାଳରେ ସବୁ ତପ୍ତ । ରୌଦ୍ରର ଉତ୍ତାପ ଅସହ୍ୟ, ବାୟୁ ତପ୍ତ, ଧୂଳିବାଲି ତପ୍ତ, ବୃକ୍ଷର ଶାଖାପତ୍ର ତପ୍ତ, ଜାନୁବାହୁ ତପ୍ତ—ଯେମନ୍ତ କି ଉତ୍ତାପର ହାଟବଜାର ସର୍ବତ୍ର ବସିଯାଇଅଛି । ମେଘ ଜଳଧାର ବର୍ଷିଲା ପରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡଦେବ ତରଳ ଅନଳଧାର ଅନର୍ଗଳ ବର୍ଷୁଅଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳ ନିଶୀଥ ପରି ନୀରବ ଏବଂ ନିସ୍ତବ୍ଧ । ଭୂତଳ ଯାମଘୋଷୀ ପକ୍ଷିବୃନ୍ଦଙ୍କର ଦୂର ସ୍ୱରଲହରୀ ତପ୍ତ ବାୟୁରେ ଭାସି ଆସୁଅଛି । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ ସହ୍ୟହେଉ ନାହିଁ । ଦେହରୁ ଅନବରତ ଝାଳ ବହୁଅଛି । ଖାଇବା ମାତ୍ର ତପ୍ତ କରେଇରେ ପଡି ଛଟପଟ ହେଲା ପରି ଅତି ସୁଅଭ-କାୟ, ସ୍ୱେଦସ୍ନାତ ମାନବଗଣ ଘରେ ବାହାରେ ସର୍ବତ୍ର ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠିଲେ । କେହି କେହି ବିରକ୍ତହୋଇ ବିଧାତାପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅଭିସମ୍ପାତ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟରେ ଦୁର୍ଗାପୁର ଗ୍ରାମଟି ଶୂନଶାନ । କୁଆ-କୋଇଲିର ଶବ୍ଦ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ତାହାର ନିର୍ବାକ୍ ଶାସନରେ ଗ୍ରାମଟି ନୀରବ ହୋଇରହିଅଛି କିମ୍ବା କିଏ ମାୟାମନ୍ତ୍ରରେ ଗ୍ରାମର ଜୀବନ କାଢି-ନେଇଅଛି । ଏହି ନିର୍ଜୀବ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ସଦେଇ ଗଉଡର ଘରଟି ସଜୀବତାର ପ୍ରମାଣ ଦେଉ-ଅଛି । ସଦେଇର ଦାଣ୍ଡ ପରସ୍ଥ ବଙ୍ଗଳାରୁ କଚେବାର, ପ-ବାର, ପଞ୍ଚାସ୍ତିବି-ନ, ଅଠର ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଘନ ଘନ ଉଠୁଅଛି । ସେଠାରେ ପଶାଖେଳ ଲାଗିଅଛି । ଗ୍ରାମର ଅନେକ ଲୋକ ସେଠାରେ ଜୁଟି ହୋଇଅଛନ୍ତି । କେହି ଖେଳୁଅଛି, କେହି ଖେଳିବା ଲୋକକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଅଛି, କେହି ବା ମଧ୍ୟସ୍ଥରୂପରେ ନ୍ୟାୟବିଚାର କରୁଅଛି, ଆଉ କେତେ ଲୋକ "ଭକ୍ ଭକ୍" ହୋଇ ଗୁହିଁ ବସିଅଛନ୍ତି—ସେମାନେ ଦର୍ଶକ । ଖେଳ କେଉଁ କୌଶଳ ଉପଭୋଗ କରିବା ଏବଂ ତାଳିମାରିବା ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ଖେଳ ଖୁବ୍ ଆଟୋପରେ ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରବୀଣ ଖେଳୁଆଡ଼ମାନଙ୍କର ସଦର୍ପ ଚିତ୍କା-ରରେ ବଙ୍ଗଳାଟି ମୁଖରିତ । ପାଶକୁ ପାଶ ମାରିବା ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳ ପରି ଅବିରାମ "ମାର" "ମାର" ଶବ୍ଦ ଉଠୁଛି ।

ଖେଳ ଖୁବ୍ ଗାଢ଼ଭାବରେ ଲାଗିଅଛି । ଖେଳୁଆଡ଼ମାନେ ପଶାକାଠି କଡ଼ି ଦାନ ପକାଇବାରେ ତନ୍ମୟ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ କପିଲ ଲେଙ୍କା ଧଇଁ-ସଇଁ ହୋଇ ଆସି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କପିଲ ଅର୍ଦ୍ଧକୋଶ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଶଳାସପୁର ଗ୍ରାମରୁ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସିଅଛି, ଦେହରୁ ଗମ୍ ଗମ୍ ହୋଇ ଝାଳ ବହିଯାଉଅଛି, ସେ ଦପଦପ ବସିପଡ଼ି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ଛାଡିଲା, ଗାମୁଛାଖଣ୍ଡ ଶିଳକୋଣିଆ ଭାବରେ ତଉଡାଇ ବିଞ୍ଚିହେବାକୁ ଲାଗିଲା, ଥରେ ଥରେ ଢୁଳିବା ଏବଂ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅପନୂବଜନ୍ୟସ୍ତ ପକ୍ଷ ନଷ୍ଟ ହେଇ ବହୁପଡ଼ୁଥିବା ଝାଳ ପୋଛିହେଉଥାଏ । ଉପସ୍ଥିତ ଜନମଣ୍ଡଳୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅନ୍ୟ ଆଡ଼ୁ ଆସି ତାହାର୍ ଉପରେ ଅଟକି ରହିଲା । କିୟତ୍‌କ୍ଷଣ ପରେ ସଦେଇ ସ୍ୱଭତ ପଚାରିଲା—"କି ଲୋକାସ୍ତୁଅ, ଏ ଦୁମୁଦୁମିଆ ଖରାଟାରେ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିଲ ?" କପିଳ କ୍ଷୀଣକଣ୍ଠରେ କହିଲା—"ଆରେ ଲୋଟାଏ ପାଣି ଆଣ, ସବୁ ପଛେ କହିବ । କହିବା ଲାଗି ତ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ପହଁରି ପହଁରି ଆସିଛି ! ଉଃ, କି ଖରା ଲୋ ବାପ ! ଶୋଷରେ ଛାତି ଫାଟିଯାଉଛି ।" ଏଥିମଧ୍ୟରେ ସଦେଇର ସଙ୍କେତ ଅନୁସାରେ ଜଣେ ଲୋକ ଦୁଇଲୋଟା ପାଣି ଆଣି ରଖିଦେଇ କହିଲା—"ଆରେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇ-ପକାଅ, ଝାଳ ମରୁ, ପଛେ ପାଣି ପିଇବ, ନ ହେଲେ ଶର୍ଦ୍ଦିଗରମ ହୋଇଯିବ ।" କପିଳ ଗୋଡ ଧୋଇବ କଅଣ, ଅଧାଗବ ବଳ ଗୋଟାଏ ଲୋଟା ଟେକିନେଇ ଏକନିଃଶ୍ୱାସରେ ପାଣିତକ କଣ୍ଠନାଳୀ ପଥରେ ଉଦର ନାମକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗହ୍ୱରକୁ ପ୍ରେରଣ କରି ଶାନ୍ତିର ଆରାମ ଲାଭକଲା । ଅନନ୍ତର ବ୍ୟଥାବୋଧକ ସ୍ୱରରେ ଖେଦୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା—"ହାୟ, ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ହେଲା ଦୁର୍ଗାପୁର ସବୁକଥାରେ ତାହାର ଟେକ ରଖିଆସିଅଛି; ଆଜି କଅଣ ତା ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ହେବ, ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ବୁଡ଼ିବ ? କଳାସପୁରିଆଙ୍କ ଚଉଦ ପୁରୁଷ ଆମକୁ ଜିଣିପାରି ନାହାନ୍ତି, ଏବେ ସେ ଇମିତ ସ୍ୱଭଳିଆ ହୋଇଗଲେ ଯେ, ଆମକୁ ତଳକୁ କୋବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି ?" ଏ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କର ଉତ୍କଣ୍ଠା ବଢି-ଉଠିଲା । ଘଟଣା କଅଣ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଅଧୀର ଜିଜ୍ଞାସୁ ନେତ୍ରରେ ସମସ୍ତେ କପିଳକୁ ଚାହିଁରହିଲେ । ସଦେଇ ବାଷ୍ପସିକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା—"କଥା କଅଣ ଲୋକାସ୍ତୁଅ ?" କପିଳ କହିଲା—"କଅଣ କହିବି ବାବାଜି, ଆମ ବାପ ଗୋସବାପଙ୍କ ନାଁପାଣି ବୁଡ଼ିଲା । ରାସଧାନ ବାହନ କିଣିବା ପାଇଁ ଆଜି କଳାସପୁରକୁ ଯାଇଥିଲି । ଶୁଣିଲି ସେ ଗାଁ ଲୋକେ ପାଞ୍ଚଶଟଙ୍କା ଚନ୍ଦା ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଆଉ ପାଞ୍ଚଦିନ ପରେ ଭାଗବତସଭା ବସିବ, ଠିଆପାଣ ପୂଜା ହେବ, ମଉଛବ ହେବ, ଖୁବ୍ ଠହ୍ଲବରରେ ଯାହା ଲାଗିବ । ତାଙ୍କ ପିଲାହୁଆ ଆନନ୍ଦରେ ମାତିବେ, କେତେ ଗାଁରୁ ଲୋକେ ଦେଖି-ବାକୁ ଆସିବେ, କଳାସପୁର ନାମରେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପଡ଼ିଯିବ । ଆମ ପିଲାହୁଆ ଶୁଣି ହାଇଁପାଇଁ ହେବେ କିନା ! କଳାସପୁରକୁ ମେଲାଯାନ୍ଦା ଦେଖିଯିବା ତ ଆମର କେଉଁ ପୁରୁଷରେ ନାହିଁ । ଆମ ପିଲାପିଲି ଯଦି ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ଲୋକେ ହସିବେ । ସେ ଲଜ୍ଜା ଯେ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତିଠାରୁ ବଳିବ । ମୁଁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଆଉ ବାହନ କିଣିବ କଅଣ, ଖରେ ଖରେ ତ ଧାଇଁଛି । ଆମ ଗାଁରେ ଯେବେ ସଭା ନ ବସେ, ତେବେ ବଡ ନିନ୍ଦାର କଥା ହେବ ।" ସଦେଇ ଏହା ଶୁଣି ଅବଜ୍ଞା ସ୍ୱରରେ କହିଲା—"ଓଃ, ଏଇ କଥା ପରା ! ସେ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚକଲେ ଆମେ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦୁଇଗୁଣ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସଭାଯାନ୍ଦା କରିବା ।" କୁରୁପ ସାଆଣୀ କହିଲା—"ଇସ୍, ଖସି ଗାଁ ଖଣ୍ଡେ ତ କଳାସ-ପୁର, ଫୁଙ୍କ ଦେଲେ ଉଡ଼ିଯିବ, ସେ ପୁଣି ଆମ ଗାଁକୁ ବଳିଯିବ । ସେ ଅଡେଇଘରିଆ ଗାଁରୁ ପାଞ୍ଚଶଟଙ୍କା ଚନ୍ଦା ଉଠିଲା; ଆମ ଗାଁରୁ କଅଣ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଉଠିବ ନାହିଁ ! ତେବେ ସେ ଗାଁରେ ଦୁଇଟା ବଡଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଆମ ଗାଁରେ ସେଭଳି ବଡଲୋକ ନାହାନ୍ତି । ନ ଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ମାନ ବଡ଼ ନା ପଇସା ବଡ ? "ଯାଉ ଜାନ୍, ଥାଉ ମାନ୍" ପରା କଥାରେ କହନ୍ତି । କଂସା-ବାସନ ବନ୍ଧା ପକାଇ ଚନ୍ଦାଦେବା ପଛେ, ମୁଣ୍ଡ କେବେ ତଳକୁ କରିବା ନାହିଁ । ତୋଫାନରେ ଗଛ ଭାଙ୍ଗି-ଯାଏ, ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼େ, ହେଲେ ମୁଣ୍ଡ କେବେ ତଳକୁ ନୁଆଏଁ ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ମୁଁ ଆଗରୁ କହିରଖିଛି, ଆମେ ସେ ପରା ପାଲାବାଲ ଆଣିବା ନାହିଁ । ସେରପୁର କୃଷ୍ଣନାଥଦଳର ଖୁବ୍ ନାମ ଡାକ । ଆମେ ତାକୁ ଆଣିବା । ସେ ରାତିକେ ଦଶଟଙ୍କା ନେଉ ପଛେ, ତାହାର ଗାଇ ଶୁଣିଲେ ପଞ୍ଚଆତ୍ମା ଶୀତଳ ହୋଇଯିବ । ଗଲାବର୍ଷ ସେ କଲିକତା ଯାଇଥିଲା । ଉଃ, କଅଣ କହିବି, କଲିକତା ସହରକୁ ଲୁଟିଆଣିଛି ପରା । ଖାଲି ପାଟଶାଢ଼ୀ ପସ୍ୱଗଖଣ୍ଡକୁ ଗଣା ଆଣି ନାହିଁ । ଆଉ ଟଙ୍କାର ତ କଳଣା ନାହିଁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି—ସେ ସିନ୍ଦୁକେ ଟଙ୍କା ଆଣି-ଥିଲା ।" ସୁନା ବାଉଡ଼ ଏହା ଶୁଣି ହସି ହସି କହିଲା—

http://oaob.nitrkl.ac.in

"ଅରେ କୁଳୁପା, ପଦ୍ମଶଣ୍ଡ ପାଟଣାରୀ ଆଉ ସିନ୍ଧୁକେ ଠଙ୍ଗାରେ କି କଲିକତା ସହର ଲୁଟି ହୋଇଗଲା । କଲିକତା ଭାଙ୍ଗିଆ କି ଗୋରୁ ତୁ ଦେଖିନୁ ନା ? କୁଣ୍ଡଳଆ ଯୋଗୀଟା କି ପାଲା ଗାଇବ, ସେବେ ପାଲି ଶୁଣିବ ତେବେ ଦକ୍ଷିଣରୁ ହରି ଶଙ୍ଖୁଆ ଦଳକୁ ଅଣ ।" ଏ କଥାର ଅନେକ ବାଦାନୁବାଦ ହେଲା ପରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମତିରେ ହରି ଶଙ୍ଖୁଆ ଦଳକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

—୨—

ଦୁର୍ଗାପୁର ଏବଂ କଳାସପୁର ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମ । ଦୁଇଗ୍ରାମର ବ୍ୟବଧାନ ଅର୍ଦ୍ଧ କୋଶ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ କୋଲ୍ସାଇଅଛି । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଦୁଇଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଅଦମ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଆସୁଅଛି । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଉନ୍ନତିମୂଳକ ହେଲେ ପବିତ୍ର ଏବଂ ଈର୍ଷା ବା ଅଭିମାନମୂଳକ ହେଲେ କଳଙ୍କିତ ହୁଏ । ଦୁର୍ଗାପୁର ଏବଂ କଳାସପୁରର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଶେଷୋକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀୟ । ହୋରସାବା ସମୟରେ ଉଭୟ ଗ୍ରାମବାସୀ ଦେବବିମାନ ଭେଳ ଆଗରେ ନିବା ପକ୍ଷରେ ଦାବୀ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଉଭୟଦଳ ମଧ୍ୟରେ ପିଟାପିଟି ଲାଗେ—କାହାର ହାତଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗେ—କାହାର ବାଡ଼ି ଭଣ୍ଡା ହୁଏ । ତଥାପି ନିଜର ଜିଦ୍ କେହି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏରୂପ ଅନର୍ଥକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ସେମାନେ ବାହାଦୁରି ମଣନ୍ତି । କେହି ପଚାରିଲେ କହନ୍ତି—"କଅଣ କରିବୁଁ ହୋ, ପିତୃ-ପିତାମହଙ୍କ ଅମଳରୁ ଯାହା ଚାଲିଆସୁଅଛି, ତାହା କଅଣ ଆମେ ବୁଡ଼ାଇପାରୁଁ ? ଆମ ଦେହରେ କଅଣ ରକ୍ତ ନାହିଁ ଯେ, ଆମେ ତାଙ୍କ ପଛରେ ଯିବୁଁ ? ମାଲି-ମୋକଦ୍ଦମା ପଛେ ହେଉ, ଖର୍ଚ୍ଚ ପଛେ ହେଉ, ଘର ଭାଙ୍ଗୁ—କଅଣ କରିବୁ ? କହନ୍ତି ସିଏ, "ସବୁ ଯାଉ, ମହତ ଥାଉ, ମହତ ଗଲେ ନ ମିଳେ ଆଉ" । ବାସ୍ତବରେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କର ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଅମୂଲ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି ସେମାନେ ବୁଡ଼ାଇଦେବେ କିପରି ? ତାହା-ହେଲେ ଯେ ଶ୍ମଶାନ ତାଲିକାରେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ନାମ ଉପରେ ଗାର ଟଣା ହୋଇଯିବ । ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ କି ଏହା ସହିବ ? ମାଡ ଖାଇବାକୁ କିମ୍ବା ଜେଲଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବାକୁ ସେମାନେ ମାନହାନିକର ମଣନ୍ତି ନାହିଁ, ବରଂ ତାହାକୁ ଜାତୀୟ ଉତ୍ସବ ବା ଆମୋଦରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । କେଉଁ ସଦାଶୟ ଦେବତାର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଯେଉଁ ବର୍ଷ କଳହ ଅଶାନ୍ତି ନ ଘଟେ, ସେ ବର୍ଷ ଯାତ୍ରା ସୁଖକର ହୁଏ ନାହିଁ—ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଫିକା ପଡ଼ିଯାଏ । ପୂର୍ବ-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ଉଚିତ; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଦୋଷକୁ ଗୁଣରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ମାରାତ୍ମକ, ବିପଜ୍ଜନକ । ଏହିପରି କୁଆଦର୍ଶର ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ-ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ନିର୍ବୋଧ ବଂଶଧର ଦୁର୍ଗତିକୁ ସାଦର ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ମାନସମ୍ଭ୍ରମ ରକ୍ଷିବାକୁ ଯାଇ ବାସ୍ତବରେ ମାନସମ୍ଭ୍ରମର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରି-ବସନ୍ତି । ଅନ୍ୟଠାରୁ ବଳାତ୍କାରରେ ସମ୍ମାନ ଆଦାୟ କଲେ ସମ୍ମାନ ମିଳେ ନାହିଁ—ଅନ୍ୟକୁ ସମ୍ମାନିତ କଲେ ସମ୍ମାନ ମିଳେ ।

ଦୁର୍ଗାପୁର ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶତ ଘର କୃଷକ ବାସକରନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଅକ୍ଷର; ମାତ୍ର ଗାଆଁସାକ ଖୋଜିଲେ ଦୁଇଜଣ ଜଣ ଖଣ୍ଡିଅକ୍ଷରିଆ ବାହାରିବେ । ସଦେଇ ସ୍ୱାଇଁ ଓ କପିଳ ଲେଙ୍କା ସେ ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ । ସେ ଦୁହିଙ୍କ କଥା କେହି ଏଡ଼ାପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗାଆଁରେ କାହାରି ବାହାଘର ବା ମୁହାଣୀଘର ହେଲେ କିମ୍ବା କିଛି-କର୍ମ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଦୁଇଜଣ ଯାଇ ଖର୍ଚ୍ଚର ତାଲିକା କରନ୍ତି—କଲିକତାକୁ ଚିଠା ଲେଖିଲେ ସେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ପରାମର୍ଶ କରି ପତ୍ରରଚନା କରନ୍ତି—କେହି ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ କିଣିଲେ ତାହା ମୂଲାଇଦିଅନ୍ତି—କେହି ଗାଈ ବିକିବାକୁ ଆଣିଲେ ତାହାର ଦର ବାନ୍ଧିଦିଅନ୍ତି; ଏହିପରି ଅନେକ ବିଷୟରେ ସେ ଦୁହେଁ ଗ୍ରାମର ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ବସି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନୁସାରେ ଗୋଟାଏ ଚାନ୍ଦାଫର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ ସକାଶେ କେତେ ଜଣ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ ଅନାହାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଘରେ ଘରେ ବୁଲି ଅହାରନିଦ୍ରା ଭୁଲି ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ତେଜନାର ପ୍ରବଳ

ସ୍ରୋତ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକେ ମନେ ମନେ ଭାବି ଯାତ୍ରାର ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱପ୍ନସୁଖ ଉପଭୋଗ କଲେ । ସମସ୍ତେ ଯାତ୍ରା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଖେଳିଗଲା । କେହି ଦାମ-ଦାମ ଛୋଟ ଚଦରିଆ, ବଟୁଆ ପ୍ରଭୃତି ଯାତ୍ରୋପକରଣ ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗିଲା; କେହି ମଇଳା ଲୁଗା ବୁଜୁଲା ଧରି ଧୋବାଘରକୁ ଧାଇଁଲା ଓ ତଥିଲ ବାସୀ କରିଦେବା ସକାଶେ ବାରମ୍ବାର ତାଗିଦ କରି ଦେଇଆସିଲା । ଉଲଟୁପେ ଇସ୍ତ୍ରି କଲେ ଦୁଇପଇସା ପାରିତୋଷିକ ମିଳିବାର ପ୍ରଲୋଭନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଆସିଲା । କାହାର ଅଙ୍ଗରଖା ଖଣ୍ଡ ଚିରିଯାଇଥିଲା;ସେ ତାହା ସିଇଁବା ପାଇଁ ଦରଜି ଖୋଜିବୁଲିଲା । ରମଣୀସମାଜର ଉତ୍ତେଜନା ଚତୁର୍ଗୁଣ । ସେମାନେ ସାଜସଜ୍ଜାର ସଂସ୍କାରରେ,କେହି ବା ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗିଲେ । କାହାର ବା ଦଣ୍ଡୀଗୁଣ୍ଡାରୁ ଝରି ଖସିପଡ଼ିଥିଲା, ବଣିଆଘରକୁ ଯାଇ ତାହା ଲଗାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଅଭିମାନ ପ୍ରକାଶ କରି ପରେ ଅଳି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେହି କସ୍ତାଶାଢ଼ୀଲାଗି ରୁଷି ବସି ଶାଶୁ ସଙ୍ଗରେ କଳି ଲଗାଇଲା । କେହି ଯାଆନ୍ତିକାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅପସାମାରି କହିଲା—"ବଡ଼ ଭୁଆଶୁଣିମାନେ ଅଛନ୍ତି, ଗହଣାରେ ସେମାନଙ୍କର ଦେହ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଆଉ ମୋ ପୋଡ଼ା-କପାଳ ଇମିତି ଯେ, ଅଳ୍ପଯାଏ ନାକକୁ ନିମକାଠି ବି ଭାହାରିଲା ନାହିଁ । ବାପମାଆ ଇମିତି ଘରବର ବାଛି ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧା ଅରମାନ ଛୁଟିଲା ନାହିଁ କି ଖଣ୍ଡେ ନାଇ ଅରମାନ ମେଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ ।" ଏହିପରି ଯାହାର ଯାହା ଅଭାବ ଥିଲା, ସେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଆଉ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ନ ପାରିଲା, ସେ ହାଣ୍ଡି ପରି ମୁହଁକରି ବଖାଣିହେଲା । କେହି ବା ପ୍ରତିବେଶିନୀର ନୂତନ ବସ୍ତ୍ରାଲଙ୍କାର ଦେଖି ରବେଇ-ଖବେଇ ହେଲା, କାନ୍ଥବାଡ଼କୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଛଟାଂ ଭଗ ମେଲିଲା । ପିଲାମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବେ,ପେଟ ପୂରାଇ ଭୋଗ ଖାଇବେ ଆଉ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚଖେଳି ବୁଲିବେ । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ବାଲ୍ୟଜୀବନର ବାଞ୍ଛନୀୟ ପ୍ରିୟ ଆମୋଦ କଅଣ ଅଛି ?

ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପିଲାମାନେ ପିତାମାତା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତ ସମୟରେ ଘରୁ ଚାଉଳ ଚୋରି କରିନେଇ ମୁଦିପାଣ୍ଡି ବୃଦ୍ଧି କଲେ । କେହି ବାଡ଼ିର ଫଳ କଦଳୀ ବିକି ମୁଦା ବୃଦ୍ଧିରେ ସହାୟତା କଲା । ଘରେ କେହି ପଚାରିଲେ ମାଙ୍କଡ଼ ଉପରେ ଦୋଷ ଲଦିଦେଇ, ଆଖି ଲୁହ, ଗାଣ ପକାଇ ନିଜର ସାଧୁତା ସପ୍ରମାଣ କଲା । ବୃଦ୍ଧା ଅଦାୟକାରୀମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଅସୁବିଧା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ତିନି ଚାରିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସାତଶହ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୋଇଗଲା । ତହୁଁ ସତ୍ରାର ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା । ତିନିଗୁଣ୍ଠ ଜମିରେ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ତାହା ଶୁଣି ବଳାସପୁର-ବାସୀଏ ପାଞ୍ଚଗୁଣ୍ଠ ଜମିରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ପକାଇଲେ । ସେମାନେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବରଣି କଲେ । ଦୁର୍ଗାପୁରର ଲୋକେ ପଚିଶଜଣ ବରଣି କଲେ । ଏହିପରି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ଉଭୟପକ୍ଷର ସତ୍ରା ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା ।

—୩—

ଯଥାସମୟରେ ଉଭୟ ଗ୍ରାମରେ ସତ୍ରା ବସିଲା, ଠିଆ ଗାଆଣ ପାଲା ହେଲା । ଅଷ୍ଟପ୍ରହରୀ କୀର୍ତ୍ତନର ଉତ୍କଟ ସ୍ଥୂଳ ବାଦ୍ୟଘୋଷ ଏବଂ "ହରେକୃଷ୍ଣ ହରେରାମ, ଗଉର ନିତାଇ ରାଧେଶ୍ୟାମ" ଶବ୍ଦରେ ଗ୍ରାମ ଅହର୍ନିଶି କମ୍ପିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗ୍ରାମ ଦୁଇଟି ସଜୀବ ହୋଇଉଠିଲା । ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ପବିତ୍ରତାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ହିଲ୍ଲୋଳ ନିରନ୍ତର ଖେଳିବୁଲିଲା । ସମସ୍ତେ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଉତ୍ସବରେ ମାତିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ଉତ୍ସବମୟ—ଚିନ୍ତା ଉତ୍ସବମୟ; ସେ ଚିନ୍ତାରେ କାମନାର ଛାୟା ନାହିଁ ; ମାତ୍ର ତୃପ୍ତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦର ବିମଳ ଜ୍ୟୋତି ବିଦ୍ୟମାନ । ଯାତ୍ରାକାମୀ-ମାନେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିମାଳ ପରି ଦୁଇଗ୍ରାମକୁ ଧାଡ଼ିଦେଲେ । ଦୂରଦୂରାନ୍ତରରୁ ବେପାରୀମାନେ ଆସି ଯାତ୍ରାଦେଖା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କିଛି ଲାଭ ମଧ୍ୟ କରିନେଲେ । ଏକ ଯାତ୍ରାରେ ଏକାଧିକ ଫଳ ଲାଭ ଅବଶ୍ୟ ଚତୁରତାର ପରିଚାୟକ । ପିଲାଙ୍କର ତ ପ-ବାର ଯୋଗ, ଯାତ୍ରା ଏବଂ ପ୍ରସାଦରେ ସେମାନଙ୍କର ପେଟ ପୂରିଲା । ଅନେକ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅ-ଚିହ୍ନା ମଧ୍ୟ ଚିହ୍ନାଙ୍କ ମେଳରେ ପଡ଼ି ଚିହ୍ନା ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ଚୂଲି ଜଳିଲା ନାହିଁ ।

ଦକ୍ଷିଣରୁ ଜୀବ ଶଙ୍ଖୁଆ ଦଳ ଦୁର୍ଗାପୁରକୁ ଆସିବେ ବୋଲି ଶୁଣି ବଳାସପୁରର ଲୋକେ ଆଗରୁ ଯାଇ ଉକ୍ତ ଦଳକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିନେଲେ । ଶଙ୍ଖୁଆ ଜାତିରେ ତନ୍ତୀ । ସେ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ଗାୟକ; ବାରବର୍ଷ ବୟସ ବେଳୁଁ ପାଲା ଗାଇଆସୁଅଛି । ଏହେତୁ ସେ 'ବାରବର୍ଷିଆ ଗାଅଣ' ନାମରେ ସର୍ବତ୍ର ସୁପରିଚିତ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କୁ ସେହି ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିବୁଁ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର କାବ୍ୟନାଟକ ତାହାର କଣ୍ଠସ୍ଥ । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସେ ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଭକ୍ତ । ଦୁର୍ଗାପୁରବାସୀଙ୍କର ଆକାଂକ୍ଷା ବିଫଳ ହେଲା । ସେମାନେ ବଳାସପୁରିଆଙ୍କ ଉପରେ ମନ୍ଦା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ବଣିଆ ଗ୍ରାମରୁ ଶଙ୍କର ନାୟକ ଦଳକୁ ଆଣି ପାଲା କରାଇଲେ । ଶଙ୍କର ଜାତିରେ ଜ୍ୟୋତିଷୀ । ସେ ଶାରଳାଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ବର ପାଇଅଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । ସେ ସୁନା-କାଠିଆ ବଜାଇ ପାଲା ଗାଏ । ତାହାର କଣ୍ଠ ଖୁବ୍ ମଧୁର । ସେ ଜୀବନରେ ଅନେକ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ଗାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଜୟଲାଭ କରିଅଛି । ଅନେକଥର ପୁରସ୍କୃତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ତାହାର ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ଅସାଧାରଣ, ବହୁଦର୍ଶିତା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ବାରବର୍ଷିଆ ଓ ଶଙ୍କରନାୟକ କେହି କାହାକୁ ଊଣା ନୁହନ୍ତି । ଉଭୟେ ରସଜ୍ଞ, ଉଭୟେ ଅନୁଭବୀ ଏବଂ ଛାନ୍ଦେ ଛାନ୍ଦେ କବିତା ରଚନା କରିବାରେ ଉଭୟେ ସମକକ୍ଷ । ଉଭୟେ ବିଦ୍ୱାନ୍; ମାତ୍ର ବାରବର୍ଷିଆ ଯୁବକ ହେତୁ 'ନମ୍ରନ୍ତି ଫଳିନୋ ବୃକ୍ଷା' ନ ହୋଇ କିଛି ଉଦ୍ଧତ, ଆଉ ଶଙ୍କର ପ୍ରୌଢ଼ବୟସର ଶାନ୍ତ, ସଂଯତ ଏବଂ ମୃଦୁମଧୁର-ଭାଷୀ । ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେ ପାଲା ଗାଇବାବେଳେ ମଧୁବୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଏ ।

ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଦୁଇ ଗ୍ରାମରେ ପାଲାଯାତ୍ରା ଲାଗିଲା । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଭୟ ଦଳର ତୁଳନାମୂଳକ ସମାଲୋଚନା ଲାଗିଲା । କେଏ ବାରବର୍ଷିଆକୁ ଉଚ୍ଚାସନ ପ୍ରଦାନ କଲା, କେହି ବା ଶଙ୍କରକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲା । ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହିପରି ଘଟିଥାଏ । ଦଳେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଦଳେ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଭାବରେ ମନୋମତ ହେବା ଭଳି କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ଥିଲା ନାହିଁ ବା ହେବ ନାହିଁ । ରୁଚିଭେଦ ଚିରକାଳ ଅଛି ଏବଂ ଥିବ । ଦୁର୍ଗାପୁରିଆମାନେ ଶଙ୍କରର ପ୍ରଶଂସାରେ ପଞ୍ଚମୁଖ ହେଲେ, ତଥା ବଳାସପୁରବାସୀଏ ବାରବର୍ଷିଆର ପ୍ରଶସ୍ତି ଗାଇବୁଲିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏକ କଥା—ନିଜ ନିଜ ଦଳର ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ଅପର ଦଳର ନିନ୍ଦା । ସମସ୍ତେ ପର ଗୁଣରେ ବ୍ୟବସାୟ କରିବସିଲେ । ଯେମନ୍ତ କି ସେମାନେ ପାଲାଦଳର ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ସଚଳ, ସଜୀବ, ସବାକ୍ ବିଜ୍ଞାପନ । ଏହି କଥା ଯେକି ଉଭୟ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମୁଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ବାକ୍‌ବିତଣ୍ଡା ଲାଗିଲା । କ୍ରମେ ତାହା ବିବାଦରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଥରେ ଦୁଇଥର ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା; ମାତ୍ର ମୁଖର କଥା, ବିବାଦ ଅଧିକ ଦୂର ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ-ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ଗ୍ରାମର କେତେ ଜଣ ପ୍ରୌଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ କହିଲେ—'ଦୁଇ ଗ୍ରାମର ଦୋଳମେଳରେ ଦୁଇ ଦଳର ବାଦୀପାଲା ହେଉ; କିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କିଏ ନିକୃଷ୍ଟ, ତେବେ ଯାଇ ଜଣାପଡ଼ିବ ।' ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଉଭୟ ଗ୍ରାମବାସୀ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ସକାଶେ ନିଜ ନିଜ ଦଳକୁ ସତର୍କ କରାଇଲେ । ବାରବର୍ଷିଆ ତୀବ୍ର ପରିହାସ କରି କହିଲା—'ଓଃ, କଅଣ କହିବି, ଯୋଗ୍ୟ ଖୋଳ ପଶିବ ପରା ! ଶଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗାଅଣ, ସେ ପୁଣି ମୋତେ ବଳିଯିବ !' ଏହି ସଦର୍ପଉକ୍ତି ଶୁଣି ଶଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ଭରସା ଦେଇ କହିଲା—'ଭାଇ, ତନ୍ତୀପୋଟାର ଏଡ଼େ ଗୁମାନ ! ତାହାର ବୟସ କେତେ, ବିଦ୍ୟା କେତେ, ଜ୍ଞାନ କେତେ, ସେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ସମକକ୍ଷ ହେବ ? ଗୋଟାଏ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରଶ୍ନରେ ତନ୍ତୀବାପୁଡ଼ାକୁ ଠେକିଏ ପାଣି ପେଇଦେବି, ନ ହେଲେ ମୋ ନାଆଁରେ କୁକୁର ପାଳିବ !"

http://oaob.nitrkl.ac.in

—୪—

ଦୁଇଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଡ଼ିଆ ଅଛି । ତାହା ଦୁଇ ଗ୍ରାମର ଗୋଚରମାଳ । ସମସ୍ତେ ତାକୁ 'ଗୋଠପଡ଼ିଆ' ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେହି ଗୋଠପଡ଼ିଆରେ ଦୁଇଟା ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ବନ୍ଧାଗଲା । ନିରୂପିତ ଦିନ ଦୁଇଗ୍ରାମର ଲୋକ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ପାଲିଦଳ ଘେନି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଗାଅଣ ଦୁହେଁ ବର ପରି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆସିଲେ । ନିଶାଣ ଉଡ଼ିଲା, ବାଦ୍ୟ ବାଜିଲା, ଶଙ୍ଖହୁଳହୁଳି ଉଚ୍ଛୁଳିପଡ଼ିଲା । ଗାଅଣମାନେ ଫୁଲମାଳରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ମଞ୍ଚିରେ ବସିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚାରିପାଖରେ ଘେରି ବସିଲେ । ବାଦୀପାଲି ନାମ ଶୁଣି ଲୋକେ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରୁ ବାନ୍ଧି ଧାଇଁଲେ । କେତେ ଜଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ ନ୍ୟାୟବିଚାର କରିବା ସକାଶେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ପାଲି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୁଇଦଳଯାକ ରଣୋନ୍ମତ୍ତ ବୀର ପରି କୁହାଟ ଛାଡ଼ି ଡିଆଁ କୁଦା ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେପରି ଡିଆଁ କୁଦା ହନୁମାନବଂଶଧରଙ୍କର ଅସାଧ୍ୟ । ପ୍ରଥମତଃ ଦୁଇଦଳଯାକ ପାଲି ଗାଇଲେ । ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଘର୍ଷଣ ଲାଗିଯାଉଥାଏ । ସେହି ଘର୍ଷଣ ଶେଷରେ କଳହରେ ପରିଣତ ହେଲା । ତହୁଁ ଧୀବରବଧୂସୁଲଭ ନାନାବିଧ ଅଶ୍ରାବ୍ୟ ଶାବସ୍ତ ଗାଳି ବର୍ଷିଲା । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କୁତ୍ସିତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ, ଜାଣ୍ଡଗୋଳ ଗୋଳ ପୁରିଣ ଖୋଲାଖୋଲି ହେଲେ । ଏସବୁ ପଦ୍ୟରେ ହେଲା, ଗଦ୍ୟର ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଅନେକଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ କହିଲେ, "ଏପରି ଇତର ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦିଆଦେଇ ହେଲେ ନିଜ ନିଜ ଗୁଣ୍ଡ କଳୁଷିତ ହେବ ସିନା ! ଗୁଣପଣିମା ଦେଖାଅ, ତେବେ ଯାଇ ଜୟ ପରାଜୟ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହେବ ।" ଏହା ଶୁଣି ଗାଅଣ ଦୁହେଁ କଳହରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ପରସ୍ପର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରା ପଚରି ହେଲେ । ଛନ୍ଦ, ଅଳଙ୍କାର, ପାଦପୂରଣ, ଅନ୍ତର୍ଲାପି, ବହିର୍ଲାପି ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ଲାଗିଲା, ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣରୁ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଚାଲିଲା; ମାତ୍ର କେହି କାହାକୁ ପରାଜୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟର ଚର୍ଚ୍ଚା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶଙ୍କର ନାୟକ ପଚାରିଲା—"ବିପିନରେ ପୀନଉରଜା ଅପୂର୍ବ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖି ନ ମାଗିବୁ ।" ଏ ପଦ୍ୟାଂଶ କେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନ୍ତର୍ଗତ, କିଏ କାହାକୁ କହୁଛି ଏବଂ ଏହାର ଅର୍ଥ କଅଣ ?" ବାରବଟିଆ କହିଲା—ଏହା 'ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ'ରେ ଅଛି, ସୀତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନକୁ ଯିବାବେଳେ ସୁମିତ୍ରା ତାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହୁଅଛନ୍ତି—"ହେ ପୃଥୁଳସ୍ତନୀ ସୀତେ, ତୁ ବଣରେ ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ମାଗିବୁ ନାହିଁ ।" ଶଙ୍କର ଏ ଅର୍ଥ ଶୁଣି ସଗର୍ବ ହାସ୍ୟପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ କହିଲା—"ହେ ସଜ୍ଜନ ରସିକବୃନ୍ଦ, ଆପଣମାନେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ଯେ, ଏହା ସଖୀର ଉକ୍ତି କି ମାତାର ଉକ୍ତି ? ସଖୀ ସଖୀକୁ "ପୃଥୁଳସ୍ତନୀ" ବିଶେଷଣ ଦେଇପାରେ; ମାତ୍ର ସୁମିତ୍ରା ସୀତାଙ୍କର ଶାଶୁ, ସୁତରାଂ ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା ! ମାଆ କି ଝିଅପ୍ରତି ଏପରି ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରେ ? ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ, ସୁମିତ୍ରା କହୁଲେ—'ହେ ପୃଥ୍ୱୀକନ୍ୟେ, ବନରେ ଅପୂର୍ବ ପଦାର୍ଥ ଦେଖି ମାଗିବୁ ନାହିଁ ।' 'ପୀନଉରଜା' ଅର୍ଥ ପୃଥିବୀକନ୍ୟା । ପୀନ ଉର ଯାହାର, ସେ ପୀନଉର ଅର୍ଥାତ୍ ବିଶାଳବକ୍ଷା ପୃଥିବୀ । ସୀତା ତାଙ୍କଠାରୁ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିବାରୁ ସୁମିତ୍ରା ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସମ୍ବୋଧନରେ ତାଙ୍କୁ ପୀନଉରଜା କହିଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ଉଭୟ ଅର୍ଥ ବୁଝି କିଏ ସଙ୍ଗତ ଏବଂ କିଏ ଅସଙ୍ଗତ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।" ମଧ୍ୟସ୍ଥମାନେ କହିଲେ—"ଶଙ୍କର ନାୟକ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ କଲେ, ତାହାହିଁ ସଙ୍ଗତ ଏବଂ ଠିକ୍ ।" ଦୁର୍ଗାପୁରବାସୀ ଏହା ଶୁଣି "ଆମର ଜୟ, ଆମର ଜୟ" କହି ଜୟଦର୍ପରେ ମତ୍ତହୋଇ ଉଠିଲେ । କେତେ ଜଣ ଧାଇଁ ଆସି ଶଙ୍କରକୁ ଟେକିନେଇ ଜୟ ଦୁର୍ଗାପୁରର ଜୟ କହି କହି ସ୍ୱୀୟ ଗ୍ରାମାଭିମୁଖରେ ଚାଲିଲେ । ଦୁର୍ଗାପୁରର ଅନ୍ୟ ଅଧିବାସୀ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ, ଜୟଶବ୍ଦ କରି କରି ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଉତ୍ସବ କରି ଧାବିତ ହେଲେ । ହର୍ଷକୋଳାହଳରେ ଜୟ କୋଳାହଳ ମିଶି ଆକାଶ, ବତାସ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା ।

ପଞ୍ଚଧାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭକ୍ତ୍ୟୁପହାର

ଆଦର୍ଶ ରାଜନୀତିବିଶାରଦ, ବିଦ୍ୱଜ୍ଜନବରେଣ୍ୟ, ବହୁଭାଷାଭିଜ୍ଞ
ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ମହୋଦୟ ମହତ୍ସନ୍ନିଧାନେଷୁ

କାବ୍ୟ-କୁସୁମମଧୁଲୁବ୍ଧ-ମଧୁପ, ସାହିତ୍ୟ-ସହାୟ ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାରାଜ,

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ଅନୁକମ୍ପାରେ ମୁଁ ଏକସପ୍ତାହମାତ୍ର ଭବଦୀୟ ରାଜୋଦ୍ୟାନରେ ଭ୍ରମଣ କରି ଯେଉଁ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ-ପୁଷ୍ପ ସଂଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲି, ତାହା କାବ୍ୟାକାରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛି । ଉଦ୍ୟାନ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର, ପୁଷ୍ପ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ଏବଂ ଭବଦୀୟ ଆନୁକୂଲ୍ୟ ରୂପ ପଟ୍ଟସୂତ୍ର ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର । ମୁଁ କେବଳ ମାଳାକାରରୂପେ ମାଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିଅଛି । ସୁତରାଂ ମୋର ଏଥିରେ କିଛିମାତ୍ର ପୌରୁଷ ନାହିଁ । ନିଜର ଉଦ୍ୟାନକୁସୁମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସୌରଭବିହୀନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଉଦ୍ୟାନର ଅଧିକାରୀ ତାହା ଆଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ଏହି "ପଞ୍ଚଧାର" କାବ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଛାମୁରେ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି । ଆଜି ବିଜୟାଦେବୀଙ୍କ ବିଜୟୋତ୍ସବ ଆନନ୍ଦ ଦିବସ । ଏହି ପୁଣ୍ୟ ଦିବସରେ ମୁଁ ଏହି କାବ୍ୟମାଳାଟି ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ଲମ୍ବାଇଦେଇ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଅଛି । ଦଶହରାର ଭକ୍ତ୍ୟୁପହାରସ୍ୱରୂପ ଏହା ଗୃହୀତ ହେଲେ ମୁଁ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ମଣିବି ।

ଭଦ୍ରଖ
୧୦।୧୦।୪୦

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର
ସୌଜନ୍ୟ-କ୍ରୀତ
ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଞ୍ଚଧାର

ଘନ ଦେଉଳମଞ୍ଚ   ଗିରି ପଞ୍ଚଧାର,
ପ୍ରକୃତିଦେବୀଙ୍କ   ରତ୍ନ-ଗନ୍ତାଘର ।
ଅମର ସ୍ୱରୂପୀ   ଅମର ବାଞ୍ଛିତ,
ଦୂରରୁ ଆକର୍ଷେ   ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତ ।
ଅଭ୍ରମଲ୍ଲି ଭର   ମାବ୍ରଗ ପ୍ରାଚୀର,
ତୋଳିଅଛୁ ନଭେ   ଦର୍ପୋନ୍ନତ ଶିର ।
ଭେଦ ବନ-ସିନ୍ଧୁ   ନୀଳ ଜଳରାଶି,
ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମଗର   ଉଠିଛୁ କି ଭାସି !
ଝମ୍ପା ଲଗିଅଛୁ   ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଶ୍ଚଣି,
ଅଥବା ଶୋଇଛୁ   ଉଦୀଚୀ ହାତୁଣୀ ।
ଅବା ଧରି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ—   ତୀର୍ଥାଟନ ବ୍ରତ,
ଓହ୍ଲାଇ ଅସିଛୁ   ସ୍ୱର୍ଗ ଐରାବତ ।
ଯୋଖୁଥିଲେ ତୋତେ ଉପମା ଶୈଳେଶ,
ଉପମା ଭଣ୍ଡାର   ହୋଇଯିବ ଶେଷ ।
ମହୀରେ ଅତୁଳ   ଯାହାର ସୁଷମା,
କେଉଁ ଲୋଡ଼ା ତାର   ବହୁଳ ଉପମା ?
ଗଢ଼ିଲେ ଭୂଷଣ   ଅଙ୍ଗେ ଯାକି ଯାକି,
ସ୍ୱଭାବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ   ଯାଏ ତହିଁ ଢାଙ୍କି ।
ବଢ଼ାଏ ମସଲା   ବ୍ୟଞ୍ଜନର ସ୍ୱାଦ,
ଅଧିକ ପ୍ରୟୋଗେ   ହୁଏ ସେ ଅଖାଦ୍ୟ ।
ସ୍ୱଳ୍ପ ଫୁଲେ ସିନା   ଗୋଲାପ ସୁନ୍ଦରୀ,
ନିଏ ଦର୍ଶକର   ପ୍ରାଣମନ ହରି ।
ଚିର-ସୁନ୍ଦର ତୁ   ବୈଚିତ୍ର୍ୟ-ମଣ୍ଡିତ,
ଉପମା ତୋ ପାଶେ   ହୁଏ ପରାଜିତ ।
ଉପମାର ପତି—   ଉପମା ତୁ ଗିରି,
କବେ ଅଳଙ୍କୃତ ଚୌଦିଗେ ତୋ ଶିରୀ ।

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ବୈଚିତ୍ର୍ୟ   ସର୍ଜନା ତୋହର,
ସୁନ୍ଦରପଣେ ତୁ   ରୋଟତ ପଟାନ୍ତର ।
ଅସୀମ ଅତୁଳ   ତୋହର ମହତ୍ତ୍ୱ,
କବି, ଯୋଗୀ ସିନା   ବୁଝନ୍ତି ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ।
ଲୋଡ଼ନ୍ତି ଯେ ତେଣୁ ତୋର ରମ୍ୟ ଗୁହା,
ନିବସି ତୋ ଗର୍ଭେ ରଚନ୍ତି ତୋ ଦୁହା ।
ପୁରାତନ ତୁହି   ଚିର ଅଭ୍ରଂକଷ,
କେ କଳିବ କେତେ   ତୋହର ବୟସ ?
ଭୀଷଣ ଆଘାତ   କେତେ ଫସାରର,
ସହି ସହି ଦେହ   କଲୁଣି ପଥର ।
ଭୋଗିଲୁଣି ଯେତେ   ଦେଖିଲୁଣି ସେତେ,
ଶିଖିଲୁଣି ତେତେ   ଭବ କର୍ମଯେନେ ।
ଅନନ୍ତ ବିଭବେ   ତୁ ମହା ଅମୀର,
ମାନ ମହାତ୍ୟାଗେ   ଉଲଗ୍ନ ଫକୀର ।
ଦାନ ପାଇଁ ଧନ   ଅର୍ଜନ୍ତି ସଜ୍ଜନ,
ତ୍ୟାଗହିଁ ତାଙ୍କର   ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ।
ଇତିହାସ ଜାଣି   ତୁହି ସାନୁମାନ,
ଇତିହାସେ ଗଢ଼ା   ତୋର ପିଣ୍ଡ ପ୍ରାଣ ।
ଗୀଳାଇଲେ ତୋର   ବହୁ ଇତିହାସ,
କରିଛୁ ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ   ଗୋପନେ ନିବାସ ।
ସ୍ୱଭାବରେ ତୁହି   ଯୋଗମଗ୍ନ ଯୋଗୀ,
ଯେସନ ଉଦାସୀ   ତେସନ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ।
କର୍ମଯୋଗୀ ତୁହି   ସଦା କର୍ମରତ,
ବାହାରକୁ ଦିଶୁ   ଧର୍ମଧ୍ୟାନରତ ।
ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥ ପ୍ରାୟ   ତୋ ଦକ୍ଷିଣାଶ୍ରୟ,
ଯୋଗୀ ଋଷିଙ୍କର   ନିଭୃତ ନିଳୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ ତୋର ଭଜନ୍ତି ବିନାଶ,
ଏକାଳେ ସେ ଗୁମ୍ଫା ଶ୍ୱାପଦନିବାସ ।
ଉଠୁଥିଲା ଯହିଁ ପ୍ରଣବ ଓଁକାର,
ଉଠେ ତହିଁ ଏବେ ବିକଟ ହୁଙ୍କାର ।
ମୁନି-ଋଷିବୃନ୍ଦ ନେଇପାରୁ ଜୀବ,
ମାୟା ପାଶରୁ ତୁ ଶାଣିତ କତୁରୀ ।
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ତୁ କରିପାରୁ ତ୍ୟାଗୀ,
ଦାମ୍ଭିକେ ବିନମ୍ରୀ, ଗୃହସ୍ଥେ ବୈରାଗୀ ।
ସାଧକ ମଧ୍ୟରେ ତୁ ମହାମହତ,
ଧରିଅଛୁ ତେଣୁ ବିଶ୍ୱପ୍ରେମ ବ୍ରତ ।
ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବେ ସଦା ତୁ ବିଭୋର,
ପକାଉଛୁ କାଟି ସ୍ୱାର୍ଥମୋହ-ଡୋର ।
ବହୁଛୁ ଗର୍ଭରେ ବିବିଧ ରତନ,
କଡ଼ାକର ନାହିଁ ତୋ ଅଙ୍ଗ ଭୂଷଣ ।
ନୈସର୍ଗିକ ଭୂଷା ମହତ୍ତ୍ୱ ଯାହାର,
ମହାରତ୍ନ ସିନା ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଛାର ।
ସୁନ୍ଦରର ସେହୁ ସୁନ୍ଦର ଭୂଷଣ,
ଭୂଷଣ ମାଗେ ତା ଚରଣେ ଶରଣ ।

ତୋ ବିରାଟ ବପୁ ଅତସୀନିନ୍ଦିତ,
ସପ୍ତକୋଶୀ ଗଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିତ ।
ଅଳକ ତୋହର ଅର୍କବୃକ୍ଷାକାର
ବାଭ୍ୟକଣ୍ଠେ କି ସେ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ହାର !
ମହା ଭୀତିପ୍ରଦ ସପ୍ତକୋଶୀ ଗଣ୍ଡ,
ଦର୍ଶକର ଧୈର୍ଯ୍ୟ କରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ।
ବର୍ଣ୍ଣିନେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଥରହରେ ଚିତ୍ତ,
ରଚକ ଲେଖନୀ ହୁଏ ପ୍ରକମ୍ପିତ ।
ହସ୍ତର ଶାସନ ନ ମାନେ ଲେଖନୀ,
କଳ୍ପନାର ତୁଣ୍ଡ ବାଜିଯାଏ ଖଣି ।
ହୋଇପଡେ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ,
ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ହୋଇ ସାହସ ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ ।

ଟାଏ ବିଭୀଷିକା ଧ୍ୱଂସ ରୁଦ୍ର ଗୀତ,
କାନ୍ଦେ ନିସ୍ତବ୍ଧତା ହୋଇ ଅତି ଭୀତ ।
ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ହୋଇଯାଏ ରୁଦ୍ଧ,
ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଙ୍କର ଦେଖି ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ।
ମହା ଭୟଙ୍କର ସେହେକ ସମଦ୍ୱାର,
ଅନ୍ଧାରର ତାହା ସୂତିକା ଅଗାର ।
ହାଙ୍ଗର ମଗର ଦିଅନ୍ତି ପହରା,
ସୃଷ୍ଟିକାଳୁଁ ତହିଁ ପଡ଼ ନାହିଁ ଖରା ।
ଅତି ସାହସୀ ତୁ ସେଣୁ ଧରାଧର,
ନିର୍ଭୟେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁ ନିରନ୍ତର ।
ତୋ ଶିଖରୁ ଜନ୍ମି ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରପାତ,
ପଡୁଛନ୍ତି ଗଡ଼ି ଗର୍ଜନ ନିର୍ଘାତ ।
ସେହୁ ହେତୁ ତୋର ନାମ ପଞ୍ଚଧାର,
ସେ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର !
ସୁରଧୂନୀ ନୀର ଶଙ୍କର ଜଟାରୁ,
ପଡୁଛି କି ଖସି ସୃଜି ଦୃଶ୍ୟ ଚାରୁ ।
ପାନ କରି ଯେହୁ ପୁଣ୍ୟ ତୀର୍ଥୋଦକ,
ମଣୁଛନ୍ତି ଜନେ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।
ପୂର୍ବଘାଟର ତୁ ଅଂଶ ଧରାଧର,
ଉତ୍କଳରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆସନ ତୋହର ।
ସେ ଯେ ମହାକାବ୍ୟ ତୁ ତାହାର ଟୀକା,
ବିଶ୍ୱହିତ ତୋର ଜୀବନ ଜୀବିକା ।
ଦୁର୍ଲଭ ଉଦ୍ଭିଦ ଦୁର୍ଲଭ ଔଷଧି,
ସୁଦୂର ଅତୀତୁଁ ବହୁଛୁ ଅବଧି ।
ଅଦ୍ଭୁତ ପାଦପ ଅଛି ତୋ ବନରେ,
ଗୋଟିଏ ପତରେ କ୍ଷୁଧାତୃଷା ହରେ ।
ଘନ ବଂଶବନ ବହୁଛୁ ଅଶେଷ,
ଦିଶେ ତାହା ଯେତେକେ ତୋର ଦୀର୍ଘକେଶ ।
ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକେ ତୁ ଗିରିକୁଳ ରାଜା,
ଅବର ତାହାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଜା ।
ଅର୍ପେ ପୂଜା କର ବର୍ଷେ ଦୁଇ ଥର,
ମାନି ତୁ ରାଜସ୍ୱ ଗଣୁ ନିରନ୍ତର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆନ ପ୍ରଜା ଭଳି ତୁମ୍ଭ ଦେଶ ଭୂଧର,
ନ ଖୋଜ୍ ସୁବିଧା ଭୂମି ବୃତ୍ତି ଘର ।
କାମଧେନୁ ସିନା ତୁମ୍ଭ ଏ ମଣ୍ଡଳ,
ଯେତେ ଦୁହୁଁ ଥିଲେ ଅର୍ପେ ତେତେ କ୍ଷୀର ।
ରାଜଭକ୍ତି ତୋର ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ,
ସ୍ୱପ୍ନେଶ ଦେଖାଇଛୁ ସଦା ରାଜପ୍ରିୟ ।
ସୁନ୍ଦର ଭୂଷଣ ତୁମ୍ଭ ପଞ୍ଚଧାର,
ପର୍ବତାନ୍ତର ତୋର ନୀଳ ପାରାବାର ।
ତବେ ବହୁଯୋଗୀ, ତବେ ରତ୍ନଗର୍ଭ,
ରଚ ପୁଣି ତବେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସନ୍ଦର୍ଭ ।
ବାରଙ୍କେ ଦେଖା ରମ୍ୟ ନାଭିକୁଣ୍ଡ ପର,
ତପଖୋଲ୍ ନାମେ ସୁବିଶାଳ ଦରୀ ।
ଗିରି ଅପ୍‌ସରାଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ାନିକେତନ,
ପ୍ରାପ୍ତ ତାହା ଦୁହିଁ ଦଣ୍ଡେ ଶୋଭିବନ ।
ପ୍ରସ୍ତରେ ପ୍ରବାଦ ଯୋଗୀ ଋଷି ତହିଁ,
ରତ ଥିଲେ ତପେ ନିକାଞ୍ଚନେ ରହି ।
ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତେଜି ରାଜଭୋଗ,
ଯୋଗୀ ବେଶେ ତହିଁ ସାଧୁଥିଲେ ଯୋଗ ।
ଘୋଷୁଛନ୍ତି ଯାହାଙ୍କ ସୁବିମଳ ଯଶ
ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରନ୍ଥ "ପଣ୍ଡିତସର୍ବସ୍ୱ" ।
ଥିଲେ ସଂଶୋଧନ ରାଜଧର୍ମୀ ରାଜା,
ବାଖୁଛି ଉତ୍କଳେ ତାଙ୍କ ଖ୍ୟାତିବାଜା ।
ବାହ୍ୟେ ମାତ୍ର ରାଜା ସ୍ୱଭାବେ ସେ ତ୍ୟାଗୀ
ସନାତନ ଧର୍ମେ ଚିର ଅନୁରାଗୀ ।
ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ସେ ମହା ମନସ୍ୱୀ,
ଆଦର୍ଶ ସଂସାରୀ ଆଦର୍ଶ ତପସ୍ୱୀ ।
କରଗ୍ରାହୀ ପ୍ରଜା ରାଜ୍ୟର ନୃବର,
କରନ୍ତି ଗ୍ରହଣ ଋଣ ଛଳେ କର ।
ପ୍ରଜାର ଉନ୍ନତ ସାଧି ବହୁଗୁଣ,
ପରିଶୋଧ ସିନା କରନ୍ତି ସେ ଋଣ ।
ନୃପ ଦେହର ଖଣ୍ଡ ଦୁର୍ଜନର ଅରି,
ପ୍ରଜା-ଧନ-ଧର୍ମ ଜୀବନ ପ୍ରହରୀ ।

ପ୍ରଜାପ୍ରାଣ ରାଜା, ପ୍ରଜା ରାଜଭକ୍ତ,
ନୃପତି କାରକ, ପ୍ରଜା ଏ ବଭକ୍ତ ।
ରାଜା ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟେ ଏ ମହା ସମ୍ପର୍କ,
ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଶେଷ ମଙ୍ଗଳକାରକ ।
ପ୍ରଜା ପାଇଁ ରାଜା ସୃଜିଛନ୍ତି ବିଧି,
ପ୍ରଜାଙ୍କର ରାଜା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିନିଧି ।
ବୁଝିଥିଲେ ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ସେହିଁ ନୃପବର,
ରାଜୋପାଧି ଏଣୁ ସାର୍ଥକ ତାଙ୍କର ।
ନରେନ୍ଦ୍ର ଶେଖର ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
ତାଙ୍କ ଭଳି ପ୍ରାଜ୍ଞ ନ ଥିଲେ ନ ହେବ ।
ଯୋଗ୍ୟ ନ୍ୟାୟ୍ୟ ଦାନେ ସେ ନୀତିଭୂଷଣ ।
କରୁଥିଲେ ପ୍ରଜା— ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣ ।
ତାଙ୍କ ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ଅମର ପ୍ରତିଭା,
ଖେଳି ବୁଲୁଅଛି ଏଥି ନିଶିଦିବା ।
କୀର୍ତ୍ତିପ୍ରାଣ ନୃପ କୀର୍ତ୍ତି ଉପାର୍ଜନେ,
ରତ ଥିଲେ ସଦା ଧନେ ପ୍ରାଣେ ମନେ ।
ନର ପ୍ରାଣେ କୀର୍ତ୍ତି ଅମର ବିଭୂତି,
ଅନଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱେ କୀର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ।
କୁଟୀରାଁ ଦେଖାହର ରମ୍ୟ ଉପତ୍ୟକା,
ଖସିପଡ଼ିଛି କି ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଅଳକା !
ପ୍ରେମ ଶାନ୍ତି ମୈତ୍ରୀ ସତ୍ୟ ଧର୍ମଭାବ,
ବିସ୍ତାରିଅଛନ୍ତି ସେଠାରେ ପ୍ରଭାବ ।
ପଶେ ନାହିଁ ତହିଁ ଗ୍ରାମ୍ୟ କୋଳାହଳ
ସେ ସ୍ଥାନର ବାୟୁ ପବିତ୍ର ନିର୍ମଳ ।
ସେ ସ୍ଥାନ ପରଶେ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ମନ,
ଅନଳ ପରଶେ କାଞ୍ଚନ ଯେସନ ।
ସଂସାରର ତପ୍ତ ପ୍ରଶ୍ୱାସେ ସେ ସ୍ଥଳ,
ଉତ୍ତପ୍ତ ନୁହେଁ, ତାହା ସର୍ବଦା ଶୀତଳ ।
ଅଛି ତହିଁ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ,
ଫଳ ଫୁଲେ ନତ ତରୁଲତାମାନ ।
ଉଦ୍ୟାନର ଶୋଭା ରମଣୀୟ ଅତି,
ଦୃଷ୍ଟିମାତ୍ରେ ନିଏ ହରି ସତିମତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଶିଲେ ଉଦ୍ୟାନେ ପ୍ରତେ ହୁଏ ମନେ,
ଭ୍ରମୁଛି କି ସତେ ଚୈତ୍ରରଥ ବନେ ।
ଉଦ୍ୟାନ-ରଚକ ଜନୈକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ,
ବିଶ୍ୱପ୍ରେମବ୍ରତୀ ନିତ୍ୟ ଯୋଗାଭ୍ୟାସୀ ।
ପୁଷ୍ପକାନନ ପ୍ରାୟେ ତରୁଲତାଚୟେ,
ପୋଷିଛନ୍ତି ସାଧୁ ସସ୍ନେହେ ସଦୟେ ।
ମାକନ୍ଦ, କମଳା ଆଦି ତରୁବୀଥି,
ପକ୍ୱ ଫଳ ଦାନେ ତୋଷନ୍ତି ଅତିଥି ।
ସାରି ଶୁକ ପିକ ହୋଇ ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତ,
ଗାଆନ୍ତି ଉଦ୍ୟାନେ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ।
ନାନାଜାତି ପୁଷ୍ପେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ଉଦ୍ୟାନ,
ବସନ୍ତଶ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ ବାସସ୍ଥାନ ।
ବର୍ଣ୍ଣି ନୁହେ ଗୀତେ ଉଦ୍ୟାନ-ସୁଷମା,
ସେହୁ ଏକା ତାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଉପମା ।
କରନ୍ତି ସେ ଦୃଶ୍ୟେ ଅନୋପମା ଭୟ,
ପଶିଲେ ଲଭନ୍ତି ତହିଁ ପରାଜୟ ।
ଧୀରେ ଧୀରେ ବହି ମଳୟ ମାରୁତ,
ବହି ଆଣୁଥାଏ କୁହୁଁ ପକ୍ଷୀ ଗୀତ ।
ତରୁବରୁ କରି ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ,
କରୁଛନ୍ତି ସଦା ପଥିକେ ଆହ୍ୱାନ ।
କୁସୁମ ନିଃଶ୍ୱାସ ବୋଲହୋଇ ରଙ୍ଗେ,
ଖେଳାଏ ଉଦ୍ୟାନ ସୌରଭ ତରଙ୍ଗେ ।
ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ତହିଁ କଳାପୀ କଲାପେ,
ମତ୍ତ ଷଡ୍‌ଜ-ସ୍ୱରେ ସଙ୍ଗୀତ ଆଲାପେ ।

ପଞ୍ଚଧାର ତୋର ବସନ୍ତବିଭବ,
ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣିବା ସିନା ଅସମ୍ଭବ ।
କଳ୍ପନା ତହିଁକି ଏକାନ୍ତ ଅଯୋଗ୍ୟ,
କେବଳ ଦର୍ଶକ ନେତ୍ର-ଉପଭୋଗ୍ୟ ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତୋହର ସ୍ୱପନ ଅତୁଳ,
ଅପୂର୍ବ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସେ ସ୍ୱପ୍ନର ଫୁଲ ।

ବସନ୍ତର ତୁହି ଚିର-ପ୍ରିୟ-ବାସ
ବାନ୍ଧିଛୁ ତା ପାଦେ ସମ୍ମୋହନ ପାଶ ।
କି ତାନ୍ତ୍ରିକ ମନ୍ତ୍ର ଜାଣୁ ତୁ ଶିଖରୀ,
ରଖିଛୁ ସେ ମନ୍ତ୍ରେ ତାକୁ ବଶକରି ।
ବିଚିତ୍ର ତୋହର ଶରୀର ଗଠନ,
ଯେଭଳି ସୁନ୍ଦର ସେଭଳି ଭୀଷଣ ।
ଅବୋଧ ବିଧିର ବିଧାନ ଆଭାସ,
ଭୀଷଣତା ମଧ୍ୟେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବାସ ।
ନୋହିଥିଲେ ସିନ୍ଧୁ ବୀଚି ଭୟଙ୍କର,
ଜନନେତ୍ରେ ସେ କି ଦିଶନ୍ତା ସୁନ୍ଦର !
ଦେଖୁଥିଲେ ତୋତେ ପୂରେ ନାହିଁ ଆଶା,
ବଢୁଥାଏ କ୍ରମେ ଦର୍ଶକ-ପିପାସା ।
ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ତୁହି ପାଷାଣ-କଠୋର,
ନିତ୍ୟ ନୂତନତା ବିଶେଷତ୍ୱ ତୋର ।
ନାନାବିଧ ବାଦ୍ୟ, ବିବିଧ ସଙ୍ଗୀତ,
ବସନ୍ତେ ତୋ ବକ୍ଷେ କରେ ଉପସ୍ଥିତ ।
ବାଜେ ଠାବେ ଠାବେ କଳନାଦୀ ବୀଣା,
ଭାବୁକ ଦର୍ଶକ ମନକର୍ଣ୍ଣକଣା ।
ଆଲାପେ ପଞ୍ଚମେ ପିକ ବନକବି,
ଶ୍ରବଣେ ସେ ଗୀତ ଚିତ୍ତ ଯାଏ ଦ୍ରବି ।
କ୍ରୌଞ୍ଚପକ୍ଷୀ ଗାଏ ବିଷାଦ ରାଗିଣୀ,
ସକରୁଣ ସ୍ୱରେ ଚିରବିଷାଦିନୀ ।
ଅନଳକୁମାରୀ ରାଗିଣୀ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ,
ଭୈରବ ରାଗରେ ଋଷିବଧୂକୁଳ,
କରନ୍ତି ଆବୃତ୍ତି ଧ୍ୱଂସ ରୁଦ୍ରଗୀତ,
ଶୁଣି ତାହା ଭୟେ ଥରଉଠେ ଚିତ୍ତ ।
ସ୍ୱଭାବେ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ତୁ ମହାପର୍ବତ,
ଇନ୍ଦ୍ରୋପାଧି ତୋର ନୁହେ ଅସଙ୍ଗତ ।
ବନେ ବନେ ଫୁଟି ଅଗଣିତ ଫୁଲ,
ମଧୁବ୍ରତକୁଳେ କରନ୍ତି ଆକୁଳ ।
ମୃଗ ଉର୍ଦ୍ଧମୁଖ ଆଘ୍ରାଣି ସୌରଭ,
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସନ୍ତୋଷେ ଆନନ୍ଦ ଦୁର୍ଲଭ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତରୁସ୍ରଜଢେମା ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ ଫୁଲ,
ଜଗତେ ତାହାର ଗୌରବ ଅତୁଲ ।
କଜ୍ଜଳପକ୍ଷିକା ବାଏ ଏକସ୍ୱର,
ଡମ୍ବକାଭ ପକ୍ଷୀ ବଜାଏ ନାଗର ।
ଗାଏ ଶୁକପକ୍ଷୀ ବସନ୍ତ ରାଗିଣୀ,
ମହ୍ଲାର ସଙ୍ଗୀତ ଗାଏ ସ୍ତୁତକାମୀ ।
ଝିଙ୍କପକ୍ଷିକୁଳ ବଜାନ୍ତି ଘୁଙ୍ଗୁର,
ବିସ୍ତାରି ଚନ୍ଦ୍ରକ ନାଚନ୍ତି ମୟୂର ।
ଏରୂପେ ତୋ ବକ୍ଷେ ଲାଗେ ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ
କିଏ ତୋହ ପରି ସଙ୍ଗୀତ-ରସିକ !
ଅଭ୍ର-ତାରକିତ ତୋର କଳେବର,
ସହସ୍ରାକ୍ଷ ପ୍ରାୟ ଦିଶୁ ତୁ ସୁନ୍ଦର ।
ପଞ୍ଚଧାର ତୋର ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଶୋଭା,
ଅତି ଉପଭୋଗ୍ୟ ବିଶ୍ୱମନ-ଲୋଭା ।
ତୋ ଶୃଙ୍ଗ ଉହାଡୁ ଉଠି ବାଳରବି,
ଧରିଲେ ଭାସ୍ୱର ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡ ଛବି ।
ନବଘନ ଶ୍ୟାମ କୌଶଲ୍ୟାନନ୍ଦନ,
କଲେ ଶିବଧନୁ କିବା ଉତ୍ତୋଳନ
ସୀତାବିବାହର ଧନୁର୍ଭଙ୍ଗ ପଣ,
ଟଳିଛିନେ ନଗ, କରୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଉଠି ଦିନକର,
ବିମଣ୍ଡିଲେ ତୋର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶିଖର ।
ପ୍ରାଚୀ ଦିଗଙ୍ଗନା କି ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଳସ,
ଶିରେ ଧରି ଭାସ ଚଳେ ବଢ଼ ହର୍ଷ ।
ସେ ତୀର୍ଥ-ସଲିଳ ସିଞ୍ଚିହୋଇ ଶିରେ,
ଅଭିଷିକ୍ତ ହେବ ଦେବସ ମନ୍ଦିରେ ।
ଦଶିଲାଣି ତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସୂଚନା,
ବାଜେ ଅଭିଷେକ ମଙ୍ଗଳ ବାଜଣା ।
ଖଣ୍ଡିଜଡ଼ା ଦେଇ କୁମ୍ଭାଟୁଆ ଗରେ,
ବଜାଏ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଦୁମ୍‌ଦୁମୁ ସ୍ୱରେ ।
ପ୍ରାତଃ ବୈତାଳିକ ଆନ ପକ୍ଷିଗଣେ,
କରୁଛନ୍ତି ଜୟ— ଦୁହା ଉଚ୍ଚାରଣେ ।

ସ୍ୱଭାବେ ପକ୍ଷୀଏ ଦ୍ୱିଜ ଅଭିହିତ,
କେହୁ ପଢ଼େ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇ ପୁରୋହିତ ।
ବାଏ କେହୁ ଶଙ୍ଖ ଆନନ୍ଦେ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲି,
ଦେଉଅଛି କେହୁ ଉଚ୍ଚେ ହୁଳହୁଳି ।
ନବ ନୃପତିଙ୍କୁ ତରୁଲତାକୁଳ,
ଅର୍ପୁଛନ୍ତି ଭେଟି ସୁବାସିତ ଫୁଲ ।
କେହୁ ଅବା ଭାସେ ବନ୍ଦଛନ୍ଦ ଘେନି,
ଧରିଛନ୍ତି କେହୁ ତରସ ଅଢ଼େଣୀ ।
ଧରିଛି କେହୁ ବା ଚାମର ଆଲଟ,
ନାଚନ୍ତି ମୟୂରେ ଯେତେକ ନଟୀନଟ ।
ବିଛେଇ କେହୁ ଖଦ ସଞ୍ଚାଳ ପଲ୍ଲବ,
ଲାଗେ ଏହିରୂପେ ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଉଷ୍ଣୀଷ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପରିଚ୍ଛଦ—
ସହ ଲଭିଛୁ ତୁ ରାଜମନ୍ତ୍ରୀପଦ ।

ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ ତୁ କାମରୂପୀ ଗିରି,
ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାଳେ ଧରୁ ଭିନ୍ନ ଶିରୀ ।
ପ୍ରାତଃକାଳେ ଶାନ୍ତ ଗମ୍ଭୀର ମୂରତି,
ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟେ ଉଗ୍ରବୋଲା ସତି ।
ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟେ ଅତସୀନିନ୍ଦିତ,
ମୟୂରକଣ୍ଠିଆ ବର୍ଣ୍ଣେ ବିଚ୍ଛୁରିତ ।
ଚନ୍ଦ୍ରମା ରାତରେ ତୋ ଶୋଭା-ବିଭବ,
କବି-କଳ୍ପନାକୁ ଅର୍ପେ ପରାଭବ ।
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୋକେ ତନୁ ଝଳତଣ୍ଡୁଳିତ,
ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ସୁଶୋଭିତ ।
ତୋ ବକ୍ଷେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଅଭ୍ରଚୂର୍ଣ୍ଣଚୟ,
ଜ୍ୟୋସ୍ନା ସ୍ପର୍ଶେ ତାହା ଦିଶେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ।
ପୁଷ୍ପପ୍ରଭା ସଙ୍ଗେ ମିଶୁଛି ସେ ଜ୍ୟୋତି,
ଝରିପଡ଼ୁଛି କି ପୁଷ୍ପ ହାସ୍ୟ ମୋତି ।
ସୁପ୍ତ ମହାକାଶ ସୁପ୍ତ ବସୁମତୀ,
ତୁ ଏକା ଜାଗ୍ରତ ରହି ଗିରିପତି ।

ଉଚ୍ଚାରୁ ପ୍ରଣବ— ମନ୍ତ୍ର ସ୍ୱାହା ମୁଖେ,
ବିଶ୍ୱ-ପ୍ରେମେ ମତ୍ତ ହୋଇ ମହାସୁଖେ ।

ନିଦାଘେ ତୁ ଧରୁ ଉଲଗ୍ନ ମୂରତି
ଦିଶୁ ନିଃସ୍ୱ ପ୍ରାୟ ଦୀନହୀନ ଅତି ।
ଜଳଉଠେ ତୋର ଦେହେ ଦାବାନଳ,
ତୋ ଆଶ୍ରିତ ଜୀବେ ହୁଅନ୍ତି ବିକଳ ।
ନବବଧୂ ପ୍ରାୟେ ଦିଶୁ ବର୍ଷାକାଳେ,
ଢାଙ୍କିହୋଇ ତରୁ— ଲତା ଅନ୍ତରାଳେ ।
ଶରତ୍କାଳେ ଧରୁ ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି,
ପିନ୍ଧାଏ ଭୂଷଣ ତୋ ଅଙ୍ଗେ ପ୍ରକୃତି ।
ହେମନ୍ତ ଶିଶିରେ ରେ ମହାଶିଖରୀ,
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୁକ୍ଷ ବେଶ ଧରୁ ବୃଦ୍ଧ ପରି ।
ବସନ୍ତେ ତୁ ହେଉ ଅମରବନ୍ଦିତ,
ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ବେଶେ ସୁସଜ୍ଜିତ ।
ସହକାର ତରୁ ଖଟେ ତୋ ଗୀତରେ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଏ ତୋ ଶିରେ ।
ଶୋଭେ ତୋ ଶରୀରେ ପୁଷ୍ପ ପରିଚ୍ଛଦ,
ଲଭୁ ତୁହି କୋଟି କୁବେର-ସମ୍ପଦ ।
ଲଭଣି ସୁନାରି ଆନନ୍ଦ ଅପାର,
ତୋ କଣ୍ଠେ ଲମ୍ବାଇ— ଦିଏ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହାର ।
ଆନ ତରୁଲତା ବିବିଧ ଭୂଷଣ,
ସରାଗେ ତୋ ଅଙ୍ଗେ କରନ୍ତି ମଣ୍ଡନ ।
ସେ କାଳେ ଦିଶୁ ତୁ ପରମ ସୁନ୍ଦର,
ଯେସନ ତରୁଣ ବିବାହାର୍ଥୀ ବର ।
ନିରେଖି ତୋ ରୂପ ଦିଗଙ୍ଗନାଗଣ,
ଇଚ୍ଛନ୍ତି କରିବେ ସ୍ୱୟମ୍ବର ପଣ ।
ସୁନ୍ଦର ପାଦର ଛଡ଼ବାକୁ କର,
ପ୍ରତ୍ୟାଶିନୀ ସଦା ସୁନ୍ଦରୀନିକର ।

ମହାପୁରାତନ ତୁହି ପୃଥ୍ୱୀଧାର,
ଯେପରି ମହତ ସେପରି ଉଦାର ।

ବହୁଦର୍ଶୀ ପୁଣି ବହୁ ଅନୁଭବୀ,
ଦେଖିଲୁଣି କେତେ ପୁରାତନ ଛବି ।
କେତେ ଆବିର୍ଭାବ କେତେ ତିରୋଭାବ,
ତୋ ସ୍ମୃତିଶାଳାରେ ଲଭିଅଛି ଠାବ ।
ଦୃପ୍ତ ପ୍ରବଳର କ୍ରୂର ଅତ୍ୟାଚାର,
ଦୀନ ଦୁର୍ବଳର ଆର୍ତ୍ତହାହାକାର,
ଦେଖିଅଛୁ ନେତ୍ରେ ଶୁଣିଅଛୁ କର୍ଣ୍ଣେ,
ତୋ ହୃଦୟେ ଲେଖା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣେବର୍ଣ୍ଣେ ।
ବିଜୟୀ ବୀରର ବିକଟ ଚିତ୍କାର,
ଶୁଣିଅଛୁ କର୍ଣ୍ଣେ ତୁହି ପୃଥ୍ୱୀଧାର ।
ବିଜିତର କଷ୍ଟ ହତାଶ ନିଃଶ୍ୱାସ,
ଶୁଣି ତୁ ଅର୍ପିଛୁ ନୀରବେ ଆଶ୍ୱାସ ।
ସେହି ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଦର୍ପୋଦ୍ଧତ ବୀରେ,
ନାହାନ୍ତି ରେ ନଗ ଆଜି ଏ ମହୀରେ ।
ସବୁଗଲା ତାଙ୍କ ସକଳ ଉତ୍ପାତ,
ତୋ ଅଗ୍ରତେ ସର୍ବେ ହେଲେ ଧୂଳିସାତ ।
ନର ଜୀବନର ଘଟଣା-ନିକର,
ଅଗୋଚର ତୋର ନୁହେଁ ଗିରିବର !
ବୋଲନ୍ତି ସକଳେ ଯାହାକୁ ଜୀବନ,
ଜୀବନ ନୁହେଁ ସେ ସୁଦୀର୍ଘ ସ୍ୱପନ ।
ମୋହବଶେ ଜନେ ନ ବୁଝନ୍ତି ତଥ୍ୟ,
ସ୍ୱପନକୁ ସିନା ମଣୁଥାନ୍ତି ସତ୍ୟ ।
ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁଯାଏ ସରି,
ଏଥିପାଇଁ ପୁଣି ଦେଖାନ୍ତି ମମତା ।
ମୋର ମୋର କହି କରେ ସେ ଚିତ୍କାର,
ବାସ୍ତବରେ କେହି ନୁହନ୍ତି ତାହାର ।
ଜ୍ଞାତିବନ୍ଧୁବର୍ଗ ଆତ୍ମଜ କଳତ୍ର,
କେ କାହାର ନୁହେଁ ସକଳେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।
ଆତ୍ମୀୟ ବୋଲି ସେ ଦେଖାନ୍ତି ମୁଆଁସ,
ସେ ସକଳେ ସିନା ଅର୍ଥ-ସ୍ୱାର୍ଥ-ଦାସ ।
ହୁଅନ୍ତି ଆତ୍ମୀୟ ସର୍ବେ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ,
ସ୍ୱାର୍ଥ ସରିଗଲେ ଯାଆନ୍ତି ପଳାଇ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂସାରର ଏହି ଘୃଣ୍ୟ କୂଟନୀତ,
ତୋ ଅଗ୍ରତେ ଚିର ଚଳୁଅଛି ନିତ ।
ରହିଛୁ ନୀରବେ ଜାଣୁ ସବୁ ଜାଣୁ,
ବିସ୍ମୟରେ ତେଣୁ ହୋଇଅଛୁ ସ୍ଥାଣୁ ।
ଏ କୂଟନୀତର ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିକାର,
କରିବା ଶକ୍ତି ତୋ ନାହିଁ ପଞ୍ଚଧାର !
ଦେଖୁଅଛୁ ନେତ୍ରେ ଶୁଣୁଅଛୁ କାନେ,
କି କରିବୁ, ମାତ୍ର ରହିଛୁ ସ୍ତମାନେ ।
ଦୁର୍ନୀତି ଦମନେ ନ ଥିଲେ କ୍ଷମତା,
ଶ୍ରେୟସ୍କର ଏକା ତହିଁ ନୀରବତା ।
ଦେଖିଲୁଣି କେତେ ମହତ ଆଦର୍ଶ,
ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନର ବିପୁଳ ଉତ୍କର୍ଷ ।
କେତେ ଯୋଗଜନ୍ମା ଧର୍ମ-କର୍ମବୀରେ,
ଅକ୍ଷୟ ସୁକୀର୍ତ୍ତି ଅର୍ଜ୍ଜିଲେ ମହୀରେ ।
ହୋଇ କେତେ ଧନୀ ସତ୍କର୍ମେ ଆକୃଷ୍ଟ,
ଯାଉଛନ୍ତି ଗଢ଼ି ଦୀନର ଅଦୃଷ୍ଟ ।
କେତେ ଦେଶଭକ୍ତ ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ,
କରୁଛନ୍ତି କର୍ମେ ସ୍ୱନାମେ ସାର୍ଥକ ।
ପଞ୍ଚଧାର, ତାହା ଅଛୁ ତୁ ବିଦିତ,
ସକଳ ବିଷୟେ ଅଟୁ ସୁପଣ୍ଡିତ ।
ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ତୋ ନିବାସରାଜ୍ୟ,
ସାଧୁଅଛୁ ବହୁ ମହତ ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ।
ଉନ୍ନତି ମାର୍ଗରେ ହେଉଛୁ ଧାବିତ,
ମହିମା-ମୟୂଖେ ହୋଇ ସୁରଞ୍ଜିତ ।
ଦେଖୁଛୁ ତୁ ତାର ଅନୁପମ ଶ୍ରୀ,
ବାହୁଲ୍ୟ ବା କସ ବର୍ଣ୍ଣିବ ରେ ଗିର !

ଚିରବାଳ ତୁହି ମହା ସଦାଶୟ,
ଘନାସ୍ରେ ଦେହେ ଦେଉଛୁ ଆଶ୍ରୟ !
ଅବର ଅର୍ପିଛୁ ଆଶ୍ରା ଚଇତ୍ରଙ୍କେ,
ମହାନନ୍ଦେ ସେ ତୋ ଗର୍ଭରେ ବିରାଜେ !

ଶାଶ୍ୱତ ନିୟମ ସିନା ଏ ଜଗତେ,
ମହତଙ୍କୁ ଆଶ୍ରା ଦିଅନ୍ତି ମହତେ ।
ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଣ ଅସି କଣ୍ଠାଗତ,
ଇତରର ଆଶ୍ରା ନ ଲୋଡ଼େ ମହତ ।
ଆଶ୍ରା କରେ ତମି ମହାସିନ୍ଧୁ ଜଳ,
ଛୁଇଁବ କି ତାକୁ ପଙ୍କିଳ ପଲ୍ୱଳ ?
କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମହତ ସ୍ୱଭାବ,
ଧରା-ନୀର ତେଜି ପିଏ ଘନୋଦକ ।
ନାରିକେଳ ପରି ବ୍ୟବହାର ତୋର,
ଭିତର କୋମଳ ବାହାର କଠୋର ।
ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନି ଭୋଜନ,
ପାଳିଅଛୁ ତୁହି ଧର୍ମ ସନାତନ ।
ଧର୍ମ ଏକା ଶିର ତୋର ବଡ଼ପଣ,
ଧର୍ମ ଏକା ତୋର ଚିରଦିଭୂଷଣ ।

ପଞ୍ଚଧାର ତୋର ଦୃଢ଼ ଆକର୍ଷଣେ,
ଖସି ଆସି ଉଚ୍ଚୁଁ ନଭସ୍ଥାୟୀ ଘନେ,
ରଚନ୍ତି ତୋ ବକ୍ଷେ କ୍ରୀଡ଼ା ମହୋତ୍ସବ,
ଆଘ୍ରାଣି କୁଟଜ— ପୁଷ୍ପ ସଉରଭ ।
ଧାବନ୍ତି ସକଳେ ହୋଇ ବିଶୃଙ୍ଖଳ,
ଯେସନ୍ତେ କ୍ରୀଡ଼ାରତ ଶ୍ୱେତହସ୍ତିଦଳ ।
ଦୁନ୍ଦୁଭି ନିନାଦେ ଗରଜି ଗମ୍ଭୀରେ,
ଅନର୍ଗଳ ଜଳ ବର୍ଷନ୍ତି ତୋ ଶିରେ ।
ଧୈବତ ରାଗିଣୀ ଆଳାପନ୍ତି ଭେକ,
ଏ ଭାବେ ହୁଏ ତୋ ରାଜ-ଅଭିଷେକ ।
ସ୍ୱଭାବେ ତୁ ରାଜା ଶିଖରସମାଜେ,
ଏ ଉପମା ତୋତେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସାଜେ ।
ଏ ରାଜ୍ୟର କୃଷି-କ୍ଷେତ୍ରେ ସେହି ଜଳ,
ମାଡ଼ କରେ ତାକୁ ଶସ୍ୟେ ସୁଶ୍ୟାମଳ ।
ତହୁଁ କୃଷିବଳ ହୋଇ ଉଲ୍ଲସିତ,
ବଂଶୀ ବାଇ ଗାଏ ଆଶାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୀତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବହିନେଇ ସାର ତୋ ଦେହରୁ ଝର,
ଭରିଦିଏ କୃଷି— କ୍ଷେତ୍ରେ ସମ୍ପର୍କର ।
ଜ୍ୟୋତିର୍ଗଣ ରବି ସ୍ୱଜ୍ୟୋତି ଯେସନ,
ରୁଷ ତାରାଦଳେ କରନ୍ତି ବଣ୍ଟନ ।
ତେସନ ତୁ ଚିର ବନ୍ଧୁ ଅନୁରକ୍ତ,
କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରେ ଦାନ କରୁ ନିଜ ଶକ୍ତି ।
ହୁଏ ଯାର ଧନ ସମ୍ମାନେ ପ୍ରଦତ୍ତ,
ସେହି ଏକା ଜାଣେ ଦାନର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ପଞ୍ଚଧାର ତୁହି ମହାସୁରତନ,
ଘନ-ଶିକାର ତୁ ବନ୍ଦିସିଂହାସନ ।
କ୍ଳାନ୍ତ ଘନ ଧରି ମୂର୍ତ୍ତି ଅଭିରାମ,
କରେ ଯେବେ ଆସି ତୋ ଶିରେ ବିଶ୍ରାମ,
ତାହିଁ ସେ ଦୃଶ୍ୟର ଆନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅବ ,
ଐରାବତ ପୃଷ୍ଠେ ବିଜେ କି ମଘବା !
ଦେଖିଛୁ ସେ ଥରେ ସେ ସୁଷମା ଆହା,
ଜୀବନେ ସେ କେବେ ନ ଭୁଲିବ ତାହା ।
ଗିରିବର ତୁହି ପରମ ବୈଷ୍ଣବ,
ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତିରେ ତୋ ଗଢ଼ା ଅବୟବ ।
ସତତ ତୁ ଯେଣୁ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ,
ସଂସାରେ ଥାଇ ତୁ ତେଣୁ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ ।
ତୋ ଦର୍ଶନେ ଚିତ୍ତ ହୁଏ ସୁପ୍ରସନ୍ନ,
ହୁଏ ସୁପବିତ୍ର କଳୁଷିତ ମନ ।
ଶରତେ ଯେସନ କଳୁଷିତ ଜଳ,
ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ହୁଏ ସୁନିର୍ମଳ ।
ତୁହି ବୃନ୍ଦାବନ ଦ୍ୱାରକା ମଥୁରା,
ଯୋଗୀ ମନ-ମୃଗ— ବନ୍ଧନ-ବାଗୁରା ।
ଗୁହା ମୁଖେ ସଦା ଉଠାଉ ପ୍ରଣବ,
ଝର ଶଙ୍ଖ ଛଳେ ଗାଉ ବିଷ୍ଣୁସ୍ତବ ।
ଧର୍ମଭାବଯୁକ୍ତ ହୁଏ ପାପଚିତ୍ତ,
କାହିଁକି ତୋଠାରୁ ବଳି ମୁକ୍ତିତୀର୍ଥ ?
ବିଶ୍ୱପ୍ରେମେ ଥାଉ ସତତ ବିଭୋର,
ହୃଦୟ କୋମଳ ଦେହ ତୋ କଠୋର ।

କୋମଳ କଠୋର ଅପୂର୍ବ ମିଳନ,
କରୁଛୁ ସ୍ୱଦେହେ ତୁହି ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଗିରିଖୋଲେ ବନେ ଭୟାବହ ସର୍ପ,
ନିର୍ଭୟେ ନିବସି ପ୍ରକାଶନ୍ତି ଦର୍ପ ।
ଚଣା ଅଜଗର ବୋଡ଼ା ଅହିରାଜ,
ଧୂମକେତୁ ପ୍ରାୟ ସଞ୍ଚାଳନ୍ତି ଲାଞ୍ଜ ।
ନିରେଖି ତାଙ୍କର ଭୀଷଣ ଆକୃତି,
ଶୁଖିଯାଏ ପ୍ରାଣ ଉଡ଼ିଯାଏ ଧୃତି ।
ସେତୁ ପ୍ରାୟ ଦୀର୍ଘ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକାଣ୍ଡ
ସ୍ଥୂଳତାରେ ଯେହ୍ନେ ଶାଳତରୁ କାଣ୍ଡ ।
ଯଥା ଭୀତିପ୍ରଦ ତଥା ବିଷାକର,
ଭ୍ରମନ୍ତି ଯେସନ ଶମନ-କିଙ୍କର ।
ଭ୍ରମି ଇତସ୍ତତଃ ଢାଳି ବିଷଶ୍ୱାସ,
ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁକୁଳେ କରୁଥାନ୍ତି ଗ୍ରାସ ।
ପଡ଼େ ସେ ହାବୁଡ଼େ ବନେ ବା ଅଚଳେ
ନିକ୍ଷେପନ୍ତି ତାକୁ କରାଳ କବଳେ ।
ବାଘ, ଭାଲୁ ପରି ସେ ଦୁଷ୍ଟଜନ୍ତୁଚୟ,
କରିଛନ୍ତି ବନେ ବିଭୀଷିକାମୟ ।
ଚିରନୂତନ ତୁ ଗିରି ପଞ୍ଚଧାର,
ନିତ୍ୟ ନବ ନବ ଶୋଭାର ଆଧାର ।
ଉପକଣ୍ଠେ ଶୋଭେ କଶୋର-ଉଦ୍ୟାନ,
ଛାୟା ସୁଶୀତଳ ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନ ।
ସ୍ୱାଧୀନ ଶାଖାଢ଼୍ୟ ପାଦପ କଳାପ,
ଏକତ୍ର ନିବସି କରନ୍ତି ଆଳାପ ।
ଆଦବାରଙ୍ଗଣା ବନ-ପକ୍ଷିଚୟ,
କରିଥାନ୍ତି ତାକୁ ସଙ୍ଗୀତ-ଆଳୟ ।
ବିବିଧ ଛନ୍ଦରେ ରଚନ୍ତି ସେ ଗୀତ,
ଶୁଣି ତାହା ହର୍ଷେ ପୁଲକଠେ ଚିତ୍ତ ।
ଫଳେ ଅବନତ ମହୀରୁହଗଣ,
ବିସ୍ମରେ ସେ ତୋର ନନ୍ଦନକାନନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିରୀଖିଲେ ଦୂରୁ ଦିଶେ ସେ ଉଦ୍ୟାନ,
ସଜ୍ଜିତ ସମର— ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ସମାନ ।
ଶାଖା-ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଯେତେକ ତରୁବୀରେ,
ହୋଇଛନ୍ତି ଭଗ୍ନ ବ୍ୟୂହ ଆକୃତିରେ ।
ମାଲପଦରଖ୍ୟ ଝରଣା ସୁଜଳା,
ଉଦ୍ୟାନ କଟିରେ ହୋଇଛି ମେଖଳା ।
ଶତୋତ୍ପଳାର ସେ ସଖୀ ସୁରତନ,
କରଛି ତାହାକୁ ପ୍ରେମେ ଆଲିଙ୍ଗନ ।
ବିପ୍ରକୁଳମଣି କୁଳମଣି ହୋତା,
ତୋଟା ରଚନାର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ୟୋକ୍ତା ।
ଉଦ୍ୟାନ-ରଚନା — ପ୍ରଣାଳୀ ତାଙ୍କର,
ଅତୀବ ଉନ୍ନତ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରଖର ବୁଦ୍ଧିଆ,
ଆଦର ସେ ଜଣେ ହରବୁନ୍ଦରିଆ ।
ରାଜାଜ୍ଞାରେ ସେହି ସୁଗୁଣନିଧାନ,
ନିର୍ମାଣିଲେ ଏହି ରୁଚିର ଉଦ୍ୟାନ ।
ନିରୀଖିଲେ ଏହି ଉଦ୍ୟାନ ନକସା,
ନ କରିବ ତାଙ୍କୁ କିଏ ବା ପ୍ରଶଂସା ?
ବିରଚି ଉଦ୍ୟାନ ସେ ବିପ୍ର ଗୋସାଇଁ,
ଅର୍ଥାଗମ ପଥ ଅଛନ୍ତି ଫିଟାଇ ।
ଏଭଳି ଆଦର୍ଶ ଯେଉଁ କର୍ମବୀର
ଦେଖାଏ, ସେ ସିନା ରାଜ୍ୟହିତକାରୀ ।
ଦେଶ-ସୁପୁତ୍ର ସେ ଜାତିବରଣୀୟ,
ପ୍ରଜାର ନମସ୍ୟ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ।
ଦେଖିଲେ ସମ୍ମୁଖେ ଆଦର୍ଶ ମହତ,
ଅନୁକରଣର ଇଚ୍ଛା ଜନ୍ମେ ସ୍ୱତଃ ।

ଅପୂର୍ବ ସୁରମ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ,
ଗିରି-ପଦପ୍ରାନ୍ତେ କେତକୀ-ଉଦ୍ୟାନ ।
ଯୋଗୀ ପାଦତଳେ ପଞ୍ଚଶିଷ୍ୟ ପ୍ରାଏ,
ସେ ସ୍ଥିତ ଉଦ୍ୟାନ ଦୂରୁ ଦେଖାଯାଏ ।

ଅଥବା କୈଳାସ— ପଦ୍ମରେ ଯେସନ,
ଦେବ ମନସ୍ୱେର ଶିବ-ଉପବନ ।
କେତକୀ ଉଦ୍ୟାନ ଦୃଶ୍ୟ ପାଶେ ଛନ୍ଦ,
ଦର୍ଶକ-ନୟନେ ରଖେ କରେ ବନ୍ଦୀ ।
ନାନାଜାତି ଆମ୍ର, ପିଜୁଳି, ପଣସ,
କମଳା, କଦଳୀ, ଲେମ୍ବୁ, ଅନାରସ,
ସୁରଙ୍ଗ ନାରଙ୍ଗ, ଲିଚୁ, ସୀତାଫଳ,
ବରକୋଳି ଆଦି ପାଦପ ସକଳ,
ଧାଡି ଧାଡି ହୋଇ ହୋଇଛନ୍ତି ଠିଆ,
କେ ଉଚ, କେ ଖର୍ବ, କେହୁ ହଙ୍କାଳିଆ !
ଅମୃତଭଣ୍ଡାର ସେ ଅମୃତମଣ୍ଡା,
ଝୁଲୁଥାଏ ପାଚି ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ।
ଚାଖିଲେ ସେ ଫଳ ଅମରନିକର,
ନ କରିବେ ପରା ଅମୃତେ ଆଦର ।
ନାଗବଲ୍ଲୀ ବସି କୁଟୀର ଭିତରେ,
କର-ପତ୍ର ଠାରି ଡାକୁଛି ଭ୍ରମରେ ।
ମାତ୍ର ନ ଥିବାରୁ ମଧୁରସ ତହିଁ,
ନ ଶୁଣେ ସେ ଡାକ ଅଳି ଦର୍ପ ବହି ।
ନାନାଜାତି ରମ୍ଭା ବହୁ ପରିମାଣେ,
ହୋଇଛି ରୋପିତ ଏ ରମ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନେ ।
କଣ୍ଢାଇ-ବଉଁଶୀ ନାମିତ କଦଳୀ,
ଫଳଭରେ କାନ୍ଧୁଁ ପଡୁଅଛି ଢଳି ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଂଶୀ ପ୍ରାୟ ଅବିକଳ,
ଦିଶେ ସୁନ୍ଦରତର ଏ କଦଳୀ ଫଳ ।
ନାନାଜାତି ତରୁ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ,
ହୋଇଛି ରୋପିତ ଏଥି ଏକାଧାରେ ।
ଚାହିଁଲେ ଉଦ୍ୟାନେ ଫାଟିପଡ଼େ ନେତ୍ର,
ଏ ନିକଟେ ଆଦର୍ଶ ରମ୍ୟ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ।
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ବହୁ ଫଳମୂଳ,
ଶାକସବ୍ଜି ଆଦି ସର୍ବେ ଏଥି ଦୂଳ ।
ଆଖି ଗୋଧୂମାଦି ଶସ୍ୟସମ୍ଭାରରେ,
ସାମୟିକ ଶୋଭା ଏ ଉଦ୍ୟାନ ଧରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପର୍ବତ ଉପରୁ ଝେଉଁଟି ନିର୍ଝର,
ଝର ବନଭୂମି କରୁଛି ମୁଖର ।
ଗାଉଛି ସର୍ବଦା କି ଅବୋଧ ଗୀତ,
ଶୁଣି ତା ଉଲ୍ଲାସେ ପୂରଇଠେ ଚିତ୍ତ ।
ବୁଝି ନୋହେ ତାର ଛନ୍ଦ ଅର୍ଥ ଶ୍ଳେଷ,
ଅମର ଗୀତ ସେ ନାହିଁ ତାର ଶେଷ ।
ବହେ ଧୀରେ ସ୍ରୋତ ଉର୍ମିସଙ୍କୁଳ,
କଳ୍ପନା-ଲତାରେ ଫୁଟିଛି କି ଫୁଲ !
ବସିଅଛି ଏଥି ଫୁଲର ବଜାର,
ଫୁଟିଅଛି ଫୁଲ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରକାର ।
ପ୍ରକାଶିଛି ସ୍ଥାନ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଶୋଭା,
ଅତି ରମଣୀୟ ମନ-ନେତ୍ର-ଲୋଭା ।
ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଶୋଭା ଶୋଭାର ଭୂଷଣ,
ଶୋଭାପାୟୀ ଜନ— ନେତ୍ର-ବିମୋହନ ।
ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ରଦେବ ଶୁଭ ଗୁଣାଧାର,
ଏ ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଥାନ କରି ଅବିଷ୍କାର,
ରଚିଥିଲେ ଏଥି ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ,
କରୁଥିଲେ ମୋଦେ ଗ୍ରୀଷ୍ମେ ଅବସ୍ଥାନ ।
ତାହାଙ୍କ ସେବିତ କମଳା ପ୍ରଭୃତି,
ବହୁଛି ଅବଧି ତାଙ୍କ ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ।
କଦାପି ଏଠାରେ ବାଧେ ନାହିଁ ଖରା,
ଅଠମଲ୍ଲିକରେ ସିମଳା ଏ ପରା ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ନୃପ ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର,
କଦମ୍ବ ବଂଶର ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ଚନ୍ଦ୍ର ।
ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାକଲେ ପିତାମହଙ୍କର,
ହୋଇଛନ୍ତି ନୃପ ଭକ୍ତିରେ ତତ୍ପର ।
ସୁରମ୍ୟ ପ୍ରାସାଦ ହେଉଛି ନିର୍ମିତ,
ହେବ ତହିଁ ତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସଂସ୍ଥାପିତ ।
ଯୋଗ୍ୟପୁତ୍ର ପିତା ହୋଇ ସମୁତ୍ସୁକ,
ବଖାନ୍ତି ବଂଶର ସ୍ମୃତି ଜାଗରୂକ ।

ବିସ୍ତୃତ ନିଭୃତ ନିସ୍ତବ୍ଧ ସେ ସ୍ଥଳ,
ଅତି ରମଣୀୟ ପବିତ୍ର ନିର୍ମଳ ।
ଯୋଗିମନ ମୃଗ— ବାଗୁରା ସେ ସ୍ଥାନ,
ମୁମୁକ୍ଷୁକୁ ମୁକ୍ତି ଯାଚି କରେ ଦାନ ।
କବିନେତ୍ରେ ତାହା ତୀର୍ଥ ସାରସ୍ୱତ,
ତ୍ୟାଗୀ ପକ୍ଷେ ପୁଣି ଆଶ୍ରମ ମହତ ।
ଭକ୍ତ ମଣେ ତାକୁ ପ୍ରେମ-ବୃନ୍ଦାବନ,
ସାଧକର ତାହା ବାଞ୍ଛିତ ନିର୍ଜନ ।
ରସିକ ପକ୍ଷରେ ରସର ଆଧାର,
ବିଳାସୀ ପକ୍ଷରେ କେଳି-କ୍ରୀଡ଼ାଗାର ।
ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନେବେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ,
କ୍ଷିପ୍ତ ମନ ଲଭେ ସେଠାରେ ସଂଯମ ।
ନିରେଖି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୁଏ ବିମୋହିତ,
ଫେରିବାକୁ ତହୁଁ ନ ବଳାଏ ଚିତ୍ତ ।
ଦର୍ଶକ ପକ୍ଷରେ ଦୃଶ୍ୟ ପାରାବାର,
ଅନ୍ତଃପୁର ତାହା ଚୋର ପଶିଧାର,
କାମ୍ୟ ଗିରି-ଭାବ୍ୟ ଉପାଦେୟ ସର୍ଗ,
ଅବା ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଶ୍ୱେ ଅଭିନବ ସ୍ୱର୍ଗ ।
ଦୁର୍ଲଭ ସେ ସ୍ଥାନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ବିଭବ,
ତେଜିବେ କୈଳାସ ଦେଖିଲେ ତା ଶିବ ।
ବହୁଂଶର-ନେତ୍ର ଭୋର ଗିରିବର,
ଝରୁଅଛି ଅଶ୍ରୁଧାରା ନିରନ୍ତର ।
ଶୋକାଶ୍ରୁ କି ତାହା ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଅବା
ଅଥବା ପ୍ରେମାଶ୍ରୁରେ ଗିରିମଘବା !
ବୁଝିବ ସେ ତତ୍ତ୍ୱ କେବଣ ବୁଦ୍ଧିଆ,
ଭାବି ଭାବି ମୁହିଁ ହେଲିଣି ହାଲିଆ ।
ହରାଇଛ ତୁମ୍ଭେ ଅତୀତ ଗୌରବ,
କାନ୍ଦୁଛ କି ସ୍ମରି ସେ ମହାବିଭବ ?
କାଳଚକ୍ରେ ସଦା ଘୂରେ ସୁଖଦୁଃଖ,
ସେଥିପାଇଁ ଗିରି କିପାଁ ତୁ ବିମୁଖ ?
ସୁଖ ବୋଲି ଯାକୁ ବୋଲୁଥାନ୍ତି ନର,
ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦୂତ ସେ ସିନା ଦୁଃଖର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୁଃଖକୁ ଯେ ଯେତେ   କରୁପଛେ ଶାପ,
ମାତ୍ର ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟେ   ସୁଖର ନିବାସ ।
ଭକ୍ତ ପର ଦୁଃଖୀ   ହେଲେହେଁ ପ୍ରତୀତ,
ମାତ୍ର ସେହି ଭକ୍ତ   ସାଧେ ବହୁ ହିତ ।
ଭକ୍ତ ରସ ହେତୁ   ମନ୍ଦ କି ଚନ୍ଦନ,
ସୌରଭ ଦାନେ ସେ ହରେ ପ୍ରାଣମନ ।
ପିଚୁମର୍ଦ୍ଦତରୁ   ଭକ୍ତ ଗୁଣ ଧରେ
ମାତ୍ର ମଧୁ ଥାଏ   ତାହାରି ଫୁଲରେ ।
ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଶିବ ନୁହେଁ କେବେ ହେୟ,
ଅପାତତିକ୍ତ ସେ   ପରିଣାମେ ଶ୍ରେୟ ।
ସୁଖର ଅସ୍ତିତ୍ୱ   ନାହିଁ ଦୁଃଖ ଛଡ଼ା,
ଦୁଃଖ ଉପାଦାନେ   ସୁଖ ହୁଏ ଗଢ଼ା ।
ତାଳ ସିନା ସୁଖ—   ଦୁଃଖର ଜନକ,
ସୁଖ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟେ   ସୋଦର ସମ୍ପର୍କ ।
ବେନି ଭ୍ରାତା ମଧ୍ୟେ   ନାହିଁ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି.
ରହିଛନ୍ତି ଦୁହେଁ   ହୋଇ ଜଡ଼ାଜଡ଼ି ।
ସୁଖ ଦୁଃଖର ଏ   ନିଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ,
ଶିବଯୋଗୀ ତୁମ୍ଭ   ବିଜ୍ଞାତ ଅବଶ୍ୟ ।
ଜାଣି ପୁଣି କିପାଁ   ହେଉ ଛଳମତ,
କରୁଛ କି ମୋତେ   ବାତୁଳ ନିୟତ !
ସୁଖ ଦୁଃଖର ଏ   ବିଷମ ସମସ୍ୟା,
ସମାଧାନ ସିନା   ବୃଥା ବରିବସ୍ୟା । *
ଭାସୁଛି ମୁଁ ସଦା   ଅନ୍ଧକାର ସ୍ରୋତେ,
ଜ୍ଞାନୀ ପରି ପୁଣି   ଡାକୁଅଛି ତୋତେ ।
ତୋ ଅଗରେ ଏହି   କ୍ଷୀଣାଲୋକ ଜାଲି,
ନିଜେ ମୁଁ ଅନ୍ଧାରେ   ହେଉଛି ଅଣ୍ଡାଳି ।
ଡାକୁଅଛି ତୋତେ   ପ୍ରକାଶି ବଡ଼ାଇ,
ଦେଖୁ ନାହିଁ କି ମୁଁ   ନିଜେ ନିଜ ଘର ।
ତୁମ୍ଭ ମାୟାମୁକ୍ତ   ମୁଁ ଯେ ମାୟାବଦ୍ଧ,
ଆକାଶ ପାତାଳ   ବେନିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

* ଚେଷ୍ଟା

ତୁ ଆଲୋକପ୍ରାପ୍ତ   ମୁଁ ଯେ ଅନ୍ଧାରିଆ,
ହୋଇଛି ତୋ ଆଗେ   ଅନ୍ଧ ପରି ଟିଆ ।
ଅଜ୍ଞ-ବୃହାଳୀରେ   ମୁଁ ଅଧମ ଗୁଣ୍ଠ,
ଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନେ ଅନ୍ଧ   ଦେଖାଏ କି ବାଟ ?
ଦୟା ବହି ଶିବ   ନ ବହ ତୁ ରୋଷ,
କ୍ଷମନ୍ତି ମହତେ   ଇତରର ଦୋଷ ।
ବାତୁଳ ପରାୟେ   କହୁ ଦୁଇପଦ,
ହେଲି ସିନା ମୁହିଁ   ତୁଚ୍ଛା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ।
ପିନ୍ଧିଅଛି ମୁହିଁ   ସିନା ଛଦ୍ମବେଶ,
ଶିଶୁ କି ପ୍ରବୀଣେ   ଅର୍ପେ ଉପଦେଶ ?
ତୁ ମୋହର ଗୁରୁ   ମୁଁ ପାମର ଶିଷ୍ୟ,
ଜଣା ନାହିଁ ମୋତେ ଅତୀତ ଭବିଷ୍ୟ ।
ବର୍ତ୍ତମାନେ ଏକା   କରିଛି ସମ୍ବଳ,
ମୋ କଥାରେ ଶିବ   ନ ବହି ତୁ ଛଳ ।
ଅଜ୍ଞଜନ ଯେବେ   ଉଚ୍ଚଭାଷୀ ଖପେ,
ଉଡ଼ାଇଦିଅନ୍ତି ବିଜ୍ଞେ   ତାହା ହାସ୍ୟେ ।
ଅସାର ପ୍ରଳାପ   ବୃଥା ବକ ବକ,
ଶିବମଣି ମୁହିଁ   ପଡ଼ିଲିଣି ଥକ ।
କରୁଅଛି ଏଥି   କରିବି ବିଶ୍ରାମ,
ଲଭିବି ଆଶ୍ୱାସ   ସ୍ମରି ବିଶ୍ୱନାମ ।
ବସିଲି ତୋ ପଦେ   ହୋଇ ମୁଁ ଆତୁର,
ଶିବପଦପ୍ରାନ୍ତେ   ଯେସନ ଧୁସ୍ତୁର ।

କାନ୍ଦ ନା କାନ୍ଦ ନା ରେ   ମହାଶିଖରୀ,
ପାହିଲାଣି ତୋର   ଦୁଃଖ-ବିଭାବରୀ ।
କର ନାହିଁ ଦୁଃଖ   ତୋତେ ତ ନିକୃଷ୍ଟ,
ବରଞ୍ଚ ଦେଇଛି   ଗଢ଼ି ତୋ ଅଦୃଷ୍ଟ ।
ଭାଗ୍ୟ-ନଭେ ତୋର   ଉଦିତ-ଭାସ୍କର,
ଉଇଁଲାଣି ଶୁଭେ   ଦେଖ ଶିବବର !
ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର   ସିଂହଦେବ ଭୂପ,
ସୌଜନ୍ୟାନ୍ୱିତ ସଙ୍ଗେ   ସାତ୍ତ୍ୱିକସ୍ୱରୂପ ।

ଆରମ୍ଭି ଅଛନ୍ତି   ମହାଭାଗ ଯାଗ,
ସ୍ୱଚ୍ଛ ପୂତ ଚିତ୍ତେ   ବହୁ ଅନୁରାଗ ।
ସେ ମହାଯଜ୍ଞର   ପୁଣ୍ୟ ଧୂମଚୟ,
ବାତରେ ସୁଗନ୍ଧ   ଭୂମି ରାଜ୍ୟମୟ ।
ଦାନେ ତାହାଙ୍କର ନାହିଁ ତିଳେ ଦ୍ୱିଧା
ଅର୍ପୁଛନ୍ତି ଜନେ   ଅଶେଷ ସୁବିଧା ।
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ   ସର୍ବ ଶୁଭଗୁଣ,
ରାଜନୀତିରେ ସେ   ଅତୀବ ନିପୁଣ ।
ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ନିତ୍ୟ ନିତ୍ୟ,
ପ୍ରଗତି ପଥରେ   ହେଉଛି ଧାବିତ ।
କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ଶିକ୍ଷା,   ସମାଜ-ସଂସ୍କାର,
ସାହିତ୍ୟ, ବାଣିଜ୍ୟ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସଦାଚାର,
ସକଳ ବିଭାଗେ   ନୃପ ସଂଶୋଧନ,
କରୁଛନ୍ତି ସଦା   ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ ।
ଧର୍ମ-ସାଧକ ସେ   ଧର୍ମର ଦାୟାଦ,
ଉଠୁଅଛି ତାଙ୍କ   ନାମେ ସାଧୁବାଦ ।
ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର   ଶାସନ ପାଳନ,
ନ୍ୟାୟରେ କରନ୍ତି   ଧନ ଉପାର୍ଜନ ।
ଦୟା କ୍ଷମା ତାଙ୍କ   ଚରିତ୍ରଭୂଷଣ,
ବଡ଼ପଣ ତାଙ୍କ   ସଂଯମ ରକ୍ଷଣ ।
ଚିର କାବ୍ୟାମୋଦୀ   ସାହିତ୍ୟ-ରସିକ,
ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଧନ୍ୟ   ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ।
ପଞ୍ଚଧାର ସେହି   ବଞ୍ଚ ନରସାଇଁ,
ତୋ ଗତ ଗୌରବ ଆଣିବେ ଫେରାଇ ।
ତୋଳିବେ ସେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ନିବାସ ତୋ ଶିରେ
ବଢ଼ିବ ତୋହର   ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଚିରେ ।
ଆଉର ତୋଳିବେ   ଧର୍ମମନ୍ଦିର ସେ,
ହେବୁ ତୁହି ଧନ୍ୟ   ତାହାର ପରଶେ ।
ସାହିତ୍ୟ-ବିନୋଦ ହେଣୁ ସେ ସ୍ୱଭାବେ,
ସାହିତ୍ୟ-ଆଗାର ତୋଳିବେ ସେଠାବେ ।
ଦିଶିବ ତୋ ଶିରେ   ସେ ତିନି ମନ୍ଦିର,
ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ-କରୀଟ   ପରାଏ ସୁନ୍ଦର ।

ବିଜେ ହେବେ ତହିଁ ଦେବୀ ଶ୍ୱେତଭୁଜା,
ଲାଗିବ ସାଟୋପେ   ସାରସ୍ୱତ ପୂଜା ।
ଲାଗିବ ରେ ପୁଣି   ଧର୍ମ-ଉପାସନା,
ଦେବ-ଦେବୀଙ୍କର   ସେବା ଆରାଧନା ।
ଏହାଠାରୁ ବଳି   ସୌଭାଗ୍ୟ ଅପର,
କିସ ବା ଅଧିକ   ବାଞ୍ଛିତ ତୋହର ।
ବହୁଗୁଣେ ତୋର   ବଢ଼ିବ ଗୌରବ,
ଲାଗିବ ତୋ ବକ୍ଷେ   ନିତ୍ୟ ମହୋତ୍ସବ ।
ଏଥୁ ବଳି ଅବା   କି ପୌରୁଷ ଧନ,
କରନ୍ତି ଟିସାନ୍ଧ   ଭବେ ଉପାର୍ଜନ ?

ମାଗୁଛି ମେଲାଣି   ଏବେ ପଞ୍ଚଧାର,
ଘେନ ମୋ ପ୍ରାଣର   ବନ୍ଧୁ-ଉପହାର ।
ଦୃଶ୍ୟରେ ତୁ ମୋତେ କରିଛୁ ମୋହିତ
ପିବାକୁ ତୋ ପାଣି ବଳ ନାହିଁ ଚିତ୍ତ ।
ପଶୁଥିଲେ ପିଣ୍ଡ   କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟରେ,
ଦେଖିଯାନ୍ତି ତୋତେ ନିତି ଆସି ଥରେ ।
ମାତ୍ର ତାହା ସିନା   ଅସମ୍ଭବ ଏକା,
ଏହି ମୋ ପ୍ରଥମ ଦେଖା, ଶେଷ ଦେଖା ।
ରହିବ ତୋ ସଙ୍ଗ   ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତରେ,
ନିଭିଯିବି ମୁହିଁ   ଦୁଇଦିନ ପରେ ।
ବୟୋଧର୍ମେ ମୁଁ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ,
ସରିଲାଣି ଶକ୍ତି—   ସାହସ ସକଳ ।
ପିଣ୍ଡପ୍ରାଣ ଜରା   ପକାଉଛି ମନ୍ଥି,
ହୁଗୁଳି ଆସୁଛି   କ୍ରମେ ପ୍ରାଣଗ୍ରନ୍ଥି ।
ଦେଇଥିଲେ ମୋତେ ଯାହା ବିଶ୍ୱନାହା,
ନେଲେଣି ଛଡ଼ାଇ ଗୋଟି ଗୋଟି ତାହା ।
ଅଛି ଶୁଷ୍କପ୍ରାଣ   ଶୁଷ୍କପିଣ୍ଡ ଆହା,
ପଞ୍ଚଭୂତେ ଦିନେ   ମିଶିଯିବ ତାହା ।
ଥିବାଯାଏଁ ମୋର   ପିଣ୍ଡରେ ଜୀବନ,
କରୁଥିବି ତୋତେ   ନିରତେ ସ୍ମରଣ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସାଲନ୍ଦୀ କୂଳରେ ବସି ଯେତେବେଳେ,
ଦେଖୁଥିବି ବନ୍ୟା— ଦୃଶ୍ୟ ବହୁମେଳେ;
ନଦୀବକ୍ଷ ଛାଇ ଫେନ ରାଶି ରାଶି,
ଆସୁଥିବ ବନ୍ୟା— ଖରସ୍ରୋତେ ଭାସି,
ବସନ୍ତେ ତୋ ଦେହେଁ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଯେସନ,
ବହୁ ସୁରଭିତ ସୁନ୍ଦର ସୁମନ,
ପଡ଼ି ସେ ଫେନରେ ବାଳ-ରବିକର,
ଦିଶୁଥିବ ତାହା ଅତୀବ ଭାସ୍ୱର ।
ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତେ ଦେଖି ବନ୍ୟା-ସୁରୁଚିଶିଖି,
ସ୍ମରିବି ସେ କାଳେ ତୋତେ ମହାଗିରି !
ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ସ୍ଥୂଳ ଲୌହସେତୁ ଭଳି,
ଦିଶୁଥିବ ଦୂରେ ନୀଳ ଶୈଳାବଳୀ ।
ନିରଖି ତାହାର ମନୋରମ ମୂର୍ତ୍ତି,
ଉଠିବ ମୋ ଚିତ୍ତେ ଜାଗି ତୋର ସ୍ମୃତି ।
ପ୍ରାଚୀଦିଗମୂଳେ ଗଜାବୌଦ ଘନ,
ଉଡ଼ିବ ସେ କାଳେ ଆଚ୍ଛାଦି ଗଗନ,
ସୃଜି ବହୁ ଚୂଡ଼ା, ବହୁ ଦୀର୍ଘସ୍ତର,
ବହିବ ତୋହର ଯୋଗ୍ୟ ପଟାନ୍ତର ।
ସେ ବିରାଟ ଦୃଶ୍ୟ କରି ସନ୍ଦର୍ଶନ,
ପଞ୍ଚଧାର ତୋତେ କରିବି ସ୍ମରଣ ।
ନୈଶ ନୀଳାକାଶେ ଦୀପ୍ତ ତାରାଦଳ,
ପ୍ରକାଶିବେ ଯେବେ ଜ୍ୟୋତି ଢଳ ଢଳ ।
ଅଙ୍କିବ ମୋ ଆଗେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ପଟଳ,
ଅଭ୍ର ତାରକିତ ତୋ ବକ୍ଷର ଶଦ ।
ସ୍ମରିବି ମୁଁ ହର୍ଷେ ତୋତେ ସେହିକ୍ଷଣି,
ନ ହେବ ଅନ୍ୟଥା ଏହା ଚିରମଣି !
ନେଉଛି ବିଦାୟ ନମି ତୋ ଚରଣେ,
ଏତିକି ମାଗୁଣି ରଖିଥିବୁ ମନେ ।
ଦେଖିଥିଲେ ପୂର୍ବେ ତୋତେ ଗିରିବର,
ବର୍ଣ୍ଣିଥାନ୍ତି କବି ମହିମା ତୋହର ।
ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହେରି ତୋତେ ଗିରି,
ବାଉଳାଙ୍ଗ ବାଣୀ କଲି ତୋର ଶିରି ।

ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଅଙ୍କି ତୋର ଛବି,
ଅର୍ପିଛି ରବିକୁ ଖଦ୍ୟୋତ ପଦବୀ ।
ବୟୋଧର୍ମ-ଦୃଷ୍ଟି କରିବୁ ତୁ କ୍ଷମା,
କ୍ଷମାପାତ୍ରେ କ୍ଷମା ଅଟେ ମହାତ୍ମା ।
ଦେଖିବି ଏବେ ତୋ ଅଧିଷ୍ଠିତ ରାଜ୍ୟ,
କିଭଳି ତା ନୀତି, କିଭଳି ତା କାର୍ଯ୍ୟ ।
ଶୁଣି ତା ମହତ୍ତ୍ୱ ଲଭିଛି ଆନନ୍ଦ,
ମେଣ୍ଟାଇବି ଆଜି ଚକ୍ଷୁକର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ।

କି ସୁନ୍ଦର ରାଜ୍ୟ ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ,
ସୁଷମା-ସମ୍ପଦେ କେ ତାକୁ ଅଧିକ ?
ପଶ୍ଚିମେ ଉତ୍ତରେ ପୂର୍ବେ ଗିରିମାଳ,
ରହିଛି ବିସ୍ତାରି ବପୁ ସୁବିଶାଳ ।
ଯାମ୍ୟଭାଗେ ବହେ ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା ନଦୀ,
ଉତ୍କଳ-ମଣ୍ଡଳେ ପୂତ ବସ୍ତୁପ୍ରଦା ।
ଝୁଲିଛି ବିସ୍ତାରି ନୀଳ ଜଳବେଣୀ,
ମନ୍ଥରେ ଯେସନ ଗର୍ବିଲସା ଏଣୀ ।
ସତତ ଏ ମହୀ ଶସ୍ୟସୁଶ୍ୟାମଳା,
ଗିରି-କିରୀଟିନୀ କାନନ-କୁନ୍ତଳା ।
କଦମ୍ବବଂଶୀୟ ନୃପତି-ପାଳିତା,
ଦୃଶ୍ୟ ହାସ୍ୟମୟୀ ଶୋଭାଙ୍ଗୀ ଲଳିତା ।
ପ୍ରକୃତିଦେବୀଙ୍କ ଆଦରିଣୀ କନ୍ୟା,
ମହାପୁଣ୍ୟବତୀ ଯଶେ ଗୁଣେ ଧନ୍ୟା ।
ଉପମା ତାହାର ମୂଲ୍ୟକୁ ଅତୁଳ,
ସ୍ୱର୍ଗ-ସ୍ୱପ୍ନର ସେ ରମଣୀୟ ଫୁଲ ।
ରାଜଧାନୀ ତାର ଏ କଇନ୍ଥାଗଡ଼,
ନିଜ ଗୁଣେ ନିଜେ ହୋଇଅଛି ବଡ଼ ।
ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ରତ୍ନଜ୍ୟୋତି ତୁଲ୍ୟ,
କଇନ୍ଥା ସହର ସେ ଜ୍ୟୋତିର ଫୁଲ ।
ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ସର ସ୍ୱଚ୍ଛପୟ,
କଇନ୍ଥା ତାହାର ସ୍ପୃଷ୍ଟ କୁବଳୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଥବା ଏ ରାଜ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ ଅପ୍‌ସରୀ,
କଳ୍ପନା ତାହାର ଅଳଙ୍କାର ପରି ।
ଶିଳ୍ପକେନ୍ଦ୍ର ଯାର ଭୂଷା ଏ ଧରଣୀ,
କଳ୍ପନା ତା ବକ୍ଷେ କାବ୍ୟଜାତ-ମଣି ।
ଶୋଭାରାଣୀର ସେ ମୁକୁଟର ହୀରା,
ବସିଛି ବିସ୍ତାରି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ପସରା ।
ଉପଭୋଗ୍ୟ ତାର ଦୃଶ୍ୟ ଉପାଦେୟ,
କଳା-କଳ୍ପନାକୁ କରିପାରେ ହେୟ ।
ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ରମ୍ୟ ହର୍ମ୍ୟାବଳୀ,
ଦିଶନ୍ତି ଯେସନ ହୀରକ-ଶୃଙ୍ଖଳି ।
କଦମ୍ବବଂଶର ସୁକୀର୍ତ୍ତି ନଭୁବା,
ମୂର୍ତ୍ତି ପର୍ବଗହ୍ୱ ହୋଇଛନ୍ତି ଭସ୍ମ ।

ରାଜକାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସବୁ ଏକଠାବେ,
ହୋଇଛନ୍ତି ଠୁଳ ସୁସଜ୍ଜିତ ଭାବେ ।
ସୁନୀତି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ୍ୟାୟ ସଦାଚାର,
ଜୟ ପରାଜୟ ଯୁକ୍ତି ସୁବିଚାର,
ବସିଛନ୍ତି ସର୍ବେ ଯେସନ୍ତେ ସଭା କରି,
ହୋଇ ପରସ୍ପରେ ହାତ ଧରାଧରି ।
ବିଚାରେ ନିଯୁକ୍ତ ବିଚାରକଗଣ,
ରାଜନୀତିଦକ୍ଷ ନ୍ୟାୟ-ପରାୟଣ ।

କାହିଁ ଶିଳ୍ପଶାଳା, ଚିକିତ୍ସାମନ୍ଦିର,
କାହିଁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଟେକିଅଛି ଶିର ।
କାହିଁ ପାଠାଗାର କାହିଁ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର,
କରେ ଆକର୍ଷଣ ଦର୍ଶକର ନେତ୍ର ।
ରାଜ୍ୟର ସକଳ ଶୁଭ-ଅନୁଷ୍ଠାନ,
ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ଅଛି ବିଦ୍ୟମାନ ।
ଆଦର୍ଶ ରାଜ୍ୟର ଉପାଦାନ ସାର,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏଥି ଯେସନ୍ତେ କୁବେର-ଭଣ୍ଡାର ।
ରାଜପଥମାନ ସୁନିର୍ମଳ ଦିଶେ,
ରାଜନଗରୀର ଚନ୍ଦ୍ରହାର କି ସେ ।

ବେନି ପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ଥିତ ବିପଣୀବୀଥିକା,
ଲଗିଅଛି ତହିଁ ସଦା କିଣା ବିକା ।
ପଣାପାଲ୍ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ଶୃଙ୍ଗାଟକ,
କମ୍ପା ଉନ୍ନତର ଅଙ୍କା କୋଷ୍ଟୀଚକ ।
ହର୍ମ୍ୟରାଜି ତହିଁ ଗୃହ ସଂସ୍ଥାପନା,
କାଳ-ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ କରୁଛି ଗଣନା ।
ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ କାରଖାନା ପ୍ରାୟ,
ଶିଖନ୍ତି ବାଳକେ ଶିଳ୍ପବ୍ୟବସାୟ ।
ଅବର କବି ସେ ଅଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ,
କରନ୍ତି ସ୍ୱହସ୍ତେ ବହୁବିଧ ଚାଷ ।
ଦେଶକାଳୋଚିତ ଜାତୀୟ ଏ ଶିକ୍ଷା,
ନ କରେ କେବଳ ଉପାଧି ପ୍ରତୀକ୍ଷା ।
ମାନବିକତାର ବିକାଶ ପଥରେ
ସାର୍ଥକ ଏ ଶିକ୍ଷା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ।
ଚିରବାଞ୍ଛନୀୟ ଏ ଶିକ୍ଷା-ବିଧାନ,
ଅକର୍ମା-ସମସ୍ୟା କରେ ସମାଧାନ ।
ଦାସତ୍ୱ ଜୀବନେ କରି ସେ ନିଧନ,
ଦେଇପାରେ ଗଢ଼ି ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ ।
ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏ ଶିକ୍ଷାର,
ଦେଶରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କରେ ବହିଷ୍କାର ।
ଆଳସ୍ୟ ମସ୍ତକେ ପ୍ରହାର ଗୋଇଠା,
ଖୁଣ୍ଟେ ନାହିଁ କେବେ ପରର ଅଇଁଠା ।
ଏ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭାବେ ହୀନତ୍ୱ ବରଜି,
ନୀଚ ପାରେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଅରଜି ।

ପଦସ୍ପର୍ଶେ ମଣ୍ଡି ଷ୍ଟେଜଗଳୀଚୟ,
କରନ୍ତି କରମା— ନୃତ୍ୟ ଅଭିନୟ ।
ଲୋଭନୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ନୃତ୍ୟକଳା,
ଚୁଶପଦ ଅଙ୍ଗ— ଭଙ୍ଗୀର ଶୃଙ୍ଖଳା ।
ବନ୍ୟ ଜାତିର ସେ ନୃତ୍ୟ ଉଦ୍ଭାବିତ,
ଦେଖି ତାହା କିଏ ନ ହେବ ମୋହିତ ?
ଅସଭ୍ୟ ଜାତିର ଉନ୍ନତ କଳ୍ପନା,
ହେବ ସଭ୍ୟଜାତି—ବୁଦ୍ଧି ହେବ ବଣା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଖି ସେ ନୃତ୍ୟର ତାନ ମାନ ଲୟ,
ସେ କୌଣସି ଜାତି ଲଭିବ ବିସ୍ମୟ ।
ଦର୍ଶକ ମାନସେ ଉପୁଜେ ଅହ୍ଲାଦ,
ଅର୍ପିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଧନ୍ୟବାଦ ।
ବନ୍ୟ ଅଶିକ୍ଷିତ ନୁହେ କେବେ ହେୟ,
ଶୋଭାସୃଷ୍ଟି ତାର ଅତି ଉପାଦେୟ ।
ଉଦ୍ୟାନ କରଣୀ— ଠାରୁ ବନମଣ୍ଡୀ,
ଶୋଭା ସୌରଭରେ ଯାଏ ଜିନା ବଳି !
ରଙ୍ଗଜାତ ରାଜ୍ୟ ଅନ୍ଧାରି ମୂଲକ—
ବନ୍ଧୁ ପରି ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ଅତଙ୍କ ।
ମାଏ ସେ ଅନ୍ଧାରି— ମୂଲକ ମଧ୍ୟରେ,
ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାଲୋକ ଜଳୁଛି ପ୍ରଖରେ,
ସେ ଆଲୋକ ନାହିଁ ମୋଗଲ୍‌ବନ୍ଦୀରେ
ଅଥବା କେବଣ ସହର ସନ୍ଧିରେ ।
ଏ କଥାକୁ ଯେହୁ ମଣିବ ଅଳୀକ,
ଦେଖୁ ସେ ପାଠଣା, ଏ ଅଷ୍ଟମଣ୍ଡଳିକ ।
ତୁଟିଯିବ ଭ୍ରମ ସନ୍ଦେହ ସର୍ବଥା,
ପ୍ରକଟ ହୁଏ ମିଥ୍ୟା ନ ଦେଖିଲେ କଥା ।
ସ୍ୱଦେଶଜାତ ହସ୍ତ— ଶିଳ୍ପର ସ୍ତୁତିରେ,
ନିରେଖି ଉଲ୍ଲାସେ ଚିତ୍ତ ଉଠେ ପୂରି ।
ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପ ତଥା ଚୁଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପ,
ଦେଖି ଜଳଉଠେ ହୃଦେ ଆଶା-ଦୀପ ।
ଦେଖି ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପ ଅଦ୍ଭୁତ କଳ୍ପନା
ଦକ୍ଷ ଚିତ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧି ହେବ ବଣା ।
ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣି ସେ ଗୋଟାଇ,
ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ତହୁଁ ଅଦ୍ଭୁତ କଣ୍ଢାଇ ।
କାଷ୍ଠଶିଳ୍ପେ ହୁଏ ଦର୍ଶକ ଚକିତ,
ପ୍ରକଟେ ହୁଏ ଯେତେକ ଅକର-ନିର୍ମିତ ।
ବେଣାଚେର ପଙ୍ଖା ବେଣାଚେର ଡାଟି,
ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରଣାଳୀ ଅତି ପରିପାଟୀ ।
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କଳାରେ ଏ ଦେଶ କୁଶଳ,
ସେହେତୁ ତା ନାମ ହୋଇଛି ଉତ୍କଳ ।

ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଅମର ପ୍ରତିଭା—
ପ୍ରଭାବ ଅଛିଟି ଗ୍ରାମ-ପ୍ରାଣେ କିବା !
ଦେଖି କଳାବିଦ୍ୟା ଉନ୍ନତ ଏସନ,
ଅତୀତ ଯୁଗକୁ ଫେରିଯାଏ ମନ ।
ସେ ଗୌରବ ଯୁଗ ଗଲା ଅହା କାହିଁ,
ପୁଚ୍ଛିଲେ ଉତ୍ତର କିଛି ମିଳେ ନାହିଁ ।
ହେଉଛି ପ୍ରତୀତ ଏହୁ ଗ୍ରାମଗଣେ,
କରିବେ ସେ ଯୁଗ ପୁଣି ଅନନ୍ୟନ ।

ଯାଉଛି ଦେଖିବି ଏବେ ବନ୍ଦଶାଳ
କାଟଲ ବନ୍ଦୀଏ କେଉଁଛନ୍ତି କାଳ ।
ବୁଝିବି ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା,
ଚରିତ୍ରଶୁଦ୍ଧିର ଅଛି କି ବ୍ୟବସ୍ଥା ?
ଅହୋ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଲି ମୁଁ ଅଛ,
ପ୍ରାଣପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ନବଦୃଶ୍ୟରାଜି ।
ଏ କି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କମ୍ବା କାରାଗାର,
କେ କହିବ ମତେ ସତ୍ୟସମାଚାର ?
ବନ୍ଦୀଏ ଏଠାରେ ହୋଇ ସମବେତ,
ଦେଖାନ୍ତି ନିଜର ଉନ୍ନତ-ସଙ୍କେତ ।
ମୌନବ୍ରତଧାରୀ ଅପରାଧୀ ଗୋଷ୍ଠୀ,
ସଦାଚରଣର ଗଢ଼ୁଛନ୍ତି କୋଷ୍ଠୀ ।
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଭାବରେ ନିଜକୁ ଗଠନ,
କରି ରତୁଛନ୍ତି ଉନ୍ନତ ଜୀବନ ।
ପାପପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରି ଏ ତୀର୍ଥରେ,
ପୁଣ୍ୟ ଦେହ ଘେନି ଫେରିଯିବେ ଘରେ ।
ପ୍ରଦାନି ଅତୀତ ବିସ୍ମୃତ ପରୀକ୍ଷା,
କୃଷିଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟା କରୁଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷା ।
ଧରି ସେହୁ ବୃତ୍ତି ଭବିଷ୍ୟ ଜୀବନେ,
ସୁଖୀ ହେବେ ସର୍ବେ ଅର୍ଥଉପାର୍ଜନେ ।
ବନ୍ଦକୃତ ଶିଳ୍ପ କରି ଅବଲୋକ,
ନ ହେବ ବିମୁଗ୍ଧ ଅବା କେଉଁ ଲୋକ ?

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହସ୍ତବୁଣା ଲୁଗା   ଚିକ୍କଣ ସୁନ୍ଦର,
ଜଳବୁଣା ଫାସୁ   ଦିଶେ ଚିତ୍ତହର ।
ଦିଶେ ଚମତ୍କାର   ଧଡ଼ି ପଟପାଟୀ,
ଘିଆ ଧଡ଼ିର ସେ   ଦେବ କାନ କାଟି ।
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ପାପ   ଧୋଇ ଏ ତୀର୍ଥରେ,
ସାଧୁ ଭାବ ଯେଣୁ   ଫେରିଯିବେ ଘରେ ।
ଅତୀତକୁ ଦେଇ   ପାସୋରି ସେମାନେ,
ଧରିବେ ସୁଦୃଢ଼େ   ଏବେ ବର୍ତ୍ତମାନେ ।
ଗତ କଥାକୁ ସେ   ଜଳଦେଇ ଖତ,
ଧରିବେ ସେ ଅସ୍ତ୍ର—   ନିର୍ଭରତା ବ୍ରତ ।
ଏ ସୁବୁଦ୍ଧି ଆସି   ହେଲଣି ଉଦିତ,
ବ୍ୟବହାରୁଁ ଏହା   ହେଉଛି ପ୍ରତୀତ ।
ବୁଣୁଛନ୍ତି କାରାବନ୍ଦେ   ଚନ୍ଦବାଟ,
ଆସନ ବସନ   ଅନେକ ପ୍ରକାର ।
ଗାଲିଚ୍ଛ, କମ୍ବଳ,   ଶାଢ଼ୀ, ଖଦ, ଥାନ;
ସତ୍ରଞ୍ଜ ଯଥା,   ଗାମୁଛ, ଚେଦାଣି ।
କି ସୁନ୍ଦର ଧଡ଼ି   ଗଙ୍ଗାଯମୁନା,
ତନ୍ତୁଁରେ ଅକ୍ଷର   ହୋଇଅଛି ବୁଣା ।
ବେଣାଚେରର ପଙ୍ଖା   ବେଣାଚେରର ପଟି,
ଉଠୁଛି ତନ୍ତୁଁରୁ   ସୁବାସ ଚହଟି ।
ଦେବାନ ସାହେବ   ବାଞ୍ଛା ବିଚକ୍ଷଣ,
କରିଛନ୍ତି ଏଥି   ଶିଳ୍ପ ଉଦ୍ଭାବନ ।
ଅଲୋଡ଼ା ପଦାର୍ଥ   କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ,
ଅର୍ଥାଗମ ପନ୍ଥା   ଅଛନ୍ତି ଫିଟାଇ ।
ଓଡ଼ିଆ ଦେହରେ   ବୈଜ୍ଞାନିକ ମଥା,
ଯୋଡ଼ିଦେଇଛନ୍ତି   ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କରତା ।
କାହିଁରେ ଓଡ଼ିଆ   ଜାତ ନୁହେଁ ଊଣା,
ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସେ   ସେଥିର ନମୁନା ।
ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ତୁଚ୍ଛ   ମଣେ ଅଜ୍ଞ ନର
ବିଜ୍ଞ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ   ରତ୍ନରୂପାନ୍ତର ।
ରତ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ବୁଝେ   ରତ୍ନର ଜହ୍ଲରି,
ମାଚ ନିଷାଦ କି   ଚିହ୍ନିବ କସ୍ତୁରୀ !

କାରାଗାରେ ବନ୍ଦୀ   କରନ୍ତି ନିର୍ମାଣ,
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ   କ୍ରୀଡ଼ା-ଉପାଦାନ ।
ଲୁଗାକସ୍ତ ନିମ୍ନ—   ସାବୁନ ଫୌତନା,
ଉଲିଆ ଜାମା   ମେଜବସ୍ତ୍ର ଜନା,
ବେତ୍ରକାଠ ବାଡ଼ି   ଚଉକି ବଟୁଆ,
ବେନ୍ଦୁକାଠକୁଦା   ସୁନ୍ଦର ଫଳୁଆ,
ଫିତା ଟଙ୍କାଥଳୀ   ହାତୀହାଡ଼ ଶଙ୍ଖା,
ହୋଇଅଛି ତନ୍ତୁଁ   ବହୁଚିତ୍ର ଅଙ୍କା ।
କଅଁସୁତା ବୁଣା   ପାପୋଛ ରୁମାଲ,
ତୂଳିତା ତକିଆ   ମାଛଧରା ଜାଲ ।
ଆଉରି ବିବିଧ   ଶିଳ୍ପଦ୍ରବ୍ୟମାନ,
ବନ୍ଦୀଗଣ ଶିଖି   କରନ୍ତି ନିର୍ମାଣ ।
ଗୋପାଳନ ଶିକ୍ଷା   ହୁଏ କାରାଗାରେ,
ଖାଣ୍ଟି ଦୁଗ୍ଧ ବିକ୍ରି   ହେଉଛି ଶସ୍ତାରେ ।
ଗୋଜାତିର ଖାଦ୍ୟ   ବିଦେଶୀୟ ଘାସ,
ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂବରେ   ହେଉଅଛି ଚାଷ ।
ଆଖୁବୃକ୍ଷ ପୁଣି   ହେଉଛି ବହୁତ,
ହେଉଛି ପ୍ରଚୁର   ଶର୍କରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ   ନାନାବିଧ ବୃକ୍ଷ,
ବାଗ-ଉଦ୍ୟାନରେ   ହୁଏ ବାରମାସ ।
ନାନାଜାତି ଫୁଲ   ଲଗିଛି ଉଦ୍ୟାନେ,
ନବ ଉଦ୍ଭାବିତ   ଉନ୍ନତ ବିଧାନେ ।
ଥରେ ଦେଖି ଏଥି   ରମ୍ୟ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର,
ତୃପ୍ତ ହେବ କେଉଁ ଶୋଭାପାୟୀ ନେତ୍ର ?
ଯେତେ ଦେଖିଲେହେଁ ତେତେ ବଢ଼େ ଆଶା,
ଭଙ୍ଗେ ନାହିଁ ଶାନ୍ତ   ଦର୍ଶନ-ପିପାସା ।
ଶିଶୁକାଠେ ଗଢ଼ା   ଚଉକ ଟେବୁଲ,
ହୋଇଅଛି ନବ୍ୟ   ରୁଚି-ଅନୁକୂଳ ।

ରାଜମାତା ଆଶା—   କୁମାରୀ ନାମିତ,
ଅନାଥ ଆଶ୍ରମ   ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନାଥ ବାଳକ— ବାଳିକାଏ ଯହିଁ,
ଲାଳିତ ପାଳିତ ହେଉଛନ୍ତି ରହି ।
ପ୍ରବୀଣା ଧାତ୍ରୀର ଲଭି ସ୍ନେହାଦର,
ଯାପୁଛନ୍ତି ସୁଖେ ରଜନୀ ବାସର ।
ଅଛି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସୁଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା,
ସନ୍ତୋଷଜନକ ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା ।
ହେଲେହେଁ ନଗରୀ ଅକ୍ଷତରେ ନ୍ୟୂନ,
ନାଗରିକ ସର୍ବ— ଉପାଦାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ବୃହତ ସହର ପକ୍ଷେ ଯା ସମ୍ଭବ,
ସେ ସକଳ ଦୃଶ୍ୟ ଏଠାରେ ସୁଲଭ ।
ମାହେଶ୍ୱରୀଙ୍କର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଦେଉଳ,
ରଜୋଶିତ ଯାକେ ଦିଶେ ସୁମଞ୍ଜୁଳ ।
ରାଜ୍ୟ-ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଅଟନ୍ତି ସେ ଦେବୀ,
ଲଭୁଛନ୍ତି ଶ୍ରେୟ ଜନେ ତାଙ୍କୁ ସେବି ।
ନବୀନ ରୀତରେ ଦେଉଳ ନିର୍ମିତ,
ହୋଇଛି ଅଶ୍ଳୀଳ, ଚିତ୍ର ବିବର୍ଜିତ ।
ଅଷ୍ଟଧାତୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେବୀ ଚତୁର୍ଭୁଜା,
ପାରିନ୍ଦ୍ରବାହିନୀ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର-ତନୁଜା ।
ଭୋଗ ପୂଜା ନୀତ ହୁଏ ଆଡ଼ମ୍ବରେ,
ବହୁ ଦେବଦେବୀ ଅଛନ୍ତି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ।
ସ୍ଥୂଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚୂଡ଼ ଶୋଭେ ବେନି କରେ,
ଯାକେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଛତ୍ର ମସ୍ତକ ଉପରେ ।

ରମ୍ୟ ଦେବାଳୟେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ,
ମଣ୍ଡିଛନ୍ତି ବେନି ରତ୍ନସିଂହାସନ ।
ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିମା-ଯୁଗଳ,
ମହିମା-ମୟୂଖେ ଶ୍ରୀମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
କରୁଣା ଜ୍ୟୋତିରେ ଦୀପ୍ତ ନେତ୍ର ତାର,
ଝରୁଛି ଅଧରୁ ହାସ୍ୟାମୃତ ଧାର ।

ପୃଥକ ଦେଉଳେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ,
ହୋଇଛନ୍ତି ଯାକେ ଯେଣ ବଶୀଭୂତ ।

ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ଜ୍ୟୋତିରେ ହୋଇ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ,
ହସୁଅଛି ଦର୍ପେ ସେହ୍ନେ ଦେବାଳୟ ।
ସ୍ତମ୍ଭଶିରେ ବସି ବୈନତେୟ ମୂର୍ତ୍ତି,
ଗାଉଛି ନୀରବେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସ୍ତୁତି ।
ହୁଏ ରଥଯାତ୍ରା ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରେ,
ଆନନ୍ଦୋର୍ମି ଖେଳେ ନଗର-ସାଗରେ ।
ଦେବନୀତ ପାଇଁ ନୃପ ଗୁଣାରାମ,
ଖଞ୍ଜି ଦେଇଛନ୍ତି ସୁବୃହତ ଗ୍ରାମ ।

କ୍ରୋଶାଧିକ ଦୂରେ ଦେଉଳ ନିର୍ଝର,
ଉଷ୍ଣଜଳ ଯହିଁ ଝରେ ନିରନ୍ତର ।
ତପ୍ତ ଜଳେ ସଦା ପୂର୍ଣ୍ଣ ତପ୍ତକୁଣ୍ଡ,
ମୃତ ସର୍ପ ଭେକ ହୋଇଛନ୍ତି ରୁଣ୍ଡ ।
ଅଗ୍ନି ପରି ଉଷ୍ମ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ଜଳ,
ସତେ ସେହ୍ନେ ତାହା ତରଳ ଅନଳ ।
ଚୌରାଶୀଟି କୁଣ୍ଡ ଥିଲା ସେହିଠାରେ,
ଜନଶ୍ରୁତ ତାହା ଅବଧି ପ୍ରସ୍ତରେ ।
ଜଳର ପ୍ରକୃତ ସିନା ଶୀତଳତା,
ବ୍ୟତୀତ ତାହା ଏଠାରେ ସର୍ବଥା ।
କେଉଁ କାହିଁ ଉଷ୍ଣ ରହିଅଛି ଜଳ,
ବର୍ଷା ଶୀତେ ତାହା ନ ହୁଏ ଶୀତଳ ।
କଳିରେ ଅସହ୍ୟ ହେତୁ ପାପଭାର
ଢାଳୁଛି କି ମହୀ ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁଧାର !
ତପ୍ତ ଜଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତର,
ଜନ୍ମେ ଉଭି ଲତା ପାଦପ-ନିକର ।
ଅର୍ଜୁନ, ଖର୍ଜୁର ଆଦି ତରୁମାନ,
ବଢୁଛନ୍ତି କରି ଉଷ୍ଣଜଳ ପାନ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ଥାନର ସକଳ ଅଦ୍ଭୁତ,
ନୁହେ ଏହା ତୁଚ୍ଛ କଳ୍ପନା-ପ୍ରସୂତ ।
ଅବସ୍ଥିତ ଯହିଁ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ହର,
ଉଷ୍ଣଜଳେ କରି ମଗ୍ନ କଳେବର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାଙ୍କ କଜାଣି ଚକ୍ଷୁ ତ୍ରିଅମ୍ବକ
ଗଙ୍ଗାଧର ନାମ ଭଲେ ଅସାର୍ଥକ ।
ସଦାଶିବଙ୍କର ଉଗ୍ର କୋପାନଳ,
ପରଶେ ବା ଉଷ୍ଣ ହୋଇଅଛି ଜଳ ।
ଦ୍ୱିଭାଗେ ବିଭକ୍ତ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ ଏକ,
ଦେଖି ବଣା ହୁଏ ମାନବ ବିବେକ ।
ଏକ ଭାଗେ ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଷ୍ଣଜଳ,
ଅନ୍ୟ ଭାଗ ଜଳ ସର୍ବଦା ଶୀତଳ ।
ପ୍ରକୃତିର ଏହି ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ,
ଦେଖିଲେ ବିସ୍ମୟ ହୃଦେ ପାଏ ଠାବ ।
ଲୋହିତ କୁମୁଦେ ଅଳଙ୍କୃତ ସର,
ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱେ ତହିଁ ଦିଶେ ସୁନ୍ଦରତର ।
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେହ୍ନେ ତାମସିକ ହୃଦେ,
ରଜୋଗୁଣ ଅବା ହୋଇଅଛି ଉଦେ ।

ଶଙ୍ଖୋତ୍ପଳା ତୀରେ ରବି-ଅସ୍ତ ଛବି,
ନ ପାରିବ ଅଙ୍କି ହେଲେ ମହାକବି ।
ଗିରି-ଶିରେ ଅସ୍ତ ରବିର ସୁଷମା,
ଦେଖି ମନେ ଜାତ ଏସନ ଉପମା ।
ପ୍ରକୃତି-ରୂପିଣୀ ଶୋଭାମୟୀ ଯୋଷା,
ମଞ୍ଜୁ କୋକନଦେ ମଣ୍ଡିଛି କି ଖୋଷା ।
ଗଗନ-ବେଳାରେ ଗୁଡ଼ବଙ୍କ ଫୁଲ,
ଗଡ଼ ଅସି ସ୍ରଜ ସୁଷମା ଅତୁଳ;
ଅଟିକଛି ହୋଇ ତାଡ଼ିତ ସମୀରେ,
କଂସାରି ଶ୍ୟାମଳ ବାଲସ୍ତମ୍ଭ ଶିରେ ।
ପର୍ବତକୁ ମଣି ଉଚ୍ଚ ଦୈତ୍ୟ ଅବା,
ଗୈରିକ ବାଟୁଳି ବାନ୍ଧିଛି ମଥବା ।
ନଦୀ ବକ୍ଷେ ପଡ଼ି ଅସ୍ତରବି କର,
ଦର୍ଶକ ନୟନେ ଦିଶେ କି ସୁନ୍ଦର !
ମେଲି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବେଣୀ ଅବା ତରଙ୍ଗିଣୀ,
ବିସ୍ତାରୁଛି ହାସ୍ୟ ଅମନ୍ଦଗାମିନୀ ।

କୁହୁ କୁହୁ ସ୍ୱରେ ଦେଇ ହୁଳହୁଳି,
ବୁଲନ୍ତି ଯୌଦର୍ଶୀ ଗର୍ବରେ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲି ।
ସନ୍ତରି ବାହୁଙ୍ଗେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସାଗରେ,
ଯାଉଛନ୍ତି ଉଡ଼ି ଶୈଳୁଁ ଶୈଳାନ୍ତରେ ।
ନୀଳ ରୂପେ ହୋଇ ମୁଗ୍ଧ ଖଗାବଳୀ,
କରୁଛନ୍ତି ହର୍ଷେ ମଧୁର କାକଳି ।
ଶବଳିତ ଶ୍ରେଣୀ ଝାଡ଼ ମାଛରଙ୍କା,
ବୁଡ଼ଯାଏ ଜଳେ କରେ ନାହିଁ ଶଙ୍କା ।
ନିରଖି ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅସି ଅଚମ୍ବିତେ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଉପମା ଉଦେ ହୁଏ ଚିତ୍ତେ ।
ଶିଖିପକ୍ଷ କିବା ଅନନ୍ତ ଗଗନୁଁ,
ବୁଡ଼ିଯାଏ ନଦୀ— ବକ୍ଷେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ।
ସନ୍ଧ୍ୟାଗମ ଜାଣି ଚକୋର ଦମ୍ପତି,
ବେନି ତୀରେ ଯାଇ ବସନ୍ତି ଝଟତି ।
ଗାବନ୍ତି କରୁଣେ ବିଚ୍ଛେଦ ସଙ୍ଗୀତ
ବିରହ ବେଦନା ଘାରେ ବେନି ଚିତ୍ତ ।
ବେଣାଚେର ସ୍ନିଗ୍ଧ ମଧୁର ସୌରଭ,
ସୃଜେ ନଦୀ ତୀରେ ସୁଗନ୍ଧ ଉତ୍ସବ ।
ବନପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧ ଦିଏ ତହିଁ ଯୋଗ,
କରନ୍ତି ନୌଶିଳ୍ପୀ ତାହା ଉପଭୋଗ ।
ତୀରେ ବାଙ୍କମୁଣ୍ଡୀ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶିଖସ୍ତ୍ରୀ,
ଗଞ୍ଜେ ବୌଦ୍ଧସଜ୍ୟ ଦଗଦନ୍ତୀ ପତ୍ର ।
ଶଙ୍ଖୋତ୍ପଳା ଏଥି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଆକୃତି,
ବର୍ଷାକାଳେ ଧରେ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ ମୂର୍ତ୍ତି !
ଉପଳମରୂପୀ ଭୀମ ଘଡ଼ିଆଳ,
ସନ୍ତରୁଥାଆନ୍ତି ହୋଇ ମାଳ ମାଳ ।
ବିକଟ ଦଶନ ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି,
ଶୋଷିନେଉଥାନ୍ତି ଦର୍ଶକର ଧୃତି ।
ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନୃପ-ଯଶୋନିଧି
ରଚନ୍ତି ଏଠାରେ କୁମ୍ଭୀର ପାରଧି ।
ଚଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ-ଭେଦୀ ବୀରେନ୍ଦ୍ର ଗୌରବ,
ନିବାରନ୍ତି ବ୍ୟାଘ୍ର— ନଦୀ ଉପଦ୍ରବ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ଥଳେ ବ୍ୟାଘ୍ରଭୟ   ଜଳେ ନକ୍ର-ଭୟ
ପ୍ରାବୃଟେ ଏ ସ୍ଥାନ   ହୁଏ ଯମାଳୟ ।
ମହାବଳଧ୍ୱଂସୀ   ଆଖ୍ୟା ତାଙ୍କ ଖ୍ୟାତ,
ବ୍ୟାଘ୍ରନବଂଶ   କରିବେ ନିପାତ ।

ନିକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥାନେ   ପ୍ରଭୁ ରାମେଶ୍ୱର,
ସୁକଠୋର ଯୋଗେ   ରତ ନିରନ୍ତର ।
ବାହନ ବୃଷଭ   ଆଜ୍ଞା ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ,
ଦହୁର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ   ଜଗିଅଛି ଦ୍ୱାରେ ।
କଇଁଆ ଗହ୍ୱର   କି ସେ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ,
କରନ୍ତ ବାଂହୁଁ   ରକ୍ଷା ଚିରକାଳ ।

ଗ୍ରାମ, କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ   ଚୌପାଶେ ବେଷ୍ଟିତ,
ନୃପତି-ନଗରୀ   ମଧ୍ୟେ ସୁଶୋଭିତ ।
ଶତଭୂଷା ତାରା   ମଧ୍ୟେ ଶଶଧର,
ପ୍ରାୟ ସେ ନଗର   ଦିଶୁଛି ସୁନ୍ଦର ।
କିମ୍ବା କଞ୍ଜକୋଷ   ପାଖୁଡ଼ାବେଷ୍ଟିତ,
ଅବା ପଦ୍ମବନେ   ରାଜହଂସ ସ୍ଥିତ ।
ଶୁଭ୍ର ବୈଜୟନ୍ତୀ   ତୁଙ୍ଗ ହର୍ମ୍ୟଚୂଡେ,
ସମୀର ହିଲ୍ଲୋଳେ   ଫରଫର ଉଡ଼େ ।
ଖେଳୁଛି କି ମୀନ   ନଭ-ପାରାବାରେ
ଲେଉଟି ଚହଟି   ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ ।

ଦୂରେ ଅବସ୍ଥିତ   ଅତିଥି ଅଗାର, *
ଡାକ ନାମ ଡାକ—   ବଙ୍ଗଳା ତାହାର ।
ଅତିଥି ମଧ୍ୟରେ   ତାହା ଶାନ୍ତିପୀଠ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ଶିରେ   କୁସୁମ କିରୀଟ ।
ଭାବୁକବାଞ୍ଛିତ   ଭାବର ଭଣ୍ଡାର,
କ୍ଷିପ୍ର ମନେ କରେ   ସ୍ଥିରତା ସଞ୍ଚାର ।
ନ ହେଉ ପଛକେ   ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଆକର,
ମାତ୍ର ବଙ୍ଗଳାଟି   ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦର ।

ପୁଚ୍ଛ ସ୍ଥୂଳ ଶିଖୀ   ଉଡ଼ି ଆସି ବସୁଁ,
ଝିନା ମେଘେ ସୃଜେ   ଚଳ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ।
ଅତୁଳ ସୌରଭ   ସାନ୍ଧ୍ୟ ସମୀରଣ,
ବହୁଆଣି ତହିଁ   କରେ ବିତରଣ ।
ଚଧପୁଚ୍ଛ ମେଲି   ବଲ୍ମୀକ ଶିଖରେ,
ଆଳାପେ ସଙ୍ଗୀତ ଉଚ୍ଚେ ଷଡ଼୍ଜସ୍ୱରେ ।
ଅସ୍ତରବି କରେ   ଶବଳିତ ପୁଚ୍ଛ
ରତ୍ନବର୍ଣ୍ଣ କାଳେ   କରୁଥାଏ ତୁଚ୍ଛ ।
ଯାମ୍ୟ ଦିଗେ ଦୂରେ   ସ୍ଥିତ ମହାନଦୀ,
ସ୍ୱକାନ୍ତତନୟା   ଉପବସ୍ତ୍ରପ୍ରଦା ।
ଦିଶେ ତାର ବକ୍ଷ   ସୈକତ-ଧବଳ,
ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧାରେ   ବହେ ଧୀରେ ଜଳ ।
ମଣ୍ଡିଛି କି ଭାଲ   ପ୍ରକୃତି-ନାୟିକା,
ହୀରକଅ ଫୁଲେ   ସ୍ୱଦେଶ-ରସିକା ।
କି ଅବା ତାହାର   ଅଳକାପଙ୍କ୍ତି ସେ,
ଅସ୍ତରବି ତେଜେ   ଜକଜକ ଦିଶେ ।
ଅଥବା ବୋଲୁଛି   ଲଲାଟେ ଚନ୍ଦନ,
ଶୀତଳିବା ଆଶେ   ତପ୍ତ ଆପଘନ ।
ଜଳଧାରରୂପେ   ହୋଇଅଛି ପର,
ସେ ଭୂଷଣେ ଶୁଭ୍ରା   ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ଝର ।
କିମ୍ବା କେନ୍ଦ୍ର ଭ୍ରମେ   ଯାଉଛି କି ସ୍ଥିତ
ନୀଳଧଡ଼ିଯୁକ୍ତ   କ୍ଷୀରୋଦବର୍ଣ୍ଣ ଶାଢ଼ୀ ।
ଏ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ   ନିରେଖି ଦର୍ଶକ,
ମଣେ ଆପଣାର   ନୟନେ ସାର୍ଥକ ।
ଦୂର ଦୃଶ୍ୟ ବିନା   ବାସ୍ତବେ ସୁନ୍ଦର,
ଦିଶେ ମନୋହର   ଦୂରୁଁ ମହୀଧର ।
ବଙ୍ଗଳା ସମ୍ମୁଖେ ଶୋଭେ ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ
ଗୁଣେ ଗରିଷ୍ଠ ସେ   ଆକୃତରେ ସାନ ।
ସେ ଉଦ୍ୟାନୁ ଉଠି   ମଲ୍ଲିକା ସୁବାସ,
ଜନ୍ମାଏ ମାନସେ   ଅପୂର୍ବ ଉଲ୍ଲାସ ।

* ରଙ୍ଗଳାସାହି ନାମକ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମର ଶେଷ ସୀମାରେ "ଡାକବଙ୍ଗଳା" ଅବସ୍ଥିତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାରକାନିକରେ ନୀଳିମ ଆକାଶେ
ନୀରବେ ମଲ୍ଲିକା ରତ ପରିହାସେ ।
ହସି ତାରା ନଭୁଁ ଦିଅନ୍ତି ଉତ୍ତର,
ରୂପ ଗର୍ବେ ମଲ୍ଲି ନ ଦେଇ ଉତ୍ତର ।
ଅନନ୍ତ ଆକାଶେ ଅନନ୍ତ ସମସ୍ତ,
ରହିଥିବୁ ଆମ୍ଭେ ନ କର ବିଲମ୍ବ ।
କିନ୍ତୁ ଘଣ୍ଟାକେ ତୁ ଲଭିବୁ ବିନାଶ,
ଏଥିକି କିପାଇଁ ଦର୍ପ ପରିହାସ ?
ରଜନୀ ପ୍ରଭାତେ ଗନ୍ଧବହ ବାୟୁ,
ଶୋଷିନେବ ତୋର ଗନ୍ଧ ପରମାୟୁ ।
ମହିରୁ ବୋଲି ତୁ ବହୁ ମଲ୍ଲି ନାମ,
ବୁଦ୍ଧିରୁ ଅପେକ୍ଷା— କର ଚତୁର୍ଯାମ ।
କହେ ମଲ୍ଲି ହୋଇ କ୍ରୋଧରେ ବିବଶା;
ପ୍ରଭାତେ ତୁମ୍ଭେ ବି ଲଭିବ ମୋ ଦଶା ।
ମଲ୍ଲି ତାରା ବେନି ସଙ୍ଗତୁଣୀ ଭଲ,
ରାତପାଇ ବସି କରୁଥାନ୍ତି କଳି ।
ଦୁହିଙ୍କ କଳିରେ ତୁଟାଯିବ ଲବ,
ସଂସାରେ ଦୁର୍ଲଭ ସର୍ବଦ ଏ ଭାବ ।
ଦର୍ଶକେ ଏ କଳି ପ୍ରଦାନେ ସୁଯୋଗ,
କରେ ସେ ଅପାର ସୁଖାନନ୍ଦ ଭୋଗ ।

କିଶୋରନଗର ନୂତନ ସହର *
ରାଜ୍ୟ ଉପାଦାନେ ସଜ୍ଜିତ ସୁନ୍ଦର ।
ହର୍ମ୍ୟ-କିରୀଟିନୀ କୁସୁମ-ହାସିନୀ,
ପଣ୍ୟ-ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳା ଦର୍ପଣୀମାଳିନୀ ।
ଭାରତୀ କମଳା ବିହାର ବାଟିକା,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-କାବ୍ୟର ସୁବୋଧିନୀ ଟୀକା ।
ରାଜନୀତି ଧର୍ମ ସଭ୍ୟତା ସୁକୃତ,
ଏକହିତ ଅବା ପରିଗ୍ରହ ମୂର୍ତ୍ତ ।

ବାଙ୍କ ବିଚକ୍ଷଣ ରାଜ-ପ୍ରତିନିଧି,
ଶାସନ ପାଳନେ ରତ ଯଥାବିଧି ।
ସକଳ ବିଭାଗେ ଯୋଗ୍ୟୋପାଧିଧାରୀ,
ଅଛନ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ।
ସ୍ନେହଶିଷ୍ଟାଚାର ଭକ୍ତି-ପ୍ରଦର୍ଶନେ,
ନିଅନ୍ତି ସେ କିଣି ଆଗନ୍ତୁକ ଜନେ ।
ବାସ୍ତବେ ଆଦର୍ଶ ତାହାଙ୍କ,ଆତିଥ୍ୟ,
ଆଗନ୍ତୁକ ପକ୍ଷେ କଳ୍ପନା ଅତୀତ ।
ବିଦ୍ୟାମନ୍ଦିରର ଶିକ୍ଷାର ପଦ୍ଧତି,
ତୃପ୍ତିପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ଉପାଦେୟ ଅତି ।
ସମକକ୍ଷ ବିଶ୍ୱ— ମାନବିକତାର—
ହେବା ଭଳି ଶିକ୍ଷା ଅର୍ପେ ବିଦ୍ୟାଗାର ।
କରନ୍ତି ବାଳକେ ଆୟୁର୍ବେଦ ଶିକ୍ଷା,
ଔଷଧାର୍ଥ ନାହିଁ ଆନ କୃପା ଭିକ୍ଷା ।
ଅଧ୍ୟୟନ-ପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀନିକର,
ବେଶଭୂଷଣର ନାହିଁ ଆଡ଼ମ୍ବର ।
ଶିଖୁଛନ୍ତି ବାଳେ ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା,
ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହା ଶିକ୍ଷାର ସର୍ବଥା ।
ଶାନ୍ତରକ୍ଷିବର୍ଗ ସଦ୍ବୃତ୍ତ ଧୀମାନ
ଶୂନ୍ୟ ଉଗ୍ରତେଜ ଶୂନ୍ୟ ଅଭିମାନ ।
ନବ-ସ୍ଥାପିତ ଏ କିଶୋରନଗର
ସକଳ ବିଷୟେ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ।
ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ଥିତ ସର୍ଗିପାଲି ଗ୍ରାମ,
ଅରଣ୍ୟ-ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟେ ଅଭିରାମ ।
ବିଦେଶୀ ବଣିକ ଓ୍ୱାଲିଙ୍କ କାନଜ,
ଅଛନ୍ତି ଏଠାରେ ସୁଖ୍ୟାତ ଅରଜ ।
ହେଲେହେଁ ବଣିକ ସ୍ଥବିର ବୟସ୍କ
ମାତ୍ର ସେ ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ୟମେ ଯୁବକ ।

* ଅଠମଲ୍ଲିକର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହଦେବ ମହୋଦୟ 'କିଶୋରନଗର' ନାମରେ ନୂତନ ସହର ସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଅଠମଲ୍ଲିକର ଅନ୍ୟତମ ସବ୍ ଡିଭିଜନ ଅଟେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କରି ସେ ନବୀନ   ଅରଣ୍ୟ କର୍ତ୍ତନ,
ରଚିଛନ୍ତି ବୃକ୍ଷ   ନନ୍ଦନ-କାନନ ।
ସ୍ୱୋତ୍ସାହ ବଳେ   ହୋଇ ମହାବଳୀ,
ଘର୍ମ-ପ୍ରବାହରେ   ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଗଳି ।
କରି ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ   ବିବିଧ ଅସ୍ତ୍ରର,
ଭରୁଛନ୍ତି ଦେଶ—   ବିଦେଶେ ଯନ୍ତ୍ରର ।
ଚିନି କଳେ ଚିନି   ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ,
ହେଉଛି ବିଦେଶେ   ରପ୍ତାନି ବହୁତ ।
ଉଦ୍ୟାନେ ଫଳାଉ   ଶଙ୍ଖଶାନ୍ତି ଅତ୍ତ,
ଅତୀବ ବୃହତ   ଯେତେକି ବୋଇତାଡ଼ ।
ବହୁ ଫଳବୃକ୍ଷ   କରି ସେ ରୋପଣ,
କରୁଛନ୍ତି ବହୁ   ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ ।
ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି   ବଣିକ-ମହତ,
ଅକର୍ମୀଙ୍କୁ ଅର୍ଥ—   ଉପାର୍ଜନ ପଥ ।
ହୃଦୟ ତାଙ୍କର   ମହତ ଉଦାର
ଯୋଗୀ ଋଷି ପରି   ପୁଣି ବ୍ୟବହାର ।
କରନ୍ତି ଉଦ୍ୟାନେ   ବହୁବିଧ କୃଷି,
କୃଷିବିଦ୍ୟାରେ ସେ   ପରାଶର ଋଷି ।
ଉଦ୍ୟାନେ ସୁଲଭ   ବିବିଧ କାର୍ପାସ,
ସୁବିସ୍ତୃତ ଭାବେ   ହୁଏ ଅଶ୍ୱଗୁପ ।
ଆଶ୍ରମରେ ତନ୍ତ   ପଡ଼ୁଛି ତାଙ୍କର,
ବୁଣାହେଉଅଛି   ବସନ ବିସ୍ତର ।
ଆଦର୍ଶ ତାଙ୍କର   ଉଚ୍ଚ ଅଦ୍ୱିତୀୟ,
ସର୍ବାଂଶରେ ତାହା   ଅନୁକରଣୀୟ ।

ରାଜେ ଶିବ-ପାଦେ   ଜଙ୍ଘବାଲ୍ ଦହ,
ବହୁ ଜଳରୂପ   ଦେବ-ଅନୁଗ୍ରହ ।
ଶିବଦେବୀକୂଳ   କେଳି-ସରୋବର,
ପୁଷ୍ପହାସେ ହସେ   ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର !
କାନନ-କମଳା   ମାସିଗ ଦର୍ପଣ,
ଅଗ୍ରେ ଥୋଇ ଅବା   ଦେଖନ୍ତି ବଦନ ।

ସ୍ୱଚ୍ଛ ବାରି ତାର   ଦେବ-ମନଲଣା,
ବାଜେ ତହିଁ ସଦା   ପକ୍ଷିକଣ୍ଠ ବୀଣା ।
ଅତର୍କିତେ ତହିଁ   ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ,
ମୋହ-ମାୟା-ମୁକ୍ତ   ହୋଇଉଠେ ଚିତ୍ତ ।
ଅନନ୍ଦ ବାହୁଲେ   ସ୍ୱତଃ ହୁଏ ପ୍ରତେ,
ପ୍ରବେଶିଲି ପ୍ରାୟ   ମୁକ୍ତିସ୍ୱର୍ଗେ ସତେ !
ଅଙ୍କିତେ ବାହାର   ମୁମୁକ୍ଷୁର ମନ୍ତ୍ରଁ,
ମିଶିଯାଏ ଶୂନ୍ୟେ   ଯଥା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ।
ସେ କାଳ ଅବସ୍ଥା   ବର୍ଣ୍ଣି ନୁହେ ଅହା,
ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ଏକା   ବୁଝେ ସିନା ତାହା ।

ପୂର୍ବ ରାଜଧାନୀ   ହଣ୍ଡପା ନଗରୀ,
ରହିଅଛି ଏବେ   ମ୍ଳାନବେଶ ଧରି ।
ମହେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ   ପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମଭୂମି,
କାଳବଶେ ଲୁପ୍ତ   ତାର ଭାଗ୍ୟଊର୍ମି ।
କନ୍ଦୁକ ପରାୟେ   ଭାଗ୍ୟ ସିନା ଚଳେ,
କେବେ ଉଠେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ କେବେ ଖସେତଳେ
ରହି କତିପୟ   ରାଜକାର୍ଯ୍ୟାଳୟ,
ପୂର୍ବ ସୌଭାଗ୍ୟର   ଦିଏ ପରିଚୟ ।
ଉଚ୍ଚପ୍ରାଥମିକ   ବିଦ୍ୟାଳୟ ତହିଁ,
ଚଳୁଅଛି ନିଜେ   ନିଜ ଭାର ବହି ।
କୃଷିଶିଳ୍ପାଦରେ   ସାଧି ସେ ଉତ୍କର୍ଷ,
ସମଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟେ   ଦେଖାଏ ଆଦର୍ଶ ।
କରି ବିନିଯୋଗ   ଛାତ୍ରେ ମନଧ୍ୟାନ,
ରଚିଛନ୍ତି ତହିଁ   ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ ।
ସେ ଉଦ୍ୟାନ ସଦା   ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫଳେ ଫୁଲେ
ନାନାବିଧ ଫଳ   ପାଚି ବୃକ୍ଷେ ଝୁଲେ ।
ଉଦ୍ୟାନଟି ଚିର—   ଶୀତଳ ନିର୍ମଳ,
ଶିବକୁନ୍ଦ ପୁଷ୍ପ—   ହାସ୍ୟେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ଖଣ୍ଡହତା ଗ୍ରାମେ   ତନ୍ତୁବାୟଗଣ,
କରନ୍ତି କୌଶେୟ   ବସନ ବୟନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁନ୍ଦର ସେ ବସ୍ତ୍ର   ଚିକ୍କଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ,
କ୍ଷୀରୋଦ୍ର ସମାନ   ଦିଶେ ଅବିକଳ ।

ଧୋବିପଲ୍ଲୀ ନାମେ   ଗ୍ରାମ ସୁବୃହତ,
ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାରେ   ଯା ଶିର ଉନ୍ନତ ।
ଭାରତୀ କମଳା   ସଖ୍ୟଭାବ ବହି,
ଏକାସନେ ବସି   ହୋଇଛନ୍ତି ତହିଁ ।
ଆଦର୍ଶ ଗ୍ରାମ ସେ   ଚିର-ରାଜଭକ୍ତ,
ଧରନ୍ତି ପବିତ୍ର   ରାଜସେବା-ବ୍ରତ ।
ସେ ଗ୍ରାମନିବାସୀ   ବହୁ ସୁଶିକ୍ଷିତ,
ନାନା ରାଜକାର୍ଯ୍ୟେ   ଛନ୍ତି ନିଯୋଜିତ ।

ବରଣ୍ଡା ଗ୍ରାମରେ   ଉଡ଼ାଇଛନ୍ତି ବାନା,
ନିଧି ସାହୁଙ୍କର   ଶିଳ୍ପ କାରଖାନା ।
ଜଗବାଡ଼ି ଉଚ୍—   କଲମ ଦୁଆତ,
ଦେଶ ବିଦେଶରେ   ହୋଇଛନ୍ତି ବିଖ୍ୟାତ ।
ମୃଗବ୍ୟାଘ୍ର-ଚର୍ମ   ଶୃଙ୍ଗନଖଚୟ,
ଚର୍ମକାରେ ତହିଁ   କରନ୍ତି ବିକ୍ରୟ ।
ଉତ୍କଳ-ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ   ନିର୍ମାଣ-ଚାତୁରୀ,
ଦେଖି ଉଠେ ହୃଦ   ମହୋଲ୍ଲାସେ ପୂରି ।
ବିବୁଧେନ୍ଦ୍ର ଦେବ   ରାଜପିତାଙ୍କର,
ବିରାଜିତ ତହିଁ   ସ୍ମୃତି-ସରୋବର ।
ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜାଙ୍କ   ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ବହି,
ବସିଛନ୍ତି ନୂତନ   ହାଟ ଏକ ତହିଁ ।
ଶ୍ରୀକିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର   ସ୍ଥାପି ସ୍ମୃତିଦ୍ୱୟ,
ଦେଇଛନ୍ତି ପିତୃଭକ୍ତି—   ପରିଚୟ ।
ଯୋଗ୍ୟପୁତ୍ର ନୃପ   ଯୋଗ୍ୟ ପିତାଙ୍କର,
ଗୁଣେ ଶୀଳେ ସେହୁ   ତାଙ୍କୁ ପଟାନ୍ତର ।

ପ୍ରାଚୀନ 'ପଥରଗଡ଼'   ନିକାଞ୍ଚନେ,
ଲୁଚି ରହିଅଛି   ଗହନ କାନନେ ।
ପୂର୍ବେ ତହିଁ ଖଣ୍ଡେ   କରୁଥିଲେ ବାସ,
ଦେଖି ତାହା ଜନ୍ମେ   ମନେ ମହାତ୍ରାସ ।

ଗୁମ୍ଫାମାନ ଅଛି   ଅନ୍ଧକାରେ ପୂରି,
ପ୍ରତେ ହୁଏ ସେଥେ   ଯଥା ଯମପୁରୀ ।
ସୃଷ୍ଟିକାଳୁଁ ତାହା   ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କର,
ହୋଇ ନାହିଁ ଥରେ   ନୟନ-ଗୋଚର ।
ଦେଖି ସେ ଭୀଷଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୋଷୀ ସ୍ଥାନ,
ଅତି ସାହସୀର   ଉଡ଼ିଯିବ ପ୍ରାଣ ।
ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ପିଶାଚ—   ମାନଙ୍କ ଦୁଷ୍କୃତ,
ଗ୍ରାସିବାକୁ ଧାଏଁ   ବଡ଼ ଲୁବ୍ଧାକୃତ ।

ଢୋଷରାଜ୍ୟ ଭୋର   ଚନ୍ଦେଇଲା ସହ,
ମିଶି ଉଭସ୍ରୋତର   ବିରତେ କଳହ ।
ଗଡ ପଥେ ଧାଏଁ   ବଳାଇ ସେ ବେଣୁ,
ଟେକିଦେଇ ତାହାର   ମିଶା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ।
ଝର ଜାତି ଲୋକେ   ବାଲିରୁ ପ୍ରତ୍ୟହ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଣିକା   କରନ୍ତି ସଂଗ୍ରହ ।
ଚିର-ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ   ଏ ରମ୍ୟ କଟକ,
କରିଅଛି ନିଜ   ଗୌରବ ସାର୍ଥକ ।

ସୁରେଶ୍ୱର ନାମେ   ରମ୍ୟ ମହୀଧର,
ଶୁକ ସାରି ରୁତେ   ସତତ ମୁଖର ।
ନିବସନ୍ତି ତହିଁ   ଦେବୀ ସୁରେଶ୍ୱରୀ,
ବରବସ୍ତୁ-ଦାନୀ   ସଦା ଶୁଭଙ୍କରୀ ।
ଝରେ ସେ ପର୍ବତୁଁ   ସୁରେଶ୍ୱରୀ ଝର,
ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକର   ଜଳ-ଚନ୍ଦ୍ରାଧର ।
କୋଡ଼ଏଟି ଗ୍ରାମ   ସେ ନିର୍ଝର ଜଳେ,
ଚିର-ସମୃଦ୍ଧର,   ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟଫଳେ ।
ବହୁଧାରେ ସଦା   ବହେ ଝରପୟ,
ଯେ ଦିଗେ ଚାହିଁଲେ   ଦିଶେ ଜଳମୟ ।
ପ୍ରତେହୁଏ ସ୍ୱତଃ   ମାନସେ ଏସନ,
ବାରମାସ ତହିଁ   ଥାଏ କି ଶ୍ରାବଣ !
ଏକମାସୀ ରାଜ୍ୟ   ସେ ଗ୍ରାମନିକର,
ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ   ଅପର ମାସର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ   ଅତି ଚମତ୍କାର,
ମନ-ନୟନର   ଚିର କାରାଗାର ।
ରହିଛି ଗୁମ୍ଫାଏ   ଶୈଳ ଏକଅଂଶେ,
ଶିବଶଙ୍କର କି   ସଭାମଣ୍ଡପ ସେ !
ବନବାସ କାଳେ   ପାଣ୍ଡବେ ସେଠାରେ,
ଖେଳୁଥିଲେ ପଶା   ପ୍ରବାଦ ପ୍ରସ୍ତରେ ।
କାହିଁ ସୁରେଶ୍ୱର   ପଞ୍ଚଧାର କାହିଁ,
ବହିଛନ୍ତି ଦୁହେଁ   ପରସ୍ପରେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧି ।
ବିରାଟ ବିରାଟ ରତ   ବାକ୍ୟାଳାପେ,
କେ ବୁଝିବ ତାହା   ବୁଝନ୍ତି ସେ ଆପେ ।
ଏକ ଉପାଦାନେ   ବେନି ପିଣ୍ଡ ଗଢ଼ା,
ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥିତ   ବିଶାଳ ଗୁମ୍ଫଡ଼ା ।
ଦ୍ୱିପାଶେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ   ଗଜରାଜ ବେନି,
ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ   କରବଲୁ ଦେନି ।
ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ଶୁଣ୍ଡ   ପର୍ବତ ବହୁତ
ଦୂରୁଁ ଦିଶେ ଯେସନ୍ତେ   ଉଭୟ କରୁଥ ।
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାକାଶେ ମେଘ   ଭ୍ରମିବା ସମୟେ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଉପମା   ଜନମେ ହୃଦୟେ ।
ଭୁଶୁଣ୍ଡି କି ଗଣ୍ଡ   ଭୈରଣ୍ଡ ବିହଙ୍ଗ,
ଝାମ୍ପମାରି ଟେକି—ନେବ ସେ ମାତଙ୍ଗ ।
ଦୁଇପଦ ନଖେ   ଥଣ୍ଟେ ଭଗ୍ନ କରି,
ଧରିଉଡ଼ି ନଭେ   ଭୁଞ୍ଜିବ ବିହରି ।

ବୀର-ପ୍ରସୂ ମଣ୍ଡ   ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ,
ବୀରଧି ତାହାର   ଖ୍ୟାତ ଅଲୌକିକ ।
ବୀର ତେଜ ବୀର୍ଯ୍ୟେ   ଗଢ଼ା ତା ଶରୀର,
ସୁଖ୍ୟାତ-ଗୌରବେ ଟେକ ତାର ଶିର ।
ତ୍ରିକୋଣବିଶିଷ୍ଟ   ତାହାର ଆକୃତ,
ବିସ୍ତୃତ ସର୍ବସ୍ୱ   ମହତ୍ତ୍ୱ ସୁକୃତି ।
ଦେଖି ମନେହୁଏ   ଏ ଭାବ ଉଦିତ,
ଉଡ଼ପଡ଼ୁଛି କି   ସ୍ୱର୍ଗ ବୈଜୟନ୍ତୀ ।

ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟେ   ଆକୃତ ତାହାର,
କରନ୍ତି ଦ୍ୱାଦଶ   ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର ।
ଶିକ୍ଷାସଭ୍ୟତାରେ   କରେ ଅଗ୍ରଗତ,
ସର୍ବପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ   ଉଡ଼ାଏ ସେ ଛତ୍ର ।
ହେବ ତା ଦକ୍ଷତା   ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତେ,
ତୃପ୍ତିର ଆନନ୍ଦ   ଖେଳିଯାଏ ଚିତ୍ତେ ।
ଜଳବାୟୁ ସଦା   ଶକ୍ତି-ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ,
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜ୍ୟ   ଅରଣ୍ୟ-ସମ୍ପଦ ।
ଶତାଧିକ ହସ୍ତ   ଉଚ୍ଚ ବଂଶବନ,
ବହିଅଛି ବ୍ୟାପି   ଯୋଜନ ଯୋଜନ ।
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳକୁଳର   ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ସେ,
ନ ପଶନ୍ତି ତହିଁ   ଭୟରେ ବାୟୁ ସେ ।
ଶିଶୁ କେନ୍ଦୁ ଅଛି   ଶାଳ ପିଆଶାଳ,
ଶିରିଷ କୁଳତା   ମାହାଲ ତମାଳ,
ମହୁଲ ପଣସ   ସୁନସ୍ତି ସୁନାରୀ,
ନିମ୍ବ କ୍ଷୀରକୋଳି   କଇମ ଗମ୍ଭାରୀ ।
କୁରୁମ କୁସୁମ   ବଉଳ ସେଗୁନ,
ଧବ ନାଗେଶ୍ୱର   ଅସନ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ,
ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ   ପାଦପ ଅସଂଖ୍ୟ,
ଅଛି ଏ ରାଜ୍ୟରେ   ସ୍ଥିର ବନବକ୍ଷ !
ଅକଳ ଅରଣ୍ୟ   ଯେସନ ଜଳଧି,
ବଳୁଅଛି ବକ୍ଷେ   ବହୁ ମହୌଷଧି ।
ଝୁଣା ଲାଖ ମଧୁ   ମହମ ତସର,
ଅଛି ପୁଣି ବହୁ   ଧାତୁର ଆକର ।
ଅରଣ୍ୟ-ସମ୍ପଦ   ରହିଛି ଅପାର,
ତୁଚ୍ଛ ତାହା ପାଶେ   କୁବେର ଭଣ୍ଡାର ।
ନଦୀସ୍ରୋତ ପ୍ରାୟ   ଉନ୍ନତ ପଥରେ,
ଧାଇଁଛି ଏ ରାଜ୍ୟ   ଅଗକୁ ପ୍ରଖରେ ।
ଉନ୍ନତ ରାଜ୍ୟର   ସର୍ବ ଅନୁଷ୍ଠାନ,
ଅଛି ଅଳ୍ପାଧିକେ   ଏଥି ବିଦ୍ୟମାନ ।
ପ୍ରଗତିଶୀଳତା   ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସତତ,
ହୋଇଛି ଏହାର   ନିତ୍ୟ ନବ ବ୍ରତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭ୍ରମି ଏ ରାଜ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ମୋର ଚକ୍ଷୁ,
ହୋଇଛି ଅବର ଏସନ ପ୍ରତୀତ ।
ପୌରାଣିକ ଯୁଗେ ଫେରିଯାଇ ମନ,
ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜ୍ୟେ କି କରୁଛି ଭ୍ରମଣ !
କିମ୍ବା ଭ୍ରମୁଅଛି ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥେ ଯାଇ,
ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଜୟଗୀତ ଗାଇ ।
ଅଥବା ଭ୍ରମୁଛି ଉଜ୍ଜୟିନୀ ରାଜ୍ୟେ,
ଅଧୀର ଆନନ୍ଦେ କଳ୍ପନା ସାହାଯ୍ୟେ ।
ନତୁବା ଭ୍ରମୁଛି ମିଥିଳା ନଗରେ,
ଜନକ ରାଜର୍ଷି ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ।
ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଏ ରାଜ୍ୟର ଭୂପ,
ରାଜଗୌରବ କି ଗ୍ରହୁଅଛି ରୂପ !
ଗାଉଛି ଉତ୍କଳ ଯାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିଗୀତ,
ନବଛନ୍ଦେ ଭରି ବହୁ ହୃଦେ ପ୍ରୀତ ।
ଧନୀ ଦୀନେ ଭବ ଦୟା ଆଚରଣ,
କରୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ଗଠନ ।
ପ୍ରତିଦାନ ପାଇଁ ନାହିଁ ହୃଦେ ଠାବ,
ରାଜପ୍ରାଣେ ସିନା ଏହା ଦେବଭାବ !
ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉନ୍ନତ ଜୀବନ ଗଠନ—
ବିଷୟେ ତ୍ରସ ସଦା ତତ୍ପରାୟଣ ।
ବାହ୍ୟେ ସଂସାରୀ ସେ, ସ୍ୱଭାବେ ବୈରାଗୀ
ଦେହେ ମାତ୍ର ରାଜା, ମନେ ମହାତ୍ୟାଗୀ ।
ରାଜୋପାଧି ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ଆଶ୍ରିତ,
ହୋଇଅଛି ଧନ୍ୟ ଗୌରବ-ମଣ୍ଡିତ ।
କରି ଉଦ୍ଭାବନ ଉପାୟ ବିବିଧ,
ହୋଇଛନ୍ତି ସଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗସିଦ୍ଧ ।
ସେ ଚିନ୍ତାରେ ଶକ୍ତି କରୁଛନ୍ତି ଯତ୍ନ,
ରାଜପ୍ରାଣେ ଏହା ଉଚିତ୍ୱ ନିଷ୍ଠସ୍ୱ ।
କ୍ଷିତିସେବ ଯଥା ଗୁଣେ ଦେଇ ରଣ
କରେ ପରିଶୋଧ ଅର୍ପି ବହୁଗୁଣ ।
ତଥା ରାଜା ନେଇ ପ୍ରଜାଠାରୁ କର,
ସାଧନ୍ତି ତାହାର ମଙ୍ଗଳ ବିସ୍ତର ।

ବୃଦ୍ଧବୟ ନୃପ ବିପୁଳ ବିଭବେ,
ମାତ୍ର ନୁହନ୍ତି ତ ସୁଖୀ ସେ ବାସ୍ତବେ ।
ନୃପତିଙ୍କୁ ସୁଖୀ ବୋଲେ ସେଉଁ ଜନ,
ନ ବୁଝେ ସେ ସୁଖ— ଅର୍ଥ ଉଦାଚନ ।
ପ୍ରଜା-ହିତ ପାଇଁ ଭୂପତି ନିଶ୍ଚୟ,
କରନ୍ତି ନିଜର ଶକ୍ତି ଆୟୁ କ୍ଷୟ ।
ପ୍ରଜାହିତ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଏକମାତ୍ର,
ତେଣୁ ରାଜା, ଭକ୍ତି— କୃତଜ୍ଞତା ପାତ୍ର ।
କରନ୍ତି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସର୍ବଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର,
ତେଣୁ ରାଜା, ନିତ୍ୟ ନମସ୍ୟ ପ୍ରଜାର ।
ରାଜାଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ କଠୋର ଅତୀବ,
ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ସହିଷ୍ଣୁତା ଗୁଣରେ ସେ ଶିବ ।

ଶ୍ରୀମହେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୁଗୁଣ-ଗ୍ରାହକ,
'ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦର୍ପଣ' ଗ୍ରନ୍ଥ-ପ୍ରକାଶକ ।
ନୃମଣି କିଶୋର— ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ନାତି,
କରୁଛନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ବଂଶୀୟ ସୁଖ୍ୟାତି ।
ପିତାମହଙ୍କର ପଦାଙ୍କାନୁସର,
ଅର୍ଜୁଛନ୍ତି କୀର୍ତ୍ତି ସେ ନୃପକେଶରୀ ।
ଉତ୍କଳ-ମିହିର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ,
ମହା ପ୍ରତିଭାର ସେ ବିଜ୍ଞ ପୂଜକ ।
ନିଜଠାରୁ ନିଜେ ଲଭି ସୁପ୍ରେରଣା,
କରିଥିଲେ ନୃପ ଉତ୍କଳେ ଘୋଷଣା,
ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ସମ୍ବନ୍ଧ—
ଯେଣ ସେ ଲେଖିବେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରବନ୍ଧ,
ଗୁଣ ପୁରସ୍କାର— ରୂପେ ସେ ଲେଖକ,
ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଦକ ।
ପିତାମହ କୀର୍ତ୍ତି— ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ,
ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରି ନରସାଇଁ,
'ପଣ୍ଡିତ ସର୍ବସ୍ୱ' ନବ ସଂସ୍କରଣ,
କରୁଛନ୍ତି ସଏ ଦେଶେ ବିତରଣ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପିତାମହଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ନଷ୍ଟିତ,
ହୋଇଅଛୁ ଯୌବନ— ପ୍ରାଣେ ପ୍ରଭାବିତ ।
ମହାତ୍ମା ପ୍ରଭାତ ଯଥାସମୟରେ,
ଅର୍ପିଲରେ ସିନା ଯୋଗ୍ୟ ବଂଶଧରେ ।
ସ୍ୱୟଂ ସର୍ବଗୁଣ ପ୍ରବୀଣ ଅତୀବ,
ଲଭିଛନ୍ତି ଦୁହେଁ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସଚିବ ।
ଅନଳ ସାହାଯ୍ୟେ ଖାଣ୍ଟି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର,
ଗଢ଼େ ସିନା ଦିବ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାର ।
ନୃପତି ଯେସନ ରାଜ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର,
ତେସନ ସୁନ୍ଦର ନୃପେ ମନ୍ତ୍ରିବର ।
ପୁଷ୍ପ ମଧ୍ୟେ ଥିଲେ ମଧୁ, ସଉରଭ,
ଉଭୟେ ବଢ଼ାନ୍ତି ପୁଷ୍ପର ଗୌରବ ।
ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀ ଯୋଗେ ଲଭେ ତଥା ବୃଦ୍ଧି,
ରାଜ୍ୟ-କୁସୁମର ସମ୍ଭ୍ରମ ସମୃଦ୍ଧି ।
ରାଜ-ପ୍ରତିଭାରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଚତୁରତା,
ମିଶିଲେ ଅସାଧ୍ୟ ଅବା କେଉଁ କଥା ?
ରାଜଶକ୍ତି ସହ ସୁମନ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରଣା,
ମିଶିଲେ ସେ ଧରେ ଶକ୍ତି ଅକଳନା ।
ଅସାଧ୍ୟ ସାଧ୍ୟ ତ ସହଜ-ସୁଲଭ,
କାହୁଁ ଅସମ୍ଭବ ହୁଏ ସୁସମ୍ଭବ ।
ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ଏ ରାଜ୍ୟେ ଦେଓ୍ୱାନ,
ସଦା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ମହା ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ ।
ଗତ ମତ ଚିନ୍ତି ଦିନକୁ ରାତ୍ରର,
ବିଶ୍ରାମର ଛଳେ ନାହିଁ ଅବସର ।
ପ୍ରଶଂସିତ ଭାବେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦ,
ଲଭିଛନ୍ତି 'ରାଏ— ସାହେବ' ଉପାଧି ।
ଖାଲୁଲ ପର ସେ ଭୂମି ଇତସ୍ତତଃ,
ସାଧୁଛନ୍ତି ରାଜ୍ୟେ ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସତତ ।

ଆଠମଲ୍ଲିକରେ ଦଣ୍ଡିଟି ଖମାର *
ସାଧୁଛନ୍ତି ପ୍ରଜାଙ୍କ ବହୁ ଉପକାର ।

ଧାନ୍ୟ ଶସ୍ୟ ତହିଁ ରହିଛୁ ଗଚ୍ଛିତ,
ଲକ୍ଷ ମହଣରୁ ଅଧିକ କଳ୍ପିତ ।
ରହିଛୁ ଖମାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ପୁଣି,
ଭବି ଶସ୍ୟ ବହୁ ସହସ୍ର ଗଉଣୀ ।
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦାଉରୁ ପ୍ରଜା-ରକ୍ଷା ପାଇଁ,
କରିଛନ୍ତି ଏହୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନୃସାଇଁ ।
ଶସ୍ୟ ଋଣ ତହୁଁ ନେଇ ପ୍ରଜାଗଣ,
କରନ୍ତି ନିଜର ଅଭାବ ମୋଚନ ।
ହୋଇ ଋମବାୟୁ ସମିତି ଗଠିତ,
ପ୍ରଜାବର୍ଗେ ଋଣ ହେଉଛୁ ଅର୍ପିତ ।
ଅଲ୍ପ ସୁଧ ହେତୁ ପରିଶୋଧ ପାଇଁ,
ପ୍ରଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟ ହେଉ ନାହିଁ ।
କରାଳ କବଳୁଁ ସୁଧଖୋରାଙ୍କର,
ଲଭିଛନ୍ତି ତ୍ରାହି ପରଜା-ନିକର ।
ପୂର୍ବ-ପ୍ରଚଳିତ ଅସ୍ୱାଭାବୀ କର,
ଉଠାଇଦେଲେଣି ରାଜ୍ୟୁ ନୃପବର ।
ଭେଟି ବେଠି ପୁଣି ଅଯଥା ମାଗଣ,
ତହିଁରୁ ସର୍ବଥା ମୁକ୍ତ ପ୍ରଜାଗଣ ।
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସେ ରାଜ୍ୟ-ପ୍ରଜାଗଣ
ଫଳବୃକ୍ଷମାନ କରନ୍ତି ରୋପଣ ।
ରାଜ-ସରକାର ପକ୍ଷୁଁ ରାଜ୍ୟସାରା,
ପ୍ରତିବର୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣା— ହୁଏ ବୃକ୍ଷଚାରା ।
ଶ୍ରେୟସ୍କର ଅତି ଏ ରାଜବିଧାନ,
ଫଳ ଭକ୍ଷି ପ୍ରଜା ହୁଏ ବଳବାନ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କର ଏହା ଅନ୍ୟତମ ଆୟ,
ଅର୍ଥ-ହିତପ୍ରଦ ନବ ବ୍ୟବସାୟ ।

ବରଦୀରବାସ ନୃପ ମହାଭାଗ,
ରହିଛନ୍ତି ମୁଦେ ବ୍ୟାଘ୍ରବଧ-ସାର ।
ସପ୍ତଷଷ୍ଟି ବ୍ୟାଘ୍ରେ ପ୍ରହାରି ଅଦ୍ଭୁତ,
ଅର୍ଜିଛନ୍ତି ରାଏ ବୀରତ୍ୱ ବିଦିତ ।

* ସୁବୃହତ୍ ସର୍ବପ୍ରକାର ଶସ୍ୟଭଣ୍ଡାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ର ବିକଟ ଭୀଷଣ,
କରେ ପଶୁରାଜ୍ୟ କାନନେ ଶାସନ ।
ଶୁଣି ତାର ବଜ୍ର— ନିଭଜ୍ଜୀ ଗର୍ଜନ
ଥରହରେ ଗିରି ଥରହରେ ବନ ।
ଉଡ଼ନ୍ତି ବିହଙ୍ଗ ସାଧ୍ୱସ ବିହ୍ୱଳେ,
ହରିଣ ଚେତନା ଖସିପଡ଼େ ତଳେ ।
ବନ-ପଶୁକୁଳ ତେଜି ଖରଶ୍ୱାସ,
ଲୁଚନ୍ତି କେ କାହିଁ ଗଣି ମହାତ୍ରାସ ।
ଦୁଷ୍ଟ ବନଯକ୍ଷୀ ମୃତ୍ୟୁର ସେ ମୃତ୍ୟୁ,
ସ୍ୱଭାବେ ନିଯନ୍ତ୍ର କୁଦ୍ରକ ଯନ୍ତ୍ର ।
ନ କରେ ଶୀତର ସହସ୍ର ପ୍ରହାରେ,
ଭୟ ତାକୁ ଭୟେ ଦୂରରୁ ଜୁହାରେ ।
ନାମେ ମହାବଳ ବଳେ ମହାବଳ,
ଝରେ ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅନଳ ।
ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ନୃପ ମହେଶ୍ୱାସ,
ମଣନ୍ତି ତାହାକୁ ଯେସନ କଇଁାସ ।

ଦଶବର୍ଷ ପରେ ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ,
ହେବ ସଙ୍ଗପତ ଭଣ୍ଡାର ମାଲିକ ।
ଫଳିବ ମୋର ଏ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ,
ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖି ପାରୁଛି ମୁଁ ଜାଣି ।
କହୁଛନ୍ତି ମୋର ବିବେକ-ଦେବତା,
କର୍ତ୍ତୃମୂଳେ ଏହୁ ସଫଳ ବାରତା ।
ସାହିତ୍ୟ-ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନେ ବିଶେଷ,
କରୁଛନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକେଶ ।
ସ୍ୱଭାବରେ ସେ ତ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମିକ,
କାବ୍ୟକୁଞ୍ଜବନ— ବିହାରୀ ରସିକ ।
ଦେଶେ ସତ୍‌ସାହିତ୍ୟ—ପ୍ରଚୁର ବିଷୟେ,
କରୁଛନ୍ତି ଚେଷ୍ଟା ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟେ ।
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାୟିକର ଶ୍ରୀମତୀ ଅପର୍ଣ୍ଣା,
ବ୍ରାହ୍ମଣବଂଶର ଅନନ୍ୟା କନ୍ୟା ।

ଲେଖିଛନ୍ତି କେତେ କାବ୍ୟ ସୁକବିତା,
ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ବିଦୁଷୀ ପଣ୍ଡିତା ।
ନୋହିଥିଲେ ଯଦି— ଦୟା ତାଙ୍କ ପ୍ରତି,
ବନେ ଝଡ଼ିଥାନ୍ତା ବନର ମାଲତୀ ।
କବି-ପ୍ରତିଭାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଗରିମା
ଛୁଇଁ ନ ଥାଆନ୍ତା ଲୋକାଳୟ ସୀମା ।
ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକେଶ ସୁକୀର୍ତ୍ତି-ନିବାସ,
କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ।
କେତେ ଦୀନ କବି ଦୀନ ଲେଖକର,
କରିଛନ୍ତି ଆଶା ସଫଳ ନୃବର ।
ସାହିତ୍ୟ-ପାଠକ ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ବଳ,
ତାଙ୍କ ଭଳି ନୃପ ପ୍ରାୟଶଃ ବିରଳ ।
ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟେ ଅର୍ପି ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି
ସାଧୁଛନ୍ତି ନୃପ ତାର ପରିପୁଷ୍ଟି ।
ପଦ ପଦବୀର କରି ସେ ପ୍ରଦାନ,
ବଢ଼ାଉଅଛନ୍ତି ଗୁଣିଜନ ମାନ ।
'ଭାଷାକୋଷ'ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ,
ଅର୍ପିଲେ ବହୁତ ଅର୍ଥ ଅଭାବରେ ।
ଏ ଦୀନ ଲେଖକ 'ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' ପାଇଁ,
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ଅର୍ଥ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ।
'ପଞ୍ଚଧାର' ନାମେ ସାମୟିକ ପତ୍ର,
ଘୋଷେ ତାଙ୍କ ଦାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ସର୍ବତ୍ର ।
ସାହିତ୍ୟସମାଜେ ହୋଇ କର୍ଣ୍ଣଧାର,
ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ଯୋଗ୍ୟତା ଅପାର ।
ନବୀନ ପ୍ରେରଣା ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରାଣେ,
ଦେଇଛନ୍ତି ନୃପ ବହୁ ପରିମାଣେ ।
ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସୁ-ଅଭିଭାଷଣ,
କରୁଛି କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବର୍ଷଣ ।
ବିଶ୍ୱ-ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରତିଯୋଗ ପାଇଁ,
ଆହ୍ୱାନଅଛନ୍ତି ଦେଶେ ନରସାଇଁ ।
ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସାହ,
ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରାଣେ ସୃଜିବ ପ୍ରବାହ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏ ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷା— ପରିଭ ସୁନ୍ଦର,
ଉପଯୋଗୀ ତାହା ସର୍ବସମାଜର ।
ନିର୍ବାହ ପକ୍ଷରେ ମାନବ-ଜୀବନ,
ଯେତିକି ଶିକ୍ଷାର ହୁଏ ପ୍ରୟୋଜନ,
ସେହି ଶିକ୍ଷା ଏଠି ରାଜ୍ୟେ ପ୍ରଚଳିତ,
ଦେଖି ତାହା ହୁଏ ଚିତ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ।
କୃଷି, ବ୍ୟବସାୟ, ଶିଳ୍ପ, ସେବାବ୍ରତ,
ବୃତ୍ତିଙ୍କରେ ଚିନା ଶିକ୍ଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ !
ଦେଶ-କାଳ-ପାତ୍ର ଉପଯୋଗୀ ତାହା,
ଦେଖାଏ ସମ୍ମୁଖେ ଅଲୋକିତ ରାହା ।
ଉଚ୍ଚ ମନୋବୃତ୍ତି ଗଠନ ପକ୍ଷରେ,
ସାର୍ଥକ ଏ ଶିକ୍ଷା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ !
ସ୍ୱାବଲମ୍ବନର ଅର୍ପି ସୁଭଦୀକ୍ଷା,
ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଶିଖାଏ ଏ ଶିକ୍ଷା ।
ଏ ସର୍ବଯୋଜନା ଶିକ୍ଷା ଅନ୍ତର୍ଗତ,
ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମହତ ।
ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କର ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା—
ଶିକ୍ଷା, ବିଶେଷତ୍ୱ ଏ ରାଜ୍ୟେ ସର୍ବଥା ।
ଛାତ୍ରଙ୍କର ଚିନ୍ତା, ସୁପରିକଳ୍ପନା,
ଅପୂର୍ବ ବିଶେଷ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସର୍ଜନା,
ସଫଳ ବିଷୟେ ସାଧନା ଅକ୍ଲାନ୍ତ,
ଦେଖି ମୁଁ ହୋଇଛି ବିମୁଗ୍ଧ ଏକାନ୍ତ ।
ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀରେ ଲଭି ମୁଁ ଅହ୍ଲାଦ,
ଅର୍ପୁଅଛି କର୍ମିବର୍ଗେ ଧନ୍ୟବାଦ ।

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀବର୍ଗେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମଲ୍ଲ କେଶ,
ଅର୍ପନ୍ତି ବିବିଧ ନୀତି ଉପଦେଶ ।
କିଭଳି ତାଙ୍କର ହେଉଅଛି ଶିକ୍ଷା,
ବିଦ୍ୟାଳୟେ ଯାଇ କରନ୍ତି ପରୀକ୍ଷା ।
ଉନ୍ନତ ତାହାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷାର ଗତି,
ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ପ୍ରାଣେ ଜନମାଏ ପ୍ରୀତି ।

ସଫଳ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଭାରି ଉଚ୍ଚ ଟଙ୍କ,
କରନ୍ତି ନରେନ୍ଦ୍ର ସୁପରିଦର୍ଶନ ।
ବିଜ୍ଞ ବିଚକ୍ଷଣ ପ୍ରଦର୍ଶିକ ଭଳି,
ପ୍ରଶ୍ନ ଗଠନେ ସେ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳୀ ।
ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କର ଉକ୍ତି ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା,
ଗ୍ରହନ୍ତି ସାଦରେ ନୃପ ମହାମନା ।
ବହାଇଦେଇ ସେ ସଦୁକ୍ତି-ପ୍ରବାହ,
ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଗଣେ ଅର୍ପନ୍ତି ଉତ୍ସାହ ।
ଅବର ଅର୍ପନ୍ତି ଅର୍ଥ ପୁରସ୍କାର,
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଆନନ୍ଦ ଅପାର ।
ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ,
ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟେ ବିଦେଶେ ପଠାଇ,
ଆଣି ତାଙ୍କୁ ନୃପ କରାଇ ଶିକ୍ଷିତ,
କରୁଛନ୍ତି ରାଜ-କାର୍ଯ୍ୟେ ନିୟୋଜିତ ।

ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଜାତି ବସି ଏକାସନେ,
ରତ ବିଦ୍ୟାଳୟେ ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନେ ।
ଉଚ୍ଚ ଅଛବର ନାହିଁ ପୂର୍ବଭେଦ,
ଅଛି ଦେଜନ ମଧ୍ୟେ ସ୍ନେହ ଅବିଚ୍ଛେଦ !
ଅତୀବ ଉଦାର ଏଠି ସାମ୍ୟନୀତି,
ସଂସ୍କାରର ଚିନା ଏହା ମୂଳଭିତ୍ତି ।
କରେ ଯେ ମାନବ ମାନବକୁ ଘୃଣା,
ମାନବ ନୁହେ ସେ ପଶୁଠାରୁ ଊଣା ।
ସମସ୍ତେ ତ ପୁଣି ବିଶ୍ୱପିତାଙ୍କଟ,
ଉଚ୍ଚ କିପାଁ ଏକ ଅପର ଇତର ?
ଭଣେ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ର ସାମ୍ୟବାଦେ ପାପ;
ଶାସ୍ତ୍ର ନୁହେ ତାହା ବାତୁଲ ପ୍ରଳାପ ।
ଯେଉଁ ଦେଶ ଶାସ୍ତ୍ର ରଖିଛି ସ୍ୱଅଣୀ,
ଘୋଷି 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ' ବାଣୀ,
ସେ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଏ ବର୍ବର ପ୍ରଥା,
ନିଶ୍ଚୟ କୁତ୍ସିତ ଅଦର୍ଶ ସର୍ବଥା ।

ଉଡନ୍ତୁ ସେ ଏହି ପ୍ରଥା ଅମାନୁଷୀ,
ନବଯୁଗର ସେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷି ।
ହେ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, ସୁଖ-ଗୁଣାଧାର,
ଆଦର୍ଶ ଗୁମ୍ବଙ୍କ ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ।
ଶ୍ରୀମହାପ୍ରସାଦେ ଭକ୍ତସହକାରେ,
ଶୂଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ବିପ୍ର ଭୁଞ୍ଜେ ନିର୍ବିକାରେ,
ଯେଉଁ ଦେବ ଦେଶେ ଅଛି ଏ ଆଚାର,
ବିଡମ୍ବନା ତହିଁ ଅଛବ ବିସ୍ତର ।
ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଜଗତବନ୍ଦନ,
ଚଣ୍ଡାଳକୁ ଦେଲେ ପ୍ରେମେ ଆଲିଙ୍ଗନ ।
ଏତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏକଲ ବେଭାର,
ମାନବ-ସମାଜ ଅବା କେଉଁ ଛାର !

ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲି କେଶ ଧାର୍ମିକ-ପ୍ରବର,
ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟେ ରତ ଥାନ୍ତି ନିରନ୍ତର ।
ଦାନେ ହୁଏ ଯିନା ଧନ ସୁସାର୍ଥକ,
ବାଦତ ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ସେ ନରନାୟକ ।
ଗୁପ୍ତ ଦାତା ନୃପ ନିଜକୃତ ଦାନ,
ଛାତ କେବା ନିଜେ, ନ ଜାଣେ ତା ଆନ ।
ଅର୍ଥ ଏ ଜଗତେ ବଡ଼ ଦଗାଦାର,
ନୁହେ ସେ କାହାର, ସେ ଏକା ତାହାର ।
ମୋର ବୋଲି ଲୋକେ କରନ୍ତି ଚିତ୍କାର,
ମାତ୍ର ଅର୍ଥେ ନାହିଁ କାର ଅଧିକାର ।
କେବଳ ସେ ଅର୍ଥ ଯିବା ପାଇଁ ଆସେ,
ଚାଲିଯାଏ ପୁଣି ଆସିବା ସକାଶେ ।
ଦେଖାଇ ମାନବ ଜୀବନର ଲୀଳା,
ବାରଦ୍ୱାରେ ବୁଲି ମାଗୁଥାଏ ଭିକ୍ଷା ।
କଣିକର କବି ଅଶ୍ରୁର ମୋଚନ,
ହସ୍ତୁଁ ହସ୍ତାନ୍ତରେ କରେ ସେ ଗମନ ।
ହେଉ ଲକ୍ଷପତି ହେଉ କୋଟିପତି,
ନାହିଁ କାର ସ୍ୱର୍ଗେ ଅର୍ଥ ନେବା ଶକ୍ତି ।

ସମସ୍ତେ ତ ଦିନେ ମୃତ୍ୟୁଯାନେ ଚଢ଼ି—
ଉଡ଼ିଯିବେ, ଅର୍ଥ ରହିଥିବ ପଡ଼ି ।
ସମସ୍ତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଦିଏ ଅର୍ଥ,
ଥାଏ ତା ଅଦ୍ଭୁତ ଅକ୍ଷତ ସତ୍ତ୍ୱ ।
କେହି ତ ଅର୍ଥକୁ ଧୋଇ ପିଏ ନାହିଁ,
ବୁଝନ୍ତି ଏ ମର୍ମ ରାଜା ନରସାଇଁ ।
ଦରିଦ୍ର ଅକ୍ଷମ ରୁଗ୍ଣ ହରଘଡି,
ରାଜ-ଗନ୍ତାଘରୁ ପାଉଛନ୍ତି ପଡ଼ି ।
କ୍ଷୁଧା-ତୃଷାତୁର ଭିକ୍ଷୁକ ସମସ୍ତେ,
ନ ଫେରନ୍ତି କେହି କେବେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତେ ।
ଭକ୍ତି-ପ୍ରୀତି ସହ ଦିବସେ ରାତ୍ରେ ବା,
ଲାଗିଛି ଦରିଦ୍ର— ନାରାୟଣ ସେବା ।
ନରପତିଙ୍କର ଦେବ ଦ୍ୱିଜ ପ୍ରତି,
ଅଛି ସଦା ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଚଳା ଭକତି ।

ଦେବତା ସ୍ଥାପନ ଦେଉଳ ନିର୍ମାଣ—
କରି ଉପାର୍ଜିଲେ କୀର୍ତ୍ତି ନରରାଣ ।
ରାଜ୍ୟେ ତାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି— ଉଦ୍ୟାନର ଫୁଲ
ପ୍ରାୟ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ହରଙ୍କ ଦେଉଳ ।
ସେ ଦେଉଳ ଚୂଡ଼ା ଗୁରୁ ଅଭ୍ରଙ୍କଷ,
ଶୋଭେ ତହିଁ ତିନି ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଳସ ।
ବ୍ୟୟ କରି ମୁଦ୍ରା ବିଂଶାର୍ଦ୍ଧ ହଜାର,
ନିର୍ମାଣିଲେ ଏହା ନୃପ ଗୁଣାଧାର ।
ବସେ ତହିଁ ମେଳା ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ,
ବିଘନ ପ୍ରାନ୍ତର ହୁଏ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ।
ବହୁ ଦୂରୁଁ ଆସି ବହୁ ନାରୀନର,
ପୂଜନ୍ତି ଭକ୍ତିରେ ଶଙ୍କର ପୟର ।
ଶିବ-ଭକ୍ତ ବୃନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତି ଅନେକ,
କରନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ସହସ୍ରାଭିଷେକ ।
ତହିଁ ଯୋଗୀ ମୁନି * ବସି ସାତ ଆଠ,
କରନ୍ତି ମହନ୍ତ— ସ୍ତୋତ୍ର ଉଚ୍ଚେ ପାଠ ।

* ଦେବପୂଜକ ଜାତିବିଶେଷ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜପେ କେହ୍ନ ଶିବ ପଞ୍ଚାକ୍ଷରୀ ମନ୍ତ୍ର,
ଶିବ-ଶିରେ କେହ୍ନ ଅର୍ପେ ବିଲ୍ୱପତ୍ର ।
କେହ୍ନ ଅବା ହୋଇ ଭାବରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ,
ଚଢ଼ାଏ ତ୍ରିଶୂଳୀ ଶିରେ ଚମ୍ପାଫୁଲ ।
ଶିବ ଅଙ୍ଗେ କେହ୍ନ ଲଗାନ୍ତି ଘର୍ଷି,
ଘୃତ ନବନୀତ କର୍ପୂର ଚନ୍ଦନ ।
ଢାଳେ କେ ଗୋଦୁଗ୍ଧ ଶିବ ମସ୍ତକରେ
କେହ୍ନ ଗଙ୍ଗାଜଳେ ଅଭିଷେକ କରେ ।
କେହ୍ନ ଅବା ଜାଳି ଘୃତପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୀପେ,
ବସେ ଉଜାଗରେ ଦେବଙ୍କ ସମୀପେ ।
ଖେଳଇ ଧର୍ମଭାବ ଗଗନେ ପବନେ,
ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟା ଭେରୀ ନିନାଦେ ସଘନେ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ହୃଦେ ଭକ୍ତିଭାବ,
ଦୁଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା ପାଇଁ ଥାଏ ନାହିଁ ଠାବ ।
ଦେଉଳ ବାହାରେ ବସେ ପଣ୍ୟହାଟ,
ଜନଗହଳରେ ମିଳେ ନାହିଁ ବାଟ ।
ସିନ୍ଧୁଘୋଷ ପ୍ରାୟ ଜନତା ଗର୍ଜନ,
କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ବଧିର ଶ୍ରବଣ ।
ହାଟ ନୁହେ ତାହା ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଖଣି
ଶିଳ୍ପବାଣିଜ୍ୟର ମହା ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ।
ଅରଣ୍ୟ-ସଂଜାତ ପଦାର୍ଥନିଚୟ,
ଅନ୍ନବାଣିଜ୍ୟର ହୁଏ ପରିଚୟ ।
ଚୌଦିଗେ ବିଖ୍ୟାତ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରତାପ,
ପାଦୋଦକ ପାନେ ଦୂର ହୁଏ ପାପ ।

କଇଁସା ଦୁର୍ଗରେ ନୃପ ଧର୍ମବୀର
ଅଛନ୍ତି ତୋଳାଇ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ।
କରିଛନ୍ତି ସେହି ଦେଉଳେ ସ୍ଥାପନ,
ଅଷ୍ଟଧାତୁମୂର୍ତ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ।
ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ସେ ଯୁଗ୍ମ ମୂରତି,
ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ ନିଅନ୍ତି ଓଟାରି ଭକତି ।

ଶିବ-ସୁନ୍ଦର ସେ ନର-ମନୋହର
କରିଛନ୍ତି ନିଜେ ନିଜକୁ ସୁନ୍ଦର ।
ଛଦ୍ମ କାରିଗର— ରୂପେ ନାରାୟଣ,
କରିଛନ୍ତି ନିଜ ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ ।
ଗଢ଼ିବ କି ନର ସେଭଳି ପ୍ରତିମା,
ଲଙ୍ଘି ଯାଏ ତାହା ନରଜ୍ଞାନ-ସୀମା ।
ନିଜେ ସେ ପ୍ରତିମା ନିଜେ କାରିଗର,
ସୃଜିଛନ୍ତି ଦେବ ଆପଣେ ସୁନ୍ଦର ।
ମାନବ ତ ତାଙ୍କ ସର୍ଜନା ଭିଆଣ,
ସୃଷ୍ଟି କି ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କୁ କରିବ ନିର୍ମାଣ ?
ସ୍ୱଭାବେ ସେ ଅଜ ସ୍ୱଭାବେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ,
ନିଜେ ସେ ନିଜର ସେବାକାରୀ ପ୍ରଭୁ ।
ବିଶ୍ୱ ମହାକବି ପ୍ରଭୁ ନାରାୟଣ,
ସୃଷ୍ଟିକାବ୍ୟ ତବ ଜଟିଳ ଗହନ ।
ତୁମ୍ଭ ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତ ସୃଷ୍ଟି ଚରାଚର,
ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟେ ତୁମ୍ଭେ ରହିଛ ଅବର ।
ସିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ବିନ୍ଦୁ ରହିବା ସମ୍ଭବ,
ମାତ୍ର ବିନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟେ ସିନ୍ଧୁ ଅସମ୍ଭବ ।
ଏ ବିରୋଧାଭାସ ଅଲଙ୍କାର ଏକା,
ତୁମ୍ଭରି କାବ୍ୟରେ ଯାଏ ସିନା ଦେଖା !
ସୃଷ୍ଟିକାବ୍ୟେ ଦେଖି ଏ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସ୍ୱତଃ
ହୁଏ ତବ ପଦେ ଶିର ଅବନତ ।
ଏହି ସମସ୍ୟାର ଯୋଗ୍ୟ ସମାଧାନ,
କେ କରିବ ଆହେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ?
ହେ ମହାମହିମ ବିଶ୍ୱେଶ ମାଧବ,
ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷେ କିଛି ନାହିଁ ଅସମ୍ଭବ ।
ପ୍ରଭୁତ୍ୱର ତବ ଏହାହିଁ ମହତ୍ତ୍ୱ,
ଘେନାହେଉ ପ୍ରଭୁ, କୋଟି ଦଣ୍ଡବତ ।

ବାମୁରୁ ଗ୍ରାମରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହର,
ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶ୍ରୀଧବଳେଶ୍ୱର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦପଞ୍ଚ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା କରି ବ୍ୟୟ,
ତୋଳାଛନ୍ତି ନୃପ ତାଙ୍କ ଦେବାଳୟ।
ଜାହ୍ନବୀ ରୂପରେ ସୁରେଶ୍ୱରୀ ଝର,
ବହିଯାଏ ଧୋଇ ଶିବଙ୍କ ପୟର।
ଶିବଙ୍କ କରୁଣା ରୂପ ପରଗ୍ରହ,
ଜଳରୂପେ ଅବା ଯାଉଅଛି ବହି।
ବଂଶୀମୁଣ୍ଡା ନାମେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ପୁଷ୍କରିଣୀ,
ଶୋଭେ ବହୁ ଅଙ୍କେ ରକ୍ତ କୁମୁଦିନୀ।
ଗ୍ରାମକଣ୍ଠେ ସେତେକ ଦିଶେ ଜଳଜଳ,
ପଦ୍ମବିଗଶରୀ ମାରିଗ ପଦକ।
ବାତେ ଆନ୍ଦୋଳିତ କୁମୁଦ-କାନନ,
ଦେଖି ମନେ ଜାତ ଉପମା ଏସନ।
ଦୂର୍ବାଦଳ ଶ୍ୟାମ ବିଶାଳ ପ୍ରାନ୍ତରେ,
ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପପୁଞ୍ଜ ଫୁଟେ କି ବିହରେ!
ଚଳଯାନେ ବସି ସେ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ,
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ହୁଏ କ୍ଷଣକେ ଅଦୃଶ୍ୟ।
ପଥିକ ମାନସେ ଦର୍ଶନ-ଲାଳସା,
ଜାତମାତ୍ରେ ଘଟେ ବିଲୟ ସହସା।
ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରେ ତାକୁ ଥଷ୍ଟା,
ହତାଶ ପଥିକ ହୁଏ ହଷ୍ଟହଷ୍ଟା।
ଥଷ୍ଟା ନୁହେ ତାହା କଠୋର ଭର୍ତ୍ସନା,
ପ୍ରଦାନେ ହୃଦୟେ ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା।
ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ସରୋବର କୂପ,
ତୋଳାଇଅଛନ୍ତି ଧର୍ମବୀର ନୃପ।
ସତତ ତାଙ୍କର ଦାନଧର୍ମ କୀର୍ତ୍ତି,
ସ୍ଥଳିଛି ଅଗକୁ ଜନେ ଯଥାଶ୍ରୁତ।
ଦେଉଳ ଆକାରେ ପୁଣ୍ୟପ୍ରାଣ ଭୂପ,
ରଚୁଛନ୍ତି ନିଜେ ନିଜ କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତୂପ।
ରଖନ୍ତି ସେ ଧର୍ମ ରଖେ ତାଙ୍କୁ ଧର୍ମ,
ବିଦିତ ସେ ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟବାଣୀ ମର୍ମ।
ସାଙ୍କ୍ୟାଲଡଭଲେ ଯୋଜନା ବହୁତ,
କରିଛନ୍ତି ନୃପ ସକଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ।

ଧରିଲେ ସ୍ୱରୂପ ସେ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ,
ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ହେବ ପୂର୍ଣ୍ଣରାଜ୍ୟ।

ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଉତ୍କଳ ନିମନ୍ତେ,
ଦାନେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ନରେଶ ସତତେ।
ସାଲେପୁର ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତି,
ପ୍ରଦାନି ନୃମଣି ଆନୁକୂଲ୍ୟ ଅତି।
ପାଞ୍ଚଶତ ମୁଦ୍ରା କରିଛନ୍ତି ଦାନ,
ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦାନ ତପସ୍ୟା ସମାନ।
ତହୁଁ ପୁରସ୍କାର— ବିତରଣୀ ସଭା—
ମଧ୍ୟରେ ବିସ୍ତାରି ସାହିତ୍ୟକ ପ୍ରଭା,
ସଭାପତିରୂପେ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବିଶେଷ,
ଅର୍ପିଥିଲେ ବହୁ ଉଚ୍ଚ ଉପଦେଶ।
କରିଥିଲେ ଯେଉଁ ଭାଷଣ ପ୍ରଦାନ,
ମଣିରତ୍ନୁଁ ବଳି ତାହା ମୂଲ୍ୟବାନ।
ଉଠୁଥିଲା ପ୍ରତି— ପଦରୁ ଆଭାସି,
ଗଭୀର ଜ୍ଞାନର ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତାରାଶି।

ସିଂହଭୂମି ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥ,
ଦାନ କରିଛନ୍ତି ଅର୍ଥ ନରନାଥ।
ଉପସ୍ଥିତ ଯୁଦ୍ଧ ସାହାଯ୍ୟ ସକାଶ,
କରୁଛନ୍ତି ସିଏ ବିଶେଷ ପ୍ରୟାସ।
ଆଗ୍ରହେ ପ୍ରଦାନି ଅର୍ଥ ଯଥାଶକ୍ତି,
ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜଭକ୍ତି।
ସମ୍ରାଟ ବିପଦେ ନିଜର ବିପଦ,
ପ୍ରାୟ ମଣୁଛନ୍ତି ନୃପ ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ।
ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ମନାସି ବିଜୟ,
କରୁଛନ୍ତି ଧର୍ମ— କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁବ୍ୟୟ।
ହେବା ପାଇଁ ମୁକ୍ତ ବିପଦୁଁ ସମ୍ରାଟ,
ହେଉଅଛି ଚଣ୍ଡୀପୀଠେ ଚଣ୍ଡୀପାଠ।
ଆକର୍ଷଣ ଅର୍ଥେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ କରୁଣା,
ହେଉଛି ସହସ୍ରନାମ ନିତ ଗୁଣା।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜପ ଯଜ୍ଞ ସ୍ତୁତି   ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଦାନ,
ଲାଗିଅଛି ବହୁ   ଦୈବୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।
ମୁଖରିତ ରାଜ୍ୟ   ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନେ,
ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୟ   ଉଚ୍ଚାରନ୍ତି ଜନେ ।
ଉଚ୍ଚାରନ୍ତି ଉଚ୍ଚେ   ବୈତାଳିକଚୟ,
ଜୟ ଜୟ ଜର୍ଜ   ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୟ ।
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଛଳେ   ଗାଏ ଦେବାଳୟ,
ଜୟ ଜୟ ଜର୍ଜ   ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୟ ।
ଭକ୍ତବୃନ୍ଦ ରଣି   ବାଞ୍ଛିପଦେ ଲୟ,
ଗାନ୍ତି ଜୟ ଜର୍ଜ   ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୟ ।
ମୁଖରିତ କରି   ସଦା ଦଳ୍‌ବଳୟ,
ଗାଏ ପଞ୍ଚଧାର   ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୟ ।
କଳ କଳ ସ୍ୱରେ   ଶତୋସ୍ୱିନୀ ପୟ,
ଉଚ୍ଚାରୁଛି ଜୟ   ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୟ ।
ଉଚ୍ଚାରନ୍ତି ଜୟ   ବନେ ବିହଙ୍ଗମ,
ଅମ୍ବର ସକଳ   ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ।

ବାମଦେବ ମିଶ୍ର   ରାଜ୍ୟର ଦେବାନ,
ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି   ଅଗାଧ ବିଦ୍ୱାନ ।
ଜନକ ଯେସନ   ପଣ୍ଡିତ ଗୌରବ,
ତେସନ ସେ ପୁତ୍ର   ସଂଗୀତ ସୌରଭ ।
ଜ୍ଞାନ-ଚକ୍ଷୁରେ ସେ   କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ,
ସେ ପିତା ସୁମନ୍ତ୍ରୀ   ପଣିକୁ ଭଜନ ।
କରିପାରନ୍ତି ସେ   ନବ ଉଦ୍ଭାବନ,
ସେ ପିତା ସଭାର   ପଦର ଭୂଷଣ ।
ଦେଖି ଅଷ ବନ୍ଧୁ   ଯେତୁ ଚତୁରଷ,
ସଭବ ମଧରେ   ସେହି ଏକା ଦକ୍ଷ ।
ଯାଙ୍କ ଗୁଣେ ମୁଗ୍ଧ   ଭାରତ ସର୍କାର,
ଯାଚିଦେଇଛନ୍ତି   ପଦ ପୁରସ୍କାର ।
ତେଣେ ନବ ନବ ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସାୟ—
ସୃଷ୍ଟି ସେ କରନ୍ତି   ବହୁ ଅର୍ଥ ଆୟ ।

ଉଦ୍ଭାବନୀ ଶକ୍ତି   ତାଙ୍କ ଅନୁପମ,
କରନ୍ତି ଉପୀର—   ରେଳୁଁ ଅର୍ଥାଗମ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ଶତରଇଚା,   ବାଇବଡ଼ଘାଢ଼,
ବନ ପର୍ବତରୁ   ଯତନେ ସମାଢ଼,
ସୃଷ୍ଟିକରି ବହୁ   ନବ ବ୍ୟବସାୟ,
କରୁଛନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି   ରାଜକୋଷ-ଆୟ ।
ଶିର ଅନାବୃତ   ବନ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ,
ହୋଇଅଛି ତାଙ୍କ   ଯୋଗୁଁ ମୂଲ୍ୟବାନ ।
ନିରପେକ୍ଷବାଦୀ   ସାଧୁ ସଚ୍ଚରିତ୍ର,
ସ୍ୱଗୁଣେ ସେ ସର୍ବ   ପ୍ରଜାଙ୍କର ମିତ୍ର ।
ମହାରାଜାଙ୍କର   ବିଶ୍ୱାସୀ ସଚିବ,
ନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ   ସୁଦକ୍ଷ ଅତୀବ ।
ସ୍ୱଜାତ୍ୟୋନ୍ନତକାମୀ   ସଦା ସମଦର୍ଶୀ,
ଆଳସ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ   ପାରେ ନାହିଁ ସ୍ପର୍ଶି ।
ପ୍ରଜାପତି, ପ୍ରଜା   ଉଭୟର ହିତ,
ସାଧନରେ ସଦା   ଥାନ୍ତି ଅବହିତ ।
ସୁରାଜା ସହିତ   ସୁମନ୍ତ୍ରୀ ମିଳନ,
ବିଧାତୃ-ବିଧାନ   ହୋଇଅଛି ଧନ୍ୟ ।
ମହାରନୂ ସହ   ଗଜରାଜମୋତି,
ଯୁକ୍ତାହେଲେ ବଢ଼େ   ଉଭୟର ଜ୍ୟୋତି ।

ମହାରାଜ-ଭ୍ରାତା   ପ୍ରକାଶି ମମତା,
କରୁଛନ୍ତି ରାଜ—   କାର୍ଯ୍ୟେ ସହାୟତା ।
ବଂଶର ମହତ୍ତ୍ୱ   ବଂଶର ଦାୟିତ୍ୱ,
ହୋଇଅଛି ତାଙ୍କ   ପ୍ରାଣେ ପ୍ରତିଭାତ ।
ଅଟନ୍ତି ସ୍ୱଭାବେ   ମହାବଂଶୋଦ୍ଭବ,
ବଂଶ ଅନୁରୂପ   ସଦ୍‌ଗୁଣ ବିଭବ ।
ଅଭାବ କପାଇଁ   ହେବ ବା ତାଙ୍କର,
ସିଂହ-ଶିଶୁ ହୁଏ   ସିଂହ-ଗୁଣଧର ।
ଗଜମୋତି ପିତା   ଜନ୍ମେ ଗଜଶିରୁ,
ରତ୍ନହିଁ ଉପୁଜେ   ରତନ ଖଣିରୁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗେ ହେଲେ ଲୋକକ୍ଷୟ,
ବୁଲେ ରାଜ୍ୟେ "ଚଳ-ଚିକିତ୍ସା ଆଳୟ" ।
ନ ବ୍ୟାପୁଣୁ ରୋଗ ରାଜ-ସରକାର,
କରନ୍ତି ତାହାର ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିକାର ।
ପ୍ରତିଷେଧକାରୀ ଉପାୟ ବହୁତ,
ହୁଏ ସାବଧାନେ ସୁଅବଲମ୍ବିତ ।
ଦାତବ୍ୟ-ଔଷଧ ଗୃହ ସୁବିଧାନେ,
ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ ରାଜ୍ୟେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ।
ଦୀନ ରୋଗୀଙ୍କର ରୋଗର ଅବସ୍ଥା—
ଅନୁସାରେ ହୁଏ ବିହିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
ଲଘୁ ପଥ୍ୟ ସହ ରୋଗର ଔଷଧି,
ହୁଏ ବିତରିତ ଫଳ ଦୁଗ୍ଧ ଦଧି ।
ଚିକିତ୍ସକବର୍ଗ ଚତୁର ସୁଦକ୍ଷ,
ରୋଗୀ ପ୍ରତି ସଦା ରଖିଥାନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
ସାନ୍ତ୍ୱନା ପ୍ରଦାନ କହି ମିଷ୍ଟ କଥା,
ହରନ୍ତି ରୋଗୀର ଭୟ, ଆତୁରତା ।
ରାଜକୋଷୁଁ କରି ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ,
ହେଉଛି ଔଷଧ ପ୍ରତିବର୍ଷ କ୍ରୟ ।
ନବ ଉଦ୍ଭାବିତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯନ୍ତ୍ର,
କ୍ରୟ ପାଇଁ ଅଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।
ନାହିଁ ଆୟୁର୍ବେଦ ଚିକିତ୍ସା ଅଭାବ,
ବଢୁଛି ହୋମିଓ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଭାବ ।
ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିଭର,
ଅତି ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ।

ବିଚାର ଶାସନ ଉଭୟ ବିଭାଗ,
ଚାଲୁଅଛି ଧରି ସମୁନ୍ନତ ମାର୍ଗ ।
ରାଜ୍ୟବାସୀ ଜନ— ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ,
ଦୁଇ ବିଭାଗର ଯୋଗ୍ୟ ବିଚାରକ ।
ବିଚାର ଆସନେ ବସନ୍ତି ଦେୱାନ,
ରାଜନୀତି-ପଟୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧିମାନ ।

ସ୍ୱୟଂ ମହାରାଜା ରାଜ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣଧାର,
ତାଙ୍କ ବିଚାରହିଁ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ବିଚାର ।
ସମସ୍ତ ବିଭାଗ ତାହାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ,
ସୁପରିଚାଳିତ ହେଉଛି ଅକ୍ଳେଶେ ।
କର୍ଣ୍ଣଧାର ଯାର ସୁଚତୁରାଗ୍ରଣୀ,
ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଚଳେ ସେ ରାଜ୍ୟ-ତରଣୀ ।

ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ,
ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ବାଧ ସାଧୁବ୍ୟବହାରୀ ।
ଉପଦେଷ୍ଟା ସର୍ବେ ରାଜ-ଉପଦେଶେ,
ପାଳନ୍ତି ସମ୍ଭ୍ରମେ ନୃପତି ଆଦେଶେ ।
ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଏହା ସଦ୍‌ଗୁରୁ ପ୍ରକୃତି,
ଗୁରୁଭକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ କରେ ଅନୁକୃତି ।

ଏ ରାଜ୍ୟର ସୁଧୀ ଅଧ୍ୟାପକଗଣ,
କରୁଅଛ ତୁମ୍ଭେ ମନୁଷ୍ୟ ଗଠନ ।
ଯେସନ ଶିଳ୍ପିରୂପୀ କର୍ଦ୍ଦମ ପେଣ୍ଡୁଳା,
କରୁଛ ନିର୍ମାଣ ସୁନ୍ଦର ପିତୁଳା ।
ଉନ୍ନତିର ମୂଳ ସମାଜ ଶିକ୍ଷାର,
ବହୁଅଛ ତୁମ୍ଭେ ଗୁରୁତର ଭାର ।
ଆସନ ତୁମ୍ଭର ହେ ଶିକ୍ଷାପଣ୍ଡିତ,
ମାନବ-ସମାଜ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ନିରୂପିତ ।
ହାକିମ ଓକିଲ ଜଜ୍ ଏମ. ଏ. ବି. ଏ.
ତୁମ୍ଭଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ ନୁହେ କେଏ ।
ସମସ୍ତଙ୍କର ତ ତୁମ୍ଭେ ମୂଳ ଗୁରୁ,
ବଡ ସିନା ସର୍ବେ ତୁମ୍ଭରି ହେତୁରୁ ।
ତେଜିଅଛ ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ଲୋକୀ ଆଶା,
ଧନ ମାନ ପଦ ବିଷୟ-ପିପାସା ।
ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବରଣେ ସଦା ଅନୁରାଗୀ
ମହାଯୋଗୀ ତୁମ୍ଭେ ପୁଣି ମହାତ୍ୟାଗୀ ।
ଅଳ୍ପେ ତୁମ୍ଭେ ସୁଖୀ ଅଳ୍ପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ,
ଦୁରବସ୍ଥା ପ୍ରତି ନୁହ କେବେ ରୁଷ୍ଟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଗଣେ ଅପତ୍ୟଜ୍ଞାନରେ,
କର ଶିକ୍ଷାଦାନ ଅତି ସ୍ନେହାଦରେ ।
କରୁଛ ସମାଜେ କର୍ମୀ ଦାନ ପୁଣି,
ମାନବ-ସମାଜ ତୁମ୍ଭଠାରେ ଋଣୀ ।
ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହିଷ୍ଣୁତା ଆଦର୍ଶ ତୁମ୍ଭର,
ମର ଜଗତରେ ତୁମ୍ଭେହିଁ ଅମର ।
ମାନବ ନିର୍ମାଣି ନ ହୋଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ,
ଗଢୁଛ ସମାଜ ଭବିଷ୍ୟ ଅଦୃଷ୍ଟ ।
ବର୍ଣ୍ଣି ନୁହେ ଯୁଗେ, ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଭାବ,
ସହସ୍ର ପୃଷ୍ଠାରେ ତାହା ଅସମ୍ଭବ ।
ନୁହେଟି ସହଜ ଅଧ୍ୟାପନା କର୍ମ,
ଅଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ଉପୁଜେ ଅଧର୍ମ ।
ଛାତ୍ର-ଜୀବନର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଗି,
ଦାୟୀ ଏକା ଗୁରୁ ହୁଏ ପାପଭାଗୀ ।
ଶିକ୍ଷାରେ ରହିଲେ ତ୍ରୁଟି ଅଣୁମାତ୍ର,
ହେବ ବିକଳାଙ୍ଗ ଆଜୀବନ ଛାତ୍ର ।
ଛାତ୍ରର ଚରିତ୍ର ନ ହେଲେ ମାର୍ଜିତ,
ହୁଏ ସିନା ଫଳ ହୁଏତ ବିପରୀତ ।
ଛାତ୍ର ମନ ମଧ୍ୟେ ପଶି ଉପାଧ୍ୟାୟ,
ବୁଝିବ ତାହାର ସର୍ବ ଅଭିପ୍ରାୟ ।
ଥିବ ଯଦ ତହିଁ ଦୋଷ ଅନାଚାର,
କରିଦେବ ତାକୁ କୌଶଳେ ବାହାର ।
ବାଳୁଙ୍ଗା ଉପାଡ଼ି ବାଛିବ ଯେ ଧାନ,
ଜ୍ଞାନ-ନେତ୍ରେ ସେହି ସୁଯୋଗ୍ୟ କୃଷାଣ ।
ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲି କର ଶିକ୍ଷକମଣ୍ଡଳୀ,
ଯେ ବିଷୟେ ସର୍ବେ ପରମ କୁଶଳୀ ।
ସେହେତୁ ଶିକ୍ଷାରେ ଉପୁଜୁଛି ଶିବ,
ଦେଖି ମୁଁ ହୋଇଛି ବିମୁଗ୍ଧ ଅତୀବ ।
ତାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସୁଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ,
ପ୍ରାଣେ ଆଶାମୃତ ଦେଉଅଛି ଢାଳି ।
ମେଣ୍ଟାଇ ମୁଁ ଚକ୍ଷୁ— ଭର୍ତ୍ତିର ବିବାଦ,
ଅର୍ପୁଅଛି ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଧନ୍ୟବାଦ ।

ବିଦ୍ୟା-ମନ୍ଦିରର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଚୟ,
ଜ୍ଞାନ-ମହାଧନ କରୁଛ ସଞ୍ଚୟ ।
ମାତୃଭୂମି ତବ ତୁମ୍ଭରି ବଦନେ,
ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି ଉତ୍କଣ୍ଠ ନୟନେ ।
ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କ ଭାବୀ ଭରସାର ସ୍ଥଳ,
କର ମାତୃମୁଖ ଗୁଣେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ହେ ବାଳ-ତାପସ— ତପସ୍ୱିନୀଗଣ,
ସମାଜର ତୁମ୍ଭେ ମହାର୍ଘ ଭୂଷଣ ।
ଗ୍ରହିଅଛ ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟୟନ ବ୍ରତ,
ଅର୍ପି ତହିଁ ମନ ଜୀବନ ସତତ ।
ସାଧନା ବଳରେ କର ତା ସଫଳ,
ସେ ତୁମ୍ଭର ଭାବୀ ଜୀବନ-ସମ୍ବଳ ।
ସମାଜର ଗୁରୁ— ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ,
କରିଅଛ ଶିରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଗଣ ।
ନବ ଭାବେ ତୁମ୍ଭେ ଗଢ଼ିବ ସମାଜେ,
ମଣ୍ଡି ନବୋନ୍ନତ ନବାଦର୍ଶ ସାଜେ ।
ସର୍ବଦା ମାନସେ ବହି ଅନୁରକ୍ତି,
ଶିକ୍ଷାଦାତା ପ୍ରତି ରଖିଥିବ ଭକ୍ତି ।
ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ହୁଏ ସର୍ବସିଦ୍ଧି,
କାଳେ କାଳେ ଅଛି ଏ ବାଣୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
ପିତାଙ୍କ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଆସନ,
ପାଶୋରିବ ନାହିଁ ଏହା କଦାଚନ ।
ବିଭୁପଦେ ଶକ୍ତି ମାଗି ଅନୁକ୍ଷଣ,
କରୁଥାଅ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ ।
ଚରିତ୍ର ତୁମ୍ଭର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଳ,
ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ତାକୁ ରଖିବ ନିର୍ମଳ ।
ଚରିତ୍ର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣେ ଯେ ନ ମିଶାଏ ଖାଦ,
ବର୍ଷେ ତାହା ଶିରେ ବିଭୁ-ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ସତ୍ୟ କହିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ଭୀତ,
ନୀତି ପଥେ ସଦା ଉତ୍ସର୍ଗିବ ଚିତ୍ତ ।
ଅବହିତ ସର୍ବେ ଥିବ ସବୁକାଳେ,
ନ ଭୁଲିବ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତାରଣା ଜାଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଂଯମ ସାଧନେ ନ ମଣିବ କ୍ଳେଶ,
ପାଳିବ ମୋର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପଦେଶ ।
ପୂଜିବ ଧର୍ମକୁ ଭକତି ବିଶ୍ୱାସେ,
ନ ପଶିବ ପାପ ଅନାତ୍ମର ପାଶେ ।
ଧର୍ମଭିତ୍ତିରେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପିତ,
ବିଫଳ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ କଦାଚିତ ।
ଧର୍ମ ମାନବର ଦୃଢ଼ ବର୍ମ୍ମ କକ୍ଷା,
ସକଳ ବିପଦୁଁ କରେ ସେ ସୁରକ୍ଷା ।
ଅନ୍ୟର ଧର୍ମକୁ ନ କରିବ ଘୃଣା,
ସର୍ବ ଧର୍ମ ଏକ, କେହି ନୁହେ ଊଣା ।
ରାଜ୍ୟ-ସମାଜର ରାଜା ମହାଶକ୍ତି,
ପ୍ରକାଶିବ ସଦା ତାଙ୍କ ପଦେ ଭକ୍ତି ।
ଏ ଦେଶର ପ୍ରାଣ— ପିଣ୍ଡିର ଶୋଣିତ,
ହୋଇଅଛି ରାଜ— ଭକ୍ତିରେ ଗଠିତ ।
ରାଜଭକ୍ତି-ଅଂଶୁ ଏ ଦେଶ ଗଗନେ,
ଉଡ଼ ବୁଲୁଅଛି ଅବିର ପବନେ ।
ପ୍ରଜାହିତେ ରାଜା ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତିତ,
ନୁହେ ଏ ବଚନ ଅତ୍ୟୁକ୍ତିରଞ୍ଜିତ ।
ରାଜା ନରରୂପୀ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦେବତା,
ସର୍ବବେଦଶାସ୍ତ୍ର ଭଣେ ଏହି କଥା ।
ପ୍ରଜା ପାଇଁ ରାଜା ସୃଜିଛନ୍ତି ବିଧି,
ବିଶ୍ୱପିତାଙ୍କର ରାଜା ପ୍ରତିନିଧି ।
ନିତ୍ୟ ପ୍ରାତେଃ ତାଙ୍କୁ କରିବ ସ୍ମରଣ,
ବନ୍ଦିବ ଉଦ୍ଦେଶେ ନୃପତି-ଚରଣ ।
ପ୍ରଜା ପାଇଁ ରାଜା ନ ବିଚାରି କ୍ଷୁଧା,
କରିଦେଇଛନ୍ତି ସକଳ ସୁବିଧା ।
ରାଜାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୁରୁତା ସୁମେରୁ,
ମଣିବ ତାହାଙ୍କୁ ନିଜ ପିତା ପରି ।
ତାଙ୍କରି ପ୍ରସାଦେ ଲଭିଅଛ ଜ୍ଞାନ,
କରିବ ତାହାଙ୍କୁ ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ।
ପ୍ରଜା-ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ନୃପତି ଶିକ୍ଷକ,
ପୁଣି ଧନ ମାନ ଜୀବନ-ରକ୍ଷକ ।

ରାଜାଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ସ୍ମରି ଦିବାରାତ୍ରି,
ରହିବ କୃତଜ୍ଞ ପ୍ରଜା ସ୍ୱଦେଶୀ ।

ଅସ୍ମାନଙ୍କ କର ପ୍ରଜାସାଧାରଣ,
ଦେଇନ ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରୀତି-ସମ୍ଭାଷଣ ।
ମୁଗ୍‌ଧ ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ସ୍ନେହଶିଷ୍ଟାଚାରେ,
ମଧୁମୟ ଶାନ୍ତ ସରଳ ବେଭାରେ ।
ରାଜାପ୍ରଜାଙ୍କର ପବିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ,
ଦେଖି ମୁଁ ଲଭିଛି ପରମ ଆନନ୍ଦ ।
ନିଜ ପଦେ ନିଜେ କରିଣ ନିର୍ଭର,
ହେଉଛ ଉନ୍ନତ— ପଥେ ଅଗ୍ରସର ।
ଶିକ୍ଷା କୃଷି ଶିଳ୍ପ ନାନା ବ୍ୟବସାୟ,
ଆଶ୍ରୟେ କରୁଛ ବୃଦ୍ଧି ନିଜ ଆୟ ।
ମାନବଜାତିର ବିକାଶ ପକ୍ଷରେ,
ଶ୍ରେୟ ସତ୍ୟ ଏହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ।
ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ନୋହି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ,
ଧର୍ମପଥେ ରହି ଜୀବନ ଯାପନ,
ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରେ ଦୟା ପର ଉପକାର,
ସତତ ପାଳନ ସତ୍ୟ ସଦାଚାର,
ଏଥୁ ବଳି ସୁଖ ଏଥୁ ବଳି ଶ୍ରେୟ,
ମାନବ ଜୀବନେ କିସ ଅଭିପ୍ରେୟ ?
ଯେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଏ ସୁଖ,
ସେ ରାଜ୍ୟ ସୌରାଜ୍ୟ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତା ମୁଖ ।
ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜା, ରାଜ୍ୟର ପ୍ରକୃତ,
ଅଟୁଛନ୍ତି ଭବ ସୌଭାଗ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ।
ରାଜଭକ୍ତ ମଧ୍ୟେ ତୁମ୍ଭେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ,
ସେହି ଗୁଣଗୁଣେ ହୋଇଅଛ ଧନ୍ୟ ।
ରାଜଭକ୍ତ ବୋଲି ରଟେ ଯାଙ୍କ ଖ୍ୟାତି,
ସେ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଜା, ସେ ଆଦର୍ଶ ଜାତି ।
ହେଲେ ନୀତିଯୁକ୍ତ ରାଜବିଧିମାନ,
ସୃଜେ ଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆଦର୍ଶ ମହାନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଫୁଟିଉଠେ ତହୁଁ ନବୀନ ସଂସ୍କୃତ,
ଧରି ବାଣୀଗୀତ ସୁନ୍ଦର ଆକୃତ।
ପ୍ରଜାଙ୍କର ରାଜା ପିତୃପଦବାଚ୍ୟ,
ଏ ସମ୍ପର୍କେ ନାହିଁ ବିଚ୍ଛେଦ କଦାଚ।
ଏ ବିଷୟ ତୁମ୍ଭେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଦିତ,
ବ୍ୟବହାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଛି ପ୍ରତୀତ।
କରୁଅଛ ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ଯେଉଁ ଅଳି,
ହେଉଅଛ ପ୍ରାପ୍ତ ଫଳ ସେହିଭଳି।
ସୁବିଦିତ ତୁମ୍ଭେ ନୃପତି-ହୃଦୟ,
ପ୍ରଜା-ସୁଖ ପ୍ରତି ସଦା ସେ ସଦୟ।
ପ୍ରଜା ଅଳି ନୃପ ନ ମଣନ୍ତି ହେୟ,
ନ ଥାଏ ପିତାର ପୁଅକୁ ଅଦେୟ।
ଅନେକ ପ୍ରକାର ସୁବିଧାନ କର,
ଦେଲେଣି ଉଠାଇ କ୍ରମେ ନରବର।
ନ ଗଣି ସେ ଶତେ କଷ୍ଟମାନ ଦ୍ୱିଧା,
ଦେଲେଣି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନେକ ସୁବିଧା।
କରୁଥାଅ ତାଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ,
ଯୋଗ୍ୟ ଅଧିକାର କରିବେ ସେ ଦାନ।
ଶିକ୍ଷାବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ୟୟିତ,
ରାଜକୋଷୁ ଅର୍ଥ ବହୁ ପରିମିତ।
ଲଭିଅଛି ବୃଦ୍ଧି ରାଜ୍ୟେ ଶିକ୍ଷାଗାର,
ପଢୁଛନ୍ତି ଛାତ୍ର ହଜାର ହଜାର।
ସ୍ତ୍ରୀଉନ୍ନତି ହେତୁ ନାରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି,
ଘଟୁଛି ତାହାର ଅଦ୍ଭୁତ ଉନ୍ନତି।
ଦଶ ବର୍ଷ ପରେ ନ ରହିବ ପରା,
ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଜଣେ ନାରୀ ନିରକ୍ଷରା।

ରୌଦ୍ର ବରଷାର ଉପଦ୍ରବୁଁ ଯଥା,
ପଥିକଜନକରେ ରକ୍ଷାକରେ ଛତା।
ନିଦାରୁଣ ଶୀତୁଁ ତୁଳିକା-ବସନ,
ରକ୍ଷାକରେ ଯଥା ଜନ-ଅପଘନ;
ତଥା ଧ୍ୱଂସକରୁ ଦୁଷ୍ଟ ଉପଦ୍ରବ—
କବଳୁଁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରଖନ୍ତି ଭୂଧବ।
ପ୍ରଜା ହିତ ପାଇଁ ନୃପତି-ହୃଦୟ,
ସତତ ବ୍ୟାକୁଳ ଚିନ୍ତର ଅଥୟ।
ବିଶ୍ୱରେ ଯେ ଅଛି ରାଜପାଶେ ସୁଖ,
ବାତୁଳ ସେ କିମ୍ବା ନିରକ୍ଷର ମୂର୍ଖ।
ତା କୋଷ୍ଠୀରେ ବିଧି ଲେଖି ନାହିଁ ଲଜ୍ଜା,
ବୁଝେ ରାଜକ୍ଲେଶ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ପ୍ରଜା।
ରାଜମନ ନୁହେ ଶାନ୍ତିର ଆସ୍ପଦ,
ବର୍ଦ୍ଧନେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ପ୍ରଜାର ସମ୍ପଦ।
ସତ୍ୟ-ଧର୍ମ ନୀତି ପାଳନ୍ତି ଯେ ରାଜା,
ବାଜେ ତାଙ୍କ ନାମେ ସଦା ଖ୍ୟାତିବାଜା।
ନିଦାଘ ପ୍ରାବୃଟ ଶୀତଋତୁ ଏୟ,
ଏ ରାଜ୍ୟେ ପ୍ରବଳ ହୁଏ ଅତିଶୟ।
ଅନ୍ୟ ଋତୁତ୍ରୟେ କରନ୍ତି ସେ ଗ୍ରାସ,
କେବଳ ବସନ୍ତ ପ୍ରକାଶେ ଆଭାସ।
ଶେଷ ଭାଗେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମୂଳଭାଗେ ଶୀତ,
ଅଶାନ୍ତି ବସନ୍ତେ କରି ସଙ୍କୁଚିତ।
ଶରତେ ପ୍ରାବୃଟ, ହେମନ୍ତେ ଶିଶିର,
କରି ଆତ୍ମସାତ ବଢ଼ାନ୍ତି ଶରୀର।
ନୁହେ ତ କେବଳ ଏ ଅସାମଞ୍ଜିକ,
ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳେ ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ।
ଋତୁପର୍ଯ୍ୟାୟର ଏହି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ,
ପ୍ରତିବର୍ଷ ଘଟେ ଏ ପ୍ରଦେଶମୟ।
ଦେଶର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ତାହା,
ସୃଜିଛନ୍ତି ଏହି ବିଧି ବିଶ୍ୱନାହା।
ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଶ୍ୱପତିଙ୍କର,
ଉତ୍କଳ-ପ୍ରକୃତି ପକ୍ଷେ ହିତକର।

ଶୁଣ ପଣିଧାର, ଗିରି-ଅଧିରାଜ,
ଦେଖିଲି ବୁଲି ତୋ ଅଧିକୃତ ରାଜ୍ୟ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ,
ଶିବ ନଦୀ ସର ପୁଷ୍କରିଣୀ ମାନ ।
ତୀର୍ଥୋପମ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ କତିପୟ,
ସୁରମ୍ୟ ନଗର ଗ୍ରାମ ଦେବାଳୟ ।
ଏ ଆଦ ଅନେକ ବାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ,
ଦେଖିଲି ଅବର ଭିତର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ।
ସାଧୁଛନ୍ତି ଏ ରାଜ୍ୟ ଅପ୍ରୋନ୍ନତ ଯୋଗ,
ତବ ମନ ପ୍ରାଣ ଅମ୍ଳା ବଳଯୋଗ ।
ଦେଖି ଉନ୍ନତିର ପ୍ରଗତି ପ୍ରଖର,
ଆନନ୍ଦେ ପ୍ଲାବିତ ହେଲା ମୋ ଅନ୍ତର ।
ରାଜାପ୍ରଜାଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ସଦ୍‌ଭାବ,
ବଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଣରେ ସମ୍ଭାବ ।
ଶ୍ରୀଶଚନ୍ଦ୍ର ନୃପ ବହୁ ଅବଧାନୀ,
ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣରେ ବିବେକର ବାଣୀ ।
ବାମ କର୍ଣ୍ଣେ ତାଙ୍କ ରହୁଛି ସତତ,
ପ୍ରଜାଙ୍କ ଗୁହାରି ଶ୍ରବଣେ ନିରତ ।
ନବ ଯୁଗୋଚିତ ଉନ୍ନତ ଜୀବନ,
ଦେଖୁଛନ୍ତି ଏ ରାଜ୍ୟେ ସଫଳ ସ୍ୱପନ ।
ଉନ୍ନତିର ଅଙ୍ଗ ଥିଲା ଯା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ,
ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅଡ଼କୁ ଧାଇଁଛି ସେ ତୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାରେ ହୋଇ ସମାର୍ଜିତ,
ହେଉଛି ଏ ରାଜ୍ୟ କ୍ରମେ ଅଳଙ୍କୃତ ।
ମୁକ୍ତକଣ୍ଠେ ଶିଷ୍ଟ ସୁପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ,
ଗାଉଛନ୍ତି ଉଚ୍ଚେ ରାଜଗୁଣାବଳୀ ।
ଘଟୁଅଛି ଯହିଁ ଉଲେମାନ ନିତି,
ପଡୁଛି ସର୍ବାଗ୍ରେ ତହିଁ ରାଜଦୃଷ୍ଟି ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣ ରାଜଦୃଷ୍ଟି ସୌର କର ପ୍ରାଏ,
ହେଉଛି ପତିତ ସଦ୍ୟ ସବୁଠାଏଁ ।
ଅନଳ ସମାନ ପ୍ରଜାର ପ୍ରକୃତି,
ଯେତେ ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନ ଲଭେ ସେ ତୃପ୍ତି ।

ରଚେ ତାହା ମୁଖେ ସୁଖ୍ୟାତି ଯାହାର,
ରାଜୋପାଧିର ସେ ସିନା ଅଳଙ୍କାର !
ପଞ୍ଚଧାର ଏବେ ମାଗୁଛି ମେଲାଣି,
ଜୁହାର ତୋ ପାଦେ ଯୋଡ଼ି ବେନି ପାଣି ।
ରଖିଥିବୁ ଦୟା ସଦା ସାନୁମାନ;
ଘେନ ଏ ଦୀନର ବିଦାୟ-ସମ୍ମାନ ।

ଦେବୀ ମାହେଶ୍ୱରୀ ରାଜ୍ୟ-ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ,
କଦମ୍ବ ବଂଶର ସର୍ବାଭୀଷ୍ଟ-ଦାତ୍ରୀ ।
ମହା ପ୍ରତାପିନୀ ରନୁ-କଣ୍ଟକିନୀ,
ମହାବଳୀ ଦୃପ୍ତ ହର୍ଯ୍ୟକ୍ଷବାହିନୀ ।
କଦମ୍ବବଂଶୀୟ ନୃପତି-ଆରାଧ୍ୟା,
ଯୋଗମାୟାରୂପା ଯୋଗିଧ୍ୟାନାସାଧ୍ୟା ।
ତବ ସୁପ୍ରସାଦେ ଏ ରାଜ୍ୟ ଭୂପାଳେ,
ଧନେ ମାନେ ଯଶେ ଖ୍ୟାତ କାଳେ କାଳେ ।
ଏ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ତୁମ୍ଭ ସୁପାଳିତ,
ଅପୂର୍ବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଗୌରବେ ଗର୍ବିତ ।
ଲଭି ତବ କୃପା ଏ ରାଜ୍ୟ ଶଭୁତ—
ଦେଖି ମୁଁ ଅର୍ଜିଛି ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତ,
କାବ୍ୟାକାରେ ତାହା କରିଣ ବର୍ଣ୍ଣନ
ଶ୍ରୀପଦ୍ମରେ ତବ କଲି ସମର୍ପଣ ।
ସମର୍ପି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର ପଦାର୍ଥ,
ମଣୁଅଛି ମୁହିଁ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ।
ପୂଜା ବେଲପତ୍ର— ରୂପେ ତା ଗ୍ରହଣ,
କର ମା ଏତିକି ମୋର ନିବେଦନ ।
ଦୀନ ପ୍ରାଣର ଏ ଭକ୍ତିପୂତ ପୂଜା,
ଘେନନ୍ତୁ ସଦୟେ ଦେବୀ ବରଭୁଜା ।
ମସ୍ତିକାର ଦୂର୍ବା ଅକ୍ଷତ ଅର୍ପଣେ,
ପୂଜନ୍ତି ମସ୍ତିଙ୍କୁ ସିନା ଦୀନଜନେ ।
ମାଗୁଛି ମେଲାଣି ଘେନ ମୋ ପ୍ରଣାମ
କର ଆଶୀର୍ବାଦ ପୂରୁ ମନସ୍କାମ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଟଣା-କାବ୍ୟ

http://oaob.nitrkl.ac.in

କୃତଜ୍ଞତା ସ୍ୱୀକାର

ରାଜନ୍ୟ-ମୁକୁଟମଣି, ବହୁଭାଷା-ବିଶାରଦ, ରାଜନୀତିର ଆଦର୍ଶ ସ୍ରଷ୍ଟା, ପ୍ରଜାରଞ୍ଜକ, ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ ପାଟଣାଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହଦେବ ମହୋଦୟଙ୍କ ଆନୁକୂଲ୍ୟ ଲାଭ କରି ମୁଁ ବିଶାଳ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ ଏକମାସ କାଳ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲି । ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମୋର ଅବସ୍ଥାନ ଏବଂ ଭ୍ରମଣର ଆଶାତୀତ ସୁବିଧା କରିଦେଇଥିଲେ । ମୋ ଭଳି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକପ୍ରତି ମହାରାଜାଙ୍କର ସ୍ନେହସୌଜନ୍ୟ ତାଙ୍କ ମହାପ୍ରାଣତାର ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚାୟକ । ତାଙ୍କର ଉଦାର ସହାନୁଭୂତି ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବଳସାଇଥିଲା । ମହାରାଜା-ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହି ଅନୁକମ୍ପା ସକାଶେ ତାଙ୍କ ସମୀପରେ ମୁଁ ଆଜୀବନ ଋଣୀ ଓ କୃତଜ୍ଞ ।

ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ ଭ୍ରମଣ କରି ମୁଁ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରିଥିଲି, ତାହା ଏହି ପାଟଣା କାବ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ମହାରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶାନୁସାରେ ଐତିହାସିକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରଥ, ବି. ଏ., ବି. ଇଡ୍. ବିଶେଷଜ୍ଞରୂପେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଐତିହାସିକ ପୌରାଣିକ ସ୍ଥାନମାନ ମୋତେ ଦେଖାଇଥିଲେ । ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ ରାଜ୍ୟରତ୍ନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଭଦ୍ର ବହିଦାର ମହୋଦୟ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କେତେକ ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଥିଲେ । ହାଉସହୋଲ୍ଡ କମ୍ପଟ୍ରୋଲର ସାହିତ୍ୟ-ରସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୁମାର ରଣେନ୍ଦ୍ରପ୍ରତାପ ସିଂହଦେବ ମହୋଦୟ ମୋତେ ଆବଶ୍ୟକ କାଗଜପତ୍ରମାନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ବଲାଙ୍ଗୀର ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ-ଲେଖକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ରାୟ, ବି. ଏ. ମହୋଦୟ କେତେକ ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ମୋତେ ଯୋଗାଇଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ସାହିତ୍ୟାମୋଦୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଦ୍ୱୈତଚରଣ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ., ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରବୀଣ ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳମୁକୁନ୍ଦ ହୋତା, ବି. ଏ., ବି. ଇଡ୍., ସାମ୍ବାଦିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ତ୍ରିଲୋଚନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପାଟଣା ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସି. ମିଶ୍ର, ସର୍କଲ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାସୁଦେବ ପରିଡ଼ା, ତୋଷଲା ସ୍କୁଲର ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରଚରଣ ଗୁରୁ, ସୁଲେଖକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୋମନାଥ ହୋତା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇ ମୋର ମହୋପକାର ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ସହାନୁଭୂତି ସକାଶେ ସେମାନେ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା-ଭାଜନ । ବଲାଙ୍ଗୀର ଟାଉନର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ମୋତେ କୃତଜ୍ଞତା ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ।

ଭଦ୍ରଖ
୧୦ । ୧ । ୫୧ } ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଟଣା-କାବ୍ୟ

ପ୍ରଥମ ସର୍ଗ

ଯେନ ମା ପ୍ରଣତ   ପାଟଣା ଜନନୀ,
ପୁରାଣ-ବନ୍ଦିତା   ମହା ପୁରାତନୀ ।
ପୁଣ୍ୟବକ୍ଷ ତୋର   ଦେବ-ଲୀଳାସ୍ଥଳୀ,
ସ୍ୱର୍ଗ-ନିଶ୍ରେଣୀର   ତୁହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଫଳୀ ।
ଉତ୍କଳ-ମାତାଙ୍କ   ଆଦରିଣୀ କନ୍ୟା,
ଜଗତ-ନମସ୍ୟା   ସ୍ୱଭଗୁଣଧନ୍ୟା ।
କାରୁକଳାରେ ତୁ   କୁଶଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ,
ତେଣୁ ତୋ ଅତୀତ   ଅଭ୍ଧା କୋଶଳ ।
ତିବ୍-କସ୍ୱଟିନୀ   ତଟିନୀମାଲିନୀ,
ବହୁ ତୀର୍ଥମୟୀ   ବନ-ଉପବନୀ ।
ଉତ୍କଳ କଣ୍ଠେ ତୁ   ପାରିଜାତ-ମାଳା,
ବିଶ୍ୱ-ପ୍ରକୃତିର   ସ୍ପୃହ ଚିତ୍ରଶାଳା ।
ଏ ଉତ୍କଳ ଭୂମି   ବାସନ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା,
ତୁ ତାହାର ଜ୍ୟୋସ୍ନା ଗୁଣେ ନିରୁପମା ।
ଅଥବା ଉତ୍କଳ   ସୁରମ୍ୟ ଅମର,
ତୁ ତାହାର ବନ—   କଣ୍ଠର ହାର ।
ଉତ୍କଳଙ୍କର   ପବିତ୍ର ବେଦିକା,
ତୁହି ଯଜ୍ଞାନଳ   ଜ୍ୟୋତସ୍ମତୀ ଶିଖା ।
କି ଅବା ଉତ୍କଳ   ଚୌବେଦ ପୁସ୍ତିକା,
ତୁ ତାର ଭାବାର୍ଥ—   ସୁବୋଧିନୀ ଟୀକା ।
ଅଙ୍କିବ ତୋହର   ରମ୍ୟ ରୂପ ସୀମା,
ଗାଇବ ଅବର   ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ମହିମା ।
ଦିଅ ଶକ୍ତି, ଧୈର୍ଯ୍ୟ,   ଜ୍ଞାନ ଯଥାଯଥ,
କର ଆଶୀର୍ବାଦ   ପୂରୁ ମନୋରଥ ।

ବ୍ୟର୍ଥ ଦୁଃସାହସ—   ନାବ ଅରୋହଣେ,
ବାନ୍ଧୁଛି ମୁଁ ଆଶା   ସିନ୍ଧୁ-ସନ୍ତରଣେ ।
ଖର୍ବାଟକ ଶିଶୁ   ବଢ଼ାଇଛି କର,
ଛୁଇଁବାକୁ ତୁଙ୍ଗ   ହିମାଦ୍ରି-ଶିଖର ।
ଧୃଷ୍ଟତା ମୋହର   ହୁହେ ଦେବ, ଓଣା
ଭରସା କେବଳ   ତୋ ମହା କରୁଣା ।
ତେଣୁ ଯୁକ୍ତକରେ   ମାଗୁଛି ଏ ଭିକ୍ଷା,
ଦିଅ ଦୟାବହି   ଉପଯୁକ୍ତ ଦୀକ୍ଷା ।
ତୋ ଦେବ-କରୁଣା   ଅତୁଳ ଦୁର୍ଲଭ,
ଅସମ୍ଭବେ ପାରେ   କରି ସୁସମ୍ଭବ ।
ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ   ବାନ୍ଧୁଛି ମୁଁ ଆଶା,
ମେଣ୍ଟାଅ ମା ମୋର   ଦୁର୍ବାର ପିପାସା ।
ହୁଅ ସୁପ୍ରସନ୍ନା   ଦେବୀ ବୀଣାପାଣି,
କବି-କାବ୍ୟମାତା   ବାଣୀ ବିଶ୍ୱରାଣୀ !
ରତ୍ନକୁଞ୍ଜେ ବସି   ସଙ୍ଗୀତ-ପ୍ରବୀଣା,
ଝଙ୍କାର ତୋ ମୃତ   ସଞ୍ଜୀବନୀ ବୀଣା ।
ସେ ଝଙ୍କାରେ ଜାଗୁ   କଳ୍ପନା-ସୁନ୍ଦରୀ,
ବିଶ୍ୱ-ବିମୋହନ   ନବବେଶ ଧରି ।
ଶୁଦ୍ଧପୂତ ଭାବ   ଫୁଟୁ ମୋ ଅନ୍ତରେ,
କୁମୁଦ କମଳ   ଯଥା ସରୋବରେ ।
ଶୁଷ୍କହୃଦ ମୋର   ମଞ୍ଜରୁ ବଦନେ,
ଘ୍ରାଣୁ ତରୁ ଯେହ୍ନେ   ମଳୟ ନିଃସ୍ୱନେ ।
ମହା ମହିମୟୀ   ତୁହି ମା ଭାରତୀ,
ବିଧାତାର ଜ୍ଞାନ—   ବିଜ୍ଞାନ ଶକତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତୋ କୃପାରେ ଫୁଟେ   ଜଗତରେ କୁସୁମ,
ଗନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ   କାବ୍ୟ-କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।
ମହା ବିଜ୍ଞଜନ   ପଣ୍ଡିତ ମନସ୍ୱୀ,
ତୋ କୃପା ଅଭାବେ   ଶ୍ମଶାନ-ତୁଳସୀ ।
କାବ୍ୟ ସଲ୍ଲାପ,   କାବ୍ୟାମୃତ ପାନ,
ମାନବ ବଂଶକୁ   ତୋହର ମହାଦାନ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବି ପାଠଣି —   କାବ୍ୟ ଅଭିନବ,
କିନ୍ତୁ ମୋ ପକ୍ଷେ ତା   ଅଟଇ ଅସମ୍ଭବ ।
ସହ୍ୟାଦ୍ରି ଲଙ୍ଘନେ   ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପ୍ରୟାସ,
ଏହା ସିନା ଦେବୀ   ତୀବ୍ର ଉପହାସ ।
ଅଭାଜନ ମୁହିଁ   ଧନ ହୀନ ଅଜ୍ଞ,
ବିଧାନ ନ ଜାଣି   ଆରମ୍ଭିଛି ଯଜ୍ଞ ।
ଏଥିକି କେବଳ   ତୁହି ମୋର ସାହା,
ଅନ୍ଧକାରେ ମାତଃ,   ଦେଖାଅ ସୁରାହା ।
ମନୋଗତ ଭାବ   ବାକ୍‌ଶକ୍ତି ରୂପରେ,
ବିସ୍ତାରନ୍ତି କ୍ରୀଡ଼ା   ସକଳ ଅନ୍ତରେ ।
ଭାଷାରୂପେ ତୁହି   ମାନବ-ଜଗତେ,
କରୁ ନିବନ୍ଧିତ,   ସ୍ଖଳିତ ନରତେ ।
କାବ୍ୟ, ଇତିହାସ,   ଭୂଗୋଳ, ଗଣିତ,
ତୋ ମହା ପ୍ରଭାବ   ସର୍ବତ୍ର ବିଦିତ ।
ବେଦବିଦ୍ୟା, ନ୍ୟାୟ,   ଦର୍ଶନ ଅବର,
ତୋହରି ବିଭୂତିର   ସର୍ବେ ରୂପାନ୍ତର ।
ସର୍ବ ଚିନ୍ତା, ସର୍ବ   କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟରେ,
ତୋ ଅନନ୍ତ ସତ୍ତା   ସର୍ବତ୍ର ବିହରେ ।
ଭକ୍ତିପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି   ଘେନ ମା ସାରଦେ,
ଅର୍ପିବି ନିଜକୁ   ଏବେ କର୍ମପଦେ ।
ଅଭୀଷ୍ଟଦାତ୍ରିଣୀ   ବରାଭୟ-ଭୁଜା,
ଘେନାହେଉ ଦେବୀ   ଦୀନବାକ୍ୟ-ପୂଜା ।
ବାକ୍ୟମୟୀ, ବାକ୍ୟେ   ତବ ଅଧିଷ୍ଠାନ,
ବାକ୍ୟ ଏକା ମୋର   ପୂଜା-ଉପାଦାନ ।
ଏଣୁ ସେହି ବାକ୍ୟେ   ପୂଜୁଛି ଚରଣ,
କର ମା ସନ୍ତୋଷେ   ସ୍ତୁତି ଉଚ୍ଚାରଣ ।

ପ୍ରକୃତି-ଦେବୀଙ୍କ   ବିଚିତ୍ର କଳ୍ପନା,
ପୌରାଣିକ ରାଜ୍ୟ   ସୁରମ୍ୟ ପାଟଣା ।
କୌଶଲ୍ୟାଦେବୀଙ୍କ   ପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମଭୂମି,
ଦୃଶ୍ୟ-ପାହାଡ଼ରେ ଖେଳେ ଶୋଭା-ଊର୍ମି ।
ନିଖିଳ ଜଗତେ   ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏ ରାଜ୍ୟ,
ଆଦର୍ଶ ତାହାର   ମହତ ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ।
ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟ   ଉଠୁଛି ଉଚ୍ଛ୍ୱସି,
ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଅପ୍ସରୀ   ପଡ଼ିଛି କି ଖସି !
ବନ୍ଧୁଅଟ୍ଟ ବକ୍ଷେ   ବହୁ ଶିଳାସ୍ତୃତ,
ଖେଳେ ଇତିହାସ   ଧରି ପ୍ରାଣମୂର୍ତ୍ତି ।
ଉଡ଼ିବୁଲେ ତାହା   ଗଗନେ ପବନେ,
ଦେଖେ ତା ଭାବୁକ କଳ୍ପନା-ନୟନେ ।
ଚୌହାନବଂଶୀୟ   ନୃପ ରାଜଧାନୀ,
ମୃତ୍ତିକା ତାହାର   ଶୁଦ୍ଧ ବୀରବାଣୀ ।
ଗିରି-ଗର୍ଭମୟୀ   କାନନ-କୁନ୍ତଳା,
କ୍ଷେତ୍ର ଯାର ସଦା   ଶସ୍ୟ ସୁଶ୍ୟାମଳା ।
ଚୌହାନ ନୃପତି   ପାଳିତ ଭୂଖଣ୍ଡ,
ଶତ୍ରୁ-ଦର୍ପ ମର୍ଦ୍ଦି   ହୁଏ ସଦା ପଣ୍ଡ ।
ବୀର-ପ୍ରସବିନୀ   ଅଟଳ ପ୍ରାଚୀର;
କାନନ-କୁନ୍ତଳା   ସୁଦୃଶ୍ୟ ରୁଚିର ।
ଦୃଶ୍ୟ ପାହାଡ଼ରେ   ନ ପାଇ ସନ୍ତର,
ଦର୍ଶକ-ନୟନ   ଅଟେ ଅପସର ।
ଚିର-ସମ୍ବର୍ଗ   ଶସ୍ୟହାସ୍ୟମୟୀ,
ବୀରବୃନ୍ଦେ ଯାର   ସଦା ରଣଜୟୀ ।
ଶୁଣି ରଣଡଙ୍କା   ବୀରଙ୍କ ଚିତ୍କାର,
ତୁଟିଯାଏ ବୈରୀ   ଗର୍ବ ଅହଙ୍କାର ।
କନ୍ଧ ବୀରଙ୍କର   ବିକଟ କୁହାଟେ,
ପଳାଇଯାଆନ୍ତି   ଭୟେ ଶତ୍ରୁଥାଟେ ।
ବହୁ ରାଜ୍ୟର ଏ   ଶିରୋଭୂଷା ଟିକା,
ଏ ରାଜ୍ୟର ରେଣୁ   କୈବଲ୍ୟ କଣିକା ।
ଜନ୍ମି ଏଥି ବହୁ   ଧାର୍ମିକ ନୃପତି,
ପାଳିଥିଲେ ରାଜ୍ୟ   ଧର୍ମନୀତି-ବତୀ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ଆଲୋକେ ଦୀପ୍ତ ଅଦ୍ୟାପି ଦିଗନ୍ତ,
ଯୋଗୀ ଋଷି ପରି ସର୍ବେ ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ।
ଭୋଗୀ ରାଜ୍ୟ ନୁହେ, ଏହା ଯୋଗୀ ରାଜ୍ୟ,
ରାଜା ଏ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଧର୍ମର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ।
ତୀର୍ଥ ସମ ଏହା ପରମ ପବିତ୍ର,
ଏ ରାଜ୍ୟ ରାଜା ଏ ଆଦର୍ଶ-ଚରିତ୍ର ।
କେତେ ଜ୍ଞାନୀ,କେତେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ବୀର,
ରଖିଛନ୍ତି ଟେକ ଏ ରାଜ୍ୟର ଶିର ।
କେତେ ଭକ୍ତ,କେତେ ବିଜ୍ଞ ଦାର୍ଶନିକ
ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସୁଐତିହାସିକ,
ଜନ୍ମି ଏ ରାଜ୍ୟକୁ କରିଛନ୍ତି ଧନ୍ୟ,
ବରେଣ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ଏହା ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ।
ଶାସ୍ତ୍ର-ବିଶାରଦ ତାର୍କିକ ପଣ୍ଡିତ,
କରିଥିଲେ ରାଜ୍ୟେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଣ୍ଡିତ ।
ବହୁ ବିଦ୍ୱଜ୍ଜନ ବହୁ ମହାଜନ,
ଧର୍ମ-ପ୍ରବ୍ରତ ଥିଲେ ଅଗଣନ ।
ଏବେ ସେମାନଙ୍କ ମହତୀ ପ୍ରତିଭା,
ନୀରବେ ଗୌରବେ ବିତରୁଛି ବିଭା ।
ବର୍ଣ୍ଣି ନୁହେ ବାକ୍ୟେ ଏ ରାଜ୍ୟ ମହିମା,
ଲଂଘି ଯାଏ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାର ସୀମା ।
ଦେଖିଥିଲି ଯାହା ସ୍ୱରୂପ ଅକ୍ଷରେ,
ଦେଖିଲି ଏବେ ମୁଁ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।
ଏତେ କାଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମନସାଧ,
ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଏହା ବନ୍ଧୁ-ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ଯାଉଛି ଦେଖିବି ଏ ରାଜ୍ୟେ ମୁଁ ଭ୍ରମି,
ମାଗୁଅଛି ଶକ୍ତି ବନ୍ଧୁ-ପାଦେ ନମି ।

ଦେଖିବି ପ୍ରଥମେ ଯେଣୁ ସଙ୍ଗୀ ମିତ୍ର,
ହରିଶଙ୍କରାଖ୍ୟ ତୀର୍ଥ ସୁପବିତ୍ର ।
ଗମିଲି ମୁଁ ବସି ବାଷ୍ପବାହୀ ରଥେ,
ଧାଇଁଲା ସେ ଯାନ ରମ୍ୟ ରାଜପଥେ ।
ହେଲା ପ୍ରଧାବିତ ପୂର୍ବୋତ୍ତର ଭାଗେ,
କଳ୍ପନା-ବାହନେ ମନ ଧାଏଁ ଆଗେ ।

ବଡ଼ ଅବାଧ ଯେ, ମାନେ ନାହିଁ ତଥା,
ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ମଣେ ମହାବ୍ୟଥା ।
ପଥ ଦେନି ପାର୍ଶ୍ୱେ ରଥ୍ୟା ତରୁପନ୍ତି,
ସଙ୍ଖୋଳିନେବାକୁ ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି ।
ନୀରବେ ଆଶିଷି ଯାଇଁ ପଛ ଆଡେ,
ଲୁଚିଯାଉଥାନ୍ତି ଯାନର ଉହାଡ଼େ ।
ବୃଥା ତାଙ୍କଠାରୁ ବାକ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟାଶା,
ନୀରବତା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଜାତୀୟ ଭାଷା ।
ପଥ ପାଶେ ପାଶେ ପକ୍କାଣି କୁଟୀର,
ଋଷ୍ୟାଶ୍ରମ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ସୁରୁଚିର ।
ବହୁ ଦୂର ଯାଇ ତେଜି ରାଜପଥ,
ବନ ଅଭିମୁଖେ ଚଳିଲା ସେ ରଥ
ଦେଖିଲି ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଶିକ୍ଷାଳୟ,
ପାଠେ ରତ ଶିଶୁ— ତାପସନିଚୟ ।
ଦୂର ଅତୀତର ସୁଶିକ୍ଷା-ପ୍ରଣାଳୀ,
ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଋଷି ଗୋଷ୍ଠଶାଳୀ ।
ସ୍ମୃତିପଟେ ଆସି ହେଲାଣି ଅଙ୍କିତ,
ଉଠିଲା ହୃଦୟ ହୋଇ ପୁଲକିତ ।
ଅରଣ୍ୟ ଆଶ୍ରମେ ଋଷି-ଶିଷ୍ୟଗଣେ,
କରୁଥିଲେ ପୂର୍ବେ ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ ।
ଋଷିଗୁରୁଠାରୁ ପୋଥିଗତ ପାଠ,
କରୁଥିଲେ ଶିକ୍ଷା ସମବେତ ଗୋଷ୍ଠ ।
ପ୍ରକୃତି-ଗର୍ବିଣୀ ତାହାଙ୍କୁ ଆଦରେ,
ଅର୍ପିଥିଲେ ବହୁ ଶିକ୍ଷା ଅଳକ୍ଷରେ ।
ଯୋଗ୍ୟା ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଏକା ବନସ୍ଥଳୀ,
ନାହିଁ ଭବେ ଗୁରୁ ତାହାଠାରୁ ବଳି ।
ସର୍ବ ଧର୍ମନୀତି ସର୍ବ ରାଜନୀତି,
ମାନବ-ସଭ୍ୟତା ବ୍ୟବହାର ରୀତି,
ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ,
କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ପୁଣି ବେଦାନ୍ତ ପୁରାଣ—
ଏହିଠାରୁ ସିନା ଜାତହୋଇ ସର୍ବେ,
ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଏ ନିଖିଳ ଭବେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁରଭିଭାଗାର ଏ   ସକଳ ବିଦ୍ୟାର,
ଆବର ସକଳ   ଏକାନ୍ତ-ଅଧାର ।
ଅଗଣ୍ୟ ମହିମା   ଅନନ୍ତ ଅପାର,
ଅପାର ଯେସନ   ମହା ପାରାବାର ।
କୃଷ୍ଣ ଦୈତ୍ୟ ପନ୍ଥ   ଗର୍ଜି ଉଚ୍ଚସ୍ୱରେ,
ପ୍ରବେଶିଲି ଯାଇ   ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ।
ସେ ସ୍ୱରର ଶୁଣିଣ   ହୋଇଣ ଶଶକେ,
ଲମ୍ବକର୍ଣ୍ଣ ଟେକି   ଧାଇଁଲେ ସଶଙ୍କେ ।
ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁକୁଳ   ଲୁଚିଲେ କେ କାହିଁ,
କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ଦେଖାଗଲେ ନାହିଁ ।
ସଂସାରର ଏ ତ   ଚିରନ୍ତନୀ ରୀତି,
ଦୁର୍ବଳେ ରହାନ୍ତି   ସବଳଙ୍କୁ ଭୀତି ।
କିଛି ଦୂର ଯାଇ   ଭେଟି ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନ,
ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି   ବିଶ୍ରାମିଲି ଯାନ ।
ଦେଖିଲି ଉହ୍ଲାଇ   ସ୍ୱହିଁ ଇତସ୍ତତଃ,
ଅଗ୍ରେ ଉଭା 'ଗନ୍ଧ— ମାଦନ' ପର୍ବତ ।
କଟିଦେଶେ ତାର   ଟେକିଅଛି ଶିର,
ହରିଶଙ୍କରଙ୍କ   ସୁରମ୍ୟ ମନ୍ଦିର ।
ଉଦ୍ୟାନର ଶୋଭା   ହରେ ଜନ-ମନ,
ପିତୃ-ଅଙ୍କେ ଅବା   ବସିଛି ନନ୍ଦନ ।
ଅଥବା ସଙ୍ଗୀତ   କୋକିଳ ବସି ଛନ୍ଦ,
ହସୁଅଛି ଲଭି   ପରମ ଆନନ୍ଦ ।
ଏ ସ୍ଥାନ ପରଶେ   ଭୋଗବିଦ୍ୟା ପରି,
ମାନବତା ମୋର   ନେଲା କିଏ ହରି ।
ପୁଲକେ ଶରୀର   ହେଲା ରୋମାଞ୍ଚିତ,
ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣେ ହେଲା   ହୃଦେ ପ୍ରଭାବିତ ।
ସ୍ଥାନ ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ   ଘଟିପାରେ ସର୍ବ,
ପାରେ ଅସମ୍ଭବ   ହୋଇ ସୁସମ୍ଭବ ।
ଅଛି ଏ ସ୍ଥାନର   ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ଷମତା
ଦେବତ୍ୱ ଏଠାରେ   ଲଭନ୍ତି ଦେବତା ।
ଥିଲି ମୁଁ ସଂସାରୀ ନୁହେଁ ଯୋଗୀ ତ୍ୟାଗୀ,
ଏ ସ୍ଥାନରେ ଆସି   ହେଲି ବଇରାଗୀ ।

ଏ ସ୍ଥାନର ବାୟୁ   ବିଶୁଦ୍ଧ ଅମୃତ,
ସଂସାର ପ୍ରଶ୍ୱାସେ   ନ ହୁଏ ବିକୃତ ।
ପଶେ ନାହିଁ ଏଥି   ସଂସାର-ଜଞ୍ଜାଳ,
ପୂତ ନିର୍ବିକାର   ଏହା ଚିରକାଳ ।
ଶୋକ କ୍ରନ୍ଦନ ବା   ଅତି ହାହାକାର,
ପ୍ରବେଶର ଏଥି   ନାହିଁ ଅଧିକାର ।
ଅଭିଜାତ୍ୟ ଗର୍ବ   ଦ୍ୱେଷ ଅହଙ୍କାର,
ଏ ସ୍ଥାନକୁ କରେ   ଦୂରୁ ନମସ୍କାର ।
ମାନବ-ସୁଲଭ   ଭଣ୍ଡିମା ବଡ଼ିମା,
ଛୁଇଁ ପାରେ ନାହିଁ   ଏ ସ୍ଥାନର ସୀମା ।
ଚିରାନନ୍ଦମୟ   ଶାନ୍ତିମୟ ଧାମ,
ଛାଡ଼ିଯାଏ ପାପ   ଶୁଣି ଏହା ନାମ ।

ଅନନ୍ତର ଯାଇ   ପଦବ୍ରଜେ ଧୀରେ,
ପ୍ରବେଶିଲି 'ହରି— ଶଙ୍କର' ମନ୍ଦିରେ ।
ବଦ୍ରବଳ ଦେବ   ଭକ୍ତ ନରପତି,
କରିଥିଲେ ଏହି   ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ।
ରହିଛି ଦେଉଳ   ନାହାନ୍ତି ସେ ଭୂପ,
ଏ ମନ୍ଦିର ତାଙ୍କ   କୀର୍ତ୍ତିସ୍ମୃତି-ସ୍ତୂପ ।
ଅସ୍ଥାୟୀ ସଂସାରେ   ସକଳ ଅସ୍ଥାୟୀ,
ଅସ୍ଥାୟୀ ଯେସନ   ଚଳ ଘନ ଛାଇ ।
ସବୁଠୁଁ ଅସ୍ଥାୟୀ   ନର-ପରମାୟୁ,
ଅସ୍ଥାୟୀ ଯେସନ   କ୍ଷୁଦ୍ର ଝଞ୍ଜାବାୟୁ ।
କିମ୍ବା ଘନବାୟୁ   ବିଦ୍ୟୁଲ୍ଲତା ଯଥା,
ଅଥବା ଦୁର୍ଜନ   ଶଠର ମିତ୍ରତା ।
ସଞ୍ଜମୀର କ୍ରୋଧ   କିମ୍ବା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ,
ଶୁଷ୍କ ବାଲିସ୍ତୂପେ   ଅବା ଯଥା ଅପ ।
ଆଜ ମାଳୋପମା   ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭଣିତା,
ଅତି ଲବଣରେ   ତୁଣ ହୁଏ ପିତା ।
ଅଟୈର୍ଯ୍ୟ ପାଠକେ   ବାହୁଡ଼େ ଯେ ରୋଷ,
ବୋଲିବେ ବୋଲିବେ ଭାବେ୍ ଏହା ଦୋଷ ।
ହାର ବେନି ପାଣେ   ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀଦ୍ୱୟ,
ଉପବିଷ୍ଟ ଯେନ   ଜରେ ଲୁଦଳୟ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଖୋଦିତ   ନବଗ୍ରହ ମୂର୍ତ୍ତି,
ଜୀବନ୍ତ ସଦୃଶ   ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି ।
ଦ୍ୱାରର ଦେହଳୀ   କ୍ରମେ ଅତିକ୍ରମି,
ଉଭାହେଲ ହର—   ଶଙ୍କରେ ପ୍ରଣମି ।
ଶିଳାଶକ୍ତି ମଧ୍ୟେ   ଅଛନ୍ତି ଶଙ୍କର,
ତୋଳିଅଛି ଫଣା   ଶିରେ ଫଣୀବର ।
ଧବଳ ମର୍ମର   ବୃଷବଟି ଦ୍ୱାରେ,
ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରଭୁ—   ଆଜ୍ଞା ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ।
ରତ୍ନ ସିଂହାସନେ   ବସିଛି ଦେବ ହରି,
ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଗଦା   ପଦ୍ମ କରେ ଧରି ।
ଭକ୍ତିରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ   ପାଦପଦ୍ମ ସେବି,
ପାର୍ଶ୍ୱେ ଉପବିଷ୍ଟ   ବହୁ ଦେବଦେବୀ ।
ହରିଶଙ୍କରଙ୍କ   ଅଦ୍ଭୁତ ସୁଷମା,
ଦେଖି ମନେ ଜାତ   ଏମନ୍ତ ଉପମା ।
ସଂଗମ ସନ୍ନିଧେ   ବସିଛି କି ତ୍ୟାଗ,
କିମ୍ବା ଏକତ୍ରିତ   ପ୍ରେମ ଅନୁରାଗ ।
ଅବା ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପାଶେ   ବସିଛି ସାହସ,
ଅଥବା ମିଳିତ   ପଞ୍ଚରୂପ ଯଶ ।
ଦେଉଳ ଚୌପାଶେ   ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ,
ଫୁଟିଅଛି କେତେ   ହେବ ନାହିଁ ଗଣି ।
ପ୍ରତାପୀ ଦେବତା   ଶ୍ରୀହରିଶଙ୍କର,
ମହିମା ତାଙ୍କର   ସର୍ବଜନ ଗୋଚର ।
ତାହାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ   ମହିମା ପ୍ରଭାବେ,
ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ-ଭୟ   ଅଜ୍ଞାତ ଏ ଠାବେ ।
ପାଦପଦ୍ମ-ସେବା   ଶୀଘ୍ର ଅଶାରେ,
ବୃନ୍ଦାବତୀ ଦେବୀ   ଅଛନ୍ତି ବାହାରେ ।
ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ   ସଦା ଝର ଜଳେ,
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗର କାନ୍ତି   ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳେ ।
ଆହା କି ଅପୂର୍ବ   ଶୋଭା ନିରୁପମ,
ଗଙ୍ଗାବତରଣ   ଦୃଶ୍ୟ ମନୋରମ ।
ହରିହର ବ୍ରହ୍ମା   ବସନ୍ତି ଏକସ୍ଥାନେ,
ନିଯୁକ୍ତ ପକ୍ଷୀନ୍ଦ୍ର   ଯୁକ୍ତକରେ ଧ୍ୟାନେ ।

ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟ   ଗଠିତ ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି,
ମୁନି-ମନଲୋଭା   ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି ।
ମହିମା ମୟୂଖେ   ବଦନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ,
ଅଧରେ ମଧୁର   ହାସ୍ୟ ଢଳ ଢଳ ।
ଦୟାରେ ଶୀତଳ   ସୁପ୍ରସନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟି,
ହେଉଛି କି ତହୁଁ   ସ୍ନେହ-ସୁଧା ବୃଷ୍ଟି ।
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରୁ ହୋଇ   ଜ୍ୟୋତି ନିଃସୃତ,
ମନ୍ଦିରର ଭିତ୍ତି   କରେ ଆଲୋକିତ ।
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଧୃତ   କମଣ୍ଡଳୁ ଗର୍ଭେ,
ପଶି ଝର ଜଳ   କଳ କଳ ରବେ,
ଧୋଇଦେଇ ଆଗେ   ହରିଙ୍କ ପଦୟୁରେ,
ପଡ଼ୁଅଛି ଯାଇ   ଶିବ ମସ୍ତକରେ ।
ଏ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ   ଦେଖି ଭଗୀରଥ,
ମଣନ୍ତି ନିଜକୁ   ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋରଥ ।
ଯୁକ୍ତକରେ ହର୍ଷେ   କରୁଛନ୍ତି ସ୍ତୁତି,
ମଣି କରଗତ   ଅମର ବିଭୂତି ।
ଶିବ-କରସ୍ଥିତ   ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଧରି,
ବସିଛନ୍ତି ଦେବୀ   ଜାହ୍ନବୀ ସୁନ୍ଦରୀ ।
ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପୀ   କଳାକୌଶଳ ଢାଳି,
ଦେଖାଇଦେଇଛି   ଅଦ୍ଭୁତ ଚାତୁରୀ ।
ଜାଣି ନାହିଁ ଏହା ଯତ୍ନେ ସେ ଖୋଦିତ,
ନିଶ୍ଚେ ଏହା ତାର   କଳ୍ପନା କଳ୍ପିତ ।
କଳ୍ପନା ତାହାର   ଧରିଛି ଆକୃତି,
କଳ୍ପନା ମନ୍ଦିରେ   ଗଢିଛି ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ।
ଦେଇପାରି ନାହିଁ   ମୁଖେ ଖାଲି କଥା,
ତାହା ତ ତାହାର   ଅସାଧ୍ୟ ସର୍ବଥା ।

ବସେ ଏଥି ମେଳା   ବୈଶାଖ ଉଆଁସେ,
ଯାତ୍ରୀ ସମାଗମ   ହୁଏ ଶିବ ପାଶେ ।
ସଙ୍କଟୁ ବିପଦୁ   ଉଦ୍ଧାର ସକାଶେ,
ରୋଗନାଶ ଅର୍ଥେ   ପୁତ୍ର-ପ୍ରାପ୍ତି ଆଶେ
ମନାସନ୍ତି ଜନେ   ଧରି ଦେବନାମ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ତାଙ୍କ   ସର୍ବ ମନସ୍କାମ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦଳକକ୍ଷ ଜାତ   ଦେବତା ପୂଜାର୍ଥ,
ଶାନ୍ତଶୁଚିବନ୍ତ   ଯଜ୍ଞ-ସୂତ୍ରଧାରୀ ।
ସଂସ୍କୃତ ମନ୍ତ୍ରର   ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣେ—
କରଣେ ସେମାନେ   ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଜନ ।
ଅସଂଖ୍ୟ ଯାତ୍ରୀଏ   ବହୁଦୂରୁ ଧାଇଁ,
ହରିଶଙ୍କରଙ୍କୁ   ପୂଜା ଦେବା ପାଇଁ ।
ଏ ସ୍ଥାନକୁ ଆସି   ଫେରିଯିବା ପାଇଁ,
ଦର୍ଶକର କେବେ   ମନ ବଳେ ନାହିଁ ।
ଯୋଗୀ ନେତ୍ରେ ଏହା   ତୀର୍ଥ ନିକାଞ୍ଚନ,
ଦର୍ଶକ-ନୟନେ   ନନ୍ଦନକାନନ ।
ଭାବୁକ ପକ୍ଷରେ   ଭାବର ଆଧାର,
ସାଧକ ପକ୍ଷରେ   ମହା ଶିକ୍ଷାଗାର ।
ପ୍ରେମିକ ନେତ୍ରରେ   ପ୍ରେମ-ବୃନ୍ଦାବନ,
କବି-ନେତ୍ରେ ରମ୍ୟ   କଳ୍ପନା-ସଦନ ।
କଳାବିତ୍ ଏହା   କୁବେର ଭଣ୍ଡାର,
ମୂର୍ତ୍ତି ଏଥି କାବ୍ୟ   ସଙ୍ଗୀତ ସମ୍ଭାର ।
ଭକ୍ତଜନ ନେତ୍ରେ   ବୈକୁଣ୍ଠ ସୁଧାମ,
ନିର୍ଜନେ ବସି ସେ   ଜପେ ହରିନାମ ।
ପାପୀ ନେତ୍ରେ ଦିଶେ   ଭୀଷଣ ଅରଣ୍ୟ,
ଅଧମ ପକ୍ଷରେ   ଅତୀବ ନଗଣ୍ୟ ।
ଏ କୈବଲ୍ୟ ଭୂମି ଦେଖିଲେ ଦେବତା,
ତେଜିବେ ନିଶ୍ଚୟ   ସ୍ୱର୍ଗର ମମତା ।
ଶ୍ରୀହରିଶଙ୍କର   ଉଭେ ମହାଯୋଗୀ,
ମହାଯୋଗେ ରତି   ଅଛନ୍ତି ନିଯୋଗୀ ।
ବାଛିନେଇଛନ୍ତି   ଯୋଗ ଯୋଗ୍ୟସ୍ଥାନ,
ତୀର୍ଥରୁ ଅଧିକ   ଏ ସ୍ଥାନ ସମ୍ମାନ ।
ଦେଉଳ ସମୀପେ   ଚମ୍ପକ ଆବଳୀ,
ହରିଶଙ୍କରଙ୍କୁ   ଅର୍ପେ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ।
ସୁଗନ୍ଧସମ୍ଭାର   ବିସ୍ତାରି ବକୁଳ,
ଅଳିକୁଳେ କରେ   ଆକୁଳ ବାତୁଳ ।
ଫଳଭରେ ଆମ୍ର   ହୋଇ ଅବନତ,
ଶାଖା-କର ଯୋଡ଼ି   କରେ ଦଣ୍ଡବତ ।

ରଚିଛନ୍ତି କେତେ   ପାଦପ ତୋରଣ;
ତରୁ-ରାଣୀ ଲତା   ଟାଣିଛି ଓଢ଼ଣା ।
ହୋଇଅଛି ଜନ୍ମ   ଅଦ୍ଭୁତେ ପଣସ,
କରେ ଧରି ବହୁ   ମର୍କତ କଳସ ।
ହରିଶଙ୍କରଙ୍କ   କୃପାରେ ପାଳିତ,
ଅବର ତାହାର   ସନ୍ତାନ-ବର୍ଦ୍ଧିତ,
ମାଗିଥିଲା ଏକ   ପାଇଛି ଅନେକ,
ତେଣୁ କରଇ ସେ   ସହସ୍ରାଭିଷେକ ।
ଅଛନ୍ତି ତା ସଙ୍ଗେ   ଆତ୍ମୀୟ କୁଟୁମ୍ବ,
ଉଭେ ସର୍ବେ ଧରି   ଶାଖାହସ୍ତେ କୁମ୍ଭ ।
ଝର୍ଝର ଶବଦେ   ଗାଉଛି ନିର୍ଝର,
ହରିଶଙ୍କରଙ୍କ   ସ୍ତବ ନିରନ୍ତର ।
ଗାବନ୍ତି ଆବର   ସୁସ୍ୱରେ ଖଚାଳି,
ତୁହାଇ ତୁହାଇ   ଧରୁଛି କେ ପାଳି ।
ବସାଇଅଛନ୍ତି   ଝିଙ୍କେ ଶଢହାଟ,
କରୁଛନ୍ତି କେସେ   ବେଦମନ୍ତ୍ର ପାଠ !
କହେ ଜନଶ୍ରୁତି   ଏ ଦେଉଳ ଥରେ
ଯାଇଥିଲା ଭାଙ୍ଗି   କାଳ ପ୍ରଭାବରେ ।
ଶ୍ରୀଶୂରପ୍ରତାପ   ଦାନ-ଧର୍ମାଗାର,
ତୋଳିଥିଲେ ପୁଣି   ଏ ରମ୍ୟ ମନ୍ଦିର ।
ଦୂରାଗତ ଯାତ୍ରୀ—   ମାନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ,
ଧର୍ମଶାଳା ଏଥି   ହୋଇଛି ନିର୍ମିତ ।

ମାଗୁଛି ମେଲାଣି   ହେ ହରିଶଙ୍କର,
ଯେନାହେଉ ଭକ୍ତି— ପ୍ରୀତି ମୋହର ।
ଜୀବନ ପାଥେୟକେ   ତବ ପାଦୋଦକ,
ସେବି ମୁଁ ମଣୁଛି   ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ପଛକେ   ପ୍ରଦାନ୍ତୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା,
ତହିଁ କି ବିନ୍ଦୁ ଏ ନାହିଁ ମୋ ଶୋଚନା ।
ଶରୀର ପଛକେ   ହେଉ ବୃଦ୍ଧତମ,
କି ଭୟ ତାହା ତ   ନିଦୃତ ନିୟମ ।
ମାତ୍ର ଆଜ ମୋର   ଉତ୍ସାହ ତରୁଣ,
ତବ ପଦେ ଏହୁ   ଭିକ୍ଷା ସକରୁଣେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଜରା ପ୍ରତି ମୋର　ନାହିଁ ତ ବିରକ୍ତି,
ତ ତ୍ରାହ ଦେହରେ　ଆଣିଦେବ ଶକ୍ତି ।
ଆସିଲଣି ସର　ମୋ ଜୀବନ-ହାଟ,
ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନୟନେ　ଦିଶୁ ନାହିଁ ବାଟ ।
ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ　କଳେବର ବନ୍ଧୁ,
ଆସିଥିଲି ବୁଝି　ଶ୍ରମକ୍ଲେଶ ସିନ୍ଧୁ ।
ସେ ଶ୍ରମ ମୋହର　ହେଲାକି ସଫଳ,
ନିରାଶି ତୁମ୍ଭର　ଚରଣ କମଳ ।
ତଣି ନାହିଁ ତହିଁ　ଭଲେ ଅବସାଦ,
ଏହା ସିନା ପ୍ରଭୁ,　ତୁମ୍ଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ଶରୀର ନଶ୍ୱର　କର୍ମ ଅନଶ୍ୱର,
ଏ ଧାରଣା ପ୍ରଭୁ　ଚିରସ୍ଥାୟୀ କର ।
କର୍ମର ସାଧନ　ଶରୀର ପାତନ,
ହେଉ ମୋର ଏହା　ବ୍ରତ ସନାତନ ।
ମୃତ୍ୟୁକୁ ମୋହର　ନାହିଁ ଭଲେ ଭୟ,
ମୃତ୍ୟୁ ମାନବର　ସୁବନ୍ଧୁ, ନିଶ୍ଚୟ ।
ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ତନୁ　ଭାଙ୍ଗି ସେ ବୃଦ୍ଧର,
ଗଢିଦିଏ ସୌମ୍ୟ　ନବ କଳେବର ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ସର୍ଗ

ଦେଖିବ ଯାଉଛୁ　ଏ ଗନ୍ଧମାଦନ,
ଦେବଭୂମି ଗିରି　ଦେବତା ସଦନ ।
ସପ୍ତକୋଶବ୍ୟାପୀ　ବିସ୍ତାର ଏହାର ,
ମାନ ମହିମାରେ　ଅନନ୍ତ ଅପାର ।
ପୌରାଣିକ ଗିରି　ମହା ପୁରାତନ,
ଦର୍ଶକ ନୟନେ　ସର୍ବଦା ନୂତନ ।
ଦିଶୁଛି ଉନ୍ନତ　ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମସ୍ତକ,
ଏହା ସିନା ଅତି　ବୃଦ୍ଧତ୍ୱ ସୂଚକ ।
ଘନ ପଥ ଭେଦି　ତୋଳିଅଛି ଶିର,
ପ୍ରକୃତିଦେବୀଙ୍କ　ମର୍କତ ମନ୍ଦିର ।

ପାଞ୍ଚଣୀ ରାଜ୍ୟର　ବୃକ୍ଷ ପାଞ୍ଚହାତୀ,
ପଦେଗ ପଦେଗ ବ୍ୟାପ୍ତ　ଏହାର ସୁଖ୍ୟାତି ।
ବୟସ ଏହାର　ସଂଖ୍ୟାର ଅତୀତ,
ଜାଣେ ତାହା ଏକା　କାଳଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ ।
ଜାଣେ ଜଗତର　ବହୁ ଇତିହାସ,
ସର୍ବଗ୍ରାସୀ କାଳେ　କରେ ପରିହାସ ।
ପ୍ରବୀଣ ବୈଦ୍ୟ ଏ　ବହୁଯୁଗାବଧି,
ରଖିଛି ସମ୍ପାଦ　ଦୁର୍ଲଭ ଔଷଧି ।
ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ,　ଅସ୍ଥିସଞ୍ଚାରଣୀ,
ମୃତ୍ୟୁସଞ୍ଜିବନୀ　ଏ ଔଷଧ ତିନି,
ଏ ଗିରିଶିଖରୁ　ନେଇ ହନୁମାନ,
ବଞ୍ଚାଇଣ ଥିଲେ　ସୌମିତ୍ରିଙ୍କ ପ୍ରାଣ ।
ଅଷ୍ଟାଦଶ ରାଜ୍ୟ　ଲଙ୍ଘି ରଜନୀରେ,
ଆସିଥିଲେ ସେତୁ　ଏହି ଗିରି ଶିରେ ।
ଏ ଭଳି ପ୍ରବାଦ　ଅଛି ପ୍ରଚଳିତ,
ସତ୍ୟ କି କଳ୍ପନା　ଗିରି ତା ବିଦିତ ।
ଅବାଟ ଔଷଧି　ଅଛି ଏ ଗିରିରେ,
ମହାଶକ୍ତି ତାର　ବର୍ଣ୍ଣି ହୁଏନାହିଁ ଗିରେ ।
ଭକ୍ଷି ତାହା କଲେ　ଶସ୍ତ୍ର ସହ ଯୁଦ୍ଧ,
ଭେଦେ ନାହିଁ ଦେହେ ସୁତୀକ୍ଷଣ ଆୟୁଧ ।
ପାତାଳଗରୁଡ଼　ପରଶ୍ୱେତକେଦାର,
ଅଛି ଏ ଶଇଳେ　ହଜାର ହଜାର ।
ଭକ୍ଷିଲେ ଏହାକୁ　ସର୍ପଦଂଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରାଣୀ,
କାଳକୂଟ ବିଷ　ହୋଇଯାଏ ପାଣି ।
ଭ୍ରମରମାରୀ ଏ　ଶୈଳେ ହୁଏ ଜାତ,
ଭ୍ରମର ବଇରୀ　ବୋଲି ଯାହା ଖ୍ୟାତ ।
ପାଞ୍ଚଣୀ ମହତ୍ତ୍ୱ　ମହା ମାନଦଣ୍ଡ,
ଇନ୍ଦ୍ର ବଜ୍ର ଶକ୍ତି　ହୁଏ ଏଥି ଖଣ୍ଡ ।

ଦୋଳାଯାନେ ବସି　ସୁବନ୍ଧୁ ଗହଣେ ।
ଶ୍ରୀ ରଘୁନନ୍ଦନ　ସ୍ମରି ମନେ ମନେ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଲ୍ଲଙ୍ଘି ତ ଚଢ଼େ   ଜଟିଳ ପର୍ବତେ,
ଶିଳା-ବନ୍ଧୁରିତ   ଅପ୍ରଶସ୍ତ ପଥେ ।
ହେଉଥାଏ ଯାନ   ଯେତେକ ଉତ୍‌ଥିତ,
ତେତେକ ମୋହିତ   ହେଉଥାଏ ଚିତ୍ତ ।
ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱେ ତରୁ—   ଲତିକା ସମାଜ,
ବସିଛନ୍ତି ସୃଜି   ରମ୍ୟ ଫୁଲ୍ଲରାଜ୍ୟ ।
ଋତୁ-ସମ୍ରାଟଙ୍କ   ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଲାଗି,
ହୋଇଥିଲେ ପୂର୍ବୁ   ସର୍ବେ ଅନୁରାଗୀ ।
ଜାଳି ନିଜ ହୃଦେ   ବିବେକ-ଆଲୋକ,
ଲେଖିଥିଲେ ଫୁଲେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା-ଶ୍ଳୋକ ।
ଗଢ଼ିଥିଲେ ଫୁଲେ   କେ କବିତା ଛନ୍ଦ,
ସଙ୍ଗୀତରେ ଭେଦି   ସୃଜିଥିଲେ ବନ୍ଧ ।
ଧରାରୁ ବସନ୍ତ   ହେଲଣି ଅନ୍ତର,
ମାତ୍ର ଲଭି ନାହିଁ   ଶ୍ଳୋକର ଅକ୍ଷର ।
ଗ୍ରୀଷ୍ମାଗମେ ମ୍ଳାନ   ତ୍ୟଜିଛି ବସନ୍ତ,
ଦୁର୍ଜନ ଆଗମେ   ସଜ୍ଜନ ଯେମନ୍ତ ।
ନିଦାଘ ତାହାକୁ   କରି ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ,
କରି ଦେଉଅଛି   କ୍ରମଶଃ ମଳିନ ।
ମନସ୍ୱୀ ସ୍ୱଭାବ   ସ୍ଥାନ ସବୁକ୍ଷେତ୍ରେ,
ପର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ   ଦେଖେ ଈର୍ଷନେତ୍ରେ ।

ଟଙ୍କଧାର ନାମେ   ପ୍ରଥମ ପ୍ରପାତ,
ଉଚ୍ଚତା ତାହାର   ମାତ୍ର ତିନିହାତ ।
ତୀର୍ଥଙ୍କ ଭବରେ   ଶିଳା ସମତଳ,
ଅବସ୍ଥିତ ତହିଁ   ଅତୀବ ପିଚ୍ଛିଳ ।
କୌତୁକେ ଯାତ୍ରୀଏ   ବସି ତଦୁପର,
ନିମ୍ନକୁ କ୍ରମଶଃ   ଯାଆନ୍ତି ଖସର ।
ଶୈଳେ ଅବସ୍ଥିତ   ଅନେକ ପ୍ରପାତ,
ପ୍ରପାତଗୁଡ଼ିକ   ଧାର ନାମେ ଖ୍ୟାତ ।
ସ୍ଥୂଳ ଧାର ନାମେ   ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରପାତ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା   ସ୍ୱନାମ ବିଖ୍ୟାତ ।
ବଂଶ ସ୍ଥୂଳ ବାଘ   ଉପରେ ତାହାର,
ଯାତ୍ରୀଏ ହୁଅନ୍ତି   ସହଜରେ ପାର ।

ଅନତି ଦୂରରେ   ଶ୍ରୀ ନଟଗଣେଶ,
ବାଳେ ଧରି ରମ୍ୟ   ନଟବର ବେଶ ।
ମହାନୃତ୍ୟ ରତ   କମଳ ଉପରେ,
ଦଶେ କା ସୁନ୍ଦର   ଘୁଙ୍ଗୁର ପୟରେ ।
ବିଲମ୍ବିତ ସ୍କନ୍ଧେ   ସର୍ପ-ଉପବୀତ,
ଗଜଶିରେ ସିଂହ   ମୁକୁଟ ମଣ୍ଡିତ ।
ଭାବାବେଶେ ଦେହ   ଜଡ଼ିଛି କଣ୍ଟକ,
ବାମାଧରେ ଭାଷା   ରହିଛି ଅଟକ ।
ଆନନ୍ଦର ମୁଦ୍ରା   ମୁଦ୍ରିତ ଶ୍ରୀମୁଖେ
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବନ   ଶ୍ରମୁଖ ମୟୂଖେ ।
ଅଷ୍ଟଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି   ନିବଙ୍ଗିମା ଠାଣି,
ହରି ନାଏ ଚିତ୍ତ   କଟାକ୍ଷ ଗୁହାଣି ।
ସର୍ପ, ମାଳା, ଶଙ୍ଖ   ଦକ୍ଷ ସ୍ୱକରରେ,
ଅଦ୍ରି, ଲଡ୍ଡୁ, ମୁଦ୍ରା ଶୋଭେ ଦକ୍ଷେତରେ ।
ତୃତୀୟ ହସ୍ତଟି   ଯାଇଅଛି ଭାଙ୍ଗି,
ନାହିଁ ତହିଁ ଦୁଃଖ ଯେଣୁ ମହାତ୍ୟାଗୀ ।
ଅଷ୍ଟମ କରରେ   ଦେବ ଗଜାନନ,
ଉହୁଛନ୍ତି ସ୍ୱସ୍ତି—   ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଦର୍ଶନ ।
ପାଦ ମୂଳେ ମୂଷା   ପଡ଼ିଛି ଧାରଣା,
ଦେବ ଦେବୀ ବସି   ବଜାନ୍ତି ବାଜଣା ।
ସ୍ତମ୍ଭେ ଉଭାହୋଇ   ପାଦପ ଗେଣ୍ଡୁଲ,
ବର୍ଷୁଛି ମସ୍ତକେ   ରକ୍ତକାନ୍ତି ଫୁଲ ।
ଯୋଗୀ ସୁଦ୍ଧା ଯୋଗୀ   ତେଣୁ ଏ ନିର୍ଜନେ,
ଯୋଗ ନୃତ୍ୟ ରତ   ଯୋଗମଗ୍ନ ମନେ ।

କିଛି ଦୂର ଯାଇ   ହେଲି ମୁଁ ସ୍ତମ୍ଭିତ,
ଲାଗିଅଛି ତହିଁ   ନୃତ୍ୟବାଦ୍ୟ ଗୀତ ।
ଭାବିଲି ଗନ୍ଧର୍ବ—   ରାଜ୍ୟ ଏ ନିଶ୍ଚୟ,
ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକେ ମତ୍ତ   ଗନ୍ଧର୍ବ ନିଶ୍ଚୟ ।
ହ୍ଲାଦୀବସନ୍ତ   ଲଳିତ ସଙ୍ଗୀତ,
ଆଳାପେ ମୋହୁଛି   ବନଦେବୀ ଚିତ୍ତ ।
ଗିରି-ମହୁରିଆ   ଚାଲି ଘୂରି ଘୂରି,
ସଂଘନେ ବଜାଏ   ମଧୁର ମହୁରୀ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଡମ୍ବକାଞ୍ଜ ଉଚେ   ବଜାଏ ମର୍ଦ୍ଦଳ,
ବଜାନ୍ତି ମନ୍ଦିର   ମୃଦୁଃ ଝିଲ୍ଲୀଦଳ ।
କେତେ କ୍ଷଣ ପରେ   ହେଲି ଉପସ୍ଥିତ,
ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନେ   ଅମରବାଞ୍ଛିତ ।
ଝର୍ଝର ଶବଦେ   ବହୁ ଝର ତହିଁ,
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ନିମ୍ନକୁ   ଆସୁଅଛି ବହି ।
ଅରଣ୍ୟବେଷ୍ଟିତ   ନେତ୍ର ଅଭିରାମ,
ଶିଳା ଶେଯେ ତହିଁ   କଲି ମୁଁ ବିଶ୍ରାମ ।
ଗୁହା-ମୁଖେ ଚିତ୍ର   ଗାଉଛି ସଙ୍ଗୀତ,
ଉଲ୍ଲସି ଉଠିଲା   ଶୁଣି ମୋର ଶଣ୍ଡ ।
ତରୁଚୂଡ଼େ ବସି   ଗାଏ କୁରବଣୀ,
ଶୋକତାପ ବୋଲା   କରୁଣ ରାଗିଣୀ ।
ଆବର ଗାଉଛି   କୋକିଳ ପଞ୍ଚମେ,
ସୁସ୍ୱର ଲହରୀ   ଉଠେ ଡୋଳି କ୍ରମେ ।
ଏ ସ୍ଥାନେ ଆସି ମୁଁ ଧନ୍ୟ ହେଲି ଆଜ,
ନିଶ୍ଚେ ଏହା କବି—କବିତା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ।
ଭାବାବେଶେ ପ୍ରେମ   ଉଠିଲା ଝଙ୍କାରି,
ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରେ ତହୁଁ   ବୋଇଲି ହୁରି ।
ଗାଅ ଚିତ୍ରଯୋଗୀ, ହୋଇ ଉଲ୍ଲସିତ,—
ରହି ମୁଖୁ ତବ   ଶୁଣିବି ସେ ଗୀତ ।
ନମାଜୁ ପଛେ ସେ   ଲୋକାଳୟ ସୀମା,
ମଣି ସେ ଗୀତର   ଅଶେଷ ମହିମା ।
ବନ ତରୁଲତା   ପଶୁ ପକ୍ଷୀଗଣ,
କରିବେ ତାହାକୁ   ଆଗ୍ରହେ ଶ୍ରବଣ ।
ଶୁଣିବେ ଅବର   ରବିଶଶୀତାରା,
ଭାବାବେଶେ ହୋଇ   ମୁଗ୍ଧ ଆତ୍ମହରା ।
କବିତା ଅମୃତ   କରିବ ଅମର,
ତୋ ଜୀବନେ ଏହା   ସାର୍ଥକ ନିକର ।
ତୁମ୍ଭ କଣ୍ଠେ କଣ୍ଠ   ମିଶାଇ ନିର୍ଝର,
ଗାଇବ ଉଲ୍ଲସୁ   ହୋଇ ନିରନ୍ତର ।
କବିତା ତୋହର   କାମଧେନୁ ଦୁଗ୍ଧ,
ନିକେ ରସି ଗାଇ ନିକେ ହେଉ ମୁଗ୍ଧ ।

ଅଜ୍ଞଜନ ମୁହିଁ   ହେବାକୁ ତୋ ଶିଷ୍ୟ,
ନାହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ   ନାହିଁ ମୋ ଭବିଷ୍ୟ ।
ତରୁଲତାଦରେ   ନିବିଡ଼ ସେ ସ୍ଥଳୀ,
କାଣ୍ଡ ସୁଜା ତହିଁ   ନ ପାରିବ ଟଳି ।
ଅମାରଜନୀର   ଅନ୍ତୁଡ଼ଶାଳା ସେ,
ଭସ୍ମ ସୁଜା ତହିଁ   ନ ପଶିବ ଧାସେ ।
କରେ ରାଜପଣ   ନିସ୍ତବ୍ଧତା ତହିଁ,
ତାହାର ପ୍ରଶ୍ୱାସ   ଶୁଭେ ସଇଁ ସଇଁ ।
ବେଳେ ବେଳେ ଉଠେ ଝିଙ୍କାରୀ ନିସ୍ୱନ,
କାସେ ବନଦେବୀ   ନୂପୁର ନିକ୍ୱଣ ।
ଅବସ୍ଥିତ ଏଥି   ବହୁତ ନିପାନ,
ତେଣୁ ସବୁ ଜନ୍ତୁ   ପ୍ରିୟ ବାସସ୍ଥାନ ।
ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ   ନୃପ ସଶୋନିଷ୍ଠ,
ଖେଳନ୍ତି ଏଠାରେ   ଉଲ୍ଲାସେ ପାରଧି ।
ବଧନ୍ତି ଭୀଷଣ   ବ୍ୟାଘ୍ରେ ନରଖାଇଁ,
ଦୃଷ୍ଟା ବାଘୁଣୀକୁ ବୈଧବ୍ୟ କଦାଇ ।
ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ କୁଳେ   ନାଶି ତାଙ୍କ ବାଣ,
ଶାନ୍ତ ଜୀବେ କରେ ଅଭୟ ପ୍ରଦାନ ।
ଶଷ୍ୟନାଶୀ ଜୀବେ   ବଧି ଗୁଣାଧାର,
ଅଜ୍ଞଳତା ଦୂର   କରନ୍ତି ପ୍ରଜାର ।
ନିରୀହ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ   ଜୀବଙ୍କର ପ୍ରାଣ,
ନ କରନ୍ତି ବଧ   ଭ୍ରମେ ନରଗଣ ।

ଋଷିଧାର ସଦା   ଗର୍ଜି ଅନର୍ଗଳ,
ଶତ ହସ୍ତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱୁ   ଡେଇଁ ପଡ଼େ ଜଳ ।
ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ଏଥି   ବହୁ ଆମ୍ରତରୁ,
କେହୁ ଅତି ମୋଟ   କେହୁ ଅବା ସରୁ ।
ଏ ସ୍ଥାନର ବାୟୁ   ସୁଷ୍ଟଗନ୍ଧେ ବାସେ,
କିନ୍ତୁ ବିଷମୟ   ଅଜଗର ଶ୍ୱାସେ ।
ଅରଣ୍ୟସଙ୍କୁଳ   ଗହ୍ୱର ମଧ୍ୟରେ,
ନିବସନ୍ତି ସଦା   ବହୁ ଅଜଗରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭୟଙ୍କର ରୂପୀ ଅଜଗର ସାପ,
ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁକୁଳେ ଦେଖାନ୍ତି ପ୍ରତାପ ।

ଦୁର୍ଗର ଖୋଲରେ ଦୁର୍ଗା ଅଷ୍ଟଭୁଜା,
ପାଉଛନ୍ତି ଦେବୀ ସାମୟିକ ପୂଜା ।
ମାର୍ଗଶିର ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିବସେ,
ସମାରୋହେ ଏଥି ମହାମେଳା ବସେ ।
ପୁଣି ପୌଷ ଶେଷ ମଙ୍ଗଳବାରରେ,
ମହାମେଳା ଯାତ୍ରା ବସେ ଆଉ ଥରେ ।
ଜନ ସମାଗମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନସ୍ଥଳୀ,
ଦେବୀଙ୍କ ସମୀପେ ପଡ଼େ ବହୁ ବଳି ।
ବହେ ତହିଁ ଝର ହୋଇ କଳ କଳ,
ବଳି ରକ୍ତେ ଦିଶେ ଲୋହିତ ତା ଜଳ ।
ସେ ଖୋଲ ସମୀପେ ବାଘୁ ଖୋଲ ସ୍ଥିତ,
ବାଘୁ ତହିଁ ଥିବେ ହୁଏ ପ୍ରବାହିତ ।
ଚୂଡ଼ା ଅବରୁଦ୍ଧ ବତାସ ସତତ,
ଏହି ଗୁମ୍ଫା ମୁଖେ ହୁଏ ବହିର୍ଗତ ।
ମାତ୍ର ଜନଶ୍ରୁତ କରୁଛି ପ୍ରକାଶ,
ନୃସିଂହ ଦୈତ୍ୟର ତାହା ପ୍ରଶ୍ୱାସ ।
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେତେ ଏ ଜନ ବିଶ୍ୱାସ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଯେସନ ଆରବ୍ୟୋପନ୍ୟାସ ।
ଅଦୂରେ "ହମିର— ଗଡ଼" ଅବସ୍ଥିତ,
ନୀରନ୍ଧ୍ର ସୁଦୃଢ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ।
ସେ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀରେ ଅଛି ବିଦ୍ୟମାନ,
ବନ୍ଧୁକ ରଖିବା— ପାଇଁ ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନ ।
ପାଷାଣର କୂପ ଅଛି ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟେ,
ଗାଉଛି ନୀରବେ ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟେ ।
ଭିତରକୁ ତାର ପଡେ ଝରଜଳ,
କାନନ ବେଷ୍ଟିତ ଶୀକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥଳ ।
ଜନ୍ମ କାଳାବଧି ଦେଖିନାହିଁ କୂପ,
ବିଶ୍ୱଦୀପ ଦେବ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ।

ଜନଶ୍ରୁତି ଦୃଢତ ପ୍ରକୃତେ ଏସନ,
ହମୀର ଦେବଙ୍କ ପାଟରାଣୀଗଣ,
ସ୍ୱାମୀ ମୃତ୍ୟୁ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଲଭି ତ୍ରାସ,
ଦେଇଥିଲେ ଏହି କୂପଗର୍ଭେ ଝାସ ।
ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷାର ଏ ମହା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ,
ଭାରତେ କେବଳ ସୁଲଭ ଏକାନ୍ତ ।

ଦ୍ୱୀପାକୃତ ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତର; *
ହୁଏ ଦର୍ଶକର ନୟନ ଗୋଚର ।
ପ୍ରସ୍ତରେ ପ୍ରବାଦ ତହିଁ ଭୀମ ବୀର,
ବନବାସ କାଳେ ପିଇଥିଲେ ନୀର ।
ଅଛି ଶିଳାଙ୍କିତ ତାଙ୍କର ପାଦୁକା,
ଦେଖାଯାଏ ପୁଣି ରନ୍ଧନର ଚୁଲ୍ଲୀ ।
ପାକହାଣ୍ଡି ତହିଁ ହୋଇଛି ରକ୍ଷିତ,
ଚିକ୍କଣ ବିଶାଳ ପାଷାଣେ ନିର୍ମିତ ।
"ସାପମୁଣ୍ଡ" ସ୍ଥାନେ ଭୀମଶିଳା ସର୍ପ,
ରହିଛି ସମ୍ଭବ ଭଗ୍ନତେଜ ଦର୍ପ ।
ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ଫଣୀ,
କେ କହିବ ତାହା କାହାର କରଣୀ ।
ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ତାହାର ପ୍ରବାଦ ସମ୍ପଦ,
ଲେଖକ କେବଳ ହେବ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ।
ଅଳୀକ କଳ୍ପନା ସର୍ବଥା ବର୍ଜିତ,
ଅଙ୍କିଲେ ଲେଖନୀ ହୁଏ କଳଙ୍କିତ ।

ଅନ୍ୟତ୍ର "ବ୍ରାହ୍ମଣୀ— ଗଡ଼" ଅବସ୍ଥିତ,
ଗାଏ ମୌନେ ପୂର୍ବ ଗୌରବ ସଙ୍ଗୀତ ।
ଭଗ୍ନ କ୍ରୀଡ଼ା ଛଅଟି ପଥର କବାଟ,
ଗଡ଼ ମଧ୍ୟେ ତାହା ପ୍ରବେଶର ବାଟ ।
ଗଡ଼ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଅଛି ଏକଘର,
ଗୁଣ୍ଡି ଘର ନାମେ ପରମ ସୁନ୍ଦର ।
ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଦେବେ ହୋଇ ମେଳ,
ଖେଳନ୍ତି ସେ ଘରେ ହର୍ଷେ ପଶୁଖେଳ ।

* ପ୍ରଚଳିତ ନାମ 'ବଡ଼ଘର' ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରବାଦ ଏ ବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ଘୋଷଣା,
ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ସେହି ଦେବତାଙ୍କୁ ଜଣା ।
ବସନ୍ତ "ଡଙ୍ଗର— ଦେବୀ" ବରଭୁଜା,
ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ହୁଏ ତାଙ୍କ ପୂଜା ।
କୁନ୍ତିକମ୍ପ ପ୍ରଣି ପାଞ୍ଚୁଅ ତପସ୍ୱୀ—
ବୃଷଭର ସେ ସ୍ଥାନ ରହୁଅଛି ପୂରି ।
ବନଦେବୀଙ୍କର ଦର୍ପଣ ପରିସ୍ରେ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ସରୋବର ତହିଁ ଶୋଭାପାଏ ।
ଲଗାଇଲେ ଲେପ ସେ ସର ପଙ୍କରେ,
ଅସ୍ୱାଭାବ ଛତ ଶୁଣ୍ଠିଯାଏ ଖେତେ ।
ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ପ୍ରାଣେ ଉପୁଜାଇ ଖାଦ,
ଅଜଗରେ ତହିଁ କରନ୍ତି ନିବାସ ।
ସେ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମନୋରମ,
ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଭୟେ ମାନବ ଅଗମ୍ୟ ।

ଭୀଷଣ କାନ୍ତାରେ "ରଜାବସାହର",
ନିକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥାନେ କରୁଛନ୍ତି ମୁଖର ।
ଗୁମ୍ଫାମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳୀ ବାଘିଷିକା ବାସ,
ରାଜନ୍ତ୍ର ସେଠାରେ କରେ ମାଘମାସ ।
ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ବସି ସେ ଗୁମ୍ଫାରେ,
ହେଉଥିଲେ ରତ ଶ୍ୱାପଦ ଶିକାରେ ।

ଏ ପର୍ବତେ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ତରୁ,
ବଂଶବୃଦ୍ଧିନିତ ଦୂର ଅତୀତରୁ ।
ବଟ, ବିଜାଶାଳ, ପଣସ, ନେଙ୍ଗାଲ,
ଜାମ୍ବୁ, ଶିଶୁ, ଗୁରା ଅଳୁ, ପିଅଶାଳ ।
କେନ୍ଦୁ, କର୍ଣ୍ଣ, ଭେରୁ, ସାହାଜ, ବାହନ,
ଖଇର, ଧଉରା, ଧାମଣ, ଅଶନ ।
ହରିଡା, ବାହଡା, ରସାଲ, ଗମ୍ଭାରୀ,
ଚମ୍ପା, ନାଗେଶ୍ୱର, ମହୁଲ, ସୁନାରୀ ।
ନିମ୍ବ, ମୁଚୁକୁନ୍ଦ, କୁସୁମ, ଗେଣ୍ଡୁଲ,
ବେଲ, ଶାଗୁଆନ, ଅଁଳା, ଅଙ୍କୁଲ,

ଏ ଆଦ ଅସଂଖ୍ୟ ତରୁ ବନସ୍ପତି.
ଗିରି ଯୋଗୀ ଶିରେ ଟେକିଛନ୍ତି ଛତି ।
ଅଛନ୍ତି ଅବର ବହୁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ,
ପିଇ ଝରଜଳ ଯଥା ଖାଦ୍ୟ ଭକ୍ଷି ।
ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ, ଭଲ୍ଲୁକ, ହରିଣ, ଗୟଳ,
ସମ୍ବର, ବରାହ, ହୁଣ୍ଡ୍ରାଚ, ଚିତଳ,
ଚିତା, କୋକ, ଧୂମା ଆଦ ପଶୁବାଟ,
ଏ ଶଇଳେ ସଦା କରନ୍ତି ବିହାର ।
ଶୁଆ, ବଣି, ଚଲ, ଶିଖୀ, କଜଳିକ,
ଚଷାପୁଅ, କାଙ୍କ, ଚକ୍ରବାକ, ପିକ,
ହଳଦୀବସନ୍ତ, ଭଦଭଦଲିଆ,
କପୋତ, ତିତିର, ଡୁଡ, ପାରା, ଟିଆ ।
ଦେଖାଯାନ୍ତି ଏଥି ବହୁ ଗେଣ୍ଡାଲିଅ,
ଯାହାର ସ୍ଥାନୀୟ ନାମ ଦାବେଣ୍ଡିଅ ।
ଅରଣ୍ୟବିହାରୀ ପକ୍ଷୀ ଅଗଣିତ,
ଅଛନ୍ତି ପର୍ବତେ ନାମ ଅଜାଣିତ ।
ବହେ ଏ ପର୍ବତୁ ବଡଶ ନିର୍ଝର,
ଝରଝର ସ୍ୱର କରି ନିରନ୍ତର ।
ପର୍ବତର ତାହା ଶିରୀ ପ୍ରାପ୍ୟ ଦଶେ,
ଅଥବା ଶିରର ଘର୍ମଧାରା କି ସେ ।
ଜନ୍ମା ଗିରିଦେବୀ ବନଦେବୀଙ୍କର,
ଆଶୀର୍ବାଦ ଧାରା ସକଳ ନିର୍ଝର ।
ଅବା ଗିରିଯୋଗୀ ପ୍ରେମ ଅଶ୍ରୁଧାର,
ନତୁବା ତା ବକ୍ଷେ ସ୍ଫଟିକର ହାର ।
ନିର୍ଝର କୂଳର ସୁଗମ୍ଭୀର ରବ,
ଗିରି ତପସ୍ୱୀର ଓଁକାର ପ୍ରଣବ ।
ଗଙ୍ଗା, ଚନ୍ଦ୍ରା, ରେବା, ସିନ୍ଧୁ, ଗୋଦାବରୀ,
ନୁହନ୍ତି କେହି ସେ ଝର ସଙ୍ଗେ ସରି ।
ଏତେ ମହାତୀର୍ଥ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଘରେ,
ଭ୍ରାନ୍ତ ଜନ ଖୋଜେ ଅପର ସ୍ଥାନରେ ।
ଯଥା ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିଜଗତପତି,
ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହେ କରନ୍ତି ବସତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମାନ ଜନେ ତାଙ୍କ   ଦର୍ଶନ ଆଶାରେ,
ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ   ଭ୍ରମନ୍ତି ସଂସାରେ ।
ମୃଗନାଭି ମଧ୍ୟେ   କସ୍ତୁରୀର ବାସ,
ବିତରେ ସେ ସଦା   ଜଗତେ ସୁବାସ ।
ମାତ୍ର ନ ଜାଣି ତା   ମୃଗ ମୂଢ଼ ପ୍ରାଣୀ,
ଭ୍ରମେ ଏଣେତେଣେ   ସୁଗନ୍ଧ ଆଘ୍ରାଣି ।
ଯାହା ଜଳେ ହୁଏ   ଶରୀର ଗଠିତ,
ତାହାଠାରୁ ବଳି   କିଏ ଅଛି ତୀର୍ଥ ।
ରକ୍ତରୂପେ ବହେ   ଯା ନୀର ଶରୀରେ,
ମହାତୀର୍ଥ ଏକା   ସେହି ଧରଣୀରେ ।

କ୍ଷମାକର ଦୋଷ   ହେ ଗନ୍ଧମାଦନ,
ପୁଣ୍ୟ ଦେହେ ତୋର ବାଜୁଛି ଚରଣ ।
ବନ୍ଧୁ ତରୁଲତା   ଗୁଳ୍ମ ତୃଣ ମୂଳ,
ରଖିଛୁ ତୁ କରି   ଏକାଧାରେ ପୁଳ ।
ମହୌଷଧି ଗଣେ   ହୋଇ ନିମଗନ,
ବହୁଅଛୁ ନାମ   ତୁ ଗନ୍ଧମାଦନ ।*
ଭୀଷଣ ସୁନ୍ଦର   ଅଟେ ତୋର ମୂର୍ତ୍ତି,
ବହୁଅଛୁ ବକ୍ଷେ   ବହୁ ପୂର୍ବ ସ୍ମୃତି ।
ସିନ୍ଧୁପର ତୁହି   ମହାପୁରାତନ,
ଦେଖିଅଛୁ କେତେ   ଉତ୍‌ଥାନ ପତନ ।
ଶୁଣିଛୁ ବିଜୟୀ   ବୀରର ହୁଙ୍କାର,
ବିଜିତର କ୍ଷୀଣ   ଆର୍ତ୍ତ ହାହାକାର ।
ହର୍ଷ କ୍ରନ୍ଦନର   ଦ୍ୱୈରଥ ସମର,
ଲାଗିଅଛି ତୋର   ଦେହେ ନିରନ୍ତର ।
ଝର ତରୁଛାୟା   ସୁଶୀତଳ ସ୍ଥାନେ,
ଦେଖୁଥିଲ ତୋର   ଶୋଭା ଏକଧ୍ୟାନେ,
ସହସା ଉଠିଲା   ବନସ୍ଥଳୀ କମ୍ପି,
ଯୁଝେ ବଡ଼ ବଳୀ   ରଙ୍ଗମୁଖା କପି ।

କୃଷ୍ଣ ଦୈତ୍ୟରୂପୀ   କେନ୍ଦୁବୃଷଣଟେ;
ପରସ୍ପରେ ଯୁଦ୍ଧ   ସଦର୍ପ କଟାକ୍ଷେ,
ଦନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼   ହୋଇ ମହାକ୍ରୁଦ୍ଧ,
ଲମ୍ଫି ବେଗଭରେ   କଲେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ।
ଦୋହିଙ୍କ ହୁଙ୍କାର   ଘୋର ଭୟଙ୍କର,
ନିସ୍ତବ୍ଧ କାନନେ   କମ୍ପିତ ମୃଗର ।
ଯେତ ବାଟଡାଙ୍ଗ   ହୋଇ ଦନ୍ତାଘାତେ,
ଶୁଣି ମରମର   ହେଲେ ହାତେ ହାତେ ।
ଶେଷେ କାଳଞ୍ଜନ   ଲଭି ପରାଜୟ,
ପଳାଇଲା ଘରେ   ଭଜି ମହାଭୟ ।
ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ   ହୋଇ ଦଧିମୁଖ,
ପାଶୋରିଲା ହେଲେ ରଣ ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୁଃଖ ।
ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶରୀର   ବହି କାଳଞ୍ଜନ,
ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେଇ   କଲା ପଳାୟନ ।
ମାତ୍ର ଖର୍ବକାୟ   ହୋଇ ଦଧିମୁଖ,
ଭୁଞ୍ଜିଲା ସଦର୍ପେ   ରଣଜୟ ସୁଖ ।
ଥାଉ ପଛେ ଶକ୍ତି   ଶରୀରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ,
ସାହସ ଅଭାବେ   ଶକ୍ତି ହୁଏ ପଣ୍ଡ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣୀ ଭେକ   ସନ୍ତରେ ଜଳରେ,
ସ୍ଥୂଳକାୟ ଅଜା   ଜଳ ଦେଖି ଡରେ ।

ହେ ଗନ୍ଧମାଦନ !   ତୁଙ୍ଗ ସାନୁମାନ,
ଉଦାରତା ଗୁଣେ   ତୁହି ମହୀୟାନ ।
ତୋ ଝର-କନ୍ୟାଏ ତୋର ଉପଦେଶେ,
ନଦୀ ରୂପ ଧରି   ଭ୍ରମି ଦେଶେ ଦେଶେ,
ବହି ହୃଦେ ଜନ   ଉପକାର ବ୍ରତ,
ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତେ ଜଳ   ଅର୍ପନ୍ତି ସତତ ।
ତୋ ଦେହରୁ ପୁଣି   ବନ୍ଧୁ ନେଇ ସାର,
କରନ୍ତି ଉର୍ବର   ପ୍ରାନ୍ତର କେଦାର ।

* "ଗନ୍ଧମାଦନବାସୀ ତୁ ଥିଲେ ଗନ୍ଧମାଦନ" ଅର୍ଥାତ୍ ଗନ୍ଧ-ମଦ (ମତ୍ତହେବା) ଅନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଗନ୍ଧମାଦନ ।

ସେହି ସାରଯୋଗୁଁ ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଗଣ,
ରତ୍ନଗର୍ଭ ଆଖ୍ୟା କରନ୍ତି ଧାରଣ ।
ଆଦର୍ଶ ଭୂପାଳ ତୁମ୍ଭ ସାନୁମାନ,
ଆଦର୍ଶ ତୋହର ସ୍ୱାର୍ଥଶୂନ୍ୟ ଦାନ ।
ରାଜକର ରୂପେ ଯାହାଠାରୁ ଯାହିଁ,
କଡ଼ାଏ କଉଡ଼ି କେବେ ନେଉ ନାହିଁ ।
ମୁକ୍ତହସ୍ତେ କରୁ ଦାନ ଅହରହ,
ମାତ୍ର ତୋ କୋଷ୍ଠୀରେ ନାହିଁ ଦୁର୍ଗ୍ରହ ।
ଚିରମୁକ୍ତ ତୋର ଗନ୍ତାଘର ଦ୍ୱାର,
ସକଳର ତହିଁ ସମ ଅଧିକାର ।
ଯେତେ ବହିନେଲେ କରୁ ନାହିଁ ମନା,
ମାତ୍ର ସିନ୍ଧୁପରି ତୁମ୍ଭ ମହାମନା ।
ତାହା ପରି ତୁମ୍ଭ ସ୍ଥଳ ରତ୍ନାକର,
ବୃକ୍ଷ ଶିଳା ତୋର ରତ୍ନ ରୂପାନ୍ତର ।
ଘନବନ୍ଧୁ ତୁମ୍ଭ ଘନର ସଦନ,
ମହାଶୂନ୍ୟ ଘନେ କରୁ ଆକର୍ଷଣ ।
ବର୍ଷି ସେହି ଘନ ଯଥାକାଳେ ଜଳ,
ପାଳେ ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପାଟଣା ମଣ୍ଡଳ ।

ସମତଳ ଶିଳା ବିସ୍ତୃତ ବିଶାଳ,
ବିଛା ହେଲା ପ୍ରାୟ କୃଷ୍ଣ ମୃଗ ଛାଲ,
ଗିରି ଶିରେ ଯେହ୍ନେ ହୋଇଅଛି ଥୁଆ,
ବହିଅଛି ନାମ ସେ "ଭୀମମଣ୍ଡୁଆ" ।
ଖୋଳି ତାହା ତଳେ ଭୀମ ବୀରବର,
ରଚିଥିଲେ ଏକ ପୁର ମନୋହର ।
ହିଡ଼ମ୍ବା ରାକ୍ଷସୀ ସହ କେତେ ମାସ,
କରିଥିଲେ ସେହି ଗୁପ୍ତପୁରେ ବାସ ।
ପର୍ବତ ଶିଖରେ ଭୀମ ମହାବଳ,
କରିଥିଲେ ପିଟି ଘଷି ସମତଳ ।
ଅଛି ତହିଁ ତାଙ୍କ ସୁପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୂର୍ତ୍ତି,
ସୁଦୂର ଅତୀତୁ ବହି ବୀର ସ୍ମୃତି ।

ରଚିଥିଲେ ବୀର ସମର ଆଖଡ଼ା,
ଅବଶେଷ ଏବେ ସେ ଘର କାନ୍ଥଡ଼ା ।
ବୀରେନ୍ଦ୍ର-ମଣ୍ଡଳ ଭୀମସେନଙ୍କର,
ପଡ଼ି ରହିଅଛି ଖେଳିବା ପଥର ।
ଅବର ପଡ଼ିଛି ପ୍ରସ୍ତର ବାଟୁଳି,
ଚକ୍ଷି ହୁଏଁ ତାହା ବାଟୁଳି କି ଗୁଳି ।
ଚୌହାନବଂଶୀୟ ପାଟଣା-ବଂଶଜାତ,
ବୀରକୁଳନାଥ ବୀରକୁଳନେତା,
ଶ୍ରୀ ରମାଇ ଦେବ ସେହି ଗୁପ୍ତଘରେ,
ଲଭିଥିଲେ ଜନ୍ମ ଅତୀତ କାଳରେ ।
ହେବ ତାହାଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ଚରିତ,
ରାଜବଂଶାବଳୀ ଅଧ୍ୟାୟେ ଲିଖିତ ।
ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟା-ଭୂଷଣ,
ଘେନି ପତ୍ନୀ ସୀତା ଅନୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
କରିଥିଲେ ବାସ ଏ ଶୈଳଶିଖରେ,
ବନବାସ କାଳେ ବର୍ଷା ସମୟରେ ।
ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶେ ଏଥି ଅବତୀର୍ଣ୍ଣା,
ହୋଇଥିଲେ ଗଙ୍ଗା ହିମବନ୍ତ ସୁତା ।
ସେ ଦୂର ଅତୀତୁ ଦେବୀ ବସ୍ତ୍ରପଦୀ,
ଗଙ୍ଗାଝର ନାମେ ବହନ୍ତି ଅବଧି ।

ରଚିଥିଲେ ଦୁର୍ଗ ଏଥି ବୈଜଳଦେବ,
ସେ ଭଳି ସୁଦୁର୍ଗ ନ ଥିଲା ନ ହେବ ।
ଧରିଛି ଏବେ ସେ ବିକଳାଙ୍ଗ ବେଶ,
ପଡ଼ି ରହିଅଛି ତା ଭଗ୍ନାବଶେଷ ।
ହମିର ଦେବଙ୍କ ଗଡ ଏହିଠାରେ,
ଥିଲା ବୋଲି ଏବେ ପ୍ରବାଦ ପ୍ରଚାରେ ।
ମାତ୍ର ନାହିଁ ତାର କିଛି ବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ,
କାଳଗର୍ଭେ ତାହା ହୋଇଛି ବିଲୀନ ।
ଏହିପରି କେତେ କୀର୍ତ୍ତି ଗୌରବିତ,
କାଳଦନ୍ତେ ଆହା ହୋଇଛି ଚର୍ବିତ ।

ଶମ୍ଭୁଙ୍କ ସେ ସ୍ଥାନ   ଅପୂର୍ବ ଥିଲା ବାସ,
ମାଡିଅଛି ଏବେ   ସେ ସ୍ଥାନରେ ଘାସ ।
ମୋତି ମାଣିକ୍ୟ   ଯା ଥିଲା ଝଲମଲ,
ନିବସନ୍ତି ଏବେ   ତହିଁ ପକ୍ଷୀଦଳ ।
ଏହି ସ୍ଥାନେ କେତେ   ଇତିହାସ ପୋଥି,
ଶିଳାଖଣ୍ଡ ତଳେ   ପଡ଼ିଅଛି ପୋତି ।
ଐତିହାସିକ ଏ   ଗିରି ମହାକାବ୍ୟ,
ଘୋଷେ ଇତିହାସ   ଗୌରବ ଅଧ୍ୟାୟ ।
ଏହି ସ୍ଥାନେ ବସି   ଭାବିଲେ ଏ କଥା,
ନୈରାଶ୍ୟ ବିସ୍ମୟେ   ଘୂରିଯାଏ ମଥା ।
ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ପରି   ଏ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବ;
ଆଣିଦିଏ ପୁଣି   ପରେ ଦେବ ଭାବ ।
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେବେ   ବସିଲେ ଏ ସ୍ଥଳେ,
ସ୍ୱର୍ଗ ବା ଓହ୍ଲାଇ   ଅସିଛି ଭୂତଳେ ।
ଧନ୍ୟ ଏ ସ୍ଥାନର   ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ଷମତା,
ଅସ୍ଥି-ବସ୍ତୁ ତରେ   ବୁଝିଯାଏ ସତ୍ତ୍ୱ ।
ଜ୍ଞାନ-କର୍ମଯୋଗ   ସାଧନା ଲୋଲୁପ,
ଯୋଗୀଏ ଦେଖନ୍ତି   ଏ ଗିରି ସ୍ୱରୂପ ।
କାହିଁ ମୁହିଁ, କାହିଁ   ସେ ମହାସାଧନା,
ମୋ ପକ୍ଷରେ ସିନା   ତାହା ବିଡମ୍ବନା ।
ଜ୍ଞାନ-ଚକ୍ଷୁ କାହିଁ   ପାଇବି ବା ମୁହିଁ,
ମୋହମାୟାଗ୍ରସ୍ତ   ସ୍ୱପ୍ନଦେଖେ ମୁଁ ଶୁହିଁ ।
ଜ୍ଞାନ-ନେତ୍ର ଥିଲେ   ଏ ଗିରିକୁ ହେରି,
ଯାଆନ୍ତି କି ପୁଣି   ସଂସାରକୁ ଫେରି ।
ନିରେଖି ଶିବର   ଜ୍ୟୋତିରୂପ ପୂତ,
ନର ଦେହ ବହି   ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଅମୃତ ।
ନାହିଁ ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ   କରି ଅନୁତାପ,
କି ଲଭ ବା କରି   ବିଫଳ ବିଳାପ ।
ଏ ତପୋବନର   ସତ୍ୟ ଶିବ ମୂର୍ତ୍ତି,
ଦେଖି ମୁଁ ଲଭନ୍ତି   ପରମ ସୁକୃତି ।

ମହୀଧର ପ୍ରତି   ମୋହିଣୀ ସଦୟ,
ବସନ୍ତ ଦ୍ୱିପାଶେ   ଖ୍ୟାତ ଦେବଦ୍ୱୟ ।
"ଶ୍ରୀହରି ଶଙ୍କର"   ଅଛନ୍ତି ପୂର୍ବରେ,
ଅବର "ନୃସିଂହ-ନାଥ" ପୂର୍ବ ଭିତରେ ।
ମୂଷିକ ନାମିତ   ଦୁରନ୍ତ ଦାନବ,
କରୁଥିଲା ରାଜ୍ୟେ   ମହା ଉପଦ୍ରବ ।
ନୃସିଂହ ତାହାର   ମନାସି ନିଧନ,
ମହାକ୍ରୋଧେ ଦୈତ୍ୟେ କଲେ ଆକ୍ରମଣ ।
ତହୁଁ ଭୟେ ଦୁଷ୍ଟ   ପଳାଇ ସତ୍ୱରେ,
ଲୁଚିଲାକ ଆସି   ଏ ଗିରି ଗର୍ଭରେ ।
କ୍ରୋଧିତ ନୃସିଂହ   ହୋଇଣ ମାର୍ଜାର,
ଜଗି ବସିଛନ୍ତି   ସେହି ଗଳଦ୍ୱାର,
ବାହାରିଲେ ମୂଷା   କରି ତାକୁ ନାଶ
ଖଣ୍ଡିବେ ସମୂଳେ   ପ୍ରଜାକୁଳ ତ୍ରାସ ।
ଯାବତ ଦାନବ   ନ ହେବ ନିହତ,
ନ ଟଳିବ ତାଙ୍କ   ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମହତ ।
ନୃସିଂହନାଥଙ୍କ   ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଦେଉଳ,
ପର୍ବତ କଟିରେ   ଦିଶେ ସୁମଙ୍ଗଳ ।
ବଇଜଳ ଦେବ   ପାଟଣା ନୃମଣି,
କରାଇଥିଲେ ଏ   ଦେଉଳ ନିର୍ମାଣ ।
ନୃସିଂହଙ୍କ ନାମେ   ସିଂହ ଯେ ସ୍ଥିତ,
ତହୁଁ ବନ ତାଙ୍କ   ପ୍ରକୃତି ବାଞ୍ଛିତ ।
ବସନ୍ତ ଗୋପନେ   ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ,
ମହିମା ପ୍ରଖ୍ୟାତ   ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ ।
ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ   ଫୁଟିଥିବେ ଫୁଲ,
ବିହାଏ ତାକୁ ତା   ସୁଗନ୍ଧ ଅତୁଳ ।
ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ କୃଷ୍ଣ   ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ,
ଧରେ ମହାମେଳା   ବର୍ଷେ ଏ ବିପିନ ।
ସେ ଯେ ସାମୟିକ   ବିରାଟ ବିପଣୀ,
କୃଷି ଶିଳ୍ପ ଜାତ   ପଣ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ।
ମେଳାକୁ ଆଗତ   ପଦାର୍ଥ ନିଚୟ,
ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟର   ଦିଏ ପରିଚୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବହୁ ଦୂର ଦେଶୁ ଆସି ଯାତ୍ରିଗଣ,
କରନ୍ତି ନୃସିଂହେ ଦର୍ଶନ ପୂଜନ ।
ସ୍ୱଚ୍ଛ ସୁଶୀତଳ ନୃସିଂହ ନିର୍ଝର,
ଧୋଉଅଛି ସଦା ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀପୟର,
ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ନାନାରଙ୍ଗେ,
ମିଶାଉଛି ଅଙ୍ଗ, ଅଙ୍ଗ ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ।
ଦୁଇ ସଖୀ ମିଳି ବହୁଣି ଅଗ୍ରହ,
ମିଶିଛନ୍ତି ଯାଇ ଶରୋଧିଳା ସହ ।
ଏ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ହରେ ନେତ୍ର ମନ,
ଶୋଭାଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଉପବନ ।
ସର୍ବ ପୁଷ୍ପମାନୁ ସାର ଭାଗ ଆଣି,
ଏସ୍ଥାନକୁ ବିଧି ଅଛନ୍ତି ନିର୍ମିଣି ।
କିମ୍ବା ପୁଷ୍ପହାସେ ଗୋଲ ଚନ୍ଦ୍ରକର,
ବର୍ଣ୍ଣ ସୃଷ୍ଟି ଦକ୍ଷ ବିଶ୍ୱ କାରିଗର,
ବିରଚି ତୂଳିକା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଦଣ୍ଡେ,
ଅଙ୍କିଛନ୍ତି ଛବି ଏ ତୀର୍ଥ ଭୂଖଣ୍ଡେ ।
ରକ୍ତ ପୀତ ଶ୍ୱେତ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର,
ମାଟି ଏଥି ହୁଏ ନୟନଗୋଚର ।
ପୁଷ୍ପେ ପ୍ରଜାପତି ନାହୁଅଛି ତନୁ,
କୁସୁମ ଶେଷେ କି ସୁପ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ।
ମିଶାମିଶି ହେଲେ ସୁନ୍ଦରେ ସୁନ୍ଦର,
ଉପମାକୁ ତହିଁ ଘଟେ ଶଙ୍କା ଡର ।
କବିର କଳ୍ପନା ହୋଇଯାଏ ମୂକ,
ଭୁଞ୍ଜି ସେ ଦାରୁଣ ପରାଜୟ-ଦୁଃଖ ।
ନୃସିଂହନାଥଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ,
ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ପ୍ରସ୍ତୁବନ୍ତି କନ୍ଧେ ।
ଅରଣ୍ୟ ନିବାସୀ ତରୁଣ ତରୁଣୀ
ହରିଦଳ ପୁଣି ଯମୁନା ଦକ୍ଷିଣୀ,
ଖୋଜି ଖୋଜି କନ୍ଦା ଦୁହେଁ ହୋଇ ସାଥ,
ବାହାରିଲେ ତହୁଁ ଶ୍ରୀନୃସିଂହନାଥ ।
ବନ୍ୟ-ନିବାସିନୀ ଦୁର୍ଗା, ଗଣପତି,
ନୃସିଂହ ସମୀପେ କରନ୍ତି ବସତି ।

ସତ୍ୟଂ-ଆମ୍ବ ବୃକ୍ଷ ଥିଲା ଝରଧାରେ,
ବାସ କରିଥିଲେ ପାଣ୍ଡବେ ସେଠାରେ ।
ଦ୍ରୌପଦୀ ସହିତେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଗର୍ବ,
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେଠାରେ କରିଥିଲେ ଖର୍ବ ।
ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ ସପ୍ତଝର,
ସପ୍ତଧାରେ ଜଳ ଝରେ ନିରନ୍ତର ।
ଶ୍ୱାପଦ ସଙ୍କୁଳ ସ୍ଥାନେ ତାହା ସ୍ଥିତ,
ଯିବାକୁ ଯାହିଁଏ ହୁଅନ୍ତି ଶଙ୍କିତ ।
ଗୁମ୍ଫା ଏକ ଅଛି ଦକ୍ଷିଣେ ତାହାର,
ବିମ୍ବାଳ ଦୈତ୍ୟର ଥିଲା ସେ ଅଗାର ।
ମହାବଳୀ ଭୀମ ମହାବୀରବାସ,
କରିଥିଲେ ସେହି ଦୈତ୍ୟକୁ ବିନାଶ ।

ଉତ୍ତରେ ତାହାର କପିଳ ପ୍ରପାତ,
ମନୋରମ ସ୍ଥାନ ତୀର୍ଥ ସୁବିଖ୍ୟାତ ।
ଶତହସ୍ତ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଶୃଙ୍ଗାକାରେ ଜଳ,
ପଡ଼େ ତହିଁ ସଦା ଗର୍ଜି ଅନର୍ଗଳ ।
ଦରି ଗର୍ଭେ ତହିଁ ମହର୍ଷି କପିଳ,
କରୁଥିଲେ ତପ ଦୟାକ୍ଷମାଶୀଳ ।
ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ପଥରେ ଯାତାୟାତ ତହିଁ,
କରନ୍ତି ଯାହିଁଏ ଆଶଙ୍କା ନ ବହି ।
ବହେ ସେ ପ୍ରପାତ ଶତସିଂହ ବଳ,
ମାତ୍ର ତାହା ତହିଁ ହେଉଛି ବିଫଳ ।
ସେ ଶକ୍ତିକୁ ଧରି ତାହାରି ସାହାଯ୍ୟେ,
ହୋଇପାରେ ବହୁ ଅର୍ଥ ନାନାକାର୍ଯ୍ୟେ ।

ଏଥି ଅନ୍ତେ "ପଞ୍ଚ- ପାଣ୍ଡବ" ନିର୍ଝର,
ବହିଅଛି ନିମ୍ନେ ଲଙ୍ଘି ଶିଳାସ୍ତର ।
ନିବସନ୍ତି ପଞ୍ଚ- ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସହ,
ତହିଁ ହରିହର ଦେବ ପିତାମହ ।
ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଶରୀର ସୌମ୍ୟ ସୁଗଠିତ,
ପ୍ରତେ ହୁଏ ସେହେନ ସଚେଷ୍ଟ ଜୀବିତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଦାତଳେ ଝର ବହେ ଝୁର ଝୁର,
ଭାସି ଉଠେ ସ୍ରୋତେ ଅସଂଖ୍ୟ ଭଉଁରି ।
ଖେଳୁଛନ୍ତି ଚକା- ଭଉଁରି ଭ୍ରମରେ,*
ଝୁରି ଝୁରି ଉଠି ଆସନ୍ତି ଉପରେ ।
ଢଳ ଢଳ ନାଦେ ଧାଏଁ ଜଳାବର୍ତ୍ତ,
ସ୍ୱଚ୍ଛ ସ୍ରୋତ ବହେ ବନ୍ଧୁ ଢଳ ଗର୍ତ୍ତ ।
କାହିଁ ବା ମନ୍ଥରେ ଗୁଳେ ଚଳ ଚଳ,
ଅର୍ପି ଦେବପଦେ ଫେନ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ।
ତୀର୍ଥ ବାରି ପରି ପବିତ୍ର ଏ ଅପ,
ସ୍ନାନ କରି ଯାତ୍ରୀ ହୁଅନ୍ତି ନିଷ୍ପାପ ।
ବନ୍ଧୁ ସଖୀ ଯେଣୁ ଶ୍ରୀମ ନିର୍ଝରିଣୀ,
କରୁଛି ଆଳାପ ମହ୍ଲାର ରାଗିଣୀ ।
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦେଶେ ତାର ବହେ ଗୁପ୍ତଗଙ୍ଗା,
ଅମନ୍ଦଗାମିନୀ ଝଙ୍ଗୁରତରଙ୍ଗା ।
ଦୂରି ଦୂରି ଗୁଳେ ଯାମ୍ୟେ ପୁଣି ବାମେ,
ଅଛି ତହିଁ କୁଣ୍ଡ ସୀତାକୁଣ୍ଡ ନାମେ ।
ବନବାସ କାଳେ ତହିଁ ଦେବୀ ସୀତା,
କରୁଥିଲେ ସ୍ନାନ ଜନକ ଦୁହିତା ।
ବହେ ଗୁଳ ଝର କରୁ ଦୂରେ ପୁଣି,
ଯଥା ଶିଖୀଗ୍ରୀବା ଚଞ୍ଚଳା ନାଗୁଣୀ ।
ଅଛି ତହିଁ କୁଣ୍ଡ ଚୋମୁଣ୍ଡ ନାମରେ,
ସ୍ନାନ କଲେ ତହିଁ ପାପ ତାପ ହରେ ।
ଶିବଦାତା ଶିବ କରି ତହିଁ ସ୍ନାନ,
ଗୋବଧ ପାପରୁ ଲଭିଥିଲେ ତ୍ରାଣ ।
ଏହିପରି କେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୁମହତ,
ନିର୍ଝରି ଅଛନ୍ତି ବିଶ୍ୱସେବା ରତ ।

ହେ ଗନ୍ଧମାଦନ ବିଶ୍ୱର ଗୌରବ,
କି ବୁଝିବ ତବ ମହିମା ମାନବ ।
ସେ ମହା ମହିମା ଦେବେ ଅଗୋଚର,
ରବି ତଳେ ତାର ନାହିଁ ପଟାନ୍ତର ।

ସମଭାବେ ସହୁ ଖରା ବର୍ଷା, ଶୀତ,
ପ୍ରକୃତ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟେ ନ ହୋଇ ବ୍ୟଥିତ ।
ତୁ ସତ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ତୁ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଶିବ,
ପ୍ରକୃତ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ତୋହୋ ପାଶେ କ୍ଲୀବ ।
ନାହିଁ ଦୁଃଖ ଶୋକ ନାହିଁ ଆଧି ବ୍ୟାଧି,
ଗଢିଛୁ ଶରୀର ମହାଯୋଗ ସାଧି ।
ଜରାମୃତ୍ୟୁଜୟୀ ତୁ ଅପାପବିଦ୍ଧ,
ମହାପୁରାତନ ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତୁହି ସର୍ବଏ ବନ୍ଦିତ,
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଋଷି ରହିରୁ ଜୀବିତ ।
ଥିଲେ ମୋର ପୂର୍ବ ତପସ୍ୟାର ଫଳ,
ଅଶ୍ରିଥାନ୍ତି ଯେବେ ତୋ ପଦ-କମଳ ।
କି କରିବି ମୁହିଁ ଅଧମ ପାମର,
ଅଯୋଗ୍ୟ ତୋ ପଦେ ହେବାକୁ କିଙ୍କର ।
ଦୁଃଖେ ଶୋକେ ସଦା ଯାପୁଛି ଜୀବନ,
ଏମା ଜୀବନ ସିନା ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ।
ଦୁଃଖ-ଚୁହାଳିରେ ମୁହିଁ ବଉଳୁଛି,
ପଢୁଛି ଜୀବନ— ସାରା ଦୁଃଖ-ପାଠ ।
ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ମୋହର ଚିର ସହଚରୀ,
ରହିଛି ସର୍ବଦା ମୋତେ କାବୁ କରି ।
କେବେ ସିନା ଧନେ ବସିବି ଚିତାରେ,
ମାନ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ନିତ ମୁଁ ଚିନ୍ତାରେ ।
ଦାରୁଣ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଦହେ ମର୍ମସ୍ଥଳ,
ନିଦାଘେ ତୋ ବକ୍ଷେ ଯଥା ଦାବାନଳ ।
ଜଳୁଛି ଯେ ଅଗ୍ନି ମୋର ଅନ୍ତସ୍ତଳେ,
ନ ନିଭିବ ତାହା ଗୁରୁମେଘ ଜଳେ ।
ଚିନ୍ତା ଚିତା ମଧ୍ୟେ କି ଅଛି ପ୍ରଭେଦ,
କେ କହିବ ମୋତେ ଜାଣେ କେଉଁ ବେଦ ।
ଥିବେ ଯେତେ ଭବେ ଜ୍ଞାନକର୍ମୀ ଆହା,
କରନ୍ତା ଗାଳିକା ଯେବେ କେହି ତାହା,

* ପାଣି ଭଉଁରି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବସନ୍ତା ମୋ ନାମ ସମସ୍ତଙ୍କ ତଳେ,
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନକାମୀ ମୁଁ ଏ ଭୂମଣ୍ଡଳେ ।
ଫଳ ଥିବାଯାଏ ବୃକ୍ଷେ ସିଞ୍ଚା ଜଳ,
କଟାହୁଏ ଡାଳ ସରିଗଲେ ଫଳ ।
ମଧୁ ଥିବାଯାଏ ମଧୁଫେଣା ମିଠା,
ମଧୁ ସରିଗଲେ ହୁଏ ତାହା ସିଠା ।
ଜଳ ଥିବାଯାଏ ନଦୀକୁ ଜୁହାର,
ଶୁଖିଗଲେ ଜଳ ହୁଏ ସେ ଅସାର ।
ବାସ ଥିବାଯାଏ ଫୁଲ୍ ବସେ କାନ୍ଧେ,
ଉଡ଼ିଗଲେ ବାସ ଦଳାହୁଏ ପାଦେ ।
ସଂସାରର ଏ ତ ଶାଶ୍ୱତ ବେଭାର,
ହେବ କି ତହିଁରୁ ବାହାର ମୁଁ ସ୍ଥିର ।
ସମ୍ପର୍କ ମୋହର କଳ୍ପନା ସହିତ,
ବାସ୍ତବ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ନୁହେଁ ପରିଚିତ ।
କଳ୍ପନାରେ ବସେ ରାଜ-ସିଂହାସନେ,
କଳ୍ପନାରେ ଉଡ଼େ ପୁଷ୍ପକ ସ୍ୟନ୍ଦନେ ।
କଳ୍ପନାରେ ହୁଏ ସ୍ୱର୍ଗେ ମୁଁ ମଘବା,
କଳ୍ପନାର ଅଛି ଅସାଧ୍ୟ କି ଅବା ।
କଳ୍ପନାରେ ଭ୍ରମେ ନନ୍ଦନ କାନନେ,
କଳ୍ପନାରେ ଜିଣେ କୁବେରଙ୍କୁ ଧନେ ।
କଳ୍ପନା ଯଦ୍ୟପି ହୋଇଯାନ୍ତା ସତ,
ଲଭନ୍ତ ତେବେ ମୁଁ ପରମ ଉପତ ।
ସଦର୍ପେ ସଂସାରେ କରି ପରିହାସ,
ତୋ ସୁଷମା ଗର୍ଭରେ କରନ୍ତି ମୁଁ ବାସ ।
ପିଇ ତୋ ପବିତ୍ର ନିର୍ଝରିଣୀ ଜଳ,
ଚିନ୍ତା ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାଣ କରନ୍ତି ଶୀତଳ ।
ମାତ୍ର ତା ହେବା ତ ଅତି ଅସଙ୍ଗତ,
କଳ୍ପନା କଦାପି ହେବ ନାହିଁ ସତ ।
ଆକାଶ କୁସୁମ ହେବ କି ଗୋଲାପ,
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ହେବ କଳାପୀ କଳାପ ।
ଅଖଣ୍ଡ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ନିୟତି ବିଧାନ,
କାହାର ବଳରେ କରିହୁଏ ଆନ ।

ସ୍ୱପ୍ନ ଶାନ୍ତିମୟ ସୁନ୍ଦର ସଂସାର,
ଆଭାସେ ମୋ ନେତ୍ରେ ଅସାରୁ ଅସାର ।
ମୃଗତୃଷ୍ଣା ପଛେ କୁରଙ୍ଗ ସମାନ,
ହୋଇନାହିଁ ମୁହିଁ କେବେ ଧାବମାନ ।
ଶତପତ୍ର ପତ୍ରେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ପ୍ରାୟେ,
ତାହା ସଙ୍ଗେ ମୁହିଁ ବାହ୍ୟେ ମିଶିଥାଏ ।
ସୁଖ ବୋଲି ଯାକୁ ଭଣେ ଏ ସଂସାର,
ମଣେ ମୁଁ ତାହାକୁ ଭସ୍ମ ଅଙ୍ଗାର ।
ଲାଗିଥାଏ ଯହିଁ ହାସ୍ୟ ପରିହାସ,
ବସିଥାଏ ତହିଁ ହୋଇ ମୁଁ ଉଦାସ ।
ସୁଖ ରୂପେ ଯାହା ଜଗତେ ଆଭାସେ,
ସୁଖ ନୁହେଁ ତାହା ଦୁଃଖର ଛାୟା ସେ ।
ଲାଗିଥାଏ ଯହିଁ କ୍ରୀଡ଼ା କଉତୁକ,
ସେ ସ୍ଥାନରେ ମୁହିଁ ହୋଇ ରହେଁ ମୂକ ।
ଦୁଃଖେ ମୋର ଜନ୍ମ ଦୁଃଖେ ମୋର ବୃଦ୍ଧି,
ଏଣୁ ଦୁଃଖେ ମଣେ ଦୁର୍ଲଭ ସମୃଦ୍ଧି ।
ଲାଗିଥାଏ ଯହିଁ କଳହ ବିବାଦ,
ସେ ସ୍ଥାନରେ ମୁହିଁ ନ ପକାଏ ପାଦ ।
ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସାରେ ଥାଏ ମୁଁ ବଧିର,
ବିପଦେ ସମ୍ପଦେ ନହୁଏ ଅଧୀର ।
ଯାତା ସ୍ୱଆଗେ ମୋ ମାନସ ନ ବଳେ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଜୀବ ମୁଁ ଭବ ମରୁସ୍ଥଳେ ।
ଗଠିତ ମୋ ପ୍ରାଣ କେଉଁ ଉପାଦାନେ,
ବାତୁଳ ପରାୟେ ନିଜେ ତା ନଜାଣେ ।
ହୃଦୟୀ ନିକଟେ ହୃଦୟ ବେଦନା,
ଜଣାଇଲେ ପ୍ରାଣେ ମିଳେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ।
ରଖିଥିଲି ଯାହା ସଂଗୋପନେ ଅହା,
କହିଲି ତୋ ପାଶେ ମନ ଫେଡ଼ି ତାହା ।
ବିହୁଦ ସମୀପେ ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା,
ବଖାଣିବା ସିନା ବିଫଳ ସର୍ବଥା ।
ପାଇବି ବା କାହିଁ ତୋ ଭଳି ହୃଦୟୀ,
ହୃଦୟୀ ପଣରେ ତୁହି ବିଶ୍ୱଜୟୀ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଘନଘ୍ରାଣ ବନା କୁଲ୍‌ଝଟିକା ପାଶେ,
ସ୍ଥିତଭ କି କେବେ ପ୍ରାଣଭ୍ରଷା ଭ୍ରଷେ ।
ଅଚେତନ ତୁମ୍ଭ ହେଲେହେଁ ଅଚଳ,
ମାନ୍ଦ ତୋ ହୃଦୟ ଦୟାରେ ସଜଳ ।
ଭବ ଦାବାନଳେ ଯେଣୁ ଦହ୍ୟମାନ,
ଚେତନା ଚେତନ ତା ପକ୍ଷେ ସମାନ ।
ଭାଗ୍ୟେ ମୁଁ ପାଇଲି ତୋହ୍ରପଦ ବନ୍ଧୁ,
ଉଣ୍ଡରିଲୁ ମୋର ଦୁଃଖ ଭାର ସ୍କନ୍ଧୁ ।
ନେଉଛୁ ବିଦାୟ ହେ ଗନ୍ଧମାଦନ,
ଦୟା ବହି ଯେନ ଭକ୍ତ୍ୟଭନନ୍ଦନ ।
କର ଅଶୀର୍ବାଦ ହେ ମହାପର୍ବତ,
ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ହେଉ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପତ ।

ନାଗାର୍ଜୁନ ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହର୍ଷି,
କରୁଥିଲେ ତପ ଏ ଶୈଳେ ନିବସି ।
ଅନ୍ତ ରାଜା "ସତ୍ୟ-ବାହନ" ଆଖ୍ୟାତ,
ଆସି ଦିନେ କଲେ ତାହାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ।
ଅମର ହେବାକୁ ମାଗିଲେ ସେ ବର,
କହିଲେ ତହୁଁ ମହର୍ଷିପ୍ରବର ।
ଯେ କରିବ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ନିବାରଣି,
ଜନ୍ମିଲେ ଦେବତା ଲଭିବେ ମରଣି ।
ନ ପାରିବି ଦେଇ ମୁଁ ଅମରବର,
ମୁହିଁ ସୁଦ୍ଧା ଦିନେ ମରିବି ନିଶ୍ଚର ।
ମୃତ୍ୟୁ ହୀନ ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ ଏ ପୃଥିବୀ,
ଦେଉଅଛୁ ବର ହୁଅ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ।
ଉଡ଼ିଯିବ ଯେବେ ମୋର ପ୍ରାଣବାୟୁ,
ତହୁଁ ପରଦିନ ହେବୁ ତୁ ଗତାୟୁ ।
ଏହୁ ବର ପାଇ ସେ ସତ୍ୟବାହନ,
ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ କଲେ ରାଜପଣ ।
ନାତି ପଣିନାତି ହେଲେ ଶତ ଶତ,
ନ ଘଟିଲା ବାଧା ଭାଗ୍ୟରେ ବାଜନ୍ତ ।

ତହୁଁ ଜଣେ ଆସି ରଚିଲ ନାଟକେ,
ଜଣାଇଲା ଅତି ଦୁଃଖେ ଅକପଟେ ।
ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ରାଜା ଅଛନ୍ତି ଜୀବତ,
ଆମ୍ଭେମାନେ ହେଲୁଁ ରାଜ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ।
ଏଥିର ଉପାୟ କହ ତପୋଧନ,
ଆମ୍ଭ ଭାଗ୍ୟରେ କି ନାହିଁ ରାଜପଣ ।
ଶୁଣି ଋଷିମଣି ଗଲେ ବାନ୍ଧି କୁଶ,
କରିଦେଲେ ଶେଷ ଆପଣା ଆୟୁଷ ।
ତହୁଁ ପରଦିନ ସେ ସତ୍ୟବାହନ,
ଗଲେ ପରଲୋକେ ବିସର୍ଜି ଜୀବନ ।
ଗିରି ପାଦେ "ହରି- ଶଙ୍କର" ଉଦ୍ୟାନ,
ପ୍ରଭୁ ପାଶେ ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରାୟ ବିଦ୍ୟମାନ ।
କମ୍ବା ସୁବଳୟ ପଦେ ମଟୁବନ,
ଅବା ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ବଜେ ନନ୍ଦନ କାନନ ।
କନ୍ତୁ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରାଣୀ ବିନୋଦ ବାଟିକା,
ଅଥବା ନିର୍ଝର- ପାଳିତ ସୃଜିକା ।
ସୁଦୂର ବିସ୍ତୃତ ସୁବିଶାଳକାୟ,
ଗିରି-କାବ୍ୟର ଏ ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ।
ରୋପିତ ତହିଁରେ ବହୁ ଗୁଲ୍ମତରୁ,
ଗୃହୀତ ଆଣୀତ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ।
ବହୁପୁଷ୍ପ ପିତା ପ୍ରାୟ ସହକାର,
ଧରି ଉଭା କୋଳେ ସୁନ୍ଦର କୁମାର ।
ଶାଖୀଙ୍କ ପାଦପେ ✱ ଲେଦ୍ଧୃତ ମାକନ୍ଦ,
ଖେଳୁଛନ୍ତି ଦୋଳି ଲଭି ମହାନନ୍ଦ ।
କଷ୍ଟା-ପରିଚ୍ଛଦେ ଆବୃତ କର୍ଦ୍ଦମ,
ବାନର କୁଳର ଶିର ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ ।
ତରୁରାଜକେମା କନକନ୍ଦୁଫୁଲ,
ହସୁଛି ପ୍ରକାଶି ସୁଷମା ଅତୁଳ ।
ଉଦ୍ୟାନ ବାହାର ପ୍ରିୟ ପରିଜନ,
ଶୁଳ୍କ ରାଜହଂସ ଧଦ୍ୱିକ୍ତି କଣ୍ଠନ ।

✱ କଲମଗଛ ।

କୁସୁମଭୂଷଣ   ପିନ୍ଧି ନାଗେଶ୍ୱର,
ଝାଡ଼ି ଦେଉଅଛୁ   କନକ କେଶର ।
ଶମ୍ପାଗୌରୀ ଚମ୍ପା   ମାତୃଅଙ୍କେ ବସି,
ମୃଦୁବାତେ ଦୋଳି   ହସୁଛୁ ରୂପସୀ ।
ବସିଛୁ ଅଙ୍କୁଲ   ଅଳେକ ଉଦ୍ୟାନେ,
ପ୍ରେମମନ୍ଥ ଅଳି   କହେ ତାହା କାନେ ।
ମଧୁ ପିଇ ଫୁଲେ   ଚରଣ ପ୍ରହାରି,
ଅନ ଫୁଲ ପାଶେ   ଯାଉଛୁ ବାହାରି ।
ବଡ ଅକୃତଜ୍ଞ   ସେ ଭ୍ରମର ଜାତି,
ପ୍ରହାରନ୍ତି ତାକୁ   ଯା ଧନ ଖାଆନ୍ତି ।
ୟୁକେଲିପଟସ୍   ବିଦେଶୀୟ ତରୁ,
ବିତରେ ସୌରଭ   ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରୁ ।
ଟିକ ବାସ ତାର   ଅତି ମନୋରମ,
ଛୁଡ଼ଯାଏ ତହିଁ   ସରଦ ଲସମ ।
ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ସୁଖୀ   ତରୁଲତାମାନେ,
ଲଭୁଛନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି   ଝରଜଳପାନେ ।
ଫୁଲଫଳପୂର୍ଣ୍ଣ   ସଦା ଏ ଉଦ୍ୟାନ,
ସ୍ୱରୂପ ଅତୀତୁ   ଅଛୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ।
ଶ୍ରୀବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ   ପାଟଣା ନୃପତି,
ସାଧୁଛନ୍ତି ତାର   କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ।
ଭିତରି ଉଦ୍ୟାନ   ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି,
ଶୋଭା-ସ୍ୱର୍ଗର ଏ   ସୁନ୍ଦରୀ ଅପ୍ସରୀ ।
ଝରୁଛୁ ଉଦ୍ୟାନୁ   ଲଲିତ ଲାବଣ୍ୟ,
କୁବେର ଉଦ୍ୟାନ   ବୈଚିତ୍ର୍ୟେ ନଗଣ୍ୟ ।
ଉଦ୍ୟାନର ଶିର   ଅହା କି ରୁଚିର,
ପାଟଣାରାଜ୍ୟର   ନିଶ୍ଚେ ଏ କାଶ୍ମୀର ।
ଶତବାର ଦେଖି   ଏ ଉଦ୍ୟାନଶ୍ରେଣ,
ହେବନାହିଁ ତୃପ୍ତ ଶୋଭାପାୟୀ ନେତ୍ର ।
ଏ ଶୋଭା-ସାଗରେ   ସନ୍ତରି ନୟନ,
ନ ହେବ ଜୀବନେ   କେବେ ଅବସନ୍ନ ।
ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ଏଠାରେ   ମୃଗମୃଗୀଗଣ,
ଶୀତଳ ଛାୟାରେ   କରନ୍ତି ଶୟନ ।

ପିଇ ଝରଜଳ   ଅଘ୍ରାଣି ସୁଗନ୍ଧ,
ଲଭନ୍ତି ମାନସେ   ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ।
ପଡ଼େ ସୂର୍ଯ୍ୟକର   ଭେଦି ପତ୍ର ଜାଲ,
ଦିଶେ ଯଥା ବିନ୍ଦୁ   ଚିତ୍ରମୃଗଗାଲ ।
ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଉଭ୍ରା   ବିବିଧ ପାଦପ,
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁଯୋଗୀ   ସାଧନ୍ତି କି ତପ ?
ପାର୍ବତୀୟ ପକ୍ଷୀ   ଅସି ଦଳେ ଦଳେ,
ବସୁଛନ୍ତି ଡାଳେ କେହୁ ଅବା ତଳେ ।
କାହାକୁ ସେମାନେ   ନ କରନ୍ତି ଭୀତ,
ବସେ ତହିଁ ପକ୍ଷୀ— ସାହିତ୍ୟ-ସମିତି ।
ଲଗିଯାଏ କେତେ   ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି,
ବିହଙ୍ଗ ଭାଷାରେ   ଯୁକ୍ତି ପ୍ରତିଯୁକ୍ତି ।
ତରୁ ବଲ୍ଲରୀର   ଶୁଭ ପରିଣୟ—
ଉତ୍ସବର ଅବା   ଲାଗେ ଅଭିନୟ ।
ବରକନ୍ୟାଯାତ୍ରୀ   ତହିଁ ପକ୍ଷିଗଣ,
ମନ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ   କରେ ସମୀରଣ ।
ପୁଷ୍ପିତ ପାଦପେ   ଲଭି କଉତୁକ,
ପୁଷ୍ପରତ୍ନଭୂଷା   ଅର୍ପନ୍ତି ଯୌତୁକ ।
ଦିଅନ୍ତି "ସିନ୍ଦୂର-   ମୁଣ୍ଡା" ହୁଳହୁଳୀ,
ସେ ଶବଦେ ଉଠେ   ଚୌଦିଗ ଉଛୁଳି ।
ପିକବଧୂ ଙ୍ଗେ   ବଜାଏ ମଧୁରେ,
କଣ୍ଠ-ଢୋଲ ପିଟେ   ଡମ୍ବାଉ ଦୂରେ ।
ଉଡ଼ ଉଡ଼ ଶିଳ   ବଜାଏ ମହୁରୀ,
ନାନାଦେ ଝିଙ୍କିରବେ   ଝିଲୀକଣ୍ଠତୁରୀ ।
"ହଳଦୀବସନ୍ତ"   ବଧୂ ବଣ୍ଡାରୁଣୀ,
ହଳଦିଆ ଶାଢ଼ୀ   ପିନ୍ଧି ସେ ତରୁଣୀ,
ଫର ଫର ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ଉଡ଼ି,
ବର କନ୍ୟା ହସ୍ତେ   ଖେଳାଏ କଉଡ଼ି ।
କନ୍ୟା ପିତା ରୂପେ   ଏ ବୃଦ୍ଧ ଉଦ୍ୟାନ,
ବରକରେ କରେ   କନ୍ୟା ସମ୍ପ୍ରଦାନ ।
ଅଦୃଶ୍ୟ ରୂପରେ   ଗିରିରାଜକନ୍ୟା,
କରନ୍ତି ଦମ୍ପତି—   ଯୁଗେ ବନ୍ଦାପନା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦୁଃଅନ୍ତ ଦର୍ଶିତ ଚେଷ୍ଟରେ ପ୍ରାପ୍ତ,
ଏ ସ୍ଥାନରେ ହୁଏ ବିବାହ ସମାପ୍ତ ।
କନ୍ୟାଦାନ ପୁଣ୍ୟ ଲଭି ଉପବନ,
ମଣିଲା ନିଜକୁ କୃତକୃତ୍ୟ ଧନ୍ୟ ।
ଉଦ୍ୟାନ ସୁଷମା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅନନ୍ତ,
ବାରମାସ ଏଥି ନିବସେ ବସନ୍ତ ।
ଏ ଉପବନର ଆଦର୍ଶ ଉନ୍ନତ,
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସୁମହତ ।
ଏହି ଉଭୟଙ୍କର ସ୍ୱଚ୍ଛ ସମ୍ମିଳନ,
କରିଛି ଏହାର ଜୀବନଗଠନ ।
ନୁହେଁ ଖାଲି ଏହା ବିଳାସ ବାଟିକା,
ରାଜ୍ୟୋନ୍ନତିର ଏ ଜୀବନ ନାଟିକା ।
ଦୂରୁ ବା ନିକଟୁ ହରେ ମନ ନେତ୍ର,
ଏ ଏକ ଆଦର୍ଶ ରମ୍ୟ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ।
ହେଉଛି ଏଠାରେ କୃଷି ନାନାବିଧ,
ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ଏହା ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
ପ୍ରଜାଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥେ ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ,
ପ୍ରଜାକୁଳର ଏ ସ୍ୱାର୍ଥକ୍ଷେତ୍ର ବନ୍ଧୁ ।
ଏ ଭଳି ଆଦର୍ଶ ଦେଖାନ୍ତି ଯେ ଦେଶେ,
ସେହି ସିନା ଧନ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ନରେଶେ ।
ଯେଉଁ ଦେଶେ ଯେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନସ୍ପତ,
ଅଛନ୍ତି ବିସ୍ତାର ଖ୍ୟାତ ପ୍ରତିପତ୍ତି ।
ସେ ସକଳ ତହୁଁ ହୋଇଣ ଅଣାତ,
ହୋଇଛି ସଯତ୍ନେ ଉଦ୍ୟାନେ ରୋପିତ ।
ନାନା ଜାତି ଲେମ୍ବୁ, କମଳା, ବାତାପି,
ସପୁରି, ଅମୃତ— ମଣ୍ଡା, ଗୁହ୍ଵା, କାଫି,
ଡାଳିମ୍ବ, ପିଦୁଡ, ଟଣସ ବହୁତ,
ଲଙ୍କାମ୍ବ, ଗୋଲାପ—ଜାମ୍ବୁ, ଲିଚୁ, ତୁତ,
ଏକରମ୍ଭା ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱର୍ଗର ଗୌରବ, (୧)
ମାଏ ବହୁରମ୍ଭା ଉଦ୍ୟାନ ବିଭବ । (୨)

ନୃତ୍ୟକରେ ତହୁଁ ଏକଶହ ଲେଖା, (୩)
ବହୁ ଶହଲେଖା (୪) ଯାଏ ଏଥି ଦେଖା ।
ଦର୍ଶକ ଏଠାକୁ କଲେ ଆଗମନ,
ଦେହ ଯେନି ଫେରେ ବଢାଦେଇ ମନ ।
ଏ ସ୍ଥାନର ବାୟୁ ଏ ସ୍ଥାନର ଜଳ,
ସର୍ବଦା ନିର୍ମଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଶୀତଳ ।
ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ବଙ୍କ ମହାରାଜା,
ବାଜେ ଯାଙ୍କ ନାମେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତବାଜା,
ଦେଖି ଏହି ସ୍ଥାନ ଲଭି ମହୋଲ୍ଲାସ,
ବଣିବେ ଏଠାରେ ନିଦାଘ ନିବାସ ।
କରିଛନ୍ତି ସେହୁ ସଙ୍କଳ୍ପ ମହାନ,
ପର୍ବତକୁ ବାନ୍ଧି ହେଉଛି ସୋପାନ ।
ଗନ୍ଧମାଦନର ଅତୀତ ଗୌରବ,
ଆଣିବେ ଫେରାଇ ସେ ମହାନୁଭବ
ପାଟଣା ଭାଗ୍ୟେ ଯେ ଗୌରବ ଭାସ୍ୱର,
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ଅସିବ ନିଶ୍ଚୟ ।
ଗିରିଶିରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ— ନିବାସ ନବର,
ମୁକୁଟ ପରାୟେ ଦିଶିବ ସୁନ୍ଦର ।
ସୁଷମା ଭୂଷଣ ଏ ଗନ୍ଧମାଦନ,
ଦୂରୁ ଆକର୍ଷିବ ଦର୍ଶକନୟନ ।
ଅଲଙ୍ଗିବେ ତାକୁ ତୀର୍ଥବନ୍ଧୁ ତନୁଜା,
ମହାତୀର୍ଥ ରୂପେ ପାଇବ ସେ ପୂଜା ।

ତୃତୀୟ ସର୍ଗ

ଯାଉଛି ଦେଖିବି ପୁରୁଣା ପାଟଣା,
ପୂର୍ବ ରାଜଧାନୀ ସ୍ମୃତିରେ ଭୂଷଣା ।
ଛତିଶଗଡ଼ର କଣ୍ଠରତ୍ନମଣି,
ମହାତେଜସ୍ୱିନୀ ନଗରୀ-ଅଗ୍ରଣୀ ।
ଗାଉଥିଲା ସଦା ସ୍ୱାଧୀନତା-ଗୀତ,
ଯେଉଁ ହେଉଥିଲା ଯହିଁ ରାଜନୀତ ।

୧ । ସ୍ୱର୍ଗବେଶ୍ୟା । ୨ । କଦଳୀଗଛ । ୩ । ଅପ୍‌ସରା । ୪ । ମୟୂର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ବ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଶିର,
ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛି ଏବେ ବଳାଙ୍ଗୀର ।
ଦେଖିବ ତାହାର ଏ କାଳ କପାଳ,
ରଖିଛି କପର ତାକୁ କୁବକାଳ ।
ଦିଶୁଛି ତ ଏବେ ହତଶିରୀ ପ୍ରାୟ,
ଭାଗ୍ୟଗ୍ରାସୀ କାଳ କି ନ କରେ ହାୟ !
ସର୍ବସ୍ୱ ତାହାର ଦେଇଛି ସେ ସାର,
ଦୃପ୍ତା କେଶରୀଣୀ ହୋଇଛି ମାର୍ଜାରୀ ।
କମ୍ପି ଉଠୁଥିଲା ବୀରର ହୁଙ୍କାରେ,
ଏବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହା ଫେରୁର ଚିତ୍କାରେ ।
ମଣିରତ୍ନେ ଥିଲା ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କାୟ,
ଦିଶୁଅଛି ଏବେ କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ ପ୍ରାୟ ।
ରାଜନ୍ୟମୁକୁଟ ରତ୍ନ ବିଖଚିତ,
ହୋଇଥିଲା ତାହା ଧୂଳିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ।
ଥିଲା ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ଚିର ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ,
ଏ କାଳେ ତାହାର ନାହିଁ ବର୍ତ୍ତିଚିହ୍ନ ।
ହସୁଥିଲା ସଦା ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବେ,
ଏବେ ସେହି ସ୍ଥାନ ପଡ଼ିଛି ନୀରବେ ।
କି ଅସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାଧି ତାହା ଉଣ୍ଡି ଚିପି,
ନାଶିଇ ଦେଇଛି ତା ସୌଭାଗ୍ୟଲିପି ।
ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ବିଧାନ ଦୁଷ୍ଟା ନିୟତିର,
ଆଜ ସେ ଅମିର କାଲି ସେ ଫକୀର ।
ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ ପାଟଣା ନୃସାଇଁ,
ରଖିଛନ୍ତି ତାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇ ।
ଆତୁରଶରଣ ସେହି ନରପତି,
ସାଧୁଛନ୍ତି ତାର କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ।
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ତାଙ୍କ କୃପା ଲଭି,
ଉଇଁବ ତୋହର ଅସ୍ତଭାଗ୍ୟ ରବି ।
ଅଳ୍ପକାଳେ ତୋର ଦୁଃଖ-ବିଭାବରୀ,
ପାହିଯିବ ଚିନ୍ତା ନ କର ନଗରୀ ।

ବହୁ ଦେବାଳୟ ଦେବ ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି,
ବଢ଼ାଉଛନ୍ତି ପୂର୍ବ ରାଜଧାନୀ ସ୍ମୃତି ।
ନଗରୀ ଦ୍ୱିପାଶେ ବହେ ଦୁଇନଦୀ,
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ପ୍ରେମେ ନଗରୀକୁ ବନ୍ଦି ।
କରେ "ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା" ଏକପାଶେ ଗତି,
ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବହେ "ମାୟାବତୀ" ।
ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥିତ ପାଟଣା ନଗରୀ,
ରମ୍ଭା ମେନା ମଧ୍ୟେ ଯଥା ସୁରନ୍ଦରୀ ।
କିମ୍ବା ଚନ୍ଦ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳା କାଠଯୋଡ଼ି ମଧ୍ୟେ,
କଟକ ନଗରୀ ବସିଛି ସଗର୍ବେ ।
ଅଥବା କଲନ୍ଦ— କନ୍ୟା ବସ୍ତ୍ରପ୍ରଦୀ,
ମଧ୍ୟେ ହରଦ୍ୱାର ହୋଇଅଛି ବନ୍ଦୀ ।
ଥିଲା ଏ ନଗରେ ନଅକୋଡ଼ି ତୋଟା,
କାସାର ଦୀର୍ଘିକା ବିଶାଳହେ ଗୋଟା ।
ନଗରୀର ତାହା ଶକ୍ତି ତେଜ ବଳ,
ଅର୍ପୁଥିଲେ ତାକୁ ଫଳ ପୁଷ୍ପ ଜଳ ।

ରାଜ୍ୟ-ଅଧିଦେବୀ ପାଟଣା-ଈଶ୍ୱରୀ,
ଅଛନ୍ତି ସେ ଜାଗ୍ରତ ଏଥି ବିଜେ କରି ।
ପଦ ତଳେ ଶୁଭ୍ର ବାହନ କେଶରୀ,
ମୈଷାସୁର ବଧେ ରତ ଶାକମ୍ଭରୀ ।
ଦେବୀମୁଖେ ଅଛି ଥାଳ ଆବରଣ,
ନ ଜାଣନ୍ତି କେହି ତହିଁର କାରଣ ।
ରମାଇଙ୍କ ଖଣ୍ଡା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରକ୍ଷିତ,
ହେଉଅଛି ତାହା ଅବଧି ପୂଜିତ ।
ପାର୍ଶ୍ୱଦେବ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ ଚାତୁରୀ,
ଦେଖି ଦେବ ଶିଳ୍ପୀ ଶିର ଯିବ ଘୂରି ।
ଶିଳ୍ପୀର ଦକ୍ଷତା ହେବ ନାହିଁ କହି,
ଶିଳ୍ପ ପରାକାଷ୍ଠା ଦେଖାଇଛି ତହିଁ ।
ବନଦୁର୍ଗା ନାମ ଥିଲା ଦେବୀଙ୍କର,
ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି ପରେ ନବ ନାମାନ୍ତର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶ୍ରୀବୀରପ୍ରତାପ ଦେବଧର୍ମବୀର,
ତୋଳାଇ ଅଛନ୍ତି ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ।
ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋପାଳ ଜୀଉଙ୍କ ଦେଉଳ,
ଅମୂଳଚୂଳ ସେ ସକଳ ମଞ୍ଜୁଳ ।
ବୀର ପ୍ରତାପଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି-ଅନ୍ୟତମ,
ନାହିଁ ଶିଳ୍ପକଳା ନାହିଁ କୃତିତ୍ୱମ ।
ସମ୍ମୁଖେ ଗରୁଡ଼— ସ୍ତମ୍ଭ ଅବସ୍ଥିତ,
ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରସ୍ତରେ ହୋଇଛି ନିର୍ମିତ ।
ସ୍ତମ୍ଭଶିରେ ବସି ବିନତା କୁମର,
ପ୍ରଭୁ ସ୍ତବେ ରତ ହୋଇ ଯୁକ୍ତ କର ।
ସ୍ତମ୍ଭ କାରୁକଳା ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର,
ମୂକ ଅଛି ଶିଳ୍ପୀ ଅଦ୍ଭୁତ ହୃଦର ।
ଦକ୍ଷିଣେ କୁଶଳେ- ଶ୍ୱରଙ୍କ ଦେଉଳ,
ଘନଚୂମ୍ବୀଚୂଡ଼ ବହୁଛି ବିଶାଳ ।
ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଲାଗେ ମହୋତ୍ସବ,
ଏ ଅଞ୍ଚଳେ ତାହା ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବ ।
ଅସୀମ ପ୍ରତାପୀ ଶ୍ରୀକୋଶଳେଶ୍ୱର,
ଚୌଦିଗେ ବିଖ୍ୟାତ ମହିମା ତାଙ୍କର ।
ଶଙ୍କର ସମ୍ମୁଖେ ଶୋଇଛି ବୃଷଭ,
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଖାଇ ସ୍ଥୂଳଗର୍ଭ ।
ବାମେ "କେଶରୀ ସିଂହ ଖମ୍ବ" ତହିଁ,
ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଅନୁକୃତ ବହି ।
ବସିଛି ଦକ୍ଷିଣେ ଦୁଆରେ କେଶରୀ,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟେ ତାହାକୁ କେ ସରି ?
ଚୌଦ୍ୱାର ଉତ୍ତରେ- ଶ୍ୱରରେ କେବଳ,
ପ୍ରାପଶ ସିଂହ ଅଛି ଅବିକଳ ।
ଦେଉଳ ସମ୍ମୁଖ ମେଘ କୋଣେ ସ୍ଥିତ,
ସ୍ତବୋହି ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଶିଳାଙ୍କିତ ।
ଐଶାନେ୍ୟ ସପଣ୍ଡି ଧାବଣୀ ଯୁଗଳ,
ଅଗ୍ନିକୋଣେ ସ୍ପଷ୍ଟଧନ୍ୱା ସେ କେବଳ ।
ନୈଋତେ ବାୟବେ୍ୟ ଧନୁର୍ବାଣେ ଯୁତ,
ଧରିଛନ୍ତି କରେ ଧନୁବ ଅଶ୍ରୁତ ।

ବହୁ ଦେବ ଦେବୀ ଦେଉଳ ମଧ୍ୟରେ,
ରହିଛନ୍ତି ଅଶ୍ରୀ କବଣ ଶଙ୍କରେ ।

ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ଅନ୍ତର ମନ୍ଦିର,
ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ଗଠନ ରୁଚିର ।
ଶୂନ୍ୟଦେହା ଦେବୀ ଶୂନ୍ୟପାଦଭୁଜା ।
ମସ୍ତକ ତାଙ୍କର ପାଉଅଛି ପୂଜା ।
ଶିଳାଶିଳ୍ପୀ ଜଣେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ.
ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣରେ ଥିଲା ନିୟୋଜିତ,
ନଜାଣି ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ ବିଧାନ,
କଲା ପ୍ରଥମରେ ମସ୍ତକ ନିର୍ମାଣ ।
ଅଦୃଷ୍ଟ ଲିଖନ କେ କରିବ ଆନ,
ଦେବୀ କୋପେ ଶିଳ୍ପୀ ହରାଇଲା ପ୍ରାଣ ।
ଆଦେଶିଲେ ଦେବୀ ରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ୱପନେ,
ଶୁଣ ବତ୍ସମଣି ଅବହିତ ମନେ,
ଅଧମ ପାଷାଣୀ ହୋଇ ହତଜ୍ଞାନ,
ପହିଲେ କଲା ମୋ ମସ୍ତକ ନିର୍ମାଣ,
ତାହାର ଦୋଷରୁ ମୂର୍ତ୍ତି ହେଲା ପଣ୍ଡ,
ବହିଲା ମୁଁ ତାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ।
ଏହି ରୂପେ ସେହି ମୂଢ଼ ଅବ୍ୟାପାରୀ,
ତେଜିଲା ଜୀବନ ରୁଧିର ଉଦ୍‌ଗାରି ।
ହତଭାଗ୍ୟ ଜ୍ଞାନେ ପୂଜିବୁ ଏ ମଥା,
ନକରିବୁ ମୋର ଆଦେଶ ଅନ୍ୟଥା ।
ସେହି ଦିନୁ ହୋଇ ମସ୍ତକ ପୂଜିତ,
ଦେବୀଙ୍କ ଆଦେଶ ହେଉଛି ପାଳିତ ।

କେତେ ପୁରାବୃତ୍ତ ହୋଇ ଏଥି ଲୁପ୍ତ,
ଜୀବିତ ପରାୟେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ମୁଣ୍ଡ ।
ସପ୍ତମଲ୍ଲିକଙ୍କ ସୁଦୃଢ଼ ଶରୀର,
ଅବର ତାଙ୍କର ହସ୍ତ ପାଦ ଶିର ।

ଭୂଗର୍ଭରେ ଏଥି ହୋଇଛି ପ୍ରୋଥିତ,
ଲିପି ସଙ୍କେତେ ତା ହୋଇଛି ଚିହ୍ନିତ ।
ସ୍ଥାପିଲେ ରମାଇ ଚୌହାନ-ଭୂଷଣ,
ସପ୍ତମଲ୍ଲ ବଟେ ରାଜସିଂହାସନ ।
ହେଲା ଏ ଘଟଣା ସଂକ୍ଷେପେ ଲିଖିତ,
ବଂଶାବଳୀ ସର୍ଗେ ହେବ ବିସ୍ତାରିତ ।
ପ୍ରଚଳିତ ବହୁ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ପ୍ରବାଦ,
ଅସମ୍ଭବ ତାହା ଯଥା ସର୍ପପାଦ !

ରମ୍ୟ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ମଣ୍ଡପ ଗୋଟିଏ,
ପୂର୍ବ ସୌଭାଗ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ ।
କରୁଥିଲେ ନୃପେ ତହିଁ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ,
ମ୍ଳାନ ଏବେ ସ୍ମୃତି ହୃତ ଭାଗ୍ୟଧନ ।
ବହୁ ସର-ନେଶ ପେଉ ଏ ନଗରୀ,
ଚାହିଁଛି କାହାକୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟି କରି ।
ଅପଲକ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ ମହାଶୂନ୍ୟେ,
ଅତୀତ ଗୌରବ ଖୋଜେ କି ମଉନେ !

ଚଉଦ୍ୱାରଶୋଭି ସୁବିଶାଳ ଦୁର୍ଗ,
ଥିଲା ଏହିଠାରେ ବ୍ୟାପି ଯୁଗ ଯୁଗ ।
ମଣି ମାଣିକ୍ୟରେ ଥିଲା ଅଳଙ୍କୃତ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ଧନ- ଧାନ୍ୟ ଅପ୍ରମିତ ।
ଚାହିଁ ଦୁର୍ଗ ଚୂଳେ ଦର୍ପୋଡ୍ଡୀନ ଧ୍ୱଜା,
ଫାଟି ପଡୁଥିଲା ଶତ୍ରୁ ବେକଷଣ୍ଡା ।
ଅଶ୍ୱ ହ୍ରେଷାରବ ବାରଣ ବୃଂହିତ,
କରୁଥିଲା ଦୁର୍ଗ- ଗର୍ଭ ମୁଖରିତ ।
ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟେ ଥିଲେ ସୈନ୍ୟ ଚତୁରଙ୍ଗ,
ଜାଣୁଥିଲେ ନାହିଁ ରଣେ ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ।
ହେର ଚୌହାନଙ୍କ ଖର ଶାଣ ଖଣ୍ଡା
ଥରି ଉଠୁଥିଲା ଶତ୍ରୁ ପାଦ ଭଣ୍ଡା ।
ଚୌହାନ ବୀରଙ୍କ ସର୍ବେ ସୁହାଣି,
କରି ଦେଉଥିଲା ଶତ୍ରୁ ରକ୍ତ ପାଣି ।

ଶୁଖି ଯାଉଥିଲା ରୁଧିର କଣିକା,
ଛାଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ଜୀବନ ନାଟିକା ।
ଦେଖି ତାହାଙ୍କର କୁଟିଳ ଭ୍ରୂକୁଟି,
ଯାଉଥିଲା ଅଧେ ବୈରି ବଳ ତୁଟି ।
ରଣେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଅମାନୁଷୀ କର୍ମ,
ମଣୁଥିଲେ ଶତ୍ରୁ ଯମ ଉପଯମ ।
ଶତ୍ରୁ ପଲେ ଦେଖି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ ମଲ୍ଲ,
କହୁଥିଲେ ହସି ମଲ୍ଲ ଅରେ ମଲ୍ ।
ଗର୍ଜୁଥିଲା ତୋପ ଯେସନ ଅଶନି,
ଉଠୁଥିଲା ଦୁର୍ଗେ ଗର୍ଭ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ।
ଶୁଣି ସେ ସ୍ଥୂଳ ମିଶାମିଶି ଧ୍ୱନି,
ଫାଟି ପଡୁଥିଲା ଆକାଶ ଅବନୀ ।
ସେ ଧ୍ୱନିକୁ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର ସତ୍ୱର,
ଦେଉଥିଲା ଛୁଦ୍ର ନାଦେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ।
ବୀର ଉଦ୍ଦୀପକ ରୌଦ୍ର ଭୟରସ,
ଶୋଷି ନେଉଥିଲା ଶତ୍ରୁର ସାହସ ।
ଯେ ଦୁର୍ଗ ଛତିଶ— ଦୁର୍ଗ ମଥାମଣି,
ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ବଳେ ତାହାର କରଣୀ ।
ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରଶସ୍ତ ଥିଲା ଗଡଖାଇ,
ଚକଳାଙ୍ଗ ତାର ଦେଉଛି ଚିହ୍ନାଇ ।
ତାହା ମଧ୍ୟେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରାଚୀର,
ମହାଦର୍ପେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ତୋଳିଥିଲା ଶିର ।
ତଦନ୍ତେ ନିବିଡ଼ ବଂଶ ମହାରଣ୍ୟ,
ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ତହିଁ ହୁଏ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।
ପରେ ପୁଣି ଜଳୀ ବହୁଗଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ,
ଦେଖି ଶତ୍ରୁଦର୍ପ ହୋଇଯାଏ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଅନନ୍ତର ପୁଣି ଦୃଢ଼ ବଂଶବନ,
ନପାରେ ଭେଦି ତା ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ମାର୍ଗଣ ।
ତାହା ପଛେ ଥିଲା ବିଶାଳ ଦୀର୍ଘିକା,
ରୂପ ଧରି ଯେହ୍ନେ ସୁପ୍ତ ବିଭୀଷିକା ।
ତହୁଁ ପରେ ଉଭା ଘନ ବଂଶବନ,
ଯେସନ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦାନବ ଭୀଷଣ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତନ୍ନ ପାଶେ ବହେ   ନଦୀ ତହିଁ ପରେ,
ମଧ୍ୟେ ମହାଦୁର୍ଗ   ଉଭା ଗର୍ବଭରେ ।
ଅଷ୍ଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧ   ଲଙ୍ଘି ସହୁ କ୍ଲେଶ,
ତେବେ ଦୁର୍ଗେ ଶତ୍ରୁ   କରିବ ପ୍ରବେଶ ।
ମାତ୍ର ତାହା ଅତି   ଅସମ୍ଭବ କଥା,
ତେଣୁ ଥିଲା ଦୁର୍ଗ   ଅଜେୟ ସର୍ବଥା ।
ଦୁର୍ଗ ଦଶ ଦ୍ୱାର   ଦୃଶ୍ୟ ଅଭିରାମ,
ବହୁଥିଲା ତାହା   ଚୂର୍ଣ୍ଣିଦ୍ୱାର ନାମ ।
ହେଉଥିଲା ଚୂର୍ଣ୍ଣ   ଶତ୍ରୁଦର୍ପ ତହିଁ,
ତେଣୁ ଏହି ନାମ   ଥିଲା ଗର୍ବେ ବହି ।
ଦ୍ୱାରପାଶେ ଥିଲା   ଅଷ୍ଟାଳୀ ଭୀଷଣା,
ଶତ୍ରୁ ମୁଣ୍ଡ ତହିଁ   ହେଉଥିଲା ହଣା ।
ଗଢ଼ୁଥିଲେ ତହିଁ   ପଣ ପଣ ମଡ଼ା,
ସେ ଭୀଷଣ ସ୍ମୃତି   ଧରିଛି ଖାନ୍ଦୁଡ଼ା ।
ଅଦୂରେ ବିରାଜେ   ଦର୍ପଣ ସାଗର,
ଦର୍ପଣ ପରିଯେ   ଦିଶେ ମନୋହର ।
ଥୋଇ ଦୁର୍ଗ ଜାଳ   ଦର୍ପଣ ସମ୍ମୁଖେ ।
ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ   ଦେଖୁଥିଲା ସୁଖେ ।
ପୂର୍ବପରି ଏବେ   ରହିଛି ସାଗର,
ଘଟିଛି ବିଳୟ   ମାତ୍ର ସେ ଦୁର୍ଗର ।
କରାଳ କାଳର   କି ଅଛି ଅସାଧ୍ୟ,
ଜଗତେ ସକଳେ   ତାହା ପଦେ ବାଧ୍ୟ ।
ଭଙ୍ଗା ଗଢ଼ା ଖେଳ ଖଦ୍ୟାରେ ସେ ପଟୁ,
ହଟିଅ ସେ, ନାହିଁ   ନିସ୍ତାର ତା ହାତୁ ।
ତାହା ପାଦେ ବନ୍ଦା   ସମସ୍ତଙ୍କ ଚୁଟି,
ଦେଖାଇବ ତାକୁ   କିଏ ବା ଭ୍ରୂକୁଟି ।

ଭୂସାଗର ବନ୍ଧ   ଘୁରିପାଖ ହୁଡ଼ା,
ଉଚ୍ଚତାରେ ଦିଶେ   ଯଥା ଗିରି ଚୂଡ଼ା,
ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର   ଯୁଦ୍ଧକାମୀ ବୀରେ,
ଗୋପନରେ ଆସି   ଅନ୍ଧାର ରାତରେ ।

ଏ ହୁଡ଼ାକୁ ମଣି   ଦୁର୍ଗର ପ୍ରାଚୀର,
ଲକ୍ଷ ବନ୍ଧ ତଳେ   ନିକ୍ଷେପିଲେ ତୀର ।
ସବୁ ବାଣ ଯାଇ   ସରସୀ ଉଦରେ,
ଭାସିଲାକ ପଡ଼ି   ଅଗାଧ ଜଳରେ ।
ପ୍ରଭାତ ଆଲୋକେ   ଦେଖିଲେ ସକଳେ,
ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ଶାୟକ   'ଭାସୁଅଛି ଜଳେ ।
ନିଜ ଭ୍ରମ ବୁଝି   ତହୁଁ ସର୍ବ ବୀର,
ଲଜ୍ଜାବଶେ କଲେ   ଅବନତ ଶିର ।
ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ   ଦୁର୍ଗରକ୍ଷୀପୁଗେ,
ବନ୍ଦୀ କରି ତାଙ୍କୁ   ନେଇଗଲେ ଦୁର୍ଗେ ।
ଖାଇଲେ ସମସ୍ତେ   ରାଜାଜ୍ଞାରେ ହାଣ,
ନିଜ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିରେ   ହରାଇଲେ ପ୍ରାଣ ।
ଆସିଥିଲେ ମୂଢ଼େ   ଦୁର୍ଗ ଜୟ ଆଶେ,
ମାତ୍ର ପଡ଼ିଲେ ସେ ଶେଷେ ମୃତ୍ୟୁଫାଶେ ।
ପରର ଅନିଷ୍ଟ   ପାଞ୍ଚେ ଯେ ମସ୍ତରୀ,
ନିଶ୍ଚିତ ତାହାକୁ   ନାଶେ ଏହିପରି ।
ଗୁପ୍ତ ଆତତାୟୀ   ଯେଉଁ ପ୍ରବଞ୍ଚକ,
ପଡ଼େ ତାହା ଶିରେ   ଅକାଳ ଚଡ଼କ ।
ଆକ୍ରମେ ଯେ ଗୁପ୍ତେ   ତସ୍କର ସଦୃଶ,
ବୀର ନୁହେଁ ସେ ତ   ଭୀରୁ କାପୁରୁଷ ।

ନୈଋତ କୋଣରେ   ବଉପଡ଼ା ଗ୍ରାମ,
କରୁଥିଲେ ତହିଁ   ସୈନିକେ ବ୍ୟାୟାମ ।
ସେହିଠାରେ ଥିଲା   ସୈନ୍ୟାବାସ ଠଣା,
ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀର   ନ ଥିଲା କଳନା ।
ଜଞ୍ଜିର ଦ୍ୱାରଟି   ସୁନ୍ଦର ସଜ୍ଜିତ,
ସେନାପୁର ଦ୍ୱାର   ନାମେ ଅଭିହିତ ।
ଦୂରେ ଅବସ୍ଥିତ   ତୁଙ୍ଗ ମାଟିସ୍ତୂପ,
ଦିଶୁଥିଲା ତାହା   ପର୍ବତ ସ୍ୱରୂପ ।
ଜଗୁଥିଲେ ତହିଁ   ପ୍ରହରୀଏ ଥାଇ,
ସେ ବାଟରେ ଶତ୍ରୁ   ପଶି ପାରେ ନାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୂର୍ବ ଦ୍ୱାରେ ଥିଲା ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଘର, *
ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହି ସଜ୍ଜିତ ସହର ।
ପଶ୍ଚିମ ଦୁଆରେ ନଦୀଘାଏ ବନ୍ଧ,
ଅଗାଧ ଗଭୀର ଗଡ଼ ଥିଲା ତହିଁ ।
ସେ ଦ୍ୱାରଟି ଥିଲା ନିକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥାନେ,
ଦୁର୍ଗ ବାସିନୀଏ ଯାନ୍ତି ନଦୀସ୍ନାନେ ।
ଏହିରୂପେ ଥିଲା ଦୁର୍ଗ ସୁରକ୍ଷିତ,
ପଶିବାକୁ ଶତ୍ରୁ ହେଉଥିବେ ଭୀତ ।
ନିର୍ମିତ ସେ ଦୁର୍ଗ ବିଚିତ୍ର କୌଶଳେ,
ସେଭଳି ସୁଦୁର୍ଗ ନଥିଲା ଉତ୍କଳେ ।

ଶଶୀସେଣା ନାମେ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର,
ଦୁର୍ଗର ଅଧୁରେ ଟେକିଅଛି ଶିର ।
ବସନ୍ତି ଦେଉଳେ ଶଙ୍କରସଙ୍ଗିନୀ,
ଅଷ୍ଟଭୁଜା ଦୁର୍ଗା ମହିଷ ମର୍ଦ୍ଦିନୀ ।
ସେ ମନ୍ଦିରେ ବସି ସୁରୂପ ଅଙ୍ଗନା,
କରୁଥିଲେ ତନ୍ତ୍ର— ବିଦ୍ୟାର ସାଧନା ।

ଏ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ ତନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାବଳେ,
ଅର୍ଜିଥିଲା ବହୁ ଖ୍ୟାତି ଏ ଉତ୍କଳେ ।
ଅଦ୍ଭୁତ କରଣୀ ହେତୁ ଏ ରାଜ୍ୟର,
କାଉଁରୀ ପାଟଣା ଥିଲା ନାମାନ୍ତର ।
ଅଷ୍ଟକୁମାରୀଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ଚରିତ,
ଜନମୁଖେ ହୁଏ ଅବଧି କୀର୍ତ୍ତିତ । ୧
ଏ ବିଦ୍ୟା ସାଧନେ ରାଣୀ ପଦ୍ମାବତୀ, ୨
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧତା ଲଭିଥିଲେ ସତୀ ।
ପଦ୍ମାବତୀ ମନ୍ତ୍ରେ ସାପୁଆ କେଳାଏ,
କରୁଛନ୍ତି ସର୍ପେ ବଶ ଆଜିଯାଏଁ ।
ନାଚେସି ମନ୍ତ୍ରିତ ଧୂଳି ସର୍ପୋପରି,
ନାଗକୁ କରନ୍ତି ମସ୍ତିଲତା ପରି ।
ଅନ୍ତ ଜ୍ଞାନଦେଈ ମାଲୁଣୀ ବିଷୟେ,
ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରବାଦ ଅବୈଧ ପ୍ରଣୟେ ।
ସତ୍ୟ କିମ୍ବା ତାହା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି କଳ୍ପନା,
ଭାବି ତାହା ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଯାଏ ବଣା । ୩
ଅପର ସାଧିକା ନଟାଇ ଧୋବଣୀ,
ଅସମ୍ଭବ ତାର ଅଦ୍ଭୁତକରଣୀ ।

* ପୂର୍ବଦ୍ୱାର ଦୁର୍ଗର ସିଂହଦ୍ୱାର ଥିଲା ।

୧—ମଦନା ବା ଜ୍ଞାନଦେଈ ମାଲୁଣୀ, ନଟାଇ ଧୋବଣୀ, ଲୁହୁକୁଟୀ ଲୁହୁରୁଣୀ, ଶୁକୁଠୀ ଚମାରୁଣୀ, ପଟପିନ୍ଧୁ ସହୁରୁଣୀ, ଗାଙ୍ଗୀ ଗଉଡୁଣୀ, ଶୁଆ ତେଲୁଣୀ ପ୍ରଭୃତି କୁମାରୀବୃନ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣଦେଶବାସୀ ଧନ୍ୱନ୍ତରିନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରି ଚେଟକବିଦ୍ୟାରେ ଅସୀମ କୃତିତ୍ୱପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳକୁ ଚମତ୍କୃତ କରି-ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତକରଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣାମାନ ଅବଧି ଜନମୁଖରେ ଶୁଣା-ଯାଉଅଛି ।

୨—ରାଣୀ ପଦ୍ମାବତୀ ତନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଲଘିମା ସିଦ୍ଧିବଳରେ ପଦ୍ମପତ୍ର ଉପରେ ଯାତାୟାତ କରି ଜଳକଳସ ପୁଷ୍କରିଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ଆଣି ପାରୁଥିଲେ ।

୩—ପ୍ରବାଦ ଅଛି—ଦେଶର ରାଜକନ୍ୟା "ଶଶୀସେଣା" ମନ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ର "ଅହିମାଣିକ୍ୟ"ଙ୍କୁ ପୁରୋହିତ ସ୍ୱରୂପରେ ବରାହ୍ମ କରି ପାଟଣା ଭ୍ରମଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆସିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀକୁମାର ରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଫୁଲ କିଣିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନଦେଈ ମାଲୁଣୀ ଦୋକାନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମାଲୁଣୀ ତାଙ୍କ ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଛଳନା କରି ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ଡାକିନେଲା । ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ଫୁଲ ଶୁଙ୍ଘାଇ ଦେଇ ଦିନରେ ମେଣ୍ଢା କରି ରଖିଲା ଏବଂ ରାତିରେ ମନୁଷ୍ୟ କରି ନିଜର ଅଭିପ୍ରାୟ ସାଧନ କଲା । ରାଜକୁମାରୀ ମନ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଫେରି ନ ଆସିବାର ଦେଖି

http://oaob.nitrkl.ac.in

କୌତୂହଳପ୍ରିୟ ଜନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ,
ପାଦ ଟୀକାରେ ତା ହୋଇଛି ଲିଖିତ । *
ପାଟଣାର ଦେଖି ଅଲୌକିକ କାର୍ଯ୍ୟ,
କହନ୍ତି ତାହାକୁ ଲୋକେ ଭୋଜବାଜ୍ୟ ।
ତନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା ଏବେ ଦେଶେ ଅନାସ୍ଥିତ,
ମାତ୍ର ପାଟଣାରେ ରହିଛି ଜୀବିତ ।
ସର୍ବ ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟେ ଯୋଗବିଦ୍ୟା ସାର,
ଅନ୍ୟତମ ଶାଖା ତନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟା ତାର ।
କଦର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇଲେ ତାହା
ମହାବିଦ୍ୟା ହେଲା ହୀନବୀର୍ଯ୍ୟ ଅହା ।
ଅଧମ ସାଧକେ ନ ବୁଝି ତା ତତ୍ତ୍ୱ,
କରି ଦେଲେ ପଣ୍ଡ ତାହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଅବିଦ୍ୟାରେ ମିଶି ହେଲା ସେ ଘୃଣିତ,
କର୍ମନାଶା ହେଲା ଗଙ୍ଗାରେ ମିଶ୍ରିତ ।
ମହାପ୍ରସାଦରେ ମିଶିଲା ଆମିଷ,
ଚଣ୍ଡାଳ ସଙ୍ଗତ ସଙ୍ଗୀ ଋଷିଶିଷ୍ୟ ।
କିମ୍ବା ଆଶୀର୍ବାଦ ସଙ୍ଗେ ଅଭିଶାପ,
ଅଥବା ମିଶିଲା ପୁଣ୍ୟ ସହ ପାପ ।
ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର ଧର୍ମ ସଂରକ୍ଷକ,
ଏ ମହାବିଦ୍ୟାର ପ୍ରକୃତ ସାଧକ ।
ନିସ୍ପୃଳସ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ବିଚକ୍ଷଣ,
ଏ ବିଦ୍ୟା ସାଧନେ ସେ ଏକା ଭାଜନ ।
ଷଡ୍‌ରିପୁ ସଂଯମ— ବ୍ରତୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ,
ଏ ମହାବିଦ୍ୟାର ସେହି ଅଧିକାରୀ ।
ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଚିବନ୍ତ ବିଷୟବୈରାଗୀ,
ଧୀର ଚିତ୍ତ ବିଜ୍ଞ ଯୋଗୀ ମହାତ୍ୟାଗୀ ।
ସର୍ବ ଶାସ୍ତ୍ର ଦକ୍ଷ ଧୈର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷମାଧାର,
ସୁଯୋଗ୍ୟ ସାଧକ ସେହି ଏ ବିଦ୍ୟାର ।
ସମାଜର ଶତ୍ରୁ ଯୋଗତନ୍ତ୍ର ବେତ୍ତା,
ଅତେ ସର୍ବୋନ୍ନତ ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ରେ ଘେନା ।

ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ । ସେ ଏକଥା ଗୋପନ ରଖି "ଶଶୀଧର" ନାମ ଗ୍ରହଣ କରି ପୁରୁଷ ବେଶରେ ତାଳ୍ଚାଳକ ପାଟଣାରାଜା ମାଧବଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଚାକିରି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ରାଜା ତାଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟବିଭାଗରେ ରଖିଲେ । ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଗଣ୍ଡାକୁ କେହି ମାରି ନ ପାରିବାରୁ ରାଜା ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଗଣ୍ଡାକୁ ମାରିବ, ସେ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବ । ଶଶୀଧର ଗଣ୍ଡାକୁ ମାରି ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ରାତିରେ ସେ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ କହିଲେ—ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବ୍ରତ ଧାରଣ କରିଛି, ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବାଯାଏଁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ସଂସାର ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ପିତାଙ୍କୁ କହି ଗୋଟିଏ ଦେଉଳ ତୋଳାଇ ଦିଅ, ମୁଁ ସେଠାରେ ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରିବି । ଦେଉଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦିନ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାପାଇଁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସିଲେ । ଜ୍ଞାନଦେଇ ମାଲୁଣୀ ଏବଂ ପଦ୍ମମାଣିକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ଫେରିବାବେଳେ ପଦ୍ମମାଣିକ୍ୟ ମାଲୁଣୀ ଚିହ୍ନା ଏବଂ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଦେଉଳ କାନ୍ଥରେ ଲେଖି ଦେଇଗଲେ । ପରଦିନ ଶଶୀଧର ତାହା ପାଠ କରି ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ ସକାଶେ ରାଜାଙ୍କୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମେଣ୍ଢା ମାଗିଲେ । ରାଜାଜ୍ଞାରେ ବହୁତ ମେଣ୍ଢା ଆସିଲା । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଜ୍ଞାନ ଦେଇ ମାଲୁଣୀ ତାହାର ଛଦ୍ମରୂପୀ ମେଣ୍ଢାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଣିଲା । ରାଜ ସମ୍ମୁଖରେ ଶଶୀଧର ମାଲୁଣୀକୁ ଭୟ ଦେଖାଇବାରୁ ସେ ମେଣ୍ଢାକୁ ମନୁଷ୍ୟ କରିଦେଲା । ଶଶୀଧର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇବାରୁ ରାଜା ଆନନ୍ଦରେ ନିଜର କୁମାରୀଙ୍କୁ ପଦ୍ମମାଣିକ୍ୟ ସହିତ ବିବାହ କରିଦେଲେ । ଜ୍ଞାନଦେଇ ମାଲୁଣୀର ଅନ୍ୟ ନାମ ଥିଲା—ମଦନା ଦେଇ ମାଲୁଣୀ ।

*ନଡ଼େଇ ଧୋବଣୀ ନିଜର ଗୋଡ଼କୁ ଜାଳି ଭାତ ରାନ୍ଧେ ଏବଂ ତାହାର ପୁଅକୁ ହାଣି ତରକାରି କରେ । ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଡାକିଲେ ପୁଅ ଆସି ପହଞ୍ଚେ । ମାଆ ପୁଅ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଖାଆନ୍ତି । ଏଭଳି ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରବାଦ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୁଏ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେବ ଯେବେ ଦେଶ ତହିଁରେ ପ୍ରମାଣ,
ପୂର୍ବ ଭାଗ୍ୟ ଫେର ଆସିବ ସେ ଦିନ ।

ବ୍ରହ୍ମପୁର ଗ୍ରାମେ ଅପୂର୍ବ ରୁଚିର, (୧)
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ।
ଚୌହାନ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ଧାର୍ମିକ ରମାଇ,
ଏ ମହା ଦେଉଳ ଥିଲେକ ତୋଳାଇ ।
ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ବିଶ୍ୱଜନ-ତ୍ରାତା,
ଅଧିଷ୍ଠିତ ତହିଁ ଯେଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭ୍ରାତା ।
ଭୋଗ ପୂଜା ପାଇଁ ବହୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି,
ଖଞ୍ଜି ଯାଇଛନ୍ତି ବିଜ୍ଞ ନରପତି ।
ଦେଉଳ ସମ୍ମୁଖେ ଉଭା କୁମ୍ଭପର,
ପକ୍ଷୀନ୍ଦ୍ର ଗରୁଡ଼ ସୁବିଶାଳ ସ୍ତମ୍ଭ ।
ଶୋଭେ ତାହାର ହୋଇଛି ପ୍ରୋଥିତ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଅରୁଣ- ସ୍ତମ୍ଭ କଳାଶ୍ରିତ ।
ବ୍ରହ୍ମପୁର ଗ୍ରାମ ସୁନିର୍ମଳ ଅତି,
ଶୁଦ୍ଧ ଆରଣ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବସତି ।
ପ୍ରତି ଅଳିନ୍ଦରେ ଅଲେଲ ବାଳିକା,
ଖେଳୁଥାନ୍ତି ଯେଣୁ କୃତ୍ରିମ ପୁତ୍ତଳିକା । (୨)
ଭାବୀ ଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମସ୍ତ
ଅନୁକରଣରେ ହୁଅନ୍ତି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।
ଅତୀତ ଜନ୍ମର ଜାଗ୍ରତ ସଂସ୍କାର,
ଭରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର ।
ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ଜ୍ଞାନତୃଷ୍ଣୀ ବର,
ଗଢ଼ୁଥିଲେ ବୀର ରମାଇ ନୃବର ।

ବିପ୍ର ଶେଷେ ତହୁଁ ଫେରିବା ସମୟେ,
ଆଣିଥିଲେ ଏଥି ବ୍ରାହ୍ମଣନିଚୟେ ।
ଅର୍ପି ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି,
ରଖାଇ ଅଛନ୍ତି ଏଠାରେ ଭୂପତି ।
ସକଳ ନୀତିରେ ସେ ବିପ୍ର ପଣ୍ଡିତ,
ଜ୍ଞାତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟେ ଥିଲେ ନିଯୋଜିତ ।
ଅପରାଧୀ ଜନ ଛୁଇଁଲେ ଏ ସ୍ଥାନ,
ଲଭୁଥିଲେ ରାଜ- ଦଣ୍ଡୁ ପରିତ୍ରାଣ ।
ଏ ଗ୍ରାମନିବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ,
କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ ଦଣ୍ଡିତ ।
ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ,
ଭୋଗୁଛନ୍ତି ବୃତ୍ତି ରହି ନାନାସ୍ଥାନେ । ୩

ଅନ୍ୟ ଦେବାଳୟ ହରେ ଦୃଷ୍ଟିଚିତ୍ତ,
ନୂତନ ଧରଣେ ହୋଇଛି ଗଠିତ ।
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ତହିଁ ସାକ୍ଷୀ ଗୋପୀନାଥ,
ସର୍ବତ୍ର "କାଳିଆ ଭାଣ୍ଡୁ" ନାମେ ଖ୍ୟାତ ।
ସମ୍ମୁଖେ ଗରୁଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ ଅବସ୍ଥିତ,
ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରେ ଗରୁଡ଼ ନିର୍ମିତ ।
ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନବୀନ ଭୂପାଳ,
ଏ ଦେଉଳ ତାଙ୍କ ସୁକୀର୍ତ୍ତି ବିଶାଳ ।
ମନୋନତ ରୂପେ ବଂଶୀଧାରୀ ମୂର୍ତ୍ତି,
ତୋଳାଇ ରଖିଲେ ପୂର୍ବଦେବ ସ୍ମୃତି । ୪
ଦେବନୀତି ପାଇଁ ନୃପ ସଂଶୋଧନ,
ଖଞ୍ଜି ଦେଇଛନ୍ତି ଯଥା ପ୍ରୟୋଜନ ।

(୧) ବ୍ରହ୍ମପୁର ଗ୍ରାମ ପାଟଣାଗଡ଼ର ଅନତିଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । (୨) କଣ୍ଢେଇ ।

୩ ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶଧରମାନେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ଚନ୍ଦନଭାଟି ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

୪ ସାକ୍ଷୀ ଗୋପୀନାଥ ବା କାଳିଆଭାଣ୍ଡୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଭଗ୍ନ ହୋଇଯିବାରୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ଦେଉଳ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଏ ଦେଉଳ ନିର୍ମାଣ କରାଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଦେବପୂଜା ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ଗ୍ରାମ ଖଞ୍ଜି ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦମ୍ପାଦ୍ରି ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ପଙ୍କଜାକ୍ଷ,
ପ୍ରଦାନେ ତାହାଙ୍କ ପୁରୁଷର ସାକ୍ଷ୍ୟ ।
ହେଲେହେଁ ତରୁଣ ସ୍ୱଳ୍ପବୟସ୍କ ସେ,
ମାନ ହୃଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ତି ପ୍ରେମ ରସେ ।
ଯଥାକୁଳେ ଜନ୍ମ ହେଉଛି ସେ ତଥା,
ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଅଭିଧା ସାର୍ଥକ ସର୍ବଥା ।
ପୁଷ୍ପରି ସ୍ୱଭାବ ସୁଗନ୍ଧ ପ୍ରକାଶେ,
ତୁଳସୀ, ସୁଦକ୍ଷା ଦୁଇ ପତ୍ରୁ ବାସେ ।

ଅଗ୍ରେ ଭଗ୍ନ ଶିବ ବକ୍ଷରେ କରାଳୀ,
ନୃମୁଣ୍ଡମାଳିନୀ ଚତୁର୍ଭୁଜା କାଳୀ ।
ଏକ ହସ୍ତେ ଖଣ୍ଡା ଦ୍ୱିତୀୟେ ଖର୍ପର,
ଶୋଣିତ କଣ୍ଠାଗ୍ର— ଯୁକ୍ତ ଅନ୍ୟକର ।
ଚତୁର୍ଥରେ ହସ୍ତ ଛିନ୍ନ ନରମୁଣ୍ଡ,
ସମ୍ମୁଖେ ଯୋଗିନୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଚୁଣ୍ଡ ।
ମୂର୍ତ୍ତିର ଗଠନ ସୁନ୍ଦର ଭୀଷଣ,
ଦିଶେ ନୂଆ ପରି କିନ୍ତୁ ପୁରାତନ ।

ଦେଉଳ-ମାଳିନୀ ରାଜ୍ୟ ଏ ପାଟଣା,
ଦାନ-ଦୟାବତୀ ଧର୍ମପରାୟଣା ।
ସର୍ବତ୍ର ଦେଉଳ ତୋଳାଅଛି ଯଥା,
ରାଜକୀର୍ତ୍ତି ଏଥି କହୁ ଭୁଲେ କଥା ।
ପ୍ରଜା କୀର୍ତ୍ତିରେ କି ତୁହେ ରାଜ୍ୟ ମାନ,
ଫୁଟେ କି କାସାରେ କେବଳ ନଳିନ ?
ଫୁଟେ ପୁଷ୍ପା ତହିଁ କୁମୁଦ କହ୍ଲାର,
ଗୋଲାପ ଉଦ୍ୟାନେ ଫୁଟେ କି ମନ୍ଦାର ।
ରବି ଶଶୀ କରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭୂଲୋକ,
ଖଦ୍ୟୋତ କି ତହିଁ ଢାଳେ କ୍ଷୀଣାଲୋକ ।

ରାଜନ୍ତି ନୃପତି ଯେଉଁ ଧର୍ମ ମୋଦେ,
ପ୍ରତିବିମ୍ବ ତାର ପଡ଼େ ପ୍ରଜାହୃଦେ ।
ବହୁଛି ପାଟଣା ଏହୁ ଶୁଭାଦର୍ଶ,
ଖେଳୁଛି ତା ପ୍ରାଣେ ତେଣୁ ସଦା ହର୍ଷ ।
ଦଳ ମେହେରଙ୍କ ରାମଜୀ ଦେଉଳ,
ରୂପାଗିରି ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ସୁଧବଳ ।
ଦେଉଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରମ୍ୟ ସିଂହାସନେ,
ବିଜେ ରାମ ଦେଖ ଜାନକୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ।
ମେନା ମେହେରର ବିଶାଳ ଦୀର୍ଘିକା,
ଗାଉଛି ତାହାର ସୁକୀର୍ତ୍ତି ଗୀତିକା ।
ସ୍ୱଚ୍ଛ ସୁନିର୍ମଳ ସେ ସରସୀପୟ,
ଯଥା କୀର୍ତ୍ତିକାରୀ ମେନାର ହୃଦୟ । *

ଚତୁର୍ଥ ସର୍ଗ

(ବଙ୍ଗଳା-ଶ୍ରୀ)

ଚାଲ ଚାଲ ମନ ଦେଖିବୁ ପରା ତୁ
"ବଣୀପୁର" "ବଂଶଅଲ"
କି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ତାର ଘଟାଇଛି ଏବେ
ଦାରୁଣ କୁଟିଳ କାଳ ।।
ସମୟ ସ୍ରୋତରେ ଉଜାଣି ପହଁରି
ତଳକୁ ଅସିଲେ ଭାସି,
ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହେବୁ ଅସହ୍ୟ କରୁଣ,
ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ରାଶି ରାଶି ।
ଦେଖ ଇତସ୍ତତଃ ରହିଛି ବିକ୍ଷିପ୍ତ
ଦୁର୍ଗର ଅସ୍ଥି ପଞ୍ଜର,
ଥିଲା ଏହା ଦିନେ ଉତ୍କଳ-ରାଜ୍ୟର
ଦ୍ୱିତୀୟ ଭୁବନେଶ୍ୱର ।

* ପାଟଣା ଭୁଲିଆ ଜାତିର ଅଧିଷ୍ଠାନ । 'ମେହେର' ସେ ଜାତିର ଉପାଧି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଧନୀ ଅଛନ୍ତି । ଦଳମେହେର ଓ ମେନା ମେହେର ସେ ଜାତିର ଭୂଷଣ ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶରୀରୁ ତାହାର   କ୍ରୂର କାଳ ବ୍ୟାଘ୍ର
ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିର୍ମମ ଗଢ଼,
ଶୋଷିନେଇ ରକ୍ତ   ଝାଡ଼ି ଖାଇ ମାଂସ
ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଅଛି ହାଡ଼।
ସଯତ୍ନ-ସଜ୍ଜିତ   ପୁଷ୍ପ ଉଦ୍ୟାନର
ସରଳ ସୁନ୍ଦର ପନ୍ଥ,
ଭାଙ୍ଗିଦେଇ କବା   ଉଗ୍ର ପ୍ରଭଞ୍ଜନ
ପକାଇଛି ତାଙ୍କୁ ମନ୍ଥି।
ମହାମାରୀ କାଳେ   ଶ୍ମଶାନର ଶବ
ଦିଶେ ଯଥା ଭୟଙ୍କର।
ଦିଶୁଅଛି ତଥା   ଶ୍ରୀହୀନ ଭୀଷଣ
ଏ ଦୁର୍ଗର କଳେବର।
ଶୋଭା-ସମ୍ପଦରେ   ଥିଲା ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ
ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସ୍ନିଗ୍ଧ,
ଦେଖି ଏବେ ତାର   କାଙ୍ଗାଳିଣୀ ବେଶ
ମାଡ଼ୁଅଛି ଦୁଃଖେ କାନ୍ଦ।
ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆବାସ   ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ଭଗ୍ନ
ଇଷ୍ଟକ ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ତୂପ,
ନିସ୍ତବ୍ଧ-ନୀରବ   ଘୋଷୁଛି କି ଅହା
ଧ୍ୱଂସ-ମହାଯଜ୍ଞ ଯୂପ।
ମହାକୀର୍ତ୍ତି ଚିହ୍ନ   ଭଗ୍ନସ୍ତୂପ ଦେଖି
ମାନସେ ଘଟେ ଏସନ,
ଅଜିତ ବିକ୍ରମ   ପ୍ରମତ୍ତ ମାତଙ୍ଗ
ମନ୍ଥିଛି କି ପଦ୍ମବନ।
ଅଥବା ନିଷ୍ଠୁର   ଧ୍ୱଂସ-ଦେବତାର
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦାନବ ଭୃତ୍ୟ,
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଗର୍ବେ ମାତି   କରିଥିଲା ଏଥି
ଭୀଷଣ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ।
କେତେ ଦେବ ମୂର୍ତ୍ତି   ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋକେ
ହୋଇଛନ୍ତି ଅଚେତନ,
ଦେଖୁଛନ୍ତି କି ସେ   ପୂର୍ବ ସୌଭାଗ୍ୟର
ଉଲ୍ଲାସବୋଳା ସ୍ୱପନ।

ବହୁ ସୁବିଖ୍ୟାତ   ଗଜବଂଶର ଏ
ଥିଲା ରମ୍ୟ ରାଜଧାନୀ,
କହୁଲେ ଏହାକୁ   ରାଜଧାନୀ, ହେବ
ରାଜଧାନୀ ମାନହାନି।
ନନ୍ଦନ କାନନ   ପରିଣତ ଏବେ
ବିକଟ ମହାଶ୍ମଶାନେ,
ଉତ୍କଳ ଦେଶର   ଭାଗ୍ୟଶ୍ରୀ-ଗୌରବ
ପୋଡ଼ା ଅଛି ଏହି ସ୍ଥାନେ।
ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ   ଲଲିତ କେଶରୀ
କେଶରୀ-ଗୌରବଟୀକା,
ତୋଳିଥିଲେ ଏଥି   ବହୁ ବର୍ଷେ ଯେହୁ
ନଭସ୍ପର୍ଶୀ ଅଟ୍ଟାଳିକା।
ପ୍ରସ୍ତରର କାନ୍ଥ   ପ୍ରସ୍ତର ପିଠାରେ
ନିର୍ମିତ ତାହାର ଛାତ,
ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳ-   ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ
ଥିଲା ତାହା ସୁବିଖ୍ୟାତ।
ଧରିଅଛି ଏବେ   ସେ ମହା-ଅଟ୍ଟାଳୀ
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବିକଳାଙ୍ଗ ବେଶ,
ଅତୀତ ଯୁଗର   ସ୍ମୃତି ରୂପେ ଉଭା
ଏବେ ତା ଭଗ୍ନାବଶେଷ।
ଖୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତରେ   ଖୋଳା ହୋଇଥିଲା
ସରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାମ,
ଉତ୍କଳ ଶିଳ୍ପୀର   ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭା
ଦେଖାଉଥିଲା ସେ ହର୍ମ୍ୟ।
ପଡ଼ିଅଛି କେତେ,   ଦେବଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି
ଅର୍ଦ୍ଧଭଗ୍ନ ବିକଳାଙ୍ଗ,
ସତେ ଯେସନ୍ତେ କେଉଁ   ଦୈତ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧେ ସର୍ବେ
କରି ପ୍ରାଣ-ପଣ ସାଙ୍ଗ।
ନିସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରାନ୍ତରେ   ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଭୂତ ଏଥି
ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମା ବ୍ୟୂହ,
ବର୍ଷା ଧାରା ବ୍ୟାଜେ   ଢାଳି ଦେଉଛନ୍ତି
ନୟନଯୁଗଳୁ ଲୁହ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମହାଶୋକେ ଦେବୀ ଉତ୍କଳ-କମଳା
କରିଛନ୍ତି ଏଥି ବାସ,
ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବାତ ଛଳେ ଫେଲୁଛନ୍ତି କି ସେ
ଦୁଖର ତପ୍ତ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ।

ଅପନ୍ତରା ସ୍ଥାନେ ପଡ଼ି ରହିଅଛି
କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହୀନ ଖମ୍ବ,
ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସ୍ଥୂଳ ଏ କୌପଲକ ସେ
ପଞ୍ଚବିଂଶ ହସ୍ତ ଲମ୍ବ ।
ଝଡ଼ୁରେ ତାହାର ଇଷ୍ଟକ ଦେଉଳ
ବହିଅଛି ତନୁ ମୃଦ,
ଅବହେଳିତ ସେ ଏକାଳେ ତାହାର
ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମର୍ମନୁଦ ।
ଇଷ୍ଟକ ତାହାର ସ୍ଥୂଳ ସୁବିସ୍ତୃତ
ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ଏକହାତ,
ଇଷ୍ଟକ ନୁହେଁ ସେ ଚଉଡ଼ା ପଥର
ପ୍ରାୟ ହୁଏ ପ୍ରତିଭାତ ।
ଇଷ୍ଟକ ଉପରେ ବିଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତି
ସୂଚିସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକମ,
ହସ୍ତହିସ୍ତୃତ ସେ କିନ୍ତୁ କଳକୃତ
ପ୍ରାୟ ଦେଖି ହୁଏ ଭ୍ରମ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ତାହାର ନିର୍ମାଣ କୌଶଳ
ମସଲା ଚୂନ ବର୍ଜିତ,
ଇଟା ପରେ ଇଟା ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ
ସେ ମନ୍ଦିର ସୁନିର୍ମିତ ।
ଦଶେ ମନ୍ତ୍ରବଳେ ଗଢ଼ା ହେଲା ପ୍ରାୟ
ଦେବଶୂନ୍ୟ ସେ ଦେଉଳ,
ଦୂରରୁ ଆଭାସେ ଫୁଟିଲା ପରାୟେ
ପାଟଳ କମଳ ଫୁଲ ।
ଦେଉଳ ବାହାର ଭତ୍ତି ଇଷ୍ଟକରେ
ବିସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ଖୋଦିତ,—

ରହିଛି ତା ଦେଖି ମହାଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟ
ନାସ୍ତ୍ୟ ହେବ ଲଜ୍ଜିତ ।
ଉତ୍ତରେ ନୃସିଂହ ଦେବ କରୁଛନ୍ତି
ହିରଣ୍ୟକୁ ବିଦାରଣ,
ପଶ୍ଚିମେ ମୁଣ୍ଡାଇ ଉଭା ହନୁମାନ
ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଗନ୍ଧମାଦନ ।
ଦକ୍ଷିଣେ ବରାହ ମୂର୍ତ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ
ବଦ୍ଧ ରକ୍ଷବଧଦର୍ପ,
ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇଛି
ସପ୍ତଫଣୀ ଉଗ୍ରସର୍ପ ।
ଧୂପ ଫୁଲ କେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏବେ
ତାହାର ନାହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ,
ବାଘ ଭାଲୁ ଦେହ ଘର୍ଷଣେ ସଂଜାତ
ବାହାରୁଛି ପୂତିଗନ୍ଧ ।
ମନ୍ଦିର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ନିରେଖି
ବୈଜ୍ଞାନିକ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ,
ବଣା ବୁଦ୍ଧି ହୋଇ ବିଷମ ଲଜ୍ଜାରେ
କରିବେ ମସ୍ତକ ହେଠ ।

ଚଉଁରି ଏକାଂଶେ ରତ ଶିବଦୁର୍ଗା
ଉଗ୍ର ନୃତ୍ୟେ ଉଦ୍ଭାବିତ,
ଉନ୍ମାଦ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟପରାୟଣ
ଚୌଷଠି ଯୋଗିନୀ ସହ ।
ଅଷ୍ଟଭୁଜ ଶିବ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୁଇ କରେ
ଧରିଛନ୍ତି ଦୁଇଫଣୀ,
ତନିମ୍ନ କରରେ ତ୍ରିଶୂଳ ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ
ବହିଛନ୍ତି ଦେବାଗ୍ରଣୀ ।
ତୃତୀୟ ଦ୍ୱିକରେ ମୁଦ୍ରା, ଜପମାଳା
ଚତୁର୍ଥ କରେ ଡମ୍ବରୁ,
ଅପର କରଟି ଯାଇଅଛି ଭାଙ୍ଗି
କେ ଜାଣି କେଉଁ କାଳରୁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶିରୋଦେଶେ ଶୋଭେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳାଯୁକ୍ତ
ରମଣୀୟ ଜଟାଜୁଟ,
ବନ୍ଧ ଛନ୍ଦରେ ଛନ୍ଦା ହୋଇଅଛି
ଯେସନ ତାମ୍ରମୁକୁଟ ।
ପାଦତଳେ ରହି ବାହନ ବୃଷଭ
ଦେଖୁଛି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାଟ,
ନିର୍ନିମେଷନେତ୍ର ଭାବରେ ବିଭୋର
ସ୍ତୁହାଣୀ ଭଙ୍ଗୀ ଉଠାଟ ।
ପାର୍ଶ୍ୱେ ଉପବିଷ୍ଟ ପାଶାଙ୍କୁଶଧାରୀ
ସିଦ୍ଧିଦାତା ଗଣପତି,
ମନ୍ଦାର ବନ୍ଦିତ ସୁନ୍ଦର ମୂରତି
ବ୍ରହ୍ମକୁଳଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ।
ଶିବଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ
ପୂଜା କରିବାକୁ ହର୍ଷେ,
ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ଏ ମୂର୍ତ୍ତି
ବିରଳ ଭାରତବର୍ଷେ ।
ପ୍ରତିମା-ଅଙ୍କିତ ନୃତ୍ୟ ଭଙ୍ଗୀ ଦୃଷ୍ଟି
ଦେଖି ହୁଏ ସମ୍ଭାବନା,
ସତେ ବା ଜୀଅ କି ମୂର୍ତ୍ତି ପରିଗ୍ରହ
ଶିଳ୍ପୀର ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳ୍ପନା ।
ହାୟ ମା ଉତ୍କଳ ସେଉଁ ଶିଳ୍ପୀକୁଳ
ଥିଲେ ତୋ ମୁକୁଟହୀରା,
କାହିଁ ଗଲେ ତୋର ସେ ସୁନା ରତନେ
କରି ତୋତେ ପୁତ୍ରହରା ।
ପଚାରିଲେ କେହି ଏ ଭଗ୍ନ ଦେଉଳେ
ଏହି କଥା ତାକୁ ପୁଛି,
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଛଳେ କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ
ଉତ୍ତର ଦେବ ସେ ନାହିଁ ।
ଇତିହାସ ତତ୍ତ୍ୱ— ଅନୁସନ୍ଧାନର
ମହାକେନ୍ଦ୍ର ଏହି ସ୍ଥଳୀ,
ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଭଗ୍ନ ପ୍ରସ୍ତର ଏହାର
ମୂଲ୍ୟବାନ ରତ୍ନ ବଳି ।

ଇତିହାସ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିବିମ୍ବର ଏ
ବିଶାଳ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆରସି,
ଏ ସ୍ଥାନରେ ତାର ଗୌରବ ଅଧ୍ୟାୟ
ଖେଳି ବୁଲେ ନାଚି ହସି ।
କେଉଁଠାରେ ଅବା ଅତୀତ ସୌଭାଗ୍ୟ
ସ୍ମରଣ କରି ବିକଳେ,
ଲୁଚି ରହିଅଛି ଲଜ୍ଜାରେ ମସ୍ତକ
ନ ଟେକି ପ୍ରସ୍ତର ତଳେ ।
ଆସିବ ସୁଦିନ ସେହି ଦିନ ଏହି
ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଇତିହାସ,
ଅସୀମ ଆନନ୍ଦେ ସ୍ଫୀତ କରି ବକ୍ଷ
କରିବ ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ ।
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତିହାସ ଅଦୃଷ୍ଟ ଯେ କାଳେ
ଗଠିତ ହେବ ଏ ସ୍ଥଳେ,
ଇତିହାସ ଭକ୍ତ ଏ ତୀର୍ଥରେ ଆସି
ତୁଷ୍ଟ ହେବେ ଦଳେ ଦଳେ ।
ଆନନ୍ଦ ବିସ୍ମୟ ଅନୁରାଗର ଏ
ମିଳନ ଭୂମି ନିଶ୍ଚୟ,
ଏ ତୀର୍ଥ ରେଣୁରେ ସ୍ନାନ କରି ସର୍ବେ
କରିବେ କଳୁଷ କ୍ଷୟ ।
ଇତିହାସ ଭାଗ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି କାଳ
ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟ ଉଦାରି,
ହସୁଅଛି ଦର୍ପେ ମହାଦର୍ପୀ ଭଗ୍ନ—
ପ୍ରସ୍ତର ଦନ୍ତ ବିସ୍ତାରି ।
କିନ୍ତୁ ସେହିକାଳ ନିଜ ହସ୍ତେ ଦିନେ
ନିଜ ଦର୍ପ କରି ଚୂର୍ଣ୍ଣ,
କରିବ ନିଶ୍ଚୟ ଆସୁଛି ସେ ଦିନ
ଇତିହାସ ଭାଗ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଛ କୋଡ଼ି ଦେଉଳ ଥିଲା ଏଥି ପୂର୍ବେ
ଜନଶ୍ରୁତି ଏହା କହେ,
ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ କେତେ ଅଛି ଅବଶିଷ୍ଟ
ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଉଣା ସହେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତାହା ଯେପରି ରୁଚିକର, ସେହିପରି ପୁଷ୍ଟିକର । ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷିତ । ଗଞ୍ଜାମର ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ କଦଳୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । କେହି ଉପରିଉକ୍ତ ରୀତିରେ କଦଳୀରୁ ମଇଦା ବାହାର କରି ବିକ୍ରୟ କଲେ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସାୟ ଚଳି-ପାରିବ ।

ପଖାଳଭାତ

(୧୯୦୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ "ସ୍ୱଦେଶଲକ୍ଷ୍ମୀ" ମାସିକ-ପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ୫ମ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ପଖାଳଭାତ ଶୀତଳ, ଅଗ୍ନି ଓ ତେଜବୃଦ୍ଧିକର, ବଳକାରକ, ତୃପ୍ତିପ୍ରଦ ଏବଂ ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟ । ଏ ଦେଶରେ ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତେ ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି । ପଖାଳ ଗୁରୁପାକ ପଦାର୍ଥ । ଯେଉଁ ଶ୍ରମଜୀବୀମାନେ ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ପଖାଳ ସେମାନଙ୍କର ଅତୀବ ପ୍ରିୟ । ଗରମ ଭାତ ଖାଇ ସେମାନେ ଏତାଦୃଶ ଗୁରୁତର ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ କଦାପି ସକ୍ଷମ ହେବେ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଜଳବାୟୁ ସଙ୍ଗରେ ଖାଦ୍ୟର ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶ, ସୁତରାଂ ପଖାଳ ଓ ହଳଦୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଗୁଣକର । ଅଧିକ ଦିନର ପଚ୍ଚ, ଖଟା ପଖାଳ ଯେ ଉପରିଉକ୍ତ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ, ଏହା ବୋଲିଯାଉ ନାହିଁ । ପଚ୍ଚ,ଖଟା ପଖାଳ ଅଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ପଖାଳକୁ ସେପରି ଅଖାଦ୍ୟ କରି କେହି ପ୍ରାୟ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଆଜିର ପଖାଳ କାଲି ଏବଂ କାଲିର ପଖାଳ ପରଦିନ ଏହିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

ଆଜିକାଲି ଅନେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପଖାଳକୁ ଆଦର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ପଖାଳ ଖାଇଲେ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ନିସ୍ତେଜ ହୋଇଯାଏ, ପଖାଳଖିଆ ଲୋକେ ଅଳସୁଆ ହୋଇଯାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏରୂପ କଥା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଓ ଶାରୀରିକ ବଳ ଦେଖି ଅନେକ ବିଦେଶୀୟ ଜାତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୁଅନ୍ତି । ପୁଣି ଦେଶର ଯେଉଁ-ମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ, ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ, ସେମାନେ କି ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ? ବରଂ ପଖାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ପିଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ବୋଲିଯାଇପାରେ । ଏରୂପ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖି କେଉଁ ଯୁକ୍ତି ବଳରେ ପଖାଳର ଉପରିଉକ୍ତ ଅନିଷ୍ଟକାରିତା ସ୍ୱୀକାର କରାଯିବ ? ଏପରି ସ୍ଥଳେ ପଖାଳର ନିନ୍ଦାବାଦ ତାହାର ଦଗ୍ଧ ଅଦୃଷ୍ଟର ଫଳ, କି ପଖାଳ ବ୍ୟବହାର ଅନଭିଜ୍ଞ ଲୋକଙ୍କର ଦୁରଦୃଷ୍ଟ ତାହା କିଏ କହିପାରେ ? ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥି, ମଜ୍ଜା, ଶୁକ୍ରଶୋଣିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଖାଳରେ ଗଠିତ, ସେମାନେ ଯଦି ପଖାଳର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦୁକ, କୃତଘ୍ନ ନ କହି ଆଉ କଅଣ ବୋଲାଯିବ ? ଆଉ ଯେଉଁ ବିଦେଶୀୟ ଲୋକେ ପଖାଳର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ପଖାଳର ଉପଯୋ-ଗିତା, ଉପାଦେୟତା ଏବଂ ଏ ଦେଶର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଅନଭିଜ୍ଞ । ସେମାନେ ପଖାଳର ସ୍ୱାଦୁ ଥରେମାତ୍ର ଜାଣିଲେ ଏବଂ ପଖାଳର ଶକ୍ତି ବୁଝିଲେ, ଆଉ ପଖାଳକୁ ଛାଡ଼ିପାରିବେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ସଜପଖାଳର ଉପାଦେୟତା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେଥିରେ ଯଦି କିଛିଖଣ୍ଡ ଅଦା, ମନ୍ଦାଏ ସଜଦହି ଆଉ ଦୁଇଟୋପା ଲେମ୍ବୁରସ ପଡ଼େ ଏବଂ ଉତ୍କୃଷ୍ଟଯୁକ୍ତ ନେଉଟିଆ ଶାଗର ଭଜା ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦିଏ, ତେବେ ତାହା ଦେବଯୋଗ୍ୟ ଖାଦ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ତାହା ପଖାଳଭାତ ନୁହେଁ, ଠିକ୍ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଧା ! ଏହା ଅନୁମାନସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ, ଅନୁଭବସାପେକ୍ଷ ଅଟେ ।

ଦେଶର କୃଷକ, ଶ୍ରମଜୀବୀ ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁତର ଶ୍ରମଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପଖାଳ ଅତୀବ ଗୁଣ-କର ଓ ବଳଦାୟକ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକେ କହନ୍ତି, "ପଖାଳ ଖାଇଲେ ଅଣ୍ଟାରେ ବଳ ହୁଏ, ଗରମ ଭାତ ଦୁଇଘଡ଼ିରେ ପାଣି ହୋଇଯାଏ; ଅତଏବ ତାହା ଖାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ କି କାମ କରିପାରିବୁ ?" ସେମାନଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଏ ଉକ୍ତି ଯେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱୈଧମତ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଖରାରେ ହଳ କରି ଏବ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପାଣି ଟାଣି ଅର୍ଦ୍ଧପ୍ରାଣ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ପଖାଳ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ତୃପ୍ତି କରେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପଖାଳର ଉପକାରିତା ଏକା ଶ୍ରମଜୀବୀ କାହିଁକି, ସମସ୍ତେ ଏକବାକ୍ୟରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବିବାହ ଶେଷରେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟରେ ଦହିପଖାଳ ଖାଇବାର ବିଧି ଅଛି । ଏହାକୁ ଦହିତୋରାଣି କହନ୍ତି । ପୂର୍ବଦିନର ଉପବାସକଷ୍ଟ ଏବଂ ବିବାହ ବେଦିକାରେ ହୋମକୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ବସି ଅଗ୍ନିତାପ ସେବନରେ ବରର ଦେହ ଅଶକ୍ତ ଓ ଗରମ ହୋଇଯାଏ । ବୋଧହୁଏ ଶରୀର ଥଣ୍ଡା କରିବା ସକାଶେ ଦହିତୋରାଣି ଖାଇବାର ବିଧି ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ବର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଦହିତୋରାଣିର ମହିମା ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ କଳିଯୁଗ ହିସାବରେ ବୁଢା ହୋଇଅଛୁ; ପିତା, ପିତାମହଙ୍କ ଆସନ ଅଧିକାର କରି ବସିଅଛୁ, ତଥାପି ବିବାହର ଦହିତୋରାଣି କଥା ମନେ ପଡିଲେ ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ପୁଣି ବର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ପାଠକ ବିରକ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ, କ୍ଷମା କରିବେ । ଆପଣମାନଙ୍କ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ସକାଶେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନାନା ରସର ଅବତାରଣା କରିବାକୁ ହେବ । ପିଲାକାଳର କଥା ମନେ ପଡିଲା । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳର ଅପରାହ୍ଣରେ ସୁଷମା ବୁଢୀ ମୋତେ ପଖାଳ ଖୁଆଇଦେଇସାରି ତୋରାଣି ମନ୍ଦାକ ପିଇବାକୁ କହନ୍ତି । ମୁଁ ସେଥିରେ ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ ସେ ବାଘ, ଭାଲୁ, କୁକୁର, ବିରାଡି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଭୟ ଦେଖାଇ ଏବଂ କୋମଳ ବାକ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ହିତୋପଦେଶ ଦେଇ କହନ୍ତି—"ତୋରାଣି ମନ୍ଦାକ ଆଖି ବୁଜି ପିଇଦେ, ଦେହ କଞ୍ଚା ରହିବ ।" ସେ ସୁଖ ଏବଂ ସେ ସ୍ନେହରେ ମୁଁ ବହୁଦିନରୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଅଛି; ମାତ୍ର ସେ ବିଷୟକ ପୂର୍ବସ୍ମୃତି ଅନୁତାପାନଳ ଜାଳିବା ନିମନ୍ତେ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୁକ ରହିଅଛି ।

ଅନେକ ରୋଗରେ ଦୋଫୁଟା ପଖାଳଭାତ ପଥ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ତାହା ଶୀତଳ ଓ ଲଘୁପାକ । ସଜ ତୋରାଣି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ପେଟ ଗରମ ହୋଇଥିଲେ ଯୁଆଣି, ଲବଙ୍ଗ ସଜତୋରାଣିରେ ବାଟି ପିଇଲେ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯାଏ । ୨ । ୪ ଦିନର ଖଟା ତୋରାଣି କାଞ୍ଜି ହୁଏ । କାଞ୍ଜି ଶୀତଳ, ଶାନ୍ତିକାରକ ଓ ପିତ୍ତଘ୍ନ । କାଞ୍ଜି ଅନେକ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କାଞ୍ଜି ପିଇଲେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୋଗ ନିବାରିତ ହୁଏ । ଶୀତକାଳରେ କାଞ୍ଜିର ସ୍ୱାଦୁ ଓ ଗୁଣ ଅଧିକ ହୁଏ । ଗରିବ ଲୋକେ କାଞ୍ଜିଦ୍ୱାରା ତରକାରିର ଅଭାବ ମୋଚନ କରନ୍ତି । ଶୀତଦିନର କାଞ୍ଜି ଠିକ୍ ଅମୃତ ତୁଲ୍ୟ । କଳାଜିରା ବଘାର କାଞ୍ଜିର ସୁବାସ ନାସାରନ୍ଧ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ଶୁଷ୍କ ନୀରସ ରସନା ସୁଦ୍ଧା ରସଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

କେବଳ ଓଡିଆମାନେ ଯେ ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି, ଏପରି ନୁହେଁ । ବଙ୍ଗଦେଶର ଦକ୍ଷିଣସୀମାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କନ୍ୟାକୁମାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅଂଶର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ପଖାଳ ପ୍ରିୟଖାଦ୍ୟ । ତେଲିଙ୍ଗି ସମାଜରେ ପଖାଳର ସମାଦର ଅଧିକ । ସେମାନେ ପଖାଳକୁ ବାସୀ କହନ୍ତି । ବାସୀ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ବାସୀ ନ ଖାଇଲେ ସେମାନେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀମାନେ କେବଳ ଚୁରୁଟ୍ଭୁକ୍ କିମ୍ବା କେବଳ ଲଙ୍କାଭୁକ୍ ନୁହନ୍ତି—ସେମାନେ ପଖାଳଭୁକ୍ ସୁଦ୍ଧା ଅଟନ୍ତି । ଅଥଚ ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀମାନେ ଗୋଟାଏ ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ଜାତି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରିଶ୍ରମୀ, ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ବଳବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଅତଏବ ଆଳସ୍ୟ ଓ ବୁଦ୍ଧିହୀନତାକୁ ପଖାଳର ଦୁର୍ଗୁଣ ବୋଲି କହିବା କେବଳ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସମାତ୍ର । ଯେଉଁମାନେ ପଖାଳକୁ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ଓ ପଖାଳଭୁକ୍ ହେତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ 'ପଖାଳଖିଆ ଓଡିଆ' ବୋଲି ଘୃଣା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର । ଓଡିଆମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ଓ ଶୌର୍ଯ୍ୟବୀର୍ଯ୍ୟ ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେହି ସମସ୍ତ ସଦ୍ଗୁଣ ମୂଳରେ ପଖାଳର ଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ । ଅତଏବ ଯେ ଯାହା କହୁ, ପଖାଳ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଉପକାରୀ, ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶର ଲୋକେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଉଳ ସମ୍ଭବେ ପାଠଶାର ଏହା
ଯଜ୍ଞପୁର ସଙ୍କ୍ରମିତ,
ଶିଳ୍ପରେ କୋଣାର୍କ ପୁଣ୍ୟ ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ର
ଶିଳ୍ପି କୁଳ ନମସ୍କୃତ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଭୌମ, ଅନ୍ଧ୍ର, ଗୁପ୍ତ, ଗଙ୍ଗ ପୁଣି
ଚୌହାନ ବଂଶୀୟଙ୍କର,
ଥିଲା ଏ ନଗରୀ ପୂର୍ବ ରାଜଧାନୀ
ଅଶେଷ କୀର୍ତ୍ତି ଭାସ୍ୱର ।
ବୌଦ୍ଧ, ଶୈବ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର
ଥିଲା ସମନ୍ୱୟ ସ୍ଥଳୀ,
ଧନ ଧାନ୍ୟ ରତ୍ନ ଚତୁରଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ
ହେଉଥିଲା ନାହିଁ କଳି ।
ସେ କାଳରେ ଏହି ରାଜଧାନୀ ଥିଲା
ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ,
ରାଣୀହଂସ ପୁର ରାଣୀପୁର ନାମେ
ହେଉଥିଲା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ।
ଝରିଆଲି ଥିଲା ରାଜାମାନଙ୍କର
ଝରଜଳ ସ୍ନାନାଗାର,
ଥିଲା କଅଁସିଲେ ବାସ୍ତୁର ଆଳୟ
ରାଜାଙ୍କର ଦରବାର ।
ବାହାବଳ ଠାରେ ଥିଲା ସେ କାଳରେ
ବିପୁଳ ସୈନ୍ୟ ବସତି,
ଧାନ ଖମାରରେ ଥିଲା ସୁରକ୍ଷିତ
ଅତୁଳ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ।
ବ୍ୟାପି ରହିଥିଲା ସାର୍ଦ୍ଧ ତିନିକୋଶ
ପରିଧି ରାଜଧାନୀର,
ଦୁର୍ଗରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟେ ଥିଲେ ନିୟୋଜିତ
ବହୁ ମହାବଳୀ ବୀର ।
ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶହେଅଶୀ ବନ୍ଧ
ଥିଲା ପୂର୍ବେ ଏହିଠାରେ,
ହୋଇଅଛି ତାହା ପରିଣତ ଏବେ
ଶ୍ୟାମଳ ଶସ୍ୟ କେଦାରେ ।

ପ୍ରସ୍ତର ଚଟାଣେ ରହିଛି ଖୋଦିତ
ଦୀର୍ଘକାୟ ସୈନ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି,
ଥରହରେ ଦେହ ଦେଖିଲେ ତାହାର
ଭୀଷଣ ଚିତ୍ର ଅଦ୍ଭୁତ ।
ହାୟ ମା ଉତ୍କଳ କେଉଁ ପାପ ଫଳେ
ଦଣ୍ଡିଲା ତୋତେ ନିୟତି,
ତାହା ଅଭିଶାପେ ହରାଇ ବସିଲୁ
ଏ ଦୁର୍ଲଭ ଭୂଖଣ୍ଡ ।
ଭଗ୍ନୀମାନେ ତୋର ଦେଖାନ୍ତି ଗୃହର
ଅଙ୍ଗ ବଙ୍ଗ ତେଲଙ୍ଗ,
ତାହା ଘରେ ଅଛି ଏଭଳ ବିଭବ
କି ସ୍ଥିର ଅଶ୍ୱ ମାତଙ୍ଗ ।
ନୀରବ କାନ୍ଦଣା କାନ୍ଦୁଛୁ ଜନନୀ
ନାହିଁ ତୋ ନୟନେ ଲୁହ,
ବିଷଣ୍ଣ ମଳିନ ଦିଶୁଅଛି ତୋର
ଚିର ହାସ୍ୟ ଦୀପ୍ତ ମୁହଁ ।
ଅଶ୍ରୁହୀନ ଶୋକ ଅତୀବ କଠୋର
ଦୁର୍ବିସହ ଭୟଙ୍କର,
ଦାରୁଣ ଶୋକର ତୀବ୍ର ଉତ୍ତାପରେ
ଶୁଖିଯାଏ ଅଶ୍ରୁ ଝର ।
ସମ୍ଭାଳି ନପାରି ହୃଦୟର ବ୍ୟଥା
ଆଣିଛୁ ସଦା କାନ୍ଦଣା,
କାନ୍ଦଣା କେବଳ ସମ୍ବଳ ତୋର ମା
କାନ୍ଦଣା ତୋର ସାନ୍ତ୍ୱନା ।
ତ୍ୟାଗଶୀଳା ତୁହି ତ୍ୟାଗର ମହିମା
ଦେଖାଇ ଦେଉଛୁ ଭବେ,
ତୋ ସିନ୍ଧୁ ପର୍ବତ ସଦା ତ୍ୟାଗେ ରତ
ମଣ୍ଡିତ ତ୍ୟାଗ ଗୌରବେ ।
ମହା ପ୍ରକୃତିର ମହା ଶକ୍ତିଚୟ
ରତ ସଦା ମହାତ୍ୟାଗେ,
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାରା ବାରିଦ ଅନିଳ
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ତ୍ୟାଗ-ଯାଗେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଞ୍ଚୟରେ ସୁଖ   କାହିଁଛି ଜନନୀ
ତ୍ୟାଗେ ଅଛି ମହାସୁଖ,
ଖେଦ ପରିହରି   ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଶ୍ରା କରି
ନହୁଅ ତ୍ୟାଗେ ବିମୁଖ ।
କୁସ୍ୱପ୍ନ ପରାୟେ   ଅତୀତେ ବିସ୍ମର
ତ୍ୟାଗକୁ ମଣ ସଞ୍ଚୟ,
ଭବ ରଣାଙ୍ଗନେ   ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ
ଲଭିବୁ ନିଶ୍ଚେ ବିଜୟ ।
ଚକ୍ରନେମୀ ପ୍ରାୟ   ଘୂରେ ଭାଗ୍ୟଚକ୍ର
ସର୍ବଦା ନିୟତି ବଳେ,
କେବେ ଉଠିଯାଏ   ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଅତିଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ
କେବେ ଖସିଆସେ ତଳେ ।
ସେ ମହା ଆବର୍ତ୍ତେ   ଅର୍ପିଦେବ ତୋର
ହୃତ ଗଉରବ ଧନ,
ତାହା ବିନା କେହି   ନ ପାରିବ କରି
ତୋ ଦୁଃଖ ଶୋକ ଖଣ୍ଡନ ।
ପାହି ଆସିଲଣି   ଦୁଃଖ-ବିଭାବରୀ
ଉଦେ ହେବେ ସୁଖ-ରବି,
ଚିନ୍ତାରାଶି ତୋର   କରିଦେବ ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ନିକ୍ଷିପ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର-ପବି ।
ତୋ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ   ଇତସ୍ତତଃ ଭାବେ
ହୋଇଥିଲା ନିକ୍ଷେପିତ,
ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଅସ୍ଥି   ତୋ ଶରୀରେ ତାହା
ହୋଇଅଛି ସଂଯୋଜିତ ।
ସବୁ ଛିନ୍ନ ଅଂଶ   ମିଶିବ ତୋ ଦେହେ
ଆସୁଛି ସେ ଶୁଭଦିନ,
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ   ହେବ ତୋର ଦୁଃଖ
ବିସ୍ମୃତି-ସାଗରେ ଲୀନ ।
ଥିଲୁ ପରାଧୀନା   ବହୁ କାଳ ପରେ
ହେଲୁ ତୁ ଏବେ ସ୍ୱାଧୀନା,
ଏ ଶୁଭ ସୌଭାଗ୍ୟ   ଆଣିଦେଲା ତୋତେ
ସେ ମହା ଆବର୍ତ୍ତ ହିନା ।

ଜଗତ ଭରସା   ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର
ତୁହି ଆଦରିଣୀ କନ୍ୟା,
ତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦେ   ଶୁଖିଯିବ ତୋର
ଶୋକ-ଦୁଃଖ-ଚିନ୍ତା-ବନ୍ୟା ।
ହୃତ ଶକ୍ତି ପୁଣି   ପାଇବୁ ଜନନି,
ଫୁଟିବ ତୋ ମୁଖେ ହାସ,
ଗାଇବ ତୋହର   ଗୌରବ-ଗୀତିକା
ଜଗତର ଇତିହାସ ।

ଆସ ଆସ ବିଜ୍ଞ   ଇତିହାସ ଭକ୍ତ
ଦେଖ ଏ ସ୍ଥାନକୁ ବାରେ,
ଅଜୀବନ ଯାହା   ଖୋଜି ବୁଲୁଅଛ
ପାଇବ ତାହା ଏଠାରେ ।
ମନାସିଛ ପରା   ଚଢିବ ଦେଶର
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଇତିହାସ,
ସବୁ ଉପାଦାନ   କରିଅଛି ଏଠି
ଭଗ୍ନଶିଳା ତଳେ ବାସ !
ଆସ ଦାର୍ଶନିକ   ଆସ ବୈଜ୍ଞାନିକ
ଦେଖି ଯାଅ ଏହି ସ୍ଥାନ,
ସାଇତି ରଖିଛି   ତୁମ୍ଭ ସକାଶେ ସେ
ସର୍ବବିଧ ଉପାଦାନ ।
ଆସ ଦେଶଭକ୍ତ !   ଆସ ନେତୃବୃନ୍ଦ !
ଆସ ଏ ସ୍ଥାନକୁ ବେଗି,
ସ୍ୱଦେଶାନୁରାଗ   ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରେରଣା
ଦୀକ୍ଷା ଏଥୁ ଯାଅ ନେଇ ।
ଆସ ବାଣୀଭକ୍ତ   ସାରସ୍ୱତ ଯୋଗୀ
ଆସ କବି କାବ୍ୟପିତା,
ଶୁଣି ଯାଅ ଏଥୁ   ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମା—
ମୁଖରୁ ମହାକବିତା ।
ପଢିଯାଅ ଥରେ   ଶିଳ୍ପୀ କବି କାବ୍ୟ—
ଦେଉଳ ମଣ୍ଡପ ଆଦି,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭୁମ୍ବର ସକାଶେ ଥୁଆ ହୋଇଅଛି
ମହାକାବ୍ୟ ଗାଦ ଗାଦ ।
ରୂପ କବି ଶିଳ୍ପୀ କବିତାକୁ କରେ
ରୂପ ପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା ଦାନ,
ଦେହୋଇ ଦେଇଛି ଅପୂର୍ବ କଳ୍ପନା
ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭା ଜ୍ଞାନ ।
ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଏଥି ମହାଭାବ ପ୍ରାଣୀ
ସୁଦର୍ଶୀ କବିତା ଦେବୀ,
ଦେଖନ୍ତି ତାଙ୍କଠାରୁ କବିତାର ଧନ୍ୟ
ଭକ୍ତି ଭାବେ ତାଙ୍କୁ ସେବି ।
ଲହାଣି ମୁନରେ ଶିଳା ପୃଷ୍ଠେ ଶିଳ୍ପୀ
ସୃଜିଛି ସେ ଭାବଚୟ,
ନିରେଖିଲେ ତାହା ଭାବୁକ ନିଶ୍ଚୟ
ବିସ୍ମୟେ ହେବ ତନ୍ମୟ ।
ଲୌହ ପ୍ରସ୍ତରରେ କରିଅଛି ଶିଳ୍ପୀ
ଲଳିତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି,
ଦର୍ଶକର ଶୋଭା— ତୃଷା ମେଣ୍ଟିପିବ
ପଡିଲେ ତହିଁ ତା ଦୃଷ୍ଟି ।
ଦେଖୁଛି ବିଦାୟ ତୋହ ପାର୍ଶ୍ୱେଁ ଏବେ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପୁର ଝଟକଅଲ,
ସ୍ମୃତି-ନେତ୍ରେ ସଦା ଦେଖୁଥିବି ତୋର
ମହାଦୃଶ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ।
ଶିଳ୍ପି-ମନୋଭାବ ତୋ ହୃଦ-ମୁକୁରେ
ରହିଛି ଯଥା ବିମ୍ବିତ,
ମୋ ହୃଦୟେ ତଥା ତୋ ସ୍ମୃତିର ମୂର୍ତ୍ତି
ରହିଲା ହୋଇ ଖୋଦିତ ।

ରକ୍ତ ଛବି ରବି ଅସ୍ତ ହେଉଥିଲେ
ଦୂର ଚକ୍ରବାଳ ମୂଳେ,
ଶେଷ ରଶ୍ମି ରେଖା କନକ କିରୀଟ
ପିନ୍ଧାଇଲା ତରୁଚୂଳେ ।
ନୀରବେ ହସିଲେ ମନ୍ଦିରଶିଖର
ପିନ୍ଧି ସେ ସୁନାମୁକୁଟ,
କନକ କିରଣ ବୋଳିଦେଲା ପରେ
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୁନେଲି ପୃଷ୍ଠ ।
ଉଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ ଦଳେ ଦଳେ ପକ୍ଷୀ
ପଶ୍ଚିମ ଦିଗାଭିମୁଖେ,
ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଇ ଫେରି ଆସି ପୁଣି
ବସୁଥିଲେ ଡାଳେ ଦୁଃଖେ ।
ରାଜଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ଯଥା ରାଜାଙ୍କର
ପ୍ରବାସ ଯାତ୍ରା ସମୟେ,
ବାଟେଇ ଦେଇଣ ତାଙ୍କୁ ମ୍ଳାନମୁଖେ
ବାହୁଡନ୍ତି ନିଜାଳୟେ ।
ପଢି ସ୍ୱରଚିତ ଆଶୀର୍ବାଦ ଶ୍ଳୋକ
ଦେଖାନ୍ତି ଦ୍ୱିଜେ ପନ୍ଥାକୁ,
ରବଛଳେ ପକ୍ଷୀ ଆଶୀଷିଲେ ତଥା
ଯେଣୁ ସେ ସ୍ୱଭାବେ ଦ୍ୱିଜ ।
ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷେ ଚଳେ ଅସ୍ତାଚଳେ
ଦିବସ ସମ୍ରାଟ ପୂଷା ।
ଉତ୍ତାର ରଖିଲେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କିରଣ
ରାଜପରିଚ୍ଛଦ ଭୂଷା ।
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରବି- ବିମ୍ବ ଖସିଯାଇ
ଅଧେ ଲୁଚିଗଲା ତଳେ,
ପ୍ରବାଳ ତରଣୀ ଟେଳିଉଠି ଭାସେ କି
ବାରୀଧିର ନୀଳ ଜଳେ ।
ଶେଷ ରଶ୍ମିରେଖା ସମ୍ବରି ଭାସ୍କର
ଗଲେ ମୃଣ୍ମୟଭବ ବୁଡ଼ି,
ଲଜ୍ଜିଲା ମୁଖ ବାରୁଣୀ ଦିଗ୍‌ବଧୂ
ସ୍ଫଟିକ ରକ୍ତ କୁଙ୍କୁଡ଼ି ।
ଅସିତବସନା ଅସିତାଙ୍ଗୀ ସନ୍ଧ୍ୟା
ବିଦାରି ବାରୁଣୀବକ୍ଷ,
ବାହାରି ଆସିଲା ତୃଷ୍ଣ ଯବନିକା
ଘେନି ସଙ୍ଗେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବାରୁଣୀବୁଣୀର ସୁବିଶାଳ ବକ୍ଷ
ଶୋଣିତେ ହେଲା ଜର୍ଜର,
କମ୍ପା ପାନବୋଳେ ବହିଲେ ରଞ୍ଜିତ
ଫଲ୍ଗୁଙ୍କର ଓଷ୍ଠାଧର ।
ଫେରୁ କଣ୍ଠବେଶ୍ମ ସନ୍ଧ୍ୟାଗମବାର୍ତ୍ତା
ଭୈରବେ କଲା ଘୋଷଣା,
ଦର୍ବଧୂ ମଣ୍ଡଳୀ ନୀଳମେଘିପାଟେ
ଟାଣିଲେ ମୁଖେ ଓଢ଼ଣା ।
କୁଳଲକ୍ଷ୍ମୀକୁଳ ସନ୍ଧ୍ୟାବତୀ ଜାଳି
ତୁଳସୀଚଉଁରା ପାଶେ,
ପରିବାରଙ୍କର ଶୁଭ ଭିକ୍ଷା କରି
ବାହୁଡ଼ିଗଲେ ଆବାସେ ।
ପ୍ରତି ଘରୁ ଉଠି ଶୁଭ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି
କଲା ସନ୍ଧ୍ୟାସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା,
ପ୍ରତି ଦେବାଳୟେ ଦେବାଳତ ସହ
ଲାଗିଲାକ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା ।
ଗଗନ-କାନନେ ଫୁଟିଗଲା କ୍ଷଣେ
କୋଟି କୋଟି ତାରାଫୁଲ,
ସେ ଫୁଲ ନିକଟେ କୋଟି ଗୁଣ ସିନା
ଉଣା ସୁନାଫୁଲ ମୂଲ ।
କୋଟି ନେତ୍ର ଫେଡ଼ି ମହାଗଗନ କି
ଦେଖୁଛି ଧରଣୀମୁଖ,
କୁହା କୁହି ଅବା ହୁଅନ୍ତି ନୀରବେ
ପରସ୍ପରର ସୁଖ ଦୁଃଖ ।
ବଣୀପୁର ଦୁର୍ଗେ ବୋଳିଦେଲା କାଳ
ଅନ୍ଧକାର ସ୍ତୁହୁଁ ସ୍ତୁହୁଁ,
ଶୋଭା-ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଗ୍ରାସି ପକାଇଲା
କାହୁଁ ଆସି ଖଳ-ରାହୁ ।
ମନୁଷ୍ୟ-ସ୍ୱଭାବ ଏହିପରି ସିନା
ପର ଗୁଣ ତାକୁ ପିତା,
ପରଦୋଷକୁ ସେ ମଣେ ସବୁବେଳେ
ଯେସନ ମଧୁର ସିତା ।

କହେ ଜନଶ୍ରୁତି ଏ ତୀର୍ଥ ପତନ—
କାରଣ କଳାପାହାଡ଼,
କୀର୍ତ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର କେତୁ ମାନବ ଦାନବ
ଦୁରନ୍ତ ଯବନ ରାହୁ ।
ଦେଉଳ, ପ୍ରତିମା, ମଣ୍ଡପ ପ୍ରଭୃତି
ଭାଙ୍ଗି ସବୁ କଲା ଧ୍ୱଂସ,
ଧ୍ୱଂସ ଯଜ୍ଞର ସେ ନୃଶଂସ ପୁରୋଧା
ନୃଶଂସ ଯେସନ କଂସ ।
ମତ୍ତହସ୍ତୀ ପ୍ରାୟେ କୀର୍ତ୍ତି ପଦ୍ମବନ
କରିଦେଲା ଛାରଖାର,
ଦେଶ-ଇତିହାସ ସୁଖ୍ୟାତ ପୃଷ୍ଠାରେ
ଟାଣିଦେଲା କାଳିଗାର ।
ଯେତେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ତା କୋପଦୃଷ୍ଟିରୁ
ପାଇଥିଲେ ଘ୍ରଗେ ଗାଡ଼,
ପରବର୍ତ୍ତୀଯୁଗେ କନ୍ଧମାନେ ହୋଇ
ଦ୍ୱିତୀୟ କଳାପାହାଡ଼,
ନିନ୍ଦିତ ଜଘନ୍ୟ ଅପକୀର୍ତ୍ତି ତାର
କଲେ ସେ ଅନୁକରଣ,
ଅଧମ ସ୍ତୁତିର ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ତୂପରୁ ଯେ
କୁକୀର୍ତ୍ତି କଲେ ଅର୍ଜନ ।
ସ୍ୱଭାବେ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଧନରତ୍ନ ଲୋଭେ
ଚକ୍ଷୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ହୋଇ ଅନ୍ଧ,
ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଲେ ଦେଉଳ ପ୍ରତିମା
ନିଷ୍ଠୁର ମଦ୍ୟପ କନ୍ଧ ।
ଏହି ଦୁଇ କଳା— ପାହାଡ଼ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟେ
ବଣୀପୁର ଝରିଆଲ,
ଉଜଳା ହତଶ୍ରୀ, ଲିଭିଗଲା ତାର
ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଭାଗ୍ୟମଶାଲ ।
ଉତ୍କଳ ଦେଶର ଗର୍ବ ଚଣ୍ଡି ଧନେ
କରିଦେଲେ ମୂଢ଼େ ନାଶ,
ସେହି ଶୋକେ ସଦା କାନ୍ଦୁଛି ଧରଣୀ
କାନ୍ଦୁଛି ବାୟୁ ଆକାଶ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନିଜ ସମ୍ପଦକୁ ନିଜେ ନାଶ କରି
ହେଲେ ଦୁଷ୍ଟ ଆତ୍ମଘାତୀ,
ଏ ମହାପାପର ନାହିଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ
ନିନ୍ଦିବ ତାହାଙ୍କ ଜାତି ।
ଯାବତ ଥିବ ଏ ଜଙ୍ଗଲ ତାବତ
ଭୁଞ୍ଜିବେ ଅଧମେ ପାପ,
ଚିରକାଳ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ବଂଶଧରେ
ଦେଉଥିବେ ଅଭିଶାପ ।
ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଏହୁ ମହାପାତକରୁ
ଲଭିବେ ନାହିଁ ନିସ୍ତାର,
ତାଙ୍କ ନିଜ ଆତ୍ମା ନିଜ ଦୁଷ୍କରଣୀ
କରିବ ତାଙ୍କୁ ଧିକ୍କାର ।

ପଞ୍ଚମ ସର୍ଗ

ବନଛିଦ୍ର ପଥେ ଲୁଟିଲୁଚା ପ୍ରାୟ
ଦିଶୁଛି "ଟିଟିଲଗଡ଼",
ଆକୃତିରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସିନା ସେ ନଗରୀ
ମାନ ମହତ୍ତ୍ୱରେ ବଡ଼ ।
କରୁଥିଲେ ତହିଁ ଅତୀତେ ରାଜତ୍ୱ
ନୃପତି ରଣକେଶରୀ,
ବୀରତ୍ୱେ ବରିଷ୍ଠ— କରୀ କେଶରୀ ସେ
ନ ଥିଲା ତାଙ୍କୁ କେ ସରି ।
ଟିଟିଲାଇଣି ଥିଲେ ଟିଟିଲଗଡ଼ ସେ
ତହିଁ ଅତି ଅଭିରାମ,
ଶବ୍ଦ ଅପଭ୍ରଂଶେ ହୋଇଅଛି ଏବେ
ଟିଟିଲାଗଡ଼ ତା ନାମ ।
କାଳ ବକ୍ର ଦନ୍ତେ ସେ ମହାପ୍ରାସାଦ
ହୋଇଛି ଅହା ଚର୍ବିତ,
ଭଗ୍ନ ଇଟାଖଣ୍ଡ ବହୁଛି ତା ସ୍ମୃତି
ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷେପିତ ।

ଟଙ୍ଗ ବଂଶଧର ଶ୍ରୀକୁଳଶେଖର
ପାଟଣାର ମହାରାଜା,
ଜଡ଼ ଦୁର୍ଗ ଚୂଡ଼େ ଉଡୁଥିଲା ତାଙ୍କ
ବିଜୟ-ଗୌରବ ଧ୍ୱଜା ।
୧୮ସାମନ୍ତ ରାଜନ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ସେ
ଥିଲେ ମହାବଳୀଆର,
ରଣକେଶରୀଙ୍କୁ ଜିଣି ସେ ଟିଟିଲା—
ଗଡ଼ କଲେ ଅଧିକାର ।
ଚଞ୍ଚଳା କମଳା ରହନ୍ତି ନାହିଁ ସେ
ସର୍ବଦା ଏକ ସ୍ଥାନରେ,
ଆଜ ଏହା ଘରେ କାଲି ତାହାଘରେ
ଭ୍ରମୁଥାନ୍ତି ବାରଘରେ ।
ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବେ ଦୀନ ହୁଏ ଧନୀ
ଧନୀ ହୁଏ ପୁଣି ଦୀନ,
ବୁଦ୍‌ବୁଦ ପରାୟେ ଭାଗ୍ୟ ଏ ସଂସାରେ
ଜନ୍ମ ଲଭି ହୁଏ ଲୀନ ।
କୌତୁକମୟୀ ସେ ସୃଷ୍ଟି ଧ୍ୱଂସ ବେନି
ତାହାଙ୍କ କୌତୁକ ଲୀଳା,
ଯା ଶିରେ ପିନ୍ଧାନ୍ତି କୁସୁମ କିରୀଟ
ତା ଶିରେ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି ଶିଳା ।
ସେ ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶ କର୍ମଶାଳେ ହୁଏ
ଭାଗ୍ୟ ଭଙ୍ଗା ଗଢ଼ା ନିତି,
ଭଙ୍ଗାଗଢ଼ା ବେନି ଚିରକାଳ ତାଙ୍କ
ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ରୀତି ।
ସମୃଦ୍ଧିଶାଳିନୀ କୋଶଲାର ଭାଗ୍ୟ
କରିଦେଇ ଦେବୀ ଚୂର୍ଣ୍ଣ,
କରୁଛନ୍ତି ଏବେ ଟିଟିଲଗଡ଼ର
ସୌଭାଗ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ପୂରି ଅଛି ସେ ନଗରୀ ସର୍ବ
ନାଟକର ଉପାଦାନେ,
ଟେକୁଅଛି ମୁଣ୍ଡ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାରେ
ଅବର ସମ୍ପଦେ ମାନେ ।

କରୁଛନ୍ତି ଦୂର ଅଭାବ ତାହାର
ରାଜର୍ଷି ଦେବ ରାଜେନ୍ଦ୍ର,
ତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦେ ହୋଇଛି ଏବେ ସେ
ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ।
ନିର୍ମଳ ଶୀତଳ ପୁଷ୍ଟିକର ତାର
ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ ଜଳବାୟୁ,
ଅବର ସେଠାରେ ବିରଳ ସର୍ବଦା
ବ୍ୟାଧି ପୀଡ଼ାଦିର ଦାଉ ।
ପ୍ରତେହୁଏ ମନେ ଦେଖିଣ ତାହାର
ଅମ୍ଳୋନ୍ନତ ଶ୍ରୀଭଙ୍ଗୀ,
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ହୋଇ ଉଠିବ ସେ
ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ନଗରୀ ।
ଫୁଲ ଦେଖି ଫଳ, ମେଘ ଦେଖି ଜଳ
ଆଶା ନୁହେଁ ନିରର୍ଥକ,
ରାଶି ନକ୍ଷତ୍ରରୁ ଭବିଷ୍ୟତ ଭାଗ୍ୟ
ଗଣନ୍ତି ଯିମା ଗଣକ ।

ନଗରୀର ଦକ୍ଷିଣେ କୁମୁଡ଼ା ପର୍ବତ
ରମ୍ୟା ଗର୍ଭଫମ୍ପା ଗିରି,
କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ ପରିଯେ ଦୂରରୁ ଆଭାସେ
ବୃକ୍ଷଲତା ଶୂନ୍ୟ ଶିରୀ ।
ଅତୀତେ ଥିଲା ସେ କ୍ରୋଧେ ଉଗ୍ରମୂର୍ତ୍ତି
ଯେସନ ଦୁର୍ବାସା ଋଷି,
କରୁଥିଲା ଉଗ୍ର ଅନଳ ଉଦ୍‌ଗାର
ବେଳେ ବେଳେ ଯାଇ ରୁଷି ।
ସମ୍ବରିଛି ଏବେ ସେ ରୁଦ୍ର ତେଜ ସେ
ହୋଇଛି ଶାନ୍ତ ଶୀତଳ,
ଅଗ୍ନି ନିର୍ଗମର ସୁବିଶାଳ ଗର୍ଭେ
ରହିଛି ଏକାଳେ ଜଳ ।
ପ୍ରାଚୀନ ବୃଦ୍ଧ ସେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ତା ଶିରୁ
ଦେଇଛି କେଶ ବିଲୋପି,
ଧରି ସେ ଫକୀର ବେଶ ପିନ୍ଧିଅଛି
ମସ୍ତକେ ଦେଉଳ ଟୋପି ।

ସେ କାଳେ ଥିଲା ସେ ଆଗ୍ନେୟ ପର୍ବତ
ଏକାଳେ ନିସ୍ତେଜ ସ୍ତବ୍ଧ,
ବେଳେ ବେଳେ ଏବେ ବାହାରେ ତା ଗର୍ଭୁ
ଭୂମିକମ୍ପ ଭଳି ଶବ୍ଦ ।
ପର୍ବତ କଟିରେ ସୁବିଶାଳ ରମ୍ୟା
ଆଲୋକିତ ଦରବାରେ,
ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ ପାରନ୍ତି ଉହିଁରେ
ବସି ହଜାରଶତ ଲୋକେ ।
ନିବସନ୍ତି ତହିଁ ଶ୍ରୀଧବଳେଶ୍ୱର
ମହାଯୋଗିବର ହର,
ନିଭୃତ ସ୍ଥାନରେ ଏକାନ୍ତ ଚିତ୍ତରେ
ଯୋଗେ ରତ ନିରନ୍ତର ।
ଅବର ସେଠାରେ କରନ୍ତି ନିବାସ
ବନ୍ଧୁପାର୍ଶ୍ୱ ଦେବଦେବୀ,
ମହତ ଆଶ୍ରୟେ ରହିଛନ୍ତି ସର୍ବେ
ଶଙ୍କର ପଦ୍ମକୁ ସେବି ।
ସମ୍ମୁଖେ ନଗରେ ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ
ରମଣୀୟ ସରୋବର,
କୁମୁଦ କମଳ ହାସ୍ୟ ରତ ତହିଁ
ଛଡାଛଡି ହୋଇ କର ।
ରାଜକୀର୍ତ୍ତି ସେହୁ ସରସୀ ସୁନ୍ଦରୀ
ଟେଣ୍ଟୁ ସେ ନୃପ ତନୁଜା,
ପୁଲ ଫଳ ସହ ପୁଷ୍କର ସମର୍ପି
କରେ ନିତ୍ୟ ଶିବ ପୂଜା ।
ରାଜନ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ବରେଣ୍ୟ
ନୃପତି କୁଳଶେଖର,
ସ୍ଥାପି ଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ଶ୍ରୀ ଧବଳେଶ୍ୱରେ
ଖୋଳାଇଥିଲେ ଏ ସର ।
ଯାବତ ଥିବ ଏ ଦେବବନ୍ଧୁ ପୁଣି
ଯାବତ ଥିବେ ଏ ହର,
ରହିବ ତାବତ ରାଜକୀର୍ତ୍ତି ମୂର୍ତ୍ତି
ହୋଇ ଚିର ଅନଶ୍ୱର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କୁ   ବାନ୍ଧିଛି ଅଙ୍କୁଳ
ଧବଳ ଫୁଲ ଗୁମରେ,
ଶାନ୍ତ କରଯୋଡ଼ି   କରେ ନମସ୍କାର
ଧାମଣି ଶମ୍ଭୁ ପଦ୍ମରେ ।
ବାମଦେବଙ୍କର   ଯୋଗଭଙ୍ଗ ପାଇଁ
କାମଦେବରୂପୀ ଭେଳୁ,
ଧରିଛି ବାଟ୍ଲି   ଦୂରୁ ଥାଇ ତାକୁ
ନିକ୍ଷେପୁଛି ଫଗ ମେରୁ ।
ନିରେଖି ତାହାର   ବ୍ୟର୍ଥ ଦୁଃସାହସ
ଧାଉଛି ବ୍ୟାଘ୍ର ଘାଉଛି,
ହରକୋପାନଳେ   ଦଗ୍ଧ ହେବା ଭୟେ
ପାଶେ ଜଭ୍ର ଶିର ଝୁଙ୍କି ।
ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ   ଏ ଶିବ କ୍ଷେତ୍ରରେ
ପ୍ରତିବର୍ଷ ବସେ ମେଳା,
ମଣାନ୍ତି ଯାତ୍ରୀଏ   ସେ ମହାଦେବସେ
ମଙ୍ଗଳ ମାହେନ୍ଦ୍ର ବେଳା ।
କୃତ୍ରିମ କୁହେ ସେ   ଗିରି ମୁଖ ଦରୀ
ନିସର୍ଗ ନିୟମେ ଜାତ,
ବହୁ ଯୋଗୀ ସାଧୁ   ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସେଠାକୁ
କରୁଥିଲେ ଯାତାୟାତ ।
ସୋପାନ ପ୍ରସ୍ତରେ   ରହିଛି ଖୋଦିତ
ପଦାଙ୍କ ଯୁଗ୍ମା ଅନ୍ତିକେ,
ଜୈନ ଗୁରୁଙ୍କର   ପଦ ଚିହ୍ନ ତାହା
କହନ୍ତି ଐତିହାସିକେ ।
ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନେ   ଶାକ୍ୟ ସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି
ହୋଇଛି ଅବସ୍ଥାପିତ,
ଅନୁମିତ ହୁଏ   ଥିଲା ସେ ଅଞ୍ଚଳେ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ ।
ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ   ଏହି ଶିବ କ୍ଷେତ୍ର
ହେଲେହେଁ ନିର୍ଜୀବ ନ୍ୟୂନ,
ଭାବୁକ ନେତ୍ରରେ   ମାତ୍ର ଏ ସ୍ଥାନର
ଅନ୍ତର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଯେଉଁଠାରେ ଚିତ୍ତ   ହୁଏ ସୁପ୍ରସନ୍ନ
ସେ ସ୍ଥାନ ଚିର ସୁନ୍ଦର,
ନୋହିଲେ କି ଶିବ   ରତ୍ନହର୍ମ୍ୟ ତେଜି
ଶ୍ମଶାନେ କରନ୍ତେ ଘର ।
ସଂସାର ଝଞ୍ଜାଳ   କଳୁଷିତ ମନ
ହୁଏ ଯହିଁ ସୁନିର୍ମଳ,
ସେହି ଏକା ତୀର୍ଥ   ସେହି ଏକା ସ୍ୱର୍ଗ
ସୁନ୍ଦର ପବିତ୍ର ସ୍ଥଳ ।
କେତେ ରମଣୀୟ   ଅପୂର୍ବ ସ୍ଥାନ ବା
ନାହିଁ ଏ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ,
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର   ବାସ ସିନ୍ଧୁ ତୀରେ
ବାଲୁକାମୟ ପ୍ରାନ୍ତରେ ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରସିକେ   ବୁଝନ୍ତି ଅନ୍ତର
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ମୂଲ,
ଶୋଭା-ଅନଭିଜ୍ଞ   ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ
ଖୋଜନ୍ତି ହୋଇ ଆକୁଳ ।
ଶୋଭା ଅନୁଭୂତି   ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଯାର
ଭଲକୁ ମଣେ ସେ ଭେଲ,
ସଂସାରକୁ ଭୁଞ୍ଜି   ଖେଳଘର ମଣି
ହୁଏ ସେ ତା ସଙ୍ଗେ ଫେଲ୍ ।
ଦିଏ ସେ ଦର୍ଶକ   ଭାବୀ ଜୀବନକୁ
ନୂତନ ଭାବରେ ଗଢ଼ି
ନବ ନବ ଶିକ୍ଷା   ନୀରବେ ପ୍ରଦାନେ
ହାତେ ଦେଇ ଜ୍ଞାନ-ଖଡ଼ି ।
ସୀମାବଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନେ   ଅସୀମ ପାଡ଼କୁ
ଘେନିଯାଏ ସେହି ଟାଣି,
ଅସାଡ଼ ପ୍ରାଣକୁ   ନୀରବ ଭାଷାରେ
ଶୁଣାଏ ସେ ନବ ବାଣୀ,
ଦେଇପାରେ ପୁଣି   ତତ୍ତ୍ୱ ଭିତରେ
ପ୍ରବେଶାଇ ହୃଦ ନୀତ,
ନାସ୍ତିକ ହୃଦୟ   ଊଷର ଭୂମିରେ
ଅଙ୍କୁରାଏ ଧର୍ମ ସ୍ଥିତ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ସ୍ଥାନ ଦର୍ଶନେ ନବ ଜନ୍ମଲଭ
ପରାଏ ହୁଏ ପରତେ,
ତାହାଠାରୁ ବଳି ଅନାଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର
କାହିଁ ବା ଅଛି ଜଗତେ ?

ସୁଦୂର ଅତୀତୁ ସ୍ମୃତି ଚାର୍ଣ୍ଣ ଦେଶେ
ବିରାଜିତ ସତୀ ସ୍ତମ୍ଭ,
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ବେଦିକର ଚୋଳ ସତୀମୂର୍ତ୍ତି
ବହି ଶାନ୍ତିଶୂନ୍ୟ ଦମ୍ଭ ।
ପତି ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅନ୍ତପ୍ରାଣା ସତୀ,
ପରିହରି ଶୋକ, ଶଙ୍କା,
କହିଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଥିବାଯାଏଁ
ରହିଲା ମୋ ହାତେ ଶଙ୍ଖା ।
ଏଥିକୁ ରହିଲେ ସାକ୍ଷୀ ଚନ୍ଦ୍ର-ସୂର୍ଯ୍ୟ
ଅମ୍ବର ଏ ମହାକାଶ,
ଏହା କହି ସତୀ ସହାସ୍ୟ ବଦନେ
ଦେଲେ ଚିତାନଳେ ଝାସ ।
ଭାରତ ଭୂମିରେ ସତୀତ୍ୱ ମହିମା
ଦେଖିଥିଲା ଏ ଜଗତ,
ସତୀତ୍ୱ ବଳରେ ଅଦ୍ୟାପି ଜୀବିତ
ରହିଅଛି ଏ ଭାରତ ।
ସତୀତ୍ୱ ପ୍ରଭାବ ସତୀତ୍ୱର ତେଜ
ଦୈବବଳୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅତି,
ସତୀତ୍ୱ ପ୍ରଭାବେ ବଞ୍ଚି ଉଠିଥିଲା
ମହାସତୀ ମୃତପତି ।
ସତୀ ଅଭିଶାପେ ଲଭିଲା ବିନାଶ
ଦର୍ପୀ କୌରବର ବଂଶ,
ସତୀ କୋପେ ହେଲା ସାଗର ମେଖଳା
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଲଙ୍କାପୁରୀ ଧ୍ୱଂସ ।
ସତୀତ୍ୱ କ୍ଷମତା ଅସୀମ କରେ ସେ
ଅସମ୍ଭବେ ସୁସମ୍ଭବ,
ଥାଉ ଆନ କଥା ବିଶ୍ୱ ଶକ୍ତିମାନେ
ତାହା ପାଶେ ପରାଭବ ।

ଘଣ୍ଟାଶୁଣୀ ଦେବୀ ପାଳିତ ରକ୍ଷିତ
ଏ ଟିଟିଲାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟ,
ଅଳ୍ପଧନ ହେଲେ ଜଗନ୍ନାଥ ତହିଁ
ହୋଇଛନ୍ତି ଅଧିରାଜ ।
ବର୍ଷୁଛି ତା ଶିରେ ବର୍ଷା ଧାରା ପ୍ରାୟ
ଦେବନଙ୍କର ଅଶୀର୍ବାଦ,
ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବେ ନ ଘଟେ ତା ଭାଗ୍ୟେ
ଦଇବୀ ବିଘ୍ନ ପ୍ରମାଦ ।

ଟିଟିଲାଗଡ଼ର ଅଳ୍ପଦୂରେ ସ୍ଥିତ
କାଳକୂଟ ନାମେ ବଣ,
ନିର୍ଭୟେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ବିହରନ୍ତି ତହିଁ
ମହାବଳ ପଶୁ ପଣ ।
ସେତେ ମଲେ ସୁଦ୍ଧା ଘଟୁଛି ତାଙ୍କର
ବଂଶବୃଦ୍ଧି ବହୁଗୁଣ,
ବୃଦ୍ଧି ଲଭେ ଯଥା ଚନ୍ଦ୍ରବୃଦ୍ଧ କ୍ରମେ
କଳାନ୍ତର ସହ ଋଣ ।
କାଳକୂଟ ନାମ ସାର୍ଥକ ବଣର
ସ୍ୱଭାବେ ଯେଣୁ ଭୟାଳ,
ଶ୍ୱାପଦ ରୂପରେ ବୁଲୁଥାଏ ତହିଁ
କୂଟ ବହି ସଦା କାଳ ।
ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ ବିଶାଳ ଭୀଷଣ
ବିରାଟ ସାଗର ସମ,
ପଶିଲେ ସେ ବଣେ ପ୍ରାଣଶୋଷି ଭୟେ
ଅନ୍ତରାତ୍ମା କରେ ଥମ୍ ।
ଦୁଇପାଶେ ବଣ ମଧ୍ୟେ ରାଜପଥ
ଦୂରରୁ ଯାଏ ସେ ଦେଖା,
ବନଦେବୀଙ୍କର କୁଞ୍ଚିତ କୁନ୍ତଳ—
ମଧ୍ୟେ କି ସୀମନ୍ତରେଖା !
ଅଥବା ଗଗନ ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ ଯଥା
ଛାୟାପଥରୂପୀ ବନ୍ଧେ,
କମ୍ବା ବନ-କାବ୍ୟ ହୋଇଛି ଲିଖିତ
କବିତା ଗୋମୂତ୍ର ଛନ୍ଦେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅବା ରୂପେଶ୍ୱରୀ   ସ୍ଥିର ସୌଦାମିନୀ
ସୁପ୍ତ ନୀଳଘନ ବକ୍ଷେ,
କ୍ଷୀଣାଲୋକ ରେଖା   ଅନ୍ଧକାର ଗର୍ଭେ
ପଡ଼ୁଛୁ ଯେସନ୍ତେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ ।
ପଥ ବେନି ପାର୍ଶ୍ୱେ   ଠାବେ ଠାବେ ସ୍ଥିତ
ପକ୍ୱାଣ କୁଟୀରଚୟେ,
ବନବାସୀ ଜନେ   ନିବସନ୍ତି ତହିଁ
ନ ବହୁ ମାନସେ ଭୟ ।
ବାଘ ଭାଲୁ ସଙ୍ଗେ   ନିବସି ସର୍ବଦା
ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ବନ୍ଧୁପଣ,
ଅହୀଯ୍ଯୁ ନିକଟେ   କାହାର କି କେବେ
ଭୟର ଥାଏ କାରଣ ?
ବନସ୍ଥଳୀ ସଙ୍ଗେ   ଉପମା ଯୋଗିବା
ନୁହେଁ ତ କଷ୍ଟ କଳ୍ପନା,
ଏ ବନ ସହିତ   ଦୁରାତ୍ମା ହୃଦୟ
ସର୍ବାଂଶେ ଯୋଗ୍ୟ ତୁଳନା ।
ଏ ବନେ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ   ଭଲ୍ଲୁକ ବରାହ
ଚରନ୍ତି ଦର୍ପେ ବିଳାସ,
ସେ ବନ ମଧ୍ୟରେ   କ୍ରୋଧ ଈର୍ଷାଦର୍ପ
କରନ୍ତି ସଦା ନିବାସ ।
ଏ ବନନିବାସୀ   ମହାବଳ କରେ
ବନ ପକ୍ଷି ମୃଗେ ନାଶ,
ସେ ବନନିବାସୀ   କ୍ରୋଧ-ବ୍ୟାଘ୍ର କରେ
ଚରିତ୍ର-ପକ୍ଷିକୁ ଗ୍ରାସ ।
ଅବର ଏ ବନ   ଉପମା, ସୁନୀଳ
ବିଶାଳ ମହାସାଗର,
ଭ୍ରମନ୍ତି ଏଠାରେ   ତିମି ତିମିଙ୍ଗିଳ
ପ୍ରାୟ ଭୀମ ଅଜଗର ।
ଗଗନେ ଯେସନ   ସଞ୍ଚାଳନ୍ତି ପୁଚ୍ଛ
ଅମଙ୍ଗଳ ଧୂମକେତୁ,
ତେସନ ଏ ବନେ   ଅହିରାଜ ସର୍ପ
ଭ୍ରମେ ମୃତ୍ୟୁଭୀତି ହେତୁ ।

ନାନା ଜାତି ବୃକ୍ଷ   ଲତା ଗୁଳ୍ମ ତୃଣ
ଦେଖାଯାଏ ଏହି ବନେ,
ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଶଙ୍କିତ   ବହୁ ଅଶଙ୍କିତ
ଅଦେଖା ଜନ ନୟନେ ।
ନିବିଡ଼ ନୀରନ୍ଧ୍ର   ଏ ମହାକାନ୍ତାର
ନ ଭେଦଇ ତହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ,
ଶିଶୁ ମଣ୍ଡୁକେହେ   ଯାଇଛନ୍ତି ଉଭ—
ତରୁ ଗହଳରେ ଲୁଚି ।
ପଶିଲେ ଏ ବନେ   ପ୍ରାଣଶୋଷୀ ଭୟେ
ଶୁଖିଯାଏ ପିଣ୍ଡୁ ରକ୍ତ,
ବୁଛି ପଡେ ଅଖି   ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୃଦପିଣ୍ଡ
ଶତଧା ହୁଏ ବିଭକ୍ତ ।
ଏ ବୃକ୍ଷ-ନଗରେ   ତରୁ ଅଧିବାସୀ
ସ୍ନେହେ ବଦ୍ଧ ପରସ୍ପର,
ଆଲିଙ୍ଗିଛୁ କେହି   କାହାକୁ, କେହିବା
କାହାକୁ କରେ ଆଦର ।
ପ୍ରେମର ମହତ୍ତ୍ୱ   ବୁଝନ୍ତି ସକଳେ
ମୁକ୍ତହସ୍ତ ପ୍ରେମ ଦାନେ,
ବାହୁ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦ   ହୋଇ ଅବା କେହି
ନିଯୁକ୍ତ ମାଲ୍ ବନ୍ଧାଣେ ।
ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଭାବରେ   କେହି ବା କାହାର
କରୁଛୁ ଶିରଷ୍ଟୁମ୍ବନ,
ଶିଷ୍ୟ ଭାବେ କେହି   ବସି ପାଦ ତଳେ
ସେବୁଛୁ ଗୁରୁଚରଣ ।
ନିଜ ଅଙ୍ଗୁ ଫେଡ଼ି   ପୁଷ୍ପ ଅଳଙ୍କାର
ପିନ୍ଧାଏ କାହାକୁ କେହି,
ହାତ ଧରାଧରି   ହୋଇଛନ୍ତି କେହି
ଯେସନ ପରମ ସ୍ନେହୀ ।
ଭୀଷଣ ଯେସନ   ସୁନ୍ଦର ତେସନ
ତେସନ ନିର୍ଜନ ବନ,
ନୋହିଲେ କି କେବେ   ମୋହି ପାରନ୍ତା ସେ
ଯୋଗୀ ଋଷି ପ୍ରାଣ ମନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତି ମୈତ୍ରୀ ଭକ୍ତି ଦୟା ଦାନ
ତରୁ ପ୍ରାଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବ,
ମାନବ ପ୍ରାଣରେ ଅସୁଲଭ ଯାହା
ତରୁ ପ୍ରାଣେ ତା ସୁଲଭ ।
ସମଦର୍ଶିତାର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନରେ
ନରଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତରୁ,
ପାଦପ ହୃଦୟ ଦୟାରେ ସଜଳ
ମାନବ ହୃଦୟ ମରୁ ।
ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହିଷ୍ଣୁତା ଅତ୍ମନିର୍ଭରତା
ବୃକ୍ଷର ସହଜ ଗୁଣ,
ମହାଜନମାନେ ସେହି ଶୁଭଗୁଣ
ଘେନନ୍ତି ତାଠାରୁ ଋଣ ।
ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣରେ ଦୁର୍ଲଭ ଦେବତ୍ୱ
ଦେଇପାରେ ତରୁ ଆଣି,
ମୂକ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରାୟ ନୀରବେ ଶୁଣାଏ
ହିତ ଉପଦେଶ ବାଣୀ ।
ଜୀବନର ଚୂଡ଼ ତତ୍ତ୍ୱ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ
ପିପାସିତ ଯାର ପ୍ରାଣ,
ମେଣ୍ଟିବ ତାର ଆଶା ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ
କଲେ ସେ ବନେ ପ୍ରୟାଣ ।
ଚଳ ବାଷ୍ପଯାନ ବେଳି ପାଶେ ରୁହଁ
ଅବେକ୍ଷୀ ଲଭେ ବିସ୍ମୟ,
ଲକ୍ଷ ରଙ୍ଗ ବେହ୍ନ ଦେଖାଉ ଅଛି କି
ଚଲଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନୟ । *
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦାନବ ପ୍ରାୟ ଧାଇଁ ଆସେ
ବଣ ପରେ ମହାବଣ,
ଘଟେ ହୁଏ ସେଥେ କରବ ପରି ସେ
ବାଷ୍ପରଥେ ଆକ୍ରମଣ ।
ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ପ୍ରାଚୀନ ପାଦପ
ଅଛି ଏ ମହା କାନ୍ତାରେ,

ଧନ ରତ୍ନ ରୂପେ ବନଦେବୀ ଯାହା
ସାଇତିଛନ୍ତି ଭଣ୍ଡାରେ ।
ଶିଶୁ, କେନ୍ଦୁ, ଅଞ୍ଜୁ, ଶାଳ, ପିଆଶାଳ,
ସେଗୁନ, କେଳିକଦମ୍ବ,
ମହୁଲ, ଅଶନ ବଢ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି
କି ସେ ବନ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ଗମ୍ୟ ।
ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା, ସୁନାରି, ଧାମଣ,
ଧବ, ନିମ୍ବ, ଆମଲକୀ,
ଏ ଆଦି ପାଦପେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ
ହୋଇଛନ୍ତି ସକାସନ୍ନ ।
ଯହିଁ ଦେଖ ତହିଁ ନାନା ଜାତି ପଶୁ
ପଣ ପଣ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା—
ବିହରନ୍ତି ମାତି ନାହାନ୍ତି ଏଠାରେ
ଖଡ୍ଗଧାରୀ ବୀର ଗଣ୍ଡା ।
ହରିଣ, ଶମ୍ବର, ଶଶା, ବାହୁଟିଆ
କୃଷ୍ଣପୃଷ୍ଠ ନୀଳ ଗାଈ,
ମନୁଷ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଲମ୍ଫଦେଇ ଖରେ
ଯାଆନ୍ତି ଭୟେ ପଳାଇ ।
ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଭଲ୍ଲୁକ ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରହରୀ
ଦନ୍ତ ନଖ ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ,
ଯାହାକୁ ଦେଖନ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ତାକୁ
ପକାନ୍ତି କ୍ରୋଧେ ବିଦାରି ।
ଘଡ଼ ଘଡ଼ ନାଦେ ଧାଇଁ ବୁଲୁଥାନ୍ତି
ଭୀଷଣ ବରାହଗଣ,
ଦନ୍ତଘାତେ ବୃକ୍ଷ ଫଟାଇ କରନ୍ତି
ଦନ୍ତଶୂଳ ନିବାରଣ ।
ଗମ୍ଭୀର ଅରଣ୍ୟେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ
ଭ୍ରମନ୍ତି ବଲଅଚୟ,
ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲୁକାଦି ତାହାକୁ ତାଙ୍କର
ନାହିଁ ତିଳେ ମାତ୍ର ଭୟ ।

* ସିନେମା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅଷ୍ଟର୍ଫି ତାଙ୍କର ଜାତୀୟ ମମତା
ଅଦ୍ଭୁତ ତାଙ୍କ ଏକତା,
ସ୍ୱପକ୍ଷ ଅସ୍ମିତେ କରନ୍ତି ଉଦ୍ଧାର
ବଇରୀକୁ କରି ହତ୍ୟା ।
ଅକୃତରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେହେଁ ସେମାନେ
ଶକ୍ତି ସାହସରେ ବଡ଼,
ଉଡ଼ିଗଲା ପ୍ରାୟେ ମହାଭୟ ତେଜେ
ଧାବନ୍ତି ଯେସନ ଝଡ଼ ।
ଅତର୍କିତେ କେହୁ ଆକ୍ରମିଲେ ତାଙ୍କୁ
ନାହିଁ ତାର ପରିତ୍ରାଣ,
ସ୍ୱଜାତିପ୍ରିୟ ସେ ସ୍ୱଜାତି ସକାଶେ
କରନ୍ତି ଉତ୍ସର୍ଗ ପ୍ରାଣ ।
ଗହନ କାନନ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳକୁଳର
ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ନିସର୍ଗ ଦୁର୍ଗ,
ପଶୁରାଜ ସେହୁ ତାହା ଦୁର୍ଗ ସୀମା
ଭୟେ ନ ଛୁଅନ୍ତି ମୃଗ ।
ଯମଦୂତ ପ୍ରାୟ ଭୀଷଣ ଭଲ୍ଲୁକ
ଉଲ୍କା ପ୍ରାୟ ତାର ଜିହ୍ୱା,
ଶୁଣିଲେ ତାହାର କ୍ଷୁଦ୍ର ହୁଲାହୁଲି
ପାଣି ହୋଇଯାଏ ପ୍ଲୀହା ।
ନିଶୀଥ ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରାୟ ସାଇଁ ସାଇଁ
ଗହନ ବନର ଭାଷା,
ବନ ମଧ୍ୟେ ପଶି ଶୁଣିଲେ ସେ ଭାଷା
ଉଡ଼ିଯାଏ ପ୍ରାଣ ଆଶା ।
ବିହଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟିର ଅଧିକାଂଶ ପକ୍ଷୀ
କରନ୍ତି ଏ ବନେ ବାସ,
ପୂର୍ବେ ଉକ୍ତ ତାହା, ଆବର ଏଠାରେ
ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରୟାସ ।
ଅଛନ୍ତି ଏ ବନେ ଅସଂଖ୍ୟ ବାଦୁଡ଼ି
ଅର୍ଦ୍ଧପଶୁ ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ଷୀ,
ବଞ୍ଚନ୍ତି ସେମାନେ ଯୋଗୀ ଋଷି ପରି
ବନେ ପକ୍ୱଫଳ ଭକ୍ଷି ।

ଥାଆନ୍ତି ଦିବସେ ବାଳଶିଖା ଭଳି
ଅଧୋମୁଖେ ଯୋଗେ ରତ,
ରାତିରେ କରନ୍ତି ପାରଣା ଏ ତାଙ୍କ
ଜୀବନର ଚିର ବ୍ରତ ।
ନିର୍ଜ୍ଜଳ ଉପାସେ ବହୁ ଦିନ ସାରି
କରନ୍ତି କାଳ କ୍ଷେପଣ,
ଫଳ ଜଳ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ
କରନ୍ତି ନାହିଁ ଗ୍ରହଣ ।
ସଇଁତଳା ଗ୍ରାମେ ଅଧିଷ୍ଠିତା ଦେବୀ
ମହିଷମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଚଣ୍ଡୀ,
ବରାଭୟଦାୟୀ ସେ ଦେବୀ ପାଳନ୍ତି
ଦୁର୍ଭର ସଙ୍କଟ ଖଣ୍ଡି ।
ପ୍ରାଚୀନ ଦେଉଳେ ନିବସନ୍ତି ତହିଁ
ସ୍ୱୟମ୍ଭୂ ଶିବ-ବାନ୍ଧବୀ,
ସରଳ ସୁନ୍ଦର ସେ ଦେଉଳେ ନାହିଁ
କୁତ୍ସିତ ଅଶ୍ଳୀଳ ଛବି ।
ଚଣ୍ଡୀଦେବୀଙ୍କର ଷଡ଼ଭୁଜା ମୂର୍ତ୍ତି
ମାତ୍ର ଦେବୀ ବିକଳାଙ୍ଗୀ,
ଏକମାତ୍ର ଭୁଜ ଅଛି ଅବଶିଷ୍ଟ
ପାଞ୍ଚଟି ଯାଇଛି ଭାଙ୍ଗି ।
ଢାଲ୍ ଖଣ୍ଡାଧାରୀ ସୈନିକ ପୁରୁଷ
ପଡ଼ିଅଛି ତହିଁ ତଳେ,
ଆବର ସେଠାରେ ଅଖଣ୍ଡିତ ମୂର୍ତ୍ତି
ରହିଛନ୍ତି ଦଳେ ଦଳେ ।
ଛୁଟି ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଶିଶୁ କାଖେ ଘେନି
ହୋଇଛି ଉଭା ଜନନୀ,
କେଉଁଠାରେ ଅବା ଜଳକୁମ୍ଭ ଧରି
ଏକବେ ଉଭା ରମଣୀ ।
ମର୍କଟ ପୃଷ୍ଠରେ ଗୋଟିଏ ରମଣୀ
କରିଅଛି ଆରୋହଣ,
ଏ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ହୁଏ ନାହିଁ
କରି ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୂର୍ବେ ସୌରବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କର ଏଥି
ଥିଲା ବୋଲି ଦୁର୍ଗ ଏକ,
ଜନଶ୍ରୁତି ଲେଖେ ମାତ୍ର ସେ ଦୁର୍ଗର
ନାହିଁ ଏବେ ରୂପରେଖ ।
ଚୈତ୍ରମାସେ ପୁଣି ଦଶହରା ପର୍ବେ
ଅନ୍ୟ ଦେବୀପୀଠ ଭଳି,
ଏ ଚଣ୍ଡୀପୀଠରେ ମହା ସମାରୋହେ
ପଡ଼େ ବହୁ ପଶୁବଳି ।
ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠେ ଆମ୍ବତୋଟା ମଧ୍ୟେ
ବସେ ସାପ୍ତାହିକ ହାଟ,
ସେହି ହାଟ ଯୋଗୁଁ ଖୋଲା ଏ ଅଞ୍ଚଳେ
ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟର ବାଟ ।
ବିବିଧ ଜାତୀୟ ପକ୍ୱ ବନ୍ୟକୋଳି
ହୁଏ ସେ ହାଟରେ ବିକା,
ସୁନ୍ଦର ଚୌଡ଼ ଲୌହଶିଳ୍ପ ପୁଣି
ବଣଲଟିବଳା ଶିକା ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମଟିର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ
ଦିଶେ ଅତି ମନୋହର,
ପଥ ଦାଣ୍ଡ ଘାଟ ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର
ସୁନ୍ଦର ଅଲିନ୍ଦଘର ।
ପଲ୍ଲୀବାସୀଙ୍କର ସରଳ ବେଭାର
ସ[illegible]ଳ ପୁଣି ହୃଦୟ,
ଜଟିଳତା କିମ୍ବା କୁଟିଳତା ତହିଁ
ପଶିବାକୁ ମଣେ ଭୟ ।
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଯାହା— ଆସିଲା ରଜନୀ
କୁଞ୍ଚିତ କୃଷ୍ଣକୁନ୍ତଳା,
ରଟିଲା କୁକ୍କୁଟ ମୁକୁଟ ହଲାଇ
ଉଠ ମା ମହାମଙ୍ଗଳା ।
ଅକୃତଜ୍ଞ ପକ୍ଷୀ ଶ୍ରୀପଦେ ଦେବୀଙ୍କୁ
ଡାକେ ସେ ଫୁଲାଇ ଗଳା,
ଶ୍ରୀପଦ ଛୁଟିଲେ ବନ୍ଦୁପରେ କହେ
ଉଠ ମା ମହାମଙ୍ଗଳା ।

ଚରଣ-ଚୁମ୍ବିଅ ଶରଣ ପଶନ୍ତି
ସଙ୍କଟେ ଦାନ୍ତ ନକୁଟି,
ସମସ୍ତ ପଢ଼ିଲେ ଉପକାର ଭୁଲି
ଧରନ୍ତି ପୁଣି ସେ ତୁଟି ।
ଖଣ୍ଡରୁ ବାହାରି ଧୂମ୍ରବଳେ ପାରି
ମଳିନ ଦିଶିଲେ ତାରା,
ଅନ୍ଧାରେ ଅଟେଳ ବାହାରିଲା ଉଷା
ଲଗାଇ ନୟନକାର ।
କୁଆଁ ତାରା ତାର ଖୋଷାଭୁଷା ଫୁଲ
ପଟ୍ଟଧୋଇ ରଙ୍ଗବାସ,
ସୁନ୍ଦରୀ ମୁକୁଟ— ଝରା ରୁପେଶ୍ୱରୀ
ଅଧରୁ ଝରୁଛି ହାସ ।
ଆଲୋକେ ନିରେଖି ବିହଙ୍ଗମଗଣ
ହୋଇ ଅତି ଉଲ୍ଲସିତ,
ଗାଇଲେ ସୁସ୍ୱରେ ବିଭାସ ରାଗରେ
ପ୍ରଭାତ ବନ୍ଦନା-ଗୀତ ।
ପ୍ରାଚୀଦିଗ ମୂଳେ ଫାଟିଲା ସିନ୍ଦୂରି
ଉଠିଲେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ରବି,
ସଦ୍ୟ ସିନ୍ଧୁସ୍ନାନେ ଝଟକିଲା ତନୁ
ଟହ ଟହ ଲାଲ ଛବି ।
ପୌରନ୍ଦରୀ ରାଣୀ ଭାଲ ପଟେ କିବା
ଶୋଭିଲା ସିନ୍ଦୂର ଟୀକା,
ତା ଦେଖି ସପତ୍ନୀ ବାରୁଣୀ ରାଣୀର
ମୁଖ ପଡ଼ିଗଲା ଫିକା ।
ହିରଣ୍ମୟ କରେ ପଦ୍ମିନୀକୁ ରବି
କଲେ ପ୍ରେମେ ପରିରମ୍ଭ,
କୁମୁଦ ଅଧରୁ ନିଭାଇ ହାସ ସେ
ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ତାର ଦମ୍ଭ ।
ହର୍ଷେ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରେ ସଘନେ ରାବିଲେ
ଚଉଦିଗେ ଡମ୍ବକାଉ,
ଦିବା ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବିଜୟ ଦୁନ୍ଦୁଭି
ବାଜିଲାକି ତାଉଁ ଆଜି ।

ନଭେ ସୂର୍ଯ୍ୟେ ଦେଖି ନିଶାଚରବୃନ୍ଦ
ଲୁଚିଲେ ପଳାଇଯାଇ,
ରାଜବଂଶେ ଦେଖି ଚୌରଖଣ୍ଡ ଯଥା
ଲୁଚନ୍ତି ଭୟେ କେ କାହିଁ ।
ନବ ସୂର୍ଯ୍ୟ କରେ ଚରାଚର ସୃଷ୍ଟି
ଦିଶିଲା ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟ,
ନୀରବ ହାସ୍ୟରେ ହସିଲେ ସକଳେ
ଉଲ୍ଲାସେ ହୋଇ ଅଥୟ ।
ଉଷା-ପ୍ରଭାତର ବିବାହ ଉତ୍ସବେ
ବନଚରି ବାଟଘାଟ,
ସମଗ୍ର ପ୍ରକୃତି ପିନ୍ଧିଅଛନ୍ତି କି
ଅମୂଲ୍ୟ ସୁନେଲି ପାଟ ।
ନଗରେ ଗ୍ରାମରେ ଉଠିଲାକ ଜାଗି
ରାତି ସୁପ୍ତ କୋଳାହଳ,
ଗୃହସ୍ଥ ସକଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ
ଚଳେ ହୋଇ ଦଳ ଦଳ ।
ଖେଳିଲା ରୌଦ୍ରରେ କର୍ମସ୍ରୋତ ସହ
ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ-ଲହରୀ ପ୍ରାତେ,
ଭିକ୍ଷାଜୀବୀକୁଳ ଗଲେ ଲୋକାଳୟେ
ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର ଘେନି ହାତେ ।
ଅକର୍ମା ନିଷ୍ଠୁ ଅଳସୁଆ ଜନେ
ନ ପାରିଲେ ଶଯ୍ୟା ଛାଡ଼ି,
ମାନବ-ସମାଜେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯିବା
ଦୁର୍ଜିତ ଧାନ ଅଗାଡ଼ି ।
ଲେଖି ନାହିଁ ଶାହ୍ର ସୁଖ ଶବଦଟି
ତାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀ ଅଭିଧାନେ,
ଜଗତେ କେବଳ ଭାଗ୍ୟଦେବୀଙ୍କର
ତ୍ୟକ୍ତ ପୁତ୍ର ସେହିମାନେ ।
ଭବ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେ
କର୍ମଦେବ ଅରାଧନା,
ଜଡ଼ପିଣ୍ଡ ପରି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ
ମିଳେ ନାହିଁ ଦାନାଦନା ।
ପ୍ରକୃତି ଭଣ୍ଡାରୁ ଯସ୍ତୁ କରନ୍ତି ସେ
ଅକାରଣେ ଖାଦ୍ୟପେୟ,
ଭିକ୍ଷୁକ-ଜୀବନ — ଠାରୁ ବଳି ହିନା
ଜୀବନ ତାଙ୍କର ହେୟ ।
ଯତ୍ନ ଚେଷ୍ଟା ବଳେ ହୁଏ ଶୂନ୍ୟେ ଉଡ଼ି
ସାଗରବକ୍ଷେ ଯନ୍ତ୍ରୀ,
ନ ବୁଝେ ଏହା ସେ ଶରୀର ତାହାର
ପାଷାଣ ନିତୁଳା ସମ ।

ଷଷ୍ଠ ସର୍ଗ

ପ୍ରଧାବିତ ଅଶ୍ୱ ଧୂମଧୂଳି ଯାନ
ତୋଷଳୀ ଗ୍ରାମାଭିମୁଖେ,
ଗତିରେ ବାହଙ୍ଗେ ପରାଜୟ କରି
ଅହ୍ଲାଦ ହୋଇ କଣ୍ଟକେ ।
ଅତୀତ ସ୍ମୃତିର ମହାଶ୍ମଶାନ ଏ
ପ୍ରାଚୀନ ତୋଷଳୀ ଗ୍ରାମ,
ସରିଯାଇଛି ତା ଗୌରବ ବିଭବ
ରହିଛି କେବଳ ନାମ ।
ସୌଭାଗ୍ୟ କୋଷ୍ଠରେ ଉଡ଼ୁଥିଲା ତାର
ଶୁଭଗ୍ରହଙ୍କର ଛଏ,
ଏ କାଳେ ତାହାକୁ ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅହା
ଦେଇଛନ୍ତି ଛାଡ଼ପତ୍ର ।
ସମଗ୍ର ପାଟଣା— ରାଜ୍ୟେ ଥିଲା ସେ
ବାଣିଜ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ,
ଏବେ ଏ ଗ୍ରାମର ହାସ୍ୟୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୁଖ
ଦିଶୁଛି ଶ୍ରୀହୀନ ମ୍ଳାନ ।
ନାନାସ୍ଥାନୁ ଆସି ବଣିକମଣ୍ଡଳୀ
ହେଉଥିଲେ ଏଥି ମେଳ,
ଅଦୂରେ ଏହାର ତୋଳିଥିଲେ ଦୁର୍ଗ
ଛତ୍ରପତି ଖାରବେଳ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଳିଙ୍ଗପତି ସେ ହେଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି
ସୌଭାଗ୍ୟ-ଦେବ ସଦୟ,
ସ୍ୱୀୟ ବାହୁବଳେ କଲେ ବୀରମଣି
ସମଗ୍ର ଭାରତ ଜୟ ।
ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ ଅଳଙ୍କୃତ କଲେ
ଭାରତ-ସମ୍ରାଟ ଗାଦି,
ସେ କାଳେ ତାଙ୍କର ଥିଲେ ନାହିଁ କେହି
ସମକକ୍ଷ ପ୍ରତିବାଦୀ ।
କୁଟିଳ କୁଚକ୍ରୀ ମଗଧ-ସମ୍ରାଟ
ପୁଷ୍ପମିତ୍ର ଖଳବୀର,
ପ୍ରଜ୍ଞାହନ୍ତା ପାପୀ ମଣେ ସେ ନିଜକୁ
ତେଜସ୍ୱୀ ଯେସନେ ମିହିର ।
ବୀର ନୁହେ ଦୁଷ୍ଟ ବୀରକୁଳ କାଳି
ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘୀ ସେ ଉଦ୍ଧତ,
ହାରିଯାଇ ରଣେ ଖାରବେଳ ପଦେ
କଲା ଶିର ଅବନତ ।
ସରିଗଲା ତାର ଦର୍ପ ଅହଙ୍କାର
ଗୁପ୍ତ କୁଟନୀତି ଖେଳ,
ମଗଧ ରାଜ୍ୟକୁ କଳିଙ୍ଗ ସହିତେ
ମିଶାଇଲେ ଖାରବେଳ ।
କଟେମ ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ, ଅନ୍ଧ୍ର, ଜିଣି ଅର୍ଜି
ବିପୁଳ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି,
ହେଲେ ବୀରବର ସମଗ୍ର ଭାରତେ
ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ।
ଥିଲେ ମହାବୀର ସର୍ବଗୁଣେ ଗୁଣୀ
ଯେସନେ ବୀର ଧନଞ୍ଜୟ,
ଧର୍ମମାର୍ଗେ ଗୁଳି ପୁଣ୍ୟ ନୀତି ଧରି
ଅର୍ଜିଲେ କୀର୍ତ୍ତି ଅକ୍ଷୟ ।
ସ୍ୱଧର୍ମସ୍ଥିର ପ୍ରାୟ ବାହ୍ୟେ ରାଜା ମାତ୍ର
ସ୍ୱଭାବେ ଥିଲେ ସେ ସନ୍ତ,
ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଦେବୀ ଭାରତ ଜନନୀ
ହୋଇଥିଲେ ଧୀକନ୍ତ ।

ଶୁଭକ୍ଷଣେ ତାଙ୍କୁ ଧରିଥିଲେ ଗର୍ଭେ
ଜନନୀ ଉତ୍କଳଦେବୀ,
କେଉଁ ତପ ଫଳେ କମ୍ବା କେଉଁ ତୀର୍ଥେ
କେଉ ଦେବତାଙ୍କୁ ସେବି ।
ଯାବତ ଭୂସ୍ତର ଶଟାଙ୍କ ଉଭୟେ
ମଣ୍ଡିଥିବେ ନଭସ୍ତଳ,
ଏ ପୁତ୍ର-ରତନ ଯୋଗୁଁ ତୁମ୍ଭ ମୁଖ
ଥାବତ ଥିବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ଓଡ଼ିଆ ବାହୁର ତେଜ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତି
ଦେଖାଇଦେଲେ ସେ ବୀର,
ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଏ ମହା ସୁଖ୍ୟାତି
ରହିଥିବ ହୋଇ ଚିର ।
ବିଶାଳ ଭାରତ ମହାସିଂହାସନେ
ହୋଇଥିଲା ଅଭିଷେକ,
କେଉଁ ଭାରତୀୟ ଜାତିର ଏ ଯୁଗେ
ଇତିହାସ ଖୋଲି ଦେଖ ।
ସେଥିପାଇଁ ଦୃଢ଼େ କରିପାରେ ଗର୍ବ
ଏକା ଏ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି,
ଏ ମହା ଗୌରବେ ନ ଉଠିବ ଫୁଲି
କେଉଁ ଓଡ଼ିଆର ଛାତି ।
ଧନ୍ୟ ମା ଉତ୍କଳ ଧନ୍ୟ ତୋ ମହିମା
ତୋ ମହାପ୍ରଭାବ ଧନ୍ୟ,
ବିରାଟ ବିସ୍ତୃତ ଭାରତ ମଣ୍ଡଳେ
ତୁହି ଏକା ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ।
ତୋହରି ବୀରତ୍ୱ ତୋହରି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ
ତୋହରି ଶକ୍ତି ସାହସ,
କୋଟି କଣ୍ଠେ ଦେବୀ ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ସର୍ବଥା
ଆଦର୍ଶର ଶୁଭାଦର୍ଶ ।
ଥିଲୁ ତୁ ଭାରତ- ସମ୍ରାଟ ଜନନୀ
ପ୍ରତିଷ୍ଠାବତୀ ସଂସାରେ,
ହିମାଳୟଠାରୁ କୁମାରିକା ଯାଏ
ଥିଲା ତୋ ବାହୁ ଛାୟାରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେଖାଇଥିଲୁ ତୋର   ମାଗ୍ରତ ମୁକୁଟ
    ହିମାଳୟ ଗିରିବର,
ଧୋଇ ଦେଉଥିଲା   ପୟର ଯୁଗଳ
    ଭାରତ ମହାସାଗର ।
ଉଡ଼ୁଥିଲା ତୋର   ଜୟ ବୈଜୟନ୍ତୀ
    ପ୍ରତି ମନ୍ଦିରର ଚୂଳେ,
ଜୟ ଜୟ-ଧ୍ୱନି   ଉଠୁଥିଲା ସଦା
    ଦେଶରେ ଉଚ୍ଚେ ସ୍ଥଳେ ।
ତୁଳନା କଲେ ତୋ   ସେକାଳ ଏକାଳ
    ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କଥା,
ଝରିପଡେ ଅଶ୍ରୁ   ନୟନରୁ, ଜାଗେ
    ହୃଦୟେ ଦାରୁଣ ବ୍ୟଥା ।
ପ୍ରାଣ-ପଞ୍ଜରଗ୍ରନ୍ଥି   ଫଟାଇ ବାହାରେ
    ଶୋକତପ୍ତ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ,
ଧିକ୍ କ୍ରୂର କାଳ   ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ
    ଦଏ ସେ ଆଣି ଉଆଁସ ।

ଗ୍ରାମକଣ୍ଠ ଦେଶେ   ମୁକ୍ତାହାର ପ୍ରାୟ
    ବହୁଯାଏ ତେଲନଦୀ,
ଉତ୍କଳ-ଜାହ୍ନବୀ   ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା ସଖୀ
    ପାଟଣାର ବକ୍ଷପଦୀ ।
ସରିଯାଇଛି ତା   ପ୍ରାବୃଟ ସମ୍ପଦ
    ଦୀନ ହୀନ ଏବେ ସେ ସେ,
ଅତୀତ ବିଭବ   ସ୍ମରି ଝୁରୁଅଛି
    ଏକାକିନୀ ବାଲୁକା-ଶେଯେ ।
ସୁଦୀର୍ଘ ପ୍ରାନ୍ତେ   ବହୁଧାରେ ତାର
    ବହୁଅଛି ଧୀରେ ଜଳ,
ନାହିଁ ତାର ଆଉ   ଉଗ୍ରତେଜ ମୂର୍ତ୍ତି
    ନାହିଁ ସେ କଳ କଳ ।
ଜରତୀ ତଟିନୀ   ବୟୋଧର୍ମେ ତାକୁ
    କରିଛି କ୍ଷୀଣ ଶରୀର,

ଶୁଖିଯାଇଅଛି   ରକ୍ତମାଂସ, ବକ୍ଷେ
    ଦିଶେ କି ଶିରାପ୍ରଶିରା ।
ଶାଖା ପ୍ରତିଶାଖା   ବିସ୍ତାରି ବାଳୁକର
    ମାଡ଼ିଛି କି ସ୍ରୋତଲତା,
ଅଶକ୍ୟ ଅଭାବେ   ଉପରେ ନ ଉଠି
    ଗୁଳିଅଛି ପୋତି ମଥା ।
କେଉଁଠାରେ ଅବା   ଦୁଇ ସ୍ରୋତ ରେଖା
    ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦ ହୋଇ ଅଙ୍ଗେ—
ମିଶି ଯାଇଅଛି,   ଶାନ୍ତ ପ୍ରୀତି ଯେସନେ
    ମିଶିଅଛି ଏକ ସଙ୍ଗେ ।
ଅଥବା ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ   ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ସହ
    ମିଶି ହୋଇଅଛି ଏକ,
କିମ୍ବା ମିଶାମିଶି   ହୋଇଛନ୍ତି ପରା
    ବୈରାଗ୍ୟ ସହ ବିବେକ ।
ଅବା ଚିନ୍ତାଧାରା   ଭାବଧାରା ମିଶି
    ହୋଇଅଛି ଏକାକାର,
କେଉଁଠାରେ ଅବା   ବିଭକ୍ତ ହୋଇଛି
    ବହୁଧାରେ ଏକ ଧାର ।
ନତୁବା ଏକତ୍ରେ   ମିଶିଯାଇଅଛି
    ସଦୁକ୍ତି ସଙ୍ଗତର ନୀତି,
କି ଅବା ମିଶିଛି   ଶୋଭାରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ
    ପରସ୍ପରେ ବଦ୍ଧ ପ୍ରୀତି ।
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ବର୍ଣ୍ଣ   ପକ୍ଷେ ବୋଲିହୋଇ
    ମାଛରଙ୍କା ପକ୍ଷୀଦଳ,
ଜଳେ ଝାମ୍ପଦେଇ   ଥଣ୍ଟେ ମାଛଧରି
    ଉଡ଼ନ୍ତି ହର୍ଷେ କେବଳ ।
ନଦୀ ଶୁଷ୍କ ବକ୍ଷେ   ପବନ ହିଲ୍ଲୋଳେ
    ଦୋହଲେ ବଦୁଲଗୁଚ୍ଛ, *
ପଲ୍ଲବ ଗୁମରେ   ବଞ୍ଚି ଅବା ତାର
    ହରୁଛି ନିଦାଘ ତାପ ।

* ପାଣିବେତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ନଦୀବକ୍ଷେ ବକ
 କରନ୍ତି ମୀନ ଆହାର,
ବିସ୍ତୃତ ତଟିନୀ ପିନ୍ଧିଛି କି ଭଲେ
 ହୀରକ ପଦକ ହାର ।
ବିଶାଳ ଉପଳ— ଖଣ୍ଡ ବହୁ ଠାବେ
 ସ୍ଥିତ ନଦୀ ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ,
ବନ୍ୟାକାଳେ ତାହା ଦିଶୁଥିବ ଯେହ୍ନେ
 ଭାସୁଛି କଚ୍ଛପ ଜଳେ ।
ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବାଳକମଣ୍ଡଳୀ
 ପିନ୍ଧଣି ମଳିନ କାଛ,
ବାଙ୍କି-ଯନ୍ତ୍ର ଧରି କଳ କୋଳାହଳେ
 ଧରୁଛନ୍ତି ଧାଇଁ ମାଛ ।

ଯାମ୍ୟ ଭାଗେ ସ୍ଥିତ ଖାରବେଳଙ୍କର
 ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ,
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ଧରିଅଛି ଅହା
 ଏବେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଭଗ୍ନ ବେଶ ।
ସେ ମହା ଦୁର୍ଗର ପରିସର ଥିଲା
 କ୍ରୋଶାଧିକ ସ୍ଥାନ ବ୍ୟାପି,
ଭଗ୍ନ ପ୍ରାଚୀରର ସୀମାରେଖା ତାର
 ରହିଛି ତହିଁ ଅଦ୍ୟାପି ।
ତେଲନଦୀ ଦେହୁଁ ଖୋଳା ହୋଇ ନୀର
 ହୋଇଥିଲା ଗଡ଼ଖାଇ,
ମାତ୍ର ସେ ବିଶାଳ ମହାଦୁର୍ଗ ଏବେ
 ହୋଇଛି ଭୂତଳଶାୟୀ ।
ଉଚ୍ଚତାରେ ତୁଙ୍ଗ ପର୍ବତ ଚୂଡ଼ାକୁ
 ଧିକ୍କାରୁ ଥିଲା ସେ ଦୁର୍ଗ,
ଅରଣ୍ୟସଙ୍କୁଳ ଏବେ ତାହା ତହିଁ
 ଭ୍ରମନ୍ତି ଶ୍ୱାପଦ ମୃଗ ।
ରାହୁଲ ନାମରେ ପରିଖା ତାହାର
 ବ୍ୟାପିଅଛି ଚଉଆଡ଼େ
ଲୁପ୍ତ ହୋଇଅଛି ଏବେ ସେ ପରିଖା
 ନିବିଡ଼ ବନ ଝାଡ଼େ ।

ପରିଖା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅଛି
 ଅଗାଧ ଗଭୀର ଗଣ୍ଡ,
ନିବସନ୍ତି ତହିଁ ମହାଭୟଙ୍କର
 ମଗର ନକ୍ର ଦୁର୍ଦ୍ଦଣ୍ଡ ।
ଅବର ତାଙ୍କର ପ୍ରତିବେଶୀରୂପେ
 ବିଷଧର ସର୍ପ ତହିଁ,
ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା ଆଚରି
 ନିର୍ଭୟେ ଅଛନ୍ତି ରହି ।
ଦୁହେଁ ସମଧର୍ମୀ ରହିବେ କି ଦୁଷ୍ଟ
 ଦୁଷ୍ଟ ସହବାସ ବିନା,
ଦୁର୍ଜନ ସହିତ ଦୁର୍ଜନ ମିତ୍ରତା
 ବିଧାତା ନିର୍ବନ୍ଧ ସିନା ।
ପଶ୍ଚିମ ପାଖରେ ସୁଦୀର୍ଘ ପ୍ରାଚୀର
 ଉଚ୍ଚତା ଷୋଳଶ ହାତ,
ଝୁବରୁ ଖୁହିଁଲେ ମର୍ମର ପର୍ବତ
 ପ୍ରାୟ ହୁଏ ପ୍ରତିଭାତ ।
ଇତସ୍ତତଃ ତହିଁ ରହିଛି ବିକ୍ଷିପ୍ତ
 ଇଷ୍ଟକ ନାନାପ୍ରକାର,
କେହି ବୃତ୍ତାକାର ଅର୍ଦ୍ଧ ବୃତ୍ତାକାର
 କେହି ବା ତ୍ରିକୋଣାକାର ।
ଚତୁଷ୍କୋଣାକାର ବୃହତ ଇଷ୍ଟକ
 ଲୌହ ପରି ଦୃଢ଼ତମ,
ଗୋଟିଏ ଇଷ୍ଟକ ଦୈର୍ଘ୍ୟେ ପ୍ରସ୍ଥେ ଉଚ୍ଚେ
 ସ୍ତୁବେଟି ଇଷ୍ଟକ ସମ ।
ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରସ୍ତର ସେଠାରେ
 ହୋଇଛି ପୁଣି ପତିତ,
ହରିଦ୍ରା ବର୍ଣ୍ଣର ଶିଳାଖଣ୍ଡ ଦିଶେ
 ମଣି ପ୍ରାୟ ପ୍ରଦୀପିତ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତରର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି
 ନ ହେବ କିଏ ଲୋଭିତ,
ଅନୁମିତ ହୁଏ ହେଉଥିଲା ତାହା
 ଅଳଙ୍କାରେ ବିରଚିତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗଡ଼ ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ
ଗଡ଼ପତିଆଣୀ ମୂର୍ତ୍ତି,
ଦେଖିବାକୁ ଥାଉ ସେଭଳି ସୁମୂର୍ତ୍ତି
ଶୁଣି ନାହିଁ କେବେ ଶ୍ରୁତି ।
ଅବର ପ୍ରସ୍ତର ଦ୍ୱାରସ୍ଥଣୀ ମୂର୍ତ୍ତି
ଦ୍ୱାରଦେଶେ ଅବସ୍ଥିତା,
ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା ଭାର ବହୁଥିଲେ ଦେବୀ
କିନ୍ତୁ ଏବେ ଅପୂଜିତା ।
ଭାରତ-ସମ୍ରାଟ କରୁଥିଲେ ଯେଉଁ
ଦୁର୍ଗରେ ସୁଖେ ବିହାର,
ଏବେ ସେ ଦୁର୍ଗକୁ କରି ବସିଛନ୍ତି
ବନ୍ୟ ଜୀବେ ଅଧିକାର ।
ଯେଉଁ ମହାଦୁର୍ଗ ଥିଲା ମୁଖରିତ
ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ୱନେ,
ମରିପୁର୍ଣ୍ଣ ହାୟ ସେ ଦୁର୍ଗ ଏକାଳେ
ଶ୍ୱାପଦ ବୃନ୍ଦ ଗର୍ଜନେ ।
ଆପାଦମସ୍ତକ ଅଲଙ୍କୃତ ଥିଲା
ଯେ ଦୁର୍ଗ ରତ୍ନଭୂଷଣେ,
ସେହି ମହାଦୁର୍ଗ ପରିଣତ ଏବେ
ଭୀଷଣ କଣ୍ଟକ ବନେ ।
ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ଦେଖି ଶତ୍ରୁ ହୃଦୟରେ
ହେଉଥିଲା ଭୟ ଜାତ,
କାଳବଶେ ଏବେ ସେହି ଦୁର୍ଗ ଆହା
ହୋଇଅଛି ଭୂମିସାତ ।
ମହକୁଥିଲା ଯେ ଦୁର୍ଗ ଅହରହ
ଅତର କୁସୁମଧୂପେ,
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହାୟ ସେହି ଦୁର୍ଗ ଏବେ
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଅମେଧ୍ୟ ସ୍ତୂପେ ।
ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ଚୂଳେ ଗୁହିଁଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
ନେତ୍ର ପଡ଼ୁଥିଲା ଫାଟି,
ସେହି ଅଭ୍ରଚୁମ୍ବୀ ବିରାଟ ଦୁର୍ଗକୁ
ଖାଇଦେଲା ଆହା ମାଟି ।

ଥିଲା ଏହି ଦୁର୍ଗ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ଭାରତର
ଗୌରବ-ମୁକୁଟମଣି,
ସେ ସୌମ୍ୟ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନସ୍ତୂପତଳେ
ବସା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ଫଣୀ ।
କିସ ଅସମ୍ଭବ କିସ ବା ଅସାଧ୍ୟ
ଦାରୁଣ ଜର କାଳର,
କରିପାରେ ସେହୁ ଭୂଧରେ ସାଗର
ସାଗରେ ପୁଣି ଭୂଧର ।
ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ସେ ତ ତାକୁ ଗ୍ରାସିବାକୁ
ଶକ୍ତିବନ୍ତ ଭବେ କାହିଁ,
ଅକାଟ ତାହାର ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା ଗ୍ରନ୍ଥ
କାଟିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ।
ଦୁର୍ଗରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତରରେ ବନ୍ଧା
ସାହୁଲ ପଶ୍ଚିମ ତୀର,
ବନ୍ୟା ସମୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ ବୀଚୀ
ପିଟୁଥିଲା ତହିଁ ଶିର ।
ଦୁର୍ଗ ପଶ୍ଚିମରେ ଥିଲା ଅବସ୍ଥିତ
ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ସହର,
ହୋଇଛି ଏବେ ସେ ବୃକ୍ଷଲତାଶୂନ୍ୟ
ଶାଦ୍ୱଳ ତୃଣ ପ୍ରାନ୍ତର ।
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତହିଁ ଦେବାଳୟ, କୂପ,
ଗୃହ ଅଦ ଯାଏ ଦେଖା,
କାଳବଶେ ଏବେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଛି
ସହରର ସୀମାରେଖା ।
ଭାବିଲେ ଏଠାରେ ଗତ ସୁଖସ୍ମୃତି
ଅନ୍ତରେ ଘାରେ ବିଷାଦ,
ଶୁଣାଯାଏ କର୍ଣ୍ଣେ ଧ୍ୱଂସ ଦାନବର
ବଜ୍ରବର୍ଷୀ ରୁଦ୍ର ନାଦ ।
ଆହା ରେ ଦଇବ ସ୍ୱପ୍ନନିଧି ଆଣି
ହସ୍ତରେ ଦେଇ କୃପାରେ,
ଦେଇ ପୁଣି ତାହା ବାଳକର ପ୍ରାୟ
ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନେଉ ଛଡ଼ାଇ ।

ଦେଇ ନେବାଠାରୁ ନ ଦେବା ବରଞ୍ଚ
କୋଟିଗୁଣେ ମହାତ୍ମାନ,
ହଳାହଳଠାରୁ ବଳଯାଏ ତୋର
ବିକୃତ ଦୟାର ଦାନ ।
ପ୍ରତାରଣା କର ପ୍ରଦାନ୍ତ ତୁ ଯେଉଁ
ଚମ୍ପକ ପୁଷ୍ପକଳିକା,
କୁସୁମ କଳିକା ନୁହେଁ ସେ, ତା ଭିନା
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅନଳଶିଖା ।
ପ୍ରବଞ୍ଚନାପଟୁ ତୋ ଭଳି ଜଗତେ
କିଏ ସେ ଅଛି ରେ ଆଉ,
ମାୟା-କୁହୁକରେ ପ୍ରଥମେ ହସାଇ
ଶେଷରେ ପୁଣି କନ୍ଦାଉ ।
ଏ ସ୍ଥାନରେ ବସି ଯୁହଁଲେ ଚୌଦିଗେ
ଦିଶେ କି ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ,
ପ୍ରତେହୁଏ ଏହା ପ୍ରକୃତିଦେବୀଙ୍କ
ବିଳାସ-ବାସ ସଦୃଶ ।
ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ତେଲ୍-ତରଙ୍ଗିଣୀ
ବହେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜଳବେଣୀ,
ପୂର୍ବେ ବିହଙ୍ଗମ— କାକଳି-ମୁଖର
ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ବନଶ୍ରେଣୀ ।
ଅଦୂରେ ଗଗନେ ତୋଳିଅଛି ଶିର
ଶିଖରପାଟ ଶିଖସ୍ତ୍ରୀ,
ନୀରବ, କୀଚକ— କାନନ ତା ଦେହେ
ଖେଳାଏ ଶୋଭା-ଲହରୀ ।
ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଖଣ୍ଡୋପଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
କୃତ୍ରିମ ବାହୁଲ ନଦୀ,
ନୈଃସର୍ଗସୁଲଭ ସୁଷମା ସମ୍ପଦେ
ହୋଇଅଛି ସଦା ଲଦି ।
ଦୂରେ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ଉଚ୍ଚ ଗିରିମାଳ
ହୋଇ ଦୃଢ଼େ ଭଡ଼ାଭିଡ଼,
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେସନେ ଚକ୍ରବାଳ ମୂଳ
ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଲଗିଛି ସିଢ଼ି ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ସହଳର ଶୋଭା ଅନୁକରେ
ବୃହତ ଟୋଷଲା ଗ୍ରାମ,
ଦୂରୁ ଦିଶେ ଯେସନେ କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ
କରୁଛି ବସି ବିଶ୍ରାମ ।
ସାରଣୀ ତୁଲକା ପ୍ରାୟ ଭାଗ୍ୟ ତାର
ଖସି ଆସିଅଛି ତଳେ,
ତଥାପି ଗ୍ରାମରେ ସକଳ ବାଣିଜ୍ୟ
କ୍ଷୀଣ ଭାବେ ଏବେ ଚଳେ ।
ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ନିଜ ଗୋଡେ ଠିଆ
ପ୍ରତିଯୋଗ ବାଧାଘାତେ,
ବାଣିଜ୍ୟର ଭାର ରହିଅଛି ଏବେ
ମାରବାଡ଼ିଙ୍କର ହାତେ ।
ଅଧିବାସୀ ମଧ୍ୟେ ଅଧିକାଂଶ ଆର୍ଯ୍ୟ
ଅବଶିଷ୍ଟ ଆର୍ଯ୍ୟେତର,
ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗ୍ରାମ
ହେଉଅଛି ଅଗ୍ରସର ।
ସ୍ଥାନୀୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳବାୟୁ
ପୁଷ୍ଟିକର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ,
କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅଭାବେ ଲୁପ୍ତ ଗଡ଼ରବେ
ଉଚ୍ଛାରିବ ଜନପଦ ।
ଆବଶ୍ୟକ ମତେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟାଳୟ
ହୋଇଛି ଗ୍ରାମେ ସ୍ଥାପିତ,
ବାଳକ ବାଳିକା ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଅଛି
ରାଜଦୃଷ୍ଟି ନିପତିତ ।
ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ମନୋରମ ଅତି
ଆକର୍ଷେ ଦର୍ଶକ ନେତ୍ର,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟେ ଧର୍ମ ଭାବେ ଏହୁ
ଗ୍ରାମ ଏକ ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ର ।
ଗ୍ରାମ ଅଧିଷ୍ଠାତା ରୂପେ ବିରାଜିତ
ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ, ହର,
ଗ୍ରାମ ତଳପାଶେ ଅବସ୍ଥିତ ବହୁ
ପ୍ରାଚୀନ ଦୀର୍ଘିକା ସର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତେଲ୍ ସୋମଗଡ଼ ମଧ୍ୟେ ହୋଇଥିଲା
ତୋଷଳୀ ଦୁର୍ଗ ସ୍ଥାପିତ,
ଜାହ୍ନବୀ ଯମୁନା ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ
ଯେସନ ପ୍ରୟାଗ ତୀର୍ଥ ।
କଳ ଯାଉଲେଣି ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାର
ଅସ୍ତ୍ରାଦ୍ ଅଙ୍କେ ଚୁ ବେଶ,
ବହୁଅଛି ତାର କ୍ଷୀଣ ସ୍ମୃତି ଏବେ
ସାମାନ୍ୟ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ।
ବହୁତ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ
ମିଳୁଛି ଏବେ ସେଠାରୁ,
ମୃତ୍ତିକା ପ୍ରସ୍ତର ପାତ୍ର ଅଲଙ୍କାର
କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ତାର ଚାରୁ ।

ବୁଡ଼ିଲଣି ବେଳ ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ ରବି
ଖସି ଆସି ଚଳେ ଧୀରେ,
କର୍ମକ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ବିଶ୍ରାମିଲେ ଯାଇ
ଧନଦେଣ୍ଡି ଗିରି ଶିରେ ।
ବାରୁଣୀ କରଣୀ ଟିଂରୂଡ଼େ କିବା
ପ୍ରସବ ରକ୍ତ-ପେଣ୍ଡୁଳା,
ପଳାଇ ଯାଉଛି ପ୍ରସବ ବ୍ୟଥାରେ
ହୋଇ ସେ ଅତି ଅକୁଳା ।
ଅଥବା ଦିଗ୍‌ବଧୂ ସଜ ହେଉଅଛି
ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦାପନା ପାଇଁ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳୀରେ ଅର୍ଘ୍ୟ ଉପାଦାନ
ରଖୁଛି ସବୁ ସଜାଇ ।
କିମ୍ବା ରେ-କସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭିରେ
ବନ୍ଧ ଦେଇଅଛି ଟେକ,
ଆସିଲେ ରଜନୀ— ରାଣୀ ତୀର୍ଥଜଳେ
କରିବ ସେ ଅଭିଷେକ ।

ଅସ୍ତହେଲେ ରବି ଅଭିଷିକ୍ତ ଏବେ
ବିଶ୍ୱ-ରାଜ୍ୟସିଂହାସନ,
ରାଜେଶ୍ୱରୀରୂପେ ରାଜରାଣୀ ତହିଁ
କରିବେ ଉପବେଶନ ।
ସଧବା ରମଣୀ ପ୍ରାୟ ପକ୍ଷୀବଧୂ
ଦେଉଛନ୍ତି ହୁଳାହୁଳୀ,
ସେ ମଙ୍ଗଳ ନାଦେ ସଘନେ ଚୌଦିଗ
ଉଠୁଛି ଏବେ ଉଚ୍ଛୁଳି ।
ପ୍ରତିଘରର ପ୍ରାଣୀ ଦେଉଛେ ସୁସ୍ୱରେ
ବାଜୁଛି ମଙ୍ଗଳ ଶଙ୍ଖ,
ଏ ଶୁଭ ଯୋଗରେ ମଣ୍ଡିବେ ରଜନୀ
ବିଶ୍ୱ-ସିଂହାସନ ଅଙ୍କ ।
ପୁରୋହିତ ପ୍ରାୟ ଅଭିଷେକ ମନ୍ତ୍ର
ପାଠକରେ ସମୀରଣ,
ଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ପ୍ରାୟ ପାଦପେ କରନ୍ତି
କୁସୁମରାଶି ବର୍ଷଣ ।
ହସିଲା ବାରୁଣୀ ପ୍ରାଚୀମୁଖ ଚାହିଁ
ଶେଷ ରବି ରଶ୍ମି ଛଳେ,
ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରଭା ବ୍ୟାଜେ ହସେ ପ୍ରାଚୀ ସେହି
ବାରୁଣୀ ମୁଖମଣ୍ଡଳେ ।
ନିରଖି ସେ ହାସ୍ୟ ଉଦାଚୀ ଅବାଚୀ
ଶୁଖାଇ ବସିଲେ ମୁଖ,
ପର ସୁଖ ଦେଖି ମତ୍ସରୀ ମାନସେ
ଚିନ୍ତା ଘୋର ଦୁଃଖ ।
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏବେ ପୂର୍ବ ଗଗନରେ
ଘୋଟିଲା ନୀଳ ବାରିଦ,
ଭାଙ୍ଗିଗଲା ତହୁଁ ମୋଗୌସ୍ତି-ଶମା-
ସୁନ୍ଦରୀର ଘୋର ନିଦ ।

* ସୋନଗଡ ନଦୀ ତୋଷଳାଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ତେଲନଦୀ ଏବଂ ସୋନଗଡ଼ ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ତୋଷଳୀଦୁର୍ଗ ଅବସ୍ଥିତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନୟନ ଭୁଲାଇଲା ଘନ ଅଙ୍କେ ବସି
କଳ୍ପ ସେ ହାସ ପ୍ରକାଶ,
ସେ ବିକଟ ହାସେ ଧରିବାସୀ ହୃଦେ
ଉପୁଜିଲା ମହା ତ୍ରାସ ।
ନୀଳ ପାରାବାରେ ବାଡ଼ବାନଳ କି
ଉଠିଲା ପ୍ରଖରେ ଜଳି,
କିମ୍ବା ନଭ ବକ୍ଷେ ଆଲେଖ୍ୟକରେଣା କି
ଅଙ୍କିଲେ ଖଦ୍ୟୋତାବଳୀ ।
ଲୁଚିଗଲେ ଦେବୀ ଦିଗ ଉହାଡ଼ରେ
ଦିବା ଅବସାନ ଜାଣି,
ଝିଙ୍କାରୀ ଝଙ୍କାର ଝୁଣ୍ଟିଆ ବଜାଇ
ବିଜେହେଲେ ସନ୍ଧ୍ୟାରାଣୀ ।
ବିଶ୍ୱବସ୍ତୁ ଭୟେ ପର୍ବତ ଗହ୍ୱରେ
ଲୁଚିଥିଲା ଅନ୍ଧକାର,
ସମୟ ବୁଝି ସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମାନସେ
ସଦର୍ପେ ହେଲା ବାହାର ।
ଦୃଷ୍ଟି ହାସ୍ୟ ମୁଖେ ବୋଳିଲା କାଳି ସେ
ଅଚଳ ଶିରଭଗାଗ୍ର,
ନଦୀ ସରୋବର କାନନ ପର୍ବତ
ହେଲେ ନାହିଁ କିଛି ବାର ।
ପକ୍ଷୀ ଝାଡ଼ି ଝାଡ଼ି ଉଡ଼ିଲେ ଚମକି
ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ଗଗନ,
କଲ କବା ଅସି ଅନ୍ଧାରେ ଅନ୍ଧାର
ପ୍ରେମଭରେ ଆଲିଙ୍ଗନ ।
କ୍ଷଣେ ଦେଖା ଦେଇ ଲୁଚିଯାଉଥାନ୍ତି
ଚପଳା ଚେତେ ଅଚଳେ,
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେସନ୍ତେ ଅନ୍ଧକାର ରାଶି
ଯାଇଛି ବସି ବହଳେ ।
ଅନ୍ଧାର-ସାଗରେ ସନ୍ତରି ଚଳିଲ
କ୍ରୋଧ-ରକ୍ତ ନେତ୍ରେ ଯାନ,
କାନନେ ଶ୍ୱାପଦେ ଘୋର ଅନ୍ଧକାରେ
କରି ଦର୍ପ ହେୟ ଜ୍ଞାନ ।

ବନ ପଥ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅତିକ୍ରମ ପରେ
ନଭେ ଲୁଚିଗଲେ ତାରା,
ବହିଲା ବତାସ ରଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ଘନ
ବରଷିଲା ଜଳଧାରା ।
ସତେ ଯେସନ୍ତେ କାହୁଁ ଅସି କ୍ରୁଦ୍ଧ ଦୈତ୍ୟ
ଶୂନ୍ୟେ କରି ଅବସ୍ଥାନ,
ଜଳଧାର ଛଳେ ଧରଣୀ ବକ୍ଷରେ
ବର୍ଷୁଛି ପ୍ରଖର ବାଣ ।
ଗହନ କାନନୁ ଉଠୁଅଛି ତାର
ଗର୍ଜନର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି,
ଥର ଥର ହୋଇ ଥରି ଉଠୁଅଛି
ମୁହୁର୍ମୁହୁ ଏ ଅବନୀ ।
ଦୂତ ଯାନଶ୍ରେଣୀ ଅଗ୍ରସର ଆଉ
ନ ହୋଇ ଭୟେ ପଦଣ୍ଡେ,
ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ଅଟକି ରହିଲା ଦଣ୍ଡେ ।
କେତେ କାଳ ପରେ ଉଗ୍ର ଉପଦ୍ରବ
ଭଜିଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତି,
ଅଗ୍ରସର ହେଲା ପୁଣି ବାସ୍ପଯାନ
ତେଜି ପଥଶ୍ରମ କ୍ଳାନ୍ତି ।
ସହି ନ ପାରିଣ ତୀବ୍ର ନେତ୍ର ଜ୍ୟୋତି
ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଶଶା,
ଶରଚ୍ଛ ପ୍ରାୟ ଧାଇଁଲେ ରୌଦ୍ରବେଗେ
ବାହାରି ବନୁ ସହସା ।
ଯାନ ତଳେ ପଶି ଏପାଖେ ସେ ପାଖେ
ଯାଉଥାନ୍ତି ଚକ୍ରମାରି,
ଚଳଯାନ ଚକେ ଆପଦ ଅନିଷ୍ଟ
ନ ହେଲା କିଛି କାହାରି ।
ସାବଧାନଭାବ କାହାଠାରୁ କେବେ
ନାହିଁ କରୁ ପରିଚୟ,
ଏ ସୁନୀତି ଦୀକ୍ଷା କାହୁଁ ପାଇଲେ ବା
କ୍ଷୁଦ୍ର ବନପଶୁଚୟ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଥ ବେଣୀ ପାର୍ଶ୍ୱେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ଅତଥିଶାବାସ ସ୍ଥିତ,
ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏ ବାର୍ଦ୍ଧ, ସେହି ସ୍ୱର୍ଗ ସିନା
ରଜନୀତ ସୁପଣ୍ଡିତ ।

ସପ୍ତମ ସର୍ଗ

ଜୟ ମା ପାଟେଶ୍ୱେଶ୍ୱରୀ, ପାଟଣା-ଭରସା
ପାଟଣା ମହତ୍ତ୍ୱ, ଶକ୍ତି, ପାଟଣା-ଗୌରବ,
ଜୟ ଜୟ ଦୟା ବହୁ ଚରଣେ ,ଦୟାମୟି,
ଦେଖାଅ କଙ୍କରେ ଦେବ, ତବ ସୁପାଳିତ
ପାଟଣାର ରାଜଧାନୀ ବଲାଙ୍ଗୀର ଦୃଶ୍ୟ,
ଦେଖାଏ ଯେସନ ମାତା ସୁତୀର୍ଥବାସିନୀ
ପରମ ସାଗ୍ରହେ ସୁତେ ତୀର୍ଥ-ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ,
ବଖାଣି ଆନନ୍ଦେ ତୀର୍ଥ ଗୌରବ ମହିମା,
କିମ୍ବା ଯଥା ଉଷାରାଣୀ—ଚାରୁହାସ୍ୟମୟୀ
ପାଟଳବସନା, ଫେଡ଼ି ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକରେ
ପ୍ରାଚୀ ହୈମ ସିଂହଦ୍ୱାର ଦେଖାଏ ପ୍ରଭାତେ
ପ୍ରକୃତିର ମହାଦୃଶ୍ୟ, ଅଥବା ଯେସନ
ଅନନ୍ତ ରହସ୍ୟମୟୀ ଅରୂପା ନିସୃତ
ଦେଖାଏ ଭୋକଲେ ଚୈତ୍ରେ ବସନ୍ତ ସୁଷମା ।
ବଳିଛି ମାନସ ମୋର ଅଙ୍କିବା ମୁଁ ଦେବୀ
ବଲାଙ୍ଗୀର ସହରର ରମଣୀୟ ଛବି ।
ଧନେ ମାନେ ଯଶେ ଜ୍ଞାନେ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାରେ
ଟେକିଛି ମସ୍ତକ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦରୀ ନଗରୀ
ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡେ, ମଥାମଣି ଯେହୁ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରମ୍ୟ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର,
ଚିତ୍ରଗ୍ରାମତ୍ନୀ ଶ୍ୟାମା ଅରଣ୍ୟ-କୁନ୍ତଳା,
ଆଦର୍ଶେ ଯେ ରଜନୀତ କୃତିଶିଳ୍ପାଦରେ,
ଦାନେ ଧର୍ମେ ପ୍ରଶଂସିତ, ଭାଗ୍ୟେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ,
ତେଜ ତୁହେଁ ଜଳସୀ ତାର ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନେ ?

ଅଙ୍କିବ ତା ଛବି ମୁହିଁ ଭାରତୀ ପ୍ରସାଦେ,
ଦେଖିବ ଉତ୍କଳ ତାହା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୟନେ ।
ଦିଅ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବୀ ପୂରୁ ମନୋରଥ,
ଏହି ଭିକ୍ଷା ଏ ଦାସର ତବ ଶ୍ରୀଚରଣେ ।

ହିମଳବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ଏହି ଶୈଳଶ୍ରୀ ପ୍ରାସାଦ
ଉଚ୍ଚ ଶିର ଟେକି, ଧ୍ୱଜ ସଞ୍ଚାଳନ ଛଳେ
ବିଶ୍ରାମାର୍ଥେ ପଥିକେ କିବା କରୁଛି ଆହ୍ୱାନ,
ପ୍ରାସାଦର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ବାହ୍ୟ ସାଜସଜ୍ଜା
ରମଣୀୟ ଅତି, ଦେଖି ପ୍ରତେ ହୁଏ ଚିତ୍ତେ
ସୁନୀତ ସନ୍ଧ୍ୟୁକ୍ତ ମିଶା ମଧୁର କବିତା
ଧରିଛି କି ଦିବ୍ୟରୂପ ସାଜସଜ୍ଜା ବ୍ୟାଜେ,
ଦର୍ଶନୀୟ ତାହା, ନୁହେଁ ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବାକ୍ୟେ ।
ପଦତଳେ ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ ହସେ ପୁଷ୍ପହାସେ,
ରତ ଯେତେ ଇଷ୍ଟଦେବ ପୂଜାରେ ପୂଜକ,
ଫୁଟିଛି ତହିଁରେ ପୁଷ୍ପ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର,
ଫୁଟିଛି କି ଭକ୍ତହୃଦେ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଭାବ ।
କୁସୁମର ସୁମଧୁର ସୁରଭି ନିଶ୍ୱାସ
ଉଡ଼ୁଛି ମହକି, ଯଥା ଗୁଣୀର ସୁଗୁଣ ।
ମଧୁ ପିଏ ଭୃଙ୍ଗ, ମାଛି ଉଡ଼ିବୁଲେ ମାଛି,
ଗୁଣର ଗ୍ରାହକ ଜେତେ ହୁଏ କି ଅଗୁଣୀ,
ଦୋଷର ଗ୍ରାହକ ଯେହୁ, ଦୋଷ ତାର ପ୍ରିୟ
ନ ଦେଖେ ସେ ଯହିଁ ଦୋଷ, ଯାଏ
ନାହିଁ ତହିଁ ।

ବିରାଜିତ ରାଜରଥ୍ୟା ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ
ବେଣୀ ସରିତର ମଧ୍ୟେ ଯୁଗଳ ଦେଉଳ
ଯାମଳ ସୋଦର ପ୍ରାୟ, ସରଳ ସୁନ୍ଦର,
ମହା ପାରାବାର ମଧ୍ୟେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କା ଯଥା,
ଛାୟାପଥେ ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ ମହାକାଶେ କିବା
ଉଦେ ରବି ଶଶୀ, ଏ କି ବିଷମ ସମସ୍ୟା !
ରଥ୍ୟାପାର୍ଶ୍ୱେ ବିଲମ୍ବିତ ଦେଉଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରମଣୀୟ ବେଳା ସେତୁ, ବାଲେକାଲେ ତାହା
ଜାଗିଉଠେ ନଳକୃତ ସେତୁବନ୍ଧ ସ୍ମୃତି,
ଜଳରେ କି ଅଭିନୀତ ସେତାର ବ୍ୟାପାର !
ଅଧିଷ୍ଠିତ ରାଜବଂଶ ଆରାଧ୍ୟଦେବତା
ସୀତାପତି ରଘୁନାଥ ପ୍ରଥମ ଦେଉଳେ,
ଦ୍ୱିତୀୟ ଦେଉଳେ ପ୍ରଭୁ ନୀଳକଣ୍ଠେଶ୍ୱର
କରନ୍ତି ନିବାସ ମୁଦେ, ଲଭି ରାଜପୂଜା ।
ରବି-କୁଳ-ରବି ପ୍ରଭୁ ରଘୁନାଥ ଦେବ
ପାସୋରି ନ ପାରି ପରା ପୂର୍ବ ଲଙ୍କାସ୍ମୃତି
ନିର୍ମାଣ ସ୍ୱରୂପ ତାର ଅବସ୍ଥିତ ଏଥି ।
ରାଜପୂଜିତ ସେ, ତାଙ୍କୁ କିସ ବା ଅଭାବ,
କେବଳ ଅଭାବ ଏକା ଅଭାବ ତାଙ୍କର ।
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରରୂପେ ରାଜେ ସିଂହାସନେ
ଜାନକୀ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭକ୍ତ ହନୁମାନ ସହ ।
ମୂର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କ ବିରଚିତ ଅସିତ ମର୍ମରେ,
ଅନ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିଚୟ ଶ୍ୱେତ ମର୍ମରେ ନିର୍ମିତ ।
ଅତି ଚମତ୍କାର—ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କୌଶଳ,
ସତେ ଯେସନେ ମୂର୍ତ୍ତିଚୟ ସଜୀବ ସଚେଷ୍ଟ ।
ଅନ୍ୟ ସିଂହାସନେ ରାଜେ ଶ୍ରୀଦଧିବାମନ,
ସୁସଜ୍ଜିତ ସେ ଦେଉଳ ରାଜୋଚିତ ଭାବେ ।
ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ୱଚ୍ଛ ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର
ହୋଇଅଛି ତଳେ ବିଛା, ସୁନ୍ଦର ରୀତିରେ,
ସୃଷ୍ଟି କି ସେଠାରେ ଆସି ବହୁ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ।
ଦେଉଳ ଭିତ୍ତିରେ ଚୀନା-ପ୍ରସ୍ତର ଜଡ଼ିତ,
ଖୋଦିତ ତହିଁରେ ଗୁଳ୍ମ ଲତା ପୁଷ୍ପ ଆଦି ।
ଦେବ ଅଙ୍ଗ ଜ୍ୟୋତି ମିଶି ଦେଉଳ ଜ୍ୟୋତିରେ
ସୃଜିଅଛି ତହିଁ କିବା ଜ୍ୟୋତି-ମହୋତ୍ସବ ।
ମିଶାମିଶି କିବା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା କୁସୁମ ସୁହାସ ।
ଗଢ଼ା କୃଷ୍ଣ ମର୍ମରରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ମୂର୍ତ୍ତି
ପଡ଼େ ତହିଁ ପ୍ରତିବିମ୍ବ, ମୁକୁରେ ଯେସନ ।
ଦୁର୍ଗା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀ ଗଣେଶ କାର୍ତ୍ତିକ
ନିବସନ୍ତି ଦେଉଳର ଭିତ୍ତିଗାତ୍ରେ ତହିଁ ।
ନିଭୃତ ସେ ସ୍ଥାନ, ଯେସନେ ପବିତ୍ରତା ବୋଳା,
ସାଧନାର ଉପଯୁକ୍ତ, ସାଧକବାଞ୍ଛିତ,
ସତେ କି ଭୂସ୍ୱର୍ଗ ତାହା ପ୍ରତେହୁଏ ମନେ ।
ପୁଣ୍ଡରୀକ, କୋକନଦ, ଇନ୍ଦୀବର ଫୁଲେ
ତାରକାଭ ସରୋବର, ଏକ ହୃଦୟରେ
ଉଦିତ କି ସତ୍ତ୍ୱ ରଜ ତମ ଗୁଣତ୍ରୟ ।
କିମ୍ବା ଶୁକ୍ଳା ପଦ୍ମରାଗ ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ମୋତି
ବିନା ସୂତେ, ଅବା ଉଦେ ଶତଭିଷା ତାରା
ସୁନୀଳ ଗଗନ କୋଳେ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଗନ୍ତ ।
ଶ୍ୱେତ, ପୀତ କୁମୁଦିନୀ ଫୁଟିଛି ବା କାହିଁ,
ନିବସନ୍ତି ଏକତ୍ରେ କି ଭାରତୀ କମଳା,
ବିସର୍ଜି ଅନ୍ତରୁ ଚିର ସପତ୍ନୀ-ବିଦ୍ୱେଷ
ମିଳିତ କି ଅହା ବେନି ମଧୁର ମିଳନେ ।
ଅଥବା ଉତ୍ତରଭାଦ୍ର ଶତଭିଷା ପାଶେ
ଉଦିତ ଗଗନପଟେ ସହାସ୍ୟ ବଦନେ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ,
ଧର୍ମପ୍ରାଣ, ଧର୍ମରକ୍ଷୀ, ସର୍ବଗୁଣଧର,
ନିର୍ମାଣି ଏ ଦେବଦୁର୍ଗ, ମାତୃଦେବୀ ନାମେ,
ରଖିଛନ୍ତି ମାତୃସ୍ମୃତି ସୁପୁଣ୍ୟ-ରତନ ।
ମାତା ସ୍ୱର୍ଗ ଗରୀୟସୀ, ଏହି ବେଦବାଣୀ
ଆଣି ଦିଏ ସୃଦପ୍ରାଣେ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରେରଣା,
କର୍ମର ସ୍ପନ୍ଦନ ହୃଦେ, ଦେବପୂଜାଠାରୁ
ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ ମାତୃପୂଜା ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ଏହା ।
ଧନ୍ୟ ରାଜେ ମାତୃପୂଜା ମହାପୁଣ୍ୟବ୍ରତ
ଦେଖାଇଲେ ମାତୃଭକ୍ତି ମହାନିଦର୍ଶନ ।
ଅଛନ୍ତି ସାର୍ଥକ ପୁଣି ସୁପୁତ୍ର ଅଭିଧା,
ଏହା ବିନା ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ସୁପୁତ୍ର ଜୀବନେ ।

ଗ୍ରୁଲ ମା ପାଟଣେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟା,
ଗ୍ରୁଲ ଦେବୀ ପରେ ଅଟେ ଭୂଟେମ୍ଭ, ସିବ ମହିଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପଚ୍ଛେ ତବ, ଅନୁସର ପଦାଙ୍କ ତୁମ୍ଭର
ବର୍ତ୍ତୀ ପଚ୍ଛେ ଭୃତ୍ୟ ଯଥା । ଦେଖିବ ମୁଁ ବୁଲି
ସୁବିଖ୍ୟାତ ବଲାଙ୍ଗୀର ରମ୍ୟ ସହରର
ବାହାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟସହ ଅନ୍ତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।
ସ୍ଥୂଳ ରାଜପଥ ପ୍ରାୟ ଶୋଭେ ଏ ସହର,
କେଉଁ ଦକ୍ଷ କାରିଗର ଅତି ଯତ୍ନ କରେ
ଅଙ୍କିଛି ଏ ଛବିଖଣ୍ଡି ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ
ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭାବଳେ, ଅଥବା ବସିଛି
ଅସୀମ ବୈଚିତ୍ର୍ୟବସ୍ତ୍ର ଶୋଭା ପ୍ରଦର୍ଶନୀ
ମହା ସମାରୋହେ ଏଥି, ଦୃଷ୍ଟ୍ୟେ ଲୋଭନୀୟ ।
ନତୁବା ସ୍ୱନ୍ଦସ୍ରଷ୍ଟୀବା ସ୍ୱର୍ଗୀପ୍‌ସରୀକୁଳ
ବିଦ୍ୟାଧର-ଚନ୍ଦ୍ରଭା, ଆସି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଭ୍ରମଣରେ
ହୋଇଛନ୍ତି ଟୁଳି ଏଥି ଅଟ୍ଟାଳିକା ବ୍ୟାଜେ ।
ରୂପ-ରାଜେଶ୍ୱରୀ ସର୍ବେ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅତୁଳିତ ।
କିମ୍ବା କେଉଁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱର୍ଗର
ସୁସଜ୍ଜିତ ରଙ୍ଗାଳୟ ପଡ଼ିଛି କି ଛିଡ଼ି !
ଶୋଭେ ରମ୍ୟ ହର୍ମ୍ୟଶ୍ରେଣୀ ବହୁଶାଖାଯୁକ୍ତ,
ସୃକ୍କ ପଥେ ଶୃଙ୍ଗାଟକ—ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର ।
ନଗରୀଦେବୀଙ୍କ ସହ ଶୋଭାଦେବୀ ଅବା
ଖେଳନ୍ତି କି ପଶାଖେଳ ଅଦୃଶ୍ୟରେ ଏଥି,
ଅଥବା ଅଙ୍କିତ ବଡ଼ କପିଖେଳ ଛବି,
କପର୍ଦ୍ଦକ ସାର ତାର—ଅଟ୍ଟାଳିକାଶ୍ରେଣୀ
ବାନ୍ଧିଅଛି ସାର ତହିଁ ଯୁଗ କେତେ ସ୍ଥାନେ,
କିଏ ହାରେ କିଏ ଜିଣେ କେ କହିବ ତାହା ?
ସାଙ୍ଗୀରୁଟପ ଜଣା ତହିଁ ରଥ୍ୟାଶାଖୀଗଣ
କେନ୍ଦ୍ର ବା ପ୍ରହରୀ ପ୍ରାୟ ଧରି ଶାଟୀ ଅସ୍ତ୍ର
ହୋଇଛନ୍ତି ସତର୍କେ ଜଭା, ଶୋଭେ କାହା କରେ
ପଞ୍ଚଲୁଗା, ଧରିଅଛି ଶାଖାକୁନ୍ତ କେହି ।

ନବ ଶିଳ୍ପ ଶିକ୍ଷାଳୟେ ହେଉଛି ଗଠିତ
ସୁବିଶାଳ ପାଠଶାଳାର ଉତ୍କଟ ସୋପାନ,
ଯନ୍ତ୍ର ଲଭି ଯେ ଶକ୍ତିଟି ସେ ସୂତିକାଗାରେ
ହେଉଅଛି ଯତନରେ ଲାଳିତପାଳିତ,
ସେହି ଶିଶୁଟିକୁ ଏକା ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ
ସ୍ୱଦେଶର ଅନନଶ୍ରୀ କରିବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ଅକର୍ମୀ-ସମସ୍ୟା ଆଶୁ ସମାଧାନ ପକ୍ଷେ
ଏ ଭଳି ସଦନୁଷ୍ଠାନ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିକାର ।
ବୟନ ବିଭାଗେ ଦେଶୀ ବିଦେଶୀୟ ଯନ୍ତ୍ର
ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ, ତହିଁ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ
ହେଉଛି ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ, ଲାଗିଅଛି କାହିଁ
ସୂତାକଟା, କପାଖିଅ, ଲୁଗାବୁଣା ଆଦି ।
ଦେଖି କର୍ମିମାନଙ୍କର ହସ୍ତର କ୍ଷିପ୍ରତା,
ବିସ୍ମୟରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଯାଏ ଚିତ୍ତ ।
କାହିଁ ବହୁ କୋଷକୃମି ହୋଇଛନ୍ତି ପୋଷା,
କାହିଁ କଟା ହେଉଅଛି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏଣ୍ଡି ସୂତା,
ପ୍ରବୀଣ ଅଧ୍ୟାପକଗଣ ବହୁ ଦୂର ସ୍ଥାନୁ
ଶିଖିଆସି କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଉଲ୍ଲସିତ ଚିତ୍ତରେ
ରତ ଶିକ୍ଷାଦାନ କାର୍ଯ୍ୟେ, ସୁଶୃଙ୍ଖଳା ମତେ;
କାହିଁ ତାଙ୍କ ଅବସର ହସ୍ତେ ମୁଖେ ଛଳେ ।
କରୁଛନ୍ତି ସର୍ବେ ମୁଖେ ଉପଦେଶ ଦାନ,
ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନେ ରତ ସଦା ହସ୍ତ ।
ହେଉଅଛି ଚର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଅପର ସ୍ଥାନରେ,
ବନ୍ୟବୃକ୍ଷ ଛାଲି, ଫଳ, ମୂଳ ସାହାଯ୍ୟରେ
ହେଉଅଛି ଚର୍ମ କଷା, ଶିଖୁଛନ୍ତି ତାହା
ବାଳକମଣ୍ଡଳୀ ଅତି ଆଗ୍ରହେ ଉତ୍ସାହେ ।
ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ କାହିଁ ସୁନ୍ଦର ପାଦୁକା,
ଚିକ୍କଣ ସୁଦୃଶ୍ୟ ଚର୍ମେ ବନ୍ୟ ପଦଛଦ !
ଲୌହ କାଷ୍ଠ ବିଭାଗରେ ହେଉଛି ନିର୍ମିତ
ନାନାବିଧ ଶିଳ୍ପଦ୍ରବ୍ୟ, ନିତ୍ୟବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ।
ଅର୍ଥକରୀ ବିଦ୍ୟା ଏହା, ଏ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭାବେ
ଦେଶ ଅର୍ଥ ରହେ ଦେଶେ, ଅବର ବିଦେଶୁ
ଦୁଏ ବହୁ ଅର୍ଥାଗମ, କଳାବିଦ୍ୟା ଏହା

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଛଡ଼ାଏ ସମାଜୁ ସିନା କଳା କଳାବିଦ୍ୟା ।
ସକଳ ଉନ୍ନତ ଏକା ଅର୍ଥରୁ ସାପେକ୍ଷ,
ଅର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଜନେ ସମାଦର,
ପ୍ରସବେ ସେ ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଜ୍ଞା, ଉଚ୍ଚ ସଙ୍ଗୀତ ।
କରେ ଜ୍ଞାନ ମାନବର ଚରିତ୍ର ସଂସ୍କାର,
ସତ୍ୟ, ସଦାଚାର, ଧର୍ମ, ଅନୁଚର ତାର ।
ଧର୍ମବଳେ ଦେବତୁଲ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ମାନବେ,
ଦୂର ହୁଏ ସମାଜରୁ ପାପ, କଦାଚାର ।
ଧର୍ମରେ ସଂସାର ଚଳେ, ଧର୍ମରେ ଉନ୍ନତ,
ସହାୟ ସମ୍ବଳ ଧର୍ମ ଇହପରକାଳେ ।
କଳାବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ରତ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜଗଣ
କରି ଶିକ୍ଷା ପରିପକ୍ୱ, ଗଢ଼ିବେ ଯେ କାଳେ
କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ନାନାସ୍ଥାନେ, ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ
ହେବ ରାଜ୍ୟରାଜ୍ୟାନ୍ତରେ ଅନୁକରଣୀୟ ।
ବ୍ୟାପିବ ସର୍ବତ୍ର ତାହା, ବ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ ଯଥା
ରବିକର କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅନ୍ଧାରେ ଘଉଡ଼ି,
କରି ଦିଗ ଆଲୋକିତ, ସେହି ଶୁଭଦିନ
ହେବ ସମ୍ମୁଖୀନ ଅପି ଅଦୂରଭବିଷ୍ୟେ ।
ଅନୁକରଣର ସ୍ପୃହା ହୁଏ ବଳବତୀ
ଦେଖିଲେ ଆଦର୍ଶ ସିନା, ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଏହା ।
ଦେଖାନ୍ତି ଯେ ରାଜା ରାଜ୍ୟେ ଏକଳ ଆଦର୍ଶ
ସାର୍ଥକ ତାଙ୍କର ସିନା ନରଦେବ ଆଖ୍ୟା !
ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ରାଜନ୍ୱତୀ ବୋଲାଏ ଧରଣୀ ।

ଅନନ୍ତର ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଗୋରକ୍ଷା-ଆଶ୍ରମ,
ହୁଅନ୍ତି ପାଳିତ ଯହିଁ ଯତନେ ସାଗ୍ରହେ
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବୃଦ୍ଧ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଗୋଜାତିନିଚୟ,
ରାଜ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତଥିବା ପଶୁ-ଚିକିତ୍ସକେ
କରନ୍ତି ତାଙ୍କର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ଚିକିତ୍ସା ।
ଦୁଗ୍ଧଦାନଠାରୁ କୃଷି ବାଣିଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟେ ସମାଜର ସହାୟ ଗୋଜାତି,
ବଢ଼ାଏ ସେ ସମାଜର ଶକ୍ତି ବଳ ଧନ ।

ଗୋଜାତିହିଁ ମାନବର ପ୍ରଧାନ ବିଭବ
ତେଣୁ ସେ ଗୋଧନ ନାମେ ହୁଏ ଅଭିହିତ ।
ଗୋଜାତି ଦେବତା, ରୋମ ଗୋଟିକ ତାହାର
କୋଟିଏ ଦେବତା, ଏହା ହିନ୍ଦୁର ବିଶ୍ୱାସ ।
ସାଧେ ଯେ ନିସ୍ୱାର୍ଥ ଭାବେ ଜନଉପକାର
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା ସେହି ପରମ ଉପାସ୍ୟ ।
ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ପ୍ରତି ଯେ ଭଳି ଦାୟିତ୍ୱ
ସନ୍ତାନର, ତତୋଧିକ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାୟିତ୍ୱ
ଗୋରୁ ପ୍ରତି ମାନବର, ଜ୍ଞାତ ଯେ ଏ ନୀତି,
ମହାମାନବ ସେ ନିଶ୍ଚେ, ଆସନ ତାହାର
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେବତା ପାର୍ଶ୍ୱେ । ଏ ବିଭାଗ ପ୍ରତି
ଅଛି ମହାରାଜାଙ୍କର ଆସ୍ଥା ସମଧିକ ।
ସ୍ୱୟଂ ବିଶ୍ୱପ୍ରାଣାରାମ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ହରି
କରି ପ୍ରାଣେ ଉପଲବ୍ଧି ଗୋଜାତି ମହତ୍ତ୍ୱ
ରତଥିଲେ ଗୋସେବାରେ କୃଷ୍ଣ ଅବତାରେ,
ସେ ମହା ଗୌରବମୟ ଅତୀତ ଯୁଗରୁ
ହେଉଅଛି ପ୍ରଚଳିତ ଗୋଷ୍ଠାଷ୍ଟମୀ ବ୍ରତ
ଅବଧି ଭାରତେ, ପୁଣ୍ୟ ଏବଂ ଦାନ ପ୍ରାପ୍ୟ ।
ଗୋମୟେ ପବିତ୍ର ହୁଏ ଅପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତାହା ପୂତ ଯଜ୍ଞକର୍ମେ ।
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ଗୋମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅକ୍ଷମ ସର୍ବଥା
ଅଶେଷ ବଦନେ ଶେଷ, ଅସମ୍ଭବ ତାହା
ମାନବ ପକ୍ଷରେ, ପୁଣି ସାଧ୍ୟାତୀତ ସିନା,
ଗୋପୂଜା ପରମଧର୍ମ, ବେଦବାଣୀ ଏହା ।

ସ୍ଥାପିତ ମନ୍ଦୁରାଳୟ ସୁବିସ୍ତୃତ ସ୍ଥାନେ,
ସିନ୍ଧୁ, ରୋହତକ, ମୁଗ ଆଦି ଦୂରଦେଶୁ
ଆନୀତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାତି ଧେନୁକା ମହିଷୀ
ହୋଇଛନ୍ତି ପୋଷା ଯହିଁ, ଦେଖିଲେ ସେ ସ୍ଥାନ
ହୋଇଯାଏ ସ୍ୱତଃ ଅପି ସମ୍ମୁଖେ ଅଙ୍କିତ
ବିରାଟ ଗୋଶାଳା ଏକ ବିରାଟ ରାଜ୍ୟର,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁରଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସେହି ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ଦୃଶ୍ୟ
ହେଉଛି କି ଅଭିନୀତ ପାଠଶାଳାରେ ଏବେ,
ନାଗରିକ ତା ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇଉଠେ ଚିତ୍ତ ।
କି ସୁନ୍ଦର ଗାଭୀଯୂଥ, ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ତନୁ ।
ଗୋମାତା ସୁରଭୀ କିବା ବତ୍ସଗଣ ସହ
ଭ୍ରମନ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଆସି ପରମ ଆନନ୍ଦେ,
ଦେଖି ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଗୋଯୂଥର
ଇଚ୍ଛାହୁଏ କରିବାକୁ ପୂଜା ଆରାଧନା,
ଭକ୍ତିଭରେ ଅବନତ ହୋଇଆସେ ଶିର ।
ଅଥବା କରୁଣାଦେବୀ କଲ୍ୟାଣଦାୟିନୀ
ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଗାଭୀରୂପେ, ବିଶ୍ୱହିତ ପାଇଁ,
ଅମୃତ-ଶୀତଳ ଦୃଷ୍ଟି, ଝରିପଡ଼େ ତହୁଁ
ମାତୃଆଶୀର୍ବାଦ କିମ୍ବା ସ୍ନେହମଧୁ ଧାର ।
ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଗୋରୁ ମହିଷର
ହେଉଅଛି ଘାସ ସୃଷ୍ଟ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ,
ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ହେଉଛି ରକ୍ଷିତ
ଘାସରାଶି, ଖଣି ମଧ୍ୟେ ସୁସଜ୍ଜିତରୂପେ,
ରହେ ଅବିକୃତ ତାହା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଯାଏ,
ଦିଶେ ତାହା ସଦ୍ୟ କଟା କଞ୍ଚାଘାସ ପ୍ରାୟ ।
ଦୁଗ୍ଧ ଭଣ୍ଡାରର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ହୁଏ ପ୍ରତେ,
ସତେ ଯେସନ୍ତେ ଦେବଭୋଗ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗର ଅମୃତ
ସୁରକ୍ଷିତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଭୂମେ ବହୁ ସୁପାତ୍ରରେ,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀ ପାଇଁ ତାହା ଦେବତାଙ୍କ ଦାନ ।
ହୋଇ ବିମନ୍ଥିତ ଦୁଗ୍ଧ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ
ହେଉଛି ବାହାର ତହୁଁ ସଦ୍ୟ ନବନୀତ ।
ସୁବିଶୁଦ୍ଧ ଦୁଗ୍ଧ ଦହି ନବନୀତ ଘୃତ
ପାଆନ୍ତି ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟେ ନଗରବାସୀଏ,
ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଲବଣୀ ହୁଏ ବିଦେଶେ ରପ୍ତାନି ।
ଜନ୍ମ ହେନ୍ତି ବହୁ ଷଣ୍ଢ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାତୀୟ—
ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ବଳବାନ, ଗୋଟି ଗୋଟି ତାହା
ହେଉଛନ୍ତି ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ରକ୍ଷିତ ପାଳିତ ।
ଏହାପରି କୌଶଳରେ ହେଉଛି ବର୍ଦ୍ଧିତ
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗୋଜାତି ସଂଖ୍ୟା ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟରେ,
ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରାୟ ଏ ଭଳି ସୁପ୍ରଥା
ପ୍ରକୃତି ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଜା ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା,
ଏ ସୁବିଧା ନିଷ୍ଟେ ମଣିକାଞ୍ଚନର ଯୋଗ ।
ଏଭଳି ଆଦର୍ଶ ଯହିଁ, ସେ ରାଜ୍ୟ ସୁରାଜ୍ୟ,
ପ୍ରଜାକୁଳ ରାଜଭକ୍ତ, ରାଜା—-ପ୍ରଜାପିତା ।

ଏ ଅନ୍ତେ "ରାଜେନ୍ଦ୍ର କୃଷି-ପରୀକ୍ଷା ଅଗାର",
ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ, ତହିଁ ସକଳ କୃଷିର
ହେଉଛି ପରୀକ୍ଷା ସଦା, ହୁଏ ପ୍ରମାଣିତ
ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଯାହା, ସେହି କୃଷି ତହିଁ
ହେଉଛି ପ୍ରଚୁର ଭାବେ, ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ
ପ୍ରଜାକୁଳେ ସେହି ବୀଜ ହୁଏ ବିତରିତ ।
ଗହମ, କୁଶାର *, ଧାନ, ଧଣିଆ, ଖେସାରି,
ଚେରଚଣା, ଜନା, କପା, ଛଣି, ଜଡ଼ା, ମୁଗ,
ଧୂଆଁ ପତ୍ର, ତରଭୁଜ, କଦଳୀ, ଡାଳିମ୍ବ,
ବେଦାନା, ଅମୃତମଣ୍ଡା, କମଳା, ଅଙ୍ଗୁର,
ମିଠାଲେମ୍ବୁ, ଲଙ୍କା, ମକା, କଖାରୁ ପ୍ରଭୃତି
ବହୁ ଲାଭବାନ କୃଷି ହେଉଛି ସେଠାରେ ।
ହେଉଅଛି ଉଦ୍ଭାବିତ ପୁଣି ନାନାବିଧ
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଉର୍ବର ସାର ଦେଶୀ ଉପାଦାନେ;
ହେଉଅଛି ମତ୍ସ୍ୟସୃଷ୍ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବାପାରେ ।
ଏ ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ନେତ୍ରପ୍ରୀତିପ୍ରଦ,
ନୈସର୍ଗିକ କୃତ୍ରିମର ଏକତ୍ର ମିଳନେ
ଅପୂର୍ବ ସୁଷମାରାଜ୍ୟ ହୋଇଅଛି ସୃଷ୍ଟ,
ବନଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ଯେସନ୍ତେ ହୋଇଅଛି ସ୍ତୂପା
ଉଦ୍ୟାନର ଫୁଲ କିମ୍ବା ମୋତି ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୁତ ।
ଡୋଳିଛି ମସ୍ତକ ନବେ ହାତୀମୁଣ୍ଡା ଗିରି,

* ଆଖୁ

ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ଦୂରେ କିବା ବୃକ୍ଷ କଳେବର
ଦେଖୁଅଛୁ ବଲାଙ୍ଗୀର ସହରର ଶୋଭା,
ସେ ନଗରୀ-ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀର ଲଳିତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ଦେଇଅଛୁ କରି ତାକୁ ମୁଗ୍ଧ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ।
ନିମ୍ନଦେଶେ ଶୋଭେ ତାର "ରାଜେନ୍ଦ୍ର-ସାଗର"
ଜଳାଧାର, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସଲିଲ-ସମ୍ପଦେ ।
ବହି ଆସି ବର୍ଷାଜଳ ଗିରିକଳେବରୁ
ନ ଯାଇ ଅନ୍ୟତ୍ର, ହୁଏ ତହିଁରେ ସଞ୍ଚିତ ।
ନାଳପଥେ ବହିଯାଇ ସରୋବରୁ ଜଳ
ରଖେ ସଦା ଉଦ୍ୟାନକୁ ଆର୍ଦ୍ର ସୁଶୀତଳ
ସାଗରର ଦ୍ୱିପାର୍ଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଉଚ୍ଚମାଟି ବନ୍ଧେ
ହୋଇଛି ରୋପିତ ବହୁ ଏରଣ୍ଡ ପାଦପ,
ଯଥା ବହୁ ଛତ୍ରଧର ସର-ସମ୍ରାଟର,
ଅଛନ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ରାଜଶଟଣୀ ସେବାରେ ।
ପଞ୍ଜାବୀ, ପଥରଚୋଡ଼ ଆଦି ଅଷ୍ଟବିଧ
ଲଙ୍ଗଳ, ବିବିଧ କୃଷିଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ
ହେଉଅଛି ଚାଷ ଏହି ପରୀକ୍ଷା ଆଗାରେ ।
ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଅଳ୍ପ ଲୋକଦ୍ୱାରା
ହେଉଛି ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯନ୍ତ୍ର ଯୋଗୁଁ,
କୃଷିବିଦ୍ୟା-ବିଶାରଦ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା
ହେଉଅଛି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ, ସୁପରିଚାଳିତ
ଏ ବିଭାଗ, ସମଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ତେଣୁ ।
ଉପଯୁକ୍ତ ସୁସଂସ୍କାର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥାର,
ନବ ନବ ସମୁନ୍ନତ ରୀତି ଉଦ୍ଭାବନ—
ବିଶେଷଜ୍ଞ ନବାଦର୍ଶ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର,
ନିତ୍ୟ ନବତତ୍ତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ଉଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତାର ।
ଅବସ୍ଥିତ ସୁରଚିତ ଆଦର୍ଶ-ଉଦ୍ୟାନ
ଲକ୍ଷ୍ମୀନଦୀ ତୀରେ, ତହିଁ ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ
ବହୁତ ପ୍ରକାର କୃଷି ହେଉଛି ପୂର୍ବରୁ,
ବିଶେଷତଃ ବହୁ ସୁଷ୍ଠୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଦ୍ୟାନ ।
ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ତହିଁ ହୁଏ କପାଚାଷ,
ସର୍ବବିଧ ଫଳ କନ୍ଦା ପନି ପରିବାଦି
ହେଉଛି ଉତ୍ପନ୍ନ ଏହି ଉଦ୍ୟାନରେ ସଦା ।
ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିତ ରମ୍ୟ ସରୋବର,
ଚୌପାଶେ ପାବଚ୍ଛ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି ଇଷ୍ଟକେ,
ହୁଏ ତହିଁ ମତ୍ସ୍ୟ-ଚାଷ, ଏବେ ଉଦ୍ୟାନର
ହେଉଅଛି କ୍ରମୋନ୍ନତି ବିଶେଷ ଭାବରେ,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ଅତୁଳ ତାହା ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଦେଖି ସେ ଉଦ୍ୟାନ ହୁଏ ଚିତ୍ତ ସୁନିର୍ମଳ,
ସୁନିର୍ମଳ ଯଥା ତାର ସରୋବର ଜଳ ।
ଫୁଟିଉଠେ ମଧୁ ହାସ ଦୁଃଖ-ମ୍ଳାନ ମୁଖେ
ଯେସନ୍ତେ ତହିଁ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କୁସୁମ-ସୁହାସ ।

ଦେଖିଲେ ଏ ସୁରାଜ୍ୟର କୃଷି-ସମୁନ୍ନତି
ନ ହେବ ବିମୁଗ୍ଧ କେଉଁ ହୃଦୟୀ ହୃଦୟ ?
କୃଷି-ବିଦ୍ୟା ଶ୍ରେଷ୍ଠବିଦ୍ୟା, ମାନବ ଜୀବନ
ତାହାରି ଉପରେ କରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର ।
କୃଷି-ବିଦ୍ୟା-ଦକ୍ଷ ଦେଶ ଏ ଭାରତବର୍ଷ,
ପରାଶର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କୃଷି-ବିଦ୍ୟାବଳେ
ଥିଲା ଏ ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ, ଥିଲା ପ୍ରଦର୍ଶିତ
ଜଗତରେ ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ, ତୋଳି ଉଚ୍ଚେ ଶିର,
ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଇତର ମଣି ସେ ମହାବିଦ୍ୟାକୁ
କାଳବଶେ ଏବେ ତାହା ଯାଇଛୁ ପାଶୋରି,
ନିଜ ଅଜ୍ଞତାକୁ ନିଜେ କରିଛୁ ବରଣ
ସମାଦରେ ସବିନୟେ, ହାୟ କି ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ,
ନିଜ ଧନ ଦେଇ ପରେ, ପରଠାରୁ ପୁଣି
ଆଣିବାକୁ ଲାଳାୟିତ ରହି ନିଜ ଧନ,
କେ କାହାକୁ ସବୁ ଭଲ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ଗଣେ ?
ଘୋଟିଅଛେ ଯେତେବେଳେ ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—
ଘନ ଜନ ଭାଗ୍ୟ-ନଭେ, ଘୋଟି ଆସେ ଯଥା
ଜଳଶୂନ୍ୟ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଘନ ନଭୋଦେଶେ,
ସେକାଳେ ସେ ମଣେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣେ ମାଟିଠାରୁ ତୁଚ୍ଛ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଘଟିଅଛି ସେହି ଦଶା ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ।
ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ବଳେ, ଯେଉଁ ମହାବିଦ୍ୟା ବଳେ
ମାଟିରୁ ଉପୁଜେ ସୁନା, ତାହା ଯେବେ ସ୍ଥାନ
ମହତ୍ ବା କଏ ଆଉ ତେବେ ଭୂମଣ୍ଡଳେ ?
ଜଳାତଙ୍କ ରୋଗୀ ମଣେ ଜଳକୁ ଅନଳ,
ରଜ୍ଜୁହାରେ ସର୍ପ ମଣେ ବାତୁଳ ଯେ ଜନ,
ଏ ଭ୍ରମ, ଏ ଦେଶ ଭାଗ୍ୟେ ହୋଇଅଛି ଯନ୍ତ,
ତାଳର ଅସାଧ ହାୟ କିସ ଅବା ଭବେ !
ଇଷ୍ଟପାଠରେ ସେ ଦୁରନ୍ତ ପଣ୍ଡିତେ ପାଗଳ,
ଜ୍ଞାନବାନେ ଗଜମୂର୍ଖ, କୋକିଳେ ବାୟସ ।
ନ ତୁଟିବା ଯାଏଁ ଏହି ସର୍ବନାଶୀ ମୋହ
ଏ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟୋଦୟ ହେବ ମିଥ୍ୟାସ୍ୱପ୍ନ ।
ସମ୍ଭବେ କି ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଜଅଁସ ନିଶାରେ ?
ଅସମ୍ଭବ ମରୁସ୍ଥଳେ କମଳକାସାର ।
ହୁତବହ୍ନି ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ ମହାଜନ
ହୋଇଛନ୍ତି ବାକ୍ୟେ କାର୍ଯ୍ୟେ ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପିତ
ଘନଘଟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଅନ୍ଧାର ନିଶିଥେ
ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ପଥ ଜାଳି ଯେ ଦୀପ୍ତି,
ଭାରତର ଦେବତା ସେହି, ଦେଶର ନମସ୍ୟ,
ସ୍ମରିଲେ ତାଙ୍କର ନାମ କ୍ଷୟ ହୁଏ ପାପ ।

ଅନ୍ୟ ଅଂଶେ ଅବସ୍ଥିତ ଧର୍ମାଧିକରଣ,
ଶାସନ ବିଚାରର ବେନି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଭାଗ
ସ୍ଥାପିତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନେ, ହୋଇ ସୁରକ୍ଷିତ,
ବାଦୀ ଅର୍ଥୀ ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥୀ ଦର୍ଶକ ଗହଳେ
ହୋଇଅଛି ଲୋକାରଣ୍ୟ ବିଚାର-ଆଳୟ,
ଲାଗିଛି ଶୃଙ୍ଖଳା, ବହେ କର୍ମସ୍ରୋତ ଖରେ ।
ବସି ଧର୍ମସିଂହାସନେ ରାଜପ୍ରତିନିଧି
ନିଯୁକ୍ତ ବିଚାରେ, ଶାନ୍ତ ଏକାନ୍ତ ମାନସେ ।
ତୀର୍ଥସମ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଏ ବିଚାରାଳୟ,
ଛୁଇଁଲେ ଏ ସ୍ଥାନ ଦୋଷୀ ହୁଏ ଆତଙ୍କିତ,
ତୁଣ୍ଡ ତାର ବାଜିଯାଏ ଶୁଖି, ଥରେ ଥରେ
ପାଦଭଣ୍ଡା, ହୁଏ ବକ୍ଷ ସ୍ପନ୍ଦିତ ସଘନେ ।
ଘଟେ ନାହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷର ଏ ବିକାରମାନ,
ଥାଏ ସେ ଅଟଳ ଧୀର ଶାନ୍ତ ଅଚଞ୍ଚଳ ।
ଆସନ୍ତି ବାହାରି ବେନି ବିଚାର ଶେଷରେ,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରହାସ୍ୟମୁଖେ, ମ୍ଳାନ ମୁଖେ ଦୋଷୀ,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷର ସାହା ସଦା ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଭବେ,
ଦିଅନ୍ତି ଅଲକ୍ଷେ ତାକୁ ସାହସ ଅଭୟ,
ମାତ୍ର ଦୋଷୀ ତ୍ୟାଜ୍ୟସୁତ ତାଙ୍କର ସର୍ବଥା,
ତେଣୁ ଦଣ୍ଡଭୋଗ ତାର ଅଦୃଷ୍ଟ ଲିଖନ ।
ଆତ୍ମପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ଲାଗି ବହୁବ୍ୟୟେ
ପ୍ରବଳ ନିଯୁକ୍ତ କରେ ବ୍ୟବହାରଜୀବୀ,
ଦୁର୍ବଳର ସାହା କିନ୍ତୁ ଏକା ଭଗବାନ,
ହୁଅନ୍ତି ସେ ବଳେ ବଳେ ତାହାର ଓକିଲ ।
ବିଚାରକ ମନ ମଧ୍ୟେ ପଶି ସେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନେ
କରନ୍ତି ଦୁର୍ବଳପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ସଦା ।
ଉଦ୍ଧାରି ସଙ୍କଟୁ ତାକୁ ସଙ୍କଟତାରଣ
ଦିଅନ୍ତି ଲମ୍ବାଇ ତାହା ଗଳେ ଜୟମାଳ,
ଏହା ତାଙ୍କ ଶରଣ୍ୟ ଭାଗବତୀ ନୀତି ।
କରିଛନ୍ତି ଅଳଙ୍କୃତ ବିଚାର ଆସନ
ବିଶେଷଜ୍ଞ ନ୍ୟାୟପଟୁ ବିଚାରକ ସର୍ବେ—
ନିରପେକ୍ଷ, ଧର୍ମଭୀରୁ, ଯେତେକେ ବାଛି ବାଛି
କରିଛନ୍ତି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତ ତାହାଙ୍କୁ ।
ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ଥାନେ ବିଧି କରିବାକୁ ଭଲ
କରନ୍ତି ସେ ସ୍ଥାନେ ସତ୍ୟ ଭଲ ଆଣି ଠୁଳ ।
ରାଜା ପ୍ରଜା ବିଚାରକ ସମସ୍ତେ ସୁନୀତ
ଗଢ଼ା ଯେତେକେ ସୁନୀତିରେ ପାଟଣା ସୁରାଜ୍ୟ ।
କି ତପ ସେ କେଉଁ ତୀର୍ଥେ କରିଥିଲା ପୂର୍ବେ
ପାଇଛି ସେ ଫଳେ ଏବେ ରାଜା ପର ରାଜା ।
ଧନ୍ୟ ତାର ତପୋବଳ, ଧନ୍ୟ ତା ସୌଭାଗ୍ୟ,
ପୁଣି ଶତଧନ୍ୟ ତାର ମହତ୍ତ୍ୱ, କୃତିତ୍ୱ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଣ ଅଛି ନାହିଁ ତାର, ତାହିଁରେ ବା ଯାନ
ପ୍ରତେ ହୁଏ 'ନାହିଁ' ଶବ୍ଦ, ନାହିଁ ଯେତେ ଏଥି।
ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ଭୂତତ୍ତ୍ୱ, ରାଜସ୍ୱ,
ଉନ୍ନୟନ, ଅବକାଶ, କଷ୍ଟମ୍‌, ଜଙ୍ଗଲ,
କୃଷି, ପୂର୍ତ୍ତ, ସହଯୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭାଗ
ଯୋଧାରେ ଅବସ୍ଥିତ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂଭାଗେ,
ସୁସଜ୍ଜିତ ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଗୃହରେ,
ସେ ସ୍ଥାନ ଫଷିପ୍ରସାର ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର।

ଅନନ୍ତର ପଥପାର୍ଶ୍ୱେ ହୋଇଛି ରଚିତ
ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ-ପାର୍କ ନାମେ ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ।
ଚାସ୍ତାପଥେ ସୁସଜ୍ଜିତ, ପୁଷ୍ପେ ଅଳଙ୍କୃତ
ନାନାଜାତି ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ ହୋଇଛି ରୋପିତ,
ଫୁଟିଛି ବିବିଧ ଫୁଲ ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର
ଶୋଭେ ତହିଁ ଠାବେ ଠାବେ ମଞ୍ଜୁଳ ନିକୁଞ୍ଜ
ଶୋଭାର କୁଟୀର ତାହା ଦୃଶ୍ୟର ଖଟଣୀ
ପରାଜିତ ତାହା ପାଶେ ବର୍ଣ୍ଣନାଚାତୁରୀ—
କବିକଳ୍ପନାରେ ଗଢ଼ା ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ସେ ଏକା।
ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ତାହାକୁ ଦେଖ, ହୋଇଯିବ ଶୂନ୍ୟ
ଉପମା-ଭଣ୍ଡାର, ଯିବ ସବୁ ଅଳଙ୍କାର—
କବିକୁଳ ସୁସଞ୍ଚିତ ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ପଦ।
ମଧୁରଙ୍କ ପ୍ରଜାପତି ପୁଷ୍ପେ ପୁଷ୍ପେ ବସି
ହସୁଅଛି ପକ୍ଷ, ଯେସନେ କୁସୁମ-ଶଯ୍ୟାରେ
ହୋଇଛି କି ବିସ୍ତାରିତ ବିଚିତ୍ର ଗରଭ,
କିବା ହେବେ ଶୋଭାଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ ରମ୍ୟ ଆସନେ!
ଅଥବା ତାରକାଖଚୀ ଗଗନମଣ୍ଡଳ
ପଡ଼ିଛି କି ଛିଡ଼ି ଖସି ଧରଣୀ ବକ୍ଷରେ!
ଅକଳିତ ସେ ଉଦ୍ୟାନ, ଯେସନେ ପାରାବାର,
ବାୟୁବେଗେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ପାଦପ ନିକର
ବୀଚୀମାଳା ତାର, ପୁଷ୍ପ ଶୁଭ୍ରଫେନପୁଞ୍ଜ।
କେବଳ ବଣିକ ଅବା ବାଡ଼ିଅଛି ତହିଁ

ରତ୍ନର ପସରା—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ, ହୀରା, ନୀଳା
ମାଣିକ୍ୟ, ପ୍ରବାଳ, ମୁକ୍ତା, ପଦ୍ମରାଗ ଆଦି।
ରତ୍ନରାଜି ସୁସଜ୍ଜିତ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ତହିଁ,
ଆସିଲେ ଗ୍ରାହକ ତାକୁ କରିବ ବିକ୍ରୟ।
ଆସି ଅଳି ତଳି ଚଳି ଗ୍ରାହକ ରୂପରେ
ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖି ଦେଖି ଯାଉଅଛି ଫେରି,
ଅରସିକ, ଅଗ୍ରାହକ, ନଜାଣି ଅସୁନ୍ଦର—
କେମନ୍ତେ ବୁଝିବ ଅବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ,
ବୁଝିବ କି ରତ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ଅଜାଣ-ଦରିଦ୍ର?
ବିସ୍ତାରିତ ସରୋବର ଉଦ୍ୟାନ ସମ୍ମୁଖେ,
ଦିଶୁଥାଇଅଛନ୍ତି ଅବା ପ୍ରକୃତି ସୁନ୍ଦରୀ
ରଚିଥିବା ନୀଳପାଟ, ରାଜେ ଧଡ଼ିରୂପେ
ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ପାଦପର ରମ୍ୟ ପ୍ରତିବିମ୍ବ,
ହୋଇଅଛି ସେ ଧଡ଼ିରେ କୁଟି କମରୂପେ
ନାନାଜାତି ଫୁଲ ଫଳ ବିହଙ୍ଗ ଅଙ୍କିତ।
କୋବିଦ-କୋକିଳ-କେଳିକାନନ-ପାଟଣା,
ସୀମନ୍ତକ ମହାମଣି ବଲାଙ୍ଗୀର ତାର,
ତା ମଧ୍ୟେ ଉଦ୍ୟାନ ବହେ ଦୁର୍ଲଭ ଉପମା,
ଯଥା ନିଶାକାଳେ ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ
ବିରାଜିତ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଶୁଭ୍ର ଶଶାଙ୍କମଣ୍ଡଳ,
ତାହା ମଧ୍ୟେ ଶୋଭେ ଚନ୍ଦ୍ର, ତଥା ଏ ଉଦ୍ୟାନ।
କେ ବର୍ଣ୍ଣିବ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସ୍ୱରୂପ ତାହାର?
ମହାକବି ହେଲେ ମୂକା ହୋଇଯିବ ବଣା।

ଅବୁରେ ନୃସିଂହ ମଠ, ଅଧିଷ୍ଠିତ ତହିଁ
ପ୍ରସ୍ତର ନୃସିଂହମୂର୍ତ୍ତି—ରଜତପିହିତ,
ଶିରେ ଶୋଭେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ଜାହ୍ନଲ୍ୟ ମୁକୁଟ,
ହିରଣ୍ୟକୁ ବିଦାରଣ କରୁଛନ୍ତି ଦେବ
ଦୀର୍ଘ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖେ, ପାଶେ ବାଳକ ପ୍ରହ୍ଲାଦ
ଭକ୍ତକୁଳ-ଶିରୋମଣି, ଉଭା ଯୁକ୍ତକରେ।
ଛଳ ଛଳ ନେତ୍ର, ଯେସନେ ବହେ ଏକନେତ୍ର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶୋକ ଅଶ୍ରୁଧାର, ଅନ୍ୟ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ପ୍ରବାହ,
ବାମେ ବିଜେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ କ୍ଷୀରାବ୍ଧିତନୁଜା,
ଅନ୍ୟ କକ୍ଷେ ଅବସ୍ଥିତ ଗଣେଶ ପାବନ,
ଚଳେ ମଠେ ପୂଜାନୀତି ଯଥା ଆଡ଼ମ୍ବରେ ।
ମଠ ପାର୍ଶ୍ୱେ ପାନ୍ଥଶାଳା, ବିଶ୍ରାମନ୍ତି ତହିଁ
ବିଦେଶୀ ପଥିକେ, ଭୁଞ୍ଜି ଦେବତା ପ୍ରସାଦ ।
ମନ୍ଦିରଟି ସୁସଜ୍ଜିତ ଦେବୋଚିତ ଭାବେ,
ମନ୍ଦିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରନ୍ତି ମହନ୍ତ,—
ସାଧୁ ଶ୍ମଶ୍ରୁଧାରୀ, ସଦା ଦେବସେବାବ୍ରତୀ,
ବାହ୍ୟପ୍ରେମେ ମଗ୍ନଚିତ୍ତ, ସହାସ୍ୟବଦନ ।

ସଂସ୍ଥାପିତ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ
ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ରମଣୀୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ,
ସାର୍ବଜନୀନ ଛାତ୍ର ରତ ଅଧ୍ୟୟନେ,
ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଦକ୍ଷ ଗୁରୁ ଚୌଦଜଣ
ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟାପନା କାର୍ଯ୍ୟେ ଅଛନ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ।
ହେଉଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଛାତ୍ରଗଣ ତହିଁ
ସ୍ୱଦେଶୀୟ ବିଦେଶୀୟ ଉଭୟ ଭାଷାରେ;
ମାତ୍ର ବିଦେଶୀୟ ଭାବେ—ବିଦେଶୀ ଅସ୍ତ୍ରରେ
ନ ହୋଇ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରନ୍ତି ରକ୍ଷା
ସ୍ୱୀୟ ଜାତୀୟତା ଟେକ, ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ।
ନାହିଁ ବେଶ ଭୂଷଣରେ ଉଚ୍ଚ ଆଡ଼ମ୍ବର
କିମ୍ବା ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଭାବ, ଅବା ଅବାଧ୍ୟତା,
ଅଧମ ସଙ୍ଗୀଳ ତାହା ବନ୍ଦ୍ୟଜନଦ୍ୱେଷ୍ୟ ।
ଋଷିକୁମାରଙ୍କ ପରି ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ସର୍ବେ,
ଜ୍ଞାନାଭେ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ମୁଖ, ନେତ୍ରରେ ମୁଦ୍ରିତ
ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ମୁଦ୍ରା, ଯେହେତୁ ଜାତ୍ୟାଦର୍ଶ
ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଉଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବହି ହୃଦେ
ହୋଇଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ସରବେ ।
ଯଥା ଗୁରୁ, ତଥା ଶିଷ୍ୟ, ବିମ୍ବିତ ଯେସନ
ଗୁରୁଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱ ଶିଷ୍ୟ ହୃଦୟ-ମୁକୁରେ ।

ଅଥବା ଗୁରୁଙ୍କ ନୀତି, ଆଦର୍ଶ, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ
ହୋଇଅଛି ପ୍ରଭାବିତ ଶିଷ୍ୟଗଣ ପ୍ରାଣେ ।
କିଣନ୍ତି ଭକ୍ତିମୂଲ୍ୟେ ଶିଷ୍ୟେ ଗୁରୁକୃପା,
ତଥା ସ୍ନେହେ ଆକର୍ଷନ୍ତି ଶିଷ୍ୟଭକ୍ତି ଗୁରୁ ।
ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ଉଭୟର ମହତ ସମ୍ପର୍କ
ରହୁଛି ଅଖଣ୍ଡ, ଏହା ବାଞ୍ଛନୀୟ ସଦା
ପିତାଠାରୁ ସମ୍ମାନିତ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ନିଶ୍ଚୟ ।
ପିତା ଜନ୍ମଦାତା, କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନଦାତା ଗୁରୁ ।
ମାଟି ପେଣ୍ଡୁଳାଏ ଯେନି ଗଢ଼ନ୍ତି ତହିଁରେ
ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିମା ଗୁରୁ, ଅର୍ପି ଜ୍ଞାନ-ପ୍ରାଣ ।
ସମାଜର ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନେ ଗୁରୁଙ୍କ ଆସନ,
ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ି କରନ୍ତି ସେ ଦାନ,
ସ୍ୱଦେଶେ ସମାଜେ, ଗୁରୁ ଯୋଗୀପରି ତ୍ୟାଗୀ,
ନିଜର ଜନ୍ମତ ଢେକି ନିଯୁକ୍ତ ସେ ସଦା
ସୁବାଧ୍ୟ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଜୀବନ ଗଠନେ,
ବହିବାରୁ ସମାଜର ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ସେ
ଗୌରବିତ ଗୁରୁ ନାମେ ହୁଅନ୍ତି ଆଖ୍ୟାତ,
ସଂସାରରେ ସେହି ଏକା ସ୍ୱାର୍ଥଶୂନ୍ୟ ଜନ ।
ଆବଶ୍ୟକ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବର
ସେଥିରୁ କୌଣସି ଅଂଶେ ହେଲେ ବିକଳାଙ୍ଗ
ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ଗୁରୁ, ସେ ଦୋଷ ଗୁରୁର,
ଏଭଳି ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯାହାର
ସେହି ଏକା ସମାଜର ବରେଣ୍ୟ ଦେବତା ।
ଗୁରୁ ଚିରକାଳ ଛାତ୍ର, ଛାତ୍ରାବସ୍ଥା ତାର
ହୁଏ ନାହିଁ ଆଜୀବନ ଶେଷ, ପକ୍ଷାନ୍ତରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ସିନା ଆଜୀବନ ଛାତ୍ର,
ମହାସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାୟ ଶିକ୍ଷା ଅନନ୍ତ ଅପାର,
କେ କରିବ ଶେଷ ତାହା, ସମାବଦ୍ଧ ସିନା
ମାନବର ଆୟୁ, କେବେ ସମ୍ଭବେ କି ଭଲ
ଅସୀମର ପୂର୍ଣ୍ଣସତ୍ତ୍ୱ ସୀମାବଦ୍ଧ ମଧ୍ୟେ ।
ସୁଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି ଉଚ୍ଚ ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପୁସ୍ତକ ପାଠରେ ନୁହେଁ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ସେ,
ସର୍ବଜନ-ସମାଦୃତ ନୂତନ ଆଦର୍ଶେ
ଗଠିତ ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଣାଳୀ ।
ଯେ ବିଦ୍ୟାରେ ମନ, ଆତ୍ମା, ପ୍ରତିଭା, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ,
ନ ହୁଏ ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ ନ କରେ ଯେ ଦାନ
ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା ସତ୍ତ୍ୱ, ନୈତିକ ଚରିତ୍ର
ନ କରେ ଯେ ଶୁଦ୍ଧପୂତ, ଅକ୍ଷମ ଯେ ପୁଣି,
ଜଗତର ମଧୁରନ୍ଧି ଦାନେ, ପ୍ରଦର୍ଶନେ,
ନ ପାରେ ଯେ ଅଙ୍କି ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବିକତାର
ମଙ୍ଗଳ ଆଲେଖ୍ୟ, କିମ୍ବା ନ ପାରେ ଦେଖାଇ
ଜଗତ ଶାନ୍ତି ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ମହତ୍ତ୍ୱ ସ୍ୱରୂପ ,
ଜଗ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନ ଯାହା, ନୁହେଁ ତାହା ବିଦ୍ୟା—
ପ୍ରକୃତ ଅବିଦ୍ୟାଠାରୁ ବଳି ଭୟଙ୍କର ।
ନତ୍ତ୍ର ପକ୍ୱ କୋଷଲା ସେ, ବାହାରେ ସୁନ୍ଦର,
ଅଭ୍ୟନ୍ତର ବିଷପୂର୍ଣ୍ଣ—ପ୍ରାଣନାଶଦକ୍ଷ ।
ସେ ବିଦ୍ୟାର ମାଦକତା, ସେ ବିଦ୍ୟାର ମୋହ
ପାରି ନାହିଁ ଛୁଇଁ ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟ ସୀମା ।
କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ଧର୍ମନୀତି, ଜାତୀୟ ଆଚାର,
ବ୍ୟବସାୟ, ଅର୍ଥନୀତି, ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ,
ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଆଦର୍ଶ ଜୀବନୀ,
ଇତିହାସ, ଲୋକକଳା, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଆଦି
ମାନବ ଜୀବନ ପକ୍ଷେ ମହାପୁଷ୍ଟିକର
ସେହି ସବୁ ବିଦ୍ୟାମାନ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଏଥି,
ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଯାହା, ଏଥି ସୁଲଭ ସେ ।
ଶିଖିଲେ, ପଢ଼ିଲେ ଯାହା ହୁଅନ୍ତି ମାନବେ
ସୁମାନବ ପଦବାଚ୍ୟ, ଅବର ସହିଁରେ
ନର ପ୍ରାଣେ ଦେବଭାବ କିମ୍ବା ଋଷିଭାବ
ହୁଏ ପ୍ରଭାବିତ, ତାହା ଅଦ୍ଭୁତ ଏଠାରେ ।
ଦେଖି ଛାତ୍ରବୃନ୍ଦଙ୍କର ଗୁରୁବଶ୍ୟ, ସାଧୁତା,
ବିନୟ, ସୌଜନ୍ୟ, ଭକ୍ତି, ଶିଷ୍ଟାଚାର ଆଦି
ଅର୍ପିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ସ୍ୱତଃ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ଶିକ୍ଷାଦାନେ ଧୁରନ୍ଧର ଶିକ୍ଷକନିକର,
ବାଛି ସେତେକେ କଷ୍ଟିପଥ ଆଣିଛନ୍ତି ତାହୁଁ ।
ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶିଶୁଶିକ୍ଷା ବୃଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ
ହୋଇଛି ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
ହୋଇଛି ଉନ୍ମୁକ୍ତ ପୁଣି ବାଣିଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର
ପଥ, ଗୁରୁ ଛାତ୍ର ଉଭେ ସମ୍ମିଳିତ ଭାବେ
କରୁଛନ୍ତି ବ୍ୟବସାୟ ସ୍ୱଳ୍ପ ମୂଳଧନେ,
ଆବଶ୍ୟକମତେ ତହୁଁ କିଣୁଛନ୍ତି ଛାତ୍ରେ
ପୁସ୍ତକାଦି ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ।
ବୃଦ୍ଧି ଲଭି ଅଳ୍ପକାଳେ ସେହି ମୂଳଧନ
ହୋଇଅଛି ଏବେ ପଞ୍ଚ ସହସ୍ର ଅଧିକ,
ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ବାରଅଣା ମିଳୁଅଛି ଲାଭ ।
ସତ୍ୟ ଧର୍ମନିଷ୍ଠା ପୁଣି ସୁଅଧ୍ୟବସାୟେ
ବାଣିଜ୍ୟରେ ହୁଏ ଲାଭ, ଉଦ୍ୟୋକ୍ତାମଣ୍ଡଳି
ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ତାର ସଜୀବ ପ୍ରମାଣ ।
ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଏ ବିଦ୍ୟାମନ୍ଦିରୁ
ହେଉଛନ୍ତି ବହୁଛାତ୍ର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭଲରେ
ପ୍ରତିବର୍ଷ, ନାହିଁ ଏଥି ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା କିଛି,
କରୁଛି ସେ ଗତି ସଦା କ୍ରମୋନ୍ନତି ପଥେ;
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ଏହି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପୀଠ
ସମଶ୍ରେଣୀ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ସକଳ ବିଷୟେ ହେବ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ,
ଦିଶୁଅଛି ସୁସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ସୂଚନା ତାହାର,
ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖି ହୁଏ ଭବିଷ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣିତ,
ସୂଚନାରୁ ମିଳେ ସିନା ଫଳର ଆଭାସ ।
ମଙ୍ଗଳ ଚଳନ ଦାନେ ଉଇଁଲେ ବାହିଦ
ବାରି ଦାନେ କୃପଣତା ନ କରେ କଦାଚ ।
ଦେଶ, ଜାତି ପକ୍ଷେ ଶ୍ରେୟ ସେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ,
ଦେଶ କାଳ ପାତ୍ର ପକ୍ଷେ ଯାହା ଉପଯୁକ୍ତ,
ଦେଶ ଜଳବାୟୁରେ ଯେ ପାରିବ ଉଧେଇ ?
ତରେ ସେ ଜାତୀୟ ଭାବେ ସମାଜେ ସୁଦୃଢ଼,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଧରିଛନ୍ତି ଏ ବାଣୀତୀର୍ଥ ସେହି ସୁରଧାର ।
ବହି ସେହି ସୁଆଦର୍ଶ ଏ ବିଦ୍ୟା-ଆଶ୍ରମୁ
ପ୍ରକାଶିତ "ପାରିଜାତ" ଷାଣ୍ମାସିକ ପତ୍ର,
ବର୍ଷେ ବହୁ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ,
ସୁଧୀ ସମାଜରେ କ୍ରମେ ହେଉଛି ଆଦୃତ,
ମନୋଜ୍ଞ ସୌରଭ ତାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୁମଧୁର
ବ୍ୟାପି ଚହଟିବ ଦିନେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳେ ।

ବାଳିକାମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ,
ହୋଇଅଛି ସଂସ୍ଥାପିତ ମଧ୍ୟ-ବିଦ୍ୟାଳୟ,
ସାର୍ଦ୍ଧଏକଶତ ଛାତ୍ରୀ ରତ ଅଧ୍ୟୟନେ ।
ସେମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ହୋଇଅଛି ନିରୂପିତ ସୁଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି,
କେବଳ ପୁସ୍ତକପାଠ ନୁହେ ଶିକ୍ଷା ସୀମା ।
ଶିଖୁଛନ୍ତି ସିଅଁ ବୁଣା ରନ୍ଧନପ୍ରଣାଳୀ
ଗୃହସ୍ଥର ଗୃହକର୍ମ ନିତ୍ୟବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ;
ପାରିବେ ସେମାନେ ହୋଇ ସଂସାରେ ଭବିଷ୍ୟେ
ସୁଜନନୀ, ସୁଗୃହିଣୀ, ଲଲନା-ସୁଲଭ
ସୁକୋମଳ ବୃତ୍ତି ହେବ ଯହିଁ ବିକଶିତ
ନ ହୋଇ କଳୁଷ ଯହିଁ ନୈତିକଜୀବନ
ରହିବ ନିର୍ମଳ ସ୍ୱଚ୍ଛ, ବଢ଼ିବ ସମାଜେ
ଜାତୀୟ ଭାବର ଐକ୍ୟ, ଧର୍ମର ସମ୍ମାନ,
ଜାତୀୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ଯହିଁ ରହିବ ଅକ୍ଷତ,
ହୋଇଅଛି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଶିକ୍ଷା,
ବହୁ ଗବେଷଣା, ବହୁ ଆଲୋଚନାସିଦ୍ଧ ।
ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଉଚ୍ଚ-ଉପାଧିମଣ୍ଡିତା
ଶିକ୍ଷାଦାନେ ସୁନିପୁଣା, ବିଦୁଷୀ ମହିଳା
ଅଛନ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀପଦେ,
ମାତାପ୍ରାୟ ଛାତ୍ରୀବର୍ଗେ ଅର୍ପୁଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷା ।
ହୁଏ ଯଥା କନ୍ୟାପ୍ରାଣେ ସୁପ୍ରତିଫଳିତ
ମାତାର ଆଦର୍ଶ, ତଥା ବାଳକର ଆଦର୍ଶେ
ନେଉଛନ୍ତି ଛାତ୍ରୀଗଣ ଆପଣାକୁ ଗଢ଼ି,
ସପ୍ତ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଦ୍ୱାରା ଏ ବିଦ୍ୟାମନ୍ଦିର
ହେଉଛି ପରିଚାଳିତ ସୁଶୃଙ୍ଖଳଭାବରେ ।
ଛାତ୍ରୀଙ୍କର ସୂଚୀଶିଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସିତ,
ସ୍ୱହସ୍ତ କାରୁକାମଖଚିତ ସୁନ୍ଦର ଆସନ,
ଅଙ୍ଗରଖା, ଓରମାଲ ଲତାପୁଷ୍ପାଙ୍କିତ,
ନବରୁଚି ବାଞ୍ଛନୀୟ ନାନାପରିଚ୍ଛଦ,
ଦକ୍ଷହସ୍ତେ ବାଳିକାଏ ଅଛନ୍ତି ନିର୍ମିଣି,
ଲୋଭନୀୟ ସେ ସକଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟେ ।

ସମାଜର ଶକ୍ତି ନାରୀ, ପୁରୁଷ ଶରୀର
ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ରହିବ ସମାଜ ହୋଇ ମସ୍ତକବିହୀନ ।
ସ୍ୱୟଂ ଶକ୍ତିରୂପା ନାରୀ ଶକ୍ତିଦେବୀ କନ୍ୟା,
ନାରୀର ଆସନ ଅତି ଉଚ୍ଚରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ,
ତେଣୁ ହୁଏ ନାରୀ ନାମ ଅଗ୍ରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ।
ରାଧାକୃଷ୍ଣ, ସୀତାରାମ, ପ୍ରକୃତିପୁରୁଷ
ଏ ଶିଷ୍ଟପ୍ରୟୋଗ ତାର ଜୀବନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗୌରବମୟ ଅତୀତ ଯୁଗରେ
ଏ ଦେଶ ଦେଖାଇଥିଲା ନାରୀର ଆଦର୍ଶ,
ସାକ୍ଷୀ ତାର ଇତିହାସ, ନାରୀମାହାତ୍ମ୍ୟରେ
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଏ ଦେଶର ଇତିହାସପୃଷ୍ଠା ।
ଗାର୍ଗୀ, ଅରୁନ୍ଧତୀ ଆଦି ନାରୀକୁଳଶ୍ରୀ
ଏ ଦେଶର ଦେବୀକନ୍ୟା, ମାତା, ସୁଗୃହିଣୀ,
ଶିଖିବେ ଯେ ଦିନ ନାରୀ ତାଙ୍କ ସୁଆଦର୍ଶ,
ସେ ଦିନ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟ ହେବ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟେ ରତ ଅଧ୍ୟୟନେ
ସାର୍ଦ୍ଧତ୍ରିଶତାଧିକ ଛାତ୍ର, ଏକାସନେ
ନିମ୍ନଜାତି ଉଚ୍ଚଜାତି ସହ ନିର୍ବିକାରେ,
ନାହିଁ ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଭେଦ, ବନ୍ଧୁଭାବେ ସର୍ବେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେଦୃଶ୍ୟ ଏବେ ପିତାପୁତ୍ର ଭାଇ ଭାଇ ପ୍ରାପ୍ତ,
ଅତଏବ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ଏ ମଙ୍ଗଳ ଦୃଶ୍ୟ ।
ବାରଜଣ ଶିକ୍ଷାଦାତା ଏ ବିଦ୍ୟାମନ୍ଦିରେ
କରନ୍ତି ପରିଚାଳନ ଅଧ୍ୟାପନା କାର୍ଯ୍ୟ ।
ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଏକଜଣ ହରିଜନ ଜାତି,
ମାନବେ ମାନବ ଛୁଇଁ ହେବ ଅପବିତ୍ର
ହେବ ତହିଁ ଜାତି ନଷ୍ଟ, ଧର୍ମ ନଷ୍ଟ ପୁଣି,
ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ପରି ଏ ବର୍ବର ରୀତି
ମାନବ ସମାଜେ; ବହେ ଉଭୟ ଶରୀରେ
ଏକବର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ତ, ଏକ ଉପାଦାନେ ଗଢା
ଉଭୟର ଦେହ, ପୁଣି ଉଭୟ ପ୍ରାଣରେ
ନିବସନ୍ତି ବିଶ୍ୱପିତା ପରଂବ୍ରହ୍ମ ହରି,
ତାଙ୍କରି ସନ୍ତାନ ଦୁହେଁ, ତାଙ୍କରି ସର୍ଜିତ,
ଏକପିତାଙ୍କର ବହୁ ସନ୍ତତି ମଧ୍ୟରେ
ସମ୍ଭବେ କି ଜାତିଭେଦ, ଅହୋ, କି ଅଦ୍ଭୁତ
ବିଷମ ସମସ୍ୟା ଏହା ଧିକ୍ ଏ କୁତ୍ସିତ !
ଗୁଣ କର୍ମ ହେତୁ ଜନେ ନିନ୍ଦିତ ବନ୍ଦିତ,
ମାତ୍ର ନୁହେ ଜାତି ହେତୁ, ଗୁଣ କର୍ମ ମଧ୍ୟେ
ନାହିଁ ସ୍ଥାନ ଖୁଞ୍ଜିବାକୁ ଜାତିର ମହତ୍ତ୍ୱ,
କାଳୋଚିତ ଏ ସଂସ୍କାର ଏ ବିଦ୍ୟାପୀଠର
ସୁନୀତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏହା ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ।
କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ପୂର୍ବୁ, ଛାତ୍ର ଶିକ୍ଷାଦାତା ମିଶି
କରନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟହ ଧର୍ମ-ସଙ୍ଗୀତ ଆବୃତ୍ତି,
ଶିକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷେ ପୁଣି ଗାଆନ୍ତି ବାଳକେ
ପରମ ଉଲ୍ଲାସେ କର୍ମ-ସଙ୍ଗୀତ ସୁସ୍ୱରେ,
ହୁଏ ଏ ମଙ୍ଗଳ ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ ଅତି ।
ଧର୍ମ ସହ ମିଶେ କର୍ମ, ବାସ୍ତବରେ ଏହା
ମଣିକାଞ୍ଚନର ପରି ସୁନ୍ଦର ସଂଯୋଗ !
ମୂଲ୍ୟବାନ ଏ ସୁପ୍ରଥା ଉନ୍ନତିର ସନ୍ଧି ।
ଧର୍ମ ଏକା ଏ ଜଗତେ ସତ୍ୟ, ଶିବ, ସାର,
ଧର୍ମ ଯାର ମୂଳଭିତ୍ତି, ସାର୍ଥକ ସେ କର୍ମ ।

ସେ କାର୍ଯ୍ୟେ ସାଫଲ୍ୟ ହୁଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଉଭା ।
ଧର୍ମବଳେ ବଢେ ଶକ୍ତି କର୍ମରେ ଉନ୍ନତ ।
ଧର୍ମଦେବ, କର୍ମଦେବ ଉଭୟେ ଉପାସ୍ୟ,
ସ୍ୱଭାବତଃ ବାଲ୍ୟହୃଦ ସରସ କୋମଳ,
ହେଲେ ତହିଁ ଧର୍ମବୀଜ କର୍ମବୀଜ ଉପ୍ତ
ହୋଇ ତାହା ଅଙ୍କୁରିତ, ବର୍ଦ୍ଧିତ ସହଜେ,
ଶିଶୁର ଭବିଷ୍ୟ ଭାଗ୍ୟ କରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ସଂସାର ପ୍ରବାସ-ପଥେ ନବ ଜୀବନର
ଧର୍ମ କର୍ମ ବେନି ପରି ସହାୟ ସମ୍ବଳ ।
କର୍ମଭୂମି ଏ ସଂସାର ମାନବକୁଳର,
ନୁହେ ଭୋଗବିଳାସର ନିରାପଦ କ୍ଷେତ୍ର
କର୍ମ ଏଥି ସୁଖ ଭୋଗ, ବିଳାସ, ଆନନ୍ଦ,
କର୍ମରତ ନର ଏକା ଜଗତେ ଜୀବିତ,
ଅକର୍ମୀ, ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ଲୋକ ମାଟିର ପିତୁଳା,
ଅସାର, ନିସ୍ପନ୍ଦ, ଭାରବର୍ଦ୍ଧକ ଧରାର ।

ଶିଖୁଛନ୍ତି ଛାତ୍ରଗଣ ଶିଳ୍ପ ନାନାବିଧ,
କାଷ୍ଠରେ ନିର୍ମିତ ଗିନା, ଡାଟିଆ, ଟିଉପ,
ସୁନ୍ଦର ପିତୁଳା—ମାଟି କାଗଜେ ନିର୍ମିତ,
ଟେବୁଲ୍ ପଣରେ ସିଆଁ ଖଲି, ଠୋଙ୍ଗା, ପଙ୍ଖା,
ଦେଖି ତା ମାନସେ ଜନ୍ମେ ବିସ୍ମୟ, ଉଲ୍ଲାସ,
ଲଜ୍ଜାଭରେ ଅଧୋମୁଖ ହେବ ଦକ୍ଷ ଶିଳ୍ପୀ ।
ସ୍ୱହସ୍ତରେ କରୁଛନ୍ତି ଛାତ୍ରେ କପାଚାଷ,
ନାନାବିଧ ଫଳ ଫୁଲେ ଉଦ୍ୟାନ ରଚନା,
ଅଧ୍ୟୟନ, କୃଷିଶିଳ୍ପ ତିନି ବିଷୟରେ
ବହୁମୁଖେ ପ୍ରଶଂସିତ ଦକ୍ଷତା ତାଙ୍କର,
ରତ ଅଧ୍ୟୟନେ ବସି ଚଟାଇ ଆସନେ,
ନାହିଁ ନବ୍ୟରୁଚିସିଦ୍ଧ କାଷ୍ଠାସନସ୍ପୃହା,
ନମଣନ୍ତି ତହିଁ ଲଜ୍ଜା କିମ୍ବା ଅପମାନ ।
ହରିଜନ ଉଚ୍ଚଜନ ହୋଇ ମିଶାମିଶି
କରୁଛନ୍ତି କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଅଧ୍ୟୟନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିସର୍ଜି ସଙ୍କୋଚ ଭାବ, ଅଭିଜାତ୍ୟ ମୋହ ।
ପରିହରି ବିଳାସିତା, ସରଳ ଭାବରେ,
ଯାପୁଛନ୍ତି ତୃପ୍ତମନେ ନୈଷ୍ଠିକଜୀବନ ।

ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷାର ପୀଠ ଜର୍ଜ ଟୋଲୁସ୍ଥାଠୀ
ଅବସ୍ଥିତ ପଥପାର୍ଶ୍ୱେ, ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର ।
ଉଠି ଯହୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର
ମଧୁର କୋମଳ ଛନ୍ଦ, ଲଳିତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା,
ଢାଳୁଥାଏ ଶ୍ରୋତାକର୍ଣ୍ଣେ ଅମୃତ-ପ୍ରବାହ,
ଦେବଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା କ୍ଷେତ୍ର—ତେଣୁ ତୀର୍ଥ ସମ
ପବିତ୍ର, ପୂଜିତ ପୂର୍ବେ ସ୍ଥାପିଥିଲେ ଏହା
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପାଟଣାଭୂପ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଦେବ,
ପିତୃଦେବ ବର୍ତ୍ତିମାନ ମହାରାଜାଙ୍କର ।
ବଂଶୀୟ ବିମଳକୀର୍ତ୍ତି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ
ତାଙ୍କ କୁଳାଙ୍କୁର ପୁଣି ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ରଖିଛନ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁକୂଳ ଦୃଷ୍ଟି ।
ବଂଶର ସୁପୁତ୍ର ଯିଏ କରନ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧନ
ବଂଶୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ବଂଶ-ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ-ଜ୍ୟୋତି ।
ଏ ଉତ୍କଳ ଦେବଭୂମି,—ସୁତୀର୍ଥମାଳିନୀ,
ଦେବଭାଷା ସଂସ୍କୃତର ଥିଲା ଏଥି ପୂର୍ବେ
ସମ୍ୟକ୍ ଆଦର, ପୂଜା, ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାଷାରୂପେ
ଥିଲା ପ୍ରଚଳିତ ତାହା ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳେ ।
ନାହିଁ ସେ ସୁଦିନ ଏବେ, ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ-ରବି
ବହୁକାଳୁ ହୋଇଛନ୍ତି ଅସ୍ତାଚଳଶାୟୀ ।
ନାହିଁ ଏବେ ସଂସ୍କୃତର ସେକାଳ ଗୌରବ,
କାଳବଶେ ରହିଛି ସେ ହୋଇ ଜୀବନ୍ମୃତ ।
ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀଙ୍କର ଅଙ୍ଗୁଳି ସଙ୍କେତେ
ହେଉଥିଲା ଏ ଦେଶର ସମାଜ ଚାଳିତ
ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ପୁଣି, ଥିଲେ ସେ ପଣ୍ଡିତଗଣ
ସମାଜେ ବ୍ୟବସ୍ଥାଦାତା, ଏବେ ତାଙ୍କ ମୂଲ୍ୟ
ହୋଇଅଛି ହ୍ରାସ ହାୟ, କି ଘୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ !

ଏବେ ଏହି ଦୁଃସମୟେ ସେ ମନୀଷିବର୍ଗ
ଜାଳୁଛନ୍ତି ପୁନର୍ବାର ନିର୍ବାପିତ ଦୀପେ
ଘୃତବର୍ତ୍ତୀ ଦାନେ, ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଶେ ଦେଶ ।
ତାଙ୍କ ଯତ୍ନବଳେ, ପୁଣି ରାଜକୃପା ଫଳେ
ମୁମୂର୍ଷୁ ସେ ଦେବଭାଷା ଟେକୁଅଛି ମଥା,
ମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା ଏହା ଏ ଦେଶ ଭାଗ୍ୟରେ ।
ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ, ଉଚ୍ଚ ଉପାଧି ମଣ୍ଡିତ,
ନିଷ୍ଠାବନ୍ତ ସୁବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୋଗୀ ଋଷି ସମ,
ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନେ ସୁପଣ୍ଡିତେ ଅତି ଧୁରନ୍ଧର,
ବିଦ୍ୱାନ କର୍ମଠ କେତେ ସହକର୍ମୀ ସହ
ରତ ଅଧ୍ୟାପନା କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହେ ସଯତ୍ନେ,
ପଢୁଛନ୍ତି ଶିଷ୍ୟବର୍ଗ କାବ୍ୟ, ବ୍ୟାକରଣ,
କର୍ମକାଣ୍ଡ ଆଦି ବିଦ୍ୟା, ବାରଜଣ ଛାତ୍ର
ହୋଇଛନ୍ତି କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ଉପାଧିଭୂଷିତ
ଏ ସଂସ୍କୃତ ବିଦ୍ୟାପୀଠୁ ସମ୍ମାନ ସହିତ ।
ସର୍ବ ଗଡଜାତ ରାଜ୍ୟ, ସମ୍ବଲପୁରର
ସଂସ୍କୃତ ପରୀକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ର ଏ ବିଦ୍ୟା-ମନ୍ଦିର ।

ପାଟଣାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷା-ଅଧିକାରୀ
ଅଦ୍ୱୈତଚରଣ ଦାସ ବିଦ୍ୱାନ ଚତୁର,
ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟର
ଉଚ୍ଚ ନିମ୍ନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ହେଉଛି ଚାଳିତ
ସୁସ୍ଥିର ରୂପରେ ପୁଣି ସୁଶୃଙ୍ଖଳା ସହ ।

ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ବିରାଟ ବିଶାଳ,
ଡାକୁଅଛି ଅବା ମୌନେ ସଙ୍କେତ ଭାଷାରେ
ଆସ ହେ ହତାଶରୋଗୀ, ଆସ ଆସ ତ୍ୱରା,
ଦ୍ୱାର ମୋର ଅବାରିତ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ ସଦା,
ଲଭିବ ଆରୋଗ୍ୟ, ହେବ ସବଳ କର୍ମଠ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ତାର ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର,
ସ୍ୱଚ୍ଛ ସୁପବନ ସେବ୍ୟେ ଦେବତା ମନ୍ଦିର ।
ହୋଇଛି ରକ୍ଷିତ ତହିଁ ସକଳ ଔଷଧ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେହେଁ ତାହା ଧନ୍ୱନ୍ତରୀ ଔଷଧ-ଭଣ୍ଡାର ।
ଧନୀ ଦୀନ ନିର୍ବିଶେଷେ ସକଳ ରୋଗୀଏ
ବିନା ବ୍ୟୟେ ପାଉଛନ୍ତି ଔଷଧ ଚିକିତ୍ସା ।
ଡାକ୍ତରଣ ଚିକିତ୍ସକ ରତ ଚିକିତ୍ସାରେ
ବହୁ ଅଧୀନସ୍ଥ ଦକ୍ଷ ସହକାରୀ ସହ ।
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯେଉଁ ଚିକିତ୍ସାରେ
ତହୁଁ କରି ପରୀକ୍ଷା ଶିକ୍ଷା ବହୁ ବ୍ୟୟେ,
ଲଭିଛନ୍ତି ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ସର୍ବେ, ରୋଗୀ ପ୍ରତି
ଦେଖାନ୍ତି ସେବାଡନ ସ୍ନେହ ଆସ୍ଥା ସମଧିକ ।
ଯୋଗ୍ୟୌଷଧି ନିର୍ବାଚନେ, ରୋଗ ପରୀକ୍ଷାରେ,
ଦକ୍ଷ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ସର୍ବେ, ଯେହ୍ନେ ଧନ୍ୱନ୍ତରୀ
ଅଶ୍ୱିନୀ କୁମାର ସହ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଏଥି ।
ଆତୁର ରୋଗୀର ଅଧେ ରୋଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା
ହରିଯାଏ ସେମାନଙ୍କ ଆଶ୍ୱାସ ବଚନେ,
ଧାତ୍ରୀଏ କରନ୍ତି ସେବା ପୁତ୍ରେ ମାତା ଯଥା ।
ସନ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର ଔଷଧିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବହୁ କକ୍ଷ,
ଛସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟେ ବିବିଧ ଔଷଧ
କ୍ରୀତ ହୁଏ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରୋଗୀଙ୍କ ସକାଶେ,
ଅଶୀଜଣ ରୋଗୀପାଇଁ ରହିବାର ସ୍ଥାନ
ଅଛି ଏ ଚିକିତ୍ସାଗାରେ, ପାଅନ୍ତି ରୋଗୀଏ
ଯଥା କାଳେ ଯଥା ବିଧି ସୁପଥ୍ୟ ସୁଖାଦ୍ୟ,
ରୋଗଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବାସ ।
ରୋଗୀ ରୋଗିଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ଆନନ୍ଦ ଦାନର
ରହିଛି ଚିକିତ୍ସାଳୟେ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା,
ରୋଗୀମାନେ ରାଜସୁଖ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଏଠାରେ ।
ଅଛି ନିରୂପିତ ପୁଣି ନେତ୍ରରୋଗ ପାଇଁ
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସାଳୟେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

କୈଳାସକୁମାରୀ ମାତୃ-ସଦନ ନାମରେ
ପ୍ରସୂତି-ଚିକିତ୍ସାଳୟ ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ,
ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଣୀ ବଡୁଆଁ ପ୍ରବୀର
ଅର୍ପନ୍ତି ସକଳ ବ୍ୟୟ ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ।
ନବ ଜାତ ଶିଶୁ ପୁଣି ପ୍ରସୂତି ସକାଶେ
ଅଛି ତହିଁ ଯଥୋଚିତ ଶୃଙ୍ଖଳା ସୁବିଧା ।
ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ଦେଶ ଜାତି ପ୍ରସୂତି ନିମନ୍ତେ
ରହିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଖଟ, ବିଛଣା ପ୍ରଭୃତି,
ସଦ୍ୟ ଜାତ ଶିଶୁଙ୍କର ସୁଖ ନିଦ୍ରା ଲାଗି
ହୁଏ ବ୍ୟବହୃତ ତହିଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋଳି ଖଟ ।

ରଞ୍ଜନ-ରଶ୍ମିର ଅଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା,
ସତର ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟେ ସେଥିପାଇଁ
ହୋଇଛି ବୃହତ ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାପିତ ଏ ଠାରେ,
ହୁଏ ତହିଁ ସହଜରେ କଠିନ ରୋଗର
ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିକାରପ୍ରଦ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚିକିତ୍ସା ।
ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକ ସାହାଯ୍ୟେ
ହେଉଛି ଜଟିଳରୋଗ ଚିକିତ୍ସା ସେଠାରେ,
ମଳ, ମୂତ୍ର, ନିଷ୍ଠୀବନ, ରକ୍ତର ପରୀକ୍ଷା
ହେଉଅଛି ମଧ୍ୟ ତହିଁ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ।

ଦେଶୀୟ ଔଷଧାଳୟେ ବୈଦ୍ୟ ଦୁଇଜଣ
କରୁଛନ୍ତି ବିତରଣ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଔଷଧି,
ବନ ପର୍ବତରୁ ଯତ୍ନେ ହୋଇ ସଂଗୃହୀତ
ଔଷଧର ଉପାଦାନ, ମୂଳ, ଚେର, ଛାଲି,
ଫଳ, ପୁଷ୍ପ, ପତ୍ର ଆଦି, ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ
ବିଶୁଦ୍ଧ ଔଷଧ. ଘୃତ, ତୈଳ, ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଲେହ୍ୟ,
ଆସବ, ମୋଦକ, ଭସ୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ମତେ,
ରାଜକୋଷୁଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେଉଛି ପ୍ରଦତ୍ତ
ସାହାଯ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ଏ ଔଷଧାଳୟେ ।
ପ୍ରଧାନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବୃଦ୍ଧ, ବହୁ ଅନୁଭବୀ
ପ୍ରବୀଣ, ଅମୃତହସ୍ତ, ବୈଦ୍ୟ ସଦ୍‌ଗୁଣରେ
ଆୟୁର୍ବେଦ ଉପମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରାୟ, ଶାନ୍ତ, ଧୀର,
ଦକ୍ଷତାରେ କରିଛନ୍ତି ପ୍ରଶଂସା ଅର୍ଜନ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତାଙ୍କ ସହକାରୀ ପାଇଁ ଦୂର ବଙ୍ଗଦେଶୁ
ଅସିଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷା ଲଭି, ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତ ସେ ।
ଉଗ୍ରାତ୍ମା, କର୍ମଠ, ସାଧୁ, ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାରେ
କରନ୍ତି ରୋଗୀଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ, ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ସଦା ।
କରୁଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷା ଏଥି ସ୍ଥାନ କେତେଜଣ
ଆୟୁର୍ବେଦ ବିଦ୍ୟାସହ ସର୍ବ ଔଷଧର
ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରଣାଳୀ, ଏଥି ରହିଛି ସଞ୍ଚିତ
ବହୁ ବ୍ୟାଧିସାଧ୍ୟ ନାନା ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଔଷଧ ।
ଡନ୍ନିଶତାଧିକ ରୋଗୀ ଔଷଧାଳୟରୁ
କରୁଛନ୍ତି ପ୍ରତିଦିନ ଔଷଧ ସେବନ ।
ଜାତୀୟ ସମ୍ପଦ ସିନା ଏ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ
ଆୟୁର୍ବେଦ ପୂତକୀର୍ତ୍ତି, ସଦ୍ୟ ଫଳପ୍ରଦ ।
ହୋଇଥିଲା କାଳବଶେ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ତାହା,
ନିସର୍ଗ ନିୟମେ ଘଟେ ଉତ୍‌ଥାନ, ପତନ,
ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଆଜ-ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏବେ
ଆୟୁର୍ବେଦ ଶଙ୍କସ୍ତାର ହେଉଛି ଉନ୍ନତ,
ସୌଭାଗ୍ୟର ସୁଖଚିହ୍ନ ଦେଶପକ୍ଷେ ଏହା,
ବହୁକାଳ ପରେ ଏବେ ଉଦେ ଅସ୍ତରବି ।

ଅଷ୍ଟମ ସର୍ଗ

ପେନ ମା ପାଟଣେଶ୍ୱରୀ, ହୃଦୟର ଭକ୍ତି,
ଅନ୍ତରର କୃତଜ୍ଞତା, ପ୍ରସନ୍ନ ମାନସେ ।
ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଇତସ୍ତତଃ ଜନପଦବ୍ୟାପୀ
ଦେଖାଇଲ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ, ଅଭୂତ, ବିଚିତ୍ର,
ସେଥିପାଇଁ ଋଣୀ ମୁହିଁ ଶ୍ରୀଚରଣେ ତବ ।
ଦେଖି ସେହି ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ, ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ସୁନ୍ଦର,
ହୋଇଅଛି ମୁଗ୍ଧ ଚିତ୍ତ, ଅପାଶୋଷ ତାହା,
ସତ୍ୟ କି ସ୍ୱପନ ତାହା ପାରୁ ନାହିଁ ବୁଝି,
ଧନ୍ୟ ବଲାଙ୍ଗୀର, ଧନ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟ ତାହାର,
କେତେ ସେ ରଖିଛି ରତ୍ନ ସମ୍ପଦ ସେ ଅହୋ !

ଗର୍ଭାଗରେ ତାର, ନାହିଁ କଳନା ତାହାର,
ହେବ ନାହିଁ ଶେଷ ତାହା ବହୁଦିନ ଦେଖି ।
ବସିଛି ନଗରୀରାଣୀ, ଥୋଇ ତଡ଼ପାଶେ
ସରସୀ ଦର୍ପଣ, ଦେଖି ନିଜ ରୂପ ଚିତ୍ତ
ହୋଇଅଛି ନିଜେ ମୁଗ୍ଧ, ବହେ ବେଲ ପାଶେ
"ଲକ୍ଷ୍ମୀଜୁର" "ସୁନଗଡ" ନାମେ ଦୁଇନଦୀ,
ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥିତା ଦେବୀ ପ୍ରତିମା ପ୍ରାୟ ସେ,
ଶୋଭେ ଯେଉଁଠି କାଠଯୋଡ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରୋହୂଳା ମଧ୍ୟେ
ବାରବାଟୀ କାରବାଟି ସୁରଭିତ ଦୁର୍ଗ ।
ଜମ୍ବା ଧରି ନଦୀରୂପ ବହେ ଏକପାଶେ
ଉନ୍ନତ ଅପର ପାଶେ ବହୁଅଛି ଗୀତ,
ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତା ରାଜଧାନୀ, ସୁକୁତରୂପିଣୀ,
ତପୋବଳେ ବଲାଙ୍ଗୀର ଅର୍ଜିଛି ଏ ଭାଗ୍ୟ ।
ସ୍ଥିଲ ଏବେ ଦୟା ବହି ଦେବି ଦୟାମୟୀ
ଦେଖାଅ ମା ଏ ଜଙ୍କରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ।
ଉଦ୍‌ଘାଟି ଯେସନ ନିଦ୍ରା, ବିସ୍ମୟଦାୟିନୀ,
ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ମାୟାଦ୍ୱାର ସ୍ୱପନ-ସଞ୍ଚାର,
ଦେଖାଏ ସେ ସୁପ୍ତଜନେ ଦୃଶ୍ୟ ଅନୁପମ,
ଫେଡ଼ି କାରାଗାରଦ୍ୱାର ଦେଖାଅ ତେସନ
ସ୍ୱରୂପ ତାହାର ମୋତେ, ଶୁଣିଅଛି ମୁହିଁ
ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତାହାର ପୂର୍ବେ ଜନଶ୍ରୁତି ମୁଖେ,
ଦେଖି ତା ଦେହରେ ଆଜ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ମେଣ୍ଟାଇବି ମୋର ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ।
ଅହା କି ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ, କି ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର,
ଦର୍ଶକ ନୟନ-କାରି ଏହି କାରାଗାର,
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେପରିକି ଏକ ବିରାଟ ବିଶାଳ
ମହାଶିଳ୍ପ କାରଖାନା, ନେତ୍ରତୃପ୍ତିପ୍ରଦ ।
ନାମରେ ଭୀଷଣ, ମାତ୍ର ସ୍ୱଭାବେ ମଧୁର,
ବାହ୍ୟେ ଯମାଳୟ, ମଧ୍ୟେ ସାଧନା-ଆଶ୍ରମ ।
ଯେସନ ରାବଣାନୁଜ, ନାମେ ବିଭୀଷଣ,
ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାରେ ଯୋଗୀ, ଧର୍ମପରାୟଣ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶୁଣିଥିଲି ପୂର୍ବେ ଯାହା ଲୋକମୁଖେ, ଏବେ
ସମ୍ମୁଖେ ତାହାର ଦେଖି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ,
କରୁଅଛି ଉପଭୋଗ ଯେ ମହା ଆନନ୍ଦ
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ନାହିଁ ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ଭାଷା ।
ସୀମାତୀତ ଆନନ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳିତ ଭାବ
ପାରେ ନାହିଁ ଭାଷା ରୂପେ ହୋଇ ପରିବ୍ୟକ୍ତ,
ବଦତ ଏ ସତ୍ୟବାଣୀ ଅନୁଭବୀ ଏକା ।

କର୍ମେ ରତ ବନ୍ଦିବର୍ଗ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମାନସେ,
ତାହାଙ୍କ ମୁଖରେ ନାହିଁ ବିଷାଦର ଛାୟା,
ସୁସ୍ଥକାୟ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିବନ୍ତ ସର୍ବେ,
ତୁଲାଭଣା, ପାଞ୍ଜିବଲା, ସୂତାକଟା ଆଦି
ଲାଗିଛନ୍ତି ଗହଳେ, ଦୂରେ ଅରଟର ରବ
ଗମ୍ଭୀର ଘର୍ଘର ସ୍ୱରେ, କରୁଛନ୍ତି କର୍ମ
ଶିର ହସ୍ତେ ବନ୍ଦୀକୁଳ, ଚିହ୍ନିତ ସକଳେ
ଅପରାଧ ଅନୁସାରେ, ହତ୍ୟାଦୋଷୀ ଶିରେ
ପିନ୍ଧିଅଛି କଳାଟୋପି, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଟୋପି
ପଳାତକ ଦୋଷୀ ଶିରେ ହୋଇଛି ଚିହ୍ନିତ,
ସାଧାରଣ ବନ୍ଦୀ ଶିରେ ଶୁକ୍ଳ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ।
କରିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଚରିତ୍ର ସଂସ୍କାର,
ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟେ ସଂଯମ, ସାଧୁତା.
ନିଯୁକ୍ତ ସେମାନେ ବନ୍ଦୀ-ପ୍ରହରୀ ସ୍ୱରୂପେ,
ମସ୍ତକେ ପଗଡ଼ି ତାଙ୍କ ସଂସ୍କାରର ଚିହ୍ନ ।
ବୟନ ବିଭାଗେ ଚଳେ ତନ୍ତ ବହୁବିଧ,
ଅଳ୍ପକାଳେ ହୁଏ ତହିଁ ଆଶାତୀତ କାର୍ଯ୍ୟ ।
କେଉଁ ଅଂଶେ ସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗେ ହେଉଛି ରଞ୍ଜିତ
ବସ୍ତ୍ର, ଲୁଣ୍ଡିକଡ଼ା ଅବା ଲାଗିଅଛି କାହିଁ,
ହେଉଛି ଭାସଣ କାହିଁ ପାନୀଅ ସାହାଯ୍ୟେ ।
ଶାଢ଼ୀ, ସରୁ ଯଥା, ଫିତା. ଅସନ ଗାଲିଚ୍ଛା,
ସତରଞ୍ଜି, ଲୁଙ୍ଗି, ମୋଟା ବିଛଣାଚାଦର
ଥାନ, ଏଣ୍ଡି ଖଦଆଦି ବସ୍ତ୍ର ବହୁବିଧ

ହେଉଅଛି ତନ୍ତ୍ରେ ବୁଣା, ପଚପାଟୀଭାବେ,
ଆଧୁନିକ ନୂଆଶିଳ୍ପ, ସୁରୁଚିଯୁକ୍ତ ।
ପୁଷ୍ପଲତାଦିରେ କମ ପଡ଼ୁଛି ଧଡ଼ିରେ,
କରୁଛନ୍ତି ଧଡ଼ି ମଧ୍ୟେ ଅକ୍ଷର ଯୋଜନା
ନିପୁଣ ଶିଳ୍ପୀଏ, ଅତି ସୁନ୍ଦରଭାବରେ ।
ମିର୍ଜାପୁର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟାଳୟୁ
ଆସି ଲବ୍ଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବସ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଜଣେ
ଦେଉଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷା ଏଥି ବୟନ ବିଭାଗେ,
ହାତବୁଣା ବସ୍ତ୍ର ଅତି ଚିକ୍କଣ ସୁନ୍ଦର,
ଦିଶେ ତାହା ଅବିକଳ କଳବୁଣା ପ୍ରାୟ,
କିନ୍ତୁ ଶୋଭା ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ତାହା ।
ଥଳି, ଜାଲି, କଟିବନ୍ଧା, ମୁର୍ଗାପୂତାରଙ୍କୁ
ବାଉଁଶଃଉଜା ବୁଣା ରମ୍ୟ ଯବନିକା,
ପାଟପାଞ୍ଚ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଶିଳ୍ପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ
ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏଥି ବନ୍ଦୀବାସେ ସଦା ।
ଦେଶୀଘଣା ସାହାଯ୍ୟରେ ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ
ବିବିଧ ବାସ୍ନିଆ ତେଲ, ସାଧାରଣ ପାଇଁ
ଅଛି ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟେ ବିଶେଷ ସୁବିଧା,
ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୂଲ୍ୟସହ ଦେଇ ତେଲବୀଜ
ପେଡ଼ାଇ ନିଅନ୍ତି ଜନେ ସୁବିଶୁଦ୍ଧ ତେଲ ।
କାରାଗାର ବହିର୍ଭାଗେ ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ୟାନେ
ହେଉଛି ବିବିଧ କୃଷି ବନ୍ଦୀଗଣ ଦ୍ୱାରା,
ସ୍ୱଦେଶୀୟ ବିଦେଶୀୟ ଶାକସବ୍‌ଜି, ଫଳ ।
ଫୁଲ ଆଦି ହେଉଅଛି ଉତ୍ପନ୍ନ ବହୁଳ,
ଲାଗେ ତାହା ବ୍ୟବହାରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର,
ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ବିକ୍ରୀତ ହୋଇ ପ୍ରତିବର୍ଷ ତହୁଁ
ହେଉଅଛି ସଦ୍ୟଲବ୍ଧ ମୁଦ୍ରା ବହୁଶତ ।
ଆଉର ବିସ୍ତୃତଭାବେ ହୁଏ ସେ ଉଦ୍ୟାନେ
ଆମେରିକା କପାସ୍ବୃକ୍ଷ-ବହୁଫଳପ୍ରଦ;
ହେଉଛି ଉତ୍ପନ୍ନ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଦେଶୀ କପା,
ଏଥିସୂତେ ଶିଖୁଛନ୍ତି ବନ୍ଦୀମାନେ ସଦା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନାନାବିଧ କୃଷିବିଦ୍ୟା, ନବ ପ୍ରଣାଳୀରେ,
ଅର୍ଥକର ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟାସହ ବନ୍ଦୀବାସେ ।
କାରାମୁକ୍ତ ପରେ ଯାଇ ଫେରି ନିଜ ଘରେ
ଧରି ସେହି ବେନବୃତ୍ତି ଜୀବିକା ସ୍ୱରୂପେ,
କରନ୍ତି ସଂସାରଯାତ୍ରା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ ନିର୍ବାହ
ସାଧୁ ଶିଳ୍ପୀଭାବେ, ତହିଁ ହୁଏ ତାହାଙ୍କର
ଅର୍ଥାଗମ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଚରିତ୍ର ଶୋଧିତ,
କରନ୍ତି ସେ ପରିତ୍ୟାଗ କୁତ୍ସିତ କୁକର୍ମ ।
ଚୋର ଖଣ୍ଡାଦିଙ୍କ ପକ୍ଷେ ପୁଣ୍ୟତୀର୍ଥ ସିନା
କାରାଗାର, ହୁଏ ତାଙ୍କ ପାପ କ୍ଷୟ ତହିଁ
ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୁଏ ତାହାଙ୍କର
ଏ ତୀର୍ଥରେ ରହିବାସେ, ହୁଅନ୍ତି ସେ ମୁକ୍ତ,
ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବରେ ହୁଏ ପାତକୀ ଧାର୍ମିକ ।

ନାରୀ ବନ୍ଦିନୀଙ୍କ ପ୍ରତି ହୋଇଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା
ଡାଲିଦଳା, ଡାଲିଭଙ୍ଗା, ସୂତାକଟା ଆଦି
ଲଘୁଦଣ୍ଡ, କରନ୍ତି ତା ସହଜେ ସେମାନେ
ରହିଛନ୍ତି ନିର୍ଭୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଗାରେ ।
କାରାଗାର ମଧ୍ୟେ ଅଛି ଚିକିତ୍ସା ଆଳୟ
ଲଭନ୍ତି ଚିକିତ୍ସା ତହିଁ ପୀଡ଼ିତ ବନ୍ଦୀଏ ।
ଧାନ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର ପ୍ରାୟ ବଡ଼ି ଗନ୍ତାଘର,
ସେମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟପାଇଁ ରକ୍ଷିତ ତହିଁରେ
ଚାଉଳ, ପରିବା, ଲୁଣ, ଡାଲି ନାନାବିଧ,
ମସଲା, ମରିଚ, ତେଲ, ସାଗୁ, ଆରାରୁଟ,
ବାର୍ଲି, ଅନ୍ୟ ବହୁଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ଭାବରେ ।
ଯଥାକାଳେ ପ୍ରତିଦିନ ପାଆନ୍ତି ସେମାନେ
ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପୁଷ୍ଟିପ୍ରଦ ଖାଦ୍ୟ, ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ
ମାଛ, ମାଂସ, ଦୁଗ୍ଧ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରଦତ୍ତ ।
ବନ୍ଦୀବାସେ ଭୁଞ୍ଜି ସର୍ବେ ସୁଖସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା
ଭୁଲିଛନ୍ତି ଗୃହ ସୁଖେ ପୁଣି ପରିବାରେ;
ସ୍ୱାଧୀନତା ଭିନ୍ନ ନାହିଁ ଅପର ଅଭାବ ।

ଆନନ୍ଦରେ ଯାପୁଛନ୍ତି ବନ୍ଦୀଜୀବନ ସେ,
ଦୁଃଖୀ ଚିନ୍ତାହୀନ ସର୍ବେ ସଦାନନ୍ଦମୟ ।
ଅନ୍ତରାଳେ ଫାଶିସ୍ତମ୍ଭ ହୋଇଅଛି ଭଗ୍ନ
ଉଗ୍ର ଯମଦୂତ ପ୍ରାୟ ଅତୀତରେ ଯେହୁ
ହୋଇଛି ଅଜୀର୍ଣ୍ଣଗ୍ରସ୍ତ ନିର୍ବାଣ ନିସ୍ତେଜ,
ଦ୍ୱାପରେ ଯେସନ ଅଗ୍ନି ବହୁଘୃତ ପାନେ
ହୋଇଥିଲା ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ରୋଗରେ ଅବଶ ।
ବହୁଦିନୁ ଫାଶିପ୍ରଥା ହୋଇଛି ରହିତ,
ତହିଁ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏବେ ହତ୍ୟାକାରୀ ପକ୍ଷେ
ଆଜୀବନ କାରାବାସ ହୋଇଛି ବିଧାନ ।

ନିରେଖି ଏ କାରାଗାର, ହୃଦୟ ମୁକୁରେ
ହେଉଅଛି ନାନା ଭାବ ସୁପ୍ରତିଫଳିତ,
ସତେ କି ଏ ବନ୍ଦୀବାସ, କିମ୍ବା ଏ କାହାର
ଅପୂର୍ବ କୌତୁକ ସ୍ୱପ୍ନ, ଧରିଅଛି ମୂର୍ତ୍ତି,
ହେଉଅଛି ଅବା ଏଥି ଗୋପନେ ଘଟିତ
ସ୍ୱଦେଶର ଭାବୀ ଭାଗ୍ୟ, ଭାଗ୍ୟଦେବୀ ଏଥି
ହୋଇଛନ୍ତି ଯୋଗମଗ୍ନା, ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନେ ନିରୋଳେ,
ଅଚିର ଭବିଷ୍ୟେ ତାଙ୍କ ତପସ୍ୟାର ଫଳ
କରିବେ ଉତ୍କଳବାସୀ ସୁଖେ ଉପଭୋଗ,
ନମିବେ ସମ୍ଭ୍ରମେ ଦୂରୁ ଏହି ଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ରେ ,
ଯେ କାଳେ ଏ କାରାଗାର ମହତ ଆଦର୍ଶ
ଅନୁକୃତ ହେବ ଦେଶେ ସର୍ବ ବନ୍ଦୀଶାଳେ ।
ନୈଶ ଅନ୍ଧକାରେ ଯଥା ଉଦିଏ ପ୍ରାତଃ,
ଉଦ୍ଭବ ତଥା ଏ କାରା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅନ୍ଧାର ।
କାରାଗାର ସଂସ୍କାରର ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀ
ଜନ୍ମ ଲଭି ଏହିଠାରେ ହେଉଛି ବର୍ଦ୍ଧିତ ।

ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଥର ବସେ ଏଥି ହାଟ,
ପ୍ରତେ ହୁଏ ଦେଖି ମନେ ହାଟ ନୁହେଁ ତାହା
ମହା ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କେନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟର ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଲୋକାରଣ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ଜନ ସମାଗମ,
ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରୁ ଆସି ଭେଟେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ
ହୁଏ ତହିଁ ମୂଲ ତାହା ହେବନାହିଁ କଳି ।
ନାନାଜାତି ଫଳ, ମୂଳ, ବିବିଧ ବାସନ,
ଟାଙ୍ଗିଆ କୁରାଢ଼ୀ, ବାର୍ଫି ଲୌହ ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ,
ଦେଶୀତନ୍ତ ବୁଣା ଧୋତି, ଶାଢ଼ୀ, ଚଉଖାନି,
ଘୃତକୋଳି, ଅମ୍ବ, ଗୁଡ଼, ଦହି, ଦୁଧ, ଛେନା,
ସୁଦୃଶ୍ୟ ଅଟିକା ହାଣ୍ଡି, ସିକା, ପଣା, ରଜ୍ଜୁ,
ପଶୁ ପକ୍ଷୀ କାଠ ଠାରୁ ସୁନା ରୁପା ଯାଏ
ଯାବତୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ, ମିଳେ ସେ ହାଟରେ ସଦା,
ସୁନା ରୁପା ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷତ୍ୱ ତାର
ଏ ଭଳି ସୁବିଧା ପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅଭାବ ।
ସରୁ ଶୁକ୍ଳ ସୁବାସିତ ସୁନ୍ଦର ଚାଉଳ
ମୁକ୍ତାପ୍ରାୟ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଲୋଭନୀୟ ଅତି ।
ଦେଖି ତାହା ଦେବବୃନ୍ଦ ଚିର ଅନାହାରୀ
ହେବେ ସୁଦ୍ଧା ଲାଳାୟିତ, ଥାଉ ଆନ କଥା
ଅନ୍ୟ ଲୋଭନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବାଉଁଶ ବ୍ୟଜନୀ
ନାନାରଙ୍ଗେ ସୁରଞ୍ଜିତ ଗୃହକାରୁଖଚି ।
ଗୃହସ୍ଥର ଉପଯୋଗୀ ସକଳ ପଦାର୍ଥ
ଆଉର ଅରଣ୍ୟଜାତ ଯାବତୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ
ଏକାଧାରେ ଏହି ହାଟେ ସୁଲଭ ସର୍ବଥା ।
ଭୃଙ୍ଗ ନାମେ ପରିଚିତ ଲଟୁ ଧୂଆଁପତ୍ର
ପ୍ରଚୁର ବିକ୍ରୀତ ହୁଏ ଅତି ଶସ୍ତା ଦରେ,
ଆଉର ସୁଲଭେ ମିଳେ ସୁମିଷ୍ଟ କମଳା,
ସେ ଭଳି କମଳାପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅଭାବ,
ମଧୁର ସୁନ୍ଦର ତାର ରସ ବର୍ଣ୍ଣ ବେଶ ।
ଆଉ ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ନାହିଁ ତୁଳା ପ୍ରଥା,
ପଞ୍ଚଦଶ ଶତମୁଦ୍ରା ପୂର୍ବେ ଏ ହାଟରୁ
ହେଉଥିଲା ତୁଳାରୂପେ ବାର୍ଷିକ ଆଦାୟ,
ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଉଦାର ହୃଦୟେ
ଦେଇଛନ୍ତି ଉଠାଇ ସେ ଜନପୀଡ଼ା ପ୍ରଥା ।
ଏହି ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟେ କିନା ହୁଏ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ
ରଜା ପ୍ରଜା ସୁସମ୍ପର୍କ ଚିର ହିତପ୍ରଦ ।
ବାଞ୍ଛନୀୟ ସର୍ବଦା ଏ ମହାଶୁଭ ପ୍ରଥା,
ଏହି ସୁବିଚାର ହେତୁ ମହାରାଜାଙ୍କର
ଘୋଷୁଛନ୍ତି ପ୍ରଜାବର୍ଗ ଅସୀମ ସୁଖ୍ୟାତି,
ଗୀତରେ ସକଳେ ବଶ, ମୋହିତ ସରବେ ।

ଦେଖିଲେ ହଟ୍ଟିଲଦୃଶ୍ୟ * ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ ଚିତ୍ତ,
ସୁନ୍ଦର ବିପଣୀମାଳା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପଣ୍ୟେ,
ସୁସଜ୍ଜିତ ଦ୍ରବ୍ୟରାଶି ସୁବିନ୍ୟସ୍ତଭାବେ,
ସୂତାଠାରୁ ମୁକ୍ତାଯାଏ ସର୍ବପଣ୍ୟଦ୍ରବ
ମିଳେ ଏ ବଜାରେ, କ୍ରେତାଗହଳରେ ସଦା
ଦିଶେ ତାହା ହାଟ ପ୍ରାୟ ତଥାପି ସର୍ବଦା
ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଗଳି ଶୋଭା ତାର
ଚମତ୍କାର ଅତି ବହୁ ଆଲୋକମାଳାରେ
ହୋଇ ସୁମଣ୍ଡିତ ଦେଖି ପ୍ରତେ ହୁଏ ଯେସନ୍ତେ
ହସୁଛି ବିପଣୀମାଳା ସନ୍ତୃପ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ।

ଅତଃପର ବନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନୀଗୃହ
ମହାରାଜା ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣଦେବ
ସଂସ୍ଥାପି ଅଛନ୍ତି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ, ଯଶୋଧନ,
ତିନି ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏଥି କରିଥିଲେ ପୁଣି
ଭାରତର ମହାମତି ରାଜ ପ୍ରତିନିଧି
ଲର୍ଡ ଉଇଲିଙ୍ଗଡନ, ଦ୍ୱାର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ।
ମହାରଣ୍ୟେ ପଶି ଯଥା ପାନ୍ଥ ହୁଏ ବଣା
ତଥା ଏହି ଯାଦୁଗୃହେ ପ୍ରବେଶି ଦର୍ଶକ
ହୋଇଯାଏ ହତବୁଦ୍ଧି ଆନନ୍ଦବିହ୍ୱଳେ ।
କାହାକୁ ଦେଖିବ ଆଗେ, କାହାକୁ ବା ପଛେ,
ପାରେନାହିଁ ସ୍ଥିର କରି, ଦୃଶ୍ୟ ପାରିବାରେ

* ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଜାରକୁ ହଟ୍ଟିଲ କହନ୍ତି । ବଜାରର ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ପରି ବୋଧ ହେଲା ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ନ ପାରି ସନ୍ତରି, ଉଡ଼େ ଇତସ୍ତତଃ ଗଡ଼ି,
ଯେସନ ହତାଶ ପକ୍ଷୀ ଅନନ୍ତ ଆକାଶେ ।
କିମ୍ବା ବାତ୍ୟା ବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ତଣ୍ଡୁ ସିନ୍ଧୁଗର୍ଭେ,
ଧାଏଁ ଖରେ ଏଣେ ତେଣେ, ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବରେ ।
ପାଠକେ ! ରାଜ୍ୟର ସର୍ବ ଅରଣ୍ୟ ବିଭବ
ରହିଛି ଚୟିତ ହୋଇ ଏକାଧାରେ ଏଥି ।
ହୋଇ ସୁରକ୍ଷିତ ପୁଣି ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ ଭାବେ,
ଅକଳିତ ତାହା, ମହା ଅରଣ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟେ ।
ରାଜ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ
କିମ୍ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍କରଣ ବିରାଟ କାବ୍ୟର,
ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟର ହେଲେ ତାଲିକା ଲିଖିତ
ହେବ ସୁପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ ବହୁ ଅଧ୍ୟାବ୍ୟାପି
ଦେଖୁଥିଲେ ମାସେ ଯାଏ ହେବନାହିଁ ଶେଷ
ବଢ଼ୁଥିବ ଅବସନ୍ନ ନ ହୋଇ ଦିଦୃକ୍ଷା ।
ସେଗୁନ, ଗେଣ୍ଡୁଲ, ଶିଶୁ, ମହୁଲ ପ୍ରଭୃତି
ସର୍ବବିଧ ବନ୍ୟଜାତ କାଷ୍ଠର ଆଦର୍ଶ
ରହିଛି ଚୟିତ ହୋଇ ଗୃହେ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ,
ବନ୍ୟଜାତ ମହୌଷଧି ଚେର ମୂଳ ଆଦି
ବଲ୍‌କଳ, ସୁନାରିଫଳ, ଗିଲ୍, କରକୁଲ୍,
ଅର୍ଦ୍ଧକୋଶ ପ୍ରାୟ ଲମ୍ବ ଫଣଫଣା ଫଳ,
ଚତୁର୍ବିଧ ମଧୁରକ୍ତ, ଅଗୁଲ, ମହମ,
ଜଡ଼, ଝୁଣ୍ଟ, ଛଣି, ଅଭ୍ର, ବେତ ବନ୍ୟଘାସ,
ବାତବ୍ୟାଧି ବିନାଶକ ଚୁଷା ଢାସତେଲ,
କୁସୁମ, ମହୁଲ, ଶିଶୁ, ଟୋମୁଣୀ, ଭାଲିଆ,
କରଞ୍ଜି ପ୍ରଭୃତି ତେଲ୍, ହରିଡା, ବାହାଡା,
ଅଁଳା, ଖଇର, ଧୂପ, ସୁରମାପଥର,
କେନ୍ଦୁ, ଗୁର, କୋଷା, ଅଠା, ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା,
ହରିଣ, ଗଣ୍ଡୂଲଶୃଙ୍ଗ, ବୋବେଇ ଦଉଡ଼ି,
କାଠପେଣ୍ଡୁ, ପୂଲ୍‌ଦାନି, ଶିଶୁକାଠ ପାହ୍ୟା,
ବେଲଣା, ଖଡମ, ବାଡ଼ି, ଗିଲସ, କାହାଲି,
ବେତପେଡ଼ି, କାଠଚୁଲି, ତନ୍ତ୍ର ସରଞ୍ଜାମ,
ଅରଟ, ଶତତନ୍ତ୍ରୀ, ବହୁ ପଶୁଛାଲ,
ବିବିଧ ପ୍ରସ୍ତର, ଖଡ଼ି, ପ୍ରସ୍ତର ପିଠୁଳା,
ଫଟୋଫର୍ମୀ, ହାତବାକ୍ସ, ଗ୍ଲ ପାନ ପ୍ରଭୃତି
ରହିଅଛି ପଙ୍‌କ୍ତି କ୍ରମେ ହୋଇ ସୁସଜ୍ଜିତ ।
ବାଉଁଶର ଖଟଖୁରୀ ଚକ୍‌କଣ ସୁନ୍ଦର,
ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା କାଠ କି ବାଉଁଶ,
ହେବନାହିଁ ସହଜରେ ବାରି ଉଦାରନ ।
ଏହିପରି ବହୁଦ୍ରବ୍ୟ ଅଛି ଏହି ଗୃହେ
ହେଲା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବାହୁଲ୍ୟ ଭୟରେ ।
ଦର୍ଶନୀୟ ତାହା, ନୁହେଁ ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବାକ୍ୟ
ଅନନ୍ତ ଭଣ୍ଡାର ତାହା ବନଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ।

ଉର୍ଦ୍ଧ ଲିଟିରାରୀ କ୍ଳବ ସୁବିଶାଳ ହର୍ମ୍ୟ
ବିସ୍ତାର ପୃଥୁଳ ବପୁ ଉଭା ଶିର ତୋଳି,
ଉତ୍କଳ ଦେଶର ଚାରୁ ଅଦ୍ଭୁତ, ପଠିତ
ସକଳ ପ୍ରକାର ପତ୍ର, ପତ୍ରିକା, ପୁସ୍ତକ
ରକ୍ଷିତ ତହିଁରେ, ଯେତେ କହୁଛି ସଙ୍କେତେ
ହେ ଜ୍ଞାନପିପାସୁ ବୃନ୍ଦ, ପ୍ରୌଢ଼ ଯୁବବାଳ,
ରଖିଛି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ ସଯତ୍ନେ ସାଇତ
ଜ୍ଞାନର ଅମୃତ ପଣା, ପିଅ ତା' ଆକଣ୍ଠ,
ଲଭିବ ପ୍ରତୃପ୍ତି, ହେବ ଆତ୍ମା ସୁଶୀତଳ,
ଓଡ଼ିଆ ଇଂରାଜୀ, ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର
ସମସ୍ତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି ଏ କ୍ଳବରେ ।
ଉତ୍ତମେ ଅଧିଷ୍ଠିତ, ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ,
ଦଳ ହୋଇ ନିତ୍ୟ ଏଥି ପରମ ଆଗ୍ରହେ
କରନ୍ତି ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା, କ୍ରୀଡ଼ା କୌତୁକାଦି ।
ନବରୁଚି ସିଦ୍ଧ ବହୁ କ୍ରୀଡ଼ାର ସାମଗ୍ରୀ
କ୍ରୀତ ହୋଇ ବହୁବ୍ୟୟେ ରହିଛି ଏ ଠାବେ ।
ପ୍ରତିବର୍ଷ ରାଜକୋଷୁ ହେଉଛି ପ୍ରଦତ୍ତ
ଦୁଇଶତ ମୁଦ୍ରା, କ୍ଳବ ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ।
ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ ଏଥି ରେଡ଼ିଓ ନାମରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଯନ୍ତ୍ର, ହୁଏ ପ୍ରଧ୍ୱନିତ ତହୁଁ
ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ ସମୂହର
ସଙ୍ଗୀତ, ବକ୍ତୃତା ଆଦି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ,
ଯେହ୍ନେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ରହି ଗାଉଛନ୍ତି ସଙ୍ଗୀତ,
କରୁଛନ୍ତି ବକ୍ତୃତା କେହି ପ୍ରଣୀତ ଏସନ
ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଟିର ଦେଖି ଏ କୌତୁକ
ବିସ୍ମୟ ଆନନ୍ଦେ ଚିତ୍ତ ହୁଏ ଅଭିଭୂତ,
ଅଦ୍ଭୁତ ବିଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ଅଦ୍ଭୁତ ସୁନ୍ଦର ।
ଦେଖି ବିଜ୍ଞାନର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତେ ହୁଏ ସେହ୍ନେ
ବାନ୍ଧିବ ସେ ଦିନେ ନିଶ୍ଚେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ନିଶ୍ରେଣୀ
ଘଟିବ ସେ ଦିନ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ମିଳନ,
ସେ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ସୁଖୀ ହେବେ ଜନେ ।
ସ୍ଥାପିତ ଅନତିଦୂରେ ଦକ୍ଷିଣ କଳିଙ୍ଗ
ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ, ତାହା ନବଜାତ ଶିଶୁ,
ଭାବୀ ଆଶାପ୍ରଦ ତାର ଶୈଶବ ପ୍ରତିଭା,
ସ୍ଥାନୀୟ ସକଳ ଉଚ୍ଚ ପଦସ୍ଥ ଶିକ୍ଷିତ
ଯୁବାବୃନ୍ଦସମାଜର ସଭ୍ୟଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ।
ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ଦିନେ ଏହି ଅଙ୍କୁରଟି
ମହାମହୀରୁହରୂପେ ହୋଇ ପରିଣତ
ଫୁଲ ଫଳ ଛାୟାଦାନେ ତୋଷିବ ଜଗତେ,
ପ୍ରଦାନେ ଅଳ୍ପ ତାର ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ୟମ,
ବଲାଙ୍ଗୀରେ ସାରସ୍ୱତ ଯୋଗାଶ୍ରମ ଏହା ।
ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ, ଇତିହାସ, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ,
ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବିଷୟର ଏଥି
ହୁଏ ଆଲୋଚନା, କବି, ଲେଖକ, ପାଠକ,
କରନ୍ତି ପ୍ରବନ୍ଧପାଠ ନାନା ବିଷୟରେ ।
ନବୀନ ଲେଖକ ବର୍ଗେ ଉତ୍ସାହ ଦାନରେ
ମୁକ୍ତହସ୍ତ ଏ ସମାଜ, ପ୍ରତିଯୋଗିତାର
ପରୀକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର, ଏ ଏହି ସାରସ୍ୱତ ତୀର୍ଥ
ପ୍ରଦାନିବ ବଲାଙ୍ଗୀରେ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ଆଖ୍ୟା ।
କରୁଛନ୍ତି ପ୍ରତିଭା ପୂଜା, ବାଣୀପୂଜାସହ
ମୂଳ ମହାମନ୍ତ୍ର ଏହା ଅମ୍ଭ ଉତ୍କଳର ।
ଆଶ୍ରମରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା, ପ୍ରତିଷ୍ଠାପୁରୁଷଙ୍କ,
ତୀର୍ଥେ ପୁଣ୍ୟ ତୀର୍ଥସାକ୍ଷୀ, ଲଭେ ଜନ ପୂଜା ।
ଭକ୍ତିଯୋଗେ କର୍ମଯୋଗ ମିଶିଲା ପରାୟେ
ମିଶିଅଛି ସେବାଶ୍ରମ ସାରସ୍ୱତାଶ୍ରମେ ।
ସୁସ୍ୱାଦୁ ଗୋଦୁଗ୍ଧରେ ମିଶିଲେ ଶର୍କରା
ବୃଦ୍ଧି କରେ ବହୁଗୁଣ ମଧୁରତା ତାର ।
ଦୀନ ଦୁଃଖୀ ଅକ୍ଷମର ଯଥାଶକ୍ତି ସେବା,
ଦେଶସେବା ଗୁରୁଜନ ଆଦେଶପାଳନ,
ପୀଡ଼ିତ ଶୁଶ୍ରୂଷା, ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ସେବା
ହୋଇଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେହି ସେବାବ୍ରତୀଙ୍କର ।
ସେବାଧର୍ମ, ସେବାଯୋଗ, ସେବାହିଁ ତପସ୍ୟା
ପ୍ରଦାନେ ଏ ମହାଶିକ୍ଷା ଜଗତେ ପ୍ରକୃତ ।
ପଞ୍ଚଭୂତେ ପଞ୍ଚଭୂତ କରୁଛନ୍ତି ସେବା
ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ସଦା ସେବାର ଆଦର୍ଶ
ତରୁଲତାଗଣ, ସେବାକର୍ମ ତାହାଙ୍କର ।

ଅନ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଯୁବରାଜ କ୍ଲବ,
ଟେନିସ, କ୍ରିକେଟ, ହକି, ଫୁଟବଲ, ଭଲି,
ବାସ୍କେଟ୍, ଟେନିକୋଏଟ୍, ବ୍ୟାଡ଼ମିଣ୍ଟନ୍
ପ୍ରଭୃତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଖେଳ ହୁଏ ଏହିଠାରେ;
ମନ୍ତ୍ରିବର୍ଯ୍ୟ, ସହରର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଏ
ସଦସ୍ୟ ଏଥିରେ, ଅଛି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତର
ଖେଳପାଇଁ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର,
ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ରୀଡ଼ାପଟୁ ମହାରାଜାଙ୍କର
ଅଛି ପୁଣି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ଥା ଏହି ଖେଳ ପ୍ରତି,
କରନ୍ତି ସେ ଯୋଗଦାନ ପରମ ଆଗ୍ରହେ ।
ଏ କ୍ରୀଡାରେ ଅଛି ନୀତି ଅଛି ବିଶେଷତ୍ୱ,
ଶାରୀରିକ ମାନସିକ ସୁବୃତ୍ତିନିଚୟ
ହୁଏ ଯହିଁ ପରିସ୍ଫୁଟ ପ୍ରକୃତ କ୍ରୀଡ଼ା ସେ;
ଶକ୍ତିବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ତହିଁ ଲଭିତ ଆନନ୍ଦ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କର୍ମକ୍ଲାନ୍ତ ଅବସନ୍ନ ଶ୍ରାନ୍ତ ମନର
ହରି ନିଏ ଅବସାଦ ମୋଦପ୍ରଦ କ୍ରୀଡ଼ା ।

ସନାତନ ଧର୍ମଭାବ ସ୍ଥାପିଥିଲେ ଏଥି
ପାଟଣାର ଭୂତପୂର୍ବ ମହାପ୍ରାଣ ଭୂପ
ଶ୍ରୀ ଦଲଗଞ୍ଜନ ଦେବ ସିଂହ ମହାରାଜା,
ସୁପ୍ରାଚୀନ ସନାତନ ଧର୍ମର ମାହାତ୍ମ୍ୟ,
ଗୌରବ, ମହୋପକାର ପ୍ରଚାର ନିମନ୍ତେ
ଅଛନ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ସଦା ପ୍ରଚାରକବୃନ୍ଦ,
କରନ୍ତି ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ସେମାନେ.
କରୁଛନ୍ତି ସେ ସଭାର ପୃଷ୍ଟପୋଷକତା
ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ନୀତଧର୍ମପ୍ରାଣ ।

ମହାମନା ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଦଲଗଞ୍ଜନ
କରିଥିଲେ ସଂସ୍ଥାପନ ରାଜ୍ୟେ ମୁଦ୍ରା ଯନ୍ତ୍ର
ଉନ୍ନତର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାଦାନ
ହେଉଛି ମୁଦ୍ରିତ ତହିଁ ପାଟଣା ଗେଜେଟ,
ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ଆବଶ୍ୟକ ମତେ,
ହୋଇଅଛି ପ୍ରକାଶିତ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ
ଆଉରି ସେ ଯନ୍ତ୍ରାଳୟ, ଉନ୍ନତ ପଥରେ
ହେଉଛି ସେ ଅଗ୍ରସର ପ୍ରଗତି ଗତିରେ ।

ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ରମ୍ୟ ଦେଉଳ ମଧ୍ୟରେ
ଅଧିଷ୍ଠିତା ଅଷ୍ଟଭୁଜା ଦୁର୍ଗାଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି,
ରମଣୀୟ ସୁଗଠିତ ମାତୃମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରାୟ,
ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ କରନ୍ତି ଦେବୀ ଭକ୍ତ ଆକର୍ଷଣ
ଦର୍ଶକ ହୃଦୟ ଶୋଭେ ତାଙ୍କ ଅଷ୍ଟଭୁଜେ
ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରହରଣ, ଶିରେ ରଜତ ମୁକୁଟ ।
ଉଭା ଦେବୀ ଏକପାଦ ଥୋଇ ସିଂହ ପୃଷ୍ଠେ
ମହିଷ ଅସୁର ସ୍କନ୍ଧେ ସ୍ଥିତ ଅନ୍ୟ ପାଦ ।
ବକ୍ଷଦେଶେ ବିଲମ୍ବିତ ହେମକଣ୍ଠୀମାଳା
ଆଉରି ନୃମୁଣ୍ଡହାର ରୌପ୍ୟ ବିନିର୍ମିତ ।
ରଙ୍ଗପାଟ-ପରିହିତା ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ
ମୂର୍ତ୍ତି ବହୁ ଅଳଙ୍କାରେ ଭୂଷାକ୍ରାନ୍ତ ସଦା ।
ସୁମଞ୍ଜୁଳ ସେ ଦେଉଳ ଦଶେ ରଜନୀକାଳେ
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକମାଳାରେ,
ଦେବୀଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଜ୍ୟୋତି ମିଶି ସେ ଆଲୋକେ
ଶୋଭେ ଯେତେକ ବେଳି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରତ ଅଲ-
ଙ୍ଗନେ ।

ବରାଭୟଦାୟିନୀ ଦେବୀ, ନିଅନ୍ତି ସେ ହରି
ଆତୁର ଜନର ବ୍ୟଥା, ହରିନିଏ ଯଥା
ସଲିଳର ଆବିଳତା ଅଗସ୍ତ୍ୟ ତାରକା
ନିର୍ମଳ କରନ୍ତେ,ଦ୍ୱାରା ଶରତ ସମୟେ ।
କିମ୍ବା ଯଥା ବର୍ଷାରାଣୀ ଗ୍ରୀଷ୍ମକର ତୃଷା
ଅମୃତ ସଲିଳ ଦାନେ ଶୀତଳ ନିର୍ମଳ ।
ଜନ ମୁଖେ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ଦେବୀଙ୍କ ମହିମା
ଲଙ୍ଘି ପାଟଣାର ସୀମା ଅପର ରାଜ୍ୟରେ ।
ଶାରଦୀୟ ମହାପୂଜା ପାର୍ବଣ ସମୟେ
ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ପୂଜା ହୁଏ ଆଡ଼ମ୍ବରେ
ନବଦିନ ବ୍ୟାପୀ, ପୁଣି ଚୈତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ
ହୁଏ ଷଷ୍ଠଦିନ ପୂଜା ହୋମ, ଚଣ୍ଡୀପାଠ,
ଯାତ୍ରା ଆଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଉଭୟ ସମୟେ,
ଆସୁଅଛି ବହୁ କାଳୁ ଚଳି ଏ ବିଧାନ,
ହୁଏ ଯାତ୍ରା ଅଭିନୟ ଲୋକରଞ୍ଜନାର୍ଥେ,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆମୋଦେ ରତ ନଗରବାସିଏ ।

ରାଜେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରି ଠାଙ୍ଗର ମୁଣ୍ଡିଆ
ନଗରୀର ପୂର୍ବଭାଗେ, ବହୁଛି ସେ ବକ୍ଷେ
ରାଧାକୁଣ୍ଡ, ଶ୍ୟାମକୁଣ୍ଡ, ସୀତାକୁଣ୍ଡ ନାମେ
କୁଣ୍ଡତ୍ରୟ, ପୁଣି ତହିଁ କରନ୍ତି ନିବାସ
ସିଦ୍ଧିଦାତା ଗଣପତି ଦେବ ଗଜାନନ ।
ଗିରିତଳେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଯୁଗଳ ପ୍ରତିମା
କରନ୍ତି ନିବାସ ମୁଦେ ମୃଣ୍ମୟ ମନ୍ଦିରେ,
ତାଙ୍କ ପାଇଁ ହେଉଅଛି ଦେଉଳ ନିର୍ମିତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗିରିଚୂଳେ, ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତ ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟେ ।
ପୁଣ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଧାମ ଏହା ପାଟଣା ମଣ୍ଡଳେ,
ଖ୍ୟାତପର୍ବ ଦୀପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନେ
ବସେ ତହିଁ ମେଳା, ରହେ ପାଞ୍ଚଦିନ ଯାଏ ।
ବହୁଜନ ସମାଗମେ ଏ ନିଭୃତ ସ୍ଥାନ
ସୁନିବଡ଼ ଲୋକାରଣ୍ୟେ ହୁଏ ପରିଣତ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ନୃପତିଙ୍କ ଅର୍ଥ ଅନୁକୂଲ୍ୟେ
ହୋଇଛି ଖୋଦିତ ତହିଁ ନବ ସରୋବର
ପ୍ରକୃତିର ନେତ୍ର ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ସେ ସୁନ୍ଦର ।
ସହରର ବାହ୍ୟଭାଗେ ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନେ
ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗୀ ପାଇଁ ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ
ବିସ୍ତୃତ ଔଷଧାଳୟ, ସଙ୍କଟ ରୋଗୀଏ
ହୁଅନ୍ତି ଚିକିତ୍ସାପ୍ରାପ୍ତ ରହି ସେ ଅଗାରେ ।
ନଗରେ ସଙ୍କଟରୋଗ ନିବାରଣ ପକ୍ଷେ
ଉତ୍ତମ ପ୍ରତିଷେଧକ ଏହିଲ ଉପାୟ ।
ଅତି ସତର୍କତାସହ, ବିଶେଷ ଯତ୍ନରେ
ହୁଏ ତହିଁ ରୋଗୀସେବା, ରୋଗୀର ଚିକିତ୍ସା ।

ବୈଦ୍ୟୁତିକ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପାୱାର୍ ହାଉସ୍
ବହି ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୁତାଶନ ତେଜ
ଫୁଲ୍ଲାଇ ଉଦର, ଗର୍ଭେ ଗୁର୍ବ୍ବିଣୀ ପ୍ରାୟ ।
ବିଦ୍ୟୁତ, ଅନଳ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ତିନିଙ୍କର ତେଜ
ମିଶି ଏକାଧାରେ ଯେହ୍ନେ ହୋଇଛି ପ୍ରଚଣ୍ଡ,
ହୋଉଛି ଉତ୍ପନ୍ନ ତହିଁ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି ।
ଘନଗିରି ପାଟରାଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ ଚପଳା
ଧରିଛନ୍ତି ସେବାବ୍ରତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅବତରି ।
କରୁଛନ୍ତି ବିତରଣ ଆଲୋକ, ପବନ,
ଜଳ ପ୍ରତିଗୃହେ, ନିତ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ମତେ ;
ମହାତେଜସ୍ୱିନୀ ଦେବୀ, ସତୀନାରୀ ଯଥା,
ରକ୍ତ ମାଂସ ଚର୍ମେ ଗଢ଼ା ଅପବିତ୍ର ହସ୍ତେ
ଛୁଇଁଲେ ତାହାକୁ କେହୁ, ରକ୍ଷା ନାହିଁ ତାର,
ଉଡ଼ିଯିବ ଭସ୍ମ ହୋଇ ସତୀଶାପାନଳେ ।
କାଷ୍ଠ ପଥରଚ୍ଛେଦେ ହୋଇ ସର୍ବାଙ୍ଗ ପିହିତ
ଯନ୍ତ୍ରାଳୟ କର୍ମୀ, ତାଙ୍କୁ ପୁତ୍ତଳିକା ପ୍ରାୟ
କରନ୍ତି ତାହାକୁ ସେବା, ଯତ୍ନେ ସନ୍ତର୍ପଣେ ।

ଦୂରେ ଅବସ୍ଥିତ "ଗେଷ୍ଟ ହାଉସ" ନାମରେ
ବିଶିଷ୍ଟ ଅତିଥିବାସ, ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନେ ।
ହୋଇଛି ସଜ୍ଜିତ ତାହା ଯଥୋଚିତ ଭାବେ,
ମସ୍ତକେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଟିଣର ଛାଉଣି
କୁଞ୍ଚିତ କୁନ୍ତଳ ପ୍ରାୟ, ସୀମନ୍ତ ତହିଁରେ
ଚୂନଦାଣ୍ଡି, ଶୋଭା କରା ରଜତ ପାନିଆ ।
ଚାରିପାଶେ ଉପବନ, ମଧ୍ୟେ ସେ ଅଗାର,
ତପୋବନ ମଧ୍ୟେ ଯଥା ତାପସ କୁମାରୀ
ଉପବିଷ୍ଟ ଯୋଗାସନେ, ହୋଇ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନା,
ସହରର କୋଳାହଳେ ଧ୍ୟାନଭଙ୍ଗ ଭୟେ
ରହିଅଛି ଦୂରେ ଆସି ବିଜନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ।
କିମ୍ବା କେଉଁ ଦେବବାଳା ଉଭା ହୋଇ ଏଥି
ଦେଖୁଅଛି ଦୂରଶୋଭା ଅପଲକନେତ୍ରେ
ନଗରର, ପାନ କରି ସେ ସୁଷମା ସୁଧା
ନେତ୍ର-ତୁଣ୍ଡେ ହୋଇଅଛି ବିମୁଗ୍ଧ ସ୍ତମ୍ଭିତ ।
ଶୋଭା ମଧ୍ୟେ ଅନୁପମା ଦୂର ଶୋଭା ସିନା,
ଦୂରରୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଶୈଳ,
ବୀଚୀ-ବିକ୍ଷୋଭିତ ସିନ୍ଧୁ,—ଗଗନ ମୁକୁର ।
ନଳିନୀନାୟକରବି, ସୁଦୂର ଆକାଶୁ
ନିରେଖନ୍ତି ନଳିନୀର ଦିବ୍ୟ ମୁଖଶୋଭା ।
ଦୂର ଚକ୍ରବାଳ କୂଳେ ଦେଖି ନବଘନେ
ମହୋଲ୍ଲାସେ କରେ ନୃତ୍ୟ ନୀଳକଣ୍ଠ କେକା,
ଲାସ୍ୟ ହାସ୍ୟମୟୀ ଶମ୍ପା, କନକବରଣୀ
ଥିବାରୁ ଦୂରରେ, ଦିଶେ ରମଣୀୟ ଅତି ।
ରଜନୀରେ ଏ ଅଗାର ବହେ ଆକାଶର
ଅବ୍ୟକ୍ତ ଉପମା, ହୁଏ ପ୍ରତି କକ୍ଷ ତାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଆଲୋକିତ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକମାଳାରେ
ଦିଶେ ଯେହ୍ନେ ବହୁଚନ୍ଦ୍ର ଏକତ୍ର ଉଦିତ ।
ହୁଏ ନଭ ଚନ୍ଦ୍ରଶୂନ୍ୟ ଅମାବସ୍ୟା ଯୋଗେ,
ମାତ୍ର ଏଥି ପ୍ରତିଯୋଗେ ହୁଏ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।
ବାୟୁଯନ୍ତ୍ର କରେ ସେବା ଶ୍ରାନ୍ତ ଅତିଥିର,
ଲବ ମାତ୍ର ତା ସେବାରେ ନଥାଏ ବିଶ୍ରାମ ।
ଆଶ୍ରମ ପାଳିତ ବହୁ ଚତୁଷ୍ପଦ ପ୍ରାୟ ।
ଏ ଆଶ୍ରମ କାଷ୍ଠାସନ ଚତୁଷ୍ପଦବୃନ୍ଦ
ହୋଇଅଛି ସୁରକ୍ଷିତ, ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବରେ
କାହାରି ସଙ୍ଗରେ ନାହିଁ, ବୈରତା କାହାରି,
ତୁଳିକାମଣ୍ଡିତ ଚୌକି ହୋଇ ଟାଙ୍କି ଟୁଙ୍କି
ଆପାଦମସ୍ତକ, ଦିଶେ ନବବଧୂ ପ୍ରାୟ ।
ରାଜସୁଖ, ରାଜଭୋଗ, ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଏଠାରେ
ଆଗତ ଅତିଥିବୃନ୍ଦ, ପରମ ସନ୍ତୋଷେ ।
ଚତୁଃପାଶେ ଉପବନ, ପୁଷ୍ପେ ତାରକିତ,
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ବହୁ ତରୁଲତା ଗୁଳ୍ମ
ହୋଇଛନ୍ତି ରୋପିତ ତହିଁ, କରେ ଉପହାସ
ସ୍ୱର୍ଗର ନନ୍ଦନବନେ, ହସି ପୁଷ୍ପହାସେ ।
ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣର ଲତା ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର
ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ଉଭେ ତାର ପ୍ରଗାଢ଼ ଲୋହିତ
କିଏ ପୁଷ୍ପ, କିଏ ପତ୍ର, ହୁଏନାହିଁ ବାରି,
ଦୃଶ୍ୟ ତାର ଉପଭୋଗ୍ୟ, ଦର୍ଶକ ନେତ୍ରର ।
ହସୁଛି ମନ୍ଦାର କାହିଁ ଘଉଡ଼ ଅନ୍ଧାରେ
ବିସ୍ତାରି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭା, ବହେ ଉପନାମ
ଜବା, ସେହୁ ବଡ଼ଘର ଟେହ୍ଲାଣିଅ ପରି
ମଣ୍ଡି ରୂପ ଗର୍ବେ, ନାହିଁ କଡ଼ାକର ଗୁଣ,
ଗୁଣ ଯିନା ଗୌରବର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମାନଦଣ୍ଡ,
ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ଗୁଣୀସନେ ବସିବାକୁ ରୂପ ।
ଦେଖି ତାର ହାସ୍ୟ, କହେ ଗୋଲାପ ସୁନ୍ଦରୀ
ହସୁଛୁ କାହିଁକି ଜବା, ଦେଖି ଭବ ମନେ
ନୋହୁ ତୁ ମୋ ପାଦଘଷା ପଥରକୁ ସରି,
ବସ ତୁ ଶାଳ୍ମଳୀ ପାଶେ ଦିଶିବ ସୁନ୍ଦର ।
ଉପବନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର କାହାଳିଆ ପ୍ରାୟ
ଉଭା କନିଅର, ଧରି ସୁବର୍ଣ୍ଣ କାହାଳୀ ।
ମଧୁପ ପକ୍ଷି ତା ଗର୍ଭେ, ଦେଉଛନ୍ତି ଫୁତ୍କାର,
ସ୍ୱଭାବେ ମଦ୍ୟପ ସେହୁ, କ ଗତ ତାହାର,
ଅତିରିକ୍ତ ମଦ୍ୟପାନେ ବିହ୍ୱଳ ସେ ସଦା,
ଲୁପ୍ତ ତାର ଜ୍ଞାନ, ତେଣୁ ବିପରୀତ ଅଙ୍ଗ
ଫୁଙ୍କୁଛି କାହାଳୀ, ଚେଷ୍ଟା ହେଉଛି ବିଫଳ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟସଖୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ, ଦେଇଛନ୍ତି ସିନ୍ଧାଇ
ଉଦ୍ୟାନ ସୁନ୍ଦରୀ ଶିରେ ମହାର୍ଘ ଭୂଷଣ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଖଚିତରତ୍ନ, ବେଶକାରୀ ପ୍ରାୟ ।
ହୋଇ ହାତ ଧରାଧରି ମଲ୍ଲି କୁନ୍ଦ ବେଳୀ
ହାସ୍ୟେ ରତ, ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ପ୍ରଣୟ ବନ୍ଧନେ ।
ଗେଣ୍ଡୁ ଦୂରେ ଉଭା ହୋଇ ରକ୍ତ କରବୀର
ବାଣ୍ଟୁଅଛି ସେ ଉଭୟେ କୁସୁମ ସ୍ତବକେ ।
ତିନି ଜାତି ରକ୍ତ, ପୀତ, ଧବଳ ଚଗ୍ରାଟ,
ଫୁଟିଛି ଟଗରଫୁଲ—ପ୍ରାବୃଟ ଡଗର,
ଜାଇ, ଜୁଇ, କୋବିଦାର, ସେବତୀ ଚମ୍ପକ
ବହୁ ପୁଷ୍ପେ ତାରକିତ ସଦା ସେ ଉଦ୍ୟାନ ।
ରହି ଚନ୍ଦ୍ରାଗର ତାହା ଶୋଭା ଦେଖାନ୍ତର,
ପ୍ରଦୋଷ କାଳରେ ତହିଁ ଉଦ୍ୟାନ ସମୀର
ବୋଲି ହୋଇ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ କୁସୁମ ପ୍ରଶ୍ୱାସ
ବିତରେ ସୌରଭ ଧନ, ବାହାରି ଚୌଦିଗେ
ଉଦ୍ୟାନର ଏକଅଂଶେ ସ୍ଥିତ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର,
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ବହୁ ଶସ୍ୟଫଳ ମୂଳ
ହେଉଛି ଉତ୍ପନ୍ନ ତହିଁ ସାମୟିକ ଭାବେ,
ଆବର ସେ ପତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାଖାକ ପାଦପେ
ଶୋଭେ ତହିଁ ଉଦ୍ୟାନର ନାଭିକୁଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ
ସୁବିଶାଳ ବାପୀ, ଯେହ୍ନେ କ୍ଷୁଦ୍ର ସରୋବର ।
ନିର୍ମଳ ଶୀତଳ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳରାଶି ତାର
ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ, ପୁଷ୍ଟିକର, ଯଥା ଗଙ୍ଗାଜଳ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦ୍ରବମୟୀ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ, ଉଚ୍ଛୋଳିତ ତହୁଁ
ହୁଅନ୍ତି ସହଜେ ଯୁଗ୍ମ ମହିଷ ବାହନେ ।
ମାତୃକ୍ଷୀର ପ୍ରାପ୍ୟ ସେହି ନିର୍ମଳ ସଲିଳ
ପାନ କରି ଉଦ୍ୟାନର ବଢ଼ୁଛି ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଫୁଲୁଛି ସୁନ୍ଦରୀ ଆମ୍ର ଶାଖାର ପାଦପେ,
ବାହାରି ସୁନ୍ଦର ତାର, ଭିତର ମଧୁର;
ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ଯହୁଁ ହୁଏ ମିଶା ମିଶି
ମଣେ ସ୍ୱତଃ ପରାଜୟ ଉପମା ସେଠାରେ ।
ଫଳତଃ ଅତିଥିବାସ, ଯୋଗୀଋଷିଙ୍କର
ସାଧନା ଆଶ୍ରମ ଭଲ ପର୍ବତ, କାନନ,
ବିସ୍ତୃତ ବିକାଶ ପକ୍ଷେ ଉନ୍ନତ ଶିଳ୍ପର
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗୀ ତାହା, ସତ୍ୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ।
ଟେଲିଫୋନ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ ଏ ସ୍ଥାନ
ବଲାଙ୍ଗୀର ରାଜଧାନୀ ସହ, ହୁଏ ତହୁଁ
ଅଧିକ ସୁବିଧା ଭୂରି ସକଳ ବିଷୟେ,
ହୋଇଛି ଦୂରତ୍ୱ ଦୂର ଉଭୟ ସ୍ଥାନର ।

ତୋଳିଛି ଦକ୍ଷିଣେ ଶିର "ମଟକାଇ ଗିରି"
ଅରଣ୍ୟସଙ୍କୁଳ, ପ୍ରିୟ ଅଧିଷ୍ଠାନବେଦୀ
ମଟକାଇ ଦେବୀଙ୍କର ମହାପ୍ରତାପିନୀ
ପୁଣି ହିଂସ୍ର ଲୀଳାମଈ ଶ୍ୱାପଦକୁଳର ।
ଉପଭୋଗ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ତହିଁ ଦାବାନଳ କ୍ରୀଡ଼ା,
ରାତ୍ରେ ଜ୍ୱଳି ଦାବାନଳ, ଗିରି ମସ୍ତକରେ
ଆଦରେ ପିନ୍ଧାଇଦିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ।
କେବେ ବା ଲମ୍ୱାଇଦିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଇତା
ଅତସୀ ନୀଳମାନିନୀ ଗିରି ସ୍କନ୍ଧଦେଶେ,
ସ୍ତନେ କେବେ ବକ୍ଷେ ହାର, କଟିରେ ମେଖଳା,
ଏହିପରି ଦାବାନଳ ବେଶକାର ପ୍ରାୟ
ସଜାଇ ତାହାକୁ, କରେ କୌତୁକ ପ୍ରକାଶ ।
ତରଳ ଅନଳ ରେଖା ରହି ବକ୍ର ଭାବେ
ଗିରି ଚୂଡ଼ା ତଳେ ସୃଜେ ମନୋହର ଦୃଶ୍ୟ
ଦେଖି ସେ ବିଶଦ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତେ ହୁଏ ଚକ୍ଷେ
ବିସ୍ତାରିଛି ଗିରି ଯେହ୍ନେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହାସ ।
ଖର୍ବକାୟ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନେ ସ୍ମରି ଗିରିରାଜ
କରୁଛି କି ପରିହାସ ମତ୍ତହୋଇ ଗର୍ବେ;
ମାତ୍ର ତାହା ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ସହେ ନିର୍ବିକାରେ,
ଅଧମର ଉପହାସ ବିଜ୍ଞଜନେ ଯଥା
ଘୃଣାଭରେ ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନେ କରନ୍ତି ଉପେକ୍ଷା ।
ଇତରର ଅବଜ୍ଞାରେ ମହତ ଜନର
ନ ହୁଏ ମହତ୍ତ୍ୱ ହ୍ରାସ, ବିଦିତ ସେ ଏହା,
ସେହି ସିନା ମହାଜନ, ସେହି ମହାପ୍ରାଣ ।

ଅଧିଷ୍ଠିତା ଶାନ୍ତାପୁରେ ଶାନ୍ତାଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି,
ଅତି ଚମତ୍କାର, ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ।
ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ
ଅଛି ବହୁ ସୌସାଦୃଶ୍ୟ, ଯେହ୍ନେ ମୂର୍ତ୍ତି ବେନି
ଏକ ସୁନିପୁଣଶିଳ୍ପୀ ହସ୍ତେ ବିନିର୍ମିତ ।
ଦଶଭୁଜା ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି, ଶୋଭେ ଦଶକରେ
ଦଶବିଧ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର, ନିହି ବେନିପାଦ
ମହିଷ ଅସୁର ସ୍କନ୍ଧେ, ହର୍ଷିତ ସ୍ପୃହରେ,
କରୁଛନ୍ତି ବଧ ଦେବୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଦାନବେ ।
ହୁଅନ୍ତି ପୂଜିତା ଦେବୀ ମନ୍ଦାର କୁସୁମେ
ଶବରି ପୂଜକ ଦ୍ୱାରା, ପୂଜାଭୋଗ ପାଇଁ
ଅଁଳାପାଳି ନାମେ ଗ୍ରାମ ହୋଇଅଛି ଖଞ୍ଜା,
ହେଉଛି ପୂଜିତ ତହୁଁ ତିନିଗୋଟି ଖଣ୍ଡା ।
ଅଶ୍ୱିନ ମାସରେ ହୁଏ ଷୋଳଦିନବ୍ୟାପୀ
ମହାପୂଜା ସମାରୋହେ, ପଡ଼େ ପଶୁ ବଳି,
ତଥା ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ୱରେ
ହୁଏ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା, ଯାତ୍ରା, ବଳିଦାନ ।
ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳ ଗର୍ଭ, ଅନ୍ଧକାରମୟ,
ଯୋଗିବର ସ୍ୱରପ୍ରିୟା ସ୍ୱଭାବେ ଯୋଗିନୀ,
ତେଣୁ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟେ ସାଧନ୍ତି ବା ଯୋଗ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସଙ୍କଟତାରଣୀ ଦେବୀ, ମହାପ୍ରଭାବିନୀ
ପଶିଲେ ଶରଣ ତାଙ୍କ ଅଭୟ ଚରଣେ
ମିଳେ ଯାହା ହେଗ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଭିର ସଙ୍କଟୁ ।

ସମ୍ମୁଖେ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳରେ
ନରମୁଣ୍ଡମାଳାଧାରୀ ନୃତ୍ୟେ ରତ ହର,
ଅବସ୍ଥିତ ତହିଁ ଲଗ୍ନ-ପାର୍ଶ୍ୱଦେବ ସହ ।
ବିଭଜାଙ୍ଗ ଗଣପତି, ଭଗ୍ନ ବୃଷମୂର୍ତ୍ତି,
ଛଅଟି ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ତମ୍ଭ ରହିଅଛି ପଡ଼ି
ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ, କେଉଁ ଅତୀତ କାଳରୁ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ଥୂଳ କାରୁକଳା ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକର
ଗୌରବ ଅତୀତଯୁଗ ଅଙ୍କେ ସ୍ମୃତିପଟେ,
ହୋଇଛି ବର୍ଜିତ ତାହା ମୃତପିଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ,
ଦେଖି ତାହା କାତରୁଏ ଶତେଁ ଦୁଃଖକ୍ଷୋଭ ।
ଅତୀତ ଗରିମାମୟୀ ଏ ଉତ୍କଳ ମହୀ
ହୋଇଅଛି ଏବେ ହାୟ ଦୀନହୀନ ଅତି,
ଏହୁ ଶୋକକଲ୍ଲୋଳାମ୍ବୃତ କରି ଦଏ ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ହୃଦୟ ପଞ୍ଜର ଅସ୍ଥି, ଅସହ୍ୟ ସେ ଦୃଶ୍ୟ,
ଯାଉ ସେ ଶୋଚନା, ତାକୁ ଘାଣ୍ଟିବା ବିଫଳ,
ଭସ୍ମାଚ୍ଛନ୍ନ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡେ କଲେ ବିମନ୍ଥନ
ବାହାରିବ ତହୁଁ ସିନା କେବଳ ଉତ୍ତାପ,
ଯାଉ ସେ ଅନଳ ନିଭି ବିସ୍ମୃତି-ସଲିଳେ ।

ସମ୍ମୁଖୁ କୋଣଲେଶ୍ୱର ପ୍ରତାପୀ ଶଙ୍କର
ନିବସନ୍ତି ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ତଳ ବୃଷ ସହ,
ଦେଖିଲେ ସେ ବୃଷଭର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ,
ପ୍ରକୃତ କି ପ୍ରସ୍ତର ସେ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଧ ।
ଇତିହାସ ସେ ସ୍ଥାନରେ କାନ୍ଦୁଛି ନୀରବେ
ଅନାଥ ଦରିଦ୍ର ପ୍ରାୟ ତେଜି ତପ୍ତଶ୍ୱାସ,
କେ ଶୁଣିବ ସେ କ୍ରନ୍ଦନ, କାଳ ତ ନିଷ୍ଠୁର,
ହେଉଛି କାନ୍ଦଣା ତାର ବିଫଳ କେବଳ ।

ସାଧୁ ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର
ମଧୁମୟ, ଶିକ୍ଷଣୀୟ, ନ ଖୋଜୁ ପଛରେ
ନବ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ତହିଁ ଉଚ୍ଛୁଙ୍ଗ ଲହରୀ
ମାତ୍ର ବହେ ସୁଶୀତଳ ମନ୍ଦାକିନୀ ଧାରା ।
ଆଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ଶାନ୍ତ ସରଳ ଜୀବନ
ସ୍ନେହ ମୈତ୍ରୀ ପ୍ରୀତିଭରା, ଯାପନ୍ତି ସେମାନେ,
ତାହାହିଁ ତ ଅନାବିଳ ସୁଖର ସ୍ୱରୂପ,
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସେ ସୁଖ ଯେହୁ, ପ୍ରକୃତ ସୁଖୀ ସେ ।
ମୂଲ୍ୟବାନ ମଞ୍ଜିମୟ ବେଦାନା ଅପେକ୍ଷା
ମାଳଙ୍କ କମଳାରସ ନୁହେଁ କି ମଧୁର ?

—o—

ନବମ ସର୍ଗ

ପାଟଣାର ମହାରାଜା ସାହିତ୍ୟ ବାନ୍ଧାଣି
ସାହିତ୍ୟ-କୁସୁମ-ମଧୁ-ପ୍ରଲୁବ୍ଧ-ମଧୁପ,
ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ର, ନାରାୟଣ, ଦୟା ବହୁ ଆଉ
ନୃପ, ବିଜେ ହୁଅ ରମ୍ୟ ନବରତ୍ନ ଖଚୀ
ସାରସ୍ୱତ ସିଂହାସନେ, ଶୁଣ ଦେବ ତବ
ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ କାର୍ତ୍ତି ଅମର ଗୌରବ,
ଶୁଣିଥିଲେ ଯଥା ପୂର୍ବେ, କୁରୁକୁଳ ଦୀପ
ମହାରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ, ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ
ପବିତ୍ର ଆଖ୍ୟାନପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାରତ ପୁରାଣ,
ଶୁକଋଷି ମୁଖୁଁ, କିମ୍ବା ଶୁଣେ ଯଥା ଜାତି
ଜାତୀୟ ଗୌରବ ଗାଥା, ଇତିହାସ ମୁଖୁ ।
ଅଥବା ବସନ୍ତ ଯଥା ଋତୁଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ
ପୂର୍ବ ଋତୁ ବିବରଣ, କୋକିଳ ବଦନୁ,
ତଥା ଦୟା ବହୁ, ଶୁଣ ଏ ଗୀତିକା ମୋର ।
ଯେଣୁ ତୁମ୍ଭେ ସାହିତ୍ୟିକ, କାବ୍ୟରସଗ୍ରାହୀ,
ପୁଣି ଉପଯୁକ୍ତ ଶୋଭା ସାହିତ୍ୟ ଛତ୍ରର,
ତେଣୁ ଯୁକ୍ତ କରେ, ମୁକ୍ତପ୍ରାଣେ, ସସମ୍ମାନେ
ଆମନ୍ତ୍ରିଲି ସବିନୟେ, ପରମ ଆଗ୍ରହେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କିଏ ସାହିତ୍ୟିକ, ନୃପ, ଲେଖେ ଯେଉଁଜନ,
କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ, ସେହି କି କେବଳ
ସାହିତ୍ୟିକ-ପଦବାଚ୍ୟ, ଭ୍ରାନ୍ତ ଏ ଧାରଣା,
ଏତେକି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସତେ ସାହିତ୍ୟିକ ଅର୍ଥ ?
ସେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟାପକ ଅତି, କେତୋଟି ଶବ୍ଦରେ
ନ ହୁଏ ସେ ପରିବ୍ୟକ୍ତ ବୋଧଗମ୍ୟ ଭଳି ।
ନିୟମିତ ପାଠକ ଯେ ସାହିତ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥର,
ଯାହାଙ୍କର ଧନେ ଦାନେ ଘଟେ ସାହିତ୍ୟର
ଉନ୍ନତି, ପ୍ରବୃଦ୍ଧି, ସ୍ଥିତି ପାରେ ଯେ ଖେଳାଇ
ଅଭିନବ ଚିନ୍ତାଧାରା ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ,
ଯାହାଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଆଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରାଣେ
ଅମୃତ ସ୍ପନ୍ଦନ, ପୁଣି ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରେରଣା
କରେ ଦେଶେ ବହୁ କବି, ଲେଖକର ସୃଷ୍ଟି,
ସାହିତ୍ୟ ବିକାଶ ପୁଣି ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଗତିରେ
ଯେତୁ ସ୍ଥିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସଦା, ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ଗଢ଼ିବାକୁ ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ
ଦିଅନ୍ତି ଯେ ଉପଦେଶ, ସେ ବରେଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି
ସାହିତ୍ୟିକ ଉପାଧିର ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ।
ନୃପତି ଲକ୍ଷଣ ସହ, ସାହିତ୍ୟ କଳାର
ସକଳ ଲକ୍ଷଣପୂର୍ଣ୍ଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଜୀବନେ
ତେଣୁ ମୁଁ କରୁଛି ଦେବ, ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲି
ଶ୍ରୀତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ, ଦର୍ପ ସ୍ଫୀତକଣ୍ଠେ,
ବସି ଯେଉଁ ସିଂହାସନେ ବୈଜଲ ଭୂପତି
ରଚିଲେ ବ୍ୟାକରଣ ବୈଜଲକାରିକା
ଅନ୍ୟତର ନାମ ତାର ପ୍ରବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ରିକା,
ତାହାଙ୍କ ଅମର ସ୍ମୃତି ବହିଛି ସେ ଗ୍ରନ୍ଥ
ଅଦ୍ୟାବଧି, ପୁଣି ଯେତେ ବିଜ୍ଞ ନରପତି
ବହୁ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ଯାଇଛନ୍ତି ଲେଖି
ସେହି ବାଣୀ ସିଂହାସନେ କରିଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ
ଅଳଙ୍କୃତ, ଆଲୋକିତ, ବଂଶୀୟ ପ୍ରତିଭା
ବଢିଅଛି ବହୁଗୁଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରଶେ,
ଶୁଣନ୍ତୁ ନୃପତି ଏବେ, ଏ ଗୀତିକା ମୋର ।

ଲାଗିଲା ତୁମୁଳ ଯୁଦ୍ଧ ଅତୀବ ଭୀଷଣ,
ରତ୍ନପୁର ଅଧିପତି ରତ୍ନସିଂହ ସହ
ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ ବୀର ଚୁଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କର
କୋଶଳ ବିଳାସପୁର ରାଜ୍ୟ ସୀମା ମଧ୍ୟେ ।
କରୁଥିଲେ ଖଣ୍ଡଆଳେ ରାଜତ୍ୱ ସେ କାଳେ
ନୃପତି ହମୀରଦେବ ଚୌହାନ ବଂଶୀୟ,
ସାମନ୍ତ ଭୂପତିରୂପେ ଉତ୍କଳ ଦେଶର ।
ପାଇ ରଣ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତେ ରାୟେ
ମଣିଲେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ, ସମ୍ମାନିତ ଅତି,
ରଣ ନିମନ୍ତ୍ରଣୁ ବଳି ଅଧିକ ଗୌରବ
କିସ ଅବା ଅଛି ଆଉ କ୍ଷାତ୍ର ବୀର ପକ୍ଷେ ।
ମଣେ ସେ ତାହାକୁ ଶୁଭ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ,
ରଣେ ବା ମରଣେ ବୀର କରେ ନାହିଁ ଭୟ,
ହସି ହସି ପଶେ ତହିଁ, ଖେଳ ବୀର ଖେଳ,
ବାଞ୍ଛିତ ତାହାର ସଦା ସମ୍ମୁଖ ସମର
ମରି ଜାଣେ ବୀର ଏକା ମରେ ହସି ହସି ।
ଗୁରୁ ମହର୍ଷୀଙ୍କୁ ଘେନି ତହିଁ ନରପତି,
ରଖାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଚିର କାଳୀଜାଳୀସ୍ଥିତ
ବିଶାଳ ହମୀର ଦୁର୍ଗେ, କଲେ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା
ଘେନି ସୈନ୍ୟ ସେନାପତି ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ ।
ଅନନ୍ତର କେତେଦିନ ହୋଇଗଲା ଗତ,
ଦିନେ ଖଣ୍ଡଆଳ ରାଜ୍ୟେ ହେଲା ପ୍ରଚାରିତ
ରଣକ୍ଷେତ୍ରେ ରାଜମୃତ୍ୟୁ ଅଳୀକ ସମ୍ବାଦ,
ଶୁଣି ସେହି ଶୋକବୋଳା ଦାରୁଣ ଦୁର୍ବାର୍ତ୍ତା
ବଜ୍ରାଘାତ ସମ ବ୍ୟଥା ମଣିଲେ ରାଣୀଏ ।
ମାତ୍ର ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତେ ପଡ଼ି ଲାଞ୍ଛନା ଭୟରେ
ଗଣିଲେ ପ୍ରମାଦ ମନେ, ମାନହାନି ଦୁଃଖେ
ଅଗ୍ନି ସ୍ନାନକୁ ସିନା ମଣନ୍ତି ସମ୍ବଳ
କ୍ଷତ୍ରିୟ ରମଣୀ, ଯାଉ ପ୍ରାଣ ଥାଉ ମାନ
ତାହାଙ୍କର ଦୃଢ଼ପଣ, ବୁଝନ୍ତି ସେମାନେ
ପ୍ରାଣଠାରୁ ମାନ ମୂଲ୍ୟ ବହୁଗୁଣ ବେଶି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଲେ ସ୍ଥିର ଜଳେ ଝାସି ବିସର୍ଜିବେ ପ୍ରାଣ,
ସେ କାଳେ କନିଷ୍ଠା ରାଣୀ ଦେବୀ ଅଶାବତୀ
ଥିଲେ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା, ତେଣୁ ସପତ୍ନୀ ଉନାହେଁ
ବାହୁଲେ ପ୍ରବୋଧି ତାଙ୍କୁ ଏସନ ଭାରତୀ—
ଥାଅ ଗୋ ଭଉଣୀ ତୁମ୍ଭେ, ତେଜିଲେ ଜୀବନ
ହେବ ନିଷ୍ଟେ ଭ୍ରୂଣହତ୍ୟା ମହାପାପେ ଲିପ୍ତ;
ତୁମ୍ଭର ଗର୍ଭରେ ଅଛି କୁଳାଙ୍କୁର ସୁଦ,
ତୋଷିବ ସେ ପିତୃଗଣେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପିଣ୍ଡଦାନେ,
କରିବ ସେ ରକ୍ଷା ପୁଣି ବଂଶର ଗୌରବ,
ହେବ ତୁମ୍ଭେ ରାଜମାତା, ମହାଭାଗ୍ୟବତୀ,
କାୟ ମନ ପ୍ରାଣେ ସଦା ପାଳିଥିବୁ ଅମ୍ଭେ
ପବିତ୍ର ସତୀତ୍ୱ ଧର୍ମ ତେବେ ବଚନେ,
ଫଳିବ ନିଶ୍ଚୟ ଅମ୍ଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ଫଳ ।
କର ଗୋ ନିବାସ କେଉଁ ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନେ ଯାଇ,
ଏହା କହି ଜନାରାଣୀ ବାହାର ନବରୁ
ରାଣୀଚନ୍ଦ୍ର ଜଳେ ଝାସି ତେଜିଲେ ଜୀବନ ।
ଦେଖି ଏ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ରାଣୀ ଅଶାବତୀ,
ଲଭିଲେ ହୃଦୟେ ପ୍ରାଣେ ମର୍ମଭୁଦ ବ୍ୟଥା,
ମାତ୍ର ହେଲେ ନାହିଁ ଦେବୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତା ଲବେ
ସ୍ୱଭାବେ ସେ ରାଜକନ୍ୟା, ଦୁଜେ ରାଜରାଣୀ,
ହୋଇଛନ୍ତି ସଂଜାତ ସେ ପୁଣି ବୀରବଂଶେ,
ହେବେ କି ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟହରା ଇତର ପରାୟେ ?
ତେଣେ ପତି ମୃତ୍ୟୁ, ଏଣେ ସପତ୍ନୀ ବିୟୋଗ,
ଉଭୟ ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟେ ନାହିଁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ
ରକ୍ଷାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ, ତଥାପି ସେ ଶୋକେ
ରଖିଲେ ସମ୍ଭାଳି ଧୈର୍ଯ୍ୟ-କଞ୍ଚୁକେ ଆଚ୍ଛାଦ ।
ପ୍ରକାଶିଲେ ହୃଦୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦୃଢ଼ତା,
ମହତ ହୃଦୟ, ଦୁଃଖେ ନହୁଏ କାତର ।
ମହାଝଡ଼େ ହୁଏ ତରୁ ଭଗ୍ନ ବିକଳାଙ୍ଗ,
ମାତ୍ର ରହେ ମହୀଧର ଅଟଳ ସର୍ବଥା ।
ଏଥୁଅନ୍ତେ ଅଶାବତୀ ସଂଗ୍ରହ କରିଣ
ମଣି ମାଣିକ୍ୟାଦି ରତ୍ନ, ବାନ୍ଧି ଗନ୍ତାଘରୁ
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସମ୍ବଳ ରୂପେ, ବାହାରିଲେ ପୁରୁ,
ରାଜେ ହେଲେ ଅଲକ୍ଷିତେ ସ୍ଥାନୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ,
ଯାଉଥିଲେ ଗହଣରେ ପରିଚାରୀବର୍ଗ,
ମାତ୍ର ଏବେ ଏକାକିନୀ ଅନାଥିନୀ ପରି,
କାହାନ୍ତି ସେ ଦାସଦାସୀ, ଗଲେଣି କେ କାହିଁ
ସମ୍ପଦେ ସମସ୍ତେ ସଙ୍ଗୀ, ମାତ୍ର ବିପଦରେ
ନ ଦିଅନ୍ତି ଦେଖା କେହି, ଅକୃତଜ୍ଞ ସର୍ବେ,
ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାର୍ଥର ଦାସ, ସରିଗଲେ ସ୍ୱାର୍ଥ
ଭ୍ରମରେ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ଉପକାରୀ ମୁଖ,
ଦଗ୍ଧ ସଂସାରର ଏହା ଚିରନ୍ତନ ଧାରା ।
ମାତ୍ର ରାଣୀଙ୍କର ନାହିଁ ତହିଁକି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ,
ଚାଲିଛନ୍ତି ସୁମରି ସେ ବିଶ୍ୱନାଥ ନାମ
ଅରଣ୍ୟ ସଂକୁଳ ପଥେ ଗନ୍ଧମାଦନର ।
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉଠି ଦେବୀ ପର୍ବତ ଶିଖରେ
ହୋଇ ଅବସନ୍ନ, ଯାଇ ବସିଲେ ସମ୍ମୁଖେ
ପ୍ରସ୍ତର ଗୁମ୍ଫା ତଳେ ତରୁର ଗୋଟିଏ,
ହେଲା ତହିଁ ଅନୁଭୂତ ପ୍ରସବ ବେଦନା,
ତହୁଁ ଯାଇ ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟେ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଶୋଇ;
ରହୁଥିଲେ ପର୍ବତରେ ଝାଙ୍କର ଝାଙ୍କରୀ
ଦମ୍ପତି ଯୁଗଳ ଫଳ ମୂଳ ଅନ୍ୱେଷଣେ,
ରାଣୀଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ ଉଭୟେ
ଚାହିଁଲେ ଚକିତେ, ମାତ୍ର ନ ଦେଖିଲେ କେହି ।
ତହୁଁ ଶବ୍ଦ ଅନୁସରି ଯାଇ ସେ ସତ୍ୱର
ଦେଖିଲେ ଗହ୍ୱର ଗର୍ଭେ ଶୋଇଛନ୍ତି ରାଣୀ ।
କହିଲା ଝାଙ୍କର ତହୁଁ ପତ୍ନୀ ମୁଖ ଚାହିଁ
ଶୋଭି ସ୍ୱର୍ଗ ତିଲୋତ୍ତମା କିଏ ଏ ରମଣୀ ।
ଦିଶୁଛନ୍ତି ବଡ଼ଘର ମହିଷୀ ପରାୟେ,
ହେବେ ପରା ରାଜରାଣୀ, ଯେ ହେଉନ୍ତୁ ପଛେ
କର ତୁ ତାହାଙ୍କୁ ଯାଇ ସଙ୍କଟୁ ଉଦ୍ଧାର ।
ନ କର ତୁ ଭୟ କିଛି, ତୋ ଆସିବା ଯାଏ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବସିଛୁ ମୁଁ ଗୁମ୍ଫା ମୁଖେ ଧରି ଧନୁଶର ।
ଯାଇ ତହୁଁ ସେ ଝାଙ୍କସ୍ତ ରାଣୀଙ୍କ ଅନ୍ତିକେ
ଉଭା ହୋଇ ଚଉକତ କଲା ନିରୀକ୍ଷଣ ।
ଦେଖିଲା ରୂପସୀ ମଣି ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଜ୍ୟୋତିରେ
ମିଶି ଅଳଙ୍କାର ଜ୍ୟୋତି ଆଲୋକିତ ଗୁମ୍ଫା ।
ହେରି ତାକୁ ଆଶାବତୀ ଲଭିଣ ବିସ୍ମୟ
ହେଲେ ଆଶାନ୍ୱିତା, ଯଥା ଜଳମଗ୍ନ ଜନ
ପାଇଲେ ଆଶ୍ରୟ, ତାର ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ
ହୁଏ ଯରେ ସଞ୍ଚାରିତ ଜୀବନର ଆଶା ।
ପୁଚ୍ଛିଲେ କମ୍ପିତ ସ୍ୱରେ ରାଣୀ ଆଶାବତୀ
କହ ଗୋ ମା କିଏ ତୁମେ, ଦେବୀ ନା ମାନବୀ
କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁରୂପା, ଧରି ରମଣୀ ଆକୃତି
ଉପସ୍ଥିତ ମୋ ସଙ୍କଟ ଫେଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ,
ଅଥବା ମୋ ଭାଗ୍ୟଦେବୀ ଧରି ଛଦ୍ମମୂର୍ତ୍ତି
ଆସିଛନ୍ତି ସଦୟେ ମୋ ସାହାଯ୍ୟ ସକାଶେ ।
ଅନାଥିନୀ ଦୁଃଖିନୀର ଦେଖି ଏ ସଙ୍କଟ
ଟଳିଲା ତାଙ୍କର ପରା କୃପାସିଂହାସନ ?
ଉତ୍ତରିଲା ବନ୍ୟବାଳା କୋମଳ ବଚନେ,—
ନୁହେଁ ଦେବୀ, ମାନବୀ ମୁଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତେ
ଆସିଥିଲି ଏ ପର୍ବତେ, ଦେବ ପୂଜା ଲାଗି
କରୁଥିଲି ଫୁଲଫଳ ସଂଗ୍ରହ ଉଭୟେ,
ଶୁଣି ତୁମ୍ଭ ଆର୍ତ୍ତନାଦ, ଆସିଲି ଏ ସ୍ଥଳେ,
ବଡ଼ ମୁହିଁ ନାରୀ ହୃଦ, ନାରୀର କଷଣ
ଦେଖିବି କି ନୀରବରେ ଉଭା ହୋଇ ଦୂରେ,
କରେ ତାହା ଯେଉଁ ନାରୀ, ଧିକ ତା ଜୀବନ,
ଧିକ୍ ତାର ନାରୀ ଜନ୍ମ, ଧିକ୍ ତା ନାରୀତ୍ୱ ।
ନକର ମା ଭୟ ତୁମ୍ଭେ, କର ନାହିଁ ଚିନ୍ତା,
କରିବି ସହଜେ ମୁଁ ପ୍ରସବ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ,
ଶୁଣି ଏହା ଆଶାବତୀ, ଭାବିଲେ ସ୍ୱଗତେ,—
କେଡ଼େ ଦୟା ବନ୍ୟବାଳା ହୃଦେ, କି ମହତ୍ତ୍ୱ
ତାର, ଧନ୍ୟ ଉଦାରତା ଇତର ଜାତିର,
ଏତାଦୃଶ ଦେବଭାବ ସମ୍ଭବେ କି ଅହା ।
ଏ ଭଳି ଦେବତ୍ୱ, କେବେ ଉଚ୍ଚ ଜାତି ହୃଦେ,
ବୃଥା ଏ ଭାବନା ମୋର, ହେଲେହେଁ ଶୁକ୍ତିକା
ଗଣିତ ଆମିଷ ମଧ୍ୟେ, ନଥାଏ କି ତହିଁ
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ମୁକ୍ତାଫଳ, ଦେବଲୋଭନୀୟ,
ଅଙ୍ଗାର ଖଣିରେ ପୁଣି ଥାଏ ତ ହୀରକ,
ବନ ପୁଷ୍ପେ ଥାଏ ମଧୁ, କିବା ଅସମ୍ଭବ
ବିଶ୍ୱପିତା ସୃଷ୍ଟ ଏହି ବିଚିତ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ।
ଧନ୍ୟ ପ୍ରଭୁ, ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ସର୍ଜନା କୌଶଳ,
ବିଷ ମଧ୍ୟେ ଅମୃତ ବି ରଖିଛ ଗୋପନେ ।
ଇତରର ମହତ୍ତ୍ୱରେ ରାଣୀ ଆଶାବତୀ
ଭୁଲିଗଲେ ବିସ୍ମୟରେ ଗର୍ଭର ବେଦନା ।
ଏ ଅନ୍ତେ ଝାଙ୍କସ୍ତ ତୋଳି ରାଣୀଙ୍କୁ ଭୂମିରୁ
ବସାଇଲା ନେଇ ନିଜ ମାତୃ ଅଙ୍କେ ତ୍ୱରା,
କରାଇଲା ପ୍ରସବ ସେ ରାଣୀଙ୍କୁ ଅକ୍ଳେଶେ,
ଜନ୍ମିଲେ କୁମାର ଏକ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର ।
କଂସ କାରାଗାରେ ବନ୍ଦୀ ଦେବକୀ ଗର୍ଭରୁ
ଜନ୍ମିଲେ କି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ଧର୍ମ ସ୍ଥାପନାର୍ଥେ,
କିମ୍ବା ଜାତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀଗର୍ଭୁ,
ଅବା ଉଷାଗର୍ଭୁ ଜାତ ଦିବ୍ୟ ସ୍ୱଚ୍ଛାଲୋକ,
ଅଥବା ବସନ୍ତ ଭୂପ, ଋତୁ ରାଜେଶ୍ୱର
ଲଭିଲେ କି ଜନ୍ମ ଅହା ଋତୁମାଳା ଗର୍ଭୁ ?
ସୁନ୍ଦର ତେଜସ୍ୱୀ ଶିଶୁ, ଦେବଶିଶୁ ପ୍ରାୟ,
ଲଳିତ ଲାବଣ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ମଣ୍ଡିତ-ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ,
ସର୍ବ ସୁଲକ୍ଷଣବନ୍ତ, ଯେସନେ ରାଜକଳା
ହୋଇଅଛି ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ପରିଗ୍ରହ ।
ମହାପ୍ରତିଭାର ମୁଦ୍ରା-ମୁଦ୍ରିତ ଲଲାଟେ,
ସୁନୀଳ କୁଞ୍ଚିତ କେଶ ଶୋଭେ ଶିରୋଦେଶେ,
ଯେସନେ ମୁଖ-କମଳକୁ ଘେରଲ ଭ୍ରମରେ
ଘେରିଛନ୍ତି ଏକପାର୍ଶ୍ୱ, ବାଳ ଅଳିକୁଳ,
ହିଙ୍ଗୁଳିତ ଓଷ୍ଠାଧର, ଲାବଣ୍ୟ-ସାଗରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଠିଛି କି ଭାସି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବାଳ ଲତିକା ?
ନିର୍ମଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନେତ୍ର, କି ସୁନ୍ଦର ତୋଳା,
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ମ ପାଖୁଡ଼ାରେ ଥୋଇଛନ୍ତି କି ବିଧି
ଢଳ ଢଳ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ମେଷଚକ୍ଷୁ ନୀଳା,
ବଳିତ ଯୁଗଳ ବାହୁ ମୃଣାଳ ଯେସନ,
ଅଦ୍ଭୁତ ଉପମା ବହେ ଆରକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଳି,
ହୋଇଛନ୍ତି ସଂଯୁକ୍ତ ଅବା ଏକଇ ମୃଣାଳେ
ପାଞ୍ଚୋଟି କୋମଳ କ୍ଷୁଦ୍ର କମଳ କଳିକା ।

ଅନନ୍ତର ନବଜାତ କୁମରଙ୍କୁ ନେଇ
ଝାଙ୍କସି କରାଇଦେଲ ସ୍ନାନ ଝରଜଳେ
ସଦ୍ୟ ସ୍ନାନେ ଶିଶୁ ତନୁ ଉଠିଲା ଝଟକି
ପ୍ରାତେ ଯଥା ବାଳରବି ସଦ୍ୟ ସିନ୍ଧୁ ସ୍ନାନେ ।
ରାଣୀଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧି ତହୁଁ ଭାଷିଲ ଝାଙ୍କସି,—
ଦେବୀ, ବୁଝିଛି ଗୋ ତବ ଆକାର ଇଙ୍ଗିତୁ
ହେବ ତୁମ୍ଭେ ନିଶ୍ଚେ କେଉଁ ରାଜାଙ୍କ ମହିଷୀ,
ନତୁବା କି ପ୍ରସବନ୍ତ ଏଭଳି ସୁତନୁ,
ସମ୍ଭବେ କି ଛାଗୀଗର୍ଭେ ହର୍ଯ୍ୟକ୍ଷ ଜନମ,
ଅସମ୍ଭବ ଜ୍ୟୋତି ଜନ୍ମ ଅଶ୍ମଶିଳାରୁ,
ଖୋଜି ନାହିଁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଆତ୍ମପରିଚୟ
ଲଭିଛି ମୁଁ ତାହା ତବ ଆକାରୁ, ବଚନୁ ।
ବଡଘର ଝିଅ ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ଘର ବୋହୂ,
କେଉଁ ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକେ ପଶିଛ ଅରଣ୍ୟ !
ଏ ଶିଶୁଟି ଦେବୀ ତବ ସୁକୃତର ଫଳ,
ନୁହେଁ ଏ ସାମାନ୍ୟ ଶିଶୁ, ଦେଖି ବୁଝିଁ ମାତା
ଶୋଭେ ଶିଶୁ କଳେବରେ ନୃପତି ଲକ୍ଷଣ,
ଫେଡ଼ିବେ ଏ ନିଶ୍ଚେ ତବ ଦୁର୍ଗତି, କଷଣ ।
ଭାଷିଲେ ମହିଷୀ ଧୀରେ ମଧୁବୋଳାଗୀରେ
ଏ ଯେ ମା ତୁମ୍ଭର ଦାନ, ଶୁଝିବି କି ଦେଇ
ତୁମ୍ଭର ଏ ଋଣ ମୁହିଁ ପଥ-ଭିକାରୁଣୀ,
ଅର୍ପିଲି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ କରେ ଶିଶୁ ସହ ମୋତେ,
ହେଲ ତୁମ୍ଭେ ଆଜିଠାରୁ ଧର୍ମମାତା ମୋର ।
ନ କହ ନ କହ ଦେବୀ ଏଭଳି ବଚନ
ଭାଷିଲା ଝାଙ୍କସି, କିପାଁ ହେବ ଭିକାରୁଣୀ,
ଘଟୁପଛେ ଅବସ୍ଥାର ଯେତେ ଅବନତି
ରାଜରାଣୀ ହେବ ନାହିଁ ଭିକାରୁଣୀ କେବେ,
ପଙ୍କଲିପ୍ତ ରତ୍ନର କି ହ୍ରାସ ହୁଏ ମୂଲ୍ୟ,
ଇତର ହସ୍ତରେ ପୁଷ୍ପ ହରାଏ କି ବାସ ?
ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଧନରତ୍ନ ପୁରସ୍କାର ମୋର,
କି କରିବି ତାହା ନେଇ, ନୁହେଁ ମୁଁ ତା ଯୋଗ୍ୟ
ନୀଚ କୁଳେ ଜାତ ଆମ୍ଭେ, ନିବସୁ ଅରଣ୍ୟ,
ବଣ ବଣେଶ୍ୱରୀ ଏହି ପ୍ରକୃତି-ସୁନ୍ଦରୀ
ଜନନୀ ଆମ୍ଭର, ତାଙ୍କ ଗନ୍ତାଘର ସଦା
ମୁକ୍ତ ଆମ୍ଭପାଇଁ, ତାର ଫଳେ ମୂଳେ ଜଳେ
ପୋଷିତ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଆମ୍ଭେ ନ ଖୋଜୁ ଅପରେ ।
ଏହି ଯେ ଦେଖୁଛ ଫୁଲ ରହିଅଛି ଫୁଟି
ସେ ଆମ୍ଭର ଅଳଙ୍କାର, ଶୋଭାଇ କାନନୁ
ଗୁଞ୍ଜା ଗରଗଡ଼, ଗୁନ୍ଥି କୋଇଲି ସୂତାରେ
ରଚୁ ତହିଁ ରତ୍ନହାର, ମେଖଳା, ପଦକ ।
ପ୍ରକୃତି ଆମ୍ଭର ମାତା, ଗୁରୁ, ମହାଗୁରୁ,
ତାହାଠାରୁ ପାଉଁ ଶିକ୍ଷା, ମନ୍ତ୍ର, ଉପଦେଶ;
ଦାନ କରେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସେ ଆନନ୍ଦ ସନ୍ତୋଷ ।
ସମ୍ବୋଧିଛ ମାଆ ବୋଲି, ସେ ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ
କନ୍ୟାରତ୍ନ ରୂପେ ମୁହିଁ ପାଇଲି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ,
କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ମା ଗୋ, ଆନ ପ୍ରତିଦାନେ,
ଧନ ଦେଖି ଖୋଜେ କିଆ ଇତରର ପ୍ରାଣ ।
ଇତର ଇତର ବୋଲି ବାରମ୍ବାର କିପାଁ
କହି କରୁଅଛ ନିଜ ମହତ୍ତ୍ୱ ଲାଘବ,
ଭାଷିଲେ ମହିଷୀ ତୀବ୍ର ବ୍ୟଥାବୋଳା ସ୍ୱରେ,
କେ ଇତର ଧର୍ମମାତା, କେ ତେବେ ମହତ
ଇତର ଯଦ୍ୟପି ତୁମ୍ଭେ, ନୁହେଁ ମାପ ମାନ
ଜାତି, ଗୁଣ କର୍ମ ପୁଣି ହୃଦୟ କେବଳ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉଚ୍ଚତା, ମହତ୍ତ୍ୱର ମାପ ଯନ୍ତ୍ର ବିନା
ହୁଅ ପଛେ ତୁମ୍ଭେ ମାତା ଅରଣ୍ୟବାସିନୀ
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ବ୍ୟବହାରେ ହୃଦୟେ ପ୍ରାଣରେ,
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଯେ ଦିବ୍ୟଗୁଣ ରହିଛି ସଞ୍ଚିତ
ନମିଳିବ ତାହା କୋଟି କୁବେର ଭଣ୍ଡାରେ
କିମ୍ବା ରତ୍ନବ୍ୟବସାୟୀ ବିପଣୀମାଳାରେ ।

ମହିଷୀଙ୍କ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି ନିଜର ପ୍ରଶସ୍ତି
ବନବାଳା ମନେ ମନେ ହୋଇ ସଙ୍କୁଚିତ
ଅବର ଲଜ୍ଜିତ, ଆଉ କହିବାକୁ କିଛି
ନେଲା ନାହିଁ ଅବସର ତାଙ୍କୁ ତିଳେମାତ୍ର,
କରି ଉତ୍ଥାପନ ତହୁଁ ଅପର ପ୍ରସଙ୍ଗ
ସେ ଦିଗୁଁ ତାଙ୍କର ମନ ଆଣିଲା ଫେରାଇ ।
କହିଲା ଚାଲ ମା ଏବେ ହେଉଛି ବିଳମ୍ବ,
ଏକାକିନୀ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମା ଛାଡ଼ି ଏ ସଙ୍କଟେ
ଶିଶୁ ସହ ଏଥି, ମନ ବଳୁନାହିଁ ମୋର,
ଯିବାକୁ ପଶ୍ଚାତେ ମାତ୍ର ଅନ୍ୟତ୍ର କଦାପି,
ନଥାଏ ଯଦ୍ୟପି କିଛି ଆପତ୍ତି ତୁମ୍ଭର,
ଚାଲ ତେବେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ, ଅତି ଭଲସ୍ଥାନେ
ରଖାଇଦେବି ମୁଁ ନେଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଗ୍ରାମରେ ।
ଭାଷିଲେ ମହିଷୀ ଶୁଣି ଶୋକକମ୍ପୀ ସ୍ୱରେ—
କେଉଁଠାକୁ ଯିବି ଆଉ, ଛାଡ଼ି ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗ,
ତୁମ୍ଭ ଭଳି ଦୟାମୟୀ, ସ୍ନେହମୟୀ ମାତା
କାହୁଁ ବା ପାଇବ ଏହି ଅନାଥା ଅଭାଗୀ,
ତୁମ୍ଭେହିଁ ଭରସା ମୋର, ତୁମ୍ଭେହିଁ ସମ୍ବଳ,
ରଖି ତବ ଅଙ୍କେ ଶିର, ପାରେ ଯେବେ ମରି,
ତେବେ ସେ ମରଣ ହେବ ସୁଖର ମରଣ,
ଉପେକ୍ଷି ମଧୁର ସ୍ୱଚ୍ଛ ପଲ୍ୱଲ ସଲିଳ,
ପିଇବ କି କେହି ସିନ୍ଧୁ ଲବଣାକ୍ତ ଜଳ,
ଝୁରିବ କି ଚାତକକୁ ଘନ ଜଳ ବିନା
ଅନ୍ୟ ଜଳାଶୟୁ ଜଳ, ଅପେକ୍ଷୁ ସେ ତାର ।

ଜଳରେ କୁମ୍ଭୀର ଭୟ, ସ୍ଥଳେ ବ୍ୟାଘ୍ର ଭୀତ
ଏ ବେନି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବିଶ୍ୱଚରାଚରେ
ମୋ ପାଇଁ ଉତ୍ତମ ସ୍ଥାନ କାହିଁଛି ଜନନୀ !
ଅର୍ଦ୍ଧ ଭଗ୍ନ ସ୍ୱରେ କହି ଏତିକି କେବଳ
ରହିଲେ ମଉନେ ରାଣୀ, ଶୋକବାଷ୍ପପୂରେ ।
ହୋଇଗଲା କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ, ଝରିଲା ନୟନୁ
ଅସମ୍ଭାଳେ ଅଶ୍ରୁବାରି, ନିର୍ଝରୁ ଯେସନ ।
କାନ୍ଦ ନା କାନ୍ଦ ନା ମାତା, ତେଜି ମନୁ ଖେଦ,
କରିବି ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତବ ସକଳ ଅଭାବ,
ଏହା ଭାଷି ବନ୍ୟନାରୀ, ରାଣୀଙ୍କ ନୟନୁ,
ପୋଛିଦେଲା ଅଶ୍ରୁ, ତାଙ୍କ ନିଜ ପଣତରେ ।
ପୋଛିଦିଏ ଯଥା ଉଷା, କମଳିନୀ ନେତ୍ରୁ
ପ୍ରଭାତେ ଲୋତକ ବିନ୍ଦୁ ପାଟଳ ବସନେ ।
କିମ୍ବା ଯଥା ପୋଛିଥିଲା ସୁରମା ଶୋକାଶ୍ରୁ
ସକ୍ଷୋଭା ଜାନକୀ ନେତ୍ରୁ ଅଶୋକ କାନନେ ।
କହିଲା ପ୍ରବୋଧି ପୁଣି କୋମଳ ବଚନେ,
ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ତବ ଏହି ବନମାତା,
ନେବ ସେ ଦେହକୁ ତବ ସକଳ ଆପଦ,
ହୁଅ ମା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ, ଏହା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୋହର ।
ଘେନି କୁମାରଙ୍କୁ ଅଙ୍କେ ରାଣୀ ଆଶାବତୀ
ଚାଲିଲେ ଅରଣ୍ୟ ପଥେ, ଝାଙ୍କସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ,
ହେଲା ଅନୁଗତା ତହୁଁ ଝାଙ୍କସି ତାଙ୍କର,
ପଥରେ ମିଳିଲେ ଆସି ସ୍ଥବିର ଝାଙ୍କର,
କହିଲା ଝାଙ୍କସି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସମସ୍ତ ।
ତହୁଁ ବୃଦ୍ଧ ହସି ହସି କହିଲା ଏସନ—
ସୁପ୍ରଭାତ ଆଜି, ବଧୂ ପ୍ରସନ୍ନ ମୋ ଭାଗ୍ୟେ
ଲଭିଲି ମୁଁ ଦେବୀକନ୍ୟା ଶୁଭଗୁଣଧନ୍ୟା
ଚାଲ ମା, କରିବ ମୋର କୁଟୀରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ,
ଏହା ଭାଷି ବୃଦ୍ଧ, ହର୍ଷେ ଚାଲିଲା ଅଗ୍ରତେ,
ଚାଲିଲେ ତା ପଛେ ରାଣୀ ଶିଶୁ ଧରି ଅଙ୍କେ
ତାଙ୍କ ପଛେ ହୃଷ୍ଟ ଚିତ୍ତେ ଚାଲିଲା ଝାଙ୍କସି ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ତପୀ ତପଶକ୍ତି ବେନି ମଧ୍ୟରେ ଅଦରେ
ଝୁଲନ୍ତି ସାଧନା ଅବା ତପ ଫଳ ଧରି ।
କିମ୍ବା ଗିରି ଅଧିରାଜ ମେନକା ମଧ୍ୟରେ
କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କୁ ଅଙ୍କେ ଧରି ଝୁଲନ୍ତି କି ଉମା ?
ହେଲେ ଯାଇ ଯଥାକାଳେ ଉପସ୍ଥିତ ସର୍ବେ
ତଭଲ୍ଲ ନାମକ ଗ୍ରାମେ, ଯାଙ୍କର କୁଟୀରେ
ପିଅଇ ଗୋଦୁଗ୍ଧ ତହୁଁ କ୍ରମାରେ ଯାଙ୍କରି
ରତ ହେଲ ପ୍ରସୂତୀଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟ ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ।
ଯେ ରାତ୍ରେ ମହର୍ଷୀ ତହିଁ ଭଜଲେ ବିଶ୍ରାମ,
ପ୍ରଭାତେ ତାହାଙ୍କୁ ଘେନି ଯାଙ୍କର ଦମ୍ପତି
ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ ଯାଇଁ କୁଶପାଲି ଗ୍ରାମେ,
କରୁଥିଲେ ବାସ ତହିଁ ବିଶାଳ ଜାଟସ୍ତ
ହେମନ୍ତ ବରହା ନାମେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୃହସ୍ଥ
ବିପୁଳ ବିଭବଶାଳୀ, ଅତିଥିବତ୍ସଳ ।
ପାଇଲେ ଅତିଥି ସେବା, ମଣନ୍ତି ସେ ବୃଦ୍ଧ
କୋଟିନିଧି ପ୍ରାପ୍ତି ଭଳି ପରମ ଆନନ୍ଦ ।
ଧନୀ, ମାତ୍ର ନ ଥିଲେ ସେ ଧନ ଜଗୁଆଳି
ଜାଣୁଥିଲେ କରି ସଦା ଧନର ସଦ୍‌ବ୍ୟୟ
ବିଳାସ ବ୍ୟସନ ସ୍ପର୍ଶେ ଅବିଦ୍ୟା ସେବାରେ
ଥିଲା ନାହିଁ କଳଙ୍କିତ, ଅଥବା ବିକୃତ
ତାଙ୍କ ପୂତ ଧନାଗାର, ପ୍ରବୀଣ ବରହା
ବାହାରେ ଗୃହସ୍ଥ, ମାତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଗତେ ଯୋଗୀ ।
ଶୁଣି ସେ ଯାଙ୍କର ମୁଖୁ ରାଣୀଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ
ଉଠି ଆସି ଆଗ୍ରହରେ, ରାଣୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ
ବିସ୍ତାରିଲ ବେନି ହାତ ସହାସ୍ୟ ବଦନେ,
ତହୁଁ ରାଣୀ ବୁଝିପାରି ବୃଦ୍ଧ ମନୋରଥ,
କୁମାରଙ୍କୁ ଦେଲେ ତାଙ୍କ କୋଳକୁ ବଢ଼ାଇ
ବହିଲ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ପବିତ୍ର ଉପମା,
ଦେବତାଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଦେଲେ କି ପୂଜକ
ସଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ପୁଷ୍ପେ, ଆନନ୍ଦେ ଭକ୍ତିରେ ।
ଭାଷିଲେ ସମ୍ଭ୍ରମେ ବୃଦ୍ଧ, ସ୍ନେହବୋଳାସ୍ୱରେ,

ଚହିଁଛି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମା, ମୋର ଇଷ୍ଟଦେବ
କରିଥିଲେ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ, ଗତରାତ୍ରେ ମୋତେ,
ଖଡ଼ିଆଳ ଅଧିପତି ହମିର ଦେଓଙ୍କ
କନିଷ୍ଠା ମହର୍ଷୀ କାଲି ଆସିବେ ତୋଠାକୁ
କରିବୁ ତୁ ତାଙ୍କୁ ସୁଖେ ଲାଳନ ପାଳନ ।
ପ୍ରଭାତେ ଉଠି ମୁଁ ଆଜି, ହେଜି ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ
ବସିଥିଲି ଆଗମନ ଅପେକ୍ଷାରେ ତବ
ସାର୍ଥକ ହେଲା ମୋ ସ୍ୱପ୍ନ, ସାର୍ଥକ ଜୀବନ
ସର୍ବ ସୁଲକ୍ଷଣବନ୍ତ ଏ କୁମରମଣି
ହେବେ ଜଣେ ମହାପ୍ରାଣ ଅତୀବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ଭାବୀ ଭାଗ୍ୟ ଏହାଙ୍କର ଜାଣି ବହୁ ରାଜ୍ୟ
କରିବେ ଏ ସୁବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ,
ଏହାଙ୍କ ବୀରତ୍ୱ ଖ୍ୟାତି ରବିକର ପ୍ରାୟ
ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବ ଚାରିଦିଗେ ସୁଦୂର ଭବିଷ୍ୟେ ।
କୁମରଙ୍କ ରମ୍ୟରୂପେ ହୋଇ ମୁଁ ବିମୁଗ୍ଧେ
ରଖିଲି ଏହାଙ୍କ ନାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।
ବିଜେକର ଗୃହେ ମୋର ପିତାଳୟ ଜ୍ଞାନେ
ପାଳିବି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମା ନିଜ କନ୍ୟା ପ୍ରାୟ—
ଏହା ଭାଷି ମହର୍ଷୀଙ୍କୁ ଘେନିଯାଇ ସଙ୍ଗେ
ରଖାଇଲେ ତାଙ୍କୁ ରମ୍ୟ ରାଜଯୋଗ୍ୟ ଗୃହେ,
ଖଞ୍ଜିଦେଲେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସଖୀ ପରିବାର ।
ବିନୟଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠେ ଭାଷିଲେ ମହର୍ଷୀ—
ଦେଖିଲି କି ଦୃଶ୍ୟ ପିତଃ, ସତ୍ୟ କିମ୍ବା ସ୍ୱପ୍ନ
ପାରୁନାହିଁ ହେଜି ତାହା ଦୁର୍ଲଭ ସର୍ବଥା
ନବପ୍ରାଣେ ଏ ଦେବତ୍ୱ ତବ ସ୍ନେହ ଦୟା
ଯାଇଅଛି ଲଙ୍ଘି ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ସୀମା ।
ଥାଏ ଯେଉଁ ହୃଦୟରେ ଏତେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ
ସେହି ପିତା ପିତୃହୃଦ ସେହି ଦେବହୃଦ,
ସମ୍ବୋଧିଛ କନ୍ୟା ବୋଲି କି କହିବି ଆଉ,
କର ଆଶୀର୍ବାଦ ହୁଏ ଯୋଗ୍ୟ କନ୍ୟା ତବ,
ବହିବି ମୁଁ ଗର୍ବ ସେତେ ଦେବପିତାଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

କନ୍ୟା ବୋଲି ଚିରକାଳ ଏତକ ମାଗୁଣି
ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେବଶକ୍ତି ସିନା,
ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଖିଲି ଆଜ ଦେହକେ ଦେବତା,
ଏତେ ସ୍ନେହ ଏତେ ଦୟା ପୁଣି ଏତେ ମଧୁ
ଅଛି ଯେ ହୃଦୟେ ତାହା ଦେବହୃଦଠାରୁ
ବଳେ ସିନା କୋଟିଗୁଣେ ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ଏହା
ବିପନ୍ନର ସହାୟ ସେ ଦୀନ ଦୁଃଖୀବନ୍ଧୁ,
ଅବର ଆଶ୍ରୟଦାତା ଅନାଥ ଜନର,
ହେଉପଛେ ମାନବ ସେ ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରାଣେ
ଘଟେ ଏକା ଦେବତ୍ୱର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ,
ଲଭିଲି ଏ ମହାଶିକ୍ଷା ତୁମ୍ଭର ସକାଶୁ,
ଯେବେ ପିତଃ ଏ କନ୍ୟାର ହୃଦୟର ଭକ୍ତି
ଅନନ୍ତର ରାଜସୁଖୀ ରାଜ ସମ୍ଭ୍ରମରେ
ରହିଲେ ବହିଆଗ୍ରହେ ରାଣୀ ଆଶାବତୀ,
ମାତୃଅଙ୍କେ ଦିନୁଦିନୁ ବଢ଼ିଲେ କୁମାର
ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର ଯଥା ଶୁକ୍ଳାତିଥି ଅଙ୍କେ,
କିମ୍ବା ଯଥା ଲଭେ ବୃଦ୍ଧି ସଦ୍‌ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦେ
ମେଧାବୀ ଶିଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ, ଅଥବା ଯେସନ
କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ଲଭେ ନିଦାଘେ ଦିବସ ।
ପ୍ରକାଶି ଶୈଶବ ଲୀଳା ବିବିଧ କୌତୁକ
ମୋହିଲେ ସକଳ ଜନେ, ଲଭିଲେ ଅବର
ନିଜ ଗୁଣେ ସଜ୍ଜନର ହୋଇ ସ୍ନେହ ପାତ୍ର ।
କୁମାର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷେ କଲେ ପଦାର୍ପଣ,
ବିଦୁଷୀ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ହେଲା ତାହାଙ୍କର
ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାରମ୍ଭ, ଶୁଣି ଗଳ୍ପ ଛଳେ
ଅର୍ପୁଥିଲେ ମାତା ତାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଉପଦେଶ,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ରହସ୍ୟଗଳ୍ପ କହି ବେଳେବେଳେ
ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି ଶିଶୁର
ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ, କେବେ କରନ୍ତି ପ୍ରଦାନ
ରାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି, ବ୍ୟବହାରନୀତି
ଶାସ୍ତ୍ର, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନୀତି ଆଦି ବହୁ ନୀତିଶିକ୍ଷା ।

ଥରେ ମାତ୍ର ଶୁଣନ୍ତି ଯା, ମେଧାବୀ କୁମାର
ନିଅନ୍ତି ଆୟତ୍ତ କରି ତାହା ସେହିକ୍ଷଣି
ଯେସନ ପାଶୋଗ୍ରାପାଠ, ହୋଇଯାଏ ହେତୁ ।
ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭା ଶକ୍ତି ଦେଖି ତାହାଙ୍କର
ବହେ ବହୁଧାରେ ଆଶା ଆନନ୍ଦର ସ୍ରୋତ
ମାତାଙ୍କ ହୃଦୟେ, ପୁତ୍ରେ ତୋଷନ୍ତି ସେ ସ୍ନେହେ
କୁମାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଭାର ଅର୍ପିଲେ ବରିହା
ଯୋଗ୍ୟଗୁରୁ ଚକ୍ରଧର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ହସ୍ତେ ।
ଥିଲେ ବିପ୍ର ଚକ୍ରଧର ଶାସ୍ତ୍ରେ ଧନୁର୍ବେଦେ
ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଧୁରନ୍ଧର, ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ,
ଗୁରୁ ଗୃହେ ବାସକରି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ହେଲେ ରତ ଅଧ୍ୟୟନେ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟେ
ଫୁଟିଲା ବିକଶି ତାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରତିଭା,
ଦେଖି ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି
କଲେ ତାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଆଗ୍ରହେ,
ଗୁଣ ମୁଗ୍ଧ ଗୁରୁ, ଶିଷ୍ୟେ ଅର୍ପୁଥିଲେ ଯଥା
ପୁତ୍ର ସ୍ନେହ, ଶିଷ୍ୟ ସ୍ୱଚ୍ଛା ସ୍ନେହ ବିନିମୟେ
ଅର୍ପୁଥିଲେ ଗୁରୁପଦେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ତଥା ।
କୈଶୋରରେ ଉପନୀତ ହୁଅନ୍ତେ କୁମାର
ଅଟିଲେ ତାହାଙ୍କୁ ଆସି ବିବିଧ ସଦ୍‌ଗୁଣ
ସୁଗନ୍ଧ ମନ୍ଦାର ଯଥା ପ୍ରସ୍ଫୁଟ କୁସୁମେ;
ଉଠିଲେ ସେ ହୋଇ ସର୍ବ ବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ.
କ୍ଷାତ୍ରୋଚିତ ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ଜ୍ଞାନ ଉଠିଲା ବିକଶି,
ଧନୁଖଡ୍‌ଗ, ଗଦାଚକ୍ର, ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ଆଦି
ଧନୁର୍ବେଦ ସାଧନାର ସକଳ ବିଭାଗେ
ହେଲେ ଦକ୍ଷ ସମଭାବେ, ଖେଳିଲେ ପାରିଧି
ପଶି ବନ ମଧ୍ୟେ, ଘେନି ବନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀଦଳେ ।
ଅବ୍ୟର୍ଥ ତାଙ୍କର ବାଣ, ଚଳ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦେ,
ପଡ଼ିଲେ ହାବୁଡ଼େ ଜନ୍ତୁ, ହୁଏ ସେ ଗତାସୁ ।
ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ ବ୍ୟତିରେକ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେ
ନିରୀହର ପ୍ରାଣବଧ, ଭ୍ରମେ ବା କୌତୁକେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭୀଷଣ ବର୍ଷହେ କମ୍ପା ନୃତ୍ୟ ମହାବଳେ
ନ କରନ୍ତି ତଳେ ଭୟ ସେ ବୀର କୁମାର,
ଦଶନ୍ତି ସେ ମହାବଳେ ମାର୍ଜାର ସମାନ,
ଶସ୍ୟନାଶୀ ଜନ୍ତୁକୁଳେ ଘଉଡ଼ ଛେଦରୁ
ଜଲେ ସଦା ପ୍ରଜାକୁଳେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତ,
ରଟିଲା ଚୌଦିଗେ ତାଙ୍କ ବୀରତ୍ୱର ଖ୍ୟାତି,
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଜୟୀ ବୀରେ ଶୁଣି ତାଙ୍କ ନାମ
ଗଣିଲେ ପ୍ରମାଦ ଚିତ୍ତେ ଭାବି ଆଶଙ୍କାରେ ।

ସ୍ନେହ ବଶେ ବାଲ୍ୟକାଳେ ଡାକୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ
ଜନନୀ ରମାଇ ବୋଲି, ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳେ
ସେହି ନାମେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ସେ ସର୍ବତ୍ର ।
ଶୁଣିଥିଲେ ନିଜକୁ ସେ ରାଜପୁତ୍ର ବୋଲି
ଜନନୀ ମୁଖରୁ ପୂର୍ବେ, ସେହିଦିନୁ ବୀର
ହୃତରାଜ୍ୟ ସମୁଦ୍ଧାରେ ବଳାଇ ମାନସ
ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନେ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସର୍ବଦା ।
ଚକ୍ରଧର ପାଣିଗ୍ରାହୀ କରୁଥିଲେ ବାସ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରମୋଡ଼ ଗ୍ରାମେ, ଅଦୂରେ ତାହାର
ନିର୍ମିଲି ଅଖଡ଼ାଶାଳା ବୀରେନ୍ଦ୍ର ରମାଇ
କରୁଥିଲେ ମଲ୍ଲବିଦ୍ୟା ସେଠାରେ ସାଧନା
କୁସ୍ତି କସରତ ଆଦି, ଅଦ୍ୟାପି ସେ ଗ୍ରାମେ
ହେଉଅଛି ପୂଜିତ ତାଙ୍କ କାଷ୍ଠର ମୁଦ୍‌ଗର,
ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ପେଣ୍ଡୁ, ଆଡ଼ମ୍ବର ସହ,
ରକ୍ଷିତ ଅଖଡ଼ାଭିଟା ନାମେ ସେହି ଗୃହ,
ବୀରର ନମସ୍ୟ ସେହି ବୀରତୀର୍ଥ ସ୍ଥଳୀ ।

ସେ କାଳେ ଦମାଇଗଣ୍ଡ ନାମେ ଏକ ବୀର
ଲଭିଥିଲା ଖଣ୍ଡା ଯୁଦ୍ଧେ ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତି ।
ଧୂମକେତୁ ପୁଚ୍ଛ ପ୍ରାୟ ସେ ଭୀଷଣ ଖଣ୍ଡା
ଥିଲେ ତାହା ହସ୍ତେ କେହି ନହୁଅନ୍ତି କ୍ଷମ
କରିବାକୁ ପରାଜୟ ସମରେ ତାହାକୁ,

ଶୁଣି ଏହା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବୀରେଶ ଗୌରବ,
କରି ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧେ ହତ, ଆଣିଲେ ସେ ଖଣ୍ଡା,
ଜୀବନରେ ପ୍ରିୟ ଶସ୍ତ୍ର ହେଲା ସେ ତାଙ୍କର,
ହେଉଥିଲେ ବୀରମଣି ତାହାର ପ୍ରସାଦେ
ସର୍ବତ୍ର ବିଜୟୀ ରଣେ, ସର୍ବତ୍ର ଯଶସ୍ୱୀ ।
ଲଭି ସେ ରମାଇ ଖଣ୍ଡା ଗୌରବ ଅଦ୍ୟାବଧି
ହେଉଅଛି ପୂଜିତ ସଦା ପାଟଣା ନଗରେ
ରମାଇଙ୍କ ପାଟଖଣ୍ଡା ଉପନାମ ତାର,
ଲଭି ସେ ବିଜୟୀ ଅସ୍ତ୍ର ବୀରକୁଳ ଚୂଡ଼ା
ମଣିଲେ ଦଇବୀ ଶକ୍ତି କରଗତ ପ୍ରାୟ,
ବୀର ପକ୍ଷେ ଅସ୍ତ୍ରଲାଭ, ବଳେ ବଳୀଲାଭ ।

ଗଙ୍ଗବଂଶ ଅବତଂସ କୃତ୍ତିବାସ ଦେବ
କରୁଥିଲେ ପାଟଣାରେ ରାଜତ୍ୱ ସେକାଳେ,
ନିଃସନ୍ତାନ ଅବସ୍ଥାରେ ହୁଅନ୍ତେ ସେ ମୃତ,
ହେମନ୍ତକୁମାରୀ ଦେବୀ ମହିଷୀ ତାଙ୍କର
ଚଢ଼ାଇ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଲେମ୍ବୁ ସ୍ଥାପି ସିଂହାସନେ,
ବାଣ୍ଟି ରାଜ୍ୟ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲେ ଅଷ୍ଟଭାଗ ମଧ୍ୟ,
ଅର୍ପିଲେ ଶାସନ ଭାର ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ।
ପାଳିକର ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲେ ଧରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲେମ୍ବୁ,
ଚଳାଇଲେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଶାସନ ପାଳନ ।
ପ୍ରବୀଣ ପ୍ରଧାନ ମଲ୍ଲ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ
ଚକ୍ରଧର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
ପାରୁଥିଲେ ଭାଙ୍ଗି ବଜ୍ର ସ୍ଥୂଳ ଶାବଳ,
ହୋଇଥିଲେ ଅଭିହିତ ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ତେଣୁ
ସର୍ବତ୍ର ଶାବଳଭଙ୍ଗା ପାଣିଗ୍ରାହୀ ନାମେ ।

କିଛୁକାଳ ପରେ ପୁଣି ପ୍ରବୀଣା ମହିଷୀ
ସମ୍ଭରିଲେ ଇହଲୀଳା, ତହୁଁ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲେ
ଚଳାଇଲେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ, ପୂର୍ବ ବିଧିମତେ ।
ପଡ଼ିଲା ଯେ ଦିନ ପାଳି ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସେ ଦିନ ଭୀଷଣ ଜ୍ୱରେ ଥିଲେ ସେ ପୀଡିତ,
ତହୁଁ ସେହି ଯୋଗ୍ୟଶିଷ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପାଶେ
କହିଲେ ଚଳାଅ ବତ୍ସ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଆଜି,
ଅତୀବ ଅଶକ୍ତ ମୁହିଁ ନ ପାରିବି ଯାଇ,
ଶୁଣିଣ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ହୋଇ ସେ ଉପଗତ
ନିବେଦିଲେ ମାତୃପାଶେ ଏ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ,
ତହୁଁ ରାଣୀ ରାଜବେଶେ ସଜାଇ କୁମରେ
ପାଳିବାକୁ ଗୁରୁଆଜ୍ଞା, ପ୍ରେରିଲେ ଆଶିଷି,
ଘେନି ମାତୃ ଆଶୀର୍ବାଦ, ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ,
ଚଳାଇଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବସି ସିଂହାସନେ
ଯଥା ବିଧି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ, ଦକ୍ଷତା ସହିତ ।
ଡାକି ସପ୍ତମଲ୍ଲେ, ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ଆଦେଶ,
ବଉଳ ସ୍ଥାନରେ ରଣ ସାତୋଟି କୁଠୀର
ରହ ତୁମ୍ଭେ ଜଣେ ଜଣେ ଏକାକୀ ତହିଁରେ,
କରିବି ମୁଁ ପ୍ରତିଘରେ ଯାଇ ତବ ସହ
ଗୋପନ ମନ୍ତ୍ରଣା, ହେଲା ରାଜାଜ୍ଞା ପାଳିତ ।
ତହୁଁ ରାଜା ଉଠିଯାଇ ସିଂହାସନୁ ତ୍ୱରା
ପଶି ପ୍ରତିଘରେ, ଧରି ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ କୃପାଣ
ସପ୍ତମଲ୍ଲଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ପକାଇଲେ ହାଣି ।
ବପୁ ମୁଣ୍ଡ ହସ୍ତ ପଦ ସପ୍ତମଲ୍ଲଙ୍କର
ପୋତାହେଲା ଗୃହସ୍ଥାନେ, ନୃପତି ଆଦେଶେ,
ତଦୋପରି ସଂସ୍ଥାପିତ ହେଲା ସିଂହାସନ,
ବସିଲେ ନୃମଣି ତହିଁ ବହି ବୀରଦର୍ପ ।
ରମାଇ ବିକ୍ରମ ଦେଖି ପୂର୍ବ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲେ,
ରଚିଥିଲେ କୂଟଚକ୍ର ବଧିବାକୁ ତାଙ୍କୁ,
ଦୁର୍ଜନ କୁବନ୍ଧୀ ଏବେ ମଲେ ତାଙ୍କ ହାତେ,
ରାଣୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଏହି ସପ୍ତମଲ୍ଲେ
ହୋଇଥିଲେ ନିର୍ଭୟରେ ରତ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରେ ।
ଏଥୁଅନ୍ତେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନବୀନ ଭୂପତି
ହକାରିଲେ ଦେହଧରେ, ଶୁଣି ଏ ବାରତା
ପାଣିଗ୍ରାହୀ ମହାଭୟେ ଉଠିଲେ ଶିହରି,
ଭାବିଲେ ସ୍ୱଗତେ,-ହାୟ କି କୁଦିନ ଆଜି,
ମଲେଣି ତ ହାଣିଖାଇ ମଲ୍ଲ ସାତଜଣ,
କେମା ଭାଗ୍ୟେ ଘଟିବ ପରି ସେହିଦଶା ଏବେ ।
ନଗଲେ ମରଣ, ପୁଣି ଗଲେ ବି ମରଣ,
ଯାହା ଥାଉ ଭାଗ୍ୟ ଲେଖା, ଯିବି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ,
ରାଜଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ, ଏହା ଭାବି ମନେ
ଯାଇ ସେ କମ୍ପିତ ପଦେ, ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ
ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ, ଦେଖି କମ୍ପିତ ତାହାଙ୍କୁ
କହିଲେ ମଧୁରେ ହସି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
କାହିଁ ଏତେ ଭୟ ଗୁରୋ, ହୁଅ ହେ ଆଶ୍ୱସ୍ତ
ତୁମ୍ଭେ ମୋର ପିତା, ପୁଣି ଶିକ୍ଷାଦାତା ଗୁରୁ,
କି ନାଶି ତୁମ୍ଭର ପ୍ରାଣ ହେବି କି ହେ ଲିପ୍ତ
ଏକାଧାରେ ଗୁରୁହତ୍ୟା, ପିତୃ ହତ୍ୟା ପାପେ
ତୁମ୍ଭର ଏ ପୁତ୍ରୋପମ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟ ବଳି,
ତୁମ୍ଭ ଶିକ୍ଷା ଉପଦେଶେ ହୋଇ ଯାର ପ୍ରାଣ;
ଏତେ ଅର୍ବାଚୀନ କିଏ ଅଛି କି ମାନବେ !
ଏହା ଭଣି ଗୁରୁ ଶିରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇ ପାଟ
କହିଲେ, ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲ ତୁମ୍ଭେ ମୋର,
କରୁଥିବ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟେ ସହାୟତା ମୋତେ ।
ନ ମିଶିଲେ ରାଜଶୌର୍ଯ୍ୟେ ପ୍ରବୀଣ ମନ୍ତ୍ରୀର
ନୀତିଗର୍ଭ ସୁମନ୍ତ୍ରଣା ପକ୍ୱଜ୍ଞାନ ଲବ୍ଧ,
ହେବ ନାହିଁ ରାଜଶକ୍ତି ସୁଦୃଢ଼ ଅକ୍ଷୟ,
ରାଜାର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ ଦୂରଦର୍ଶୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ।
ଏହା ଭଣି ବସାଇଲେ ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟାସନେ,
ଆସିଥିଲେ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ମନେ,
ଘଟିଲା ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସୌଭାଗ୍ୟ ଉଦୟ,
ଅଦ୍ଭୁତ କରୁଣା ଏହା ଭବିତବ୍ୟ ତାର ।
ଆନନ୍ଦେ ଅଧୀର ହୋଇ ତହୁଁ ବିପ୍ରବର
ରାଜଶିରେ ନିହି ହସ୍ତ କଲେ ଆଶୀର୍ବାଦ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ବତ୍ସ, ତବ ଶୁଭ ମନୋରଥ,
ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ, କର ସଂସ୍ଥାପନ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ ରାଜ୍ୟ, ବଡ଼ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା,
ଧନ୍ୟ ମୁହିଁ, ଲଭି ବତ୍ସ ତୁମ୍ଭ ଭଳି ଶିଷ୍ୟ ।

ଶୁଣି ସପ୍ତମଲ୍ଲିକଙ୍କ ବିନାଶ ସମ୍ବାଦ
ଖେଳିଗଲା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଦାରୁଣ ଆତଙ୍କ,
ଧାଇଁଲେ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ରେ ବିଷମ କ୍ରୋଧରେ
ଧରି ବହୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର, ପାଇଁ ପ୍ରତିଶୋଧ,
ଲାଗିଗଲା ଖଣ୍ଡପ୍ରାୟ ଅସ୍ତ୍ର ଫିଙ୍ଗା ଫିଙ୍ଗି,
ପାଇ ଏ ସମ୍ବାଦ ରାଣୀ, ଧରି ଧନୁର୍ବାଣ,
ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ
ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ, ଆସି ସତ୍ୱର ଗମନେ ।
କ୍ଷତ୍ରିୟ ରମଣୀ ସେହୁ, ମହାତେଜସ୍ୱିନୀ,
ବାନ୍ଧି ଅସ୍ତ୍ର, ଶତ୍ରୁପକ୍ଷେ କଲେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ।
ହେରି ତାଙ୍କ ଭୟାବହ ରଣଚଣ୍ଡୀ ମୂର୍ତ୍ତି
ମହାଭୟେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଗଣିଲେ ପ୍ରମାଦ ।
ସତେ ଯେସନେ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ, ମୁକୁଳିତ କେଶୀ,
ରିପୁସ ବିନାଶ ଅର୍ଥେ, ନିରତ ସମରେ ।
କିଛିକ୍ଷଣ ଯୁଦ୍ଧପରେ ହାରିଯାଇ ଶତ୍ରୁ
ପଶିଲେ ଶରଣ ଆସି ରାଜ ପଦତଳେ
ମାଗି କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା, କଲେ ଅସ୍ତ୍ର ସମର୍ପଣ ।
ବୀର ହୃଦେ କ୍ରୋଧପରି କ୍ଷମା ବି ସୁଲଭ,
କ୍ଷମା ଦେଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସପ୍ତମଲ୍ଲ ପୁତ୍ରେ
କଲେ ତାଙ୍କୁ ନିୟୋଜିତ ସମର ବିଭାଗେ ।

ରାଜା ହେଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପାଟଣା ମଣ୍ଡଳ
ସେ ଦିନୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ
ଚୌହାନ ରାଜତ୍ୱ, ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଭାସ୍କର
ଉଇଁଲା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରଶ୍ମି ବିସ୍ତାରି ଗୌରବେ ।
ଜନ ମୁଖେ ଏ ଘଟଣା ହୁଅନ୍ତେ ଘୋଷିତ,
ଶୁଣି ଖଡ଼ିଆଳ ବାସୀ ମିଳି ତାଙ୍କ ପାଖେ
ନିବେଦିଲେ ଯୁକ୍ତ କରେ, ବିନମ୍ର ବଚନ,
ନରମଣି, ଖଡ଼ିଆଳ ପିତୃରାଜ୍ୟ ତବ,
ବସି ତୁମ୍ଭେ ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜ ସିଂହାସନେ
କର ପ୍ରଜାକୁଳେ ସୁଖୀ, ଶାସନେ ପାଳନେ ।
ପ୍ରଜାକୁଳ ଅନୁରୋଧେ ବୀର ରାମଚନ୍ଦ୍ର,
ମିଶାଇଲେ ଖଡ଼ିଆଳେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ,
ଲଭି ନବ ରାଜ୍ୟସହ ପିତୃ ରାଜ୍ୟଭାର
ଲଭିଲେ ସନ୍ତୋଷ ସୁଖ ବୀରେନ୍ଦ୍ର ରମାଇ,
ହେଲେ ହସ୍ତଗତ ଚିର ବାଞ୍ଛିତ ସମ୍ପତ୍ତି
ନହୁଏ କିଏ ବା ସୁଖୀ, ମାତୃଦେବୀ ସହ
ନିବସି ପାଟଣା ଦୁର୍ଗେ, କଲେ ରାଜପଣ,
ଚୌହାନ ଗୌରବ ବୀର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଏହା ପାଟଣା ଭାଗ୍ୟରେ ।
ବିଜେ ହୋଇ ସିଂହାସନେ ନବୀନ ଭୂପତି
ବିତରିଲେ ପୁରସ୍କାର ଉପକାରୀ ଜନେ,
ଲଭିଲା ଉକଳା ଗ୍ରାମ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସାଁଙ୍କର,
ଚକ୍ରଧର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ମନ୍ତ୍ରୀ, ବାଲ୍ୟଗୁରୁ,
ପାଇଲେ ଧାରୋଲ ଗ୍ରାମ ପୁରସ୍କାର ରୂପେ,
ଦେବାସ୍ତା ବରିହା ସୁଦ୍ଧା ଯୋଗ୍ୟ ପୁରସ୍କାର
ଲଭିଥିଲେ ନୃପ ପାଶୁ, ଘୋଷେ ଜନଶ୍ରୁତି,
ନୀରବ ଏ ବିଷୟରେ କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ ।
ଉପକାରୀ ଉପକାର ଯାଏ ସିନା ଭୁଲି
କୃତଘ୍ନ ଇତର, ମାତ୍ର ନଭୁଲେ ମହତ,
ପ୍ରଦାନେ ସେ ଯଥାକାଳେ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିଦାନ
ଉପକାରୀ ପ୍ରତି, ତାହା ସୁଲଭ ତାଁ ଠାରେ ।
ଯେତେ ଦୁଷ୍ଟ ଜମିଦାର ରାଜ୍ୟରେ ସେ କାଳେ
କରୁଥିଲେ ଅତ୍ୟାଚାର, ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଶୋଷଣ,
ଶୋଷୁଥିଲେ ପ୍ରଜାରକ୍ତ ଦୁରନ୍ତ ପିଶୁନେ
ଜଳୌକା ଯେସନ, ଶୋଷେ ନିଷ୍ଠୁର ଶୋଷଣେ
ପ୍ରଜା ପୁଞ୍ଜି ଧନ, ପ୍ରାଣ, ନାରୀର ସତୀତ୍ୱ ।
ଥିଲା ନାହିଁ ନିରାପଦ, ପ୍ରଜାକୁଳ ସଦା
ଥରୁଥିଲେ ଭୟେ, ଶୁଣି ସେ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ନାମ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଭୀମ ପ୍ରଭଞ୍ଜନେ ଯଥା ଥରେ ରମ୍ଭାପତ୍ର ।
ବିନାଶି ସମରେ ତାଙ୍କୁ ନୃପ ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ପ୍ରଜାବର୍ଗ ଧନ ପ୍ରାଣ ସତର୍କ ପ୍ରହରୀ,
ମିଶାଇଲେ ମୂଳରାଜ୍ୟେ ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ।
ଦୁଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଆତତାୟୀ ବର୍ଗ
ଶୁଣି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ ପ୍ରତାପ
ପଳାଇଲେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଭୟରେ ଭେ କାନ୍ଧି,
ବିରାଜିଲା ରାଜ୍ୟେ ଶାନ୍ତି, ଦୂର ହେଲା ଭୟ,
ଜାଗିଲା ସହସ୍ର କଣ୍ଠେ ପ୍ରଶସ୍ତି ଗୀତିକା
ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର, ବ୍ୟାପିଲା ଚୌଦିଗେ
ତାହାଙ୍କର ସୌର୍ଯ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି, ଗୁଣର ମହିମା ।
ଯେସନେ ନବ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କୁସୁମ ସୌରଭ
ଅବୋଧ ସମୀର ସ୍ପର୍ଶେ, ବସନ୍ତ ପ୍ରଭାତେ ।
ବହୁ ଦୁରବସ୍ଥ ରାଜ୍ୟ କରି ସେ ବିଜୟ
ମିଶାଇଲେ ରାଜ୍ୟେ ତାହା ପାଟଣା ସହିତେ,
ଯୋଡ଼ି ବହୁ ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡେ ସୂଚୀଶିଳ୍ପୀ ଯଥା
ରଚେ ତହିଁ ସୁବିସ୍ତୃତ ସୁରୁଚି ଚନ୍ଦ୍ରାତପ,
ଅନେକ ବିଜିତ ରାଜ୍ୟ ତଥା ନୃପବର
ମିଶାଇ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟେ, କଲେ ସଂଗଠନ
ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ ରାଜ୍ୟ, ଲଭିଲା ପ୍ରବୃଦ୍ଧି
ପାଟଣା ଅକୃତ ସହ ପାଟଣା ଗୌରବ ।
ଅନନ୍ତର ପରାଜୟି ବୌଦ୍ଧ ନରବରେ
ରଖିଲେ ତାହାଙ୍କୁ କରି ସାମନ୍ତ ନୃପତି ।
ଉଡ଼ିଲା ପାଟଣା ତୋଳି ଜୟ ଦୃପ୍ତ ଶିର,
ବଢ଼ିଲା ସୌଭାଗ୍ୟ ତାର, ନଦୀ ବନ୍ୟା ଯଥା,
ପ୍ରବୀଣ ବାର୍ଦ୍ଧାଣି ପ୍ରାୟ ବୀର ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଗଢ଼ିଦେଲେ ତାର ଦୀପ୍ତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୌଭାଗ୍ୟ ।

ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ, ଅଶ୍ୱାରୋହଣରେ
ଥିଲେ ପଟୁ ଅତିଶୟ, ଖଡ଼ିଆଳଠାରୁ
ପାଟଣା ଭୂଖଣ୍ଡ ନୈଋତ କୋଣ, ନରମଣି
କରି ଯାତାୟାତ ନିତି ଉଭୟ ରାଜ୍ୟକୁ
ଅବୋଧ ତୁରଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶେ, ଅତି ଦ୍ରୁତଗାମୀ,
କରୁଥିଲେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ସୁପରିଚାଳନ ।
ଚିରଗନ୍ଧମାଦନର ଶିଖର ପ୍ରଦେଶେ
ବେହରଣ ଗୁମ୍ଫଦ୍ୱାରେ ବିଜେ ହୋଇ ନୃପ
ସ୍ତୁଦନୀ ରାତରେ ଘେନି ମନ୍ତ୍ରୀ ସେନାପତି,
ଉମରା, ବଣିକ, ପ୍ରଜା-ପ୍ରତିନିଧି ବର୍ଗେ
କରୁଥିଲେ ସୁମନ୍ତ୍ରଣା, ରାଜ୍ୟ ଶାସନର
ହେଉଥିଲା ଗଢ଼ା ତହିଁ ସବୁ ସମ୍ମତିରେ
ନବ ନବ ରାଜନୀତି, ଆବର ସଂସ୍କାର
ପ୍ରାଚୀନ ରୀତିର, ଯଥା ଆବଶ୍ୟକ ମତେ ।
ବିଜେ ହୋଇ ଦିଗ୍‌ବିଜୟେ ବୀରକୁଳଟୀକା
ଅନୁଗୁଳ କନ୍ଧମାଳ କଲେ ଅଧିକାର ।
ତହୁଁ ଯାଇ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ରେଢ଼ାଖୋଲ,
ମାତ୍ର ରେଢ଼ାଖୋଲ ପତି ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ଭାବେ
କଲେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ, ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ନ କରି ସମର, ରାଜ୍ୟେ ଆସିଲେ ବାହୁଡ଼ି,
କରିଥିଲେ ଏକାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ
ଆଠଗାଁର ଜମିଦାର, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି
ବିଶେଷ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତେଜସ୍ୱୀ ନୃପତି
କଲେ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଜମି କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ ।
ପରମ ବିଶ୍ୱାସୀ ଜ୍ଞାନେ କଲେ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି
ନିଜର ଶରୀରରକ୍ଷୀ ପ୍ରହରୀ ନିଯୁକ୍ତ ।
ସେକାଳେ ଫୁଲଆଯାଦା, ଶିରଗୁସମେଟା,
ଜନ ଜମିଦାରଦ୍ୱୟ, କରୁଥିଲେ ରାଜ୍ୟେ
ବହୁ ଅତ୍ୟାଚାର, ତାଙ୍କ ପ୍ରବଳ ଶୋଷଣେ
ପୁଣି ଉଗ୍ରସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରେ ହେଲେ ପ୍ରଜାକୁଳ
ଦରିଦ୍ର ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ, ତୀବ୍ର ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ
ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ତାଙ୍କ ଦମନ ସକାଶେ
ପେଷିଲେ ଦମାଇଗଣ୍ଡ ପୂର୍ବେ ସୈନ୍ୟସହ ।
କଲେ ସେ ପିଶାଚଦ୍ୱୟେ ଭୀଷଣ ସମରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପରାସ୍ତ ନିହତ, ତହୁଁ ସନ୍ତୋଷେ ନୃମଣି
ଦମାଇ ପୁଣବକୁ କରି ବହୁ ସମାଦର
ଅର୍ପିଲେ ତା କରେ ବେନି ଜମିଦାରି ଭାର
ନିର୍ମିଣି ମୃତ୍ତିକା ଦୁର୍ଗ ଜରାଗୁଡ଼ାଠାରେ
କଲେ ସେ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ, ପାଳନ,
ଖ୍ୟାତ ଏବେ ଜରାଗୁଡ଼ା, ଜରସିଂହା ନାମେ ।

ଅନନ୍ତର ବିଜେ ହେଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ସୈନ୍ୟସହ ଆଡମ୍ବରେ, ଦେବ ଦର୍ଶନାର୍ଥେ,
ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ବୈକୁଣ୍ଠଧାମ ପୁରୀ ମହାତୀର୍ଥେ,
ଗାଉଛନ୍ତି ଯା ମହିମାର ଅମର ସଙ୍ଗୀତ
ନିରବଧି ମହୋଦଧି ମହାରୁଦ୍ରନାଦେ
ଉତ୍କୋଳ ତରଙ୍ଗବାହୁ, ପ୍ରେମୋନ୍ମତ୍ତ ଚିତ୍ତେ ।
ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ଦେବ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଦୀପ
ଥିଲେ ସେହି ସମୟରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ,
କରି ସେ ପାଟଣେଶ୍ୱରେ ଯୋଗ୍ୟ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା
ରଖାଇଲେ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ରାଜମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ।
କିଛିକାଳ ପରେ ଦିନେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ,
ବସାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଏକ ନିଭୃତ କକ୍ଷରେ
ରତ ହେଲେ ବାକ୍ୟାଳାପେ, ବେନି ନୃପଙ୍କର
ଲାଗିଲା ସେଠାରେ ବହୁ ହାସ୍ୟ କୌତୁକାଦି ।
କୃତ୍ରିମ ରହସ୍ୟ ଛଳେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ
କହିଲେ ତାହାଙ୍କୁ, ତୁମ୍ଭେ ଏକାକୀ ସମ୍ପ୍ରତି
କରେ ଯେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୁଁ ଆକ୍ରମଣ ଏଥି
କିପରି କରିବ ତୁମ୍ଭେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ନୃପ ?
ଶୁଣି ଏହା ପାଟଣେଶ ଉଭା ହୋଇ ଖରେ
ଫେଇ ଗୁପ୍ତ କଟିବେଷ୍ଟି ପ୍ରକାଣ୍ଡ କୃପାଣ
ଭାଷିଲେ ସସ୍ମିତେ, ଦେବ, ଇଚ୍ଛାକଲେ ମୁହିଁ
ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କରି ବିନାଶ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ
ହୋଇପାରେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ।
କହି ତହୁଁ ଉତ୍କଳେଶ, ଧରି ତାଙ୍କ କର
ବସାଇ ତାହାଙ୍କୁ ପାଶେ, ଭାଷିଲେ ଏସନ—
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି, ହେ ବୀରଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ,
ବୀରଧର୍ମୀ ବୀରମୁଖୁ ଶୁଣି ବୀରବାଣୀ
ସଦର୍ପ ନିର୍ଭୀକ, କେଉଁ ବୀର ହୁଏ ଭଲା
ନହୁଏ ଉଲ୍ଲାସେ ସ୍ଫୀତ, ବୀର ଗୌରବରେ ।
ସାହସ ଯେସନ ଯାର, ବଚନ ତେସନ ।
କରି ତବ ହସ୍ତେ ମୁହିଁ ଭ୍ରାତୃକନ୍ୟା ଦାନ
ଦେବି ତୁମ୍ଭ ବୀରତ୍ୱର ଯୋଗ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ।
ଉପଯୁକ୍ତ ସଙ୍ଗିନୀ ସେ ତୁମ୍ଭର ନୃମଣି
ବସିଥିଲେ ତୁମ୍ଭପାଶେ ଦିଶିବ ସୁନ୍ଦର,
ସୁନ୍ଦର ଯେସନ, ତୁମ୍ଭ ପୂର୍ବ ବଂଶଧର
ଚୌହାନ ଭାସ୍କର ବୀର ପୃଥୁରାଜ ପାଶେ
ରାଠୋର ସରୋଜାସତ୍ତୀ ସଂଯୁକ୍ତା ରୂପସୀ,
କିମ୍ବା ଶୌର୍ଯ୍ୟପାଶେ ଶୋଭା-ବିଶ୍ୱବିମୋହିନୀ,
ଅଥବା ବିବେକ ପାଶେ ଶୁଭଙ୍କରୀ ନୀତି ।
ଶୁଣି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ହର୍ଷେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ଜ୍ଞାପିଲେ ସମ୍ରାଟ ପାଶେ ନିଜର ସମ୍ମତି ।
ବିବାହର ଆୟୋଜନ ଲାଗିଲା ସାଟୋପେ,
ଉତ୍କଳ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ ସୀମା ମଧ୍ୟସ୍ଥଳେ
ସୁସଜ୍ଜିତ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ହେଲା ବିନିର୍ମିତ,
ହେଲା ମହାସମାରୋହେ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ।
ସେହି ଶୁଭ ବିବାହର ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ରୂପେ
ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ଗ୍ରାମ ତହିଁ ହେଲା ସଂସ୍ଥାପିତ,
ବିଦ୍ୟମାନ ସେହି ସ୍ଥାନେ ଅଦ୍ୟାପି ସେ ଗ୍ରାମ ।
ବାହୁଡ଼ିବା ବେଳେ ତହୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ଆଣିଥିଲେ ତେରଘର କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣେ
ଯାଜପୁର ଅଭିହିତ ନାଭିଗୟା କ୍ଷେତ୍ରୁଁ,
ହୋଇଅଛି ଯେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ପୂର୍ବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ।
ବିବାହ ଶେଷରେ ନୃପ ବିଜେ ହୋଇ ରାଜ୍ୟେ
କଲେ ଆତ୍ମ ବିନିଯୋଗ ରାଜ୍ୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟେ;
ଯେଉଁଠାରେ ଯେ ଅଭାବ ପଡ଼ିଲା ଦୃଷ୍ଟିରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଲା ତାହା ମୂର୍ତ୍ତି, ପୁଣି ଖୋଲାହେଲା କେତେ
ନୂତନ ବିଭାଗ, ହେଲେ ନିଯୁକ୍ତ ତହିଁରେ
ଦକ୍ଷ କର୍ମଚାରୀ ବୃନ୍ଦ, ବଳ୍ଳ ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ।
ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳେ ପାଟଣାର ସୀମା
ଉତ୍ତରରେ ଶନ୍ଧୋପୂଲା, ଯାମ୍ୟେ ତେଲ ନଦୀ,
ପୂର୍ବେ ବୌଦ୍ଧ, ପଶ୍ଚିମରେ ବେନ୍ଦ୍ରାନୁଆଗଡ଼,
ଥିଲା ସୁବିସ୍ତୃତ, ଏହି ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର
ଏକଛତ୍ର ଅଧିପତି ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଚଳାଇଲେ ରାଷ୍ଟ୍ରତନ୍ତ୍ର, ବାଞ୍ଛ ସନ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ।
ଥିଲେ ସେ ଧାର୍ମିକ ଦାତା, ଦୟାଳୁ, ପଣ୍ଡିତ,
ବହୁଗୁଣ ଧୃତବ୍ରତୀ, ପ୍ରଜାପ୍ରାଣ ରାଜା ।
ପାଟଣାର ଅଧିଦେବୀ ପାଟେଶ୍ୱରୀଙ୍କ
ପୂଜାନୀତି ଯଥାରୀତି ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ
ଦେଉଳଗାଁ, ଜଇବାଳି, ପାଲିଗ୍ରାମ ଆଦି
ଛଅଖଣ୍ଡଗ୍ରାମ, ଦାନ୍ୟେ ଦେଇଥିଲେ ଟେଙ୍କି ।
ବାବନ ବରଷକାଳ ପାଳି ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ
ପୁଣି ନିର୍ବିଶେଷେ, ତେଜି ମର ତନୁ ନୃପ
ଚାଲିଗଲେ ସ୍ୱର୍ଗଧାମେ ଚିରଶାନ୍ତିପ୍ରଦ,
ସାଙ୍ଗହେଲା ଭବ ସଙ୍ଗ, ଶେଷ ଅଭିନୟ ।

—○—

ଦଶମ ସର୍ଗ

ରମାଇଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ମହାଲିଙ୍ଗଦେବ
ପାଟଣାର ସିଂହାସନେ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ ।
ଥିଲେ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ, ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ରାଜା ସେ,
ପିତୃପଦାଙ୍କାନୁସାରୀ ସେ ନୃପପ୍ରବର
ଚଳାଇଲେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ, ପୂର୍ବ ବିଧିମତେ;
ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳେ ପରଜା ମଣ୍ଡଳୀ
କରୁଥିଲେ ଶାନ୍ତି ସୁଖେ ସମସ୍ତ ଯାପନ,
ଛଅବର୍ଷ ମାତ୍ର କରି ରାଜତ୍ୱ ସେ ନୃପ
କଲେ ସ୍ୱର୍ଗ ଆରୋହଣ, ତେଜି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମ ।

ମହାଲିଙ୍ଗ ଯୋଗ୍ୟପୁତ୍ର ବଜ୍ରରାଜଦେବ
ରାଜା ହୋଇ କଲେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ପାଳନ,
ଥିଲେ ସେ ତେଜସ୍ୱୀ ପୁଣି ଅସୀମସାହସୀ,
ଯେହ୍ନେ ଉଗ୍ର ଯାଦବଶକ୍ତି ପଦଗ୍ରାହ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି
ହୋଇଥିଲେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ ।
ସାଧିଲେ ସେ ସମୁନ୍ନତ ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗର,
ଗଢିଥିଲେ ରାଜ୍ୟେ ଏକ ବିପୁଳ ବାହିନୀ,
ହୋଇଥିଲା ନିର୍ମାଣିତ ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶେ
ବତ୍ରିଶ ସହସ୍ର ଖଣ୍ଡା ସୈନ୍ୟଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ।
ପାଟଣାର ସୀମାଲଗ୍ନ ରାଜ୍ୟମାନ ଜିଣି
ପରେ ସେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟ କଲେ ଆକ୍ରମଣ,
ଭୀଷଣ ସମରେ ତହିଁ ହେଲେ ନରବର
ଜୟଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡିତ, ହେଲା ତାହାପରେ ସନ୍ଧି,
ହେଲା ତହିଁ ସ୍ଥିରୀକୃତ, ବାମଣ୍ଡା ନୃପତି
ଯୋଗାଇବେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଷୋଳଧର ହାତୀ
ରାଜକର ସ୍ୱରୂପରେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟକୁ,
ରହିବେ ସାମନ୍ତ ରାଜା ହୋଇ ସେ ରାଜ୍ୟର
ଫେରାଇ ବାହିନୀ ତହୁଁ ବୀରବଜ୍ରରାଜ
ଚଳାଇଲେ ଗାଙ୍ଗପୁର ରାଜ୍ୟ ଅଭିମୁଖେ ।
ପରାଜୟି ଘୋର ଯୁଦ୍ଧେ ସେ ରାଜ୍ୟ ନରେଶେ
ଘେନି ବହୁ ଧନରତ୍ନ ଆସିଲେ ବାହୁଡ଼ି ।
ତହିଁ ପରେ ଆକ୍ରମିଲେ ବଣେଇରାଜ୍ୟ ସେ,
ନ ହୋଇ ସମରେ ରତ, ବଣେଇ ନୃପତି
କଲେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ, ବଜ୍ରରାଜ ପାଶେ,
ପ୍ରତିବର୍ଷ କରଦାନେ ହେଲେ ସେ ସ୍ୱୀକୃତ ।
ବିଜୟୀ ବାହିନୀ ସହ ତହୁଁ ବୀରମଣି
ଆସିଲେ ବାହୁଡି ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ସନ୍ତୋଷେ ।
ଏହିରୂପେ ବହୁରାଜ୍ୟ କରି ସେ ବିଜୟ
ବୃଦ୍ଧି କଲେ ପାଟଣାର ସୀମା ବହୁଗୁଣ ।
ଦେଖି ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟବଳ, ଅଜେୟ ବିକ୍ରମ,
ରହିଲେ ଶଙ୍କିତ ସଦା ତାତ୍କାଳିକ ନୃପେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଥିଲେ ବସ୍ତରରାଜଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା
ରୂପେ ଗୁଣେ ନିରୁପମା, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନୃପ
ଉପଯୁକ୍ତ ବରପାଇଁ କଲେ ଅନ୍ୱେଷଣ,
ବସ୍ତରର ଯୁବରାଜେ ମଣି ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ର
ବରଗିଲେ ଦୂତ, କରି ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ
ବସ୍ତର ନୃପତି ପାଶେ, ଶୁଣି ଏ ସମ୍ବାଦ
କହିଲେ ବସ୍ତର ପତି, ପାଟଣା ଭୂପାଳ
କରିବେ ପ୍ରଦାନ ଯେବେ ଯଉତୁକରୂପେ
ରମାଇ ବିଜୟ ଖଣ୍ଡା, ତେବେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବେ
କରିବି ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନ ।
ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ଦୂତମୁଖୁ ଶୁଣି ଏ ବାରତା
ବଇରାଜଦେବ, ହେଲେ ଦୁଃଖିତ, ଚିନ୍ତିତ,
ତଥାପି ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ନୃପ
ଦେବାକୁ ରମାଇଖଣ୍ଡା କଲେ ଅଙ୍ଗୀକାର ।
ବିବାହର ଶୁଭଲଗ୍ନ ହେଲା ସ୍ଥିରୀକୃତ,
ତହିଁ ଏକ ଶିବିକାରେ ଥୋଇ ସେ କୃପାଣ,
ବସାଇ କନ୍ୟାକୁ ନୃପ ଅନ୍ୟ ଶିବିକାରେ
ପ୍ରେରିଲେ ବସ୍ତର ରାଜେ, ଯଥା ସମାରୋହେ ।
ପ୍ରବେଶନ୍ତେ ଯାନଦ୍ୱୟ ରାଜସିଂହଦ୍ୱାରେ,
ଆସି ରାଜା ଯୁବରାଜ ଫେଇଲେ ଶିବିକା,
ଦେଖିଲେ ତହିଁରେ ଏକ କୃଷ୍ଣ ନାଗସାପ,
ରହିଅଛି ଫଣା ଟୋଲି, ଖଣ୍ଡା ପରିବର୍ତ୍ତେ ।
ତହୁଁ ଭୟେ ରୁଦ୍ଧ କରି ଶିବିକାର ଦ୍ୱାର
ମଣିଲେ ଏ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ତୀବ୍ର ଅପମାନ ।
ପାଟଣାପତିଙ୍କୁ ତହୁଁ ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ
ଦେଲେ ବହୁ ଅପମାନ କର୍କଶ ଭାଷାରେ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣି ଏ ମିଥ୍ୟା ଦୁର୍ଜ୍ଜନା
ବସ୍ତରାଜ, ମହାକ୍ରୋଧେ ଉଠିଲେ ପ୍ରଜ୍ୱଳି,
କହିଲେ ଅଧର ଦଂଶି କର୍କଶ ଭାଷାରେ
ପୂରିଲାଣି କାଳ, ଦୁଷ୍ଟ ବସ୍ତରପତିର,
ଦେବି ତାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚେ ଆଜି ରଣଚଣ୍ଡୀପୀଠେ
ବଣାବଳୀ; ଯିବ ଦୁଷ୍ଟ ଚିର ସୁପ୍ତ ପାଶେ,
ହେବ ସେ ତା ପଛଚଲା ଅର୍ଦ୍ଧଳୀ ସିଅଦା ।
ଏହା ଭଣି ଆଦେଶିଲେ ସାଜିବାକୁ ଠାଟ,
ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମଧ୍ୟରେ ହେଲା ଆଦେଶ ପାଳିତ,
ଚଳିଲା ପାଟଣାରାଜ୍ୟ ବିରାଟ ବାହିନୀ
ବସ୍ତରର ଅଭିମୁଖେ, ଧାଇଁଲେ ସରୋଷେ
ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଚୌହାନ ବୀରେ ଅରି ଗର୍ବଗଞ୍ଜା
ଉପଯମ ସମ, ରଣେ ଅ-ପୃଷ୍ଠ ଦରଶୀ ।
ଭ୍ରାତା ବଳରାମଦେବେ ଅର୍ପି ରାଜ୍ୟ ଭାର
ଗଲେ ବୀରବସ୍ତରାଜ ବାହିନୀ ସହିତେ ।
ରମାଇ ବିଜୟ ଖଣ୍ଡା ଥିଲା ଶିବିକାରେ
ଅତର୍କିତେ ସର୍ପ ଆସି ପଶିଥିଲା ତହିଁ,
ଜାଣିପାରି ପରେ ଏହା ବସ୍ତର ଭୂପାଳ,
ସମ୍ଭ୍ରମେ ଖଣ୍ଡା ନେଇ ରଖିଲେ ଦୁର୍ଗରେ,
କିନ୍ତୁ ଏହି ଭ୍ରମ ଲାଗି ହେଲେ ସେ ଲଜ୍ଜିତ
ଆବର ଶଙ୍କିତ, ମାତ୍ର କି ଫଳ ବା ତହିଁ
ବହିଗଲା ପାଣି, ପୁଣି କହିଗଲା ବାଣୀ
ଆସେ ନାହିଁ ଫେରି କେବେ, ଶତ ଅନୁତାପେ
ପ୍ରବେଶିଲା ବସ୍ତରରେ ପାଟଣା ବାହିନୀ,
ହେଲା ଦୁର୍ଗ ବହିର୍ଭାଗେ ଭୀଷଣ ସମର,
ମାତ୍ର ଲଭି ପରାଜୟ ବସ୍ତର ସୈନିକେ
ରୁଦ୍ଧ କରି ଦୁର୍ଗ ଦ୍ୱାର ଲୁଚିଲେ ଭିତରେ,
କରି ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ ପାଟଣା ବାହିନୀ
ରହିଲା ଶିବିର ସ୍ଥାପି ଦୁର୍ଗ ଚଉପାଶେ ।
ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ, ବହୁ ଚେଷ୍ଟାସତ୍ତ୍ୱେ
ନପାରିଲେ ପଶି ତହିଁ ପାଟଣା ସୈନିକେ ।
ପ୍ରତ୍ୟହ ପ୍ରଭାତ କାଳେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧାନାରୀ
ପଶି ସେ ଶିବିରେ, ବିକେ ଚୂଡ଼ା, ମୁଢ଼ି, ଖଇ,
ଦୁଧ, ଦହି, ଛେନାଆଦି, ଖାଇ ତା ସୈନିକେ
ନିତ ନିତ ମୃତ୍ୟୁମୁଖେ ହେଲେ ନିପତିତ ।
ତଥାପି ପାଟଣେଶ୍ୱର ତେଜି ଅବରୋଧ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ହେଲେ ନାହିଁ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ପହଣ୍ଡେ କଦାଚ ।
କିଛି କାଳ ପରେ ଆସି ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ
ମଲ୍ଲ ଦୁଇଜଣ ଧୀର ମଦନ ନାମରେ
ପ୍ରବେଶିଲେ ପାଟଣାରେ, ବଳରାମଦେବ
ଦେଖି ତାଙ୍କ ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା, ଅମାନୁଷୀ ଶକ୍ତି,
ପତ୍ର ଦେଇ ତାଙ୍କ ହସ୍ତେ, ପେଷିଲେ ଉଭୟେ
ଭ୍ରାତ ବଜ୍ରରାଜ ପାଶେ, ବସ୍ତର ନଗରେ,
କରିବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ ସେ ମଲ୍ଲବୀର ଦ୍ୱୟେ
ସେନାପତି ପଦେ; ନୃପେ ଲେଖିଥିଲେ ପତ୍ରେ
ଭ୍ରାତୃ ଅନୁରୋଧ ମତେ ବଜ୍ରରାଜଦେବ
କଲେ ସେନାପତିକାର୍ଯ୍ୟେ ନିଯୁକ୍ତ ଉଭୟେ,
ଦେଖି ନିଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନବ ସେନାପତି
ଅନ୍ୱେଷଣ କଲେ ତାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ।
ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଜରତୀ ପ୍ରତି କରି ସେ ସନ୍ଦେହ,
ଶିବିର ମଧ୍ୟକୁ ଦିନେ ଡାକି ନେଇ ତାକୁ
କଲେ ବହୁ ସେବାପୂଜା ନାନା ଉପଚାରେ,
ପୁଚ୍ଛାକଲେ କହ ତବ ସତ୍ୟ ପରିଚୟ ।
ସେବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଲଭି ସେ ଛଦ୍ମବେଶିନୀ
କହିଲା, 'ମୁଁ ଦନ୍ତେଶ୍ୱରୀ, ଦୁର୍ଗ ଅଧିଦେବୀ,
କାହିଁକି କରୁଛ ତୁମ୍ଭେ ସେବାପୂଜା ମୋତେ
କହ, ମୁଁ କରିବି ତବ ବାସନା ସଫଳ ।
କହିଲେ ସେନାପତି—'ବାସନା ଆମ୍ଭର
କରିବୁଁ ଏ ଦୁର୍ଗ ଜୟ' ତହୁଁ ଦନ୍ତେଶ୍ୱରୀ
କହିଲେ, 'ଏ ଦୁର୍ଗଜୟ କଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ
ରହିବି ମୁଁ କେଉଁଠାରେ ? ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ
ଅଛନ୍ତି ପାଟଣେଶ୍ୱରୀ, ମୋ ନିମନ୍ତେ ତହିଁ
ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ବସ୍ତି ।' ତହୁଁ କହିଲେ ମଦନ,
'ଅଛନ୍ତି ପାଟଣେଶ୍ୱରୀ ପାଟଣା ଦୁର୍ଗରେ;
ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରତିଗ୍ରାମେ ହେବ ପ୍ରପୂଜିତା ।'
ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତହୁଁ ଦେବୀ ଭାଷିଲେ ଏସନ—
'କାଲି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଜଣେ ଗର୍ଭବତୀ ନାରୀ
ଫେଡ଼ି ଦୁର୍ଗସିଂହଦ୍ୱାର ଆସିବ ବାହାରେ,
ନ ଫେରୁଣୁ ଦୁର୍ଗେ ତାକୁ ହାଣି ଦେଇ ତୁମ୍ଭେ
ପଶିବ ଦୁର୍ଗରେ, ଜୟ ଲଭିବ ନିଶ୍ଚିତ ।'
ଏହା ଭାଷି ବୃଦ୍ଧା ହେଲା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଖରେ ।
ଜଣାଇଲେ ସେନାପତି ନୃପତି ଛାମୁରେ
ସକଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ତହୁଁ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ରାୟେ
ରଖିଲେ ଲଗାଇ ସୈନ୍ୟ ଦ୍ୱାରେ ସାବଧାନେ,
ପ୍ରଭାତେ ଗର୍ଭିଣୀ ନାରୀ ଆସନ୍ତେ ବାହାରେ
ହାଣିଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ତାର, ପଶିଲେ ଦୁର୍ଗରେ
ସୈନ୍ୟବଳ, ହେଲା ଯୁଦ୍ଧ ଭୟଙ୍କର ଅତି;
ଶେଷରେ ବସ୍ତରପତି ମଲେ ହାଣଖାଇ ।
ତହୁଁ ମୃତ ନୃପତିଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ହକାରି
କରଦାନେ ଅଙ୍ଗୀକୃତ କରାଇ ତାହାଙ୍କୁ,
ବିଜୟୀ ନୃପତି ବୀର ବଜ୍ରରାଜଦେବ
ସାମନ୍ତ ନୃପତି ରୂପେ କଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ବିଜିତ ବସ୍ତରରାଜ୍ୟ ରାଜସିଂହାସନେ ।
ରମାଇ ଖଣ୍ଡାକୁ ତହୁଁ ଘେନି ନୃପମଣି
ଫେରାଇଲେ ପାଟଣାକୁ ବିଜୟବାହିନୀ,
ବସ୍ତରନୃପତି ନିଜ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଦୋଷରୁ
ହରାଇଲେ ପ୍ରାଣ, ରାଜ୍ୟ, ଅତୁଳ ବିଭବ ।
ଏହି ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବସ୍ତରନରେଶ
ଅର୍ପୁଥିଲେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପାଟଣା ରାଜାଙ୍କୁ
ତିରିଶସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା, ରାଜକରରୂପେ ।
ଫେରିଆସି ପାଟଣାକୁ ବଜ୍ରରାଜଦେବ
ହକାରି ଗୌନ୍ତିଆବର୍ଗ, ବାଢ଼ିଲେ ଆଦେଶ
ପୂଜିବାକୁ ଦନ୍ତେଶ୍ୱରୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ସବଏ,
ସେହିଦିନୁ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ହେଲେ ସେ ପୂଜିତା;
ଦେବୀଙ୍କ ଅପର ନାମ ହେଲା ବସ୍ତରେନ ।
ତତ୍ପରେ ବିଜୟୀବୀର ବଜ୍ରରାଜଦେବ
ଅଷ୍ଟ ଦଶ ଗଡ଼ଜାତ କରି ଅଧିକାର *

* ପାଟଣା, ସୋନପୁର, ଢେଙ୍କାନାଳ, ବାମଣ୍ଡା, ରେଢାଖୋଲ, ନନ୍ଦପୁର, ଅନୁଗୁଳ, ଗାଙ୍ଗପୁର, ଖଡିଆଳ, ବେନ୍ଦ୍ରାନୁଆଗଡ, ବୁଢାସମ୍ବର, ଫୁଲଝର, ଖେମୁଣ୍ଡୀ, ଗଞ୍ଜାମ ଅଠମଲ୍ଲିକ, ବଉଦ, ବସ୍ତର, ବଣାଇ ପ୍ରଭୃତି ଅଠରଗୋଟି ଗଡ଼ଜାତ ବଜ୍ରରାଜଦେବ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପରରାଜ୍ୟ ମହାରାଜା ଗୌରବ ଉପାଧି
ଇଚ୍ଛିଲେ ହେବାକୁ ପୁଣି ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗନାଥ ।
ତହୁଁ ସେ ଏକତ୍ର କରି ସକଳ ରାଜ୍ୟର
ସୈନ୍ୟବଳେ, ଗଢ଼ି ତହୁଁ ବାହିନୀ-ବାରିଧି
ଯାତ୍ରାକଲେ କରିବାକୁ ଉତ୍କଳ-ବିଜୟ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଥିଲେ ସେ କାଳରେ
ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ; ଶୁଣି ଦୂତମୁଖେ ସେହୁ
ଏ ବାରତା ଢେଙ୍କାନାଳ ସୀମାସ୍ଥଳେ ଯାଇ
ଓଗାଳିଲେ ତାଙ୍କୁ ଘେନି ଉତ୍କଳବାହିନୀ ।
ଲାଗିଲା ତୁମୁଳ ଯୁଦ୍ଧ, ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ
ହେଲେ ହତାହତ ବହୁସୈନ୍ୟ ସେନାପତି,
ଶେଷେ ବସ୍ତ୍ରରାଜଦେବ ହୋଇ ପରାଜିତ
ରହିଲେ ସସୈନ୍ୟେ ଯାଇ ସୋନପୁର ଦୁର୍ଗେ ।
ଗୋଡ଼ାଇ ତାହାଙ୍କ ପଛେ ଉତ୍କଳବାହିନୀ
ପଳାୟିତ ବ୍ୟାଘ୍ର ପଛେ ମୃଗୟୁ ଯେସନ
ସୋନପୁର ଦୁର୍ଗେ ଯାଇ କଲେ ଅବରୋଧ ।
କୌଶଳରେ ତହୁଁ ଅସି ବସ୍ତ୍ରରାଜଦେବ,
ରହିଲେ ପାଟଣା ଦୁର୍ଗେ, ଉତ୍କଳବାହିନୀ
ଘେରିଲେ ସେ ଦୁର୍ଗେ ଅସି; ତହୁଁ ପାଟଣେଶ
ଖଡିଆଳ ଗୁଡ଼ାଗଡ଼େ କଲେ ଅବସ୍ଥାନ ।
ବେଢ଼ିଲେ ସେ ଦୁର୍ଗେ ଯାଇ ସମ୍ରାଟ-ବାହିନୀ;
ଅବସ୍ଥିତ ସେହି ଦୁର୍ଗ ପର୍ବତ ଶିଖରେ
ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଅତି, ତହିଁ ବସ୍ତ୍ରରାଜ
ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ କରି ସୁସଜ୍ଜିତ,
ରଖିଥିଲେ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ପର୍ବତଶିଖରେ,
କଲାବେଳେ ଶତ୍ରୁସୈନ୍ୟ ଗିରି ଆରୋହଣ
ବିଶାଳ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ଦେଲେ ସେ ଗଡ଼ାଇ,
ମଲେ ତହୁଁ ବହୁସୈନ୍ୟ ଉତ୍କଳରାଜ୍ୟର ।
ସମ୍ରାଟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ବହୁଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ
ନ ପାରିଲେ ଧରି ବୀର ବସ୍ତ୍ରରାଜଦେବେ ।
ତହୁଁ ସ୍ଥାପି ତାଙ୍କ ସହ କୃତ୍ରିମ ବନ୍ଧୁତା
ବାହାର କରାଇ ଆଣି ତାହାଙ୍କୁ ଦୁର୍ଗରୁ
ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାରେ କଲେ ଶେଷେ ହତ ।
ତତ୍ପୁତ୍ର ବୈଜଳଦେବେ ପ୍ରଦାନ ରାଜତ୍ୱ
ରଖିଲେ କରାଇ ତାଙ୍କୁ ସାମନ୍ତନୃପତି ।
ସମସ୍ତ ବିଜିତରାଜ୍ୟ ମୃତ ରାଜାଙ୍କର
ରଖିଲେ ଅଧୀନରାଜ୍ୟ କରି ଉତ୍କଳର ।
ଊନବିଂଶବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଶାସି ବସ୍ତ୍ରରାଜ
ଅକାଳେ ମାନବଲୀଳା କଲେ ସମ୍ବରଣ ।

ତତ୍ପୁତ୍ର ବୈଜଳଦେବ ଥିଲେ ସୁଶାସକ,
ବିଜ୍ଞ, ବିଚକ୍ଷଣ, ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ନୃପତି ।
ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଭାସ୍ୱର ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ନିର୍ମାତା
ଲାଙ୍ଗୁଳା ନୃସିଂହଦେବ ରାଜତ୍ୱ ସମୟେ
ତୁଘାନଖାଁ ନାମେ ଜଣେ ବଙ୍ଗୀୟ ଯବନ
କଲା ଆସି ଆକ୍ରମଣ ଉତ୍କଳପ୍ରଦେଶେ,
ମାତ୍ର ହାରିଯାଇ ରଣେ କଲା ପଳାୟନ ।
କିଛିକାଳ ପରେ ପୁଣି ଆସି ଆଉ ଥରେ
କଲା ଉପଦ୍ରବ, ତହୁଁ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ
ବୈଜଳଦେବଙ୍କୁ କରି ସେନାପତି ପଦେ
ପଠାଇଲେ ତଡ଼ିବାକୁ ସେ ଦୁଷ୍ଟ ଯବନେ;
ଅସୀମ ସାହସୀ ବୀର ବଇଜଳଦେବ
କରି ତାଙ୍କୁ ପରାଜୟ ତଡ଼ିଲେ ଉତ୍କଳୁ ।
ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ ତହୁଁ ହୋଇ ପରିତୁଷ୍ଟ
ଦେଲେ ବହୁ ଧନରତ୍ନ ପାଟଣାନୃପରେ,
ଘୋଷିଲା ଚୌଦିଗେ ତାଙ୍କ ବୀରତ୍ୱ ସୁଖ୍ୟାତି ।
ତୋଳାଇ ବୈଜଳଦେବ ନୃସିଂହମନ୍ଦିର,
ଖୋଳାଇଲେ ପଥପାର୍ଶ୍ୱେ ରମ୍ୟ ସରୋବର
ବୈଜଳ-ସାଗର ନାମେ, ବସାଇଲେ ଗ୍ରାମ,
ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହନାଥଙ୍କର ସେବାପୂଜା ପାଇଁ
ଖଞ୍ଜିଥିଲେ ଲୁହାସିଂହା ଗ୍ରାମ ନରପତି ।
ଧାର୍ମିକା ଦୁର୍ଲଭ ଦେବୀ ତାହାଙ୍କ ମହିଷୀ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଖୋଲାଇଲେ ଶିବ ଗନ୍ଧମାଦନ ପର୍ବତରେ
ହରଶଙ୍କରଦେବଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର,
ପଞ୍ଚଷଠି ବର୍ଷ କରି ରାଜତ୍ୱ ସେ ନୃପ,
ହେଲେ ଲୋକାନ୍ତରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ବୟସେ ।
ଅନନ୍ତର ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭୋଜରାଜଦେବ,
ପାଟଣାର ସିଂହାସନେ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ,
ତିଂଶବର୍ଷ ରାଜ୍ୟପାଳ ହେଲେ ସେ ଗତାୟୁ ।
ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୀରମଲ୍ଲ ଉଗ୍ର ପ୍ରକୃତିକ,
ସାଧିଥିଲେ ସମୁନ୍ନତ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ,
ଖଡ଼ିଆଳ ସୁରାଗଡ଼ ଦୁର୍ଗକୁ ସେ ରାଜା,
ଜୟିଥିଲେ ପଞ୍ଚଶତ ଛିଦ୍ର ସମରରେ ।
ଛତିଶ ବରଷ ଯାଏଁ କରି ସେ ରାଜତ୍ୱ
ପରିହରି ପ୍ରାଣ କଲେ ତ୍ରିଦିବେ ପ୍ରୟାଣ ।

ତହୁଁ ପିତୃସିଂହାସନେ ହେଲେ ଅଧିରୂଢ଼
ପ୍ରଥମ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର, ହେଲେ ସେ ନୃପତି ।
ପିତାଙ୍କର ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଉପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ର ।
ଛଦ୍ମବେଶେ ଭ୍ରମି ସେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ଦୁର୍ଜ୍ଜନଙ୍କ ଗତିବିଧି କରୁଥିଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
ତହୁଁ ସ୍ୱୈରଖଣ୍ଡବୃନ୍ଦ ଦୁଷ୍କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନେ
ପାରୁଥିଲେ ନାହିଁ ହୋଇ କଦାପି ସାହସୀ,
ଊନଚତ୍ୱାରିଂଶ ବର୍ଷ କରି ସେ ରାଜତ୍ୱ
ହେଲେ ପ୍ରାପ୍ତ ଲୋକାନ୍ତର ନିୟତି ନିୟମେ ।

ରାଜା ହେଲେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ଭୂପାଳଦେବ,
ଯାହନ୍ତି ସାଗର ଆଶା ଯଥା ନଦୀବୃନ୍ଦ,
ପଶିଥିଲେ ତଥା ତାଙ୍କୁ ସକଳ ସଦ୍‌ଗୁଣ
ରାଜନ୍ୟ-ବାଞ୍ଛିତ; କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟର
ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ନୃପ କରୁଥିଲେ ସଦା
ପ୍ରଜାକୁଳେ ଉତ୍ସାହିତ, ବହୁ ଅର୍ଥ ଦାନେ ।
ସାଧିଥିଲେ ଉନ୍ନତି ସେ, ଗନ୍ଧମାଦନର
ଶିଖରସ୍ଥ ଭୋଜପୁର ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗର,
ଆବର ବସାଇଥିଲେ ସେ ଦୁର୍ଗ ଅନ୍ତରେ
ସାତଶତ ଗୃହପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବିଶାଳ ଗ୍ରାମ,
ଅର୍ପିଥିଲେ ପ୍ରଜାକୁଳେ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ
ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଚୁର ଭାବରେ ।
ଏଗାର ବରଷ ମାତ୍ର କରି ରାଜପଣ
ଅକାଳରେ କାଳଗ୍ରାସେ ହେଲେ ସେ ପତିତ ।
ଅତଃପର ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ନାଗସିଂହଦେବ
ଆରୋହିଲେ ପାଟଣାର ରାଜସିଂହାସନେ,
ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ସେ ନୃପତି, ବହି ରାଜ୍ୟଭାର
ତିଂଶବର୍ଷ, ଯଥାକାଳେ ବିସର୍ଜିଲେ ପ୍ରାଣ ।
ବସି ପିତୃସିଂହାସନେ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ
ନିବେଶିଲେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତିରେ ଚିତ୍ତ ।
ଥିଲେ ସେ ସୁଦକ୍ଷ, ବିଜ୍ଞ, ରାଜଧର୍ମୀ ରାଜା,
ସଦା ଅଲଙ୍କୃତ ଥିଲା ତାଙ୍କ ରାଜସଭା
ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀ ଦ୍ୱାରା—ଶାସ୍ତ୍ରବିଶାରଦ ।
ନେଉଥିଲେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଉପଦେଶ,
ଶିକ୍ଷା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଥିଲେ ସେ ସଂସ୍ଥାପି
ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଶିକ୍ଷାଗାର, ପାଟଣା ଦୁର୍ଗରେ
ଖୋଲାଇଲେ ସରୋବର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦର,
କରିଥିଲେ ପକ୍କା ଘାଟ ବହୁ ସରସୀର ।
ଦୁର୍ଗନିବାସୀଙ୍କୁ ପୁଣି ଅର୍ପି ଭୂମିବୃତ୍ତି
କରିଥିଲେ ଦୁର୍ଗସୀମା ବୃଦ୍ଧି ବହୁଗୁଣ ।
ଦୀନ ହୀନ ଅନାଥଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ବିତରଣେ
ଥିଲେ ସଦା ମୁକ୍ତହସ୍ତ, ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାର
ସତତ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିଲା ଅତିଥିଙ୍କ ପାଇଁ ;
ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ପାଳି ସେ ଭୂପତି
ସମ୍ବରି ମାନବଲୀଳା ଗଲେ ସ୍ୱର୍ଗଧାମେ ।
ରାଜା ହେଲେ ତାଙ୍କ ପରେ ତାହାଙ୍କ ତନୁଜ
ଦ୍ୱିତୀୟ ବୈଜଳଦେବ, ଧାର୍ମିକ, ପଣ୍ଡିତ,
ଥିଲେ ସେ ନିପୁଣ ଅତି ସଂସ୍କୃତ-ବିଦ୍ୟାରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେବଭାଷା ସଂସ୍କୃତର ସୁଅନୁଶୀଳନ
ଥିଲା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଚିର ମୁଖ୍ୟବ୍ରତ ।
ପ୍ରବୋଧ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନାମେ ବ୍ୟାକରଣଗ୍ରନ୍ଥ
ରଚିଛନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ କରି ଅଦ୍ୟାପି ଅମର ।
ସେ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନ୍ୟ ନାମ ବୈଜଳ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା,
ବିଦ୍ୱଜ୍ଜନ ସମାଜରେ ହେଉଛି ଆଦୃତ
ଅଦ୍ୟାପି ସେ ବ୍ୟାକରଣ, ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳେ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତଶିକ୍ଷା ଅର୍ପଣ ମାନସେ
ସ୍ଥାପିଥିଲେ ଚତୁଷ୍ପାଠୀ ରାଜ୍ୟେ ବହୁସ୍ଥାନେ,
ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସୈନିକଗଣର
ସ୍ଥାପିଥିଲେ ନରମଣି ଯୁଦ୍ଧ-ବିଦ୍ୟାଳୟ,
ଥିଲା ତାହା ଅଭିହିତ ଆଖଡ଼ା ନାମରେ ।
ହେଉଥିଲା ପ୍ରଦତ୍ତ ସେ ଯୁଦ୍ଧ-ଶିକ୍ଷାଳୟେ
ମଲ୍ଲ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା, ଖଡ଼୍ଗ ବନ୍ଧୁକ ଚାଳନ ।
ତ୍ରିଂଶ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱରେ ସାଧି ବହୁକାର୍ଯ୍ୟ
ଗତାସୁ ହେଲେ ସେ ନୃପ ରାଜନ୍ୟ-କିରୀଟ ।

ଅନନ୍ତର ତାହାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ କୁମାର
ବଜ୍ର ହୀରଧରଦେବ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ପାଟଣାର ସିଂହାସନେ, ତାଙ୍କ ଅମଳରେ
ହେଲା ସଂସାଧିତ ରାଜ୍ୟେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ।
ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଦେଲେ ସେ ବଢାଇ
ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଂଖ୍ୟା, ହେଲା ସ୍ଥାପିତ ରାଜ୍ୟରେ
ଆୟୁର୍ବେଦ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ଛାତ୍ରେ
ବୁଲି ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ କଲେ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା,
ପାଇଲେ ସେ ରାଜକୋଷୁଁ ମାସିକ ବେତନ ।
କଟା ହୋଇ ବଣ ହେଲା ସଡ଼କ ପ୍ରସ୍ତୁତ,
ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହେଲା କୃଷିବାଣିଜ୍ୟର ।
ପ୍ରଜାହିତକାମୀ ସେହି ନୃପତି ଆଦେଶେ
ବହୁ ବନ୍ଧୁରିତ ସ୍ଥଳ ହୋଇ ସମତଳ
ସମ୍ଭବର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରେ ହେଲା ପରିଣତ,
ଲଭିଲା ପ୍ରବୃଦ୍ଧି କ୍ରମେ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ।
ଏହିକାଳେ ବଙ୍ଗଦେଶୁଁ ଆସି ସୈନ୍ୟସହ
ହୁସେନସା ନାମେ ଜଣେ ଉଗ୍ର ସେନାପତି
କଲା ଘୋର ଆକ୍ରମଣ ଉତ୍କଳ-ପ୍ରଦେଶେ;
ତହୁଁ ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ
ଆଦେଶିଲେ ବୀରଶୂର ପାଟଣାନରେଶେ
କରିବାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ ତାର ଆକ୍ରମଣ,
ପୁଣି ବୌଦନରପତି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବେ ।
ବହୁ ସୈନ୍ୟ ସହ ଆସି ସେ ବେନି ନୃମଣି
ହୁସେନସା ସଙ୍ଗେ କଲେ ଭୀଷଣ ସମର,
ଲଭି ତହିଁ ପରାଜୟ ଯବନ ବର୍ବର
ପଳାଇଲା ପ୍ରାଣଭୟେ ଉପେକ୍ଷି ସମର,
ଅତୀବ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ
ତୋଷିଲେ ନୃପତିଦ୍ୱୟେ ଧନରତ୍ନ ଦାନେ ।
ସାହାକରି ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନେ ତହୁଁ ପାଟଣେଶ
ବାହୁଡ଼ିଲେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟକୁ ବର୍ଷକ ଉତ୍ତାରେ,
ପାଳି ପ୍ରଜା ତ୍ରିଂଶବର୍ଷ ହେଲେ ସେ ଗତାସୁ ।

ବଜ୍ର ହୀରଦେବଙ୍କର ଥିଲେ ଦୁଇପୁଅ
ନରସିଂହ, ବଳରାମ ନାମେ; ତାଙ୍କ ପରେ
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ନରସିଂହଦେବ ହେଲେ ପାଟଣାର
ମହାରାଜା ପ୍ରଚଳିତ ବଂଶବିଧିମତେ,
ରାମଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରାୟ ଥିଲେ ଭ୍ରାତା ବେନି
ଏକପ୍ରାଣ, ଏକଆତ୍ମା, ଉଭେ ସମଯୋଧୀ ।
ଅଗ୍ରଜ ଗୌରବରବି ଚୌହାନବଂଶର,
ଅନୁଜ ଗୌରବଶଶୀ, ଯେସନ୍ତେ ଦୁଇଫଳ
ଫଳିଥିଲା ଏକ ବୃନ୍ତେ, ଅଥବା ଯେସନ
ଦୁଇଗୋଟି ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର,
କିମ୍ବା ଯଥା ଦୁଇଅର୍ଥ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକର ।
ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ସ୍ନେହପାତ୍ର ଯେଭଳି ଅନୁଜ,
ସେଭଳି ଅନୁଜଥିଲେ ଅଗ୍ରଜଙ୍କ ଭକ୍ତ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହରେ ଥିଲେ ବଳରାମ
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମହାରାଜାଙ୍କର ଦକ୍ଷହସ୍ତ ପ୍ରାୟ ।
ରଣସନ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ
ପାଟଣା, ବସ୍ତର ଆଦି କେତେ ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ
କରିଥିଲେ ସମର୍ପଣ ବିଜୟୀ ନୃପତି
ବିଜୟନଗର ରାଜା କୃଷ୍ଣରାୟ ଦେବେ,
ସେ ଦିନୁ ପାଟଣା ଥିଲା ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନେ;
କୃଷ୍ଣରାୟ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର ଅଗ୍ରଜ
ତେଲଙ୍ଗା ଅଚ୍ୟୁତରାୟ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ପିତୃ ରାଜସିଂହାସନେ, ମାତ୍ର ସେ ନୃପତି
ନ ଥିଲେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ପିତାଙ୍କ ସଦୃଶ,
ହେଲେ ସେ ଦୁର୍ବଳ କ୍ରମେ, ଏହି ସୁଯୋଗରେ
ଅନୁଜଙ୍କ ସାହଚର୍ଯ୍ୟେ ପାଟଣାଭୂପତି
ପାଟଣାର ସ୍ୱାଧୀନତା କରି ସେ ଘୋଷଣା,
ସେହି ଦିନୁ ନିଜେ ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ନୃପତି
ପରେ ଯାଇ ଆକ୍ରମିଲେ ବସ୍ତରନଗରୀ,
କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବସ୍ତରକୁ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ
ବିଜୟନଗର ରାଜା, ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧେ ଜୟୀ
ପାଟଣାର ମହାରାଜା ନରସିଂହଦେବ ।
ରହିଲା ବସ୍ତରରାଜ୍ୟ ହୋଇ ପୂର୍ବପରି
ତାଙ୍କର ସାମନ୍ତରାଜ୍ୟ, ଅର୍ପି ତାଙ୍କୁ କର
ଯୁଦ୍ଧବେଳେ କଲା ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ।

ଏକଦା ପାଟଣାରାଣୀ ଥିଲେ ଗର୍ଭବତୀ,
ହେଲା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦଶମାସ, ପାଇଲେ ସେ ବହୁ
ପ୍ରସବ-ବେଦନା ଯୋଗ୍ୟା ଧାତ୍ରୀ ଅଭାବରେ,
ଥିଲା ଜଣେ ଧାତ୍ରୀ ବରପଦର ଗ୍ରାମରେ,
ମଧ୍ୟେ ଥିଲା ବ୍ୟବଧାନ ମାୟାବତୀ ନଦୀ,
ଭୀଷଣ ବରଷାକାଳ, ବନ୍ୟାରେ ଉଚ୍ଛୁଳି
ମାୟାବତୀ, ଫେନହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାରି ସବେଗେ
ଧାଉଁଥାଏ କୂଳଲଙ୍ଘି କୁଳଟା ପରାୟେ,

ଅନ୍ଧକାର ରାତିର କେହି ନ କଲେ ସାହସ
ଆଣିବାକୁ ଧାତ୍ରୀ ତୁରନ୍ତ ପାରହୋଇ ନଦୀ,
ରାଜଭ୍ରାତା ବଳରାମ ଶୁଣି ଏ ସମ୍ବାଦ
ନ କହି କାହାକୁ କିଛି, ବାହାରି ନିଜେ
ପାରି ହୋଇ ମାୟାବତୀ ସନ୍ତରଣଦ୍ୱାରା,
ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ ବରପଦର ଗ୍ରାମରେ,
ଘେନି ସେ ଧାତ୍ରୀକୁ ତହୁଁ ବସାଇ ପିଠିରେ
ପାରିହୋଇ ସନ୍ତରଣେ ନଦୀ, ବୀରମଣି
ପ୍ରବେଶି ପାଟଣା ଦୁର୍ଗେ ସେହି ରାତି ମଧ୍ୟେ
ଧାତ୍ରୀକୁ ପଠାଇଦେଲେ ରାଜଅନ୍ତଃପୁରେ,
ପ୍ରସବିଲେ ପୁତ୍ର ଦେବୀ ତାହା ସାହାଯ୍ୟରେ;
ପ୍ରାତେ ନରସିଂହଦେବ ଶୁଣି ଏ ବାରତା
ଅନୁଜଙ୍କ ଦୁଃସାହସେ ପ୍ରଶଂସି ବିସ୍ତର
କଲେ ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ ହର୍ଷିତ ମନେ ।
ପଚାରିଲେ 'କହ ଭାଇ କି ଇଚ୍ଛା ତୁମ୍ଭର,
ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହା କରିବି ପୂରଣ ।
ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମୁହିଁ, ପାଇ ତୁମ୍ଭ ଭଳି ଭ୍ରାତା,
ମହାବୀରୋଚିତ ତବ ଅସୀମ ସାହସ ।'
ଉତ୍ତରିଲେ ବଳରାମ, 'ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର
ପୂର୍ବୋତ୍ତର ଅଂଶ ମୋତେ କରନ୍ତୁ ପ୍ରଦାନ,
ଆଉର ପାର୍ଥି ପାଇଁ ଅଙ୍କ ହେଉ ମୋତେ
ଉତ୍କଳନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସର୍ବ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ।'
ଶୁଣି ଏହା ପାଟଣେଶ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ଭ୍ରାତାଙ୍କର ସେହି ଅଭିପ୍ରାୟ ।
ଯାଇ ତହୁଁ ବଳରାମ ପୂର୍ବୋତ୍ତର ଭାଗେ
ବଳରାମପୁର ନାମେ ସ୍ଥାପିଲେ ଦୁର୍ଗ,
କାଳକ୍ରମେ ବହିଲା ସେ ବଲାଙ୍ଗୀର ଆଖ୍ୟା ।
ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପଥ ମଧ୍ୟେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ
ପାଇଲେ ଗୁଡ଼ଳ, ତହୁଁ ସେ ଗ୍ରାମର ନାମ
ରଖିଲେ ଗୁଡ଼ଳପୁର, ଏବେ ସେହି ଗ୍ରାମ
ହେଉଛି ଗୁଡ଼ରପୁର ନାମେ ଅଭିହିତ;

http://oaob.nitrkl.ac.in

କଲେ ସେହି ଗ୍ରାମ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ ।
ଅଦ୍ୟାପି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବଂଶଧରଗଣ
କରୁଛନ୍ତି ଭୋଗ ତାହା ନିଷ୍କର ଭାବରେ ।
ପରେ ବୀର ସଂସ୍ଥାପିଲେ ବରଗଡ଼ ନାମେ
ଦୁର୍ଗ ଏକ, ନାମାନ୍ତର ବଡ଼ଗଡ଼ ତାର,
ଭ୍ରମୁ ଭ୍ରମୁ ଦିନେ ବୀର ମହାନଦୀ ତୀରେ,
ଦେଖିଲେ ଶଶକ ଏକ, ତହୁଁ ତାହା ପ୍ରତି
ଦେଲେ ସେ ଲଗାଇ ନିଜ ପାଳିତ କୁକ୍କୁରେ,
ମାତ୍ର ଶଶା ଶ୍ୱାନଦ୍ୱୟେ ନ କରି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ
ଆରମ୍ଭିଲା ତାଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋରତର,
କୁକ୍କୁରେ ପରାସ୍ତହୋଇ ଆସିଲେ ପଳାଇ ।
ଦେଖି ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ ବଳରାମ ଦେବ
ଭାବିଲେ ଏ ଭୂମିଖଣ୍ଡି ନିଶ୍ଚେ ବୀରଭୂମି,
ଦୁର୍ଗର ସମୁପଯୁକ୍ତ; ସ୍ଥାପିବାକୁ ତହିଁ
ଦୁର୍ଗ ଏକ କଲେ ବୀର ସଙ୍କଳ୍ପ ମାନସେ ।
ଦେଖିଲେ ସେ ସେହି ରାତ୍ରେ ସ୍ୱପନ ଏସନ—
ଜାତ ହୋଇ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି ଏକ
ଆଦେଶିଲେ ତାଙ୍କୁ, 'ବତ୍ସ, ଅଛି ମୁହିଁ ଏହି
ଶାଳ୍ମଳୀପାଦପ ମୂଳେ,ନିର୍ମାଣି ମନ୍ଦିର
କର ମୋତେ ସଂସ୍ଥାପନ, ଲଭିବୁ ମଙ୍ଗଳ ।'
ଏହା ଭଣି ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ।
ପ୍ରଭାତେ ଦେଖିଲେ ବୀର ଶାଳ୍ମଳୀ ମୂଳରେ
ଅବସ୍ଥିତ ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ।
ତୋଳାଇ ଦେଉଳ ତହିଁ, ସଂସ୍ଥାପି ଦେବୀଙ୍କୁ
ଶାଳ୍ମଳାଈ ବୋଲି ନାମ ରଖିଲେ ତାଙ୍କର
ସ୍ଥାପିଲେ ଶାଳ୍ମଳୀପୁର ଗ୍ରାମ ତାହା ପାଶେ ।
ଶବ୍ଦଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷେ ହୋଇ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ
ହୋଇଛି ସମଲେଶ୍ୱରୀ ଦେବୀଙ୍କର ନାମ,
ଆଉରି ସମ୍ବଲପୁର ଗ୍ରାମର ଅଭିଧା ।
ସରଗୁଜା ରାଜାଙ୍କର ଥିଲା ସେ ଭୂଖଣ୍ଡ,
ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନୁ ଆଣି ଛଡ଼ାଇ ତାହାକୁ
ନିର୍ମାଣିଲେ ଦୁର୍ଗ ତହିଁ ବଳରାମଦେବ—
ମହାବୀର-ଅଳଙ୍କାର, ବୀରକୁଳ-ଗୁରୁ ।
କରିବାକୁ ବୃଦ୍ଧି ନିଜ ପ୍ରାପ୍ତ ରାଜ୍ୟ ସୀମା
ତେଲନଦୀ ତୀର ଯାଏଁ ବଳରାମଦେବ
ମାଗିଲେ ଆଦେଶ, ତହୁଁ ନରସିଂହଦେବ
ପ୍ରକାଶିଲେ ଅସମ୍ମତ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବେ ।
ଶୁଣି ଏହା ରାଜମାତା ବେନି ପୁତ୍ରଙ୍କର
ମନୋଭେଦ ଆଶଙ୍କାରେ, ତହୁଁ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟେ
ଘେନି ସଙ୍ଗେ, ହେଲେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ଛୁରି
ସୁରଙ୍ଗୀ ତଟିନୀତୀରେ, ବସି ତହିଁ ଦେବୀ
ପୂର୍ବ ମୁଖେ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରେ ବସାଇ ଦକ୍ଷିଣେ,
କନିଷ୍ଠକୁ ବାମପାଶେ, ଭାଷିଲେ ଏସନ—
'ଏ ସୁରଙ୍ଗୀ ନଦୀ ମୋର ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଜାଣ,
ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ ଅଂଶ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସୋଦରର,
ବାମ ଅଂଶ କନିଷ୍ଠର, ଏହିପରି ଦୁହେଁ
ନିଅ ତୁମ୍ଭେ ଭାଗକରି, ମୋର ଏ ଆଦେଶ ।'
ମାତୃଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ
ତଥାସ୍ତୁ ଉଚ୍ଚାରି ହର୍ଷେ ବାଣ୍ଟିନେଲେ ରାଜ୍ୟ ।
ସେହିଦିନୁ ଅଙ୍ଗ ନାମ ବହିଲା ସୁରଙ୍ଗୀ,
ପାଟଣା ସମ୍ବଲପୁର ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର
ହୋଇ ତାହା ସୀମା ଚିହ୍ନ ରହିଛି ଅଦ୍ୟାପି ।
ନିର୍ମାଣି ସମ୍ବଲପୁରେ ଦୁର୍ଗ ବଳରାମ
କଲେ ତାକୁ ରାଜଧାନୀ, ଇଷ୍ଟଦେବୀରୂପେ
ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ନେଇ କଲେ ତହିଁ ପୂଜା ।
ସାତବର୍ଷ ରାଜପଣ କରି ନରସିଂହ
ତେଜିକ ମରତକୁ, ଗଲେ ଅମର-ଆବାସେ ।
ଏହିଠାରୁ ପୁରାତନ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର
ଚୌହାନ ନୃପତିବଂଶ ହେଲେ ବିଭାଜିତ
ଉଭୟ ଶାଖାରେ—ଏକଶାଖା ପାଟଣାରେ
ଅପର ସମ୍ବଲପୁରେ ହେଲା ଅବସ୍ଥିତ ।
ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସଦ୍ଭାବେ ଥିଲେ ଉଭୟ ନରେଶ

ଅବଦ୍ଧ ନବାଢ଼ ଭାବେ, ଉଭୟ ରାଜ୍ୟକୁ
ମଣୁଥିଲେ ଆପଣାର ସେ ଉଭୟ ଭ୍ରାତା,
ଚଳୁଥିଲେ ଯାତାୟାତ ପରସ୍ପର ରାଜ୍ୟେ ।
ମିଶି ଦୁଇ ରାଜଶକ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଏକ
ନୀର କ୍ଷୀର ପ୍ରାୟ, କିମ୍ବା ପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧ ଯଥା ।
ଫୁଲେ ଥାଏ ଗନ୍ଧ, ଗନ୍ଧ ଫୁଲର ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ଜଗତେ ଅପରାଜିତ ସଙ୍ଘତର ଶକ୍ତି,
ସେ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଛିଦ୍ର ନ ପାଇ ଶତ୍ରୁଏ
ରହୁଥିଲେ ଭୟେ ସଦା ସମ୍ବରି ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ,
ପ୍ରବଳର ପାଦପୂଜା, ଦୁର୍ବଳେ ଭ୍ରୂକୁଟି
ଏହାହିଁ ତ ଜଗତର ଚିରନ୍ତନୀ ରୀତି ।

ଅନନ୍ତର ମହାରାଜା ନୃସିଂହଦେବଙ୍କ
ଅଗ୍ରଜ ହମିରଦେବ ହେଲେ କର୍ଣ୍ଣଧାର
ରାଜ୍ୟ-ତରଣୀର । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟେ
ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ କୌଣସି ଘଟଣା
ହୋଇ ନାହିଁ ସଂଘଟିତ । ଗୁବବର୍ଷ ମାତ୍ର
ରାଜ୍ୟପାଳି ସେ ନରେଶ ତେଜିଲେ ଜୀବନ ।
ସେ ସମୟେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପଦେବ
ସପ୍ତମବର୍ଷୀୟ ଶିଶୁ; ତେଣୁ ମହାରାଣୀ
ଚଳାଇଲେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟେ ।
ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାରେ
ଟଳିଲେ ଅତଙ୍କ ପ୍ରଜା; ଶୁଣି ଏ ସମ୍ବାଦ
ଆସି ବଳରାମଦେବ ସମ୍ବଲପୁରରୁ
ତଡ଼ିଦେଲେ ମନ୍ତ୍ରୀବୃନ୍ଦେ, ମହାରାଣୀ ପୁଣି
ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଘେନି ଶିଶୁପୁତ୍ରେ
ପଳାଇଲେ ପିତ୍ରାଳୟ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟେ,
ହେଲା ରାଜ୍ୟ ଅରାଜକ, ରକ୍ଷକବିହୀନ ।
ତହୁଁ ବଳରାମଦେବ, ସମ୍ବଲପୁରେଶ
ଆଣି ନିଜ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ହୃଦୟଦେବେ
ବସାଇଲେ ପାଟଣାର ରାଜସିଂହାସନେ
ଶିଶୁ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ।
ହୃଦୟୀ ହୃଦୟଦେବ, ହେଲେହେଁ ନୂତନ
ଚଳାଇଲେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ସୁପ୍ରବୀଣ ପ୍ରାୟ ।
ସୁଖୀ ହେଲେ ପ୍ରଜାକୁଳ ତାଙ୍କ ସୁଶାସନେ,
ପ୍ରଦର୍ଶିଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତିଅନୁରାଗ ।
କେତେ ବର୍ଷପରେ କ୍ରୂର ବଙ୍ଗର ନବାବ
ସଲିମାନ, ଆକ୍ରମିଲା ଉତ୍କଳ-ପ୍ରଦେଶେ,
ସେକାଳେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ,
ତାହାଙ୍କ ଭଗିନୀପତି ଶ୍ରୀହୃଦୟଦେବ
ଉତ୍କଳ-ସୈନ୍ୟର ହୋଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେନାପତି
ଚଳାଇଲେ ସୁକୌଶଳେ ଉତ୍କଳ-ବାହିନୀ ।
ଦେଖି ତାଙ୍କ କ୍ଷାତ୍ରଶକ୍ତି, ଅନର୍ଗଳ ତେଜ
ହେଲା ଶତ୍ରୁମୁଖେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଘୋଷିତ ।
ତାଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତପୂର୍ବ ସମରକୌଶଳ
ଅସୀମ ସାହସ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ହୋଇଛି ବର୍ଣ୍ଣିତ
ଶ୍ରୀମୁକୁନ୍ଦଦେବ କାବ୍ୟେ, ବିଶଦ ଭାବରେ ।
ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପ୍ରବର ସମ୍ରାଟ
ହୋଇ ଅତି ଅବସନ୍ନ ତେଜିଲେ ଜୀବନ ।
ଉତ୍କଳ-ସୌଭାଗ୍ୟ-ରବି ଶେଷ ରଶ୍ମିଶିଖା
ଲିଭିଯାନ୍ତେ ଅକସ୍ମାତ, ଅଭାଗୀ ଉତ୍କଳ
ହରାଇଲା ସ୍ୱାଧୀନତା ଚିରକାଳ ପାଇଁ ।
କାହିଁ ସଲିମାନ, କାହିଁ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ରାଟ,
ପଶିଲା ଶୃଗାଳ ହାୟ ହର୍ଯ୍ୟକ୍ଷ ଗୁମ୍ଫାରେ !
ସଦର୍ପେ ପଶିଲା ଭେକ ନାଗସର୍ପ ବିଳେ !
କି ନ ହୁଏ ବିଧିରୋଷେ, କି ନୋହେ ବା ତୋଷେ ?
ଦର୍ପୀଦର୍ପହାରୀ ପ୍ରଭୁ ଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ,
ସ୍ନେହରେ ପାଳିତା ତବ ଆଦରିଣୀ କନ୍ୟା,
ଭୁବନେ ଅମରଧାମ ସୁତୀର୍ଥମାଳିନୀ
ଏ ଉତ୍କଳ ପୁଣ୍ୟଭୂମି, ହେଲା ହାୟ ପ୍ରଭୋ,
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବିଧର୍ମୀ ଦୁଷ୍ଟ ଯବନ ଅଧୀନ ।
ସହିଲ ତ ଏହା ତବ ପିତୃହୃଦ ପୁଣି !

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଦେବନନ୍ଦନ କେମନ୍ତେ ବା ପିତୃନେତ୍ର ତବ
ସହିଲ ଏ ନିଦାରୁଣ ଲୁଡଫଠା ଦୃଶ୍ୟ !
ଦୟାରେ ସକଳ ପର ହୃଦୟ ତୁମ୍ଭର?
ନିଜ କନ୍ୟା ଦୁଃଖ ପୁଣି ତାହା ଅପମାନେ
ନ ଟଳିଲା ଯାହା ତୁମ୍ଭ କୃପା-ସିଂହାସନ
ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରଭୁ ସ୍ମରିଲେ ଏ ଦୁଃଖ
ଲାଗେ ହୃଦେ ନିଦାରୁଣ ବ୍ୟଥା ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ !
ଝୁରେ ନେତ୍ର ଅବାରିତ ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରସ୍ରବଣ !
କି ପାପେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହେଲା ଚଣ୍ଡାଳସେବିତା ?
ତାହା ଅଭିଶାପେ ଅବା ପବିତ୍ର ତୁଳସୀ
ଅପବିତ୍ର ସ୍ଥାନପଦେ ହେଲା ବିମର୍ଦ୍ଦିତ ?
କେ କହିବ ଏହା ମୋତେ, ପୁଚ୍ଛିବି କାହାକୁ ?
ତୃଷ୍ଣା ସିଂହୀ ହେଲା ହାୟ ମାର୍ଜାର ଅଧୀନା !
ଦେବମାନ୍ୟା ଏକା ଯିନା ବୃହନ୍ତି ଦେବତା,
କି ବୁଝିବ ତାହା ପ୍ରଭୁ, ହୀନବୁଦ୍ଧି ନର !
କେତେବର୍ଷ ପରେ ରାଜା ବଳରାମଦେବ
ଗଲେ ସ୍ୱର୍ଗବାସେ, ଘେନି ମର୍ତ୍ତ୍ୟରୁ ବିଦାୟ ।
ତହୁଁ ଶ୍ରୀ ହୃଦୟଦେବ ଯାଇ ନନ୍ଦପୁରେ
ଘେନି ଆସି ଯୁବରାଜ ପ୍ରତାପଦେବଙ୍କୁ
ବସାଇଲେ ପାଟଣାର ରାଜସିଂହାସନେ,
ନିଜେ ଯାଇ ହେଲେ ରାଜା ସମ୍ବଲପୁରରେ ।
ଥିଲେ ଯାଇ ନନ୍ଦପୁରେ ପୂର୍ବ ବିତାଡ଼ିତ
କୁଚକ୍ରୀ ସଚିବଗଣ, ଆସି ତହୁଁ ଫେର
କଲେ ନବନୃପତିଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ ।
କରନ୍ତେ ପୁଣି ସେ ଦୁଷ୍ଟେ ରାଜ୍ୟେ ଅତ୍ୟାଚାର,
ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଯାଇ ପାଟଣା ପ୍ରଜାଏ
ହୃଦୟଦେବଙ୍କ ପାଶେ କଲେ ଜଣାମଣା ।
ମହାରାଜା ଶ୍ରୀହୃଦୟ ନାରାୟଣଦେବ
ଆସି ବହୁ ସୈନ୍ୟସହ, ଦୁଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟୁଁ
କେତେକଙ୍କୁ କଲେ ହତ୍ୟା, ପୁଣି କେତେକଙ୍କୁ
ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ତଡ଼ିଦେଲେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରୁ ।

ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁ ଉପଦେଶ
ପ୍ରଦାନି ପ୍ରତାପଦେବେ, ଗଲେ ସେ ବାହୁଡ଼ି
ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁରେ; ଶାସିଲେ ପାଟଣା
ସୁଶୃଙ୍ଖଳେ ନବନୃପ ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପଦେବ ।
କି ଅଜ୍ଞାତ କାରଣରୁ ଘଟିଲା ତାଙ୍କର
ମନୋଭେଦ ଖେମଣ୍ଡୀର ନୃପତିଙ୍କ ସହ,
ଆକ୍ରମିଲେ ତହୁଁ ଯାଇ ଖେମଣ୍ଡୀ ରାଜ୍ୟ ସେ,
ଲାଗିଲା ତୁମୁଳ ଯୁଦ୍ଧ, ଖେମଣ୍ଡୀ ନୃପତି
ହେଲେ ପରାଜିତ, ତହୁଁ ରହିଲେ ସେ ହୋଇ
ରଣଜୟୀ ପାଟଣାର ସାମନ୍ତ ନୃପତି ।
ପ୍ରତାପୀ ପ୍ରତାପଦେବ ତେଜସ୍ୱୀ ନୃପତି
କରିଥିଲେ ନିଜ ନାମ ସାର୍ଥକ ସର୍ବଥା ।
ଉପଯୁକ୍ତ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ତାହାଙ୍କର,
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ପାଟଣାର ସିଂହାସନେ, କନିଷ୍ଠ ଗୋପାଳେ
କଲେ ବୀର ଖଡ଼ିଆଳ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ,
ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ପାଳି ତେଜିଲେ ସେ ପ୍ରାଣ ।
ଏକବିଂଶ ବର୍ଷ କାଳ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ
ରାଜ୍ୟ ଶାସି ଭବଧାମୁଁ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ।
ତାଙ୍କ ପରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇ ସିଂହାସନେ
ଆତ୍ମଜ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ, ଶାସି ପ୍ରଜାକୁଳେ
ବିଂଶବର୍ଷ, ପ୍ରାଣପଞ୍ଜ କଲେ ଉଦ୍‌ଯାପନ ।
ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବଳରାମ ଆଠବର୍ଷ ମାତ୍ର
ଶାସନପାଳନ କରି ପାଟଣାମଣ୍ଡଳ
ସମାପି ଜୀବନ-ବ୍ରତ, ଗଲେ ସୁରାଳୟେ ।
ତଦନ୍ତେ ହୃଦେଶାଦେବ ତାହାଙ୍କ ତନୟ
ଏକବିଂଶ ବର୍ଷକାଳ କରି ରାଜପଣ
ଗମିଲେ ଅମରପୁରେ ବିସର୍ଜି ଜୀବନ ।
ପରେ ରାଜସିଂହଦେବ ତାହାଙ୍କ ତନୁଜ,
ପାଟଣାର ରାଜଗାଦି କଲେ ଅଳଙ୍କୃତ,
ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳେ ନାଗପୁରପତି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରଘୁଜୀ ଭୋଁସଲ ନାମେ ମରହଟ୍ଟା ରାଜା
ଆକ୍ରମି ପାଟଣାରାଜ୍ୟ କଲେ ତାହା ଜୟ,
ପାଟଣା ଗୌରବରବି ହେଲେ ଅସ୍ତମିତ ।
ହରାଇ ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହେଲା ପରାଧୀନା,
ରାଜା ରାଜସିଂହ ହୋଇ ସାମନ୍ତ ନୃପତି
ରଘୁଜୀଙ୍କୁ ଦେଲେ କର, ଭାଗ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟେ,
ନତ ହେଲା ପାଟଣାର ଗରୋନ୍ନତ ଶିର ।
ବଳଦେବ ଠାକୁରଙ୍କ ସେବା ନିର୍ବାହାର୍ଥେ
ଖଞ୍ଜିଲେ ଚନ୍ଦନଭାଟି ଗ୍ରାମ ରାଜସିଂହ,
ପଞ୍ଚାବନ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ କରି ସେ ପାଳନ
ତେଜି ଭବ ଅଭିନୟ ହେଲେ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ।
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦେବ ତାହାଙ୍କ କୁମାର
ସିଂହାସନେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ ତାଙ୍କପରେ ।
ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପାଳି ସେ ନୃପତି
ସାରି କର୍ମ ଅଭିନୟ, ତେଜିଲେ ଜୀବନ ।
ଅନନ୍ତର ରାଜା ରୂପେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଦେବ
ପିତୃରାଜସିଂହାସନେ କଲେ ଆରୋହଣ,
ସାମାନ୍ୟ ତ୍ରିବର୍ଷ ମାତ୍ର କରି ସେ ରାଜତ୍ୱ
ଲୁଚାଇଲେ ତନୁ କାଳ ଯବନିକା ପାରେ ।
ନଥିଲେ ସେ ରାଜାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି,
ଥିଲେ ରାଣୀ ଗର୍ଭବତୀ, କେତେ ମାସ ପରେ
ଜନ୍ମିଲେ କୁମାର ଏକ, ହେଲା ତାଙ୍କ ନାମ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ, କ୍ରମେ ବଢ଼ିଲେ କୁମାର,
ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟେ ରାଣୀ ଚଳାଇଲେ ରାଜ୍ୟ;
ଯଥାମତ ରାଜକର ନ ଦେବାରୁ ରାଣୀ
ଭୋଁସଲ ରଘୁଜୀ ହୋଇ କ୍ରୁଦ୍ଧ ଅତିଶୟ
ଘେନିଗଲେ ନାଗପୁରେ ପେଷି ସୈନ୍ୟବଳ
ବିଧବା ରାଣୀଙ୍କୁ ଶିଶୁ କୁମାରଙ୍କ ସହ
ଷଷ୍ଠବର୍ଷ ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ବୟସ ହେବାଲେ ।
ସ୍ୱଭାବେ ସେ ବୀରପତ୍ନୀ ପୁଣି ବୀରାଙ୍ଗନା,
ନିଜର ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ରୋଧି ଶତ୍ରୁବେଗ,

ନିଜର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି କରୁ ରହିଲେ ନୀରବ ।
ରହିଲେ ଚାନ୍ଦାରେ ରାଣୀ ଶିଶୁ ପୁତ୍ର ସହ
ବନ୍ଦୀ ହୋଇ, ଗତ ହେଲା ଚଉଦ ବରଷ ।
ରଘୁଜୀଙ୍କ ଥିଲା ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ଅଶ୍ୱ ଏକ,
କୌଶଳରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଲେ ତାକୁ ସାଧ,
ପରିତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତହୁଁ ଭୋଁସଲ ରଘୁଜୀ
ପଚାରିଲେ ଯୁବରାଜେ, କି ଇଚ୍ଛା ତୁମର ?
ଉତ୍ତରିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନମ୍ରେ ସସମ୍ଭ୍ରମେ
କରନ୍ତୁ ଅର୍ପଣ ମୋତେ ପିତୃରାଜ୍ୟ ମୋର ।
ଶୁଣି ଏହା ଆଦେଶିଲେ ସୁବାଙ୍କୁ ରଘୁଜୀ
ସୈନ୍ୟ ସହ ଯାଇ ତୁମ୍ଭେ ପାଟଣା ନଗରେ
ଘେନି ରାଣୀ ଯୁବରାଜେ, ରାଜାରୂପେ ତହିଁ
ବସାଇବ ରାମଚନ୍ଦ୍ରେ ରାଜସିଂହାସନେ ।
ସଙ୍ଗେ ଘେନି ସୁବା ତହୁଁ ରାଣୀ ଯୁବରାଜେ
ପ୍ରବେଶି ପାଟଣା ଦୁର୍ଗେ କଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବେ, ତାଙ୍କ ପିତୃ ସିଂହାସନେ;
ବହୁବର୍ଷ ଅରାଜକ ଥିବାରୁ ପାଟଣା
ହୋଇଥିଲେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଦୁଷ୍ଟ ଜମିଦାରେ,
ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ଲଭି ହେଲେ ସେ ଅନୁରକ୍ତ ।
ଫେରିଗଲେ ଏ ଉତ୍ତାରୁ ସୁବା ନାଗପୁରେ
ପାଳିଲେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ଦକ୍ଷତା ସହିତ, ତାଙ୍କ ସୁଶାସନ ଫଳେ
ଚୋର ଦସ୍ୟୁ ଅତ୍ୟାଚାର ନ ରହିଲା ରାଜ୍ୟେ
ଶାସି ରାଜ୍ୟେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚାବନ ବର୍ଷ
ସମ୍ବରି ମାନବଲୀଳା ଗଲେ ସୁରାଳୟେ ।
ଏ ସମୟେ ମରହଟ୍ଟା ଇଂରାଜ ମଧ୍ୟରେ
ଲାଗିଲା ସମର ଘୋର, ରଘୁଜୀ ଭୋଁସଲ
ହୋଇ ପରାଜିତ, କଲେ ସନ୍ଧିର ପ୍ରସ୍ତାବ,
ପାଟଣା, ସମ୍ବଲପୁର, ସୋନପୁର ରାଜ୍ୟ
ପାଇଲେ ଇଂରେଜ, ହେଲା ସେ ଦିନୁ ପାଟଣା
ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭୁକ୍ତ, ଏହି ଅବସରେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପାଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧ ଛାଡ଼ି ଖଡିଆଳ ରାଜ୍ୟ
ରହିଲା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ହେଲା ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର,
ଅବର କୁଡାସମ୍ବର ହେଲା ବି ଅଲଗା ।
ସୋନପୁର ପାଟଣାର ଷାଠିଏଟା ଗ୍ରାମ
କରି ନେଲା ଅଧିକାର, ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ
ଇଂରାଜ ଶାସକ ପାଶେ କଲେ ଅଭିଯୋଗ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ, କିନ୍ତୁ ବିଚାର ପୂର୍ବରୁ
ଘଟିଲା ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଜରାସିଙ୍ଗା ଦୁର୍ଗେ,
ସୋନଗଡ଼ ନଦୀତୀରେ ହେଲା ଶବଦାହ,
ହେଲେ ପତି ଅନୁଗତା ଚତୁର୍ଥ ମହିଷୀ
ସେ ଦିନୁ ସେ ସ୍ଥାନ ବହେ ସତୀଘାଟ ନାମ ।
ନୃପତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାହାଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ
ଶ୍ରୀ ଭୁପାଳ ଦେବ, ହେଲେ ପାଟଣା ଭୂପାଳ,
କରିଥିଲେ ତାଙ୍କ ପିତା ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗ
ଷାଠିଏଟା ଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚାଧିକରଣେ,
ତାହାର ବିଚାର ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ ଶାସକ
ଆହ୍ୱାନିଲେ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀଭୁପାଳ ଦେବେ
ମାତ୍ର ବାରମ୍ବାର ଏଡ଼ି, ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶ
ନ ହେଲେ ସେ ଉପସ୍ଥିତ ବିଚାର ଆଳୟେ,
ଶେଷରେ ବିଚାରପତି ସେହି ଗ୍ରାମମାନ
ରଖିଦେଲେ ସୋନପୁର ରାଜ୍ୟ ଅଧୀନରେ ।
ଶ୍ରୀ ଭୁପାଳ ଦେବଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ ପିତାମହ
ଦେବାକୁ ସେ ଗ୍ରାମମାନ ସୋନପୁର ନୃପେ
କରିଥିଲେ ବହୁପୂର୍ବେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଦାନ,
ସେହି ହେତୁ ନୃପବର, ସେ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ
କରିବାକୁ ଆତ୍ମସାତ ନକଲେ ପ୍ରୟାସ,
ନ କରନ୍ତି ବଂଶଜାଉଁ ସୁପୁଣ୍ୟେ ବିଲୋପ ।
ଶ୍ରୀ ଭୁପାଳ ଦେବଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ ସମୟେ
ରାଜ୍ୟେ ଅନ୍ତର୍ବିଦ୍ରୋହର ଗୁପ୍ତ ତୁଷାନଳ
ଉଠିଥିଲା ପ୍ରଧୂମିତ ହୋଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ,
ମାତ୍ର ସାବଧାନତାର କାହିଁଛି ବିପଦ,
ଚତୁର ନୃପତି, ନାନା କୌଶଳ ବଳରେ
ଦଣ୍ଡି ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ, କଲେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ।
ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଭୁପାଳ ଦେବ ଆଦର୍ଶ ନୃପତି,
ଦୟାଳୁ, ଧାର୍ମିକ, ଦାତା, ଗୁଣୀ, ଗୁଣଗ୍ରାହୀ,
ଦେବତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁଣି ଗୁଣୀଜନ ବର୍ଗେ
ବହୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ନୃପ କରିଥିଲେ ଦାନ ।
ଗୁଣେ ନେଇ ବହୁଗୁଣ କରେ ଯଥାଦାନ
ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର, ତଥା ସେହି ନୃପତି ପୁଙ୍ଗବ
ପ୍ରଜାଠାରୁ ଗ୍ରହି କର, କରନ୍ତି ତାହାର
ବହୁ ଉପକାର, ବହୁ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ।
ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ସେ ନୃପତି, ଦେଖିଲେ ସଦ୍‌ଗୁଣ
କରୁଥିଲେ ପୁରସ୍କୃତ ଅଯାଚିତ ଭାବେ ।
ତାଙ୍କର ବିପୁଳଦାନ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତାଙ୍କୁ
ରଖିଛି ରଖିବ କରି ଅମର ସର୍ବଥା ।
ତାଙ୍କ ଭଳି ମୁକ୍ତହସ୍ତ ଦାନର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରାଜା କେହି ।
ଦସ୍ୟୁ ଖଣ୍ଡି ଉପଦ୍ରବୁ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ପାଇଁ
ଥିଲେ ସେ ସତର୍କ ସଦା କାୟମନପ୍ରାଣେ ।
ଦୀନ ଦୁଃଖୀ ସେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରର
ରହିଥିଲା ଦ୍ୱାରାର୍ଗଳ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ସତତ ।
ତଥା ତାଙ୍କ ସିଂହଦ୍ୱାର ଥିଲା ଚିରମୁକ୍ତ
ପ୍ରବଳର ପୀଡ଼ା ପ୍ରାପ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ସକାଶେ ।
ଲଭୁଥିଲେ ତୃପ୍ତି ସଦା ତାଙ୍କ ସୁବିଚାରେ
ଅର୍ଥୀ ପ୍ରତ୍ୟର୍ଥୀଏ, ଥିଲେ ଶତ୍ରୁବର୍ଗ ମୁଗ୍ଧ
ବିମୁଗ୍ଧ ତାହାଙ୍କ ଗୁଣେ, ଶୀଳେ, ବ୍ୟବହାରେ ।
କ୍ଷମାଗୁଣେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ପଶିଲେ ଶରଣ
ଶତ୍ରୁ, କ୍ଷମାଦାନେ ତାଙ୍କୁ କରନ୍ତି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ।
ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ବିଂଶବର୍ଷ କରି ସେ ରାଜତ୍ୱ
ତେଜି ରାଜ୍ୟ ପରିବାର, ବିସର୍ଜିଲେ ପ୍ରାଣ ।
ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ତାହାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ କୁମାର
ଶ୍ରୀଶ ବଜ୍ରଧର ଦେବ, ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପିତୃସିଂହାସନେ, ଥିଲେ ସେ ନୃପ ପ୍ରବର
ପିତୃ ଉଦାହରଣାନୁସାରେ, ପିତାଙ୍କ ସଦୃଶ
ସେ ସ୍ୱଚ୍ଛା ଦେବତା ଦ୍ୱିଜେ ବହୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି
କରିଥିଲେ ଦାନ, ଅତି ଅକୁଣ୍ଠିତ ଭାବେ ।
ଅଷ୍ଟାଦଶବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ପାଳି ସେ ନୃପତି
ହେଲେ କାଳ କବଳିତ, ତାହାଙ୍କ ଉତ୍ତାରୁ
ଶ୍ରୀ ଶୂରପ୍ରତାପ ଦେବ, ତାହାଙ୍କ ତନୟ
ପାଟଣାର ସିଂହାସନ କଲେ ଅଧିକାର ।
ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳେ ହେଲା ଗଣ୍ଡଗୋଳ,
ଦଣ୍ଡିଲେ ଅବୈଧ ଭାବେ ମେଳିଆଙ୍କୁ ନୃପ ।
ବ୍ୟାପିଲା ରାଜ୍ୟରେ କ୍ରମେ ଘୋର ଉପଦ୍ରବ,
ଇଂରାଜ ଶାସକଙ୍କର ଉପଦେଶ ମତେ
ରହିଲେ ସମ୍ବଲପୁରେ ତହୁଁ ନୃପମଣି ।
ଇଂରାଜ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନେ ରହିଲା ପାଟଣା,
ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ନୃପ ତେଜିଲେ ଜୀବନ ।
ଥିବାରୁ ସନ୍ତତି ହୀନ, ନିଜ ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ରେ
କରିଥିଲେ ଗ୍ରହଣ ସେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ ।
ବହୁ ସେହି ଶିଶୁପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାମ
ହେଲେ ଭାବୀ ଭାଗ୍ୟଧର ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର,
ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁରେ ହୋଇ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ,
ତଦନ୍ତେ ଜବଲପୁରେ ହେଲେ ସେ ପ୍ରେରିତ ।
କଲେ ତହିଁ ଅଧ୍ୟୟନ କେତେ କାଳଯାଏଁ
ହୁଅନ୍ତେ ସେ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ଇଂରାଜ ସର୍କାର
କଲେ ତାଙ୍କ ପିତୃରାଜ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ ।
ଥିଲେ ସୁଶାସକ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
ସାଧିଲେ ସମୟୋଚିତ ଉନ୍ନତି ରାଜ୍ୟର,
ନିର୍ମାଣିଲେ ରାଜପଥ, କଟାଇ ଅରଣ୍ୟ,
ରାଜଧାନୀ ପାଟଣାରେ ହେବାରୁ ପ୍ରବଳ
ବସନ୍ତ ବିସୂଚୀ ଆଦି ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ,
ପ୍ରଜାହିତକାମୀ ନୃପ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ବଲାଙ୍ଗୀରେ ରାଜଧାନୀ ଆଣିଲେ ଉଠାଇ ।

ସମୂହ ଉନ୍ନତି ପକ୍ଷେ ପାଟଣାରାଜ୍ୟର
ଥିଲେ ନୃପ ଅବହିତ, ଶତନେତ୍ରଧର,
ଗଢ଼ୁଥିଲେ ବହୁହସ୍ତେ ରାଜ୍ୟର ଅଦୃଷ୍ଟ ।
ସ୍ଥାପି ରାଜ୍ୟେ ବଲାଙ୍ଗୀରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଳୟ
ପ୍ରଜାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାପଥ କରିଦେଲେ ମୁକ୍ତ,
କରିଛି ଅମର ତାଙ୍କୁ ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନ
ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ସ୍ୱହସ୍ତେ ସେ ନିଜ ସ୍ମୃତିସୌଧ ।
ଏହିପରି ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସାଧନେ
ହେଉଥିବାବେଳେ ଭୂପ ଅଗ୍ରସର, ହାୟ
ସାଧିଲା ନିୟତି ଦାଉ, ଦୁଷ୍ଟା କ୍ରୂରମତି;
କି ଅସାଧ୍ୟ ତାର, ସବୁ ସମ୍ଭବ ତା ପକ୍ଷେ ।
ଏତେ ସୁବିଦ୍ୱାନ, କର୍ମୀ, ପ୍ରଶସ୍ତିତ ନୃପ
ଦୁଷ୍ଟ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ପଡ଼ି ହୋଇ ଛନ୍ନମତି
ନିଜେ କଲେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳିରେ,
ପଡ଼ିଲା ଅକାଳବଜ୍ର ପାଟଣା ଭାଗ୍ୟରେ ।
ସ୍ୱଳ୍ପ ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ବସି ସିଂହାସନେ
କରିଥିଲେ ସ୍ୱଗୁଣେ ସେ ସାର୍ଥକ ସୁନାମ,
କାନ୍ଦିଲା ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ, କାନ୍ଦିଲେ ବିକଳେ
ଚୌହାନ ବଂଶର ପୂଜ୍ୟା ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ,
କାନ୍ଦିଲେ ପାଟଣେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମା,
ଝରାଇ ଶୋକାଶ୍ରୁଧାର ଅବିରଳ ଅହା,
ନ ଶୁଖିଲା ଜନଙ୍କର ସେ ଅଶ୍ରୁପ୍ରବାହ
ନେଲା ବହୁଦିନ ଯାଏ, ଅହୋ ! କି ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ ।
ଥିଲେ ଅପୁତ୍ରିକ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
ହେଲେ ତେଣୁ ଅଧିରୂଢ଼ ରାଜସିଂହାସନେ
ଶ୍ରୀଦଳଗଞ୍ଜନ ଦେବ, ପିତୃବ୍ୟ ତାଙ୍କର ।
ଧାର୍ମିକ ସେ ନରନାହା, ସ୍ଥାପି ବଲାଙ୍ଗୀରେ
ସନାତନ ଧର୍ମସଭା, କରିଥିଲେ ମୁକ୍ତ
ରାଜ୍ୟେ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାପଥ ସରଳ, ସୁଗମ ।
ଅଦ୍ୟାପି ସେ ମହାସଭା ରହି ସଜୀବିତ
କରୁଛି ପ୍ରଚାର ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମର ମହତ୍ତ୍ୱ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଇଂରାଜୀ, ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ
ଥିଲା ସୁବିଖ୍ୟାତ ତାଙ୍କ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ।
ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳେ ଘଟିଲା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ
ସମଗ୍ର ପାଟଣା ବ୍ୟାପୀ, ତହୁଁ ନରପତି
ଖୋଲି ପୂର୍ତ୍ତବିଭାଗର ବହୁ ଶାଖା, ସ୍ଥାପି
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନ୍ନସତ୍ର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ନେଇଥିଲେ ସମ୍ଭାଳି ସେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଦାଉ,
କରିଥିଲେ ବହୁ ବ୍ୟୟ ପ୍ରଜାରକ୍ଷା ପାଇଁ ।
ରାଜଧାନୀ ବଲାଙ୍ଗୀରେ ସ୍ଥାପି ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର
ସାଧିଥିଲେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ମାତୃସାହିତ୍ୟର ।
ଆଉର ନିର୍ମିତ ହେଲା ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶେ
ଫ୍ରେଜର ସରକିଟ୍ ଗୃହ, ହୋଇଥିଲା ପୁଣି
ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଦ୍ୱିତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଦେଉଳ
ସିକୁଆଁ ଗ୍ରାମର ତୁଙ୍ଗ ଶଙ୍କରମନ୍ଦିର,
ଗାଉଛନ୍ତି କୀର୍ତ୍ତିର ତାଙ୍କ ନୀରବ ସଙ୍ଗୀତ ।
ବଣ୍ଡ୍ରିଆ ବିଟ୍ୟାଲ ନାମେ ଜଣେ ଦୁଷ୍ଟମତି
କଲା ବହୁ ଅତ୍ୟାଚାର ତହୁଁ ନରମଣି
କରିଥିଲେ କୌଶଳରେ ତାହାଙ୍କୁ ଦମନ ।
ଖପ୍ରାଖୋଲ ରାଜପଥ ତାହାଙ୍କ ସମୟେ
ହୋଇଥିଲା ବିନିର୍ମିତ ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟେ
ହେଲା ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ବହୁ ଶିକ୍ଷାଳୟ
ପକ୍କା ଘରେ ପରିଣତ, କରି ସେ ରାଜତ୍ୱ
ପନ୍ଦର ବରଷ ମାତ୍ର, ତେଜିଲେ ଜୀବନ ।
ଛଅଟି ପୁତ୍ରର ପିତା ଥିଲେ ମହାରାଜା,
ତାଙ୍କ ପରେ ସିଂହାସନେ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ
ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ବୀର ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଦେବ
(ଚୌହାନ ଗୌରବ-ରବି, ଭାରତ ଭୂଷଣ
ମ୍ଳେଚ୍ଛଧ୍ୱଂସକ ଦିଲ୍ଲୀଶ୍ୱର ପୃଥ୍ୱୀରାଜୋପମ)
ମହାରାଜା ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ସର୍ବଗୁଣଧର,
ରାଜନୀତ ସୁନିପୁଣ ଧାର୍ମିକ, ପଣ୍ଡିତ,
ସାଧିଥିଲେ ଶତହସ୍ତେ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ।
କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ
ଥିଲେ ବୀର ନୃପମଣି ସଚେଷ୍ଟ ସତତ ।
ତାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳେ ହେଲା ସଂସ୍ଥାପିତ
ପାୱାର ହାଉସ୍ ପୁଣି ଟେଲିଫୋନ୍ ଯନ୍ତ୍ର,
ସ୍ଥାପି ବଲାଙ୍ଗୀରେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାଳୟ
ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷାର ପଥ କଲେ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ।
ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶେ ରାଜ୍ୟେ ପ୍ରତି ପଥପାର୍ଶ୍ୱେ
ହୋଇଥିଲା ଖାତ, କୂପ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ
ଆଉର ରୋପିତ ହେଲା ରଥ୍ୟାବୃକ୍ଷଶ୍ରେଣୀ ।
ବାଦଲ ମହଲ ନାମେ ସୁରମ୍ୟ ନଅର
ପ୍ରଦାନୁଛି ତାହାଙ୍କର ସୁରୁଚିର ସାକ୍ଷ୍ୟ ।
ରାଜଧାନୀ ବଲାଙ୍ଗୀରେ ତୋଳାଇଲେ ନୃପ
ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ରମ୍ୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦେଉଳ ।
ଆଦର୍ଶ କୃଷିର କ୍ଷେତ୍ର ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ
ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କୀର୍ତ୍ତି ।
ଜର୍ଜ ଲିଟରାରୀ କ୍ଲବ ସ୍ଥାପି ନୃପମଣି
ଯାଇଛନ୍ତି ରାଜବନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇ ।
ଆଉର ସଂସ୍ଥାପି ନୃପ ଜର୍ଜ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱାଠୀ
କରିଛନ୍ତି ମହାଭ୍ରଷା ଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା ।
ସାଧାରଣ ଯାତାୟାତ ସୁବିଧା ସକାଶେ
ହୋଇଅଛି ଦୃଢ ସେତୁ ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶେ
ସୋନଗଡ଼ ନଦୀ ବକ୍ଷେ, ତାଙ୍କ ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି
ବହୁଅଛି ଅଦ୍ୟାବଧି ଗେଟ୍ ସରୋବର ।
ଚନ୍ଦନ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ ନୂଆବନ୍ଧ ଗର୍ଭେ
ତୋଳାଇ ଅଛନ୍ତି ଭୂପ ସୁନ୍ଦର ଦେଉଳ ।

ଏକାଦଶ ସର୍ଗ ।

ମହାରାଜା ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଥିଲେ ଅନପତ୍ୟ
ତେଣୁ ପରଗ୍ରହ ନୃପ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସରାଇକଳା ନରପତିଙ୍କର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସର୍ବ ସୁଲକ୍ଷଣବନ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟକୁମାର
ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଦେବେ, ଯଥାବିଧି,
ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଯୁବରାଜ ପଦେ,
ମିଶିଲ ଚୌହାନ ବଂଶେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ
ସୁପବିତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ, ଯୋଗ୍ୟ ଏ ମିଳନ,
ମହତ୍ତ୍ୱେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଯଥା, ଅଥବା ଯେସନ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାରେ ଯୁକ୍ତ ପଦ୍ମରାଗ ମଣି ।
ଅତି ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ଏହା, ମିଶିଲା ଉଭୟ
ଶୌର୍ଯ୍ୟରେ ସାହସ, ତାର କାହିଁକି ଉପମା;
ବଢ଼ିଲେ କୁମାର କ୍ରମେ ପିତାମାତାଙ୍କର
ଯତ୍ନ ସ୍ନେହ ସମାଦରେ, ବଢ଼ିଲା ଅବିର
ପିତୃ ମାତୃ ହୃଦୟରେ ନିର୍ମଳ ଆନନ୍ଦ,
ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବୃଦ୍ଧିସହ ବଢ଼ଉଠେ ଯଥା
ଅସୀମ ଆନନ୍ଦ, ସିନ୍ଧୁ ତରଙ୍ଗିଣୀ ହୃଦେ
ଖେଳିଯାଏ ଅସମ୍ଭାଳେ ସନ୍ତୋଷଲହରୀ ।
ପିତୃସ୍ନେହ ସୁଧାସ୍ରୋତ ବନ୍ଦ କଷ୍ଟଦୁର
ଶୁଖିଗଲା ଅକସ୍ମାତ ଦୈବ ଦୁର୍ବିପାକେ ।
ଚୌଦବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ପାଳି ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଦେବ
ପରିହରି ପ୍ରାଣ, କଲେ ଦିବେ ପ୍ରୟାଣ ।
ସୁକୁମାର ବାଲ୍ୟ ପ୍ରାଣେ ଯୁବରାଜଙ୍କର
ପ୍ରଦାନିଲା ଏହୁ ଶୋକ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ।
ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ପାଟଣାର ସିଂହାସନେ ହେଲେ ଅଭିଷିକ୍ତ,
ସେ କାଳେ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ ବୟସ ତାଙ୍କର ।
ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନାନ୍ତେ ଛବି ବହିଲା ପାଟଣା,
ପ୍ରାଚୀନ ନୃପତି ରବି ଅସ୍ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ଉଦେହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରାଚୀଦିଗ ଭାଲେ,
ନପାଇଲା ଅନ୍ଧକାର ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ
ପଶିବାକୁ ଅବକାଶ, ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତର ।
ପଳାଇ ସେ ମହାଭୟେ ଲୁଚିଲାକ ଯାଇ
ମନୁଷ୍ୟ ଶତ୍ରୁର ଗୁପ୍ତ ହୃଦୟ ଗହ୍ୱରେ;

ଅପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ହେତୁ ନୂତନ ଭୂପତି,
ସର୍କାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନେ ରହିଲା ପାଟଣା ।
ବାଳକ ନୃପତି ହୋଇ ଅଜ୍‌ମୀରେ ପ୍ରେରିତ
ହେଲେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତି ପ୍ରାଣୀପୁ କଲେଜେ ।
ରତହେଲେ ଅଧ୍ୟୟନେ ବାଳକ ଭୂପତି
ଅଖଣ୍ଡ ଉତ୍ସାହେ, ତେଜି ବାଳକ ସୁଲଭ
ଆଳସ୍ୟ, କୌତୁକ, କ୍ରୀଡ଼ା, ମେଧାବୀ ବାଳକ
କରି ଚିତ୍ତ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଅଧ୍ୟୟନେ ସଦା,
ହେଲେ କ୍ରମେ ଅଗ୍ରସର ଶିକ୍ଷା ସରଣୀରେ ।
ନହୋଇ ଅଧୀନ ନୃପ, ମନ ସମସ୍ତର
ରଖିଲେ ସେ ଉଭେ କରି ନିଜର ଅଧୀନ ।
ନପାରିଲା ଛୁଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅଭିଜାତ୍ୟ ଦର୍ପ ।
ଲଭିଲା ପ୍ରବୃତ୍ତି କ୍ରମେ ନିସର୍ଗ ପ୍ରତିଭା,
ବଢ଼େ ଯଥା ନିଷ୍ଠାପର ଯୋଗୀ ଯୋଗଶକ୍ତି,
ଅଥବା ଉର୍ବର କ୍ଷେତ୍ରେ ପାଦପ ଯେସନ ।
ପ୍ରେରନ୍ତି ଯାହାଙ୍କୁ ବିଧି ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ
ମଙ୍ଗଳ ଆଦର୍ଶ ବିଶ୍ୱେ, ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳେ
ହୋଇଉଠେ ବିକଶିତ ଏଭଳି ପ୍ରତିଭା ।
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହାର ସାଧୁ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯାର ଦୃଢ଼
ବଳେ ବଳେ କରେ ତାକୁ ଅଶେଷ ଉନ୍ନତ ।
ସୁଧୀ ଅଧ୍ୟାପକବୃନ୍ଦ ନିରେଖି ତାଙ୍କର
ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଶିକ୍ଷାନୁରାଗିତା,
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଚରିତ୍ର, ହେଲେ ମୁଗ୍ଧ, ଆଶାନ୍ୱିତ
ମନୋମତ ଶିଷ୍ୟରତ୍ନ ପାଇଲେ ସଦ୍‌ଗୁରୁ
ଲଭନ୍ତି ଯେଭଳି ସୁଖ ସନ୍ତୋଷ ଆନନ୍ଦ,
ନମଣନ୍ତି ତାହା ନିଜ ପ୍ରୟ ଉନ୍ନତରେ ।
ଗୁରୁଙ୍କର ସ୍ନେହସୁଧା ଭୁଞ୍ଜି ଶିଷ୍ୟବର
ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହେ ହେଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟେ ନିରତ
ନୀତିଶିକ୍ଷା, ଉପଦେଶ ଲଭି ନରମଣି
ସର୍ବ ବିଦ୍ୟା ବିଶାରଦ ଗୁରୁଙ୍କ ସକାଶୁ ,
ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶେ କଲେ ଗଠିତ ନିଜକୁ,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଗୁରୁଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ସ୍ନେହ କଲେ ଆକର୍ଷଣ ।
ସତୀର୍ଥବର୍ଗଙ୍କ ସହ ଭ୍ରାତୃବ୍ୟବହାରେ
କଲେ ତାଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ ମଧୁର ବନ୍ଧୁତ୍ୱେ ।
କରିଥିଲା ବାସ ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟହୃଦୟରେ
ପ୍ରବୀଣ ପ୍ରୌଢ଼ତ୍ୱ, ତାହା ଦୁର୍ଲଭ ଆଦର୍ଶ ।

ଛାତ୍ର ମହାରାଜାଙ୍କର ପଠନ ସମୟେ
କରିଥିଲେ ମତବ୍ୟକ୍ତ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀଗଣ
ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଲଭି ଏହିପରି ଭାବେ,—
ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟବସାୟ, ସମ୍ଭ୍ରମ ଚରିତ୍ର,
ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ, ଯତ୍ନ ଚେଷ୍ଟା, ନିଷ୍ଠା,
ଶାରୀରିକ ମାନସିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସରଳତା,
ସୌଜନ୍ୟ, ଶିଷ୍ଟତା, ଶ୍ରମ, ନିରଭିମାନତା,
ଅତୀବ ପ୍ରଶଂସନୀୟ, ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ,
ସମ୍ୟକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଭାଗ୍ୟ ।

ହେବାପାଇଁ ସମକକ୍ଷ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ
ବିଶ୍ୱମାନବିକତାର, ଲୋଡ଼ା ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା
ସେଥିପ୍ରତି ଅଛି ତାଙ୍କ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ।
କେବଳ ଏତିକି କହି କ୍ଷାନ୍ତହେଲେ କେହି
କରିବ ସେ ଜାଣି ଶୁଣି ସତ୍ୟ ଅପଲାପ,
ବାସ୍ତବ ସମାଲୋଚନା ହେବ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ ସର୍ବବିଧ କ୍ରୀଡ଼ା କୌଶଳରେ
ଜଗତରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି ଆସନ ତାଙ୍କର ।

ମେଓ କଲେଜର ଶିକ୍ଷା କରି ସମାପନ,
ପ୍ରବେଶିକା ପରୀକ୍ଷାରେ ହେଲେ ସେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ
ବିଶେଷ ସୁଖ୍ୟାତି ସହ, କଲେ ଅଧିକାର
ସର୍ବରାଜକୁମାରଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ।

ତତ୍ପରେ ହଜାରିବାଗ କଲେଜରେ ଯାଇ
କଲେ ଅଧ୍ୟୟନ ନୃପ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଆଗ୍ରହେ ।
ସେଣ୍ଟକଲମ୍ବସ କଲେଜେ ବୃଦ୍ଧି ତାହାଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତା
ଶତମୁଖେ ବିଘୋଷିତ ହେଲା ନିରନ୍ତର ।
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ଭାବେ ରହିଲେ କୁସୁମ
କରିବ ସେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ମୋହିତ ସୁଗନ୍ଧେ,
ଦୀପ ଯଥା ସର୍ବସ୍ଥାନେ କରେ ଆଲୋକିତ,
ସ୍ୱାଭାବିକ ଧର୍ମ ଏହା କୁସୁମଦୀପର ।
ଯଥାକାଳେ ଦେଇ ତହିଁ ଆଇ. ଏ. ପରୀକ୍ଷା,
ପୂର୍ବ ପରି ଅଧିକାର କଲେ ନୃପମଣି
ସହାଧ୍ୟାୟୀ କୁମାରଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ।

ଅନନ୍ତର ପାଟଣା ନରେନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦିନୀ
କୈଳାସକୁମାରୀ ହେମମଣିଙ୍କ ସହିତ
ହେଲା ମହାରାଜାଙ୍କର ଶୁଭ ପରିଣୟ
ସମାରୋହେ ସମାହିତ, ଯୋଗ୍ୟ ଏ ମିଳନ,
ବସୁଧା ବସନ୍ତ, ରବି କମଳିନୀଙ୍କର
ପବିତ୍ର ମିଳନ ପ୍ରାୟ ଅଥବା ଯେସନ
ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ, କିମ୍ବା ଶିବଦୁର୍ଗାଙ୍କର
ମଧୁର ମିଳନ ପ୍ରାୟ ସୁମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ।
ସବୁକାଳେ ଅନୁରକ୍ତା ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗ୍ୟା,
ନୋହିଲେ କି ନବକେମା ବରାଙ୍ଗୀ ଚପଳା
ବରିଥାନ୍ତା ବଜ୍ରଗର୍ଭ ରୁଦ୍ରନାଦୀ ଘନେ ।
କିମ୍ବା ମହାଶକ୍ତି ଧର ଅନନ୍ତ ସାଗରେ
ବରିଥାନ୍ତା ତରଙ୍ଗିଣୀ ଗିରିରାଜ ସୁତା ।
ତ୍ରେତାରେ ଯେସନ ସୀତା ସତୀକୁଳ ଟୀକା
ମଣ୍ଡିଥିଲେ ରବିବଂଶ ଋଷିବଂଶ ଆସି,
ତେସନ ବିଦୁଷୀବରା କୈଳାସକୁମାରୀ
ଆସି ମହାଉଚ୍ଚବଂଶ, କଲେ ଆଲୋକିତ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୌହାନବଂଶ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ହେଲା ଦୁଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧବଂଶର
ହୃଦୟ ମିଳନ, ପ୍ରୀତି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସୂତ୍ରେ ।
ମିଶାଏ ପ୍ରଣାଳୀ ଯଥା, ତର ବାରିପୂର୍ଣ୍ଣା
ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବାରିନିଧି ଦ୍ୱୟେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅତଃପର ମହାରାଜା ଗ୍ରହି ରାଜ୍ୟଭାର
ପାଟଣାର ସିଂହାସନ କଲେ ଅଲଙ୍କୃତ ।
ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା, ଉମରା, ବଣିକ,
ଜମିଦାର, ଗୌନ୍ତିଆ ଅର୍ପି ଭେଟିଦ୍ରବ୍ୟ
ପ୍ରଦର୍ଶିଲେ ରାଜଭକ୍ତି ନୃପତି ସମ୍ମୁଖରେ,
କରି ସର୍ବେ ଯଥାବିଧି ସମ୍ମାନ ପ୍ରକାଶ ।
ଲଭିଲା ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ସାଟୋପେ,
ରାଜଧାନୀ ବଲାଙ୍ଗୀର ସମୃଦ୍ଧ ନଗରୀ
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ବେଶେ ହୋଇ ସୁସଜ୍ଜିତ,
ବରଷେ ବହୁ ନବନୃପେ ହସିଲା ଗୌରବେ ।
ଟିଟିଲାଗଡ଼ରେ ପରେ ହେଲା ଦରବାର,
କଲେ ନୃପେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ରାଜ୍ୟବାସୀ ସର୍ବେ ।
ଖେଳିଲା ଉଲ୍ଲାସଊର୍ମି ନଗରେ ଗ୍ରାମରେ
ପଥେ ଘାଟେ ଦେବାଳୟେ ବାହାର ସର୍ବତ୍ର,
ବହୁ ଦିବାନିଶି ରାଜ୍ୟ ହସିଲା ଆହ୍ଲାଦେ,
ଯେସନେ ରାମାଭିଷେକେ ସାକେତ ନଗରୀ ।
ଫୁଟିଲେ କୁସୁମ, ତାକୁ ଅଶାନ୍ତ ଯେସନ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସୁବାସ, ମଧୁ ଆସି ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ,
ଆସିଲେ ତେସନ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ନୃବରେ
ରାଜନ୍ୟବାଞ୍ଛିତ ସର୍ବ ଆଦର୍ଶ ସୁଗୁଣ ।
ଧନ୍ୟ ହୁଏ ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ରେ ଆଶ୍ରି ସ୍ୱଗୁଣ,
ଭଜେ ସେ କ୍ଲୀବତ୍ୱ ସିନା ସ୍ପର୍ଶି ଅଭିଜନେ ।

ପରେ ଗ୍ରହି ରାଜ୍ୟଭାର ନବୀନ ନୃମଣି
କଲେ ଅତି ମନୋଯୋଗ ରାଜ୍ୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟେ,
ସ୍ୱଭାବେ ଉନ୍ନତମନା, ନୋହି ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ପୁସ୍ତକ ପତ୍ରିକାପାଠ ଜ୍ଞାନରେ କେବଳ
ବାରେ ହେଲେ ଦେଶାଟନେ, ଭାରତେ ସହିତ,
ଆବର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ
ଭ୍ରମି, ବହୁ ଅଭିଜ୍ଞତା କଲେ ଉପାର୍ଜନ,
ପୁଣି ବହୁ ଅନୁଭୂତ, ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର
ରାଜ୍ୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟେ ହେଲା ପରମସହାୟ ।

ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟେ ସାନ ସେ ବୟସେ
ମାତ୍ର ପ୍ରୌଢ଼ ପ୍ରତିଭାରେ, ଯଥା ରଘୁରାଜା
(ଭାରତ ଗୌରବରତ୍ନ ରବିକୁଳରବି)
ତାଙ୍କଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି ଏକାଧାରେ
ତରୁଣର ଶକ୍ତି, ତେଜ, ଅଦମ୍ୟ ସାହସ,
ପ୍ରୌଢ଼ର ସୁପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ମତି ।
ଶାସନ ବିଭାଗ ପୁଣି ବିଚାର ବିଭାଗ
ହେବାରୁ ପୃଥକ ତହିଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀର
ହେଲାକ ସୁବିଧା, ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ପ୍ରାପ୍ତିରେ ।
ଭ୍ରମି ନୃପ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ, ହୋଇ ଅବଗତ
ପ୍ରଜାକୁଳ ମନୋଭାବ, ବିଶଦ ଭାବରେ
ଅସୁବିଧା ଅଭାବର କଲେ ପ୍ରତିକାର ।
ଏହି କାର୍ଯ୍ୟେ ଲଭି ପ୍ରଜା ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଆନନ୍ଦ
ଭକ୍ତିଭରେ ରାଜପଦେ ହୋଇ ନତଶିର
ଶତକଣ୍ଠେ କଲେ ତାଙ୍କ ସୁଖ୍ୟାତି ଘୋଷଣା ।
ଆତ୍ମସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତି ନୃପ ନକରି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ
ମଣନ୍ତି ପ୍ରଜାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରାୟ
ଏହା ସିନା ସୁଲକ୍ଷଣ ଆଦର୍ଶ ରାଜାର ।
ମଣନ୍ତି ସେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରଜା ପ୍ରତିନିଧି,
ଦେଖି ପ୍ରଶଂସିତ କାର୍ଯ୍ୟ ମହାରାଜାଙ୍କର,
ପ୍ରତୀତହୁଏ ସତେ ଯେହ୍ନେ ପୁରାଣଯୁଗର
ଆଦର୍ଶ ରାଜର୍ଷି କେହି ହୋଇ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ
କରୁଛନ୍ତି ରାଜପଣ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ ।
ଗଢ଼ି ନୃପ ଉପଯୁକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦ,
କରୁଛନ୍ତି ଯୁଗୋଚିତ ସଂସ୍କାର ସାଧନ
ରାଜ୍ୟ ଶାସନର, ଉଚ୍ଚ ରାଜନୀତି ଏହା;
ପାଟଣାର ହାଇକୋର୍ଟ, ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର
ନ୍ୟାୟ ବିଚାରର ଉଚ୍ଚେ ଘୋଷୁଛି ସୁଖ୍ୟାତି,
ଘୋଷେ ଯଥା ସୁଶୀତଳ ମଳୟ ମାରୁତ
ମୃଦୁ ମଧୁମୟ ସ୍ୱରେ ବସନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ବହୁଅଛି ଅବିରତ ନୃପତି ହୃଦୟେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଉନ୍ନତିଚନ୍ଦ୍ରାର ଧାର ହୋଇ ବହୁଶାଖ ।
ଯେସନ ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିର ଯଙ୍ଗ
ଗିରୀନ୍ଦ୍ର, ହେମାଦନ ବିଶାଳ ହୃଦୟେ,
ବହେ ପୁଣ୍ୟ ନୀରଧାରା, ଗଙ୍ଗୋଦକ ସମ ।
ସେହି ରାଜଚନ୍ଦ୍ରା ଧାରା ମୂର୍ତ୍ତି ପରିଗ୍ରହ
ସାଧୁଅଛି ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅଶେଷ ମଙ୍ଗଳ ।
କର୍ମଯୋଗୀ ମହାରାଜା, ଜ୍ଞାନଯୋଗୀ ପଣ୍ଡି,
ସର୍ବଜନ ପ୍ରଶଂସିତ ତାଙ୍କ ରାଜନୀତି,
ଧର୍ମନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି, ବ୍ୟବହାରନୀତି,
ଜ୍ଞାନଯୋଗ କର୍ମଯୋଗ ମିଶ୍ରଣେ ଗଠିତ ।
କାହିଁ ସୁଖ ରାଜପ୍ରାଣେ, ବିଫଳ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ,
ରାଜସୁଖ ବୋଲି ଯାକୁ ଭଣେ ଏ ଜଗତ,
ନୁହେଁ ତାହା ସୁଖ, ତାହା ଭ୍ରାନ୍ତିର ଛଳନା,
ଦୁଃଖର ସେ ଅଗ୍ରଦୂତ, କଳ୍ପନାଗଠିତ ।
ସୁଖ ଥାଏ ଦୁଃଖୀତ୍ରାଣେ, ଦୁଃଖ ତାର ସୁଖ ।
ସୁଖ ସିନା ଥାଏ କର୍ମେ, ନୁହେଁ ଆଳସ୍ୟରେ ।
କର୍ମଯୋଗେ ଯେଉଁ ଯୋଗୀ ନିରତ ନିରତେ,
ଯାହାଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ କର୍ମେ ହେଉଅଛି ଗଢ଼ା
ପ୍ରଜାର ଅଦୃଷ୍ଟ, ସୁଖ, କି ଲଭ ତାଙ୍କର
ଅପ୍ରାକୃତ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସୁଖେ, ଭୋଗେ ବା ବିଳାସେ
କର୍ମହିଁ ତ ତାହାଙ୍କର ସୁଖ, ଶ୍ରୀ, ସମ୍ପଦ ।
ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଦେବ
ଭୁଞ୍ଜୁଛନ୍ତି ଅନାବିଳ ସେହି କର୍ମସୁଖ,
ସେହି ହେତୁ ରାଜ ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ ତାଙ୍କର ।
ସପ୍ତାହରେ ଦୁଇଦିନ ଥାଏ ଅବାରିତ
ରାଜଦ୍ୱାର, ସର୍ବଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସକାଶେ,
ସେଦିନ ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ପ୍ରଜାସାଧାରଣ
ଲଭି ରାଜଦରଶନ, ଜଣାନ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ
ନିଜ ନିଜ ଅସୁବିଧା, ଅଭାବ ବିଷୟ ।
ଶୁଣି ତାହା ମହାରାଜା ଅବହିତ ଚିତ୍ତେ,
କରନ୍ତି ସକଳେ ତୁଷ୍ଟ ସୁବିଚାର ଦାନେ,
ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ନିଶ୍ଚେ ଏକଳ ସୁରୀତି ।
ଅସଙ୍ଗତ ରାଜକର, ଭେଟି, ବେଠି ଆଦି
ଯାଇଅଛି ବହୁକାଳୁ ରାଜାଜ୍ଞାରେ ଛୁଟି ।
ଖୋଜେ ଦୀନପ୍ରଜାପ୍ରାଣ ଭୂପତି ସମୀପୁ,
ବାନ୍ଧୁ ଏ ସହାନୁଭୂତି, କଣିକାଏ ସ୍ନେହ,
ତେତିକ ପାଇଲେ ମଣେ ଜୀବନେ କୃତାର୍ଥ—
କୋଟିନିଧି ପ୍ରାପ୍ତି ଭଳି ଅପାର ଆନନ୍ଦ ।
ଢାଳିଦିଏ ରାଜପଦେ ହୃଦୟ ଅଗାଢ଼
ଭକ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା କୃତଜ୍ଞତା, ତାହାହିଁ ତାହାର
ଦରିଦ୍ର ସୁଲଭ କୋଟି କୁବେର ସମ୍ପତ୍ତି,
ବୁଝନ୍ତି ଏ ସୁବିନୀତ ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ନୃପତି ।

ବାସ୍ତୁଭୂମି, କୃଷିଭୂମି ଉଭୟ ସତ୍ତ୍ୱରେ
ଥିଲା ନାହିଁ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅଧିକାର କିଛି,
ମାତ୍ର ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ, ଯୋଗଜନ୍ମା ରାଜା
ଦେଇଛନ୍ତି ହଟାଇ ସେ ଅନ୍ୟାୟ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
ଭୂସତ୍ତ୍ୱର ଅଧିକାର ଅର୍ପି ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜେ
ହୋଇଛନ୍ତି ସକଳର ନମସ୍ୟ ଦେବତା ।
ରାଜକୋଷ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ପ୍ରଜାଏ,
ବୁଝି ଏହା ଯେଉଁ ନୃପ କରନ୍ତି ପ୍ରଜାର
ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ, ଆର୍ଥିକ, ନୈତିକ,—
ଉନ୍ନତିର ପଥ ସଦା ଦୃଢ଼ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ,
ବର୍ଷେ ତାଙ୍କ ଶିରେ ସ୍ୱତଃ ଦେବ ଆଶୀର୍ବାଦ,
ତାଙ୍କର ନିମନ୍ତେ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଜାପାଳ ଆଖ୍ୟା ।
ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟେ, ଅଦମ୍ୟ ଉଦ୍ୟମେ,
ହୋଇଛନ୍ତି ବହୁ ଅଂଶେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନସ୍କାମ,
ଅର୍ପିଅଛି ସିଦ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସାଧନା ।
ଅଛି ତାଙ୍କ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାରରେ,
ଲଭିଅଛି ବହୁ ବୃଦ୍ଧି ତାହାଙ୍କ ଅମଳେ
ରାଜ୍ୟେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଂଖ୍ୟା, ହେଉଛି ସାଧିତ
ନାରୀଶିକ୍ଷା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଖର ଗତିରେ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ
କରୁଛନ୍ତି ମୁକ୍ତହସ୍ତ ନୃପ ବହୁବ୍ୟୟ ।
ଉଚ୍ଚଜାତି ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅଛୁତ ବାଳକେ
କରୁଛନ୍ତି ଅଧ୍ୟୟନ ସର୍ବ ବିଦ୍ୟାଳୟେ;
ଉନ୍ନତ ସମ୍ପାଦପତ୍ର ଗଠନ ବ୍ୟବସ୍ଥା
ହୋଇଅଛି ପାଟଣାର ସର୍ବବିଦ୍ୟାପୀଠେ ।
ବିଶ୍ୱମାନବିକତାର ବିକାଶ ପକ୍ଷରେ
ଛାତ୍ର ପ୍ରାଣେ, ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୁମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ।
କାଳୋଚିତ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୁର୍ଲଭ,
ଏମନ୍ତ କି ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାର ସୁଦ୍ଧା
ଏଭଳି ସୁବିଧା ଦାନେ ଛାତ୍ରଗଣ ପ୍ରତି
ଅଦ୍ୟାପି ନାହାନ୍ତି ହୋଇ ଅଗ୍ରସର କେବେ ।
କୃଷି ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ
କରୁଛନ୍ତି ବହୁବ୍ୟୟ, ଚିନ୍ତା, ଗବେଷଣା,
ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
ହୋଇଛି, ହେଉଛି କେତେ ନୂତନ ବିଭାଗ
ସୃଷ୍ଟି ଯଥା ଆବଶ୍ୟକ, ହେଉଛି ଚାଳିତ
ତାହା, ଦୂରଦେଶାଗତ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ।
ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ହେଉଛି ଉତ୍ପନ୍ନ,
ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ବହୁ ଶସ୍ୟ, ଫଳ, ମୂଳ,
ଦେଖି ତାହା ଶିଖୁଛନ୍ତି କୃଷକମଣ୍ଡଳୀ
ଅର୍ଥକରୀ କୃଷି ବିଦ୍ୟା ଉନ୍ନତ ରୀତିର ।
କୃଷିର ପରୀକ୍ଷାଗାର ହୋଇ ସଂସ୍ଥାପିତ
ହେଉଅଛି ତହିଁ ବୀଜ, ମୃତ୍ତିକା ପରୀକ୍ଷା ।
ରାଶି ରାଶି ସଂଗୃହୀତ ବହୁବିଧ ବୀଜ
ହେଉଅଛି ବିତରିତ ରାଜ୍ୟରେ ସର୍ବତ୍ର,
ବହୁ ଅର୍ଥ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟେ ହେଲେହେଁ ବ୍ୟୟିତ
ସେଥିପ୍ରତି ନାହିଁ କେବେ ଟଳେହେଁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ।

ସମବାୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସଂସ୍ଥାପନ ଦ୍ୱାରା
ହେଉଅଛି ପ୍ରଜାଙ୍କର ବହୁ ଉପକାର,
ନାମ ମାତ୍ର ସ୍ୱଳ୍ପ ସୁଧେ ଗ୍ରହି ତହୁଁ ଋଣ
ମହାଜନ ଶୋଷଣରୁ ଲଭୁଛନ୍ତି ତ୍ରାହି
ଦୀନ ପ୍ରଜାକୁଳ, ମଣି ସୁବର୍ଣ୍ଣସୁଯୋଗ,
ହେଉଛନ୍ତି ଅନୁରକ୍ତ ସେ ସମବାୟ ପ୍ରତି ।
ସୁରୁଚିସମ୍ମତ ବହୁ ନବ ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା
ଶିଖୁଛନ୍ତି ଶିଳ୍ପଶାଳେ ଶିଳ୍ପଜୀବୀ ପ୍ରଜା ।
ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ବହୁସ୍ଥାନେ ହୋଇଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ
ସୁଗମ୍ୟ ସଡ଼କ, ପୁଣି ଲଭିଛି ତାହାର
ପ୍ରତିବର୍ଷ ସଂଖ୍ୟାବୃଦ୍ଧି, ହେଉଅଛି ତହିଁ
ଲୋକ ଯାତାୟାତସହ ବାଣିଜ୍ୟ ସୁବିଧା ।
ବଢ଼ୁଅଛି ହାଟ ସଂଖ୍ୟା, ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟର
ହେଉଅଛି ସମଧିକ ସୁବିଧା ତହିଁରେ ।
ସମୁନ୍ନତ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଗ ରାଜର୍ଷି ସମ
ସାଧୁଛନ୍ତି ମହାରାଜା ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ନୃପତିଙ୍କ ରାମ-ରାଜତ୍ୱରେ
ଖୋଲିଅଛି ରାଜ୍ୟେ ବହୁ ନୂତନ ବିଭାଗ,
ବୃହତ୍ତମ ରାଜ୍ୟପକ୍ଷେ ଅସମ୍ଭବ ଯାହା
ହୋଇଅଛି ପାଟଣାରେ ତାହା ସୁସମ୍ଭବ ।
ନାଗରିକ ଉପାଦାନେ ଏ ସୁରମ୍ୟ ରାଜ୍ୟ
କରୁ ନାହିଁ ଅନୁଭବ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା କିଛି ।

ଘଟିଛି ଚିକିତ୍ସାଳୟେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି,
ରଞ୍ଜନରଶ୍ମିର ଯନ୍ତ୍ର ବହୁଅର୍ଥବ୍ୟୟେ
ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ, ତହିଁ ଅସାଧ୍ୟରୋଗର
ହେଉଛି ଚିକିତ୍ସା ଅତି ସହଜଭାବରେ ।
ନେତ୍ରରୋଗ ଚିକିତ୍ସାର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସାଳୟ ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ
କୁଷ୍ଠ, ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସା ଆଳୟ,
ଶିବାଶ୍ୱାନଦଂଶନର ଚିକିତ୍ସା-ଭବନ
ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ବହୁଦର୍ଶୀ ଚିକିତ୍ସକ ଦ୍ୱାରା
ହେଉଛି ଚାଳିତ ସଦା ସୁଶୃଙ୍ଖଳାସହ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ପ୍ରଜାସଭା ହୋଇ ସଂସ୍ଥାପିତ
ହେଉଛି ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟେ କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ।
ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନର ପରାମର୍ଶ ଦାନେ
ଲଭି ପ୍ରଜା ଅଧିକାର, ଅଛନ୍ତି ସର୍ବେ
ମହାରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବହୁ ଧନ୍ୟବାଦ,
ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ଏହା ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ।
ଯେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ସଚିବ,
ସେ ରାଜ୍ୟ ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସଦା ।
ଏହି କାର୍ଯ୍ୟେ ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ
ହୁଏ ଦୃଢ଼େ ସଂସ୍ଥାପିତ ମଧୁର ସମ୍ପର୍କ ।
ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମଧ୍ୟେ ପ୍ରଥମେ ପାଟଣା
ଦେଖାଇଛି ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଙ୍ଗଳ ଆଦର୍ଶ ।
ଏହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ପ୍ରତେ ହୁଏ ମନେ
ରାଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜଦେହେ ଦେଇଛନ୍ତି ଯୋଡ଼ି
ବିଶ୍ୱପିତା ସମୁନ୍ନତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିର,
ଏକାଳେ ଦୁର୍ଲଭ ଏହା ଉତ୍କଳେ, ଭାରତେ ।

ଶ୍ରୀ ମହାରାଜାଙ୍କର ବିଶାଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ,
ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା, ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର,
ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ଉଦାରତା ହେତୁ
ବଢୁଛି ଉନ୍ନତି ଏବେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର,
ବ୍ରିଟିଶପ୍ରଦେଶ ତୁଲ୍ୟ, ପ୍ରଖରଗତିରେ ।
ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗ ନିବାରଣ ପାଇଁ
କରିଛନ୍ତି ମହାରାଜା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ,
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିକିତ୍ସାଳୟ ହେବ ସଂସ୍ଥାପିତ
ଖୋଲସତ୍ର ମୁଦ୍ରାବ୍ୟୟେ ଅଦୂରଭବିଷ୍ୟେ ।
ଗୋଜାତି ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ମହାରାଜାଙ୍କର
ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ତତ୍ପରତା, ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟପକ୍ଷେ
ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ପୁଣି ଅନୁକରଣୀୟ ।
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାତୀୟ ଗାଭୀ, ଷଣ୍ଢ, ମହିଷାଦି
ଅଣାହୋଇ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶୁ
ଆଦର୍ଶ ଗୋଶାଳା ରାଜ୍ୟେ ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ ।
ମହୀଶୂର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାଙ୍ଗାଲୋରରେ ସ୍ଥିତ
ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗାଭୀ ଅନୁଷ୍ଠାନୁ
ଆସି ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞ, ହୋଇ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ
ହୋଇଛନ୍ତି ଗୋଶାଳାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ।
ପ୍ରତିବର୍ଷ ଯେତେ ଷଣ୍ଢ ହେବେ ତହିଁଜାତ,
ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ସେ ସମସ୍ତ ହେବେ ସୁରକ୍ଷିତ,
ହୁଏ ଅନୁମିତ ଏହି ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହେତୁ
ଅଳ୍ପ କେତେବର୍ଷ ମଧ୍ୟେ ପାଟଣାରାଜ୍ୟରେ
ଘଟିବ ଆଶାନୁରୂପ ଗୋଜାତି ଉନ୍ନତି,
ହେବ ରାଜ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗୋ-ଧନେ ।
ଗୋଜାତିର ପୁଷ୍ଟିକର ସୁଖାଦ୍ୟ ସକାଶେ
ବହୁ ଘାସବୀଜ ହୋଇ ବିଦେଶୁ ଆନୀତ,
ହେଉଅଛି ଘାସକ୍ଷେପ ସୁବିଶାଳ କ୍ଷେତ୍ରେ,
ଚରୁଛନ୍ତି ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ଗୋଯୂଥ ତହିଁରେ;
ଗୋ-ମହିଷାଦିର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ସକାଶେ
ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ଗବାଶ୍ରମେ ।

ବାଳକର ଶିକ୍ଷାହିତ ହୋଇ ପ୍ରଚଳିତ
ଉଚ୍ଚନୀଚ ନିର୍ବିଶେଷେ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୟାଳୟେ
ଶିଖୁଛନ୍ତି ଜନସେବା ବାଳକ ବାଳିକା,
ହେଉଛି ରାଜ୍ୟର ତହିଁ ପ୍ରଭୂତ ମଙ୍ଗଳ ।
ମାତୃଶିଶୁ ଉଭୟର ମଙ୍ଗଳସପ୍ତାହ
ହେଉଅଛି ପ୍ରତିବର୍ଷ ରାଜ୍ୟେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ,
ଶାରୀରିକ ମାନସିକ ସୁସ୍ଥତା ଦୃଷ୍ଟିରେ
ହେଉଛନ୍ତି ପୁରସ୍କୃତ ଉଭେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ।

ପ୍ରତିବର୍ଷ ସ୍ୱନକ୍ଷତ୍ର ଉତ୍ସବ ସମୟେ
କରନ୍ତି ଘୋଷଣା ନୃପ, ସେହି ଘୋଷଣାରେ
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ ନୂତନ ସୁବିଧା;
ମାଗଣି ରସଦ ଆଦି ଅହ୍ୱାଖିବା ଶୀତ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ବହୁବର୍ଷ ଯାଇଅଛି ଏହି ସୁଦେ ଉଠି ।
ଉତ୍ସବ ଆନନ୍ଦ ଏକା ଗଡବାସୀଜନ
ନ କରନ୍ତି ଉପଭୋଗ, ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାଏ
ଲଭନ୍ତି ସେ ଆନନ୍ଦର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଂଶ ।
ଆନନ୍ଦ ସନ୍ତୋଷ ଦେଇ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନପଣି
ଲଭନ୍ତି ଯେ ମହାନନ୍ଦ, ସେ ଭଳି ଆନନ୍ଦ
ଅପର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟେ ନ ହୁଏ ତାଙ୍କର,
ବିଶେଷତଃ ଏହା ତାଙ୍କ ରାଜଜୀବନରେ ।
ଧର୍ମପ୍ରାଣ ମହାରାଜା, ତାଙ୍କ ନିତ୍ୟକର୍ମ
ହୁଏ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧାନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସଦା,
ଧର୍ମର ଭିତ୍ତିରେ ଯାହା ହୁଏ ଅନୁଷ୍ଠିତ
ସେ କାର୍ଯ୍ୟର ସଫଳତା ନାହିଁ କେଉଁକାଳେ
ବିଦିତ ଏ ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ ପାଟଣାଭୂପତି ।
ବଲାଙ୍ଗୀର ଧର୍ମସଭା ତାହାଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତେ
ହେଉଅଛି ନିୟନ୍ତ୍ରିତ, ସୁପରିଚାଳିତ ।
ଧର୍ମପ୍ରଚାରକଗଣ ଭ୍ରମି ପ୍ରତିଗ୍ରାମେ
କରୁଛନ୍ତି ସନାତନ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ।
ପ୍ରଭୁ ସାକ୍ଷୀଗୋପୀନାଥ, ନୀଳକଣ୍ଠେଶ୍ୱର,
ରଘୁନାଥ ପାଟିଆଣୀ ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର
ହୋଇଅଛି ନିର୍ମିତ ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶେ,
ଦେବସେବା ନୀତି ପାଇଁ ପ୍ରତି ଦେବାଳୟେ
ଦେଇଛନ୍ତି ଖଞ୍ଜି ନୃପ ବହୁଭୂସମ୍ପତ୍ତି ।
ପ୍ରସାଦଭୋଜନ କରି ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କର
ତହିଁପରେ ମହାରାଜା କରନ୍ତି ଆହାର,
ଘଟେ ନାହିଁ ଏ ରୀତିର କେବେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ;
ଅତିଥି ଭିକ୍ଷୁକବର୍ଗ ରାଜଦ୍ୱାରୁ କେହି
ନ ଫେରନ୍ତି ଶୂନ୍ୟହସ୍ତେ ବିନା ସତ୍କାରରେ ।
କରିଛି ଯେ ଉପଭୋଗ ମହାରାଜାଙ୍କର
ବିପୁଳ ଆତିଥ୍ୟ ମହାଆଡ଼ମ୍ବର ପୂର୍ଣ୍ଣ
ସୁବିଦିତ ମହତ୍ତ୍ୱ ସେ ରାଜଆତିଥ୍ୟର ।

ଗ୍ରାମ-ସଂଗଠନ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଭାଗ
ହୋଇଅଛି ସଂସ୍ଥାପିତ, ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟୋନ୍ନତି,
ଦାଣ୍ଡ, ଘାଟ, ପଥାଦିର ନିର୍ମଳୀକରଣ,
ପୁଷ୍କରିଣୀ ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର, ରୋଗୀର ଚିକିତ୍ସା,
ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ପୁଣି ଅସମପାଳନ
ହୋଇଅଛି ସେ ନୂତନ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟ ।
ବହୁଦର୍ଶୀ ବିଶେଷଜ୍ଞ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ
ଗ୍ରାମସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଚାଳିତ ।
ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ସର୍ବବିଧ କାର୍ଯ୍ୟେ
ହୋଇଛନ୍ତି ନିଯୋଜିତ ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ମୀ ।
ହୋଇଅଛି ଆବିଷ୍କୃତ କେତେ ଶିଳାଲିପି,
ତାମ୍ରଫଳକାଦି, ବହୁ ଉପାଦେୟ ବସ୍ତୁ ।
ମିଳୁଛି ପ୍ରାଚୀନ ମୁଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ବହୁ ସ୍ଥାନୁ ।
ଇତିହାସ ଗବେଷଣା ଲାଗିଛି ଅବିର
ହେଉଅଛି ସଂଗୃହୀତ ବହୁ ଉପାଦାନ,
ହେଉଅଛି ସଙ୍କଳିତ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର
ପୁରାତନ ଇତିହାସ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାବରେ ।

ଅଗାଧ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମ ମହାରାଜାଙ୍କର
ଉଠିଥିଲା ହୃଦେ ଫୁଟି ଛାତ୍ର ଅବସ୍ଥାରେ
ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ବହି ଗୁରୁତର ଭାର
ରହିଛନ୍ତି ସେହି ପ୍ରେମ ପ୍ରବାହରେ ବୁଡ଼ି ।
ସାହିତ୍ୟର ଆରାଧନା ତାଙ୍କ ରାଜହୃଦେ
ରହିଅଛି ଅଦ୍ୟାବଧି ବିସ୍ତାରି ପ୍ରଭାବ ।
କେଉଁକାଳେ ଭ୍ରମର କି ତେଜିପାରେ ମଧୁ,
କିମ୍ବା ଯୋଗୀ ଯୋଗଧ୍ୟାନ, ଭକ୍ତ ହରି ନାମ ।
କାଳି ଲିଟେରାରୀ କ୍ଲବ ଗାଉଛି ତାଙ୍କର
ସାହିତ୍ୟପ୍ରୀତିର ଗୀତ ନବୀନ ଛନ୍ଦରେ,
ଗ୍ରନ୍ଥପାରିବାର ତାହା, ରକ୍ଷିତ ତହିଁରେ
ବହୁଗ୍ରନ୍ଥ କୋଷତତ୍ତ୍ୱ ଅମୂଲ୍ୟରତନ ।
କଳାଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟସଭା ଗାଉଛି ଆବର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ମହାରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସର୍ ସାହିତ୍ୟପ୍ରୀତି,
ପରିସ୍ଫୁଟ ଉଭେ ତାଙ୍କ ଉଦାର ଦାନରେ ।
ଦକ୍ଷିଣ କଳିଙ୍ଗରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜ
ହେଲେହେଁ ସମ୍ପ୍ରତି ଶିଶୁ, ଜ୍ଞାନେ ବର୍ଷୀୟାନ,
ଆକାରେ ବକୁଳପୁଷ୍ପ ହେଉ ପଛେ କ୍ଷୁଦ୍ର
ମାନ ସୁଗନ୍ଧରେ ଜଣେ ବୃହତ୍ କୁସୁମ ।
ଉତ୍କଳର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟ-ସଙ୍ଘରେ
ଉଭାଥିଲେ ସେ ମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ
ପ୍ରବୀଣ ପ୍ରବୋଧାରୂପେ, ମୂର୍ଚ୍ଛନା ତାହାର
ରହିଛି ଅବଧି ଲାଗି ଉତ୍କଳକଣ୍ଠରେ ।
ତାଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣର ନବ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ,
ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ, ଓଜସ୍ୱିନୀ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେରଣା,
ରହିଛି ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳ ପ୍ରାଣେ,
ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସେ ନବଅଧ୍ୟାୟ ସେ ।
ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜେ ନୃପ ହୋଇ ସଭାପତି
ବଢ଼ାଇଅଛନ୍ତି ତାର ପ୍ରଚୁର ଗୌରବ ।
ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ, ଦୀକ୍ଷା, ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଭାବେ
ହୋଇଅଛି ବଲାଙ୍ଗୀର ସାରସ୍ୱତ ତୀର୍ଥ ।
ସାହିତ୍ୟର ସୁସଂଗଠିତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ
ମୁକ୍ତଦ୍ୱାର ତାହାଙ୍କର ରାଜକୋଷ ସଦା ।
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶେ
ତାଙ୍କର ବିପୁଳଦାନ ମହାରାଜୋଚିତ ।
ଦେବଭୂମି ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାର
ହେଉଅଛି ପରିପୁଷ୍ଟ ତାଙ୍କ ମହାଦାନେ ।
ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆରାଜ୍ୟ ସିଂହଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର
ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିମନ୍ତେ
କରିଛନ୍ତି ଦାନ ନୃପ ଅର୍ଦ୍ଧୀସୂତ ମୁଦ୍ରା ।
ଗୁପ୍ତଦାନେ ମହାଦାତା ଶ୍ରୀରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ,
ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ କରେ ଯାହା ଦାନ
ନ ଜାଣନ୍ତି ତାହା କେହି ଗ୍ରହୀତା ବ୍ୟତୀତ ।
ଧନର ସଦ୍‌ବ୍ୟୟ ହୁଏ ଦୀନ ପ୍ରତି ଦାନେ,
ବିଦିତ ଏ ଦାନତତ୍ତ୍ୱ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ ।
ଜାତୀୟ ଜୀବନପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ତାଙ୍କ ଭଳି କର୍ମୀ ଏକା ସେହି ଏ ଉତ୍କଳେ,
ସତ୍‌କର୍ମର ପରିଣତି, ମହତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ
କରନ୍ତି ସେ ଅଯାଚିତ ଉପଯୁକ୍ତ ଦାନ
ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି କଲେ ନୃପଶିରୋମଣି
ସାତବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱରେ କରିଛନ୍ତି ଯାହା
ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ବହୁବର୍ଷେ ଅସମ୍ଭବ ତାହା,
ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ରାଜପୁରୁଷ ସେ ।

ବିଶାଳ ଗମ୍ଭୀର ସର ରାଜେନ୍ଦ୍ରସାଗର
ବହିଅଛି ରାଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟ ଉପମା ।
ବନ୍ୟଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟରାଜି ପ୍ରଦର୍ଶନୀଗୃହ
ଅପର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି ତାହାଙ୍କର ।
ବହିଛି ସେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ମହାରଣ୍ୟ ଛବି,
ନାହିଁ ଯାହା ତହିଁ, ନାହିଁ ମହାରଣ୍ୟେ ତାହା !
ବର୍ଣ୍ଣିଲେ ସକଳ କୀର୍ତ୍ତି ମହାରାଜାଙ୍କର
ହେବ ସେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ, ବାହୁଲ୍ୟ ଭୟରେ
ସଂକ୍ଷେପେ କେତୋଟି ଚିତ୍ର ହେଲା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ।

ପ୍ରଜା ଧନ ଜୀବନର ପ୍ରହରୀ ନୃପତି—
ଏହି ଆର୍ଷ ବାଣୀ ତାଙ୍କ ରାଜଜୀବନରେ
ଲଭିଅଛି ସାର୍ଥକତା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ।
ନିଜଗୁଣେ ଗୁଣମୁଗ୍ଧ ପ୍ରଜାଙ୍କର ନୃପ
ହୋଇଛନ୍ତି ନିତ୍ୟସ୍ତୁତ, ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ।
ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶ୍ରମେ, ପ୍ରଗାଢ଼ ଚିନ୍ତାରେ
କରୁଛନ୍ତି ଶ୍ରୀଅମଳ ଅବର ସରଳ
ରାଜ୍ୟ ଶାସନର ପଥ, ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ଭାବେ ।
'ପାଠଣା-ପ୍ରଦୀପ' ନାମେ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ର
ହେଉଅଛି ପ୍ରକାଶିତ ନିୟମିତରୂପେ,
ହେଉଛନ୍ତି ଅବଗତ ପ୍ରଜାକୁଳ ତହିଁ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ସାମୟିକ ସମସ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ,
ଦେଶ ବିଦେଶର ବାର୍ତ୍ତା କୌତୂହଳପ୍ରଦ ।
ସର୍ବବିଧ ଜ୍ଞାନର ମୂଳଭିତ୍ତି ଶିକ୍ଷା,
ସୁଶିକ୍ଷାର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୋପାନେ
ଓହ୍ଲାଇଆସନ୍ତି ଦେବୀ ଜ୍ଞାନ, ଭୂତଳେ,
ବଦ୍ଧମୂଳ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଯେଉଁ ନୃପଙ୍କର,
ନବଯୁଗପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ, ବିଧି ପ୍ରେରିତ ସେ ।
ମୋଫସଲ୍ ଗସ୍ତବେଳେ ପାଟଣାଭୂପତି
କରନ୍ତି ପରିଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ,
ଅର୍ପନ୍ତି ଉତ୍ସାହ, ପୁଣି ନୀତି ଉପଦେଶ
ଛାତ୍ରଗଣେ, ଶୁଣି ତାହା ସୁକୁମାରମତି
ସାଧକ ବାଳକବୃନ୍ଦ, ହୁଅନ୍ତି ଆକୃଷ୍ଟ
ମୁଗ୍ଧ ଶତଗୁଣ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି — ସୁନ୍ଦର ଏ ଦୃଶ୍ୟ ।
ପ୍ରବେଶିକା ବିଦ୍ୟାଗାରୁ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟୁ
ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଯେତେକ ଛାତ୍ର, ରାଜ୍ୟ ଅଧିବାସୀ,
ହୋଇଛନ୍ତି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟେ ନିଯୁକ୍ତ ସମସ୍ତେ
ଯୋଗ୍ୟତାନୁସାରେ, ଏହା ବାଞ୍ଛିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା,
ଏଭଳି ସୁଯୋଗ ନୁହେଁ ସୁଲଭ ଅନ୍ୟତ୍ର ।
ଭୂମିକର ପୀଡ଼ା ନାହିଁ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜମିର କର ଦିଅନ୍ତି ପ୍ରଜାଏ
ମାଣ ପ୍ରତି ହାରାହାରି ଦେଢ଼ଟଙ୍କା ମାତ୍ର,
ଏଭଳି ସୁବିଧା ସ୍ୱଳ୍ପ ଅପର ରାଜ୍ୟରେ ।
ପ୍ରତିବର୍ଷ ମହାରାଜା କରନ୍ତି ପ୍ରଦାନ
ଏକାନ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗବ୍ୟନସ୍ତ, ଗୁଣିଜନବର୍ଗେ
ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ପୁରସ୍କାର—ପଦ, ପଦକାଦି,
ସୁଲଭ ତାହାଙ୍କ ପାଶେ ଗୁଣର ଆଦର ।
ମୃଗୟାକୁଶଳ ଗୁରୁ ବୀର ମହାରାଜା,
ନ ପାନ୍ତି ନିସ୍ତାର ତାଙ୍କ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ
ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲୁକାଦି ଦୁଷ୍ଟ ଶ୍ୱାପଦ ସମୂହ ।
ତାଙ୍କ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ସ୍ଥୂଳ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ପକ୍ଷେ
ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣସଂହାରକ ମୃତ୍ୟୁଦୂତ ପ୍ରାୟ ।

ଉଗ୍ର ମହାବଳ ସିଂହ ଦେଖିଲେ ତାହାଙ୍କୁ
ଲୁଚେ ଯାଇ ମହାଭୟେ ଅଗମ୍ୟ କାନ୍ତାରେ,
ତଥାପି ନ ପାଏ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀହସ୍ତୁ ନିସ୍ତାର ।
ବିଶାଳ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ ଖଣିଜ ବିଭବେ
ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅଳକାପୁରୀ, ରଖିଛି ସମ୍ପଦ
ଗର୍ଭରେ ବିବିଧ ଧାତୁ, ମହାର୍ଘ ପ୍ରସ୍ତର,
ପ୍ରବୀଣ ଭୂତତ୍ତ୍ୱବିଦ୍‌ଗଣଙ୍କ ମତରେ
ଗର୍ଭେ ତାର ଅଲକ୍ଷିତ ବିବିଧ ରତନେ,
କିନ୍ତୁ ଅଛି ସାର୍ଥକ ସେ ଧରଣୀ ଦେବୀର
ବସୁମତୀ ଆଖ୍ୟା ହେବ ଆବିଷ୍କୃତ ଯେବେ
ସେ ସମସ୍ତ ରତ୍ନଖଣି, ସେ ଦିନ ପାଟଣା
ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ଗନ୍ତାଘରେ ହେବ ପରିଣତ,
ଆସିବ ସେ ଶୁଭଦିନ ନିକଟଭବିଷ୍ୟେ ।
ସେ ଦିଗରେ ଯତ୍ନ ଚେଷ୍ଟା ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ
ହେଉଅଛି ବହୁଦର୍ଶୀ ନୃପତି ଆଦେଶେ ।
ଶୁଭକ୍ଷଣେ ଜାତ ଛନ୍ତି ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ
ପାଟଣା-ସୌଭାଗ୍ୟ-ରବି ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ
ଅଦୃଷ୍ଟ ବିଧାତି ରୂପେ, କୋଶଳ ଖଣ୍ଡର
ଲେଖୁଛନ୍ତି ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟ, ନିପୁଣ ହସ୍ତରେ ।

ଦାନ କରେ ଦାତା ଯଥା କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଯାଚକେ
ବାଞ୍ଛିତ ସୁଖାଦ୍ୟ ତାର, ତଥା ମହାରାଜା
ଅର୍ପୁଛନ୍ତି ପ୍ରଜାବର୍ଗେ ବାଞ୍ଛିତ ସୁବିଧା ।
ଅଭିଷେକ ଦରବାରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧି
କହିଥିଲେ ନୃପବର, 'ପ୍ରିୟ ପ୍ରଜାବର୍ଗ,
ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ସୁମଙ୍ଗଳ ସାଧି ମୁଁ ତୁମ୍ଭର
ହେବି ଚିର ପ୍ରୀତିପାତ୍ର, ରହି ତୁମ୍ଭେ ସୁଖେ
ନିର୍ଭୟରେ ନିରାପଦେ, ପରମ ଆନନ୍ଦେ
ନୈତିକ ଉନ୍ନତ ପଥେ ହେବ ଅଗ୍ରସର,
ହେବ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୋର ଜୀବନେ ସତତ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କର ଧନ ଧର୍ମ ଜୀବନ ରକ୍ଷାର

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସତର୍କ-ପ୍ରହରୀ ରାଜା, ଏ ନୀତି ବାଣୀର
କରିବି ମୁଁ ପ୍ରାଣପଣେ ସମ୍ମାନ ସୁରକ୍ଷା ।'
ନିଜର ଏ ସତ୍ୟ ନୃପ ପାଳୁଛନ୍ତି ସଦା
କାୟ ମନ ବାକ୍ୟ ପ୍ରାଣେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ,
ନ ହୁଏ ଅନ୍ୟଥା କେବେ ସଜ୍ଜନ ବଚନ ।
ରାଜଧର୍ମୀ ମହାରାଜା କହିଥିଲେ ପୁଣି
ଅଧିକରୁ ଅଧିକତର ଉନ୍ନତି ସାଧନ
ସମସ୍ତଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ସର୍ବଥା,
ଏହି ସତ୍ୟ ସାଧୁବାଣୀ ମହାରାଜୋଚିତ ।
ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଶିରେ କରି ପଦାଘାତ
ଗ୍ରହିଛନ୍ତି ମହାରାଜା ସମୁଦାର ନୀତି,
ରଜୋଚିତ ଏ ସଂସ୍କାର ସୁମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ।
ରାଜାଙ୍କଟର ଟୋଲ୍‌ଟୋଳା ଯାଇଅଛି ଉଠି
ବୈଷୟିକଶିକ୍ଷା ଲାଗି ପାଟଣାଧୀଶ୍ୱର
କରୁଛନ୍ତି ମୁକ୍ତହସ୍ତେ ବୃତ୍ତିଦାନ ସଦା ।
ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ହୋଇଛି ସ୍ଥାପିତ,
ପଶୁଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଚିକିତ୍ସା ଆଳୟ ।
ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଶିକ୍ଷା ନିମ୍ନ ବିଦ୍ୟାଳୟେ
ହୋଇଅଛି ପ୍ରଚଳିତ, ରାଜ୍ୟଟିରେ ସର୍ବଦ ।
ପ୍ରଜାଙ୍କ ସୁବିଧା ଅର୍ଥେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗ୍ରାମେ
ଧାନ ଗୋଲା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି ଅନେକ ।
ଅରଣ୍ୟର ଯଥାଯଥ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ
ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହେତୁ, ବୃଦ୍ଧି ଲଭୁଛି ଅରଣ୍ୟ ।
ପଶୁବଧ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବାରୁ କାନନେ
ପାଉଅଛି ବନେ ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରଚୁର ଆହାର,
ହୋଇଅଛି ଲୋକାଳୟ ବ୍ୟାଘ୍ର ଭୀତିଶୂନ୍ୟ ।

ଉପସ୍ଥିତ ବିଶ୍ୱବାସୀ ପ୍ରଜା ଉପଲକ୍ଷେ
ଅର୍ପିଛନ୍ତି ସାରଗର୍ଭ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ
ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଦେବ
ଭାରତବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି, ପ୍ରିନ୍ସବାର୍ଗ ପଦେ
ଉଠୁଅଛି ଫୁଟି ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦରୁ
ଦେଶଭକ୍ତି ରାଜଭକ୍ତି, ସେ ମହାପ୍ରେରଣା
ଭାରତୀୟ ବୀରପ୍ରାଣେ ଅଣିବ ନିଶ୍ଚୟ
ଅଧୀର ଉତ୍କଣ୍ଠା ସହ ଅଦମ୍ୟ ସ୍ପନ୍ଦନ ।
ଶୁଣି ସେ ଆହ୍ୱାନ, ସେହି ଉତ୍ତେଜନା ବାଣୀ
ବୀରପ୍ରସୂ ଭାରତର ବୀରପୁତ୍ର ଗଣ
ଉଠିବେ ନିଶ୍ଚୟ ଗର୍ଜି ବୀର ବଜ୍ରନାଦେ,
ଶୁଣି ପଦ୍‌ତୋଳା ପ୍ରଦ, ଫଣୀ ବିଷାକର
ରହେ କି ଅଳସେ ଶୋଇ ମସ୍ତୀଲତା ପରି,
ହୁଏ ହେଁ ତାର ଧର୍ମ ତାହା, ଉଠେ ଫଣା ଟେକି,
ଜଳି ଉଠେ ବୀର୍ଯ୍ୟବହ୍ନି ଶରୀରେ ତାହାର,
ଗଣେ ନାହିଁ ଶତବାଧା ହୁଏ ଧାବମାନ ।
ପୃଥିବୀର ସ୍ୱାଧୀନତା ସୁରକ୍ଷା ବିପକ୍ଷେ
ରାଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜହୃଦ କି ଭଳି ବ୍ୟାକୁଳ,
ଦେଉଅଛି ସାକ୍ଷ ତାର ତାଙ୍କ ନିବେଦନ,
ଦୁର୍ଲଭ ସେ ବିଶ୍ୱପ୍ରେମ, ମହା ମୂଲ୍ୟବାନ ।
ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଭାରତ-ସମ୍ରାଟ
(ଏକଛତ୍ର ଅଧିପତି ଅର୍ଦ୍ଧଜଗତର)
ହୋଇଛନ୍ତି ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ, ଅବର ବିପନ୍ନ ।
ସମ୍ରାଟ ବିପଦେ ମଣି ନିଜର ବିପଦ,
ଅଣି ନିଜ ଉପରକୁ ସେ ରାଜ୍ୟ ବିପଦେ,
କରନ୍ତି ଯେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଭାର ଲଘୁ,
ସେହି ସିନା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜଭକ୍ତ ଜନ,
ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ତାର ଜୀବନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
ପାଟଣାର ଅଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ ।
ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କ ରାଜଭକ୍ତି, ଧନ୍ୟ ବିଶ୍ୱପ୍ରୀତି ।
ରାଜଭକ୍ତି ଭାରତର ଅଜାଣୁ ବିଭବ,
ଗଠିତ ତା ପିଣ୍ଡ ପ୍ରାଣ ଅବର ପ୍ରକୃତି,
ରାଜଭକ୍ତି ଉପାଦାନେ ସଜୀବ, ନିର୍ମଳ,
କଲେ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ ।
ଧନ ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତି ଦାନେ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତେ

http://oaob.nitrkl.ac.in

ରଖିବାକୁ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଅକ୍ଷତ
କରିଛନ୍ତି ନିବେଦନ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ସେ,
ହେବ ତାଙ୍କ ସାଧୁଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ ।
ଯହିଁ ଧର୍ମ, ତହିଁ ଜୟ ଏହି ଗୀତାବାଣୀ
କରିବ ସମ୍ରାଟେ ନିଶ୍ଚେ ଜୟଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ।

କହିଦେଇ କଥା ଖାଲି, ବାକ୍ୟବୀର ପ୍ରାୟ
ନ ହୋଇ ନରେଶ କ୍ଷାନ୍ତ, କରିଛନ୍ତି ପୁଣି
କଥାକୁ ଆକାର ଦାନ ଦୃଢ଼ସେ ପ୍ରାଣଦାନ,
ପ୍ରକୃତ ଲକ୍ଷଣ ତାହା କର୍ମବୀରଙ୍କର ।
ଦ୍ୱିପଞ୍ଚ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା କରି ସେ ପ୍ରଦାନ
ଉପସ୍ଥିତ ସମରର ସାହାଯ୍ୟ ପାଣ୍ଠି କୁ
କରିଛନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ସ୍ୱୀୟ କଥାର ମହତ୍ତ୍ୱ,
କଥା କାର୍ଯ୍ୟ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ହୋଇଛି ରକ୍ଷିତ ।
ପ୍ରଦାନି ସେ ଉପଦେଶ, ଦେଖାନ୍ତି ଆଦର୍ଶ,
ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ସିନା ଗ୍ରାହ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବାନ ।

ଧନ୍ୟ ଏ ପାଟଣା ମହୀ, ମହା ଭାଗ୍ୟବତୀ,
ଯାହା ଆଶୀର୍ବାଦେ, କିମ୍ବା କେଉଁ ତପଫଳେ
ଲଭିଛି ସେ ଦେବରୂପୀ ଋଷିଧର୍ମୀ ରାଜା ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ସଦ୍‌ବୃତ୍ତିତ ନରେଶ ତାହାର
ଏ ଭାବ ମାନସେ ହୁଏ ସ୍ୱତଃ ସମୁଦିତ,
ଦେଶୀୟ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସର୍ବ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟେ
ହେବ ବୋଲି ପ୍ରଥମ ସେ ଧାଇଁଛି ଉଲ୍ଲାସେ ।
ଟୋଡ଼ାଉଛି ପଛେ ତାର ସକଳ ଉନ୍ନତ ।
କେ ବର୍ଣ୍ଣି ପାରିବ ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ,
କୃତିମ ଦୃଶ୍ୟ ବା ତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟସହିତ,
ସମୁନ୍ନତ ଶିଳ୍ପ ଧାମ ମହାରାଜାଙ୍କର
ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ହସୁଛି କି ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦେ ।
ଏ ଭଳି ନିପୁଣକର୍ମୀ ଚତୁର ନୃପତି
ଥିଲେ ଏ ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡେ ଆଉ କେତେଜଣ

କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବ୍ୟବସାୟ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ,
ଶିକ୍ଷା ଆଦି ଉନ୍ନତିର ସକଳ ବିଭବେ
ହୋଇଥାନ୍ତା ଏ ଉତ୍କଳ ଅନ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ।
ନ ଥାନ୍ତା ଏ ଦେଶେ ଦୈନ୍ୟ, କର୍ମବିମୁଖତା,
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ହାହାକାର କିମ୍ବା କୁସଂସ୍କାର ।
ଆସି ବହୁ ଦୂରଦେଶୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀସମୂହ
ଯାଉଥାନ୍ତେ ନେଇ ଏଥୁ ନବୋନ୍ନତି ସତ୍ତ୍ୱ ।

ଧନ୍ୟ ହେ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ ତରୁଣ ଭୂପାଳ,
ଅହର୍ନିଶ ସୁଖମୟ ରାଜ ଜୀବନକୁ
ଯାପୁଅଛ ଦୀନ ପ୍ରାୟ ତୁମ୍ଭେ ନୃପବର,
ହୋଇ ମହାରାଜା ତୁମ୍ଭେ ଦୀନ ପାଇଁ ଦୀନ ।
ଗଢ଼ୁଅଛ ଯେତେ ତୁମ୍ଭେ ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ
ତେତେ ନବାଦର୍ଶ ଆସି ଭେଟୁଛି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ,
ଆଦର୍ଶ ଗଠନେ ନାହିଁ ଶେଷ ବା ବିରାମ,
କ୍ଳାନ୍ତିଶୂନ୍ୟ ଅବିରତ କର୍ମ ଆରାଧନେ
କେଉଁ ପକ୍ୱକେଶ ନୃପ ସରି ହେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ !
ଦେଖିଛି ସେ ଦେବ, ତବ ଶାନ୍ତିଶୀଳ ମୂର୍ତ୍ତି
ପାରିଛି ସେ ବୁଝି ତବ ଉଚ୍ଚ ମନୋଭାବ
ହୋଇଛି ଆକୃଷ୍ଟ ସେହି ଅବର ଶମ୍ଭୁର୍ଧ ।

ଧନ୍ୟ ହେ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଦେବ ମୂର୍ତ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ
ବସାଇଲ ଅତୀତକୁ ବର୍ତ୍ତମାନାସନେ,
ବହୁକାଳ ପରେ ପୂର୍ବ ରାଜର୍ଷି ଯୁଗର
ସ୍ମୃତିଦୃଶ୍ୟ, ତବଯୋଗୁଁ ଦେଖିଲା କଳିଙ୍ଗ,
କଲ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ପୁଣି ନିର୍ବାଣ ଆଲୋକେ ।
ତବ ଏ ବିମଳକୀର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଶେ ନୃପେଶ
ହେବ ସୃଷ୍ଟ ଇତିହାସେ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ,
କବି, ଯୋଗୀ, ଦେବଭକ୍ତ ସଂଗ୍ରହ ଶ୍ରଦ୍ଧାତା
ଦିବ୍ୟଭାବପ୍ରବଣତା, ସୁଶାନ୍ତିଶୀଳତା,
ସମଦର୍ଶୀ ଉଦାରତା, ନିହିଛନ୍ତି ଆଣି

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତଙ୍କ ସ୍ୱଜାତ୍ୟରେ, ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସର୍ବଥା
ଏକାଧାରେ ସମାବେଶ ଏହି ବିରଳର ।
ଏ ଅପୂର୍ବ ସୁବୃଦୃଶ୍ୟ ଲେଖନୀୟ ଅତି ।
ପ୍ରାଚୀନ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା
ହେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହ ମହାରାଜା,
ହୋଇଛ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟ ତବ ଯୋଗ୍ୟ ଦେବ,
ମୁକ୍ତିତୀର୍ଥ ପରିଣତ, ତୀର୍ଥବାସ ଯୋଗୁଁ
ଧ୍ୱଂସ ହୁଏ ପାପ, ତଥା ଏ ତୀର୍ଥନିବାସେ
ଧ୍ୱଂସ ହେବ ସମୂଳରେ ଦୀନତା ଜଡ଼ତା ।
ଅଦ୍ଭୁତ ବିଜ୍ଞାନୀ ତୁମ୍ଭ ରାଜ୍ୟଗଠନର,
ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ତବ ଗଠନ କୌଶଳ,
ପ୍ରବୀଣ ମାଳିକ ସମ ଅଚରିଛ ଯେଉଁ
ଉଦ୍ୟାନର ମହାନନ୍ଦ, ପୁଣ୍ୟ ଧୂମ ତାର
ଅଚିରେ ସମୀରଯାନେ, ଘୋଷିବ ଚୌଦିଗେ
ବିଭବ ପୁଣ୍ୟଗନ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟାନ୍ତରେ,
ଆଘ୍ରାଣି ସେ ଯଜ୍ଞଧୂମ ଉଲ୍ଲସିତ ଜନେ,
କରିବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂଜା, ସ୍ଥାପି ମୂର୍ତ୍ତି ତବ
ଭକ୍ତି-ରତ୍ନ ଅଳଙ୍କୃତ ହୃଦ-ସିଂହାସନେ ।
ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ସେ ଶୁଭଦିନ ଅଦୂରଭବିଷ୍ୟେ ।
ସ୍ତାବକର ସ୍ତୁତିବାକ୍ୟେ ହେ ନୃପପ୍ରବର
ନ କରନ୍ତି କର୍ଣ୍ଣଦାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କଦାପି,
ପ୍ରତ୍ୟୁତ ତା ପ୍ରତି ଘୃଣା କରନ୍ତି ପ୍ରକାଶ,
ରୂପ ଯିନା ମନୋହର କୋଶଲା ଫଳର,
ମାତ୍ର ତିକ୍ତରସ ତାର, ତୀବ୍ରବିଷ ସମ,
ବାସ୍ତବରେ ସ୍ତୁତିପ୍ରସୂ ସଜ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣନା,
ମାତ୍ର ମହାବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ପ୍ରଶଂସା,
ବୁଝ ତୁମ୍ଭେ ଏହା ତେଣୁ ସ୍ତାବକ ଦୁର୍ମତି
ପଶିବାକୁ କକ୍ଷ ତବ, ନ କରେ ସାହସ,
କର୍ଣ୍ଣେ ଜପ ଶୂନ୍ୟ ତବ ରାଜସଭା ସଦା ।
ଏକ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଜାର ଗୁହାରି
ଶୁଣ ତଥା ଅନ୍ୟ କର୍ଣ୍ଣେ ଯାଚକ ପ୍ରାର୍ଥନା

କାହାର ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱେ
କର ନାହିଁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ, ଦଣ୍ଡଦାନଠାରୁ
ସମଧିକ ଶ୍ରେୟ ମଣ କ୍ଷମାର ମହତ୍ତ୍ୱେ;
ତବ ଏ ଉଦାରନୀତି ହେ ରାଜତପସ୍ୱି,
ସର୍ବାଂଶରେ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ସାଧାରଣ ପକ୍ଷେ;
ବିଶେଷତଃ ଦେବାଦୃତ ଏ ସଦ୍‌ଗୁଣ ତବ ।

ଧର୍ମକୁ ଯେ ପାଳେ, ଧର୍ମ ରକ୍ଷଇ ତାହାର
ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତୁମ୍ଭ ଏ ସାଧୁ ଉକ୍ତିର ।
ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରେ ସୁପଣ୍ଡିତ, ହେ ମହାନୁଭବ
ବିଦିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୂର ଅର୍ଥନୀତିମର୍ମ ।
କଲେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ପୁଣ୍ୟ ମହତ ବିଷୟେ,
ଫେରିଆସେ ସେହି ଅର୍ଥ ହୋଇ ବହୁଗୁଣ;
ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ମୁକ୍ତହସ୍ତେ କରୁଛନ୍ତି ବ୍ୟୟ
ପ୍ରଜାକୁଳ ମଙ୍ଗଳାର୍ଥେ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତେ ।
ଯଥା ସିନ୍ଧୁ ଜଳପତି, ଦାନ କରେ ଘନେ
ଉଦାର ହୃଦୟେ ସ୍ୱୀୟ ସଲିଳସମ୍ପଦେ,
କିନ୍ତୁ ତାହା ଯଥାକାଳେ ଫେରିଆସି ପୁଣି
ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ଦିଏ ତାର ଅନନ୍ତ ଭଣ୍ଡାର ।
ଅର୍ଥର ଏ ଯାତାୟାତ ବିଦିତ ସୁରାଜା,
ତେଣୁ ତାଙ୍କ ରାଜକୋଷ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧନ ଧାନ୍ୟେ;
ନ ବୁଝନ୍ତି ଏହା ଯେଉଁ କୃପଣ ନୃପତି
ରହେ ତାଙ୍କ ରାଜକୋଷ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବଦା,
ସଦା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯଥା ଦୁରାଶାର ଝୁଲି ।

କରନ୍ତି ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଜା ଗଠନ କେବଳ
ଆଦର୍ଶ ନୃପତି, ସତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତାହାର
ପାଟଣାର ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।
ବିବିଧ ବିଷୟେ କରି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଉନ୍ନତ
ଅଣୁଛନ୍ତି ମହାରାଜା, ଯଥୋଚିତ ଭାବେ ।
ଦେଖାଇ ଆଦର୍ଶ, ନୃପ, ବିବିଧ ବିଦ୍ୟାର,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ଅର୍ପୁଛନ୍ତି ପ୍ରଜାକୁଳେ ଶିକ୍ଷା ନିରନ୍ତର,
ଅଟନ୍ତି ସେ ଏ ବିଷୟେ ଅଦ୍ଭୁତ କୌଶଳୀ,
ଜସ୍ତୁ ନୁହନ୍ତି ତାହାଙ୍କର ଦୋଷୀ ପ୍ରତି ଦଣ୍ଡ,
କ୍ଷମାରେ ଶୀତଳ ତାହା, ସୀମାରେ ଆବଦ୍ଧ ।
ନୈତିକ କବି ସେ, ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ-କାବ୍ୟରେ,
ଏ ଉକ୍ତି ବିରୋଧାଭାସ ଅଲଙ୍କାର ତୁଲ୍ୟ ।

ଯେତେ ବଖାଣିବ ଦେବ, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସୁଗୁଣ,
ନେଉଛନ୍ତି ଲୁଟି ପ୍ରଭୁ ସୁଗୁଣ ଭଣ୍ଡାର,
କଲେ ଉତ୍ତୁଁ ଦୀପ୍ତ ରତ୍ନ ଯେତେ ଆହରଣ
ଜଳୁଅଛି ତେତେ ପୁଣି ସମ୍ମୁଖେ ଉଭାସି,
ଅସୀମ ସେ, ନାହିଁ ତାର ସୀମା କିମ୍ବା ଶେଷ,
ଯଥା ବହୁଙ୍ଗରଯୁକ୍ତ ନିର୍ମଳ ସରସୀ,
କଲେ ଉତ୍ତୁଁ ବାରିରାଶି ଯେତେ ଉତ୍ତୋଳନ,
ପୂରିଉଠେ ତେତେ ତାହା ସଲିଳ ସମ୍ପଦେ ।
ରତ୍ନରାଜି-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରାଟ ଆକରୁ
ନେଉଥିଲେ ବହୁ ମଣି, ସରେ କି ତା ନୃପ !
ହୁଏ ଅବସନ୍ନ ସିନା ବାହକ କେବଳ,
ବାଧହୋଇ ସମ୍ୱରେ ସେ ତୀବ୍ର ପ୍ରଲୋଭନ
କ୍ଷାନ୍ତ ହୁଏ ପରହର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଳସା ।
ହେ ରାଜର୍ଷି, ରାଜ୍ୟପାଳ, ସତ୍ୟ-ଧର୍ମନିଷ୍ଠ,
ଜୀବନ-ସାୟାହ୍ନେ ମୁହିଁ ବର୍ଣ୍ଣି ପ୍ରଭୁଙ୍କର
ପବିତ୍ର ଆଖ୍ୟାନ, ଦେବ, କରିଜୀର୍ଣ୍ଣ କରେ
ମଣୁଛି ନିଜକୁ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ, କୃତାର୍ଥ ଅବର ।
ଯେ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦର ମଧୁର ତରଙ୍ଗ
ଯାଉଅଛି ଖେଲି ମୋର ଶିରାପ୍ରଶିରାରେ
ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ରୂପ ତାର, ଅକ୍ଷମ ମୋ ଭାଷା
ଆବର ଅକ୍ଷମ ମୋର ଦୁର୍ବଳ ଲେଖନୀ ।
ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ମୁହିଁ ଶେଷ ଜୀବନରେ
ଲେଖିଲି ଏ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ, ମିତାମିତ ଛନ୍ଦେ,
ତମାର ସେହି ଇଷ୍ଟଦେବୀ ଭାରତୀ-ଚରଣେ
ଅର୍ପୁଛି ମୁଁ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି, ଭକ୍ତି ନତଶିରେ ।
ଯେଉଁ ଦେବୀ ଦୟାମୟୀ, କରି କାବ୍ୟ-ମାଳା,
(ମୃତ୍ୟୁ-ସଞ୍ଜୀବନୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଷଟପଦୀଧାରିଣୀ)
ଦୀନ ଉପହାର, ତବ ଦୀନ ସେବକର,
ଏତିକି ମାଗୁଣି ମାତଃ ଶ୍ରୀପଦପଙ୍କଜେ ।

ପ୍ରବୀଣ ତପସ୍ୱୀ ଯଥା ସାଧୁ ମହାରାଜା
ତଥା ଦେବୀ ମହାରାଣୀ ସାଧ୍ୱୀ, ତପସ୍ୱିନୀ,
ମହାରାଜ-କନ୍ୟା ପୁଣି ମହାରାଜ-ପତ୍ନୀ
ମାତ୍ର ନାହିଁ ବଡଲୋକୀ, ଗର୍ବ, ଅଭିମାନ ।
ବିଦୁଷୀ ମୁକୁଟଙ୍କର କୈଳାସକୁମାରୀ
ବହୁଗୁଣେ ବିଚକ୍ଷଣା, ଧାର୍ମିକାପଣରେ
ଯଥାକୁଳେ ଜନ୍ମ, ତଥା ଗରିଷ୍ଠା ଦେବୀ ସେ ।
ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ କରୁଣା ସେ ଜାତ ରାଜ୍ଞୀରୂପେ,
ଗଢ଼ା ପୁଣ୍ୟ ଉପାଦାନେ ତାହାଙ୍କ ଜୀବନ ।
ଶୁଣିଲେ ଅନାଥ ଦୀନ ଅକ୍ଷମର ଦୁଃଖ
ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ ବାହାରିପଡ଼େ ମୁଖରୁ ତାଙ୍କର
ସମ ବେଦନାର ଭାଷା ଦୟାରେ ଶୀତଳ,
କର ଯୋଡ଼ି ପ୍ରତିକାର, ଲଭନ୍ତି ଅସ୍ୱସ୍ତି ।
ସୁଖର ଲଳିତ ଅଙ୍କେ ପାଳିତା ସେ ସଦା,
ମାତ୍ର ଦୁଃଖୀ ପରଦୁଃଖେ, ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାରୂପେ
ବିତରନ୍ତି ଅନ୍ନ ତେଣୁ କ୍ଷୁଧାତୁର ଜନେ;
ଅନାଥାବତ୍ସଳା ଦେବୀ, ଦେଖିଲେ ଅନାଥା
ଲଗେ ତାଙ୍କ ମାତୃହୃଦେ ବ୍ୟଥା ଗୁରୁତର ।
ଅନାଥା ବାଳିକାଗଣେ, କନ୍ୟା ନିର୍ବିଶେଷେ
ପାଳିଛନ୍ତି ମହାରାଣୀ ନଅର ମଧ୍ୟରେ ।
ଯଥାକାଳେ ଅର୍ପି ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ର କରେ
ଦାନ ଯଉତୁକ ସହ ଦଅନ୍ତି ବିଦାୟ,
ରାଜକନ୍ୟା ଅନୁରୂପ ଯୋଗ୍ୟ ଆଡମ୍ବରେ
ଦଅନ୍ତି ସେ ଗଢ଼ି ତାଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟ ଜୀବନ ।
ରାଣୀଙ୍କ ବିମଳ କୀର୍ତ୍ତି ପ୍ରସୂତ ଅପାର,

http://oaob.nitrkl.ac.in

ପ୍ରସବ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୁକ୍ତ ପ୍ରସୂତିନୀଙ୍କର
କରୁଛନ୍ତି ତାହାଙ୍କର କରୁଣା ଘୋଷଣା,
ଘୋଷନ୍ତି କୈରବବୃନ୍ଦ ଯଥା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା କୃପା ।
ସ୍ୱର୍ଣୀବନ୍ଧ ସରୋବର ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ
ବହୁଅଛି ତାଙ୍କ ଦିବ୍ୟ ହୃଦୟ ମହତ୍ତ୍ୱ
ଅଶେଷ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ ପ୍ରଦାନି ଜୀବନ
କରୁଅଛି ସର ତାଙ୍କ ଜୀବନ ପୋଷଣ ।
ସ୍ନେହ, ଦୟା, କ୍ଷମା ଭକ୍ତି, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସହିଷ୍ଣୁତା
ଶାନ୍ତି, ତାପହୀନ ତେଜ ଧର୍ମ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା,
ସରଳତା, କୋମଳତା, ନୀତି, ପାତିବ୍ରତ୍ୟ,
ନାରୀତ୍ୱ, ଦେବୀତ୍ୱ, ଦିବ୍ୟ ମାତୃତ୍ୱ ଅପର
ଆଦର୍ଶ ନାରୀର ଏହି ଷୋଡ଼ଶ ବିଭବେ
ବିଭବିନୀ ମହାରାଣୀ, ଦାସଦାସୀ ପ୍ରତି
ଥାଏ ତାହାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅଚ୍ଛା ସମଧିକ;
ହେଲେ କେହି ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଦୈବାତ ପୀଡ଼ିତ
ହୁଏ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷାର ଆଶୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ।
ଆକାର ଇଙ୍ଗିତୁ ବୁଝି ମନୋଗତ ଭାବ
ସେବକୀଗଣର, ଭିନ୍ନ ଅଯାଚିତ ଭାବେ
କରନ୍ତି ମହିଷୀ ତାଙ୍କ ଅଭୀଷ୍ଟ ପୂରଣ ।
ଅନ୍ତରର ମନୋଭାବ ପାରନ୍ତି ସେ ଜାଣି
ସାର୍ଥକ ତାଙ୍କର ସିନା ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ
ଆଶ୍ରିତବତ୍ସଳା ପୁଣି ନାରୀଦେବୀ ଆଖ୍ୟା
ଏଭଳି ହୃଦୟବତୀ, ନମସ୍ୟା ମହିଷୀ
ଦୁର୍ଲଭ ରାଜନ୍ୟଙ୍କଠେ କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ।

ନାରୀ ସର୍ବସମାଜର ଅର୍ଦ୍ଧ କଳେବର,
ଯେ ସମାଜେ ନାରୀଶିକ୍ଷା, ହେୟ ଅନାଦୃତ,
ସେ ସମାଜ ପକ୍ଷାଘାତ ବାତରୋଗଗ୍ରସ୍ତ,
ଉନ୍ନତି ଆଲୋକ କେବେ ନ ପଡ଼େ ତା ଭାଗ୍ୟେ
ଅବଗତ ସୁଶିକ୍ଷିତା ମହାରାଣୀ ଏହା,
ତେଣୁ ନାରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଆସ୍ଥାବତୀ ସଦା ।

ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ଉତ୍ସାହ ଫଳରେ
ବଢୁଛି ପାଟଣାରାଜ୍ୟେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ଆଦର ।
ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଫଳେ ବହୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟେ
ଇଂରାଜି ଶିକ୍ଷାର ପଥ ହୋଇଛି ପ୍ରଶସ୍ତ ।
ବୃତ୍ତି ଲଭି ବହୁ ଛାତ୍ରୀ ରତ ଅଧ୍ୟୟନେ,
ମିଡ଼ିଲ ଇସ୍କୁଲ ତାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ଅନ୍ୟତମ ।
ବିଶୁଦ୍ଧ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶେ ଅବତଂସ ଦେବୀ,
କ୍ଷାତ୍ରଶକ୍ତି କ୍ଷାତ୍ରତେଜ ବହେ ତାଙ୍କ ହୃଦେ,
ତେଣୁ ସେ ଲଭନ୍ତି ମୋଦ ପାରଧି ବିନୋଦେ ।
ବସି ଧୂମ୍ରଧ୍ୱଜ ରଥେ ଖେଳନ୍ତି ପାରଧି ।
ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଶିକାରରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତା ଦେବୀ,
ପଡ଼ିଲେ ସମ୍ମୁଖେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟାଘ୍ରଶମ୍ବରାଦି
ପ୍ରାଣ ଘେନି ଫେରି କେବେ ନ ଯାନ୍ତି ସ୍ୱବାସେ;
ଗୋଟାଏ ଗୁଳିରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ପଞ୍ଚତ୍ୱ ।

ବହୁ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ, ବହୁ ଶୁଭଗୁଣଦ୍ୱାରା
ହୋଇଛନ୍ତି ମହାରାଣୀ ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟା
ନାରୀ-ସମାଜର, ସ୍ଥାପି ମହିଳା ସମିତି
ବଲାଙ୍ଗୀର ପୁରାତନ ନଅର ମଧ୍ୟରେ,
ହୋଇଛନ୍ତି ମହାରାଣୀ ସଭାନେତ୍ରୀ ନିଜେ ।
ପ୍ରତି ସୋମବାର ଦିନ ବସେ ସେ ସମିତି,
ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁଭକ୍ତି, ଶିକ୍ଷା, ଜନସେବା,
କୁଟୀର ଶିଳ୍ପାଦି ନାରୀ-ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
ବହୁ ଶୁଭ ଉପଦେଶ ଅର୍ପନ୍ତି ଆଗ୍ରହେ
ମହିଳା ସମାଜେ ଦେବୀ — ଏହିଭଳି ଦୃଶ୍ୟ
ଦେଖିଥିଲା ଏ ଭାରତ ସୁଦୂର ଅତୀତେ
ତ୍ରେତାଯୁଗେ, ଋଷିବର ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମେ,
ଅର୍ପିଥିଲେ ଯହିଁ ସୀତା,—ସତୀ-ଶିରୋଭୂଷା
ଋଷି କନ୍ୟାଗଣେ ବହୁ ହିତ ଉପଦେଶ,
ବହୁକାଳ ପରେ ଏବେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟରେ
ହେଉଅଛି ସେ ଦୃଶ୍ୟର ଶୁଭ ଅଭିନୟ,
ଏଭଳି ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନ ଶୁଣା ନାହିଁ କାହିଁ ।

http://oaob.nitrkl.ac.in

ସୁଶିକ୍ଷିତା ମହାରାଣୀ ଅଛନ୍ତି ଦେଖାଇ
ଆଉ ଏକ ଶୁଭ୍ରାଦର୍ଶ ସମୟୋପଯୋଗୀ
ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣା ପୁଣି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ
ସମିତ ମହିଳାବୃନ୍ଦ ବୁଣୁଛନ୍ତି ନିତ
ଶୀତ-ପରିଚ୍ଛଦ, ଯୁଦ୍ଧ-ସୈନିକ ନିମନ୍ତେ
ଭାରତ ସର୍କାରଦ୍ୱାରା ସେହି ଶୀତବସ୍ତ୍ର
ପଠାଯିବ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରେ, ଯଥାସମୟରେ,
ଉପସ୍ଥିତ ସ୍ଥଳେ ରତ ବ୍ରିଟେନ ରାଜ୍ୟର
ବୀର ସୈନ୍ୟଗଣଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଅର୍ଥେ
ପ୍ରଥମରେ ମହାରାଣୀ ଏହି ଶୁଭ୍ରାଦର୍ଶ
ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ସାରା ଭାରତମଣ୍ଡଳେ ।
ଏତିକରେ ମହାରାଣୀ ନ ଲଭି ସଂତୃପ୍ତି
କରିଛନ୍ତି ଦାନ ପୁଣି ସଂଗ୍ରାମପାଣ୍ଠିକୁ
ଦ୍ୱିସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା, ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହିତ ।
ଅବର ବାଲିକାଗାରର ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି
ଅଛି ମହାରାଣୀଙ୍କର ସ୍ନେହଦୃଷ୍ଟି ସଦା
ନାରୀ-ଜାଗରଣର ସେ ପ୍ରଧାନ ପୁରୋଧା ।

ରତ୍ନଗର୍ଭା ମହାରାଣୀ କରିଛନ୍ତି ଜନ୍ମ
ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ଚୌହାନ ବଂଶର,
ସୁଚରିତା ସାଧ୍ୱୀଭାବ ପ୍ରସବେ ଯେସନ ।
ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ଯୁବରାଜ ରାଜ ରାଜଦେବ
କରିଛନ୍ତି ପଦାର୍ପଣ ଷଷ୍ଠବର୍ଷେ ମାତ୍ର,
ହୁଏ ସୁପ୍ରକାଶ ତାଙ୍କ ସୌଜନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ଧରିଛନ୍ତି ଯେତେକେ ଛଦ୍ମ ବାଳକରୂପ ସେ ।

ବୟସେ ବାଳକ, ମାତ୍ର ବିଚକ୍ଷଣତାରେ
ତରୁଣ ସମାନ; ଦାନ, ଦୟା, ଜ୍ଞାନପ୍ରୀତି,
ଉଠିଅଛି ଫୁଟି ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟ ହୃଦୟରେ ।
ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଧର୍ମପ୍ରାଣା ପିତାମାତାଠାରୁ
ଗୁଣଧର ପୁତ୍ର-ରତ୍ନ ଜନ୍ମ ସ୍ୱାଭାବିକ ।
ଦେଖିଲେ ଭିକ୍ଷୁକ, ନିଜେ ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ଆଣି
କରନ୍ତି ଅର୍ପଣ ତାଙ୍କୁ ପରମ ଆଗ୍ରହେ,
କରନ୍ତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଅର୍ଥଦାନେ,
ଏହା ତାଙ୍କ ଶିଶୁପ୍ରାଣ ଦୁର୍ଲଭ ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ।
ଆକୃତିରେ ସାନ, କିନ୍ତୁ ମହତ୍ତ୍ୱେ ମହାନ,
ବିନ୍ଦୁଏ ଅତର ବାସ ନୁହେଁ କି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
ବଳି ଶତପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧୁ, ରତିଏ କସ୍ତୁରୀ
କରେ ଦିଗ ଆମୋଦିତ ସୁଗନ୍ଧ ସମ୍ଭାରେ ।
ବିଶେଷଜ୍ଞ ଗୁରୁଠାରୁ ଲଭୁଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷା,
ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜୀ, ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ
ଅତ୍ୟଧିକ ଅନୁରାଗୀ ଶିଶୁ ଯୁବରାଜ ।
ଉଠୁଛି ଆଭାସି ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟ-ପ୍ରତିଭାରୁ
ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲେଖ୍ୟ,
ତୁଳସୀ ଅଙ୍କୁର ସୂକ୍ଷ୍ମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧଧନେ ।
ଗୁରୁତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅର୍ପି ଗୁରୁଭାର
ପ୍ରେରନ୍ତି ଯାହାଙ୍କୁ ବିଧି ଧର୍ମରକ୍ଷୀ ରୂପେ,
ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟତ କାଳରେ
ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ଅଗ୍ରିମ ସୂଚନା ।
ପିତା ପ୍ରତିରୂପ ପୁତ୍ର, ଏହି ଆଶିର୍ବାଣୀ
ଲଭିଅଛି ସାର୍ଥକତା କୁମାରଙ୍କ ପାଶେ ।

Printed by B. K. Kar, B. A., at the Saraswata Press, Cuttack—1942

http://oaob.nitrkl.ac.in

http://oaob.nitrkl.ac.in